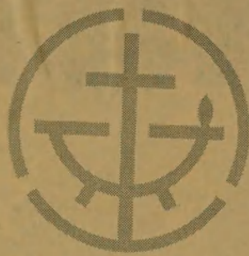

School of Theology at Claremont

1001 1403677

Theology Library
SCHOOL OF THEOLOGY
AT CLAREMONT
California

LIBRARY
SOUTHERN CALIFORNIA SCHOOL
OF THEOLOGY
CLAREMONT, CALIF.

ACTA
SANCTORUM

PARISIIS. — EX TYPIS V. GOUPY, VIA GARANCIÈRE, 5.

PARISIIS & ROMÆ, APVD VICTOREM PALME. M. DCCC. LXVI.

F
BX
4635
A2
V. 49

ACTA SANCTORUM

Ex Latinis et Græcis aliarumque gentium Monumentis, servatâ primigeniâ veterum
Scriptorum phrasi

COLLECTA, DIGESTA, COMMENTARIISQUE ET OBSERVATIONIBUS

ILLUSTRATA A

J. STILTINGO J. M., C. SUYSKENO, J. PERIERO P. M.,
C. BYEO, J. BUEO

OPERAM CONFERENTE

JOSEPHO GHESQUIERO

E SOCIETATE JESU PRESBYTERIS THEOLOGIS

EDITIO NOVISSIMA, CURANTE JOANNE CARNANDET

OCTOBRIS TOMUS PRIMUS

QUO DIES PRIMUS ET SECUNDUS CONTINENTUR

PARISIIS ET ROMÆ
APUD VICTOREM PALMÉ, BIBLIOPOLAM

1866

F. Wagenschön Invent.

C. F. Fritsch Sculp: Amsterd.

MARIA CAROLINA,
ARCHIDUX AUSTRIÆ. etc.

MARIÆ CAROLINÆ

REGLÆ PRINCIPI HUNGARIÆ, BOHEMIÆ, CROATIÆ, SLAVONIÆ,
DALMATIÆ, HIEROSOLYMÆ,

ARCHIDUCI AUSTRIÆ,

DUCI BURGUNDIÆ, BRABANTIÆ, LUXEMBURGI, LIMBURGI, SILESIÆ,
STYRIÆ, CARINTHIÆ, CARNIOLIÆ, COMITI FLANDRIÆ, HANNONIÆ,
NAMURCI, TYROLIS, GORITIÆ ETC.

nni septuaginta jam elapsi sunt, SERENISSIMA ARCHIDUX, ex quo Opus nostrum de Actis Sanctorum sub Augustissimæ Domus Tuæ felicibus auspiciis ac munifico patrocínio incolume stetit, atque eo interim tempore in lucem prodierunt menses quatuor, nimirum Junius, Julius, Augustus et September, viginti octo volumina complexi, omnia ejusdem Augustissimæ Domus Principibus dicata, eorumque magnis Nominibus non minus in tutelam, quam in eximium decus et ornamentum insignita. Inchoamus nunc ultimum anni sacri trimestre, cujus primitias, totum scilicet primum Octobris, qui totius Operis septimus supra quadragesimum est, ex Augustissimæ Matris Tuæ, SERENISSIMA ARCHIDUX, nostræ vero Clementissimæ Dominæ ac munificentissimæ Fautricis, nutu ad pedes Tuos venerabundi deferimus; certo confisi, fore ut, quod ex Materno munere non potest non Tibi esse gratissimum, ex avita quoque in Cælites pietate placido vultu animoque excipias volumen, quod mirabilia Omnipotentis Dei in Sanctis suis, præmiaque virtutum enarrat. Orta enim es iis Majoribus, iis Parentibus genita, apud quos virtus suo semper in pretio fuit, manetque suus Sanctis honor delatus; educata es in illa aula, in qua religio et pietas mirabili avitoque fœdere cum summa rerum potentia et majestate suaviter concordant. Nec vero nescis, quam validos ad virtutem stimulos Sanctorum exempla addant virtutis amantibus; quantum, inquam, ad æmulationem valeat eorumdem commemoratio, quæ et illius exercitium tum ipso plurimorum usu, tum pulchritudine sua, tum præmiorum magnitudine commendant. Patieris igitur, ut confidimus, SERENISSIMA ARCHIDUX, nos

de more quædam hic ex eodem volumine debita cum veneratione delibare, quæque in eo prolixius exposita sunt, brevi quodam compendio perstringere. Solum duos primos Octobris dies percurrit, nec plures, quam viginti septem utriusque sexus, varii ordinis, variarumque regionum Sanctos Beatosque nominatim exhibet, præter manipulos Martyrum, qui in diversis orbis terrarum partibus fidem Christo Domino datam fuso sanguine suo probarunt. Ut ab Augustissimæ Matris Tuæ ditionibus ordiamur, Tornacenses in Flandria primo hujus mensis die celebrant *Piatum* presbyterum, apud Beneventanos quidem in Italia natum, sed qui seculo tertio æræ Christianæ, relicta patria, ad prædicandum divinum Euangelium in hodiernam Flandriam venit, et Tornacenses vicinosque a fœda finanium deorum superstitione ad unius veri Dei cultum et Christiana sacra adduxit, ac denique apostolicos labores glorioso martyrio coronavit. Corpus ejus Seclinii, quod Tornacensis diœcesis vicus est, ubi ille passus creditur, primo sepultum, alter Belgarum apostolus Eligius seculo septimo invenit, ac honorificentius pro meritis collocavit. Gandavum, altera Flandriæ Austriacæ civitas et caput, eodem die suum colit *Bavonem*, alio nomine dictum *Alloynum*, cui ipsa non parum suæ amplitudinis et splendoris debet. Eximia hujus viri humilitas et spontanea sui corporis afflictio in statu monastico, tanto mirabilibus fulserunt, quanto ille illustriori stirpe natus, quanto majori potentia præditus, quantoque amplioribus fortunæ bonis instructus fuerat, ac molliori vitæ inter affluentes aulæ delicias assuetus vixerat. Creditur scilicet *Bavo* beatis Pippino Landensi ejusque conjugi Ittæ seu Idubergæ, ex quibus per sanctam Beggam filiam Carolovingica Francorum regum stirps procreata fuit, vel certe alterutri, sanguine junctus fuisse. Tam illustri generi pares opes, potestatem ac munia obtinebat in Hasbania, provincia seu comitatu Brabantiae contiguo, ut nihil ei defuisse videatur eorum, quæ mortales solent in hac vita vehementer expetere. Verum hæc fortunæ bona, quibus aliquando male fuerat abusus, post mortem conjugis suæ in pauperum alimoniam divinumque cultum impendit, ac mundo penitus valedixit, clero primum, ac deinde monachis adscriptus in monasterio Gandensi, ubi arctæ inclusus cellæ, seu verius ergastulo, post stupenda humilitatis ac pœnitentiæ exempla migravit in cælum, tanto major se, quanto virtus præstat fortunæ opibus, quanto præcellunt æterna perituris, cælestia terrenis, divina humanis. Hinc coævus illi sanctus episcopus et martyr Livinus, et ipse quoque Gandensium patronus, *Bavonem* in epitaphio, quod ipsi conscripsit, sic allocutus est :

*Qui patriæ rector, spes gentis, gloria regni,
Magnorum primus qui modo magnus eras;
Non quia magnus eras, te gloria magna beatum,
Sed contempta decus gloria magna facit.*

Et vero meritis ejus respondit etiam in terris gloria miraculorum, cultusque insignis, maxime Gandavi, ubi cathedralem ecclesiam sibi sacram habet, qualem etiam habuit Harlemi in Hollandia, dum res Catholica ibidem integra stetit. Scilicet nec falli potest nec fallere æterni Verbi promissio : *Qui se humiliat, exaltabitur*. In Materno quoque Belgio, SERENISSIMA ARCHIDUX, Villarii, quod Ordinis Cisterciensis abbatia est in Brabantia, seculo duodecimo floruit *Godefridus*, ad quam ille sanctioris disciplinæ desiderio incensus se contulerat ex Coloniensi S. Pantaleonis Benedictino monasterio, quamque vivens ac moriens illustraverat, hodieque sacris suis mortalibus exuviis beat. Mediolanensem in Insubria archiepiscopatum sancte strenueque
rexit

rexit *Thomas* tempore Caroli Magni, cujus regiam prolem Gisela sacro fonte expiavit. Comensem in eodem ducatu Mediolanensi episcopalem cathedram seculo septimo tenuit Joannes, hujus nominis secundus, qui pro fide Catholica adversus Arianos præclare certasse legitur. Mediolani item quiescit corpus *Diateriæ*, virginis laurea donatæ. Hactenus de aliquibus Sanctis Beatisque Austriacarum ditiorum, quorum gesta in hoc volumine exponuntur. E Galliæ Sanctis in eodem prolixè memorandus venit magnus ille Francorum apostolus *Remigius*, divino munere ex senibus parentibus natus, ut afflictam Ecclesiam Dei inopinata numerosæ gentis Francorum cum Rege suo Clodoveo accessione recrearet, totique Galliæ esset saluti. Ad Gallias quoque pertinet illustre par fratrum, *Leodegarius* et *Gerinus*, quorum ille episcopus Augustodunensis fuit, hic laicus comes, ambo natalibus ac virtute conspicui, ambo magnis muneribus in aulis Regum Francorum functi, ambo pro justitia et æquitate tuenda ab impotenti Majori domus Ebroino multa dira passi et necati. Longior sim, si singulos Gallorum, aliarumque gentium Sanctos Beatosque, quorum acta hic tomus enarrat, vel brevi elogio commendare velim. Invenient in illo Heroës suos in Italia Romani, Veneti, Beneventani; in Hispania Ilerdenses, Ulyssiponenses in Lusitania, Herefordienses in Anglia; in Oriente Constantinopolitani, Antiocheni, Nicomedienses, Sebastopolitani, et Tomitani in Mœsia Inferiori. Sunt inter illos sanguine suo purpurati Martyres, sunt præstantes pietate ac doctrina Antistites, sunt virtutibus clari abbates, Presbyteri, Diaconi, sunt virgines ad cælestis Agni nuptias admissæ. Horum omnium seriem claudit *Thomas*, Herefordiensis episcopus in Anglia, ex illustri Cantiluporum familia natus, quem sua insignis eruditio, nesciaque assentationis virtus, et summa regni præclare ab eo gesta munia, duobus Angliæ regibus, ac bonis fere omnibus, magnis æque ac infimis, dum vixit, charum et venerabilem reddiderunt; sanctimonia vero trigesimo octavo post obitum anno innumeris clarum miraculis ex summi Pontificis decreto sanctorum Confessorum albo inscripsit. Porro, si quando Tibi, SERENISSIMA ARCHIDUX, libuerit illorum Acta legere, jucundam in iis virtutum varietatem invenies. Quamvis enim multæ virtutes sint omnibus Sanctis communes, sunt tamen etiam multæ, quibus alii aliis clarius fulserunt. Nimirum miraberis in his heroicam in divina fide constantiam, promissis, minis, tormentis, ipsa morte frustra impugnata; in illis invictum animi in administranda justitia explendoque suo officio robur, quod nec adulatio, nec iniquæ preces, nec splendida oblata munera, nec reverentia optimatum, nec metus frangere aut emollire potuerunt. Docebunt alii in honorum culmine servare Christianam humilitatem, in prosperis modestiam, in adversis animi æquitatem inque Deum fiduciam, inter delicias temperantiam. Commendabunt alii castæ mentis splendorem, alii mansuetudinem in delinquentes, misericordiam in egenos; alii pietatem, alii munificentiam in Dei cultus augmentum, ac quæcumque demum virtutes nos mortales Deo gratos, hominibus charos, atque inter ipsas hujus vitæ calamitates quodam modo beatos reddere possunt. Si deinde mentis oculos ad præclare factorum præmia convertamus, accedent novi stimuli ad æmulandum ea, quæ cultoribus suis ineffabilem in cælis gloriam, debitamque venerationem in terris promerentur. Vere scilicet dixit Apostolus: *Non sunt condignæ passionēs hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis*: vere item Vates regius: *Nimis honorificati sunt amici tui, Deus: nimis confortatus est principatus eorum*. Omittimus plura, quia novimus, nos sermonem habere ad ARCHIDUCEM AUSTRIÆ, cui et virtutis pretium et præmium dudum perspecta sunt, et studium ex avita pietate hereditarium. At nostrum certe est, Deum

Ter

Ter Optimum Maximum, cujus gloria in Sanctis ejus celebratur, enixis precibus suppliciter rogare, ut Augustissimam Matrem Tuam, Reginam Apostolicam, cujus perpetua munificentia Sanctorum Acta vulgamus, una cum Augustissimo Fratre Tuo, afflicti Imperii solatio, Teque ac Serenissimis Fratribus ac Sororibus Tuis quam diutissime incolumem felicemque conservet, ad sui sancti Nominis gloriam, Ecclesiæ tutamen, Imperii splendorem, omniumque Augustissimæ Domus regnorum ac ditionum felicitatem. Ita ardentissimis votis precamur.

SERENISSIMA ARCHIDUX
SERENITATIS TUÆ ARCHIDUCALIS

Devotissimi Clientes

CONSTANTINUS SUYSKENUS
CORNELIUS BYEUS
JACOBUS BUEUS
JOSEPHUS GHESQUIERUS
SOCIETATIS JESU

SYNOPSIS

TOMI PRIMI

DE ACTIS SANCTORUM OCTOBRIS.

Cur tomus hic, qui totius Operis quadragesimus septimus est, bienno fere serius, quam alii soluere, in lucem prodeat, fecit acerba nobis mors Stiltingi ac Perieri, quorum Elogia damus. Ad calcem tomi subduntur Epemerides atque Index Sanctorum ac Beatorum omnium, de quibus actum est in mensibus Julio, Augusto et Septembri, atque insuper alter Index in totius Operis nostri Tractatus praeliminares. Quo consilio id factum sit, eorum collector Josephus Ghesquierus, nobis additus socius, docebit. De Sanctis Beatisque duorum primorum dierum Octobris (nam hos solos tomus ipse complectitur) quorum gesta referimus, in tres classes de more divisas hæc breviter annotamus eo ordine, quo sunt recensiti.

EX STATU ECCLESIASTICO.

Primus occurrit *Piatus* aut *Piato*, presbyter martyr, patria Italus, sed Tornacensium in Flandria apostolus. Dedimus Hymnum a Fulberto Carnotensi de illo scriptum, Actaque ab anonymo, non satis antiqua quidem, sed ceteris meliora et hactenus inedita. De possessione corporis illius, quod S. Eligius Seclinii in diœcesi Tornacensi invenit, cum Seclinienis litigant Carnotenses. Constantinopoli floruit, obiitque *Romanus* diaconus, a sacris hymnis, quos plurimos composuit, cognominatus *Melodus*, ceteris pestis parum notus. Celeberrimus est *Remigius* Remorum antistes, qui Francorum gentem, baptizato rege Clodoveo, ad Christiana Sacra adduxit. Primigeniæ Vitæ jactura multas nebulas illius gestis offudit. Nec ad eas pellendas sufficit ejusdem Vitæ quaecumque compendium, eodem seculo vi, quo *Remigius* obiit, a celebri Venantio Fortunato compositum. Multo minus ad id valet Vita longe prolixior, seculo ix ab Hincmaro Remensi præsule scripta, fabulisque respersa. Utramque dedimus; sed posteriorem multis longisque sermonibus, ad Historiam nil pertinentibus, diminutam. Præterea dedimus varias corporis translationes et Appendicem de aliquot miraculis. De gestis quoque illius, chronotaxi ac gloria posthuma prolixè egimus in Commentario prævio. Presbyter fuisse creditur *Vulgisus*, cujus corpus honoratur in Francia in Firmitate Milonis. Hujus cultus certus est, gesta incerta. Non satis constat, an episcopus fuerit *Wasnulpheus* Scotus, qui in Hannonia vitam monasticam egisse perhibetur. Corpus ejus quiescit Condati. Cultum *Thomæ*, Mediolanensis archiepiscopi, probavimus. Gestis illius, quæ pauca noscuntur, accensenda non est coronatio Caroli Magni ejusque filii Pipini,

nec Ambrosianorum rituum per miraculum defensio. *Modestus* levita et martyr Romanus, cujus non nisi subletæ fidei elogium habemus, colitur Beneventi propter corpus ejus seculo vi exeunte illuc allatum. *Leudomerus* vel *Leodemirus* Lemovicensis in Gallia fratri suo S. Elaphio in episcopatum Catalaunensem suffectus est. Vitam *Leudomeri* videtur scripsisse Stephanus, S. Urbani apud Catalaunos abbas seculo xi. Si hæc eadem sit cum illa, quam damus, emendatione eget. Fabulosa sunt Acta *Sereni* presbyteri, in prioratu Cellæ in Campania Galliæ culti; data tamen, ne frustra pro fabulosis habita dicantur. Latent etiam gesta *Joannis*, ejus nominis secundi episcopi Comensis in ducatu Mediolanensi, qui adversus Arianos strenue certasse dicitur. Multo plura certioraque novimus de *Leodegario* episcopo Augustodunensi ac martyre sub Majore-domus Ebroino. Duas ejus Vitas dedimus, unam auctore anonymo, monacho Augustodunensi, alteram Ursino, Priore ac forte abbate Locociacensi, utroque coævo. In Commentario prævio gesta *Leodegarii* ad chronotaxim reducta et gloria posthuma diligenter exposita sunt. *Thomas* Herefordiensis in Anglia episcopus, ecclesiæ suæ causam apud Apostolicam Sedem acturus, obiit in Hetruria. Caro ejus apud Urbem-veterem in ecclesia S. Severi sepulta: ossa in Angliam ad sedem suam relata. Gesta præstantissimi Viri illustravimus ex apographo Romano processus canonizationis ipsius, ex quo etiam dedimus pro compendio Vitæ juratum testimonium Richardi de Sweinfeld, olim in obsequiis ejusdem, tunc vero in episcopatum successoris. Subjecimus etiam multa miracula ac beneficia in eodem processu relata. Joannes XXII Papa illum Sanctorum confessorum catalogo adscripsit.

EX STATU MONASTICO.

Corpus *Virili* abbatis honoratur in monasterio Legerensi S. Salvatoris in Navarra, sed gesta ejus latent, imo et ipsum, in quo floruit, seculum. Obscura etiam sunt acta *Sulini* abbatis, quem aiunt ex Cambria venisse in Armoricam et in diœcesi Macloviensi habitasse, ubi in vico sui nominis quiescit. *Bavo*, alias *Alloynus*, in Hasbania natus, genere opibusque clarus, sed mundi contemptu illustrior, post obitum unicæ conjugis suæ, ex qua S. Adeltrudem genuit, a S. Amando in ecclesia castri Gandensis attonsus in clericum est, ac deinde ibidem monachum professus, post admiranda pœnitentiæ edita exempla sanctissime obiit. Hæc aliaque multa in Commentario prævio illustrata suisque temporibus adscripta habes. Celeberrimi Viri tres Vitas dedimus. Primigenia auctorem habet anonymum, verisimillime monachum Gandensem, coævum aut certe

certe admodum antiquum. Secundam ex prima metricam fecit anonymus alter, non posterior seculo decimo. Tertiæ auctor est Theodericus abbas Trudonopolitanus, qui seculo xi primam stilo expolivit, nec sine erroribus interpolavit. Amplam quoque materiam suppeditavit gloria illius posthuma, mox ab obitu ejus ab præsens usque tempus deducta, maxime apud Gandenses; quorum ille patronus est, et ubi ecclesiam cathedralem suo nomine insignitam habet, quam etiam habuit Harlemi in Hollandia. Subjiciuntur demum libri tres Miraculorum, seculo x conscripti. Menologia Græcorum docent, *Michaëlem* et triginta sex monachos passos esse prope Sebastopolim, pro qua alii Sebastam non recte reposuerunt. In Græcia floruit *Theophilus* monachus pro defensione sacrarum iconum a Leone Isauro relegatus. *Beregisus* in hodierna ditione Leodiensi natus et sub S. Trudone educatus Sarchinii, canonicus Regularis fuisse videtur. Apud Pipinum Heristallum et Plectrudem sacellani munere functus, ex eorundem munificentia monasterium in Sylva Arduennensi (ubi nunc est monasterium S. Huberti titulo celebre) extruxit, eique primus abbas præfuit. Vita data nequit multum auctoritatis habere. Circa finem seculi xii vel initio sequentis obiit *Godefridus* presbyter et sacrista monasterii Villariensis in Brabantia, Ordinis Cisterciensis, ad quod ex severioris disciplinæ desiderio se contulerat ex Coloniensi S. Pantaleonis monasterio Benedictino. Vita illius ex anonymo monacho Villariensi data est. Herdæ in Hispania Tarraconensi canonicus erat *Berengarius*, quando sacro Prædicatorum Ordini aggregatus fuit; in quo virtutibus splendens, ad ejusdem civitatis episcopatum electus est; idque muneris a Deo deprecans, ante consecrationem confirmationemque excessit e vivis. Gesta ejus ignorantur, corpus ibidem in ecclesia cathedrali honoratur. Ad hanc classem forsitan referendus est *Remedius* aut *Romedius*, eremita, ut creditur, in diœcesi Tridentina, cultusque celebris. Difficile tamen dictu est, quis ille fuerit. Unus et alter putarunt, hoc nomine ibidem S. Remigium Remensem. Sed ex adjunctis hæc opinio nobis improbatur. Aliam conjecturam dedimus.

EX STATU SECULARI.

In hac classe fere omnes sunt martyres. Ulyssipone in Lusitania passus est *Verissimus* cum sororibus suis *Maxima* et *Julia*, quorum corpora ex veteri sua ecclesia ad novam intra civitatem transtulit Joannes II, Lusitaniæ rex. Usuardus *Aretam* cum Sociis div martyrio Romæ coronatum annuntiat. De numero locoque non satis constat. Ex solis item Martyrologiis notus est alter martyrum manipulus, ex quo certi sunt *Priscus*, *Crescens*, aut *Crescentius*, et *Evagrius*: ceterorum nomina ex Hieronymianis recensuimus. Forte prædicti *Evagrii* corpus translatum in Hispaniam est. De *Fremerio* aut *Fermerio*, ignoti temporis martyre, qui sui nominis abbatiam habet in diœcesi Vasatensi in Gallia, utcumque dubitari potest, an diversus sit a synonymis, aliis diebus alibi cultis. In Martyrologiis rursum recensentur *Primus*, *Quirillus* aut *Cyrillus*, *Pitinus*, *Pontius*, *Leo*, *Gaianus*, *Secundianus* aut *Secundarius*, alter *Secundianus*, *Plato* vel *Platio* et *Leontius*; quorum tres primi Antiochiæ passi sunt, reliqui forsitan alibi. Incompertum est, an per innumeros martyres, qui cum *Eleutherio* Nicomediæ in Bithynia annuntiantur, non indicentur omnes, qui in persecutione Diocletiana ibidem coronati fuerunt. De *Lizerio* martyre Romano nihil novimus præter cultum Venetiis, quo ante annum cmxcviii translatus fuit. Martyribus etiam accensetur vir illustris *Gerinus*, mandante Ebroïno, lapidatus. De hoc et frate ejus *S. Leodegario* simul egimus.

EX SEXU FEMINEO.

Præter jam nominatas inter martyres solum tres hujus sexus, easque virgines, hic tomus complectitur. *Germana* in prioratu ab ea dicto prope Barrum ad Albam in Gallia culta, virginitati lauream martyrii addidit, a Wandalis, ut ferunt Acta, occisa. *Euriela* virgo dicitur fuisse soror S. Judicæ regis Armoriconum, coliturque in diœcesi Dolensi, in ecclesia parochiali illi sacra. Obscurior est memoria *Diateriæ* virginis, cujus corpus Mediolani quiescit in ecclesia S. Victoris, ad quam illud S. Carolus Borromæus transtulit anno mdlxvii.

FACULTAS R. P. PROVINCIALIS

SOCIETATIS JESU FLANDROBELGICÆ,

ET SUMMA PRIVILEGII CÆSAREI.

Cum Edictis Philippi II Hispaniarum Regis, deinde Serenissimorum Archiducum Alberti et Isabellæ, Belgii Principum, rursusque Philippi III, ac novissime Caroli II Regum, confirmatis 2 Decembris 1692, et 19 Julii 1694, Provincialibus Societatis Jesu, per Flandrobelgicam pro tempore futuris, potestas facta sit eligendi typographos et bibliopolas, qui, ad aliorum quorumcumque exclusionem, soli imprimere ac reimprimere, et vendere possint libros et Opera quælibet, rite approbata, curantibusque ejusdem Societatis Patribus edita aut porro edenda, sub consueto suæ Majestatis Privilegio, non aliter impetrando, quam in scriptis obtenta et præexhibita licentia prædicti Provincialis; idque sub gravibus pænis, in contraventores aut aliter impressu importantes statutis, ut latius in ipsis patentibus litteris apparet : cum etiam sua Cæsarea Majestas idem valere voluerit in ditionibus, S. R. Imperio subjectis;

Ego infrascriptus Societatis Jesu per Flandrobelgicam Præpositus Provincialis, potestate ad hoc mihi facta ab Adm. R. P. N. Præposito Generali Laurentio Ricci, concedo Petro Joanni vander Plassche facultatem sic imprimendi, et per se aliosque vendendi infrascriptum Opus, ex more nostræ Societatis (quod hisce attestor) recognitum et approbatum; videlicet, Tomum primum de Actis Sanctorum Octobris, collectis et illustratis a Joanne Stiltingo, P. M., Constantino Suyskeno, Joanne Periero P. M., Cornelio Byeo, Jacobo Bueo, Operam conferente Josepho Ghesquiero, Societatis nostræ presbyteris Theologis. In quorum fidem hasce, manu propria subscriptas, consuetoque nostri officii sigillo munitas, dedi Antverpiæ 28 Septembris 1763.

PETRUS WAUTYER.

SUMMA PRIVILEGII REGII.

Cæsareæ et Regiæ Apostolicæ Majestatis diplomate sancitum est, ne quis, præter voluntatem Constantini Suyskeni e Societate Jesu, ejusve ad illustranda Sanctorum Acta Adjutorum et Successorum, ullo modo imprimat vel recudi faciat, ex parte vel in totum, Tomos eorumdem, de argumento illo vel jam editos vel porro edendos; aut alibi excusos excudendosve invehat, venalesve habeat : qui secus faxit, confiscatione exemplarium, et aliis gravibus pænis mulctabitur; ut latius patet ex litteris, Bruxellæ datis die xxvi Septembris anno MDCCLIII.

Signat J. H. HENRICY.

Et ego Constantinus Suyskens Societatis Jesu permitto Petro Joanni vander Plassche, ut Tomum primum de Actis Sanctorum Octobris, nostro permissu apud ipsum impressum, publicet. Datum Antverpiæ 28 Septembris 1763.

APPROBATIO

APPROBATIO ORDINARII.

*A*dversus soliditatem Ecclesiæ Catholicæ super Petram ædificatæ portæ inferi non prævalebunt. Procul itaque aniles fabulæ, quibus potestas tenebrarum abutitur, ut indefectibilem Ecclesiam labefactare et Petri Naviculam, tamquam totidem fluctibus procellosis, obruere nititur, dum eas per indiscretos zelatores, ut veras et ab Ecclesia probatas venditare et promulgare non cessat : Novit enim Christiani Nominis hostis infensissimus, transfigurans se in Angelum lucis, per speciem pietatis incautos decipere, ut tamquam ad Religionem spectantes amplectantur et sustineant, quas vel mediocriter in historiis versati ut confictas fabulas dignoscunt; unde et heterodoxi desumunt argumenta, quibus aversionem ab Ecclesia sancta Dei suis instillent, eamque abominentur : inde talia ac tanta in acatholicis præjudicia, ut difficillimum sit (expertus loquor) illis persuadere, quod omnes probe instructi Catholici rejiciant fabulas illas, quales doctissimo Opere impugnavit R. P. Daniël Papebrochius, ejusque Socii Hagiographi, in hoc unum collimantes, ut undique eruderata illustrataque certæ antiquitatis monumenta publici juris faciant, qui vera a falsis, certa ab incertis secernentes protestantur, neque suis aliorumve relatis Commentariis aliud pondus tribui, quam sit historiæ ab hominibus errori obnoxiiis scriptæ. Tomum primum mensis Octobris continentem duos primos dies eodem spiritu elaboratum a RR. PP. Joanne Stiltingo P. M., Constantino Suyskeno, Joanne Periero P. M., Cornelio Byeo, Jacobo Bueo, operam conferente Josepho Ghesquero Societatis Jesu presbyteris, dignum censeo, qui cum præcedentibus 46 tomis lucem videat. Datum Antverpiæ 28 Septembris 1765.

J. F. DE BRUYN S. T. L. Seminarii Episcopalis
Præses, Cathed. Ecclesiæ B. M. V. Canonicus
Graduatus, Pœnitentiarius, Examinator Synodalis, librorum Censor.

PROTESTATIO AUCTORUM.

*Q*uod identidem protestati sunt decessores nostri in hoc de Actis Sanctorum Opere, se servatas velle Urbani Papæ VIII Constitutiones; neque suis, aliorumve hic relatis Commentariis aliud pondus tribui, quam sit historiæ, ab hominibus errori obnoxiiis scriptæ : idem ante hunc primum tomum Octobris denuo protestamur.

ELOGIUM

REVERENDI PATRIS JOANNIS STILTINGI

HAGIOGRAPHI SOCIETATIS JESU, TOY MAKAPITOU,

Auctore Jacobo Bueo ejusdem Societatis presbytero.

CAPUT I.

Stiltingi natales, studia, gesta in Societate, donec Museo Hagiographico nomen dedit.

Ereptum anno 1762 e vivis P. Stiltingum,

Quanta sit rerum temporumque vicissitudo, si quis alius, luculente nos docuit annus a parta Salute MDCLXII Museo nostro sic luctuosus, ut nullus magis. Continuandis Sanctorum Actis solita contentione, industria, fructuque Bollandiani Patres corpore juxta ac animo vegeti insudabant; cum geminum, idque gravissimum Museum Antverpiense vulnus accepit; alterum quidem, cum P. Joannes Stiltingus Musei senior, alterum vero cum P. Joannes Perierus annis jam pluribus in eodem pariter pulvere præclare versatus, paucorum mensium intercapedine, sic disponente Providentiæ divinæ arbitrio, in vivis esse lesierunt. Ea sunt de Opere nostro utriusque merita, ut, si utriusque virtutes, resque præclare gestas præter morem institutumque Majorum nostrorum silentio prætereamus, de ingrati animi vitio, nec injuria, arguamur; et tum nobis ipsis, tum ceteris, quibus propositum fuerit eorum vestigia ingredi, defuisse videamur. Suum enim id, propriumque habent viri magni, ut exemplis suis incendiant eos, qui audiunt, et ad imitationem sui vehementer impellant. Patris igitur Stiltingi imaginem expressurus, primum quidem ejus natales, studia, gesta in Societate, donec Antverpiensi Museo nostro nomen dedit, expediam; tum labores Hagiographicos; postremo labores ceteros, ac, quibus maxime virtutibus fulserit, ex eorum potissimum relatione, qui ejus usi sunt familiaritate et consuetudine, ea, qua potero, fide declarabo.

anno 1703 mundo dedit Vico-durum; is Megæ primum,

2 Itaque patriam habuit P. Stiltingus Vico-durum seu Batavo-durum Ultrajectinæ provinciæ oppidum ad dextrum Rheni cornu, eo loci situm, ubi, mutato nomine, Rhenus Lecca audit; diem vero natalem xxiv Februarii anni supra millesimum septingentesimum tertii, parentes genere honestos, religione Orthodoxos, morum probitate conspicuos. Nihil hi habuere antiquius, quam ut Orthodoxæ fidei præceptis, quantum per ejus licebat ætatem, mature imbueretur, ad quorum normam deinceps vitam moresque componeret; quæ quam probe percepta habuerit, vitæ reliquum abunde declaravit. Cum autem jam id attigisset ætatis, ut esset, qui majora aggrediretur, visum iis est, filiolum suum huc sua sponte currentem humaniorum litterarum studiis admove. Suos quidem habebat Batavia litterarios ludos, in quibus liberalibus quibuscumque artibus poterat erudiri: at non inani habebant in metu parentes, ne quam in fide aut moribus labem rudis adhuc simplexque puerulus heterodoxorum contubernio et consociatione susciperet; satiusque ducebant, si eas academias adiret, ubi citra fidei morumque discrimen fas illi esset virtuti eruditionique vacare. Sublimioris igitur cum eruditionis, tum virtutis fundamenta jacturus consilio imperioque parentum profectus est Megam (Brabantix oppidum ad lævam Mosæ ripam) ubi Franciscanæ familiæ Patres erudiendæ juventutis suscipere provinciam. Horum labore atque industria factum est, ut brevi insignem fecerit in utraque progressum, ut mox dicenda satis aperient. Atque hic primus ad eximiam, quam proveciore ætate consecutus est, eruditionem, gradus fuit.

Octobris Tomus I.

3 Agebatur annus hujus-seculi vigesimus, cum non mediocri politioris litteraturæ suppellectili instructus Antverpiæ domicilium fixit, reliquum ibi humaniorum studiorum cursum confecturus. Hic gymnasii nostri alumnis adscriptus non vulgaris ingenii multiplex specimen præbuit. Ea pollebat docilitate ingenii, ea tenacitate memoriæ, ut, quæ excipiebat seu Latini seu Græci sermonis præcepta, et celeriter arriperet, et firmiter fideliterque retineret. Si quid captu arduum perplexumve occurrebat, perrumpebat id omne labore perpetuo; laborem autem amor studiumque litterarum sublevabat. Qua ex re id consecutus est, ut non sibi dumtaxat proficeret, magnique fieret inter æquales, sed exemplo etiam atque incitamento commilitonibus esset. Quoties in arenam litterariam prodiit (prodiit autem sæpe) raro victus, plerumque victor inde discessit, quod quidem Antverpiensis nostri gymnasii fasti non obscure testantur. Itaque huic nemo condiscipulorum anteferebatur, nemo, vel pauci pares habebantur. Accedebat egregia indoles, in operibus pietas, in actionibus modestia, in verbis circumspectio. Efulgebant in adolescente accurata legum scholasticarum observantia, ad capessenda moderatorum imperia expedita voluntas, ceteræque virtutes, quæ hujusmodi ætatem commendant in primis: atque adeo non injuria bonis omnibus, ac moderatoribus potissimum, in amore erat et pretio.

tum Antverpiæ politiori litteraturæ incubuit:

4 Emenso jam prope humaniorum litterarum curriculo, quam præ ceteris vitæ rationem modumque arriperet, apud sese sedulo dispicere cœpit: intelligebat nimirum, quanti ad Christiane pieque vivendum intersit, quo vitæ instituto utaris. Id vero satagebat in primis, ne in tanti momenti negotio quidpiam temere leviterque aggrediretur, qui moliri nihil, nisi quod divini arbitrii normæ congruum conveniensque perspiceret, sibi constitutum habebat. Ergo Dei voluntatem rimari attentius, animi maculas expiare frequentius, Christianæ pietatis officiis enixius incumbere, Deumque obtestari vehementius, sibi ut palam faceret, quam expediret semitam legere, quo vitæ genere uti, ut ad æternæ salutis portum securius perveniret. Ut sensit, arcanis quibusdam sese stimulis ad capessendum Euangelicæ perfectionis iter commoveri, vocarique in Societatem nostram, nihil ultra moratus, paruit illico vocanti Deo, atque ut in eam admitteretur, expetiit. Nota erat Societatis in Belgio moderatoribus adolescentis indoles, nota virtus, notæ denique sive animi sive corporis dotes ceteræ, quibus ornatum esse, oportet, cui cum perfectioni propriæ, tum alienæ saluti incumbere, decretum sit. Talis vero cum et esset et haberetur, factus facile voti compos, et Societatis nostræ tyronibus adscriptus est anno Domini mcccxxii; religiosam vero militiam exorsus Mechliniæ mense Septembri, die xxx, felicibus sane auspiciis.

admissus in Societatem anno 1722.

5 Etenim, abjecta ceterorum omnium cura, humanaque omnia infra se posita esse, existimans, mox animum religiosæ vitæ exercitationibus officiisque ita adjecit, eoque brevi progressus est, ut vel tum intelligi facile posset, ad quam sublimem virtutis gradum temporis esset productione venturus. Nihil æque in deliciis habebat, ac vel meditari cælestia, vel precibus vacare, vel cum æqualibus,

peracto Mechliniæ tyrocinio.

AUCTOR
J. B.

libus, quoties erat colloquendi facultas, pia miscere colloquia. Nihilo quoque segnius cetera omnia, quæ muneris sui erant, explebat. Superiorum pendebat a nutibus, majorum reverens, cedens æqualibus. Idem sui semper similis, morum gravitatem religiosa comitate temperabat. Desidiam oderat angue pejus; si quid nactus erat a quotidianis occupationibus otii, ut ne inutiliter id tereret, quærebat in otio negotium: aut enim illustrandis ad captum puerilis ætatis fidei Christianæ dogmatibus operam navabat strenuam, aut adhortationem parabat rudibus puerorum animis accommodatam; qua in re ejus solertia atque industria enituit mirum in modum, eumque retulit fructum, ut, quoties hisce de rebus coram pueris disserebat, vehementer eorum animos commoveret tum ad virtutis amorem, tum ad odium fugamque vitiorum. His aliisque id genus exercitationibus traducto tyrocinii biennio, Deo sese et Societati votorum religione obstrinxit.

repetitis humanioribus litteris et audita philosophia,

6 Creverat interim cum ætate ingenium; cum ingenio, discendi sciendique cupiditas, iisque jam erat virtutibus septus, ut tempore remissa, sed animo retenta cum amicissimis sibi Musis tuto posset instaurare commercia. Itaque partim repetendis politioribus litteris, partim excipiendis philosophorum placitis solidum triennium dedit: illis quidem annum unum, his vero biennium. Sic autem in utrisque more suo versatus est, ut, quam de se pridem spem existimationemque excitarat, non modo non fecellerit, sed superaverit etiam, maxime cum horridos philosophiæ dumos vepresque calcavit. Incredibili tenebatur adipiscendæ eruditionis desiderio; quidquid ad hanc comparandam facere, existimabat, avidissime arripiebat,olvebat, revolvebat et intimo mentis sinu recondebatur. Obvias subinde difficultates non prius missas faciebat, quam eas videret plane exhaustas. Erat præterea temporis admodum parcus, laboris amans, studiosus audiendi, veritatis adeo diligens, ut hanc unice præ oculis haberet et privatim studendo, et colloquendo in congressibus, et disputando in pulpitis. Sagax et accuratus in arguendo, in refutando subtilis et solidus; quod publica de universis philosophiæ partibus, quam non sine nominis sui commendatione habuit, disputatione reliquit abunde testatum.

studiosam juventutem sexennio docuit.

7 Haud multo post superioribus placuit, ut, quam privatim sibi hactenus dederat, eandem quoque ad erudiendam studiosam juventutem operam studiumque conferret. Injunctum sibi munus non gravate suscepit, explevitque sexennio, industria summa fructuque. Quo enim erat politioribus litteris instructus uberius, eo copiosiorum earum intelligentiam in discipulorum suorum animos derivabat. Quos egregiam in studiis operam ponere animadvertibat, cumulate laudabat; amicis contra admonitionibus, moderatisque, si opus erat, increpationibus socordiam ceteris excutiebat. Nihil illi potius erat, quam ut ii, quorum curam sollicitudinemque susceperat, non minus pietate, morumque probitate, quam litterarum cognitione præstarent, nihilque ab iis fieret, quod esset præter honestum aut decorum. Huc collimabat potissimum, huc omnis cura spectabat. Quod autem mireris maxime, inter tot exercitationes ingenii, mentisque curricula, Græcis in litteris plurimum studii quoque consumpsit; quo in genere eruditionis jam tum excelluit adeo, ut sui admirationem injiceret omnibus. Accessit et alius, isque non modicus a Patribus Hagiographis labor; quorum monitu (statuerant enim jam tum, illum sibi collegam adjungere) veterum historiarum, maxime ecclesiasticarum monumenta pervolvit: qua in re quanta usus fuerit diligentia atque solertia, aliquot post annis patuit, cum illustrandi Sanctorum Acta initium fecit.

Inde discipulis Theologice eruditus

8 Sexenni docendi munere rite perfunctus, majora ut aggrediretur, ætatis ingenique maturitas postulabat: missus itaque Lovanium studiis Theo-

logicis incumbere cœpit, et tanto quidem impensius, quanto et hæc ceteris antecellere, et arctius cum animorum salute conjuncta esse, cernebat. Hic ita sese perpetuo gessit, ut partem jam pridem famam non conservavit modo, sed domi forisque, privatis, publicisque disputationibus auxerit etiam, maxime vero iuculpata innocentia morum, integerrimæque vitæ modo atque constantia; de qua neque studiorum varietate, neque rerum gerendarum multitudine, nec alia quavis causa, quoad vixit, dimoveri potuit umquam. Quin imo a suscepta anno Salutis MDCCLXXVI, die XXII Septembris, sacerdotii dignitate, accuratiore, quoad licuit, usus est vivendi norma, retinuitque perpetuo. Confecto Theologiæ cursu, collegii Mechliniensis Rectori designatus est socius, quo tyrones nostros religiosæ vitæ rudimentis imbueret, et ad omne institueret virtutis officium. Qua porro dexteritate, qua prudentia, quibus virtutibus pollere, necesse sit, qui munus adeo grave atque præclarum digne, cum fructuque obeat, quotusquisque est, qui non facile capiat? Brevi quidem temporis spatio, at non sine multa prudentiæ laude, meritaque omnium approbatione impositam sibi provinciam administravit.

9 At non minus utilem P. Stilingi operam fore censebant PP. Bollandistæ promovendis Sanctorum Actis, quam fingendis instituendisque tyronibus: quippe in quem omnia, quæ ad id muneris necessaria sunt, videbatur congestisse natura: in his ingenium acre et perspicax, judicium prudens atque maturum, facilis tenaxque memoria, eruditio insignis et multiplex, latera valida et firma, animus denique studiorum, solitudinis, laboris amantissimus. Nec aliud superiorum de illo iudicium erat. Illorum itaque rogatu, horum vero jussu atque imperio Mechlinia Antverpiam evocatus, ad Bollandi Museum accessit ad finem vergente anno Domini MDCCLXXVII aut proxime sequentis initio. Solemnem vero quatuor votorum professionem emisit anno MDCCLXII, mense Febuario, die 2. Quam cumulate autem præconceptam de se opinionem atque expectationem impleverit, quantamque operam Museo contulerit, testantur lucubrationes de Actis Sanctorum per quinque lustra, infatigabili studio, constantique labore ac diligentia et per decem omnino operis Bollandici tomos eruditissime conspersæ: quas referre singulas (ducentæ enim et quinquaginta fere sunt) longum foret et injucundum: satis habuero, si præcipuas paucis passim attigero.

tyronibus nostris magister datus;

at mox continuandis SS. Actis admotus est circa finem anni 1737.

CAPUT II.

Lucubrationes ejus Hagiographiæ.

§ I. Quid contulerit operæ in mensem Augustum.

Hagiographicis P. Stilingi laboribus initium dedit Tomus V Augusti; cujus frontem occupat S. Bartholomæus Apostolus: hujus Acta commentario prolixo satis et erudito illustravit: et primo quidem agitatam jam pridem inter eruditos quæstionem discutit, num S. Bartholomæus Apostolus idem sit, qui Nathanael Joan. I a Philippo ad Christum adductus. Probabilior illi visa affirmantium sententia; quam variis iisque non contemnendis rationibus, e litteris sacris atque profanis, diversarumque gentium monumentis operose collectis non modo tuetur et munit; sed et secus sentientium argumenta dissolvit. Hinc ad Sancti natales, doctrinam, vocationem, virtutes, aliaque nonnulla progreditur. Tum de variis, quibus Christi fidem intulit, regionibus copiose disputat, de prædicationis ordine, de modo palæstraque martyrii. Antiquiores, qui S. Bartholomæum scriptis suis celebrarunt, auctores in medium profert, singulorum ætatem, quantum fidei quisque mereatur,

Felicibus auspiciis S. Bartholomæi Apostoli,

tur, exponit, a falsis vera secernit. Gloriam sancti Apostoli posthumam, et varias sacri corporis translationes fuse prosequitur. Celebrem Romanorum Beneventanorumque de Sancti corpore contentionem ita tractat, ut, quamvis rem ipse relinquat in medio, diversarum tamen partium momenta rationesque proponat, quid firmum, quid infirmum sit, moneat, viamque pandat ineundæ concordiae. Sparsas denique quaquaversum Sancti reliquias, patrata prodigia, collata mortalibus beneficia non accurate minus, quam prolixè recenset.

et S. Ludovici
Francorum
regis

11 Partem ejusdem Tomi bene magnam implent Acta S. Ludovici Galliarum regis vere Christianissimi juxta ac maximi, rebus præclare gestis, fidei zelo, vitæ sanctitate, qua patet terrarum orbis, celeberrimi, opera studioque P. Stiltingi illustrata. Quantam vero huic adornando commentario adhibuerit diligentiam atque accurationem, ut taceam, res ipsa loquitur. Adisis, lector, commentarium ipsum, et non modo præcipua rerum capita, sed et minutissima quæque, quæ quidem in antiquioris sinceriorisque notæ scriptoribus inveniunt, concinne digesta, exquisite illustrata, suisque annis studiose annexa deprehendes. Quod ne quis a me tantum dictum existimet, eruditorum Trivultianorum liceat proferre de hac lucubratione judicium: quorum verba ad annum 1745 articulo 85 latine reddita sic habent: *S. Ludovicum inde ab ortu ejus usque ad stabilitum toto orbe Christiano cultum (P. Stiltingus) ordinatim persequitur. Quotquot de illo scripserunt, evoluit historicos, et, criticos facie prælucente, discussit. Nulla eum (Stiltingum) præterit actio vitæ ejus seu privatæ seu publicæ, nullus regni eventus; virtutes, miracula, canonizationem, translationes reliquiarum, monumenta in ejus honorem erecta accurate recenset atque describit, quin et numismata, eo regnante cusa, æri incidere jussit, eorumque explicationem adjungit. Simus plus æquo prolivi, si, quæ discussit, omnia persequamur, inter quæ nulla sunt et nova et momenti non levis. Imo talia, iisdem testibus, ut eorum ope nova confici possit S. Ludovici Vita, qua nulla sit hactenus editarum exactior.*

aliorumque
SS. gesta de-
scribit tomo V
Augusti;

12 Alterum præterea Sanctum regia Francorum stirpe oriundum Tomus idem complectitur, nimirum Gregorium ecclesiæ Ultrajectinæ rectorem; cujus etiam Acta, stirpem, patriam, ætatem, gesta, tempus obitus, aliaque erudite accurateque digesta. S. Gregorium Ordini suo Benedictino vindicare conatus est Mabillonius. *Præclaro Ordini*, inquit P. Stiltingus, *virum sanctissimum non invideo, neque nego, rationes esse, quæ id suadeant; cum tamen alii dissentiant, pro instituto nostro examinandum est, an id omnino persuadeant.* Mox singula Mabillonii argumenta lectorum oculis subjicit, quæ partim refellit, partim incerta esse, ostendit: quod sane non contradicendi libidine, sed veritatis inquirendæ studio, ut par erat, præstitisse eum, cum verba mox citata satis produnt, tum prodidit ipse numero 53 ejusdem commentarii, quo nec Henschenium nostrum, ubi eum credidit aberrare a vero, refutare neglexit. Gesta S. Eusebii sociorumque Martyrum Romanorum, S. Victoris episcopi Cenomanensis in Gallia, S. Patriciæ virginis Constantinopolitanæ, S. Hunegundis virginis in Veromanduis, Alexandri martyris Bergomi in Italia, Theodori I episcopi Octodurensis vel Sedunensis, B. Margaritæ Faventinæ, et B. Villanæ Bottiæ eidem Tomo inferta, ejusque laboribus digesta tacitus prætereo: unde interim colligere pronum erit, qua ubertate doctrinæ, quo ardore et impetu animi promovendæ Sanctorum gloriæ se dederit, cujus hæc fuere laborum exordia, hæc primitiæ.

parique suc-
cessu,

13 Quo pede Tom. V Augusti cœperat, eodem Tomo VI ejusdem mensis illustrare Sanctorum Acta perrexit. Numerantur eo Tomo commentarii fere quadraginta, qui omnes P. Stiltingi curis vigiliisque debentur. Agmen ducit sylloge historica de S. Narno episcopo Conf. Bergomi in Italia. Cultus quidem Sancti certus, sed gesta incerta, antiquo-

rum monumentorum inopia: maluit igitur, missis recentioribus scriptoribus, ex Officio Proprio (quamvis nec illud incastigatum dimittat) Vitam S. Narni compendiose proponere, quam incerta pro certis obtrudere. Nonnihil plus difficultatis attulit S. Rufus episcopus M. Capuæ in Italia cultus, de quo gemina inter eruditos controversia est: alteram proponit his verbis: *An revera Rufus alter Capuanam rexit ecclesiam, illeque ab altero Rufo*, (diacono, Carponii socio, die xxx Aug. ibidem culto) *videatur distinctus?* Alteram vero sic: *An Rufus episcopus diversus sit a Rufo Patricio, quem S. Apollinaris convertit ad fidem Christianam?* Perpensis, libratisque utrimque rationibus, ita statuit, ut, S. Rufum et episcopatum Capuanum tenuisse, eundemque fuisse, qui Rufus patricius, probabile sit: alium autem esse a Rufo Carponii socio, non una ratione defendat. *Tomis in Ponto SS. Martyrum Marcellini tribuni et uxoris ejus Manneæ et filiorum Joannis, Serapionis et Petri*, inquit Martyrologium Romanum ad diem xxvii Augusti: atqui non Pontum, sed Ægyptum, non urbem Tomitanam, sed Oxyrynchum, aliunde locum huic vicinum Martyres illos fuso pro Christo sanguine decorasse, ex ipsis Actis P. Stiltingus ostendit. S. Licerium quemdam, Carinensem seu Carensensem primo in Hispania episcopum, at Ilerdam deinde una cum sede translatum, atque hunc alium fuisse a S. Licerio Consorannensi in Novempopulania episcopo, Hispani nonnulli putavere, quibus adulterina Dexteræ Julianique opera imposuerunt. Dionysius vero Sammarthanus S. Licerium, a S. Glycerio Consorannensi item præsule, qui concilio Agathensi anno dvi subscriptus legitur, secernit: sed solide utrosque refutat Auctor noster pag. 45 et seq. Plura hujusmodi e tenebris hoc tomo Stiltingus eruit, diligentissimeque disputavit.

AUCTORE
J. B.

numerosa

14 Singulari tamen laude dignus videtur in primis, quem de S. Cæsario Arelatensi episcopo scripsit, commentarius. Exhibet hic Vitæ sancti Præsulis auctores, cultum, illustra, quibus Cæsarium clarissimi viri ornavunt, testimonia; Trithemii Saussayique, quorum ille S. Cæsarium monachis Benedictinis adnumerat, hic vero geminum ejusdem nominis et sedis antistitem comminiscitur, confutatos errores; præcipua Vitæ capita chronologice in ordinem digesta, suppletis etiam aliunde iis, quæ desiderantur in Actis. Præterea quibus sanctioris vitæ præcepta institutionesque conscripserit, quibus sive ad vindicandam ecclesiasticam disciplinam, sive ad extirpandas Pelagianæ hæresis in Gallia reliquias laboribus perfunctus fuerit, quo tempore naturæ debitum solverit, quæ ad posteros scripta transmiserit, quæ demum postremæ suæ voluntatis monumenta reliquerit, eodem illo commentario copiose eruditeque disseruit. Quod autem ad Sancti scripta attinet, lectoris attentionem diligentiamque meretur, quod num. 36 et seqq. legitur, nimirum non usque adeo certum esse, scripsisse Cæsarium librum de Gratia et libero arbitrio, quem Fausto Regiensi nominatim opposuerit, et ab Arausicani concilii capitulis diversum, ac quidem neotericis plerisque hactenus visum est. Sancti quoque Syagrii, alterius ecclesiæ Gallicanæ luminis, partim e Breviario Augustodinensi, partim e variis scriptoribus ob aliorum monumentorum penuriam gesta collegit multa circumspectione atque cautela. Si enim Breviario credimus, S. Syagrius et reginæ Brunehildis frater fuit, et Desiderii Viennensis antistitis cognatus, et a Gregorio Pontifice Romano ad Anglorum conversionem in Angliam missus, quæ tamen omnia Stiltingus probat et solido fundamento destitui et a veritate aliena.

15 S. Syagrium proxime excipit S. Ætherius Lugdunensis episcopus. Quæritur hoc loci, illene, an Virgilius Arelatensis Augustinum Anglorum apostolum consecrarit episcopum? Locum questioni Beda dedit lib. i Historiæ ecclesiasticæ cap. 27 ita scribens: *Interea vir Domini Augustinus venit Arelus,*

commenta-
riorum serie

AUCTOR
J. B.

las, et ab archiepiscopo ejusdem civitatis Ætherio, juxta quod jussa sancti patris Gregorii acceperat, archiepiscopus genti Anglorum ordinatus est. Verum Virgilius Arelatibus, Ætherius vero Lugdunensibus, eruditorum consensione, tum temporis præerat. Erroneum igitur est aut urbis, aut episcopi Augustinum consecrantis nomen. Neutram quidem sententiam certam esse, erratum tamen in urbis, non in episcopi nomine, P. Stiltingus existimat; mentem porro suam iis rationibus firmat, ut ad partes suas æqui lectoris animum vehementer alliciat. Labore non minus impigro opus fuit de S. Hermetis gestis acturo; quorum ab Actis S. Alexandri Pontificis, unde petenda erant, antiquitas pendebat et auctoritas: hæc autem a Joanne Pearsonio Tillemontioque multis argumentis impugnata videbat. Tillemontium Bailletus sequebatur: Sollerius quoque, Henschenio licet invito, Tillemontii rationibus acquieverat. Examinanda igitur adversariorum argumenta suscepit, eoque progressus est, ut eorum vanitatem detexerit, et adversariorum non solum retuderit, sed in ipsos etiam, ubi res ferebat, tela retorserit.

præsertim de
S. Augustino
ecclesiæ do-
ctore,

16 Justæ molis commentarium de S. Augustino ecclesiæ doctore P. Cuperus inchoarat: huic, cum vivendi scribendique finem ille fecisset, extremam manum P. Stiltingus admovit. Annorum seriem ad prima episcopatus Augustini tempora deserere Cuperus cœperat: huc itaque regressus Stiltingus reliqua Augustini gesta partim temporum, partim rerum ordine subtexit; ac primum quidem sancti Doctoris scripta nonnulla in medium profert, et quo tempore, qua occasione composita sint, docet. Tum concilia, quibus interfuit, controversiam cum S. Severo episcopo Milevitano, adventum Albinæ, Piniani et Melaniæ in Africam, Sancti responsa ad varia quæsitâ, mirabilem sanationem Pauli et Palladiæ coram Augustino factam, pium ejus obitum, aliaque non pauca refert, addita pagg. 555 gestorum brevi et accurata chrontaxi. Hisce subjicit incerta quædam, quæ de Sancto in terris etiam tum versante a posterioribus scriptoribus circumferuntur. Hinc ad elogia progreditur, quibus ornata fuit Sancti seu virtus, seu eruditio. Deinde de Sancti cultu, de translationibus corporis, de loco, in quo corpus fuit depositum, de Sancti apparitionibus, beneficiis, sparsis in varia loca reliquiis disserit: postremo antiquorum quorundam, quæ de Sancto ostenduntur, et passim incerta sunt, monumentorum discussione commentarium claudit.

variisque Gal-
liæ Sanctis
tomum VI
Augusti locu-
pletat.

17 Geminus præterea eodem tomo commentarius occurrit, in quo solita P. Stiltingi elucet industria et accuratio, rerumque ad historiam Gallicanam pertinentium peritia. Alter S. Fiacrii, alter S. Agili primi Resbacensis abbatis gesta complectitur; de quibus Trivultianorum judicium attulisse, sufficiat. Ad annum 1745 tom. III pag. 1584 et seq. ita habent: *Articuli de S. Agilo primo Resbacensi abbate, et de S. Fiacrio, cujus adeo celebris cultus est cum in Hibernia, patria ejus, tum in Gallia, ubi potiorem vitæ partem traduxit, obiitque, ad Gallicanam historiam non parum utilia continent, in iisque collegit P. Stiltingus, in ordinem redegit, et illustravit facta bene multa, quæ non sine animi voluptate legentur.* Idem denique, qui S. Ludovici Francorum regis gesta tam operose descripsit, beatæ quoque Elisabethæ seu Isabellæ sororis ejus germanæ, sanctæ virginitatis laude, quam regio ortu illustrioris, Vitam ab Agnete de Harcourt contubernali ejus Gallice scriptam Latine reddidit, variisque monumentis illustravit. Waddingus alii-que religiosam vitam fuisse professam, affirmant, refragantibus aliis: examinatis utrorumque rationibus pondus suum inesse, fatetur, sic tamen, ut negantium opinioni gravitatis et ponderis plusculum tribuat. Quam in mensem proximum contulerit operam, videamus.

§ II. Quid maxime præstiterit tomo I et II Septembris.

Primus mensis Septembris tomus non ultra diem tertium ejusdem mensis extenditur. Multus quoque in eo Stiltingi labor apparet. Primus, cujus gesta hoc tomo discussit, S. Priscus M. est, Capuæ cultus die 1 Septembris: hujus quidem de cultu satis constat: at alia non pauca sunt, de quibus dari posset dubitandi locus; num S. Priscus ille paterfamilias fuisse vere asseratur, in cujus domo Christus pascha sibi parari fecit, et discubuit una cum discipulis? Num martyr fuerit, atque episcopus? Num prima ecclesiæ Capuanæ institutio S. Prisco, an S. Rufo, de quo ad xxvii Augusti egit, tribuenda sit? Quæ omnia commentarii prævii § 1 discussit. Breviarium Capuanum, quod hunc Priscum cum Prisco episcopo Africano confudit, alteri paragrafo materiem dedit. Quid uni, quid alteri competat, distinxit, observatisque nonnullis de templo Dianæ Tifatinæ, de via Albana et Aquaria, populares aliquas de S. Prisco traditiones adjecit. Varias § tertio corporis inventiones et translationes enarrat. Primæ quidem inventionis narrationem Michael monachus in Sanctuario pag. 145 et seqq. historiam texuit, at quæ P. Stiltingo mirabilis magis, quam credibilis apparuit: huic igitur aliam aliunde substituit, quæ ut minus mira est, ita et magis ad veritatem videtur accedere. Posterioris autem inventionis, quæ sub initium hujus seculi contigit, instrumenta subnectit.

Neque minor
adornando

19 Hinc ad S. Terentiani episcopi et Flacci MM. gesta progressus est. Stabilito S. Terentiani cultu, de loco martyrii disputationem instituit. Tuderto Umbriæ oppido martyrium Sancti Romanum Martyrologium adscribit: contra Florentinus Tudertinæ in Tuscia civitati id adscribendum, omnino existimat. Illustrissimus vero Franciscus Maria de Aste in Discepcionibus ad Martyrologium Romanum dubius hæret: at dubitandum non esse, quin Tuderti in Umbria martyrium subierit, Stiltingus autumat, datis, cur ita sentiat, rationibus, disjunctisque contrariis. Dertonæ quoque sancti cujusdam Terentiani die 1 Septembris festivitas celebratur, reliquiæque servantur: idemne sit, qui Tudertinus, dubitavit Ughellus. Dubia res Stiltingo quoque visa esset, nisi, quæ affert, monumenta dubitationem omnem exemissent. Varia deinde S. Terentiani Acta enumerat, quæ quamquam suis nævis non carere, agnoscat, Tillemontio tamen non acquiescit omnem iis fidem abroganti. Prælo præ reliquis digna visa sunt ea, quæ ex Ms. Emin. Card. Franc. Barberini desumpsit, collato cum tribus aliis et editione Mombrittii. Historiam vero translationis brachii Teanum noluit prælo subjicere, non quidem quod neget, brachium S. Terentiani aliquando eo translatum fuisse, sed propterea quod ea contineat, quæ et fidem excedant, et ipsi Teanensis ecclesiæ traditionibus adversentur.

tomo I Se-
ptembris

20 Commentarii, quem de SS. Sixto et Sinicio exaravit, hæc fere sunt præcipua capita. Primum ducto a cultu utriusque exordio, translatis utriusque, variisque locis divisas reliquias recenset, quibus Sanctorum succedunt elogia. Tum in Actorum fidem ætatemque inquirat, quæ haud adeo contemnenda ostendit, ac Marlotus existimat. De tempore, quo missi sunt in Galliam Sancti non una est eruditorum opinio, aliis anno a Christi natalibus xlvi, imperante Tiberio, aliis ante medium seculi ii vel circa annum Domini cclviii, aliis denique circa annum cclxxxviii id contigisse, censentibus. Opinioni postremæ consonant Acta, eamque Stiltingus nervose propugnat. Demum Baronii Martyrologium Romanum Martyrum numero Sanctos adscribit, cui Saussayus Tullensis episcopus suffragatur: at martyres fuisse cum Marloto Stiltingus negat ex Actis, Flodoardo, ipsaque tradi-
tione

ejus labor
fuit:

tione Remensium. Qui ceteros Stiltingi commentarios hoc tomo sparsos pervolvere voluerit, eadem ubique laboris indefessi argumenta, multos variorum confutatos errores, multa accurate observata, ingeniose discussa, et erudite illustrata inveniet, quæ recensere singula, non necesse est : indictos tamen, quos de S. Firmino episcopo confessore Ambiani in Gallia, et de S. Stephano Hungariæ rege simul et Apostolo commentarios edidit, abire non sinam.

testantur id
in primis ea,

21 Pauca sunt, Trivultianorum judicio ad annum 1749 tom. II art. 48., Sanctorum Acta, quæ plus facessiverint hagiographis negotii, quam S. Firmini. Egregia quidem Viri sanctitas patet; sed pauca de gestis ejus exarata; pauciora, quibus tuto credi possit, monumenta. Geminum quidem Actorum S. Firmini exemplar Ms. in promptu erat, sed anachronismis, aliisque vitiis inquinatum, quæ Stiltingi aciem non effugere. Ad manum quoque habebat ecclesiæ Ambianensis Breviaria anno 1550 et 1553 impressa, Vincentium Bellovacensem, et Petrum de Natalibus in Catalogo Sanctorum : sed antiquiora monumenta requirebat. Actis S. Firmini martyris Ambianensis pariter episcopi, in quibus S. Firmini confessoris mentio fit, nihil invenit antiquius : sed et horum fidem Tillemontius impugnabat, utpote sibi non cohærentium, et S. Firmini M. mortem modo sub Diocletiano, modo sub Decio et Valeriano collocantium. At, inquit Stiltingus, verisimile non est, Actorum scriptorem, cujus gravitatem vel ipse Tillemontius agnoscit, in re tam clara tam aperte sibi contradixisse. Citat quidem præses Decii et Valeriani decreta : at, monente Stiltingo, eadem dici poterant sub Diocletiano, præsertim priusquam hic sub regni finem feralia decreta adversus Christianos promulgaverat : neque enim imperatorum morte lata in Christianos decreta exspirabant, sed eorum solum intermittebatur exsecutio, poterantque iis postmodum uti provinciarum præsides, et utebantur interdum. Nec de utroque imperatore vivente (Decio et Valeriano) auctoris verba exponi possunt, cum uterque simul non imperarit. Atque ita præcipuum Tillemontii argumentum infregit.

quæ de S. Fir-
mino confes-
sore

22 Itaque S. Firmini martyris Acta satis vindicata credidit, ut, quæ ad S. Firminum Conf. pertinebant, ex iis exciperet, atque lectori ob oculos poneret; quibus Bellovacensis et Petri de Natalibus subjecit elogia, et Ambianensis Breviarii lectiones. Continent prædicta elogia notas aliquot chronologicas, sed vagas et vix sibi cohærentes, et in speciem contrarias : quapropter earum explicationem quoque adjecit : ex quibus denique brevem vitæ chronotaxin utcumque confecit, refutatis Sigeberto et Morlierio Sancti obitum justo serius collocantibus. Gloriam Sancti posthumam explicare aggressus, celebrem illam, quæ, superiori seculo ad finem vergente, agitari cœpta est, de possessione corporis S. Firmini controversiam late discussit. Brevem rerum gestarum seriem accipe, quam apud Stiltingum fuse probatam explicatamque invenies. Ecclesiam, primum B. M. Virginis, postmodum S. Acheoli dictam, S. Firminus condidit, in eaque sepultus est. Sub initium seculi vii in exstructam a se SS. Petri et Pauli nomine cathedralem ecclesiam S. Firmini conf. corpus transtulit S. Salvius Ambianensium præsul : quæ cum anno 1218 incendio periisset, Everardus novam, quæ et hodie dum visitur, B. M. Virginis nomine cathedralem basilicam moliri cœpit : ecclesia autem S. Firmini aut eodem igne consumpta est, aut huic novæ locum cedere debuit, instaurataque deinceps fuit eo, quo nunc cernitur, loco. Servatum hactenus in cathedrali S. Firmini corpus anno 1279 novæ thecæ solemniter imposuit Cardinalis Simon, Nicolai III in Gallia legatus.

disseruit,

23 Neque tum, neque diu post in dubium vocatum fuit, quin S. Firmini conf. corpus ecclesiæ cathedralis possideret; eamque opinionem monu-

menta plurima, celebrata jam pridem translationis festivitas, corpusque ipsum quotannis circumferri solitum omnium animis alte impresserat : dum tandem anno 1697 vehementer oppugnari cœpta est; ex quo nempe in ecclesia S. Acheoli canonicorum regularium reformatæ congregationis Gallicanæ detecti sunt tumuli aliquot, quorum uni (ut quidem videbatur aliquibus) inscriptum erat S. Firmini nomen, et ossa aliquot humana inclusa, quæ S. Firmini Conf. esse, ut vehementer expe-tebant, ita et facile crediderunt. Itaque spargi in vulgus rumores, apertam, vacuumque repertam esse in cathedrali S. Firmini lipsanothecam, vocari in dubium Salviana translatio, scribi etiam ultro citroque permulta, aliis præ S. Acheoli ecclesia, aliis pro cathedrali acriter decertantibus. Neque cito finem habitura videbatur controversia, dum tandem anno 1715 Petrus Sabatier Ambianensis antistes thecam S. Firmini in cathedrali aperuit, Sancti corpus cum authentico depositionis instrumento invenit, litemque decedit. Porro litem hanc ita Stiltingus discussit, ut magnis eum Trivultiani laudibus efferant, et rem demonstrasse, agnoscant : mirantur tamen omisisse edictum episcopi Ambianensis datum anno 1715, 2 Aprilis, quo prætersum S. Firmini in ecclesia S. Acheoli tumultum claudi jussit, legique vetuit, dum corrigatur, S. Firmini Vitam a Bailletto conscriptam. Verum illud haud magnopere desiderabatur : patebat rei veritas, causam esse finitam, unusquisque intelligere poterat; unicus hic erat Stiltingo præfixus scopus, ut ad commentarii calcem videre est. *Si qui, inquit, deinde adhuc reclamaverint, pertinaciam illi suam ostenderunt, sed necessitatem nobis non injecerunt ea ulterius demonstrandi, quæ patuerunt luce clarius.*

24 Jam inde a priscis temporibus nihil heterodoxis fuit antiquius, quam ut Romanæ Ecclesiæ gloriæ, quoquo modo possint, detrahant. Vidit et hoc seculum Godofredum Swartzium, qui conversæ ad Christi fidem Hungariæ laudem Latinis invidens, ad Græcos transferre conatus est, edito anno 1740 libello, cui titulus : *Initia religionis Christianæ inter Hungaros ecclesiæ Orientali adserta*. Vitam S. Stephani Hungarorum regis cum hac opinione pugnantem opponis? nihil illa Swartzium terret : quippe quæ, auctore Swartzio, plus quam duobus seculis ab ætate S. Stephani distet, quæ monstrosa et absurda sit. Verum, inquit Stiltingus, *vidit ille hallucinationes, monstra, absurda, ubi nihil hallucinationis, nihil monstri, nihil absurdum*. Quod ne temere dixisse videatur, singula heterodoxi scriptoris asserta diligenter excussit, excussa dissolvit. Vitam S. Stephani ad Colomannum non Haliciæ, ut Swartzio placet, sed Hungariæ regi scriptam esse sub initium seculi xii a Carthutio episcopo, qui S. Stephano ætate suppar fuit, multimodis probat; nec ea de re dubitandum esse, existimat : exaratam tamen a Carthutio Vitam non esse omni ex parte erroris expertem, ultro fatetur. At adeone graves errores illi atque incredibiles, ut omnis abroganda sit Actis fides? adeone frequentes, ac Swartzius clamat? ait quidem ille, sed ait tantum. Velitatur hactenus Stiltingus, mox pleno Marte pugnabit.

25 Viguisset in Pannonia, vicinisque provinciis, quæ hodiernum Hungariæ regnum constituunt, primis Ecclesiæ seculis Christianam fidem, nemini dubium esse potest : sed variis barbarorum incursionibus varias quoque experta est vicissitudines, quas auctor noster enumerat. Primus ex Hungarorum principibus post extinctam ibi Christi fidem, eandem amplexus est Geysa, S. Stephani pater : sub hoc posita sunt fidei initia licet rudia et imperfecta, a Stephano deinde perfecta. Quæ omnia fuse deducta apud Stiltingum legere est, uti et quæ fuerit genti Hungariæ fidei suscipiendæ occasio, qui primi illius præcones, nempe Piligrinus Laureacensis præsul, S. Wolfgangus, Ratisbonensis deinde episcopus, et S. Adalbertus. Secus Swartzio

AUCTORE
J. B.

et de S. Ste-
phano Hun-
gariæ rege,
cujus non
modo Acta,

et gentis Hun-
garicæ con-
versionem,

AUCTORE
J. B.

zio visum est, qui prius Hierotheum monachum Græcum multos Hungarorum ad Christianam religionem traduxisse, contendit, quem nimirum Gylas Hungarorum dux Constantinopoli baptizatus secum in Hungariam duxerit; atque hinc Swartzius verum Hungaricæ conversionis initium numerandum esse, existimat; nixus Græcorum aliquot scriptorum testimoniis; quorum auctoritatem ambitiosius prædicat. Verum multa peccare, et fidenter magis, quam solide loqui Swartzium, pluribus Stilingus evincit: Græcorum vero auctoritatem levis esse admodum hac in re momenti et ponderis asserit, luculentasque assignat dicti rationes; ac tandem concludit, *religionem Christianam in Hungaria non esse ceptam a baptismo Bulosudis et Gylæ, seu quod ille baptismus prorsus sit fictitius, seu quod ficto animo sit susceptus, seu denique quod illi fidem constanter professi non sint.*

datamque a
Sede Romana
Hungariæ regibus coronam
solide vindicat:

26 Defunctus hoc certamine Stilingus, de S. Stephani anno natali, baptismo, successione in ditionem paternam, conversione, fundatione episcopatum, atque monasteriorum, rebus bellicis, contractisque nuptiis fuse simul et erudite disserit. Obtenta a Stephano dignitas regia novæ cum Swartzio contentione materiem præbuit. Constans in primis est Hungarorum traditio, coronam regiam a Silvestro II Pontifice Romano S. Stephano fuisse collatam: ut novo regi, ejusque successoribus prædicta corona rite redimitis crux anteferretur in signum apostolatus, idem Pontifex pariter indulsit. Stephanus vero se regnumque suum S. Petro obtulit. Si Swartzium audias, regni Hungarici corona non Pontificis Romani, sed Græci imperatoris donum fuit: nec aliunde etiam crucem Hungari acceperunt: sanctum vero Stephanum se suaque S. Petro obtulisse, fabula fabularum omnium fevissima est. Sed ita heterodoxis plerisque comparatum est, ut id omne, unde Romanæ Ecclesiæ amplitudinis aliquid dignitatisque accedit, invido dente arrodant, et cavillari sæpe malint, quam solida ratione pugnare. Haud ea fuit Stilingo agendi ratio: quam enim sententiam propugnandam suscepit, summorum Pontificum, ipsorum Hungariæ regum, aliorumque testimoniis ita confirmavit, ut quemlibet facile convincat, modo animum habeat a temeritate pertinaciæque alienum: Swartzii vero argumenta et conjecturas fideliter retulit, diligenter excussit, valideque protrivit.

sed ceteræ
etiam ad sanctum Regem
pertinentia
fuse persequitur.

27 Hisce altercationibus tandem expeditus, explicandis ceteris sancti Regis gestis accingitur, quanta nimirum instituendis per Hungariam episcopis, qui novellam Christi vineam excolerent, usus sit diligentia atque delectu; quæ bella gesserit; quas condiderit, ditavitque variis locis ecclesias atque monasteria; quarum potissimum virtutum exercitationi incubuerit; qua fuerit in Virginem Matrem pietate, cujus tutelæ regnum suum in primis addictum voluit; quæ, ut recte pieque regnum administraret, filio monita, quas subjectis leges dederit; quæ denique moriens specimina pietatis ediderit, quibus et alia non pauca immiscuit, lectu scituque dignissima. Sancti regis obitus summo dolore universam affecit Hungariam, et in ecclesia Albæ regalis beatæ Virgini dicata, quam ipse extruxerat, magno honore sepultus est. Annos quinque et quadraginta effluxisse, ferunt, quibus sacris ejus exuviis nullus habitus est ecclesiasticus honor. At circa annum 1085 corpus ejus, jubente summo Pontifice, honorifice elevatum est. Celebritati adfuit S. Ladislaus Hungariæ rex, S. Stephano sanguine junctus. Patrata ea occasione prodigia Stilingus profert, observatque ad Sancti gloriam, eum summi Pontificis solemnibus decreto, seu formali, ut aiunt, canonizatione Sanctorum albo fuisse insertum, quod regum antea obtigerat nemini. Demum exposito Sancti cultu in Hungaria primum cepto, ad exterarum deinde nationes, ac tandem per totam Romanam Ecclesiam propagato, aliisque nonnullis prodigiis commentario suo finem imposuit.

suit. Sunt et alii hoc tomo Stilingi commentarii singulari elogio digni; sed hisce longius non immorabor, et ad Tomum II Septembris propero.

28 Præfixa huic dissertatio est de conversione et fide Russorum, eo fine a P. Stilingo exarata, *Ut ex ea utcumque colligi posset, quinam ex iis, quos Russi pro Sanctis habent, certo fuerint Catholici, qui contra de schismate suspecti aut certo schismatici videantur.* Sunt, qui Russos et a schismaticis ad Christiana Sacra conversos, et schismatis lue vel a suæ conversionis exordio infectos fuisse, existiment. Sunt, qui Russos omnes usque ad postrema fere secula schismatis suspicione liberare voluerint, ut et Papebrochius noster in Præfatione ad Ephemerides Græco-Moscas, datas ante tomum I Maii. Neutra erroris expers opinio est: nam neque Catholici omnes, nec omnes fuere schismatici. Impulit ea res Stilingum, ut, quod non satis examinaret Papebrochius, ad accuratius examen ipse revocaret, vel maxime, quod ad diem v Septembris de SS. Borisi et Hlibi principum Rhutenorum Actis disputandum sibi esse, cognosceret. Itaque primo de tempore susceptæ a Rhutenis Christi fidei, deque Vladimiro principe, præcipuo conversionis adjutore disseruit. Tum Catholici, schismaticine fuerint Constantinopolitani patriarchæ, cum primum Rhutenis Christiana fides illuxit, qua potuit, sagacitate indagavit. Tertio, num Rhutenorum metropolitæ Romanæ Ecclesiæ uniti fuerint, quantum licuit monumentorum penuria, servato seculorum ordine, inquisivit. Quæ de sanctitate Alexii et Petri Kioviensium metropolitaram ad xii Februarii Henschenius, et Jonæ, ad xv Junii Papebrochius scripsere, Stilingus, re attentius perpensa, pro expunctis habet, cum de eorum fide Catholica, vel apud Catholicos cultu haud satis liqueat; nec nisi certis testatibus de causis fas sit cujuspian sanctitatem fidelium venerationi exponere.

Illius quoque
sunt tom. II
Septembris
de conversione
et fide Russo-
rum disserta-
tio,

29 Sanctorum, quorum tomo II Septembris Acta describuntur, ut antiquissimus, ita et ordine primus est Moyses Hebræorum dux et legislator. Amplam certissimamque explicandis illius gestis divini codices suppeditavere materiem: ex hoc igitur purissimo intaminatæ veritatis fonte Stilingus derivanda Moysis gesta, in ordinemque redigenda censuit; obscura vero, accito sanctorum Patrum, aliorumque divinarum Litterarum interpretum subsidio illustranda suscepit. Ut ut multa sunt, quæ hinc hauriri possunt, non omnia tamen vel Scriptura, vel Patres, vel interpretes Moysis gesta complexi sunt: itaque quæ de his apud auctores quoque profanos leguntur, in medium attulit, sed separatim; ne sacra profanis, certa miscerentur incertis. Duorum in primis rationem habuit, Philonis, et Flavii Josephi, utriusque Judæi, quos et a S. Hieronymo in Catalogo scriptorum ecclesiasticorum laudatos et magni semper habitos fuisse, sciebat. Si quid vere et probabiliter dicunt, licet in Scriptura non expressum, pro merito laudat; si fabulose, explodit; si cum sacris Litteris male cohærens, refutat. Notæ sunt passim variæ de Moyse quæstiones, de quibus jam diu a Theologis et interpretibus disceptatum est; nec has reliquit intactas. Tempus quoque scripti Pentateuchi inquirat, disputatque de scriptis aliquot aliis Prophetæ afflictis; quibus demum Moysis Vitam, auctore S. Gregorio Nysseno, more nostro divisam, et notis illustratam adjecit.

de Moyse
Propheta,

30 Quo celebrius est per orbem Christianum S. Rosaliæ virginis nomen, eo majore cura studioque illius augere gloriam studuit commentario non minus accurato, quam prolixo, quem separato etiam volumine edidit. Discussio quoque Actorum S. Bertini abbatis sudore illi non minimo stetit. De scriptoribus Actorum S. Bertini multa Mabillonius asseruit: non modo discussit illa Stilingus. in multisque correxit, sed etiam, quo Acta Sancti conscripta sint tempore modoque, exposuit. Deinde de illius natali loco et tempore, genereque disseruit.

de S. Rosalia
et S. Bertino
insignes com-
mentarii, qui-
bus et alii non
pauci acce-
dunt.

disseruit. Demum Sancti gesta, virtutes, gloriam posthumam fuse discussit. Acrem vero, quæ hoc seculo inter clerum cathedralis ecclesiæ S. Audomari et S. Bertini monachos exorta est, controversiam non attingere maluisset, nisi aliud suscepti Operis nostri ratio exegisset. De S. Zacharia propheta quoque commentarium scripsit, quem non sine fructu legent sacrarum litterarum studiosi. Ceteros, quibus hunc tomum locupletavit, commentarios non enumero, in quibus eruditionis et sagacitatis plurimum sedulus et attentus lector inveniet, habetque non modo Judæa, Sicilia, Belgium, sed et Italia, Gallia, Ægyptus, Persia, Russia, aliæque orbis regiones descripta Sanctorum suorum gesta.

§ III. Quid III et tribus sequentibus tomis.

In tomum III
Septembris

Adornando tomo III Septembris haud minori adjumento fuit. Testatur id in primis, quæ tomi frontem occupat, de tempore natali S. Gregorii Nazianzeni dissertatio. Præscriptam sacerdotibus seculo IV continentiam Bailletus, Tillemontius, alique impugnaverunt. Sententiæ porro suæ exemplum S. Gregorii Nazianzeni, paterni episcopatus tempore nati, non parum roboris adferre, putaverunt. Hoc igitur adversarii telum extorquere præsentis dissertatione conatus est, partim refutando congesta a Tillementio argumenta; partim stabilendo propriam de tempore, quo natus est S. Gregorius, sententiam; partim denique Græcorum versuum, quibus potissimum Tillemontius nititur, ambiguum significationem enucleando, et aptiorem illis interpretationem tribuendo. Tillemontii autem ratiocinia discussit potius, quam aliorum, tum quod ab his nihil additum iis, quæ Tillemontius habet, quod quidem alicujus sit ponderis, invenerit, tum quod ille Papebrochii hac de re judicium haud satis sincere retulerit. Quod si fortasse animosius disputare videatur, justa de causa id se facere, arbitratus est. *Video enim*, inquit num. 60, *rem mihi esse cum viro, qui noluit solo rationum pondere concertare, ac verum indagare; sed dissimulando præcipua nostræ sententiæ argumenta, suaque cum aliis comparando, prævalere.*

egregiam
quoque

52 Idem quoque per tomi decursum variis testatum fecit commentariis, quorum nonnullos attingo. S. Evurtii plerique antiqui Fasti meminerunt. Vita quoque ejusdem manuscripta exstat, at non satis probata neotericis, quorum nonnullis omnino repudianda videtur, tum ob multiplices, quibus obnoxia est, difficultates, tum ob auctorem quatuor circiter seculis Sancto posteriorem: variis quidem illam fabulis inquinatam, Stiltingus haud diffitetur, at non omnia, quæ in illa leguntur, sine discrimine abjicienda esse, contendit: fieri porro potuisse, ut fuerit multo citius conscripta, quam quidem in animum sibi neoterici induxerunt. De tempore, quo Aurelianensem Evurtius rexit ecclesiam, dubitatur, num Constantini Magni tempore, item num concilio Valentino interfuerit; et quis Evurtium in episcopali sede proxime exceperit, S. Aniano nonnullis id tribuentibus. Sedisse Constantini tempore Evurtium, neque huic S. Anianum proxime successisse, probabilius Stiltingus autumat, quorum, uti et aliorum, ad hunc Sanctum spectantium accuratam reddit rationem. Lucernam et oleum quoque sapit commentarius, quo S. Clodoaldi presbyteri gesta descripsit. Monachis hunc Mabillonius alique adscripserunt: verum variis de causis longe probabilius, et antiquis scriptoribus conformius Stiltingo apparet, cum solo presbyteratu insignem sanctitatis culmen ascendisse. S. Adriani etiam et Sociorum martyrum Acta Græce conscripta Latinitate donavit, fortiterque defendit adversus nimiam Tillemontianæ censuræ severitatem, Sanctique cultum et miracula late exposuit.

53 Etsi rerum gestarum magnitudine, virtu-

tumque præstantia celeberrima semper fuerit S. Pulcheria imperatrix et virgo, et optime de Orientali imperio merita, nemo tamen Græcorum fuit, qui ejus vitam litteris consignandam suscepit. Defectum hunc Stiltingi diligentia supplevit: quæcumque enim sive in Epistolis S. Leonis, sive in Conciliis, quæ S. Pulcheriam miris laudibus extulerunt, invenit, sedulo collegit, ordineque disposuit. Historicos præterea et veteres, et recentiores, qui sanctæ Imperatricis laudes attigerunt, inter se contulit, correxitque, ubi id ratio exigebat. Hisce adminiculis Sanctæ genus, consecratam Deo virginitatem, in formando ad pietatem Theodosio fratre curam, in administrando imperio industriam, illata impietati et hæresibus bella, sortis vicissitudinem, illibatam vel in ipso matrimonio castitatem, virtutes, piaque opera ubertim explicuit, votumque adjecit, ut optime meritæ de Ecclesia Virgini cultus celebrior decerneretur, quod tanti Benedictus XIV fecit, ut in litteris suis Apostolicis anno 1752 ea de re datis, cum Patris Stiltingi votis, tum aliorum precibus annuere sese voluisse, non obscure prodiderit. De S. Paphnutio episcopo confessore plura disputanda habuit, quam narranda. De fide illius, quasi idem esset, qui Paphnutius quidam monachus schismatis Meletiani fautor, dubitavit neotericus scriptor: sed Viri sanctitatem Stiltingus egregie vindicavit. Idem quoque Paphnutius in Concilio Nicæno legi de sacerdotum diaconorumque continentia se opposuit, si scriptoribus heterodoxis, quibus hac in re et e Catholicis aliqui suffragati sunt, credimus: sed fabulam esse, e Patribus probat, qui paulo post Concilium Nicænum floruerunt.

54 E tomo IV Septembris satis habuero, vel unum citasse, quem ad diem XIV ejusdem mensis de S. Joanne Chrysostomo Ecclesiæ doctore edidit, commentarium, mole minus, quam rerum multitudine et gravitate insignem; cui concinnando ipsa sancti Doctoris scripta frequenter impressa materiem in primis præbuerunt. Proximum sancto Doctori locum tenuit Palladius episcopus, scriptor sincerus, et Sancto familiaris. Socratem quoque, Sozomenum, et his accuratiorem Theodoretum consuluit, qui rerum gestarum partem vel ipsi videre, vel ab iis, qui viderant, haurire potuerunt. Sed et aliorum præterea scriptorum, qui, S. Chrysostomi ætate, doctrina et sanctitate excelluere, usus est testimoniis: recentiorum vero labores et studia sic adhibuit, ut secundum antiqua monumenta examinarit singula. Denique qua quisque fide et auctoritate polleret, adjecit. Quod vero ad gesta virtutesque S. Chrysostomi attinet, nihil omisit eorum, quæ merito desiderare quisquam possit. Qualis fuerit ante baptismum, qualis post baptismum, qualis in monastica et anachoretica vita, qualis in ordinibus sacris, qualis demum quantusque in episcopatu, summa accurate describit. Frequentissimas, quas sive Antiochiæ sive Constantinopoli habuit homilias, commentarios in libros sacros, immensam litterarum, præsertim quas exsul scripsit, multitudinem, peculiareque tractatus, quos pro varia rerum opportunitate, zeliue sui magnitudine S. Chrysostomus exaravit, non enumeravit modo Stiltingus, sed etiamvolvendo revolvendoque tot illius lucubrationes, ad ordinem et tempus, quo singulæ scriptæ fuerunt, ingenti sane labore revocavit; brevique compendio chronologico ad commentarii calcem Sancti tum gesta, tum scripta lectorum oculis concinne pressequi subjecit.

55 Tomo vero V Septembris cujusvis status Sanctos aut Beatos illustravit: Beatum in primis Desiderium ex abbate Casinensi ad Pontificiæ dignitatis apicem evectum, qui Victor III appellari voluit. Inchoatum de hoc Pontifice commentarium a P. Urbano Stickero P. M. Stiltingus ad umbilicum adduxit. E purpuratorum vero Patrum numero B. Ludovici Alamandi Arelatensis archiepiscopi gesta descripsit. Variorum præterea episcoporum

AUCTORE
J. B.
symbolam
conferit;

uti et in to-
mo IV, edito
maxime de
S. Chrysosto-
mo commen-
tario.

Tomo vero V
Septembris

AUCTORE
J. B.

episcoporum gloriam scripto promovit, puta, Mamiliani Panormitani in Sicilia Albini Lugdunensis in Gallia, Sinerii Abrincensis, Ferreoli Lemovicensis, Methodii inter Orientales episcopos doctrina, scriptis et martyrio illustris, aliorumque, quos prætereo. Mamiliani quidem Acta haud satis probata sunt fidei, ex iis tamen probabiliora selegit: neque etiam talia sunt, ut Mamilianos geminandi, prout e recentioribus nonnemini visum est, necessitatem injiciant. Albinum nobilissimis Romanis familiis adscripsit Severtius et Martyrum numero: neutrum fundate satis. Diversine sint Sinerius et Severus, Abrincensis uterque in Normannia episcopus, Claudius Castellanus dubitavit; sed levis est utrumque confundendi ratio. S. Philotei quoque presbyteri e Græcorum maxime Fastis gesta collegit, qui a miraculis *thaumaturgi* apud Græcos nomen invenit. Accedit et S. Justinus pariter presbyter: hic modo Confessoribus, modo Martyribus insertus legitur; pertinet autem ad Martyrum classem.

cujusvis

56 Stiltingi præterea hoc tomo stylum exercuere SS. Rithbertus et Seboldus, BB. Reginaldus, Rolandus de Medicis, et Gandolphus Ordinis S. Francisci confessor; et hi quidem vitæ monachalis aut anachoreticæ instituta complexi sunt. SS. Rithbertus et Seboldus abbatiam S. Walarici in Picardia exornarunt; ejus hic alumnus, ille verisimiliter abbas fuit. Paucis quidem de utroque disseruit, sed cogente monumentorum penuria. B. Reginaldus eremita in ecclesia Melinæensi prope Flexiam in provincia Andegavensi colitur: nullum is, qui exstet, nactus est Vitæ scriptorem. Ætas Beati et gesta incerta sunt; certior translatio corporis, cultus et præstita clientibus beneficia. Dedit ista Stiltingus, prout accepit. B. Rolandus de Medicis Borgoni in Pallavicina ditione vitam duxit anachoreticam; ejus quidem non meminere Martyrologia, cultus tamen indubitatus est; Acta vero descripsit auctor synchronus et fidelis; miracula quidem alium habent auctorem; sed priori non minus fidelem. B. Gandolphum de Binasco a patria dictum mundo Italia peperit, cælo transmisit Politium, oppidum Siciliæ celebre, ubi plurimis miraculis vivus mortuusque increbuit. Vitam Beati sexaginta circiter ab obitu ejus annis conscripsit Jacobus de Narnia Cephalæditanus episcopus. Prodigia quoque, quæ variis temporibus edidit, litteris consignata leguntur: quibus de cultu, reliquiis et miraculis recentioribus appendicem P. Stiltingus adjecit.

status

57 Suos etiam status secularis Sanctos habet, de quibus bene mereri studuit; scilicet de SS. Narcisso et Crescentione martyribus Romanis, quorum Martyrologia varia, et Acta S. Laurentii meminerunt. Ceterum omnia fere, quæ ad ipsos spectant, incerta sunt. De S. Ferreolo Viennensi in Gallia martyre, S. Juliano martyri Brivatensi amicitia, militia et fide Christiana conjunctissimo. Brivatene, an in Viennensi vicinia martyrium consummarit, discrepantibus Actis, versatur in dubio: neque SS. Valeriani, Macrini et Gordiani exploratio est palæstra martyrii. Sancti quoque Nicetæ martyris gesta commentatus est, ejus Acta Græca ex codice Ms. bibliothecæ regię cum antiqua versione subinde correcta edidit: fuit hic natione Gothus, et apud Græcos Moscosque maxime celebrer. SS. Maximi, Theodoti et Asclepiodotæ Acta Ms. Medicæum regis Francorum suppeditavit, eaque Stiltingus Latina fecit. Si non eodem scripta sint anno, quo coronati sunt Martyres, certe haud multo post, fidemque merentur, etsi ab ignoto auctore perfecta. Porphyrii martyris Græci maxime Fasti meminerunt. Sub Juliano apostata pro fide Christi occubuit, at martyrii locum Græca monumenta non exprimunt: contigit tamen id verisimiliter anno 562 in aliqua imperii Orientalis urbe, et forte Constantinopoli. His denique adde S. Satyrum confessorem, S. Ambrosii fratrem, cui morum similitudine et sanctitate, quam sanguine propin-

quior fuit. Defuncti virtutes Ambrosius ipse laudavit.

58 Idem denique variarum, quas vel eximia sanctitas, vel fusus pro Christo sanguis cælitibus inseruit, feminarum Acta illustravit: alia e Græcis, alia e Latinis, alia ex utrisque eruit monumentis. De nonnullis earum e P. Stiltingo pauca delibo. Sanctæ martyres Sophia et Irene diebus variis memorantur a Græcis, sed a Martyribus synonymis, de quibus agit ad diem xviii Septembris, verisimiliter aliæ. S. Agathoclia in Oriente passa a Joanne Tamayo in Martyrologio Hispanico *Octogesæ in Illergetibus Hispaniæ*, falso annuntiatur. Marcianopoli in Mœsia sub Antonino S. Melitina martyrium subiit; at cum plures seculo ii et iii fuerint hujus nominis imperatores, martyrii tempus ad amussim definiri nequit. S. Camellam Castellanus perperam Ordini Cisterciensi adscripsit. S. Euphemiam tum in Oriente, tum in Occidente gentes plurimæ celebrarunt, non anno 507, sed 505 vel 504 martyrii laurea redimitam. Acta ejus Græca reliquis omnibus præferenda, et præcipiti nimis quorundam censura damnata e Græco sermone in Latinum fideliter transtulit. Sancta quædam Euphemia colitur Aurie in Gallæcia, sed a sancta hac Euphemia Chalcedonensi forte non diversa. Imperatoriæ dignitatis gloriam S. Richardis servata in ipso matrimonio virginitatis splendore, et vitæ sanctitate superavit. Virtutibus, miraculis, scriptisque prophetis seculo xii celebris in primis fuit S. Hildegardis virgo, sororum Ordinis S. Benedicti magistra, ejus gesta ex Actis jam editis, ex Mss., et ex ipsius Sanctæ lucubrationibus copiose descripsit.

59 SS. Jacobum, Judam et Simonem Fratres Domini appellatos ab homonymis Apostolis diversos esse ad i Maii et alibi Henschenius tradidit. Quod in dubiis usu venire solet, suos nacta est sequaces, suos item adversarios Henscheniana opinio. Intererat Actorum S. Matthæi, quæ illustrare Stiltingus cœperat, aliorumque Sanctorum, quorum aut edita modo sunt Acta, aut in decursu Operis nostri edentur postmodum, ut certi aliquid, si fieri posset, hac de controversia constitueretur. Itaque operæ pretium se facturum credidit, si quæstionem hanc ab ovo rursum examinaret, edita super ea dissertatione, quæ tomi VI Septembris initio præfixa est. Porro expensis diligenter partis utriusque rationum momentis, ad eorum accessit opinionem, qui Fratres Domini Jacobum, Judam et Simonem duodecim Apostolorum numero exclusos volunt. Divinarum potissimum Litterarum et SS. Patrum auctoritate decertat, ac adversariorum argumentis accurate respondet. Norat quidem, Latinis plerisque medio ævo suam non arrisisse sententiam: at cum fabulosa Apostolorum Historia, quæ Abdiæ Babylonii nomine circumfertur, innixi maxime fuerint, haud tanti ponderis apud illum fuit eorum auctoritas, ut a sua discederet opinione, quam et sacris Litteris et SS. Patribus magis consonam judicabat. Nihilo magis ipsum movit S. Isidori Hispalensis Opusculum, tum quod illud haud satis certo Isidori sit, tum quod non pauca contineat, quibus historica veritas refragetur.

40 Præter Sanctos varios, quorum res gestas e Græcis potissimum Fastis eruit, insignem hoc tomo edidit de S. Matthæo Apostolo pariter et Evangelista commentarium. S. Matthæum xxi Septembris Latini colunt, Græci, Mosci, Armeni, Egyptii, Æthiopes xvi Novembris Sancti elogium Menæa habent, sed ut prolixum, ita et multis fabulis commentisque respersum. Acta vero in plurimis codicibus conscripta sunt, sed multis pariter facta figmentis. Brevia quidem atque jejuna sunt ea, quæ Metaphrastes edidit, minus tamen fabulosa: quam ob rem ea typis vulgavit, uti et ea, quæ e codice Latino bibliothecæ Vaticanæ describenda curavit, quamvis et illa multa contineant, quæ fidem excedant. Translationis quoque Ms. quædam Historiam multiplicis erroris et anachronismi

Sanctos illustrat.

Multa tom. VI
Septembris
de Fratribus
Domini,

et S. Matthæo
disserit:

chronismi damnatam, typis indignam censuit. De S. Matthæi rebus gestis atque virtutibus pauca veteres prodiderunt. Sancti sobrietatem e Clemente Alexandrino laudat; et collectum ex sacris litteris S. Hieronymi opera elogium profert: obedientiam vero, candorem et humilitatem ex eodem Hieronymo, Basilio et Chrysostomo. Varias quoque ad Sanctum spectantes controversias discutit. SS. Matthæum et Jacobum Alphæi Græci existimant fuisse fratres; quorum sententiam a neotericis ait ratione haud satis idonea repudiari. Multis denique disse-rit de Sancti Euangelio Hebraico idiomate primum conscripto, ac deinde in Græcum verso, prædicatione, martyrio, gloria posthuma.

quinque com-
mentitia San-
ctorum gesta
explodit,

41 Pari diligentia S. Theclæ, Pauli discipulam, martyrem virginemque in primis celebrem illustravit. Prima illius Acta, licet insulsa et fabulosa, quidam in Asia presbyter S. Paulo affinxit. Eodem pariter vitio, quæ Ernestus Grabius edidit, Acta Græca laborant. Frustra post Baronium Grabius SS. Patrum auctoritatem allegat, ut iis fidem conciliet: habent enim falsa non pauca veris immixta; hæc Patribus placuerunt, non fabulæ, quarum Stiltingus compendium exhibet. Sanctæ Historiam duobus libris quoque complexus est Basilius Seleuciensis in Isauria episcopus, quorum alter de gestis S. Theclæ est, alter de miraculis. Illum prælo dare Stiltingus noluit ob fabulas in eo contentas: ex hoc vero Sanctæ beneficia et miracula nonnulla recensuit. Vitam S. Theclæ a Basilio conscriptam esse, negat Vossius, quem, iudice Stiltingo, Tillemontius recte refutat. Mitto ea, quæ de Thecla Metaphrastes et Nicetas David Paphlago scripserunt, quia nec illa satis probatæ sunt fidei. Itaque e sanctorum Patrum assertionibus Sanctæ gesta utcumque contexit. Magnis eam laudibus Epiphanius, Ambrosius, Gregorius Nyssenus, Hieronymus, Methodius alique extulerunt; quibus licet reclamantibus, S. Theclæ merum esse figmentum, scribit Ittigius Lutheri discipulus, sed a Stiltingo merito vapulat. Martyrii titulum S. Theclæ nullus merito deneget; an in ipso certamine mortem obierit, necne, haud satis constitutum est: præplacet Stiltingo eorum sententia, qui Sanctam post ignem ferasque superatas incruenta morte sublatam tradunt. Quamdiu conversioni suæ superfuert, non constat; unde ejus obitum fixit seculo I aut sub initium secundi. Ceterum multa quoque habet de Sanctæ cultu, ecclesiis, miraculis, sparsisque per Germaniam, Italiam et Galliam reliquiis.

idem eorum
innocentiam,

42 Quemadmodum commentitia Sanctorum gesta atque elogias sæpenumero proscripsit Stiltingus, ita et muneris sui esse, merito credidit, eorundem tueri innocentiam, si quando falsorum criminum rei agantur; quod in S. Liberio Pontifice Romano maxime præstitit. Præclara hunc multa tum ante, tum post exilium suum gessisse, et fortiter potentissimis Ecclesiæ Catholicæ hostibus Arianis restitisse, nemo inficias ibit: at Arianæ hæresi, injustæque S. Athanasii damnationi subscripsisse passim dicitur, exilii tædio victus: id vero Stiltingus negat, sat certum esse, conaturque evictum dare, Liberium nec Arianæ impietati manus dedisse, nec Athanasii damnationem suo umquam calculo approbasse. Quid igitur? Nonne Liberii lapsum Hilarius, Athanasius, Hieronymus et ipsiusmet Liberii litteræ abunde testatum faciunt? Magna hic laudari nomina, ait Stiltingus, sed nomina tantum: etenim quæ ex Hilario citantur, ab inepto calumniatore potius, quam ab erudito episcopo profecta videntur. Spuria similiter sunt, quæ ex Athanasio et Hieronymo ad probandum Liberii lapsum proferuntur. Quod ad Liberii litteras attinet, sunt eæ numero quatuor, quibus lapsum suum Liberius, si vere illius sint, profitetur: at instituto singularum diligenti examine, Stiltingus non obscura in illis sibi visus est deprehendisse falsitatis indicia. Eas porro opinionis suæ rationes commentario suo complexus est, quæ eru-

Octobris Tomus I.

diti lectoris attentionem solertiamque mereantur.

43 Hisce accedit de S. Januario Beneventano episcopo, ejusque sociis Martyribus prolixa lucubratio; cui adornandæ adjumento non modico fuit cum pia et munifica excellentissimæ civitatis Neapolitanæ liberalitas, tum eruditissimorum virorum diligentia, qui documenta colligendi negotium susceperunt. Quanto ea steterit Stiltingo labore, abunde prodit, rerum controversiarumque multitudo atque varietas; in quibus tractandis ita versatus est, ut nihil prætermiserit diligentiae, nihil præ oculis habuerit, præter inventionem defensionemque veritatis. Non defuit tamen ex eruditorum Neapolitanorum numero vir egregius, cui non pauca eorum, quæ Stiltingus asseruit, displicuerunt: videri ea possunt in Actorum Bononiensium S. Januarii et Sociorum Martyrum vindiciis repetitis, quas Neapoli Cl. Alexius Symmachus Mazochius edidit anno 1759. Vidit, expenditque illas Stiltingus: nihil tamen sibi immutandum censuit, si pauca excipias, quæ in Supplemento tomi VIII Septembris pag. 785 correxit. Nec dubito, quin eadem pariter sinceritate correctionem pluribus adhibuisset, si quidem plura a se orta esse peccata, compertum cognitumque habuisset. Ceterum vindicias vindiciis non oppono: iudicio suo æquus lector utatur, cujus arbitrio rem omnem Stiltingus ipse permisit. Prodigiosam sanguinis S. Januarii ebullitionem non solum accurate descripsit, verum etiam adversus heterodoxorum, quos luculentum adeo pro fide catholica testimonium male habet, cavillos pie valideque defendit.

AUCTORE
J. B.
prodigiaque
male oppu-
gnata defen-
dit.

§ IV. Quid duobus postremis Septembris et 1 Octobris.

Nihilò segnius conficiendo Tomo VII Septembris incubuit: ejus in primis est de S. Cleopha Christi discipulo commentarius: S. Cleopham Fasti Latini juxta ac Græci laudarunt, colitque ut martyrem Ordo Teutonicus. Gesta Sancti fere incerta sunt, præter ea, quæ in Euangelio cap. 24 Lucas expressit. Apparuisse Christum Cleophæ eunti in Emmaus Lucas et Marcus indubitatum faciunt: at quoniam apparitioni huic alteram quoque continuo adjiciunt, Apostolis Hierosolymis factam, ad quos Cleophas cum socio sese receperat; quæritur, num et huic adfuert Cleophas? Non id quidem Stiltingo videtur. De cognatione Cleophæ cum S. Josepho, Beata Virgine, et Christo Domino major est inter eruditos disceptatio; qua de re multa Stiltingus. Proximas S. Firmini episcopi martyris illustrandis gestis curas impendit. Varia illius Acta recenset, inter se comparat, in eorumque ætatem inquiri. Est quidem in illis, quod in vitio sit; sic tamen, ut omni probabilitate destituta non autumet: quæ autem minus probabilia credidit, in Annotatis assignavit. De tempore, quo Sanctus natus, quo martyrio coronatus, controversia est: natum quidem circa medium seculi III, passum vero scribit sub Diocletiano circa annum 290. S. Firminum Præsulum suorum catalogo Pompelonenses et Ambianenses inseruere: Ambiani quidem Sanctus sedem fixit, vitamque beata morte finivit: at nulli singulari ecclesiæ consecratus fuit. Ita jam pridem Bollandus censuit, cujus argumenta Moretus, teste Stiltingo, aut dissimulavit, aut irritò labore dissolvere studuit. De Sancti per Galliam, Navarram, Hispaniam cultu et gloria posthuma multa quoque disseruit.

SS. Cleopha
et Firmini,

44 Eusebii Pontificis Romani sanctitatem Martyrologia non pauca testantur: haud æque exploratus est dies obitus, quem modo XXI Junii, modo XVII Augusti, modo XXVI Septembris, modo II Octobris fuisse, varii Pontificum catalogi prodidere: sed Martyrologia maxime antiqua in diem XXVI Septembris conspirare, Stiltingus observat, iisque standum arbitratur. S. Eusebio Pagius Melchiadem modo anno 510, modo 511 successisse, scribit, at

Eusebii
Pontificis,

AUCTORE
J. B.

anno 310 et Pontificatum suscepisse Eusebium et una cum vita reliquisse, magis Stiltingo probatur. Ceterum paucissima hujus Pontificis gesta innotuerunt: quæ vero apud Anastasium de illo leguntur, partim incerta, partim falsa pronuntiat: inventam esse illius tempore Domini nostri Jesu Christi crucem, auctori nostro fabula est, a Papebrochio non immerito refutata jam pridem. Sanctam quoque Sabinam ab Eusebio Pontifice baptismum suscepisse, quod in Actis ejus apud nos Tom. II Januarii pag. 944 et 945 legitur, apertius fabulosum ait, quam ut multa refutatione indigeat. Idem quoque de tribus epistolis, S. Eusebii nomine vulgatis, et apud Labbeum Tom. I Conciliorum col. 1584 et seqq. impressis, judicium tulit, nimirum quas S. Eusebio affictas esse, probarunt alii, et eruditi passim agnoscunt; quidquid sit de decretis nonnullis, quæ ejus pariter nomine circumferuntur. Documentum certius de gestis S. Eusebii est epitaphium, quod Sancto Damasus Papa scripsit, ediditque Baronius tom. III in Addendis ad annum 537, sed quod S. Eusebio presbytero minus probabiliter attribuit. Colitur præcipue Eusebius in Vaticana, Lateranensique basilicis.

Joannis
Marci,

46 De S. Joanne Marco tum Acta Apostolorum, tum variæ S. Pauli Epistolæ mentionem faciunt. Natum hunc Hierosolymis atque educatum esse, verisimile Stiltingus putat, ita ut et videre Christum, ab eoque discipulorum suorum numero aggregari potuerit; ambiguumque sit, Christine, an Apostolorum discipulus fuerit. Abiisse illum una cum Paulo et Barnaba Antiochiam, indeque in Cyprum; sed ab eis deinde recessisse, et Hierosolymam esse reversum, Apostolorum Acta testatum faciunt. De causa discessus nihil certi habetur: causas tamen assignant varii varias, at meris conjecturis nihilo meliores. Certum interim est, eum postmodum cum Barnaba Cyprum repetiisse, ac Paulo etiam fidem Romæ prædicanti adiutorem exstitisse. Colossensibus quoque aliisque Asiæ Minoris populis fidem Christi annuntiassæ dignitate episcopali auctum, Stiltingo valde credibile est, quamquam, quis Apostolorum hanc ipsi contulerit, obscurum sit atque occultum. Idemne sit S. Joannes Marcus Barnabæ consobrinus et S. Marcus Evangelista, an alius, disputant eruditi, aliis alia opinantibus. Stiltingus, re mature expensa, sic statuit, ut utraque quidem sententia probabilis sit, ac neutra certa, liberumque cuique relinquit, sentire, quod voluerit. Ad hæc S. Joannem Marcum cum Joanne Seniore sive Presbytero confudere nonnulli: verum hoc nomine non alius Stiltingo videtur, quam Joannes Apostolus, designari.

Cosmæ et
Damiani,

47 SS. Cosmam et Damianum martyres insigni semper honore prosecuta est cum Occidentis, tum Orientis Ecclesia. Certaminis sui socios habuere SS. Anthimum, Leontium, et Euprepium, sed hos nominis sui celebritate longe superarunt. Nihilominus plura de illis investiganda habuit, quam pro certis enarranda Stiltingus. Antiqua in primis Latinorum Græcorumque monumenta scrutatus est, indeque Sanctorum elogia, variosque, quibus annuntiantur, dies excerpit. Tum Actorum ordinem fidemque discussit: horum quidem aliqua pro fabulis habuit; verum Tillemontio Acta prorsus omnia, etiam, quæ non vidit, improbant, assentiri haud potuit. Quod autem ad Sanctos ipsos attinet, de his Menologium Basilianum ad xvii Octobris ita habet. *Tria sunt Sanctorum Anargyrorum* (id est, argento abstinentium) *paria, qui et iisdem Cosmæ et Damiani nominibus appellati fuerunt, et medicinæ artem tractaverunt et Anargyrorum cognomen habuerunt*; nimirum par unum Confessorum in Asia, alterum Martyrum in Cilicia, tertium similiter Martyrum, qui Romæ lapidibus obruti martyrii palmam adepti sunt. Huic Græcorum opinioni recentiores eruditi aliquot accesserunt. Verum Stiltingus, assignata qualicumque erroris occasione, nullos præter Arabes Ægis in

Cilicia passos, agnoscendos putat. Denique post definitam, quatenus licuit, martyrii epocham, excitata Sanctis templa, sparsas eorum variis locis reliquias, edita prodigia, cultumque per varias orbis plagas propagatum, cumulate descripsit.

48 Seculo v sanctarum Virginum classem auxit S. Eustochium virgo Romana, S. Paulæ filia, S. Hieronymi discipula, generis splendore, opum affluentia, virtutumque præstantia maxime nobilis. Quamquam S. Hieronymum laudum virtutumque suarum neque indisertum, neque infrequentem sit nacta præconem, antiquioribus tamen Martyrologiis insertam non legi, Stiltingus observat: meminere illius recentiora, sed variis diebus; quæ ceteris præstant, diem xxviii Septembris illius festivitati assignant. Antiquo tamen in Palæstina, ubi finem vivendi fecit, cultu non caruit. Sanctæ Virginis natales et gesta ex Hieronymi operibus maxime collegit, quorum hæc præcipua capita. S. Eustochium nata circa annum 368, paterno genere Juliorum, materno vero Scipionum Graccorumque progenies. Primum quidem S. Marcella, dein vero S. Hieronymo usa est vitæ magistris. Virginitatem a teneris unguiculis coluit, ornavitque perpetuo. Circa annum 385 una cum S. Paula Urbem deseruit, matremque in Palæstinam comitata est, vitæ reliquum in Bethleem tractura annos vix nata xvii. Quam deinde in deliciis habuit unice, perennis fuit sanctæ matris imitatio, exercitatioque virtutum. Litterarum Hebraicarum perita, multaque pollens sacrarum Scripturarum cognitione auctor S. Hieronymo fuit, ut varios in Scripturam commentarios exararet. Post carissimæ matris obitum, exstructi ab illa virginum monasterii curam suscepit, gessitque præclare lustris facile tribus, ac demum circa annum 419 meritorum plena mortalem cum immortali vita commutavit.

Eustochii
virginis,

49 De S. Fausto Regiensi in Gallia episcopo ad diem xvi Januarii jam paucis Bollandus egerat, cum coli illum in ecclesia sua die xxviii Septembris, intellexit, atque in hunc diem S. Faustum translatum voluit; cujus desiderio non modo Stiltingus paruit, sed Sancti etiam gesta multo uberiore stilo, quam Bollandus, exposuit. Id autem satagit in primis, ut ab hæreseos labe Fausti doctrinam vindicaret, sanctitatemque defenderet adversus nonnullorum insultus. Multi sane Faustum semipelagianismi reum, vel suspectum saltem habuerunt. Ex Opere Fausti de Gratia et libero arbitrio conguessit multa Suarezius noster de divina Gratia part. i prolegom. 3, cap. 3, quæ semipelagianismum sapere videantur: verum illa Stiltingus, aut non recte a Suarezio intellecta, aut sensu probe catholico exponi posse, contendit, variasque ipsius Fausti assertiones adducit, quæ semipelagianorum erroribus videantur plane contrariæ. Damnatos fuisse Fausti libros in Concilio Arausicano 2 in Historia Pelagiana Norisius censuit, licet illius cultum et sanctitatem agnoscat. At nihil in Concilii Arausicani canonibus, quod quidem Faustum feriat, Stiltingus invenit. Immitior in Faustum Tillemontius, qui non semipelagianismi dumtaxat illum arguit, sed doli etiam atque superbiæ, atque adeo indignum judicat, qui sanctitatis titulo decoretur: sed nec hunc Stiltingus missum fecit absque responso.

et Fausti
Regiensis
Acta potissimum
digerit;

50 Tomus Septembris VIII postremus est eorum, qui, vivo Stiltingo, in lucem prodierunt, in quo elucubrando industriam suam, operamque indefessam non magis desiderari passus est, quam in ceteris. Diem xxix Septembris S. Michaelis, ceterorumque Angelorum honori Ecclesia præcipue consecratum voluit. Horum gesta e sacris cum Veteris, tum Novi Testamenti voluminibus, e sanctis Patribus, e Vitis Sanctorum, rerumque ecclesiasticarum scriptoribus operose collegit, sciteque digessit. Multiplex est SS. Angelorum cultus, perque Orientis et Occidentis oras longe lateque diffusus. Celebres in primis sunt SS. Michaël, Gabriël, Raphaël,

denique exaratis de S. Michaelis ceterisque Angelis

phaël, Angelique sive privatorum hominum, sive urbium regnorumque Custodes, de quibus proinde disseruit multa seorsim. Varias Angelorum apparitiones, præsertim S. Michaëlis sive in Chonis, sive in monte Gargano, sive in monte Tumba, qui modo Mons S. Michaëlis dicitur, earumque Acta profert, quæ quamquam non ita sint ad veritatem exacta, ut nulla emendatione indigeant, fidei tamen non sunt adeo profligatæ, ut præcipua rerum capita merito revocari in dubium propterea possint. Ecclesias quoque SS. Angelis variis locis erectas, fidelium peregrinationes in eorum honorem institui solitas, aliaque non pauca recenset et scitu digna, et fovendæ augendæque mortalium erga beatas illas mentes pietati ac venerationi accommodata quam maxime; quo potissimum spectat multitudo illa beneficiorum pene innumera, quibus sæpenumero clientes suos complexæ sunt, quæque suis digesta seculis Stiltingi commentariis exhibet.

et de S. Hieronymo insignibus commentariis,

54 Ut odium veritas, ita sæpe virtus invidiam parit; sensit id S. Hieronymus Ecclesiæ doctor, vir omni laudum genere summus. Habuit enim, cum viveret, habetque hodieum adversarios, qui integerrimi Doctoris dictis factisque labem aliquam inferre studuerunt, hodieque student. Quid vero causæ eorum plerosque eo impulerit, aliorum considerationi relictum Stiltingus voluit: haud ita tamen sive ab hæreticis, sive a Catholicis adversus S. Hieronymi mores doctrinamve prolata neglexit; quin suis ea locis commemoravit, examinaritque singula. Post evoluta autem S. Hieronymi Opera, nec non neotericorum de eodem scripta, non invenit ullam post baptismum in sancto Doctore maculam, nullum ejus dictum aut factum, quod nequeat defendi ut laudabile, aut certe excusari ut bona intentione commendandum. Ubi vero factum aliquod subinde occurrit, unde arripi utcumque posset Sancto obtrectandi occasio, justas illius rationes assignare conatus est. Cum autem nulla exstet Sancti Vita aut satis antiqua aut accurata, ejus gesta atque virtutes, cum ex ipsismet Hieronymi Operibus potissimum collegit atque digessit, tum ex Augustino, Paulino, Theophilo Alexandrino, Innocentio Papa, Sulpicio Severo in Dialogis, Prospero in Chronico, aliisque pluribus vel sancto Doctore coævis, vel certe ab illius ætate haud magno temporum intervallo disjunctis. Plura in hujus commentarii laudem non addo, quod et prolixior sit, et ipse sese æquo prudentique lectori meritisimo commendat.

aliisque nonnullis tom. I Octobris,

52 Præ manibus PP. Hagiographis erat tomus I Octobris, cum summo eorum luctu Stiltingus e vivis excessit. Atque utinam non hunc modo perductum ad finem, sed et plures alios Viro de Sanctis et Museo nostro optime merito, vitæque longiore dignissimo videre licuisset! Lucubrationes jam aliquot de Sanctis ad diem 1 Octobris hoc tomo relatis paratas prælo habebat; quas inter non postremus est, qui de S. Piato presbytero martyre et Tornacensium Apostolo inscribitur commentarius. Frequens quidem illius in Martyrologiis mentio fit, at non eodem ubique loco annuntiat. Corpus S. Piati a S. Eligio Noviomensi Tornacensique episcopo inventum esse Seclinii, liquet, magnificeque reconditum: at de inventionis tempore non ita inter omnes convenit. Figi nequit ante mortem Dagoberti regis, teste Stiltingo, nec ante regnum Clodovei II, cujus anno tertio episcopali dignitate primum fulsit Eligius. Acta S. Piati haud admodum vetusta sunt; edidit tamen vetustiora; quæ quamquam Actis SS. Luciani et Jonii in multis consonent, de S. Piato tamen primitus conscripta videntur. Sancti episcopatus, quem anonymus aliquis asseruit, idoneis non evincitur argumentis. Sancti palæstra verisimiliter Seclinium fuit, aut ejus vicinia; annus vero, quo sub Diocletiano martyrium subiit, non 299, aut 505 aut 504, sed 287. Passum autem esse Kalendis Octobris, Acta habent, Martyrologique consentiunt. Gestasse Sanctum per aliquot milliaria amputatum sibi

caput, fabula est non ita pridem inventa. Certus celebris Sancti cultus; corpus autem Carnoti integrum incorruptumque servari, quod Rouillardus ait, Stiltingus haud credit observatas alibi etiam non paucas Sancti reliquias.

AUCTORE
J. B.

55 Neque huic tomo, qui Operis nostri supra quadragesimum septimus est, Stiltingi ulterior labor industriaque defuisset, nisi plura majoraque meditantis conatus mors intempestiva abruptisset. Ut enim erat rerum providus, promovendisque Sanctorum Actis unice semper intentus, opus magis arduum momentique permagni Hagiographis imminere, intelligebat: illustranda nimirum erant tomo proximo ad diem 14 Octobris S. Francis Ordinis Seraphici fundatoris Acta, rerum tractandarum multitudine gravitateque sæcunda, et crebra eruditorum disceptatione famosa. Itaque, relicta hujus tomi absolvendi sociis cura, eo cœpit vires omnes nervosque intendere, ut rem arduam pro dignitate tractaret, illustraretque commentario, quam maxime posset, numeris omnibus absoluto. Jamque, evoluta labore improbo immensa pene auctorum monumentorumque mole, delineatam animo non modo habebat prolixi commentarii materiem ordinemque, sed partem etiam litteris consignatam, cum divinæ Providentiæ placuit eum ad laboriosæ piæque vitæ æterna præmia, uti confidimus, evocare, magna quidem Actorum nostrorum jactura atque dispendio.

S. Francis
Actis illustrandis immoritur.

CAPUT III.

Labores Stiltingi reliqui, virtutes, pius obitus.

Et hi quidem labores ejus fuere litterarii, quibus nullus dubito, quin apud bonos omnes, et amantes Sanctorum gloriæ perennem laudem sit consecutus. At non eo solum nomine vivet apud nos, vigebitque perpetuo optimi Viri memoria. Quid enim de ceteris, quibus rem nostram non parum promovit, laboribus dicam? Quid de rei nostræ domesticæ cura et administratione, quam annis pluribus gessit? Quid de itineribus, quæ suscepit et longa et difficilia? Quid de famæ nostræ, si quando perperam temereve læsa videbatur, conservandæ tuendæque sollicitudine? Tantum operæ in re domestica posuit, ut tantum litterariæ dare potuisset, mireris. Sic administrabat utramque, ut neutram ulla ex parte negligeret. Si qui faciendi erant in rem litterariam sumptus, liberalis erat et largus; si quid in suum aut sociorum usum privatum, commodumve nimium pene parvus; si quid forte reliquum erat, quod posset pauperibus erogari, pene effusus; sic tamen cautus, ut lateret, nisi quorum id scire intererat. Quidquid hoc pacto sublevandis egenorum necessitatibus et ærumnis esset impensum, non detrimento, sed lucro apponendum esse, rerumque omnium moderatori Deo fidendum, dictitabat. Sic denique in omni rei familiaris administratione usuque se gessit, ut esset religiosæ paupertatis memor, cultorque perpetuus. Quod si Sanctorum Opus superioribus annis summa celeritate provectum est, id Stiltingi curis magna ex parte referri debet acceptum.

Laboribus
Stiltingi litterariis rei domesticæ,

53 Supellectilis autem litterariæ augendæ causa Galliam, Italiam, Germaniam, Hungariam peragravit: bibliothecas, quas licuit, perscrutatus est: monumenta discussit, descripsit, collegitque permulta, quæ illustrandis Sanctorum Actis videbantur fore utilia. Longum foret viros principes, eruditosque enumerare, a quibus eo itinere honorifice exceptus est, habitusque liberaliter. Viennæ Austriæ cum esset, Augustissimam Romanorum imperatricem Mariam Teresiam (quam utinam Deus Romani imperii, orbisque Austriaci universi bono diu multumque servet incolumem) non modo affari licuit, verum etiam ut Mæcenatem munificentissimam venerari: unde immortalibus beneficiis,

supellectilis
litterariæ

ACTORE
J. B.

ficiis, quibus præpotenti pientissimæque Austriacæ Domui nos æternum obstrictos profiteamur, cumulus novus accessit. Pari benevolentiae significatione ad summi Pontificis Benedicti XIV colloquium non semel admissus, imo et vocatus est Romæ; qui, quo erat, in eruditos viros amore, hunc etiam in nos (licet immeritos) Opusque nostrum non obscure testatum voluit. Jam pridem quidem paternum Pontificis in nos animum ex ipsius litteris exploratum habebamus: at quem verbis ante ostenderat absens, coram re ipsa luculente probavit. Etenim non modo bibliothecam Vaticanam adeundi copiam fecit, sed multa etiam suo jussit ære describi, quæ usui nobis fore, eruditissimus Pontifex non ignorabat; quo nomine perennes illi, ut par est, grates habemus. Per annum fere ea peregrinatio tenuit; quo jam prope finito, in Belgium rediit anno MDCCCLIII mense Julio, unde discesserat anno MDCCCLII mense Septembri. Reducem una cum P. Constantino Suyskeno itineris socio sanum et incolumem, qui domi remanserant collegæ, summa lætitia et gratulatione exceperunt.

et Musei famæ
insignis cura
accessit:

56 Quam denique de conservanda tuendaque Musei fama sollicitus fuerit, id specimen habere: sparsus fuerat hinc inde in vulgus rumor, Benedictum XIV summum Pontificem tanti amplius haud facere Sanctorum Acta, quanti illa fecerat ante; deferbuisse illius in Hagiographos Antverpienses amorem; nec illorum labores perinde, ac olim, gratos habere. Æquum non videbatur (nec erat) Stiltingo ejusque collegis, ut Musei qualicumque famæ tot tantisque decessorum suorum sudoribus partæ hujusmodi rumores detrimentum afferrent. Nec vero pro nihilo putanda erant gravissimi, in iisque rebus versatissimi Pontificis auctoritas atque judicium; quippe qui in evolvendis perscrutandisque Sanctorum Actis et Historiis partem bene magnam trivit ætatis, nostroque in Opere perlegendo multus fuit. Prodierat interim tomus Septembris tertius, cujus exemplar suo collegarumque communi nomine Pontifici offerendum, unaque indicanda Stiltingus curavit, quæ de mutata ejus opinione spargerentur in Belgio. Quæ ut Pontifex intellexit, rei insolentiam vehementer admiratus, fabulæ (uti illam Pontifex ipse appellat) fontem detexit, datisque ad Hagiographos humanissimis litteris, nebulam omnem, quam Actis nostris, quos nominare non necesse est, tentarant offundere, penitus dissipavit. Legi illæ possunt tomo IV Septembris, cui præfixæ sunt. At nec his contentus egregius Pontifex ea denuo ad Operis nostri commendationem litteris suis Apostolicis, quibus augustæ virginis Pulcheriæ memoriam annuo festo recolendi tum Canonicis Regularibus Lusitanis, tum Societatis nostræ sacerdotibus ubique terrarum degentibus copiam fecit, ea, inquam, illis inserta voluit, ut legi illa tom. IV Septembris pag. 778 a curioso malim, quam a me minus fortasse verecunde recitari. Quo illud effectum est, ut Sanctorum Actis, unde eorum famæ diminutio merito timeri poterat, splendor major affulserit. Hæc autem dum memoro, nolim, quis ita interpretetur, quali aut ostentationis causa, aut cuiquam insultandi libidine dicta sint: id enim unice ago, ut meritam illam illi laudem tribuam, cujus, ut ita faciam, merita suo jure requirunt.

Quibus virtutibus

57 Plane igitur magni fuere Stiltingi labores, quos in rem nostram sive litterariam, sive domesticam contulit: nec tamen horum magnitudini virtutum ejus magnitudo concessit; de quibus et in superioribus jam dictum subinde aliquid est, et porro dicetur. Ordior autem ab impenso orationis studio, unde virtus omnis, quam in religiosi instituti viro desideres, velut capite et fonte promanat. Ut igitur sese summo mane proripiebat e lecto, mox ad preces, divinarumque mysteriorum meditationem corpore animoque convolvebat, in iisque præscriptum legibus nostris tempus accuratissime adimplebat. Hic recte secusve factorum rationem a se exigebat ipse severe: hic vitandorum defe-

ctuum, hic exercendarum contra virtutum leges sibi ferebat; hic piis in Deum animi motibus indulgebat; hic omnem in Christi vitam mentis aciem intendebat, ut ad illius exemplar mores suos actionesque componeret. Hinc nihil in gestu dissolutum, nihil leve aut inconsideratum in verbis, nihil in omni actione admittebat, quod aut ad modestiæ leges non esset exactum, aut a religiosa gravitate alienum. Hinc consecuta pariter est constans quædam stabilisque tranquillitas animi, rebus suis semper intenti et secum versantis assidue. Quo in munere constanter adeo atque religiose versatus est, ut præscriptum orationi tempus rebus aliis non modo non impenderit, sed ne contraxerit quidem, quantacumque ejus humeris negotiorum multitudo molesque incumberet.

58 Confecto hoc quotidianæ orationis penso, *Stiltingus* sacris operaturus templum adibat: quod ut rite faceret, omnem animi vim cogitationemque, quoad poterat, una cogebat; ea porro decentia et gravitate, eo pietatis ardore rem divinam faciebat, ut facile appareret, quibus agigaretur intus in animo motibus, similesque in adstantium animis suscitarer. Peracto Sacro, eo mox ibat, ubi suspiriorum suorum testem, præter Deum, haberet neminem. Quamquam autem illi liberum esset, qua vellet, hora ad aras progredi, certum tamen, quo id ageret, ipse sibi præscripserat tempus, observabatque summa accuratione quotidie. Nec minus illi solemne erat, statis pariter diei articulis ecclesiasticarum precum pensa persolvere, nec umquam, nisi forte perraro, et urgenti de causa a suscepto semel more institutoque discessit: tanta in Viro erat muneris obeundi diligentia, tanta vitæ actionumque constantia. Quoties precibus sive publicis sive privatis erat in commune vacandum, aderat inter primos. Paulo antequam e vita discederet, aberat forte domo, cum essent publicæ in templo nostro preces indictæ; licet autem justa illi esset absentiae causa, nihilo secius illis interesse, decrevit. Itaque, ut primum domum redeundi copiam nactus est, huc ille festinus advolat, et sudore madens illico ad templum properat communibus precibus adjuncturus et suas: at Viro pietas magno stetit. Etenim calori succedens subito frigus ita ejus turbavit valetudinem, ut numquam deinceps se recte habuerit, fueritque nonnullis injecta suspicio, hoc mali fuisse principium, cui haud diu post, sanus tamen hactenus vegetusque, succubuit. Gesta sunt hæc in omnium oculis: quantum vero orationi ab hominum conspectu remotus otii studiique tribuerit, novit ille, qui unus omnia novit.

59 Enimvero qui sic diem auspicabatur, reliquam diei partem necesse erat pari cum laude transigere, virtutumque specimina edere pene perpetua, cujus hæc erant consequentium actionum fundamenta, hæc omnis vitæ morumque exempla. Et sane quotaquæque virtutum est, ut paucis multa complectar, quam e re nata exercere, neglexerit? Sermo illi moderatus et parvus, qui fere vel doctrinam vel pietatem saperet. De se demisse, de ceteris præclare et loquebatur et sentiebat, ut in illo cum doctrina et eruditione singulari animi alta demissio, cum summa laude et æstimatione summa modestia de palma contenderent. Pacis erat ad scrupulum amans, id unice satagens, ne quemquam verbo factove offenderet: nullus, qui læderet; si læderetur, ad veniam facilis; collati beneficii immemor, memor accepti; negligens sui, studiosus aliorum; fuci nescius, sincerus amicitiae cultor; fide vivâ, spe firma, charitate incensus, legum præceptorumque nostrorum observantissimus. Mitto pietatem in Deum sub Eucharisticis speciebus latentem, quem adorationis causa visebat sæpisse; pietatem in Virginem Matrem, quam in deliciis habebat unice; pietatem in cælitæ ceteros, quorum promovendo pro viribus cultui, curas, vigilias, labores, industriam, cogitationemque omnem, se denique totum impendit. Difficile enim esset, omnia persequi.

maxime

effulserit,

60 Est tamen, quod quo modo Societatis nostræ hominibus maxime proprium esse oportet, nec in Stiltingo desideratum est; ita silentio id præterire, nefas habeo. Fuerunt nempe nec infimæ notæ viri, quibus cum propter eruditionem multiplicem, tum propter virtutis excellentiam non modo in honore erat, sed quibus etiam in rebus ad animæ salutem pertinentibus ejus uti consiliis esset in votis, eumque suæ arbitrum conscientiæ vehementer optarent. Neque vero id semper abnuit vir Deo plenus, proximique salutis amantissimus. Quamquam enim ægerrime a studiis sese pateretur avelli, videre tamen eum subinde collegæ, nec sine admiratione videre, mirabili patientia, et charitate per dies etiam plurimos huic negotio incumbentem. Neque solius Antverpiensis civitatis ambitu Viri zelus potuit contineri: fuit enim, cum in pagum quemdam aliquot ab ea urbe milliaribus dissitum statis temporibus soleret excurrere: virginum illic monasterium erat, quibus qua sacris exhortationibus, qua salutaribus monitis, qua consiliorum prudentia plurimum profuit: confitentibus aures dabat, torpentes excitabat, currentibus ad virtutem calcar addebat, singulis Deo placendi serviendique modum tradebat, earumque conditioni accommodatarum suggerebat documenta virtutum. Nec desunt hujus generis alia: sed e multis pauca ista sufficiunt, ut facile quivis intelligat, quam strenuam fuisset huic quoque officii nostri non infimæ parti operam navaturus, nisi alio superiorum voluntate et nutu mentem convertisset et studia.

piusque ejus obitus

61 Lustra jam quinque abierant, ex quo Stiltingus per Operis nostri æquor passis velis et impetu continenti decurrebat, cum celerem juxta ac secundum studiorum ejus cursum vis morbi repentina retardavit, imo repressit omnino. Corpore hactenus fuerat macilento quidem, firmo tamen et robusto, laborumque supra eorum, qui Virum non penitus noverant, opinionem patienti. Perturbari ejus valetudo cœperat eo, quem paulo ante diximus, casu. Huic qualicumque malo, licet principio tum ipsimet, tum aliis quoque minus periculosum videretur, mature tamen itum est obviam: verum

reluctante incassum arte medica, incrementum sensim id cepit et vires; cui gravissimi alvi dolores subinde accessere, eoque tandem prorupere vehementiæ, ut contortis implicatisque visceribus (ut quidem visum est medicis) obstructisque naturæ superfluum meatibus, his, quæ intro sumpserat, viam omnem, exitumque præcluserint. Difficili morbo pro medicorum judicio varii generis admota fuerunt medicinæ subsidia: at pervicax malum, elusa medicorum industria, irritos reddidit quoscumque conatus, Virumque optimum per acerbissimos dolores ad extrema deduxit.

AUCTORE
J. B.

62 Luctus interim mœrorque omnium animos occupavit: hi sodales multæ sibi charissimi, illi conjunctissimi secum amici, Patres Hagiographi dilectissimi studiorum præsidis, singuli Viri boni et eruditi vices ferebant ægerrime. Unus ipse ex omnibus vultu sibi, animoque constabat immotus, seque ad ineundum æternitatis iter eadem, qua semper vixerat, animi tranquillitate parabat. Universas vitæ noxas iterum iterumque confessus, extremis morientium præsidiiis voluit tempestive muneri; quibus in corona nostrorum rite nec sine singularis pietatis affectu susceptis, mira in Deum fiducia vitæ necisque arbitro se suaque commisit. Cum morte luctanti nihil erat in mente, nihil in ore, nisi divinum. Hinc, si qui ipsum accederent, ut pia et salutaria sibi cogitata suggererent, efflagitabat identidem. *Me enim*, inquebat, *ad hæc vires deficiunt; vos, quæso, opem auxiliumque afferte*; et eo quidem pietatis motu, ut pro verbis gemitus lacrimasque adstantibus vel invitis extunderet, redderetque pene elingues. Tandem malo victus, et recte factorum conscientia fretus sic diem morte confecit extremum, quasi e misero quodam calamitosoque exsilio ad desideratam jam dudum beatamque patriam profecturus abscederet. Itaque non minus moriens, quam sanus vegetusque, quibus convixit, exemplo fuit; qui licet ex oculis nostris ereptus sit, cælitumque jam, ut merito sperare nos jubet spectata Viri virtus, sociatus ordinibus, nulla equidem meritorum ejus atque virtutum ex animo nostro memoriam oblitterabit oblivio, dies nulla delebit.

declaratur.

ELOGIUM

REVERENDI PATRIS JOANNIS PERIERI

HAGIOGRAPHI SOCIETATIS JESU, TOY MAKAPITOV,

Auctore Cornelio Byeo ejusdem Societatis presbytero.

C. B.

CAPUT I.

Perieri natales, studia in seculo, ingressus in Societatem et quæ in ea gesserit, antequam Hagiographis adscriberetur.

Perierus anno
1762 e vivis
ereptus,

De rerum humanarum vicissitudine, quam annus post Christum natum MDCLXII, P. Joanne Stiltingo et P. Joanne Periero, viris de Museo nostro, deque universa eruditorum republica optime meritis, brevi paucorum mensium intercapedine prosperrimum inter Bollandiani Operis cursum improvise e vita sublatis, luculentissime nos docuit, nonnulla hic præludii seu inductionis loco possem non inepte præfari. Verum ne, quod alii, cum de viris inopina morte e vita ereptis scriberent, sæpius fecere, iterum hic faciam, incongruum id existimo planeque supervacaneum. Nec itidem rem magis necessariam præ-

stem aut utilem, si scriptionis, qua P. Joannis Perieri Vitam omnem, seu potius summa Vitæ capita complexurus sum, rationem in antecessum reddidero; hæc enim non alia est, quam quæ per vulgata passimque est obvia in omnibus prope Elogiis, quibus Majores nostri collegis suis seu decessoribus, vita functis, pro laudabili suo instituto parentarunt. Itaque, his aliisque non necessariis omissis, rem ipsam aggredior; tria tamen hic, lector hagiophile, te velim præmonitum; primo quidem, nihil me allaturum; quod non compertum exploratumque habeam; deinde vero brevitatibus, cum sola sæpe prolixitas animum legentis a legendo avocet, rationem maxime habiturum; ac tertio denique non commissurum, ut res vulgares

AUCTORE
C. B.

Cortraci natus est, ibique litteris humanioribus dedit operam;

res pluribusque communes, quantumcumque laudari dignas, immodico (sic enim exaggerationi potius quam exactæ veritati studuisse, forte appaream) verborum ornatu extollam.

2 Cortracum, non ignobile nec inamœnum Flandriæ ad Lisam oppidum, patriam nactus est P. Joannes Perierus; diem natalem vigesimam nonam Augusti anni MDCCLXI; parentes honestos, Joannem Perier et Margaretam vander Straete. Memoria felici, ingenio acri scientiæque non uni acquirendæ aptissimo fuit instructus; serius tamen ad studia litteraria accessit: annum quippe jam agebat ætatis decimum quintum, cum primum politioribus litteris animum in gymnasio Cortraceno sub disciplina nostrorum cœpit excolere. At quanto tunc exstitit ætate provectior, tanto maturius, magisque roboratum attulit ad studia ingenium, tantoque in his uberiores ac constantiores, diligentia comite, fecit progressus. Mox in tribus grammatices ac deinde in humanitatis et eloquentiæ classibus, uti vir Societatis nostræ fide dignissimus post Fastos gymnasii Cortraceni rogatu meo consultos me docuit, condiscipulis suis primas, idque in singulis prope concertationibus menstruis, præripuit. Nec tantum ingenio et doctrina, sed et virtute plurimum excelluit, adeo ut quicumque (sunt autem superstites adhuc plures) novere P. Perierum, cum litteris humanioribus Cortraci navaret operam, raram in Deum et Sanctos pietatem integerrimosque mores, quibus tunc enituit, unanimi voce hodieque prædicent.

quas in Societatem admisit, tyrocinio finito, repetiit, auditaque Philosophia,

3 Hac eximiae virtutis præstantisque ingenii existimatione annos quinque integros in palæstra litteraria exegerat, jamque in ea agebat octavo mense rhetor annum sextum, cum, ecce, nec tamen indecoro pulvere sordidus (socios enim in prima Dialectices concertatione superarat victor) subito e stadio, nondum expleto cursu, mense Maio anni MDCCLXXXI, nescio qua de causa, excessit. Exin amanuensem egit apud civilium causarum procuratorem seu notarium publicum, donec perfectioris vitæ desiderio incensus, in Societatem nostram admitti, instantè expetiit, votique factus est compos. Accidit id anno MDCCLXXXII, ejus mense Octobri, die decima quinta, tyrocinium Mechliniæ alacri magnoque animo ingressus, in jaciendis solidis religiosæ vitæ fundamentis integrum de more Societatis nostræ biennium posuit. Quo exacto, solitisque Deo et Societati nuncupatis votis, humaniores litteras, quas in seculo didicerat, repetiturus, Hallas Deiparæ moderatorum jussu concessit. Inde post annum evocatus Antverpiam, philosophorum placita excepit eo progressu, ut primo collectas ex Logica et Metaphysica, ac deinde ex tota Philosophia theses solenni publicoque certamine (qui honor probatis tantum subtiliorisque ingenii philosophis solet deferri) propugnare jussus fuerit.

studiosæ juventuti serenitatem tradidit, post quod Theologiæ incubuit,

4 Cursum philosophicum tam feliciter emensus, lectissimam nec infrequentem juventutem politioribus studiis erudiit, in id sedulo intentus, ut una cum doctrina pietatem, virtutisque amorem tenellis adolescentum animis alte imprimeret. Difficili hoc laboriosoque munere summa omnium tum nostrorum, tum externorum approbatione in gymnasio nostro Antverpiensi per sex omnino annos continuos strenue defunctus, Lovanium missus est, ibique in utilissimam rerum divinarum scientiam incubuit annis quatuor. Horum tertio, die scilicet vigesima quarta mensis Septembris anni MDCCLXVI, sacerdos Mechliniæ consecratus est; quarto vero, post theses primum argumenti, ad pauciora asserta restricti, non sine ingenti nominis sui commendatione publice defensas, etiam excerptas ex universa Theologia summo omnium applausu solemniter defendit, sicque gloriosam studiis Theologicis coronidem imposuit, hagiographicis deinceps daturus operam; ad quæ qua occasione Antverpiam fuerit revocatus, dicendum nunc est.

5 Jam a medio circiter anno MDCCLXVII Museo nostro valedixerat P. Joannes Veldius, ad lucrandas Deo infidelium animas in Americam, quo eum jam pridem vota sua ferebant, quoque tamen, utpote die XXV Augusti ejusdem anni e vivis ereptus, non pervenit, superiorum nutu destinatus. Quærebant ergo Hagiographi novum Operi suo promovendo adiutorem gnævum, industrium, sedulum, iis demum ornatum dotibus, quas ad vastissimum de Actis Sanctorum Opus felici cum successu continuandum requiri, suo ipsimet usu, propriaque experientia didicerant. Lustratis mente singulis provinciæ nostræ domibus, juniorumque præsertim sacerdotum capacitate expensa, unus ex omnibus electus est Perierus, accitusque dicto anno MDCCLXVII Antverpiam, mox se totum Actis Sanctorum considerandis, preloque parandis adeo strenue alacriterque impendit, ut deinceps a susceptis semel hagiographiæ studiis ægre videretur avellendus; ab his tamen tantisper secedere novum Hagiographum brevi compulit tertia probatio.

hujusque absoluto cursu. ad Museum

6 Ad hanc enim, expleto Theologiæ cursu, plerique e nostris more Societati usitato mitti debent, anno fere integro restauraturi spiritum, si quid forte nimia studiorum contentione aliave ratione deferbuisset; pio ergo huic mori facturus satis, ipso anno, quo hagiographis accesserat, MDCCLXVII Liram missus est Perierus; at spectata satis Viri virtus necessariaque Museo Antverpiensi auxiliaris opera id effecit, ut post mensem, peractis illic spiritualibus sancti Patris nostri Ignatii exercitiis, ex moderatorum voluntate redierit Antverpiam; inchoata hagiographiæ studia prosecuturus; in quibus quam utiliter feliciterque tum ante, tum post solemnem quatuor votorum professionem, quam ibidem anno MDCCL, die II Februarii emisit, labore non interrupto desudarit, docent lucubrationes summa industria, rara eruditione, sedulitate indefessa ab ipso elaboratæ, ad quas ut sermonem nunc convertamus, rerum series requirit.

hagiographicum accessit.

CAPUT II.

Lucubrationes ejus in sex ultimis Septembris tomis.

Quamquam Perieri, spectato brevi quindecim prope annorum spatio, quod solum Actis Sanctorum illustrandis immatura morte e vivis sublatus impendit, lucubrationes sint numero non paucæ, ad eam tamen copiam non ascendunt, ut, quod aliis, qui de sociis aut decessoribus hagiographis e vita post labores longe diuturniores ereptis concinnarunt elogia, nonnumquam accidit, omnino hic vereri debeam, ne, si singulas debita cum laude enumerem, lectori parum voluptatis, plurimum vero afferam fastidii. Ut nihilominus brevitati, quam sectaturum me, sponendi, sedulo, etiam ubi minus necessarium est, studeam, præcipuas dumtaxat, easque vel mole grandiores, vel exquisitiori eruditione refertas, additis fere iis, quæ viri vel doctrinam vel industriam maxime commonstrant, paulo fusius recensebo; quod vero spectat ad reliquas, has etiam, aut certe plerasque, uno saltem alterove verbo generatim attingam. Tomi, quibus omnes universim comprehenduntur, numero sunt septem. Horum sex priores Septembrem, binis aliis tomis prævie inchoatum, terminant; posterior vero incipit Octobrem: primus adeo omnium, a quo scribendi duxit initium, Septembris est tertius, qui dies quinque, septimam nimirum et quatuor subsequentes, complectitur.

Sanctos tomis septem,

8 E Sanctis, quos in hoc tomo illustravit Perierus, prima occurrit S. Madelberta virgo, abbatis Malbodiensis, die septima Septembris culta. Hæc Sancta S. Aldegundi, materteræ suæ, ætate non

ac præcipue quidem tertio Septembris SS. Madelbertam, Sergium,

non multum exstitit inferior. Hinc, quæ de ambabus istis Sanctis memoriæ prodiderunt auctores, adeo sunt implexa, ut prima fronte simul consistere non posse videantur. Isthæc inter se ratione vero non absimili apte componit, atque insuper annum Sanctæ circiter emortualem, qui controversitur, solidis argumentis ostendit. S. Madelbertæ accedit S. Stephanus Diensium episcopus, de cuius cultu antiquo et hodierno, anno et die emortuali, solemnī canonizatione sæpius tentata nec secuta, erudite disserit. Die sequenti præter brevem de S. Belina virgine et martyre Syllogen, doctum elaboravit Commentarium Vitæ et Miraculis B. Seraphinæ viduæ et abbatissæ præfixum, in quo immemorabilem, qui celebre Urbani VIII decretum præcesserit, Beatæ cultum egregie propugnat. Ad diem ix SS. Hyacinthum, Alexandrum et Tiburtium martyres ex solis Fastis sacris elucidatos exhibet, commentationeque sit proluxa, in qua dubium, doctrinamne, an iudicii æquitatem magis prodat, Acta S. Sergii I Papæ et confessoris complectitur. Post locum Sancti hujus natalem, qui a nonnullis Antiochiæ in Syria perperam signatur, Panormi in Sicilia solide stabilitum, difficultatem discit longe maximam. Inter eruditos de anno, quo Pontifex ordinatus sit Sergius, aliis pro anno 687, aliis contra pro anno 688 decertantibus, acriter disceptatur. Expensis, libratisque utriusque opinionis momentis, rem adeo implexam pronuntiat, ut neutram partem, quantumvis etiam pro alterutra stet Papebrochius, possit amplecti.

9 Die decima binos contexit Commentarios, quorum altero S. Verani, Venciensium episcopi, altero S. Thomæ, abbatis Farfensis, gesta explanat. Eruditorum alii Veranum faciunt Lugdunensem archiepiscopum; alii contra Venciensi cathedræ hunc Sanctum ita alligant, ut ne umquam quidem ad Lugdunensem translatus admittant. Re mature discussa, posteriorum opinioni, utpote longe probabiliori, merito adhæret. Ex anno, quo monasterium Farfense a S. Thoma restauratum statuitur, et ex ætate Faroaldi, Spoletini ducis difficultas oritur non modica. Hanc ratione non una dilucide dissolvit, mortemque Sancti, quam nonnulli anno 706 innectunt, serius differendam ostendit. E Sanctis, qui undecima Septembris die coluntur, SS. Prothum et Hyacinthum MM., et S. Adelphium, abbatem Romaricensem, confessorem illustrandos accepit. SS. Prothi et Hyacinthi cultu antiquo et celebri, translationeque non una probatis, varias, quæ de Sanctorum reliquiis inter se dissident, civitates enumerat, aptamque, quæ hæ in concordiam adducantur, rationem assignat. Brevi commentatione de S. Adelphii Actis, illustri prosapia, anno natali et emortuali præmissa, mox duplicem Vitam, contractionem unam, diffusionem alteram, eruditus utramque Annotationibus instructam, subiungit. Tum antiquum et hodiernum Sancti cultum, translationes reliquiarum varias, totamque gloriam posthumam scite et accurate pertractat. Atque hæ lucubrationes, si Elogium de P. Joanne Pinio, hagiographo emerito, xix Maii anni MCCCXLIX vita functo, contextum addideris, labores omnes litterarios exhibent, quos Perierus, hagiographis necdum diu adscriptus, tertio Septembris tomo elaborando impendit.

10 Gnavam quoque operam, eamque perutilem contulit tomo quarto. Quamvis enim in hoc, præter brevem de S. Philippo, martyre Alexandrino, tractatum, et Commentarium de S. Amato, abbate Habdensi seu Romaricensi, non admodum prolixum, binæ dumtaxat aliæ, quas elaboravit, lucubrationes occurrant; harum tamen partim accuratione, partim mole, Sanctorum, quos illustravit, paucitatem compensat. Prima in S. Materni episcopi, altera in S. Notburgæ, ancillæ virginis, Actis discutiendis elucidandisque versatur. Ambæ simul sumptæ paginas implent plus centum. Tempus, quo S. Maternus prædicandi Euangelium causa

in Germaniam et Gallias missus sit, amplam accipitemque diu præbuit eruditis disputandi materiem. Alii missionem illam ad primum æræ Christianæ seculum referunt, alii contra ad tertium aut etiam quartum rejiciunt. Gravem hanc controversiam Perierus in prolixo paragraphorum xxii Commentario, quo Sancti Acta collegit et digessit, minime dimisit intactam. Argumenta ambarum partium accurate, nitide, dilucide, fideliter proponit, ac tandem, examinatis singulis ac perpensis, ad opinionem, quæ S. Materni missionem seculo tertio aut etiam quarto illigat, merito accedit. Æquo animo id non tulit scriptor percelebris: cum missione S. Materni primam Euangelii in Germania et Galliis prædicationem a Periero, quod tamen ab hoc nusquam sit, ad tertium usque vel quartum æræ Christianæ seculum differri existimavit, hancque opinionem, dissertatione sat proluxa typis edita, confutavit. At scriptorem hunc, utut eruditum, Perierus brevi, quod rationes graves longiori locum non darent, nervosoque simul responso, Appendici ad tomum V Septembris inserto, a capite ad calcem falso, ut vulgo aiunt, inniti supposito demonstrat, sicque suum ab impacta erroris nota Commentarium strenue vindicat.

11 In hoc porro reliqua S. Materni Gesta pari ubique accuratione prosequitur, intemperantiorum Launoyi, qui Trevirensis episcopatum Sancto abjudicat, crisim erudite redarguit, varios scriptorum errores refellit, fabulas explodit, veritati consona confirmat, nihilque prætermittit, quod a quoquam desiderari merito posse videatur. Nec minori eruditionis et accurationis laude S. Notburgæ, ancillæ virginis, Acta commentatur. Antiquitatem Tabulæ, quæ gestorum Sanctæ Synopsim exhibet, validis rationibus adductis, contra impugnatores strenue tuetur; auctores varios, qui libris seu Mss. seu excusis Sanctam illustrarunt, ordinate enumerat, nonnulla de loco ejus natali et emortuali apposite disputat, ac tum Vitam brevioris atque insuper aliquot Vitæ fusioris Fragmenta, doctis Annotationibus adjectis, lectori hagiophilo proponit. Proxime succedit gloria posthuma, quam in duas partes partitur. Priori cultum Sanctæ in æde sacra Ebenensi antiquum et hodiernum; posteriori hunc ad alia loca sacra diffusum propagatumque scite simul et prolixè explanat. Opus hoc seorsum etiam ab Actis Sanctorum in forma minori vulgavit, illustrissimoque domino Josepho Antonio Ignatio S. R. J. comiti a Tannenberg prævia eaque pereleganti, qua meritissimas hujus laudes celebrat, oratione inscripsit; a quo qua comitate quave benevolentia fuerit acceptum, tum ipsiusmet obliti litterarii munusculi, præstantia, tum innata illustrissimo Viro humanitas, raraque in S. Notburgam pietas divinandum neutiquam relinquit.

12 Tomo V eruditus Perieri labores Actis suis illustrandis acceperit impensos Valerianus et Leontius martyres, Einbetta, Vorbetta et Villbetta virginis, Aichardus abbas Gemeticensis, Luthardus comes, Eugenia abbatissa et Thomas a Villa Nova archiepiscopus, de quibus omnibus vel Syllogæ summa cura contextæ, vel Commentarii erudite elaborati, auctoris æque ingenium ac studium produnt. Certe quidem has inter lucubrationes nulla se offert non præstans, non illustris; quæ tamen S. Thomæ a Villa Nova res gestas et Gloriam posthumam evoluit, principem sibi locum non immerito vindicat, idque sive molem, sive modum, quo elucubrata est spectes: mole implet paginas prope ducentas: eo vero modo adornata est, ut ad absolutam ejus perfectionem nihil auctor desiderandum relinquat. In Commentario, quem Actis edendis de more præmittit, generis nobilitatem, quam nonnulli perperam negant, Sancti parentibus invicte asserit, difficultates chronologicas nec leves nec paucas dissolvit, liti perquam implexæ, qua an Sanctus mane, an vesperi obierit, controversitur, componendæ viam aperit; verbo, quidquid in exacta

et Notburgam,

quinto S. Thomam a Villa Nova,

Veranum,
Adelphium,
aliosque non-
nullos,quarto SS.
Maternum

AUCTORE
C. B.

exacta eruditaque Commentatione apte annotari, tractari, examinari, elucidari pro instituti nostri ratione potest aut porro debet, id omne sedulo annotat, tractat, examinat, elucidat. Tum binas dat Vitas breviores, alteram a Joanne Mugnatonio, episcopo Segobricensi, Sancti amico familiari, litteris mandata, alteram ex Actis canonizationis contextam; quibus deinde subjungit et tertiam, multo diffusorem, quam ex idiomate Hispanico in Latinum, devoratis tædiis laboris plane ingrati prope infinitis, pari fide et accuratione convertit. Præclarum Opus claudit gloria posthuma, quam qua sedulitate, qua accuratione pertractet, melius docebit ipsa inspecta auctoris lucubratio, ad quam propterea, ne sim prolixior, lectorem curiosum remitto, atque ad tomum VI progredior.

sexto SS. Pro-
jectum, Joan-
nem Prando-
tham,

13 Huic typis apparendo præter breviores collectiones quatuor seu Syllogas, ex Martyrologiis aliisque Fastis sacris erutas, quibus res ad Dionysium, Privatum et forte etiam Dorotheum martyres, ad Glycerium seu Clicerium, episcopum confessorem, Marcum confessorem et Amam virginem spectantes industrie juxta ac operose recenset, Commentarios omnino quindecim, doctrina non vulgari refertos, studio impigro contextuit. Hos inter alii occurrunt contractiones, diffusiores alii. Contractionibus, quidquid de Joanne, Alexandro et Septimio, episcopis martyribus, Rustico, episcopo confessore, Terentio, Paxentio, Albina martyribus, Silvano, Silvestro, Petro Acotanto, Constantio confessoribus, Rodena, Lutrude virginibus memoriæ proditum invenit, sedulo simul laborioseque discussit; diffusioribus vero, quos hic solos, utpote reliquis præstantiores, pluribus commemoro, Projecti et Joannis Prandothæ, episcoporum confessorum, Geremani abbatis, Florentii presbyteri confessoris, Dalmatii Monerii, item confessoris, gesta accurate sciteque evoluit. Joannes Prandotha, vigesimus primus Cracoviensium episcopus, qui anno MCLXVI e vivis excessit, jam a seculo decimo quinto Cracoviæ affici incepit et ad seculum usque septimum decimum porro affici perrexit cultu Sanctis proprio: hunc occasione bullæ, quam de cultu Sanctorum Urbanus VIII Papa anno MDCXXV edidit, perperam a Cracoviensibus abruptum, Perierus ante omnia, nec immerito, contendit. Tum illustre Beati genus, promotionem ad episcopatum, amorem justitiæ, constantiam in vindicanda ecclesiæ suæ injuria, resque ad beatum usque obitum præclare gestas dilucide exponit. S. Projectus, Imolensis episcopus, paucis admodum Fastis sacris inscribitur. Attamen post Acta, quæ ei affliguntur, sedulo discussa, majorique ex parte merito rejecta, cultum Sancti ecclesiasticum variis probatis, quibus honoratus fuit, translationibus, aliisque venerationis publicæ productis indiciiis, certum efficit atque indubitatum.

Geremariam,
Florentium et
Dalmatium
Monerium,

14 Geremari abbatis Acta, quamvis antiquum et forsitan fere æqualem habeant auctorem, una atque altera difficultate chronologica laborant. Utramque felici conatu Perierus expendit, ac tum Sancti patriam, illustre genus, annum natalem, gestorum chronotaxim, cultum plane insignem, binas reliquiarum translationes, dubium, majorine eruditione, an accuratione, recenset. Florentius, presbyter confessor, seculo v floruit. Post locum Sancti emortualem solide probatum, Acta typis edenda maturo examine scrutatur, eaque tandem, momentis singulis æqua lance expensis, suspecta esse admodum, non absque ratione pronuntiat. Tum varias monasteriorum, Glonnensis scilicet et Salmuriensis, quæ nomini suo et patrocinio in ducatu Andegavensi jam a multis retro seculis consecrata Sanctus habuit, ad seculum usque duodecimum vicissitudines, pluresque harum occasione peractas S. Florentii translationes fuse prosequitur. Post hæc de Sancti reliquiis Salmuro Royam et Roya iterum Salmurum vi translatis, orta hinc cives Royenses inter et monachos Salmurienses lite, amica hujus, sacris pignoribus inter partes

divisis, secuta tandem compositione aliisque ad Sancti cultum non minus prope spectantibus, aptissime disserit, ac demum ipsa dubiæ fidei Acta una cum Sermone a Marbodo, Redonensi episcopo, in S. Florentii Vitam concinnato, subjungit. Acta Dalmatii Monerii confessoris, quæ auctor coætaneus litteris mandavit, Gerundæ in Catalonia Hispaniæ provincia, codici pergameno valde antiquo inserta, a Patribus Dominicanis hodieque servantur. Horum descriptum exemplar, quod cum Majoribus nostris communicatum fuerit, inter litterariam, quam copiosam habemus, supellectilem Perierus haud invenit, datisque etiam in Hispaniam litteris, acquirere nequivit. Non propterea tamen, quam de Beato meditabatur, lucubrationem omittendam differendamve diutius censuit. Scriptores recentiores non paucos labore impigro excussit, et quidquid hi notatu fideique dignum a B. Dalmatio gestum ferunt, studiose collegit, scite digessit, doctoque Commentario perite intexit.

15 Nec suam deinceps in illustrandis Sanctorum Actis industriam minus probavit. Tomo VII Septembris inserti exstant Annemundus, episcopus martyr, Lupus, Aunarius, Vigilus, Aderitus, Ceraunius, Bonifilius, Silvinus, Alodius, episcopi confessorum, Herculanus, Florentinus, Hilarius martyres, Deodatus, Eberhardus confessorum, Maria de Cervello, vulgo de Socos, Hiltrudis et Lioba virgines, de quibus omnibus vel Syllogas ex antiquis monumentis collectas, vel Commentarios eruditis observationibus undequaque instructissimos confecit. Inter Syllogas, utut breves, nulla se offert, quin acre auctoris ingenium prodant; inter Commentarios vero, utut omnes præstantes, prolixitate tamen ceteris eminent, nec eruditione cedunt, quos de Annemundo, Aunario episcopis, Florentino et Hilario martyribus, Maria de Cervello, Lioba virginibus contextuit. Annemundus, Lugdunensis episcopus, qui hoc nomine vel alio parumper diverso a Gallis scriptoribus constanter nuncupatur, Dalfini appellationem apud Anglos fuit olim unice sortitus. Partim hinc, partim ex corrupto Bedæ textu recentiores nonnulli auctores seculo proxime elapso duos ex uno perperam finxerunt Lugdunenses episcopos. Errorem hunc, quem jam pridem in Vita S. Bathildis reginæ detexerat Bollandus, variis iisque firmissimis rationibus adductis, primo quidem Perierus penitus convellit, ac tum teterrimam cædis Sancto illatæ labem, quam Beda et Eddius Stephanus, vulgari eoque falso rumore decepti, S. Bathildi, utpote Galliarum regni tunc administratrici, attribuunt, a sanctissimæ hujus Reginæ memoria plenissime abstergit, quæstioneque, qua an Annemundus cum Sigoberrando episcopo, sub Bathilde pariter occiso, idem sit, disquiritur, sedulo expensa, negantium in opinionem, ut probabilior, merito concedit.

septimo SS.
Annemundus,

16 Duplicia S. Aunarii seu Aunacharii, episcopi confessoris, Acta circumferuntur. De his non idem omnes sentiunt eruditi. Variorum opiniones Perierus profert, rationes ponderat, suumque ita attemperat judicium, ut memoratis Actis nec omnem auctoritatem abroget, nec nimiam attribuat. Examinatam hoc modo geminorum, quæ editurus erat, monumentorum fidem proxime excipit illustre Sancti genus, patria, tempus natiuitatis et aditi episcopatus, virtutes, gesta, tota denique vitæ series, obitus, sepultura, corporis translationes aliaque bene multa cultus, a fidelibus S. Aunario delati, argumenta indubia, quibus omnibus tam scite docteqque investigandis, atque investigavit Perierus, plurimum sane laboris ac industriæ fuisse afferendum, nemo unus ibit inficias, qui nostram scribendi normam habuerit perspectam. Varia a scriptoribus, quæ ad B. Mariæ de Cervello, vulgo de Socos, gesta pertineant, documenta laudantur, et tamen unus duntaxat mendosum apographum post iteratos conatus licuit nancisci.

Aunarium,
Mariam de
Cervello,

AUCTORE
C. B.

A nancisci. Hinc in explanandis ordinandisque Beatæ gestis difficultates non paucae. Has nihilominus, in subsidium vocatis, quæ ad veterum monumentorum fidem censuit exacta, recentiorum assertis, Perierus, quantum fas fuit, labore impigro perripit.

*Florentinum,
Hilarium et
Liobam virgi-
nem,*

17 Non parum quoque negotii ei facessivit, quem de SS. Florentino et Hilario martyribus inscripsit, Commentarius in sex paragraphos divisus, quorum quinque priores totidem fere diversas dissertationes ex materia sua non mediocriter laboriosas, non incongrue appellari posse, fatebitur, quicumque animum adverterit ad occurrentes in his de episcopatu S. Florentino et diaconatu S. Hilario afflictis, de tempore et loco martyrii deque reliquiarum translationibus difficultates implexas, quas ut apte dissolveret, nulli operæ aut studio pepercit. Tantopere insudandum non fuit, ut S. Liobæ virginis Actis Commentarium præmitteret. Habent hæc auctorem a Sanctæ ætate non admodum remotum, rerumque, quas litteris mandavit, alienis adjumentis apprime gnarum. At quanto hic planiora Perierus offendit omnia, tanto laboravit ardentius, ut lucubrationem numeris omnibus absolutam et ad ultimum, ut aiunt, usque apicem enucleatam concinnaret. Adisis tomum ipsum, et felicem, quo id præstitit, mirabere successum.

*octavo SS.
Leodowinum,
Felicem de
Meda*

18 Tomum VIII maxime exornant tres Perieri lucubrationes, quas de S. Leodowino, archiepiscopo Trevirensi, S. Simone, comite et monacho, ac de beata Felice de Meda, virgine et abbatisa, solita sua industria et accuratatione perfecit. Præmisso Actorum, quæ de Leodowino exstant, examine, de Sancti parentibus, illustri genere, et episcopatu Trevirensi nonnulla docte observat. Tum Leodowinum non fuisse simul Treviris, Remis et Lauduni episcopum, quod nonnulli olim perperam asseruere, multis argumentis et veterum testimoniis evincit. Stupendum, quod de Leodowino narrant biographi, miraculum ratione non una reddit suspectum, annum, quo Sanctus circiter obiit, assignat, cultum Treviris ex Officio Ecclesiastico demonstrat, geminam dat sublestæ fidei Vitam, totumque tandem Opus miraculorum relatione, ex auctore anonymo deprompta, absolvit. De solo natali Felicis de Meda, virginis abbatisæ, controversia est: hoc alii Medæ, alii contra Mediolani statuunt. Litigantium momenta exhibet Perierus, iisque absque partium studio expensis, neutram opinionem amplectitur; Beatam, utpote sive Medam, sive Mediolanum nacta sit patriam, in territorii Mediolanensi natam, Mediolanensem non inepte appellari posse, solita sua iudicii æquitate pronuntiat. Gesta Felicis litteris consignarunt scriptores non pauci. Hos inter non infimum locum obtinet Augustinus Gallucius, qui anno MDCXXXVII Italico idiomate librum edidit in tres partes divisum, quarum priori Vitam Beatæ complectitur. Hanc, quod oratoriis ornamentis et excursibus a re tractanda alienis nimium abundet, operæ pretium non iudicavit Perierus Latine redditam recudere. Gesta nihilominus singula, quæ de B. Felice continet, lectorem in Commentario fideliter edocet, uti etiam aliorum auctorum asserta, quæ memorari digna censuit. Ut porro qualemcumque coherentem rerum gestarum seriem suppeditet, Commentario subjungit Latinum, doctis Annotatis illustratum, Vitæ compendium, quod manuscriptum Pisaurensium Corporis Christi monialium abbatisa seculo proxime elapso cum Majoribus nostris curavit communicandum.

*et S. Simonem
comitem et
monachum
illustravit.*

19 Simon comes et monachus, qui e tribus Sanctis, Perieri industria in hoc tomo diffusius illustratis, commemorandus restat, amplam præbuit prolixo concinnando Commentario materiem. Ab aliis Sancti, ab aliis Beati titulo donatur; Perierus cum pluribus Sanctum appellat, annuoque cultum festo et Officio demonstrat. Sex sunt scriptores coævi vel suppare, qui Sancti, qua

Octobris Tomus I.

genere et potentia, qua rebus fortiter ac pie gestis illustrissimi, memoriam scriptis celebrarunt. Guibertus abbas, qui illos inter computatur, Acta Simonis præcipua in compendium contraxit, quod in ipso lucubrationis suæ limine lectori hagiophilo Perierus exhibet. Per decursum vero insignis plane Commentarii, cui unius dumtaxat de Sancti gestis lucubrationem subdit, verba reliquorum quinque et testimonia, ubi ad confirmandam illustrandamve Comitum sui Historiam apta existimat, in medium profert. Memorata enim mox lucubratio, quam edit, non ita omnia ad Simonem spectantia ad amussim et dilucide recenset, quin plura discutienda relinquat, operosæque commutationis necessitatem injungat. Nec patriam Sancti notat, nec annum natalem, aut emortualem; parentum quidem nomina exprimit, additque, unde conjicias et genere illustrissimos et opibus potentissimos fuisse; sed nec titulos, nec dignitates adjungit, ex quibus specialem familiæ notitiam acquiras: subicit præter alia non pauca, an fratres habuerit, vel sorores, ut nescias, an porles parentum fuerit unica, an filius primogenitus, vel quo pacto solus, uti insinuat, eorum hereditatem adierit. Omnia hæc vel veterum monumentorum ope, vel dictorum quinque aliorumve scriptorum auxilio diligenter discutit, explanat, luceque ut plurimum donat Perierus. Quas autem, ut id faceret, intricatas difficultates perrumpendas, quasve densas tenebras dissipandas habuerit, brevitatis studio non expono. Dixisse sufficiat, Perierum hic, si umquam alias, ingenii sui vim in obscuris et dubiis examinandis egregio prorsus specimine probasse.

CAPUT III.

Reliqui Perieri labores, tum litterarii, tum alii, virtutes, obitus.

Primus hic Octobris tomus insignem quoque exhibet Perieri lucubrationem, Actis S. Bavonis, celeberrimi Gandensium patroni, illustrandis consecratam. Rerum a Sancto gestarum chronotaxis laboriosi Viri studium et industriam hic plurimum exercuit. Theodoricus, Trudonopolitanus abbas, primigeniam S. Bavonis, alias Alloini, Vitam, ab auctore anonymo coævo, aut certe pervetusto, sermone minus culto conscriptam, stylo ornatiori, seculo XI exeunte, expolivit; at variis simul, qui incautos posteros diu decipere, erroribus, præsertim chronologicis, conspersit. Tenuerunt hi ad seculum usque proxime elapsam, quo demum cum ad exactam sanæ criseos trutinam expensi essent et detecti, Theodoriciana minori in pretio haberi lucubratio, suusque Sancti gestis, quem hæc mire perturbatum effecerat, ordo chronologicus cœpit restitui. Id vel Vitæ vetustioris e tenebris tandem, ad quas politiori Theodorici Opere fuerat damnata, in lucem denuo prolata subsidio, vel aliorum veterum documentorum ope ab eruditibus non paucis laudabili sane conatu tentatum; at, quod in rebus obscuris et dubiis usu venit, non idem ab omnibus contigit sentiri. Nulli hic labori, nulli operæ parcat Perierus, varias variorum opiniones de anno, quo perfecte ad Dominum se convertit et quo obiit S. Bavo, operose exponit, easque maturo instituto examine, vel refellit, vel proprio adjecto calculo, pro rei merito confirmat. Tum quid ipsemet de re tota existimet, subjungit, difficultatemque non unam, quæ ex vetustiori Sancti Vita potest objici, variis responsis, iisque aptissimis, scite diluit.

*Tomo I Octo-
bris Acta
S. Bavonis*

21 Nec minori labore et industria ei constitit gloria Sancti posthuma. Hanc, post Vitas tres diversas, quarum una est metrica typis, quod sciam numquam vulgata, Commentario prævio subnexas, doctisque de more Annotationibus munitas, diligenter explanare aggreditur. Eum in finem,

*illustravit.
Actisque
SS. Leodegarii
et Gerini illu-
strandis so-
paravit.*

AUCTORE
C. B.

pari ubique eruditione et accuratione adhibita, omnes olim factas Sancti translationes, ab antiquioribus ducto initio, suis quasque epochis innexas, miracula ante et post obitum patrata, Officium ecclesiasticum una cum mutationibus in id invec-tis, varias antiqui S. Bavonis Gandæ monasterii vicissitudines, ac quidquid demum ad cultum, Sancto a fidelibus delatum, utcumque spectat, fusissime recenset, ut hac sola pertractanda materia paragraphos omnino decem, eosque sat prolixos, adimpleat; hi vero cum reliquis amplissimæ lucubrationis partibus paginas occupent plus centum. Atque hæc quidem ingentem hujus molem commonstrant; at quid de Operis præstantia et eruditione dicamus? tantam eam esse arbitrati sumus, ut id, separata a primo hoc Octobris tomo editione multiplicatum, veriti non simus illustrissimo ac reverendissimo Domino Maximiliano Antonio vander Noot ex baronibus de Carloo XV Gandensium episcopo, totique ornatissimo juxta ac eruditissimo S. Bavonis Gandensi capitulo, Auctoris, jam vita functi, vice inscribere. Porro aliæ, quas Perierus tomo primo Octobris typis apparando contexit, lucubrationes memorandæ non restant. Acta quidem SS. Leodegarii et Gerini illustranda suscepit, jamque varia, quæ in monumentis scriptoribusque non paucis annotata sparsim repperat, chartis memoriæ levandæ causa more nobis usitato commiserat, Commentario concinnando post usui futura; verum hunc vix bene inceptum, immatura simul inopinæque morte superveniente, alieno labore perficiendum elucubrandumque reliquit.

Rei nostræ
domesticæ
aliquamdiu
curam gessit,

22 Habes jam, lector hagiophile, labores Perieri litterarios eo modo propositos, quo saltem utcumque intelligas, quam bene de Museo nostro hagiographico sit meritis, quamque merito dubitandum non sit, quin ingentem nomini suo famam apud eruditos omnes, Sanctorum gloriæ amantes, compararit. Verum non tantum scribendis elucidandisque Sanctorum Actis, sed et alia insuper opera Museo nostro sese non inutilem probavit. Anno MDCCCLII mense Septembri supellectilis nostræ litterariæ novorum documentorum adjectione locupletandæ causa P. Joanne Stiltingo P. M. et P. Constantino Suyskeno in Galliam, Italiam, Germaniam peregre profectis, rei nostræ domesticæ curam, administrationemque, quod onus alias Stiltingi humeros premebat, in suos Perierus suscepit, hancque provinciam anno fere integro, quo dicti ejus collegæ, utpote ante annum MDCCCLIII mense Julio in Belgium non reversi, peregrinati sunt, tam sedulo tamque industrie administravit, ut dubium non sit, quin rem nostram familiarem non minus quam litterariam promoturus strenue fuisset, si unquam id officii diutius gerendi necessitas ei fuisset injecta. Nec putes, qui tam scite solliciteque litteris reique familiari curandis sese dabat, animæ suæ salutis vixisse immemorem.

virtutumque
plurimum

23 Hanc ut sedulo curaret, religiosi et sacerdotis officio nuspiam deerat; atque in primis quidem, ut ab eo, quod sacerdotis est, exordiar, in recitandis Horis canonicis ad scrupulum erat exactus, unice satagens, ne quid, utut leve, vel contra præscriptam ritibus ecclesiasticis normam, vel contra institutum Officii ordinem committeret. Qua vero quotidiano Horarum canonicarum penso sollicitudine faciebat satis, ea pariter in explendis, quæ a germano Societatis religioso pium nostrum

Institutum exigit, omnes animi, corporisque vires, verbo, se totum impendebat. More in Societate nostra præscripto, quarta omnes post mediam noctem hora de somno excitantur, ut deinde post horam mediam, salutato ut plurimum prævie Numine sub speciebus Eucharisticis latente, rerum divinarum meditationi integro unius horæ spatio unice vacent. Perierus ne piissimæ huic, unde vitæ religiosæ præcipue pendet perfectio, Regularum nostrarum ordinationi unquam deesset, promptissime se sive hieme sive æstate ad excitatoris vocem e lecto proripiebat quotidie, destinatumque orationi tempus, ne minima quidem ejus neglecta particula, divinarum mysteriorum consideratione, quantum quidem fieri id poterat, sedulo implebat. Hinc in Viro virtutum, cum harum veluti fons et origo sit oratio, ubertas non parva.

24 Altam animi demissionem cum doctrina et eruditione, modestiam cum laude et nominis sui æstimatione conjunxerat. Fidem vivam, spem firmam, charitatem in corde fovebat incensam. Pacis erat amans quam maxime, cui servandæ nutriendæque assidue intentus, sedulo cavebat, ne quemquam facto verbove offenderet. Tenerrime in Deum, Virginem Deiparam Sanctosque affectus a levissimis etiam, sine quibus tamen hæc vita non ducitur, conscientiæ labeculis abhorrebat, hisque illam sacra exomologesi frequenter purgabat; cui interno animæ nitori eam, cum sacris operaretur, externam adjungebat vultus totiusque corporis compositionem, ut omnibus rei divinæ adstantibus facile innotesceret, quo intus in Deum pietatis ardore, qua sacri mysterii veneratione teneretur. Quoniam autem statuta hora ad aras faciebat quotidie, præfinitum tempus ita accurate servabat, ut numquam eo, ne quid inde populo ecclesiam nostram frequentanti crearetur incommodi, vel serius vel citius ad altare accederet. Prona adeo erat omnibus, etiam externis, gratificandi voluntate. Nec minus propense, si quando id rogaretur, bona in rebus implexis suggererebat consilia, quorum insignem prudentiam felix sæpenumero eventus probavit.

cultor sedulus

25 Jam de eximia plane, qua religiosa vota ad minutissimos quosque apices observabat, accuratione quid dicam? quo minus de hac, ceterisque, quibus enituit, virtutibus plura edisseram, propositæ brevitatis limites impediunt. Unum tamen occurrit, silentio hic non prætereundum; quod quamquam laude dignum minime existimem, pudorem tamen Perieri plane virgineum, quem nisi simul cum adjuncta castimonia vix offendas, luculentissime commonstrat. Jam a pluribus annis hernia laborarat, eaque subinde erumpente, medicam omnem manum, ne, quas pudor occulit, partes cuiquam cogeretur detegere, constanti silentio a curando periculoso malo studiose removerat, quod hinc demum sæpius recurrens, corporique etiam cum variis aliis malis conflictato denuo obveniens, virum longiori vita dignissimum ad extrema deduxit. Ita malum, quod diu præ pudore non recte subticuit, die 25 Junii anno MDCCCLXII P. Perierum sacris morientium præsidii tempestive munitum e vivis summo omnium luctu sustulit, quem mox memoratarum aliarumque, quas hic sollicite exercuit, virtutum amplitudo æternum, ut speramus, in cælo viventium, quorum gloriæ illustrandæ se addixit, ordinibus inscripsit.

e vivis excelsit.

INDEX SANCTORUM

IN TOMUM I OCTOBRIS.

A

Alexander cum Prisco. Vide *Priscus*.

1 Aretha et Socii MM. *forte* Romæ
ex *Martyrologiis* 63 b

B

1 Bavo, alias Alloynus, conf. Gandavi in Flandria. COMM. PRÆV. § I. Sancti memoria in Fastis sacris : Acta edenda 203 a. § II. Illustres natales : consanguinei genere et sanctitate conspicui 208 c. § III. Patria, tempus natale incertum, nomen baptismale, cognomen ejusque interpretatio 210 a. § IV. S. Adeltrudis legitima Sancti filia, an eadem cum Adeltrude 19 Martii culta? Patrem a vitiis avocat 211 f. § V. Tempus, quo Sanctus perfecte se convertit, perperam a variis assignari ostenditur 214 b. § VI. Chronologica gestorum Sancti distributio a Cointio et Pagio adstructa refellitur 217 a. § VII. Examinatur Mabillonii Henscheniique sententia de anno conversionis et mortis Sancti, isque anno circiter 654 mortuus statuitur 218 f. § VIII. Gesta Sancti a nativitate usque ad medium seculum septimum chronologice ordinari facilia : fundatio cœnobii Gandensis : an hæc et Gandæ amplitudo Sancto possit attribui? 220 d. § IX. Difficultas una atque altera de postremis Sancti gestis examinatur ac solvitur 222 f. § X. Quo in statu fuerit cœnobium, postea Bavonis dictum, cum eo primum advenit Sanctus, huncque prius clericum exstitisse, quam monachum 226 b. § XI. Veterum quorundam de Sancto elogia 228 d. VITA *auctore anonymo, ex Ms. S. Audomari vetustissimo, cum Ms. S. Bavonis item vetustissimo et editione Mabillonii collato* 250 d. PARS I. Illustris Sancti prosapia, conjugium, morum immutatio, accessus ad S. Amandum 250 f. PARS II. Sanctus cellæ se includit, mortuum ad vitam revocat, mira edit pœnitentiæ ultro susceptæ exempla 252 d. PARS III. Sancti in dæmonem fortitudo, visiones cælestes, felix obitus, apparitio, miracula, sepultura 254 a. VITA METRICA *auctore anonymo, ex Ms. vetustissimo S. Bavonis*. PROLOGUS 255 d. PARS I. Sancti parentes, nuptiæ, conversio, accessus ad S. Amandum, miraculum suscitati mortui, vita durissima 256 b. PARS II. Sanctus novos cruciatus sponte suscipit, dæmonis tentationes superat, ad cælum aspirat, mortem suam prænuntiat, obit, apparet S. Gertrudi, miraculis claret, sepelitur 258 f. VITA TERTIA. *Per Theodoricum abbatem ex Surio et duobus codicibus Mss.* PROLOGUS 241 c. PARS I. Sancti patria, parentes, conjugium, vitæ perfectioris propositum, virtutum sub S. Amando magistro exercitium 242 a. PARS II. Vita solitaria, habitatio inter monachos Gandenses, mortui resuscitati miraculum, mira humilitas, incredibiles se cruciandi modi, relata de dæmone victoria 244 c. PARS III. Visiones cælestes, ægritudo, mors, apparitio, sepultura, miraculorum multitudo 247 d. GLORIA POSTHUMA § I. Cultus ab ipso obitu, ac seculo VIII, corporis elevatio ejusque annua festivitas, monasterii Gandensis restauratio, privilegiorum ejus confirmatio atque a S. Bavone nominatio; quid hujus Missa 250 a. § II. Reliquiæ Audomaropolim ac deinde Laudunum a monachis Gandensibus ob metum Normannorum fugientibus transferuntur : an hi in hujus suburbano S. Vincentii monasterio commorati sint; quæ sit Nigella, in qua habitaverunt, et an in ea aliquæ fuerint S. Bavonis reliquiæ 255 e. § III. Monasterii Bavoniani, dum Normanni in Flandriam irrumperent, *Octobris Tomus I.*

diuque post horum discessum, miserrimus status : quo anno id restauratum, monachique in Galliis exsules Gandavum cum reliquiis S. Bavonis sint reversi; particularum ex his et ex iis S. Pharaildis Arnulpho comiti concessarum duplex translatio. Monasterii Gandensis reformatio, ejusque attributa Ordini S. Benedicti possessio. Bona monachis ablata, quando et, quibus adnitentibus, iis fuerint restituta 257 a. § IV. Cultus S. Bavonis seculo XI, translationes, miracula 262 c. § V. Cultus Sancti a seculo duodecimo usque ad decimum quintum, ejusque monasterii seculo decimo sexto vicissitudines 267 c. § VI. Corpus S. Bavonis anno 1566 ab hæreticorum furore feliciter servatur, posteaque, iisdem iterato sævientibus, amittitur 269 f. § VII. Reliquiæ S. Bavonis anno 1594 Gandavi adhuc superstites, aliis aliunde, præsertimque Aldenarda, acceptis augentur 271 f. § VIII. Cultus hodiernus S. Bavonis Gandavi, ejusque reliquiarum seculo præterito ac præsentis status 274 b. § IX. Cultus S. Bavonis Harlemi in Hollandia ecclesiæque ipsi ibidem exstructa 277 f. § X. Reliquiæ ecclesiæ S. Bavoni dedicatæ, sacris ejus lipsanis ditatæ, cultuive addictæ 281 f. MIRACULA S. Bavonis *tribus libris comprehensa, auctore anonymo, ex Ms. S. Bavonis vetustissimo*. PROLOGUS 285 f. LIBER I. Gandæ situs et initia, monasterii Gandensis historia, compendium Vitæ S. Bavonis, ejusque reliquiarum usque ad medium seculum decimum translationes 284 d. LIBER II. Varia Miracula a S. Bavone seculo decimo patrata 288 c. LIBER III. Miraculorum S. Bavonis continuatio 290 f

2 Beregisus abb. Andaini in Sylva Arduennensi. COMM. PRÆV. § I. Sancti memoria in Fastis sacris, cultus ecclesiasticus. Acta edenda 455 b c e f. § II. Quo circiter tempore Sanctus natus sit, locus ejus natalis, parentes, educatio in monasterio S. Trudonis, promotio ad sacerdotium 456 d. § III. An Sanctus monachum in monasterio Trudonensi fuerit professus 458 c. § IV. Sanctus in comitatum Pipini Heristalli assumptus, eum delinquentem corripit; quo munere apud hunc principem fuerit perfunctus, et qua occasione locum ædificando monasterio ab eo impetrasse feratur 462 a. § V. Sanctus monasterium Andainense construit, quo circiter tempore id fecerit, et an monachos, an clericos ibidem instituerit 467 c. § VI. Sanctus vineas quasdam a Grimberto comite monasterio suo obtinet; an S. Huberto in convertendo ad fidem pago Arduennensi cooperatus sit, quo circiter tempore obierit et quis honor ei, velut Sancto, post mortem fuerit delatus 472 d. VITA, *auctore monacho Andaginensi anonymo, ex Ms. Rubæ-vallis ex secunda Hagiologii Brabantinorum parte desumpta*. PROLOGUS 473 d. CAP. I. Sancti patria, educatio, promotio ad sacerdotium, in aulam assumptio, apud Pipinum gratia, et occasio, qua ab eo locum ædificando monasterio accepit 478 f. CAP. II. Sanctus monasterium in saltu Arduennensi exstruit, cum canonicis, quos in eo instituit, Dei laudibus assidue vacat, S. Huberto in convertendis idololatriis opitulatur, ætatisque admodum propectæ factus moritur 481 b

2 Berengarius conf. Ordinis Prædicatorum, Ilerdensis episcopus electus in Catalaunia. SYLLOGE. Beati sedes, gesta, cultus 489

C

Castus cum Prisco. Vide *Priscus*.

3

Cotia

Cotia cum Prisco. Vide *Priscus*.
 Crescens cum Prisco. Vide *Priscus*.
 Crescentius cum Prisco. Vide *Priscus*.
 Cyrillus cum Primo. Vide *Primus*.

D

Demergotia cum Prisco. Vide *Priscus*.
 Denegothia cum Prisco. Vide *Priscus*.
 2 Diateria virgo Mediolani in Insubria, ex *Martyrologio Mediolanensi* 515
 Digna cum Prisco. Vide *Priscus*.
 Digna altera cum Prisco. Vide *Priscus*.
 Donatus cum Prisco. Vide *Priscus*.

E

Eleutherius et Socii MM. Nicomediae in Bithynia. SYLLOGE 307
 Eoprobis cum Prisco. Vide *Priscus*.
 Evagrius cum Prisco. Vide *Priscus*.
 Euprobis cum Prisco. Vide *Priscus*.
 1 Euricla virgo in Armorica 204 c f
 Eutropius cum Prisco. Vide *Priscus*.

F

Faustinus cum Prisco. Vide *Priscus*.
 1 Fremerius aut Fermerius M. In abbazia S. Fremerii Ord. S. Benedicti diocesis Vasatensis in Gallia 65 d e

G

Gaianus cum Primo. Vide *Primus*.
 Gerinus cum Leodegario. Vide *Leodegarius*.
 1 Germana virgo M. in Prioratu S. Germanæ prope Barrum ad Albam in Gallia. COMM. PRÆV. De cultu Sanctæ et Actis edendis 63 c f. ACTA, auctore anonymo, ex tribus codicibus Mss. 66 d e
 2 Godefridus presb. Ordinis Cisterciensis, Villarii in Brabantia. COMM. PRÆV. Beati Vita, ætas, annuntiatio et translatio varia, memoria sacra 484 a. VITA, auctore anonymo cænobii Villariensis asceta ex Apographo Rubæ-Vallis. CAP. I. Godefridi ad Villarienses accessus, virtutis fervor, miracula, ipso vivo, patrata, Christi in illum favores 486. CAP. II. Godefridi cælestia dona, favor a B. Virgine, pia mors, miracula mortem subsecuta 487
 Gothia cum Prisco. Vide *Priscus*.

J

Januarius cum Prisco. Vide *Priscus*.
 2 Joannes ep. conf. Comi in ducatu Mediolanensi. SYLLOGE. Sancti memoria et gesta 553 c f
 Julia cum Verissimo. Vide *Verissimus*.

L

Leo cum primo. Vide *Primus*.
 2 Leodegarius ep. et Gerinus comes fratres MM. in Galliis. COMM. PRÆV. § I. S. Gerini memoria in Fastis sacris, cultus ecclesiasticus et an ei titulus comitis conveniat 553 c f. § II. Sancti Leodegarii in Fastis sacris antiquioribus et recentioribus memoria, Vitæ variæ, ex iisque duplex edenda 559 a. § III. Illustris Sanctorum prosapia exponitur 545 b. § IV. Quandonam natus sit S. Leodegarius, quo ætatis suæ anno diaconus ordinatus et an ante obtentum episcopatum fuerit monachus 544 e. § V. Sanctus ad aulam evocatur, ac dein creatur episcopus. Testamentum, quod condidisse fertur, examinatur 547 d. § VI. Canones aliquot synodi a S. Leodegario celebratæ : cui anno hæc affigenda, et an nationalis exstiterit 549 f. § VII. Examinatur, an, mortuo Clothario III, Leodegarius pro Childerico contra Theodoricum steterit, et an hic illo fuerit natu

minor 552 c. § VIII. An S. Leodegarius major-domus Childerici II, an tantum consiliarius exstiterit, et quo anno hic, quove circiter mense in Austrasia ac deinde in Neustria et Burgundia regnare inceperit ac desierit 557 d. § IX. Sanctus excidit gratia Childerici, ab eoque pellitur in exsilium. Varia adjuncta utrumque hunc eventum comitata 560 f. § X. Sanctus quatuor circiter menses Luxovii exsulat, hincque deinde occidendus educitur, sed audita Childerici regis morte, incolumis servatur 563 c. § XI. Leodegarius post cædem Childerici protegitur a Burgundiæ optimatibus, pergit cum iis ad Theodoricum, eoque jam rege solenniter constituto, ad sedem suam episcopalem revertitur. Ebroinus Luxovio egressus contra Theodoricum insurgit, variasque turbas ciet 568 b. § XII. Leodegarius Augustoduni obsidetur, comprehenditur, oculis orbatur, multaque alia jussu Ebroini patitur 571 b. § XIII. Ebroinus in majoratum-domus restitutus S. Gerinum occidi curat, et Leodegarium dire mutilatum Waningo tradit in custodiam, a quo Sanctus deinde Fiscamnum ducitur 573 e. § XIV. S. Leodegarius ad S. Sigradam matrem suam scribit epistolam, in cujus epocham hic inquiritur 579 a. § XV. Leodegarius ad aulam ex monasterio Fiscamnensi arcessitur, ut sacerdotali honore in synodo a Theodorico convocata privetur : qualis hæc exstiterit, et an in ea Sanctus de morte Childerici interrogatus et de gradu fuerit dejectus 581 f. § XVI. Sanctus Ebroini jussu anno 678 occiditur, Sarcinique in Artesia terræ mandatur 587 b. § XVII. Sanctus post mortem miraculis inclarescit : horum famam impedire nititur Ebroinus, infeliciturque anno 681 occiditur 591 a. § XVIII. Contentio de corpore S. Leodegarii, ejusque ad agrum Pictaviensem ac deinde ad novam ecclesiam Sancto exstructam translatio 594 d. § XIX. Antiquitas cultus Leodegarii ulterius probatur ex Missa, qua in antiquo Missali honoratur 597 d. § XX. Duo monasteria in honorem S. Leodegarii seculo VIII adolescente constructa aut dedicata 402 c. § XXI. Monasterium in diocesi Lingonensi, aliudque in pago Portensi S. Leodegario consecrata 408 b. § XXII. Corpus S. Leodegarii a monachis S. Maxentii metu Normannorum pluries transfertur 410 a. § XXIII. Monasteria Ebrolense, Cogniacense atque alia S. Leodegario exstructa, ejusque corpus, excepta parte, quæ Pictavium transmissa fuit, in priori cum corpore S. Gerini reconditum 415 d. § XXIV. Cultus S. Leodegarii specialis antiquus et recentior apud Augustodunenses 417 f. § XXV. Cultus S. Leodegarii Atrebatii, Pictavii, pluribusque aliis Galliarum et Belgii, uti etiam Germaniæ, locis 420 d. § XXVI. Plures caput S. Leodegarii sibi vindicant, et an alicubi hoc integrum existat 422 d. § XXVII. Aliæ S. Leodegarii reliquiæ variis in locis honoratæ 423 b. VITA, auctore monacho Augustodunensi anonymo et coævo, ex codice P. Ms. 16 cum quatuor Mss. apographis, Chesniique et Mabillonii editionibus collato. PROLOGUS. CAP. I. Sancti natales, studia, archidiaconatus, episcopatus, injuriæ a malevolis acceptæ, accusatio apud regem, necis periculum, exsilium 427 d e f. CAP. II. Childericus moritur, magna exsurgit regni perturbatio, Leodegarius cum Ebroino egreditur Luxovio, sedi suæ restituitur, Ebroinum experitur inimicum, ab Ebroinianis Augustoduni obsidetur, capitur, oculis orbatur, fameque necandus Waimiro traditur 431 f. CAP. III. Leodegarius et Gerinus ad aulam arcessuntur : hic Ebroini majoratui-domus restituti imperio occiditur, ille dire mutilatus ad longiores cruciatus servatur, lingua abscissa, loquitur, multos convertit, ad consilium vocatur, dignitate privatur, tandemque necatur 436 c. CAP. IV. Sanctus post obitum miraculis inclarescit; horum famam dum impedire nititur Ebroinus, tandem et ipse occiditur; Sancti gloria incrementum

incrementum sumit, tres contendunt de ejus corpore episcopi, hocque Ansoaldo adjudicatum ad solum Pictaviense, ac deinde in novam ecclesiam Sancto exstructam transfertur 440 a. VITA ALIA, auctore Ursino, priore, aut forte abbate Locociacensi coarvo, ex codicibus QMS. 3, PMS. 459 et duobus Mss. apographis inter se et cum editione Mabillonii, uti etiam cum Ms. Divit-Augiensis collatis. PROLOGUS 443 c. CAP. I. Leodegarius apud avunculum suum educatur, diaconus ac deinde archidiaconus creatur, abbas efficitur, ad aulam evocatur, fit episcopus, regis gratia excidit, Luxovium secedit, hincque egressus, ab Ebroino vexatur 443 f. CAP. II. Sanctus ab Ebroinianis captus excæcatur, monasterioque per biennium fere inclusus, ad aulam arcessitur cum fratre suo Gerino, hocque occiso, variis ipse tormentis afficitur, iterumque post biennium fere ad aulam arcessitus, ac Chrodoberto custodiendus traditus, tandem etiam necatur 448 c

Leontius cum Primo. Vide *Primus*.

- 2 Leudomerus vel Leodemirus ep. conf. Catalauni in Campania Galliae. COMM. PRÆV. § I. Sancti memoria in Martyrologiis ad geminos dies : cultus hoc die : Acta edenda : patria Lemovicensis : diaconatus susceptus et donatio facta ecclesiae Catalaunensi 314 § II. Sancti in fratris episcopatum successio et sedis tempus : fabula de Brunichilde : prima sepultura beneficiis illustrata : corporis translatio : fabulosa oculi integritas refutata 316 c. VITA, auctore forte Stephano abbate S. Urbani, ex Ms. S. Victoris Parisiensis, collato cum alio Ms. 318 e
- 3 Lizerius M. Romanus, Venetiis in Italia. SYLLOGE SANCTI cultus, ætas, martyrium 309

M

Martialis cum Prisco. Vide *Priscus*.

Maxima cum Verissimo. Vide *Verissimus*.

- 1 Michael et Socii triginta sex monachi et MM. prope Sebastopolim in Armenia. SYLLOGE CRITICO-HISTORICA 293
- 2 Modestus Levita M. Beneventi in Italia. SYLLOGE CRITICO-HISTORICA 310 b c e f

P

Pafficus cum Prisco. Vide *Priscus*.

Passicus cum Prisco. Vide *Priscus*.

- 1 Piatius vel Piaton presb. mart. et apostolus Tornacensium Seclinii in Flandria. COMM. PRÆV. § I. Memoria Sancti in Fastis sacris : locus inventi a S. Eligio corporis, ubi modo ecclesia Sancto dicata : cultus ibidem, Tornaci, Carnoti, et in aliis locis 44. § II. Acta triplicia, quæ cum hymno Fulberti Carnotensis collata, aliis alia sunt meliora : nulla tamen satis vetusta. Ex his edenda vetustiora 46 f. § III. Sancti gesta ordine chronologico examinata usque ad mortem 48 c. § IV. Corporis sæpius translati præcipuam partem sibi attribuunt Seclinienses : reliquæ nonnullæ aliis quoque locis servatæ 51 f. § V. Corpus integrum sibi vindicant Carnotenses : caput aliquando Seclinio ereptum eoque relatum : beneficia et cultus Sancti celeber tam Carnoti, quam Tornaci et Seclinii 54 d. ACTA, ex Ms. Accincti monasterii, collato cum pluribus interpolatis 57 b
- Pigra cum Prisco. Vide *Priscus*.
- Pitinus cum Primo. Vide *Primus*.
- Platio cum Primo. Vide *Primus*.
- Plato cum Primo. Vide *Primus*.
- Pontius cum Primo. Vide *Primus*.
- Prepus cum Prisco. Vide *Priscus*.
- Primus cum Prisco. Vide *Priscus*.
- 2 Primus, Quirillus, aut Cyrillus, et Pitinus MM. Antiochiæ. Item Pontius, Leo, Gaianus, Secundianus aut Secundarius, alter Secundianus,

Plato aut Platio et Leontius MM. ex *Martyrologiis* 306

- 1 Priscus, Crescens aut Crescentius, et Evagrius : quibus verisimiliter addendi Denegothia aut Demergotia, Faustinus, Martialis, Januarius, Alexander, Euprobis vel Eoprobus vel Eutropius, Digna aut Pigra, Gothia vel Cotia, Saturnina vel Sarturninus, Spes aut Speus, Castus, Primus, Donatus, Passicus vel Pafficus, Propus vel Prepus, et forsitan altera Digna. Tomis in Mœsia Inferiore, ex *Martyrologiis* 63 c f

Propus cum Prisco. Vide *Priscus*.

Q

Quirillus cum Primo. Vide *Primus*.

R

- 1 Remedius vel Romedius conf. in agro Tridentino. COMM. PRÆV. § I. Sancti memoria in paucis Martyrologiis : ejusdem cultus in diœcesibus Tridentina et Brixinensi, reliquæ, et beneficia aliquot illius patrocinio adscripta 68. § II. Caput Sancti, ad quod deinde etiam aliæ ejusdem reliquæ accesserunt, ab aliquot seculis honoratum in monasterio Montis S. Georgii : eadem reliquæ, exusto monasterio, novo ornatu Suazii donatæ et ad novum monasterium relatæ : vetus hymnus 71 a. § III. S. Remedii cultus in novo monasterio Sangeorgiano et in veteri paululum reparato : quid censendum de parte cranii in valle Anania asservata : reliquæ aliæ Halæ ad Oenum : aliæ in Bohemia in sacello, a comite de Thun erecto 74 b. § IV. Vitæ Sancti nec antiquæ nec immunes a fabulis : seculum quo floruit : locus natalis et conditio : conjectura, an forte idem sit cum comite Jacobo, quem laudavit S. Vigilius Tridentinus : aliorum fabulæ 76 c. § V. Examinantur reliqua Bartholomæi Tridentini asserta, aliæque ab aliis præterea tradita 79 e. § VI. Expenduntur ac refutantur argumenta, quibus Castellanus et Tartarottus probare conati sunt, S. Remedium Tyrolensem esse S. Remigium Remensem antistitem 82 b. VITA auctore Bartholomæo Tridentino, ex Ms. monasterii S. Georgii in Tyrolis 84 d

- 1 Remigius episc. Remensis Francorum apostolus Remis in Campania Gallica. COMM. PRÆV. § I. Sancti memoria ad duos præsertim dies in sacris Fastis signata : in his nomen varie expressum : variæ ejusdem festivitates in Martyrologiis 88. § II. Primigenia S. Remigii Vita amissa : ejusdem Compendium aliquod, auctore Venantio Fortunato, edendum : Vitæ per Hincmarum scriptæ et dandæ censura : aliquot alia monumenta, præsertim de sacri corporis translationibus 90. § III. Sancti illustre genus, parentes, fratres et reliqua familia : ipsius nativitas a S. Montano prædicta : natale solum in Laudunesio : an ejusdem nutrix S. Balsamia? vita usque ad episcopatum 95 c. § IV. Vitæ chronotaxis, sive anni nativitatis, ordinationis episcopalis, durationis sedis, et obitus : electio ad episcopatum et consecratio illius 93 e f. § V. S. Remigii eruditio et sanctimonia a SS. Sidonio Apollinare et Gregorio Turonensi commendata : discutitur historia energumænæ Tolosanæ per Sanctum liberatæ et vitæ redditæ 98 c. § VI. Francorum cum Clodoveo rege in Belgicas irruptio et victoria de Syagrio : ejusdem regis in S. Remigium benignitas; votum et victoria de Alemannis; conversio ad Christum, præcipuo instructore S. Remigio 101 d e f. § VII. Baptismi a S. Remigio regi Francisque collati tempus, solemnitas apparatus et locus 104 f. § VIII. Hincmari aliorumque recentiorum narratio de sacra ampulla Remensi : antiquiorum de eadem silentium, ac neotericorum judicium 108 c. § IX. Refutantur alia argumenta pro Hincmariano asserto allata : opinio Mabillonii et Longuevallii satis probabilis

probabilis proponitur 111 a. § x. Litteræ gratulatoriæ S. Aviti Viennensis et Anastasii II Papæ ad Clodoveum : S. Remigius illum per epistolam solatur de morte sororis suæ; per alteram salutaria monita eidem tradit : ejusdem regis benignitas in ecclesiasticos 113 d. § xi. Quid censendum sit de vicariatu seu primatu S. Remigii : alia gesta ejus pro conversione Francorum sunt obscura : aliqua etiam pro convertendis Arianis : concilium Aurelianense 1, eo forte suadente, celebratum 116 a. § xii. Episcopatus Laudunensis a S. Remigio erectus et fundatus : aliæ in Belgio sedes, datis episcopis, restitutæ 119 e. § xiii. S. Remigius S. Falconem, Trajectensem episcopum, Remensis ecclesiæ jura lædentem, acri epistola coercet : gesta sua in causa Claudii presbyteri adversus tres Galliæ episcopos defendit 122 b. § xiv. Recensentur aliquot illustres discipuli S. Remigii : examinantur, quæ de gemina ecclesia ab eodem Remis exstructa dicuntur 124 a b. § xv. Discutitur geminum S. Remigii testamentum, et pro Breviori contra prolixius pronuntiatur 127 e. § xvi. Beatus Sancti obitus, et sepultura in ecclesiola S. Christophori, quæ miraculis illustrata in insignem abbatiam excrevit : prima sacri corporis translatio, intra eandem ecclesiam amplificatam facta 131 a. § xvii. Corpus repertum integrum elevatur ab Hincmaro : ab eodem transfertur Sparnacum; deinde ab aliis Orbacum : a Fulcone defertur in urbem Remensem : ab Heriveo primæ sepulturæ suæ ecclesiæ restituitur; paulisper deponitur intra civitatem 134 b. § xviii. Novæ basilicæ Remigianæ ædificatio et per S. Leonem IX Papam dedicatio : synodus in eadem tunc habita : Sancti corpus ab illo in crypta depositum : Privilegia ab eodem concessa et solemne festum annum indictum 137 c. § xix. Magnificum sancti Francorum Apostoli mausoleum et lipsantheçæ argenteæ : corporis integritas seculo xvii confirmata : quales fuerint reliquiæ antiquitus in agro Nivernensi aliæque in abbacia Bercetensi in Italia honoratæ 140 a. § xx. Reliquiæ e Sancti dentibus, capillis etc. variis in locis honoratæ : quid censendum de sacris ossibus, quæ velut ipsius essent, alibi assignantur : Florentiæ ecclesia ipsi dicata : vetustus ac recentior ejusdem cultus 145 d. VITA BREVIS, auctore Fortunato presbytero, postea episcopo Pictaviensi, ex Ms. codice Musei nostri collato cum aliis Mss. et editis 146 d. VITA PROLIXIOR fabulis respersa, auctore Hincmaro, archiepiscopo Remensi, ex insigni codice Ms. membranaceo Musei nostri. PREFATIO AUCTORIS 148 f. VETUS CAPITUM PARTITIO 150 d. CAP. I. Sancti natiuitas et nomen divinitus prædicta : illius parentes, studia litterarum et virtutum, vita solitaria, electio ad archiepiscopatum Remensem cælestibus indiciis comprobata 151 f. CAP. II. Sancti ordinatio et virtutes episcopales : innocentia vitæ prodigio passerum probata : auctoris exhortatio ad lectores 154 a. CAP. III. Energumenus simul et cæcus a S. Remigio curatus : vinum multiplicatum : vestigia ejusdem Sancti saxi impressa : incendium extinctum : energumena post expulsum dæmonem mortua, vitæ reddita. Sacro oleo et chrismate divinitus accepto æger unctus et sanatus 156 b. CAP. IV. Francorum gentis origo fabulosa et sedes : Chlodovei regis tunc etiam ethnici de S. Remigio existimatio : ejusdem regis conjugium cum S. Chrotilde : victoria Tulbiacensis, et hanc secuta ejusdem cum gente sua ad Christum accessio et baptismus 159 e. CAP. V. Reliquæ gentis Francorum conversio, et in S. Remigium munificentia : episcopatus Laudunensis ab illo erectus, eique præfectus S. Genebaudus : hujus lapsus, pœnitentia, in officium restitutio et sanctitas 163 f. CAP. VI. Villæ S. Remigio a Chlodoveo donatæ : Sanctus inter orandum a cælitibus honoratus : aliæ possessiones ecclesiæ Remensi comparatæ : Chlodovei de Bur-

gundionibus et Gothis victoriæ 166 a. CAP. VII. Reliqua ad Chlodoveum spectantia : Sanctus vicarius Pontificius in Galliis constitutus : episcopo Ariano loquelam adimit, pœnitenti reddit : rei frumentariæ providet : sceleratos divinitus castigat 169 e. CAP. VIII. Sancto mors imminens revelata : oculorum lumen ademptum et restitutum : ejusdem sanctus obitus et sepultura : lues inguinaria per illum cohibita : corporis translatio : injusti castigati : pulvis ecclesiæ adversus serpentes adhibitus 172 f. CAP. IX. Pœnæ injustis rerum ecclesiæ Remensis invasoribus divinitus inflictæ : gemina sacri corporis integritate sua conspicui translatio : auctoris epilogus 176 c. TESTAMENTUM S. REMIGII ex *Philippi Labbei Bibliotheca Mss. tom. I.* 179 a. TRANSLATIONES SACRI CORPORIS, auctore forte Rotfrido synchr., ex Ms. codice Prumiensi 181 d. TRANSLATIONES, auctore Flodoardo, ex *Historia ecclesiæ Remensis lib. 1, cap. 21 et 22*, 183 f. DEDICATIO ECCLESIE ET TRANSLATIO CORPORIS S. REMIGII, facta a S. Leone IX Papa, auctore Anselmo monacho Remensi synchr., ex *Mabillonii Actis Sanctorum sæc. vi parte 1*, 184 e f. CAP. I. Nova S. Remigii basilica ab abbatibus Airardo et Theodorico cœpta, perficitur ab Herimaro : S. Bruno episcopus Tulensis, designatus summus Pontifex, spondet, sese illam dedicaturum, cujus rei gratia deinde Roma in Galliam revertitur 185 b. CAP. II. S. Leonis IX Papæ sollemnis apud Remos adventus : S. Remigii corpus ab illo translatum; dedicata ecclesia, aliæque gesta ibidem : ejusdem erga S. Remigium devotio, etiam miraculo probata 188 d. APPENDIX de aliquot miraculis 194 c

1 Romanus Melodus diaconus conf. Constantino-
poli. SYLLOGE ex *Menologiis aliisque Fastis, maxime Græcorum* 83

Romedius. Vide *Remedius*.

S

Saturnina cum Prisco. Vide *Priscus*.

Saturninus cum Prisco. Vide *Priscus*.

Secundarius cum Primo. Vide *Primus*.

Secundianus cum Primo. Vide *Primus*.

Secundianus alter cum Primo. Vide *Primus*.

2 Serenus presb. conf. in Prioratu Cellæ subtus Cantumerulam in Campania Galliæ. COMM. PRÆV. Memoria in Usuardo, aliisque Fastis sacris, cultus, Acta qualia 520 c f. VITA FABULOSA, auctore anonymo, ex codice Ms. sacrarum lectionum Prioratus Cellæ subtus Cantumerulam. CAP. I. Clari Sancti natales, captivitas, pietas, humile officium, sacrarum litterarum studium, libertatis recuperatio 527 a. CAP. II. Sancti vita solitaria, peregrinatio et commoratio Romana, reditus in Galliam, varia miracula 529 f. CAP. III. Sancti morbus, obitus, sepulturæ locus, miraculaque in eo patrata 532 a

Spes cum Prisco. Vide *Priscus*.

Speus cum Prisco. Vide *Priscus*.

1 Sulinus abb. conf. in vico sui nominis, diœcesis Macloviensis, in Armorica. SYLLOGE de cultu et gestis 202 c f

T

2 Theophilus mon. conf. in Græcia. SYLLOGE 431

1 Thomas archiep. conf. Mediolani in Insubria. SYLLOGE HISTORICO-CRITICA. § 1. Qualicumque Beati veneratio probata 298. § 2. Tempus episcopatus investigatur 299. § 3. Examinantur asserta de gestis B. Thomæ 300

2 Thomas de Cantilupe episc. Herefordiensis in Anglia, apud montem Flasconis in Hetruria Pontificia. COMM. PRÆV. § 1. Locus sedis, ac olim præcipui cultus ejus : annuntiatio in Martyrologiis : Vitæ non edendæ : Processus canonizationis, ex quo compendium Vitæ et miracula danda 491. § 2. Sancti illustres parentes, fratres

ac

ac sorores : natale tempus et locus : pia educatio : litterarum studia in Anglia, deinde Parisiis : accessus ad concilium Lugdunense : fit capellanus Pontificius : audit Leges Aurelianas 495. § m. Jus canonicum, quod Parisiis audierat, docet Oxonii; fit cancellarius universitatis, deinde regni Angliæ, et duorum regum consiliarius : Parisiis audit Theologiam, quam deinde docet Oxonii : fit denuo cancellarius universitatis : Lugdunum proficiscitur ad concilium 495. § iv. Beneficia ecclesiastica, quæ Sanctus ante episcopatum obtinuit, sancteque administravit : modus et tempus accepti episcopatus : corporis illius habitus et cultus : eximia castitas 499. § v. Sancti severa a cibis potuque abstinencia : castigatio corporis per cilicia, nocturnas vigilias et humi cubationes : lacrymarum donum inter sacrificandum : preces quotidianæ 502 f. § vi. Sancti mansuetudo in ferendis condonandisque injuriis et aliorum defectibus : studium concordiae in aliis conciliandæ : misericordia in pauperes et infirmos 505 e. § vii. Sancti curæ et virtutes episcopales : justa severitas in delinquentes pervicaces : observantia sacrorum canonum : jura ecclesiæ Herefordiensis adversus comitem Glocestriæ vindicata 508 e. § viii. Aliæ ejusdem lites gestaque pro possessionibus et juribus ecclesiæ Herefordiensis : initia dissensionis cum Joanne Peckhamo archiepiscopo Cantuariensi : secessus in Normanniam 512 a. § ix. Causæ discordiarum inter Joannem Peckhamum archiepiscopum Cantuariensem et suffraganeos suos : gesta officialis ejusdem contra S. Thomam, propter quæ videtur contigisse hujus supra dicta in Normannia commoratio 514 f. § x. Aliæ Sancti cum archiepiscopo suo controversia, de qua recitantur adversæ partis edita instrumenta, deinde examinanda 517 d e. § xi. Exponitur prædictæ controversiæ initium et progressus : Sancti ad curiam Romanam profectio, invitaque adversa parte, honorificus ad Pontificem accessus 520 b. § xii. Supremus S. Thomæ morbus; pia mors, et hujus annus, mensis, dies ac locus : carnis ab ossibus separata sepultura a S. R. E. Cardinalibus in ecclesia S. Severi prope Urbem veterem honorifice peracta 522 f. § xiii. Sacrorum ossium translatio in Angliam et prima sepultura in ecclesia cathedrali Herefordiensi : altera eorumdum translatio intra ecclesiam ad novum tumulum, ac mox secuta veneratio 525 f. § xiv. Litteræ pro canonizatione illius ad Clementem V Papam datæ, qui commissarios constituit, quos de excommunicationibus in Sanctum, ut dicebatur, latius prius jubet inquirere : processus hic feliciter absolutus 528 d. § xv. Processus alter de vita, moribus etc. inchoatus : præscripta forma juramenti a testibus præstandi : parata interrogatoria : auditi testes, et horum nomina 534 a. § xvi. Litteræ, in quibus commissarii Apostolici Clementi V Papæ rationem reddiderunt de omnibus in utroque processu a se gestis 534 e f. § xvii. Sancti canonizatio facta per Joannem XXII Papam, cujus bulla recitatur : ejusdem insignes reliquiæ Audomaropoli in Artesia 538 d. COMPENDIUM VITÆ, *ex processu canonizationis, ex codice Vaticano* 4013. CAP. I. Sancti illustris familia, nativitas, educatio, litterarum studia, officia beneficiaque, virginea castitas, mira que in cibo potuque temperantia 541 a. CAP. II. Sancti pietas in celebrandis Missis; assiduitas in precibus et studiis sacris : fortitudo in vendicandis ecclesiæ suæ juribus : aditus ad episcopatum, in eoque administrando sedula cura 544 a. CAP. III. Aliæ Sancti virtutes : beata mors in Italia : ejusdem caro ibidem honorifice sepulta; ossa in Angliam relata, ac quinquennio post non sine prodigiis in honorabiliorem tumulum translata : fama sanctitatis et miraculorum 547 a. MIRACULA *ex*

Processu canonizationis. PARS I. MIRACULUM I. Puella quinquennis in vivario submersa, vitæ reddita 549 e. MIRACULA II ET III. Duo alii pueri submersi, resuscitati 555 a. MIRACULUM IV. Item alter puer, in fluvio submersus ad vitam revocatus 556 c. MIRACULA V, VI ET VII. Infans, contrito a rota capite, mortuus, vita donatus : duæ mulieres contractæ, ad Sancti tumulum membrorum usum consecutæ 559. MIRACULA VIII, IX ET X. Gibbus seu tuber colli ad Sancti tumulum confestim sublatum : elingui ibidem lingua data : puer, e lapsu mortuus, vitæ restitutus 562 d. MIRACULA XI, XII ET XIII. Nautæ præsentis periculo naufragii erepti : mulier phrenetica sanæ menti reddita : bis suspensus e pñibulo, vitæ restitutus 567 f. MIRACULA XIV, XV, XVI ET XVII. Cæcæ mulieri visus redditus : suspensa in vivis servata : pueri, unus ex utroque, alter uno oculo cæcus, subito curati : contracta membris, erecta 572 d e. PARS II MIRACULORUM. Varia miracula et beneficia variis collata 575 b c. PARS III MIRACULORUM. PRÆFATIO. CAP. I. Mortui et pro mortuis habiti, vitæ et sanitati restituti 579 a b. CAP. II. Cæcis, luscis, contractis, claudis et paralyticis incolumitas concessa 582. CAP. III. Multi alii variis morbis et periculis conflictati, per ejusdem Sancti opem liberantur 585. PARS IV MIRACULORUM. CAP. I. Miracula ac beneficia anno 1287 mensibus Aprili et Maio ad Sancti sepulchra impetrata 588. CAP. II. Continuatio miraculorum eodem anno 1287 per Sancti opem impetratorum 591. CAP. III. Miracula continuata anno 1288 595. CAP. IV. Miracula continuata annis 1288 et duobus sequentibus 598. CAP. V. Alia miracula eodem anno 1290 per Sancti patrocinium impetrata 601. CAP. VI. Miracula continuata annis 1291 et 1292 605. CAP. VII. Alia miracula vel beneficia impetrata annis 1292, 1295 et 1294 608. CAP. VIII. Continuta miracula et beneficia anno 1295 et sequenti 611. CAP. IX. Continuata miracula forte eodem anno 1296, annisque 1297, 1298 et 1299 614. CAP. X. Miracula et beneficia obtenta anno 1500 et duobus sequentibus 617. CAP. XI. Reliqua miracula et beneficia annis 1505, 1504 et 1505 impetrata 620. APPENDIX DE MIRACULIS. CAP. I. Sancti vestes salubriter adhibitæ : Herefordiensis episcopus sanatus : phrenetica sanæ menti reddita : verrucæ mirabiliter sublatae : cæco visus restitutus 621. CAP. II. Infans submersus redditus incolumis : puella fistulis et paralysi laborans, sanata : cæco visus restitutus : prodigium, quod, S. Thoma vivente, contigisse dicitur 625

V

- 1 Verissimus, Maxima et Julia MM. Ulyssipone in Lusitania. COMM. PRÆV. De cultu, martyrio et ætate horum Sanctorum 60 b c e f. ACTA, *auctore anonymo, ex editione Joannis Tamayi* 62 b
- 1 Virilus abb. conf. in monasterio Legerensi S. Salvatoris in Navarra. SYLLOGE 202 a b d e
- 1 Vulgus conf. forte presbyter, in vico Troisnes, in provincia Insulæ Franciæ. COMM. PRÆV. § I. Cultus Sancti martyrologis vix noti : corpus in Firmitate-Milonis : reliquiæ alibi : Vita Latina edenda : altera Gallica : ætas et presbyteratus 196. § II. Tempus translationis corporis obscurum : prioratus S. Vulgisi fundatus : lipsanoteca pretiosa : reliquiæ ex eadem exemptæ : Sanctus hic diversus a cognomine Lobiensi 198 d e. VITA, *auctore anonymo, ex Ms. Nicolai Belfortii, canonici Regularis monasterii Suessionensis S. Joannis in Vineis* 291 a b

W

- 1 Wasnulpus conf. Condati in Hannonia SYLLOGE 292 c

INDEX CHRONOLOGICUS.

SEculo III.

Hoc sæculo natus est S. Piatas, apostolus Tornacensium 48 d
Eodem sæculo S. Piatas prædicavit Tornacensibus 48 e f
Circa annum 287 martyrio coronatus est S. Piatas, Tornacensium apostolus 50, 51 a b

SEculo IV.

Anno 303 passus est S. Eleutherius cum sociis Nicomediæ in Bithynia 307 c, 309 a b
Probabilius anno 303, *vel sequenti* passi sunt Ulyssipone in Lusitania Verissimus, Maxima et Julia 60 e, 61 c d
Forte hujus sæculi initio passus Romæ est S. Lizerius 309 b e f
Sub ejusdem sæculi initium passus est S. Modestus levita 310 b c, 311 c d e

SEculo V.

Circa annum 436 natus est S. Remigius, Remensis episcopus 97 d
Circa annum 458 S. Remigius ordinatur episcopus Remensis 97 c
496 Clodoveus rex Francorum cum suis baptizatur a S. Remigio, episcopo Remensi 104 et aliquot seqq.
Circa finem hujus sæculi floruit Constantinopoli S. Romanus Melodus confessor 85 b c
Forte hoc sæculo martyrio coronata est S. Germana virgo 65 b, 66 a c
Sub finem hujus sæculi vel inchoato sequenti institutus a S. Remigio est episcopatus Laudunensis 120 et seqq.

SEculo VI.

Circa annum 532 mortuus est S. Remigius, episcopus Remensis 97 b, 131 a
Eodem sæculo corpus S. Remigii, episcopi Remensis, in novum sepulcrum fuit translatum 133 b c d e
580 S. Leudomerus ordinatus est episcopus Catalaunensis 316 a b
Ante annum 589 obiit idem S. Leudomerus, episcopus Catalaunensis 316 e f
591 corpus S. Modesti, levitæ martyris, Roma translatum fuit Beneventum 311 b c d e f
Forte hoc sæculo floruit in Francia S. Vulgisus confessor 195 a b e f
Hoc vel sequenti sæculo obiit S. Sulinus abbas in Armorica 204 a b

SEculo VII.

Verisimilius hujus sæculi initio natus est S. Bavo, alias Alloynus dictus 211 a b, 220 d
Circa annum 616 natus est S. Leodegarius, episcopus Augustodunensis et martyr 344 d e f
Circa annum 631 apud Gandavum in Flandria erecta sunt monasteria Blandiniense et Bavonianum 221 d e, 231 e
Circa annum 636 S. Leodegarius fuit ordinatus diaconus 344 b c, 345, 346

649 Beneventi exstructa fuit ecclesia S. Modesti, levitæ et martyris 311 e f
Circa annum 650 obiit S. Serenus, presbyter confessor 320 c
650 *vel sequenti* rebus mundanis valedicit S. Bavo 220 d e, 222 et tribus seqq., 231 c
Circa annum 651 S. Leodegarius præfectus est Pictaviensi monasterio S. Maxentii 346 e
Circa medium hujus sæculi inventum est corpus S. Piat, presbyteri martyris, Tornacensium apostoli 45, 46 a, 51 c d
Probabilius circa ejusdem sæculi medium obiit S. Joannes, episcopus Comensis 333 a, 335 e
Circa annum 654 mortuus est S. Bavo 220, 224, 222 a b, 235 d
Paulo post per S. Eligium elevatur ejusdem S. Bavonis corpus 250 f, 251, 252 a b c
660 *vel sequenti* S. Leodegarius ordinatus est episcopus Augustodunensis 347 c d
Hoc sæculo propecto natus est S. Beregisus, primus abbas et conditor monasterii Andainensis 457, 458
673 S. Leodegarius episcopus Augustodunensis Luxovium pulsus est in exilium 364 d e f
Eodem anno S. Leodegarius, episcopus Augustodunensis, suæ sedi restitutus fuit 369 d e, 371 b e
674 S. Leodegarius, episcopus Augustodunensis, comprehensus ab Ebroinianis, oculis orbatus et in Campaniam abductus fuit 372 a b, 373 f, 374, 375
676 S. Leodegarius, episcopus Augustodunensis, exsecta lingua aliterque fœde laceratus fuit 375 d e f, 376 a
Eodem anno S. Gerinus comes, ejusdem S. Leodegarii frater, lapidatus fuit 335 d e, 375
678 S. Leodegarius, episcopus Augustodunensis exauctoratus fuit 381, 382
Eodem anno idem S. Leodegarius occisus fuit 335 b, 387, 388, 389
681 Corpus ejusdem S. Leodegarii translatum fuit e pago Atrebatensi ad agrum Pictaviensem 394, 395
Probabilius anno 685 ejusdem S. Leodegarii corpus in novam ecclesiam translatum fuit 395, 396, 397
Ante annum 696 fuit exstructum oratorium eidem S. Leodegario 417, 419 a b c
Hoc sæculo in Armorica floruit B. Euriela virgo 204 c d
Eodem sæculo vel sequenti Condati in Hannonia obiit S. Wasnulpheus confessor 294 a

SEculo VIII.

Hoc sæculo aliquot annis inchoato conditum est monasterium Andainense 470
Eodem sæculo adolescente monasteria Morbacense et Mas-monasteriense S. Leodegario, episcopo Augustodunensi et martyri, dedicata fuere 402, 403 et quinque seqq.
Circa medium hujus sæculi obiit S. Beregisus, primus abbas et conditor monasterii Andainensis 474 b c d
Circa ejusdem sæculi medium obiit S. Theophilus monachus in Græcia 451 d, 453 b c d
Circa annum 755 B. Thomas ordinatus est archiepiscopus Mediolanensis 300 a c
781 Gisela, Caroli Magni filia, baptizata fuit a B. Thoma,

B. Thoma, archiepiscopo Mediolanensi 301 a b c
Verisimilius anno 782 vel 788 passi sunt in Arme-
nia SS. Michael et triginta sex monachi 293 c,
 297 d e
Circa annum 783 obiit B. Thomas, archiepiscopus
Mediolanensis 298 b, 300 b c
Eodem sæculo aut sequenti monasterium Campel-
lense vel Capellense dicatum fuit S. Leodegario,
episcopo Augustodunensi et martyri 408

SECULO IX.

Anno 813 conflagravit monasterium Gandense
S. Bavonis, et aliquot annis post restitutum fuit
 252 d e f
Circa annum 817 corpus S. Bregisi illatum est
in novam ecclesiam Andainensem 473 c d e
 846 corpus S. Piat, Tornacensium apostoli, ex
 metu Normannorum translatus fuit Audomaropoli
 54 f
Eodem anno corpora SS. Bavonis, Pharaildis alio-
rumque ex Normannorum metu Gandavo trans-
lata fuerunt Audomaropolim 253
 848 corpus S. Wasnulphe ex metu Normannorum
 Condato translatus est Audomaropolim 294 b
Circa medium hujus sæculi monasterium Offonis-
villæ S. Leodegario, episcopo Augustodunensi
et martyri, dedicatum 408, 409, 410 a b
 854 Monasteria Blandiniense, Bavonianum et Trun-
 chiniense apud Gandavum a Normannis deva-
 stata fuerunt 254 e f
 852 corpus S. Remigii, Remensis episcopi, in ar-
 genteum loculum solemniter translatus 134,
 135 a b c
 853 corpus S. Bavonis Audomaropoli Laudunum
 translatus est 254 d e f, 255 a
Post medium hujus sæculi corpora SS. Maxentii et
Leodegarii ex Normannorum metu transvecta
sunt in Armoricam, deinde in Arverniam 411,
 412
 882 corpus S. Remigii, Remensis episcopi, ex bar-
 barorum metu delatus fuit Sparnacum, atque
 hinc Orbacum 135, 136, 181 d e, 183 b
 883 corpus S. Remigii, Remensis episcopi, in ur-
 bem Remensem translatus est 156, 181, 182,
 183, 184

SECULO X.

Anno 900 corpus S. Remigii, Remensis episcopi e
civitate Remensi ad suam suburbanam ecclesiam
relatus est 136, 137, 184 a
Forte initio hujus sæculi corpora SS. Maxentii et
Leodegarii ex metu Normannorum ex Arverniam
Autissiodorum asportata fuerunt 411 e f, 412,
 413
 926 corpus S. Remigii, Remensis episcopi, ex falso
 Hungarorum metu in civitate Remensi depositum
 137 c d
Circa annum 930 corpus S. Leodegarii (aut saltem
major illius pars) Pictavium fuit relatus 414 a b c
 937 Restauratum fuit Gandense monasterium Ba-
 vonianum 258, 259 a b
Circa eundem annum 937 corpora SS. Bavonis et
Pharaildis e Gallia Gandavum reducta sunt 259,
 260
 940 corpora SS. Bavonis et Pharaildis ad mona-
 sterium Bavonianum relata sunt 260 et seqq.
 961 Ebroilense S. Leodegarii monasterium in Ar-
 vernia fuit conditum 414 e, 415
Forte eodem anno 964 exstructum est monasterium
S. Leodegarii ad Separim in diœcesi Santonensi
 415
 980 Reliquiæ S. Landoaldi, Amantii, Adriani, Ju-
 liani, Vinciani et Adeltrudis ex Wintershoven
 translatae sunt Gandavum 211 d
Hoc sæculo exeunte, aut inchoato sequenti exstructum
fuit monasterium S. Leodegarii in sylva Aquilina
 415, 416 a b c

SECULO XI.

Anno 1007 vel 1008 corpora SS. Livini et Brixii ex
vico Holthem translata fuere ad Gandavense
monasterium S. Bavonis 262 d e f, 263 a b
 1010 translatus est corpus S. Bavonis 263, 264
Circa annum 1035 conditum est S. Leodegarii
puellare monasterium in Normannia 416 b c d e
Circa annum 1041 exstructum est Cogniacense mo-
nasterium S. Leodegarii 417 a b c d
 1049 a S. Leone IX Papa Remis dedicata est nova
 ecclesia S. Remigii, Remensis episcopi, et hujus
 corpus solemniter translatus 137, 158, 159,
 187, 192
 1058 Inspectum translatusque est corpus S. Ba-
 vonis 265, 266
Circa medium hujus sæculi corpus S. Leudomeri,
episcopi Catalaunensis, translatus fuit ad mo-
nasterium Omnium Sanctorum 517 a b

SECULO XII.

Anno 1145 aperta fuit arca corporis S. Piat, apo-
stoli Tornacensium 52 d e f
Hoc sæculo exeunte, aut ineunte sequenti obiit B. Go-
defridus, presbyter Ordinis Cisterciensis, Villarii
in Brabantia 484, 485

SECULO XIII.

Circa annum 1218 natus est S. Thomas de Canti-
lupe, episcopus Herefordiensis in Anglia 494 a
Circa annum 1222 elevatum fuit corpus B. Gode-
fridi, presbyteri Ordinis Cisterciensis Villarii in
Brabantia 485 f
Circa annum 1229 RR. PP. Prædicatores obtinue-
runt domicilium Ilerdæ in Catalaunia 490 a b
 1245 celebratum ab Innocentio IV concilium Lug-
 dunense, ubi tunc factus est capellanus Ponti-
 ficus S. Thomas de Cantilupe, postea episcopus
 Herefordiensis 495
 1256 moritur B. Berengarius Ordinis Prædicato-
 rum, electus episcopus Ilerdensis in Catalaunia
 489 e, 490 d
 1262 S. Thomas de Cantilupe factus est cancella-
 rius universitatis Oxoniensis in Anglia 496
 1265 S. Thomas de Cantilupe fuit cancellarius regni
 Angliæ 496, 497
 1270 translatus est corpus B. Godefridi, presby-
 teri Ordinis Cisterciensis, Villarii in Brabantia
 485 d e
 1275 S. Thomas de Cantilupe donatus est laurea
 magisterii sacre Theologiæ in universitate Oxo-
 niensi in Anglia 498 e f, 499 a b c
 1274 vel præcedenti S. Thomas de Cantilupe iterum
 factus est cancellarius universitatis Oxoniensis
 in Anglia 499 c d
 1274 profectus est S. Thomas de Cantilupe ad con-
 cilium Lugdunense II, ubi tunc a Gregorio X
 Papa factus est capellanus Pontificus 499 e f
 1275 S. Thomas de Cantilupe ordinatus est episco-
 pus Herefordiensis in Anglia 500 e f, 501 a b c
 1279 S. Thomas de Cantilupe, episcopus Herefor-
 diensis interfuit synodo Rodingensi 515 d
 1282 S. Thomas de Cantilupe, episcopus Herefor-
 diensis, in Italiam profectus est, causam suam
 coram summo Pontifice acturus 521, 522
Eodem anno die 25 Augusti S. Thomas de Cantilupe,
episcopus Herefordiensis moritur apud Montem-
Flaconis in Tuscia 522 d, 523, 524, 525 b c d
Eodem anno die 30 Augusti caro S. Thomæ de Can-
tilupe, episcopi Herefordiensis, separata ab ossi-
bis honorifice sepelitur 524 c d e f
Eodem anno ossa S. Thomæ de Cantilupe ex Italia
translata sunt in Angliam 525 d e f
 1287 ossa S. Thomæ de Cantilupe in honoratiorem
 tumulum translata sunt in ecclesia cathedrali
 Herefordensi 525 d e f
 SECULO

SECCULO XIV.

- Anno 1303* Eduardus rex Angliæ aliique Clementi V Papæ supplicarunt pro impetranda canonizatione S. Thomæ de Cantilupe, episcopi Herefordiensis 528 d e f, 529 a b
1306 Clemens V Papa jussit processum instrui de virtutibus et miraculis S. Thomæ de Cantilupe, episcopi Herefordiensis 529, 530 b c d
1307 confectus fuit processus canonizationis S. Thomæ de Cantilupe, episcopi Herefordiensis 530, 531 et multis seqq.
1320 Joannes XXII Papa Thomam de Cantilupe, episcopum Herefordiensem, sanctorum confessorum catalogo adscripsit 538, 539, 540
1373 ossa B. Berengarii Ordinis Prædicatorum, electi episcopi Ilerdensis, translata fuerunt 491 a
1379 erecta fuit capellania ad sepulcrum B. Berengarii Ordinis Prædicatorum, electi episcopi Ilerdensis 491 b e

SECCULO XV.

- Anno 1431* corpus S. Wasnulphi lipsanothecæ inclusum 294 e
1437 corpus S. Piat, Tornacensium apostoli, fuit ad varias civitates delatum 52 d, 57 a b
1438 inspectæ sunt Seclinienses reliquiæ S. Piat, apostoli Tornacensium 53 a b c
1439 Delatum Brugas est corpus S. Piat, Tornacensium apostoli 52 e, 57 a
1468 præceptum apud Augustodunenses fuit festum S. Leodegarii, episcopi Augustodunensis et martyris 418, 419
1473 corpora SS. Verissimi, Maximæ et Juliæ martyrum Ulyssiponem translata fuerunt 61 e, 62 b
1497 inventum fuit corpus B. Thomæ, archiepiscopi Mediolanensis 299 a

SECCULO XVI.

- Anno 1500* insignes reliquiæ S. Bavonis donatæ sunt civitati Harlemensi, ibidemque honorifice cultæ 277, 278, 279
1520 Carnoti inspectæ sunt reliquiæ S. Piat, Tornacensium apostoli 52 f
1554 corpus S. Remigii, Remensis episcopi, in pre-

tiosissimum mausoleum translatum est 140, 141

- 1556* Gandense S. Bavonis monasterium conversum fuit in collegium canonicorum Secularium 267 e f, 268
1540 Gandense collegium canonicorum S. Bavonis in urbanam ecclesiam translatum fuit 268, 269
1559 Gandensis ecclesia S. Bavonis in cathedralem erecta fuit 269, 270 a b
Eodem anno etiam alii episcopatus in Belgio erecti 269, 279 c d
1566 res sacræ Gandavi a Calvinistis impie dissipatæ sunt 269 d e
Eodem anno corpora S. Bavonis aliorumque Sanctorum in Gandensi castro deposita fuere 269 e f, 270 a b c
1567 inventum est corpus B. Thomæ, archiepiscopi Mediolanensis 299 c d
Eodem anno corpus S. Diateriæ virginis a S. Carolo Borromæo translatum fuit in novam ecclesiam S. Victoris Mediolani 514 b
Eodem anno corpora S. Bavonis et aliorum Sanctorum e castro Gandensi in urbem relata sunt 270 b c
1578 corpora SS. Bavonis, Livini, aliaque sacra a Calvinistis Gandavi fœde dissipata 270, 271
Eodem anno res sacræ Harlemi a Calvinistis violatæ sunt 280 a b f
1586 corpus S. Wasnulphi cum aliorum Sanctorum reliquiis in novam lipsanothecam Condati depositum fuit 294 b c d
1591 Carnoti inspectæ sunt reliquiæ S. Piat, Tornacensium apostoli 53 d e
1599 ossa B. Godefridi, presbyteri Ordinis Cisterciensis, aliorumque solemniter translata sunt Villarii in Brabantia 483 d e f

SECCULO XVII.

- Anno 1609* inspectæ sunt Seclinienses reliquiæ S. Piat, Tornacensis apostoli 52, 53, 54
1646 corpus S. Remigii, Remensis episcopi, conspectum est integrum 141 d e f
1650 transpositum fuit in novam lipsanothecam argenteam corpus ejusdem S. Remigii, Remensis episcopi 140 e f
1668 brachium S. Thomæ de Cantilupe, episcopi Herefordiensis, depositum fuit in collegio Societatis Jesu Audomaropoli in Artesia 541

ACTA SANCTORUM OCTOBRIS.

TOMUS PRIMUS.

DIES PRIMA.

SANCTI, QUI KALENDIS OCTOBRIS COLUNTUR.

Sanctus Piatas aut Piato presbyter, Apostolus Tornacensium, et martyr, Seclinii in Flandria.

S. Verissimus M. } Ulyssipone in Lusitania.
S. Maxima M. }
S. Julia M. }

SS. Arethas et Socii martyres, forte Romæ.

S. Priscus

S. Crescens aut Crescentius

S. Evagrius

S. Denegothia aut Demergotia

S. Faustinus

S. Martialis

S. Januarius

S. Alexander

S. Euprobis vel Eoprobis

S. Digna aut Pigra

S. Gothia aut Cotia

S. Saturnina vel Saturninus

S. Spes aut Speus

S. Castus

S. Primus

S. Donatus

S. Passicus vel Pafficus

S. Propus vel Prepus

Et forsitan S. Digna altera.

S. Fremerius aut Fermerius mart., cultus

in abbacia S. Fremerii O. S. B. diœcesis Vasatensis, in Gallia.

S. Germana, Virgo M., in prioratu S. Germanæ prope Barrum ad Albam, in Gallia.

S. Remedius vel Romedius Conf., in agro Tridentino.

S. Romanus Melodus, diaconus Conf. Constantinopoli.

S. Remigius episcopus Remensis, Francorum Apostolus, Remis in Campania Gallica.

S. Vulgisus presbyter Conf., in vico Troisnes, in provincia Insulæ Franciæ.

B. Virilus abbas Conf., in monasterio Legerensi S. Salvatoris, in Navarra.

S. Sulinus abbas Conf., in vico sui nominis, diœcesis Macloviensis, in Armorica.

S. Euriela virgo, in Armorica.

S. Bavo, alias Alloynus, Conf., Gandavi in Flandria.

S. Wasnulpheus conf., Condati in Hannonia.

SS. Michaël et Socii triginta sex, monachi et martyres, prope Sebastam.

B. Thomas archiepiscopus Conf., Mediolani in Insubria.

martyres
Tomis in
Moesia
Inferiore

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES RELATI.

Sancti Melori martyris in Aremoricis memoria annuntiatur in *Martyrologio Parisiensi*, et apud Castellatum, qui Principem vocat, Meloris apud Grevenum. Vita jam data est ex Capgravo, et Acta alia, quæ postmodum huc perlata sunt, dari poterunt in *Supplemento Operis* ad iii Januarii.

S. Ananias discipulus, qui S. Paulum baptizavit, hoc die memoratur in *Fastis Græcorum* et *Coptitarum* atque *Æthiopum Habessinorum*, et solemniter colitur, in *Martyrologio Romano* aliisque passim Latinis, ubi apud nos datus est, xxv Januarii.

S. Amandi episcopi Trajectensis mentio est in *Kalendario Verdinensi*, ejusque translatio in *Ms. monasterii S. Salvatoris* annotatur. De ea actum est in S. Amando vi Februarii.

S. Vedasti episcopi Atrebatensis memoria annuntiatur hodie in *Hieronymianis* apographis *Florentini*, diverso tamen caractere, tamquam addita posterius. Deinde pag. 1069 observat, in *Blumiano codice* legi : In Adravetis (pro Attrebatibus) dep. B. Vedasti episcopi et confessoris. At in plerisque *Hieronymianis* Vedastus hoc die non legitur. Rursum vero annuntiatur apud Rabanum, in pluribus vetustis *Martyrologiis* et *Kalendaris*, quæ edidit Martenius, in *Appendice Adonis*, in pluribus *Auctariis Usuardi* et nonnullis *Bedæ* : item in libro *Sacramentorum Ratoldi*, ut jam observavit Florentinus, aliisque recentioribus plurimis. Attamen certum est, hunc non esse diem obitus, sed translationis, ut in S. Vedasto dudum probarunt Majores nostri, et Florentinus similiter observavit. Dominicus Georgius in *Annotatis ad Martyrologium Adonis* hoc die observat sequentia : Mosander et Rosweidus in *Appendicem Vedæ* Octobris Tomus I.

stum una cum Bavone ablegarunt. Mosander venia dignus est, a qua non solvendus Rosweidus, cui forte præ oculis fuere apographa Hieronymiana, et vetustiora Usuardi apographa. Hujus censuræ rationem allegat nullam, ut alias non raro, et certe idoneam censuræ suæ rationem numquam allegasset. Si credidit, utrumque ab Adone annuntiatum, cur illius opinionis rationem non allegavit? Si eos in codicibus suis vetustioribus non invenerunt Mosander et Rosweidus, qua ratione ex codicibus minus vetustis eos ab Adone memoratos probabit Georgius? Vedastum ne Usuardus quidem habet, Bavonem habet, sed primus, ut jam observavit Sollerius noster. Licet modeste judicium nostrum de Adone Georgii ejusque *Annotatis* edicere, ut interim contra frequentes id genus Georgii observationes æquus lector præmoneatur. Non habuit Georgius codices satis vetustos ad emendandam editionem Rosweydi : nec tanta fuit eruditione aut judicio, ut hunc adjumentorum defectum supplere posset. De translatione hodierna S. Vedasti apud nos actum est in S. Vedasto ad iv Februarii.

S. Severi presbyteri et confessoris memoria Urbe veteri (vulgo Orvieto) hodie annuntiatur in *Martyrologio Romano*. At dubitare cogimur an idem non sit Severus presbyter, qui ad 13 Februarii in eodem *Martyrologio* memoratur in Provincia Valeriæ, et de quo scribit S. Gregorius Magnus. Certe Maurolycus ad hunc diem credit eundem Severum, cum sic habeat : Apud Urbem veterem sancti Severi presbyteri, de quo Gregorius. Ferrarius similiter in *Catalogo Sanctorum Italiæ* ad hunc diem indubitanter pronuntiat, eundem Severum utroque die annuntiari. Petrus de Natalibus non modo de his consentit, sed S. Severum etiam confudit cum S. Severo martyre, ut jam observavit Bollandus noster ad

13 Februarii in S. Severo presbytero in Valeria, ubi omnia etiam dedit, quæ spectant ad S. Severum Urbis-veteris, si a Valerensi sit alter: nam hanc dubitationem reliquit indecisam. At probabilius saltem est, eundem utroque die et loco coli, ideoque omnia ad 13 Februarii conjunxit Bollandus: rationes vero utcumque dubitandi hæ sunt. Corpus S. Severi, de quo agit S. Gregorius, creditur translatum in monasterium Meinsfeldense diœcesis Trevirensis. Ea autem translatio sic narratur, ut corpus non videatur acceptum Urbe-veteri, sed ex alio Italix loco delatum in Germaniam. At Ferrarius narrat, corpus S. Severi translatum fuisse Urbem-veterem. Hinc itaque suspicio oritur, aliud esse corpus, quod translatum est ad Urbem-veterem, aliud, quod in Germaniam. Verum neutra translatio tam accurate scripta est, ut ex ea solidum sumi possit argumentum: neutra obstat, quominus ejusdem corporis pars aliqua possit esse Urbe-veteri, pars alia in monasterio Meinsfeldensi. Præterea, si incolæ Urbis-veteris errare potuerint, et alterum S. Severum colere pro eo, quem laudavit S. Gregorius: potuerunt in eundem quoque errorem incidere Germani, et alterius Severi corpus aut reliquias accipere. At Germani ejusdem Severi corpus, aut notabilem corporis partem, ut credibile est, certo acceperint; vel sic ob propinquitatem Urbis-veteris cum loco, ubi vitam duxit S. Severus Gregorianus, semper manebit probabilissimum, illum ipsum Severum Urbe-veteri coli. Omnia data sunt ad xv Februarii.

S. Abrahamii ascetæ brevissima mentio est in solo Synaxario Ms. Sirmondi. Videtur idem, qui colitur apud Græcos 29 Octobris cum nepte sua Maria: de quibus apud nos actum est cum Martyrologio Romano ad xvi Martii.

* S. Montana virgo et abbatissa ad hunc diem memoratur ■ Menardo apud Ferrarias in agro Vastinensi. Menardum secuti sunt Bucelinus, Sausayus et Castellanus. At annotationes Menardi faciunt, ut hoc tantum loco de S. Montana agendum censeamus, non quod de cultu dubitemus, sed quod aut de ea jam actum sit, aut nihil præter cultum innotuerit, si alia sit a S. Gertrude Nivellensi, de qua actum est ad 17 Martii. Audiamus Menardum. Hæc sancta Virgo colitur in monasterio Ferrariensi, in agro Vastinensi sito, diœcesis Senonensis: cujus Vita ibi extat Ms. in libro, quem monachi hujus cœnobii vocant Commune, alias vero dicitur Calendarium, quem præ manibus habui: ubi dicitur filia Pipini et Mononæ, et accepisse velum a sancto Amando; fuisse abbatissam cœnobii Cavensis, et obiisse Calendis Octobris. Multaque ibi alia narrantur, quæ præter nomen matris, monasterii, et diem obitus, prorsus conveniunt S. Gertrudi Nivellensi, filia Pipini ducis Brabantæ; ut conferenti librum hunc Ms. cum Vita S. Gertrudis Nivellensis, quæ extat apud Surium, manifestum erit. Ita ut merito quis dubitaverit, sanctam Gertrudem Nivellensem coli a monachis Ferrariensibus sub nomine S. Montanæ; aut certe hujus Montanæ Vitam non ita fideliter scriptam fuisse. Illam ideo colunt monachi Ferrarienses, quod dicant ejus corpus ad suum monasterium fuisse translatum. Hæc Menardus. Labbeus tom. II Bibliothecæ Mss. a pag. 595 eandem edidit Vitam ex Legendario Vici, in diœcesi Bituricensi, qui ab eadem sancta Montana cognomen vulgare ad hunc usque diem servat. Contuli editionem Labbei cum Vita S. Gertrudis, apud nos edita ad 17 Martii, et plane eandem reperi, exceptis paucissimis, quæ ab impostore mutata sunt. Utrum ipsa sit S. Gertrudis, quæ in monasterio Ferrariensi colitur, mihi non liquet. At certe, si alia sit Montana, huic per imposturam S. Gertrudis gesta fuerunt attributa. Videri potest Vita S. Gertrudis ad xvii Martii.

Dedicatio ecclesiæ Casinensis S. Benedicti celebratur apud Ferrariam in Monte Casino, et passim apud martyrologos Benedictinos. De S. Benedicto ad xxi Martii.

S. Dominus martyr Thessalonicensis, sub Maximiano passus, hodie celebratur a Græcis in Menæis, utroque Menologio, Synaxario Ms., et demum in Martyrologio Romano. At idem in Martyrologio Romano jam memoratus videtur ad 30 Martii, ut ipse Baronius ibidem in Annotatis observavit. Attamen id certum non credidit Henschenius noster, qui de S. Dominico et tribus Sociis Thessalonicensibus egit ad 30 Martii, et revera mihi quoque certum non videtur, utroque die eundem annuntiari Dominum. Certum non est, inquam, quia nescimus, quo modo coronatus sit Dominus, qui ad 30 Martii ex Martyrologio Hieronymiano ad alia Martyrologia Latina transivit sine ullis martyrii adjunctis, ut ex Latinis non innotescat, sub quo tyranno sit passus, aut quibus tormentis sit affectus. Præterea in Hieronymianis cum tribus annuntiatur Sociis, Hodiernus vero apud Græcos sine Sociis memoratur. Itaque suspicio diversitatis oritur ex eo, quod 30 Martii addantur tres Socii, iique hodie omittantur. Eundem vero esse utroque die annuntiatum, utcumque insinuant idem Domini nomen, idemque martyrii locus Thessalonica. At et nomen, quod satis commune est, et civitas, in qua passi sunt multi, facile nos possunt fallere, ut rem minime faciant certam. Quare recte dubitavit Henschenius, nec dubium illud etiam nunc tollere præsumo, quia diversitas dierum, quibus annuntiantur, non sufficit ad distinctionem, et socii facile omitti potuerunt a Græcis, quod præcipuum tantum colerent. Vide ergo, ubi Hodierni quoque elogium datum, Dominum et Socios xxx Martii.

Gervasii et Godinæ memoria apud Joannem Tamayum in Martyrologio Hispanico ita celebratur: Apud Bastum oppidum in Lusitania depositio SS. Gervasii et Godinæ confessorum: quorum ille consanguineus S. Senorinæ, ista abbatissa et nutrix illius fuit. Eorum sacra pignora in ejusdem S. Senorinæ basilica honorifice requiescunt. Apud Castellanium Godina abbatissa similiter ut Sancta memoratur. Laudat martyrologus varios scriptores, sed alios suspectos, alios vero, qui de S. Senorina loquuntur, et ea occasione Godinam memorant aut Gervasium. Fatetur tamen de horum gestis nihil fere innotuisse; nec cultum Godinæ aut Gervasii probat, sed ambos hoc die obiisse dicit, nec addit, unde id cognoverit. De Gervasio ne Castellanus quidem meminit. At ob Castellanium credidi, de Godina saltem nobis scribendum fore. Verum, ubi perspexi, apud Mabillonium in Actis Benedictinis sæc. v pag. 584 dari elogium S. Senorinæ, in eoque Godinam ejus abbatissam semper laudari sine titulo Sanctæ aut Beatæ; consului et Menardum, qui certe difficilis non est adtribuendos Sancti aut Beati titulos. Ille autem pag. 543 in Annotatis de S. Senorina ter nominat Godinam, sed semper sine titulo Sanctæ aut Beatæ. Adivi demum Yepesium, qui Annales Benedictinos Hispanice scripsit in Hispania, et ab Hispano martyrologo laudatur. Ille autem Centur. 3 ad annum Christi 977 refert vitam S. Senorinæ monachæ Lusitanæ, cujus abbatissa fuit Godina; eaque occasione Godinam sæpe nominat, ejusque mortem etiam refert; sed numquam Sanctæ aut Beatæ titulum illi attribuit. Dicit tamen, fuisse mulierem sanctam et magnam Dei famulam. At hoc de moribus dicitur, non de sanctitate vindicata, aut cultu ecclesiastico honorata. Yepesius autem studiose titulum Sanctæ semper tribuit Senorinæ, et eundem semper de Godina omittit, etiam dum eas simul nominat, ut frequenter facit. Quapropter cultus publicus Godinæ non modo incertus mihi videtur, sed etiam parum verisimilis:

- A verisimilis : non enim capio, cur scriptor Benedictinus, isque Hispanus, qui in cultum Godinæ haud difficulter inquirere poterat, de Abbatisa Ordinis sui ita scripsisset, nisi cultu caruisset. Suspicio hæc confirmatur ex Menardo et Mabillonio, aliisque hagiologis Benedictinis, imo etiam ex Gynæceo Arturia Monasterio, qui, quamvis multis cultu carentibus titulum Beatæ attribuat, Godinam tamen hac die prætermisit, et ad 22 Aprilis in Annotatis de S. Senorina sine ullo sanctitatis aut beatitatis titulo Godinam memorat. Si tamen cultus Godinæ publicus aliquando probari possit, de ea dabitur scribendi locus. Interim videri potest qualiscumque Vita S. Senorinæ, data ad xxii Aprilis.
- S. Anianus, episcopus Alexandrinus, hodie memoratur in Florario Sanctorum Ms., datus apud nos ad xxv Aprilis.
- S. Eobani episcopi et martyris meminit hodie Bucelinus in Menologio Benedictino, et vult alium esse ab Eobano, qui passus est cum S. Bonifacio, sed plane improbabili. Tota distinctionis ratio est, quod Andres Bambergensis, scriptor scilicet sæculi xv, hac die coronatum dixerit. At, si recentior ille scriptor id dixit, censendus est errasse, nec ideo quærendus est alius Eobanus, cum unus tantum Eobanus episcopus, discipulus S. Bonifacii et martyr, apud scriptores innotuerit. Qua ergo ratione tam levi de causa quæremus alterum Eobanum episcopum, S. Bonifacii discipulum et martyrem? De S. Bonifacio ejusque in martyrio Sociis, inter quos primus ponitur S. Eobanus, actum est ad v Junii.
- B Vulflagii memoria in pago Pontivo est in codice Usuardino Centulensi. Acta data sunt ad vii Junii.
- S. Ymerii conf. translatio adscripta est Florario Ms. sine alii sadjunctis. Apud Grevenum legitur: Imeri confessoris. Existimo designari S. Hymerium episcopum Conf., cujus Acta data sunt ad xvii Junii.
- S. Guthagoni memoria sive translatio hodie est in Martyrologio Anglicano; apud alios die, quo in Flandria colitur, et apud nos datus est, iii Julii.
- S. Germani Autissiodorensis episcopi memoria legitur in plerisque apographis Hieronymianis, uti et apud Adonem, Wandelbertum et alios. Usuardus diserte translationem memorat, sicut et alii plurimi. De translatione illa, qua corpus pervenit Autissiodorum, actum est in S. Germano ad xxxi Julii.
- S. Platani martyris, ac deinde S. Rosæ viduæ, meminit hac die Ferrarius in Catalogo generali, utrumque annuntians Sulci in Sardinia. At de iisdem jam egerat ad Kalendas Septembris, ubi de S. Rosa et S. Platano apud nos actum est i Septembris.
- C In Fontanella dedicatio basilicæ sancti Servaci et sancti Landibti Epî, ut legitur in Hieronymianis apud Florentinium, ubi textus vetusti Martyrologii hac interpolatione interruptus est. Sunt autem SS. Servatius et Landebertus vel Lambertus, quorum ecclesiæ de dicatio memoratur, episcopi Trajectenses, de quibus actum est suis locis ad xiii Maii et xvii Septembris.
- Giselbertus abbas cum titulo Beati, et tamquam martyrio coronatus in Palæstina una cum Thiemone archiepiscopo Salisburgensi, memoratur apud Bucelinum in Menologio Benedictino. At nihil dicitur de cultu ecclesiastico Giselberti. Quapropter videri poterunt, quæ de Thiemone archiepiscopo apud nos dicta sunt in Prætermissis ad xxviii Septembris.
- Festum S. Angeli custodis notatur apud Ferrarium. De variis diebus, quibus festum istud celebratum est, agitur in S. Michaelis et omnibus Angelis ad xxix Septembris.
- Rogerus episcopus Londinensis hodie est in priore editione Martyrologii Anglicani. Vide dicta in Prætermissis ad xxix Septembris.
- S. Hieronymus hodie est in Kalendaris Mss., datus ad xxx Septembris.
- S. Gregorius Armenus hoc die colitur Neapoli Officio ad libitum, ut dictum est ad ejusdem Acta xxx Septembris.
- S. Laurus abbas hodie annuntiatus a Castellano, ad præcedentem diem cum pluribus apud nos datus est xxx Septembris.
- Leofrona, abbatisa monasterii S. Miltrithæ aut Mildredæ in Anglia, variis diebus jam memorata ab aliis, hodie demum, ut sancta Martyr, annuntiatur in Gynæceo Arturia Monasterio. At nequeo titulum illum confirmare post omnia serio considerata. Hoc paulo operosius indagandum videtur, quia et Sollerius noster in Prætermissis ad 30 Julii videri potest titulum Sanctæ dedisse Leofronæ, dum eam cum Sociis remisit ad 25 Septembris. At certe cultum non examinavit, et solum S. nomini præposuit, opinor, quia videbat Sanctam vocari neotericis. Primus, quantum invenire valeo, Leofronæ et multorum monachorum et monialium, tamquam Sanctorum, memoriam annuntiavit Arnoldus Wion in Ligno vitæ ad 30 Julii. Et sane primum se fuisse, in Annotatis ipse insinuat, dum nullum citat martyrologum, sed solam Historiam Matthæi Westmonasteriensis, et dum ibidem dicit: Ex verisimili quadam conjectura præsentem diem his sanctis Martyribus consecravimus: quod non dixisset, si diem reperisset in aliquo Martyrologio. Wionem secutus est Wilsonus in prima editione Martyrologii Anglicani, facta anno 1608, eumque laudat in margine. Utrumque eodem die secutus est Ferrarius in Catalogo generali, et Menardus in Martyrologio Benedictino. At nullus eorum vel minimum producit indicium cultus ecclesiastici. Tandem Wilsonus in altera editione Martyrologii Anglicani Leofronam cum Sociis transtulit ad 25 Septembris, nescimus qua de causa. Neque enim illo die magis coli videtur, quam 30 Julii. Arturus a Monasterio Leofronam fixit die hac 1 Octobris, laudans pro sua opinione Eduardum Maihew, qui in Trophæis Anglicanis Ordinis S. Benedicti tom. II ad 1 Octobris de Leofrona loquitur, illoque potius die, quam alio, ponendam credit. Verum laudatus Benedictinus Anglus Leofronam nee Beatis nec Sanctis annumerat, et captam quidem fuisse a Danis agnoscit cum antiquis, de cæde vero ejus per aliquot solum recentiores asserta pag. 1367 ita loquitur: Quod vero ad Leofronam monasterii S. Mildridæ abbatissam spectat, asserunt aliqui moderni, eam inter cæteros sive cæteras neci traditam. At ab antiquis scriptoribus id expressis verbis non reperimus scriptum. Id ego nihilo magis in Westmonasteriensi aliisve antiquis inveni. At, sive cum aliis cæsa sit, sive solum in captivitatem ducta; si umquam cultu ecclesiastico honorata fuisset, id præ reliquis scivisset scriptor Benedictinus Anglus, qualis est laudatus Maihew. Id similiter non ignorasset Alfordus noster, qui Annales ecclesiæ Anglicanæ edidit, et totam illam historiam ad annum 1011 conscripsit; nec ullibi Leofronam vocat Sanctam aut Beatam, sicut nec Mabillonius tom. V Annalium Benedictinorum pag. 251, ubi Leofrinam vocat. Itaque ex cæde, quæ ne certo quidem probari potest, nimis facile sanctitatis titulus Leofronæ et sociis datus est.
- F Ursicinus Tungrensensis aut Trajectensis episcopus hodie annuntiatur in Florario Ms. Sanctorum et apud Ferrarium in Catalogo generali cum titulo Sancti. Idem titulus Ursicino additus est apud nos ad 12 Februarii in Prætermissis, et ab aliis pluribus Sanctus vocatur. Imo et Henschenius noster in Diatriba de Episcopatu Trajectensi pag. 31 de Ursicino, quem inter episcopos Trajectenses ponit tertium, ita habet: S. Ursicinus, episcopus Trajectensis, creditur Kalendis Octobris decessisse, ad eum diem quibusdam Martyrologiis inscriptus: quo anno, non constat. Auctor Florarii de eo sic habet: Apud Trajectum superius depositio Ursicini, duodecimi episcopi Tungrensensis et secundi Trajectensis. Hic Deo multum

A multum devotus existens, postquam annis quatuor fideliter gubernasset ecclesiam sibi commissam, feliciter transivit ad Dominum anno Salutis quingentesimo vicesimo secundo. *Hæc ille sæculi xv scriptor. Inquisivi, utrum aliqua etiam reperiantur cultus publici indicia. At nulla inveni, nisi quod omnes Sancti episcopi Tungrenses et Trajectenses simul colantur die 6 Februarii, ut ibidem in prætermissis est dictum. At hoc mihi non sufficit ad cultum Ursicino asserendum, cum præcipui aliquot Sancti nominatim ibi exprimantur in oratione, de Ursicino nulla fiat mentio. Itaque solum superest Sancti nomen, illudque ipsum quam sit vetustum, non invenio.*

Laurentius de Librafatta, sacerdos Ordinis Prædicatorum, cum titulo Beati memoratur apud Marchesium et Lafonum ad hunc diem, idemque Beati titulus Laurentio jam datus erat apud Seraphinum Razzium et Michaellem Pium ejusdem Ordinis scriptores. Fuit magister S. Antonini, qui, postquam Laurentius Pistorii obierat, scripsit epistolam laudibus ejus plenam ad Prædicatores conventus Pistoriensis. Epistolam illam recitat Razzius in *Vitis Sanctorum et Beatorum Ordinis prædicatorum* pag. 258, indeque ait Marchesium, a S. Antonino et Beatum et Sanctum vocari. Continet sane Epistola illa magnificum Laurentii elogium, morumque ejus sanctitatem mire prædicat. Beatus etiam iteratis vicibus dicitur Laurentius, nullibi tamen Sanctus. Titulus quoque Beati cum ejus nomine numquam jungitur, ut Beatus ibidem non aliud videatur significare, quam felix, sicut viventes etiam felices aut Beatos dicimus. Certe voces illæ Beatus iste, statim post mortem alicujus prolatae, non videntur eundem habere sensum, quem modo haberent illæ, Beatus Laurentius. Aliunde vero nihil habemus, quod vel suspicionem ingerat de cultu ecclesiastico. Præterea Leander Albertus, qui Bononiæ edidit libros sex de *Viris illustribus Ordinis Prædicatorum*, anno 1517 impressos, composuit Laurentii elogium, deditque lib. v fol. 252. Poterat ille procul dubio nosse, an coleretur Pistorii, et minime parcus est in titulis Beati et Sancti. Neutrum tamen Laurentio tribuit, neque nos id facere audemus, etiamsi Viri venerabilis virtutes magni faciamus. Plures ejusdem Ordinis venerabiles viri et mulieres apud laudatos Marchesium et Lafonum videri possunt.

Protectio sanctissimæ Virginis Mariæ celebratur hodie apud Moscos, in quorum *Fastis* omnibus eam festivitatem notatam invenio.

C Festum SS. Rosarii B. Virginis Mariæ agitur Dominica prima Octobris, ut observavit Antonius de Balinghem in *Kalendario SS. Virginis Mariæ*. Spectat ad Opus particulare.

Fidharlius apud Colganum in *Actis Sanctorum Hiberniæ* pag. 248 quasi Sanctus ad hunc diem refertur. Nimirum ex *Menologio* genealogico ibi Colganus recitat Sanctos ex familia S. Colmani, interque eos Fidharlius sic recensetur: S. Fidharlius prædicti S. Fidhmunii germanus frater 1 Octobris. At nescimus, quanta sit auctoritas istius *Menologii* genealogici, et non credimus, omnes, qui ex illo ibi dantur, ut Sanctos coli.

Alphonsi Valentini, sacerdotis ex Ordine Prædicatorum, cum titulo Beati amplum datur elogium apud Lafonum in *Anno Dominicano* ad hunc diem. Verum, cum dicatur obiisse anno 1564, ideoque nequeat cultum habere immemorabilem ante decreta Urbani VIII, Beatis eum annumerare non possumus, nisi id prius fecerit summus Pontifex. Apud Marchesium etiam habetur sine Beati titulo.

Lotharius ex imperatore monachus cum titulo Sancti memoratur apud Wionem et Dorganum, apud Ferrarium sine ullo Sanctitatis aut beatitatis titulo. Jam insinuavimus in *Prætermissis* ad 29 Septembris, immerito titulos illos prodigi in

Lotharium ob paucos dies, quibus in monasterium D moriturus recessit.

Rodolphus Tedescus, generalis Ordinis Carmelitarum cum titulo Beati memoratur in *Acie bene ordinata*, quam *Kalendarii* instar composuit Philippus a Visitatione, ejusdem Ordinis presbyter. In *Annotatis Mss.* additur: Prudentia et omni virtute insignis fuit Carmeli Generalis anno MCCLXX: tandem sancto fine quievit anno MCCLXXVI: ut Beatus colitur in *Kalendario Ordinis*. At *Kalendarium* istud tam antiquum non est, ut titulus Beati ibidem Rodolpho datus importet cultum ecclesiasticum.

Asperiani martyris apud Parisios, qui conversus fuit per Sanctum Dionysium, his ipsis verbis mentio est in *Mss.* additionibus marginalibus *Cartusiæ Bruzellensis ad Grevenum*.

Translatio beati Wilhelmi episcopi Malmisburinæ. Sic habent eadem additiones. Suspicio, insinuari celebrem historicum Anglum, Wilhelmum aut Guilielmum Malmesburiensem, Ordinis Benedictini monachum in abbazia Malmesburiensi. At ille nec episcopus fuit, nec Beatis annumerari solet.

Papa et Mama, nescio qui, notati sunt in *Fastis Æthiopicis* apud Ludolfum, omissi in omnibus aliis.

Gabra-Christus, id est, Servus Christi, inquit Ludolfus, iisdem *Fastis* insertus est, sed nobis ignotus, eo saltem nomine.

Matthathia, et trium filiorum ejus Machabæorum, videlicet Judæ, Jonathæ et Simonis; item hujus filii Joannis, et Oniæ summi sacerdotis, ac demum Eleazari, pro lege Judæorum occisi, meminit hodie Grevenus. Omnes illi similiter recensentur in *Martyrologio Germanico*, ibique subjungitur Simon Oniæ filius, quem mire celebrat *Ecclesiasticus* cap. 50. Aliorum gesta in libris *Machabæorum* enarrantur.

Dedicatio ecclesiæ cathedralis Burgi S. Donnini in Italia apud Ferrarium.

Joannes rex Armeniæ, alias Hayto dictus, et ex rege Franciscanus, qui demum, resumpta contra infideles rerum bellicarum administratione, in prælio occisus dicitur, cum titulo Beati memoratur ab Arturo in *Martyrologio Franciscano*, sed sine cultu publico. Unicum, quod aliquam de cultu suspicionem ingerere potest, ita in *Annotatis* refertur: Sisii (in Cilicia) apud Fratres Minores conditum corpus ejus, habent antiqua Chronica *Mss.* Minorum et Marianus: sed inde translatum esse in Aquitaniam, ibique miraculis clarere, famam esse scribit Volaterranus lib. 21 *Anthropol.* Titul. de Eremitis. Habet id revera de translatione et assertis miraculis Volaterranus. At ex miraculis non statim sequitur cultus ecclesiasticus: an vero assertum Volaterrani sit verum, dubitari merito potest, cum id apud alios non inveniam.

Domninus alterum, tamquam distinctum ab eo, quem supra memoravimus, in *Menologio* suo annuntiavit Sirletus his verbis: Eodem die natalis beati martyris Domnini. Hic fuit ex urbe Thessalonica, qui ductus Nicomediam, ut Christum abnegaret, id omnino recusans, et Christum cum omni libertate confessus, verberatus, missus est ad Mesopotamiæ præsidem, crudelem admodum atque immanem: sed facta irruptione Persarum, captivus ductus est in regionem Persidem, ubi multos ad Christi fidem convertens innotuit, et detentus atque cruciatus, in tormentis ipsis animam reddidit. Hæc apud Græcos non invenio, ut nesciam, unde hauserit Eminentissimus Sirletus, et consequenter ignorem, an Domninus ille, cujus martyrii nec tempus nec locus assignatur, unquam exstiterit, aut certe ab aliis sit distinctus.

Pictonis presbyteri apud Carnotum fit mentio in codice Usuardino Burdegalensi, in Bizunticensi Platonis, uti et Piati apud Muneratum, ubi similiter

- A *liter* Apud Carnotum legitur. Est S. Piatius vel Piatō Tornacensis, de quo hodie agitur.
- Chrittus apud Florentinum in textu ponitur Thomis, in Epternacensi clare annuntiatur Thomis civitate, et scribitur Charistus. In Corbeiensi vocatur Julius, memoraturque in Tomis, in Blumiano Chrystus. Hunc, cum quod omissus sit in omnibus apographis contractionibus, tum quod nomen tam varie exhibeatur, tum quod de eo plura non innotuerunt, hic solum commemoramus.
- Nannius Coppenus, ut martyr, apud Rayssium memoratur.
- Philonis episcopi et martyris in Gallia meminit Ferrarius, sed in Annotatis ostendit, se male informatum, dum dicit: Ex quodam Calendario Gallico. Galli ipsi Philonem illum ignorant: qui verisimiliter ex nominis corruptione ■ Ferrario positus est.
- Neēmias, ut episcopus in Hibernia ex monacho primum Benedictino, et deinde Cisterciensi, memoratur cum titulo Beati ab Henriquezio, sed sine probatione cultus. Videri potest Vincentius Bellovacensis in speculo lib. xxvii cap. 103.
- Priscus episcopus in Scotia memoratur a Camerario: sed nulla suggerit cultus indicia, et de Prisco illo tacent alii martyrologi.
- B Dedicatio basilicæ Salvatoris annuntiatur apud Ferrarium, Oveti in Hispania.
- Ulrici monachi Villariensis in Brabantia, Ordinis Cisterciensis, cum titulo Beati meminerunt Rayssius in Auctario ad natales Sanctorum Belgii, Gelenius in Colonia Agrippina, Henriquez et Chalemotus in Menologiis Cisterciensibus, et Kalendarium eorumdem Divisione impressum. Nullus tamen suggerit ulla publici cultus indicia. Agunt de Ulrico, ut de monacho admodum pio, Cæsarius Heisterbacensis lib. ix cap. 51, et Historia monasterii Villariensis apud Martenium tom. III Anecdotorum col. 1555.
- Meginerum archiepiscopum Trevirenses anno 1176 hac die Parmæ in carcere obiisse, referunt multi, et post alios Calmetus in Historia Lotharingæ recusa tom. II col. 551, ubi addit, merito ut Martyrem prædicari in vetustis monumentis ecclesiæ Trevirensis. Attamen non invenio, ullis insertum fuisse Martyrologiis, aut cultu ecclesiastico honoratum.
- Valerius, Felix et Alexander, ut martyres sub Nerone, annuntiantur in Martyrologio Brixienti ad hunc diem. Verum, cum illi in utroque Ferrarii Catalogo, et in aliis Martyrologiis ignoti sint; nihilque proferatur in Annotatis, ex quo colligere valeamus, illos umquam fuisse cultos, certiora requirimus documenta.
- C Duodecim Fratrum, qui a Saracenis capti et occisi sunt in Palæstina, cum titulo Beatorum meminit Martyrologium Franciscanum, uti et aliorum quorundam. De duodecim illis agit Waddingus ad annum 1569 num. 10, sed sine titulo Beatorum, quem nec alii apud Arturum memoratis vindicare possumus.
- Abram et David apud Grevenum et Canisium memorantur cum S. Remedio, de quo hodie agitur. De iis videri possunt dicenda in S. Remedio.
- S. Flavie V. M. translationem corporis memorat Octavius Cajetanus ad domum probationis Societatis Jesu Panormitanam, et ex eo Ferrarius. Est S. Flavia ex sociis S. Placidi, de quibus agendum ad v Octobris.
- S. Froilani Legionensis in Hispania episcopi hodie meminit Castellanus. At S. Froilanus Martyrologio Romano inscriptus est ad v Octobris.
- Bacus ponitur in Fastis Æthiopicis apud Ludolfum. In Coptico alio, quod scabrose Latinum factum habemus, intelligitur, socium esse S. Sergii; sic enim habet: Sanctus Baccus martyr, socius S. Sergii. At SS. Sergius et Bacchus MM. in Romano Martyrologio leguntur ad vii Octobris.
- S. Laurentiæ V. M. hodie meminerunt Ferrarius et

- Castellanus, at Martyrologium Romanum S. Laurentiam cum sorore sua Palatiæ annuntiat ad vii Octobris.
- D S. Quinocus, Gallice S. Qué, hoc die annuntiatur apud Castellanum in Britannia Armorica, quia paræcia est eo nomine dicta, vulgari scilicet S. Qué, quod similiter habemus ex litteris Brioco huc missis anno 1673 per episcopi Briocensis secretarium. Castellanus autem paræciam tribuit diœcesi Briocensi, sed intra limites Dolensis. Contra Epistola asserit, intra limites quidem Diœcesis Briocensis parochiam illam esse sitam, spectare tamen ad diœcesim Dolensem. Castellanus Sanctum illum credit Episcopum Hibernum, uti etiam Epistolæ scriptor; sed hæc addit, de Sancto illo nihil innotuisse. Dicit tamen, se vidisse caput ejus, quod abhinc quingentis annis fuerit compositum: neque addit, an in factio illo capite sint aliquæ Sancti reliquæ. Laudatus Castellanus ad 7 Octobris, tamquam alium Sanctum, eumque solitarium, annuntiat in parochia Cleder diœcesis Leonensis, S. Colodocum, vulgo S. Ké nominatum. Video inter ipsos scriptores Armoricos disputari, an duo sint Sancti distincti, nec immerito. Certe S. Qué et S. Ké pro eodem nomine Gallico habendum existimo, etiamsi scriptione differant. Nomina vero Latina ex corruptis prius Gallicis postmodum verisimiliter conficta sunt, ut parum nos movere debeat, quod Quinocus et Colodocus multum differant. Vehemens quoque suspicio est, Sanctum aliquem Hibernum, sive Queranum aut Kieranum, de quo apud nos ad 9 Septembris, sive alium quempiam sub corruptis Gallicis nominibus latere, et vero nomine suo notiozem esse. Itaque plura hic non habemus dicenda, etiamsi cultum hodierni Sancti agnoscamus, et plura dici poterunt, si quis certiora doceat, ad vii Octobris.
- E S. Clarus episcopus Namnetensis hodie memoratur apud Albertum le Grand et apud Lobineau in Sanctis Britannicæ Armoricæ: at apud alios et nominatim apud Castellanum ad x Octobris.
- In Martyrologio Trevirensi notata est Dedicatio altaris S. Gereonis. De S. Gereone et Sociis agendum est ad x Octobris.
- S. Opilii diaconi Placentini ad hunc diem meminit Castellanus in Supplemento, verisimiliter ex Catalogo Sanctorum Italiæ Ferrarii, ubi hac die notatur in Indice. At idem Ferrarius in Catalogo generali S. Opilium recte annuntiat cum Officiis propriis Placentinis ad xii Octobris.
- F S. Benedicti cum solo confessoris titulo meminit hodie Menardus in Martyrologio Benedictino, eumque annuntiat in Aremorica regione. In Annotatis addit, natum fuisse Patris in Achaia, et in solitudine Namnetensis diœcesis, cui nomen Maceracum, vitam eremiticam duxisse. De eodem ad huic diem meminerunt Bucelinus in Menologio Benedictino, Saussayus in Gallicano, et Castellanus in Universali, et hic abbatem vocat. De S. Benedicto etiam agunt Albertus le Grand in Vitis Sanctorum Britannicæ Armoricæ pag. 512 et Lobineau in Opere recentiore ejusdem argumenti. Omnes diserte aut tacite insinuant, S. Benedictum hac die obiisse, sed duo posteriores addunt, eum coli die 22 Octobris, quo corpus translatum dicunt, non vero hoc die. Observat insuper Lobineau, incerta admodum esse, quæ asseruntur de S. Benedicto. Itaque gratum nobis facient eruditi, si certiora docuerint pro die xxii Octobris.
- S. Frontus, alias Fronto, episcopus Petracoricensis, hodie memoratur apud Rabanum: quem non satis intellectum secuti sunt Molanus, Galesinius, Ferrarius et Canisius, omissis episcopatus loco. Colitur S. Fronto Petracoricensis xxv Octobris.
- SS. Luciani et alterius Martyris (ut videtur ibi vocari, sed mendose impressa est vox illa, quantum existimo) meminit Ferrarius, eosque ponit Vici in Hispania, addens in Annotatis, Ubi corpora habentur, et festum cum Octava celebratur Dominica

A minica 1 post festum S. Hieronymi. Attamen de illis hoc die nullus alius martyrologus meminit, ut existimemus eosdem esse Lucianum et Marcianum, quos similiter Vici in Hispania annuntiat die, quo et a pluribus commemorantur, et quo de loco martyrii poterit disputari, xxvi Octobris. Abreha et Atzbeha, primi reges Christiani in regno Habessinorum hodie memorantur in Fastis Æthiopici apud Jobum Ludolfum, unde et eos accepit, opinor, Castellanus, licet nomina utcumque mutaverit, unumque solum regem vocet et Sanctum. De his videri poterit in S. Frumentio Æthiopum apostolo, qui colitur xxvii Octobris. S. Dodo monachus hodie memoratus erat a Castel-

lano, sed pag. 1008 in corrigendis totum ibidem deleri jussit, et transferri ad diem, quo et ab aliis Dodo annuntiatur, xxviii Octobris.

S. Nicetii Trevirensis episcopi hodie weminerunt Appendix Adonis, plura Auctaria Usuardi, et aliqua Bedæ, Florarium Ms. Sanctorum, multi- que martyrologi recentiores. Agetur de eo cum Martyrologio Romano ad v Decembris. S. Authberti Cameracensis episcopi translatio memoratur apud Grevenum et Canisium. De S. Authberto agetur ad xiii Decembris. S. Trophimi Arelatensis episcopi translatio memoratur apud Ferrarium. S. Trophimus legitur in Martyrologio Romano ad xxix Decembris.

DE S. PIATO VEL PIATONE

PRESBYTERO, MARTYRE, ET APOSTOLO TORNACENSII

SECLINII IN FLANDRIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Memoria Sancti in Fastis sacris : locus inventi a S. Eligio corporis, ubi modo ecclesia Sancto dicata : cultus ibidem, Tornaci, Carnoti, et in aliis locis.

CIRCA AN. CCLXXXVII. Sancti in antiquis Kalendaris et Usuardo memoria,

Nomen hodierni Sancti alias scribitur Piatius, alias Piaton vel Piaton, subinde etiam Piator. In Kalendario Corbeiensi, quod edidit Martenius tom. III Anecdotorum ex codice, ut putat, sæculi viii, ad Kalendas Octobris occurrit Piatii nomen. In altero sæculi ix, quod edidit Acherius in Spicilegio, legitur : Et natalis S. Piatoris. In codice Hieronymiano Florentini eodem die in fine legitur : Et sancti Piatoni. At verba illa merito habentur pro additione serius facta, quoniam absunt a reliquis codicibus Hieronymianis. Usuardus S. Piatonem distinctius memorat his verbis : Civitate Tornaco passio S. Piatonis presbyteri, qui cum beato Dionysio episcopo ejusque sociis ab urbe Roma Galliam prædicationis causa expetiit, ac postea consummato martyrio migravit ad Christum. Georgius in Adone ad hunc diem ex tribus codicibus recentioribus profert aliqua, quæ in vetustioribus non invenit Rosweydu, nec in suo Adone edidit. Sunt autem in illis de S. Piaton sequentia : In pago Menenense, natalis S. Piatii : qui cum beato Dionysio episcopo ejusque sociis ab urbe Roma Galliam prædicationis causa expetiit, ac postea consummato martyrio, migravit ad Dominum.

non item in Adone, sed in auctis ejus codicibus,

2 Tum in Annotatis disserit contra observationem Sollerii nostri, qui hæc scripsit : Piatonis vel Piaton, alias Piatii, memoria Hieronymianis a Florentinio adjecta censetur, nec illam inde accipere debuit Usuardus, qui procul dubio Acta vidit, ex quibus elogium contextum est. Georgius, quia in suis codicibus S. Piatum invenit, insinuare vult, Usuardum sua potuisse ex Adone accipere. Verum cum ipse codices suos non faciat sæculo xi et xii vetustiores; cumque apud Mosandrum et Rosweydu de S. Piatone nihil in Martyrologio Adonis legatur, ac ne in Appendice quidem Rosweydi, prorsus improbabilius Adoni tribuerentur illa, quæ ex suis codicibus dedit Georgius.

aliisque Martyrologiis, alias in pago Medenantensi, alias Tornaci,

3 In Martyrologio S. Maximini Trevirensis, quod edidit Martenius tom. VI Collectionis Amplissimæ ex codice, quem credidit sæculi x, ad 1 Octobris post alios legitur Bavonis et Pionis, quæ ultima voce S. Piatum mendose designatum existimo. Ibidem in Kalendario Stabulensi clarius exprimitur, et quidem primo loco, his verbis : Piatonis martyr. Ibidem rursum in Martyrologio Autissiodorensi. In pago

Medenentense natale S. Patonis (pro Piatonis) martyris. Apud Georgium ante laudatum in Kalendario Vaticano legitur. In pago Medenentense Piatonis mar. Ibidem in Martyrologio Fuldensi confessoribus adscribitur his verbis : Eodem die, natalis sanctorum confessorum Piatonis atque Bavonis. Legitur ejusdem Sancti memoria in aliquot auctariis Bedæ et Usuardi. Heriniensis codex apud Sollerium annuntiat Sanctum in pago Medenentense, Bruzelensis in pago Medenentensi. De loco illo et alii plures, quos brevitate gratia mitto, consentiunt. At auctor Florarii Ms. et Petrus de Natalibus S. Piatonem Tornaci annuntiant cum Usuardo. Idem fecit Baronius in Martyrologio Romano, ubi sic habet : Tornaci sancti Piatonis presbyteri et martyris, qui cum B. Quintino, ejusque sociis ab urbe Roma in Galliam prædicationis causa perrexit, ac postea in persecutione Maximiani consummato martyrio migravit ad Dominum. Sunt fere verba Usuardi, sed pro Dionysio socio apud Usuardum substitutus est Quintinus, de quo plura dicuntur.

4 Missis recentioribus martyrologis, quorum verba ad propositum nostrum minus conducunt, huc transferam aliquot auctaria Usuardi, apud Sollerium recitata, in quibus non Tornaci aut in pago diocesis Tornacensis, sed Carnoti annuntiatur S. Piatius aut Piaton, nomine etiam in aliquibus luxato. Apud Muneratam in fine additur, tamquam diversus, his verbis : Apud Carnotum, Piatii martyr. In codice Burdigalensi legitur : Civitate Carnoto, passio sancti Pictonis (pro Piatonis) presbyteri, qui cum beato Dionysio etc. In Bizunticensi : In pago Carnotensi, natalis sancti Piatonis, qui cum beato Dionysio etc. Cur Carnoti aut in pago Carnotensi in istis memoratur Sanctus, facile conjicere possumus ex iis, quæ dicuntur de corpore olim Carnotum translato. Quapropter, sive Piaton scribatur sive Piaton, non est diversus a S. Piatone, ut liquet ex verbis, qui cum beato Dionysio etc. Editio Lubeco-Coloniensis tempus martyrii, ab Usuardo prætermissum, his addidit verbis : Ac postea sub Diocletiano, consumpto martyrio, migravit ad Dominum. Aliquid rursum particulare habet matricula Cartusie Ultrajectensis, ubi legitur : Pyatonis primi Tornacensis episcopi et martyris. At observat Sollerius, in margine notata esse hæc verba : De episcopatu Piatonis vidi magnam quæstionem. De illa quæstione agam, quantum necesse videbitur. Interea transeamus ad cultus antiquitatem,

F in quibusdam etiam Carnoti.

A antiquitatem, quæ certe major est, quam Martyrologia hactenus prolata probare valeant.

Sancti corpus
Seclinii in-
ventum a
S. Eligio,

5 Inventio corporis S. Piatii refertur in Vita S. Eligii lib. II cap. 7, sive tom. V Spicilegii Acheriani pag. 202, ubi S. Audoenus de S. Eligio, episcopo Noviomensi et Tornacensi, hæc scribit: Post hæc (sive post inventum corpus S. Quintini diu quæsitum) simili modo, grandi labore atque instantia invenit in territorio Medenantensi vico Sacilinio sanctum martyrem Piatonem, cui similiter clavos prolixos ex corpore ablatis populis in argumentum monstravit. Valesius in Notitia Galliarum pag. 527 agit de pago Medenantensi ex hoc ipso loco, quem partim recitat, additque locos alios, in quibus eundem pagum memorari credit. Cum locus nobis satis sit notus hoc tempore, solum recitabo ejus verba ad nos proxime spectantia. Pagus Medenantensis, inquit, vel Medenentensis, nunc dicitur le Melantois. ... Caput pagi Medenentensis est Seclinium, (Seclin) collegio canonicorum, et S. Piatonis martyris reliquiis nobile. Est Seclinium diocesis Tornacensis, crediturque Seclinii aut in ejus vicinia passus S. Piaton, quia corpus ibi est inventum. Hinc in Martyrologio Parisiensi Sanctus accurate annuntiatur his verbis: In territorio Medenantensi, vico Sacilinio diocesis Tornacensis, sancti Piatonis presbyteri ac martyris, cui acceptam Christi fidem Tornacenses referunt. Distat Seclinium longius Tornaco, quam Insulis, a qua civitate abest duobus circiter milliaribus Belgicis versus Artesiam.

et magnifico
mausoleo
honoratum,

6 Quid fecerit S. Eligius, invento corpore S. Piatonis, subjungit S. Audoenus his verbis: Corpus denique, sicut Martyrem decuit, eleganter composuit, atque mausoleum urbane desuper fabricavit. Nihil additur de translato ad alium locum corpore, nihil de ecclesia aut constructa aut amplificata. De mausoleo supra sepulcrum eleganter composito solum agitur, sive de exornato Sancti sepulcro. Quam vero magnifice Sanctorum sepulcra exornare solet S. Eligius, indicat S. Audoenus lib. I cap. 52, ubi multa ab eodem exornata perstringit his verbis: Hic idem vir beatus inter cætera honorum operum insignia, multa Sanctorum auro argenteoque et geminis fabricavit sepulcra, id est, Germani, Severini, Piatonis, Quintini, Lucii, Genovefæ, Columbæ, Maximiani et Loliani et Juliani. Ex hoc autem loco aliquot recentiores scriptores in errorem lapsi videntur, dum scripserunt, corpus S. Piatonis ante episcopatum a S. Eligio inventum. Nam generatim hic solum multa perstringit S. Audoenus, quæ deinde singula refert ad sua tempora. Cum autem inventionem S. Piatonis dicat contigisse post inventum corpus S. Quintini, et hoc ipsum invenerit tempore episcopatus, error ille manifestus est. De inventionem S. Quintini lib. II cap. 6 S. Audoenus ita loquitur: Ex eo ergo tempore, quo Eligius pontifex consecratus, et ecclesiæ pastor est datus, ab eo nonnulla inventa (Sanctorum corpora) populis sunt declarata. Ex quibus primum ac summum sanctum martyrem Quintinum in principio episcopatus sui, grandi instantia quæsitum, olim quoque celatum, promovit palam in publicum. Hæc manifeste ostendunt, etiam inventionem S. Piatonis, quæ post hæc secuta est, in episcopatu S. Eligii contigisse.

quod contigit
post mortem
regis Dago-
berti sub
Clodoveo II

7 Hinc inventio nequit figi ante mortem regis Dagoberti et regnum Clodovei II, cujus anno tertio S. Eligius factus est episcopus. Hinc alius rursum error recentiorum corrigendus, qui æque ac præcedens Officii Tornacensis lectionibus insertus est. Etenim S. Eligius dicitur mausoleum composuisse sumptibus Dagoberti Francorum regis. At Dagobertus erat defunctus, ut ejus id sumptibus non fecerit S. Eligius, sed vel propriis, vel aliorum benefactorum, vel Clodovei regis, cujus tempore facta est inventio. Locus Vitæ S. Eligii, ex quo error profluxit, habetur lib. I cap. 52 et partim allegatus fuit num. 6. Post verba ibidem data sequitur: Adhuc autem et aliorum multorum, sed præcipue B. Martini Turonis civitate, Dagoberto rege impensas præbente, miro opificio ex auro et geminis contextit sepul-

crum etc. Si quis totum locum recte expendit, videbit, illud de sumptibus Dagoberto subministratis referri ad ea, quæ Turonibus dicuntur composita. At recentiores istud retulerunt ad omnia etiam præcedentia. Quod verum esse potest de aliquibus, sed non de SS. Quintino et Piatone, cum facta sint post mortem Dagoberti.

8 Porro nolim quis existimet, ex inventionem corporis inchoatum S. Piatonis cultum. Neque enim dubitare possumus, quin Sanctus antea coleretur, ideoque corpus quæreretur, ut certus sepulcri locus populo innotesceret. Nam hanc fuisse intentionem S. Eligii, dum corpora Sanctorum quærebat, declarat lib. II, cap. 6 S. Audoenus, talemque addit rationem, ut ex hac ipsa innotescat, Sanctos fuisse cultos ante corporum inventionem. Huic itaque viro sanctissimo, inquit, id etiam a Domino concessum erat, ut sanctorum martyrum corpora, quæ per tot sæcula abdita populis hactenus habebantur, eo investigante ac nimio ardore fidei indagante, patefacta proderentur. Siquidem nonnulla venerabantur prius a populo in locis, quibus non erant, et tamen quo in loco certius humata tegerentur, prorsus ignorabatur. Colebantur igitur Sancti martyres, quorum corpora quærebat S. Eligius, sed eorum sepulcra erant ignota, verisimiliter quod metu barbarorum, qui Gallias sæculo quinto et sexto inundarunt, ante sub terra fuissent abscondita, aut ab initio propter gentiles sic sepulta. Ecclesia tamen, in qua erat corpus S. Quintini, videtur nota fuisse, ut colligitur ex prolata inventionis relatione. Sic nota fuerit ecclesia, in qua erat corpus S. Piatonis, eaque verisimiliter jam tunc Sancto erat dicata, et olim supra sepulcrum ejus ædificata.

cultus Sancti
ante erat in-
choatus, et
ecclesia verisimiliter eidem
dicata,

9 Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii de sancto Piaton agit, et de loco, ubi quiescit. Posteriora huc transfero: Quiescit Seclinii in territorio Melantesio, ubi in honorem martyris et primi Apostoli Tornacensium est clericorum sive canonicorum collegium, cujus mentio est in libro III Decretalium. Initium autem jecit S. Eligius. Si hoc velit dicere de collegio canonicorum, probationem non invenio; si de initio ecclesiæ aut cultus S. Piatonis, falsum puto. Elevatio corporis, et exstructio mausolei debetur S. Eligio, ut jam vidimus. At cultus multo antiquior est, et institutio canonicorum forte recentior. Pergit Molanus: Natalem Usuardus habet Calendis Octobris, quem Tornacensis ecclesia eo die et per Octavas celebrat. Translatio vero annue recolitur quarto Calendas Novembris, quam fecit Eligius episcopus, (sed dubitari potest, an forte non sit alia translatio) qui etiam monumentum Martyris mirifice exornavit, ut ex cultu sepulcri ostenderet, quantus sit Martyr apud Deum in curia cæli. Seclinienses celebrant etiam festum elevati capitis feria quinta post Dominicam, qua cantatur introitus Missæ, CANTATE.

quæ modo est
collegiata;
area ibi magnifica,

10 Quod autem ad corporis feretrum attinet, et hoc quidem argenteum, deauratum, et elegans, sed videtur longe recentius, quam ut id esse possit, quod sumptibus Dagoberti regis Francorum divum Eligium aurilicem ante episcopatum susceptum illi confecisse scribit S. Audoenus. Hæc facile admitimus, modo corrigatur, quod dicitur de mausoleo ante episcopatum sumptibus Dagoberti composito. Imo certum est, hodiernum feretrum sive arcam reliquiarum non esse antiquiorum sæculo XV; longeque diversam a mausoleo per S. Eligium constructo. De corpore in eam translato anno 1458 agetur num. 51. De collegio canonicorum consentit Miræus in Fastis Belgicis et Burgundicis ad 1 Februarii pag. 69, ubi de S. Piaton dicit: Et quiescit Seclinii, quod est Flandriæ municipium, in collegiata canonicorum sui nominis basilica. De celebritate cultus in ecclesia Secliniensi plura proferunt Joannes Buzelinus in Annalibus Gallo-Flandriæ, et Joannes Cousin, quem aliqui Latino nomine Cognatum vocant, nos vero Cousinum more nostro vocabimus, in Historia Tornacensi. Et illis aliqua allegabimus post examinata Sancti gesta, ubi agetur de cultus celebritate.

diversa ab
antiquo mau-
soleo, et anno
1458 compo-
sita.

AUCTORE
J. S.
Non modo
Seclini, sed
etiam Torna-
ci sollemnis
est festivitas
S. Piat,

11 *At non soli Seclinienses S. Piatum, cujus corporis notabilem saltem partem possident, religiose honorant, sed eundem tamquam Apostolum suum celebri Officio etiam colunt Tornacenses. In Breviario Tornacensi, quod impressum est sub initium sæculi XVI, festivitatis S. Piat celebritas rubris litteris declaratur in Kalendario. In Officiis propriis sanctorum Patronorum cathedralis Tornacensis, anno 1626 impressis, ponitur Officium duplex cum Octava, et per omnes dies, quibus Officium de S. Pato peragitur, semper aliæ ponuntur lectiones de vita et gloria posthuma Sancti compositæ. In Officiis propriis ejusdem cathedralis, quæ anno 1712 impressæ sunt, ita ad 1 Octobris notatur: In festo S. Piat presbyteri et martyris, diœcesis apostoli et patroni. Triplex majus cum Octava. In Officio autem non modo lectiones secundi nocturni, sed etiam antiphonæ omnes, hymni et responsoria sunt propria, et de gestis Sancti composita; sed reliquis diebus alia non leguntur Sancto propria. Lectiones dicuntur compositæ ex hymnis S. Fulberti episcopi Carnotensis, ex Vita S. Eligii, ex Martyrologio Usuardi, et ex Molano et Miræo.*

ejus gestorum compendium in lectionibus Officii recitant.

E

12 *Eas pro compendio gestorum huc transfero: Piat Beneventi claris parentibus oriundus, puer litteris imbutus totum se Christo subdidit. In adulta ætate constitutus contempsit mundi gloriam, et unica eaque simplici veste sibi reservata, cætera in pauperum usus erogavit. Romam, Deo disponente, profectus, inde a Romano Pontifice cum beato Dionysio et sociis ejus directus est in Gallias ad prædicandam fidem Christi, ubi Tornaci primo, ac deinde in locis vicinis ministerium suum implevit. Triginta virorum millia, ac præterea mulierum et parvulorum multitudinem pene innumeram undis salutaribus abluit. Mansuetus erga omnes, durus erat in se ipsum. Cum vero delatum fuisset præsidii, tantam fidelium copiam Christo subditam fuisse per Piat prædicationem, jussit eum comprehendere. Comprehensus post carcerem, compedes, verbera, cæteraque superata tormenta, cæso capite Tornaci martyrium consummavit Kalendis Octobris in persecutione Maximiani. Sepultus est Seclini, quod est Flandriæ municipium in territorio Medanentensi, eo loco, ubi nunc ecclesia sub ejus invocatione constructa conspicitur: et dum sepulturæ mandaretur, odor gratissimus emanavit. Ibi post trecentos et quinquaginta annos beatus Eligius aurifex, nondum episcopus Tornacensis, grandi labore atque industria sanctum illud corpus invenit: clavosque prolixos, de ejus corpore ablatos, populis in argumentum monstravit. Inventum, sicut Martyrem decuit, eleganter composuit, atque mausoleum desuper auro argenteoque et gemmis fabricavit, sumptibus Dagoberti Francorum regis. Hisce pro majori parte Acta consonant. Ultima jam correctæ sunt num. 6 et 7. De loco martyrii, quod hic Tornaci, figitur, deinde disseretur.*

Sanctus etiam
Carnoti cultus: Carnotensis Officii

F

13 *Carnoti, ubi S. Piatonem in aliquot auctariis Usuardinis annuntiatum vidimus, etiam colitur Officio duplici. Certe in Breviario Carnotensis ecclesiæ anni 1653 legitur ad 1 Octobris Officium duplex de S. Pato, sed sine Octava. In Antiphona ad Magnificat dicitur: Et de corporis præsentia Carnoti clara gloriatur ecclesia. Lectiones secundi nocturni notabiliter differunt a Tornacensibus. Quapropter totas huc transfero: Piat, qui et Piat, Beneventi in Samnitibus natus, Romæ presbyter ordinatus, Aurelii * imperatoris, severi et truculentis principis, decimam persecutionem Christianis inferentis, temporibus cum beatis martyribus Victorico, Fusciano, Regulo, Quinctino, Luciano, Crispino, Crispiniano, et quibusdam aliis in Gallias prædicationis ergo missus est. Aurelio autem sublato, cum Ecclesia aliquantulum respiraret, Carnotum venit, ubi fideles in avita persuasionem perseverantes inveniunt, Diocletiano et Maximiano imperantibus, Tornacum Nerviorum oppidum petiit. In quo non parum temporis demoratus, divini verbi semina*

* Aureliani

spargendo, ejusdem loci populum, Christum adhuc nescientem, sed idolis omnino addictum, ad triginta et amplius hominum millia, mulieribus, et qui sub teneris annis utriusque sexus degebant, non computatis, convertit, quos sanctis præceptis imbutos salutaribus undis abluit.

14 *Crescente vero credentium multitudine, Irenei cujusdam Tornacensis civis, qui prior Christo nomen dederat, domum in templum convertit Deoque dicavit, ibique diaconos, lectores et cantores, qui submissa voce canerent (quod adhuc in ecclesia Carnotensi servatur) constituit. Quod cum Maximianus rescisset, Rictio Varo Nerviorum sub Romanis imperatoribus præfecto mandat, ut, quos supra diximus viros, tamquam perduelles de medio tollat. At fide ipsorum et in tormentis constantia victus, cum nihil se proficere videret, spe cadens, in rogam, quem in Sanctorum perniciem Suessionis paraverat, sese projecit. Quare suffectis tribus aliis præfectis, eos in Belgium misit. Qui Tornacum advenientes, Piatum, velut sceleris auctorem, comprehendere jusserunt. Verum Piat a suis admonitus, eos e suggesto, ut in fide, quam professi erant, manerent, hortatus, secundum Dei verbum cum se subducere vellet, Sicliniumque pergeret, per sicarios de latebris ex improviso erumpentes fustibus primum cum Sanctorum multitudine non parva exceptis, tandem gutture cultris abscisso, glorioso fine consummatus est Kalendis Octobris circa annum Domini trecentiesimum tertium.*

lectiones in aliquot capitibus a Tornacensibus

E

15 *Cum autem avibus ferisque diu expositum ad fontem, Siclinio non procul, sanctum cadaver fuisset, fideles clam sublatum Siclinium detulerunt, ibique sepulturæ mandarunt. Sed cum miraculis clareret, ducentis annis post vel circiter, sancti Eligii Noviomensis episcopi, cui tunc Tornacensis ecclesia suberat, opera sacrum corpus e terra levatum est, et in arcula, ipsius præsulis manu concinnata, depositum. Vigentibus vero in Belgio bellis, Carnotenses quidam milites ipsum ex argentea theca ad ligneam arculam translatum, Carnotum advexerunt, ubi adhuc integrum, quasi recenti in gutture, et non obducta cicatrice, visitur ac colitur, miraculis jugiter clarum. Ejus namque Sancti precibus et ope adversus pluvias aerisque intemperiem non minima omnis regio commoda sentit. Hæc gestorum Sancti relatio differt ab altera, primo quod Sanctus Carnotum deducitur, antequam venit Tornacum: secundo quod inter socios, quibuscum Roma in Galliam profectus est, non numeratur S. Dionysius, sed pro eodem alii plures substituantur. Tertio hic S. Piat dicitur Roma discessisse Aurelio, pro quo legendum videtur Aureliano; at in priori elogio tempus discessus non exprimitur. Quarto demum mors hic Sancto illata dicitur per sicarios et in via; alias vero per legitimam potestatem et Tornaci. Plura interim mitto: nam quid probabilius videatur de singulis capitibus, examinabo inferius, sicut et de corporis possessione, de qua multis abhinc sæculis inter Seclinienses vel Tornacenses et Carnotenses fuit controversia.*

et ab Actis sunt diversa.

F

§ II. Acta triplicia, quæ cum hymno Fulberti Carnotensis collata, aliis alia sunt meliora: nulla tamen satis vetusta. Ex his edenda vetustiora.

Acta S. Piat, quæ necdum impressa vidimus, habemus in duobus codicibus nostris, et in pluribus apographis aliunde acceptis. Dum autem omnia hæc invicem diligenter conferebam, unum dumtaxat reperio exemplar, quod reliquis omnibus multo vetustius existimare possum. Ratio est, quia multum consonat hymno, quem de S. Pato scripsit Fulbertus Carnotensis episcopus, ut verisimile sit, Acta illa Fulberto præluxisse: neque enim credibile est, Fulbertum sine vetustiori documento hymnum de Sancto composuisse. Cum autem Hymnus ille præcipua contineat Vitæ capita,

Acta Sancti varia: unum exemplar ceteris vetustius consonat

A capita, et plusculum ab erudito et pio scriptore auctoritatis accipiat, quam habere valeant Acta, a scriptoribus anonymis iisque non satis velustis concinnata, totum huc transfero, ut et pro censura Actorum, et pro dubiis mox excutiendis, lumen offerat. Inter Opera Fulberti Carnotensis, impressa Parisiis anno 1608, sub hoc titulo, De sancto Piatō Hymnus, fol. 172 sic legitur.

cum hymno
Fulberti
Carnotensis
hic recitato,

17 In tellure Beneventi claris ortus patribus, insignis mundo Piatūs sacris fultus moribus :

Mox puer Christum sequendo admirandis nisibus insignis, post adultus vilipendit vanam mundi gloriam, de suis nil reservans præter vestem simplicem.

Sed quæcumque possidebat dans fomentis pauperum, nescius Romam pergit, jam vir exstans, illic et conjungitur Dionysio suisque sanctis consolalibus.

Sic in cœtum tantorum virorum lumen viget additus Dionysio, his perfectis prædicare Christum genti Gallicæ.

Tornacum versus Piatūs se direxit inclytus, cum Parisiis iret beatus Dionysius.

Tornaco ergo diffundendo late sancti verbi semina, Christo convertit virorum ter dena millia,

B Præter parvos, et secundi sexus turbam maximam Christicolum, geminis inter hæc coruscans virtutum miraculis.

Edomabat parcitate duras vires corporis, ut frangendo roboratus hosti non succumberet, et illum fortiter debellaret.

At cæsar Maximianus, ut Piatī hausit famam virulentis auribus, comprehendere iussit eum ad necandum protinus.

Utque fama est, ille militare promptus, atque vinci nescius, nexus vicit, flagra vicit, et omnes impetus.

Decollatur namque tandem læto cœtu martyrum, palmam gessit laureatus ad cæli palatium. Dumque gleba conderetur gloriosi corpus Martyris, fusus odor est superni circumcirca nectaris,

Ne quid mundus hæsitaret de salute spiritus, cujus caro tunc probabat regnare cœlitus. Hactenus Fulbertus, in cujus hymnum menda irrepsisse suspicor. Nihil tamen ausim corrigere.

scriptumque
est incerto
tempore.

C 18 Si modo unum ex apographis cum hoc cōferamus hymno, omnia in hymno asserta in illis quoque Actis reperiemus, sed pluribus verbis exposita. Quapropter ex his Actis sua desumpsisse Fulbertum existimo. Qua vero ætate fuerint scripta, non tam facile dicere possumus. At saltem suspicor, scripta fuisse, antequam nata erat sententia, quæ S. Dionysium Parisiensem cum Areopagita confudit, sive ante Hilduinum abbatem S. Dionysii, qui sæculo ix Parisiensem Dionysium voluit facere Areopagitam. Nam auctor Actorum S. Piatum S. Dionysii socium existimavit aut discipulum, et vel sic martyrem sub Maximiano. At id non congruit cum opinione eorum, qui S. Dionysium ad sæculum primum retulerunt. Aliunde vero clarum est, Anonymum nostrum scripsisse multo tempore post martyrium S. Piatī, de cujus prædicationibus admodum jejune et confuse loquitur. Id magis etiam liquet ex relatis de martyrio : nam nihil habet de tormentis Sancto per clavos illatis, de quibus tamen dubitare non possumus ob clavos in Sancti corpore inventos ■ S. Eligio. Hinc itaque suspicarer, Acta fuisse scripta ante inventionem corporis, quæ figenda est non diu ante medium sæculi vii. At huic suspicioni obstat locus Actorum de martyribus Thebæis, qui clare desumptus est ex interpolatis S. Mauriti Actis, ad 22 Septembris apud nos secundo loco editis : nam eadem omnino sunt pleraque verba. Cum autem hæc Acta tam vetusta non sint, ut ex iis sua haurire potuerit Anonymus noster ante corpus a S. Eligio inventum; restat, ut dicamus, scripta esse diu post corporis inventionem, de qua Anonymus non meminit. Quocumque tempore fuerint scripta, sive sæculo vii sive inchoato ix, saltem multo vetustiora videntur, quam alia interpolata, de quibus mox dicam.

19 Tillemontius tom. IV in S. Dionysio observat, Acta S. Piatonis, quæ viderat, admodum similia esse Actis S. Jonii, de quo apud nos ad § Augusti. Bailletus in Tabula critica ad hunc diem similia dicit Actis S. Luciani et S. Jonii. Hinc Sollerius noster in Usuardo in observationibus ad hunc diem ait : Acta Piatonis suspecta sunt, quod ex aliis consimilibus profluxisse videantur, sed de ea controversia suo loco agendum erit. Clarius idem asseruit Bosschius noster ad § Augusti in S. Jonio, ibique in Commentario num. 7 evidenter probavit, Acta S. Jonii ex vulgatis S. Luciani Actis imperite fuisse consarcinata, hæc subjungens : Nam plura proferemus, cum ad Januarium liberiore, quam olim fas erat, censura redibitur : vel forte etiam cum de S. Piatō seu Piatone agetur ad diem 1 Octobris : nam et ibi multa sunt cum hisce Actis communia, non re tantummodo, sed etiam verbis. Hac de causa diligenter contuli manuscripta S. Piatonis Acta cum impressis ad 8 Januarii geminis Actis S. Luciani, et non modo omnia, quæ ad martyrium S. Piatī spectant, consona reperi iis, quæ traduntur de martyrio S. Luciani in Actis secundo loco impressis, et partim etiam in primis, sed etiam alia nonnulla. Acta vero interpolata S. Piatonis, de quibus mox dicam, in pluribus etiam semilia sunt Actis S. Luciani apud nos secundis. Hæc non modicam mihi dubitationem injiciunt. At prius loquamur de aliis exemplaribus Actorum S. Piatī.

AUCTORE
J. S.
Acta S. Piatī
in multis con-
sonant Actis
S. Luciani et
S. Jonii :

E 20 In duobus codicibus nostris, qui videntur scripti sæculo xiii, altero notato P. Ms. 139, altero Q. Ms. 3, leguntur Acta S. Piatī, multis interpolationibus amplificata. Eodem fere modo interpolata habemus in apographo Cisoniano, quod collatum est cum codice Ms. Bonifontis. Omnia hæc, inquam, interpolata sunt, sed non eodem prorsus modo. Nam in priori codice nostro martyrium S. Piatī figitur sub Maximiano; nec ullus apparet anachronismus. At in altero ■ Diocletiano, qui sub initium Actorum tamquam primus imperator in omnibus memoratur, deinde recurritur ad Julianum cæsarem, sub quo passus fuerit Sanctus. Idem anachronismus ex codice aliquo notatus est ad apographum : idem quoque reperitur in Actis S. Luciani secundo loco editis, aut certo S. Luciani martyrium, etsi cum S. Dionysio in Gallias venisse dicatur, perperam ibi figitur sub Juliano apostata. Habemus et Acta breviora ex Ms. Ultrajectino ecclesiæ S. Salvatoris, quibus hic præfixus est titulus : Martyrium S. Piatī vel Piatonis Tornacensis episcopi. Initio tamen a S. Dionysio presbyter ordinatus dicitur, et nullum aliud verbum de episcopatu ejus in Actis occurrit. Sunt autem hæc Acta compendium primorum, quod verisimiliter pro lectionibus Officii ex iis desumptum fuit; et nihil habent particulare, nisi quod Julianum pro Maximiano substituunt persecutorem. Tale fere compendium habemus ex Ms. Lectionario ecclesiæ Audomarenensis, non admodum vetusto, in quo similiter Julianus cæsar pro Maximiano substituitur persecutor.

varia Actorum
exemplaria
interpolata.

F 21 Jam vero ex supra dictis habemus, confusionem esse in Actis SS. Luciani et Piatonis, imo et Jonii, multaque ex gestis, maxime in martyrio, quæ de uno primum fuerant scripta, deinde ad alios fuisse translata. Hoc satis certum videtur de S. Jonio, cujus nomen vetustis martyrologis fuit ignotum, et satis indicatum ad § Augusti. Res magis ambigua est de SS. Piatō et Luciano. Nam Acta S. Piatī, prout habentur in apographo edendo, recte cohærent sine ullo anachronismo, cum Piatūs dicatur a S. Dionysio ordinatus presbyter, et post fidem Tornaci prædicatam sub Maximiano passus. Præterea hymnus Fulberti Carnotensis, qui floruit sub initium sæculi xi, præcipua Actorum capita asserit, ut ex iis videatur compositis. Nihil quoque est in illis Actis, quod per se omnino improbabile dici debeat. Itaque hisce rationibus Acta viderentur potius de S. Piatō ab initio composita, quam partim ex Actis S. Luciani ad ipsum translata; nisi aliunde rationes dubitandi se offerrent. Nam in Actis solum dicitur virgis cæsus et capite minutus. At S. Eligius ex invento Sancti corpore

Cum Acta
S. Piatī melius
cohæreant, et
de se magis
probabilia
sint,

AUCTORE
J. S.

corpore clavos prolixos extraxit, ut verisimile fiat, iis graviora tormenta passum esse S. Piatum, sicut inferius dicam. Hæc præcipua ratio est, quæ me reddit dubium. At nec Fulbertus istud supplicium memoravit, ideoque existimare possumus, scriptori Actorum non innotuisse, nisi postrema supplicia, quibus Vita Sancto fuit erepta. Quapropter, omnibus consideratis, magis probabile videtur, laudata Acta de S. Piatō fuisse primum conscripta, et ex iis postmodum consarcinata fuisse Acta S. Luciani secundo loco edita, mutatis nominibus locorum et personarum, nonnullisque additis; ex hac vero S. Luciani Vita, quæ altera videtur vetustior, nonnulla deinde illata in editam primo loco, quæ S. Lucianum cum S. Dionysio refert ad sæculum 1.

quam Acta
S. Luciani
anachroni-
smis laboran-
tia,

22 Etenim utraque S. Luciani Vita multo magis improbabilis est, quam sint Acta non interpolata S. Piat; utraque multum abest a recta chronotaxi. Tillemontius tom. IV Nota 1 in S. Lucianum Bellovacensem ait, primo loco editam fabulis plenam esse, secundam vero, quam vetustiore credit, minus quidem vitiosam, multis tamen laborare assertis improbabilibus, quæ recenset. Primum est, quod S. Lucianus dicitur venisse in Galliam dum S. Dionysio, et martyrio coronatus sub Juliano cæsare: hoc ultimum, quod prorsus improbabile est, non invenitur in edendis S. Piatonis Actis. Alterum, quod S. Lucianus dicitur convertisse triginta hominum millia, exceptis mulieribus. Hoc non æque omnibus improbabile videbitur, idemque asseritur de S. Piatone non solum in Actis, sed etiam a Fulberto Carnotensi. Multorum conversio per S. Piatum infra magis probabitur. Tertium prorsus ridiculum rursus abest ab Actis S. Piat: nam Julianus cæsar intellexisse dicitur, Roma egressum Lucianum ad fidem prædicandam, misisseque hac de causa tres ex suis ministris, qui Sanctum quærerent. Tres vero illi post multam inquisitionem tandem intellexisse finguntur, eum prædicare in Gallia, quam et intrasse et Bellovacum usque venisse asseruntur. Ad has ineptias accedit aliud assertum improbabile, videlicet quod S. Lucianus post mortem caput amputatum tribus fere milliaribus portaverit. Hoc iterum abest ab Actis S. Piat, in quibus omnia recte coherant, omnia saltem probabilia videri possunt.

probabilius
de S. Piatō
primum scri-
pta sunt:
quomodo sint
mienda.

23 Hisce de causis probabilius mihi fit, de S. Piatō conscripta esse Acta, prout ea non interpolata habemus. Nam sic recte coherant, et saltem aperte fabulosa non sunt. Nolim tamen id prorsus certum dicere, neque indubitata fidem Actis nostris vindicare, quia diu post martyrium Sancti conscripta sunt, forte sæculo VIII aut IX. Ea edam ex apographo Chiffletii. Porro ut studiosus lector melius perspiciat, quibus augmentis postea fuerint depravata, ex codicibus nostris et alio apographo præcipua auctaria in Annotatis recitabo. Interpolationes vero istas suspicor esse sæculo XII vetustiores, quoniam ante lectiones Officii, quæ anno 1626 pro ecclesia Tornacensi concinnatæ sunt, unde eæ fuerint compositæ, insinuat his verbis: Ex libris manuscriptis et editis, Vitis Martyris, una a clero Secliniensi dicata Simoni episcopo Tornacensi et Noviomensi etc. Cum aliis laudatur Vita a clero Secliniensi oblata Simoni episcopo Tornacensi et Noviomensi, qui episcopatum gessit ante medium sæculi XII. Itaque Acta quædam Seclinii concinnata sunt ante medium sæculi XII. In Actis autem Secliniensibus plura habentur, quam in nostris interpolatis, ut hæc vetustiora videantur. Quæ ad interpolata quoque Acta addiderunt de S. Piatō scriptores recentiores, prius per ordinem examinabimus.

§ III. Sancti gesta ordine chronologico examinata usque ad mortem.

Patria San-
cti, nomen,
virtutes Pue-
ri:

De patria S. Piat nulla est controversia. Nam Beneventi finibus natus dicitur in Actis, et eodem sensu a Fulberto in tellure Beneventi, Hinc recentiores passim Beneventi natum dicunt, nec refert,

utrum in ea Italiæ urbe natus sit, an in ejus territorio. Secundum Acta nomen Sancto puero fuit Pius ante baptismum, sed in baptismo dictus fuit Piat. Nomen etiam Piatō et Piaton subinde scribitur. Mores Sancti in pueritia et adolescentia multum laudantur in Actis, quibus tamen addita sunt nonnulla, quæ hac de causa non æque sunt probabilia, aut potius pro incertis haberi debent. Nam illa ipsa, quæ in Actis de Pueri moribus leguntur, solum ut probabilia habenda, cum ætas scriptoris indubitata fidem similibus rebus asserere nequeat. Ex iis vero, quæ postmodum addita et supra verisimilitudinem etiam exaggerata, rigida sunt Piat jejunia. Hisce et vitam monasticam in Officio anni 1626 additam reperio. In scripto, quod eo tempore ad Rosweydam nostrum fuit missum, de jejuniis ita legitur: Hanc sibi jejunii rationem imposuit, quam et tota vita sectatus est, ut cibario pane et aqua crudisque oleribus victaret; id etiam Quadragesimæ tempore addens, ut bis tantum in hebdomada, die videlicet Dominica et feria quinta, vesceretur. Qui post multa sæcula prioribus Actis talia addiderunt, ne cogitarunt quidem, viris Apostolicis a Christo mandatum non esse, ut tantum bis in hebdomada per Quadragesimam manducarent, sed alia plane præcepta, ardua illa quidem, humanis tamen viribus accommodata.

25 De tempore, quo natus est Sanctus, nihil habemus, nisi quod ex tempore martyrii conjicere possumus, inter principium et medium sæculi III natum esse. Usuardus, num. 1 allegatus, asserit, S. Piatum cum S. Dionysio ejusque sociis in Galliam venisse ad prædicandum Evangelium. Id ex Actis verisimiliter collegit. Acta tamen non sunt necessario sic explicanda: nam solum dicunt, presbyterum ordinatum a S. Dionysio, postquam Roma erat egressus, ut secundum Acta videatur ordinatio collocanda in Gallia. Itaque potuit in minori clericatus gradu S. Dionysium ab initio comitari, et post aliquot annos ordinari presbyter. Potuit etiam post S. Dionysium, dudum in Gallia prædicantem, cum aliis accedere, et tunc ab eo presbyter ordinari. Primum tamen videtur probabilius, quia S. Piat dicitur Tornacum profectus, quando S. Dionysius Lutetiam Parisiorum adiit. Verum de tempore, quo S. Dionysius venit in Galliam, necdum nobis certo constat, licet dicere possimus lato loquendi modo, eum venisse circa medium sæculi III: quod cum Actis S. Piat recte congruit. Nam aliquot annis apud S. Dionysium, qui forte non statim Parisios adiit, manere potuit, susceptoque deinde presbyteratu, Tornacum proficisci, ibique prædicare. Qui medio ævo noluerunt S. Piatum cum S. Dionysio conjungere, non merentur fidem, quia id tantum fecerunt, quod Dionysium ad tempora Apostolorum referre vellent.

26 De fructu prædicationis S. Piat Acta num. 11 dicunt: Jam enim conversi fuerant per Sanctum in Gallias * amplius quam triginta millia virorum, exceptis parvulis et mulieribus. Idem asserit Fulbertus Carnotensis. Tantus conversorum numerus Tillemontio visus est incredibilis in S. Luciano, ut supra dictum. Potest revera numerus aliquid amplificationis habere, cum scriptor non sit coævus. Attamen considerandum est, Tornacum jam tum urbem fuisse notabilem, ut observatum est ad 20 Februarii in S. Eleuthero episcopo Tornacensi; et non in una urbe tot homines dici conversos, sed in Galliis, sive in pluribus urbibus et oppidis, maxime tamen Tornaci. Præterea prædicatio S. Piat videtur diuturna admodum fuisse, cum passus demum sit sub Maximiano, ut numerus conversorum jam dictus, etiamsi minime certus, saltem non sit incredibilis. Vita prima S. Eleutherii de S. Piat sic exorditur: Temporibus imperatorum Diocletiani et Maximiani per universum orbem maxima seditio Christiani nominis exorta est. Illis igitur diebus vir venerabilis Piat ab urbe Roma egressus cum suis comparibus, Galliis ad prædicandum venit, Tornaci resedit. Quanta fecerit, vestræ fraternitati non latuit. Omnibus enim Christi virtutem euangelizavit, divini spargendo semina verbi mystica documenta paganis

E
presbyter or-
dinatus fuit
a S. Dionysio.
probabilius in
Gallia:

F
plurimos
Tornaci et in
locis vicinis
* Galliis

AUCTORE
J. S.

A paganis manifestavit. Quid plura? Denique multi per eum crediderunt; multi ab eo baptizati sunt; multi cum eodem Martyre pro Christi nomine interempti sunt. Addit inter conversos unum ex progenitoribus S. Eleutherii.

ad fidem convertit.

27 Leguntur eadem in secunda Vita, cujus initium apud nos prætermisum. In Vita tertia Guibertus, eruditus sæculi xiii scriptor ex ordine Minorum, num. 4 de S. Piatu et aliis ejusdem temporis fidei prædicatoribus ita loquitur: Sic postmodum Parisiensem populum Dionysius cum sociis, Lucianus Belvacensem expetiit, Ambianensem Quintinus, Suessionensem Crispinus et Crispinianus; Piatu vero populum Tornacensem. Qui cum esset nobilis genere, sed nobilior fide, Beneventanus origine, prædicator officio, dulcis eloquio, martyr desiderio, sed apostolus zelo, gentes indomitas et incultas post multam prædicationis instantiam convertit ad fidei disciplinam. Regnantibus autem Diocletiano et Maximiano, post multa genera tormentorum, tandem præcisione capitis in eodem territorio Tornacensi meruit obtinere desideratum diutius bravium et coronam, relinquens post ejus martyrium filios et nepotes, quos per Euangelium in Christo genitos suæ reddidit gloriæ participes, et fidei Catholicæ confessores. Hæc satis insinuant, opinionem Tornacensium semper fuisse, ingenti cum fructu et longo tempore apud Tornacenses prædicasse S. Piatum, etiamsi postea nascens illa ecclesia multum passa sit detrimenti, quod gentilium persecutio non solum Piatum, sed alios quoque multos ab eo conversos abstulerit, et Christianos deinde Tornaco expulerit, ut pluribus narratur in laudatis S. Eleutherii Vitis. Ceterum quæ in prima S. Eleutherii Vita de temporibus Diocletiani et Maximiani dicuntur, referenda non sunt ad S. Piatu aduentum in Galliam, licet verba ipsa id videantur innuere, sed ad tempus martyrii et ad ultimam prædicationis S. Piatu tempora. Nam scriptor non agit de S. Piatu, nisi occasione S. Eleutherii, ideoque breviter tantum pauca de ipso perstrinxit.

Antiquiora omnia monumenta S. Piatu dicunt presbyterum;

28 Verum alia modo ingeritur a neotericis controversia, quæ breviter examinanda venit, priusquam agamus de martyrio. Anno 1619 Tornaci impressum est Opusculum Gallicum, cui hic titulus est, Latine redditus: Assertio episcopatus S. Piatu, apostoli et primi episcopi Tornacensis, ac loci, in quo requiescunt ejus reliquiæ. Auctor anonymus, ut indicat titulus, totis viribus laborat, ut dignitatem episcopalem Sancto vindicet. At provinciam plane difficilem in se suscepit. Nam omnis antiquitas ejus opinioni contraria est. Tam Vita edenda, quam exemplaria interpolata, de S. Piatu loquuntur, tamquam de presbytero, et a S. Dionysio presbyterum ordinatum dicunt. De episcopatu postmodum suscepto altum silent. Usuardus similiter presbyterum vocat, uti et Martyrologia fere omnia, quæ allegavi § 1. Accedunt jam laudatæ S. Eleutherii Vitæ, in quibus S. Piatu numquam vocatur episcopus. Præterea Guibertus in Vita tertia num. 11 de Theodoro, in cujus deinde locum subrogatus est S. Eleutherius ait, Theodorus in primum episcopum Tornacensem a paucis fidelibus confirmatur. Si Theodorus primus credebatur a scriptore illo Tornacensi, necdum sæculo xiii, quo ille scribebat, nata apud Tornacenses erat opinio de episcopatu S. Piatu. Imo nec postea in Breviariis Tornacensibus episcopatum S. Piatu assertum invenio. Certe in Officio, quod anno 1712 impressum est, presbyter nominatur. Attamen videamus, quid anonymus ille attulerit ad asserendam S. Piatu dignitatem episcopalem.

argumenta vero allata

29 Post alia multa pag. 56 ea de re incipit disputare. Primum autem argumentum sumit a scriptoribus aliquot recentissimis, ex quibus unum nominat, nec tamen verba adducit. Horum numerum auget pag. 42 per omnes illos, qui presbyterum vocarunt. Hi sane plures sunt et vetustiores, sed perperam pro episcopatu S. Piatu allegantur, cum contra illius episcopatum loquantur. Nam quod observat Anonymus, episcopos olim etiam presbyteros fuisse vocatos; ve-

Octobris Tomus I.

rum quidem est pro primo aut secundo æræ Christianæ sæculo, non item pro quarto, quinto, aut posterioribus omnibus, quibus vixerunt, qui S. Piatu vocarunt presbyterum. Tum profert picturas, in quibus ornamenta episcopalia S. Piatu tributa sunt. At nec admodum antiquæ sunt illæ: et novimus, pictores sibi multa licita semper credidisse. Leve rursum est argumentum, quod pag. 49 petit ex sigillo capituli Secliniensis, in quo S. Piatu exhibetur cum ornatu episcopali: nam sigillum istud non satis est vetustum ad fidem de episcopatu faciendam.

30 Addit pag. 44 aliqua de Officio et Missa, quæ nec satis sunt vetusta, et nihil probarent, si vetusta essent. Recitat pag. 45 orationem ex Breviario Cameracensi, sed frustra. Nam in illa oratione sex simul Sancti memorantur, tres episcopi, Remigius, Vedastus, Germanus, et eorum, qui primi nominantur, causa additur pontificum. Idem dicendum de omnibus orationibus, quas ibi subjungit. Nam in omnibus etiam nominatur S. Bavo, qui certo non fuit episcopus. Quod autem ait anonymus non posse voce confessorum comprehendere S. Piatum, verum est; sed id ipsum probat, vocem pontificum æque orationi potuisse inferi ac vocem confessorum, etiamsi neutra omnibus congruat. Itaque neque illo argumento aliquid probatur, et si revera aliquid probaret de mente illius, qui Breviarium composuit, vel sic exigua esset auctoritas particularis Breviarii contra antiquitatem.

pro Sancti episcopatu levissima sunt,

31 Post levia illa argumenta, quæ unico verbo rejici possunt, quod omnia ex recentibus monumentis sint petita, contra Cousinum, qui cap. 19 quæstionem examinat et S. Piatu negat episcopum, fortius in speciem pugnare incipit Anonymus. At illa ejus argumenta, cum solum petantur ex assertis Cousini aliorumque recentiorum, quæ minime certa credimus, nos ne tangunt quidem. Ait nimirum, S. Chrysolium (de quo apud nos ad 7 Februarii) et S. Eubertum (de quo ad 1 Februarii) episcopos dici levibus solum argumentis; episcopatum vero S. Piatu non admitti, nisi demonstrationes certæ afferantur. At illi saltem ab antiquioribus numquam videntur dicti presbyteri, sicut S. Piatu in omnibus vetustioribus monumentis presbyter vocatur. Itaque traditio, secundum quam coluntur ut episcopi, facilius admitti potest, quod illi traditioni antiqua monumenta non repugnent. Ait iterum, SS. Chrysolium et Eubertum passim haberi pro sociis S. Piatu in prædicatione; Piatu vero primum ab omnibus nominari, ut episcopus dici debeat, cum illi, ante quos nominatur, pro episcopis habeantur. Hoc argumentum alibi etiam objectum vidi; valetque contra eos, qui omnia de SS. Chrysolio et Euberto a neotericis dicta pro compertis habent.

Aliud argumentum, ab episcopatu SS. Chrysolii et Euberti,

32 At ego non inveni ullum argumentum, quo probare valeam, tres illos Sanctos eodem prorsus tempore Tornaci, et in ejus vicinia prædicasse, cum in documentis vetustioribus altum de Chrysolio et Euberto sit silentium. Si autem S. Piatu Tornaci primus cæpit prædicare, ut antiquiora monumenta habent, non est mirum, primum quoque nominari, etiamsi solum sit presbyter, alii vero credantur episcopi. Horum quoque episcopatum certis argumentis probare non possumus. Nihil tamen occurrit, cur episcopos fuisse negemus, cum a multo tempore colantur, ut episcopi et martyres. Nulla quoque est ratio, qua negemus fidem ab ipsis in illis partibus prædicatam, aut id factum, imperante Diocletiano. Etenim aliqui ex fidei prædicatoribus, qui erant per omnes fere Galliarum provincias eo tempore dispersi, intellecto martyrio S. Piatu, ad illud territorium accurrere potuerunt, ut periclitanti ecclesiæ opem ferrent, et sic aut cito aut post aliquot annos in manus persecutorum incidere. Nam persecutio illa, quam Maximianus in Gallia excitavit, videtur ad aliquot annos continuata, ut in eadem et alii potuerint coronari post S. Piatu in territorio Tornacensi. Præterea generalis persecutio Diocletiani, quæ inchoata est anno 303, minus quidem sævit in Gallia, quod eam administraret Constantius cæsar, aliquos

petitum, nihil pro S. Piatu evincit,

AUCTORE
J. S.

tamen etiam in Galliis abstulisse videtur, ut SS. Eubertus et Chrysolius in hac pati potuerint, si sub Diocletiano ad coronam pervenerint. Verum, ut jam dixi, non habemus de iis documenta satis certa. Ex dictis colliget studiosus lector, ex horum episcopatu nihil legitime inferri posse pro episcopatu S. Piat, de quo non solum silenti vetustiora documenta, sed cui vetustiora monumenta etiam sunt contraria.

ut ejus episcopatus nequeat idoneis argumentis probari:

33 Aliud argumentum Anonymus fuisse prosequitur a pag. 57, ut ex officiis episcopalibus, quæ obivit S. Piat, episcopum fuisse ostendat. Verum liceat breviter dicere, nullum in documentis vetustis tribui S. Piat ministerium, quod presbyter obire non poterat. Certe prædicatio fidei, quæ prima allegatur, licita erat presbyteris ad prædicandam fidem missis. Consecratio ecclesiæ, quam etiam S. Piat attribuere vult auctor, non probatur ullo monumento idoneo. Profert quidem scriptum anni 1090, ut ait, in quo cellulæ fit mentio, a Piat D. Virgini matri dicatæ consecratæque. At scriptum istud, octo integris sæculis S. Piat posterius, nequit multum habere auctoritatis, et forte solum vult, curasse S. Piatum, ut consecratio fieret; sicut principes eo sensu ecclesias consecrare aut dicare aliquando asseruntur. Si in eodem scripto, ut innuit Anonymus, dicitur presbyteros consecrasse aut constituisse, id eodem modo exponi potest, si tanti est faciendum scriptum sæculi XI.

B Postea Anonymus ad alia procedit, nec plura disserit ad asserendum S. Piat episcopatum. Non attulit autem ullum alicujus vetustatis documentum, in quo Sancti episcopatus asseritur. Verba ex matricula Cartusiæ Ultrajectinæ num. 4 data, quibus episcopus vocatur S. Piat, spectant ad principium circiter sæculi XV, ut illa quoque pondus habere nequeant. Itaque cum in omnibus vetustioribus documentis solum presbyter vocetur S. Piat, nullibi episcopus, recte ecclesia Tornacensis fecisse videtur, quod etiam in Officio anni 1712 antiquum Sancti titulum non mutaverit.

sicut nec ejus prædicatio apud Carnotenses.

54 Quemadmodum non ausim dignitatem episcopalem S. Piat attribuere, quod illa caret testimonio vetusto; sic eadem de causa dicere nequeo cum Officio Carnotensi, dato num. 15, Sanctum venisse Carnotum, ut ibidem prædicaret, priusquam Tornacum proficisceretur. Video quidem, in Tornacensi Officio anni 1626 eam opinionem fuisse admissam: sed id factum est post multam dubitationem, ut disco ex litteris ea de re ad Rosweydam nostrum ante compositum istud Officium scriptis. Certe de prædicatione S. Piat apud Carnotenses nihil habent Acta edenda, nihil interpolata, nihil ipse Fulbertus Carnotensis episcopus, qui prædicationem S. Piat in civitate sua episcopali non debebat prætermittere, si eam in monumento aliquo antiquo assertam invenerat et veram credebat. Quapropter in Tornacensi Officio anni 1712 rectius iterum omissa est prædicatio S. Piat apud Carnotenses. Non quidem incredibile est, Sanctum in aliis Galliarum civitatibus prædicasse, priusquam veniret Tornacum. Verum quod vetustiora documenta non habent, non debemus temere divinando post tot sæcula quærere.

Passus est Sanctus tempore imperantis Diocletiani,

55 Restant inquirenda aliqua de tempore, loco, et aliis martyrii adjunctis. De tempore consonant Acta cum recentioribus, sub imperio Diocletiani passum esse S. Piatum. Exemplaria aliquot interpolata, in quibus Julianus cæsar, qui Augustus potius erat dicendus, persecutionem movisse dicitur, non merentur multum attentionis, cum in illis ipsis initio Diocletianus nominetur, a quo nimium distat imperium Juliani, et in iisdem rursus S. Piat jungatur cum S. Dionysio, qui sæculo III passus est. Itaque interpolator, qui Julianum cæsarem in Acta intrusit, id fecisse censendus est ex sola ignorantia, qua ex præfecto aliquo Juliano confinxit famosum Julianum apostatam, qui primum cæsar factus est anno 360, et anno sequenti augustus. Petrus de Natalibus, qui bis de S. Piat diversimode egit, lib. XI cap. 56 ait, passum sub Domitiani imperatoris persecutione, sed ex errore eorum, qui S. Dionysium ad ea tempora retulerunt. Itaque indubitanter dicendum, sub

Diocletiani et Maximiani Herculii imperio passum esse S. Piatum, ut habent ejus Acta, etiam interpolata, et Fulbertus Carnotensis, quamvis aliqui sub Maximiano recte passum dicant, quod is priorem in Gallia persecutionem moverit. Consonant quoque Acta S. Eleutherii superius allegata.

56 Porro imperium Diocletiani ultra viginti annos extenditur, nimirum ab anno 284 usque in annum 305; et Maximianus, ubi consors imperii factus erata Diocletiano, venit in Galliam anno 286 contra Amandum et Elianum rebellantes, de quibus in Actis fit mentio. Illo ipso tempore Maximianus in Galliis Christianos atrociter persequi cepit, usus ad id opera Rictii Vari, hominis crudelitæ sua famosi, et aliorum præsectorum. Hæc persecutio ad aliquot annos continuata est, et probabilis est, in illa passum esse S. Piatum, quam in generali persecutione Diocletiani, quæ capta est anno 305. Hinc Tillemontius in indice chronologico annum 287 martyrio S. Piat assignat. Acta ipsa insinuant, in illa Maximiani persecutione coronatum esse S. Piatum, cum memorando Maximiani in Gallias adventum contra Amandum et Elianum, tum asserendo persecutores a Maximiano fuisse missos. Præterea constat, Maximianum ab anno 287 in illis Galliarum partibus fuisse, ut omnia recte congruant ad figendum S. Piat martyrium anno 287, aut uno ex proxime sequentibus usque ad annum 292, quo Constantius cæsar Galliam administrandam suscepit. Accedit ætas S. Piat, quæ magis huic epochæ favet, quam anno 305 aut 304. Si enim circa medium sæculi III venit in Galliam cum S. Dionysio, et eo tempore annos ætatis solum triginta numerabat, in senium vergebat anno 287, ut probabilis sit, circa id tempus martyrio coronatum, quam superfuisse usque ad annum 305 aut 304. Hanc tamen epocham asserere ex neoteris voluit Anonymus assertor episcopatus S. Piat. At magis etiam repugnant dicta superius de Maximiano: nam nec anno 305 nec 304 Maximianus fuit in Gallia Belgica, aut in ejus vicinia, nec ibi mandata dedit.

et probabilis anno 287, aut alio ex proxime sequentibus;

57 Cousinus cap. 16 disserit de tempore, quo S. Piat venit in Galliam, et quo deinde martyrio coronatus est. Non existimat, Sanctum venisse cum S. Dionysio, quod hunc referat ad sæculum I, sed hac de re jam egimus. Mox vero adventum S. Piat in Galliam figere nititur post martyrium legionis Thebææ, quia in Actis prius narratur martyrium Thebæorum, quam referatur adventus S. Piat in Galliam cum SS. Dionysio et Quintino. At ea Actorum expositio non videtur probabilis: nam Acta martyrium Thebæorum referunt, ut insinuent, in qua persecutione S. Piat occubuerit, non vero, ut designent tempus, quo venit in Galliam. Tum allegat verba Herimanni abbatis S. Martini Tornacensis, qui floruit sæculo XII, et ait fidem Tornaci prædicatam a B. Piatone anno fere tercentesimo ab Incarnatione Domini. Addit verba alterius abbatis, qui sæculo XIV hæc de S. Piat adventu scripsit. Anno trecentesimo venit B. Piat a Roma prædicando fidem usque ad civitatem Tornacensem, quæ tunc temporis gentilis erat, et fuit ibidem capite truncatus etc. Si hæc auctoritates essent alicujus ponderis, figendum esset Sancti martyrium in generali persecutione anno 305 aut 304. At Cousinus maluit offerre annum 299, nescio qua consecutione: nam sic martyrium figitur ante adventum, aut certe eoque tempore Tornaci prædicare potuisset Sanctus. Verum laudati abbates sæculo XII et XIV non tam accurate noverant tempus conversi Tornaci et persecutionis per Maximianum in Gallia excitatæ, ut nos remorari debeant, aut inducere possint ad figendum Sancti martyrium eo tempore, quo dicta persecutio cessaverat.

E

non anno 299 aut 303 aut 304;

F

58 Dies, quo occisus est S. Piat, in Actis memoratus est et martyrologorum consensu confirmatus. Nam Sanctus legitur passus Kalendis Octobris, eoque die festività ejus semper ab immemorabili tempore celebrata est. Verum recentiores voluerunt etiam exprimere diem, quo Sanctus fuit comprehensus, idque

et Kalendis Octobris.

profluxit

AUCTORE
J. S.

A *profluxit ex Actis interpolatis. Nam Cousinus cap. 15 ait, comprehensum esse S. Piatum a persecutoribus sexto Idus Septembris, sive die octavo ejus mensis, et mansisse in vinculis usque ad Kalendas Octobris. Res ipsa de se non est incredibilis. At tam ridicule Actis inserta est, ut fidem non mereatur. Nam finguntur persecutores ex urbe Roma missi ad quærendum S. Piatum, et post multam inquisitionem intellexisse, eum prædicare in Gallia. Deinde vero habent: Sexto itaque Sabbato egressionis eorum, qui eum sequebantur, ab Urbe sanctum virum Piatonem sexto Idus Septembris populum docentem reperiunt. Hæc, quæ suo loco in Annotatis uberius dabuntur, magis contemnenda videbuntur cuilibet historicam crismam docto, quam amplectenda. At minus etiam admittendum videtur, quod in Officio anni 1626 dicitur sine ullo fundamento, sexto Idus Septembris occisum esse Sanctum.*

Secundum
Acta circa
Seclinium
occisus est
Sanctus, id-
que verisimi-
le:

59 In Officiis Tornacensibus, apud Cousinum, aliosque neotericos, excepto tamen Buzelino, in urbe Tornacensi S. Piatum martyrio coronatus dicitur. Buzelinus statuit, Sanctum in urbe comprehensum, sed extra urbem ductum ad supplicium. Usuardus S. Piatum annuntiat Tornaci, acsi ibidem passus esset, sive in urbe, sive extra urbem, in loco ad supplicia maleficorum destinato. Si Acta consulere, iisque presse inhærere velimus, dicendum est, S. Piatum circa Seclinium et captum esse, et eodem die occisum per milites, qui ad ipsum comprehendendum erant missi, non tamen per sicarios, ut in Officio Carnotensi dicitur. At fateor, Acta non esse talia, ut certam iis fidem habere possimus. Si quo autem in capite ab Actis recedendum est, id præcipue faciendum in modo, quo occisus est Sanctus, cum ille videatur minus componi posse cum relatione S. Audoëni de inventione corporis, ut mox videbimus. Verumtamen incertum saltem est, utrum in urbe Tornacensi aut prope urbem passus sit S. Piatum, et non potius circa locum, ubi sepultus est, sive circa Seclinium. Certe Guibertus in Vita tertia S. Eleutherii num. 4 ait, caput Sancto præcisum in eodem territorio Tornacensi, ut credidisse videatur, passum esse circa locum, ubi sepultus est, ut etiam Acta habent.

non tamen
modo tam tu-
multuario,
quam Acta
innuunt,

40 In Actis ita narratur Sancti martyrium, acsi ab iisdem militibus, a quibus erat comprehensus, post occisos aliquot Sancti socios, statim fuisset in eodem loco interrogatus, post nonnullas altercationes virgis cæsus, et continuo capite minutus, ut vinctus quidem fuisset, non tamen carcere reclusus. Plura non memorat Fulbertus, qui omnia ex Actis hausisse videtur. At talis procedendi modus non erat consuetus Romanis, quorum milites aut apparitores solum comprehendere solebant reos, et ad judicem ducere. C *Novi quidem, id fieri potuisse, modo militibus adesset aliquis, qui legitimam ad mortem inferendam accepisset potestatem; et eo fere modo occisum esse S. Phocam, de quo ad 22 Septembris egimus; sed non erat ille ordinarius procedendi modus. Quo autem minus credere valeam, modo tam tumultuario occisum esse S. Piatum, faciunt clavi, quos in corpore Sancti invenit Eligius, teste S. Audoëno. Invenit S. Eligius, ait Audoënus, sanctum martyrem Piatonem, cui similiter clavos prolixos ex corpore ablatis populis in argumentum monstravit. Si S. Eligius in argumentum, utique cruciatum, quos pertulerat S. Piatum, clavos prolixos ostendit; credidit procul dubio clavis illis Sanctum fuisse tortum. Id vero non immerito credidit, cum clavos invenerit in corpore fixos et extraxerit. At in Actis nulla fit mentio de tormento per clavos prolixos illato, ut necesse sit dicere, illud scriptori Actorum fuisse incognitum, sicut facile incognitum esse poterat, si sæculo IX inchoato aut etiam exeunte VIII scripserit, maxime si non legerat Vitam S. Eligii.*

sed post gra-
ves cruciatus
ante toleratos.

41 Jam vero ut probabili conjectura assequamur, qualia fuerint tormenta S. Piatum per clavos illata, attendendum est ad vocem similiter, quæ refertur ad inventos clavos in corpore S. Quintini martyris, de cujus inventione egerat S. Audoenus paulo ante

cap. VI, ubi sic habet: Tunc ergo sacrum inventum corpus (S. Quintini) Eligius cum gaudio lacrymabili exosculatur. . . . Clavos quoque miræ magnitudinis, quos tempore passionis ejus persecutores corpori infixerant, ex cerebo cæterisque artubus extractos, sibi pro reliquiis sequestravit. Itaque, cum ad hunc locum, proxime præcedentem, respiciat S. Audoenus, dum breviter dicit, clavos prolixos ex corpore S. Piatum abstractos fuisse, probabilis est conjectura, S. Piatum per clavos illata fuisse tormenta non absimilia iis, quæ narrantur in Actis S. Quintini apud Surium ad 51 Octobris, ad quem diem Acta apud nos illustrabantur. Locum interim ex editione Surii huc transfero. Tunc Rictiovarus præfectus, cernens eum (S. Quintinum) constantia validius semper roborari, . . . cruciatus adhuc augeri constituit. Jussit igitur vocari fabrum ferrarium, ut faceret duas sudes ferreas, quibus beatus Quintinus a cervice usque ad crura transfigeretur; aliosque simili modo decem clavos, qui inter ungues et carnem digitis omnibus crudeliter infingerentur, ut vel sic, corpore confesso membrisque undique terebratis, aut deficeret aut cederet superatus. Si S. Piatum similia passus est, ut ex inventis clavis fit probabilissimum, ulterius conijcere possumus, sub Rictio Varo fuisse passum, eidemque verisimiliter et alia non parva illata tormenta, uti contigit S. Quintino.

42 Restat de martyrio examinandum, quod Petrus de Natalibus dixit lib. XI cap. 56, quodque mire placuit scriptoribus nimium credulis sæc. XVII. Memoratus scriptor, relata capitis amputatione, sic pergit: Cujus corpus truncum et exanime caput propriis manibus acceptum plusquam per duo miliaria deportavit, videlicet usque ad locum, ubi divinitus sepulturam elegit, ubi et gloriose occumbens tumulatus quiescit. Quo miraculo ultra mille gentilium conversi sunt. Idem affert Cousinus cap. 14 ex Actis a clero Secliniensi concinnatis. Adeo id prodigium præterito sæculo placuit, ut controversias quoque pepererit, dum alii statuebant, caput amputatum fuisse et gestatum a Sancto, alii id solum volebant de summo vertice: rursum alii credebant, in vivis fuisse Sanctum, dum caput aut verticem amputatum gestabat, alii id a mortuo factum existimabant. Pictores, opinor, eam fabulam aut invenerunt de S. Piatum, aut inventam magis divulgaverunt. Forte etiam non alia de causa primum pictus cum capite in manibus fuerit Sanctus, quam ut indicaretur, quo mortis genere ad coronam pervenisset; sicut martyres pingi solent cum instrumentis martyrii. Hoc autem si factum est, ex pictura male explicata originem habuerit fabula. Undecumque orta fuerit, de illa nihil in Actis, nihil in ullo exemplari interpolato, quod ad manus meas pervenit, nihil apud Fulbertum Carnotensem, nihil demum apud Vincentium Bellocacensem, qui lib. XII cap. 159 breviter agit de S. Piatum, quique alio loco idem tribuit S. Jonio et S. Luciano, in quorum Actis illud invenerat, non item S. Piatum. Quapropter Tornacenses rectissime fecerunt, dum in Officio anni 1712 fabulam illam, non admodum de S. Piatum vetustam, prorsus omiserunt.

Non constat
de amputato
capite per
Sanctum
gestato.

§ IV. Corporis sæpius translato præcipuam partem sibi attribuunt Seclinienses: reliquæ nonnullæ aliis quoque locis servatæ.

De corpore S. Piatum primum sepulto Seclinii in diœcesi Tornacensi nullus umquam dubitavit. Fuit ibidem sæculo VII, non diu ante medium, anno tamen incerto, quæsitum et inventum S. Eligio. Non transtulit S. Eligius inventum corpus ad aliam ecclesiam: sed corpus in eadem ecclesia, fortasse et in eodem loco, sed magis elevato, eleganter composuit, in arca verisimiliter pretiosa, atque mausoleum urbane desuper fabricavit. Herimannus abbas S. Martini Tornacensis in Narra-
tione

Corpus Sancti
ab initio Se-
clinii sepul-
tum, ibique a
S. Eligio in-
ventum,

AUCTORE
J. S.

tione restorationis ejusdem abbatiae tom. XII Spicilegii Acheriani pag. 407 de inventione corporis per S. Eligium agit, sed minus accurate, ita scribens: Idem vero auctor noster beatus Eligius, ut in Gestis ejus legitur, simili modo in pago Medenantense municipii Tornacensis, quod vocatur Siclinium, tumulavit B. Piatonem martyrem, ecclesiam jam a passione ejusdem Martyris constructam, juxta facultatem virium suarum amplificans, Dei se omnipotentis comitante auxilio, ac officia Domino famulantium clericorum constituens, sicut usque in praesentiarum cernimus. Omissa corporis inventione, solam refert depositionem. Tum vero addit amplificationem ecclesiae Secliniensis, et institutionem clericorum sive canonicorum. Haec a neotericis aliquot similiter S. Eligio attribuantur, verisimiliter ex laudato Herimanno. Attamen S. Audoenus, quem ille allegat, silet tam de amplificata ecclesia quam de institutione clericorum per S. Eligium. Itaque in S. Eligio ad 1 Decembris examinari poterit, utrum illa per S. Eligium, an serius sint facta. Nam auctoritas Herimanni, qui octo saeculis posterior est, rem nequit facere certam.

sæculo IX metu Normannorum translationem est Audomaropolim;

B

44 In Chronico de Gestis Normannorum in Francia apud Chesnium tom. II Historiae Francorum pag. 525 hæc leguntur ad annum 846 : Anno Domini DCCCXLVI pyratæ Danorum Fresiam adeuntes provincias et ecclesias vastaverunt, et populum in eis occiderunt. Quod audientes Flandrenses, vicinarumque urbium pontifices et abbates, cum Sanctorum suorum reliquiis ad sanctum venerunt Audomarum, quia muro valido et turribus atrium ejus divina providentia munitum erat. Isti sunt Sancti, qui propter persecutionem illam pervenerunt ad idem castrum, sancti Bavo, Wandregisilus, Ausbertus, Vulfrannus, Wasvulfus*, Piatius, Bainus, Winnocus, et Austreberta virgo, et quadraginta annis eorum aliqui ibi permanserunt. Sanctorum, qui hic nominantur, corpora longe aberant a Frisia, quam tunc invaserunt Normanni. At terror hic procul dubio Flandriæ et vicinis Galliæ provinciis injectus erat ex cognito eorum adventu per mare, quod jam varias Galliæ provincias annis præcedentibus vastassent, et ignotum esset, quo tenderent.

deinde Carnotum, unde relatum volunt Tornacenses:

C

45 Quanto tempore sacrum S. Piatii corpus Audomaropoli manserit, ignoramus. Nihilo magis novimus, utrum inde aliquando Seclinium sit relatum, an vero ad aliam civitatem prius aut recta Carnotum fuerit transportatum. Verum infra laudandus Herimannus testatur, Sancti corpus, deprædantibus Galliam Normannis, ad civitatem Carnotensem fuisse delatum. Ex ea autem translatione orta est controversia de possessione corporis, quæ jam ante sæculum XII inter Carnotenses et Tornacenses vel Seclinienses agitata fuit, et necdum est decisa. Voluerunt Tornacenses, corpus fuisse relatum; sed id negarunt Carnotenses. Attamen dubitandum non videtur, quin saltem notabiles admodum reliquiae redierint Seclinium, exque postea pro corpore fuerint habitæ, et ad varia etiam loca circumlatæ. Nam sæculo XI facta est dedicatio ecclesiae Hannoniensis in confinio Flandriæ et Hannoniæ, eoque delata sunt multa Sanctorum corpora, ut refert Meyerus in Annalibus Flandriæ lib. 5, interque ea secundo loco recensetur corpus S. Piatonis. Idem corpus anno 1457 ad varias civitates fuit translatum, ac nominatim Tornacum, ut infra narrabimus. Rursum anno 1459 delatum fuit Brugas, teste Meyero lib. 16 ad illud annum. Contradiciunt tamen Carnotenses, ideoque hæc controversia utcumque venit elucidanda.

quorum episcopus anno 1143 reliquias lustravit, aperta earum arca,

46 Laudatus supra Herimannus, qui floruit sæculo XII, ubi multa scripserat de vastationibus Normannorum, quæ in Flandria maxime vixerunt inter medium et finem sæculi IX, pag. 55 ita prosequitur: In præfata persecutione beatus Piatius Sicliniensis asportatus est Carnotum, ubi, priusquam Tornacum veniret, Christi nomen prædicaverat. Sed illis prædicationem ejus non recipientibus, Tornacum petiit, ibique fidem Domini nostri defendit. Quod hic dicitur de fide apud Carnotenses prædicata, cer-

tum non fit auctoritate scriptoris hujus, sed mihi plane incertum est visum, et minus probabile, ut suo loco dictum. At pergamus cum Herimanno: De cujus corpore: inquit, usque ad nostra tempora litigatio grandis extat, dicentibus nobis Siclinii relatum esse ad loca passionis suæ, Carnotensibus econtrario affirmantibus, usque in præsentem diem apud se reservari. Ad quam litem sedandam, fateri necesse est, quod a majoribus nostris accepimus, ut scilicet, relato apud nos corpore, pars aliqua ibi credenda sit remansisse. Apud Siclinium enim, detecta arca, qua corpus Martyris servabatur, anno Dominicæ Incarnationis MCLXIII populo demonstratus est: de cujus corpore dentem suscipere meruerunt monachi S. Martini Tornacensis. Deinde pristino loco restitutus, magna cum custodia servatur, gaudetque ecclesia Siclinii, Martyris præsentia se non esse destitutam. Erat abbas eo ipso tempore, quo arcam fuisse apertam scribit, ut fortasse reliquias in ea servatas viderit.

47 Tum prodigium subjungit his verbis: In populo Sicliniensi sæviebat pestilentia illa, quæ vulgo dicitur ignis, adeo ut quosdam non solum membris privaret, sed et vitam eis auferret: e quibus multi ad beati Martyris basilicam Siclinii constitutam manibus alienis sunt delati. Hinc ecclesia clamoribus turbatur; Deique auxilium et Martyris suffragium ab omnibus imploratur. In feretro autem, quo conservabantur beati Martyris reliquiae, sculptæ erant decem virgines evangelicæ, quinque videlicet prudentes et quinque fatuæ. Hæ itaque omnes affectum Martyris ostendentes, miserorum doloribus condolentes, et Domini voluntatem exsequentes, ita flebant, ut crederentur sensibiles. In quo facto summæ virtutis potentia, et beati martyris Piatonis claruit præsentia: qui, sicut dum in corpore viveret, et populos ad fidem Christianam cohortaretur, non solum lacrymarum copiam, sed proprium ad extremum pro his fudit sanguinem: ita nunc affectus magnitudinem per subjectas demonstravit imagines. Ex oculis namque prudentium guttæ sanguinis emanabant, ex oculis autem aliarum lacrymæ velut aquæ fluebant. Post hoc autem miraculum, divinum auxilium et Martyris solatium infirmi persentiunt, et, qui mori putabantur, sanitati redonantur. His de præsentia corporis beati Piatonis, et de antiquitate abbatiae nostræ dictis, ad ea, unde digressi sumus, redeamus. Hæc ultima utcumque ostendunt, prodigium istud ab auctore referri, quasi ad probandam corporis apud Seclinienses præsentiam. At certe totius corporis, aut etiam majoris partis, præsentiam nequeunt miracula probare, cum Sancti etiam patrocinari possint, ubi vel exigua solum pars corporis, vel nulla est præsens.

48 Magis ad id prodesse potest mox relata ossium visitatio, quam anno 1145 factam dixit Herimannus. Meyerus de eadem meminit lib. IV ad annum 1145 his verbis: Translatio S. Piatii martyris apud Siclinium per Simonem episcopum Tornacensem. Non dicitur translatio, quod corpus ad alium locum fuerit translatum, sed forte quod honorifice circumlatum fuerit, antequam arca in locum suum reponeretur. Attamen illa corporis aut ossium visitatio non effecit, ut Carnotenses a corpore sibi attribuendo abstererent. Nam Sebastianus Roulliard causidicus in Historia Carnotensi, quam Gallice edidit anno 1609, cap. 6 contendit, corpus S. Piatii integrum et incorruptum esse apud Carnotenses, præciso tamen capite, et sic anno 1520 inventum in visitatione tunc facta. Cousinus illam controversiam tractat cap. 20, et ut opinionem Roulliardi refutet, recitat litteras Michaelis Desne, episcopi Tornacensis, qui anno 1609 arcam Secliniensem S. Piatii cum multis inspexit, et de inventis in arca per dictas litteras rationem reddidit. Valent illæ ad corporis partem Secliniensibus asserendam. Quapropter totas subijcio.

49 Michael Desne, Dei et Apostolicæ Sedis gratia episcopus Tornacensis, universis et singulis præsentes litteras inspecturis pariter et audituris salutem

quæ Seclinii prodigio honorata.

E

F

Ob contentiones Carnotensium de corpore S. Piatii, episcopus Tornacensis

anno 1609, aperta rursum arca

AUCTORE
J. S.Secliniensi.
per litteras

A salutem in Domino, et præsentibus fidem indubiam adhibere. Cum juxta universalis Ecclesiae Catholicae ritum, jam inde ab initio nascentis Ecclesiae receptum, Christi fideles Sanctorum reliquias studiose admodum conservatas devote reverenterque venerati fuerint, eorum præsertim, quorum opera singulare quoddam Dei beneficium obtinuerunt, inspirante eorum mentes Sanctorum omnium Domino, qui (ut inquit Psalmista) justorum ossa custodit, ut unum ex his non contereretur; maximo (non immerito) devotionis fervore majores nostri venerati sunt, ac nos etiam venerari debemus reliquias gloriosi martyris S. Piat, qui, spretis pœnis corporis, huic patriæ Christi Euangelium annuntiare, proque eodem martyrium subire non dubitavit. Cujus corpus in Seclinio, nostræ diœcesis loco, inhumatum, postea a beato Eligio elevatum, ac honorifica theca reconditum, in ecclesia loci jam nominati, debitis honoribus celebrandum, collocatum fuit. Unde et hodierna die, non obstantibus ab inde variis bellorum tumultibus et rerum mutationibus, pro majori parte sacræ reliquiae corporis ejusdem sancti Martyris in prædicta ecclesia Secliniensi reservantur, et in argenteo feretro supra summum altare, loco eminentiore ad hoc accommodato, inclusæ custodiuntur.

B declarat, una
cum sacris
ossibus inven-
tas a se litte-
ras

50 Nos itaque die datæ præsentium, cum pro muneris nostri debito prædictam Ecclesiam visiteremus, ad laudem, gloriam, et honorem Dei Optimi Maximi obque reverentiam memorati gloriosi Martyris ejusdemque sanctarum reliquiarum, dictum feretrum, ex argento auroque magnifice elaboratum, de dicto loco eminentiori deponi, et ad sacristiam dictæ ecclesiae deferri mandavimus. Quo in loco præsentibus ibidem nobisque assistentibus venerabilibus viris ac Dominis Egidio du Thilleul ecclesiae nostræ cathedralis canonico ac officiali nostro, Sebastiano de Molembaix S. Theologiae licentiato præposito, Roberto de Hoves decano, Natali Mannie, Antonio Grau, Valentino Choulet, Joanne de Flandre, Joanne Carlier, Joanne Billau, Roberto Lengart presbyteris, Antonio Bouloingne, Ludovico Sceptre subdiaconis, præfatæ ecclesiae Secliniensis canonicis : fratre Adriano Bauvias presbytero religioso canonico Regulari monasterii S. Christophori Phanopinensis, magistro hospitalis B. Mariæ juxta Seclinum, magistro Joanne Cronier presbytero pastore dicti loci, necnon aliis quamplurimis ejusdem ecclesiae cappellanis, prædictum feretrum diligenter visitavimus, quod ab omni parte adeo artificiose et firmiter obseratum invenimus, ut a prima sua confectione nunquam fuisse apertum appareret. Tandem adhibitis aurifabris, ab inferiore parte illud aperiri jussimus. Quo facto, inclusas sacco coriaceo, et rubro serico involutas, pro maxima parte invenimus sanctas reliquias corporis prædicti gloriosi martyris S. Piat; et juxta illas litteras authenticas de Data vigesima tertia Maii anno Domini mcccclviii; ac alias duas sine Data, in pargameno descriptas, atque in bursa serica rubri coloris inclusas; quibus de veritate dictarum reliquiarum nobis plena fuit facta fides. Quarum quidem litterarum tenores de verbo ad verbum, in perpetuam rei memoriam, præsentibus inserendos esse duximus.

C visitationis
anni 1438,
quas suis
inserit,

51 Et priorum litterarum tenor est hujusmodi : Anno Dominicæ Incarnationis millesimo, quadragesimo, quinquagesimo octavo, die vigesima tertia mensis Maii, Indictione sexta, Pontificatus vero Sanctissimi Domini nostri papæ Calisti tertii anno quarto, ad laudem, gloriam et honorem Dei omnipotentis, Patris et Filii et Spiritus sancti, obque reverentiam sanctarum præsentium reliquiarum totius fere corporis gloriosi martyris sancti Piat, harum partium Apostoli, et hujus ecclesiae Secliniensis, Tornacensis Diœcesis, veri patroni, fuerunt eadem sanctæ reliquiae ab antiquo et vetusto scrinio, in quo diu ab antea extiterant minus decenter collocatæ, per reverendum in Christo patrem dominum Joannem Cheuroti de

Polligniaco oriundum, miseratione divina episcopum Tornacensem, translatae, et in præsenti novo feretro, ex auro et argento, ut apparere potest, ad ipsius reverendi patris domini episcopi admonitionem et instantem prosecutionem, suaque largiflua honorum contributione ob hoc fabricato, et constructo; in venerabilium patrum dominorum Philippi, S. Petri juxta Gandavum, Nicolai S. Martini Tornacensis, Jacobi B. Mariæ de Laude, Joannis S. Nicolai de Pratis juxta Cornacum, Dionysii S. Calixti de Chisonio, et Nicolai S. Christophori Fanopinensis, S. Benedicti, Cisterciensis, et S. Augustini Ordinum, dictæ Tornacensis Diœcesis monasteriorum abbatum, necnon Joannis de Thoisiao præpositi, Joannis Corderii decani, Bernardi de Puteo cantoris, Joannis Damiens Scoti, Matthiae Lamberti, Thomæ Quieret, Guilielmi Porterie, Joannis Lanberti, Roberti Lanberti, Richarii de Bonteville, et Nicolai de Wastina, dictæ ecclesiae Secliniensis canonicorum, nostrorumque notariorum publicorum subnominatorum præsencia, omnibus reverentia, solemnitate et honore concedentibus reconditæ et reclusæ. Quod, sicut et nobis præposito, decano, et canonicis Secliniensis ecclesiae præfatis idem reverendus pater dominus episcopus tradidit, reverenter omni cum diligentia et veneratione custodiendum; ita et illud posteris nostris pia certificatione etiam relinquimus honorifice venerandum, diligenterque et caute perpetuo conservandum; ut et ipse pro nobis orare dignetur in cælis, cujus et harum sanctarum reliquiarum præsencia gaudentes, memoriam agimus in terris. Infra habebatur, a latere dextero, Bulland. cum certo signo manuali. Et a sinistro : Flaming, etiam cum certo signo manuali.

E

52 Aliarum vero perantiquis characteribus exaratarum tenor et forma talis est : In nomine Sancte et Individue Trinitatis. Notum sit tam futuris quam presentibus in Sicclinio beatissimo martyri Piat et Christo famulantibus quod carta cum reverendis membris in tumultu prefati martyris, a beato Elegio cum de terra levaretur, in hunc modum inventa sit, quam nullus modernorum immutare præsumpsit. Hæc est nomen S. Piat, qui in Sicclinio... requiescit. Relicto spatio, quod punctis notatum est, vacuo. Et ultimarum simili antiquitate, talis : Dou ties Saint Pias de Seclin et des os. Invenimus etiam ibidem clavum unum ferreum, quem ex illis, quos inter ungues sancti Martyris impactos fuisse referunt, esse credimus. Necnon aliquas medallas perantiquas effigiem dicti sancti Martyris, ut apparebat, referentes.

et alias vetustiores cum aliis indiciis corporis S. Piat,

53 Omnibus vero diligenter visitatis, lectis et consideratis : tam dictas sanctas reliquias, quam etiam litteras, clavum et medallas eo, quo a nobis repertæ fuerunt, modo dispositas, eodem feretro reposuimus; nostris, et de hujusmodi visitatione a nobis facta literis testimonialibus adjunctis; ac illud denuo obserari, et claudi mandavimus, factaque circum dictam ecclesiam solenni processione; loco, unde abstuleramus dictum feretrum, restitimus; desumptis tantummodo ex iisdem sacris reliquiis uno dente, quem nobis cum alia particula ossium reservavimus, et particula cranii, quam capiti argenteo ad hoc præparato inclusimus. Quocirca sæpeditas sanctas reliquias pro veris reliquiis corporis prædicti gloriosi martyris sancti Piat, harum partium Apostoli, recognoscimus, atque ut tales ab omnibus Christi fidelibus habendas ac venerandas esse decernimus; prout nos etiam libenter habemus, ac veneramur : cunctisque Christi fidelibus utriusque sexus, qui pia devotione ducti prædictas reliquias visitaverint, et pro sanctæ matris Ecclesiae Catholicae exaltatione aliquas preces ad Deum effuderint, quolibet die, quo illud fecerint, quadraginta dies indulgentiarum misericorditer in Domino elargimur. In quorum omnium fidem, robur, et testimonium præsentes litteras (quibus propria manu subscripsimus) per secretarium nostrum fieri, signari, ac sigilli

ejus majorem partem ibidem haberi affirmat:
F

AUCTORE
J. S.

sigilli nostri magni jussimus appensione muniri. Datum Siclinii Tornacensis nostræ diœcesis anno Domini millesimo sexcentesimo nono, mensis vero Julii die ultima. *Subscriptum erat* : Michaël episcopus Tornacensis. *Et inferius* : De mandato Rm̃i domini mei episcopi præfati, T. Noppenus secret. cum signo manuali.

laudatis litte-
ris consonat
Rayssius.

54 *Has litteras, quæ sufficere videntur ad magnam corporis partem Secliniensibus vindicandam, recitat etiam Rayssius in Hierogazophylacio Belgico, non diu post scripto, agens a pag. 451 de S. Piatonis collegiata ecclesia apud Siclinium Melanthesiorum, ubi de corpore sic loquitur* : Corpus celeberrimi Piatonis sacerdotis et martyris, Nerviorum apostoli, hujus ædis patroni tutelaris, qui verticem sui capitis, ob Christi nomen amputatum, Tornaco Seclinium detulit, ut asserit Breviarium Tornacense et clerus Secliniensis. *At illud de vertice capitis non est in ultimo Breviario Tornacensi, et jam refutatum est. Quod vero in margine habet Rayssius, Seclinium dictum, eo quod S. Piat illic sese inclinasset, nihilo melius est, nam tempore S. Eligii vocabatur Sacellinium, quod nomen, ut fit, paulatim contractum est. Sic satis expensa sunt, quæ subjicit auctor de episcopatu, ideoque omituntur. Tum ait* : Tornacenses notant (a sæculo XII,

B *ut vidimus)* quod tempore persecutionis Normannorum corpus Piat fuit transportatum Carnutes in Celticam : quibus extinctis, relatum fuisse, parte notabili corporis ibi relicta. At Sebastianus Rouillard... vult, apud Carnutes esse integrum illius corpus, absque quidem minima corruptione. Nuperrime vero, id est, anno a Virgine parturiente MDCIX, pridie Kalendas Sextileis, S. Piatonis capulum, ex argento auroque elaboratum, a reverendissimo Tornacensi episcopo Michaële Desne visitatum fuit, ubi maxima pars corporis gloriosi Martyris inclusa, sacco coriaceo et rubro serico involuta erat, et juxta litteras in pergameno descripta, quibus de veritate dictarum reliquiarum ipsi plena facta fuit fides. Quocirca tales ab omnibus Christi fidelibus habendas ac venerandas esse decrevit. *Hæc procul dubio fecit episcopus, ut Rouilliardi assertis se opponeret.*

Aliquot San-
cti reliquie in
aliis locis.

C 55 *Priusquam asserta illa examino, ex laudato Rayssio recensebo, quæ tradit de reliquiis servatis in aliis Belgii ecclesiis. Ubi agit de ecclesia cathedrali Tornacensi, beatissimæ Virgini Mariæ dicata, cum multis aliis reliquiis pag. 514 in ea recenset Partes duas capitis S. Piatonis martyris ac presbyteri, Secliniensis patroni. In ecclesia S. Martini Benedictinorum ejusdem urbis pag. 559 cum aliis numeratur dens S. Piat martyris, de quo dictum est num. 46. Duaci in ecclesia collegiata S. Amati, eodem teste pag. 43, nonnihil habetur De sancto Piatone martyre. In cænobio Marchianensi Ordinis Benedictini, ad Scarpam sito, aliquid etiam reliquiarum S. Piat esse dicitur pag. 293. Ignatius Josephus a S. Maria in Historia Abbavillensi pag. 453 recenset reliquias ecclesiæ Ruensis (oppidum est in Picardia ad mare) interque eas brachium S. Piat, coopertum laminis argenteis. Hæc omnia sunt verisimilia, cum nulla ex memoratis ecclesiis longe admodum Seclinio distet. At non æque probabilis mihi videtur conjectura Molani, quam propter asserta Carnotensium his verbis dedit : Fortassis autem Franci, cum regionem hanc non semel pervagati sunt ac fœde diripuerunt, feretrum illud vetus illuc asportarunt, corporis sacri reliquiis antea per Siclinienses extractis et celatis, quibus postea aliud extrui curarunt. Nam Herimannus abbas, cujus verba dedi num. 46, satis ostendit, controversiam de corpore J. Piat inter Tornacenses et Carnotenses jam sæculo XII vetustam fuisse, illamque non esse cæptam, quod in deprædatione hostili corpus violenter ablatum esset, sed quod metu Normannorum Carnotum fuisset delatum, tamquam ad iscum tutiorem.*

§ V. Corpus integrum sibi vindicant Carnotenses : caput aliquando Seclinio ereptum eoque relatum : beneficia et cultus Sancti celeberrimus tam Carnoti quam Tornaci et Seclinii.

S Sebastianus Rouillard in Historia Carnotensi, quæ non mediocriter poterit reformari, lib. VI num. 19 et seq. prolixè probare contendit, non modo notabiles S. Piat reliquias esse Carnoti, sed corpus integrum et incorruptum, rescisso tantum capite. *Vellem sane, ut opinio Carnotensium exposita esset per scriptorem magis sobrium et magis criticum, quam sit causidicus ille, qui monumenta antiqua non recitat, sed suis verbis exponit, quid in iis invenisse se crediderit. Legit ille datam superius conjecturam Molani, ut insinuat fol. 181, eamque partim sequitur, partim refutare conatur. Non fere trum, ut conjiciebat Molanus, sed corpus ipsum in hostili expeditione ablatum contendit. Ut autem violentam ejusmodi ablationem probet, tres narrat regum Francorum de Flandris victorias, primam Philippi cognomento Augusti, quam figit anno 1215, alteram Philippi Pulchri, quam illigit anno 1504, tertiam Philippi Valesii, eamque anno 1528 relatum. Verum omnia illa nihil ad rem faciunt, quandoquidem controversia de corpore S. Piat a sæculo XII vetusta erat, teste Herimanno abbate, ut postea non cæperit per ablationem hostilem. Idem Herimannus, cujus tempore lustrata Seclinii sunt ossa Sancti, clare innuit, corpus tunc non fuisse integrum aut incorruptum. Si enim fuisset integrum, non dixisset, partem videri relictam apud Carnotenses. Itaque Carnotenses corpus integrum, quod eis tribuit Rouilliardus, Secliniensibus postea non abstulerunt.*

57 *Quapropter causa controversiæ non alia videtur quærenda, quam sit tradita ab Herimanno, nimirum quod metu Normannorum corpus S. Piat sæculo IX aut ineunte X fuit delatum ad Carnotenses, quorum civitas Normannis fortiter restiterat. Si vera datur causa cæremonix illius, quam in pervigilio S. Piat in ecclesia Carnotensi observari ait Rouilliardus fol. 180, ea ipsa magis confirmabit, quam labefactabit sententiam Herimanni. Asserit nimirum, in pervigilio S. Piat post primas Vesperas, et rursum mane in festivitate et post Missam solemnem, multa incendi thura in ecclesia, ut per totam fumus excitetur. Causam hujus cæremonix ex tabulario ecclesiæ allegat, nimirum fumum illum fieri in memoriam nebulæ, quæ excitata est, quando corpus ex territorio Tornacensi portatum est Carnotum, quæque latore corporis persequentium oculis eripuit. Quid sit de nebula illa, nequeo dicere, qui tabularia Carnotensia non lustravi. At, si prodigiosa aliqua nebula portitores reliquiarum persequentium periculo liberasset, longe probabilius esset, Normannorum turmam fuisse, quam illi timebant; quam victores Gallos a Flandris victis et insequentibus timuisse, ut consequeretur ex assertis Rouilliardi.*

58 *Deinde tamen alia adducit, majori attentione digna; sed vellem, ipsa potius Acta capitularia recitasset, quam suis omnia verbis enarrasset. Laudat Acta capituli, scripta, inquit, anno 1320, die 18 Februarii. Ex illis dicit, eo die apertam fuisse thecam, in qua repositum erat corpus gloriosi martyris S. Piat, et corpus istud inventum fuisse prorsus integrum et sine corruptione, capite solum separato a corpore. Deinde nominat multos, qui adfuerunt, et primum ex illis Milonem d'Ilhers decanum, sed nullum episcopum. Mox addit, die 23 Martii, quem diem facit Mercurii in hebdomada sancta, ordinatum fuisse, ut corpus obvolveretur tela cerata cum prima theca, et alteri imponeretur, et sic recluderetur in sacello S. Leobini. Hæc autem facta dicit die Sabbati sancti. Denum ait, die Lunæ sequenti, quem 27 Martii facit, solemne sacrum fuisse cantatum a Cardinali Borbonio, episcopo Cenomanensi (qui et Senonensis erat archiepiscopus) eique post*

Corpus
S. Piat non
videtur Car-
notum fuisse
delatum

E

per hostilem
deprædationem,
sed
metu Nor-
mannorum.

F

Rouilliardus
ait, corpus
S. Piat inte-
grum esse
Carnoti, et ita

Missam

A Missam coram multis personis corpus integrum fuisse ostensum. Ejusmodi lustrationem corporis pro argumento præcipuo producit Roulliardus. At tam negligenter expressit dies, quibus singula asserit facta, ut nec inter se cohæreant, nec cum Paschate aut littera Dominicali anni 1521, quo pro hodierno more annos inchoandi a Kalendis Januarii omnia essent figenda; minus etiam cum Paschate anni 1520, qui nominatur, et tunc currebat usque ad Pascha.

in gemina
lustratione a
multis perso-
nis conspe-
ctum.

B 59 Attendat solum lector, diem Mercurii in hebdomada sancta dici 23 Martii et diem sequentem Lunæ statui 27 ejusdem mensis, et statim videbit in alterutro die saltem erratum esse. Si vero utrumque contulerit cum Paschate anni 1520 aut 1521, videbit in utroque erratum. Si autem tam negligenter processit Roulliardus in diebus nominandis, quos saltem ex Actis habere poterat, quid cogitabimus de accuratatione auctoris in asserenda corporis integritate? Deinde tamen memorat aliam corporis lustrationem ex Actis capitularibus anni 1591, et diei 6 Octobris, quo lustratio dicitur facta, petente Carolo Borbonio Cardinali, et præsentem episcopo Carnotensi, qui tunc erat Nicolaus de Thou, cum aliis. Aperta, inquit Gallice, fuit in choro ecclesiæ arca gloriosi martyris Piat, qui inventus est decenter involutus velo serico coloris rubri, tela cerata tegente omnia ejus membra præter caput et manus: conspectusque est et agnitus integer et sine corruptione, capite solum separato et resecto a corpore. Continuo facto agmine solemniter procedentium per ecclesiam, arca ad ejus sacrarium portata fuit. Sequentibus diebus Lunæ, Martis et Mercurii, memoratum corpus in sacello Apostolorum, alias dicto Equitum, expositum est omnium conspectui, et revera ab omni hominum genere, ab omni ætate et sexu, commode conspectum fuit, nominatim ab archiepiscopo Bituricensi, ab episcopis Namnetensi, Bellocacensi, Malleacensi, Cenomanensi, Andegavensi, et ab aliis cujuslibet conditionis personis. Demum die Jovis x ejusdem mensis memorata arca magna cum reverentia ad locum suum fuit remissa. Hæc dierum enumeratio apte cohæret, et tota relatio verisimili modo exposita est.

At illa corporis integritas certius esset probanda; et alia

C 60 Verumtamen quod asseritur de integritate incorrupti corporis, non caret magna difficultate. Etenim difficulter credi potest, corpus S. Piat mansisse integrum et incorruptum usque ad ea tempora, et de illa incorrupti corporis integritate non exstare vetustiora testimonia. Scripsit S. Audoenus primam corporis inventionem, suo tempore factam: memoravit clavos in corpore inventos, et ex eo per amicuum suum S. Eligium extractos. Si corpus quarto, quod currebat, post martyrium sæculo inventum fuisset incorruptum, digna erat res tanta, quam posterorum memoriæ commendaret S. Audoenus. At hic de integritate altum siluit, prout de eadem integritate, corruptionis experte, siluerunt deinde alii omnes, quorum scripta nobis innotuerunt, ut verisimillimum fiat, aut corpus illud non esse S. Piat, aut tam incorruptum non esse, quam insinuat Roulliardus. Quæ hic præterea profert ad corpus S. Piat Carnotensibus asserendum, parum aut nihil probant. Ex libris capituli ecclesiæ Carnotensis ait, in iis inveniri litteras cujusdam canonici Tornacensis, cui nomen Cotteau, datas circa annum 1580 ad Canonicum Carnotensem Coilleau, in quibus dicebat, apud Tornacenses in confesso esse, corpus S. Piat a longo tempore translatum fuisse Carnotum, ideoque de gestis ejus et illa translatione petebat relationem Carnotensium. Ex illa igitur Epistola inferre nititur, Tornacenses olim agnovisse, corpus S. Piat non servari in sua diocesi, sed apud Carnotenses. At ex Epistola nihil recte inferri potest, nisi Tornacenses agnoscere translationem olim factam. Hanc revera et sæculo xii agnoverunt, et etiamnum agnoscunt. At et eo tempore contenderunt; et etiamnum contendunt, majorem partem fuisse relatum.

61 Objicit insuper, hymnum aut prosam de S. Piat compositam fuisse a Fulberto Carnotensi,

verisimiliter quod magna de Sancto apud Carnotenses celebrabatur festivitas. Hæc ratio compositæ prosæ bona est. At nihil ulterius ex ea inferri potest, quod sit contra Tornacenses. Nam festivitas illa fuerit instituta, quando corpus eo erat translatum, nec abrogari debuit, quando corporis pars major Tornacum relata est, modo reliquæ aliquot manserint Carnoti, quod non negant Tornacenses. Imo continuari potuisset festum apud Carnotenses, etiamsi nullæ ibidem remansissent reliquæ, ut nihil omnino ex festivitate aut prosa Fulberti consequatur pro præsentia integri corporis. Quin potius illa prosa Roulliardo repugnat. Nam tacet Fulbertus de corporis præsentia in ecclesia sua, tacet de corporis integritate. At, si Fulbertus credidisset, corpus S. Piat integrum et incorruptum in ecclesia sua servari; non erat, cur id silentio præteriret in hymno ad laudem Sancti pro ecclesia Carnotensi composito. Itaque probabilius est, in ea opinione non fuisse Fulbertum. Demum ait, prope Carnotum etiamnum exstare vicum S. Piat, duobus milliariis Gallicis ab urbe dissitum. At vicus ille S. Piat, qui in tabula Belsæ notatus est, insinuat quidem, celebrem fuisse Sancti cultum apud Carnotenses; sed nequit evincere, corpus ibidem semper mansisse integrum et incorruptum. Ceterum ego hæc solo veritatis amore dissendenda credidi: neque enim nostra interest, Carnotine hodie servetur integrum Sancti corpus, an pars magna Seclinii et altera Carnoti.

AUCTORE
J. S.
Roulliardi
argumenta
sunt plane
infirma.

62 Numquam clare edicit Roulliardus, utrum caput S. Piat etiam apud Carnotenses servari crediderit. Solum asserit et repetit, caput separatim esse a corpore: cumque non addat, caput in alia aut eadem theca Carnoti servatum, verisimilem de ejus absentia ingerit suspicionem, etiamsi quis credere velit, reliquum corpus haberi apud Carnotenses. Alias etiam invenimus, caput S. Piat in bellica direptione Secliniensibus ablatum fuisse sæculo xiv, sed postea restitutum. Hæc de re Buzelinus in Annalibus Gallo-Flandricis ad annum 1508 scribit sequentia: Interea Siclinienses canonici apud Joannem Druidum comitem ejusque matrem Beatricem per legatos egere, ut S. Piatonis martyris caput bellis nuper Flandricis sublatum, eoque tempore in castro Gamachiensi (in Picardia et in diocesi Ambianensi) servatum reciperent: adeoque prospere legatio successit, ut coram Roberto Ambianensi episcopo Gerardus ejus castri canonicus et Petrus comitis baillivus id procuratoribus ecclesiæ Sicliniensis restituerint. Litteras, quibus comes mandat canonicis Gamachiensibus, ut caput istud Secliniensibus restituant, recitat Anonymus frequenter laudatus pag. 125, uti et alias Beatricis ejus matris, idem canonicis imperantis, ac tandem pag. 126 testimonium Roberti Ambianensis episcopi de restitutione facta, quod fuit datum in festo Virginis Assumptæ, sive die 15 Augusti anni 1509. Testatur autem episcopus, in præsentia sua restitutas esse quasdam reliquias, quas dicebant esse caput sancti Piat Sicliniensis martyris, olim de dicta ecclesia sancti Piat Sicliniensis, Tornacensis diocesis, ad prædictam ecclesiam castri de Gamachiis asportatum tempore guerræ Flandrensium.

E

Caput Sancti
Secliniensibus
ablatum et
postea resti-
tutum.

63 Ex hisce, quæ de ablatione capitis dicta sunt, posset quis suspicari, eodem fere modo corpus ablatum, sed restitutum non fuisse, ut caput vidimus. At ea conjectura non videtur mihi probabilis, quia controversia de corpore est multo vetustior. Alius forte majore cum probabilitate conjiciet, corpus S. Piat a tempore Normannorum fuisse Carnoti, ibique deinde semper mansisse, excepto capite, quod Seclinium fuerit relatum, et hæc capitis reliquias, cum aliis forte nonnullis, postea vocatas fuisse corpus S. Piat. Quid de omnibus verius sit, multo certius sciri poterit per possessores istarum reliquiarum, quam id ego solis conjecturis investigare valeam. Quapropter solum dico, notabiles admodum S. Piat reliquias, quantum conjicere possum, utroque loco haberi; me vero nihil statuere de majore aut minori corporis parte, nihil de integritate per Roulliardum

de possessione
vero majoris
partis corpo-
ris nihil certi
statuitur.

ACTORE
J. S.

liardum asserta, consentiente Officio Carnotensi, ejus lectiones recitavi num. 13. Utraque ecclesia a multis sæculis S. Piatum pie coluit, utraque beneficiis ejus gavisa est, prout scriptores referunt, sed fere tantum generatim.

Cultus et benefi-
cia S. Piat
apud Carno-
tenses :

64 In dicto Officio Carnotensi corpus Sancti dicitur miraculis jugiter clarum. Roulliardus cap. 5 art. 10 agit de sacello S. Piat, quod est in ecclesia Carnotensi, et in quo Sancti corpus aut pars corporis quiescit. Illud exstructum dicit a Capitulo Carnotensi circa annum 1549, quando, inquit, miraculis florebat S. Piat, magnusque ad eum fiebat populi concursus. Addit erectionem collegii canonicorum S. Piat. Hæc omnia Annalibus Gallo-Flandricis ad annum 1549 inseruit Buzelinus his verbis : Interim Carnuti ad invocationem S. Piatonis.... multæ res admirandæ patrabantur, ac per eas a corporibus ægrientium varia mala propellebantur. Cumque magis in dies hominum cultus et studium adversus cum Martyrem glisceret, etiam oblationes et munera crevere vehementer. Igitur sacrum divæ Virginis canonicorum collegium id animadvertens, de struendo, ejusque Divi nomini consecrando eleganti sacello mentem induit. In extima Virginalis ædis parte id condi placuit. Et mox e secto quadratoque lapide pulcherrimum hoc opus surrexit, binis alitrinsecus turribus insigni structura exornantibus. Captusque tum fluentibus ad Sancti merita et populi religionem e cælo beneficiis, tum studio canonicorum ejus sacelli fabricam promoventium, Aymericus de Chasteau-luisant Carnotensis episcopus, duodecim in eo sacerdotia instituit, ac censibus perpetuis donavit. Hactenus Buzelinus de factis Carnoti.

B

aliquis in
Syria hostium
ei fluminis
periculo libe-
ratus :

65 Idem ad annum 1158 aliud refert Sancti beneficium, quod in Syria factum creditur, quando ibi contra infideles militabat Theodoricus Flandriæ comes. In ea vero, inquit, comitis nostri expeditione id accidisse mihi persuadeo, quod in Vita S. Piatonis Siclinienses canonici litteris mandavere : Gallo-Flandrum quendam, erga D. Piatonem mirifice affectum, sacram cum aliis militiam inivisse, cum in Syriam pervenisset, cum aliquot aliis in hostico ab Turcis deprehensum : ibi hostium multitudine Christianos obruente, uti cum aliquot aliis non interimeretur, fugæ consilium cepisse, et quod spes omnis alia via evadendi præscinderetur, in latum amnem, qui proxime magno impetu labebatur, sese præcipitem dedisse : in aquarum vorticibus cum luctaretur gravissime, ac vitæ discrimen ingrueret, in mentem ei patroni sui Piatonis venisse : ejus auxilio suppliciter implorato aliquoties, visum ab ipso virum insigni canitie venerabilem, qui mox ejus sese corpori subjiceret, manuque pedibus supposita tam insigne subsidium attulisse, ut non modo ipsum inter vehementes aquarum fluctus sustinuerit, verum etiam in adversam ripam incolumem lætumque tandem exposuerit : cum ita periculum evasisset, et patriam denique integris membris repetiisset, nihil antiquius ei fuisse, quam ut sese tam pio Patrono ad Sicliniensem ecclesiæ obsequium perpetuo manciparet. Idem ad annum 1145 de arca S. Piatonis per Simonem episcopum Seclini aperta. At hac de re jam egimus.

C

reliquæ Secli-
nienses ad
varias urbes
et in novam
capsam trans-
latæ.

66 Laudatus Buzelinus ad annum 1457 memorat translationem arcæ Secliniensis S. Piatonis ad varia loca et maxime ad urbem Tornacensem, ita scribens : Per Aprilem (anni 1457) Siclinienses canonici, frequentibus impulsu vocibus Joannis Cheveroti Tornacensium episcopi, ad comparandum sancti martyris Piat corporis ornatum incubuere. Eamque ob rem eliciendis piorum hominum symbolis sacras ejus reliquias per vicinas Siclinio urbes maxima circumtulerunt religione. Cum Tornaco propinquarent ea decenter onusti sarcina, quo die S. Marci festum peragitur, celebrata solemniter Missa, e divæ Virginis templo Joannes pontifex, clerus omnis, D. Martini et S. Nicolai abbates ac religiosi, sanctorum Augustini ac Francisci

familiæ, cum ingenti hominum multitudine, ad D portam usque civitatis obviam ivere suppliciter. Quoove majori Hospitem sanctum voluptate et cultu exciperent, ædis Marianæ canonici sacrum B. Eleutherii corpus ex adverso tulere. Igitur quanta potuit pompa illatus in urbem est sanctissimus Christi Martyr, qui sacris olim concionibus eam ad Christi fidem converterat, in eoque majores S. Eleutherii sacro tinxerat baptismo. Qua fuit incessum per plateas, cuncta versicoloribus pannis et tapetibus spectantium oculis blandiebantur. Multi clericorum et civium facibus colluminabant : illic suaviter modulantium musicorum vocibus, hic æris campani ad numeros contacti sonitu omnia personabant. In ædem divæ Virginis Mariæ receptis corporibus sacris, rursus divinæ Missæ Sacrificium cum insigni cantorum modulatione ab episcopo peractum est, omni celebrante præsulum, canonicorum et monachorum numero. Datumque postea magnifice ab episcopo abbatibus et canonicis epulum. Sequenti anno facta est translatio in novam magnificamque capsam, per supra laudatum episcopum Joannem Cheverotum, prout ea memoratur num. 51 in litteris ibi datis. Tum anno 1459 capsam Brugas delata, ut dictum est ex Meyero num. 45.

67 Ad annum 1519 Buzelinus de beneficiis S. Piat ex monumentis Mss. memorat sequentia : Frequentabat eo tempore multus hominum concursus D. Piatonis ædem Siclinii : quorum alii variis corporum ægreditudinibus curandis opem flagitabant, alii ad depellendos e corporibus immundos spiritus sancti Martyris sepulchro et reliquiis admovebantur. Et sane quamplurimis ad eorum malorum expulsionem beatus Sacerdos opitulatus est. Demum Buzelinus ad annum 1609 refert inspectionem reliquiarum S. Piat, memoratam in litteris Michaelis Desne episcopi Tornacensis, quas supra totas dedi. Possent hisce multa addi de celebritate cultus S. Piat in urbe ac diocesi Tornacensi, de qua agit Cousinus cap. 18. At, quia similia frequenter mutantur, augenturque alias, alias minuuntur, satis mihi erit summa legere vestigia. Habet S. Piat ecclesiam parœcialem nomini suo dicatam Tornaci, et in ea præter parochum varii presbyteri habent beneficia. Crux etiam, quæ S. Piat dicitur, in eadem civitate cernitur erecta, nimirum in cæmeterio ecclesiæ. Ad hanc vero ecclesiam in pervigilio festivitatis S. Piat, ordinato agmine procedit omnis clerus ecclesiæ cathedralis ad honorandum sanctum Patronum. Fiunt et alia nonnulla ad augendam festi solemnitatem. Per annum vero nomen S. Piat inter martyres recitatur in litaniis, et in Officio de eo fit commemoratio tamquam patroni.

E

Beneficia Se-
clini obtenta :
Sancti ecclesia
Tornaci, et
cultus,

68 Præterea Cousinus nominat aliquot parœcias rurales, quæ S. Piatum elegerunt patronum, non solum in diocesi Tornacensi, sed etiam in Atrebatensi. Demum multas producit ecclesias cathedrales et collegiatas, in quibus olim S. Piat et aliorum simul Sanctorum festivitas peragebatur die 1 Octobris, aut etiamnum peragitur. Hæc omnia prolixius apud Cousinum disputata videri possunt. De Secliniensi templo S. Piat Buzelinus lib. 1 cap. 25 ita scribit : Templum habet magnum, et ipsa clarum vetustate varioque incendio. Id canonicis et parœciæ commune. Visitur in eius crypta sub odeo fons ille, qui sancti martyris Piatonis caput afferentis adventu ebullit, et juxtim vetus ejusdem sepulchrum. Frequens fit eo concursus hominum, extinguendis præsertim febribus, et depellendis ex humanis corporibus impuris spiritibus, flagitantium opem. Cousinus cap. 13 affirmat, nonaginta et quatuor parœcias, facto longo agmine, olim ad ecclesiam Secliniensem quotannis suppliciter venisse, sed simul insinuat, jam suo tempore numerum fuisse imminutum. Quod ait Buzelinus de fonte ad caput a Sancto allatum ebulliente, non est certius, quam sit ipsa capitis præcisi per Sanctum allatio, ante satis rejecta.

F

Sanctus in
multis parœ-
ciis patronus :
concursum

69 Tamen negare nolim, fontem illum esse salutarem.

A *tarem. De eo iterum agit Buzelinus lib. II cap. 7, perpetuum hominum concursum ad Sancti ecclesiam ita celebrans*: Siclinium ingens vis hominum frequentat, exciente magno S. Piatonis martyris Nerviorumque Apostoli nomine; dein ea, qua pollet is, exstinguendi febres, alios morbos curandi, et humanis e corporibus dæmonia exterminandi potestate. A Christi nativitate anno circiter trecentesimo tertio (*secundum nos citius passus est*) statim post mandatum ibidem loci tumulo corpus, hunc Martyrem colendi religio Siclinienses aliosque populos accendit: tantumque abest, ut tanta temporum intercapedine is affectus deferbuerit, ut potius in dies capere vires videatur, multo semper affluxu peregrinorum ejus ecclesiam, tum votis sese liberandi, tum poscendi quidpiam gratia, celebrante. Non enim illic solum sacra ejus ossa conquiescunt: verum etiam jam inde ab ejus tumulatione perpetuam fons ad ejus sepulchrum aquam propinat, cujus haustu salutifero varii corporum humanorum morbi sedantur. *Hactenus de celebri cultu et beneficiis Sancti. Nunc Acta subjiciam, et multas interpolationes in Annotatis.*

ACTA

B Ex Ms. Accincti monasterii,

Collato cum pluribus interpolatis.

Praefatio.

Vobis parum dicturi sumus, quanta Dominus noster Jesus Christus in servis suis operari dignatus est mirabilia. Quicumque legerit, vel legentem audierit, tamquam bonus Christianus aurem accommodet, vel sensum apponat, et sollicitè spirituales habeat intellectum: quia cum parva non sufficiunt; plura prodesse non possunt. Etiam et plurima *a* de servis Dei oportet credere, quam possit lectio humana ministrare.

2 Igitur venerabilis Piaton *b* Beneventi finibus magna ortus fuit prosapia. Erant itaque parentes locupletes valde, tam in pecunia, quam etiam in magna rerum amplissimaque possessione. Erat vero beatus Piaton elegans, et pulcherrimus inter omnes suæ pubertatis coætaneos, sapiens verbis, prudens moribus, consilio firmus, ingenio vicens, decorus aspectu, blandus alloquio; et quod his majus est, a primo ætatis suæ tirocinio in amorem supernæ patriæ ita exarsit, ut cuncta, quibus mortalium favet vita, despiceret, atque immortalis vitæ appetitu desudaret. Cunctis enim virtutibus, quibus cœleste regnum adipiscitur, sancti Pueri nutriebatur infantia. Ætate vero procedente, et religionis desiderio magis magisque convalescente, nihil de terrenis fascibus ambiens, mentis aciem in Creatoris omnium timore simul et amore fixam tenebat. Erat autem in eo tanta largitatis industria, ut omnia, quæ præter simplex indumentum habere poterat, pauperibus, et egenis erogaret.

De legione Thebæa sub Maximiano passa.

3 Igitur Diocletianus, quondam Romanæ reipublicæ princeps, cum ad imperium totius orbis fuisset electus, omnesque provincias turbare quorundam præsumptione prospiceret, ad consortium laboris vel imperii olim sibi commilitonem Herculum Maximianum cæsarem *c* fecit; eumque contra Alamandum et Elianum, qui in Bagaudarum nomen præsumptione servili arma commoverant, ad Gallias destinavit. Cui ad supplementum exercitus legionem Thæbeam ex Orientalibus dedit. Quæ legio sex millia sexcentos sexaginta sex viros, validos animis et instructos armis, quorundam Romanorum habebat exemplo. Igitur milites Christianæ religionis ritum Orientali traditione susceperunt: fidemque sacram virtuti et armis omnibus præponebant. Maximianus cæsar, dum ad sacramenta superius memorata *d* cunctos in exercitu suo cogeret, agnovit, ut diximus, prætergressam legionem. Subito iracundiæ furore completus, satellites

Octobris Tomus I.

mittit, ut legionem ad sacramentorum suorum sacrilegia revocarent. Erat in eadem legione primicerius Mauricius, et signifer Exuperius, et Candidus senator; qui ita commilitonibus suis præerant, ut amore potius æqualitatis, quam terrore militari obedienda præciperent.

4 Sed prætermisissis hujus sacratissimæ legionis præclaris triumphis, lectionis series exposcit, ut prosequamur de beati Piat glorioso certamine mira gesta; qualiter pretiosus Domini testis effectus, felici consummatione antiqui hostis versutias, veluti insuperabilis agoniteta *f* devicit. Beatissimus *g* itaque Piat ab urbe Roma egressus, a beato Dionysio *h* presbyteri sumpsit officium, et ad Tornacensem urbem cursu properavit intrepido: atque tunc sanctus Dionysius Parisius adiit: sanctus denique Quintinus Ambianis civitatem elegit; ut unusquisque eorum de propriis civitatibus, exemplis suis, et traditionibus Christo Domino fructum boni operis consecrarent. Sanctus igitur Piat mox ut Tornacenses penetravit fines, et cœpit Evangelium Christi prædicare, quod ejus pectori Spiritus sanctus dignanter infuderat; ut verbo suæ prædicationis homines ad imaginem Dei factos a dæmonum cultura erueret; ut unum Deum, cœli terræque conditorem puris mentibus adorarent, atque unum Patrem invocarent ingenitum, Filium a patre solo confiterentur genitum, Spiritum sanctum ab utroque procedentem crederent.

5 Talibus itaque beatissimus Piat, populum monitis instruebat: o Carissimi filii, invictissimi milites, et divini prælii bellatores, qui antiqui hostis tanto tempore vinculis obnoxii fuistis, a misera servitute laxati, Christum Dei Filium pro vestra redemptione venisse per uterum Virginis sacræ et intemeratæ jam pariter vel sero cognoscite. Si enim vos ab idolorum cultura sacri baptismatis unda reddiderit emundatos, a morte poteritis erui sempiterna, quando vestri cordis tenebras lux depulerit sempiterna, et supernæ gloriæ baptismi gloria reddiderit candidatos *i*. Interea dum sanctus Vir doctrinis insisteret pietatis, et Christi populum ab errore converteret vanitatis, elevatis paululum oculis, persecutores suos venire eminens conspexit. A prædicationis tamen suæ verbo non destitit, sed salubrius ** al.* populum monitis hortatus est, dicens: Ecce, fratres, et filii carissimi, jam mihi Dominus noster Jesus Christus laborum meorum retributor esse dignatur: jam corpus ab infantia continuo labore lassatum cum fructu martyrii ad palmam transiet sempiternam.

6 Vos itaque, carissimi filii, in accepta prædicatione state firmissimi, et nec terror principum, nec minæ judicum, aut male suadens amor a vita vos valeat revocare æterna; ut ibi sequantur merita gregis, ubi præcesserit fortitudo pastoris. His ita dictis, elevatis in cœlum sanctissimus Piat oculis, et puras manus extendens in cœlum, totis cum viribus dixit: Gratias tibi ago, Domine Jesu Christe redemptor mundi, qui me ad titulum dignitatis tuæ vocare dignatus es, et beatissimorum martyrum tuorum Dionysii, Quintini, Luciani, Crispini, et Crispiniani *k*, vel aliorum multorum, qui passi sunt propter nomen tuum, consortem efficere. Dignare ergo, Domine Jesu Christe, in eorum me numero computare, et regni tui hæredem fieri sempiternum. His ita dictis, egressus a supradicta urbe Tornaco, cœpit iter suum intrepidus agere, et in accepta re exercere fortitudinem; ut in opus divini mysterii martyrii sui implemet cursum. Cumque sanctus Piat cum sociis suis Officii sui dicatum omnipotenti Domino redderet cursum; advenerunt impii persecutores, qui a nequissimo fuerant Maximiano *l* directi. Tunc illico apprehendentes Sanctum Dei, et socios *m* suos, coram beatissimi Piatonis obtutibus gladio puniri eos jusserunt.

7 Quibus interfectis, et Christo sui sanguinis effusione dignis martyribus consecratis, sanctissimum

AUCTORE
J. S.

S. Piat, ordinatus presbyter, apud Tornacenses

f

g

h

E

fidem prædicat Adventibus persecutoribus,

i

* al. salubribus

F suos piis monitis pergit instruere. Occisis sociis,

k

l

m

S. Piat persecutoribus ad varia

AUCTORE
J. S.

simum Dei Piatonem cum ira et indignatione taliter allocuti sunt, dicentes; Tunc es ille, qui maleficiis tuis seducis populum, ut sacratissimis diis non immolent, et invictissimorum principum praecepta contemnant? Sanctus Piatonem respondit: Ego maleficus non sum, sed beneficiis eruditus supernis Christi populo viam veritatis ostendo; et Dominum meum Jesum Christum, qui facturæ suæ pio semper dominatur affectu, quomodo inoffenso pede sequi debeant, innotesco, ut ad lucem evocati supernam, a suis tenebris eruantur; et cognoscentes Dei Filium ad terras pro ipsorum redemptione venisse, superstitiosam idolorum sectam spernentes, ipsi soli cervicem cordis inclinent, qui pro omnium salute voluit crucifigi. Ad hæc respondentes ministri, dixerunt: Quomodo tu Deum pronuntias, quem asseris crucifixum? Sanctus Piatonem respondit: Licet vestra infidelitas, et aures surdæ et pollutæ superni et clementissimi Regis audire non mereantur arcanum; tamen propter adstantem multitudinem vulgi breviter dicam, quomodo ante sæcula Deus, et vere homo, voluit in fine temporis crucifigi. Deus Pater ingenuus: Deus Filius a Patre solo genitus: Deus Spiritus sanctus procedens ab utroque; tres Personæ, sed una substantia, qui nec ortus initium habuit, nec ævi poterit fine concludi; cum omnia, quæ videntur, et quæ non videntur, ipsius sapientia constet esse fundata, humanis misertus excessibus, sanctam Virginem, de qua in fine sæculorum nascetur, elegit; ut invisibilis permanens in suis, visibilis fieri dignaretur in nostris, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis; et Deus impassibilis manens, homo, quem assumpserat, crucis patibulum pro omnibus sustineret; ut ubi erat culpa gravior, fieret gratia major. Nisi enim Filius Dei hominis etiam filius fieri dignaretur; nec peccatores ad veniam, nec miseri transissent ad superos.

constanter
respondet:

8 Hæc, et alia beatissimo Piatone prosequente, milites magis magisque furoris stimulis urebantur, et respondentes dixerunt: Jam te senectutis tempus invitaverat, ut ab instantibus vanitatibus respicere debuisses; sed quoniam et vanitas te nimia obsidet, et ad mortem superfluam invehit loquacitas, nomen tuum nobis conditionemque declara. Sanctus Piatonem respondit: A carnalibus parentibus vocatus sum Pius; sed in regenerationis sacræ unda baptismatis Piatonem sacro sacerdotis ore vocatus cognoscor. Conditionis vero cujus sim, liquido patet, cum mihi nihil aliud sit, quam secundum Apostolum beatum, et Christo vivere, et pro ipso lucrum me mori. Consepultus enim sum illi in fonte baptismatis, ipsius sequor vestigia, cujus sum sanguine reformatus. Tunc milites respondentes dixerunt: Hoc est, quod locuti sumus, quia seductor es, deorum et contumax *n* comprobaris, et vana quæque loqui non cessas, et tuæ nescis fessæ succurrere senectuti. Sanctus Piatonem respondit: Quod ego loquor, neque auribus percipitis neque retinere mente valetis. Excæcavit enim vos infidelitas cordis, et principem vestrum Maximianum *o* sævissimum, a quo directi estis, æterna cæcitas et caligo possidet tenebrarum.

flagris prius
caesus, capite
minuitur,
prodigio hono-
ratur.

9 Milites itaque injuriam cæsaris impatienter ferentes, apprehendentes eum, vinctis manibus ceciderunt. Cumque ab his nimium flagellatus, et vinctus admodum teneretur; sanctus Vir nec terrore concutitur, nec dolore corporis superatur. Sed confisus in Domino imbecillia membra senectutis juvenili vigore sustentans; eodem vultu, eadem mente perdurans, Christi nomen voce confiteri non metuit, dicens; Christum Dei Filium et corde credo et ore non cesso laudare. Tunc unus ex militibus, evaginato gladio, parata jam sancta cervice, pretiosum caput abscidit. Cumque Viri sancti cadaver jaceret exanime, videntibus militibus, et vulgi multitudine, lux de cælo super sanctum corpus emissa est, et vox pariter cum luce venit, dicens: Euge bone famule Piaton, qui

pro me tuum sanguinem fundere non dubitasti in terris, cum Sanctis gratulare in æthereâ sede: veni ad præparatam tibi in cœlestibus mansionem, veni cum palma martyrii; accipe promissa, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec comprehendere valet humanitas; et fratrum tuorum Martyrum consortio perfruere. Hoc autem factum est diei hora quasi tertia, quod est Kalendas Octobris *p*: exultantibus cunctis fidelibus, et maximas in excelsis referentibus odas.

10 Dei autem facto consilio, qui Sanctos suos cum mensura probat, et sine mensura glorificat, viri loci illius, qui Beatissimi fuerant ammonitione conversi, venerunt devotissimi, et cum aromatibus sanctum mundis lintaminibus obvolventes cadaver, sepelierunt *q* in monumento, in quo nondum quisquam positus fuisse videbatur. In quo loco, si devotus petitor veniens, sanctum Piatonem pro peccatis suis intercessorem precatus fuerit, sine dubio, quidquid postulaverit, obtinebit. Cumque sanctum corpus viri misericordiæ recondere, apertæ sunt nares eorum, senseruntque aromata angelorum, qui a Domino ob sancti Viri exequias fuerant destinati *r*. Dixeruntque ad invicem: Quidnam sibi vult hoc esse? Odorem talem nostræ nunquam nares senserunt: sicque sumus repleti, ut nihil nobis boni ultra esse *s* credamus. Quanto amplius loquebantur, tanto eos amplius odor reliciebat. Tunc prostrati in terra, cum magno timore et cordis devotione clamaverunt, dicentes: Credimus te Christum Filium Dei cum Patre et Spiritu sancto regnare in cœlis, sicut a sancto Martyre tuo Piaton didicimus. Et conversi sunt in eadem hora quasi quinque millia *s* viri, gratias agentes Deo: jam enim conversi fuerant per Sanctum in Gallias *t* amplius quam triginta millia virorum, exceptis parvulis et mulieribus.

11 Edificaverunt autem in eodem loco *u* monumentum novum; et per orationes ejus ægri veniunt et sanantur, cœci illuminantur; claudi recuperantur, vexati a dæmonio liberantur, et fidelium exaudiuntur vota precantium. Dignum sibi Dominus talem Martyrem approbavit, qui pro ejus nomine passionis non timuit subire martyrium. O beatum Virum, castum, sanctum, pudicum, verendum, cujus exemplo iniqui *s* convertuntur ad fidem, cujus meritis angeli gratulantur in cœlis, cujus tactu confortantur infirmi, cujus meritis delictorum sarcina levatur: quem cunctus populus festiva devotione concelebrat, quem terrarum principes pronis efflagitant cervicibus. Ille jam choris admixtus Angelicis, nimio candore resplendet. Ille cum Apostolis palmam assumpsit martyrii. Ecce ejus hodie solemnia celebramus, qui dum a nobis annua festivitate celebratur in terris, a Domino magnificatur in cœlis. Sit tibi, Deus Pater in unitate Filii cum Spiritu sancto gloria, et summa potestas, qui sanctum Martyrem tuum ita glorificare dignatus es, qui vivis, dominaris, et regnas, et tunc et nunc, et per infinita sæcula sæculorum. Amen.

ANNOTATA.

a Modica hæc Præfatio abest a plerisque exemplaribus interpolatis. Habetur tamen in uno ex codicibus nostris, ibique hic legitur plura.

b In plerisque interpolatis scribitur Piaton, et subinde etiam Piaton; et sic modica in vocibus passim est differentia; sed præcipua solum annotabo.

c Diocletianus imperium certo adeptus est anno 284, et postea Maximianum sibi associavit. Tillemontius tom. IV Imperatorum Nota 3 in Diocletianum multa disserit de tempore, quo Maximianus factus est augustus, quod probabilius illigat anno 286, sic tamen, ut probabile sit, antea ab anno 283 cæsarem fuisse declaratum. In hisce Actis Maximianus semper vocatur cæsar, sed hoc parum proderit iis, qui volent ex his probare, Maximianum servum factum augustum. Nam totus hic Actorum paragraphus

Honorifice a
Christianis
sepelitur.

E
al. decesse

ejusque sepul-
crum miracu-
lis clarum.

u

al. infideles

al. precibus

F

A paragraphus ex interpolatis S. Mauritii et martyrum Thebæorum Actis exscriptus est, sicut perspicet lector studiosus, modo illa S. Mauritii Acta, apud nos edita ad 22 Septembris, sive tom. VI Septembris pag. 343, cum hisce contulerit. Quapropter inutile erit, si plura ad hæc annotare voluero. Igitur de Amando, qui hic mendose Alamandus scribitur, Elianoque et Bagaudis, et de omnibus Thebæis videri possunt ibi annotata. Ex hoc anonymi plagio liquet, eum saltem post medium sæculi VII scripsisse.

d Hæc erant memorata in Actis modo dictis, hic vero omissa, sed pauca aliter addita in Actis interpolatis, ubi repetitur numerus legionis Thebææ, et deinde adduntur mox danda.

e Quæ hic sequuntur in Actis interpolatis, ex codice nostro subjicio : Quarum legionum est numerus sex milia sexcenti sexaginta (in aliis additur sex) qui sub Maximiano sunt passi. Beatorum ipsorum martyrum sacra certamina recurrentes*, digno, dilectissimi, honore veneremur, et piis obsequiis exsequamur. Eodem itaque tempore consociatus est beatus Piatas sanctissimis martyribus in urbe Roma, Dionysio, Quintino, Lucio, Luciano, Albino, Crispino et Crispiniano, et aliis, quorum nomina sunt scripta in libro vitæ. De

B quorum collegio beatissimus Piatas extitit martyr : cujus et sacri martyrii palmam, et pro Christi nomine certaminis gloriosi cupio retexere gesta, non meo merito aut proprio confusus ingenio, sed ipsius adjutus suffragio, qui michi dignatus est passionis ejus seriem intimare. Vos itaque, fratres, sollicite audire contendite, ut, dum ejus imitatores martyrii fueritis in terris, ipsius gloriæ consortes esse valeatis in astris. Illis igitur diebus, cum Maximianus impiissimus cæsar decreta principum accepisset, ut Christiani, qui diis et ceteris deorum officiis non immolarent, capitalem subirent sententiam, per omnes provincias executores constituit et proditores, ut, si quis eorum Christianum quemlibet advenisse cognosceret, ejus præsentia omnimodis nuntiaret. Erat enim tunc Sanctorum persecutio generalis, cum impius persecutor ad extinguendum se Christianitatis nomen armaverat. Nullum tunc in civitatibus Sanctorum refrigerium, nulla in montibus et in speluncis martyrum remanserant congesta solatia. Eodem itaque tempore sanctus Piatas beatissimis martyribus consociatus est, Quintino videlicet, et Lucio et Luciniano, atque Dionysio, Crispino Crispinianoque. Simul egressi, Gallias adierunt, Dominicæ memores

C jussionis : Si vos persecuti fuerint in unam civitatem*, fugite in aliam; et, ut nobis patientiæ suæ præberent exemplum, et effusio sanguinis ipsorum, nostrarum fieret documentum virtutum. Vos vero, fratres karissimi, intenta hæc aure percipite, et credite implere posse Dominum in Sanctis suis, quæ scripta sunt. Inter hæc etiam pensare debemus, quanta sit gratia Sanctorum sequi vestigia, pro Christo dolores tolerare, mortem momentaneam non timere, mundum suis cum voluptatibus spernere, nec timere una hora ferre dolores corporis, qui optant in æternum gaudere cum Christo. Hæc omnia Actis postmodum inserta sunt, et pleræque incongrue, ut facile videbit studiosus lector. Nam neque Roma videtur egressus S. Piatas, imperante Diocletiano, sed multo citius, neque forte cum omnibus sociis supra nominatis. Quod dicitur de acceptis a Maximiano principum decretis, ridiculum est, et quæ sequitur generalis persecutio, multo serius inchoata est. Pro tanta additione, ex Actis nostris omissa sunt aliqua mox sequentia.

f Vox Agonotheta, vitiose scripta, proprie significat præfectum ludorum, qui præmia ponit certantibus : sed medio ævo vocem illam Græcam Latini non raro pro ipsis certantibus usurparunt, maxime in Actis martyrum.

g Hic Acta interpolata incipiunt cum nostris consonare.

h De S. Dionysio Parisiensi agetur ad 9 Octo-

bris, de S. Quintino ad 31 ejusdem mensis.

i Hic rursum multa in Actis interpolatis addita, quæ subdo : Tunc magna Spiritus sancti virtute vivificati, atque ejus gratia illuminati, filii Dei et fratres vocabimini Christi, et cum eo in regno cælorum regnabitis sine fine. Cumque sanctus vir Piatas die noctueque hujusmodi verbis populum cunctum ammoneret, ac ejus fama sanctitatis regiones finitimas replevisset; ceperunt tunc multi a dæmonum cultura recedere, et Christum Dei Filium pro totius mundi salute et redemptione per uterum sanctissimæ Virginis ad terras venisse totis viribus credere, et puris pectoribus confiteri. Sed prius nos quam passionis ejus gloriosum aggrediamur agonem, sanctissimi Martyris et perfecti monachi laudabilem continentiam curabimus intimare. Cum esset itaque Spiritu sancto repletus, Christianam et Catholicam sapientiam diligebat. Abstinens se ab omni opere malo, et fidem tenens perfectam, Christo sedulum exhibebat officium. De abstinentiæ igitur virtute, qua se cotidie mace-
rabat, ut Christo Domino carnis suæ hostiam immolaret, pauca dicenda sunt. Alius enim cibus illi non erat assiduus, quam esus herbarum virentium : et aquam frigidam pro potu fesso corpori tribuebat. Quadragesimæ vero diebus bis in septimana cibum corpori ministrabat. Sustentabat enim eum cælestis alimonie victus, et membra debilia divina gratia roborabat. Eratque sanctus vir Piatas miræ patientiæ, summæ abstinentiæ, sanctæ humilitatis, et omnium gratiarum decore exornatus. Tempus me deficiet, si omnium virtutum ejus gratiam persequi voluero. Erat vultu placidus, mente tranquillus, splendore angelicus; tantaque circa eum sanctitas et virtus operum erat, ut in terris corpore positus, cum angelis habitaret in spiritu. Hæc præclara sunt et belle exposita, modo auctoritatem habere possent, et non essent multis sæculis post mortem Sancti ab otioso ingenio excogitata, aut forte ab alio ad Sanctum nostrum traducta, imo et supra verisimilitudinem exagge-
rata, ea certe, quæ de ciborum abstinencia sunt dicta.

At necdum sistit interpolator, qui mox alia dabit ab omni verisimilitudine prorsus abhorrentia. Sic enim pergit : Cumque, ut supra diximus, Maximianus nequissimus cæsar, crudelitatis furore succensus, in Sanctos Dei sævissima persecutionis rabie ebullisset, nuntiatum est ei, quod sanctus vir Piatas urbem egressus esset, ut aliis provinciis Evangelium veritatis inferret, et idolorum numina penitus conterenda disperderet. Quo audito, impius cæsar nimio furore turbatus, præcepit tribus pueris suis fortissimis viris, ut sanctum Dei, ubicumque potuissent, perquirerent Piatonem. Quod, si inventum repperissent, aut ad suam eum audientiam præsentarent, aut plectendus gladio puniretur. Qua jussione persecutores accepta, egressi sunt ab Urbe cum ingenti fremitu, rabie furoris accensi : huc illucque per civitates et provincias Sanctum Dei inquirebant. Cumque regiones et civitates finitimas perlustrassent, et beatissimum Piatonem invenire penitus non valerent, pervenit ad eos, quod prædicando externi regni Evangelium Galliarum populos occupasset. Quo audito, magis magisque mira indignatione accensi, Gallias penetraverunt ad fines, cursu eum celerrimo persequentes. Cumque jam omnipotens Deus sanctum virum Piatonem a labore hujus vitæ vellet quiescere, et ejus martyrium in exemplum hominibus demonstrare, pervenerunt persecutores nequissimi ad civitatem, cui Tornacus nomen est. Sexto itaque Sabbato egressionis eorum, qui eum sequebantur ab Urbe, sanctum virum Piatonem sexto Idus Septembris populum docentem reppererunt. In quo loco caterva populi plurima sancti Viri jam erat ammonitione conversa; et idolorum superstitione calcata, ad Christianitatis se nomen ejus monitis vocatam gaudebat. Erat enim vox totius populi una lætantium, dum se cognoscerent a mortis laqueo

AUCTORE
J. S.

* forte reco-
lentes

* in Evange-
lio una civi-
tate

AUCTORE
J. S.

laqueo ad vitæ fuisse solatium revocatos. *Post hæc iterum pergunt interpolata cum Actis nostris. Jam vero quisquis vel mediocriter in crisi historica versatus est, statim perspiciet, quam improbabili conficta sint, quæ asseruntur de missis a Maximiano ex Urbe ministris ad perquirendum S. Piatum, et de eorum itineribus. In altero codice, et in apographis pro Maximiano substitutus est Julianus cæsar, prout etiam fit in Actis S. Luciani secundo loco editis, in quibus eadem leguntur. At anachronismus ille, qui deinde usque ad finem Actorum continuatur, quoties cæsar fit mentio, facile in oculos incurrit.*

k Omnes martyres hic nominati verisimiliter passi sunt ante S. Piatum, sed non diu ante, quandoquidem eodem tempore in variis Galliæ civitatibus prædicaverint. De aliis jam memini : de Crispino et Crispiniano agitur ad 25 Octobris.

l Hic quidem a Maximiano missi dicuntur persecutores, sed non ex Urbe. Et revera Maximianus debebat eo tempore in Gallia. Codices, in quibus substitutus est Julianus, hic etiam habent a Juliano.

m Socii, qui hic confestim dicuntur occisi, non innotuerunt nominibus suis. At verisimiliter fuerunt ex populo Tornaci aut in ejus vicinia converso. Nam in prima Vita S. Eleutherii num. 1 de S. Piatto et occisis cum eo dicitur : Multi ab eo baptizati sunt : multi cum eodem Martyre pro Christi nomine interempti sunt.

n Clarius in codice alias interpolato : Et deorum contemptor esse approbaris.

o In dictis ante Mss. rursum Julianum.

p In codice interpolato : Quod Kalendis Octobris usque in hodiernum diem colitur. *Ibique, omissis*

hic sequentibus, solum additur ante sepulturam : Dei autem consilio (factum) qui Sanctos suos cum mensura probat, et sine mensura glorificat. Tum vero per vocem itaque ad sepulturam pergitur.

q In Actis interpolatis post vocem sepelierunt, additum est, in loco, qui dicitur Sacelinum (in aliis Sacelinium) in monumento novo, in quo etc. Nihil in codicibus aut apographis nostris de gestato per Sanctum capite.

r Pro vocibus, qui... destinati, quod de viris intelligitur, legitur in interpolatis, quæ... destinata, de aromatibus.

s Hic numerus est incredibilis, quia verisimile non est, tantum populum adfuisse. In codice nostro alias interpolato solum legitur : Quinque viri. In altero habetur : quinquaginta viri. Rursum in apographo quinque, sed in codice, quocum illud collatum est, quinquaginta. Minimus numerus præ ceteris est probabilis, quia verisimiliter sepulturæ pauci adfuerunt gentiles.

t Sicut omnes codices consonant de numero conversorum in Galliis per S. Piatum, sic omnes omnino habent in Galliis.

u In Actis interpolatis hæc ita leguntur : Edificaverunt autem in supradicto loco Sacelinio basilicam, in qua sancti Martyris corpus cum hymnis et laudibus posuerunt, ubi per orationes ejus ægri venientes sanantur etc. *Habes, lector studioso, quidquid notatu dignum in Actis interpolatis inveni, non quod illa censeam fide digna, sed ut facilius perspicias, quæ postmodum iis quoque Actis sint adjecta.*

* al. Sacelino

E

DE SS. VERISSIMO, MAXIMA ET JULIA MM.

ULYSSIPONE IN LUSITANIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De cultu, martyrio et ætate horum Sanctorum.

PROBABILIUS
AN. CCCIII AUT
CCCIV.
Sancti in
Martyrologio
Romano, in
Usuardo

res martyres Lusitanos Ulyssipone hodie annuntiat Baronius in Martyrologio Romano his verbis : Ulyssipone in Lusitania sanctorum martyrum Verissimi, Maximæ, et Juliæ sororum ejus, qui in persecutione Diocletiani passi sunt.

In Annotatis allegat Usuardum, qui revera hos Martyres annuntiavit, sed de tempore martyrii siluit, ita scribens : Apud provinciam Lusitaniam civitate Olisepona, sanctorum martyrum Verissimi, Maximæ et Juliæ sororum. At in Auctariis Bedæ, sive in tribus codicibus, a Papebrochio nostro antea tomum II Aprilis pro auctario Flori datis, memorantur sub Daciano præside, id est, tempore imperantis Diocletiani, et cum aliqua sexus diversitate. Verba hæc sunt : Elissipona civitate, passio sanctorum Verissimi, Maximi et Juliæ *, qui passi sunt sub Datiano præside. Quorum Datianus confessione comperta, parari secretarium jubet et intronari lictores, extendi Martyres, admoveri verbera, colligari ungulas, exponi aculeos, et tendiculas imperavit. Et, cum nihil horum Dei Famulos aut terruit promissum aut superavit appositum, gladio tandem consummantur. Non est verisimile, hæc ab Usuardo visa esse; neque enim alias omisisset tempus martyrii. Quare cum Solerio in Præfatione ad Usuardum art. 2 existimo, Flori non esse illa auctaria, sed multo recentiora.

* in uno Julii

aliisque recentioribus memorati:

2 De iisdem Martyribus breviter meminit Petrus de Natalibus lib. XI cap. 150 num. 268, sed corrupto nomine civitatis Ulyssiponensis. Verissimus, inquit, Maxima et Julia sorores apud provinciam Lusitanam in civitate Helisapomia eodem die (1 Octobris) martyrio triumpharunt. Auctor Flo-

rarii Ms. Sanctorum pro Verissimo substituit mulierem Verissimam, et civitatis nomen luxavit. Verba huc transfero : Apud provinciam Lusitanam civitate Elisaponia sanctorum martyrum Verissime, Julie et Maxime sororum. Quæ sancte Sorores animis fortes, Dei potentiam invincibilem ostenderunt. Quanto enim plus puniebantur, tanto plus Deum glorificabant : dicentes : Benedictus Deus, qui in Sanctis suis operatur mirabilia. De hisce etiam agunt Canisius in Germanico, qui cum Usuardo consentit; Maurolycus et Galesinius, qui nonnihil dissentiunt. Nam prior sic habet : In provincia Lusitana, civitate Odyssioponne sanctorum martyrum Maximi, Verissimi et Juliæ eorum sororis. Pro muliere Maxima clare hic ponitur vir Maximus; et aliud rursus nomen civitati tribuitur. Galesinius ab Usuardo recedit in nomine primi Martyris, et pro Verissimi, ut legi apud alios fatetur in Annotatis, posuit Verivimi, nomenque etiam civitatis luxavit, et tempus martyrii sub Antonino fixit, in scribens : Usysponæ in Lusitania, sanctorum martyrum Verivimi, Maximæ, et Juliæ, sororum. Hi sanguine juncti, ita divinæ pietatis amore copulati, uno animi ardore atque alacritate ad æternam gloriam aspirantes, martyrium, Antonino imperatore, præclare subierunt. De urbe, in qua passi sunt, etiamsi tot diversis modis sit expressa, dubitandum non est, quin designetur metropolis regni Lusitanix, quæ Latine alias Ulyssipo, alias Olisippo, alias Olyssipo fuit dicta, cunctisque notissima est, sed maximis calamitatibus nostro tempore agitata.

3 Addam et verba Martyrologii Hispanici Joannis Tamayi Salazar, licet alias sit modicæ fidei, quod auctor asserta Chronicorum suppositorum frequenter sit secutus. Ulyssipone in Lusitania natalis SS. Verissimi.

in Martyrologio Hispanico addita corporum inventio

AUCTORE
J. S.

A rissimi, Maximæ et Juliæ fratrum, qui in persecutione Diocletiani comprehensi, et per publicas civitatis vias ferociter attracti, tandem abscissis capitibus martyres ad præmia pervenerunt æterna. Eorum corpora canibus dilaceranda, exposita sunt; sed Dei providentia servata: in mari projecta sunt, sed Dei nutu a pelago expulsa, donec a fidelibus condita. Urbis accolæ patrocini experti sunt. *Idem martyrologus ad 29 Septembris annuntiat inventionem corporum his verbis:* Ulyssippone in Lusitania, inventio sacrorum pignorum SS. Verissimi, Maximæ et Juliæ, fratrum martyrum, a D. Sanctia monasterii S. Jacobi commendataria 1, quæ cum divina revelatione illorum locum sepulchri cognosceret extatica, protinus fragrantissimi odoris suavitate præeunte, corpora invenit, in aram maximam elevavit. Ad quorum contactum ægritudinibus laborantes a Deo, Sanctorum interventione, beneficia sanitatis efficaciter acceperunt. Ibidem per aliquot secula sacra lipsana jacuerunt, donec, Joanne II Portugalliæ rege disponente, ad ecclesiam Novorum Sanctorum translata sunt, ubi in argenteis sarcophagis reposita honorifice requiescunt. *Pro hac inventione Tamayus laudat Legendarium Ms. ecclesiæ Segobiensis, in quo hæc legi dicit, sicut paulo uberius recitat omnia in Annotatis. Acta inferius danda sunt, ubi illa paulo brevius relata inveniet lector, excepta tamen translatione, facta posterius per Joannem II ad templum novum.*

de qua tacent
plerique histo-
rici. At hi
Sanctorum

B 4 De translatione per Joannem II abunde constat ex historicis, ut inferius videbimus; sed non æque de illa inventionem tot prodigiis honorata. De illa silere martyrologos, fatetur Tamayus. De eadem similiter tacent Thomas de Trugillo mox uberius laudandus, et Ambrosius Morales lib. x cap. 14, licet ibidem plerique ad Sanctos illos spectantia breviter referat, quemadmodum et Thomas de Trugillo in Thesaurio concionatorio ad 1 Octobris. Hujus verba studioso lectori consideranda, et cum Actis, quæ dedit Tamayus, nobis passim suspectus, conferenda huc transfero. Titulus est: De sancto Verissimo, Maxima et Julia martyribus. Breviter observo, de nominibus Sanctorum, prout hic scribuntur, consentire scriptores Hispanos et Lusitanos, ut de nominibus aut sexu Sanctorum prudens non supersit dubium, etsi de illis aliquot aliorum errores ante viderimus. De Martyrologiis, in quibus Sancti memorantur, scriptor ita loquitur: Scribunt Martyrologia ipsa, videlicet Romanum, Usuardi et Adonis, alique autores de his tribus Martyribus Ulyssiponensibus: quorum festum celebratur die 1 Octobris. *Omittendus erat Ado, qui de his Martyribus nihil habet in genuino Martyrologio: et pro eo substitui potest Martyrologium idiomate Lusitanico scriptum de Sanctis Lusitanis, et anno 1591 typis Conimbricensibus editum, in quo nihil quoque est de asserta superius prodigiosa corporum inventionem; quamvis usque ad translationem omnia perstringantur. De cultu addit Morales, Sanctos illos magna cum solemnitate ut patronos Ulyssipone coli.*

martyrium
et translatio-
nem narrant.

C 5 Redeo ad Trugillum. Hi ergo gloriosi Martyres, inquit, fratres fuerunt, et ex prædicta civitate Portugalliæ. Facto autem edicto publico ab imperatoribus Diocletiano et Maximiano, quorum tempore passi putantur, ut Christiani omnes vel diis sacrificarent, vel interlicerentur, [et] crudelissima in eos exercerentur tormenta. Quod edictum cum Verissimus audivisset, non expectans, quod ab ipsis tyrannis comprehenderetur, accessit ipse cum duabus sororibus suis ante tyrannum, dixitque; se et sorores suas Christianos esse. Præcepit ergo tyrannus judex, ut in carcerem conjicerentur, et quod eis victus tenuissimus et parcissimus ministraretur. Quod tormenti genus cum videret tyrannus eos vultu læto pertulisse, præcepit, ut eorum corpora dilacerarentur et variis tormentis dilaniarentur. Jussit præterea, ut scorpionibus crudelissime cæderentur. Denique miserabiliter cruciati sunt gloriosi Martyres, adeo ut prope evisceraren-

tur; et præterea ardentes flammæ eorum lateribus adhiberentur. Insuper etiam maxima cum immanitate et crudelitate tracti sunt per universam urbem, varique in eos coniecti sunt lapides, ac tandem gladio jugulati sunt. Eorum corpora primum avibus devoranda et feris exposita sunt: sed cum videret tyrannus nihil fuisse læsa, jussit ea in mare demergi. Divino tamen nutu factum est, ut in litus ipsum redirent: atque hoc videntes Christiani, non sine maxima infidelium confusione, ea honorificentissime sepelierunt. In loco autem, ubi sepulti sunt, ædificatum fuit templum. Tempore tandem Joannis II Portugalliæ regis translati sunt in ipsam civitatem, cum antea foris essent, videlicet in quoddam monasterium monialium S. Jacobi. *Laudatus supra Morales his consona scribit Hispanice. Joannes Marieta etiam lib. II cap. 20 similia de his Sanctis narrat, uti et Alfonso de Villegas in Flore Sanctorum fol. 598 et 599. At nullus eorum edicit, unde omnia illa fuerint accepta.*

6 Acta, quæ ad 1 Octobris dat Tamayus, alia addunt de inventionem corporum. De illis Actis Tamayus ad 1 Octobris ait: Ejus Acta ex Legendariis Mss. Montis-Sion et ecclesiarum Segobiensis, Ebo-rens, Hispalensis et aliarum damus. Et post Acta data explicat nomen Montis-Sion, dicens, se Acta dedisse ex Legendariis cœnobii Montis-Sion Cisterciensis Toletani etc. Bivarius in Commentariis ad Chronicon suppositum nomine Flavii Lucii Dextri pag. 566 testatur, illa Acta a se visa, ita scribens: Legio Acta eorundem in pervetusto membraneo ac manuscripto codice bibliothecæ S. Bernardi Toletani sub num. 64, et initio: « In temporibus » illis, cum per universas provincias. » etc. Sic revera inchoantur Acta per Tamayum edita, et per nos recudenda. Quo tempore scripta fuerint, dicere non possumus. At certe non satis vetusta sunt ad multum auctoritatis sibi vendicandum. Nam, si scripta fuerint, prout edita sunt, composita sunt longo tempore post liberatam sæculo XII Maurorum jugo civitatem Ulyssiponensem. Quapropter, sive exstiterint Acta vetustiora, sive hæc fuerint ex notiis aliquot vetustioribus aut ex traditione conscripta, nequeunt indubitata mereri fidem pro singulis factorum adjunctis. Fieri tamen posset, ut prior pars Actorum multis sæculis fuerit scripta ante posteriorem, quæ agit de inventionem corporum: sed id probare solis conjecturis non possumus. Quidquid sit, Acta illa recudemus, quia non habemus certiora.

Acta unde
accepta: ea
non satis ve-
tusta, edenda
tamen:

7 Prius tamen pauca restant dicenda de tempore, quo passi sunt Sancti. Acta designant tempus imperatorum gentilium, sed nullum nominatim exprimunt. Sic Usuardus omnino tacet de tempore, quo passi sunt Sancti. At verba, quibus Bedæ Martyrologium auctum est, data num. 1, Sanctorum nostrorum martyrium figit sub Daciano præside, id est, sub persecutione Diocletiani et Maximiani. Huic asserto satis congruunt Actorum verba illa: Cum per universas provincias, ad Romanum imperium pertinentes, paganorum jussione principum, Christianitatis persecutio desæviret. Baronius in Annalibus ad annum 505 num. 158 SS. Verissimi, Maximæ et Juliæ martyrium in generali illa persecutione, quæ anno 505 et 504 maxime sævit, figendum recte censuit. Tamayus designavit an. 508 ex pseudo-Dextro, sed, hujus nulla est fides. Vasæus in Chronico Hispaniæ fixit annum, quo credebatur generalis persecutionem inchoatam, ut censendus sit Baronio consentire. Hæc certe opinio reliquis probabilior est: nam certam dicere non ausim. Galesinius, qui martyrium fixit sub Antonino, forte respexit ad inscriptionem, quam Tamayus ad 29 Septembris recitat, et positam vult anno 1475, sed Rodericus Dacunha in Opere Lusitanico de Historia ecclesiæ Ulyssiponensis cap. 18 de Sanctis nostris fuisse agit, et eandem inscriptionem, quam omnino vitiosam probat, positam ait anno 1529. Habet autem inscriptio de Sanctis: Passi sunt ante mccccl annos, qui si a 1529 abstrahantur, passi dicuntur anno 1479.

Imperabat

martyrium
figendum an-
no 303 aut
304:

F

AUCTORE
J. S.

corpora anno
1473 ad no-
vam ecclesiam
translata.

Imperabat eo tempore Marcus Aurelius Antoninus. At ea inscriptio nullam habere potest auctoritatem, eaque de causa ne recitandam quidem credidi.

8 Ceterum laudatus *Dacunha* cum ceteris consentit de translatione corporum facta ex veteri templo ad novum, a Joanne II Lusitaniæ rege fundatum promonialibus S. Jacobi, eamque translationem figit anno 1473. Consentit *Tamoyus*, et ad 29 Septembris, relata prius corporum inventione, de constructione templi et de translatione scribit sequentia : Et ideo anno MCCCLXXV (lege MCCCLXXV, ut habet deinde) Joannes II Portugalliæ rex illud (templum novum) perfecit, et, sanctionialibus translatis, magnifico et regio apparatu tandem sacras portavit exuvias, ubi capsulis argento puro affabre factis illæ conditæ in ara majori requiescunt. *Ambrosius Morales*, qui hæc brevius perstringit, observat cum *Trugillo* num. 3 laudato, novum hoc monialium templum intra urbem esse, cum vetustum esset foris. *Antonius Vasconcellus* in *Descriptione regni Lusitaniæ* pag. 448 de Martyribus hodiernis breviter agit, et utrumque templum memorat his verbis : Ibi Divorum nomini templum postea dicatum fuit, quod nomen adhuc suis a Tutelaribus servat, appellaturque hodie, SANCTI VETERES (Sanctos o velho) ut discrimen sit a templo regio (SANCTOS hodie NOVOS dicimus) in quod Joannes II Portugalliæ rex a se conditum Divorum ossa munifice pariter et religiose traduxit.

ACTA

Auctore anonymo

Ex editione Joannis Tamayi.

Excitata
persecutione,
Sancti capi-
untur, fi-
demque pro-
fessi,

a

b

et variis mo-
dis prius cru-
ciati, gladio
occiduntur.

c

d

* confiten-
tium

In temporibus illis, cum per universas provincias, ad Romanum imperium pertinentes, paganorum jussione principum Christianitatis persecutio desæviret, nec esset omnino in orbe angulus, in quo non veræ religionis ardorem idolorum cultura niteretur extinguere : in Ulysiponensem civitatem, quam in Oceani litore memorat et rexit antiquitas, tres Christo Domino Martyres pagani tunc præsidis a persecutio consecravat. Qui cum præceptis imperialibus fuisset admonitus, ut diversis tormentis interficerentur, qui sacrificare idolis distulissent, præceptionis impiæ nefarius executor prædictæ urbis indigenas deduci ad sacrificium per ministros suos compulit : qui secundum ritum paganorum contradicentibus pœnam, obedientibus præmia promittebat. Cumque inter alios, quos mundanarum rerum blandimenta deceperant, adolere profanis altaribus, Verissimus, Maxima, et Julia, illius sorores, et urbis ejusmodi accolæ, caperentur cogerenturque b, discrepantes quidem sexu, sed animi virtute consimiles, Christianos esse, Christum credere, nec divelli posse ab ejus ministerio, sunt professi.

2 Quorum judex confessione comperta, parari secretarium c, intromitti lictores, extendi Martyres, admoveri verbera, colligari ungulas, et exponi equuleorum tendicula imperavit. Sed nihil horum Dei famulos terruit aut promissum, aut superavit appositum d. Proficiebat siquidem per damna corporum virtus animorum ; et per multiplices ac succiduos suppliciorum gradus ad repromissam beatitudinem fides in Deum stabilita tendebat. Ardebat quidem iracundia persequentis, cum fiduciam Martyribus per adinventionum suarum cruciamenta conspiceret, et per omnes calliditatis astutias mens diabolo dicata currebat. Sed vincere immundi hostis caliditas non potuit, quos ad coronam cœlestis præmii præparatam patientia divina monebat. Consummantur tandem gladio tormenta martyrii, ut voce Christum confitentes *, quos mutare pœna non poterat, spiritus emissus intraret in cœlum.

3 Nec sic tandem sævientis judicis est expleta

crudelitas ; nam inhumata reliquit corpora, et saxeis molibus aggravata, avibus devoranda, et feris lanianda subjecit. Sed cum penitus illæsa manerent, auferre jussit, et in pelagum e projici, ne impensæ sepulturæ testimonio exemplum confessionis ac fidei ad posteritatis notitiam perveniret. At prius veneranda ad litus corpora, quam nuntii reverterentur, perveniunt. Occurrit plebs devota cum gaudio, tantæ rei obstupefacta novitate, fide excitata, et martyrii unanimositate munita, quæ protinus corpora veneranda colligere, et ad sepulturæ locum cum maxima reverentiæ veneratione transferre curavit. Nec ullum Christianorum familiaris rei occupatio tenuit, aut sexus retraxit, aut infantia præpedivit, quominus distractus deesset officio. Cujus populi nos exemplum sequentes, annua hæc Martyribus festa Kalendis Octobris, quibus fuere coronati, persolvimus, ut eorum intercessionibus adjuvemur. Nec credere debemus defunctos, quos throno cœlesti novimus esse applicatos.

4 Corpora vero Sanctorum Martyrum jacuerunt Ulysipponem in ecclesia f ipsismet Sanctis Martyribus consecrata, donec Agarenorum procedente per Hispanias irruptione g, a Christianis illius seculi sub terra involuti, ne in manus Sarracenorum venirent; illic oblita permanserunt, cum nullus esset, qui locum thesauri demonstraret absconditi. Sed currentibus annis, cum in eadem illa ecclesia antiqua (Ulysipponem h jam ab Arabum captivitate liberata) monasterium Ordinis S. Jacobi magnificum erigeretur, quo postmodum in Mertollam i translato, equitum loco uxores, et filiæ eorum, in eodem monasterio recolligerentur, quousque viri e bellis adventabant, cœpit ibidem ex viduis, et aliis illustrissimis fœminis Ordo mulierum S. Jacobi Sanctimonialium coadunari. Inter has Commendataria k quædam locum sepulturæ Sanctorum divinitus ediscens, effosso loco, die xxix Septembris, tandem per suavitatem odoris, quem fovea spirabat, inventa sunt, et in ara majori collocata, urbem et orbem miraculis l illustrant, quæ Deus Sanctorum intercessione patravit. Præstante D. N. Jesu Christo, qui vivit et regnat in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a Præses ille additis *Bedæ* Martyrologio verbis vocatur *Datianus*, crudelitate sua in Christianos famosus, et in variis Actis martyrum Hispaniæ et Lusitaniæ notus. Attamen apud laudatum *Dacunha* *Tarquinius* nominatur : quod nomen unde acceperit, plane ignoro.

b *Trugillus*, cui et alii consentiunt, laudatus in *C Commentario* num. 3, S. Verissimum et ejus Sorores ultro ad tyrannum accessisse scribit. At id neque hæc Acta habent, neque admittendum est sine meliore testimonio.

c Secretarium hic significat locum, in quo considebat judex ad reos audiendos, uti et vox illa alias sumitur apud *Cangium* in *Glossario*.

d Verba huc usque de suppliciis data plane consonant cum datis in *Commentario* num. 1 ex additis *Bedæ*. Quapropter hæc vetustiora credo, quam sint tota Acta, cum procul dubio ex vetustiore documento ad *Bedam* sint adjecta. Facile videbit studiosus lector, plura tormenta a *Trugillo*, ejus verba dedi in *Commentario* num. 3, fuisse accumulata, videlicet in ediam in carcere, flammis lateribus admotas, crudelem circumductionem per urbem. Nescio, unde omnia illa fuerint a recentioribus desumpta.

e Apud aliquos recentiores, inter quos *Vasconcellus* ante laudatus, aliquid additur his verbis : Divorum corpora, lapidibus illigata gravibus, quo facilius imum attingerent, in mare dejecta sunt : quod ipsum, thesauri adeo pretiosi non avarum, in littus deposuit miraculo non vulgari. Forte præcedentia Actorum verba, Saxeis molibus aggravata, suo loco avulsa fuerunt, et pertinent ad injectionem in mare.

D
Corpora a
Christianis
sepulta.

ubi constru-
cta postmo-
dum ecclesia,
in qua fue-
runt inventa.

f

g

h

i

j

k

l

A f De hac addit Vasconcellus : Ibi Divorum nomini templum postea dicatum fuit.

g Occupatio Hispaniarum per Saracenos aut Mauros secundum Pagii chronotaxim, quam hic studiosius non examino, cæpta est anno 711. Unde vero auctor post aliquot sæcula sciverit, tunc sub terra Sanctorum corpora fuisse abscondita, non intelligo. Crediderim, meram esse conjecturam. At non minus conjicere poterimus, corpora tempore irruptionis Saracenorum jacuisse in primo sepulturæ loco, et hunc postea fuisse ignotum.

h Urbs illa a Pagio expugnata statuitur anno 1147, die 23 Octobris.

i Mertolla sive Mertola, oppidum est regni Lusitanæ, cui olim Latinum nomen Myrtilis, aut Julia Myrtilis.

k Ita vocantur, quæ præsumunt dicto monasterio S. Jacobi. Hanc autem, cui facta dicitur revelatio, Sanctiam vocant Dacunha, qui part. 2 cap. 75 ejus gesta conscripsit, et Tamayus ad 29 Septembris. Jam ante observavi, hanc corporum inventionem a plerisque omissam; corpora vero anno 1473 in urbem ad novam ecclesiam delata esse.

l De his miraculis nullum inveni nominatim relatum.

DE S. ARETHA ET SOCIIS MM.

FORTE ROMÆ.

Ex Martyrologiis.

S. Arethas
cum 300
martyribus

B

Usuardus in genuino Martyrologio suo ad hunc diem ita habet : Romæ, natalis beati Arethæ martyris et aliorum quingentorum quatuor. Hæc ipsa verba repetiit in Martyrologio Romano Baronius, nec habuit, quod adderet in Annotatis, Usuardum et recentiores solum allegans testes, addensque Adonem, sed nescio quem, certe auctum et interpolatum, cum Ado ipse de his non meminerit. Sollerius noster in Observationibus ad Usuardum monet, Aretham et Socios primum ab Usuardo annuntiatos, nec inveniri apud antiquiores, et hæc subjungit : Sudavi affatim, ut vel vestigium horum Sanctorum alibi invenirem, sed frustra... Galesinius, Ferrarius et recentiores alii numerum illum fingunt et refingunt, adeo ut Bartholomæus Piazza in Emerologio, Socios ad septem dumtaxat contraxerit, quorum gloriosæ confessionis memoriam superstitem ait, et reliquias per varia Urbis templa dispersas. Martyrii tempus divinare videntur citati Galesinius et Ferrarius : ego de tota annuntiatione nihil me compertum habere candide profiteor. Aretham alium martyrem apud Homeritas, cum multis sociis sub tyranno Dunaan passum, de quo Metaphrastes apud Surium xxiv Octobris, cursim attigimus in tractatu de Patriarchis Alexandrinis pag. 64. Quidquid interim sit de Aretha nostro Romano, negari omnino non potest, eum ab Usuardo, undecumque demum acceptum, vere consignatum fuisse. Hisce verbis Sollerius non pa-

rum dubitationis insinuat, an forte Arethas cum Sociis non sit perperam ab Usuardo Romam translatus.

2 Divinare Galesinium et Ferrarium, ut designent Arethæ tempus, numerumque Sociorum ab illis fingi et refingi, ostendunt ipsa eorum verba. Nam in textu, omisso tempore, cum Usuardo de numero consentiunt; in Annotatis vero sub Antonino imperatore coronatos innuunt, nullius adducto testimonio, et Socios ad quinquaginta, vel ad quinque contrahunt auctoritate aliorum, quos non nominant, et quibus Usuardum præferunt. Auctor Florarii Ms. et Maurolycus accurate consentiunt cum Usuardo. Petrus de Natalibus verisimiliter idem scripsit : sed in utraque editione ejus Operis, quam nos habemus, altera anni 1493, altera anni 1513, sic legitur : Areta martyr et alii quinque et quatuor passi sunt Romæ Calendis Octobris. Si pro quinque legatur quingenti, congruit cum Usuardo. Et sane verisimile viæ est, scriptum fuisse quinque et quatuor; sed potius quingenti et quatuor, ut habet Usuardus, aut quinquaginta et quatuor. Ex eo loco fortasse Galesinius Socios ad quinquaginta aut ad quinque diminui ab aliquibus dixit; recte tamen Usuardum prætulit. Nam dubitandum non videtur, quin et Petrus de Natalibus et reliqui omnes ex Usuardo aut ejus codicibus hauserint, sicut sua brevitate omnes innuunt. Illud unum utcumque videtur dubium, an forte Usuardus S. Aretham cum Sociis, qui die 24 Octobris apud Homeritas passus legitur, forte ex errore non transtulerit Romam : quod ibidem magis examinari poterit.

Romæ annun-
tius est ab
Usuardo.

E

F

DE SS. MM. PRISCO, CRESCENTE AUT CRESCENTIO, ET EVAGRIO : QUIBUS VERISIMILITER ADDENDI DENEGOTHIA AUT DEMERGOTIA, FAUSTINUS, MARTIALIS, JANUARIUS, ALEXANDER, EUPROBUS VEL EOPROBUS VEL EUTROPIUS, DIGNA AUT PIGRA, GOTHIA VEL COTIA, SATURNINA VEL SATURNINUS, SPES AUT SPEUS, CASTUS, PRIMUS, DONATUS, PASSICUS VEL PAFFICUS, PROPUS VEL PREPUS, ET FORSAN ALTERA DIGNA.

TOMIS IN MOESIA INFERIORE.

Ex Martyrologiis.

Tres ex his
Martyribus in
Martyrologio
Romano,

Amplam, ut inferius probabo, Martyrum classem hodie annuntiant Apographa Hieronymiana. Ex his vero tres solum priores selegit auctor vetusti sive parvi Martyrologii Romani, indeque hi tres transiverunt ad alia medii ævi Martyrologia, et ex his ad Romanum hodiernum. Eos ita

memorat Baronius : Tomis in Ponto sanctorum martyrum Prisci, Crescentis et Evagrii. In Annotatis assignat Bedam, cujus purum Martyrologium hos Martyres non habet, sed interpolatum; recteque Usuardum et Adonem, et alios, nimirum recentiores, adstipulanturque, inquit, vetera manuscripta, intellige Martyrologia, non Acta, quæ hactenus non innotuerunt, si qua forte conscripta fuerunt.

AUCTORE
J. S.

fuert. Romanum vetus aut parvum sic habet : Tomis civitate, Prisci, Crescentii et Evagrii. Eadem ad litteram Ado et Notkerus, addita tamen voce Sanctorum ante nomina Martyrum, quam similiter addidit Usuardus, et pro Crescentii scripsit Crescentis, quod transiit ad Romanum. Beda, Rabanus et Wandelbertus Martyres illos omnino omiserunt.

omnes in apog-
raphis Hieronymianis,

2 Nomina omnium, quos in titulo posui, habentur ex quatuor præcipuis codicibus, nimirum ex textu Florentinii, ex codice Blumiano, quem contulit in fine Operis sui, ex Epternacensi et ex Corbeiensi, quos in Annotatis perpetuo recitavit. Textus omnes continet, excepta altera Digna, quam pro ceteris consonans, addit codex Blumianus, favente etiam Epternacensi. Duo omittuntur ex ultimis in codice Epternacensi, plures in Corbeiensi : quod minime mirandum in mendosis passim codicibus. Textum Florentinii subjungo : In Thumis civitate sanctorum Prisci. Crescentii. Evagrii. Denegothiae. Faustini. Martialis. Januarii..... Alexandri. Euprobii. Digne. Gothiae. Saturnine. Spei. Casti. Primi. Donati, Passici. Propi. Deinde pag. 1069 observat Florentinius, ante duos ultimos sive ante Passicum in codice Blumiano addi. Item Dignæ, et alia de quorundam translatione, et tum demum sequi duos ultimos. Epternacensis apud eundem sic habet : Civitate Tomis natalis Prisci, et Evagrii.... Crescentii, Demergotiae, Faustini, Martialis, Januarii, Alexandri, Eutropi, Pigræ, Cotiæ, Saturnini, Spei, Casti, Primi, Donati, item Digne. Ultimum nomen forsitan male impressum est, pro Dignæ aut Digne. In Corbeiensi, omisso civitatis nomine, ita legitur : Prisci, Faustini martyris (vox martyris verisimiliter irrepsit pro Martialis) Alexandri, Eupropi, Saturnini, Spei, Primi, Donati. Item Dignæ, Paffico, Præpi.

et, licet in aliquot apographis per interpolationes

5 Nunc probandum est, omnes istos Martyres, etiamsi in aliquot codicibus post interpolationem posterius factam disjuncti fuerint, ad eandem videri classem spectare. Primo plures simul passos, quam tres primos, quos Martyrologium Romanum cum martyrologis mediæ ævi solos exhibet, liquet ex textu Florentinii, in quo post tres illos quatuor alii eodem modo sine interruptione ponuntur. Plures similiter ponuntur sine interruptione in codice Corbeiensi, et in aliquot contractis infra recitandis. Secundo non solum septem primos, qui apud Florentinium consequenter ponuntur, sed reliquos etiam omnes, qui post annuntiatam dedicationem ecclesiæ SS. Servatii et Lamberti sequuntur, ad eandem spectare classem, colligitur ex omnibus aliis apographis, præsertim cum clarum sit, dedicationem illam sæculo VIII, quo S. Lambertus obiit, aut etiam serius, in mediæ ævi Martyrum turmam fuisse injectam, et in uno tantum habetur codice. Nam in codice Blumiano omnes recensiti Martyres consequenter ponuntur, præter duos ultimos, qui post aliam illius codicis interpolationem sequuntur. Omnes vero ponuntur in codice Corbeiensi sine ulla interpolatione aut interruptione, sed aliqui sunt omissi, et quidem duo ex tribus prioribus.

sint distracti, ad eandem omnes classem videntur pertinere.

4 In codice Epternacensi rursum scissa est illa Martyrum turma, sed alio loco : nam post duos interposita est translatio S. Remigii et S. Germani, tum reliqui sequuntur. De his translationibus idem censendum, quod de prædicta dedicatione. Nam translationes quidem in aliis quoque apographis leguntur, sed alio loco, et in nullo alio inter illos Martyres. Quare clarum est, imperitia librarii, qui illam forte in margine invenit, Martyribus insertam esse. Porro laudati Martyres leguntur etiam in codicibus contractis, sed omissis aliquibus. In Richenoviensi hæc habentur : In civitate Thomis : Prisci Evagrii, Januarii et Alexandri. In Augustano sine loco : Prisci, Crescentiani (pro Crescentii) Evagrii, Faustini (pro Faustini) Dignæ. In Labbeano : Prisci, Crescentiani, Evagrii, Faustini, Casti, Dignæ. Hos ipsos habet Gellonense. In Corbeiensi contracto : In Thaniis Prisci, Evagrii. Hi duo etiam soli sunt in duobus Martyrologiis apud Martenium tom. III

Anecdotorum editis. Ex his igitur confirmatur, nec solum tres primos, nec rursum septem priores, sed omnes novemdecim videri simul passos; quandoquidem in iis Apographis, in quibus pauciores recensentur, æque aliqui ex prioribus, quam ex posterioribus sine omissi; et in ipsis quoque Martyrologiis contractis aliqui ex posterioribus sint expressi. Florentinius in Annotatis ejusdem plane est sententiæ, totumque Martyrologii locum hoc modo restituendum censet : Thomis aut Tomis civitate SS. Prisci, Crescentii, Egri (lege Evagrii.) Denegothiae, Faustini, Martialis, Januarii, Alexandri, Euproprii, Dignæ, Gothiæ, Saturninæ, Spei, Casti, Primi, Donati, item Dignæ, Passici, Propi. Pleraque nomina hic recte expressa crediderim; aliqua tamen sunt dubia.

5 De civitate, in qua passi sunt Martyres, etiam dubium movet Florentinius, quia alias scripta est Thumis, alias Tomis. Addi potest ex additis me, alias etiam legi Thomis, et Thaniis. In tanta varietate recurrendum videtur ad martyrologos mediæ ævi : nam hi codices Hieronymianos habuerunt minus mendosos, quam habeamus hoc tempore. Auctor Romani Parvi, qui ceteris vetustior, uti et Ado et Notkerus habent Tomis sine aspiratione, solus Usuardus addidit aspirationem et scripsit Thomis. Hisce jam satis refutatur suspicio Florentinii de Thumide civitate Ægypti, asciscriptum fuisset Thumis pro Thmuis : nam id nullus habet codex, et utrumque fuisset mendosum, cum Thmuis fuisset scribendum, si in illa civitate essent passi. Thomum etiam Ægypti civitatem cum Ortelio assignat Florentinius; sed ea parum nota est apud vetustos geographos, et ea saltem non effertur numero plurali, ut scribendum fuisset Thomi aut in Thomo, quod nullus habet codex. Quare dubitandum non videtur, quin Martyres nostri sint passi in notissima civitate Mæsiæ inferioris, quæ passim plurali numero Tomi vocatur, multosque alios habuit Martyres. Nam et in omnium vetustissimo Epternacensi legitur Tomis, et sic habent Martyrologia mediæ ævi, excepto Usuardo, qui censendus est non advertisse, civitatem illam sine aspiratione scribi.

Passi videntur Sancti Tomis

6 Baronius etiam addit in Ponto, quod non habent vetusti martyrologi; sed noverat Tomos in Ponto sitos esse, quia Ovidius poeta in illa civitate, et in Ponto exsul fuit, et de Tomis frequenter meminit. Cellarius in Geographia antiqua pag. 373 etiam recitat epigraphen nummi cujusdam Caracallæ, quæ vocatur Metropolis Ponti. Verumtamen urbs Tomi quærenda non est in Ponto, notissima Asiæ Minoris provincia; sed in illa parte inferioris Mæsiæ, quæ sita est inter Danubium et Pontum Euxinum, et quæ modo constituit extremam hodiernæ Bulgariæ partem ad Pontum Euxinum. Hinc ad vitandum multorum errorem, qui Tomos facile in Asia Minore quærerent, dici potest : Tomis in Mæsia inferiore, aut, in Ponto Mæsiæ inferioris.

in Ponto Mæsiæ inferioris.

7 Joannes Tamayus Salazar in Martyrologio Hispanico ad hunc diem scribit sequentia : In cœnobio S. Basilii de Cuellar, diœcesis Segobiensis, depositio S. Evagrii martyris, qui cum aliis Tomis in Ponto martyrium consummavit. Cujus sacra lipsana Hispanias allata, et in eodem cœnobio condita, ibidem honorifice quiescunt et venerantur. In Annotatis ad confirmationem ait : M. Ægidius Gonzales Davila, chronographus regius, in Theatro ecclesiastico Castellæ tom. I fol. 519 asserit, sacra hujus sancti Martyris pignora adservari in diœcesi Segobiensi, in cœnobio fratrum S. Casilii Magni in oppido Cuellar, ubi honorifice coluntur. Testatur revera laudatus scriptor in memorato cœnobio Basiliano servari corpus S. Evagrii martyris, ejusque festum ibidem celebrari die prima Octobris. Ex hoc cultus die utcumque insinuatur, pro corpore S. Evagrii hodierni illud corpus haberi : hoc tamen Davila non adjungit. Subjungit martyrologus Hispanus aliud testimonium, ita pergens : Quod et nos adepti sumus ex relatione reverendissimi et nunquam satis laudati prædicatorum principis et principum prædicatoris

Corpus S. Evagrii, forte unius ex his, servatum in Hispania.

A prædicatoris P. F. Didaci Nisseno, amici nostri. *servari. Unde vero noverint, illud esse hodierni, Omnino credo, corpus alicujus S. Evagrii ibidem mihi perspectum non est.*

AUCTORE
J. S.

DE S. FREMERIO AUT FERMERIO MART.

IN ABBATIA S. FREMERII O. S. B. DIOECESIS

VASATENSIS IN GALLIA.

Ecclesia cum
abbatia
S. Fremerio
dicata :

B **S**aussayus in *Martyrologio Gallicano* ad hunc diem ita habet : Vasati natalis S. Fremerii martyris, qui factus hostia pietatis justitiæ coronam forti agone recepit a Domino. De cultu hujus Sancti nullum est dubium, cum habeat abbatiam nomini suo dicatam in diœcesi Vasatensi. De hac abbatia meminit Mabillonius tom. V *Annalium Benedictinorum* pag. 160, ibique vocatur S. Fremerii. Dionysius Sammarthanus tom. I *Galliæ Christianæ* col. 1217 de eadem agit sub hoc titulo : Abbatia S. Fremerii, S. Ferme, Ord. sancti Benedicti : et sic habet : Sancti Fremerii seu Fermerii abbatia haud longe a Droto fluvio et oppido Libournæ (*Libourne*) posita, condita fertur a Fremundo Burdigalensi. Tum refert, sæculo XI subditam fuisse Salmurensi monasterio S. Florentii et subjungit : Attamen illud monasterium ad hunc diem proprios habet abbates, qui usu vestimentorum pontificalium gloriuntur, habentque merum et mixtum imperium in villa S. Fremerii. Ecclesiam quoque S. Fremerio fuisse dicatam, liquet ex catalogo abbatum, quem subdit : nam de Leone II dicit : Obiit anno MCCC, jacetque in ecclesia S. Fremerii. Habemus ergo, et abbatiam et villam et ecclesiam S. Fremerii nomine insignitam. At neque de gestis, neque de tempore, quo vixit, vel minimum invenire potui.

idem videtur
cum S. Fer-
merio,

2 Apud laudatum Saussayum in *Martyrologio S. Savini de Levitania* ad 30 Augusti hæc leguntur : Eodem die passio S. Fermerii martyris. Deinde pag. 1253 ex monumentis ecclesiæ Pictaviensis de S. Fermerio hæc scribit Saussayus : S. Fermerius, (vulgo S. Fraigne,) cujus natalis claret xxx Augusti; ejusque tutelæ prioratus dicatus est Ordinis S. Benedicti, quin et parœcialis ecclesia in Engolismensi tractu, diœcesis Picta-

viensis, ubi colitur xxx Augusti. Hinc Castellanus S. Fermerium ad eundem diem inseruit *Martyrologio Gallicano*, ut apud nos eodem etiam die dictum est in *Prætermisissis*. Porro spectata vicinitate locorum, quibus colitur in Vasatensi, Engolismensi et Pictaviensi territoriis, dubitandum non videtur, quin idem ubique colatur Fermerius aut Fremerius, præsertim cum ubique dicatur martyr, de gestis vero altum sit silentium. Opinio illa magis fit verisimilis ex Castellano, qui pag. 705 in Appendice ad 30 Augusti, datis de S. Fermerio addit sequentia : Dictus est etiam S. Frenir : cujus translatio celebratur die 1 Octobris. Rursum pag. 785 inter Aemeros de S. Fremerio hodierno ita loquitur : Fremerius (*Gallice S. Ferme*) patronus abbatiae in Vasatensi territorio, (ut supra dictum) idem verisimiliter cum S. Fermerio (*Gallice S. Fraigne.*) Quod adeo variatum est nomen Gallicum, parum aut nihil movere nos debet ad Sanctum illum geminandum, cum notissimum sit, quam facile Sanctorum nomina variis modis luxentur a populo.

5 Ceterum ad 25 Septembris egi de S. Formerio, qui colitur in vico de Vanares in Alava Hispaniæ provincia, quia ibidem requiescunt sacræ ejus reliquiæ a multis sæculis. De gestis S. Formerii nihil quoque norunt Hispani : sed Martyrem credunt, et aliunde ad se advectum. Hinc ibidem monui, forte eundem esse cum hodierno Fremerio aut Fermerio, sed nihil dici posse pro certo. Memoratæ suspicioni favet non modo, quod Hispani suum Formerium credunt extraneum, sed magis etiam quod corpus ejus habent, quandoquidem de reliquiis nihil apud Gallos inveniam. Verum, ut jam ibidem monui, ejusmodi conjecturæ verisimilem quidem suspicionem ingerere valent; sed minime sufficiunt ad aliquid certi statuendum. Hinc, relicto illo dubio, ante seorsum egimus de S. Formerio, et modo de S. Fremerio aut Fermerio.

et forte idem
quoque est
cum S. For-
merio.

DE S. GERMANA VIRGINE MART.

IN PRIORATU S. GERMANÆ PROPE BARRUM

AD ALBAM IN GALLIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De cultu Sanctæ et Actis edendis.

FORTE SEC. V.
Memoria
S. Germanæ
in aliquot
Martyrolo-
gis :

C **S**aussayus in *Martyrologio Gallicano* pag. 1247 dedit vetustum *Martyrologium S. Sabini de Levitania*, in quo ad Kalendas Octobris S. Germana annuntiatur his verbis : Barro Castro natale sanctæ Germanæ virginis in territorio urbis Lingonum. Varia ejusdem nominis sunt oppida, quibus nomen est Barrum, in ipsa etiam diœcesi Lingonensi, distincta tamen nominibus fluviorum, quibus adjacent : nam alterum vocatur Barrum ad Albam, Gallice Bar-sur-Aube; alterum Barrum ad Sequanam, vulgo Bar-sur-Seine. Habetur et Barrum Ducis, sed id non est in diœcesi Lingonensi. Saus-

sayus suis quoque verbis ad 1 Octobris S. Germanam annuntiat verbis martyrium indicantibus, et in castro Barrensi, sine distinctione oppidorum synonymorum. At Arturus in *Gynæceo*, omitta mentione de martyrio, quod tamen in *Annotatis insinuat*, S. Germanam memoravit in castro Barrensi ad Sequanam, diœcesis Lingonensis. Sic Barri ad Sequanam Castellanus S. Germanam annuntiat, dicitque mactatam a Wandalis, ut habent Acta. Jacobus Vignierus, Societatis nostræ presbyter, qui scripto *Chronico Lingonensi* aliisque libris innotuit, cum Actis S. Germanæ aliquot de Sancta anno 1659 ad Bollandum transmisit notitias, et in his ex *Martyrologio* quodam Ms., quod non nominat, sequentia

10 ad

AUCTORE
J. S.

ad 1 Octobris produxit verba : Natale sanctæ Germanæ virginis et martyris, quæ, sedata persecutione crudelium Wandalorum, passa est, cum ad turpia et impudica ipsorum vota nullatenus se vellet inclinare, propter castitatis observantiam et confessionem nominis Christi ab ipsis decollata, cum palma martyrii et virginitatis honore migravit ad cælos, sanguine proprio laureata. Hæc etiam Actis consona.

in prioratu
sui nominis
prope Bar-
rum ad Al-
bam

2 Habet S. Germana prioratum nomini suo dicatum prope Barrum ad Albam in monte, in quo ab initio sepulta dicitur in ecclesiâ S. Stephani. Hinc autem liquet, sicut ex ipsis quoque Actis, errasse Arturum et Castellatum, dum Sanctam annuntiarent Barri ad Sequanam : nam aut Barri ad Albam annuntianda erat, aut in monte vicino, ubi est ecclesiâ, olim S. Stephani, nunc S. Germanæ dicta. Laudatus Vignerus de illo S. Germanæ prioratu meminit in Chronico Lingonensi ad annum 1076, quo ponit conversionem S. Simonis comitis, cujus liberalitate prioratus S. Germanæ datus est abbatiæ Jurensi cum aliis pluribus. Secundus, inquit, S. Germanæ sacer, positus est in monte vicino, videlicet Barro ad Albam, ubi erat primus prioratus. De eodem meminit Chiffletius noster in Collectione apud nos Ms., et ab eo vocatur Prioratus S. Stephani et S. Germanæ de Monte Barri super Albam etc. Plura non offero, quia jam recitata sunt ad 30 Septembris in S. Simone § 10, ubi legi possunt. Quippe allata sufficiunt ad probandum Sanctæ cultum, et ad ostendendum, ejus prioratum esse prope Barrum ad Albam, ubi et sepulta creditur, postquam in loco aliquo vicino fuerat occisa.

gemina festi-
vitate, et po-
puli pietate
colitur.

3 De festivitibus S. Germanæ Vignerus hæc annotavit : Porro festum S. Germanæ celebratur Kalendis Octobris : item xix Januarii. Non tamen existimo celebrari per totam diæcesim Lingonensem. Nam idem quoque ait : De S. Germana nihil habent Breviaria Lingonensis ecclesiæ, sive manuscripta sive typis excusa, quæ hactenus vidi : neque etiam Lectionaria, licet ea citet Claudius Robertus in Gallia Christiana. Citaverit Robertus unum forte ex Lectionariis, ex quibus descripta sunt Acta a nobis danda. De ulteriori Sanctæ cultu Vignerus aliqua sibi communicata dicit a domino Benigno Ceneyo, presbytero Lingonensi, quem et doctissimum ait theologum. Verba ipsa transcribo : Quoties ardente diutius sole, patens hiatis terra imbres desiderat, congregatur clerus populusque, qui, conceptis votis, sacrum Germanæ virginis caput, argentea inclusum theca, de monte in urbem, quanta possunt pietate cultuque asportant. Unde mox repentinis aquis humus irrigatur : neque unquam talis spes est frustrata colonos. Insuper, quos febris exagitat, in montem duci se curant, aut certe fontem, B. Germanæ sacrum, ad montis radicem positum, adeunt, precantur, vota faciunt : et inter orandum non raro, sopore leviter in membra influente obdormiscunt, et sæpe ex ipso somno sani, hilares ac læti meritis Germanæ martyris excitantur.

Acta edenda :
etas Sanctæ
minus certa.

4 De Actis, quæ transmisit laudatus Vignerus, pauca veniunt observanda. Titulus apogropho præfixus est : Passio S. Germanæ virginis et martyris, Kalendis Octob. Testatur autem, ea anno 1636 transcripta ex tribus codicibus Mss., partim prioratus S. Germanæ, partim ecclesiæ S. Macuti. Ea pro Officio ecclesiastico composita existimamus, quia in novem lectiones divisa sunt. Claudius Robertus in catalogo episcoporum Lingonensium Acta commemorat, et Vitam S. Germanæ vocat, in Guidone 2, quem ponit episcopum 67. De vetustate horum Actorum multa dicere nequeo : nam vetusta quidem credo, si ad ætatem nostram respicere velimus : sed verisimiliter aliquot sæculis post mortem Sanctæ fuerunt concinnata. Hinc non aliam iis auctoritatem tribuere possumus, quam quod ex his Actis innotescat, qualis de S. Germana apud Barrenses olim fuerit traditio. Mors Sanctæ, si Actis stricte inhæremus, figenda est sub initium sæculi v, sive

circa annum 407, sub cujus initium Wandali in Gallias irruerunt : nam Wandalis cædes Sanctæ in Actis tribuitur. Vignerus in Chronico Lingonensi pag. 29 maluit ad Hunnos eorumque regem Attilam respicere ; et martyrium S. Germanæ post pugnam Catalaunicam continuo figendum credidit, sive anno 451. Verum, si Actorum auctoritas non sufficit, ut facile admisero, ad martyrium certo sub Wandalis figendum ; multo minus ex sola conjectura illud sub Hunnis figere possumus. Hinc ne sæculo quidem quinto, quo Wandali primum, deinde Hunni, Gallias vastarunt, certo figendum videtur. Si enim pro tuenda castitate, ut creditur, occubuit Sancta ; istud multo etiam serius contingere potuit.

ACTA

Auctore anonymo.

Ex tribus codicibus Mss.

Sicut audivimus, et patres nostri narraverunt nobis, tempore, quo crudelium Wandalorum detestanda ferocitas et insatiabilis rabies intra Gallias fines emersit, non solum basilicas omnes et loca Deo dicata miserabiliter subvertens, verum etiam fideles et Catholicos viros inauditis suppliciis et morte turpissima condemnans, habitabat in colle, cujus vertici adjacet Barrense a forum, puella speciosissima, nomine Germana, moribus insignis et vita, fide plena, castitate præfulgida, in conspectu Dei et hominum gratiosa. Morabatur autem ea tempestate in eodem loco quidam venerabilis sacerdos, in basilica, quæ in honore beati prothomartyris Stephani b fundata est, cura fungens pastoralis, cui sacratissima Puella quotidie latices ad manus suas abluendas et ad divinum obsequium c in sacrosancta altaris et mensæ Dei vasa infundendos sedulo deferebat obsequio.

Sancta prope
Barrum ad
Albam sacer-
doti

E

a

b

c

2 Hortabatur frequentissime iste reverendus Dei sacerdos beatissimam Christi Ancillam, sæculi hujus transitoria oblectamenta et caduca respuere blandimenta, instruens et docens eam, suæ mentis domicilium, juste et pie et caste vivendo, Spiritui sancto habitaculum gratissimum præparare. Cujus salutaribus monitis Virgo diligenter obediens, angelicam in terris ducebat vitam, ab omni sorde se custodiens alienam, et ab omni via mala pedes suos avertens. Jejuniis crebris et orationibus assiduus insistebat, et secreto cilicio tecta, expectans expectabat Dominum venientem ad nuptias secum. ad cælestium epularum perenne convivium, et ad cælestes nuptias cum lampadibus oleo lætitiæ et exultationis et bonarum virtutum charismatibus refertis, feliciter intratura.

pie serviens,

F

3 In diebus illis prædicta execrabilium Wandalorum nefandissima multitudo ad hunc locum, casu ducente, perveniens super ripas fluvii, cui Alba vocabulum est : qui ab Orientali latere ad radicem memorati montis præterfluit, sceleratissima castra sua subito applicans, totam circum adjacentem planitiem horrendo et barbarico impetu occupavit. Consuetudinario itaque more beata Virgo ad fontem, de quo solita fuerat haurire, descendens, reperit ibidem quosdam de prophano exercitu residentes, laboris et itineris sui lassitudinem recreantes. Qui cum intuerentur eam venientem, considerata pulchritudine ipsius, et tantum Puellæ decorem vehementer admirantes, gavisii sunt valde, putantes eam ex facili subjugandam, et ad desideria sua inflectendam. Exarserunt itaque in concupiscentiis suis ; primoque eam blandis sermonibus et molli adulatione demulcere studuerunt : sed cum cernerent, quod non possent flectere cor ipsius ad id, quod desiderabant, conviciis, minis, sævisque verberibus eam detertere cœperunt. Sed neque terroribus neque blanditiis a proposito suo beata Virgo immutata, elegit potius corpus suum suppliciis quam corruptoribus exponendum.

in manus
Wandalorum
incidit : a
quibus fru-
stra

A 4 Sic igitur Sponsa Christi constantiam fidei, puritatem mentis, integritatem corporis inviolabiliter conservans, nulla arte a ministris sathanæ potuit superari; nec in aliquo voluit perfidis consentire: impollutam siquidem se custodiens, reddidit eos confusione plenos et stupore, admirantes, quod nec ejus mentem frangere, nec ad sua vota poterant inclinare. Comperto igitur inimici Dei, beatam Virginem Christianam fore, illico irruunt in eam, et forte vivam absorbuissent eam, nisi Dominus habitasset in ea. Verumtamen impulsu reciproco alius ad alium ipsam turpiter impellebant, satisque inhoneste eam tractantes, veluti qui ludum pila exercent, ipsam, quam tenebant, statim ad invicem projicientes, in hunc modum Ancillam Dei acriter affligebant. Talibus et multis aliis irrisionibus viri impii innocentem Puellam vexantes, tandem decreverunt ad iudicem suum deducendam: qui tunc erat dux eorum, et primaria potestate illi nefandissimæ cohorti præminebat.

5 Præsentata itaque aspectui perfidi et inclementis iudicis, ejus pulchritudinis specialissima specie succensus, atroci ab mendatiis * deposito vultu, et maligni tyranni facie exuta, placido et tranquillo sermone adulatoriisque blanditiis eam studuit delinire. Sed inaniter stultus laborans, in vanum sua proferebat eloquia: quia beata Virgo more aspidis surdæ, et obturantis aures suas, ad ipsius impudica vota suum minime inclinavit auditum. Auri et argenti pretiosarumque vestium copiam insuper pollicetur, et super omnes familiæ suæ feminas principatum, si voluntati suæ liberum præberet assensum. Sed hæc omnia tanquam nihilum et inane reputata sunt ei: et istis omnibus a beata Virgine neglectis, elegit abjecta esse magis, quam habitare in tabernaculis peccatorum. O constantia laudabilis! o fides inexpugnabilis! o mulier virilis! quæ toties tentata, nunquam tamen extitit immutata! Quid dicturi molles et effeminati viri, cum audient, etiam in sexu fragili victoriam martyrii, et foeminam naturalis teneritudinis oblitam, Christi vestigia sequentem, non post desideria sua ambulantem. Iter salutis egredi metuunt, et securitatis desidia torpentes, in sui cordis ignavia facere d non erubescunt, Quæ hodierni temporis foemina in tanto rerum turbine staret immobilis, in tanto et tali conflictu victrix triumpharet? A Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris.

6 Animadvertens itaque impius iudex, quod nihil proficeret, sed omnis sermo suus casso labore deficeret, confusus et vehementer turbatus, præcepit a conspectu suo rebellem celeriter removeri, et absque dilatione sacratissimum caput ejus amputari. Rapuerunt autem eam illico mortis ministri, satellites diaboli, sicarii cruentissimi; totiusque humanitatis facie deposita, obliiti pietatis et misericordiæ, traxerunt innocuam Virginem ad decollandum, benedicentem et laudantem Deum, qui non solum corpus suum ab omni pollutione servavit incorruptum, verum etiam de prophano et truculento iudice concessit triumphum. Quorum unus, arrepto gladio, infelicem extendens dexteram, Innocentis caput irreverenter amputavit, nec Deo deferens, nec Virgini parcens, nec honori nec famæ consulens. Ecce quam felici, quam gloriosa, quam triumphali morte beata virgo Germana migravit a seculo! Ecce quomodo pro terrenis cælestia, pro perituris æterna feliciter commutans, sanguine proprio laureata, beato fine cum palma martyrii in pace quievit! Quis dubitet, istam sacratissimam Virginem cum Christo in cælo regnare, et castis ejus amplexibus jugiter inhærere, pro cujus amore sanguinem suum fudit, et a verbis impiorum non timuit, nec terrenæ dignitatis gloriam quæsit? In brevi terminata, explevit tempora multa, et rapta est, ne malitia mutaret intellectum ipsius; cum hujus mundi transitoriam, fallacem et injustam gloriam cum suis oblectationibus conferens, ad gaudia sine fine man-

sura toto mentis desiderio anhelanter cucurrit.

7 Amputato igitur beatissimæ Virginis sacratissimo capite, cruentissimi homicidæ recedebant insultantes, existimantes nomen illius se penitus extinxisse, quam viventem non valuerant superare. Et licet visa sit oculis insipientium mori, qui lætantur, cum male fecerint, et exultant in rebus pessimis; nos tamen credimus, eam vivere perenniter in cælesti curia: et memoriale ejus non derelinquetur in secula. Ut enim comprobaret Rex, cui omnia vivunt, et cui non pereunt moriendo corpora nostra, sed mutantur in melius, etiam post mortem beatam Virginem cum Christo regnare, truncatum caput, tamquam viveret, propriis manibus collectum, cœpit longo ferrarum spatio in ulnis suis bajulare e, et in hunc modum ad basilicam, quasi vita comite, tendens, tamquam fatigata esset ex ardui asperitate itineris et difficultate longioris viæ, resedit quodam loco, caput, quod gestabat, in gremium suum deponens, velut præstolaretur aliquem, qui eam colligeret, et suo funeri obsequium debitum præstaret.

8 Audiens autem sacerdos, cui ministrare consueverat, rei eventum, mœstus et lugubris, ipse et quidam fideles descenderunt cum eo ad locum, ubi erat, et sicut prædiximus, invenes, collegerunt eam cum fletu et lacrymis, ferentes in basilicam prothomartyris Stephani, ibique honorifice pro modulo suæ facultatis corpus ejus sepulturæ commendarunt. Cujus nomine et monumento insignis habetur locus iste: titulo nominis Mons-sanctæ-Germanæ appellatur. Licet enim antea alio vocabulo nuncupatus fuisset, decretum est a fidelibus, ut deinceps a posteris Mons-sanctæ-Germanæ perpetuo vocaretur: quod vocabulum non solum in confinio, verum etiam in remotis partibus celebre et divulgatum habetur. Sepulta est autem in memorata ecclesia sacratissima virgo et martyr Christi gloriosa, Germana, quartodecimo Kal. Februarii f, ubi omnibus, qui ad suffragia ejus cum devota fide et fideli devotione accesserint postulanda, semper patrocinari non desistit. Imploramus ergo te, pia virgo et dulcis memoriæ Germana, ut interventu precum tuarum nos Jesus Christus exornet bonorum operum incrementis, lites et discordias pellat, pacis et dilectionis fœdera mittat, morbos auferat, salutem concedat, disciplinam et religionem nos famulos tuos jugiter amplecti faciat, totius immunditiæ et pravitatis nostræ sordes abluat, fidem et devotionem semper in nobis augeat, caritate nos repleat, exornet patientia, coronet perseverantia, et ad gaudia felicitatis æternæ perducat, ubi facie ad faciem Christum incessanter contemplaris, et sequeris Agnum, quocumque ierit: quod nobis concedere dignetur idem Deus et Dominus noster Jesus Christus, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat per omnia secula seculorum. Amen.

9 Quodam tempore, cum pro negotiis et ruinis ecclesiæ beati Stephani reparandis per diversa loca ad fideles populos pro ipsorum eleemosynis expetendis sacratissimum beatæ Germanæ caput deferretur, casu delatum fuit in castrum, quod Bellum-forte g nuncupatur; ubi Deus omnipotens cum majestate merita ipsius dignatus est declarare, ut omnes ægroti, tam debiles quam claudi et febricitantes, vel aliis ægritudinibus laborantes, qui illuc convenerant, sospitate pristina recepta, cum gratiarum actione recesserunt. Accidit etiam temporibus nostris, sicut religiosorum actione et venerabilium virorum relatu et testimonio perhibetur, quod, cum die quadam domus, oratorio beati Stephani contigua, igne vehementi fuisset succensa, ita ut flammarum globos ventorum vehementia in vicina basilicæ tecta inferret, et nulli jam veniret in dubium, quin ea ex proximi ardoris incendio combureretur; cum, Deo inspirante, quidam de circumstantibus beatæ Virginis sacratissimum caput delatum opposuit obviantibus flammis. Tunc subito in oculis

AUCTORE
ANONYMO.
Fertur caput
suum gestasse,

in ecclesia
vero S. Ste-
phani sepulta
est.

Beneficia ali-
qua ejus pi-
trocino ob-
tenta.

AUCTORE
ANONYMO.

oculis omnium ipsa etiam flamma retroacta est, et solam, quam invaserat, domum consumens, sicut credimus, per merita sanctæ Virginis ecclesiam dimisit. Simile huic fuit, quod cum in eadem villula quædam domus fuisset succensa, aerque lucidus, serenis radiis sol clarus haberetur, attulerunt ibi sacratissimum caput *h*; et statim cœpit imber densissimus ruere, per quem totius ignis crescentis incendium penitus extinctum mirabiliter cessavit. Tu autem Domine etc.

ANNOTATA

a Barrense forum, ut explicat *Claudius Robertus* in *Commentario* num. 4 laudatus, significat hic Barrum super Albam, consentitque *Vignerius* in notitiis ad nos missis, et ipsa loci descriptio id certum facit.

b Ecclesia S. Stephano sacra, ubi modo est prioratus S. Germanæ, de quo dictum num. 2. Dubitari tamen posset, an illa ecclesia jam steterit sæc. v,

sive tempore *Wandalorum*; sicut dubitari potest, an D Sancta ipsa sit tam antiqua, ut insinuavi num. 4.

c Ex hoc loco ait *Vignerius*: Sancta Germana fungebatur munere diaconissæ. Attamen non dicit, diaconissam fuisse: neque id verisimile est.

d Reliqui inventa in apographo, etiamsi dictio sit scabrosa.

e Crebræ sunt in Actis minus genuinis gestationes capitis amputati, sed pleræque saltem fabulosæ.

f Eodem die 19 Januarii Sancta etiam colitur. Alia quoque Germana eo die in Africa cum multis passa est.

g Castrum Bellum forte, nunc ducatus titulo insigne, vulgo Beaufort en Champagne, inquit *Vignerius*.

h Advertere poterit studiosus lector, ubique in Actis memorari caput, nullibi corpus, præterquam in prima sepultura. Ex notitiis vero, quas Actis adjunxit *Vignerius*, nihilo magis colligere potui, an Sanctæ corpus seorsum a capite servetur in prioratu prope Barrum ad Albam.

DE S. REMEDIO VEL ROMEDIO CONFESSORE IN AGRO TRIDENTINO.

C. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Sancti memoria in paucis Martyrologiis: ejusdem cultus in diocesisbus Tridentina et Brixinensi, reliquiæ, et beneficia aliquot illius patrocinio adscripta.

FORTE SEC. V
INCHOATO.
Hic Sanctus
a Ferrario ad
diem 15 Ja-
nuarii,

Bollandus noster inter *Prætermis* ad diem 15 Januarii de hoc Sancto annotavit sequentia: S. Romedius, sive Remedius, confessor colitur hoc die Tridenti, ut auctor est *Ferrarius*; qui 1 Junii agi ecclesiæ ipsius dedicationem scribit, obiisse ipsum xiii Januarii. Ast in Vita, quam e veteribus Mss. tom. III Bavariæ sanctæ exhibet *Raderus* noster, consentientibus quibusdam Martyrologiis, dicitur obiisse et coli 1 Octobris. Hæc *Bollandus*, rationem reddens, cur hujus Sancti gesta cultumque examinanda distulerit ad Kalendas Octobris. Re vera *Philippus Ferrarius* in Catalogo generali Sanctorum, qui in Romano Martyrologio non sunt, ipsum ad 15 Januarii annuntiavit his verbis: Tridenti, S. Remedii confessoris; laudavitque in *Annotatis Tabulis ecclesiæ Tridentinæ et Vitam ejus typis editam*. Idem martyrologus in Catalogo Sanctorum Italiæ de eodem Sancto rursus agens, primo in Indice toti Operi præfixo, Romedius, inquit, confessor in territorio Tridentino xv Januarii: corpus in propria ecclesia in Plebe S. Zenonis.

ejusque sacelli
dedicatio
prima Domi-
nica Junii
annuntian-
tur;

2 Verum in ipso Opere non ad 15 Januarii, sed ad 1 Junii ejusdem elogium e Vita acceptum exhibet, præmisso tamen hoc titulo: De S. Romedio confessore Tridentino, cujus dies festus agitur die xv mensis Januarii. Ut autem ipsum initio mensis Junii memoraret, non ea ratio fuit, quod Kalendis Junii coleretur; sed quia (uti *Ferrarius* ipsemet ad calcem elogii addidit) Dominica prima mensis hujus (Junii) ecclesiæ ipsius dedicatio celebratur. Hoc ipsum etiam legitur in veteri Calendario, quod clarissimus vir *Hieronymus Tartarotti* Tridentino-Veronense appellavit, atque inter instrumenta post suam de Monumentis antiquis Roboretanis Apologiam nuper anno 1758 vulgavit, quod initio Junii sic habet: Nota, quod semper Dominica prima mensis Junii est Consecratio angelica felicis et devotæ capellæ S. Remedii in valle Annania, diocesis Tridentinæ. De die obitus illius agam infra; sed qualiscumque hic dies fuerit, ex dicendis constabit, Sanctum tam die 15 Januarii, quam Kalendis Octobris coli. Laudatus *Ferrarius* in Catalogo Generali eundem denuo velut abbatem in Bavaria annuntiavit ad Kalendas Septem-

bris, ubi ait: In Bavaria S. Remedii abbatis; annotans ibidem: Ex Martyrol. Canis. hac die. Ab aliis ponitur die 1 Octobris. Nos tantum duas Martyrologii Canisii, sive Walasseri, editiones habemus, factas Dilingæ annis 1575 et 1599, in quibus S. Remedius ad Kalendas Octobris, non Septembris, relatus est verbis mox dandis. Oportet ergo Ferrario præluxisse omnium primam editionem anni 1562, quam consulere mihi non licuit.

3 Quod vero ad Martyrologia attinet, præter laudatos Ferrarii Catalogos vix tria habemus, eaque pro tempore, quo Sanctus vixisse perhibetur, plane recentia, in quibus ejusdem memoria exstet. Horum antiquissimus est Codex Hagenoyensis, anno 1412 exaratus, qui apud Sollerium nostrum inter Auctaria Martyrologii Usuardini ad diem 1 Octobris ita annuntiat: In episcopatu Tridemiensi (lege Tridentinensi) sancti Remedii confessoris. Obscurior est *Greveni* phrasis, ibidem sic habens: Item sanctorum confessorum, Remedii, Abræ, qui et Deodatus, David, discipulorum sancti Germani episcopi. *Grevenum* secutus est *Adamus Walasser* in Martyrologio Germanico, quod ob collatam a Petro Canisio in eodem adornando operam, Canisii solet appellari. Verba ejus ex Germanicis Latina accipe: Item sanctorum confessorum, Remedii, Abræ (qui etiam Adeodatus dictus fuit) et Davidis, discipulorum sancti episcopi Germani, qui omnes ex Bavaria orti sunt. Quid hæc sibi velint, exponam infra; verum cum plura ex Martyrologiis non habeantur, Actaque illius, quæ circumferuntur, ejusmodi sint, ut tum ob justæ antiquitatis defectum, tum ob asserta, quæ partim aperte falsa, partim falsitatis merito suspecta, continent, a nonnullis in dubium vocari videam, an is Sanctus umquam exstiterit, eorundem Actorum examini præmittenda censui, quæ de illius cultu et reliquiis accepi, ut ab his, quæ certa sunt, ad reprobanda falsa, dubiaque discutienda procedam.

4 Facem mihi hic præferet clarissimus vir *Antonius Roschmannus*, sacræ Cæsareæ ac regię Apostolicæ Majestatis bibliothecæ Oenipontinæ in Tyrol præfectus, nec non sanctioris tabularii procustos, suisque editis Opusculis eruditus notus, et in Actis nostris pro meritis sæpe memoratus. Hic enim in omnibus, quæ ad vitam cultumque S. Remedii pertinebant,

a paucis aliis
memoratur
hodie.

F

Clarissimi
Roschmanni
opera hic no-
bis præstita.

A nebant, conquirendis benignam nobis strenuamque operam præstitit, ac Commentarium de iis a se compositum ad nos perhumaniter transmisit. Addidit et Notitias recentiores, quas partim ipsemet auritus oculatusque testis comparavit, partim ab erudito viro R. D. Severino Holzhamer, sacerdote beneficiato Taurensi, de recentiori Sancti cultu reliquisque eo loci honoratis scriptas obtinuit. Adjecit Collectanea altera de sacris reliquiis cultuque ejusdem Confessoris in monasterio Montis S. Georgii Ordinis S. Benedicti, item in Tyroli, excerpta ex archivo, bibliotheca, aliisque illius asceterii tabulariis, a quodam loci Religioso, quantum apparet. Denique cum clarissimus Tartarottus, jam supra laudatus, in Appendice ad Apologiam suam, brevem S. Remedii Vitam a Bartholomæo Tridentino sæculo XIII concinnatam anno 1738 edidisset, notisque illustrasset, lucubravit et ipse Roschmannus annotationes, quibus Tartarottianas partim confirmavit, partim refutare aggressus est. Plura etiam præstitisset nobis vir ille eruditus, nisi in perhumano hoc nobisque perutili collectionis monumentorum opere aliunde (quod dolemus) prohibitus fuisset. Hæc interim pro debita grati animi significatione a me dicta sunt.

B Itaque ut a cultu Sancti publico per universam diocesim Tridentinam ordiamur, Tartarottus in suis Annotationibus ad Vitam num. 6 pag. 516 hæc ait sermone Italico : Calendarium perpetuum Madrucianum anni MDLX (præerat tunc Tridentinæ ecclesiæ illustrissimus Christophorus Madruccius, S. R. E. Cardinalis) ad diem xv Januarii habet : REMEDII CONFESSORIS; hisque congruenter in reformatione Instituti Tridentini, anno MDCIX facta, etiam feriæ S. Remedii præscriptæ fuere. Pro latina voce feriæ etiam Italice legitur ferie; quæ vox tam Latinis, quam Italis (quantum quidem ex horum Lexicis discere potui) in hujusmodi phrasibus festum in populo cum cessatione ab opere servili significat. Suspicor tamen, illius festi diei indictionem anno MDCIX antiquiorem esse, atque adeo tunc solum fuisse confirmatam. Nam apud Tartarottum ibidem pag. 281 laudatur constitutio synodalis illustrissimi domini Ludovici Cardinalis Madruccii, pariter episcopi Tridentini, anno 1595 facta, in qua ejusdem S. Remedii festum inter sanctorum Advocatorum civitatis ac diocesis Tridentinæ festa observanda reponitur. Constitutionis, quæ Latina est, verba ex cap. 25 de Festis accipe.

festis annuo et Officio die 13 Januarii.

C Martyrii et Alexandri martyrum; item S. Maxentii matris S. Vigili, S. Remedii confessoris, et S. Simonis innocentis martyris, ejusdem Tridentinæ civitatis et diocesis advocatorum; in ecclesiarum dedicationibus; et juxta piam ejusque loci consuetudinem observanda sunt, quemadmodum festa S. Martini, Catharinæ, Antonii, Mariæ Magdalenæ, Rochi, Agnetis, Gregorii et similia. Ut sit, S. Remedium in eadem diœcesi annuo Officio honorari, discimus etiam ex Proprio Sanctorum civitatis et diocesis Tridentinæ, quod jussu illustrissimi ac reverendissimi domini Caroli Madruccii, S. R. E. Cardinalis, et episcopi ac principis Tridentini anno 1627 excusum in Museo nostro habemus. In hoc ad diem 13 Januarii hæc legere est : Sancti Romedii Confess. duplex de Communi Confessoris non Pontif. Oratio : DEUS, QUI. In primo Nocturno Lectiones de Scriptura occurrente. In secundo, de Sermone S. Gregorii : DERIDETUR. In tertio Homilia in Evangelium : SINT LUMBI VESTRI de eodem Communi.

Reliquiæ ejus in cathedrali Tridentina, plures in valle Anania

7 Hactenus de generali hujus Sancti cultu in episcopatu Tridentino, ejus initium ignoratur : de peculiari hæc præterea didici. Tom. V Italix sacræ Ferdinandi Ughelli, sive in Additionibus Nicolai Coleti col. 383 inter sacras reliquias, quæ in cathedrali ecclesia Tridenti honorantur, recensetur aliquid de collo S. Romedii. In eadem diœcesi jacet vallis

Anania, alias Anaunia, nunc Val di Non vulgo appellata, in qua sanctus Anachoreta vixisse ac obiisse creditur, atque etiam nunc templum habet. Situm loci, cultumque Maximilianus comes a Morh in Mss. Germanicis de rebus Tyrolensibus Tom. III, p. m. 24 de Valle Anania, apud laudatum Roschmannum tradit his verbis : Juxta hunc pagum (Ermulum) longa protenditur vallis ad dextram, cui a divo Remedio nomen. Rivus ex hac protruditur, partim in monte Mendula, et partim in monte Rovegno. In hac valle et excelsa rupe templum S. Remedii, turris instar, exstructum est, in quod ascenditur per gradus centum. Hic habitabat S. Remedius. In hac sacra æde monstrantur reliquiæ hujus Sancti... Jus patronatus pertinet ad comites de Thunn.

8 Celebrantur hic per annum nundinæ binæ, et singulis Dominicis cujusque mensis processio. Rivus per hanc vallem excurrrens, et piscium ferax, S. REMEDIUM vocatur, et iterum ad prædictos comites pertinet. Hactenus comes a Morh, cujus testimonium Roschmannus suo calculo confirmat. De eodem loco hic præmiserat ibidem ex Opere Michaelis Angeli Mariani, anno 1678 Tridenti edito, etiam ista : Ad templum ascenditur per nonaginta quatuor gradus... Olim in altari erant sacræ reliquiæ (nimirum S. Remedii) in cista lignea, hodie in elegantiori, quod donum est Guilielmi Francisci liberi baronis de Firmian (addit hic Roschmannus, Sas. Cæs. Maj. Camerarii actualis, et apud electorem Baviaræ legati) et baronissæ Claudie, conjugis suæ (addit demum Roschmannus, filie Georgii liberi baronis de Firmian, natæ igitur et uxoratæ de Firmian) anno XDCXLVI oblatum. Asservatur et ibi cum iisdem baculus peregrinatorius. Infra templum specus est hujus sancti Anachoretæ. Celebratur festum xv Januarii ingenti concursu, et in feriis Pentecostes. Comites a Thunn nominant Priorem. Comes Romedius de Thunn partem sancti brachii Pragam in Bohemia transtulit; quia meditabatur ibi sacellum seu templum huic Divo erigendum. De hoc sacello, quod deinde reipsa erectum fuit, agemus infra.

9 Tridentinæ diœcesi a Septemtrione adjacet Brixinensis, cujus episcopus sedem suam, Saliburgensi suffraganeam, habet in civitate Brixina, Italix Bressanone, Germanis Brixen appellata, in comitatu Tyrolensi. Insignem S. Remedii in hujus diœcesis, in qua natus dicitur, peculiaribus locis cultum moræ exponam; de generali vero prælaudatus Roschmannus sic loquitur : Brixina ipsa num Sanctum hunc colat, ignoro : insertus est tamen Calendariis hujus diœcesis ad diem xv Januarii; et dudum insertum fuisse, luculento testimonio viri illustris Johannis Guilielmi Putschii convincimus; is enim in Rhapsodiis suis Mss. autographis, in bibliotheca nostra publica (Oenipontina) asservatis, ad annum MDLVI (quo tempore scripsit) hæc habet : « xv die mensis » Januarii, festo sanctissimi Remedii, comitis in » Thaur, confessoris Christi, et inclyti principatus » Tyrolensis apostoli et patroni, obiit Oeniponti » nobilis dominus Henricus Kuen ab Aur etc. » Sane hæc a laudato Putschio in diœcesi Brixinensi scripta non modo innuunt, S. Remedii nomen tunc temporis in ejusdem diœcesis Calendariis legi solitum, verum etiam de illius velut Apostoli et Patroni generali ibidem cultu suspicionem merito movent.

10 Ut sit (nam et Tartarottus negat, se de tali cultu Officiove quidquam comperisse) in eadem diœcesi certo sunt pagus Taur et Mons S. Georgii, quodque olim in hoc fuit, nunc ad ejusdem radices in loco Viecht e regione pagi Schwaz, translatus, exstat monasterium Ordinis S. Benedicti, in quibus locis solemnem cultum ob reliquias ibidem religiose servatas eidem Sancto exhiberi, compertum habeo ex Notitiis Mss. Roschmanni. Incipio a pago Taurensi, in quo ipsum natum esse, scriptores passim consentiunt, sito antiquitus in Rhætia, hodie in comitatu Tyrolensi, prope urbem Halensem ad Oenum (fluvium) salinis celebrem, inquit idem vir clarissimus,

AUCTORE
C. S.

in ecclesia.
ubi insignem
cultum habet.

E

Cultus ejus in
diœcesi Brixinensi,

F

maxime in
pagi Taur ec-
clesia S. Petri,

AECTORE
C. S.

clarissimus, post aliqua addens, exstitisse in eo olim vetus castrum, in suis adhuc ruinis grande. Kursum aliam et ad propositum nostrum propius spectantem notitiam dat verbis, quæ subdo. Cum anno MDCCCLIII his Actis colligendis operam navassem, necessarium pariter visum est, tum monasterium Sangeorgianum, tum pagum, templum et arcem Taurensem accedere. Illud factum, ut dixi, XVIII Octobris MDCCCLIII; ubi (*in pago nimirum Taurense*) imprimis arcis ingentia rudera conspexi; nec procul hinc situm templum perantiquum S. Petri, ubi in fornice supra altare summum hæc verba leguntur : « Sanctus Romedius comes in » Taur hoc templum erexit; Dei vero, piorumque » munere a ruina vindicavit magister Georgius » Meringer, parochus ibidem anno MDCCXXXII. »

cujus notitia
datur, in qua
solemniter
colitur

11 Descendi dein ex parte Epistolæ per duodecim gradus in sacellum subterraneum, mensæ dictæ aræ principis immediate respondens, et supra altare, cui statua divi Remedii imposita est, hanc iterum inscriptionem legi : « Deo Opt. Max. et » S. Remedio hoc sacellum erectum anno MDCCXXVIII. » » Credebatur nempe locus hic vacua petra fuisse, seu specus, in quam se ad persolvendas preces recepisset hic sanctus Confessor. Cæterum cum ad omnia visitanda atque indaganda dies aliquot fuissent necessarii, erudito cuidam ac venerabili sacerdoti seni, M. R. D. Severino Holzhamer, beneficiato Taurense supplicavi, ut omnia colligeret, et ad quæstiones meas sub fide sacerdotali responderet. Is pro cultu in hunc Sanctum singulari id egregie præstitit. Fuit igitur in scriptis ipsi mota quæstio prima : An, quomodo, et ubi hic Sanctus colatur. Responsio hæc continebat : Cultui antiquo successit fervidior novus, postquam Sancti hujus vita in theatro publico anno MDCCXIV in pago Taur exhibita fuit. *Interserit hic Roschmannus, auctorem hujus sacri spectaculi, ipsum, quantum quidem noverat, venerabilem presbyterum fuisse, cujus verba deinde denuo pergit referre.*

die 13 Januarii
et Dominica 4
post Pascha,
in eodem pago

12 Ex eo tempore ejus festum xv Januarii solemnissime celebratur : id etiam fit in pago Tulfes et Rinn ex altera Oeni ripa. Dominica quarta post Pascha fit processio solennis ex pago in memoriam Translationis sacrarum reliquiarum anno MDCCXIV institutæ. Diebus Dominicis ac festivis magnus coram ipsius imaginibus fit concursus populi, præcipue ex pago, non commodo licet, et ascensu haud facili itinere. Vix quispiam erit in toto pago, qui Sanctum hunc non singulariter colat. Nemo sacram adiculam S. Petri relinquit sine interno solatio; etiamsi quoque id, quod rogat, non impetret. Non obstante non satis commodo ad hanc accessu, sæpius per multas hebdomades in singulis duo vel tria Sacra leguntur; *videlicet quæ, ut opinor, seu pii sacerdotes e peculiari devotione sponte sua, vel ab aliis oblato stipendio illuc celebraturi adveniunt.* Singulæ fere pagi hujus perampli domus imaginem (S. Remedii) habent et venerantur, quæ etiam ab exteris quærantur. Vix erit rursum habitatio, in qua non ab illo tempore (*ab anno 1714*) unus vel plures hoc nomen in sacro baptismo obtinuerunt.

honorantur
reliquiæ ejus,
ad quas tam
stata, quam
extraordina-
riæ processio-
nes

13 Ad secundam Roschmanni quæstionem laudatus Holzhamerus ista remisit : Quatuor veneramus de sancto corpore particulas de costis ejus. Duæ sunt in templo parochiali ad B. V.; major in stereobata statua S. Remedii plerumque in medio aræ lateralis expositæ, ad quam etiam multa Sacra in ejus honorem leguntur : solet hæc etiam circumferri in processionibus publicis. Minor inclusa est cruci argentæ, quæ in festis majoribus etiam exponitur, et in processionibus publicis a sacerdote gestatur. Costa tertia cordi statuae S. Remedii inserta fuit tempore translationis, anno MDCCXIV ad templum S. Petri institutæ. Jam olim adfuisse creditur in ara asservata fornici subterranei subtus aram principem anno MDCCXXVIII exstructa. Locus hic, ex traditione, sacra divi Euergetis nostri eremus ac secessus fuisse creditur. *At quæsitum tertium, quod erat, an fiant ad ipsum supplicationes*

publicæ cum vexillis; *respondit, illas fieri* Dominica quarta post Pascha, ut supra dictum : extra ordinem vero sæpius ad removendas noxias cæli frugibus tempestates. Sic accessit (*inquit*) ante biduum in singulari necessitate pagus vicinus, licet alterius parochiæ, Absam dictus.

14 Communitas vero Taurenensis et vicina Rummensis devotiones publicas et gratiarum actiones singulis annis in honorem S. Remedii indicere solet. Invocatur autem præcipue in periculis incendiorum, inundationum et noxiarum tempestatum : item contra febres etc. *Subdit etiam aliqua beneficia recentia, velut suo tempore per S. Remedii invocationem impetrata his verbis* : Anno MDCCLI studiosus quidam a magno furore et insania, ita ut includi ac custodiri debuerit, per invocationem a parentibus factam, hujus Sancti ope liberatus fuit. Sic anno MDCCCLII Michaël Kirchebner, tibialium textor in Naters, et filius rustici in Gunzen ex periculoso morbo convaleuit. Idem anno MDCCXLI uni, anno MDCCXLVIII et MDCCCLI aliis tribus contigit; binis insuper febris sublata fuit. Infans quadriennis ad preces parentum cæcitatibus periculo anno MDCCXLVIII liberatur; imo meliori acie utitur. Febris ardens MDCCCL, in horas singulas factis precibus, minuitur. Anno MDCCCLI partus difficilis feliciter succedit; uti et alio tempore. Anno MDCCCLIX infans pro mortuo habitus ad vitam et sanitatem rediit.

et supplicatio-
nes sunt; nar-
ranturque
aliqua benefi-
cia,

15 Anno MDCCXXXIV Equus et currus Josephi Höpferger Taurenensis, lignis oneratus, in præcipitium aliquod detrusi, illæsi remanent. Anno MDCCCL hos cum curru onerato lignis per glacem præceps actus, binis equis in via, in qua nemo decedere poterat, obviis, ad verba SANCTE REMEDI JUVA, instar muri constitit. Anno MDCCXXX et sic infans per descensum scalæ in fornecem subterraneum templi S. Petri præceps actus, ad verba : JESU, MARIA ET SANCTE ROMEDI JUVA, in pedes sine omni damno erigitur. Invocatur etiam in afflictionibus pecorum; præcipue equorum. Anno MDCCXLIV Simon Magerle, operarius in montibus vicinis salinariis, dum laborat, vaccam perdidit, et a suis jam per sesqui dies frustra quæsitam inaudiens, Sanctum invocavit; tum quasi manu per vallem quamdam ductus, fossam metallicam desertam videt per longius spatium extensam, et hinc ex omni parte tenebrosam; intrat, ac suo tandem baculo fodinam in profundum deprehendit; tandemque nolam collo animalis alligatam percepit. Alacer igitur candelas et funes affert. Fune se in fundum triginta pedes altum demittit, et admirandus ex omni parte illæsam vaccam reperit. Quærit ergo instrumenta et socios; vaccamque cum his feliciter extrahit; torpentem quidem inedia, sed mox recreatam per annos aliquot utiliter aluit. Verbo in omnibus necessitatibus invocatur hic Divus tutelarior noster. *Hactenus ille de beneficiis S. Romedio adscriptis; quæ uti levitatis foret sine certiori vade pro indubitatis admittere, ita nimis severi supercilii esset eadem sine alia ratione inter fabulas ablegare. Attamen ex his saltem colligere oportebit, magnam esse indigenarum in hunc Sanctum fiduciam, quem et in necessitatibus suis invocant, et præsentem invocationem profitentur. Id ipsum etiam probat responsum ad quæstionem quartam* : An etiam peregrini hunc locum frequentent. *Respondit enim idem ille presbyter*, quod omnino, præsertim hoc tempore, non tantum vicinæ urbes, sed etiam remotiores, templum S. Petri ad arcem frequentent, quarum rerum quamplurima anathemata fidem faciant.

quæ ejusdem
Sancti patro-
cinio adscri-
bantur.

F

A

§ II. Caput Sancti, ad quod deinde etiam aliæ ejusdem reliquiæ accesserunt, ab aliquot seculis honoratum in monasterio montis S. Georgii: eadem reliquiæ, exusto monasterio, novo ornatu Suazii donatæ et ad novum monasterium relata: vetus hymnus.

In monasterio
S. Georgii
diæcesis Bri-
xinensis,

Celebrem quoque jam ab aliquot sæculis cultum habuit in Monte S. Georgii, sive in monasterio S. Georgii, condito in eodem monte. Monasterium illud diæcesis Brixinensis est in comitatu Tyrolensi, et in tabulis geographicis notatur tribus circiter plus minus miliaribus infra Oenipontum, vulgo Insprugg, ad sinistram fluminis Oeni. Penitiorum notitiam dedit Roschmannus, in Opere nostro relatus tom. IV Septembris in S. Notburga pag. 742 ad lit. m, ubi hæc ait: Libet hic... brevem aptamque ejus descriptionem ex comite de Mohr afferre, ita asserente: « Situm est hoc monasterium in inferiori Oeni » valle, in dynastia Freindsberg a tergo pagi Stans, » in faucibus versus Septentrionem rupi super- » structum, Alpibus undique circumdatum; ad ru- » pis pedem duo torrentes sibi occurrunt. » Et ita (subdit Roschmannus) situm conspexi ipsius. **B** Consulto chartam topographicam, ibidem additam. De ejusdem monasterii obscuris primordiis auctor Collectaneorum nostrorum, de quibus num. 4 memini, ita disserit. Quamvis de primis in Monte S. Georgii colonis, aut exstructa ibidem ecclesia, non una authorum circumferatur opinio, dum non desunt, qui anno post Christum natum cxxxvi pro presbyteris et clericis, hujate in loco Deo sanctoque Georgio servientibus, ecclesiam jam exstitisse, contendunt; alii vero cum illustrissimo Francisco Adamo Brandisio plures, Ratholdum ex Aiblinga (loco Boiariæ non ignobili) nobilem, ad has rupes, ut nemini, nisi soli Deo, cui unice servire constituerat, notus, harum in foraminibus lateret securius, ad annum Domini m peregrini sub habitu penetrasse, contendunt.

olim consti-
tuto in monte,
nunc ad ejus-
dem radices
translato,

17 Brunnerus denique Annalium Boicorum part. III, lib. XII, Ratholdum sacris initiatum ad annum mcm S. Georgii montibus initia dedisse; fundamento tamen (si monasterii monumentis fides) non satis firmo, omnino recenset; quam postea nobilium ascetarum coadunatam societatem Regimburtus episcopus Brixinensis, obtenta etiam ab Innocentio II anno mcmxxviii confirmationis bulla, in abbatiam mutavit, sub Regula sanctissimi patriarchæ Benedicti militantem. Plura de eodem loco legi possunt in Germania sacra Gabrielis Bucelini part. II, pag. 184 et sequenti. Ut hæc se habeant (nam hujus loci non est in istius monasterii initia inquirere) in prædicto monte stetit Sangeorgianum monasterium Ordinis S. Benedicti usque ad annum 1703, quo simul cum ecclesia, memoribus, villis, pontibus, atque ædificiis cunctis (salvis solum archivo et Sanctorum reliquiis) conflagravit; et ecclesia quidem ibidem postea reparata fuit; monasterium vero ipsum ad pedem ejusdem montis S. Georgii in Viecht translatum fuit, ut ex iisdem Collectaneis habemus. Consentit Roschmannus, qui præcedenti numero laudatus ad propositum nostrum sic inquit: Hodie restaurato paulisper ex incendio hoc monasterio (veteri in monte S. Georgii) ac templo pro pauculis Religiosis, monasterium ipsum translatum est Viechtium, Suazio oppositum. Consulto cartam topographicam ibidem datam, in qua antiquum monasterium in monte num. 18, novum vero ad ejusdem montis radicem num. 19 notata exhibentur.

jam ab aliquot
sæculis serva-
tur caput
S. Romedii,

18 Porro Sangeorgiani insignes S. Romedii reliquias religiose asservant, caput scilicet in primis, de cujus antiqua possessione auctor Collectaneorum plura concessit. Constanti tamen (inquit) traditione per plura sæcula et unanimi Annalium nostrorum sensu constare videtur, quod Henricus III, quem etiam occasione Henrici Aucupis alii quartum no-

minant, imperator sacrum divi Romedii caput anno mxcvii, antequam monachi Benedictini lares Sangeorgianos incoluere, illi jam tunc clericorum, vel nobili eremitarum cœtui, præter alia multa, in paucis munificus benefactor, singulari dono contulerit; ab his vero primis S. Georgii inquilinis in sæculo dein xii noviter introducti Ordinis S. Benedicti secundi incolæ, cum oratorio, habitatoribus, bonis, redditibusque et rebus, quæ tunc aderant, ecclesiæ, ex liberalitate altéfati Reginberti fundatoris et episcopi Brixinensis, acceperint, obtenta desuper a Sede Apostolica eorum omnium confirmatione. De hac autem donatione Henriciana asservatur in monasterii archivo tabula antiquissima, sine tamen die annove scriptionis, cujus litteræ capitales coloribus sunt pictæ, in qua nullum cōmma, nullum punctum supra vocalem I, nullum Æ; sed ubique simplex E; cujus inter alia ibi notata tenor est sequens.

19 « De capite S. Romedii confessoris dato ab » imperatore Henrico tertio. Anno Nativitatis Do- » mini millesimo nonagesimo septimo, indictione » quarta, anno autem ordinationis domini Henrici » tertii Romanorum augusti regni quadragesimo » primo, imperii vero tertio decimo, idem do- » minus * monasterio caput beatissimi confessoris » Romedii, qui dominus comitatus Tauri fuisse » traditur. Cujus inestimabilis donationis immar- » cessibilis memoria ad nostra tempora perdurat. » Huic tabulæ antiquissimæ penitus correspondet Chronicon monasterii anno mcdlxxx in vernacula typo editum per verba hic subjuncta. Verba Chronici Germanica Roschmannus sic reddidit Latine: Cum numerarentur a Nativitate Christi mxxxvii Indictione IV, regni xli, imperii xiii imperator Henricus tertius venerabili novæ abbatie donavit sacrum caput sancti comitis et confessoris Romedii cum quinque villis et earum hominibus, masculis et feminis juxta tenorem imperatoriarum litterarum desuper exstantium, atque notabili sumptu excidi curavit secundum rupes et montem, ac fontem et rivum molinare ad ecclesiam deduxit.

AUCTORE
C. S.

quod ab Hen-
rico III impe-
ratore,

* al. dedit

E

20 Ambæ epochæ Henricianæ, regni scilicet annus 41 a morte patris ejus, quæ mense Octobri anni 1056 contigit, annusque 15 imperii, ducto initio a die 31 Martii anni 1084, quando ab antipapa suo Guiberto Romæ coronatus est, recte conveniunt cum anno Christi 1097, cujus Idibus Martiis diploma istud datum esse scribit Roschmannus; sed currebat tunc Indictio V, non IV, nisi Indictionis initium hic serius, quam a Septembri anni tunc proxime elapsi, vel a Kalendis Januariis tunc labentis anni, repetitum fuerit. Clarissimus Tartarottus in Annotationibus ad Vitam num. 6 data verba Chronici improbat, quod S. Georgii Mons nondum esset abbatia, sed tantum eremitorium anno 1097, quo Henrici diploma datum notatur. Verum huic jam respondit Roschmannus in suis Annotationibus Mss., licet tunc ibi non fuerint Benedictini, fuisse tamen clericos seu presbyteros, qui sub suo Prælato vitam debebant. Probat id ex eodemmet diplomate, in quo Henricus dicitur quosdam mansos seu villulas ecclesiæ S. Georgii in Indale constructæ dedisse, ut oratio in præfata ecclesia perseveret in perpetuum, et presbyter de isto prædio, qui die ac nocte Deo et S. Georgio ibidem serviat, ab ejusdem ecclesiæ Prælato fideliter ordinetur. Id unum ergo forte dici potest, quod Chronici auctor illam qualemcumque ascetarum clericorumve societatem perperam appellaverit abbatiam, qualis erat, dum scripsit.

aliis dicto
quarto, dona-
tum fuisse,

F

21 Mitto plura, quia eodem teste Roschmanno, qui diploma autographum a se consultum testatur, in eo quidem de variis donationibus præfatae ecclesiæ ab Henrico factis legitur, at nihil de S. Romedii capite. Quam ob rem existimo, diploma illud a Chronista non laudari pro dono sacri capitis, sed pro aliis rebus, quas idem Henricus, a quo caput istud datum dicebat, eidem ecclesiæ donavit. Igitur non aliter ad propositum nostrum conducit hoc diploma, quam quod

traditio et do-
mestica tabu-
le ferunt;

AUCTORE
C. S.

quod ex illa Henrici imperatoris erga Sangeorgianos munifica benevolentia aliquid verisimilitudinis accedat traditioni de capite S. Remedii ab eodem accepto; sive hujus donatio ante, sive post facta fuerit, sive etiam eodem tempore; sed nequitiam necesse visum fuerit eandem, ut profanarum rerum donationes, diplomate regio firmare. Porro non inaniter quoque ex Ughelli Italia sacra aucta tom. V, col. 395 observat Roschmannus, eundem Henricum anno 1082 castellum Castellarium, prope Mantuam situm, donasse ecclesiae Tridentinae; hac enim occasione fieri potuisse, ut Tridentinus episcopus caput S. Remedii, quod cum reliquo ejusdem corpore in ipsius diocesi servabatur, eidem imperatori donaverit, et hic Sangeorgianis, quibus favebat, largitus fuerit.

Brunnerus
credidit, id
munus esse
Reginberti
episcopi Bri-
xiniensis.

E

22 Andreas Brunnerus in Annalibus Boiorum parte III, lib. XII, ad annum Christi 1112 de S. Georgii montis primordiis ac progressu breviter tractans, eidem caput S. Remedii pariter attribuit, sed ejusdem donatorem facit, non Henricum imperatorem, sed Reginbertum episcopum Brixinensem, sic inquit: Cultum et opes paulo post Reginbertus, ex S. Petri apud Salisburgenses abbatem episcopus Brixinensis, addidit (monasterio Sangeorgiano (idemque Eberhardum loco praefecit, et D. Rhomedii dynastae Taurensis capite eodem deportato, Oenanæ valli Civem suum, imo Dominum, post septingentesimum, quam inde emigraverat, annum reddidit, rarum pignus, et majoribus nostris summa religione frequentique votorum nuncupatione cultum; quam laudem saeculo nostro (Christi saeculo XVII) mortalium ignavia detraxit. Hactenus Brunnerus, qui, nescio, an donationem sacri capitis Reginberto alio argumento adscripserit, quam quod is Montem S. Georgii in abbatiam erectum Benedictinis monachis, ut supra vidimus, tradidisse legatur. Redeo ad auctorem Collectaneorum nostrorum Mss., qui post aliqua sic progreditur.

Accesserunt
anno 1470
aliae insignes
ejusdem reli-
quiae

F

23 Sacro huic divi Romedii capiti, in Monte S. Georgii ab anno Mxcvii religiosissime custodito. Accessere postea anno McdLxx reliquiae aliae de eodem sancto Confessore, quae ad vallem Ananiae (ut sonant litterae) in abscondito tenebantur, a Joanne episcopo Tridentino donatae, expeditis etiam desuper donationis litteris hujus tenoris: « Joannes » Dei gratia episcopus Tridentinus universis ac » singulis Christi fidelibus praesentes litteras in- » specturis salutem in Domino sempiternam. Ex » pastoralis officio nobis incumbere, arbitramur, ut » animas Domini fidelium, quantum possumus, ad » devotionem et venerationem Sanctorum excite- » mus; quoniam, uti cernimus, mala, peccatis no- » stris exigentibus, multiplicantur super terram, » pro quibus iram Dei meremur et flagellum, pro » quorum aversione necessarium aestimamus Sanctos Dei implorare, et eorum reliquias in majori » veneratione habere, et illa pretiosa pignora non » sic in abscondito tenere, sed inter Christi fideles » distribuere, ut in majori veneratione habeantur. » Accedens itaque ad nos etc.... Supplicationibus » suis favorabiliter annuentes, dignum arbitrati, » ut, quem (S. Remedium) vallis ipsa Oeni in vita » dum * habuerat, de ejus praesentia reliquiarum » gaudeat in terris, eundemque quoque post ejus » felicissimum transitum intercessorem et patro- » num habeat in caelis; de consilio et assensu venerabilis capituli nostri de eisdem reliquiis largiti sumus, scilicet unam scapulam, unam cannam » brachii, unam costam, unum nodum spinæ » dorsi, unum talum pedis, unum articulum » manus...

* forte domi-
num

ex valle Ana-
niae, a Joanne
Hinderbachio
episcopo Tri-
dentino

24 » In quorum testimonium et fidem praesentes » litteras fieri, nostrique sigilli majoris jussimus » appensione communiri. Datae in Tridentino castro » nostro Boni consilii die tertia mensis Novembris » anno Domini millesimo quadringentesimo septua- » gesimo. » Lacunas, quas in datis litteris vides, etiam habet apographum nostrum, sive hic defectus ex detritis in autographo aut primario exemplari vasis sit, sive in nostro tantummodo Ms. ex brevi-

tatis studio commissus. Quod sane doleo; cum ex hoc vitio hic lateat persona postulantis, cui memorata reliquiae donatae fuerunt. Imo ne nomen quidem Sancti, cujus ex sunt, in toto instrumento occurrit, nisi semel uncis inclusum, quod a describente claritatis gratia potius additum videtur, quam ab ipso donatore. Cetera tamen adjuncta satis innuunt. de S. Remedii reliquiis agi, idque etiam diserte docet supra laudatum Chronicon Germanicum monasterii Sangeorgiani decennio post eam donationem typis vulgatum, ex quo sequentia Latine versa excerptis Collectaneorum scriptor, haec subdens: Chronicon autem monasterii McdLxxx in vernacula editum, et e Germanico in Latinum translatum hanc ad annum McdLxx reliquiarum donationem sequentibus enarrat.

25 « In vigilia Sanctorum Omnium ex singula- » ribus gratis reverendissimus princeps et domi- » nus, dominus Joannes episcopus Tridentinus, » venerabili huic ecclesiae Montis S. Georgii donavit » sequentes sacras reliquias, cum consilio, favore » et voluntate reverendi capituli sui, scapulam in- » tegram de S. Romedio, cannam brachialem in- » tegram, spondylum spinæ dorsi, talum pedis. » articulum manus ejusdem Sancti, absque illis » reliquiis, quæ de eodem Sancto jam prius ad- » erant. » Hæc Chronista contemporaneus, qui tamen, vel ejus interpres, inter reliquias tunc acceptas prætermisit unam costam. Nec refert, quod eandem donationem in Vigilia Sanctorum omnium, id est, pridie Kalendas Novembris, factam dicat; littera vero episcopi primum datæ sint die tertia mensis Novembris, nam hisce donationem triduo ante factam firmasse dicendus est. Jam quod ad personas attinet, episcopus Joannes fuit Joannes Hinderbachius, qui in Ughelli Italia sacra aucta tom. V, col. 658 ab anno 1465 electus episcopatum Tridentinum tenuisse dicitur usque ad annum 1486, quo obiit. Ex notitia vero mox danda discimus abbatem Sangeorgianum, qui sæpe dictas reliquias obtinuit, fuisse Gasparem, quem Bucelinus in catalogo abbatum ejusdem monasterii a civitate natali vel familia Augspurger cognominat, et ab anno 1469 usque ad 1491 præfuisse ait.

cum consensu
capituli cano-
nicorum do-
natae

E

26 Mox laudatam notitiam habemus ex Roschmanno, qui eam, nescio, ex quo loco, ubi Latine exstabat, sic recensuit: De magna parte corporis S. Remedii confessoris. Anno Domini millesimo quadringentesimo septimo (lege McdLxx) in Vigilia Omnium Sanctorum reverendus in Christo pater dominus Gaspar hujus monasterii prælatus jussu et consensu reverendissimi in Christo patris: domini, domini Joannis, episcopi Tridenti, in praesentia venerabilium fratrum duorum, Georgii Nothafft, Joannis Fogler, canonicorum ecclesiae Tridentinae, quos illac præfatus pontifex * ibi interessendum transmisit, altare capellæ S. Remedii confessoris in scopulo vallis Ananiae, ubi major pars ossium præfati sancti Confessoris, sanctorumque ejus discipulorum Davidis et Abræ, reconditæ et squallidæ jacebant (deest hic vel supra verbum, forte aperuit) celebrato prius per quinque dies desuper altari divino officio; unde prænominatus præsul cum sui capituli consensu et voluntate abbati prædicto has reliquias pie contulit: scapulam unam integram ejusdem, spondylum unum spinæ dorsi ejusdem, talum unum pedis ejusdem, articulum unum manus ejusdem sancti Confessoris. Cujus inestimabilis donationis testimoniales litteræ *, sigillo suo majori in corda serica pendenti, nobis tradidit, ac orationes præfatas reliquias devote visitantibus, et orationes coram eis fundentibus, quadraginta dies indulgentiarum de injunctis poenitentibus relaxat.

Gaspari ejus-
dem monaste-
rii Sangeor-
giani abbati.

* adde ad

* litteras

27 Redeo ad Collectanea nostra Mss., quorum auctor ut non interruptam S. Remedii reliquiarum ab Henrico III, alias IV, imperatoris, ac deinde etiam Joannis episcopi Tridentini donationibus possessionem suo monasterio Sangeorgiano rendicet, præter jam dicta etiam alia laudat. Pro saeculo XII asserit,

Pro harum
omnium reli-
quiarum non
interrupta
possessione

A *asserit, in dedicatione ecclesiae claustralis, anno 1204, rogante Sigeboto abbate, a Cunrado Brixinensi episcopo facta, inter alias Sanctorum reliquias, tunc praesentes, etiam S. Remedii lipsana recenseri; quae non alia, quam caput ejus fuisse, ex praedictis temporumque ratione concludit. Saeculo XIV totum quidem monasterium consumptum incendio fuisse scribit, sed servatas sacras reliquias; pro saeculo XV Chronicon superius memoratum, datasque Joannis episcopi Tridentini litteras testatur. Pro saeculo XVI laudat catalogum reliquiarum, anno 1542 confectum, et Annales monasterii, a Bernardo Empelio Priore scriptos, atque a P. Jacobo Edemanno anno 1580 in Germanicam linguam versos. Ad seculum XVII (ita ipse progreditur) exstant variae compacturae Annalium et Catalogorum de sacris exuviis, in quibus pressa quoque non tantum mentio fit horum sacrorum divi Romedii pignorum, sed et peregrinationum specialium ad haec sacra divi Romedii ossa veneranda; quae etiam peregrinationes apud alios auctores notantur.*

laudantur
variae notitiae
etc.

B 28 Praecipue ad hoc seculum XVII servit Catalogus reliquiarum, qui anno MDCLII sub titulo ATHOS GEORGIANUS typis Wagnerianis Oeniponti prodiit, celsissimo et reverendissimo domino, domino Antonio S. R. I. principi episcopo Brixinensi, loci ordinario clementissimo etc., dedicatus, cum praefixa Operi approbatione reverendissimi ordinarius Brixinensis, in quo repetitis vicibus non tantum superius recensitae divi Remedii reliquiae festive memorantur, sed etiam iconibus aere excusis exhibentur. *De eodem Catalogo et iconibus etiam meminit Roschmannus, adjectasque iisdem annotationes ex Germanicis Latinas exhibet hoc modo.* Folio 27 (*Operis mox laudati*) elegans cernitur cista seu tabernaculum cum his verbis: «Hoc conditorium » ex praecipuis est; nempe caput integrum S. Romedii, celebris comitis in Hohenwart in Bawaria, » et comitis in Taur in Tyroli. » His additum in fine: «Propter hoc sacrum caput olim multae celebres processiones et peregrinationes huc in » Montem S. Georgii magna celebritate ac populi » confluxu ciebant: » Folio 28 iterum simile conditorium aeri incisum exhibetur, cui adscriptum: «In hoc simili labore continetur scapula et plures » reliquiae majores de praedicto S. Remedio. » Folio 29 exhibetur figura alterius oblongi, velut altaris, cum his verbis: «In hoc continetur canna » brachialis integra S. Romedii. » Subdit denique *laudatus vir clarissimus*: Quoad processiones, vidi aliquot compacturas Annalium hujus asceterii (*S. Georgii*) in quibus notatae fuerunt allegatae superius celebres processiones ad caput S. Romedii.

C Exusto veteri
monasterio,
eodem reli-
quiae Suazii
depositae

29 *De saeculo nostro auctor Collectanorum haec asserit*: Ad seculum, quod praesens decurrit XVIII, nemo unus ignorat, quam pernicioso incendio in Vigilia Omnium Sanctorum (anno, ut supra dictum est 1705) totum cum nemoribus et villis, pontibus atque aedificiis cunctis (salvis solum archivo et Sanctorum reliquiis) monasterium conflagraverit. Sacrae his e ruinis salvatae reliquiae lugubri profecto fuga inter ardentissimas spectantium lacrymas Suazium commigrarunt ad palatium illustrissimi domini, domini Josephi, liberi baronis de Tannenberg, domini dynastae Rottenburgi ad Oenum etc., dynastae dynastiarum Freindsperg, Schwaz et Neuhaus p. m.; uti refert Historia monasterii recens aedificati ad pedem Montis S. Georgii in Viecht. Ubi ab illustrissima familia non tantum maxima cura tenerrime custoditae, sed et juges quotidie inter preces de genu devotissime cultae fuerunt. Quin paulo post haec divi Romedii sacra lipsana labore Phrygio, ornatuque serico, non sine copiosis margaritis, cum conditorio, opera statuarii affabre confecto atque deaurato, elegantissime propriis illustrissimis manibus vestiebantur; ut praesentes serico ad Divi caput involutae, propriis quoque non minus gratiosis manibus in vernacula scriptae, schedae testantur.

Octobris Tomus I.

50 Copia schedae primae in Latinum versae.

«Laudetur Jesus Christus.

» Sacrum hoc caput divi Remedii cum adjacentibus » costis minoribus et ossibus quinque aliis hujus » Sancti anno MDCCXXIX ego et filiae meae binae virgines, Maria Margaretha, et Maria Anna Elisabetha, singulari gaudio, amore et devotione ad hunc » Sanctum involvimus, Phrygio opere ornavimus, » cistamque statuarii labore confectam deauratamque, cum sericis et sumptibus omnibus, honoribus sancti Remedii consecravi. His me cum » filio unico Josepho Antonio Ignatio, et tribus » filiabus sub patrocinium S. Remedii commendo. » Elisabetha vidua L. B. de Tannenberg, nata » L. B. de Risenfels. »

Copia schedae secundae in Latinum versae.

«Beate Romedi, ora pro me, et impetra mihi » gratiam, quam ego a Deo peto. »

«Maria Anna Tannenbergica. »

Harum illustrium personarum crebra meritoque honorifica ac grata mentio apud nos exstat tom. IV Septembris ad diem 14 in Actis S. Notburgae, ancillae virginis, quae etiam praefato illustrissimo domino S. R. I. comiti Josepho Ignatio, de eadem Sancta ac nostro Opere optime merito, separato volumine dedicata fuisse. His grati animi gratia observatis, ad Collectanea redeamus.

51 Hoc in suo, quo recens donabantur, ornameto (*praelaudatae reliquiae*) non tantum anno MDCCXXXVIII coram reverendissimo ac celsissimo domino, domino Casparo e comitibus de Kinigl, S. R. I. principe et episcopo Brixinensi, loci ordinario clementissimo, ut, dum sacra lipsana divae virginis Notburgae XIV Septembris publico cultui sollemnissime ab atefata celsitudine sua exponebantur, etiam in festiva per plateas deductione divae virginis Notburgae sacrum corpus comitarentur, S. Romedii venerandae exuviae Suazium evocatae sunt, clericorum humeris per processionem bajulandae; sed etiam anno MDCCCL, dum reverendissimus et celsissimus dominus, dominus Leopoldus Josephus Maria e comitibus de Spaur, S. R. I. princeps et episcopus Brixinensis, loci ordinarius clementissimus etc., in visitatione pastoralis, visitatis rebus ecclesiae omnibus, lustrataque omni cum sacris reliquiis sacra suppellectili, recens erectam monasterii basilicam cum septem altaribus per duos continuos dies consecravimus, praeter alias hujus Sancti reliquias coram atefato celsissimo domino, domino ordinario, et reverendissimis dominis visitatoribus, expositum quoque fuit tum horum cum omnium praesentium devotioni caput sancti confessoris Romedii.

52 Ut adeo non modo dyptica ecclesiastica, atque titulis membraneis cistisque inscripta, vetustissima et constans ecclesiae traditio, instituta publice peregrinationes, cultus publicus et festiva per plateas gestationes, frequentissimae ad ciendam populi devotionem in ara expositiones, sed et praeter approbationem autoritate ordinaria praefixam, pastorales quoque visitationes sacris his nostris exuviis emphatice adstipulentur. Sicut autem ex his praemissis non tantum donatio ac non interrupta sacrarum reliquiarum divi Romedii tot jam saeculis quieta possessio; verum etiam devotissimus fidelium cultus eisdem exhibitus deducuntur: ita veneratio horum sacrorum ossium amplius infertur, et quidem in dedicatione ecclesiae claustralis, anno MCCCIV a Cunrado episcopo Brixinensi sollemniter acta, nullo negotio elucet, ubi inter alias publico cultui autoritate ordinaria in praefata ecclesia exposita reliquias mentio expressa fit exuviarum S. Romedii.

53 Exponebantur praeterea multis retro a saeculis autoritate etiam Apostolica (*utinam hoc collector probasset*) publico quoque extra ecclesiam in loco cum venerabili altaris Sacramento, aliisque reliquiis confertissimae peregrinantium concioni sacra pariter lipsana divi Romedii, ut testantur omnes reliquiarum catalogi. De processione olim ad

AUCTORE
C. S.

et a baronissa
vidua Tan-
nenbergica
novo ornatu
et arca donatae
sunt;

* Roschman
seris

E
deinde ad no-
vum monaste-
rium delatae.
in eodem, ut
ante, honore
habita.

F
Epilogus col-
lectoris pro
possessione

cultuque sacri
capitis.

ACTORE
C. S.

sacrum divi Romedii caput, aut peregrinationibus peculiaribus exstant compacturæ plures in monasterii archivo. *Rursum post aliqua*, Anathemata, *inquit collector*, ultimus ignis ipsa cum ecclesia totoque monasterio tristissima memoria absumpsit; inter alias tamen de S. Romedio scripturas inventus est Hymnus præsens, devote magis, quam concinne compositus; qui cum beneficia, gratias, et de cælo auxilia recenseat, quæ fidelium pietas, sua pro in divum Romedium fiducia, et imploravit et desuper obtinuit, nemini hujus Sancti honoribus devoto, aut ampliandi cultus zelatori, ingratum existimo, si solo etiam hoc ex fine adjiciatur.

Vetus Sancti
hymnus.

54 Salve caput venerandum,
Mille millies amandum
Salve splendor patriæ.

Decus es nobilitatis,
Es et gemma probitatis
Nostræ apex gloriæ.

II.

Te amamus, te laudamus,
Opem tuam imploramus,
Robur et auxilium.

Nostri ergo miserere,
Opem ferto, nos tuere,
Malis sis remedium.

III.

Ægrum corpus, angor mentis,
Febbris, languor, furor dentis,
Ignis, grando, abeant.
Fuge dæmon, fuge saga,
Et inundans cesset plaga,
Vires ægris redeant.

IV.

Clamat pauper, clamat dives,
Ad te omnes clamant cives,
Tota clamat patria.
Tuam fove hanc cohortem,
Et his omnibus post mortem
Pande cæli atria.

B

§ III. S. Remedii cultus in novo monasterio Sangeorgiano et in veteri paululum reparato : quid censendum de parte cranii in valle Anania asservata : reliquæ aliæ Halæ ad Oenum : aliæ in Bohemia in sacello, a comite de Thun erecto.

Sancti reli-
quiarum cul-
tus, et festum 1
Octob. in novo
monasterio :

C

De hodierna S. Remedii veneratione in monasterio ad Montis S. Georgii radices, post veteris exustionem, ut dictum est, instaurato, hæc insuper tradit sæpe laudatus auctor *Collectaneorum*. Præcipuis hodie festis omnibus reliquæ S. Remedii in ara ecclesiæ publicæ venerationi exponuntur, ubi fidelium devotio variis in morbis, doloribus, periculis, jumentorum infirmitatibus, terræ hominumve angustis, lapsibus, inundationibus, dæmonum atque sagarum incommodis, opem frequenter implorat, et auxilium, fuis quod precibus desuper sincero mundoque rogavit corde, referre consuevit... Officium præterea divinum in choro et ara de S. Romedio Montis S. Georgii antiquissimum est, ob insignes (nullus dubito) ejusdem reliquias, inter quas ex decretis Pontificiis vel maxime capita sanctorum servorum Dei veneranda numerantur. Festum hoc singulis annis die 1 Octobris solenniter agimus; et pluribus quidem, quam centum jam ab annis functio sacra patris Prioris est, qui absoluto in choro officio, festivam, expositis sacris jam pridie lipsanis in ara, Missam cum diacono et subdiacono, aliisque consuetis in majori festo cæremoniis inter musicos concentus solenniter decantat.

aliqua etiam
ejusdem vene-
ratio in veteri
utrumque re-
parato :

56 Hæc de cultu hodierno in novo monasterio, de veteri ista subdit : Veteris monasterii in aræ principis pictura divo Jacobo Majori apostolo sanctoque Georgio martyri, loci patronis, divum etiam adstittisse Romedium, aliorum solida narratione accipio;

sicut et quod omni tempore, quoad possibile erat, aliquis ex religioso cœtu nostro hoc sacro nomine insignitus perpetui erga hunc Sanctum cultus testimonium profiteretur. Tandem cum anno MDCV incendium non tantum monasterium ejusque alia ædificia plura, sed etiam cum ecclesia aras, picturas et anathemata tristissime consumpsisset; in reparata autem MDCXXXIII eodem in monte ecclesia jam thaumaturga B. V. Maria dolorosa aram principem occupet, illustrissimus dominus, dominus Joannes Georgius liber baro a Sternbach, Stok, Luttach et Angerburg, dominus in Oberfalken et Grossenstein, sacræ cæsareæ regiæque majestatis excelsæ cameræ consiliarius, hodie salinarum Austriæ Gmundensium director etc., in cornu Euangelii divum restituit Romedium, opera celeberrimi Grasmayerii elegantissime depictum : cui e regione diva Notburga, eodem a pictore affabre præsentata, respondet, pauper et humilis ancilla ex Rottenburg. prædiviti Domino in Taur, Notburga Romedio. *Hic finem Collectaneis suis fecit ignotus mihi Religiosus Sangeorgianus, cujus diligens opera mihi ad illustrandum S. Remedii cultum peropportune succurrit.*

57 Quia vero per caput nonnumquam venit capitis pars, juverit hic quoque ex crebro laudato laudandoque clarissimo Roschmanno addidisse, quale illud sit, de quo agimus. In *Commentario suo Ms.* ille sic loquitur : Hæc omnia collegi, dum anno MDCLIII, XVIII Octobris ipsius reverendissimum, perillustrem ac amplissimum dominum prælatum Lambertum illius monasterii, quod nunc in locum Viecht e regione pagi Schwaz translatum est, accessi : ubi inter alia hunc reverendissimum dominum abbatem rogavi, ut mihi, tamquam constituto collectori Actorum S. Remedii, ipsum sacrum caput hujus Sancti intueri ac considerare liceret. Attulit ergo hoc multum R. P. Columbanus Laimprucher, ejusdem Ordinis ibidem professus ac pro tempore sacrista, et ex ornatu suo perquam eleganti ac pretioso extractum, suisque semotis involucris, mihi spectandum præbuit. Examinaui ergo illud, præsentente eodem reverendissimo domino abbate, P. Columbano, et meo filio Cassiano, Rhetorices tunc studioso; reperique, exceptis solis maxillis cum uno integro et duobus dimidiis dentibus, alias integerrimum. Inveni insuper duas schedas, quarum copias hic exhibeo Latine redditas. *Adi supra num. 50, ubi ambas recitavi.*

Caput apud
Sangeorgia-
nos totum est
præter ambas
maxillas :
E

58 Recte sane hoc caput appellatur, etsi ambæ maxillæ desint, quæ solæ capitis nomine etiam nequeunt venire. Verum, in valle quoque Ananiæ (de qua consule num. 7 et sequentem) caput aliquod, vel pars capitis, velut S. Remedii monstratur. Ita rursum didici ex Roschmanno, qui post verba mox data recitatasque duas memoratas inscriptiones ita pergit : Collocutus dein sum Suazii huic illustrissimæ dominæ Elisabethæ, viduæ nunc comitissæ de Tannenberg, quæ cum suis filiabus domicellis comitissis hoc sacrum divi Remedii caput (apud Sangeorgianos asservatum) uti etiam ossa omnia divæ Notburgæ virginis, et S. Pirmini episcopi et confessoris, in ordinem redegit, ac pretiosissime vestivit ornavitque : quæ mihi testata est, caput et scapulam rite concordare, et sibi similia in qualitate et conditione ossium esse cum iis, quæ in valle Anania spectasset; partem illam capitis, quæ ibi (in valle Anania) hoc addito, monstraretur, quasi in illa beatissima Virgo, et coram illa flectens S. Remedius foret exhibitus per prodigium singulare, se omni cura considerasse, non autem reperire potuisse, quod pars hæc esse possit sancti capitis (in sæpe dicto monasterio servati) nec picturam ita se habere sibi visam esse.

dicitur tamen
etiam in Valle
Ananiæ cra-
nium ejusdem

F

59 Fateor equidem (subdit Roschmannus) mihi dum die XII Octobris anno MDCXXXIV divum Romedium, civem meum, in templo suo ac valle Ananiæ essem veneratus, simile aliquid fuisse monstratum, cujus jam non amplius rite recordor : caput certe integrum non mihi visum fuisse, rite memini. Si illo tempore hunc mihi laborem imaginari potuissem,

vel pars ejus
servari, quam
ut genuinam
esse credam,

A tuissem, utique accuratius hæc omnia considerassem. Huc pariter spectat responsio presbyteri beneficiati Taurensis Severini Holzhamer, num. 11 laudati, apud Roschmannum dicentis, dubitare se, an caput, quod Sangeorgiani habent, vere S. Romedii sit, cum in valle Anania pictum miraculo cranium exhiberi a pluribus audierit. Si revera cranium ostendatur in valle Anania, certe pars esse nequit capitis apud Sangeorgianos Benedictinos culti, cum hoc integrum sit præter ambas maxillas, teste, ut vidimus, clarissimo Roschmanno, illud ex ornatu suo... extractum, suisque semotis involucris, nudum a se spectatum examinatumque affirmante. Ignotum mihi est, ex quo tempore Ananienses ceperint istud cranium vel qualemcumque capitis partem pro S. Romedii capite habere; nam hac super re nihil alibi legi. Non magis scio, an iidem Ananienses in hanc rem suam alios titulos allegent, quam antiquam possessionem corporis ejusdem sancti Confessoris, ibi mox ab obitu suo sepulti ac per multa sæcula honorati.

40 At certe illis prodesse nequit asserta capitis pictura: aut enim hæc dubia est, aut manifesta. Si dubia, qualem esse, suspicari faciunt dicta num. 58 et sequenti, quid inde certi evincetur? Si manifesta sit, certisque indiciis constet, S. Romedii in illa exhiberi; quo argumento probant, picturam illam non humanæ artis opus esse, sed per divinum miraculum factam? Quamquam vel sic dumtaxat probabile foret argumentum pro eodem capite S. Romedio attribuendo. Quod ad antiquam sacri corporis possessionem attinet, eam sic tueri non possunt, nec, ut arbitror, volunt Ananienses, ut temporum lapsu nullæ partes ab eo separatæ aliisque in locis depositæ fuerint: nam oppositum constat ex dictis dicendisque. Pro capite autem Sangeorgianis olim donato faciunt, quæ hoc ac præcedenti §§ recensui, ex quibus liquet, eos jam ab aliquot sæculis in tranquilla ejusdem possessione, publico celebrique cultu continuata, fuisse. Quid vero causæ esse credemus, quod Ananienses hanc non impugnaverint, si verum S. Romedii caput prodigiosa pictura spectabile semper penes se mansisse existimarint? Non enim tam longe invicem distant ambo loca, in contiguis diæcesibus sita, ut ea capitis apud Sangeorgianos celebritas Ananiensibus latere potuerit. Atqui tamen nihil hujusmodi ab his tentatum fuisse, triplici ex causa cogor suspicari.

41 Prima est, quod nullum, ut dixi, scriptorem legerim, qui sacrum Romedii caput eo temporum spatio in valle Ananiæ superfuisse affirmet. Secunda, quod etiam Brunnerus, ejus nihil prorsus intererat, utro in loco illud honoraretur, possessionem ejusdem verbis num. 22 datis, velut minime controversam, iisdem Sangeorgianis adscribat. Tertia denique, quod Roschmannus quoque, diligens rerum Tyrolensium indagator hagiophilus, sincerusque veritatis amator, de ejusmodi impugnatione typis scriptis edita nullum verbum faciat, præter ea, quæ supra retruli, quæque ipse, donec certiora proferantur, merito duxit negligenda. Quid si caput illud, quod Ananienses servant, sit Davidis vel Abræ, qui ejusdem Sancti socii fuisse perhibentur, ut infra videbimus? Rursum alias S. Romedii reliquias Halæ, quæ comitatus Tyrolis oppidum est infra Oenipontum in valle Oenana, Roschmannus in Commentario suo Ms. memorat verbis, quæ subdo. Vir illustris Florianus a Waldauf in Wallenstein Maximiliani I cancellarius ingentem thesaurum sacrarum reliquiarum collegit, et parochiali Halæ ad Oenum templo cum amplissima dote ac celeberrima foundatione reliquit. De his sacris reliquiis editus est Oeniponti anno mccc libellus in octavo, continens Vitas Sanctorum per totum annum, et refert, quales de hoc Sancto adsint reliquæ, et in quibus necessitatibus invocari soleat. Ex eodem libello Germanice edito hæc recitat Latine: Die xvii Junii. S. Romedius confessor et eremicola. De ejus sancto corpore adsunt duæ particulæ... Invocatur in periculis casibus seu lapsibus. Sic ibi: sed cur me-

moria ejus ad diem 17 Junii ibidem relata sit, nescio.

42 E comitatu Tyrolis etiam in Bohemiam cultus S. Romedii cum insigni reliquiarum portione propagatus est; cujus rei initium Michaël Angelus Mariani in Opere suo anno 1678 Tridenti edito, sive ex illo Roschmannus sic indicat: Comes Romedius de Thunn partem sacri brachii Pragæ in Bohemia transtulit; quia meditabatur ibi sacellum, seu templum, huic Divo erigendum. Quid tum temporis meditabatur laudatus illustris comes, id vel ipsemet, vel ejusdem filius aut nepos postea, non quidem Pragæ, sed in arce sua Choltitzensi, quæ in Chrudimensi regni Bohemiæ districtu sita est, munifice præstitit, ut pluribus docet Amandus Friedenfels sacri Ordinis Præmonstratensis canonicus Strahoviensis, in Opere, quod anno 1699 Vetero-Pragæ typis vulgavit. Est hoc satis justum volumen in minori folio, inscriptum Gloriosus S. Romedius etc., necnon Gloriosa domus comitum de Thun etc., editumque sub auspiciis illustrissimi ac excellentissimi domini, domini Romedii Constantini, S. R. I. comitis de Thun, domini in Choltitz, Castelfund, superiori et inferiori Marckersdorff, Ledetz et Schwogschitz, sacræ Cæsareæ majestatis intimi actualis consilarii, camerarii, et in inclyto regno Boemiæ regii locumtenentis, sumptuosissimæ capellæ S. Romedii in arce Choltitzensi munificentissimi fundatoris. Ut porro lector intelligat, quæ ex causa hæc comitis Thuniani in S. Romedii pietas accendi, ejusdemque Sancti insignes reliquæ ab eo facile obtineri potuerint, aliqua ex eodem Opere, quod in Museo nostro habemus, hic annotabo.

43 Pagina 125 scribit, Bernardinum comitem de Thun ecclesiam S. Romedii in valle Anania restaurasse, eoque titulo jus patronatus illius ab Apostolica Sede accepisse. Deinde in Ectypo sacelli Romediani, quod velut altera Operis pars est, pag. 28 alteram tradit aut certe addit accepti patronatus causam; Quod jus patronatus, inquit, capellæ S. Romedii in valle Anania concernit; illud ad illustrissimam familiam Thunianam temporibus illustrissimorum dominorum Christophori et Bernardini de Thun pervenit; cum enim præfatæ capellæ annui redditus non nisi ad viginti quatuor florenos aureos cameræ ascenderent, illis eandem ex propriis bonis aliis duodecim florenis aureis annue pendendis liberaliter locupletarunt. Unde a Leone X prænominatis dominis benefactoribus jus patronatus in dictam capellam concessum est; et sic facti sunt capellæ S. Romedii patroni, et illius sacrarum reliquiarum thesaurarii. Ex hac igitur pia comitum Thunianorum in S. Romedii munificentia, obtentoque propterea ipsius ecclesiæ patronatu verisimillime factum est, ut Romedii nomen in illustrissimam illorum familiam invecum fuerit, comesque Romedius Constantinus memoratus ejusdem Sancti patroni sui reliquias aut ipse facile impetraverit, aut ante acceptas magnifico illo sacello honorandas decreverit.

44 Has reliquias Michael Angelus Mariani verbis datis partem sacri brachii appellat; Friedenfelsus vero simpliciter brachium. Posteriori, qui in eodem sacello sese per octennium capellani munere functum esse profiletur, potior fides esset, nisi hic, omitendo adjunctum integrum, suspicionem faceret, ne more satis recepto magnam brachii partem brachium nominaverit. De sacello ipso laudatus Friedenfelsus sic ortus est: Inter sacras Boemiæ prærogativas minimum non est, inclytum hoc regnum tam copiosis Sanctorum lipsanis abundare, ut jure merito appellari possit sacrarum reliquiarum gazophylacium. Tam pretioso thesauro etiam dives est arx Choltitzensis, in cujus magnifica capella brachium S. Romedii religiose asservatur. Hujus tam sumptuosæ fabricæ fundator est illustrissimus ac excellentissimus dominus Romedius Constantinus de Thun.... Forma hujus splendidissimi sacelli est quasi figuræ ovalis, in octoedrum longiusculum transformata. Interni parietes sunt gypso incrustati, varia ornamenta et diversarum rerum effigies representante; quibus intermixtæ spectantur

AUCTORE
C. S.
alia in Bohemiam allata a comite de Thun,

F

in cujus familia erat patronatus ecclesiæ ipsius in Valle Anania,

F

erectumque ad eas reponendas in arce Choltitzensi

argumento
requiro

Sangeorgianis
opponenda.
Aliquæ Sancti
reliquiæ Halæ
ad Oenum:

C

AUCTORE
C. S.

ctantur elegantissimæ picturæ, preritorum artificum manu absolutæ; ita ut dubium remaneat, utrum artificiosi cæmentarii trulla, an vero pictoris penicillus prævaleat. Supremus hujus sumptuosæ fabricæ apex assimilatur turriculæ, quæ pro augenda interna sacelli luce perspicuis fenestris est instructa.

magnificum
sacellum,

45 *Mox pergit totum sacellum enucleate describere, adjectis quatuor tabulis majoribus æri incisis, quæ totidem internas sacelli facies exhibent, magnoque numero minoribus iconismis, quibus illud ornatum est; quæ omnia nimis longum esset hic enarrare. Pauca tamen addo de ara principe, S. Romedii nomine Deo dicata. Summum altare (inquit) versus Meridiem situm, arte statuaria affabre elaboratum, potiore sui parte cæruleo colore imbutum et Indica vernice obductum est, quæ tantum splendorem huic operi conciliat, ut pulchritudinem lapidis lazuli æmuletur. In reliquis ornamentis et projecturis hoc splendidissimum altare auro obryzo in bracteolas ducto vestitum et dives est. Imago, quæ capacitatem altaris implet, ex una parte spectandum exhibet S. Romedius, urso sarcinularum suarum bajulo comitatum; ex altera vero energumenos, ex quibus Vir sanctus pessima ejicit dæmonia. Hanc iconem excellentioris pictoris manu*

B *venustissime efformatam, et non vulgari pretio comparatam, celsissimus Joannes Ernestus (e comitibus de Thun) archiepiscopus Salisburgensis, hujus sacelli pientissimus consecrator, pro augenda summi altaris magnificentia liberaliter donavit.*

eidem Sancto
dicatum.

46 *Coronidis loco illi impositum est scutum splendidissimum hanc continens inscriptionem:*

SACRA DEI MUROS INTER translata Patroni

Lypsana DE FACTO cum conjuge structor honorat. Ad horum versuum elucidationem observat editor, voces Dei muros anagramma esse nominis Romedius; nomen vero familiæ De Thun latine De facto versum. Subdit denuo Friedenfelsus: Supra altare in superficie muri expressæ conspiciuntur binæ geniorum effigies, gentilitium S. Romedii insigne, tanquam comitis de Thaur, sustentantium. His subjecta legitur sequens inscriptio:

Clarus in insigni, sed signis clarior extat.

Ceterum prælaudatus celsissimus archiepiscopus Ernestus de Thun ibidem pag. 6 legitur sacellum hoc solemniter consecrasset die 2 Septembris anni MDCCXII.

§ IV. Vitæ Sancti nec antiquæ nec immunes a fabulis: seculum, quo floruit: locus natalis et conditio: conjectura, an forte idem sit cum comite Jacobo, quem laudavit S. Vigilius Tridentinus: aliorum fabulæ.

E Sancti biographis primus notus est Bartholomæus Tridentinus,

Tantum abest, ut æque certa de S. Romedii gestis, quam de cultu, tradere possimus, ut contra ex illis vix quidquam exploratum habeamus, quod merito nequeat in dubium revocari; non quia desunt scriptores, qui de ipso, velut celebri Sancto, partim obiter, partim etiam satis prolixè, Latine, Italice ac Germanice meminerunt, quos magno numero Roschmannus in suo Commentario recensuit; sed quia hi omnes longissime vixerunt post tempora S. Romedii, quem ex communi omnium consensu S. Vigilio Tridentino episcopo, anno 400 vel 403 martyrii palmam adepti, convixisse statuunt; et quia insuper ea, quæ de eodem narrant, manifestis commentis commaculant. Porro gemini fontes sunt, ex quibus scriptores sua de S. Remedio asserta passim hauserunt; Acta scilicet Sangeorgiana et Summontoriana, quæ ambo a locis, in quibus servantur, sic liceat appellare. Illorum prima scriptorem habent Bartholomæum, a patria sua Tridentinum dictum, Ordinis Prædicatorum, qui in Legendario Sanctorum, hactenus inedito, quod circa medium sæculum XIII, sive circa annum 1240 compilavit, brevem quandam S. Re-

medii Vitam dedit. Exstat illa in Ms. codice Montis S. Georgii, ex quo Roschmannus exemplar ab ejusdem monasterii abbate obtentum nobis transmisit, alterumque Tartarottus in Appendice ad Apologiam pro Monumentis Roboretanis excudit, cui et annotationes criticas adjecit.

48 Quamquam autem Bartholomæus Tridentinus e S. Romedii biographis primus nominatim notus sit, non propterea omnium primus fuisse censendus est; quin imo certum videtur, eidem etiam hic, ut alibi, vetustiora Acta præluxisse. Scripsit ille etiam gesta prælaudati S. Vigili episcopi martyris Tridentini, quæ Tartarottus ex codice bibliothecæ Barberinæ Romanæ excepta in eadem Appendice excudit. In his cum de sanctis Martyribus Ananiensibus, Sisinnio, Martyrio et Alexandro, mentionem faceret, mox adjecit: Ut eorum Gesta referunt; nimirum qualia in Opere nostro exstant ad diem 29 Maii. Pari modo dum in iisdem S. Vigili Actis de S. Remedio meminit, sic ait: Inter hæc Remedius nobilis de Tauro cum sociis suis Abra et David Romani perrexit, et rediens, ultra mille animas cum omnibus possessionibus S. Vigilio reliquit, et, ut in ejus GESTIS LEGITUR, in ejus diocesi apud castrum Tau, juxta locum, ubi passi sunt Sancti (mox dicti martyres) ad Dominum, cui devote servierat, cum sociis suis migravit. His verbis, Ut in ejus Gestis legitur, Bartholomæus haud dubie laudavit Vitam aliquam antiquiorem S. Romedii; prout supra pro sanctis martyribus Ananiensibus eorundem Gesta laudaverat. Quantæ tamen antiquitatis, cujusve notæ ea S. Romedii Vita fuerit, quidve etiam ex eadem descripserit, quid addiderit Bartholomæus, ænigmatis instar est, quia Vita illa vetustior, a Roschmanno ac Tartarotto frustra quæsitæ, modo nusquam compareret.

cui præluxit
Vita vetustior
ignotæ ætatis,
quæ latet aut
periit.

49 Altera S. Romedii Acta, quæ Summontoriana superius vocavi, Matthæus Raderus, Societatis nostræ presbyter, ex Summontorio, sive Altaspecula, vulgo Hohenwart (quod sacrarum virginum contubernium est in superiori parte Boicæ) descripta, et ab amplissimo domino Stephano, abbate Schirensi sibi submissa, tom. III Bavaricæ sanctæ typis vulgavit. Gemina illa sunt: breviora eundem abbatem auctorem habent, adeoque sunt recentia. Prolibiora desumpta notantur ex Lectionibus de S. Remedio seu Romedio, suntque aliis fabulosiora, nec ullam magnæ antiquitatis notam præferunt. Ceterum hisce aut similibus vel etiam supra memoratis Sangeorgianis Actis passim usi sunt recentiores, tum qui in suis Historiis et Annalibus de eodem Sancto meminerunt, tum qui ejusdem Vitam vulgarunt, inter quos anonymus quidam brevem Italice edidit Tridenti anno 1627; Georgius Seiser Societatis Jesu in libello de aliquot Sanctis Tyrolensibus Oeniponti an. 1661; Amandus Friedenfels sacri Ordinis Præmonstratensis Latine Vetro-Pragæ anno 1699; Jacobus Smid, item Societatis Jesu, Germanice in Vitis Sanctorum Tyrolensium parte 1, Augustæ Vindelicorum anno 1752, aliique, quorum aliquos, dum opus fuerit, per decursum hujus Commentarii laudabimus.

Alia ejusdem
Sancti Acta a
Radero edita.

50 Jam ut ad ipsum gestorum S. Romedii examen veniamus, omnes cum Vitæ, tum etiam scriptores fere omnes consentiunt, illum S. Vigilio Tridentino episcopo ac martyri familiarem fuisse, atque aliqui etiam addunt, ante eundem mortuum esse. S. Vigili Tridentini Acta ex Ms. Trevirensi S. Maximini dedit Papebrochius noster ad diem 27 Junii, ostenditque, martyrium ejus ad annum Christi cō vel cōv reponendum esse. Vixerit ergo S. Remedius sæculo IV, et versus ejusdem finem, vel sequentis initium vivere desierit. Verum dum assertæ cum S. Vigilio familiaritatis auctorem quærimus, haud satis idoneum pro tanta antiquitate reperimus. Certe antiquiorem nominatim non novimus, Bartholomæo Tridentino, sæculi XIII scriptore, quo quanto vetustiora fuerint Gesta, quæ laudavit, ex dictis incertum est. Bartholomæo consonant Acta S. Vigili in Ms. Carthusiæ Coloniensis, ex quibus Papebrochius

Dicitur Sanctus convixisse S. Vigilio Tridentino;

A chius in *Annotatis ad puriora Acta Trevirensia* cap. 1, lit. m, eadem, quæ supra Tartarottus ex Romanis Barberinis recensuit; testaturque ultimo loco nominatus, eandem periodum similiter legi in Ms. bibliothecæ capituli Veronensis sæculi xvi.

quod, etsi desint testimonia sæculo xiii vetustiora,

51 Clarissimus Roschmannus in *Commentario* suo Ms. pro ea insuper laudat tres Lectiones de eodem S. Vigilio, quarum prima ex testimonio viri clarissimi Simonis Petri Bartholomæi, jurisconsulti, exstat in *Lectionario antiquissimo* Ms., Gothicis, ut aiunt, litteris exarato, decimitertii sæculi, ut putatur, quod asservatur in archivo capituli Tridentini. Reliquias duas lectiones desumptas esse ait ex duobus lectionariis anno 1554 et 1558 editis. Mitto plura; quia hæc omnia numerum augere possunt, non pondus assertæ familiaritati addere; cum eorum omnium antiquior sit Bartholomæus vel scriptor codicis Tridentini, qui cum sæculi xiii etiam esse dicatur, parum interest, huicne an isti primo præluxerit Vita vetustior, de qua præterea nihil novimus. Accedit, quod in melioris notæ Actis S. Vigili, quæ Papebrochius e Ms. Trevirensi edidit, nulla fiat de S. Remedio mentio, parque in iisdem silentium sit in codice bibliothecæ capitularis Veronensis notato lit. R, num. 214, scriptoque sub finem sæculi ix, teste clarissima viro Joanne Jacobo

B Dionisi, canonico Veronensi, apud Tartarottum in *Appendice*.

verum esse potest.

52 Habes, erudite lector, quo fundamento nitatur S. Remedii amicitia cum S. Vigilio Tridentino, atque adeo et ætas, qua ille ex communi scriptorum consensu floruisse perhibetur; quæ cum nulla certiori ratione stabilire possimus aut convellere; nec certo asserere audemus, nec negare. Attamen ne quis silentium sinceriorum Actorum ejusdem S. Vigili pluris hic faciat, quam mereatur, sciat, in his Actis, quæ minime proluxa sunt, sine omni dubio plurima prætermissa esse, ut hoc argumentum negativum nullius aut certe perexigui in oppositum ponderis esse queat. Tartarottus, qui S. Remedii Acta vehementer convulsit, suspicatus est, forte ex male intellecto quopiam veteri instrumento Remedium ad laudati sancti præsulis tempora relatum fuisse. Suspicatus est, inquam, alicubi lectum fuisse, Remedium aliquid donasse S. Vigilio, id est, more loquendi medio ævo satis usitato ecclesiæ S. Vigili; quemadmodum donare aliquid S. Petro idem erat, quod donare Ecclesiæ Romanæ. Fateor, fuit hic loquendi modus olim valde usitatus; sed cur hic recurramus ad interpretationem instrumenti, de quo nemo meminit, quodque an umquam exstiterit, gratis obtrudit suspicio? Imo vero cum ex dicendis ecclesiæ Tridentina nihil umquam possedisse legatur in loco, qui S. Vigilio a Remedio donatus in hujus Vita dicitur; verisimilius est, ex Sancti familiaritate cum Vigilio aliunde nota, confictam fuisse a biographo, vel Vitæ interpolatore, donationem illam, quam ex hac familiaritatem.

C

Creditur natus in hodierna Tyrol

53 Progrediamur ad examinanda reliqua pauca, quæ Bartholomæus de eo memoravit, quæque alii præterea addiderunt. Ab illius patria et conditione iste Vitam sic orsus est: Remedius, vir nobilis ex Bavaria ortus, Taurense castrum in Valle Æni fluminis cum multis aliis divitiis possidebat. *Bavarum ipsum etiam facit Stephanus abbas Schirensis apud Raderum nostrum, qui eundem hoc titulo suæ Bavaricæ sanctæ inseruit. Alii paulo aliter loquuntur. Lectiones Summontorianæ a Radero editæ sic habent: Remedius nobilis de castro Thaur de Hallis civitate salifera oriundus extitit, quæ civitas castro Tirolensi est subjecta. Ne multis recensendis lectorem frustra detineam, dumtaxat addo Roschmanni testimonium, in Commentario suo Ms. dicentis: Locum (Sancti natalem) Taurum esse, situm antiquitus in Rhætia, hodie in comitatu Tyrolensi prope urbem Halensem ad Oenum, salinis celebrem, unanimis omnium assertio est. Rursum in Observationibus item Mss. ad Notas Tartarottianas ejusdem loci notitiam hanc tradit: Taur locus antiquissimus est, et parochia hæc pagos quatuor alias*

complectitur, Oenipontana ipsa et Halensi antiquior: nam eo luculentius mihi perspecta hæc sunt, cum horum trium archiva jam olim mihi concredita fuerint.

54 Quia vero Ferrarius in *Catalogo Sanctorum Italiae* S. Remedii patriam Halam appellavit, in laudato *Commentario* errorem excusans, Condonandus quoque, inquit, error Ferrario est, qui Halam ad Oenum honesto loco natum dixit: nam dynastia hodierna Thäurensis ambitu suo etiam Halam complectitur, et judex hujus urbis etiam judicem totius dynastiæ in criminalibus agit; locutus est ergo Ferrarius ex suorum temporum more. Denique cur ab aliis Bavarus appelletur, istam rationem in *Observationibus* assignat: Ex Bavaria ortum Bartholomæus dicit per anachronismum. Tyrolis enim nostra ad Bavariam pertinuit solum ab eo tempore, quo Rhetia et Noricum a Gothis cessa fuit Francis sæculo v, et seculum usque viii adultum, quo Thassiloni adempta, et regno Caroli Magni penitus adjecta, atque comitibus regenda data fuit, ut coævus Eginhardus testatur: a scriptoribus tamen, imo et ab imperatoribus aliquamdiu eodem cum Bavaria jure fuit habita. Et hinc Otto Frisingensis, sæculi xii scriptor lib. ii, cap. 27 de Bulsano (nunc in limite principatus Tridentini, qua comitatu Tyrolensi adjacet, sito) loquitur, quod hæc villa posita sit in termino Italiae Bojariæque etc. Hæc et plura ibidem clarissimus Roschmannus.

55 Admisso ex communi scriptorum consensu loco Sancti natali in Taur, Oenipontum inter et Halam, non propterea cum iisdem admittendum censet, Taur tunc castrum vel arcem fuisse, qualis medio ævo exstitit, et cujus rudera adhuc supersunt. Negat enim, hujusmodi arces extra urbes vel oppida positas convenire temporibus Romanorum, asseritque, ex ejusdem castris reliquiis constare, illud mediæ ævi opus esse. Et sane minime verisimile est, Romanis temporibus, quibus S. Remedius vixisse creditur, ejus generis munitam arcem in privata personæ familiæque potestate ac jure fuisse; ut idem scriptores cum Bartholomæo affirmant. De structura hæc ejus verba sunt: Castrum Taur, cujus rudera ante annum spectavi, mediæ ævi, non Romani, structura est: sunt enim adhuc in Tyrolis nostra rerum Romanarum architectonicarum non ignobiles reliquiæ, quæ cum aliis ejusdem regionis mediæ ævi monumentis facile comparari, et ab his distingui possunt. Quam ob rem verisimilimum mihi apparet, scriptores Romanis temporibus multo posteriores, cum arcem viderent eo in loco, circa quem S. Remedius natus esse dicebatur, facile inductos fuisse, ut crederent, eandem ipsi natalem ac hereditariam fuisse.

56 Proinde addo ejusdem clarissimi viri de natali loco conjecturas. Locus igitur (ait) in quo natus fuit divus Remedius, vel editiori in agro fuit, in quo situs hodie pagus cum parochia perantiqua Thaur, amplæ dynastiæ, quæ pariter Thaur vocatur, præcipuus; vel circa celsiorem castris aut templi divi Petri collem. Incertum, an illo tempore villa ibi fuerit nobilis cujusdam Romani civis, qualem patrem divi Remedii credere fas est; aut an ædes etiam plures in ipso montis ascensu positæ, quarum nomen diuturnitate temporis evanuit, adfuerint. Nomen quoque Taur potius excelsis ibi montibus convenire putem, quam loco ipsi: chartas enim tabularium nostrum princeps Oenipontanus custodit; nempe de anno mccccxxv, mccccxvi et mccccxciv, quæ castrum Thäurense vocant DASBURG GESATS AUF THAUR, velut dicerent. CASTRUM SITUM IN MONTE.... Nobis quoque Tyrolensibus in valle Puistrissa montes illi altissimi DIE THAURN vocantur; præcipue in dynastiis Virgen et Kals supra Loncium oppidum etc. Plura addit ibidem exempla; sed hæc sufficiant de loco, in quo S. Remedius in lucem editus esse, fert traditio, quam jam aliquot sæculis continuatam esse novimus, et cujus initium cetera nescimus.

57 Quod ad tempus nativitatis spectat, anonymus in *Vita Italica*, anno 1627 Tridenti edita, illam circa annum

AUCTORE C. S.

inter Oenipontum et Halam in castro Taur;

E

quod de loco, ubi castrum postea structum fuit.

F

exponendum esse, quidam eruditus existimat.

Sunt, qui S. Remedium comitem natum.

AUCTORE
C. S.

annum Christi 550 fuit, eumque Georgius Seiser, Societatis nostrae presbyter, et Petrus Tecinus doctor et Prior eremi Remedianae secuti fuere; at Jacobus Schmid item noster, saeculo IV ineunti illigare maluit. Sed hos, et si qui alii annum circiter figere volunt, omnes divinare, manifestum ex eo est, quod de Sancti aetate nihil ex antiquioribus notum sit, quam quod S. Vigilio Tridentino episcopo, anno 400 vel 403 per martyrium sublato, convixerit; atque hoc ipsum ostendi non tam vetustis testimoniis constare, quin in dubium vocari queat. Id unum igitur ex communi illo antiquiorum recentiorumque de Remedii amicitia cum Vigilio consensu colligere fas est, ipsum saeculo IV natum esse. Huic tamen traditioni adversatur alia quorundam assertio, quam si admittere relinimus, ab ista recedendum est. A Bartholomaeo Tridentino tantum dicitur S. Remedius vir nobilis... Taurense castrum in valle Aeni fluminis possedisse: in Lectionibus Summontorianis; Nobilis de castro Thaur: in Vita Ms. S. Vigili ex codice Cartusiae Coloniensis: Nobilis de Tauro; et apud Janum Pinchium lib. I de Vitis Pontificum Tridentinorum: Rhomedius a Tauro vir nobilis.

ac jure hereditario Taurensem cum castro comitatum possedis se,

58 Aliquid plus insinuat Vita Italica Tridenti edita, secundum quam natus ille est ex illustri sanguine... et dominus castelli Thaur antiqui majorum suorum patrimonii. De castro ejusdemque possessione superius exposui mentem meam. Splendorem natalium illius non est cur suspectum habeam, nisi ex communi hominum studio Sanctis nobilitatem adscribendi. Verum alii, et quidem plures, etiam dignitatem comitis Thaurensis eidem addiderunt, quam alii hereditariam, quales hujus temporis comitatus esse solent, dixere; alii per loci praefecturam, ad illa tempora aptius, interpretati sunt. Utriusque opinionis patronos Roschmannus in Commentario suo improbens, ita recensuit: Ita sane Divum nostrum citata superius tabella (adi num. 18) et Chronicon Sangeorgianum (vide ibidem) Lazius, Burglechterus, comes a Mohr, Tecinus, Friedensfels, et P. Schmid compellant. Raderus in Bavaria sancta vol. 5, fol. 18 hunc comitem fuisse, seu praefectum loci, toparcham ac judicem explicat. Brunnerus Annalium Boicorum parte I, lib. IV, Summontorii quoque, quod hodie Altam-speculam vocamus, in Bavaria Dominum, et, ut nunc loquimur, comitem fuisse, affirmat.

affirmant:
Raderus illum comitem ex officio credidit;

59 Raderi verba accipe. Dynastae Summontoriani antiquissima stirpe oriundi, et Schrobenuianum castrum in Boiaria, et Summontorianum, Taurum quoque inter Oenipontem et Halam condidere... Ex his, inquam, comitibus omnium vetustissimus memoratur in tabulis Summontorianis S. Remedius... Comitum porro nomen illa aetate non nisi praefectum loci et toparcham ac judicem sonabat: uti ex Notitia Imperii constat: Hactenus ille. Ex opinione eorum, qui Remedium hereditario jure Taurensem comitem natum esse, putaverunt, Friedensfels Opus suum, cujus supra meminimus inscripsit hoc modo: Gloriosus S. Romedius, ex comitibus de Thaur, Andek, et Altae Guardiae, vallis Annaniae in Tyroli apostolus etc. Quin etiam illustrissimus comes Romedius Constantinus de Thum in splendido sacello, quod huic Sancto in Bohemia ab illo erectum dixi, scutum gentilitium, velut familiae ipsius illique proprium, in altari appendi fecit cum hoc lemmate:

Clarus in insigni, sed signis clarior exstat. Supersedeo plurium scriptorum nominibus recensendis. De Lazio et Aventino dicam aliquid infra; de Summontorianorum et Andechiorum comitum prosapia conditisque ab illis castris nihil attinet ad me inquirere, qui de solo ago S. Remedio,

priorum sententia cum Sancti aevi nequit conciliari.

60 Qui hunc dignitatem comitis nascendi conditione consecutum esse, eoque honoris titulo insignitum castrum Taurense hereditario jure adeptum, affirmant, aut etiam utrumque eodem jure possidendum in familiam suam primum invexisse; hi alia refutatione non egent, quam quod constet, ejus generis comitatus aeo, quo S. Remedium vixisse volunt, omnino ignotos fuisse, et tantum aliquot post saeculis

erigi caeptos. De antiquitate castri Taurenensis conjice ex dictis; at quocumque illud tempore primum conditum fuerit, dubitare me facit Roschmannus, an comitatus titulum unquam gesserit. Ego sane (ait in suo Commentario) per annos jam viginti excussis patriae tabulariis praecipuis, et chartis fere innumeris, atque data omni opera, Thaurenses comites invenire adhuc nullos potui. Superest, ut inquiramus, an quoque modo verisimile sit, S. Remedium comitatum tenuisse, non jure natalium, nec quales nostro tempore possidentur; sed ex officio et gratia imperatoris, quales comitatus eo aeo fuisse constat. De hujus generis comite honorifica exstat mentio in epistola, quam S. Vigilius jam saepe laudatus scripsit et simul cum reliquiis sanctorum Ananiensium ad S. Joannem Chrysostomum Constantinopolitanum episcopum, non diu post eorum martyrium, per eundem comitem transmisit.

61 Habes illam in Opere nostro tom. VII Maii pag. 42 et sequentibus, unde hic aliqua describo, adhibitis nonnullis correctionibus, sine quibus phrasis, alioquin satis obscura, etiam inepta atque huius est. Ad sanctas (inquit) aures novus caritatis hospes non aliter applicaret... vel imbueret ignotus alloquium, nisi provocaret et praemium. Ab homine itaque apostolico, frater carissime, praesentis tenor atque epistolae incipiet plenitudo; ut facili confinio intelligas, quod Martyrum praecordia subsequantur. Jacobus etenim, desideriorum caelestium vir fidelis, comitivam reclinaturus in Christi comitibus dignitatem, Sanctorum recentium et vapore fumantem reliquias postulavit. Reclinaturus dixi, quia deponi non potest, quae apud Dominum dignitas cumulatur. Cui ego... pene, dum vereor (ne tantum thesaurum imprudens elargirer) negavi, quod semper debere, ut quis foeneretur, expendi. Feceram (confiteor) multorum, privato timore, jacturam, nisi ad Jacobum respesissem, sancto Joanni... ut, delegato amore per religiosa vocabula martyrum, deferretur, et iterum sanguine jungeretur non peregrina germanitas. Resperit hic, ut Papebrochius ibidem annotavit, ad sanctos apostolos Joannem et Jacobum, germanos fratres, quorum prioris nomen sanctus episcopus Constantinopolitanus, secundi comes ille gerebant. Porro si omnia S. Vigili de Jacobo dicta perpendamus, ea Romedio nostro sic conveniunt, ut si bini sint, certe sint simillimi.

S. Vigilius Tridentinus insigne testimonium reliquit

E

* deberet

62 Per comitivam dignitatem Papebrochius ibidem in Annotatis, Tillemontius tom. X Monumentorum pag. 348 in S. Vigilio, Tartarottus in Memoriis historicis eorundem sanctorum martyrum Ananiensium pag. 42, et Roschmannus in Commentario Ms., comitatum intelligunt; eaque procul dubio naturalis interpretatio est comitivae dignitatis. Habemus ergo virum nobilem, comitemque sub finem saeculi quarti S. Vigilio Tridentino synchronum, praesentem, amicum, ab eoque ob virtutes magno habitum in pretio; qualis scilicet S. Remedius fuisse perhibetur. Erat Jacobus ille desideriorum caelestium vir fidelis; quod nemo negaverit apte quadrare in Remedium, qui mundanis divitiis ac voluptatibus anachoreticam vitam praetulit; Jacobus comitivam dignitatem suam dicitur reclinaturus in comitibus Christi: ex quo loquendi modo laudatus Tillemontius colligit, eundem solitariae vitae se dedere decrevisse; Tartarottus, humanis rebus vale dicto, in procinctu fuisse ad sacra Palaestinae loca visitanda. Simile quid Vigili verba non obscure indicant; maxime cum subdat: Reclinaturus dixi; quia deponi non potest, quae apud Dominum dignitas cumulatur, nimirum ob mundi contemptum et Christianam humilitatem. Eadem de S. Remedio leguntur in Vita apud Bartholomaeum, cujus verba subjicio.

de quodam comite Jacobo quod in S. Remedium sic quadrat, F

63 Audivit autem Dominum dicentem (in Evangelio) «Vade, et vende omnia, quae habes, et da» pauperibus. Assumtis ergo sibi duobus... (sociis) cepit Sanctorum limina peragraré. Deinde dicitur etiam Romam adiisse, tandemque reversus, in valle Anania, ubi passi fuerant praedicti sancti martyres.

ut suspicio esse possit, Jacobum illum

reliquos

A reliquos dies vitæ suæ in anachoreticis exercitiis exegisse. Denique apostolici viri appellatio, Jacobo data, recte tribui potest Remedio, sive hæc apostolicam victus et vestitus rationem, sive etiam ælum animarum significet; nam et hic a nonnullis vallis Ananiæ apostulus vocatur. Fateor, quo Jacobus ille demum devenerit, ignoratur: quid tamen miri esset, si hic (qualis a S. Vigilio describitur) ex eorundem martyrum amore juxta locum, ubi illi haud ita pridem passi fuerant, solitariam sibi cellam fecisset, ubi et illorum recenti memoria ac veluti conspectu in proposito suo confirmari, nec inde longe absentis amici Vigili colloquio, dum vellet, posset frui. Ex hisce omnibus omnino crederem, hunc Jacobum esse S. Remedium vel Romedium, nisi nimia vocabulorum diversitas obstaret.

forte fuisse
Remedium

64 Quis tamen me certum reddat, Sanctum non fuisse binominem, nec Jacobi vocabulo potius quam Remedii usum fuisse S. Vigilius, quia cum ad S. Joannem Chrysostomum scriberet, libebat ei ad sanctos fratres apostolos Joannem et Jacobum alludere; nec denique Remedii nomen prævaluisse, tum quia id ei magis proprium sive usitatus erat, tum quia etiam visum fuit significantius magisque congruere propter remedia seu beneficia ad illius invocationem solitata divinitus impetrari. Præter nominis diversitatem adversantur suspicioni meæ aliquot

B Vita, in quibus dicitur S. Remedius mortuus ante laudatos martyres Ananienses, ejusque funus ab his simul et a Vigilio curatum fuisse. Hæc illam evertent plane, nisi recentiores essent, et eam ipsam narrationem aliquin magis suspectam redderent adjectis fabulis, quas inferius breviter memorabo. Ipsi antiquior Bartholomæus in Vita S. Vigili Ananien-sium martyrium adventui Remedii ad Vigilius præmittit; de ejusdem vero morte tam in hac, quam ipsius Sancti nostri Vita sic ambigue loquitur, ut certo dici nequeat, utrum alteri supervivisse censuerit: et quamvis de sensu ejus constaret, non tantæ ipse auctoritatis est, ut rem ab illius tempore tam longe remotam certam facere possit.

alio nomine
dictum. Joan-
nis Aventini

65 Ceterum nolo, huic suspicioni meæ, quæ falli potest, majus pondus tribui, quam quod hinc ei dant amborum idem vitæ tempus, amicitia cum S. Vigilio, eadem illustis conditio, similis rerum munda-narum contemptus, ceteraque de Jacobo a Vigilio dicta; inde vero minuunt nominis diversitas, ignotaque reliqua vita Jacobi; quæ prudenti lectori ponderanda relinquo: sed simul meminerit, si Jacobus iste diversus sit a S. Remedio, nullam de hoc Sancto exstare certam notitiam sæculo xiii, quo Bartholomæus Tridentinus scripsit, antiquiorem; et Jacobum illum, a S. Vigilio tantopere laudatum, quoad cetera ex omni memoria etiam penitus excidisse. Singularia sunt, quæ de eodem Sancto Joannes Aventinus et Wolfgangus Lazijs scripserunt. Horum primus in Annalibus Boiorum lib. iii S. Remedium facit sæculo vi præfectum Norici, Theodoni Boiorum regulo pro Romanis frustra sese opponentem, ac tandem pag. 261 post annum 520 subdit: Illa tempestate divum Vigilius pontificem Tridentinum cum quibusdam symmystis interfectum esse a Boiis, divum Remedium, Noricum præfectum, cum sociis pulsum, habeo, quos sequar.

et Wolfgangi
Lazii

66 Auctorum, quos non nominat, quique mihi aliunde ignoti sunt, fidem nequeo æstimare: interim apud eruditos nunc satis constat, Theodonem illum cum gestis suis commentitium esse, primumque hujus nominis ducem Boiorum illum esse, qui circa medium sæculum vii S. Emmeramnum excepit benigneque detinuit. Constat item, S. Vigilius, in cujus Actis nihil simile legitur, certe non serius, quam anno 403 martyrium subiisse; Aventini vero magnam esse in fabulando audaciam. Nugas etiam vendidit Wolfgangus Lazijs lib. vi de Gentium migrationibus pag. 176, usi sub hoc titulo, Comites a Taur, id est, Tauriscorum posteritas, qui in Rætiis vel Athesi flumine usque Vindeliciam rerum potiti fuere etc., primo loco posuit Evin, sub Mauricio imperatore, secundo Gaidoaldum; tertio Alachim,

ac quarto denique Remedium cum isto brevi elogio: Remedius ob vitæ continentiam relatus in numerum Sanctorum; cujus sepultura in Nansperg adhuc veneratur. Quinto loco sequitur Henricus comes de Altorf ex Suevia, filius Ethiconis et fororius Ludovici Pii cæsaris ob uxorem nomine Beatam, de stirpe S. Remedii descendente, tractui Athesino præfuit. Addit et alios, quos usque ad medium sæculum xii perduxit.

67 At unde, inquires, ista didicit Lazijs? Pro tribus primis laudat Paulum diaconum in Gestis Longobardorum; pro Henrico ejusque conjuge Beata Conradum Urspergensis in Chronico suo; pro Remedio nullum. Ex Paulo diacono habemus, Evin, Gaidoaldum et Alachim Longobardos fuisse et duces Tridentinos; quibus cum S. Remedio quidquam commune fuisse, nec ipse, nec alius veterum tradidit. Pari modo Conradus Urspergensis in Chronico, editionis Argentoratensis pag. 209 scribit quidem, Henricum Welfonem duxisse uxorem de Bavaria, Beatam nomine; sed hanc de Stirpe S. Remedii descendisse, nullo verbo indicat. Nugæ ergo hæc sunt Lazii, ignota ceteris sine teste asserentis, sanctumque Remedium contra communem scriptorum opinionem ad alia tempora removens.

AUCTORE
C. S.

fabulæ de eo-
dem Sancto
rejiçuntur.

§ V. Examinantur reliqua Bartholomæi Tridentini asserta, aliaque ab aliis præterea tradita.

E Ex supra dicta falsa opinione, secundum quam S. Remedius comes Taurensis jure natali et hereditario fuisse creditus fuit, fluxit et altera, quæ Taurense castrum cum subditis suis S. Vigilio, seu episcopatu Tridentino, vel, ut aliis placuit, sedi Augustanæ Vindelicorum, ab eodem donatum fuisse, tradit. Bartholomæus in Vita ipsius audiamus. S. Remedius (ex Romano itinere ad S. Vigilius accedens) his mille homines cum castro Thaurense et ecclesiis et omnibus suis attinentiis episcopatu Tridentino contulit. Ecclesiæ autem Augustensi multa reliquit. Roschmannus observat, in Ms. Sangeorgiano pro his mille per abbreviationem legi bn mille, quod forte bene mille significa. Idem Bartholomæus in Vita S. Vigili apud Tartarottum rursum ait: Inter hæc Remedius nobilis de Tauro... Romam perrexit, et rediens, ultra mille animas cum omnibus possessionibus S. Vigilio reliquit. Consonat Ms. Coloniense a Papebrochio nostro laudatum in Annotatis ad Vitam ejusdem sancti Præsulis Tridentini tom. V Junii pag. 166 ad lit. m; nam in Actis illius sincerioribus nil tale legere est.

Donatiocastri
agrique Tau-
rensis

69 Illius enim (ait) civitatis (Tridentinæ) episcopium traditur hic, sæculo renuncians, magnifice suarum copia facultatum, ac circiter millenario familiæ numero ditasse. Nam villam Thaurensem præclaræ amplitudinis, tribus ecclesiis insignem, destructo castro, Augustensis sedis mancipatu contulisse firmatur: ibi quippe hæreditario mansionis habitationem possedissee dicitur. De utraque donatione rectius silent Lectiones Summontorianæ, Vitæque Italica Tridenti edita anno 1627. Nam quis non videat, illam commentum scriptoris posterioris avi esse, qui cum legisset, Remedium ex amore Dei mundanis rebus renuntiassse, crederetque, ipsum Taurense castri hereditarium comitem dominumque fuisse (quales scilicet comitatus tempore, quo scribebat, jam exstabant) consequenter opinatus fuerit, item castrum, cum omnibus servis ac subditis ad illud pertinentibus, nulli verisimilius ab eo donatum esse, quam ecclesiæ Tridentinæ cujus antistitem S. Vigilius, non secus ac patrem suum, singulari affectu venerationeque prosequabatur. Pari ratione cum sciret, ecclesiam Augustanam possessiones in dynastia Taurense habere, has quoque ab eodem Sancto

ecclesiæ Tri-
dentinæ vel
Augustanæ a
Sancto facta.

AUCTORE C. S. recentioris ævi commentum est.

Sancto acceptas conjectare potuit, et conjecturas suas pro rebus compertis obtrudere.

70 *Juvenit hic quoque clarissimi Roschmanni observationem allexisse. Sic ille habet: Donatio ista sine teste asseritur; nihil ecclesia Tridentina in Taur possidet, aut possedit unquam. Ecclesia Augustana illa est, quæ non tantum in Taur, sed in ipso episcopatu Tridentino, Bulsanensi nempe tractu, antiquissima jura et possessiones nacta est; ita quidem, ut Præpositum, S. Afræ vulgo dictum, satis nobilem et virum conspicuum, perpetuo in eodem Bulsano liberaliter alat. Non autem a S. Remedio (uti certus hæc scio) hi proventus ecclesiæ Augustanæ, sed a magnis principibus et, ut creditur, ab antiquissimis temporibus, aut forte Francieis regibus aut saltem potentioribus dynastiis, obvenere. Vidi olim diploma Henrici Bohemiæ regis, ad initium seculi xiv confectum, quo harum rerum tutelam in se recepit, qua adhuc principes nostri funguntur. Si scriptores antiquiores ea, quæ ediderunt ex aliis fide, ut ipsis videbatur, bona, non corrasissent, non tot fabulis acta Sanctorum scaterent. Hactenus Roschmannus; cujus postremam querelam nos quoque justissimam crebro experimur, dum Sanctorum Vitas ex interpolatorum levitate tam turpiter infectas videmus, ut, quæ in iisdem genuina sunt, ex admixtis fabulis suum etiam pretium amittant.*

forte ex veris natum.

71 *Sunt alii, qui donationem bis mille vel mille animarum seu hominum, interpretantur de totidem infidelibus per S. Remedium ad Christi fidem conversis, sanctoque Vigilio pastori suo ecclesiæ Tridentinæ aggregandis regendisque traditis; quod a vero non abhorret, faveatque huic opinioni titulus Apostoli Vallis Ananiæ, quem aliqui S. Remedio tribuunt; et si hic idem sit cum comite Jacobo, de quo supra disputavi, favebit insuper dictum S. Vigili, in epistola sua illum hominem apostolicum appellantis. Porro quamvis donationem castrî Taurensis rerumque ad illud spectantium fictitiam putemus, prudenter tamen dubitari nequit, quin Remedius munificus fuerit in S. Vigili: utque solent fabulæ sæpe ex veris nasci, quod ad tres illas ecclesias attinet, S. Vigilius in Actis suis ad diem 26 Junii, et in Actis sanctorum martyrum Ananiensium ad 29 Maii in Opere nostro editis, legitur duas ecclesias condidisse; unam Tridenti ad portam Veronensem, in qua et ipse sepultus fuit, alteram in Valle Ananiæ in loco, ubi mox dicti martyres fuerant coronati; in qua utraque extruenda Remedius illi potuit adiutor opibus suis fuisse. Tertia forte fuerit sacra ædícula; si verum est, quod Lectiones Summontorianæ asserunt, S. Remedium aliquam quam basilicam liberalius appellant in suum suorumque usum fabricasse.*

Sanctus anachoreticam vitam duxit in valle Anania

72 *Progredior ad locum, in quo Sanctus vitam solitariam egisse, ac beato fine terminasse creditur. Bartholomæus in Vita, a Tartarotto ex apographo Sangeorgiano accepta, de illo paucis sic meminit: Sanctus vero in Anania vixerat castrum serviens, vita et miraculis clarus quievit. Roschmannus, qui eandem vitam ex ipsomet codice Sangeorgiano nobis descripsit, paulo aliter legit hoc modo: Sanctus vero in Anania vixit. Castrum serviens, vita et miraculis clarus quievit. Utraque lectio vitiosa est, quam corrigendam crederem pro Castrum substituendo Christo, nisi alius ejusdem Bartholomæi locus suaderet, legendum potius esse apud Castrum. Etenim in Vita S. Vigili apud eundem Tartarottum rursus ait: Ut in ejus (S. Remedii) Gestis legitur, in ejus (S. Vigili Tridentina) diœcesi, apud castrum Tau, juxta locum, ubi passi sunt Sancti (martyres Ananienses) ad Dominum, cui devote servierat, cum sociis suis migravit. Eadem habetur in ejusdem sancti episcopi Actis interpolatis Coloniensibus apud Papebrochium tom. V Junii pag. 166. Consonant Lectionaria a Roschmanno laudata, in quorum primo sæculi xiii, ut creditur, cella ejus assignatur apud castrum Tavoni, locum, ubi passi sunt Sancti: in secundo; Apud castrum*

Tavoni juxta locum, ubi passi antedicti martyres: D in tertio, sive Breviario: Apud castrum Eam (hæc vox ibi sic vitiosa est) juxta locum, ubi passi sunt Sancti.

73 *Ne longior sim, omnes, aut fere omnes, locum solitariæ vitæ mortisque S. Remedii statuunt non procul ab illo, ubi SS. Sisinnius, Martyrius et Alexander anno 597 a gentiliū turba occisi crematique fuere, licet aliqui in nomine loci non nihil discrepent. Est autem locus ille in diœcesi ac principatu Tridentino, in valle Anania, ab aliis Anagnia et Anaunia nonnumquam dicta, Italis Val d'Annone et Val di Non. Pro ulteriori loci notitia audiamus denuo Roschmannum. Ms. Sangeorgianum (id est Bartholomæus in Vita S. Vigili) non Tau, sed (quod de industria consideravi) Thaum dicit, et sic scripsit, Thaum; quem charta singularis vallis Ananiæ in bibliotheca nostra publica, typis impressa, Taon, et alia V. C. Josephi Spergesii, ex oculari inspectione confecta, Tavon vocat, atque in vicinia templi et rivi S. Remedii collocat. Consentit Tartarottus in Memoriis eorundem martyrum, ubi pag. 52 et sequenti de loco martyrii disputans, docet, Tavon villam esse plebis, sive parœciæ S. Zenonis, Italis Pieve di S. Zeno, corrupte sic dicta pro S. Sisinnii; eidemque vicinam: quod hic breviter observatum volui, quia Ferrarius, num. 1 hujus Commentarii allegatus, habet, S. Romedii corpus in propria ecclesia in Plebe S. Zenonis asservari.*

non procul a loco martyrii SS. Sisinnii, Martyrii et Alexandri,

74 *In Tabula geographica Blaviana principatus Tridentini, ecclesia S. Remedii inter duos rivos, qui infra conjuncti in fluvium Nucem vulgo Noce illabuntur, collocata est sesqui milliari Italico a Plebe S. Zenonis, quod an accuratum sit, noverint Tridentini. Vide etiam dicta superius in hoc Commentario num. 7 et sequenti. Elegit igitur Vir sanctus aptum vitæ anachoreticæ locum non procul ab eo, ubi S. Sisinnius cum duobus sociis pro laboribus apostolicis martyrium receperat, elegitque verisimiliter eo consilio, ut ex hac sacri loci propinquitate recentique martyrum memoria in sancto proposito suo novos indies animos caperet. Hinc vero collige, audiendos non esse, qui S. Remedii obitum eorundem martyrio sine idoneo teste præmittunt, atque adeo ex horum dictis infirmari non posse meam de Jacobo comite suspicionem, quam ex S. Vigili epistola præcedenti § exposui. Quanto tempore ibi vixerit, quove circiter anno excesserit e vivis, nemo veterum tradidit, nec ullum laudatur monumentum, ex quo id colligi queat. Temere igitur divinasse dicendi sunt auctor Vitæ Italicæ jam frequenter nominatæ, quique cum ipso mortem ejus anno 400 illigarunt. Mihi ex hactenus allegatis nihil verisimilius asseri posse videtur, quam illam sæculo quinto aliquot annos inchoato accidisse. Diem 1 Octobris assignat Bartholomæus, quo etiam colitur in monasterio Sangeorgiano; sed in episcopatu Tridentino Officium ejus celebratur die xv Januarii.*

ubi sæculo v inchoato obiit.

75 *Huc usque distuli de duobus Sancti sociis agere, ut, quæ ad illum pertinebant, expeditius fluere. In Vita S. Vigili per Bartholomæum, et in Ms. Coloniensi de illis hæc legere est. Inter hæc Remedius nobilis de Taurō cum sociis suis Abra et David Romam perrexit, et rediens, ultra mille animas cum omnibus possessionibus S. Vigilio reliquit, et, ut in ejus Gestis legitur, in ejus diœcesi apud castrum Tau, juxta locum, ubi passi sunt Sancti, ad Dominum, cui devote servierat, cum sociis suis migravit. In Vita vero ipsius S. Remedii idem Bartholomæus scribit: Assumptis igitur sibi duobus, videlicet Abraham, qui cognominabatur Adeodatus, et David, cœpit Sanctorum limina peragrarare etc.; ac tandem de omnium trium obitu subdit: Sanctus... quievit Calendis Octobris; quem etiam socii fuerunt persecuti. Fideles propterea supra sancta corpora ecclesiam fecerunt. Stephanus abbas Schirensis apud Raderum in Bavaria sancta illorum alterum famulum fecit, ita inquit: B. Remedius cum quodam collega suo Abraham, cui cognomen fuit Deodatus, et famulo, David nomine,*

Legitur duns socios habuisse,

* al. Abia

A nomine, divino servitio incessanter instabat etc. *Contra in Lectionibus Summontorianis ibidem editis dicuntur idem socii fuisse duo nobiles juvenes, non infimi, Abraham scilicet et David.*

quos quidam
ex vitiosa
Greveni an-
nuntiatione

76 Similiter ambos nobiles divitesque appellat auctor *Vitæ Italicæ*, quam secutus est in suo Catalogo Sanctorum *Italicæ* Philippus Ferrarius ad Kalendas Junias, aliique. Quid horum verius sit, quis in tantis antiquitatis tenebris sine alio lumine edicat? Singularis est de his Greveni annuntiatio, quam ab Adamo Walasser in *Martyrologio Germanico*, Petri Canisii passim dicto, adoptatam fuisse, ostendi supra. Oportet Greveni verba ad Kalendas Octobres hic repetere. Item sanctorum confessorum Remedii, Abre, qui et Deodatus, David, discipulorum sancti Germani episcopi. Ecce non modo Abram et David, verum etiam ipsemet Remedius, S. Germani episcopi discipuli fuisse dicuntur; sed quis Germanus ille fuerit, non additur. Tartarottus, qui Acta S. Remedii vehementer oppugnavit, etiam hinc adversus illa argumentum cudit. Hunc Germanum posse alium esse negat, quam episcopum Autissiodorensem, vel Parisiensem; quorum cum prior natus sit anno 578, factus episcopus anno 418, mortuusque anno 448; alter autem anno 576 supremum diem suum obierit, observat, cum neutrius ætate componi posse, quæ de Abraham et Davidis societate cum S. Remedio, et morte, ante vel non multo post S. Vigiliū martyrium obita, narrantur. Propterea credi vult, aut saltem verisimile facere, Abraham et Davidem discipulos fuisse alterutrius sancti Germani, et ab inepto scriptore, neglecta temporis ratione, S. Remedio imprudenter additos: nec obstare silentium biographorum utriusque sancti præsulis, qui etiam alia omiserunt.

ipsi abjudicare frustra conatur:

77 Quidni eodem argumento contendit etiam Remedium alterutrius episcopi discipulum facere, cum de omnibus eodem modo loquatur Grevenus? Imo cur non Grevenum potius erroris accusavit, quam Bartholomæum Tridentinum, tribus ferme sæculis illo antiquiorem, vetustiora Acta laudantem, aliosque sibi consentientes habentem? Mihi verisimillimum, ne dicam, certum apparet, Grevenum vel unius puncti omissione, vel ex loco male intellecto in hunc errorem venisse. Grevenus sic legit: Item sanctorum confessorum Remedii, Abre, qui et Deodatus, David, discipulorum sancti Germani episcopi. Imeri confessoris. Item etc. Sicut ipse Imerum hic, interposito puncto, a præcedentibus sejunxit, ita et nos Germanum sejungamus hoc modo: Item sanctorum confessorum, sancti Remedii, Abre, qui et Deodatus, David, discipulorum. Sancti Germani episcopi. Imeri confessoris. Item etc. Si sic legamus, Abram et David non alterius, quam Remedii discipuli fuisse dicendi erunt, nihilque habebunt cum S. Germano illo commune. Ne vero isthæc a me gratis dicta autumes, observa, hac eadem die in variis Martyrologiis annuntiari translationem, in aliis depositionem S. Germani episcopi Autissiodorensis, atque hinc facile accidere potuisse, ut Grevenus in aliquo apographo nudam S. Germani episcopi annuntiationem, eo, quo dixi, modo post S. Remedium et discipulos, omissa vel detrita interpunctione, inveniens, crediderit, istos S. Germani discipulos fuisse.

de eorumdem cultu nobis non constat.

78 Profecto nemo, qui veterum Martyrologiorum apographa pervolvere consuevit, ignorare potest, quam frequenter per hujusmodi incuriam describentium Sancti a veris locis avulsi ad alienas classes referantur. Quale apographum hic secutus Grevenus sit, non comperi, diversum tamen fuisse ab Auctariis Usuardinis, quæ Solterius in *Martyrologio suo Usuardi recensuit*, liquet ex annuntiatione Imeri confessoris, quæ ab illis omnibus abest. Frustra ergo Tartarottus Abram et Davidem, velut alterutrius S. Germani discipulos, S. Remedio inepte attributos fuisse, persuadere conatus est ex hoc Greveni loco, ad quem confirmandum nec testimonium aliquod vetustius, nec rationem solidam, nec denique ex recentioribus aliquem, præter Walasserum, potuit

Octobris Tomus I.

producere. Quam ob rem equidem non video, cur duos illos S. Remedii socios, qui sine ulla ejusdem Sancti laudis jactura prætermitti fuissent, gratis confictos esse, credamus. Non idcirco tamen illis inter Sanctos Beatosque locum in Opere nostro dare audeamus; quia aliunde nihil comperi, quod eorumdem cultum probet. Bartholomæus quidem ait, supra omnium trium sancta corpora ecclesiam a fidelibus exstructam fuisse; sed hoc quoque ad horum duorum cultum asserendum non sufficit, cum ecclesia hæc hodieque solius S. Remedii titulum gerat, neque sociis unquam dicata fuisse legatur; ut adeo sepultura quidem omnibus tribus communis, non cultus dici posse videatur.

79 Nunc breviter percurramus quædam alia Bartholomæo ignota, aut certe prudenter ab eo præterita, quæ ab aliis de Sancto nostro referuntur. Non tamen curabo omnia, a recentioribus ex meris conjecturis sine ullo fundamento insuper adjecta, commemorare; quod non minus tædiosum, quam inutile, futurum esset. Pro fabulis sine dubio habenda sunt, quæ de ipso cellam suam construente leguntur apud Raderum in *Lectionibus Summontorianis* hoc modo: Nam tunc in quodam minori scopulo, non longe ab isto (in quo deinde extruxit) ædificare ipsam basilicam intendens, vidit et probavit ex judicio Dei, illum locum non esse dignum hospitio tanti Cultoris Dei. Et in signum hujus aves non parvæ de ipso minori scopulo tegulas ligneas et alia cum rostris portabant ad eundem eminentem scopulum, ubi nunc est ipsa basilica constructa. *Commenti speciem etiam habet historia ursi, in iisdem Lectionibus relata, et ab auctore Vitæ Italicæ Tridentinæ, aliisque adoptata, cujus hæc summa est.* Equum, quo solebat S. Remedius ob attritas senio aut valetudine corporis vires uti, ursus devoravit, cum ille propinquam mortem præsagens, constituerat ad S. Vigiliū postremo accedere.

80 Mandat igitur discipulo suo Davidi, ut injecto freno ursum adducat, equi vices subiturum. Paret hic; obsequitur ursus, eique Sanctus insidens, Tridentum progreditur, per viam precibus suis energumenam dæmone, atque alteram puellam febribus liberans: quæ omnia etiam in icone æri incisa, quam excusam habeo, exhibentur. Raderus cum narrationem illam suspectam haberet vel eo maxime ex capite, quod tam prodigiosa ursi vectura parum conveniret Viro sancto, popularem auram ac miraculorum speciem sedulo declinanti, maluit ursum illius sarcinulæ bajulum facere, adducto in exemplum urso altero, qui idem obsequium S. Corbiniano Frisingensi episcopo præstitisse legitur in hujus Vita ab Aribone, ejusdem sedis antistite scripta, quam a nobis editam habes ad diem 8 Septembris, quo colitur. Ita etiam visum est pictori, vel quisquis pingi curavit tabulam, in summo altari sacelli Cholitzensis in Bohemia expositam, de qua vide dicta ad num. 45. Ego, ut paucis mentem meam edicam, Remedianus iste ursus, sive illum ipsius Sancti, sive ejusdem sarcinulæ vectorem facere malis, cum idoneo careat auctore, fidem nullam meretur. Eodem vitio solummodo laborant energumene atque febrientis curationes, quæ aliunde nullam difficultatem patiuntur, et in genuinis Sanctorum Actis satis frequentes sunt.

81 Fabulas rursus sonant tintinnabulum, ecclesiæque per angelos consecratio, quæ in eadem Vita Italica leguntur. Nimirum dicitur S. Remedius S. Vigilio vale dicens, instantemque mortem suam prænuntians, promississe fore, ut in supremo suo agone tintinnabulum, quod iste habebat, sponte sua sonitum ederet, idque prodigium trino sonitu reipsa accidisse. Hoc signo accepto, sanctus episcopus (si eivem scriptori creditur) una cum tribus discipulis suis, postea martyribus, Sisinnio, Martyrio et Alexandro, ad cellam ejus mox profectus, mortuum cum solemnibus exsequiis in parva ecclesia, quam ipsemet vivens ereverat, tumulavit, constituitque ecclesiam illam postridie consecrare. Verum eadem nocte a quodam venerabili viro excussus e somno et ad ecclesiam missus, vidit eam et altare ejusdem ab

AUCTORE
C. S.

Pro fabulis
habenda sunt,
quæ de avibus
tegulas alio
ferentibus,

E

de urso, devo-
rati equi vices
subeunte,

F

de tintinnabu-
lo sponte so-
nante, eccle-
siæque ab an-
gelis consecra-
ta,

AUCTORIS
C. S.

angelis dedicari. Ita fere in Vita : in Lectionibus Summontorianis utrumque miraculum a Sancto promittitur, factumque esse, haud dubie credi voluit auctor. Utrumque etiam aliquot recentiores sine crisi admiserunt : at nemo, credo, mirabitur, quod ego antiquiores vades requiram, quam sint anonymus ille Tridentinus, sæculi xvii scriptor, ignotæque mihi, sed certo non satis idoneæ ad fidem faciendam ætatis, Lectionarii Summontoriani compilator.

quidam alii
narraverunt.

82 Nihilominus fatendum est, prædictam ecclesiæ consecrationem, velut ab angelis factam, Kalendario Tridentino-Veronensi, quod Tartarottus edidit, initio mensis Junii, ut supra memini, inscriptam esse verbis, quæ subdo. Nota, quod semper prima Dominica mensis Junii est CONSECRATIO ANGELICA felicis et devotæ capellæ S. Romedii in valle Anania diocesis Tridentinæ. Laudatum Kalendarium, iudice Tartarotto, exaratum quidem est inter annum Christi 1255 annumque 1515; sed additamenta seu interpolationes, inter quas ista annuntiatio est, alia manu facta, non sunt antiquiores sæculo xv. Si ita est, nequit illa quidquam ponderis dictæ narrationi addere, ac forte auctorem habet, qui veteri annuntiationi Dedicationis ejusdem ecclesiæ, quam aliunde didicerat, ex Lectionario Summontoriano adjecit vocem Angelica, quia nempe illam ab angelis peractam in illo legerat. Dixi : Veteri annuntiationi dedicationis, quam multo antiquiorem esse, non ambigo; quamque in eodem Lectionario recte affixam esse Dominicæ primæ mensis Junii, videre licet superius § 1.

§ VI. Expenduntur ac refutantur argumenta, quibus Castellanus et Tartarottus probare conati sunt, S. Remedium Tyrolensem esse S. Remigium Remensem antistitem.

Respondetur
ad argumenta,
quæ Tartarot-
tus

Præter ea, quæ in Actis improbavimus, multo plura improbavit Tartarottus; et ita quidem, ut non modo Acta ipsa, tamquam ex aliorum Sanctorum Vitis consuta, nullius prorsus fidei facere voluerit, verum etiam in dubium vocare, an Sanctus ille Remedius Tridentinus extiterit unquam. Quæ vero objicit, ea partim omnes Sancti Vitas, partim Raderiana tantum monumenta, aliorumve particularia asserta impugnant. Contra omnia faciunt rationes, quas ab antiquiorum monumentorum silentio, a non cultu ejus in diocesi Brixinensi, ab ipso Sancti nomine Remedio, ac diebus, quibus colitur, repetit. Silentium arguit primo, quod, licet ab aliquibus Bavarus dicatur, tamen diligentes scriptores rerum Boicarum, Vitus Arenpeckius, Bernardus Noricus et Wiguleus Hundius de illo non meminerint; imo nec Marcus Velscherus de eodem alia noverit, quam quæ didicerat ex Pincio : secundo quod neque in vetustis Martyrologiis, neque apud veteres Vitarum Sanctorum collectores, Jacobum de Voragine, Petrum Calo et Petrum de Natalibus, ulla de eodem exstet mentio. Non inquiri, an et quantum e re trium priorum fuerit S. Remedii meminisse; at certe illis omnibus antiquior est Bartholomæus Tridentinus, qui Vitam etiam vetustiore laudavit. Scripsit Bartholomæus ante medium sæculum xiii; Bernardus Noricus sæculo xiv, Arenpeckius sub finem xv, Hundius denique xvi.

■ silentio vo-
terum et non
cultu objecit.

84 Bartholomæo juniores etiam sunt a Tartarotto laudati Vitarum compilatores; e quibus Jacobus de Voragine scripsit post medium sæculum xiii, Petrus Calo forte usque ad annum 1510 vel etiam serius supervixit; Petrus de Natalibus scripsit post medium sæculum xiv. Exstabat ergo horum temporibus Vita S. Remedii, neque ex eorumdem silentio aliud inferri potest, quam quod ille non fuerit e celebrioribus Sanctis, quorum Acta latius innotuerant. Quod a Martyrologia attinet, fateor, me vetustius, in quo ille memoretur, non habere, Hagenoyensi, quod Sollierius noster primum anno 1412 scriptum esse censuit : cultum tamen ejus multo antiquiorem probant

tum dicta §§ 1 et 2 tum ecclesia ejusdem nomini sacra, quam Bartholomæi tempore jam exstis-
D
sae, quam Bartholomæi tempore jam exstis-
Tartarottus ipse agnovit, et ejus initium non assignavit, nec assignare potuit. Cur Sabionensis, deinde Brixinensis diocesis, in qua natus dicitur, illum non colat, et an numquam coluerit, ipsa viderit : at certe colitur, multisque sæculis cultus fuit in duobus ejusdem diocesis locis, scilicet in pago Taur et in monasterio Sangeorgiano; colitur item per universam diocesim Tridentinam Officio annuo, ac peculiari præterea veneratione in valle Anania, in qua eremiticam vitam duxit, et beato fine coronavit. Pergamus ad argumentum, quod idem clarissimus Tartarottus a Sancti nomine et diebus cultus formavit.

85 Observat itaque, S. Remigium Remensium antistitem a variis antiquis etiam Remedium appellari; eundem ab Hincmaro in Vita ejus, et a Floardo in Historia ecclesiæ Remensis mortuum dici die 15 Januarii; et nihilominus festum ejus in Martyrologiis ordinarie signari ad Kalendas Octobris, in aliis ad diem 15 Januarii. Simili modo, ait, S. Remedii Tridentini obitum ab aliquibus referri ad diem 15 Januarii, festum tamen ejus per diocesim Tridentinam celebrari die 15 ejusdem mensis. Præterea translationem S. Remigii Remensis colli Kalendis Octobris, quo eodem die Bartholomæus et alii S. Remedium Tridentinum obiisse scribunt, hujus obitus diem cum die translationis illius confundentes. His præmissis, concludit, omnino dicendum esse, vel ea, quæ hac super re de S. Remedio Remensi leguntur, commenta esse, et ex Actis S. Remedii Tridentini accepta; vel contra, quæ de S. Remedio Tridentino dicuntur, mutata esse ex monumentis ad S. Remedium Remensem pertinentibus. Primum admitti posse merito negat, ac proinde statuit, pro figmentis et aliunde arcessitis habenda esse, quæcumque de S. Remedio nostro hac in parte habemus.

Item scriptor
persuadere
conatus est,
hunc Remedium esse
S. Remigium
Remensem,

86 Hinc ulterius arguit, verum mortis illius festique diem omnibus retro sæculis ignotum fuisse hodieque esse; quod eo magis mirandum fore notat, si ille fuisset primus confessor et protector Tyrolis, veraque essent prodigia, quæ in ejusdem morte contigisse narrantur, quibus hæc multo celebrior, quam S. Remigii Remensis obitus, necessario evasisset. Hisce omnibus laudatus scriptor non obscure insinuat, S. Remedium Tridentinum videri sibi eundem esse cum Remensi, sed fabulosis gestis ex aliorum Sanctorum Vitis inepte corrasis plane deformatum. In hac opinione præeuntem habuit Claudium Castellanum in Observationibus ad primum bimestre Martyrologii Romani, Gallice versi, pag. 251, ubi illam veluti minime dubiam asseruit verbis, quæ ex Gallicis Latina subnecto. Tridenti ecclesia est, dicta S. Romegii (Gallice dite Saint-Romege.) Hunc Sanctum diversum esse a S. Remigio (Remensi) credit Ferrarius, cum ipsum CONFESOREM TRIDENTINUM appellet, Latine ROMEDIUM nominans. Sed cum ipsemet dicat, eum mortuum esse die xiii Januarii, ejusque festum agi die xv; legaturque etiam honorari die i Octobris, ut Raderus scribit in sua Bavaria sancta, ubi ipsum non noscens, ROMEDIUM appellavit; cumque Bollandus eundem REMEDIUM dictum repererit, ut liquet in Prætermisissis ad xv Januarii; quis non videat, hunc ipsum esse S. Remigium (Remensem) qui in variis Mss., etiam Remensibus, legitur nominatus REMEDIUS; cum qua voce nomen REMY (ita Galli vocant Remigium) majorem analogiam habet, quam cum voce REMIGIUS.

fabulis deformatum; quod etiam Castellano visum est :

87 Favet etiam Sollierius noster, dum in Auctariis Usuardinis ad Kalendas Octobris istam codicis Hagenoyensis annuntiationem, In episcopatu Tridemiensi, sancti Remedii confessoris, sic excepit : Nec TRIDEMIENSI intelligo, nec TRIDENTINENSI, ut alii loquuntur; lectoremque suum sine ulteriori examine ad datum Castellani locum remisit. Sed meum nunc est rationes ab istis duobus allegatas librare. Sanctum Remensem episcopum Remigium a variis antiquis Remedium etiam appellari, ostendam in illius gestis hoc ipso die illustrandis. Ibidem similiter docebo,

F

quorum rationes petita a synonymo utriusque vocabulo,

A docebo, felicem ejusdem obitum ab Hincmaro Floardoque diei 15 Januarii affigi, eodemque die, ac etiam biduo post, necnon Kalendis Octobris, memoriam in Martyrologiis celebrari. Diœcesis Remensis patronum suum die 15 Januarii cum festo in populo colit; ubi vero extra illam diœcesim die 15 ejusdem mensis honoratur, id fit, quia dies 15 impedita est Octava Epiphaniæ Domini, ut necesse fuerit, festum ejus transferri. Kalendis Octobris celebratur translatio corporis ejus, ut etiam notat Martyrologium Ecclesiæ Romanæ, quæ cum omnibus ritum suum sequentibus eodem die annuo Officio ipsum honorat.

et communi-
bus diebus
cultus etc.,

88 Jam ut ad S. Remedium Tridentinum veniamus, negat Roschmannus, illius obitum ab ullo, præterquam a Ferrario, ad diem 15 Januarii referri; neque ego ullum præterea reperi, ceteris omnibus emortualem diem silentibus, aut cum Bartholomæo signantibus ad Kalendas Octobris. Nisi ergo mendum typothetarum sit, dicendus est Ferrarius hic lapsus memoria esse. Ita concidit argumentum a die obitus petiitum: nullum enim alium scriptorem pro morte S. Remedii Tridentini diei 15 illiganda laudarunt. De cultu fatendum est, S. Remedium duos dies, diverso tamen modo, communes habere cum S. Remigio Remensi. Hujus præcipua festivitas apud Remenses agitur die 15 Januarii, velut ejus emortuali; quo die S. Remedius Tridentinus nec colitur, nec obiisse dicitur, nisi per errorem a Ferrario. Colitur autem hic die 15 Januarii per universam diœcesim Tridentinam, et in pagis Taurensi, Tulfes, et Rinn, diœcesis Brixinensis, cujus etiam Kalendaris memoria ejus eo die dudum inserta fuit.

89 Eodem quidem die etiam S. Remigius Remensis annuntiat in aliquot apographis Hieronymianis et ex his apud Grevenum; notatque Florentinus, illum tunc coli a Cartusianis Coloniensibus; sed hi festum illud justa de causa a propria die sua transtulerunt, ut dicam in S. Remigio; ac forte ex pari alicujus singularis loci consuetudine ejusdem sancti episcopi memoria in supra dictis apographis ad alienum alias locum relata est. Superest tertius dies a laudatis scriptoribus objectus, ad Kalendas scilicet Octobris, qui celebribus translationibus Remigii Remensis sacer est, et quo propterea festum illius in Romano Breviario recolitur. Eodem illud solemniter celebrant, dudumque celebrarunt Sangeorgiani Benedictini in diœcesi Brixinensi, soli a ceteris discrepantes. Quæ causa sit, ignoro; neque facile dictum est, an hi diem istum elegerint ex Bartholomæo Tridentino, a quo is Sancto emortualis fuisse traditur, an contra Bartholomæus ex eodem festivo die emortualem fixerit. Interim pro 15 Januarii major stat verisimilitudo ex annuo cultu in universa diœcesi Tridentina, cujus nescitur initium. Ad hæc potuit etiam peculiaris ratio fuisse, ut in Sangeorgiano monasterio, alio, quam alibi, die festum illud ageretur; verbi gratia, quod Kalendis Octobris ibi forte facta fuerit reliquiarum illius exaltatio, quodve mense Januarii difficilior esset adventantibus accessus ad monasterium, in loco horrido inter Alpes præcipiti rupi impositum; aliæque similis ratio mihi ignota.

ostenditurque,
ex his nihil
posse convinci

90 Tandem si synonyma vocabula Sanctorum, qui aliunde satis distincti iisdem diebus coluntur, ad tam graves suspensiones sufficiant, quid dicemus de Martyrologio Romano, quod plura hujus generis exempla suppeditat? Ex Alexandris duos illud habet die 6 Januarii, duos die 9 Februarii, duos 24 Martii, duos 5 Maji, duos alios 6 Junii, duos Aaronis 1 Julii, duos Cassianos 15 Augusti etc. Etiam minus roboris habet, quod Tartarottus addit de die obitus S. Remedii ad nostra usque tempora ignoto. Licet enim nunc de eo non constet, unde probabit, eundem omnibus retro sæculis ignotum fuisse? Et quid tantopere mirandum in Remedio, quod etiam in celeberrimis Sanctis sæpe contingere novimus? An quia fuit primus confessor et protector Tyrolis? Ita scilicet ipsum vocat solus Petrus Tecinus, nostri sæculi scriptor; et aliunde non apparet, cur hi tituli certum ejusdem obitus diem ad nostra usque tempora necessario servare debuissent. An quia prodigia, quæ

in ejus morte contigisse dicuntur, eam celebriorem, quam Remigii Remensis obitum redditura fuissent? Verum hæc non leguntur apud Bartholomæum, ceteris, quos novimus, antiquiorem, ac proinde pro adjectis fabulis possunt haberi. Fabulas tamen esse, frustra quis probare niteretur ex sola illa, quæ futura fuisse dicitur, prætensa mortis majori celebritate.

91 Judicet nunc æquus lector, quam verisimile sit, ex celeberrimo Remigio Remensi fictum in Tyroli esse Remedium nostrum; nimirum ex Gallo Rhætum, ex episcopo laicum, ex Francorum in Galliis apostolo solitarium in agro Tridentino. Judicet, an prudentis sit ob allatas rationes hujusmodi fictionem asserere adversus traditionem, cujus initium nescitur, sed quam medio sæculo XIII jam viguisse, ex Bartholomæo constat; judicet, inquam, an prudentis sit, tam crassum errorem affricare universæ diœcesi Tridentinæ, quæ Remedium suum annuo Officio Confessoris non Pontificis honorat; imo et Brixinensi, cujus æque ac Tridentinæ antistites ejusdem reliquias publicæ venerationi exponi ac solemniter coli permittunt, et a multis sæculis permiserunt. Atqui tamen hæc reliquæ nequeunt dici esse S. Remigii Remensis, cujus corpus Remis integrum in magnifico mausoleo asservatur. Tartarottus, ut tam mirabilem personæ commutationem minus a vero abhorrentem faceret, ad exempla recurrit.

92 In fastigio montis Osopi in ditione Foro-Julienensi est quædam sacra ædícula, S. Columbæ dicata, quæ ut virgo martyr ab immemorabili tempore ibidem invocatur, et cujus caput venerationi exponitur ac solemniter circumfertur quotannis Dominica secunda Julii. Illustrissimus Justus Fontanini, cum anno 1717 ad eam se contulisset, invenit ibi epitaphium, quod sic habet: Columba, seu potius Coluba, virgo sacrata Dei, ibidem deposita Opilione V. C. consule, id est, anno Christi 433; crediditque, S. Columbam ibi cultam eam esse, cujus erat epitaphium, non autem celebrem Senonensem; atque hanc opinionem suam commentario subinde illustravit. Subdivitavit tamen postea ipsemet, teste Tartarotto, petiitque, ut Majores mei eam rem non moverent; et hi Columbam illam inter Prætermisos ad diem 6 Augusti reposuerunt, dilato examine in diem 31 Decembris, quo S. Columba Senonensis colitur. Jam quid in rem suam hinc concludat Tartarottus, audiamus. Si (inquit verbis Italicis) celebris iste vir litteratus non solidiori fundamento, quam quo dictum est, nixus, novam in Forum-Julii Sanctam induxerit, mirandum non esset, si simili aut etiam minori celebris Sanctus in episcopatum Tridentinum invecus fuisset. Rationem allegat piam quidem sed nimis credulam plebis temporibus barbaris simplicitatem et ignorantiam, atque ipsius etiam cleri Tridentini incitiam tantam, ut circa finem sæculi x nullus in eo dignus reperiretur, qui episcopalem cathedram teneret, sed alius aliunde fuerit arcessendus etc.

93 Tum denuo sic prosequitur: Jam vero quid miri esset, si istis aliisve similibus temporibus Vitæ S. Remedii faciendæ occasionem dedisset vetus aliquod sacellum, in valle Anania S. Remigio Remensi dicatum, in quod quidam antiquus comes de Thaur, aliusve ejus regionis vir illustis, post auctam donis suis Tridentinam ecclesiam, se receperit ad exigendos dies suos extremos, in eoque sepeliri voluerit? Huic suspicioni suæ favere credit, quod Michael Angelus Mariani in Vita anno 1678 Tridenti edita scribat, Sancti reliquias non in ara principe quiescere, sed retro aram ecclesiæ in loco recondito instar Sanctuarii, honorari altare Sancti cum arca reliquiarum ejus. Huc pariter facere putat, quod apud Raderum in Lectionibus Summontorianis dicatur Remedius, dum viveret, ipsemet sepulchralem arcam suam sibi parasse; nempe, ut opinor, quia hæc cura Tartarotto visa est potius alterum pium comitem, quam sanctum anachoretam decessisse. Utque verisimilius faciat, vetus istud in valle Anania sacellum antiquitus habuisse patronum Remigium,

AUCTORE
C. S.

adversus sen-
tentiam
oppositam.

E Atia argumen-
ta, quibus
idem Tartar-
ottus

F

persuadere
conatur,
S. Remedium
Tyrolensem

AUCTORE
C. S.

non esse
aliud, quam
S. Remigium
Remensem,

Remigium, Remorum episcopum, meminit de altero sacello, eidem Sancto, prout asserit, Veronæ olim dicato.

94 Refert et aliud exemplum nimix levitatis seu temeritatis in tutelari Sancto mutando: suis temporibus in ecclesia vallis in Gardumo, SS. Felici et Fortunato martyribus sacra, nonnullos tentasse horum priori Sancto substituere ignotum quemdam Felicem, quem suspicatur fuisse virum quempiam illustrem, Remedio nostro similem, in eadem sepultum. Addit tertium ex Muratorii Dissertatione 48 in *Antiq. Italic.* pag. 236, ubi ille narrat, in territorio S. Cæsarii, diæcesis Mutinensis, a bardis rusticis fuisse cultam quamdam sanctæ mulieris iconem, quam S. Albergam appellabant, quæque non aliunde, quam ex eorundem cerebris, nata erat, quod eo loci olim fuisset pium peregrinorum pauperum hospitium: nam hospitium Italicis albergo dicitur. Quartum producit ex Joanne Mabillonio, in suo *Itinere Italico* pag. 143 asserente, Urbanum VIII summum Pontificem ab aliquibus Hispanis rogatum, ut ad promovendum cultum Sancti, cui nomen erat Viar, negasse id facturum se, nisi sibi constitisset, quis iste Sanctus esset, et quo titulo pro tali haberetur. Allatum tunc esse lapidem inscriptum his vocibus: S. VIAR; et a peritis judicatum, fragmentum esse inscriptionis, in qua quidam PRÆFECTUS VIARUM legebatur.

et reliquias ibi
cultas, cujus-
dam alterius
esse,

95 Denique quia noverat Tartarottus, reliquias, quæ S. Remigii Remensis esse non possunt, velut S. Remedii in diæcesibus Tridentina et Brixinensi publico cultu honorari, recurrit ad inconsultam superstitiosamque veterum in Sanctorum reliquiis quomodolibet comparandis aviditatem levitatemque; insinuans scilicet, prædictas reliquias videri sibi non S. Remedii esse, sed alicujus ignoti comitis de Thaur, aut alterius illustris viri, in sacello S. Remigii Remensis in valle Anania olim sepulti. Atque hæc præcipua sunt, quæ Tartarottus ad persuadendam S. Remedii Tridentini cum sancto Remorum episcopo Remigio confusionem produxit: quæque an satis valida sint, paucis inquiramus. Rationes, quibus illustrissimus Fontaninus aliquando inductus fuit, ut Columbam vel Colubam in monte Osopo sepultam, ejusdem sacræ ædis patronam esse crederet, quæque deinde ipsimet non sat solidæ apparuerunt, ad præcitatum diem 51 Decembris poterunt examinari.

velut minime
solida

96 Interim, quod hic spectat, exemplum hoc plurimum differt ab eo, ad quod persuadendum a Tartarotto adhibetur. Quis enim non videat, quam diversa sit in utroque casu personæ mutatio. Fontaninus Columbam sacræ ædis patronam non satis notam, sed ut virginem martyrem ibi cultam, divinare volens, opinatus est, eam, quæ in reperto ibidem epitaphio dicebatur Columba vel Coluba virgo sacrata Dei, ejusdem ædis patronam potius esse, quam Senonensem, vel quamlibet aliam; favebantque ei nomen, locus sepulturæ, et honorifica inscriptio lapidis, si omissum titulum Martyris excipias, qui quo improprio modo eidem olim dari potuerit, indicavit in laudato Commentario suo pag. 91. Contra vero in causa Remediana debuisset celeberrimus ille Remigius, Remorum episcopus, et Francorum gentis patronus, in Martyrologiis celebratissimus, in ipsa sui nominis ecclesia in eremicolam agri Tridentini (nescitur, quo tempore, aut a quo) subito commutatus fuisse, ossaque viri cujusdam illustris, in eadem tumulati, sanctoque tutelari substituti, pro sacris reliquiis publicæ venerationi exposita fuisse, spectante et approbante clero et episcopis diæcesium Brixinensis et Tridentinæ.

refutantur.

97 Exaggeret, quantum ratio patitur, Tartarottus sequiorum temporum simplicitatem, reliquias obtinendi immodicam cupiditatem, ac cleri inscitiam; ejus tamen generis errores geminæ diæcesi appingendi non sunt sine solidioribus argumentis: docuitque diffidentia sua Fontaninus, nostri quoque temporis eruditos criticos, dum veteres minus æquo æstimant, nova veri specie posse falli. Nihilo plus prosunt, quæ de quorundam conatu pro ignoto Felice in locum

conominis sancti martyris substituendo, quæque de commentitiis sanctis Albergæ et Viar commemoravit, pro quibus dissimillima erat ratio, longeque impar cultus auctoritas et vetustas. Denique non video, quid ipsum juvare possit sua observatio num. 95 posita ex Mariano et Radero de situ corporis S. Remedii in ecclesia Ananiensi, arcaque ab ipsomet facta: nam et locus ille sacro corpori religiose servando idoneus est; et quid piaculi esset, si Sanctus ipsemet sepulcralem arcam sibi vivus parasset? Verum hæc de re nihil legitur apud Bartholomæum, uti ex Vita patebit.

VITA

Auctore Bartholomæo Tridentino.

Ex Ms. monasterii S. Georgii in Tyroli.

Remedius vir nobilis, ex Bavaria ortus, Taurense castrum in valle Oeni fluminis, cum multis aliis divitiis possidebat a. Audivit autem Dominum dicentem: Vade, et vende omnia, quæ habes, et da pauperibus: assumptis igitur sibi duobus, Abram b, qui cognominabatur Adeodatus, et David, cœpit Sanctorum limina peragraræ. Hæc autem in Sanctorum ecclesiis ei familiarior oratio erat: Domine Jesu Christe, istis et omnibus Sanctis pro nobis apud tuam misericordiam patrocinantibus, ne despicias nos; sed ab omni sæculari negotiatione et diabolica illusione et impedimento eripias nos, et nobis c, Domine, ne elongeris; sed prompta voluntate nos ad serviendum tibi confortare digneris. Et d audivit, Dominum potestatem ligandi et solvendi B. Petro contulisse: et primo petiit Romam, indeque rediit Tridentum, ubi tum B. Vigilius e episcopatum tenebat, quem his verbis salutavit: Ave gemma præsulum, episcope, et tuæ pietatis vultu nos respice. Quam præsul, ut erat alacer, alacri vultu in eum respiciens, sedere fecit; et verbo vitæ præmisso, S. Remedius bñ f mille homines cum castro Taurense et ecclesiis, et omnibus suis attinenciis episcopatui Tridentino contulit. Ecclesiæ etiam Augustensi multa reliquit g. Sanctus vero in Anania vixit. Castrum serviens h, vita et miraculis clarus quievit Calendas Octobris, quem et socii sunt persecuti i. Fideles propterea supra sancta corpora ecclesiam fecerunt k, quam dum architectus cooperiretur l, a summo usque in amnem m labitur, et turba properante, ut colligant et sepeliant, ecce, hominibus n, quem non solum [mortuum o] sed et comminutum quærebant, cum serica et assia occumbit p, et Deum laudans, opus complevit. Multa et talia signa per eum Dominus F operatur q.

ANNOTATA.

a Sæculo quarto, quo S. Remedius floruisse creditur, verisimiliter nondum exstitisse castrum Taurense, ac multo minus comitatus titulo tunc insignitum, et ab eodem Sancto hereditario jure, ut alii volunt, possessum fuisse, dici in Commentario prævio § 4, ubi etiam de loco illius natali, aliisque ad personam ejus spectantibus actum est.

b Hanc Vitam edimus, sicut a clarissimo Roschmanno ex codice Sangeorgiano transcriptam accepimus. Tartarottus eandem ex ejusdem codicis apographo excudit, subinde cum aliqua discrepantia locum. Hoc loco ille legit: Abraham. De his duobus Sancti sociis vide dicta in Commentario a num. 73.

c Apud Tartarottum rectius legitur: A nobis.

d Ibid. Etiam.

e De Vigilio episcopo Tridentino et martyre actum apud nos est ad 26 Junii. Martyrio coronatus fuit anno 400 vel 403.

f Ita in codice Sangeorgiano legi, expresse observavit Roschmannus. Tartarottus habet bis; forte tamen ista vocula contracta pro bene posita est.

g Nihil

A g Nihil de hisce omnibus legere est in sincerioribus Actis S. Vigili; sed Coloniensia a Papebrochio nostro ad præcitatum diem Junii in Annotatis ad cap. 1 laudata sic habent: Inter hæc Remedius nobilis de Tauro cum sociis suis Abia et David Romam perrexit; et rediens ultra mille animas cum omnibus suis possessionibus S. Vigilio reliquit. Quid de hisce donationibus censendum sit, exposui in Commentario prævio § 5.

h Tartarottus hanc vitiosam periodum sic recensuit: Sanctus vero in Anania vixerat castrum serviens. Bartholomæus Tridentinus in Vita S. Vigili et mox laudatum Ms. Coloniense verbis præcedenti numero recitatis subdunt: Et (ut in ejus Gestis legitur) in ejus (S. Vigili) diœcesi apud castrum Tau, juxta locum, ubi passi sunt Sancti (martyres Ananienses) ad Dominum, cui devote servierat, cum sociis suis migravit. Ceterum pro notitia loci, ubi Sanctus vitam solitariam egit obiitque, adi Commentarium § 1 num. 7 et 8, et § 5 a num. 72.

i Eo die etiam colitur in monasterio Sangeorgiano, in quo insignes ejusdem reliquias honorari, dictum

est §§ 2 et 5; sed in diœcesi Tridentina et alibi die 15 Januarii.

k Exstat hodieque eo in loco ec.lesia S. Remedii dicata, cujus dedicatio quotannis Dominica prima Junii celebratur. De fabulis, quas alii de eadem ejusdemque dedicatione etc., commenti sunt, egi in Commentario num. 79, 81 et 82. Etsi vero Sociorum corpora a Bartholomæo etiam sancta hic vocentur, quia tamen de eorumdem cultu nihil reperi, judicavi illos in Prætermisissis tantum memorandos esse.

l Apud Tartarottum rectius est: cooperiret.

m Vocatur hic hodieque Annis S. Remedii, teste Roschmanno in Annotatis suis.

n Tartarottus habet: ls.

o Vocem mortuum, quæ desiderabatur, supplervi ex Tartarotto.

p Ita etiam est apud Tartarottum; sed haud dubie substitui debet: occurrit. Pro serica et assia ille posuit: securi et ascia; at forte pro serica substituenda est serra.

q Eodem modo etiam terminatur apud Tartarottum.

DE S. ROMANO MELODO DIACONO CONFESSORE CONSTANTINOPOLI.

SYLLOGE.

Ex Menologiis aliisque Fastis maxime Græcorum.

CIRCA
ANNUM D.
Memoria
Sancti in fa-
ctis sacris;

Menologium, quod e Græco Latinum reddidit Sirletus, Typicum S. Sabæ, Menæa atque alii omnes fere sacri Græcorum Fasti tum excusi, tum manuscripti atque apud nos asseruati, hodie S. Romanum diaconum annuntiant, atque ob hymnorum ab ipso compositorum et copiam et elegantiam Melodi vel Poëtæ titulo aut alio æquivalenti ut plurimum exornant. Græcis se adjunxit Ferrarius in Catalogo Generali, et novissime Castellanus in Martyrologio Universali, adeo ut mirum videri queat, quod Eminentissimus Baronius, licet multos alios ex laudato Sirleti Menologio in Fastos Latinos traduxerit, nostrum tamen Sanctum Martyrologio Romano inserendum non putarit. Qua ratione ad sic arbitrandum inductus fuerit vir eruditissimus, penitus ignoro: quæcumque ea sit, donec in medium prolata, firma agnoscatur et solida, nolin ego prætermittere Romanum Melodum, quem in tot sacris Fastis summo consensu Sanctis annumeratum invenio, quemque inferius dicenda ostendent ecclesiastico cultu olim honoratum fuisse, atque etiam hodiedum a Græcanici ritus orthodoxis honorari.

hæc ■ Ferrarius Beryti,

2 Itaque quæ de Sancto sparsim scripta inveni, in unum colligo, atque nonnullis annotationibus præmissis elogium ex Menæis subjicio, cui cum omnino fere consonet Menologium Basilianum, ut Græce extat, idem, quod de illo dicetur, de hoc etiam dictum debet intelligi. Ferrarius mox laudatus in Catalogo Generali S. Romani memoriam Beryti, quæ est urbs maritima in Phœnicia, Syriæ provincia, inepte collocat, unice procul dubio quod in Fastis Græcis legatur fuisse Berytanæ ecclesiæ Diaconus; nec enim aliud occurrit, quod ipsum in hanc opinionem potuerit inducere, cum sanctus Confessor neque Beryti natus sit, neque defunctus, nec porro ex ullis monumentis pro ejus singulari cultu in dicta civitate quidquam habeatur. Ferrarium secutus fuerat Castellanus in Martyrologio Universali, sed postea in Supplemento ad idem Martyrologium meliori notitia instructus Sancti commemorationem recte consignavit Constantinopoli, ubi cum felici et immortalis vita hanc mortalem commutavit, cultuque, ut ex dicendis palam fiet, Sanctis proprio fuit affectus.

3 Nec solum Ferrarius memoriam, sed et patriam

S. Romani hallucinando assignat, quem Myssenæ in Peloponeso natum in annotatis ad Catalogum Generalem asserit. Pro errore hoc stabiliendo citat tabulas Græcas, sed quæ qualesve illæ sint, non edicit. Certe nullæ Græcorum tabulæ, quas ego viderim, S. Romani natale solum in Peloponeso statuunt, nec etiam, quantum arbitror, statuisset Ferrarius, modo vidisset in Menæis excusis Sancti elogium; hoc etenim et civitatem et regionem Romani natalem dilucide his verbis assignat: Ὁστος ὁ ἐν ἁγίοις Ῥωμανὸς ὑπῆρχεν ἀπὸ Συρίας ἐκ τῶν ἐμπεσηνῶν πόλεως. Hic sanctus Romanus fuit ex Syria ex civitate Emesena. Menologium Sirletianum, cum quo tabulæ a Ferrario citatæ vel eadem forte sunt vel eadem continent, Sanctum ex urbe Emesena, nulla facta regionis natalis, Syriæ scilicet, mentione, oriundum dumtaxat affirmat. Hinc factum suspicor, ut tanto intervallo a vera S. Romani patria aberrarit Ferrarius: cum enim ex tabulis Græcis cerneret Sanctum ex urbe Emesena natum, urbem vero nomine Emesenam nullam nosset, in Menologio Sirletiano aliisve Græcis tabulis Latine redditis Emesena pro Myssena mendose scriptum putarit, adeoque Sanctum Myssenæ in Peloponeso natum. Est porro Emesena adjectivum a nomine substantivo Emesa, quo civitas, quæ mundo dedit S. Romanum, nuncupata reperitur, quamvis, ut videre licet apud Baudrandam et Ortelium, alia etiam nomina modice et ab hoc et invicem discrepantia sortiatur.

patria vero Myssenæ in Peloponeso perperam collocatur;

4 Hisce annotatis, ad Sancti primum vitæ institutum progredior. Elogium ex Menæis dandum S. Romanum refert Berytanæ ecclesiæ ordinatum fuisse diaconum, cumque postea tempore Anastasii imperatoris venisset Constantinopolim, totum se pietatis exercitiis addixisse in templo Deiparæ sacro, in quo etiam, aut potius in ade templo illi contigua, ipsum habitasse (quo sensu habitatio in templo intelligenda est) non obscuris verbis insinuat. Unde non immerito colligas, Sanctum munere aliquo verosimiliter perfunctum etiam esse, ratione cujus præter onera diaconatus annexa, curam insuper dicti templi custodiendi gereret. Quippe olim usitatum non uno in loco fuit, ut custodes ecclesiarum in ædibus ecclesiæ, quam custodiendam acceperant, contiguas habitarent, quapropter etiam illos Græci παραμοναπῶντες sive προσημοναπῶντες, Latini vero mansionarios nuncupabant

pietatis exercitio, et commoratio in ade Deiparæ sacra,

AUCTORE
C. B.

a Cyro consu-
la edificata.

pabant, quod pluribus confirmatum apud Cangium in Constantinopoli Christiana lib. iii pag. 73 curiosus lector inveniet.

§ Templum Deiparae sacrum, in quo Sanctus narratur Constantinopoli commoratus, pietatique se dedisse, a Cyro consule et praefecto praetorio, cujus viri variam fortunam ad posterum transmisit Theophanes in Chronologia pag. 85, tempore Theodosii junioris, testibus Simocatta lib. viii cap. 8 et Codino de Orig. const. pag. 54, a fundamentis fuit exstructum, quod propterea brevitatis causa templum Cyri deinceps nominabo. Porro haec notitia effecit, ut haec Graeca Elogii dandi verba ἐν τῷ ναῷ... ἐν τοῖς χώροις per haec Latina in templo... a Cyro aedificato interpretanda censuerim; praeterquam enim, quod haec interpretatio in laudatis historicis fundamentum habeat, nulla occurrit aliunde ratio, cur rejiciatur, attentis etiam linguae Graecae idiotismis, τὰ χώροις et ἐν τοῖς χώροις, quorum primus, ut notum est linguae Graecae peritis, possessiones vel facta a Cyro, secundus autem illud vel ea, quae numerantur inter possessiones vel facta a Cyro, usitata admodum locutione significat; cum autem necesse sit illud a Cyro esse factum, quod inter facta a Cyro merito computatur, nihil etiam est ex hac parte, quod datae interpretationi adversetur. Noli ad exemplum interpretis Menologii Basiliani

B praefata Graeca verba exponere per haec Latina in templo... in aedibus Cyri; praeterquam enim quod inconcinna sit locutio, aliae rationes contra hujusmodi interpretationem militant, quibus brevitatis causa omissis, inceptum prosequor.

Vigiliae nocturnae in
Blachernis;

6 Non solum Sanctus in templo Cyri divinis officiis assidue vacabat interdum, verum etiam alium pietati etiam noctu exercendae campum non nunquam eligebat, ut summum, quo in Deum effervescebat, charitatis ardorem expleret. Pervigilia sive vigiliae nocturnae sic dictae, quod nox praevia diei festo, cujus sunt vigiliae, inter preces sacrosque cantus in ecclesia insomnis traducatur, more apud Graecos usitato, sed non nisi ἐν ταῖς δεσποτικαῖς ἑορταῖς, festis nempe Christo Domino et Beatae Virgini dicatis, peragi consueverunt, quemadmodum dissert. i de libris Graecorum ecclesiasticis docet Leo Allatius, qui etiam dies festos hujusmodi pro temporum ratione modo plures, modo pauciores apud eosdem Graecos fuisse asserit, demumque duodenario numero definitos loco citato enumerat. Itaque Sanctus, quemadmodum Menaea commemorant, nocturnis hisce ut assisteret vigiliis, quae verosimiliter in ecclesia, in qua sedem fixerat, peragi plerumque non solebant, sese, si non omnino quoties fiebant, frequenter saltem conferebat ad aedem sanctissimae Dei Genitricis in Blachernis sitam, quam

C etiam solo Blachernarum nomine elogium Sancti, quod in Menaeis exstat, recte nuncupat. Etenim, licet sub hoc nomine usque ad Heraclii imperatoris tempora unum venerit ex suburbiis civitatis Constantinopolitanae, postea vero, cum hoc hujus muris ab Heraclio fuisset inclusum, unus ex tractibus; Byzantini tamen, ut in Const. Christ. lib. iv pag. 84 ex Nicephoro Callisto docet Cangius, ecclesiam sanctissimae Dei Genitricis a S. Pulcherta augusta in Blachernis aedificatam vulgo Blachernas appellabant, quomodo et auctor Chronici Alexandrini pag. 442 atque aliquot alii nuncuparunt.

haec in Menologio Sirletiano non videntur omitti debuisse, uti nec commemoratio in templo Cyri,

7 Porro Menologium Sirletianum, licet Sanctum pie admodum Constantinopoli in aede Sanctissimae Dei Genitricis sacra conversatum, atque etiam Vigiliis memoret fuisse intentum, nihil tamen continet, unde vel ejus vigiliis in praefata Blachernarum ecclesia vel commemorationem in templo Cyri aperte colligas; tum hanc, tum illas laudati Menologii collector, quantum suspicor, silentio forte propterea praeterierit, quod in Fastis, quos habebat praemanibus, conjungi adverteret cum uno alterove adjuncto, quod parum verisimile existimabat, ideoque cetera haberet suspecta. Suspicionem hanc ingerit hujusmodi adjunctum occurrens in Menaeis, quae forte sunt Fasti ab illo visi; cum enim haec Sanctum referunt Blachernarum Vigiliis peragere soluisse, nihilominus adiungunt in templo Cyri ipsa nocte, Natalitio

Christi Festo, ut apparet, praevia dormivisse; unde D consequens fit, ipsum Natalitius Christi Vigiliis in Blachernis non interfuisse; hoc autem parum verisimile forte arbitratus est laudatus Collector ob eximium pietatis atque orationis studium, quod Sanctum, festorum Dominicorum Vigiliis frequentare alioquin solitum, non sivilisset abesse a Vigiliis Festi, si non inter Dominica principis, multum saltem eminentis. Attamen nihil hinc magni momenti habetur contra Vigiliis Christi Natalitius a Sancto non peractas, cum rationes maxime legitimas habere potuerit, cur aliis Blachernarum Vigiliis, Christi vero Natalitius non interesset; unam subjicio, quae forte locum habere potuit: cum ante Heraclium imperatorem, qui integro saeculo aut paulo serius post S. Romanum imperii Orientalis habenas tenuit, Blachernae (videri potest Cangius lib. i pag. 44 in Const. Christ.) non concluderentur muris Constantinopolitanis, intra quos tamen situm erat Cyri templum, fit admodum credibile, Sanctum Christi natalitias Vigiliis in Blachernis non frequentasse, ne noctu in urbem, utpote portis tunc non patentibus, reverti prohibitus, a divinis officiis in templo Cyri, cui inserviebat, una alterare saltem ante lucem hora ob Festi solemnitate tunc saltem etiam peragendis abesse cogeretur. Hinc jam liquet praefato similive adjuncto, nisi rationem magis urgentem habuerit, moveri non debuisse laudatum collectorem, ut Vigiliis a Sancto in Blachernis peractas, vel etiam commemorationem in templo Cyri silentio involveret.

8 Verum in praefato Sirleti Menologio adhuc multo minus omittenda erat omnis plane mentio de mira dexteritate Sancti in condendis contactis, de qua alii omnes sacri Graecorum Fasti, etiamsi Romani non nisi brevissime plerique meminerint, unanimi suo consensu dubitare vix simunt. Hanc autem divitem venam in compingendis contactis divinitus, ut fertur, recepit Romanus; cum enim, ut narrant Menaea, quibus tamen ubique indubia fides haberi non debet, ab apparente aliquando in somnis, ipsa scilicet Natalitia Christi nocte, Sanctissima Dei Genitrice Maria librum chartaceum, quem haec porrigebat, jussus fuisset deglutire, sibi que videretur promptissime obtemperasse, mox expergefactus, consensu ambone, extemporale illud odarium, quod in Menaeis Christi die natali etiamnum legitur, a quo hic integrum Graece et Latine exempli causa subjungo, cantare incepit:

Ἡ παρθένος σήμερον τὸν ὑπερούσιον τίκτει,
Καὶ ἡ γῆ τὸ σπῆλαιον τῷ ἀπροσίτῳ προσάγει,
"Ἄγγελοι μετὰ ποιμένων δοξολογοῦσι,
Μάγοι δὲ μετὰ ἄστρων ὁδοιποροῦσι"
Δὲ ἡμᾶς γὰρ ἐγεννήθη παιδίον νέον, πρὸ αἰώνων Θεός.

Virgo hodie supersubstantialem parit,
Et terra speluncam ei, qui accedi non potest, offert,
Angeli cum pastoribus Deum glorificant,
Magi cum stella iter faciunt;
Propter nos enim natus est novus Infans, ante secula Deus.

9 Porro antequam hoc contactiorum domum Sancto divinitus collatum pluribus attingam, lubet, ne quid indagandum restet, genuinam notionem, quam in Graecorum ἀκολουθία atque adeo in Elogio ex Menaeis dando contactium sortitur, ex Isaacio Haberto praemittere, qui in Ἀρχιερατικῷ sive libro pontificali ecclesiae Graecae inter diversas significationes, quas dicto vocabulo attribuit, hanc sequentem, quae sola in propositio nostro obtinet, etiam recenset, atque his verbis exponit: In oratione sive divini horarum Officii recitatione vel decantatione contactium est genus quoddam modulatum hymni seu cantici ecclesiastici, ceteris simplicius iisque brevius, quale singulis diebus Festis proprium est: unde καὶ οὕτως τῆς ἡμέρας contactium diei vocatur. Contactio, prout in ἀκολουθία sive divino officio locum tenet, similem quoque notionem assignant omnes passim eruditi, qui rem hanc tractarunt. At de ejusdem vocabuli etymologia, quae significationi dilucidandae subservit, non

nec etiam dexteritas in condendis contactis divinitus accepta.

E

ob quam, praemissa contactii notionem,

A non aque inter omnes convenit, aliis a dictione *ζωντὸς*, quæ idiomate vulgari rem brevem, aliis vero a *ζωντὸν*, quod telum et spiculum, ut docet Cangii Glossarium, etiam significat, eam deducuntibus. Eminentissimus Cardinalis Quirinus, Brixienſis episcopus in posterioris partis Diatribis ad vetus Officium Quadragesimale Græciæ orthodoxæ a pag. 142 usque ad 159 omnia, quæ de præfati vocabuli etymologia apud varios auctores sparsim scripta atque notatu digna invenit, non minus erudita quam operosa dissertatione complexus est, suamque insuper symbolam adjecit, quem propterea consulere potest lector sciendi avidus, cui ne longiori digressionem molestus, ad propositum redeo.

10 In Menæis longiori elogio præmittuntur duo versiculi, quibus alluditur ad contacia sive hymnodias a Sancto compositas, ob quas deinde pluribus adjectis tropariis sive canticis collaudatur. Versiculos transcribo cum interpretatione Latina.

Καὶ πρὶν μὲν ὕμναι ῥωμανοῦς Σεῶν λόγον·

Ὑμνεῖ δὲ καὶ νῦν, ἀλλὰ καὶ σὺν ἀγγέλοις.

Ante quidem hymnis celebravit Romanus divinum Verbum;

Celebrat autem et nunc, sed et cum angelis.

E Tropariis seu canticis unicum dumtaxat, quod laudes Sancti ob compositas hymnodias præ reliquis complectitur, Græce pariter et Latine hic exhibeo :

B Ἐν Σεοπνεύσοις ἄσμασι κατετράνωσας, μάκαρ, τὴν τοῦ χρυσοῦ ὑπὸ ῥήτον Σεῖαν οἰκονομίαν, καὶ ὕμνοις ἔσεψας πάντας, Ῥωμανέ, τοὺς ἁγίους, μεθ' ὧν φαιδρῶς ἀνύμνησας τὴν ἀγνὴν καὶ παρθένον καὶ ἀληθῆ τοῦ Θεοῦ Μητέρα, πάνσοφε πάτερ, μεθ' ἧς ἡμῶν μνημόνευε παρεσῶς τῇ Τριάδι. Canticis divinitus inspiratis manifestasti, Beate, divinam Christi arcanam Providentiam, et laudibus, Romane, coronasti omnes Sanctos, quibuscum, sapientissime Pater, celebrasti puram et Virginem et veram Dei Matrem, quacum adstans Trinitati, nostri reminiscere. Hoc etiam tropario, utpote quo omnes Sanctos laudibus coronasse asseritur, contacia ingenti numero concinnasse S. Romanus satis indicatur.

11 Laudatus Cardinalis Quirinus in Diatribis citatis pag. 171 plura contaciorum millia Sancto attribuit ex his Menæorum verbis; ὡς εἶναι τὸ πλήθος τῶν ὑπ' αὐτοῦ γενομένων κοντακίων ὑπὲρ τὰ χίλια, quibus ego existimo dumtaxat significari contaciorum a Sancto compositorum copiam unum mille excedere; etenim χίλια, licet pluralis sit numeri, se solo plura millia significare, nusquam apud probatos auctores invenio. Quamvis porro Romanus tot feratur scripsisse contacia, non propterea tamen omnia contacia in ecclesiasticis Græcorum libris occurrentia ad Romanum, ceu eorundem auctorem sunt referenda, sed pleraque illis potius hymnographis adscribenda, quorum ipsa odas dirimunt; eoque magis, quod ibidem plura contacia in Sanctos Romano juniores, ac de solemnitatibus longe post Romani obitum in ecclesia Græca institutis, composita legantur. Hæc ante me Diatribis citatis pag. 171 et 172 iisdem fere verbis annotavit Eminentissimus Cardinalis Quirinus sæpe laudatus, qui sibi præluxisse Wangnereckium in Proleg. ad piet. Mar. Græc. num. 18, ingenue fatetur. Wangnereckius tamen omnia contacia, quæ de festis vel Sanctis, S. Romano antiquioribus, reperiuntur, eidem Sancto videtur imputare; sane in piet. Mar. Græc. num. 95 et 214 ex Menæis duo contacia, quorum unum 13 Januarii in cathismate virginali inter oden 3 et 4 de S. Paulo Thebæo, alterum vero 10 Februarii in cathismate virginali post oden 3 de S. Charalampo ponitur, Romano indubitanter attribuit. Non inquiri, an hi duo moduli, qui inter cathismata in Menæis reponuntur, contactiis merito annumerentur; at quod non adeo indubie S. Romani sint, argumento est, quod nomen Romani non præferant, ubi tamen primærum Sancti contacium supra num. 8 adductum, quod procul omni dubio ad alium non spectat hymnographum, hunc sibi titulum præfixum habet : Ποιήμα Ῥωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ, opus Romani Melodi.

12 Quod si tamen Romano adscribenda forent

omnia contacia, quæ adscripsisse videtur laudatus Wangnereckius, nonnihil probabilitatis acquireret ipsiusmet Wangnereckii aliorumque opinio, qui Romanum statuerunt primum contaciorum inventorem. Verum cum dubitari merito possit, an ante S. Romanum precibus in ecclesia recitandis vel decantandis contacia non fuerint immixta, cum Rayæo nostro consentio, qui in Tract. prælim. ad tom. II Junii de Acoluthia officii Græci pag. 18 num. 16 propterea S. Romano contaciorum inventionem adjudicat, quod Menæa indicent quidem, contacia a S. Romano composita fuisse quam plurima; sed ab ipso fuisse primum inventa non indicent. Addit, Menæa S. Romani Festum sic indicare : Μνήμη τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ῥωμανοῦ ποιητοῦ τῶν κοντακίων, ubi non ποιητοῦ τῶν κοντακίων, ποιῆτα sive conditoris contaciorum, sed εὐρετοῦ, inventoris nomine annuntiare Sanctum debuissent, si voluissent contaciorum inventionem ipsi attribuire. Eminentissimus Cardinalis Quirinus Diatr. cit. pag. 172 candide fatetur, se nihil habere, quod hic Rayæo opponat, cujus etiam opinionem confirmari posse ait ex eo, quod Josephus quoque hymnographus, junior videlicet, qui pangendorum canonum facultatem miraculo pariter accepisse fertur, in quibusdam Synaxariis ποιητὴς τῶν κανόνων, conditor canonum nuncupetur, nec propterea tamen ejuscemodi hymnorum, qui canones appellantur, E primus inventor reputetur.

13 Tradita a me hactenus de S. Romano non nullis annotationibus fuerunt interrumpenda, at nunc integrum ex Menæis elogium a me Latine redditum sine ulla interruptione subjicio : Hic S. ROMANUS fuit ex Syria ex civitate Emesena, diaconus sanctæ ecclesiæ Beryti. Cum autem temporibus Anastasii imperatoris venisset Constantinopolim, commoratus est in templo Sanctissimæ Dei Genitricis a Cyro ædificato, piam vitam agens, pernoctansque in Blachernarum pervigiis. Peragebat igitur ibidem nocturnas Vigiliis, rursusque revertebatur ad templum a Cyro ædificatum, ubi et gratiam compositionis contaciorum accepit, cum in somnis apparuisset ipsi Sanctissima Dei Genitrix, eique totum seu partem chartæ præbuisset, deglutire jubens. Visus est igitur os aperire et chartam absorbere (erat autem natalitium Christi festum) atque confestim expergefactus, ambonem conscendens psallere cœpit : Hodie Virgo supersubstantialem parit. Atque ubi reliquorum festorum, sed et illustrium Sanctorum contacia perfecisset, ita ut contaciorum ab ipso compositorum copia unum mille excedat, in pace vitam finivit. Huic elogio nihil superaddit vel detrahit Maximus Cytheræus, Menæa passim secutus.

14 At Synaxarium Constantinopolitanum Ms., quod fuit Sirmondi, sequens habet auctarium : καὶ ἐτάφη ἐν τῇ αὐτῇ ἐκκλησίᾳ, ἔντα καὶ τελεῖται ἡ αὐτοῦ σὺναξις. Et sepultus est (S. Romanus) in eadem ecclesia; ubi (scilicet in templo Cyri) etiam ipsius festivitas celebratur. Ex his habemus antiquum Sancti cultum in templo Deiparæ Constantinopolitano a Cyro ædificato : pro cultu hodierno probando multum facit, quod Typicum S. Sabæ, Horologium Crypto-ferratense, atque etiam Anthologium Venetiis anno 1758 novissime editum, Sancti commemorationem in Officio ecclesiastico faciendam præscribant. His accedit Specimen ecclesiæ Ruthenicæ cum sancta Sede Apostolica Romana semper unitæ anno 1755 Romæ excusum, in quo, parte secunda, in Ephemeridas Moscorum figuratas ad 1 Octobris Ignatius Kulczynski monachus Ord. S. Basilii mag. Ruthenus, procurat. gener. et rect. SS. Sergii et Bacchi ad montes, laudati Operis auctor, opportune ad propositum nostrum asserit, Festum Pocrou, sive Protectionis Sanctissimæ Dei Genitricis dictum, solemniter a Ruthenis eo die celebrari, seque in suo Anthologio habere Officium cum parvis et magnis Vesperis, cum tribus canonibus, uno de protectione, altero de Anania, cujus etiam memoria tum recollitur, tertio de S. Romano. Ceterum liquet, S. Romanum floruisse circa annum Christi 500, cum Constantinopolim

AUCTORE
C. B.

neque etiam id
genus hymno-
rum primus
est inventor.

Elogium ex
Menæis,

F
cultus eccle-
siasticus et
tempus, circa
quod Sanctus
Floruit.

laudari in
Menæis Ro-
manus osten-
ditur,

qui, quam-
quam plurima
condiderit
contacia, non
omnium ta-
men in Me-
næis occurren-
tium est au-
ctor,

A Constantinopolim venerit tempore Anastasii imperatoris, qui sub finem sæculi quinti atque initium Sexti imperio Orientis præfuit. Consonat Menolo-

gium Slavo-Russianum Latine redditum a generoso Domino, Joanne Gabriele, barone de Sparwensfeld, quod Sanctum anno 496 vixisse affirmat.

DE S. REMIGIO EPISCOPO REMENSI

FRANCORUM APOSTOLO,

REMIS IN CAMPANIA GALLICA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

C. S.

§ I. Sancti memoria ad duos præsertim dies in sacris Fastis signata : in his nomen varie expressum : variae ejusdem festivitates in Martyrologiis.

CIRCA DXXXII.
Annuntiatur
in multis
Martyrologiis

Sanctus Remigius Durocortori Remorum in Campania Galliae episcopus, magnum apud Francos Apostolatus titulo meritoque nomen, ad duos præsertim dies vetustis æque ac recentioribus Martyrologiis inscriptus legitur, in quorum aliquot Remedius appellatur. Ad diem 15 Januarii, quæ ejusdem emortualis fuisse creditur, Florus in Auctario venerabilis Bedæ in codicibus Atrebatensi, Tornacensi et Lætiensi, ab Henschenio nostro ante tom. II Martii relatis, ipsum cum brevi hoc elogio ex ipsius Vita deprompto memorat : Remis depositio S. Remigii, episcopi et confessoris. Hic primus Francorum gentem cum Clodoveo, principe eorum, baptizavit. Qui plurimorum miraculorum signis coruscans, puellam, quam prius dæmonio vexatam sanaverat, postea mortuam suscitavit. Scriptum in Gestis ejus. Eodem die illum annuntiat Usuardus Sollerii, Remis metropoli, inquit, depositio sancti Remigii episcopi, viri eximiae virtutis. Cujus sanctitatis præconium merito credulitatis suæ gens Francorum debitæ venerationis cultu celebriter recolit. Apud Martenium quoque tom. III Thesauri novi Anecdotorum inter Martyrologia antiquissima, in Corbeiensis col. 1595 eo die legitur : Remis S. Remigii archiepiscopi.

ad diem 13
Januarii, quo
obiisse credi-
tur ;

2 Consonat et aliud e bibliotheca serenissimæ reginæ Sueviæ, quod ante fuerat Senonense S. Columbae, post tom. VI Junii Operis nostri datum : Remis transiti (id est, festum transitus, sive obitus) Remigii confess. præcipui. Addo et vetus Kalendarium a Luca Acherio (qui illud sæculo 19 scriptum fuisse censuit) editum in Spicilegio veterum scriptorum tom. X, ubi pag. 150 Idibus Januarii sic habet : Remis depositio S. Remigii episcopi. Accedit Hagiologium Franco-Galliae a Labbeo vulgatum : Remis metropoli, natalis sancti Remigii episcopi, viri eximiae virtutis. Item Florarium nostrum Ms. Sanctorum : Remis metropoli, depositio sancti Remigii episcopi, Francorum apostoli. Hujus translatio agitur Kalendis Octobris. Obiit anno DCLV; imo multo citius, ut suo loco probabimus. Sequuntur denique recentiores, Petrus Galesinius in Martyrologio Ecclesiae Romanae, Saussayus in Gallicano, Castellanus in Universali, ac denique auctor Martyrologii Parisiensis, Eminentissimi Cardinalis de Noailles, archiepiscopi Parisiensis auctoritate anno 1727 vulgati. Est autem hæc dies S. Remigio natalis seu depositionis titulo sacra, ac præcipuo cultu a clero populoque per universam archidiocæsim Remensem celebratur.

seu celebrior
ejusdem me-
moriam est

3 Longe tamen frequentior est ejusdem sancti Præsulis in sacris Fastis memoria ad diem 1 Octobris, quo venerabile illius corpus translatum fuit, quoque festivitas B. Remigii jam inde a tempore S. Gregorii Turonensis celebris habebatur, eodem sancto scriptore teste in Historia Francorum lib. VIII, cap. 24 ex recensione Theodoricæ Ruinartii. Beda in Martyrologio suo per Henschenium edito

ipsum solum hoc die signavit paucis his verbis : Kalendis. Festivitas S. Remigii Remis civitate. Romanum vetus, seu parvum Rosweydi eodem die habet : Et Remis civitate sancti Remigii episcopi. In veteri Calendario Acheriano, in quo, ut præcedenti numero dixi, illius depositio ad diem 15 Januarii signata est, denuo legitur : Kal. Octobris Natalis sancti Remigii episcopi. Breviter item illum hodie memorant antiquissima Martyrologia vel Calendaria Hieronymiana, a Martenio tom. III Thesauri novi Anecdotorum edita; nimirum S. Germani Avissiodorensis, Morbacense, Corbeicense, Tornacense, aliud Corbeicense, et monasterii Lyrensis; quibus adde et Augustanum, in Opere nostro post tom. VI Junii datum.

4 Hisce omnibus Wandelbertus in Martyrologio suo metrico apud Acherium tom. V Spicilegii sic concinit :

ad diem 1
Octobris, quo
sacrum cor-
pus ejus

Francos qui primus docuit domuitque feroces, Remigius proprio Octimbrem præsignat honore. Paulo prolixius elogium dedit Ado, item ad Kalendas Octobris hæc inquit : Rhemis civitate, sancti Remigii, episcopi et confessoris, viri præclarissimæ virtutis et sanctitatis. Hic gentem Francorum, idolorum culturis deditam, convertit ad Christum, rege ipsorum sacro fonte Baptismatis et sacramentis fidei prius initiato. Septuaginta et eo amplius in episcopatu annos explevit. Hic inter cetera facta puellam a morte corporis suscitavit. Usuardus quoque, qui ipsius depositionem ad 15 Januarii memoraverat, ejusdem translationem ad diem 1 Octobris signavit hoc modo : Eodem die translatio sanctorum confessorum Germani et Remigii, quorum prior Autissiodorensis, alter vero Remensem rexit ecclesiam. Eadem fere, sed omissa voce translatio, leguntur in Hagiologio Franco-Galliae Labbei. Cetera quoque Martyrologia, quæ pro die 15 Januarii superius laudavi, rursum ad Kalendas Octobris S. Remigii memoriam passim celebrant. Ne longior sim, solius Florarii nostri Ms. verba, quibus festi ratio, non tamen sine errore, exponitur, hic adjicio.

5 In hujus Indice primo legitur : Ejus translatio prima et secunda primo die Octobris; deinde vero ad dictas Kalendas dicitur : Remis civitate, translatio S. Remigii episcopi et confessoris, cujus corpus cum post obitum ejus ad ecclesiam sanctorum Thymothei et Apollinaris deferretur, secus ecclesiam S. Chrystophori cepit adeo ponderare, quod coacti sint illud ibidem relinquere. Ubi cum multa miracula fierent, ecclesiam ampliaverunt, et ipsum in capsâ argentea posuerunt anno Salutis MCCCLIII. Legerat hæc Florarii auctor in Vita edenda, sed quantum ad translationes pertinet, eas non recte explicavit. Tres sacri corporis Remigii translationes variis quidem sæculis, sed Kalendis Octobris factæ memorantur. Prima contigit incerto anno, at eodem tamen sæculo VI, quo ille obierat; secunda facta est ab Hincmaro archiepiscopo Remensi, non anno 835 sed 852. Tertiam denique peregit S. Leo IX summus Pontifex Romanus, dum is anno 1049 in civi-

variis tem-
poribus transla-
tum fuit.

tate

A *tate Remensi præsens degeret. Porro etsi dies 1 Octobris proinde dies translationum S. Remigii sit, eoque titulo in variis Martyrologiis signetur, ejusdem tamen festum natale ad eundem diem translationibus istis celebrem jam antiquitus relatum fuisse, suo tempore ostendam.*

In aliquot
Martyrologiis
Remedius.

6 In hunc locum servavi præterea aliquot vetusta Martyrologia, quæ S. Remigium nostrum iisdem quidem Kalendis Octobribus annuntiant, sed mutato paululum nomine, Remedium vel Remedum appellant. In supra laudato Thesaurio Anecdotorum Martenii Martyrologium S. Germani Autissiodorensis sic habet: Remus (*id est*, Remis) Remedii: Corbeïense ibidem: Remis, sancti Remedi: Gellonense in Spicilegio Acherii tomo II, pag. 53: Remis, Remedii episcopi. Inter Martyrologia quoque apud nos post tomum VI Junii excusa, Richenoviense ait: Remis, depositio sancti Remedii episcopi; Labbeanum: Rem. (*id est*, Remis) Remedii episcopi; Corbeïense brevius: Remis S. Remedii: Hieronymianum vetustius, sive Lucense Florentinii: Remedii, ibidemque præmissum fuerat ad 25 Januarii: Depositio S. Rimedii episcopi et confessoris. Eodem nomine usus etiam Rabanus est in Martyrologio his ipsis Kalendis dicens: Rhemis civitate, Remedii episcopi. Similiter Notkerus in suo item Martyrologio, ubi cetera fere ex Adone describens, Remis, inquit, sancti Remedii episcopi etc.

alibi etiam
Remegius
appellatur,

7 Hugo Menardus in Notis et Observationibus ad Librum Sacramentorum S. Gregorii I Papæ pag. 182 censuit, vocem Remedium ex Remegio factam esse. Cum enim ibidem pag. 181 laudasset codicem Remensem ejusdem Libri apographum, quem anno 51 regni Caroli Magni exaratum fuisse statuit, et in quo Remegii pro Remigii legitur, observavit sequentia. Notandum est, in multis Mss. codicibus scribi REMEGII pro REMIGII, ut in hoc codice. Unde et in multis codicibus Mss. et antiquis excusis, mutato G in D, scribitur REMEDI; ita ut hic Pontifex REMIGIUS, et quidem usitatus; interdum REMEGIUS; aliquando REMEDIUS dicatur. Neque ego dubito, quin proprium hujus sancti Præsulis nomen sit Remigius, quo modo tam in suis litteris, quam in aliis ipsi synchronis vel ætate proximis monumentis editis scriptum legitur. Facili quoque mutatione potuit vox Remigius in Remegius, ac demum in Remedius transire; sed pari quoque facilitate Remedius in Remegius; quorum quid verisimilius sit, paulisper examinemus. Menardus asserit quidem, in multis Mss. codicibus scribi Remegii pro Remigii; sed nullum præter suum Remensem nominatim exprimit; simulque fatetur, in multis codicibus Mss., et antiquis excusis legi Remedii.

sed proprium
ejus nomen
Remigium
esse,

8 Ego vero in multis Martyrologiis, quæ recensui, reperi Remigium, Remedium et Remedum; in nullo Remegium. At fuerint sane, si velis, isthæc omnia recentiora Menardino codice Remensi circa finem sæculi VIII ex illius sententia exarato; certe tamen antiquior illo est Fredegarius Scholasticus, sæculi VII scriptor, a quo tam in Historia Francorum S. Gregorii epitomata, quam in Chronico, non Remegius, sed Remedius appellatur. Edidit hæc Theodoricus Ruinartius, una cum Operibus S. Gregorii Turo-nensis, accepta ex codice Sirmondi, sive Claromontano, ipsi Fredegario synchrono. Porro in laudata Epitome ibidem col. 556, cap. 16 sic ille scribit: Sanctus ac apostolicus Remedius, Pontifex ejusdem urbis (Remensis) ad Chlodoveum veniens etc. Ac paulo infra: Urceum (Chlodoveus rex) beato Remedio transmisit. Rursum col. 560, cap. 21 bis Remedius, nec aliter nominatur. Demum in Chronico col. 654, cap. 85 legitur: Ermenfredus in Auster Remus (*id est*, Remos) ad basilicam sancti Remedii fecit confugium. Mitto plura, solumque addo Hincmarum, sæculo IX archiepiscopum Remensem, qui licet sanctum Præsulem nostrum Remigium constanter appellet, nihilominus observat, eundem etiam Remedium ab aliquibus dictum fuisse, ac tandem pro Remigio concludit. Juverit ipsum audisse.

9 In Vita edenda num. 9 ita disserit: Nec illud Octobris Tomus I.

silendum est, quia in cartis recenti tempore post illius obitum, sed et post plura annorum curricula factis de rebus isti Remensi ecclesiæ traditis, REMEDIUM cum fuisse nominatum legimus. Quod, qui ad merita et actus illius attendit, congruere, hoc eum nomine appellatum fuisse, intelligit, qui mitigator furoris Domini in tempore iracundiæ factus est reconciliatio... Merito igitur eum REMEDIUM fuisse nominatum in baptismo crederemus, nisi in emendationibus gestis, illum oraculo divino per sanctum Montanum, REMIGIUM vocari debere, cognosceremus. Sed in versibus metricis ab ipso compositis, et jussione illius in quodam vase ab eo consecrato sculptis ita legimus:

« Hauriat hinc populus vitam de Sanguine sacro,
» Injecto, æternus quem fudit vulnere Christus.
» Remigius reddit Domino sua vota sacerdos. »
Eadem Flodoardus lib. I Historiæ Remensis cap. 10 adoptavit, isque non minus quam Hincmarus, Remegii pro Remigii nomen nescivisse videtur. Quam ob rem dicendum videtur, sanctum Præsulem prius Remedium, dictum fuisse, quam Remegium, ac proinde si alterum ex altero formatum fuerit, ex Remedio potius Remegium, quam contra, factum esse.

10 Redeo ad Martyrologia, de quibus pauca annotanda supersunt. Supra jam monui, in Vetustiore Martyrologio Hieronymiano, quod Florentinius vulgavit, non ad diem 15 Januarii, sed ad 15 ejusdem mensis S. Remigii mentionem haberi. Verba, quæ velut antiquaria manu diverso caractere ceteris addita, ibidem leguntur, hæc sunt: Remus, depositio S. Rimedii episcopi et confessoris. Grevenus ad eundem diem in Additionibus Usuardinis habet: Remedii episcopi et confessoris. Dubium non est, quin utrobique idem sanctus Remensis Præsul indicetur; et Florentinius ex Greveno, ut existimo, ibidem annotavit: Sub hac tamen die xv Januarii ejus depositionem agunt Carthusiani Colonienses in Additionibus ad Usuardum. Ratio translationis festi fuisse videtur, quod dies 15 Januarii Octava Epiphaniæ Domini, dies autem 14 festo S. Hilarii Pictaviensis impeditæ essent. Certe in Matricula Carthusiæ Ultrajectinæ ea ratio traditur, cur ejusdem S. Remigii festum natale ibidem die 1 Octobris agatur. Ita enim inter Auctaria Usuardina, apud Sollerium in illa ad Kalendas Octobris legitur: Remigii episcopi et confessoris, cujus festum hic celebratur in Ordine, quando scilicet translatio ejus accidit; quia in die obitus propter Octavas Epiphaniæ et commemorationem sancti Hilarii non vacat.

Ejusdem
variæ festivitatis
E

11 Codex Usuardinus Hieriniensis ex recensione laudati Sollerii aliam ejusdem Sancti festivitatem, translationis scilicet, ad diem 29 Maji puro Usuardi textui præfigit his verbis: Translatio corporis beati Remigii, Francorum apostoli, ab eo loco, in quo antea jacuerat, in eadem ecclesia. Eadem descripsit auctor Florarii nostri Ms., addens, quotam hanc fuisse crederet translationem, et sic inquit: Translatio tertia corporis beati Remigii, Francorum apostoli, ab eo loco, ubi antea jacuerat, in eadem ecclesia. In hoc eodem Florario ad diem 29 Decembris denuo legitur: Item relatio pretiosissimi corporis beati Remigii, Francorum apostoli, a civitate Remorum. Denique Andreas Saussayus in Martyrologio Gallicano varias illius festivitates recensuit: nimirum ad diem 15 Januarii festum ejus natale sive obitus; ad 29 Maji tertiam sacri corporis translationem; ad 1 Octobris celebriorem translationem; ad diem 2 ejusdem mensis dedicationem ecclesiæ Remensis, corporisque exaltationem; ac tandem ad 50 Decembris ejusdem mirificam relationem, de quibus singulis in hoc Commentario suis locis agemus. Castellanus in Notis ad Martyrologium Romanum, die 15 Januarii in S. Remigio scribit, memoriam translationis, anno 832 ab Hincmaro factæ, recolit die xiii Novembris; quod ex errore dictum videtur: nam translatio ista certe contigit Kalendis Octobris, eoque die cum aliis translationibus recolit soluit.

15 12 Ceterum,

ad varios dies
in sacris Fa-
stis adscri-
ptæ:
F

AUCTORE
C. S.
nos cum Mar-
tyrologio Ro-
mano de illo
hodie agimus.

12 Ceterum, quia, ut dictum est, Kalendæ Octobres S. Remigii nostri memoriæ jam a multis sæculis consecratæ fuerunt, easdemque ex dicendis in gloria posthuma etiam synodalia Gallorum decreta, et regum capitularia, atque ipse S. Leo IX Papa eidem dicarunt, non immerito Cardinalis Baronius eundem sanctum Francorum Apostolum iisdem Kalendis Martyrologio Romano cum sequenti elogio inscripsit: Rhemis in Gallia, sancti Remigii episcopi et confessoris, qui gentem Francorum convertit ad Christum, Clodoveo ipsorum rege sacro fonte Baptismatis et fidei sacramentis initiato: et cum annos plurimos in episcopatu explesset, sanctitate et miraculorum virtute conspicuus decessit e vita Idibus Januarii; ejus tamen festivitas hac die recollitur, qua sacrum ipsius corpus postea fuit translatum. Eadem de causa Majores nostri in Prætermiſſis ad dies 15 et 13 Januarii, iterumque ad 29 Maji ejusdem gesta in Kalendas Octobres distulerunt, ad quorum fidem liberandam ea hodie damus.

§ II. Primigenia S. Remigii Vita amissa: ejusdem Compendium aliquod, auctore Venantio Fortunato, edendum: Vitæ per Hincmarum scriptæ et dandæ censura: aliquot alia monumenta præsertim de sacri corporis translationibus.

Vita Sancti
sæculo VI, quo
obierat, proli-
xæ scripta,

Jam ab aliis merito observatum est, S. Remigii, insignis eruditionis sanctitatisque viri, apostolatam in gente Francorum, ac diuturnum episcopatum, non potuisse non amplam scribendæ historiæ materiam synchronis suis dedisse. Erat enim (ut loquitur S. Gregorius Turonensis lib. II Historiæ Francorum cap. 51 editionis Ruinartii, qua utor) S. Remigius episcopus egregiæ scientiæ et Rhetoricis adprime imbutus studiis; sed et sanctitate ita prælatus, ut S. Silvestri virtutibus æquaretur. Et eodem teste in libro de Gloria confessorum cap. 79, Remigius... Remensis urbis episcopus... ut ferunt, septuaginta, aut eo amplius, in episcopatu annos explevit. Nec vero defuisse, qui isthoc labore apud posteros bene mereri vellet, docet Hincmarus, sæculo IX archiepiscopus Remensis, in Prologo ad Vitam secundo loco edendam num. 1, ex quo delibo sequentia. Sicut a senibus, etiam ætatis propectæ, viris religiosis, qui de tempore Tilpini, hujus urbis præsulis, adhuc vivebant, quando in servitium istius sanctæ ecclesiæ, auctore Deo, fui electus atque propectus, ... fideli relatione didici, a suis majoribus audierunt narrari, eos vidisse librum maximæ quantitatis, manu antiquaria scriptum de ortu ac vita et virtutibus atque obitu beati Remigii, sanctissimi patroni nostri.

jam perierat
sæculo IX,

14 Verum librum hunc suo tempore, id est, sæculo IX non superfuisse, ibidem conqueritur, duas hujus jacturæ causas allegans. Prima est, quod cum ille prolixitate sua passim displicisset, eodemque ex capite ad ecclesiasticos usus minime accommodatus esset, jam inde a sæculo VI, quo S. Remigius excessit e vivis, in exiguum compendium contractus fuerit, ac tum prolixius istud Opus legi desierit; Et cum ipsa Exceptio (id est compendium) cæpit lectione in populo frequentari, et a multis propter brevitatis suæ facilitatem transcribi; ipse magnus codex a negligentibus negligentius cæpit haberi. Alteram causam rejicit in bella intestina afflictumque ecclesiarum Galliæ sub principe Carolo Martello statum, et depravatos mores clericorum, quos ad victum sibi e mercatura comparandum inopia compulsos fuisse memorat. Sicque (ut ibidem prosequitur) præfatus liber cum aliis, partim stillicidio putrefactus, partim a soricibus corrosus, partim foliorum abscissione divisus, in tantum deperiit, ut pauca et dispersa inde folia vix reperta fuerint.

quo illam fru-
stra quæsit
Hincmarus
archiepisco-

15 Continuatores Galliæ Christianæ tom. IX, col. 28 episcopatum Tilpini ab exeunte Christi anno 753 vel ineunte 754 usque an 794 deducunt; columna vero 59 Hincmari sedis initium anno 845

affigunt. Igitur inter Tilpini obitum et Hincmari episcopatus exordium anni tantum 31 circiter intercesserunt; ut facile potuerint laudati ab Hincmaro grandævii senes utriusque sedis tempora attingisse. Adhuc cum a Carolo Martelli obitu, qui 741 accidit, usque ad Tilpini mortem solum anni circiter 35 numerentur, pariter liquet, eorundem senum majores facile videre potuisse prædictum librum Vitæ S. Remigii, antequam is sub eodem Carolo pessumdatus esset. Addit Hincmarus, sese omnem operam in eodem codice quærendo perdidisse, quibusdam (inquiens, num. 7) dicentibus, quia in illo et illo loco magnum librum de vita et virtutibus ipsius Domni et Patroni nostri reperire valerem. Ad quæ mittens, quæ mihi promissa fuerunt, penitus falsa inveni. Ita ipse sæculo IX, nec quemquam in hoc libro quærendo deinde feliciorum fuisse arbitror; cum hactenus non comparuerit, et pro amisso habeatur.

D
pus Remen-
sis.

16 Hac igitur spe remissa, in ejusdem prolixioris Vitæ vetus compendium, quod occasio jacturæ prolixioris Vitæ fuisse dictum est, inquiramus. Laudatus Hincmarus de illius auctore causaque ac methodo descriptionis ita rursus loquitur: Ægidius post beatum Remigium quartus istius civitatis (Remensis) episcopus quemdam virum religiosum, nomine Fortunatum, metricis versibus insignem, qui a multis potentibus et honorabilibus viris in his Gallicis et Belgicis regionibus per diversa loca tunc vitæ ac scientiæ suæ merito invitabatur, petiit, de eodem libro, coturno Gallicano dictato, aperto sermone aliqua miracula, quæ in populo recitarentur, excipere; quatinus ea sine tædio audire et mente recondere, atque per ea ad amorem et honorem atque devotionem Dei et ipsius Protectoris sui idem populus excitari valeret. Quod in eadem Exceptione lector potest advertere, ubi scriptum est: STUDEAMUS PAUCA DISSERERE, PLURIMA PRÆTERIRE. Ægidius, de quo hic loquitur, tom. IX Galliæ Christianæ col. 14 et sequentibus dicitur in Remensi ecclesia jam sedisse anno 363, annoque 390 in Verodunensi synodo depositus atque a Childeberto Austrasiæ rege Argentoratum in exsilium missus.

sed ejusdem
breve compen-
dium sæcu-
lo VI

17 Fortunatus vero Compendii, sive, ut Hincmarus loquitur, Exceptionis auctor, fuit celebris ille Venantius Honorius Clementianus Fortunatus, patria quidem Italus, sed ecclesiæ Pictaviensis primo presbyter, deinde etiam episcopus, scriptis poematis Vitisque Sanctorum eodem sæculo VI clarus. Illius nomen aliquot Martyrologiis inscriptum est ad diem 14 Decembris, ubi in ejusdem cultum inquiri, gestaque consequenter illustrari poterunt. Interea consule, si lubet, ipsius breve elogium in Opere nostro datum tom. VI Maji, pag. 774 et sequenti, occasione Vitæ S. Germani episcopi Parisiensis ab eodem conscriptæ ibidemque excusæ. Qui plura volet, adeat eruditus Benedictinos tom. III Historiæ litterariæ Franciæ, ubi de ejusdem actis, scriptisque prolixe disseritur. Quod autem ab Hincmaro non appelletur episcopus, ratio est, quod Fortunatus, dum hoc compendium scripsit, nondum esset episcopus, ad hunc Ordinem non propectus, nisi postquam Ægidius Remensis, quo postulante, illud composuit, exauctoratus jam esset. Simili de causa a S. Gregorio Turonensi tantummodo presbyter appellatur; nimirum quia, S. Gregorio scribente, ad altiore gradum non ascenderat.

fecerat Ve-
nantius For-
tunatus, vir
sanctitate et
scriptis cla-
rus,

18 Quanti vero ipsum idem S. Gregorius fecerit, indicavit in Epistola, sive in Præfatione ad libros de Miraculis S. Martini sic loquens: Utinam Severus aut Paulinus viverent, aut certe Fortunatus adesset, qui ista describerent! Verum utut doctus et in Sanctorum Vitis conscribendis versatus ille fuerit, quod ex prolixa S. Remigii Vita compendium fecit, tanto nomini non respondet. Nam præter nativitatem Remigii, adolescentiam et adeptum episcopatum vix quidquam illud continet præter aliquod miracula, prætermiſſis ceteris in episcopatu ab illo præclare gestis, quæ certe plus intererat posteritati commendar. Quæ tamen Fortunatum hic excusent, sunt primo descriptionis brevitatis et argumentum præfixa ab Ægidio,

ita jussus ab
Ægidio ar-
chiepiscopo,

A *Ægidio*, aliquot dumtaxat exigente miracula, quæ in populo legerentur: secundo communis ævo suo in mirabilium narrationes propensio; ac tertio denique ipsa *Vita* prolixior, quæ volentibus plura tunc etiam integra exstabat, quamque occasione huius suæ *Opellæ* perituram, nec scire poterat, nec debebat. Forte etiam prolixior illa æque peritura fuisset, ac proinde *Ægidio Fortunato*que forsitan debemus, quod saltem pauca illa ex eadem ad nos pervenerint.

quod in editione Mombritii et in nostris Mss. habemus,

19 Incertum est, hocne compendium, an primigeniam istam *Vitam* laudaverit *S. Gregorius Turo-nensis*; at certe laudavit alterutrum lib. II *Historiæ Francorum* cap. 21 his verbis: Est enim nunc liber *Vitæ* ejus, qui eum narrat mortuum suscitasse. Per mortuum hic puellam indicari, patet ex ejusdem libro de *Gloria Confessorum* cap. 79, ubi de *S. Remigio* rursum loquens, ait: Oratione sua defunctæ cadaver puellæ obtinuit suscitari. Hoc autem miraculum in compendio refertur secundum partitionem meam num. 8, haud dubie ex prolixiori *Vita* acceptum. In *Gregorii* textu appellatio *Libri Vitæ* magis congruit prolixiori; sed compendio adverbium temporis nunc; quo videri potest *Vitam* recentem editam indicasse. *Boninus Mombritius*, qui in *Hierolexico Macri* pag. 85 ad vocem *Birrus* dicitur ex antiquo *Passionario* in pergameno Ms., in archivo *Lateranensi* servato, *Acta Sanctorum*... tempore *Sixti IV*, id est, sæculo xv versus finem inclinato, vulgasse, *Compendium istud* tom. II edidit cum hoc titulo: *Depositio sancti Remigii episcopi. Auctorem addidit Laurentius Surius ad diem 1 Octobris* hoc modo: *Vita S. Remigii episcopi, authore Fortunato presbytero, cujus meminit Hincmarus in Præfatione ad Vitam ejus, quam xiii die Januarii reperies. Diversis illos apographis usos esse, docet, non rerum, sed phrasium diversitas, nisi hæc Surio attribuenda sit.*

et primo loco excudam.

20 Habemus et nos idem in membranaceo codice *Musei nostri* notato P. Ms. 9, cujus characteres a sæculo x non abhorrent. Habemus insuper alia duo apographa sine notitia loci, nisi quod horum alterum a *Chiffletio* nostro acceptum, ab eoque cum per vetusto codice *S. Benigni Divionensis* collatum esse notetur. Hæc quoque tam cum codice nostro, quam cum editis a *Mombritio* *Surio*que in rebus consentiunt, non semper in verbis, ideoque laudatum apographum e codice nostro cum istis collatum primo loco excudam. Esse autem Exceptionem illam, quam laudavit *Hincmarus*, non una persuadet ratio. Nam primo, factam esse, ut populo prælegeretur in ecclesia, indicat exordium: *Beatissimi Remigii antistitis depositio sancta nobis hodie diem mysticæ solemnitate exhibuit etc.* Secundo, ut jam monui, pauca continet, præter aliquot miracula; sicut *Ægidius Fortunatus* mandaverat. Tertio verba ista, *Studeamus pauca disserere, plurima præterire, ab Hincmaro citata, in omnibus nostris Mss. editisque leguntur.* Quarto idem *Hincmarus*, qui in *Prologo* professus fuerat, sese ea, quæ scripta repererit, iisdem verbis in *Vita* relaturum, fere integras phrasas nonnumquam recitat, quas habet compendium nostrum. Denique stilus ipse, etiam quoad solæcismos (præsertim in Mss. nostris et editione *Mombritiana*) aliis *Fortunati* *Opusculis* satis congruit.

Hincmarus Remensis archiepiscopus rogatus a clero,

21 Sicut sæculo vi primigeniæ *Vitæ* prolixitas, ita sæculo ix nimia *Fortunati* *Compendii* brevis rectius displicuit. Quam ob rem clerus *Remensis* a sæpe dicto archiepiscopo suo *Hincmaro* petiit, ut pro reparanda veteris jactura novam *Vitam* adornaret, ne sancti *Patroni* sui gesta eximia posterorum memoria tandem penitus subducerentur. Erat sane *Hincmarus* ea eruditione et eloquentia instructus, ut ad hoc argumentum feliciter tractandum præ ceteris ævi sui merito aptus videri potuerit. Consule, si vacat, *Flodoardum* in *Historia ecclesiæ Remensis*, et ipsiusmet *Hincmari* *Opera*, duobus tomis in folio ab erudito *Jacobo Sirmondo*, *Societatis nostræ presbytero*, typis edita. Is ergo cleri sui votis obsecuturus, pro sua prudentia primo capit diligenter investigare, sicubi primigenia *Vita* prolixior superesset, eaque spe fru-

stratus, ad alia subsidia sibi comparanda curas suas convertit. Forte in hunc finem etiam data fuit epistola, de qua *Flodoardus* lib. III *Historiæ Remensis* cap. 21 sic meminit: *Adoni Viennensi archiepiscopo* scribit (*Hincmarus*) inter cætera, pro epistola *B. Aviti* ad *S. Remigium* scripta, quam quidam *Rotfridus monachus* ei dixerat, se apud eundem *Adonem* legisse. Sed et, si qua præterea de *S. Remigio* reperire valeret, ei super aurum et topazion pretiosa et amabilia mitteret.

AUCTORE C. S.

22 Atque hæc quidem laudabiliter, si tanta ei de sinceritate monumentorum sollicitudo, vel in iisdem discernendis crisis fuisset, quantam in corradendis diligentiam profertur. Audiamus ipsum de hisce loquentem. Aggredior (inquit in *Prologo* apud me num. 7) quæ diu distuli, a progenitoribus et ortu ejus incipiens, et sic tam ea, quæ in *Hystoriis* a majoribus editis de illo inveni, quam et illa, quæ in diversis scedulis dispersa reperi; verum et illa in serie digerens, quæ vulgata relatione percepi; quia haut * longe ante nos dictum est, et etiam in sanctis *Scripturis*, sed et in *Euangelica* veritate comperitur, vera est lex *hystoriæ*, simpliciter ea, quæ, fama vulgante, colliguntur, ad instructionem posteritatis litteris commendare. In quibus omnibus lectorem stili diversitas non perturbet; quoniam ea, quæ de *Hystoriis* *Majorum* assumam, et ea, quæ in antiquis scedulis reperiam, ita, ut inventa fuerint, ponam. Illa vero, quæ ex antiquis vulgata relatione percepi, et ad instructionem legentium vel audientium addam, vel eorum verba, de quorum dictis ea mutuabo, ponere procurabo, vel meo sermone dictabo. Hæc ibi, quæ *Sigeberto Gemblacensi* præluxere, dum in libro de *Scriptoribus ecclesiasticis* cap. 99 editionis *Auberti Miræi* annotavit sequentia.

protiram denovo Vitam ex notitiis sine delecta corras

* al. ut

23 *Hincmarus* ex monacho *S. Dionysii Parisiensis*, archiepiscopus *Remensis*, *Vitam S. Remigii* *Remensis*. primo breviter descriptam, ex brevi in librum magnæ quantitatis augmentatam, ex magno libro abbreviatam studio *Fortunati* episcopi et poetæ, hanc, inquam, *Vitam Hincmarus* descripsit, inserens tam ea, quæ in *Historiis* *majorum* de ortu, vita vel morte *S. Remigii* invenit, quam ea, quæ in diversis schedulis dispersa collegit; et secundum legem *historiæ* nec illa prætermisit, quæ vulgata relatione didicit; nec Testamentum ejus præterit. Ita *Sigebertus*, qui tamen unde didicerit, fuisse aliquam *S. Remigii Vitam* primo breviter descriptam, prolixiori priorem, non assequor. Ut ad *Hincmarum* revertamur, is ergo ex prædictis omnibus, undique consarcinatis novam contexit, eamque propter identidem insertas piæ exhortationes longam quidem, sed quantum ad historica pertinet, ex communi eruditorum sententia illo auctore indignam. Atque hæc forte ratio est, quod in *Collectione Operum* ejusdem, a *Sirmondo* duobus tomis in folio edita, ista non compareat. Et vero quid mirum, si quis in fabulis erroresque historicos impingat, qui quarto post sæculo scribens, sine delectu adoptat, quidquid de argumento suo in quibuslibet schedulis legit, et ex fama seu traditione, forte nupera, audivit? Profecto hæc nec vera *historiæ* lex est, nec in sacris *Scripturis* commendata.

et traditionibus, ideoque fabulis infectam,

24 De tempore scriptæ *Vitæ* hæc accipe. *Hincmarus* in *Vita* edenda num. 155 narrat translationem corporis *S. Remigii* a se factam anno 852, ac numero sequenti subdit, *Radonem* subdiaconum *ecclesiæ Suessionensis*, qui in eadem translatione præsens, acri diuturnoque dolore dentium liberatus fuit, post viginti quinque annos fassum esse, sese ab eo tempore illum numquam amplius sensisse. Proinde, nisi *Radonis* testimonium *Hincmarus* postea adjecerit, dicendus est illam scripsisse aut saltem perfecisse non ante annum 877; post quem non diu supervixit, anno scilicet 882 mortuus. Hujus *Vitæ* exemplaria habemus tum in codicibus Mss. *Musei nostri*, tum in apographis aliunde acceptis, sed alia aliis integrora. Præcipuum exstat in insigni codice nostro membranaceo in folio magno, notato Q. Ms. 4: tam prolifica

scripsit post medium sæculum ix,

AUCTORE
C. S.

prolixa vero hæc est, ut una cum S. Remigii Testamento sexaginta et sex magnas paginas seu columnas 100 et 52 fere impleat; sic tamen, ut vix aut ne vix quidem, media illius pars ad historiam pertineat, reliqua autem sermones ad instruendam plebem sint, singulis pene capitibus inserti, vel pænegyrici, ad Sancti virtutes pro suggestu celebrandas accommodati.

quam ex Ms
nostro dabo,
rescissis, ut
etiam fecit
Surius,

25 Huic, si pauca excipias, simile est exemplar Bonifontis, ex quo extracta habemus, quæ absunt ab editione Suriana mox memoranda. Eosdem capitum titulos, quos habet Bonifontanum, olim accepimus ex Ms. domini canonici Prudhomme. Demum eadem Vita, sed sine nomine auctoris, sine Præfatione et aliis ad historiam non spectantibus exstat in alio codice nostro P. Ms. 22, qui olim fuit liber monasterii sancti Pauli in Trajecto. Laurentius Surius eandem cum Præfatione Hincmari edidit ad 15 Januarii, exhortationes vero insertas partim addidit, partim rescidit. Deinde post versus ab eodem Hincmaro S. Remigii mausoleo inscriptos subiecit alias ejusdem Sancti translationes et miracula ex Flodoardo, ut ibidem in margine novissimæ editionis Operis Suriani de Vitis Sanctorum annotatum est. Tandem velut peculiare Opusculum recensetur Eucommium ejusdem S. Remigii per Hincmarum archiepiscopum Remensem; quod in codicibus nostro Q. Ms. 4, Bonifontano et domini Prudhomme tamquam ejusdem Vitæ pars præcedentibus annexum est, et reipsa partem esse, legentibus manifestum erit.

longis sermo-
nibus ad hi-
storiam nil fa-
cientibus,

26 Jam quod ad Surii in edendo consilium attinet, ego quoque longiores Hincmari sermones gestis immixtos, et a proposito nostro alienos, quantum commode potero, rescindam, lectore in Annotatis monito de prætermisssis, ne Vita supervacaneis parergis onerata tedium pariat; prædictumque encomium, quod in supra laudatis codicibus ultimum Vitæ caput est, eadem de causa penitus prætermittam; maxime quia apud Surium legi potest. Verumtamen ne id a me temere factum lector suspicetur, juverit totius encomii argumentum paucis hic dedisse. Hincmarus in prima illius parte S. Remigium novem choris angelorum adscribi meruisse disserens, pro singulis aliquam virtutum illius, quas supra narraverat, breviter commemoravit; atque his unam paginam editionis Surianæ in folio implevit. Secunda pars duas alias paginas occupat, in eaque gregem suum per considerationem gloriæ Sanctorum, pœnarumque peccatis debitarum, ad pœnitentiam sub S. Remigii patrocinio agendam hortatur, et ad fiduciam in Christum Redemptorem excitans, sanctissimæ Eucharistiæ usum hunc in finem plurimum commendat.

C et tribus capi-
tulis in Ap-
pendicem re-
jectis.

27 Hæc de editione Suriana intellige: nam in codice nostro Q. Ms. 4, et in Bonifontano eadem quidem legere est, sed ibidem perperam inserta sunt duo alia capitula, quorum primi titulus est: Qualiter archiepiscopum Moguntiae verberavit. et res suas recuperavit: secundi autem: Quod sensum et vitam perdidit, qui in ejus ecclesia vinum vendebat. Dixi, hæc ibi perperam inserta esse; tum quia cum reliqua oratione minime coherant, tum maxime quod facta, quæ continent, Hincmaro posteriora sint; et ex Flodoardi Historiæ lib. 1, cap. 20 accepta. Dubitari quoque potest, an caput aliud, quod in eodem codice nostro et Bonifontano ante dictum elogium ponitur, inscribiturque De reliquiis beati Remigii per sanctum Moderannum in Italiam delatis, revera Hincmari sit. Mihi quidem illius non esse, verisimilius apparet, quia extra locum relatum est, nec in aliis Mss., quæ laudari, nec in editione Surii exstat, et aliunde certa est, ut dixi, interpolatio elogii, cui proxime præmittitur. His de causis satius duxi, hoc ultimum miraculum ex Flodoardi Historia huic Commentario, ubi aptior locus erit, inserere, reliqua vero duo in Appendice cum aliis recensere.

hanc secutus
est Flodoar-
dus, et expo.

28 Laudatus Flodoardus, ab aliis Frodoardus dictus, ecclesiæ Remensis presbyter, qui post medium sæculum x obiit, multa ex eadem Vita in memoratam

Historiam suam, et iisdem nonnumquam verbis transtulit, ita ut ex utriusque Operis collatione etiam liqueat, Vitam, quam habemus, reipsa Hincmari factum esse. Juverit unum locum adduxisse. Secundum partitionem meam num. 151 in Vita edenda sic ait Hincmarus: Non usquequaque inulta nostris temporibus deserit (S. Remigius) præsumptorum piacula. Nam Blitgarius quidam nuper mansum de thesauro ecclesiæ in villa Tenoilo precio apud Bernardum custodem obtinuit etc. Audi modo Flodoardum lib. 1, cap. 20 hæc eadem referentem. Tempore (inquit) domni Hincmari præsulis quidam Blitgarius ecclesiæ mansum in villa Tenoilo apud ipsius ecclesiæ custodem impetravit pretio etc. Mitto plura, quia res certa est. Idem Hincmari Opusculum esse, credo, quod Galliæ Christianæ scriptores tom. IX, col. 224 sæculo xiv a Remigiano monacho expolitum tradunt his verbis: Nicolaus Picardus de Laris-villa, qui multos sermones ineditos condidit, tum vitam et miracula S. Remigii politiore stylo donavit, haud infacundus seculi decimi quarti scriptor. Hujus libelli inopiam eo minus doleo, quod auctor vetustus non sit, quodque illo usus fuerit Renatus de Ceriziers, Societatis nostræ presbyter, in Vita Gallica S. Remigii, anno 1655 Remis edita; ex qua tamen video, Nicolaum quædam etiam addidisse.

29 Mabillonius tom. I Annalium Benedictinorum in Appendice altera, pag. 680 fragmentum quoddam miracula S. Remigii continens, edidit ex codice Remensi, in quo sequens titulus præfigebatur: Ex Præfatione, quæ ad Missam antiquitus dicebatur de miraculis ejusdem beati Remigii. Præmiserat in eodem tomo pag. 65, Missam illam ritus Gallicani ante annos mille dici solitam, ut constat, inquit, ex veterrimo codice ecclesiæ Remensis, ante annos octingentos scripto. Hoc si ita sit, erit ista Præfatio ad sæculum vii vel initium viii referenda (nam anno 1705 primus ille Annalium tomus in lucem prodiiit) poteritque una ex schedulis fuisse, ex quibus sua corrasit Hincmarus. Ut ut est, in hac Præfatione miracula eadem, sed non omnia, quæ apud illum, leguntur, etiam prodigiosum illud vini poculum, quo Clodoveus Francorum rex se suamque familiam et innumeram turbam in gemina expeditione bellica, donec hostes debellasset, ex S. Remigii munere satiasse dicitur; quod ut manifestæ fabulæ speciem præfert, auctoritatem Præfationis illius apud me non parum minuit: dabo tamen illam in supra dicta appendice.

30 Alteram S. Remigii Vitam, velut a S. Audoëno Rotomagensi episcopo scriptam, Antonius Possevinus tom. I Apparatus sacri, editionis Coloniensis Agrippinæ anni 1608, pag. 155 laudat his verbis: Ejusdem Audoëni Rothomagensis episcopi De Vita S. Remigii liber unus extat in manuscripta in bibliotheca monasterii S. Galli in Helvetia. Possevinum secutus est Aubertus Miræus in Sigeberti Gemblacensis Scriptoribus ecclesiasticis cap. 58; at neuter explicat, quis fuerit ille Remigius. Recte tamen censent Historiæ litterariæ Franciæ scriptores tom. III, in S. Audoëno pag. 628, S. Remigium Remensem hic designari; nam duo alii ejusdem nominis episcopi, Lugdunensis et Rotomagensis, Audoëno posteriores sunt. Operæ pretium esset hanc Vitam edere; verum cum laudatæ Historiæ litterariæ auctores ibidem observent, nesciri, quæ illa sit, nulla que de eadem aliunde habeatur notitia, verisimile est, hanc, si unquam exstiterit, jam non amplius superesse, vel latere. Contra vero exstant hodieque duo Testamenta, S. Remigio Remensi adscripta, quorum unum prolixius ad illustranda ejusdem gestu conferre posset, nisi ob manifestæ suppositionis indicia gravesque rationes ab eruditis merito nunc rejiceretur: de ambobus suo loco sermo fiet.

31 Post ambas Vitas, primam Venantio Fortunato, alteram Hincmaro, auctoribus scriptas, edam aliquot translationes corporis variis temporibus factas. Primo loco dabo parvum Opusculum ineditum, quod Henschenius noster olim obtinuit ex biblio-
theca

vit Nicolaus
Picardus de
Laris-Villa.

E
Fragmentum
veteris Missæ
edendum:

an Vita ejus
aliqua a
S. Audoëno
scripta? Te-
stamentum
apocryphum.
F

Aliquot sacri
corporis
Translationes
ex Ms.,

A theca Prumiensi ab ejusdem monasterii Priore R. D. Cosma Dilckrath. Auctor synchronus est, videturque Rotfridus fuisse ex versibus in calce adjectis :

Tu quicumque libens librum perlegeris istum,
Rotfridi, Clemens, dic, miserere Deus,

Ut merces maneat scriptori vita perennis

Almi Pontificis Remigii meritis. Amen.

In hoc Opusculo narrat ipse sacri corporis avectio-
nem anno 882 ex metu Normannorum ab Hincmaro
factam Sparnacum, eoque paulo post mortuo, ad
Orbacense monasterium, ac denique reductionem ad
civitatem Remensem factam a Folcone seu Ful-
cone II, qui Hincmaro successerat. Hinc suspicari
licet, ejusdem scriptorem fuisse Rotfridum illum, qui
tom. IX Gallie Christiane col. 226, num. 11 dicitur
præposituram monasterii Remigiani Remis gessisse
sub Hincmaro archiepiscopo et abbate, nisi forte hic
Rotfridus per obitum suum illum cesserit Theobaldo,
qui ibidem dicitur eadem post illum functus esse sub
Hincmaro et Fulcone. Id certum est, auctorem syn-
chronum esse, sed eo magis dolemus, quod illius nar-
rationem in fine integram non habeamus, sive id vitio
codicis Prumiensis imputandum sit, sive ipsimet au-
ctori, qui ceptum Opusculum non perfecit.

editisque dan-
da.

B 52 Opportune tamen offert se hic Flodoardus, qui
in Historia Remensi easdem translationes exposuit,
addiditque aliam ab Herveo, Fulconis successore, sæ-
culo x institutam. Quam ob rem illas omnes ex lau-
data Historia collectas secundo loco exhibebo. Subji-
ciam denique ex Mabillonii Actis Sanctorum sui
Ordinis celebrem illam translationem sacri corporis,
quam S. Leo IX summus Pontifex anno 1049 ipse
Remis præsens fecit, et Anselmus Remensis mona-
chus Remigianus, rei gestæ spectator, litteris consi-
gnatam reliquit. Atque hæc de instrumentis, quibus
usus sum, dicta sufficiant; nam alios scriptores
recentiores, ubi opus erit, per Commentarii decursum
laudabo : vellem tamen, ut ad manus meas perve-
nisset liber, quem Andreas Saussayus, Martyrologii
Gallicani auctor, de S. Remigii gloria posthuma con-
scripsit.

§ III. Sancti illustre genus, parentes,
fratres et reliqua familia : ipsius nati-
vitas a S. Montano prædicta : natale
solum in Laudunesio : an ejusdem
nutrix S. Balsamia? vita usque ad epi-
scopatum.

Remigius ex
illustri genere
ortus,

C Qui primigeniam S. Remigii Vitam eodem, quo
hic obiit, sæculo contraxit, Fortunatus, tunc
presbyter, postea episcopus Pictaviensis, illustre
ejusdem Sancti genus in editione nostra num. 1 paucis
his verbis indicavit : Primis ortus natalibus, pa-
rentum nobilitate fulgebat. Hunc secutus Hincmarus
in Vita secundo loco edenda num. 4 de ejusdem
parentibus ait : Erant enim ambo genere nobiles,
et gratia inter suos nominatissimi. Consonat Flo-
doardus in Historia ecclesie Remensis lib. 1, cap. 10
inquiens : Ortus est autem Puer iste... alto paren-
tum sanguine. Horum testimonia, præsertim Fortu-
nati, ipsius S. Remigii temporibus tam propinqui,
et primigenia Vita usi, illustres sancti Præsulis
natales certos faciunt; sed quod Renatus Cerizierus
in Vita Gallica parte 1, cap. 1 insuper ait, ejusdem
patrem fuisse comitem Lugduni Clavati, vel, ut alii
volunt, Suessionum, nimis leviter assertum autumo.
Nomen patris ipsius siluit Fortunatus; Hincmarus
et Flodoardus Emiliū vel Æmiliū dixerunt. Illum
insignem virum fuisse, etiam colligere licet ex epi-
stola S. Sidonii Apollinaris ad S. Principium, Sues-
sionum episcopum, fratrem S. Remigii data.

patrem habuit
Æmiliū,
matrem
S. Ciliniam,

54 Est hæc inter editas ab erudito Jacobo Sir-
mondo decimaquarta libri viii, in qua laudatus
S. Sidonius patrem simul ac filios laudans, Principium
sic alloquitur : Cujus (Antiochii ignotæ mihi
sedis episcopi) relatu, qui pater vobis, quique qua-

lesque vos fratres, qua morum prærogativa ponti-
ficatu maximo ambo fungamini, sollicitus cogno-
scere studui, et gaudens, cognovisse me memini.
Cui patri, quondam videlicet vos habenti, vix
domus Aaron pontificis antiqui merito compararetur
etc. Remigii matrem Cyliniam vel Ciliniam
omnes cum Fortunato appellant, et a sanctitate sua
merito plurimum laudant. Inscripta illa est in multis
Martyrologiis, etiam in Romano, in quo ad diem
21 Octobris sequenti elogio celebratur : In castro
Laudunensi, sanctæ Ciliniæ, matris beati Remigii,
episcopi Rhemensis. In aliquibus etiam ad diem
3 Aprilis ejusdem Sanctæ prima translatio annun-
tiatur, uti in Opere nostro observatum ibidem in
Prætermisssis est, ac latius dici poterit ad præcitatum
diem Octobris.

55 Hi duo pii conjuges, teste Hincmaro in Vita
edenda num. 5, duos, ut putamus, liberos jam ge-
nerant, ante conceptum Remigium. Verba, quæ ab
aliis paulo aliter exponuntur, subjungo. Beata siqui-
dem Cilinia intenta piis operibus, licet corpore
teneretur in mundo, mente tamen conversabatur
in cælo; quæ in flore juventutis suæ pepererat de
unico viro suo Emilio Principium, postea Suesso-
rum civitatis sanctum episcopum, et fratrem ejus,
patrem beati Lupi episcopi, ejusdem Principii suc-
cessoris. Paulo obscurius ob omissas voces et fra-
trem ejus loquitur Flodoardus lib. 1, cap. 10, ubi
legitur : Hæc autem beata genitrix in flore dudum
juventutis ex unico viro suo Æmilio pepererat
Principium, Suessorum civitatis postea sanctum
episcopum, et patrem beati Lupi, ejusdem Principii
successoris. Ex hisce controversitur, an S. Lupi
pater idem sit cum S. Principio Suessionensi epi-
scopo, an diversus; sive an S. Principius fuerit
S. Lupi pater, an patruus, et consequenter, duosne
an unicum fratrem natu majorem S. Remigius ha-
buisse dicatur.

fratres
S. Principium
episcopum
Suessionen-
sem, et alte-
rum,

56 Cardinalis Baronius in Annalibus ecclesiasticis
ad annos Christi 465 et 507, alique post illum cre-
diderunt, S. Lupum ex laudato S. Principio natum
esse, priusquam ille sacros Ordines suscepisset; aliis
contra opinantibus, ejusdem Lupi patrem fuisse alte-
rum SS. Principii ac Remigii fratrem, istaque
Hincmari dicta et fratrem ejus non ad Remigium,
sed ad Principium referenda esse. In postremam
sententiam itum est in Opere nostro ad diem 25 Se-
ptembris, quo S. Principius Suessionensis colitur,
eamque Hincmarus clarius docet, quam eidem re-
fragetur Flodoardus, cujus obscuriora asserta potius
diluenda sunt ex Hincmaro, quem ibidem descri-
psit. Forsitan ex eodem SS. Remigii atque Principii
fratre, ex quo natus est Lupus, etiam genita fuerit
ignoti nobis nominis puella, quam Flodoardus post
Hincmarum scribit fuisse S. Remigii neptem, san-
ctique Genebaudi, postea primi Laudunensis episcopi,
uxorem, cum eoque humanæ fragilitatis exemplum,
et Latronis, qui patri in episcopatum successit, nec
non Vulpeculæ matrem.

ex quo natus
est S. Lupus,
Principii suc-
cessor; affinem
S. Genebau-
dum,

57 Historiam vide in Vita edenda num. 67 et se-
quentibus; interim cum de S. Remigii familia hic
agamus, paucis observo, Genebaudum maculas in-
continentiæ, cum uxore olim sua in episcopatu con-
tractas, tam severa septem annorum penitentia
eluisse, ut sedi suæ restitui meruerit, talemque se
deinceps præstitisse, ut Sanctis annumeratus sit.
colaturque die 3 Septembris, ubi gesta ejus apud nos
illustrata habes. Filius quoque, quem quia in episco-
pato genuerat Genebaudus, Latronem voluit appel-
lari, patri, ut dictum est, in episcopatu successit, ac
post mortem pro Sancto habitus, iisdem testibus
Hincmaro et Flodoardo; at in Opere nostro ad præ-
citatum Septembris diem inter Prætermisssos tantum
recensitus, quod Castellanus in Aëmeris asserat,
eum nec Officio nec commemoratione Lauduni coli,
quamvis ab Andrea Saussayo in Martyrologio Galli-
cano cum Sancti titulo celebretur. De Vulpecula,
altero vetiti complexus fructu, deque utriusque matre
nihil insuper traditum legi.

sue neptis
conjugem,
deinde episco-
pum Laudu-
nensem, etc..

58 Habemus ergo ex dictis S. Remigii patrem
Æmiliū,

AUCTORE
C. S.
quorum major
pars cultum
obtinuit.

Æmilium, virum illustrem et a S. Sidonio Apolinare, tacito nomine, honorifice memoratum; matrem S. Ciliniam Romano aliisque Martyrologiis ad diem 21 Octobris et alibi ad 3 quoque Aprilis inscriptam; fratrem S. Principium; nepotemque ex altero fratre S. Lupum, ambos Suessionum episcopos, et horum primum die 23 Septembris, secundum 19 Octobris, Sanctorum cultu similiter honoratos; S. Genebaudum Remigii neptis primo conjugem, deinde Laudunensem antistitem, insigni pœnitentia vitæque dehinc actæ integritate sacros honores pariter promeritum, cultumque die 3 Septembris; ac denique hujus filium Latronem, ab Hincmaro Flodoardoque Sancti compellatione honoratum. Denique Flodoardus lib. 1, cap. 25 tres alios S. Remigii nepotes memorat, nimirum Agricolaum presbyterum, Aëtium et Agathimerum; hi ipsi innotuere ex ejusdem Sancti Testamento breviori, infra dando.

Sancti nati-
tas a S. Mon-
tano prædicta
est parenti-
bus,

59 Laudati conjuges *Æmilium et Cilinia post editos S. Principium, aliumque, ut opinamur, filium, S. Lupi patrem, ac forte etiam aliam prolem, dum ætatem Christiane simul degerent, admonita illa est a S. Montano monacho vel solitario, divinitus instructo, de nascituro ex ipsis Filio altero in Galliæ salutem. Fortunati verba ex Vitæ num. 1 accipe. Quem (Remigium) divina pietas, non solum priusquam nasceretur, sed antequam conciperetur, elegit: in tantum, ut Montanus quidam monachus, dum levissimo se sopore quiesceret, tertio fuisset ammonitione pulsatus, uti matri suæ benedictæ Cyliniæ, quod masculum conceptura esset, veridica relatione prædiceret, ut nomen et meritum designaret. Qui ilico implevit imperium, et fecundissimæ genitricis conceptæ sobolis gaudia annuntiavit. Illa vero, sicut fidei credulitatis non apparuit dubia, ita suscepit in partu, quem præscierat in utero etc. Hæc sunt, quæ de S. Remigii vate natiuitateque habemus ex Fortunato, primigeniæ Vitæ brevitate. Colitur Montanus ille in agro Luxemburgensi die 17 Maji, ad quem ejusdem gesta ex Hincmaro, cultumque aliunde dedit Godefridus Henschenius noster.*

qui procreatæ
quidem ætatis
tunc fuisse
videntur, ut
non tantæ,

40 Videamus modo, quid alii his addiderint. Si qua Hincmaro Flodoardoque fides est, *Æmilium et Ciliniam, dum hæc a S. Montano nuntiata illis fuere, liberos procreare dudum desierant, imo etiam non parum procreatæ erant ætatis; cum S. Cilinia tunc anus, Æmilium vetulus fuisse dicantur. Hæc vera esse possunt; sed verisimile non est, quod Richardus, ignotus mihi S. Remigii Vitæ auctor, a Marloto tom. 1 Metropolis Remensis lib. 1, cap. 2, et a Renato Ceriziero cap. 2 Vitæ Gallicæ laudatus, scripsit, Ciliniam nonaginta annos tunc numerasse. Verisimile id, inquam, non est; quia cum SS. Remigii, Principii ac Lupi chronotaxi haud facile potest componi. Secundum Hincmarum et Flodoardum Cilinia in flore juventutis genuit Principium et patrem S. Lupi. Etsi ergo hæc verba in flore juventutis paulo latius accipiendū, illam tunc annorum 50 fuisse concedamus, Principius et frater ejus saltem annos sexaginta numeraverint, nascente Remigio; cumque hujus natiuitas ex dicendis non multum removenda sit ab anno Christi 453, isti ambo circa annum 573 nati essent. Atqui tamen obitum S. Principii ad finem sæculi v referunt neoterici, alii etiam differunt ad initium sæculi: quibus positis, idem S. Principius multo major centenario obiisse dicendus esset, quod aliunde nihil nos cogit credere.*

quantam ali-
que dixerunt.

41 Similis aut etiam major ætas assignanda erit S. Lupo, nisi hunc quoque ex sene genitum, sine teste asserere malimus. Ponamus enim, ipsum tantum anno patris sui quinquagesimo, atque adeo circa annum Christi 423, natum esse; vel sic tamen is ad annum vitæ suæ centesimum quintum pertigisset anno Christi 550, ante quem certe non obiit S. Remigius, cui illum supervivisse, communis habet sententia cum sinceriori ipsius S. Remigii Testamento. Hæc me omnino impellunt, non modo ut commentitiam credam tantam Ciliniæ, dum Remigium peperit, ætatem, quantam Richardus ille as-

seruit; verum etiam ut non dubitem, quin Hincmarus et Flodoardus aut juniorem, quam erat, in utroque prioripartu Ciliniam fecerint, aut eandem perperam anum dixerint, quando illa concepit Remigium. Nihil quidem hac super re habemus ex Fortunato; sed, ut hujus silentium, quod brevitatis ergo multa prætermiserit, nihil evincit; ita Hincmari in aliis ad S. Remigium spectantibus nimia credulitas et exornandi studium hic quoque illum de alterutro ut minimum suspectum faciunt, maxime ob allegatas rationes. Prætereo alia Hincmari de Remigii procreatione asserta, in Annotatis observanda.

42 Sancti patriam idem archiepiscopus Remensis num. 6 sic indicat: Ortus est... in pago Laudunensi: quod Flodoardus lib. 1, cap. 10 iisdem verbis repetiit, nec a quoquam scio negari. Pagus autem Laudunensis, Gallice le Laonois vel Laonnois, qui in eadem Vita num. 67 etiam vocatur comitatus Laudunensis, tractus Galliæ est, habens a Septentrione Teorasciam, ab Ortu Campaniam, ab Occidente et Meridie agrum Suessionensem. Nomen suum accepit a castro Lauduno, alias Lugduno Clavato, indigenis Laon dicto, nunc civitate episcopali, ad quam dignitatem illud a S. Remigio erectum fuisse, infra dicemus. Quo in loco hujus pagi vel comitatus natus sit, apud veteres non reperi. Marlottus lib. II, cap. 2 de eodem sic scribit: Locus etiam, ubi Puer editus, vulgo Cerniacum dicitur, villa in Laudunesio: probabilius tamen est, paternam domum apud Lauriniacum vel Labriniacum extitisse, ubi B. Remigius ossa suæ genitricis posuit, more tunc ob persecutiones usitatissimo; quod Ms. codex, seu Registrum visitationis Eminentissimi Cardinalis Borbonii adhuc confirmat.

Natus est in
Laudonesio,
Galliæ pago,
sed in quo
hujus deter-
minato loco,

43 Neutrum locum in Lexicis geographicis reperio. Cerizierus Cerniacum, Gallice Cerny appellans, pro loco natali similiter assignat, ut pro hoc saltem popularis aliqua traditio stare videatur. Lauriniacum vel Labriniacum Marloto verisimiliter castrum aliquod seu castellum fuit, adversus persecutiones vel hostiles incursiones tutum. Verum hæc opinio, a depositis ibidem per S. Remigium matris suæ ossibus petita, nititur Testamento illo prolixiori, cujus auctoritatem respiciunt eruditi. In hoc ibidem pag. 182 legi asserit: Labriniacum tibi, ubi ossa genitricis meæ posui, cum præfixis terminis deputavi. Quid vero in Registro visitationis Cardinalis Borbonii pro opinione sua præterea legerit, inexploratum mihi est; donec tamen certiora producantur, suffecerit mihi dixisse, magnum hunc Francorum Apostolum in pagi Laudunensis incerto nunc loco in lucem produsse. Ejusdem quoque annus natalis propter antiquorum silentium nequit certus determinari, sed nec a vero multum potest recedi, si annus æræ vulgaris circiter 453 assignetur; quantum colligere licet ex aliis Hincmari calculis, quos infra aptius examinabimus. Ceterum quando Cerizierus Remigium die 15 Januarii natum esse scripsit, rix dubito, quin ejusdem diem emortualem cum natali in terris confuderit.

veteres non
tradiderunt.

44 Fortunatus et post eum Hincmarus piam Sancti pueritiam adolescentiamque natiuitati paucis subjecerunt; sed Flodoardus lib. 1, cap. 10 quædam de ejusdem nutrice hoc loco interferit. Hujus, inquit, beatissimi Remigii nutrix beata Balsamia fuisse traditur, quæ mater extitisse S. Celsini memoratur, qui et ipse B. Remigii discipulus fuisse familiaris asseritur, miraculis quoque postmodum claruisse dinoscitur, et æquorum maxime votis adhuc insignis habetur, in cujus et ipsa beata genitrix ejusdem requiescit ecclesia. Nicolaus Picardus de Laris-Villa apud Cerizierum in Vita Gallica parte 1, cap. 3 scribit, illam divina inspiratione impulsam Roma venisse in Galliam, ut parvulum Remigium lactaret; sed credit, qui volet, scriptori sæculi XIV id primo asserenti. Id certum est, S. Balsamiam, S. Remigii nutricis titulo Remensibus caram, Gallicæque Sainte Norrice seu Nourrice passim appellatum, Remis ecclesiam cum canonicorum collegio sibi sacram habere; de qua pluribus

Remis in eccle-
sia, Sanctæ
Nutricis dicta,
colitur S. Bal-
samia,

ajit

A agit Marlotus in *Historia Remensi* tom. II, lib. III, cap. 9, unde pauca accipe.

cujus corpus
ibi servatur,
quam S. Re-
migii nutri-
cem fuisse,

43 Hæc Sanctæ Nutricis ecclesia vulgo nominatur, quod B. Balsamia S. Remigii nutrix fuerit, et mater S. Celsini; unde prædicta ecclesia quandoque S. CELSINI vocatur a Flodoardo, quod ejus reliquiae in ea depositæ essent, ut et B. Mauri martyris; quamvis hæc B. BALSAMIE seu NUTRICIS nomen constanter retineat, cujus festum notatur XIII Maii in Martyrologio. Rursum post aliqua de sacris reliquiis in eadem ecclesia asservatis hæc subdit: Inter Sanctorum exuvias magni ducunt corpus fere integrum S. Balsamiae, beatissimi Remigii nutricis, matris vero S. Celsini, ex Flodoardo, in capsula argentea supra majus altare expositum... Habent quoque S. Celsini, B. Remigii discipuli, sat notabiles particulas in arcubus reconditas. De hac Sancta apud nos ex Martyrologio Gallicano Saussayi et Arturi Gynæceo sacro facta mentio est in Prætermis ad diem 15 Maji, ejusdemque amplior notitia dilata in 16 Novembris, quo in Remensi Breviario aliisque Martyrologiis locum habet: sanctum vero Celsinum, Gallice saint Soussin vulgo appellatum, presbyterum Laudunensem, Martyrologia celebrant die 23 Octobris, ubi de ipso agendum erit. Interim locus hic postulat, ut de asserto S. Balsamiae nutricis munere quædam observemus.

primo, ut vide-
tur, auctore
Flodoardo,
credu;

46 Negari non potest, S. Balsamiam jam inde a Flodoardi ætate, id est, sæculo x pro S. Remigii nutrice Remis ab aliquibus habitam fuisse, sed a quanto tunc tempore, quoque antiquiore auctore, plane incertum est. Marlotus nullum monumentum Flodoardo vetustius laudat; imo satis indicat, nullum illo vetustius a se repertum esse, dum solam hujus auctoritatem profert, Ex Flodoardo, inquiens. Atqui hic tantum quinto sæculo post S. Remigii obitum scripsit, ipsumque nutricis obsequium non nisi timide S. Balsamiae attribuit, usus verbo traditur hoc modo: Hujus beatissimi Remigii nutrix beata Balsamia fuisse traditur. Adhæc ecclesia illa, quæ nunc Sanctæ Nutricis appellatur, nec hoc, nec S. Balsamiae titulo venisse videtur tempore ejusdem Flodoardi, a quo verbis mox datis non corpus S. Celsini in ecclesia Sanctæ Nutricis aut S. Balsamiae, sed ipsa beata genitrix Balsamia in filii sui Celsini ecclesia quiescere dicitur. Neque aliter locutus fuerat in ejusdem libri I cap. 3, ubi de S. Mauri presbyteri, Remis passi, reliquiis dixit: Cujus ossa in ecclesia beati Celsini servantur deposita. Ex instrumentis autem a Marloti ibidem præterea adductis, in quibus Sanctæ Nutricis ecclesia expresse appellatur, vetustissima sunt duæ Romanorum Pontificum litteræ, Alexandri III et Lucii III, qui post medium sæculum XII Pontificatum gesserant; quo propterea tempore jam vigeat ista ecclesiæ appellatio.

sed silente,
imo refragan-
te potius
Hincmaro,

47 Quodsi ad tempora Flodoardo anteriora redeamus, anceps hæreo ac omnino cogor dubitare, an satis firma illa sit de S. Remigii nutrice traditio. Si sæculo IX S. Balsamia pro ejusdem sancti Francorum Apostoli nutrice agnita fuisset, eoque nomine dicatam sibi apud Remenses habuisset ecclesiam, qua veri specie nobis persuadebimus, ista Hincmaro Remensi archiepiscopo, qui post ejusdem sæculi medium in ipsa urbe scripsit, latere potuisse; quorum memoriam prædictæ ecclesiæ titulus et conspectus in dies ipsi ingessisset? Nihil tamen simile tradidit Hincmarus, imo longe diversum, in Vita num. 4 et 5 ad instar prodigii referens, quod Cilinia mater, prout Montanus prædixerat, jam vetula Filium suum lactaverit, et postquam hunc ablactasset, lacte suo oculos ejusdem Montani obliniens, visum ei restituerit. Eadem fere narrat Flodoardus lib. I, cap. 10 non satis ad dicta de S. Balsamia consequenter.

non ausim
certo asserere.

48 An forte nutricis vocabulum latius acceptum pro gerula sive pro ea a Flodoardo usurpatur, cui Infantis cura et cetera educatio demandatur? Ita quidem una objectarum difficultatum pars cessabit, sed non omnes; quia propter Hincmari silentium mihi dubium inhaerebit, ne ista opinio leviter nata omne

pondus suum a Flodoardo acceperit, quo antiquiorem auctorem pro eadem a nemine laudatum legi, quique non nisi quinto post S. Remigium sæculo, caute addito verbo traditur, eam scriptis mandavit. Quid si S. Balsamia a lactato nutritoque sancto filio suo Celsino sanctæ Nutricis nomen apud vulgus primo obtinuerit, eaque appellatio de lactato Remigio, cujus discipulus Celsinus fuisse perhibetur, Flodoardi ævo accipi cœperit? Ceterum hanc dubitationem meam lectoribus sic exponendam censeo, ut simul profitear, gratum mihi fore affirmantem sententiam amplecti, si quis (quod eruditos Remenses in primis rogatos volo) certiora pro eadem argumenta vel monumenta suggesserit. Præstari id a nobis poterit ad diem 16 Novembris, quo S. Balsamia colitur, aut etiam hoc ipso mense Octobri, cujus die 23 de ejusdem sancto filio Celsino scribendum erit. Pergo ad alia.

49 Fortunatus gesta S. Remigii a pueritia usque ad episcopatum, id est, usque ad annum ætatis suæ 22, paucis sic complexus est: In quo assidue venturæ ætatis merita dulcis infantia designabat, et quod ante conceptum mater agnoverat, ante tempora jam videbat. Studebat teneros annos morum maturitate vincere, et benevolentia caritatis melle condire. Haud plura habet Flodoardus, nisi quod de ejusdem in litterarum studiis progressu vitæque dehinc solitaria etiam meminerit. Traditus, inquit, a parentibus scholæ B. Remigii litteris imbuendus, brevi coævus, sed et natu majoribus, doctrina eminentior est effectus; cunctos superans condiscipulos morum maturitate ac benivolentiæ caritate; populorum studens turbas vitare, atque solitarius in reclusionem Domino deservire. Quod et obtinuit, habitaque, sanctæ conversationis studiis Adolescens pius, inclusione Lauduni, Christo militavit. Accepit hæc ex Hincmaro, qui de cella, in qua Sanctus solitarie Deo vixit, num. 10 Vitæ addidit: Qui locus in castro Lauduno hactenus designatur, et venerabiliter colitur. Felices ipsius in litteris successus non inaniter ab illis asseri, colligere licebit ex S. Sidonio Apollinare infra laudando.

Sanctos in
pietate et litte-
ris multum
proficit, vivit-
que reclusus.

§ IV. Vitæ chronotaxis, sive anni nativitatibus, ordinationis episcopalis, durationis sedis, et obitus: electio ad episcopatum et consecratio illius.

Cum tres præcipuæ vitæ S. Remigii epochæ, nimirum tempus natale, initium episcopatus, et mors illius, adeo inter se connectantur, ut ex aliis mutuo sint eruendæ, oportet de his omnibus simul agere. Fortunatus primigeniæ Vitæ brevior, ipsius Sancti ætati proximus, in Compendio edendo num. 2 testatur, ipsum creatum episcopum esse, cum... vigesima secundi anni... sumpsisset exordium; numero autem 9, eundem obiisse, senio jam urgente. Sanctus ipsemet Remigius in epistola sua ad tres episcopos post mortem Clodovei Francorum regis scripta (quam habes apud Labbeum tom. IV Conciliorum, col. 1608) de annis, quos in episcopatu tunc numerabat, sic ait: Quod propitia Divinitate sit dictum, Quinquaginta et tribus annis episcopali sedi præideo. In calce quoque ejusdem epistolæ indicat, propectam ætatem suam illis contemptui fuisse, Annorum, inquiens, numero me esse scribitis Jubileum, irridentes potius, quam pro dilectione gaudentes.

Probatur ex
Fortunato,
ipsomet S. Re-
migio,
F

51 Sanctus Gregorius Turonensis episcopus, qui eodem sæculo VI floruit, in lib. de Gloria confessorum cap. 79 de diuturno ejusdem præsulatu pariter meminit his verbis: Remigius vero Remensis episcopus, qui, ut ferunt, septuaginta, aut eo amplius, in episcopatu annos explevit. Hincmarus in Vita edenda num. 10 scribit, illum creatum episcopum esse, cum ad viginti et duos ætatis suæ annos pervenit; et defuncto Bennadio successisse. Deinde num. 111 ait, mortuum esse, postquam per viginti et duos annos in clericali ordine, in episcopatu vero

Gregorio Tu-
ronensi,
Hincmaro et
Flodoardo,
S. Remigium

AUCTORE
C. S.

vero septuaginta quatuor... Domino ministravit, nonagesimo sexto ætatis suæ anno, Idus Januarias. *Hos tamen viginti et duos annos, in clericali ordine exactos, sic interpretare, ut dicatur S. Remigius in clericali ordine vixisse usque ad annum ætatis suæ 22, quo ad episcopatum promotus fuit; hosce enim annos seorsum computari non posse a totidem ante memoratis, ex iisdem Hincmari calculis manifestum est: nam alioquin Sanctus moriens non annum ætatis suæ 96, sed circiter 118 egisset. Longævum illum præsulatum similiter tenet alibi tom. II Operum suorum editionis Sirmondi, pag. 451 etiam asseverantius de illo scribens: Ut veraces nostratum historiæ monstrant, LXXIV et eo amplius annos in episcopatu degens etc.*

in juvenili
ætate episco-
pum ordina-
tum, senem
obitisse.

52 Denique prædictos omnes calculos idem Hincmarus in epitaphio, seu versibus, quos S. Remigii pretioso mausoleo insculpi curavit, denuo recensuit:

Bis denos binosque gerens feliciter annos,

Sorte Dei sumpsit pontificale decus.

Sexaginta, simul bis septem, manserat annis

Istius urbis honor Præsul, et orbis amor.

Ac post pauca interjecta:

Nonaginta quidem sex cum compleverat annos,

Splendida lux nostras deseruit tenebras;

Idus jam plenas cum Janus mensis haberet,

B Emeritus Miles præmia digna capit.

Consentit Flodoardus in Historia Remensi, eosdem initi gestique episcopatus, et ætatis, in qua obiit, annos illi attribuens, quos et eruditi passim admittunt. Tria ergo hic pro certis habemus; videlicet episcopalem ordinem S. Remigio collatum anno ætatis suæ vigesimo secundo; annos septuaginta quatuor in episcopatu transactos, ac nonaginta sex annorum ætatem, in qua migravit ad cælos. Jam vero, sive isti anni completi, sive incompleti censendi sint, non difficile esset ejusdem Sancti chronologiam ordinare, dictasque epochas ad Christi annos reducere, si vel unam harum certo anno æræ Christianæ illegatam haberemus.

Ex Hincmari
calculis par-
tim vitiosis
Sigebertus
erravit

53 Pro emortuali faciunt sequentes versus supra dicto mausoleo ab Hincmaro item inscripti anno 852, quibus dicitur tunc annus 308 a Remigii obitu currisset.

Octingenteno quinquagenoque secundo,

Quo Deus est anno Virgine natus homo,

Tertius et Karolus regni componeret actus,

October * primam cum daret atque diem,

Ac ter centenos * octavus tangeret annus,

Hic Justus Domini quo petit astra poli.

* al. Octimber
* al. Ter cen-
tenus

Si modo annos trecentos et octo, quot inter S. Remigii mortem ejusdemque translationem anno 852 factam medios computavit, ab hoc anno auferamus, prodibit Christi 544, cujus Idibus Januariis ipsius obitus figendus esset. Deinde si ab hoc emortuali anno pariter subducamus annos 74 gesti episcopatus, restabit 470, ad quem ordinatio illius referenda erit. Tandem hinc quoque ablatis annis 22, quos ante episcopatum vixit, supererit annus Christi 448, circa quem ejusdem nativitas contigisset. Iisdem calculis usus Sigebertus Gemblacensis in Chronico suo, S. Remigii sedis initium ad annum Christi 471, additisque annis 74, mortem ad annum 545 reposuit.

in chronotaxi
S. Remigii, ut
advertit Ba-
ronius, qui
tamen ipse
quoque

54 Cardinalis Baronius laudatum chronographum, Democharem, aliosque partim secutus, tom. VI Annalium statuit, illum præcitato anno 471 ordinatum episcopum esse; sed tom. VII occasione concilii Arvernensis, cui Flavius, S. Remigii post Romanum successor, subscriptus legitur, quodque Baronius anno 541 celebratum fuisse putabat, Sigebertum arguit de ejusdem Sancti morte æquo serius dilata, atque ita disserit. Qui vero nonus ordine (inter episcopos Arvernensi synodo subscriptos) recensetur, Flavius est Remensis episcopus. Ex quo velim observes, plane errore deceptos, qui S. Remigii, ejusdem ecclesiæ episcopi, ad Deum transitum referunt ad annum Domini quingentesimum quadragesimum quintum. Nam quomodo ad illud tempus potuit Remigius pervenisse, si hoc

anno (541) sedisse Flavius reperitur, quem et præcessisse ponitur Romanus, ejusdem S. Remigii primus successor? Par erat (si licuisset) Antistitis celeberrimi, Francorum Apostoli, ex hac vita ad Deum transitum certo signasse in nostris Annalibus, sicut die, ita et anno: sed quod, quæ de his ab aliis scriptis mandata feruntur, haud ejusmodi esse noscantur, quæ immobili veritate subsistant, inviti abstinere cogimur, et non nisi hic dumtaxat obiter meminisse.

55 Gregorii enim Turonensis testificatione, asserentis, septuaginta annos et amplius S. Remigium sedisse, et Hincmari assertionem, dicentis, vixisse in episcopatu annos septuaginta quatuor, invaluit opinio illa, ut, qui creatus habetur episcopus anno Christi quadringentesimo septuagesimo primo, idem pervenerit ad annum quingentesimum quadragesimum quintum. Sed synodalia Acta majorem vendicant sibi fidem; ex quibus liquet, neque ad annum septuagesimum pervenisse. *Hactenus Eminentissimus annalista, recte quidem arguens Sigebertum aliosque, qui S. Remigium usque in annum Christi 545 sedisse dixerunt; sed et ipse quoque corrigendus, quod Arvernensem synodum nimis sero collocaverit, malueritque ab annis episcopatus Remigii per Gregorium et Hincmarum in Vita edenda expressis recedere, quam ab anno ordinationis ejusdem signato per Sigebertum aliosque recentiores, quos in anno emortuali errasse agnoverat. Oppositam viam inivit Georgius Colvenerius, qui in Scholiis ad Flodoardi lib. I Historiæ Remensis cap. 15 ordinationem illius anno Christi 470, mortem vero anno 544 affigens, contendit, Hincmari numeris in epitaphio standum esse; synodum autem Arvernensem quindecim aut sedecim annis post Christi annum 541 differendam.*

et Colvenerius
veram non
fuisse assecuti.

56 Horum omnium opiniones ac simul Hincmari de annis trecentis et octo, a sancti Præsulis obitu usque ad annum æræ Christianæ 852 elapsis, assertum in epitaphio, solide refutantur ex vero anno prædicti concilii Arvernensis. Exstat illud in Collectionibus Conciliorum Sirmondi, Labbei et Harduini, ex variis codicibus Mss. editum, in quibus omnibus metropolita primo loco subscriptus sic legitur: Honoratus in Christi nomine episcopus ecclesiæ Bituricæ constitutionem nostram relegi et subscripsi, die vi Idus * Novembris, post consulatum Paulini junioris V. C. Baronius existimavit, Paulinum hunc anno 540 cum Justino juniore nomen Fastis dedisse, ac propterea eam synodum anno 541 affixit. Verum nunc constat, dictum Paulinum fuisse anno 554 ultimum Occidentis consulem, et idcirco eandem synodum celebratam esse anno 555, qui in laudatis Conciliorum Collectionibus etiam adscriptus est. Porro inter illius subscriptiones nono loco legitur: Flavius, Deo propitio, episcopus ecclesiæ Rhemensis, consensi et subscripsi.

Synodo Ar-
vernensi anno
535 subscri-
psit Flavius,

* al. sub die
Iduum

57 Fuit autem hic S. Remigii post Romanum successor, ut jam observavit Baronius ex Flodoardo, qui libri II caput sic orsus est: B. Remigio successisse traditur Romanus, Romano Flavius; ac proinde non potuit idem S. Remigius usque in annum 541 vel 540 sedisse. Recedendum ergo etiam est ab Hincmaro, dum S. Remigii obitum inter annumque Christi 852 dumtaxat trecentos et octo annos computavit, quod cum memorata Flavii subscriptione nullo modo potest componi. Henschenius noster tom. I Februarii ad diem 6 in Commentario prævio ad Vitas S. Vedasti episcopi Atrebatensis § 2 et 5, numeros ab Hincmaro in Vita traditos servans, statuit, Remigium natum esse circa annum 455, ordinatum episcopum Remensem circa 487, mortuumque anno 529 vel potius 550. Hujus chronotaxis fundamenta præter Hincmari numeros in Vita sunt concilium Arvernense, annus emortualis Clodovei regis, ipsiusque S. Remigii epistola post ejusdem regis obitum ad tres episcopos scripta, dum ipse quinquaginta tribus annis episcopali sedi præfuerat. Dabimus illam loco suo; verum hic tempus, quo scripta fuit, indagandum est.

Remigii suc-
cessor post
Romanum;
ex qua epocha
aliisque calculis

58 Scriptam

A 58 Scriptam illam esse post mortem Clodovei, probat Henschenius, quod Remigius obtrectantibus sibi episcopis in eadem respondeat: Ego Claudium presbyterum fecit, non corruptus præmio, sed præcellentissimi regis testimonio, qui erat non solum prædicator fidei Catholicæ, sed defensor.... Regionum præsul, custos patriæ, gentium triumphator injunxit. *Uti certum est, non alium regem, quam Clodoveum, hic posse designari, ita ex vocibus qui erat dicendus est idem ille, dum hæc epistola data est, jam excessisse e vivis. Jacobus Sirmondus eam tom. I Conciliorum Galliarum pag. 204 et sequenti recitans, ad annum Christi 525 vel 524 referendam putavit; haud dubie pro sensu suo; nam nullam notam chronologicam continet, neque ipse ullam rationem protulit ipsam tam sero reponendi. Rectius Henschenius, alique post ipsum consuerunt, eandem non diu post Clodovei obitum exaratum esse, quia videntur tres illi episcopi ea occasione usi fuisse ad Remigii factum arguendum, quod ausi non fuerant, vivo rege, in cuius gratiam ipse illud præstiterat.*

circa annum 433, ordinatum circa 457, mortuum circa 530.

B 59 Quapropter laudatus Henschenius cum alibi gravibus argumentis statuisset, ejusdem regis obitum in diem 27 Novembris anni 509 incidisse, consequenter hanc Remigii epistolam anno proximo secuto, sive 510 illigavit. Quibus positus, sponte sua fluit digesta ab illo Remigiana chronotaxis: si enim ab anno 510 anni quinquaginta tres, quos tunc in episcopatu numerabat, demantur, restabit annus 457, initio præsulatus ipsius assignandus. Et si ab hoc annos viginti duos ante susceptum episcopatum actos similiter auferas, ad annum 455, ipsi natalem, dilaberis: tandem si annos viginti et unum, ex septuaginta quatuor sedis episcopalis residuos, anno 510 addideris, exsurget annus ejus emortualis, nimirum Christi 551: sed quia omnes supra dicti anni forte non fuere completi, assignatæ quoque epochæ particula circa coerendæ sunt. Eadem, qua Henschenius, via instilerunt et alii viri eruditi, exiguo discrimine ab illo dissidentes. Ægidius Bucherius in Belgio Romano lib. xvii, cap. 13 nativitatem S. Remigii anno 456, ordinationem ineunti 458 vel exeunti 457, mortem anno 553 innoxuit.

Ab his parum differunt alii eruditi, mortem Clodovei

60 Paulo plus differt Cointius, qui tom. I Annalium ad annum Christi 486, num. 12 initium episcopatus illius anno 459, mortem etiam 555 maluit adscribere, huncque computum suum aut verum aut vero proximum esse, dixit. Antonius Pagius in Critica Cardinalis Buronii ad annum 471, num. 15 post relatus Henschenii Cointiique sententias, Henschenius, inquit, ac Cointius multis ostendunt, suos computos aut veros aut vero proximos esse; ipse tamen ad annum 541 num. 10 ejusdem Sancti obitum anno 550 cum Henschenio potius illigavit. Denique Jacobus Longuevallius tom. II Historiæ ecclesiæ Gallicanæ pag. 110 nec ordinationem ejus post annum 459, nec mortem serius, quam anno 555, figi posse agnovit. Exigua hujus inter laudatos scriptores dissensionis ab Henschenio præcipua ratio est, quod hic Clodovei mortem anno 509, illi anno 511 contigisse, opinati sint. Posteriorum sententia nunc communior eruditorum est, atque ipsi etiam Henschenio forte aliquando placuit tom. V Maii pag. * 228 num. 5, ubi S. Austregisili Bituricensis archiepiscopi annum natalem eruens ex adscripto anno 41 regni Childeberti (qui patri Clodoveo cum fratribus suis mox ab obitu illius successit) annotavit Childebertum anno Christi dxi regnare cœpisse, ac proinde S. Austregisilum anno 551 natum esse.

et concilium Aurelianense anno 511 fignes.

61 Huic sententiæ ego quoque inhærebo maxime propter concilium i Aurelianense, quod certe vivo Clodoveo, ac probabilissime anno 511 celebratum fuit, ut suo loco ostendetur. Certum quoque est, nec ejusdem regis obitum ultra hunc annum, nec sæpe dictam epistolam a S. Remigio ad tres episcopos datam, diu post illum posse differri. Ponamus enim hanc anno 512 scriptam esse, cum prioris anni mense Novembri die 27 Clodoveus obiisset; annosque viginti et unum, e septuaginta quatuor episcopo-

Octobris Tomus I.

patus illius residuos eidem anno 512 addamus, vel sic prodibit annus Christi 555, cujus mense Januario die 15 S. Remigius mortuus sit, a quo tempore satis breve, at sufficiens, est spatium usque ad annum 555, quo Flavius S. Remigii post Romanum successor concilio Arvernensi subscripsit. De S. Romano breviter agens Henschenius ad diem 19 Februarii, consequenter ad prædictam sententiam suam initium episcopatus ipsius ad annum 550, mortem ad 555 vel sequentem retulit.

62 Sollerius item noster tom. I Julii pag. 60, num. 7 in S. Theoderico presbytero, cujus funus S. Romanus curasse legitur, de anno quidem obitus S. Romani consentit, sed ejusdem ordinationem anno circiter dxxxii consignavit, secutus scilicet illos, qui mortem Clodovei biennio serius, quam Henschenius, posuerunt. Porro quia prorsus incertum est, utrum anni ab Hincmaro in Vita assignati, quibus hæc chronotaxis nititur, pro completis (quales fuisse dicuntur anni 74 episcopatus) an pro incompletis accipiendi sint, censeo, eandem non melius ordinari posse, quam nativitatem Remigii circa annum 456, ordinationem circa 458, ac mortem denique anno vitæ ejus nonagesimo sexto circa 552 Idibus Januarii figendo, sic ut particula circa non nisi ad unum annum ultra citrave extendatur. His de chronotaxi præmissis, progrediamur ad modum, E quo ille ad episcopatum promotus fuit, dum in sua cella Lauduni secretam ab humanis turbis vitam coleret. Dubitari potest, an et quos jam tum sacros Ordines suscepisset, quia Hincmarus num. 111 Vitæ tradit, ipsum excessisse e vivis, postquam per viginti et duos annos (id est, ut diximus, usque in annum ætatis suæ 22) in clericali Ordine, in episcopatu vero septuaginta quatuor... Domino ministravit.

65 Utut sit (nam hac super re apud alios nihil reperi) electionem illius Fortunatus in Compendio num. 2 paucis his verbis complexus est. Quid plura? Cum secundis successibus certatim sanctæ conversationis studiis adolescens, vicesimi secundi anni Justus sumpsisset exordium, in hac urbe Remensium omnium generaliter votis ad pontificii culmen raptus fuisse dinoscitur potius, quam electus. Fortunati verba partim descripsit, partim paraphrastice exposuit Hincmarus, ac miraculum addidit, quo veluti divino suffragio ejusdem electio fuerit confirmata. Adi Vitam num. 10. Eadem adoptavit Flodoardus lib. i Historiæ Remensis cap. xi, ex quo ea accipe. Ast ubi vicesimum secundum ætatis subiit annum, defuncto præfato Bennadio archiepiscopo (quem in suo testamento Bennagium scribi, præmiserat cap. 9) in hac urbe Remensi omnium generaliter votis ad apicem pontificatus non tam electus, quam raptus, fuisse dinoscitur. Fit siquidem populi concursus, diversi quidem sexus, conditionis, dignitatis et ætatis, una eademque sententia, hunc vere Deo dignum, et qui populis præfici deberet, acclamantis.

64 Sanctissimus igitur Adolescens his depressus angustiiis (quoniam nec fugæ locus ei uspiam patebat, nec populo, ut ab intentione cœpta desisteret, ullo modo satisfacere poterat) super ætatis infirmæ cœpit conqueri tempore, et quod ecclesiastica regula hanc ætatem ad tantam non admitteret dignitatem, voce publica prædicare. Sed cum irrevocabiliter populi adclamaret frequentia, et Vir Dei magna reniteretur constantia, placuit omnipotenti Deo manifestissimis indiciis propalare, quod ipse de eo judicium dignabatur habere. Traditur enim cœlestis radii lumen super ipsius sanctum subito descendisse verticem, et cum ipso lumine cœlitus ejus infusum capiti unguinis divini liquorem, cujus sacri nectaris ejusdem totum videretur caput infusione delibutum. Omni ergo posthabita dubitatione, præsulum Remensis unanimitate provinciæ pontificali consecratur benedictione. Hactenus Flodoardus ex Hincmaro, ex cujus fide pendet geminum istud prodigium; quod an ille primus tradiderit, an ex vetustiori aliquo monumento aliterve

44 acceperit,

AUCTORE C. S.

in quorum nunc communiore sententia procedo.

Anno Vitæ suæ 22 electus Remensis episcopus,

et cœlesti prodigio illustratus consecratur,

AUCTORE
C. S.

acceperit, certo dicere nequeo. Verumtamen, si *Præfatio Missæ*, de qua memini supra num. 29, tam antiqua sit, quam ibidem voluit Mabillonius, ex ea potuit caelestem illam unctionem discere, quæ sine mentione radii in eadem sic memoratur: Hic est ille Remigius, qui... e cælo sibi infusionem chrismatis super se venientem adolescens aspexit.

frustra alle-
gans immatu-
ram ætatem
suam,

65 Cetera omnia verisimillima sunt, tum ex humilitate Remigii, tum ex recepta ejus temporis Ecclesiæ disciplina. Non enim dubium videtur, quin sanctus Jurens, qui civicarum rerum fugitans, in adamata sibi cella solitarius vitam degebat, et delitescere malebat, quam prodire in publicum, modis omnibus reluctatus sit, ne episcopale onus sibi imponeretur, atque hunc in finem ætatem suam, secundum sacros canones imparem, allegaverit. Certe concilium Neocæsareense, sæculo iv celebratum, canone xi, apud Labbeum tom. I Conciliorum, col. 1485 sic habet: Presbyter ante triginta annos non ordinetur, etiam si fuerit homo valde dignus. S. Siricius, qui in fine ejusdem sæculi iv Pontificatum tenuit, in epistola ad Himerium in *Collectione Epistolarum summorum Pontificum per Petrum Constantium* tom. I, col. 655 et sequenti, ad presbyteratum requisivit annos triginta quinque, ad episcopatum quadraginta quinque. Sed nimirum Remigii sanctitas, morum maturitas et eruditio ætatem abunde evidenterque supplebant, ut, quem divina providentia destinaverat, Remenses sibi episcopum unanimi voce eligerent, ejusdemque provinciæ antistites ordinarent, merito rati, contra canones hic non peccandum, ubi tam peculiaris ratio ita suadebat.

B

quam meritis
superabat.

66 Sic etiam postea Patres concilii Tolosani, anno 1056 habiti, apud Labbeum tom. IX, col. 1084 hujusmodi casus a communi lege exceptos esse voluere canone 2: Item placuit confirmare, sicut scriptum est, ut episcopus, vel abbas, presbyter, ante triginta annos, diaconus vero ante viginti quinque non ordinetur; nisi studio sanctitatis aut sapientiæ ornati, providentia episcopi simul et cleri promoveantur. Itaque quæ Tolosanorum patres postea impulerunt, ut hunc canonem conderent, Remenses quoque clerum populumque impellere potuerunt, ut in Remigii electione a communi disciplina recederent. Quodsi etiam Hincmaro prædicta prodigia asserenti credamus, vel sic evanescet omnis difficultas, quæ contra Sancti alioquin immaturam ætatem ex canonibus peti posset. Ceterum ex dictis hæc Remigii ordinatio ad annum 437 vel 438 referenda est, pro quo ulterius determinando nihil præterea suggerit Flodoardus in ejusdem decessore Bennadio vel Bennadio, qui ex ipsius Historiæ Remensis lib. 1, cap. 9 et duobus sequentibus fere unice notus est.

C

§ V. S. Remigii eruditio et sanctimonia a SS. Sidonio Apollinare et Gregorio Turonensi commendata: discutitur historia energumænæ Tolosanæ per Sanctum liberatæ et vitæ redditæ.

Eximia San-
cti eloquentia

Quamquam ex hactenus dictis legendisque in utraque Vita edenda satis superque constet de S. Remigii episcopalibus dotibus, juverit tamen hic etiam aliunde ostendisse, quanta eloquentia sanctitateque instruxerit Deus, quem Francorum tunc barbaræ genti doctorem et apostolum destinaverat. Eruditionem et eloquentiam luculenter commendavit S. Sidonius Apollinaris, eruditus et ipse episcopus Arvernorum et sanctitate clarus. in epistola ad illum met data, editaque inter ejusdem Sidonii Opera a Jacobo Sirmondo, cui est septima libri II, quam totam transcribo. Sidonius domino Papæ Remigio salutem. Quidam ab Arvernis Belgicam petens (persona mihi cognita est, causa ignota; nec refert) postquam Remos advenerat; scribam tuum, seu bibliopolam, pretio fors fuit officiove demeritum, copiosissimo, velis, nolis, declamationum tuarum schedio emunxit. Qui redux nobis atque oppido gloria-

bundus, quippe perceptis tot voluminibus, quicquid detulerat, quanquam mercari paratis (quod tamen utilius, nec erat injustum) pro munere ingessit. Curæ mihi e vestigio fuit, iisque, qui student, cum merito lecturiremus, plurima tenere, cuncta transcribere.

68 Omnium assensu pronuntiatum, pauca nunc posse similia dictari. Etenim rarus, aut nullus est, cui meditatio par assistat dispositio per causas, positio per literas, compositio per syllabas. Ad hoc opportunitas in exemplis, fides in testimoniis, proprietas in epithetis, urbanitas in figuris, virtus in argumentis, pondus in sensibus, flumen in verbis, fulmen in clausulis. Structura vero fortis et firma, conjunctionumque perfacetarum nexa cæsuris insolubilibus; sed nec hinc minus lubrica et lævis, ac modis omnibus erotundata; quæque lectoris linguam inoffensam decenter expediat. nec salebrosas passa juncturas, per cameram palati volutata balbutiat. Tota denique liquida prorsus et ductilis, veluti cum crystallinas crustas aut onychintinas, non impactu digitus ungue perlatur: quippe si nihil eum rimosis obicibus exceptum tenax fractura remoretur. Quid plura? Non extat ad præsens vivi hominis oratio, quam peritia tua non, sine labore, transgredi queat ac supervadere. Unde et prope suspicor, domine Papa. propter eloquium exundans atque ineffabile (venia sit dicto) te superbire.

ex lectis ejus-
dem declama-
tionibus mire
laudatur

69 Sed, licet bono fulgeas ut conscientiæ, sic dictionis ordinatissimæ; nos tibi tamen minime sumus refugiendi, qui bene scripta laudamus, etsi laudanda non scribimus. Quocirca desine in posterum nostra declinare judicia, quæ nihil mordax nihilque minantur increpatorium. Alioqui, si distuleris nostram sterilitatem facundis fecundare colloquiis, aucupabimur nundinas involantum; et ultro scrinia tua, conniventibus nobis ac subornantibus, effractorum manus arguta populabitur: inchoabisque tunc frustra moveri spoliatus furto, si nunc rogatus non moveris officio. Memor nostri esse dignare, domine Papa. Hactenus S. Sidonius Apollinaris, prolixè indicans, quanti tum ipse, tum alii, S. Remigii Opuscula facerent; verum hæc dudum perisse dolemus. Idem sanctus episcopus Arvernus in epistola ad Principium Suessionensem, S. Remigii fratrem, de qua num. 54 jam memini, episcopum, utriusque pontificales virtutes celebravit; quæ cum non minus ad S. Remigium, quam ad S. Principium spectent, et in hujus Actis die 23 Septembris non nisi leviter indicatæ fuerint, non abs re fuerit, easdem ex laudata Sirmondi editione, ubi illa epistola 14 libri VIII est, huc transferre.

a S. Sidonio
Apollinare,
plura ab eo
Opuscula ap-
petente.

70 Post ea, quæ citato numero recitavi, S. Sidonius ita progreditur: Cui patri (SS. Principium ac Remigii, quos alloquitur) quondam videlicet vos habenti, vix domus Aaron pontificis antiqui merito compararetur: quem licet primum in medio plebis eremitidis sanctificationis oleo legiferi fratris dextra perfuderit, filios ejus in similis officii munia vocans; tamen ipsius super Ithamar et Eleazar felicitatem Nadab et Abiū fulminibus afflati decoloravere; quorum quamlibet interemptorum credamus absolvendas animas, punitas tamen scimus esse personas. Vos vero facturi paginam altaris, nihil, ut audio, offertis ignis alieni; sed comitantibus victimis caritatis castitatisque, fragrantissimum incensum thuribus cordis adoletis. Ad hoc, quoties jugum Legis cervicibus superbientium per vincula prædicationis adstringitis, tunc Deo tauros spiritaliter immolatis. Quoties conscientiæ luxuriantis fœtore pollutos ad suaveolentiam pudicitæ stimulis correctionis impellitis, hircorum vos obtulisse virulentiam, Christus sibi computat.

F
Laudavit
idem S. Sido-
nius

71 Quoties, hortantibus vobis, in quocumque compuncto culpas suas anima pœnaliter recordata suspirat; quis vos ambigat paria turturum, aut binos pullos columbarum, qui duplicem substantiam utriusque hominis nostri, tam numero quam gemitu, assignant, mystico litasse sacrificio. Quo-

ejusdem vir-
tutes episco-
pas,

ties

A ties vestro monitu obesum quicumque corpus æstuantemque turgidi ventris aruinam, crebro juniorum decoquendus igne, torruerit, nulli dubium est, vos tunc similam frixam in quadam continentiae sartagine consecratos. Quoties aliquem, mentis perfidæ figmenta ponentem, sanam respondere doctrinam, fidem credere, viam tenere, vitam sperare, suadetis; quis vos dubitet, in hujus emendatione conversi, qui jam sit liber ab hæresi, liber ab hypocrisi, liber ab schismate, purgatisimum propositionis panem cum sinceritatis et veritatis azyma dedicatos? Postremo quis nesciat, quicquid Legis diebus figuraliter immolabatur in corporibus, quod totum id gratiæ tempore manifeste vos offeratis in moribus? Atque ideo grates uberes Deo refero, quod secundum vestræ paginæ qualitatem facile agnosco, antistitem suprafatum (*Antiolium*) de vobis cum magna dixerit, majora tacuisse etc.

Gregorius Turonensis de eodem testimonium: ejus statura corporis.

B 72 Breve sed insigne pariter de ejusdem sancti Præsulis Remensis eruditione et sanctitate testimonium reliquit S. Gregorius Turonensis lib. II *Historiæ Francorum* cap. 51, quod etsi alia occasione jam dederim, juverit tamen repetiisse. Erat enim (inquit) S. Remigius episcopus egregiæ scientiæ, et rhetoricis adprime imbutus studiis; sed et sanctitate adeo prælatus, ut S. Silvestri virtutibus æquaretur. *Hæc de animi ipsius dotibus, quæ per Commentarii hujus decursum etiam magis elucescent. De ejusdem corporis statura Marlotus lib. II, cap. 2 ex veteri, inquit, codice descripsit sequentia*: Fuit... vultu liberali et ingenuo, corpore procerus, septem pedum ferme longitudinis, austera fronte, naso non nihil aquilino, aliquatenus flavo, barba sat proluxa, in incessu gravis, venerandus aspectu, ac undique serenitatem præferens et majestatem; animi vero pulchritudo, quæ virtute patebat, tanta fuit, ut sola exterioris hominis specie expressam in eo putares imaginem sanctitatis. *Ita ille, quem oportebat ampliorem codicis notitiam addidisse, ut de ejusdem fide ac pretio utcumque censere liceret.*

Celebremenergumenæ per S. Remigium curationem

C 73 Ad Sancti gesta quod attinet, Fortunatus, nimium in his cum magno historiæ dispendio brevis, in *Vita* num. 2 postquam electionem illius narraverat, mox subdidit: Statim sic apparuit aptus et devotus officio, tamquam si, quo noviter ascenderat, jugiter præfuisset. Tum episcopatibus virtutibus generaliter tantum laudatis, ad aliquot miracula ab illo inter vivos patrata festinavit, e quibus unius insignioris adjuncta pluribus hic examinanda sunt. Num. 6 hæc tradit: Quædam vero puella, ab urbe Tolosa præclaris orta natalibus, ab adolescenti infantia vesani spiritus tenebatur obsidione captiva. Quam cum tenero amore diligerent piissimi genitores, ad S. Petri sepulchrum in Romanam urbem cum plurima multitudine et multa devotione duxerunt. Ibi quidam Dei servus cum auxilio sacri corporis (*S. Petri Apostolorum principis*) plurima implebat signa virtutis. Hanc tamen puellam cum nulla potuisset intercessionem purgare, nec ab ipsa callidi dæmonis virus valuisset expellere; hinc * responsum hostis antiquus reddidit, divini nominis obsecratione constrictus, quod numquam ab alterius de eodem habitaculo, nisi hujus beatissimi Remigii antistitis, emundatione possit expelli.

* an huic?

a Fortunato traditum, Hincmarus sic interpretatus est,

74 Tunc parentes ejus, et ipsius benedicti et Alarichi regis Gothorum affatibus suffragati, cum devincta sobole ad sanctum Remigium antistitem pervenerunt, deprecantes, ut virtutem ejus agnoscerent in purgatione sobolis, quam præscierant in confessione latronis, id est, dæmonis. Sequitur ibidem præfatæ puellæ per S. Remigium a maligno spiritu vindictio, et in vitam paulo post amissam restitutio. Huc spectat, quod habet S. Gregorius Turonensis cap. 79 de *Gloria confessorum*: Remigius vero Remensis urbis episcopus... oratione sua defunctæ cadaver puellæ obtinuit suscitari. In veteris quoque Præfatione Missæ jam aliquoties laudata de eo legitur: Puellam vero ex Tolosanis a dæmonico spiritu purificavit, ipsamque postmodum

mortuam suscitavit. Quam ob rem de facti veritate non est, quod dubitemus. Hincmarus more suo Fortunatum fere descripsit; sed Dei servum, a quo ille Tolosanam puellam Roma ad Remigium missam dixerat, Benedictum appellatum fuisse credidit, Fortunatumque sic interpretatus est, ut videri possit hic fuisse celebris ille S. Benedictus, monasticæ vitæ in Occidente restaurator. Etenim in *Vita* edenda num. 59 sic loquitur.

75 In iisdem namque partibus (*Italiæ*) erat tunc vir vitæ venerabilis, gratia et nomine BENEDICTUS, plurimis effulgens virtutibus. Cujus famam audientes ipsius puellæ parentes, ad eundem Dei servum perduxerunt... Quam cum nulla potuisset intercessionem purgare... adjuratus hoc responsum antiquus hostis reddidit, quod numquam alterius de eodem habitaculo, nisi hujus beatissimi Remigii antistitis, orationibus posset expelli. Tunc parentes ejus cum ipsius viri Dei Benedicti litteris hanc Remorum civitatem adire coeperunt. Et quoniam apud Alaricum regem Gothorum, qui in Tolosana civitate sedem suam constituit, et una cum regno Gothico magnam partem Galliarum sibi obtinuit, prædictæ puellæ parentes valde honorati ac familiares, et, ut ferebatur, carne propinqui ejus erant, cum litteris ac legatis ipsius ad B. Remigium pro emundatione sæpe dictæ puellæ ab antiquo hoste in hanc urbem illam secum adducentes, venerunt etc. Floardus partim verba Fortunati, partim Hincmari describens, laudatum servum Dei cum Hincmaro Benedictum velut suo nomine proprio appellavit.

76 Circumfertur quoque epistola, S. Benedicti patriarchæ nomine hac super re ad S. Remigium scripta, quam inter alios etiam Cardinalis Baronius, sed eandem improbens, in *Annalibus ecclesiasticis* ad annum Christi 507, num. 4 et 5 excudit ex Appendice ad Leonis Marsicani *Chronicon Casinense*, sic illam referens: Dominico sacerdoti Remigio frater et conservus in Christo Jesu, cœnobialis vitæ humilis cultor Benedictus æternæ benedictionis munus. Sanctissimo tuo congratulans profectui, sacerdos Regis *, quia summi Capitis membra sumus, quod mihi deesse sentio (laus Deo) possidere me credo in te. Ecce, quod peccata mea fieri prohibuerunt, tuæ auctoritatis sacerdotalia habent merita: et desinant modo circa me rumores hominum, cum apud te constet, omnium perfectionem esse virtutum. Hanc captivam et ab antiquo hoste obsessam tuæ delego celsitudini, quatenus pro ejus liberatione sacram Hostiam offerre Deo debeas, et meam parvitatem victoria ipsa non minimum lætifies. Vale, sacerdotum Christi limpidissime calcule. Eadem epistola, verbis quidem hinc inde paululum variatis, sed eadem significantibus, exstat apud Marlotum tom. I *Metropolis Remensis* lib. II, cap. 5, et apud Jacobum de Breul in laudati *Chronici Appendice* anno 1605 simul cum Aimoini *Historia Francorum* etc. Parisiis excusa.

77 Eandem, sed paulo vitiosiore, Ms. habemus ea bibliothecæ Vaticanæ codice 5542, in quo ista energumenæ historia non nihil aliter, quam apud Fortunatum et Hincmarum exstat, eidem epistolæ partim præmissa est, partem subnexa, quæ postrema pars etiam apud Breulium mox laudatum legitur. Neque vero nuperum esse hujusmodi epistolæ inventum, discimus ex litteris, quas Remigiani monachi Remenses una cum illius quodam exemplari ad Casinenses dedere, quasque mutilas continet Ms. codex noster signatus Q. Ms. 4 hoc modo: Exemplar epistolæ beati Benedicti abbatis ad sanctum Remigium præsulem. Post hunc titulum sequuntur monachorum litteræ. Exigui ac permodici regularis vitæ sectatores fratres, qui sunt Remis constituti in monasterio beati et gloriosi confessoris Christi, Remigii archiepiscopi, sanctis ac Deo dignissimis fratribus Cassini, summæ Divinitatis normali rubrica indefatigatis humeris eluentibus, sanctarum munuscula precum. Miramur admodum, fratres gloriosi, quod, emensis annorum curriculis jam pene quingentis, ex quo preciosus Deo et homini-

AUCTORE C. S.

quasi ipsa ad illum missa fuisset a S. Benedicto patriarcha cum litteris,

quas typis editas

* al. add. æterni

ineditasque habemus, et quas Remenses monachi

bus

AUCTORIS
C. S.

bus communis pater noster, sanctus Benedictus, mundum hunc nequam devicit, atque sempiternæ jocunditatis delicias intravit, epistolam illam memorabilem transcribere neglexistis, et hactenus, ut nuper comperimus, incognitam habetis, quam ille sancti Paraclyti sinergus (*lege synergus, id est, cooperator*) composuit, superni nectaris rore respersit, ac sancto patrono nostro Remigio summæ humilitatis indiculo direxit. Quapropter sanctæ caritatis vestræ...

Casinensibus
misisse dicun-
tur sæculo XII:
in hunc erro-
rem

78 Reliqua hic desunt cum folio sequenti; vel forte pluribus; sed opportune suppleri, saltem aliquatenus, possunt ex Marlotto, qui ex iisdem monachorum litteris hæc recitat: Caritati vestræ exemplar epistolæ non ferentes deesse, non eisdem per omnia verbis, ejusdem tamen rationis vestigiis innitentes, plena devotione caraxavimus, *id est descripsimus*. Cum laudati cænobilæ annos pene quingentos a S. Benedicti morte, quæ anno 545 contigit, tunc numeraverint, hæ eorumdem litteræ circiter ad medium sæculum XI referendæ sunt. Verisimillimum est, de eadem S. Benedicti epistola meminisse Petrum diaconum, monachum et bibliothecarium Casinensem sæculo XII, dum in libro ad Viris illustribus cap. 1 inter ejusdem sancti patriarchæ scripta laudavit epistolas... duas; primam ad Remigium Rhemensem archiepiscopum; secundam ad S. Maurum, suum discipulum. Verum age, nunc ipsa energumænæ historiæ adjuncta, a quibus simul pendet epistola, examinemus. Cardinalis Baronius in Annalibus ad annum Christi 507 observans, ejusdem puellæ patrem in testamento S. Remigii appellari Benedictum, opinatus est, ex errore factum, quod Hincmarus pro hoc substituerit sanctum patriarcham Benedictum, tunc temporis monasticam vitam apud Sublacum in Latio sive Campania Romana excolentem.

inductus
Hincmarus
est, non ex
testamento
S. Remigii;
sed, ut Pape-
brochius,

79 Sed hæc opinio duplici de causa mihi displicet. Prima est, quod testamentum prolixius (nam in breviori nil tale legitur) ex infra dicendis probabilius numquam ab Hincmaro visum fuerit; cumque pro suppositilio vel interpolato merito habeatur, potior suspicio sit de Benedicti nomine ibidem puellæ patri afficto. Altera est, quod ex collatis textibus satis appareat, Hincmarum ex male intellecto Fortunati loco hallucinatum fuisse. Papebrochius noster in Annotationis ad Miracula S. Rictrudis abbatissæ Marchianensis, in quibus de eadem energumena velut a S. Benedicto ad S. Remigium missa Walbertus, sæculi XII scriptor, mentionem facit, tom. III Maii, pag. 125 lit. e ita disseruit. Fortunatus in Vita S. Remigii apud Surium dicit, quod dæmoniacam ad S. Petri sepulcrum Romæ, « ubi quidam Dei » servus ad sancti præsentiam corporis patrabat » signa virtutum, » adduxerint Tolosa parentes sui; sed cum dæmon respondisset, expelli se non posse, nisi a S. Remigio, tunc adhuc vivente, iidem « pa- » rentes ipsius benedicti servi Dei, et Alarici » Gothorum regis affatibus suffragati » puellam deduxerunt ad sanctum Antistitem. Ubi vocem BENEDICTI, a Fortunato adjective sumptam, substantive accepit auctor noster (Walbertus) non advertens, quod ab anno cccc, quo Alaricus rex in Urbe a se capta præsens fuit, et res illa gesta est, usque ad S. Benedicti nativitatem anni intercesserint minimum septuaginta.

in Alarico ta-
men halluci-
natus, recte
observavit,

80 Secundum hæc non solus Walbertus, verum etiam Fortunatus errasset, asserendo, dæmoniacam illam anno 410 curandam missam esse ad S. Remigium, quem non nisi circa annum 456 natum fuisse, probavi supra, et cujus propterea, non magis quam S. Benedicti, ætas cum eodem facto potest componi. Sed neque Fortunatus dixit, Alaricum istum fuisse urbis Romanæ domitorem, neque hæc Romæ contigisse, præsentem Alarico; nec denique ulla ratio est Fortunatum hic arguendi, nisi quod ex brevitatis studio obscurius locutus sit. Designatur scilicet hic Alaricus hujus nominis II, Gothorum seu Visigothorum in Galliis rex, qui sedem suam Tolosæ habuit, uti expresse annotavit Hincmarus num. 73 relatus, quique a Clodoveo I Francorum rege in Vogladensi

prælio anno 507 occisus fuit. Tolosæ quoque habitabant energumænæ parentes, qui, ut genere nobiles, facile potuerunt Alarico regi noti esse, Romaque Tolosam reduces, consilium et operam, vel etiam commendatitias ad S. Remigium litteras ab eo impetrare, qui licet secta Arianus esset, passim tamen Catholicos satis benigne tolerabat. Contigit ergo hæc historia inter annos Christi 483 et 507, quibus Alarici Visigothorum in Gallia regnum includitur a Pagio, et quo toto tempore S. Remigius in Remensi cathedra certe sedit.

81 Altera Papebrochii observatio de voce benedictus apud Fortunatum adjective, non substantive accipienda, verissima est et certa; neque dubito, quin Hincmarus (qui Walberto præluvisse potuit) id non advertens, si non S. Benedictum patriarcham, saltem alium quemcumque ejusdem nominis male adduxerit, atque ita occasionem aliis dederit ista ad eundem sanctum patriarcham referendi. Verba Fortunati paulisper expendamus. Illo teste, parentes Tolosani filiam suam curationis spe ad S. Petri sepulchrum in Romanam urbem... duxerunt. Ibi quidam Dei servus cum auxilio sacri corporis (S. Petri) plurima implebat signa virtutis. Nomen hujus servi Dei siluit; sed manifestum est, illum Romæ habitasse, sacrumque Apostolorum Principis corpus singulari cura ac pietate frequentare soluisse, apud quod multa miracula vel beneficia etiam aliis obtinere merebatur. Non igitur erat ille S. Benedictus patriarcha, de quo nihil tale legitur, quique eo tempore, quo hæc contigisse debuerunt, non Romæ apud S. Petrum, sed apud Sublacum in Campania Romana solitariam vel monasticam vitam ducebat.

82 Quod autem Fortunatus paulo infra de eodem anonymo servo Dei loquens, scribat, ipsius benedicti... affatibus etc., non magis probat, hunc appellatum fuisse Benedictum, quam Ciliinæ, S. Remigii matri, etiam fuisse nomen Benedictæ, ex eo, quod apud eundem Fortunatum in eadem Vita num. 2 legatur S. Montanus divinitus jussus fuisse Remigii nativitatem benedictæ Ciliinæ vaticinari. Nempe eo vocabulo utroque loco usus Fortunatus est, ut amborum apud Deum merita indicaret: qui loquendi usus etiam aliis biographis satis communis est. Simili plane modo idem Fortunatus ibidem num. 2 S. Remigium titulo Justi appellavit, Cum secundis, inquiens, successibus certatim sanctæ conversationis studiis adolescens, vigesimi secundi anni Justus sumpsisset exordium etc.; item in Vita S. Germani Parisiensis episcopi, in Opere nostro ad diem 28 Maii data, Germanum ut minimum ter Justum dixit; ex quibus tamen nemo merito crediderit, utrique nomen Justi fuisse. Mitto plura, quia res clarior videtur, quam ut prolixius probari debeat. At quis igitur fuit iste benedictus servus Dei a Fortunato tam laudatus?

83 Mihi sane verisimillima apparet sententia Mabillonii, qui in Annalibus Benedictinis ad annum Christi 550 consentiens de voce benedicti apud Fortunatum adjective accipienda, credidit, illum fuisse S. Abundium, alias etiam Acontium vocatum, de quo S. Gregorius Magnus lib. III Dialogorum cap. 25 honorifice meminit, ex eoque Henschenius ad diem 14 Aprilis, quo Romæ colitur in basilica Vaticana, ubi custos et mansionarius fuit. Elogium illius ex laudato Gregorii loco ibi datum lege, si tubet: mihi suffecerit ejusdem initium recitasse. Alius hic non ante longa tempora, sicut nostri seniores referunt, custos ecclesiæ (S. Petri Romæ) Abundius dictus est, magnæ humilitatis atque gravitatis vir, ita omnipotenti Deo fideliter serviens, ut idem B. Petrus apostolus signis ostenderet, quam de illo haberet æstimationem. In hunc virum apprimè conveniunt ista dicta Fortunati: Ibi (Romæ in basilica S. Petri) quidam Dei servus cum auxilio sacri corporis (ejusdem Apostolorum Principis) plurima implebat signa virtutis. Congruit et tempus: nam S. Gregorius, qui illum non ante longa tempora floruisse asserit, Dialogos suos scripsit circa finem sæculi VI, ante cujus medium S. Abundius obiisse creditur;

vocem benedi-
ctus pro no-
mine proprio
interpretan-
do;

quam For-
tunatus ibi ad-
jective usur-
pavit,

videturque
ibidem loqui
de S. Abundio,
mansionario
S. Petri.

A creditur; et energumena historia ex dictis contigit inter annos Christi 483 et 507.

Conficta est
epistola illa
S. Benedicti,

84 Ex his omnibus statue, quid censendum sit de prætensa S. Benedicti epistola, cui fingenda Hincmarus ex male intellecto Fortunati loco occasionem primus dedisse videtur, quæque, ut in commentis fere contingit, suæ suppositionis indicio non caret. Tale est ipsum illius initium, sive inscriptio: Dominico sacerdoti Remigio frater et conservus in Christo Jesu, cœnobialis vitæ humilis cultor Benedictus, æternæ benedictionis munus; nam, ut recte Baroniæ ad annum Christi 507, num. 4 ad ista observavit: Inusitatum quippe omnino, ut scribens inferior ætate et dignitate ad majorem, se FRATREM et CONSERVUM appellet, benedictionem impertiatur. Hæc eadem inscriptio etiam ineptius exstat apud Marlotum, et in apographo nostro Vaticano, in quibus pro verbis illis cœnobialis vitæ humilis cultor, ad eundem sancti abbatis modestiam parum congruenter, legitur Cœnobialis vitæ institutor. Si porro in tempus factæ epistolæ inquiramus, multum dubito, an sæculo XI antiquior sit, id est, an umquam alia exstiterit præter illam, quam Remigiani monachi ad Casinenses tunc misisse dicuntur. Cur autem ita sentiam, accipe.

quæ verisimi-
liter antiquior
non est sæcu-
lo XI,

B

85 Illam Fortunato ignotam fuisse, liquet ex eo, quod ne S. Benedicti quidem meminerit, sed tantum dixerit, puellæ Tolosanæ parentes sæpe dicti servi Dei, et Alarici regis, non litteris, sed affatibus, id est consiliis et assensu inductos fuisse ad opem S. Remigii implorandam. Hincmarus sæculo XI pro affatibus utriusque litteras et Alarici insuper legatos substituit; at non ait, illas a se umquam visas esse. Flodoardus sæculo X cautius procedens, de affatibus confidenter ex Fortunato, de litteris dubie ex Hincmaro locutus est, sic scribens: Tunc parentes ejus, tam ipsius B. Benedicti, quam etiam Gothorum regis Alarici affatibus suffragati, eorumque litteris ad B. Remigium datis (UT TRADITUR) freti, ad eundem sanctum Antistitem... pervenerunt. Jam vero si Flodoardus epistolam, S. Benedicti nomine hac super re scriptam, vidisset, nonne ejusdem exemplar potius laudasset, quam Hincmari dicta dubitandi formula ut traditur infirmasset? Denique ipsi quoque monachi Remenses in litteris, quas versus medium sæculum XI de eadem epistola ad Casinenses ab eis scriptas esse diximus, non obscure innuunt, sese nullum illius exemplar habuisse.

quo videtur
bona fide pri-
mum scripta
fuisse.

C

86 Nam quid aliud indicant ista eorundem verba: Caritati vestræ exemplar Epistolæ non ferentes deesse, non eisdem semper per omnia verbis, ejusdem tamen rationis vestigiis innitentes, plena devotione caraxavimus. Quorsum hi vetus ejus autographum apographumve, si quod habuerint, non describere, ut gratum Casinensibus munus transmitterent? Certe hæc verba Marlotum (etsi alias non abnuentem, aliquam hac de re epistolam a S. Benedicto ad Remigium datam fuisse) ita moverunt, ut diceret: Cum igitur germana non sit, sed verbis forsitan conficta, ut ipsi fatentur, hic (in contextu Historiæ) eam inserere, operæ pretium non putavi. Quibus de causis ego vix dubito, quin laudati monachi Remenses, ex Hincmaro decepti, Epistolam primi concinnaverint, qualem ab ipso S. Benedicto, si minus verbis, saltem sensu scriptam fuisse, bona fide ex rei gestæ argumento conjectabant: quamquam et hoc illis parum feliciter cessit, ut dictum est. De Colvenerio, qui in Scholiis ad Flodoardum eandem epistolam tueri nisus est, nihil addo; quia rationes, quas profert, nihil urgent, satisque refutantur ex allegatis.

Anonymi de
eadem historia
narratio reji-
citur.

87 Verum cum supra monuerim, hanc energumena historiam in apographo nostro Vaticano partim ante, partim post hanc commentitiam epistolam paulo aliter referri ab anonymo, eam in compendium hic contraho. Parentes filiam suam a dæmone possessam ad varia sanctorum martyrum corpora ac tandem post quinquennium etiam Romam adduxerunt; sed irritò ubique eventū. Romæ dum morarentur, audita præclara fama S. Benedicti, in monte

Casino tunc habitantis. ad ipsum spe pleni perreerunt. Neque abnuvit ille opem suam ferre; sed cum post triduum in oratione exactum nihil plane profecisset, eosdem cum prædictis litteris suis ad S. Remigium destinavit, ut hic pro energumena Sacrificium offerret. Hoc agente Remigio, dæmon per os puellæ in has voces erupit: O sacerdos Christi Remigi, noli adversus Benedictum gloriari: quia non propter tuum imperium, sed propter ejus humilitatem exire cogor. Subditque anonymus: Hiis dictis, liberata est mulier; et omnes, qui audierunt, dederunt gloriam Deo. Hactenus ille, caute silens de Alarico Gothorum seu Visigothorum rege, quem constat multis annis occisum esse, priusquam S. Benedictus e Sublaco Casinum commigravit. Mitto plura, quia nullius ponderis esse potest hic incertæ ætatis anonymus, qui fictitiæ epistolæ novam pro suo sensu fabulam adjunxit.

ACCTORE
C. S.

§ VI. Francorum cum Clodoveo rege in Belgicas irruptio et victoria de Syagrius: ejusdem regis in S. Remigium benignitas; votum et victoria de Alemannis: conversio ad Christum, præcipuo instructore S. Remigio.

Quæ deinde narrat Fortunatus usque ad ultimum Vitæ seu Compendii numerum, ubi sancti Præsulis obitus refertur, non sunt, nisi pauca miracula, quæ commentario non egent. Miracula item fere tantum recenset Hincmarus usque ad caput 4 nostræ partitionis, in quo illam æterna memoria dignam Clodovei regis cum sua Francorum gente ad Christiana sacra accessionem exponere orditur. Quod antequam facit, præmittit quædam de Francis, eorundem originem a Troianis repetens, aliaque nonnulla de primis illorum sedibus tradens, quæ partim inter fabulas eruditi nunc reputant, ut ego in Annotatis observabo. Postulabat quidem locus, ut idem argumentum pluribus hic tractarem, nisi id jam erudite præstitisset Henschenius noster ad diem 1 Februarii in Commentario prævio ad Vitam S. Sieberti, Francorum Austrasiorum regis. His igitur, quæ ibidem legi possunt, prætermisiss, ad Clodovei I, qui Childerico successit, regnum accedo. Galliarum ejus temporis statum Hincmarus satis recte sic exponit: In illo tempore in his partibus circa Rhenum usque Ligerim fluvium habitabant Romani, quorum princeps erat Egidius. Ultra Ligerim autem dominabantur Gothi, quorum princeps erat Alaricus. Burgundiones quoque Arriani, ut et Gothi, habitabant juxta Rodanum fluvium usque ad civitatem Lugdunum et ei confines urbes, quorum princeps Gundebaudus.

E

Collabente
Occidentis
imperio, ma-
gnaque Gal-
liarum parte

89 Eo tempore mortuus est Egidius, et successit in principatum Romanorum, qui habitabant in Galliis, filius ejus Siagrius. Sumpsit hæc ex S. Gregorii Turonensis Historia Francorum, in cujus lib. II, cap. 9 editionis Ruinartianæ legitur: In his autem partibus, id est, ad Meridionalem plagam, habitabant Romani usque Ligerim fluvium. Ultra Ligerim vero Gotthi dominabantur. Burgundiones quoque, Arrianorum sectam sequentes, habitabant trans Rhodanum, qui adjacet civitati Lugdunensi. Deinde vero cap. 11. In Galliis autem Egidius ex Romanis magister militum datus est; de Syagrius sermo recurret. Porro occupata per Odoacrum Herulorum regem cum Romana Urbe Italia, Zenone, qui Constantinopoli sedem suam habebat, imperante, Romanum imperium in dies magis magisque in Occidente labascens, barbaris nationibus cedebat in prædam. Inter hæc Franci, qui jam alias Rhenum transierant, ad dilatandos fines suos cum rege Clodoveo in Romanum solum proruperunt, ut deinde subdit Hincmarus ex Gregorio Turonensi, cujus verba hunc transfero.

F

a Gothis et
Burgundioni-
bus occupata.

90 Libro II, cap. 27 hæc scribit: Mortuo Childerico, regnavit Chlodovechus (sic Clodoveum appellat) filius ejus pro eo. Anno autem quinto regni ejus Syagrius

AUCTORE
C. S.
Clodoveus
Francorum
rex gentilis
Belgicam ex-
pugnat,

Syagrius Romanorum rex (*il est, qui Romani imperii nomine in Gallia præerat*) Ægidii filius, ad civitatem Suessionas, quam quondam supra memoratus Ægidius tenuerat, sedem habebat. Super quem Chlodovechus cum Ragnachario parente suo, quia et ipse regnum tenebat (*scilicet Cameraci, ut habet cap. 42*) veniens, campum pugnae præparari deposcit. Sed nec iste distulit, ac resistere metuit. Itaque inter se utrisque pugnantibus, Syagrius elisum cernens exercitum, terga vertit, et ad Alaricum regem, Tholosam cursu veloci prolabitur. Chlodovechus vero ad Alaricum mittit, ut eum redderet; alioquin noverit, sibi bellum ob ejus retentionem inferri. At ille metuens, ne propter eum iram Francorum incurreret (ut Gotthorum pavere mos est) vinctum legatis tradidit. Quem Chlodovechus receptum custodiæ mancipari præcepit; regnoque ejus accepto, cum gladio clam feriri mandavit. *Hæc Gregorius de bello, quo Romanæ in Galliis res penitus conciderunt, et monarchia Francica ibidem dilatata et stabilita fuit.*

victo cæsoque
Syagrio, ex
communiori
sententia
anno 486.

91 Quod ad tempus attinet, Henschenius annum Christi 484, Coitiæ, Pagius, alique nunc passim 486 assignant; omnes iisdem Turonensis calculis nixi, secundum quos Clodoveus annos triginta regnavit, annoque regni sui quinto memorabilem illam de Syagrio victoriam retulit. Verum cum Henschenius ejusdem obitum anno 509, alii 511 assignandum statuerent, et tam hi, quam ille, ab iisdem annis annos viginti quinque retrocedendo numerarent, necesse erat, ut in victoriæ quoque tempore toto biennio dissiderent. Inter civitates Belgicæ secundæ, quæ Romanis hactenus paruerant, et per Syagrii exercitus cladem in potestatem Francorum venerunt, erat metropolis Remorum, antiquis Ducortorum, nunc passim Remi, Gallicæ Reims dicta, cui tunc a multis annis archiepiscopus præsidebat Remigius, in quem propterea non modica communis calamitatis pars recidebat. Erant Franci tunc etiam natione vitæque cultu barbari, superstitione idololatæ, tractandis armis stipendiisque e præda sibi comparandis assueti; a quibus proinde hostibus extrema merito timenda erant. Et licet Clodoveus, quod non vastandi sed occupandi Galliæ causa advenisset, moderatius, quam alias sperari poterat, sua usus victoria sit, multas tamen ecclesiæ tum temporis direptas fuisse, teste S. Gregorio Turonensi, mox videbimus.

E thesauris
ecclesiarum
eo tempore
ablatis

92 Porro dubium quoque non est, quin sanctus Præsul passus non sit, suas in tuendo grege et ecclesiasticis bonis servandis partes desiderari, licet peculiaris illius hac in re gesta ad nos non pervenerint. Unum tantum est, tacito S. Remigii nomine, a laudato Turonensi traditum, ex quo cum simul de illius ecclesiæ Remensi damnis, ipsiusque Sancti apud regem, utut ethnicum, a stimulatione conjectare liceat, totum hic descripsi. Verbis num. 90 datis mox subnectit sanctus historicus: Eo tempore multæ ecclesiæ a Chlodovechi exercitu deprædatæ sunt, quia erat ille adhuc fanaticis erroribus involutus. Igitur de quadam ecclesia urceum miræ magnitudinis ac pulchritudinis hostes abstulerant cum reliquis ecclesiasticis ministerii ornamentis. Episcopus autem ecclesiæ illius missos ad regem dirigit, poscens, ut, si aliud de sacris vasis recipere non mereretur, saltem vel urceum ecclesia sua reciperet. Hæc audiens rex, ait nuncio: Sequere nos usque Suessionas; quia ibi cuncta, quæ acquisita sunt, dividenda erunt. Cumque mihi vas illud sors dederit, quæ Papa poscit, adimpleam. Dehinc adveniens Suessionas, cuncto onere prædæ in medium posito, ait rex: Rogo vos, o fortissimi præliatores, ut saltem mihi vas istud (hoc enim de urceo supra memorato dicebat) extra partem concedere non abnuatis.

vas argen-
teum a Clodo-
veo repetit,
obtineteque qui-
dam episco-
pus,

93 Hæc rege dicente, illi, quorum erat mens sanior, aiunt: Omnia, gloriose rex, quæ cernimus, tua sunt; sed et nos ipsi tuo sumus dominio subjugati. Nunc, quod tibi beneplacitum videtur, facito: nullus enim potestati tuæ resistere valet. Cum illi hæc ita dixissent, unus levis, invidus ac facilis,

cum voce magna elevatam bipennem urceo impulit, dicens: Nihil hinc accipies, nisi quæ tibi sors vera largitur. Ad hæc obstupefactis omnibus, rex injuriam suam patientiæ lenitate coercuit, acceptumque urceum nuncio ecclesiastico reddidit, servans abditum sub pectore vulnus. Transacto vero anno, jussit omnem cum armorum apparatu advenire phalangam, ostensuram in Campo-Martio suorum armorum nitorem. Verum ubi cunctos circumire deliberat, venit ad urcei percussorem. Cui ait: Nullus tam inculta, ut tu, detulit arma: nam neque tibi hasta, neque gladius, neque securis est utilis; et adprehensam securim ejus in terram dejecit. At ille cum paululum inclinatus fuisset ad colligendam eam, rex elevatis manibus securim suam capiti ejus defixit. Sic, inquit, tu apud Suessionas in urceo illo fecisti. Quo mortuo, reliquos abscedere jubet, magnum sibi per hanc causam timorem statuens.

94 Ecclesiam, cujus hic sacer urceus erat, fuisse Remensem, episcopum vero S. Remigium, expressis verbis docent Fredegarius, vel quisquis Historiæ Francorum epitomæ auctor est, cap. 16, Hincmarus in Vita edenda, Aimoinus item in Historia lib. 1, cap. 12, et Flodoardus lib. 1, cap. 15, nec a quopiam in dubium revocatum legi. Hoc tamen differt horum narratio a Turonensi, quod Fredegarius scribat, S. Remigium ipsummet pro repetendo urceo ad Clodoveum accessisse, et hoc annuente ac mandante, misisse, qui cum rege Suessiones pergeret: Hincmarus autem et Flodoardus hæc non ad primam Clodovei in Galliis irruptionem, quod Gregorii contextus insinuat, sed ad aliquod tempus posterius rejicere videantur, quando Remigius ob suam sanctitatem et miracula Francis jam innotuerat et in veneratione habebatur. Vide annotanda ad Vitæ num. 49 et sequentem. Post hæc Hincmarus, Turonensem denuo secutus, paucis memorata victoria, quam Clodoveus decimo regni sui anno de Thoringis obtinuit, progreditur ad ejusdem regis nuptias cum S. Chrotechilde, Gundobadi Burgundionum regis nepte, qui illius patrem Chilpericum matremque interemerat.

qui S. Remi-
gius fuisse
creditur.

95 Hæc sancta mulier, licet inter Arianos nata enutritaque, Catholica dogmata sectabatur, et in Clodovei thalamum assumpta, Christum viro suo assidue prædicando, tam hujus quam totius gentis Francorum conversioni viam stravit. Quin etiam tantum apud ipsum valuit, ut, licet ille Christiano dogmati aures adhuc obturatas teneret, permiserit tamen, ut quos ex illa filios suscepit, Ingomeris et Chlodomeris sacro baptismate initiarentur. Consule, si lubet, S. Gregorium lib. 11 Historiæ cap. 28 et 29, Vitamque ejusdem sanctæ reginæ apud nos illustratam ad diem 5 Junii, quo colitur. Quæ autem huc propius spectant, ex capitibus 50 et 51 Turonensis accipe. Regina vero non cessabat prædicare regi, ut Deum verum cognosceret, et idola negligeret: sed nullo modo ad hæc credenda poterat commoveri, donec tandem aliquando bellum contra Alamannos commoveretur; in quo compulsus est confiteri necessitate, quod prius voluntate negaverat. Factum est autem, ut, confligente utroque exercitu, vehementer cæderentur; atque exercitus Chlodovechi valde ad internecionem ruere cœpit.

Clodoveus, in-
vocato Chri-
sto, quem ex
S. Chrotechil-
de didicerat,

96 Quod ille videns, elevatis ad cælum oculis, compunctus corde, commotus in lacrymis, ait: Jesu Christe, quem Chrotechildis prædicat esse Filium Dei vivi: qui dare auxilium laborantibus, victoriamque in te sperantibus tribuere diceris, tuæ opis gloriam devotus efflagito, ut, si mihi victoriam super hostes induleris, et expertus fuero illam virtutem, quam de te populus tuo nomini dicatus, probasse se prædicat, credam tibi, et in nomine tuo baptizer. Invocavi enim deos meos: sed, ut experior, elongati sunt ab auxilio meo. Unde credo, eos nullius esse potestatis præditos, qui sibi obedientibus non occurrunt. Te nunc invoco, et tibi credere desidero; tantum ut errar ab adversariis meis. Cumque hæc diceret, Ala-

Alamannos
insigni prælio
subigit,

manni

A manni terga vertentes, in fugam labi cœperunt. Cumque regem suum cernerent interemptum, Chlodovechi se ditionibus subdunt, dicentes : Ne amplius, quæsumus, pereat populus; jam tui sumus. At ille, prohibito bello, coartatoque populo, cum pace regressus, narravit reginæ, qualiter per invocationem nominis Christi victoriam meruit obtinere.

et durante eadem regina, a S. Remigio instruitur,

97 Tunc regina accersiri clam S. Remigium, Remensis urbis episcopum, jubet, deprecans, ut regi verbum salutis insinuaret. Quem Sacerdos accersitum, secretius cœpit ei insinuare, ut Deum verum, factorem cœli et terræ crederet, idola negligeret, quæ neque sibi, neque aliis, prodesse possunt. At ille ait : Libenter te, sanctissime Pater, audiam; sed restat unum, quod populus, qui me sequitur, non patitur relinquere deos suos; sed vado, et loquar eis juxta verbum tuum. Conveniens autem cum suis, priusquam ille loqueretur, præcurrente potentia Dei, omnis populus pariter exclamavit : Mortales deos abjicimus, pie rex, et Deum, quem Remigius prædicat immortalem, sequi parati sumus. Nuntiantur hæc Antistiti, qui gaudio magno repletus, jussit lavacrum præparari etc. Antequam progredior, inserenda hic sunt, quæ Alcuinus in Vita S. Vedasti, Atrebatensis episcopi, ab Henschenio nostro ad diem 6 Februarii edita, de eodem argumento scripsit, non exiguum partem in conversione laudati regis eidem S. Vedasto, nondum episcopo, attribuens, et a Turonensis narratione paululum varians.

Usus tamen per viam rexfuerat cathedista S. Vedasto

98 Igitur superatis hostibus (ait cap. 1, num. 7) et rebus in pace compositis, et Alemannis suæ subjectis ditioni, rex ovans cum laude triumphi ad patriam rediit. Et ut fidelis tantæ sibi gloriæ Largitori sponsor appareret, festinavit servorum Christi sacra imbui prædicatione, et sancti baptismatis ablui Sacramentis. Venit autem ad Tullum oppidum, ubi sanctum agnovit Vedastum laudabili religione soli servire Deo, et dulcissimos contemplativæ vitæ carpere fructus. Hunc vero ad S. Remigium, Christi clarissimum Sacerdotem, ad Remorum properans civitatem, sibi socium assumpsit, quatenus per singulos itineris sui gressus saluberrimis ab eo imbueretur doctrinis, et Catholicæ fidei firmis initiaretur fundamentis; ut paratus fide et virtutum scientia, a tanto Pontifice spirituali ablueretur lavacro, et ab illo donis cælestibus confirmaretur, quod ab isto, divina prius præveniente gratia, Evangelicis cœptum fuerat prædicationibus. Hic ad fontem vitæ festinantem deducebat regem; ille in fontem salutis æternæ venientem abluebat. Ambo propemodum parî pietate patris; hic doctrina, ille baptismatis unda, utrique æterno Regi regem temporalem munus obtulerunt acceptabile.

nondum episcopo, qui ipsum ad S. Remigium

99 Hi sunt duæ olivæ et duo candelabra lucentia, a quibus rex præfatus in via Dei eruditus et a diaboli catenis erutus, miserante Deo, portam perpetuæ lucis ingressus, cum fortissima gente Francorum credidit Christo, et facta est gens sancta, populus acquisitionis, ut annuntientur in eo virtutes illius, qui eos de tenebris vocavit in admirabile lumen suum. Deinde capite 2 narrat, dum illi, ut dictum est. Remos peterent, occurrisse cæcum, quem S. Vedastus per manum cum Crucis signo Christique invocatione impositam, spectante cum proceribus rege, illuminavit. Unde prosequitur : Igitur rex a viro Dei (S. Vedasto) Evangelicis apprime imbutus doctrinis, et hoc præsentî miraculo in fide firmiter confortatus, nil moratus in via, nil dubitans in fide, sed magna alacritate animi, magna festinatione itineris sanctissimum pontificem Remigium videre properavit, ut illius sacratissimo ministerio, Spiritu sancto operante, in remissionem peccatorum et spem vitæ æternæ Catholici baptismatis vivo ablueretur fonte.

adduxisse legitur in duabus Vitis ejus-

100 Cum quo (S. Remigio) aliquantis moratus diebus (Clodoveus) ut ecclesiasticis satisfaceret sanctionibus, et pœnitentiæ secundum Apostoli-

cum præceptum prius ablueretur lacrymis, dicente B. Petro principe Apostolorum, Pœnitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Domini nostri Jesu Christi; et sic in nomine sanctæ Trinitatis cælestis mysterii baptismum susciperet. Sciens vero beatus Pontifex, Apostolum dicere Paulum, Omnia vestra honesto cum ordine fiant, constituit diem, quo rex ecclesiam intraret ad suscipienda divinæ pietatis Sacramenta. Hæc Alcuinus, quæ quia S. Gregorii et Hincmari narrationem partim suppleant, partim etiam eidem non nihil adversari videntur, non inobservata relinquenda sunt. Alcuinus, cujus Vita in Opere nostro exstat ad diem 19 Maji, floruit sub Carolo Magno, anno 804 defunctus, eruditione sua scriptisque Operibus erudito orbi notissimus. Prædictam S. Vedasti Vitam non ipse primus scripsit, sed ex antiquiore emendationem fecit, rogante Radone abbate Vedastino, ut in ejusdem Prologo legere est. Henschenius eidem aliam breviorē Vitam auctoris anonymi præmisit, quam in Commentario prævio §7 ante annum 667 scriptam credidit, dubitavitque, an hæc illa sit, quæ Alcuino prætulit, quod Historiæ litterariæ Franciæ tom. III deinde affirmarunt.

101 In hac quoque num. 2 et 3 et in Addendis num. 962 post Clodovei votum et victoriam ad propositum nostrum sic legitur : Victos deinde Alamannos cum rege in ditionem cepit, ovansque ad patriam festinus rediens, ad Tullum oppidum venit. Et cum jam desiderium restaret, ut celer ad baptismi gratiam confugeret, sciscitando comperit, inibi B. Vedastum sub religionis cultu vitam degere, quem mox sibi itinere junxit. Dum pariter pergerent, quadam die venerunt in pago Vongise ad locum, qui dicitur Rilugiago super fluvium Axona, obviumque habens cæcum, multorum annorum spatia ab hac luce damnatum, petiit a B. Vedasto, ut pro se immensæ pietatis postularet auxilium, ut lumen, quo carebat, ipso impetrante, recipere denique mereretur. Ille sisus de misericordia Domini, dexteram levavit, super oculos cæci signum Crucis imposuit, statimque lumen oculorum recepit; ibique a Christianis hominibus basilica constructa esse videtur, ubi in ejus honore multa miracula fiunt. Deinde ad Remorum urbem ad Pontificem Remigium, qui tunc inibi sacerdotalem cathedram regebat, perduxit. Quo tantisper moratus, sacræ Trinitatis fidem Chlodoveus professus, baptismi gratiam recipit.

102 Fidem igitur meretur Alcuini narratio tum ab auctoritate scriptoris, tum ab antiquiori Vita, ex qua illam composuit. Nunc dicta ejus cum S. Gregorii Historia Francorum conferamus. Si soli Alcuino credimus, rex Clodoveus fidei Christianæ mysteriis a S. Vedasto nondum episcopo sic instructus, sic ad baptismum anhelans Remos properavit, ut Remigium ipsemet mox arcessivisse, nullaque interposita mora, ab illo baptizari postulassee videatur. Si vero Turonensem audiamus, rex relatum per invocationem nominis Christi victoriam Chrotechildi conjugî suæ tantum retulit, nulla facta mentione de advocando Remigio, votoque suo protinus implendo. At regina nihil hic cunctandum rata, prudenti consilio sanctum Antistitem, clam rege advocatum, de facto edocuit, monuitque, ut illius animum tam recenti eventu ad Christiana sacra propensum tentaret, quaque plurimum valebat, eloquentia impelleret. Ille tam favorabili occasione gavisus, Clodoveum secreto convenit, eundemque ex solo timore, ne a Francis suis idololatriis desereretur, adhuc vacillantem facile induxit, ut eorundem mentes exploraret; cumque hoc feliciter successisset, ad explenda promissa paratum habuit.

103 Ita mihi quidem videtur manifeste indicari his sancti historici verbis, quæ juverit repetiisse. Cum pace regressus (Clodoveus) narravit reginæ, qualiter per invocationem nominis Christi victoriam meruit obtinere. Tunc regina accersiri clam S. Remigium, Remensis urbis episcopum jubet; deprecans, ut regi verbum salutis insinuaret. Quem Sacerdos

AUCTORE C. S. dem S. Vedasti

a B. Alcuino et vetustiori anonymo scriptis, E

quorum asserta liberaliora videntur, F

ac paulo coerenda sunt, ut cum dictis S. Gregorii

AUCTORE
C. S.

Sacerdos accersitum, secretius cœpit ei insinuare, ut Deum verum factorem cœli et terræ crederet, idola negligeret, quæ neque sibi neque aliis prodesse possunt. At ille ait : Libenter te, sanctissime Pater, audiam; sed restat unum, quod populus, qui me sequitur, non patitur relinquere deos suos : sed vado, et loquar eis juxta verbum tuum etc. *Ego isthæc sic concilianda censeo, ut Gregorius seu brevitatis ergo, seu alia de causa quædam prætermisisse dicendus sit; Alcuinus vero in S. Vedasti laudem conjecturis suis liberalius indulserit, quod etiam aliis scriptoribus satis commune est, dum herorum facta celebrant.*

concilientur :
forte etiam
S. Solennis
suam operam
contulit.

104 Credo itaque, vera esse, quæ de S. Vedasti cum Clodoveo itinere Remos usque narravit Alcuinus; sed baptismi in eodem rege desiderium vel nimis ab illo exaggeratum, vel dum is Remos advenit, multum refriguisse, persuadet mihi Turonensis auctoritas, binis sæculis Alcuino antiquioris, nec multis annis post S. Remigii obitum nati. Habuit quidem Alcuinus Vitam S. Vedasti, quam elimavit; sed si hæc (ut Historiæ litterariæ Franciæ scriptores censent) illa brevior sit, quam excudit Henschenius; ea non tam clare ipsi suffragatur, quin prædicto modo commode exponi possit, sicut verba num. 101 data consideranti non difficulter apparebit. Similem, imo etiam majorem, in ejusdem regis conversione partem S. Solenni episcopo Carnotensi vindicare conatus est anonymus quidam ejusdem biographus; isque antiquus quidem, minime tamen synchronus, in Vita ad diem 23 hujus mensis Septembris apud nos edita, castigataque; sed cum hic Clodoveum non modo ad amplectendam fidem a S. Solenne incitatum, verum etiam ab eodem baptizatum fuisse velit, ipsius verba suo loco inferius referam et consutabo. Non inficiabor tamen, S. Solennem inter alios episcopos regio baptismati adstittisse, suamque operam in instruendis baptizandisque Francorum proceribus utiliter contulisse.

Hæc regis con-
versio non
contigit anno
809, nec 800,

105 Progredior ad Christianitatis Francorum epocham, sive ad tempus baptismi illorum regi, magnæque eorumdem multitudini collati. Hincmarus geminam hujus felicissimi eventus notam chronologicam trahit; unam in Vita edenda num. 56, ubi annum regni Clodovei decimum adscripsit; alteram in versibus, quos mausoleo S. Remigii inscripsit. Posteriori loco tempus, quod inter regis baptismum, sanctique Remigii in dictum mausoleum translationem, anno Christi octingentesimo quinquagenoque secundo a se factam, intercessit, sic annotavit :

Ter centum fuerant, tres et deni quater anni,
Quo vitæ Francos gurgite lavit ovans.
C Hæc verba duplici modo exponi possunt : vel enim tantum decem anni multiplicandi sunt per quatuor, ut cum reliquis efficiantur anni 545; vel quater multiplicandi sunt tredecim, ut prodeant anni 532. Si annos 545 ab anno 832 auferas, venietur ad annum Christi 809; si autem annos 532 ab eodem anno 832 subducas, supererit annus Christi 800; quorum alteruter baptismi epocha signandus esset; vel certe alterutri proximis pro ratione annos completos vel labentes numerandi.

nec 499 aut
494, uti ex vi-
tiosis calculis
olim visum
fuit :

106 Georgius Colvenerius in Scholiis ad Flodoardi Historiam Remensem, lib. 1, cap. 21, ubi idem versus recitantur, agnoscens, Clodoveum sine dubio ante annum 809 baptizatum fuisse; monuit, prædictos annos secundo modo multiplicandos esse, annumque 800 baptismi assignavit : an recte, mox videbimus. Quod spectat ad alteram notam chronologicam, scilicet annum 15 regni Clodovei, hic etiam in paucis aliquot S. Gregorii Historiæ Francorum Mss. codicibus legitur. Quapropter Cardinalis Baronius, qui Clodoveum anno 484 regnare cœpisse statuerat, eundem anno 499 baptizatum credidit. Henschenius autem, qui ejusdem regnum cum anno 479 inchoaverat, baptismum anno 494 exeunti illigavit in Diatriba de episcopatu Trajectensi et alibi. Verum hic postmodum diligentius inquirens, unde iste annus decimusquintus, qui nec in aliis multo

pluribus bonæque notæ exemplaribus laudatæ Historiæ, nec in editis, nec in Fredegarii Historia epitomata, reperitur, unde, inquam, annus iste in paucos illos codices insertus fuisse videretur; deprehendit, primi hujus anni assertorem esse anonymum in Gestis Francorum, pro fabulatore ab eruditis dudum habitum.

107 Henschenio consensit Theodoricus Ruinartius in annotatis ad editionem suam Operum ejusdem S. Gregorii Turonensis, in qua iste annus etiam non legitur. Ex eodem anonymo, ut et alia, illum Hincmarus Vitæ Remigianæ inseruit, qui proinde pro stabilienda baptismi Francorum epocha exigui ponderis esse potest. Tandem in lucem eductum fuit certius instrumentum, epistola scilicet Anastasii II summi Pontificis, Clodoveo neophyto gratulantis, quæ a Luca Dacherio tom. V Spicilegii, prioris editionis, publici juris facta, et ab eruditis omnibus pro genuina agnita fuit. Daturus eam inferius, pauca interim, quæ huc pertinent, ex eadem delibo. Tuum, gloriose fili (inquit Anastasius) in Christiana fide cum exordio nostro in Pontificatu contigisse, gratulamur. Eodem igitur fere tempore ad summum Pontificatum erectus Anastasius est, et baptizatus Clodoveus. Erectus autem ille est ex communi sententia anno 496, mense Septembri secundum Papebrochium, secundum alios Novembri; obiitque anno 498. Clodovei vero baptismus ex mox dicendis contigit in Nativitate Domini, adeoque mense Decembri ejusdem anni 496, ut cum Anastasii Pontificatus initio componatur.

sed initio
Pontificatus
Anastasii II,

108 Quam ob rem Henschenius, ea visa epistola, mutavit sententiam in posthuma Exegesi de Episcopatu Tungrensi et Trajectensi, tomo VII Mui præfixa, in cujus capite 10, num. 76 Clodovei baptismum in præcitatum annum 496 distulit, huncque (rejecto anonymo gestorum Francorum scriptore) pro sua de initio ejusdem regni sententia cum anno 17 regni illius conjunxit. Hanc Henschenii mentem fuisse, quilibet locum assignatum considerans facile perspiciet, licet ibidem ex hypothetæ negligentia aliore casu in textu annus regni 19, Christi vero 1098; in margine autem recte quidem annus regni 17, sed perperam Christi annus 478 excusi sint. Porro hæc sententia de Clodovei Francorumque baptismate ad annum Christi 496 reponendo apud eruditos nunc certa est, quorum qui regnum illius ab anno 481 auspicantur, etiam annum 15 ex Gestis Francorum acceptum possunt retinere. De die collati baptismi agam § sequenti.

§ VII. Baptismi a S. Remigio regi Francisque collati tempus, sollemnis apparatus et locus.

Sanctus Gregorius Turonensis num. 97 relatus, paucis multa complectens, mox a consensu populi ad baptismum describendum festinans, Nuntiantur, inquit, hæc Antistiti, qui gaudio magno repletus, jussit lavacrum præparari etc.; quæ certe non sic accipienda sunt, quasi non aliquot saltem dies inter hæc et baptismum intercesserint. Enimvero credibile non est, S. Remigium in re tanta tam festinanter processisse, quam præferat ista narratio. Nam ut concedamus, ejusdem sororem Albostedem, atque etiam aliquot e Francorum primoribus jam tum Christianis præceptis satis imbutos fuisse; de exercitu... ejus tunc simul baptizati sunt amplius tria millia, ut ex eodem Gregorio habemus, quibus examinandis, edocendisque, et ad sacrum fontem rite præparandis haud dubie opus tempore erat. Nimirum hæc indicare voluit anonymus biographus S. Vedasti in Vita breviori, dum ait : Tantis per moratus (Remis) sacræ Trinitatis fidem Chlodoveus professus, baptismi gratiam recipit. Alcuinus quoque verbis num. 100 datis tempus aliquod penitentiae, ex ecclesiastica disciplina baptismi præmittendæ, impensum memoravit.

Sanctus Præ-
sul regem
multosque
Francorum
ad baptismum
parat,

110 Interea nuntios ad varios Galliarum orthodoxos

A *doxos antistites destinatos fuisse, ut tantæ solemnitati adessent, suamque cum in instruendis tum in abluendis catechumenis operam navarent, ipsa rei magnitudo verisimile facit, certiusque colligitur ex epistola S. Aviti, Viennensis episcopi, in qua hic regi recens baptizato gratulans, inter cetera scripsit: Conferebamus, nobiscumque tractabamus, quale esset illud, cum adunatorum numerus pontificum manu, sancti ambitione servitii, membra regia undis vitalibus confoveret etc. Inter invitatos ipse quoque fuisse creditur, sed venire non ausus, quia in Gundobadi Burgundionum regis, secta Ariani, ditione sedem suam habebat. Præsentibus vero probabiliter annumerandus est S. Solennis, Carnutensis episcopus, Clodoveo subditus, de quo sermo redibit; annumerandus item est S. Vedastus, postea Atrebatensis episcopus, quem S. Remigius hac occasione ab eodem rege commendatum isti ecclesiæ præfecit. Sanctus quoque Heraclius episcopus Senonensis adstitisse legitur in ejusdem Vita, ad diem 8 Junii apud nos data: neque dubium est, quin et alii multi advocati fuerint, in quos longum esset inquirere.*

baptizat, non in festo Paschatis, ut olim creditum est,

B *111 Hincmarus in Vita num. 57 de eadem præparatione ac tempore, quo ista facta credidit, hæc habet: Ille quoque (S. Remigius) gaudio magno repletus, regem et populum, qualiter diabolo et operibus ac pompis ejus abrenuntiare et in Deum credere deberent, apertis et brevibus verbis instruxit; et quias dies sancti Paschæ imminabat, jejunium secundum Christianorum consuetudinem eis indixit. Tum cæleste prodigium refert, quod die... passionis Domini, quem Parasceven usus ecclesiasticus vocat, pridie scilicet, antequam baptismi gratiam rex et populus ejus percepturi erant, contigisse affirmat. Videlicet dum eadem nocte Remigius cum rege ac regina sermonem de divinis haberet, totum locum cælesti lumine mirabiliter repletum fuisse, vocemque auditam, quæ diceret: Pax vobis, ego sum, nolite timere: manete in dilectione mea; eaque voce ac luce cessantibus, suarissimum odorem remansisse, atque ipsum sanctum Episcopum, divino splendore coruscum, regi plurima de illo posterisque vaticinatum esse.*

sed in Nativitate Domini,

C *112 De hisce prodigiis, quorum mentionem apud alios antiquos, si Flodoardum excipias, factam non reperi, fides penes Hincmarum sit, qui, ut supra jam monui, quæcumque de S. Remigio legit audivitque, sine debito delectu consarcinavit. Baptismi tempus, quod Gregorius siluit, Hincmarus accepit ex Fredegarii Historia epitomata, in cujus cap. 21 sic legitur: Cum de prælio memorato superius Chlodoveus Remis (id est, Remos) fuisset reversus, clam a S. Remedio (sic ille S. Remigium appellat) Remensis urbis episcopo, adtrahente etiam Chrotechilde regina, baptismi gratia cum sex millibus Francorum in Pascha Domini consecratus est. Ita ille: et ferebat sane tunc Ecclesiæ disciplina, ut baptismus extra casum necessitatis non nisi in festis Paschæ et Pentecostes, facto in Vigilia initio, solemniter celebraretur. Hinc factum existimo, ut Fredegarius Paschale festum assignaverit, eidemque Hincmarus, Flodoardus, alique sine ulteriori examine facile assenserint. Verum eam sanctionem hac vice non fuisse observatam, indubitatum nunc est ex supra laudata epistola S. Aviti Viennensis, qui ista in Natali die Domini facta esse, diserte docet.*

uti docet epistola S. Aviti Viennensis, * al. consequenter

113 Sic enim eundem regem alloquitur: Occiduis partibus in rege non novo novi jubaris lumen effulgorat: cujus splendorem congrue Redemptoris nostri nativitas inchoavit, ut consequentem eo die ad salutem regenerari ex unda vos pariat, quo natum redemptioni suæ cæli Dominum mundus accepit. Igitur, qui celebris est natalis Domini, sit et vestri; quo vos scilicet Christo, quo Christus ortus est mundo. Quid clarius? Dicere autem cum nonnullis; quos Cointius ad annum 496, num. 8 recte redarguit, rejiciendum hoc negotium ad Pascha subsequentis anni, scriptamque hoc anno ab Avito illam epistolam uno aut altero die post Natalem Domini, cum Viennæ rescire nondum po-

Octobris Tomus I.

tuisset; quid in eo factum fuisset Remis, et ex rumore tantum, qui sparsus fuerat, regem Francorum illo die baptizatum, suspicaretur: hæc, inquam, dicere est nodum in scirpo quærere, lucique velle nebulas affundere. Qui epistolam num. 166 et sequentibus totam recitandam legerit, facile agnoscat, eam ex certiori notitia, quam ex sparso rumore scriptam esse.

114 Scrupulum quoque hic injicere non debet, quam dixi, contraria Ecclesiæ illius temporis disciplina; cum non Galliarum modo, sed etiam totius Ecclesiæ status postularet, ne hac vice servaretur. Discisso in varias partes Occidentis imperio, regnabant tunc temporis in Italia Theodoricus Ostrogothus, in Aquitania, Narbonensi Gallia atque Hispania Alaricus Visigothus; ad Rhodanum vicinisque provinciis Gundobadus rex Burgundionum, omnes secta Ariani, quales etiam erant Vandali, qui dominabantur in Africa; in Germania denique Britannique prævalebant pagani. Tot inter barbaras nationes, quæ Romanum in Occidente imperium occupaverant, bellicosissimæ gentis Francorum rex, paganus quidem, sed cum per sanctam conjugem suam Chrotechildem, ex qua susceptos liberos baptizari permiserat, tum per Catholicos antistites veri Dei cognitione dudum imbutus, tumque etiam recenti victoria, ad invocationem Christi de Alemannis relata, incitatus, cum suæ gentis primoribus baptismum flagrantissime expetebat, quo nihil Galliæ, nihil Ecclesiæ Dei accidere poterat optatius. Equumne erat illorum vota differri, etiamsi non fuisset timendum, ne ex dilatione refrigescerent, atque ita optima illa Galliarum spes forte concideret?

115 Ad hæc accedere potuit et altera ratio, periculum scilicet, ne Clodoveus ad hæreticos descisceret. Certe hosce illum ad partes suas adducere nisos esse, indicare mihi videtur S. Avitus in epistola jam laudata, quam sic orsus est: Vestræ subtilitatis acrimoniam quorumcumque schismatum sectatores sententiis suis, variis opinione, diversis multitudine, vacuis veritate, Christiani nominis visi sunt obumbratione velare... Invenit quippe tempori nostro arbitrum quemdam divina provisio; dum vobis eligitis, omnibus judicatis; vestra fides nostra victoria est. Id est, quantum ego quidem existimo: Hæretici Christiano nomine gloriantes, conati sunt technis suis errores suos tibi persuadere; sed dum tu, hisce rejectis, Catholicam fidem elegisti, etiam ceteros eandem eligere docuisti. Inter hæreticos illos præcipui fuisse videntur Ariani, qui, ut S. Gregorius lib. II, cap. 51, et lib. III, cap. 51 testatur, duas ejusdem regis sorores, unam Theodoricum Ostrogothorum in Italia regi nuptam, quam aliqui Anafledam, Albolledim, vel Augofledam appellant; alteram Lanthechildem, ad suam sectam jam aggregaverant. Gundobado quoque Burgundionum regi, Arianæ hæresi pariter addicto, affinitate junctus erat Clodoveus per S. Chrotechildem, istius ex fratre neptem; atque ita ipsi cum utraque Ariana aula regia aliqua intercedebat necessitudo, et hinc perversionis periculum.

116 Simili, sed minori de causa legitur S. Eleutherius Tornacensis episcopus in Vitis illius, ad diem 20 Februarii apud nos editis, sub finem ejusdem sæculi v vel initio vi Censurinum tribunum cum magno Tornacensium numero 3 Kalendas Octobris baptizasse. Profecto supra allatæ rationes sat graves urgentesque videri debuerunt S. Remigio ceterisque qui aderant, episcopis, ut ab ecclesiastica consuetudine sine piaculo recedi posset; talesque haud dubie etiam visæ sunt S. Avito, qui illorum factum non modo non improbat, verum etiam gratulando regi laudavit. Denique certum nunc est, Clodoveum extra stuta baptismi tempora, in festo Natalitio Domini hoc Sacramento initiatum fuisse; at dicere non ausim universaliter verum esse, quod Pagius in Critica Baronii ad annum Christi 499, num. 9 subijcit his verbis: Post Chlodovei regis conversionem usus iste baptizandi in Natalitiis Domini perseveravit apud Francos. Guntramnus enim Francorum

13

AUCTORE C. S.

cui frustra opponitur consuetudo ejus temporis ecclesiæ

E

tantum in festis Paschæ et Pentecostes solemniter baptizandi;

F

a qua justissimis de causis hic poterat recedi.

rex

AUCTORE
C. S.

Sanctus regem
magna cum
pompa ad
baptisterium
ducit,

rex apud Turonensem lib. viii, cap. 9 queritur, dilatum esse nepotis sui baptismum ultra Natalis Domini solemnitatem.

117 Videamus modo, quanto cum splendore sacrum illud lavacrum Remigius celebrandum instituerit, ut ipsa quoque caremonia et apparatus maiestate oculos mentesque Francorum percellens, sublimitatem mysterii commendaret. Sanctus Turonensis historicus lib. ii, cap. 51 illa sic describit: Jussit (S. Remigius) lavacrum præparari. Velis depictis adumbrantur plateæ ecclesiæ, cortinis alibentibus adornantur, baptisterium componitur, balsama diffunduntur, micant flagrantibus odore cerei, totumque templum baptisterii divino respergitur ab odore; talemque ibi gratiam adstantibus Deus tribuit, ut æstimarent, se paradisi odoribus conlocari. Eadem fere descripsit Hincmarus, sed de processu ad baptisterium addidit sequentia: Sicque præcedentibus sacrosanctis Euangelis et Crucibus, cum ymnis et cantibus spiritualibus atque letaniis, Sanctorumque nominibus acclamatis, sanctus Pontifex, manum tenens regis, a domo regia pergit ad baptisterium, subsequente regina et populo. Dum autem simul pergerent, rex interrogavit Episcopum dicens: Patrone, est hoc regnum Dei, quod mihi promittis? Cui Episcopus, Non est, inquit, illud; sed initium viæ, per quam venit ad illud.

B
comitante re-
gina, ipsum-
que cum ali-
quot Franco-
rum millibus

118 In comitatu reginæ verisimillime fuerunt duæ ipsius regis sorores, quarum una, nomine Albofledis, tunc etiam baptizata fuit; altera Lanthechildis dicta, quæ Arianis erroribus implicata fuerat, hæresim tunc ejuravit, sacroque chrismate uncta fuit. Addit ibidem præterea Hincmarus famosum allatæ per columbam sacre ampullæ miraculum, quod infra examinabimus. De baptismi collatione ita pergit Turonensis: Rex ergo prior poposcit, se a Pontifice baptizari. Procedit novus Constantinus ad lavacrum, deleturus lepræ veteris morbum, sordentesque maculas, gestas antiquitus, recenti latice deleturus. Cui ingresso ad baptismum Sanctus Dei sic infit ore facundo: Mitis depone colla Sicamber: adora, quod incendisti; incende, quod adorasti. Erat enim S. Remigius episcopus egregiæ scientiæ et rhetoricis adprime imbutus studiis; sed et sanctitate ita prælatus, ut S. Silvestri virtutibus æquaretur... Igitur rex, omnipotentem Deum in Trinitate confessus, baptizatus est in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, delibutusque sacro chrismate cum signaculo Crucis Christi.

et illius sorore
baptizat, alte-
ramque soro-
rem, Ariani-
smo renun-
tiantem,

C

119 De exercitu vero ejus baptizati sunt amplius tria millia. Baptizata est et soror ejus Albofledis, quæ non post multum tempus migravit ad Dominum... Conversa est enim et alia soror ejus, Lanthechildis nomine, quæ in hæresim Arianorum dilapsa fuerat; quæ confessa æqualem Filium Patri et Spiritum sanctum, chrismata est. Fredegarius nihil de sororibus regis memorans, baptizatorum numerum ad sex millia extendit: Flodoardus, et quem hic secutus est, Hincmarus in Vita num. 63 tria millia virorum ex Gregorio retinent; sed addunt. Exceptis parvulis et mulieribus. Verum hic biographus ibidem a Gregorio perperam discessit, asserens, ambas Clodovei sorores tunc quoque baptizatas fuisse. Baptizantur (inquit) sorores ejusdem, Albofledis et Landehildis; hæcque Flodoardus totidem verbis in Historiam Remensem lib. i, cap. 15 transtulit. Utrique prævit fabulator ille anonymus, Gestorum Francorum auctor, apud quem cap. 13 legitur: Baptizantur sorores ejus his nominibus, Albofledis et Landehildis, ipsa die. At vero Gregorii verba tam clara sunt, ut mirer, Hincmarum ab eo recessisse, ut anonymo adhæreret.

ex more sacro
chrismate un-
gens, Ecclesiæ
adjunxit,

120 Conformia etiam sunt ecclesiasticæ disciplinæ, quæ baptizatos ab Arianis, dum ad Catholicam Ecclesiam veniebant, non rebaptizandos, sed vel impositione manuum vel simul cum sacri chrismatis unctione reconciliandos præscribebat. Exempla refert idem Turonensis lib. ii, cap. 54, ubi Gundobaldus, rex Burgundionum Arianus, a S. Avito

episcopo Viennensi, Christum Filium Dei et Spiritum sanctum æqualem Patri confessus, clam ut chrismaretur, expetiit; sed quia publice confiteri abnuebat, non obtinuit. Lib. ix, cap. 27 de Brunichilde, Athanagildi Hispaniarum regis filia, Sigeberto Austrasiæ regi nupta, pariter Ariana, sed conversa dicitur: Beatam in Unitate confessa Trinitatem, credidit atque chrismata est. Eadem ibidem cap. 28 leguntur de Galsvintha, ejusdem Athanagildi filia altera et Chilperici Suessionensis regis uxore; item lib. v, cap. 59 de S. Hermenegildo, Leuvigildi Hispaniæ regis filio; ac denique lib. ix, cap. 13 de Richaredo, ejusdem S. Hermenegildi fratre, dum ab Ariana hæresi ad Catholicam fidem accesserunt.

121 Ex hactenus allegatis omnino dicendus est laudatus rex et a S. Remigio et in urbe Remensi baptizatus fuisse; quia tamen video, a nonnimine tam de baptista, quam de loco baptismi dubitatum fuisse, de utroque hic agendum est. Joannes Jacobus Chiffletius in nova Disquisitione Ampullæ Remensis contendit, eo munere functum esse S. Solennem, episcopum Carnotensem; gemino nixus argumento; primo, quod id in hujus Vita asseratur; secundo, quod etiam alibi legatur S. Remigius eundem regem e sacro fonte suscepisse. Vita illa in Opere nostro data castigataque est ad 23 Septembris, ibidemque in Commentario prævio ostensum, antiquam quidem esse, sed mendis non carere, et a Bollando nostro parvi pensam; quod vero ad præsentem controversiam spectat, hæc pag. 73 in Annotatis tit. c ad hodiernum diem remissa fuit, penitus discutienda. Ut hoc faciam, debeo hic quædam ex Vita ibidem edita retinere; nam ex ejusdem Vitæ pretio res pendet. Si isti anonymo biographo credimus, Clodoveus, dum contra Gothorum regem ducens exercitum, transiret Carnotum, a S. Solenne, ejusdem civitatis episcopo, in certam victoriæ spem signo Crucis in fronte pectoreque signatus, sic vocit: In his armis vadens, si a Gothis vel Alemanis superatus non fuero, sed rediero in pace, statim ab baptizandum convolabo.

122 Post hæc sic progreditur biographus: Talius armis succinctus pergit dimicaturus ad bellum, statimque ferocem Alemannorum gentem debellavit atque subegit. Cumque contra se Gothorum agmina instruxissent, qui contra eum bella paraverant, aciesque illius contra aciem inimicorum tela injiceret, acriterque bellum instaret, in momento Gothorum agmina prostrantur, Domino opitulante: et dorsa gladio præcipites dedere. Erat enim crux manu impressa pontificis in pectore principis, et coruscabat in mucrone victoria. Subdit, eundem Sanctum post victoriam Clodoveo apparuisse, vetuisseque, ne fugientes Gothos insequeretur, neve eorum terras vastaret; regemque obsecutum, arma in Aquitaniam pari felicitate vertisse. Tandem, Tali, inquit, tropheo per crucis mysterium rex sublimatus, regressus ab Aquitania, misit legatos suos ad B. Solennem, ut eum baptismatis unda perfunderet... Qui sacerdos gaudio repletus spirituali, assumpsit secum sacre legis cultores, Remigium et Vedastum antistites venerandos, et divina favente misericordia, ad regem perveniens, baptizavit eum cum omnibus dignitatibus suis, et simul cum eo duces trecentos sexaginta quatuor nobilissimos Francorum.

123 Habes hic, studiosè lector, narrationem illius de conversione Clodovei regis, ex qua S. Remigio nihil aliud adscribit, quam quod hic a S. Solenne accessit, baptismo adstiterit. Verum hæc narratio scriptoris anonymi, incertique temporis ac fidei, vel ex hoc solo capite rejicienda esset, quod antiquioribus certiorisque notæ scriptoribus non modo ignota, sed etiam contraria tradat. Accedunt et manifesti errores partim jam observati ad 23 Septembris, qui scriptorem incitiæ convincunt. Hujusmodi sunt, quod bellum Alemannicum, anno 496 gestum, cum Gothico seu Visigothico, quod ad annum 507 spectat, fœde confuderit; quod Clodovei baptismum, quem

Quidam con-
tendit ex Vita
S. Solennis
Carnotensis,

E

hunc, non Re-
migium, regis
baptistam
fuisse;

F

sed hæc Vita
sublestæ fidei
est:

A quem constat anno 496 ei collatum fuisse, usque post bellum Gothicum, id est usque ad citatum annum 507 differat; quodque eundem regem, velut monenti S. Solenni, ne Gothorum regnum vastaret, obsecutum Aquitaniam depopulantem faciat, quasi tunc temporis eorundem regni pars non fuerit. Denique ex dicendis certum est, S. Vedastum non nisi notabili tempore post baptismum Clodovei ad episcopales insulas promotum fuisse. Frustra igitur laudatus Chifletius ex hisce tam mendosis Actis, incertoque auctore, regii baptismatis gloriam contra antiquorum omnium testimonia S. Remigio abjudicare nisus est.

neque obstat, quod Remigius regem e fonte suscepit,

124 At enim, inquit, ipsemet Remigius in suo sincero Testamento sese ejusdem regis patrinum professus est, dicens : Aliud argenteum vas, quod mihi domnus inlustris memorie Hludowicus, quem de sacro baptismatis fonte suscepi, donare dignatus est etc. Fateor, hæc in eo legi, atque insuper asseri ab Hincmaro in Vita num. 63, ubi dicitur : Et susceptus ab ipso Pontifice de sancto fonte etc.; quod et Flodoardus lib. 1, cap. 15 adoptavit. Non inficior quoque, passim insolitum esse, ut in solenni baptismo idem baptista sit, qui et susceptor; verum id inauditum esse, nimis leviter asseruit Chifletius. Plura exempla se reperisse scribit Cointius ad annum Christi 496, num. 55, ubi postquam S. Remigii factum retulerat, subjicit : Occurrent in his Annalibus alia ejusdem generis exempla : neque enim uni dumtaxat Clodoveo contigit ab eodem pontifice baptizari ac suscipi. Simile quid habemus etiam in Vitis SS. Amandi episcopi Trajectensis et Sigeberti regis Austrasie.

cum utroque munere potuerit fungi.

125 In harum prima, apud nos data ad 6 Februarii, quæ Baudemundum, ipsius S. Amandi discipulum, auctorem habet, cap. 4 dicitur Dagobertus I Francorum rex rogasse S. Amandum, ut Sigebertum filium suum sacro dignaretur abluere baptismo, atque in filium... spiritualem suscipere; sanctusque episcopus annuisset. In altera vero ad 1 Februarii illustrata Sigebertus Gemblacensis cap. 2 eadem referens, ista expresse sic interpretatus est de susceptione e baptismo : Statimque (S. Amandus) eum regenerans sacro baptismo, Sigebertum eum nominavit, eumque ipse cum Chariberto fratre regis de sacro fonte suscepit. Forte etiam in Clodovei baptismo alius fuerit præter Remigium susceptor; utcumque tamen sit, non est, cur id factum esse non credamus; neque rei insolentia deterruit Cardinalem Baronium, quin etiam ipse tom. VI Annalium assereret, S. Remigium Clodovei regis baptistam simul et susceptorem fuisse.

Aliqui susceptoris munus S. Medardo non recte attribuant.

126 Marlotus tom. I Metropolis Remensis lib. II, cap. 7 alia occasione ex Gestis S. Medardi, a Fortunato (ut ducitur) exaratis locum recitat, in quo patrini munus, non Remigio, sed laudato Medardo adscribitur. Verba Vitæ istius accipe. In civitatem Remorum venientes, in basilica S. Petri, quæ nunc dicitur Ad PALATIUM, regem B. Remigius baptizavit, et de sacro fonte B. Medardus suscepit. Ut verum fatear, nescio, quo Vitæ exemplari hic usus Marlotus sit; nam in eo, quod cum Fortunati nomine Majores mei ad diem 8 Junii ediderunt, nihil tale legitur. Tantumdem reperire est in ejusdem Sancti vita metrica ibidem præmissa, ac in duabus prosaicis subjunctis, necnon in editione Suriana; ita ut Marlotianum exemplar nullius ponderis apud me esse queat. Eodem loco habenda est Vita quædam Ms. S. Gildardi episcopi Rotomagensis, ex collectione Belfortiana accepta, in qua Henschenius tom. II Junii pag. 69, num. 9 inter alia improbandum notavit istud assertum : B. Remigius regem Chlodoveum baptizavit, S. Medardo (tunc) Vermandensi episcopo suscipiente illum de sacro fonte. Rationem censuræ suæ eam ibi allegat Henschenius, quod Clodoveus sacro latice ablatus fuerit anno 496, sanctus vero Medardus non nisi circa annum 550 creatus episcopus.

Ex S. Nicetii Trevirensis

127 De civitate quoque, in qua sacra ista augustaque solemnitas peracta fuit, dubitatum est ex

epistola S. Nicetii, episcopi Trevirensis, ad Clodovindam, ejusdem Clodovei ex Chlotario filio neptem, Alboini Longobardorum in Italia regis conjugem, excusa in Appendice Operum S. Gregorii Turonensis, editionis Ruinartianæ col. 1558 et seqq. In hac S. Nicetius Chlodovindam exhortans, ut virum suum ab Ariana hæresi ad Catholicam fidem adduceret, ita ipsam alloquitur : Audisti ab avia tua, domna bonæ memoriæ Rodhildi (id est S. Chrotechilde) qualiter in Francia venerit; quomodo dominum Chlodoveum ad legem Catholicam adduxerit; et cum esset homo astutissimus, noluit adquiescere, antequam vera agnosceret. Cum ista, quæ supra dixi (de veritate fidei Catholicæ) probata cognovit, humilis ad domini Martini limina cecidit, et baptizari se sine mora permisit. Dubitatum, inquam, fuit, an S. Nicetius hic celebrem illam apud Turones S. Martini corpore basilicam, an aliam aliquam in civitate Remensi indicare voluerit.

AUCTOR C. S. epistola ad Chlodovindam

128 Pro Turonensi basilica facit primo, quod in eadem epistola de illa locutus fuerit, Arianos provocans ad miracula ibidem spectanda, paulo ante dicens : Hic (Alboinus rex) si jubet *, ad domnum Martinum per festivitatem suam, quam undecima die facit November, ipsos (Arianos suos) mittat; et ibi, si audent, aliquid præsumant, ubi cæcos hodie illuminare * conspicimus, ubi surdos auditum et mutos sanitatem recipere etc. Nemo ambiget, quin hic per domnum Martinum hujus sacrum corpus in Turonensi basilica miraculis clarum designetur, etiamsi nomen urbis omissum sit. Pro eadem basilica facit secundo, quod etiam S. Gregorius Turonensis in Historia Francorum, nominatim lib. IV, cap. 21, et post ipsum Fredegarius in Epitome cap. 55 per solas voces Limina B. Martini non aliam, quam ipsius Turonensem basilicam denotaverint : eo scilicet modo, quo per limina sanctorum apostolorum Petri et Pauli ab antiquis æque ac recentioribus eorundem basilicæ Romanæ solent indicari. Eodem igitur modo exponenda sunt S. Nicetii verba, nisi obstant alia argumenta.

dubitari potest, an Clodoveus in urbe Turonensi baptizatus fuerit; * si lubet

* illuminari

F

129 Obstant autem gravissimæ rationes, ne Clodoveus in Turonensi basilica baptizatus esse credatur; atque illa in primis, quod, cum urbs Turonica tunc temporis Alarico Visigothorum regi, secta Ariano, pareret, procul ab omni verisimilitudine sit, Clodoveum, qui Catholicos sanctosque antistites in ditionibus suis habebat, voluisse in alieno Ariani principis regno Catholicum baptismum suscipere; quod insuper nec sine valida militum manu ipsi tutum fuisset, nec cum ea a Gothis permittendum. Præterea nullus veterum hanc gloriam ecclesiæ Turonensi adscripsit, ne ipse quidem S. Gregorius, qui illam nec ignorare facile potuisset, nec debuisset omittere; quique cum Remigio ejusdem baptismi ministerium attribuat, simul satis indicavit, factum id esse in illius propria diœcesi Remensi, non in aliena provincia, quod canones vetabant. Remos item diserte assignarunt supra allegati scriptores, quibus hic addo Ludovicum Pium imperatorem, qui in privilegio pro restauranda Remensi metropolitana ecclesia concesso, apud Flodoardum lib. II, cap. 19, hoc ipsum subjectis verbis agnovit.

sed certum est, id Remis contigisse,

E

130 Ebo (ait ibidem) venerabilis archiepiscopus Remensis ecclesiæ, et reverentissimæ sedis S. Remigii, gloriosissimi pontificis et specialis patroni nostri, præsul clementiæ nostræ innotuit, quia vetustatis senio contrita dictæ metropolis urbis sancta mater nostra ecclesia, in honore sanctæ semperque Virginis ac Genitricis Mariæ consecrata, existeret, in qua, auctore Deo, et cooperatore S. Remigio, gens nostra Francorum cum æquivoco nostro (id est Clodoveo, quod nomen idem cum Ludovico est) rege ejusdem gentis, sacri fontis baptismate ablui ac septiformis Spiritus sancti gratia illustrari promeruit. Hæc de Remensi civitate sententia tam certa est, ut eruditi Galli de S. Nicetii verbis cum illa conciliandis fere unice cogitaverint. Hadrianus Valesius tom. I Rerum Francicarum lib.

vel in ecclesia S. Martini.

ADCTORE
C. S.

lib. VI, minime verisimile ratus, S. Nicetium, Clodoveo ætate tam propinquum, in re Francis Gallisque notissima adeo errasse, ut pro B. Mariæ basilica Remensi Turonensem S. Martini ecclesiam Clodosvindæ obtruserit, statuit, illa S. Martini limina non alibi, quam Remis fuisse, ita disserens: Nec dubito, quin LIMINA MARTINI vocaverit Nicetius ecclesiam S. Martini apud Remos ad portam Collaticiam vel Basilicarem, cujus mentio fit in Remigii testamento. Ubi ablui voluisse Chlodoveum, non mirabitur, qui Martini nomen ob signa atque virtutes summæ Gallis et Francis venerationi fuisse, vota-que ei ab ipso Chlodoveo ante Vogladense prælium nuncupata intelliget.

vel potius in
metropolitana
B. M. V.; nec
oppositum
evincit

151 Valesio consentiunt Jacobus Longueval in Historia ecclesiæ Gallicanæ tom. II, pag. 250, et Gabriel Daniel in Historia Franciæ tom. I, ad annum Christi 493. Contra Cointius tom. I Annalium Francorum, ad annum 496, num. 10 et sequentibus, maluit Ludovici Pii assertioni adherere, atque ita explicare textum S. Nicetii, ut Clodoveus, dum ex Alemannico bello Remos pervenit, mox ad S. Martini ecclesiam procidisse dicatur, optasseque, quam primum posset, baptizari; quod verum esse potest, etsi nec eo ipso tempore, nec in eadem ecclesia baptizatus fuerit. Illius ratio est, quod Ludovici dicta conformia sint sæculo Clodovei, quo in singulis civitatibus non nisi unicum solebat esse baptisterium, apud primariam basilicam adstructum; quodque Nicetii verba hanc interpretationem admittant. Eligat lector, quam volet, e duabus sententiam; mihi Cointiana sic præplacet, ut tamen dubitem, an S. Nicetius ibidem reipsa non loquatur de Clodovei accessu ad S. Martini basilicam Turonensem, huncque præpostero ordine memoraverit.

laudata epi-
stola, quæ ex-
plicari potest.

* al. estingres-
sus

152 Nam primo quidem ita verba ejus eo sensu accipientur, quem ex dictis num. 128 exigere videntur. Secundo S. Gregorius Turonensis lib. II Historiæ cap. 27 testatur, Clodoveum post domitos Visigothos ad eandem ecclesiam se contulisse: Patrata post hæc victoria, Turonis regressus est *, multa sanctæ basilicæ beati Martini munera offerens. Tertio Nicetii hic non intererat, an accessus iste ante, an post Clodovei baptismum contigisset; cum ibi unice agat, ut Chlodovindam ad procurandam viri sui conversionem exemplo sanctæ aviæ suæ Chrotechildis impellat; cumque Arianos ad S. Martini, sanctissimæ Trinitatis assertoris, sepulcrum miraculis clarum provocasset, addidit etiam exemplum Clodovei regis, qui post maturum examen cognita veritate doctrinæ, a S. Martino assertæ, ejusdem sepulcrum veneratus fuerat: ad hæc autem quid intererat, sive laudatus rex id ante sive post baptismum suum fecisset; quidve multum mirandum esset, si Nicetius unum alteri inadvertenter male præposuisset? Denique si hunc præpostero ordinem in Nicetii textu admittamus, recte ipsi conveniet cum S. Gregorio Turonensi, secundum quem Clodoveus, procurante S. Chrotechilde, a S. Remigio instructus baptizari petiit, et post devictos Gothos humilis ad domini Martini limina cecidit, sive ad ejusdem basilicam Turonensem religionis ergo multis cum muneribus profectus est.

§ VIII. Hincmari aliorumque recentiorum narratio de sacra ampulla Remensi: antiquiorum de eadem silentium, ac neotericorum judicium.

Remis servatur
ampulla
vitrea cum
chrismate vel
sacro oleo,

Singulare baptismi regii adjunctum, de quo nec ipsi Galli conveniunt, hactenus referre distuli, quia prolixiori sermone eget, ut rationes in utramque partem adductæ exponantur. Servatur Remis in ecclesia abbatiæ Remigianæ ampulla vitrea ad magnitudinem nucis, in eaque liquor quidam seu oleum, quo Francorum reges in solemnî auguratione sua inungi solent Sacra ampulla passim appellata. Imposita illa est pretiosæ thecæ, conclusaque in magnifico mansoleo S. Remigii, teste Marloto tom. I Me-

tropolis Remensis, lib. III, cap. 9, cujus ibi verba sunt, quæ subdo. In eodem (mausoleo) et ad pedes S. Remigii servatur chrisma cœlitus missum, quod AMPULLAM vocant, in vase argenteo, auro illito, lapillis et unionibus sparso et illustrato, cui catenula affixa est, quam ad collum admovent abbas, cum a monasterio ad majorem ecclesiam insigni pompa pro regum inauguratione sacram unctionem deferret. Joannes Jacobus Chifletius in nova Disquisitione Ampullæ Remensis cap. 11 de ejusdem chrismatis usu ex Cæremonialis Francici, tempore Ludovici VIII regis scripti, tom. I, pag. 15 recitavit sequentia.

154 Chrismate in altari super patenam consecratam præparato, debet archiepiscopus sacrosanctam ampullam super altare aperire, et inde cum acu aurea aliquantulum de oleo cœlitus misso atrahere, et chrismati parato diligenter immiscere ad inungendum regem, qui solus inter universos reges terræ hoc glorioso præfulget privilegio, ut oleo cœlitus misso inungatur. Fuere, qui dicerent, oleum sacræ illius ampullæ nunquam diminui, utut multi Francorum reges ex eo fuerint inuncti; quidam etiam, post unctionem regis exsiccari, rursumque impleri, dum successor inaugurandus est; alii denique, teste Renato Ceriziers in Vita Gallica S. Remigii parte II, cap. 4, crediderunt, illud mirabili incremento decrementoque suo variam regis valetudinem denotare; quas imperiti vulgi fabulas tum ipse, tum ceteri Galli verbis silentioque exploserunt. Porro, ut ad propositum veniamus, hanc ampullulam in baptismo Clodovei e cælo demissam, volunt aliqui, a ii negant, alii dubitant.

quo Franco-
rum reges
ungi solent.

155 Inter ceteros hoc argumentum ex professo tractarunt Joannes Jacobus Chifletius, eques et Philippi IV Hispaniarum regis archiatrorum comes, atque Jacobus Alexander Tenneurius, in Aquitanico vectigalium senatu consiliarius regius; quorum prior adversus alterum edita anno 1651 nova Disquisitione de Ampulla Remensi, eam impugnavit; secundus anno proxime subsecuto Tractatum apologeticum pro eadem contra istum vulgavit. Dum hæc agebat Chifletius, ad longe alium scopum collineavit, ad prærogativas scilicet regum Galliæ, a Tenneurio assertas, impugnandas; quarum examen cum a ratione studiorum meorum vitæque conditione prorsus alienum sit, omnino præteribo, eoque libentius, quod ad præsentem controversiam nihil intersit de illis disputare. Quin etiam diversa quæstio est, utrum hæc ampulla ad baptismalem regis Clodovei unctionem e cælo accepta sit; et an ex eadem idem ipse etiam in regem a S. Remigio unctus fuerit. Ego in primum præcipue inquiram, propositis, quæ utrimque proferuntur, argumentis; et ab affirmantibus exordior.

Hanc ad baptismum Clodovei divinitus allatam esse,

156 Hincmarus in Vita edenda num. 62, 65 et 63 rem sic gestam narrat: Cum vero pervenissent ad baptisterium (Remigius et Clodoveus) clericus, qui chrisma ferebat, a populo est interceptus, ut ad fontem venire nequiret. Sanctificato autem fonte, nutu divino chrisma defuit: et quia propter populi pressuram ulli non patebat egressus ecclesiæ vel ingressus, sanctus Pontifex, oculis ac manibus protensis in cælum, cœpit tacite orare cum lacrimis. Et ecce, subito columba nive candidior attulit in rostro ampullulam, chrismate sancto repletam, cujus odore mirifico super omnes odores, quos ante in baptisterio senserant (ex balsamis jussu S. Remigii spasis accensisque odoriferis cereis, ut præmiserat) omnes, qui aderant, inæstimabili suavitate repleti sunt. Accipiente autem sancto Pontifice ipsam ampullulam, species columbæ disparuit: de quo chrismate fudit venerandus Episcopus in fontem sacratum. Viso autem, rex, tanto miraculo, abnegatis diaboli pompis et operibus ejus, petiit, se a sancto Pontifice baptizari. Hic baptismum regis enarrat, ac demum sic prosequitur. Et susceptus ab ipso Pontifice (Clodoveus) de sancto fonte, perunctus est sacro chrismate cum signo sanctæ Crucis Domini nostri Jesu Christi.

eoque chrismate, eundem tunc unctum fuisse,

157 Denique,

A 137 Denique, ut narrationi suæ fidem conciliet, hæc subdit : De miraculo siquidem, quod Dominus dignatus est ostendere per columbæ speciem in al- latione Chrismatis, sicut et de aliis, rata est Catho- licorum Patrum sequenda sententia, qua dicitur : Divina operatio, si ratione comprehenditur, non est admirabilis; nec fides habet meritum, cui hu- mana ratio præbet experimentum. Tandem multa de apparitionibus Spiritus sancti disputat, quæ velut nec ad ampullæ miraculum probandum, nec ad S. Remigii Acta spectantia, in Vita edenda præcidi. Idem Hincmarus tom. I Operum illius per Sirmon- dum pag. 744 in Coronatione Caroli Calvi, quando hic anno Christi 869 in regno Lotharii Metis inauguratus est, de eodem argumento in publico episcoporum procerumque consensu sic ait : Sanctæ memoriæ pater suus (Caroli Calvi) domnus Hludovicus Pius imperator augustus ex progenie Hludovici (id est, Clodovei) regis Francorum inclyti, per B. Remigii, Francorum apostoli, Catholicam prædicationem cum integra gente conversi, et cum tribus Fran- corum milibus, exceptis parvulis et mulieribus, vi- gilia sancti Paschæ in Remensi metropoli baptizati, et cælitus sumpto chrismate, unde adhuc habemus, peruncti et in regem sacrati, exortus etc.

non tamen
semper eodem
modo,

B 138 Dubium non est, quin hic de eodem chrismate, de quo in Vita, etsi diversimode, loquatur : nam in illa tantum unctionem baptismalem et in Sacramento Confirmationis factam memoravit; hic autem adjun- xit unctionem regiam. Secundo hic meminit quidem de cælitus sumpto chrismate; sed locum, tempus, modumque, quo cælitus acceptum est, siluit; quod observasse juberit propter dicenda inferius. Clodo- veum a S. Remigio in metropolitana ecclesia Re- mensi in regem unctum fuisse, agnovit etiam Ludo- vicus Pius in præcepto, quod pro eadem ecclesia dedit, allegans, quod Clodoveus in ea baptizatus confirmatusque esset, subdensque : Sed et ipse rex nobilissimus ad regiam potestatem perungi, Dei clementia, dignus inventus fuit. Flodoardus (apud quem laudatum præceptum exstat in Historia Re- mensi lib. II, cap. 19) pro more suo dicta Hincmari ex Vita adoptavit, inseruitque libri I, cap. 15, addita tamen voce traditur, quæ vox apud alios scriptores subdubitantis timideque asserentis passim esse solet. Ipsum audiamus.

Flodoardus
ejusdem eccle-
siæ presbyter,

139 Ubi vero ad præparatum baptisterii per- ventum est locum, clericus chrisma ferens, a po- pulo interceptus, ad fontem pertingere penitus est impeditus. Sanctificato itaque fonte, nutu divino chrisma defuit. Sanctus autem Pontifex, oculis ad cælum porrectis, tacite traditur orasse cum lacry- mis. Et ecce, subito columba, ceu nix, advolat candida, rostro deferens ampullam, cælestis doni chrismate repletam. Cujus odoris mirabili respersi nectare, inæstimabili, qui aderant, super omnia, quibus antea delectati fuerant, replentur suavitate. Accepta itaque, sanctus Præsul, ampulla, postquam chrismate fontem conspersit, species mox columbæ disparuit. Rex autem tantæ gratiæ conspecto mira- culo lætus, actutum diaboli pompis et operibus abnegatis, a reverendo se petit Pontifice baptizari. Sequitur hic, ut apud Hincmarum, Clodovei bapti- zatio, ac similiter subditur : Suscipitur ab eodem sancto Pontifice, divoque consecratur insignitus unguine.

Aimoinus mo-
nachus Flc-
riacensis, alii-
que recentio-
res.

140 Accedit Aimoinus Floriacensis lib. I Historiæ Francorum, cap. 16 ex recensione Francisci Du Chesne tom. III Script. Hist. Franc., pag. 20, ubi hæc memorat : Quod vero grata acceptabilisque Deo prædicti regis (Clodovei) fides fuit, ostensum declaravit miraculum. Nam, cum forte, qui chrisma gerebat, interclusus a populo deesset; ecce subito, non alius sine dubio, quam sanctus apparuit Spi- ritus, in columbæ visibili figuratus specie, qui rutilanti rostro sanctum deferens chrisma, inter manus deposuit Sacerdotis, undas sanctificantis. Fit gaudium et exultatio; baptizantur multi de po- pulo : Deo laudes, Deo gratiæ acclamantur, et gaudens rex ab ecclesia ad propria regreditur.

Mitto alios recentiores, qui cum jam laudatos secuti fuerint, asserentium numerum augere quidem pos- sunt, sed non augere auctoritatem, ipsive facto ma- jorem fidem addere. Ex tribus autem nominatis antiquior est Hincmarus, isque Vitam Remigianam scripsit circa medium sæculum IX, id est, plus quam annis 550, postquam ea res contigisset. Adhuc re- motius ab eadem vixerunt Flodoardus et Aimoinus Floriacensis, sæculi decimi scriptores.

141 At vero apud antiquiores Hincmaro nihil de re tam memorabili reperire est. De ea silent S. Avi- tus episcopus Viennensis et Anastasius II Papa in litteris, quas singuli ad Clodoveum ipsum de suscepto baptismo gratulatorias dederunt. Silent S. Nicetius episcopus Trevirensis in epistola ad Clodosvindam Longobardorum reginam, § 7 laudata; Fortunatus in compendio Vitæ Remigianæ; S. Gregorius Turonen- sis, et hujus Historiæ epitomator Fredegarius; silent quoque anonymus, qui Gesta Francorum circa an- num 723 scripsit; Alcuinus in Vita S. Vedasti, quemque is secutus fuit, anonymus auctor ejusdem S. Vedasti Vitæ brevioris; licet hi omnes de Clodovei baptismate meminerint. Tacet pariter vetus Præfatio Missæ ritus Gallicani de S. Remigio, § 2 hujus Commentarii laudata, quæ plurima illius miracula continens, regemque Clodoveum ab eodem ad Chri- stiana sacra adductum memorans, nullum de am- pulla aut miraculoso chrismate verbum facit. Quin et Cointius tom. I Annalium Francorum ad annum Christi 496, num. 29 ultro fatetur, non haberi pro eo miraculo testem Hincmaro priorem. Sic autem habet ibidem.

142 Quod attinet ad ampullam allatam a co- lumba, auctorem, qui miraculum illud asserat, non habemus antiquiorem Hincmaro. Aimoinus, qui scripsit anno Christi circiter millesimo, colum- bam interpretatus est Spiritum sanctum.... Flo- doardus, antiquior Aimoino, sensum Hincmari stylo concinniore sic reddidit... Flodoardus et Aimoinus Hincmarum ducem secuti sunt; cui si non habes fidem, antiquiori argumento non potes urgeri. Consentit Hadrianus Valesius tom. I Rerum Francicarum, lib. VI, pag. 260 et sequenti ita disse- rens : Hincmarus de vita S. Remigii, Aimoinus ejus æqualis (imo uno sæculo posterior) in Historia lib. I, Frodoardus, Remensis ecclesiæ presbyter, rem admirabilem, et Gregorio, Fredegario, aliisque ve- teribus nostris historicis ignotam narrant : nimi- rum, cum ferenti chrisma clerico omnes ad bapti- sterium aditus turba intercluderet, columbam nive candidiorem advolavisse, ampullam rostro feren- tem, eamque in Remigii, aquam consecrantis, ma- nibus deposuisse, ac statim non comparuisse : ita Clodoveum perunctum esse.

143 Addit Hincmarus Remorum episcopus (ut in Actis synodi Mettis habitæ, cui ipse præsedet, et in Appendice Aimoini invenio) sacrum hoc et cælo missum chrisma religiose servari, necdum sua ætate post annos amplius cccLxx defecisse, eoque Chlodoveum unctum et regem consecratum esse xxv regni anno. In quo Hincmarum sua tem- pora suique decepere mores, existimantem, iisdem cæremoniis Merovingos regnum iniisse, quibus po- steri Caroli Majoris-domus inierint : cum Pippinus primus omnium Franciæ regum, imitatus Judæos ac posteriores Vesigothorum reges, ut se sacra unctione venerabiliorem augustioremque faceret, semel atque iterum ungi voluerit. Ante ætatem vero Hincmari solus Ludovicus Pius, ab eo ad Hugonem Francorum reges non amplius tres, nimirum Carolus Ludovici Pii pronepos, Rothbertus frater Odonis, et Lotharius, Durocortori Remorum reges inuncti sunt ac consecrati. Mirum ut non sit, chrisma de cælo delapsum, quod in nullos usus, sed in memoriam miraculi servaretur, tamdiu su- perfuisse, ac post tot annos minime consumtum ostentari potuisse. Hactenus Valesius, satis insi- nuans, quid de ampullæ Remensis historia sentiret : quæ vero de unctionibus addidit, aliis, ut supra jam monui, examinanda relinquo.

AUCTORE
C. S.

Sed de re tam
memorabili
silentibus om-
nibus anti-
quioribus,

E

eruditi Galli
passim non
audent eam
asserere,

F

vel negant,

AUCTORE
C. S.
vel tacitam
prætereunt,
alii tamen
propugnant.

144 Aliquot alii, haud dubie ob idem veterum silentium de controverso miraculo tacere maluerunt, ubi de Clodovei baptismo loquebantur; e quibus sunt Antonius Pagius in *Critica Annalium Cardinalis Baronii*, Adrianus Bailletus tom. III de *Vitis Sanctorum* in S. Remigio, ubi in margine etiam annotavit, unctionem, qua Clodoveus tunc delibutus est, non fuisse inunctionem regiam; Fleury in *Historia ecclesiastica*, Daniel in *Francica*, ac denique Longuevallius in *Historia ecclesiæ Gallicanæ* tomo II, pag. 251 et sequenti, nisi in observatione in infima margine adjecta, quam infra aptius recitabo. Rursum alii, qui dictum miraculum, quale ab Hincmaro narratur, propugnant, nominatim Marlotus in *Metropoli Remensi*, Tenneurius in *Tractatu apologetico adversus Joannem Jacobum Chiffletium*, et Cerizierus in *Vita Gallica S. Remigii*, negant, ex prædictorum veterum silentio quidquam posse concludi; quod Mabillonio quoque visum fuit; licet hic de ipsa ampullæ origine, sive tempore, loco et occasione, quibus divinitus accepta fuerit, ausus non sit Hincmaro certo assentiri, ut sequenti § dicturi sumus.

Mabillonius,
quamquam
nec ipse Hinc-
mari dicta
tueatur,

B

145 Interim is tom. I *Annalium Benedictinorum*, ad annum Christi 555, num. 18 de auctorum silentio sic disputat: Ad Avitum quod attinet, nondum forte rescierat, quæ acciderant in Chlodovei baptismo, ad quem a rege invitatus hac epistola se excusat. Deinde etiam si ea rescivisset, quid attinebat illa commemorare Chlodoveo ipsi, horum omnium conscio? Jam vero Gregorius, etsi ampullæ cælitus demissæ non meminerit, aliquid tamen prodigii tunc accidisse innuit, cum ait, templum baptisterii DIVINO RESPERSUM FUISSE AB ODORE, talemque ibi gratiam (*Deum*) adstantibus tribuisse, ut æstimarent, se paradisi odoribus conlocari. Denique ex Fortunati silentio nihil confici potest; cum alia æque miranda in S. Remigii Vita prætermiserit, imo ipsam, quod mirere, Chlodovei et Francorum conversionem et sacram ejusdem regis unctionem, a Remigio factam. De Fredegario nihil hic observavit; nisi forte huc etiam referenda sint, quæ ibidem post aliqua interjecta, occasione alterius miraculi, ab illo æque ac a Gregorio præteriti, sic subdidit: Neque potior est ex Fredegarii silentio petita auctoritas, quæ ut summum eadem censenda est cum auctoritate Gregorii episcopi Tironensis, cujus ille Historiam dumtaxat in compendium redegit.

nisus tamen
est infirmare
argumentum

C

146 Ad hæc reponi potest, suspicionem de causa silentii in Avito, a Mabillonio injectam, aliquid verisimilitudinis habituram, si non deessent alia sat vetera testimonia pro miraculo asserendo; nec constare, epistolam ab illo primis post Clodovei baptismum diebus datam esse; cum illam miserit cum Laurentii illustris viri filio, cujus libertatem a Gundobado rege ipse jubente Clodoveo, petierat, tuncque primum obtinuerat, uti ex epistola danda manifestum erit. Hanc ergo occasionem expectasse videtur Avitus, ut eidem regi de baptismo gratularetur; non unice scripsit, ut sese excusaret, quod solemnitati non adfuisset. Porro si miraculum scivisset S. Avitus, sane attinebat illud Clodoveo, utut probe conscio, commemorare. Nam præterquam quod id pergratum regi accidere debuisset; gratulabatur illi, quod, nequicquam obstrepentibus hæreticis, Catholicam fidem amplexus esset, hortabaturque, ut eandem etiam inter ceteras gentes, tum legationibus tum armis, propagaret. An non apposite fidem illam tam illustri miraculo comprobata memorasset; et si ille ex eodem chrismate in Christianum regem unctus fuisset; nonne hunc quoque stimulum pro eadem fide dilatanda apte adjecisset?

ab antiquo-
rum silentio
petitum;

147 Transeamus ad S. Gregorium, cujus locum a Mabillonio laudatum, etsi supra jam dederim, oportet hic repetere. Gaudio magno repletus (S. Remigius de regis Francorumque ad baptismum consensu) jussit lavacrum præparari. Velis depictis adumbrantur plateæ ecclesiæ, cortinis alben- tibus adornantur, baptisterium componitur, balsama diffunduntur, micant flagrantibus odore cerei, to-

tumque templum baptisterii divino respergitur ab odore; talemque ibi gratiam adstantibus Deus tribuit, ut æstimarent, se paradisi odoribus conlocari. Quis suspicetur, hæc ad ampullam chrismatis e cælo delapsam referenda esse? Ego quidem per divinum illum odorem non aliud indicari existimo, quam balsami odoriferorumque luminarium, quæ Remigius in baptisterium inferri jusserat, nativam fragrantiam, eaque tam suaviter affectos, qui aderant, ut, Deo eorumdem mentes quoque gratia sua demulcente, velut inter cælestia odoramenta versari sibi viderentur. Nec refert, quod odorem divinum dixerit: norunt enim Latinæ linguæ periti, divinum in sensu improprio etiam aliquando usurpari pro præstantissimo, præ ceteris excellenti etc. Non aliter locum hunc accepit Hincmarus, dum num. 62 *Vitæ* illum fere descripsit, deinde vero num. 65 longe præstantiores odores simul cum ampulla cælesti acceptos narravit; priores scilicet naturales ex odoramentis, postremos miraculosos reputans.

148 Frustra etiam quis auctoritatem ex silentio Fredegarii objectam elevare, et ad summum eandem cum S. Gregorii Tironensis auctoritate hic facere vellet eo argumento, quod Fredegarius illius Historiam dumtaxat in compendium redegerit. Enimvero hæc ratio non obstat, ne Fredegarius hinc inde aliqua aliunde accepta explicandi illustrandive gratia addiderit. Sic in hoc ipso loco diem baptismi Clodoveo collati, quem Gregorius siluerat, inseruit, nimirum: in Pascha Domini. Sic ibidem subiunxit: Cum a S. Remedio in Albis Evangelii lectio Chlodoveo adnuntiaretur, qualiter Dominus noster Jesus Christus ad passionem venerat; dixit Chlodoveus; Si ego ibidem cum Francis meis fuisssem, injuriam ejus vindicasset. Jam fidem his verbis ostendens, Christianum se vere esse affirmat. Præmiserat etiam cap. 18 et 19 multa de S. Chrotechilde, quæ non magis, quam mox dicta in Tironensis Historia reperies. Si igitur Fredegarius non alienum ab instituto suo putaverit, aliqua a Gregorio præterita, vel eidem ignota, Epitomæ inserere, cur non etiam ampullæ e cælo missæ prodigium, genti Francorum tam honorificum ac singulare, in eadem memorasset? Attamen hujus rei non modo non meminit, verum etiam Gregorii verba, in quibus, aliquid prodigii tunc accidisse, insinuari Mabillonius credidit, ille prætermisit; non alia, puto, de causa, quam quod odorem illum naturalem fuisse arbitraretur, et de ampullæ miraculo nihil inaudisset.

sic, ut mihi
quidem vide-
tur,

E

149 Superest quæstio de silentio Fortunati, qui primigeniam Vitam certe habuit. Quid mirum est, hunc multa alia atque ipsum etiam Clodovei baptismum omisisse, qui ab Egidio archiepiscopo Remensi jussus erat tantum aliqua miracula; quæ in populo legerentur, ex longiori illa Vita excipere, teste Hincmaro in Prologo, studuitque ex illis pauca discerere, plurima præterire; ut ipsemet Fortunatus loquitur in compendio num. 5? Verum cum is totus in mirabilibus narrandis versetur, tanto magis mirandum est, cælestem illam ampullam, singulare utique miraculum, nullique e ceteris gentibus concessum munus, ab eodem præteritum esse. Mihi quidem minus verisimile apparet, Fortunatum ista brevitatis ergo omisisse, quam non acturum fuisse de Francorum baptismo, si hunc tam nobili prodigio illustratum novisset. Prædictis silentiis adde Alcuinum reliquosque supra nominatos, quorum etsi singuli nil evincant, conjunctim tamen argumentum negativum multum confirmant. Addenda quoque est Præfatio Missæ ritus Gallicani, quoddam compendium Vitæ ac miraculorum S. Remigii continens, quæ si Fortunati ævo jam lecta fuerit, ut existimavit Mabillonius, quid silentio suo aliud indicat, quam cælestem sæpe dictæ ampullæ missionem illo tempore ignotam fuisse? Cetera vide § sequenti.

F

A

§ IX. Refutantur alia argumenta pro Hincmariano asserto allata : opinio Mabilonii et Longuevallii satis probabilis proponitur.

Verisimile non est, Hincmarum ampullæ prodigium didicisse

Supersunt alia argumenta, quæ pro Hincmariana narratione producuntur, examinanda, modusque, quo alii dignitatem ampullæ Remensis tumentur. Tenneurius in Tractatu apologetico cap. 2 persuadere conatus est, S. Gregorium Turonensem expressam de eadem mentionem fecisse, sed locum ex illius Mss. exemplaribus erasum esse. In hunc finem laudavit Magdeburgenses in Historia ecclesiastica cent. 6, cap. 6, ubi hæc aiunt : Porro inter alios ritus etiam chrisma addiderunt. Nam, ubi Remigius Clodoveum regem baptizasset, non adfuit chrisma (forte quia non fuit necessarium) sed ait Gregorius Turonensis et Henricus Erfordiensis, columbam ore attulisse vas chrismate plenum. Ex hisce Tenneurius statuit, aut saltem probabile censuit, Magdeburgenses habuisse antiquos codices, in quibus ista legebantur, quæ a Gallicanis propter veterem inter Remensem et reliquos Franciæ archiepiscopos litem de jure ungendi reges avulsa fuerint, non item a Germanicis codicibus, quia hæc controversia ad Germanos non pertinebat; sed et ex his quoque tandem sublata fuisse, quia cum exemplaribus Gallicis, quæ certiora reputabantur, non concordabant. Ita fere ipse; quod Cointio ad annum 496, num. 29 non immerito ridiculum visum fuit.

ex S. Gregorio Turonensi, sed ex hujus exemplaribus erasum esse;

B 131 Consentit Ruinartius in annotatis ad Historiam Francorum ejusdem Gregorii lib. II, cap. 15, cujus observationem accipe. Quod vero aiunt, a centuriatoribus Magdeburgensibus visum fuisse codicem Gregorii, in quo ampulla illa memoraretur, quem heterodoxi postea disscisserunt, verisimile non videtur. At forte illi habuere præ manibus librum de Gestis Francorum, a Chesnio tom. I editum, qui in nonnullis codicibus Mss. Gregorio nostro tribuitur, in quo hæc historia descripta fuerit. Ejusmodi habetur unum exemplar in bibliotheca archimonasterii Remigiani apud Remos, ab annis circiter 12 exaratum. Credibilia hæc sunt, quam omnia exemplaria Gregorianæ Historiæ propter dictam litem in Gallia sic luxata fuisse, ut nullum hac in parte integrum remanserit, etiam in provincia Remensi, cujus non minus interfuisset eadem illæsa servare, quam aliarum luxare.

nec magis verisimile est, eundem hoc

C 132 Laudatus Tenneurius loco citato præterea contendit, Hincmari testimonium, etsi nullum eo vetustius haberetur, tribusque ac amplius sæculis eventu posterius sit, non ideo fabulosum reputandum, vel ab illo alinventam fuisse ampullæ historiam. Rationem allegat, tum quod æquum non sit ita de viro insigni, pio, docto et ecclesiastica dignitate ornato suspicari; tum quod verisimillimum sit, illum ista ex vetustissima Historia, ut ipse testatur, nempe Remigiana Vita, quæ temporum injuria periit... excepisse. Hic lectorem remittit ad aliud suum Opus, cui titulus Veritas vindicata adversus Joannem Jacobum Chiffletium etc., in cujus parte III, cap. 3 id ipsum confidentius asseveraverat hoc modo: Sic enim Hincmarus archiepiscopus Remensis in Vita S. Remigii (quam ex vetustissima ejus Historia, a Gregorio Turonensi memorata, excepisse testatur) de Clodovei baptismo loquens: « Cum vero pervenissent » ad baptisterium » etc. Evicerat pene causam suam Tenneurius, si, quod credi voluit, solide probasset, testatum Hincmarum esse, sese omnia, quæ recensuit, S. Remigii gesta ex ejusdem vetustissima Vita accepisse.

ex primigenia Vita accepisse.

D 133 At enim oppositum prolixè proficitur ipsemet Hincmarus in Prologo, in quo docet, primigeniam illam Vitam, librum maximæ quantitatis, sic perierisse, ut sua ætate post diligentissimam indagationem pauca et dispersa inde folia vix reperta fuerint; sequæ ad hanc facturam sarcinendam ejusdem Vitam scribere aggressum esse. Adjumenta autem sua

exponens, Colligam, inquit, tam ea, quæ in hystoriis a Majoribus editis de illo inveni, quam et illa, quæ in diversis scedulis dispersa repperi; verum et illa in serie digerens, quæ vulgata relatione percepi; quia... vera est lex hystoriæ simpliciter ea, quæ, fama vulgante, colliguntur, ad instructionem posteritatis litteris commendare. Adi hujus mei Commentarii § 2, ubi etiam dubitationem meam indicavi, utrum sanctus Turonensis historicus primigeniam Vitam, an ejusdem per Fortunatum compendium laudaverit. At si primam, ut Tenneurius censuit, satisque verisimile est, novum hinc argumento negativo robur accedit; nempe quod ampullæ historia non magis in illa lecta fuerit a Gregorio, quam a Fortunato, cui ejusdem Vitæ copia certe fuit.

E 134 Hincmarum (quamvis suis nævis non caruerit, maxime ubi de suæ sedis excellentia agebatur) doctum piūque præsulem fuisse, non inficior, nec ampullæ historiam ab illo primo omnium excogitam confictamve esse certo assevero. Rerum quoque Remigianarum indagatorem agnosco diligentem, sed magis, ne quid a quovis seu scripto seu verbis traditum præteriret, quam ut vera compertaque referret. Nam quid aliud indicant ista, quæ ex ejusdem Prologo mox recitavi, eaque, quam sibi præfixit, historiæ scilicet vera lex, simpliciter ea, quæ, fama vulgante, colliguntur... litteris commendare? Quam infelicitè hæc ei cesserit, liquebit in Annotatis, ubi fabulas ex nimia credulitate et sine ulla crisi ab eodem adoptatas observabo. Ex similibus obscuris nulliusve pretii scedulis, aut potius ex vulgata relatione, seu vulgari ac forte tunc nupera traditiuncula, prodigium ampullæ didicisse videri potest, ne ipsemet post tria sæcula primus finxisse credatur tam celebre factum, cujus nulla reperitur apud vetustiores memoria. Forte etiam, quod scriptores infra laudandi suspicati fuere, cum ampullæ, in ecclesia Remensi magna cum veneratione asservatæ, veram originem nesciret, ipse ex conjecturis suis illam aliam assignavit; sed de hac re postea pluribus

AUCTORE
C. S.

Respondetur
ad argumenta
petita ab aucto-
ritate
Hincmari,

F 135 Fidem facto præterea conciliare nititur Marlotus ex eo, quod Hincmarus verbis præcedenti § datis in Caroli Calvi inauguratione Metensi publice dicere non dubitaverit, Clodoveum cælitus sumpto chrismate a S. Remigio inunctum et in regem consecratum fuisse. Sic enim ad hæc Marlotus disserit: Quis dicat, Hincmarum tam perfictæ frontis, ut historiam tanti momenti hactenus inauditam, sed recens a se confictam, coram tam illustri consessu edicere; tantæ levitatis, ut sapientissimo regi nugamenta quædam gerrarum consarcinare; tantæ improbitatis, ut ipsis templorum cæremoniis sacrisque ritibus, ingesta fabula, sacrilegum in modum illudere, voluerit? Carolus rex, cui solemne erat obscura quæque Scripturæ loca sapientibus proponere, etiam in castris et inter bellorum tumultus, de re tam gravi non sciscitatus esset? Quotquot hic aderant, primæ nobilitatis ac literaturæ viri, elingues, stupidi, vel fascinati ab Hincmaro, ne in fictam ejusmodi traditionem insurgerent? Quis credat, nisi aliunde, hunc vera proferre, certiores essent? etc.

qui etiam co-
ram Carolo
Calvo in illu-
stri conventu
Metensi

G 136 Jam dixi supra, necesse non esse, ut Hincmarus imposturæ arguatur: sed saniolem criticen in eo ab eruditis merito requiri. Ponamus itaque, ipsum credidisse, quod aiebat; nihil præter nimiam credulitatem in hoc facto reprehendendum erit. An et quid ad ejusdem assertum postea reposuerint illustres litteratique viri, qui aderant, nescimus: at certe prudentis non erat in ipsa ecclesia atque in ipsa inauguratione regis dicentem archiepiscopum, qui primas in ea partes tunc agebat, interpellare; quæque hic pro ejusdem regis prosapiæ gloria breviter commemoraverat, coram eodem rege ibidem dictis convellere. Æque ignotum est, quid hac in re fecerit Carolus; cui tamen ingrata accidere non potuit ista archipræsulis oratio. Pro Clodovei unctione regia Hincmarus laudare potuit privilegium Ludovici Pii. num. 150 citatum, in quo hic imperator, sine ulla tamen de ampulla divinitus accepta mentione, hoc ipsum

ampullam
istam asse-
ruit; ostendi-
turque,

AUCTORE
C. S.

ipsum asseruit, verbis ibidem datis mox subdens : Sed et ipse rex nobilissimus (Clodoveus) ad regiam potestatem perungi, Dei clementia dignus inventus fuit.

qua ratione
excusari pos-
sit.

157 Notandum præterea est, Hincmarum hoc in loco dixisse quidem, Clodoveum cœlitus sumpto chrismate unctum et in regem sacratum fuisse, non tamen indicasse modum, quo chrisma cœlitus acceptum esse. Quod observo, quia ex infra dicendis sunt, qui, licet historiam ampullæ ab Hincmaro in Vita traditam pro certa tueri non audeant, nihilominus probabile esse censent, Clodoveum chrismate, alia occasione alioque modo per S. Remigium divinitus impetrato, unctum fuisse. Hæc si ita sit (quod postea examinabo) Hincmarus nihil in Metensi consensu asseruit, de quo potuerit merito reprehendi, nisi forte de asserta unctione regia Clodovei, pro qua auctorem habebat, ut dixi, Ludovicum Pium, patrem Caroli Calvi, in cujus inauguratione ista asseruit.

Frustra etiam
pro Hincma-
ro

158 Tenneurius etiam ipsum S. Remigium in auxilium vocat; Verum, inquit, et in eo, quod apud Flodoardum habetur, Remigiano Testamento tacitam fieri cœlestis ampullæ mentionem, fateantur necesse est, qui sancti Pontificis verba accurate expendunt. Sic enim ipse de regio Clodovei genere : « Quod in regiæ majestatis culmen per- » petuo duraturum * elegi, baptizavi, de sacro » fonte suscepi, donoque septiformis Spiritus con- » signavi, et per EJUDEM sacri chrismatis unctionem » ordinavi in regem. » Manifestum est, dictionem EJUDEM, non ad sacrum chrisma, cujus antea nulla mentio, sed ad Spiritum sanctum referri, et de eo explicandam esse; ac proinde vocari a Remigio oleum illud, quo Clodoveum unxerat, Chrisma Spiritus sancti; æque ac si diceret : « Per sacri » chrismatis EJUDEM Spiritus unctionem ordinavi in » regem; » non repetito proxime apposito Spiritus vocabulo. Non poterat autem vocari chrisma illud CHRISMA SPIRITUS SANCTI, nisi divinitus missum, quamvis missionem clarius non explicet, utpote omnibus notissimam et in testamento supervacaneam. Hæc Tenneurius; quæ miror ab illo tam confidenter afferri potuisse.

laudatur
S. Remigii te-
stamentum,
utpote non
genuinum.

159 Testamentum, quod velut S. Remigii esset, Flodoardi Historiæ Remensi insertum legitur, invalidum est ad eam rem probandam; cum passim ab omnibus pro commentitio aut interpolato rejiciatur, nec verba ex illo allegata habeantur in ejusdem sancti Præsulis Testamento breviori, quod sincerum esse passim creditur. Ponamus tamen paulisper, prolixius etiam genuinum esse, vocemque ejusdem ad Spiritum sanctum esse referendam; profecto potuit chrisma illud chrisma Spiritus sancti vocari, quia idem chrisma erat, cujus unctione Remigius Clodoveum in Sacramento Confirmationis dono septiformis Spiritus, ut præmittitur, consignavit. Hæc expositio non minus clara et simplex est, quam Tenneuriana obscura, verbisque e Testamento adductis mere afficta; neque puto, Tenneurium in iis simile quid umquam suspicaturum fuisse, nisi id ad tuendam Hincmari narrationem e re sua fore judicasset. Insuper, etiamsi verbis illis cæleste chrisma indicaretur, non propterea oportet eadem de ampullæ Remensis missione, qualis ab Hincmaro refertur, necessario interpretari, ut modo dicere aggredior.

Dubitavit
Mabillonius,
an sacrum
chrisma et
oleum,

160 Mabillonius tom. I Annalium Benedictinorum, ad annum Christi 555, num. 18, ubi, ut dictum est, argumentum ab auctorum veterum silentio petiitum elevare conatus est, cum Marloto censens, verisimile non esse, Hincmarum tam impudentem, imprudentemve fuisse, ut rem novam ac recens inventam pro re antiqua et sacra in tam illustri eruditum hominum cœtu (Metensi) obtruserit; maxime quod eam obiter tantum et absque præfatione, uti rem omnibus notam, et nemini ambiguum retulerit; Mabillonius, inquam, ibidem hinc conclusit : Res ergo jam tum receptissima et exploratissima erat ampulla sacra, sed origo forte non ita. Ad rationes adversus silentium veterum et pro Hincmari fide ab eo expositas satis videor respondisse; quare audia-

mus illum de ampullæ origine disserentem. Non unius tantum (ita habet ibidem) sed duarum ampullarum meminit antiquus auctor, qui libellum de vita S. Chrotildis reginæ scripsit, ubi ait, chrismate deficiente, cum S. Remigius Chlodoveum baptizaturus esset, DUAS AMPULLAS OLEO ET CHRISMATE PLENAS cœlitus demissas fuisse, e quibus B. Remigius regem more ecclesiastico perunxerit.

161 Unde id acceperit hic auctor, nobis incompertum; nisi si hoc loco aliud miraculum confuderit, ab Hincmaro in Vita B. Remigii relatum. Narrat quippe Hincmarus, sanctum Pontificem, cum iter ageret, ab homine quodam ægroto haud ignobili, necdum baptizato, accersitum fuisse, ut eum sacris aquis ablueret. Cum autem oleum exorcizatum fere, chrisma vero penitus in duabus ampullis, a presbytero loci allatis, defecisset, vacuas ampullas super altare deposuisse, ac fusa ad Deum oratione, mox plenas inventas fuisse. Quod quidem Hincmarus ante Chlodovei baptismum refert. Neque id ab Hincmaro inventum putes. Hoc enim antiquitus, id est, ante annos mille, in Præfatione Missæ de S. Remigio ritu Gallicano commemorabatur, ut constat ex veterrimo codice ecclesiæ Remensis, ante annos octingentos scripto, in quo B. Remigii quoddam Vitæ compendium et quedam miracula referuntur EX PRÆFATIONE, QUÆ AD MISSAM ANTIQUITUS DICEBATUR, ut fragmenti illius titulus præfert, in quo sic de duabus ampullis scriptum reperitur : « Dum autem cuidam ægroto » baptizando chrisma quæreretur, et nihil inveni- » retur, sic ampullas vacuas super altare jussit » mitti, ut ipse se interim in oratione prosterneret. Tunc cælesti rore chrismatis benedictione » perfunditur. » Integrum fragmentum in Appendice hujus tomi habes.

162 Haud scio, an ad duas istas ampullas respexerit scriptor Vitæ S. Chrotildis mox laudatus : quod si ita est, ex his ampullis Chlodoveum perunctum fuisse, nobis conjiciendi locum dedit. Porro an ampulla illa, cujus meminit Hincmarus, una ex illis duabus fuerit, ejusque originem non satis compertam ad Chlodovei baptismum retulerit, temere asserere nolim. Sed sive hæc, sive alia fuerit, de ejus veritate dubitare non possum. Post hæc monet Mabillonius, obesse non posse, quod de duabus illis ampullis nulla exstet apud Fortunatum et Fredegarium mentio : cum primus profiteatur, se ex primigenia Vita pauca disserere, plurima præterire; alterius vero majoris esse non possit auctoritas, quam Gregorii Turonensis, cujus Historiam in compendium contraxit. Tandem Mabillonius ex omnibus præmissis sic statuit : Cum itaque hæc argumenta nihil contra sacræ ampullæ veritatem efficiant, antiquissimæ de illa traditioni Remensis, imo et totius Gallicanæ ecclesiæ sua constare debet auctoritas. Censuit igitur Mabillonius, sacram ampullam, Remis asservatam, ex qua Christianissimi reges etiam his nostris temporibus in coronatione sua inungi solent, sacrum chrisma divinitus acceptum continere, ex eoque Clodoveum quoque unctum fuisse; sed unice dubitavit de loco, tempore ac modo, quibus idem illud chrisma acceptum sit, et an ipsa quoque ampulla cæleste sit munus.

163 Ipsi proxime accedit noster Jacobus Longuevallius, sed apertius mentem suam eloquitur, tom. II Historiæ ecclesiæ Gallicanæ lib. v, pag. 251 et sequenti, ubi in ipso contextu, ut superius monui, de ampulla tempore baptismi missa altum silens, sequentem annotationem in inferiori paginæ ora sermone Gallico adjecit : S. Avitus Viennensis, Anastasius Papa, S. Nicetius Trevirensis, Gregorius Turonensis etc., qui de Clodovei baptismo agunt, miraculi ampullæ sacræ non meminerunt, uti nec Fortunatus in Vita S. Remigii, quod silentium tot tam gravium auctorum aliquot criticis argumentum visum est invincibile, contra quod nec traditio Remensis ecclesiæ, nec testimonium Hincmari valere posse, arbitrantur. En tibi, quod hac in re mihi certius apparet. Vetus Missa de miraculis

alia occasione
a S. Remigio
divinitus im-
petrata.

Hincmaro
non dederint
occasionem
errandi.

consentit
Longuevallius
noster ;

A raculis S. Remigii docet, sanctum hunc Episcopum, cum ægotantem baptizare volenti chrisma ad unctiones faciendas deesset, duas ampullulas super altari posuisse, hasque miraculose impletas esse. Hincmarus idem miraculum narrat. Credibile est, Clodoveum eodem miraculoso chrismate e cælis misso inunctum fuisse. Sic verum erit, illum chrismate e cælis misso unctum esse; nec mirum erit, laudatos auctores, dum de ejusdem baptismo agerent, istius miraculi non meminisse; nempe quia illud hac occasione non contigerat. Hoc satis est ad comprobendam traditionem regibus nostris ecclesiæque Remensi tam gloriosam. *Hactenus Longuevallius, sed verbis Gallicis.*

quæ opinio
non improba-
bilis apparet;

164 Atque ita omnino est : hoc modo cessabit argumentum ex silentio veterum, quod adversus ampullam Remensem militabat; ac simul assignabitur verisimilis ratio, quæ historiæ ejusdem ampullæ, quam Hincmarus primus omnium vulgasse scitur, occasionem et initium dederit. Cessabit, inquam, argumentum ex silentio : quid enim mirum, si, qui ex laudatis scriptoribus tantum litteras de suscepto baptismo gratulatorias regi Clodoveo dederunt, vel ejusdem baptismi tantummodo fecere mentionem, non memorarint miraculum, quod in baptismo non contigerat; aut si alii siluerint, qui non vitam S. Remigii, sed Francorum historiam scribendam susceperant; vel si denique istud præterierit Fortunatus, qui plurima illius miracula a se omitta professus est? Aliter prorsus se res habet in priori casu; quia, cum miraculum istud non tantum ad S. Remigii, sed etiam ad Clodovei totiusque gentis Francorum gloriam spectasset atque in ipso regis baptismo factum fuisset, non apparet ulla verisimilis ratio, ob quam a prædictis omnibus fuisset præteritum. Ad hæc cum ex traditione haberetur, Clodoveum in baptismo suo a Remigio unctum fuisse chrismate e cælis accepto, ampullamque, quæ reliquum istius chrismatis continebat, in Remensi ecclesia religiose asseruari, nec vera ejusdem ampullæ origo satis nota esset, haud difficulter opinari potuit Hincmarus, vel si quis ipsi prævit, eandem in ipso regis baptismo divinities allatam fuisse.

sed nihil illam
juvat quidam
biographus
S. Chrotechil-
dis.

165 Restat, ut de Vita S. Chrotechildis, a Mabillonio mox laudata, aliquid observemus. Edidit eam ipse ex Ms. codice S. Germani Præstensis inter Acta Sanctorum Ordinis S. Benedicti Sæculo 1, a pag. 98, in eaque num. 7 revera sic legere est : Cumque chrisma defuisset, Dei nutu in specie columbæ venit Spiritus sanctus, portans duas ampullas, oleo et chrismate plenas, quas B. Remigius devote suscepit, regemque more ecclesiastico perunxit, vocavitque eum LUDOVICUM, quasi LAUDABILEM VIRUM. Viderat illam et aliunde et Mss. codicibus habebat Henschenius noster, quando S. Chrotechildis acta illustravit ad diem 5 Junii, sed quia eandem aliquot seculis post obitum Sanctæ scriptam compererat, maluit, hac omitta, aliam ex S. Gregorii Turonensis Historia concinnare. Illam saltem Carolo Magno posteriorem esse, probat in eadem facta mentio de imperatoribus Romanorum e stirpe Clodovei. Apud Mabillonium num. 2 dicitur : Deus enim præscius futurorum præviderat, ex Crothilde semen regum nasciturum, eorumque propagine Romanorum Francorumque imperium gubernaturum. Et numeroultimo agitur de sepultura ejusdem S. Chrotechildis, Romanorum imperatorum matris, et regum Francorum genitricis. Hinc statue primo, anonymum hujus Vitæ auctorem nullius aut exigui ponderis esse posse : secundo regiam Clodovei unctionem ipsi verisimiliter ignotam fuisse : tertio, non satis illum fuisse instructum de ampulla Remensi, cum duas pro una in ejusdem regis baptismo allatas numeret.

§ X. Litteræ gratulatoriæ S. Aviti Viennensis et Anastasii II Papæ ad Clodoveum : S. Remigius illum per epistolam solatur de morte sororis suæ; per alteram salutaria monita eidem tradit : ejusdem regis benignitas in ecclesiasticos.

AUCTOR
C. S.

Francorum regis gentisque ad Christiana sacra conversio magno, ut par erat, gaudio Catholicos omnes, maxime ecclesiarum præsides affectit. Ex hisce Anastasius II summus Pontifex Romanus, sanctusque Alcinus Avitus, Viennensis sub Gundobado Burgundionum rege Ariano episcopus, litteras gratulatorias suæque lætitiæ testes ad Clodoveum dedere. Aviti, qui prior scripsisse videtur, epistolam jam recitavit Henschenius noster in ejusdem Sancti gestis ad diem 3 Februarii; quia tamen illam in hoc Commentario sæpe laudavi, ad eamque lectorem remisi, eandem hic recudam, prout correctior exstat inter Opera Jacobi Sirmondi tom. II, col. 56 et duabus sequentibus.

S. Avitus epi-
scopus Vien-
nensis per
epistolam

Avitus Viennensis episcopus Chlodoveco regi.

Vestræ subtilitatis acrimoniam quorumcumque schismatum sectatores sententiis suis, variis opinione, diversis multitudine, vacuis veritate, Christiani nominis visi sunt obumbratione velare. At, dum status nostros æternitati committimus, dum, quid recti unusquisque sentiat, futuro examini reservamus, etiam in præsentibus interlucens radius veritatis emicuit. Invenit quippe tempore nostro arbitrum quendam divina provisio. Dum vobis eligitis, omnibus judicatis; vestra fides nostra victoria est.

E

167 Solent plerique in hac eadem causa, si pro expetenda sanitate credendi, aut sacerdotum hortatu, aut quorumcumque sodalium suggestionem moneantur, consuetudinem generis et ritum paternæ observationis opponere. Ita saluti nocentem verecundiam præferentes, dum parentibus in incredulitatis custodia inutilem reverentiam servant, confitentur, se quodammodo nescire, quid eligant. Discedat igitur ab hac excusatione post talis facti miraculum noxius pudor. De toto priscae originis stemmate sola nobilitate contenti, quicquid omnis potest fastigium generositatis ornare prosapiæ vestræ, a vobis voluistis exurgere. Habetis bonorum auctores, voluistis esse meliorum : respondetis proavis, quod regnatis in sæculo, instituitis posteris, quod regnatis in cælo. Gaudeat ergo quidem Græcia, habere se principem Legis nostræ; sed non jam quæ tanti muneris dono sola mereatur illustrari, quod non desit et reliquo orbi claritas sua. Siquidem et occiduis partibus in rege non novo novi jubaris lumen effulgurat. Cujus splendorem congrue Redemptoris nostri Nativitas inchoavit; ut consequenter eo die ad salutem regnerari ex unda vos pareat, quo natum redemptioni suæ cæli Dominum mundus accepit.

gratulatur
Clodoveo su-
scriptum ba-
ptismum in
natali Domi-
ni :

168 Igitur, qui celebris est natalis Domini, sit et vestri : quo vos scilicet Christo, quo Christus ortus est mundo; in quo vos animam Deo, vitam præsentibus, famam posteris consecrastis. Quid jam de ipsa gloriosissima regenerationis vestræ solennitate dicatur? cujus ministeriis etsi corporaliter non accessi, gaudiorum tamen communione non defui. Quandoquidem hoc quoque regionibus nostris divina pietas gratulationis adjecerit, ut ante baptismum vestrum ad nos sublimissimæ humilitatis nuntius perveniret. Unde nos post hanc expectationem jam securos vestri sacra nox reperit. Conferebamus namque, nobiscumque tractabamus, quale esset illud, cum adunatorum numerus pontificum manu sancti ambitione servitii membra regia undis vitalibus confoveret; cum se Dei servis inflecteret timendum gentibus caput; cum sub casside crines nutritos salutaris galea sacræ unctionis indueret; cum intermisso tegmine loricarum, im-

regem laudat,
et victorias
policens

AUCTORE
C. S.

hortatur, ut
Christianam
fidem apud
paganos gen-
tes propagare
studeat;

* an. solutus?

B

laudas ejus-
dem miseri-
cordiam, et
illustrem
captivum
remittit.

Gratulatur
etiam illi
Anastasius II
Papa,

C

eique Ecce-
siam Dei com-
mendans, vi-
orias preca-
tur.

maculati artus simili candore fulgerent. Faciet, si quid creditis, regum florentissime, faciet, inquam, indumentorum ista mollities, ut vobis deinceps plus valeat rigor armorum, et quicquid felicitas usque huc præstitit, addet hinc sanctitas.

169 Vellem vero præconiis vestris quiddam exhortationis annectere, si aliquid vel scientiam vestram vel observantiam præteriret. Numquid fidem perfecto prædicabimus, quam ante perfectionem sine prædicatore vidistis? An forte humilitatem, quam jam dudum nobis devotione impenditis, qui nunc primum professione debetis? An misericordiam, quam solutis * a vobis adhuc nuper populus captivus gaudiis mundo insinuat, lacrymis Deo? Unum ergo, quod vellemus augeri: Ut, quia Deus gentem vestram per vos ex toto suam faciet, ulterioribus quoque gentibus, quas in naturali adhuc ignorantia constitutas nulla pravorum dogmatum germina corruerunt, de bono thesauro vestri cordis fidei semina porrigatis: nec pudeat pigeatque, etiam directis in rem legationibus, adstruere partes Dei, qui tantum vestras erexit. Quatenus externi quoque populi paganorum, pro religionis vobis primitus imperio servituri, dum adhuc in alios videntur habere proprietatem, discernant potius gentem, quam principem. Nulla igitur patria quasi speciali sede sibi vindicet, totis quos honorum gradibus attollitis. Constat, vos esse, quo communis uno solis jubare omnia perfruuntur. Vicina quidem plus gaudent lumine, sed non carent remotiora fulgore.

170 Quapropter radiate perpetuum, præsentibus diademate, absentibus majestate. Successus felicium triumphorum, quos per vos regio illa gerit, cuncta concelebrant. Tangit etiam nos felicitas: quotiescumque illic pugnatis, vincimus. Inter hæc tamen Catholicæ religionis affectum servat in vobis cura miserandi; et in apice, rerum omnium gubernacula continente, non minus eminet sanctitas, quam potestas. Ex qua utique factum est, ut dirigi ad vos servi vestri viri illustris Laurentii filium principali oraculo juberetis. Quod apud domnum meum, suæ quidem gentis regem, sed militem vestrum, obtinuisse me, suggero. Nihil quippe est, in quo servire non potest. Commendat directum; congaudi misso, invidi vos visuro. Cui minus computandum est ad utilitatem, parenti proprio restitui, quam patri omnium præsentari. *Hactenus S. Aviti epistola ex recensione Sirmondi; ad quam quædam ab Henschenio annotata consule in Commentario prævio ad Vitam ejusdem sancti episcopi tom. I Februarii pag. 263.*

171 Eodem anno 496, sub cujus finem Clodovei baptismum contigisse credimus, Anastasius II ad summum Pontificatum Romanum evectus fuit, mense Septembri secundum Papebrochium nostrum, secundum alios mense Novembri. Illic quoque tam felici nuntio sive ex fama, seu, quod verisimilius est, ex S. Remigii, vel ipsius etiam regis Clodovei litteris e Gallia audit, epistolam per Eumerium presbyterum ad eundem regem transmisit, quam Lucas Dacherius omnium primus typis vulgavit tom. V Spicilegii prioris editionis pag. 382, unde etiam a Labbeo in suam Conciliorum Collectionem illata est, et ab eruditis pro genuina excepta. Apud laudatum Dacherium sic recensetur.

Glorioso et illustri filio

Cludoecho Anastasius episcopus.

Tuum, gloriose fili, in Christiana fide cum exordio nostro in Pontificatu contigisse, gratulamur. Quippe Sedes Petri tanta occasione non potest non lætari. cum plenitudinem gentium intuetur ad eam veloci gradu concurrere, et per temporum spatia repleti sagenam, quam in altum jussus est mittere idem piscator hominum et cælestis Jerusalem beatus claviger.

172 Quod serenitati tuæ insinuare voluimus per Eumerium presbyterum, ut, cum audiveris lætitiā patris, crescas in bonis operibus, impleas gaudium nostrum, et sis corona nostra, gaudeatque

mater Ecclesia de tanti regis, quem nuper Deo D peperit, profectu. Lætifica ergo, gloriose et illustris fili, matrem tuam et esto illi in columnam ferream. Nam refrigescit caritas multorum, et malorum hominum versutia navicula nostra seris fluctibus agitur, et despumantibus undis peritunditur. Sed speramus in spem contra spem, et Dominum collaudamus, qui eruit te de potestate tenebrarum, et in tanto principe providit Ecclesiæ, qui possit eam tueri, et contra occurrentes pestiferorum conatus galeam salutis induere. Perge igitur, dilecte et gloriose fili, ut Deus omnipotens serenitatem tuam et regnum protectione cælesti prosequatur, et angelis suis mandet, ut custodiant te in omnibus viis tuis, et det tibi in circuitu de inimicis suis victoriam. *Deplorabilem Ecclesiæ Catholicæ ejus temporis statum jam exposui § 7; qui quanto miserabilior erat, tanto certe gratius Anastasio Papæ accidere debuit Francorum ad Christum conversio, a quibus ut major Ecclesiæ in Galliis clades timenda fuerat, ita nunc major spes salutis affulgebat. Credibile est, etiam ad S. Remigium hac super re litteras datas fuisse, quas non habemus.*

173 Apud Labbeum tom. IV Conciliorum, col. 1268 et sequenti una exstat ipsius S. Remigii ad Clodoveum epistola, quæ ad hoc tempus, sive ad initium anni 497, nondum exacta hieme, pertinere creditur, agitque de morte Albofledis, Clodovei sororis. Ex hac epistola discimus, Albofledem non modo una cum rege fratre suo a sancto Præsule ad Christianam fidem adductam, baptizatamque, verum etiam Deo virginem consecratam fuisse. Non diu tamen supervivisse, scribit S. Gregorius Turonensis in Historia lib. II, cap. 51, ubi laudatæ epistolæ exordium recitans, hæc ait: Baptizata est et soror ejus Albofledis, quæ non post multum tempus migravit ad Dominum: pro qua cum rex contristaretur, S. Remigius consolatoriam misit ei epistolam, quæ hoc modo sumpsit exordium: « Angit » me et satis me angit vestræ causa tristitiæ, quod » bonæ memoriæ germana vestra transiit Albo- » fledis. Sed de hac re consolari possumus, quia » talis de hoc mundo migravit, ut suspici magis » debeat, quam lugeri. » *Hæc nec plura Gregorius; quam ob rem epistolam totam ex laudato Labbeo accipe.*

174 Domino illustri meritis Clodoveo * regi Remigius episcopus.

Angit me, et satis angit, vestræ causa tristitiæ, quod gloriose memoriæ germana vestra transiit Albofledis *. Sed consolari possumus, quia talis de hac luce discessit, ut recordatione magis suscipi * debeat, quam lugeri. Illius enim vitæ fuit, quod assumpta credatur a Domino, quæ a Deo electa migravit ad cælos. Vivit vestræ fidei, etsi est conspectus * desiderio recepta, Christus implevit, ut benedictionem virginitatis acciperet; quæ sacrata non est lugenda, quæ fragat * in conspectu Domini flore virgineo; quo scilicet et corona tecta, quam pro virginitate suscepit. Absit, ut a fidelibus lugeatur, quæ bonus Christi odor esse promeruit, ut per eum, cui placet, auxilium possit conferre poscentibus. Dominus meus, repelle de corde tuo tristitiam: animo rite composito, regnum sagacius gubernate, erectiora sumentes studio serenitatis consilia. Læto corde membra conforta; mæroris torpore discusso, acris invigilabis ad salutem. Manet vobis regnum administrandum et Deo auspice procurandum. Populorum caput estis, et regimen sustinetis. Acerbitate ne te videant in luctu affici, qui per te felicia videre consueverunt.

175 Esto ipse tuæ animæ consolator, vigorem illius providentiæ continens ingenitæ, ne tristitia candorem tuæ menti subducatur. De ejus præsentem transitu, quæ choris est juncta virgineis, ut credo, Rex gaudet in cælo. Salutans gloriam vestram *, commendo familiarem meum, presbyterum Mac-colum, quem direxi. Quæso, ut tanti * habeatis ignoscere, quod, qui occursum debui, exhortato-

S. Remigius
per epistolam
consolatur
eundem re-
gem

E

de morte so-
roris illius
Albofledis,

* al. Chlodo-
veo
* al. Albochle-
dis
* an. * suspici?

F

* al. conspectu

* al. flagrat

quæ cum ipso
baptizata
fuerat, et vir-
ginitatem Deo
sacraverat.

* al. additur et

* al. tantis

ria

A ria destinare verba præsumpsi. Tamen per harum baiulum si jubetis, ut vadam, contempta hiemis asperitate, frigore neglecto, itineris labore calcato, ad vos, auxiliante Domino, pervenire contendam. *Eandem epistolam etiam exhibet Ruinartius in Appendice Operum S. Gregorii Turonensis col. 1526, ex qua aliquot discrepantes vuculas in margine annotari. An tamen alterutro loco omnino pura sit, dubitare me facit locus et Turonensi mox adductus, in quo illius exordium paulo aliter exstat. Ceterum ea non alio argumento ad annum 497 referri videtur, quam quod Albofledis non post multum tempus a suscepto baptismo defuncta esse dicatur a S. Gregorio, quodque ex ipsa epistola constet, hanc hiemali tempore scriptam fuisse.*

Eidem regi salutaria monita tradit in alia epistola,

176 Adde hic et alteram ejusdem sancti Præsulis epistolam, alio tempore et occasione datam, in qua scilicet eidem regi seu ad bellum ituro, seu potius post quamdam victoriam ab illo relatum salutaria praecepta dedit. Hæc a Jacobo Sirmondo in tomo I Conciliorum Galliarum pag. 175 sic edita exstat :

Domino insigni et meritis magnifico, Chlodoveo regi Remigius episcopus.

B Rumor ad nos magnus pervenit, administrationem vos secundam rei bellicæ suscepisse. Non est novum, ut cæperis esse, sicut parentes tui semper fuerunt. Hoc in primis agendum, ut Domini iudicium a te non vacillet *, ubi tui meriti, qui per industriam humilitatis tuæ ad summum culminis pervenit : quia, quod vulgo dicitur, Ex fine actus hominis probatur. Consiliarios tibi adhibere debes, qui famam tuam possint ornare. Et beneficium tuum castum et honestum esse debet; et sacerdotibus tuis honorem debebis deferre, et ad eorum consilia semper recurrere. Quod si tibi bene cum illis convenierit, provincia tua melius potest constare. Cives tuos erige, afflictos releva, viduas fove, orphanos nutri *, si potius est quam erudies, ut omnes te ament et timeant.

dum is in procinctu ad bellum Gothicum esset,

* i. e. regnator

177 Justitia ex ore vestro procedat : nihil sit sperandum de pauperibus vel peregrinis, ne magis dona, aut aliquid accipere velis. Prætorium tuum omnibus pateat, ut nullus exinde tristicis abscedat. Paternas quascumque opes possides, captivos exinde liberabis, et a iugo servitutis absolves. Si quis in conspectu vestro venerit, peregrinum se esse, non sentiat. Cum juvenibus jocare, cum senibus tracta, si vis regnare * nobilis judicari. *Duo in hac epistola loci, quos asterisco notavi, certe sunt vitiosi; sed eodem modo leguntur etiam apud Labbeum tom. IV Conciliorum col. 1402, et Ruinartium in Appendice ad Opera S. Gregorii Turonensis col. 1526 et sequenti. Prior locus sensum integrum reddet, si pro ubi tui meriti etc. legatur, et a tuo exercitu, qui per industriam humilitatis tuæ ad summum culminis pervenit. Secundus locus forte sic restituendus est : Sic potius illos erudies, ut omnes te ament et timeant. Jam quod ad occasionem et tempus scriptæ epistolæ attinet, Sirmondo hunc ei titulum præfixit : Hortatoria, cum rex ad bellum Gothicum se accingeret. Consenserunt Labbeus in Collectione conciliorum, Ruinartius in Annotatis ad Historiam Turonensis, et Longuevallius in Historia ecclesiæ Gallicanæ, in qua propterea laudatam epistolam ad annum 507 recensuit.*

ut nonnullis visum est,

178 Videntur hi eruditi viri in eam sententiam ivisse, primo quod in ipso epistolæ exordio dicatur Clodoveus tunc administrationem secundam rei bellicæ suscepisse; belli initium sive apparatus interpretantes, et secundum forsitan illud numerantes ab Alemannico. Secundo, quod idem rex videri possit monitis in hac epistola datis obsecutus fuisse, dum in Visigothos moturus, ea pro immunitate personarum rerumque ecclesiasticarum exercitui suo mandata præscripsit, de quibus ipsemet in sua epistola ad episcopos post bellum Gothicum data, infraque recitanda meminit. Quamvis hæc illorum opinio non sit improbabilis, mihi tamen verisimilius apparet, eandem illam S. Remigii epistolam potius post idem bellum Gothicum scriptam fuisse. Verba illa in exor-

dio posita Rumor ad nos magnus pervenit, administrationem vos secundam rei bellicæ suscepisse, non minus tum relatum insignem victoriam, quam instans bellum, sonant. Per vocem secundam intellige prosperam; tuncque huius phrasos sensus obvius erit : Ex ingenti rumore intelleximus, administrationem rei bellicæ, quam suscepisti, tibi prospere successisse.

179 Huic expositioni congruit, quod subditur. Non est novum, ut cæperis esse, sicut parentes tui semper fuerunt, nimirum hostium victores; additurque monitum : Hoc in primis agendum, ut Domini iudicium a te non vacillet etc.; scilicet, ne rex et exercitus ejus nova illa victoria elati posthac indignos se redderent divinis auxiliis, quæ Christiana ejusdem regis humilitas promeruerat. Reliquum quoque ejusdem epistolæ, in qua præterea nulla fit de bello mentio, praecepta continet, victori principi ad subactam provinciam juste administrandam, quam bellaturo, opportuniora. Denique Clodovei litteris ad episcopos post bellum Gothicum directis occasionem æque potuit dedisse hæc Remigii epistola, si post, quam si ante idem bellum data fuerit. Non tamen inficior, ex consiliis Remigii profecta esse, quæ Clodoveus adversus Gothos processurus pro immunitate ecclesiarum religiosissime sanxit; id enim verisimillimum est ex ejusdem sancti Archipræsulis cura pastoralis, singularique auctoritate, qua apud ipsum valebat. Verum id non obest, quo minus etiam post relatum victoriam ista scripserit, taciteque monuerit, ut promissis staret; quia, ut ibidem inquit, quod vulgo dicitur, Ex fine actus hominis probatur.

sed forte non nisi circa ejusdem belli finem scripta.

180 Ut sit, Clodoveus, occiso Alarico Visigothorum rege, totaque Aquitania potitus, regnum suum ad montes Pireneos extendit. Tum ut promissis staret, litteras ad universos recens subactæ regionis episcopos dedit, quas visum est ex Sirmondi editione hic recudere, quia sensa Christiano principe dignissima, quæ continent, haud dubie fructus sunt institutionis a Remigio acceptæ, tantique discipuli religio tanti Magistri gloria est.

Ejusdem regis praecepta pro immunitate ecclesiastica

Domini sanctis et apostolica sede dignissimis episcopis Chlothovechus rex.

Enuntiante fama, quid actum fuerit vel præceptum omni exercitui nostro, priusquam in patriam Gothorum ingrederemur, beatitudinem vestram præterire non potuit. In primo quoque de ministerio ecclesiarum omnium præcepimus, ut nullus ad subripiendum in aliquo conaretur, neque de sanctimonialibus, neque de viduis, quæ in religione Domini devotæ esse probantur. Simili conditione et de clericis, vel filiis supradictorum, tam clericorum, quam viduarum, qui cum illis in domo ipsorum consistere videbantur : idem et de servis ecclesiarum, quos de ecclesiis tractos, per episcoporum sacramenta constiterit, præceptum est observare, ut nullus ex ipsis aliquam violentiam vel damnum pateretur.

occasione huius belli data, verisimiliter ex consilio Remigii.

181 Quod ita ad integrum est agnoscendum, ut ex his supradictis si aliquis vim captivitatis pertulisset, sive in ecclesia sive extra ecclesiam, omnino sine aliqua dilatione reddendos esse, præcipiamus. De ceteris quidem captivis laicis, qui extra pacem sunt captivati, et fuerint approbati, apostolia * cui volueritis arbitrii vestri *, est non negandum. Nam de his, qui in pace nostra, tam clerici quam laici, subrepti fuerint, si veraciter agnoscitis, vestra epistolas, de anulo vestro infra signatas, sic ad nos omnimodis dirigat, et a parte nostra præceptionem latam noveritis esse firmandam. Sic tamen populus noster petit, ut, cuicumque epistolas vestras præstare fueritis dignati, cum sacramento per Deum et benedictione vestra dicere non tardetis, rem istam, quæ poscitur, veram esse : quia multorum varietates vel falsitates inventæ sunt; ut comprehendatur, sicut scriptum est : Perit justus cum impio. Orate pro me, domini sancti et apostolica sede dignissimi papæ. Hactenus Clodoveus rex in laudata epistola.

* i. e. litteras apostolicas * adde dare

AUCTORE
C. S.

§ XI. Quid censendum sit de vicariatu seu primatu S. Remigii : alia gesta ejus pro conversione Francorum sunt obscura : aliqua etiam pro convertendis Arianis : concilium Aurelianense I, eo forte suadente, celebratum.

Epistola
S. Hormisdæ
Papæ ab
Hincmaro
attributa,

Hincmarus in Vita num. 96 mox post bellum Gothicum meminit de dignitatibus Clodoveo regi ab imperatore Anastasio, sanctoque Antistiti a Romano Pontifice collatis. Primum, quod ibidem legi potest, didicerat ex S. Gregorio Turonensi, ut in Annotatis ostendam. Alterum, pro quo vetustiore Hincmaro testem non novi, hic discutiendum est. Loco citato sic habet : Sed et Ormisda, Romanæ Sedis Pontifex, S. Remigio antiquæ metropolis episcopo, quæ tunc temporis habebat sub se duodecim civitates et totidem episcopos eisdem præsidentes, vices suas in regno Ludovici, nuper cum integra gente ad fidem conversi per sanctam ejus prædicationem, Domino cooperante et sermonem confirmante, sequentibus signis, commisit hoc modo : « Dilectissimo fratri » Remigio Ormisda » etc. Tum sequitur epistola integra, quæ sic orditur : Suscipientes plena fraternitatis tuæ congratulatione colloquia etc. Eadem exstat in Collectione Conciliorum per Labbeum tom. IV, col. 1420, ubi is titulus per modum compendii ab editore præfixus legitur : Epistola 1 Hormisdæ Papæ ad S. Remigium Rhemensem episcopum. Post acceptas ab eo gratulatorias litteras, eidem ob præclaram meritorum excellentiam, et nobilissimæ sedis prærogativam, vicariam Sedis Apostolicæ præfecturam in Gallia delegat.

in qua prima-
tus in toto
regno Clodo-
vei

185 Eandem laudatus Hincmarus in scriptis suis adversus suum e sorore nepotem, Hincmarum Laudunensem episcopum, non uno in loco citavit, ut suæ sedis primatum monstraret. Juverit aliquos textus dedisse ex editione Jacobi Sirmondi, qua utor. Tomo II Operum, capitulo 10, pag. 449 sic fatur : B. Hormisdæ S. Remigio vices Apostolicæ Sedis ei committens, inter alia ita scripsit etc. In Capitulo 16, pag. 453 Hincmarum Laudunensem sic urget : Attamen velis, nolis, S. Hormisdæ Papa tibi ostendit, primatem esse hujus provinciæ illum, qui in sede B. Remigii apud Remorum metropolim est ordinatus episcopus. Ait enim in epistola ad eum directa etc. Subdit epistolam integram, quam pariter totam recitat cap. 11 Opusculi, quod ad episcopos scripsit de jure metropolitanorum; rursumque cap. 19 confidenter ait : Demum in regno Clodovei, nuper cum integra gente ad fidem conversi per sanctam prædicationem B. Remigii, Domino cooperante et sermonem confirmante, sequentibus signis, B. Hormisdæ vices suas eidem S. Remigio Remorum Ducorum antiquæ metropolis episcopo... per Belgicas et quasdam provincias Gallicanas commisit, ut Dei ecclesias, quas Franci adhuc pagni devastaverant et incenderant, universa prædantes, et quæcumque perperam gesta fuerant, ad debitum statum reduceret, manente privilegio Arelatensi ecclesiæ in sibi antiquitus delegatis provinciis.

datur S. Re-
migio, nequit
esse ejusdem
Hormisdæ,

184 Ejusdem denique Pontificiæ epistolæ, velut a S. Hormisdæ scriptæ, bis meminit Flodoardus; semel lib. I, cap. 13, de S. Remigio agens; deinde lib. IV, cap. 1 in Fulcone, Hincmari proximo successore, a quo eandem asserit allegatam fuisse in litteris ad Stephanum VI summum Pontificem pro suæ sedis commendatione missis. Porro hæc S. Hormisdæ nomine vulgata epistola non eodem modo ab eruditibus neotericis excepta fuit; quod Pontifex in eadem loquatur de rege Clodoveo, tamquam tunc etiam vivente. Nam apud Hincmarum, a quo illam habemus, ejusdem scriptor sic loquitur : Vices itaque nostras per omne regnum dilecti et spiritalis filii nostri Ludovici, quem nuper... ad fidem cum gente integra convertisti... præsentis auctoritate committimus. Cardinalis Baronius, atque, qui cum ipso post Sigebertum Gemblacensem crediderunt, Clodoveum

post annum 514, cujus mense Julio S. Hormisdæ S. Symmacho in Pontificatum successit, inter viros superfuisse, non dubitarunt eam epistolam ex Hincmari fide pro genuina Hormisdæ agnoscere. Contra, qui ejusdem regis obitum ultra annum 511 differri non posse, rectius statuerunt, horum alii eandem vel pro commentitia habent, vel, qui mitius sentiunt, Hormisdæ nomine perperam inscriptam esse, arbitrantur.

183 Id modo certum est, Clodoveum, ineunte Pontificatum Hormisdæ, ut minimum toto biennio cum aliquot mensibus mortuum fuisse; adeo ut Hormisdæ epistola esse nequeat, in qua rex ille inter viros computatur. Dicere, mortem illius non fuisse notam Pontifici, dum scribebat, non sinit elapsam ab illa temporis spatium, ac multo etiam minus litteræ, quas Hormisdæ ille post aditum Pontificatum sibi a Remigio missas esse, in ipso exordio indicat. Hac forte de causa Sirmondus illi nullum in Collectione Conciliorum Galliæ locum dedit, ac certe tam Papebrochius in Propileo Maii, quam Sollierius ad diem 6 Augusti in S. Hormisdæ, atque eandem illi merito abjudicarunt. Si revera alicujus Pontificis sit, oportet eam vel Anastasii II vel S. Symmachi esse, cum quorum Pontificatu regnum Clodovei a baptismo usque ad obitum concurrat. Pro Anastasio facit, quod hic litteris § 10 recitatis Clodoveo recens baptizato gratulatus sit, et Ecclesiæ Dei tuitionem commendaverit, eaque occasione videri possit vices suas Remigio commisisse, ut hic in gente a se nuper conversa omnia majori cum auctoritate ordinaret et opus feliciter cæptum perficeret.

186 Contra, cum Hincmarus eandem epistolam bello Gothico postponat, auctor ejus potius credendus est S. Symmachus, qui ab anno Christi 498 usque in 514 summum Pontificatum gessit. In hac sententia, quam Cointius in Annalibus Francorum ad annum 508, num. 37 et sequentibus tenuit, obiecta difficultas evanescit; eaque epistola referri poterit ad initium sedis Symmachi : nam et scriptor in illa mox meminit de litteris gratulatoriis, puta de accepto Pontificatu, a Remigio ad se datis, et tunc temporis admodum recens erat Francorum conversio, quæ in eadem epistola a Remigio nuper facta dicitur. Quod autem Hincmarus consequenter dicendus sit in omnibus allegatis locis in nomine Pontificis errasse, tolerabilius æquiusque est, quam si ille eandem epistolam a capite ad calcem confinxisset, et ad suæ sedis decora asserenda Hincmaro Laudunensi ceterisque provinciæ Remensis episcopis non sine manifesto sui nominis periculo impudenter obtulisset credatur. Neque vero deest verisimilis ratio, qua in hunc errorem potuit inductus fuisse.

187 Vetus Romanorum Pontificum catalogus, ab Henschenio nostro in Diatriba præliminari ad tom. I Aprilis editus, pag. 56 in Hormisdæ hæc habet : Eodem tempore venit corona aurea cum gemmis pretiosissimis, donum a rege Francorum. Hunc locum auctor Libri Pontificalis sic interpretatus est : Eodem tempore venit regium donum cum gemmis preciosis a rege Francorum Chlodoveo Christiano. B. Petro Apostolo. Eadem in Vitis Pontificum transtulit Anastasius Bibliothecarius, in eodem S. Hormisdæ dicens : Eodem tempore venit regnum (id est corona regia) cum gemmis pretiosis a rege Francorum Chlodoveo Christiano, donum B. Petro Apostolo. Ex tempore obitus Clodovei et initio Pontificatus Hormisdæ liquet, Clodovei nomen utroque posteriori loco inscite additum fuisse; in vetustiori autem Catalogo Pontificum per regem Francorum unum e quatuor Clodovei filiis, Theodoricum, Clodomerem, Childebertum, vel Clotarium, in quos patrum regnum divisum fuit, tacito nomine designari; vel certe donum illud ad Anastasii II aut Symmachi sedis tempus pertinere.

188 Ut sit, Hincmaro scribenti præluxit placuit, ne Libri Pontificalis, vel cui synchronus vixit, Bibliothecarii assertio, suumque etiam hac in re meritum S. Remigio adjeceit. Mox enim num. 99 Vitæ post sæpe dictam epistolam perrexit hoc modo : Hujus

sed forte est
Anastasii II

E

vel potius
S. Symmachi.
Hic error
Hincmaro
obrepere
potuit

F

ex libro Pon-
tificali et Ana-
stasio Biblio-
thecario,

ubi legitur
Clodoveus
coronam
auream ad
Hormisdæ
misisse.

A Hujus S. Ormisdæ Pontificatus tempore sæpe fatus Ludovicus rex gloriosus coronam auream cum gemmis, quæ REGNUM appellari solet, B. Petro, Remigio suggerente, direxit. Quin etiam, quo minus dubites, unde ista hauserit, adjunxit: Hic beatus Papa Ormisda misit Constantinopolim ad Justinum imperatorem in legatione Germanum, episcopum Capuanum: quæ S. Germani legatio in laudatis Libro Ponticali Vitisque Pontificum apud Bibliothecarium etiam legitur, atque ex alterutro ab Hincmaro hic extra ordinem locumque, ut patet, relata est. Ponamus modo, Hincmarum aliquod hujus controversæ epistolæ exemplar vel etiam autographum in ecclesiæ suæ archivis reperisse, sed cum tam detricto Pontificis nomine, ut legi non posset; nonne facile potuit tribus fere cum dimidio sæculis post scribens, et in chronologicis minime accuratus, existimasse, illam Hormisdæ esse, ad quem supra dictam coronam a Clodoveo dono missam fuisse in citatis locis legerat, credebaturque?

Primatus hic alias satis verisimilis est,

B 189 Ceterum ipse vicariatus seu primatus S. Remigio tunc concessus ex illius temporis rerum statu in Galliis satis verisimilis videtur. Cum enim ecclesiæ, quas Franci adhuc pagani in suam potestatem redegerant, miserum in modum spoliata fuissent, et ecclesiastica disciplina, ut in ejusmodi bellorum tumultibus novoque gentilium dominatu fieri assolet, haud dubie non parum passa esset, conveniens erat, ut post eorumdem conversionem peculiaris quædam potestas auctoritasque a Sede Apostolica cuidam præsuli committeretur, qui omnia prudenter digneque ordinare valeret, quæ ad afflictam religionem restituendam, et in gente cum rege suo recens ad Christum conversa confirmandam promovendamque pertinere viderentur. Cui autem hanc curam potius commisisset Pontifex, quam ejusdem gentis Apostolo, qui et nobilem sedem obtinebat, et sapientiæ, sanctitatis ac miraculorum laude præ ceteris florebat, tantæque erat apud regem auctoritatis, quantam exigebat magnitudo negotii, ut felicem exitum sortiretur.

maxime si talis fuerit, qualis a nonnullis exponitur;

C 190 Habebat quidem Gallia primatem suum S. Cæsarium episcopum Arelatensem, cui hanc dignitatem etiam S. Symmachus anno 515 confirmavit; verum cum Arelatensis civitas Gothis Arianis pareret, non poterat is munere suo satis libere fungi in regno Clodovei, regis Catholici, Gothisque Arianis infensi. Sed et in epistola, de qua agimus, primatus Remigio conceditur cum hac clausula salvis privilegiis, quæ metropolitanis decrevit antiquitas; quibus verbis expresse cavetur, ne quid hinc de jure Arelatensis decederet, ut jam observavit Hincmarus num. 185 relatus dicens: Manente privilegio Arelatensi ecclesiæ in sibi antiquitus delegatis ecclesiis. Præterea, si primatus Remigii tantummodo personalis fuerit, seu soli Remigio datus, ad successores non transmittendus, sique Symmachus Arelatensi primatui, per temporarium Remigii vicariatum diminuto adjecerit, quidquid Theodoricus Ostrogothorum rex in Gallia et Hispania suo vel Amalarici nepotis nomine tenebat, ut Cointius ad annum 508, num. 62, et ad annum 555, num. 59, ac Thomassinus in veteri et nova Disciplina Ecclesiæ tom. I part. 1, lib. 1, cap. 50 censuerunt; satis prospectum fuit ecclesiæ Arelatensis primatui, qui tantum pro ditionibus regis Clodovei justis de causis aliquo tempore coarctabatur, et aliunde acceperat incrementum.

fuitque pro vario tempore varie extensus.

191 Non satis constat, quam late se Remensis iste primatus extenderit. In epistola Pontificia dicitur concessus per omne regnum Ludovici; ab Hincmaro autem loco mox præmisso, in regno Ludovici... per Belgicas et quasdam provincias Gallicanas. Per Belgicas intellige utramque Belgicam, Germaniamque, quas antiqua Belgica complectebatur; per Gallicanas vero Gallicam Celticam seu Lugdunensem, cujus pars Clodoveo etiam paruit. Sed sicut ille regnum suum successivis temporibus per has provincias dilatavit, ita pro vario tempore, quo vicaria præfectura S. Remigio commissa fuerit, hæc minus magis late extensa potuit fuisse. Qui de hoc argu-

mento plura volet, adeat laudatos Cointium et Thomassinum; epistolam vero ipsam in Vita edenda a num. 96. Pergamus nunc cetera S. Remigii gesta exponere. Dubitari nequit, quin ille ad reliquam Francorum gentem ab idolis ad Christum adducendam quaviter feliciterque incubuerit, quamvis particularia illius gesta fere nesciamus, et de his sileat Fortunatus.

AUCTORE C. S.

192 In Præfatione Missæ Gallicanæ jam crebro laudata apostolicum Viri robur occasione conversi regis celebratur his verbis: Iste est, Domine, cujus lingua pro tui causa tacere nequivit justitiam, cum in tua prædicatione nec regum purpuræ metuit, nec cunctarum rerum egestatem tua verba seminando exhorruit. Probat hoc ille ferocissimus princeps ab gentilitatis errore detentus, cum ex ejus prædicatione ad divinum cultum conversus, relinquens idola, fit Christianus perfectus. Paulo plura, sed confuso tantum modo tradidit Hincmarus, post narratam regis multorumque procerum baptismum sic prosecutus in Vita num. 66. Multi denique de Francorum exercitu, necdum ad fidem conversi, cum regis parente Raganario ultra Sumnam fluvium aliquandiu deguerunt, donec Christi gratia cooperante, gloriosis potitus victoriis, eundem Raganarium, flagitiis turpitudinum inservientem, vinctum a Francis sibi traditum rex Ludovicus occidit, et omnem Francorum populum per B. Remigium ad fidem converti et baptizari obtinuit. De Raganario per Clodoveum victo occisoque consule S. Gregorium Turonensem lib. II Historiæ cap. 42. ubi Ragnacharius appellatur, diciturque rex apud Cameracum, quod vetus Galliæ civitas est in Belgica secunda, trans Sumnam, seu Somonam, Gallicæ la Somme, flumen sita.

S. Remigius ad reliquam gentem convertendam incumbit,

E 193 Erat autem Ragnacharius, eodem sancto historico teste, tam effrenis in luxuria, ut vix vel in propinquis quidem parentibus indulgeret: quapropter nil mirum est, si tam sædæ libidinis princeps Christianas leges respuerit, et obstinatis in paganismis Francis refugio esset. Cointius eadem ejus anno Christi 510 contigisse arbitratus est, sed non probavit, facileque potuit illa paucis annis citius accidisse. Occisus tunc etiam fuit Ragnacharii frater Richarius, eaque ratione Cameracum et Atrebatum civitates in potestatem Clodovei venerunt. Præmiserat ibidem laudatus Turonensis cap. 40 et 41, eundem Clodoveum etiam Sigiberti Colonix regis, sive hujus filii Chloderici regno, necnon Chararici (quem Malbrancus lib. II, cap. 58 Morinorum regem nominat) ditionibus positum esse; tandemque cap. 42 subdit: Interfectisque et aliis multis regibus vel parentibus suis primis, de quibus zelum habebat, ne ei regnum auferrent, regnum suum per totas Gallias dilatavit: nam et Alaricum, ut supra dictum est, Visigothorum regem vicit occiditque, atque hinc dominatum suum ad Pireneos montes extendit.

Clodoveo regnum suum dilatante,

F 194 Porro cum Francorum regno dilatabatur pariter sancto Præsuli campus ad fidem seminandam, favente monarcha Christiano probeque Catholico, cujus licet ille singula gesta probare non posset, zelo tamen divini cultus augendi utebatur. Si Sigeberto Gemblacensi credimus, laudatus rex apostolicos Viri labores etiam edicto promovit: sic enim habet in Chronico ad annum 499 editionis Miræi: Ludovicus rex... baptizatus a Remigio, episcopo Remorum, exemplo et edicto suo perducit ad fidem Christi populum Francorum. Sed sive edictum hoc Sigebertus ex antiquiori didicerit, sive ex conjectura primus laudaverit, Clodoveus ab ipso Remigio in epistola ad tres episcopos Heraclium, Leonem et Theodosium, inferius recitanda dicitur fuisse non solum prædicator Catholicæ fidei, sed defensor. Quod ad ipsum S. Remigium attinet, Hincmari verba sic interpretare, ut is dicatur, convertendo regem, conversioni totius gentis Francorum viam straxisse, ac partim consiliis eidem regi suggestis, partim sua, partim etiam aliorum apostolicorum virorum opera, eandem strenue prospereque ursisse: neque enim res tanta brevi tempore perfici potuit; nec ut ipse

ipsumque multum adjuvante,

AUCTORE
C. S.
miraculis
claret, idola
destruit.

ipse solus sufficeret, magnitudo negotii, terrarumque spatia patiebantur.

193 Illud ad hæc miraculis usum esse, tum ipsa ordinaria Dei providentia verisimillimum facit, tum præter Fortunatum Hincmarumque in Vitis edendis, diserte docet vetus auctor Collationis, vivente Remigio, a Catholicis episcopis cum Arianis habitæ Lugduni, qui breve illud quidem sed plane illustre hæc de re testimonium posteris reliquit: Ubique altaria destruebat idolorum, et veram fidem potenter cum multitudine signorum amplificabat. In epistola quoque, quæ S. Hormisdæ Romani Pontificis nomen male præfert, sed vel Anastasii II vel S. Symmachi ex dictis esse potest, legitur: Remigius Clodoveum, adminiculante superba gratia, plurimis et Apostolorum temporibus æquiparandis signorum miraculis prædicationem salutiferam comitantibus, cum gente integra convertisse. Verum hæc generaliter dicta præter magnam de Viro apostolico existimationem non nisi majus desiderium accendunt singularia ejusdem facta, quorum notitia ad nos non pervenit, cognoscendi.

Arianum episcopum mutum reddens. convertit in synodo,

B

196 Erat in Galliis et alia animarum pestis, hæresis Ariana, quam Visigothorum ac Burgundionum vicini reges cum suis profitebantur. Hujus sectæ doctores in ipsam etiam Francorum aulam intulisse pedem, patet ex Lanthechilde regis sorore, quam illorum errores in fraterno baptismo abjurasse, vidimus supra. Baptizato rege, et Catholicam de sanctissima Trinitate fidem cum ipso professam Lanthechilde, hanc dubie nullus fuit Arianus in aula locus; ut non propterea toto regno excesserant. Quæ tamen sancto Præsuli seu ante seu post cum illis fuerint certamina, veteres non tradiderunt, nisi unum, in quo arrogantem ejusdem hæresis assertorem in episcoporum synodo sola sua præsentia mutum fecisse, ac mox penitentem, nutibusque meliora pollicitum, restituta loquendi facultate, in gratiam admisisse narratur. Rem pluribus refert Hincmarus in Vita num. 101 et sequenti, ex eoque Flodoardus lib. 1. cap. 16, legiturque etiam in Præfatione Missæ Gallicanæ jam sæpe laudatæ, cujus verba in Annotatis ad præcitatum Vitæ locum recitabo.

cujus locus et tempus plane obscuri sunt.

C

197 Hujus synodi, cujus nulla aliunde habetur memoria, nulla alia exstant acta, obscura sunt tempus, locus, congregandæ causa, et qui eidem interfuerint, episcopi. Cardinalis Baronius tom. VI Annalium illam ad annum Christi 514 reposuit, putavitque, a S. Remigio post acceptam a Romano Pontifice in Francorum regno vicariam potestatem, Remos convocatam fuisse, ut Arianam hæresim e regionibus, quas Gothi ante possederant, eliminandam curaret. Verum hæc eruditissimi annalistæ opinio non satis verisimilis est ex ejusdem synodi adjunctis, qualia referuntur ab Hincmaro, quo vetustiore pro illa scriptorem non habemus, nisi forte antiquior sit præmemorata Præfatio Missæ Gallicanæ. Hunc ergo narrationem ordientem audiamus. Cum episcopi demum (inquit) Galliæ ac Belgicæ provinciarum causa fidei ad synodum convenerunt, B. Remigium, undecumque doctissimum et in Scripturis sanctis eruditissimum, ac in ecclesiasticis dogmatibus exercitatum, ad idem concilium venire petierunt. Consonat Flodoardus lib. 1. cap. 16 sic pariter orsus: Galliæ quondam præsules ad synodum fidei gratia convenientes, B. Remigium, utpote virum divinis eloquiis eruditissimum et doctrinis ecclesiasticis exercitissimum, ad idem concilium venire petierunt.

quia certo erui nequeunt ex Hincmaro,

198 Non igitur Remigius hanc synodum convocaverat, sed ab ejusdem alibi, forte etiam extra provinciam Remensem congregatæ patribus ad eam fuit invitatus, non ob vicariatum Pontificium, sed propter eximias dotes suas, quibus excellebat. Guilielmus le Begue apud Colvenerium in Scholiis ad Flodoardum ista contigisse opinatus est in concilio Aurelianensi I, quod anno 511 habitum creditur: quæ opinio etiam minus verisimilis fit ex eo, quod inter episcopos Aurelianensi subscriptos Remigius non compareat, ut hic tunc temporis adversa valetu-

dine, aliave de causa nobis ignota, impeditus fuisse videatur, ne adesset; quodque tum Hincmarus, quam Flodoardus Aurelianensem synodum ab illa distinguant, dum Aurelianensem (quamvis perperam) bello Gothico præmittunt, alteram vero primum post mortem Clodovei memorant. Hæc forsitan de causa Longuevallius tom. II Historiæ ecclesiæ Gallicanæ eadem circa annum 512, cum rex præcedenti anno obiisset; Cointius autem et Bailletus etiam quinquennio serius reponi posse existimarunt.

199 Nequit tamen inde satis probabiliter concludi, synodum illam laudati regis obitu posteriorem esse; cum Hincmarus in Præfatione ad Vitam num. 8 lectorem moneat, non potuisse se singula referre ordine, quo contigerunt, Flodoardus vero postquam cap. 13 regis mortem narraverat, caput 16 sic inchoaverit: Galliæ quondam præsules ad synodum fidei gratia convenientes etc.; ubi per vocem quondam, quæ non minus ad præcedentes, quam ad subsequentes ejusdem regis obitum annos referri potest, tempus utrinque divinandum reliquit. Revera Marlotus tom. I Metropolis Remensis lib. 11, cap. 8 ab illis longe dissentiens, credidit, hanc synodum non solum ante mortem, verum etiam ante baptismum Clodovei celebratam fuisse; quia ipsi minime credibile videbatur, post publicam sempiternæ Trinitatis confessionem ab illo factam, postque ejuratam a Lanthechilde Arianam hæresim, ausum fuisse quemquam in ejusdem regis dilationibus eandem publice tueri. Verum hæc quoque ratio debilis est. Ponamus enim paulisper, hanc synodum, Clodoveo jam mortuo, vel etiam eo vivo, congregatam fuisse, ut de Arianis, in subactio nuper Visigothorum regno, alibive sub Francorum imperio degentibus, ad Ecclesiam reducendis ageretur; quid tantopere mirandum esset, si unus ex ipsis repertus fuisset, qui suarum partium causam defendendam suscepit, eique accessum permiserint synodi patres, ut convinci publice posset? Denique ne lectorem pluribus frustra detineam, nihil hacenus allegatum legi, ex quo figere liceat hujus synodi tempus, quod æque ac locus ignotum videtur fuisse Hincmaro, qui illam forte omnium primus memoravit.

ex quo ea synodas innouit.

E

200 Verisimile est, S. Remigium etiam laborasse, ut eandem hæresim e vicinis quoque regionibus exterminaret. Ex supra dictis dominabantur ad Rhodanum Ararique Burgundiones Arianæ, quorum rex Gundobadus, licet et ipse iisdem erroribus irretitus, Catholicos præsules in regno suo patiebatur, nec a vera fide multum erat alienus, quam etiam aliquando amplexus fuisset, nisi suæ gentis timor obstitisset. Effecit ergo, quantum apparet, S. Remigius, ut Catholici episcopi, qui sedes suas apud illos habebant, a Gundobado licentiam peterent coram ipso de fide cum Arianis publice disputandi. Illo annuente, habita est hujusmodi disputatio in urbe Lugdunensi, cujus compendium primus vulgavit Dacherius in Spicilegio suo tom. V a pag. 110 primæ editionis, et ex eo Labbeus tom. IV Conciliorum a col. 1518, utrobique sub hoc titulo: Collatio episcoporum, præsertim Aviti Viennensis, coram Gundebaldo adversus Arianos. Sic autem incipit: Providente Domino Ecclesiæ suæ, et inspirante pro salute totius gentis cor domni Remigii, qui ubique altaria destruebat idolorum, et veram fidem potenter cum multitudine signorum amplificabat, factum est, ut episcopi plures, non contradicente rege, congregarentur, si fieri posset, ut Arianæ, qui religionem Christianam scindebant, ad unitatem possent reverti.

Videtur etiam auctor fuisse conventus Lugdunensis,

F

201 Hæc verba duplici sensu accipi possunt: primo sic, ut solo S. Remigii, paganos Francos convertentis, exemplo excitati antistites conversionem Burgundionum Arianorum tentasse dicantur; quo modo ista interpretatus est Fleuryus tom. VII Historiæ ecclesiasticæ pag. 110. Secundo sic, ut iidem episcopi, hortante vel suggerente Remigio, id fecerint; prout eadem accepit Longuevallius in Historiæ ecclesiæ Gallicanæ tom. II, pag. 247, cujus interpretatio mihi multo verisimilior apparet. Etenim cum Collationis

a Catholicis cum Arianis coram rege habitæ,

A tionis scriptor dicat, Domino... inspirante pro salute totius gentis cor domni Remigii, ... factum esse, ut episcopi plures, non contradicente rege, congregarentur etc., quorsum per totam gentem solos Francos Francisque subditos designari credamus; non item Burgundiones, pro quorum salute iste Lugdunensis conventus, Domino inspirante cor domni Remigii, habitus dicitur; curve S. Remigium non nisi solo exemplo zeli sui, ac velut inscium, eam rem procurasse putemus, ad quam illum divinitus excitatum fuisse, Collationis scriptor asseruit? Mihi quidem videtur hic præclara ista Remigii inter Francos gesta unice memorasse, ut doceret, quantus Vir esset, cujus opera conventus iste Lugdunensis habitus fuit.

in quo multi Arianæ conversi fuerunt, circa annum 499.

202 Non est huius loci, quæ in eodem gesta fuerunt, exponere, cum potissimum spectent ad S. Avitum Viennensem episcopum, qui primas in eo partes habuit; solum addo, eam fuisse geminæ congressionis eventum, ut Arianis ad Catholicorum argumenta primo tacentibus, deinde insane vociferantibus, Gundobadus rex veritatem agnoverit quidem, sed non amplexus sit; multi tamen alii ex Arianis eandem agnitam sint secuti. Nam, ut ibidem in calce legitur, ex ea die plurimi Arianæ ad pœnitentiam venerunt, et post aliquot dies baptisati fuerunt: et magnificavit Dominus fidem nostram per intercessionem domni Justi in conspectu omnium. Justus, de quo hic, est sanctus episcopus Lugdunensis, cujus corpus in eadem civitate tunc servabatur, Actaque illustrata apud nos habes ad diem 2 Septembris. Nisi pro baptisati legendum sit chrismati, peculiaris debuit fuisse pro Arianis solentis baptizandis ratio, cum ex dictis § 7 Arianæ solent per unctionem chrismatis manuumque impositionem in Ecclesiam admitti. Ceterum creduntur hæc contigisse circa annum 499, quo tempore Clodoveus Burgundicum bellum meditabatur; quia Gundobadus episcopis Catholicum dogma commendantibus ibidem legitur respondisse: Si vestra fides est vera, quare episcopi vestri non impediunt regem Francorum, qui mihi bellum indixit?... Nam non est fides, ubi est appetentia alieni etc.

Ejusdem consilii etiam adscribitur synodus Aurelianensis

205 Ejusdem sancti Archipræsulis Remensis, sollicitudini etiam celebrationem concilii Aurelianensis primis adscribunt Hincmarus et Flodoardus; sed ambo tempore alieno. Prior in Vita edenda num. 92 de Clodoveo, velut nunc in procinctu ad bellum Gothicum stante, ait: Tunc... per consilium B. Remigii in Aurelianensi civitate episcoporum synodum convocavit, in quo conventu multa utilia constituta fuere. Alter etiam clarius loquitur lib. 1, cap. 13, Synodo, inquit, per sancti patroni sui Remigii consilium in urbe Aurelianensi habita, pergens contra regem Alaricum Arianum, et accipiens a B. Remigio benedictionem, redditur de victoria perceptione securus. Gestum hoc bellum est anno 507, quo propterea, ut serius, ex utriusque sententia celebratum etiam fuisset concilium Aurelianense; quæ opinio etiam Baronio placuit. Verum alii illud melius usque in annum 511 differunt, maxime postquam Sirmondus tom. I Conciliorum Galliarum ejusdem Acta vulgavit ex variis codicibus, in quibus consultus Felices, qui ad hunc annum spectat, adscriptus legebatur, eaque nunc receptissima sententia est.

anno 511, jubente Clodoveo, celebrata,

204 Convocatum fuisse, jubente Clodoveo, liquet tum ex Prefatione Actis præfixa, tum ex epistola patrum congregatorum, ad eundem regem data, quæ tomo citato pag. 177 sic habet: Domino suo, Catholicæ Ecclesiæ filio, Chlothovecho gloriosissimo regi, omnes sacerdotes, quos ad concilium venire jussistis. Quia tanta ad religionis Catholicæ cultum gloriosæ fidei cura vos excitat, ut sacerdotalis mentis affectu sacerdotes de rebus necessariis tractaturos in unum colligi jusseritis, secundum voluntatis vestræ consultationem et titulos, quos dedistis, ea, quæ nobis visum est, definitione respondimus, ita ut, si ea, quæ nos statuimus, etiam vestro recta esse judicio comprobantur, tanti consensus regis ac domini majori auctoritate servandam tantorum firmet sententiam sacerdotum. Ca-

nanes, qui triginta et duo in hoc concilio conditi fuere, ubi legi possunt; hic suffecerit annotasse, decimum agere de hæreticis clericis, qui ad fidem Catholicam plena fide ac voluntate venerint; vel de basilicis, quas in perversitate sua Gothi hactenus habuerunt: ex quibus manifestum fit, eandem synodum, non ante, sed post bellum Gothicum, celebratam esse. Id ipsum etiam probant subscriptiones episcoporum, qui Alarico ante fuerant subjecti.

203 At miror, inter antistites, numero triginta et tres subscriptos Remigii nomen non haberi; ex quo suspicari licet, ipsum tunc ex corporis infirmitate aliave gravi de causa non potuisse adesse, adeoque nec aliam forte in eadem synodo partem habuisse, quam quod Clodoveo auctor fuerit illam convocandi, eidemque suggererit rerum capita, de quibus tractandum a patribus erat, atque hæc jam sancita et, ut vidimus ad regem missa, suo calculo approbaverit, effeceritque, ut etiam ex consensu regio rata haberetur: erant enim in his quædam pro immunitate ecclesiastica, quæ sine illo consensu non poterant executioni mandari. Non diu post hæc vixit Clodoveus, ex communiori sententia mortuus die 27 Novembris anni 511, cujus mense Julio, die 10 prædicta synodus habita fuerat.

AUCTORE C. S.

cui tamen Sanctus non videtur interfuisse.

§ XII. Episcopatus Laudunensis a S. Remigio erectus et fundatus: aliæ in Belgio sedes, datis episcopis, restitutæ.

Alter sancti Metropolitani cura erat in civitatibus sedi suæ subjectis dignos præsules in defunctorum locum sufficere, vel etiam novas sedes erigere. Remensis metropolis antiquitus habuerat habebatque tunc in provincia sua civitates episcopales undecim, teste Hincmaro in Epistola seu Opusculo 44, cap. 19 tom. II Operum illius per Sirmondum, ubi illas sic enumeravit: Suessionum, Catalaunorum, Veromandorum, Atrebatum, Cameracensium, Tornacensium, Silvanectum, Belgivagorum, Ambianensium, Morinum, id est, Ponticum, Bononiensium. De numero vocabulisque civitatum constat; non item an ex omnes suas quæque sedes episcopales ante Remigii tempora habuerint; at certe non habuere sub eodem S. Remigio singulæ singulos episcopos, ut idem Hincmarus in Vita danda num. 96 nimis liberaliter asseruit. Antiquis novam Remigius adjecit, Laudunensem scilicet, quam cum propriæ suæ diocesis diminutione erexit, dotavitque possessionibus a rege Clodoveo Francorumque primoribus sibi dono datis; gaudens ferens istud dispendium, dum gregi suo prodesset, probaretque neophytis, sese non eorum opum, sed salutis cupidum esse; ut docet Hincmarus in Vita num. 66 et sequenti.

Cum propriæ diocesis suæ diminutione

207 Consonat de more Flodoardus lib. 1, cap. 14 sic scribens: Rex igitur, Francorumque potentes plurimas B. Remigio possessiones per diversas contulere provincias; ex quibus tam Remensem, quam reliquas nonnullas dotavit * ecclesias. Non modicam necnon earundem partem rerum ecclesiæ S. Mariæ Laudunensis Clavati, Remensis parochiæ castri, ubi nutritus fuerat, tradidit; ibique Genebaudum, carne nobilem virum, tamque sacris, quam sæcularibus literis eruditum, qui, relicta conjugis, S. Remigii (ut traditur) nepte, religiosam subierat vitam, ordinavit episcopum, comitatusque Laudunensis eidem castro subiecit parochiam. Eadem fere de huius episcopatus erectione Hincmarus tradidit in Opusculis suis, ac nominatim in Epistola 16 ad Hincmarum Laudunensem, ita ipsum alloquens: Vide, frater, ut certa sit provincia metropoli Remorum antiquitus subjecta; quæ metropolis undecim civitates sub se habuit, etiam antequam B. Remigius auctoritate Africani concilii ordinaret episcopum in castello, in quo et tu metropolis tuæ suffragator es ordinatus.

erigit episcopatum Laudunensem,

* al. ditavit

208 Rursum post aliqua sic proseguitur: Sed et per plures annos tempore ejusdem B. Remigii, qui, ut veraces nostratum Historiæ monstrant, LXXIV, et

dotatque hominis a rege et procuratoribus

AUCTORE
C. S.

et eo amplius, annos in episcopatu degens, et multis virtutibus clarus, jam in senecta sua ibidem ordinavit episcopum, et rebus ecclesiasticis (quoniam secundum sacras regulas, quicquid rerum et mancipiorum in ordine episcopatus acquirit episcopus, sicut et illæ, quæ ante fuerunt ecclesiæ, habentur ecclesiasticæ) idem episcopium sufficienter dotavit. Mitto plura, quia res certa est, et ab ipsis Laudunensibus agnita; tantumque pauca ad Hincmari dicta observabo. Juniori Hincmaro, quocum graves habebat simultates, humilitatem sedis suæ Laudunensis invidiose oggerit, velut duodecim sedium, metropoli Remensi subjectarum, novissimæ, et in Remensis diœcesis castello erectæ, atque ex ejusdem ecclesiæ bonis fundatæ; quod ne S. Remigius contra canones fecisse videretur, monet id ab eo factum esse auctoritate Africani concilii.

sibi donatis,
sub finem sæ-
culi quinti

209 Hoc nomine indicasse videtur concilium Africanum dictum II, in cujus capitulo 5, apud Labbeum tom. II, col. 1160 sine mentione civitatum aut castellorum statutum est, ut diœceses, quæ numquam episcopos acceperunt, non habeant; et illa diœcesis, quæ aliquando habuit, habeat proprium. Et si accedente tempore crescente fide, Dei populus multiplicatus desideraverit proprium habere rectorem, ejus videlicet voluntate, in cujus potestate est diœcesis constituta, habeat episcopum. Hic ipse est casus, de quo agimus: nam et Dei populus per Francorum accessionem ad Christum vehementer ibi multiplicatus fuerat, et Laudunum erat diœcesis Remensis, in potestate S. Remigii, constitutæ. Forte hic etiam vicaria sua potestate usus est, si jam tum accepisset a Romano Pontifice. Alterum Observandum ad tempus pertinet; nempe episcopatum Laudunensem, Hincmaro teste, erectum fuisse a Remigio in senecta sua, postquam jam per plures annos Remensem metropolim rexerat; quod congruum Vitæ est, in qua ea res post Clodovei baptismum, anno, ut dixi, 496 colatum, reponitur, atque ex ejusdem regis Francorumque neophytorum donationibus facta dicitur.

vel inchoato
sæculo; in eoque
primum epi-
scopum crea-
vit

210 Sigebertus Gemblacensis in Chronico eadem ad annum 500, Cointius ad 497 recensuerunt; non alia, opinor, de causa, quam quod hic baptismi regis anno 496, ille anno 499 illigasset, atque ambo crederent, eandem mox a baptismo illius contigisse. Non multum ab hisce dissentit Longuevallius, qui ejusdem episcopatus foundationem ad annum 499 memorat. Observat tamen hic, civitates Bononiensem et Atrebatensem ab Hincmaro dici episcopos habuisse ante Laudunum, atque hinc credi posse, vel SS. Antimundum Vedastumque non fuisse primos duarum istarum sedium episcopos, vel Laudunensem pluribus annis serius a S. Remigio constitutum fuisse; observat, inquam, id credi posse, nisi hoc in loco suspectus esset Hincmarus, scribens adversus Hincmarum Laudunensem, suum ex sorore nepotem, quocum litigabat, et cujus propterea sedem, quantum potuit, deprimere conatus est. De Antimundo sanctoque Vedasto mox agam; et quia Hincmaro certa fides hic haberi nequit, cum laudatis scriptoribus existimo, Laudunensis episcopatus exordium non admodum diu post Clodovei baptismum statui posse; nec tamen video, cur non etiam paucis annis serius, et sæculo VI jam inchoato reponi queat.

S. Genebaudum: Atrebatensibus episcopum dat S. Vedastum.

211 Genebaudi, quem in ea sede S. Remigius primum episcopum constituit, deplorandus cum uxore quondam sua lapsus sanctum Senem haud dubie vehementer contristavit, maxime propter offendiculum, quod in gente nuper conversa ea res creare poterat; sed et plurimum consolata est ejusdem severa per septennium obita pœnitentia, sanctitasque, ob quam in sedem suam restitui meruit, coliturque die 5 Septembris, ad quam Acta ejus apud nos data sunt, ex S. Remigii Vita per Hincmarum, quam excudam. Porro inter civitates Remensi metropoli suffraganeas numeratum supra vidimus Atrebatum, pervetustam Belgiæ secundæ civitatem in hodierno comitatu Artesiæ, cujus caput est. Eidem metropoli subjectum mansit usque ad annum 1559,

quo Paulus IV summus Pontifex illius sedem Cameracensi ecclesiæ ad archiepiscopalem dignitatem erectæ suffraganeam dedit. Primum, quem quidem certo norunt, episcopum suum Atrebatenses, S. Vedastum a Remigio sibi datum agnoscunt; quæ de re cum nihil in Vita habeat Hincmarus, quædam hic dicenda sunt.

212 In hujus Commentarii § 6 ex ejusdem S. Vedasti Vitæ, breviori scilicet, alteraque longiori ab Alcuino emendata, narravi, hunc Sanctum, tunc nondum episcopum, a rege Clodoveo, dum ab Alemannis victor rediens Tullum transiret, catechistam adscitum fuisse, ejusdemque baptismo Remis adstittisse. Quid deinde illo factum fuerit, auctor Vitæ brevioris ita pergit exponere: Inde progressus (Clodoveus post sacrum lavacrum) victor ad patriam rediens, jam dictum Vedastum B. Remigio commendavit. Subdit idem auctor, ipsum apud S. Remigium mansisse, eoque tempore miraculo illustratum et a multis sanctitatis doctrinæque causa conventum fuisse. Cumque jam celeberrima fama in præfata urbe Remorum esset, et B. Remigius eum venerationis cultu attollere niteretur, fuit tandem consilii, ut Atrebatum urbis eum pontificem faceret, qui Francorum gentem paulatim docendo ac de industria monendo, attrahere curaret. Suscepto itaque pontificalis cathedræ onere, ad urbem Atrebatum venit. Eadem Alcuinus paulo prolixius exposuit in Vita longiori, quam cum breviori illa in Opere nostro editam habes ad diem 6 Februarii, quo S. Vedastus colitur.

quem a Clodoveo rege sibi commendatum apud se tenuerat,

213 De anno ordinationis S. Vedasti varix sunt opiniones, quarum aliquæ illum, certe æquo serius, post Clodovei obitum referunt; aliæ uno alterove anno post ejusdem regis baptismum. Sed Henschenius propter ea, quæ de S. Vedasti apud Remigium mora gestisque leguntur, credere maluit, ipsum anno fere sexto post ablutum sacro fonte Clodoveum episcopatu initiatum fuisse; quod in chronologia, quam sequor, in annum 502 recideret. Quo in statu rem Christianam tunc repererit Atrebatum, inde conjici potest, quod in prælaudatis Vitæ dicatur invenisse ecclesiam, in qua sacra faceret, ab Attila medio sæculo v vastatam, tumque inter paganos incolas fædo squalore reprobis obsitam. Verisimilimum est, S. Remigium, a quo ordinatus et huc missus fuerat, e suis, quas a Francis acceperat, opibus ipsi succurrisse tum ad loca sacra excitanda tum ad fundandum episcopatum. Hoc certe innuit Urbanus II Papa, dum circa finem sæculi XI Atrebatensi civitati (quæ, ut loquitur laudatus Pontifex, per B. Remigium episcopum Vedastum obtinuit) restituens proprium episcopum, confirmavit, quicquid... prædictæ ecclesiæ B. Remigius contulit. Litteras Pontificias vide in Spicilegio Dacherii tom. III, pag. 125.

et episcopatum illius dotat.

214 Cameracenses quoque in Belgio, quorum civitas Cameracum, vulgo Cambrai ad Scaldin fluvium sita, Remensem metropolim agnovit, donec ipsamet a Paulo IV, ut dixi, archiepiscopalis facta est, nullum sedis suæ episcopum ex certis testimoniiis producere possunt ante eundem S. Vedastum, quem a S. Remigio Remensi similiter acceptum grati referunt. Hæc tamen non sic intelligenda sunt, quasi Vedastus ab Atrebatensi sede ad Cameracensem aliquando translatus fuerit, sed quod ille Atrebatum suam sedem habens, Cameracensibus quoque prædicaverit, ceterasque curas episcopales impenderit, atque eorumdem ecclesiam simul cum Atrebatensi episcopis gubernarit. Consule, si lubet, Galliam Christianam auctam in utriusque sedis episcopis. Non tamen nisi aliquot annis post susceptum episcopatum Atrebatensem S. Vedastus Cameraci prædicavit, saltem publice: non enim permissurus fuisset Ragnacharius, homo paganus ethnicorumque Francorum fautor et effrenis libidinis princeps, qui in ea urbe regnavit, donec anno 510, ut censuit Cointius, aut forte paulo citius, a Clodoveo rege victus et occisus fuit, quemadmodum ex S. Gregorio Turonensi § præcedenti dictum est.

Eidem Sancto etiam ecclesiam Cameracensem commisit,

215 Occiso

A 213 Occiso autem Ragnachario et Cameracensi-
bus in potestatem Clodovei redactis, liberrima fuit
Vedasto apud eos prædicandi facultas; et (quod Hinc-
marus asserit) Clodoveus rex Christianus omnem,
id est, partim reliquum, Francorum populum per
B Remigium, missosque ab eo apostolicos viros ad
fidem converti et baptizari obtinuit. Hoc sensu, at
non alio, Baldericus in Chronico Cameracensi et
Atrebatensi lib. 1, cap. 4 Remigium utriusque civi-
tatis apostolum agnoscit; Numquam enim, inquit,
S. Remigium in nostris partibus verbum Dei po-
pulo prædicasse audivimus; sed ab illo et a rege
noviter baptizato huic nostræ urbi (Cameracensi)
ad convertendam gentem directum B. Vedastum
cognovimus; quare illum negotii auctorem credi-
mus. Denique Henschenius noster in Commentario
prævio ad Vitas S. Vedasti die 6 Februarii § 2 pari-
ter admittit, potuisse tunc ecclesiam Cameracensem
a S. Remigio eidem commendari; sed simul obser-
vat, utriusque Sancti ævo viciniore auctores hac de
re silere.

A S. Remigio etiam ordinati
creduntur
S. Eleutherius
Tornacensis,
et S. Medar-
dus
B 216 Remensi metropoli suffraganea etiam fuit
civitas Tornacensis, in Belgio ad Scaldim pariter
sita, nunc ab anno 1559 novo Cameracensi archi-
episcopatu subjecta. Hujus tres primi episcopi, quo-
rum memoria existat, Theodorus, S. Eleutherius,
sanctusque Medardus (nam S. Piatu Tornacensium
apostolus quidem fuit, et presbyter, sed non episcopus)
eodem, quo apud Remenses S. Remigius, tem-
pore florere, ab eoque ex nonnullorum opinione
ordinati creduntur. De Theodoro obscura existat
memoria, nec eadem de ejus mortis causa variorum
opinio est. Clariora sunt S. Eleutherii gesta et Com-
mentario prævio ad diem 20 Februarii illustrata ab
Henschenio, qui ibidem in Annotatis ad Vitæ 1 ca-
put 1, lit. n observavit, Buzelinum sine veterum
testimonio scribere, ipsum a S. Remigio consecra-
tum episcopum fuisse. Favet tamen ipsi utriusque
vitæ tempus et ratio a metropolitico jure petita.
S. Medardus fuit primo episcopus Veromandensis,
deinde translata sede sua Noviomensis, ac denique
etiam simul S. Eleutherii in Tornacensem episcopa-
tum successor, prout pluribus videri potest in Opere
nostro ad diem 8 Junii, ubi ejusdem S. Medardi
gesta illustravit Papebrochius.

Veroman-
duensis, dein
Noviomensis,
ac tandem
simul Torna-
censis episco-
pus,
C 217 Ibidem pag. 90 in Annotatis ad lit. b e
tertia quadam Vita, ceteris recentiori, hujus conse-
crationis (pro sede Veromandensi) legitur caput
existisse S. Remigius, Remorum archiepiscopus,
qui B. Medardum sanctificationis perungens oleo,
super gregem Christi pastorem instituit, cooperante
Spiritu sancto. Consecrationem hanc Papebrochius
circa annum 550 fuisse, consentitque Cointius. De
assumpto insuper regimine ecclesiæ Tornacensis
anonymus, quem ipse sæculo xi exeunte vel in-
choato xii scripsisse credidit, in Vita altera pag. 90,
num. 18 et 19 hæc ait: Pontifici demum, metropo-
litani scilicet et comprovincialium suorum evic-
tus auctoritate, regisque ac procerum assensu...
vix concessit (S. Medardus) et unanimi, pontifici
videlicet ac regali auctoritate duas illas ecclesias
unam fecit; utrumque ovile (Noviomense ac Tor-
nacense) pastor egregius... tempore Hormisdæ
Papæ, sub sanctissimo Remigio Remorum archie-
piscopo... tandem suscepit, et ut utrique ecclesiæ
cathedralis semper honor maneret, benigne con-
cessit. Ita quidem anonymus ille, sed quem errore
chronologico laborare, Papebrochius hic, et Hensche-
nius in S. Eleutherio § 2 annotarunt.

uti et S. Alpi-
nus Catalaun-
orum; sed
Antimundus
et Athalbertus
218 Illorum ratio est, quod S. Eleutherii obitum
anno 551, Remigii autem anno 550 illigarent, con-
staretque, S. Hormisdam jam inde ab anno 525
vivere desiisse; ut propterea, Medardus a S. Remigio
in demortui Eleutherii sedem suffici nequirit; multo
minus eandem sedem tempore Pontificatus Hor-
misdæ administrare. De Hormisdæ id certum est;
secus de Remigio, quem usque in annum 552 vivere
potuisse, dixi § 4. Nolim tamen pro vita S. Remigii
usque ad hunc annum extendenda argumentum su-
mere ex ista S. Medardi Vita, cujus auctor eodem
Octobris Tomus I.

loco tam manifestum errorem in S. Hormisdæ no-
minando commisit. Major stat probabilitas pro
S. Alpini, Catalaunorum in provincia Remensi epi-
scopi, ordinatione S. Remigio adscribenda, qua de
re consuli potest Commentarius prævius ad ejusdem
Sancti Vitæ in Opere nostro datam die 7 Septem-
bris. Sat antiquo etiam testimonio caret, quod de
episcopatu Morinorum per S. Remigium instituto, et
per Antimundum vel Aumundum, deinde per Athal-
bertum ab eodem sancto Archipræsule ordinatos
gesto, nonnulli post Matthæum Desprets et Mal-
brancum tradiderunt.

219 Jam examinata hæc quæstio est ad diem
9 Septembris in S. Audomaro § 5, ibidemque osten-
sum, parum verisimilem esse istum Antimundi
Athalbertique episcopatum, sique illi in Morinorum
conversione laboraverint, probabilius tamen non
fuisse episcopos. Et vero, ut rationes ibidem allegatæ
episcopatum illorum parum probabilem relinquunt,
ita aliunde satis verisimile fit, vel utrumque vel
eorum alterum a S. Remigio missum fuisse, ut Mo-
rinis prædicaret. Chararicum, qui Morinorum rex
fuisse creditur, etiam S. Gregorius Turonensis lib. 11
Historiæ cap. 41 regem facit, et saltem sub finem
vitæ suæ Christianum fuisse significat, dum ibidem
scribit: Contra eum indignans Chlodovechus abiit,
quem circumventum dolis cepit cum filio, victos-
que totondit: et Chararicum quidem presbyterum.
filium vero ejus diaconem ordinari jubet. Tum
narrat, eundem filium patri suo spem fecisse de
regno recuperando, subditque: At ille (Clodoveus,
hoc audito) jussit eos pariter capite plecti. Quibus
mortuis, regnum eorum cum thesauris et populo
adquisivit. Fredegarius in Epitome cap. 27 Cha-
raricum et regem et parentem Clodovei appellavit.

220 His positis, mihi valde verisimile apparet,
Chararicum, postquam parentem suum Clodoveum
regem Christiana sacra amplectum esse vidit, cate-
chistam ab illo petiisse, et a S. Remigio missum
fuisse Antimundum presbyterum, qui tum temporis
solitariam vitam in territorio civitatis Remensis
egisse dicitur. Huic socius dari aut postea addi vel
suffici potuit Athalbertus, solo pariter presbyteratu
initiat. Forte etiam ambo a Remigio primum
missi fuere, postquam Clodoveus Morinos in suum
redegerat potestatem: ut tamen saltem alterutrius
missio, regnante Chararico, potius contigisse videat-
ur, faveat, quod de suscepta ab eodem rege Christiana
fide ex S. Gregorio Turonensi mox observari. Porro
ex hac opera Morinis impensa potuerunt ambo ali-
quot sæculis post, cum jam perobscura exstaret
utriusque memoria, Morinorum episcopi credi cæ-
pisse. Saltem hoc pacto stantibus argumentis, quæ
adversus illorum episcopatum militat, datur pro-
babilis ratio, unde ista opinio apud Morinos nasci
potuerit.

221 Egidius Aureæ vallis monachus in addita-
mentis ad Harigerum de Gestis pontificum Tun-
grensium et Trajectensium cap. 50 sanctum quoque
Agricolaum a S. Remigio aliisque præsulibus in
concilio I Aurelianensi episcopum Trajectensibus
post diuturnam sedis Tungrensis vacationem datum
esse affirmat his verbis: Eo, inquam, tempore, a
prædicto Beato scilicet Remigio et rege Clodoveo
et ceteris Galliarum episcopis et magnatibus cele-
brata est prima synodus Aurelianis de restaura-
tione regni et ecclesiarum. Ibi omnis clerus et
religio monachorum dolebat de subversione Tun-
gris urbis, nec nomen episcopale ibi quisquam
subire præsumebat, ex quo Servatius inde pulsus
recesserat. Convenit ergo digniori ecclesiarum
gradui; et vir vitæ venerabilis Agricolaus, agrum
Dominicum exculturus eligitur, consecratur præ-
sul, juxta magnanimum Servatium sedem in Tra-
jecto habere dirigitur etc. Verum hæc nixæ sunt
Egidii, quas Bollandus noster ad diem 5 Februarii
in S. Agricolao solide refutavit, probans Sanctum
hunc initio sæculi v, id est, antequam natus esset
S. Remigius, obiisse, sanctumque Falconem, qui ab
eodem Agricolao octavus Trajectensis episcopus fuit,
sub

AUCTORE
C. S.

probabilius
non fuere epi-
scopi Morino-
rum,

E

a Remigio
tamen mitti
potuerunt, ut
iisdem prædi-
carent.

F

Ab eodem
etiam ordina-
tus non est
S. Agricolaus
Trajectensis.

ACTORE
C. S.

sub Clodoveo jam tum Christiano sedisse; quod ex infra dicendis de similitudine inter eundem Falconem et Remigium orta manifestum fiet.

Forte ex ejusdem concilio Aquilinus in Coloniensi sede constitutus.

222 Incertum quoque est, quod de Aquilino ex ejusdem S. Remigii consilio in vacantem sedem Coloniensem constituto Cointius ad annum 309, num. 2 affirmavit his verbis: Colonia autem, quæ ab obitu S. Evergisli longo laboraverat interpontificio, statim ac in potestatem Clodovei venit, Aquilinum, vel, ut Demochares ex Irenico scribit, Solinum accepit episcopum; ex consilio enim B. Remigii rex piissimus nihil omittebat, ut extractis ecclesiis, missisque pontificibus, damna repararet, quæ pridem hæreses et idolorum cultus in Gallias invexerant. Ita quidem ille affirmat; verum cum nullum veterum testimonium producat, multum dubito, an alio argumento hic fultus fuerit, quam quod verisimile sit, Clodoveum regno Coloniensi per Sigiberti ejusdemque filii Chlodorigi necem potitum, monente S. Remigio, vacanti sedi Coloniensi episcopum dari curasse; At de tempore sedis Aquilini non conveniunt alii. Sammarthani fratres illum circa annum 433 sedisse crediderunt, quem et Dionysius Sammarthanus in sua Gallia Christiana secutus esse videtur tom. III, col. 624, ubi etiam ejusdem successorem Simoneum reponit circa annum 500, deinde Domitianum, quem anno 553 concilio Arvernensi subscripsisse observat.

§ XIII. S. Remigius S. Falconem, Trajectensem episcopum, Remensis ecclesiæ jura lædentem, acri epistola coercet: gesta sua in causa Claudii presbyteri adversus tres Galliæ episcopos defendit.

Cum S. Falcone episcopus Trajectensis

Sic se habent res humanæ, ut etiam inter viros sanctos mitesque ac injuriarum cetera patientissimos nonnumquam similitudines exsurgant, maxime cum de ecclesiis, quarum curam susceperunt, juriis defendendis, vel de ecclesiastica disciplina mitius severiusque administranda res agitur. Hoc in S. Remigio quoque accidisse intelligimus ex duabus illius epistolis, quæ ad nostra tempora pervenerunt. Prima ei similitas fuit cum S. Falcone, episcopo Tungrensi seu Trajectensi ad Mosam in Belgio, cujus parum nota gesta Bollandus paucis memoravit ad diem 20 Februarii, quo una cum S. Eucherio, decessore suo, et, ut creditur, germano fratre, colitur. Episcopatus Falconis initium circa annum 495, mortem circa 512 reponenda videri, laudatus Bollandus ibidem indicavit, dictamque controversiam num. 6 sic recte exposuit: Quod ad gesta S. Falconis attinet, nihil quoque reperimus, præterquam S. Remigii ad eum epistolam, qua eum acriter sane arguit, quod in Mosomagensi ecclesia jurisdictionem sibi adversus Remensis ecclesiæ jura usurpasset.

In ecclesia Mosomensi, quæ ad Remensem spectabat,

224 Diximus 19 Februarii ad Vitam S. Victoris martyris, situm esse Mosomagum, sive Mosomum, ad Mosam amnem, inque Remensi diocesi; sed ad Trevirensis Leodiensisque confinia. Ibi S. Falco initio aditi episcopatus, dum vicina sui episcopatus loca lustrat (ignarus fortassis, ad se locum non pertinere, aut ratus, in magna populorum necessitate, qualis et alibi in Belgio turbulentis Franciæ dominationis initiis, licere in alieno etiam sementem facere, quæ in communis Domini emolumenta cederet) presbyteros aliosque Ecclesiæ ministros ordinavit; qua de re ita expositulat S. Remigius. Cum ex hac Remigii epistola tantum quædam excerpta dederit Bollandus, eam hic ex tom. I Conciliorum Galliæ per Sirmondum pag. 203 et sequenti integram recudo.

Domino vere sancto, et in Christo beatissimo fratri Falconi, episcopo, Remigius episcopus. Quantum comperi, rebus gestis probavi, prius curæ beatitudini tuæ fuit, ut mihi inferres injuriam, quam salutationem deferres. O conveniens

principium, quod dedisti, ut læderes episcopus ante me, quam episcopum te viderem.

225 Nimium cito pennis tenerulis evolasti, levitate animi, non maturitatis consilio. In ipso siquidem episcopatus exordio jus ingredi tentas alienum, qui adhuc tuum verecunde debueras introire. Fas ergo fuit, ut illicitis ordinationibus tuis a te credideris occupandam loci Mosomagensis ecclesiam, quam metropolitani urbis Rhemorum sub ope Christi sua semper ordinatione rexerunt? Adhuc, arbitror, tua nescis, et jam aliena pervadis. In quam igitur cum Levitas feceris, presbyteros consecraris, archidiaconos institueris, primicerium scholæ clarissimæ militiæque lectorum; non quæror, quod me consilio inter ista non videris; utinam te vidisses! Si enim canones tua sanctitas ignorabat, satis præproperum fuit, ut transgredere- reris, antequam disceres. At vero ecclesiarum statuta si noveras, tanto gravius tantoque periculosius insipientia tua priscorum magnificorumque pontificum decreta calcavit. Cave, qui aliena præsumis, ne, quod habere videris, amittas.

226 Cum factæ ordinationis jura non constent, quo potissimum consilio sacerdotalis officii tyrocinia defensabis, si temerariæ transgressionis admissum pertinacia vel impotentia miscueris? Majoris discriminis erit, antiquam sanctionem fuisse violatam, quam laus sit, loco stare, contra canones quos creasti. Sed quid de eorum loquar ordinibus, quos a beatitudine tua non licuit promoveri? Plus illud est, quod si juxta majorum statuta severitatemque discutimus, non minus, quam status illorum, vester veniet episcopatus in dubium. Dominus in Evangelio dicit ad Petrum: « Simon » Joannis, diligis me? » Et Petrus: « Etiam, » Domine, tu scis, quia amo te. » Cui bis terque a Domino sub hac responsione præcipitur: « Pascere » oves meas. » Ego quia oves Christi pascere, omnimodis imperitus, alimoniam cælestis ubertate non possum; qui es sacris eruditionibus eruditus, eas, quæ mihi, jubente Christo, traditæ sunt, ut pascas, admoneo, ut invadas inhibeo. Age semper, ut te digna comitentur. Ecclesiæ, quam divina dispensatione meruisti præsidendam, deservi, et pro salute gregis Dominici sollicitus pastor invigila.

227 Utinam mediocritati meæ ista suppeterent, quæ in nomine Domini habere vos cupio! Sed quia desunt meæ, vel credita mihi sunt obsequia Salvatoris, salvari mercenario non requiro. Joannes in Apocalypsi septem quippe angelis suis comprehendit *, et unicuique scribit ecclesiæ. Facta igitur merita quæ præpositis: quæ probata corrigenda, castigat. Cum ergo sub vocabulo angeli tradatur actionis forma pontificiæ, doleo super tuæ præsumptionis audacia, ut jura permutes vetera novus, cauta temerarius, divina terrenus. Audiant nos, audiant, quos elegeris, sacerdotes: sacerdotes tui ipsi nos audiant. Creatoris confido sententiam, non pro te, sed in te, a judicantibus proferendam. Quis enim pro sensus sui probitate non improbet, eum contra Ecclesiæ regulam prorupisse, qui debuerat Ecclesiæ regulam custodire? Mandas, ut audio, colonorum tibi tributa portari, et præcipis, ut redditus deferantur agrorum. Datur intelligi, quod ecclesiæ rem, non ecclesiam concupisti; quando sollicitus exquisitor exposcis, quæ ego, ad quem jure veniebant, remisi potius, quam quævisi.

228 Nolo, te lateat, Levitas atque presbyteros, contra ordinem quos fecisti, ab ordine jam remotos. Perpendi enim, quod a me non decebat admitti, quos a te non licuerat ordinari. Heu! quantum me a cultus tui proposito repulisti, dum mavis perperam agere, quam fœdera fraterna servare. Optaveram namque, ut clericus permansisses: quia factus fueras vi sacerdos. Sed si mentem tuam cura ista non tangit, ego tamen pro sinceritate profiteor, quod animum non minus angit, a te inexcusabiliter erratum, quam me fuisse contemptum. Hactenus epistola S. Remigii, in qua non-

omnia velut sua esset, ordinasset, S. Remigius illum per epistolam

acriter reprehendit, permittensque, ut Mosomensibus prædicet, E

monet, ut a jurisdictione et a fructibus exigendis abstineat,

* forte hic deest septem ecclesias

F

nuntiatque, ab illo ibi ordinatos, a se amotos esse.

nullæ

A nullæ phrasæ obscuræ vel mutilatæ occurrunt, forte veteris librarii vitio attribuendæ; nam eodem modo leguntur a Labbeo tom. IV Conciliorum vulgatæ. Ceterum si cui hæc epistola paulo acrior videatur, meminerit is, sanctum Archiepiscopum non tam suam causam, quam sedis suæ jura, non parum læsa, et ecclesiasticos canones, in quos certe non leviter impeggerat Falco, hic ex munere suo defendisse.

Observatio de Mosomo, quod hodieum est diocesis Remensis. 229 Falconis tamen sanctitas omnino suadet, ut credamus, illum hæc vel ex ignorantia vel imprudenti zelo egisse, aut certe sic monitum errata emendasse: nam plura de eadem controversia nusquam alibi legere est, et Mosomum deinde mansit in episcopatu Remensi, in qua hodieque censetur. De illo variis in locis loquitur Flodoardus in Historia ecclesiæ Remensis, nominatim lib. IV, cap. 15 de Heriveo, qui anno 900 Remensem sedem adeptus est, sic scribens: Hic pontifex castrum Mosomum, reparatis munit muris, et ecclesiam inibi dirutam a novo restauravit, atque in honore sanctæ Dei Genitricis, ut olim fuerat, dedicavit etc. Superest adhuc castrum istud seu oppidum, Gallice Mouson appellatum, quod Baudrando in Lexico geographico dicitur urbs Galliæ in Campania provincia, ad Mosam fluvium cum abbacia, in confinio ducatus Luxemburgici etc., diciturque fuisse alias sub dominio utili archiepiscopi Remensis. Qui plura volet, adeat Galliam Christianam auctam tom. IX, col. 238 et sequentibus, ubi etiam catalogum abbatum ejus loci reperiet.

Sanctus ob Claudium ordinatum presbyterum, 250 Altera controversia S. Remigio fuit cum tribus Galliæ episcopis, Heraclio, Leone et Theodosio, quorum primus videtur fuisse episcopus Parisiensis, tertius Autissiodorensis, qui ambo concilio Aurelianiensi I anni 511 subscripti leguntur; medius vero creditur esse Senonensis. Ex his item duo sanctitate vitæ suæ ecclesiasticum cultum obtinuerunt; nimirum S. Leo ad 22 Aprilis, S. Theodosius ad 17 Julii, ad quos dies Romano aliisque Martyrologiis inscripti sunt, et de illis breviter actum est in Opere nostro. Dissidii inter hos sanctos præsules causa fuit de disciplina ecclesiastica, dum tres illi laudati episcopi eam sine ullo habito ad principem respectu severe observatam volebant, Remigius autem mitius opinabatur. Commendaverat rex Clodoveus Claudium quemdam, cetera mihi ignotum, Remigio, vel, ut hic loquitur, jusserat, ut illum presbyterum ordinaret. Sanctus Præsul, etsi forte aliquid sacris canonibus minus consonum hic adverteret, tamen ratus, id tanto regi, qui, ut ejusdem Sancti verbis denuo utar, erat non solum prædicator fidei Catholicæ, sed defensor, posse concedi; commendatum Claudium presbyteratus ordine initiavit; nec quisquam episcoporum, dum Clodoveus in vivis superfuit, ob hanc ordinationem Remigio litem movisse legitur.

eumdemque post lapsum indulgentius habitum, 251 Ut vero se habet humana fragilitas idem ille Claudius jam presbyter, postea in grave crimen prolapsus est; quod quale fuerit, nescitur, sed certe hujusmodi fuit, ut secundum sacros canones ab officio suo perpetuo amovendus esset. At pius Antistes misericordia motus, atque æquum esse putans, ut in gratiam regis de Ecclesia optime meriti, licet tum defuncti, cum illo paulo indulgentius, ageretur desiderabat ipsum ad pœnitentiam admittere cum spe restitutionis in locum, unde exciderat. Verum cum canones obstarent, ac novissime etiam in concilio Aurelianiensi I conditus esset hic canon nonus; Si diaconus aut presbyter crimen capitale commiserit, simul et officio et communione pellatur; sanctus Præsul per litteras ad coepiscopos suos recurrit, deprecans, ut aliquid de severitate disciplinæ remittentes, sinerent Claudium, cum ea spe pœnitentiæ subjici. Qua in re sane nihil est, quod in sancto mitique Episcopo jure posset reprehendi.

litteris a tribus episcopis indigne committitur: 252 Verum id tribus illis episcopis, Heraclio, Leoni ac Theodosio, longe aliter visum est, qui in severitatem proni, non modo pias Sancti preces, velut ab enervi sene profectas, respuerunt, jubileum ipsum contemptim appellantes; sed ordinationem Claudii ab eodem factam criminati sunt, eo confi-

dentius, quod mortuus esset rex Clodoveus, apud quem Remigius in summa fuerat veneratione, et quo postulante, Claudium ordinaverat. Quin etiam Archipræsuli præcipere ausi sunt, ut in Celsum quemdam, qui Claudio crediderat, ut aiebant, ubi esset, inquireret, pecuniasque eidem ablatas restitueret; cum Sanctus nec de Celso, nec de rebus ablatas quidquam sciret. Remigius itaque tam inopinato responso, quo ætatem dignitatemque suam contemphui haberi videbat, percussus, rescripsit epistolam, in qua factorum suorum rationem reddens, simul de Christianæ charitatis violatione cum ipsis acriter expostulavit. Exstat illa apud Sirmondum tom. I Conciliorum Galliæ pag. 204 et sequenti, ex quo eam totam hic transfero, maxime quia ex illa unice nota est hæc controversia.

253 Dominis vere sanctis, et merito beatissimis in Christo fratribus, Heraclio, Leoni et Theodosio, Remigius episcopus.

Paulus apostolus in epistola sua loquitur: « Caritas numquam excidit »: quæ, ut tales ad me litteras mitteretis, in vestris sensibus non resedit. Nam pro Claudio fudi simplicem precem, quem vos non presbyterum scribitis, ut in me indignationem vestri pectoris proderetis. Illum non abnego graviter deliquisse: sed vos ætati meæ, etsi non meritis, decuerat detulisse. Quod propitia Divinitate sit dictum, quinquaginta et tribus annis episcopali sedi præsideo, et me appellavit tam procaciter nemo. Dicitis, melius vos fuisse non natos. Hoc mihi fuerat opportunum, ne audissem transgressoris opprobrium. Ego Claudium presbyterum feci, non corruptus præmio, sed præcellentissimi regis testimonio, qui erat non solum prædicator fidei Catholicæ, sed defensor. Scribitis, canonicum non fuisse, quod jussit. Summo fungimini sacerdotio? Regionum præsul, custos patriæ, gentium triumphator injunxit. Tanto in me prorupistis felle commoti, ut nec episcopatus vestri detuleritis auctori.

254 Rogavi, ut Claudius, sacrilegii perpetrator, pœnitentiæ servaretur: legimus namque, legimus, quod excidium cælesti denuntiatione prædictum evaserunt per pœnitentiam Ninivitæ: quod Joannes præcursor Domini in Euangelio prædicavit, ut, regno appropinquante cælorum, eam populi agerent, ne perirent. In Apocalypsi angelis ecclesiarum scribitur ex præcepto Domini Salvatoris, ut, quæ digne minus egerant, pœnitentiæ satisfactione corrigerent. De iracunda dictione sanctitatis vestræ intelligo, quod lapsum non misereamini post ruinam; sed magis velle vos video, ne convertatur, ut vivat; cum Dominus dixerit: « Nolo mortem » morientis, sed ut convertatur et vivat. » Hoc nos expedit sequi; hanc Domini voluntatem non prætermittere, sed tenere: quia nos posuit, non ad iracundiam, sed ad hominum curam, et servire pietati potius, quam furori.

255 Ponitis in epistola vestra, quod Celsus quidam, qui Claudio credidit, quo abductus, et utrum vivat, an sit mortuus, ignoratis, atque hujus inquisitorem me esse præcipitis, et nescitis, si in sæculo, aut si apud inferos sit quærendus; et res suas a me vultis restitui, quas sublatas fuisse non novi. Impossibilia præcipitis, ut impia peragatis. Annorum numero me esse scribitis jubileum, irridentes potius, quam pro dilectione gaudentes, cui, vinculo caritatis irrupto, insinceriter a vobis nec paritur, nec defertur. Sane admodum acris hæc epistola est, sed verisimiliter mitior appareret, si trium istorum antistitum litteras, ad quas hæc responsoria data est, pariter haberemus. Interim hinc liquet, Remigio in senili pectore non defuisse vigorem, quo se suamque dignitatem, quam in Ecclesia Dei sustinebat, immerito appetitus tutaretur.

256 Ex verbis istis de rege Clodoveo, qui erat non solum prædicator fidei Catholicæ, sed defensor, omnes recte colligunt, hanc epistolam a S. Remigio scriptam esse post ejusdem regis obitum: quod etiam confirmatur ex eo, quod verisimile non sit, adversarios

AUCTORE
C. S.

quibus ille respondens, rationem facti sui exponit,

E

eos de caritate et misericordia exhibenda admonet,

F

seque indigne ab illis tractari conqueritur.

Hæc epistola scripta est mortuo Clodoveo, circa annum 512.

AUCTORE
C. S.

adversarios Sanctum sic criminari ausuros fuisse, vivente rege, qui ordinationem imperaverat. Communis quoque opinio est, hanc simultatem ortam esse non diu post eundem obitum; qui cum anno 511 illigari soleat, eadem epistola ad annum 512 etiam solet referri; et ne multo serius referatur, suadet adjectus annus episcopatus Remigii quinquagesimus tertius; uti ex chronotaxi supra constituta colligere licet. Verisimillimum est, S. Remigium etiam ad alios Galliarum episcopos litteras pro Claudio dedisse, ab iisque, si non ab omnibus plane favorabilia, saltem multo mitiora recepisse responsa, etsi nulla de his exstet memoria, ut nec exstat de causæ eventus. Fas tamen credere est, laudatos tres episcopos, e quibus duos inter Sanctos coli observari, si in disciplinæ severitate sibi persistendum esse deinceps duxerint, saltem suam in venerandum sanctumque Senem acerbiter deponuisse, et, quod humanitus peccaverant, emendasse.

§ XIV. Recensentur aliquot illustres discipuli S. Remigii: examinantur, quæ de gemina ecclesia ab eodem Remis exstructa dicuntur.

B
Inter Sancti
discipulos
præter B. Ve-
dastum et Te-
childem

Flodoardus lib. 1. *Historiæ Remensis* cap. 23, sub titulo De discipulis ejusdem B. Remigii varias utriusque sexus ordinis personas recensuit, non quod illas omnes stricti nominis discipulos illius fuisse crederet, sed quod, ad ejusdem familiam domesticam aut familiaritatem utcumque pertinuerint; monitisque multum profecerint, uti satis liquet tum ex ipso capite, tum ex ejusdem exordio, quod tale est: Fuerunt hujus denique beatissimi Patris nostri temporibus in hac urbe viri clarissimi, Deoque virtutibus accepti, tam ex clero, quam ex ordine laicali; utpote qui tali, tam venerando, tamque sanctissimo famulabantur Patri etc. Accepit illos ex S. Remigii testamento breviori, in quo nominantur præter Attolum, virum potentem, et munificentia in pauperes insignem. Quam ob rem, cum testamentum brevius infra daturus sim, illis hic recensendis supersedeo; de Attolo autem loquar post aliquot alios insigniores sanctitate discipulos, qui vel ex eodem Flodoardo vel aliunde innotuerunt. Illis certe annuerandus est S. Vedastus, de quo vide dicta superius § 12. Annumeranda item videtur S. Techildis vel Theodechildis, Clodovei I regis filia, virgo et fundatrix monasterii S. Petri-Viri apud Senones, de qua egit Papebrochius noster tom. V Junii, ad diem 27.

C
illustris fuit
S. Theoderi-
cus abbas,

258 Ejusdem sancti Archipræsulis discipulus potiori jure fuit S. Theodericus, cujus elogium ibidem texuit Flodoardus cap. 24 sic orsus: Extitit his etiam beatissimi Remigii temporibus beatus vir Theodericus, almi Magistri pius discipulus, quem non ex alto voluit adeo sanguine generari, qui sublimiter hunc in generatione justorum decreverat nobilitare etc. Hic celebris fuit sanctitate, et miraculis clarus, quem S. Remigius in adolescentia a se institutum, deinde ex parentum mandato nuptiis irritum illigatum, in persuadenda ejusdem sponsæ virginitate adjuvit, eaque consentiente, novo monasterio, in monte Or erecto, præfecit; sacerdotio initiavit, ejusdemque opera usus est tum in convertendis paganis, tum ad sanandam Theoderici regis filiam, quam hic sanctus abbas, dum ex Magistri sui præcepto ad illam tenderet, mortuam suscitavit. Gesta ejus illustrata habes a Sollerio nostro ad diem 1 Julii; pauca tamen, quæ ad S. Remigium præterea pertinent, juverit hic repetisse. Exstat hodieque monasterium illud, eisdem duos Sanctos primarios suos auctores agnoscens, sanctique Theoderici, Gallice Saint Thierry, nomen retinens, tribus circiter militaribus a civitate Remensi dissitum, estque Ordinis S. Benedicti. Ejusdem loci vicissitudines et abbatum Catalogum referunt Galliarum Christianarum auctæ scriptores tom. IX, col. 180 et sequentibus.

259 Hujus quoque sancti abbatis consilio S. Re-

migius meretricularum domicilium in pium viduarum contubernium commutasse legitur apud Flodoardum lib. 1, cap. 24, cujus verba hic transcribo. Traditur hujus beati viri suggestione S. Remigius collectionem meretricum, quæ ad id usque temporis prostibula fertur extra civitatem retinuisse, subversis fornicibus; in viduarum quadraginta congregationem permutasse, sumptusque quotidiano victui necessarios instituisse, ipsumque numerum viduarum perpetim manere, ut adhuc quoque manet, decrevisse. Nam dum S. Remigius monasterium S. Theoderici visitans, secus meretricium psalmos cum eodem carissimo discipulo suo concinendo transiret, ac S. Theoderico vox faucibus hæsisset, iterumque, in redeundo scilicet, idem in eodem (ceu memoratur) loco et versiculo contigisset; admiratus Pater sanctissimus, et requirens, cur discipulus solers in Dei laudibus contra morem titubaverit; accipit, dolere beatum virum de animarum dispendio perditarum, et in tam sancti Patris vicinia tam fœdæ turpitudinis tanta diabolo crescere lucra.

240 Sicque persuasum Patri piissimo, discipulo suggerente castissimo, subvertere latibula diaboli, et deceptas atque decipientes animas in castimoniam transducere Christi. Hæc Flodoardus, quæ ab antiquiori Vita, seu potius ab Oratione panegyrica, primo loco a Sollerio edita, absunt; leguntur tamen ibidem in Vita altera, ab anonymo post Flodoardum Historiam scripta, cap. 2, in quo post narratam S. Theoderici suggestionem auctor sic prosequitur: Hac de causa Pater egregius, laude attollendo discipulum, exhilaratus, regi supplicat, et locum cœnulentum, ubi diaboli exercebantur opera, ut optabat, impetrat. Expulsisque omnibus, ad deceptionem animarum congestis, usque ad solum latibula meretricum, quæ erant cavernæ dæmonum, sicut ad præsens cernitur, subvertit. Et quoniam locus ille spurcitiarum extra erat civitatem positus, compositis infra muros domorum receptaculis, numero quadraginta sanctimonialium, quo et ipsæ meretriculæ erant, cœquato, inibi consilio B. Theoderici fidelis discipuli collocaavit, et unde sumptus corporis victu quotidiano haberent, penes largitatem regis promeruit.

241 Instituit quoque, ut idem numerus semper maneret, et sicut illæ lenocinii opus perficientes, et voluntatem dæmonum peragentes, redditus proprii corporis domino terreno persolvebant, ita istæ Regi cælesti corporis et cordis munditiam custodientes, cum fructu bonorum operum se ipsas repræsentarent. Ergo quia spiritus, ubi vult, spirat, et ardentes charitate facit, quos inflamat, voluit menti famuli sui cælitus intimare, quatenus spirituale Magistram commonere faceret caritatis amore, ut animas, quas inimicus gaudebat adquisisse, suo Creatori redderet, et portio execrabilis diaboli minorata remaneret.... Magnus Magister, magnus et discipulus, et post Magistram, cumque Magistro in hoc opere laudandus! Bailleus ad diem 1 Julii in Vita ejusdem S. Theoderici existimavit, monasterium hoc virginum cælitus exstructum fuisse; cui opinioni utcumque favent, quæ de ejusdem alumnarum corporis et cordis munditia anonymus mox meminit, uti et vox sanctimonialium, per quam virgines ab illo designatas esse, etiam Sollerius noster credidit; in Annotatis tamen monens, viduas retinendas esse Flodoardo, qui eodem anonymo prior est.

242 Certe Flodoardi verba clara sunt, et, nisi fallor, sic exponenda, ut per viduas ipsæ meretriculæ lapsæque puellæ, de commissis poenitentiam agere cupientes, intelligendæ sint. Quid enim aliud indicant ista Flodoardi verba: Sicque persuasum Patri piissimo... subvertere latibula diaboli, et deceptas atque decipientes animas in castimoniam transducere Christi? Quin et ipse anonymus id ipsum ibidem non obscure indicavit, dum S. Theodericum ea de re cum S. Remigio sic loquentem induxit: Scio enim, si vis, et pro certo vis, quia potes solo inter-

D
ex cujus con-
silio S. Remi-
gius lupanar
evertit,

eique substi-
tuit ac dotavit
ædes ac con-
tubernium

E

quadraginta
viduarum, seu
mulierum poe-
nitentium;

F

non virginum,

nuntio

A nuntio hoc regis munificentia impetrare, et Creatori suo oves circumventas ac de fauce inimici ereptas restituere. Ac rursum, dum ait, sancto discipulo suggerente, factum esse, ut Magister animas, quas inimicus gaudebat adquisisse, suo Creatori redderet, et portio execrabilis diaboli minorata remaneret.

uti nonnulli
visum est.

245 Quomodo autem diceretur hic S. Remigius deceptas atque decipientes animas in castimoniam transduxisse Christi, quomodo oves circumventas ac de fauce inimici ereptas, et animas, quas inimicus gaudebat adquisisse, Creatori suo restituisset; si meretriculis ex eo loco expulsis, atque alibi suo more vivere permissis, tantummodo castas virgines substituisset? Quapropter videtur Remigius, regia auctoritate fultus, meretriculas illas aggressus, easque aut omnes aut aliquas ad meliorem frugem reductas in substituto lupanaribus monasterio conclusisse, suppeditante rege sumptus, ex quibus tum hæc, tum totidem ejusmodi pœnitentes mulieres perpetuo alerentur. Potuerunt autem illæ honestiori vocabulo a Flodoardo viduæ appellari; et ab anonymo dici sanctimoniales, propter quamdam religiosæ Vitæ speciem et continentiam, quam in modesto habitu pioque contubernio ibidem inclusæ observabant. Potuit etiam tempore, quo anonymus S. Theoderici biographus scripsit, aliqua mutatio in eodem monasterio facta fuisse. Ceterum observat Jacobus Longuevallius in Historia Ecclesiæ Gallicanæ tom. II, pag. 525, hanc primam esse domum, quam ejus generis pœnitentibus in Galliis erectam legerat.

S. Theodericus
a S. Remigio
missus, filiam
regis mor-
tuam resusci-
tat,

244 Laudatus Flodoardus de filia Theoderici regis, qui in partem regni patri suo Clodoveo successerat, per S. Theodericum a S. Remigio missum sanata, in eodem capite 24 præmiserat sequentia: Reperitur etiam præfati regis filiam vita defunctam magnificus hic Domini præco vitæ reformasse spiraculo, pro qua languente rex ad sanctum direxerat Remigium, petens, ut ad se veniret, atque cum precibus ægrotanti filiae manus imponeret. At pius Præsul molestia quadam corporis (ut fertur) dententus B. Theoderico (quem pie casteque nutrierat et spiritalibus doctrinis instruxerat, quemque gratia curationum repletum videbat) negotium, quod petebatur, ut pater filio commendat. Subdit, Theodericum sancto Præsuli suo obsecutum, licet in via puellæ regis mortem intellexisset, tamen ut mandata exsequeretur, ad illam perrexisset, eandemque post fusas Deo preces sacro oleo illitam ad vitam revocasse. Quam ob rem, (inquit) Rex itaque non solum discipulum, sanctum scilicet Theodericum, sed et B. Remigium cupiens munificentiae sublimare dono, villam, quam dicunt Venderam, sitam super fluvium Maternam*, reverendo patri Remigio; Gaudiacum vero in pago Remensi præcepto suæ auctoritatis sancto contulit Theoderico.

* i. e. Matro-
nam

quapropter
ambo a rege
donantur.

243 Ut hoc factum confirmet Flodoardus, ibidem addit: Processu denique temporis, Karolo, Ludovici imperatoris filio, sceptrum regni Francorum gubernante, Angilrannus aulicorum quidam, traditionis ignarus, a rege Venderam sibi postulat dari. Quod ubi rex annuisset, audiens domnus Hinemarus præsul, qui sedem tenebat ecclesiæ Remensis, hanc infiscari villam; regalis præcepti chartam, in ecclesiæ hujus archivo repertam, donationis hujusce seriem continentem, Karolo mittit, et ne contra legem canonicam res usurpet Ecclesiæ commonefacere satagit. In quo præcepto manifeste legitur, quomodo rex Theodericus pro suscitatione filiae, S. Theoderici precibus obtenta, non solum prænotatam conferens ei villam, Dei servum sui muneris honore prætulit, quin et Magistro præstantissimo, scilicet Remigio, cui Dominus tantam gratiam contulerat, ut talem discipulum haberet, qui Spiritus sancti dono, sicut et Magister, mortuos resuscitaret, beneficentiæ gratia villam Venderam obtulerit. Hæc ut ita se habere, ex ipsis chartarum monumentis Karolus animadvertit, a pervasione villæ destitit, et ecclesiæ propriis libere uti permisit. Hæc ibi, quæ etiam in secunda S. Theo-

derici Vita apud nos edita leguntur; sed quia absunt ab antiquiori, et de fide præcepti a Flodoardo laudati satis certo jam constare nequit, nonnullis criticis suspecta sunt.

246 Ex iisdem Vitis et Flodoardo discimus, eodem tempore Remis floruisse insignem item S. Remigii discipulam, Susannam nomine, virginum monasterio præfectam, quæ suo quoque consilio laudatum Theodericum adjuvit tum in confirmando illius de virginitate servanda proposito, tum in loco monasterii condendi seligendo. Vetustior Vita num. 3 sic habet: Tunc erat urbe Remense quædam celebris abbatissa, sacratissima virgo, nomine Susanna, quæ sub providentia summi pontificis B. Remigii puellari præfuit congregationi, femina virilis animi, virago profundi consilii, consiliatrix altioris ingenii. Ad cuius, quasi piissimæ matris, mitissimos sinus contulit se S. Theodericus; nimirum, consilium opemque petens, ut virginitatem, quam sponsæ suæ frustra persuadere nisus fuerat, illibatam servaret. Virgo virgini (Susannæ) Deo soli cognita pandit sui cordis arcana... Communis igitur utriusque pater pius ab utrisque consulitur S. Remigius. Cujus per sapientissimum consilium ad providendum futuri monasterii locum mittitur cum virgine virgo, sancta cum sancto, Susanna cum Theoderico etc. Flodoardus rectius hic insererit, Theoderici sponsam a S. Remigio arcessitam, et ad virginitatis propositum consensumque in mariti castimoniam adductam fuisse, antequam de condendo monasterio agi cœptum est. Plura de hac insigni virgine abbatissa, ejusque monasterio non reperi. Arturus eandem cum Sanctæ titulo in sacro Gymæceo ad diem 1 Julii celebrat, sed solita sua liberalitate, quemadmodum ibidem in Præ-

AUCTORE
C. S.

Inter ejusdem
discipulos
etiam nume-
rantur Susan-
na virgo ab-
batissa,

E

247 Ad diem 16 Junii actum in Opere nostro est de SS. Berthaldo et Amando, eremitis in diœcesi Remensi, quos traditio fert e Scotia Hiberniave, regnante Clodoveo, illuc adventasse, et a S. Remigio benigne acceptos instructosque fuisse, et eorum primum ab eodem etiam ordinatum presbyterum; quæ de re ibidem num. 4 ita habet eorundem Vitæ compendium, ad Officium matutinum legi solitum. Eo tempore Remensem ecclesiam regebat B. Remigius, cuius virtutibus et doctrina Berthaldus excitatus, ad eum cum suo Amando proficiscitur. A quo benigne susceptus et doctrina sacra institutus, atque in filium spiritualem adoptatus, tandem ad sacrum presbyteratus Ordinem gradatim promovetur. Quo honore affectus, ad solita cum socio lætanter revertitur, Missæ sacrificium una cum precibus ac votis sancte et religiose oblaturus in oratorio, quod non procul a domuncula sua construxerat, in quo divinis sæpe recreabatur visitationibus. Ejusdem sancti Archipræsulis discipulus etiam fuisse creditur S. Gibrianus presbyter, de quo Sigebertus Gemblacensis, vel hujus interpolator, in Chronico ad annum Christi 509 scribit: Gibrianus Scotus cum fratribus et sororibus in Gallia peregrinatus, urbem Remensem et vita et morte sua illustrat.

SS. Berthal-
et Amandus
eremita,
S. Gibrianus
presbyter,

F

248 Vitam ejus, miracula, et translationem corporis ex diœcesi Catalaunensi, ubi viverat et humatus fuerat, factam ad Remense archimonasterium Remigianum, edidit Henschenius tom. II Maji pag. 500 et sequentibus, ubi nescio ex quo errore tam in margine, quam in Indice chronologico, qui eidem tomo de more præfixus est, annus Christi cccix pro dix adscriptus legitur, licet ex Commentariolo prævio Annotatisque ibidem constet, postremum annum signari oportuisse; quod hac occasione juverit observasse. Sex S. Gibriani fratrum, triumque sororum, qui cum ipso in Galliam tunc adventarunt, et quorum etiam aliqui cultum obtinuerunt, nomina ibi legi possunt. De S. Remigio nulla ibidem in Vita mentio est: at in Remensi Breviario, anno 1650 typis edito, ad diem 8 Maji legitur S. Gibrianus ex Hibernia in Galliam profectus, cum fratribus a S. Remigio, peregrinorum patre, humaniter ac benigne exceptus etc. Unus ex dictis fratribus fuit S. Tresanus,

cum fratribus
ac sororibus
suis ab eo be-
nigne excep-
tus;

in

AUCTORE
C. S.

item SS. Ar-
nulphus et
Scariberga;

et Atolus, qui
12 xenodochia
erexisse dici-
tur,

* al. quod

* al. miseren-
do

cujus et filii
filiaeque ejus
grata Remis
memoria fuit.

in cuius Vita, ad diem 7 Februarii data, dicitur hic apud S. Remigium inique accusatus, et ab eodem innocens declaratus, paulo post, commendante S. Genebaudo episcopo Laudunensi, sacerdotio initiatus esse.

249 Rursum alter S. Remigii discipulus fuisse perhibetur S. Arnulphus martyr ac forte episcopus Turonensis, cujus gemina Vita data est in Opere nostro ad diem 18 Julii, una scilicet prosaica auctore anonymo, altera carmine heroico scripta a Letselio, neutra tamen magnae auctoritatis. In utraque dicuntur illius illustres parentes, per S. Remigium ab idolis ad Christum conversi baptizatique, promississe, fore ut, si sobolem procrearent (nam steriles videbantur) hanc ei in filium spiritualem traderent; idque voti compotes facti praestitisse: ipse vero puer a sacro fonte ab illo susceptus et Arnulphus dictus, atque ab eodem post infantiam institutus tantum profecisse, ut et cum regiae stirpis virgine Scariberga, quam Clodoveus rex ei sponsum dederat, consentiente virginitatem servaverit, ac tandem multis clarus miraculis ad Turonensem cathedram fuerit elevatus. Denique post sancti Magistri sui obitum ad ejusdem sepulcrum accedens, in silva Aquilina inter Parisios et Carnutum occisus fuisse dicitur a famulis suae uxoris, qui dominam suam ab illo sperni putabant, coliturque ut martyr. Ipsa quoque Scariberga, quae S. Remigii discipulis etiam accenseri potest, aliquot Martyrologiis ad varios dies inscripta est, de eaque apud nos eodem, quo de ejusdem sponso, actum est die 18 Julii. De S. Vulgiso, quem aliqui S. Remigii discipulum sine idoneo teste asserunt, agam hoc die.

250 Dixi supra, etiam Atolum quemdam virum potentem inter Sancti Francorum Apostoli discipulos a Flodoardo reponi. De hoc lib. 1, cap. 25 tradidit sequentia. Enituit etiam (in urbe Remensi, dum episcopatum ibi gereret Remigius) vir praclarus Atolus, qui, sicut in epitaphio legitur, amore studioque S. Remigii, xenodochia duodecim rebus e propriis struxit; sepultusque cum filio et filia post altare in ecclesia B. Juliani martyris, hunc sepulturae declaratur habere titulum, templi pinnaculo innotatum.

Hic igitur nullum lateat, quid * terra retentat,
Ne quis, si cupiat discere, cassus eat.
Subtus enim tria consistunt monumenta petrina,
In quibus aliorum corpora condita sunt.
Hic pater est Atolus, nato nataque sepultus,
Expectantque diem nunc Domini properam.
Illius certe natus memoratur Elanus,
Nata deinde sua dicitur Eufrasia.
C Qui placere Deo, dictis factisque supremo,
Nunc pariter quorum membra tenent loculum.
Instruxit his sena suis xenodochia rebus,
Jure fovens plebes divitiis inopes.
Sic proprium censum caelum transvexit ad altum,

In quo suscepit, quod miserando * dedit.
Hoc totum sub amore sacri studioque Remigi,
Ob quod praerutilum detinet ipse polum.

251 Hactenus ibi: at ego non video, in hoc epitaphio tam clare asseri, duodecim illa xenodochia, vivente S. Remigio, ab Attolo fundata fuisse, quin mihi dubium maneat, an non post ejusdem obitum in illius honorem erecta fuerint. Forte propterea Marlotus tom. I Metropolis Remensis lib. II, cap. 17 maluit haec sub Romano, S. Remigii proximo successore collocare; sed cum Romani Remigio mox post hujus obitum successi brevissimus fuerit episcopus, is, si sub Romano floruerit, etiam sub S. Remigio floruisse dicendus est, potuitque hujus fuisse discipulus eo sensu, quod pia ejusdem monita libenter exciperet et executioni mandaret. Addit ibidem Marlotus: Praedicti Atoli, ecclesiae S. Juliani (in qua memoratum epitaphium tempore Flodoardi legabatur) ut creditur, fundatoris, et filiorum pignora postmodum translata fuisse in ecclesiam S. Remigii, ac juxta tumulum ejus condita, refert Larisvilla libello de Dignitate ejusdem ecclesiae his verbis:

«Sunt et aliae gemmae in eodem loco; hoc est, tria » corpora sanctorum, Atoli, Helani et Eufrasiae: » at reliquiarum index horum non meminit. Idem scriptor tom. I, lib. II, etiam aliquot alios S. Remigii discipulos facit, in quos omnes non vacat mihi hic inquirere.

252 Laudatus Marlotus cap. 5 postquam ex Hincmaro narraverat, S. Remigium ingens civitatis Remensis incendium precibus suis et signo Crucis exstinxisse, sic prosecutus est: In memoriam tam celebris patrati miraculi B. Remigius duas struxit basilicas ex prolixiori testamento; quarum alteram, quae est Militum S. Joannis Hierosolymitani, haud procul a Patente porta positam suis restruxit sumptibus Constantius decanus anno circiter MXXI, retro cuius summum altare serpentes duo (symbola daemonum, a quibus incendium excitatum fuisse, scripserat Hincmarus) hinc inde erumpunt e pariete, quasi in urbem regredi conantes, ni impedirentur. Lapidum supra limen portae, qua itur in ecclesiam, versus sequentes insculpti totius rei historiam pandunt his verbis.

Remigii meritum sic coepit condere templum:
Porta Patens certis erat appellata figuris,
Hic pandens aditum, reliquis per bella negatum:
Forte dolis sathanæ succenditur ignis in urbe:
At pius Antistes cernens exurgere vires,
Ingemit ex adyto, Deus, et, Deus, inquit, adesto;
Per lapides stratos descendens inde Sacerdos,
Sicut molle lutum fecit dissolvere saxum,
Cumque cito cursu paulum distaret ab astu,
Opposuit sese, Cruce Christi tutus ab igne;
Sicque per hanc portam pepulit cum daemone flammam.

Post, ubi porta fuit, Constantius aedificavit etc.

253 Hactenus Marlotus, ceteros versus omittens, mihi sane incommode, quia ex illis intelligendum erat, an laudatus decanus Constantius istius ecclesiae primus conditor, an tantummodo restaurator fuisse dicatur. Etenim ex primo versu Remigii meritum sic coepit condere templum, ejusdem prima aedificatio Remigio nequit certo attribui, cum illius sensus esse possit, Remigii meritum, seu miraculum in extinguendo incendio ibidem factum, occasionem dedisse ad templum in eodem loco excitandum. Postremus vero a Marlotto recitatus versus ejusdem templi conditorem, non restauratorem facit Constantium: non enim ait, Remigius ibi condidit ecclesiam, aut, Constantius ab illo conditam instauravit; sed: Post, ubi porta fuit, Constantius aedificavit, utique ecclesiam ob Remigii meritum, sive in memoriam supra dicti miraculi. Atque haec quidem ex ista inscriptione metrica, prout exstat apud Marlotum: nam etiam aliunde certo constat, eandem illam ecclesiam saeculo XI a laudato Constantio primo erectam fuisse.

254 Auctorem habeo Anselmum monachum Sancti Remigianum Remensem, scriptorem synchronum, quem Marlotus ipse (quod miror) pro se laudat tom. II ejusdem Historiae lib. 1, pag. 79, de eodem Constantio haec scribens: Tradit Anselmus in Itinerario Leonis (Papae ejus nominis noni) Constantium veterem basilicam, supra cryptas martyrum Remis olim a B. Remigio constructam, non reparasse modo, sed et frontem eleganter condidisse, ac Dei famulos ibidem in ejus obsequium aggregasse. Decani canonicorumque meminit charta Rodulphi archiepiscopi infra citanda. At horum praebendas capitulum Remense Hospitalarii S. Joannis Hierosolymitani pridem concessit, qui aliquot hactenus ibi presbyteros aluerunt sub Praeceptore ecclesiastico. Videamus ergo, quid Anselmus hac super re tradiderit in laudato Itinerario, in quo ipsemet oculatus testis retulit, quae S. Leo IX summus Pontifex Remis gessit, quando anno 1049 concilium ibidem celebravit. Itinerarium hoc tum alii ediderunt, tum etiam ipsemet Marlotus tomo citato, in cuius pagina 95 Anselmus agens de corpore S. Remigii solemniter tunc per civitatem Remensem circumlato, haec ait.

Ecclesia, quae
in monumen-
tum extincti
incendii

B

in civitate
Remensi ex-
structa fuit,
conditorem
non habuit

F

S. Remigium,
ut Marlotus
credidit,

A 253 Quod in circuitu civitatis cum jucunditate deportantes, congruas stationes per præfixa faciunt spatia; cumque ad eum locum ventum esset, ubi quondam fuerat porta, antiquo PATENS nuncupata vocabulo, per quam idem Sanctus humani generis hostem, in eadem urbe visibilibus ignium debacchantem exterminis, adhuc in carne vivens, orationibus expulit; illic pretiosos artus (*S. Remigii*) deponunt, et ipsius miraculi memoriam digna devotione et canticis spiritualibus agunt. Ad cujus facti memoriale ibidem basilica moderno constructa est tempore, quam quidam Dei servus, Constantius nomine, suis impensis eleganter composuit, et Dei famulos ad ejus obsequium, quot potuit, dum viveret, aggregavit, et in honore S. Mariæ Magdalenæ sanctique Remigii consecrari fecit. *Hæc ibi de hoc argumento, nec plura Anselmus; in quibus quæ vel umbra est ecclesiæ a S. Remigio eo in loco olim conditæ? Imo vero an non clare indicat Anselmus, Constantium ecclesiam ibidem, ubi nulla ante fuerat, erexisse. Quin etiam dubitari posset, utrum Anselmus, dum ait, Ad cujus facti memoriale ibidem basilica moderno constructa est tempore, indicare voluerit, eam in memoriam Sancti corporis in solemni illa circumlacione eo loco paulisper depositi, an in ignis per eundem*

B Sanctum mirabiliter extincti monumentum a Constantio ædificatam fuisse.

256 Posterius tamen verisimilius est, quia tom. IX Gallix Christianæ col. 171 in Catalogo decanorum Remensium Richardus Constantii successor jam dicitur memorari in instrumentis annorum 1050 et 1054, quo propterea tempore mortuus jam fuisse videtur; supra dicta autem sacri corporis circumlacione contigit anno 1049. Porro cum Constantius euidam donationi ibidem dicatur subscripsisse anno 1054, sæpe dictæ ecclesiæ ædificatio ante medium sæculum XI reponenda est. Marlotus alterius basilicæ, quam in ejusdem miraculi memoriam a S. Remigio positam credidit, ne situm quidem annotavit. Sed quoniam supra num. 250 pro utraque laudavit Testamentum prolixius, oportet de hoc quoque verbum addere. In eo, prout exstat in edita Flodoardi Historia Remensi lib. 1, cap. 18, S. Remigius varia legata faciens re vera ita loquens inducitur: Ecclesiæ, quam in honore omnium martyrum supra cryptam Remorum ædificavi, cum per auxilium virtutis Dei ab igne dæmonis pene jam totam urbem concrematam eripui, solidos duos. Ecclesiæ, quam pro eodem signo virtutis Dei in honore S. Martini et omnium confessorum infra urbem ædificavi, solidos duos.

C 257 Et ita quidem ibi legitur; sed testamentum hoc ab eruditis pro supposititio recte haberi, superius jam monui, et Hincmaro æque ac Flodoardo ignotum vel non bonæ fidei visum fuisse, sequenti § pluribus probabo. Et quod ad hunc quidem locum attinet, Hincmarus in Vita edenda num. 54 et quatuor sequentibus de incendio illo extincto fuse meminit disseritque, et observat, divinitus punitum fuisse quemdam Remensem incolam, qui contra sancti Præsulis vetitum aliquot annis post perforaverat murum circa portam illam, antea Patentem dictam, quam perpetuo clausam teneri, cum interminatione cælestis vindictæ Sanctus mandaverat; sed de ecclesiis in illius miraculi monumentum ab eodem erectis verbum nullum fecit. Par est silentium apud Flodoardum lib. 1 Historiæ cap. 12, in quo idem cum suis adjunctis miraculum et transgressoris punitionem enarravit; ita ut sæculis nono ac decimo, quorum primo Hincmarus, secundo Flodoardus scripserunt, neutrius basilicæ velut a S. Remigio conditæ memoria apud Remenses fuisse videatur; ac proinde testamentum istud prolixius (nam in breviori non exstat alterutrius mentio) etiam ex hoc capite suspectum haberi debeat.

258 Rursum alteram Remigio ut conditori suo ecclesiam adscribit S. Hericus vel Heiricus in libris Miraculorum S. Germani Autissiodorensis, quos anno 876 vel sequenti Carolo Calvo augusto dicavit,

editosque apud nos habes ad diem 31 Julii. Libri 1 caput 6 ibidem sic incipit: Sanctissimus et in optimis quibusque præclarus Remigius Remorum pontifex protiosus, honore Germani beatissimi, in loco, in quo sepeliri decreverat, quique ab urbe Remensi milliario ferme distat, propria manu, ut vetustissima testamenti ejus pandit auctoritas, extruxit basilicam. Hæc ut antiquitate longæva, ita quoque miraculorum (*S. Germani*) perstat splendore clarissima etc. De hac ecclesia silet denuo testamentum brevius, sed in prolixiori Remigius ait: Ecclesiæ S. Germani, quam ipse in solo Remensi ædificavi (*lego*) solidos duos. Hocne, an aliud quodpiam S. Remigii testamentum hic laudaverit Hericus, dubitari potest, quia nusquam legi, sanctum Præsulem in ecclesia S. Germani sepeliri umquam voluisse; imo in editis diserte dicitur sepulturam suam in ecclesia sanctorum martyrum Timothei et Apollinaris elegisse.

259 Asserenti Herico credimus quidem, ejus tempore exstitisse in agro Remensi aliquam S. Germani ecclesiam miraculis celebrem; sed illam a S. Remigio exstructam fuisse, ex sola fide testamenti, quod citat, non possumus pro certo habere; dum de eadem altum tacet Hincmarus, qui eodem tempore Remis, quo Hericus Autissiodori, floruit, quemque tanto minus ea res latere potuit, quod ejusdem civitatis archiepiscopus esset, et S. Remigii gesta studiose conquisita scriberet. Par est de eadem apud Flodoardum silentium, quamque obscura fuerit deinde apud Remenses illius memoria, colligere etiam licet ex Marlotto, qui lib. 1, cap. 50 recensens ecclesias Remenses, quæ in prolixiori testamento nominantur, de hac tantum inquit: Pars illius a quibusdam creditur esse oratorium illud, quod adjacet ecclesiæ S. Remigii ad latus versus Meridiem, seu sacellum S. Marculfi.

§ XV. Discutitur geminum S. Remigii testamentum, et pro Breviori contra prolixius pronuntiatur.

Inquirendum tandem est, quanti valeant Testamenta, quæ S. Remigii nomine edita circumferuntur, et quorum unum breve est, aliud multo prolixius. Hincmarus in Vita edenda mortem Sancti narraturus, secundum partitionem meam cap. 8 ista præmisit: Post præmissas et alias virtutes, quas Dominus per hunc Sanctum suum operari dignatus est, gemitus et suspiria illius exaudiens... revelavit ei Dominus, consolans illum, imminere diem obitus sui. Qua de re secundum sacros canones testamentum rerum suarum condidit, ad hereditatem illam festinans, de qua propheta dicit: « Cum dederit dilectis suis somnum, hæc hereditas Domini. » Ac rursus post aliqua interjecta sic prosecutus Hincmarus est: Condito siquidem testamento, cujus textum ad exemplum episcoporum nostri et futuri temporis, qui illud legere voluerint, huic Opusculo subungere utile duximus... oculorum corporalium lumine aliquandiu est privatus. Reipsa in codice nostro, ex quo Vitam dabo, eidem Vitæ subjunctum est cum hoc titulo litteris minus exarato: Sequitur exemplar Testamenti beati Remigii.

261 Tum additum est monitum Hincmari litteris, ut cetera nigris, de valore solidorum, de quibus in eodem testamento crebra est mentio, quale hic subdo. Exemplar Testamenti a beato Remigio conditi, in quo lector attendat, quod solidorum quantitas numero quadraginta denariorum computatur, sicut tunc solidi agebantur, et in Francorum lege Salica continetur, et generaliter in solutione usque ad tempora magni Karoli perduravit, velut in ejus Capitulis invenitur. Mox incipit testamentum: In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti amen. Ego Remigius episcopus civitatis Remorum, sacerdotii compos, testamentum meum condidi etc. Præter hoc

AUCTOR:
C. S.

in solo Remensi ab eodem fuerit ædificata.

Hincmarus promisit Sancti Testamentum post Vitam dare.

post quam tam in codice nostro, quam in multis Remensibus

sed Constantium Decanum Remensem, qui illam primus exstruxit

versus medium sæculum XI, quidquid tam de hac,

quam de altera legatur in Sancti testamento prolixiori.

Non satis etiam certum est, an ecclesia S. Germani

AUCTORE
C. S.

hoc et aliud exemplar habemus ex similis quidem Vitæ apographo, sed ignoto mihi codice descriptum, collatumque cum Ms. monasterii Bonifontis, Ordinis Cisterciensis in diœcesi Remensi, prout illud Bollandus noster olim communicavit cum Joanne Jacobo Chifletio, et ab hoc typis editum exstat in nova Disquisitione de Ampulla Remensi. At undecumque acceptum fuerit istud apographum, vel simillimum vel idem est cum eo, quod ex codice Musei nostri mox laudavi; Bonifontanum autem non nisi aliquot vocibus ab utroque discrepat. A Chifletio editum Philippus Labbeus tom. I Bibliothecæ Mss. recudit, aliquot mendis inde sublatis ope sanioris codicis, ut ibidem loquitur.

exstat Testa-
mentum bre-
ve, quale Flo-
doardus ha-
buit,

262 Simillimum quoque est, quod Marlotus tom. I Historiæ Remensis lib. II, cap. 11 prelo vulgavit ex Mss. codicibus abbatiarum SS. Remigii, Nicasii et Theodorici prope Remos, et de quo ad rem nostram hæc annotavit: Brevius S. Remigii Testamentum, neglectum ab aliis, hic reponendum duxi, quod in pluribus Mss., iisque magnæ antiquitatis, exstet apud nos sub finem Operis, vitam ac miracula prædicti Remigii complectentis, ab Hincmaro studiose collecti, nulla in eisdem prolixioris Testamenti facta mentione; quod mirum videri potest, cum solum hoc (prolixius) a multis editum sit. Ejusdem brevioris exemplar habuisse Flodoardum, convincitur ex ipsius Historiæ Remensis lib. I, cap. 25, in quo eosdem, nec alios, legatarios nominat, qui in illo recensentur; eosdem quoque tantum memorat subscriptos, qui eidem leguntur subscripsisse; de posterioribus sic inquit: Sed et laici clarissimi nonnulli renitebant viri, quorum Pappolus, Eulodius, Eusebius, Rusticolus, Eutropius et Dauveus privatis beati Viri rebus interfuerunt, et ipsius Testamento subscribentes, nomina propria subdiderunt. Vide Testamentum infra edendum: nam in prolixiori multi præterea episcopi subscripti notantur.

quodque edi-
tum erudit
passim merito
placuit;

263 Porro simul ac Testamentum hoc brevius primo a Chifletio, cui Bollandus dederat, ac deinde etiam ab aliis, quos dixi, typis vulgatum apparuit, passim placuit eruditibus, qui aliud prolixius, quod hactenus editum fuerat, inter supposititia vel interpolata ablegaverant. Certe brevius pro genuino admiscere Contius in Annalibus Francorum ad annum Christi 555, num. 50, Antonius Pagius in Critica Cardinalis Baronii ad annum 514 num. 9, et iterum ad annum 514 num. 11, Natalis Alexander tom. V Historiæ Ecclesiasticæ Sæc. VI, cap. 4 art. 5, et Joannes Longuevallius in Historiæ ecclesiæ Gallicæ tom. II, pag. 592. Contra Adrianus Bailletus in S. Remigio ad hunc diem, Historiæ litterariæ Franciæ scriptores tom. III, pag. 160, alique nonnulli maluerunt illud de interpolatione aliove de vitio suspectum habere. Quid sibi in eo præcipue displicuerit, non edicunt; sed displicere potuit, quod cum nullam temporis notam præferat, nihilominus in calce legatur: Actum Remis die et consule superscripto. Fateor, hinc omnino dicendum est, non integrum ad nos pervenisse.

sed non omni
ex parte inte-
grum est.
Circumfertur
et aliud

264 Verum hæc mutilatio facile fieri potuit vel ex ipsius autographi, plus quam trium sæculorum usque ad Hincmarum lapsu detriti vitio, vel ex ejusdem Hincmari, aut, qui hunc primus descripsit, librarii oscitantia vel festinatione; similique ex causa potuerunt voces aliquot in eodem omitti, addi, vel paululum immutari; quod equidem libens concessero. Nihil tamen in toto textu præterea reperio, quod pro Testamento illo in suspicionem falsi vocando satis solidum argumentum suggerat. Quapropter illud una cum codicillo, quem pro sumptibus sepulture suæ eidem adjecit, ex fide Hincmari studioso lectori exhibebo post finem Vitæ, quia, cum variis annotatis indigeat, commode hic dari non potest. Antequam hoc typis editum esset, ex supra dictis prodierat aliud longe auctius, a Barnaba Brissonio lib. VII de Formulæ et solemnibus populi Romani verbis excusum ex Mss. ecclesiæ Remensis. Exstat item in Flodoardi Historia ejusdem ecclesiæ lib. I,

cap. 18, prout hæc primo ab erudito Jacobo Sirmondo anno 1611, ac deinde a Georgio Colvenerio anno 1617 in lucem data est.

265 Tertium hoc fuisset S. Remigii testamentum: nam Sanctus sic in eo loquens exhibetur: Neque ei duo priora testamenta, primum quidem, quod ante quatuordecim, et alterum, quod ante septem condidi annos, obsistere, obviare, aut ullatenus nocere poterunt; eo quod, quidquid in ipsis continebatur, in præsentia fratrum meorum hic inserta, et, quæ deerant, adjuncta; insuper et quæ Dominus mihi largiri in postmodum dignatus est, superaddita noscuntur. Eidem præter prædictos sex viros laicos subscripsisse leguntur episcopi sex, nimirum Vedastus, Genebaldus, Medardus, Lupus, Benedictus, Eulogius, atque insuper presbyteri tres, Agricola, Theodorus et Celsinus. Marlotus postquam verbis num. 262 datis dixerat, Testamentum brevius extare in pluribus Mss., iisque magnæ antiquitatis... sub finem Operis, vitam ac miracula prædicti Remigii complectentis etc.; de prolixiori sic ibidem disserit: Fateor equidem, prolixius quoque Testamentum cum Breviori a me repertum in aliquot Mss.; at non eadem fide. Nam brevius immediate sequitur, ut debet (nempe quia ita promiserat Hincmarus) Opusculum Hincmari; prolixius vero inter Miscellanea rejicitur, ut aliunde excerptum, et recentiori admodum caractere, ita ut cum Hincmari Opere nihil commune habeat.

multo proli-
xius, quod nec
in tot, nec in
tam antiquis
Mss. reperiri,

266 Cum vero Frodoardi autographum nancisci non potuerim, forte quod ablatum sit, ut fertur, ab ecclesia Remensi, satis deprehendi non potest, an revera prolixius, quod deest in melioris notæ codicibus, Vitæ S. Remigii insertum sit a Frodoardo post caput XVII libri I, vel assutum, aut certe a recentioribus pro breviori suppositum. Equidem merito quis suspicari posset, aliud nulum ab Hincmaro cognitum testamentum præter brevius a nobis vulgatum, quodque Operi suo subjecisse testatur... At cum brevius tantum subjunxerit ex Mss., quæ restant, quis dicat aliud agnovisse? Pergit deinde duplici alia ratione probare, prolixius Hincmaro aut penitus ignotum fuisse, aut certe tam sublestæ fidei visum, ut omnino negligendum crederet. Probat id primo, quod, cum prolixius fere omnia præclariora S. Remigii gesta contineat, non fuisset opus Hincmaro pro illius Vitæ scribenda ad fragmenta membranarum schedulasque et traditionem recurrere, sicut sibi opus fuisse, in Præfatione conqueritur; nec prætermisisset aliqua, quæ in eodem testamento præterea leguntur; quæque omnia maximam fidem ex ipsius Sancti testamento invenissent.

observavit
Marlotus,
variisque ra-
tionibus osten-
dit,

267 Alterum ipsius argumentum petitur ex ejusdem Hincmari silentio, non solum in Vita, ut dictum est, sed etiam in aliis Opusculis suis, in quibus ad confirmanda sua de primatu ecclesiæ Remensis, de jure increpandi reges, de invasoribus bonorum ecclesiasticorum ceterisque hujusmodi asserta maxime opportunum illi fuisset istud testamentum citare. Unde (ita post pauca ibidem concludit Marlotus) si quando illud designare videatur in quibusdam epistolis, quarum fragmenta citantur a Frodoardo, id adeo obscure et obiter, ut satis innotescat, non habuisse pro authentico. Hactenus de Hincmaro; de Flodoardo quoque ibidem sic disputat: Sed et a Frodoardo non magni existimatum, ex hoc augurari licet, quod trium testamentorum a Remigio conditorum non meminerit (ut nec ipse Hincmarus) quod nullibi, si prædictum caput XVII libri I exceperis (in quo tantum dicitur « Rerum suarum » condidit testamentum » de eo mentionem faciat. Exempla legentibus passim obvia sunt (libro I præsertim) cum de ecclesia S. Xysti loquitur (ubi et quiescit) Remigium ei aliquid legasse, tacet; quod tamen in prolixiori testamento fecisse legitur. De ecclesia quoque S. Agricolæ disserens cap. 6, ubi scitu digna, quæ sunt in prolixiori testamento, silet; quæ desunt in breviori.

E
illud Hincma-
ro Flodoardo-
que vel igno-
tum,

268 Item de ecclesia S. Timothei testamentum quidem

vel sublestæ
fidei visum
fuisse;

A quidem et Appendicem, quibus B. Remigius legat ei duodecim solidos ad cameram faciendam et missorium argenteum; quia sunt in breviori; at quatuor solidos, eidem ecclesiae pariter ab eo legatos, et in proluxiori recensitos, non retulit. Denique cap. xxv agens de discipulis S. Remigii, et viris clarissimis, qui testamento subscripserunt, hos tantum nominat, qui in breviori recensentur; *prætermisiss scilicet episcopis sex tribusque presbyteris, quos proluxiori testamento subscriptos legi diximus. Adde, quod nec illustrem illam sanctitate ac miraculis virginem Genovesam, nec S. Clodoaldum, Clodovei regis nepotem, inter sancti Præsulis discipulos memoraverit, quamvis illa in eodem proluxiori testamento ejusdem Sancti carissima filia et soror vocetur, et Remensem ecclesiam sæpissime visitare solita fuisse dicatur; iste autem puer sanctissimus et unanims mihi ab eodem ibidem appellatur; de utroque silente breviori. Hæc mihi quidem sufficere videntur, ut quilibet prudenter statuatur; primo, testamentum proluxius vel ignotum fuisse Hincmaro vel admodum sublestæ fidei visum, quale revera esse videbimus: secundo dubitari posse, an caput 18 libri 1 Historiæ Remensis, in quo istud recensetur, vere Flodoardi sit, eidemque substituentum non sit testamentum illud brevius.*

quod postremum verissimilius apparet

B 269 Verumtamen ne credam, istud proluxius utriusque scriptori plane ignotum fuisse, obstant fragmenta illa epistolarum ejusdem Hincmari, quorum mox facta mentio est, quæque Marlotus deinde in subsidium vocavit pro proluxiori vendicando. Flodoardus lib. iii, cap. 26 tractans de epistolis ab Hincmaro ad varias illustres personas datis pag. 515 editionis Colvenerii, scribit, illum in epistola ad Nantarium amicum suum negasse, se umquam concessisse vel concessurum esse, ut coloni rerum ecclesiae Remensis in pago Wormaciensi ad operam suam aliis impendendam constringerentur, aut venatores alieni ibidem aliquod tempus manerent, atque hanc dedisse rationem: Quoniam sui antecessores hoc facere non sunt ausi; quia S. Remigius cum grandi maledictione vel interminatione hoc fieri vetuerit. Pag. 517 et sequenti dicitur Hincmarus de rebus ecclesiae suæ in Provincia sitis Gerardo comiti rescripsisse, sese eas nulli umquam in beneficium daturum; quia, ut inquit, S. Remigius hoc in suo testamento terribiliter contradixit. Ibidem pag. 527 laudatus præsul traditur Bernardo comiti Tolosano, propinquo suo, petenti, ut quædam ecclesiae Remensis bona in Aquitania posita ad usum fructum sibi concederet, abnuisse, quia non audeat propter testamentum S. Remigii, quod id omnino fieri prohibuit. Denique pag. 553 idem episcopus negasse narratur, se umquam permissurum, ut quis ecclesiae suæ bona detineat, et rationem hanc denuo allegasse: Propter alligationes, quas S. Remigius in testamento suo disposuit.

propter aliquot textus Flodoardi.

C 270 In eodem libro cap. 4 recitatur diploma Caroli Calvi regis, per quod hic varias possessiones et inter has Sparnacum, Juliacum et Culmisciicum, ecclesiae Remensi, rogante Hincmaro, restituens, ita loquitur: Et ut in calce omnia concludamus, quicquid ex eodem episcopatu, quando de manu Fulconis illum recepimus, alicui præstito beneficio concessimus, per hanc nostræ confirmationis auctoritatem, inspecto coram cœtu fidelium nostrorum, tam ecclesiastici quam laicalis ordinis, testamento sancti Remigii, præsentialiter casæ S. Mariæ et S. Remigii atque Hincmaro archiepiscopo cum omni integritate reddimus etc. Jam vero nulla ejusmodi maledictio sive interminatio adversus eos, qui res ecclesiasticas laicis concessuri essent, nulla etiam e tribus villis a Carolo Calvo nominatim expressis, in testamento breviori legitur; leguntur autem tam hæc quam illæ in proluxiori, adeo ut omnino dicendum sit, Hincmaro notum fuisse testamentum proluxius, eundemque illo aliquando usum esse, dum necessitas postularet; vel certe brevius, quale nunc exstat, aliqua sui parte esse mutilatum; prout constat, hoc saltem non omni ex parte integrum

Octobris Tomus I.

esse ex dictis num. 265 et sequenti. Cui hæc suspicio placet, is supra observatum Hincmari ac Flodoardi silentium facile conciliabit cum locis hic in contrarium adductis.

271 Utut tamen hæc se habeant, in illo ipso proluxiori testamento non obscura suppositionis indicia eruditiss neotericis merito displicuerunt, quorum hæc summa est. In eo occurrunt vocabula Austria, Neustria et archiepiscopus, quæ tunc temporis Gallis inusitata fuere. Sanctus rerum ecclesiasticarum pervasoribus pœnas intervinans inter alia sic loquitur: Generi tantummodo regio, quod ad honorem sanctæ Ecclesiae et defensionem una cum fratribus meis et coepiscopis omnibus Germaniæ, Galliæ atque Neustriæ in regiæ majestatis culmen perpetuo regnaturum statuens elegi, baptizavi, a fonte sacro suscepi, donoque septiformis Spiritus consignavi, et per ejusdem sacri chrismatis unctionem ordinato in regem parcens, statuo etc. Negant autem ullum e Francorum regibus ante Pippinum sacra unctione inauguratum regem esse. Deinde quid sibi vult ista ad regiæ majestatis culmen per S. Remigium et coepiscopos ejus electio? cum Clodoveus armis, filii autem ejus ex hereditate paterna regnum in Gallia obtinuerint. Pergit ibidem S. Remigius et successoribus suis cum gravissima comminatione injungit munus reges, si a vera religione deflexerint, aut ecclesiastica bona occupaverint, increpandi, et si contumaces fuerint, publice excommunicandi, quod ab illius temporis usu in Galliis prorsus alienum reputatur.

272 Successoribus item suis potestatem attribuit metropolitæ Galliæ ad concilia convocandi; quam potestatem negant tunc alteri fuisse, quam qui vicariatu Sedis Apostolicæ fungeretur; vicariatium autem aiunt S. Remigio quidem concessum fuisse, non tamen ut ad ejusdem successores transmitteretur. Gesta quoque sua et miracula sic memorat, ut, si non jactitasse, saltem minus modeste recensuisse possit videri. Ad hæc in breviori testamento (quod certe omnium primum fuisset, cum in hoc nulla de priori fiat mentio) dicitur legasse Ambrosium puerum, Leudocharium puerum, et quamdam parvulam Fedamiæ et Melani filiam; liberamque fore constituerat filiulam parvulam Flavarsenam; quæ omnia iisdem verbis repetuntur in proluxiori; quasi isti pueri puellæque post annos quatuordecim, inter primum postremumque testamentum intermedios, nondum adolevisent. Rursum in breviori sanctus Præsul vas argenteum, a rege Clodoveo olim sibi donatum, ecclesiae suæ legans, jubet ex eo turriculum et imaginatum calicem fabricari; subditque: Quod faciam per me, si habuero spatium vitæ. Post hæc vixisset usque ad postremum testamentum annis quatuordecim, atque adeo sat longo tempore, ut ista commode fieri potuissent; sed nihilominus eadem in proluxiori denuo leguntur, paucis verbis mutatis adjectisque, et vase aureo pro argenteo in aliquot exemplaribus substituto.

275 Adde et aliud certæ suppositionis argumentum. S. Remigius in eodem proluxiori testamento hæc ait: Duodeciacus vero, sicut a Clodowaldo, nobilissimæ indolis puero confirmatum est, tibi hæres mea (ecclesia Remensis) perpetualiter famuletur. Rursum de possessionibus a rege Clodoveo ante et post baptismum suum ecclesiae Remensi donatis ita loquitur: Neque prius de regno ejus, quantum passus est pedis, ecclesiae Remorumungere volui, donec, ut hoc omnibus ecclesiis adimpleret, obtinui; neque post ejus baptismum, nisi Codiciacum et Juliacum, super quibus jam dictus puer sanctissimus et unanims mihi Clodowaldus, et incolæ loci illius multiplicibus xeniis gravati, obnixè deprecantes, quod regi debebant, ecclesiae meæ solvendum, me petere compulerunt. Quod idem piissimus rex et gratanter accipiens, promptissima voluntate largitus est. Puer, de quo hic, fuit S. Clodoaldus, Chlodomeris regis filius, Clodovei sanctæque Chrothildis nepos, qui post patris sui in bello Burgundico necem communi duorum fratrum

18

suorum

AUCTORE
C. S.

Recensentur
aliqua manifesta
suppositionis
indicia,

E

propter quæ
testamentum
illud proluxius

F

ab eruditiss
neotericis pas
sim rejicitur,

AUCTOR
C. S.

et revera pro
suppositio
seu interpola
to habendum
est.

suorum caedi ereptus, ac postea sponte sua attonsus, juri, quod ad paternum regnum habebat, cessit, et presbyter factus sancte obiit, ejus gesta illustrata in Opere nostro sunt ad diem 7 Septembris.

274 Hic ergo, si prolixiori testamento credimus, donationem villæ Duodeciaci S. Remigio viventi confirmavit, eidemque unanimus fuit, atque alteram donationem in Codiciaco et Juliaco fecit, vivente ac consentiente avo suo Clodoveo. Primum improbabile esse, ostensum est in Commentario ejusdem Vitæ prævio § 2, quod S. Clodoaldus tantummodo decennis circiter esse potuerit, moriente Remigio; nec tantillæ ætatis pueri hujusmodi donationes facere soleant, neque ipse tunc haberet, quas sic faceret. Alterum etiam manifestius falsum est: nam si Clodoaldus circiter decennis dumtaxat fuerit circa annum 552, quando S. Remigius obiit, qua ratione potuerit idem ipse, viro avo suo Clodoveo, id est, non post annum 511, sive annis circiter viginti et uno ante ejusdem sancti Præsulis obitum ista fecisse? Nimirum hæc anachronismum continent, qui S. Remigio, utique sanæ mentis viro, testamentum suum condenti, attribui nequit. Mitto plura; quia jam dicta abunde sufficiunt, ut cum supra laudatis criticis, Cointio, Pagio, Natali Alexandro, Longuevallio, aliisque passim prolixius istud testamentum pro suppositio cogar agnoscere.

Laudatus
Marlottus
persuadere
conatus est,

275 Marlotus tamen loco superius citato in utramque partem disputans, et ad objecta argumenta ægre respondens, sic tandem conclusit: Ut breviter et ingenue dicam, quod sentio, arbitrator, nequaquam illa duo (brevius ac prolixius) distinguenda esse testamenta, quasi brevius multos annos alterum præcesserit; sed hæc a Remigio ultimo morbo laborante (successive tamen) condita: brevius primo a notariis exceptum est, cui viri consulares a Frodoardo recensiti subscribere. At cum provinciales episcopi Remos de more Archiepiscopum visitaturi advenissent, addita sunt, quæ deesse videbantur in breviori, vel Testatoris genio, ut sæpe fit, novis rebus in mentem occurrentibus, aut ipsis eidem suggerentibus episcopis, qui prolixiori testamento subscripserunt. Censuit igitur, duo priora testamenta, quorum primum ab annis quatuordecim, secundum ab annis septem condita fuisse in prolixiori dicuntur, ambo diversa esse ab eo, quod brevius appellamus. Fateor, hæc ratione tolli difficultates, quas num. 272 a parvulorum ætate ac turriculo caliceque faciendis objeci; sed cetera perstant argumenta in oppositum, quæ Marlotus enervare frustra nisus est ratiocinatis, quæ nil opus est hic referre, cum non urgeant, et apud ipsum legi possint.

C
utrumque ge
minum esse;
quod refelli
tur,

276 Præterea mirum profecto videri debet, ea, quæ breviori testamento paulo post vel ex Testatoris genio, vel suggerentibus episcopis, addita vult, ea sola predictis omnibus difficultatibus obnoxia esse. Mirum etiam est, utrique testamento eundem codicillum adjectum legi his verbis: Post conditum testamentum, immo signatum, occurrit sensibus meis, ut basilicæ domnorum martyrum Timothei et Apollinaris missorium argenteum sex librarum ibi deputem, ut ex eo sedes futura meorum ossium componatur. Cum enim sanctus Testator hæc non æque ac alia, quæ vel ipsi in mentem occurrerant, vel ab episcopis suggesta fuerant, testamento prolixiori inseruit? Cur item ab utroque abest dies mensis et nomen consulis, et nihilominus utrumque signatum est: Actum, vel Peractum Remis die et consule suprascripto vel supradicto? Horum ratio facile apparet, si additamenta ista post S. Remigii tempora facta dicamus ab interpolatore, qui brevioris testamenti nactus exemplar, in quo æque ac in eo, quod hactenus superest, nomen consulis diesque mensis desiderabantur, satis habuit eidem multa inserere et subscribentium nomina augere, ceteraque, prout invenerat, relinquere.

concluditur
que, proli
xius inepti
interpolat
esse.

277 Ne vero quis contra suspicetur, brevius ex prolixiori potius contractum esse, obstant in primis, quæ in additamentis illis ab ævo et tempore S. Remigii aliena esse observavi: at si quis veterum satis

criticus isthæc in breviori testamento propterea studiose omisisse dicatur, cur prætermisisset etiam alia quædam alioqui scitu digna, nec similibus difficultatibus obnoxia, nominaque episcoporum ac presbyterorum, quæ prolixiori subscripta leguntur? Obstat insuper, quod brevius, non prolixius, in pluribus magnæ antiquitatis Mss. codicibus proxime subdatur Vitæ S. Remigii, uti Hincmarus promiserat, quodque hic item breviori usus sit in eadem Vita scribenda, ita ut prolixius, si non ignorasse, certe neglexisse dicendus sit, licet alias opportunum ei fuisset prolixius adhibere. Vide dicta superius. Sunt, qui additamenta ista seu interpolationes factas putant tempore Caroli Martelli, huncque illis prolixioris testamenti verbis designari: Princeps ille, quicumque fuerit, moneatur... tandemque si... incorrigibilis contumaciæ spiritum non deposuerit... elogium segregationis a corpore Christi ab omnibus ei porrigatur. Illorum ratio est, quod ista ibidem decernantur in bonorum Ecclesiæ invasores, et aliunde constet, Carolum Martellum bellis implicum multa hujusmodi bona militibus suis in stipendia concessisse. At quocumque demum tempore ista interpolatio facta sit, inepta est, et seipsam prodit.

278 Hac occasione etiam aliquid de ejusdem sancti Archipræsulis ingenii fœtibus dicamus. De insigni illius eloquentia egimus § 5 ex SS. Sidonio Apollinare et Gregorio Turonensi, ex quorum primo constat, illum Declamationes scripsisse. Neque paucas hæc fuisse, docet ibidem laudatus Sidonius, dum de iis, quas ad manus suas felici casu venisse ait, ipsi S. Remigio scripsit: Quidam ab Arvernensium Belgicam petens... postquam Remos advenerat, scribam tuum, seu bibliopolam... copiosissimo, velis, nolis, Declamationum tuarum schedio emunxit. Qui redux nobis atque oppido gloriabundus, quippe perceptis tot voluminibus; quicquid detulerat... pro munere ingessit. Quanti vero ipse aliique, quibus eandem perlegerat, illas æstimaret, ibidem sic indicavit: Omnium assensu pronuntiatum, pauca nunc posse similia dictari: ac rursum, postquam hujus suæ sententiæ rationem reddiderat, subjunxit: Quid plura? Non extat ad præsens vivi hominis oratio, quam peritia tua non, sine labore, transgredi queat ac supervadere. Vide plura ibidem. Easdem forte etiam legit S. Gregorius Turonensis, quo teste in lib. II Historiæ Francorum cap. 51, fuit S. Remigius episcopus egregiæ scientiæ, et rhetoricis adprime imbutus studiis. Verum hæc Declamationes vel latent, vel potius dudum perierunt, ac verisimiliter jam perierant sæculis X et XI, cum nec Flodoardus nec Hincmarus de iisdem meminisset.

Ejusdem
scripta, a
S. Sidonio
laudata, pe
rierunt:
E

279 Joannes Baptista Villalpandus, Societatis Jesu theologus, Commentariis suis in Ezechielem prophetam erudito orbi notissimus, Romæ anno 1596 edidit sub nomine S. Remigii Remensis episcopi Explanationes in Epistolas S. Pauli, acceptas ex codice sæculi XI, qui in Romano monasterio S. Cecilie trans Tiberim servabatur. Idem Opus deinde recusum Moguntia est anno 1614, exstatque etiam in Bibliotheca Patrum Lugdunensi. Verum hæc Explanationes hujus sancti Archiepiscopi non esse, nunc in confesso est, ut videri potest tum apud alios, tum apud Philippum Labbeum in Dissertationibus philologicis de Scriptoribus ecclesiasticis tom. II in Remigio Autissiodorensi pag. 285 et sequentibus. In Romano Breviario ad Kalendas Octobris in lectione de S. Remigio nostro legitur: Multos interpretatus est divinæ Scripturæ libros, quod an ex certo veterum testimonio, an solum ex conjectura, ex S. Sidonii Apollinaris epistola concepta, dictum sit, alii judicent; at certe nihil tale modo exstare noscitur.

Ex planatio
nes in Episto
las S. Pauli
non sunt
illius.
F

280 Solæ ergo supersunt sancti Francorum Apostoli epistolæ quatuor, quarum duæ scriptæ sunt ad regem Clodoveum; ex duabus reliquis una ad Falconem episcopum Trajectensem, altera ad tres episcopos, Heraclium, Leonem ac Theodosium. Duas primas in hoc Commentario dedi § 10, ultimas § 15. Ceterum dum Casimirus Oudinus in Commentario de

Ex Remigi
scriptis tan
tum super
sunt episto
lae quatuor.

A *de Scriptoribus ecclesiasticis tom. I col. 1290 inter S. Remigii Remensis epistolas unam ad Hormisdam Papam exstare, ait, in Collectionibus Conciliorum, Sirmondi, Labbei etc., hallucinatus est, et Hormisdæ Papæ ad Remigium debuit dicere: quamquam et hanc Hormisdæ non esse, sed forte Anastasii II, aut S. Symmachi, ostendimus § 11.*

§ XVI. Beatus Sancti obitus, et sepultura in ecclesiola S. Christophori, quæ miraculis illustrata in insignem abbatiam excrevit: prima sacri corporis translatio, intra eandem ecclesiam amplificatam facta.

Fortunatus in Vita primo loco edenda, num. 9 S. Remigii obitum sic paucis exposuit: Inter hujusmodi igitur virtutum suarum insignia elegit B. Remigius, athleta Christi, transitum letiferi soporis excipiens, procellas mundi, senio jam urgente, deserere, et ad portum cælestis habitaculi pervenire. Post cujus vero obitum tanta ad sui corporis patrocinia fidelibus remedia tribuuntur, et solis agnoscitur vivere meritis, qui tantis fulsit exemplis. *Hincmarus in Vita cap. 8 addit, illum ad cælestem patriam suspirantem, de propinqua morte divinitus monitum, condito testamento, aliquanto tempore ex divino beneplacito oculorum luce privatum vixisse, eaque demum recepta post Missarum celebrationem Idus Januarias, id est, Idibus Januariis feciliter in Domino obiisse*, postquam per viginti et duos annos in clericali ordine, in episcopatu vero septuaginta quatuor continentissime ac religiosissime fidelis Servus ac prudens Domino ministravit, nonagesimo sexto ætatis suæ anno. *De hisce omnibus epochis abunde egi § 4, ubi ostendi, Sanctum natum videri circa annum 456, ordinatum episcopum circa 488, ac denique feliciter mortuum circa 552. Idibus Januarii; quæ ibidem latius legi possunt. Subditur hic apud Hincmarum sanctissimi Viri, de Francis Gallisque optime meriti, elogium, ac mox ad ejusdem sepulturam proceditur.*

Sancti corpus, sepultura alibi frustrata tentata,

282 Desideraverat sanctus Præsul in ecclesia sanctorum martyrum Timothei et Apollinaris sepeliri, eamque voluntatem suam per codicillum testamento adjectum indicaverat; verum aliter volente Deo, non in hac, sed in exigua S. Christophori, extra urbem tunc sita, ecclesia humatus fuit. Rem, ut gesta est, exposuit Hincmarus ibidem num. 115 et sequenti, et post illum Flodoardus lib. 1, cap. 17, ubi præterea vetus monumentum seu inscriptionem suo tempore ibidem exstantem recensuit. Flodoardi verba accipe. Cum vero funus ipsius sanctissimum deferretur ad sepulturam, sanctorum martyrum Timothei et Apollinaris in ecclesia præparatam, ita feretrum in medio vico est aggravatum, ut nullo modo posset, hominibus quantumlibet annitentibus, amoveri. Stupefactis omnibus, Deique misericordiam postulantibus, dignaretur ostendere, quo in loco Sancti sui vellet recondi corpus, designant ad basilicam præfatorum martyrum; nec feretrum movere possunt. Proponunt ad ecclesiam S. Nicæsi; nec capulum valet attolli. Decernunt ad eandem SS. Sixti et Sinicii; nec sic potest moveri. Tandem coacti; quoniam parva supererat ecclesia in honore B. Christophori martyris, et nullius propalati corpus servabatur in ea Sancti, circumjacentibus tamen atriis, ecclesiæ cœmeterium ferebatur ex antiquo Remensis; petierunt, ut Dominus declararet, utrumnam in eadem ecclesiola pigraus illud sacratissimum reponi decerneret.

humatur in ecclesiola S. Christophori, ubi mox claret miraculis

285 Ad quæ vota tanta facilitate loculum levant, ut nullum portantes onus sentirent. Recondita sunt autem reverentissimi Patris hujus membra in hac ecclesiola, divina moderante dispositione, in loco, ubi nunc habetur altare beatæ virginis Genovesæ. Ubi vero feretrum constat ipsius aggravatum, multa feruntur ostensa miracula postmodum. Ille

etiam Crux exstat abinde posita, columnæ monumentis his insignitæ præfixa: « Cum transisset ex » hoc mundo ad cælestem patriam præsul magnus » beatus Remigius, huc a plebe sancta digne delatus est, corpore in ecclesia condendus Timothei » martyris. Tunc hoc loco moram fecit, nec mori » veri potuit, donec, quo locandus esset, revelavit » Dominus: ubi nunc, favente Christo, præpollet » virtutibus, præstans hic Deo devotis apta beneficia, cæcis visum, claudis gressum et ægris remedium. Igitur præfusus votis exoremus Dominum, veniam ut delictorum piis ejus precibus » mereamur, et cælorum gaudia. Sancta Remigi, » confessor pretiose Domini, Adeloldi quoque tui » miserere famuli. » *De Cruce eo loci pro monumento posita etiam meminit Hincmarus, at non de inscriptione; sive quod hæc hujus tempore ibi non exstaret, sive quod eandem quacumque alia de causa prætermiserit: Adeloldus autem ille cetera mihi ignotus est.*

284 Claudius Castellanus Parisiensis canonicus in Notis ad Martyrologium Romanum Gallice versum auctumque, ad diem 15 Januarii, qua S. Remigii obitum recte consignavit, scribit, Flodoardum ista ex vulgi rumore tradidisse, suamque de hisce censuram verbis, ut cetera, Gallicis, sic exponit. Ex S. Gregorio Turonensi habemus, hujus tempore festum S. Remigii celebrari solitum initio Octobris; ex quo credibile est, corpus ejus jam tum fuisse translatus, forte ex ecclesia S. Timothei (in qua illum sepeliri voluisse, discimus ex ejusdem codicillo) ad ecclesiam S. Christophori, quæ nomen SANCTI REMIGII ab eodem post accepit. Neque huic opinioni opponenda est historia, quales sunt corporum aggravatorum, quas pro tot aliis sacris corporibus commentas novimus; atque hæc verisimiliter illa est translatio, quam memorat Flodoardus cap. 18 Historiæ suæ Remensis, quamvis illam velut de uno tantummodo in alium ecclesiæ S. Christophori locum non diu post ejusdem obitum Kalendis Octobris factam esse significet. Censuit igitur Castellanus, corpus S. Remigii in ecclesia SS. Timothei et Apollinaris, quod in codicillo mandaverat, primo sepultum ac paulo post ad ecclesiam S. Christophori translatus fuisse; Flodoardi vero his contraria asserta ad fabulas amandanda esse: quæ censura quanti valeat, videamus.

Proponitur censura Castellani,

285 Fallitur Castellanus, dum ait, Flodoardum ista ex vulgi rumore accepisse; accepit enim ex Vita S. Remigii toto sæculo ante ab Hincmaro scripta, quam adi num. 115 et sequenti. Unde eadem didicerit Hincmarus, incompertum est; sed non propterea ad solum vulgi rumorem recurrendum est. At enim, inquit, quorsum sanctissimi Viri suprema voluntas, in codicillo indicata, divinitus impedita fuisset? Respondeo, etsi sæpe lateant divina judicia, hanc ab utroque scriptore non omnino ineptam rationem allegari, ne, si in SS. Timothei et Apollinaris ecclesia tumultus esset, miracula in illius gratiam a Deo ibidem facta, duobus illis martyribus, quorum corpora miraculis clara ibi quiescebant, adscriberentur; cujus rei nullum periculum erat in ecclesia S. Christophori, in qua observant, nullius Sancti corpus tunc asservatum fuisse. At vero si S. Remigius in ecclesia SS. Timothei et Apollinaris, ut jusserat, primo fuerit tumultus, cur paulo post, ut Castellanus censuit, ex hac in ecclesiam S. Christophori contra expressam voluntatem illius fuit translatus?

isthæc ad fabulas amandantis,

286 An ut decentius reponeretur? Sed hoc ipsum fieri poterat in eadem, in qua sepultus fuerat, S. Christophori ecclesia; quod et revera factum esse, laudati Hincmarus in Vita num. 120, ac Flodoardus infra num. 297 referendus affirmant. Uterque etiam pro se laudat rei gestæ monumentum Remis erectum, quod saltem antiquum fuisse, apparet ex Hincmaro asserente, aggravati corporis miraculum contigisse in loco, ubi (inquit) ex tunc et nunc Crux est posita, et ubi multa miracula Deus postea pro S. Remigio ostendit. Fuerit ergo aliquando nonnullis aliis

sed sine solidis argumentis.

sacris

AUCTORE
C. S.

sacris corporibus simile affictum prodigium (quod hic non inquirō) ideone etiam hoc, de quo agimus, pro fabula habendum est? Nec denique favet Castellano, quod jam inde a temporibus Gregorii Turonensis festum S. Remigii initio Octobris celebrari solet; nam ut cum ipso infra dicturi sumus, id factum esse propter primam sancti corporis translationem, ita propter ejusdem censuram adversus Hincmari Floardique testimonia negare non possumus, primam illam translationem intra eandem S. Christophori, in qua primo sepultum fuerat, contigisse. Id unum eidem concedi potest, propter Hincmari a Remigiana ætate distantiam et in adoptandis fabulis facilitatem, memoratum prodigium pro certo haberi non posse. Nunc unde paululum digressi sumus, redeamus.

Sanctus ibi
fulget mira-
culis, ut osten-
ditur ex
SS. Nicetio et
Gregorio,

287 Quot quantisque miraculis venerabile illud S. Remigii corpus in hac S. Christophori ecclesia mox fulserit, argumento est epistola, jam alias laudata, S. Nicetii Trevirensis episcopi ad Chlodovindam, magni Clodovei ex S. Chrothilde neptem, quam Muratorius cum Pagio circa annum 563, id est, annis circiter 50 post ipsius S. Remigii obitum, scriptam statuunt. In hac Nicetius Chlodovindam monens, ut suæ sanctæ aviæ exemplo salutem viri sui Alboini, Longobardorum in Italia regis, curaret, eumque ab Arianismo ad Catholicam fidem adducere studeret, et pro ejusdem fidei veritate etiam ad miracula visenda Arianos provocans, primo loco celebre S. Gregorii Turonensis sepulcrum laudat, deinde vero subdit: Quid de domino Remigio et de domino Medardo episcopis, quos tu, credo, vidisti? Non possumus exponere, quanta mirabilia per illos Deum videmus facere. Eodem sæculo vi floruit scripsitque S. Gregorius Turonensis, qui et ipse insigne hac super re testimonium reliquit in libro de Gloria confessorum cap. 79, quod totum huc transfero. Remigius vero Remensis urbis episcopus, qui, ut ferunt, septuaginta, aut eo amplius, in episcopatu annos explevit, et oratione sua defunctæ cadaver puellæ obtinuit suscitari, plerumque infirmis sanitatum gratiam porrigit, et in pervasores sæpissime ultor existit.

qui gemina
exempla nar-
rat, unum de
injusto inva-
sore

288 Erat autem haud procul a basilica campus tellure fecundus, tales enim incolæ olcas vocant (Olca apud Cangium in Glossario dicitur olim passim usurpata esse pro portione terræ arabilis, fossis vel sepe undique clausa) et hic datus basilicæ sanctæ fuerat; quem unus ex civibus pervadit, despiciens hominem, qui eum loco sancto contulerat. Qui cum ab episcopo ac loci abbate crebro conventus fuisset, ut, quæ injuste pervaserat, redderet; parvipendens verba, quæ audiebat, pertinaci direpta defensabat intentione. Denique causa exstitit, et non devotio, ut Remensem urbem adiret; properat ad Sancti basilicam. Arguitur iterum ab abbate pro invasione campi; sed nihil dignum ratione respondet: explicitisque negotiis, ascenso equo, ad domum redire disponit, sed obstat nisui ejus Sacerdotis injuria. Nam sauciatus a sanguine (id est, correptus apoplexia) diruit in terram; obligatur lingua, quæ locuta fuerat campum tolli, clauduntur oculi, qui concupierant, manus contrahuntur, quæ apprehenderant. Tunc balbutiens, et vix sermonem explicare potens, ait: Deferte me ad basilicam Sancti, et quantumcumque super me auri est, ad sepulcrum ejus projicite: peccavi enim auferendo res ejus.

divinitus pu-
nito; alterum
de lue ingui-
naria

289 Aspiciens autem dator campi hunc cum muneribus venientem, ait: Ne accipias, quæso, Sancte Dei. munera ejus, quæ numquam accipere consuevisti; ne sis, deprecor, adjutor ejus, qui, inflammante concupiscentia, rerum tuarum nequam possessor existit. Nec distulit Sanctus audire vocem pauperis sui: nam homo ille, licet dedisset munera, rediens tamen domum, emisit spiritum, recepitque ecclesia res suas. Hactenus S. Gregorius, qui mox aliud latius exemplum subjicit, commune scilicet beneficium tempore dîræ luis Remensibus collatum hoc modo. Sed nec illud sileri placuit, quod illo gestum est tempore, cum lues inguinaria

populum primæ Germaniæ devastaret. Cum autem omnes terrentur hujus cladis auditu, concurrunt Remensium populus ad Sancti sepulcrum, congruum hujus causæ flagitare remedium. Accensis cereis lychnisque non paucis, hymnis psalmisque cælestibus per totam excubat noctem. Mane autem facto, quid adhuc precatui desit, in tractatu rimatur. Reperiunt etenim, revelante Deo, qualiter, oratione præmissa, adhuc majori propugnaculo urbis propugnacula munirentur.

290 Adsumpta igitur palla de Beati sepulcro, componunt in modum feretri (quasi Sancti corpus, quod in crypta vel sepulcro quiescebat, in illo feretro jaceret) accensisque super cruces cereis atque ceroferalibus, dant voces in canticis, circumeunt urbem cum vicis; nec prætereunt ullum hospitium, quod non hac circuitione concludant. Quid plura? non post multos dies lues hujus civitatis lues adgreditur memorata; verumtamen usque ad eum locum accedens, quo Beati pignus accessit; acsi constitutum cerneret terminum, intro ingredi non modo non est ausa, sed etiam, quæ in principio pervaserat, hujus virtutis repulsu reliquit. De hac peste inguinaria etiam alibi meminit Gregorius, ac nominatim in Vitis Patrum cap. 6, num. 6, ubi dicitur S. Gallus Arvernorum episcopus civitatem suam ab eadem immunem servasse. Factum hoc Cointius ad annum Christi 346 retulit, consentiuntque Ruinartius et Sollierius noster in Annotatis ad citatum Gregorii locum, scilicet hic ad diem 1 Julii in eodem S. Gallo, ille vero in editione Operum S. Gregorii, ambo censentes, luen illam anno 343 vel initio sequentis cæpisse. Si ita est, contigerit istud S. Remigii miraculum anno circiter decimo quarto a morte illius, quo propterea tempore jam tum magna fuisse debuit de ejusdem patrocinio apud Remenses existimatio, quod hunc præ ceteris Sanctis, quorum sacras exuvias asservabant, elegerint patronum in tanto discrimine. De palla seu tapete sepulcrali, qui Remis servari creditur, vide dicenda num. 530. Ceterum hæc duo ex multis exempla tantum recitavit Gregorius, singulorum scilicet generum unum, de quibus dixerat: Plerumque infirmis sanitatum gratiam porrigit, et in pervasores sæpissime ultor existit.

a civitate Re-
morum repul-
sa.

291 Sæculo vii floruit S. Salaberga, abbatissa, circa annum 663 defuncta, in cujus Vita, per auctorem gravem supparem scripta, et apud nos ad diem 22 mensis Septembris data, cap. 1, num. 10 non minus honorifica de eadem ecclesia miraculisque in illa obtineri solitis fit mentio. Quippe de laudata Sancta tum secundis nuptiis a patre suo invita alligata sic ait: Sed cum his, favente Domino (Salaberga ejusque Sanctus conjux Blandinus) bonis polerent moribus et Christiano more vitam degerent, et prolem nullam capere possent, Christianissima femina anxia tot privata privilegiis... ad basilicam B. Remigii pontificis, qui urbem Rhemorum Campaniæque tellurem virtutibus sacris et mirabilibus illustrabat, expetiit, ibique vigiliis et orationibus excubans, votum vovit, ut, si divinitus ei soboles concederetur, ipsam Domino dicaret. Nec mora, domum reversa, hoc, quod fideliter et anxie petierat, a Domino est ei collatum; concepitque et peperit filiam, cui ex aviæ vocabulo Saretrudis nomen indidit.

In eadem
S. Salaberga
prolem preci-
bus impetra-
vit,

292 Magnam quoque ejusdem loci religionem inter Francos fuisse insinuant, quæ S. Gregorius Turonensis et Fredegarius præterea annotarunt. Horum enim primus lib. ix Historiæ cap. 14 scribit, Ægidium Remensem episcopum, cum de crimine læsæ majestatis accusatus, ad Childebertum, Sigeberti filium, Austrasiæ regem, accessit esset, non ante sese vix dedisse, quam juramentum accepisset in basilica S. Remigii, ne aliquid mali in itinere pateretur; quod et religiose observatum fuisse videtur. Fredegarius vero in Chronico cap. 83 tradit, Ermenfredum, Ægæ, Majoris domus Clodovei II generum, occiso Ænolfo comite, ad eandem ecclesiam, velut tutissimum minimeque violandum asylum confugisse, ut se Nanthildis reginæ, occisique cognatorum vindictæ

et securitatem
rei obtine-
runt.

A *vindictæ subtraheret.* Ermenfredus (*inquit*) in Auster Remus ab basilicam S. Remedii fecit confugium; ibique diebus plurimis hanc infestationem devitando et regio timore resedit.

Insigne scriptoris sæculi decimi de eodem Sancto testimonium.

295 *Honorifice quoque de sancto Archipræsule nostro meminit anonymus, qui circa annum 963 scripsit Vitam S. Deicoli sive Deicolæ abbatis Lutrensis in Burgundia, apud nos editam ad diem 18 Januarii, in cujus capite 1 ille præcipuos Galliarum Sanctos recensens, num. 4 ad propositum nostrum sic ait: Lubet enim præterire memorando insignem Remorum excellentiam, qui silicernii excubitando foveant exoptatissimam glebam S. Remigii, signipotentiae episcopi atque Francorum apostoli; qui si non aliis, illius tamen Apostolus est, quia ejus meritis ascribitur, quod eorum ecclesia quotidiana sobole fecundatur. Per silicernium indicari senem ibidem observatum jam est; et in ætate decrepita Remigium obiisse vidimus; at in edito ibidem perperam legitur: Qui si aliis, non illius tamen Apostolus est; quod, ut sensus exigebat, restitui, nisi forte tantum transponenda interpunctio sit hoc modo: Qui si aliis non, illius tamen Apostolus est. Porro hæc eadem humilis antea S. Christophori ecclesia, tanto thesauro ditata et illustrata miraculis, brevi magna fecit incrementa, evasitque tandem illustre illud S. Remigii monasterium, in hoc usque tempus florens, ejusdemque sacro corpore, quod in magnifico mausoleo post tot sæcula integrum servat, toti orbi Christiano, ac præsertim Galliae venerabile.*

Hæc eadem ecclesia brevi aucta

294 *Multis de illa agunt Marlotus in Historia Remensi et post ipsum Galliae Christianae auctæ scriptores tom. IX a col. 219, a quibus posterioribus ego pauca tantum, quæ ad situm primaque illius incrementa pertinent, hic mutuabo. Insigne (aiunt) S. Remigii ARCHIMONASTERIUM (ita illud appellavere Johannes XIII et Innocentius IV summi Pontifices, imo et CAPUT FRANCIE appellavit Gerberga regina) primitus fuit ædicula B. Christophoro sacra, quæ olim extra Durocortori pomerium posita in declivi collis planitie versus Meridionalem plagam, nunc intra mœnia urbis includitur. Hanc ferunt Annales excipiendis Christianorum corporibus primum adhibitam, sed procedente tempore penitus incultam jacuisse ad obitum usque S. Remigii, qui circiter annum DXXXIII ibidem sepultus illustre conditorio suo nomen ac famam frequentibus miraculis conciliavit. Incertum est et a multis retro seculis oblivioni traditum, cui potissimum accepta referri debeant hujus basilicæ incunabula. Neque porro notius, quis eam primus post acceptas sanctissimi Præsulis exuvias auxerit, dotaveritque: quamquam Romulus et Sonnatius, desinente seculo sexto; tum Lando, Nivardus, Reolus atque Rigobertus, episcopi Remenses, ac Dagobertus rex, variis eam muneribus affecisse memorantur.*

in insignem basilicam et monasterium excrevit, .

293 *Ita tamen se res habuisse videtur. Quum primum in angusto hocce tuguriolo B. Remigii increbuerent miracula, locus ipse seu civibus, maxime vero episcopis, seu regni proceribus, visus est meliorem atque ampliorem in formam coaptandus: tum instituendi sacri corporis excubitores, qui divinis laudibus insisterent. Id factum non longo post sancti Præsulis obitum intervallo: quippe Gregorius Turonensis episcopus meminit Epiphaniæ abbatis Remigiani sub Ægidio archiepiscopo. Plura ibi lege, si lubet; neque enim hujus loci est ejusdem monasterii historiam prosequi, singulaque eorum asserta examinare. At certe verisimillima sunt, quæ de ejusdem primordiis ex ipsis mox retuli; cum pruden-ter dubitari nequeat, quin Franci auctæ ac Galli indigenæ sepulcralem locum Apostoli et Antistitis sui, miraculis ante ac post mortem clarissimi, non diu distulerint pro meritis exornare, ministrisque pro dignitate instruere. Jam inde a sæculo sexto, quo S. Remigius obiit, abbatem ei loco præfuisse, probat laudatum ab illis testimonium Gregorii Turonensis, nimirum ex libro x Historiæ, cap. 19, ubi legitur abbas Epiphanius basilicæ S. Remigii par-*

ticeps fuisse nefariorum consiliorum Ægidii episcopi Remensis, cum eoque exauctoratus; Epiphanio (ut ibi dicitur) abbatis officio, qui basilicæ S. Remigii præerat, remoto.

296 *De ejusdem loci abbate, forte alio, sine nomine etiam meminit in libro de Gloria Confessorum cap. 79, verbis, quæ num. 288 dedi: creduntque laudati Galliae Christianae scriptores, primos sacri sepulcri custodes fuisse monachos, quales ipse S. Remigius in monte Or prope Remos instituerat sub S. Theoderico. Fatentur tamen suæ contrariam esse opinionem communem, fundatam in Flodoardi Historia lib. II, cap. 17, ubi de Tilpino, qui paulo post medium sæculum VIII ad episcopatum Remensem evectus fuisse creditur, diserte habetur: In cœnobio denique S. Remigii monachos ordinasse, ac vita monastica eos traditur instituisse; cum canonicis prius idem cœnobium a tempore Gibehardi abbatis, qui eandem congregationem ob amorem Dei et S. Remigii reperitur aggregasse, ad hoc usque tempus habuisse feratur. Quid ad hæc respondeant illi, ibidem legi potest; ubi etiam consequenter ad opinionem suam col. 223 Gibehardum, cujus tempus præfecturæ nesciri agnoscunt, quarto loco in serie abbatum reposuere, et circa annum 743 præfuisse, volunt videri. Mitto plura, quia ad S. Remigium proprie non spectant, et ad ejusdem sancti Francorum Apostoli translationes accedo.*

de quo aliqua annotantur.

297 *Primam sacri corporis illius translationem, factam intra eandem ecclesiam, sed amplificatam, narrat Hincmarus in Vita num. 120, eam causam allegans, quod multa et stupenda miracula in eadem ecclesia per merita ejus Domini gratia fierent. Hincmari narrationem Flodoardus de more secutus lib. I, cap. 20 sic reddidit: Sepulto igitur in præmemorata basilica beatissimi Remigii corpore, cum multa stupendaque in eadem per Domini gratiam fierent miracula, dilatata et exaltata est ipsa ecclesia, factaque crypta post altare, in qua transferretur pignus venerabile. Detegunt humo loculum, quo præparatum deponant in antrum; sed ipsum penitus movere non possunt. Superveniente vero nocte, multis accensis luminaribus, circa noctis medium sopor excubantes occupat omnes. Quibus evigilantibus, invenitur transvectus sacro cum thesauro sarcophagus, in præparatum (non nisi manibus angelicis) habitaculum deportatus: tantaque cuncti replentur odoris suavitate, quantam lingua non valet humana propalare. Quæ delectationis amœnitas in eadem per totam diem illam, sed et in crastina, perseveravit ecclesia.*

Amplificata ecclesia, corpus in novam cryptam

298 *Hac igitur die translationis ejus, scilicet Kalendis Octobris, cum divinis laudibus sumptæ sunt reliquiæ de capillis ejus, et casula tunicaque ipsius; et integrum, licet exsiccatum, corpus ejusdem rubeo constat brandeo (id est, velo holoserico) involutum. Sarcophagum, sive, ut Hincmarus loquitur, sepulcrum, quod angelico (ut creditur) ministerio in novam cryptam noctu translatum fuisse, evigilantes invenerunt, fuisse marmoreum, discimus ex eadem Vita num. 153, ubi etiam docet Hincmarus, eandem translationem, præsentibus episcopis Remorum dioceseos, seu provincie, factam esse et sudario caput Sancti tectum. De tempore nihil etiam aliud habet, nisi quod pridie Kalendas Octobris translatio frustra tentata fuerit, ipsaque nocte subsequuta, sive ipsis Kalendis, dicto modo divinitus peracta sit. Neuter quoque verbum addit, ex quo vel auctor vel tempus rei gestæ erui queat. Verum ex Gregorio Turonensi certum est, illam jam ante annum 585 contigisse.*

integrum divinitus transfertur 1 Octobris

299 *Etenim lib. VIII Historiæ Francorum cap. 21 agens de causa ducis Bosonis-Guntchramni præcitato anno 585 a Childeberto Austrasiæ rege apud Belsouancum villam judicata, diserte meminit de festo S. Remigii initio mensis Octobris Metis jam tum solemniter celebrari solito. Factum est autem, (ait) ut post dies paucos adesset festivitas B. Remigii, quæ in initio mensis Octobris celebratur. Hæc autem quæ alia fuerit, quam Translationis, de qua agimus.*

ante annum 585, verisimilius

cum

AUCTORE
C. S.

cum et hæc Kalendis Octobris facta fuerit, et S. Remigius non hac die, sed 15 Januarii obierit, quo propterea ejusdem natalis in cælo et olim celebratus fuit, et nunc quoque in diœcesi Remensi colitur? Quia vero Gregorius de ista festivitate non loquitur velut de recenter instituta, potuit eadem translatio multis annis ante 385 contigisse; sed quot annis, incertum manet. Porro ut ad translationis auctorem utcumque pertingamus, ab obitu S. Remigii usque ad annum 385 quatuor tantum episcopi Remis sederunt, quorum primus S. Romanus successorem habuit Flavium, jam inde anno 353 concilio Arvernensi subscriptum.

sub Mapinio
vel Ægidio;
non Sonnatio,
archiepiscopus.

500 Huic suffectus Mapinius est, cujus diaconus Potadius pro eo subscripsisse legitur concilio Aurelianensi V, anno 349. Quartus denique Ægidius jam sedisse dicitur anno 363, annoque 390 exauctoratus. Romani sedis tempus brevius est Sanctique morti propinquius, quam ut huic translationem adscribamus; de Flavio præter subscriptum concilio Arvernensi anno 353 nomen nihil scitur. Major est de Mapinio Ægidioque verisimilitudo, quos ambos (Ægidium præsertim) Remensem ecclesiam bonis temporibus auxisse aliunde novimus. Ex dictis autem collige, quam longe a vero absuerit Renatus Cerizierus, quando in Vita Gallica S. Remigii pag. 554 eandem illam translationem a Sonnatio archiepiscopo Remensi anno 653 peractam fuisse scripsit. Eadem opera refellitur etiam Gallix Christianæ scriptorum opinio, qui tom. IX col. 18 in Sonnatio crediderunt, id ab ipso fieri potuisse circa annum 600, si ille, ut Cointius censuit, anno 594 ineunte ad eam sedem electus fuerit.

§ XVII. Corpus repertum integrum elevatur ab Hincmaro: ab eodem transfertur Sparnacum; deinde ab aliis Orbacum: a Fulcone defertur in urbem Remensem: ab Heriveo primæ sepulturæ suæ ecclesiæ restituitur; paulisper deponitur intra civitatem.

Hincmarus,
amplificata
ecclesia,

Notior est et altera ejusdem sacri corporis translatio seu elevatio, ab Hincmaro archiepiscopo Kalendis item Octobris anni 832 solemniter celebrata, ab eoque, sed tacito nomine suo, in Vita num. 155 et sequenti scriptis mandata. Eam in sua quoque Historia Remensi lib. 1 cap. 21 retulit Flodoardus, cujus verba interim accipe. Hujus beatissimi Patris nostri venerabile pignus domnus Hincmarus archiepiscopus, adhuc ampliata ipsius ecclesia, cryptaque opera majore atque pulchriore præparata, præsentibus et annitentibus episcopis diœceseos hujus Remensis, transtulit, integrumque illud cum brandeo, quo prius repertum fuerat involutum, in argenteo locello transposuit. Sudarium vero, quod super caput ipsius erat, cum parte prædicti brandei seriniolo reconditum eburneo, Remis ab inde reservatur in ecclesia beatæ Dei Genitricis Mariæ. Hactenus Flodoardus ex Hincmaro, apud quem præterea legitur, novam illam argenteam lipsanothecam cum incluso sacro corpore tunc positam fuisse super sepulchro marmoreo, in quo (illud) ante jacuerat, et reliquias, quæ ad caput illius extra sepulchrum repertæ fuerant, ab episcopis, qui solemnitati aderant, in sepulchro, in quo corpus jacuerat, collocatas.

corpus integrum repertum argenteo loculo inclusit

502 Longuevalius tom. VI Historiæ ecclesiæ Gallicanæ pag. 55 duo alia adjuncta refert ex inventis anno 1646. quando sancti Præsulis corpus denovo inspectum fuit. Primum est, Sancti vultum ab Hincmaro oblectum tunc fuisse sudario holoserico; ex una facie violaceo, ex altera viridi, hancque inscriptionem Latinam in ora circum acu pictam gerente: Sancte Remigi, confessor Domini pretiose, cum pietate mei memento Hincmari, nonine, non merito episcopi, indigni quoque, sed devoti servi tui. Secundum est, quod tunc quoque ejusdem Sancti capiti suppositum fuerit pulvinar ex holoserico rubro,

cum altera inscriptione similiter acu picta, quæ notabat. istud opus esse Alpaidis, sororis Caroli Calvi. Subdit denique laudatus Longuevalius verbis Gallicis: Pulvinar hoc velumque, integra æque ac S. Remigii corpus, inventa fuere anno MDCXLVI; quæ causa fuit, ne eidem pulvinari substitueretur aliud pretiosius, quod abbatissa S. Stephani Remensis obtulerat. Redeamus ad Flodoardum, cetera huc spectantia prosequentem.

503 Loco citato de Lipsanotheca argentea hæc ait: In loculo vero, ubi tunc depositum corpus ejus est, hii versus a domino Hincmaro editi, leguntur insculpti.

anno 832 Kalendis Octobris

Hic famulus Hincmar Domini, sacra membra locavit

Dulcis Remigii, ductus amore pio;
Qui prius est sanctus, mundo quam matre creatus,
Et magnus dictus cælitus ore Dei.

Bis denos binosque gerens feliciter annos,
Sorte Dei sumpsit pontificale decus.

Sexaginta, simul bis septem manserat annis

Istius urbis honor Præsul et orbis amor;
Vitam defunctis reddens, quoque lumina cæcis;
Egerat et vivens plurima mira satis.

Nam domuit fera corda, animo pius, ore profusus,
Sicambrae gentis regia sceptrâ sacrans.

Nonaginta quidem sex cum compleverat annos,

Splendida lux nostras deseruit tenebras.

Idus jam plenas cum Janus mensis haberet,

Emeritus Miles præmia digna capit.

Isdem Hincmarus primus hac sede sacerdos

Post triginta loco constitit et numero;

Qui sextus decimus sub hac radiante lucerna

Remigio Remis munia cara dedit.

Annis septenis, quinis ac mensibus egit

Pastoris curam, hæc recolenda patrans.

Octingenteno, quinquagenoque secundo,

Quo Deus est anno Virgine natus homo,

Tertius et Karolus regni componeret actus,

Octimber * primam cum daret atque diem,

Ac ter centenus * octavus tangeret annus,

Hic justus Domini quo petit astra poli;

Ter centum fuerant, tres et deni quater anni.

Quo vitæ Francos gurgite lavit ovans.

Ipsius is precibus cælesti in sede locetur,

Quem terris coluit verus amator. Amen.

504 Absunt hæc a Vita nostra Ms. in loco, ubi ista translatio memoratur, in eodem tamen codice post Testamentum et codicillum S. Remigii velut peculiari capite 53 recensentur sub gemino titulo litteris miniatis expresso. Prior sic habet: Sequuntur metrici versus conscripti in loculo argenteo, in quo reconditum est integrum corpus beati Remigii: alter vero ante versum Isdem Hincmarus primus etc. talis est: Isti sequentes versus sunt scripti in scrinio corporis sancti Remigii in linea inferiori per circuitum. Ex eodem codice paucas illas variantes lectiones adjeci in margine. Calculos, secundum quos Hincmarus annos 508 a baptismo Clodovei, ab obitu autem S. Remigii annos 515 vel 534 numeravit usque ad annum 832, quo hæc translatio contigit, vitiosos esse, probavi § 4, quem consule. Tertius Karolus non potuit hic alius fuisse Hincmaro, quam Carolus Calvus, tunc Neustriæ rex, qui licet inter Francorum reges hujus nominis tantum secundus sit, tertius ab illo dictus est, annumerato Carolo Martello, qui non quidem regis, sed principis titulo Francos rexit. Obiter quoque observa, Hincmarum sese hic trigesimum primum Remensem episcopum dicere, qui in Gallia Christiana trigesimus secundus numeratur. Cetera recte se habent, nam cum Hincmarus mense Aprili anni 843 archiepiscopus Remensis electus ac die 5 Maji sequentis ordinatus fuerit, annos septem mensesque quinque in episcopatu numerabat Kalendis Octobris anni 832, quo S. Remigii corpus transtulit.

et in novam cryptam intulit,

505 De ornatu sepulcri per Hincmarum sæpe laudatus Flodoardus lib. III, cap. 9 quoddam annuntiat, de quibus siluit loco supra citato, sive quod ipse postea additus fuerit, sive quod tunc ei non venerit

ac magnificentem ornatum adjecit.

A *in memoriam*. Præfatus denique præsul Hincmarus (*Flodoardi verba sunt*) cryptam præclari operis ad pedes S. Remigii construxit, et corpus ejusdem beatissimi Patroni de loco cryptæ prioris una cum sepulchro ipsius in eadem, collectis Remensis diœceseos episcopis, ut jam superius dictum est, transtulit et ante ipsius sepulchrum opus egregium auro edidit, gemmisque distinxit, fenestram inibi, unde Sancti sepulchrum videretur, fecit, et circa ipsam fenestellam hos versiculos indidit :

Hoc tibi, Remigi, fabricavit, magne sepulchrum
Hincmarus præsul, ductus amore tuo,
Ut requiem Dominus tribuat mihi, Sancte, precatu
Et dignis meritis, mi venerande, tuis.

Dona quoque eidem ecclesiæ ab Hincmaro collata ita enumerat : Euangelium aureis litteris insignivit, ac parietibus aureis gemmarumque nitore distinctis munivit, versibus etiam auro inelytis prætitulavit. Sed et crucem majorem cooperuit auro, gemmisque decoravit. Librum quoque Sacramentorum sub eburneis tabulis, argento præsignitis; sed et Lectionarium ad Missas librum pari decore venustatum ibidem contulit, aliosque libros et ornamenta nonnulla eidem venerabili loco delegavit.

506 *Præmiserat etiam idem scriptor Remensis lib. 1, cap. 21, Radonem subdiaconum ecclesiæ Suessionensis, qui cum episcopo suo Rothado ad translationem faciendam advenerat, horribili dolore dentium, quo tunc per annum integrum die noctue cruciatus fuerat, subito liberatum fuisse, dum, episcopis venerabile corpus in præparata theca argentea componentibus, afflictam maxillam applicuit loculo, ex quo illud tunc elatum fuerat; ac præterea duos e morbo contractos, in pago Ribuario hac eadem die in oratorio, S. Remigii nomine dicato, incolumitatem obtinuisse; sed de hisce consule Hincmarum in Vita num. 154, unde ista accepit Flodoardus. In hac eadem ecclesia mansit S. Remigii corpus usque in annum 882, atque interim miraculis illustrari perrexit, teste eodem Hincmaro, cujus hæc denuo verba sunt* : Ex tempore siquidem primæ ac secundæ translationis, sicut et ante, multæ et insignes virtutes in eodem loco per ipsius Sancti merita ex diversis infirmitatibus sunt operatæ, quas habemus descriptas, sed hic propter pluralitatem, et quia sæpius ibidem ostenduntur, omisimus ponere.

507 *Quievit, inquam, ibi usque in annum 882, quo ab eodem Hincmaro, tunc sene, afflictæque valetudinis, ad Sparnacum, episcopatus Remensis villam, avectum fuit, atque hinc post mortem illius ad Orbacense monasterium, unde a Fulcone, ejusdem successore, relatum Remos fuit. Harum trium translationum scriptorem synchronum habemus anonymum, forte Rotfridum, cujus narrationem post geminam vitam dabimus : sed cum hæc vel mutilata ad nos pervenerit, vel ab auctore suo non sit perducta ad calcem, opportune succurrit Flodoardus, ex cujus libro 1 Historiæ Remensis cap. 21 et 22 easdem tres translationes continuata serie post anonymi qualemcumque lucubratiunculam etiam exhibebimus. De utrisque adi Commentarium hunc § 2. Harum primæ secreto, aut certe sine ulla pompa factæ, causam dedere Normanni, qui, cum ex morte Ludovici II Germaniæ regis audaciores facti, Trevirensis urbem jam cepissent, eodem anno etiam mortuo Ludovico III Galliæ rege, terrorem suum per reliquas Gallias late spargebant, ac Remensibus immincebant. Consule, si lubet, Pagium in Critica, aliosque scriptores passim obvios.*

508 *Hincmarus igitur de sancto Francorum Apostoli corpore sollicitus, cui nec sua suburbana ecclesia, nec ipsa Remorum civitas, tum temporis muro non circumcincta, tutum asylum præstare poterat, illud secum asportavit Sparnacum, nunc oppidum, Gallice Espernay, tunc villam, quinque leucis ab urbe Remensi et in sinistra Matronæ fluminis ripa positam in Meridiem, quam Sanctus ipsemet a potenti viro Eulogio magno pretio sedi suæ olim comparaverat;*

ut videri potest in secunda Vita edenla num. 86 et sequenti, ubi de eodem loco etiam plura annotabo. Itaque excrescentibus tandem flagitiis (ait Flodoardus lib. iii, cap. 50) contra quæ veluti murus inexpugnabilis (Hincmarus) semper obstiterat, gens Normannorum per omne Francorum diffunditur regnum. Et quoniam civitas hæc (Remensis) tunc absque muro habitabatur, accipiens ille, quod sibi carius in thesauris habebat, corpus videlicet B. Remigii, sylvestria loca trans fluvium Matronam expetiit, et apud villam Sparnacum idem sacrum corpus aliquamdiu custodivit.

509 *Tempus factæ translationis lib. 1, cap. 21 assignat Dominicæ Incarnationis annum DCCCLXXXII sub rege Karolomanno. Consentit Rotfridus, qui alias insuper notas chronologicas, mensemque ac diem apposuit, sic scribens* : Anno felicissimæ Incarnationis Domini nostri Jesu Christi, Filii Dei omnipotentis, octingentesimo octuagesimo secundo, Karolomanni regis orthodoxi, sceptrâ Francorum regni tenentis primo, episcopatus vero Hincmari archiepiscopi trigesimo octavo... quinta Sabbathi, octava die mensis octavi, qui apud Latinos November dicitur. *Hæc omnes notæ chronologicæ in annum 882 conveniunt, ut paucis ostendo. Carolomannus, Ludovici Balbi, anno 879 mense Aprili defuncti, filius, cum fratre suo Ludovico in paternum regnum succedens, Burgundiam Aquitaniamque primo obtinuit; deinde vero eidem fratri suo Ludovico III Galliæ regi, mense Augusto anni 882 mortuo, pariter successit. Agebat igitur Karolomannus hujus anni mense Novembri quartum quidem annum regni in Burgundia et Aquitania, sed primum tantummodo in hereditate fraterna; quæ posterior epocha unice spectabat ad Remenses, qui Ludovico hactenus paruerant.*

510 *Idem auctor, cui Hebræorum more loqui placuit, mensem Novembrem dixit octavum, nimirum ducto anni initio ab Hebræico mense Nisan, qui partim nostro Martio, partim Aprili respondet. Hinc etiam hedomadæ dies numeravit per Sabbata, sic ut prima Sabbathi nobis dies Dominica sit, quinta Sabbathi nobis dies Jovis seu FERIA quinta; quam tunc cum die 8 Novembris concurrisset, probat ejusdem anni 882 littera Dominicalis G. Recte quoque se habet adscriptum tempus sedis Hincmari, qui tom. IX, col. 59 Galliæ Christianæ 3 Nonas Maji anni 843 archiepiscopus ordinatus fuisse legitur. Porro Hincmarus, eodem teste Flodoardo lib. iii, cap. 50, dum ibidem moraretur, apud eandem villam diem clausit ultimum; cujus corpus ad monasterium S. Remigii relatum, et post ipsius Sancti tumulum in sepulchro, quod ipse sibi præparaverat, est sepultum. Cujus epitaphium ab eo dictatum habetur hujusmodi.*

511 *Ex hoc epitaphio, quod metricum est, postremos tantum versus, quibus suam in sanctum Patronum suum fiduciam indicavit, accipe.*

Dulcis Remigii sibimet * devotio prosit,

Qua te dilexit pectore et ore, manu.

Quare hic subpetiit supplex sua membra locari.

Ut bene complacuit : denique sic obiit.

Tempus vero emortuale illius epitaphio sic additum ab alio est : Anno Dominicæ Incarnationis DCCCLXXXII. Episcopatus autem sui xxxvii, mense vii et die quarta. Annos triginta septem mensesque septem completos hic accipiendos esse, certum est, hosque si simul cum diebus quatuor incompletis numeraveris a die tertia Maji anni 843, qua Hincmarum ordinatum diximus, pervenies ad diem 7 Decembris anni 882, qua oportet illum Sparnaci obiisse, postquam cum S. Remigii corpore a die 8 Novembris ejusdem anni illuc advenerat. Sirmondus tamen in synopsi Chronica ante tomum I Operum Hincmari, ejusdem obitum die 21 Decembris signavit, nescio, quo deceptus monumento, vel hallucinatione inductus.

512 *Mortuo Hincmaro, sacræ Remigii exuvie non diu Sparnaci permansere; sed tutioris asyli gratia successit et altera translatio, quam Flodoardus lib. 1, cap. 21 sic breviter tradidit* : Post Hincmari denique

AUCTORI
C. S.

anno 882
mense Novem-
bri,

E

die octava
Hincmarus
ibidem mori-
tur

F

sed tumulatur
Remis : annus
et dies obitus
ejus assigna-
tur.

* i. d. Hincma-
ro

S. Remigii
corpus trans-
fertur Orba-
cum eodem
anno vel se-
quenti.

Deum mira-
culis ibidem
illustrari
pergeret,

B

Normannis
Gallias infe-
stantibus,

C

ab Hincmaro
subducitur
ad villam
Sparnacum

AUCTOR
C. S.

denique Pontificis obitum desiderabilis hic sacrorum thesaurus membrorum ad Orbacense perducitur monasterium. Hic quoque beatissimi hujus Patroni nostri suffragiis omnis commoditas aëris circumquaque degentibus attribuitur incolis cum insolita fertilitate. *Eadem habet Rotfridus edendus, auritum sese et oculatum testem asserens insolita fertilitatis, benignique aeris, quibus Orbacenses accolæ in adventu corporis Francorum Apostoli gavisî fuere, dum alii cum aëris intemperie alibi conflictarentur. Est autem Orbacum, Gallice Orbais, vetus Ordinis S. Benedicti monasterium, cujus situm ex Gallie Christianæ auctæ tom. IX, col. 422 hic transcribo.* Positum est in extremis Suessionicæ diocesis finibus, ad Surmelini amnis crepidinem molliter assurgentem in angusta valle, quæ distat ab Augusta Suessionum Gallicis milliaribus tredecim, novem a Remis, a Catalauno undecim; a Sparnaco tandem, Virtute, Sesanna, Castroque Theodorici quinque duntaxat leucis removetur. *De tempore translationis neuter et laudatis scriptoribus quidquam addidit, sed ex infra dicendis constabit, illam vel eodem anno 882, vel initio sequentis contigisse.*

Fulco Hinc-
mari suc-
cessor idem sa-
crum corpus
anno 883

B

315 Multo celebrior lætiorque est quarta translatio, facta a Fulcone, qui cum anno Christi 885 in episcopatum Hincmari successisset, de urbe adversus Normannorum impetum munienda sollicitus, murum, quem Ebo, Hincmari decessor, dejecerat, mox cepit instaurare, otioque, quod barbari dabant, usus, sancti Remigii exuvias Orbaco revexit, atque intra civitatem in basilica beatissimæ Mariæ Virginis deposuit. Ambo scriptores, Rotfridus scilicet ac Flodoardus, illam pluribus exponunt; sed horum prior eandem in Ms. nostro Prumiensi usque in civitatem non perduxit, ut supra jam monui. Itaque quia isthæc ex duobus illis post Vitas danda sunt, solummodo compendiose hoc loco delibabo, ac in primis pro chronotaxi tempus rei gestæ ex Rotfrido exponam. Illico (inquit ille de Fulcone archiepiscopo) primo sui præsulatus anno, tertio mense Sibani, qui Latine Junius vocatur, xv ejusdem mensis die Orbacum advenit; postridie vero fuisse diem Resurrectionis Dominicæ, id est, diem Dominicam, ut nunc vocamus, auctor observat.

die 16 Junii
Orbaco cal-
miciacum, po-
stridie inter
multa mira-
cula

C

314 Fulconem anno 885, mense Martio ineunte Remensem episcopum consecratum esse, aiunt sæpe laudati Gallie scriptores, atque adeo primum sedis suæ annum adhuc agebat ejusdem anni mense Junio per Rotfridum assignato. Mensis Sibani reipsa tertius mensis est Hebræorum, qui partim cum nostro Majo partim cum Junio concurrat; eratque anno 885 dies 16 Junii dies Dominica, ut habemus ex littera Dominicali F. Igitur die 15 Junii, quæ Sabbatum erat, Fulco cum aliquot suæ provincie episcopis, cleroque ac magna populi caterva sub vesperam Orbacum advenit, ibidemque pernoctavit, salubri imbre arentem terram interim refocillante. Postera die Dominica post divina officia solemniter celebrata, sacrum thesaurum tolli jussit, cum eoque, accurrentibus undique accolis, profectus, ad villam vel vicum Calmicianum pertigit. Ibi illum in parva ecclesia, quam Rotfridus ex aliquorum opinione ab ipso Sancto olim consecratam, Flodoardus vero ejusdem nomine dedicatam fuisse aiunt, ea nocte deposuerunt.

in suburba-
num Sancti
ecclesiam,
tertio die in-
tra civitatem
Remensem
transferi.

315 Postridie, sive 17 Junii, celebratis denuo divinis mysteriis, Fulco iter suum prosecutus, corpus inter illustria miracula, quorum aliqua in edendis legere est, in suburbanam ipsius, in qua ante quieverat, ecclesiam intulit, populoque, ut in crastinum rediret, mandavit. Mane igitur facto, magno numero affuere, atque inter alios mulier quædam Erluindis ex quinquennali languore parte corporis capta, illuc adrepens, subito sanari meruit. Condicto tempore advenit cum clero populique optimatibus archiepiscopus Fulco, sublatumque sacrum loculum tandem die 18 Junii, ut tutius servaretur, intra urbis mœnia intulit, atque in basilica beatissimæ Virginis Mariæ, quæ metropolitana erat, in altaris

crepidine collocavit. Neque hæc sine miraculis peracta fuere: nam, teste Flodoardo, tantam Dominus hic operatus est hac die miraculorum magnitudinem, ut viri quatuor, feminae vero novem, visum; viri quoque duo gressum recipere mererentur. *Cetera vide ibidem.*

316 Aliam denique translationem prædictis annexit Flodoardus, factam ab Heriveo, qui cum Fulconi, anno 900 occiso, successisset, jamque a Normannis minus timendum Remis esset, S. Remigii corpus e basilica S. Mariæ in suburbanam ecclesiam, in qua primo sepultum fuerat, magna cum pompa revexit. De eadem translatione denuo meminit lib. iv, cap. 12, quod, quia quadam adjuncta, priori loco omissa, continet, totum hic recitabo. Hic præsul (Heriveus scilicet) corpus B. Remigii, quod eatenus in civitate servabatur, locatum post altare Dei Genitricis majoris ecclesiæ, ad basilicam sepulturæ ipsius Sancti referre disposuit. Erat autem hyemale tempus, et ad celebrandam Dominici Natalis solemnitatem tam rex Karolus (cognomento Simplex) quam nonnulli procures ejus, in hanc convenerant urbem. Cumque his diebus, multis imminetibus imbribus, nimium per totam urbem et circumquaque haberetur lutum, conqueri multi cœpere, qualiter illud sanctum corpus tunc ad locum destinatum valerent efferre.

Heriveus, Ful-
coni successus,
Sancti corpus
refert

317 Factum est autem, ut nocte post Sanctorum Innocentium natale, cujus insequente die id operis disponebatur expleri, borea ex improvise media nocte insurgente, totius subito cœni gelaretur immanitas; ita ut humi limique humore desiccato, per glaciei repente datæ superficiem sicco liberoque vestigio membra sacra valerent deferri Pontificis. At ubi extra civitatem ventum est ad locum, unde monasterium ipsius directo jam peteretur itinere, claudus quidam, de quo jam supra retulimus (lib. i, cap. 22, ex quo ista cum ceteris translationibus dabo) virtute divina erectus et incolumitati est restitutus. Ubi cum multus haberetur populus, turbis undique confluentibus, principi Burgundiæ Richardo vaginæ auro exornatæ, gemisque decenter excultæ, agminis densitate stipato, abscinduntur a baltheo. Quas quidam negotiator emptas per diversa detulit fora, nec alicubi venundare potuit, donec post annum ad eundem principem in Burgundiam retulit; quas ille cum gratiarum actione et S. Remigii benedictione recepit. De claudo illo, qui scabellis innixus adrepens libero membrorum suorum usu tunc donatus fuit, Flodoardus lib. i, cap. 22 ait: Quem sospitate recepta plurimis vidimus annis incolumem, erectum gradientem, collataque sibi prosperitate gaudentem.

E
ad suam ec-
clesiam subur-
banam, quod
dum fit, sa-
natur paraly-
ticus,

F

318 In tanti vero miraculi memoriam eodem teste, ibidem posita deinceps extat columna, cruce præfixa, glorificationis hujus continens monimenta. *Exstat eadem hodieque, aut certe exstabat etiam sæculo proxime elapso, quando inscriptionem basis illius Marlotus tom. I Historiæ Metropolis Remensis lib. iv, cap. 6 inseruit, qualem hic exhibeo.* Nongento primo anno incarnati Domini, sub quarto calend. Januarii, secundaque Sabbati, glorioso ab hac urbe delato corpore Domini nostri ac Patroni beati Remigii, cum honore dignitatis utriusque ordinis concurrebat plebs devote Heriveo præsuli, Carolo rege subsequente cum Richardo principe, Christo laudes una mente jubilando consone. Cum fuisset huc perlatum pignus sanctissimum, cœlitus virtute lapsa, illico prosiluit (miro dictu*) quidam claudus, directis poplitibus, novo gressu abhinc suum prosequens Remedium, cujus ope adjuvemur hic et in perpetuum.

cujus miracu-
li erectum
exstat monu-
mentum.

* an mirum
dictu?

Sancte, tui Sigloardi miserere monachi,
Qui ductus amore istius patrati miraculi,
Ob istius monumentum hunc erexit titulum.

319 Eodem prorsus modo hanc inscriptionem recitavit Colvenerius in scholiis ad Flodoardum, plurimis annis ante Marloti Historiam editis; ut prudenter dubitare nequeam, quin calculi in eadem expressi

Hæc transla-
tio facta est
anno vulgari
900,

expressi

A expressi genuini sint, maxime cum Marlotus Remis scribens illam superstitem viderit. Verum hi calculi probant, adscriptum annum 901 Incarnati Domini Dionysianum esse, ducto principio a die 28 Martii communis anni nostri 900, atque adeo translationem hanc sub finem anni nostri vulgaris 900 contigisse, nisi vitiosa sit ipsa monumenti inscriptio; quod video, ab aliis non fuisse observatum. Rationem paucis accipe. Translatio hic dicitur facta quarto Calend. Januarii secundaque Sabbati; id est, die 29 Decembris, feria secunda. De die 29 Decembris apprimè consentit Flodoardus mox laudatus, qui eandem factam ait, insequente die festum sanctorum Innocentium, quod 28 celebratur. At vero dicta dies 29 Decembris vulgaris anni 901 non erat secunda Sabbati seu feria secunda, sed tertia Sabbati, sive feria tertia, ut liquet ex ejusdem anni littera dominicali D. Contra annus noster vulgaris 900 mense Decembri litteram Dominicalem habuit E, quæ ostendit, Festum Sanctorum Innocentium in dominicam tunc incidisse, diemque 29 Decembris consequenter fuisse secundam Sabbati, seu feriam secundam.

nisi vitiosa sit monumenti inscriptio.

B 520 Jacobus Longuevallius tom. VI Historiæ ecclesiæ Gallicanæ pag. 413 eandem inscriptionem Gallice referens, retinuit annum 901 Incarnationis Domini et diem Lunæ, seu feriam secundam; sed pro die mensis posuit 28 Decembris; quod nescio, utrum acceperit ex aliquo exemplari, in quo quinto Calendas pro quarto Calendas Januarii legeretur; an fecerit, ut apparentem errorem ex anno hebdomadæque die emendaret. Verum sic contra clarum Flodoardi assertum dicenda esset translatio non postridie festi Sanctorum Innocentium, sed ipso eorumdem festo contigisse. Ceterum cum Heriveus pridie Nonas Julii anno 900 episcopus ordinatus fuisse legatur, nihil obstat, quo minus sub ejusdem anni finem id agere potuerit. Credimus ergo, venerabiles illas magni Francorum Apostoli mortales reliquias primo anno archiepiscopatus Herivei, Christi autem pro nostro computandi more anno 900 in primæ suæ sepulturæ adem atque in mausoleum ab Hincmaro erectum relatas fuisse, postquam illæ anno 882 mense Novembri primo Sparnacum ab Hincmaro, paulo post Orbacum, ac denique a Fulcone anno 885 intra urbis Remensis mœnia ad Basilicam B. Mariæ Virginis portatæ fuerant.

Ex Hungarorum metu deponitur in civitate.

C 521 Eodem sæculo sacrum illud pignus intra eandem urbem securitatis gratia denuo depositum fuit, teste eodem Flodoardo in Chronico ad annum Christi 926, ubi legitur: Corpus S. Remigii, et aliorum quorundam Sanctorum pignora, Hungarorum metu Remis (id est Remos) e suis monasteriis sunt delata. Quamdiu ea tunc ibidem manserint, non edicit, nec de S. Remigii corporis reductione deinde, quod quidem sciam, meminit; trepidatum etiam sequenti anno ex eorumdem Hungarorum metu fuisse, sic indicat: Metus interea falsi rumoris Hungarorum et fugæ per regnum Lothariense agitantur et Franciam. At quocumque tempore reductum fuerit, constat reductum fuisse ad ecclesiam suam, in qua hodieque magnifice quiescit, ut infra exponam.

§ XVIII. Novæ basilicæ Remigianæ ædificatio et per S. Leonem IX Papam dedicatio: synodus in eadem tunc habita: Sancti corpus ab illo in crypta depositum: Privilegia ab eodem concessa et solemne festum annum indictum.

Veteri ecclesiæ S. Remigii minitante ruinam,

Sesqui sæculo post contigit et alia ejusdem sacri corporis celeberrima translatio, dedicatioque ecclesiæ, ab ipso Christi Vicario S. Leone IX anno 1049 facta, quam Anselmus Remensis Remigiani monasterii monachus, rei gestæ spectator, jussu Herimari abbatis sui, qui eandem procuraverat, scriptis exposuit in Opusculo, quod ejusdem S. Leonis Itinerarium nuncupavit. Opusculum hoc tum alii frustatim, prout subjecta materia exigerat, vulgaverunt, Octobris Tomus I.

tum Mabillonius in Actis Sanctorum sui Ordinis sæculo VI, parte I integrum edidit ex Mss. Remensibus sub titulo Historiæ dedicationis ecclesiæ S. Remigii apud Remos. Ibidem in Observationibus præviis etiam aliquot alios scriptores laudat, qui de eadem honorifice meminerunt. Ego Historiam illam infra suo loco ex Mabillonio recudam, non integram tamen, sed recisa synodo Remensi, quæ ab eodem S. Leone in eadem ecclesia ab illo dedicata, et coram exposita S. Remigii lipsanoteca, tunc celebrata fuit, et apud Labbeum in collectione Conciliorum legi potest.

525 Ut porro in cæpta translationum narratione pergam, hujus quoque compendium hic texere visum est, additis nonnullis aliunde acceptis vel in ipsa historia edenda non recensendis. Veteri S. Remigii basilica, quam ab Hincmaro amplificatam fuisse diximus, minitante ruinam, Airardus ejusdem loci abbas cœpit novam ædificare. Cæptis immortuo suffectus Theodoricus, cum inchoatum opus majoris moliminis esse cerneret, quam ut consummari facile posset, aliam ipse cœorsus est, quam duodecimo suæ prælaturæ anno moriens imperfectam reliquit. Successit ipsi Herimarus, qui Theodorici vestigiis insistens, illam tandem perfecit, quodque illius decessor etiam desideraverat, alteras curas intendit, si quo modo obtineri posset, ut illa a summo Romano Pontifice dedicaretur. Opportuna autem sese obtulit occasio. Anno enim 1048 post admodum brevem Pontificatum mortuo Damaso II, Henricus imperator successorem designavit S. Brunonem episcopum Tullensem, qui ejusdem jussu Romam adiens, a clero populoque Romano pariter electus et inthronizatus est Pontifex, assumpto Leonis IX nomine.

novam cœpit Airardus et post Theodoricum perfecit Herimarus,

524 Nuper autem promiserat Herimaro abbati Bruno, sese proximi Quadragesimalis jejunii tempore peditem ad S. Remigii sepulchrum venturum; cujus promissionis memor Herimarus, antequam iste Romanum iter aggressus esset, per litteras ab eo petiit, ut, si quando in Gallias redisset, promissis stare, simulque desiderium suum de dedicanda per ipsum ecclesia insinuavit. Vota supplicantis superavit sanctus Præsul, pollicitus, etsi nulla alia se revocet Ecclesiæ utilitas, vel pro solo amore S. Remigii reversurum ad Gallias, et ejus basilicam dedicaturum, si divina annuerit benignitas. Nec diu distulit promissa: nam eodem anno 1049, cujus mensis Februarii die 12 inthronizatus Pontifex fuerat, in Galliam reversus, novam illam S. Remigii ecclesiam dedicavit, synodumque in eadem habuit. Nihil hic memoro de molitionibus, quibus perversi homines, tam clerici quam laici, ob sua crimina male sibi a sancto Pontifice metuentes, apud Henricum I Galliarum regem laboraverunt, ne ille in Franciam ingredi synodumque celebrare permetteretur; hæc enim ut multa alia ibidem legi poterunt.

qui et petiit a S. Leone IX Papa, ut illam dedicaret;

525 Porro S. Leo citato anno 1049 die 29 Septembris mane ad monasterium S. Remigii advenit, ejusdemque veneratus sepulchrum Remensem urbem ingressus est, ubi in metropolitana beatissimæ Mariæ Virginis basilica Missam solemner celebravit pernoctavitque in palatio proximo. Postridie summo mane die 30 Septembris, ut confluentis populi turbas vitaret, duobus tantum comitatus capellanis, ad S. Remigium regressus est. Quanta autem hominum multitudo ad solemnitatem postridie celebrandam eo tunc confluerit, vel inde colligi potest, quod nec monachis ad persolvenda solita divina officia diurna, nec ipsi summo Pontifici ad celebrandam Missam in illa ecclesia locus fuerit, Pontificique mandata, pollicitationes ac minus adhiberi oportuerit ad evacuandam ecclesiam, ut saltem nocturna officia in eadem a monachis peragi possent. Nec Franci hi tantum erant, sed et ceteræ gentes, quas e circumjacentibus regionibus magni Remigii nomen festique solemnitas et summi Pontificis litteræ ac præsentia magno numero illuc attulerat. Adi Anselmum, ista in Historiæ edenda cap. 2 pluribus exponentem.

cui hic annuens, Roma Remos venit; quo ingens accolarum

526 Addo hic Wibertum, ipsiusmet S. Leonis archidiaconum Tullensem, in Vita ejusdem Pontificis data apud nos ad diem 9 Aprilis cap. 2, num. 12

exterarumque gentium, multitudo hominum

ACTORE
C. S.
num, nec non
episcoporum

* al. Frollan-
dus.

et abbatum
magnus nu-
merus conve-
nerat.

B

Pontifex, dum
Sancti corpus
circumfertur
per urbem,
intrat basili-
cam,

C

et coram illo
super altari
collocato sy-
nodum cele-
brat;

et 15 breviter sic scribentem : Invitatur (S. Leo Papa) ab Herimaro abbate venerandi cœnobii S. Remigii, Remorum Pontificis, ad consecrandam ecclesiam in ejus honore restructam : ubi non est dictu facile, quanta multitudo a finibus terræ, Hispanorum, Britannorum, Francorum, Anglorum, advenerit ejus invisere præsentiam. In qua frequentia adfuit etiam non modicus cœtus pontificum. *Observat autem Henschenius in Annotatis ibidem, in Mss. pro Francorum legi Scottorum. Præsules vero apud Anselmum in synodo sic recensentur* : Remensis (archiepiscopus Wido) Treverensis (archiepiscopus Eberhardus)... Beroldus Suessionensis, Drogo Morinensis, Rollandus * Silvanectensis, Adalbero Mettensis.... Aylenardus archiepiscopus Lugdunensis, Hugo Lingonensis, Joffridus Constantiensis, Ivo Sagensis, Herbertus Lisoiensis, Hugo Baiogacensis, Hugo Avringensis, Theodoricus Virdunensis... Hugo archiepiscopus Vesontionensis, Hugo Nivernensis, Eusebius Andegavensis, Pudicus Nannetensis, episcopus Anglorum, et Johannes Portuensis, qui cum Pontifice Romæ advenerat.

527 Hæc de episcopis, abbates vero recensentur hoc modo : Abbas S. Remigii Herimarus, domnus Hugo Cluniacensis, Sigefridus Gortziensis, Folco Corbeiensis, Rothbertus Prumiensis, Rainoldus S. Medardi, Girvinus S. Richarii, Godfridus Verzelliensis, Arnoldus Pultariensis, Rodulfus Mosomensis, Oylardus Cathalaunensis, Milo Dervensis, Norgaudus Altvillarensis, Albertus S. Theodorici, Stephanus S. Urbani, Wlfricus S. Augustini Cantuariensis, Alwinus S. Benedicti de terra Anglorum; deinde ceteri, qui, ut superius relatum est, simul fuerunt numero fere quinquaginta. *Tres illos Anglos miserat sanctus rex Eduardus, quantum discimus ex fragmento libri foundationis monasterii Ramesiensis S. Benedicti in agro Huntidonensi, a Spelmanno tomo I Conciliorum Angliæ edito, in quo hæc legere est* : Acta sunt hæc, postquam supradictus abbas (Ramesiensis) Alfwinus repatriavit, revertens de magno concilio, quod Remis a Leone Papa anno Verbi Incarnati MCLIX celebratum est, quo missi fuerant honorabiliter a rege Edwardo Duduc episcopus (Wellensis in comitatu Somerssetensi) et ipse Alfwinus Ramesiæ, et Wlfricus de S. Augustino, Abbates.

528 Porro eadem de causa, ob quam sanctus Pontifex populum ex ecclesia egredi jusserat, nempe ne ex nimia frequentia divinum Officium turbaretur, postera die, quæ erat 1 Octobris, ob priores translationes S. Remigio dudum sacra, corpus ejusdem e crypta sua eduxit, feretroque impositum ipse suis quoque humeris in publicum protulit, aliisque tradidit deferendum ad basilicam B. Mariæ Virginis, ubi reliquum diem noctemque inter ecclesiastica officia honorifice requievit. Postridie solemniter instituta est cum eodem per circuitum civitatis supplicatio, S. Leone novam illius basilicam interea consecrante. Dedicatione absoluta, venerabile illud pignus ad fores suæ ecclesiæ relatum (obserata enim manserant fores ob rationem mox allegatam) per quamdam fenestram intromissum est, et ab eodem Pontifice in primario altari, quod ipsemet consecraverat, collocatum. Post hæc Missam solemnem de dedicatione ecclesiæ celebravit, synodumque in posterum diem in eadem inchoandam denuo indixit.

529 Die itaque tertia Octobris inchoata est synodus, triduoque continuata, ex qua ea solum, quæ ad S. Remigii posthumam gloriam pertinent, hic excerptam, pro ceteris lectore ad Mabillonium, vel Conciliorum editores remisso. Ex mox dictis Pontifex corpus sancti Præsulis non ad cryptam suam retulerat, sed in altari reliquerat expositum, cujus rei ipse, Anselmo teste, hanc dedit rationem, videlicet ut (ille) evidens et conspicuus omnibus appareret oculis in celebranda synodo, in qua si quis erroneus aliquid frivolum vel ecclesiasticæ religioni adversum adserere præsumeret, erga hunc Vir Dei illius virtutis potentiam per sui corporis præsentiam exhiberet, quam adhuc in mundo vi-

vens erga Arianum hæreticum exhibuit, cui in D conventu episcoporum Catholicæ fidei lucem nebulosi dogmatis umbra obnubilare molienti, ad adventum suum, divina virtute officium vocis extorsit (id est loquendi facultatem eripuit) sed paulo post cum humili satisfactione reatum suum agnoscentem, animæ corporisque eundem sanitate donatum ad filios adoptionis transtulit. Quæ perorantis Papæ intentio, ex superno instinctu procedens, effectu nullo modo caruit, velut hoc Opusculum suo loco declarabit.

530 Declaravit illud in Actis synodi secundi et tertii diei, scilicet in causa Hugonis episcopi Lingonensis, quem de Simonia, aliisque gravibus delictis accusatum Hugo archiepiscopus Vesontionensis tueri parans, linguæ usu subito destitutus fuit. Anselmi verba accipe. Non solum se (Hugo Lingonensis) ab objectis nequit excusare criminibus, sed etiam ejus causidico, ne ad sui defensionem quicquam proferre valeat, linguæ munus * adimitur divinitus. Vesontionensis quippe episcopus, dum susceptum ejus negotium perorare et ad excusationem criminosi incongrua quædam decerneret proponere, insperato sibi suffragium vocis divino sensu denegari numine. Procul dubio magnus Pater Remigius, ob hoc ipsum, ut prædictum est, ante conspectum synodi expositus a beatæ fidei Papa, etiam hic ejusdem virtutis enituit potentia, quam * olim, dum adhuc peregrinaretur in terris, Ariani illius exinanivit molimina. Tunc enim hæreticum adversus Catholicam fidem blasphemias deliberantem garrire, ne conata perageret, sed potius respiscendo fidelis fieret, silentio condemnavit; nunc autem virum, licet fidelem, ne sceleratum defendendo delinqueret, usu loquendi privavit. Et revera divinæ sublimitatis incomprehensibilis virtus in utroque hoc facto mirabiliter enituit, quæ et ibi gloriosæ animæ, licet corporeis adhuc involucris septæ, tantum potestatis contulit, et quanta eam jam beatificaverit gloria, nunc circa ejus exanime corpus potententer ostendit. De Ariano muto facto sanatoque vide Vitam secundo loco edendam num. 101 et seq.

531 Die sequenti, qui ultimus synodo fuit, nuntiatum est, Hugonem Lingonensem, conscientia criminum suorum actum, aufugisse, et a synodo excommunicatus fuit. Quod (ait Anselmus) audiens archiepiscopus Vesontionensis, surrexit, et quomodo pridie eundem reum excusare nitens, ex divina virtute per B. Remigii merita silentio condemnatus sit, patefecit coram eodem conventu, satis devote veniam petens, quod ejusdem miraculi novitatem eo usque negligenter celarit. Hic ex pia devotione et alacritate cordis domnus Papa in lacrymas compunctus, sic ait : « Adhuc vivit beatus Remigius ». Tunc ex præcepto ejus omnes surrexerunt, et cum eo ante ejusdem Sancti sepulcrum prostrati Antiphonam SANCTE REMIGI ex integro devotissime cecinerunt. Consonat fere Wlbertus jam laudatus, in Vita apud nos edita cap. 3, num. 15, ubi ait : Hugo Lingonensis episcopus, multis ac horribilibus infamatus accusationibus, est vocatus ad reddendam rationem; qui prædictum archipræsulem Chrysopolitanum (id est, Vesontionensem) utpote eloquentissimum, sibi expetiit causidicum ac prælocutorem. Hic igitur coactus a Domino Apostolico illius suscepit causam dicendam (sed repente obmutuit ante cunctorum præsentiam : ut profecto patesceret, Deum noluisse falsis excusationibus verorum criminum tanti Pontificis inquinari linguam.

532 Lingonensis igitur Hugo, hoc miraculo exterritus, noctu, judicium concilii metuens, aufugit. Cunctis vero pro infortunio archiepiscopi præsentis afflictis et lacrymantibus, Dominus Apostolicus cum summa contritione cordis ad Christum conversus, suis sanctis precibus ejus impeditam linguam resolvit. In crastinum vero in synodo idem episcopus (Lingonensis) requisitus, et non adesse compertus, lecta sententia tertio vocatus est. Tunc Vesontionensis episcopus surrexit,

in qua cum
Vesontionen-
sis archiepi-
scopus Lingo-
nensem reum

* al. motus

E
* imo qua

male excusare
niteretur,
obmutuit;

F

ut ipsemet ibi-
dem fassus
est : quam ob
rem Deo et
Remigio gra-
tias solemniter
acta.

A xit, et quomodo eundem reum conatus defendere obmutuerit, coram omnibus patefecit. Quod audiens Dominus Papa, hoc miraculum meritis B. Remigii adscripsit, et cum omnibus, qui aderant, surgens, gratias Deo, inde domno sancto Remigio, cum magno psallentio reddidit. *Subdit hic Wibertus insignem Hugonis Lingonensis pœnitentiam, postea ab eo sponte susceptam, absolutionem criminum ab eodem S. Leone eidem impertitam, ac piam denique in jejuniis corporisque maceratione ad mortem usque constantiam, quod ad misericordissimi Dei gloriam, ipsiusque Hugonis commendationem annotamus.*

Sanctus Pontifex in eadem synodo altare S. Remigii,

553 In eadem synodo die tertia, quæ erat quinta Octobris, idem Pontifex, eodem teste Anselmo ibidem, privilegium autem, quod fecerat S. Remigio, ibidem in conspectu omnium recitatum confirmavit, et constituit omni tempore, sicut scriptum continebatur, inviolabiliter conservari; sicque data benedictione, concilium solvit. *Privilegium hoc concesserat ipsa die dedicationis ecclesiæ, sed paulo post primum scriptum fuit, ut patet ex edito apud Mabillonium, ex quo illud totum huc transfero.* Leo Episcopus, servus servorum Dei, Herimaro abbati et omni congregationi monachorum sancti Remigii perpetuam salutem. Divinæ bonitatis non immemor et ingratus, quæ sua gratia humilitatem meam in sede Apostolica sanctæ Romanæ Ecclesiæ sublimavit, ne mea negligentia mihi discrimen, ecclesiarum autem faciat ruinam, ecclesias, quæ nostro Apostolatu subiacent, Catholice ordinare, regere et emendare, nec non Apostolica auctoritate immunes et liberas facere proposui, si sancti Spiritus benignus favor mihi annuerit. Unde ex debito nostri Apostolatus post aliquas ecclesias, quas zelo succensus charitatis visitavi, et divina misericordia me præveniente, ut potui, emendavi; ad hanc beati Remigii ecclesiam dedicandam, de ecclesiasticis etiam causis tractaturus et definiturus adveni, confidens sanctissimis meritis ipsius adjuvari ad obtinendam Dei misericordiam, si aliquid dignum et memorabile egerim ad ipsius honorem et gloriam.

quod consecraverat, insigni privilegio nobilitat, ejusdemque ecclesiæ:

554 Hac igitur dedicata ecclesia, placuit huic idonea et laudabilia auctoritatis et nostræ visitationis relinquere monumenta. Deliberamus itaque, et coram hac sancta synodo promulgamus, statuimus et confirmamus, ut hæc ecclesia hoc privilegium nostræ auctoritatis supra ceteras Franciæ ecclesias habeat, quatenus nulla ecclesiastici ordinis magna vel parva persona in hoc altari, quod consecravimus, Missam celebrare præsumat, nisi Remorum archiepiscopus, et hujus loci abbas, et cui licentiam concedet; permissa eadem licentia canonicis Remensis ecclesiæ bis in anno, in Pascha scilicet et in Rogationibus, septem presbyteris legitimis ad hoc officium deputatis, quos et scientia ornet, morum gravitas et vitæ probitas commendet. Præterea, quia hæc ecclesia ab iniquis pervasoribus graves et multiplices suarum rerum est passa injurias; ne quisquam amodo villis beati Remigii, quas possidet, vel possidebit, aut hominibus intra vel extra ipsas villas positis, graves consuetudines imponat et iniquas, auctoritate beati Petri Apostolorum principis prohibemus, et quæ hactenus injuste fuerint impositæ, eadem sancta et inviolabili auctoritate, ne ulterius fiant, interdicimus, servata hac in omnibus auctoritate, ut consuetudines, quæ juste ei antiquitus sunt constitutæ, ratæ permaneant et inviolatæ.

vetera jura firmat, et nova adjicit: * i. e. nundinis

555 Hoc etiam nostra auctoritate confirmamus, quod Wido Remorum archiepiscopus partem, quam in mercato *, quod erat xii Calend. Novemb., beato Remigio nostro obtentu donavit, ea conditione, ut nemo in ipso mercato quinque denariorum pretium per violentiam auferat, nullus, nisi hujus loci abbas, aut cui ipse jusserit, ibi quicquam accipiat. Nullus ad idem mercatum convenientes, quod xii Calend. Novemb. statuimus et promulgamus, veniendo et redeundo cædat, impediatur, aut per

vim eis aliquid auferat. Statuentes sub divini obtestatione judicii, ut, qui hoc privilegium sanctæ Romanæ Sedis violare præsumpserit, æternam damnationem incurrat. Sub eadem etiam obtestatione, nostro precatu et præfati archiepiscopi voluntario assensu, remissus est ecclesiæ sumtus, quem in festo sancti Remigii accipiebat Remensis archiepiscopus. Datum iii Nonas Octobris per manum Petri diaconi, bibliothecarii et cancellarii sanctæ Apostolicæ Sedis, anno domini Leonis IX Papæ i, Indict. iii. *De hoc privilegio Anselmus etiam meminit in Historia dedicationis edenda num. 29, ubi aliqua annotabimus.*

556 Prædicta Remensi synodo feliciter finita, sanctus Pontifex inde rediturus in Italiam, die subsequenti, quæ erat sexta Octobris, cum episcopis, abbatibus, ceterisque ecclesiastici Ordinis viris, regressus in ecclesiam est, postque solemne sacrum, quod coram se celebrari fecit, corpus S. Remigii, quod in ara principe collocatum hactenus reliquerat, suis rursum suppositis humeris ad cryptam decenter decoreque paratam retulit, fuscisque ibidem piis precibus ac lacrymis, in viam se dedit. Haud multo post, sed, quantum apparet, Romam jam reversus, epistolam ad universum clerum populumque Francorum direxit, per quam et suum in S. Remigium amorem testatus est, et annum festum translationis ejusdem a se factæ Kalendis Octobris in Francia observandum instituit. *Testem habemus eundem Anselmum, Opusculum suum claudentem his verbis: Vir denique venerabilis (S. Leo Pontifex) sæpe dictum Apostolum nostrum, eo magis ferventi excolens dilectione, eumque summopere desiderans honorare, et illius monasterium sua auctoritate nobilitare, epistolam ejus laude refertam direxit sanctæ Ecclesiæ filiis in Francia constitutis, qua decrevit, apud eos haberi celebrem ipsius Sancti festivitatem, quæ recolitur Kalendas Octobris... cujus epistolæ textum, quia ordo narrationis videtur exigere, huic Operi dignum judicavimus inserere. Hujus vero exemplar hujusmodi est.*

557 Leo Episcopus, Servus servorum Dei, fratribus et filiis Catholicis, per universum regnum Francorum constitutis, salutem et Apostolicam benedictionem. Compertum caritati vestræ credimus, quod post consecrationem nostram, illam videlicet, qua benignitas Dei humilitatem nostram sanctæ Romanæ Ecclesiæ præesse voluit, Germaniam, Galliamque visitavimus, ac Remorum urbem adeuntes, maximo voto et summa devotione ecclesiam beati Remigii, ut longe ante desideravimus, Deo annuente, et ejusdem sanctissimi Viri patrocinantibus meritis, cum magna gloria dedicavimus, atque post consecrationem ecclesiæ in eadem synodum celebrantes, plurima ad utilitatem Christianæ religionis necessaria, concilio coepiscoporum nostrorum, assensu etiam et laude cleri et populi, quorum innumera multitudo ad tante devotionis celebritatem confluerat, statuendo confirmavimus: quæ omnia capitulis digesta inter canones haberi præcepimus, et postea in omnibus synodis, quas habuimus, id ipsum confirmare curavimus.

558 Et quoniam beatissimum Remigium gentis Francorum prædicatorem et apostolum scimus, venerari et honorare illum, quem Dominus in terris et in cælo mirificavit, prout possumus, debemus: præsertim cum semper in nostro pectore inde ipsius amor ferventius ardeat, quod pretiosissimum corpus ipsius sanctissimi Viri propriis manibus transferentes, in locum sibi præparatum, miraque pulcritudine exquisiti operis decoratum, reposuimus. Unde vestram admonere volumus dilectionem, ut, sicut nos in ejus obsequiis perpenditis gratulari, ita et vos causa nostri amoris, maximeque ex debito paterni honoris sollemnitate ejus, quæ est Kalendas Octobris, celebrem habeatis; quia, etsi aliis non est apostolus, tamen vobis est: nam primitiæ apostolatus ejus vos estis in Domino. Hunc itaque honorem Patri et Apostolo vestro exhibete,

AUCTORE C. S.

sacrum corpus in cryptam refert, et in Italiam reversus.

E

epistola ad Francos data suum in S. Remigium amorem testatur,

F

et festum illius Kalendis Octobris quotannis sollemniter celebrandum constituit.

AUCTORE
C. S.

exhibete, ut juxta promissum Domini longævi super terram vivere, et ejusdem Patris precibus æternæ beatitudinis felicitatem mereamini possidere. Valete. *Huic epistolæ nulla adscripta est temporis aut loci nota, nec pro alterutro aliud habemus, quam quod Anselmus indicet, S. Leonem ad illam scribendam partim impulsu fuisse miraculo, quod eidem Pontifici obtigerat anno secundo post gesta Remis, cum Romæ moraretur. Porro decretum istud de celebrando festo renovatum fuisse a clero Gallicano anno 1657 suo loco videbimus.*

§ XIX. Magnificum sancti Francorum Apostoli mausoleum et lipsanothecæ argenteæ: corporis integritas seculo xvii confirmata: quales fuerint reliquiae antiquitus in agro Nivernensi aliæque in Abbatia Bercetensi in Italia honoratæ.

Cardinalis
Robertus Lenuncurtius
feri curavit

Sancti Francorum Apostoli corpus in crypta sua, in quam illud a S. Leone Papa anno 1049 illatum fuisse dixi, perseveravit quiescere usque in adultum sæculum xvi, quando in mausoleum vere magnificentum translatus demum fuit, in quo hodieque religiose servatur. Marlotus verbis mox dandis sumptuosissimi hujus operis auctorem nominat Cardinalem Lenuncurtium, sive de Lenoncourt. Consentient Gallix Christianæ auctores scriptores in serie abbatum S. Remigii Remensis tom. IX, col. 258, ubi legitur: Robertus de Lenoncourt II patrum excepit (in munere abbatiali ejusdem monasterii) anno mxxxiii factus postea Catalaunensis episcopus, deinde Cardinalis, tum episcopus Metensis. Sumtuosissimum illud S. Remigii mausoleum, quod descripsimus in Prologo, exstruxit anno mxxxiv. Bailletus laudans Saussayum in Gloria posthuma S. Remigii, quod Opus ad manus nostras non pervenit, asserit, istud ab ejusdem Cardinalis patruo ac decessore in abbatia, Roberto de Lenoncourt, qui primo Turonensis, deinde Remensis archiepiscopus fuit, coeptum esse circa initium dicti sæculi xvi, sed a laudato Cardinale perfectum. Descripserunt autem illud laudati Gallix Christianæ auctores ex Marloti Historiæ Remensis tom. I, lib. iii, cap. 9, cujus verba hic quoque locum merentur.

sumptuosissimum mausoleum et pretiosum varioque marmore,

540 Retro majus altare (inquit Marlotus) prostat S. Remigii mausoleum, visendæ pulchritudinis et magnificentiae; est enim omnium, quotquot in Gallia sunt, pulcherrimum, cujus ex libello nostro, qui inscribitur Tumulus Francorum Apostoli, typum reponimus. Moles hæc altius ad vicanos pedes, et amplius assurgit, quæ senis utrimque statuis, e candido et lævi marmore affabre perfectis, exornata, primos Franciæ Pares duodecim tam exquisito artificio exprimit, ut res tota ad majestatem composita, tota ad miraculum efficta videatur. Statuæ singulæ singulis ex jaspide albo purpurea columnis, et totidem loculamentis, in ipsa mole marmorea excavatis, disclusæ ab invicem. Ilinc Pares de clero sex, illinc de prima nobilitate totidem laici, suis quique symbolis et tesseris, sacris prophanisque, visendi ac spectabiles: his paludamentum, illis trabeæ, his coronæ, illis infulæ, his torques equitum et gladii, illis ad manum gestamina litui pastorales. Denique omnibus certæ ac discriminales notæ, scuta honoraria, et quæ in rege inaugurando quique præferunt regiæ majestatis ac potentiae symbola. Nititur deinde summis columnarum capitibus undique circum oberrans commune epistylum, cui corona imposita cum suis Zophoris, partiumque projecturis miram operi elegantiam conciliat.

auro et argento et gemmis exornatum,

541 Hac autem columnari coronide alte effulget eminet in totam sepulchri molem arcellatus e candentibus lapide fornix, æquabili in longum concatenatione productus, nisi quod in extrema duo tympana arcuatim desinens, in utroque etiam medio latere tympanum aliud aperit, ad posticum

vero in patente super columnas posteriores areola visitur in imminente solio residens sanctus Remorum præsul Remigius, qui medium Clodoveum inter et assistentem sibi a læva D. Theodoricum, tam nativa oris gravitate, tam venusta oculorum et frontis gratia, tam verenda et amabili vultus et totius corporis majestate, accidentem sibi, Deoque supplicem Clodoveum compellat, quasi vel ei prima fidei pandat mysteria, vel mitiorem, ferocitate jam posita, Sicambrum suavissimo Christi jugo imperet colla submittere. Qua declivior sepulchri testudo superne ad latera se inflectens, in coronidem incumbit, videre est in capsulis quinquaginta quatuor disposita duplici in longum ordine anaglypha, utrimque viginti septem, in quorum singulis inter geminas ex jaspide columellas visuntur expressa picto et cælato in argento sancti Præsulis facta nobilissima.

542 Anterior sepulchri facies, ut est prima venientibus objecta, ita pretioso inprimis et magnifico splendide fulget ornatu. Patet hæc prima frons duplici quadrangulari fenestra, quarum utraque ingenti lamina ex auro obriso et solido, liliis aureis, semitoremumate fusili prominentibus, visenda rutilat; et inferior quidem inter duas ex porphyrite pretiosissimo columnas tota, tota, quanta est, ita liquatis ad auripigmenta metallis radiat, ita pellucidis et pulcherrimo ordine lapillis, unionibus, et ex his quibusdam inusitatæ magnitudinis et pretii, collucet, ut venustior appareat, quam cælum stellis. Præter hæc sunt anaglypha in argento innumera,serta gemmea et rosæ margaritariæ conflatiles; item ex gemmis atque unionibus, pulcherrime auro inter se nexis, leones, aquilæ, elephanti, columbæ, cruces ingentes, aliaque id genus sexcenta aurariæ artis et gemmarum opera præstantissima. At tota hæc, quanta est, exterior mausolei venustas et elegantia, a centum circiter annis Lenuncurtii Cardinalis liberalitate exstructi, minor est, si cum his, quæ intus sunt, conferatur.

543 Continet enim, ut immortale depositum, inclyti Francorum Apostoli corpus, suis partibus constans, ac velut corruptionis expers, in capsula argentea recens affabre elaborata, ad prædicti mausolei figuram multum accedente. Hæc capsula argentea, quæ hic studiose dicitur recens affabre elaborata, non fuerit facta a laudato Cardinale Lenuncurtio, sed toto sæculo post a Leonorio d'Estampes de Valencé, archiepiscopo Remensi, quantum colligere licet ex tom. IX Gallix Christianæ col. 161, ubi in ejusdem Leonorii elogio legitur: Anno mdcxvii veterem capsam S. Remigii, jam inde a temporibus Hincmari confectam, recondi curavit in argenteo loculo. Cum ergo Marlotus primum suæ metropolis tomum anno 1666 typis vulgaverit, haud dubie hunc ipsum loculum per capsam argenteam recens affabre elaboratam indicavit. In eodem et ad pedes S. Remigii servatur Chrisma cælitus missum, quod AMPULLAM vocant, in vase argenteo, auro illito, lapillis et unionibus sparso et illustrato, cui cate-nula affixa est, quam ad collum admovet abbas, cum a monasterio ad majorem ecclesiam insigni pompa pro regum inauguratione sacram unctionem defert.

In eo servatur Sancti corpus duplici thecæ argenteæ inclusum, item ampulla sacra,

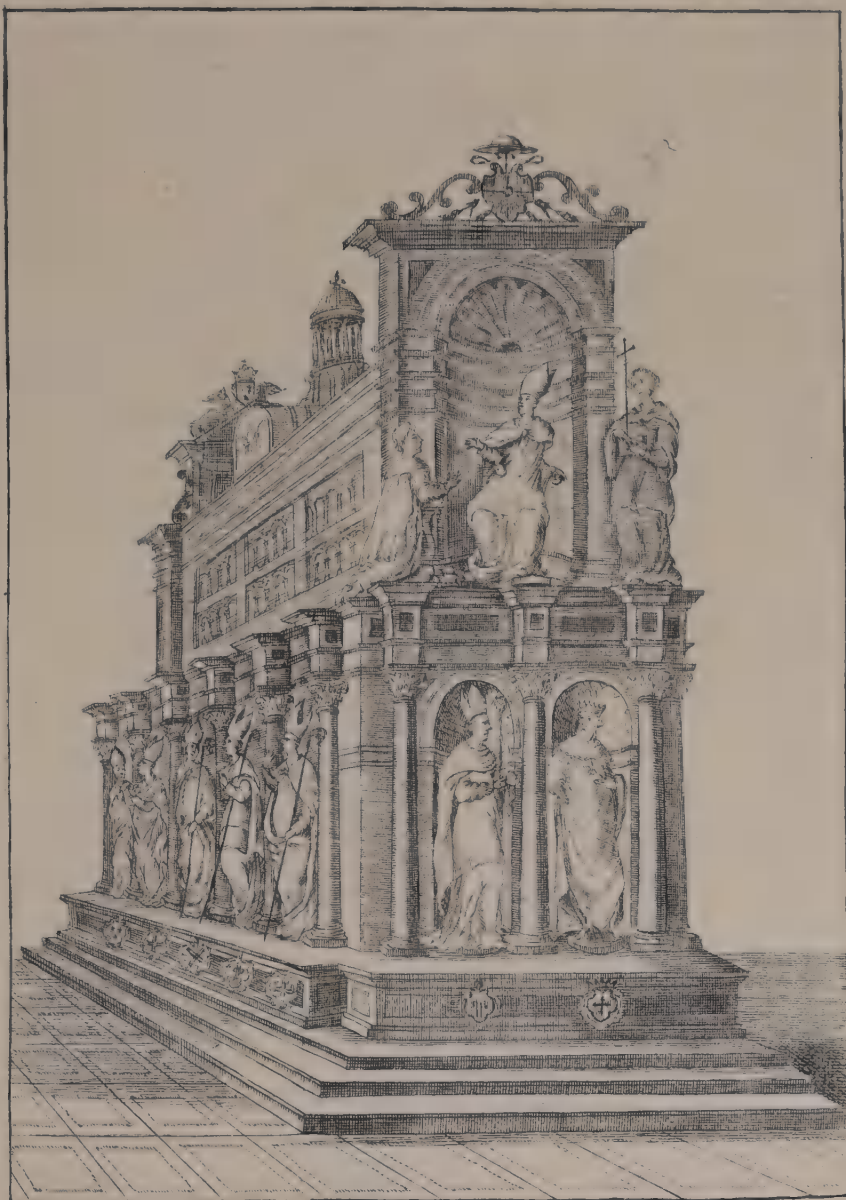
544 Est etiam in prædicto mausoleo baculus S. Remigii, laminis aureis coopertus, quem ferunt ab Hormisda missum, cum Remigius per regnum Clodovei legatus Apostolicus creatus est; quamvis in charta infra citanda cap. 14 dicatur per eum a civitate Remensi dæmonem effugas; quod tamen priorem traditionem non convellit. Quid de ampulla e cælo accepta sentiam, satis dixi supra in hoc ipso Commentario, in quo etiam ostendi, non potuisse S. Remigium in Clodovei jam baptizati regno cum iis, quibus volunt, adjunctis Apostolicis Vicariis constitui a S. Hormisda, sed eam rem ad Anastasium II vel S. Symmachum referri debere. Quod ad typum magnifici hujus mausolei attinet, is in nostro Marloti Remensis Historiæ exemplari desideratur,

Sanctique lituus pastoralis.

A *deratur, nec habemus aliud ejusdem auctoris Opusculum, Tumulus Francorum Apostoli inscriptum; quare coactus fui eundem ex Vita Gallica, per Renatum Cerizierum conscripta, a G. Baussonnet*

anno 1655 delineatum, et ab E. Moreau æri incisum, chalcographo nostro imitandum dare, ut duo e quatuor illius lateribus studiosi lectoris oculis exhiberem.

AUCTORE
C. S.

Alia ornamenta, circa prædictum mausoleum postea addita

C

345 *Pergit ibidem Marlotus exponere, quæ Cardinalis Lenuncurtii operi postea adjecta fuere, eoque, qua scribebat tempore nondum erant perfecta. Tam aræ principi, quam mausoleo, multum nunc splendoris et lucis adferunt cancelli ex candido lapide, æreis marmoreisque columnis mixtim collucentibus, cum epistyliis et deaurata coronide, inter singulas adyti majores columnas, quæ chori fornices sustinent, exquisita arte positi, quibus perficiendis sedula cura impenditur, adeo ut totum intercolumnium brevi mirifice septum iri, sperandum sit. Horum pulchrior, portam includens, qua fit aditus ad tumulum, ære publico ac Remensis senatus pietate structus est; alter V. C. D. Talon, advocati generalis in suprema Parisiensi curia, liberalitate; reliqui expensis R. D. Wilquin, ejusdem cœnobii Prioris majoris, mihi amicissimi, qui suos prædecessores æmulatus, a quibus parce vivendo ecclesia altaribus, capsis, statuisque argenteis, odeo, pictis tabellis, aliisque operibus exornata est, in hoc præsertim incumbit, ut cancellorum elegantia, quæ hactenus deesse videbatur ad absolutum chori ornatum, ultimum suum decorem accipiat. Hactenus de pretioso illo mausoleo, cum pretiosiore suo incluso deposito hodieque superstiti.*

Anno 1646 sacrum corpus repertum est integrum,

346 *Bailletus in S. Remigio de quadam ejusdem sacri corporis visitatione seu inspectione meminit facta anno 1646 ab eodem illustrissimo Leonorio archiepiscopo, a quo veterem Hincmarianam lipsanothecam novæ inclusam anno 1650 esse, mox dixi-*

mus. Ejus verba ex Gallicis Latina accipe. Archiepiscopus Leonorius D'Etampe de Valençay in solemnibus ipsanothecæ visitatione facta anno MDCXLVI, cum multis spectabilibus testibus declaravit, corpus Sancti repertum esse in omnibus suis partibus integrum, opertumque etiam tunc pelle sua, sindoni sic adhærescente, ut eam tollere ausi non sint, ne quid corpori simul detraherent, sed ex qua tamen satis apparebat, carnem exsiccata esse, qualem illam Hincmarus fuisse annotavit, dum anno DCCCLII secundam ejusdem corporis translationem fecit. Hic præsul addit, in hac visitatione, quæ die XIII Novembris ejusdem anni majori cum solemnitate iterata fuit, solum sacri corporis caput lustratum fuisse; illius frontem sua pelle, oculos suis palpebris tecta visa esse; os ejus omnino patens, in eoque quatuor aut quinque dentes valde nitidos conspectos; aliquot etiam circa tempora capillos, ac denique barbam satis spissam, sed brevem inventam, quasi non nisi ab octo novemve diebus tonsa fuisset.

347 *De hac visitatione etiam parcius mentionem faciunt laudati Gallie Christianæ scriptores in Leonorio his verbis: Anno MDCXLVI documentum edicuravit, quo integritas corporis S. Remigii testificata confirmatur. Meminit denique et Longuevalius in Historia ecclesiæ Gallicanæ tom. VI, pag. 35 occasione translationis olim factæ per Hincmarum, cujus inscriptio acu picta in velo holoserico, quo is S. Remigii vultum tunc velavit, præcitato anno 1646 reperta*

F

de ejusque integritate instrumentum factum.

AUCTORE
C. S.

reperta fuit, prout num. 302 dictum est. Marlotus historiam suam ad eundem annum non produxit, nec laudatum a Galliae Christianae scriptoribus documentum Leonorii aliunde nactus sum, ut cogar hic a pluribus abstinere, nesciamque, utrum haec corporis inspectio novae thecae argenteae faciendae occasionem dederit, an, ut eadem theca fieret, ipsa inspectio facta sit.

Haec corporis
integritas con-
firmatur ex eo,
quod nulla
reliquiae

548 Assertae corporis integritati omnino congruunt, quae de veterum Remensium religione in eodem integro conservando habemus. Hincmarus in Vita num. 420 primam illius translationem enarrans, de reliquiis tum seorsum depositis haec ait: Ipsaque die translationis ejus cum divinis laudibus sumptae sunt reliquiae a corpore illius, de capillis videlicet ejus et casula ac tunica ipsius; et involutum est corpus illius integrum, sed exsiccatum, de brandeo (id est velo funebri) rubeo. Nihil ergo tunc praeter partem capillorum ex integro Sancti corpore resectum fuit. Minus etiam ex eodem diminuit Hincmarus, qui deinde num. 155 agens de ejusdem translatione, quam ipsemet anno 852 solemniter executus est, Ipsum, ait, corpus sanctissimum, sicut in anteriore translatione ab episcopis Remorum dioceseos, integrum inventum est, et brandeo rubeo involutum. Et cum de ipso sepulchro in locello argenteo est transpositum, pars de brandeo cum sudario, quod fuerat super caput ejus, assumpta in scriniolo eburneo, secus altare sanctae Mariae in civitate (quae ecclesia cathedralis est) honore debito veneratur.

ab illo separata
legantur,
praeter capil-
los

549 Hasce, nec alias, S. Remigii reliquias, ab Hincmaro ecclesiae suae cathedrali donatas, suo tempore ibidem asservatas satis indicat Flodoardus lib. 1, cap. 21 sic inquit: Sudarium vero, quod super caput ipsius erat, cum parte praedicti brandei, scriniolo reconditum eburneo, Remis reservatur in ecclesia beatae Dei Genitricis Mariae. Imo tanta fuit Hincmari hac in re religio, ut etiam ipsi Ludovico Transrhenano, seu Germaniae regi, reliquias ex ejusdem Sancti corpore petenti, non ausus sit obsequi. Ita discimus ex eodem Flodoardo lib. III, cap. 9 ipsius Hincmari epistolam laudante his verbis: De corpore autem ipsius beatissimi Remigii non est ausus aliquid sumere (Hincmarus) sicut ipse quoque testatur in epistola ad Ludovicum regem transrhenensem, qui id sibi ab eo petebat muneris. Sed hic * Pontifex pro maxima praesumptione asserit se duxisse, corpus ejus, quod Dominus per tanta tempora integrum conservaverat, dirumpere. Quod Hincmarus in gratiam Ludovici regis facere non ausus fuit, nec successores ipsius deinceps ausos esse, probat sacri corporis integritas circa medium saeculum XVII Leonorii archiepiscopi Remensis testimonio confirmata.

sudarium,
pallam etc. ac
forte dentes;
quorum ali-
quid

550 Consequenter ad haec ipsi quoque caenobitae Sanremigiani Remenses non alias apud se illius reliquias, ab ipso sacro corpore diversas, haberi agnoscunt praeter ampullam sacram, et pedum pastorale, mausoleo inclusa, pallamque, seu sepulchrale auleum. Saltem alias ibidem non noverat Marlotus, qui lib. III Historiae Remensis cap. 10 in ejusdem loci Cimeliarchio inter sacras reliquias extra mausoleum asservatas de posteriori unice meminit ita scribens: Conservatur ibidem palla, qua S. Remigii sepulcrum tectum fuit in signum sanctitatis, antequam corpus ex eo transferretur. Hujus meminit Gregorius Turonensis cap. 79 de Gloria confessorum. Haec albi coloris est, rubeis ramusculis ac leonibus discriminata; vulgo Sudarium vocatur, sed improprie. Cum siccitate vel morbo epidemico Campania laborat, circumferri solet per vicos urbis ab ascetis processionaliter, quo Deus malum, sancti Praesulis intercessionem, procul avertat. Verba Turonensis supra dedi num. 289 et sequenti; ubi dictum est, per S. Remigii invocationem ejusdemque pallae sepulchralis circumlationem Remenses praesentissimum luis inguinarum periculum feliciter repulisse. Vide etiam Hincmarum in Vita num. 117 et annotanda ibidem.

551 Ex hujusmodi reliquiis, ex capillis scilicet, velo, aliisque, quae ad S. Remigii corpus utcumque pertinerant, vel forte etiam ex dentibus, aliquid fuisse dicendum est, quod apud Nivernenses miraculis claruisse, Hincmarus in Vita num. 126 tradidit, ut sequitur: Quidam Vir nobilis de territorio Nivernensi, obtentis reliquiis B. Remigii, oratorium in ejus honore in proprietate sua aedificavit; ubi Dominus multas virtutes per merita ipsius Sancti sui ostendit. Ejusdem generis fuere reliquiae, quas S. Moderamnus, Redonensis in Britannia Gallica episcopus, saeculo VIII in Italiam secum tulisse, divinoque nutu deposuisse dicitur in Bercetensi monasterio S. Abundii martyris, quod ab illis deinde S. Remigii appellatum fuit. Auctorem denuo habemus Flodoardum, cujus verba ex lib. 1, cap. 20 hic transcribo. Tempore Chilperici regis extitisse fertur Moderamnus, Redonensis ecclesiae praesul, vir nobili prosapia oriundus, qui per licentiam praedicti regis limina S. Petri adire disponens, divertit in monasterium B. Remigii, situm in suburbio Remensis urbis. Ubi liberaliter a fratribus ejusdem loci susceptus, impetravit a Bernehardo, sacrorum custode, reliquias de stola, cilicio atque Sudario S. Remigii.

D
olim potuit
fuisse in agro
Nivernensi;
et aliquid a
S. Moderam-
no

552 Quibus gratanter acceptis, inter inceptum laetus agens, dum permeat Italiam, in monte Bardoni quadam nocte metatum habens, memoratas in ilicis ramos suspendit reliquias. Cumque diluculo surgens, iter caeptum arriperet, immemor horum (nutu, ceu creditur, divino) haec ibidem remansere pignora. Procedente vero aliquanto longius episcopo, ubi relictarum memor sit reliquiarum, suum statim ad has recipiendas dirigit clericum, nomine Vulfadum. Quo ad has perveniente, nullo valet eas ingenio contingere, dum mirabili signo, ut eas attingere vellet, elevarentur in sublime. Hoc praefatus episcopus audito miraculo, regrediens, in eodem loco fixit tentorium; sed relictis pignora eadem nocte minime valuit recipere, donec facto mane, in monasterio, quod vocatur Bercetum, in honore S. Abundii martyris inibi constructum, Missam celebrans, praedictorum partem munerum devoveret ibidem se relicturum; sicque rapta sibi recipiens, impleto venerabiliter voto, caeptum repetit iter.

E
episcopo Re-
donensi saeculo
VIII allatum
dicitur in Ita-
liam

553 Cui obviam factus Luitbrandus Italarum rex strenuus, qui hanc auditu jam compererat sacrorum virtutem, amore B. Remigii ductus idem monasterium, Bercetum scilicet, cum omnibus adjacentiis, omnique abbatia, mansos octingentos (ut tradunt) continenti, praefato praesuli Moderamno delegavit, eique in praesentia fidelium suorum legali de more vestituram ex ea et chartam fecit. Remeans autem ab urbe Roma memoratus praesul accessit ad venerandum B. Remigii sepulcrum, atque sicut illi praemissus rex hanc terram tradidit, ita nihilominus ille S. Remigio eandem contulit. Sicque prospere in suum reversus episcopium, successorem sibi ordinari fecit, et valescens filiis suis, Bercetum monasterium repetiit, et usque ad obitus sui diem in loco illo moderate et honeste, ut servus Dei conversatus, vixit. Qui quoque nonnullis deinceps locus miraculis illustratus claruit. De eodem monasterio rursum meminit lib. II, cap. 19 in Ebone archiepiscopo Remensi, proximo decessore Hincmari, palatinis negotiis nimium sese implicante, cujus rei occasione haec scribit.

donatumque
monasterio
Bercetensi

554 Dum frequenter igitur Ebo praesul in palatio tunc moraretur, hujusmodi de eo in monasterio S. Remigii (Remensis) visio revelata est. Erat ibi monachus quidam, nomine Raduinus, genere Longobardus, qui abbas quondam extiterat monasterii, quod in monte Bardoni in Italia beatissimi Remigii celebri pollet memoria, Moderamni Redonensis episcopi studio dedicata. In quo monasterio, dum praefatus Raduinus monachicae professionis gereret officia, ductus amore meritum B. Remigii, sepulchri ejusdem limina petiit. Qui cum

quod hac occa-
sione a S. Re-
migio appella-
ri caeptum
dicitur,

A cum fratribus ejusdem loci vitam ducens religiosam, digne sese ad cælestem satagebat præparare militiam. Subditur visio laudati Raduini, quæ huc non pertinet. Eadem fere de Moderanno leguntur in nostro codice Ms., ex quo Vitam ab Hincmaro compositam edimus; quod tamen caput quia Hincmari non esse credimus, prætermittimus. In hoc codice episcopus Moderannus vocatur, ab eoque monasterium Bercetense scriptoris tempore Ad sanctum Moderannum nuncupatum fuisse dicitur; et pro mansis octingentis tantummodo octoginta legitur. De Raduino ibidem hæc solum legere est: Cujus loci (Berceti) canonicus, nomine Radoinus, processu temporis amore B. Remigii in Franciam veniens, in suo monasterio (Remensi) monachus est effectus, et pro sua probitate honorem præposituræ adeptus.

et a Liutprando Longobardorum rege conditum,

555 Sanctus hic Moderannus aliquot Martyrologiis inscriptus est, coliturque officio proprio ritus duplicis 22 Octobris per diocesim Redonensem in Britannia Minori, ac suum etiam peculiarem cultum habet Berceti, ubi ejusdem corpus quiescit. Ad eum itaque diem de eodem agendum erit in Opere nostro, addendaque, si qua præterea ex gestis ejus aliunde innotuerint. Interim quæ nostri argumenti nunc sunt, hic accipe. Nicolaus Coletus in Additionibus ad Ughelli Italiam sacram tom. II, col. 144 abbatiam Berceti et cognomine oppidum in diocesi Parmensi recenset. Ejusdem situm paulo clarius assignat Augustinus Lubinus in Abbatibus Italiæ, nimirum in ducatu Parmensi prope Alpes de Bardona dictas, in monte Bardone, ad Orientem Parmæ civitatis. Paulus Warnefridi diaconus Forquiliensis in gestis Longobardorum editionis Muratorii lib. VI, cap. 58 idem monasterium inter Liutprandi regis sacra ædificia sic memorat: In summa Bardonis Alpe monasterium, quod Bercetum dicitur, ædificavit. At Muratorius, vel quisquis adjectarum ibidem notarum auctor est, post Mabillonium ex datis Flodoardi verbis statuit, illud a laudato rege ob depositas ibidem a Moderanno S. Remigii reliquias bonis ædificiisque ditatum et auctum, non primum conditum fuisse.

seu potius instauratum et auctum fuit:

556 Et vero est quidem Pauli diaconi auctoritas potior, quippe qui Longobardus ipse Italusque eodem sæculo VIII scripsit, quo Liutprandus regnavit; Flodoardus Gallus Historiam suam Remensem primum sæculo X exaravit in Gallia: cum tamen Pauli verba interpretationem Muratorii haud difficulter admittant, non est, cur Flodoardum erroris arguamus; maxime cum Bercetensis monasterii historia Remis facile nota fuisse potuerit ex Raduino, quem sæculo IX ex ejusdem loci alumno vel abbate Remensem monachum factum fuisse diximus; eoque etiam magis, si, ut Flodoardus asserit, Bercetense monasterium Remensi aliquando fuerit subjectum. Ut sit, utroque scriptore in Liutprandum consentiente, non videtur dubitandum, quin pius hic rex Bercetum saltem auferat in honorem S. Remigii, idque occasione a Flodoardo allegata. Certe illud S. Remigii nomine deinde appellatum fuisse, probant duo regum Italiæ diplomata sæculi X, apud Muratorium tom. VI et II Antiquitatum Italiæ edita.

An etiam Remensi monasterio unquam subjectum?

557 Primum datum anno Christi 922 Rodulphi regis est, quo ille abbatiam de Berceto, in honore sancti Remigii constructam in comitatu Parmensi cum omnibus pertinentiis Parmensi episcopatu olim donatam, confirmavit. Per alterum Hugo item rex Italiæ anno 950 eandem donationem confirmans, iisdem usus est vocibus: Abbatiam scilicet de Bercetum in honore sancti Remigii extructam etc. Hinc porro liquet, monasterium illud sæculo X episcopatus Parmensis juris fuisse, cui istud jam a sæculo IX donatum fuisse, docent etiam alia diplomata ab Ughello tom. II. Italiæ sacræ auctæ in episcopis Parmensibus relata, in quibus tamen sine ullo S. Remigii aut S. Abundii vel Moderamni titulo abbatia de Berceto tantummodo appellatur. De ejusdem autem subjectione monasterio Remensi nihil ejusdem inveni: quapropter si ista

donatio a S. Moderanno umquam fuerit facta, non diu videtur tenuisse. Adde, quod satis mirum videri debeat, si Liutprandus Longobardorum Italiæ rex permiserit, sui regni abbatiam alteri in Francia sito donari.

AUCTORE C. S.

§ XX. Reliquiæ e Sancti dentibus, capillis etc. variis in locis honoratæ: quid censendum de sacris ossibus, quæ velut ipsius essent, alibi assignantur: Florentiæ ecclesia ipsi dicata: vetustus ac recentior ejusdem cultus.

P præter ecclesias præcedenti § nominatas multo etiam plures sunt, quæ de ejusdem sancti Francorum Apostoli reliquiis sibi datis gloriantur. Apud Marlotum tom. I pag. 557 lego, aliquam earundem donationem a Remigianis cænobitis Remensibus anno 1251 factam esse prioratui S. Remigii in Provincia, diocesis Avenionensis, qui a monasterio Remensi tunc temporis dependebat. Donationis instrumentum ex Actis capitularibus ibidem recitat Marlotus, et ex hoc ego, quantum ad nostrum argumentum pertinet, subjungo. Universis præsentibus literas inspecturis Henricus Prior, Joannes Cantor, totusque S. Remigii Rem. conventus etc. Transmittimus vobis de cilicio, de casula, de capillis et de sarcophago beatiss. Remigii, de ossibus sancti Clementis Papæ et Martyris... de baculo sancti Remigii, per quem a civitate Remensi dæmonem effugavit.... Datum Remis ann. MCCLI mense Januario. Ita ibi; sed dubito, an mensis vel annus recte se habeat, quia Marlotus observans, instrumentum hoc, abbatiali sede vacante, factum esse, tamen postremi abbatis Petri de Sacy obitum ibidem in diem 8 Octobris ejusdem anni 1251 incidisse præmiserat. Porro cum in eodem instrumento nulla fiat de S. Remigii ossibus mentio, hæc donatio nullam hinc difficultatem patitur.

Sancti reliquiæ e capillis, cilicio etc. donate cuidam prioratui in Provincia,

559 In Opere nostro tom. I Februarii pag. 403, num. 49 ex Adamo Bremensi et Alberto Stadensi dicitur S. Anscharius archiepiscopus Hamburgensis sæculo IX B. Remigii cimelia... cum ingenti honore servavisse Bremæ. Agi autem hic de S. Remigio Remensi, ex præmissis manifestum est. Ibidem pag. 791 et 792 in S. Vedasto episcopo Attrebatensi legitur anno 1287 Attrebatensi facta solemnissima sacrarum reliquiarum, et inter hasce SS. Vedasti, Remigii et Hilarii translatio, cujus festum annuum Dominica secunda post Pascha Officio ritus duplicis majoris ibi recolitur solet. Tomo III ejusdem mensis Februarii pag. 4, num. 45, et pag. 105, num. 15, inter reliquias, quas S. Angilbertus abbas Centulensis in sua ecclesia deposuit, etiam aliquæ S. Remigii memorantur. Rursum pag. 455, num. 19 et 20, in Dedicatione basilicæ Trevirensis S. Matthiæ apostoli, ab Eugenio III summo Pontifice facta, dicuntur aliquæ Remigii in altari principe, itemque in altero ad ejusdem S. Matthiæ tumbam erecto, tunc impositæ servari. Denique (nam longum tetricumque esset, singulos tomos nostros percurrere) tom. V Septembris, pag. 415 quædam etiam in monte Cassino S. Remigii reliquiæ honorari leguntur. Hæc omnes si tantum ex stola, casula, velo, cilicio, vel etiam ex capillis dentibusve sint, nihil obstat, quo minus Sancti Francorum Apostoli esse queant; secus si ex ossibus, propter illius corporis integritatem superius assertam.

quales forte etiam sunt, quæ aliquot aliis locis adscribuntur:

560 Etiam plures recenset Arnoldus Rayssius in Hierogazophylacio Belgico, quarum certe aliquot sancti Remorum episcopi esse non possunt. Pag. 42 aliquid de sancto Remigio attribuit ecclesiæ collegiæ S. Amati Duaci: pag. 82 de ossibus S. Remigii episcopi cænobio Cameracensi S. Auberti, quod Canonicorum Regularium S. Augustini est: pag. 269 ecclesiæ cathedrali Leodiensi de dente S. Remigii: pag. 503 Attrebatensi ecclesiæ Cathedrali Reliquias SS. Vedasti, Remigii et Hilarii demum pag. 515 Tornacensi item cathedrali ecclesiæ duas capitis ossium portiones S. Remigii Remensium

verum ossa, quæ velut S. Remigii Remensis variis locis,

AUCTORE
C. S.

sium archiepiscopi. Aliquas item ejusdem Sancti reliquias Colonia Agrippinæ asservatas scribit Ægidius Gelenius in sacra et civili Magnitudine istius civitatis; videlicet pag. 510 aliquid de S. Remigio episcopo in ecclesia collegiata B. M. V. ad gradus; et pag. 456 in Cartusia os magnum, et aliud parvum S. Remigii episcopi Rhemensis.

ac præ ceteris
liberalius Bu-
celinus ad-
scribit,

561 At nemo liberalior fuit in reliquiis sancti Remensis Archipræsulis aliis locis adscribendis, quam Gabriël Bucelinus in Sacratio Benedictino, quod sui Ordinis Menologio adjecit, et in quo id ita præstitit, ut (quod mireris) ex toto ejusdem Sancti corpore Remensibus nihil plane reliquerit. Etenim ad Kalendas Octobris post breve S. Remigii Remensis elogium, Hujus sacrum corpus, inquit, asservatur in cœnobio S. Medardi; caput in Münsterlingen servari, Pistorius ait; chryisma autem cæleste regibus ungentis in S. Remigii: insigne os ejusdem Sancti in monasterio Georgimontano. Per S. Medardi cœnobium designat Suessionense Ordinis Benedictini; Münsterlingen in Topographia Germaniæ parte II pag. 65 ait esse celebre virginum Benedictinæ professionis monasterium, in ripa lacus Podamici, haud procul ab urbe Constantia dissitum: Georgimontani notitiam ibidem pag. 59 hanc tradidit: S. Georgii mons, vulgo Jergenbergen, in æditissima rupe supra Schwazium in Tirol, situm inaccessio pene loco cœnobium Ordinis etiam Benedictini, in quo maximus omnino sanctarum reliquiarum thesaurus asservatur.

forte sunt
S. Remigii Ro-
tomagensis,

562 De prædictis omnibus sacris ossibus generaliter dici potest, non esse S. Remigii Remensis. obstat enim corporis illius integritas, quam hæcenus non legi impugnata, nedum authentico aliquo instrumento convulsam. Speciatim vero de Bucelino promuntiare licet, hunc in ejusdem S. Remigii corpore Suessionensibus Benedictinis attribuendo deceptum fuisse ex nominum temporumque confusione. Floruit sæculo VIII S. Remigius, alias etiam Remedius dictus, archiepiscopus Rotomagensis, de quo in Opere nostro actum est ad diem 19 Januarii, quo colitur. Hujus sacrum corpus ibidem num. 7 et sequentibus dicitur Rotomago, ubi sepultum fuerat, aliquando Suessiones translatum, et in basilica monasterii S. Medardi, regnante præsentique Carolo Calvo, depositum fuisse; ac demum hinc anno 1090 Rotomagum reiectum esse. Quam ob rem corrigitur ibidem error doctoris Jacobi Mennelii, qui, quod ejusdem corporis relationem ignoraret, in quodam libro Friburgi Brisgoiæ anno 1520 typis edito dixerat, istud suo etiam tempore Suessionibus singulari cum pietate honorari.

quem Buceli-
nus hic cum
Remensi con-
fudit,

563 Consentiant nobis Galliæ Christianæ continuatores tom. XI col. 20 paucis his verbis: Corpus ejus (S. Remigii Rotomagensis) in sua cathedrali conditum, delatum est postea ad S. Medardum Suessionensem, et anno MXC ad suos Rotomagenses in basilicam S. Audoeni relatum; sed anno MDLXII cum plurimis aliis Sanctorum pignoribus a neotericis (Hugenottis) in cineres reductum. Bucelinus itaque Rotomagensem S. Remigium cum Remensi confudit, ac prætera vel aberrantem Mennelium secutus, vel aliter ignorata sacri corporis ad Rotomagenses reductione, credidit illud in Suessionensi Medardina ecclesia ad sua usque tempora asservatum. Credibile est, ex synonymorum confusione factum, ut, qui reliquias alicujus S. Remigii, forsitan Rotomagensis, habebant, facile libenterque sibi persuaserint, eas magni Francorum Apostoli esse. De ossibus loquor; nam ex dictis nil vetat, quo minus aliquid ex ejusdem capillis, vestibus aut similibus rebus ad ipsum utrumque pertinentibus, varii obtinuerint. Simile esto de dentibus judicium; quia in visitatione anno 1646 a Leonorio archiepiscopo Remensi facta quatuor tantum aut quinque dentes in ejusdem sacro ore conspecti fuere, ut supra dictum est.

vel alterius
Sancti syno-
nyme; uti et
os Florentiæ
asservatum

564 De capite Münsterlingæ servato nihil uspiam legi præterea, nec locum ex, rimul Bucelinus, in quo id asseruit Pistorius; at certe illud S. Remigii Remensis non esse, ex allegatis satis superque constat. Eadem ratio est de duabus ossium capitis portio-

bus, quas a Rayssio ecclesiæ cathedrali Tornacensi attribui dixi: nec inquiri, an hæc et illud Remigii Rotomagensis, an alterius mihi ignoti Sancti sint. Denique quas in monasterio Georgimontano in Tirol colit ait Bucelinus, reliquias, hæc non sunt S. Remigii Remensis, sed S. Remedii vel Romedii, etiam alibi in Tyrol, velut indigenæ culti, de quo hoc ipso die egimus. Florentiæ quoque in Tuscia unum os S. Remigii episcopi in pretio haberi scribit Josephus Richa Societatis nostræ presbyter in Notitiis historicis ecclesiarum Florentinarum, anno 1754 ibidem sermone Italico editis, et ad nos dono missis, parte I, tom. I, pag. 259. Scribit, inquam, os istud Florentiæ honorari in ecclesia, S. Remigio Remensi sacra, quem vernacule San Romeo ibi appellant. De hoc sacro pignore eadem, quæ de prædictis difficultas redit, de qua nihil hic addo.

565 Verum hac occasione agendum est de ecclesia illa Florentina, maxime quod Papebrochius de ejusdem Sancto titulari male fuerit instructus. Tom. VI Maii in Appendice ad diem 28 edita Vita est venerabilis Mariæ Bagnesi virginis Florentinæ, tertii Ordinis S. Dominici, in qua ibidem pag. 113 * num. 7 dicitur illa sui pectoris arcana credidisse confessario suo, reverendo magistro Raphaëli, rectori S. Romæi. Papebrochius in Annotatis ad hæc lit. f putavit, hunc Romæum, istius ecclesiæ patronum, esse ejusdem nominis Beatum, Lucæ in Etruria, ubi illius corpus quiescit, honoratum, ac cetera parum notum, de quo simul cum S. Avertano egerat Henschenius ad diem 23 Februarii. Sed fefellit Papebrochium nominis a vulgo facta et a biographo adoptata mutatio: nam Romæum ibi pro Remigio usurpari, certum est. Ita omnino constat ex laudato Richa, qui adductis instrumentis probat, ecclesiam, quæ Florentiæ San Romeo, alias etiam San Remigio, solet appellari, et præter quam nulla Romei nomine in eadem civitate exstat ecclesia, non alteri, quam S. Remigio dicatam esse.

566 Hoc ipsum etiam liquet ex libro, ut vocant, baptismali ejusdem ecclesiæ, ex quo descriptum habemus authenticum testimonium de baptismo laudatæ venerabili Mariæ Bagnesi anno 1514 in eadem colato, quod R. P. Ferdinandus Bagnesi, Societatis nostræ presbyter, ejusdem Virginis consanguineus, nobis transmisit. Descriptionem ecclesiæ, in qua Bagnesiana familia sacellum suum habet, dat Richa, et ex antiquo instrumento docet, eodem in loco olim fuisse publicum hospitium seu xenodochium Francorum, Romam peregrinantium; atque hinc opinatur, vocabulum Romeum corruptam vocem esse, ac forte derivatam ab eo, quod peregrinus Romam petens a vulgo Florentino olim forsitan dictus fuerit Romeo. Censet denique, hanc ecclesiam circa annum 1078 producto civitatis ambitu, parochialem factam esse, qualis hodieque est. Verisimilia hæc sunt; sed quid ni liceat etiam suspicari, sacrum os ibidem asservatum, quod S. Remigii Remensis esse nequit, forte supra dicti B. Romei Lucensis esse, et ab hoc ecclesiam, neglecto, cui dedicata erat, S. Remigii titulo, ad S. Romeum a populo appellari cœpisse. Fateor tamen, suspensionem admodum incertam esse, ac penitus evertendam, si constet, prædictum sacrum os non esse Romei Lucensis, vel Florentiam allatum esse, postquam S. Romei appellatio eidem ecclesiæ jam adhaeserat, quod utrumque eruditi Florentini forsitan facile poterunt edicere.

567 Mitto plura de reliquiis, atque aliqua de ejusdem festivitatibus adjungo. Non repetam hic vetusta ac recentiora Martyrologia, quæ initio hujus Commentarii recitavi, et in quibus ad duos potissimum dies nomen ejus inscriptum legitur, videlicet ad 15 Januarii, qui emortualis est, et ad 1 Octobris, quo translationes sacri corporis illius supra expositæ contigerunt. Hujus posterioris festivitatis antiquior celebriorque exstat memoria, jam ab ipso, quo ille obierat, sæculo VI celebrari solite. Ita testatur ejusdem temporis scriptor S. Gregorius Turonensis in Historia Francorum lib. VIII, cap. 21, ubi narrans Bosonem-Guntchramnum eo die corpus defunctæ matronæ,

in ecclesia,
San Romeo
dicta,

E

quæ tamen
S. Remigium
patronum
habet.

F

Festum ejus
ad Kal. Octob
celebre jam
erat sæculo VI

A matronæ, quæ uxoris illius propinqua erat, in cathedrali ecclesia Metis sepultum, omnibus ornamentis suis impie spoliari jussisse, hæc ait: Factum est autem, ut post dies paucos (quam illa ibi sepulta fuerat) adesset festivitas B. Remigii, quæ in initio Octobris celebratur. Discedentibus autem multis e civitate (nimirum ad festum illud in quadam ecclesia suburbana celebrandum) cum episcopo et præsertim senioribus urbis cum duce, venerunt pueri Bosonis-Guntchramni ad basilicam, in qua mulier erat sepulta etc. Ex hoc facto, quod anno 585 contigit, liquet, jam tum celebrem fuisse eam festivitatem; quippe quæ tanto cum populi affluxu etiam apud civitatem Metensem extra Remensem provinciam agebatur.

in Gallia, re-
periturque in
veteribus Ri-
tualibus,

568 Eandem cum sua Vigilia etiam signatam habet codex Remensis, quo pro editione libri Sacramentorum S. Gregorii Magni usus est Hugo Menardus, qui illum sub Carolo Magno scriptum fuisse statuit, et inter Annotata ibidem pag. 181 et sequenti in eodem sic legi asserit: PRIDIE KAL. OCTOB. vigilia S. Remigii, ORATIO. Hæc nobis solemnitas beatissimi Remigii confessoris tui atque pontificis meritis inchoata etc. SUPER OBLATA. Descendat, quæsumus, Domine, super hoc sacrificium misericordia tua etc. CONTESTADA (id est præfatio.) Quo igitur interveniente B. Remigio confessore tuo, supplices pietatis tuæ misericordiam postulamus etc. POST COMMUNIONEM. Credimus magnum istum pietatis mysterium. Hæc de Vigilia; de ipso autem festo ex eodem codice ista subjicit: KAL. OCTOB. Natale S. Remigii episcopi et confessoris. ORATIO. Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut, intercedente B. Remigio confessore tuo etc. SUPER OBLATA. Ut hæc accepta sit Domino etc. PRÆFATIO. Semper gratias agere, atque in laudibus tuis cum lætitia et exultatione S. Remigii confessoris tui præconia dicere, laudes attollere, atque jugiter exultare; cujus hodie annua Solemnitate depositionis festa celebramus etc. POST COMMUNIONEM. Præsta, quæsumus, ut, intercedente sancto Antistite tuo, cujus hodierna die in conspectu Majestatis tuæ beatitudinis gloriam dignis laudibus celebramus etc. SUPER PLEBEM. Exaudi nos, Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, meritis sancti antistitis et confessoris tui Remigii hanc plebem tua solita miseratione custodi etc.

ut et nomen
ejus in Canone
Missæ; idem
festum syno-
dus Mogunti-
na

569 Hactenus Menardus, qui ibidem pag. 13 præmiserat, in eodem codice, alioque sæculi x, quem Ratoldi appellavit, nomen Remigii in ipso Missæ canone inscriptum legi. Observo etiam, etsi dies Sancti emortualis credatur fuisse 15 Januarii, nihilominus Kalendis Octobris festum ejus Natale signari propter celebrem ejusdem corporis translationem, quam hoc die factam dixi. Neque hoc exemplo caret in aliis Sanctis, quorum festa natalia seu obitus simili de causa ad alios dies translata fuere. Eundem Kalendarum Octobrium diem per universum Caroli Magni imperium sancto Franciæ gentis Apostolo sacrum voluere patres qui, eodem imperatore volente anno 815 Moguntinam synodum celebrarunt, cujus canon 56, quem velut S. Remigio valde honorificum, ex collectione Conciliorum Labbei tom. VII, col. 1230 huc transfero, sic habet. Festos dies in anno celebrare sancimus. Hoc est, diem Dominicum Paschæ, cum omni honore et sobrietate venerari; simili modo totam hebdomadam illam observari decrevimus. Diem Ascensionis Domini pleniter celebrare. Item Pentecostem, similiter ut in Pascha.

sub Carolo
Magno serva-
ri præcepit in
Gallia,

570 In Natali apostolorum Petri et Pauli diem unum, Nativitatem sancti Joannis Baptistæ, Assumptionem sanctæ Mariæ, Dedicationem sancti Michaëlis, Natalem S. Remigii, S. Martini, S. Andree. In Natali Domini dies quatuor, Octavas Domini, Epiphaniam Domini, Purificationem sanctæ Mariæ. Et illas festivitates Martyrum vel Confessorum observare decrevimus, quorum in unaquaque parochia sancta corpora requiescunt. Similiter etiam Dedicationem templi. *Observa, hic Octobris Tomus I.*

inter pauca illa festa omnibus passim communia duobus tantum Galliarum Sanctis Remigio ac Martino locum datum esse; quod singulari erga ambos patrum Moguntinæ synodi venerationi adscribendum est. Diem mensis Remigio sacrum etsi non expriment, hunc tamen non 15 Januarii, sed 1 Octobris designari, manifeste colligitur ex ordine festorum, cum medius ponatur inter Dedicationem S. Michaelis, quæ 29 Septembris recolitur, Natalemque S. Martini, qui 11 Novembris celebratur. Ceterum hic canon relatus est loco 53 in Capitulari Ludovici Pii imperatoris apud Baluzium tom. I Capitularium regum Francorum lib. II, col. 748.

571 De eadem festivitate mentio fit in concilio Pistis ad Sequanam, Galliæ fluvium, anno 862 habito, in cujus capite 3 quibusdam iniquis prædatoribus spatium satisfaciendi concessum est usque ad Missam S. Remigii, id est, Kalendas Octobris. Vide Labbei Concilia tom. VIII, col. 780. Incertum tamen est, quamdiu prædicta Moguntina sanctio observata fuerit; at saltem multis in locis vel exolevisse vel refraxisse videtur sæculo xi, quo S. Leo IX summus Pontifex post translatum a se Remis S. Remigii corpus eadem die 1 Octobris anni 1049, dedicatamque postridie novam ejus ecclesiam Remensem, jamque Romam reversus, Apostolicas litteras ad Francos direxit, ut solemnitatem illius ad Kalendas Octobres in posterum celebrem agerent. Litteras jam recitari supra num. 557 et sequenti, quas tamen Marlotus tom. II pag. 105 suspicatus est, non tam ab illo datas fuisse, ut intermissam festivitatem restitueret, quam ut jam tot sæculis observatam majori cum solemnitate celebrandam Gallis persuaderet; quod et ab illis, inquit, tunc religiose observatum, ex vetustioribus Breviariis posset probari.

572 Post hæc conqueritur laudatus historicus Remensis, hanc Francorum in Apostolum suum bene meritam venerationis testificationem denuo deferuisse, donec ea, suggerente impellenteque R. P. domno Stephano Wilquin, monasterii S. Remigiani Remensis Priore majori, in generalibus cleri Gallicani comitiis anni 1637 utcumque restituta fuit. In hunc finem profert duo instrumenta authentica, ex Actis cleri Gallicani in comitiis Parisiensibus, quod alterum Latine scriptum huc transferam; alterum, quod Gallicum est, suffecerit compendiose præmississe. Itaque anno 1637, die 17 Martii illustrissimus dominus Felix Vialar, Catalaunensis episcopus, in laudatis comitiis in majore conventu patrum Augustinianorum habitis, nomine provinciæ Remensis exposuit, S. Remigium pro Francorum Apostolo semper agnitum, magnis eloquiis a summis Pontificibus primique ordinis personis celebratum, a regibus in peculiari veneratione habitum, ac de tota gente optime meritum fuisse; his de causis ejusdem festivitatem per universum Francorum regnum multis sæculis studiose, sollemniter pieque actam esse; sed deinde, præsertim nuperis temporibus, multis in locis neglectam.

573 Rem porro dignam esse zelo sacri illius confensus, publicam cleri populique erga gloriosum Patronum Franciæ pietatem resuscitare, atque omnes hortari episcopos, ut eandem in suis quique diocesis commendent, efficiantque, ut ejusdem Officii, saltem aliorum festorum duplicium more, ubique celebretur. Post hoc Catalaunensis episcopi postulat dominus le Gentil, ecclesiæ Remensis vicedominus, litteras capituli sui obtulit, quibus eadem flagitabantur. Placuit congregatis patribus pia petitio, ex eorumque unanimi consensu sequentes encyclicæ litteræ sermone Latino scriptæ fuerunt.

Universis per Gallias episcopis cœtes ecclesiæ Gallicanæ salutem in Domino. Cum sancti Remigii archiepiscopi Remensis festiva celebritas, tum ecclesiæ Gallicanæ conciliis, tum summorum Pontificum decretis, regumque nostrorum Capitularibus luculenter per tot secula sancita sit; attamen illud lugendum accidit, ut, quæ magis vetustate commendanda fuerat, frigescente populorum pietate oblitterata, vel fere sileatur, aut saltem tanti

ACTORE
C. S.

ac sæculo xi
renovavit
S. Leo IX
Papa.

Hanc Fran-
corum in san-
ctum Aposto-
lum suum
pietatem

revocare cona-
tus est clerus
Gallicanus

AUCTORE
C. S.
n comitis ge-
neralibus Pa-
risiis an. 1657
celebratis

Francorum Apostoli et Doctoris non condignis honoribus celebrata memoria vilescat.

574 Ille enim sicut optime novit charitas vestra, quasi secundus Silvester, subdita Christo regi mortali purpura, Clodoveum nostrum, tamquam novum Constantinum, abjectis inanibus diis, docuit adorare, quod incenderat, et incendere, quod adoraverat, ac demum miraculis atque doctrina ad fidei communionem adductis cum principe populis, et idololatriæ, lepræ nempe veteris, salutari lavacro abluta Francorum labe, hujusce Christiani regni sub Christianissimis regibus dedicavit Christo primitias, et Ecclesiæ suæ primogenitos peperit atque defensores. Cumque gauderet Græcia, quod sola haberet principem legis nostræ, non deesse et reliquo orbi claritatem suam ostendit; effulgurante siquidem recidivis * partibus in rege non novo novi jubaris lumine. Certe si quando ante oculos positæ vicinarum gentium in fide ruinæ Patronis cœlitibus fecere supplices; quod obsequii genus erga sanctum Remigium, apostolum suum, non præstabit adunatis enixius precibus Francorum pietas? cum prohi dolor! a finitimis regionibus dilatato hæreticæ pravitatis incendio, ulciscente peccata Numine, propulsata recedat religio.

cujus litteræ
encyclicæ hic
dantur.

575 Quapropter hortamur charitatem vestram, ut ad honorem sancto Remigio die prima Octobris solemniori ritu exhibendum excitata subditorum vestrorum devotione, collaboremus unanimes; et nos tanti Præsulis exemplo (qui, teste Hormisda, agebat summi documenta pontificis, dum et prædicanda faceret, et ea insinuare non differret) sedulo in id incumbamus, ut operantes justitiam, quæ vincit regna, et nos omnes salvos faciamus, et eos, qui nos audiunt. Parisiis die xxii Maii MDCLVII.

Vestri addictissimi servi et confratres, archiepiscopi, episcopi, et ecclesiastici viri in generalibus cleri Gallicani comitiis congregati.

Claudius archiepiscopus Narbonensis præses.

De mandato eminentissimorum ac illustrissimorum archiepiscoporum, episcoporum, totiusque cœtus ecclesiastici, cleri Galliæ nomine congregati.

Henricus de Villars Joannes de Montpezat a secretis. de Carbon a secretis. Quem successum hæ litteræ habuerint, siluit Martotus, sed hunc exiguum fuisse, tradit Bailletus ad hunc diem in S. Remigio, asserens illius Officium etiam post illas in plerisque diœcesibus perseverasse, quale antea fuerat.

Officia illius
hoc tempore
in diœcesibus
Remensi,
Lugdunensi,

576 De Remensibus observat ibidem Bailletus, hosce præcipuum sui sancti Præsulis ac Patroni festum Kalendis Octobris antiquitus etiam agere solitos, nec reperiri in Remensis ecclesiæ vetustis Sacramentariis particulare Officium pro die 15 Januarii; sed suo tempore primariam ejusdem sollemnitatem in eadem diœcesi observari de præcepto ad præcitatum diem 15 Januarii; ad Kalendas autem Octobris solum ex devotione, consentitque Castellanus in Notis ad Martyrologium Romanum, de eodem Januarii die etiam a populo per universam diœcesim Remensem servari præcepto. In ejusdem ecclesiæ Breviario, anno 1559 auctoritate Caroli Cardinalis Lotharingi archiepiscopi edito, duplex festivitas etiam præscripta est. De prima ad 15 Januarii sic legitur: Remigius et Hylarius Pontifices duplex majus, celebre habens Octav. non solennes. Totum hoc Officium more antiquorum fere proprium est, ceteris ex communi confessoris pontificis adjectis; sed in eo nullam prorsus de S. Hilario mentionem factam legi, uti nec in die octava, quæ etiam solius S. Remigii titulum præfert. Alterum ad Kalendas Octobris sic notatur: Translatio sancti Remigii duplex majus. Exstat in Musco nostro Missale Laudunense anno 1500 vel 1506 typis editum, in quo ad diem 15 Januarii Missa ritus duplicis de S. Remigio; et ad Kalendas altera de ejusdem translatione cum Octava præscribitur.

aliisque Gal-
licis, et nostris
Antverpiensi.

577 Denique in variis aliarum ecclesiarum Bre-
viariis, quæ habemus, Officium vel Commemoratio

ejusdem sancti Archipræsulis partim ad alterutrum D
diem, partim etiam ad utrumque repositum est. In
nostra diœcesi Antverpiensi, quæ antequam propria
episcopali sede illustrata esset, pars erat diœcesis
Cameracensis, cum eaque subjecta metropoli Re-
mensi, festum ejus natale Officio ritus duplicis cum
lectionibus tertii Nocturni propriis ad Kalendas
Octobris recolitur; in Romano vero ad eandem Ka-
lendas Officio tantum simplici cum tertia lectione
propria.

VITA BREVIS

Auctore Fortunato presbytero, postea
episcopo Pictaviensi.

Ex Ms. codice Musei nostri collato cum
aliis Mss. et editis.

Beatissimi Remigii antistitis depositio sancta
nobis hodie diem mysticæ sollempnitatis exhibuit,
quæ annis singulis, dum in se cursu temporum
volvitur, nostris desideriis innovatur a. Hic itaque
primis ortus natalibus, parentum nobilitate ful-
gebat, quem divina pietas non solum priusquam
nasceretur, sed antequam conciperetur, elegit :
in tantum, ut Montanus quidam monachus, b dum
se * levissimo sopore quiesceret, tertio fuisset
ammonitione pulsatus, uti matri suæ benedictæ
Cyliniæ c, quod masculum conceptura esset, veri-
dica relatione prædiceret, ut * nomen ejus et * me-
ritum designaret. Qui ilico implevit imperium, et
fecundissimæ genitrici concepturæ d Sobolis gaudia
nuntiavit. Illa vero sicut fidei credulitatis non ap-
paruit dubia, ita suscepit in partu, quem præ-
scierat * in utero. Haud morosa exiit; ut certa,
felicissimum pignus secuta protinus edidit, quod
prius corpore concepit e.

Remigius a
Montano na-
sciturus præ-
dicatur matri

a

E

b

* seal. bi abest.

c

* al. et

* al. vel

d

* Chiff. præ-
sciebat

e

anno ætatis
suæ 22 electus
episcopus
Remensis,
virtutibus
claret :

f

g

h

F

* Divion. hu-
manitate

i

et quibus pau-
cæ memoran-
tur : passeret
sponte cicures
habet :

* al. in lenita-
re

* al. posset

k

l

m

* al. sanctus

* al. cœlica

n

o

randi.

A randi. Sic mansuescebat feritas avium in operatione virtutum.

cæcum dæmoniacum curat :
* Chiff. cum
* ibid. circumire

P

* Chiff. qui

* ibid. add. etiam

* ibid. in salute incendium civitatis Remensis compest :
q

B

* ibid. hujus

* l. reducitur
r

s

energumenam, quæ Romam frustra adducta fuerat,
t

* Chiff. in Romana urbe
u

* al. hoc
* Chiff. Numinis
* ibid. deest ab
* ibid. posset
x y

C

z
liberat ac paulo post mortuam
aa

bb

cc
* Chiff. Iteratis precibus
* ibid. illi

suis precibus ad vitam revocat.
* al. exanimē
dd

4 Accidit autem quodam tempore, cum * ex more pastoralis solertia parochias circuiret *, ut, si negligenter aliquid in divinis cultibus ageretur, fidelis Servus Christi agnosceret; in vico similiter, cui vocabulum est Calmiciaco p, ipsius devotione studii accessit. Ubi dum quidam cæcus ab eo opem misericordiæ postularet, cœpit, qua * dudum captus fuerat, infestatione dæmonis corporis vexatione torqueri. Tunc S. Remigius in oratione, qua semper anima sancta intentione vacabat, corporea se * sedulitate prostravit, raptimque lumen pristinum reddidit oculis, et pestem immundi spiritus effugavit. O ineffabilis gratia pietatis; a quo dum substantia sola petitur, triplex remedium obtinetur. Victu pavit egenum, munera visu cæcatum, reddidit libertati captivum; atque ita contigit per hoc insigne mysterium, ut, dum apparuit unus in paupere, trinitas se ostendit in salutem *.

5 Sic ut semper ergo humani generis adversarius suam non desistit ostendere nocendi virtutum potentiam q; civitatem Remorum, eodem tempore surgentibus subito flammarum globis, oborta nimia vastatione succenderat, et jam fere partem tertiam favillis exstantibus concrematio peracta consumperat, et, quod residuum erat, victrix flamma lambebat : tunc cum ejus * rei nuntius ad beatissimi Remigii antistitis pervenisset auditum, ilico, velut invictus athleta, ad ruinam urbis celeri velocitate percurrit, atque se igni obvium, impleta oratione, monstravit : [statim velut quodam reatu fracta vel concisa, populo teste, in se vastatio reducit * incendii r] et per patentem portam admodum fugiens dicessit, ut omnibus monstraretur, quod Vir Dei, plenus fidei igne, plus caluit, qui sevitiam tantæ indignationis et evicit et extinxit meritis s.

6 Quædam vero puella, ab urbe Tolosa t præclaris orta natalibus, ab adolescenti infantia vesani spiritus tenebatur obsidione captiva. Quam cum tenero amore diligerent piissimi genitores, ad S. Petri sepulchrum in Romanam urbem * cum plurima multitudine et multa devotione duxerunt. Ibi quidam Dei servus u cum auxilio sacri corporis plurima implebat signa virtutis. Hanc tamen puellam cum nulla potuisset intercessionem purgare, nec ab ipsa callidi dæmonis virus valuisset expellere; hinc * responsum hostis antiquus reddidit, divini nominis * obsecratione constrictus, quod numquam ab * alterius de eodem habitaculo, nisi hujus beatissimi Remigii antistitis emundatione possit * expelli. Tunc parentes ejus, et ipsius benedicti x, et Alarici regis Gothorum y affatibus suffragati, cum devincta sobole ad sanctum Remigium antistitem pervenerunt, deprecantes, ut virtutem ejus agnoscerent in purgatione sobolis, quam præscierant in confessione latronis z.

7 Tunc beatissimus Remigius, cum aa diurna lutatione se non esse dignum assereret, et consueta patientia repugnaret, precibus est populi supplicantis evictus, ut orationem pro ipsa funderet, et parentum lacrimis condoleret. Tunc S. Remigius, meritis sanctitatis armatus, verbi præcepit imperio, ut iniquus prædo, per quod ingressus fuerat, discederet, et Christi famulam relaxaret. Itaque cum nimio vomitu et obsceno fetore per os, quod bb fuerat intronissus, abscessit. Sed paulo post, discedente Pontifice, sub ipsius tamen horæ spatio, dum nimium labore fessa nutaret, spem salutis amisit cc. Iterate * ergo supplicantium turba recurrit ad Medicum : beatus autem Remigius ille * se accusat, potius perpetrasse facinus, quam sanitatis præmium indulsisse, et extitisse homicidii reum, non attulisse remedium.

8 Ad basilicam igitur S. Johannis, quo corpus jacebat exanimæ *, populi obtentus deprecatione regreditur, ibique S. Remigius cum lacrimis ad pavimenta Sanctorum in oratione dd prosternitur, et reliquos, ut ita facerent, adhortatur. Tunc

S. Remigius, effuso lacrimarum imbre, consurgens suscitavit mortuam, quam prius sanavit ægrotam. Quæ protinus adprehensa manu Pontificis, cum integra incolumitate surrexit, et ad propria feliciter remeavit ee. Judicare enim possumus, quantus in præsentis miraculo fuisset parentum fletus pro * gaudio, laus populi pro * triumpho. Putasne, cum quo gemitu, quantaque devotione GLORIA IN EXCELSIS DEO cecinerunt, qui per sacrum Antistitem divina videre mysteria meruerunt? Potuit enim ille plebem suam de casu cujuslibet periculi imminenti eripere, qui vitam mortuæ valuit * restaurare.

9 Inter hujusmodi igitur virtutum suarum insignia elegit B. Remigius, athleta Christi, transitum letiferi soporis excipiens, procellas mundi, senio jam urgente, deserere, et ad portum cælestis habitaculi pervenire ff. Post cujus * vero obitum tanta ad sui corporis patrocinia fidelibus remedia * tribuuntur, et solis agnoscitur vivere meritis, qui tantis fulsit exemplis. [Cui vero pœna dignoscitur defuisse martyrii, non devotio confessoris gg. In illis ergo divinis templorum oraculis, ubi ejus patrocinia veneramus, * quicquid cum fide petitur, invenitur, et quod speratur studio, præstatur effectu. Profusus ergo unanimiter precibus exoramus, ut nobis vitæ salutaris spatio indulgentiam delictorum obtineat intercessio S. Remigii pontificis cum auxilio Redemptoris. Det etiam deprecatio ejus generaliter in hoc mundo tranquilla pacis tempora, qui promisit justis æterna. Quod ipse præstare dignetur, qui regnat cum Patre et Spiritu sancto, qui est benedictus in secula. Amen hh.

ANNOTATA.

a Huic Vitæ compendio in codice nostro, sine ullo auctoris nomine, pro titulo tantum præmittitur litteris miniatis : Kl. Octobris. Incipit Vita sancti Remigii confessoris : sed auctorem illius Venantium Fortunatum esse, probavi in Commentario prævio § 2. Hæc prima periodus paulo aliter alibi legitur : nam in Ms. Chiffletiano sanctique Benigni Divionensis habetur : Beatissimi Remigii antistitis depositio sancta nobis hodierna die mysticæ solennitatis festa exhibuit, quæ annis singulis, dum in se cursus temporum volvitur, nostris desideriis innovatur. Ita etiam fere habet editio Suriana, quæ incipit : Beati Remigii etc. : sed in Mombritiona brevius dicitur : Remigii antistitis depositio nobis in præsentia diem mystice festum solennitatis exhibuit; post quæ mox ad sequentem periodum ita proceditur : Enim vero primus ortus natalibus etc. Ex hisce omnibus collige, compendium hoc ad usum ecclesiæ factum esse a Fortunato, quod ut faceret, hunc ab Egidio archiepiscopo Remensi rogatum fuisse, scribit Hincmarus, num. 16 Commentarii prævii relatus. Ceterum nullius momenti lectiones apud Surium Mombritionumque discrepantes inobservatas præteribo, ne annotatis lectori gravis sim.

b De hoc sancti Francorum Apostoli vale egit Henschenius noster ad diem 17 Maii, quo ille colitur.

c In Ms. Chiffletiano atque editione Suriana : Ciliniæ : in Ms. Divionensi S. Benigni : Chilinæ : apud Mombritionum : Chilimæ. Hæc S. Remigii mater colitur die 21 Octobris. Interim vide dicta de eadem hic in Commentario prævio § 3, ubi etiam de ejusdem Sancti patre et familia reliqua actum est.

d Sarius pro concepturæ substituit concipiendæ : sed codici nostro consentiunt reliqua exemplaria; neque ille solæcismus alienus est a stilo Fortunati, qui etiam celebratura aliquando dixit pro celebranda, ut observat Operum illius editor Christophorus Browerus in calce ante Indicem rerum.

e Illic nonnihil variant lectiones Mss. Chiffletianum, Divionense S. Benigni et editio Suriana sic habent : Haud morosa extitit, haud incerta : felicissimum pignus secunda protinus edidit, quod prius corde concepit : Mombritionum vero sic : Non ut

AUCTORE
FORTUNATO.

ee

* Chiff. præ
* ibid. præ

* ibid. mortui potuit moritur, et post obitum fulget miraculis.

ff

* Divion. ejus
* Chiff. remediaque

gg

* al. veneramur

E

hh

F

A ut morosa extitit vel incerta : felicissimum pignus
secura protinus edidit, quod prius corde concepit.
*De ætate parentum annoque nativitatē S. Remigii
consule Commentarium prævium num. 59 et sequenti.*

f *Surius* : Benevolentiam; *Mombritius* : benivo-
lentiam.

g *Variant hic denuo exemplaria. Chiffletianum
ac Divionense S. Benigni pro sumpsisset habent
sumpsit; sumpsit item Mombritius, sed post adole-
scens addit verbum polleret. At Surius eandem
phrasim sic reddidit : Cum secundis successibus
certatim sanctæ conversationis studiis adolescens
Domino militaret, et vigesimo secundo anno secun-
dioris meriti sumpsisset exordium etc. Episcopus
illiū initium ad annum circiter 438 referendum
esse, ostendi in Commentario prævio § 4.*

h *Divionense S. Benigni habet* : Qui noviter
ascendebat : et in *Chiffletiano* etiam legitur qui pro
quo. *Nostro consonat Surius. Sed certe perperam
legit Mombritius* : Ac si quippiam noviter acciderat :
jugiter præfuisse.

i *Vocem nec tam hic, quam mox infra reposui ex
ceteris omnibus; cum in nostro ne vitiose legeretur.*

k *Hæc phrasis luxata integrum sensum habebit,
si pro contulerim legatur contulerit, addaturque
exponam vel verbum simile. In Chiffletiano ac Divio-
nensi sic habetur* : Longum est itaque verbis texere
(in *Divionensi* comprehendere) ne irrogemus au-
dientibus de nimia his prolixitate fastidium. Quan-
tum in eum bonorum omnium ornamenta, quæ
sunt pretiosa vel maxima, supernæ remunera-
tionis prærogativa contulit. *Non nihil etiam discre-
pant in verbis Surius et Mombritius; sed sensus
eodem recidit.*

l *Hæc ipsa verba tamquam ex S. Remigii Vita
per Fortunatum scripta Hincmarus inseruit Prologo
Vitæ post hanc edendæ.*

m *Ista in Ms. Chiffletiano ac Divionensi S. Be-
nigni sic legere est* : Nam si tantarum virtutum sua-
rum signa aut ariditas nostri sermonis posset
excolere, aut memoria retinere, prius habere po-
terit terminum lux hodierna, quam pagina. *Nostro
consentit Mombritius, præterquam quod pro plus
rectius habeat prius, et poterit pro poterat; Chiffle-
tiano magis consonat Surius.*

n *Ita correxi ex ceteris Mss. et editis* : nam in
nostro legebatur secretiorem.

o *In Chiffletiano (ac forte etiam Divionensi) est
trepidi, ac mox infra saturati pro saturi : sed no-
stro codici consonant Mombritius, Surius, atque ipse
quoque Hincmarus in Vita subjicienda num. 20,
ubi ista e suo Fortunati exemplari iisdem verbis
retulit.*

C p *Chiffletianum habet Calmaciaco; Divionense
S. Benigni Calmatiacus; Mombritius Calmatiaco,
Surius Calmaciacus; Hincmarus mox laudatus
num. 27 Calmitiacus; Flodoardus in Historia Re-
mensi a Colvenerio edita, lib. 1, cap. 12 Calmiciacum.
Item editor in scholiis ad dictum caput notat,
etiam Colmisciacum et Culmisciacum, aliisque affi-
nibus vocabulis nonnumquam appellari a Flodoardo,
qui lib. iv, cap. 28 scribit, sese ecclesiam vici Col-
misiaci aliquando rexisse. Addit Colvenerius, locum
illum a Nicolao Chesneau, decano et canonico
S. Symphoriani in urbe Remensi, in Historia Flo-
doardina Gallie versa Cormicy, Chaumysy et
Chaumuci appellari.*

q *In Chiffletiano* : Sed sicut semper erga humani
generis detrimenta adversarius suam non desistit
ostendere nocendi virtutum (in *Divionensi* virium)
potentiam etc.

r *Hæc uncis inclusa descripsi ex Chiffletiano : in
nostro enim sic mendosius legebatur* : Fracta vel con-
cisa populi testa in se vastationem reducit incendii.
Surius pro reatu habet rotatu.

s *Chiffletianum* : Plus caluit, quam sævitia tantæ
indignationis; quam et evicit meritis et extinxit.
*De hujus incendii extinctione plura vide in Vita 2
a num. 55 et annotanda ibidem.*

t *Tolosa Gallis Tolose seu Toulouse, Galliarum Nar-
bonensis civitas ad Garunnam fluvium, archiepisco-*

palis, provinciæ Occitanie primaria et Parlamenti D
sedes, vulgo nota est.

u *In solo Chiffletiano hic additur* : Nomine Be-
nedictus; at certe perperam, ut mox dicemus.

x *Hanc vocem benedicti, a Fortunato adjective
positam, de prædicto servo Dei, qui ad sepulcrum
S. Petri solebat operari miracula, substantive acce-
pit Hincmarus in Vita subjicienda, crediditque
illum fuisse magnum illum patriarcham S. Bene-
dictum, quod et alii ac inter hosce verisimiliter
Chiffletiani codicis interpolator, post ipsum censue-
runt. Verum hanc opinionem multis discussam refu-
tatamque vide in Commentario num. 75 et sequenti-
bus; ubi etiam ostensum est, eundem servum Dei,
de quo loquitur Fortunatus, verisimillime fuisse
S. Abundium vel Acontium, cujus meminit S. Gre-
gorius lib. iii Dialogorum cap. 23.*

y *Alaricus hic Gothorum seu Visigothorum rex
Adrianus sedem suam habebat Tolosæ; atque ipse
est, quem Clodoveus anno 507 in prælio Vogladensi
superavit occiditque.*

z *Id est diaboli.*

aa *In Chiffletiano legitur* : Ille cum etc., omissis
his : Tunc beatissimus Remigius.

bb *Chiffletianum* : quo : *Surius* : quod fuerat
ingressus.

cc *Ibidem hæc periodus sic recensetur* : Sed paulo
post discedente Pontifice, sub ipsius statim horæ
spatio, vitæ calore decepta, spiritum (in *Divio-
nensi* additur salus) amisit. *Mombritius ultima sic
reddidit* : dum nimio labore fessa nutrire-
tur, vitali calore alienata, spiritum salutis amisit. *Etiam Su-
rius paulo aliter loquitur.*

dd *In oratione deest in Chiffletiano.*

ee *Vel hanc vel prolixam, cujus hæc compen-
dium est, Vitam haud dubie laudavit S. Gregorius,
dum lib. ii Historiæ Francorum cap. 51 de S. Re-
migio scripsit* : Est enim nunc liber vitæ ejus, qui
eum ait mortuum suscitasse : nam per mortuum
puellam designari, liquet ex ejusdem libro de Gloria
confessorum cap. 79, ubi de eodem Sancto inquit :
Oratione sua defunctæ cadaver puellæ obtinuit
suscitari.

ff *In Commentario prævio § 4 mortem ejus fixi-
mus circa annum 550, cum ille annum ætatis 96
numeraret.*

gg *Hanc periodum uncis inclusam, quæ in no-
stro deerat, transcripsi ex Ms. Chiffletiano, quia
fere eadem etiam legitur in Divionensi S. Benigni, in
alio Ms., et in editionibus Mombritiana et Suriana.*

hh *Chiffletianum terminatur hoc modo* : Profusis
ergo unanimiter precibus exoremus, ut nobis vitæ
salutis spatium (in *Divionensi* S. Benigni : vitæ
salutaris spatium) indulgentiam delictorum obtineat
intercessio sancti Remigii pontificis cum auxilio
Redemptoris. Det etiam deprecatio ejus genera-
liter omnibus in hoc mundo tranquilla pacis tem-
pora, qui promisit justis æterna. Explicit depositio
sancti Remigii.

VITA PROLIXIOR

FABULIS RESPERSA

Auctore Hincmaro archiepiscopo
Remensi.

Ex insigni codice Ms. membranaceo
Musei nostri.

PREFATIO AUCTORIS.

Hincmarus a nomine, non merito, episcopus ac
plebis Dei famulus, dilectis fratribus ac commi-
nistis nostris, hujus sanctæ Remensis ecclesiæ
filiis. Sicut a senibus, etiam ætatis propectæ, viris
religiosis, qui de tempore Tilpini hujus urbis præ-
sulis adhuc vivebant, quando in servitium istius
sanctæ ecclesiæ; auctore Deo, fui electus atque
profectus, et postea per aliquot annos vixerunt
fidei.

Primigenia
amplaque
Sancti Vita,
a

AUCTORE
HINC MARO
ARCHIEP.
REM.

A *h* fideli relatione didici *b*, a suis majoribus audierunt narrari, eos vidisse librum maximæ quantitatis, manu antiquaria scriptum, de ortu ac vita et virtutibus atque obitu beati Remigii, Sanctissimi Patroni nostri.

postquam
quoddam il-
lius compen-
dium fecit
Fortunatus

2 Qui hac occasione deperiit, quoniam Egidius post beatum Remigium quartus istius civitatis episcopus quemdam virum religiosum, nomine Fortunatum *c*, metricis versibus insignem, qui a multis potentibus et honorabilibus viris in his Gallicis et Belgicis regionibus per diversa loca tunc vitæ ac scientiæ suæ merito invitabatur, petiit de eodem libro, coturno Gallicano dictato, aperto sermone aliqua miracula, quæ in populo recitarentur, excipere; quatinus ea sine tædio audire et mente recondere, atque per ea ad amorem et honorem atque devotionem Dei et ipsius Protectoris sui idem populus excitari valeret. Quod et in eadem exceptione lector potest advertere, ubi scriptum est: STUDEAMUS PAUCA DISSERERE; PLURIMA PRÆTERIRE *d*.

d
legi desiit; ac
mox calami-
tate temporum

5 Et cum ipsa Exceptio cœpit lectione in populo frequentari et a multis propter brevitatis suæ facilitatem transcribi, ipse magnus codex a negligentibus negligentius cœpit haberi, usque dum tempore Karli principis *e*, qui propter discordiam et contentionem de principatu inter eum et Raganfridum, et frequentia ac civilia, immo plus quam civilia, quia intestina et parricidalia bella, in Germanicis atque Belgicis atque Gallicanis provinciis religio Christianitatis pene fuit abolita, ita ut episcopis in paucis locis residuis, episcopia laicis donata et per eos divisa rebus extiterint: adeo ut Milo *f* quidam tonsura clericus, moribus, habitu et actu irreligiosus, laicus episcopia Remorum ac Trevirorum usurpans insimul, per quadraginta circiter annos pessumdederit. Cujus infelici tempore de ista Remensi ecclesia non solum preciosa quæque ablata fuerunt, sed et ecclesiæ atque domus Religiosorum destructæ et res ab episcopo fuere divisæ. Illi quoque pauci, qui erant residui clerici, negotio victum quærebant, et denarios, quos mercimonio conquirebant, in cartis et librorum foliis interdum ligabant *g*.

g
pene tota
periit.

4 Sicque præfatus liber cum aliis partim stillicidio putrefactus, partim a soricibus corrosus, partim foliorum abscissione divisus, in tantum deperiit, ut pauca et dispersa inde folia vix reperta fuerint. Cum vero tempore Pippini regis, prædicti Karli principis filii, revelatione ostensa Eucherio Aurelianensis civitatis episcopo de dampnatione æterna ejusdem Karli *h*, qui res ecclesiarum diviserat, fuit * idem Pippinus, sicut et aliarum ecclesiarum episcopis, huic Remensi episcopo partem de rebus ecclesiasticis reddidit, et Tilpinum in hac urbe Remorum episcopum ordinari consensit. Hoc enim in hac ecclesia in novissimo sæcli tempore de libro memorato, sed et de aliis accidit, quod antiquo tempore de authenticis Scripturis evenisse, sanctus Johannes Crisostomus in omelia Euangelii secundum Matheum *i* memorat, dicens: Multa enim ex prophetis perire monimentis, quod de hystoria Paralypomenon probare possibile est.

Hac occasione
auctor de sa-
cris libris de-
perditis

5 Desides enim cum essent Judæi, nec desides modo, sed et impii, alia quidem perdidit negligenter, alia vero tum incenderunt, tum conciderunt prophane. Et de prophanitate quidem tali Iheremyas refert *k*; de negligentia vero in quarto Regum libro legimus, quoniam post multum temporis vix Deuteronomii sit volumen repertum, defossum quodam in loco, ac pene deletum *l*. Sed et plura de Scripturis in his, quæ habemus, memorata legimus, quæ non habemus: sicut et liber Justorum, qui commemoratur in libris Regum; et sicut est liber Bellorum Domini, cujus in libro Numerorum mentio est. Neque Carmina Salomonis, neque disputationes ejus sapientissimas de lignorum natura herbarumque omnium, itemque jumentorum, volucrum, reptilium et piscium; vel quod in libro verborum dierum

dicitur: Reliqua vero operum Salomonis priorum et novissimorum scripta sunt in verbis Nathan prophetæ, et in libris Ahia Silonitis: in Visione quoque Addo videntis contra Iheroboam filium Nabath, et multa hujus volumina, quæ scripta quidem fuisse probatur, sed hodie constat non esse.

6 Vastata namque a Chaldæis Judæa, ut in Patrum litteris legimus, etiam bibliotheca antiquitus congregata inter alias provinciæ opes hostili est igne consumpta, ex qua pauci, qui nunc in sancta Scriptura continentur libri, postmodum Eszræ pontificis et prophetæ sunt industria restaurati. Unde scriptum est de eo: Ascendit Eszras de Babylone, et ipse scriba velox in Lege Moysi *m*. Velox videlicet, quia promptiores litterarum figuras, quam eatenus Hebræi habebant, repperit. Et in epistola regis Persarum: Artaxerxes rex regum Eszræ sacerdoti, scribæ Legis Dei cæli doctissimo, salutem *n*. Quo contra et nos, multis aliis perditis, plura in quibusdam historiis et diversis pitaciolis *o* ac usitata relatione a præcedentibus relicta posteris, de ortu et vita, seu virtutibus et obitu domni et sanctissimi patris ac protectoris nostri Remigii habemus, quæ in memorata exceptione non continentur.

ac partem per
Esdram vesti-
tutis diffe-
rens:

7 Unde bonis vestris desideriis placuit, ut illa mea servitus ad ignorantium et subsequentium notitiam in unum colligeret. Quod etiam diu fecissem, nisi me spes vana deluderet, quibusdam dicentibus, quia in illo et illo loco magnum librum de vita et virtutibus ipsius Domni et Patroni nostri reperire valerem. At quæ mittens, quæ mihi promissa fuerunt, penitus falsa inveni. *p* Nunc autem opitulante Domino, qui in se confidenti, et opera sua, qui mirabilis et gloriosus est in Sanctis suis, volenti loqui promittit, Aperi, inquit, os tuum, et ego adimplebo illud, meritis ipsius sancti Francorum Apostoli et Patroni nostri, vestrisque adjutus orationibus, aggrediar, quæ diu distuli, a progenitoribus et ortu ejus incipiens; et sic tam ea, quæ in Hystoriis a Majoribus editis de illo inveni, quam et illa, quæ in diversis scedulis dispersa reperi; verum et illa in serie digerens, quæ vulgata relatione percepi; quia haud longe ante nos dictum est, et etiam in sanctis Scripturis, sed et in Evangelica veritate comperitur, vera est lex hystoriæ simpliciter ea, quæ, fama vulgante, colliguntur, ad instructionem posteritatis litteris commendare *q*.

proficitur se,
post frustra
quæsitam pri-
migeniam
S. Remigii
Vitam.

8 In quibus omnibus lectorem stili diversitas non perturbet; quoniam ea, quæ de Hystoriis majorum assumam, et ea, quæ in antiquis scedulis reperiam, ita, ut inventa fuerint, ponam *r*. Illa vero, quæ ex antiquis vulgata relatione percepi, et quæ ad instructionem legentium vel audientium addam, vel eorum verba, de quorum dictis ea mutuabo, ponere procurabo, vel meo sermone dictabo, volens quiddam debiti mei obsequii in laude, qua non indiget, offerendo ipsi, Benefactori meo retribuere pro omnibus, quæ indigno mihi gratis potius tribuit, quam meritis ullis retribuit. Denique in descriptione virtutum ejus ordinem, quo per illum eas Dominus dignatus est operari, servare non potero; sed, sicut eas vel scripto vel auditu accepi, illas describam. Sic enim salvo altiore prophetiæ inspirationis munere divino allatæ mysterio, et psalmos sanctus Iheronimus dicit in ordine digestos, non sicut fuerunt editi, sed sicut ab Eszra diversis temporibus fuerunt inventi.

q
ejusdem gesta
collecturum

9 Verumtamen, prout notitiam temporum invenero, vel ordini gesta congruere videro, ea digerere procurabo. In his autem, quæ de scriptis virtutum miraculis, a Domino per beatissimum Patronum nostrum operatis, ad exhortationem legentium sive audientium pro modulo intellectus mei de Catholicorum dictis subungere studebo, vestigia beati Gregorii, licet non valeam, prosequi moliar; qui describens Sanctorum actus, pravorumque casus, exhortatione inde assumpta, secundum sapientiam sibi a Deo datam multa necessaria et

et scriptionis
adjumenta
modumque
exponit.

AUCTORE
HINC MARO
ARCHIEP.
REM.
S

et utilia legentibus ac audientibus interposuit s. Verum et non ab re agere a quoquam videri puto, si ea, quæ de ortu et actu atque obitu Domini ac protectoris nostri in scedulis vetustate prope deletis inventa sunt, reparo, et de abditis ad lucem reduco; et ea, quæ veterum certa relatione cognovi, litteris commendare procuro; cum, sicuti præmisi, sancti Eszræ pontificis studio sacras Scripturas, desidia et prophanitate impiorum Judæorum abolitas, noscamus fuisse restauratas, et non solum Evangelicam et Apostolicam hystoriam ab Evangelistis sacratissime conditam, sed et plurimorum Sanctorum gesta plurimos Ecclesiæ magistros ad instructionem multorum, et etiam hystoriographos agones secularium ad posterorum memoriam descripsisse; gentiles quoque poëtas sua figmenta grandisonis pompare modis studuisse, legamus. Explicit Præfatio.

ANNOTATA.

a In codice nostro litteris miniatis loco tituli præmittitur: Incipit præfatio Hincmari archiepiscopi in Vita beati Remigii Remorum pontificis et Francorum apostoli. Sequebantur ibidem insuper duæ tresve aliæ voces miniatæ, quæ nunc fere detrîtæ sunt, ut legi nequeant.

b Gallix Christianæ continuatores tom. IX, col. 28 et seqq. tempus sedis Tilpini, quem a plurimis Turpinum appellari observant, ab exeunte anno 753 vel ineunte 754 usque ad annum 794 extendunt. Ab hoc postremo anno usque ad annum 843, quo Hincmarus eandem sedem obtinuit, tantum anni 51 effluxerunt, ita ut aliqui senes, qui sub Tilpino præsule vixerant, facile superesse potuerint usque ad episcopatum Hincmari. Vide plura in Commentario prævio § 2.

c De Ægidio archiepiscopo Remensi ac Fortunato presbytero, postea Pictaviensi episcopo, ceterisque, quæ huc pertinent, consule Commentarium prævium eodem § 2.

d Hæc ipsa verba leguntur num. 3 Vitæ brevioris, quam cum ejusdem Fortunati nomine dedi, quamque eam esse, de qua Hincmarus hic loquitur, manifestum est.

e Designatur Carolus Martellus, Pippini Heristalli ex Alpaïde filius, de cujus bellis pro Majoratodomo Francorum adversus Raganfridum vel Reginfredum, aliosque hostes gestis consule, si vacat, Historias Francorum.

f De hoc pseudoarchiepiscopo, qui Remensem ecclesiam diu graviter afflixit, legi potest laudata Gallia Christiana in S. Rigoberto et hujus successore S. Abele, qui dicti usurpatoris tempore eidem ecclesiæ legitime episcopi præfuerunt, multumque ab illo passi sunt. Vide etiam, si lubet, Opus nostrum ad diem 4 Januarii, ubi de S. Rigoberto, et ad 5 Augusti, ubi de S. Abele actum est.

g Non videtur dubitandum, quin calamitates illæ ab Hincmaro supra verum amplificatæ sint.

h Hanc fabulam multis expositam, discussam, rejectamque habes in Opero nostro ad diem 20 Februarii in S. Eucherio Aurelianensi episcopo, §§ 5, 4 et 5 Commentarii prævii.

i Consule S. Joannem Chrysostomum in Homilia 9 in Matthæum, in qua similia legere est in editione Montfauconii tom. VII pag. 153.

k Jeremias cap. 36, v. 27.

l De Libro Legis reperto tempore pii regis Josiæ lege lib. II Regum cap. 22, et Paralip. 2, cap. 34. m Lib. I Esdræ cap. 7, v. 6.

n Ibid. v. 12.

o Pitaciolum et Pittaciolum, medio ævo pro scheda vel membranula conscripta solebat usurpari, ut etiam hinc liquet.

p Hincmarum scripsisse etiam ad S. Adonem Viennensem archiepiscopum, ut, si quid de S. Remigio haberet, secum communicare dignaretur, observavi ex Flodoardo in Commentario prævio num. 21.

q Nullus Criticus hanc historiæ scribendæ legem

universim admittet; nec Hincmarus eandem ex sacris Litteris potuisset probare; et sane quam infeliciter illa ipsi cesserit, per decursum videbimus.

r Hoc vere ab ipso dictum esse, aliquoties observabo.

s Laudat S. Gregorium Magnum, qui in libris Dialogorum præcepta moralia et salutaria monita narrationibus historicis immiscuit; quod Hincmarus noster tam prolixè fecit, ut exemplo Surii coactus fuërim plurima rescindere. Adi Commentarium prævium num. 23 et sequenti.

VETUS CAPITUM PARTITIO.

Incipit textus Vitæ, actuum atque obitus beati Remigii, Remorum pontificis, et Francorum apostoli, cujus depositio est Idus Januarii, translatio autem Kalendas Octobris.

CAPITULUM I. Quomodo est Montano monacho designatus ex nomine nasciturus sanctus Remigius, et quomodo per eum Dominus illi deberet lumen oculorum reddere.

II. Quod Remedium fuisse illum legimus appellatum; et statim post annos scholares reclusioni se mancipavit.

III. Qualiter electus ad episcopatum fuerit sanctus Remigius; et de signis cælitus in ejus electione ostensis.

IV. Qualiter sanctus Remigius est ordinatus episcopus; et qualem mox se in episcopatu exhibuit.

V. Qualiter intrepidi passeres in manu illius mensæ reliquias colligebant; et de Johanne apostolo; et quomodo de hoc beati Remigii facto maximam instructionis ædificationem in carorum caritosa dilectione, et in fragilitatis nostræ discreta condensatione nobis valemus assumere.

VI. Qualiter cæcum, dæmonis invasione possum et stipendia petentem, a dæmone liberavit, lumen ei restituit, et subsidium, quod petebat, exhibuit; et quod tunc miraculo corporali exhibuit, cotidie fidelibus petentibus spiritualiter exhibebit.

VII. Qualiter de parvo liquore in villa Celto vinum redundare fecit ex vasculo non modicæ quantitatis, et nos per orationes ejus, si fideliter petierimus, repleri habundante gratia Dei valebimus, ut fiat in nobis fons vitæ, ac in ejus lumine videamus lumen, et fide recta imbuti debriemur sobria ebrietate spiritus.

VIII. Qualiter civitatem Remorum conflagratam per dæmonem ab incendio liberavit; et nos, si fideliter petierimus, ejus meritis et intercessionibus a viciorum flammis et ab igne perpetuo liberari valebimus. Unde sumpta similitudine commemorata est breviter falsitas Prædestinarianorum hæreticorum, qui dicunt, Deum quosdam ad ignem perpetuum prædestinasse; et hinc Catholicæ fidei veritas demonstratur.

IX. Quomodo puellam ab infantia maligni spiritus obsidione captivam, cum litteris beati Benedicti et legatis Alarici Gothorum regis sibi delatam, prius a dæmone liberavit, et postea mortuam suscitavit; et quia potest fragilitate carnis exutus, et choris angelicis sociatus, plebem suam et quemlibet cum fide petentem de casu cujuslibet periculi imminenti meritis et precibus suis eripere, et quemcumque a malis ad bona conversum de cujuscumque peccati morte resuscitare; sed et de futura morte perpetua liberare, qui adhuc in ergastulo corruptibilis carnis positus vitam mortuæ valuit restaurare, cum necessariis commonitionibus, ut habeamus seduli ante mentis oculos horam exitus nostri de corpore: et quibus proficiet, quod sepulturam secus corpus ipsius Sancti expostulant.

X. Qualiter ampullas vacuas oleo exorcizato et sacro crismate per orationem repleri fecit.

XI. De adventu Francorum per Germaniam in Belgicam et Gallix regiones, et quomodo Ludovicus regnum Francorum suscepit; et de miraculis, quæ fiebant per beatum Remigium, et de urceo

Remis

A Remis asportato, et a quodam levi Franco in regis præsentia bipenne percusso.

XII. Quomodo Ludovicus rex Francorum neptem Gundebaudi regis Burgundicorum, nomine Rothildem, Christianissimam in conjugem sumpsit, et quomodo idem Ludovicus regnum suum dilatavit, et de filiis Ludovici, quos Rothildis contra ejus voluntatem baptizari fecit.

XIII. Quod Ludovicus rex frequenter ab uxore sua exhortatus, ut fidem Christi susciperet, eam audire non voluit; sed bellantibus inter se Francorum exercitu et Alemannis, angustia coartatus votum Christo fecit, et vicit; tumque reversus, se credere et baptizari velle, uxori suæ narravit.

XIV. Quomodo regina Rothildis sanctum Remigium ad se vocavit, deprecans, ut regi salutis viam prædicaret, et quomodo die Passionis Domini, pridie antequam rex cum populo baptizaretur, cum beatus Remigius regem catecizaret, apparuit illis Dominus Jesus Christus et allocutus est eos; et qualiter sanctus Remigius spiritu prophetiæ, quæ essent eidem regi Francorum et suæ posteritati futura, prædixit.

B XV. Qualiter rex Ludovicus ad baptisterium venit; et de ostenso miraculo, quomodo species columbæ in rostro ampullam cum chrismate sacro, cunctis videntibus, oranti sancto Remigio apportavit: et quomodo de exercitu Francorum una cum rege tria milia virorum, exceptis parvulis et mulieribus, sunt baptizati, et postea pars gentis Francorum, quæ residua erat, cum Raganario per beatum Remigium ad fidem conversa et baptizata est.

XVI. Quomodo sanctus Remigius de rebus sibi a Francis per diversas provincias datis magnam partem per diversas ecclesias tradidit, et de his, quæ in Remensi provincia illi fuerant traditæ, non modicam partem ecclesiæ sanctæ Mariæ in castro Lauduni Clavati, Remensis parochiæ, ubi nutritus fuerat, tradidit, ibique Genebaudum, virum carne nobilem et litteris eruditum, qui, relicta uxore, vitam religiosam expetierat, episcopum ordinavit; et quomodo ipse Genebaudus lapsus cum eadem femina, et in reclusionem pœnitentiæ a beato Remigio reclusus pœnituit, et qualiter gratia Dei angelica visitatione consolatus, per beatum Remigium in ordine episcopali est restitutus; et qualiter tenenda sit sententia Canonum, quæ post lapsum publice pœnitentem ad gradum ecclesiasticum non accedere vel in gradu manere, aut ad gradum redire, sollicitissime præcipit.

C XVII. Quomodo Ludovicus rex sedem suam in Suessionis civitate constituit, et sancto Remigio villas Codiciacum et Luliacum dedit; et de miraculis, quæ tunc Deus per illum ostendit.

XVIII. Quod sancto Remigio oranti sancti apostoli Petrus et Paulus coadjutores fuerunt.

XIX. Qualiter Sparnacum villam ab Eulogio comparavit; sed et qualiter partem silvæ in Vosago pretio emit; et de miraculo per eum ibidem facto.

XX. De vino benedicto, quod sanctus Remigius Ludovico regi, pergenti contra Gundebaudum, dedit.

XXI. Quomodo Ludovicus rex in Parisius civitate sedem suam constituit; et de vino benedicto, quod ei contra Alaricum pergenti sanctus Remigius dedit.

XXII. Quomodo Ludovico regi Anastasius imperator codicillos pro consulatu misit; et Ormisda Papa sancto Remigio vices suas in regno Ludovici commisit; et de morte Ludovici regis; et quomodo sanctus Chlodoaldus beato Remigio Duziacum dedit.

XXIII. Quomodo hæreticus, intrante sancto Remigio in synodum, obmutuit, et iterum jussione sancti Remigii loquendi facultatem recepit.

XXIV. De vindicta in Celtenses, qui metas beati Remigii incenderunt, ab ipso illata.

XXV. Quomodo Deus beato Remigio revelavit

diem obitus sui, et de testamento ab eo condito; et quomodo oculorum corporalium lumine aliquandiu est privatus, et iterum lumine redonatus; et de obitu illius ac ætatis longævitate.

XXVI. De miraculo, quod ostensum est, cum ejus sanctum corpus ad sepulturam ferretur; et de miraculo, quod per pallam sepulcri ejus contra luem inguinariam est ostensum; sed et de miraculo, quod actum est in homine, qui oleam sibi datam præsumpsit.

XXVII. Quomodo angelico ministerio corpus illius translatum est de loco primæ sepulturæ ad alteram sepulturam; et quomodo Pipinum regem in villa Avisiaco flagellavit.

XXVIII. De miraculo ostenso per pulverem pavimenti ejus ecclesiæ, quem colonus villæ, quæ Plumbea Fontanata dicitur contra oppressores suos de fisco Roseto colligens secum duxit.

XXIX. De miraculis ostensis in forestariis Ludovici imperatoris, qui partem silvæ, quam sanctus Remigius comparavit in Vosago, invadere præsumperunt.

XXX. De miraculo ostenso in oratorio pagi Nivernensis et de uxore Richuim, quam in Juliaco jacentem percussit; et quia causantur quidam, quod nostris temporibus ita per eum virtutes non fiunt sicut, fieri ante solebant.

XXXI. De secunda translatione beati Remigii, et quomodo ipsa die ibi Rado quidam clericus a dolore dentium sit sanatus.

XXXII. Quomodo beatus Remigius Sanctorum, tam veteris quam novi Testamenti, Patrum spiritu vivens in corpore plenus fuit, et post obitum consors miraculis claruit.

XXXIII. De reliquiis beati Remigii per sanctum Moderamnum in Italiam delatis.

XXXIV. Quomodo beatus Remigius in seculi hujus convalle lacrimarum ascensiones in cordo suo disposuit, et de virtute in virtutem gratia Dei provectus excrevit, et pro quibus ipse atque alii Sancti Dei orant, qui cum Deo spiritu in cælo regnant, et qualiter orantes ad sepulchrum ejus præparare se debeant, ut exaudiantur, et qualiter munitis corpore et sanguine Christi, et unum cum eo effectis, nobis est exeundum de corpore.

XXXV. Qualiter archiepiscopum Maguntiae verberavit, et res suas recuperavit.

XXXVI. Quod sensum et vitam perdidit, qui in ejus ecclesia vinum vendebat.

CAPUT I.

Sancti nativitas et nomen divinitus prædicta: illius parentes: studia litterarum et virtutum: vita solitaria: electio ad archiepiscopatum Remensem cælestibus indiciis comprobata.

P ost a vindictam scelerum, quæ facta est a Domino cæde Galliarum, persequente Wandalorum crudelitate b, misericordiam cæli distillaverunt; cum ad mitigandam gentis Francorum barbarica ferocitate superventuram divinæ animadversionis, propter iniquitates perseverantes, ultionem; mundo præsulem a Deo prædestinatum, Remigium pontificem hoc ordine protulerunt. Erat quidam venerabilis ac dignus professione et nomine Montanus c monachus, in reclusionem solitariam vitam ducens, jejuniis, vigiliis atque orationibus continue vacans, necnon ceterarum virtutum insignibus adeo Divinitati se commendabilem reddens, ut angelicis sæpius frueretur alloquiis et cælestibus frequenter visionibus ac revelationibus interesset. Is ergo cum pervigil in oratione pro pace sanctæ Ecclesiæ, quæ multis ac diversis afflictionibus apud Galliarum et Belgicarum provincias vexabatur, Dei omnipotentis clementiam indefessis precibus exoraret, nocte quadam plus solito orationem protelans, usque

AUCTORE
HINC MARCO
ARCHIEP.
REM.

Montanus
pro ecclesia
Galliarum
orans

a
b

c

AUCTORE
HINC MARO
ARCHIEP.
REM.
divinitus co-
gnoscit, S. Re-
migium

usque lucis crepusculum in contemplatione per-
mansit.

2 Qui cum, lassitudine ac fragilitate carnis com-
pellente, paululum membra sopori dedisset, subito
per divinam gratiam angelorum choris et anima-
rum cœtibus beatissimorum hominum, jam spiri-
tibus cum Deo regnantium, immortalitatem ad-
huc corporum expectantium, interfuit et fami-
liarissimum cœpit audire colloquium. Inter cetera
igitur, quæ in conventu illo cœlico audivit, etiam
illi sancti spiritus, humanæ salutis avidi, quæri-
tare cœperunt de Gallicanæ dejectione ecclesiæ,
et quid facto ad talia opus esset, crebro versare
sermone; dicentes, quia jam tempus esset mise-
rendi ejus. Duplicia enim perceperat pro omnibus
peccatis suis, quamquam sex ejus non sit exina-
nita. His inter se ita serentibus, subito vox affuit a
superioribus atque secretioribus aditis saluber-
rime atque suavissime intonans, quæ et præsen-
tium solaretur spirituum mœstitiam, et quod
futurum erat, gratulabunda promulgaret senten-
tia, ita dicendo.

e Cilinia na-
sciturum;

3 Dominus prospexit de excelso sancto suo,
Dominus de cœlo in terram aspexit; ut audiret
gemitum compeditorum, ut solveret filios inte-
remptorum; ut annuntiaret nomen ejus in genti-
bus, in conveniendo populos in unum, et reges,
ut serviant Domino. Cilinia in utero concipiens,
filium pariet nomine Remigium, cui a me salvandus
populus committetur *d*. Beata siquidem Cilinia,
intenta piis operibus, licet corpore teneretur in
mundo, mente tamen conversabatur in cœlo. Quæ
in flore juventutis suæ pepererat de unico viro suo
Emilio *e* Principium, postea Suessorum civitatis
sanctum episcopum, et fratrem ejus, patrem beati
Lupi episcopi, ejusdem Principii successoris *f*, qui
usque ad ultima gloriosi Remigii tempora sacer-
dotio est functus, sicque defunctus.

quod cum huic
jam protectæ
ætatis ægre
persuasisset,

4 Vir autem ille venerabilis, inter illius tempo-
ris innumera pericula tanta consolatione accepta,
Ciliniæ divinum oraculum, gratia Dei perceptum,
innotuit. At illa dixit ad Montanum: Quomodo
fieri potest, ut anus lactem filium, cum mihi a
temporibus diu transactis muliebria defecerint, et
vir meus Emilius vetulus sit ac in ævoso ejus cor-
pore frigidus extet circum præcordia sanguis, et
voluptatis opera in eo penitus emarcuerint. Erant
enim ambo genere nobiles et gratia inter suos
nominatissimi; et quia liberorum parentes proces-
serant in diebus multis, effœti, et carne jam infe-
cundi, conjugale commercium non quærebant,
nec eis spes ultra vel appetitus generandi sobolem
inerat. Cui beatus Montanus respondit: Scias cum
ablactaveris puerum Remigium, de lacte tuo pe-
rungenes oculos meos, et recipiam lumen. Nam ut
merita illi accrescerent, sicut et sancto Tobia, juxta
divinum sermonem, ut justus justificetur adhuc,
idem beatus Montanus lumen corporalium
oculorum amiserat.

nascitur puer
et vocatur
Remigius,

5 Tandem credentibus parentibus verbis viri
Dei, sit gaudium, quod talem suscepturi essent
Prolem, in cujus conceptione non foret ardor ex-
plendæ libidinis, sed amor generandæ juxta divi-
num præsagium sobolis. Concipitur ergo futurus
Christi Pontifex, et Christi adminiculante miseri-
cordia, mater beatissima, quem auspice Deo con-
cepit, feliciter filium genuit, cui Remigium secun-
dum Domini dictum in baptismo nomen imponi
fecit. Et ablactatus, sicut suus prænuntiator præ-
dixerat, lacte matris *g* oculos sui vatis, matre
obstetricante, perungens, lumen illi gratia divina
restituit. Nec incredibile videri debet, si Puer iste,
antequam per ætatem corporis sciret vocare pa-
trem et matrem suam, virtutes munere divino
operatus est, qui etsi ut homo in iniquitatibus
conceptus est, contra morem tamen humanæ con-
ditionis non in delictis eum prævaricationis, sed
in gratia remissionis mater sua peperit.

ut divinitus
jussum fue-
rat;

6 Neque enim dubitandum est, quia Spiritus
sanctus, qui eum talem futurum prædixit, et cujus

munere conceptus fuit, etiam a peccatis absolvit. D
Constat quippe veridica Patrum sententia, quia
lege non constringitur sancti Spiritus donum. Et
præterea, qui Cornelium ac domum ejus ante per-
ceptionem baptismi sua gratia consecravit, ipse
utique beatum Remigium non solum ante bap-
tismum, sed etiam nativitatem ejusdem gratiæ mu-
nere perfudit *h*. Ortus est autem ex anu et vetulo
diu sterilibus per repromissionem, ut Ysaac et
Johannes, Vir iste sanctus, antequam natus; no-
mine designatus, antequam mundo cognitus, in
pago Laudunensi *i*, alto parentum sanguine, ut
monstraretur in ortu, qualis futurus erat in actu.
Singularis autem meriti indicium datur, quotiens
hominibus a Deo vel imponitur nomen, vel muta-
tur. Sic Abraham *, quia pater multarum gentium
erat futurus, Abraham est vocatus: sic Jacob,
quia Deum vidit, Israël appellari meruit *k*; sic Jo-
sias ob eximiæ virtutis culmen nominatus a Deo
est, multo antequam natus.

* I. Abram

7 Sic Johannes eo, quod divina sibi gratia admi-
niculante plus esse meruit, quam propheta, eo
quod nemo inter natos mulierum major illo sur-
rexit; et Petrus a firmitate et stabilitate petra
sumpsit agnomen. Et qui antea Saulus, postea
nominatus est Paulus, quoniam Legis zelo contra
Christum erectus, ab eo, quem in membris suis
persequabatur, de cœlo in terram prostratus, apud
se factus est Paulus, id est, parvus, modicus et
humilis; demum gratia Dei defensor magnus, ut
vas electionis, effectus atque totius est Ecclesiæ
magister et prædicator egregius. Et filii Zebedei,
eo quod verbum Dei terribiliter mundo peccanti
intonuerunt, Filii tonitrus assumpsere cognomen.
Et Dominus ac Redemptor noster Jesus, id est Sal-
vator, cognominatus est, antequam carne natus;
eo quod salvum facturus esset populum suum a
peccatis eorum.

de quo imposi-
tione nominis

8. Ita ergo et beatus Remigius ab eo, quod
ecclesiam sibi credendam inter fluctivagos mundi
recturus esset anfractus, Remigii cognomen a Deo
est assecutus. Servorum namque Dei proprium est
a Deo nominatim sciri: unde uni eorum dicitur:
Novi te ex nomine: et beato Jheremiæ ad prædi-
cationem verbi divini ituro dicitur: Priusquam te
formarem in utero, novi te, et in ventre matris
tuæ sanctificavi te. Jheremias enim ab idolorum
cultu populum revocaturus, in ventre sanctifica-
tur; Johannes populum suo illuminaturus alloquio,
in utero materno prophetiam suscepit gratiam.
et beatus Remigius gentem Francorum a tenebris
ignorantiæ ad lucem perducturus Euangelii, iti-
dem divina donatus est gratia, ut, quod perfectu-
rus erat ministerio, cum participibus suis pari
claresceret munere: et qui, ut dictum est, Eccle-
siam Dei, speciali autem cura Remorum civitatem
atque provinciam, remigio alarum sanctarum,
scilicet verbo et exemplo, meritis et orationibus,
erat Dei prædestinatione recturus, et perfecto cer-
tamine, spiritu cælestia regna petiturus, angelo-
rum utique subvectus auxilio, Remigius est jure
Dei præceptione vocatus.

auctor aliqua
observat.

9 Nec illud silendum est, quia in cartis recenti
tempore post illius obitum, sed et post plura anno-
rum curricula factis de rebus isti Remensi eccle-
siæ traditis, Remedium eum fuisse nominatum
legimus. Quod, qui ad merita et actus illius atten-
dit, congruere, hoc eum nomine appellatum fuisse,
intelligit; qui mitigator furoris Domini in tempore
iracundiæ factus est reconciliatio, et magnificatus
a Domino in conspectu regum, in verbis suis, sicut
in sequentibus ostendemus, monstra, videlicet
paganos feroces, placavit. Merito igitur eum Re-
medium fuisse nominatum in baptismo credere-
mus, nisi in emendationibus gestis, illum oraculo
divino per sanctum Montanum Remigium vocari
debere cognosceremus. Sic in versibus metricis
ab ipso compositis, et jussione illius in quodam
vase ab eo consecrato sculptis ita legimus:

uti et de nomi-
ne Remedii,
quo alicubi
appellatur.

» Hauriat hinc populus vitam de sanguine sacro
» Injecto,

A » Injecto, æternus, quem fudit vulnere Christus.

» Remigius reddit Domino sua vota sacerdos *l*. Quod vas usque ad nostra tempora perduravit, donec fustum in redemptionem datum est Christianorum, ut a ministris diaboli Normannis redimeret pretium argentei calicis, quos de potestate tenebrarum redemerat effusus sanguis calicis Christi, videlicet passione.

10 Traditus autem a parentibus scholæ litteris imbuendus, in brevi cœvis et etiam natu majoribus suis doctrina excellentior est effectus *m*. Studebat quoque teneros annos morum maturitate vincere, et benivolentiam cordis caritatis melle condire, turbas frequentium populorum vitare, et, ut præconem suum *n* fecisse didicerat, vita solitaria in reclusionem Domino servire : qui locus in castro Lauduno hactenus designatur, et venerabiliter colitur. In qua reclusionem secundis successibus certatim sanctæ conversationis studiis justus Adolescens Domino militavit. Et cum ad viginti et duos ætatis suæ annos pervenit, defuncto Bennadio archiepiscopo, in hac urbe Remensi omnium generaliter votis ad pontificii culmen raptus fuisse dignoscitur potius, quam electus *o*. Fit ergo concursus populi, diversi quidem sexus, conditionis ac dignitatis, necnon et ætatis, sed et unius atque ejusdem sententiæ : cuncti hunc vere Deo dignum, et qui populis præfici deberet, acclamabant.

11 Vir autem beatissimus his angustiis depressus, nimis afficiebatur angoribus; quia nec fugæ locus uspiam patebat, nec populo, ut ab intentione cœpta respiceret, ullo modo satisfacere poterat. Divinæ namque erat voluntatis, ut, qui omnium saluti prospecturus erat, omnium acclamationibus eligeretur, et qui unitati fidei cum jam fidelibus et futuris fidelibus erat provisorus, unione cuncti populi ad sedem eveheretur sacerdotalis honoris. Sacratissimus quidem Vir cum his acclamationibus se urgeri conspiceret, de infirmitatis et ætatis suæ tempore conqueri cœpit; et quia ecclesiasticus Ordo infirmam ætatem ad hanc non reciperet dignitatem, voce publica fatebatur. Timebat enim, ne immatura ætas, inimici versutiis impugnata, aliquid contraheret sinistri. Sed divina gratia et vocem populorum constantissime in ipsius perdurare fecit electione, et sanctum Virum ab antiqui hostis protexit malignitate.

12 Et cum populi acclamaret frequentia, et sanctissimus Vir magna reniteretur constantia, placuit omnipotenti Deo ei manifestissimis demonstrare indicia, quod ipse de eo haberet iudicium. Etenim cum modo prædicto reniti conaretur, videntibus omnibus, qui aderant, descendit subito radius novi luminis super ipsius Viri sancti verticem, acsi ipse sol de cælo motus super eum ceciderit; et quia illuminandarum lux parabat animarum, ipse quoque, cum ad hoc opus adscisceretur, lumine debuit declarari visibili. Ipse namque erat lucerna, quæ non sub modio curæ corporeæ, sed super candelabrum purissimæ ac Deo dilectæ conversationis erat ponenda, quatinus his, qui in domo sanctæ Ecclesiæ futuri erant, lumen optimæ institutionis præberet.

13 Placuit etiam Omnipotentis divinæ huic miraculo aliud addere ad ostensionem meritorum beatissimi Viri. Etenim radio supradicto se illustrante, sensit capiti suo unguinis sacri infusum liquorem, quo totum ejus delibutum est caput *p*. Et merito, ut qui oleum spiritale populis, quo eorum quidem capita visibili, mentes autem prædicatione, Spiritu sancto in se loquente, uncturus erat chrismate invisibili et gratia ejusdem Spiritus sancti, ipse quoque prius tali unctione insigniretur. Acceptis autem talibus ac tantis auspiciis, divinis timuit contraire statutis : neque tutum illi videri poterat, tot signis præcurrentibus, divinæ contradicere jussioni; præsertim cum luce et unctione sancti Spiritus, qui oleo visibili designatur, interius illustratus atque perunctus, ut et sanctus Ysaïas, ad mittendum se in divinum ministerium

Octobris Tomus I.

debere potius offerre, quam recusare, didicerit.

ANNOTATA.

a In codice nostro, ex quo hæc edimus, hic titulus litteris miniatis præmissus est : Incipit textus Vitæ, actuum atque obitus beati Remigii Remorum pontificis et Francorum Apostoli, cujus depositio est Idus Januarii, translatio autem Kalendas Octobris. Tum sequitur titulus capitis 1, quem, ut reliquorum capitum titulos, vide in veteri partitione hic præmissa.

b Indicatur hic illa Vandalorum aliorumque barbarorum, quos Stilico anno Christi 406 evocavit, in Gallias irruptio, de qua S. Hieronymus in epistola ad Ageruchiam, Renatus Profuturus Frigidus apud S. Gregorium Turonensem, Prosper alique veteres meminerunt, et de qua consuli possunt rerum Francicarum scriptores.

c Colitur ille in agro Luxemburgensi die 17 Maii; sed gesta ejus præter pauca illa, quæ Fortunatus supra in Vita breviori et post illum Hincmarus hic tradidit, fere latent.

d Non lubet mihi divinare, utrum Hincmarus hæc ex antiquiori scriptore didicerit, an pro suo ingenio sic amplificaverit dicta Fortunati, qui in Vita brevi num. 1 tantummodo ait, Montanum monachum in somnis tertio admonitum fuisse, ut S. Remigii nativitatem Ciliniæ prædiceret. Inscripta est hæc beata genitrix in Romano aliisque Martyrologiis ad diem 21 Octobris, ubi de illa nobis erit agendum.

e De hoc veluti insigni viro, sed tacito nomine, meminit S. Sidonius Apollinaris in epistola ad S. Principium, S. Remigii fratrem. Verba ejus dedi in Commentario prævio num. 54.

f S. Principii gesta exposita sunt ad diem 23 Septembris; S. Lupi vero examinanda ad 19 Octobris. Porro hujus S. Lupi patrem verisimilius diversum esse a S. Principio, dixi in Commentario prævio num. 56.

g Flodoardus lib. 1 Historiæ Remensis cap. 10 eadem referens, nihilominus tradi ait, S. Remigii nutricem fuisse S. Balsamiam; de qua dubitationem meam exposui in Commentario prævio num. 44 et sequentibus; ut de eadem certius instrui possimus, priusquam ad diem 23 Octobris, quo aliquot Martyrologiis inscripta est, in Opere nostro pertigerimus.

h Consequenter ad hæc idem Hincmarus inter alios versus S. Remigii loculo hunc etiam inscripsit : Qui prius est sanctus, mundo quam matre creatus.

In antiqua quoque Præfatione Missæ legebatur : Hic est ille Remigius, qui prius fuit consecratus, quam genitus. Sed prudens lector mecum haud dubie certius argumentum, quam sint istæ auctoritates et ratiocinia, pro tam eximio privilegio requiret. Nec aliter visum fuisse apparet Flodoardo, qui lib. 1 cap. 10 cetera ex Hincmaro adoptans, Remigii sanctificationem in materno utero caute prætermisit.

i De S. Remigii patria vide dicta in Commentario prævio num. 42 et sequenti.

k Non hæc ratio datur in vulgata, Gen. 52, v. 28, ubi dicit ei angelus : Nequaquam, inquit, Jacob appellabitur nomen tuum, sed Israël : quoniam si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines prævalebis?

l Paucis adverte hic, studiose lector, insigne sancti Francorum Apostoli testimonium de vera ac realis sanguinis Christi in Sacramento Eucharistiæ præsentia.

m Eximiam sancti Viri eloquentiam a S. Sidonio Apollinare honorifice laudatam habes in hujus ad illum epistola, quam dedi in Commentarii prævii § 3. Quæ sequuntur usque ad vocem turbas, descripta sunt ex Fortunato in Vita brevi num. 2.

n Id est, S. Montanum, qui illius nativitatem prædixerat.

o Descripta hæc sunt ex Vita brevi num. 2. Ceterum initium episcopatus illius in Commentario prævio § 4 fixi circa annum Christi 437.

Doctrina et
virtute conspi-
cuis, annos
22 natus
m

n

o

eligitur episco-
pus Remo-
rum, et acriter
reluctatus

post manife-
sta divinæ
voluntatis
indicia

in sui electio-
nem consen-
tit.

p

AUCTORE
HINC MARO
ARCHIEP.
REM.

p Nec de cælesti radio, nec de hac unctione divinitus facta meminit Fortunatus. Flodoardus lib. 1, cap. 11 Hincmarum seculus est, sed præmisso verbo traditur. Consonat vetus Præfatio Missæ his verbis: E cælo sibi infusionem chrismatis super se venientem Adolescens aspexit. Sed quia de hujus Præfationis ætate mihi non constat, nescio, hæcne Hincmaro, an Hincmarus Præfationis auctori præluxerit.

q Isaïæ cap. 6, v. 8.

CAPUT II.

Sancti ordinatio et virtutes episcopales: innocentia vite prodigio passerum probata: auctoris exhortatio ad lectores.

Episcopus
ordinatus,

Posthabita ergo omni dubitatione atque ancipiti submota sententia, unanimitate episcoporum Remensis provinciæ, infulis induitur sacerdotalibus, benedictione consecratur episcopali, atque in sede præsulatus collocatur hujus civitatis Remorum. Ubi statim sic apparuit aptus et devotus, tamquam si officio, ad quod noviter ascenderat, jugiter præfuisset. Fuit itaque in elemosinis largus, in vigiliis sedulus, in oratione devotus, in caritate perfectus, in humanitate profusus, in doctrina præcipuus, in sermone paratus, in conversatione sanctissimus. Sinceritatem mentis vultus sui serenitate monstrabat, et pietatem clementissimi cordis ostendebat in lenitate sermonis. Quidquid ad salutem pertinere posset æternam, non minus implebat Beatissimus opere, quam sermonis prædicatione docebat a. O Virum per omnia Deo dignum! Eminebat in ipso habitu animi pulchritudo; in specie exterioris hominis ipsam putares expressam ymaginem sanctitatis.

omnibus pastoralibus
virtutibus

13 Erat irreverentibus terribilis aspectu, reverendus incessu, metuendus severitate, venerandus benignitate. Censuram autoritatis temperabat mansuetudo humilitatis. Delinquentibus quidem minabatur frontis austeritas; sed blandiebatur cordis serenitas. Erga bene agentes Petrus apparebat in vultu: erga delinquentes Paulus in spiritu; ac sic conveniente in uno diversitate gratiarum, illius pietatis, hujus erat æmulator districtioris; ita ut, cum præsentiam ejus quisquam vix sustineret, absentiam ferre non posset. Internorum autem bonorum suorum formas ac species, sicut nemo ad plenum potuit aspicere, ita nemo sufficit explicare: quas sicut ille studuit excolere, ita et laboravit oculere, et cum hæc vellet augeri, nolebat agnosci. Sed quia hæc est natura justitiæ, ut, quanto studiosius abscondi optat, tanto clarius innotescat, et occultatio ipsa prædicatione sit; per populos tantorum bonorum fama volitabat. Eminebat in admiratione omnium, veluti civitas super verticem montis exposita; nec jam poterat latere lucerna sub modio.

moræ elucet,

16 Gloriosa illa anima aperuit latentes in se divitias cælestium munerum, et de armario suave olentium virtutum aromata sanctificationis et gratiarum suarum super omnem hanc ecclesiam effudit. Neglector quietis, refuga voluptatis, appetitor laboris, patiens abjectionis, impatiens honoris, pauper in pecunia, dives in conscientia, humilis ad merita, superbus ad vitia, sic in se excoluit diversas gratiarum virtutes, ut vix pauci tenerent singulas, quomodo ille implevit universas. Semper in operis exercitio, semper in compunctionis affectu. Nulla illi ex omnibus propensior cura, nisi aut de Deo in lectione atque sermone, aut cum Deo in oratione loqueretur. Qui contrita continuatis jejuniis ossa studebat de persecutore inimico longo triumphare martyrio, pro cibo ac potu hoc secum incessanter ruminans: Fuerunt mihi lacrimæ meæ panes die ac nocte: Concupiscit et deficit anima mea in atria Domini: cor meum et

caro mea exultaverunt in Deum meum: Defecit in salutare tuum anima mea, sitiivit in te anima mea, quam multipliciter tibi caro mea! sitiivit anima mea ad Deum, fontem vivum; quando veniam et apparebo ante faciem Dei!

17 Et consolando se: Quare tristis es, anima mea, et quare conturbas me? Sperabo in Deo, quoniam adhuc confitebor illi salutare vultus mei et Deus meus. Satiabor, dum manifestabitur gloria ejus. Nam quia specie sui Conditoris, ad quam anhelabat, necdum satiabatur, continuis suspiriis atque gemitibus, diurnis ac nocturnis lacrimis illum desiderans, pro lucta ad superna gaudia sublevata, flendo se anima sancta pascebat. Et intus quidem doloris sui gemitum tolerabat, sed eo refectionis pabulum percipiebat, quo hic vis amoris per lacrimas emanabat. Præter vitam avide nichil esuriebat, præter justiciam nichil delectabiliter sitiiebat. Præsentia, tamquam inania atque transacta, absente spiritu, non videbat, et in futuro reposita, quasi oculis subdita, concupiscebat. Et vere felix terra, quæ talem genuit, ac de alumno nobis patronum, de homine angelum ac doctorem nobis emisit. Bene igitur et congrue secundum prophetam de illo dicimus: In memoria æterna erit justus.

18 Digne enim in memoria versatur hominum, qui ad gaudium transiit angelorum: qui ideo gratiam Dei glorificatus invenit, quia mundi gloriam adjutus Dei gratia, non quæsivit: qui gubernaculum fidei viriliter tenens, anchoram spei tranquilla jam in statione composuit: qui contra impetum diaboli scutum Dei ita infatigabiliter tenuit, ut ad victoriam perveniret. Habemus in eo medicum e cælo, cum quo sanctitas, immo ipse sanctitatis Auctor, civitatem nostram intravit. Quantis cæcis, a via veritatis errantibus, visum, quo Christus videretur, aperuit; et in quantorum auribus sermonibus cælestium mandatorum pretiosum infudit auditum! Quantos intrinsecus vulneratos angelici oris arte et orationis virtute curavit! Quantorum animas, peccatis in corpore jam defunctas, ad emendationem, tamquam ad lucem vocando, resuscitavit! Docebat filios suos cotidie, ne res alienas concupiscerent; ne eis conjuges alienæ pulchræ essent, nec peccati venenum per aspectum animam penetraret. De quantorum ille cordibus, quos iniquitas et impietas possidebat, fugavit luxuriam, promovit b iram, restinxit invidiam; revocando illic fidem et castitatem atque misericordiam!

19 Quantos Vir ille apostolicus pœnitentiæ medicamentis a peccatorum morte resuscitavit, custos animarum; cupiditates resecans, iras comprimens, malitias extirpans. His magis Vir ille temporibus necessarius fuerat, quibus tanta iniquitas, sumptis cotidie, deficiente justitia, viribus, convalescit. Et quidem ille in hac peregrinatione seculi solo corpore constitutus, cogitatione tamen in illa æterna patria conversatus est, qui huic mundo crucifixus ac mortuus, quicquid laboravit, de hac vita ad illam transtulit, et de sinistra semper transmisit in dexteram, atque in cælo suos reposuit sudores. Et inter hæc omnia intendebat Vir beatus jactantiam virtutum fugere, in quo non poterat gratia celsa latere. Adeo ut non solum corda hominum belluina feritate crudelia ad mansuetudinem Christi domaret fidelis Servus ejus et prudens, sciens conservis suis dare in tempore tritici mensuram, id est, pro captu audientium mensurare et oportune divini verbi pabula ministrare; verum etiam aves, ut innocentia et potestas primi Adæ, antequam peccaret, cui omnia irrationabilia subjecta fuerunt, ut Scriptura demonstrat, in isto sancto Viro per secundum Adam, Dominum nostrum Jesum Christum reformata intelligeretur.

20 Dum enim inter domesticos suos contingebat secretius illum habere convivium, et delectaretur in hylaritate carorum, descendebant ad eum intrepidi passeret, et in manu ejus mensæ reliquias colligebant.

et ad cælestia
semper anhelans.

E
simul strenuam
sui gregis curam
habet,

b

multosque
fructus refert.
F

Passeres ad
eum pascendi
veniunt:

A colligebant. Discedebant alii saturi, accedebant alii saturandi : sicque mansuescebat feritas avium in operatione virtutum *c.* Delectatio namque illius talis erat in hylaritate carorum, sicut de beato Job legimus, quoniam non cadebat lux vultus ejus in terram, quia nimirum in tanta gravitate vultum tenere consueverat, ut numquam contemptibili lætitia resolveretur; sed quotiescumque hylariorem se præsentibus exhiberet, certa semper hoc causa utilitatis eorum faceret. Ita et hic Sanctus religiosa gravitate discretus in omnibus, non vanitatis jactantia hoc vel dissolutione agebat; sed ut Dei ostenderetur sibi collata gratia, et ad ejus amorem ac fidem, qui mirabilis in Sanctis suis servos suos multis modis consolari et mirificare dignatur, suorum corda excitarentur, et illius servituti se propensius mancipient.

21 Sed non sine consideratione videtur prætereundum, cur iste Sanctus in jocunditate carorum amplius mansuetudine ac pastione passerum, quam aliarum avium delectabatur. Et ut primo dicamus simpliciter, solent homines alias aves domesticas habere in domibus suis, passeret autem, licet in tectis, sicut legimus et videntes scimus, soleant habitare, humana gaudentes vicinitate, intra domos tamen suas domesticos habere non solent. B Unde constat, quia si aves, quæ in domibus domesticæ haberi solent, in manu pasceret, pro nullo haberetur miraculo, nec esset, unde convivantibus jocundatio proveniret. In domum quoque secretiorem aliis avibus, quæ intra cubicula domesticæ haberi non solent, nisi passeribus, qui in tectis humana vicinitate gaudentes habitare solent, ad hanc Servo Dei divinam collatam gratiam demonstrandam facultas non erat conveniendi. Sed si altius aliquid in hoc Sancti Dei facto perscrutari volumus, intelligere possumus, quia nullæ aves tam sæpe in Scripturis commendantur, sicut passer, columba et turtur.

22 Columba quippe et turtur, qui gemitus pro cantu edere solent; quia luctus Sanctorum in præsentis seculo et superna desideria per secretas orationum lacrimas et conventus Ecclesiæ publicos, designant. Passer vero, avis corpore parva, sed maxima sagacitate sollicita, quæ nec facile laqueis irretita, nec per ingluviem ventris escarum ambitione decipitur; hæc propter infirmitatem suam, ne aut ipsa a prædatore capiatur, aut fœtus ejus serpentinis devorentur insidiis, ad domorum fastigia celsa concurrat. Huic merito prudens et humilis quisque comparatur, qui diabolicæ calliditatis fraudes fugiens, vigiliis et orationibus ac pœnitentiæ lacrimis intra sanctæ Ecclesiæ septa se munire festinat. Redemptor etiam et Salvator noster, se passerem dignatus est designare, psalmista teste, qui dicit : Etenim passer invenit sibi domum. Jam quippe passer sibi domum invenit, quia æternum cæli habitaculum noster Redemptor intravit : ubi factus est, sicut passer solitarius in tecto, quia solus inter mortuos liber sedet ad dexteram Majestatis in excelsis, tanto melior angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hereditavit, ut sit et vocetur Filius Dei.

23 Ad quem in hac peregrinatione posita anima cujusque fidelis suspirans sic jocundatur, dum per fidem rectam et sancta desideria ac per bona opera in cælorum regno mansionem suam sentit esse præparatam, sicut passer in foramine parietis exultat; id est, jam veraciter fidelis in foramine maceriæ, scilicet in unitate Ecclesiæ, quæ de perforato in cruce Christi latere lavacro rigatur et poculo, a maligni spiritus et membrorum ejus malignitate protectus exultat, et qui ex sanguinibus et voluntate carnis et voluntate viri fuerat natus, sanguine Jesu veri Filii Dei de potestate tenebrarum redemptus, et ex aqua et Spiritu, quo idem Dominus Deus noster ex gloriosa semper Virgine Maria, Domina nostra, est natus, et ipse a virgine matre Ecclesia immaculato divini fontis utero est renatus ac incorporatus, gaudio inenarrabili et

exultatione exultat. Unde talia quoque de hoc beati Francorum Apostoli (signa enim apostolatus ejus Franci sunt, sicut in processu monstrabimus) ad nostræ utilitatis augmentum considerantes, trahere possumus, comparantes illud actioni Johannis Apostoli.

24 Fertur relatione majorum, quia cum beato Johanni Apostolo avis, quæ perdix vocatur, viva et sana a quodam oblata fuisset, cœpit eam leni manu demulcendo tractare. Quod quidam adolescentulus videns, ad cœvos suos ridendo dixit : Videte, quomodo ille senex cum avicula, sicut et puer, ludit. Beatus vero Apostolus per spiritum ista cognoscens, vocavit ad se juvenem, interrogans, quid manu teneret. Cui juvenis, Arcum, inquit. Et beatus Joannes : Quod habet officium illud, quod manu tenes? Et juvenis : Sagittamus, inquit. Inde bestias, sive aves, vel alia quæque. Et beatus Johannes, Quomodo, inquit, vel quo ordine? Et juvenis, curvato arcu, tetendit illum, et tensum in manu tenuit. Sed beatus Johannes nichil ei subsecutus loquendo fuit, post aliquod spatium juvenis arcum distendit. Cui beatus Johannes, Cur, inquit, arcum distendisti? Ad quem juvenis : Quia si diutius tensus teneretur, infirmius tela jactaret. Et ad hæc sanctus Apostolus : Sic et humana fragilitas, si semper in rigore contemplationis persistat, et suæ fragilitati non condescendat, minus necessario valida contemplationis penna sublevatur *d.*

25 Quod pia provisione Conditoris et Salvatoris nostri agitur, ut per collatam gratiam crescamus in profectu virtutum, et per infirmitatis nostræ recognitionem, discamus humilitatis custodire virtutem. Nam et aquila cunctis avibus celsius volare, cunctis animantibus clarius solis radiis infigere consuevit obtutus; tamen naturæ necessitate ad cadaver celsum deponere solet volatum. Sic et nostra fragilitas memor suæ conditionis, quia illum, ad quem suspiramus, in hujus tempore vel loco peregrinationis continue contemplari non possumus, quasi ab effectu contemplationis desiderato ad modicum retractus animus crebra innovatione ardentius et fortius ad cælestia tendit. Quo facto et sermone audientibus magnam instructionis ædificationem et præsentibus contulit et sequentibus se reliquit. Sic et de hoc beati Remigii facto maximam instructionis ædificationem et in carorum caritosa dilectione, et in fragilitatis nostræ discreta condescensione nobis valemus assumere.

26 Sicut ille passeribus subministrans, qui non serunt, neque congregant in horrea, sed Deus pascit illos, aliis saturatis, alios saturandos suscipiebat, nos, qui res et facultates vel cognationis successione, vel fidelium collatione suscepimus, fratribus, qui non præparaverunt sibi (quia hylarem datorem diligit Dominus) cum gaudio bona, quæ possumus, ministrantes, alios, quibus bona ministremus, asciscimus, plus gaudentes de bono opere, quam de bona possessione, ut et Deus collætetur operi nostro bono, qui operariis pietatis se in iudicio dicturum prædixit : Quod uni ex his minimis fratribus meis fecistis, mihi fecistis : venite, benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi. Sed et in hoc facto maximum salutis emolumentum nobis prospiciemus, si nos ipsos ad cotidiana bonorum operum exercitia studiosos reddere satagimus : quatinus, sicut cotidianum pensum de cibo, de potu, de somno et ceteris necessariis corporibus nostris reddimus, ita cotidianum pastum ex jejuniis, vigiliis, elemosinis, orationibus atque profusis lacrimis, sacrisque oblationibus animabus nostris reddere procuramus. Sicut enim cotidiana refectione corporis indigemus, ita, qui ab assumptæ novitatis specie cotidie fuscatur, cotidiana renovatione animæ indigemus. *e...*

ANNOTATA.

a Hæc omnia a vocibus statim apparuit fere verbatim

AUCTOR
HINCMARO
ARCHIEP.
REM.

factique rationem explicans

E

d
lectores suos hortatur

ad bona opera.

F

e

de quo facto auctor

quædam observat,

ac prolixe disserens.

AUCTORE
HINC MARO
ARCHIEP.
REM.

batim desumpta sunt ex Vitæ brevis num. 2 et 5.

b Id est amovit, expulit.

c Hanc de passeribus narrationem rursum totam habes in Vita brevi num. 20, unde eisdem ferme verbis ab Hincmaro accepta est. Miror, hæc eadem usque adeo olim placuisse, ut etiam sæpe dictæ Præfationi Missæ, et quidem cum amplificatione, inserta fuerint his verbis : Passerum quoque millia, quotiens voluit, toties in manu recepit; eisque vicissim de mensa reliquias ministravit : dum alii discedebant saturati, alii ad eum venientes, feritate deposita, super mensam reliquias colligebant.

d Colitur S. Joannes apostolus et Evangelista die 27 Decembris, ubi ejusdem gesta dabuntur, et variorum de eodem asserta, quæ sacra Scriptura non habet, discutientur.

e Omitto reliqua hujus capituli, quæ quatuor columnas magni folii implent, ac nihil continent nisi exhortationem ad renovationem spiritus, ad perseverantiam in bonis operibus, et ad penitentiam de commissis peccatis ad finem usque vitæ ferventer agendam, quæque proinde ad Vitam S. Remigii nullo modo pertinent.

CAPUT III.

B Energumenus simul et cæcus a S. Remigio curatus : Vinum multiplicatum : vestigia ejusdem Sancti saxi impressa : incendium extinctum : energumena post expulsum dæmonem mortua, vitæ reddita. Sacro oleo et chrismate divinitus accepto cæger unctus et sanatus.

Pauperem
cæcum ener-
gumenum

a

Accidit autem quodam tempore, cum pastoralis solertia ex more parrocias circuiret, ut, si negligenter aliquid in divinis cultibus ageretur, fidelis Christi Servus agnosceret, et ut bonus agricola, quæ inculta erant, ad bonæ operationis fructus perferendos excoleret; ad vicum, cui vocabulum est Calmitiacus a, pervenit. Ubi dum quidam cæcus, per intervalla temporum occultantis se dæmonis invasione possessus, ab eo misericordiæ opem postulasset, quoniam ante ipsius sancti Viri præsentiam occultari non potuit (erat enim illius generis, de quo Dominus in Evangelio dicit, quod non ejicitur, nisi in oratione et jejuniis) cepit, quæ dudum captus fuerat, dæmonis infestatione idem cæcus corporis vexatione torqueri. Tunc beatus Remigius in oratione, qua semper animo ad Dominum intendebat, corpore, quod jejuniis et bonorum operum exercitio incessanter afficiebatur, se humiliter ad terram prostravit, statimque lumen cæci oculis pristinum reddidit, et ab eo pestem immundi spiritus effugavit, et ne ultra eum vexare præsumeret, in nomine Christi præcepit, opemque victus petitam pauperi tribuit.

stipe, visu et
libertate do-
nat.

* ostenderit

28 O ineffabilis gratia pietatis!, a quo dum substantia sola petitur, triplex remedium obtinetur : victu pavit egenum, muneravit visu cæcatum, reddidit libertati captivum. Atque ita contigit per hoc insigne miraculum sanctæ Trinitatis mysterium; ut, cum apparuit unus in paupere, trinitas se ostendit * in salute. Qui ergo temptationibus, sive occultis in mente, sive apertis in corpore, antiqui hostis sentit se infestatione urgeri, opem intercessionis ejus obtinere deposcat; et si fideliter petierit, ab infestatione immundi spiritus se ipsius meritis et precibus a Dei gratia liberari non dubitet. Qui supernæ lumen contemplationis ignorat, qui præsentis vitæ tenebris pressus, dum venturam vitam nequaquam diligendo conspiciit, et quo gressum operis porrigat, nescit; lumen intelligentiæ ac contemplationis atque necessariam cordis compunctionem per intercessionem ejus apud Domini pietatem expostulet, nichil hæsitans, quia pro certo accipiet. Qui paupertate spiritali victus atque vestitus, fidei videlicet, spei et caritatis ac ceterarum virtutum, se artari agnoscit, vel etiam temporalibus

necessitatibus ac tribulationibus sentit affligi, ejus D intercessionum solatia gemitibus et lacrimis expetat; et quod pauper, cæcus atque dæmoniosus per illum obtinuit, se solatia consolationem obtinere confidat b...

b

29 Erat enim hic Præsul beatissimus internorum curam in exteriorum occupatione non minuens; exteriorum providentiam in internorum sollicitudine non relinquens. Cum ergo circueiens parrechiæ sollicitudine pastoralis transiret per condumam c episcopi villæ, cujus vocabulum est Tudiniacus d, aspexit messorum, messem secantes, accedensque ad eos cum verbo prædicationis, exhortatus est eos, dando cibum et potum in consolationem laboris. Et dum hæc agerent, accidit, consobrinam illius, nomine Celsam, Deo sacram, perinde transire, et villam suæ proprietatis, nomine Celtum e, adire. Quæ cum cognovit, sanctum Remigium juxta transitus sui viam esse, venit ad eum, et benigne, ut par erat, ab illo suscepta petiit eundem sanctum Virum, ut una cum illa domum suam, quo ibat, dignaretur adire. Idem Vir sanctus, ut erat præstabilis super justis petitionibus, ipsius suæ consobrinæ postulationi assensum præbuit.

Dum diocesim
lustrat.

c

d

e

30 Et cum jam pariter ad domum pervenis-
sent, et inter se familiaria et spiritualia haberent colloquia, venit minister ipsius Celsæ ad auriculam ei dicens, quod villicus ejus vinum, quod in eadem villa fuerat, venditum jam habebat *, excepta parvula quantitate, quam pro salvando vasculo f reservavit. Cujus vultum sanctus Remigius videns rubore perfusum, interrogavit, quid ei suus minister in auriculam dixerit. Quæ illi prompte respondit, quoniam non tantum pro eo de ipso nuncio verecundabatur, quantum pro eis, qui cum eo adveniant. Cognita vero causa, beatus Remigius hylari vultu consolatus est eam, dicens : Pro hac re, filia, noli contristari : dabit enim Dominus inde largitate pietatis suæ solitam consolationem, qui per prophetam suum se timentibus nichil deesse, promisit. Et dixit eidem consobrinæ suæ, audientibus illis, qui aderant, ut alia illa curaret, ipse autem interim vellet hortum et viridarium atque domos illius circuire, et videre, qualiter illa maneret.

ad villam con-
sobrinæ
divertitur.

E

* i. e. vendidis-
set

f

31 Et sic de industria prius alia circueiens, per-
venit usque ad cellarii hostium, et interrogans, quid in illo tecto haberetur, respondit minister, cellarium esse. Idem autem Vir sanctus dixit, se illuc introire velle. Cui cum nemo auderet contradicere, interrogavit cellarium, si haberet in aliquo de ipsis vasculis vel aliquid vini. Et designato vasculo, in quo aliquid vini remanserat, dixit : Claude hostium, et sta de ista parte, usque dum ego ad te revertar. Et pergens ad alteram frontem vasculi, quæ erat secus parietem, fecit crucem super idem vasculum, quod erat non modicæ quantitatis, et genua flectens ad orationem, oravit diutius. Et cœpit vinum per foramen superius, per quod eidem vasculo infusum fuerat, adeo redundare, ut super pavimentum ipsius domus largiter inundaret. Et Viro sancto adhuc decumbente in oratione, cellarius timore percussus exclamavit dicens : In nomine Christi quis umquam tale vidit !

ubi e modico
vino non mo-
dicum vas

F

32 Quod cum audivit sanctus Remigius, surrexit
ab oratione, et præcepit illi, ut nemini hoc indicaret; sed diceret dominæ suæ, a ministris im-
petratum vinum se habere g, unde ministrare vale-
rent. Sanctus vero Domini rediens ad præfatam consobrinam suam, consolatus est eam, dicens : Filia, noli contristari, sed spera in Domino, et fac bonitatem, et pascere in divitiis ejus. Habes nunc vinum : lætemur et exulemus in Domino. Quod factum cum ipsa et homines ejus per cellarium cognovissent (quia, ut scriptum est, Opera Domini narrare honorificum est) dixit ad eum consobrina sua : Nunc cognovi, sancte Pater, quia divina inspiratione ad hanc domum hodie te vocavi.
Propterea

divinitus im-
pleri ac abun-
dare

g

A Propterea de hac villa te et ecclesiam tuam jure perpetuo heredem esse faciam : et præsentialiter ipsam villam ad Remensem ecclesiam tradidit, et eidem sancto Præsuli inde cartam et investituram secundum morem legalem fecit *h*.

h
precibus suis
impetrat.

53 Miramur, quia juxta verbum Helyæ ydria farinae non defecit, et lechitus olei non est immixtus : miramur, quia juxta verbum Helysei de parvo liquore olei magna vasa oleo infusa fuere repleta *i*; miremur, quia benedictione et oratione domini et patris ac patroni nostri Remigii vas non modicæ quantitatis de parvo liquore, quod in eo erat, vinum superfusum etiam in pavementum cellarii redundavit. Et nos, qui carnis voluptatibus debriati alios etiam peccare facientes peccatis indebriavimus, et ad peccandum nostro vel exemplo vel verbo illeximus, evacuati a Christo, vasa donis spiritalibus vacua, si ad memoriam hujus beati Pontificis a fundo cordium nostrorum venenum iniquitatum nostrarum, quod delectabiliter, ut vinum, nos ingurgitando bibimus, per puram confessionem cum contritione et cordis rugitu evomuerimus, evacuant nos felle peccatorum, quo repleti sumus, et lacrimis nos eluerimus, levantes corda nostra cum puris manibus sine ira et disceptatione ad Dominum, meritis ejus et precibus obtinere nos posse credamus, ut repleamur habundante gratia Dei, et fiat in nobis fons vitæ, ac in ejus lumine videamus lumen *k*....

k
Ingens incendium civitatis Remensis

54 Quia humani generis adversarius non desistit ostendere nocendo malignitatis suæ potentiam, immissione sua surgentibus subito flammarum globis, hanc civitatem Remorum succendit, et nimia vastatione oborta, jam fere partem terciam favillis extantibus, concrematio peracta consumperat; et quod residuum erat, victrix flamma lambebat. Cujus rei nuncius cum ad beatissimi Remigii antistitis pervenisset auditum, ilico ad orationem in basilica beati Nichasii *l*, urbis hujus pontificis et martyris (nam ibi tunc morabatur) se prostravit; et surgens ab oratione, suspiciens in cælum, ingemuit et dixit : Deus, Deus meus, adesto voci meæ. Et concito cursu per gradus, ante ipsam ecclesiam petris compositos, civitatem petiit (in quibus petris, acsi super molle lutum, impressa ejus fuerunt vestigia, quæ hodieque ibi ad memoriam divini miraculi demonstrantur *m*) et sic celeri velocitate cucurrit, atque se igni opposuit.

l
signo crucis
extinguit:
præceptum
hac occasione
ab eo datum

55 Statimque ut extensa dextera contra ignem cum invocatione Christi nominis signum sanctæ Crucis fecit, totum illud incendium, velut quodam reatu cognito, fracta et concisa atque in sese relisa virtute, cœpit ante Viri Dei præsentiam fugere. Quod Vir Dei semper insequabatur, et inter ignem et ea, quæ adhuc erant residua, cum signo sanctæ Crucis et invocatione Christi se opponebat. Sicque totum flammarum globum, ante se fugientem, per Patentem portam (sic enim tunc temporis vocabatur, quia portis aliis clausis ob civitatis custodiam, pro exeuntium et introeuntium commoditate in die patebat) divina potentia expulit, et alia porta ad hoc officium deputata, præfatam portam clausit, et ut numquam ab aliquo aperiretur, cum interminatione vindictæ, qui illam præsumeret aperire, prohibuit; sicut et Josue imprecatus est ultionem de eo, qui muros Iherico Dei virtute dejectos denuo restauraret *n*.

n
quidam violans pœnas
luit.

56 Post quosdam vero annos civis quidam, nomine Fercintus, secus illam portam manens, pertusum in maceria, qua eadem porta obstrusa fuerat, fecit *o*, per quem fimum suæ curtis ejiceret. Quem mox tanta est vindicta secuta, ut non homo, non pecus, clade superveniente, in eadem domo remanserit. In quo miraculo omnibus Dei gratia declaravit, quod Vir Dei plenus fide plus igne divini amoris caluit, qui sævitiam tantæ indignationis meritis sanctis evicit, expulit, et extinxit. In eo enim, quia in silicibus ejus fuerunt impressa vestigia; et beati Petri in elemento instabili solidi

gressus jussione Domini extiterunt, licet diverso modo, non tamen diversa fide ac gratia, operationem Christi conspicimus. Nam et in veteribus legimus hystoriis, quia in sancta civitate Iherusalem servatur lapis durissimus, in quo monstrantur pia Redemptoris vestigia, quando ante Pilatum judicem constitit, cujus cordi saxis duriori, exigentibus culpis, ejus verba imprimi nequiverunt.

57 Et silicibus impressis vestigiis Servi sui Remigii, contra malitiam diaboli, cujus membrum Pilatus extitit, pugnaturi, dignatus est demonstrare; quia dedit ei, sicut discipulis suis in carnis præsentia dixerat, potestatem calcandi supra omnem virtutem inimici; verum et in hoc facto gratia suæ potentiae voluit demonstrare, quam speciosi sunt pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona : per quem aufererat a duris corde, et ablaturus erat ab infidelibus Francis, corda lapidea, et dabat pertinacibus, atque daturus erat infidelibus, corda mollia ad recipienda divini verbi semina, ut per patientiam referrent fructum in tempore suo. Sed et per se Dominus, qui perforato in cruce latere suo ædificavit Ecclesiam, profundens aquam et sanguinem, quibus eadem Ecclesia lavachro rigatur et poculo : et per hunc Servum suum, cui regendam suam commisit ecclesiam, impressis in petra vestigiis (quoniam robustiora saxis vestigia et molliora vestigiis saxa, ostensa sunt) demonstrare figuraliter voluit, quod de eadem ecclesia per Moysen figurata locutione prædixit : Ferrum et æs calciamentum ejus *q*.

58 Calciamentum quippe in Scriptura sancta munimen prædicationis accipitur; sicut scriptum est : Calciati pedes in præparatione Evangelii pacis. Quia ergo per ferrum virtus, per æs autem perseverantia exprimitur, ferrum et æs calciamentum ejus dicit, dum prædicationi illius acumine simul et constantia munitur. Per ferrum enim mala adversantia penetrat, per æs autem bona, quæ proposuit, longanimiter servat. In eo, quod inter ignem et ab incendio necdum tacta stans, cum signo Crucis et invocatione Christi nominis iste Vir sanctus (qui cum suis collegis dicere poterat, Christi bonus odor sumus Deo in omni loco) se transgredi flammam prohibuit, Dei miraculum repræsentatum, quando Aaron pontifex, ut iram Domini placaret, thuribulum cum incenso odorifero sumpsit, atque inter viventes et mortuos stetit *r*. Cujus meritis et precibus postulemus, in nobis extingui flammam vitiorum, nosque liberari ab igne perpetuo intolerabilium tormentorum *s*.... De eo, quod præfatus civis contra vetitum beati Remigii, quod ille clauserat, aperire præsumpsit, et ultione non caruit, nos quoque pertimescamus Sanctorum verba et præceptiones parvipendere; quia Deo in se loquente, sine mutabilitate manentes sententias exprimit eorum sermo, qui transit.

59 Quædam puella ab urbe Tolosa *t* præclaris orta natalibus, ab infantia maligni spiritus tenebatur obsidione captiva. Quam cum tenero amore diligerent piissimi genitores, ad sancti Petri sepulchrum in Romanam urbem cum plurima multitudine et multa devotione duxerunt. In iisdem namque partibus erat tunc Vir vitæ venerabilis, gratia et nomine Benedictus *u*, plurimis effulgens virtutibus. Cujus famam audientes ipsius puellæ parentes, ad eundem Dei servum illam perduxerunt. Qui multis jejuniis et orationibus pro ipsius emundatione ab infestissimo dæmone laborans, Domini potentiam studuit exorare. Quam cum nulla potuisset intercessionem purgare, nec ab ipsa callidi virus dæmonis valisset expellere; multis ac validissimis exorcismis adjuratus hoc responsum antiquus hostis reddidit, divini nominis obestatione constrictus, quod numquam alterius de eodem habitaculo, nisi hujus beatissimi Remigii antistitis orationibus posset expelli.

40 Tunc parentes ejus cum ipsius viri Dei Benedicti litteris hanc Remorum civitatem adire cœperunt. Et quoniam apud Alaricum regem Gothorum, qui

AUCTOR
HINC MARO
ARCHIEP.
REM.

Auctor de
Sancti vesti-
giis saxo im-
pressis

p

E

q
deque extincto
incendio dis-
serit.

r

s

F

Energumena
frustra exor-
tizata a
S. Benedicto,

t

u

a S. Remigio
liberatur.

AUCTORE
HINCMARO
ARCHIEP.
REM.

qui in Tolosana civitate sedem suam constituit, et una cum regno Gothico magnam partem Galliarum sibi obtinuit, prædictæ puellæ parentes valde honorati ac familiares, et, ut ferebatur, carne propinqui ejus erant, cum litteris ac legatis ipsius ad beatum Remigium pro emundatione sæpe dictæ puellæ ab antiquo hoste, in hanc urbem illam secum vinctam adducentes venerunt, ut Christi per eam virtutem agnoscerent, quam præscierant confessione dæmonis. Beatus autem Remigius cum diuturna reluctance, se non esse ad tantum opus dignum, assereret, et consueta patientia repugneret, precibus est populi supplicantis evictus, ut orationem pro ipsa funderet, et parentum lacrimis condoleret. Tunc meritis sanctitatis armatus, verbi præcepit imperio, ut iniquus prædo, per quod ingressus fuerat, discederet et Christi famulam relaxaret. Itaque cum nimio vomitu et obsceno foetore per os, quo intravit, egressus est.

ac paulo post
mortua, resu-
scitatur.

41 Sed paulo post discedente Pontifice, sub ipsius tamen horæ spatio, dum nimio labore fessam nutaret, vitæ calore decepta spiritum salutis amisit. Iteratis igitur precibus supplicantium turba recurrit ad Medicum. : Vir autem sanctus se accusat, potius perpetrasse facinus, quam sanitatis præmium indulsisse, et extitisse homicidii reum, non contulisse remedium. Ad Basilicam ergo sancti Joannis baptistæ, ubi corpus jacebat examine, populi obtentus deprecatione regreditur, ibique sanctus Remigius cum lacrimis ad pavimenta Sanctorum in oratione prosternitur, et reliquos, ut ita facerent, adhortatur; et effuso lacrimarum imbre, consurgens suscitavit mortuam, quam prius sanavit ægrotam. Apprehendens namque manum ejus, dixit : Puella, in nomine Domini nostri Jesu Christi surge. Quæ mox cum integra incolumitate, sicut ipsa postea fatebatur, ab ipsis inferni claustris surrexit, et ad propria feliciter remeavit x.

a
Auctor ad
vitam animæ
Sancti patro-
cinio obtinen-
dam

42 Potest enim fragilitate carnis exutus, et choris angelicis sociatus, plebem suam et quemlibet cum fide petentem de casu cujuslibet periculi imminenti meritis et precibus suis eripere, et quemcumque a malis ad bona conversum de cujuscumque peccati morte resuscitare, sed et de futura morte perpetua liberare; qui adhuc in ergastulo corruptibilis carnis positus vitam mortuæ valuit restaurare. Propterea quoniam duæ mortes sunt in unoquoque nostrum, una videlicet animæ per peccatum, et altera corporis propter peccatum ad pœnam peccati : quia mors est animæ, quando Deus eam deserit ob magnitudinem peccatorum; et mors est corporis, quando ab anima deseritur : et duæ sunt resurrectiones, nunc animæ in Ecclesia per Filium Verbum Dei, quando per gratiam ejus resurgit a morte iniquitatis.

lectorem hor-
tatur.

43 Et hæc est prima resurrectio, quam qui habet, in secunda, quæ est corporis, feliciter resurgit in vitam æternam per Verbum Dei carnem factum, Filium hominis, qui accepit potestatem judicium facere : quod judicium in fine seculi erit, et ibi non erit resurrectio animarum, sed corporum. Petamus igitur corde contrito et humiliato cum lacrimis, bonis operibus suffragantibus, per hujus Patroni nostri meritum nos suscitari a morte animæ in præsentī vita, ut vivamus cum Christo, credentes firmiter, nos per ejus intercessionem hoc apud Domini misericordiam obtinere posse, si fideliter petierimus, qui in curatione prius a dæmone, et post in resuscitatione corporis a morte præfatæ puellæ certissimum pignus de meritis ejus accepimus y...

y
Oleo et chris-
mate divini-
tus accepto
ægyrum linit
et sanat.

44 Denique cum quidam ægrotus familiæ non ignobilis, necdum baptizatus, se a sancto Remigio visitari postularet, et jam velut in ultimo spiritu positus, credere se fateretur, et baptizari deposceret, ægro abrenuntiante, et benedicto fonte, sanctus Remigius a presbytero loci illius exorcizatum oleum et crisma quæsivit. Qui simplex oleum se habere; sed oleum exorcizatum et crisma

in ampullis, in quibus fuerant, penitus jam defecisse, respondit. Sanctus autem Remigius ipsas ampullas sibi afferri præcepit; quas vacuas super altare misit, et se in orationem prostravit. Surgens autem ab oratione ampullam, in qua brevis habebatur olei exorcizati, et alteram ampullam, in qua brevis continebatur sacri chrismatis, plenas invenit. Sicque infirmum, qui ante abrenuntiaverat, post abrenuntiationem oleo exorcizato perunxit; demumque baptizatum secundum traditionem Ecclesiasticam Chrismate sacro linivit : qui, mox animæ sanitate recepta, etiam corporis incolumitatem promeruit aa.

aa
Auctoris circa
hæc

45 Quem, fratres Karissimi, quem imitatum atque secutum in hoc miraculo B. Remigium, debemus advertere, nisi eum, qui in nuptiis, ad quas venire, et eas sua præsentia dignatus est sanctificare, ydrias vacuas aqua impleri præcepit, et eandem aquam nutu suo in vinum convertit bb. Et quidem potuit Dominus implere vacuas ydrias vino, qui in exordio mundanæ creationis cuncta creavit ex nichilo : sed maluit de aqua ydrias impleri, et de ipsa aqua facere vinum, ut ministrorum obsequio ydriæ aqua replerentur, et benedictionis suæ nutu aqua verteretur in vinum; ut patenter ostenderet, quia, sicut omnia fecit ex nichilo, ita et naturas rerum sanctificatione sua mutat, ut ipse vult.

bb

46 Et beatus Remigius, servus et amicus Sponsi Ecclesiæ, credentem per divina mysteria socios eidem corpori ejus, verbis sollempnibus poterat simplex oleum exorcizare et sanctum chrisma, sicut et fontem sacrare; sed maluit, ut Dominus sigillatim de Sacramentis sanctificatis ampullas, in quibus fuerant, benedictionis suæ potentia replet, et se fidelem in verbis suis, quibus dixerat. Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis, ad confirmandum fidem neophiti credentis, obsequio Famuli sui ostenderet. Certum est, quoniam qui in exordio creationis creaturis singulis benedixit, et eas semper ipsa benedictione in usus hominum crescere et multiplicari facit, et de creaturis panis ac vini aquæ mixti, sed et olei, secundum suam traditionem ad invocationem sacerdotis semper bona creat, non faciendo, quod jam erant, sed sacrosancta mysteria faciendo existere, quod nondum erant; corpus scilicet et sanguinem suum, et chrisma salutis æternæ; idem ampullas singulas oleo replevit, et ad invocationem Sacerdotis sui sanctificationis benedictionem singillatim infudit.

observationes.

ANNOTATA.

F

a Vide Annotata ad Vitam brevem lit. p, in qua Vita num. 4 eadem, quæ Hincmarus hic, usdemque sæpe verbis narratur. In Præfatione etiam Missæ jam alias laudatæ sic legitur : Cæcum quoque dæmoniacum, duplici ærumna constrictum, uno ictu eripiens, cum lumen restituit oculorum, mox et hominem curavit dæmoniosum.

b Pergit auctor hic spatio integræ columnæ docere, perseverandum in oratione esse, non desperandum, si Deus postulata mox non concedat; dispiciendumque, an peccata nostra non obstant, secundum illud S. Joannis Evangelistæ in Epist. 1, cap. 3, v. 21 et 22 : Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum : et quidquid petierimus, accipiemus ab eo etc.

c Conduma est prædium quoddam, uti videre licet apud Cangium in Glossario, ubi ejusdem significationis esse putat Condamina vel Condomina. In Glossis Mss. ibidem ab eo laudatis Conduma vel Cumma dicitur domus elevata. Hic prædium aliquod terræ arabilis designari, satis liquet.

d In proluxiori S. Remigii testamento, cujus censuram dedimus, Tudiniacus villa sita dicitur in solo Portensi, quod a Flodoardo aliquando pagus Portensis, Porcensis et Porticensis appellatur; quo

A quo nomine videtur indicari pagus Portianus, Gallice Porcean et Porcein, in quo Castrum Portianum; vulgo Chateau-Porkein ad Axonam fluvium in tractu Retelensi. Vide Valesium in Notitia Galliarum.

e Colvenerius in editione Historiæ Remensis per Flodoardum lib. 1, cap. 12 in margine observavit, Celtum Gallice Cernay dici (an recte, alii judicent) sed de situ ejusdem nec apud ipsum nec apud alios quidquam legi.

f Puto, ne corrumpere, si penitus vacuum merneret.

g Hoc S. Remigii consilium inventioni Hincmari adscribo.

h Hinc in testamento prolixiori S. Remigius inducitur sic loquens: Ex quibus Celtus, quam per manum meam Celsa Sobrina mea tibi (ecclesiæ Remensi) tradidit. Quamquam autem Testamentum hoc pro suppositio vel interpolato habeamus, non propterea tamen hanc donationem vere factam esse negamus; nam et falsis vera solent immisceri, et donatio illa, aliunde cognita, ab interpolatore potuit testamento inseri.

i De farina in hydria oleoque in lecytho, ut Elias propheta prædixerat, non deficientibus vide lib. III Regum cap. 17, a v. 12.

B k Sequitur hic denuo prolixa instructio per sex magnas libri columnas continuata, ad historiam S. Remigii nil pertinet.

l Extincti incendii urbis Remensis miraculum didicit Hincmarus ex Fortunato in Vita brevi n. 54 et 55, uti textus conferenti patebit; aliqua tamen addidit. Inter hæc est, quæ habet de ecclesia S. Nicassii, Remensis episcopi ac martyris, de quo sociisque ejus agemus ad diem 14 Decembris, ad quem in Martyrologio Romano locum habent. In sæpe dicta Præfatione Missæ tantum legitur: Urbem autem Remicam, pæne ab igne consumptam, beato in signo Crucis cum velocitate veniens, per unam expulit portam totum flammarum globum cum igne fugientem.

m Flodoardus, qui uno circiter sæculo post Hincmarum scripsit, lib. 1 Historiæ cap. 12 vestigia illa velut suo tempore etiam exstantia memorat. De iisdem nihil legitur in Vita brevi.

n Libro Josue cap. 6, v. 26. De prohibitionem per S. Remigium hic facta, pænæque violatoris, quæ sequitur, non meminit Fortunatus; sed utramque adoptavit Flodoardus loco mox citato. Vide etiam, quæ de ecclesia eo in loco per Constantium decanum Remensem versus medium sæculum XI exstructa dixi in Commentario prævio num. 252 et sequentibus.

C o Pertusum fecit, id est perforavit, ut recte ibidem interpretatus est Flodoardus.

p Lucæ cap. 10, v. 19.

q Est hæc benedictio a Moyse tribui Aser data Deuteronom. 33, v. 28.

r Lege librum Numerorum cap. 16 a v. 46.

s Inseritur hic per septem libri columnas adversus Prædestinianos disputatio de vera prædestinatione, de gratia et libero arbitrio, de præscientia et omnipotentia Dei, de ejusdem sincera voluntate salvandi omnes, et morte Christi pro omnibus. Et hæc idcirco, tandem inquit, commemoravimus, quoniam adhuc reliquiæ Prædestinatarum in istis Gallicanis provinciis fauce susurra mussitant; ut hæc legentes, doctrina Catholica istius Patris et Pontificis nostri, sociorumque ejus, imbuti, atque muniti a sibilis mortiferis antiqui serpentis existant etc.

t Adi Vitam brevem num. 6 et duobus sequentibus, unde hæc sumpsit interpolavitque Hincmarus.

u Hoc non dixit Fortunatus. Vide observata ad Vitam brevem lit. x, hancque de S. Benedicto, patriarcha sui Ordinis, fabulam pluribus refutatam in Commentario prævio a num. 75.

x Ista gemina puellæ curatio in veteris Missæ Præfatione refertur his verbis: Puellam vero ex Tolosanensis a dæmonico spiritu purificavit, ipsamque

postmodum mortuam suscitavit. Consule etiam Annotata ad Vitam brevem litt. ee.

y Omitto hic denuo longum quinque columnarum sermonem, quo auctor lectoribus suis memoriam mortis et divini judicii commendans, hortatur, ut ad hæc sedulo se parent; atque de diversitate mercedis æternæ pœnarumque post hanc vitam, pro diversitate meritorum, disserit.

z Brevis a sequioris ævi scriptoribus usurpatur pro indice rerum, nominum etc.; atque ita hic pro inscriptione ampullæ, quæ indicabat, ad cuius rei usum hæc esset.

aa Hujus miraculi nulla mentio est apud Fortunatum: sed in Præfatione Missæ hoc modo: Dum autem cuidam ægroto baptizando chrisma quæretur, et nihil inveniretur; sic ampullas vacuas super altare jussit mitti, ut ipse interim in oratione prosterneret. Tunc cœlesti rore chrismatis benedictione perfunditur. Flodoardus lib. 1, cap. 12 de more seculi Hincmarum est.

bb Joannis cap. 2.

CAPUT IV.

Francorum gentis origo fabulosa et sedes: Chlodovei regis tunc etiam ethnici de S. Remigio existimatio: ejusdem regis conjugium cum S. Chrotilda: victoria Tulbiacensis, et hanc secuta ejusdem cum gente sua ad Christum accessio et baptismus.

Dum gentis Francorum, ut Hystoriæ produnt, de Troja civitate, impugnantibus et expugnantibus Græcis, pars cum Ænea in Italiam perrexit, pars eorum, videlicet duodecim milia, in finitimas Pannoniæ partes secus Meotidas paludes pervenerunt, ibique civitatem advenientes ædificaverunt, quam ob suam memoriam Sicambriam vocaverunt a. In qua multis annis habitaverunt, et in gentem magnam usque ad tempus Valentiniani imperatoris creverunt, et ita sub principibus crinitis juxta morem gentis subinde succedentibus, per Toringiam, regionem Germaniæ, a castello Dispargo, in quo diu habitaverunt b, ad Belgicæ provinciæ Tornacum atque Cameracum civitates aggressi sunt; indeque ad Summam fluvium partem Belgicæ provinciæ occupaverunt, ubi plurimis temporibus deguerunt sub Chlodione c et Mereveo rege utili, a cuius celeberrimo nomine Franci vocati sunt Merovingi; sicut a Valentiniano imperatore Attica lingua vocati sunt Franci, hoc est, Feroces d.

48 Cui Mereveo in principatum successit Childericus e, qui de Basina regina Toringorum habuit filium Ludovicum f, qui fuit rex magnus, super omnes ante se reges Francorum, pugnator bellicosissimus atque egregius. In illis diebus vel temporibus ceperunt Franci Agrippinam civitatem super Renum, quam Coloniam vocaverunt, et Treveris civitatem super Mosellam, quæ a Hunis antea diruta et afflicta fuerat, succedentes ceperunt g. In illo tempore in his partibus circa Renum usque Ligerim fluvium habitabant Romani, quorum princeps erat Ægidius. Ultra Ligerim autem dominabantur Gotgi, quorum princeps erat Alaricus. Burgundiones quoque Arriani, ut et Gothi, habitabant juxta Rodanum fluvium usque ad civitatem Lugdunum et ei confines urbes, quorum princeps erat Gundebaudus h. Eo tempore mortuus est Ægidius, et successit in principatum Romanorum, qui habitabant in Galliis, filius ejus Siagrius i.

49 Mortuo autem Childerico, qui Aurelianis et Andegavis civitates cum suo exercitu Francico occupavit atque vastavit, Ludovicus filius ejus sagaciter Francorum regnum suscepit. Anno quinto Ludovico regnante, Siagrius, filius Egidii, dux Romanorum, qui in Galliis habitabant, in Suessionis civitate, quam pater ejus tenuerat, residebat: super

AUCTORE
HINCMAR
ARCHIEP.
REM.

Gentis Fran-
corum post
Clodionem,
Mereveum

a

b

c

F

d

et Childericum
rex factus
Clodoveus,
e
f

g

h

i

Romanorum
in Galliis duce
debellato, licet
paganus,

AUCTORE
HINCMARO
ARCHIEP.
REM.

k

super quem Ludovicus cum hoste advenit, atque devicit; quemque ab Alarico, apud quem in Tolosa, fugiens Ludovicum, aliquandiu habitavit, sibi transmissum recepit, et occidi præcepit, et omnia, quæ illius fuerant, suæ potestati subegit *k*. Eo tempore multæ ecclesiæ a Ludovici exercitu deprædatæ sunt. Erant autem, sicut et rex illorum, fanatici et pagani; attamen audientes miracula, quæ fiebant per beatum Remigium, reverebantur eum, et, licet pagani, diligebant illum, in quo lux cælestis gratiæ omnibus resplendebat. Et rex illorum libenter illum audiebat, et audito eo, multa faciebat, et a multis nequitiis se cohibebat.

S. Remigium
magni facit,
ejusque preci-
bus annuens,

l

50 Erat enim sanctus Remigius vir sapiens atque sanctissimus, egregius rethoricus, præclarus in virtutibus, cæcis visum restituens, mortuis vitam reparans, dæmonia eiciens, omniumque infirmitatum languoribus medelam præbens *l*. Transitum autem rex faciens secus civitatem Remis per viam, quæ usque hodie propter barbarorum per eam iter, Barbarica nuncupatur, noluit in eandem civitatem introire, ne ab exercitu suo aliquod malum ibi fieret. Sine voluntate autem et conscientia ipsius pars quædam indisciplinatorum (quoniam non erat potestas temporalis inhabitantium, quæ eis resisteret) eandem civitatem intravit, et quædam ornamenta atque sacra vasa inde rapientes, ut prædones solent, asportaverunt, inter quæ urceum magnæ magnitudinis atque pulchritudinis rapientes tulerunt. Sanctus autem Remigius missos suos ad regem Ludovicum direxit, deprecans, ut, si aliud de sacris Vasis ecclesiæ recipere non mereretur, vel illum urceum missis suis reddi juberet.

sacrum vas,
ecclesiæ Re-
mensi abla-
tum, restituit,

m

51 Hæc audiens rex, ait ad missos ecclesiasticos: Sequimini nos usque Suessionis civitatem, quia ibi cuncta, quæ acquisita sunt, dividenda erunt. Cumque mihi urceus ille in partem obvenit, quæ Episcopus postulat, adimplebo. Veniens autem Suessionis civitatem, cunctam prædam, quæ asportata fuit vel acquisita, rogat afferri in medium. Cumque omnia fuissent in præsentia regis allata, dixit: Rogo vos, o fortissimi pugnatores, ut mihi dare istum urceum non negetis. Hoc rege dicente, illi Franci, qui bono animo fuerunt, aiunt: Omnia, gloriose rex, quæ cernis, tua sunt, et nos tuo dominio sumus subjecti; quod tibi bonum videtur, hoc fac: nullus enim tuæ potestati resistere audeat. Cumque hæc illi benigne dixissent, unus Francus levis cum vociferatione elevata bipenni, quæ alio nomine appellatur Francisca *m*, percussit urceum illum, dicens: Tu nichil hinc accipies, rex, nisi quod tibi sors vera donaverit. Obstupefactis omnibus, rex injuriam suam patienter sufferens, acceptum urceum nuncio ecclesiastico reddidit, servans iram in corde absconsam.

et urcei viola-
torem postea
occidit.

n

52 Transacto anno, Ludovicus rex, ut omnium armorum nitorem videret, omnem exercitum jussit cum armorum apparatu venire secundum morem in campo Martio; sic enim conventum illum vocabant a Marte, quem pagani deum belli credebant, a quo et Martium mensem, et terciam feriam Diem Martis appellaverunt. Quem conventum posteriores Franci Maii campum, quando reges ad bella solent procedere, vocari instituerunt *n*. Verum ut rex cunctum exercitum circuevit, venit ad hominem illum, qui urceum præterito anno cum bipenni percusserat; et ait ad eum: Nullus hic tam inculta et sordida arma habet, sicut tu habes; quia neque clipeus, neque lancea, neque bipennis est utilis. Accepit autem rex franciscam ejus, quæ vocatur bipennis, et projecit in terram: cum autem ille se inclinasset eam recolligere, rex statim elevata manu franciscam suam in caput ejus defixit, et ait: Sicut tu in Suessionis civitate superiore anno in urceo illo fecisti, sic et facio tibi. Mortuoque illo, exercitum rex de ipso campo jussit ad propria in pace discedere: et grandis timor et pavor pro hac causa in Francorum populo consurrexit *o*.

o

53 Ludovicus decimo anno regni sui commoto

exercitu, sibi Toringiam provinciam subjugavit *p*. Inde Gundebaudi regis Burgundionum neptem, filiam videlicet fratris sui Chilperici, quem gladio interfecerat, nomine Rothildem, pulcram satis puellam et vere Christianissimam, interveniente Aureliano consiliario ac legatario suo, nutu divino in conjugem sumpsit; sicut lector in suo loco plenius legere potest *q*. In diebus illis dilatavit rex Ludovicus regnum suum usque Sequanam: sequenti tempore usque fluvium Ligerim occupavit, accepitque Aurelianis castrum Mildunense, quod et in ducatum obtinuit *r*. Concepit denique ac peperit Rothildis filium, quem cum sacro baptismo consecrari vellet, rex non acquiescebat ei: necdum enim credebatur in Dominum Deum cæli. Regina enim cotidie illi prædicabat eum: at ille nolebat eum audire. Interea regina parat filium ad baptismum, ornat ecclesiam velis atque cortinis, ut regis cor ad credendum compungeret.

54 Baptizatus est puer, quem Ingomirum vocavit, quique in albis decessit *s*. Unde rex nimis contristatus, reputabat *s* reginæ, increpando dicens ad eam: Quia si in nomine deorum meorum puer dedicatus fuisset, utique incolumis diu vixisset: quia autem in nomine Dei vestri baptizatus est, vivere non potuit. Regina vero dicebat: Deo gratias ago, qui me non duxit indignam, ut de utero meo primogenitum in regno suo recipere sit dignatus: ego autem nullum dolorem in corde meo pro hac causa retineo. Postea vero genuit filium alium, quem in baptismo Chlodomirum *t* vocavit. Et hic cum ægrotare cœpisset, dixit rex: Non potest aliud fieri, nisi et de isto sic fiat, quomodo fuit de fratre ejus, ut baptizatus in nomine Christi vestri cito moriatur. Sed orante regina et Domini misericordia præcurrente, recepit sanitatem. Regina quoque non cessabat regi prædicare, ut Deum verum coleret, et idola, quæ colebat, vana dereliqueret; sed nullo modo animum ejus ad credendum poterat commovere; donec tandem aliquando bellum contra Alemannos Suevosque moveret, in quo compulsus est Deum confiteri, quem antea negaverat *u*.

55 Factum est autem, bellantibus inter se Francorum scilicet exercitu et Alemannis atque Suevis, ut Ludovici exercitus nimis corrueret. Aurelianus consiliarius ejus, intuens regem, ait: Domine rex, crede modo Deum cæli, in quem domina mea regina credit et prædicat, et dabit tibi ipse Rex regum et Deus cæli ac terræ victoriam *x*. Ille vero elevatis oculis in cælum, commotus in lacrimas, ait: O Jesu bone, quem Rothildis regina mea credit et prædicat, et quem bonus Remigius, Remorum archiepiscopus, prædicat esse Filium Dei vivi *y*; qui subvenis in tribulatione, qui das auxilium in te sperantibus, tuum auxilium devotus postulo, ut, si mihi victoriam super hostes dederis, et expertus fuero illam virtutem, quam de te populi prædicant, credam tibi, et in nomine tuo baptizabor. Invocavi enim deos meos, et, ut experior, elongati sunt ab auxilio meo: unde credo, eos nulla potestate esse præditos, qui sibi credentibus non succurrunt. Te verum Deum ac Dominum invoco, et in te credere desidero; tantum ut liberer ab adversariis meis.

56 Cumque hæc orans clamaret, Alemanni in fugam lapsi terga dederunt, et videntes regem suum interfectum, Ludovici potestati se subdunt, dicentes: Parce, precamur, Domine rex, ne pereat plus populus: jam tui sumus. Tunc jussit rex imminentem plagam cessare, et Alemannos cepit, ipsosque ac terram eorum sub iugo tributario constituit. Sicque facta victoria, reversus est in Franciam ad reginam suam, et narravit ei, qualiter per invocationem nominis Jesu Christi victoriam meruit obtinere. Acta sunt hæc anno quintodecimo Ludovico regnante *z*. Tunc regina, ut impleretur dictum apostoli, salvabitur vir infidelis per mulierem fidelem, vocavit sanctum Remigium, urbis hujus Remensis antistitem, deprecans eum, ut regi

D
Chlodoveus
uxorem ducit
S. Chrothil-
dem,

p

q

r

quæ illum ad
Christi fidem
adducere stu-
duit.

s
i. e. imputa-
bat

B

t

u
Chlodoveus
post debellatos
per Christi
invocationem

x

F

y

apud Tulpia-
cum hostes
accersito
S. Remigio

z

A regi salutis viam prædicaret. Quem sanctus Sacerdos per multam salutaris vitæ doctrinam ad baptismum venire prædicabat. Et ille ait : Libenter te audiam, beatissime Pater; sed unum restat; quia populus, qui me sequitur, non vult deos suos relinquere. Vadam autem adhortari eos juxta verbum tuum.

una cum populo suo se erudiendum præbat; quod dum hic agit,

aa

bb

57 Et veniens rex ad populum cœpit hortari eos, ut in Deum, qui eis victoriam dederat, crederent; quoniam dii illorum in tribulatione sua nichil eis prodesse potuerunt aa. Acclamaverunt autem omnes, præcurrente misericordia et potentia Dei : Mortales deos relinquimus, gloriose rex, et verum Deum immortalem, quem Remigius prædicat, credere parati sumus. Nuntiavit hæc sancto Remigio : ille quoque gaudio magno repletus regem et populum, qualiter diabolo et operibus ac pompis ejus abrenuntiare, et in Deum credere deberent, apertis et brevibus verbis instruxit; et, quia dies sancti Paschæ bb imminabat, jejunium secundum Christianorum consuetudinem eis indixit. Die vero passionis Domini, quem Paraseven usus ecclesiasticus vocat, pridie scilicet antequam baptismi gratiam rex et populus ejus percepturi erant, cum sanctus Remigius et venerabilis conjux regis Rothildis pro regis et populi ejus salute in oratione pernoctarent, episcopus in domo ante altare sanctæ Mariæ multas effundens lacrimas, et regina in oratorio sancti Petri juxta domum regiam; expleta oratione, Pontifex ad hostium regii cubiculi pulsaturus accessit, ut videlicet per alta silentia noctis aliis curis regi absoluto liberius posset committere sacra mysteria verbi.

pridie baptismi, celesti lumine, voce i. e. ostiis

58 Quem hostiis * apertis cubicularii regis reverenter suscipiunt, et cum honore debito usque ad penetralia regis introducunt. Sed et rex alacriter ei obviam prosilivit, eumque amplexatus, cum ipso et venerabili conjuge in oratorium beatissimi Apostolorum principis Petri, quod, ut diximus, cubiculo regis contiguum erat, processit. Cumque illi tres, Pontifex scilicet et rex atque regina, dispositis sedilibus consedissent, circumstantibus quibusdam clericis, qui cum Pontifice venerant, et familiaribus regis atque reginæ, et sanctus Præsul regem monitis instrueret salutaribus, ac Evangelicis disciplinis imbueret, ad confirmandam veræ fidei prædicationem, per sanctum depromptam Pontificem etiam visibiliter ostendere Dominus voluit, quod fidelibus cunctis promisit : Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum; repente lux tam copiosa totam replevit ecclesiam, ut claritatem solis evinceret; et cum luce vox pariter audita est dicentis : Pax vobis : ego sum, nolite timere; manete in dilectione mea.

ac odore coram rege et regina,

59 Et post hæc verba lux, quæ advenerat, recessit, et incredibilis suavitatis odor in eadem domo remansit, ut patenter ostenderetur, illuc Autorem lucis et pacis atque suavitatis venisse, quem nemo eorum, qui aderant, præter Episcopum, propter fulgorem luminis timore percussi, intueri valuerunt; tantaque claritatis gloria Pontificem sanctum perfudit, ut splendor ex eo procedens plus conspicuam domum, in qua sedebant, reddiderit, quam lucernarum lumina ibidem lucentia. Rex itaque ac regina pedibus se sancti Sacerdotis prosternunt, et cum magno pavore ac gemitu consolationem ejus requirunt, et quid sibi ad utilitatem atque salutem pertinens esset agendum, cum magna expetunt devotione, parati audire et opere complere, quod a sancto Pontifice discerent.

atque illustratur : multa eis prædicat

60 Nam lumen, quod eos exterius perfudit, etiam interius illuminavit, et ad quærendum salubre consilium incitavit. Delectabantur namque in verbis illis, quæ audierant, licet exterriti essent de luminis claritate. At vero Vir sanctus, sancta repletus sapientia, cœpit eos instruere, hanc esse visionis divinæ atque angelicæ consuetudinem, ut in adventu suo terreant corda mortaliū, sed subsequenti consolatione demulceant præcedentem timorem, instruens eos ex auctori-

Octobris Tomus I.

tate sanctarum Scripturarum, quomodo singulis, quibus apparuerunt, et in primordio apparitionis incusserint videntibus se timorem, sed post per gratiam consolationis gratissimam eorum cordibus præbuere lætitiæ hylaritatum. Cumque jam sanctus Vir eos de talibus sufficienter instruxisset, prophetico repletus spiritu cuncta, quæ eis, vel semini eorum, eventura erant, prædixit.

AUCTORE
HINC MARO
ARCHIEP.
REM.

61 Qualiter scilicet successura eorum posteritas regnum esset nobilissime propagatura atque gubernatura, et sanctam Ecclesiam sublimatura, omnique Romana dignitate regnoque potitura, et victorias contra aliarum gentium incursus adeptura, nisi forte a bono degenerantes viam veritatis relinquerent, et diversos vitiorum fuerint secuti anfractus, quibus negligi Ecclesiastica solet disciplina, et quibus Deus offenditur; ac per hoc regna solent subverti atque de gente in gentem transferri. Quod de Moyse scriptum legimus, quia splendida facta est facies ejus, dum respiceret in eum Dominus, hoc et in beatum Remigium luce splendida illustratum factum fuisse audivimus; quoniam sicut Moyses legislator populo veteri erat a Domino constitutus, ita et beatus Remigius Evangelicæ gratiæ lator populo in proximo per fontem baptismatis innovando extitit munere Christi electus cc.

et instar Moysis fulget.

62 Interea eundi via ad baptisterium a domo regia præparatur, velisque atque cortinis depictis ex utraque parte prætenditur et desuper adumbratur. Plateæ sternuntur et ecclesiæ componuntur, baptisterium balsamo et ceteris odoramentis conspergitur; talemque gratiam Dominus subministrabat in populo, ut æstimarent, se paradysi odoribus refoveri. Sicque præcedentibus sacrosanctis Evangelicis et crucibus, cum ymnis et cantibus spiritalibus atque letaniis Sanctorumque nominibus acclamatis, sanctus Pontifex, manum tenens regis, a domo regia pergit ad baptisterium, subsequente regina et populo. Dum autem simul pergerent, rex interrogavit Episcopum, dicens : Patrone, est hoc regnum Dei, quod mihi promittis? Cui Episcopus, non est hoc, inquit, illud regnum, sed initium viæ, per quam venit ad illud. Cum vero pervenissent ad baptisterium, clericus, qui chrisma ferebat, a populo est interceptus, ut ad fontem venire nequiret.

cc
Sanctus Chlo-
doveum ducit
ad baptiste-
rium.

63 Sanctificato autem fonte, nutu divino Chrisma defuit : et quia propter populi pressuram ulli non patebat egressus ecclesiæ vel ingressus, sanctus Pontifex, oculis ac manibus protensis in cælum, cœpit tacite orare cum lacrimis. Et ecce subito columba nive candidior attulit in rostro ampullam, chrismate sancto repletam, cujus odore mirifico super omnes odores, quos ante in baptisterio senserant, omnes, qui aderant, inæstimabili suavitate repleti sunt. Accipiente autem sancto Pontifice ipsam ampullulam, species columbæ disparuit dd : de quo chrismate fudit venerandus Episcopus in fontem sacratum. Viso autem rex tanto miraculo, abnegatis diaboli pompis et operibus ejus, petiit, se a sancto Pontifice baptizari. Procedit novus Constantinus ad lavacrum salutiferum, in quo delendi erant lepræ veteris morbi, sordentesque antiquæ peccatorum maculæ diluendæ, divino muneri obsequente beato Remigio, in quo apostolica doctrina et virtutum gratia alter repræsentari videbatur Silvester ee.

et divinitus
allato chris-
mate fontem
sacrat.

f

dd

64 Ingresso autem in fontem vitalem Ludovico, sanctus Episcopus dixit ore facundo : Mitis depone colla Sicamber ff; adora, quod incendisti, incende, quod adorasti gg : et præceptis salutaribus illum instituens, humili devotione venerari ecclesias ad cultum religionis ædificatas, ut Deum adoraret in eis, quas rigida prophanitate incendere consueverat; et idola, quæ in asilis suis pro deo adorare solebat, fidei ardore succensus, deiciendo incenderet. Cujus sapientia miranda est in brevitate sermonum, quibus discretionem ostendit inter illam adorationem et servitutem, quam sæpe a sanctis

ee
ipsumque
regem
ff
gg

AUCTORE
HINCMARO
ARCHIEP.
REM.

multosque
alios baptizat.

hh

ii

kk

ll

mm

sanctis viris honore venerationis et amore obsequii angelis et hominibus exhibitam legimus; et illam adorationem et servitutem, quam cultu divinitati debito Deo soli juxta præceptum ipsius, non autem ulli creaturæ exhibendam, sanctæ Scripturæ lectione cognoscimus.

63 Et sic post confessionem orthodoxæ fidei ad interrogationem sancti Pontificis secundum ecclesiasticum morem baptizatus est trina mersione in nomine sanctæ et individue Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus sancti; et susceptus ab ipso Pontifice hh de sancto fonte, perunctus est sacro chrismate cum signo sanctæ Crucis Domini nostri Jesu Christi ii. Baptizantur autem de exercitu ejus tria millia virorum, exceptis parvulis et mulieribus kk. Baptizantur sorores ejusdem. Albofledis et Landehildis ll : et factum est gaudium magnum in illa die angelis sanctis in cælo, et hominibus devotis in terra. De miraculo siquidem, quod Dominus dignatus est ostendere per columbæ speciem in allatione chrismatis, sicut et de aliis, rata est Catholicorum Patrum sequenda sententia, qua dicitur : Divina operatio si ratione comprehenditur, non est admirabilis, nec fides habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum mm...

B

ANNOTATA.

a Hanc fabulosam Francorum ex Trojanis originem, ab eruditis dudum explosam, hausit Hincmarus ex anonymo scriptore de *Gestis Francorum*, qui a nonnullis Fabulator anonymus solet appellari. Certiorem Francorum originem sedesque in Germania, mari Oceano propinquiore ac viciniore Belgio expositas, apud nos vide tom. I Februarii pag. 206 et sequentibus in S. Sigeberto rege Francorum Austrasiorum.

b Hæc vel ex eodem anonymo deprompsit, vel ex S. Gregorii Turonensis Historiæ lib. II, cap. 9, ejus tamen verba non recte exposuit. Sic ille ibidem habet : Tradunt enim multi, eosdem de Pannonia fuisse digressos : et primum quidem litora Rheni amnis incoluisse; dehinc transacto Rheno, Thoringiam transmeasse, ibique juxta pagos vel civitates reges crinitos super se creavisse... Ferunt etiam, tunc Chlogionem (id est Clodionem) utilem ac nobilissimum in gente sua regem Francorum fuisse, qui apud Dispargum castrum habitabat, quod est in termino Thoringorum. Secundum hæc igitur Franci e Pannonia advenæ primo ad dexteram Rheni ripam consedissent, deinde eodem anne transmissi, versus Thoringiam transmeassent. Hoc autem qua ratione dicitur, cum Thoringiam petentibus Rhenus minime transeundus, sed ab eadem, in qua habitabant, dextera ejusdem fluminis ripa retrocedendum fuisset? At nihil difficultatis habent, qui cum Henschenio nostro Dispargum castrum statuunt esse hodiernum Diesthemium, in termino Tongrorum ad Septentrionem situm, uti hunc locum excudit Radius. Consule Henschenium loco citato; et pro Thoringia supra substitue pariter Tongriam sive Tungros.

C

c S. Gregorius Turonensis loco mox citato hæc ait : Chlogio autem, missis exploratoribus ad urbem Cameracum, perlustrata omnia ipse secutus, Romanos proteritis, civitatem adprehendit, in qua paucum tempus residens, usque Suminam fluvium occupavit. Nihil hic dicitur de civitate Tornacensi, verum hanc accepit Hincmarus ex eodem anonymo in *Gestis Francorum*. Sumina autem, Hincmaro Summa, alias Somona, Gallice la Somme fluvius in Veromanduis supra Fanum S. Quintini ortus, in Occasum fluens, Picardiam secat, et prope oppidum S. Valerici in Britannicum mare illabitur.

d Prævit hic rursum anonymus his verbis : Appellavit eos Valentinianus imperator Francos Attica lingua, quod in Latinum interpretatur sermonem, hoc est feros, a duritia vel ferocitate cordis. Fabulam esse liquet ex Trebellio Pollione et Flavio Vopisco, qui cum sub finem sæculi tertii et quarto ante

Valentiniani I imperium scripserint, Francos jam nominarunt. Ad hæc Francos, a Belgica Francicaque voce Franck, id est libero alii rectius derivant. Consule Henschenium loco citato num. 2.

e Merovei obitum ac Childerici Successionem in regnum Henschenius ibidem et Cointius anno 456 illigarunt.

f Gregorius Turonensis scribit, Basinam fuisse uxorem Bisini, vel Basini Thoringiæ regis, apud quem Childericus, a suis e regno pulsus exsulaverat, eandemque ad eundem Childericum postea in regnum suum restitutum confugisse, et ab eo in conjugem acceptam esse. De nato illis filio hæc subdit : At ille (Childericus) gaudens eam sibi in conjugio copulavit : quæ concipiens peperit filium, vocavitque nomen ejus Chlodovechum. Hic fuit magnus et pugnator egregius. Hincmarus illum constanter appellavit Ludovicum, quod idem nomen est; nam Ludovici nomen Chlodovecho vel Clodoveo in baptismo datum esse, ut quidam apud Surium crediderunt, omni verisimilitudine caret.

g Ne nimis annotationibus de rebus ad S. Remigium nil pertinentibus pergam lectori molestus esse, legat de his, qui volet, Cointium, aliosque historicos, qui res Francicas tractaverunt.

h Pro hisce omnibus consule Commentarium prævium § 6.

i De occupata a Childerico civitate Andegavensi meminit S. Gregorius Turonensis lib. II, cap. 48; de Aurelianensi tantum ait : Childericus Aurelianis pugnas egit. Mortem ejus Henschenius ad finem anni Christi 479, Cointius alique ad annum 481 retulerunt. Ludovicus sive Chlodovechus vel Clodoveus in regnum per Gallias dilatatum successit.

k De Ægidio Syagrioque, Romanorum nomine subditos imperio Gallos regentibus, ac postremo per Clodoveum victo occisoque vide Commentarium prævium § 6, ubi etiam dictum est, hoc Clodovei bellum ab Henschenio anno 484, a Cointio autem aliisque nunc passim biennio serius, sive anno 486 fgi.

l Erat (inquit S. Gregorius Turonensis lib. II, cap. 51) S. Remigius episcopus egregiæ scientiæ et rethoricis adprime imbutus studiis; sed et sanctitate adeo prælatus, ut S. Silvestri virtutibus æquaretur :

m Eadem voce etiam utitur anonymus scriptor de *Gestis Francorum*, et Flodoardus lib. I, cap. 13.

n Hunc conventum, in quo Franci armis instructi quotannis mense Martio adesse debebant, a Pippino rege anno 755 ad mensem Maium translatus fuisse, tradunt Annales Petaviani his verbis : dcccv. Venit Thasilo ad Martis campo, et mutaverunt Martis campum in mense Maio. Consule, si lubet, Cointium ad annum Christi 752, num. 19, annumque 753, num. 11. Hinc factum est, ut, qui ante Campus Martius appellabatur, deinde Campus Madius, vel Campus-Maius dictus fuerit.

o Hæc omnia etiam legere est apud S. Gregorium Turonensem lib. II Historiæ, cap. 27, sed tacito nomine episcopi ac civitatis. Verba dedi in Commentario prævio num. 92 et 93; sed utrumque expressit Fredegarius in *Historia Epitomata*, cap. 16, ubi tamen hoc differt ab illo, quod dicat, S. Remigium, ipsummet pro repetendo sacro urceo ad regem accessisse, deinde vero, eodem rege jubente, quemdam Suessiones misisse. Verba ejus accipe. Igitur de ecclesia Remicianæ urbis urceum magnum hostis abstulerat cum reliquis ministeriis (id est, sacra suppellectile.) Sanctus ac apostolicus Remedius pontifex ejusdem urbis ad Chlodoveum veniens, postulans, si aliud de sacris vasis recipere non mereretur, saltem vel urceum illum reciperet. Audiens rex, dixit : Mitte nuntium usque Suessionas etc.

p Prævit hic rursum Gregorius Turonensis, loco mox citato sic subdens : Multa bella victoriasque fecit. Nam decimo regi sui anno Thoringis bellum intulit, eosdemque suis ditionibus subjugavit.

q Quam hic Rothildem appellat, S. Gregorio Turonensi in eodem lib. II, cap. 28 et alibi Chrotechildis dicitur, nunc communius Clotildis vel Chrotildis, quo

E

F

quo

A quo nomine de hac sancta regina in Opere nostro actum est ad diem 3 Junii, quo colitur. Porro cum Hincmarus scribat, hasce nuptias, interveniente Aureliano, conciliatas fuisse, satis indicat, sibi praeluxisse anonymum in Gestis Francorum, cujus fabulosam de hoc argumento narrationem Henschenius noster in Annotatis ad caput 1 Vitæ ejusdem Sanctæ lit. a recensuit et explosit.

r Utrumque rursum didicit ex eodem anonymo. Cointius primam expeditionem retulit ad annum 493, secundam ad 494, ex Sigeberti Chronico, in quo hæc anno decimo tertio Clodovei, illa duodecimo contigisse dicitur. Ceterum vulgo nota sunt Sequana, Gallis la Seine, et Liger, la Loire Galliæ flumina; Aureliani urbs est Orleans, Milidinum seu Melodunum, Melun.

s In albis, id est intra octiduum a suscepto baptismo. Solebant enim in baptismo veste candida indui, quam octavo die deponebant. Porro hæc omnia iisdem fere verbis habet Turonensis lib. xxix et xxx; nec tamen hinc, sed ex anonymi Gestis Francorum accepit Hincmarus, ut conferenti manifestum erit.

t A Turonensi dicitur Chlodomerus, estque unus e quatuor Clodovei filiis, qui paternum regnum inter se partiti sunt.

B u De bello hoc egi in Commentario prævio § 6, ubi illud cum Clodovei baptismo ad annum 496 referendus esse ostendi.

x Aureliani non meminit S. Gregorius, qui Clodoveum, sic ab hostibus pressum, sponte sua Christi auxilium invocasse scripsit. Anonymum hic denuo secutus Hincmarus est.

y Quem bonus Remigius, Remorum archiepiscopus etc., solius Hincmari sunt, non S. Gregorii, nec anonymi.

z Hæc totidem verbis leguntur apud anonymum in Gestis Francorum. In editione Historiæ S. Gregorii Turonensis per Chesneum, ac tribus quatuorve ejusdem exemplaribus etiam hic legi, Actum anno xv regni sui, observat Ruinartius in Annotatis ad editionem suam; sed in ceteris editis ineditisque non legi; quapropter ista omisit, censuitque intrusa fuisse ex prædicto anonymo; quod ante ipsum jam adverterat Henschenius. Ceterum secundum communio-rem sententiam, quæ Clodovei regnum ab anno 481 orditur, annus 13 ejusdem regni in Christi 496 incidit, quo Clodoveum baptizatum fuisse credimus.

aa Hæc non consonant dictis S. Gregorii, qui lib. II, cap. 51 de Clodoveo ait: Conveniens autem cum suis, priusquam ille loqueretur, præcurrente potentia Dei, omnis populus pariter adclamavit: Mortales deos abjicimus etc.

C bb Cum in Commentarii prævii § 7 probaverim, Clodoveum non in Paschate, sed in Natalitiis Christi Domini sacro fonte ablutum fuisse, corrigenda sunt, quæ de Quadragesimali jejuniis ac Paschate Hincmarus, Flodoardus, aliique post illos dixerunt. Quantum ad baptismum in Paschate Clodoveo collatum præverat Fredegarius in Epitome cap. 21; at Turonensis et sæpe dictus anonymus hac de re siluerunt.

cc Quæcumque hic a num. 57 iisque verbis Die vero Passionis Domini etc. narrantur, ignota sunt omnibus antiquioribus, nitunturque sola fide Hincmari; qui unde ista acceperit, quis divinet? At certe, erravit in tempore, ut dictum est. Quæ vero sequuntur, partim conformia sunt narrationi S. Gregorii, partim amplificata, partim etiam diversa, quemadmodum in Commentario prævio ostendi, et in Annotatis aliquoties observabo.

dd Hoc ampullæ in baptismo Clodovei divinitus acceptæ miraculum ignotum est omnibus antiquioribus Hincmaro, qui an illud apud ullum alium legit, non indicavit. Adi Commentarium prævium §§ 8 et 9, in quibus de eodem prolixè actum est.

ee De Constantini lepra baptismoque per S. Silvestrum. I Papam ei collato etiam S. Gregorius Turonensis hic meminit; verum hæc discussa vide apud nos tom. V Maii in Constantino Magno cap. 2.

ff Ista Remigii ad regem dicta accepta sunt ex Turonensi.

gg Sicambrum vocat a Sicambria Francorum regione ultra Rhenum sita.

hh Quidam crediderunt, S. Remigium, quia Clodoveum e sacro fonte suscepit, ejusdem baptistam non fuisse, quorum opinionem refutavi in Commentario prævio § 7; ubi etiam dixi, hæc non alibi, quam in civitate Remensi peracta esse.

ii Hæc sacra unctio, quam etiam Turonensis ibidem memorat, fuit Sacramentum confirmationis, non unctio regia.

kk Turonensis hic: De exercitu vero ejus baptizati sunt amplius tria millia.

ll Ita rursum ex anonymo in Gestis Francorum; sed utrique contradicit S. Gregorius, ibidem sic prosecutus: Baptizata est et soror ejus Albofledis, quæ non post multum tempus migravit ad Dominum... Conversa est enim et alia soror ejus, Lanthechildis nomine, quæ in hæresim Arianorum dilapsa fuerat, quæ confessa æqualem Filium Patri et Spiritum sanctum, chrismata est. Adi Commentarium prævium num. 119 et 120. Intersevit autem, ubi puncta posui, laudatus sanctus historicus initium epistolæ, quam S. Remigius ad Clodoveum, de morte ejusdem sororis suæ Albofledis dolentem, consolatoriam dedit, quam ego totam retuli in Commentario num. 174 et sequenti. Litteras quoque, quibus S. Avitus Viennensis episcopus et Anastasius II Papa Clodoveo de suscepto baptismate gratulati sunt, præmisi ibidem a num. 166.

mm Ita est, merito id docent Patres de humano ingenio divinæ auctoritati in mysteriis fidei ceterisque a Deo revelatis submitiendo. Eodem Patrum effato recte etiam probasset Hincmarus, rejicienda non esse miracula eo solo ex capite, quod humani ingenii captum excedant. Sed quid huc illud pertinet, ubi agitur de miraculo, sola fide humana nixo, nec ab ullo, qui quidem sciatur, ante Hincmarum tradito? Neque id magis probat in sermone, quem subdit, in quo scilicet disserit de apparitionibus sancti Spiritus relatis in Scripturis divinis aliisque historiis; de potestate patranda miracula fidelibus a Christo Domino promissa; de sacro chrismate, et Sacrificio Missæ; quæ velut ad S. Remigii gesta nil facientia hic rescidi.

CAPUT V.

Reliquæ gentis Francorum conversio, et in S. Remigium munificentia: episcopatus Laudunensis ab illo erectus, eique præfectus S. Genebaudus: hujus lapsus, pœnitentia, in officium restitutio et sanctitas.

M Multi denique de Francorum exercitu, necdum ad fidem conversi, cum regis parente Raganario ultra Summam fluvium aliquandiudегuerunt, donec Christi gratia cooperante, gloriosis potius victoriis, eundem Raganarium, flagitiis turpitudinum inservientem, vinctum a Francis sibi traditum rex Ludovicus occidit, et omnem Francorum populum per beatum Remigium ad fidem converti et baptizari obtinuit a. Baptizatus autem rex cum gente integra plurimas possessiones per diversas provincias sancto Remigio, tam ipse, quam Franci potentes dederunt, quas ipse per diversas ecclesias tradidit, ne Franci, eum rerum temporalium cupidum esse, et ob id ad Christianitatem eos vocasse putarent, et fidem Christi ac sanctum sacerdotium vilipenderent b. De quibus rebus in Orientalibus Franciæ partibus petentibus traditoribus, portionem quandam episcopio Remensi adjunxit.

67 Et de his, quæ id Remensi provincia illi fuerant traditæ, non modicam partem ecclesiæ sanctæ Mariæ in Castro Lauduni Clavati, Remensis parochiæ, ubi nutritus fuerat, tradidit, ibique Genebaudum, virum carne nobilem, et tam in Scripturis

AUCTORE
HINC MARO
ARCHIEP.
REM.

Sanctus totam
gentem con-
vertit;

Episcopatum
Lauduni eri-
git, Genebau-
do ibi ordinato
episcopo,

AUCTORE
HINCMARO
ARCHIEP.
RIM.
C

Scripturis sanctis quam et in secularibus litteris eruditum, qui, relicta uxore, nepte scilicet ipsius beati Remigii, vitam religiosam expetierat, episcopum ordinavit, et parrechiam ipsius comitatus Laudunensis præfato castro subjecit *c*. Qui Genebaudus plus, quam necesse fuerat, de ante acta vita et gradus sublimitate confidens; cum debuerit cogitare, quia non Davide sanctior, nec Salomone sapientior esset, qui mulierum delinimentis periclitati sunt, incaute suam uxorem, quam relinquens mutaverat in sororem, quasi pro instructione salutari, frequentius se visitare permisit, oblitus Scripturæ dicentis : Lapidés excavant aquæ, et alluvione terra consumitur, rupes transfertur de loco suo.

quem postea
cum uxore
quondam sua

68 Unde contigit, ut crebræ visitationes et blanda ac frequentia mulieris colloquia durum contra luxuriæ molliem cor episcopi emollirent, et quasi rupem saxeam de loco sanctitatis ad luxuriæ inquinamenta transtulerint. Et item contra Scripturam dicentem : Quis alligabit ignem in sinu suo, et vestimenta ejus non comburentur? Admota igni palea, id est, carnis muliebris materia, libidinis ignem suasionem diabolica, quasi vento vehementi exagitante, ardor luxuriæ in flammam erupit, et concumbens cum eadem quondam uxore sua, **B** mulier concepit, et post partum mandavit episcopo, filium se peperisse. Genebaudus vero confusus et dolens, nuntio dixit : Quia latrocinio, ut lateret homines, quod Deum latere non potuit, in cubiculi absconso generatus est; recte vocabitur Latro : sic ei nomen imponat. Et quia culpa hominibus non innotuit, ne suspicio inde procederet, si se a solita visitatione femina illa subtraheret, cœpit, ut antea, domum frequentare episcopi. Sicque factum est, ut tecta hominibus culpa, et in cordibus tam episcopi quam feminae tectus luxuriæ ardor (quoniam, ut notum est, Quoque magis tegitur, tectus magis æstuat ignis) contra culpam compunctus episcopus, sed post fletum ad culpam rediit, et oblitus est, quod planxerat, cum extinguere noluit, quod per desiderium ardebat.

graviter lapsus, ac de-
mum pœnitentem

69 Iteravit peccatum, quod egerat, concepitque iterum mulier, et misso nuntio, mandavit episcopo, se feminam peperisse; quam jussit nominari Vulpeculam. Quod, cur ita eam nominari voluerit, qui fraudes et significationes in Scripturis ipsius animalis cognoscit, quas ad dolos ac versutias deceptoris diaboli, et ad carnis petulantis illecebras et anfractus retulit, facile satis advertit. Tandem Domino, qui beatum Petrum respexit, et negationem amarissime flevit *d*, illum respiciente, **C** Genebaudus in se reversus ad sanctum Remigium misit, petens, ut Laudunum veniret; quia tales causæ ibi emergerant, quas per se diffinire non posset. Beatus autem Remigius, sicut Genebaudus petiit, Laudunum venit. Et susceptus cum debita reverentia, ac secreta cubiculi petens, Genebaudum interrogavit, pro qua causa illum vocaverit. Genebaudus vero cum maximo fletu et ejulatu volens tollere stolam de collo suo et procidere ad pedes sancti Remigii, cum magna virtute a beato Remigio est detentus, ne stolam de collo suo tolleret. Et postquam diutius ambo fleverunt (intellexerat enim beatus Remigius, Genebaudum admisisse crimen, pro quo stolam vellet deponere) vix cum singultibus et lacrimis Genebaudus per ordinem omnia retulit, quæ commiserat.

accessit
S. Remigius

70 Quem sanctus Remigius videns contritum et pene desperatum, blande consolatus est, dicens, quod non tantum doleret de admissio ab eo crimine, quantum, quod sic male sentiret de Domini bonitate, cui secundum Euangelicam veritatem non est impossibile omne verbum, et qui de nichilo cuncta fecit; primumque parentem, in quo omnes peccaverunt, gratia salvum fecit, ullum peccantem, ad se reversum, non despicit, qui peccatores sanguine suo redimere venit; et qui quatruiduanum et jam fœtentem Lazarum lacrimis sororum, quæ signarunt sollicitas ac flebiles pœnitentium cogita-

tiones, compatiens flevit, et a mortuis suscitavit, **D** et suscitatum convivio suo admisit; mulieris etiam illius, quæ fuerat in civitate peccatrix, manibus iniquitate pollutis sanctissimos pedes suos, qui super angelorum omnium verticem ad Patris dexteram considet, attrectari se non renuit, quique nulli quantiscumque vel qualibuscumque peccatis mortuo, vel mole ac scelerum enormitate sepulto, gratiam resurrectionis a peccatis denegat, et digne pœnitentem atque peccata sua deflentem per januam reconciliationis communioni altaris sacrosancti restituit, remissionem totius peccati postulanti denegare non deberet diffidere.

71 Nam, cum Stephanus pro fide moreretur, Saulus lapidantium vestimenta servabat : omnium ergo manibus ipse lapidavit, qui ad lapidandum omnes exertos reddidit; et tamen eundem ipsum in sanctæ Ecclesiæ laboribus antecessit, quem persequendo martyrem fecit. Sed et multi episcopi negaverunt, Jesum Christum esse verum Filium Dei vivi, et blasphemiam dixerunt in Spiritum sanctum; et resipiscentes Catholicæ fidei confessione et dignis pœnitentiæ fructibus, atque profusis lacrimis, non solum indulgentiam meruerunt, sed et in ordine ecclesiastico permanserunt, et ad sanctorum sacerdotum consortium pervenerunt. Et quia duobus modis apostatatur a Deo, fide **E** scilicet et operatione, sicut illi fide apostatantes misericordiam consecuti sunt, ita et is, qui criminaliter peccando, sicut dicit Apostolus, factis Deum negavit, tamen a credulitate et confessione veræ fidei non declinavit, facile hujus peccati veniam apud divinam misericordiam obtinere valeret, si fructus pœnitentiæ dignos ageret.

72 Nullus enim suorum magnitudine facinorum perterritus de impetranda venia, si dignum pœnitentiæ fructum fecerit, debet ullo modo dubitare; quoniam etiam Jherosolimitis, qui Filium Dei blasphemaverunt et crucifixerunt, indultum esse constat, sicut sacra Scriptura demonstrat. Fidelis est enim in verbis suis, qui prophetica nobis voce promisit : In die illa erit fons patens domus David in ablutionem peccatoris et menstruatae. Domus namque David nobis peccatoribus fons patens in absolutionem est, quia iniquitatum nostrarum sordibus per David Filium, Salvatorem nostrum, aperta jam misericordia, pœnitentes et confitentes lavamur in sanguine suo. Et ut erat doctissimus ac orator eloquentissimus, testimonia de latitudine sanctæ Scripturæ et exempla pœnitentium in unum colligens, ad animandum eum illi proposuit, et exhortato pœnitentiam indixit. Factaque mansiuncula cum lecto in modum sepulchri, et parvissimis fenestellulis ac oratorio, quæ hodieque manent secus ecclesiam S. Juliani, Genebaudum in ea reclusit.

73 Et clerum atque parrechiæ ipsius populum per septem annos, ut propriam parrechiam, gubernavit, et unam Dominicam diem Remis, alteram apud Laudunum celebravit. In qua reclusionem pœnitentiæ quantæ contritionis ac continentia idem Genebaudus fuerit, divina misericordia demonstravit. Septimo siquidem anno in vigilia Cænæ Domini cum idem Genebaudus in oratione pernoctaret et seipsum defleret, quoniam is, qui ad hoc ordinatus fuerat, ut in illa die pœnitentes Domino reconciliaret, ipse, suis criminibus exigentibus, nec inter pœnitentes in ecclesia merebatur consistere; circa mediam noctem venit angelus Domini magna cum luce ad eum in oratorium, ubi pronus jacebat, et ait ad eum : Genebaude, exaudita sunt pro te orationes patris tui Remigii, suscepit quoque Dominus pœnitentiam tuam, et dimissum est peccatum tuum. Surge et hinc egredere, facque mysterii episcopalis officium, et reconcilia Domino pœnitentes de criminibus suis.

74 Genebaudus autem nimio terrore percussus, respondere nichil potuit. Tunc angelus Domini confortans eum, et ne timeret, hortatus est, sed gauderet in misericordia Domini sibi collata. Qui **F** animatus

spe veniæ
obtinendæ
solatur,

et ad pœnitentiam
agendam
incitatum cellula
includit,

Genebaudus
in ea post
septennium
ab angelo
intelligit,

peccata sua
dimissa esse,
et a S. Remigio,

i. e. ostii

A animatus dixit ad angelum : Non possum hinc egredi, quia pater et dominus meus Remigius clavem hujus hostii * secum habet, quod et sigillo suo signavit. Et angelus ad eum, Ut non dubites, inquit, me a Domino missum, sicut patet tibi cælum, sic et hostium illud patebit. Et statim, salvo sigillo ac sera, hostium illud apertum est. Tunc Genebaudus in modum crucis se jactans in limine, dixit : Etiam si ipse Dominus Jesus Christus dignatus fuerit ad me peccatorem venire, hinc non egrediar, nisi ille venerit, qui me in ejus nomine in ista reclusionem constituit, et statim angelus Domini discessit ab eo. Beatusque Remigius in cripta, quæ retro sedem erat ecclesiæ sanctæ Mariæ Remis, pernoctabat in oratione, et quasi dormiens in excessum est raptus, et vidit angelum assistentem sibi, qui hæc omnia, sicut dicta et gesta fuerant, narravit, et jussit, ut quantocius Laudunum peteret, et Genebaudum episcopali sedi restitueret, et coram se ministerium episcopale agere persuaderet.

per angelum monito, suæ sedi restituitur,

73 Mox sanctus Remigius nichil dubitans, cum summa celeritate Laudunum petiit, et in limine hostii, salvo sigillo et sera reserati, Genebaudum jacentem reperit, quem tensis brachiis, cum gaudio et lacrimis laudans divinam misericordiam, elevavit, eumque sedi et officio episcopali, veluti angelus Domini præceperat, restituere maturavit, et Remis cum gaudio repedavit. Genebaudus itaque in sanctitate et justitia postea omnes dies vitæ suæ gratia Dei peregit, prædicans cunctis, quanta illi fecerat Dominus; quatinus nemo de sua justitia confideret, nemo de misericordia Dei diffideret, quæ tunc evidentius prominet, quando peccator sanctificatur et abjectus erigitur (neque enim de qualitate nostrorum operum pendet cælestium mensura donorum, aut in isto seculo, in quo tota vita hominis temptatio est, hoc unicuique retribuitur, quod meretur; ut, si iniquitates Dominus observaret, nullus judicium ipsius sustineret) dicens sibi, magnam in gloriam Dei causam esse lætandi, qui ei, ut multum ab illo diligeretur, multa dimisit, et ut mirabilem faceret gratiam suam, in eo munera sua contulit, in quo meritum suffragia non invenit, et post collata munera graviter peccantem, cum peccatis suis non perdidit, sed misericorditer ad veniam revocavit.

ac episcopali munere fungens, misericordiam Dei laudat,

76 In qua prædicatione misericordiae Dei secutus est Apostolum dicentem : Fidelis sermo et omni acceptione dignus, quia Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus ego sum. Sed ideo misericordiam consecutus sum, ut in me primo ostenderet omnem patientiam ad informationem eorum, qui credituri sunt illi in vitam æternam. Legimus in Hystoria sacra e, beatum Petrum apostolum, cui Dominus dixerat, Quaecumque solveris super terram, erunt soluta et in cælo, ab Herode cathenis religatum in carcere, pro quo sine intermissione ab Ecclesia ad Deum fiebat oratio, quique ab eisdem vinculis est absolutus per angelum. Habemus Genebaudum episcopum, cui fuerat ligandi et solvendi in cælo et in terra collata potestas, ab Herodis capite diabolo peccati vinculis alligatum, et ob id decreto beati Remigii proprio judicio, ne judicaretur a Domino, custodiae mancipatum, ubi quoniam ei poenitentia fuit digna, exstitit etiam fructuosa. Audivimus, eum angelica voce precibus beati Remigii peccatorum vinculis absolutum, illique post poenitentiam, quod per peccatum sibi clausum fuerat, cælum apertum, et quod invisibiliter de eo spirituali gratia actum erat, visibili ac corporali miraculo demonstratum.

et senex sancte moritur, eique filius ejus succedit.

77 Et quidem omnipotens Deus peccatum ejus potuit tacendo laxare, et consolatione sui spiritus de peccati perpetratione mœrenti certam veniæ spem reparando, ab afflictione tristitiæ illius mentem relevare; sed loquendo per angelum, salvo sigillo et sera, reserando hostium, exemplo suæ misericordiae nostra ad poenitentiam voluit corda concutere. Habeamus ergo fratres karissimi per

intercessionem hujus intercessoris nostri beati Remigii fiduciam de misericordia Conditoris nostri. Cogitemus, quæ facimus, recogitemus, quæ fecimus, largitatem supernæ pietatis aspicimus, et ad misericordem Judicem, dum adhuc expectat, cum lacrimis veniamus. Considerantes namque, quod justus sit, peccata nostra non negligamus: considerantes vero, quod pius sit, non desperemus. Præbet apud Deum nobis hominibus peccatoribus fiduciam Deus homo: est nobis spes magna poenitentibus, quia Advocatus noster factus est Index noster, qui beatum Genebaudum et provexit, et stravit, et misericordissima gratia relevavit, atque relevatum in fide recta et bonis operibus perseverare fecit. Obiit itaque Genebaudus in pace, Sanctis Dei connumeratus, tam diu in episcopatu vivens, ut ei successerit Latro filius ejus episcopus, et ipse sanctus f....

78 Et ne quis etiam contra Apostolum delectans vocum novitates dicere præsumat, aut sacras regulas contra hoc misericordiae Domini exemplum constituisse, aut beatum Remigium divina præceptione in hoc opere contra sacras regulas de Genebaudo egisse, aut ipsum Genebaudum contra regularem constitutionem post lapsum in gradu mansisse; satisfaciatur illi consona Catholicorum Patrum sententia, Ut, inquiens, constitueretur in Ecclesia, ne quisquam post alicujus criminis poenitentiam clericatum accipiat, vel ad clericatum redeat, vel in clericatu maneat, non desperatione indulgentiæ, sed rigore factum est disciplinæ. Alioquin contra claves datas Ecclesiæ disputabitur, de quibus dictum est, Quaecumque solveritis super terram, erunt soluta et in cælo. In eo enim, quod dicitur, Quaecumque solveritis, erunt soluta, nichil excipitur, nichil non comprehensum relinquitur.

79 Igitur omni electorum Ecclesiæ juxta modum culparum vel poenitentiae ligandi ac solvendi quantumcumque vel qualiumcumque peccatorum datur auctoritas, ut videlicet, agnitis peccantium causis, quos in peccatis, quæ egerint, persistere cognoverit, illos perhempnibus * suppliciis obligandos insinuet: quoscumque vero humiles ac vere poenitentes aspexerit, hos jam a timore perpetuæ mortis miserans absolvat, et purgatos altari sacrosancto restituat. Sed ne forsitan etiam de detectis criminibus spe honoris ecclesiastici animus cujusquam peccantis intumescens, superbe ageret poenitentiam, severissime placuit, ut post actam de crimine dampnabili poenitentiam, nemo sit clericus, ut desperatione temporalis altitudinis medicina major et verior esset humilitas. Nam et sanctus David de criminibus mortiferis egit poenitentiam, et tamen in honore suo perstitit: et beatum Petrum, quando amarissime lacrimas fudit, utique Dominum eum negasse poenituit, et tamen apostolus mansit. Sed non ideo supervacua putanda est posteriorum diligentia, qui, ubi saluti nichil distrahebatur, humilitati aliquid addiderunt, quo salus tutius inveniretur; experti aliquorum fictas poenitentias per affectatas honorum potentias. Cogunt enim multas invenire medicinas multorum experimenta moborum.

ANNOTATA.

a Consule Commentarium prævium num. 192 et duobus sequentibus.

b Istud verissimum esse, puto. Sanctus ipse in Testamento prolixiori aliquas hujusmodi donationes tam a rege sibi, quam a se variis ecclesiis factas commemorat, quas tamen, quia testamentum illud pro sincero admitti nequit, hic non recenseo.

c Laudunenses episcopatus sui institutorem fundatoremque agnoscunt S. Remigium, ac primum sedis suæ episcopum S. Genebaudum, cujus gesta, ex hac S. Remigii Vita excepta, apud nos illustrata sunt ad diem 5 septembris; quapropter eadem hic prætermissem, nisi sic Vitam S. Remigii nimium mutilatus

AUCTORE
HINC MARO
ARCHIEP
REM.f
Auctor occasione hujus factiobservat aliqua de potestate et disciplina Ecclesiæ.
* i. e. perennibus

AUCTORE
HINCMARO
ARCHIEP.
REM.

turus fuissem. Ab observationibus tamen faciendis hic abstinere, quia studiosus lector eo pro illis recurrere poterit. Adi etiam hunc Commentarium prærium § 12.

d Verbum fleuit refer ad S. Petrum, seu pro fleuit substitue flentem.

e Lege Actus Apostolorum cap. 12.

f De sanctitate Latronis vide Annotata ad S. Genesii Vitam die 3 Septembris lit. r; atque ibi ea Vita finitur. Hic vero primo sequitur admonitio, ne peccatores desperent de misericordia Dei, nec tamen damnabili fiducia freti ex spe veniæ consequendæ pœnitentiam differant, aut peccent securius. Hisce prætermisissis, subjungo, quæ Hincmarus ibidem de hoc S. Remigii facto et Ecclesiæ disciplina observavit.

CAPUT VI.

Villæ S. Remigio a Chlodoveo donatæ : Sanctus inter orandum a cœlitibus honoratus : aliæ possessiones ecclesiæ Remensi comparatæ : Chlodovei de Burgundionibus et Gothis victoriæ.

B
Sanctas villas
a Chlodoveo
rege,

Ludovicus rex sedem suam in Suessionis civitate, unde Siagrius expulerat, constituens, delectabatur præsentia et colloquio beati Remigii. Sed quia villas, quas sibi rex et Franci in pagis, Suessionico videlicet ac Laudunensi dederunt, ut supra dictum est, episcopo Laudunensi et aliis casis Dei donaverat, non habebat in vicinitate ipsius civitatis Suessorum, nisi unam villulam, quæ sancto Nichasio a data fuerat : unde suadente religiosissima regina, et petentibus locorum incolis, qui multiplicibus exeniis b erant gravati, ut, quod regi debebant, ecclesiæ Remensi persolverent, rex sancto Remigio concessit, ut, quantum circuiret, dum ipse meridie quiesceret, totum illi donaret. Sanctus autem Remigius per fines, qui manifestissime patent, pergens signa sui itineris misit. In quo fine quidam homo habens molendinum c reppulit sanctum Remigium, ne intra illos fines molendinum ipsum concluderet.

divinitus castigatis, qui
adversabantur,

81 Quem beatus Remigius blande alloquens, dixit : Amice, non sit tibi durum, ut simul habeamus hunc molendinum. Ille autem rejecit eum; et statim rota molendini verti in inversum cœpit. Idem autem homo clamavit post beatum Remigium, dicens : Serve Dei, veni, et habeamus simul hunc molendinum. Cui sanctus Remigius : Nec mihi, nec tibi. Et sic talis fossa in eodem loco devenit, ut ex tunc et nunc usque in perpetuum molendinus ibi esse non possit d. Et quia repulsus est a quibusdam hominibus, ne silvulam quandam intra terminos suos concluderet, dixit, ut nec folia unquam de ipsa silva intra terminos suos, cum esset contigua, evolarent, nec fustis inde versus illos terminos caderet : quod et observatum est; quam diu illa silva mansit. Ab inde quoque procedens, venit ad villam nomine Caviniacum e; quam concludere intra illos fines volens, ab hominibus ejusdem villæ rejectus fuit.

dono accipit.

82 Tunc ille vultu hylari, modo rejectus, modo repropinquans, signa per suum iter misit; sicut loca demonstrant, per quæ rejectus, et per quæ reappropinquans perrexit. Tandem repulsus, dixit illis : Semper laborate, et egestatem sustinete ; sicut hodieque manentis sententiæ verborum illius virtus ostendit. Surgente interea rege a somno meridiano, reversus est ad eum sanctus Remigius, et omnia, quæ ambitus circuitionis illius continuit, ei præcepto suæ autoritatis rex donavit, quæ usque hodie Remensis ecclesia (quarum rerum capita sunt Luliacus g et Codiciacus) jure quieto possidet. Legimus in sacra et antiqua Hystoria, sanctum David montes Gelboe maledixisse, ut nec ros nec pluvia veniret super eos; neque essent agri primitiarum. Habemus sanctum Remigium ore prophetico maledixisse insensibilibus creaturis, ut possessores

earum sterilitatis dampno in vindicta retributionis D ferirentur.

83 Ad destruendam multorum dubietatem, qui non credunt, animas præter corpora vivere posse, neque cognitionem mutuam habere, unum insignius et incognitum, et sanctæ Dei Ecclesiæ multum utile hoc est miraculum. Sanctus pater Remigius tempestæ* noctis silentio solus causa orationis prævenire clerum ad ecclesiam solitus erat, ut, quantum ab hominibus remotior, tantum ad orandum fieret liberior, et dum vult esse solus, nunquam minus solus, quam solus. Elegit tamen sibi specialiter locum, in quo seipsum mactaret hostiam vivam, Deo placentem, et furtivas orationes dirigeret ad Deum, ipso annuente, et sancto Mychaële administrante, in thuribulum aureum caritatis Dei imponendas, et Spiritus sancti igne accendendas, ut fumus aromatizans ascenderet ad thronum gloriæ et Majestatis divinæ in odorem suavitatis. Dum hæc frequenter ageret, causa experientiæ subsequitur eum ignorantem quidam sibi familiaris, ut disceret, quid solus in ecclesia ageret, aut qualiter se haberet.

Matutinas
laudes præve-
nire in ecclesia
solitus

* intempestæ

84 Invenit eum stantem et manus ad cælum tendentem, et oculos illic elevantem. Orationem non audivit, sed mox per adjuutores ejus sibi de cælis missos recognovit, quia matutinas laudes celebravit. Ventum est ad lectionem legendam, et ecce processit claviger æthereus sanctus Petrus, canitie capitis et barbæ venerandus, capite coronato et barba tonsa, indutus veste alba; et cælestis ille primas et apostolici chori princeps, inclinato capite, petiit benedictionem ad legendam lectionem ab homine in terra degente, cujus tamen secundum apostolum assidua in cælis conversatio erat. Remigius benedixit, Petrus Lectionem legit. Post lectionem simul Responsorium canunt. His finitis. Petrus, submisso capite, reverenter abcessit. Mox advenit dux verbi, vas electionis, magister gentium, capillo capitis nigro, barba proluxa, calvitie veneranda, benedictionem a Remigio petiit et accepit, Lectionem legit, post Lectionem simul Responsorium canunt; et salutato Remigio, inclinato capite, Paulus devotus recessit.

quidam videt
cum SS. Petro
et Paulo

E

85 Tertiam Lectionem ipsi reliquerunt legendam, ut veraciter sciret, benedictionem a Deo dandam. Hæc omnia subsecutor sancti Patris vidit; sed et eum non latuit, et mane facto, interrogavit eum, ubi ad matutinas vigilias esset. Et ipse, gravi, inquit, sompno pressus in stratu meo requievi. Et Pater sanctus, Non est, inquit, ita; sed dic, quid videris. At ille tremefactus dixit : In ea forma, qua in pictura demonstrantur Petrus et Paulus, petierunt a te benedictionem separatim. Dedisti; legerunt Lectionem uterque; Responsorium tecum cecinerunt, et inclinatis capitibus te salutantes humiliter, discesserunt. Et Pater sanctus dixit ei : Cave, ne alicui, me vivente, visionem dicas; sed post meum discessum dic ecclesiæ, ut cognoscat, quam propitius est Deus, et quam exaudibilis est omnibus invocantibus eum in veritate; et quam parati sunt cælestes cives ad succurrendum infirmioribus fratribus suis h.

easdem persol-
ventem.

F

86 Eulogius quidam vir præpotens, convictus apud regem Ludovicum de crimine regiæ majestatis, cum se purgare non posset, ad ecclesiam sanctæ Mariæ et ad intercessionem beati Remigii confugium fecit. Cui sanctus Remigius et vitam et rerum suarum possessionem apud regem obtinuit. Idem autem recompensationis gratia sancto Remigio Sparnacum i villam suam in perpetuum dare voluit : sanctus autem Remigius retributionem temporalem pro intercessionis suæ beneficio recipere noluit. Sed quoniam idem Eulogius verecundiæ confusione addictus, quia ei contra natales suos vitam donari per alterius indulgentiam meruit, in seculari habitu stare non voluit; sanctus Remigius ei dixit, ut, si perfectus esse vellet, venderet omnia sua et daret pauperibus, et sequeretur Christum.

h
Villam pro
benefacto ac-
cipere renuit,

A 87 Et sic de thesauro ecclesiastico taxatum pretium, quinque scilicet milia libras argenti Eulogio dedit, et eandem villam in possessionem ecclesiae comparavit; bonum exemplum omnibus episcopis, tam suo tempore in carne viventibus, quam post eum in ordine succedentibus, derelinquens, ut pauperibus aut viduis vel pupillis, vel pro his, qui ad misericordiam ecclesiae confugiant, qui injuriam patiuntur, aut qui peccantes in exilio vel in insulis dampnantur, aut certe quamcumque sententiam suscipiunt, juxta sacros canones subvenientes, vel quaecumque agentes, bona pro temporali retributione non faciant; sed juxta vocem Dominicam, Gratis accepistis, gratis date, quod Dei gratia, id est gratis data, acceperunt, gratis etiam, id est, sine retributione temporali, proximis largiantur. Unde bene, cum virum justum describeret Propheta *k*, ait: Qui excutit manus suas ab omni munere: neque enim dicit, Qui excutit manus suas a munere tantum; sed adjunxit; Ab omni: quia aliud est munus ab obsequio, aliud munus a manu, aliud munus a lingua. Munus quippe ab obsequio est subjectio indebite impensa; munus a manu pecunia; munus a lingua favor. Qui ergo sacros Ordines tribuit, vel quodcumque bonum, unde retributionem a Deo sibi in futuro seculo reddi cupit, tunc ab omni munere manus excutit, quando in divinis rebus non solum ullam pecuniam, sed etiam gratiam non requirit.

B 88 Partem etiam maximam silvae in Vosago *l* pretio comparavit, et mansioniles *m* ibidem constituit, qui ab aquis, super quas constituti sunt, Cosla et Gleni vocantur; hominesque in eisdem mansionilibus de vicina episcopii villa, quae Berna dicitur, a Francis sibi data, manere disposuit, ut picem annuatim religiosis locis ecclesiae Remensis administrarent *n*, quibus et pensam dedit, quae usque hodie ab incolis ipsorum locorum habetur; cum qua debitum suum exsolvunt *o*, ipsiusque comparationis suae fines per gyrum adeo exterminavit *p*, ut et omnibus videntibus pateat ipsa exterminatio, et a progenie in progenies hactenus ipsae exterminationes ab eo factae nominatenus vocitentur ac designentur. In quibus exterminationibus quodam loco in fuste cavo *q* manu sua petram misit, quam omnes, qui volunt manum in caverna, in qua petra posita est, ponere possunt et ipsam petram volvere, et eam a caverna nullo ingenio valent extrahere.

C 89 Post quaedam vero tempora quidam invidens, quod multi ad laudem sancti Remigii hoc pro religione tenebant, manu ipsam petram de caverna extrahere voluit. Quod non valens, securi ipsum pertusum *r* ampliare temptavit; et elevans securim, ut fustem percuteret, dextera manus illius exaruit, et oculorum lumen amisit; et qui famam sancti Remigii extinguere voluit, laudis venerationem adauxit. In hac sollicitudine, quam sanctus Remigius de pice locis religiosis Remensis ecclesiae suo vel successorum suorum tempore consulendis *s* satagit, rectoribus ecclesiae patenter ostendit; quia interiorum sollicitudinem non relinquentes, exteriorum providentiam non debent minuire, ne aut exterioribus dediti ab intimis corruant, aut solis interioribus occupati, quae foris debent, proximis non impendant.

D 90 Sed sic sibimet ad spiritualia vacent, ut exteriorum administrationem non relinquant, ne, cum curare corporalia funditus negligunt, subditorum necessitatibus minime concurrant, et si eis necessaria praesentis vitae non tribuunt, neque libenter audiuntur. Egentis etenim mentem doctrinae sermo non penetrat, si hunc apud ejus animum misericordiae non commendat manus. Tunc autem verbi semen facile germinat, quando in audientis pectore pietas praedicantis rigat. Unde rectorem, necesse est, ut interiora possit infundere, cogitatione innoxia etiam exteriora providere. Hanc pastorum sollicitudinem Paulus excitat, dicens: Qui suorum, et maxime domesticorum,

curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior. Quae beati Remigii sollicitudo quantum Domino placuerit, miraculo ostenso in eum, qui ejus bonis operibus invidebat, evidenter ostendit.

E 91 Ludovicus rex cum Dei benedictione per sanctum Remigium accepta, de victoria ab eo sibi praedicta securus, et in mandatis accipiens, ut tam diu ad dimicandum pergeret, quamdiu illi benedictum vinum, sibi ab eo datum, in cotidiano usu potandum sufficeret *t*; iter arripuit contra Gundebaudum et Godegisium *u*, fratrem ejus, commoto exercitu maximo. Et Burgundiones cum ingenti multitudine venerunt contra eum super Oscharum *x* fluvium, secus castrum, quod Divion dicitur; ibique inter se atrociter confligentes, Gundebaudus ac Godegisius cum Burgundionibus terga verterunt, et vix fuga lapsi evaserunt. Ludovico, ut solebat, existente victore, Gundebaudus se in Avinione *y* reclusit, et per Aredium, consiliarium suum, pacem a Ludovico expetiit. Ludovicus vero, ablatis thesauris, cum praeda maxima et Franco-rum exercitu ad propria est reversus.

F 92 Et mittens legatum, nomine Paternum, virum industrium, ad Alaricum regem Gothorum, de amicitiae inter eos conditione mandavit *z*. Alaricus vero, cum per Paternum vellet Ludovicum decipere, a Paterno exploratis, quae circa eum erant, et de thesauris ejus ingenio subarratis *aa*, illusit est. In diebus illis rex Ludovicus cum venisset Parisius civitatem, ubi sedem suam constituit *bb*, ait ad reginam et ad populum suum: Satis mihi molestum est, quod Gothi Arriani partem optimam Galliarum tenent. Eamus cum Dei auxilio, et eiciamus eos de ipsa terra, nostrisque ditionibus, quia valde bona est, eam subiciamus, habentes justitiam adversus Alaricum, ad quem pro amicitiae conditione legatum direximus, per quem nos decipere voluit. Placuit hoc consilium proceribus Francorum. Tunc per consilium reginae suae fecit ecclesiam in honore apostolorum Petri et Pauli *cc* in Parisius civitate, et per consilium beati Remigii in Aurelianis civitate episcoporum sinodum convocavit *dd*; in quo conventu multa utilia constituta fuere.

G 93 Rex quoque devotissimus pergens contra Alaricum Arrianum, benedictionem a sancto Remigio petiit: cui et benedictionem dedit, et victoriam in verbo Christi spondit, deditque illi plenum vas, quod vulgaris consuetudo Flasconem *ee* appellat, de vino, quod benedixit; sicut etiam fecerat, quando post baptismum contra Gundebaudum perrexerat, praecipiens illi, ut tam longe ad bellum procederet, quamdiu illi et suis, quibus inde dare vellet, illud vinum de praedicto flascone non deficeret. Bibit ergo index rex ac regalis familia et numerosa turba populi, et exinde uberrime satiantur; et vas vini detrimentum non patitur, sed benedictione Dei, per sanctum Remigium indita, more fontis inundatione repletur *ff*.

H 94 Movit autem rex cunctum exercitum suum de populo Francorum versus Pictavis civitatem *gg*: ibi enim tunc Alaricus rex Gothorum commorabatur, et sic per pagum Turonicum pergens, et reverentiam beato Martino atque sancto Hylario exhibens, sicut locis suis lector inveniet *hh*, cum Alarico rege Gothorum in campo Moglotinse super fluvium Glinno *ii*, miliario decimo ab urbe Pictavis, bellum conseruit; illisque inter se compugnantibus, Gothi cum rege suo nimis collisi terga verterunt: Ludovicus, sicut solebat, victor extitit. Cumque Alaricum interficeret, duo Gothi cum contis eum ex adverso in latera feriunt; sed propter lorica, qua indutus erat, laedere nequiverunt: magis autem Dominus lorica fidei indutum per orationem sancti Remigii, patris et patroni sui, adjuvit eum. Patrata siquidem victoria et multis civitatibus suae ditioni subjugatis, usque ad Tolosam perrexit et thesauros Alarici accipiens, per Equolisinam *kk* transiit civitatem, cujus muri ante conspectum ejus corruerunt. Interfectis ergo Go-

AUCTORE
HINCMARO
ARCHIEP.
REM.
Chlodoveus
post victos.
ut Remigius
praedixerat,
Burgundiones

u

x

y

contra Gothos
iturus, eccle-
siam edificat.
synodum con-
vocat,

z

aa

bb

E

cc

dd

Sanctique
promissis fre-
tus,

ee

F

ff

occiso in pu-
gna Alarico,
Gothos subju-
gat.

gg

hh

ii

kk

this

AUCTORE
HINC MARO
ARCHIEP.
REM.
Auctoris ob-
servatio.

II

this Arrianis, qui ibi erant, cum gloriosa victoria de multis civitatibus ad propria rediit.

93 Conferamus, fratres, his, quæ in Hystoria veteri legimus, ea, quæ in Historia hujus Patroni nostri revolvimus. Illinc namque scriptum est: Ydria farinæ non deficit, et lechitus olei non est imminutus; donec dedit Dominus pluviam super terram, juxta verbum Domini, quod locutus est in manu Helyæ II: et flascones vini non defecerunt, usquequo, Deo cooperante, patris victoriis, rex reversus fuit ad propria, juxta verbum Domini, quod locutus est in manu Remigii.

ANNOTATA.

a S. Nicasius unus e decessoribus S. Remigii in sede Remensi, colitur die 14 Decembris, ubi gesta ejus illustranda erunt.

b Vox Exenia, seu Xenia, quæ proprie sunt dona hospitibus dari solita, sequiori ætate pro quibilibet donis, ac nonnumquam etiam (ut hic) pro quolibet tributo, quod doni nomine pendendum erat, usurpata est.

c Id est, molam seu moletrina.

d Hæc eadem adoptavit Flodoardus lib. I, cap. 14, ubi de memorata fossa ait: Mox tanta profunditas in eodem loco, tellure se subducente, facta est, ut numquam deinceps inibi molendinus haberi posset. At mihi ista narratio fabula vel fabulæ proxima apparet; nec enim verisimile est, S. Remigium alienæ rei tam cupidum fuisse, ut eam cedere recusanti ac deinde etiam offerenti sic responderit, damnumque inflixerit. Idem esto judicium de duabus sequentibus narratiunculis, quas laudatus Flodoardus Historiæ suæ etiam inseruit.

e Colvenerius in editione Flodoardi in margine Gallice reddidit Chavignon.

f Credat hæc, qui volet; ego sanctum Antistitem mitiorem fuisse, mihi persuadeo, quam ut tam facile prorumperet in vindictam.

g Laudatus Colvenerius rursum in margine Luliacum Gallice Lully, Codiciacum Coccy exposuit.

h Quis tacite ferat has ineptias? Has ego quidem vix credo ab Hincmaro proficisci potuisse. Certe tota hæc fabula, quæ a num. 85 huc usque texta est, nec in Flodoardo, nec in editione Vitæ Remigianæ apud Surium, nec in codice nostro P. Ms. 22 legitur, ut merito suspicari debeam, eam hoc loco intrusam esse. At quisquis illius auctor sit; poterat animarum a corporibus separatarum immortalitas et cognitio invictis argumentis probari, neque producendum hic erat incognitum quidem (ut vere asseruit) at certe non Ecclesiæ Dei multum utile hoc miraculum, imo fabula Christiano viro sensato indigna. Credibilia sunt, quæ sequuntur.

i Gallice Espernay, teste eodem Colvenerio, de quo loco vide dicta in Commentario prævio num. 308, ubi de translatione S. Remigii ad illum ab Hincmaro facta memini.

k Isaias cap. 55, v. 13.

l De Vosago, alias Vogeso, Galliæ Belgicæ monte ac silva, longissimo tractu a Septentrione in Meridiem inter Lotharingiam Alsatiæque, ac partim etiam inter Lotharingiam et comitatum Burgundiæ extenso, adi Lexica geographica.

m Mansionilis et Mansionile diminutivum est a voce mediæ ævi mansus, mansa et mansum, quæ villam, sive certum terræ modum cum domo coloni significat.

n In Testamento proluxiori de picis usu ceterisque huc spectantibus sic legere est: Quibus (clericis ecclesiæ Remensis) etiam Berna ex episcopo, quæ peculiaris prædecessoribus meis esse solebat, cum duabus villis, quas Ludovicus, a me sacro baptismatis fonte susceptus, amore nominis mei, Biscofesheim sua lingua vocatis*, mihi tradidit, sive cum Coslo et Gleni, vel omnibus silvis, pratis pascuis, quæcumque per diversos ministros in Vosago infra, circum et extra, tam ultra, quam citra Rhenum pretio dato comparavi, picem annuatim

ministret, cunctisque locis regularibus, tam a me, quam ab antecessoribus meis ordinatis, sive in futuro ab episcopis successoribus meis ordinandis, pro necessitate locorum ad vascula vinaria componenda annuatim distribuatur. Hactenus ex Testamento illo, sed suppositio seu interpolatio, ut alias dictum. Itaque, cum magna proventus ecclesiæ Remensis pars obveniret e vineis, S. Remigius, Hincmaro teste, providit illis de pice necessaria ad vasa vinaria oblinenda, cui conficiendæ idonei succi arbores Vosagus habebat.

o Flodoardus lib. I, cap. 20 hunc locum sic reddidit: Quibus et pensam tribuit, quæ hodieque ab ipsorum successoribus accipitur, cum qua suum quoque persolvunt debitum. Videtur autem hic per pensam certa mensura designari, quam, vel cui parem aut similem etiam tunc in debito suo persolvendo adhibebant, qui ad id onus tenebantur. In editione Suriana anni 1617 littera majuscula Pensam scribitur, acsi nomen proprium alicujus loci esset.

p Id est, limites descripsit, seu notavit: nam exterminatio, quæ vox statim sequitur, etiam in aliis instrumentis, in Glossaria Cangii adductis, pro termino seu limite agrorum mediæ ævo usurpata fuit.

q Id est, in arbore cava: fustis enim mediæ ævo pro caudice arboris significanda ponebatur. Flodoardus loco citato sic habet: In quibus determinationibus ligni cujusdam concavo manu sua petram conjecisse traditur.

r Pertusum substantive adhibuit pro foramine, ut habet Flodoardus ibidem.

s Surius, ut solæcismum emendaret, consulturus substituit.

t Vide annotanda hic inferius ad litt. ff.

u Tota hæc de bello Burgundico narratio, quam Flodoardus lib. I, cap. 15 adoptavit, corrigenda est ex S. Gregorio Turonensi lib. II, cap. 52. Erat Gundobadus, Burgundionum rex, patruus S. Chrothildis, quam Clodoveus uxorem duxerat, et cujus patrem Chilpericum Gundobadus interfecerat gladio, ejusdemque Chilperici uxorem, ligato ad collum lapide, submerserat. Ita ille præmiserat cap. 28. Tum cap. 52 ait: Tunc Gundobadus et Godegiselus fratres regnum circa Rhodanum aut Ararim cum Massiliensi provincia retinebant. Erant autem tam illi, quam populi eorum, Arianæ sectæ subjecti. Cumque se invicem impugnarent, audiens Godegiselus Chlodovechi regis victorias, misit ad eum legationem occulte, dicens: Si mihi ad persequendum fratrem meum præbueris solatium, ut eum bello interficere, aut de regno ejicere possim, tributum tibi, quale tu ipse velis injungere, annis singulis dissolvam. Quod ille libenter accipiens, auxilium ei, ubicumque necessitas posceret, promisit. Et statuto tempore contra Gundobadum exercitum commovit. Quo audito, Gundobadus, ignorans dolum fratris, misit ad eum, dicens: Veni in adjutorium meum; quia Franci se commovent contra nos, et regionem nostram adeunt; ut eam capiant... At ille, Vadam, inquit, cum exercitu meo, et tibi auxilium præbebo. Moventesque simul hi tres exercitum, id est, Chlodovechus contra Gundobadum et Godegiselum* cum omni instrumento belli, ad castrum, cui Divione nomen est, pervenerunt. Confligentesque super Oscaram fluvium, Godegiselus Chlodovecho se conjungitur, ac uterque exercitus Gundobali populum atterit. At ille dolum fratris, quem non suspicabatur, advertens, terga dedit, fugamque iniit, Rhodanidesque ripas paludesque percurrens, Avenionem urbem ingreditur. Godegiselus vero, obtenta victoria, promissa Chlodovecho aliqua parte regni sui cum pace discessit etc. Post hæc dicitur ibidem Clodoveus Gundobadum in civitate Avenionensi inclusum obsedis, ac tandem ex consilio Aridii transfugæ cum eo de tributo pactus, inde recessisse. Confer hæc cum narratione Hincmari, et quantum ei fidentum sit, statue. Bellum hoc solet ad annum 500 referri.

x Oscara,

* al. vocatas

* al. Godegelus

A x Oscara, alias Oscarus, vulgo l'Ouche, Galliae fluvius, Divionem, indigenis Dijon, ducatus Burgundiae metropolim, de qua mox fiet mentio, rigat, et haud procul a Fano S. Joannis Laudonensis in Ararim illabitur.

y Id est, Avenione, quae Galliae Narbonensis notissima civitas est, vulgo Avignon, ad Rhodanum fluvium, nunc ditionis Pontificiae, sed quae tunc Burgundionibus parebat.

z S. Gregorius Turonensis lib. II, cap. 33 scribit, Clodoveum, rogatum ab Alarico Gothorum rege, amicitiam cum ipso pepigisse in insula Ligeris, quae erat juxta vicum Ambaciensem (nunc oppidum Amboise dictum) territorii urbis Turonicae. Clodoveum vero cognita ex Paterno legato suo fraude Alarici, bellum ipsi intulisse, tradit Fredegarius in Historia Epitomata cap. 23, quos consule, si lubet.

aa In altero codice nostro P. Ms. 22, et apud Surium legitur: Et thesauris ejus ingenio subarratis, omissa praepositione de: utrobique phrasis obscura est.

bb Id est, Parisios; nam Parisius a mediæ ævi scriptoribus indeclinabiliter sæpe usurpatur. Atque ibi quidem sedem regni sui constituit Clodoveus, non tamen ante, sed post hoc bellum Gothicum, teste S. Gregorio lib. II, cap. 38.

cc Hæc nunc S. Genovesæ appellatur.

B dd Concilium Aurelianense I, de quo hic loquitur Hincmarus, revera habitum fuit, regnante Clodoveo, non tamen anno 507, cui bellum Gothicum illigatur, sed anno 511, uti dictum est in Commentario prævio num. 203.

ee Flasconem vini etiam dixit S. Ardo in Vita B. Benedicti abbatis Anianæ et Indæ, in Opere nostro data ad diem 12 Februarii, ubi pag. 616 in Annotatis lit. i Henschenius noster observavit, præter Hincmarum hic, eadem etiam usos esse Alcuinum in Vita S. Willebrordi et Walafridum in Vita S. Othomari, sæculi noni scriptores; derivarique a voce Teutonica Flesche aut Flasch; quæ lagenam, seu vas figulinum vel vitreum, vino conservando idoneum, significat. Sic Galli dicunt flascon, Flacon, et Flacon, Hispani pariter flascon, Itali fiascone, etc.

ff Consonat more suo Flodoardus lib. I, cap. 43 sic inquit: Cui (regi) Vir quoque sanctus, ut et pridem fecerat, vas, quod vulgo flasconem vocant, vini a se benedicti plenum dedit; hoc idem, quod antea (nimirum Clodoveo adversus Gundobadum profecturo) mandans, ut eo usque ad bellum procederet, donec sibi suisque, quibus exinde dare vellet, hoc vinum de prædicto flascone non deficeret. Bibit igitur rex ex eo, pluresque suorum; vas tamen vini non patitur detrimentum. Eadem in Præfatione Missæ sæpe memorata referuntur hoc modo: Datur vero ejus oratione poculum cum largitate hauriendum; et regalis familia et innumera turba populi uberrime satiatur: et vas detrimentum non patitur, sed ejus benedictione more fontis inundatione repletur. Bis ostensum est hoc miraculum. Uti certum est, Flodoardo Hincmarum præluxisse, ita vel ex ipsa phrasi manifestum fit, aut Hincmarum eadem ex ista Præfatione, aut Præfationis auctorem ex Hincmaro accepisse. Itaque pro tam insolenti miraculo primum, quem novimus, auctorem habemus Hincmarum, vel incerti temporis Præfationem, quæ forte ab illo vel ex hac ipsa Vita composita fuit. Quapropter non dubito, quin prudens lector mecum requisiturus sit meliorem vadem prodigii, quod fabulæ proximum apparet.

gg Pictavum, nunc Poitiers, civitas Galliae est ad Clanim fluvium, Pictaviensis provinciae caput, et episcopalis sub metropoli Burdegalensi.

hh Lege, si lubet, Turonensem lib. II, Hist. cap. 37.

ii Moglotinse et Glinno etiam habent alter codex noster P. Ms. 22, et editio Suriana. Chesneus tom. I Scriptorum Historiæ Francicæ pag. 339 ex codice suo legit Mogotense: at dubium non videtur, quin vitiatum vocabulum sit. Nam S. Gregorius Turo-

nensis lib. II, cap. 37 prælium istud contigisse, testatur, in campo Vogladense, decimo ab urbe (Pictavensi) miliario. Similiter et Fredegarius cap. 23 Hist. Epitomata: In campania Vogladensi, decimo ab urbe Pictava miliario. Porro per Vogladum passim censent indicari Vouglé oppidulum vel vicum ad fluvium Clanim, quatuor leucis ab eadem urbe, teste Baudrando in Lexico geographico, dissitum. Huic sententiæ patrocinatur similitudo nominis situsque: nam fluvius, apud quem Hincmarus, eoque antiquior anonymus in Gestis Francorum cap. 17, ac denique etiam Rorico, locum pugnae assignant, quique priori Glinus, duobus aliis Clinnus, Gregorio autem lib. IX, cap. 41 Clennus vel Clenus dicitur, certe est Clanis alias Clanius, Gallice le Clain, qui Pictavum rigat, infraque hanc urbem in Vigennam se exonerat. Quapropter non videtur mihi verisimilis opinio Boucheti in Annalibus Aquitanicis et Pictavensibus parte II, cap. 2 (quæ etiam Sammarthanis fratribus in Historia genealogica familiæ Francicæ lib. III, cap. 3 placuit) locum illum interpretantis de Civaux, vico quinque vel sex milliariis supra Pictavensem urbem inter Cubort et Lussac prope Vigennam fluvium posito.

kk Ita etiam habet Chesneus; sed alter codex noster corruptius Equosilinam; Surius recte interpretatus est Engolismam. Hæc autem ac præcedens de bello Gothico narratio sumpta est ex Gregorio Turonensi lib. II, cap. 37, ubi eadem civitas Encolisma vocatur, quæ Galliae Aquitanicæ urbs est, vulgo Angoulesme dicta, Engolismensis provinciae caput, et episcopalis sub metropoli Burdegalensi.

ll Lib. III Regum, cap. 17, § 16.

CAPUT VII.

Reliqua ad Chlodoveum spectantia: Sanctus vicarius Pontificius in Galliis constitutus: episcopo Ariano loquelam adimit, pœnitenti reddit: rei frumentariæ providet: sceleratos divinitus castigat.

P er idem tempus ab Anastasio imperatore codicellos Ludovicus rex pro consulatu accepit; cum quibus codicellis etiam illi Anastasius coronam auream cum gemmis et tunicam blatteam misit; et ab ea die consul et Augustus est appellatus a. Sed et Ormisda b, Romanæ Sedis Pontifex, sancto Remigio, antiquæ metropolis episcopo, quæ tunc temporis habebat sub se duodecim civitates et totidem episcopos, eisdem præsidentes c, vices suas in regno Ludovici, nuper cum integra gente ad fidem conversi per sanctam ejus prædicationem, Domino cooperante et sermonem confirmante, sequentibus signis, commisit hoc modo. « Dilectissimi simo fratri Remigio Ormisda. Suscipientes plena fraternitatis tuæ congratulatione colloquia, quibus nos germanæ salutis tuæ lætificavit indicium corporali cum spiritualibus officiis incolumitate subnixi, congruum esse perspeximus, hanc ipsam, quam mente gerimus, verbis aperire lætitiā. Agis enim summi documenta pontificis, dum et prædicanda facis, et ea insinuare non differs.

97 » Prærogativa * igitur de nostri sumpsimus electione iudicii; quando id operatum te esse didicimus, quod ceteris agendum obnixius imperamus, ut in provinciis tanta longinquitate disjunctis et Apostolicæ Sedis vigorem, et Patrum regulis studeas adhibere custodiam. Vices itaque nostras per omne regnum dilecti et spiritales filii nostri Ludovici, quem nuper adminiculis lante superna gratia, plurimis et Apostolorum temporibus æquiparandis signorum miraculis prædicationem salutiferam comitantibus, ad fidem cum gente integra convertisti, et sacri dono baptismatis consecrasti; salvis privilegiis, quæ et metropolitanis decrevit antiquitas, præ-

AUCTORE
HINCMARO
ARCHIEP.
REM.

Chlodoveus ab
Anastasio im-
peratore ho-
noratur:
S. Remigius

a

b

c

Sedis Aposto-
licæ vicarius
in regno Chlo-
dovei
an præroga-
tivam?

AUCTORE HINCMAIO ARCHIEP. REM.	» senti auctoritate committimus, augentes studii » hujus participatione ministerii dignitatem, reve- » lantes nostras ejusdem remedio dispensationis » excubias. Et licet de singulis non indigeas edo- » ceri, a quo jam probavimus acutius universa » servari, gratius tamen esse solet, si ituris trames » ostenditur, et laboraturis injuncti operis forma » monstratur.	Expectantibus autem omnibus, ut post allocutio- nem sancti Remigii hæreticus ille aliquid diceret, nihil potuit loqui, sed ad vestigia sancti Remigii pronus cadens, nutibus veniam petiit.	D
dicatur consti- tutus	98 » Paternas igitur regulas et decreta sanctis- » simis diffinita conciliis ab omnibus servanda man- » damus. In his vigilantiam tuam, in his curam, » fraternæ * monita exhortationis ostendimus. His » ea, quanta dignum est, reverentia custoditis, » nullum relinquit culpæ locum sanctæ observa- » tionis obstaculum. Ibi fas nefasque præscriptum » est; ibi prohibitum, ad quod nullus audeat aspi- » rare; ibi concessum, quod debeat mens Deo » placitura præsumere. Quotiens universale poscit » religionis causa concilium, te, cuncti fratres, » evocante, conveniant; et si quos eorum specialis » negotii pulsat intentio, jurgia inter eos oborta » composce, discussa sacra lege determinando * » certamina. Quidquid autem pro fide et veritate » constitutum, vel provida dispensatione præce- » ptum, vel personæ nostræ auctoritate fuerit » confirmatum, totum ad scientiam nostram, in- » structa legationis attestazione, perveniat. Eo fit, » ut et noster animus officii caritate dati, et tuus » securitate perfruatur accepti. Deus te incolu- » mem custodiat, Frater karissime. »	102 Cui sanctus Remigius dixit : In nomine Domini nostri Jesu Christi, veri Filii Dei vivi, si ita de eo vere sentis, loquere, et de illo, sicut Catholica credit Ecclesia, crede et confitere. Ad cujus vocem ante superbus hæreticus, humilis jam et Catholicus, Catholicam fidem de sancta et inse- parabili Trinitate, et de Christi Incarnatione Ca- tholice confessus est, et in eadem confessionis suæ fide se permansurum, professus est. Sicque anima per infidelitatem perditam, et corporali voce propter superbiam condemnato, virtute divina sanctus Re- migius et animæ et corporis reddidit sanitatem <i>m</i> , cunctis, qui aderant, vel lecturi seu hæc audituri erant, sacerdotibus patenter ostendens de male sentiendo peccante in Christum, qui per humani- tatem proximus et frater nobis fieri dignatus est, quomodo erga peccantes in se vel in Ecclesiam, atque rebelles; et erga post recognoscentes et pœ- nitentes debeant agere.	emendato et Catholice sentienti re- stituit.
* al. fraternæ- que			m
* al. determi- na		103 Peccantes, inquit Apostolus, coram omni- bus argue, ut ceteri metum habeant. Et item scriptum est : Qui confessus fuerit peccata sua, et reliquerit ea, misericordiam consequetur. Pasto- res igitur Ecclesiæ pœnam ei debent amovere, quam meruit, qui non erubuit confiteri, quod fecit. Et Christus ait omni Christiano : Si peccaverit in te frater tuus, increpa illum. Si pœnitentiam ege- rit, dimitte illi. Unde in Lege quoque scriptum est : Cum debet tibi quippiam frater tuus, et abstuleris pignus ab eo, ante solis occasum pignus restitue. <i>n</i> . Unde dicit Apostolus : Sol non occidat super ira- cundiam vestram. Peccata quippe debita vocamus. Proximus autem noster nobis debitor efficitur, cum in nos aliquid deliquisse monstratur : a quo pignus accipimus, quando ab eo, qui in nobis peccasse cognoscitur, peccati ejus jam confessionem tene- mus, per quam relaxare peccatum, quod in nobis perpetratum est, postulamus.	Auctor circa hoc S. Remigii factum
B			E
ab Hormisda Papa : mori- tur Clodo- væus :	99 Hujus sancti Ormisdæ Pontificatus tempore sæpe fatus Ludovicus rex gloriosus coronam au- ream cum gemmis, quæ Regnum appellari solet, beato Petro, sancto Remigio suggerente, direxit <i>d</i> . Hic beatus Papa Ormisda misit Constantinopolim ad Justinum imperatorem in legatione Germanum, Capuanum episcopum <i>e</i> , cujus animam vidit ab angelis in cælum deferri sanctus Benedictus, qui pro curatione puellæ dæmoniæ ad beatum Re- migium literas suas direxit <i>f</i> . Post hæc omnia mortuus est Ludovicus <i>g</i> rex in pace, et sepultus est in basilica sancti Petri apostoli, quam ipse ac regina sua ædificaverunt. Mortuus est autem anno quinto postquam cum Alarico rege Gothorum pu- gnavit, regnavit quoque simul annis triginta <i>h</i> . Et eodem momento, quo mortuus est Ludovicus Parisius, revelante spiritu, sanctus Remigius, cum esset Remis, defunctum fuisse cognovit, et sibi assistentibus indicavit <i>i</i> .		n
d			
e			
f			
g			
h			
i			
S. Chlodoaldi pia munificen- tia, mors sancta et se- pultura.	100 His ita gestis, filius Chlodomiri, filii Ludo- vici regis, nomine Chlodoaldus, interfectis fratribus suis, quos unum cum eo post patris obitum Rothildis regina nutriebat, in clericum se totondit, et pro- cessu temporis vitæ ac religionis suæ merito par- tem hereditatis a patris regibus obtinuit, de qua Duziacum villam in pago Mosomagensi cum ap- penditiis suis sancto Remigio ac Remensi ecclesiæ tradidit <i>k</i> , et villam Riviliacum in pago Biturico sancto Dyonisio delegavit; villam vero Novientum in pago Parisiaco cum omnibus ad se pertinentibus matri ecclesiæ Parisius civitatis, ubi presbyter extitit ordinatus, donavit. In qua villa plenus vir- tutibus migrans ad Dominum, in ecclesia, quam ipse ædificaverat, corpore fuit in pace sepultus.	quædam ob- servat,	
C			F
k			
Episcopo Ariano usum linguæ divini- tus aufert ; l	101 Cum episcopi demum Galliæ ac Belgiæ pro- vinciarum causa fidei ad synodum convenerunt <i>l</i> , beatum Remigium, undecumque doctissimum et in Scripturis sanctis eruditissimum, ac in eccle- siasticis dogmatibus exercitatum, ad idem concilium venire petierunt. Cui synodo Arianus quidam hæreticus, acerrimus disputator, et dialecticis pro- positionibus ac conclusionibus confusus, et inde nimis elatus intererat. Ingrediente autem sancto Remigio episcoporum concilium, a multitudine fratrum expectantium, surgentibus omnibus, re- verenter, sicut angelus Dei suscipitur : superbus autem hæreticus, et male de vero Dei Filio sen- tiens, dedignatus est ei assurgere. Qui protinus, cum sanctus Remigius ante eum transiit, ita obmu- tuit, ut nec verbum quidem ullum effari potuerit.	illudque illu- strat.	
		103 Mola ergo superior aut inferior tollitur, si per prædicantis linguam vel actionem in peccato- ris pectore aut timor ab spe, aut spes a timore dividatur. Legimus in sacra Hystoria, quia, trans- eunte apostolo Petro, umbra ejus sanabantur ægroti <i>p</i> : quo contra superbus hæreticus obmu- tuit, secus eum transeunte sancto Remigio. Illic meruerunt fides et humilitas sanitatem; hic infi- delitas et superbia ultionem. Legimus in sancto Euangelio, quia Gabriel archangelus, qui astat ante Deum, evangelizans Zachariæ, quoniam habi- turus esset filium in senectute sua de uxore, quæ processerat	p

A processerat jam in diebus suis; quoniam non credidit eidem archangelo, permansit mutus, usquequo ea, quæ nuntiaverat archangelus, completa sunt in tempore suo. Completis autem angeli promissionibus, apertum est os Zachariæ, et prophetavit q. Et teste Malachia propheta, sacerdos angelus Domini est. Angelico ergo officio male sentienti ac per hoc incredulo beatus Remigius virtute divina vocem abstulit, et euangelizando, quia Christus Jesus verus est Filius Dei vivi, credenti vocem restituit, et fidem Catholicam confiteri fecit.

Instantis sterilitatis præscius, annonom in pauperes congregat,

r

s

106 Senescente autem sancto Remigio, et Dei Spiritu sibi revelante, quoniam abundantiam ipsius anni secutura esset fames, secutus sancti Joseph prudentiam, de annona, quæ in villis episcopi nata fuerat, vel quam ab aliis comparaverat, acervos, quos Metas dicimus, fecit, ut populo, fame postmodum laboraturo, inde subvenire valeret. Unde et in villa, quæ Celtus r dicitur, plures metas fieri jussit. Ipsi autem homines Celtenses semper rebelles et seditiosi fuerunt: qui quadam die Dominica inebriati cœperunt inter se dicere, Quid ille jubileus s (sic enim appellabatur propter ætatis prolixitatem sanctus Remigius) facere vellet de illis metis, quas congregaverat; an civitatem inde facere vellet, quia, sicut turres per muros civitatis, ita per circuitum curtis metæ habebantur. Et suadente diabolo, se mutuo adhortati sunt, ut focum in eas injicerent. Quod cum sancto Remigio, in propinqua villa, quæ Basilice curtis t dicitur, consistenti celeri nuntio est delatum, ascendit equum, ut ad tantam præsumptionem compescendam ad Celtum veniret.

ejusque incensuribus maledicit:

u

x

y

z

aa

107 Quo cum pervenit, jam ipsæ metæ ardebant. Beatus autem Remigius et ætate et vespertino frigore, sicut in autumno fieri solet, frigidus de equo descendit, et a longe se calefacere cœpit, tranquillo corde et ore dicens: Semper est bonus focus, si non super potest u: verumtamen omnes, qui hoc egerunt, et qui de eorum germine nati fuerint, viri ponderosi x fiant, et feminæ gutturosæ y fient. Quod ita impletum est: nam usque ad tempora Karoli Magni imperatoris, qui eosdem homines de Celto, quoniam vicedominum z in eadem villa morte crudelissima occiderunt, exterminavit, autoribus interfectis, et consentientes per diversas provincias dispergi atque perpetuo exilio condemnari fecit, et de ceteris villis episcopi Remensis eandem villam restaurari aa præcepit. Ita viri et feminæ multati permanserunt, sicut sancti Viri sententia promulgavit. Quosdam etiam de eorum progenie, qui tunc fuga lapsi, cum alii dispergebantur, remanserunt et ad eandem villam redierunt, nos hanc vindictæ sustinentes sententiam vidimus, sicut Gyezi cum domo sua maledictione Helysei lepra multatus est bb...

quod quomodo Sancti faciant, auctor explicat.

cc

dd

108 Sciendum quoque est de illata a beato Remigio in Celtenses vindictæ sententia; quia cum sancti Viri maledictionis sententiam proferunt, non ad hanc ex voto ultionis vel livore vindictæ, sed ex justitiæ examine erumpunt. Intus enim subtile Dei iudicium aspiciunt, et mala foris exurgentia quia maledicto debeant feriri cognoscunt, et eo in maledicto non peccant, quia, quo ab interno iudicio non discordant. Hinc est, quod Petrus in offerentem sibi pecunias Symonem sententiam maledictionis intorsit, dicens: Pecunia tua tecum sit in perditione cc. Qui enim non ait, Est, sed Sit, non indicativo modo, sed optativo se hæc dixisse signavit. Hinc Helyas duobus quinquagenariis ad se venientibus dixit: Si homo Dei sum, descendat ignis de cælo et consumat vos dd. Quorum utrorumque sententia quanta veritatis ratione convalluit, terminus causæ monstravit: nam et Symon æterna perditione interiit, et duos quinquagenarios desuper veniens flamma consumpsit. Virtus ergo subsequens testificatur, qua mente maledictionis sententia promittitur: cum enim et maledicentis innocentia permanet, et tamen eum, qui maledi-

citur, usque ad interitum maledictio absorbet, ex utriusque partis fine colligitur, quia a bono et intimo Iudice in reum sententia sumpta jaculatur.

AUCTOR
HINC MARO
ARCHIEP.
REM.

ANNOTATA.

a Hincmaro rursum hic præluxit S. Gregorius Turonensis lib. II, cap. 38 sic inquit: Igitur Chlodovechus ab Anastasio imperatore codicillos de consulatu accepit, et in basilica B. Martini (apud Turones) tunica blatea (id est purpurea) indutus est et chlamyde, imponens vertici diadema. Tunc ascenso equite (id est, equo) aurum argentumque in itinere illo, quod inter atrii basilicæ B. Martini et ecclesiam civitatis est, præsentibus populis manu propria spargens, voluntate benignissima erogavit, et ab ea die tanquam consul aut augustus est vocitatus. Hæc ultima verba anonymus in Gestis Francorum sic reddidit: tanquam consul et augustus est appellatus; sed Hincmarus omissa voce tanquam, absolute dixit: consul et augustus est appellatus. Contra vero Flodoardus lib. I, cap. 13 tantum ait: Codicillos ab Anastasio imperatore pro consulatu sibi missos cum corona aurea tunicaque blatea sumpsit, et ab inde consul appellatus esse memoratur. Cointius ad annum Christi 508, num. 37 credidit, dignitatem imperatoriam Clodoveo hic datam esse, sive illum ab Anastasio I in consortium imperii adscitum fuisse: verum alii multo verisimilius censent, dumtaxat patriciatum ab illo imperatore illi collatum esse; nam Clodovei dignitatis imperatoris nullum alibi exstat indicium. In epitaphio quoque illius apud Aimoinum Floriacensem infra ad lit. g tantum dicitur patricius.

b S. Hormisda in Pontificatum S. Symmacho non successit ante annum 514, cum Clodoveus saltem ab anno 511 jam obiisset. Quapropter cum Pontifex in epistola mox recitanda, vicariatuum suum in regno Clodovei concedens, de eodem rege, velut tunc etiam vivente, loquatur, non potest hæc epistola S. Hormisdæ esse, sed forte est Anastasii II, vel potius S. Symmachi. Adi Commentarium prævium § 11, ubi de eodem vicariatu sive primatu pluribus actum est.

c Hæc duodecim civitates idem Hincmarus in Opusculo seu Epistola 44, cap. 19 sic enumerat. Habuit sub se (metropolis Remensis) duodecim civitates, videlicet Suessionum, Catalaunorum, Veromandorum, Atrebatum, Camaracensium, Tornacensium, Silvanectum, Belgivagorum, Ambianensium, Morinum, id est, Ponticum, Bononiensium, et Laudunum Clavatum. Ita ille: sed non tam facile probasset, quam liberaliter asseruit, tempore S. Remigii totidem episcopos eisdem civitatibus præsedisse. Consule Commentarium prævium § 12.

d Ex dictis obiit Clodoveus ut minimum biennio ante Pontificatum S. Hormisdæ, atque adeo si ille coronam summo Pontifici miserit, ea res ad Pontificatum Anastasii II vel S. Symmachi referenda est. Ostendi autem in Commentario prævio num. 187 et sequenti, Hincmarum in hunc errorem verisimiliter inductum esse ex Libro Pontificali vel Anastasio Bibliothecario in Vitis Romanorum Pontificum.

e S. Germani episcopi Capuani gesta illustranda venient die 30 Octobris, qua ejusdem memoria in Romano Martyrologio consignata est. Ceterum legationem illam, quæ certa est, in Hormisda etiam referunt Liber Pontificalis et Anastasius Bibliothecarius, ex quorum altero potuit Hincmarus de illa mentionem hic fecisse, occasione coronæ auræ, quam iidem a Clodoveo ad S. Hormisdam missam fuisse, perperam crediderunt.

f Ejusdem S. Germani animam ab angelis in cælum ferri visam a S. Benedicto patriarcha, scribit S. Gregorius Magnus in hujus Vita, in Opere nostro data ad diem 21 Martii, cap. 6, num. 33. Sed quod hic addit Hincmarus de dæmoniaca ab eodem S. Benedicto ad S. Remigium missa, fabula est, quam in Commentario prævio § 3 refutavi.

g D.

AUCTOR
HINC MARO
ARCHIEP.
REM.

g De anno mortis Clodovei vide dicta in Commentario prævio § 4. Ecclesia, in qua sepultus fuit, a S. Gregorio Turonensi lib. II, cap. 43 Sanctorum Apostolorum, nimirum Petri et Pauli, appellatur, nunc S. Genovefæ propter hujus virginis corpus in eadem asservatum. Longuevallius tom. II Historiæ ecclesiæ Gallicanæ pag. 319 notat, ejusdem regis anniversarium ibidem quotannis celebrari, quod etiam dicitur in Kalendaris Spiritualibus urbis Parisiensis ad diem 27 Novembris, qui ipsi emortalis fuisse creditur, in iisdemque additur anniversarium illud celebrari in ornamentis violaceis. Hæc observo, quia Papebrochius noster in Commentario prævio ad Vitam S. Chrothildis tom. I. Junii, pag. 292, num. 6 sive male instructus, sive quod tunc ea res aliter se haberet, dixit, nullam illius sive ut Sancti (quod verum est) sive saltem ut benefactoris anniversariam memoriam in eadem ecclesia amplius superesse. In hierotheca S. Chrothildis, cujus typus loco citato datus est, idem rex velut Sanctus quidem radiis ornatus visitur; non tamen illum coli ibidem satis observatum est. Aimoinus Floriacensis in Gestis Francorum lib. I, cap. 23 vetus illius epitaphium, nescio, quo teste, S. Remigio auctori adscriptum recitat his verbis: Super ejus tumulum a sancto, ut fertur, Remigio hoc descriptum est epitaphium:

B Dives opum, virtute potens, clarusque triumpho,
Condidit hanc sedem rex Clodoveus, et idem
Patricius magno sublimis fulsit honore.
Plenus amore Dei contempsit credere mille
Numina, quæ variis horrent portenta figuris.
Mox purgatus aquis et Christi fonte renatus,
Fragantem gessit infuso chrismate crinem;
Exemplumque dedit, sequitur quod plurima
turba

* al. Aucto-
rem

Gentilis populi, spretoque errore suorum,
Ductorem est cultura Deum verumque Pa-
rentem.

His felix meritis superavit gesta priorum,
Semper consilio, castris, bellisque tremendus.
Hortatu rex ipse bonus ac pectore fortis.

Constructas acies firmavit in agmine primus.

Ceterum Clodoveus, etsi ex nimia dominandi cupidine quædam fecisse legatur, Christiano principe indigna, tamen ob susceptam propagatamque divinam religionem aliasque virtutes æterna memoria dignus est.

h Accepta hæc sunt ex Gregorio Turonensi, qui addit, eundem tunc totius vitæ suæ annos quadraginta quinque numerasse. Adjungit præterea: A transitu ergo S. Martini usque ad transitum Chlodovechi regis, qui fuit undecimus annus episcopatus Licinii Turonici sacerdotis, supputantur anni centum duodecim; sed annum transitus S. Martini ad ejusdem gesta die 11 Novembris illustranda examinandum remittimus. Interim diximus, Clodovei obitum ex Henschenii calculis anno 509, ex communi vero sententia, quam secuti sumus, anno 511 offigi.

i De eo sic habet sæpe laudata Missæ Præfatio: Qui principem in longinquo defunctum itinere, angelo sibi nuntio, ex revelatione eadem hora defunctum fuisse cognovit. Perperam tamen hic Clodoveus dicitur in longinquo itinere obiisse; nam etiam teste Turonensi lib. II, cap. 43, ille apud Parisius obiit, ubi cathedram regni sui constituerat, ut præmiserat cap. 38. Successerunt autem ipsi in regnum quadripartitum filii ejus Theodoricus, Clodomirus, Childebertus et Clotarius, quorum primus Austrasiam postea dictam, in qua Remi censebantur, obtinuit. Sed quantum S. Remigius in Clodoveo perdidit, collige ex molestiis post ejusdem regis obitum a quatuor episcopis eidem creatis, de quibus egi in Commentario prævio § 15.

k S. Clodoaldus colitur die 7 Septembris, ubi gesta ejus illustrata sunt, ostensumque est, ipsum potuisse quidem donationem istam ecclesiæ S. Remigii facere, sed non vivo S. Remigio. Adi etiam Commentarium prævium num. 275 et sequenti.

l Ignota esse hujus synodi locum, tempus et acta, dixi in Commentario prævio § 11.

m In supra dicta Præfatione Missæ hæc ita leguntur: Deinde idem Vir sanctus, dum ingrederetur concilium, Episcopus a multitudine fratrum expectantium suscipitur sicut angelus Dei: sed superbum hæreticum nolentem de sede surgere, et male de Trinitate sentientem, obmutuit Beatissimi adventus; et cujus asperitatem prius per vanitatem exhorruit, ante ejus vestigia veniam petiit pronus, et cervicem inflexit. Quem Beatissimus pœnitentem aspiciens, vel postmodum Trinitatem defendentem, ejus corpori simul et animæ largitus est sanitatem. Lingua solvitur ad suum officium, anima liberatur ab inferni perpetuo cruciatus.

n Lege Deuteronomii cap. 24, a v 10, ubi tamen ista paulo aliter leguntur. Vide etiam Exodi caput 22, v 26.

o Vulgata Deuteronomii capite 24, v 6 habet: Non accipies loco pignoris inferiorem et superiorem molam.

p Actus Apostolorum cap. 5, v 13.

q Lege caput 1 Evangelii secundum Lucam. Quod autem mox infra laudat ex Malachia, legitur hujus cap. 2, v 7.

r Celtus etiam vocatur a Flodoardo lib. I, cap. 17, diciturque villa fuisse episcopi Remensis; sed cetera locus hic ignotus mihi est.

s Sic S. Remigium ex ludibrio etiam vocatum fuisse a quatuor episcopis ipsum criminantibus, vidimus in Commentario prævio num. 253.

t Flodoardus ibidem: In propinqua villa, quam Bacilicæ cortem vocant. Colcenerius in margine nomen Gallice expressit Bazancourt.

u Ita etiam habent alter codex noster, Surius et Flodoardus. Obscura phrasis est, qua sanctus Senex frigescens, placideque jocans, mihi videtur indicare voluisse, saltem prodesse calorem ignis, si ex incensis frugum acervis non, sive nihil super esse, sive servari potest. Nam mihi non placet versio Gallica Nicolai Chesneau, quam Colcenerius in Scholiis sic reddidit Latine: Si non excedit, et non nimis potens est.

x Ponderositas hernia aliudve simile genitalium vitium est, de quo vide S. Gregorium Magnum in Regula Pastoralis part. I, cap. 11, aliaque exempla apud Cangium in Glossario.

y Gutturosi et gutturnosi dicuntur, quibus guttur sædo tumore excrescit, quales multos in Alpibus vidi.

z Vicedominus est, qui vices domini tenet. Flodoardus loco citato vocat illum Vicedominum ecclesiæ Remensis, quo nomine œconomus ejusdem ecclesiæ, ut alias solet, indicari videtur.

aa Id est, opinor, alios homines e villis episcopatus Remensis arcessitos in istorum locum substituit.

bb Lege lib. IV Regum, cap. 3. Celtensium vero sceleris pœnæque fides tota penes Hincmarum sit. Miscet hic aliqua de pœna, quam filii propter delicta parentum ex justissimo Dei decreto aliquando luunt.

cc In Actibus Apostolorum cap. 8, v 20.

dd Lib. IV Regum, cap. 1, v 10 et 12.

CAPUT VIII.

Sancto mors imminens revelata: oculorum lumen ademptum et restitutum: ejusdem sanctus obitus et sepultura: lues inguinaria per illum cohibita: corporis translatio: injusti castigati: pulvis ecclesiæ adversus serpentes adhibitus.

P ost præmissas autem et alias multas virtutes, quas Dominus per hunc Sanctum suum operari dignatus est, gemitus et suspiria illius exaudiens, quibus dicebat: Quando veniam et parebo ante faciem Dei? Satiabor, dum manifestabitur gloria ejus, revelavit ei Dominus, consolans illum, imminere diem obitus sui. Qua de re secundum sacros canones

Imminentis
mortis præ-
scius, testa-
mentum con-
dit,

A canones testamentum rerum suarum condidit, ad hereditatem illam festinans, de qua Propheta dicit : Cum dederit dilectis suis somnum, hæc est hereditas Domini. Omnis, qui dormit in morte, perdit hereditatem; sed cum dederit dilectis suis somnum, hæc est hereditas Domini; quia electi Dei, postquam pervenerunt ad mortem, tunc invenient hereditatem; sicut sanctus Remigius terrenam derelinquens hereditatem, accepit æternam, quia oliva fructifera per lucida misericordiæ opera extitit in domo, videlicet Ecclesia Dei : unde speravit jure in misericordia Dei sui, veraciter dicens : Fuerunt mihi lacrimæ meæ panes die ac nocte, quia sicut corpus satiatur de pane, ita de lacrimis reficitur anima, quoniam exinde sperat remissionem peccatorum habere.

et ad cælestia
anhelans,
oculorum lu-
men amittit ;

B 140 Dies vero et nox pro seculi diversitate ponuntur; quia sive in prosperis rebus sive in adversis, desiderii sui lacrimas, Deum desiderans, anima fundit, sciens scriptum : Vanum est vobis ante lucem surgere, surgite, postquam sederitis, qui manducatis panem doloris. Ante lucem quippe surgere est, priusquam claritas æternæ retributionis appareat, in præsentis vitæ nocte gaudere. Sedendum ergo prius est, ut post recte surgamus; quia, quisquis nunc se sponte humiliat, hunc sequens gloria exultat. Manducat autem panem doloris, qua gemit in hac peregrinatione, et cælesti desiderio ad æternam anhelat patriam. Condito siquidem testamento, cujus textum ad exemplum episcoporum nostri et futuri temporis, qui illud legere voluerint, huic Opusculo subungere utile duximus a, et dispositis omnibus; quia, ut scriptum est, verus agricola omnem vitis veræ palmitem, fructum ferentem, purgat, ut fructum plus afferat, oculorum corporalium lumine aliquandiu est privatus, quatinus mentis oculis intentius, quæ superna sunt, ad quæ toto desiderio anhelabat, contemplari valeret.

eoque recepto,
Missam cele-
brat, et mori-
tur annosus,
* hymnis

C 141 Is autem studebat in suæ probationis temptatione semper gratias agere, ymnis* Dei et laudibus diebus ac noctibus vacare, fidei mente intelligens, quoniam qui humiliter flagella suscipiunt, post flagella sublimiter ad requiem suscipiuntur. Quod et in eo Dominus in præsentem volens ostendere, quasi pignus æternæ lucis, antequam decederet, visum ei restituit : unde sicut et de amissione luminis nomen Domini benedixit. Et post non longum spatium sciens adesse diem sui transitus, post Missarum celebrationem ac sacræ communionis largitionem, valem faciens et dans pacem filiis suis, postquam per viginti et duos annos in clericali ordine, in episcopatu vero septuaginta quatuor continentissime ac religiosissime fidelis Servus et prudens Domino ministravit, nonagesimo sexto ætatis suæ anno, Idus Januariæ, sancti certaminis cursu consummato, fide servata, cum multiplici bonorum operum fructu et animarum lucro, ut diu desideravit b, anima cælos penetrans terræ corpus reddidit, accipiens stolam albam, animæ scilicet beatitudinem sempiternam, donec in resurrectione aliam accipiat stolam, beatam videlicet una cum anima resumpta c glorificandi corporis immortalitatem.

* resumpti

meritis et ani-
marum lucro
gravis,

c 142 Nam quia patrum antiquorum vita, quæ usque ad septingentos et octingentos, adhuc etiam et amplius, protrahabatur annos, propter peccata in nobis contracta est in septuaginta, vel, si multum, in annis octoginta, ita ut septuagenarii longævi, et octogenarii dicantur decrepiti, et quod amplius fuerit, in jam silicernis c occupet labor et dolor, de illius ætatis ejusque similium prolixitate canit psalmista : Adhuc multiplicabuntur in senecta uberi. Quia cum eorum vita differtur, semper in melius fortitudo producit, eisque per augmenta temporum crescunt etiam lucra meritorum. Bene autem patientes sunt, ut annuntient, quia cælestia prædicantes, tanto robustius adversa tolerant, quanto et per tolerantiam suam animarum commoda locupletius reportant; sicut fecit sanctus Remigius, triumphator in gentibus egregius, con-

fessor officio, martyr quoque studio, invictus certamine, palmam quærens sanguine; beatus athleta Dei, quem etsi gladius persequentium non tetigit, dignitatem martyrii non amisit.

143 Quem quia diu contigit in corpore vivere, necesse fuit, etiam longiora carnis ac diaboli ac pravorum hominum temptamenta tolerare. Quia enim, adjuvante se Domino, virtutem patientiæ fortiter servare contendit, et in pace Ecclesiæ vixit, et tamen martyrii palmam tenuit. Duo quippe sunt martyrii genera; unum in mente, aliud in mente simul et actione. Itaque martyr etiam sine ferro percutientium extitit. Mori quippe a persequente, martyrium in aperto opere est; ferre vero contumelias, odientem diligere, illicita desideria in se mactare, martyrium est in occulta cogitatione. Nam quia duo sunt martyrii genera, unum in occulto opere, aliud in publico, testatur Veritas, quæ Zebedei filios requirit, dicens : Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Cui cum protinus responderent, Possumus; ilico Dominus respondit, dicens : Calicem quidem meum bibetis. Quid enim per Calicem, nisi dolorem passionis accipimus, de quo alias dicit : Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste.

144 Et Zebedei filii, id est, Jacobus et Johannes, non uterque per martyrium occubuit; et tamen, quod uterque calicem biberet, audivit. Johannes namque non per martyrium vitam finivit; sed tamen martyr extitit, quia passionem, quam non suscepit in corpore, servavit in mente d. Sic et beatus Remigius hoc exemplo sine ferro martyr extitit, quia patientiam in animo veraciter custodivit, et in se illicita desideria occidit. Sicque moribus et vita, verbo et exemplo, viam salutis humanæ omnibus se audientibus et videntibus patenter ostendit, et consummato feliciter cursu, ad sanctorum Apostolorum ac martyrum consortium Confessor Domini preciosus post mortem corporis gloriose pervenit, sicut attestatur apostolica illi collata gratia, gens videlicet Francica ad fidem Christi per eum conversa, et baptismi gratia consecrata; martyrii palma longanimitas patientiæ in longævitate ipsius vitæ; confessionis gloria, orthodoxæ fidei prædicatio, et virtutum tam in vita ipsius corporis, quam et post obitum præclara ostensio.

145 Ceterum cum funus sanctissimum beati Remigii deferretur ad sepulturam versus ecclesiam sanctorum martyrum Thimotei et Apollinaris e, secus ecclesiam sancti Christofori martyris, in loco, ubi ex tunc et nunc crux est posita, et ubi multa miracula Deus postea pro sancto Remigio ostendit, ita feretrum est aggravatum, ut nullo modo quocumque ingenio vel a quantiscumque hominibus posset moveri. Et stupentibus omnibus ac petentibus Dei omnipotentiam, ut dignaretur ostendere, in quo loco ejusdem Sancti sui corpus vellet reponi, designaverunt ad basilicam præfatorum martyrum; et feretrum moveri non potuit. Proposuerunt, ut ferretur ad ecclesiam sancti Nichasii f; et moveri non potuit. Proposuerunt, ut ferretur ad ecclesiam sanctorum Sixti et Sinicii g, et nec sic moveri potuit.

146 Tandem coacti, quoniam parva ecclesia erat in honore beati martyris Christofori, sed nullum corpus nominati Sancti in ea jacebat, et in qua eique circumjacentibus atris ex antiquo erat cymeterium Remensis ecclesiæ, petierunt, ut Dominus declararet, si in eadem ecclesiola vellet illud sanctissimum corpus poni. Et sic tanta facilitate motum est feretrum, ut nullum honus h portantes sentirent h. Sepultum est autem illud venerabile corpus in eadem ecclesiola, in loco, ubi altare est in honore sanctæ Genovefæ, quæ familiarissima extitit beato Remigio i. Quod manifestum est, actum fuisse divina dispositione atque ipsius voluntate, ut, sicut res suo nomine acquisitæ juxta sacras leges episcopo ecclesiæ Remensis erant unitæ, ita et quæ ipsius meritis erant de cetero acquirendæ,

ECTORE
HUNGARORUM
ARCHIEP.
REM.

cui etiam
martyrii pal-
mam

auctor adscri-
bere conatur.
E

d

Sancti corpus
post frustra
tentatam alibi
sepulturam

e

F

f

g

in ecclesiola
S. Christophori
tumulatur.

* onus

h

i

AUCTORR
HINC MARO
ARCHIEP.
REM.
Invocatus
lues inguina-
riam a civita-
te arceat.
k
* hymnis

acquirendæ, Remensi ecclesiæ, in cujus jaceret territorio, unirentur.

117 Post cujus obitum cum lues inguinaria populum primæ Germaniæ k devastaret, et omnes Remensis ecclesiæ provinciæ hujus cladis terrentur auditu, concurrunt Remensium populus ad Sancti sepulchrum, congruum hujus causæ flagitare remedium. Accensis cereis lichnisque non paucis, ymnis * psalmisque cælestibus per totam excubat noctem. Mane autem facto, quid adhuc precatui desit, in tractatu rimatur. Reppererunt etenim, revelante Deo, qui Sanctum suum mirificari apud homines voluit, quem apud se mirificatum habebat, qualiter oratione præmissa, adhuc majori propugnaculo propugnacula urbis munirentur. Assumpta igitur palla desuper Beati sepulchro l, componunt eam in modum feretri m, accensisque super cruces cereis atque super cerofariis n, dant voces in canticis, circueunt urbem cum vicis, nec prætereunt ullum hospicium, quod non hac circuitione concludant. Quid plura? Non post multos dies fines hujus civitatis lues aggreditur memorata: verumtamen usque ad eum locum accedens, quo Beati pignus accessit (acsi constitutum cerneret terminum) intro ingredi ullo modo non est ausa; sed etiam quæ in principio pervaserat, hujus virtutis repulso reliquit o.

B
o
Invasor cam-
pi ecclesiæ il-
lius, sæpe fru-
stra monitus.

118 Qui beatissimus Pontifex et in vita corporis et post obitum, sicut infirmis sanitatum gratiam dedit, sic et in pervasores sæpissime ultor extitit p. Erat autem haud procul a basilica campus tellure secundus (tales enim incolæ Olcas q vocant) et hic datus basilicæ Sancti fuerat, quem unus e civibus pervadit, despiciens hominem, qui eum loco sancto contulerat. Qui cum ab episcopo ac loci præposito r crebro conventus fuisset, ut, quæ injuste pervaserat, redderet, parvipendens verba, quæ audiebat, pertinaci direpta defendebat intentione. Denique causa extitit et non devotio, ut properaret ad Sancti basilicam. Arguitur iterum a loci præposito pro pervasione campi; sed nihil dignum ratione respondit. Explicitisque negotiis, ascenso equo, ad domum redire disponit; sed obstat nisi ejus Sacerdotis injuria.

tandem divini-
tus morte pu-
nitur.
s

119 Nam sauciatus a sanguine s, diruit in terram; obligatur lingua, quæ locuta fuerat campum tolli; clauduntur oculi, qui concupierant; manus contrahuntur, quæ apprehenderant. Tunc balbutiens et vix sermonem explicare valens, ait: Deferte me ad basilicam Sancti, et quantumcumque super me auri est, ad sepulchrum ejus projicite: peccavi enim auferendo res ejus. Aspiciens autem dator campi, hunc cum muneribus deferri, ait: Ne accipias, Sancte Dei, quæso, munera ejus, quæ nunquam cupide accipere consuevisti. Ne sis, deprecor, adjutor ejus, qui, inflammante concupiscentia, rerum tuarum nequam possessor extitit. Nec distulit Sanctus audire vocem pauperis sui: nam homo ille, licet dari jussisset munera, ostendit Sanctus Domini, se illa non acceptasse: unde rediens pervasor domum, amisit spiritum, recepitque ecclesia res suas t.

t
Sancti corpus
integrum ab
angelis trans-
fertur.

120 Sepulto siquidem, ut prædiximus, corpore beati Remigii in ecclesia sancti Christofori, cum multa et stupenda miracula in eadem ecclesia per merita ejus Domini gratia fierent, ampliata et exaltata est ipsa ecclesia, et facta cripta retro altare, in qua transferretur corpus sanctissimum. Effossum est de loco, in quo erat, ut in fossam factam in memorata cripta deponeretur; sed nullo modo moveri potuit. Superveniente autem nocte et pernoctantibus fratribus in ymnis * et canticis, multis accensis luminaribus, circa mediam noctem sopor in omnes irruit. Et evigilantibus eis Kalendas Octobris, cum sanctissimo corpore sepulchrum inventum est angelicis manibus positum in fossa criptæ retro altare factæ: tantaque evigilantes odoris suavitate repleti sunt omnes, qui affuerunt, ut humana lingua hoc effari non valeat; et sic per totam diem et in crastina ipse odor in eadem ecclesia

* hymnis

perseveravit. Ipsaque die translationis ejus cum divinis laudibus sumptæ sunt reliquiæ a corpore illius, de capillis videlicet ejus et casula ac tunica ipsius; et involutum est corpus illius integrum, sed exsiccatum, de brandeo rubeo u.

121 Processu denique temporis Pipinus rex, Karoli Magni pater, volens episcopii Laudunensis villam, quæ Anisiacus dicitur, accipere quasi sub censu, sicut et alias quasdam fecerat, venit in ea manere. Ubi cum dormiret, venit ad eum sanctus Remigius, dicens: Quid hic facis? Quare intrasti in hanc villam, quam mihi homo, te devotior, dedit, quamque ego ecclesiæ Dominicæ meæ, sanctæ Dei Genitricis, donavi? Et flagellavit eum satis duriter, ita ut postea livores in corpore ejus parerent. Et cum disparuit beatus Remigius, Pipinus surrexit, ac correptus valida febre, quantocius ab ipsa villa recessit; de qua febre non parvo tempore laboravit. Et deinceps princeps regni usque ad moderna tempora ibi non mansit; sicut nec in Codiciaco vel Juliaco, nisi Ludovicus rex Germaniæ, quando super fratrem suum Karolum regnum ejus invasit, in Juliaco mansit, et inde in crastina turpiter ante ipsum fratrem suum fugiens, vix evasit x.

u
Pipinus rex
ab illo catiga-
tur.

122 Nostra ætate y colonus quidam villæ Remensis episcopii, quæ Plumbea fontana dicitur, manebat juxta fiscum regium, qui Rosetus z vocatur, et nec peculium nec messem vel pratum propter fiscaliorum aa infestationem quiete habere valebat. Unde sæpe justitiam apud regios ministeriales petiit, quam obtinere non potuit. Tandem invenit sibi salubre consilium: nam coxit panes et carnes, et accepit cervisiam in vasculis, prout potuit, quæ omnia in vase, quod vulgo Benna bb dicitur, collocavit, et carro superposuit, sicque junctis bobus, cum candela in manu ad basilicam sancti Remigii properavit. Quo perveniens de pane et carne ac cervisia matricularios cc pavit; candelam ad sepulchrum Sancti posuit, et ejus auxilium contra opprimentes se fiscalinos petiit. Pulverem quoque de pavimento ecclesiæ, quantum valuit, collegit et in panno ligavit, ac in prædictam benam misit, et desuper linteum, sicut supra corpus mortui affectari solet, composuit, et cum carro suo ad propria remeavit.

x
Colonus qui-
dam ab ingu-
stis vexatori-
bus

y
z
aa

bb

cc

123 Quicumque autem de obviantibus eum interrogabant, quid in illo carro duceret, respondebat, se sanctum Remigium ducere: et admirabantur omnes in dicto et facto illius, putantes illum esse amentem. Perveniens autem cum eodem carro in pratum suum, pastores pascentes diversi generis animalia de fisco Roseto invenit. Et invocato sancto Remigio, ut eum contra oppressores suos adjuvaret, coeperunt boves et vaccæ cum maximis mugitibus invicem se cornibus impetere, hyrci hyrcos, capræ capras cornibus impugnare, porci cum porcis colligere, verveces vero cum vervecibus se collidere, pastores se fustibus et pugnis mutuo percutere. Et levato maximo turbine, pastores ejulantes, animalia secundum genus suum cum maximo sonitu et strepitu ita coeperunt versus Rosetum fugere, acsi maxima multitudo insequentium eos cum flagellis persequeretur. Quod videntes et audientes fiscalini, nimio terrore percussi, non putaverunt, se vel una hora vivere posse. Unde correcti a præsumptione sua, ab afflictione pauperis sancti Remigii adeo cessaverunt, ut in postmodum sua idem pauper homo pacifice et sine inquietudine possederit dd.

per Sancti
opem miro
modo libera-
tus:

F

dd
pulvis eccle-
siæ illius ser-
pentes arceat.

ee

124 Et quoniam juxta fluvium Sarram ee in loco luto manebat, maximam molestiam in suis habitaculis a serpentibus sustinebat. Qui accipiens pulverem, quem de pavimento ecclesiæ sancti Remigii colligens, secum detulit, per sua habitacula sparsit, et postea serpens in eis locis, in quibus pulvis sparsus fuerat, non apparuit. Quibus ostensis miraculis, certo indicio colligere possumus, quia, si non hæsitantes in fide, in tribulationibus nostris auxilium sancti Remigii ex corde petierimus, et ab angelis

A angelis sathanæ, qui in serpente matrem humani generis allocutus deceperat, infestationibus, et a pravorum hominum improbitatibus, ejus meritis et intercessionibus liberabimur.

ANNOTATA.

a Geminum, ut dixi, circumfertur S. Remigii testamentum, unum breve, aliud prolixius. Breve, prout hic pollicitus est, huic Vitæ in codice nostro multisque aliis bonæ notæ Mss., teste Marloto, subiungitur, quod infra dabo. Prolixius pro supposito seu interpolato passim habetur. De utroque egi in Commentario prævio. § 15.

b In eodem Commentario § 4 ostendi, prædictos viginti et duos annos, in clericali ordine ante episcopatum actos, exponendos esse de integra S. Remigii ætate usque ad susceptum episcopatum; atque ita ordinavi illius chronotaxim, ut natus, videatur circa annum Christi 456, ordinatus episcopus circa 488, ac denique feliciter mortuus circa 552 Idibus Januarii. Obiisse autem illum in admodum propecta ætate, liquet ex diuturna ejusdem sede, cujus annum quinquagesimum tertium vel quartum ipsemet jam numeravit, quando epistolam, num. 253 Commentarii datam, quatuor episcopis scripsit. Accedit et testimonium S. Gregorii Turonensis, in libro de Gloria Confessorum cap. 79 dicentis: Remigius vero Remensis urbis episcopus, qui, ut ferunt, septuaginta, aut eo amplius, in episcopatu annos explevit, etc.

c Silicernium est convivium funebre; sed a Terentio in Adelphis act. 4, scena 2 etiam dicitur de sene, putantque aliqui, hanc vocem ab eo compositam ex vocibus silices et cernere, quod incurvi senes silices seu solum soleant cernere. Certe pro decrepito sene usurpatur hic ab Hincmaro, et in eadem significatione silicernus et silicernius apud alios quoque medii ævi scriptores reperiuntur.

d Imo vero Calicem Domini bibit, meritoque ut martyr habetur, quia, ut S. Hieronymus in libro contra Jovinianum ex Tertulliano scribit, Romæ missus in ferventis olei dolium pro Christi fide fuit, ex quo licet per miraculum sanus evaserit, vere tamen pro Christo tormentum naturaliter lethiferum sustinuit. Nihil simile S. Remigius passus legitur, qui tamen voto martyr esse potuit.

e De his duobus sanctis martyribus circa finem sæculi III apud Remos passis, eorundemque ecclesia consuli potest Opus nostrum ad diem 25 Augusti, quo in Romano Martyrologio annuntiantur. In eorum ecclesia S. Remigius elegerat sepulturam, ut legitur in codicillo, quod testamento suo adjecit.

C f S. Nicasii Remorum episcopi gesta illustranda sunt ad diem 14 Decembris. Sepultus hic fuit in insigni basilica, a conditore suo Joviniana appellata, primitusque dicata S. Agricolæ martyri, sed jam a multis sæculis dicata S. Nicasii, cui deinde addita fuit abbatia Ordinis S. Benedicti, hodieque florens.

g Horum quoque gesta vide in Opere nostro ad diem 1 Septembris.

h Castellanus in Notis ad Martyrologium Romanum isthæc pro fabulis habet: vide tamen dicta in Commentario prævio num. 284 et sequenti.

i Sancta virgo Genovefa revera vixit eodem tempore, quo S. Remigius, cui et nota et familiaris esse potuit: attamen hoc ex antiquiori, quam Hincmarus sit, nequeo confirmare. In testamento prolixiori id quidem etiam asseritur; sed cum istud interpolatum sit, non potest fidem facere. Colitur autem sancta illa Virgo die 5 Januarii, ad quem ejusdem Vita apud nos data fuit.

k Per Germaniam primam designat Galliæ Belgicæ partem circa Rhenum, cujus metropolis erat Moguntia. Accepit autem hæc de lue inguinaria, ope S. Remigii a civitate Remensi depulsa, ex S. Gregorio Turonensi, cujus verba recensui in Commentario prævio num. 289 et sequenti.

l Palla, de qua hic, est tapes, seu velum, quo venerationis gratia sepulcra Sanctorum contegi solebant.

S. Gregorius Turonensis, qui eadem voce hic utitur, etiam alibi de hujusmodi pallis meminit, ac nominatim in eodem libro de Gloria Confessorum cap. 27 loquens de duobus presbyteris, S. Martialis Lemovicensis episcopi sociis, eorundemque sepultura, usum pallæ sic indicat: Super terram tamen utrique stabant (in crypta) sed non poterat alteri propter illum, qui primus erat, honor impendi, hoc est, non ibi palla expandi poterat, non lumen accendi.

m Nimirum quia sancti Præsulis corpus sub terra tumulatum erat, feretrum aliquod palla illius sepulchrali texerunt, circumtulereque, ut hac pia sacri funeris specie incolas ad implorandam sancti Patroni sui opem, et hunc ad eadem impendendam commoverent. Juxta hic adscripsisse Ruinartii ad hunc S. Gregorii locum annotationem. Non solum, inquit, superest illa palla, quæ in basilica Remigiana religiose adservatur, vulgo S. REMIGH SUDARIUM dicta; sed et perseverat illa pia consuetudo, eam in modum feretri compositam, cum ingruit aliqua necessitas, per urbis compita deferendi. Quam quidem consuetudinem a Gregorii nostri ævo interruptam non fuisse, probant vetera aliquot monumenta. Ex his est codex Ms. ab Hincmaro bibliothecæ Remigianæ datus, ubi ejusmodi supplicatio in icone representatur, alia ejusdem rei descriptio habetur in veteribus aulæis, quæ similem supplicationem repræsentant. Nolo quidem negare, eam consuetudinem a laudati Gregorii ævo interruptam non fuisse; veruntamen id non probant duo ista monumenta, quæ forte ac verisimiliter unum illud idemque factum, de quo Hincmarus ex Gregorio loquitur, repræsentant. De consuetudine consentit Marlotus, cujus verba retuli in Commentario prævio num. 580.

n Apud S. Gregorium et Flodoardum omittitur vox super, ac in editione Ruinartii pro cerosferariis est cerosferalibus; sed ambæ voces idem significant, candelabra scilicet ad sustinendos cereos, vel etiam homines cereos ferentes. De more accensas faces Crucibus affixas in supplicationibus circumferendi meminit Socrates lib. VI Historiæ ecclesiasticæ cap. 8 ex recensione Valesii, ubi de S. Joanne Chrysostomo hæc ait: Cruces enim argenteæ a Joanne erant excogitatæ, quæ cereas faces accensas gestabant, Eudoxia augusta sumptum ad hoc suppeditante.

o De anno, quo hæc pestis sic pulsa fuerit, vide Commentarium num. 290.

p Quæ hoc ac sequenti numeris continentur rursum pene de verbo ad verbum Hincmarus transcripsit ex S. Gregorio Turonensi, uti hujus narrationem, quam dedi in Commentario num. 287 et duobus sequentibus, cum Hincmariana conferenti palam fiet.

q Eodem vocabulo hic usus est laudatus sanctus F Historicus. Observat autem Ruinartius ibidem, Gallice dici une ousche vel osche, quæ vetus Gallica vox reipsa portionem terræ arabilis fertilisque, fossis vel sepibus clausam significat. Plura dabit Glossarium Cangii.

r S. Gregorius tam hic, quam infra pro præposito habet abbate: sed an hic albas monachorum fuerit, an clericorum tantum, qui eidem loco inservientes communem ibidem vitam ducebant, hinc colligi nequit. Consule Commentarium num. 294 et sequentibus.

s Id est, morbo apoplectico.

t Eadem, ut dixi, habet S. Gregorius Turonensis, ex cujus fide Hincmarus hæc retulit.

u Brandeum est velum holosericum. Porro de hac translatione, pro qua confirmanda antiquiorem Hincmaro scriptorem non habemus, pluribus egi in Commentario a num. 297. Observo tamen, jam inde ab ætate S. Gregorii Turonensis celebratam fuisse S. Remigii festivitatem die 1 Octobris, qui certe non illius obitus (nam hic in diem 15 Januarii incidit) sed hujus primæ translationis ejusdem anniversarius dies est, quidquid sit de prodigiosis translationis adjunctis.

x Bellum hoc pertinet ad annos Christi 838 et 839, quorum primo Ludovicus Germaniæ rex, ab aliquot Caroli Calvi, fratris sui, proceribus invitatus, illius regnum

AUCTORE
HINCMARO
ARCHIEP.
REM.

AUCTORE
HINC MARO
ARCHIEP.
REM.

regnum invasit, eundemque a suis proditum fugere coegit; sed et anno sequenti ab eodem cum validis copiis reverso inde expulsus est. Inter Opera Hincmari a Sirmondo edita tom. II, a pag. 126 exstant epistolæ ab eodem Hincmaro aliisque episcopis hac super re ad eosdem reges datæ.

y Flodoardus lib. I, cap. 20 hæc narraturus, habet moderno tempore; ex quo mihi dubium fit, an ea deprompta non sint ex Flodoardo, et in Vitam S. Remigii inserta, sicut alias factum esse, dixi in Commentario prævio, et suo loco infra probabo. Ratio est, quod Flodoardus, toto sæculo Hincmaro posterior, dum deinde subdit aliud, quod Hincmarus num. 151 nuper factum esse scripsit, expresse dicat, contigisse tempore domni Hincmari præsulis, non moderno tempore aut ætate sua. Verumtamen cum ista etiam in altero codice nostro Ms. et editione Suriana Hincmaro adscribantur, et inter hujus Flodoardique narrationem aliqua hic occurrat differentia, nolui hanc e Vita rescindere, sicut rescidi alia, quæ certo non sunt Hincmari.

z Cum infra dicatur villa Plumbea fontana fuisse juxta fluvium Sarram, videtur hic per Rosetum indicari Rozoy, quod velut oppidulum in Tabulis Blavianis notatur duabus circiter leucis a fonte Sarre seu Serræ, Gallice la Serre, Picardie fluvii in tractu Teoracie, qui prope Faram in Æsiam, vulgo l'Oyse se exonerat.

aa Id est, qui fisco regio præpositi erant.

bb Flodoardus lib. I, cap. 20 hæc referens, non vas, sed vehiculum vocat Bennam, sic inquires: Hæc omnia vehiculo, quod vulgo Benna dicitur, imposuit. Revera Cato de Re rustica cap. 23 voce Benna usus est pro quodam vehiculo rustico; et Cangius in Glossario profert ejusdem rei exempla ex mediæ ævi scriptoribus. Quia tamen tum in hoc Vitæ Remigianæ loco, tum mox infra, concordantibus altero codice nostro Ms., et editione Suriana, benna vehiculo clare distinguitur, verisimillimum est, Bennam etiam alicujus vasis genus fuisse; maxime cum apud Cangium quoque in Glossario laudetur instrumentum, in quo benna pro vase, in quo colliguntur vindemiæ seu uvarum racemi, usurpatur.

cc Matricularii dicuntur, qui matriculæ, id est, catalogo, velut ad certum locum pertinentes, inscripti sunt. Hi duplicis generis sunt in rebus ecclesiasticis: alii enim matricularii sunt clerici, qui eo titulo stipendiorum ecclesiasticorum loci, cui adscripti sunt, fiunt participes; alii matricularii pauperes, qui in eorum numerum relati sunt, quos ecclesiæ suis elemosynis sustentant. De posterioribus verisimiliter loquitur Hincmarus.

dd Haud immerito hæc nonnullis minus digna fide videbuntur; cum tamen sive Hincmarus sive Flodoardus de facto sui temporis loquatur, non temere rejiciendus est. Hac occasione etiam pro sequentibus observasse juverit, S. Remigium jam inde a tempore S. Gregorii justæ severitatis in ejusmodi iniquos invasores editis exemplis inclaruisse. Nam in libro de Gloria Confessorum cap. 79 de illo ait: In pervasores sæpissime ultor existit.

ee Adi Annotata hic ad lit. z.

CAPUT IX.

Pœnæ injustis rerum ecclesiæ Remensis invasoribus divinitus inflictæ: gemina sacri corporis integritate sua conspicui translatio: auctoris epilogus.

Injusti inva-
sores unus
vita, alter ocu-
lis privati.

a
b

Tempore Ludovici imperatoris duo fratres Franci, forestarii a ejus, invaserunt partem de silva, quam in saltu Vosago, ut supra ostendimus, sanctus Remigius in vita sua pretio comparaverat intra fines ejus b, dicentes, quod plus pertineret ipsa silva ad fiscum imperatoris, quam ad partem sancti Remigii. Contradidentibus autem hominibus de potestate Remensis ecclesiæ, unus eorum altercando venit ad porcos suos, quos in eandem silvam

ad pastionem miserat, inter quos lupum invenit. D Quem, ascendens equum, velociter est insecutus, et volens eum percutere, equo expavescente, collisit caput ad unum fustem c de ipsa silva, ita ut cerebrum illius in terram defluerit: et mortuus est. Frater vero ejus concite pergens in partem alteram, pervenit ad quandam petram, et dixit: Omnibus notum sit, quia usque ad hanc petram est ista silva imperatoris. Et percutiens eandem petram dolatoria d, quam portabat in manu, exiliunt ab illa particulæ in oculos ejus, et excæcatus est. Sicque ambo receperunt mercedem præsumptionis et mendacii sui.

126 Quidam vir nobilis de territorio Nivernensi, obtentis reliquiis beati Remigii, oratorium in ejus honore in proprietate sua ædificavit e, ubi Dominus multas virtutes per merita ipsius Sancti sui ostendit. Cum autem, defuncto Ludovico imperatore, Aquitani gentilitia mobilitate absque jugo principis, prout quisque poterat, se efferre et ad invicem impugnare ac per contiguos pagos debachare * cœperunt; pauperes homines substantias suas in ecclesiis reponere studuerunt. Unde confisi opinione virtutum, quæ ibi fiebant, ad salvandum sua in eodem oratorio, quique poterant, certatim reposuerunt. Audientes autem prædones, idem oratorium multis plurimorum opibus refertum, E aggressi sunt eas diripere. Quorum unus observatum ostium pede percussit, ut seram effringeret; et mox eidem ostio pes ejus adhæsit, et resupinus præsumptor in terram cecidit.

127 Quod cernentes alii, aufugerunt. Ipse autem miser, cruciatu cogente, cum maximo ejulatu cœpit culpam suam fateri, et cum lacrimis amarissimis profiteri, quod, si Deus per merita sancti Remigii pedem illius ab ipsa compede solveret, nunquam ulterius de ipsa vel de alia ecclesia quicquam tolleret, vel tolli, quantum ex ipso esset, ullo modo consentiret. Caballum quoque suum cum sella et alia, quæ potuit, ad eandem ecclesiam donavit; sicque post confessionem et lacrimas et votum pes ejus ab ostio, cui inhæserat, est solutus. Verumtamen postea de ipso arido pede claudus permansit, usquedum computrescente crure ac seniore post diutinum laborem mortuus fuit.

128 Quando tres fratres reges, Lotharius, Ludovicus et Karolus, regnum post patris sui obitum f inter se diviserunt g, episcopium Remense, quod tenebat Fulco presbiter h, Karolus inter homines suos divisit: villam Juliacum Richuino i in beneficium dedit. Cum autem uxor illius, nomine Berta, in cubiculo villæ ipsius jaceret, venit ad eam sanctus Remigius, dicens: Non est iste locus tuus ad jacendum; alterius meriti et officii debet esse, qui hanc villam habere et in hoc cubiculo debet jacere. Surge quantocius et hinc abscede. Quod illa parvipendit, putans, se visum inanem videre. Altera vice venit ad eam sanctus Remigius, et dixit ei: Cur hinc non abscessisti, sicut tibi præcepi? Vide, ne amplius hic te inveniam. Quod illa, ut prius, pro nihilo duxit. Tertio venit ad eam sanctus Remigius, et dixit: Nonne semel et secundo tibi præcepi, ut hinc abscederes? Sed quia contempsisti hinc pergere, aliorum deportatione abscedes, et percussit illam virga, quam tenebat in manu.

129 Quæ, toto corpore in maximum tumorem converso, quod vidit, viro suo Richuino et aliis quam plurimis dixit, et per aliquantos dies severissime cruciata vitam finivit. Cujus corpus vir ejus in ecclesiam sancti Remigii deportari, eamque ibidem sepeliri fecit. Mirantur quidam, quod, cum vindicta mortali illam de prædicta villa expulit, et corpus ejus in ecclesia sua sepeliendum recepit. Quod nemo mirabitur, si perpenderit, qua intentione Sancti vindictas in delinquentes exerunt: videlicet ut, si se recognoverint, hic recipiant, quod merentur, ne post mortem æternis suppliciis crucientur (sicut in libro Regum legitur de propheta illo, qui inobediens ori Domini extitit, et a leone percussus interiit, et post ultionem perceptam a leone

Ecclesiæ vio-
lator, adhæ-
rescente pede
ostio,

e

* debachari

deinde cum
crure et femo-
re putrescent-
punitus.

Sanctus do-
mum suam
injuste occu-
panti, post
geminam ad-
monitionem,

f

g

h

i

mortem insti-
git.

A leone corpus illius intactum remansit *k*) si autem
k hic se non correxerint, in quos vindictæ procedunt,
 alii de flagellis eorum emendentur et metuentes
 corrigantur; sicut scriptum est : Pestilente flagel-
 lato, sapientior erit parvulus *l*.

Auctor docet,
 cur suo tem-
 pore tot mira-
 cula non fiant,

150 Causantur etiam aliqui, quoniam sanctus
 Remigius nunc in rerum suarum invasores et fami-
 liae suæ oppressores non vindicat, sicut præce-
 dentibus temporibus egerat, usurpantes psalmi
 versum, Signa, inquiunt, non videmus, jam non
 est propheta, et nos non cognoscet amplius. Sed
 non huic causandum, verum dolendum atque
 timendum est; quia impletur nostris, quod prædi-
 ctum est antiquis temporibus. Scriptum est enim
 in Apocalypsi : Factus est sol, ut saccus cilicinus.
 In extremo quippe nostro tempore sol quasi cili-
 cinus saccus ostenditur, quia fulgens vita prædi-
 cantium ante reproborum oculos aspera et despecta
 probatur, et sanctorum miracula per contemptum
 peccantium justo iudicio subtrahuntur; sicut scri-
 ptum est : Ne quando convertantur, et sanem eos :
 quatinus plenius obruantur suppliciis, qui nunc
 gaudent etiam in delictis.

et nuperum
 narrans,

151 Verumtamen hic Sanctus imitator Do-
 mini sui, qui non omnia vindicat, ut ejus osten-
 datur patientia; nec omnia inulta dimittit, ut ejus
 probetur providentia; licet non tam frequenter
 exerat in perniciosos vindictam, non usquequaque
 inulta nostris temporibus deserit præsumptorum
 piacula. Nam *m* Blitgarius quidam nuper mansum *n*
 de thesauro ecclesiae in villa Tenoilo pretio apud
 Bernardum custodem obtinuit, unde famulos
 sancti Remigii cum flagellis eiecit, conclamantibus
 eis sanctum Remigium, ut eos adjuvaret. Quibus
 idem Blitgarius cum irrisione respondit : Modo
 parebit, qualiter vos sanctus Remigius adjuvabit :
 videte, quomodo in adiutorium vestrum venit. Et
 inter hæc verba cum maximo clamore ingemuit,
 et incredibiliter inflando intumuit, sicque medius
 crepuit et mortuus est.

lectorem pie
 monet.

152 Quibus auditis, divinam in nobis vindi-
 ctam pertimescentes, blasphemiam in Deum et
 Sanctos ejus magnopere caveamus, studentes, ne
 ecclesiasticam familiam crudeliter tractemus, et
 contra mala proximi pertrahamur ad retribu-
 tionem mali, vel ad livorem odii; ne ad tempta-
 menta diaboli seducamur ad delectationem vel
 consensionem peccati; ne contra flagella summi
 Opificis prouamus in excessum murmurationis.
 Licet enim non fiant nobis tam frequentia ac reve-
 renda per hunc Servum suum miracula, tamen
 certi esse debemus, quia non subtrahuntur civitati
 suæ ac nobis civibus suis continua intercessionum
 ejus auxilia; sicut de Jheremia legimus *o* : Hic est,
 inquit, fratrum amator et populi Israel, hic est,
 qui multum orat pro populo et universa sancta
 civitate Jherusalem.

Sancti corpus
 in argenteam
 thecam trans-
 ponitur :

p

153 Anno Incarnationis Dominicæ octingente-
 simo quinquagesimo secundo *p*, nuper adhuc
 ampliata ipsa ecclesia, cum de loco criptæ prioris
 sepulchrum una cum beati Remigii corpore trans-
 latum est in cripta majori et pulchriori opere facta,
 ipsum corpus sanctissimum, sicut et in anteriore
 translatione, ab episcopis Remorum dioceseos,
 integrum inventum est et brandeo rubeo involu-
 tum. Et cum de ipso sepulchro in locello argenteo
 est transpositum, pars de ipso brandeo cum suda-
 rio, quod fuerat super caput ejus, assumpta in
 scriniolo eburneo, secus altare sanctæ Mariæ in
 civitate *q* honore debito veneratur. Locellum autem
 argenteum cum corpore ipsius Sancti sepul-
 chro marmoreo, in quo ante jacuerat, superposi-
 tum fuit, et reliquiæ, quæ ad caput illius extra
 sepulchrum repertæ fuerant, in sepulchro, in quo
 jacuerat, a præfatis episcopis fuerunt positæ Ka-
 lendas Octobris, quo Kalendarum die et altera ejus
 translatio ante plures annos fuerat celebrata *r*.

interim ibi
 unus dolore
 dentium libe-

154 Cum autem sanctissimum corpus ejus de
 sepulchro in prædictum locellum argenteum trans-
 latum fuit, Rado, tunc subdiaconus ecclesiæ Sues-
 Octobris Tomus I.

sonicæ *s*, qui cum episcopo suo Rothardo *t* illuc
 convenerat, jam per annum integrum dolore den-
 tium adeo die nocteque vexabatur, ut sensum per-
 dere præ nimio dolore metueret. Qui, dum epi-
 scopi impositioni sancti corporis intenderent,
 maxillam, qua dolore vexabatur, loco, in quo
 corpus sanctum jacuerat, apposuit; et mox ab ipso
 dolore liberatus, deinceps dentium dolorem non
 sensit; sicut post viginti quinque annos isdem
 referre curavit *u*. Et ipsa die in quodam oratorio,
 ubi memoria beati Remigii colitur, in pago Ri-
 buario *x* duo contracti sanati fuerunt. Ex tempore
 siquidem primæ ac secundæ translationis, sicut et
 ante, multæ et insignes virtutes in eodem loco per
 ipsius Sancti merita ex diversis infirmitatibus sunt
 operatæ, quas habemus descriptas, sed hic propter
 pluralitatem, et quia sæpius ibidem ostenduntur,
 omisimus ponere.

155 Ex digestis virtutibus abundantissime cla-
 ret, quam insigne illum Dominus gloria et honore
 dignatus sit coronare, et, ut erat in conspectu
 ejus, mirabilem hominibus demonstrare. De qui-
 bus, fratres karissimi, brevi epylogo quædam
 commemoremus, ut contemplemur, qualiter hic
 beatissimus Patronus ac Protector noster sancto-
 rum, tam veteris quam novi Testamenti patrum,
 spiritu, scilicet diversitate operationum unius
 ejusdemque Spiritus a diversis accepta, vivens in
 corpore plenus fuerit, et post obitum consors,
 miraculis claruit. In eo namque, quod cælitus
 prænuntiatus et ex nomine designatus extitit,
 representatos nobis Ysaac patriarcham et Johan-
 nem Baptistam videmus; in eo, quod sanctificatus
 needum natus *y*, et ab adolescentia in reclusionem
 populi devitavit præsentiam, item Jheremiam et
 Johannem Baptistam; in eo, quod ab episcopis
 provinciæ Remensis et clero ac populo electus, et
 signis super eum divinitus ostensis, est ordinatus
 episcopus, Mathiam, qui ab Apostolis et ceteris
 fidelibus electus et oblatus Domino, divina est
 sorte ordinatus apostolus.

156 In eo, quod inter amarissimos hujus seculi
 fluctus meritorum atque virtutum, orationum ac
 prædicationum remigiis sanctam ecclesiam ad por-
 tum æternæ salutis gubernavit, Noë, qui archam,
 præsignantem Ecclesiam, in diluvio rexit. In eo,
 quod splendida facta est ejus facies de præsentia
 Christi, Moysen. In eo, quod inter flammam et resi-
 dua, quæ needum ignis voraverat, stetit et incen-
 dium se transire prohibuit, Aaron. In eo, quod
 rebus insensibilibus maledicens, cultores earum
 damnavit sterilitate, David *z*. In eo, quod tria
 millia virorum, prædicatione sua conversorum, F
 vigilia sancti Paschæ *aa* baptizavit, et puellam a
 morte resuscitavit, beatum Petrum, qui in sancto
 Pentecoste tot millia Judæorum ad fidem convertit
 et baptizari fecit, et Dorcham a morte resuscita-
 vit. In eo, quod ferocissimos barbaros a feritate
 sua mitigavit, et Remis ad baptizandum conclusit,
 quibus post sacrum baptisma Panem cæli et spiri-
 tualem potum dedit, Helyseum, qui hostes veni-
 entes in Samaria conclusit, quibus cibum et
 potum dari præcepit. In ea, quod parvissimos
 liquores superhabundare fecit, Helyam et item
 Helyseum.

157 In eo, quod regi Ludovico prædixit pro-
 phetico spiritu, quæ sibi suisque posteris erant
 ventura, Ysaïam, qui regi Ezechiae, quæ illi ac
 suis erant futura, prædixit. In eo, quod longe
 positus corpore, præsens spiritu, obitum regis
 cognovit, itidem Helyseum, cujus spiritus præsens
 erat, quando Naaman in occursum Gyezi de curru
 suo descendit. In eo, quod revelante sibi sancto
 Spiritu, famem secuturam prænoscebat, providen-
 tiam, quomodo laboraturo fame populo subveni-
 ret, adhibuit, Joseph. In eo, quod, ut justus justi-
 ficaretur adhuc, corporalium lumen oculorum
 alicandiu amisit, et postea visum recepit, Tobiam :
 sed et, quia vitis veræ palmes fructum ferens,
 purgatus est, quo fructum plus afferret cum oculo-

AUCTORE
 HINGMARO
 ARCHIEP.
 REM.
 ratur; alibi
 duo contracti
 sanantur.

s

t

u

x

Auctor prædi-
 cta omnia bre-
 viter repetens,

y

S. Remigium
 cum eximiiis

z

aa

utriusque
 Testamenti
 sanctis viris

AUCTORE
HINCMARO
ARCHIEP.
REM.

rum mentis lumine, quod non amiserat, lumen corporalium oculorum, quod aliquandiu amiserat, recepit. In eo, quod in temptatione patiens et laudes referens, post temptationem autem probatus, lumine corporalium oculorum recepto, sicut in amissione, Dominum benedixit, Job consideramus, qui patiens in temptatione nomen Domini benedixit, et post temptationem probatus duplicia sua possedit.

comparat.

bb

158 In eo, quod, die recessus sui cognito, per Missarum celebrationem filiis suis valefecit, et obiit, beatum Johannem apostolum et Euangelistam bb. In eo, quod palla sepulchri sui cladem inguinarum restinxit ac reppulit, egregium Paulum, cujus sudario ac semineinctis sanabantur ægroti. In eo, quod zelo justitiæ, et vivens in corpore et post obitum, in delinquentes vindictas exercuit, item Moysen, Phineen, Josue et Helyam, Petrum, Symonis magi, Ananyæ et Saphyræ percussorem, et Paulum Elimæ magi excæcatorem. In eo, quod sanctissimum corpus illius prius in designata nutu divino ecclesia sepultum, et postea angelico ministerio de loco ad locum est deportatum, Abacuc prophetam, qui manu angeli de Judæa super lacum Babylonis est deportatus, indeque in Judæam revector, et Moysen, qui a Domino angelico utique ministerio, fuit sepultus, cujus sepulchrum sicut nemo usque in præsens novit, ita cujusmodi ordine sepulchrum istius Sancti translatum fuerit, nemo cognoscit cc.

cc

ANNOTATA.

a Forestarii sunt, quibus cura sylvarum demandata erat. Galli dicunt Forestiers a foret silva. Ludovicus imperator, de quo hic, fuit hujus nominis I, cognomento Pius, ut colligitur ex serie narrationis.

b Nimirum num. 88.

c Id est, ad truncum vel caudicem arboris, ut in Annotatis ad cap. 6, lit. q dictum est. Consentit Flodoardus, qui pro fuste arborem posuit.

d Dolatoria hic usurpatur pro dolabra, pro qua Flodoardus bipennem dixit.

e Nivernum, Gallice Nevers, Galliæ urbs est ad Ligerim amnem, Nivernensis provinciæ præcipua, ducatusque titulo et episcopali sede sub metropoli Senonensi illustrata. De S. Remigii reliquiis in hoc Nivernensi oratorio depositis observo ex dictis in Commentario prævio, non fuisse illas ex ejusdem Sancti carne vel ossibus, nisi forte ex dentibus, sed vel ex capillis, vel ex velo, quo corpus ejus involutum fuit, similive re ad eundem utcumque pertinente.

f Mors Ludovici Pii imperatoris contigit anno 840, post quam revixerunt turbæ Aquitanicæ, quæ ante illam cæperant, quod e primoribus aliqui Pipino, Pipini Aquitanicæ regis filio, faverent adversus Carolum Calvum, quem laudatus imperator illis regem dederat.

g Facta est hæc regni divisio a tribus Ludovici Pii filiis Veroduni anno Christi 845.

h Hic Fulco presbyter, et post hunc Notho, ecclesiam Remensem post Ebonis ejusdem sedis archiepiscopi exauctorationem administrarunt, donec Hincmarus anno 843 eidem episcopus datus est; ut videre licet apud Flodoardum lib. III Historiæ cap. 4.

i Flodoardus lib. III, cap. 4 recitat privilegium ejusdem Caroli Calvi regis, in quo is, postulante Hincmaro, ecclesiæ Remensi restituens res, quas, inquit, magna necessitate et per omnia inviti, dum a pastore sedes illa sancta vacaret, fidelibus nostris ad tempus, unde quoddam temporale solatium in nostro haberent servitio, commendavimus; expresse memoravit Juliacum, vel quicquid ex eodem episcopatu Richuinus habuit.

k Lib. 5 Regum, cap. 15.

l Laudat librum Proverbiorum, qui in Vulgata cap. 21 v. xi habet: Mulctato pestilente, sapientior erit parvulus.

m Flodoardus lib. I, cap. 20 hic præmittit: Tempore domni Hincmari præsulis.

n Mansus, vel Mansa aut Mansum est certus agri D modus cum æde coloni.

o Lib. II Machabæorum cap. 5, v. 14.

p Hanc secundam S. Remigii translationem, quam hic incipit narrare, Hincmarus ipsemet, licet nomen suum lateat, magna cum solemnitate instituit, eamque pluribus exposui in Commentario prævio § 17, ad quem, ne eadem hic repetam, studiosum lectorem remitto.

q Indicat ecclesiam cathedralem Remensem, sanctissimæ Dei Genitrici dicatam.

r Nimirum prima translatio, de qua egit in hac ipsa Vita num. 120.

f Sive Suessionensis, Gallice Soissons, quæ ex suffraganeis est archiepiscopatus Remensis.

t Is ipse Rothardus est, qui Hincmarum anno 843 ordinavit episcopum, qui deinde ab illo multa indigna passus est, de quibus vide, si lubet, Galliam Christianam auctam tom. IX, col. 540 et sequentibus.

u Hinc collige, Vitam hanc ab Hincmaro scriptam, aut saltem ad finem perductam non esse ante annum 877.

x Consentit Flodoardus lib. I Historiæ inquit, oratorium illud apud pagum Ribuarium fuisse. Sed quis hic pagus est? Apud Colvenerium in margine hic Gallice dicitur Bruieres en Lannois, id est Bruieres in Laudunesio. At nescio, quo argumento; nam inter Latinum Gallicumque nomen nulla similitudo est. Imo longe alibi locum illum fuisse, colligitur ex eodem Flodoardo in Chronico ad annum 925, ubi scribit, Rotberto, quem Franci regem sibi adversus Carolum Simplicem elegerant, in regnum Lothariense proficiscenti, Henricum Germaniæ regem obviam venisse in pagum Ribuarium super fluvium Ruram. Rura autem, de quo hic, vulgo de Roer, Germaniæ fluvius est, qui in Eysalia ortus, per ducatum Juliacensem fluit, et apud Ruræmundam in Gueldria Mosæ se miscet. Itaque pagus Ribuarium, in quo oratorium illud fuisse dicitur, non est nomen alicujus vici vel oppidi, sed tractus Ripuariorum, qui inter Rhenum et Mosam, quique inter duo hæc flumina labitur, apud Ruram fuisse creditur. Hinc etiam non placet mihi Flodoardini Chronici interpretis opinio, qui Pagum Ribuarium Gallice Ribemont (quod Picardiæ oppidulum est ad Æsiam fluvium) interpretatus est, teste Ortelio in Thesaurio geographico tom. II.

y Jam dixi supra, nullo argumento ab Hincmaro probari, Remigium in materno utero sanctificatum fuisse.

z Forte hic respexit ad istam Davidis imprecationem lib. II Regum, cap. 1, v. 21: Montes Gelboë, nec ros, nec pluvia veniant super vos, neque sint agri primitiarum. Reliqua sacræ Scripturæ loca non annotabo, quia nimis frequentia laudantur.

aa Imo in Nativitate Domini, ut probavi in Commentario prævio § 7.

bb S. Joannis apostoli et Evangelistæ gesta in Opere nostro illustranda sunt ad diem 27 Decembris, quo colitur.

cc Sequitur hic in codice nostro novum caput sub hoc titulo: De reliquiis beati Remigii per sanctum Moderannum in Italia delatis; quod cum ob rationes in Commentario prævio num. 27 datas Hincmari esse non credam, hic prætermitto, maxime quod eandem historiam jam recensuerim ex Flodoardo in eodem Commentario a num. 531. Prætermitto et longum, qui ibidem sequitur, sermonem, duoque eidem inserta capita, de quibus consule dicta in Commentario num. 25 et duobus sequentibus.

A

TESTAMENTUM

S. REMIGII

*Ex Philippi Labbei Bibliotheca Mss. t. I.**Ecclesiam
Remensem
cum S. Lupo
et Agricola**a**b**c**d**e**f**g**h**heredes suos
instituit, sed
simul**i**k**l**m*

C

*multis aliis**n**o*** al. portarium*

In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, gloria Domino ✠ Amen *a*.

Ego Remigius episcopus civitatis Remorum, sacerdoti compos, testamentum meum condidi jure prætorio, atque id codicillorum vice valere præcepi, si ei juris aliquid videbitur defuisse *b*? Quodcumque *c* ego Remigius episcopus de hac luce transiero, tu mihi hæres esto, sancta et venerabilis ecclesia catholica urbis Remorum; et tu fili fratris mei, Lupe episcopo *d* (quem præcipuo semper amore dilexi) et tu nepos meus Agricola presbyter *e*, qui mihi obsequio tuo a pueritia placuisti, in omni substantia mea, quæ mea forte obvenit, antequam moriar, præter id, quod unicuique donavero, legavero, darive jussero, vel unumquemque vestrum voluero habere præcipuum. Tu sancta hæres mea Remensis ecclesia, colonos, quos in Portensi *f* habeo territorio, vel de paterna maternaque substantia, vel quos cum fratre meo sanctæ memoriæ Principio episcopo commutavi *g*, vel donatos habeo, possidebis. Dagaredum, Profuturum, Prudentium, Tenuaicum, Maurilionem, Baudoleifum, Projunciolum, Niviatenam, Lautam, Suffroniam, colonas; Amorum quoque servum tuo dominio vendicabis. Necnon, agros *h*, quos possideo in pago Portensi, cum pratis, pascuis, silvis ad te testamenti hujus auctoritate revocabis.

2 Futuro episcopo successori meo amphybalum *i* album Paschalem relinquo; stragula columbina duo, vela tria, quæ sunt ad ostia diebus festis triclinii, cellæ et culinæ. Vas argenteum decem et octo librarum inter te, hæres mea, et diocesim tuam ecclesiam Lugdunensem *k*, factis patenis atque calicibus ad ministerium sacrosanctum, prout volui, Domino annuente, distribui. Aliud argenteum vas, quod mihi dominus illustris memoriæ Hlodowicus rex, quem de sacro baptismatis fonte suscepi, donare dignatus est, ut de eo facerem, quod ipse voluissem, tibi hæredi meæ ecclesiæ supra memoratæ jubeo thuribulum *l* et imaginatum calicem *m* fabricari; quod faciam per me, si habuero spatium vitæ. Si ante clausero ultimum diem, tu fili fratris mei Lupe episcopo, species antedictas, tui ordinis memor efficies. Compresbyteris meis et diaconibus, qui sunt Remis, viginti et quinque solidos æqualiter dividendos in commune dimitto. Vitis plantam super vineam meam, ad suburbanum positam, simili modo communiter possidebunt cum Melanio vinitore, quem do in loco ecclesiastici hominis Albovichii, ut Albovichius libertate plenissima perfruatur.

3 Subdiaconibus solidos duodecim; lectoribus solidos duos, ostiariis et junioribus solidos duos jubeo dari. Pauperibus in matricula positos *n*, ante fores ecclesiæ expectantibus stipem, duo solidi, unde se reficiant, inferentur. De Vaculiaco *o* Frunimium, Dagaleifum, Dagaredum, Ductionem, Baudovicum, Uddulfum, Vinoseifam, liberos esse præcipio. Tennaredus, qui de ingenua nascitur matre, statu libertatis utatur. Tu vero fili fratris mei Lupe episcopo, tuo dominio vindicabis Nifastem et matrem suam Mutam; vineam quoque, quam Enias vinitor colit: Eniam et Monulfum ejus filium juniorem, jubeo libertate perfungi. Mellovicum porcarium ***, et Paschasiolam conjugem suam; Vernivianum cum filiis suis, excepto Widragasio, cui tribuo libertatem, tuo juri deputabis. Servum meum de Cessurnico tuum esse præcipio. Agrorum partem ad te, quam frater meus Principius episcopus tenuit, cum silvis, pratis, pascuis revocabis. Servum meum, quem Mellonicus tenuit,

Viteredum derelinquo; Teneursolum Capalinum et uxorem suam Teudorosenam tuo juri dominioque transcribo.

4 Teudonivia quoque ex mea præceptione sit libera. Edoveifam, quæ homini tuo sociata fuit, et ejus cognationem retinebis. Uxorem Aregildi et cognationem suam ingenuos esse jubeo. Partem meam de prato, quod Lugduni juxta vos habeo, ad imitatem montium posito, et quæ jovia *p* sunt pratella, quæ tenui, ad te revocabis. Tibi autem, nepos meus Agricola presbyter, qui intra domesticos meos parietes exegisti pueritiam tuam, trado atque transcribo Merumvastem servum, et uxorem suam Menatenam, et eorum filium, nomine Marcovicum. Ejus fratrem Medovicum jubeo esse liberum. Amantium et uxorem suam Daëro tibimet derelinquo; eorum filiam esse præcipio liberam Dasovindam: Alaricum servum tuæ deputo portioni; cujus uxorem, quam redemi et manu misi, commendo ingenuam defendendam. Bebrimodum et uxorem suam Moram tuo dominio vindicabis; eorum filius Monacharius gratulabitur beneficio libertatis. Mellanricum et uxorem suam Placidiam ad tuum dominium revocabis; Medaridus eorum filius sit libertus, et vineam, quam Mellaricus Lugduni facit, tibi dono, Brittobaude servum, necnon etiam Gibericum. Vineam, quam Bebrimodus facit, tibi eatenus derelinquo, ut diebus festis et omnibus Dominicis sacris altaribus mea offeratur oblatio, atque annua convivia Remensibus presbyteris et diaconibus præbeantur.

5 Delegoque nepoti meo Prætextato Moderatum, Tottionem, Marcovicum, Innocentium servum, quem accepi a Profuturo, originario *q* meo. Coclearia quatuor de majoribus, acetabulum, lacernam *r*, quam mihi tribunus Friaredus dedit, et argenteam tabulam *s* figuratam; filiolo illius Paronis ***: acetabulum et tria coclearia, et casulam, cujus fimbrias commutavi. Remigiæ coclearia tria, quæ meo sunt nomine titulata, mantele ipsius *t*, quod habeo, feriale transcribo. Hichinaculum *u* quoque dono illi, de quo Gundobado dixi. Delegoque benedictæ filiæ meæ Helariæ diaconæ ancillam, nomine Noram, et vitium pedaturam *r*, quæ suæ jungitur vineæ, quam Cattusio facit, dono, et partem meam de Talpusciaco transcribo pro obsequiis, quæ mihi indesinenter impendit. Aëtio nepoti meo *y* partem de Cessunico ***, quæ mihi forte divisionis obvenit, cum omni jure, quod tenui atque possedi; Ambrosium quoque puerum ad jus illius dominiumque transmittito. Vitalem colonum liberum esse jubeo; et familiam suam ad nepotem meum Agathimerum pertinere; cui vineam dono, quam posui Vindonissæ *z*, et meo labore constitui, sub ea conditione, ut a patribus *** suis omnibus diebus festis ac Dominicis pro commemoratione mea sacris altaribus offeratur oblatio, et Lugdunensibus presbyteris atque diaconibus annua convivia, concedente Domino, præbeantur.

6 Dono ecclesiæ Lugdunensi solidos decem et octo, quos presbyteri et diaconi inter se æquali divisione distribuant. Partem meam de Secia ex integro ad se revocet ecclesia Lugdunensis. Commendo sanctitati tuæ, fili fratris mei Lupe episcopo, quos libertos esse præcipio, Cattusionem et Auliatevam conjugem suam, Nonnionem, qui meam vineam facit, Sunnoveifam, quam captivam redemi, bonis parentibus natam, et ejus filium Leuberedum, Mellaridum et Mellatevam, Vasantam coquum, Cesariam, Dagarasevam, et Baudorosevam Leonis neptem, et Marcoleifum filium Tottionis: hos totos, fili fratris mei Lupe episcopo, sacerdotali auctoritate liberos defensabis. Tibi autem hæredi meæ ecclesiæ Flavianum et uxorem suam Sparagildem dono; eorum filiolum parvulam Flavarsevam liberam esse constitui. Fedamiam uxorem Melani et eorum parvulam Remenses presbyteri et diaconi possidebunt. Cispiciolum colonum liberum esse præcipio, et ad nepotem Aëtium ejus familiam pertinere: ad utrumque, id est, ad Aëtium

EX EDITO.

*tum pecunia-
ribus perso-
nis.**p**tum collegiis**q**r**s*** al. Parovio**t**u**r**y*** al. Cessunico
et Cosurnico**E**z*** al. partibus**ecclesiisque*

EX EDITO.
al Coloniam
Passiarum
varia legat
facit.

aa

bb

cc

dd

ee

ff

gg

hh

Testamenti
subscriptio,
et additus
codicillus.

ii

kk

ll

mm

nn

Aëtium et Agathimerum pervenire colonicam Passiacum.

7 Pronepti aa meæ Prætextatæ dono Modorosevam, Profuturo Leudocharium puerum trado; Profuturæ dari jubeo Leudoveram. Lugdunensibus subdiaconibus, lectoribus, ostiariis et junioribus quatuor solidos derelinquo; pauperibus in matricula positus solidus dabitur ad eorum refectiorem. Deleoque octo solidos ecclesiæ Suessionum bb pro commemoratione nominis mei; Catalaunensi cc ecclesiæ solidos sex; Mosomagensi dd solidos quinque; Vongensi ee agrum apud officinam molinarum, quæ ibi est constituta; Catarigenti ff ecclesiæ solidos quatuor, totidemque Portensi pro commemoratione mei nominis inferentur. Ursi archidiaconi familiaribus usus obsequiis, dono ei domitilis gg casulam subtilem, et aliam plenioram; duo saga delicata; tapete, quod habeo in lecto, et tunicam, quam tempore transitus mei reliquero meliorem. Heredes mei, Lupe episcopo, et Agricola presbyter, porcos meos inter vos æqualiter dividetis. Friaredus, quem, ne occideretur, quatuordecim solidis comparavi, duos concessos habeat: duodecim det hh ad basilicæ domnorum martyrum Timothei et Apollinaris cameram faciendam.

8 Hæc ita do, ita lego, ita testor: ceteri omnes exhæredes estote, suntote ii. Huic autem testamento meo dolus malus abest, aberitque; in quo si qua litura vel charaxatura kk fuerit inventa, facta est, me præsentem, dum a me relegitur et emendatur. Actum Remis die et consule suprascripto ll, intercedentibus et mediis signatoribus.

✠ Remigius episcopus testamentum meum relegi, signavi, subscripsi, et in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, Domino adjuvante, complevi.

V. C. Pappolus interfui, et subscripsi mm.

V. C. Rusticolus interfui et signavi.

V. C. Eulodius interfui et signavi.

V. C. Eutropius interfui et signavi.

V. C. Eusebius interfui et signavi.

V. C. Daweus interfui et signavi.

Post conditum testamentum, imo signatum, occurrit sensibus meis, ut basilicæ domnorum martyrum Timothei et Apollinaris missorium argenteum nn sex librarum ibi deputem, ut ex eo sedes futura meorum ossium componatur.

ANNOTATA.

a In codice nostro atque editione Marloti deest: Gloria Domino. In altero nostro Ms. apographo, et editione Joannis Jacobi Chifletii hoc totum abest initium. Porro tituli loco præmittitur tam in editis, quam in codice nostro sequens monitio, quæ Hincmari esse videri potest. Exemplar Testamenti a beato Remigio conditi, in quo lector attendat, quod solidorum quantitas numero quadraginta denariorum computatur, sicut tunc solidi agebantur, et in Francorum lege Salica continetur, et generaliter in solutione usque ad tempora Karoli perduravit, velut in ejus Capitulis invenitur.

Idem monitum iisdemque vocibus (præterquam quod Karolo cognomen Magni addatur) in codice nostro laudatisque editionibus Chifletii ac Marloti, ut dixi, legitur. Erat autem solidus moneta aurea, denarius argentea; quæ prænotasse juverit, quia in hoc Testamento crebra fit de solidis mentio.

b Hæc in codice vitiose sic leguntur: Valere præcepi fieri, quatinus si juris aliquid videbitur defuisse.

c Mss. nostra aliaque edita habent: Quandoque.

d Fuit hic S. Lupus S. Principii in episcopatu Suessionensi, qui Remensi suffraganeus est, successor. Sunt, qui eundem S. Principium hujus Lupi fuisse patrem autumant; alii patrum credere malunt. Posterioribus assensi sumus in Opere nostro ad diem 23 Septembris, quo sanctus ille Principius colitur. S. Lupus, S. Remigii ex fratre nepos, cultum habet die 19 Octobris. Consule, si lubet, Commentarium

nostrum prævium num. 55 et sequenti. Eundem D S. Lupum una cum ecclesia Remensi ac mox nominando Agricola presbytero heredem a S. Remigio in testamento suo scriptum fuisse, docet etiam Flodoardus lib. 1, cap. 25.

e Hic inter S. Remigii discipulos a Flodoardo in Historia lib. 1, cap. 25 sic recensetur: Quorum (discipulorum) videtur eximius Agricola, nepos ipsius. presbyter venerandus, et eidem obsequiis, ut ipse testatur (nempe hic) a pueritia placitus, quam domesticos ejus exegit intra parietes: quem etiam cum ecclesia Remensi beatoque Lupo episcopo, fratris sui filio, in omni substantia sua, præter id, quod specialiter unicuique donaverat, darive jusserrat, heredem constituit.

f Adi Annotata ad Vitam per Hincmarum cap. 3, lit. d.

g Alibi: communicavi: sed hujusmodi minutias, præsertim in nominibus propriis hominum, quæ hinc inde varie scribuntur, inobservatas præteribo, dum nihil interest easdem animadvertisse.

h Alibi legitur: Villas, agrosque.

i Amphybalus seu amphyballus a Græco ἀμφυβάλλειν circumdare, hic significat sacerdotalem vestem, qua totum corpus circumdatur. Huc spectat, quod in Expositione antiquæ Liturgiæ Gallicanæ legitur apud Martenium tom. V Anecd. col. 99: Casula, quam amphybalum vocant, quod sacerdos induitur, tota unita, per Moysem legiferum instituta primitus demonstratur, etc. Subditur, illam sine manicis esse, non scissam, non apertam. Alias amphybali expositiones etiam dat Cangius in Glossario.

k Tam hic, quam infra per Lugdunum semper Lugdunum Clavatum, sive Laudunum, nunc Gallicæ Laon, designat, cujus episcopatum diocesim Remensem appellat, quia illius suffraganeus erat, fueratque Remensis episcopatus pars usque ad tempora S. Remigii, qui Lugdunum Clavatum episcopali sede primus illustravit, uti alias diximus. Laudunensem pro Lugdunensem constanter habent codex noster et editiones Chifletii et Marloti.

l Chifletius et Marlotus legunt turriculum; quo modo si legendum sit, erit turriculum, turricula, sive hierotheca in modum turris fabrefacta, ad sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum asservandum. Exemplum habes apud S. Gregorium Turonensem lib. 1 de Gloria martyrum cap. 86, ubi legitur: Acceptaque turre, diaconus, in qua mysterium Domini Corporis habebatur, etc. Simile quoque vas fuisse existimo, de quo Flodoardus lib. 11, cap. 6 in Landone Remensi episcopo ait: Turrim quoque auream, quam ad votum suum fabricari fecerat, super altare posuit S. Mariæ Remensis ecclesiæ.

m Id est, calicem operis celati.

n Id est, qui adscripti erant pauperibus, qui ex ecclesiæ elemosynis alebantur.

o Vaculiacum nomen villæ aut vici est; quæ sequuntur sunt nomina propria servorum.

p Ita habent omnia exemplaria præter unum, quod Chifletius secutus est, in quo legitur novia. Jovia pariter legitur in omnibus exemplaribus Testamenti prolixioris, teste Colvenerio in Scholiis, ubi ex Nicolao Chesneau addit, forte legendum esse, quæ juxta sunt. Ego, ut verum fatear, nescio, quid hic sibi velit vox jovia.

q Originarius is est, qui ratione originis suæ domino suo servitutem aliudve obsequium debet: quapropter ea vox variam explicationem admittit. Profuturum, de quo hic agitur, non fuisse vernam seu mancipium, satis liquet ex eo, quod hic dicatur Innocentium servum S. Remigio dedisse.

r Chifletius et Marlotus legunt lucernam. Lacerna vestis est antiquis Romanis nota ac domi militiæque, maxime pluvioso aere, usitata.

s Codex noster et Marlotus, Cabutam; quo modo etiam in exemplaribus Testamenti prolixioris legi, asserit Colvenerius in Scholiis ad Flodoardum, additque, cambutam haberi apud Brissonium. Cabuta, cambuta et cambuca ordinarie usurpatur pro pedo pastoralis

A pastorali seu episcopali. Mihi præplacet lectio Labbei, cui consonat Chifletius; at simul fateor, ex cabutam facile tabulam, ac vice versa, potuisse formari.

t Alibi : mantile, id est palliolum; sed suspicor pro ipsius legendum esse ipsi. Donationis Remigii in hoc testamento factæ meminit Flodoardus lib. 1, cap. 25.

u Ita habent exemplaria omnia etiam prolixioris Testamenti, præterquam apud Brissonium, ubi est Hiclinaculum; quod æque ignotæ significationis est. Cangius in Glossario suspicatur hichinaculum idem esse, quod Hichinarium et Hicinarium, quæ inter vasa sacra in Historia episcoporum Autissiodorensium recenseri, affirmat.

x Pedatura vitium est spatium vitibus consitum, certo pedum numero limitatum. Exempla plura habes apud laudatum eruditum Cangium. Hilariam diaco-nam inter S. Remigii legatarios etiam recenset Flodoardus lib. 1, cap. 25.

y Hic quoque inter Sancti legatarios nominatur a Flodoardo ibidem, uti et Etius sive Aëtius, qui cum Agathimero infra nominabitur.

z Hadrianus Valesius in Notitia Galliarum docet, hanc Vindonissam vel Vindenissam villam esse in pago Remensi, Venderesse nunc vulgo dictam; atque B alteram etiam Vindenissam villam aut vicum in pago Laudunensi.

aa Ita correxi ex aliis, cum apud Labbeum hic legeretur pronepoti. Flodoardus prædicto loco nec de Prætextata nec de Prætextato nominatim meminit.

bb Suessionensis, vulgo Soissons, civitas Gallie in provincia Insulæ Franciæ, episcopatum Remensi suffraganeum habet.

cc Catalaunum, Gallice Chaalons sur Marne, altera episcopalis civitas est sub metropoli Remensi, in provincia Campaniæ.

dd Mosomagum, alias Mosomum, indigenis Mouson, Gallie item urbs est ad fluvium Mosam in Campania et in confinio ducatus Luxemburgici, et diocesi Remensi, de qua paulo plura dixi in Commentario prævio num. 229.

ee De Vongensi pago in Campania Gallica meminit Flodoardus lib. II Historiæ cap. 18, et lib. III, cap. 10 de municipio Vongo. Plura vide, si lubet, apud Valesium in Notitia Galliarum, qui de ejusdem loci situ et hodierno vocabulo hæc ait : Hic est, ut existimo, vicus ad Axonam positus, medio inter urbem Remos ac Epusum vel Epoissium (Gallice Yvoix) spatium; vulgo Von dictus; aut certe potius Vouzi vel Voui, qui locus ad idem flumen situs est, nec procul a Von distat, eoque vico multo major est et clarior ac frequentior.

C ff Videtur hic locus alias Caturigæ dictus, ad eumque spectare, quæ laudatus Valesius pag. 140 habet his verbis : Est et alius ejusdem nominis locus in Campania Remensi, Æthico CATURRIGÆ seu potius CATURIGÆ dictus, in tabula Theodosiana Caturicæ... Distat a Durocortoro Remorum xxxix millibus passuum, a Nasio ix, a Tullo xxv. De Portensi pago, qui sequitur, satis alibi dictum est.

gg Ita habent exemplaria omnia etiam prolixioris Testamenti, cum eo tantum discrimine, quod in nonnullis ea vox composita in geminam domi textilis distracta sit. Cangius in Glossario suspicatus est, legendum esse auritextilis. Flodoardus lib. I cap. 25 eadem referens ait : Donat ei casulam quamdam subtilem.

hh Videtur igitur S. Remigius quatuordecim illos solidos Friaredo pro sui redemptione mutuos dedisse, ex quibus nunc duos ipsi donavit, reliquos ecclesiæ SS. Timothei et Apollinaris dari jussit.

ii In codice nostro deest verbum suntote; apud Chifletium rectius legitur sunt.

kk Charaxare scribere est : hic autem charatura usurpatur pro vocum immutatione, obductione etc. Ceterum laudatus Cangius plura adfert exempla instrumentorum, in quibus eadem formula adhibita fuit.

ll Hinc liquet, exemplaria hujus Testamenti, quæ

exstant, non omnino integra esse, cum nec tempus nec consul supra memoretur. Eodem defectu laborat Testamentum prolixius, quod ex hoc breviori auctum fuisse, putamus.

mm Hunc ac quinque sequentes viros clarissimos, Flodoardus lib. I, cap. 25 scribit, S. Remigii testamento subscripsisse, non alios, qui in prolixiori testamento subscripti leguntur. Adi Commentarium prævium § 13.

nn Missorium est lanx, in qua cibi ad mensam deferuntur. De sepultura in ecclesia SS. Timothei et Apollinaris electa, nec tamen facta, consule Commentarium prævium § 16.

TRANSLATIONES

SACRI CORPORIS

Auctore forte Rotfrido synchr.,

Ex Ms. codice Prumiensi.

ANNO felicissimæ Incarnationis Domini nostri Jesu Christi, Filii Dei omnipotentis, octingentesimo octuagesimo secundo, Karolomanni regis orthodoxi scepra Francorum regni tenentis primo, episcopatus vero Hincmari archiepiscopi trigesimo octavo a, accidit, exigentibus scelerum immanitate meritis, atque crudelitate discriminum magnitudinis, ut puta populi Francorum propter timorem Norbalbingorum b, quo sanctissimi ac pretiosissimi corpus Remigii præsulis quinta Sabbathi, octava die mensis octavi, qui apud Latinos November c dicitur, transferretur de proprio stationis loco Sparnacum d. Erat enim nox, indicans peccatorum voraginem multifarie nostrorum : alioquin nisi contigisset, multis peccatis esse involutos, et enormitate peccaminum gravatos, seu mole delictorum saucios, necnon læthalis reatus funere sopitos, poterat ille de exitii nos imminente periculo eripere, qui, Domino adjuvante, multa jam olim signa faciens valuit coruscare.

2 Fuitque inibi sanctissima corporis gleba usque ad præfati pontificis obitum e et paulo post aliquantis diebus. Hoc itaque beatissimus Pater huic populo dedit in munere, ut, cum passim post transitum prædicti Hincmari a perfidis quaquaversum depopularentur Christianæ fines regionis, et permaxime hujusce sedis, ipsi tantum ejus interventione immunes efficiuntur a cladis seu calamitatis peste. Indidem vero ejusdem rei gratia transvectum est ad Orbacis monasterium f. Factum est autem, uti ipsius obtentu ei Dei omnipotentis largifluæ dationis dono accolæ ipsius loci nullum circumquaque paterentur detrimentum seu incommoditatem elementorum; sed quicquid in diversis seminum speciebus severunt, ultra eorum æstimationem multipliciter attributum est; sicut ipse, referentibus ipsis, auribus hausi, oculisve videndo probavi g : et cum aliis foret in locis intemperies aeris, ut puta, gelu primo, et postea siccitas solis perfida; hic procul et eminus propulsa decernitur. Fuere ergo alma eodem in loco corporis membra non paucis diebus.

5 Quid plura? Contigit, ut rerum Parens atque Plasmator omnium, misericordiam initio stillans, respiceret populum Remensem, qui erat destitutus, sed et mæstitiæ doloris ægritudine tabefactus de præfati Antistitis almi corporali absentia. Interim Folconem h instinctu Numinis quodam afflati eligere totis studuere nisibus. At ille infula sacerdotali circumamictus, oleo sacræ sanctificationis perunctus, serto benignitatis redimitus, cœpit curiose quærere ac summa diligentia vigilanter satagere, et instar beati David omnia dispensanter prudentique consilio tractare. Nam, quemadmodum ille sollerter et excellenti præditus ingenio, omnique flagrans bonitatis ardore archam Domini ad civitatem et locum sanctum studuit referre, ita is

E

Corpus ex
Normannorum metu
Sparnacum
transfertur
ab Hincmaro,

a

b

c

d

eoque ibi
mortuo Orba-
cum.

e

F

g

Folco Hincmaro suffe-
ctus, illud
Remos relatu-
rurus,

h

AUCTORE
FORTE
ROTERIDO
SYNCHRONO.

cum aliis epi-
scopis clero-
que Orbacum
advenit,

i

is per omnia prudenter cuncta cogitans atque disponens, ita ut prius quæsitu opus esse diceret, quod sibi in talibus consilium, quidve foret agendum: et dum quaquaversum diu potuere, causam trutinantes, ad id tandem sententiæ eventum est, ut almificum pignus ad propria comperiret fore ferendum.

4 Sed has inter cogitationum varietates, et assiduas elimando meditationum dispensationes, ubi comperit actitandum, illico primo sui præsulatus anno, tertio mense Sibani, qui Latine Junius vocatur, xv ejusdem mensis die i, cœtu clericorum sibimet adjuncto, nec non populari agmine coacto, accitis etiam venerabilibus episcopis suæ dioceseos, et sacerdotibus non paucis, locum, quo pretiosissima habebatur margarita, multa cum religione et fidei rationis administratione studuit adire. Cumque post jejunium supradictus pontifex pransum cum suis sero secederet, et bubulci cum onustis plaustris rebus diversis suppellectilis ipsius Sancti iter toto accelerare festinarent fervoris desiderio, essetque facies cœli claritate solis perlucida et aeris serenitate tranquilla, die quoque jam in vespem vergente, occasuque Phœbeæ lampadis tenebras vocante, mirum dictu, cum extemplo circumquaque cœli serenitas tetra caligine obducitur, coactoque in nubes aere, sensim pluvia cœpit demitti; post vero paulatim et per incrementa gliscendo ad tantam nimborum excrevit magnitudinem, quo ad usque superficies terræ, quæ ariditate siccitatis tabescendo sorduerat, ut squalore pulveris fœda persisteret, longe lateque inprægnata, et ad omne opus agendum maneret apta.

ac postridis
illud tollens
magna cum
pompa
k

5 Sed postquam luci crocææ noctis cessit pallor, Phœbique splendori stellarum itidem fulgor; jamque aurora diem Resurrectionis Dominicæ k paululum decrescendo, furvæ noctis tenebris roscio repræsentabat splendore, tum ætate ab omni, utroque sexu, omnique dignitatis seu professionis gradu, undecunque poterant, venit in ecclesiam, quo magnifici Confessoris corpus quiescebat, opperientes horam gloriosissimæ refectionis. Igitur prædictus venerabilis Folco, cui summa cura et ingens desiderii ardor ad hoc patrandum efferbuerat, ubi tempus oportunitate imminere perspexit, cum coepiscopis, presbyteris et diaconibus, omnique gradu ecclesiæ illo, officium celebraturus, fidei calore accessit armatus; explicitoque ministerio sacerdotali magno cum honore et reverentia, sicuti revera itidem officium postulabat; et rite omnibus patratis, cum timore sancto et summa devotione canentes Responsorium, levaverunt dignissimum pignus, et iter cœptum magna cum cautela festinare curarunt.

iter versus
Remos aggre-
ditur;

l

m

6 Nunc ergo, prudens lector, nota verba, signa mysteria. Nota, quod dicitur prima vigilia noctis densæ caliginis in initio hyemis Beatissimi corpus quasi furto sublatum a paucis, quod supra succincte digessimus; hic autem, quod die Dominicæ Resurrectionis hora quasi tertia l, fervente jam sole, et in altum proficiente, quando Spiritus sanctus super Discipulos venit, inchoante primordio æstatis, cum multa manus populi constipatione non casu aut fortuito, sed sacræ dispensationis consortio, inesse reversionem commemoramus, sedula discussione perpende. De [hac m] profecto reversione non modo angeli et homines gratulati, verum etiam ipsa elementa multimoda administratione læta feruntur. Nam revera, sicut in Filii Dei omnipotentis passione tristia, sic e contra hujusce insignis reversione Viri grata parvire; in tantum, ut ipsi diei nil contrarietatis obsisteret, non ventus flaret contrarius, neque pulvis superiora petens, oculisve novus existens; nubes nequaquam pareret densa, seu tenebrositatis caligine obfuscata; sol quoque radios lucis spargens, ut omnia illuminaret, minus urendo concremaret.

accurren-
te undequaque
populo, Deum-
que laudante;

7 Cœpere itaque quaquaversum huc illucque, prout fama fuerat delata, omnis dignitas, ætas omnis, uterque sexus, juvenes et virgines, senes cum

junioribus, matres cum parvulis, divites et pauperes, curvus arator, sordidus vinitor, pannosusque bubulcus, opilio vel subulcus, magno cum gaudio et inenarrabili lætitia, summa cum festinatione alii obviam, post tergum alii, nonnulli e contra; unusquisque satagens pro possibilitate valetudinis, cursu felici occurrere: fitque concursus magnusque conventus; fitque concentus ab omni gradu et utroque sexu: [licet n] ecclesiasticæ modulatio vocis dispar hauriretur, affectus tamen gratulationis et glorificationis exultationis par esse comprehenditur. Et qui præibant ergo, et qui sequebantur, clamabant in excelsis, dicentes: Osanna! et Kyrie eleison: et perinde ceu quondam populus Hebræorum Regi regum, sedenti asinum, comitantes caneabant, ramosque de arboribus præcidentes obviabant, atque vestimenta sua expandebant in via; sic isti, prout poterant, omnia dispensanter agere viritim decertabant. Quid igitur, fratres charissimi, arbitramini, horum corda ad hoc excitando præparavit? Quis illis dedit sensum et intellectus donum ad hoc patrandum, nisi Deus omnipotens, et Spiritus sanctus, qui replet et inflamat corda fidelium, quos præsidet et regit secus suæ distributionis pietatisque abundantiam?

8 Tali ergo dignitatis processu pervenitur ad vicum, cui nomen est Calmiciacus o, ubi multas jam olim, Domino tribuente, virtutes sanctissimus Antistes vivens carne exercuerat; et in ecclesiola parvula, quam ipse, ut quidam aiunt, dudum consecraverat, sacratissimus deponitur thesaurus, adhibitisque diligenter custodiis, quisque it pransum, cibo potuque reficientes corpora secedunt cubitum. In crastinum vero jam postera Phœbeo lustrabat lampada terras, humentemque aurora polo dimoverat umbram, cum ecce hinc inde audiuntur voces gaudentium, laudantium Deum, atque dicentium: Benedictus Deus, qui reddit nobis Pastorem, Protectorem et Defensorem animarum nostrarum, sub cuius alarum protectione angustis credimus liberari ab omnibus vel ærumnis; quia ipse est, qui quotidie interpellat apud Deum pro peccatis nostris; nec sumus frustrati præsentia ejus. Interea sæpe memoratus pontifex cum omni diligentia, quæ ad se pertinebant, sine mora p Sacramentis mysteriorum æque celebratis, iter carpere et clivum montis, qui juxta erat, scandere cum Christi laudibus delegit, et turmæ multitudinis cum eo fidelis.

9 Cumque in ipsius montis fastigii supercilio cum pio pervenissent Antistite, quasi in eminentiori stans loco omnem circumspiceret, quæ suæ dioceseos juris erat, latissimam regionem, populumque undecunque procurrentem, cum lachrymis et gemitibus crebrisque suspiriis ejus intercessionem, benedictionem ac multimodam æternæ distributionis suffragationem efflagitantem, quorum vota et obsecrationes ut comperitur, minime spernens, sed potius compatiens, factus in agonia, prolixius orare pro eorum delictis studuit, ne ducerentur diutius reorum catena constricti, essentque apud Deum obnoxii, laqueis diaboli irretiti; compar illi, qui nonnumquam iram Domini contra Israel pro reatu vituli, quem fecerant, mitigavit q. Si enim vivens quondam hoc potuit impetrare, quando regem acerbissimum r de faucibus diaboli, Domino annuente, cum populo suo valuit extrahere, multo magis cum Christo nunc regnans quivit promereri.

10 Itaque cum Deus omnipotens præscius futurorum, qui desiderat et semper inquirat salutem animarum; qui non vult mortem peccatoris, nec lætatur in perditione morientium, respiceret et propitiari vellet populo suo, ne jam amplius oberaret et proprio pioque privatus * Pastore; et ut vox ipsius veridica probaretur, dicentis: « Non » potest civitas abscondi supra montem posita, » neque accendunt lucernam, et ponunt eam sub » modio, sed super candelabrum, ut luceat omni- » bus, qui in domo sunt; sic luceat lux vestra co- » ram hominibus, ut videant opera vestra bona, et » glorificent

cumque Cal-
miciaci per-
noctasset,

n

E

p

et postero die

F

q

r

captum iter
prosequere-
tur,

* forte priva-
retur

A » glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est » amicissimum videlicet sibi patronum nostrum Remigium, triumphatorem egregium s, quanti apud se foret meriti, torpescentibus et ignavia bonorum operum pigrescentibus; et, qui necdum poterant mysteria capere mystica, signis clarescentibus ad incognita surgere propulsaret; quatinus ejus sanctitas virtutum coram omnibus coruscando fulgeret, populi que perfruentes suavitate signorum glorificarent Deum, opificem tantorum operum, et qui cum fide eum orarent, confitentes et abnegantes commissa scelerum delicta, scirent indubitanter, crederentque et tenerent firmiter; quoniam, sicut doctorem eum olim habuerunt in terris, ita intercessorem semper haberent in cœlis; et, quia valet apud misericordem Judicem interpellare pro peccatis multorum populorum, quia membrum est ipsius Judicis, et pars magna civitatis supernæ Hierusalem.

cæca mulier
visum,

11 Paululum inde cum processissent, mulier quædam, nomine Doda, quæ multo jam tempore, amisso lumine, degebat in cæcitate, audito, quod sanctissimi Præsulis corpus indidem transiret, data manu regenti gressus, cœpit, offendens pedibus, cursu, quo poterat, iter accelerare; statimque ut cominus accessit, visum coram omnibus ejus imploratu consequi meruit. Quo facto, omnes in admirationem versi, et quodammodo stupore mentis percussi, insuper etiam nimio et inedicibili gaudio oppleti. Curritur ad episcopum, qui tunc haud procul equitabat, sed propter populi frequentiam, qui gaudenti exultatione importune confluebat, parva spatii intercapedine secesserat; et cum nonnulli cursu cucurrissent rapidissimo, qui supremus nunciarat, primus pandere opinabatur: cum subito venerabilis Folco pontifex permaxima repletus lætitia, in ingenti devotionis ac religionis munere hymnum TE DEUM LAUDAMUS ab omni clero digna gratulatione officiosissime jubet decantari.

quidam amis-
sam gradiendi
facultatem,
altera usum
manuum re-
cuperant.

12 Illis itaque hoc ordine modulationem prominentibus, non minor sit et diverso ab utroque sexu laus magnificentie Onnipotentis; et licet sonus diversus, intentio tamen par erat exultantis populi: necdum enim jubilatio hujus admirationis ab ore finierat, ecce quidam homo gressum, a quo multis diebus frustratus fuerat, cum integra incolumitate palam omnibus locupleta dationis largitione percepit. Indidem vero cum paulisper transiret, mulier quædam manuum sanitate potita est. Quod cernens cohors circumstans, innumeras Domino persolvit grates, quod tali modo voluit commendare pretiosissimam sui Præsulis suffragationem t.

C Tu quicumque libens librum perlegeris istum,
Rotfridi u clemens, dic, miserere Deus;
Ut merces maneat scriptori vita perennis
Almi pontificis Remigii meritis. Amen.

ANNOTATA.

a Omnes has epochas apprime convenire, ostendi in Commentario prævio num. 509.

b Lege Nordalbingorum, de quorum gente ac sedibus consule, si lubet, Henschenium nostrum ad diem 5 Februarii in S. Anschario archiepiscopo Hamburgensi, eorumdem apostolo. Alias Dani dicuntur, hicque ponuntur pro Normannis, qui eo tempore Gallias graviter afflixerunt, uti in Commentario prævio num. 507 dictum est.

c Ad eundem Commentarium prævium num. 510, ubi notas illas exposui.

d Gallice Espernay: vide ibidem num. 508. Rationem autem, cur Hincmarus Sparnacum, non in urbem Remensem, sacrum corpus intulerit, Flodoardus lib. 1, cap. 21 eam assignat, quia civitas Remorum tunc temporis non habebat in ambitu sui murum. Nam, ut ibidem lib. II, cap. 19 in Ebone, Hincmari proximo decessore, ait: Cupiens ergo præfatus pontifex Ebo domum ecclesiæ sanctæ Dei Genitricis Mariæ, diuturna pene lapsabundam vetustate, reparare, ...petiit a præmisso imperatore

Ludovico (cognomento Pio) ad renovandam et amplificandam eandem basilicam murum civitatis sibi concedi. Quod idem princeps quietissima pace fruens, et imperii præclarissima potestate subnixus, nullas barbarorum metuens incursiones, nequaquam refutavit, sed benignissime ob amorem Dei et ipsius almæ Genitricis honorem concessit, etc.

e Hincmarum obiisse Sparnaci anno 882, die 7 Decembris, dixi in Commentario num. 511.

f Gallice Orbais, monasterium est Ordinis Benedictini in diocesi Successionensi, cujus situm dedi ibidem num. 512.

g Hinc liquet, auctorem (forte Rotfridum dictum) rei gestæ contemporaneum fuisse.

h A Flodoardo aliisque passim Fulco vocatur, isque anno 885 suffectus Hincmaro, ejusdemque anni mense Martio exeunte, archiepiscopus consecratus fuisse dicitur tom. IX Galliæ Christianæ auctæ col. 45.

i Hos quoque characteres exposui in Commentario prævio num. 515 et sequenti. Ceterum forte eo tempore minus metuendum Remis erat a Normannis, neque enim jam tunc muri civitatis, quos laudatus Fulco, teste Flodoardo lib. IV, cap. 8, tempore præsulatus sui restituit, perfecti esse potuere.

k Per diem Resurrectionis Dominicæ non Pascha, sed diem Dominicam, sive primam hebdomadæ designari, jam observavi loco mox citato, et ipsa temporis ratio docet.

l Horam tertiam ecclesiasticam intellige, quæ nostro numerandi modo horæ diei nonæ matutinæ sere respondet, ducto diei initio a media nocte.

m Hanc vocem uncis inclusam adjeci, quia sensus integritas exigebat.

n Hanc quoque voculam ad perficiendam phrasin apposui.

o Adi Annotata ad Vitam brevem lit. p.

p Ita correxi, cum in apographo nostro certe mendose legeretur: diu moram.

q Loquitur de Moyse: lege Exodi caput 52.

r Scilicet Clodoveum.

s Ut imperfectam periodum expleas, paucis additis, sic lege: Super candelabrum posuit, ut, quanti apud se foret meriti, ostenderet torpescentibus, etc.

t In apographo nostro perperam legitur, suffragationis. Plura autem in eodem non leguntur, præter subjectos versiculos; ut nesciam, utrum auctor hic desiderit, an (quod verisimilius apparet) Prumiensis codicis scriptor auctoris Opusculum extrema parte mutilaverit. Ut ut sit, cetera dabimus ex Flodoardo.

u Suspicionem meam de Rotfrido vide in Commentario prævio num. 51.

TRANSLATIONES

Auctore Flodoardo

Ex Historia ecclesiæ Remensis lib. 1,
cap. 21 et 22.

Accidit a autem postea, peccatorum meritis exigentibus, ut Dominicæ Incarnationis anno DCCCLXXXII sub rege Karolomanno, prædicto domino Hincmaro archiepiscopo satagente, transferretur venerabile pignus corporis hujus sacratissimi patris et domini nostri Remigii (propter infestationem paganorum) ad villam ipsius jam supra taxatam, nomine Sparnacum; quia civitas Remorum tunc temporis non habebat in ambitu sui murum b. Cujus obtentu totius tunc pagi, ad quem delatum munus hoc habetur amantissimum, provisa probatur salus a pervasione barbarorum vel incursu prædonum. Post Hincmari denique pontificis obitum desiderabilis hic sacrorum thesaurus membrorum ad Orbacense perducitur monasterium. Hic quoque beatissimi hujus Patroni nostri suffragiis omnis commoditas aeris circumquaque degentibus attribuitur incolis cum insolita fertilitate telluris c.

2 Post decessum vero sæpe dicti præsulis Hincmari

AUCTORE
FORTE
ROTFRIDO
SYNCHRONO.

Sancti corpus
primo Spar-
naci, deinde
Orbaci securi-
tatis ergo
depositum

a

b

c

AUCTORE
FUGDOAR DU
Fulco Hinc-
mari succes-
sor, ad civita-
tem Remen-
sem

emari cum pontificatus subiisset honorem Fulco, sui primo præsulatus anno referre decrevit alma beatissimi hujus nostri Patris ossa. Quod ubi aggredditur, perveniente jam eo cum coepiscopis et cleri plurimis ad locum, ubi pignus servabatur pretiosum, cum esset magna cæli serenitas, sed fervens admodum siccitas, subito se tantus effudit imber, ut totius hujus superficiem terræ videretur ubertim irrigasse. In crastinum vero, dum sacra referre promoveant munera, cuncta clara, cuncta jocunda, cuncta mundanæ speciei redduntur amœna; prosperoque progressu confluentibus undique populis, ad vicum deveniunt Calmiciacum, in quo nonnulla Pater hic eximius, adhuc carne septus dinoscitur exhibuisse magnalia.

solemniter
refert.

5 Hic membra veneranda in ecclesia deponentes, ejus nomine dedicata, noctis quiete fessa levant corpora. Post requiei subsidium jam terras solis illustrante jubare, voces undique Deum benedicentium concrepant, atque laudantium, quod eis Pastorem, Patronum ac protectorem redderet corporaliter proprium, quem semper apud divinam Clementiam intercessorem et assiduum se habere confidunt advocatum. Præfatus interea præsul, cœlestium sacramentis mysteriorum rite celebratis, imminenti juga cum laudibus scandit montis, comitantibus undique secus populorum stipatus catervis. Hic ubi pro populi delictis et iræ mitigatione cœlestis ad Dominum fudisset orationem, paululumque processissent, adhuc clarificare Christus, mirificare atque glorificare disponens hunc beatissimum Patrem nostrum in terris, quem magnificare cum angelis elegerat in cœlis, quanti sit apud se meriti, concurrenti propalare decernit multitudini.

Per viam duo
cæci, tres capti
membris

4 Accedit itaque mulier cæca, nomine Doda, manu sibi gressus regentis innixa; quæ mox ut cominus appropinquat, visum sibi restitui coram omnibus impetrat. Quod præsul audiens, hymnum laudis Dei, cum populo, magno repletus concelebrat gaudio. Necdum finierant odas exultatione cælum replentes, et ecce frustratus quidam multis gressu diebus cum integra procedit incolumitate lætabundus. Transiere cum laudibus inde paulisper; et mulier quædam manuum potita sanitate succedit *d*. Duplicant ergo, triplicantque comitantia gratiarum actiones agmina. Tremefacti proximi quique mirabilium magnitudine, tantisper a tantæ deliberant secedere sanctitatis sublimitate. Nec vox reciproca laudantium defecerat ab ore, dum quidam puer, Grimoldus nomine, diu lumine privatus, os quoque miserabiliter a rectitudinis loco distortus, invisaque deformitate turpatus, a parentibus obviam delatus, pristinum, quem dudum amiserat, est visum consequutus, et in propriam sanctissimi Patris hujus opitulatione mirabiliter est effigiem restitutus.

divinitus cu-
rantur, et
glorificante
propterea
Deum populo,

3 Interjecto velut unius horæ spatio, puer alius a contractione corporis, ejusdem Patroni suffragiis feliciter est erectus. Cohors igitur devota, melodiis Davidica nequaquam sufficiens reboare carmina, maximo cordis affectu permota inter laudem voces, eliciente gaudio, lacrymis ora rigare profusis, et suspiria singultusque formare pro canticis. Concurrentium quoque nimia stipatio plæbium, sacri muneris gerulum deosculari cupientium loculum, importunitate valida vehementium cœpit figere gressum. Mirorum siquidem, quæ gerebantur, percrebrescebat opinio, certatimque tam sani, quam diversis calamitatibus attriti, properare studebant, cupientes intueri magnalia, quæ Dominus omnipotens in Sancti sui clarificatione multiplicare proposuerat. Pro magno namque sibi damno quisque reputabat, immo delictum deputabat, non modo, si non procederet, verum si postremus accederet. Appropinquantem autem cives obviam, dum grata deferri cernunt munera, terræ se prosternentes, soli deosculantur terga *e*; suspicientesque, ubi contemplantur loculum, pretiosæ divini diadematis gemmæ baiulum, mul-

tas inter eximia gaudia lacrymas fundunt; obsecrantes, ne amplius ejusdem Patris afflicti censeantur absentia, quin perpetua mereantur gratulari præsentia.

plurimi alii
variis languo-
ribus

6 Pater interea beatissimus filiorum devotioni præclaris favens nutibus, addit adhuc divinis plebem suam multipliciter exilarare mirabilibus. Etenim dum clerus cum sacerdotibus psalmis, hymnis et canticis intonant spiritalibus, populus etiam jubilationis immensæ reboat vocibus, ut mirabilem Deum in Sanctis suis jocundioribus adhuc præconarentur animis; pristinam multitudo langentium sospitatem manifeste conspicitur recuperare, levatis pluribus varia peste corporibus; adeoque per singula pœne momenta cælestia pandebantur miracula, ut ad hæc locorum vel temporum vix enumeranda censi valerent interstitia. Tunc igitur Osanna quædam mulier, cum admiratione gaudentium, celeri meruit prosperitate recipere visum. Et post pusillum claudus quidam felici munere consequitur gressum. Deodata quædam, patefactis aurium januis, adipiscitur auditum. Quidam, nomine Teuto, desiderabili potitur illuminationis dono: item quædam mulier eodem gavisa lætatur beneficio. Similiter Ausoldus quoque lumine, quod nimio flagrabat assequi desiderio, fido ceu credidit animo, Patris hujus *B* piissimo perfruitur suffragio. Quidam Gerbertus paralysis est a dissolutione sanatus: quidam quoque alius ejusdem muneris exultat hic largitate perfunctus.

morbisque ac
infirmis
corruptis

7 Cumque certatim quique studio piæ devotionis obviam studerent occurrere, ac non modo benigni cordis intentionem, quin etiam rerum temporalium exhibitionem, prout cuique facultas suppetebat, afferrent; mulier quædam paupercula, de civitate properans in occursum, manu cereum ferebat, qui accensus nunquam fuerat. Mirabile dictu! subito cœlitus nutu divino cereus in manu gerentis est illuminatus; ipsumque dum per totam defert illa viam, Dei confitendo miraculum, nequaquam superni luminis amittit ille beneficium, donec mirifici pignera Patris in stationis propriæ perferrentur domum, hicque a Pontifice solemnia celebrarentur Missarum. Tunc femina cereum, lumine flagrantem mirabili, basilicæ tradit custodi, qui ob supernæ gratiæ, quod contigerat, gaudium luminaria, quæcunque per ecclesiam videbantur ardere, mandat extingui, lumineque divinitus hoc dato rursus accendi: hujus vero partem cerei cælo dati miraculi decernit in testimonium reservari.

8 Rotgardis quædam femina de pago Castricio *f* gradiendi carens officio, pristinæ gaudet cum incolumitatis dono; ut quæ plastro devehente fuerat adducta, propriis postmodum pedibus remeare valeret ad sua. Præterea mulier quædam, secum parvulam sex annorum fere defert filiam, nomine Vulfidem; quæ dum quadam die cum cœvis luderet, ab aliqua transeunte forte muliere percussa fuerat in capite. Quo ictu læsa, ita ut ejus retro reflexum inhærere cervici videretur occipitium, nec in aliam caput reclinare partem valeret; cibi vero nullam, nisi liquidam, sumere posset sustentationem: quæ integrum sub tali ferme labore duxerat anni curriculum. Quam mater affectu diligens tenero, deque salutis ipsius sollicita recuperatione, studuit obviam deducere. Dumque cominus ob densitatem multitudinis non valet accedere, procurat aliquantulum vulgus antecedere. Mox in via, per quam iter erat agendum, sese prosternens simul cum sobole, fulta valida fide preces ad Dominum devota dirigit mente. Necdum ab oratione cessarat, et ecce, ipsius cœpit vociferari filia, Quam genitrix ut maternis consoletur blanditiis, surgens intuita, caput ejus ab inflexione videt ad propriam rectitudinis lineam remeasse. Tunc nimia hilaritate repleta, sed et de prolis sanitate confisa, perlustrans vulneris locum, cernit sanguine madidum, nervosque diu contra-

circa sacrum
corpus mira-
biliter sanan-
tur:

f
F

ctos,

A ctos, acsi sunes, extendi productos. Sic accepta misericordiae, quam quæsierat, benedictione, domum læta cum gratiarum revertitur actione.

Coram eodem
in ecclesiam
illato mulier
divo malo,

9 Hac igitur dignitate clarificationis et rerum gestarum admiratione cohors stipata, votoque gratulationis, arreptum toto fervoris iter annisu cum canticis hymnisque percurrere satagebat. Præcesserat equidem præsul, sed reversus cleri comitantibus choris, pretiosissimum propriis thesaurum sumit humeris; et sic ad ipsius propriam domum Patris cum magna perfert gloria jubilationis. Ast ubi pervenitur in ecclesiam, quæ competere visa sunt, rite dispositis, inchoata jam Victimæ spiritualis immolatione, mulier quædam de pago Trecassino *g* membrorum omnium agitatione mulcata, veniens coram altari ruit in pavimento; ibique miserabiliter diu vexata, hujus piissimi Consolatoris miseratione surgit incolumis effecta. Quæ super eventu tantæ consulta calamitatis, necem se propriæ confitetur perpetrasse matris. Missarum denique solemnibus ex more peractis, sua quique repetunt, reversuri mane in crastinum, ad hoc tutelæ suæ præsidium in civitatem perferendum.

alteraque,
dum ad illud
ægre pergit,
paralysi liberantur.

10 Mane jam facto, dum ad conductum studiose contenditur, Erluidis quædam mulier, haud procul ab urbe degens, ad tantæ processioneis spectaculum disponebat exire, quatinus optatæ sospitatis mereretur munere. Quæ quia jam quinquennium languore pressa, partem corporis dextram præmortuam peneque gestabat inutilem, nisi, quo poterat accedere, et ad visendum sacri hujus muneris loculum, sese molitur promovere. Cumque tali conanime jam fere medium peragrasset itineris hujus spatium, non valens ultra procedere, gravi corruit confecta labore. Meditatur domum redire; sed nequit hoc ullatenus adimplere. Quæ postquam hac aliquamdiu jacuit hæsitatio, demum resumpto moliminis ausu, tentat, an valeat adhuc aliquantulum propinquare. Moxque divina miserante clementia, vigor ægris additur nisibus, viribusque cum salubritate receptis, libera festinans celeritate, nimiaque tripudians hilaritate, quod decreverat ægrota se trahere, agili cœpit incessu gaudens appropere. Infirmittatis etiam suæ solamen manu ferens baculum, iter peragit destinatum; non ut ejus amplius egeret auxilio, sed ut id in hujus datæ sibi sanitatis ostenderet testimonio. Perveniensque, quo desideraverat, lætabunda devotas Interventori suo rependit gratias; hicque perlatum dimittens bacillum, priscæ calamitatis suæ solatium, alacris jam, nec opis hujus indiga, repetit iter emensum, referens læta quæsitum divinæ consolationis suffragium.

C

Dum intra
urbem in eccle-
siam cathedralem trans-
fertur, san-
nantur pluri-
mi;

11 Adveniens pontifex cleri magnatumque stipatus agmine, Victima salutis oblata, vestibibus albis indutus, cum choris psallentium gratissimum deducit ad mœnia civitatis thesaurum. Illis autem feliciter eo progredientibus et gratanter ad destinatum locum tendentibus, omnipotens Deus in hujus Carissimi sui glorificatione fontem suæ benignitatis ac largitatis abunde est dignatus effundere; ut vix lingua quælibet effari valeat, quæ hoc tunc itinere per ipsa pene momentanea gesta probantur horarum interstitia. Nam tantam Dominus hic operatus est hac die miraculorum magnitudinem, ut viri quatuor, feminae vero novem, visum; viri quoque duo gressum recipere mererentur. Cum hujus igitur præclaræ gratulationis admiratione in civitatem ad ecclesiam Dei Genitricis prosperrima pervenitur exultatione: sicque lucerna hæc lucens et ardens æternaliter in altaris sistitur crepidine. Dum præsul igitur ad sacrandum vivifici munus accedit mysterii, quis tam ferreum pectus, tam lapideum cor gessit, qui non gemitus ederet, pectus tunderet, lacrymas funderet, dum tam stupenda divinorum dona charismatum conspiceret? Quis etenim queat enumerare mirorum copiam, cœlitus hic ea die profusam? Nemo revera, qui prævaleat expedire sermone, quot ægotantes

Octobris Tomus I.

sanati, quot titubantes erecti, quot ipsa die diversis hic sunt cladibus absoluti.

12 Post expleta mysticorum discedentes sacra, maturabant quique repetere sua: sed inter abscedendum minax oriri territatio, nubes teterrimæ terribilesque consurgere, truculenta polum caligine claudere, micare fulgura, concrepare tonitrua, grandoque solum verberare cœpit non minima. Quo terrore perculsi redire plurimi, clementiam deprecantes Altissimi, quatinus hujus intercessione Patris beatissimi mererentur ab his imminentibus periculis erui. Mirum in modum perturbatio, quæ terrorem incusserat, immutari, nubium rarescere tenebrositas, cessare fulgura, mitigari tonitrua, cunctaque sedari cœpit ac dissipari tempestas, et ex truci conversa in exoptabilem pluviam grandine, telluris ubertim superficies, quæ nimio solis exusta fervebat ardore, perfusa secunda * salubriter refovetur humore. Sicque manifeste dignosci datur indignationis ad horam concitata permotio, salutis immutata subsidio. Denique benignissimi Patris hujus solatio totius diræ pestis nostris videtur finibus eliminata corruptio: salubris aër, pluvia data congruens; timor etiam, qui regnum pervaserat, hostilis in spem paulatim securitatis tranquillitate vertitur pacis.

AUCTORUM
FLODOARDUS
tempestas su-
bito exorta
sedatur:

* an secundo?

E

13 Hac eadem præfata scilicet illationis sacri corporis in urbem die, tingui fervida jam solis Oceano rota petente, quidam Nivulus nomine, de villa, quæ vocatur Dominica, Remorum montis in latere sita, surdus et mutus, manibus quoque per annos novem debilis ac pedibus, qualicumque valuit per totam diem conamine, ab ipsius surgentis auroræ lumine per quinque ferme passuum repens millia, vix ad ipsius ædis sepulchri limina, quasi decima tandem pervenit hora. Qui dum veniens, sacrum corpus ibidem non adesse, comperisset, templique fores, seris diligenter obfirmatis, clausas perspiceret, cadens in faciem super terram, quadam præsumptionis importunitate, sanctitatis aures clandestino cœpit clamore pulsare; tam magno se conquerens labore fatigatum; nec sibi fore permissum videre saltem loculum sacri pignoris baiulum, qui tamen ejus sibi posse subvenire celsum nequaquam diffideret præsidium.

eodem die qui-
dam mutus,
surdus, pedi-
bus ac mani-
bus debilis

14 Talia denique dum tacita secum volutat mente, salutis vigor ipsius per membra quæque sensim cœpit irrepere, priscasque simul stupet omnium se vires sensuum recuperare. Cumque rumor hujusmodi operationis, quibusdam nunciantibus, aures percelleret plurimorum, certatim quique procurrun, admiranda Dei magnalia lætantes aspiciunt; ovanter hominem ad locum venerandi sepulchri perducunt, campanas pulsan, lætabundis Deo laudes vocibus intonant. Hujus miraculi permoti fama quam plurimi, domum petunt ecclesiæ, videre cupientes magnalia Dei. Videntes, ut audierant, divinarum signa virtutum, manibus gratanter in cælum porrectis, benedicunt Dominum. Quod divinæ benignitatis miraculum valde tunc pro fuisse dinoscitur ad eorum solatium, qui se corporaliter deserui tanto querebantur h Patrono: quibus tamen spiritaliter se non deesse tali patratæ pietatis declaravit indicio.

apud subur-
banam Sancti
ecclesiam,
corpore inde
jam ablato, fit
incolumis.

F

23 In ecclesia quoque beatæ Dei Genitricis, ubi venerabile Patris hujus servabatur pignus, nonnulli diversis ægroti sunt interim curati languoribus. Nam quidam nomine Natalis de Burdenaco, mulier etiam quædam dicta Teutberga, item mulier altera, nomine Gonthildis, hujus patrocinio Patris visum recipere meruerunt. Alia quædam quoque mulier unius oculi visum in eadem domo recuperavit amissum. Quædam præterea puella, cognomine Flotgildis, ex villa, quæ vocatur Caucella secus Libram rivulum sita, quatuor circiter ætatis annos gerens, lubricando prolapsa, utrumque sibi genu debilitaverat, ita clauda facta, ut omnino nec gressum figere, nec pedibus valeret insistere. Quam parentes ejus, quamvis pauperes, de sospitate

In ecclesia
quoque, in qua
corpus jace-
bat, varii sa-
nati sunt,

AUCTORE
FLODOARDO.

inter quos
puella, ex
utroque genu
clauda.

Ab Heriveo
refertur ad
ecclesiam
suam, quo
tempore sana-
tur contra-
ctus,

§
k
l
m

quem auctor
multis annis
post vidit in-
columem.

n

tamen ipsius solliciti, per diversas deferre San-
ctorum curaverunt ecclesias. Ast ubi jam per
duodenum fere annorum spatium tali vexaretur
languoris acerbitate, nec remedium posset doloris
invenire; comperiens de relatione sacri corporis,
operumque miraculis, quo valuit nisu, repere
cœpit, nec se carpento permittit imponi, sed tractu
(prout valet) illud agere gestit iter.

16 Ad templum vero perveniens, quo pretiosum
salutis audierat munus inesse, fuis Domini ele-
mentiam votis pro sui flagitat liberatione; sed et
propriis fertur pavementum lacrymis humectasse.
Quæ postquam per tres ita dies egisset, dum denuo
precibus incumberet, divina sibi gratia superveniente,
vim medicinæ vix valens ferre, magis cœpit
vocibus strepere et ejulatus acerbos edere. Sicque
nodis nervorum resolutis, omnique poplitum con-
tractione relaxata, unius horæ ferme spatio, viri-
bus exhausta, jacuit quasi mortua. Sed qui contulit
absolutionis opem, roboris addidit quoque vigo-
rem: moxque ceu de gravi evigilans somno, ubi
supernum sibi sentit obvenisse beneficium, pigneris
almi petit loculum, cujus gratia sibi contigisse non
hæsitabat remedium. Dehinc gratias hic agens,
ibidemque degere gratifica decernens et precibus
crebris insistens, debitas Medicatori suo celebrat
excubias, ac salutaris quotidie libaminis offert
oblationes.

17 Fuit autem Remis in præfata Dei Genitris
ecclesia corpus illud sacratissimum beatissimi pa-
troni nostri Remigii, dum præmemoratus antistes
domnus Fulco præsulatus fungitur officio; scilicet
usque ad episcopatum venerabilis Herivei i archi-
episcopi, qui, cessante Nordmannorum persecu-
tione, per solam Dei clementiam pace recuperata k,
munus idem sopernum propria sepulturæ ipsius
referre decrevit intra mœnia l. Quod dum, con-
vocatis quibusdam regni proceribus m agere ma-
tureret, accumulare Dominus ejus non distulit
clarificationem, suorum repetentis ossium sedem.
Contigit enim, dum magna populi confluentis
stiparetur caterva, postquam sunt urbem egressi,
quidam claudus et ariditate nervorum poplitum-
que contractus, Abraham nomine, qui scabellulis
hærens per terram se tantummodo trahebat, ut
poterat; ubi secus urbem veniens iter ad Sancti
basilicam inchoasset intendere, divina tactus po-
tentia, compagum duritia resoluta, cœpit ad salutis
extendi remedia.

18 Quem, sospitate recepta, pluribus vidimus
annis incolumem, erectum gradientem, collataque
sibi prosperitate gaudentem. In eo vero loco, ubi
hoc salutis accidit donum, posita deinceps extat
columna, cruce præfixa, glorificationis hujus con-
tinens monimenta n. Sed et tam prius creberrime,
quam postea, clarissimis sæpe multiplicibusque
miraculis ejus sepulchri decoratur ecclesia, quæ
nequaquam litteris habentur comprehensa; sunt
namque multimoda.

ANNOTATA.

a Quia in præmisso Opusculo translatio per
Fulconem facta non perducitur usque ad finem in
apographo nostro, Flodoardus vero, cui istud præ-
luxit, tam hanc, quam posteriorem, ab Heriveo, Ful-
conis successore, institutam, integras dedit, necesse
erit aliqua ex jam dictis repetere.

b Qua de causa muris tunc destituta esset Re-
morum civitas, dixi supra in Annotatis ad lit. d.

c Pro hisce omnibus consule Annotata ad præ-
missum Opusculum Rotfridi vel anonymi ubi etiam
alia, quæ inobservata hic præteribo, illustrata re-
peries.

d Hactenus relata habemus in eodem Opusculo,
ex cujus forte integriore exemplari etiam sequentia
hausit Flodoardus.

e Per terga soli designatur terra.

f Castricium etiam memoratur in quodam instru-
mento inter edita a Pithæo e bibliotheca sua tom. II,

pag. 578; et comes Castricensis in Chronico Flo-
doardi. Plura de eodem pago non reperi, nisi quod
Hadrianus Valesius in Notitia Galliarum ad vocem
Castrensis pagus observet, hunc ab aliquibus credi
etiam Castricium et Castricensem dictum esse, situm-
que prope Mosomagensem; sed nunc tam Castrensis,
quam Castricensis pagi nomen exolevisse, illumque
confusum cum Reitestensi, sive Retelensi, vulgo le
Reteloi, qui Campaniæ Septemtrionalis pars est.

g Trecassinus, alias etiam Tricassinus pagus in
Campania est, cujus caput est urbs Trecæ, Gallicæ
Troyes.

h Nimirum cænobitæ San-Remigiani, in quorum
ecclesia, tunc extra urbem Remensem sita, ejusdem
sancti Francorum Apostoli venerabile corpus semper
quieverat, antequam ab Hincmaro Sparnacum de-
ferretur, et ad quam, cessante tandem Normanno-
rum metu, ab Heriveo archipræsule postea reductum
fuisse, mox videbimus.

i Fulconi, viro optime de ecclesia sua regnoque
merito, sæde trucidato, suffectus est Heriveus, alias
Herveus dictus, teste eodem Flodoardo lib. IV, cap. 10
et 11. Cædem illam Galliæ Christianæ continua-
tores tom. IX, col. 47 ad annum 900, diem 17 Junii;
consecrationem autem Herivei ad diem 6 Julii ejus-
dem anni reposuerunt.

k Hæc intellige non de inita cum Normannis
pace, sed de tranquillitate, qua Campania, cessan-
tibus tunc ibidem eorumdem irruptionibus metulque,
fruebatur.

l Id est, ad vetus sepulcrum suum in dicata no-
mine suo ecclesia, quæ tamen extra urbis mœnia sita
erat.

m Idem auctor eadem narrans lib. IV, cap. 12 in
laudato Heriveo, scribit, etiam Carolum Franciæ
regem, nempe cognomento Simplicem, et Richardum
principem seu ducem Burgundiæ, ibidem tunc ad-
fuisse, aliæque nonnulla adjicit, quæ videri possunt
in Commentario prævio data num. 516 et sequen-
tibus.

n Hanc inscriptionem suo tempore, ac forte etiam
nunc, exstantem recitavit Marlotus tom. I Historiæ
Remensis lib. IV, cap. 6, ex eoque ego recensui in
Commentario prævio num. 518, ubi ex eadem simul
ac ex Flodoardo probavi, eandem translationem die
29 Decembris anno quidem Incarnationis Domini,
qui a die 23 Martii orditur, 901, sed secundum
nostrum annos nunc a Kalendis Januarii nume-
randi modum, anno 900 contigisse.

DEDICATIO ECCLESIAE

ET TRANSLATIO CORPORIS

S. REMIGII

Facta a S. Leone IX Papa, Auctore An-
selmo monacho Remensi synchrono, ex
Mabillonii Actis Sanctorum sec. VI,
parte 1.

PROLOGUS.

Dilectis in Christo fratribus sub B. Remigii tutela
Deo militantibus subsequenter auctor a Opusculi
magnum incircumscripæ dulcedinis multitudi-
nem, quam timentibus se repromisit Deus. Cum
vita nostra super terram tentatio sit, quia vetu-
statis deprimitur pondere, ad novitatis gaudium
suspendi debemus in caritatis celsitudine, quam
Deus commendavit in nobis in Unigeniti Filii sui
humilitate. Quapropter ex imperio Domini abbatis
Herimari b seriem dedicationis hujus sanctissimi
Patris ecclesiæ silentio non patiar obliterari: sed
quoniam a beatæ recordationis Papa nono Leone,
Deo auctore facta est, eo magis dignam litteris tra-
dam pro modulo ingenioli mei. Unde in primis
paucis prælibabo, quorum industria constructa
fuerit anterior ecclesia, et ex cujus causa jam præ
vetustate

Auctor ab
abbate suo
jussus scri-
bere, hoc
Opusculum
a

b

A vetustate ruinam minitantis hæc, quæ nunc, Deo propitiante, subsistit, sumpsitque exordia.
 fratribus suis
 modeste com-
 mendat.

2 Additur etiam, ut, quia ex hujus dedicationis occasione a ministris diaboli multa excitata sunt scandala, et postea ex synodo, ab eodem Papa ibidem celebrata, multa provenerunt utilia. Deinde in fine hujus Opusculi subjungam, quæ per pretiosum Francorum patronum Remigium aut visu aut auditu didici post ipsam dedicationem facta miracula. Vos autem, fratres, quos sinceræ devotionis fervor unanimiter in domo habitare facit divina c, ... hoc quantulumcumque obsequium fraterna excipite benevolentia; nec in eis tantum venusti cultique sermonis gratiam considerabitis: unde non vos pigeat hoc aliquando legere; quia, licet aurea et argentea vasa in domo Dei vestri habeatis plurima, ex quibus hauritis grandiloquia et dulcissima sancti Spiritus pocula; tamen interdum hæc, quamvis de fictili vase, vos recreare poterit aqua.

ANNOTATA.

a *Auctor hic est Anselmus, Remigiani monasterii Remis monachus, rerum gestarum oculatus testis, qui Itinerarium S. Leonis IX summi pontificis, a Mabillonio aliisque typis vulgatum, conscripsit; ex quo Itinerario hæc excerptimus. Adi Commentarium prævium num. 522.*

b *Herimarus, de quo hic, infra sæpe recurret; is ipse enim est, qui captam S. Remigii novam basilicam perfecit, et a S. Leone IX Romano Pontifice consecrari obtinuit.*

c *Hæc lacuna etiam est in editione Mabilloniana; phrasis tamen perfecta est.*

CAPUT I.

Nova S. Remigii basilica ab abbatibus Airardo et Theodorico cæpta, perficitur ab Herimaro: S. Bruno episcopus Tullensis, designatus summus Pontifex, spondet, sese illam dedicaturum, cujus rei gratia deinde Roma in Galliam revertitur.

Ecclesiam ab
 Hincmaro ar-
 chiepiscopo
 olim ædifica-
 tam

Basilica igitur gloriosi confessoris Christi Remigii corpore insignita, quæ usque adhæc moderna perduravit tempora, Remensium quondam archiepiscoporum studio inchoata, et a venerabilis memoriæ Hincmaro, eorum successore, consummata, anno Incarnati Verbi octingentesimo quinquagesimo secundo ab ipso est dedicata a. Quæ quidem non adeo operosi ædificii solidata est munitione, quoniam barbaræ nationes per id temporis hanc infestantes provinciam, frequenti incursione præfatos præsules ab hujusmodi præpediebant intentione; unde intra centum quinquaginta et duos annos tanta est attrita vetustate, ut jam ad casum propinquans, reparationem sui videretur exigere. Anno vero Dominicæ Incarnationis millesimo quinto, post reparationem autem monasticæ religionis, per Hugonem pseudo-episcopum inibi factam, sexagesimo secundo b, ab Arnulfo archipræsule eidem loco ordinatus est Airardus abbas, post Hincmarum, præcipuæ bonitatis virum et in cœnobiali strenuum, ordine sextus c.

h
 * adde institu-
 to

c
 Airardus
 abbas restau-
 rans moritur
 interea S. Re-
 migius

* lege quas

2 Qui Airardus cum sagaci intenderet animo, plures Dominici gregis pastores sua ætate per Gallias enituisse, qui ecclesias suas ex vetustate in potiore statum studuerant reformare, deliberavit et ipse operam adhibere in ejus, quæ sibi commissa erat, renovatione. Quapropter viris, qui architecturæ periti ferebantur, ascitis, futuri templi fabricam ex quadris lapidibus erigere cœpit a fundamentis, multo quidem operosior illis, quam * prænotatum est in Gallico regno renovatas, et ambitiosiores; ideoque sibi et illius avi

hominibus inconsummabilem. Nam ubi per viginti et octo fere annos d pastorale officium administravit, senio confectus, cœptoque operi finem non imponens, vita decessit. Hujus ergo tempore ad B. Remigii tumulum divina virtus se plurimis declaravit miraculis, quorum duo quædam, quæ ego puer conspexi, huic narrationi ingerere operæ pretium duxi. Debet enim dilectio vestra veniam dare, si præter ea, quæ promisit Prologus, aliqua interseram, quæ tamen si sciatis, non sit inutile.

5 In villa S. Dionysii martyris, quæ dicitur Curtis-superior, e, erat quidam mendicus occulto Dei judicio tantæ calamitatis infortunio pressus, ut pedes illi ambulandi subsidium denegarent, et calcanei ejus retro inflexi natibus quasi naturaliter inhærerent. Unde, sicut aliis contractis mos est, non valens sese per terram scabellis ad mendicandum trahere, vehiculo quodam per sancta loca, tam petendæ stipis quam recuperandæ salutis gratia, a suo circumducebatur fratre. Qua de re factum est, ut etiam ad sæpe memorandi protectoris nostri Remigii basilicam deduceretur, et in hora, qua sacra Missarum sollemnia celebrabantur, ante sanctum altare ab eodem germano suo deportaretur. Cumque jam a ministris illud incorruptum perciperetur Epulum, ab illo miserationum indeficienti fonte salutis manavit donum. E Calcanei a posterioribus, quibus impacti erant, in momento cœperunt avelli, eisque ad congruum divino nutu redeuntibus ordinem, ad indicium miraculi inde effluerunt sanguinem rivi: quæ Dei magnalia fratres, qui aderant, considerantes, signis pulsatis, operatrici Majestati devotas concinunt laudes.

4 Accrescit devotioni devotio, et Omnipotentis virtus dilecti sui Remigii, merita reciproco declarat miraculo. Postquam enim super pedes paulatim firmatos idem constitit pauper, ecce scabellulis trahens sese contractus adveniebat alter, qui, comperta Dominici operis novitate super invalido, ingressus est properanter, ut et ipse mereretur perfrui recuperatæ sanitatis emolumento. Nec diutius cassa spes properantis exstitit; sed antequam ad Sancti perveniat sepulcrum, optata salus adfuit; nervi sub genibus, qui jam dudum retracti dirigerant, extenduntur, officio pedum diu insueto, qui acclinis advenerat, se superna gratia erigente, nititur, et ante sacros illius artus, per cujus interventum sibi salus proveniebat, gratias acturus ingreditur. Hæc videns fratrum conventus, divinas ingeminat laudes, et, qui in vicino positi ea audiunt, ad tam jocundum spectaculum conflunt alacres. Duos inopes paullo ante corruptionis humanæ miseria, licet dispari, compeditos, illic expeditos aspiciunt; indeque Deum in Sanctis suis mirabilem collaudantes, ad sua læti redeunt. Eorum autem unus, qui majori exemtus erat infortunio, Intercessoris sui amore agglutinator præcipuo, usque ad mortem in monasterii obsequiis perseveravit; alter vero pistoris solatium aliquanto tempore exhibens, tandem discessit.

5 His igitur omissis, ut ad propositæ narrationis seriem redeamus, abbati Airardo, ut præfatum est, vita exempto successit Theodericus, a Widone Remensi archiepiscopo ibidem ordinatus. Qui cum plurima ecclesiasticæ utilitati profutura decerneret disponere, deliberavit reparationi ecclesiæ suæ, quam suus prædecessor inceperat, manum perfectionis imponere. Verum, quia grave nimis et inexplebile sibi illud erat inceptum, deliberatio quoque sua, si id intenderet implere, videbatur non habitura effectum. Quocirca eorum, qui inter sibi commissos prudentiores habebantur, et seniorum Remensis provinciæ consilio usus, difficulter aggressus est inchoatum diruere opus: quo pæne diruto, et fundamentis quibusdam relictis, quæ architectis visa sunt necessaria fore futuris ædificiis, divinam domum cœpit faciliiori quidem structura, sed non indecentiore, construere, ut aspectum adhibentibus facile est cer-
 nere.

AUCTORE
 ANSELMO.
 d

claret miracu-
 lis, inter quæ
 duos contra-
 ctos

e

in ecclesia ec-
 clesia suo
 tempore subito
 sanatos au-
 ctor memorat.

Theodericus
 abbas Airardi
 successor re-
 stauracionem
 ecclesiæ

f

AUCTORE
ANSELMO.

aliter promo-
vet; cui inte-
rim mortuo

" loti

suffectus He-
rimarus,
eamdem perf-
cit, et a
S. Brunone

h
* Marlot
juvenem

k

episcopo Tul-
lensi, ad sum-
mum Pontifi-
catum per
imperatorem
designato,
* faceret

nere. Qua incepta feliciter anno quinto suæ ordi-
nationis, accensi sunt plures Catholici viri fervore
divinæ religionis, ut pro facinorum suorum aboli-
tione parentumque suorum, quorum corpora ibi
humata erant, requie, pro posse ad id opus con-
digna subsidia studerent suppeditare.

6 Nonnulli etiam de ecclesiastica familia suum
auxilium prompta impenderunt benevolentia, suis-
que plaustris et bobus tantis inceptis competentia
advexerunt onera; sicque fundamentis, in quibus
locis non erant, locatis, et columnis ex diruto
priori ædificio competenter dispositis, arcus super
eas diligenter voluti consurgere, et basilicæ fa-
brica inter manus artificum cœpit clarescere.
Tunc jam vestibulorum parietibus undique erectis,
et interioris templi fastigiis altius elevatis, vetusta
ecclesia ab Hincmaro archiepiscopo, ut dictum
est, antiquitus dedicata, est eversa functus, et
vilis interim tecti coopertorium fabricatum super
chorum fratrum, ubi absque inquietudine vento-
rum et pluviarum divinis possent vacare laudibus.
Supra sepulcrum vero B. Remigii crypta con-
structa est, licet parva, ideoque toto * corpori suo
incongrua, pulcre tamen columnis et arcubus
fulta. Præfatus namque abbas assiduus hortator
assistens, conabatur summopere, quatinus idem
opus ad summam perfectionis consurgeret suæ
vitæ tempore, maximoque æstuabat desiderio, ut
Papa Romano, si quo modo valeret, in Gallias
evocato, illud consecrari faceret Apostolica bene-
dictione. Quod licet ex affectu piæ voluntatis pro-
cesserit, divina tamen dispositio hoc differens, ejus
successori peragendum reservavit. Nam morte im-
matura præventus diem clausit extremum, mæroris
maximi se diligentibus relinquens infortunium, ex-
pletis in regimine monasterii annis undecim et men-
sibus octo g; qui cum deducta a proavis polleret ge-
nerositate, morum etiam vigeat eximia nobilitate,
sibi reverentiam exhibentibus se præcipua humi-
lians lenitate, subditos suos, et maxime sanctæ
religionis amatores, devota excolens devotione,
quibusque magnis et minimis affabilis; ideoque
quam plurimis Francorum proceribus amabilis,
honorem ecclesiæ sibi creditæ pro posse exaltavit
et exaltare voluit.

7 Sed quoniam occasio mortis interveniens
effectum piæ voluntatis abstulit, ejusdem loci præ-
positum, Herimarum h nomine, adhuc vivens *
sibi successorem delegit: ipsum quippe, quod ha-
buerat in desiderio, credidit, adimpleturum stre-
nue, qui sibi adjutor et cooperatore extiterat ante
omnes in præfati operis executione, maximaque
suppeditarat subsidia ex reditu villarum, suæ
commissarum providentiæ. Hic ergo loco defuncti
patris subrogatus fratrum pœne omnium unanimi
sententia, ordinatu memorati Widonis Remorum
archipræsulis, non diu passus est, interruptum
pendere memorabile cœptum sui antecessoris;
sed primo quidem dexteram basilicæ crucem,
maxima ex parte jam inchoatam, et sinistram,
nilil adhuc præter fundamenta habentem, cum
coeleis i, quibus ad superiora esset ascensus, fecit
ædificari. Cryptam autem, quæ super B. Remigii
sepulcrum constructa fuerat, quia, ut superius re-
latum est, quæ parvitate sui alterius operis incon-
grua videbatur, dirui, et aliam eminentiorem fecit
restitui. Deinde trabibus de saltu juxta Orbacis
monasterium k sito advectis, fastigia ejusdem
consequuntur templi, sicque decentissima domus
tota apparuit in partibus suis.

8 Quapropter idem abbas Herimarus cum qui-
busque sapientibus Remensis provinciæ prudenti
cœpit tractare consilio, quatinus eandem Aposto-
lica faciens * consecrari benedictione, ut scilicet
prædecessoris sui devoto satisfaceret desiderio;
cui ut facultas non deesset optata peragendi, opor-
tunitatem temporis obtulit dignatio divinæ dispo-
sitionis. Defuncto siquidem Papa Damaso, qui in
civitate Brixenorum, quæ est in provincia Hystriæ,
fuerat episcopus, et in Apostolica sede inthroni-

zatus, triginta solummodo ibi vixerat diebus l; D
Romani, legatione de ejus obitu ad imperatorem
Henricum m directa, petierunt, ut Ecclesiæ Pastore
viduatæ ab eo subrogaretur alius. Qui super hoc
negotio episcoporum et optimatum imperii sui
quærens consilium invenit, inter ceteros domnum
Brunonem n, Tullensem præsulem, ad idem offi-
cium subeundum esse idoneum; utpote qui ætatis
maturitate, morumque et scientiæ claritudine vi-
debatur conspicuus, sibi sanguinis affinitate
proximus. Unde Apostolicæ dignitatis ei adjudicata
sunt insignia, jussusque ab augusto, ut ad hæc
secundum ecclesiasticas sanctiones suscipienda
Romana inviseret mœnia; sed quia solemnità immi-
nebant Nativitatis Dominicæ, hæc cum clero, cujus
fuerat pastor, disposuit celebrare, eisque cele-
bratis, quo erat præceptum, abire.

9 Hujus itaque Pontificis notitiam in colloquio,
a præfato imperatore et Francorum rege o de pacis
et amicitie confirmandæ gratia non ante multum
tempus habito, memoratus abbas Herimarus fuerat
consecutus, a quo etiam promissum acceperat,
quod in proximo Quadragesimali jejuniis B. Re-
migii sepulcrum absque equi solatio foret expeti-
turus; quia cum eorumdem regum aliquando fa-
miliaria ab invicem perferens mandata, per
contiguam regionem transierit, ipsius Sancti locum
orationis gratia invisere neglexerit. Quod idem
abbas sagaciter recolens animo, sua dirigens
scripta, illi suggerit, ut, quoniam pro delegato
sibi Apostolici primatus officio Romam ire disponit,
si quando ad cognatos fines certo Ecclesiæ revo-
cetur emolumento, non fiat irrita Francorum Apo-
stolo ab eo facta promissio. Mittit vero in munere
vas ad bibendum idoneum, intus et exterius auro
decentissime decoratum, insinuans ei de ipsius
Sancti ecclesia dedicanda suum cum petitione de-
siderium. Ad hæc idem episcopus benigne refert,
quia, etsi alia nulla se revocet Ecclesiæ utilitas,
vel pro solo amore S. Remigii reversurum ad
Gallias, et ejus basilicam dedicaturum, si divina
annuerit benignitas.

10 Celebratis ergo in sede civitatis Leuchorum
p duobus Dominicæ Nativitatis diebus, in tertio,
clero suo vafaciens, iter capere Romam ducens
aggreditur. Quo perveniens cum favore totius po-
puli honorabiliter accipitur, Apostolicæque digni-
tatis infulis insignitur in Hypapanti Domini, in
Cathedra B. Petri inthronizatur, et Leo Papa Ro-
mano more nuncupatur q... Aliquanto autem tem-
poris interlabente curriculo; Gallicum revisere
solum, tam B. Remigio facta promissio, quam
orthodoxæ fidei, in illis partibus adeo tepesactæ,
persuadet intentio. Unde a Romanis expetita licen-
tia, per quasdam Latii urbes iter agens, in eis
multa disponit ecclesiasticæ honestati congrua,
tandemque adit imperatorem Henricum in regione
commorantem Saxonia r. Interea memoratus
abbas, desiderii sui compotem se futurum, ex ip-
sius Papæ certis pollicitatione, regi Francorum s,
Laudunum venienti, occurrit in Pentecostes sol-
lemnitate, ejusque consilium et favorem expetit de
præfato templo Apostolica consecrando benedi-
ctione, monens et postulans, ut his agendis suam
præsentiam exhibeat, et episcopos regni sui
principes secum interesse faciat. Cui idem rex ad
præsens * mente benigna annuit, seque, nisi alicui
jus impedimenti intercesserit casus, tantæ festi-
vitati affuturum, asserit.

11 Ex quo promisso abbas lætificatus reverti-
tur, indeque Papæ Coloniam-Agrippinam cum
imperatore advenienti in Apostolorum Petri et
Pauli natalitio fit obviis, a quo adventus sui ad
Remense solum, gerendarumque ibi rerum tem-
pus et ordinem investigat diligentius. Ille vero sibi
notificans pandit, quomodo prius deliberasset, ut
octava die ab ipsius Sancti festivitate, quæ in Ka-
lendis Octobris habetur celeberrima, illo veniret,
et ipsius monasterium dedicans, postea ibidem ex
episcopis Galliae congregatam synodum celebraret.

Qua

petit, ut, si in
Galliam re-
deat, ecclesiam
consecret;
quod hic
pollicitus,
o

E

Romam adit
et ordinatur
Pontifex: inde
Gallias repe-
tit,

p

q

F

r

s

* al. preces

ecclesiam
S. Remigii Re-
mis dedicatu-
rus et habitu-
rus synodum,

A Qua sententia mutata, ad eundem locum in sollemnitate S. Michaelis archangeli *t* se venturum, et in ecclesia B. Mariæ Remis Missarum sacra in eadem die memorat celebraturum; festum vero gloriosi patris Remigii, pretiosi corporis ejus elevationi, et subsequentem basilicæ consecrationi, ceteros deinde tres synodi deputat celebrationi.

ad quam episcopos et abbates convocat.

12 Quibus auditis, ad suum cœnobium rediit abbas, suæque scripta per Franciam eique contiguas direxit provincias, invitans sanctæ Ecclesiæ fideles, ut ad tanti gaudii participationem concurrant mente promptissima, tam pro amore et veneratione ejusdem Patroni, quam ut benedictione muniri mererentur Apostolica. Ceterum Papa Colonia digressus, Tullum in Exaltatione Dominicæ Crucis *u* venit, indeque circumjacentium regionum episcopis et abbatibus litteris suæ auctoritatis mandari præcepit, ut in præfixa die sibi occurrerent ad synodum celebrandam in basilica præfati Francorum Apostoli; ut, per quem orthodoxæ fidei initiati sunt rudimentis, in ejus præsentia consequerentur reparationem tepefactæ in se divinæ religionis. Hujusmodi mandatis gratulantur pia fidelium devotio, præparans se studiose ad implendum, quod ex Apostolicæ dignitatis sibi promulgatur edicto.

Quidam sibi male conscii conantur regi Galliarum per-

13 Venenatus autem serpens, qui ab exordio mundi ad humani generis inhiat præcipitium, tam salutari proposito commenti sui nititur opponere obstaculum. Ad complendam enim perfidiæ suæ voluntatem quosdam potentes laicos excitat, qui incestis conjugii operam dando, et aliorum criminum nefariis usibus se implicando violatores erant honestatis ecclesiasticæ; ideoque verebantur reatum suorum latebras in lucem prodere. Sed et nonnullos episcopos et abbates illis adjungit, qui in ovile Dominicum aliunde, non per ostium, irruperant, et in ecclesiis suis Catholicorum Patrum sanctionibus contraria quædam pullulare permiserant, quæ conductæ synodi examinatione resecanda manifestari metuebant. Ut enim scriptum est: « Omnis, qui male agit, odit lucem »; et ideo peccatis suis magis magisque occultationis adhibet obnubilationem. Tantæ itaque perversitatis viri, incentioris sui callida suggestionibus instructi, regi Francorum suggerunt, regni sui decus adnihilari, si in eo Romani Pontificis auctoritatem dominari permitteret; vel si eidem, ut decreverat, occurrens, præsentis suæ favorem ad cogendum concilium exhiberet. Addunt etiam, quod nullus antecessorum ejus id reperiatur aliquando concessisse, ut ob similem causam in Franciæ urbes ingressus pateret alicui Papæ *x*: his vero agendis pacis et tranquillitatis congrua sunt tempora, regni autem ejus status sit in perturbatione non modica, quibusdam viris potentibus dominationis ejus jugum detrectantibus, terrasque et castella quælibet ab ipsius ditione abalienantibus.

ut utrumque impediatur; sed Pontifex cæptis insistit,

14 Quapropter regiæ dignitati ferunt congruere, utilitati reipublicæ suæ sapientia consulere, potius, quam synodis intendere; principes suos et totius exercitus sui potentiam commovere in rebelles; ipsos etiam episcopos et abbates, penes quos maxima pars facultatum regni est, censent, immunes hujus expeditionis esse non debere. Ante alios abbatem S. Remigii; quem, quasi de rerum suarum abundantia præsumentem, pro vanæ gloriæ amore ad monasterium suum consecrandum, calumniabantur, Romanæ urbis Pontificem evocasse. Hac igitur versipelli persuasionibus rex emolitus et ab honesto proposito ad seductionis devia flexus, Papæ per Silvanectensem mandat episcopum *y*, se suosque pontifices cum abbatibus cogi ad comprimendam pervicaciam sibi resistentium, ideoque non posse occurrere ei in præfixo termino ad peragendum concilium. Unde adventum suum in Franciam in aliud tempus differat, quo, absolutis hujusmodi negotiis, cum debito cum honore suscipiat. Ad hæc Papa remandat, promissionem beato factam Remigio nequire se irritam facere, sed ad

basilicam ejus dedicandam procul dubio venturum, ubi, si qui divinæ religionis amatores convenerint, cum eis synodi rationem habiturum.

15 Cujus mandati ad regem relatione perlata, ipse tamen iter in rebelles aggreditur, coacta in unum ingenti exercitus sui militia. Sed et episcopis et plerisque abbatibus contra voluntatem suam illo euntibus, illis etiam perversis ecclesiarum rectoribus ad id negotium ultro se ingerentibus, qui ut summi Pastoris vicarium, actus eorum examinare venientem, possent effugere, eandem expeditionem exitiali techna elaboraverant struere. Adducitur cum eis et memoratus abbas S. Remigii, mœstus admodum et gemens, quasi non esset visurus effectum desiderii sui. Sed divinæ consolationis ejus mœrori non defuit potentia: vix enim unius diei et dimidii itinere confecto, indulta est ei redeundi licentia. Qui reversus celerrime, Romanum Antistitem, adhuc Tulli remorantem expectit, eumque pro regiis mandatis jam diu conceptum propositum non permutasse cognoscens, gratulabundus ad monasterium rediit, instanter præparare satagens, quæ tanti Patris confluentiumque filiorum sanctæ Ecclesiæ forent necessaria conventui. Jam quippe dierum prope erat terminus, qui supradictæ dispositionis completionem fuerat attributus.

AUCTORE
ANSELMO.

et S. Remigii abbas, obtenta a rege licentia omnia ad eam rem parat.

E

ANNOTATA.

a Vide dicta in Vita per Hincmarum num. 135.

b Historiam Hugonis, quem pater suus Heribertus comes, nondum expleti quinquennii puerum, post Seulf mortem archiepiscopum Remensem eligi et a summo Pontifice confirmari curavit; et adversus quem alii Artoldum vel Artaldum ordinaverunt, pluribus exponit Flodoardus lib. IV, et Gallix Christianæ continuatores tom. IX, col. 51 et sequentibus. Quod huc spectat, Hugo ille apud scriptores postremo laudatus col. 226 dicitur abbatia Remigiana, quam velut archiepiscopus tenebat, cessisse anno 945, advocatque, ut disciplinam monasticam in ea restitueret, Erchembaldo abbate Floriacensi, Hincmarum II eidem præfecisse abbatem. De anno tamen vide dicenda ad litteram sequentem.

c De Arnulfo consuli potest Gallia Christiana a col. 59; de Airardo col. 227 et sequenti, ubi hic in serie abbatum recensetur loco vigesimo secundo; Hincmarus autem II loco decimo septimo. Verum nunc calculos paulisper examinemus. Anselmus ab anno Christi 852, quo Hincmarus archiepiscopus ecclesiam Remigianam dedicavit, usque ad annum 1005 numerat annos 152, quot revera anni completi inter utrumque terminum intercedere debuerunt. Idem auctor ait, præcitatum annum Christi 1005 fuisse sexagesimum secundum post restitutionem disciplinæ monasticæ per Hugonem archiepiscopum. Subtrahamus ergo annos 62 ab eodem anno Christi 1005, supererit annus Christi 943, cui prædicta restitutio innectenda erit. Quapropter nescio, quantæ auctoritatis sit codex ille Remigianus, ex quo Mabillonius tom. III Annalium pag. 455 eandem restitutionem anno 945 illigavit. Consule laudatam Galliam Christianam col. 228, ubi etiam aliæ ejusmodi difficultates circa annos abbatum infra nominandorum observantur.

d Consonat Airardi epitaphium, quod apud Marlotum tom. I, pag. 551 sic habet:

Octonis, quoque bis denis, hic rexit ovile.
Porro si annos 28 etiam completos addamus anno Christi 1005, tantummodo pervenimus ad annum 1033: nihilominus tam Marlotus ibidem, quam Mabillonius tom. IV Annal. pag. 408, ejusdem Airardi obitum ad annum 1056 retulerunt. Ad laudatam Galliam Christianam.

e Mabillonius hic in margine annotavit, hanc villam Gallice dici Consevreu. Ecclesia autem S. Dionysii martyris, ad quam illa pertinebat, videtur fuisse ea, quæ hodieque Remis floret ejusdem nominis abbatia Ordinis S. Augustini.

f Wido,

AUCTORE
ANSELMO.

f Wido, alias Guido I, a familia Castellionea, vulgo de Chastillon, in Opere sæpe laudato dicitur episcopatum iniisse anno 1055.

g Ex epitaphio illius apud Marlotum tom. I, pag. 551 obiit post undenos annos regiminis die 6 Octobris. Marlotus adjecit annum 1048, initium prælaturæ illius ducens ab anno 1057. Vide tamen dicta superius ad lit. d de anno emortuali Airardi, ejusdem Theodorici decessoris.

h Herimarus in epitaphio suo apud Marlotum pag. 552 scribitur abbatiam Remigianam rexisse.

Mille, trecentenis decursibus hebdomadarum Appositis septem.

Præfuit ergo annis viginti quinque, ut recte notavit Marlotus ibidem; qui cum insuper dicat, eundem anno 1071 die 7 Septembris mortuum esse; præfecturæ ipsius initium repetendum erit ab anno 1046, dicendusque erit Theodoricus (si hic vere obierit anno 1048) biennio vixisse, postquam prælaturam suam in gratiam Herimari abdicaverat, vel eundem sibi collegam successoremve constituerat.

i Id est, scalis; nam, ut habet Isidorus lib. xv Orig. cap. 2: Cochleæ sunt altæ et rotundæ turres, et dictæ COCHLEÆ, quasi CYCLEÆ, quod in eis tamquam per circulum orbemque conscendatur.

k De hoc monasterio dixi aliqua in Commentario prævio num. 512.

l Damasus II, antea Brixinensis seu Sabionensis episcopus, Poppo dictus, Clementi II in Pontificatum successit anno 1048, eodemque anno obiit, dies tantum viginti tres, non triginta, ut Anselmus hic asserit, sedis suæ numerans, nimirum a die 17 Julii, quo consecratus fuit, usque ad 8 Augusti, quo mortuus est. Porro Brixinum, quod hic dicitur esse in provincia Hystriæ, sive Istriæ, Rætici civitas est in comitatu Tirolis, quapropter exponendus hic est Anselmus de provincia ecclesiastica, latiorique modo accepta.

m Id est hujus nominis III.

n S. Leonis IX ante Pontificatum episcopi Tullensis, nomine Brunonis, gesta data sunt in Opere nostro ad diem 19 Aprilis. Designatus autem ille Pontifex ab Henrico imperatore fuit anno 1048 in comitiis Wormaciensibus.

o Erat is Henricus I.

p Id est, Tulli, Gallice Toul, quod Leucorum civitas est, et cui ipse præerat episcopus.

q S. Bruno Romæ electus quidem in clero populoque est Pontifex in Hyppapante Domini, sive die 2 Februarii anni 1049, sed primum inthronizatus die 12 ejusdem mensis, prout videri potest apud nos loco mox citato. Apud Mabillonium sequuntur hic pauca de primis gestis ejus Romæ, quæ velut ad argumentum nostrum nihil facientia hic prætermisi.

r De hoc itinere, quod eodem anno 1049 instituit, gestisque in eo, consule, si lubet Henschenium nostrum in Commentario prævio § 2, Vitamque, auctore Wiberto ejus archidiacono, ibidem datam, lib. II, cap. 5.

s Henrico I, ut mox dictum est.

t Id est, festo Apparitionis Michaëlis archangeli in monte Gargano, quod celebratur die 29 Septembris.

u Memoria Exaltationis sanctæ Crucis, quando ab imperatore Heraclio e Perfide recepta fuit, recollitur die 14 Septembris.

x Hoc a malevolis istis falso allegari, notat Longuevallius noster tom. VII Historiæ ecclesiæ Galliæ pag. 511.

y Erat is Frollandus I, qui Remensi synodo, a S. Leone tunc, ut infra videbimus, habitæ interfuit. Est vero Silvanectum, vulgo Senlis, Galliæ civitas in provincia Insulæ Franciæ, episcopalem sedem habens, Remensi metropolitæ suffraganeam.

CAPUT II.

S. Leonis IX Papæ sollemnis apud Remos adventus : S. Remigii corpus ab illo translatum; dedicata ecclesia, aliæque gesta ibidem : ejusdem erga S. Remigium devotio, etiam miraculo probata.

Denique domnus Papa a Leuchorum urbe digressus, iter ad Remensem ducens urbem arripuit, et in oportunis locis singulis quibusque noctibus mansione accepta, in vigilia festivitatis S. Michaëlis ad Curmolensem villam a venit; cui præfatus abbas ibidem obvius factus, quæcumque necessarius expetiit usus, illi omnique comitatu ejus affluenter suppeditavit. Die vero sequenti ad sanctum pervenit Remigium, archiepiscopis tribus comitatus, Trevirensi videlicet, Lugdunensi, Vesontionensi b, aliisque viris honorabilibus, inter quos erat Johannes episcopus Portuensis, et Petrus Ecclesiæ Romanæ diaconus, et ipsius urbis præfectus. Illic protinus conglobatur in unum tota fratrum congregatio, et cum eis * abbatum, monachorum, clericorum, qui jam ex multis confluerant partibus innumerosa * concio; ex quibus omnibus in atrio basilicæ disponitur decentissima processio, episcopis tribus Silvanectensi videlicet, Andegavensi, Nivernensi c, longe digestos ordines antecedentibus, textumque Evangelii cum aqua benedicta et aromatum odore ferentibus. Sic ergo dispositi Papam advenientem suscipiunt, cui ecclesiam introeunti Responsorium LATENTUR CÆLI cum digna modulatione concinunt, et dum ante altare sanctæ Crucis orat, aliud Responsorium, SUMMÆ TRINITATI videlicet, concinentes finiunt.

17 Progresso autem eo usque ad altare S. Christophori, et ante venerandi Francorum Apostoli sepulcrum orationem explente, iterum hymnum TE DEUM LAUDAMUS consona vocum jubiliant vociferatione. Qui tamen in sede sibi decenter apparata paullulum residens, adstantes lætificavit benedictione Apostolica; et exinde egressus, ab eisdem psallentium choris cum divinis laudibus deducitur usque ad civitatis mœnia. Cui Remensis clerus cum archiepiscopo suo d aliisque quibusdam obviam procedens episcopis, perspicuæ processionis numerosos disponit ordines in atrio S. Dionysii martyris e, ubi ad tanti Pontificis susceptionem competentia concinens cantica, usque ad ecclesiam S. Mariæ illum comitatur cum maximæ jubilationis gloria. Illic vero ante sanctæ Crucis, et ejusdem Dei Genitricis altaria completa oratione, in archiepiscopali aliquantulum resedit sede, archipræsule Remensi ad ejus dexteram, Trevirensi autem residente ad sinistram. Deinde ministris altaris præparatis, quibusque pro officiorum congruentia et ipse sacerdotalibus redimitus insignibus processit ad Missarum celebranda sollemnia. Quibus expletis, et adstante populo Apostolica benedictione munito, prædicto Remorum archiepiscopo sibi suisque necessarios sumtus suppeditante, refectionem percepit in majori palatio juxta ecclesiam sito.

18 Die autem subsequenti, metuens, ne præpediretur frequentia circumfluentium populorum, duobus tantum comitatus capellanis, dum nocturnæ a fratribus explerentur vigiliæ, ad sanctum remeavit Remigium, factoque sibi balneo, lotus est et tonsus, utpote qui imminenti tanti Patris sollemnitate in crastino celebraturus transferre disponebat tam pretiosæ gemmæ venerabile pignus : et præparata sibi quadam domo contigua ecclesiæ, illic secretum remorandi expetiit; quia metuebat ad publicum procedere. Ad sepulcrum enim Sancti quasi ex toto orbe excita tanta hominum confluebat numerositas, ut introeuntibus spatiosi templi vix sufficeret capacitas. Advolabant enim tam ex vicinis, quam ex longinquis regionibus promiscui sexus innumerabiles, effundebat aspera

S. Leo sollemnissime deducitur ad monasterium S. Remigii.
a

b

* al. e cunctis

* al. numerosi

E

c

et post fusas ibi preces ad basilicam B. M. intra civitatem;

d

e

F

postridie redit ad S. Remigium, innumerablem populi multitudinem

A aspera Francia ad honorem gloriosi Apostoli sui villanos *f*, opidos et cives; sed et Gallia pæne ex omnibus suis partibus huc trans mittebat populorum millia *g*. Inter quos accelerabant episcoporum, abbatum, monachorum, clericorum, generosa agmina. Ignobilis nobili, aut inops cedere nesciebat diviti, sed omnes una conglobatim concurrebant intentione devota, bustoque cælestem margaritam continenti dulcia imprimentes oscula, oblationum suarum quisque pro posse offerebant donaria. Qui vero constipatorum violentia repulsi propius accedere non valebant, heu! quantum gementes, se desiderii sui effectu privari, de longe projectis muneribus, quæ attulerant, quasi lapidibus, Sancti sepulcrum pia devotione obruebant.

19 Est autem ante fores ipsius basilicæ quoddam spatiosum atrium, in quo, quotiens densitatem sui perpeti non poterat, frequentia tantorum se explicabat coetuum, eo ducta aviditate cernendi ipsum B. Petri vicarium: post beati enim Remigii captatum suffragium ad hujus summopere inhiabat aspectum; qui ut magnanimo desiderantiam satisfaceret effectui, eminentius solarium domus, in qua remorabatur, petens, unde et adstantes con-
currente ad solemnitatem et sanctum Pontificem,
tueri, et ab eisdem conspici, et loquens possit audiri, Apostolica benedictione eos lætificavit, hisque recedentibus, et aliis subinde atque aliis illud * atrium catervatim replentibus, ter in eadem die suæ exhortationis monita impertiens salubria, liquido patefecit, quæ vitanda, quæque ad salutem animarum suarum sibi forent expetibilia. In eadem denique domo sacra mysteria sibi fecit celebrari, quia non dabatur uspiam locus oportunus ecclesiam introeundi, nec ipsi fratres præ importunitate plebium solitum illic pensum divini valebant persolvere Officii.

20 Adveniente interea nocte, nec tamen confluentium rarescente, sed magis magisque crebrescente copia, dominus Papa metuens, ne in sacris vigiliis Deo famulantes importunitate plebis præpedirentur exsequi divinæ servitutis sollemnia, tum etiam, ne sibi pretiosi corporis ipsius Sancti transferendi, ecclesiæque dedicandæ inhiaberetur copia, delegatis clericis suis ejusdem loci memorato abbati spatiositatem templi præcepit penitus evacuari, obseratisque diligenter foribus, omnibus intercludi facultatem introeundi. Præcepit etiam ex sua parte hoc populo annunciari, ut ad horam secederent, et absque ulla sui impetus inquietudine sollemnes illius noctis excubias cum digna devotione a Deo militantibus celebrari sinerent; se procul dubio die subsequenti eorum desideriiis promittit satisfacturum et thesaurum desiderabilem, quem quærebant, illorum conspectibus expositurum; si vero mandatis detrectarent annuere, infecto negotio, propter quod advenisset, recessurum fore. Quod cum tandem maxima difficultate fuisset obtentum, pleraque tamen numerositas populorum, cum copiosis luminaribus deforis excubans, ejusdem pollicitationis præstolaretur effectum, cereorum ubertate, quasi multiplici siderum splendore interius irradiata ecclesia, Deo servientium chori in canticis spiritualibus decentissime illius noctis exegerunt spatia.

21 Mane autem facto, susceptus est a domno Papa intra ecclesiam sanctus martyr Cornelius *h*, quem cum aliis Sanctorum pigneribus Compendienses clerici illo detulerant pro multis violentiis, quas ecclesia sua patiebatur a quibusdam malefactoribus. Circa horam deinde tertiam *i* redimitus idem Apostolicus infulis sacerdotalibus ad gloriosi patris Remigii sepulcrum procedit cum thymiamateriis *k* et crucibus, sociatis sibi archiepiscopis quatuor, Remensi videlicet, Treverensi, Lugdunensi, Vesontionensi, cum quibusdam aliis, sed et ipsius loci abbate, domnoque Hugone *l* venerabili patre cœnobii Cluniacensis, et illius Ordinis plurimis; cum quibus letitia *m* facta, et super sanctum corporis non modica thymiamatum accensa fragrantia, cecinit Responsorium DIRIGATUR ORATIO

noctique cum cereis extra ecclesiam excubante.

Tertia die Pontifex, excluso adhuc populo, ecclesiam ingressus.

h
i
k
l
m

MEA; quo cum versu expleto, feretrum Sancti, ut præparatis instrumentis aptatum ad ferendum redderetur habile, a suo loco paullulum removit, et antiphonam CONFESSOR DOMINI REMIGI decantavit.

22 At ubi competenter, prout res exigebat, dispositum fuit, ipse ante alios enim præfatis archiepiscopis et abbatibus, suppositus humeris, illud devote lacrymans extulit et Responsorium ISTE EST DE SUBLIMIBUS inchoavit, cujus vocem subsequentes chori psallentium ovantes erumpunt in jubilationis tripudium, præque alacritate cordis, o quantum ora manantium rigavit redundantia fletuum! quantum mentes ad tanti Patris captanda suffragia sunt compunctæ in suspiria beatorum gemituum! Tradens autem dominus Papa eundem pretiosum thesaurum se ultro ingerentium votis, ab inquietudine turbarum secessit in oratorium sanctæ Trinitatis, quod ad Meridianam plagam infra ambitum ipsius ecclesiæ decenter constructum erat Harduini *n* cujusdam loci illius cœnobitæ studio, continens Dominicum sepulcrum, eleganter imaginatum instar illius Jerosolymitani, in quo nostra requievit salvatio. Hoc igitur Treverensem archiepiscopum in sui præsentia eadem die consecrare fecit ex consensu præfati Remorum archipræsulis, multorum ibi Sanctorum collatis reliquiis.

23 Denique monasterii foribus patefactis, ubi illa cælestis gemma desiderantium populorum est exposita obtutibus, tum vero cerneret promiscuum vulgus præ nimia exultatione manibus plaudere, innumeros in divinas laudes gratulabunda vociferatione erumpere, potentes, impotentes, nobiles, ignobiles, quemque pro suis viribus summopere niti, ut tam optata gaudia propius mereretur contingere. Magna fide, magno procul dubio remuneranda præmio, quæ ne tanti reddatur expers emolumenti, nec imminenti mortis revocatur periculo! Quidam enim præ nimia sui desiderii festinatione præcipientes, dum inter constipatos cuneos corrunt, non valentes consurgere, suffocati et conculcati intereunt. Rapitur et jactatur potius, quam portatur, pretiosi corporis theca, tot millium undique propellente frequentia, velut navis æquoreorum fluctuum hac et illac agitata violentia: nunc hi, nunc illi extorquendo sibi felicia vindicant dona; et ut paucis multa concludantur, nec longis ambagibus legentium deficiat intentio, toto interstitio, quod civitatem et castellum ipsius Sancti interjacet, tam jocunda agitur contentio.

24 Adest Remensis clerus cum civium multitudine, Apostolum suum ad propriæ urbis mœnia elaborat evehere, quem vis ab hujuscemodi impetus densitate avulsum sanctæ Dei Genitricis infert ecclesiæ *o*, ut, cui vivens in corpore dignis laboribus vitæ præsentis multa comparaverat commoda, Catholicæque religionis competentia addiderat insignia, huic vel unius noctis morula exultationem simul et sanctificationem suorum ossium exhiberet præsentia. Collocato ergo eo super sanctæ Crucis altare, archiepiscopus Vesontionensis ad altare B. Mariæ procedens, Missarum sollemnia cum eodem clero de ipsius gloriosi Patris celebravit festivitate. His autem expletis, dum concurrentium devotio magis et magis agglomeratur, diei interea elapso curriculo, nox subsequitur, cujus tamen caligine basilicæ illius adyta nullo modo fiunt obscura. Tot gratulabundi conventus suum quodammodo diem præferentia undique micant luminaria. Monachi ibidem circa Patronum suum lætis invigilant excubiis et matutinalem explent cursum cum duodecim Lectionibus et Responso-
riis suis.

25 Post quos easdem vigilias sollemniter peragendas canonici suscipiunt, et cum novem Lectionibus matutinarum Officia consummantes, usque ad lucem protrahunt. Qui, facto mane, Primam, Tertiam, Missamque cum Sexta Hora ante solita decantantes tempora, venerabile corpus cum divi-

AUCTORE
ANSELMO.

Sancti corpus
suis humeris
defert et expo-
nit,

n

E
quod, intro-
misso populo,
fertur ad civi-
tatem.

o

ubi in basili-
ca B. M. V.
eo die nocteque
honoratum

F

postridie per
urbis circui-
tum sollemnis-
sime defertur

nis

AUCTORE
ANSELMO.

p

q

Interim Ponti-
fex, clausis
foribus, eccle-
siam S. Remi-
gii consecrat,

nis laudibus efferunt a beatæ Dei Genitris ecclesia. Quod in circuitu civitatis cum jocunditate deportantes, congruas stationes per præfixa faciunt spatia. Cumque ad eum locum ventum esset, ubi quondam fuerat porta, antiquo PATENS nuncupata vocabulo, per quam idem Sanctus hostem humani generis, in eadem urbe visibilibus ignium debacchantem exterminis, adhuc in carne vivens, orationibus expulit *p*; illic eosdem pretiosos artus deponunt, et ipsius miraculi memoriam digna devotione et canticis spiritualibus agunt. Ad cujus facti memoriale ibidem basilica moderno est constructa tempore, quam quidam servus Dei, Constantius nomine, suis impensis eleganter composuit *q*, et Dei famulos ad ejus obsequium, quot potuit, dum viveret, aggregavit, et in honore S. Mariæ Magdalænæ sanctique Remigii consecrari fecit.

26 Cum igitur agitur illa circuitio extra civitatis mœnia, dominus Papa, convocatis episcopis intra dedicandi monasterii abdita, singulis singula ad consecrandum delegavit altaria; Remensem vero archiepiscopum ternam circuitiorem, cum crucibus et Sanctorum reliquiis secundum ecclesiasticum ordinem, exterius constituit agere, ibique consecrationis officium adimplere: ipse vero cum sibi necessariis remanens interius, divini tabernaculi sanctificationem strenue diligenterque exsequitur. Postquam igitur eo devenit, ubi secundum orthodoxorum Patrum decreta pignora Sanctorum et sacra quæque debent intra dedicatam ecclesiam recipi, præfati canonici, ut dictum est, deportato corpore B. Remigii per gyrum urbis et castelli, eique adjacentis municipii, pervenerunt cum eo usque ad portas monasterii, ubi tot millium excreverat frequentia, ut præ eorum densitate eidem glorioso Patri domum sibi præparatam introeundi intercluderetur licentia. Ipse namque Papa easdem januas vetuerat reserari, ne impetus cum eodem Sancto irruentium et sibi discrimini, et impedimento cœptæ dedicationis foret consummationi. Quocirca aliquod diverticulum, quo valeat introrumpi, perquiritur, tandemque vix a turbarum inquietudine abstractus, per fenestram, quæ est super sanctæ Trinitatis oratorium, demittitur.

ejusque corpus
per fenestram
intromissum
in altari depo-
nit;

C

27 Quem dominus Apostolicus cum maxima devotione et canticis spiritualibus receptum, non ad præsens in proprio loco reposuit, sed super principale altare, quod in honore apostolorum Petri et Pauli, Clementisque et Christophori martyrum et B. Remigii consecrat, collocavit; et cujus rei gratia hoc facere decreverit, dignam memoria rationis sententiam subintulit: videlicet ut evidens et conspicuus omnibus appareret oculis in celebranda synodo, in qua si quis erroneus aliquid frivolum vel ecclesiasticæ religioni adversum adserere præsumeret, erga hunc Vir Dei illius virtutis potentiam per sui corporis præsentiam exhiberet, quam adhuc in mundo vivens erga Arianum hæreticum exhibuit, cui in conventu episcoporum Catholicæ fidei lucem nebulosi dogmatis umbra obnubilare molienti, ad adventum suum divina virtute officium vocis extorsit: sed paullo post cum humili satisfactione reatum suum agnoscentem, animæ corporisque eundem sanitate donatum ad filios adoptionis transtulit *r*. Quæ perorantis Papæ intentio, ex superno instinctu procedens, effectu nullo modo caruit, velut hoc Opusculum suo loco declarabit *s*.

Missam cele-
brat, concio-
natur, an-
nuum festum
instituit.
* al. numero-
sis

28 Hac ergo de causa sic locato B. Remigii corpore, universis * agminibus episcoporum, abbatum, monachorum, clericorum, per choros decentissime dispositis, Missarum sollemnia idem Pontifex ex Dedicationis celebravit festivitate; lectoque Evangelio, pulpitem conscendens, exhortationis sermonem fecit ad circumstantem populum, qui plurimus, monasterii (ut dictum est) foribus obseratis, per fenestras irrumpendo sibi fecerat aditum. Ad quem multa ex ipsius templi sanctificatione concionatus utilia, diem illam cele-

bre esse præcepit per Remensis episcopi confinia, anathematis pœna damnans illos omnes, qui ad eundem locum hujus sollemnitatis gratia per singulos annos confluentibus, vel inde redeuntibus, alicujus impedimenti irrogarent incommoda.

29 Constituit etiam, ut ad altare, quod, ut præfatum est, in honore apostolorum Petri et Pauli, Clementi et Christophori martyrum, gloriosique confessoris Remigii consecraverat, non indiscrete a quibusque, sicut hactenus, sacrosancta mysteria agerentur; sed secundum morem Romanæ Ecclesiæ septem tantummodo sacerdotes, qui in illa Congregatione digniores haberentur, ad hoc officium deputarentur, soli Remensi archiepiscopo, ipsiusque cœnobii abbati, ibidem Missas agendi potestate collata, et cui idem abbas daret licentiam, certe interdum rationis exigente gratia; necnon clero Remensi bis in anno, feria scilicet secunda Paschalis festi, et vigilia Ascensionis Dominicæ, quando sollemnes illic stationes ex antiqua faciunt traditione. Hæc decreta ne aliquando irrita fierent antiquitate temporis, litteris mandari *t*, easque signari sigillo suæ præcepit auctoritatis. Deinde memoratum populum secundum institutionis ejus verba publicam de peccatis suis confessionem agentem, absolvit, explicitisque divinis Officiis, Apostolica benedictione sanctificans, illum dimisit. Pontifices autem, cœnobiorumque rectores et ceteros sacri Ordinis ministros, qui ibi aderant, ad eundem locum crastino jussit reverti, ut cum illis haberet rationem, quam condiderat, synodi *u*...

30 Hujusmodi ergo ordine beati patris Remigii devotus Romanæ Sedis Pontifex quartam celebravit translationem *x*, et feliciter sexto Nonas Octobris consummavit divinæ domus sanctificationem; quam etiam, ut declaratum est, trium dierum continuatione insignivit celebratione synodi, millesimo et quadragesimo nono anno felicissimæ Incarnationis Domini nostri Jesu Christi. Quapropter, ut deliberaverat, ex divina dispositione compos effectus desiderii sui, die subsequenti post expletionem synodicam venit in capitulum * fratrum, seque eis innotuit suum velle accelerare reditum. Unde spiritualibus illos demulcens colloquiis, societatem eorum et devote petiit et accepit, suamque eis humiliter petentibus ipse largitus est, et prostratos ad publicam confessionem absolvit, et ex ordine omnes deosculatos Apostolica benedictione sanctificavit.

31 Post hæc egressus, episcopos et abbates, ceterosque ecclesiastici ordinis, qui nondum recesserant, convocavit, et cum eis ecclesiam ingressus, Missarum sollemnia celebrari fecit. Quibus expletis, ad Sancti sepulcrum, quod, ut dictum est, super altare S. Christophori post basilicæ dedicationem collocaverat, cum humili devotione accessit, ibique oratione completa, illud suppositis humeris devote inde extulit, et in statione sibi decenter apparata cum divinis laudibus reposuit: ubi iterum atque iterum cum lacrymis se prosternens, tandem in viam suam exiit, et usque ad castelli aditum comitatus cum canticis spiritualibus a fratribus et innumeroso * conventu populi, omnibus valedicens recessit. Recedens autem inde, ad sui laboris recompensationem retulit fructum magnæ mercedis, in arcano scilicet devoti pectoris ignem præcipuæ dilectionis, quo ab illo tempore erga eundem gloriosum patrem Remigium magnopere dinoscitur flagrasse; ut idem ipse fatetur in quadam epistola, directa postmodum episcopis Franciæ, quam suo loco in subsequentibus curabimus ponere *y*.

32 Ex qua gratia etiam alterius gratiæ adeptus est emolumentum, cum ei divina virtus de quibusdam, qui ei impedimentum advenienti in Gallias conati erant inferre, ultionem præstitit, per ipsius Sancti, cui fuerat famulatus, meritum. Nam; ut multos prætermittamus, qui ei fuere contrarii, Gibuinus *z* Laudunensis episcopus et Hugo de Braina-castello

privilegium
altari consti-
tuit, populum
dimittit, syno-
dum indicit.

E

S. Leo in Ita-
liam reversu-
rus, omnibus
valedici;

* Ms. Capito-
lium

et corpus
S. Remigii suis
humeris ad
locum suum
refert, insignis
ejusdem am-
tor.
F

* al. numeroso

Qui S. Leoni
hic adversati
fuerant, divi-
nitus puniun-
tur.

A Braina-castello *aa*, qui inter ejus derogatores quasi signiferi exstiterunt, eodem anno ignominiosa morte vitam finierunt. Ille enim, quia exitialem technam, ut Apostolicam devitaret præsentiam, regi suggessit, et hanc maxima parte cleri sui devote expetente, ipse a sua sede longe aufugit; nec Dominici Corporis viatico a malitia sua sanctificatus, nec ab eodem clero suo consolatione visitationis in extremis refocillatus, divino judicio extra fines episcopii sui solus obiit, quasi peregrinus. Alter vero, quia caput Ministri Christi se abscissurum, fuerat minitatus, ore sacrilego, quo impia verba protulerat, hostilis gladii abscissione est mutilatus.

Cyathus eidem Pontifici ab abbate S. Remigii donatus.

bb

53 Dignum est ad posterorum memoriam aliud miraculum supradictis addere, quod divina potentia in manibus hujus Pontificis operata est ex ea, qua erga Patronum nostrum flagrabat devotione. Anno enim secundo post expletionem eorum, quæ præmissa sunt, cum Romæ moraretur, casu accidente per pincernæ incuriam, vas illud fractum est, quod sibi datum esse a præfato abbate Herimaro, in primordiis hujus Opusculi memoratum est *bb*. Quod ubi pro certo agnovit, aliquantum graviter tulit: licet enim multa haberet pluris pretii, præ ceteris tamen illud diligebat, quia in initio Apostolatus sui ex parte S. Remigii sibi missum asserebat; ideoque ad bibendum supra cetera, quæ erant in obsequio ejus, illi delectabilius esse solebat. Dum ergo cum spiritualibus quibusdam viris, qui ei præsentibus erant, placido, ut semper erat, vultu de eodem damno conquerebatur, et aurifex peritus reficiendi hujusmodi fracturam ab eo perquiri præciperetur; quidam eorum alludentes, seria et alacri responsione dixerunt, quod Sanctus hic, in cujus illud tantopere amplectebatur devotione, tanti esset apud Deum meriti, ut ei idem vas integrum sua reformaret intercessionem. At ille, nihil se inde diffidere, cum spirituali jocunditate respondens, ejusque virtutes multiplici sermone exaggerans, vas fractum sibi deferri præcepit.

postea casu fractus, mirabiliter integer inventus.

C

al. indicio

54 Quo delato, avulsam inde particulam suo loco reposuit, et quasi aurifici ad reficiendum reservaretur, signum tamen Crucis, ut fertur, ei caute imprimens, recondi jussit. Quod in crastino, velut causa reficiendi, coram delatum, ita operatione divina integrum est inventum, ut nullum in eo fracturæ posset reperiri vestigium. Hoc itaque videns venerabilis Papa, Dei omnipotentiam collaudavit, et hujus miraculi novitatem meritis B. Remigii adscripsit, per cujus interventum fidei ejus efficacia id obtinere meruit. Ne autem ex hac relatione arguamur mendacii, ideoque frivolum habeatur hujus scripti memoriale, proferimus tres idoneos testes, quorum iudicio * id nobis postmodum contigit agnoscere: Hugonem videlicet Nivernensem episcopum, et Hugonem Remensis ecclesiæ diaconum, et quemdam clericum, Aylernardi quondam Lugdunensis archiepiscopi capellanum, nomine Benedictum: quorum duo primi consilio ab eodem Papa, ut moris illi erat, quinto-decimo die post Dominicam Resurrectionem Romæ habito interfuerunt; et, quod retulimus, ab his, qui præsentibus viderunt, id vere factum esse, didicerunt; tertius vero cum domino suo præsens interfuit; et, quod videndo comperit, nobis post aliquot annos seiscitantibus indicavit *cc*.

cc
Idem S. Leo annum Sancti festum in Gallia indicit.

55 Vir denique venerabilis sæpe dictum Apostolum nostrum eo magis ferventi excolens dilectione, eumque summopere desiderans honorare et illius monasterium sua auctoritate nobilitare, epistolam ejus laude refertam direxit sanctæ Ecclesiæ filiis in Francia constitutis, qua decrevit, apud eos haberi celebrem ipsius Sancti festivitatem, quæ recolitur Kalendas Octobris. Plurima etiam ad ecclesiasticam utilitatem pertinentia, quæ in præfata synodo, in ejus basilica habita, tractaverat, jussit apud eos capitulatim digeri, et inter orthodoxos canones numerari; cujus Epistolæ

Octobris Tomus I.

textum, quia ordo narrationis videtur exigere, huic Operi dignum judicavimus inserere *dd*.

AUCTORE
ANSRIMO.
dd

ANNOTATA.

a Vicum esse Gallice dictum Courmeloy, notat hic Mabillonius.

b Trevirensis archiepiscopus erat tunc Eberhardus, Lugdunensis Helinardus, Vesontionensis Hugo I.

c Andegavo, vulgo Angers, Galliæ civitati tunc præerat episcopus Eusebius Bruno; Niverno, vernacule Nevers, item in Gallia, Joannes d'Estampes. De Silvanectensi vide Annotata ad cap. 1 lit. y.

d Guidone, ut dictum est supra ad lit. f.

e Notat hic Mabillonius ex Flodoardi lib. II, cap. 15, ibi fuisse sepulturam canonicorum Remensium, additque, Gervasium archiepiscopum Remensem eandem basilicam, positus in ea canonicis Regularibus S. Augustini, anno 1067 erexisse in abbatiam, quæ hactenus perseverat.

f Id est, ex villis et vicis.

g Exteras nationes addit Anselmus in Vita ejusdem S. Leonis Papæ, sic inquit: Non est dictu facile, quanta multitudo a finibus terræ, Hispanorum, Britannorum, Francorum *, Anglorum, advenerit, ejus invisere præsentiam. In qua frequentia adfuit etiam non modicus cætus pontificum. Plura vide in hoc meo Commentario prævio num. 526.

** al. Scotorum*

h Est hic S. Cornelius Papa martyr, qui colitur die 14 Septembris, ubi gesta ejus illustravi, et de hac ipsa sacri ejusdem corporis e Compendiensi monasterio ad Remigianam basilicam translatione meminimus § 15.

i Ecclesiasticam intellige, quæ vulgari nostræ nonæ matutinæ correspondet.

k Id est, turibulis.

l S. Hugo abbas Cluniacensis colitur die 29 Aprilis, in cujus Vita ibidem apud nos datis tom. III ejusdem mensis, pag. 652, num. 25, et pag. 656 num. 4 de hac ipsius Remis præsentia agitur.

m Letania vel Litania hic, ut sæpe alias usurpatur pro supplicatione, seu supplicibus precibus ibidem fuit.

n Mabillonius hic ait, hunc floruisse sub Ludovico Pio imperatore, lectoremque remittit ad Flodoardi lib. II, cap. 19, et Marlotum tom. I, lib. III, cap. 2. Verum utroque loco agitur de Raduino, non de Harduino. Ne vero hic in textu apud Mabillonium Harduinus pro Raduino per errorem irrepsisse videatur, facit, quod etiam Cardinalis Baronius tom. XI Annalium ad annum Christi 1049 in vestito suo Remensi apographo Anselmi Harduinum legerit.

o Est hæc, ut jam alias dixi, ecclesia Cathedralis Remensis, in qua S. Remigius longo annorum spatio vivens sederat episcopus.

p Lege vitam ab Hincmaro scriptam num. 54 et sequenti.

q Vide, quæ de hac ecclesia pluribus dixi in Commentario prævio a num. 252.

r Adi Vitam, auctore Hincmaro, num. 101 et sequenti.

s Res contigit ibidem in synodo die secundo, dum scilicet Hugo archiepiscopus Vesontionensis Hugonem Lingonensem antistitem, graviter accusatum, non recte defendere conatus, obmutuit. Adi Commentarium prævium num. 550 et sequenti, ubi hæc recensui, hic prætermisurus, quia ad synodum proprie pertinent.

t Hanc S. Leonis Bullam in Commentario prævio a num. 555 dedi ex recensione Mabillonii, qui sequentem annotationem ibidem adjecit. Porro idem Pontifex simile privilegium concessit altari majoris ecclesiæ Coloniensis, ubi septem illi presbyteri appelluntur CARDINALES; quod et a Remigianis nostris observatur. Hæc autem rerum dispositio, a Pontifice ordinata, hodieque in basilica Remigiana servatur religiose. De Coloniensi ecclesia id etiam

AUCTORE
ANSELMO.

testatur Wibertus ipsius S. Leonis archidiaconus apud nos in Vita cap. 5, num. 12 sic scribens : Suscipiturque a totius gentis nobilissimo atque reverendissimo archiepiscopo Herimanno apud Coloniam; cujus petitu concessit domus Papa hoc privilegium sedi ecclesiae Coloniensis, ut ad altare S. Petri septem presbyteri cardinales quotidie divinum celebrarent officium in sandaliis.

a Hic subditur synodus sequenti triduo a sancto Pontifice in Remigiana ecclesia, et coram S. Remigii corpore publice exposito celebrata, quam velut argumento, quod tracto, extraneam, hic praescidi. Legi ea potest apud Mabillonium ibidem et apud Labbeum tom. IX Conciliorum a col. 1056. Tandem postquam dixerat Anselmus, S. Leonem tertio die synodum solvisse, progreditur verbis, quæ subjicio.

x Cum hanc translationem tantummodo quartam dicat, solemniore dumtaxat intelligit; nam aliquin septima esset. Prima contigit eodem, quo S. Remigius obiit sæculo, quando, ampliata ecclesia, corpus ejus in decentiorem cryptam translatus fuisse dicitur in Vita prolixiori num. 120. Secunda facta est ab Hincmaro anno 832, quæ in eadem Vita legitur num. 155 et sequenti. Tertiam et quartam exposui in Commentario prævio num. 508 et sequentibus, dum scilicet Sancti corpus ab eodem Hincmaro Sparnacum, et post hujus mortem Orbacum, delatum fuit. Quintam instituit Fulco, Hincmari successor, qui illud Orbaco Remos in ecclesiam cathedralem advexit; ac sextam denique Heriveus, qui pristinae suæ ecclesiae solemniter restituit. Adi eundem Commentarium num. 515 et sequentibus.

y Epistolam illam dedi in Commentario prævio num. 557 et sequenti.

z Gebuinus etiam scribitur tom. IX Galliae Christianae col. 525, isque videtur unus fuisse ex illis, qui, ut Anselmus præmisit, in ovile Dominicum aliunde, non per ostium irruerant, et in ecclesiis suis Catholicorum patrum sanctionibus contraria quædam pullulare permiserant, quæ conductæ synodi examinatione resecanda manifestari metuebant.

aa Quapropter hic laicus sibi male metuerit ab adventu sancti Pontificis, palam fit ex eodem Anselmo, quo teste, hic in eadem synodo Remensi excommunicavit etiam... Hugonem de Braina, quia legitimam uxorem dimiserat, et aliam sibi in matrimonio sociaverat.

bb Nimirum supra num. 9.

c Idem restituti scyphi miraculum, sed cum adjunctis paulo variantibus narrat Wibertus ejusdem S. Leonis archidiaconus in Vita illius in Opere nostro data tom. II Aprilis, pag. 660, num. 16, ubi Hugonem Chrysopolitanum, id est, Vesontionensem archiepiscopum, testem oculatum sic laudat : Hujus rei adest testis congruus, venerandus Hugo jam dictus, Chrysopoleos archiepiscopus, qui cum lacrymis se præsentem adfuisse testatur, et devoto furto se illud vas sancto viro abstulisse, lætatur. Henschenius in Annotatis ibidem pro eodem facto laudat etiam B. Desiderium abbatem Casinensem, qui postea Pontifex factus, Victor III dictus est, et S. Brunonem episcopum Signinum. Quod ad materiam calicis attinet, Anselmus num. 9. laudatus tantum ait, illum intus et exterius auro decentissime decoratum fuisse; Wibertus, scyphum pretiosi marmoris, suspicante Henschenio pro marmoris forte legendum materiam; denique B. Desiderius, poculum lignarium; S. Bruno scyphum ligneum appellant.

dd Vide Epistolam hanc in Commentario prævio datam a num. 557.

APPENDIX

De aliquot miraculis.

Sanctus tertio
apparens ar-

In Commentario prævio num. 27 monui, in insigni nostro codice, ex quo Hincmarianam S. Remigii

Vitam edidi, duo capitula extra locum suum ejusdem Sancti elogio, per Hincmarum pariter composito, inserta legi, quæ tamen hujus auctoris esse non possunt, ideoque ad Appendicem rejicienda mihi visa sunt. Primum caput hunc titulum præfert : Qualiter archiepiscopum Magontiae verberavit, et res suas recuperavit. Flodoardus, ex quo ista narratio accepta est, lib. 1, cap. 20 sic habet : Nostris olim diebus quidam Warnerius, pagi Vormacensis comes, res S. Remigii præmissas, in Vosago sitas invadens, hominibus suis distribuerat. Veniens autem B. Remigius ad Herigarium Moguntiae præsulem, in somnis ei visus est præcipiens, ut iret ad Conradum regem, commonens eum jubere sibi subjectis, quatinus dimitterent terram suæ dititionis. Qui consurgens a somno, licet miratus de visione, regi tamen omisit indicare. Rursus post aliquot dies apparens ei S. Remigius, redarguit eum, quare mandata non adimpleret illius, admonens iterum, ne differat, quin regi jussa denuntiet.

2 Item, ceu prius, ille visum reputans inane, neglexit perficere jussionem. Tertio hunc jam cum flagello Sanctus adiens, ipsius increpavit contumaciam, quemque per brachium comprehendens, lecto visus est extraxisse. Sicque flagello, quod tenebat, eum verberans, acriter cæsum dimisit et humiliatum. Non amplius enim jam temnere jussa præsumens, regem mox adit, secretum petit, vestem deponit, lividum corpus ostendit, et dicta vel acta fideliter ex ordine pandit. Accidit autem, ut eadem die legatus domni nostri Herivei, nomine Tendoinus, ab eodem seniore (id est domino) suo pro ipsis rebus repetendis ad regem cum muneribus deveniret, atque horam, qua regi præsentari posset, extra stans expectaret. Cumque rem gestam rex admiratus requiri præcepisset, si quis illic inter suos forte nostris e partibus inveniretur; ille pro hac eadem re foris sustinens reperitur adesse; regi nunciatur, eo jubente, coram deducitur, et ei res, quæ propalata fuerat, aperitur.

5 Ille gratias agens, pro rebus ipsis se missum reteggit, res, rege reddente, recipit, et eodem favente, præfato pontifici Herigario tutandas ad fidelitatem S. Remigii committit. Posteaque dominus præsul Heriveus, dum advixit, ex iisdem rebus annuatim debitum sine contradictione censum recepit. Eadem ac iisdem pene semper verbis in Ms. codice nostro, veluti Hincmari essent, leguntur, caute tamen omisso Herivei archipræsulis nomine, qui cum Hincmaro post Fulconem successerit, ista ab eodem Hincmaro scribi non potuisse, manifestum est. Hoc ipsum nihilominus patet ex Harigario alias Herigero et Conrado in eodem codice etiam nominatis, quorum hic Germaniæ regnum, ille archiepiscopatum Moguntinum non nisi sæculo x obtinuerunt : et Conradus quidem primum ab anno 912 usque ad 919, intra quod annorum spatium ista contigisse debuerunt, vivente Flodoardo, ex quo eadem descripsi.

4 Multis etiam annis serius accidit, quod in eodem codice nostro tamquam ab Hincmaro traditum ibidem sequitur, sed ex Flodoardo denuo acceptum est, ex quo propterea ego hic describo. Easdem res dominus Artaldus episcopus dudum Conrado duci commiserat; quas ille Ragenbaldo cuidam suorum delegaverat. Qui Ragenbaldus earundem rerum colonos valde affligebat. Ipsi vero pro afflictione sua sæpe ad S. Remigium clamabant, Remis venientes, et ipsius Patroni sui patrocina requirentes. Pro qua re nuper anno præterito cum rege Ottone et præfato duce locuti sumus, quando Aquis ad eundem regem missi fuimus. Sed ut idem Ragenbaldus ab ipsarum rerum direptione desisteret, impetrare nequivimus. Unde contigit horno (id est, hoc anno) ut, dum quodam sabbato eosdem colonos ad opus quoddam peragendum congregatos haberet, præciperetque presbytero, ne signa vespertinalia usque prope noctem pulsaret, operique implendo insisteret, percuteretur percussore invisio.

5 Qui

D
chiepiscopo
Moguntino

jubet, ut apud
Conradum
regem curet
res suas re-
stitui,

E

quod tandem
facit et impe-
trat.

F

Alter injustus
hujusmodi re-
rum possessor

EX EDITIS.

A 5 Qui dum requireret, quis eum percussisset, omnesque, se vidisse, negarent, furiis exagitatus sensum amisit, graviterque vexatus spiritum exhalavit. Quo comperto, dux Conradus nimium territatus, ad S. Remigium venit, eique res ipsas reddidit, quas præmissus præsul Artaldus Hincmaro abbati ac cæteris monachis ad supplementum victus attribuit. *Hactenus Flodoardus.* Porro personæ hic nominatæ ad sæculum x pertinent, nimirum Otto sui nominis primus, qui anno 956 Henrico Aucupi in Germaniæ regnum successit, ac deinde anno 962 Romæ coronatus imperator est. Conradus autem fuit Lotharingiæ dux, qui anno 952 pro eodem Ottone militavit in Italia, cum eoque adversus Hungaros fortiter pugnans occisus est anno 955. Eodem tempore archiepiscopatum Remensem tenebat Artaldus, et Remigiano monasterio abbas præerat Hincmarus II, cui ejusque monachis ille tom. IX Galliæ Christianæ col. 53 et 226 dicitur anno 952 reddidisse abbatiam quamdam nomine Coslam in Vosago positam, quo nomine possessionem S. Remigii, de qua Flodoardus hic loquitur, indicari, certum videtur, quia tam Flodoardus in eadem Historia, quam Hincmarus in Vita num. 88 tradunt, S. Remigium magnam partem silvæ in Vosago pretio comparasse, ædesque necessarias, quarum una Cosla vocabatur, constituisse.

circa quæ
pauca obser-
vantur.

B 6 Ut vero lector intelligat, quid sibi velit Flodoardus, dum ait, Ragenbaldum cum quodam Sabbato, S. Remigii colonos operari cogeret, vetuisse presbytero, ne vespertinalia signa solito tempore pulsaret, observandum est, eum fuisse in variis regionibus morem, ut ex reverentia diei Dominicæ Sabbato post solis occasum a servili opere vacarent. Exemplum habes apud S. Gregorium Turonensem lib. III de Miraculis S. Martini cap. 51, ubi de quadam muliere paralytica dicitur: Cui hæc fuit causa, ut ista perferret; quia die Sabbati post solis occasum, qui nocti Dominicæ adiacebat, panem voluit confor-
mare. Aliud exemplum habes ibidem cap. 56. Igitur Ragenbaldus, quo diutius operas detineret, prohibuit presbytero loci, ne eo die cessationem ab opere pulsu æris Campani consuetudo tempore indiceret, sed differret pene usque in noctem. Porro in sæpe dicto codice nostro Ragenbaldus tantum et Conradus dux nominantur, omissis rege Ottone, Artaldo præsule et Hincmaro abbate, ex quorum duobus primis manifestius patebat, narrationem istam Hincmari archiepiscopi esse non posse.

Item alter
ecclesiæ
S. Remigii
violator

7 In eodem codice nostro sequitur ibidem et aliud sub hoc titulo: Quod sensum et vitam perdidit, qui in ejus ecclesia vinum vendebat; quod similiter certe Hincmari non est, sed Flodoardi, cujus verbis ex eodem cap. 20 illud accipe. In Vulfiniaco Rivo, pago Laudunensi, habetur oratorium in honore S. Remigii dedicatum: in quo dum Rodulfus rex Heribertum comitem persequeretur, qui episcopatum Remensem a rege sibi commendatum tenebat, homines ipsius villæ res suas propter hostiles incursus recondere studuerunt. At dum rex præfatus ad obsidendam Remensem venisset urbem, et in Culmissiaco metatus esset, exercitus ejus vicinas occupavit villas. Quidam vero illorum, qui in prænotata villa, scilicet Vulfiniaco Rivo, metatum habebant, vinum, quod in ecclesia timoris causa reconditum fuerat, invadit; et quasi tabernam constituens in eadem ecclesia, paribus suis illud vendere cœpit. Hæc dum ageret, percussus morbo repente sensum amisit, ore sibi ad aurem usque pene retorto; diuque cruciatus tormento vitam finivit. Quod cernentes cæteri, eidem loco sacro debitam deinceps exhibentes reverentiam, ab hujusmodi sese cohibere præsumptione.

dira morte
pænas luit.

8 Rodulfus, alias Radulfus, de quo hic, Richardi Burgundiæ ducis filius, adversus Carolum Simplicem Francorum rex anno 925 creatus, consensit, ut Hugo, Heriberti Veromanduorum comitis, cujus etiam opera regnum obtinuerat, quinquennis filius, Remensis episcopus fieret, ipsumque episcopatum eidem Heriberto interim regendum comisit. Postea vero exorta

inter illos similitate, Rodulfus civitatem Remensem obsedit, cepitque, et Artaldum jam supra laudatum Remensibus præsulem ordinari fecit. Obsidionem hanc Flodoardus in Chronico anno Christi 951 illigavit. Ut autem hæc temporibus Hincmari archiepiscopi posteriora sunt, sic synchrona sunt Flodoardo, qui ab eodem comite Heriberto ecclesia Colmisiaci seu Culmissiaci, quam regebat, se injuste privatum, aliæque passum fuisse conqueritur lib. III Historiæ cap. 20 et 28. Hactenus de capitulis, quæ ex Flodoardo accepta, nonnemo elogio S. Remigii Hincmario inepte inseruit.

9 Coronidis loco addo litteras, quas vicarii ecclesiæ Remensis tempore diræ penæque universalis pestis anno 1549 ad episcopos reliquumque clerum provinciæ Remensis encyclicas dedere, quasque Marlotus tom. II Historiæ Remensis lib. IV, cap. 12 excudit, sic præfatus: Deo quoque propitio, tot malis per Gallias sævientibus, Remigii virtus mirabiliter effulsit in fere innumeros variis morbis detentos et afflictos, quo se rebus pæne desperatis verum tutelarem ac Franciæ Alexicacon esse comprobaret: quod vicarii generales Remensis archiepiscopatus, non sparsis vulgi rumoribus, sed fidei testimonium narratione, ac debita, ut moris est, inquisitione, sufficienter cognitum posteritati reliquerunt hac charta, quam ex tabulario depromsimus. « Vicarii reverendi in Christo patris ac dom. dom. » Johannis, Dei gratia Remensis archiepiscopi, a » suis civitate, diocesi et provincia Remensi no- » torie nunc absentis, omnibus et singulis re- » verendis in Christo patribus dictæ Remensis » provinciæ suffraganeis, ac eorum vicariis et offi- » cialibus, abbatibus, præpositis, decanis, priori- » bus, presbyteris, curatis, ceterisque ecclesiarum » rectoribus et personis ecclesiasticis, ad quos » præsentis litteræ pervenerint, cum omni devo- » tione et debita reverentia salutem. »

Sævient pe-
ste, vicarii
Remenses
litteris

10 « Vos, qui sub humana religione fidei Catho- » licæ militatis, jucunda mente suscipite, quod » læti referimus, psallite, et gratias agite supplici » corde summæ Trinitati, quod beatus Franciæ » Apostolus, lucerna matutina, qui regem Franco- » rum cum suis satellitibus perduxit primus ad » fidem Catholicam, dictumque regem, et plures » in regno ejus successores reges sancto chrismate » misso cælitus consecravimus, S. Remigius, ante- » quam natus, Ciliniæ matri diu sterili, ut Præ- » cursor Domini, ad parandam illi plebem perfe- » ctam, per Montanum monachum divino oraculo » ex nomine nuntiatus, etc. Hunc quoque beatum » Franciæ Apostolum præelegit Dominus ac dia- » demate suæ gloriæ excellentissime decoravit, » ipsumque inter homines adhuc carne septum » miraculorum innumerabilium dono illustrans, » nunc in cælesti patria inter Sanctorum agmina » non desiit pervigil et intentus, sollicitudinis et mi- » raculorum operator eminere, ut nomen Domini in » dicto Sancto ejus exaltetur laudibus populorum. »

per Remensem
provinciam
datis docent,
per S. Remigii
patrocinium

11 » Nonnullis languidis reddidit sanitatem, » surdis auditum, cæcis visum, gressum contra- » ctis restituit, obsessis a dæmone libertatem, » vitam defunctis, et ab epidimiali clade jam pri- » dem communiter invalescente, ac etiam moder- » nis temporibus recurrentes ad eum cum devotis » orationibus incolumes præservavit et præservat, » et dicta infirmitate epidimiali his temporibus » nonnulli infecti, etiam quamplures in extremis » laborantes et in mortis articulo constituti, me- » diantibus orationibus per merita dicti beatissimi » Confessoris, a gibbis et bochiis (pestiferos car- » bunculos intelligo) et ab acerbis febribus liberan- » tur, et restituuntur pristinae sanitati. Novissime » mulier quædam, auditis S. Remigii miraculis, » visione privata, ad dicti Sancti tumulum veniens, » claritatem recuperavit; infantuli quoque a ma- » trum uberibus mortui, ad ipsius sepulcrum de- » portati, vitam recuperantes, munus sacri bap- » tismatis, divina favente gratia, receperunt, etc. »

tum alios va-
riis malis, tum
plurimos ea-
lue liberatos;

12 » Vobis omnibus et singulis super præmissis ideoque ad » diligenter

EX EDITIS.
ejusdem opem
invocandam
hortantur.

» diligenter informati, per tabelliones publicos,
» et alias competenter præmissa intimantes,
» vos et vestrum quemlibet exhortamur, ut in
» sermonibus et ad divina officia audienda con-
» venientibus clericis et laicis præmissa dili-
» genter publicetis et publicari faciatis, taliter,
» quod Christi fideles sciant et valeant in suis infir-
» mitatibus recurrere ad præfatum Intercesso-

» rem, Medicum, Pastorem et Patronum. In cujus D
» rei testimonium præsentibus litteris sigillum
» curiæ, quo utimur in hac parte, duximus appo-
» nendum. Datum per dom. Johannem de Goin-
» gueleis officialem, et magistrum Remigium de
» Ambonayo canonicum Remensem, vicarios dicti
» reverendi patris anno Dom. MCCCXLIX, Sabbato
» ante festum Nativitatis B. Virginis. »

DE S. VULGISO CONF., FORTE PRESBYTERO, IN VICO TROISNES, IN PROVINCIA INSULÆ FRANCIAE

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

C. S.

§ I. Cultus Sancti martyrologis vix noti: corpus in Firmitate-Milonis: reliquiæ alibi:
Vita latina edenda: altera Gallica: ætas et presbyteratus.

FORTE S.EC. VI
Sanctus hic
martyrologis
parum notus

B

Quam parum notus hic Sanctus sit, vel hinc, lector, intelliges, quod a duobus tantummodo martyrologis, iisque Gallis annuntiatur, atque inter hos nec de die cultus ejusdem obitusve, nec de laurea quidem conveniat. Horum primus Andreas Saussayus illum cum titulo martyris ad diem 24 Septembris in Martyrologio suo Gallicano annuntiavit his verbis: Ipso die, S. Vulgisi martyris, qui Dei charitate plenus pro ejus veritate et justitia sic certavit, ut occumbens felici agone palmam laureamque retulerit immarcessibilem. Colitur præcipue in oppido, cui nomen est de Firmitate Milonis, ubi pignora ejus sacra pretiosa habentur. Alter martyrologus est Claudius Castellanus, qui in Martyrologio Universali ad Kalendas Octobris eundem velut confessorem Gallicæ sic paucis memoravit: In Troënes apud Firmitatem Milonis S. Vulgisis confessor. In Opere nostro ad præcitatum diem Septembris hac de causa solum memoratus est inter Prætermisos dilatusque ad Kalendas Octobris, ac promissum fore, ut hoc die simul examinaretur, an Vulgisis ille distinctus esse videatur a S. Vulgiso, episcopo et abbate Lobienſi, de quo Bollandus noster Commentarium historicum ad diem 4 Februarii dedit.

antiquum cul-
tum habet

C

2 Diversos Sanctos esse, facile constabit, postquam hodierni Vulgisi cultum et qualiacumque Acta exposuero. Quod ad lauream attinet, si quid de eodem Sancto exploratum habeatur, confessor fuisse dicendus est; nec assequi potui, cur Saussayus illum martyrem appellaverit, nisi forte quod, cum de illo nil sciret præter cultum sacri corporis, hoc antiqui cujusdam martyris potius, quam confessoris, esse opinatus sit. De martyrii ejusdem tempore modoque Saussayum nihil scivisse, satis indicat elogium, quod dedit, cuilibet martyri, quocumque tempore et sub quovis tyranno passo facile accommodandum. De martyrio illius nihil etiam norunt Firmitatis-Milonis incolæ, imo illud ab eis adversus laudatum Saussayum expresse negatur in compendiosa Vita Gallica, eorundem incolarum nomine episcopo Suessionensi a P. Sconin dicata, de qua mox plura dicemus. Diem cultus illius esse Kalendas Octobris constat ex eadem Vita, in qua sic legitur: Animam suam placide reddidit in manus Creatoris sui die 1 Octobris, quo ipsius festum colitur. Denique locum obitus, sepulturæ et antiquioris cultus indicavit Castellanus, dum illum annuntiavit in Troënes; Saussayus autem præcipuum ejusdem cultus locum recte dixit Firmitatem-Milonis, ubi Sancti corpus jam ab aliquot sæculis honoratum fuit.

in Firmitate
Milonis, ubi
corpus ejus

5 Est autem Firmitas Milonis, Gallicæ la Ferte Milon, urbs Galliæ in provincia Insulæ Franciæ et in diœcesi Suessionensi, ad Urcam fluvium, vulgo

l'Ourque vocitatum, qui ipsam interfluit, sitaque fere media inter Suessiones ad Septemtrionem et Meldas ad Meridiem, teste Baudrando in Lexico E
geographico. Ad hujus urbis castrum e prima sepultura sua antiquitus translatus traditur S. Vulgisi corpus, ibidemque in sacello S. Sebastiani depositum et lipsanothecæ argenteæ inclusum. Fundatus quoque ibidem est prioratus nomine S. Vulgisi, et canonicis Regularibus monasterii Suessionensis S. Joannis in Vineis traditus. Nicolaus Belfort, ejusdem monasterii religiosus canonicus, dictique prioratus aliquando minister, in notitiis infra laudandis sæculo XVI decrepito ad propositum nostrum annotavit sequentia: Memorata porro castri prædicti ecclesia thecam divi Vulgisi elegantissimam huc usque servavit coram altari dependentem, quæ singulo quoque anno in feriis Paschalibus magno cum honore et supplicatione publica deferri solet extra urbem ad capellam Dominae nostræ de Burgo appellatam, quam venerabiles patres Burgfontani Carthusienses possident.

4 Vocem huc usque non ultra initia regni Henrici IV Galliarum regis extende: nam sub illo ob civilia bella ecclesiam istam seu sacellum destructum fuisse, idem, qui tunc vivebat, Belfortius verbis, quæ subdo, deinde deploravit. Denique (inquit) ut nihil eorum, quæ huc spectant, omittamus, nuperrime, heu dolor, ecclesia illa solo adæquata est a militibus, qui castri prædicti obsidionem mense Januario anni MDCXIV sustinuerunt; a quibus corpus beati Viri in castri ipsius turre quadam, ut accepi, aliquamdiu servatum, postea ipso castro a parte urbis diruto, in parochiali urbis ecclesia repositum est. Faxit Deus, ut pro sua dignitate condigno loco deinceps reponatur. Consentit fere scriptor Vitæ Gallicæ post medium sæculum XVII editæ, ex qua simul discimus, sacrum Vulgisi corpus in eadem Firmitatis-Milonis parochiali ecclesia digno in honore deinceps permansisse. Hæc de primario cultus ejus loco breviter dicta sint, infra partim latius examinanda.

honorifice
servatur.

5 Ratione prædicti prioratus monasterio S. Joannis in Vineis apud Suessiones donati, etiam ad hoc monasterium cultus S. Vulgisi propagatus fuit, teste scriptore Vitæ Gallicæ, in qua legitur: Ab illo tempore Religiosi S. Joannis in Vineis in Breviario suo semper celebrarunt memoriam Sancti nostri, eique inseruerunt lectionem unam, quæ compendium ejus vitæ complectitur. Consonat Belfortius, qui in Notitiis suis aliqua ex Proprio festorum ecclesiæ (ut inquit) nostræ adjungit. Alterum cultus sive obitus ejusdem locum dixi a Castellano assignari Troënes, qui in Vita edenda vocatur Orcizus, in Vita vero Gallica Troisnes, et a Belfortio Latina terminatione Troyna. Ego Vitam Gallicam, utpote in ipso pene loco scriptam sequendam putavi. In hac
sit

et Suessionibus in abbatiâ S. Joannis in Vineis, cultus item fuit

A *situs ejus verbis Gallicis sic traditur* : Prope Firmitatem-Milonis parvus vicus (*Gallice village*) est, nomine Troisnes. in declivi montis sat alti positus, ad ejus radices fluvius Urca (*Gallice Ourq*) labitur. Olim locus hic solitudo silvestris erat, undique cinctus silva Rhetia (*indigenis la forest de Retz dicta*) quæ nunc quoque eidem proxima est.

in Troisnes,
ubi sepulcrum
ejus vacuum

6 *Hoc in loco S. Vulgisi noster eremiticam vitam duxisse, obiisseque, ac juxta cellam suam ibidem sepultus fuisse creditur, et in ecclesia S. Petri, sive hæc ibi jam tum ante exstiterit, sive postmodum ædificata sit, ab indigenis accolisque digna in veneratione habitus, donec ad Firmitatem-Milonis translatus fuit. Mansit tamen in Troisnes primæ illius sepulturæ memoria, de qua oculati testis Belfortii verba juverit audivisse.* Beati hujus Viri corpus procul dubio sepultum credi debet in oppiduli illius, quod nemori Rhetio contiguum Troynam vocamus, cœmeterio, tum temporis divi Petri nuncupato. Nam ad usque hunc diem ibi in ecclesia, quæ ex parochialibus nostris (*scilicet abbatix S. Joannis in Vineis*) una est, cernitur ante summum altare paulo supra terram elevata illius effigies lapidea, magna sane et pulchra, sacrarum vestium etiam materiali adumbratione ipsum indubie sacerdotem fuisse referens. *Vitæ Gallicæ scriptor clarius loquens, dicit, esse tumbam saxeam quatuor parvis columnis innixam; subditque* : Hæc tumba est ante princeps altare ecclesiæ, spectaturque in eadem effigies ejus solido opere anaglyphico facta.

cum monu-
mento eidem
imposito visi-
tur,

7 Cubat ipse exporrectus, capillitio admodum brevi, tonsura sacerdotali insignitus, et sacerdotilibus vestimentis indutus, calicemque in manibus gestans. Infra pedes visuntur effigies duarum vaccarum, quas e flumine salvas eduxit. *Si tamen eidem biographo credimus, S. Vulgisi corpus in hac tumba nunquam jacuit, sed illa dumtaxat in perpetuum monumentum super locum sepulturæ ejusdem posita fuit, quando illud hinc ad castrum Firmitatis-Milonis translatus est. Addit etiam prodigium, quod sua ætate eodem in loco contigisse debiteque probatum esse asseverat, ita inquit* : Non putamus prætereundum silentio aliud miraculum, quod ætate nostra ad istam tumbam accidit, quodque in his partibus non est fas in dubium revocari. Anno mdcxi quidam fossores, quorum nomina in processu hac super re confecto recensentur, jussi sunt prope Sancti nostri tumbam sepulcrum cavare in sepulturam ejusdem loci nobilis viri, domini de Billy. Hi boni viri videre voluerunt, quid sub tumba illa lateret; cumque a nemine observarentur, ausi sunt sub eadem fodere : sed vix aliquid terræ egresserant, quin suavissimus inde ac gratissimus odor eruperit, qui totam ecclesiam perfudit, et ab omnibus, qui illuc accurrerent, ut experimento suo tantum prodigium probarent, perceptus fuit.

et ex quo anno
1611 suavissi-
mus odor eru-
pisse dicitur.

8 Fossores, qui damnabili curiositate sua prodigii causa fuerant, tanto horrore sunt percussi, ut deinceps languentem miseramque vitam duxerint usque ad mortem, quam tribus quatuorve mensibus post obierunt; sive hæc ex nimio, quo correpti fuerant, terrore naturaliter secuta sit, sive poena fuerit neglecti honoris reverentiæque tam sacro loco debitæ. *Hactenus ille, qui cum hæc tam confidenter scripserit ad episcopum Suessionensem, in cujus diœcesi vicus Troisnes situs est, scripseritque eo tempore ac loco, ubi, si falsa venditasset, facile poterat convinci; cumque præterea etiam processum, ut vocant, verbalem laudaverit, non possumus de rei veritate merito ambigere. Eodem rursum biographo teste, post translatus ad Firmitatem-Milonis S. Vulgisi corpus, ex eodem nihil in Troisnes relictum est præter unum dentem, huncque quidam Lotharingi, dum anno 1632 cum exercitu suo illac transirent, ingressi ecclesiam, abstulerunt et in Lotharingiam asportarunt, asserentes, S. Vulgisum ibi quoque in magna veneratione haberi. Duas item insignes ejusdem Sancti reliquias*

eodem sæculo xvii ex Firmitate-Milonis ad civitatem Suessionensem translatus fuisse, dicemus infra; interim hæc sufficiant pro stabiliendo cultu Vulgisi tam parum noti martyrologis, et pro notitia locorum, in quibus colitur. Itaque ad ejusdem Acta progredior.

9 *Unicum illius Vitæ Latine exemplar habemus ex Ms. Nicolai Belfortii, jam aliquoties laudati, qui unde et a quo eandem acceperit, in Additione sic exposuit* : Hæc sunt, quæ pauca de beati hujus Viri vita descripsit rogatus a me dominus Joannes Caron (*Ordinis S. Dominici*) doctor Sorbonicus, ad nosque attulit secunda Februarii die anni mdcxi, quando videlicet peractis apud Firmitatem-Milonis sacri Adventus tempore concionibus, rediit in hanc urbem Suessionensem. *In fronte vero notatur exemplar nostrum descriptum ex vetustissimo (forte addendum Lectionario) ecclesiæ ipsius nomini sacræ apud Firmitatem Milonis, ubi ejus sacrum corpus argentea theca reconditum usque ad annum mdcxiv requievit. Auctor Vitæ, uti in ejusmodi Lectionariis assolet, anonymus est, scripsitque post translationem corporis e prima sua sepultura ad Firmitatem-Milonis, quam Vita Gallica sæculo viii quidem affixit, sed quæ ex infra disputandis forte primum contigit sæculo ix aut etiam serius : quod tempus valde remotum est ab ipsius Sancti ætate, si hic, ut traditur, discipulus fuerit S. Remigii, Francorum apostoli, circa annum 555 defuncti. Ceterum ex hac Vita Latina colligi nequit, an ea ex vetustiori aliqua, an ex sola traditione composita fuerit. Pauca, quæ continet, mox examinabimus.*

Vita Latina,
quam edemus,
scripta est
post corporis
translationem;

10 *Vita Gallica, cujus jam crebro memini, inscripta est Vita S. Vulgisi (Gallice saint Vulgis) presbyteri et confessoris, patroni Firmitatis-Milonis; dedicatæque est nomine incolarum ejusdem civitatis illustrissimo domino Carolo Bourlon, episcopo Suessionensi, qui tom. IX Gallix Christianæ auctæ col. 581 eam sedem tenuisse dicitur ab anno 1656 usque ad 1683, intra quos annos eadem Vita, quæ nec annum nec locum editionis præfert, proinde debuit excusa fuisse. Auctor ejus verisimiliter fuit idem, qui dedicationi subscriptus legitur P. Seonin, aliunde mihi plane ignotus. Quisquis tamen ejusdem Vitæ auctor sit, is in Sancti gestis sic consentit Latino biographo, ut tamen diversam ab hoc secutus Vitam esse videatur. Nam non modo in paucis adjunctis variat, sed etiam aperte negat, Vulgisi parentum nomina sciri, quæ in Vita Latina nostra (forte confidentius, quam veritas patiebatur) exprimuntur. Id quoque peculiare habet Vita Gallica, quod ad cultum attinentia, quorum aliqua Latino scriptore priora sunt, in ea latius exponantur; utinam tamen semper æque accurate, quam asseveranter, maxime ubi agitur de tempore auctoreque primæ translationis sacri corporis, donatore ipsa thecæ argenteæ, et fundatoribus prioratus S. Vulgisi in castro Firmitatis-Milonis, de quibus sequenti § loquemur.*

habemus et
altam Galli-
cam recentio-
rem,

11 *De cultu etiam aliqua observavit Nicolaus Belfortius in Additione ad Vitam Latinam, ubi post verba num. 9 data sic prosecutus est* : Cæterum quoniam aliqua deesse (*in eadem Vita*) manifestum est ex Proprio festorum ecclesiæ nostræ, quod magna ex parte nuper est a nobis elaboratum, dum in ipso divi Vulgisi prioratu (*in castro Firmitatis-Milonis*) ex obedientia manerem, operæ pretium duxi hoc loco nonnulla addere, tum ex dicto Proprio, tum quæ alias mihi explorata et cognita sunt; ne videlicet pereant ob bellorum civilium tempestatem, etc. *Sequuntur ibidem, quæ supra fere retuli, ideo hic non repetenda; ac denique ad fidem dictis faciendam, Atque hæc quidem (inquit) omnia partim reipsa vidi, partim legi in memorato veteri Antiphonario, alicubi seorsum a præcedenti Historia (nimirum Vita Latina edenda) quæ præfatus doctor (Joannes Caron) ob studia suis concionibus necessaria festinans, sigillatim videre non potuit. Præter geminam illam Vitam, Latinam et Gallicam, paucasque Belfortii annotationes nihil prorsus*

ex quibus et
Belfortii an-
notationibus
pauca de
Sancto novi-
mus.

AUCTORE
C. S.

Creditur fuisse
a S. Remigio baptizatus
ejusque discipulus.

prorsus habemus pro Sancti gestis enarrandis; tantumque de illo est etiam apud neotericos scriptores silentium, ut mirer, Sanchum, cultu certe satis clarum, ceteris velut ignotum præteritum fuisse.

12 Videamus ergo, quid de eodem ex duabus Vitis habeamus. Ambæ consentiunt, S. Vulgisum e nobilibus parentibus natum, a magno Francorum apostolo, S. Remigio Remorum præsule, baptizatum fuisse, et post exactam pueritiam ab eodem eruditum, in matura ætate sacerdotio initiatum, atque in societatem laborum suorum adscitum esse, donec cum ejusdem sancti episcopi bona venia solitariam vitam aggressus fuit. Parentes illius, quorum nomina biographus Gallicus nesciri, verisimiliter rectius, asserit, in Vita Latina vocantur Palatinus et Christina, quorum nobilitas, æque ac vocabula, incerta mihi est. Diuturnus S. Remigii episcopatus, teste S. Gregorio Turonensi in libro de Gloria confessorum cap. 79 ultra annos septuaginta productus, facile permittit, ut is baptizatum a se puerum ad sacerdotium promovere et in apostolico munere socium sibi adoptare potuerit; ut tamen id ita factum esse credamus, testimonio magis idoneo opus est, quam sit biographi Latini, tanto, ut dictum est, tempore posterioris, Gallicique, qui post medium sæculum xvii scripsit.

B
prout etiam
legitur in schedula
membranacea

15 Primum et unicum profert idem Gallicus pro hac assertionem monumentum, quod repertum esse ait apud ipsum Sancti corpus, dum ejusdem lipsanoteca argentea anno 1645 ab illustrissimo domino Simone le Gras, episcopo Suessionensi, diæcesim suam lustrante, aperta inspectaque fuit. Est autem scriptum in scheda membranacea litteris Gothicis, sed optime (ut inquit) formati, quod sic habet: Corpus sancti Vulgisi filioli et discipuli S. Remigii Rhemensis archiepiscopi. Nescio, an hanc schedam biographus ipse viderit; sed vellem illam æri incisam exhibuisset, ut de antiquitate characterum judicare liceret. In re tam ancipiti saltem suspicari licet, schedam illam antiquiorem non esse, ipsa lipsanoteca, in qua inventa fuit, sed eodem, quo ipsa, tempore factam; nisi etiam in aliqua sacri corporis inspectione deinde addita fuerit. Lipsanotecam autem illam idem Gallus biographus scribit quidem, opus esse sæculi viii adulti; verum ex dicendis dubium erit, an vetustior sit sæculo xii. Ponamus tamen paulisper, opus esse sæculi viii, sic saltem duobus sæculis posteriorius erit S. Remigio, et aliunde dubium manebit, an scheda ejusdem ætatis sit cum theca.

in ejusdem
lipsanoteca
reperta, sed
incertæ mihi
ætatis,

14 Itaque ex inscriptione mihi tam incertæ ætatis pro tempore, quo S. Vulgisus vixisse credendus sit, nihil certi ausim affirmare. Aliunde quoque nihil mihi suppetit pro eodem S. Remigii Remensis discipulis annumerando. Latinus S. Vulgisi biographus non est antiquior translatione corporis ad Firmitatem-Milonis; primigenia simul ac proluxa laudati sancti Remorum episcopi Vita, a synchrono vel coævo scripto, dudum desideratur; ejusdem Vitæ compendium a celebri Fortunato presbytero, postea episcopo Pictaviensi compositum, multo contractius est, quam ut S. Remigii discipulos in eo requiras; quique post hos ejusdem sancti præsulis gesta scripserunt, Hincmarus Remensis episcopus sæculo ix et Floardus sæculo x, nullam de Vulgiso mentionem fecerunt. Non tamen horum silentium vim argumenti negativi habet: cum Hincmarus nullos, Floardus quidem multos, sed non omnes, S. Remigii discipulos commemoraverint; et ambo insuper ab illius ætate vixerint longe remoti. Contra quoque nihil alibi legi, quod traditioni de S. Vulgiso Remigianis discipulis accensendo adversetur.

C
cui tamen
aliunde nihil
refragatur.

13 Verum est, illum a Saussayo martyrem dici, quod cum biographorum dictis non congruit; sed donec quis rationem asserti produxerit, non debet ei cedere communis indigenarum traditio. Non magis scio, cur Castellanus eundem sæculo viii adscripserit, nisi forsitan hic legerit, translationem corporis ejus sæculo viii contigisse, ceteraque, quæ de ipso legantur, suspecta habens, idem sæculum in margine annuntiationis illius annotaverit, quo certum de

ejusdem cultu testimonium se habere putabat. Sed et hæc ratio certe nihil probat. Nulla quoque suspicio hic esse potest, Castellanus (nisi forte ex solo lapsu memoriæ) hodiernum Vulgisum cum cognomine sancto episcopo et abbate Lobienensi, qui sæculo viii feliciter obiit, confusum fuisse; cum Castellanus ipsemet Lobiensem, velut a nostro diversum, ad diem 4 Februarii, quo ille colitur, annotatis loco et sæculo emortualibus, recte consignaverit. Quam ob rem in re dubia malui aliquid indigenarum traditioni concedere, sanctumque Vulgisum, velut dubium S. Remigii Remensis discipulum, cum cautione abverbii forte, sæculo vi adscripsi. Pro presbyteratu ejusdem confirmando, negandove nullum pariter occurrit mihi aliunde argumentum; quapropter nec hunc adversum traditionem in utraque Vita expressam inficari possum. Cetera biographorum asserta in Annotatis ad Vitam expendemus.

§ II. Tempus translationis corporis obscurum: prioratus S. Vulgisi fundatus: lipsanoteca pretiosa: reliquiæ ex eadem exemptæ: Sanctus hic diversus a cognomine Lobienensi.

Dixi supra, ex traditione haberi, S. Vulgisum, quocumque demum is tempore vixerit, eremiticam vitam in vico Troisnes egisse, ibidemque jacuisse humatum in ecclesia S. Petri, sive hæc ante illius obitum extiterit, sive post primum condita auctave fuerit. Hinc translatus esse ad Firmitatem-Milonis, ambo biographi consentiunt, quibus accedens Belfortius in suis Notitiis Mss. hæc ait: Cujus loci (sepulturæ in Troisnes) dignitas et gloria, dictu mirum, quam late percubuerit post beati Viri transitum, quando ad eum propter miraculorum frequentiam ex omni circum regione ingens fidelium multitudo conflueret, adeoque jam multi essent, qui de asportando in suas ecclesias Vulgisi corpore decernerent. Sed cum hoc rescivisset Milo, qui tum in illis partibus erat potentissimus, gloriam suam alteri nolens dare, transferendum curavit in Idus Novembris in castrum suum apud Firmitatem-Milonis, collocandum ibi in ecclesia S. Sebastiani, quam etiam honestissime ditatam reliquit. Hæc ipse ex veteri Antiphonario ejusdem ecclesiæ, ex quo similive monumento etiam diem translationis, quem alibi non legi, forsitan didicit. Quod de miraculis populi et Sancti sepulcrum concursu præmisit, etsi nonnihil exaggeratum esse possit, satis verisimile est; quia solent ista hujusmodi translationibus occasionem dare.

17 Accipe etiam verba biographi Latini ex Vita edenda. Postquam vero spiritum cælo reddidit, corpus ejus honorifice ab incolis loci illius et a viris religiosus conditum atque digna veneratione humatum est. Postea multo transacto tempore, Dei nutu ad locum, in quo nunc digno honore colitur, est translatus. Ædificata est autem in loco, quo nunc reliquiæ corporis ejus requiescunt, basilica cum summa reverentia a B. excellenti viro Milone et ab ejus venerabili conjuge, ubi quotidie debita cum veneratione servitur, et juxta ritum ecclesiastici ordinis honoratur. Ex hisce manifeste liquet, hanc Vitam post translationem sacri corporis scriptam esse; sed dubitari potest primo, an Milo, ecclesiæ conditor, etiam auctor fuerit translationis, an vero is sacrum pignus eo ante delatum in ecclesiam a se condita reposuerit. Dubitari potest secundo, an scriptoris tempore facta jam fuerit dicta pretiosa Sancti lipsanoteca, de qua non meminit.

18 Belfortius mox laudatus translationem Miloni tribuit, sed silet auctorem ecclesiæ, ad quam illam ab eo factam dicit: similiter tacet donatorem ejusdem lipsanothecæ, quam verbis num. 3 recitatis memoravit. At vero biographus Gallus, ambobus junior, apertius loquitur, sed cum adjunctis minime probandis. Ex illius sententia, quam velut certam enuntiat, idem Milo, castrum Firmitatis-Milonis et ecclesiæ

E
Corpus S. Vulgisi e vico Troisnes translatus fuit

F
ad Firmitatem-Milonis, ejus translationis tempus

in sola Vita Gallica assignatur ann. 720,

A *ecclesiae sive sacelli S. Sebastiani conditor, corpus S. Vulgisi illuc transtulit anno 720, idemque lipsanothecam argenteam atque insuper effigiem capitis illius, sive hermam, ex eodem metallo suis expensis confici curavit; deinde autem Hugo, Philippi I Galliae regis frater, eandem lipsanothecam magnifice exornavit, fundavitque ibidem prioratum S. Vulgisi, et Suessionensi monasterio S. Joannis in Vineis donavit. Negari merito nequit, Firmitatem-Milonis a Milone aliquo vocabulum accepisse: ut enim Hadrianus Valesius in Notitia Galliarum docet, Firmitates veteribus Francis dicebantur loca natura arteque munita et muris vel mœnibus cincta, qualia sunt castella et arces, quæ recentiores fortalitia appellarunt.*

et autor Milo conditor Firmitatis:

19 *Hujus generis multa loca reperiuntur in Gallia, Firmitas dicta, quæ partim a conditoribus dominisque suis, partim a fluvii, quibus adjacent, cognominantur. Exempla habes apud laudatum Valesium ad vocem Firmitas. Verum quod Milo, hujus Firmitatis ad Urcam conditor vel dominus, sæculo viii vixerit, atque anno 720 S. Vulgisi translationem ad castrum suum, ceteraque prædicta fieri curaverit, post diligentem impensam operam nescio, quo argumento nitatur. Non possum equidem affirmare, an, quod aliis quoque sæpe contingit, amor patriarum antiquitatum scriptorem illum ad eam opinionem impulerit; verumtamen longe diversam Firmitatis ad Urcam ætatem statuit Andreas du Chesne, in Antiquitatibus civitatum, etc. Franciæ pag. 592 scribens, illam a Milone conditam, regnante Ludovico VI, cognomento Crasso, ut haberet, ubi se in civilibus bellis adversus hostiles incursus tutaretur. Regnavit autem Ludovicus VI ab anno 1108 usque ad 1157, id est, quatuor sæculis serius, quam scriptor Vitæ Gallicæ, Milonem Firmitatis conditorem auctoremque translationis vixisse affirmavit. Demus tamen, Firmitatem-Milonis antiquiorem esse, quam credidit Chesneus; redibit quæstio de tempore translationis S. Vulgisi, cujus ne sæculum quidem, nedum annum signarunt Latinus biographus et Belfortius scriptor domesticus, imo verisimillime domestici ambo.*

quod nobis non probatur.

20 *Cum igitur pro anno 720 nullum testem laudet biographus Gallicus, vereor ne ex levibus conjecturis potius, quam ex solida ratione aut monumento antiquo in eodem designando processerit; suntque nonnulla, quæ hanc suspicionem non inanem relinquant. Eodem teste, ac consentiente Belfortio, nec refragante biographo Latino, jam exstabat in castro Firmitatis-Milonis sacellum S. Sebastiano sacrum, quando contigit translatio. Hujus vero martyris cultus in Galliis primum celebris erasit sæculo ix, quando ejusdem corporis pars, concedente Eugenio II Papa, anno 826 ex Romana Urbe allata est, et in Suessionensi S. Medardi monasterio deposita plurimis miraculis mox cepit inclarescere; uti latius videri potest in Opere nostro tom. II Januarii pag. 264 et sequenti. Hinc suspicor, dominum Firmitatis-Milonis, quæ in diocesi Suessionensi est, ea re pie motum ejusdem sancti martyris nomine sacellum in castro suo extruxisse, impetrataque e Suessionensibus reliquiis portione ditasse. Si hæc mea suspicio vera sit, sæpe dicta translatio non erit sæculo ix antiquior, ac forsitan etiam recentior; quod etiam ex dicendis de lipsanotheca et fundatione prioratus verisimilitudinem aliquam accipiet.*

In eodem castro fundatus fuit prioratus,

21 *De prioratu sequentia habet Vita Gallica sermone vernaculo. Fundatus ille prioratus est anno mxc ab Hugone Magno vel Albo, filio Franciæ, Philippi I regis fratre. Hic princeps erat comes Veromanducorum et dominus Firmitatis-Milonis, ubi ordinarie morabatur. Anno mxcvi profectus fuerat in Palæstinam cum Godefrido Bullionio. Fundavit hunc prioratum, ut posteris monumentum pietatis suæ relinqueret, annueretque Hilgoto, Suessionensi episcopo et monasterii S. Genovesæ Parisiis Religioso... Non licuit tamen huic, interim defuncto, fundationem factam videre, sed ejusdem successor Lisiardus eundem prioratum fundavit nomine Hugonis Magni et Helvindis uxoris ejus,*

eorundemque filii Guilielmi Flandriæ comitis, atque hujus conjugis Sibillæ. Ad illorum preces hic episcopus sacellum arcis Firmitatis S. Vulgiso dedicavit, et prioratum illius canonicis Regularibus S. Joannis in Vineis apud Suessiones dedit ea lege, ut tres quatuorve ex illis semper habitarent in castro ad prioratus officia obeunda, prout latius dicitur in instrumento fundationis. Prioratus nomine, phrasi Gallica prieuré, venire hic videtur, ut nunc loquimur, beneficium, vel curatum, quod officium parochi annexum habet, vel simplex, ad cetera tantummodo officia divina certo in loco celebranda institutum, concessumque monasterio, ut ejusdem superior e subditis suis ministros eidem sufficiat, qualem supra vidimus fuisse Nicolaum Belfortium.

22 *Porro etsi certa sit prioratus S. Vulgisi fundatio, non propterea admitti possunt adjuncta omnia, quæ Gallus biographus, tamquam e geminis fundationis litteris accepta, confidenter obtrusit. Notus est Hugo cognomento Magnus, Philippi I regis Galliarum frater, et per uxorem suam Adelaidem comes Veromanducorum, qui cum principibus cruce signatis ad Terram sanctam his profectus, in secunda expeditione Tharsis in Cilicia obiit anno 1102, quemadmodum ex Roberto de Monte tradunt historici. Ex hujus anno emortuali liquet, prioratum, de quo agimus, vel citius, quam anno 1110, vel ab alio Hugone institutum esse. Illum citato anno 1110 priorem esse, colligitur ex Galliarum Christianarum auctore tomo. IX, col. 437, ubi inter abbates S. Joannis in Vineis tertio loco legitur: Petrus I... occurrit in charta Hugonis episcopi (Suessionensis) donationem capellæ S. Vulgisi in castro de Firmitate-Milonis confirmantis anno mc, quam postea comprobavit Lisiardus episcopus anno mcx. Conformiter ad hæc ibidem col. 554 in episcopis Suessionensibus dicitur Hugo I, Hilgoti post Henricum successor, anno 1100 bona S. Johannis confirmasse; ac rursum col. 555 in Lisiardo, quarto Hilgoti successore legere est: Bona S. Johannis in Vineis confirmavit anno mcx, episcopatus 2.*

23 *Jam ergo ab anno 1100 fundata fuit capella seu prioratus S. Vulgisi in Firmitate-Milonis, eratque juris monasterii Suessionensis S. Joannis, quo tempore vivebat laudatus Hugo comes, et in Gallia morabatur, eo reversus e prima expeditione sua sacra ante finem sæculi xi, ita ut Hugo ille prioratum tunc fundare potuerit. Sed sunt nimirum alia, quæ hanc opinionem prorsus evertunt, coguntque alium fundatorem querere. Hugonis Veromanducorum comitis tempore nullus fuit Flandriæ comes Guilielmus, nulla Flandriæ comitissa Sibilla. Idem Hugo uxorem unicam, nomine Adelaidem, non Helvindem, habuisse legitur apud Sammarthanos fratres in Historia genealogica regiarum domus Franciæ tom. II, pag. 663 et sequentibus. Ex eorundem liberis duo tantum mares ibidem recensentur, Radulphus scilicet, qui in comitatum Veromanducensem successit, et Simon episcopus Noviomensis; e filiabus vero nulla Sibilla nominatur, nulla comiti Flandriæ nupta fuit, ut mirum sit, unde ista acceperit biographus. Apud alios quoque non reperi, Hugonem Magnum etiam Firmitatis-Milonis dominum fuisse, sed eodem fere tempore florentem alterum Hugonem, in quem cetera quadrant.*

24 *Chesneus supra num. 19 laudatus scribit, Firmitatem-Milonis antiquitus pertinuisse ad Hugonem Album (Gallice Hugues ou Hues de Blanc) anno mcx fundatorem prioratus Vulgisi (Gallice de Voulgis) in eodem loco. Plura de illo non addidit Chesneus, sed haud dubie is ipse est Hugo, quem biographus Gallicus fratrem Philippi I regis Franciæ perperam credens, et Magnum et Album appellavit. Plus luminis affert reverendissimus Hugo, episcopus Ptolemaidis et abbas Stivagiensis tomo II Annalium Ordinis Præmonstratensis col. 1059 et 1041 docens, abbatiam Vivariensem, postea a mutato situ Vallem Serenam dictam, ab Hugone Albo, dynasta Firmitatis-Milonis anno mcxii vel fundatam vel Præmonstratensibus traditam fuisse. Hunc in finem laudat chartam*

AUCTORE C. S.

cujus fundator ibidem dicitur fuisse Hugo Magnus.

Philippi I regis frater cum adjunctis fabulosus;

F

sed ejusdem fundator videtur fuisse Hugo Albus.

AUCTORE
C. S.

chartam donationis, cujus copiam ex authentica ait se vidisse, exhibetque ibidem inter Probationes col. 643 et sequenti; mihi sane peropportune, nisi quod ibi, ex typothetæ forsitan vitio, Hugo abbas pro Hugo Albus corrupte legatur. Est illa charta Lysiardi episcopi Suessionensis, donationem Hugonis confirmantis, a quo scilicet Lysiardo etiam fundationem donationemque prioratus S. Vulgisi confirmatam fuisse, dictum superius est.

Firmitatis-
Milonis domi-
nus sub finem
saeculi XI et
saec. XII.

23 In illa porro charta sic loquitur episcopus : Ego Lysiardus Suessorum episcopus notum facio, quod Hugo Abbas (*legendum est* Albus) dominus de Firmitate-Milonis, Helvidis uxor illius, assensu filii sui Willelmi et uxoris ejus Sybillæ ad petitionem domni Norberti, viri religiosi, ecclesiam Vivariensem... Henrico abbati et fratribus suis per manus nostras cum justitia reddiderunt, etc. *Signata autem legitur hoc modo : Acta sunt hæc anno Incarnationis Dominicæ millesimo centesimo vigesimo primo; pro quo tamen legendum videri 1124, vel 1126 censent continuatores Gallix Christianæ tom. IX, col. 483 et sequenti, qui ibidem consuli possunt; nam mea hic nil interest, quo præcise anno illa signata sit. At cum eadem personæ omnes velut eo tempore viventes, circa quod prioratus S. Vulgisi fundatur esse in Vita Gallica dicitur, ibidem nominentur, vix dubito, quin ejusdem prioratus fundatio eidem Hugoni attribuenda sit; quippe qui eodem tempore florens, Firmitatis-Milonis dynasta fuit, habuitque uxorem Helvindem seu Helvidem, filium Willelmum et Sibillam nurum. Verum nec Hugo ille fuit Philippi I regis Gallix frater, nec Willelmus et Sibilla comites Flandriæ fuerunt, uti Gallicus biographus male asseruerat.*

Lipsanoteca
argentea mul-
to recentius
facta videtur,

26 Supersunt insuper aliqua de pretiosa Sancti lipsanoteca observanda. In eadem Vita Gallica dicitur illa a primo sacri corporis translate Milone jam inde ab anno 720 composita fuisse, cujus utriusque asserti probationem supra requisivi; certiusque judicium super lipsanothecæ vetustate dare poterunt antiquæ rei argentariæ periti æstimatores, si thecam ipsam oculis suis examinent. De ornatu, quem deinde eidem additum ait auctor, hæc subdit : In hujus rei (*fundati prioratus*) memoriam Hugo Magnus duas minores effigies ex argento inaurato, unam S. Joannis Baptistæ, alteram S. Vulgisi in habitu sacerdotali, hinc atque illinc ad lipsanothecæ extremitates jussit apponi. Fecit insuper suum scutum gentilitium, id est, tria lilia aurea in area cærulea in eadem cælari, eamque innumeris liliis argenteis auro oblitis ex omni parte decorari. Uxor quoque ipsius Helvindis tam hanc, quam et alteram (*de qua vide num. 18*) magno pretiosorum lapillorum numero ditavit. Si vere Hugo aliquis sæpe dicti prioratus fundator, ejusque uxor Helvidis eam thecam sic ornaverint, fuit is non Hugo Magnus, Philippi I regis frater, sed alter ille Hugo Albus, Firmitatis-Milonis dominus, ut ex præmissis satis patere existimo.

quam sæculo
VIII, ut habet
Vita Gallica :

27 Scutum Francicum certe indicat regii sanguinis principem, eaque ratione ad Hugonem Magnum potius, quam ad istum alterum pertineret. Nihilominus verisimilius apparet, neutrius esse, quod utroque recentior sit trium liliorum in scuto Francico usus, cujus initium ad sæculum XIV solet referri. Ceterum fateor, nescire me, cujus regis aut regii principis munificentia pretiosus hic ornatu, vel etiam ipsa lipsanoteca adscribenda sit. Dixi, vel ipsa etiam lipsanoteca; quia vereor, ne scriptor minime accuratus ornatum illum postea additum crediderit, eo quod eandem sæculo VIII compositam putaret, videretque tantam antiquitatem cum recentiori illo opere non posse conciliari. Modo audiamus illum reliqua ad Sancti cultum spectantia prosequentem. Post ea, quæ de sacra ejusdem veneratione in abbacia S. Joannis in Vineis apud Suessiones num. 3 jam retuli, ad prioratum castri Firmitatis-Milonis regreditur verbis, quæ subjicio.

prioratus
deinde auctus
redditis,

28 Atque hæc fuit prima hujus beneficii fundatio. Elapso deinde tempore aliquo, Eleonora, Hu-

gonis Magni neptis, Bellimontii, Veromanduorum et Valesii comitissa, parentum suorum insistens vestigiis, eandem variis redditibus auxit, pendendis e possessionibus suis, per testamentum suum anno MCXCIV, præsentem reginam, Adela, uxorem (*id est, vidua*) Ludovici Junioris (*sive hujus nominis VII*) et matre Philippi Augusti. Has omnes donationes Carolus Valesii comes, Philippi Pulchri frater, postea confirmavit suis litteris, datis die VIII Decembris anni MCCXCI. *Eleonora hic laudata fuit revera Hugonis Magni e filio suo Radulpho I, Veromanduorum ac Valesii comite, neptis, quam Sammarthani fratres in præcitato Opere pag. 674 et sequentibus Matthæo Bellimontii comiti quartis nuptiis jugatam fuisse scribunt, laudantque piam ejus in exstruendis dotandisque monasteriis munificentiam, ac nominatim chartam in favorem abbatiæ Vallis-Serenæ, vulgo Val-Sery in diocesi Suessionensi, eodem anno 1194 factam. Ceteræ quoque personæ principes a biographo nominatæ temporibus congruunt, ut inficiari nequeam, Eleonoram prioratui quoque S. Vulgisi in castro Firmitatis-Milonis bene fecisse.*

29 Certiorem fidem merentur, quæ de cultu sua ætate ab illustrissimis dominis Suessionensis ecclesiæ episcopis, Simone II, cognomento le Gras, et hujus proximo successore Carolo III Bourlon, sacris illis reliquiis exhibito annotavit. Exemplo (*inquit*) defuncti illustrissimi domini le Gras, Suessionensis episcopi, resuscitata videtur in populo devotio, quam scilicet prælaudati principes S. Vulgiso exhibuerant. Hic præsul diocesim suam anno MDCXLIII obiit, ad Firmitatem-Milonis advenit. Ibi lipsanothecam Sancti nostri aperuit coram omnibus civibus et aliquot medicis, quod ad inspicienda ejus ossa jussit adesse. In illa corpus ejus totum invenit. Medici post consideratas omnes ejusdem partes judicaverunt, Sanctum admodum proceri validique corporis fuisse, satisque apparere, eundem usque in extremam senectam vixisse. Inventa quoque tunc in theca schedula membranacea est his vocibus litteris Gothicis, sed (quod certius antiquitatis argumentum est) perfectissime exaratis inscripta : CORPUS SANCTI VULGISI FILIOLI ET DISCIPULI S. REMIGII RHEMENSIS ARCHIEPISCOPI.

Anno 1643
aliquæ reli-
quæ e theca
exemptæ sunt.

30 Inventus in ea præterea est processus verbalis anni MDCXLV de translatione necessariae reparationis causa tunc facta ad civitatem Suessionensem. Signatus processus est a POIGNANT, MONTROILE, aliisque administris Firmitatis-Milonis. Idem illustrissimus antistes Suessionensis testatus astantibus est, has esse e præcipuis suæ diocesis reliquiis, insinuavitque desiderium suum aliquam ex eisdem portionem auferendi. Neque ausi sunt pietati præsulis refragari, isque ambas Sancti mandibulas, atque unam e costis ejus, unumque os S. Sebastiani, antiqui patroni sacelli arcis, exemit. Hoc os cum mandibula superiore S. Vulgisi reliquit ecclesiæ Firmitatis-Milonis, ubi deinde inclusa sunt thecæ argenteæ, factæ in modum angeli, eadem super capite suo gestantis. Alteram mandibulam costamque apportavit Suessiones, quo simul ac advenit, generalem supplicationem indixit, in qua ambas reliquias in magna argentea pelvi circumtulit.

quarum pars
ibi relicta,
pars Suessio-
nes delata

31 Deinde earumdem unam donavit abbatiæ S. Mariæ Suessionensi (*quæ Benedictinarum virginum est*) alteram servavit sibi, quam illius Successor (*Carolus III*) de Bourlon lipsanothecæ inclusit, ita probans, se non minus in decessorum suorum pietatem erga hunc Sanctum nostrum, quam in eorumdem dignitatem successisse. *Demum Opusculum suum sic conclusit : Non putamus necesse esse Firmitatis-Milonis incolas ad majorum principumque suorum exempla in S. Vulgisi cultu imitanda exhortari; sponte enim sua satis eo propensi sunt, frequentesque gratiæ, quas per ejusdem patrocinium a Deo obtinuerunt obtinentque in dies, abunde docuerunt, quantus hic sanctus in cælo sit, quantumque mereatur honorari in terris.*

F

et in venera-
tione deinceps
habita.

A 52 Plura de S. Vulgiso non habeo, solumque
Sanctus hic distinguendus a cognomine Lobiensi.
 superest, ut, quod initio Commentarii promisi, ex
 hactenus dictis observemus, hunc longe diversum
 esse a S. Ulgiso sive Wlgiso, de quo egit Bollandus
 noster ad diem 4 Februarii. Hic enim Ulgisis flo-
 ruir sæculo VIII, fuitque episcopus et abbas Lobiensis
 in Belgio, in provinciæ Leodiensis Hannoniæque
 confinibus, ubi et in Lobiensi ecclesia sepultus ele-
 vatusque honorifice jacuit usque ad annum 1409,
 quo ob eversum Lobiense oppidum translatus est
 Binchium in Hannonia, ubi hodieque colitur. Con-
 tra vero Vulgisis hodiernus, quidquid sit de ætate,
 qua floruit, creditur presbyter tantum, non episco-
 pus nec abbas fuisse, et in vico Troisnes in diocesi
 Suessionensi vitam anachoreticam agens mortuus
 ac sepultus, atque hinc ad Firmitatem-Milonis
 translatus, ibidemque in pretiosa theca argentea an-
 tiquitus depositus, jamque per aliquot sæcula hono-
 ratus; ut adeo duobus istis Sanctis præter similitu-
 dinem nominis nihil sit commune. Nunc Vitam qua-
 lemcumque et exigua auctoritatis subijcio.

VITA

Auctore anonymo

B Ex Ms. Nicolai Belfortii, canonici Regu-
 laris monasterii Suessionensis S. Joannis
 in Vincis.

E
*Sancti paren-
 tes, bapti-
 smus, educa-
 tio;*
 Eximius confessor Vulgisis ex prosapia Francorum
 ortus, affinitate pariter et generositate pol-
 lens, ac non mediocriter inter suos refulgens, in
 pago Rhemensi est genitus, patre nomine Palatino,
 admodum præcellentissimo, matre vero Christina,
 secundum natales hujusmodi generationis nihilo
 minus ingenua a. Pulchritudine autem et forma-
 tione corporis adeo elegans exiit, ut fere nullus
 in confinio illo ei comparandus cerneretur b. Edu-
 catus autem cum intentione sedula, ita ut excellere
 videretur ætatis suæ annos, oblatus est a sanctis
 parentibus sanctissimo pontifici Remigio c, qui
 tunc temporis pro sua eximia probitate et virtute
 præcipuus apud Francorum proceres habebatur.
 Ille cum omni gaudio susceptum Infantulum sacri
 baptismatis lavacro pertinxit, commendavitque
 attentius prædictis parentibus, ut transcensis pue-
 rilibus annis, denuo sibi præsentaretur, et secun-
 dum institutionem sacræ religionis literarum
 scientia instrueretur. Nutriebatur itaque Parvulus
 meritis apud Deum excelsus, qui teneros studens
 annos maturitate vincere, infantiles sensus animi
 industria temperare satagebat.

C
*promotio ad
 sacros ordines
 et familiaritas
 cum S. Remi-
 gio,*
 2 Cum jam tempus adesset, ut, expleta infan-
 tia, juxta conductum præsentari deberet, ad
 B. Remigium deductus est. Quem vir sanctus
 summa cum diligentia literarum scientia imbui jus-
 sit et secundum ecclesiastici ordinis normam eru-
 dire cœpit. Qui in cunctis sibi injunctis officiis ita
 se reddebat idoneum, ut mirabilis esset ipsius erga
 priores suos obediencia, erga coætaneos fraterni-
 tatis amor, et nihilo minus in cunctis actibus hu-
 militatis custodia. Transactis pueritæ atque ado-
 lescentiæ annis, cum specialiter omni gratia
 abundaret, promovit eum B. Remigius ad sui
 laboris auxilium d, in omnibusque operibus suis
 comitem ac socium decrevit: qui vicissim tanti
 patris jussionibus mire obtemperabat, eloquio fa-
 cundus, actione gratus, animi robore strenuus,
 longanimitate ac patientia firmissimus, charitate
 ac pietate ornatus, sancta et justa ubique rimans
 et assequens; mala vero et improba solerter vitans
 et fugiens. Tanta denique pollebat gratia, ut a cun-
 ctis unice amaretur, honoraretur, ac veluti patro-
 nus locupletissimus rore cælestis gratiæ perfusus
 haberetur.

d
vita solitaria,
 3 Post aliquod tempus ex regni cælestis amore,
 quo acriter ardebat, et labentis hujus seculi odio
 decrevit, benedictione a magistro accepta, locum
 Octobris Tomus I.

adire Orcizum e vocatum, ibique oratorium ædi-
 ficare, in quo vigiliis et orationibus sedulo inten-
 dere posset. Ibi ergo dum ex lignis de monte, qui
 Vex f vocatur, excisis grandi labore, ut ædiculam
 exstrueret, eique boves duo essent, qui post adve-
 ctas lignorum sarcinas solebant pascere in irriguis
 pratis quæque virentia, bonorum omnium invidus
 diabolus, cupiens sancti Viri frustrare laborem,
 boves in ima aquarum demersit. Quo comperto,
 Vir sanctus graviter consternatus est, quod vide-
 licet spem omnem sui laboris amissam crederet;
 verumtamen ad amnem veniens, Christi confusus
 juvamine, imperat, de profundo ut exeant, et sibi
 juxta morem consuetum auxilium præsent. Ad
 cujus jussionem mox de gurgite prodierunt sani,
 acsi numquam læsionem ullam suscepissent g;
 sicque more solito agente custode illorum, quæ
 antea faciebat, lignorum congerie aggregata, præ-
 dicta sacra ædes ad perfectum usque apicem de-
 ducta fuit.

4 His virtutum insigniis decoratus cœpit beatus
 Confessor magis ac magis mortalem hanc vitam
 contemnere atque ad inenarrabilem illam beatæ
 patriæ mansionem omnimodis anhelare. Quare
 omnipotentis Creatoris benignitate et gratia viribus
 corporis destitutus cognovit, se ex hoc mundo jam
 resolveri, ut sumeret immortalia gaudia, quoniam
 mortalia contempsisset. Postquam vero spiritum
 cælo reddidit, corpus ejus honorifice ab incolis loci
 illius et a viris religiosis conditum atque digna
 veneratione humatum est. Postea multo transacto
 tempore, Dei nutu ad locum, in quo nunc digno
 honore colitur, est translatus h. Ædificata est
 autem in loco, quo nunc reliquiæ corporis ejus
 requiescunt, basilica cum summa reverentia a B. i
 excellenti viro Milone et ab ejus venerabili con-
 juge; ubi quotidie debita cum veneratione servi-
 tur, et juxta ritum ecclesiastici ordinis honoratur.
 Cujus patrocinio fulti mereamur ante summi Regis
 conspectum de præteritis malis remissionem, præ-
 sentium emendationem et a futuris cautelam, ipso
 præstante, qui eundem B. Vulgisum heredem sui
 regni factum inter proceres cælestis aulæ subli-
 mavit: cui laus est et jubilatio, decus et impe-
 rium per immarcessibilia seculorum secula. Amen.

ANNOTATA.

a Verisimile est, quæcumque hic de Sancti pa-
 rentibus ac nobilitate dicuntur, sola scriptoris, non
 admodum antiqui, conjectura fulciri. Vocabulam
 Palatinus officii potius est, quam proprium viri.
 In Vita Gallica negatur, parentum illius nomina
 innotuisse.

b Hæc quoque aliaque ejusmodi sequentia benignæ
 anonymi de Sancto existimationi tribuenda censeo.

c De hoc sancto Francorum apostolo actum apud
 nos est hoc ipso die. Adi Commentarium prævium
 num. 12 et sequentibus.

d Illum a S. Remigio ad presbyteratum promo-
 tum fuisse, scribit biographus Gallicus.

e Ab aliis locus ille Troisnes, Troènes et Troyna
 appellatur, de quo vide dicta in Commentario num. 5
 et 6.

f Ex supra dictis vicus Troisnes in declivi mon-
 tis positus est, proximusque silvæ Rhetiæ, Gallice
 Retz; an vero mons iste re vera Vex vocitetur,
 nescio.

g Eadem fere narrantur in Vita Gallica, sed pro
 bobus duæ vaccæ substituuntur, eæque non dicuntur
 fuisse ad obsequium Sancti, sed a pauperculo quodam
 illuc ad pascendum adductæ; neque a cacodæmone
 in fluvium Urcam præcipitata, sed, quia hic e ripis
 suis egressus fuerat, in eum sponte illapsæ. Pro neu-
 tra narratione ausim spondere.

h Nempe ad Firmitatem-Milonis, uti in Commen-
 tario pluribus dictum est.

i Non capio, quid per hanc litteram B hic indice-
 tur. De Milone ejusque conjuge vide dicta in eodem
 Commentario

AUCTORE

ANONYMO.

e

f

g

obitus, sepul-
 tura, transla-
 tio et cultus.

h

i

F

A

D

DE B. VIRILO ABBATE CONF.

IN MONASTERIO LEGERENSI S. SALVATORIS
IN NAVARRA.

J. S.

SYLLOGE.

B. Virilus abbas ab aliquot martyrologis memoratus.

Memoriam B. Virili abbatis ad hunc diem annuntiant martyrologi Benedictini Menardus et Bucelinus, quibus consentit Martyrologium Hispanicum. Primus sic habet : In regno Navarrae, S. Virili abbatis. In Annotatis hæc addit : Fuit sanctus Virilus abbas sancti Salvatoris Legerensis in Navarra : quod monasterium distat a Pampelone quarto et vigesimo milliaro. Ferunt, illum vixisse circa annum octingentesimum quadragesimum sub rege Inigo Ximeno Arista. Ejus corpus est in eodem monasterio, in capsâ, in qua hæc Gothice litteris inscripta reperiuntur : HIC JACET CORPUS BEATI VIRILI ABBATIS LEGERENSIS. Illius Acta admiranda habentur. Ejus festum celebratur in eodem monasterio Calendis Octobris, auctore Dom. Antonio d'Ypez Centur. 4 Chron. Gener. Ordin. S. Benedicti. Hactenus Menardus, qui omnia videtur hausisse ex solo Yepesio, et suas addidisse conjecturas. Bucelini verba non recitabo, quandoquidem et illi præluxerit Menardus cum Yepesio, uti nec Martyrologi Hispani, cum ex Yepesio omnia profluxerint, quæ recte asseruerunt de B. Virilo. Quare sola Yepesii verba consideranda sunt et conferenda cum assertis Menardi, qui Hispanum Ordinis sui historicum non recte ubique expressit.

colitur in monasterio Legerensi locoque vicino :

2 Laudatus Yepesius tom. IV cap. 5 prolixè agit de monasterio S. Salvatoris Legerensis, et fol. 84 catalogum abbatum ejusdem monasterii recitat. In hoc catalogo non reperitur B. Virilus, sed primus nominatur Fortunius, cujus principium auctor figit anno 852. Quapropter, si B. Virilus fuit abbas Legerensis, vetustior est, quam credidit Menardus, aut junior. Yepesius post datum catalogum ait, B. Virilum multo antiquiorem credi, quam omnes ibidem recensitos. Addit tamen : Non constat certo, quo tempore floruerit Vir ille sanctus. Verumtamen, ut dixi, admodum verisimile est, abbatem fuisse ante tempora regis Inici Aristæ. Sic ille sine ullo argumento adjuncto, ut maluerim de tempore, quo Beatus floruit, nihil statuere, quam vagam et incertam sequi

conjecturam. De festivitate Beati, quam die 1 Octobris asserunt martyrologi, consentit Yepesius, atque eam celebrari magna cum solemnitate in monasterio Legerensi, et præterea in vico Thermas. qui uno millari distat a monasterio, ubi ait esse in medio silvæ fontem, S. Virili dictum. De corpore Beati servato in monasterio, et de inscriptione superius data, similiter consentit, asseritque fol. 82 totum ibidem servari corpus.

3 Ignoram sibi esse Vitam B. Virili, testatur Yepesius, atque, ea de causa se narrare noluisse prodigia magna, quæ de eodem referuntur. Quare lector studiosus verba Menardi, Illius Acta admiranda habentur, illo sensu intelligat, quod aliqua de miraculis ejus narrentur, aut etiam conscripta fuerint. Nam id solum voluit Yepesius : gesta vero in vita non fuisse scripta innuit. Prudentius de Sandoval in Catalogo episcoporum Pampelonensium fol. 18 pag. 2 insinuat, sanctos mores Virili abbatis satis notos fuisse in Hispania, Sanctumque accersitum fuisse a rege Froila aut Froilano, filio Alphonsi Catholici, ad instaurandum monasterium S. Juliani de Samos in Galicia, idque a Sancto peractum; sed eundem reversum esse ad monasterium suum Legerense, ibique obiisse. At nullum allegat documentum : nec intelligo, qua ratione id factum adeo latere potuisset Yepesium, ut ætatem quoque B. Virili ignoraret. Nec modo laudatum Ordinis sui historiographum latuit; sed et alios recentiores, ac nominatim Antonium de Heredia Hispanum, qui in Sanctis Ordinis Benedictini ad 1 Octobris de B. Virilo agit ex Yepesio, Menardo et Bucelino, sed de dicta monasterii S. Juliani instauracione tacet. Itaque illam ego confirmare nequeo; sed potius fundamento carentem invenio. Etenim Yepesius ad annum 759 cap. 5 refert fundationem cœnobii S. Juliani Samonensis aut de Samos per Froilam regem. At primum monasterii abbatem non Virilum, sed Argericum vocat, eumque omnino alium, ut ibidem inveniet studiosus lector, aut etiam apud Mabillonium in Annalibus Benedictinis ad annum 759 tom. II pag. 196.

gesta ejus fere ignota et ætas.

E

DE S. SULINO ABBATE CONF.

IN VICO SUI NOMINIS, DIOECESIS MACLOVIENSIS,
IN ARMORICA.

J. S.

SYLLOGE.

De cultu et gestis.

S. EC. VI AUT VII.
Hodie S. Sulinus cultus Maclovii, alio die in diœcesi Leonensi,

Qui gesta Sanctorum Britanniae Armoricae illustrarunt, Albertus Le Grand, et Guido Alexius Lobineau, ad hunc præcipue diem referunt S. Sulinum, quem Gallice vocant S. Suliau, et hoc ipso eum coli in diœcesi Macloviensi recte observant. Etenim in Officiis propriis ecclesiae Macloviensis, quæ sæculo præterito impressa habemus, ad 1 Octobris de S. Sulino habetur Officium novem lectionum, ex quibus tres sunt de gestis Sancti, et cum oratione propria, quæ ita sonat : Sit, Domine,

quæsumus, beatus Sulinus, confessor tuus atque abbas, custos actuum nostrorum, et mala opera ac desideria maligna, quæ nostra fragilitas superare non potest, ejus pia intercessione, tua benignitate annuente, vincantur. Per Dominum, etc. Ante orationem hæc leguntur : Festa Octobris. Die 1 fit festum sancti Sulini abbatis et confessoris. Similiter ad 1 Octobris habentur aliæ lectiones de S. Sulino, quæ Majoribus nostris communicatæ fuerunt ex vetustiore Ms. De ejus cultu et de hoc die pro ecclesia Macloviensi consentiunt scriptores memorati. Ambo tamen addunt, ejus Officium haberi in Breviario diœcesis

F

A *diœcesis Leonensis ad 29 Julii. Et revera in Kalendario, quod ex veteri Breviario Leonensi scriptum, et huc olim missum fuit, ad 29 Julii hæc invenio verba : Suliani conf. 9. l., id est, novem lectionum.*

annuntiatus
alio a Castel-
lano : locus,
ubi sepultus
et cultus.

2 Quapropter morari nos non debet Castellanus, qui S. Sulinum annuntiat ad 8 Novembris, non alia de causa, opinor, quam quod eum illo die obiisse legerit. An vero ille obitus dies videatur certus, inferius inquiram. Interim audiamus verba Castellani Latine reddita. Prope Solidor, inquit, in diœcesi Macloviensi, S. Sulivi abbatis, filii Broquemari principis Gallensium. Omnia hic modice mutata, ut alium annuntiari suspicaret, nisi ultima verba eundem plane insinuarent. Nam pro nomine Gallico Suliau, quo alii utuntur, ipse dixit Suillac, postea tamen in indice annotans, eundem esse cum Suliau. Pro Latino nomine Sulinus, maluit Sulivum dicere. Pro prope Solidor in indice dixit prope Maclovium. Apud Blavium in tabula Aremorica vicus, ubi est ecclesia parœcialis S. Sulini, vocatur S. Suliac. Albertus le Grand de Sancti sepultura in fine scribit, et locum distinctius explicat. Verba Gallica Latine reddo : Corpus ipsius, inquit, sepultum fuit in ecclesia ejus abbatali, nunc parœciali et prioratu, qui vocatur Sanctus Sulinus ad fluvium Rance (vulgo Saint Suliau sur Rance) distans Maclovio duobus milliariibus Gallicis, Dola quinque, Dinantio tribus, Castro-novo (Chateau-neuf) medio. Hæc ille de loco, qui datis verbis abunde demonstratus est. De cultu subjungit : Multa miracula operatus est Deus ad sepulcrum ejus, qui pie invisitur, a peregrinis : hi vero ibidem ejus Sancti patrocinio ingentes obtinent favores. Addit Lobineau, saxæum Sancti sepulcrum etiamnum ostendi in parte inferiore ecclesiæ, et supra illud nihil figuræ expressum præter magnam crucem.

Ex Breviario
Ms. datur

3 Ut lector habeat compendium illorum, quæ de gestis S. Sulini narrantur, huc transfero lectiones ex Ms. Breviario huc missas. B. Sulinus Brochmaum regis Galensium adhuc puer, a B. Guimarcho presbytero litteris et moribus est imbutus. Mortuo autem patre suo, mare transiens, pervenit ad locum, qui dicitur Letau, juxta fluvium, qui dicitur Rentio (Gallice Rance) ibique in loco deserto et nemoroso tuguriolum collocavit. Cumque cespitem incultum excoleret, ut herbis et oleribus sibi victum præpararet, quiddam ibi sevit et plantavit, turba ferarum devoravit. Unde conquestus Vir Dei principi regionis, tale responsum accepit ab eo : Si vis segetem tuam custodire, stude eam sepiendo munire. Qui domum reversus, agellum baculo suo circumivit, et per quatuor partes agelli sui singulas figens virgas, ipsum circum sepem reliquit. Venientes ibidem feræ more solito ad pastum, ut putabant, sibi paratum, mox ut tactum baculi Viri Dei tetigerunt, rigescere adeo cœperunt, ut in eodem stantes loco, nec ad pastum attingere, nec ad reditum pedem movere possent. Princeps vero hoc audiens, miraculi stupore percussus, confestim ad Virum Dei properavit, et pedibus advolutus veniam postulavit. At Vir Dei, oratione facta, et animalia absolvit, et principem cum multis aliis baptizavit.

Actorum com-
pendium,

4 Eo tempore B. Samson Dolensis archiepiscopus, audita S. Sulini fama, circumventus a clericis, qui invidiæ valetudine laborabant, cœpit aliquantulum indignari, quare Vir Dei in episcopatu suo absque autoritate illius vel baptizare vel prædicare præsumeret, oleumque sibi dari prohibuit, et eum a prædicatione cessare præcepit. At Vir Dei advenientium necessitate compulsus, metuens, ne sine baptismo aliquis deperiret, quod humana potestas denegarat, a Deo sibi dari postulavit. Qui, oratione peracta, invenit super altare calicem oleo purissimo repletum. Hoc igitur miraculum ut ad aures pervenit Samsonis, timens vir Deo devotus, ne ira Dei super eum veniret, eo quod servum ejus Sulinum exacerbare præsumpsisset, una cum clericis et fidelibus ad eum usque properans, postulavit veniam de commisso, omnimodis emendaturus de reliquo. Ad quorum adventum nimium

gaudens Vir Dei, veniam postulatus tribuit, ad mensam invitavit, et abundanter hospites suos refecit. Unus vero ex prandentibus, cum carnem sibi appositam edere nollet, eam in sinu suo cadere permisit, quæ caro in colubrum versa est. Quod videntes cæteri, misero homini condolentes, B. Sulinum, ad genua ejus provoluti, pro ipso deprecantur. Quo serpente ad orationem Viri Dei fugato, omnes ibidem assistentes benedicunt Dominum, et ejus famulum S. Sulinum : qui postea tactus levi febricula, cognovit per spiritum horam vocationis suæ : et sese Deo commendans, post percepta Sacramenta, in hymnis et laudibus migravit ad Christum. Hactenus lectiones Officii Ms.

AUCTORE
J. S.

5 Ab iis notabiliter differunt impressæ. Quapropter et has recitabo. Sulinus Brochmail regis in majori Britannia filius, sub Guimarcho presbytero religiosissime tam sacris quam profanis litteris operam dedit. Cum autem in tenera adhuc ætate constitutus se totum Deo dedicasset, velletque cum eodem Guimarcho in monasterio mansionem eligere, pater ejus fratresque a religione eum avertere cupientes, et tandem se frustra laborare cernentes, in sancto proposito permanere passi sunt. Habitaverunt ergo simul Guimarchus et Sulinus, in divinis se laudibus occupantes usque ad mortem patris. Inde quibusdam annis elapsis, vidua fratris ejus in illius amorem exarsit, voluitque eum sibi in matrimonium conjungere. Quo tantum facinus renuente, mulier spiritu nequitiae exagitata, in tantam rabiem prorupit, ut, quoscunque de familia Viri sancti inveniebat, affligeret; ita ut a monasterio pro fratrum conservatione abierit, et in insula quadam septem continuos annos vixerit : unde tandem Guimarchi imperio ad suos reversus, cum malignam illam mulierem effugere non posset, transfretare disposuit. Itaque se ventis et mari committens, ad locum quandam in minori Britannia, cui nomen Letau, prope fluvium Rentium, appulit. Ibi pedem fixit, et tuguriolum construens, a principe regionis illius terras quasdam sepiendi licentiam accepit. Cum autem multis polleret virtutibus, plurimi, inter quos ipsemet princeps, ad eum convenientes, ab errore paganorum ad Christianismum conversi, baptizati sunt. Miraculis in vita pluribus claruit, quibus nomen suum illustre reddidit, ac tandem levi febricula tactus, plenus dierum in Christo quievit sexto Idus Novembris. Cujus corpus honorifice sepultum est in ecclesia ejus nomini dicata. Huc usque Officium impressum.

aliud ex im-
presso.

6 Habes, lector studiose, traditionem ecclesiæ Macloviensis de gestis S. Sulini. Vitam magis proximam scripsit Albertus le Grand a pag. 475, et in fine plura laudat documenta, ex quibus eam composuit, sed ea nec meliora videntur, quam quæ recitavi, nec alia fere ex iis produxit. Mihi non lubet multa hic inquirere, cum tam Sanctus ipse, quam personæ pleræque, in allegatis documentis nominatæ, admodum sint obscuræ in historia, ut frustra palpandum esset in tenebris. Quapropter breviter solum ad præcipua capita annotabo, quid laudati Le Grand et Lobineau addiderint. Primo ambo consentiunt, S. Sulinum fuisse filium regis aut principis Cambriæ aut Walliæ, ut modo frequentius vocatur, qui supra Galensium aut Gallensium rex dicitur a nomine Galles, quo Galli Cambriam exprimunt. Primus principem illum vocat Brochmail, alter Brochmail. Primus duos fratres S. Sulino tribuit, alter tres, Maian, Jacob et Chanaam. Primus totam vitam S. Sulini ad ordinem chronologicum revocat. Natum dicit anno 550 æræ Christianæ, defunctum anno 606. ætatis suæ septuagesimo sexto. Alter omnem chronologiam prætermittit, quod minus sit promptus, opinor, ad asserendum incerta.

Ex iis aliisque
similibus do-
cumentis ge-
mina Sancti
Vita scripta;

F

7 Monachum factum S. Sulinum sub Guimarcho abbate, ambo biographi consentiunt, uti et de civitate Meibot. in qua dicunt fuisse Guimarchi monasterium. Addunt ambo, multa fecisse Sancti patrem, ut Juvenem, quem inscio patre ad monasterium abiisse

in qua alia
addita, alia
mutata;

AUCTORE.
J. S.

abuisse asserunt, ex eo retraheret; sed tantam fuisse Tironis constantiam, ut ejus desiderio tandem acquiesceret genitor. Tum ambo rursus affirmant, sed contra Macloviensis Breviarii data verba, S. Sulinum ex abbazia Guimarchi recessisse ad prioratum eidem subjectum, situmque in insula fluvii sive freti Menai, ne, mutata patris voluntate, a monasterio abstraheretur. Septennium habitationi in illa insula tribuitur; sed in Breviario Macloviensi septennium istud habitationis in insula ponitur post mortem patris ejus, et ob persecutionem mulieris, ut videri potest. Addunt biographi, insulam illam etiamnum a S. Sulino vocari Enes-Suliau, sive insulam Sulini, nimirum idiomate Armoricano, quo Enes dicitur insula. An id verum sit, inquirendum relinquo iis, qui loco propinquiore sunt. Laudati biographi porro affirmant, post septennium ex insula revocatum fuisse Sulinum ab abbate Guimarcho, qui cupiebat Romam proficisci. Ad id iter Sanctus abbat dissuasisse asseritur: imo et prodigio magis mirabili quam credibili illud desiderium Guimarcho exemptum a Sancto, addidit Albertus le Grand, qui eundem non diu post obuisse dicit, mortemque ejus figit anno 538.

alia etiam a
secundo bio-
grapho

8 *Mox uterque Vitæ scriptor asserit, Sulinum pro Guimarcho abbatem electum, qui ex arbitraria prioris chronotaxi tunc habebat annos ætatis viginti et octo. Eodem rursus asserente, post sex regiminis sui annos amisit patrem anno 564, et biennio post fratrem, qui in principatum paternum successerat. Hujus supererat vidua, quæ nuptias cum Sulino contrahere voluit, ut habet etiam Macloviense Breviarium, et nolentem persequi cæpit. Hinc rursus ad insulam jam dictam fugisse Sanctum, ait primus biographus, consentiente Officio Macloviensi: alter ait, eum fugisse Bullæum. At uterque consentit, Sanctum deinde transfretasse in Armoricam, et venisse ad locum desertum prope fluvium Rentium, vulgo Rance, ubi usque ad finem vitæ habitavit. Hæc habitatio multo certior est, quam sit causa transfretationis, imo etiam quam sint omnia de Sancti genere et gestis in Cambria huc usque a biographis relata, de quibus solum pauca in Ms. Breviario sunt asserta. Albertus eum prius perducit ad S. Maclovium, sed ex mera conjectura, opinor; sicut et quindecim eidem ab initio socios tribuit. Narrat deinde assertum in Ms. Breviario miraculum de feriis ad tactum lineæ, quam Sanctus duxisse dicitur, immotis: sed id prætermittere maluit Lobineau. Res de se non est incredibilis; sed nequit certa videri, cum non habeatur ex monumento satis vetusto.*

prætermissa.
Pleraque sunt
incerta,

9 Quod legitur in dicto Breviario de indignatione S. Samsonis contra S. Sulinum, omisit uterque biographus, una cum miraculo de oleo divinitus subministrato. Hoc sane miraculum mihi probabile non

videtur, non modo quia caret idoneo testimonio, sed vel maxime, quia contrarium est ordini hierarchico Ecclesiæ. Dubitari etiam potest, an S. Sulinus eodem tempore in Armorica habitaverit cum S. Samson, in cujus Vita, ad 28 Julii apud nos data, de S. Sulino nulla prorsus sit mentio. Verumtamen uterque biographus asserit, Solinum a S. Samsonem invisum fuisse, imo et sanctum episcopum aliquot diebus apud eum mansisse. Primus etiam asserit prodigium de serpente ex carne, ut habet Officium, nato et per Sanctum fugato; sed pro carne panem substituit. Non est quidem admodum verisimile, carnem a Sancto Monacho propositam fuisse episcopo ejusque clericis. At res tota nihilo est probabilior: eaque haud dubie de causa Lobineau totum maluit abscindere prodigium, sicut reliqua abscidit miracula. Fateor lubens, omnia esse incerta et parum probabilia. At si certa tantum S. Sulini gesta referre voluisset laudatus scriptor, potuisset paucis verbis totam conscribere Vitam: neque enim multo certiora credo, quæ asserendo narravit de omnibus Sancti gestis, excepta forsitan patria et habitatione Sancti in Armorica.

10 Tale rursus est, quod uterque biographus ante mortem Sancti narrat, videlicet duos monachos ad Sanctum missos fuisse ex monasterio Cambriæ, cui prius præfuisse asseritur, ut docerent, defunctam esse fratris ejus viduam, eumque ad redeundum in Cambriam invitarent: de quibus nihil est in Officiis superius recitatis. Nam omnia illa, quæ asseruntur de persecutione adversus Sanctum concitata per viduam fratris ejus, non minus suspecta videntur, imo et reliqua, quæ de stirpe ejus asserta sunt, non multo probabiliora sunt, quam abscissa per Lobineau prodigia. Etenim non minus familiare quibusdam fuit, maxime in Angliæ, Scotia et Hibernia, Sanctos parum cognitos regum aut principum filios dicere, quam fictitiis exornare miraculis. Tempus, quo obiit Sanctus, quamvis annum 606 figat Albertus le Grand, incertum est, quia non immotuerunt persona, in gestis ejus commemorata, excepto tantum S. Samson, de cujus extrema ætate multum dissentiunt scriptores: alii enim sæculo vi circa annum 563 obuisse Samsonem volunt cum Sollerio nostro; alii usque ad sæculum vii mortem ejus differunt. Præterea dubitare possumus, utrum revera cum S. Samsonem vixerit S. Sulinus, an vero ob propinquitatem locorum, in quibus vixerunt, petita non sit conjectura de invisio per S. Samsonem Sulino. Quapropter ætatem Sancti late fixi sæculo vi aut vii. In Officio impresso dicitur obuisse die 8 Novembris. At id quoque incertum censo, cum Le Grand asserat, Sanctum obuisse die 1 Octobris, forte ex simili documento; et huic diei cultus faveat.

et aliqua mi-
nus probabi-
lia.

DE B. EURIELA VIRGINE IN ARMORICA.

SÆC. VII.

e B. Euriela virgine nihil invenio præter pauca, quæ tradit Lobineau in Sanctis Britanniarum Armoricarum. De ea scribit pag. 157. Verba ejus Gallica reddo Latine: S. Euriela erat soror S. Judicælis regis Armoricæ. Nulla nobis supersunt Acta, quibus doceamur singularia vitæ ejus gesta. Nomen ejus scriptum est in genealogia S. Judicælis, et sanctitas ejus confirmata cultu vetusto, quo honoratur in provincia. Prope Treneur et prioratum S. Georgii, non longe admodum a Dinantio,

cernitur ecclesia parœcialis diœcesis Dolensis, cui nomen est S. Eurielæ: et Kalendarium antiquum ecclesiæ S. Mevenni festivitatem hujus Sanctæ annuntiat die 1 Octobris. Virginem vocat et sororem sancti regis Judicælis: solemnitatem vero reducit ad simplicem commemorationem. Verba laudati Kalendarii hæc sunt post annuntiatum S. Remigii festum: Item. Eurielæ virginis, sororis S. Judicælis, commemoratio. Laudatus scriptor in Historia Britanniarum Armoricarum item meminit de S. Euriela, S. Judicælis sorore; sed nihil addit modo datis: neque alia ego addenda habeo.

DE S. BAVONE, ALIAS ALLOYNO, CONF.

GANDAVI IN FLANDRIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Sancti memoria in Fastis sacris : Acta edenda.

ANNO CIRCI-
FER DCLIV.
Sanctus,
Gandensium
patronus,

Inter Sanctos, quos plures colit Gandavum, sæpius per decursum memoranda, et quamquam notissima ac celeberrima sit, paulo latius describenda Flandriæ civitas, primus et præcipuus est S. Alloynus seu notiore nomine deinceps appellandus S. Bavo. Is quippe, ex quo civitas ista, ab inanum deorum cultu ad unius verique Dei fidem perducta est, primus ipsam omnium, quos novi sacris Fastis inscriptos, morte sua honoravit, sacro corpore dilavit, illustravit post obitum miraculis. Is rivens ac mortuus tot in ipsam contulit beneficia, ut merito Gandenses Bavoni potissimum acceptum referant, quod exiguum prius castrum ad eam amplitudinem, qua hodieque conspicitur, excreverit, utque Bavonem ab initio primarium suum patronum agnoverint et coluerint, colantque etiam hac nostra ætate. Sed hæc quoque alibi declaranda venient; præsens § unice destinatus est dandæ notitiæ veterum auctorum, qui Sancti gesta scriptis mandarunt, ac designandis Martyrologiis, quibus nomen ipsius inscriptum reperitur et a quibus exordior.

2 Ex classicis, ut vocant, martyrologis præverunt Wandelbertus et Rhabanus, sed hic Babonem scripsit ac perperam episcopum dixit. Wandelbertus sic canit ad primam diem mensis Octobris :

Francos, qui primus docuit, domuitque feroces,
Remigius proprio Octimbrem præsignat honore
Germanusque simul doctrina insignis et actu...

Hos virtute Bavo et sancto comitatur honore. Rhabanus hæc habet ad eundem diem : In Galliis civitate Antisiodorensis, depositio S. Germani episcopi. Rhemis civitate Remedii episcopi. Atratis civitate B. Vedasti episcopi. Ganda monasterio S. BAVONIS episcopi, quorum omnium conversationes et gesta miraculis plena, conscripta habentur. Duos istos martyrologos eodem sæculo, nono scilicet, quo ambo floruerunt, subsequutus est Usuardus, in cuius puro textu apud Sollerium legitur : In portu Ganda, sancti Bavonis confessoris. Fuerunt, qui pro antiquiore S. Bavonis notitia etiam ad venerabilem Bedam lectores suos remitterent; at quando ipsimet non noverant Bedæ Martyrologium, putabantque illud esse quod sub nomine Bedæ circumlatum fuit, quodque nullo pacto a Beda, sed a nescio quo, ex Adone aliisque compilatum est, uti probarunt majores nostri. Habes Bedæ Martyrologium excusum apud nos ante tom. II Martii, ubi tamen in genuino textu nihil reperire est de S. Bavone.

3 Plures fuerunt et sunt etiam nonnulli hodie opinantes, S. Bavonem ab Adone fuisse Martyrologio inscriptum. Mabillonius in Observationibus præviis ad Vilam ex veterrimo, ut vocat, apographo Adoniano hanc profert annuntiationem : Kalend. Octob. in pago Ganto natale S. Bavonis conf., cujus gesta habentur. Similem ex suis codicibus adducit Dominicus Georgius et Adonis a Rosweydo editi atque a se illustrati textui subijcit his verbis : In portu Ganto natalis sancti Bavonis confessoris, cujus gesta habentur. In Adnotationibus vero ad S. Vedastum; nam et hujus et S. Remigii translationem, itemque natalem S. Piatii, apud Mosandrum ac Rosweydam prætermisissos, ipse adjicit ex iisdem codicibus, ad S. Vedastum, inquam, sic pronuntiat : Mosander et Rosweyda in Appendicem Vedastum una cum Bavone ablegarunt. Mosander venia dignus est, a qua (dicere voluit, opinor, at culpa) non solvendus Rosweyda, cui forte præ oculis

fuerunt apographa Hieronymiana, et vetustiora Usuardi apographa. Codices Mabillonii ac Georgii nobis non sal probari, vere esse Adonianos, jam aliquoties dictum est : ad argumentum vero, quod ad arguendum Rosweydam desumit Georgius ab Hieronymianis et Usuardinis apographis responsum nuper tom. VIII Septembris in S. Fraternali episcopo Autissiodorensi.

4 Statue tamen, Rosweydam consulere potuisse ac debuisse, imo revera consuluisse apographa Hieronymiana ac Usuardina, ut dispiceret, utrum esset retinenda tamquam genuina, an rejicienda, ut spuria, annuntiatio SS. Vedasti et Bavonis, reperta in aliquibus sed minus puris Adonianis codicibus. Quid hinc colligere debuit vel potuit? Annuntiatio per Rosweydam in Appendicem ablegata, est hæc : Eodem die sanctorum Vedasti episcopi et Bavonis confessoris. Usuardus purus apud Sollerium non memorat hoc die S. Vedastum; S. Bavonem non habet Martyrologia S. Hieronymi nomine insignita, editaque a Florentino. Nec Vedastus nec Bavo legitur hodie in vetustissimo Hieronymiano aut Gelonensi, quorum primum inseruit Acherius tom. III Spicilegii, alterum tom. XIII. Neuter similiter in Autissiodorensi, Morbacensi, Corbeiensis apud Martenium et Durandum tom. III Anecdotorum : neuter in contractis Hieronymianis apud nos tom. VII Junii, præterquam in Augustano, ubi solus diverso caractere comparet S. Bavo hoc modo : Apud Gantum S. Bavonis. En præcipua jam recensuimus Hieronymiana et Usuardina apographa. In nullis tamen simul compareant, nedum ita conjungantur, sicut in Adoniana Rosweyda annuntiatione; ut vel ex isto capite conjectare potuisset Rosweyda, hanc suam, jam ante a Mosandro rejectam, vere esse spuriam et ablegandam ad Appendicem : utque, non minus quam Mosander, venia dignus sit Rosweyda, siquidem venia egeat, qui culpa caret ac perperam arguitur.

5 Porro S. Bavo non tantum in Usuardo puro annuntiatur, verum etiam in variis ejus Auctariis, sed in unis longiore, in aliis breviori elogio, ut videre licet apud Sollerium nostrum hoc die. In Barberiniano autem Bedæ Auctario ante tom. II Martii ista signantur : Et alibi Vedasti, Bavonis, Piatonis : in Fuldensi Martyrologio apud Dominicum Georgium : Eodem die natalis sanctorum Piatonis atque Bavonis : ibidem in Calendario Vaticano ex codice 5806 : Ganda sancti Bavonis : et in Calendario Corbeiensis apud Martenium : Calendis Octobris, Nobiliaco monasterio S. Vedasti; Remis S. Remigii, Germani, Bavonis, Piatii : denique ne enumerandis ac recitandis plurimorum recentiorum Fastis sacris tempus teramus, in Hagiologio Franco-Gallico et in Romano Martyrologio hodierno iisdem plane verbis, quibus in Usuardo puro.

6 Primigenia S. Bavonis Vita admodum nota fuit antiquis scriptoribus; at ex quo Theodoricus abbas Trudonopolitanus sub initium sæculi XII alteram concinnavit, ad tenebras illa damnata est usque adeo, ut vix ullus ejus deinceps mentionem fecerit, donec sæculo proxime elapso per Mabillonium luci reddita et ab eruditissimis in pretio haberi cœpta est. Auctoris nomen, patria, conditio hactenus non innotuerunt; verisimilius nihil conjectari potest, quam quod fuerit monachus sæpius lavulandi cœnobii Gandensis. Nam primo ea, quæ alibi gessit Sanctus, paucis perstringit, totusque est in narrandis iis, quæ patravit ille in dicto cœnobio. Secundo innuit idem auctor,

genuinis.

E

Martyrologiis
et Kalendaris
inscriptus est.

F

Vita scripta
ab anonymo,
monacho verisimiliter
Gandensi,

multis anti-
quis, non
tamen Bedæ

Attrebatii

et Adonis

AUCTORE
J. P.

auctor, scripsisse se, jubente vel rogante cujusdam congregationis praelato vel monachorum abbate, quem sic alloquitur in Prologo: Pater sancte, ... coëgisti, quantum valet imperita lingua, ut eloquentissimorum virorum omnium imitetur vestigia. Tibi, pater, quidquid ars mea cogitaverit, aut invenire valuerit, patefacere curabo... voluntatem tuam explere cupimus. Mihi Dominus servorum suorum ultimo praestet de vestra semper conversatione gaudere et cum grege vobis commisso et cum sancto Bavone... regna caelorum promereri. Vir itaque ille, cui Opus suum dedicat noster, vel erat abbas Gandensis caenobii, qui Gesta Sancti volebat conscribi et ad posterorum notitiam servari, vel alterius congregationis praelatus, qui Gesta eadem sibi suisque subditis distinctius declarari desiderabat. Utroque casu verisimillimum est, id jussu vel rogatu fuisse monachum Gandensem, utpote de re propius ac plenius instructum.

quem alii saeculo VII, alii VIII vixisse tradunt,

7 Valde antiquum esse auctorem, agnoscunt omnes, non tamen eandem aetatem ipsi attribunt omnes. Primus editor Mabillonius fere coaevum vocat. Historiae Litterariae Franciae auctores Benedictini non omnino aequalem, censent, sed non valde remotum a tempore, quo vivebat Sanctus. Guilielmus Cave part. II Scriptorum ecclesiasticorum pag. 152 scripsisse, ait, circa annum DCLXX, qui fuit decimus sextus vel septimus a S. Bavonis obitu. Bailletus denique centum annos dicto obitu posteriorem fecit. Sed sicut hic nullum sententiae suae fundamentum allegat, sic Cavo nullum fuisse autumo praeter rationes repertas in Observationibus praeviis apud Mabillonium, atque istis verbis expressas: Auctor anonymus non multo post S. Bavonis mortem vixisse videtur. Expendenda sunt verba, quibus Vitam a se scriptam concludit. « Si omnia, » inquit, « quae de ejus gestis comperimus, vellemus » prosequi, dies (ut opinor) antequam sermo cessaret. » Quae verba testem quasi oculatum praese ferunt. Ado seculi IX auctor S. Bavonis gesta a se lecta testatur in hunc modum, etc.; verba [dedi] superius, ubi dixi non probari nobis, esse genuina Adonis. Pergit Mabillonius: Scriptor Miraculorum S. Bavonis in lib. I num. IV LIBRUM GESTORUM S. Bavonis laudat. Denique Othelboldus Gandensis abbas eunte saeculo XI. in Epistola postea referenda eundem LIBRUM VITAE commendat.

certe admodum antiqua est; nota Rabano,

8 Secunda pars argumentationis, si nempe in adductis scriptorum veterum testimoniis sermo sit de hac Vita nostra, quod probabilissimum est, valet ad ostendendum, auctorem ejus fuisse valde antiquum, scripsisseque ante medium saeculum nonum; Adoni enim substituimus Rhabanum, qui in Martyrologio suo ante medium istud saeculum compositum, Gesta S. Bavonis conscripta commemorat. At verbis biographi nostri prima parte argumentationis contentis eam vim attribuere nolim, quam ipsis attribuit Mabillonius; cum is rem aliquam comperisse recte dicatur, qui illam etiam longo post tempore ex authenticis monumentis seu scriptis didicit. Hinc fortasse istud Mabillonii argumentum neglexerunt Historiae litterariae Franciae auctores, suamque de aetate biographi sententiam stabilire conati sunt sequentibus rationibus: Quoniam non citat scriptum antiquius, ac ceteroquin exactissime nominat personas omnes, de quibus loquendi se offert occasio, ostendit, se scripsisse ex relatu testium oculatorum ac proin triginta aut triginta quinque annis post mortem S. Bavonis. Equidem neque horum, neque Mabillonii sententiae repugno; sed rationes, quibus eam firmatum existimant, lectorum judicio committens, maximum pro antiquitate Vitae pondus desumo a testimoniis Rhabani et aliorum veterum, de ea loquentium, prout fieri solet de antiquis monumentis.

et ab altero anonymo ante annum 980

9 His jungi potest alter anonymus noster, qui prioris Lucubrationem versibus reddidit, et saeculo decimo posterior non est, forte etiam anterior. Id colligimus ex num. 7, ubi leguntur ista de S. Landoaldo:

Ille quidem sanctis existens pervigil actis,

Usque diem mortis non declinavit ab ipsis
Munere divino miracula multa patrando,
Cujus membra loco pausant feliciter illo,
Qui CURTIS HIEMIS PRISCO STAT NOMINE DICTUS,
Bavonis fuit hic quondam possessio sancti.

De S. Landoaldo archipresbytero ac Sociis actum est apud nos ad diem 19 Martii, dataque Historia translationis reliquiarum ex Wintershove Gandavum, auctore monacho Gandensi coaevo. Est autem Wintershove, Latine nonnullis Wintershovium aut Wintershovum, mox laudatis monacho Gandensi et anonymo poetae Curtis hiemis: nam hiems Belgice Winter et curtis, (quae vox passim villam seu vicum sonat) hoeve dicitur; est, inquam, vicus inter civitates Tungros et Hasletum in ditone Leodiensi: ubi dictus S. Landoaldus mortuus ac sepultus est, miraculisque claruit usque ad annum 980. quo sacra ejus lipsana a Gandensibus monachis, ex donatione procul dubio S. Bavonis olim facta, loci dominis, inde translata sunt Gandavum, uti ex Historia translationis certo constat. Atqui indicat poeta, membra S. Landoaldi pausasse etiam tum Wintershovii, cum scriberet, scripsit igitur ante annum 980.

10 Erit fortasse, cui dubium incidat de tanta Poematis antiquitate ex structura carminum, quibus pro majori parte constat, quaeque Leonina sunt, vel Leoninis affinia: praesertim ubi ista legerit apud Cangium in Glossario mediae et infimae Latinitatis: Leonini versus, sic forte nuncupati, quod inventi fuerint a quodam Leone poeta, qui circa tempora Ludovici VII vel Philippi Augusti regum Franciae vixit... Quae est etiam sententia Stephani Paschasii lib. VII Disquisit. Francicar. cap. 2. Juxta eam quippe sententiam genus istud metri inventum fuisset dumtaxat saeculo XII. Non est ad manum Opus memorati Stephani Paschasii: putem tamen, ipsum disputasse solum de origine nominis, idque acceptum fuisse a Cangio de prima carminis hujusmodi adinventione. Certe in Dictionario Gallico, quod Trivoltianum inscribitur, ad vocem Leonin leguntur ista Gallice: Censet Paschasius, nomen istud proficisci a quodam Leonino vel Leonio, qui plura hujusmodi carmina similiter desinentia composuit... Erat is religiosus S. Victoris, qui florebat anno MCLIV sub Ludovico VII. Esto tamen, attribuerit famosis ille scriptor Leonino vel Leonio ipsam metri istius adinventionem. Contrarium censent, probantque hodierni eruditi.

11 Papebrochius in Paralipomenis ad Conatum in Catalogos Pontificum pag. 87 affert exemplum ex sigillo Victoris secundi Pontificis, anno 1037 defuncti, in quo istud Hexametrum legebatur:

Tu pro me navem liquisti, suscipe clavem.
Plura adducunt alii. At ne longior sim, Marbodius ex archidiacono Andegavensi anno 1096 episcopus Redonensis, mortuusque circa 1123, proin Leone seu Leonino aut Leonio vetustior, passim isto versuum genere lusit in suis Poematis, ut videre est in ampla eorum collectione facta editaque per Antonium Beaugendre Parisiis anno 1708. Praeterea etiamsi gratis admittatur, versus hujusmodi rhythmos ad majorem perfectionem adductos fuisse tantum saeculo XII, auctore potissimum Leone vel Leonio, ut vel idcirco Leonini caeperint appellari, Acta S. Pelagii martyris apud nos excusa tom. V Junii pag. 209 invicte probant, metrum, quo usus est biographus noster, adhibitum fuisse saeculo X. En priora auctoris Sanctum alloquentis carmina:

Inclute Pellagi, martyr fortissime Christi,
Et bone regnantis miles per secula Regis,
Respice Hroswitham miti pietate misellam,
Me tibi subjectam miti pietate famellam.

Sic iisdem modis ac numeris absolvitur tota lucubratio.

12 Aetatem Hroswithae aliis Roswidæ, monialis in Gandersheimensi ducatus nunc Brunsvicensis monasterio, discimus ex alio ipsius Opusculo similiter rhythmico de gestis Ottonis primi imperatoris, quod exstat apud Henricum Meibomium juniorem tom. I Rerum

D

versu quadamtenus Leonino, quod metri genus E

tunc usurpatum fuisse

F

probat

A *Rerum Germanicarum* a pag. 709. In prima Præfatione ad Gerbergam abbatissam se vocat Hroswith Gandersheimensem ultimam ultimarum, in altera Ottonem secundum imperatorem, cui poema offert, ita alloquitur :

Vilem ne spernas vilis textum monialis,
Quem præsentari (si digneris reminisci)
Ipse tui claris jussisti nuper ocellis.

Atque hinc clarum fit, scripsisse ipsam ante annum 985, quo vivere desiit Otto secundus : et sic dubium omne, quod oriri poterat de antiquitate biographi nostri ex structura versuum, evanescit, statque argumentum, quod desumpsimus ex verbis ipsius de corpore S. Landoaldi sua ætate servato Wintershovii, et ex quibus conclusimus, ipsum scripsisse ante annum 980.

fideliter expo-
sita

13 Nihil observo de qualitate seu natura ac valore Poematis, secundum artem spectati; norunt eruditi, ingenia sæculorum istorum ad sublimiorem illam venustioreque poesim minus fuisse exulta. Id universim de Opere isto dici potest, auctorem, demptis præfatione, allocutione ad S. Bavonem, iis, quæ inseruit de S. Landoaldo et paucis, quæ designabo in hoc Commentario vel Annotatis, stricte ac fideliter inhæsisse vestigiis biographi vetustioris, atque ita passim servasse non tantum rerum, sed et adjunctorum ordinem ac symmetriam, ut vix inter utrumque

B Opus sit aliud discrimen, quam vorum et styli. Utrumque tamen typis committam, tum quod Poema, quantum scio, nunquam juris publici factum sit, tum quod ex ipso judicari possit, alterum esse vetustissimum, primigenium ac sine notabili corruptione vel interpolatione ad hæc nostra tempora conservatum.

Eandem
Theodoricus
abbas, ex eun-
te sæculo XI,

14 Primigenium illud Opus præ oculis etiam habuit tertius noster biographus, Theodoricus abbas Trudonopolitanus, de cujus vita, meritis et doctrina sat ampla exstat relatio apud nos tom. I Julii in Commentario prævio ad Vitam S. Rumoldi Mechliniensium patroni : unde pauca delibo, tum ut ætatem ejus mox noveris, tum ut, quo loco et qua occasione scripserit, conjectes : Hic prius ad S. Trudonis monasticam vitam professus, sed ob frequentes contentiones abbatum, quibus omnia perturbabantur, pessum eunte monastica disciplina, Gandam ad monasterium S. Petri se receperat, ut ibi in pace et quiete Domino deserviret. Sed inde anno MCVIII ab episcopo Leodiensi eductus, monasterio S. Trudonis abbas consecratus est. Desumpta sunt ista et in compendium contracta ex Chronico Trudonensi, quod apud nos Ms. servatur et auctorem habuit Rudolphum abbatem, anno 1108 Theodoricus eodem in monasterio successorem. Hinc sicut manifestum fit, quo tempore floruerit Theodoricus, ita vix dubium, quin Vitam S. Bavonis reformandam suscepit ad finem vergente sæculo undecimo, cum Gandæ in monasterio S. Petri moraretur, in gratiam monachorum S. Bavonis, qui, ut a nonnullis conjicitur, priore Vita non contenti, ipsum, eleganter scribendi fama celebrem, eo impulerunt.

meliore stylo
reddidit, sed
multis errori-
bus conspersit.

15 Hoc Theodoricus, utpote vir nec indoctus, nec Latini sermonis imperitus, exsecutus est eo successu, quem innuebam supra. Antiquior Vita, stylo obscuriore et minus ornato exarata, negligi cæpit, latebris occultari, obliterari : sola Theodoricus lucubratio contrectari manibus oculisque; sola hujus auctoritas allegari a succedentibus gestorum Sancti nostri scriptoribus. Successus iste tenuit usque ad medium fere sæculum decimum septimum; cum tandem ipsius additiones et interpolationes ad historicam ac chronologicam crism expendi cæperunt, et pluribus scaterere mendis ac erroribus deprehensæ sunt. Primam et præcipuam huc operam contulit Henschenius in Commentario prævio ad Acta S. Amandi episcopi tom. I Februarii pag. 854 et seq., ubi multos hujusmodi errores denotavit; et quoniam Vitam vetustiore omnino deperditam credebat, indoluit. Plura non addo, quia per decursum hujus Commentarii frequens veniet occasio impugnandi Theodoricum ac producendi recentiorum, super ejus erroribus Hen-

schenio assentientium, argumenta : ex quibus et ex ipsomet Theodoricus Opere, quod tertio loco excudam, judicabit lector, an satis exacta sit sententia assentientium, quod satis exacte secutus sit anonymum vetustiore, et ab hoc differat solo stylo.

AUCTORE
J. P.

16 Quarto loco venit Opusculum, quod ex Ms. S. Bavonis vetustissimo desumptum notatur et Miracula S. Bavonis tribus libris comprehensa inscribitur : quamquam libro primo comprehendantur præsertim Gandæ situs et initia; compendium Vitæ S. Bavonis et brevis Historia monasterii Gandensis cum reliquiarum translationibus a Sancti obitu usque ad medium sæculum decimum; libris vero duobus sequentibus ea tantum miracula, quæ translationem dicto sæculo factam subsecuta sunt. Hujus quoque Opusculi, pro majori saltem parte, primus editor fuit Mabillonius ex Ms. codice abbatæ S. Cornelii Compendiensiis sæculo II Benedictino pag. 406, ubi auctorem dicit monachum anonymum, qui sæculo decimo vixit. Monachum se fuisse, significat auctor in Præfatione; ad sæculum vero decimum ipsum retulit Mabillonius, quia, ut ait in Observationibus præviis, paullo post Normannorum cladem vixisse ex initio libri II apparet. Ad rationis hujus intelligentiam pauca, quæ postmodum fusiùs explanabimus, prænotanda. Sæculo nono Gandenses monachi propter incursiones Normannorum in Gallias aufugerunt cum corpore S. Bavonis ac sacra suppellectile, exsularunt, donec sæculo decimo, rebus pacatioribus, Gandavum redierunt, et corpus Sancti, quoniam monasterium a barbaris destructum fuerat, in ecclesia novi castelli deposuerunt. Interim, hortante Transmaro Noviomensium et Tornacensium episcopo, monasterium instauravit Arnulphus Flandriæ comes, atque in illud transmigrarunt monachi cum corpore S. Bavonis, quod eo usque integrum conservatum fuisse publice probavit S. Gerardus, tunc abbas monasterii.

Compendium
Vitæ et mira-
cula

17 His narratis, transit anonymus auctor ad librum secundum, cujus illud præludium est : Mira Dei cunctipotentis opera, quibus dilectissimi sui athletæ Bavonis dignatus est mundo innotescere merita, multorum revera profectui accommoda, stilo quoquo modo cupientes signare officio, non fore remur ab re, si priusquam, quæ in loco, quo nunc requiescit, moderno tempore sunt exhibita, magnificum quoddam ac proinde sui novitate proficuum, antequam eo loci ejus transferrentur reliquiæ, in novo castello manifestatum, memoriæ commendemus miraculum. Ex isto præludio liquet, quod monui supra, referri tantum ab auctore miracula, quæ translationem, seu relationem sacri corporis post exsilium monachorum sæculo decimo factam, subsecuta sunt. Nam primum miraculum, quod tamquam vetustius præmittit, patratum asserit in novo castello, puta, eo in loco, quo monachi ab exsilio reversi sacrum corpus deposuerant; donec instauratum fuit monasterium : reliqua vero post monasterii restaurationem, sive circa tempora, quibus ipse scribebat, ut insinuat particulis moderno tempore.

sæculo X fa-
cta, tertius
anonymus

18 Attamen ex solo isto præludio non ita forte cuilibet apparebit, vixisse auctorem sæculo decimo, sicut apparuit Mabillonio. Etenim juxta ipsummet Mabillonium reliquiæ S. Bavonis reductæ sunt Gandavum anno 959; post hunc igitur annum miraculum primum patratum est in novo castello : quoniam autem idem miraculum ita discreverit auctor ab iis, quæ moderno tempore exhibita affirmat, videri posset, illud præmisisse, tamquam dudum ante sua tempora patratum, ac proin etiam verisimilius videri, non vixisse ipsum eodem sæculo decimo. Quidquid sit, nec mihi apparet satis convincens Mabillonii ratio : si pro sæculo decimo decertandum sit, malim pro argumento seu potius pro conjectura afferre auctoris scribendi modum et ordinem; qui licet breviter et quoad stylum aspere; satis tamen accurate libro primo tradidit historiam rerum ejusdem sæculi, ad reliquias S. Bavonis et monasterium Gandense pertinentium, sistensque in exhibitione reliquiarum medio circiter isto sæculo facta per S. Gerardum

eodem sæc. X
scripsisse

AUCTORE
J. P. *S. Gerardum abbatem, quasi nihil deinceps contigisset relatu dignum, mox progressus est ad miracula, moderno tempore exhibita.*

creditur. Quatuor ista Opuscula typis mandabimus. 19 Constat tamen, sæculo proxime sequenti bis, videlicet annis 1010 et 1038, similem, sed longe majori apparatu institutam fuisse corporis Sancti nostri exhibitionem ad probandam ejus veritatem ac integritatem, et utramque evidentioribus, quam ipse passim retulit, illustratam esse miraculis, quæ, ut merito credi potest, silens non præterisset, si scripsisset serius. Instrumenta, unde ista constant, servamus in Gloriam posthumam, ubi proprius erit de his loquendi locus. Ejusdem Gloriæ posthumæ partem quoque constituent anonymi monachi tres libri miraculorum, sed hic aliqualem auctoris notitiam præmittere visum est, quia Vita S. Bavonis compendium, quod libro primo inseruit, identidem usui venit in hoc prævio Commentario. Porro Vitam vetustiorē, de qua primo loco egimus, Commentario subnectemus ex apographo nostro, quod desumptum notatur ex Ms. S. Audomari vetustissimo et collatum cum Ms. S. Bavonis vetustissimo, quodque insuper contulimus cum editione Mabillonii ex Mss. Corbeiensi et Conchensi. Vetustiorē sequetur Vita metrica ex solo Ms. vetustissimo S. Bavonis; denique Vita per Theodoricum abbatem reformata et interpolata ex Surio et duobus codicibus Mss. Singulas vero necessariis annotatis elucidabimus, ubi scilicet id sufficienter præstitum non fuerit in Commentario.

§ II. Illustres natales : consanguinei genere et sanctitate conspicui.

Illustri stirpe
natum esse,
testantur
omnes;

De Sancti nostri natalibus perquam honorifice loquuntur scriptores omnes tam veteres quam recentiores, et ita quidem illi, ut dubium nullum esse queat, quin illustrissima ac potentissima stirpe editus sit, et postmodum honoris ac dignitatis gradu, potentiaque amplitudine inter principes excelluerit. Postremum testimonio nititur, quod nullum exceptionem admittit, S. Livini episcopi et martyris coevi, in epitaphio hos versus ad S. Bavonem tum defunctum dirigentis.

Qui patriæ rector, spes gentis, gloria regni,
Magnorum primus, qui modo magnus eras,
Non quia magnus eras, te gloria magna beatum
Sed contempta decus gloria magna facit.

Verum sicut S. Livinus ita alii, quo temporibus proximiores exstiterunt, eo minus dilucide ad distincte dictos natales exposuerunt. Anonymus biographus S. Bavonis Historiam orditur, imo quidquid huc spectat usque ad contractum matrimonium paucis his verbis concludit : Igitur Allowinus, quod nomen sacro accepit Baptismate, quem vulgus BAVONEM nominat, genere nobili, parentibus inclytis, Hasbaniense editus ducatu, uxori junctus est, filiæ videlicet Adilionis comitis, de qua genuit, etc. Nihil explicatius suggerit anonymus alter in Vita metrica, sic canens :

Bina magnorum de nobilitate parentum
Constat progenitus Domini vir Bavo beatus,
Et quia divitiis pollebant undique magnis,
Sic etiam Sanctis micuerunt sedulo factis.

Othelboldus
S. Gertrudis
consobrinum
dicit;

* Ms. Sanctus
Bavo, cognomen
Allo-
winus
* ibid. Domini
* ibid. deest
Christum
* ibid. præsum-
lem

21 Othelboldus in epistola ad Otginam Flandriæ comitissam, Balduini Barbatii conjugem, duo adjicit, quibus S. Bavonis in sæculo conditionem seu statum indigitat, et viam pandit, qua propius ad stirpis notitiam perducamur. Verba hæc sunt : Primus et præcipuus patriæ nostræ patronus S. Allowinus, cognomento Bavo *, nobilissimus atque ditissimus Hasbaniensis pagi comes, beatissimæ Gertrudis virginis consobrinus, prædicatione beati pontificis Amandi, imo Dei * omnipotentis inspiratione, tota mentis devotione conversus, relinquens cognationem et patriam, Christum * ipsumque consulem * Gandavum secutus, dum studuit relinquere terrena, meruit obtinere cælestia. Sed hæc plenius liber vitæ ejus refert. Ita ille apud Miræum tom. I Diplomatum Belgii pag. 348 editionis secundæ, et

in Ms. nostro apographo Gandensi, exceptis iis, quæ notavi in margine et uno ac altero nullius momenti discrimine. Scripsit autem hanc epistolam Othelboldus circa annum 1050, quando Gandensi monasterio S. Bavonis ipse præerat abbas, et vetustiora documenta, quæ Normannorum, ut ante diximus, furori subducta, istis servabantur, consulere potuit, indeque addiscere assertam S. Bavonis cum S. Gertrude sanguinis cognationem. Nam Vita S. Bavonis, ad quam appellat, nisi diversa sit a nostra, quam primigeniam opinamur, meminil S. Gertrudis num. 28, sed de memorata sanguinis cognatione altum silet. Credendum igitur, quod Othelboldus ad Vitam istam remiserit pro pleniori notitia conversionis S. Bavonis egregiorumque deinde reliquæ vitæ gestorum, non autem pro confirmatione cognationis ipsius cum S. Gertrude; quam ex aliis documentis acceperat, et de qua pluribus agam, postquam Theodoricum S. Trudonis abbatem de Sancti natalibus disserentem audierimus.

22 Floruit is eodem sæculo, quo Othelboldus, sed magis provento, et Vitam S. Bavonis primigeniam, in Gandensi S. Petri monasterio expolivit, prout fuse exposuimus præcedente §. Verba huc spectantia hæc sunt : Gloriosus Dei athleta Allowinus, cognomento Bavo, ante secularia tempora præelectus et prædestinatus a Deo, Francorum principum genus et Austrasiorum ducum heres, in * Gallia Belgica, pago Hasbaniensi, loco haud obscuro natus et altus est, Pelagio, qui beatum Gregorium præcessit * universalem Pontificatum administrante, Justino nore in sceptris agente, Franciæ monarchiam Clodoveo gubernante. Pater ejus Eilolphus, mater Adelthrudis dicta est. Notata in margine designant præcipua discrimina inter editionem Surii, ex qua textum desumpsi, et codices nostros Mss. Nunc singula Othelboldi ac Theodorici abbatum asserta paulo enucleatius examinemus. Consobrini, quales appellat SS. Gertrudem et Bavonem Othelboldus, stricto sensu accepti, ii sunt juxta aliquos, qui ex duabus sororibus editi sunt, atque in hac sententia dicendum esset, sorores fuisse B. Ittam seu Idubergam B. Pippini de Landis conjugem, ex quibus nata est S. Gertrudis, et matrem S. Bavonis, cui Adeltrudi nomen tribuit Theodoricus. Verum secundum alios consobrini generaliter sumuntur pro quibuscumque fratrū ac sororū liberis : et in ista sententia dici potuisset S. Bavo consobrinus S. Gertrudis, sive ex B. Ittæ sive ex ipsiusmet B. Pippini sorore aut fratre natus fuisset. Nihilominus utrolibet modo accipiatur vox ista, designat certe consanguineos in secundo gradu.

23 Attamen auctor Officii S. Bavonis Gandensis, quod typis prodit anno 1372, Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii ad primam Octobris ac Sanderus in Hagiologio Flandriæ pag. 47, sive quod Othelboldi Epistolam non consuluerint, seu quod vocem consobrinus latiore significatione ab ipso usurpatam crediderint, seu denique quod ejus testimonio minus deferendum censuerint quam Theodorici abbatis calculis, cum tanta sanguinis propinquitate non facile componendis; illi, inquam, inter SS. Gertrudem et Bavonem ponunt majorem consanguinitatis distantiam. Carolomannum B. Pippini patrem et Eilolphum seu Agilulphum S. Bavonis patrem faciunt patruales, id est, duorum fratrum filios, proindeque Pippinum et Bavonem in tertio tantum gradu consanguineos, Gertrudem vero Pippini filiam et eundem Bavonem tantum in quarto. Verba describo ex lectione A prædicti Officii Gandensis : Agilulphus Hasbaniæ comes ex regia Austrasiorum principum stirpe procreatus, ac Carolomanni patris Pippini ab Lauda *, quem primum vocant Brabantiae ducem, frater patruelis, filium præclaræ indolis Alloynum, cognomento Bavonem, reliquit. Eadem pene ad verbum leguntur apud laudatos Molanum et Sanderum. Sed an solido aliquo fundamento nitantur, non docent, nec ego ex antiquis monumentis simile quid elicere potui.

24 Suspicio S. Bavonis genealogiam eo modo dispositam fuisse in Gandensi veteri Officio et alio-

D

Theodoricus
Francorum
principum
genus;

E
* Mss. deest in
* ibid. præse-
dit.

alii B. Pippini
in tertio gradu
consanguini-
um,
F

* I. Lauda

Ad hæc non-
nulla obser-
vantur.

A rum Opusculis, ut verisimiliores fierent Theodorici abbatis in Vita Bavonis notæ chronologicæ, juxta quas natus esset Sanctus anno 578; cum tamen Gertrudis lucem non aspexerit ante 626, ita ut ille hanc antecessisset annis fere quinquaginta, quale ætatis discrimen difficulter admittetur in consobrinis proprie dictis, duarum nempe sororum, vel etiam fratrum et sororum liberis. At hujusmodi discrimen ætatis nihil difficultatis habet, dum Bavo natus anno 578, et Pippinus, ut ad diem 21 Februarii dictum est, circa 580 mundo editus, statuuntur in æquali gradu patruelem filii; Gertrudis, uno gradu remotior a Bavone. Sed an eo recurrere operæ pretium sit, judicabitur, dum Theodorici notas chronologicas attentius consideraverimus. Ceterum in utraque jam proposita sententia de sanguinis cognatione Bavonem inter et Gertrudem, aut hujus patrem Pippinum, intelligimus, cur dicatur a Theodorico Francorum principum genus vel, ut alii explicant, regia Austrasiorum stirpe procreatus: quia nempe ex Pippino de Landis et Itta, quorum alterutri, et forte utrique sanguinis vinculo conjunctus erat, reges Francorum secundæ stirpis profluxerunt; puta per S. Beggam, alteram ipsorum filiam et S. Gertrudis sororem, ex qua ejusque marito Ansegiso prognatus est Pippinus Herstattius, pater Caroli Martelli, avus Pippini Brevis, Francorum regis, proavus Caroli Magni. Eadem haud dubie de causa auctor Florarii nostri Ms. Sanctum de stirpe Karolidarum appellavit, dicens ad primam Octobris: In portu Gandensi depositio Bavonis de stirpe Karolidarum.

Stante Othelboldi testimonio, sequitur, Sanctum

25 Adjeci autem, forte utrique sanguinis vinculo conjunctum fuisse, Pippino scilicet et Ittæ, quia licet omnino certum esset, quod mater S. Bavonis fuerit soror B. Ittæ, ut primaria ac propria vocis consobrini, ab Othelboldo adhibita, significatio exigit, nihil obstaret, quominus etiam Agilulphus, Sancti pater, fuisset consanguineus B. Pippini. Si porro constaret, matrem S. Bavonis Aldetrudem fuisse sororem B. Ittæ, matris S. Gertrudis, fusior hic de materno Sancti genere et ortu notitia dari posset ex iis, quæ protulit Henschenius ad diem 8 Maji agens de B. Iduberga sive Itta. Illic num. 4 primum ex Vita S. Gertrudis sæculo xi vel xii exarata recitat verba sequentia: Venerabilis Itta exstitit ex clarissima nobilitate Aquitanie oriunda, sicut ex possessionum ejus traditione ad nos facta, indubitate cognoscimus. Quas quidem per multa tempora, quamdiu pax viguit, ecclesia Nivellensis tenuit, multamque pecuniam inde per annos singulos exactores ejus referre solebant. Posterioribus verbis indigitat auctor ecclesiam, quam ipsa B. Itta Nivellæ, oppido Brabantie extruxit una cum nobilissimo monasterio, ubi post mariti B. Pippini obitum vitam religiosam amplexa est et Gertrudem filiam præfecit abbatissam. Istic ambæ post vitam piissime peractam sepultæ sunt et usque ad hæc nostra tempora magna veneratione coluntur simul cum B. Pippino, cujus corpus deinde eo translatum depositumque est juxta tumulum S. Gertrudis filie suæ. Plura de BB. Pippino et Itta videre poterit curiosus lector in Opere nostro ad dictos dies 21 Februarii et 8 Maji; item ad diem 17 Martii, ubi de S. Gertrude actum est. Nos interim videamus, quid in rem, de qua agimus, ulterius producat Henschenius.

propinquos habuisse homines sæculi vii,

26 Citat secundo loco Vitam S. Modoaldi episcopi Trevirensis, ineunte sæculo xii conscriptam, auctore Stephano abbate Leodiensi ad S. Jacobum, et illustratam ab ipsomet Henschenio ad diem 12 mensis Maji. In ea hæc leguntur num. 5: Vir venerandæ memoriæ Modoaldus, gemina ingenuitate non mediocriter insignitus, ex inclyta Aquitanorum prosapia, luna pulchrius, sole splendidius ad honorem Dei et Ecclesiæ refulsit. Ista num. 6: Sicut ex fide antiquorum traditione, in quibus est sapientia, compertum est, fuit soror ejus (Modoaldi) Itta nomine, quæ quidem matrimonio juncta clarissimo duci Pippino... divina providentia in omni pietatis studio sibi unanimem sortiri meruit thori legalis consortem. Post hæc ordo texitur bene longum.

Octobris Tomus I.

gus primum liberorum, qui ex pio isto conjugio procreati sunt, Grimoaldi, Gertrudis et Beggæ, dein ex Begga descendit posterorum, principum, regum, imperatorum usque ad Lotharium Ludovici Pii filium, adjectis singulorum elogiis. Demum alteram S. Modoaldi sororem prodit Stephanus abbas num. 27, nomine Severam, quam sanctus frater parthenoni S. Symphoriani, a se Treviris exstructo, abbatissam præesse voluit; quamque similiter laudatus auctor insigni elogio exornat. Elogium istud cum aliis sanctitatis et cultus apud Trevirenses testimoniis recusum est tom. V Julii ad diem mensis 20, quo memoria S. Severæ variis Martyrologiis inscribitur.

27 Si vera sint ea, quæ ex citatis hactenus auctoribus produximus, quæque ex eorundem, Othelboldi præsertim, verbis stricte sumptis conclusimus, S. Bavo propinquos habuerit non tantum eos, qui præ ceteris genere et potentia claruerunt, verum etiam eos, qui sæculo septimo vitæ sanctimonia excelluerunt; B. Pippinum de Landis ducem et Austrasiorum regum Majorem domus potentissimum, ejus conjugem B. Ittam; S. Severam, S. Modoaldum atque illas quidem materteras, hunc avunculum; consobrinas SS. Gertrudem et Beggam, cujus posterioris Acta illustranda venient die 17 Decembris. His addunt nonnulli sanctam sororem, nomine Adiliam, de qua Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii ad 23 Maji et Majores nostri in Prætermisssis ejusdem diei, ut sequitur: ADILIE, SORORIS S. BAVONIS AD VIII KALENDAS JUNII nomen reperit Molanus in bibliotheca præposituræ S. Bavonis Gandensis (dum antiqua inspiceret Missalia.) Quibus lectis, asserit, se non dubitasse, quin B. Bavonis ecclesia olim S. Adiliæ memoriam in divino Officio celebraverit. Ceterum quo loco quiescat et quæ ejus fuerit vita, nusquam reperire potuit; nisi sit S. Adilia Orpiensis, quam dubitationem, ex quarundam ecclesiarum Martyrologiis conceptam, ad ultimum diem Junii de S. Adilia acturus Molanus, a se proponendam pollicetur. Molanus sequuntur Ferrarius, Saussayus et Fisen in Floribus ecclesiæ Leodiensis; sed nihil lucis affundunt: nec nos modo afferre possumus. Si quid certi assequamur, poterit indicari ad Vitam S. Adiliæ Orpiensis 30 Junii. ad Vitam S. Bavonis 1 Octobris.

28 Idem Molanus ibidem ad 30 Junii, cum relulisset, quæ noverat de S. Adilia virgine Orpiensi, istam clausulam subnexuit. Legitur hac die in quarundam ecclesiarum Martyrologiis (notat ad marginem Lovanii ad S. Gertrudem, Bronii ad S. Gerardum) IPSO DIE SANCTE ADILIE VIRGINIS, SORORIS SANCTI BAVONIS. Unde Orpiensis sancta Adilia videri posset Hasbana, soror beati Bavonis. Cæterum Orpium est diocesis Namurcensis in ducatu Brabantie, ibique in Officio de Adilia nulla ingeritur Bavonis mentio. Egit et Papebrochius noster de Orpiensi Adilia tom. V Junii ad diem mensis ultimum, nec præterit Molani ad allegata Martyrologia observationem, imo postquam obiter monuisset, S. Bavonem in Hasbania natum, multorumque fundorum fuisse divitem, addidit: Abest autem Trudonopolis (Hasbaniensis trachis caput) solum tribus leucis Orpio, quod potuit Adiliæ Allodium fuisse: quare non contemnenda videtur ecclesiarum prædictarum traditio de tali germanitate. Nec ego contemnendam existimo.

29 Verum dum ignoramus, quam ætatem præ se ferant, quamve auctoritatem et fidem mereantur Martyrologia ista, dum nihil occurrit aliunde, quo roborentur eorum asserta, dumque frequenti admodum experientia docemur, quam levibus ex conjecturis nata sint sæpe hujusmodi traditiones. quid ulterius statuamus? Liberum esto igitur cuilibet sentire, quod voluerit tam de hac Sancti sorore, quam de ceteris nominatim adductis seu propinquis seu consanguineis, per anonymum Vitæ antiquioris scriptorem silentio præteritis. Probabilissimum quidem haberi potest Othelboldi testimonium de cognatione Bavonem inter et Gertrudem, non tamen historicum.

28

certum,

AUCTORE J. P.

genere et sanctitate illustrissimos. Sunt, qui S. Adiliam

S. Bavonis sororem dicant,

F

sed de hac et aliis silent veteres.

AUCTORE
J. P.

certum, quandoquidem auctor iste tribus amplius sæculis Sancto posterior sit. Hinc verisimiliter ac prudenter meo iudicio auctor hodierni Officii ecclesiæ cathedralis Gandensis, non modo Othelboldi assertum non attigit, verum etiam rescidit ea, quæ de Sancti cognatis adstruebantur in Officio veteri. Nude secutus est Vitam antiquiorem, sicque exorsus lectionem quartam: Bavo parentibus inclytis in Hasbania, Brabantiae Leodiensis tractu, circa finem seculi sexti natus.

§ III. Patria, tempus natale incertum, nomen baptismale, cognomen ejusque interpretatio.

Natus est in
Hasbania,

Natum esse Sanctum nostrum in Hasbania, sententia est recepta ab omnibus, sed quis Hasbaniae locus tanti Viri ortu illustratus fuerit, nemo hactenus ex vetustis monumentis eruere valuit. Allowinus, inquit anonymus Vitæ antiquioris auctor, quem vulgus Bavonem nominat.... Hasbaniense editus est ducatu. Theodoricus vero S. Trudonis abbas: Allowinus, cognomento Bavo,... in Gallia Belgica pago Hasbaniensi loco haud obscuro natus et altus est. Nihil opus est plurium testimonia producere. Porro Hasbania, priscis Hasbanium, Hasbaniensis pagus, indigenis Haspengaw, Belgii tractus est in ditione episcopi Leodiensis inter Brabantiam, Mosam et Leodium urbem extensus, cujus caput est Fanum S. Trudonis, seu Trudonopolis. Extendebatur autem olim regio ista uti observat Baudrandus, Lovanium usque, unde nunc ejus pars Occidentalis sub Brabantia censetur. Sane non mediocris amplitudinis fuisse Hasbaniensem pagum, inde colligas, quod sæculo IX quatuor comitatus contineret. Id liquet ex divisione regni Lotharii regis inter hujus patruos Ludovicum regem et Carolum Calvum imperatorem anno 870 facta, in ea quippe Carolo adscribuntur In Hasbanio comitatus IV, ut legere est apud Chesneum tom. II Scriptorum Historiæ Francorum pag. 435.

cujus comes
vel dux fuit,

51 His quatuor comitatibus et forte aliis vicinarum provinciarum ducem præfuisse, ostendit Henschenius ad diem 20 Februarii ex Actis S. Eucherii sæculo VIII Aurelianensis episcopi per auctorem coævum conscriptis. Hinc verisimiliter anonymus noster Hasbaniam non comitatum sed ducatum appellavit, a quo inde dubium oriri potest, an comes tantum fuerit Bavo, an etiam dux. Anonymus noster neutrum ipsi titulum tribuit. Othelboldus nobilissimum atque ditissimum Hasbaniensis pagi comitem dicit. Ceteri passim scriptores tam ipsum, quam Agilulphum patrem Hasbaniae comites nuncupant; sed eo sensu, ut illos totius Hasbaniae comitatum sive dominatum obtinuisse crediderint, ipsisque tamquam ducibus suis subjectos fuisse alios, si qui fuerint id temporis in Hasbania peculiarium comitatum domini. Hujusmodi sensum admittunt certe tum Othelboldi verba, tum ista auctoris Miraculorum num. 7 dicentis: Bavo, inter nobiles Hasbaniensis pagi nobilior, etc.: quin et eundem plane evigil S. Livini carmen in S. Bavonis epitaphio:

Qui patriæ rector, spes gentis, gloria regni,
MAGNORUM PRIMUS.

anno incerto
non ut atiqui;

52 Certum est, claruisse Bavonem sæculo sancto Belgii, id est, Christi septimo; verum tam obscura sunt et implexa, quæ de tempore nativitatibus ejus hactenus prodierunt, ut non modo non sit possibile annum determinare sed et plane dubium sit, an is dicto sæculo septimo, an præcedenti innecti debeat. Nihil, quo pedem figas suggerit anonymus, nihil ceteri, qui vetustiores sunt Theodorico abbate. Hic demum primus, quem novi, ad Sancti nativitatem notas chronologicas, et ad gesta quædam ac mortem ipsius annos ad longum expressos confidenter adjecit, sicque in errores conjecit, quotquot fere deinceps Acta S. Bavonis pertractarunt usque ad medium sæculum decimum septimum: cum tandem sagacioris criticæ homines Theodorici calculos penitus

introspicere et cum aliis fide dignis documentis conferre cœperunt, erroneosque deprehenderunt universos, qui ex antiquiore Vita desumpti non sunt. De singulis speciatim nonnulla annotabimus, prout ordo rerum ac temporum postulabit. Ordiamur a notis chronologicis, quas pro anno natali dignoscendo obtrusit Theodoricus.

53 In Gallia Belgica, inquit, pago Hasbaniensi, loco haud obscuro (Bavo) natus et altus est, Pelagio, qui beatum Gregorium præcessit, universalem Pontificatum administrante, Justino Minore in sceptris agente, Franciæ monarchiam Clodoveo gubernante. Non exagitabo hic varias chronologorum opiniones super initio Pontificatus Pelagii II Papæ, ac fine imperii seu vitæ Justinii Junioris. Mittam nominatim sententiam Pagii, obitum Justinii signatis die 3 Octobris anni 578, ordinationem vero Pelagii Pontificis 30 Novembris anni ejusdem, in qua sicut et in Papebrochii sententia, ordinationem Pelagii sequenti tantum anno innectentis, verum esse nequit, natum esse Bavonem, Justino imperium et Pelagio Ecclesiæ gubernante. Admittam igitur tantisper, veriore esse opinionem Labbei, initium Pelagii collocantis mense Novembri anno 577, obitum Justinii mense Octobri 578, vel etiam Cointii obitum Justinii differentis in 579, ita ut nasci potuerit S. Bavo circa 578 et eatenus conciliari notæ Theodorici abbatis. Sed mox aliud occurrit offendiculum in fine ejusdem periodi: Franciæ monarchiam Clodoveo gubernante: quo nomine Francorum regem non habemus ab anno 511, Clodovei I ultimo, usque ad annum 658, quo Dagoberto patri in regna Neustriæ successit Clodoveus II. Hinc Surius notavit in margine, locum hunc mendosum videri; in ipso vero textu uncis inclusit: forte Clotario. Nec sic tamen mendum sustulit, ut omnia recte componi queant. Nam Clotarius secundus, qui hic designari deberet, cum primus jam inde vivere desisset ab anno 561, Clotarius, inquam, secundus natus est tantum anno 584, Justino imperatore tum dudum e vivis sublato.

54 Aliam viam ingreditur Cointius. Theodorici textui restituendum censet Childebertum, pro quo Clodoveus seu Chlodoveus per errorem irrepserat: causam autem errandi librario factam suspicatur a litteris initialibus Ch, quæ in Childeberto, Chlotario et Chlodoveo eadem sunt. Novimus sane, quam sæpe corrupta fuerint antiqua documenta per imperitiam et incuriam describentium, idque hic contingere potuisse, facile perspicimus, maxime si pars ista textus sic expressa fuit in autographo, prout ipsam paulo post exprimit Cointius: Franciæ monarchiam Ch. gubernante. Ad hæc fatemur, neminem Chlodoveo verisimilius substitui posse quam Childebertum, si verum sit, quod contendit ex Theodorico Cointius, natum esse S. Bavonem anno 578, vivente adhuc Justino et Ecclesiæ præsidente Pelagio II. Nam dicto anno revera Austrasiæ regnum, in quo natus est Bavo, obtinebat Childebertus II: quamquam titulus monarchæ, quem verba ista: Franciæ monarchiam gubernante involvunt, nec Childeberto nec alteri illius temporis Francorum regi conveniat, cum tunc summa rerum Francicarum penes unum non fuerit. Nævum hunc etiam diluit Cointius, dicens: Theodoricus autem et alii recentiores, quia scripserunt, cum omnis Francia sub unius esset potestate, secarique in plura regna jam pridem desiisset, improprie monarchiam Franciæ nuncuparunt quemlibet regem Francorum, ejusque ditionem similiter Franciæ monarchiam appellarunt, superiori observatione neglecta penitus et antiquata.

55 Mabillonius in Notis ad Vitam S. Bavonis, aperte pronuntiat, Theodorici calculum ubique mendosum esse, et recitato ejus textui subdit: Melius dicas, Bavonem, Pelagio summo Pontifice, Mauricio Augusto, Chlothario Franciæ rege, ortum esse in pago Hasbaniensi. Cathedrali S. Petri occupavit Pelagius II ad annum usque 590; Mauritius imperare cœpit anno 582, ad Chlotarium vero, natum mensibus dumtaxat quatuor, patris Chilperici regnum

ex mendosis
Theodorici
notis

E

collegerunt,
578

F

aut inter 581
et 590;

A *gnum devolutum est 584. Inter hunc ergo et 590 figenda erit S. Bavonis nativitas, secundum Mabillonii calculum, quem secutus Bailletus signavit eam circa 589. Verum cum merito repudiet Mabillonius Theodorici calculum, nec apud antiquiores Theodorico quidquam deprehendamus, quod suadeat ortum Sancti collocare sub Pelagii potius, quam sub successoris Pontificatu, malumus inharere sensui Henschenii nostri, qui prior Theodoricianos calculos rejecit tom. I Februarii, octo annos vulgato ante Annales Cointii, § 15 Commentarii prævii ad Acta S. Amandi episcopi Trajectensis, ubi monet, plura atque enormia menda latere in Theodoriciانا S. Bavonis Vita, ac nonnulla speciatim refellit, ut jam dictum.*

sed verisimilius initio

36 *Dein tom. II Martii in Commentario item prævio ad Acta S. Gertrudis Nivellensis § 2, ita disserit Henschenius: Theodoricus abbas S. Trudonis in Vita S. Bavonis, ad Kalendas Octobris illustranda, scribit, S. Bavonis animam felicem in ipsa exitus sui hora apparuisse longe manenti in monasterio Nivellensi sanctæ virginis Gertrudi, ut mitteret lintheamina condendo funeri necessaria. Verum quia Theodoricus mortem S. Bavonis asserit contigisse anno DCXXI, quo solum anno aut sequente nata est S. Gertrudis, res suspecta foret, nisi aliunde constaret, Theodoricum in annis Christi et certis imperatoribus ac Pontificibus adjungendis plane aberrasse. Certe ad Vitam S. Amandi vi Februarii § 15, ostendimus, S. Bavonem mortuum esse anno DCLVII et consequenter natum esse sub initium istius seculi VII, non vero anno DLXXVIII, ut ex Theodorico deducit Carolus le Cointe in Annalibus Ecclesiasticis Francorum. Aberrasse Theodoricum, dum mortem S. Bavonis signavit anno 651 probabimus et nos infra; an vero isto præcise anno signanda sit, quo tunc signandam putavit Henschenius, simul disquiremus.*

seculi septimi.

37 *Quod autem huc modo spectat, judicium Henschenii, S. Bavonis nativitate statuente sub initium sæculi VII, præplacet ceteris omnibus, quia quo serius statui potest Sancti nativitas, salva reliqua gestorum chronotari, eo verisimilius saltem fit, fuisse consobrinum S. Gertrudis, ut asserit Othelboldus, cujus testimonium contemnendum non est, dum vel silent alii vel manifesti erroris convincuntur. Nata est S. Gertrudis, non anno 651 vel sequente, ut in mox citatis verbis tradidit Henschenius, sed 626 ut ipse postmodum corrigendum voluit, cum Diatribam Dagobertinam innovavit ac stabilivit in Exegesi præliminari ad tom. III Aprilis num. 58. Proin credibilis fit, stricti nominis consobrinus fuisse S. Gertrudem, natum anno 626, et S. Bavonem, si hic natus sit post 600, quam si natus credatur ante 590, ut sequitur ex Mabillonii notis chronologicis, vel anno 578, ut contendit Cointius. Salvare denique reliquam gestorum chronotaxim, etiamsi mundo editus sit annis aliquot post Christi sexcentisimum, docebit exhibenda per decursum eorum series. Restat, ut de Sancti nominibus pauca prænotemus.*

Nomen Sancto Alloinus, cognomen Bavo;

38 *Duplex ipsi fuit, primum, quod scribitur Allowinus, Alloinus, et Adloinus, alterum Bavo. Utrumque exprimit anonymus biographus in Prologo. De viro Dei Allowino, sancto videlicet Bavone... voluntatem vestram explere cupimus: et quomodo ipsi inditum sit docet num. 4: Allowinus, quod nomen sacro accepit Baptismate, quem vulgus Bavonem nominat. Hoc secundum fuisse duntaxat cognomentum, tradunt etiam Othelboldus, Theodoricus et qui eos secuti sunt alii: ut idem Sancto tum generaliter et constanter ad hæc usque tempora adhæsit, ut dubitem, an unquam ad nostram notitiam perventurum fuisset nomen baptismale, nisi hoc usus fuisset laudatus anonymus, quem ducem habuerunt ceteri. Bavonem tantum nominat S. Livinus tam in Epistola ad Floribertum abbatem, quam in Epitaphio, quod illo rogante composuit. Nec alterius nominis mentio est in vetustissimis Martyrologiis Rabani, Usuardi ac Wandelberti, vel in antiquis principum diplomatibus.*

39 *Bailletus censet, vocabulum Bavo fuisse scomma seu cognomentum ludicrum (Gallice sobriquet) vel nomen militare; credo, quia ex Glossariis didicerat, quod voces isti nomini affines et medio ævo usurpatæ passim vitium sonent. Bavirus, babasus, baburrus stultum et ineptum denotabat, a bava, id est, Saliva, quæ fluit ex ore, ut stultis, garrulis, imo et furiosis sæpe accidit: atque inde fortasse dimanarunt voces Gallicæ bavard, babillard, garrulus inepte loquax. Hinc si recte Bailleti mentem assequar, Bavo cognomentum Sancto inditum fuisset, seu quod inepte garrire consuevisset, seu quod in ira vel in pugna furioso esset similis. Sed nolim temere Bailletum assentiri, maxime quando ipsemet anonymus biographus fundamentum præbet, ut minus odiosum vocis etymon reperiamus. Num. 28 ita habet in apographis Mss. Gandensi, Corbeiensi ac Sangermanensi: Beatus Alloinus, qui ex ortu nativitatis suæ a dilectione vocatus est Bavo, ex hac luce migravit. Consonat Ms. Audomarense, præterquam quod habeat ac dilectione.*

AUCTORE J. P. odiosa postremi interpretatione, a Bailletum data.

40 *Mabillonius in Notis ad Vitam fatetur, legi in Corbeiensi ac Sangermanensi codicibus a dilectione, attamen in editione sua Conchensem secutus est, qui melioris, inquit, notæ videtur, atque ita habet: Allowinus, qui ex ortu nativitatis suæ Adhilec vocatus est. Bavo, de hac luce migravit. Ita ut, sic pergit in Notis, Adhilec pro a dilectione legatur, et nomen Bavo interpunctione utrimque claudatur, quasi Adhilec Allowini adventitium fuerit agnomen. Alias certe quæ inter Adhilec sive dilectionem et Bavonem nominis affinitas? An forte Adhilec hodiernus est Hasbanie vicus Hellich appellatus? Esto sane; visus sit Mabillonio notæ melioris codex Conchensis: hoc tamen loco corruptum esse, mihi apparet manifestum: nec aliter sentire possem, etiamsi in pluribus quam in isto uno legeretur Adhilec. Primo quia nec Othelboldus, nec Theodoricus aliisque recentiorum mentionem ullam faciunt agnominis Adhilec, aperte tamen dicunt, Bavo fuisse Sancti cognomentum. Secundo quia non video, quem sensum faciat in Lectione Mabilloniana vocabulum Bavo, utrimque interpunctione clausum. Tertio quia in lectione quatuor reliquorum codicum haud difficulter assequor auctoris mentem, et aliqualem saltem affinitatem inter dilectionem et Bavonem, quam quarit Mabillonius.*

ex Vite primæ correctione textu

41 *Mentem auctoris sic interpreto: Allowinus, qui ex ortu nativitatis suæ, id est, ab infantia vocatus est Bavo a dilectione seu amore, quo in amabilem et forte unicum filium ferebantur parentes, etc.: ita ut Bavo, vel Babo ut scribit Rabanus, blandimentum seu amoris significationem involveret. Babe certe apud modernos Anglos, quorum lingua originem ducit a veteri Saxonica, infantem sonat, quo modo apud Gallos poupon, quæ abblandientis vox est, tribuque solet parvulis venustulis. Idem Galli quandoque infantem compellant petit babouin et ordinarie blandiendi vel jocandi gratia. Infantem quoque vocant Arabes babus, Syro-phœnices βᾱβῖον; Germanis Bube et Italis bambino puerulus est. Hæc sufficient, opinor, ut prudens lector dispiciat, nostram cognomenti etymologiam longe probabiliorem esse, quam Bailleti, ut, inquam, judicet, verisimile non esse, quod cognomentum Bavo scomma sit aut nomen militare, utpote Sancto inditum ab infantia et ex dilectionis affectu, ut mihi indubium fit ex verbis biographi. Nihilominus ut id magis fiat evidens, corollarii loco sint versiculi ex Vita metrica:*

refellitur, et melior ac honestior assignatur.

Inter quos meritis excellens oppido magnis Fulget MELLIFLUO vocitatus NOMINE BAVO.

§ IV. S. Adeltrudis legitima Sancti filia, an eadem cum Adeltrude 19 Martii culta? Patrem a vitiis avocat.

De infantia aut pueritia S. Bavonis nihil nos docuit biographus anonymus, nihil poeta, nihil Theodoricus aliisque. Mox ab iis, quæ de ipsius natalibus jam

Ex legitimo matrimonio habuit filiam Agletem udem,

AUCTORE
J. P.

jam protulimus, transiliunt ad nuptias contractas cum filia cujusdam comitis nomine Adilionis, per id tempus, quod unus addit Theodoricus, famosi, cetera nobis ignoti. Ex ista conjuge, cujus ne nomen quidem produnt, Filiam procreavit, insigni laude ab omnibus celebratam, et ea propter a recentioribus nonnullis in sacros Fastos relatum. Uxori junctus est (verba sunt anonymi nostri) filiae videlicet Adilionis comitis, de qua genuit Agglethrudem, prolem dignam Deo, virginem Christi, cui in primis annorum crepundiis vox summo missa persultavit throno Altissimi: Crede, inquit, creata majorum quoque prosapia, verbo Dei solius parentes procreabis, qui utrumque fecit hominem. *Haud inconcinne versibus eadem expressit poeta:*

Cum jam dulcisonæ splenderet flore juventæ,
Cujusdam comitisse junxerat Adilionis
Natae, quæ tanti conjux effecta Mariti
Mox Agglethrudem concepit ventre puellam,
Quæ tantum Domino placuit dilecta superno,
Ut recubans annis inter cunabula primis
Persultare throno vocem perpenderet alto:
Crede mihi celsa majorum stirpe creata,
Numquam carnalem debes tu gignere prolem,
Sed solo lætos verbo generabis alumnos.
Ordine quæ tali norunt contingere cuncti:
Nam post terrenum dedignans ducere sponsum,
Existit Regis thalamo conjuncta perennis.

43 Non multum quoque ab anonymi sensu hic deflexit Theodoricus abbas, inquit: Decursu temporis filia eis nascitur Agglethrudis, et ipsa a Deo præelecta et virginitatis centesimo fructu, ut post patuit, remuneranda. Denique primo ætatis suæ tyrocinio inter ipsa crepundia, quæ qualisve futura, quomodo victura, qua lege virginitatem suam esset conservatura, angelus Domini certa ei præscripsit regula. Nec defuit prudenti adolescentulæ Omnipotentis dextera, quæ membra animaret juvenilia et elevaret ad summæ perfectionis fastigia in tantum, ut in principio conversationis novellæ, ipsis quoque parentibus propositum fieret imitabile. *Hæc ad longum descripsi, quia inde videntur profuissse, quæcumque de sancta hac Virgine scriptis annotarunt historici alii ac martyrologi et quia eadem occasione hic de ipsa paulo fusius agere statutum est, uti promiserant olim Majores nostri in Prætermissis diei 23 Februarii, ubi ista habentur.*

« S. Anglitrudis virgo, filia S. Bavonis confessoris » hoc die in Ms. Florario SS. refertur totidem verbis. Vita metrica S. Bavonis Agglethrudem vocat, alia Adeltrudem. De ea agemus xix Martii, vel ad diem ipsius S. Bavonis i Octobris. *Cur dubitanter remiserint ad diem 19 Martii patebit ex dicendis, simulque plenius videbitur, quod observant de nominis diversitate.*

44 Inter auctaria Martyrologii Usuardini apud Sollerium nostrum codex Bruzelliensis sic ipsam annuntiat ad dictum diem 23 Februarii: Item Aldetrudis virginis, filiae sancti Bavonis. Greveni editio habet Bavonis, cetera congruit. Sed utrobique monet Sollerius, legendum Vincentii comitis, existimans nimium, pertinere annuntiationem ad S. Aldetrudem, virginem abbatissam Malbodi, SS. Vincentii et Waldetrudis filiam, cujus Acta illustrata sunt apud nos ad ipsum diem 23 Februarii, quo revera pluribus Fastis sacris inscripta est, coliturque Officio ecclesiastico in ecclesiis collegiatis canonicarum Malbodiensium ac Montensium. Probabile admodum est Sollerii judicium, quominus tamen omnino certum dicam, cohibet utcumque primo auctor Florarii, qui eodem die 23 Februarii commemorat nostram S. Bavonis Filiam, verbis supra allatis, et Aldetrudem Malbodiensem abbatissam sequentibus: Item sanctæ Aldetrudis virginis, filiae sanctæ Waldetrudis. Secundo auctor codicis Bruzelliensis, qui mox dicto die nostram refert, et Malbodiensem 28 Januarii. At mire hallucinatus est auctor Martyrologii Germanici, communiter Canisio adscripti, dum ex duabus unam conflat, et huic patrem unius ac matrem alterius

attribuit, dicens 23 Februarii: Item S. Aldetrudis virginis, filiae S. Bavonis et Waldetrudis.

45 De una nostra agunt alii ad dies alios; Buce-
linus ad 27 Junii in Menologio Benedictino, et Arturus in Gynæceo ad 2 Octobris; ambo Agglethrudem vocant, et ille sanctimoniam, hic virginem Ordinis Benedictini: at neuter indicat, cur isto potius die ipsam referat, quam altero. Credo, ipsos pro mero suo arbitrio diem elegisse, quia a Wione et Menardo posita est in Appendice Sanctorum, quorum dies festus aut obitus ignoratur, ut sequitur: S. Agglethrudis virgo sanctimonialis apud Gandavum, filia S. Bavonis Hasbanie comitis. Addit Wion: Vita sanctissime acta, ad Sponsum transiit circa annum Domini dclxx. Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii, nullum Sanctæ diem proprium assignat; at ejus meminit ad 19 Martii, dum agit de SS. Landoaldo archipresbytero, Amantio diacono, Adriano, Juliano, Vinciana, et Adeltrude; quorum sacræ æviæ anno 980 Gandavum translatae sunt ex Wintershoven, pago Hasbanie inter civitates Tungros et Hasletum. Relato quippe gestorum compendio, occasione Adeltrudis postremo loco nominata subdit: Quidam asserunt, hanc esse filiam S. Bavonis, quam Theodoricus abbas asserit ad summæ perfectionis fastigia elevatam.

46 De iisdem Sanctis ad eundem diem egerunt Majores nostri, ipsosque annuntiarunt Wintershovii, ubi primum culti sunt, et Gandavi, quo dein translati fuerunt. Tum num. 1 Commentarii prævii pauca de singulorum cultu præfati, mox data Molani verba protulerunt, rem tamen æque ac ipse non decisam relinquentes, in margine hoc postulatam posuere: An Adeltrudis filia S. Bavonis? Et profecto questio est difficilis judicatu. Si standum sit Actis S. Landoaldi ac Sociorum datis 19 Martii, verisimile non est, Adeltrudem istam fuisse S. Bavonis filiam, quandoquidem illa dicatur cum S. Landoaldo venisse Roma in Belgium: verba videntur clara: Beatus vero Amandus officium susceptum strenue implevit et circumcirca positis (Vacceiam, id est Vasconiam et Danubium ultra pertentans) verbum Domini annuntiavit, donec vires suas ad opus tam arduum videns non sufficere, Romam deliberavit iterato adire. Romanum universalem Pontificatum Martinus Papa tum administrabat. Cui beatus Amandus votum suum, cujus obtentu venerat, aperuit: et ut sibi ad id opus peragendum suppetiamitterentur, poposcit. Destinatis sunt ei plures, quorum nomina exciderunt, adjutores; inter quos S. Landoaldus archipresbyter, Amantius diaconus: quos etiam comitatae sunt sanctæ feminae Vinciana et Adeltrudis cum aliis viris et mulieribus septem.

47 Dixi, si standum sit Actis, quia in re dubia et aliunde non comprobata, non esse grande piaculum, recedere ab illorum auctoritate, facile concedet, quisquis et modum et tempus, quo scripta sunt, consideraverit. Scripta sunt profecto sæculo x jussu Nodgeri episcopi Leodiensis per Harigerum, tunc hujus discipulum ac postea abbatem Lobiensem, atque ad Womarum monasterii S. Bavonis Gandensis abbatem destinata anno 980, quem expresse signat Nodgerus in Prologo seu epistola ipsis prævia; proinde Sanctorum obitu posteriora sunt sæculis circiter tribus. Ad hæc fatetur Nodgerus in eadem epistola, Gesta Sanctorum ex prædecessorum incuria deperiisse; Harigerus autem ipse cap. 2, ubi memorat, sacra corpora propter incursum Normanorum terræ fuisse demandata, aperte prodit, quam debilibus Opusculo suo conficiendo instructus fuerit adjumentis, dicens: Huic repositioni interfuit quidam Frangerus, homo nostra ætate senissimus, qui et ante infestationem paganorum * novem annis villæ ejusdem (Wintershovii) extiterat procurator et villicus. Hildebrandus quoque presbyter, quem propria manu ante paucos annos tumulavit Sarabentus æque presbyter, hujus notitiæ relator fidelissimus, qui et hæc, quæ præmisimus, ab eodem Frangero commemorabat, multis adstantibus se audisse, et libellum de vita eorum pariter vidisse

inscriptam.
Adeltrudis,
quæ cum aliis
ex Hasbania
Gandavum

E
translata est
sæculo x,
coliturque
19 Maji,

F
et in Actis,
tertio post obitum
sæculo

* al. Hungarorum

B
seu Adeltrudem, a biographis plurimum laudatam,

C
et variis
sacris Fastis

A vidisse (quem, quia antiquaria manu commemorat scriptum, et a stillicidio ceræ pene infusum, lectorem ejus non ignoramus fuisse perrarum) at vero quæ hactenus paucis perstrinximus verbis, illinc se delibasse, nuperrime vero incursione Hungrorum propter incuriam custodum cum aliis rebus eundem libellum deslagrasse.

mendose con-
scriptis, dici-
tur

48 *Vetustior itaque Vitæ libellus flammis absumptus fuerat ab anno circiter 954, quo passim figitur indicata hic Hungarorum incursio, jamque effluverant anni 25, quando, jubente Nodgero, norum Opus componendum suscepit Harigerus; adjutus nimirum iis, quæ Hildebrandus aut Sarabentus partim audiverat ex Frangero sene, partim ex veteri Vitæ libello, a stillicidio ceræ pene infuso, ac proin lectu admodum difficili, et abhinc annis minimum 25 combusto delibaverat, et vel chartæ commiserat, vel forte memoria tantum retinuerat. Quam facile autem auctores, talibus dumtaxat adjumentis instructi, in errores prolabantur, non est, quod moneam; at in plures tam chronologicos quam historicos prolapsus esse Harigerum in Vita SS. Landoaldi sociorumque ostenderunt nostri Majores in suis ad Vitam Annotatis. Idcirco mirum non foret, si etiam a vero aberrasset auctor in assignandis S. Landoaldo Roma in Belgium proficiscenti comitibus. Errori ansam præbere potuit facta, elapsis aliquot ab Hungarorum incursione annis, sacrorum corporum elevatio, quam narrat Harigerus eodem cap. 2 Vitæ ipsorum, et ubi hæc habet: Invenere autem plures thecas: sed una erat, in qua S. Landoaldus archipresbyter, et diaconus suus pariter tegebantur Amantius. Aderat et lapis ad capita eorum, nominibus ipsorum insculptus. Aliæ continebant SS. Adeltrudem et Vincianam, quod indicabat crucicula quædam argentea, pectori S. Vincianæ superinventa.*

Roma in Bel-
gium venisse,

49 *Ferebat communis opinio, S. Landoaldum cum S. Vinciana, quam ejus sororem fuisse tradunt, S. Amantio ac aliis viris et mulieribus Roma in Belgium venisse: quoniam vero S. Adeltrudis corpus eodem loco repertum sit, quo trium nominatorum corpora, conjectari potuit fuisse ipsam similiter Romanam S. Landoaldi sociam, et secundum conjecturam istam id confidenter affirmari ab Harigero. Sociam fuisse S. Landoaldi, non inficiabor; at verisimilius mihi est, non alio sensu fuisse, quam quod eidem Sancto cum aliis comitibus in Hasbaniam adventanti se junxerit, ipsorum labores apostolicos ope, potentia, auctoritate sua sublevaverit promovitque et communem cum ipsis sepulturam habere voluerit. Ut ita sentiam, facit primo silentium vetustiorum Harigero; secundo nomen ipsum Adeltrudis, quod Belgicum est, non Latinum: tertio quia constat, S. Bavoni, Hasbania domini, filiam fuisse simili nomine vocatam et vitæ sanctimonia illustrem sub idem tempus, quo in Hasbaniam advenit S. Landoaldus: quarto denique quia Wintershovium, ubi omnes sepulti fuerunt, pars erat domini ejusdem S. Bavonis.*

probabilis
S. Bavonis
filia est,

50 *Hinc, donec afferatur auctoritas major quam Harigeri, ulterius concludo, mihi verisimillimum esse, corpus S. Adeltrudis, quod sæculo decimo Wintershovii cum ceteris terra elevatum fuit, non fuisse Romanæ mulieris, sed ipsiusmet filia S. Bavonis et per consequens ad hanc unam pertinere quidquid de antiquo cultu S. Adeltrudis, de ejus cum S. Landoaldo et sociis inventionibus, elevationibus ac translationibus, communibusque miraculis dictum est in Opere nostro ad diem 19 Martii. Fuisse porro S. Adeltrudem, seu Adeltrudem vel Agletrudem virginem Ordinis Benedictini aut Sanctimoniam, nusquam comperi apud antiquos, quapropter id asserentibus recentioribus probandum incumbit. Nunc eo redeamus, unde divertimus.*

cujus opera
a vitis, in
juventute

51 *Laudata hactenus sanctæ virgini merito attribui posse initia conversionis S. Bavonis, habemus ex verbis biographorum nostrorum supra recitatis; Poeta anonymus et Theodoricus abbas id de ambobus virginis parentibus aequaliter intelligendum dederunt, et ita quidem Theodoricus, acsi exemplo*

dumtaxat suo ipsos ad perfectiorem vitam stimulaverit: Ut principio conversationis novellæ ipsis quoque parentibus propositum fieret imitabile. Paulo plus conjectandum præbet poeta, sic angelum cum ipsu loquentem inducens:

*Numquam carnalem debes tu gignere prolem,
Sed solo lætos verbo generabis alumnos.*

Quasi dicat: Tu parentes a recto tramite devios, et per vitam dissolutionem cælo mortuos, tuis adhortationibus ad frugem reduces ac Christo Deo suo generabis seu ad vitam suscitabis. Idem ipsum indicat biographus primus: Verbo Dei solius parentes procreabis, sed mox ostendit, id potissimum spectare ad Bavonem patrem ipsius, addens: Tempore quippe suæ juventutis beatus Bavo actibus pravis seculi exercebat voluntatem, constans erat in turpibus, incensus obscenis laterum flexionibus. Sed Christo auxiliante, hoc jure ipsius vitium cito versum est in bonitatem.

52 *Post hæc pergit in hunc modum anonymus: Ab illo etiam tempore legis judicia non contempsit, sed et omnium materiem scelerum evitavit. Affinibus suis non nocuit, sed pauperibus latius manum porrexit. Amicitiarum fidem non renuit; sed appetivit; nec tam fortunam excoluit, quam virtutes imitatus est. Misericordia sublevavit etiam oppressos, indesinenter recolens in omni cultu pietatis, maxime Deum in hoc sibi propitium fore peccatorum suorum, si omnes injuste oppressos sublevandos esse satageret. Dein refert idem auctor obitum conjugis S. Bavonis, hujusque, sprete secundis nuptiis, accessum ad S. Amandum, ut perfecte ad Deum conversus, pro peccatis maximis et minimis poenitentiam ageret. Similia habent poeta et Theodoricus (exceptis iis, quæ tradiderat ille de peccatis a Sancto in juventute commissis) atque ita describunt ejus vivendi modum, ut ex iis aliud nihil inteligas, quam quod totum tempus, a quo filix verbis et exemplis ad meliorem vitam traductus est usque ad uxoris obitum, in virtutum piorumque operum exercitatione transegerit.*

53 *Hæc annotanda censui, ne paulatim altiores radices agat opinio quorundam recentiorum, asserentium, quod Sanctus juventutis vitis constans inhæserit usque ad uxoris obitum. Opinionem hanc amplectus est auctor novi Officii Gandensis cathedralis atque ita exposuit lectione IV: Corruptis in juventute moribus fuit, et adeo se illicitis amoribus dedit, ut nec subsequens matrimonium eos refrenaverit. Donec tandem, uxore mortua, hortationibus sancti Amandi cor obdurati hujus peccatoris Deus tetigit, emollivit et ad novæ vitæ propositum permovit. Hæc ille, in capite monens, desumptas esse lectiones ex Actis et Annal. Bened.; Acta apud Mabillonium citat similiter Bailletus, eademque tradit Gallice, quæ Latine jam dedi ex Officio.*

54 *Mihi quidem seu Actorum verba spectem seu ordinem, quo disposita sunt, nihil prorsus suggeritur, ut vel per conjecturas simile quid inde elicere possim. Imo si conjecturas formare opus sit, malim adoptare eas, quas formavit Theodoricus abbas. Is quippe narratis virtutibus ac piis operibus, quibus S. Bavo, postquam, stimulante filia, aliam vivendi normam susceperat, sese exercuit in conjugio, subjungit: Animo sic florenti mundus et omnis gloria ejus aruerat, domus ingens, ampla possessio penitus viluerat. Jam stivam aratri teneret, jamque libero gressu ad Antoniorum et Macariorum eremum evaderet; nisi cura conjugis et parvæ Adeltrudis * pedem ejus retineret. Vivebat tamen monachum laicus et inter officiosam populi multitudinem nunquam eum deserebat illa, quam animo conceperat, solitaria eremus. Porro sicut nullum plane fundamentum reperio adstruendæ novæ opinioni jam propositæ, ita non video, quo jure vel justitia affricetur Sancto nostro a nonnullis odiosus titulus prædonis.*

55 *Eorum Dux fuit Harigerus, sub finem sæculi X abbas Lobensis in Actis S. Amandi episcopi apud*

ACTORE
J. P.

contractis,
abductus est

E

Vitia tamen
ista

F

plus æquo a
nonnullis

* at Aglethru-
dis

exaggerata
sunt
nos

AUCTORE
J. P.

nos tom. I Februarii pag. 836, dicens : S. Bavonem ex Hasbauiæ prædonem convertit (S. Amandus) et trans flumen facta cellula pœnitentem inclusit. *Vitiis, præsertim carnis, addictum fuisse, testatur biographus prior, verum nec ipse nec alius quidquam illi attribuit, ex quo meritis sit nomen prædonis. Idem biographus declarans pia opera a Sancto facta, quo tempore uxor ipsius adhuc viveret, ait quidem : Misericordia sublevavit etiam oppressos, indesinenter recolens in omni cultu pietatis, maxime Deum in hoc sibi propitium fore peccatorum suorum, si omnes injuste oppressos sublevandos esse, satageret. Sed quis inde prudens concludat : Sublevavit eos, quos ipse antea injuste oppresserat, maxime cum dicatur sublevasse ex misericordia? Demus tamen, verum esse; iniquiorem fuisse in juventute erga subditos et proximos; vel sic temere asseretur, ex prædone conversum fuisse a S. Amando, quandoquidem dum primum hunc adiit S. Bavo, jam dudum a vitiis abstinuisset, et si cui in juventute iniquus extiterat abunde compensasset, ut mihi saltem persuasum est ex biographorum testimoniis.*

§ V. Tempus, quo Sanctus perfecte se convertit, perperam a variis assignari ostenditur.

B

Tempus perfectæ conversionis S. Bavonis

Adducta superiori § biographorum testimonia dubium nobis non relinquunt, quin S. Bavo Adeltrudem vel Agletrudem filiam ducem et auctorem habuerit, ut a vita dissolutiore seu prava vitiorum consuetudine, tempore juventutis contracta discederet, ac prima conversionis fundamenta, vitæque sanctioris jaceret semina. Quapropter dum scriptores passim alii, de Agletrude silentes, conversionem ipsius uni S. Amando episcopo adscribunt, id non aliter accipiendum arbitramur, quam de conversione completiore et perfectiore; quando Sanctus, conjuge e vivis sublata, et filia ad eam ætatem provecta, qua se resque suas ipsa sine ulteriori Parentis præsidio regeret, decrevit tandem, quod diu animo conceperat, ad effectum perducere; mundo, inquam, prorsus valedicere, seque Dei solius servitio mancipare. Hoc autem ut circumspectius securiusque exsequeretur, moderatorem prælegit S. Amandum; ad hunc se contulit; illi propositum suum pandit, vitæ anteactæ rationem reddidit, omnes conscientiae anfractus aperuit, animæque navos patefecit; ab illo consilium, auxilium, ac de præteritis noxis pœnitentiam sibi imponendam flagitavit; illo denique ductore præstitit, quæcumque de hac perfectiore conversione fuisse referuntur a biographis.

C

ab anonymo non signatum, Theodoricus,

57 Contigisse eam conversionem, dum S. Amandus versabatur Gandavi, testantur iidem biographi, et admittunt recentiores omnes, sed hos inter ingens discrimen est in designanda ejus epocha. Velustior anonymus, ubi illam narrat, nullam adjicit notam temporis; per decursum tamen, nominatim ubi tractat de Sancti obitu, eos offert characteres chronologicos, ex quibus si minus determinatum annum, saltem propinquum conversioni tempus assequi valeamus. Characteres hosce non observarunt plerique recentiores usque ad proxime elapsam sæculum, seu quod carerent Vita illa vetustiore, seu potius quod fucum ipsis fecerit recepta istis temporibus nec satis suspecta auctoritas Theodorici abbatis S. Trudonis. Nam is retinuit quidem dictos anonymi characteres chronologicos, sed infelici ausu annos adscripsit iisdem neutiquam consentaneos, sicque effecit, ut incantiores posterius a vera chronologia longe deflexerint. Præcipua errorum semina latent apud Theodoricum in Vita S. Bavonis per Surium edita cap. 16 et 24. Primo loco post expositam S. Bavonis conversionem; et fuse deducta, quæ ipsam subsecuta sunt, gesta, dicit, illum precibus institisse apud S. Amandum et Florbertum, abbatem Gandensis monasterii, ut arcta specu includeretur, idque executioni mandatum fuisse quinto Idus Novembris, qui erat annus sexcentus vicesimus nonus Dominicæ Incar-

nationis. *Secundo loco obisse illum tradit : Calendarum Octobrium die primo, anno a conversione sua quadraginta dies minus de tertio, Dominicæ Incarnationis sexcentesimo tricesimo primo, Heraclio Romanum imperium, Martino universalem administrante Pontificatum.*

58 Anni tam expresse signati, quamquam ad-junctis notis, prout patet in Martino Papa, qui Sedem Apostolicam non ascendit ante annum 649, et aliis postmodum proferendis, minime consoni, fundamentum præbuere, ni fallar, ut in chronico Bavoniano gesta tum S. Amandi apud Gandavenses, tum Sancti nostri hoc ordine distributi sint apud Antonium Sanderum Rerum Gandavensium lib. IV cap. 5 : Anno vero Domini nostri Jesu Christi DCVIII S. Amandus.... per Gallias prædicationis gratia clarescens, inque dicto castro Ganda primo verbum Dei prædicans, contrivit idolum Mercurii, et aram ejus subvertit, et ibidem ecclesiam construxit... Anno vero Domini DCXI ecclesia Gandæ ab incredulis destruitur. Anno Domini DCXIII ecclesia Gandæ auctoritate Aicharii Noviomensis episcopi et Dagoberti regis Francorum per B. Amandum reformatur. Eodem tempore insignis pater Aloinus, qui et Bavo... S. Amandum in dicto castro Gandæ adiit... præclarumque hoc inter cætera monasterium apud Gandam ad Scaldis et Legiæ confluentiam, eodem B. Amando promotore, in honorem B. Petri apostoli magnifice exstruxit egregieque dotavit, quod ab eo postea S. BAVONIS nominatum est, excrevitque in magnum monasterium.

59 Anno DCXVI ecclesia Ganda dedicatur Idibus Novembris in honorem S. Petri apostoli a S. Amando episcopo, qui clericos Deo servientes ibidem primo instituit et S. Bavonem, omnibus suis pro Deo erogatis, tonsura clericali insignivit. Anno DCXVIII S. Amandus in ecclesia Ganda, quam opibus præcipue B. Bavonis fundaverat, amotis clericis secularibus simul viventibus... catervam monachorum instituti sancti Benedicti aggregavit ac collocavit, quibus abbatem honorabilem virum nomine Florbertum... præfecit. Anno Domini DCXIX sanctus Bavo per sanctum Amandum et venerabilem virum abbatem Florbertum conversus, ... quinto Idus Novembris solitarie recluditur. Anno Domini DCXXXI... in cenobio Gandæ die primo Calendarum Octobrium animam corpore exutam in manus Creatoris sui, lætantibus angelorum choris, efflavit. Idem plane rerum ac temporum ordo servatur in brevi Chronico nostro Gandensi Ms. cui is titulus præfixus est : Sequitur quasi continentia asserum Paschaliū, hujus ecclesiæ Gandensis, et totum ego Oliverius correxī diligenter cum Chronicis anno Domini MCCCXXXVII : sed et juxta eundem fere ordinem epochas suas fixerunt scriptores alii. Sigebertus Gemblacensis in Chronico ad annum 614 : Allowinus etiam, qui et Bavo, per eum (S. Amandum) ex prædone (revoca in memoriam dictarum 55, 54 et 53) conversus et Gandavi solitarie reclusus, sanctitatis exemplum erat omnibus. Proxime autem ante annum 651 : Obiit sanctus Bavo. Hoc ipsum habet etiam Albericus in Chronico ad annum 650.

60 In Brevi Chronico Elmonensi S. Amandi, quod productum ad annum usque 1225, editum est a Martenio et Durando tom. III Anecdotorum col. 1591, sic habetur ad annum 616 : Dedicatio ecclesiæ S. Petri in GANT a S. Amando; sic autem ad annum 629 : S. Bavo convertitur et a B. Amando baptizatur. Ibidem col. 1411 in Lobensi Chronico, quod a variis continuatum est usque ad 1641, sic scribitur ad annum 629 : Obiit S. Bavo. Col. 1434 Chronicum Tornacense S. Martini, quod desinit anno 1099 hæc habet ad annum 651 : Obiit S. Bavo, qui et Allowinus dictus est. Postremum hunc annum haud dubie etiam indicatum voluit Trithemius de Viris illustribus lib. III, cap. 63, quamvis calami vel typi mendo positus sit millesimus pro sexcentesimo, ut sequitur : Moritur (S. Bavo) anno Domini millesimo trigesimo primo, prima die mensis Octobris.

Eidem

monasterii Gandensis, Sigebertus

F

et alii vitiosis calculis determinarunt,

AUCTORE
J. P.

A Eidem anno 651 Sancti obitum illigarunt auctor Officii veteris Gandensis, Molanus in Natalibus et in chronica Recapitulatione Sanctorum Belgii, Sanderus in Hagiologio Flandriæ et alii : at quia Sigebertus videbatur ipsum retulisse ad 650, hunc quoque signarunt alii, ut Meyerus in Chronicis Flandriæ, alii hunc vel sequentem, quos inter Baronius in Annotatis ad Martyrologium Romanum et Miræus in Fastis Belgicis. Denique Theodorici abbatis et Sigeberti auctoritas tam generaliter hic admissa fuit, ut neminem hactenus reppererim scriptorem ad annum usque 1640, qui dictum obitum distulerit ultra annum trigesimum primum.

ut probatur
primo

61 Sed post annum 1640 tam evidentia ex antiquis et fide dignioribus eruta sunt in contrarium testimonia, ut omnis cum Theodorici tum reliquorum mox allatorum scriptorum auctoritas penitus deciderit, et eorum calculi non minus generaliter fuerint repudiati, quam ante fuerant recepti. Primus et præcipuus, qui calculos istos operose discussit, et adductis documentis ac rationibus convulsit, fuit Henschenius noster tom. I Februarii in Commentario prævio ad Acta S. Amandi. Contendit autem iste Henschenius, S. Amandum ad Gandenses non pervenisse ante annum 629. idque probat § 10 Commentarii prævii ex Vitis illius, quas ibidem quinque numero excudit, ac præ ceteris ex ea, quam a Baudemundo S. Amandi discipulo ac dein abbate Blandiniensis cænobii exaratam primo loco exhibuit. Quæstionem primum instituit huc non pertinentem de anno natali S. Amandi; dein ex dicto æquali biographo textus aliquot adducit, unde certo constet, ubi locorum degerit idem Sanctus usque ad annum 626 vel 627.

ex serie

62 Textus hic necessarios describo : Amandus igitur sanctissimus atque religiosissimus Aquitaniae partibus haud procul a maris Oceani litore ex Christianis atque inclytis parentibus editus puer est... Sed cum jam adolescentiam transiens, in robur migravit virile.... patriam parentesque relinquens, ad Ogiam insulam.... portum monasterii petiit; ibique a fratribus spiritualibus magno receptus est gaudio.... Deinde.... cœpit pater ejus blandis eum sermonibus irretire, ut quantocius de monasterio egrederetur et rursus secularem assumeret habitum.... relicto solo parentibusque, Turonis ad sepulchrum sanctissimi petiit Martini.... Cumque ab oratione (ibidem fusa) surrexisset, statim comam capitis sui abscidit, adeptusque clericatus honorem, omnem gratiam transcendit in clero. Post hæc vero ab abbate ipsius loci et a fratribus benedictione percepta, civitatem Bituricam ad sanctum petiit Austregisilum, qui tunc in Dei rebus magnificus atque insignis habebatur,... ab eo et ab ejus archidiacono, sanctissimo videlicet Sulpitio,... clementissime susceptus est, qui illi cellulam... construi fecerunt, in qua... tribus ferme militans lustris a vino et sicera omnino abstinuit. Hactenus cap. 1 Vitæ S. Amandi Baudemundus, cujus aliorumque biographorum verbis stabilis Henschenius chronologiam a natalitate ejusdem Sancti usque ad annum Christi 627, ut videre est citato loco.

chronologica

63 Ad præsens institutum sufficit, quod ex iis textibus clare pateat, S. Amandum ex parentum domo recta perrexisse in Ogiam, insulam in finibus Pictorum e regione Rupellæ positam, et Reaco insulæ, vulgo S. Martini, propinquam : hic commoratum esse, donec ut a parentum molestiis se liberum præstaret, Turones adiit, atque inde non alio divertisse, quam ad Bituricensem civitatem, ubi episcopatum gerebat S. Austregisilus, quod et expresse notant ceteri S. Amandi biographi, in aliis pariter, quoad gestorum seriem Baudemundo consoni, præter anonymum Aquitanum, secundo loco datum, qui S. Amandi ex Ogiâ in Turonensem civitatem secessum silentio præteriiit, ipsumque ex Ogiâ recta deduxit Bituricas, fortasse quod mora apud Turonenses admodum brevis fuerit. Quidquid sit, locus non est ullus vel suspicandi, quod ad illud usque tempus S. Amandus

Gandarum se contulerit, id est, usque ad annum 612, ante quem S. Austregisilus Bituricensem cathedram non ascendit, ut dilucide monstravit Henschenius citato tom. I Februarii, repetitque tom. V Maji ad diem mensis 20, S. Austregisili memoriæ consecratum, utque admiserunt eruditi passim omnes, Cointius, Mabillonius, Pagius, Dionysius Sammarthanus, etc. Atqui S. Amandus Bituricis in cella sibi a S. Austregisilo constructa vixit tribus ferme lustris juxta Baudemundum; juxta anonymum Aquitanum annis quindecim; juxta Milonem in Vita metrica quindenis annis; juxta alios duos biographos annis fere quindecim; igitur dato etiam, quod primo anno episcopatus S. Austregisili Bituricas venerit S. Amandus, non deseruit civitatem illam nisi anno 627, ut sentit Henschenius, vel saltem 626, quæ opinio est aliorum, annos quindecim incompletos numerantium. Sed leve istud discrimen nihil officit fini, quem hæc referendo intendimus.

64 Admittunt enim omnes, S. Amandum ex Bituricensi cella Romam profectum esse, hinc reducem in Gallias ordinatum fuisse episcopum, ac tum primum prædicasse gentibus Evangelium, utpote quæ dilucide etiam tradit Baudemundus, post verba ex ipso postremo recitata mox inquit : His ita gestis,... incidit cogitatio, ut ad limina apostolorum Petri et Pauli properare deberet.... Romam pervenit... ibique... diebus ecclesiarum Dei circuibat loca, nocte vero ad sancti Petri revertebatur ecclesiam. Donec tandem ab apparente illi S. Petro monitus est, ut in Gallias ad prædicationem exercendam reverti deberet... feliciter remeavit in Gallias. Cum interim paucis post transactis diebus coactus a rege ac sacerdotibus episcopus ordinatus est. Acceptoque pontificatus honore, gentibus verbum euangelizare cœpit Domini. Henschenius, qui iter Romanum fixerat anno 627, episcopalem S. Amandi ordinationem distulit in annum circiter 628, tantum ratus exigi temporis intervallum, ut Sanctus et iter istud perficeret et reversus regi ac episcopis sic innotesceret, ut ad episcopalem dignitatem cogeretur.

gestorum
S. Amandi

65 At alii laudati eruditi omnia peracta opinantur eodem anno, quo juxta ipsos Bituricis Romam peregrinatus est, puta 626 : quia nempe ejus ordinationis in variis Martyrologiis adscribitur septimo Kalendas Novembris, sive diei 26 Octobris, isque dies incidebat in Dominicam dicto anno 626. Utri rectius statuerint, non disquiro, nec reliquam prosequor gestorum S. Amandi seriem, per eosdem scriptores operose discussam. Sufficiat hic notasse, neminem eorum eruditorum, quomodocumque gesta S. Amandi, consecratione episcopali posteriora, voluerit ordinaveritque, tempus invenisse ante annum 651 ad figenda monasterii Gandavensis, postea a S. Bavone appellati, primordia. Quid enim, his positis ac tam evidenter probatis rectæ chronologiæ fundamentis, ultra requiri queat, ut mox quivis deprehendat in Theodorici S. Bavonis Vita, in Chronico Bavoniano, et aliis, quæ iis congruunt scriptorum assertis, tot errores latere, quot de gestis SS. Amandi et Bavonis usque ad annum 651 epochæ adstruuntur?

episcopi, ex
qua plures
alii

66 Erronea igitur sunt, quæ adstruit chronista, anno 608 a S. Amando Gandavi prædicatum fuisse Evangelium, anno 611 ecclesiam, quam ibidem exæverat, fuisse eversam ab incredulis; anno 615 eandem esse restauratam auctoritate Aicharii Noviomensis episcopi et Dagoberti regis Francorum; qui posterior error de novo se prodit ex adjunctis episcopo et rege; Aicharii quippe seu Acharii episcopatus initium passim non statuitur ante annum 621; Dagobertus certe rex Austrasiæ non fuit ante 622, nec monarcha ante 628. Erronea rursum sunt, quæ idem ad eundem annum habet de adventu S. Bavonis ad S. Amandum Gandavi commorantem; de dedicatione ecclesiæ Gandavensis, similiter signata in Elnonensi Chronico ad annum 616; de amotis inde clericis ac substitutis monachis ad 616; quæ omnia posteriora sunt anno 626, et pleraque etiam anno 651; quæ

eorundem
errores palam
fiant;

etiam

AUCTORE
J. P.

secundo ex
Gestis

etiam est, quod tam ipse quam Theodoricus factum esse affirmant anno 629 de inclusione S. Bavonis in cella monasterii Gandavensis per S. Amandum et Florbertum abbatem monasterii, quo non existerat monasterium, nedum abbas præerat Florbertus, ipsi tantum præpositus quinquennio circiter postquam illud conditum esset; juxta ipsiusmet chronistæ Bavoniani calculos.

67 Tot erroribus addi et ex digesta jam vera S. Amandi chronologia refutari posset is, quem consequenter commiserunt Theodoricus, et chronista Gandensis, adoptaruntque omnes, quos novi, scriptores ante sæculum decimum septimum, signantes obitum S. Bavonis anno 630 vel 631. Verum error iste solidius etiam nec minus evidenter refutabitur ex nota chronologica, quam subministrant biographi nostri, quamque retinuerunt Theodoricus, chronista Bavoniamus, et auctor Officii veteris ecclesiæ cathedralis Gandensis, non advertentes, quantum ea adversaretur calculis suis de Sancti obitu. Nota ista his verbis comprehenditur apud vetustiorum anonymum num. 28 : Sanctam animam carne solutam die primo mensis Octobris reddidit (S. Bavo) omnipotenti Domino;... statimque virgini beatissimæ Gertrudi cum aliis virginibus secum commorantibus, longius a se positis, spiritus ipsius apparens, jubet sibi vestimenta mitti ad sepeliendum corpus suum.

Istis versibus apud poetam nostrum num. 43.

Exsufflans animam carnali fasce solutam
Perpetuo celsis victuram tradidit astris;
Moxque Dei famulæ Geretrudi nomine dictæ
Spiritus apparens suggestit talia, dicens :
Ne tu, virgo, meis, quæ polles actibus almis,
Mittere condendis tardes velamina membris.

Paucioribus his apud Theodoricum : Apparuit autem felix ejus anima in ipsa exitus sui hora longe manenti sanctæ virgini Gertrudi, petens, ut mitteret lintheamina, condendo funerali necessaria. Illis denique apud Chronistam : Apparuit autem felix ipsius anima in ejus egressu salutari beatissimæ Gertrudi virgini, abbatissæ Nivellensis cænobii, jubens sibi vestimenta ad sepeliendum corpus suum transmitti.

S. Gertrudis
virginis

68 Vivebat igitur inter virgines Deo sacras S. Gertrudis, ut prioris anonymi verba judicare nos sinunt, vel ut expresse asserit chronista, jam tum abbatissa præerat Nivellensi cænobio, cum S. Bavo obiit, atque hinc studiosus lector, in memoriam revocans dicta superius de nativitate ejusdem Sanctæ, facile apprehendere incipiet errorem, quem refellendum suscipimus. Gertrudis namque, ut sequitur ex computo Henschenii in Exegesi præliminari ad tom. III Aphodis, nata est tantum anno circiter 626, eaque hodieum communior sententia est eruditorum adversus nonnullos, et hos inter fuerat olim ipsemet Henschenius, qui nativitatem illam differunt in annum 631 vel sequentem et juxta quos proin na'a esset sub idem tempus, quo defunctum esse S. Bavonem tradit cum sectatoribus suis Theodoricus. Sed his missis, insistamus communiori nunc sententiæ figamusque nativitatem 626; quinquennis fuerit dumtaxat 631, quando juxta Theodoricum, Chronistam Bavonianum et alios mortuus est S. Bavo. Haec autem componi non posse cum ipsorummet ac biographorum nostrorum textibus num. præcedente allatis perspicuum est. Prosequamur ergo paucis S. Gertrudis chronotaxim, donec eam cum virginibus habitantem seu abbatissam Nivellensis cænobii reperiamus.

chronologicæ
deductis,

69 Gertrudis in aula parentum degit usque ad obitum genitoris sui B. Pippini de Landis; quando numerabat ætatis annum decimum quartum : prout omnes intelligunt sequentia biographi ipsius cœvi verba apud nos tom. II Martii pag. 394 : Post annos vero quatuordecim cum pater ejus Pippinus de hac luce migrasset, matrem (B. Ittam seu Idubergam) in viduitate secuta est, eique in obsequio atque in Dei mandatis sobrie et caste serviebat. Pertigimus itaque ad annum 640, cui ob alia etiam argumenta Pippini mortem innectunt Henschenius

in memorata Exegesi, Valesius, Cointius, Mabillonius et recentiores passim reliqui, excepto Pugio, qui anno præcedenti innectendam censet. Vivit cum filia Gertrude aliquanto tempore vidua Pippini Itta, priusquam, auctore S. Amando Nivellensis cænobii fundamenta jaceret, eidemque filiam abbatissam præficeret. Audiamus denuo huc facientia cœvi S. Gertrudis biographi verba : Cumque quotidie supradicta materfamilias (B. Itta) tam de se quam de sua orphana filia, quid esset factura, cogitaret : adveniens vir Dei Amandus episcopus... rogabat, ut monasterium... construeret : quæ statim ut intellexit ignotæ rei notitiam ad salutem animarum pertinentem, sacrum velamen accepit et semet ipsam Deo tradidit, et omnia, quæ habebat.

70 Interserit hic auctor nonnulla de persecutionibus et injuriis, quas ob sanctum institutum pia mater cum filia Gertrude perpessa est ac tum prosequitur : Ut violatores animarum filiam suam ad illecebras hujus mundi ac voluptates per vim non raperent, ferrum tonsoris arripuit et capillos sanctæ puellæ adinstar coronæ absceidit... Deinde misericors Deus... adversarios ad pacis concordiam revocavit. Cessarunt jurgia... Mater... filiam... Gertrudem sacerdotibus Domini tradidit ad accipiendum sacrum velamen cum sodalibus suis et sancto gregi cœnobitarum, Christo ordinante, præesse constituit. In annum posterioris hujus facti, nempe consecrationis vel sacri velaminis impositionis, non inquisivit Henschenius ad diem 17 Martii, monuit tamen, apud Molanum in Additionibus Usuardinis et in Indiculo ac Natalibus Sanctorum Belgii referri ejus memoriam ex proprio Nivellensi Martyrologio ad diem secundum Decembris his verbis : Nivellæ consecratio S. Gertrudis virginis. Eodem die inscribitur similiter Florario nostro Ms. Sanctorum, eodemque factam esse tradit Fisenus in Floribus ecclesiæ Leodiensis.

71 Diei mensis annum adjunxit Fisenus sexcentisimum quadagesimum septimum; ob eam verisimillime causam, ob quam ad dictum annum hæc notat Cointius in Annalibus num. 5 : Hoc anno Gertrudis virgo, Grimoaldi soror, Nivellæ benedicta est in abbatissam quarto Nonas Decembres die Dominico, littera Dominicali G, ut Bucherius et Malebrancus observarunt. Illud ipsum argumentum adhibuit Mabillonius, ut consecrationem S. Gertrudis referret ad annum 647, estque hæc etiam Labbei ac aliorum communissima hodieum sententia. Porro si cui hujus sententiæ fundamentum, desumptum a die consecrationis notato in prælaudatis Fastis, sat solidum non appareat, ut omnino certam faciat, cum sape contingat, Sanctorum natalitia, ordinationes, consecrationes et hujusmodi ecclesiasticas caeremonias alio die Fastis annotata reperiri, quam quo vere facta sunt, consideret is, nihil quoque solidæ saltem rationis afferri posse, quod citius consecrationem collocare nos cogat; esse autem, ne id faciamus, argumentum omnino probabile, seposita etiam qualicumque Fastorum auctoritate.

72 Argumentum illud deducimus ab ætate S. Gertrudis; quæ cum anno circiter 626 nata tantum sit, anno 647 numerabat a nativitate vigesimum vel vigesimum primum. Admodum verisimile autem est, ipsam hac ætate minorem consecratam non fuisse Nivellensis parthenonis abbatissam. Fallar, nisi hoc idem intelligendum præbeat cœvus ipsius biographus cap. 2, ubi referens, quod S. Gertrudis sibi in dicto parthenone postmodum substituerit abbatissam Vulfedrudem neptem suam, non frustra addit : Tunc et ipsa sacrata puella Vulfedruds vigesimum ætatis annum habebat : quæ ex antiquo Francorum genere et ipsa edita fuit. Quasi dicat Vulfedrudem, eodem, quo S. Gertrudem, genere prognatam, tunc eandem quoque circiter ætatem habuisse, quam habuerat S. Gertrudis, cum sacrum velum accepit et consecrata est abbatissa. Addi posset confirmationis gratia, quod S. Amandus verisimillime esset episcopus Trajectensis, dum Nivellam, tunc Trajectensi sedi subditam, ad B. Ittam venit, quæ Henschenii sententia

D

cui abbatissa

E

Nivellensis
parthenonis

F

moriens appa-
ruit Sanctus.

A *sententia est fundata in Actis S. Modoaldi, excusis apud nos ad diem 12 mensis Maii : ubi legitur de B. Itta: Secundum vitans matrimonium... a S. Amando Trajectensi episcopo sacrum velum sanctæque religionis habitum suscepit. At S. Amandus tribus tantum annis, id est, 647 et duobus sequentibus, ut mox dicam, sedem istam occupavit, igitur illo temporis intervallo facta sunt, quæ narrantur de B. Itta et S. Gertrude. Sed hæc ultra morari nos non debent, quibus sufficienter probatum est, S. Bavonem vixisse ad annum certe 647, cum mox ab obitu apparuerit S. Gertrudi, jam sanctimoniali sive abbatissæ.*

§ VI. Chronologica gestorum Sancti distributio a Cointio et Pagio adstructa refellitur.

Cointii chronologica gestorum distributio

P *ositis fundamentis, quibus constet, S. Bavonem diutius in vivis superstitem fuisse, quam scripserant Theodoricus abbas, Chronista Bavonianus, horumque asseclæ usque ad medium fere sæculum decimum septimum, et de quibus convenit inter recentiores eruditos, discutienda nunc venit quæstio, quam iidem eruditi movent super anno perfectæ ipsius conversionis seu accessus ad S. Amandum, et reliqua serie chronologica usque ad felicem Sancti nostri obitum; de iis quippe inter ipsos controversitur. Cointius dictam seriem in hunc modum disposuit. S. Bavo, mortua uxore, nuntium mundo remisit, Gandavum perrexit et a S. Amando clericatus ordinem suscepit sub annum 651, cum esset paulo major quinquagenario, nempe nativitatem ejus fœxerat Cointius anno 578. Dein multis annis adhæsit comes assiduus S. Amando et in eremum secedens, factus est anachoreta 659. Gandavum reversus anno 647, cellulam in monasterio sibi exstructam inhabitavit quatuor fere menses. Denique ergastulo inclusus quinto Idus Novembris, ibique secundo post anno vitam clausit Calendarum Octobrium die primo.*

improbatur,

74 *Ita ille sparsim ad annos hic expressos, ad quos præcipua Sancti gesta recitat ex Vita per Theodoricum conscripta et ad annum 649, quo electionem S. Amandi ad episcopatum Trajectensem statuit atque his præmissis : Amandus... exequias sancti Bavonis, hoc anno Kalendis Octobribus mortui celebravit. Ultimum fuit operum apud Gandam gestorum ante susceptum episcopatum Trajectensem, his, inquam, præmissis, mortem ac sepulturam S. Bavonis describit verbis ejusdem Theodorici. Sic quidem errores chronologicos in Vita Theodoriciana et Bavoniano Chronico cubantes catenus correxit, quatenus manifeste adversabantur apparitioni S. Bavonis S. Gertrudi abbatissæ, ab ipsomet Theodorico et ab aliis assertæ, sed in reliqua rerum dispositione chronologica neminem, quem novi, eruditum sectatorem nactus est præter Pagium, qui annum mortis a Cointio signatum aliam tamen ob causam admisit, sed reliqua diverso prorsus ordine digessit.*

quia non congruit Vita vetustiori ab ipso non visa.

75 *Anno 649 determinate affixit obitum Cointius, quia secundum calculos Bavoniani Chronici vivere desiit Sanctus anno decimo tertio Florberti abbatis, cujus initium ipse retulerat ad 656; præcedentia vero vitæ gesta ordinavit, prout temporum intervalla in eodem Chronico servata, collataque cum Vita Theodoriciana exigere videbantur, quamquam annos in utrisque notatos constanter deserat propter dicta de SS. Amando et Gertrude, propter quæ Henschenius ante non modo annos, verum etiam temporum intervalla neglexerat in Commentariis ad Acta SS. Amandi et Gertrudis præviis, sicque proprius accesserat ad epocham conversionis S. Bavonis, quam postea consecerunt alii ex Vita anonymi nostri vetustioris, ab Henschenio et Cointio non visa. Illorum præcipui sunt Mabillonius et Pagius, verba autem, quibus nituntur, præcipua ista sunt : Igitur sanctissimus atque religiosissimus vir Domini Bavo post pœnitentiæ confessionem, quam a beato Octobris Tomus I.*

Amando pontifice perceperat, annis tribus præter quadraginta dierum abstinentiam, quam explevit, Domino annuente, sagaci studio, mirifico affectu in hoc seculo propter regnum Dei * militavit.

76 *Ista periodo indicari putant laudati Mabillonius et Pagius totum, quod fluxit temporis spatium a S. Bavonis conversione usque ad felicem obitum; proinde everti longam illam annorum seriem, quam inter utrumque statuit Bavonianus chronista, quamque ex collatione hujus cum Vita Theodoriciana modo supra exposito distribuerat Cointius. Sed diversimode videntur intellexisse verba. Mabillonius enim in Annalibus ad annum 650 ita scribit : Post annos tres a confessione Amando facta, postque quadraginta dierum abstinentiam sanctus Bavo rigidissimæ pœnitentiæ præmium in cælo consecutus est : quibus, si sensum satis assequor, innuit tribus annis completis addendos dies quadraginta. Pagius contra existimat triennio completo defuisse dies quadraginta, ac opinionem suam firmat testimonio Theodorici, cujus textum a Surio vel a librario vitiatum et vix explicabilem dixerat Mabillonius, et quem ipse Pagius addita una voce, per librarium omissa, conformem contendit textui anonymi vetustioris.*

77 *Tectus Theodorici hic est : Facta est (S. Bavonis) in æternitatis honorem gloriosa assumptio Calendarum Octobrium die primo anno a conversione sua quadraginta dies minus de tertio. Corrigit autem ipsum Pagius adjecta voce secundo, legitque anno secundo a conversione sua, etc., ita ut sensus sit, desideratos fuisse dies quadraginta ad complendum triennium. Hanc fuisse mentem Theodorici persuasum est et mihi, præsertim cum eundem sensum admittant verba anonymi vetustioris : sed an, his positis, sequatur, quod vult Pagius, nunc dispiciendum. Præmittantur ad faciliorem intelligentiam ipsamet ejus verba. Hæc ultima sententia quoad Bavonis mortis annum (Christi 649 a Cointio allata superius de causa notatum) ex collatione anonymi cum Theodorico abbate certa redditur; et ex collatione utriusque constat, sanctum Virum die nona mensis Novembris anni sexcentissimi quadagesimi sexti, qui præcessit pontificatum sancti Amandi in sede Trajectensi, conversum esse : die nona mensis Novembris seu quinto Idus Novembris anni sexcentissimi quadagesimi octavi reclusum esse, annoque sexcentesimo quadagesimo nono, mensis Octobris die prima spiritum Deo reddisse. Hic confert Pagius modo supra dicto correctum Theodorici textum cum textu anonymi, unde concludatur, obiisse S. Bavonem non expleto triennio post conversionem.*

78 *Tum probaturus præmissa de determinatis annis conversionis, inclusionis, ac mortis adducit alterum Theodorici textum, qui sic habet : Accersito dehinc (post varia nempe mirabilis pœnitentiæ opera) sancto pontifice Amando, et venerabili abbate Floreberto, non modo pedum, sed et totius macerati corpusculi integram reclusionem obsecrat et vix aliquando impetrat... Data die evocato clero et populo, cum crucibus et thymiamateriis, universoque ecclesiastico apparatu ad reclusionis cellulam convenitur et sancti pontificis manibus hostia Christi Bavo, teste ecclesia, sepelitur magis, quam recluditur quinto Idus Novembris. Post hæc subsumit Pagius : Ad rem, quæ novo exemplo, clero populoque congregato, solemnī ceremonia, festivoque ritu peracta, alius dies quam Dominicus delectus non est, ut illius temporis mos ferebat. Quare cum anno DCXLVIII dies v Idus Novembris, seu dies nonus ejusdem mensis in Dominicam inciderit, eadem S. Bavo ex præcipuis Hasbanix proceribus unus, reclusus est et post annum, diebus quadraginta exceptis, non vero post biennium, ut volunt Henschenius et Cointius citati, die prima Octobris anni DCXLIX ad cælestem vitam transiit, ideoque conversio ejus contigit die nona mensis Novembris anni DCXLVI et uno eodemque die conversus et reclusus fuit, commo-*

AUCTORE
J. P.

* al. calorum
Pagius ex
textu vetustioris
Vite,

collato cum
verbis

E

F
Theodorici
pro arbitrio
expositis

AUCTORE
J. P.
mutatis

deque cecidit, ut anno DCXLVIII idem dies cum Dominica concurrerit.

79 *Verum est, quod, verbis anonymi ac Theodorici ad mentem Pagii acceptis, statui possit S. Bavonis conversio die 9 Novembris. Sed miror, virum eruditum adeo confidenter affirmare ex utriusque textus collatione certam fieri sententiam suam, figentis obitum anno 649. Nihil profecto eo conducentis habet anonymus præter spatium temporis conversionem et obitum ac hujus diem signatum 1 Octobris. Cetera igitur emendicanda sunt a Theodorico, auctore nimirum, qui, iudice Pagio, rerum tam a Bavone, quam ab Amando, eorumque coævis gestarum chronologiam plurimum perturbavit, et cujus computum passim rejicit idem Pagius. Theodoricus Sancti reclusionem expresse collocat quinto Idus Novembris, qui erat annus sexcentus vigesimus nonus Dominicæ Incarnationis : Pagius eodem mensis die, sed anno 648. Theodoricus mortem alligat anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo tricesimo primo, biennio fere post reclusionem : Pagius anno 649, non uno post illam completo; atque hic quidem corrigit Henschenium et Cointium; quasi vero biennium fere, quod et ipsi statuunt inter reclusionem ac mortem, non deprompsissent ex Theodorico et Bavoniano Chronista, nec in hos primum cadere debuisset, siqua facienda erat, correctio.*

et correctis,
suam chrono-
tazim

80 *Itaque ex Theodorici computo nihil non correctum seu potius pro arbitrio immutatum ad firmandam sententiam suam retinuit Pagius præter diem reclusionis, ad quam, si tanto apparatu peracta sit, credi potest electum fuisse diem Dominicum. At quis revelavit Pagio, Theodoricum, qui in omnibus ex anonymo non desumptis notis chronologicis aberravit, falsum non esse, dum reclusionem affixit quinto Idus Novembris, vel saltem a librario notam hanc non fuisse corruptam? Dixi, si tanto apparatu peracta sit reclusio, quia cum nec de die, nec de reclusionem per S. Amandum facta meminerit noster anonymus, dubitari potest, an convocatio illa cleri et populi, ceteraque relatæ cæremoniæ non sint totidem commenta et ad rei splendorem augendum adjecta per Theodoricum ornamenta, sicque dubitari etiam, an electus fuerit ad reclusionem Dominicus dies, in quo ad determinandos annos consistit omne robur argumenti a Pagio formati : imo admodum verisimile mihi est, ne ipsum quidem S. Amandum anno 648 Gandavi versatum esse, aut interfuisse, si tum facta esset, reclusioni. Is enim, ut ad diem 6 Februarii probatum est ab Henschenio admissumque a Pagio et aliis nunc communiter, S. Joanni Agno, 25 Julii anni 646 defuncto, successor datus est in Trajectensi sede episcopali. Hanc autem diæcesim per triennium fere, quod terminatur passim annis 647 et duobus sequentibus, tanto studio ac labore excoluit, ut nisi alius meliorque testis producat, non facile crediturus sim, ipsum excurrere interea Gandavum. Legantur Baudemundi coævi et aliorum S. Amandi biographorum verba, quæ citat Henschenius § 11 Commentarii prævii, de cura ipsius episcopali, dum Trajectensem diæcesim percurreret.*

certam dicit,
non probat.
Nihil plus

81 *Denique omnibus rite perpensis, debilius invenio illud Theodorico fultum Pagii argumentum, quam ut controversiam, quæ inter eruditos de anno mortis Bavonis versatur, tandem dirimat, ut persuasum voluit auctor ille, certamve reddat sententiam de affigenda eadem morte anno 649. Sed numquid non suspicari licet, ipsimet tamen certam non fuisse, quam confidenter pronuntiaverit? Etenim non contentus priore illo argumento, subjunxit aliud, quod primo intuitu speciem aliquam auctoritatis præ se fert, sed attentius consideratum revera nullam habet. Demus et illud integrum. Post verba num. 78 citata mox pergit : Sed sive diei conversionis tantum, vel ejusdem et feriæ primæ simul in hac reclusionem ratio habita fuerit, hæc alio anno peracta non est, quam jam a nobis memorato (Christi sexcentesimo quadagesimo octavo.) Ex quinque enim auctoribus Vitæ S. Amandi, quorum scripta repræsentat Hen-*

schenius citatus, duo de sancti Bavonis conversione per sanctum Amandum operata non loquuntur; aliis tres, nempe Milo monachus Elnonensis lib. II cap. 5 num. 12 : Philippus abbas Bonæ-spei cap. 5 num. 50, et Harigerus abbas Lobienensis cap. 45 num. 7, de ea verba faciunt, et postea, narratis aliquibus aliis sancti Amandi gestis, de hujus ad episcopatum Trajectensem evectione disserunt. Quamobrem cum anno sexcentesimo quadagesimo septimo hanc sedem adeptus sit, anno, qui istum antecessit, sanctum Virum ad pœnitentiam adduxerat.

82 *Vis argumenti pendet a modo, quem in rebus narrandis servavit laudat tres biographi S. Amandi; an videlicet singula gesta secundum ordinem temporis, quo contigere, retulerint, nec ne : si sic, admissis nonnullis a Pagio antecederent positos, valet ratiocinium; sin' minus, nihil evincit. Ad hoc prævie attendendum fuerat, ne, si talis ordo temporum servatus non sit, uti servatum non fuisse, mox fatebitur Pagius, simili ratiocinio, ex iisdem auctoribus desumpto, concutiat totum ipsius systema Bavonianum. Producamus exemplum. Laudati tres biographi postquam citatis locis de conversione S. Bavonis verba fecerunt, narrant nonnulla alia S. Amandi gesta; dein Milo lib. III cap. 2 et 3: Philippus abbas cap. 4; Harigerus cap. 44, apud Henschenium num. 10, de S. Amandi exilio propter reprehensum Dagobertum regem, deque Baptismo per ipsum collato Dagoberti filio S. Sigiberto disserunt.*

effectit argu-
mento

83 *Utatur modo quis Pagii ratiocinio et iisdem ad materiam accommodatis verbis inferat : Quamobrem cum anno sexcentesimo vigesimo octavo exeunte, aut sequentis initio in exilium missus sit (Amandus) anno sexcentesimo trigesimo S. Sigibertum baptizaverit (quæ ipsius Pagii et aliorum hodieque sententia est) ante dictos annos sanctum Virum ad pœnitentiam perduxerat : ergo nec anno DCXLVI conversus est S. Bavo; nec reclusus DCXLVIII; nec DCXLIX mortuus. Quid reponat, ut elabatur Pagius? Priorem sequelam, suæ chronologiæ tam aperte adversantem, non admittet; dicat igitur, fidendum non esse ordini ab ipsis servato, indeve calculum deducendum, quia, ut ipse monet ad annum 652 num. 4, tardius scripsere (Baudemundo S. Amandi biographo coævo, qui plurima omisit) sæpeque res præpostere narrare. Hoc, inquam, dicat, sed simul secundi argumenti sui, ab ordine per eosdem in rebus narrandis servato, unice petiti debilitatem agnoscat. Nobis quidem nihilo magis aptum apparet ad controversiam dirimendam, aut certam reddendam Pagii sententiam, quam primum ejusdem argumentum, quod quam infirmum sit, satis ostensum opinamur. Procedimus ad alios.*

ex Actis
S. Amandi
desumpto.

§ VII. Examinatur Mabillonii Henschenique sententia de anno conversionis et mortis Sancti, isque anno circiter 654 mortuus statuitur.

Mabillonius *Sæculo 2 Benedictino pag. 405 in Annotatis ad Acta S. Bavonis vetustiora, ita opinionem suam exposuit* : Annum, quo S. Bavo ad Superos migravit, non facile est definire. Si in numeris lapsus non est auctor sive librarius, Bavo post poenitentiam confessionem, quam a S. AMANDO pontifice perceperat, annis tribus præter quadraginta dierum abstinentiam superstes fuit : supra num. 15 Ad meliorem frugem adeoque ad pœnitentiam adductus est, dum Amandus, Trajectensi cathedræ impositus, Hasbaniensem pagum, Trajectensibus contiguum, Bavonis natale solum Prædicatione illustrabat. Amandus sedem Trajectensem anno DCXLVII iniisse videtur : post triennium deseruit, et suos Gandenses revisens, Bavonem secum adduxit, eumque monachum factum ad insulam, Chavelaus dictam, Evangelii disseminandi gratia anno DCI comitem habuit. Bavo deinde variis monasteriis perlustratis,

Mabillonius
statuens

A tis, Gandam rediit, ibique reclusus vixit usque ad obitum, qui anno dclm contigisse videtur. Hæc Mabillonius, qui cum postea videatur vacillasse, pauca ad ejus istam opinionem observanda differimus, donec proposuerimus, quo pacto gesta eadem ordinaverit in Annalibus.

conversionem
S. Bavonis.

83 Sancti nostri conversionem seu primum a morte uxoris accessum ad S. Amandum narrat anno 647, mortem anno 650 post annos tres a confessione S. Amando facta, postque quadraginta dierum abstinentiam; prout interpretatur anonymi vetustioris sensum. Non affirmat tamen Mabillonius, istis determinate annis factam esse conversionem; nec si affirmaret, placeret opinio: quia cum juxta ante dicta S. Amandus S. Joanni Agno, die 23 Julii anni 646 defuncto, in episcopali cathedra Trajectensi successerit, eamque tenuerit fere triennio, quod terminatur passim annis 647 et duobus sequentibus, nec interea temporis verisimiliter Gandavum excurrerit S. Amandus, sequeretur etiam verisimillime, conversionem istam contigisse, quo tempore S. Amandus versabatur in diocesi sua Trajectensi, maxime si exeunte anno 646 vel initio sequentis episcopatum illum susceperit, ut contendit Pagius. Sed illud ipsum sibi persuasum fuisse, apertius indicat Mabillonius verbis primo loco datis, ad

B quæ redeo.

dum S. Amandus erat Trajectensis episcopus,

86 Ad meliorem, inquit, frugem, adeoque ad pœnitentiam adductus est (Bavo) dum Amandus Trajectensi cathedræ impositus... Hasbaniensem pagum... prædicatione illustrabat... ad suos Gandenses revertens (Amandus) Bavonem secum adduxit. Equidem non percipio, quid moverit, ut ad istum modum scriberet auctor, qui tam vetustiorum biographum, quam Theodoricum aliosque de SS. Amando et Bavone agentes præ oculis habuit. Nam quod a vita licentiore ad frugem meliorem adductus sit, acceptum retulit exemplis Agletrudis filix suæ, prout ex biographis clare ostendimus § iv; quod autem, ut mox infert Mabillonius, S. Amandus, cum esset Trajectensium episcopus, ad pœnitentiam adduxerit Bavonem, non dicunt biographi, quamquam id aliquo sensu verum esse possit: sed quod Trajectenses deserens, suosque Gandenses revisens, Bavonem secum adduxerit, minime componi potest cum eorundem biographorum testimoniis. Anonymus noster vetustior, expositis virtutibus, quibus Bavo exemplo filix stimulatus se exercuerat, memorat obitum uxoris ipsius, et statim addit: Inspirante Domini misericordia ad viam conversionis Amandum sanctissimum pontificem expetiit. Tum refert, quid apud Amandum egerit, quo pacto ejus exhortationem exceperit, facultates suas in loca pia ac pauperes erogaverit, atque ad memoratum pontificem, qui morabatur in castro, cujus vocabulum est Gandavum, repedaverit. Unde haud difficulter intelligas, dum hæc agerentur, Amandum degisse Gandavi, quo secum non adduxit Bavonem, sed ubi primo venientem, ac deinde revertentem exceperit.

C

pugnat cum
biographis,
si perfectam
conversionem

87 Id ipsum tam clare explicat anonymus poeta, ut dubium superesse non possit:

Nam postquam primæ dellevit funera nuptæ,
Ulterius nullum penitus repetivit amorem,
Sed sua celsithrono contradens omnia Christo,
Mox ad pontificem sanctum properavit Amandum,

Quem tunc Gandavo constat considerare castro.

En primum aditum; de reditu post bonorum distributionem sic habet:

Tunc veniens omni resolutus compede seclī,
Præcidisse comam sanctum sibi poscit Amandum
In castro, de quo supra memoravimus ipso.

Mitto Theodoricum et chronistam Bavonianum, qui tam primum, quam secundum, postquam de bonis disposuisset, Bavonis ad S. Amandum accessum Gandavi collocant: recitata testimonia sufficiunt, ut credam, perfectam Sancti nostri conversionem (per quam intelligo executionem propositi, quod conceperat, valedicendi sæculo, quamprimum liber esset, et a qua procul dubio inchoandum est triennium

fere, quod dein fluxisse usque ad obitum tradunt biographi) ut credam, inquam, istam conversionem peractam esse, dum S. Amandus Gandavi morabatur, non autem, dum episcopatum Trajectensem gubernabat. Nihilominus verum esse existimo, quod S. Amandus Trajectensis adhuc episcopus suis prædicationibus S. Bavonem ad pœnitentiam adduxerit eo sensu, quod ille in Hasbaniensi pago verbum Dei prædicans, hunc, jam tum filix exemplis ad meliorem frugem deductum, ad virtutem amplius inflammaverit, animoque ipsius desiderium propositumque injecerit, ut, siquando liber foret, rebus mundanis munitium remitteret, ac de peccatis per asperiora pœnitentiæ opera Deo plenius satisfaceret.

88 Hanc libertatem nactus est per obitum uxoris et ætatem sat provectam Agletrudis filix, sed postquam S. Amandus, relicto Trajectensium episcopatu, Gandavum redierat, ad quem proin potius quam ad alium profectus est, exsecuturus propositum. Non alio modo accipienda arbitror hæc verba Othelboldi ad Otginam Flandriæ comitissam: S. Alwinus, cognomento Bavo... prædicatione beati Amandi pontificis, imo Dei omnipotentis inspiratione, tota mentis devotione conversus, Christum, ipsumque consulem * Gandavum secutus, dum studuit relinquere terrena, meruit obtinere cælestia. Propter jam deducta ex verbis scriptorum vetustiorum, naturaliore, quantum mihi apparet, sensu acceptis, vix ambigendum ulterius opinor, quin S. Bavonis conversio, a biographis memorata, statuenda sit post abdicatum a S. Amando episcopatum Trajectensem, prout statuit Henschenius in Commentario prævio ad diem 4 Februarii, ubi abdicationem istam innexit anno 650. Hanc de anno abdicationis sententiam contra Cointium propugnavit Pagius in Critica ad annos 649 et 650, probantque vel sequuntur saltem recentiores plerique. Fuit hæc et Mabillonii sententia in Annotatis ad Vitam S. Bavonis, ubi ait: Amandus sedem Trajectensem anno dclxvii iniisse videtur: post triennium deseruit.

89 Porro cum idem auctor ibidem addat, quod videatur obitus S. Bavonis contigisse anno 655, triennio scilicet a conversione eidem perinde anno 650 affixit tam conversionem Bavonis quam Amandi abdicationem. Eo quoque reduci debet computus Castellani in Martyrologio Universali, auctoris Martyrologii Parisiensis, scriptorum Historiæ litterariæ Franciæ et aliorum, obitum Bavonis circa 655 signantium; qui computus tamen absolute sustineri potest; dummodo corrigatur id, quod displicet in systemate Mabillonii, dicentis: Amandus relinquens Trajectum, et Gandavenses suos revisens, Bavonem secum adduxit. Dummodo nempe abdicatio S. Amandi statuatur primis mensibus anni 650 et profectio S. Bavonis ad Amandum Gandavi morantem posterioribus ejusdem anni mensibus, quando perfecte ad Deum conversus est. Rebus enim ita dispositis, reperitur spatium temporis, primo, quod datur episcopatu Trajectensi S. Amandi; secundo, quod videtur absolute dandum inter abdicationem S. Amandi, et conversionem perfectam S. Bavonis; tertio, quod fluxisse dicitur inter hujus conversionem et obitum. Nam cum S. Joannes Agnus episcopus Trajectensis obierit anno 646, sat verisimile est, illi substitutum fuisse S. Amandum anno sequenti non multum provecto, a quo termino usque ad primos menses anni 650 habes triennium episcopatus Trajectensis S. Amandi; a posterioribus autem mensibus ejusdem anni 650 usque ad 1 Octobris 655 fere triennium, quod fluxit inter conversionem et obitum S. Bavonis.

90 Verum dum nihil etiam cogit abdicationem unius et alterius conversionem tam exiguo temporis intervallo ab invicem dividere, vel obitum S. Bavonis statuere determinato anno 655; non est improbabilis opinio Henschenii, differentis conversionem in annum 651. Præcipua ejus ratio videtur fuisse, quod S. Amandus eodem anno, quo abdicavit episcopatum, Romam abiisse credatur, ut ratam haberet

AUCTOR
J. P.

intellexit.
Hanc tamen

* al. præsulem

E

probabiliter
innecit anno
650; mortem
653;

F

Henschenius
non minus
probabiliter

AUCTORE
J. P.

haberet abdicationem S. Martinus Papa, qui eam ipsi per litteras anno 649 dissuaserat. Iter illud Romanum S. Amandi ipso anno abdicationis statuit etiam Cointius, sed hanc differt in annum 652, quo eodem utrumque refert similiter Mabillonius in *Annalibus*, sic deserens calculum suum in *Annotatis ad Vitam tam S. Bavonis Sæculo II Benedictino* pag. 405, quam S. Remaci pag. 490, ubi ait: Amandus anno circa DCI Trajectensem pontificatum abdicavit: et clarissime pag. 716 ad *Vitam S. Amandi*: Johanni Agno successit Amandus anno circa DCXLVII, cum anno regiminis Trajectensis tertio inviserit Martinum Pontificem Romanum; itaque non serius quam 650.

conversionem
affigit anno
651.

91 At cum hic auctor tum in *Sæculo II Benedictino* tum in *Annalibus Sancti nostri* conversionem conjunxerit cum S. Amandi episcopatu; Cointius vero tam conversionem quam mortem S. Bavonis præponendam crediderit dicto episcopatu, iter illud in ipsorum calculis de S. Bavone nihil moræ vel immutationis asferre debuit. Contra Henschenius, qui rectius conversionem et episcopatu et abdicationi postposuerat, haud improbabiler eam similiter postposuit Romano itineri S. Amandi: quandoquidem sic facilius intelligantur ea, quæ narrant biographi; nimirum quod S. Bavo, defuncta conjuge, profectus sit ad S. Amandum Gandavi commorantem, ejus consilio bona pauperibus et locis piis erogaverit, redierit ad sanctum episcopum, eundemque, accepto clericatus ordine, secutus sit prædicantem gentibus verbum Dei. Ad hoc quippe majus temporis spatium exigitur, quam quod videtur fluxisse inter abdicationem S. Amandi ejusdemque profectionem Romanam, eodem anno 650 institutam. Porro putat Henschenius nec sine verisimilitudine, S. Amandi Romæ moram non fuisse admodum brevem, laudat diploma ibidem ipsi concessum, signatum mense Januario, anno igitur, ut consequenter concludit, 651, ante quem proinde non contigit S. Bavonis conversio. Hæcenus non improbabiler Henschenius in *Commentario prævio ad Acta S. Amandi* §§ 12 et 15.

sed obitum
male affigit
anno 657,
quia non vidit

92 At stantibus iis, quæ cum eruditis nunc passim omnibus deduximus supra ex textu tam vetustioris biographi nostri, quam Theodorici abbatis de triennio tantum medio inter conversionem et obitum S. Bavonis, teneri nequit, quod tradit Henschenius eodem § 15, obiisse Sanctum nostrum anno 657, ad quem ab anno 651 medii sunt anni sex. Nec mirum videri debet, sic tum censuisse Henschenium, qui, ut ibidem fatetur, non viderat *Vitam Sancti* ab anonymo nostro conscriptam: textum vero Theodorici vel alio sensu intellexit, prout contigit Cointio, vel tam obscurum aut vitiatum reperit, ut vix explicari posse judicaret, quæ Mabillonii mens fuit. Adderem, quod forsân nostro modo intellectum testimonium Theodorici, in notis chronologicis pene ubique labentis, tanti non æstimavit Henschenius, ut juxta ipsum calculos suos dirigendos crederet; nisi adverterem, quod hic saltem *Chronico Baroniano*, alioqui non minus vitioso, non nihil auctoritatis detulerit iniquiens: Die prima Kalendarum Octobris anno DCI.VII angelorum præsentia delectatus (S. Bavo) spiritum efflavit, a S. Amando dein sepultus et quidem secundum *Chronicon Bavonianum* anno abbatis Floreberti XIII, ejus initium retulimus ad annum DCXLIV.

vitam vetustiore,
ex qua figendus
erat 654.

93 Eo autem argumento usus est verisimiliter Henschenius, quia signata S. Bavonis conversione anno 651, aliud monumentum non occurrebat ejus auctoritate annum mortis determinaret, aliter opinaturus, si ad manum habuisset *Vitam* ab anonymo conscriptam. Nos itaque servatis usque ad annum 651 Henschenii calculis, de S. Amandi primordiis in episcopatu Trajectensi, ejusdem abdicatione, itinere Romano, redituque in Belgium ac de perfecta conversione S. Bavonis, hujus obitum signamus circa annum 654; non improbantes idcirco sententiam eorum, qui signarunt uno anno citius, dummodo servantur ea, quæ num. 89 proposui us.

§ VIII. Gesta Sancti a nativitate usque ad medium sæculum septimum chronologice ordinari facilia: fundatio cœnobii Gandensis: an hæc et Gandæ amplitudo Sancto possit attribui?

Quemadmodum Sancti nostri mortem annis circiter 25 serius collocandam censemus, quam collocarint Theodoricus abbas, chronista Bavonianus, et qui eos secuti sunt usque ad medium fere sæculum VII: ita nativitatem ejus annis multis amovendam arbitramur ab epocha, quam ex ejusdem Theodorici notis chronologicis, vitiosis quidem, sed pro arbitrio mutatis et emendatis fierunt nonnulli, nominatim Cointius. Causam, cur sic cogitemus, unam præmisimus § 3, quia videlicet S. Gertrudis Nivellensis abbatissa, nata sub annum 626, fuit, teste Othelboldo, consobrina S. Bavonis, quod minus verisimile apparet, si natus hic sit anno 578, ut placuit Cointio. Causam alteram desumimus ab ætate, quam habuisset Sanctus, cum triennio ante mortem adeptus est venerandi pontificis Amandi manibus clericatus honorem, in nostra et aliorum sententia non ante annum Christi 630 vel 631, qua in opinione Cointii de anno natali fuisset senex septuagenario major, nec hoc verisimile nobis est.

Ab initio sæculi VII, quo Sancti nativitatem

95 Accedit, quod neque vetustus anonymus noster nec poeta in gestis referendis ullum verbum proferrant, unde vel suspicio oriri queat, Sanctum fuisse ætate multum profectum, dum vivere desit. Contra pænæ ac supplicia, quæ ultimo triennio ad eluendas anteactæ vitæ noxas de se sumpsit, tam dura et atrocia fuisse narrantur, ut iis sustinendis impar fuisset vir quinquagenarius, nisi omnino fortis ac robustus; utque ab iis senex septuagenario major per SS. Amandi et Florberti prudentiam cohibendus fuisset, etiamsi sacro ardore abreptus contra ætatis rationem suscipere tentasset. Istis de causis nihil pensi habentes erroneas Theodorici notas chronologicas, plane assentimur Henschenio, putamusque, natum esse S. Bavonem initio sæculi VII, id est, tot circiter annis serius, quot ab epocha per Theodoricum expressa removemus ejusdem Sancti nostri obitum, annis videlicet circiter viginti tribus. Neque in hac nostra chronotaxi minus annorum spatium ad Sancti gesta a nativitate usque ad obitum disponenda occurret quam in calculis Theodoricianis.

figendam opinionamur, gesta ejus facile

96 Nam sicut ab anno 578, quem ex Theodorico natalem fecit Cointius, usque ad 651, quem mortualem expresse signavit Theodoricus, reperiuntur anni 52 vel 53, sic totidem numerabuntur ab initio sæculi VII, usque ad 655 vel 654. Imo cum juxta anonymi nostri ac Theodorici textus perfectionem Sancti pœnitentiam ad triennium duntaxat contrahamus, tantum annorum spatium ceteris disponendis absolute necessarium non est. Ponamus enim, natum esse anno 606, uxorem duxisse 624 vel sequenti, ex ea tum filiam procreasse Agletrudem. Hæc anno 642 annos numeraverit septemdecim, abunde sufficientes ut suis verbis et exemplis, aspirante divina gratia, patrem Bavonem a licentiore vivendi norma avocaret. Supersunt anni circiter quinque usque ad Trajectensem S. Amandi episcopatum, quem terminamus annis 647 et duobus sequentibus, et cujus triennii decursu S. Bavo dicti præsulis prædicationibus ad altioris virtutis gradum aspirare cepit, statuitque mundana omnia derelinquere, atque hoc suum propositum tandem executioni dedit anno 650 vel 651, ætatis suæ quadragesimo quarto vel quinto.

distribuantur usque ad medium idem sæculum: F

97 At vero dum loquor de Sancti gestis a nativitate sua ad medium usque sæculum septimum, generaliori isto asserto solum comprehendo ea, quæ narrantur a biographis nostris; non illa, quæ nescio, unde accepta, traduntur ab aliis, qualia leguntur in veteri *Officio ecclesiæ cathedralis Gandensis*, et hic describo ex lectione quarta: Juvenis (S. Bavo) sub imperatore Mauricio magna cum laude militavit. Ac deinde

perperam a nonnullis dicitur

A deinde Francorum Austrasiorumque regum, quibus cognatione iungebatur, in mutuas cædes pro-
 uentum, bellis diu agitatus, cum post Brunichildis
 tristem exitum summa rerum ad regem Clotarium
 devoluta fuisset, multorum nobilitate ac rerum
 gestarum gloria præstantium militum, ad sanctio-
 nis vitæ propositum se transferentium, exemplum
 secutus est: contemptisque opibus et honoribus
 seculi, atque a beato Amando Tungrorum episcopo
 Christi gloriam plenius edoctus, deinceps certa
 animi deliberatione soli Christo crucifixo militare
 ipse quoque statuit. *Dein lectione quinta*: Et licet
 Mauricius imperator lege lata prohibuisset, ne quis
 ex seculari militia ad monasticam vitam transiret,
 in proposito tamen, Clotharii Dagobertique regum
 favore suffultus, et ab Gregorio Magno Pontif.
 Roman. adversus Mauricii edictum pium militum
 institutum excusante defendenteque animatus,
 constanter perstitit.

militasse sub
 imperatore

98 Hæc, etiam a Molano et aliis adoptata, nos
 Sancti gestis non comprehendimus, sed tamquam
 spuria et ab otioso ingenio excogitata rejicimus, non
 adeo, quia chronotaxi nostræ minime congruunt, cui
 certe, si ista vera esse probarentur, renuntiandum
 esset, quam quia primo non tantum biographi nostri,
 anonymus noster vetustior et poeta ceterique fide-
 digni scriptores de iis altum silent, verum etiam
 ipsemet Theodoricus abbas, qui profecto si de iis
 novisset quidquam, silentio non erat præteriturus.
 Secundo quia cum nulla, qualemcumque elegeris,
 chronologia componi queunt. Cum nostra componi
 non posse mox liquet; Mauritius enim imperator
 occisus est anno 602, quando S. Bavo vix natus
 erat. Cum nulla autem componi posse, prodit totus
 historiae contextus: quasi vero eodem tempore Mau-
 ritius imperium, S. Gregorius Magnus Pontificatum,
 Dagobertus Austrasie, Clotarius Franciæ regnum
 tenuerint et S. Amandus Tungrensem seu Traje-
 ctensem episcopatum. Annum interempti Mauricii
 jam assignavi; S. Gregorius Magnus in cælum trans-
 latus est anno 604; Dagobertus rex Austrasie
 factus 622, mortuo Clotario anno 628. Franciæ
 monarchiam adeptus 650, mortuusque 658, Aman-
 dus denique Trajectensem episcopatum adiit tan-
 tum circa 646 vel 647.

Mauritio.
 Fundatio
 cenobii Gan-
 densis,

99 Præterea etiamsi tantisper admitteremus cum
 Cointio, natum esse S. Bavonem anno 578, dare-
 musque, militasse sub signis Mauricii, quid hujus,
 anno 602 defuncti, lex afferre potuit moræ vel impe-
 dimentum, quominus monasticam vitam amplecteretur?
 Nam iuxta lectionem quartam deinde Austrasiorum
 Francorumque regum bellis interfuit usque ad mor-
 tem Brunichildis et Clotarii monarchiam, id est
 C usque ad annum 614, quando Mauricianæ lex vel
 dudum cessaverat, vel Bavonem, nobilem Francum,
 et ab imperatoria militia tunc absolutum, obligare
 non potuit. Eadem lectione quinta subiungitur aliud,
 quod nec a vero quidem alienum, nec chronologiæ
 nostræ adversum, sed quod accommodo sensu acci-
 piendum est. Comprehenditur illud verbis sequenti-
 bus: Pecuniam autem et thesauros suos in pauperes
 distribuens (Bavo) ceteras terras ac prædia, quæ
 in Brabantinorum agro alibique plurima posside-
 bat, in pios usus contulit, præclarumque inter ce-
 tera monasterium apud Gandam ad Schaldis et
 Legiæ confluentiam, eodem divo Amando promo-
 tore, in honorem D. Petri apostoli magnifice
 extruxit, egregieque dotavit, quod ab eo postmo-
 dum denominatum est. Descripta illa sunt ex
 Bavoniano Chronico apud Sanderum Rerum Ganda-
 vensium lib. IV cap. 5, sed, ut jam monui, accom-
 modo sensu accipienda: ne scilicet ad eundem
 annum referantur conversio S. Bavonis et primordia
 monasterii Bavoniani, vel, ut verba præ se ferunt,
 hujus primordia illius conversione posteriora repu-
 tentur; contra quam censent Henschenius, Mabillonius,
 Pagius et eruditi hodierni communiter.

quod ante
 conversionem
 Sancti

100 Fundatur autem horum sententia in Actis
 tam S. Amandi, quam S. Bavonis. Baudemundus
 biographus S. Amandi synchronus cap. 5 apud nos

tom. I Februarii pag. 850 et seq. narrat primo, quod
 S. Amandus munitus auctoritate Dagoberti regis,
 et Aicharii episcopi Noviomensis ac Tornacensis
 Gandavum adierit verbum Dei prædicaturus, tum
 relatis laboribus ac difficultatibus, quas offendit ibi-
 dem plurimas, de fructu tandem obtento hæc subdit:
 At ubi hoc miraculum (de homine mortuo ad vitam
 revocato) longe lateque divulgatum est, statim
 incolæ regionis illius cursu celeri ad eum cucur-
 rerunt, et ut eos faceret Christianos, humiliter
 postulabant. Fana etiam, quæ ante adorare con-
 suerant, propriis destruētes manibus, ad virum
 Dei unanimiter pervenerunt. Nam ubi fana destrue-
 bantur, vir Domini Amandus tam ex munificentia
 regis, quam ex collatione religiosorum virorum
 religiosarumque fæminarum, statim monasteria
 aut ecclesias construebat: verbique sacri pabulo
 populum reficiens, omnium corda mandatis cæle-
 stibus illuminabat. Hactenus Baudemundus, quem
 de monasteriis hic agentem sub Dagoberto rege con-
 structis, interpretantur recentiores mox laudati de
 Blandiniensi et Bavoniano Gandensibus, idque non
 modo admittit Cointius, verum etiam ex instituto
 probat ad annum 651.

101 Adhæc chronistæ, cum Blandiniensis apud
 Sanderum supra citato libro cap. 1, tum Bavonia-
 nus cap. 5, Theodoricus abbas, licet cetera multum
 aberrant a vera chronologia, eatenus tamen adstipu-
 lantur dictæ neotericorum interpretationi, quatenus
 utriusque monasterii seu ecclesiæ exordia statuant
 sub rege Dagoberto et Aichario episcopo, quorum
 neuter in vivis superstes fuit usque ad conversionem
 S. Bavonis. Accedit auctor Historiæ translationis
 S. Wandregisili abbatis apud nos tom. V Julii
 pag. 295 et seq., ubi cænobium Blandiniense non
 solum collocat sub dictis rege et episcopo, sed de
 Bavoniano sic loquitur, ut mox intelligas, existisse
 ante Sancti nostri conversionem: Deo etiam an-
 nuente, inquit, clericorum monasterium in eodem
 pago Gandavo constructum est a beato Amando:
 ubi die noctuque laus a fidelibus decantatur sub
 ejusdem sanctissimi patris et abbatis Florberti
 regimonia. Quo audito, Arnolphus * Bavo, præ-
 clarus confessor Domini mox futurus, plenissima
 devotione ante oratorium Domini se prosternens,
 comam capitis sui abscidi deprecatus est, adeptus-
 que venerandi pontificis manibus clericatus hono-
 rem, meruit fieri consors Apostolorum. Igitur, ut
 præfert textus auctoris hujus, exstabat jam tum
 illud monasterium, imo abbatem habebat Florber-
 tum, quando conversus est Bavo.

AUCTORE
 J. P.

a S. Amando
 exstructum
 fuisse
 E

* Allowinus

102 Præ oculis porro habuit laudatus auctor bio-
 graphum S. Bavonis vetustiore, eumque magna ex
 parte descripsit, eo præsertim loco, ex quo evidenter
 pateat, dictum cænobium exstitisse saltem, cum
 Sanctus se totum Deo consecravit. Sic enim scribit
 noster ille vetustior: IN EODEM MONASTERIO beatus
 confessor Bavo plenissima devotione ante oracu-
 lum templi Domini se prosternens, comam capitis
 sui abscidere * deprecatus est, et adeptus venci-
 randi pontificis Amandi manibus clericatus hono-
 rem, meruit fieri consors Apostolorum. Auctor
 Vitæ metricæ, qui priorem anonymum passim fide-
 liter secutus est, præcedentia ab illo dicta de monasterii
 constructione sic exponit, ut non minus evidenter
 liqueat, existisse illud antequam S. Bavo prima vice
 se Gandavum contulerit. Demum etiam ex ipso versus
 aliquot, omissis non necessariis.

ostenditur,
 etiam Bavoni
 attribuenda;
 F

* Mabil.
 abscidi

Nam postquam primæ deslevit funera nuptæ
 Mox ad pontificem sanctum properavit Aman-
 dum,

Quem tunc Gandavo constat considerare castro,
 Zelo divini cupiens perfringere * verbi
 Illic falsorum, quæ stabant, fana deorum,
 Cælica gentili quoque tradere dogmata plebi:
 Atque * locans inibi celsi fundamina templi
 Principis ecclesiæ Petri sacra vitæ honore.
 Cænobiumque loco struitur reverenter in ipso,
 Incipit et multus mox illuc crescere clerus,
 Qui Domino laudes persultet * nocte dieque.

* I. cupientem
 frangere

* I. Quique

* forte persol-
 vat

AUCTORE
J. P.

Illuc adveniens, ut dixi, Bavo beatus
Præsulis almifici pedibus prostratus Amandi, etc.
Inde pergit decantare S. Bavonis gesta a primo
Gandarum adventu usque ad felicem obitum; ita
quidem ut nec ipse, sicut nec vetustior anonymus
noster, nec ullus biographorum S. Amandi, vel unico
verbo innuat, saepe dicti monasterii primordia stricto
modo adscribi posse Sancto nostro. At accommodo
sensu adscribi ipsi posse ejusdem foundationem, imo
debere, aliunde discimus: ex testimonio nimirum
scriptoris, qui nemine inferior ætate est, omnibus
vero præstat auctoritate, S. Livini martyris, sic in
Epitaphio S. Bavonem alloquentis:

Quam tu FUNDASTI, quæ te tenet, inclyte Bavo,
Ecclesiam meritis protege, Sancte, tuis.

quia fundos
sustentationi
necessarios

103 Dubium esse nequit, quin sermo hic sit de
ecclesia monasterii Gandavensis in castro exstructa,
primum S. Petro Apostolorum principi dicata,
posteaque S. Bavonis nomine insignita; in ea quippe
sepultus fuit, jacebatque, cum scripsit S. Livinus,
qui juxta communem omnium sententiam annis
tantum tribus illi supervixit. Quapropter S. Bavo-
nem ecclesiæ ac monasterii auctorem seu conditorem
dici debere censemus, quia sæculo valedicens, bona
plurima utrique, tunc humili verisimiliter, multis
indigenti, ac forte de necessariis minus instructo,
contulit: ecclesiæ quidem ad augmentum, ornatum
et majorem constantemque futuris temporibus divini
cultus splendorem; monasterio similiter ad ampli-
ficationem et honestam monachorum tum temporis
illic degentium, plurimumque post admittendorum
sustentationem. Enimvero recte ac merito dicitur
quis fundasse domum religiosam, cui, licet ante
existeret et inhabitata esset, imposterum alendæ et
colendæ fundos vel redditus annuos attribuit.

concessit; ini-
tia cœnobii
statuuntur
circa 631:

104 Hic sensus congruit S. Livini testimonio, et
ad hunc eundem accommodanda sunt, quæ de ex-
structo et dotato per Sanctum nostrum monasterio
traduntur in Bavoniano Chronico et Officio veteri
ecclesiæ cathedralis Gandensis. Sic diverso modo et
utroque vero monasterii constructio tribuitur ab
unius S. Amando, ab aliis S. Bavoni. Eam quatenus
ad S. Amandum spectat, figunt Henschenius, Ma-
billonius, Pagius et reliqui passim, uno circiter anno,
postquam sanctus episcopus ab exsilio revocatus
S. Sigibertum baptizavit; quando scilicet benevolam
Dagoberti regis animum nactus et ejusdem auctori-
tate nec non Aicharii Tornacensis favore munitus in
castro Gandavensi hujusque vicinia verbum Dei gen-
tilibus annuntiavit. Baptizatus est autem S. Sigi-
bertus, Dagoberti regis filius, sub annum 650; atque
idcirco laudati auctores initia monasterii referunt
ad 651; hos inter Henschenius quidem tom. I Fe-
bruarii initia ista fixerat 656, sed secundum opinio-
nem suam priorem de anno baptizati Sigiberti,
quam cum mutaverit, simul deseruisse etiam cen-
sendus est sententiam de initiis Bavoniani monasterii,
ut non semel jam observari in aliis, viderique potest
in Exegesi præliminari ad tom. III Aprilis.

adduntur
pauca de no-
mine ejus ac
situ

105 Jacta sunt porro fundamenta ecclesiæ ac
monasterii in loco, qui a vetustiore nostro anonymo
Castrum Gandavum nuncupatur, ab aliis Castrum
Ganda, et ab aliis Gandavum aut Ganda pagus, ad
Scaldis et Legiæ fluviorum confluentes, ubi nunc
exstat arx, quam Carolus Quintus imperator sæculo
decimo sexto extruendam curavit. Sed et ipsum
monasterium a loci vocabulo Ganda monasterium
aut Gandavum cœnobium dictum reperitur in anti-
quis monumentis. Exempla habemus in Commen-
tario prævio ad Acta S. Amandi § 5. Auctor Vita
S. Livini episcopi martyris, de cujus ætate et aucto-
ritate disputari poterit ad diem 12 mensis Novembris
de Sancto suo ista refert: Cum plurima perlus-
trasset loca, convenit cum discipulis suis ad quod-
dam cœnobium a vico * vocabulo Gandavum
nominatum. Ludovicus Pius imperator in diplomate
eodem § citato: Einhardus abbas ex monasterio.
quod dicitur Ganda, quod situm est in pago Brach-
bantense. Ibidem Chronicon de Gestis Norman-
norum ad annum 880: Normani... mense Novem-

* al. avito

brio in Gandavo monasterio sedem ad hiemandum
statuunt. Sed etiam ante hæc tempora, et post ea
communiter S. Bavonis monasterium nuncupatum
fuit, ut pluribus ostendetur, cum de gloria Sancti
posthuma agendum veniet. Unum tamen, quod ibi-
dem ex eodem Chronico se offert, exemplum ad-
scribo: Anno dcccl Northmanni... in oppido
Gandavo venientes sancti Bavonis monasterium
incendunt.

106 Gandavum autem et Ganda vocabulum, et de origine
deinceps ad nostra usque tempora constanter adhæsit
civitati, quæ ab ipso castro originem assumpsit,
quæque, ut observat Mabillonius, haud dubie etiam
suam amplitudinem et incrementum S. Bavonis
accepta referre debet. Is quippe suis bonis monaste-
rium illud locupletavit, ut pluribus quam ante alendis
sufficeret, exemplis suis vivens, et miraculis post
mortem tam illustre reddidit, ut eo confluerent
plures, quibidem monasticam vitam amplecterentur.
Testem habemus scriptorem miraculorum, qui ait
num. 9. Hujus tamen loci religio, quantum subinde
conciverit augmenti, hinc datur intelligi, quia
recens et quasi adhuc calens pii Patronii (Bavonis)
memoria miraculorum quotidiana hanc ad altiora
semper provexerunt * incitamenta. Fertur enim,
quod ad sexagenarium numerum ultraque perve-
nerint, qui se post sancti Amandi discessionem ad
exemplum tanti Viri (Bavonis) regularibus studiis
manciparint. At neque dubitamus, quin alii innu-
meri omnisque generis et conditionis homines ibidem
lapsu temporis prope monasterium fierent domi-
cilia, maxime ut a monachis sanctitate ac scientia
præstantibus veræ fidei documenta atque evangelica
præcepta perciperent, et S. Bavonis in eorum ecclesia
conditi patrocini propius gauderent. Postremum
confirmat idem miraculorum scriptor num. 6, ubi
cum de loci situ, amœnitate, fluviorumque præsertim
commoditate disseruisset, subdit: Unde tam hujus
provectionis gratia, quam ob præsentissima sancti
Bavonis merita est idem locus populo commeatu
frequentissimus.

et de origine
civitatis, quæ
suam ampli-
tudinem

* provexit.

107 Itaque sicut certum nobis est, laboribus
S. Amandi istic plantatam cullamque fuisse Christi
fidem, ita non dubium, quin opibus potissimum ac
patrociniis S. Bavonis excreverit Gandavum ad eam
gloriam ac splendorem, quibus jam dudum floruit
floreteque hodie, civitas nobilissima, amplitudine
sua maximis urbibus non solum Belgii, sed totius
fere Europæ æquiparanda, episcopalis ac Flandriæ
primaria, de cujus situ, incrementis, ac ornamentis
subinde in sequentibus plura dicendi recurret oc-
casio. Hic obiter notamus, quod ea civitas, quæ nunc
Flandriæ caput est, olim ad vetus Brachbantum
pertinuerit, ut liquet ex superius allegato diplomate
Ludovici Pii imperatoris, ubi dicitur sita in Brach-
bantensi pago seu tractu. Flandria quippe tunc
minus late quam nunc patebat, aliique erant veteris
Brachbanti limites, quam nunc Brabantie. De hisce
disserentem vide sis Henschenium in sæpe citato
Commentario prævio ad Acta S. Amandi.

adscribere
potest S. Ba-
voni.

§ IX. Difficultas una atque altera ad po-
stremis Sancti gestis examinatur ac
solvitur.

Difficultas ista oritur ex spatio temporis, quod in
vetustioribus Actis medium statuitur inter S. Bavonis
conversionem et obitum, quodque nimis arctum non
nullis visum est, quam ut caperet omnia, quæ ab
eodem interim gesta narrantur. Ea difficultate non
laborarunt, quotquot mox memorata Acta non ha-
buerunt. Hinc alii Chronicon Bavonianum sine
scrupulo secuti, inter conversionem et mortem repe-
rerunt annos octodecim. Alii, licet notas chrono-
logicas et annos præsertim determinate pro utraque
assignatos in isto Chronico et Actis a Theodorico
compositis repudiarint, spatium tamen idem tem-
poris medium retinuerunt, ut fecit Cointius, conver-
sionem referens ad annum 651, mortem ad 649

Triennium a
conversione ad
mortem San-
cti

Alii

A Alii nec ipsum temporis spatium curantes, tot annos statuerunt medios, quot pro sua tum sententia exigi videbantur, ut fecit Henschenius, qui nec habens Acta vetustiora, nec aliunde quidquam offendens, quod conversioni mortem tam propinquam fuisse suaderet, hanc ab illa separavit sexennio.

in Vita notatum, quidam nimis arctum,

109 At Mabillonius in editis a se primum Actis vetustioribus saeculo II Benedictino pag. 402 legens hæc verba : Operæ pretium est et illud inserere lectioni, qualiter beatus vir... Bavo de hac vita migraverit. Igitur sanctissimus atque religiosissimus vir Domini Bavo post pœnitentiæ confessionem, quam a B. Amando pontifice perceperat, annis tribus præter quadraginta dierum abstinentiam, quam implevit, Domino annuente sagaci studio mirifico effectum in hoc seculo propter regnum cælorum militavit. Hæc, inquam, legens, interpretatus est de triennio circiter, quod fluxerit conversionem inter et mortem Sancti. Tum in Annotatis monens, ita constanter legi in Mss. exemplaribus, subdit : Quamquam non facile intelligitur, quo modo in spatio tam brevi S. Bavo tot res gestas expleverit. Hæc similis observatio tantum valuit apud Bailletum, ut ad diem 1 Octobris agens de Sancto, suspectum habuerit biographum scripseritque Gallice : Ne scitur quidem, quot annis duraverit ejus pœnitentia post conversionem; nec multum verisimilitudinis habet, quod reperitur in Historia vitæ ipsius, fuisse tantum (pœnitentiam) annorum trium et dierum quadraginta : imo ut tacite saltem eidem biographo fidem negaverit, dum conversionem signavit circa annum 645, mortem circa 655, sicque pœnitentiæ attribuit annos decem, si minus pro mero arbitrio, certe non adducto testimonio, aut alio argumento; et vel idcirco post editam Vitam vetustiorum sententia ista vix ullum fecit progressum.

alii sufficiens tempus arbitrantur,

110 Mabillonio visum est quidem non facile intellectu, quo modo in spatio tam brevi tot res gestas S. Bavo expleverit, non tamen impossibile intellectu aut creditu : quandoquidem postea in Annalibus tom. I pag. 412, seposita quasi omni dubitatione, affirmaverit : Post annos tres a confessione Amando facta, postque quadraginta dierum abstinentiam sanctus Bavo rigidissimæ pœnitentiæ præmium in cælo consecutus est. Triennio similiter dictam pœnitentiam non hæsitanter circumscribunt Jacobus Longueval Societatis Jesu sacerdos tom. III Historiæ ecclesiæ Gallicanæ pag. 579; auctor Officii novi ecclesiæ cathedralis Gandensis Lectione sexta, et Antonius Pagius in Critica Baronii ad annum 651, quem auctorem ultimo loco nomino; quia, quamvis ipse verba anonymi, cum textu Theodorici abbatis collata, intellexerit de triennio non completo, ut vidimus supra, contendit tamen, intra istud spatium temporis facile patrari potuisse, quæcumque narrat anonymus et aliqua insuper, quæ prætermittit, illudque compendiosa eorumdem commemoratione a se demonstratum existimat. Idem ipsum ad conciliandam biographo fidem tentabimus hic, sed paulo fusiùs, et ad lectoris captum accommodatius.

ut fieri interim potuerint, quæ narrantur,

111 Nihil interest quæstionis hujus, ultra verior sit sententia de determinato anno conversionis; an Pagii, qui stetit pro 646, an nostra, quibus visum est probabilius, differre in 650 vel 651. Statuamus ergo certum pro incerto; ponamus, inquam, S. Amandum Roma rediisse anno 651, eodemque ab ipso primum Gandavi exceptum fuisse S. BAVONEM, et distributis in pauperes ac monasteria bonis, clericatus ordinem suscepisse. Sed hic, antequam progrediamur ex duobus incertis eligendum est etiam certum; utrum nempe triennio pœnitentiæ Sancti nostri annumerandum sit intervallum temporis dictæ distributioni bonorum impensum, an vero excludendum, ut triennium numerare cœperit biographus a susceptione clericatus, quod postremum non caret verisimilitudine. Si primum elegeris, dicam cum Mabillonio textum biographi intelligendum de tribus annis et diebus quadraginta, nam oppositum non est certum. Si admiseris secundum, admittam cum Pagio textum sic intellectum, ut, ad complendos

annos tres, desiderati fuerint quadraginta dies, et utrovis sensu gesta S. Bavonis post clericatus susceptionem exordiar a mense Novembri anni 651. Nam in sensu priore sufficere poterunt ad bonorum distributionem dies octoginta, in posteriore nihil facit ad præsens institutum, seu plures dies seu pauciores impensi fuerint. Itaque a mense Novembri anni 651 usque ad Octobrem 654 spatium habeo liberum ad ordinanda Sancti gesta, de quibus agitur; quod nunc aggredior.

AUCTORI J. P.

112 Collato clericatus ordine S. Bavoni, vir Domini Amandus... perrexit prædicare verbum Dei, quem beatus Bavo prosecutus est, ut prædicatione ejus pascereetur. Hoc primum est, quod refert anonymus, nihil suggerens, unde statuas, longone an brevi tempore in comitatu prædicantis episcopi Sanctus perstiterit. Alterum illud est : Igitur vir Dei Bavo suprascriptum pontificem sibi licentiam dare petiit, monasteria circumire Christi athletarum, ut vitam monachorum et conversationem cænobitarum posset agnoscere. Inde excurrit auctor in laudem virtutum S. Bavonis, nihil denuo adjiciens, ex quo percipias, quot vel quæ monasteria perlustraverit, aut quantum temporis in eo posuerit. Duo jam relata Pagius primo conversionis anno peracta arbitratur : quoniam gentes, quibus Amandus Christum prædicavit, non procul aberant Gandavo, sicut nec monasteria, quæ lustravit Bavo. Indignisse autem id temporis verbi Dei prædicatione gentes Gandavo vicinas conjicit idem Pagius ex lib. II cap. 2 Vitæ S. Eligii, ubi S. Audoenus ejus auctor loquens de Tornacensibus, Flandrensibus, Gandensibus et Corturiacensibus affirmat, quod tempore S. Eligii, Noviomagensis episcopi anno next renunciati, « incolæ ejusdem regionis magna adhuc » ex parte gentilitatis errore detinebantur, et « variis superstitionibus satis dediti erant, quique » velut agrestes feræ nulliuspiam salutare verbum » recipere poterant. » Non procul absfuisse cænobia, deducit Pagius ex Theodorico, qui anonymi verba suo modo referens, expresse ait, Sanctum consensu sui Amandi loca Sanctorum et vicinos cænobitas circumvisisse : unde concludas, ab itineribus faciendis impedimentum non venisse, quominus uno anno perficerentur omnia.

Enumerantur gesta, quæ conversionis

115 Perfici potuisse omnia assentior Pagio : verum cum de reperiendo tempore sufficiente disputetur, non video, cur absolute ad ea opus fuerit annus integer, curve huic inseri nequeat unum aut alterum assertum, quod reservat Pagius in annum secundum : Ambo ista asserta, quæ silens præterit tam anonymus vetustior quam poeta biographus, leguntur in Vita Theodoriciana post narratam cænobiorum visitationem, ut sequitur. Capta igitur temporis, et loci opportunitate, saltum, quem Beilam nuncupant, ingressus est, ubi repente in remotiori devexæ vallis latere annosa fagus oculis ejus offertur, cujus concavitate pedum non minus sex spatiosa altitudo, in modum fornices camerata et quæ hominem erectum posset in alvo sustinere. Hoc quasi habitaculum ab angelis Dei sibi reputans præparatum, ingreditur tanta cum jucunditate, velut si totius orbis delicias angusto secum clausisset in pariete. PER ALIQUOT DIES OCCULTUS, latere non potuit, et cum a populo frequentatur, infelicem se esse judicans, nocturno silentio iterum loco cedit. Est usque hodie eandem miræ magnitudinis fagum videre, quæ in æternam hujus Sancti Dei memoriam adhuc continet antiquum altare, ubi et presbyter parochiæ frequenter ecclesiam convocat et communicat. Nec desistit arbor, contra morem tam annosa, adhuc florere et germinare, in qua latuit flos ille, de quo dicitur; Florete flores quasi lilium. Quorum florum amœnitate delectata, in epitaphio suo loquitur sancta Ecclesia : Fulcite me floribus, stipate me malis; quia amore langueo.

E

primo anno

114 Igitur inde digressus, longa rursus per dispendia aliam requirit eremum athleta Dei Alwinus, Medmedunc nomine, a sua Ganda distantem duorum tantummodo milliariorum itinere. Locus in

contigere potuisse,

AUCTORE
J. P.

in densissimum nemus sylvenscens, vasta et pene inaccessibili palude distentus, pomorum quoque, quæ gignit, saltus, et nucum ferax, præterea amnis leni murmure præterfluens, facile habitationem suadent. Ingreditur cum sarculo, humum sarrit, cellulam permodicam erigit et in ea se quasi sepelit. Cibos saltus ministrabat, amnis potum. Vestimenta ipse detulerat secum, sagum et cilicium, quæ non frigus arcerent, sed nuditatem prohiberent, non molliem suaderent, sed carnem domarent. Sic aliquandiu ignotus cum mansisset, iterumque fama vulgante, ulterius posse latere desperaret... ad locum professionis suæ statuit redire (*ad Gandense cænobium*). Reversus itaque, etc. *Ubi puncta signavi, inserta sunt apud Theodoricum nonnulla ad præsentem quæstionem non spectantia, et sicut post videbitur, præpostere adstructa: dubium etiam est, an hic rerum gestarum ordo inversus non sit. Quandoquidem auctor miraculorum, Theodorico antiquior, num. 41 reterege se velle dicat opera Sancti post obitum primo quæ in loco, qui vocatur Medmedunc, quo primum dicitur post conversionem habitasse, exercuit ac pie precantibus misericorditer indulsit. Sed neque hoc morari nos debet.*

putamus.

B 113 Est autem isdem sacer locus (*pergit auctor miraculorum*) ut nescientibus loquamur, secrete manere volentibus habilis, silvestribus pomis ceterisque frugibus plenus, piscium copiis abundans, et ut paucis concludatur, omnibus heremum inhabitare cupientibus aptissimus, quem idem Dilectus Dei paucis incoluit morulis, sanctaque sua inhabitatione sanctificavit: at post mortem miraculis insignibus mirificavit. *Habitatio igitur in Beila per aliquot dies tantum duravit, altera in Medmedunc paucis dumtaxat morulis. Proinde nihil impedit, quominus alterutra vel etiam utraque anno primo attribatur, et secundi initio statuatur S. Bavonis ad Gandavense cænobium reditus, quem, ceteris omissis, anonymus vetustior et poeta statim subjungunt visitationi aliorum monasteriorum. Quamquam neque illud necessarium videri debeat, cum reliqua, quæ narrant anonymi nostri vetustior et poeta residuum ferme biennium absolute non exigant, ut brevis eorum commonstrabit enumeratio.*

Difficultas,
quæ in reliquo-
rum

116 Rediit Gandavum Sanctus, locum petiit in cænobio, assensum obtinuit, cella inclusus est; quæ dum ipsi construebatur, mortuum suscitavit. Vidit deinde hominem, quem olim venum dederat, illi supplex factus est, ab illoque tamquam reus tractari voluit: id ille precibus victus et coactus implevit: Vinxit scilicet manus Viri Dei et caput totondit, lignoque pedes strinxit et custodiæ illum publicæ mancipavit: ubi usque in proximum exitus diem Vir Domini retrusus, vinctis pedibus perstitit.... Ita vero quatuor fere mensibus in hac austeritate Deo militans, siceram et vinum nullo modo gustavit. Ita anonymus, cujus narrationem tantisper interrumpo, ut consideremus, quam exiguo tempore peragi potuerint hæcenus enumerata Sancti gesta: cum tamen pervenisse videatur auctor usque ad vitam S. Bavonis. postremos quatuor menses. Nam, eodem teste, in dicta custodia usque in proximum exitus diem perstitit: numquid non usque ad mortem? Sic intellexit et exposuit poeta:

In qua continuo precibus fervore vacando

Usque propinquantis persistit tempora mortis. Idem autem biographus vetustior mox ita loquitur, acsi tantum perstitisset ibidem Sanctus quatuor fere mensibus, proindeque post breve illud temporis spatium obiisset.

gestorum di-
stributione
occurrit,

117 Verum his ita acceptis majorem longe difficultatem invenio, ut credam, isto temporis spatio peracta esse, quæ deinde sequuntur, quam ut intelligam, omnia Sancti gesta a conversione usque ad mortem contingere potuisse intra triennium. Etenim scribente biographo vetustiore et exponente etiam poeta, Sanctus positus in hac retrusione obedientiæ normam non reliquit: sed abbatem sibi prælatum magnopere poposcit, ut ita cum retruderet super pavementum, ut siquando ad omnipotentis Dei

laudes dicendas assisteret dextra levaque pavimenti ita circumceptus foret, ne declinandi facultatem in ullam partem haberet; sed diebus ac noctibus, quasi in agone suspensus, Deum adoraret.... quod et factum est. *Post hæc jussit famulum afferre lapidem, qui detulit laterem grandem: cui Vir Dei ait: Adhuc majorem perquire. Tandemque lapidem inventum, qui vix duorum manibus vehi poterat, detulit.... Quem Vir Dei... dum ad laudes Dei dicendas assisteret, ipsum humeris portabat. Sequuntur varii conatus dæmonis, ut Sanctum ex isto loco eliceret; sed hic contra eum... quotidie certare non desiit et opus cæptum indesinenter faciens, manum in aratrum positam non retraxit. Hæc autem, ut mittam, quod dein una ac altera cælesti visione recreatus fuerit, imminentem mortem abbati ac fratribus prænnuntiaverit, presbyterum ex Turholtensi monasterio accersi jusserit, hæc, inquam, sic narrantur, ut plus quam quatuor menses iis impensum videatur.*

118 Difficultatem haud dubie advertit Pagius, hinc biographos nostros antiquiores deserens, ad Theodoricum confugit, ac denuo hujus calculos pro arbitrio immutans et corrigens, gesta universa hoc ordine distribuit. Primo anno clero adscriptus S. Bavo S. Amandum verbum Dei prædicantem comitatus est, et monasteria perlustravit; secundo commoratus est in Beila et Medmedunc, Gandam rediit, cippo pedes suos, a famulo nempe olim suo, constringi voluit, in eoque statu vixit per quatuor fere menses, usque dum v Idus Novembris ad totam vitam reclusus est: adeo ut non obierit, finitis istis quatuor fere mensibus, sed anno fere integro postea superstes, fecerit, quæ deinde memorantur. Non obiisse Sanctum finitis istis mensibus clare significat Theodoricus, dicens: Itaque quatuor fere menses in hoc retrusus carcerali agone, cum quotidie pene moretur, pœnam pro deliciis habebat.... Accersito dehinc sancto pontifice Amando et venerabili abbate Florebeto, non modo pedum, sed et totius macerati corpusculi integram reclusionem.... impetrat. Arctam specum medio domus æquore ad capacitatem erecti hominis effoderat, quæ introgressum non nisi stantem sustineret, et quasi crucifixi corporis suspensum vultum in neutram partem deflecti permitteret;... ad reclusionis cellulam convenitur.... Bavo... sepelitur magis quam recluditur. Post hæc tribuit Sancto Theodoricus duos adhuc vitæ annos fere integros, quos ad unum non completum contrahit Pagius, quia nempe si servatis duobus istis annis addantur quatuor fere menses, sufficiens ex triennio, quo omnia peragi debuerunt, non relinquitur temporis spatium prioribus post conversionem gestis.

119 Hoc pacto, fateor, verisimilis fit Pagiana rerum gestarum series; sed si fundamentum quæras, non aliud invenies, quam beneplacitum distribuentis, notasque chronologicas, a Theodorico traditas, hinc adoptantis, illinc repudiantis vel corrigentis, et eo ipso quidem loco, ubi Theodoricus videtur contradicere antiquioribus nostris biographis. Hi etenim, ut supra observavi, sat clare aiunt, Sanctum perstitisse usque ad vitæ exitum eadem in custodia, in quam retrudi voluit a servo olim suo. Contra Theodoricus non minus clare indicat, Sanctum post quatuor fere menses transiisse ad specum in medio cænobio effossum, ibidemque inclusum permansisse ad mortem usque, id est juxta ipsum, ad biennium fere integrum. Ambigere hic non licet, quin vetustiorum testimonium longe præferendum sit, præsertim si per levem verborum aliquot expositionem rerum series æque verisimilis fieri possit, quam in Pagiana distributione, accersita ex Theodorico immutato, ubi lubitum fuit, et correcto. Faciamus periculum, et ante dicta resumamus.

120 Primo post conversionem suam anno S. Bavo comitatus est S. Amandum prædicantem, invisit ricina cænobia, eremum Medmedunc paucis incoluit morulis. Si postremum hoc nimium appareat, moram in Medmedunc et alteram per aliquot dies in Beila

et quam evita-
vit Pagius,
recurrens

E

F ad Theodori-
cum pro arbi-
trio immuta-
tum,

diluitur,

A Beila statuamus initio anni secundi, ita ut tertio vel quarto secundi anni mense, reversus sit Gandavum, in monasterio cellam petierit, et dum ea construere-
tur, mortuum suscitaverit. Neque hæc longum tem-
pus requirunt, neque aliud usque ad occursum servi
olim venditi. Contigerit iste occursum medio circiter
eodem anno secundo, tum volens inclusus sit a servo
custodia, in qua perstitit ad mortem usque. Sed hic
tandem se offert exponendus biographus in his ver-
bis : Ita vero quatuor fere mensibus in hac aucto-
ritate Deo militans, siceram et vinum nullo modo
gustavit. *Ista autem verba, ut difficultas tollatur,*
non possunt eo sensu accipi; quod illic diutius non
permanserit, seu quod finito tantillo tempore e vita
migraverit (nec re ipsa sensum illum vox ulla po-
stulat) sed quod, cum ibidem per quatuor fere menses
sic vixisset, ad majorem etiam austeritatem anhe-
lans, arctius cum abbatis sui consensu recludi vo-
luerit, prout dein narrat idem biographus.

expositis et
collatis

121 Sed, inquis, re sic exposita, exsurget difficul-
tas nova. Nam teste eodem biographo, servus a Sancto
coactus custodiæ illum publicæ mancipavit, in qua
verisimile non est, facta esse, quæ deinde narrantur.
Quis enim credat, quod rogatus abbas voluerit San-
ctum arctius recludere in custodia publica, vel per-
miserit Virum tam illustrem tamque bene de mona-
sterio meritum, licet volentem et desiderantem, attamen obedientiæ normam non relinquentem, tali
loco ad mortem usque persistere? Nec mihi id veri-
simile est, si probari queat, auctoris mentem fuisse
per custodiam designare carcerem, in quem fures ac
latrones conjici solebant : prout putavere nonnulli et
ipse forsitan Theodoricus, ut vel idcirco scripserit,
Sanctum ex isto loco post quatuor fere menses trans-
migrasse in alium, eumque in monasterio positum.
Sed salvo meliore iudicio, per custodiam publicam
non intelligo, nisi locum seu cellam monasterii, in
quam retrudi sic voluit; ut solent in carcerem fures
ac latrones, et ibidem ad eum modum tractari,
iisque suppliciorum instrumentis affligi et constringi,
ut ipse latronis potius quam pœnitentis, locus publici
carceris potius quam cellæ speciem præ se ferret.

vetustiorum
biographorum
verbis.

122 Ut ita intelligam verba sua, ansam præbet
auctor ipsemet, dum eundem locum, quem custo-
diam publicam nuncupaverat, in sequentibus vocat
modo reclusionem, modo cellam. Succurrit et poeta,
qui postquam ea, quæ cum servo egerat S. Bavo, de-
clarasset atque hisce versibus conclusisset :

Tunc vir præfatus, nimis instigante, coactus,
Ipsius plagis corpus torquebat amaris,
Detondensque comam capitis turpabat hone-
stam,

C Artibus et vinctis, cippo pedibusque retrusis
Fecerat, artaret gravis ut custodia Sanctum :
In qua continuo precibus fervore vacando
Usque propinquantis persistit tempora mortis.
Qui, inquam, post hæc de strictore reclusionem ita
conclinit :

Incipit ingentem seu nil reputare laborem,
Ac magis angustos gestit sibi nectere nervos,
In directa pedem qui constringant properan-
tem,

Nec quicquam gressum permittant ire retror-
sum,

Tendere qui dudum decrevit in anteriora.
Nam cum sub minimæ resideret domate CELLÆ,
Qua mansit solus VELUT ARCTO CARCERE clausus,
Noluit in proprii se voti lege teneri;
Sed manet, almorum sicut mos cœnobiorum,
Quidquid ut illorum præfatus censet agendum
Subditus...

Nec vult privari se jure monasteriali....

Cernuus abbatem præfatum poscere temptat,

Abstruxisse loco se vellet arctius ILLO

In quo tam stricta RESIDERE SOLEBAT habena.

Hæc tam perspicua sunt, ut supervacanea sit ulte-
rior explanatio.

Quapropter alteram quæstionem hac occasione
incidentem expedio.

Difficultas

123 Movet eam Mabillonius et non dissolutam
Octobris Tomus I.

dimittit in Annotatis ad Vitam : Cur inquit, is,
qui reclusus erat, CUSTODIÆ PUBLICÆ mancipari
optat? Certe Theodoricus abbas in factum ante
Bavonis reclusionem refert. Per custodiam publi-
cam Mabillonius intellexit carcerem et hanc quidem
vocem usurpavit in Annalibus; sed esto tantisper,
fuerit carcer publicus: esto similiter verum tantis-
per, quod prætexit utrobique Mabillonius, S. Bavo-
nem, scribente biographo vetustiore, fuisse reclusum,
priusquam a servo custodiæ publicæ manciparetur :
vel sic etiam facilis est ad quæstionem responsio.
Optavit id nimirum ad magis se deprimendum, et
amplius satisfaciendum pro delictis. Nam reclusi,
ut Deo sibi vacarent, peculiari cella concludeban-
tur, inde tota vita sua non exirent, nisi id exigeret
utilitas communis, vel alia quævis necessitas : non
autem instar latronum habebantur, non cippo seu
nervo pedes stringebantur, non ad eum modum tra-
ctabantur, quo tractari voluit a servo Sanctus noster.
Hic igitur jam tum reclusus per fenestram (nam
juxta descriptionem apud Cangium in Glossario ad
vocem Recluserium tres habebant hujusmodi cellæ,
unam contra chorum, per quam Corpus Christi
accipiat reclusus; alteram : in opposito, per quam
victum recipiat; tertiam, unde lucem habeat) per
fenestram, inquam, seu visu seu auditu deprehen-
derit servum suum, et impetrata abbatis venia, ita
tractari voluerit : quid tum? a duro vivendi insti-
tuto transierit ad durius et ignominiosius. Nihil ego
hic inconveniens reperio, nihil extra ordinem in Ho-
mine, qui pœnas pro delictis habebat.

AUCTORE
J. P.
alia a Mabil-
lono

124 Attamen quod prætexit Mabillonius, quod-
que tantisper nos gratis admisimus, reclusum fuisse
Sanctum, priusquam custodiæ publicæ manciparetur,
nobis non probatur esse verum : nec reperimus,
a Theodorico reclusionem postponi publicæ custo-
diæ, quam similiter non postponit anonymus vet u-
stior. Hic post relatam quatuor fere mensium
inclusionem in custodia, expresse dicit, in hac retru-
sione positum Sanctum rogasse, ut abbas eum sic
retruderet super pavimento.... ne declinandi
facultatem in ullam partem haberet... quod et
factum est. Theodoricus præmissis similiter iis, quæ
a servo perpeti voluerat Sanctus, subdit, quod qua-
tuor fere menses in hoc retrusus carcerali agone
a S. Amando et Florberto abbate petiverit et impe-
traverit reclusionem in arcta specu, quæ introgre-
sum non nisi stantem sustineret et quasi crucifixi
corporis suspensum vultum in neutram partem
deflecti permetteret. Numquid non utrobique res
eadem designatur, idemque servatur ordo? Discrimen
est, fateor, in adjunctis. Apud anonymum San-
ctus loco non mutatur, et hoc credibilis esse nobis,
monimus supra; apud Theodoricum ex uno loco
transfertur in alium. Anonymus solius meminit
Abbatis, Sanctum arctius recludentis. Theodoricus
adjungit S. Amandum episcopum, clerum et popu-
lum, cum crucibus et thymiamateriis universoque
ecclesiastico apparatu : Sed demus hæc vera esse,
et ab anonymo brevitatis ergo prætermissa, nec ad-
jecta fuisse (de quo supra etiam dubitari posse dixi-
mus) a Theodorico ad rei splendorem augendum or-
namenta, certe nec rem ipsam, nec tempus immutant.

mota vario
responso

125 Verisimiliter visus est Mabillonio anonymus
noster reclusionem Sancti præmississe retrusioni in
custodiam; quia is num. 14 apud nos, cum dixisset,
Sanctum, Gandam reversum, ab abbate et fratribus
cœnobii cellam postulasse, ista subjecit : Quam petiit
cellulam... impetravit : in qua retrusus, Deum piis
et indefessis precibus invocabat. Vox retrusus
revera nonnumquam inclusum seu reclusum sonat:
ut sicut inclusus et reclusus non semper involvunt
inclusionem pro tota vita, de qua hic quæstio est, ita
nec retrusus, nisi adjuncta hoc indicent. Sæpenu-
mero retrusus valet abditum sive semotum ab ho-
minum commercio, et ea significatione vocem ab
auctore usurpatam opinor, ut sensus sit, quod San-
ctus in cellula solitarius frequens precibus vacaret.
Sane in contextu nihil adjicitur, quod strictam
inclusionem denotet, nec talem intellexit poeta
noster,

E

et vocem ex-
positione

AUCTORE
J. P.
* abbatem
Bavo

noster, qui de ea omnino silens, auctoris textum istis versibus complexus est :

Hunc * adiens *, aliquam petiit sibi tradere cellam,

Qua Domino puras omni strepituque remotas
Posset ferre preces...

Bavo sed assensum potuit cum noscere fratrum,
Christo multiplices studuit persolvere grates
Et sibi concessam pergens invisere cellam,
Tanto se Domini constrinxerat in famulatu,
Ut quos exemplum fratres posuit sibi primum,
Ejus post semet victos fervore viderent.

dissolvitur.

126 *Ultimi versus satis produnt, tunc a Sancto non fuisse susceptam vivendi normam, ab ea diversam, quam profitebantur fratres reliqui, quos primum imitabatur et post fervore suo in exercitiis cœnobitici instituti superabat. Idem poeta postmodum daturus, quæ de servo per Sanctum olim venundato narrat sequenti exordio anonymus vetustior:* Quadam denique die prospexit quendam virum ad se venientem, sic vertit :

Forte die quadam vir venerat obvius illi.

Inepte, se vox retrusus semper sumenda sit pro stricte recluso seu cella numquam egressuro. Denique Theodoricus ipse, qui anonymum præ oculis habuit, dictam vocem alio sensu accepit, cum, ubi cellam a Sancto impetratam scribit, nihil memoret de inclusione, ac dein historiam de servo in hunc modum exordiatur: Quadam die habitaculo egressum (Bavonem) obvium contigit habere servulum.

§ X. Quo in statu fuerit cœnobium, postea Bavonis dictum, cum eo primum advenit Sanctus, huncque prius clericum extitisse, quam monachum.

Præmissis
paucis de
statu cœnobii,

Dum superioribus §§ inquirebam in annum conversionis S. Bavonis et in spatium temporis, quod fluxit illam inter et obitum ipsius, dumque meliori, quo poteram, modo et scriptis veterum præsertim biographorum conformiori ordine disponebam gesta ejus a conversione ad obitum, volens, ne filium interromperem, præteriti quæstionem, quam dissimulare quidem non est æquum, sed liquido ac determinate dissolvere perdifficile. Utrum scilicet S. Bavo ab initio conversionis professus sit monachum, an clericum. Dictum superius est, primordia monasterii, a S. Amando in castro Gandavo erecti, communi nunc eruditorum consensu referri ad annum Christi circiter 651. Huic ac Blandiniensi cœnobio, sub idem tempus constructo, S. Amandus abbatem præfecit Florbertum post annos octo, ut censent plerique; certe annis multis ante conversionem S. Bavonis, ut hodieum admittunt omnes, contra ac scribit Theodoricus abbas, qui Florberti præfecturam refert post S. Bavonis conversionem

dum eo primum advenit Sanctus,

128 Non evolam hic multum agitatam controversiam de primis monasterii Bavoniani incolis, quos multi recentiores, ejusdem potissimum Theodorici abbatis testimoniis nixi, volunt fuisse clericos et his postea monachos successisse, quibus Florbertus abbas præfectus sit: alii autem contendunt, ab ipsis primordiis fuisse monachos. Pro priori opinione præ ceteris pugnat Cointius in Annalibus ecclesiasticis Francorum ad annum 651 num. 3 et seqq.: pro posteriori Mabillonius in Præfatione ad Sæculum II Benedictinum num. 28 et seq.; atque iterum in Annalibus Benedictinis ad annum 651 lib. XII num. 19 et seq., quos consulat lector curiosus. Nobis sufficienter probatum est, tum saltem monachos ibidem extitisse, cum ad S. Amandum istuc advenit S. Bavo. Ea porro, quæ aduentum istum præcesserunt, S. Amandum potius respiciunt, quam S. Bavonem, atque eapropter dictam controversiam attingam dumtaxat, ubi connexa fuerit cum hac nostra quæstione.

recitantur verum verba, unde elicit

129 Videamus ergo, quid de prima Sancti nostri professione tradant antiqui. Biographus noster vetustior num. 9 ait: Deo etiam annuente, clericorum cœnobium in ipso castro honorifice est constru-

ctum... Illis expletis, in eodem monasterio beatus confessor Bavo plenissima devotione ante oraculum templi Domini se prosternens, comam capitis sui abscidere * deprecatus est, et adeptus venerandi pontificis Amandi manibus clericatus honorem, meruit fieri consors Apostolorum.

Poeta noster :

Cœnobiumque loco struitur reverenter in ipso,
Incipit et multus mox illuc crescere clerus...

Tunc veniens * omni resolutus compede seclii;
Præcidisse comam sanctum sibi poscit Amandum
In castro, de quo supra memoravimus, ipso,
Sanctorum gradui dignus sic associari.

Scriptor miraculorum num 8: Suscepit autem in eodem Gandavo, in quo nunc requiescit, a beato Amando tonsuram clericatus inrefragabili deliberatione delegatus. Theodoricus abbas: Ibi ante aram beati Petri apostoli militiam Christi professum, barba et capillo tonsum assumit in clericatum. Chronista Bavonius: S. Bavonem, omnibus suis pro Deo prius erogatis, tonsura clericali insignivit S. Amandus in ecclesia Ganda, ut præmittitur. Hæc omnia, iudice Mabillonio, exponenda sunt de statu monastico.

130 Sententiam suam ut stabiliat, varia primum adducit exempla, quibus evincat, clericorum vocabulo a veteribus scriptoribus non raro designatos fuisse monachos; deinde addit, ex hujus rei ignorantia Theodoricum abbatem incidisse ac pertraxisse alios in errorem, dum ex vetustioris anonymi verbis male intellectis tradidit, clericos Gandæ monasterio primitus fuisse impositos, postea successisse monachos; ac demum recitans textum anonymi num. præcedente datum, ad postrema verba: Meruit fieri consors Apostolorum subjicit: Quod præcipue convenit monachis, quos apostolicæ vitæ imitatores S. Bernardus aliique permulti appellant. Mentem suam auctor in consequentibus clarius exprimit: « Dimisit comam capitis, et invenit » coronam gloriæ: reliquit vestimenta secularia et » suscepit stolam candidam: reliquit pompam » hujus mundi et indutus est lorice fidei. » Quibus verbis scriptor iste religiosas vestes ac tonsuram satis exprimit. Nunc respondeo ad singula. Monachos apud antiquos scriptores nonnumquam venisse nomine clericorum, non inficior, maxime quando gradu aliquo ecclesiastico insigniti erant, et sic monachi simul et clerici: uti alias dictum est. Item monachos exstitisse Gandavi tunc, quando eo advenit Bavo, mihi sat probatum esse, jam dixi: at ex iis, quæ observat Mabillonius, non ita probatum est, quod Sanctus dum clericatus honorem adeptus est, statum monasticum professus sit.

131 Nam etiam clericis convenire imitatores esse vitæ apostolicæ, nemo, credo, vocabit in dubium. Comam capitis dimittere similiter clericorum erat, uti et relinquere vestimenta sæcularia et pompam hujus mundi; sane tum quoque clerici et habitu et moribus distinguebantur a laicis, talesque induebant, quales decebant homines, qui se totos divino cultui mancipaverant. Quid porro est in toto anonymi contextu, quod non æque proprie aptari queat clerico, quam monacho, quodque cogat clericatus honorem minus proprie accipere pro tonsura ac professione monastica. Ubi clericatus honorem adeptus dicitur, solius S. Amandi episcopi fit mentio, nulla abbatis, nulla fratrum seu monachorum, nulla regulæ aut disciplinæ regularis, nulla vel exiguæ in monasterio commemorationis, qua iis imbui potuisset Vir nuper a sæculo abductus, sed mox dicitur secutus S. Amandum verbum Dei gentibus prædicantem. Urget Mabillonius, inquiens: Nec aliam quæram causam, cur S. Bavo, qui statim atque in monachum attonsus est, Amando prædicationis socium se adjunxerat, « per superscriptum pontificem sibi licentiam, dari » petiit, monasteria circuire Christi Athletarum, » quatinus vitam monachorum et conversationem » cœnobarum posset agnoscere. » Nimirum monachus cum esset, monachorum perfectionum mores rimari atque æmulari votis omnibus optabat.

132 Ego

Mabil.
absceidi

Bavo

Mabillonius,
mox factum
esse monachum:
E

F
rationes ipsi
contrariæ pro-
ponuntur;

A 152 Ego causam querenti, cur S. Bavo, qui
statim atque in clericum attonsus est, S. Amando
socium se prædicationis adjunxerat, dictam licen-
tiam petierit, haud minus verisimiliter responsu-
rum me, existimo : Nimirum clericus cum esset et
ad perfectius vitæ institutum aspiraret, desiderium
concepit amplectendi vitam monasticam, circumvit
monasteria, tum ut ex iis eligeret unum, quod pro-
posito suo esset convenientius, tum ut cœnobarum
vivendi normam, disciplinam regularem et mores
ante electionem agnosceret. Sed, obsecro, si ante
fuit, cujus erat monasterii monachus? Gandavensis,
inquis, Ordinis S. Benedicti, in quo tonsuram acce-
perat, et deposuerat vestem sacularem. At juxta
Regulam S. Benedicti ad monachatum suscipiendus
probabatur per annum integrum. Prædicentur ei
omnia dura et aspera, per quæ itur ad Deum (verba
sunt cap. 58 de Disciplina suscipiendorum fratrum)
Si promiserit de stabilitatis suæ perseverantia,
post duorum mensium circulum legatur ei hæc
Regula per ordinem... Si adhuc steterit... post sex
mensium circuitum legatur ei Regula, ut sciat, ad
quod ingreditur. Et si adhuc stat, post quatuor
menses iterum relegatur ei eadem Regula. Et si
habita secum deliberatione promiserit se omnia
custodire et cuncta sibi imperata servare, tunc
suscipiatur in congregatione, sciens se jam sub
lege Regulæ constitutum; quod ei ex illa die non
liceat egredi de monasterio. Attamen S. Bavo, fa-
tente Mabillonio, in Annalibus ad annum 647,
lib. xiii num. 45 erogatis in pauperes facultatibus,
ad S. Amandum denuo rediit, in castro Gandavo
tunc commorantem. Mox clericatus honore ab
eodem insignitus est, id est, ut ipse interpretatur,
monachus factus est, et ut ante loquitur, statim
atque in monachum attonsus est, Amando prædi-
cationis socium se adjunxit.

153 Dic, per me licet, in Regula dispensatum
fuisse cum Viro de fratribus optime merito; sed quid
causa fuit, cur post evolutum circiter annum, dum
Sanctus Gandavum rediit, et a Florberto abbate
petiit sibi cellulam, in qua familiariter Domini mi-
sericordiam pro facinoribus suis deprecaretur;
idem abbas, ut pergit narrare anonymus vetustior,
priusquam assentiretur, juxta præceptum pii patris
Benedicti, ejusdem fratribus monasterii ipsius pa-
tefecit preces, convocataque omni congregatione,
ut, si forte juniori revelatum fuisset, quod placitum
esset Omnipotenti, cum omni aviditate susciperet
et compleret id, quod scriptum est : Omnia fac
cum consilio et post factum non poenitebis? Ususne
ea cautela Florbertus ad exquirendum, num esset
consultum cellam concedere fratri ejusdem mona-
sterii professo, qui ibidem ab ipso fundatore Amando
in monachum attonsus fuerat, qui illic, ut exiebat
Regula S. Benedicti, stabilitatem promiserat? Mihi
quidem id minus verisimile apparet, præsertim cum
juxta eandem S. Benedicti Regulam tales cærimo-
niæ adhibendæ non essent, nisi in negotiis magni
momenti, prout sat clare docetur cap. 5, ex quo ple-
raque mox recitata verba deprompsit anonymus :
Quotiens aliqua (hoc est capitis initium) præcipua
agenda sunt in monasterio, convocet abbas omnem
congregationem et dicat ipse, unde agitur... Ideo
autem omnes ad consilium vocari diximus, quia
sæpe juniori Dominus revelat, quod melius est...
Si qua vero minora agenda sunt in monasterii uti-
litatibus, seniorum tantum utatur consilio, sicut
scriptum est : Omnia fac cum consilio, et post
factum non poenitebis.

154 Quasi vero tanti momenti negotium esset
concedere cellam redeunti ad proprium suum mona-
sterium monacho, qui cum abbatis ac fratrum con-
sensu peregre profectus fuerat; nam si monachus
erat S. Bavo cum secutus fuit S. Amandum, id sine
illorum consensu factum esse, credi non potest. Quare
multo verisimilius est, Sanctum non fuisse mona-
chum, dum secutus est S. Amandum, sed tum pri-
mum, quando Gandavum rediit, petisse admitti ad
professionem vitæ monasticæ. Tunc autem merito

judicare potuit Abbas, sat gravis esse momenti ne-
gotium, ut sine prævia fratrum omnium convocatione
et consultatione peragendum non esset. Accedebat,
quod quæstio esset non de qualiscumque hominis,
sed de clerici admissione. Nam de sacerdotum et
clericorum admissione peculiaris lex præscribitur
cap. 60 Regulæ Benedictinæ, et talis quidem, ut nulla
illic fiat mentio annui tyrocinii seu novitiatus, quia,
ut observat Hugo Menardus in Notis ad Concordiam
Regularum pag. 1000, olim eo non indigebant,
quippe qui viri maturi et gravitate conspicui essent.
Et eorum ingenia et mores hospitalitatis tempore,
aut duorum vel sex ad summum mensium spatio
satis explorari poterant.

155 Præterea eodem cap. 60 de sacerdote in
monasterium suscepto dicitur : Concedatur tamen
ei post abbatem stare. At quæ Menardus : Ac
proinde ante præpositum et decanos, si non sint
sacerdotes : de clerico vero dicit ibidem Regula :
loco mediocri conlocetur, puta, nec inter supremos
nec inter infimos, et hic nova erat deliberandi ma-
teria, cum ageretur de clerico, cui tot ex titulis
obstrictum erat monasterium. Ceterum ex iis, quæ
jam recitavi ex vetustiori anonymo, contulique cum
Regula Benedictina, mox perspiciet studiosus lector,
qua ratione ductus asseruerim supra, mihi sat pro-
batum esse, quod monachi exstiterint in Castro Gan-
davensi, cum illuc adveniret S. Bavo. Aliam ad id
confirmandum ex eodem anonymo rationem adjicit
Mabillonius locis citatis, quam assignabo in Anno-
tatis. Sed ego alteram adjicio ex Vita metrica, quam
verisimiliter non vidit Mabillonius, et ex qua per-
spicuum fieri existimo, exstitisse illic monachos diu
ante S. Bavonis adventum, certe ab ipso tempore,
quo cœnobio datus est abbas Florbertus. Nam ubi
loquitur anonymus vetustior : Ergo Adloinus vir Dei
reversus ad suprascriptum Castrum Gandavum ad
venerabilem virum Florbertum abbatem, quem
almus pontifex Amandus ibidem constituit super
gregem CLERICORUM rectorem, petiit etc., ita canit
Poeta :

Ille * sed almorum discurrens quæque locorum, " Bavo
Rursum Gandavum properabat visere castrum,
Nomine Florbertus quidam quo forsitan abbas
Exstitit a sancto MONACHIS prælatus Amando.

Diu autem ante S. Bavonis adventum illic abbas
exstitit Florbertus, ergo etiam monachi.

156 Sed hinc novum formabis pro Mabillonio
argumentum. Dices enim, eos ipsos, quos anonymus
clericos appellat, vocari a poeta monachos, inde
ergo patere, quid aliis etiam locis intelligendum sit,
ubi idem anonymus ait, constructum esse clericorum
cœnobiū, scilicet monachorum, et a S. Amando
Bavoni collatum fuisse clericatus honorem, nimi-
rum monasticæ professionis. Admittam assertum
primum, non item sequelæ partem ultimam. Nam
etiāsi ex admissio primo asserto sequeretur per
voces clericorum cœnobiū accipiendum esse
cœnobiū monachorum, rationes, quas in con-
trarium attuli, prohiberent, quo minus admitterem,
per clericatus honorem accipiendam esse mona-
sticam professionem. Verum si quis voluerit su-
stinere oppositam Mabillonio sententiam, nec ad
primam sequelæ partem admittendam cogetur.
Dicet quippe, verum esse, eosdem homines tam
ab anonymo vetustiore quam a poeta designatos
fuisse, id est, eos qui, cum essent clerici, sub Flor-
berto abbate facti sunt monachi. At cum agerent
iidem auctores de tempore, quo facta est ista immu-
tatio in cœnobio, dicet, per anonymum denominatos
fuisse homines illos a statu, a quo transierant; per
poetam a statu, ad quem transierant. Atque ita
ulterius concludet, voces clericorum et clericatus
ubique ab anonymo usurpatas fuisse in propria ac
ordinaria sua significatione, locumque ipsius, quo
potissimum nititur Mabillonius sic evolvet : Flor-
bertus constitutus est rector clericorum, qui sub
ipso fiebant monachi.

157 Addet denique, conjici non debere ex allato
versu, quod putaverit poeta, per clericos ubique ab
anonymo

AUCTORE
J. P.

postea mona-
chum. Ante
dicta de statu

E

" Bavo

cœnobii con-
firmantur; et
argumenta,

F

quæ inde for-
mari possent,

AUCTOR
J. P.

anonymo intellectos fuisse monachos, ideoque vocī clericis, quam non admittebat metrum, substituerit monachis; quandoquidem ipsemet poeta memorans cœnobii exordia, sic scribat:

Cœnobiumque loco struitur reverenter in ipso,
Incipit et multus mox illuc crescere CLERUS

* forte persol-
vat

Qui Domino laudes persultet * nocte dieque.
ubi tamen ipsi, de metri elegantia haud multum sol-
licito, facilis erat correctio vel explicatio, dicendo:

Incipit et MONACHUS mox illuc crescere multus.
vel:

Incipiunt MONACHI moxque illuc crescere multi.
At vero, dum hujusmodi responsa suggero adversus opinionem Mabillonii de primis monasterii incolis, nolo existimes, mihi omnino probatam esse oppositam, nixam testimonio potissimum Theodorici abbatis, scriptoris non sufficientis auctoritatis, ut in opinionum diversitate me ad unius electionem determinet. Id feci in illum dumtaxat finem, ut indicarem, Mabillonii argumenta etiam talia mihi non esse, quæ Theodorici testimonium tam evidenter erroneum probent, ut merito concludat Mabillonius: Ex his manifestum est, monachos non clericos seculares in Ganda monasterio... ab initio existisse. Ubi tamen idem Mabillonius, tamquam per modum auctarii, mox subjungit sequens quaecumque argumentum: Quod satis superque verisimile reddit Amandi ipsius monastica professio. Nempe monachus monachos haud dubie in locis a se erectis instituit, Benedictinus Benedictinos. Sed neque hic de responso laboravit Mabillonii adversarius. Esto, inquit, fuerit monachus Benedictinus S. Amandus: certius est, tunc fuisse episcopum, atque hinc verisimilius fit, quod aliquibus saltem a se erectis locis instituerit clericos non monachos: ut ex isto capite æque dubium maneat, utrum in Gandensi cœnobio instituerit clericos simul habitantes, an monachos.

prævenim-
tur.

158 Si tamen clerici illic primo instituti sint, deinde monachi, non credo factam esse immutationem ex causa, quam nonnulli tradiderunt: quod nempe S. Amandus clericos amoverit, quia vivebant licentius. Neque enim sine veterum et fide dignorum scriptorum testimoniis ausim asserere, illos tantillo temporis spatio, annorum circiter octo, usque adeo a prima vivendi norma degenerasse sub disciplina, sub oculis sanctissimi antistitis. Quapropter cum Theodoricus ipse duplici loco de immutatione loquens, neutro causam ullam prodat, si absolute admittenda sit isto temporis spatio facta, malim dicere, ortam esse ex pietate clericorum, qui indes adhortationibus et exemplis S. Amandi in via virtutis proficientes ultro petierint dari sibi Regulam monasticam ac præfici abbatem, et ad hunc sensum aptavi responsa ad Mabillonii argumenta. Ex quæstionibus præcedentibus exurgere posset quæstio altera, eaque soluta nequaquam facilior; ad quem scilicet clericatus seu ordinis ecclesiastici gradum ascenderit Sanctus noster. Nullam mihi verisimilitudinem habet, quod tradit Rabanus aut forte hujus interpolator in Martyrologio, episcopum nempe fuisse S. Bavonem. Minus alienum est a verisimilitudine assertum B. Alcuini, qui B. Rabano vetustior medio circiter sæculo, venerandum Sacerdotem appellat istis verbis apud Andream du Chesne seu Quercetanum col. 1726:

Hæc loca sanctificet venerandus Bavo sacerdos,
Discipulus vita patris condignus Amandi.

A verisimilitudine, inquam, id minus alienum est, si per sacerdotem intelligat presbyterum seu secundi ordinis sacerdotem. Nec tamen, licet Alcuini auctoritas magna sit, isti opinioni ausim subscribere. Nam sicut credibile mihi non apparet, quod, si S. Bavo consecratus fuisset episcopus, id unus dumtaxat memorasset Rabanus, ita non possum mihi satis persuadere, quod, si fuisset sacerdos, id nullus præter Alcuinum in tanta multitudine scriptorum veterum, quos hactenus laudavimus et deinceps laudaturi sumus, litteris prodidisset.

D

§ XI. Veterum quorundam de Sancto elogia.

Quoniam præsentī Commentario secundum institutum nostrum pertractanda dumtaxat suscepimus ea S. Bavonis gesta, quæ a biographis vel non satis dilucide, vel etiam diversimode relata sunt, sicque occasionem dederunt variis recentiorum conjecturis, opinionibus, disputationibus, quæ fusiore discussione indigebant, atque id modo sufficienter præstitum arbitramur; mittimus alia, ab iisdem biographis sat clare exposita, vel saltem in Annotatis declaratu facilia; et veterum quorundam de eodem Sancto elogia, hactenus laudata aut ex parte recitata, nunc integra exhibemus. Ceteris præmittimus Versus sive Epistolam S. Livini ad sæpe memoratum Florbertum abbatem cum S. Bavonis Epitaphio, a Jacobo Usserio editam in Sylloge Epistolarum Hibernicarum, et inde a Mabillonio Sæculo II Benedictino, nobis vero descriptam ex Ms. Corsendoncano.

Veterum ali-
quot de San-
cto elogio
subduntur:

140 VERSUS S. LIVINI EPISCOPI MARTYRIS

Ad Florbertum abbatem monasterii S. Bavonis.

Audeo mira loqui, solem sine lumine vidi
Est sine luce dies hic * sine pace quies.
Hos postquam populos consexi luce serena,
Sol mihi non luxit, nox fuit una mihi.
Impia barbarico gens exagitata tumultu;
Hic Brabantia furit, meque cruenta ferit.
Quid tibi peccavi, qui pacis nuntia porto?
Pax est, quod porto, cur mihi bella moves?
Sed qua tu spiras, feritas sors læta triumphi
Atque dabit palmam gloria martyrii.
Cui credam, novi; nec spe frustrabor inani;
Qui spondet Deus est, quis dubitare potest?
Attamen est aliquid, mœstæ solatia menti
Quod dat, nec penitus me premit atra dies.
Ganda parat gremium, quo me foveat ubere læto,
Invitat, mulcet, nutrit, amat, refovet.

S. Livini epi-
scopi martyris
* Usser:
EPISTOLA
* ibid. sic
E

141 Hic est Florbertus, quem virtus flore peror-
nat, ad Florbertum
abbatem

Cui probitas floret, flos probitate viget.
Forma gregis, decus ecclesiæ, concordia fra-
trum,

Ipse suis medicus, et medicina sibi.
Quid referam pietatis opus, quod * me pere-
grinum

* Mabil. quo

Obsequiis lætis dum fovet, addit onus.
Sufficeret fratrum fratrem dixisse Livinum,
Pontificis nomen prægravat, et Domini.

Egressus patriam, pompæ mortalis honorem
Sprevi, devovi: spes Deus una mihi.
Attamen inveniet, quod Christo sedulus offert,
Quod sic sum pauper, hoc sibi nil minuet.
Plus aliquid præstat absenti munere largo,
Præsens continuis me fovet obsequiis.

F

Hæc quoque dum scribo, properans agitator
aselli

Munere nos solito, pondere lassus adit.
Ruris delicias affert, cum lacte butyrum,
Ovae caseoli plena canistra premunt.

142 Hospita quid restas? Elfer jam sedula gres-
sum, epistola versi-
bus conscripta

Collige divitias, quæ modo pauper eras.
Fervet olus siccum, sed nunc condire licebit:
Ollula dura prius, uncta suavis erit.
Holtam villa gravis, quæ nescis reddere fructum,
Urticas, lappas, cur bene culta refers?
Hoc est, quo recreor, quod habet paupercula
tantum

Hospita, quod mittit vel mihi Ganda boni.
Et pius ille pater cum donis mollia verba
Mittit, et ad studium sollicitat precibus:
Ac titulo MAGNUM jubet insignire BAVONEM,
Atque leves elegos esse decus tumulo.
Nec reputat fisso cum stridet fistula ligno,
Quod soleat raucum reddere quassa sonum.
Exigui rivi, pauper quam vena ministrat,

Lasso

A Lasso vix tenues unda ministrat aquas
 Sic ego, qui quondam, studio florente, videbar
 Esse poeta, modo curro pedester equo.
 Et qui Castalio dicebar fonte, madentem
 Dictæo versu posse movere lyram,
 Carmine nunc lacero dictant mihi verba Ca-
 mænæ

Mensque dolens, lætis apta nec est modulis.
145 Non sum, qui fueram, festivo carmine lætus :
 Qualiter esse queam, tela cruenta videns?
 Nec, quid agam, novi; mentis tumor * iste pro-
 cacis

Quem, rogo, non lædat, par dare nolle pari?
 Officio certare pari si nempe recuso.
 Pecco, quod magnis reddere parva moror.
 Magna mihi præstat, supplex qui parvula poscit,
 Et tamen invenior tardus ad officium.
 Accingar studio, quamvis non viribus æquis :
 Est non posse leve, non renuisse bonum.
 Ergo tibi titulum scribens, SANCTISSIME BAVO,
 Qui volo, quod nequeo, quod valeo, facio.

QUI PATRIÆ RECTOR, SPES GENTIS, GLORIA REGNI
 MAGNORUM PRIMUS QUI MODO MAGNUS ERAS.
 NON QUIA MAGNUS ERAS, TE GLORIA MAGNA BEATUM
 SED CONTEMPTA DECUS GLORIA MAGNA FACIT.
 PRO CHRISTO PAUPER, DESPECTUS, VILIS. EGENSQUE,
 ES * CHRISTI FAMULIS NUNC CAPUT ATQUE DECUS.
B DEFUNCTUM REVOCANS, QUI MORTI JURA TULISTI,
 MONSTRAS QUIPPE TIBI JURA PATERE POLI.
 QUAM TU FUNDASTI, QUÆ TE TENET, INCLITE BAVO,
 ECCLESIAM MERITIS PROTEGE, SANCTE, TUIS.
 Hæc, FLORBERTE pater, LIVINUS carmina mittens,
 Inscriptum lateri munus habere dedi :
 Ut cum vastatus fiet locus ille ruina
 Carmina conservet obrutus ista lapis.

144 Hoc, seu ætatem spectes, seu auctoris digni-
 tatem ac sanctitatem, pretiosissimum antiquitatis
 monumentum huc visum est integrum transferre,
 quia, licet plura contineat ad S. Bavonem minus
 pertinentia; tamen totum compositum est occasione
 Epitaphii, quod a S. Livino petierat Florbertus :
 quoniam vero dederimus integrum, non abs re fuerit
 aliquot illi observationes subjicere; sed breves et ad
 dies mox memorandos amplius elucidandas. Ac
 primo quidem in eo elucet eximia S. Livini humilitas,
 se pontificem ac dominum a Florberto appellari
 grave onus reputantis; secundo Apostolicus verbi Dei
 disseminandi ardor, ex quo relicta patria, et com-
 misso alteri in Hibernia episcopatu, spretisque com-
 modis ac honoribus ad regionem se contulit, cujus
 nec soli sterilitate, nec offera id temporis incolarum
 indole absterritus est, quominus istic perduraret usque
 ad martyrium. Hoc autem martyrium tam clare et
C asseveranter atque iis cum adjunctis prædicit, ut
 non possit clarius vel asseverantius, nec dubium ap-
 pareat, quin spiritu prophetico fuerit præditus.
 Eodem spiritu in postremis versibus censeri potest
 prænuntiassse devastandum olim monasterium, nam
 id contigisse suo loco videbimus, et sub ejus ruinis
 reperiendum laterem sive lapidem, cui Epitaphium
 S. Bavonis inscribi curaverat.

145 Tertio in versibus elucet singularis, quam
 habuit idem S. Livinus, existimatio de virtutibus ac
 sanctimonia Florberti abbatis, cujus obitus variis
 sacris Fastis inscriptus est ad diem 1 Novembris.
 Quarto observari posset, quam luculentum testimo-
 nium præbeat S. Livinus de eximia Bavonis san-
 ctitate, de insigni ejus ante conversionem in sæculo
 potentia, de fundata ejus facultatibus Gandensi eccle-
 sia, sed ista jam locum habuerunt in præcedentibus §§.
 Scriptos esse versus non diu post S. Bavonis obitum,
 liquet ex re illis contenta et persona petentis ac po-
 tissimum ex morte auctoris. Livinum quippe mar-
 tyrio coronatum tradunt triennio circiter post Sancti
 nostri e vita excessum. Denique Holtam, ubi tunc
 morabatur ac post martyrium sepultus est S. Livi-
 nus, vicus erat veteris Brachbanti, qui hodie vulgo
 Hauthem appellatur et Flandriæ tribuitur, distans
 Gandavo tertio milliario.

146 Honorifice quoque de S. Bavone scripsit ejus-

dem S. Livini biographus, qui, quod se Bonifacium
 appellaverit, nonnullis creditus est S. Bonifacius
 archiepiscopus Moguntinus : sed perperam, ut solidis
 argumentis evincunt Mabillonius in *Observationibus*
præviis ad Vitam S. Livini, insertam Sæculo II Be-
neditino, pag. 455 et seq.; ac Papebrochius in
Analectis de S. Bonifacio archiepiscopo Moguntino
tom. I mensis Junii pag. 494. Verum hi duo scri-
ptores eatenus consentientes, multum dissentiunt in
judicio super ætate dicti biographi. Mabillonius
S. Livino coævum et S. Bonifacio Moguntino anti-
quorem facit. Papebrochius adductis nec paucis nec
levibus rationibus retrahit ad sæculum XII vel XIII.
Nos, cum ista materia, sicubi resumenda vel eluci-
danda sit, proprie spectet ad diem 12 Novembris,
verba biographi, relicto lectoribus de eorum veritate
judicio, hic subnectimus et ideo dumtaxat aliorum
sæculo XII aut XIII vetustiorum scriptorum elogiis
præmittimus, quia cum jam datis de S. Livino ut-
cumque connexa sunt.

147 Cum vero (inquit auctor) plurima (S. Livinus)
 perlustrasset loca, divini germinis semina spar-
 gendo, dæmonia ab obsessis corporibus pellendo,
 multorum ægrotantium corpora sanando, convenit
 cum discipulis suis ad quoddam cœnobium avito
 vocabulo GANDAVUM nominatum, quod B. Amandus
 pontifex extirpatis gentilium fanis, fecit fundari,
 quod et ipse dedicavit ad honorem S. Petri apo-
 stoli et omnium apostolorum, congregatis ibidem
 cultoribus, quibus præposuit abbatem nomine
 Florbertum sanctæ religionis rectorem, dignis mor-
 ribus compositum et totius honestatis exemplis
 refertum a quo etiam et a ceteris fratribus mona-
 sticæ caritatis officio susceptus est. Ibi quoque
 invenit magnificæ sanctitatis virum et egregium
 confessorem Christi BAVONEM recentivâ morte in
 Domino pausantem et in monasterio S. Petri san-
 ctorumque Apostolorum a beato pontifice Amando
 et abbate Florberto et devotis fratribus condigno
 honore humatum atque gloriosis miraculis coru-
 scantem. In eodem quoque loco per dies triginta
 commoratus est, et ad sepulcrum S. BAVONIS suas
 preces Missarumque celebrationes Domino Deo
 pervigil immolabat. Hactenus auctor iste in editione
 Mabillonii et in apographis nostris Mss., cum ali-
 quali quidem lectionis diversitate, sed non tanta, ut
 rem narratam immutet vel annotationibus indigeat.

148 Præclarum quoque Sancto nostro Elogium
 contexit Milo monachus ac sacerdos Elnonensis
 monasterii in Vita S. Amandi, composita carmine
 Heroico ante medium sæculum novum, ut probavit
 Henschenius in Commentario prævio ad Acta
 S. Amandi tom. I Februarii pag. 842, ubi descriptis
 S. Amandi laboribus apostolicis, ceterisque gestis
 apud Gandavenses, ista sequuntur pag. 880 :

Hæc quoque castra suo post commendavit amico,
 Festinans alias ad partes belliger ire,
 Fortis ubi populi ductor non deforet illis.
 Bavo beate Dei, te præsens pagina signat :
 A duce tu Domini quondam conductus Amando,
 Sprevisi mundum, calcasti labile seclum,
 Sumens arma crucis, propero pede bella petisti
 Ac multum spoliū truculento ab hoste tulisti :
 Inter quæ prædam, quam gaudens abstulit,
 atque

In regno proprio cupiit, si forte fuisset
 Possibile, ignifluis concludere carceris antris :
 Sanctas tu lacrymas fundens, pia vota, pre-
 cesque

Belligerando boans bellis, Benedicte, beatis
 Salvasti et regi summo tua dona dedisti.

149 Quod loquor, agnoscis; quoniam tua gesta
 canuntur.

Scilicet ille hostis, cum telum missile vibrans
 Impositum plaustro jecit, prostravit et unum
 Ex famulis, canibusque feris venatio facta.
 Sed tamen incassum sua tunc tentamina fudit :
 Tramite nam reduci quia post orando reductum
 A mortis tenebris revocasti in luce bubulcum
 Multimodis aliis cum Sanctis artibus usus,

AUCTOR
 J. P.
 etiam honori-
 fice

scribit biogra-
 phus S. Livini;

E

item Milo
 Elnonensis
 monachus

F

in Vita S.
 Amandi

Hoc

AUCTORE
J. P.

Hoc uno didicit vincendum te fore numquam.
O quam magnificus fuerat tibi, Sancte, magister,

Qualibus ac signis præceptor fulsit Amandus
Ille tuus! quæ te talem fecere ministrum!
Namque tuis gestis doctorem cernimus alium,
Egregium, pulchrum, mirandum, glorificandum.
Est mihi dulce tuæ textum percurrere Vitæ;
Sed retrahit complenda meum modulatio gressum.

Ne tamen hi versus tibi sint sine fœnore fusi,
Redde vicem precibusque tuis me, quæso, gubernans,

Obtineas veniam mihimet miserando reatus,
Atque tuo Regi junctus per secla valeto.

carmine exarata

130 Tuque locus felix, regio fulgentior auro,
Illustrata pio Justorum lumine, salve:
Plebsque decora satis, multo collecta labore
Patribus a geminis, dignum est, ut amando sequaris,

Quos tibi Cunctipotens dulces pietate Patronos
Attribuit, talesque dedit miseratus amicos.
Et si te noster migrans huc corpore Amandus
Deseruit, meritis, si credis, ubique gubernat.
Nos quoque dum precibus sacris meritisque tuetur,

B Te memorans etiam, portas tibi pandit Olympi.
Plaudite dulcisonos tantis Pastoribus hymnos;
Ne ingratum reliquis gregibus videaris ovile.
Carmina commiscens chartis, corrente camœna,
Vobiscum recinam, præbens insignia amoris
Erga illos monumenta mei sine fine manentis,
Quos quia conspicuos virtutum penna levavit
Sidereum ad regnum, vobis properantibus illuc
Posse patere piæ monstrarunt ostia vitæ.
Ast ego delictis, ut setis horridus hircus,
Tegminis et nitidi candenti vellere nudus,
Sæva trahor miseræ miserandus ad atria mortis.
Tendite, posco, manus et me de fauce vorantis
Tollite....

Victoria hic prima parte versuum præ ceteris Sanctis gestis decantata, ea est, quam retulit, dum hominem blasphemum repentina morte punitum, suis precibus revocavit ad vitam, ac dæmoni surripuit, ut fusc describunt biographi nostri; hos ubi legeris, clariora fient, quæ alioqui obscura videri poterant.

ac plures alii.

131 Philippus Harvengius, vulgo ab Eleëmosyna dictus, sæculo XII abbas monasterii Bonæ-Spei Ordinis Præmonstratensis prope Binchium in Hannoveria, in Vita ejusdem S. Amandi eleganti stylo descripta et ab Henschenio ad 6 Februarii quarto loco excusa, memoriam S. Bavonis celebrat pag. 865

C verbis sequentibus: Sub illius (Florberti abbatis) felici magisterio, B. Bavo secretum votivæ reclusionis intravit, postquam a vanitate seculi B. Amandi prædicatione conversus est, et ecclesiastico ritu benedictionis gratia tonsuratus. In qua vigiliis, jeuniis, orationibus convenienter intentus, seipsum Deo Patri hostiam vivam, sanctam, beneplacentem, juxta institutionem viri Dei satagebat fideliter exhibere. Non præterit etiam S. Bavonem auctor anonymus Epitomes Historiæ translationis et elevationis S. Amandi eodem tomo per Henschenium edita pag. 894, ubi sancti episcopi sanctos discipulos enumerans ac in singulorum laudem breviter discurrens, ista tradit de nostro: Juxta seculi etiam dignitatem nobilis Altorixus, qui S. Bavo est omnium vocibus appellatus, ex paganorum ritu ad Dei cultum per pontificem prædictum conversus et in via præceptorum salubriter introductus, per divinæ inspirationis gratiam in tantum celsitudinis apicem conscendere meruit, ut etiam mortuum ab inferni faucibus revocaret, et palam omnibus vitæ reosignatum exhiberet. Hallucinatum esse auctorem hunc, dum credidit, S. Bavonem conversum esse ad Deum ex paganorum ritu, notasse satis est. Plura sunt his illustria de Sancto nostro a veteribus relicta testimonia, sed quibus recitandis supersedemus, quia vel præcedentibus §§ exhibita sunt, vel ex aliis manifeste desumpta.

VITA

Auctore anonymo,

Ex Ms. S. Audomari vetustissimo cum
Ms. S. Bavonis item vetustissimo et
editione Mabillonii collato.

PROLOGUS.

Vilem et infimum cunctis poscere videris populis, meque indoctum quæris nitere virum per Schytias gentes et Parthias patrias. Nam liberalium omnium artium et humanarum doctrinarum matrem fuisse Athenas legimus: ubi antiquitus veteris floruit scientia linguæ Latinæ sub Pissistrato auctore, et unde nostræ artes fusæ sunt pæne omnes. Non, inquam, me Hesperia, nec Roma aut Ausonia tenuit, genuit vel aluit; nec Tytirus b docuit, nec fultus sum Aristotelis argumentis, Varronis, Democriti, Platonis, Demosthenis et ceterorum doctorum. Inops ingenii sum, verborumque flumine siccus. Prorsus multum me fateor inertem. Me etiam pondus inertiae premit et in imis volvit; quando scientia vacuus *, hæc utcumque fragili audeo conscribere stilo.

2 Nobis egregii exemplo * sint dicta doctoris Hieronymi sacerdotis, quibus refragari * valemus detrahentium laqueos. Me ovantem fateor esse, Pater sancte, qui meum pigrum perdurare animum minime passus es, nec malitioso corde exultare, nec se inquisitionibus stimulare malivolis, sed coegisti, quantum valet imperita lingua, ut omnium eloquentissimorum virorum imitetur vestigia. Tibi, pater, quidquid ars mea cogitaverit aut invenire valuerit, patefacere curabo. Nec putes, ignaviam hinc inflari * nostram: vere non est in visceribus tepitudinis meæ aliqua extollendi calamitas, sed prorsus jacet ad ima * humilitas, eo quod scientiæ nobis non manet sublimitas. Individua dilectione et charitate mihi conjuncta est sanctitas vestra. Quid tantum verbis vobis * de vestris oportunitatibus loquar? Igitur de viro Dei Allowino, sancto videlicet Bavone, quod expetendum judicastis, ut valemus, voluntatem vestram explere cupimus. Mihi Dominus servorum suorum ultimo præstet de vestra semper conversatione gaudere et cum grege vobis commisso, et cum sancto Bavone, qui Allowinus nomine alio vocatur, regna cælorum promereri c.

ANNOTATA.

a Mabillonius legit Pissistrato; auctor noster haud dubie designatum voluit Pisistratum tyrannum, qui, sæculis ante Christum quinque circiter et medio, eloquentia clarus, bibliothecam publicam, sive ut loquitur Aulus Gellius lib. VI cap. 17, libros Athenis disciplinarum liberalium ad legendum præbendos primus posuisse dicitur.

b Auctor iste, cujus nomen forte corruptum, ignotus nobis est: Aristoteles et reliqui sat celebres.

c Huic prologo mox in Mss. subditur sequens titulus: Incipit sancti Bavonis confessoris Vita, cujus festa celebrantur inclyta Kal. Octob. in Gandavo castro.

PARS I.

Illustris Sancti prosapia, conjugium, morum immutatio, accessus ad S. Amandum.

Bonorum parvulorum indoles non tam dignitate generis, quam moribus clarescere solet, Domino approbante, qui dixit: Nolite parvulis prohibere, quin veniant ad me: et Sapientia dicente: Relinquite infantiam et vivite et per vias prudentiæ ambulate. Ergo si munda et recta sunt opera pueri, ex studiis ejus intelligi potest, ut ait quidam:

D

Auctor imperitiam suam excusans,

a

* Mabil. Ausonius b

* al. fatuus E

ex obedientia se scripsisse indicat.

* Mabil. exempla * ibid. refraga re

* ibid. inflammari = ibid. deest ad ima

* ibid. deest vobis

c

F

Alterum auctoris præludium.

AUCTORE
ANONYMO.

A dam : Quomodo invenies cum in senectute, quem non cognovisti in juventute? Et iterum : Excipe doctrinam et invenies sapientiam : non enim omnibus expediunt omnia. Nemo potest quicquam accipere, nisi ei fuerit datum de cælo. Omnes enim peccaverunt et egent gloria Dei. Et non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei. Felices sunt, quorum Deus spes est, et quorum desideria dignanter inflammat, et ad perfectionem roborat, quia non poterit dissolvi, quod ex Deo est, ut ait ipse : Vos amici mei estis, si feceritis, quæ ego præcipio vobis. Qui enim adhæret sancto viro assiduitate operis, illius suscipit exempla, quibus accendatur ad amorem veritatis. Valde est laudabile bonum esse cum bonis; sed multo magis est laudabile, bonum esse cum malis. Sancta enim Ecclesia in carnalibus ampla est, in spiritualibus autem angusta. Et ideo non solum malorum mores, sed etiam consortia fugienda sunt. Si fueris namque socius conversationis honorum, eris et consors virtutum eorum. Non longo fastidio tendam, quæ de Viro Dei narrare cupio : quia civitas in monte posita latere non potest : neque candelabrum ob aliud accenditur, nisi ut luceat in domo a.

a
Sancti nata-
les, juvenus,
nuptiæ;

b

c

d

• Mabil.
operibus
e

• morum immu-
tatio, opera
misericordiæ.
• ibid. affines
suos

• ibid. suble-
vato
f

• Mortua uxore,
adit S. Aman-
dum,
• al. prædi-
ctum
g

• Mabil. beati
pontificis

• a quo instrui-
tur;

4 Igitur Adlowinus, quod nomen sacro accepit Baptismate, quem vulgus Bavonem nominat, genere nobili, parentibus inclytis, Hasbaniense editus ducatu b, uxori junctus est, filia videlicet Adilionis comitis c, de qua genuit Agglethrudem d, prolem dignam Deo, virginem Christi, cui in primis annorum crepundiis vox summo missa persultavit throno Altissimi : Crede, inquit, creata majorum quoque prosapia, verbo Dei solius parentes procreabis, qui utrumque fecit hominem. Tempore quippe suæ juventutis beatus Bavo actibus * pravis seculi exercebat voluntatem, constans erat in turpibus, incensus obscenis laterum flexionibus e : sed Christo auxiliante, hoc iuge ipsius vitium cito versum est in bonitatem.

5 Ab illo etiam tempore legis judicia non contempsit; sed et omnium materiem scelerum evitavit. Affinibus suis * non nocuit; sed pauperibus latius manum porrexit. Amicitiarum fidem non renuit; sed appetivit; nec tam fortunam excoluit, quam virtutes imitatus est. Misericordia sublevavit etiam oppressos, indesinenter recolens in omni cultu pietatis, maxime Deum in hoc sibi propitium fore peccatorum suorum, si omnes injuste oppressos sublevandos esse *, satageret [ab eo, cui dicit propheta : Cum ceciderit justus, non collidetur; quia Dominus subponet manum suam] f.

6 Eodem quoque tempore conjux ejus obiit, filia videlicet Adilionis comitis, de qua genuerat Agglethrudem, ut prælatum * est. Quæ postquam migravit de hac luce g, aliam noluit ducere uxorem; sed inspirante Domini misericordia, ad viam conversionis Amandum, sanctissimum pontificem, expetivit, cum lachrimis veniam postulans, pedibus quoque ejus * provolvitur, cum compunctione sua confessus facinora, et de contrariis sibimet eum passionibus alloquitur, pro peccatis maximis et minimis poenitentiam acturus. Deinde vir Domini Amandus animarum sollicitudinem gerens, quas ad regna cælestia secum ducere festinabat, verba Scripturarum ei protulit, quibus lucraretur Domino, ita dicens : Vitia prudenter sunt tollenda, subtiliter occulta scrutanda, et aperte cognita leniter aliquando arguenda, et aliquando vehementer increpanda.

7 Nota facio tibi verba Domini, quibus vitam comprehendas æternam. Dominus dixit : « Omnis » ergo, qui confitebitur me coram hominibus, » confitebor et ego eum coram Patre meo, qui est » in cælis. [Item : Omnia, quæ petieritis credentes, » accipietis. » Et illud : « Si offers munus tuum ad » altare et ibi recordatus fueris, quia frater tuus » habet aliquid adversum te, relinque ibi munus » tuum ante altare, et vade prius reconciliare » fratri tuo et tunc veniens, offeres munus tuum. » Item : « Amen dico vobis, quia plorabitis et flebitis

» vos, mundus autem gaudebit. Vos autem tristes » eritis, sed tristitia vestra vertetur in gaudium. » Item dicit : « Vigilate itaque omni tempore oran- » tes, ut digni habeamini fugere omnia, quæ ven- » tura sunt, et stare ante Filium hominis. Poeni- » tentiam agite, appropinquavit enim regnum » cælorum.] Et omnis, qui reliquerit domos aut » agros, aut patrem aut matrem, fratres aut soro- » res, filios aut filias propter nomen meum, cen- » tuplum accipiet et vitam æternam possidebit. » [Item dicit; Non egent, qui sani sunt medico, sed qui male habent. « Et : Non veni vocare justos sed » peccatores in poenitentiam. » Item : « Vende » omnia, quæ habes, et da pauperibus; et veni, » sequere me. »

8 Auditis ergo his * divinis Adlowinus vir Dei, quæ sanctus Amandus ei secundum euangelicam nuntiaverat disciplinam, inspirante Deo, seculi hujus divitias reputans velut umbram prætereuntem aut fœnum arescens, facultates prædiorum suorum ad loca Sanctorum legaliter distribuit et pauperibus erogavit, atque ad memoratum pontificem, qui morabatur in castro, cujus vocabulum est Gandavum h, repedavit : [quod videlicet castrum juxta Scaldim, ubi idem amnis Scaldis Legiam flumen recipit, situm est.] In eo etiam castro indiderat olim antiquitas simulachra nefanda et idola, quæ pro deo illic a populo colebantur. Ibidem vero consistens præfatus Dei pontifex, pro nomine Christi omnia fana destruxit, idola contrivit, et ad sanctam Christianitatem omnes revocavit.

9 Basilicam autem ibi in honore beati Petri apostoli fecit construi, quam, reliquiis insertis, altissimo Domino consecravit cum magno honore; in qua virtutes multas postea Dominus noster Jhesus Christus fecit, cæcis visum, claudis gressum, paralyticis soliditatem, infirmantibus sanitatem indulgens. Deo etiam annuente, clericorum cœnobium in ipso castro honorifice est constructum i, ubi die noctuque laus a fidelibus Deo decantatur. His expletis, in eodem monasterio beatus confessor Bavo plenissima devotione ante oraculum templi Domini se prosternens, comam capitis sui abscidere * deprecatus est; et adeptus venerandi pontificis Amandi manibus clericatus k honorem, meruit fieri consors Apostolorum. Dimisit comam capitis, et invenit coronam gloriæ; reliquit vestimenta sæcularia et suscepit stolam candidam; reliquit pompam hujus mundi et indutus est lorica fidei. Quapropter et dignus factus est consortio angelorum.

10 Deinde vir Domini Amandus, [commendato ac relicto castro] perrexit gentibus prædicare verbum Dei, quem beatus Bavo prosecutus est, ut prædicatione ejus pasceretur. Ardebat autem nimium animo, ut potaret et hauriret justitiam : tantam enim menti ejus Deus inspiraverat ubertatem, ut semetipsum magna laceratione corporis cum alacritate castigaret mentis. Nimirum sibi imposuit vulnera, medens morbos animæ, ut bene agens, securus posset esse in die judicii. * Circumspexit infirmitatem suam quotidie, ne de acceptis virtutibus superbiret. Quia plerumque cor rectorum, quamvis magna ex parte proficiat mens *, tamen interdum actibus laborat carnalibus. Ideoque necesse est, ut recurrant sæpissime ad fluentia sacræ Scripturæ. Quia sicut esis caro, ita et divinis eloquiis homo interior nutritur.

11 Propterea et hæc, quæ subsequuntur, fidei documenta beatus Amandus prædicare non cessabat, audientibus turbis et sancto Bavone, ita disputans : Qui vult cum Deo semper esse, frequenter oret. Nam * quid est vita præsens, nisi vapor ad modicum parens? Apprehendite vitam æternam, ad quam vocati estis, et gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cælis. Apprehendite arma militiæ *, lorica fidei et resistite laqueis diaboli per potentiam Dei. Nihil fortius eo, qui vicit * diabolum, et nihil infirmius eo, qui carne superatur.

facultates in
pia opera di-
stribuit;
Mab. addit.
verbis

h

F

Gandavi sæ-
culo renun-
tiat;

i

• ibid. abscidi
k

F

S. Amando
fidem prædi-
canti

• al. Domini

• Mabil. ani-
mus

comes et au-
ditor assistit;

• ibid. Et illud

• ibid. justitiæ

• ibid. vincit
superatur.

AUCTORE
ANONYMO.

* *ibid.* surgere
monasteria
perlustrat.
* *ibid.* supra-
scriptum
* *ibid.* quati-
nus
* *ibid.* largitus
est

superatur. Vita hominis tentatio est; unde diaboli sagittæ sunt restringendæ vigiliarum, jejuniorum, hospitalitatis et eleemosynarum officio. Virtus igitur præcipua est, natum in carne non carnaliter vivere : et unde caro atteritur, inde incrementum virtutum spiritualium surgit.

12 Igitur vir Dei Bavo superscriptum * pontificem sibi licentiam dare petiit, monasteria circumire Christi athletarum, ut * vitam monachorum et conversationem cœnobarum posset agnoscere; tantumque ardorem et cordis compunctionem Dominus ei largiri dignatus est *, ut vita bonorum cœnobarum non esset contentus; sed magis ac magis semetipsum erigeret in Dei famulatu et gemitu et lachrimis in afflictione et vigiliis, in jejuniis et orationibus frequenter positus, vitam Sanctorum exerceret, nec ullo modo daret suo corpori requiem, inediis, nuditate, frigore, siti et multis tribulationibus seipsum macerans. Vitam nimirum cupiebat finire suam, ubi comam capitis abscidit, et arma militiæ, et pompam sæculi dimisit l.

ANNOTATA.

a Totum illud præludium, quod nihil historicæ veritatis contineat, suppressit Mabillonius.

b De his omnibus actum est in Commentario prævio : de nobili genere et parentibus ac cognatis num. 20 et seqq.; de loco et tempore nativitatis num. 30 et seqq.; de nominibus Sancto inditis num. 38 et sequentibus.

c De comite isto ejusve filia, S. Bavonis conjuge, nihil ulterius comperimus.

d Alii Agletudem, Adeltrudem et Aldetrudem scribunt. De hac quoque pluribus actum est in Commentario prævio a num. 42 usque ad 52.

e Hæc a recentioribus plus æquo exaggerato esse, ostendimus in dicto Commentario num. 53 et duobus sequentibus.

f Unci tam hic quam alibi infra positi denotant, verba, quæ illis includuntur, deesse in editione Mabilloniana.

g Sanctus, filix Agletudis verbis et exemplis ad frugem deductus, ut diximus in Comment. num. 51 et 56, mortua uxore, profectam anteactæ vitæ poenitentiam acturus, seque totum Deo consecraturus, ad S. Amandum Gandavum profectus est circa annum 650 aut 651, ut discussis prævie et refutatis aliorum opinionibus, statuimus *ibid.* num. 89 et seqq.; unde conjicere licet, non diu ante signatos annos obiisse conjugem.

h De castri Gandavensis situ, ac civitatis amplitudine quædam prænotavimus in Commentario num. 105 et seqq.

i S. Amandus duo monasteria cum suis ecclesiis excitavit, alterum in ipso castro Gandensi, alterum in monte Blandinio : utrumque S. Petro apostolo sacrum. Primum, quod deinde S. Bavonis nomen induerat, non exstat amplius; secundum, quod S. Petri nomen retinuit, hodieque amplissimum ac nobilissimum cernitur, civitatis muris inclusum. Mabillonius Annalium lib. xii ad annum 651 existimat, hic a biographo nostro non obscure laudari ambo ista monasteria : Blandiniense initio numeri per hæc verba : Basilicam autem ibi in honore beati Petri apostoli fecit construi : Bavonianum per ea, quibus hanc annotationem subjicimus. Verum dum attentius considero contextum, id mihi non tam clarum videtur. Etenim sub finem numeri præcedentis dicit biographus, quod in eo etiam castro idola colerentur, quod ibidem consistens S. Amandus fana destruxerit, idola contriverit, ac pergens ait : Basilicam autem ibi... construi fecit : demum addit, Deo etiam annuente, constructum esse clericorum cœnobium in ipso castro : quæ mihi sic connexa videntur, ut de uno potius quam de duplici loco dicta sint, id est, de basilica et monasterio solius castri Gandensis potius, quam de basilica monasterii in Blandinio monte positi et de cœnobio tantum Gandensis castri. Idem Mabillonius ibidem contendit, vocabulo clericorum designari monachos, negant

alii, qua super questione mentem nostram aperuimus D in Comment. num. 156 et seqq.

k De significatione vocis hujus fuse disputatem est in Comment. a num. 129 usque ad 138.

l Nulla est partim sectio in Mss. et editione Mabillonii; nos faciendam judicavimus, ut locus esset Annotatis.

PARS II.

Sanctus cellæ se includit, mortuum ad vitam revocat, mira edit poenitentiae ultro susceptæ exempla.

Ergo Adloinus vir Dei reversus ad superscriptum castrum Gandavum ad venerabilem virum Florbertum abbatem, quem almus pontifex Amandus ibidem constituit super gregem clericorum rectorem a, petiit eum sibi humiliter cellulam, in qua familiariter Domini misericordiam pro facinoribus suis deprecaretur, largiri. Ut vero pius pater monasterii audivit ejus petitionem, cum gaudio eam suscepit : et juxta præceptum pii patris Benedicti ejusdem fratribus monasterii ipsius patefecit preces : convocataque omni congregatione, ut si forsitan juniore revelatum fuisset, quod placitum esset Omnipotenti, cum omni aviditate cordis susciperet, et compleret id, quod scriptum est : Omnia fac cum consilio et post factum non poenitebis. b.

14 Igitur petitione Adloini audita, fratres, narrantes monasterii abbate, animo gratanti suscepunt eam; sicque quam petiit ab eis cellulam, largiente Deo, impetravit : in qua retrusus c, Deum piis et indefessis precibus invocabat, secundum id, quod scriptum est * : « Quærite et » invenietis, pulsate et aperietur vobis. [Omnis » enim, qui petit, accipit, et, qui quærit, invenit, » et pulsanti aperietur. »] Iste Vir Dei non aurum vel argentum seu gemmas preciosas, sive ornamenta hujus sæculi quæsit, quas post conversionem pro nihilo reputavit; sed Dei cæli ardor eum erexit in vigiliis, in jejuniis, gemitu, inediis et pauperum eleemosynis supra quam scribi possit. In afflictione igitur corporis positus tot cælestia instrumenta animo exercebat, quot misericordia Altissimi ejus cordi ingerebat.

15 Die vero quadam hujus temporis fratres ipsius monasterii ad obedientiam sunt directi *, ut cellam viri Dei Bavonis construerent d. Laborare igitur cœperunt manibus et ædificium fabricare. Prædicti vero abbatis Florberti homines * cum vehiculis cœmentum ministrarent, ex ipsis quidam nomine Adinus * super plastrum unum sedit, quem egressi de vico canes circumdederunt, ac cœperunt ei insistere fortiter. Illic autem captus laqueis diaboli, repletusque invidia, virum Dei Bavonem non erubuit blasphemare : sed omni bestia cruentior diabolus, in omnibus confusus nihil quidem ei nociturus *, si Virum Dei non blasphemaret, tanto eum impugnare studuit subjectum sibi, quanto ipsum perspexit ad famulatum pristinum redisse. Videns enim cruentus, idola sua in templum Dei mutari, frendens rugiensque, quæsit, quem devoraret.

16 Animalia itaque cum vehiculo super hominem prædictum projecit : qui oppressus hoc pondere, exhalavit spiritum vitæ. Videns eum turba jam mortuum, cum fletu corpus ejus in navi duxerunt ad memoratum castrum Gandavum, ut tumularetur illic, sicut mos est mortuos sepelire. Videns vero vir Domini Bavo eum jam mortuum, ingemuit e dolore nimio cum lachrimis sibi pectus tundens, ac reputans sibi culpam, eo quod accepisset mortem in labore suo, ad cellulam suam ipsius defuncti corpusculum deferri jussit; protinusque Vir Domini orationi incubuit, cum fletu magno his verbis Domini misericordiam exorans : Deus omnipotens, Pater Domini nostri Ihesu Christi, qui non solum peccata dimittis, sed etiam justifi-

Gandavum reversus, locum postulat in monasterio;

a

E

b

cella includitur;

c

* *ibid.* quia scriptum est

hominem, qui ipsi maledixerat,

* *ibid.* egressi

d

* i. e. subditi vel clientes

F

* al. Attinus et Adhinus

* *Mabil.* nociturus

et subitamorte punitus fuerat;

e

AUCTORE
ANONYMO

A ficas peccatores, et reis non tantum pœnam relaxas, sed donas et prœmia; fragilitati meæ hæc adjumenta concede, et effectum cœlestem * benignus inspira miserationum tuarum, ut inveniar auxilio tuo sancto adjutus.

* cœlestem

precibus suis
ad vitam revo-
cat.

17 Qui Lazarum quadriduanum fœtidum de monumento suscitasti, prosit nobis indignis misericordia tua, ut hi, qui in tua pietate confidunt, citius exaudiantur; largitate donorum tuorum renova spiritum gratiæ tuæ salutarem super istud corpus defuncti famuli tui, reddens ei spiraculum vitæ, Sanctificator et Conditor generis humani, qui cum Filio tuo æterna charitate regnas : ut tuæ mysterio curationis efficiaris honorandus ab omnibus servis tuis, pandasque præsentiā tuam, ut in tua misericordia exultemus, et in tua gloria lætemur, præsta : qui vivis et regnas Deus cum Filio et Spiritu sancto per cuncta secula seculorum, Amen. Oratione igitur completa, quasi post horarum spatium triū mortuus ille, jubente Deo, animam recepit, quam exhalaverat, et sanus effectus stetit super pedes suos, ac post per multa curricula anorum vixit incolumis.

Sancti virtu-
tes
* Mab. illam
sequi

B Hæc itaque tanta miracula in Dei Milite admirando, charissimi, satagamus in hoc agone præsenti vitæ illius exempla sequi *, ut etiam cum eo mereamur a Deo cum electis illius æterna gaudia percipere in cælis. Nihil in hac vita præsenti consolationis seculi honorisque quærere debemus, sed gaudere abjectione paupertatis; non solum abjicere facultates hujus mundi, sed etiam de cordibus voluptates eradicare. Ad memoriam etiam redeat, quod vir Domini Bavo pro nomine Christi multas facultates dimisit; quatenus in cœlesti regno centuplum reciperet, insuper et vitam æternam : cujus precibus mortuum Dominus suscitavit. Quanti ad eum venerunt, tantis sua munera commendavit. Pinguissima enim gratia humilitatis fervorem in omnibus inflammabat charitatis, ut oleum lumen abundare facit.

imitandæ pro-
ponuntur,

19 Omnes ergo suas pro Christo erogavit possessiones, non damni gratia, sed etiam lucri adinventionem : quia ille nunquam deficit, qui bono exemplo proficit, et cujus humilitas multorum superbiam confundit. Vir autem Domini Adloinus cœlesti desiderio afflatus, magis ac magis cotidie in Dei famulatu crescebat, et, ut ita dicam, non panis inedia videbatur ei satis affligi; sed quanto magis proficiebat in bonitate, tanto etiam amplius se simul lamentis, jejuniis, vigiliis et orationibus affligebat : jugi quoque lachrimarum inundatione faciem rigabat, ut verbum Veritatis consummaret dicentis : Beati, qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.

et mira pœni-
tentia

C 20 Quadam denique die prospexit quendam virum ad se venientem, regressum de exilio, quem olim sub seculi habitu degens, venundaverat : quo viso, innumeris se lamentis tradidit, eo quod in eo tantum scelus perpetraverit. Tunc denuo ad eum conversus, ejusque genibus provolutus, inquit : Ego enim te vinctum loris venundavi f; quæso, ne memineris injuriæ, quam tibi irrogavi, atque precem, quam postulo, ne digneris abnuere. Rogo, ut propter scelus in te commissum corpus meum flagellis cedas, caputque meum more latronum decalves, et me vinctum pedibus ac manibus, ut dignus sum, in custodiam trudas. Forsitan enim divina pietas, si hæc feceris, veniam mihi præstabit. Tunc memoratus vir pedibus sancti Bavonis provolutus, dicit se hoc nullo modo audere facere in Dominum suum.

ultro suscepta

21 Sed Vir Domini, ut erat eloquentissimus, quandoque illi persuasit facere, quæ poposcerat. Diu ergo tandem ejus precibus devictus, coactus et renitens, quod sibi jusserat, implevit g : vinxit scilicet manus Viri Dei et caput totondit, lignoque pedes * strinxit, ac custodiæ illum publicæ mancipavit h : ubi usque in proximum exitus diem Vir Domini retrusus, vinctis pedibus perstitit, diebus ac noctibus flere non desinens actus sæculi, quos

* Mab. addit.
ejus

h

Octobris Tomus I.

quasi molem sarcinæ ante oculos mentis ponere consueverat. Qui Domini Famulus, tot virtutibus plenus, non semetipsum exaltabat intumescens, sed magis ac magis humiliabatur. Hordeaceo pane tantum, cinere mixto, contentus, atque potu aquæ, quam ad mensuram bibebat. Ita vero quatuor fere mensibus i in hac austeritate Deo militans, siceram et vinum nullo modo gustavit. Ibi dem cilicio tectus et cinere, juxta morem Prophetæ, in nervo pedem suum posuerat. Stratum quoque ejus erat nuda humus, in qua parumper per diem quiescere solebat. Vilissimum autem cilicium super stratum ejus expansum erat, cinis desuper * et capiti illius lapis subpositus, cum dormiret. Sic ergo sua membra damnaverat, quæ olim seculi delectatio inquinavit. Magis autem odora menta virtutum Deo laudabiliter offerre studuit post conversionem, quam in suis tabescere iniquitatibus, memorans præceptum Apostoli, qui dixit : « Ubi abundavit delictum, superabundet * et gratia. » Et iterum : « Fuistis aliquando tenebræ, » nunc autem lux in Domino. »

* Mab. addit.
adpersusibid. supera-
bundavit

22 Vir itaque sanctissimus Domini Adloinus in hac retrusione positus, austeritatem atque inediam libenter sustinuit. Nam in hac retrusione obedientiæ normam non reliquit k, sed abbatem sibi prælatum magnopere poposcit, ut ita eum retruderet super pavimentum, ut, si quando ad omnipotentis Dei laudes dicendas assisteret, dextra levæque pavimenti ita circumseptus foret, ne * declinandi facultatem in nullam * partem haberet; sed diebus ac noctibus, quasi in agone suspensus, ad * Deum adoraret, ad æthera tendens, et alta suspiria trahens : quod et factum est. Tunc Vir Domini magis ac magis ingemiscens, jamque * cœlestem patriam anhelans, ministro sibi parenti præcepit, ut lapidem sibi adferret. At ille jussionem implens, detulit laterem grandem. Cui Vir Dei ait : Adhuc majorem perquire. Tandemque lapidem inventum, qui vix duorum manibus vehi poterat l, detulit Viro Dei. Quem Vir Dei gaudio magno repletus, suscepit, et dum ad laudes Dei dicendas assisteret, ipsum humeris portabat.

exempla de-
clarantur.

k

E
* ibid. ut nec
* al. ullam
* Mab. deest
ad* ibid. addit.
ad

l

ANNOTATA.

a *Adi Commentarium prævium num. 155 et seqq.*b *Redi ad eundem Comment. num. 155.*c *Ad hanc vocem, quam verisimiliter Mabillonius de reclusionis stricte dicta perperam interpretatus est, nonnulla observavimus num. 125 et seq. Commentarii.*d *Mabillonius in Præfatione ad Sæculum II Benedictinum num. 28 hanc periodum adducit, ut probet, cœnobium id temporis a monachis inhabitatum fuisse. Alia idem confirmantia argumenta habes in Commentario nostro num. 155 et 156.*

F

e *Mabillonius legit : Quem denique ut vir Domini Bavo agnovit extinctum, ingemuit.*f *Idem Mabillonius, qui paulo superius scripserat etiam venundaverat, hic habet venundedi.*g *Idem Vitæ editor habet : diu ergo coactus et renitens, tandem ejus precibus devictus, quod sibi jusserat, implevit. Plures lectiones variantes, quæ præsertim consistunt in vocum transpositione, apud eundem occurrunt, sed quia passim sensum non mutant, inobservatas prætereo.*h *Quid nomine publicæ custodiæ hic intelligendum credamus, indicavimus in Comment. num. 121 et 122 : ac difficultatem, ex stricta vocum interpretatione motam a Mabillonio, solvimus num. 125.*i *Verba ista, ut verisimilior fiat sequentium gestorum distributio, accommodo sensu accipienda esse, monuimus in Commentario prævio, quem consulte a num. 116 usque ad 121.*k *Mabillonius : Nec in hac afflictione obedientiæ normam reliquit.*l *Hic lapis, ut notatur in Collectaneis nostris, adhuc religiose servatur et visitur in parochia de Mendonck; cujus loci, postea semel ac iterum memorandi, ecclesia S. Bavoni sacra est, teste Sandero*

AUCTORE
ANONYMO.

PARS III.

*Sancti in dæmonem fortitudo, visiones
cælestes, felix obitus, apparitio, mira-
cula, sepultura.*

*Dæmonum
terriculamen-
ta spernit;*

*ibid. addit.
quibus*

*ibid. deest
Vir*

ibid. in aratro

*Ibid. nuntia-
tum fuisse
cælestibus
visionibus*

ibid. idem

ibid. pacis

fruitur;

ibid. quia

*ibid. Domi-
nus*

*ibid. addit.
a Domino*

*virtute et voto
martyr dici
potest;*

Sed antiquus hostis, humani generis inimicus, qui humanum genus temptare non desinit, maximeque contra electos vim suæ nequitiae exercet, quia quantum illos proficere cernit, tanto deterius invidiæ facibus accenditur, prædictum Virum Dei ex eadem cella moliebatur ejicere diversis minis ac nefandis imaginibus * eandem cellam replere simulabat. Bestiarum enim, volucrum et serpentium diverso genere gestiebat ei formidinem ingerere, ut saltem ita egrederetur. Sed fortissimus Vir * Domini athleta, quanto sibi antiquum hostem attentius vidit insistere, tanto fortius contra eum agonem suscipiens, quotidie certare non desiit. At vero maligni spiritus nihil suam industriam profecisse cernentes, confusi recesserunt; nihilque Viro Dei amplius ingerere audentes, evanuerunt. Tunc præfatus Vir Domini magnas omnipotenti Deo gratias referens, non hoc suis viribus deputavit, sed misericordiæ Domini, qui ubique in se sperantibus dignatur adesse. Opus ergo cœptum indesinenter faciens, manum in aratrum * positam non retraxit, neque retro respexit; quia recoluit, a beatissimo Amando hunc euangelicum sermonem sibi prædicatum esse *: « Qui autem perse- » veraverit usque in finem, hic salvus erit. »

24 Appropinquante vero remunerationis ejus die, indesinenter vir Domini Adloinus in confessione Dei perduravit. Cum vero se paululum sopori dedisset, angelum Domini in specie columbæ super se venientem conspexit; quem hoc visu perterritum statim divinæ consolationis gratia refovet, atque totamcellulam, in qua ibidem * Vir Dei erat, inestimabilis suavitatis fragrantia replet; ut palam daretur intelligi, angelum lucis ac suavitatis illuc advenisse. Nec immerito ei angelus lucis * in specie columbæ ostenditur, quia simplicitatem columbæ gerebat in corde, licet astutiam serpentis non desereret in tentationibus. Liquet enim, quia super Redemptorem humani generis ad fluentia Jordanis Spiritus sanctus in specie columbæ demonstratus est, ubi Paterna vox auditur super Filium suum dilectum, in quo ei bene complacuit. Ubi et Pater in voce, Filius in homine, Spiritus sanctus in columba, totaque Trinitas simul manifeste declarata est. Sine dubio etiam beato viro C Bavoni ipsa Trinitas angelum in specie columbæ ostendit; quia ipse eandem Trinitatem intrinsecus fixam in corde gerebat, certus sine dubio, quia neque mors, neque vita, neque ulla creatura posset eum separare a dilectione, quam habebat in Christo.

25 Sed ut tanti Viri præcedentium meritorum opinio longe lateque crebresceret, qui * sicut civitas in monte posita latere non potuit, quadam die super se vexillum sanctæ Crucis de cælo descendisse vidit, ut tanto ei fides de remuneratione augeretur, quanto magis ac magis cælestibus obtutibus dignus foret, et tanto securior aperiret pulsanti Domino * ostium, quanto cognovisset, indicia sibi certa fuisse * ostensa. Sed Vir Domini nihil dubitans, nihil hæsitans, cum ineffabili gaudio dissolvi concupivit et ad Christum pergere. Illud tamen indesinenter aiebat : Domine, non mea voluntas, sed tua fiat.

26 Audenter inquit, licet ei ratio temporis non præstiterit martyrium, gloria tamen martyris non carebit; quia voto atque virtute potuit esse martyr et voluit. In semetipso vero sponte suscepit omnes pœnas atque supplicia, quibus plerumque humana cedit infirmitas, et a confessione Domini non recessit, immobilis perseverans in opere mandatorum Domini, ita ut ulceribus congaudens et cru-

ciatibus, quælibet inter tormenta rideret. Sed D quanquam gladio persecutoris minime truncaretur, implevit tamen sine cruore martyrium. Quas ille pro spe æternitatis humanorum dolorum non pertulit passiones, [fame, vigiliis, nuditate, jejuniis, obprobriis invidorum, insectationibus improborum, cura infirmantium, sollicitudine periclitantium?] Quo enim ille dolente non doluit? Quo scandalizante, non ustus est? Quo pereunte non gemit? Præter quotidiana illius adversum humanæ spiritualisque nequitiae diversa certamina, dum in eo variis tentationibus appetito exuperat * fortitudo vincendi, patientia expectandi, et æquanimitas sustinendi, veluti Domino sibi semper ingeminante : Gaude et exulta, quoniam merces tua copiosa est in cælis.

27 Operæ præcium est et illud inserere lectioni huic, qualiter beatus Adloinus, qui ex ortu nati- tatis suæ ac dilectione vocatus est Bavo a, de hac luce migraverit. Igitur sanctissimus atque religio- sissimus vir Domini Bavo post confessionem pœnitentiæ, quam a beato Amando pontifice perceperat, annis tribus præter quadraginta dierum abstinentiam b, quam explevit, Domino annuente, sagaci studio mirificoque affectu in hoc seculo propter regnum Dei * militavit. Plenus namque virtutibus et sanctitate intellexit Vir Deo plenus, ultimum sibi appropinquare diem. Qua de re nuntiavit abbati et fratribus sui monasterii, dissolutionem sui corporis imminere, ac quendam presbyterum fide- lem, longe a se positum, nomine Domlinum *, evocari voluit Turholtensis monasterii c; quia cupiebat ejus perfrui colloquiis. Multum namque itineris spatium erat atque vastæ solitudinis densorum lignorum saltus occupaverat iter, quod erat inter cellam beati Viri et monasterium Turholtense, in quo presbyter præfatus morabatur.

28 Tandemque accersito ministro ad memora- tum presbyterum ire præcepit. At ille obedientiam non renuens, et viam, qua pergeret, minime sciens, cœpit iter agere nescius sibi injunctum d. Sed, angelo Domini comitante, ad eundem presby- terum sub omni celeritate pervenit, et per vastam solitudinem tramite rectissimo utrique ad Virum Dei incredibili festinatione pervenerunt. Quo viso, Vir beatissimus magno repletus est gaudio, eique præcepit, ut curam gereret funeris sui. Cumque cælesti patriæ indesinenter anhelaret, et a collo- quiis divinis non cessaret, oculisque ac manibus in cælum semper intentus, invictum ab oratione spi- ritum non relaxaret, Corpore et Sanguine Redem- ptoris nostri se muniens e, sanctam animam carne solutam die primo mensis Octobris f reddidit omnipotenti Domino, poli * aula cum ineffabili tri- umpho exceptus : statimque virgini beatissimæ Gerthrudi g cum aliis virginibus secum commo- rantibus, longius a se positis, spiritus ipsius appa-rens jubet sibi vestimenta mitti ad sepeliendum corpus suum; quod et factum est.

29 Cumque funeris illius officium expleretur, mulier quædam, quæ multo jam tempore a dæ- monio vexabatur, glebam * sancti Viri tetigit, et statim sana facta est. Alius namque * freneticus male a dæmonio vexabatur, qui ut pervenit ad Viri Dei sepulchrum, Domino annuente, pristinam recepit sanitatem, acsi nullam antiqui hostis pertu- lisset læsionem. Multa quidem et alia sunt, quæ per eum Dominus operari dignatus est, quæ nobis incognita sunt et Deo nota. Quod si omnia, quæ de ejus virtutibus * comperimus, vellemus prose- qui, dies, ut opinor, antequam sermo cessaret h [finiretur.] Pauca de pluribus dixisse sufficiat, ne studiosis lectoribus, et ad alia properantibus fasti- dium ingerere videamur. Sepultus namque est Vir Dei cum magnifico honore in loco, qui dicitur Gandavum castrum, cujus nunc cœnobium aperte vocatur Ganda : ubi multa fidelibus præstantur ora- tionum ejus beneficia et laudatur ab omnibus nomen Domini Jhesu Christi, cui est cum æterno * Patre et Spiritu sancto virtus, honor, gloria, et imperium,

* *ibid. exube-
rat*

*mortem præ-
nuntiat, ad
eamque se*

a

b

* *al. cælorum*

E

* *al. Deolinum*

c

*parat; obit;
apparet S.
Gertrudi;*

d

e

f

* *Mab. in poli*

F

g

*claret miracu-
lis; sepelitur.*

* *i. e. corpus*

* *ibid. quoque*

* *al. gestis*

h

* *ibid. comter.*

no

A imperium, laus et potestas per infinita secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a Mabillonii horum verborum lectionem dedi et improbavi in Commentario prævio num. 40 et 44.

b Hæc operose discussa sunt et elucidata in Commentario.

c Turholtum, alias Thoraltum, Thoroltum, vulgo Thorout, antiquum Flandriæ oppidum est, pagi seu comitatus cognominis caput, distansque Brugis tertio circiter milliario, quarto Ostenda, quinto Ipris et Cortraco, Ganda denique octavo. De monasterio Thoroltensi, jam dudum extincto, egit Henschenius tom. I Februarii § 5 Commentarii prævii ad Acta S. Anscharii Hamburgensis, illiusque initia haud improbabilius S. Amando adscribi posse censuit. Id ipsum repetiit ibidem in Commentario prævio ad Acta S. Amandi § 4, addiditque de Domlino, hic memorato presbytero, pluribus agendum hoc die, quo Sanderus ipsum conjungit S. Bavoni. Domlinum revera inseruit Sanderus Hagiologio suo et libro secundo de Sanctis Flandriæ, sed a titulo Beati ac Sancti abstinuit, nec ullum præbuit cultus publici indicium. Elogium autem quaecumque texiit partim ex Vita per Theodoricum concinnata, partim ex veteris

B

Officii Gandensis lectione quarta pro secunda die infra Octavam S. Bavonis, unde mox aliqua recitabimus.

d Plenior est sensus apud Mabillonium : Cœpit iter agere nescius, perficere volens officium sibi

injunctum.

e Theodoricus id ministerio Domlini presbyteri factum significat, dicens : Hunc (Domlinum) Vir Domini inter loquendum secretum habuit, curam funeris sui ut haberet, injunxit. ejus postremum officio communicavit. Auctor Officii Gandensis ad lit. c citati, hac potissimum de causa Domlinum arcessitum significat : Cumque etiam Domlini presbyteri Torallensis *, viri religiosissimi et familiaris quondam sui, præsentiam in extremis optaret, ut ab eo præsertim, sicut ante consueverat, sacræ Eucharistiæ viaticum acciperet, mox ille ad eum per vastas solitudines, angelo ducatum præstante, advenit. Non est incredibile, Viaticum ex Domlini manibus a Sancto fuisse susceptum; sed cum certe Gandavi non deesset huic muneri administrando presbyterorum copia, neque illud asserat biographus vetustior, malim causam præcipuam desumere ex verbis ejusdem biographi; quia cupiebat ejus perfrui colloquiis : quia scilicet Sanctus Domlinum, cujus erga se fidem et amorem jam dudum expertus fuerat, cujusque virtutem ac pietatem vitæque sanctimoniam perspectam habebat, in supremo agone hortatorem, consolatorem et adiutorem desiderabat : atque hinc gaudium Bavonis ad conspectum amicissimi presbyteri. At ubi et quando orta est coaluitque tanta Sanctum inter et Domlinum conjunctio animarum, unde tanta illius de hujus virtute ac fide experientia? Erunt forte, quibus id contigisse videbitur, quando Sanctus varia monasteria perlustrabat, priusquam Gandavi cellam peteret. Neque hoc incredibile est. Attamen quia perlustrandis monasteriis tempus diuturnum non impendit Sanctus, uti diximus in Commentario prævio, non minus verisimile est, quod Domlinum monachum et presbyterum habuerit familiarem et religiosæ vitæ quadamtenus moderatorem in ipso Gandensi cœnobio, unde ille forte non diu ante supremum S. Bavonis morbum missus sit rector Turholtensis cœnobii. Imo, quandoquidem ad conjecturas reducti simus, quid si Domlinus Sancto in Hasbania adhuc degenti, sed filia Agletrudis opera ad frugem deducto, non tantum amicitia conjunctus, verum etiam, ut erat ille princeps potentissimus, domesticus fuerit Sacrorum præfectus, sive, ut aiunt, sacellanus, qui Principem suum mundo valedicentem secutus sit Gandavum et vel hic, vel dum Sanctus monasteria perlustrabat, Turholi vitam monasticam amplexus sit? Sane hui-

* Toraltensis

C

conjecturæ aliquam saltem verisimilitudinis speciem subministrat auctor, ubi Domlinum presbyterum Sancto fidelem significat, cui idem Sanctus præcepit, ut curam gereret funeris sui.

f Anno circiter 634, de quo fuse disputatum est in Commentario.

g De sancta hac Nivellensis parthenonis abbatissa. BB. Pippini et Iltæ filia, ac S. Bavonis, teste Othelboldo, consobrina, tam frequens et amplius sermo factus est in Commentario, ut nihil elucidationis adjiciendum putem.

h Ex ista periodo ætatem biographi conjectavit Mabillonius. Vide Comment. num. 8 et seqq.

AUCTOR
ANONYMO.

VITA METRICA

Auctore anonymo.

Ex Ms. Velustissimo S. Bavonis.

PROLOGUS.

Fertur apud priscos mos hic vignisse poetæ, Quælibet ut nullo componere carmina pacto Vellent, ora prius ni fons tinxisset equinus a, Numen Pieridum b sperantes affore promptum; Jugiter et celsæ repetentes culmina Cirræ c, Hanc propter causam biberant Eliconis d ad undam.

Auctor genti-
lium poeta-
rum deliria
arguens,

a

b

c

d

Error quos ideo pervertit pectore cæco, Ingenii venam cælesti munere missam Auctori quoniam non ascripsere superno; Sed non sensatis rebus sua quæque sacantes, Ex his auxilium credebant sumere certum, Quis ratione patet, quod nulla essentia constet, Sola sed illusa sint nomina mente reperta.

E

2 At nos egregii retinentes dogmata Pauli, Talia qui sancto profundit verba palato : Omnia, quæ facitis, sint consignata Tonantis Nomine, curemus toto conamine sensus, Quo non ingratos umquam Deus inveniat nos; Et cum carminibus scribendis invigilamus, Ejus suffragium * noscamus crebro * petendum: Ut dum nostra manus primordia consecrat ejus, Captivi nullo teneamur forte meandro, Sed per directum gradientes sedulo * callem, Lato cunctorum potiamur fine laborum. Tractandas quoque res nunquam sumamus inanes :

lumen a Deo
petendum
docet,

Jupiter ut sædo corruperit omnia stupro, Herculeo vel quot strati sint ense gigantes; Seu mundus quali quateretur turbine belli Grajugenæ raptum propter mulieris * ineptum.

F

3 Verum quanta Deus decernit signa benignus Per mandatorum memores monstrare suorum, Climata qui mundi perpendens in scia veri Cuncta profanarum cultu sordescere rerum, Censuerat celso sese demittere cælo, Dignatusque sacro nasci de ventre Mariæ, Enituit similis solo sine crimine nobis. Tunc per Judaicos spargens cælestia fines Munera, bisenos delegerat inde clientes, Quos post egregium, devicta morte, triumphum Miserat, ut sancti per dulcia pabula verbi Cunctos instruerent et ab omni sorde piarent : Concedens, signis illos clarescere miris, Inter virtutes, ut, quas fecere frequentes, Quivissent etiam defunctis reddere vitam.

et memoratis
veræ fidei
initii

4 Ili mox ut totos orbis petiere recessus, Innumeram vitæ plebem fecere supernæ Hæredem, tali plenam fervore fidei * Et *, cum tormentis scirent sua corpora diris Affligenda, mori cuperent pro nomine Christi. Ille sed Ecclesiam * tribuit cum crescere tantam, Hostes ut proprios concederet esse ministros, Tunc confessorum splendebat vita piorum, Quos licet haud gladii feritas tetigisset iniqui, Martyrii dignam non amisere coronam, Jugiter in semet qui carnem mortificabant,

ac progressi-
bus, S. Bavo-
nis, cujus
Acta

ut

Ejus

ACTOR
ANONYMO.

scripturus est,
opem invocat.

* forte falsarit

Ejus quo libitus quirent compescere pravos :
Inter quos meritis excellens oppido * magnis
Fulget mellifluo vocitatus nomine Bavo ;
Cujus scribendam nunc audeo sumere Vitam
Carmine versifico, sed rusticitate repleto *e*.
Hinc et quo lætam possim contingere metam,
Ipsius meritis sim jutus, postulo, sanctis.
3 Bavo beate, Deo nimium dilecte supremo,
Postulo submissis te per suspiria votis,
Ut tua nutantem regat intercessio gressum :
Sum nil quippe meis confidere viribus ausus,
Sed quod tu meritis Dominum rogitabis opimis,
Annuit extemplo vultu præstare superno.
Scimus nempe, tibi quod nil modulatio nostri.
Conferat, æterno quia semper splendidus ævo
Vivis, et illius numquam consistis egenus.
At si virtutum Dominus dat signa tuarum
Inclita per nostrum fieri manifesta laborem,
Plurima turba tuæ sanctæ fiat æmula vitæ
Olim judicii cum fulget et * hora superni
Obvia sit Regi gaudens simul arjete tali.

ANNOTATA.

- a* Aganippe designatur fons Bæotix, qui juxta poetarum fabulas Pegasi, equi alati, ungula formatus est, et potus facundiam præstat.
B *b* Id est, Musarum, fabulosorum numinum, quibus memoratus fons sacer erat.
c Cirrha oppidum est in radicibus Parnassi montis.
d Helicon mons est prope Parnassum, juxta quem est fons Aganippe.
e Sincere hæc dicta credimus; sed verissime etiam dicta esse, manifestat tam versuum obscurorum ac male tornatorum frequentia, quam crebra syllabarum productarum correptio, et productio correptarum. Specimina aliquot exhibui adjectis asteriscis; Sed deinceps hujuscemodi vitia lectoribus observanda relinquam.

PARS I.

Sancti parentes, nuptiæ, conversio, accessus ad S. Amandum, miraculum suscitati mortui, vita durissima.

S. Bavonis
parentes, et
SS. Amandi

a

C

b

c

* i. e. coopera-
tor
ac Landoaldi
gesta aliquot.

d

S. Bavonis

Bina magnorum de nobilitate parentum,
Constat progenitus Domini vir Bavo beatus,
Et quia divitiis pollebant undique magnis,
Sic etiam sanctis micuerunt sedulo factis *a*.
Commemorare senes soliti sunt denique plures,
Quod præsul sanctus Romam venisset Aman-
dus *b*,
Et quoniam gentes per Gallica rura manentes
Vidit adhuc multos ritus servare nefandos
Semen divini cupiens ibi spargere verbi,
Solamen grandi posebat adesse labori.
Tunc quidam juvenis, Landmoldus *c* nomine
dictus,
Degebat Romæ meritorum plenus honore,
Mox sublimatus cum culmine pontificatus,
Est cum doctiloquo procedere jussus Amando,
Ipsi quo dignus quiret constare synergus. *
7 Hunc ast cernentes geminæ procul ire so-
rores *d*,
Non passæ talem quoquo modo linquere fratrem
Certant extremos illo cum visere fines.
Ille quidem sanctis existens pervigil actis,
Usque diem mortis non declinavit ab ipsis,
Munere divino miracula multa patrando :
Cujus membra loco pausant fæliciter illo,
Qui CURTIS MEMIS prisco stat nomine dictus *e*.
Bavonis fuit hic quondam possessio sancti :
Ejus at una soror caste vivendo per ævum
Æternis Christi meruit complexibus uti.
Ast referunt, aliam præclaro potest nexam
Conjuge fælici Bavonem gignere fructu *f*.
8 Hic a primævis crescens fæliciter annis,

Cum jam dulcisonæ splenderet flore juventæ,
Cujusdam comitis se junxerat Adilionis
Natae, quæ tanti conjunx effecta Mariti,
Mox Aglethrudem concepit ventre puellam,
Quæ tantum Domino placuit dilecta superno,
Ut recubans annis inter cunabula primis,
Persultare throno vocem perpenderet alto :
Crede mihi, celsa majorum stirpe creata,
Numquam carnalem debes tu gignere prolem;
Sed solo lætos verbo generabis alumnos.
Ordine qua tali norunt contingere cuncti :
Nam post, terrenum dedignans ducere sponsum,
Existit Regis thalamo conjuncta perennis *g*.

9 Bavo sed egregius mundi velamine tectus,
Quamvis immensæ rideret copia pompæ,
Non tamen actorum caruit probitate piorum,
Numquam judicium solitus contempnere legum;
Abstinitque mali genitrice cupidine cuncti,
Nec suetus cives secum nocuisse morantes :
Sumptibus immensis semper subvenit egenis :
Semper amicitix repetens quoque fœdera san-
ctæ,

Fortunæ varium voluit superare colorem,
Solæ quæsitior verus virtutis et auctor,
Et numquam pressis succurrere destitit ullis :
Sic fidens Domini tutamina certa mereri,
Si miseris gratum studuisset ferre solamen :
De quo Davidicæ cecinerunt organa cordæ;
Cum quivis justus speratur forte casurus,
Non conlidetur, pietas quia magna tuetur.

10 Et * quondam magnæ cum cœperit indolis
arbor

Ex proprio tenuem producere germine stirpem,
Molliter imprimis licet inpellentibus austris,
Cedat et amici moveatur flamine venti,
Se tamen admissis durescere subare cortex
Paulatim gaudet, ventisque resistere temptat :
Donec in ingentem se tollunt culmina molem.
Tunc hærens solida terræ radice refixa,
Undique pervalido ruat etsi grandine turbo,
Atque polo nubes cælum demiserit omnes,
Perpetuo stabilem retinet segura quietem.
Sic Vir magnificus cælesti fonte refectus,
Per mundi fluctus juvenili corpore degens,
Germen præfatis virtutum nutriit actis,
Donec crescendo frueretur robore tanto,
Expers illarum quo posset sistere rerum,
Quæ vel nolenti fore causa solent pereundi,
Virtutisque locum præbent deserta peramplum *h*.

11 Nam postquam primæ deflevit funera
nuptæ,
Uterius nullum penitus repetivit amorem,
Sed sua celsithrono contradens omnia Christo,
Mox ad pontificem sanctum properavit Aman-
dum,

Quem tunc Gandavo constat considerare castro,
Zelo divini cupiens *i* perfringere verbi,
Illic falsorum quæ stabant fana deorum :
Cælica gentili quoque tradere dogmata plebi :
Atque locans inibi celsi fundamenta templi,
Nec non reliquiis Sanctorum rite repostis,
Principis Ecclesiæ Petri sacravit honore.
In quo visa Dei sunt plurima signa superni.
Constat, nam cæcis ibi lumina reddita multis :
Claudi directum meruerunt sumere gressum;
Et quos multiplices lacerabant undique pestes,
Optata sese cernunt gaudere salute.

Cœnobiumque loco struitur reverenter in ipso,
Incipit et multus mox illuc crescere clerus,
Qui Domino laudes persultet * nocte dieque.
12 Illuc adveniens, ut dixi, Bavo beatus,
Præsulis almifici pedibus prostratus Amandi,
Destitit haud illi devota mente fateri,
Quæ fuerat fragilis passus temptamina carnis,
Declaratque pium, tenuit quod pectore, votum :
Scilicet ut mundi desideret exonerari
Rebus, et æternæ nancisci præmia palmæ.
Qui præsul gratam curans præbere medelam,
Ex Euangelicis deprompsit dogmata dictis,
Insinuans, uti deberet tramite quali,

D

nuptiæ ;
S. Agletrudis
filia ;

g

egregia virtus.

E

et in virtute
constantia.
* I. Ut

h

Mortua uxore,
S. Aman-
dum Gandæ
prædicantem

F

i

* forte persol-
vat
adit, et instru-
ctus bona

Ex

A Ex toto quisquis mundana negotia linquens,
Inchoat angustum cæli procedere callem.
13 Ille sed his monitis humili sub pectore fixis,
Virtutis tantæ fervere cæpit amore,
Ut quicquid rerum possedit jure parentum,
Omne monasteriis mox conferret fabricandis.
Multiplicem luxum spernens quoque divitiarum,
Tamquam decidui florentia germina fœni,
Ex hoc innumeros ditari fecit egenos.
Tunc veniens omni resolutus compede sæcli,
Præcidisse comam sanctum sibi poscit Aman-
dum,

Deo se conse-
crat.

14 O venerande Pater, quali te laude decenter
Nostri permodicæ poterunt reboare camenæ;
Interius verbo quoniam dum tangeris almo,
Instar apostolicæ tendis contingere vitæ,
Illorum consors ullo dubio sine factus,
Uno qui Regi parent sermone vocanti,
Cunctis temporibus pro tali mercede beandus :
Distrahis ereptam quia terræ pulvere gemmam,
Sumis et æterni lætus diademata regni.
Necnon quanto magis censum sparsisse videris,
Tanto plus cernis tua fœnora multiplicari.
Ac cito labentes mundi dum tempnis honores,
Angelicos inter proceres sociabere semper.
B O quæ cælestes tenuit jubilatio cives,
Est dum visa tuæ fœlix conversio vitæ !
Arrisit cunctus, quia gaudens, ordo novenus,
Cum te Pastoris humero considerare mitis
Vidit et ad proprias gratanter pergere caulas.
Tu, cum judicio nubes rutilare superno
Cœperit et Christi majestas fulserit orbi,
Una præcelsa proprio cum Rege cathedra
Bis senis tribubus debes residere timendus.

S. Amandum
sequitur,

15 Exin mox alias præsul properavit ad oras,
Cœpta ministerii curans impleret ut almi :
Sed pede veloci conatur eum comitari
Bavo, cælestis captus dulcedine roris.
Nam magis ut veræ gustabat pabula vitæ,
Tanto plus siquidem delectabatur in isdem.
Constitit et talis illi compunctio cordis,
Jugiter ut teneros lacerans affligeret artus;
Lætitia vultum sineret tamen esse decorum.
Ac zabuli cautus semper præviderat actus,
Qui justis solitus laqueorum flectere nexus,
Cum perpendit eos nimia virtute coruscus,
Temptat eis aliquem mentis conferre tumorem,
Ut dum plus justo se forsitan cordis in imo
Extollunt, magnam cogantur habere ruinam.

avidus verbi
Dai auditor :

16 Huic igitur fraudi Vir sanctus restitit omni
Tempore, dumque sibi despectus paruit ipsi,
Prudens prærosus sic declinaverat hamum :
Se solitus sanctis Scripturæ pascere rivis,
Hanc sententiolam tenuit non immemor um-
quam;
Tædia namque cibi sicut sunt noxia carni,
Protinus immensam mortis gignentia pœnam,
Sic animæ grandem gignit pro certo dolorem,
Si de divinis fastidit vescier escis;
Et quæ, dum faciat, carnis dulcedo tepescit
In stomacho, magnum generans onerando labo-
rem.

perlustratis
cœnobiis,
Gandavum
redit,

17 Has necnon alias animæ tractando me-
delas
Pontifici Bavo devotus supplicat almo,
Permisisset eum quo denique cœnobiis
Cellas exempli causa quæsisse sequendi.
Annuit his precibus Domini vir lætus Amandus.
Ille sed almorum discurrens quæque locorum,
Rursum Gandavum properabat visere castrum,
Nominis Florbertus quidam quo forsitan abbas
Exstitit a sancto monachis prælatus Amando,
Quando præfatum decrevit linquere castrum.

cellam in
monasterio
petit

18 Hunc adiens, aliquam petiit sibi tradere
cellam,

Qua Domino puras omni strepituque remotas
Posset ferre preces. Verbis quibus ille receptis,
Fratribus et cunctis sancto de more vocatis,
Ut præcepta pii patris ostendunt Benedicti,
Indicat, insignis Vir quod rogaret ab ipsis.
Ast illi placido mox suggestere responso,
Gratia quod cordi transmisit Flaminis almi;
Dicentes, animo se suscepisse benigno,
Incassaretur ne forte petitio tanta.

AUCTORE
ANONYMO.

19 Bavo sed assensum potuit cum noscere et obtinet;
fratrum,

Christo multiplices studuit persolvere grates;
Et sibi concessam pergens invisere cellam,
Tantum se Domini constrinxerat in famulatu,
Ut quos exemplum fratres posuit sibi primum,
Ejus post semet victos fervore viderent.
Ex hoc ergo Viri virtus mirabilis extat,
Hoc quod conversæ primo jam tempore vitæ
Perficeret, quod non nisi consuetudine longa
Addiscunt alii, qui se submittere tali
Ardeniter normæ Christi conantur amore.

20 Sed tam sancta Viri nos ut quod * gesta dum cella
beati exstruitur.

Verborum sola juvat extenuare loquela,
Cum Deus indicis demonstravit manifestis,
Esset magna sui quam conversatio Servi,
Nec vellet modii lumen sub tegmine poni?
Quadam namque die signum clarescere tale
Contigit, ut mentes hominum percelleret omnes,
Illis ingentem nimis infundendo stuporem.
Fratres prædicti dum quodam tempore castrum
Irent ad manuum pariter fortasse laborem,
Juxta quod sanctam constat sancire rubricam,
Bavoni cellam decernunt ædificandam :
Porro viros quosdam Florbertus ibi retinebat,
Causa cementi quos jussit adesse ferendi :
Affluit his unus simul, appellatus Atinus,
Occupat hunc talis subito vesania mentis,
Sanctum criminibus quo collaceraret acerbis;
Sed se temptanti confestim traditur hosti.

homini male-
dico,

* forte utquid

E

21 Nam cum cemento junxissent plaustra subita morte
ferendo, punito, suis

Ipsæ super residens, pergebat concitus illuc,
Quo sibi materiam præfatam ferre solebant.
Sed mox insidiis pravi deterritus hostis,
Corruit et membris carpenti turbine tritis,
Amisit propriæ citius spiramina vitæ.
Denique propterea zabuli fraus struxerat ista,
Sensit, delubris quia funditus undique ruptis,
Ex toto sese confusum pellier orbe;
Nominis sub Christi sed jam loca cuncta teneri.
Verum nil hominem tunc prævaluisse in ipsum,
Si tam magna Viro non ferret jurgia tanto.
At qui præsentibus fuerant, cœpere dolentes
Eventu tali nimio terrore teneri :
Et flentes, manibus tollunt miserabile corpus,
Quod coramque Viri cella posuere beati;
Qui precibus Domino directis, poplite flexo,
Magno non ante lacrymarum destitit imbre,
Quam sua divinas oratio tangeret aures.

precibus vi-
tam impetrat :

22 Pristina tunc gelidis redeunt vegetamina
membris,
Et tam se vitam gaudent spirare priorem,
Quam contrita suum retinent reparata vigorem;
Postea qui plures vitæ transegerat annos,
Testis ut egregii mereretur sistere facti.
Quis non perpendat, fido quoque pectore cre-
dat,

Bavonem, tanta signi virtute patrata,
Instar apostolicæ perfectum ducere vitæ?
Quis valeat digne scrutari singula, Christe,
Quæ tu per proprios monstras miracula Sanctos?
Ecce Vir almi fluit mordaci dente petitus,
Providus immotam tenet inter crimina mentem :
Sed tu, qui miti nos dicto præmonuisti,
Ultio præcipiens tibimet servetur ut omnis,
Haud sine vindicta fore desinis impia verba.
Rursus pro membris prædura morte solutis
Cum tibimet Famuli dilectio supplicat almi,
Annus et barathro clementer subtrahis imo,

Queni

AUCTORRE
ANONYMO.

a servo olim
vendito

instar latro-
nis volens

illum

tractatur et
custodia in-
cluditur,

in qua ad
mortem usque

durissimam
vitam agit.

k

Quem pro nequitia rapuit sententia justa.
De te veridici cecinerunt dicta prophetæ,
Omnia iudicio soleas quia pendere vero,
Quæque nitent operum forsan miranda tuorum,
Extant innumera numquam pietate remota.

25 Nunc igitur vigili conemur mente teneri,
Hic Vir, qui tanto meruit clarescere signo,
Quam vilem propriis semet præberet ocellis,
Rexerit et mitem qualis sententia mentem.
Hanc nam sollicitus curat perpendere quisquis,
Non miratur cum tali virtute coruscum;
Hæc etenim verbis Scripturæ traditur almis,
Præcellat certe quoniam miracula quæque;
Emicuitque foris ideo virtute decorus,
Exitit interius, quia grandi robore fultus.
Forte die quadam Vir venerat obuius illi,
Secedens illis, fuerat quibus exul in oris.

24 Hunc recolit captum se quondam tradere
venum,
Esset adhuc hujus dum mundi compede stri-
ctus :

Quem cernens, non se lachrymarum fonte rigare
Cessat, et immensis precibus compellere fuis
Illi *, quæ fecit, sibi quo mala cuncta relaxet;
Nec sine singultu deprompsit talia verba :
Haud timui vinclis te dudum stringere duris,
Exiliumque pati longum vendendo coegi :
Nunc e diverso facias, quod poscere glisco;
Scilicet ut duris studeas cruciare flagellis
Corpus, flagitium tibi quod commiserat illud;
Turpiter atque meos rogitō detonde capillos,
Quod solet immites signum dampnare latrones,
Ac me prævalida totum stringente catena,
Aspera peccantes custodia mancipet artus;
Forsitan æternam queo si evadere pœnam.
Et mihimet pacto Dominus miserebitur isto.

23 Ille sed alloquis nimium stupefactus in
istis,
Inclytus expetiit quod Vir, multum renuebat,
Illius et pedibus cœpit rogitare volutus,
Cogeret in Dominum scelus haud committere
tantum,
Qui tamen eloquii fuerat quia nobilis arte,
Perstiterat cœpta prece, nec cessavit ab ista,
Quam, quæ prælata fuerant, cognosset agenda.
Tunc vir præfatus, nimis instigante, coactus,
Ipsius plagis corpus torquebat amaris,
Detondensque comam capitis turpabat honestam,
Artubus et vinctis, cippo pedibusque retrusis
Fecerat, artaret gravis ut custodia Sanctum.

26 In qua continuo precibus fervore vacando
Usque propinquantis persistit tempora mortis,
Non incredibiles oculis emittere fletus

C Desistens, operis propter commissa prioris :
Quæ velut ingentem coram se ponere molem
Suetus erat; quævis ut non elatio mentis
Subrepsisset ei per temptamenta maligni,
Nec sumens aliquem, nisi quem dant hordea,
panem,

Vini luxuriam pœnitens diffugerat omnem,
Conabatur aqua potando vivere sola,
Quam sub mensura decrevit tollere certa;
Cilicio vili recubans per tempora somni,
Qui nisi per primi non cessit puncta diei.

27 Denique nocturnis constabat pervigil horis;
Et cum vel modicæ concessit membra quieti,
Gaudebat lapidem capiti subponere durum,
Sic damnare suos tractabat corporis artus,
Deliciosarum quæ dudum dindima k rerum
Vestibant nitidum gemmis auroque coruscum,
Ac pausare thoris qui sueverat ebore fultis,
Acclinis cineri nuda tellure quiescit;
Parvo quæsitis dedignans vescier escis,
Nunc tantum panis fruitur solamine vilis,
Qui quoque conditi satis inter pocula vini,
Immenso patulas mulcebat aromate nares,
Nunc solius aquæ gustum decernit amaræ,
Incendens pura contriti cordis in ara,
Suaserat inlecebras carnis quas dira voluptas,
Unde nimis suavem Christo depromit odorem,

D Quæ mittunt ipsi vincentem thura Sabei.
Sed quoniam tenero si fultus quis male talo,
Tendat adire locum longinquo calle remotum,
Nec velit ab cœpto paulum desistere cursu,
Ut, quod restiterit, melius transcurrere possit,
Evenit, ut penitus gravior labor opprimat artus;
Suadeo, Musa, tuo modicum requiescere cantu,
Ut dum crebro studes vires reparare priores,
Possis restantem melius transcurrere callem.

ANNOTATA.

a In Annotatis ad Vitæ vetustioris partem 1 lit. b pro horum elucidatione remisi ad Commentarium prævium adscriptis numeris, in quibus ea pertractabantur. Idem servari per decursum ejusdem Vitæ vetustioris; quoniam vero in hac Vita eadem fere res gestæ eodemque ordine memorantur, quo in ista, brevitate gratia, quæ illic annotata sunt, hic non repetam.

b De S. Amando actum est tom. I Februarii ad diem mensis 6; et quæ hic inserit poeta de ejus Romam profectioe ac reditu in Gallias, ibidem elucidata sunt § 12 Commentarii prævii.

c Landoaldus verum nomen est. De ipso ac Sociis Amantio, Adriano, Juliano, Vinciana et Adeltrude etiam Actum est apud nos tom. III Martii ad diem 19.

d Una ex Sororibus S. Landoaldi creditur fuisse nominata mox Vinciana, alteram nullibi nominatam reperi.

e Ex verbis istis videtur sequi, Vitam hanc metricam scriptam fuisse ante annum 980, quo S. Landoaldi et sociorum sacra lipsana inde Gandavum translata sunt. Consule Commentarium nostrum num. 9, ubi loci, hic Curtis hiemis, vulgo Winter-shove dicti, notitiam dedimus.

f Si satis percipio sensum, indicat auctor, alteram S. Landoaldi sororem fuisse matrem S. Bavonis. Sed fefellit hominem, quam allegat, traditio; nam S. Amandi cum S. Landoaldo hujusque sororibus, si tamen hæ illorum sociis annumerandæ sint, Roma in Belgium non venerunt ante annum 650, qui fuit tertius vel quartus ante obitum S. Bavonis. Hujusmodi erroribus deinceps sese non exposuit auctor; quia passim secutus est Vitam vetustiore, quam hoc loco interpolavit.

g Ille poeta, nescio, an de industria, an ex inadvertentia, pauca omisit, quæ habentur in Vita vetustiori de vitiis a S. Bavone contractis in juventute; attamen simile quid intelligendum præbet paulo superius, ubi parentum conversioni allaboraturam significat S. Agletrudem, et iterum inferius num. 12, ubi S. Bavonis pœnitentis ad S. Amandum accessum enarrat. Vide Commentarium prævium num. 31.

h Comparatio, toto hoc numero contenta, poeti- cum ornamentum est ab auctore interpositum, sed, ut liquet, nihil historix addit vel detrahit.

i Vitiosa constructio, utcumque emendabitur legendo: cupientem frangere et infra: Quique locans.

k Dindimus seu Dindymus, plurali numero Dindyma, mons est Phrygiæ, ad cujus celsitudinem forte alludens poeta, res, quæ inter delicias excellentissimæ sunt, vocavit deliciosarum rerum Dindyma: ut sensus sit, quod Sanctus tam aspere tractaret corpus, quod olim in summis deliciis versabatur. Voce Dindymum usi sunt alii pro templo vel myste- rio. Exempla habes apud Cangium in Glossario.

PARS II.

Sanctus novos cruciatus Sponte suscipit,
dæmonis tentationes superat, ad cælum
aspirat, mortem suam prænuntiat, obit,
apparet S. Gertrudi, miraculis claret,
sepelitur.

D onant ex signis alii præconia Sanctis,
Quod vel debilibus norant succurrere membris,
Seu sanant animas barathri squalore reductas,

Sanctus, quod
mirum in viro
olim tam
opulento,
Aures

A Aures voce precis sola pulsando Tonantis.
 Nos vero, cunctis his in Bavone relictis,
 In quibus et certe constat clarissimus esse,
 Illud mirari delectat laude frequenti,
 Luxu tantarum vallatus delitiarum,
 Qualiter austeræ juga districtissima vitæ
 Tam subito sibimet gaudens imponere posset.
 Exstat et exempli præclarum dogma sequendi,
 Sicut stella recens late sua lumina spargens,
 Ut quis asperior Christi doctrina videtur,
 Quæ sæcli vanas sancit contemnere pompas,
 Cum cernunt alii, quia parent promptius illi,
 Incipiant mundi spoliari rebus et ipsi,
 Suave jugum proprio lætantes tollere collo,
 Atque foramen acus possit penetrare camelus.
 Hæc est nempe Dei miranda potentia summi,
 Exigit hinc juges pia per præconia laudes,
 Cujus opus semper licet inscrutabile constet,
 Est tamen in solis animabus cura medendis.

29 Post hæc norma Virum non continet ista
 beatum,

Sed sicut quivis cum caræ menibus urbis
 Appropriat, callem quanto restare minorem
 Prospexit, tanto citius festinat eundo,
 Ignoratque gravem jam se sufferre laborem
 Præ desiderio, quo fervet pectore toto;
 Sic Bavo vitæ cælestis plenus amore
 Cernit, quanto viam regni gradiendo peractam,
 Optato sese bravio vicinius esse,
 Incipit ingentem ceu nil reputare laborem,
 Ac magis angustus gestit sibi nectere nervos,
 In directa pedem qui constringant properantem,
 Nec quicquam gressum permittant ire retrorsum,
 Tendere qui dudum decrevit in anteriora;
 Nam cum sub minimæ resideret domate * cellæ,
 Qua mansit solus velut arcto carcere clausus,
 Noluit in proprii se voti lege teneri;
 Sed manet, aliorum sicut mos cœnobiorum,
 Quicquid ut illorum prælatus censet agendum,
 Subditus; hoc capiat mox pectore quisque fideli,

50 Tali quippe modo dum vitæ culmina miro
 Vicisset cunctos heremi deserta colentes,
 Non vult privari se jure monasteriali,
 Semper ad hoc vigilem cupiens prætereundam
 mentem,

Omnia, quæ faciat, patris ut promissio * firmet:
 Et quia perspiceret, quia nil se nempe gravarent,
 Suevit quis, omnes, prius insudare, labores,
 Cernuus abbatem prælatum poscere temptat,
 Abstruxisse * loco se vellet ut arctius illo,
 In quo tam stricta residere solebat habena,
 Ut quando precibus supplex instaret agendis,
 Undique sic septus circum foret atque reclusus,
 Quatinus in neutram quiret se vertere partem,
 Liberiorque preces fudisset spiritus almas:
 Dum nocet haud quævis vel parva vagatio carnis;
 Quod mox abbatis complevit cura benigni.

51 Bavo sed ignorans tantos sentire labores,
 Tollere majoris quæsit pondera fascis:
 Tractat namque suo mox præcepisse ministro,
 Quo sibi ferre petram curaret concitus unam.
 Obsequitur, laterem depromens, haud mora,
 grandem:

Majorem rursus tamen est perquirere jussus.
 Tunc vadens tantum fertur depromere saxum,
 Quod fortasse viri vix possent ferre gemelli.
 Hoc Vir mirandus astare solebat onustus,
 Psallens divinas quotiens persolveret odas,
 Vel cum sancta precum deferret liba suarum;
 Nescivit certe, factis quibus insinuare,
 Cælestis vitæ quanto ferberet amore.

52 Humani generis sed perversissimus hostis,
 Appetit insidiis qui Sanctos sedulo multis,
 Tunc quoque majoris versans molimina mentis,
 Cum virtus nitidos facit excellentius illos,
 Qui licet invalidum norit fore machinamentum,
 Quod parat, et cautas minus id contingere
 mentes,

Attamen invidiæ quia languet pestifer igne,
 Haud valet incepto pravi desistere cœpto.

Hic cernens meriti Bavonem culmine tanti
 Præclarum, priscae molitur fraudis in arte,
 Possit eum cella propellere qualiter illa.
 Cujus ut effectum voti retinere cupitum
 Quiret, in innumeras se gestit vertere formas,
 Impugnando Virum non uniformiter alium.

53 Nunc equidem sævus quasi sibilat Hy-
 drus *,

Monstret ut anguinum se propinare venenum:
 Nunc vesanorum frendens ex ore leonum,
 Omnibus ipsum se declarat certius esse,
 De quo jam Petri tuba persultaverat almi,
 Iret quod, sicut vigilans rapidus leo, circum
 Perquirens aliquos immani fauce vorandos.
 Nunc ululando lupos imitari certat avaros,
 Extans ut gregibus semper ferus insidiator:
 Nec non tam volucrum varia quam voce ferarum
 Perfurit, ut cella Sanctum detrudat ab ipsa.
 Sed sedem firmæ posuit qui culmine petrae,
 Concutiat validus templi licet infima ventus,
 Fluminis atque ruant immensa volumina valde,
 Roboris a proprii nequit haud fundamine velli.

54 Unde Vir eximius tanta feritate probatus,
 Continet immobilem per tot discrimina mentem;
 In Christo quia spem virtutis collocat omnem:
 Quo sine qui fabricæ studium donare struendæ
 Cœperit, ut tenera nimium confusus arena,
 Si venti spirant modicum, vel flumen inundet,
 Mox cernit magna dispergi tecta ruina:
 In fundamenti quia non stat robore firmi.
 Cernens ergo Virum Christi munimine tutum
 Dæmon, et inde minas ausum contemnere
 tantas,

Ac tam multiplices contra temptaminis artes
 Oratus clypeum crebro retinere paratum,
 Abscedit fugiens, et sicut cera liquescens,
 Quando per ignitum fuerit tepefacta calorem.

55 Quid vesane furis, cur non aliquando quic-
 scis?

In te Sanctorum semper vestigia calcant,
 Tu tamen haud animo cessas præstare * superbo.
 His decus egregium telis olim monachorum
 Vexatus valide satis est Antonius a te:
 Ornat eum claris sed gratia celsa triumphis,
 Te vero victum grandis confusio dampnat;
 Nunc autem jaculis Bavo stimulatus in ipsis.
 Non cedens temet redivivum sternere gaudet,
 Ut toties terra jaceas prostratus in ima,
 Audes erecto quotiens consurgere collo.
 Gloria sit Regi tam caute cuncta paranti,
 Propterea qui te Sanctos permittit adire,
 Quælibet ut diris non fingas * vulnera telis,
 Sed succrescat eis præclara corona probatis.

56 Post hac nempe Viri propiaverat exitus
 almi;

Unde vigil curat, quo cœpto tramite perstet,
 Quique gubernando manus iniecisset aratro,
 Non ultra vultum teneat post terga retortum:
 Ostia cumque domus Judex pulsare supernus,
 Ut fur, venisset, vigilans aperire valeret:
 Qui dum sub primi cujusdam luce diei
 Optaret modico corpus concedere somno,
 Angelus astriferis nituit demissus ab astris
 Instar ad innocuæ tectum penetrando columbæ,
 Cujus in adventu magno terrore repletur,
 Donec mox Domini meruit pietate foveri,
 Intima qui cellæ tali respersit odore,
 Quo posset suavem mellis superare saporem.
 Unde patet, certum lucis radiare ministrum,
 Id nec perversi phantasma fuisse chelydri. *

57 Hoc non immerito placuit contingere
 Christo,

Quam foret ut simplex hominis devotio semper,
 Ex signo tali notum voluisset haberi:
 Haud illum quamvis astutia liquerit anguis,
 Cum staret contra perversi machinamenta,
 Hostis quis ipsum conabatur dare pessum,
 Quatenus indiciis quoque pareret manifestis,
 Spiritui sancto quam carum pectus in illo
 Degeret a, mentes qui solum visitat illas,

AUCTORE
 ANONYMO.

variis terri-
 culamentis
 ipsum tentat:
 * mutilum
 carmen

sed ejus con-
 stantia vin-
 citur

E

et confundi-
 tur.

* l. perstare

* ligas

F

Sanctus cœle-
 stibus

* serpentis
 visionibus

Omni

relata supe-
 rius asperita-
 te non conten-
 tus

B

* i. e. tecto

arctius reclu-
 di postulat,

* l. permissio

* l. abstruxisse

C

et novos cru-
 ciatus susci-
 pit:

hinc invidia
 stimulatus
 dæmon,

AUCTORE ANONYMO.	Omni nequitiae quae certant felle carere, Innocuoque pia gradiuntur tramite vitae. O confessorum clarissima gemma sacrorum! Est quam dulce tuae scrutari culmina vitae, Exornat meriti temet columen quia tanti, Ut prius istius quam vitae terminus artus Solverit, aeternae merearis pignus habere, Raro mortali quod Christus praestitit ulli.	Mens non per modicum torquetur sancta do- D lorem.
recreatus.	58 Nam quamvis multos praestent insignia claros Gesta, tamen propians illorum meta dierum Turbat eos, grandis poena cruciando timoris, Dum nimis occursus horrent sufferre malignos, Ac sua dum trutina pensantur facta superna, Quiddam iudicii metuunt examine veri Compertum fieri, quod non vigilantia cauti Pectoris inspiceret, meliusque incude pararet. Rerum Cunctipotens, ex his securus ut esses, Tale tibi caelo solamen misit ab alto, Ut qui tam duros voluisti sumere nervos, Illius intuitu posses ejus quoque nutu Omnibus a pravis liberari tempore mortis, Expectans animo caelestia praemia laeto. Ut Servum dono Deus exhilaraverat isto, Alterius signi quoque sublimavit honore. Denique vexillum Crucis almæ se super ipsum Caelitus emissum vidit venisse coruscum.	49 Nunc igitur summi faveat clementia mortem suam Christi, fratribus praenuntiat, Cor mihi caelestis lustrans aspergine roris, Ut quocumque modo valeam perstringere stilo, Ordine quo vita Bavo migraverit ista, Atque sit aetherea caeli laetatus in aula. Namque nihil fatuae poterit scintillula venae Cordis thesauro caeci proferre pusillo, Illius mihimet pietas ni gratis inundet, Viscera qui terrae scit fecundare petrosae, Donans frugiferis illam pubescere spicis, Praecipit et sterilem flumen producere rupem. Ergo diem metae longe praesciverat ante Vir sanctus propriae, toti fratribusque catervae Ocius accitae praesago dixerat ore, Solvendi sibi jam consistere corporis horam.
B ad eorum aspirat,	59 Egerat hoc almi pia dispensatio Christi, Certior ut tanto fieret spes fixa Beato De non perdenda grandis mercede laboris, Dignaretur eum caelestis visio quanto Irradians toties clementer laetificare : Unde pias Domino nisu persolvere toto Grates haud cessat, cupido quoque pectore fervet, Ejus terrenos quo linquat spiritus artus, Christi praesentem queat ac mox cernere vultum. Sueverat his mitem tamen appellare Tonantem : Haud nunc, Christe, meum fieri desidero votum. Sed tua dispensans numquam distorta voluntas, Quidquid decernit, fiat hoc, quo mens mea gestit. O mirae Sanctum virtutis stemmate * comptum! Huic dignum nostrae quid possunt ferre camenae, Qui merito nitidae superat decus omne loquelae?	45 Exiit insignis quidam tunc atque fidelis optata Domi- ni, procul dissiti, Praesbyter, hic fuerat clarus, nomenque tenebat Domlin, coenobium qui Turholtense vocatum Strenuus officium rexit celebrando sacratum : Ex ejus salubri cupiens sermone levare, b Illum post b proprium direxit Bavo ministrum Qui mox almiifico certat parere Patrono : Sed quia per densos asperrima semita saltus Oppido difficilem praebat cuique callem c, c Atque monasterium vidit procul esse remotum, E In quo Domlinus mansisset praesbyter almus, Nescivit, se quis forsitan concederet horis *.
i. e. corona	40 Regis ad aspectum nam scit se fervere totum, Non sed adhuc grandem trepidat sufferre labo- rem. Sic sic consilio norit placitum fore summo, Ecclesiae summis aequandus jure columnis. Nempe debant illae sicut medicamina sanctae Doctrinae verbo multorum corda lucrando ; Iste Vir exemplis ita plures corrigit almis; Qui, licet infestus gladiator forte deesset, Finissetque suam non fuso sanguine vitam, Martyrii certe non est privatus honore. Qualiter hic poenas metuens horresceret ullas, Sponte sua furvo qui semet clauserat antro, In quo constanter studuit tam dura subire, Quis fugerent alii vel sub tortore teneri? Huic si carnifices instarent forte cruenti, Supplicium mox se prior admisisset in omne, Inter quod risum magis ac profundere fletus Mallet, et insulsos lictores redderet omnes.	44 Tunc Deus omnipotens cunctis ostendere quaerens, Ornaret meriti Bavonem gloria quanti, Quisque sibi notus soli fuerat satis intus, Virtutum fama fieret quoque cognitus extra, Angelici ductus ope * missum dirigentis * l. opera Mox ut presbyterum veniat citus ad memoratum Quicum magnifici ferret mandata Magistri, Haud mora festinum compellit pergere secum, Sicque simul Christi fulti virtute superni, Certant Athletam properanter visere fortem; Valde per adventum qui laetificatus eorum, Funeris ut curam propriam retinere benignam Non cunctaretur, devota mente precatur.
paratus ta- men plura pati,	41 Sed ratio quamvis privaret temporis istis, Defuit haud clarae tamen illi gloria palmae, Cum tenuit votis, quod non impleverat actis : Non timet ac tantos cum corpore ferre dolores, Ut non aeternae careat dulcedine vitae, Permittitque famem corpus sentire frequentem, Undique scabrosis nimio prae frigore membris: Ducit ac insomnes per plurima tempora noctes. Durius invidiae laceratus sedulo dente, Fortis falsiloquae patitur convitia linguae. Condolet adverso rerum de turbine fractis, Uritur ac propter patientes scandala quosque, Multa gemens, si quem cognovisset pereuntem. Quod sit martyrii dubitet quis dignus honori? Dum non visibilem contra quoque dimicat ho- stem,	43 Et cum continuis jam noctibus atque diebus Caelestis patriae nimio ferveret amore, Se quoque colloquiis crebro depasceret almis, Luminibusque suis in caeli culmina fixis, Oratu sancto cessaret tempore nullo : Tempore quo justae nox sub moderamine librae Vindicat aestivas sibi damna patrata per horas d, d October primi rutilat quoque luce diei, Intulit alma sibi sacra cum mysteria Christi, F Exsufflans animam carnali fasce solutam, Perpetuo celsis victuram tradidit astris; Moxque Dei famulae Geretrudi nomine dictae Spiritus apparens suggessit talia, dicens : Ne tu, virgo, meis, quae polles actibus almis, Mittere condendis tardes velamina membris, Aptari sancto valeant ut more sepulchro.
virtute ac voto martyr,	42 Et cum continuis jam noctibus atque diebus Caelestis patriae nimio ferveret amore, Se quoque colloquiis crebro depasceret almis, Luminibusque suis in caeli culmina fixis, Oratu sancto cessaret tempore nullo : Tempore quo justae nox sub moderamine librae Vindicat aestivas sibi damna patrata per horas d, d October primi rutilat quoque luce diei, Intulit alma sibi sacra cum mysteria Christi, F Exsufflans animam carnali fasce solutam, Perpetuo celsis victuram tradidit astris; Moxque Dei famulae Geretrudi nomine dictae Spiritus apparens suggessit talia, dicens : Ne tu, virgo, meis, quae polles actibus almis, Mittere condendis tardes velamina membris, Aptari sancto valeant ut more sepulchro.	46 Haud retinente mora mox his obtemperat illa, Promptius obsequiis praebens famulamina tantis; Quis cum divinos deferrent rite canores, Mira Deus turbae donavit signa patere : Quatinus haud dubius hominum consisteret ullus, In caelis animam Sancti pausare beatam. Cujus virtutes corpus quod gignere tales, Contigit, illic nam foret ut tunc faemina quaedam, Quae proprii tota sensus ratione relicta Daemonis immitem doluit sufferre furorem; Haec ut almi flum valuit sufferre sepulchrum, Confestim saevo procul abscedente tyranno, Pristinae restitui meruit sanata saluti.
	47 Alter item morbo nimium vexatus in ipso, Attigit ut loculum sanctissima membra geren- tem, Sic mox a Domini meruit pietate levare, Ac si nulla prius quateret vesania mentem. Haec tantum modico placuit sarcire libello, Latius	47 Alter item morbo nimium vexatus in ipso, Attigit ut loculum sanctissima membra geren- tem, Sic mox a Domini meruit pietate levare, Ac si nulla prius quateret vesania mentem. Haec tantum modico placuit sarcire libello, Latius miraculis, sepelitur in Gandensi monasterio.

A Latius unde Viro fierent præconia tanto.
Plura tamen stili possent sermone notari,
Ni premerent aliquem fastidia forte legentem.
Funeris exsequiis sed post hæc rite peractis,
Confessor Christi sortitur jura sepulchri,
Omni cœnobio cum laude locatus in illo,
Structum Gandavo quod Amando præsule castro
Principis Ecclesiæ Petri præfulget honore,
In quo mirificis fulget per secula gestis.
Subveniens omni citius se digna petenti;
Nec tam difficile quid ibi fit forte petium,
Frustratum quo se doleat cor quodque fidele.

Submissa
auctoris

i. e. mixtura

B
ad Sanctum
oratio.

48 Aurea gemma polo, rutilans, o Bavo, su-
premo

Exaudire precum gemitus dignare mearum,
Pectore devoto quis te nunc flebilis oro,
Cures suffragio quo me fulcire benigno,
Ut non iudicii damnet sententia magni,
Occiderat sub qua quondam temerarius Oza;
Tangere cum sanctam Domini præsumeret ar-
cam.

Nam nimis offensa vereor percellier ipsa,
Percurrens operum quia splendida gesta tuorum,
Nil tam condigni verbis expandere quivi,
Quam magis ingenii detrivi migmate * crassi
Immenso lucem meriti fulgore nitentem,
Convenit altoquæ cui vix modulatio linguæ.

49 Existens Jesus in parvis semper amicus,
Despicit illorum mitis pia munera nunquam :
Ut Phariseorum dum quondam turba virorum
Offerret templo certatim dona sacro,
Monstravit viduæ duo parva minuta placere
Præ cunctis sibimet, dicens, quia maxima ferret,
Quæ quamvis modicum, tamen illud tradere
totum

Pectore disposuit fido, sibi nilque reliquit :
Sic ego bina tibi tenuis modulamine stili
Composui metrico perparva volumina Bavo,
Poscens, ut pro me Christum dignere rogare,
Ne præsumptorem reprobet me sicut ineptum;
Sed quia, quod potui, modicis pro viribus egi,
Illud elementi curet pietate tueri,
Ut sit laus illi, qui cum Patre jure perenni
Ac sancto trinus cum Pneumate regnat et unus.

ANNOTATA.

a *Deest fortasse ut, sensusque est; Ut, qui mentes
illas solum visitat etc.*

b *Hoc barbarismo patriam suam prodit poeta :
Flandri quippe frequenter particulas post et ad eadem
voce vulgari naer exprinunt.*

c *Nisi error sit librarii, auctor, ut versum comple-
ret, ex voce cuique dactylum fabricavit.*

d *Id est, cum sol est in Libra, signo Zodiaci, et
noctes increscunt, seu decrescunt dies.*

VITA TERTIA

Per Theodoricum abbatem

Ex Surio et duobus codicibus Mss.

PROLOGUS.

P Postquam Dominus et Salvator noster vineam,
quam de Ægypto in manu valida et brachio extento
transtulit, secus arborem vivificæ Crucis trans-
plantavit, virgaque petra percussa, hoc est, lancea
latere Crucifixi Domini perforato, sanguine mar-
tyrii et aqua baptismi eam irrigavit; radices plan-
tatæ terram impleverunt, extensis usque ad mare
palmitibus et usque ad flumen propaginibus :
quarum folium viride non defluet et in tempore
siccitatis non arescet : fructus vero non deficiet,
quia secus decursus aquarum plantatæ, irrigantur
fonte salutari, in vitam æternam saliente. Hæc
Octobris Tomus I.

Bavonem,
vineæ Dei

summi Patrisfamilias vinea longe lateque diffusa,
cum operuisset montes umbra ejus, et arbusta
ejus cedros Dei, nec ullus jam terrarum angulus
esset, qui non sub umbra Domini requiescere festi-
naret, Perses cum Schyta et pellitorum turba po-
pulorum stridentia et anhelantia verba in Crucis
fregerunt melos. Præterea quotquot prædestinati
erant vitæ æternæ, ut boni palmites crevere et
fructificavere.

2 Ex hac igitur sua vinea omnipotens Deus unum
electum suum palmitem ad nos usque extendit, qui
scilicet tanto vernat flore, tanto fructu exuberat,
ut credatur de corpore vitis illius esse, qui dicit :
« Ego sum vitis vera; vos palmites » nec dubitetur
ad illam veræ repromissionis terram pertinere,
cujus botrum a duobus viris recte portatum vetus
commemorat Historia. Cujus felicem extensionem
et fructum, perfectis etiam viris desiderabilem, de
quo secure canimus : « Vineæ florentes odorem
» dederunt : » quoddam quasi speculum oculis
vestris proponimus, ut cum in umbra ejus requie-
veritis, in speculo quoque internam vestram fa-
ciem adspiciatis, pulchritudinem imitemini, et ut
uberius dicam, perfecti perfecto conformemini :
dumque dulcem ejus odorem hauritis, ipsi quoque
Christi bonus odor futuri, in supernam contem-
plationem animum extendatis.

3 Etenim ad veram beatitudinem anhelanti, cui
non sufficiat in exemplum beatus athlea Dei Bavo,
qui lenocinia male blandientis mundi tam con-
stanti calcavit animo, ut nudus credatur evolasse
de seculo? Habet in eo miles, quod imitetur; mo-
nachus, quod veneretur habet; certe Christianus
omnis normam, quam sequatur : qui eo minus
inter quotidiana certamina trepidabunt, si beati
Viri triumphum præ oculis semper habuerint po-
situm. Nunc quia inter grammaticos rudis miles
militare ingreditur a, grammaticæ inprimis excu-
satum me volo : argumentosam scilicet loquacita-
tem et verborum nodositatem ne requiratis : quia
et nemus in templo Domini plantari prohibetur et
ego nihil me judicavi in vobis scire, nisi Christum
Jesum, et hunc crucifixum.

4 Incongruum vero putavi, ut descripturus
Militem, regulis vincirer Donati b, Aristotelicis
ut parerem argumentis; quia et argumentum secu-
lare periit, ubi Virgo Deum peperit : et stultitia
est apud Deum sapientia hujus mundi. Unde in
Euangelio pusillus Zachæus visurus Dominum sy-
comorum, quæ ficus fatua dicitur, ascendit : quia
qui mundi stultitiam eligunt humiliter, ipsam Dei
sapientiam contemplantur subtiliter : tuncque
prudenter sycomorum ascendimus, si ad eam, quæ
divinitus præcipitur, stultitiam aspiramus. Sed
quia stultum est ante historiam effluere, obtre-
ctantium, quos nullos futuros non putamus c,
meras nænias et caninam facundiam non curamus
magnopere : adversus quos nos facile tuebuntur et
fratrum, quorum me, ut hoc auderem, coegit im-
periosa auctoritas et semper imperterrita obediens
charitas. Nam quia plumbifistula sæpe usibus
hominum aquæ ministrat fluentia, non abs re
visum est eis, si relinquentes aliis argenteum elo-
quium, ipsi de plumbo nostro biberent, præsertim
cum et Moysi Jethro aliquid utile locutus sit.

AUCTORE
THEODORICO
ABBA TE.

electum pal-
mitem, lecto-
ribus

E
imitandum
propositurus
auctor,

a

styli tenuita-
tem excusat.
b

F

c

ANNOTATA.

a *Ex verbis istis deducunt Historiæ litterariæ
Franciæ scriptores, hanc Vitam primum fuisse opus
a Theodorico compositum.*

b *Sic habent Mss. codices nostri, melius quam
editio Surii, in qua legitur : Regulis vincirer donati.
Est autem hic Ælius Donatus sæculo quarto insi-
gnis grammaticus, præceptor S. Hieronymi Ecclesiæ
doctoris.*

c *An et quos in hoc Opere obtrectatores habuerit
Theodoricus, incertum nobis est; sed quam juste
hujus temporis criticorum censuram subierit, osten-
sum est in Commentario prævio.*

AUCTORE
THEODORICO
ABRATE.

PARS I.

Sancti patria, parentes, conjugium, vitæ perfectioris propositum, virtutum sub S. Amando magistro exercitium.

Patria, genus, parentes,

** Mss. deest in*

a

** Mss. præsedit*

b c

nuptiæ, proles;

B

virtutes in conjugio,

d

C

** al. Aglethrudis*

et post uxoris obitum

e

f
vitæ perfectioris propositum.

** exsolutus*

Gloriosus Dei athlea Allowinus, cognomento Bavo, ante secularia tempora præelectus et prædestinatus a Deo, Francorum principum genus et Austrasiorum ducum heres, in * Gallia Belgica pago Hasbaniensi loco haud obscuro natus et altus est, *a* Pelagio. qui beatum Gregorium præcessit *, universalem Pontificatum administrante, Justino minore in sceptris agente, Franciæ monarchiam Clodoveo *b* gubernante. Pater ejus Eilolphus *c*, mater Adelthrudis dicta est, religionis tam casti amatores, ita continenter limen ecclesiæ calcantes, ut exemplum vetus de Abraham et Sara putares. Ingenti nobilitate, clara domo, ampla possessione ditati, solas divitias æstimavere cultum Dei.

6 Tali igitur stirpe generatus, cum adolevisset Allowinus, uxorem ducit, nobilissimis æque ortam natalibus, filiam scilicet Adilionis, per idem tempus famosi comitis. Decursu temporis filia eis nascitur Agletrudis, et ipsa a Deo præelecta, et virginitatis centesimo fructu, ut post patuit, remuneranda. Denique primo ætatis suæ tyrocinio inter ipsa crepundia, quæ qualisve futura, quomodo victura, qua lege virginitatem suam esset conservatura, angelus Domini certa ei præscripsit regula. Nec defuit prudenti adolescentulæ Omnipotentis dextera, quæ membra animaret juvenilia, et elevaret ad summæ perfectionis fastigia in tantum, ut in principio conversationis novellæ ipsis quoque parentibus propositum fieret imitabile.

7 Cœpit exinde beatus Bavo animum ad superna inflectere, mundi deliciarum tædere, balteum militarem rarius cingere, [edicta principum minus observare] *d* circi frequentiam declinare, non scenæ spectaculo, non theatri luxuriæ locum dare, adversus spiritalia nequitiae verbi Dei gladium sumere, justitiam pro thorace indui, æquitatem semper habere in manibus pro scuto inexpugnabili, leviam et quotidiana peccata amarissimis lachrymis diluere, prioris vitæ pœnitere, ecclesiæ frequens adesse : semper de Deo studebat aliquid aut audire aut interrogare : de virtute in virtutem ascensiones in corde disponere, jejunia cum fructu eleemosynarum frequentare, sic unicuique virtuti, ac si cæteras non haberet, egregie studere. Animo sic florenti mundus et omnis gloria ejus aruerat, domus ingens, ampla possessio penitus viluerat. Jam stivam aratri teneret, jamque libero gressu ad Antoniorum et Macariorum eremum evaderet, nisi cura conjugis et parvæ Adelthrudis * pedem ejus retineret. Vivebat tamen monachum laicus, et inter officiosam populi multitudinem nunquam eum deserebat illa, quam animo conceperat, solitaria eremus.

8 Interea conjunx, quæ et ipsa viriliter in mandatis Domini militabat, decursu vitæ præsentis studio de habitatione tenebrosi Cedar *e* ad bravium supernæ remunerationis asciscitur, et ne malitia mutaret mentem ejus de præsentis sæculo nequam eripitur. Cujus funus viduus Maritus ita persecutus est, ut prope ipse moreretur ; ita se convertit ad Dominum, ut ejus mortem optasse videretur. Tum vero, afflante Spiritu sancto, navigium maris hujus sæculi totis velis ingressus, quod diu animo deliberaverat, præsentia exercere non cessat, secunda recusans matrimonia ; ut eum intelligeres non diu voluisse servire officio conjugali, quod nunquam assumpsisset, nisi causa procreandæ sobolis *f*.

9 Magno quasi expletus * onere, totum se ad Dei cultum convertere, nihil præter cælum cogitare, et quasi se relictum gemens, in suo corde clamare : Quando veniam et apparebo ante faciem

Dei? illudque apostolicum intra se revolvens : Qui volunt divites fieri incidunt in tentationes et laqueum diaboli : quidquid donativi regum largitio contulerat, in stipem pauperum transferebat, dans exemplum, quomodo camelus intrare possit in foramen acus ; quomodo animal tortuosum, deposita gibbi sarcina, assumat sibi pennas columbæ et requiescat in ramis arboris, quæ de sinapis semente succrescit.

10 Ea tempestate beatus Amandus, vir apostolicus, totus ex virtutibus factus, florebat : qui non veritus pro nomine Jesu contumelias pati, quo amplius gentilium audivit debacchari furorem, Gandam accessit, castrum scilicet super duo flumina Scaldem et Legiam constitutum, ipsaque sua nota antiquitate id temporis celebre et famosum genus hominum, eo superstitiosius, quo animo ferocius : eoque inscium suæ in Christo redemptionis, quo hactenus ignarum Christianæ religionis. Tradunt hunc locum Caium * Cæsarem, Gallia diuturno bello domita, condidisse, et ex nomine suo Gandam nomen ei indidisse *g*. Nam cum in citeriorem Hyberniam, quæ nunc Anglia nuncupatur, arma pararet, illic putavit hiemandum vel propter situs opportunitatem, aqua videlicet ac pabulo exercitui satis superque habilem, vel propter maris, cui brevissimus transitus est, vicinitatem, sex non amplius milliariis distantem *h*. Volunt autem alii nihilominus et Ermenricum regem, quem sedecim Arctoia * gentes perdomuisse Jordanis *i* chronographus commemorat. illuc quoque advenisse, ibique regnasse. Quid horum dicatur verius, dicentium arbitrio relinquamus *k*. Nos vero antiquitatem loci ex eo recte colligimus, quod pleraque vidimus ibi reperta indicia, utpote muri et vasculorum cocti lateres. Præterea, quod mirum forsitan legenti videbitur, ferrea diversi sexus et ætatis calceamenta, multaque id genus, quæ nos facile in assensum antiquitatis cogunt.

11 Huc respectu omnia miserantis Dei vir sanctus cum venisset, et locum, in quo totius pene orbis dæmonia, quasi in sentinam, confluerant, verbo veritatis expugnaret, parum se videns perficere, (nam et publice contumelia affectus et proturbatus est) cum jam manus ejus essent graves, sanctum Papam Martinum *l* adiit, multaque de infructuoso in infructuosam gentem suo labore conquestus, iterum ab eo in opus Euangelii animatur, datis ei suppetiis venerabili archipresbytero Landoaldo et Amantio diacono *m*. Emensis igitur Alpibus, Galliam ingressi sunt : cumque videret Amandus messem quidem multam, operarios vero paucos, Landoaldum Trajecti reliquit, ubi et per novem annos vices pontificis (nam Johannes episcopus *n* nuperrime obierat) administravit, usque ad tempus S. Remacii *o*.

12 Ipse vero tota Spiritum sanctum mente concipiens, Gandam rursus aggreditur, egressa auctoritate a rege Dagoberto et Aichario Noviomensium episcopo, ut qui nollet fidei consentire, cogeretur *p*. Nec defuit palestrizanti * militi suo omnipotentis Dei dextera, quæ tetigit gentilium corda et assumpsit in partem hereditatis suæ plebem, diu fanatico illusam errore. Tandem baptizato populo, sanctæ crucis erecto vexillo, ara Mercurii destruitur, luci succiduntur, fana omnia diruuntur, ecclesia erigitur, consummatur et in honore B. Petri apostoli sollemniter consecratur. Sic plantata vinea Domini Sabaoth, clericos inprimis, monachos subinde, qui redderent fructum in tempore suo, induxit *q*, et expostulata episcopali auctoritate, Papa etiam Martino in ipsum consentiente, locum perpetua donavit libertate. Sed ne digressio, quam non inutiliter assumpsimus, onerosa fiat studiosis lectoribus, nunc ad plenariam beati Bavonis conversionem stilum vertamus.

13 Igitur B. Amandi fama quodam quasi odore ; odore, inquam, sicut agri pleni, cui benedixit Dominus, longe lateque diffusa, sanctus Allowinus aporia

Gandæ situs et origo;

** Mss. Gagium*

g

E

h

** l. Arctoas, i. e. Septentrionales*

i

k

S. Amandi iter Romam, reditus in Galliam;

l

m

F

n

o

et apud Gandenses labores apostolici;

p

** Surtius*

certanti

q

S. Bavonis perfectæ conversio;

AUCTOR
THEODORICO
ABBATE.

postea exer-
citæ.

E

* al. catalogo

ANNOTATA.

a *Pro his vide Annotata ad partem primam Vitæ vetustioris lit. a, meminerisque deinceps me inob- servata præteritum, quæcumque ex præcedentibus Annotatis sufficienter intelligi possunt. Studium erit potissimum in designandis et corrigendis iis, quæ Theodoricus ad Vitam vetustiore sæpe, sed raro sine erroribus, adjecit.*

b *Notæ istæ chronologicæ per Theodoricum inepte adjectæ sunt, uti probavimus in Commentario prævio num. 55 et seqq. Nullus quippe Clodoveus rex vel monarcha Francorum, quando Pelagius secundus Pontificatum tenuit, vel Justinus Junior imperium, imo valde dubium est, an, vivente Justino, Pontifex fuerit Pelagius. Præterea uterque dudum obierat, quando S. Bavo natus est, ut colligi debet ex dictis ibidem num. 93 et seq.*

c *Alii patrem Sancti vocant Agilulfum vel Agilulphum. At nec ejus nec matris nomen exprimitur biographi, aliæ Theodorico vetustiores.*

d *Uncis inclusa prætermisit Surius, forte quod contextui non satis congrua viderentur. Equidem accommode intelligi posse opinor, eo vel simili sensu, ut Sanctus minus rigide uteretur jure suo in subditos, minusque stricte observaret privilegia sibi ex principum edictis seu diplomatis concessa.*

e *Cedar, quæ vox ab Hebræa origine, nigrum vel fuscum sonat, fuit secundus filius Ismaëlis, indeque posteri ipsius Cedraei dicti sunt, et pars Arabiæ desertæ, quam inhabitant, etiam Cedar appellata. Κηδάρ autem, teste Suida, est quidam obscurus locus.*

f *Hanc causam non didicit Theodoricus ex Vita vetustiore, in qua num. 4 alia prorsus idea suggeritur de Bavonis vivendi norma, quo usque, cooperante Aglethrude, ad frugem deductus est.*

g *His consonat Chronicum Gandense a Sandero allegatum lib. iv Rerum Gandavensium pag. 559, ubi ista leguntur: Anno XLVII ante Nativitatem Domini nostri Jesu Christi a Cajo Julio Cæsare Romanorum constructum nobile et famosum castrum super flumina Scaldis et Legiæ, ubi idem Scaldis Legiam recipit, cui a nomine suo Cajo Ganda nomen impositum est. Sed quantam hæc fidem sibi vindicent, videbitur mox ad lit. k.*

h *Sic in vetustissimo codice nostro pergameno, notato Ms. 74: in altero autem, item pergameno, notatogue*

A aporia r seculari non ultra se sustinens accidiari s, certissimum animæ suæ capit consilium. Nihil cunctatus, longa viarum per dispendia Gandam advenit, Amandum invenit, prioris vitæ culpam fatetur, de culpa pœnitentiam pollicetur. Consilium super anima sua requirere, ejus magisteriali * ungue scabrosam vitam polire, postremo totum se illi ait velle dedere. Quem vir sanctus devote suscipiens, et velut inventæ ovi congaudens, Euangelicam statim ingreditur prædicationem, de contemptu mundi, de appetitu cæli, de tentatione diaboli, de consolatione Dei, et de omnibus, quæ pertinent ad summæ beatitudinis perfectionem, diligenter erudit novellum adhuc Tirunculum, perfectum postea Christi Militem futurum.

bonorum in
pias res di-
tributio;

14 Et quoniam antequam incipias, consulto, at ubi consulueris, mature opus est facto; ille statim velut campus Domini repletus ubertate et collis accinctus exultatione in valle animi portans granum frumenti, clamans et hymnum dicens, domum reddit ex consulto magistri et rursus accingitur in opus Dei. Facta sollemniter donatione, omnes possessiones suas ad loca Sanctorum contradere, peculiare, quod nullum vel rarum ex priori erogatione remanserat, in usus pauperum iterum contradere, nihil sibi ex omnibus reservare, postremo sibimet ipsi renuntiare, et crucem Christi lætis humeris portare. Laudent alii Pompeios, Metellos et Marios, triumphali largitione auram popularem venantes, mihi videtur pauper pro Christo Bavo plus laudandus, qui omnem gloriam suam habens ab intus, in triumphato seculo præcones habuit Sanctorum ecclesias et mendicantium catervulas. Quid enim hac virtute mirabilius? Quid hac constantia robustius? Virum nobilis familiæ et senatorum genus tam obfirmato animo pompam seculi et divitias, in quibus totus educatus fuerat, calcasse, ut tum demum se æstimaret vere divitem, cum pro Christo assumpsisset spontaneam paupertatem? Alii pecunias mittant et de superfluis suis æra in Euangelicum corbanam t projiciant, teste Veritate, nemo plus misit, quam qui de omnibus nihil sibi retinuit.

susceptio cle-
ricatus,

15 Omnibus ergo depositis et prudenter ordinatis, columba Christi Bavo, assumpto ramo veræ innocentiae, et quasi relicto corvis seculari cadavere, ad suum spirituales revertitur Noë: et cujus pedes jam non habebant requiem in salo seculi, arcæ ostium sibi petit aperiri. Receptus digna cum reverentia et requisitus iterum super intentione sua, clericum, ait, se velle vivere, ut semel alligatus sub jugo regulæ, pedem ulterius non liceret retrahere; sed spontaneæ assumptam necessitatem verteret in bene vivendi voluntatem. Gavisus sanctus Amandus, multa prius machinamenta diaboli prudenter prætereundum: gravem esse ascensum, quem vellet arripere, de casu timere, inceptum quidem facilem, finem vero prædicabat esse difficilem. Ubi videt eum nihil cunctari; sed ad omnia sustinenda paratissimi esse animi, gratias agens Deo, qui quos prædestinavit a principio, hos etiam eligit in novissimo, quasi carissimum amplexatus filium, inducit in divini scholam servitii, quam primam omnium constat eum rexisse in ecclesia Gandensi. Ibi ante aram beati Petri apostoli militiam Christi professum, barba et capillo tonsam assumit in clericatum et plantat in domo Domini cedrum libani, redolentem sanctarum virtutum odore inæstimabili et crescentem robore impu- tribili.

virtutes, ma-
gistro S. A-
mando,

16 Denique statim ut ingressus est sanctitatis viam, firmis gressibus ire in magistri sententiam, et quasi navim corporis optato jam in littore collocasset, omnium bonorum, quas olim collegerat, merces exponere, humilitatem ostendere, patientiam exercere, charitatis latum mandatum ex præcepto Dei extendere usque ad inimicum; solus ipse omnibus servire, gloriam virtute superare, et ab his diligere *, quos videbatur præcedere. Creber in oratione, jugis in legis Dei meditatione, paratus

* dirigi

AUCTORE
THEODORICO
ABBATE.

notatoque ✕ *Ms. 14. non habentur postremæ voces: Sex non amplius milliariis distantem; at in Suriana editione sensus aliter tortus est et obscurior; Vel propter maris brevissimum transitum in insulam, sex non amplius milliariis distantem.*

i *Id est Jornandes, sæculo vi episcopus Ravennas, qui Getarum sive Gothorum res gestas descripsit; De Ermenrico autem seu Ermanarico, circa tempora Constantini Magni, Gothorum rege potentissimo egit cap. 25 et seq., gentesque ab illo domitas enumeravit.*

k *Ex ista clausula suspicor, Theodoricum præ oculis habuisse libros miraculorum, cujus auctor sic scribit lib. 1, num. 6: Ferunt autem, Agrippam, quondam Romanorum ducem, in eo castrum condidisse, Gandavumque appellasse. At alii Herminricum regem in eo arcem imperii sibi tradunt instituisse. Quorum quid sit verius, illorum qui hæc dicunt, arbitrio relinquimus. Porro utriusque auctoris exemplum hic sequar et an unus verius Agrippæ quam alius Julio Cæsari Gandensis castris constructionem adscribat, non disquiram. Videat curiosus lector Sanderum lib. 1 Rerum Gandavensium cap. 5, ubi etiam refert alias de civitatis origine et etymo opiniones, sed postquam monuisset, eas inter esse fabulosas, et fide non dignas, denique abstrusa esse et obscura urbis initia.*

B l *S. Martinus Pontifex factus anno 649 et in exilium missus 655. Acta ejus examinanda venient ad diem 12 Novembris, quo colitur.*

m *De istis Sanctis jam actum ad diem 19 Martii.*

n *Etiam de hoc Joanne Agno actum ad diem 25 Julii, ipsius mors fixa est anno 646; in sede autem Trajectensi successorem habuit S. Amandum usque ad annum circiter 630, circa quem S. Amandus Romam profectus est ad S. Martinum. Unde evidens fit Theodorici et aliorum sæpe correctus in Opere nostro error, scribentium, quod S. Landoaldus per novem annos defuncti Joannis vices administraverit.*

o *S. Remaclus, cujus gesta illustrata sunt ad diem 5 Septembris, S. Amando abdicanti substitutus est in sede Trajectensi, quam et ipse, cum tenuisset annis decem, abdicavit circa 660 aut 661 atque hinc denuo evidens fit mox memoratus error.*

p *Omnia rursus permiscet Theodoricus. Quasi vero narrata hic de Dagoberto rege, de Aichario Noviomensium ac Tornacensium episcopo, et paulo inferiori de eversione idolorum ac reliqua ad conversionem Gandavensium spectantia, Romano S. Amandi ad S. Martinum itinere posteriora sint; cum constet, Dagobertum et Aicharium dudum vivere desiisse, dudumque Gandavi fidem plantatam ac constructum fuisse monasterium, antequam S. Martinus ad Pontificatum erectus sit.*

q *De tempore et loco constructæ ecclesiæ cum monasterio non nulla diximus in Commentario prævio num. 104 et seqq. De professione autem primorum monasterii incolarum disseruimus ibid. num. 153.*

r *Aporia Græce consilii inopiam significat, hic sumi potest pro fluctuatione animi.*

s *Accidiari, cui Surius retardari substituit, usurpatur pro tristari, anxuari, tædio affici.*

t *Ita Surius: in uno Mss. nostrorum in Euangelico corbanan, in alio carbonan.*

PARS II.

Vita solitaria, habitatio inter monachos Gandenses, mortui resuscitati miraculum, mira humilitas, incredibiles se cruciandi modi, relata de dæmone victoria.

Sancti, per-
lustratis mo-
nasteriis

Et enim de virtute in virtutem proficiens, et novum aliquid quotidie de Deo audire, videre et agere gestiens, consensu sui Amandi, loca sanctorum et vicinos cœnobitas iterum accingitur circumire; si forte contingeret aliquid ante inexpertum

vel intentatum investigare, ad quod agendum merito se haberet animare*. Denique licet pro morum et conversationis honestate jam requiesceret inter medios cleros pennæ columbæ deargentatæ, nihil tamen satisfactum æstimare, si quis quid boni posset agere, ad quod agendum ipse non valebat aspirare. Nam quia juxta Salomonem, qui addit scientiam, addit dolorem, omne, quod de Scripturis sanctis percipiebat, dolor illi de retro diebus erat, reputans, omne illud tempus in vacuum se cucurrisse, quod sine pœnitentia sibi videbatur quasi perdidisse. Tum vero pellem carnis extendere in ligno tympani, quotidiana Deo hostia fieri et velut opes magni ingenii virtutum flores undecumque colligere et in alveario melliti cordis comportare; nulli eorum, quos aiunt anachoritas, inferior cum esset, eremum aesi paradisum Dei concupiscere, illos solummodo reputans cum Deo habitare, quibus contigisset hominum frequentiam declinare.

19 Apta* temporis et loci opportunitate salutum, quem Beilam nuncupant, ingressus*, repente in remotiori devexæ vallis latere annosa fagus oculis ejus offertur, cujus concavitas* pedum non minus sex spatiosa, altitudo in modum fornicis camerata et quæ hominem erectum posset in alvum* sustinere. Hoc quasi habitaculum ab angelis Dei sibi reputans præparatum, ingreditur tanta cum jocunditate, velut si totius orbis delicias angusto secum clausisset in pariete a. Per aliquot dies occultus, latere non potuit, et cum a populo frequentaretur, infelicem esse se judicans, nocturno silentio iterum loco cedit. Est usque hodie eandem miræ magnitudinis fagum videre, quæ in æternam hujus Sancti Dei memoriam adhuc continet in se antiquum altare, ubi et presbyter parochiæ frequenter ecclesiam convocat et communicat. Nec desistit arbor contra morem tam annosa adhuc florere et germinare, in qua latuit flos ille, de quo dicitur: Florete flores quasi lilium. Quorum florum amœnitate delectata, in epithalamio suo loquitur sancta Ecclesia: Fulcite me floribus, stipate me malis; quia amore langueo.

20 Igitur inde digressus, longa rursus per dispendia aliam requirit eremum athleta Dei Alloynus, Medmedung nomine, a sua Ganda distantem duorum tantummodo milliariorum itinere. Locus in densissimum nemus silvenscens, vasta et pene inaccessibili palude distentus, pomorum quoque, quod* gignit saltus, et nucum ferax; præterea amnis levi murmure præterfluens, facile habitationem suadent. Ingreditur cum sarculo, humum sarrit, cellulam permodicam erigit et in ea se quasi sepelit. Cibos saltus ministrabat, amnis potum b. Vestimenta ipse detulerat secum, sagum et cilicium, quæ non frigus arcerent, sed nuditatem prohiberent, non mollitiem suaderent, sed carnem domarent. Sic aliquamdiu ignotus cum mansisset, iterumque fama vulgante, ulterius posse latere desperaret, comperto, quod beatus Amandus monachos in Gandensi ecclesia substituisset et venerabilem virum Florbertum in abbatem ordinasset c (nam quia ipse incumberebat prædicationi, necesse visum fuit constituere, qui provideret novellæ adhuc plantationi) tum vero magno se æstimans quasi donatum munere, ad locum professionis suæ statuit redire, ibique, qui supererat, reliquum vitæ cursum percurrere.

21 Reversus, quasi angelus Dei, ut vere erat, recipitur; receptus, hospitio inducitur; inductus honoratur; nec ullum ante habuere gaudium capitalius, quam quod talis Vir in contubernio eorum est receptus. Dehinc abbatem in colloquium evocat, reditus sui causam explicat, familiarem sibi cellulam ad commanendum petit et impetrat. Quis enim non modo monachorum, sed et clericorum Bavonis non desideraret contubernium? Viva vox, manus liberalis, vultus gravis, humilitas inæstimabilis, jucunditas irreprehensibilis, et nescio quæ extra hominem hominis habitudo, desiderabilem

D
* Surius ani-
mare deberet

solitudo in
Beila
* Sur. Capta
igitur
* ibi l. addit
est, ubi
* ibid. conca-
vitas
* ibid. alvo
E

a

et in Medme-
dung;

* Sur. quæ

F

b

c

reditus Gan-
davum, et ha-
bitatio inter
monachos;

A bitem cum fecerat omni bene viventi in Domino.

22 Cum autem sive ex amicitia particulari, sive ex Regulæ præcepto obedientiali * fratres accingerentur in ædificanda cellula Viri Dei, ad declarandum electi sui meritum omnipotens virtus tale ostendit miraculum. Laica persona Attinus, sabulum et lapides caricaturus *d*, plastro vehebatur, sed latratu canum impediabatur. Cumque gravius urgeretur et longiori mora teneretur, ore procaci murmurare, et nescio cujus susurrii maledicta in sanctum Virum evomere: permissus diabolus, qui dolebat, fana dirui et ecclesias Sanctorum erigi, hominem vehiculo proturbatum, mole desuper ponderis et jumentorum incursu reliquit mortuum. Evocatur populus, cadaver conclamatum navi imponitur non sine miseratione, et in domum suam perducto aliud nil erat, quod cogitarent, nisi de sepulchro.

23 Ubi id Bavoni nunciatum est; tum vero dolere, tristari et ingemiscere, et velut si in sanguine virorum fortium ad hauriendam aquam de cisterna Bethleemica misisset, reatum suum accusare, sibi defuncti sanguinem imputare; et totis ad Deum conversus visceribus, Eia, ait, Domine, cur recepturus animam ejus, celasti me? Jubet dehinc, cadaver ad se inferri, et clauso ostio ceteros amoveri: ipse solus super exanimem extendi, et accenso igne Spiritus sancti in cordis altari, lacrymarum ligna ubertim subjicere, se ipsum in holocaustum imponere, et adipem pacificorum Deo adolere, appendens scilicet thymiama orationis in auro preciosæ fidei, qua sciebat omnia possibilia credenti. Vix trium horarum spatium intercesse rat, orationem necdum terminaverat, cum mors non * legem pati coacta, revomit *, quem rapuerat. Attinus surgit et ambulat; fit strepitus populi; omnis ætas, omnis sexus concutitur novitate miraculi et in ore omnium sonat laus Dei. Mirum spectaculum et ad roborandos nascentis ecclesiæ filios congruum, qui in hujus resurrectione speciali, cogeantur non hæsitare de sua et omnium resurrectione generali.

24 Erat etiam in sancto Viro prædicabile illud intueri, quod, cum in ejus laudem omnis vox, omnis consonaret lingua, tanta se objecit humilitate, ut resuscitati statum, suum reputaret casum, si vel levis ventus auræ popularis intraret ad tangendam radicem humilitatis. Cujus enim mentem, cujus animum ad tam mirificæ virtutis insigne non concuteret turbo favorabilis procellæ, nisi qui domum suam constituisset in fundamine petrae? Petra autem erat Christus: in cujus summo cacumine cum requiesceret Vir sanctus, firma niti radice, nihil de se præsumere, totum, quod erat, ejus gratiæ attribuere, et cum exaltaretur extra se, in se tamen humiliari usquequaque. Qui merita Sanctorum ponderant ex virtute miraculorum, vel istius æstimatione miraculi concedant, nostrum Bavonem Sanctis omnibus jure comparari: in prophetis Eliæ parem, Eliseo æqualem; in Apostolis Petro non inferiorem, Johanne concedant non minorem, quem jure Sanctis omnibus in unius resurrectione mortui comparandum æstimamus. Illi plures suscitaverunt, iste unum. Ipsi, quot * illius sæcis coge bat necessitas; iste, quot * hujus temporis expe tebat humilitas. Etenim si ad hominis respicimus meritum, et qui plantat et qui rigat, nihil sunt absque eo, qui dat Deus incrementum. Rursus si miracula velimus de numero pensare, poterat utique multorum cadavera orando suscitare, qui innumeras usque hodie animas, pondere peccatorum mortuas, et quatruiduano in fœtore sepultas, amoto desperationis lapide, non cessat vivificare et Auctori suo sanctis precibus reconsignare. Nam quid a Deo obtinere non posset, qui verum Spiritus sancti habitaculum factus fuerat? Quid Patrem non exoraret, qui, carne superata, Deus ipse in adoptionem filiorum Dei transierat, dicente Psalmista: Ego dixi, Dii estis vos et filii Excelsi omnes?

25 Ad alia ut transeamus, quadam die habitaculo egressum, obvium contigit habere servulum, quem aliquando, neglecta re familiari, causa supplicii ad nundinas venalem jusserat exponi. Quem ut vidit, acsi ipsum Christum in mortem vendidisset, amarissimas lacrymas fundere, raptu cursu et fiducia pedibus ejus se prosternere, fateri culpam, excusare ignorantiam et petere veniam: illudque recogitans, sanguine sanguinem lavari, forcipem et flagellum in manibus ejus ponere, ut vindicaret in venditorem Christiani sanguinis, sacris verbis obsecrare. Servus econtra recusare, peccatum *e* ex corde, quod in se erat, donare libenter, et numquam ei se servitutum spondere, contumeliam quondam et adhuc Domini, aiebat, numquam posse suaderi. Ille vero, ut qui numquam cessaret desiderare passionibus Christi communicare, non * desistere, quin * mira eloquentia expugnaret nolentis animum et cogeret magis, quam peteret, in suum supplicium.

26 Quid multa? Vincitur manus, ligatur pedes, totum corpus in sublime levatur, pœna crudelissima afficitur et quasi in pilam, cum nil nisi Deo gratias ageret, contunditur; postremo in morem latronum totum caput detundetur. Hæc tua sunt, Jesu bone, opera, hic tuus est ignitus amor, quo ardentes omnes electi tui, ipsam quamvis raram peccatorum rubiginem decoquant fornace tribulationis, aurum mundum futuri in die tremendæ examinationis. Tunc in libro dexteræ tuæ invenietur Carmen et Væ: Carmen videlicet electorum, qui triumphato seculo laudabunt viventem in secula seculorum: Væ miserorum, quorum mors in mortem pessima, quorum quotidianum et omni massa ferrea gravius peccatum, ne una quidem abluit lacrimula, ne una extinguit fructualis * elemosyna, nedum spontanea pro Christo supplicia. Itaque in hujus nostræ infirmitatis consideratione libet cum Apostolo exclamare: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Et quia imperfectum nostrum viderunt oculi tui, Domine, dicamus, quod sequitur ex consolatione: Gratia Dei per Jesum Christum.

27 Tandem gloriosus Dei agonitheta * Allowinus de hoc suo eculo depositus, confracta et ex cruciata membra jubet recipi in illa sua nobili nova cellula, quæ in foundationis suæ principio honorata est revivificati hominis miraculo et in consummatione venerabili et vere prædicabili supplicio. Dehinc paulatim spiritum cum recepisset, quasi necdum ad purum argenti sui scoriæ excoxisset, nihilque satisfactum sperans, adhuc jubet ad moveri nervum, quem vulgo cippum, et in eo venerabiles illos pedes artari, qui in Sion specula constituti, superni regni pacem euangelizare poterant in populo Dei. Quid de hujus sancti Viri factis alii æstiment, ignoro; ego plus stupeo Bavonem libenter vapulantem, quam mortuum vivificantem; plus admiror sponte cippatum *, quam totius populi favore celebratum. Itaque quatuor fere menses in hoc retrusus carcerali agone, cum quotidie pene moreretur, pœnam pro delictis habebat. Fessa licet lingua, numquam laudem Dei tacebat. Nimirum sanctissimi corpusculi lutum, igne desuper Spiritus sancti in testam induruerat; ideoque mirum in modum, cum cruciaretur, fortior fiebat, ut putares eum cum Apostolo dicere: Quando enim infirmor, tunc fortior sum et potens: consideransque, quo cursu felicitas evolet, quæ ante humanos oculos quasi permanens pollet, complebat eas, quæ deerant, passionibus Christi in carne sua, vulneratusque mentem interna charitate, æstabat desiderio contemplationis supernæ.

28 Accersito dehinc sancto pontifice Amando et venerabili abbate Florberto, non modo pedum, sed et totius macerati corpusculi integram reclusionem obsecrat et vix aliquando impetrat. Artam specum medio domus æquore ad capacitatem erecti hominis effoderat, quæ introgressum non nisi stantem sustineret, et quasi crucifixi corporis suspensum

AUCTOR
THEODORICO
ABBATE.
A servo

al. noluit
al. dum

volens instar
latronis
f

E

Sur. fru-
ctuosa

tractatur:
* ibid. athleta

F

* ibid. cippo
constrictum

arctius reclu-
ditur,

AUCTORE
THEODORICO
ABBATE.

* *al. deest*
poterat

g

incredibilibus
pene modis

B

se cruciat,

* *al. medietas*

h

C

de aliorum
interim bono
et commodo
sollicitus;

i

suspensum vultum in neutram partem deflecti permitteret. Eam orationis crucem sibi præparaverat; in ea inter canonicas horas suspendi magis, quam stare elegerat: nec facile labor, licet difficillimus, poterat * dissuaderi; quia menti, totum jam seculum in Christo triumphanti, nil poterat laboriosum videri. Data die evocato clero et populo, cum crucibus et thymiamateriis, universoque ecclesiastico apparatu ad reclusionis cellulam convenitur, et sancti pontificis manibus hostia Christi Bavo, teste ecclesia, sepelitur magis, quam recluditur, quinto Idus Novembris, qui erat annus sexcentus vicesimus nonus *g* Dominicæ Incarnationis. Sepelitur, inquam, seculo vivus Deo, cui quia indesinenter adhæserat, vitam certe suam sursum absconderat.

29 Reclusus ergo non sine lacrymis et multorum admiratione, qui viderent in confecto et pene carioso corpusculo tantum vigoris inesse: tum vero demum in summæ quietis portum reputans se constituisse suum navigium, tanto ad Auctorem suum suspirare acius, quanto licebat remoto securus. Juxta magnum oratorem, vereor, ne officium putetur ambitio, et quod illius exemplo facimus, qui ait: Laudate Dominum in Sanctis ejus; appetitu gloriæ videamur facere, nec rerum veritatem, sed officiosam verborum insinuare. Animadvertite, quæso, prudens lector, in Milite Regem laudari et in Sanctis Deum honorari: et quia cum sit bonum, regis secretum celare, gloriam tamen Dei honorificum est annuntiare. Verum qui nos calumniabitur, verba quasi multiplicare, patet liquido, quam non erubescat electis Dei derogare: quibus tanto fuit facilius, non modo carnem domare, sed penitus expugnatam in virum perfectum mutare, quanto incorporatius unum facti erant cum Omnipotente, qui genus mortalitatis Adæ veniens in filiationem Dei formare, dicebat: Sancti estote, quia ego Sanctus sum, et confidite, quia ego vici mundum.

50 Quidquid dixerō, certe minus est: nam etsi omnia corporis mei membra lingua essent, nihil utique dignum de hoc invictissimo Dei Athleta pronuntiarent: cujus cibus panis infermentatus medietatem * cinis, potus aqua non nisi ad mensuram sumpta: vigiliæ semper usque ad deflectionem, somnus vix pertingebat usque ad refectionem, ut magis eum aliquid meditari, quam dormire putares: lectisternia humus et cinis inspersus: dicebat enim, Christianum non debere in delitiis jacere, cujus gloria fœnum, cujus finis quotidie festinaret in cineris interitum: defesso capiti lapis orarium *h*: tegumentum erat illud sanctissimum cilicium: continentia talis, ut pene mensuram excederet, patientia talis, quæ nunquam tribulationibus cederet, sciens illud Isaïæ: Qui ablactati estis a lacte, qui abstracti ab ubere, tribulationem super tribulationem expectate. spem super spem. Habensque thesaurum in vase fictili, donec mortale hoc indueret immortalitatem, et corruptivum hoc vestiretur incorruptione; nunquam de superveniente carnis molestia dolere, sed semper ad sperandum in Deum se animare, dicens spiritui: Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: lacrymas tam largo fonte fundere, ut putares in eo completum illud Prophetæ: Lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo.

51 Velut adest ad carnem separatus, et caritati incorporatus, optimam hanc hominum sibi injunxerat provinciam, discordantes in pacem conciliare; pace Deum videri, pace ad cælestia, prædicans, transiri: sal terræ cum esset, infatuatorum stultitiam defricare, animorum quotidie putredines resecare, et pœnitentia medicamento non cessabat curare. Confluebat autem ad eum tota pene vicinia, nobilis et ignotus, mixtum genus integros dies et noctes excubabant præ foribus. Nunquam sine egeno mensula, nunquam sine hospite fuit ejus cellula *i*. Præter ea, quæ extrinsecus erant

instantia, quotidiana ejus sollicitudo omnium ecclesiarum, super quas ita invigilabat, ita se afficiebat, tanquam si solus ipse pro eis debitor esset respondere. Quo autem dolente, non doluit? quo frigente, non aluit? quo patiente, non pertulit, quo egente, non eguit? Brevi ut concludam sermone: cum omni fortuna prælium conseruit nimis acre, tristi, ne opprimeret, iocunda, ne corrumpere. Infra non substitit, ultra non est progressus; medium firmis occupavit viribus. Vere felix, vere dignissimum omnipotentis Dei domicilium tot tantisque virtutum odoramentis repletum.

52 Qui cum supremi operis jam teneret fastigium, et quod perfectis viris sufficere posset, in divinæ scalæ ascendisset gradum; quasi nil cœpisset, aliud exquirat tormentum, tantum scilicet prædicabile, quantum novum et mirabile. Lapidem jubet deferri, quem manibus libratum, cum non sufficeret ei, quod volebat, ponderi, alterum pro eo, duorum qui esset hominum onus, præcepit importari. Hunc inter frequens genuflectendum et semper orandum *k* brachiis tenebat, in eo non modo se lassabat; sed pene mortificabat. Nec poterat in lapidis onere sancta manus deficere, quam sustinebat lapis angularis, qui facit utraque unum. Tum vero si quis objiceret, cur se ipsum excruciet, non bonam esse virtutem, quæ modum E excederet; prudenter respondebat: Non sunt condignæ passionibus hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Audenter dico, qui se ita quotidiano afficiebat martyrio, si Deciana aut Diocletiana habuisset tempora, sponte omnia prævenisset tormenta: non rogos, non eculeum, non certe bestias refugisset aut gladium. Nec carebit gloria Martyris, qui in confessione Dietatis aërias potestates fortiter debellavit, et scuto protectus justitiæ, imperterritum latus opposuit monstris spiritualis nequitiae. Quas autem cruces non pertulit, quos ignes non pertransiit cujus tota vita super terram militia fuit? Quam ita exercuit, ut, cum quotidie moreretur, fiducialiter tamen ad Deum diceret: Proba me, Domine, et tenta me; ure renes meos et cor meum.

53 Nec defuit tentatio, quam statim in ipso principio viriliter debellavit et vicit in Domino. Nam turtuosus ille serpens, cujus sunt mille mæandri, videns et ingemiscens, de se triumphari, bona Dei permissione, sed mala sua fretus voluntate, animatur jam senem et emeritum Christi Militem in pugnam evocare. Cellulam quasi quidam turbo aggreditur, furores jaculatur, stygios minatur ignes, Ille nihil moveri, nihilque penitus terreri, scutum veritatis opponere. Nam diaboli nihil dubitabat hanc technam esse. Pedem in publicum exponere si liceret, aut spiritum homo adhuc tenere si posset, incunctanter exiret, duellum prior ipse moveret, ac manum consereret: tanta mentis constantia, tanta erat ejus ad Deum fiducia. Aiebat enim: Dominus mihi adjutor, non timebo, quid faciat callidus persecutor. Ad hanc vocem turbo ille cum cessisset, rursus exercitus iniquitatis adest: modo canis, modo lupus, iterum leo vel ursus, totum * postremo diabolus; serpentinos insimul et ferales agebat motus.

54 Bavo de intro filium iniquitatis irridere et grandi cum fiducia subsannando dicere: Incepit in te Deus, satan, et inceperit in te, qui elegit Jerusalem. Nec mora: legio evanuit, nec ultra civitatem in monte positam impugnare ausa fuit. Tua sunt hæc, Christe, opera, tua virtus et magnalia, cujus viæ justitia et veritas omnia eloquia. Hæc tua est fidelis illa promissio, quam in nascentis Ecclesiæ primordio Apostolis et per Apostolos omnibus militiam tuam professis donativum insigni dedisti: languores scilicet in nomine tuo ut curarent et dæmonia imperterrita pede calcarent. Quis autem liberior caput diaboli conculcavit? Quis impugnantem se filium iniquitatis fortius expugnavit? Nec tamen in eo gaudere voluit *, quod spiritus nequam sibi subjicerentur, sed potius

D

novum se cruciandi genus aggreditur.

k

E

demonem tentantem

F

* totus

superat.

* *al. deest*
voluit

A tius summa niti ope, ut nomen suum in cælis conscriberetur.

ANNOTATA.

a De isto S. Bavonis in eremum secessu ac mora silent anonymi nostri, et omnes, quos vidi, Theodorico vetustiores. Sed neque saltus seu loci Beila nuncupati, et sæculo XII sat celebris, ut sequentia auctoris verba significant, apud recentiores notitiam distinctiorem reperire valui. Copia autem locorum in Flandria, quorum nomina affinia sunt Beilæ, prohibet quominus ausim alterum præ altero eligere. Sic apud Sanderum diligentem et accuratum Flandriæ descriptorem, præter Bellam alias Balliolum oppidum, invenio rivos Bellam ad Scaldim, Bellam ad Teneram, Bellem, Belleghem, Balegem etc.

b Hanc commorationem Sancti in Medmedung, a vetustiore anonymo et poeta prætermisam, refert quoque auctor miraculorum; verba dedimus in Commentario prævio num. 114. De hodierno autem loci statu sermo recurret in Gloria posthuma.

c Primordia monasterii Gandensis communi eruditorum consensu referri ad annum 651, et illi post annos octo, id est, circa 659 a S. Amando datum fuisse abbatem Florbertum, dictum est in Commentario prævio; atque hinc rursum se sponte prodit error Theodorici, ita scribentis, acsi Florbertus abbas fuisset constitutus eo tantum tempore, quo degebat S. Bavo in Medmedung secundum calculos nostros post annum 650 vel 651.

d Verbum a carro compositum est, significans aliquando carro seu curru vehere, aliquando, onus carro imponere. Surius sensum mutavit hoc modo: Sabulum et lapides plaustro advehens, latratu canum impediabatur.

e Ita in uno Ms., a quo paululum differt aliud, sic legit Surius: Peccatum ex corde, quod in se erat, condonare libenter, ei nunquam servitutum spondere in contumeliam sui quondam et adhuc Domini, nec id unquam aiebat sibi posse persuaderi.

f Alias Vinciuntur manus, ligantur pedes.

g Qui Commentarium prævium legerit, monendus non est, errorem hic latere annorum facile viginti trium, ac multa rei narratæ adjuncta, quæ hoc et præcedenti numero continentur, nobis esse dubia vel non satis probata.

h Orarium, quod in varia significatione acceptum reperitur, hic positum credo pro pulvinari, etiam nunc Gallis oreiller.

i Hæc et reliqua eodem num. contenta cum legerem et cum ante narratis conferrem, non potui non suspicari, meras esse nimiumque exaggeratas ac male coherentes meditationes auctoris, putantis, ut insinuat præcedente numero, nihil de Sancto dici posse satis honorificum, ac proin fas esse adstruere, quidquid laudabile est, sive illud traditum sit, sive non sit traditum ab antiquioribus. Certe priores biographi post narratam reclusionem, nihil tradunt hujuscemodi, nec mihi videntur ista congruere iis, quæ ipsemet ante adstruxerat Theodoricus. Nam paulo superius describens cellulam seu locum reclusionis, aiebat, artam fuisse specum, quam medio domus æquore ad capacitatem erecti hominis effoderat et quæ introgressum non nisi stantem sustineret, ac Sanctum in ea sepultum fuisse magis, quam reclusum. Ille tamen dicit, nunquam sine egeno fuisse ejus mensulam, nunquam sine hospite cellulam. Dicit hic, Sancto fuisse sollicitudinem omnium ecclesiarum, ad eum confluisse totam pene viciniam, omne genus hominum integros dies et noctes excubuisse præ foribus ejus, Homini nimirum, qui, eodem supra testante Theodorico, reclusus... in summæ quietis portum reputans se constituisse suum navigium, tanto ad Auctorem suum suspirabat acrius, quanto licebat (ab hominum societate) remoto securius.

k Verba mutavit Surius: Inter frequentes genuflexiones et perpetuas preces.

PARS III.

Visiones cælestes, ægritudo, mors, apparitio, sepultura, miraculorum multitudo.

Hactenus per scopulos tribulationis et firtes quotidiani martyrii oratio de Milite Dei pernavigaverit; nunc secundis velis portus intrandus et ad terram illam festinandum, de qua scriptum est: Justi autem hæreditabunt terram; et: Credo videre bona Domini in terra viventium: quam sanctissimi agonis sui mercedem gloriosus Dei athleta Allowinus in perpetuam recepit hæreditatem; ad quam possidendam cum videret jam imminere vocationem suam, incessanter se affligere, animamque fontem vivum sitientem, et ad visionem Conditoris sui infatigabili desiderio anhelantem, his verbis consolari quotidie: Expecta Dominum; viriliter age: confortare et sustine Dominum. In hac exhortatione cum afflictum et pene exossatum corpus modico indulsisset sopori, meruit dulcissima Dei bonitate consolari.

56 Angelus enim in specie columbæ affuit et super Filium notæ simplicitatis tam familiariter requievit, ut videretur dicere: Super quem requiescam, nisi super humilem et trementem sermones Dei? Liquefactum statim et pene perterritum Amici pectus iterum blande refovet, ac totam cellulam tota miri odoris fragrantia replet, ut raptum se æstimans, paradisi deliciis interesse cogitaret; et quasi jam laborum securus: Ecce hæreditas Domini. Non mihi nunc per Scripturarum prata ingenii ducendus est rivulus, quid innocentiae, quid simplicitatis columba videatur habere: cur in ea Spiritus sanctus super baptizatum Christum legatur requievisse, aut cur in ea angelus electis Dei soleat apparere. Dives est ad loquendum materia et sanctarum Scripturarum testimoniis abunde trita, de quorum fonte, etsi minus nobis suppetere, possemus mutuari. Sed ad alia festinanti hoc solum sufficiat dixisse, merito super eum angelum in columba venisse, qui columbina plenus erat simplicitate; merito illum odorem divinum hausisse, qui secunda conscientia poterat dicere: Christi bonus odor sumus in omni loco. Cum vero recessisset visio, in se rediens et vigilantissimo animo causam discutiens, velut si addidisset oleum flammæ, majori adhuc sancti Spiritus accendi amore; non dies, non noctes vacare et deinceps in cælum clamare: Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est; habitavi cum habitantibus Cedar!

57 Subsequitur de thesauris Dei gloriosum miraculum, per quod, qui desiderabat dissolvi et cum Christo esse, elementer consolaretur, et qui hactenus studuerat lucernam sanctitatis abscondere sub modio humilitatis, in tota summi Regis republica mirabiliter manifestaretur. Medio in centro sol æstuabat; populus, qui convenerat, præsens intuebatur: cum ecce gloria Domini de loco sancto suo super Justi sui caput descendit, et in figura vivificæ Crucis Militem suum illustravit et coronavit: cui ille tanta statim occurrit cum jucunditate, velut si non dubitans, hoc suum verum corollarium esse, obvis manibus illud videretur excipere et dicere: Mea hæc merces, mea retributio. Crucifixo militavi; Crucis gloriam recognosco. Raram aut nullam cunctis retro diebus visus est * admisisse lætitiā, omni deinceps proturbato mœnore, securus jam de sua remuneratione, quotidie gratulari et dicere: Me autem oportet gloriarī in Cruce Domini nostri Jesu Christi. Jure ergo in Crucis desuper descensione est mirabiliter glorificatus, qui crucifixi Filii Dei militiam professus, cum, triumphato jam seculo, diceret cum Apostolo, Mihi mundus crucifixus est et ego mundo, meruit audire a Domino; Gaude et exulta, Bavo, quia merces tua copiosa est in cælo.

58 Festinabat interim tempus, quo palmas Dominicæ

AUCTORE
THEODORICO
ABBATE.

Ad cælum
aspirans,

cælestibus
visionibus

E

F

recreatur;

* Sur. omisit
est

ager ad mor-
tem parat,

ACCATORE
THEODORICO
ABBATE.

minicæ putationis purgaretur, et flos, qui apparuerat, ad componendum summi capitis sertum colligeretur, cum ecce gloriosus Dei Athleta lectum ægritudinis incidit, quam tam longe ante prævidit et prædixit. Ingravescebat sensim languor et purpuream paradisi violam, austro flante, gelidus repercutiebat pallor; orare tamen et lasso anhelitu dura inter suspiria non ætati, non parcere infirmitati, monachos et plebem, quæ frequens aderat, castigato sermone hortari; lætus ipse ceteros super se plorantes consolari. Intelligeres, eum non emori, sed migrare et quasi præsentem Christum intueretur, dissolvi desiderare. Familiarem habebat Domlinum Turholtensis ecclesiæ presbyterum, quem cum desideraret ad colloquendum, non facilis erat ad habendum *a*. Iter prolixum, vasta solitudo, nemus densissimum non facilem præstabant transitum. Vocatus famulus et ad requirendum eum festinare jussus, imperium non recusat, et incipit velle ire, quo nesciebat. Nihil cunctanti, sed de Magistri fide præsumenti, adest repente angelus Domini, iter ostendit; ipse comitatur; Turholt usque deducit *, et, exposito negotio, presbyterum assumit et recomitatur. Hunc Vir Domini inter loquendum secretum habuit, curam sui funeris ut haberet, injunxit, ejus postremum officio communicavit. Felix presbyterium, felix homo ille, cujus manus pretiosissimum Dei margaritum meruerunt atrectare.

* al. deducitur

B

moritur;

b

c

C

apparet S.
Gertrudi;

* forte et in
reverentiam

59 Et jam securis divinæ vocationis admoveri ad radicem sanctissimæ arboris, cum ecce manibus et toto corpore in cælum extensis, concives suos recognoscit angelos, eorumque dulci delectatus præsentia *b*, vale, ait, servorum Dei ecclesia: Christus adest; egredere in occursum ejus anima mea. In hæc verba spiritum de hujus facis luto cum efflasset, monachorum statim turba super eum irruit et sanctissimum corpus deosculando, publicum luctum prior incipit. Aderat in præsentiarum sanctus episcopus Amandus *c* et venerabilis abbas Florbertus, qui et ipsi cellulam ingressi, cernunt mirabilia Dei in martyrio Militis sui. Quid enim vivens spiritus ejus egerit, corpus mortuum loquebatur; in quo tota caro ita depasta videbatur, ut pelli adhærerent ossa, et circa dentes tantummodo relicta labia. Quis interim non fleret humana compassione, aut quis non gauderet spirituali exultatione? Translatum vero funus sacerdotum Christi manibus, multo cum studio cervicem feretro subicientibus, media ecclesia beati Petri apostoli ad pernoctandum locatur. Tota convenerat vicinia; omne rus, omnis circa ecclesia ministros et sacerdotes miserant; nec parvo reputabat se frustratum munere, cui non contigisset huic sanctæ depositioni interesse. Erat interea illud miserabile intueri pauperum turbam, tunc vere, Patre amisso, orphanam, vestes et solatia, quæ de manibus ejus acceperant, ostendere, et totam ecclesiam inconsolabili luctu replere.

40 Apparuit autem felix ejus anima in ipsa exitus sui hora longe manenti sanctæ virgini Gertrudi, petens, ut mitteret lintheamina, condendo funeri necessaria. Discite nunc divites seculi, quorum cadavera putrescunt in serico et gemmis: discite, quod doleatis, et tandem incipite bene contemnere, quod male amatis. Vos tegit byssus et purpura: pauper pro Christo Bavo nec in funere habet, nisi aliunde petita lintheamina. Vos in auro sepulti, extructo sub marmore putrescitis: Bavo in humili loco vix habet, ubi caput reclinet cum Filio Homini: et ecce versa vice, vos potentes tormenta premunt potenter, illum humilem humilis Deus remunerat clementer. Vos ex prophetica comminatione propter contritionem spiritus ululatis in interitum; ille ex divina consolatione ridet et dicit: Ecce homo, qui non posuit Deum adiutorem suum: nobile vestrum paludamentum versum est in confusionem, et * reverentiam pauperis sui tristem saccum scidit Deus et circumdedit lætiam: locus vester fumigavit et non est inventus:

ejus memoria apud Deum et homines est in benedictionibus.

41 Expletis igitur, quæ necessaria erant funeri, cum lampadibus et cereis et psallentium choris in locum agonis sui, hoc est, in reclusionis suæ cellam reportatur, ibique ex officio sancti episcopi Amandi iterum sepelitur *d*, non jam ad jejunandum, sed pane angelorum satiandum; non ad sitiendum, sed fonte vivo potandum; non ad plorandum, sed euangelico risu ridendum; ad nullam prorsus hujus corruptionis afflictionem sustinendam, sed ad perpetuæ consolationis stolam percipiendam. Felix patria, felix pagus, felix præ ceteris Gandensis procinctus, non ut olim idolorum superstitionibus sordidis et antiquorum tyrannorum vanis monumentis, sed cultu omnipotentis Regis et protectione hujus invictissimi cælestis curiæ Militis! Gloriosa dicta sunt de te, in cujus sinu requiescit vas electionis et gratiæ; vas, quod omnipotens Figulus de communis terræ massa sibi composuit ad honorem, et omnibus sanctæ Ecclesiæ domum inhabitantibus ad utilitatem. De hoc certe vase filii desolatorum credendo gustaverunt et adipiscendo fontem salutis biberunt: alienigenæ, Tyrus et populus Æthiopum, vitale hinc hauserunt antidotum: nemo non accepit, qui peteret, nisi quem pigra fides ab accipiendo retraheret: et cum jam terrarum nullus sit angulus, cui sua hinc non fluxerit salus, in valle tua, Ganda, fluit specialius, te irrigat uberius, tibi que sapit abundantius, quæ sola penes te retines, quod in communi toti orbi prodest.

sepelitur
Gandavi,

d

E

42 Tu scilicet hujus salutiferi vasis conservatrix, et miraculorum Dei in eo meruisti fieri pene quotidiana contemplatrix; tibi possidius *e* medetur corporum vulnera et resuscitat animarum funera; tu conservandum recepisti et reconsignabis in die Domini. O vallis in summi montis sita vertice et repleta pinguiissima Dei ubertate! Non deficiet ex te cælestis frumenti granum, in qua est habitatio lætantium: etenim Dominus in te habitabit in finem et finibus tuis ponet pacem; seras portarum tuarum confortabit, et benedicet filiis tuis. Facta est autem hujus pretiosissimi vasis ab omnipotente Artifice post multarum tribulationum excoctiones piissima purgatio et in æternitatis honorem gloriosa assumptio Kalendarum Octobrium die primo, anno a conversione sua quadraginta dies minus de tertio *f*, Dominicæ Incarnationis sexcentesimo tricesimo primo *g*, Heraclio Romanum imperium, Martino universalem administrante Pontificatum *h*, regnante autem Domino nostro Jesu Christo cum Patre et Spiritu sancto per immortalia secula seculorum. Amen *i*.

cui urbi patrocinatur:

e

f

g

h

i

F
claret

45 Præcessere statim ipsam beatæ sepulturæ clausulam gloriosa miracula et ex vase misericordiæ propinata sunt pocula, quæ non deficient in secula, non ab oculis præsentium, non a cordibus absentium, tantum cum fide invocantium. Pauca pono de pluribus, duo tantummodo de innumerabilibus, quæ ad declaranda Sancti sui merita Dei ostendit gratia. Hostilis invidia, cujus opus semper injustum, voluntas nunquam bona; invidia, inquam, quæ fæminam et hominem de paradiso projecit exulem, nunc quoque hominem cum fæmina mulctabat pœna misera. Stridor gravis, furor indomabilis, spuma continua, habitudo lachrymabilis, vita fastidiosa, notis et amicis omnibus nimis odiosa. Quid agerent, quo se verterent? Nulla spes, nulla consolatio: qui mederetur huic supplicio, inveniebatur nusquam gentium; solius enim Dei salus est hominum. Sed cum, fama vulgante, nec miseros lateret de tanti Patris funere, opportunum rati auxilium sperare Domini, duris ligatos nexibus, virorum tractos manibus, ad hoc divinum propitiatorium inutiles, ut victimas tamen dirigunt. Orabat non lingua, sed necessitas; non vox invocantium sed pœna pereuntium; ignari et sensus et scientiæ, tormentis suis provocabant. Fontem misericordiæ. Subvenit fides populi clamantis: Sancte Bavo,

A Bavo, subveni, qui vivificasti membra mortua, male viventes istos libera.

miraculis.

44 Tracti ad sacrum funus, ut orarent, vixque coacti, feretrum ut contingerent (mirabile miraculum!) statim fugit daemonium et emundata vascula, Dei loquuntur magnalia. Clamor in altum tollitur, nomen Domini benedicitur, de cujus munificentia mors Sanctorum est preciosa. Hæc signorum initia, hæc humandum funus sanctitatis ejus præiere indicia, idcirco maxime prædicabilia, quia Salvatori nostro (salva pace legentium) quodammodo convenientia. In Christi enim morte etsi omnium peccatorum generaliter, Evæ tamen et Adam facta est ereptio specialiter. In hujus funere, licet de Christi munere, facta est liberatio maris et fœminæ. Utrique per daemonium naturæ amiserunt pontificium: utrique per salutaris mortis precium vitæ recepere beneficium. Servum autem Domino, creaturam Creatori cum respectu comparo: nam verba Veritatis vera sint, necesse est, quæ ait: Qui in me crediderit, opera, quæ ego facio, et ipse faciet. Ille quidem potens, non ex accidenti, sed ex proprio. Bavo potens, non ex proprio, sed ex donante Domino; in quo quia credidit, in eo quoque cuncta potuit. Ac per hoc pedem capiti, membrum compono corpori, et in salvante cuncta Domino non injuria servum prædico. Respectus enim talis est, ut ad substantiam species, ad universale singularitas: quorum alterum præcedit ex convenienti velut potestate, alterum subest ex consequenti velut necessitate.

B

Epilogus, in quo auctor

45 Multa quidem præter hæc sunt, quæ in hoc suo nobili membro Omnipotens non cessat quotidie operari; quæ si deberent per nos omnia annotari, dies ante nos deficeret, ante lassa manus importabili sub fasce succumberet. Pauca tamen aggredi cum vellemus et modulum nostrum metiremur, illud in causa fuit, ne progredieremur, quod lingua diu tacendo quasi æruginata, et necdum loquendi usu eliminata, ad quædam alia intendebatur dicenda, in quibus quodam veluti præludio exercitata, tandem per angelum calculo de altari contingeretur, ac demum ad tam divinum opus præsumendum circumcideretur. Quod si quis calumniabatur, materiam viribus non æquam nos assumpsisse, nec diu, ut decebat, versasse; licet in Prologo satisfecerimus, adhuc tamen id responsum volumus, eloquentiam nos non jactasse, sed Ægyptiorum abominationes Deo nostro immolasse. Ovem quippe, animal simplex et mundum, quod Ægyptius abominatur edendum, Israëlites Deo suo offert, quoties quis superbam non eructuat * loquacitatem, sed humilem profitetur simplicitatem. Id præter ad silentium nostrum vel maxima causa accedit torcular grave, quo præter solitum Ecclesia sancta non modo graviter premitur, sed importabiliter confringitur, ut necesse fuerit, Jesum pro peccatis nostris dormientem excitare et dicere: Præceptor, salva nos: perimus.

* eructat

C

miserum Ecclesie statum deplorat.

46 Quis enim siccis oculis pertranseat regna (signum desolationis) inter se divisa, populorum quasi maris commotiones, lapidum sanctuarii in capite omnium platearum dispersiones? Dispersi sunt heu lapides sanctuarii: quia, qui dicebantur episcopi, contractis et venundatis ovilibus Christi, commissas oves opposuerunt lupis et in fugam versi sunt, non pastores, sed mercenarii. In exemplum sunt ecclesie, manu eorum combustæ, altaria sanguine humano cruentata; monachorum examina, pars captivata, pars proturbata k, jus et lex omnia confusa. Et quia quorundam hominum peccata manifesta sunt, præcedentia ad judicium, cum inebriati fuerint sanguine aliorum, alterutrum tendunt: invicem, quod dictu nefas est, episcopi supplantant et supplantantur, captivant et captivantur; ut liquido pateat, quia suorummet manibus ira Dei desæviens in reos ulciscitur. Ipsa Romanæ dignitatis virgo prævaricata, abiit retro, et in diebus nostris fractæ sunt mammae pubertatis ejus. Non est dux neque sacerdos, neque locus sa-

Octobris Tomus I.

crificii. Hierusalem calcatur a gentibus, quia, qui faciat bonum, est nullus. Miseri Israëlites, in quorum comparatione Nabuchodonosor servus Dei scribitur! Quibus autem inter tot mala vix aut nullo modo vivere licet, quomodo dicere aut scribere aliquid libet? Quod solum restat, Sanctos Dei patres et patronos nobis paremus, quorum felici remigio mare hujus seculi enavigemus, et qui pro reatu jam mergimur, ex beneficio Omnipotentis manu relevemur, quæ verbo ventos sedare et tranquillitatem nutu potest imperare. Ad quod obtinendum beatus Bavo medius constituatur. Bavo in corde, Bavo semper sit in ore, ipse defensor et patronus, ipse apud omnipotentem Judicem intercessor sit continuus: qui me hæc cum devotione scribentem, te, Christiane, intueatur cum fide legentem.

ANNOTATA.

a *Surius mutavit*: Non facile potuit haberi. De *Turholtensi* porro ecclesia ac *Domlino presbytero consuli possunt* Annotata ad partem tertiam Vitæ primæ litt. c et e.

b *Morienti apparuisse angelos, non habent vetustiores biographi, hæc igitur et alia hujusmodi, auctoris fidei relinquenda sunt.*

c *Neque S. Amandi hic ulla mentio fit apud vetustiores.*

E

d *Anonymus vetustior locum primæ sepulture tantum late figit in castro Gandavensi; poeta in cœnobio; Theodoricus determinate in cellula reclusionis, sed an solido nixus testimonio, dubium mihi est; quia S. Livinus, qui tribus tantum annis S. Bavoni superstes fuit, haud obscure significat, jacuisse Sanctum in ipsa cœnobii ecclesia, dum ejus Epitaphium conscriberet, dicens:*

Quam tu fundasti, quæ te tenet, inclyte Bavo, Ecclesiam meritis protege, Sancte, tuis.

e *Vox ista, quæ apud Surium instar nominis proprii expressa est, non habetur in codice nostro, notato P. Ms. 14; nec intelligo, quid vel quem per ipsam designare voluerit auctor. Fortasse mendum librarii est, legendumque possidenti.*

f *Exposita sunt ista in Commentario prævio num. 77.*

g *Imo 25 circiter annis serius, id est circa 634, ut probatum est in Commentario.*

h *Heraclius, Phocæ successor, imperium tenuit ab anno 610 usque ad 641; eo igitur tempore, quo mortem S. Bavonis statuit Theodoricus, sicque priores dux notæ chronologiæ (quamquam ambæ erroneæ) conspirant: at cum illis componi nequit tertia, quandoquidem, uti jam plus semel dictum est, S. Martinus Pontificatum adeptus non sit ante 649. Hinc Surius existimans, solam hanc tertiam notum esse erroneam, notavit in margine forte Honorio legendum esse, qui revera Pontifex erat anno 651. Verum in nostra chronotaxi, qua mors S. Bavonis statuitur circa 634, vel in aliorum, qua innecitur anno 635, retinendus est Martinus, qui Pontifex fuit usque ad 635, atque ita Theodoricus errans in anno mortis, Pontificem, qui mortis tempore Ecclesie Dei præerat, recte, sed forte in sciis, signavit. Imo nisi plurimum aliorum errorum convictus esset idem auctor, secunda hic ejus nota chronologica, qua S. Bavonis obitum connectit cum imperio Heraclii, excusari sive explicari posset, dicendo, quod per Heraclium intelligendus non sit Heraclius, Phocæ imperatoris successor, sed hujus Heraclii nepos Constantinus imperator, qui imperium tenuit ab anno 641 usque ad 668, et a vetustis scriptoribus Theophane ac Nicephoro nominatus fuit Heraclius. Vide pagium in Critica ad annos 650 num. 9 et 641 num. 6.*

F

i *Sic terminatur Opus Theodorici in nostris codicibus; in sola Surii editione, omissa clausula: Regnante autem Domino, etc., subduntur sequentia.*

k *Scriptis ista Theodoricus ex eunte sæculo undecimo, dum debebat Gandavi ut ostendi § 1 Commentarii prævii, postquam nimirum ipsemet in suo*

AUCTOR
J. P.

S. Trudonis monasterio expertus fuerat ea, quæ hic narrat de monachorum calamitatibus, ut fusius videri potest in Chronico dicti monasterii apud Acherium tom. VII Spicilegii. Alia porro, quæ idem Theodoricus hic commemorat de miserando sub ista tempora Ecclesiæ statu, similiter fusius explicata reperiuntur apud historicos et chronologos passim obvios.

GLORIA POSTHUMA.

§ I. Cultus ab ipso obitu, ac sæculo viii, corporis elevatio ejusque annua festivitas, monasterii Gandensis restauratio, privilegiorum ejus confirmatio atque a S. Bavone nominatio; quid hujus Missa.

Cultus ab obitu
miraculis

Sæpe numero accidit nobis Acta Sanctorum elucidantibus seu gloriam eorum posthumam pertractantibus, ut vel de cultus initio inveniundo, vel de locis, ubi coluntur, designandis, vel de ejusdem cultus non interrupta continuatione ac perseverantia comprobanda laboremus. Hic hujusmodi cura ac labore immunes nos faciunt documenta et testimonia veterum tanta quidem copia, quantam raro admodum nancisci nobis contingit. Sane nemo prudens dubitaverit, quin ipsa obitus S. Bavonis epocha sit simul epocha inchoati cultus. Eam quippe de ejus, inter vivos degentis, miraculis ac prodigiis confirmata sanctitate opinionem conceperant fideles, cum in jam demortui apud Deum gratia ac favore fiduciam, ut necdum sepulti invocarent ac præsens experti sint ipsius auxilium. Patuit in energumena, quæ, dum funeris officium celebraretur, ad attactum sacri corporis demonio liberata est, uti testatur anonymus noster vetustior in Vita num. 29; ubi et alterum ejusdem generis miraculum speciatim declarat, et generatim affirmat plurimum miraculorum beneficiorumque, opem ipsius invocantibus præstitorum, ad sua usque tempora continuationem.

et testimoniis
S. Livini

2 Alterum habemus illudque certissimum ac luculentissimum insignis brevi post obitum cultus testimonium, in Epistola metrica S. Livini episcopi martyris et in Epitaphio, eidem Epistolæ ad tumulum S. Bavonis e cornandum inserto, missis ad Florbertum abbatem Gandensem et supra excusis num. 140 et seqq. Commentarii prævii. Etenim idem sanctus martyr non ultra triennium, ut communis est scriptorum assertio, post S. Bavonem in vivis superstes, hunc non modo vocat in Epistola Magnum et sanctissimum, sed et Patronum ecclesiæ invocatur disertis verbis, dicens:

C Quam tu fundasti, quæ te tenet, inclyte Bavo, Ecclesiam meritis protege, Sancte, tuis. Hinc merito suspicari licet, vel ab isto tempore Sanctum etiam ab aliis honorari cœpisse tamquam peculiarem loci Patronum, ipsamque ecclesiam, prius S. Petri Apostolorum principis patrocinio et nomini dicatam, insigniri saltem ab aliquibus nomine S. Bavonis. Certe lapsu temporis, procul dubio propter præsens et constans miseris, ad sepulcrum undequaque confluentibus, præstitum auxilium, tam ecclesiam quam ipsum monasterium, vix alio, quam S. Bavonis nomine venisse, docebunt sequentia.

ac hujus biographi
confrimatur.

5 S. Livini erga S. Bavonem venerationem ac proinde hujus id temporis celebritatem cultus magnopere commendat Bonifacius, S. Livini biographus, dum ait, Livinum in monasterio Gandensi, ubi magnificæ sanctitatis virum et egregium confessorem Christi Bavonem, recentiva morte in Domino pausantem, condigno honore humatum, atque gloriosis miraculis coruscantem invenit, per dies triginta commoratum esse et ad sepulcrum S. Bavonis suas preces Missarumque celebrationes Domino Deo immolasse. Textum integrum, præmissis aliorum de auctoris ætate ac statu sententiis, dedi num. 147 Commentarii prævii. Livino jungunt scriptores Belgii alterum cultus Sancti nostri promotorem, Eligium ejusdem sæculi septimi episcopum san-

ctitate percelebrem. De eo sic Molanus in Natalibus ad primam Octobris: Sed et Eligius præsul non modo sancti Bavonis reliquias visitavit, verum etiam easdem e terra honorifice elevavit Calendis Augusti. Sanderus item lib. 1 de Sanctis Flandriæ: Divus autem Eligius Noviomensium Tornacensiumque episcopus, et ipse non infimus Flandrorum apostolus, non modo religiose visitavit defuncti B. Bavonis reliquias, sed illas etiam e terra honorifice elevandas omnino esse existimavit. Ita illi, sed multum abest, ut tam solide probent asserta de S. Eligio, quam de S. Livino.

4 Idem Sanderus Rerum Gandensium lib. iv cap. 4 abbatum Bavoniani monasterii seriem et res gestas exhibens, sub Wilfrido abbate quarto elevationem collocat, ut sequitur: Anno dclxxx elevatio sanctissimi egregii confessoris Christi Bavonis, multis miraculorum signis longe lateque per eum patrat, celebrata est magnifice in cænobio Gandensi a B. Eligio Noviomensi episcopo et Wilfrido abbate Kalend. Augusti. Non citat hic, quod subinde aliis locis facit, Chronicon suum Bavonianum, ex eo tamen desumptas esse notas chronologicas existimo; quia eadem occurrunt in Ms. nostro, quod Chronicon Gandensis urbis, ecclesiæ et Sanctorum inscribitur et ad quod ita præludit auctor: Sequitur quasi continentia asserum Paschalium hujus ecclesiæ Gandensis, et totum ego Oliverus correxi diligenter cum Chronicis anno Domini mccccxxvii. Porro hoc Oliveri Opusculo usus hactenus non sum, quia quantuncumque correctionem pollicitus sit, nihilo meliora dedit, quam Sanderi Chronicon Bavonianum, cujus chronotaxim, ab initio usque ad S. Bavonis obitum et ultra vitiosam, servavit, et ista demum adjecit: Elevatio corporis beati Bavonis a sancto Eligio Noviomensi seu Tornacensi episcopo in Calendis Augusti tempore Wilfridi abbatis celebrata anno dclxxx. Hinc, inquam, existimo, Sanderum sua etiam hausisse ex Bavoniano Chronico; sed miror, hic saltem ab eodem Sanderi observatum non fuisse manifestum in notis chronologicis errorem: quandoquidem ipsemet in Hagiologio Flandriæ pag. 55 S. Eligii mortem signaverit anno 660. quam nunc passim anno 659 innectunt eruditi, ante quem proinde contigisse debuit elevatio, ut S. Eligio adscribi valeat.

Corpus a
S. Eligio ele-
vatum tradi-
tur;

L. episcopo

5 Mabillonius in notis ad Vitam S. Bavonis vetustiore inobservatum præterit errorem istum chronologicum, aliamque allegat rationem, ob quam tacite innuit, suspectam sibi esse corporis elevationem a Sanderi memoratam, inquiens: In Chronico Bavoniano apud Sanderum corpus ipsius (S. Bavonis) a S. Eligio levatum e terra fertur: quod si ita est, mirum, cur istius Vitæ scriptor id vel ignoraverit, vel omiserit. Quod mirum dicit Mabillonius, eadem ex causa incredibile pronuntiavit Bailletus, sic arguens: Voluit a S. Eligio episcopo Noviomensi et Tornacensi, in cujus diœcesi erat Gandavum civitas, corpus S. Bavonis uno aut altero anno post hujus obitum fuisse elevatum, eamque cærimoniam peractam esse die prima Augusti. At credibile non est, quod eam circumstantiam, si sat certa esset, ignoraturus vel prætermisurus fuisset Vitæ autor. Verum est, celebrari Gandavi die prima Augusti festum elevationis ipsius seu translationis; sed ejus, quæ facta est anno mx per Eremboldum abbatem. Mirum sane videri deberet, dictam corporis elevationem, quæ vix aut ne vix quidem latere potuisset biographum nostrum, silentio suppressam fuisse; si is auctor intendisset omnia et singula speciatim ac ordinate declarare, quæ ad sua usque tempora facta noverat. Verum id illi propositum non fuisse, prodit loco non uno et in ipso quidem Operis exordio, ubi de Sancti gestis a natalitate usque ad nuptias nihil tradit, nihil explicat, quamvis sufficienter significet, multa sibi nota fuisse, dum generatim dicit, Sanctum in juventute sua licentiorē vitam duxisse.

nonnullorum
contra hanc
traditionem

6 At in fine Operis, unico videtur studuisse auctori, ut ea dumtaxat litteris consignaret, quæ speciali

difficultas

A ciali quodam prodigio illustrata fuerant usque ad Sancti sepulturam, ultra quam non procedit; plura interim a se omissa fuisse, attestans iis ipsis verbis, ex quibus collegit Mabillonius, illum vixisse non diu post mortem S. Bavonis. Si omnia, inquit, quæ de ejus virtutibus * comperimus, vellemus prosequi, dies, ut opinor, antequam sermo cessaret, finiretur. Pauca de pluribus dixisse sufficiat. Cum igitur non videatur voluisse completam ordinatamque omnium ac singulorum factorum historiam continere, aut narrationem extendere ultra Sancti sepulturam, cumque ipse testetur, plura se omisisse, non adeo mirandum existimo, quod de nota sibi quidem, sed nullo prodigio illustrata corporis elevatione, nihil tradidisset. Profecto si talem, qualem mox dicebam, voluisset scribere historiam, eamque extendere ad sua usque tempora, numquid non mirum esset, quod nihil annotasset de illustri epitaphio, quod ad S. Bavonis tumulum exornandum carmine composuit S. Livinus episcopus et martyr in Belgio celeberrimus? Mihi quidem nec credibile est, id ignotum fuisse a biographo; ab eodem tamen omissum esse, vel ipsi Bailletto certum esse debet.

dissolvitur.

7 Quod addit Bailletus, festum Gandavi celebrari solitum die prima mensis Augusti, non esse translationis vel elevationis, de qua hic disputamus, sed ejus, quæ facta est anno 1010, magis confidenter quam probabiliter assertum est. Certe in Historia miraculorum, cujus notitiam dedimus in Commentario prævio, quamque ipsemet Bailletus in Tabula critica ad diem 1 Octobris ab anonymo sæculi decimi conscriptam esse, non hesitanter asserit, docemur, diem primam mensis Augusti jam tum memoriæ S. Bavonis consecratam fuisse. Ita legitur lib. III apud Mabillonium num. 4, apud nos 44: Duo nepotes inter se rixantes, correptis armis, alter * alterum oppressit; in se itaque reversus parricidium * expavit, episcopum adit, ac more christianæ remissionis peregrinando penitentiam accepit. Cumque jam nonum expleret annum, iterato patrocinia quesivit Apostolorum. Alpes ut transcenderat, sanctos Apostolos sibi in visu agnoverat, a quibus est admonitus, ne residuum viæ casso labore perderet: Remaneas, inquiunt, memoriam sancti Bavonis visita, quæ est apud Medmedung annua. Surrexit credulus quidem visioni, sed ignarus loci, Gandavum repedavit, sibi jussa innotuit. Et quoniam devenit in ipsa solemnia Sancti, scilicet Kalendarum Augusti, ceteris illo pergentibus comitatur. Fateor, verba non adeo clara sunt, ut absolute ausim affirmare, sermonem esse de festivitate, quæ quotannis recolebatur Gandavi; cum etiam intelligi queant de festivitate in Medmedung, quo vir ille mittebatur ad memoriam S. Bavonis annuam et vel idecirco textum integrum descripsi.

Annua elevationis festivitas

8 Mabillonius de festivitate Gandavi celebrari solita intellexit, cum notaverit in margine: Translationis dies est. Ego utroque loco festum fuisse, opinor: ut autem credam, fuisse Gandavi, facit auctor Historiæ translationis seu potius detectionis reliquiarum S. Bavonis, factæ anno 1010, qui insignia sancti patris Bavonis, nostris, ut inquit, temporibus acta, descripturus, sic loquitur: Anno Dominicæ Incarnationis millesimo, decimo, regnante rege Rodberto, marchiso Balduino procurante abbatiam sancti Petri, sanctique Bavonis, domno etiam Eremboldo eam regente, ob quandam infamiam eliminandam, visum est eidem patri pios sancti Bavonis detegere cineres; quod in ipsis Kalendis Augusti, quæ sunt solemnia sancti Patris, aggressus est opus. Equidem postrema hæc verba ita accipienda existimo, ut indicet auctor, diem istum jam ante solemnem fuisse, ideoque eundem potius quam alium ab abbate electum ad detegendas ac publice exhibendas Sancti reliquias, quia erat sollemnis propter elevationem, olim a S. Eligio peractam, et quia eo die major erat ex locis adjacentibus populum ad festivitatem venientium concursus, coram quibus reliquiarum veritatem probaret.

9 Quidquid sit; nimis leve est Bailleti argumen-

tum, ut evertat longam Gandensium possessionem, qua diem primam Augusti solemnibus Officiis quotannis celebrare consueverunt primario in memoriam Elevationis per S. Eligium institutæ. Officium istud in libello, quem de propriis Gandensis cathedralis anno 1372 impressum habemus, hanc præfert rubricam: In Elevatione S. Bavonis, quæ celebratur Calendis Augusti, legendumque præscribitur, ut in die Depositionis 1 Octobris, exceptis Invitorio, aliquot Antiphonis ac Responsoriis et lectionibus secundi ac tertii Nocturni. In secundo Nocturno is ordo servatur, ut prima lectio complectatur tantum historiam elevationis, sæpe dicto die per S. Eligium institutæ; secunda translationis anni 1010; tertia translationis, quæ simili fere de causa facta est 1058 die 10 Maji. Unde rursum conjicias, quod sicut ad translationem anni 1010 electus fuit dies primæ elevationis jam tum festo annuo celebrari solitæ, ita ad eundem remissa sit commemoratio translationis anni 1058, quamvis die 10 Maji peractæ. Hujus sicut et alterius translationis historiam suis locis exhibebimus, hic describimus, quæ habet Officium de elevatione.

10 LECTIO QUARTA. Defuncto et ecclesiastico more sepulto D. Bavone, sensim Deus cœpit magis magisque memoriam ejus hominibus, innumeris per eum editis miraculis, mirifice commendare, quantique apud se meriti in cælo et dignitatis esset, ostendere. Quibus rebus motus tandem venerabilis abbas Wilfridus, existimavit, minime convenire, ut tam sacrum Bavonis corpus diutius in terra absconditum et inhonoratum remaneret. Equum esse enim, quos Deus se honorare, atque in pretio habere, quosque nobis ad æterna pariter et temporalia ab eo beneficia consequenda magnopere utiles et necessarios esse, palam declarat, eos nos quoque mortales, quibus possimus, honoribus et laudibus prosequamur. Itaque relato negotio ad beatum Eligium Noviomensem ac Tornacensem episcopum, eoque hujus rei gratia ad Gandensem ecclesiam illico properante, prædicti sacri corporis honorifica e terris elevatio facta est anno sexcentesimo octogesimo Calendis Augusti, post annum circiter quinquagesimum quam e vita decesserat.

11 Advertet mox studiosus lector, auctorem hujus Officii adoptasse errores, quos supra deteximus in Chronicis rerum Gandensium Oliveri et Bavoniano, ac insuper adjecisse tertium errorem, dum quinquaginta circiter annorum intervallum posuit inter mortem S. Bavonis et corporis elevationem. Sed et simul perspiciet idem lector, postremum hunc errorem profluisse eodem ex fonte, ex quo promanarunt alii, nempe ex imperitorum interpolatorum temeritate, qua mortem et elevationem certis temporum epochis distinctam non reperientes in antiquis documentis, ipsi determinatis annis fixerunt, non satis capaces, qui dispicerent, annos istos componi non posse cum ceteris adjunctis ac veritate historica et chronologica. Hinc, inquam, error ille profluxit. Nam cum Officii auctor mortem Sancti communisimo olim anachronismo signatam reperiret anno 651, corporis elevationem 680, consequenti errore inter utramque posuit quinquaginta circiter annorum spatium, quod juxta rectam chronologiam non potuit esse amplius, quam annorum circiter quinque; si nempe corporis elevatio S. Eligio, qui anno 659 vivere desiit, attribuenda sit. Hanc conditionem addo, quia licet ex una parte rationes Mabillonii et Bailleti sufficientes non sint, ut elevationem S. Eligio abjudicem, ex altera tamen nec satis antiquis solidis testimoniis instructus sum, quorum auctoritate suffultus ipsam eidem indubitanter asseram.

12 Ad 1 Augusti, ut in Prætermisssis ejusdem diei monuimus, memoria S. Bavonis inscripta quidem est variis Martyrologiis, sed nec inde majorem certitudinem haurire valeamus, tum quod antiqua non sint, tum quia non in omnibus idem titulus adscribitur, in aliis enim dicitur translatio tantum, in aliis elevatio, in aliis elevatio simul et translatio. Ex singulis

AUCTORE J. P. colitur t Augusti; datur ejus historia

ex veteri Officio.

in notis tamen chronologicis mendoso;

F

et commemoratio sacris

AUCTORE
J. P.

singulis unum profero. Inter Auctaria Usuardini Martyrologii apud Solterium codex Bruzellenensis habet : In Gandavo translatio corporis sancti Bavonis confessoris. Editiones Molani ibidem : Gandavi elevatio sancti Bavonis pii confessoris. In Martyrologio monastico Benedictino apud Wionem lib. III Ligni vitæ : Gandavi elevatio et translatio sancti Bavonis pii confessoris. Hic in Annotatis observat Wion : Elevatio facta est per S. Eligium episcopum : Translatio vero per Eremboldum abbatem anno Domini MX. Ceterum si Sanderus seu potius Bavoniano Chronico, quo ille verisimillime usus est, credimus, eo ipso sæculo septimo non Gandavi tantum, verum etiam in Medmedung, loco aliquoties nominato, S. Bavo insignem cultum obtinuit, ecclesiam, inquam, suo nomini consecratam habuit.

fastis; cultus
sæculo VIII.

15 Etenim laudatus auctor lib. IV Rerum Gandensium cap. 4 hæc tradit : Anno DCCXIII Childesa sancta dedit ad ecclesiam S. Bavonis in Megmedonck res suas in Fursito, in Henninga, et Hamina et d'Ancliararia. Ecclesiam dicti loci etiam hodie sacram esse S. Bavoni, infra videbimus. Plura porro ad sæculum septimum pertinentia chartis annotata nacti non sumus; unum dumtaxat pro sæculo octavo testimonium relictum nobis est a B. Alcuino, alias Flacco Albino, abbate in Gallia, cujus Acta apud nos illustrata sunt ad diem 19 Maji, obitusque fixus anno 804. Constat autem testimonium illud duobus versibus hexametris, datis supra in Commentario prævio num. 158, quos ille, ut apparet, composuit pro inscriptione cujusdam aræ aut Basilicæ S. Bavoni erectæ, quique proin, seu auctorem specles seu materiam, satis declarant, eo non minus sæculo, quam præcedenti, viguisse Sancti cultum.

Monasterium
Gandense
anno 813 com-
bustum

14 Pro notitia rerum S. Bavonis et Gandensis cænobii sæculis nono ac decimo præcipua adjumenta suppeditat anonymus, de quo egimus § 1 Commentarii prævii, auctor trium librorum de Sancti Miraculis. Verum cum is nec omnia tradiderit, nec satis distincte exposuerit, visum est, antequam ipsius Opusculum excudamus, quæcumque ad propositum nostrum tam ab ipso quam aliis relata sunt, ordine, quantum licebit, chronologico percurrere. Dictus itaque anonymus relationis suæ num. 11 ecclesiam Gandensem fidelium liberalitate, ad quam frequentibus S. Bavonis miraculis excitabantur, magnifice constructam exornatamque, miserabili incendio destructam fuisse ait, rursusque erectam eorundem fidelium subsidio. At nec tempus definit, nec personas nominat, nec quæ habent alii, rerum adjuncta declarat. Sanderus lib. IV Rerum Gandensium cap. 5 et annum designat et totum cum ecclesia cænobium

C tum deflagrasse significat, verisimillime ex Gandensi Chronico, sic habet : Anno Domini DCCCXIII totum cænobium Gandense casuali incendio destruitur. Consonat Oliverus ex suis Chronicis : destructio hujus cænobii intestino incendio tempore Briddonis abbatis totaliter concremati anno DCCCXIII Verum, quod nec Oliverus, nec anonymus noster annotarunt, dat rursum Sanderus ibidem cap. 4 dicens : In ejus autem (Wenebaldi abbatis) anno DCCCIX defuncti locum venit Briddo, qui obiit DCCCXVI undecimo Kal. Martii, post cujus mortem facta est fratrum dispersio in Angliam usque ad creatum Eynardum in abbatem.

Eginhardus
abbas restau-
rat et reliquiis
adit.

13 Pergit dein Sanderus ejusdem Eynardi, quem alii Einhardum et Eginhartum nominant, gesta aliquot adjunctis chronologicis characteribus describere : Eynardus, capellanus Ludovici piissimi imperatoris et ante Caroli Magni imperatoris cancellarius, fit anno DCCCXXVI abbas Gandensis cænobii. Is statim cænobium incendio deformatum restituit, vagosque monachos in unum reduxit, et anno DCCCXXVIII reliquias SS. Marcellini et Petri allatas ad suam ecclesiam Gandavensem transmisit v Non. Julii. Impetravit etiam a Ludovico imperatore approbationem privilegiorum cænobii Gandensis, quæ antea pater ejus Carolus ei concesserat et alia privilegia nova. Eadem de suscepti

per Eginhardum Bavonianæ abbatæ regiminis initio et missis illuc SS. Marcellini ac Petri reliquiis tradit Meyerus in Annalibus et Chronicis Flandriæ. At sicut Sanderus non edicit, se illa reperisse in Bavoniano Chronico, ita nec indicat Meyerus, unde acceperit. Undecumque tamen acceperint, recte signati sunt dies et annus adventus reliquiarum ad cænobium Gandense : ut videre est in Opere nostro tom. I Junii, ubi ad diem 2 mensis SS. Marcellino presbytero, Petro exorcista et aliis sanctis martyribus actum, multaque in laudem Eginhardi adducta sunt.

16 Non ita accurate signatus est annus suscepti regiminis ab Eginhardo, ut patet ex ipso diplomate Ludovici Pii super approbatione privilegiorum laudata a Sanderus, quod datum scribitur anno imperii nostri sexto, Indictione XII, id est anno Christi 819, quo proin jam tum abbas erat Eginhardus. Diploma istud prout a Miræo tom. I Operum Diplomaticorum pag. 18 secundæ editionis vulgatum est, huc transfero.

IN NOMINE DOMINI DEI ET SALVATORIS NOSTRI JESU CHRISTI. LUDOVICUS, divina ordinante providentia, imperator augustus. Si erga loca divinis cultibus mancipata propter amorem Dei, ejusque in eisdem locis sibi famulantes, beneficia oportuna largimur, præmium nobis apud Dominum æternæ remunerationis rependi non diffidimus. Idcirco noverit omnium fidelium sanctæ Dei Ecclesiæ, nostrorumque præsentium scilicet ac futurorum solertia, quod vir venerabilis Einhardus, ex monasterio, quod dicitur Ganda, quod situm est in pago Brachbatense, constructum in honore S. Petri principis Apostolorum, ubi etiam S. Bavo confessor Christi corpore quiescit, detulit obtutibus nostris auctoritatem immunitatis domini et genitoris nostri Caroli, bonæ memoriæ præstantissimi imperatoris, in qua continebatur insertum, qualiter ipse ob amorem Dei, tranquillitatemque fratrum in eodem monasterio degentium, semper pro plenissima defensione et immunitatis tuitione habuisset.

17 Pro firmitatis namque studio postulavit nobis prædictus Einhardus abbas, ut paternæ auctoritati, firmitatis gratia, nostram quoque superadderemus auctoritatem. Cujus petitioni libenter assensum præbuimus, et hanc nostram auctoritatem erga prædictum monasterium, ejusque rectores, immunitatis atque tuitionis gratia fieri decrevimus : per quod præcipimus atque jubemus, ut nullus iudex publicus vel quislibet ex judiciaria potestate, in ecclesias aut loca vel agros seu reliquas possessiones memorati monasterii, quod moderno tempore in quibuslibet pagis ac territoriis infra ditionem nostri imperii juste ac legaliter possidet, vel quæ deinceps in ipsius sancti loci commodum voluerit divina pietas augeri, ad causas audiendas vel freda exigenda, aut mansiones vel paratas faciendas, aut fidejussores tollendos, aut homines ipsius monasterii tam ingenuos quam et servos super terram ipsius commanentes distringendos, nec ullas redhibitiones aut illicitas occasiones requirendas, nostris et futuris temporibus ingredi audeat, vel ea, quæ supra memorata sunt, penitus exigere præsumat.

18 Sed liceat memorato abbati suisque successoribus res prædicti monasterii tum omnes fredos concessos, sicut in præcepto domini et genitoris nostri continetur, sub immunitatis nostræ defensione quieto ordine possidere, et nostro fideliter parere imperio, quatenus ipsos servos Dei, qui ibidem Deo famulantur, pro nobis et conjuge proleque nostra, atque stabilitate totius imperii nostri, a Deo nobis concessi atque conservandi, jugiter Domini misericordiam exorare delectet. Hanc itaque auctoritatem, ut plenior in Dei nomine obtineat firmitatem et a fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ et nostris verius certiusque credatur et diligentius conservetur, manu propria subterfirmavimus et annuli nostri impressione signari jussimus. Data Idibus Aprilis anno, Christo propitio, imperii nostri sexto, Indictione XII. Actum Aquis-grani

ejusque privi-
legia

E

renovat et con-
firmat Ludo-
vicus Pius
imperator

F

diplomate
anni 819, quod
cum aliis

A grani palatio regio in Dei nomine feliciter. Amen. Signum Ludovici serenissimi imperatoris.

servatur Gandavi in episcopali palatio.

19 *Diplomati subiecit hoc editoris monitum*: Istud Ludovici Pii, ut et Caroli Calvi, itemque Othonis II imperatorum Diplomata in favorem Gandensis seu Bavonici monasterii concessa hodieque integra cum sigillis suis, Gandavi in palatio episcopali adservantur, quæ pro sua humanitate reverendissimus D. Antonius Triestius, episcopus Gandensis, nobis exhibuit ac communicavit. Integra, inquam, adservantur, utpote a Normannis (quod rarum in Belgicæ monasteriis) numquam violata, ut narrat. Ingruente namque Normannorum in Belgicam irruptione, monachi Gandenses cum Sanctorum pignoribus ac diplomatibus primo Audomaropolim, inde Laudunum Clavatum, LAON, Picardiam urbem, se contulerunt declinandæ tempestati. Quo in tractu annis plus minus centum perstiterunt, et rebus sedatis, Gandavum ad vetus suum monasterium postliminio redierunt. *Hæc ille, potissimum ut constet de fide et auctoritate hujus ac aliorum documentorum. Quæ adjungit de Normannorum irruptione, monachorum fuga, etc., mox latius explicata exhibebimus.*

Eodem sæculo monasterium de S. Bavonis nomine vocabatur.

B

20 In isto porro diplomate advertimus, quod monasterium, licet corpus S. Bavonis illic quiescentis memoretur tamquam pretiosissimum ejus cimelium, solo S. Petri, primi patroni, nomine veniat, sed in aliis ejusdem sæculi IX diplomatibus videbimus, aliquando SS. Petri et Bavonis, aliquando etiam solius S. Bavonis titulo insignitum fuisse. Hoc uno titulo utitur Eginhardus locis pluribus. In historia translationis SS. Marcellini et Petri tom. I Junii pag. 183: Ego, inquit, tunc temporis juxta Scaldim fluvium in monasterio S. Bavonis eram. Rursum ibidem pag. 201: Alter libellus mihi oblatus est de monasterio S. Bavonis: et paulo inferius: Venerunt reliquæ sanctorum Christi martyrum Marcellini et Petri ad monasterium S. Bavonis. Idem in Epistola, apud Chesnium tom. II Scriptorum Francorum ordine duodecima: Censum nostrum recipiat (Willihaldus presbyter) ab hominibus nostris tam apud S. Bavonem, quam in Blandinio monasterio. Memorabile est, quod habet Eginhardus Epistola 24: Notum tibi facimus, quia cera indigemus ad servitium nostrum et hoc in istis locis recuperare non possumus, quia parvus proventus mellis fuit per hos duos annos in istis regionibus. Ideo volumus, ut tractes atque consideres cum N, qualiter si fieri potest, unam soumatam* nobis faciatis simul cum vasallis nostris, qui ad nos de illis partibus post MISSAM SANCTI BAVONIS revertuntur.

* forte onus unius equi

C

Missa S. Bavonis quid olim

21 Vocis Missa ad istum modum usurpatæ plura exempla ex antiquis scriptis profert Cangius in Glossario. Sumitur autem passim pro festo ejus Sancti, cujus nomen adjungitur. Hinc conjicies festivitatem S. Bavonis fuisse jam tum sæculo IX percelebrem; nec solum apud Belgas nostros, sed et apud cæteras nationes: quandoquidem homines, qui Gandavum verisimillime ad dictam festivitatem peregre profecti fuerant, juberentur in reditu ad regionem, ubi ceræ erat inopia, afferre inde soumatam unam, id est, ni fallar, tantum ceræ, quantum unus equus gestare posset. Vox Missa etiam hodie est usitatissima apud Belgas ad significandam unam et alteram anni festivitatem. Sic festum Nativitatis Domini nostri Jesu Christi vulgo dicitur Kerstmis, id est, Christi Missa; festum purificatæ beatissimæ Mariæ Virginis Lichtmis dicitur, id est, Missa luminum. Plures hujusmodi festorum appellationes, quantum novi, non retinuit lingua Belgica. Vulgatissimæ quidem sunt voces Kermis et Baefmis; sed ex nunc latiore significationem nactæ sunt. Kermis seu potius Kerckmis, latine Missa ecclesiæ, olim usurpabatur ad designandum diem anniversarium dedicati templi: nunc autem etiam nundinæ et epulæ lautiores, quocumque anni tempore instituuntur, Kermis dicuntur; quia nempe præsertim circa festum dedicati templi nundinæ celebrari et eo advenientes peregrini ab amicis laute excipi consueverunt.

22 Similiter Baefmis, latine Bavonis Missa, cujus primarius usus fuit designare festum præcipuum S. Bavonis, nunc tam a Gandensibus, quam ab omnibus passim Flandris, Brabantis, aliisque qui Belgico idiomate utuntur, adhibetur ad indicandum initium anni scholastici, seu mensem Octobrem: quia hoc mense circa festum S. Bavonis scholasticæ exercitationes resumuntur post aliquot hebdomadarum ferias, sive vacationem a studiis; et hæc quoque vacatio, nomine ab aliis distincto, dicitur Baefmis vacantie, id est, vacatio ad Missam S. Bavonis seu prævia festo S. Bavonis. Præterea vocis Baefmis usus non infrequens est, dum sermo instituitur de affectione aeris, dum videlicet lætioribus anni partibus aer est solito procellosior, tum dicunt esse Baefmis weder, quibus verbis intelligunt tempestatem, qualis est mense Octobri post festum S. Bavonis. Atque hinc denuo conjicias, quam celebre et olim fuerit et nunc sit per universum Belgium Sancti nostri nomen: at quam sublimem de ipsomet opinionem conceperint homines, docet carmen, quod, licet a quo vel quando conscriptum, ignorem, huc transfero ex laudatis Sanderi et Molano:

Ante perit mundus, redeat quam Bavo secundus.

§ II. Reliquiæ Audomaropolim ac deinde Laudunum a monachis Gandensibus ob metum Normannorum fugientibus transferuntur: an hi in hujus suburbano S. Vincentii monasterio commorati sint; quæ sit Nigella, in qua habitaverunt, et an in ea aliquæ fuerint S. Bavonis reliquæ.

P acem et tranquillitatem, quam restaurato Gandensi cænobio, et revocatis illuc monachis conciliaverat Eginhardus, eodem sæculo nono nova perturbavit procella, imminens scilicet Normannorum irruptio ex Miræo superius indicata. Sanderus quem, quod Bavonianum Chronicum citet, aliis neotericis scriptoribus præmitto, materiam hanc pertractat Rerum Gandensium lib. IV, cap. 5: Anno, inquit, DCCCXVI Hericus abbas Gandensis incursiones Normannorum et Danorum metuens, corpus S. Bavonis cum aliis multis reliquiis ad S. Audomarum, quasi ad tutum locum, transportari fecit, et ipse una cum suis monachis eo fugit, tanquam ad tutiorem et munitiorem locum. Eadem pene tradit, sed nomen abbatis aliter exprimit cap. 4, dicens: Eynkericus successit Eynardo. Hic propter incursiones Normannorum, corpora SS. Bavonis et Pharahildis cum aliis reliquiis Sanctorum transtulit ad castrum S. Audomari. Obiit DCCCLII Id. Julii. Hic lectorem remittit Sanderus ad Locrium in Chronico Belgico, fortasse propter addita de S. Pharahilde, cujus Acta illustrata sunt 4 Januarii. At cum Locrius ipse auctorem suum agnoscat Meyerum, hujus verba damus ex Chronicis Flandriæ: DCCCXVI. Corpora sanctorum Bavonis et Pharahildis Enkericus abbas Gandensis ac Frangerus prætor metu Normannorum transportaverunt ad castrum Fani Audomari, Sithiu tunc dictum. Loci Sithiu ac Sithiensis celebris abbatia, nunc S. Bertini appellatæ, Audomaropoli civitate Artesiæ in Belgio, ampla notitia data est tom. II Septembris in S. Bertino, et tom. III ejusdem mensis in S. Audomaro, quos consule.

24 Auctor anonymus Chronici de Gestis Normannorum in Francia apud Chesnium tom. II Scriptorum pag. 523 causam allegat, cur ad istum potius quam ad alium locum delatæ fuerint tum S. Bavonis tum aliorum, quos simul enumerat, Sanctorum reliquæ: Anno, inquit, Domini DCCCXVI pyratæ Danorum Fresiam adeuntes, provincias et ecclesias vastaverunt, et populum in eis occiderunt. Quod audientes Flandrenses vicinarumque urbium pontifices et abbates cum Sanctorum suorum reliquiis ad sanctum venerunt Audomarum, quia muro valido et turribus atrium ejus divina providentia munitum

AUCTORE J. P. et quid nunc significet.

E

Anno 846 monachi cum reliquiis Audomaropolim

F

fugiant ob metum Normannorum, a quibus

AUCTORI
J. P.

munitum erat. Isti sunt Sancti, qui propter persecutionem illam pervenerunt ad idem castrum. Sancti Bavo, Wandregisilus, Aushertus, Vulfran- nus, Wasuulphus, Piatius, Bainus, Winnocus, Au- streberta virgo; et quadraginta annis eorum aliqui ibi permanserunt. Eodem anno Northmanni Fri- siam adeuntes, recepto pro libiturcensu, pugnando quoque victores effecti provincia potiuntur. *Hæc, quæ fere eadem leguntur in Historiis Normannorum, ab eodem Chesnio editis pag. 2. omnino confirmant ea, quæ mox recitavimus ex Sanderō et Meyero, atque simul declarant, quæ, suppressa loci notitia, de prima hac translatione tradit num. 12 anonymus noster auctor Miraculorum S. Bavonis verbis se- quentibus*: Incolæ loci hujus (monasterii Gandensis) tam calamitosæ vastationis irruptionem metuentes, inclyta sanctissimi Patris (Bavonis) membra tuto in loco custodienda deposuerunt. *Sed erravit auctor Chronici Normannici, dum S. Bavoni et aliis junxit SS. Wandregisilum et Anshertum, quorum corpora nec isto anno, nec Fontannella Audomaropolim translata fuere, ut ostensum est ad diem 22 Julii § 4 Commentarii prævii ad Acta S. Wandregisili.*

paulo post de-
structum est
monasterium.

B

23 Id., quod veriti fuerant Gandenses monachi, evenit non multis post annis: Anno enim MCCCLII Normanni et Dani barbara crudelitate Gandavum cum cœnobii Gandensi, Blandiniensi ac Trunchi- niensi, ferro et igni vastaverunt: *ut refert Sande- rus et cum ipso Meyerus ac Locrius, testanturque varii chronistæ antiquiores. Horum unum tanquam Bedæ continuatorem laudat describitque mox memo- ratus anonymus, qui sæculo x Miracula S. Bavonis collegit, quemque et nos describimus*: In Chronica post Bedam scriptum hoc modo est: « Anno ab » Incarnatione Domini nostri Octingentesimo quin- » quagesimo primo piratæ Danorum cum ducentis » quadraginta duabus navibus Fresiam et Batavos » populantur. Sed et usque ad monasterium sancti » Petri et sancti Bavonis, quod Gandavum dicitur, » debacchantes, idem monasterium incendunt. » Venientesque urbem Rotomum usque ad Belva- » cum pedestri gradu perveniunt. » Consonat ad eundem annum annalista Bertinianus apud Ches- nium tom. III Scriptorum pag. 205 Piratæ Dano- rum Fresiam et Batavos populantur. Sed et usque ad monasterium sancti Bavonis, quod Gant dicitur, debacchantes, idem monasterium incendunt. Venientesque etc., ut supra. Nec dissonat chronista de Gestis Normannorum apud eundem tom. II pag. 323, nisi quod hic signetur annus 830 verisi- millime errore librarii: Anno Domini MCCCL. Nor- thmanni Fresiam et Batavos populantur, et in oppido Gandavo venientes, sancti Bavonis mona- sterium incendunt. Deinde Rotomum, etc.

C

anno 833 Au-
domaropoli
Laudunum,

26 Tasradus, aliis Tafridus. sic pergit Sanderus cap. 4, successit Eynkerico (abbati anno 832 Au- domaropoli, ut sequitur ex præmissis, defuncto.) Hic anno MCCCLIII cum suis monachis et corporibus Sanctorum ac reliquiis ex Castro D. Audomari terrore Normannorum Laudunum Clavatum, Gal- liæ civitatem transfugit; cum animadverteret, se cum suis ne quidem in S. Audomaro tutum fore: et tandem anno MCCCLXVII obiit Lauduni xii Kalend. Aprilis. apud Nigellam ibidem sepultus. Consonant denuo Meyerus et Locrius. Sufficiens prioris verba: Tasradus Gandensis abba corpora divotum Bavonis et Pharahildis ex castro divi Audomari terrore Normannorum Laudunum transtulit. Nilunturetiā ista testimonio sæpe dicti scriptoris Miraculorum S. Bavonis, quatenus scilicet spectant ad reliquias Laudunum translatas: nam quod spectat ad reliqua, licet significet, prius sacras reliquias metu Norman- norum tuto in loco depositas fuisse, ut supra osten- dimus, locum tamen non nominat, imo narrationem suam sic disponit, acsi reliquiæ recta Gandavo Lau- dunum delatæ fuissent. Nunc textum ipsius auliamus: Deinde etiam insanias Danorum, qui super- venire parabant, metuentes, ipsius Sancti Dei reliquias cum aliis plurimorum Sanctorum Laudu- nensium ad opinatissimum et montem regium

* et abundat

inibi servandas transtulerunt. Thesaurum quoque cum vario sancti loci ornamento secum delite- scendo asportaverunt: quidam etiam propter locum venerabilem servandum substiterunt. *Postrema verba sat clare designant Gandense mona- sterium, ubi si substiterint aliqui monachi, id factum non est tum primum, quando sacra lipsana Laudu- num, sed quando Audomaropolim ante monasterii devastationem transportata sunt.*

27 Est porro Laudunum, vulgo Laon, civitas mu- nita Gallie in provincia Insulæ Franciæ et in limite Picardiæ, cujus pars olim exstitit; sita in excelso monte, qui hic regius appellatur, quia aliquando reges istiæ sedem suam fixerunt. Locum, ubi tunc depositæ sint sacræ reliquiæ, ac substiterint mona- chi, nec scriptor Miraculorum definit, nec sat clare signat Sanderus seu Bavonianus chronista. Mabil- lonius tamen tom. III Annalium pag. 42 eum extra civitatem statuit, sic scribens: Incenso, ut præmis- sum est, S. Bavonis Gandensi monasterio, monachi Laudunum, quod veteres Lugdunum Clavatum vocant; cum corpore sancti Bavonis et sacra su- ppellectile se recipiunt ad suburbanum sancti Vin- centii monasterium, alias sancti Christophori ap- pellatum, ubi per multum temporis hospitati, non nisi sæculo insequente ad propria postliminio redierunt. *Ibidem pag. 446 annum 959, narratu- rus monachorum S. Bavonis cum sacro thesauro suo reditum ad Gandense cœnobium, i a præfatur*: Everso ante annos octoginta Gandensi sancti Ba- vonis monasterio, ingens eo loci solitudo, vepres ac spinæ ibidem exortæ: monachi extorres cum Sanctorum reliquiis palabundi, primum quidem Lauduni apud sanctum Vincentium per annos fere triginta constiterunt; deinde canonicis ibidem a Didone episcopo institutis, ad Nigellam Briegii pagi (nam Nigellense Picardiæ necdum conditum erat) se contulerunt, ubi Radulphus eorum abbas sepultus est, qui tamen Lauduni obierat anno octingentesimo octogesimo secundo. Post hunc electus Elias apud sanctum Vincentium humatus.

28 Quod ait auctor iste de institutis in Vincentiano monasterio canonicis a Didone episcopo, verum esse probatur ex Charta Didonis, ab ipso Mabillonio edita lib. VI de Re diplomatica pag. 335, scriptaque, ut notatur in fine, anno Incarnationis Domini nostri Jesu Christi MCCCLXXXVI: sed nullum hic verbum de monachis Gandensibus. Idem Mabillonius in Anna- libus ad annum 886 recitatis aliquot Chartæ verbis, unde constat, dicto anno introductos fuisse canonicos in S. Vincentii monasterium, mox addit: Persiste- bant nihilominus in eadem sancti Vincentii eccle- sia monachi cœnobii sancti Bavonis Gandavensis, ut patet ex his, quæ superius diximus de Radulpho eorum abbate ibidem electo, cujus successor He- lias itidem eo loci postea electus est. *Locum, ubi ante annum 886 de Radulfo ejusve electione se egisse indicat, magno labore ac diligentia quæsi, nec in- veni. Hinc fit, ut mentem ejus non assequar, nec textum hunc cum iis, quæ scripsit postmodum ad annum 959, quæque primo loco recitavi, componere valeam. Nam hic ad annum 886 dicit, Gandenses, introductis ad S. Vincentium canonicis, nihilominus illic perstitisse, igitur usque et ultra annum 886. Postea autem scribit Mabillonius ad annum 959, Gandenses, institutis ad S. Vincentium monachis, se contulisse ad Nigellam et hic quidem sepultum esse Radulfum, qui Lauduni obierat anno octingen- tesimo octogesimo secundo, quarto nimirum ante- quam canonici ad S. Vincentium constituti sunt.*

29 Præterea Radulfus, ut est apud Sanderum, Tasrado, qui vivere desiit anno 867, suffectus est abbas. Quid autem produxisse credam Mabillonium, cum de Radulfo ejusve electione ageret, unde pateat, Gandenses perstitisse in S. Vincentii monasterio usque vel ultra annum 886; præsertim, dum ex Sanderō clare eruo, eosdem Gandenses degisse in Nigellensi monasterio jam ante annum 882, nec ullam in eodem Sanderō vocem deprehendo, qua cer- tus reddar, Gandenses monachos unquam commo- ratos

D
in ejus sub-
urbano S. Vin-
centii mona-
sterio

E

ipsos commo-
ratos esse,

F

scribit Mabil-
lonius,

A rutos esse in Vincentiano cœnobio? Uno dumtaxat loco recurrit mentio hujus cœnobii apud Sanderum his verbis : Elias abbas. a fratribus (Gandensibus) post hunc (Radulfum) electus, obiit dcccxcv quarto Id. Decemb. Lauduni in ecclesia S. Vincentii sepultus. Sed quis inde concludat, Eliam ejusque decessores cum monachis suis in S. Vincentii monasterio habitasse, dum, quæ ibidem præcedunt, oppositum suadent, ut ostendimus?

sed Chronicum
Laudunense,
quod ipse ci-
tat, quodque
videtur

50 Mabillonius sæculo v Benedictino in Observationibus præviis ad Vitam S. Gerardi abbatis Broniensis pag. 250, locum affert ex Chronico Ms. sancti Vincentii Laudunensis, qui seorsum spectatus magis favet commorationi Gandensium in prædicto cœnobio. Est autem hic : Anno Domini dcccxcv Elias xix abbas sancti Bavonis Gandensis cœnobii Lauduni, in cœnobio obiit sancti Vincentii nunc appellato, iv Idus Decembris, et ibidem cum monachorum mœrore sepelitur. Monachi vero pastore destituti, et in miseria magna, utpote in extraneis constituti, nullam celebraverunt electionem; sed per diversa loca vagantes, miserabiliter fuerunt dispersi per multa annorum curricula, usque ad tempus Gerardi abbatis, genere et sanctitate venerabilis viri, qui præfato monasterio sancti Bavonis per Transmarum Noviomensem vel Tornacensem episcopum et Arnulfum Magnum Flandriæ comitem anno cmxxvii in abbatem ordinatus est. Prioribus verbis hic potissimum spectantibus indicatur, Eliam non tantum sepultum fuisse in cœnobio S. Vincentii, ut est apud Sanderum, sed in eodem loco defunctum et sepultum esse cum mœrore monachorum, utique suorum Gandensium ibidem commorantium. Sed quo tempore et a quo laudatum Chronicum confectum sit, quæve proin auctoritate polleat, subicit Mabillonius.

non novisse
vel neglexisse
alii,

51 Ad hæc Lucas Acherius, Mabillonii collega, in Notis et Observationibus ad Opera Guiberti abbatis B. Mariæ de Novigento pag. 648 dat Summarium Historiæ monasterii et abbatum S. Vincentii Laudunensis, collectæ ex veteribus schedis per Emilianum de la Bigne Ordinis sui sacerdotem; at nusquam meminit ejusdem Chronici. Primum loci hanc notitiam subministrat. Lauduno Clavato quasi insidet sancti Vincentii monasterium. Uno sermo lapide distans ab eadem urbe, situm est in monte, quem inter et ipsam urbem (in monte itidem collocatam) vallis interjacet. Dein, Fundatur, inquit, ut conjectura est, a Bruna Clodovei I regis Francorum filia... Adeo siquidem tenebris obvoluta sunt illius monasterii primordia, adeo altum silentium apud historicos ac veterum monumentorum penuria tanta, ut vix conjecturis possit inniti. Tum interpositis paucis de Bruna, quæ forte Brunichildis fuerit, Sigeberti I conjux, generatim subdit : Post foundationem institutionemque monachorum variis est labefacta cladibus abbatia sancti Vincentii : quam et diversis clericis incoluere temporibus, ac tandem anno salutis dcccclvii Roricus... episcopus Laudunensis... monachos... substituit, eisque Mecalmum præfecit abbatem. Ab hoc Mecalmo seu Melchalmo Acherius post Emilianum de la Bigne abbatum seriem exhibet, nihil commemorans de ejus decessoribus, eumque secuti sunt Sammarthani fratres in Gallia Christiana. Idem fecerunt scriptores Galliæ Christianæ auctores tom. IX, ubi lugentes, quod ob prostrati monasterii veteris ruinas nihil de primis ejus per tria quatuorve sæcula præpositis certum ac definitum afferre liceat, unum quidem et alterum nominant, quos tamquam abbates posuit in Collectario suo generali Johannes a Guisia; at simul indicant, hunc scriptorem sæculi decimi quarti tantum, nec admodum accuratum, parum aut nihil rescire certo tradere potuisse de rebus ab ætate sua adeo remotis; asservuisse, sed non probasse documentis.

non habet
sufficientem

52 Revertamur modo ad citatum a Mabillonio Chronicum Ms. S. Vincentii Laudunensis. Ejus auctor tam diserte Eliæ peregrini abbatis obitum, annum, diem ac sepulturam in dicto monasterio annotat, ut verisimile non sit, hinc ipsum Operis sui exordium

duxisse : præmiserit certo alia de isto monasterio vetustiora. Quid porro causæ esse dicam, cur de la Bigne, Acherius aliique citati illud Chronicum ne nominarint quidem, ubi res ejusdem monasterii pertractarent ac de penuria documentorum conquererentur? Imo si ab obitu Eliæ inchoatum sit Chronicum, cur saltem hoc ipsum non indicarint? Cogimur suspicari, Chronici auctorem nec satis antiquum nec satis accuratum inventum esse, cujus asserta, vetustis testimoniis destituta, fidem facerent, talem scilicet, qualem scriptores Galliæ Christianæ auctores judicarunt esse Johannem a Guisia. Suspiciamus, inquam, Chronicum fuisse constatum ab homine posteriorum sæculorum, qui in gratiam sui monasterii corraserit ex scriptis extraneorum quæcumque et quæcumque modo ad idem pertinerent, eaque pro arbitrio auverit vel exposuerit. Inde factum, ut, quæ in Bavoniano Chronico referuntur de sepultura Eliæ, sic exposita sint in Laudunensi, ut etiam intelligantur de morte obita in Vincentiano monasterio, et sepultura peracta a monachis Gandensibus ibidem habitantibus.

53 Verum etiam ista expositio adversatur sententiæ Mabillonii in Annalibus Benedictinis ad annum 939, ubi ait, Gandenses monachos, everso cœnobio suo Gandensi extorres cum Sanctorum reliquiis palubundos, primum Lauduni apud S. Vincentium per annos fere triginta constitisse; dein, canonicis ibidem a Didone episcopo institutis (anno 886) ad Nigellam monasterium Briegii pagi se contulisse. Nam si mox post eversum anno 831 monasterium suum, ut ad dictum annum similiter insinuat Mabillonius, Gandenses se Laudunum ad S. Vincentium contulerint, non tantum triginta fere sed plusquam quadraginta annis ibidem constiterint, cum anno dumtaxat 893 inde abierint, ut verba Chronici Laudunensis exigunt. Quapropter dum tam infirmis fundamentis nititur Gandensium monachorum in cœnobio S. Vincentii habitatio; dum iis saltem in locis, quos reperire potui, sibi tam parum constat præcipuus ejus assertor Mabillonius, equidem donec meliora afferantur, illam ut non satis probatam habeo, et ordinem rerum, quem dat Sanderi Chronicon, sequar, additis elucidationis gratia brevibus observationibus.

auctoritatem,
ut fidei faci-
at.

54 Anno 835 Tasradus abbas cum monachis et reliquiis Audomaropoli Laudunum transfugit; ubi anno 867 obiit, quando jam tum monachi cum reliquiis Nigellense monasterium incolebant. Id erio primum ex eo, quod apud Nigellam sepultus sit Tasradus. Secundo et clarius ex eo, quod Tasradi successor Radulfus apud eundem Sanderum dicatur electus a fratribus in Nigellensi monasterio degentibus. Verba, quæ subdo, nullum patiuntur dubium : Radulfus successit Tasrado, a fratribus Gandensis cœnobii abbas electus, quia dicti fratres in prædicta Nigella causa dispersionis degebant. Obiit is dcccclxxxii Lauduni, et in monasterio de Nigella sepultus vi Id. Augusti. Sed ubinam jam aliquoties nominatus locus de Nigella situs est? Unum dumtaxat eo nomine ponunt in Notitia Galliarum Valesius, et in Geographia Baudrandus, qui illum sic describit : Nigella, Nesle, oppidum Galliæ in Picardia provincia ad Ingonum annum 2 leucis distat ab Hamo in Occasum, estque fere medium inter Noviodunum ad Meridiem et Peronam ad Septentrionem. Hunc in Sanderi Opere designatum putarunt Mabillonius in Notis ad lib. i Miraculorum et Pagius in Critica ad annum 831.

Nigella, in
qua habita-
runt monachi,
melius, quam
in Picardia,

55 Alterum designant Sammarthani tom. IV Galliæ Christianæ inter Galliæ abbatias his verbis : Nigella Abscondita (vulgo Nesle la reposte) Ord. S. Benedicti, diocesis Trecensis in Bria non longe a Villanoxa. De eodem loco seu abbatia agit Nicolaus Desguerois in Opere cui titulus : Sanctitas Christiana diocesis ac civitatis Trecensis ad annum 314, circa quem abbatia ista, totius diocesis antiquissima, estructa creditur. Locum se adisse testatur anno 1652 et quæcumque scribit, vel oculis conspexisse vel audivisse ex monachis. Mox autem declarat, abbatiam istam cognominari absconditam, quia in convalle

statuitur in
Bria.

ACTOR
J. P.

convalle duorum montium ita absconditur, ut propter arbores et loci profunditatem non conspiciatur nisi in descensu, quamvis habeat turrin ingentem. Pro hoc loco, ut apud Sanderum indicato, stat Mabillonius in Annalibus, qui ut sententiam mutaret, non videtur aliam rationem habuisse (certe aliam non allegavit) quam quod apud Sanderum Nigella dicatur monasterium, et Nigellense Picardie necdum conditum esset, dum hæc facta sunt.

ubi aliquæ
Sancti reli-
quæ esse cre-
duntur,

56 Mabillonii secunda sententia mihi etiam probabiliore est tum ob allatam rationem, tum quia locus ob situm suum aptissimus erat, in quo tuto lateret cum reliquo thesauro corpus S. Bavonis, quod potissimum intendebant Gandenses monachi. Huc accedit (idque fortissimum videri poterit argumentum) quod in monasterio de Nigella abscondita anno 1624 die 27 mensis Maji facta sit reliquiarum inspectio, cuius Acta Latine exarata et a Præposito monasterii sub-signata laudatus Desguerroy se testatur præ oculis habuisse, dum scriberet. Ex iis autem Actis Gallice recenset reliquias, et has inter: Des os de S. Babon (ou Bavon) quæ verba Latine sonant: Ossa, seu ex ossibus aliqua S. Bavonis (vel Bavonis) quæque de alio non videntur intelligi quam de Sancto nostro. Neque obest, quod, sicut postmodum probabitur, sacrum corpus circa annum 959 ex Gallia Gandavum

B monachi retulerint integrum, ipsaque sigilla, antiqua manu thecæ infixæ, inventa sint integerrima, prout testatur scriptor Miraculorum S. Bavonis: nam ossa ista, postquam corpus relatum fuit Gandavum, transmitti potuerunt ad Nigellam absconditam, sive quod id rogaverint loci monachi, sive quod Gandenses id sponte fecerint in gratiarum actionem pro tam diuturna hospitalitate: quandoquidem secundum ea, quæ traduntur apud Sanderum ad annum 959, sacræ reliquæ ex quo Lauduno asportatæ fuerunt, alio loco quam in Nigellensi cænobio depositæ non fuerint, donec referrentur Gandavum. Verba apud Sanderum sic habent: Anno CMXXXIX S. Bavo cum aliis Sanctorum pignoribus et reliquiis de Lauduno ad monasterium de Nigella translatus, ad arcem oppidi sui... reportatur.

dubitandique
ratione non
una

57 Atque hæc sunt, quæ Mabillonii secundam sententiam longe probabiliorem faciunt. Veruntamen, ne quid dissimulem, ratio est non una, quæ retinet, quo minus omne dubium de ejus veritate deponam; quominus, inquam, dubitem, an unquam sacræ reliquæ, postquam Lauduni depositæ fuerint, alio deportatæ fuerint, quam Gandavum. Prima ratio est, quod scriptor Miraculorum nullam Nigellæ seu Nigellensis monasterii mentionem faciat. Altera ratio est, quod Meyerus in Chronicis, auctor Officii Gandensis in Lectionibus propriis, Miræus in Fastis Belgicis, Sanderus ipse in Sanctis Flandriæ clare affirmant, corpus S. Bavonis Lauduno Gandavum relatum fuisse, altumque sileant de Nigella. Audiatur Meyerus: DCCCXL Arnulfus (comes Fladriæ) cum Gerardo Cellensi, abba Gandensi, corpora divorum Bavonis et Pharahildis Lauduno Gandavum retulit. Ratio denique tertia est, quod apud Sanderum de Rebus Gandensibus, unde, ni fallar, omne sententiæ suæ fundamentum accepit Mabillonius æque ac Pagius, tribus quidem locis sermo recurat de Nigella; sed uno dumtaxat posteriori tamquam distincta seu remota a Laudunensi civitate. Priori vero loco sic memoratur Nigella, ut mox intelligas, esse partem Laudunensis civitatis: Obiit (Tasradus abbas) Lauduni xii Kalend. Aprilis, apud Nigellam ibidem (numquid non Lauduni?) sepultus. Ad eundem sensum reducitur locus secundus, ubi dicitur Radulfus post Tasradum electus a fratribus Gandensibus in prædicta Nigella degentibus, obiisse Lauduni et in monasterio de Nigella sepultus.

adducta, Mo-
nachorum
Gandenstium,

58 His omnibus consideratis, quid vetat dubitare, an locus tertius corruptus non sit, positumque de Lauduno pro Laudunum, ut sensus fuerit: Anno DCCCXXXIX S. Bavo, ... Laudunum ad monasterium de Nigella translatus, Gandavum reportatur? Sane similibus mendis obnoxium non esse Bavoniam Sanderi Chronicum, nemo dixerit. Præterea si per Ni-

gellam apud Sanderum denotetur Nigella abscondita D in Briegio pago, quæ Lauduno distat viginti quinque circiter milliaribus Gallicis, non facile causam reperimus, cur monachis Gandensibus illic degentibus, abbates Tasradus, Radulfus et Elias Lauduni substituerint, ubi omnes diem obiisse traduntur. Nullum, fateor, invenio etiam Lauduni vestigium loci, cui Nigella vel de Nigella nomen fuerit: at sufficient profecto sæcula octo integra et amplius, ut tam nominis quam loci memoria deperierit. Quod spectat ad reliquias, quæ, teste Nicolao Desguerroy, servari creduntur in Nigellæ absconditæ thesauro, eæ quidem fortissimum argumentum videri poterunt pro Mabillonio contra Pagium; sed quamdiu incertum manebit, an Sancti nostri corpus, postquam Laudunum pervenit, alio translatus fuerit, quam Gandavum, credi poterit alia de causa concessas isti monasterio dictas reliquias; imo dubitari, an sint S. Bavonis reliquæ. Nam cum inspectio reliquiarum dicti monasterii facta sit tantum anno 1624, asseratque Desguerroy, plurium Sanctorum ac Sanctarum reliquiis annexa nomina in Actis visitationis omissa fuisse, quia ob antiquitatem et iniquitatem temporum legi nequiverant, mirum non esset, si et illud nomen saltem ex parte detritum fuisset, et ex residuis litteris per conjecturam adjutam qualicumque traditione de servato illic aliquando S. Bavonis corpore, factum S. Babonis vel Bavonis, ubi legendum erat S. Baboleni, qui fuit abbas S. Mauri prope Parisios, vel S. Bovini, qui fuit episcopus Trecensis, aut affine nomen alterius Sancti, cuius revera erant reliquæ. Nunc rerum seriem tantisper interruptam prosequamur.

59 Mortuus est secundum ante dicta Radulfus aucta disper- anno 882; Elias vero abbas, ita denuo apud Sanderum, a fratribus post hunc electus, obiit DCCCXCV quarto Id. Decemb. Lauduni in ecclesia S. Vincentii sepultus. Post cujus obitum magna exstitit dispersio monachorum, quæ plus quam xl annis duravit. Rationem, cur Elias sepultus non fuerit apud Nigellam sive in monasterio de Nigella, sicut decessores Tasradus et Radulfus, non aliam fuisse suspicor, quam quia canonici per Didonem episcopum Laudunensem anno 886, quarto post Radulfi obitum, introducti in monasterium S. Vincentii, id pro antiquo jure ecclesiæ suæ exegerint. Erat quippe isti ecclesiæ ex antiquo annexum jus, ut illic sepe- llerentur Laudunenses episcopi, canonici, clerici, nobilesque etiam laici, prout liquet ex Chartis sæculi x Roriconis episcopi Laudunensis et Lotharii regis Francorum apud Acherium in Notis et Observationibus ad Opera Guiberti abbatis pag. 649. Quod autem post Eliæ obitum magna vel major, quam ante fuerit, monachorum dispersio usque ad finem exsilii, putem processisse ex rerum angustia, qua tractu temporis premebantur in Nigellensi monasterio (hoc pro suo judicio collocabit lector vel in Briegio pago vel in Laudunensi civitate) et ob quam nonnulli hospitabantur in vicinis monasteriis, ut remanentibus apud Nigellam animo et voto uniti, unum semper gregem constituerent: nam alias, quantum licebat, vivebant semper simul et in commune.

40 Postremum diserte asseritur in compendiosa ratio propo- exsilii narratione, quam proxime citatis ex Sanderi verbis subnectam huc transfero: Nam eo tempore a die adventus Normannorum tanta fuit in Flandria calamitas, ut monachi S. Bavonis totos propemodum centum annos exulare, perque diversas civitates et regiones peregrinari cogerentur, (nempe ex Flandria Audomaropolim in Artesia; Audomaropoli Laudunum in Picardia, nunc in Insula Franciæ, et hinc forte ad Nigellensem abbatiam in Bria, tractu Campaniæ.) Semper tamen corpus D. Bavonis aliorumque Sanctorum, ceu thesaurum longe omnium pretiosissimum, secum diligentissime ac religiosissime circumferentes, eorum præsentia fiducia se tantis in miseriis consolabantur: et quanquam huc illuc incerti oberrare cogerentur, simul tamen semper et in commune, quantum licebat, vivebant, sub uniusque capitis obedientia sese humiliter

A liter continebant; ac, simul atque abbas ex humanis excesserat, alium statim in ejus locum, nihil obstante exilio, eligebant. *Nullus tamen post Eliam abbas notus nobis est usque ad S. Gerardum Cellensem, de quo mox § sequente, ubi simul videbimus, quis interim Gandavi fuerit rerum status.*

§ III. Monasterii Bavoniani, dum Normanni in Flandriam irrumperent, diuque post horum discessum, miserrimus status: quo anno id restauratum, monachique in Galliis exsules Gandavum cum reliquiis S. Bavonis sint reversi; particularum ex his et ex iis S. Pharaillidis Arnulpho comiti concessarum duplex translatio. Monasterii Gandensis reformatio, ejusque attributa Ordini S. Benedicti possessio. Bona monachis ablata, quando et, quibus adnitentibus, iis fuerint restituta.

Possessiones monachorum S. Bavonis
B Post incensum anno 851 S. Bavonis Gandense monasterium, nihil eo spectans apud veteres occurrit usque ad 864, quo Carolus Calvus Francorum rex prædia olim eidem collata diplomate confirmavit. Ex hoc monumento hactenus nobis conservato, ac per Miræum publici juris facto tom. I Diplomatum pag. 26, perspicimus tum ejusdem regis Caroli, tum Reinhelmi, aliis Raginelmi et Rainelmi, Tornacensium ac Noviomensium episcopi, curam, ut bona monasterii, quantum tot inter turbas fieri posset, sarta tecta remanerent. Rex quippe jam ante monasterio rectorem præfecerat Adelnum comitem, alias quidem nobis ignotum, sed verisimiliter satis potentem, pium ac justum, qui ejus bona contra injustos invasores defenderet, ac S. Bavoni rediturisque ab exsilio monachis conservaret. Episcopus vero una cum laudato comite apud regem effectit, ut præsens diploma concederet. In nomine sanctæ et individuae Trinitatis. Karolus gratia Dei rex. Si erga loca divinis cultibus mancipata, propter amorem Dei, eique in eisdem locis famulantes, beneficia opportuna largimur, præmium nobis apud Dominum æternæ remunerationis rependi non diffidimus.

Carolus Calvus diplomate confirmat,
C 42 Idcirco noverit omnium sanctæ Dei Ecclesiæ fidelium, nostrorumque præsentium scilicet et futurorum industria, quia vir venerabilis, Noviomensium sive Tornacensium ecclesiarum præsul Reinhelmus, curam ministerii sui gerens, nec non etiam carissimus fidelis noster Adelmus comes, qui et largitu nostro rector monasterii S. Petri et S. Bavonis, quod vocatur Gand, super fluvium Schald siti, pari devotione ad nostram accedentes magnificentiam, innotuerunt canonicos ipsius cœnobii domini ac genitoris nostri Ludovici gloriosi imperatoris, ceterorumque prædecessorum nostro regum, ex villis suorum usibus delegatis, confirmationis quondam habuisse præcepta, sed nimia infestatione paganorum, nostrisque præpedientibus peccatis, eadem deperisse ignique cremata fuisse. Unde humiliter nostram deposcentes serenitatem, petierunt denuo memoratis sanctis fratribus nostra benignitate idem renovari, ac restitui confirmationis præceptum, quo irrefragabiliter, nulloque inhibente, villis ac rebus ipsius abbatiæ, suorum scilicet usibus a priscis temporibus delegatis liberius deinceps uti valerent. Subduntur hic villarum seu prædiorum nomina, deinde formulæ, quibus eorum possessio monasterio confirmatur, quæque legi possunt apud citatum Miræum; totum porro diploma sive præceptum ita clauditur: Ut autem hæc nostræ renovationis atque confirmationis auctoritas majorem in Dei nomine per supervenientia tempora obtineat vigorem, manu propria hac sub charta confirmavimus, annulique nostri impressione assignari jussimus. Signum Karoli gloriosissimi regis. Datum v Idus Octobris, indictione xii Anno xxv regnante Karolo gloriosissimo Octobris Tomus I.

rege. Actum apud Pettingehem villam in Dei nomine feliciter. Amen.

45 Pettingehem. nunc Peteghem, duplex est isto nomine vicus in Flandria: alter Gandavo Cortracum versus tertio circiter milliario dissitus; alter prope Aldenardam ad Scaldim fluvium situs. Hunc secundum in diplomate designari dicitur in Notis apud Miræum, quæ et sententia est Meyeri in Annalibus Flandriæ ad annum 865, ubi notandum ait, regum antiquitus et principum fuisse domum. Sanderus tom. II Flandriæ illustratæ pag. 589 agens de eodem loco, Peteghem, inquit, ad primum ab Aldenarda lapidem, ultimo quanquam hic loco memoretur, nobilitate tamen cæteros et primatu superare pagos videtur, vel ob id solum, quod ab auctore non uno antiquum regum fuisse domicilium perhibeatur. Aliud est in diplomate observatu dignum, nempe ad vocem canonicos, ad quam apud Miræum ista subjiciuntur: Nota canonicos, non monachos anno dcccclxiv in S. Bavonis monasterio resedissee. Non diffitentur id Galliæ Christianæ auctæ scriptores tom. V, col. 177; at statim observant: Fortasse tamen per vocem CANONICOS intelligendi sunt monachi, ut per vocem CLERICOS intelligendos esse supra demonstravimus; vel etiam Adelmus comes, errantibus monachis cum suo abbate, præfecturam adeptus, ad cultum divinum conservandum canonicos adhibuit ad tempus.

44 Fateor, si nulli ex iis monachis, qui, abbate ceterisque fratribus in Galliam profugientibus, Gandavi propter locum venerabilem servandum substituerunt, ut supra vidimus, in vivis superstites fuerint anno 864, vel etiam illi ante in Galliam profugerint, omnino verisimile est, ab Adelmo istic ad cultum divinum conservandum adhibitos fuisse ad tempus presbyteros sæculares. Sed verisimile mihi non est, hos presbyteros intellectos fuisse in diplomate per vocem canonicos. Etenim ii, qui canonici vocantur, in diplomate dicuntur, a Ludovico Pio ac decessoribus regibus bonorum ad cœnobium pertinentium confirmationis quondam habuisse præcepta, quod minus convenit presbyteris, istic nuper adhiberi cæptis. Quapropter plane existimo, intelligendos esse monachos, quales certe erant Ludovici Pii decessorumque regum temporibus, appellatosque fuisse in diplomate primum canonicos, dein semel ac iterum sanctos fratres, quia secundum Canones, id est, secundum regulas instituti sui, simul religiose ac fraterne vivebant, etiam tum in Gallia exsules vel etiam Gandavi, si ex iis, qui substituerant, aliqui erant superstites. Verum neque his seu monachis seu presbyteris sæcularibus ad cultum divinum conservandum Gandavi commorantibus, pax fuit aut quies a Normannis.

45 Ii quippe, referente scriptore Miraculorum S. Bavonis, vastata urbe Morinorum, omniue terra Menapiorum, Scaldim fluvium intrant et omnem terram Brabantiorum incendiis et ferro delent et incendiis et devastationibus inhiantes, sanguinemque humanum sitientes, ad interitum et perditionem regni mense Novembrio in Gandavo monasterio sedem sibi ad hiemandum statuunt anno ab Incarnatione Domini octingentesimo octogesimo. Tunc quoque Tornacum civitatem et omnia monasteria supra Scaldim ferro et igne devastant, et post multam humani generis interfectionem Gandavum rediere. Hæc omnia pene ad verbum et plura de Normannorum crudelitate leguntur etiam in Chronico de ipsorum gestis ad annos 880 et 881 apud Chesnium tom. II Scriptorum Historiæ Francorum. Frequens ille barbarorum omnia devastantium incursus ac recursus causa fuit, ut difficilior facta sit, et diutius dilata monasterii restauratio; quandoquidem ea bona ac prædia, quæ ad illud pertinebant, quæque, ut colligere est ex Caroli Calvi diplomate, primum illorum furorem evaserant, postea procul dubio eandem sortem subierint, quam ipsum antea monasterium et tota successu temporis regio circumjacens. Atque ita sublata sunt præcipua, quæ supererant, restaurando monasterio subsidia.

AUCTORE
J. P.

in quo duo
notatu digna

E

occurentia
discutiuntur.

F

Monasterium
Gandense,
cujus, savien-
tibus Norman-
nis,

AUCTORE
J. P.
postque horum
discessum

46 *Nec facilius reddita est instauratio post barbarorum discessum; nam his abeuntibus, ipsimet potentiores regionis incolæ monasterii fundos, terras et possessiones, prout cuique congruere videbatur, invaserunt ac usurparunt. Hoc testatur Othelboldus abbas S. Bavonis in Epistola ad Otginam Flandriæ comitissam conscripta anno 1050, id est, sæculo non integro post restauratum monasterium. Parte prima Epistolæ recenset Sanctorum corpora et reliquias, quibus tunc ornabatur monasterium; parte altera enumerat bona, quæ tum possidebat et olim possederat: atque hanc ita orditur: Nunc domina nostra dulcissima, quoniam satis vobis factum est de corporibus et reliquiis Sanctorum, animadvertat, si placet, vestra pietas, qualis quantusque hic locus olim fuerit et ad qualem nunc dilapsus inopiam; et tamen caput regionis, primatum tenens ceterarum civitatum et ab antiquis Gandavum vocitatus castrum, ubi sanctus pontifex Amandus post gentilium conversionem templum Domino in honore beati Apostolorum principis Petri reliquiis maximis construxit insertis, atque monachorum ibi catervam instituens, privilegiis Apostolicis et regum præceptis decentissime corroboravit: ubi etiam insignis pater Bavo omnium virtutum perfectione probatissime consummatus, ut ante prælibavimus a Deo omnipotente sublimiter est exaltatus.*

difficillima diu
fuerat restauratio,

47 Cumque meritis ipsius et virtutum signis idem locus quotidie oblationibus fidelium augetur et cresceret, post plurima annorum curricula, peccatis Christianorum exigentibus, Nortmanni ipsum locum adeunt, vastant, incendunt et omnia diripiunt; solummodo Sanctorum corporibus, maximis fidelium laboribus, ad montem regium Laudunensem fuga dilapsis. Cumque inibi propter metum ipsorum Danorum, quoniam omnia occupaverant, diutius morarentur (*monachi Gandenses*) hereditas eorum versa est ad alienos, et domestici atque extranei diripuerunt ea. Sed et proavus senioris nostri (*Balduini comitis*) Magnus Arnulfus maximas inde abstrahens partes, Satellitibus suis, secundum quod unicuique eorum erat contiguum, distribuit. Hinc procedit Othelboldus ad enumerationem bonorum, quæ olim sic monasterio abstracta fuerant et quorum aliqua necdum suo tempore erant restituta, ac dein comitissæ patrociniū implorat. Legi ista possunt apud Miræum tom. I *Diplomatum*, ubi integra Othelboldi Epistola excusa est pag. 548 et seqq. Postrema verba abunde nos docent, quam misero statu essent tempore, de quo hic agimus, bona monasterii. quamque difficilis proin ejusdem instauratio.

C
tandem, hortante Transmaro episcopo,

48 Res demum tentata est et completa feliciter, auctore seu hortatore potissimum Transmaro Noviomensium ac Tornacensium episcopo, cui suberat Gandensis ecclesia, quique, verba sunt scriptoris *Miraculorum* S. Bavonis, quoniam erat sanctorum locorum cultor, Christianæque religionis avidissimus informator, venerabilem locum (*Gandense monasterium*) suæ quippe diœcesios extiterat, ex intimo indoluit pristini vigoris auctoritate nudatum, instituitque omnimodis instaurandum. Initium episcopatus Transmari indicat Frodoardus in *Chronico*: Anno dccccxxxvii... Walberto... Noviomagensium præsule defuncto, successit Transmarus, monasterii sancti Vedasti præpositus. Epocham firmant bina diplomata, alterum Ludovici Transmarini, Francorum regis, apud Mabillonium de *Re Diplomatica* lib. vi pag. 568, in quo comparet ut vivens adhuc Walbertus anno 956; alterum Arnulphi Magni, Flandriæ comitis, editum a Miræo tom. I *Operum Diplomaticorum secundæ editionis* pag. 59, signatumque anno 957, in quo asserit Arnulfus, varia prædia se reddere seu donare Blandiniensi monasterio, consilio habito cum Transmaro episcopo.

Arnulpho autem comite,

49 Ad eundem annum 957 referunt primordia restaurati monasterii Gandensis Sanderus sive Chronista Bavonianus, Oliverus in *Ms. Chronico Gandensi* et Meyerus tum in *Chronicis* quam *Annalibus* Flan-

driæ, unde simul et ex diplomate Arnulphi colligas, Transmaro, ut primum episcopus factus est, nihil magis cordi fuisse, quam ut loca sacra pristinae dignitati ac splendori restituerentur. Ut autem præ ceteris curaret hujus monasterii instauracionem, excitavit verisimillime desiderium recipiendi hac via in suam diœcesim corpus S. Bavonis et aliorum Sanctorum lipsana, quæ jam sæculo pene integro in Gallis delituerant. Erat sane opus inceptu difficillimum, nam teste scriptore *Miraculorum*, ut totus circumjacens pagus, ita et Gandensis cœnobii locus videbatur similior deserto vacuatus cultoribus... ipsæ murorum reliquæ, quæ supererant combustioni, succrescentibus tribulis et densis operiebantur vepribus... et diuturna desolatio plurimo eguit supplemento. Hinc prius antistes recurrit ad supra memoratum Arnulphum comitem. Mandavit, inquit scriptor idem, litteris, ut in scriptis ejus reperimus, super hoc negotio Arnulfo marchiso, ad quem idem locus ex regio pertinebat beneficio, se scilicet scalam velle erigere, per quam uterque levi volatu cælum posset conscendere. Quid multa? His litteris frequentibusque collationum exhortationibus ad ea, quæ voluit, benevolentiam marchisii inflexit, cœpitque idem locus tam utrorumque adjutorio, quamque aliorum fidelium collaboratu ad pristinum redintegrari.

E

altisque adlaborantibus,

50 Arnulphus comes hic a nostro scriptore marchisus appellatur ad eum sensum, quo jam defunctus a Lothario rege in diplomate anni 967 apud Miræum pag. 46 dicitur Venerabilis comes Arnulfus, noster videlicet consanguineus et regni nostri marchio nobilissimus. Is porro, qui cum Arnulpho et Transmaro ad monasterii restaurationem operam contulisse memorantur, accensendus haud dubie est senex, qui, referente eodem scriptore nostro, in Britannia insula ad mortem ægotans, in visione monitus est Gandavum proficisci, moxque sanatus se illuc contulit et quamdiu supervixit, devotus reparator exstitit. Sed nec minimam partem in dicta instauracione habuisse S. Gerardum Cellensem, in sequentibus docebimur; in ejus tamen laudes non ultra excurreremus hic, quam necesse sit, utpote cujus Acta illustranda venient hoc ipso mense ad diem 5.

51 Audiamus modo, quæ de instauracione tradant supra laudati scriptores Belgæ. Apud Sanderum lib. iv cap. 5 ista habemus: Anno dccccxxxvii. Arnulphus Magnus, comes Flandriæ, hortatu venerabilis viri Transmari, Noviomensis episcopi, cœnobium Gandense, tunc dirutum et deserto simile restauravit et in melius reformavit: qui in eo virum illustrem S. Gerardum, Broniensem abbatem, constituit, dicti Gandensis cœnobii vigesimum rectorem, virum eximiæ virtutis, qualem omnia illa tempora postulabant. In Oliveri Gandensi *Chronico* hæc notantur: Restauratio hujus Gandensis cœnobii ab Arnulpho Magno, Flandrensium comite, hortatu Transmari Noviomensis seu Tornacensis episcopi facta tempore sancti Gerardi abbatis hujus cœnobii antedicti anno Domini dccccxxxvii. In Meyeri denique utroque Opere: dccccxxxvii Magnus hortatu Transmari episcopi Noviomagensis Gandense cœnobium, Normannica rabie eversum, reædificavit, solitos ritus ac caeremonias instauravit, Gerardumque Cellensem, magnum virum abbatem ibi constituit.

anno 1937

F

52 Pleraque huc usque memorata fiunt indubia ex diplomate regis Lotharii apud Miræum pag. 42, cujus proin, quamvis anno tantum 954 dati, pars prior hic locum postulat: In nomine sanctæ et individuae Trinitatis. Lotharius divina annuente gratia rex Francorum. Quandoquidem nos fidelium nostrorum petitionibus ac præcipue ad religionem et restaurationem sanctæ Ecclesiæ pertinentibus, assensum præbere dignum dignoscitur, notum fieri volumus omnibus fidelibus nostris, tam præsentibus quam futuris, qualiter fidelis noster Arnulphus comes, ac filius ejus Balduinus, nostram adierunt clementiam supplicantes de quodam monasterio in vico Gandavo posito, ubi Legia et Scaldis

feliciter restauratur.

A dis fluvius confluunt, in honore S. Petri constructo (in quo etiam S. Bavo corpore quiescit, a cujus quoque tempore, aliorumque religiosorum virorum religio et regularis ordo ibidem servatus fuisse memoratur) nostra auctoritate voluntatis suæ devotionem confirmari. Erat ergo idem locus multis temporibus tam incursione paganorum, quam incursione et negligentia incolentium desertus et in solitudinem reductus et pene inhabitabilis effectus: ita ut nihil quidquam divini officii Deo inibi persolveretur. Pia vero admonitione memorabilis viri Gerardi abbatis placuit eis eundem restaurare, etc.

* al. desunt
incursione et

Quo anno
monachi ex-
sules

55 Non ita convenit inter scriptores Belgas de tempore, quo monachi in Galliis exsules cum sacris reliquiis Gandavum redierint. Sanderus, aut qui ipsi præiit Bavonianus Chronista, reditum hunc differt in annum 959 dicens: Anno dccccxxxix S. Bavo cum aliis Sanctorum pignoribus et reliquiis de Lauduno ad monasterium de Nigella translatus, ad arcem opidi sui cum septem monachis ad ecclesiam, in novo castello constructam, reportatur xiii Kalend. Octob., quia cœnobium Gandæ nondum plene restauratum fuerat. Meyerus et Oliverus in annum sequentem, ille his verbis: dccccxl Arnulphus cum Gerardo Cellensi abba Gandensi corpora divorum Bavonis et Pharahildis Lauduno Gandavum retulit: hic istis: Reportatio corporum sanctorum Bavonis et Pharahildis de monte Lauduno ad hoc Gandense cœnobium per sanctum Gerardum abbatem supradictum. Annum non signat scriptor Miraculorum, reditum tamen eo modo describit, ut aliquanto citius contigisse intelligas: Igitur post Northmannicæ, inquit, infestationis repausationem optabili quandoque regione tranquillitatis quiete composita, metuentes aliquorum alicujus incursionis inquietudinem, hi videlicet, qui Lugduno transfugerant cum sanctis reliquiis et monasteriali suppellectile, utpote in extraneis constituti, Gandavum quantocius, sublatis secum sancti Patris pignoribus, maturabant reverti. Et quoniam eotenus, ut totus circumjacens pagus, ita et Gandensis cœnobii locus pene videbatur similior deserto vacuatis cultoribus, in novo ædificata castello ecclesia, illo ea introduxerunt custodienda.

* I Laudunum

Gandavum
ex Galliis

54 Hæc manifeste insinuant, tempore reditus rix aut ne rix quidem inchoatam fuisse cœnobii institutionem, et revera idem auctor, Transmarus episcopi ad eam conatus et molimina istis præmissis tantum narrare aggreditur. Stante igitur hujus scriptoris auctoritate, qua meliorem aut certiore non habemus, differri nequit monachorum reditus in annum 959, quo cœnobii ædificatio juxta ipsos scriptores Belgas multum propecta fuisse debuit; nehum in annum 940, quo ad eam perfectionem deducta fuit, ut in ipso cœnobio juxta eosdem depositæ fuissent S. Bavonis aliorumque Sanctorum reliquiæ. Attamen cum scriptor Miraculorum non ubique stricte observet rerum narratarum seriem, forte loci tum misere destructi ac deserti imaginem proposuit potius, ut ostenderet, quam difficile negotium suscepit Transmarus episcopus, quam ut lectori exhiberet statum, quo locum invenerunt monachi. Certe ratio satis verisimilis non occurrit, cur monachi, majori forte ex parte tunc Galli vel saltem peregrini, eo se contulissent, nisi affulsisset spes certa brevi secularæ restorationis. Neque enim credibile est, inter eos superstites fuisse plures, ne dicam aliquos, qui Gandense monasterium incoluerant ante annos circiter nonaginta, id est, ante annum Christi 846, ita ut antiquæ habitationis amor ipsos solus attraxerit sine certa fiducia istic obtinendi locum, in quo, non ut ante in extraneis constituti seu ut hospites haberentur, sed ut in proprio fundo habitarent, ac sacrum thesaurum decenter et secure deponerent. At hujusmodi fiduciam ipsos habere potuisse non invenimus ante annum 957, igitur nec putamus, ante eundem iter suscepisse.

cum reliquiis
S. Bavonis
redierint,

53 Equidem totum hoc negotium isto ordine peractum esse, conjicio. Anno 957 Transmarus episcopus, juvante S. Gerardo Cellensi, Arnulphum

comitem induxit, ut et restauraret monasterium et revocaret simul cum sacro thesauro monachos exsules, seu eos, qui in Gallia exsulibus accesserant et successerant: ad hoc nempe præsertim induxit, ut corporum S. Bavonis ac aliorum Sanctorum præsentia tum comitem in pio proposito contineret, tum fideles alios ad opus celerius perficiendum animaret. Missus est statim ab Arnulpho et Transmaro ad monachos nuntius, ipsemet fortasse Gerardus Cellensis, qui ipsis destinatus erat abbas, cujusque viri sanctitate celeberrimi vel litterarum ab alio allatarum testimonio certi de restauratione, securique de favore ac præsidio comitis, viæ se commiserunt. Advenere Gandavum eodem anno 957 vel initio sequentis, cum scilicet novi ædificii structura, si inchoata fuit, eo perducta non erat, quin superessent prioris vastitatis indicia. Itaque sacræ reliquiæ depositæ interim sunt in ecclesia novi castri, quod tunc novum appellabatur habito respectu ad vetus illud, in quo cœnobium S. Bavonis erectum fuit.

56 De dictæ ecclesiæ primordiis hæc tradit Meyerus in Annalibus et Chronicis: dccccxii Gandavi juxta novam arcem templum divæ Pharahildis extrui cœptum. De eadem ecclesia agit Gramayus in Gandavo suo et Sanderus tom. I Flandriæ illustratæ, ubi cap. 2, lib. II Rerum Gandavensium tum ecclesiæ S. Pharahildis tum arcis seu Petræ comitis, vulgo het Graven Casteel, effigiem exhibet; et lib. III, cap. 9, seu cap. 2, lib. V ejusdem Operis de Rebus Gandensibus seorsum impressi, Collegiata B. Pharahildis ecclesia, inquit, quæ nuper consensu principum ad parochialem D. Nicolai migravit, adnitente Flandrorum comite Arnulfo, juxta novam arcem comitis ejusdem, a Balduino Ferreo, ut Gramaius arbitrat, conditam, anno dccccxii strui cœpit, ac receptaculum profugi a clade Normannica cœnobii Bavoniani fuit. Sed de eodem loco mox redibit sermo. Perducto demum cœnobii Bavoniani ædificio ad eam perfectionem, ut in eo sacer thesaurus digne collocari, et commode habitare possent monachi, statuta est et solemniter peracta transmigratio die 30 Septembris anni 940.

easque ex ecclesia S. Pharahildis

57 Transmigrationem sic narrat scriptor Miraculorum: Cum sacer locus tantis talibusque indicibus augmentationis efferretur auspiciis, ut quivis facile posset advertere, omnipotentissima illum dignatione Dei illustrari, præcavescentes quique tam monachorum, quamque clericorum devoti, tantillitatem angustioris oratorii (ecclesiæ novi castri) tanti Patris non congruere dignitati, illuc ejus sacrosanctas reliquias statuerunt transferendas, dispositisque, quæ ad opus erant, id est pridie Kalendas Octobris, quo ejusdem depositionis sancta celebratur vigilia, deliberaverunt efficere. Huic negotio intererat, et magna pars extiterat Gerardus abbas. Sed quoniam falsi rumoris vulgaverat opinio, quasi isdem erga Sancti pignora aliqua intendisset fraudis molimina, inter iter agendum posito in contiguo eidem monasterio campo sancto feretro, ad propellendam sinistri rumoris infamiam, sublato pallio, cunctis, qui aderant, sigilla antiqua manu infixam monstravit integerrima. Quantum ibi lætitiæ, quantæ pii cordis amore profusæ sunt lacrymæ, ex sese quilibet valet conjicere. Quis unquam sanum sapiens non gaudio et dulcedinis animum expleret affectu, cernens specialis totius provinciæ Patroni membra, devia peccantium incolarum meritis exiliata, placato demum Deo, propriæ ædis revisere septa? Illata itaque nuper reædificatæ ecclesiæ celebri sunt, quo hodieque cernuntur, sublimata repositorio, prosequentibus cunctis laudes in honore majestatis Patris et Filii et Spiritus sancti.

in restauratum Bavonianum

* forte idem

58 Annus et pauca rei gestæ adjuncta, quæ silens præterit auctor iste, dantur apud Sanderum lib. IV cap. 4 supra memorati Operis separatim impressi, quo passim utor: Anno dccccxl aliquibus SS. Bavonis et Pharahildis reliquiis in ecclesia prædicta novi Castelli, super ripam fluminis Legiæ sita, ad instantiam et devotam supplicationem Arnulfi comitis Flandriæ, relictis tali conditione, quod clerus præfata

monasterium retulerint.

AUCTORE
J. P.

Particula
reliquiarum
SS. Bavonis
et Pharahildis

præfata ecclesiæ cum supradictis eorum reliquiis annuam peregrinationem dicto cœnobio Gandensi venerabiliter persolveret; SS. Bavonis et Pharahildis corpora cum aliis Sanctorum pignoribus a sancto Gerardo abbate Gandensi de supradicta novi Castelli ecclesia cum innumerabili multitudine populorum ad cœnobium Gandense reportantur et cum ingenti lætitia ibidem decenter collocantur.

59 *Concessas fuisse ecclesiæ novi Castri reliquias SS. Bavonis et Pharahildis, nequaquam dubito; at tamen istic relictas fuisse, priusquam sacra corpora inde ad restauratam cœnobiū Bavonianā ecclesiam transferrentur, ut ordo narratæ rei insinuat, nolim asserere. Etenim scriptor miraculorum non obscure significat, feretrum, id est lipsanothecam S. Bavonis, cum jam in ecclesiam Bavonianam introferendum esset, in contiguo campo fuisse detectum, publiceque adstanti multitudini ostensum, iisdem sigillis, et integris adhuc et illæsis, munitum, quibus olim fuerat, dum metu Normannorum in Gallias delatum est. Quid enim roboris habuisset, quidre fiduciæ asserere potuisset ista integerrimorum sigillorum ostensio, si his illæsis, ante aperiri potuisset theca, indeque desumi corporis particula ad novum castrum relinquendæ, aliisve donandæ ecclesiis? Credo equidem Arnulpho comiti promissas fuisse reliquias pro sua novi castri ecclesia, sed promissionem adimpletam esse tantum, postquam publica ostensione sigillorum probatum esset, thecam eo statu fuisse conservatam, quo erat, dum in Gallias delata fuerat.*

Arnulpho
comiti con-
cessæ

60 *Idem Sanderus lib. v, cap. 2 ex quo pauca superius descripsi de primordiis ecclesiæ S. Pharahildis, iterato agit de iisdem reliquiis, simulque docet, quæ fuerit particula corporis S. Bavonis illi concessa. Caput istud secundum fere integrum, subjectis brevibus Annotatis, recuderunt Majores nostri ad diem 4 Januarii, quo colitur S. Pharahildis virgo. Verum cum illic relata non minus respiciant S. Bavonem, quam S. Pharahildem, operæ pretium fuerit, etiam huc transferre præcipua. Post verba data superius num. 56 ita proseguitur: Unde (ex ecclesia S. Pharahildis) cum ad antiquas sedes (restauratum cœnobium) circa annum DCCCCXI monachi redirent cum sacris Divorum lipsanis, Arnulfus marchio (verba sunt Chronici Bavonensis) ecclesiam suam in novo castello ædificatam, cernens tantis pignoribus viduari, impetravit a B. Gerardo ARTICULUM S. Bavonis et reliquias B. Pharahildis, ea videlicet lege, ut ecclesiæ clerus annuam peregrinationem ad D. Bavonis persolveret, quod multis seculis factitatum fuit. Fuit hæc ecclesia domesticorum comitis et incolarum atrii palatini ab antiquo curialis, et ad servandas eorundem præcipue Divorum reliquias in ea clericos cum Præposito, in canonice collegium haud multo post evectos, idem Arnulphus marchio instituit.*

in novam ec-
clesiam anno
1073 trans-
feruntur;

61 *Post hæc trina memoratur reliquiarum translatio, primaque facta anno 1175, altera 1536, tertia 1075. Causam non affert Sanderus, cur ratio temporum in relatione servata non fuerit; agnovit tamen, translationem, quæ facta notatur anno 1175, eandem esse, quæ facta est anno 1075, idque certum fit ex præsulibus, qui translationi præsentibus adscribuntur, ut in Annotatis monuerunt etiam Majores nostri. Quare ne longior sim, quam necesse sit, verba, quæ primo loco istic adducuntur, prætermitto, et quæ postremo loco ponuntur, substituo: Aliam quoque translationem earundem reliquiarum anno MLXXIII factam narrat idem Chronicon (Bavonense) in hæc verba: Anno MLXXIII portiones reliquiarum S. Bavonis, sanctæque Pharahildis, a S. Gerardo abbate cœnobiū Gandensis Arnulpho Magno Flandrensium comiti gratiose dudum concessæ, in ecclesia novi castelli, super ripam fluminis Legiæ in fisco Gandensis cœnobiū sita, et in præfatorum SS. Bavonis et Pharahildis honorem olim fundata, translatae sunt per Radbodum Noviomensem episcopum, præsentibus Sigero Gandensi et Folcardo Blandiniensi abbatibus.*

62 *Nunc subdo ea, quæ ibidem præponuntur de*

secunda translatione: Anno etiam MCCCXXVI portiones reliquiarum S. Bavonis et Pharahildis in ecclesia novi castelli, nunc Comitis Castellani nominati, in novo portu Gandensi super ripam fluminis Legiæ sita, et in honore Sanctorum prædictorum olim fundata, translatae sunt de veteri scrinio in novum per venerabilem patrem dominum Andreæ episcopum Tornacensem, postea S. R. E. Cardinalem, præsentem venerabili viro magistro de Portali, archidiacono Tornacensi ac pluribus aliis venerabilibus presbyteris diversæ dignitatis, ejusdem Tornacensis ecclesiæ canonicis, nec non religiosis etiam personis, D. Henrico de Muda Priore, et Balduino Borluyt Præposito Gandensis cœnobiū, reverenter eo directis a venerabili viro D. Gerelino Borluyt, prædicti cœnobiū abbate; qui prædictæ translationi interesse, a domino Martino supradictæ ecclesiæ præposito et ejusdem ecclesiæ canonicis diligenter requisitus fuerat; sed præ nimia infirmitate sua ibidem adesse non valuit.

63 *Ordinem temporis, hactenus studiose servatum, hic paulisper deserui, digressusque sum ad facta sæculis undecimo et decimoquarto, ea potissimum de causa, ut ex utraque translationum narratione lector adverteret, dictam novi castelli ecclesiam, sæculo decimo erectam ac sæpe nominatis reliquiis locupletatam, ab initio æque sacram fuisse S. Bavoni quam S. Pharahildi, in quorum honorem sine ulla distinctione fundata memoratur. Temporis quidem decursu solius S. Pharahildis nomine appellata fuit, sed id factum est verisimillime, quia erat altera, quæ lapsu etiam temporis nomine solius S. Bavonis insigniri cepit, ecclesia nimirum Bavoniani monasterii. Idem contigit hodiernæ ecclesiæ cathedrali. Hæc enim anno 941 per Transmarum episcopum Tornacensem dedicata fuit Deiparæ Virgini, SS. Joanni Baptistæ, Bavoni et Vedasto, eorumque olim titulum gessit, ut scribit Sanderus lib. v, cap. 1; sed S. Joannes Baptista aliorum patronorum nomen paulatim obscuravit; cum præsertim B. Bavonis omnis appellatio ad vicinum monasterium, denuo jam tum erectum, transiret, ut tradit idem lib. 1 de Sanctis Flandriæ pag. 28; postea tamen eadem ecclesia S. Bavonis titulum resumpsit, hodieque pene solum retinet, quod alibi probandum servo, ne rursus extra præscriptos limites evager. Redeo ad monasterium.*

64 *Apud sæpe laudatum Sanderum lib. iv Rerum Gandavensium cap. 5 et 4 res monasterii præcipuæ ordine quodam chronologico proponuntur et ista notantur primum cap. 5: Anno DCCCCXVI cœnobium Gandense cum congratulatione fratrum a S. Gerardo abbate reformatur et in melius exaltatur. Dein cap. 4. eadem repetuntur, sed mutata voce una et altera: Cœnobium Gandense cum congregatione fratrum a S. Gerardo abbate reedificatur et in melius exaltatur. Duplici hæc sensu accipi possunt et verisimiliter debent utroque: primo scilicet, quod ædificium erectum anno 940 sufficeret quidem capiendis paucis monachis, qui ex Galliis Gandarum adducti fuerant, non tamen aliis, qui interim majore numero ad monasticam professionem se obtulerant, et idcirco illi tunc norum augmentum accesserit. Secundo, quod Gerardus abbas, omnibus tunc rite compositis, induxerit in cœnobium strictiorem disciplinam, et monachos ad præscriptum Regulæ S. Benedicti vivere docuerit. Anno DCCCCXVII, sic pergitur ibidem cap. 4, Transmarus episcopus ad rogatum Arnulphi comitis Flandriæ ecclesiam S. Petri in castro Ganda super Scaldim et Legiam sitam, quæ dicitur cœnobium Gandæ, privilegiavit et liberam fecit.*

65 *Exin nihil occurrit usque ad annum 954, quo Lotharius rex Francorum Gandense S. Bavonis monasterium, ad preces Arnulphi comitis ac filii ejus Balduini monachis inibi Domino secundum Regulam S. Benedicti militantibus... servandum et in perpetuum possidendum, etc. auctoritate sua confirmat. Partem priorem diplomatis dedi num. 52, reliquam videat curiosus lector apud Miræum tom. I pag. 45 operum Diplomaticorum. Ad annum 956 referuntur nonnulla apud Sanderum, quæ memoriæ Arnulphi*

D
ac deinde anno
1336 in novam
lipsanothe-
cam.

Ecclesia S.
Bavoni æque
ac S. Pharahi-
di sacra.

E

Monasterii
Gandensis
reformatio,
ejusque pos-
sessio mona-
chis

F

Ordinis S. Be-
nedicti in per-
petuum con-
firmata. Quo-
dam memoria

AUCTORE
J. P.

A Arnulphi comitis, monasterii restauratoris, et fau-
toris hucusque insignis, minus honorifica sunt; sed
timere ac imprudenter, ut equidem reor, a vetustio-
ribus et imperitis chronologis in hoc tempus dilata.
Sunt autem hæc : Anno DCCCCLVI Arnulfus comes
Flandriæ, multa cœnobio Gandensi detraxit, quæ
suæ divisit nobilitati. Quod de uno Gandensi hic
asseritur, id de pluribus monasteriis adstruitur apud
Meyerum in Chronicis et Annalibus, sed hic auctor
pauca inseruit et adjecit, quibus id suspectum sibi
esse insinualet, ut sequitur : DCCCCLVI... Arnulfus
comes, si quid credimus monasteriorum Chronicis,
multa cœnobiis detraxit, quæ suæ divisit nobilitati,
ut cœnobio Gandensi, etc. Subduntur mox, uti
etiam apud Sanderum, longa serie possessiones Gan-
densibus sic ablata, sed Meyerus, paucis interpositis,
ita concludit : Eandem fere Bertiniani canunt can-
tilenam, quamquam illis pene omnia ante obitum
restituerit Arnulfus. Quod ait Meyerus de Bertin-
ianis, ulterius non disquiro; at id ipsum de Gan-
densibus dici debere omnino persuasum habeo.

Arnulphi co-
mitis minus
honorifica
refelluntur.

B 66 Verum est, abstulit olim Arnulfus et inter
suos distribuit bona ad Gandense monasterium per-
tinentia, imo eadem bona abstulit, quæ recensentur
apud Sanderum et Meyerum; testatur hoc Othelboldus
abbas in citata superius, circa annum 1050 scripta
epistola ad Otginam Flandriæ comitissam; et eate-
nus recte scripserunt chronistæ, quibus usi sunt
Sanderus ac Meyerus. At quandonam bona ista ab-
stulit et in suos milites seu nobiles distribuit Arnul-
phus? Tum nempe, cum Gandenses monachi, ut
clare significat Othelboldus, Laudunum aufugerant,
cumque inibi propter metum ipsorum Danorum,
quoniam omnia occupaverant, diutius morarentur,
id est, ante annum 957, circa quem idem Arnulfus,
deprecante Transmaro Tornacensi episcopo, mona-
chos Gandarum revocavit, restauravit ipsi monaste-
rium, restituit procul dubio, quæ ipse abstulerat, et
quæ concesserat aliis, quantum fieri potuit, resti-
tuenda curavit, nec deinceps ipsis beneficis esse un-
quam desiit. Hinc patet chronistarum imperitia et
imprudencia, qui dum Othelboldum vel hujusmodi
vetustum auctorem describerent, non distinguunt
tempora, et quæ facta fuerant ante annum 957, re-
tulerunt ad annum 956, quo jam dudum restituta
fuerunt omnia et novis beneficiis aucta : sicque causa
fuerunt, ut posterius ista legentes apud ipsos ad annum
956, nec quidquam de restitutione post hunc annum
facta reperientes, sinistram et plane injuriosam
C memoria Arnulphi comitis opinionem retinuerint.

isque proba-
tur beneficis
fuisse mona-
chis Ganden-
sibus, quibus
etiam bona
aliqua,

67 Beneficium porro fuisse Gandensibus monachis
ad mortem usque Arnulphum, denuo persuadet mihi
diploma Lotharii Francorum regis apud Miræum
tom. I, pag. 46. In eo quippe rex anno 967, petenti-
bus Balduino comite Cameracensi et Womaro Gan-
densi abbate, varia Bavoniano monasterio pradia
confirmans, semel iterum ac tertio Arnulphi comi-
tis, tunc defuncti, memoriam renovat ut viri venera-
bilis et restauratoris monasterii, ac quarto demum
hæc clausula : Quieto itaque jure cuncta, quæ pos-
sident (abbas et monachi Bavoniani) et quæ, Deo
auxiliatore, acquisituri vel adepturi sunt, usibus
eorum deserviant, quatenus absque penuria et in-
festatione cujusquam tam pro anima venerabilis Ar-
nulphi ceterorumque suorum benefactorum, quam
etiam pro totius regni quiete et utilitate, divinis
laudibus incumbentes, divinam clementiam exo-
rent. Hæc profecto Arnulphum exhibent, ut mona-
sterio ad mortem usque beneficentissimum largito-
rem, nequaquam, ut hominem, a quo paucis ante
annis ablata fuissent, nec unquam restituta plurima
ejusdem monasterii bona.

quæ Arnul-
phus ante obi-
tum restituere
non potuerat,

68 Non omnia quidem bona, quæ monachis in
Gallia exsulantibus subtracta fuerant, restituta
sunt Gandensi monasterio, vivente Arnulpho : verum
id hujus culpæ attribui non debet; quandoquidem
non solus ipse bona olim subtraxisset vel inter suos
divisisset. Nam teste Othelboldo, hereditas eorum
(in Gallia exsulantium) versa est ad alienos, et do-
mestici atque extranei diripuerunt ea... Sed et

comites provinciarum et episcopi singuli eorum
obtinerunt partes suas, unusquisque in locis suis,
usque ad tempora piæ memoriæ prædecessoris
nostri, domini videlicet abbatis Odwini, qui adiens
piissimum imperatorem Ottonem, quasdam imperio
suo contiguas villas impetravit, quibusdam, ut erant
ibi injuste direptæ, morte ipsius interveniente,
remanentibus. Censendum itaque, quod bona, quæ
vivente Arnulpho, et diu post ejus obitum usque ad
tempora Othelboldi restituta non fuerunt, olim ab
aliis direpta fuissent, quos Arnulfus, utpote extra-
neos, ad restitutionem inducere vel cogere nequiverat.

auctoritate
imperatoria
restituuntur.

69 Interposita est subinde auctoritas imperatoris
Ottonis I et Ottonis II, ac impetrata restitutio aliquot
saltem bonorum, quæ ipsorum conditioni suberant. Indu-
bium hoc fit ex diplomate Ottonis II, restitutionem
patris sui auctoritate factam confirmantis anno 974,
primo scilicet ab illius morte. Exstat illud apud Mi-
ræum tom. I, pag. 49 et sic habet : In nomine Domini
Dei æterni ac Salvatoris nostri Jesu Christi, superna
largiente clementia Otto imperator augustus...
Notum esse volumus omnium fidelium nostrorum,
tam præsentium quam futurorum industriæ, qua-
liter venerabilis Womarus, abbas cœnobii S. con-
fessoris Christi BAVONIS, domini genitoris nostri
Othonis, bonæ memoriæ præcellentissimi impera-
toris, excellentiam adierit, ejus benignissimam
interpellans serenitatem, super aliquibus rebus,
infra regni nostri terminos constitutis, prædicto
cœnobio S. BAVONIS aliquamdiu injuste præreptis,
qui continuo more sibi consuetæ pietatis, ejus
libentissime assensum præbuit justæ petitioni,
constituens et imperans, præfato loco et fratribus
easdem res cum omni integritate restitui, quas
etiam antea sæpe fratribus ejusdem loci, pro hoc
æque eum adeuntibus, benigne reddiderat : sed
humani debiti sorte præventus, ad meliora, uti
credimus, transmigrans, nullum super hoc impe-
rialis auctoritatis scriptum ediderat. Quapropter...
res ipsas diu sibi ablatas omni cum integritate eis
restituens, nostræ auctoritatis immunitate ac
tutione confirmamus. Post hæc exprimuntur bono-
rum sic redditorum nomina, solitisque in hujusce-
modi causa formulis clauditur diploma cum hac sub-
scriptione : signum domini Ottonis invictissimi
imperatoris; et nota temporis : Datum XII Kalen.
Febr. anno Dominicæ Incarnationis DCCCCLXIV, etc.

plurimumque
aliorum pos-
sessio confir-
matur :

70 Biennio post eorundem et plurium aliorum
honorum possessionem Gandensibus confirmavit
dictus imperator novo diplomate, quod videri potest
apud laudatum Miræum pag. 544; sed ex quo sicut
etiam ex præcedente clarum fit, Othelboldum, ut ut
temporibus propinquum, non satis accurate locutum
fuisse, cum diceret in epistola sua generatim, bona
apud invasores permansisse usque ad tempora...
abbatis Odwini, qui adiens piissimum imperato-
rem Ottonem, quasdam imperio suo contiguas
villas impetravit. Nam in utroque diplomate nomi-
natim comparet Womarus, ut abbas id temporis
Bavoniani monasterii, qui Womarus, aliis Wolma-
rus, juxta catalogos abbatum dicti monasterii munere
isto functus est usque ad annum 982. Successerat is
Hugoni abbati anno 965, ut est apud Sanderum;
anno 967 bonorum quorundam confirmationem
obtinebat a Lothario Francorum rege, ut superius
visum est, annis 974 et 976 diplomata accepit ab
Ottone II imperatore, ut mox probavimus; anno 980,
quo in cœnobio S. Bavonis ædificatur novum tem-
plum cum choro, ut legitur apud Sanderum, corpora
SS. Landoaldi ac Sociorum ex Wintershove, vico
Hasbania, Gandarum transferri, eademque solempni-
ter elevari curavit anno 982, quo demum mortuus est.

F

71 Postrema hæc, quæ de translatione et eleva-
tione sacrorum corporum referuntur apud Sande-
rum, fuse describit, et alia quadam ex ante dictis
testimonio suo confirmat auctor cœvus monachus
Gandensis, apud nos excusus tom. III Martii ad diem
mensis 19; ex quo proin nonnulla huc transfero.
Caput I Historiæ suæ orditur his verbis : Regnante
in perpetuum Domino nostro Jesu Christo ac
secula

ut horum bo-
norum resti-
tutio ad tem-
pus

AUCTORUM
J. P.

secula cuncta moderante, anno utique sacratissimæ ipsius Incarnationis nongentesimo octogesimo, Indictione viii, temporibus quoque domni Ottonis Junioris illustrissimi imperatoris cum multa loco nostro antiquitas a perfidis ablata animo benignissimo restituisset, ac proinde pro fraternitate cœnobii castri Gandavi desideranter adeptus fuisset Curtem hiemis nuncupatam, quam palatinus quidam clericus illius, ipso ignorante, invaserat, sine ulla dilatione, postquam resciverat, potenti imperio restituebat. Deinde fratres unanimis, cum de S. Landoaldi archisacerdotis ac Sociorum ejus reliquiis comperissemus, assiduis cœpimus rogitare precibus dominum abbatem, tunc autem præpositum et satis sollicitum loci nostri procuratorem, ne diu differret, quin corpora Sanctorum prælibatorum, qui eatenus in negligentia et sine debito presbyterorum obsequio erant eo loci constituti, ad locum nostrum cum honore debito transferre satageret. Cum autem hoc post plurimas obsecrationes, Deo favente, obtinuissimus, missi sunt a domno abbate nostro Vomarō fratres cum domno Præposito, domus scilicet decanus Trudgandus ad prædictum locum et alii duo fratres Robertus et Filioldus, etc. *Sub finem cap. 2, quo narrat reliquiarum in monasterio S. Bavonis depositionem et solemnem elevationem*

B postea factam, ita rursus idem auctor: Facta est autem hæc sacratissima translatio (*id est, elevatio*) Deo et hominibus placidissima, atque sanctis angelis per omnia gratissima, Idibus Junii a Lindolpho, venerabilissimo viro, Noviomæ civitatis episcopo.... anno incarnati Verbi nongentesimo octogesimo secundo, Indictione decima, tertio quoque anno ad nos adventus gloriosissimorum Sanctorum nostrorum.

Odwini abbat-
tis perperam
differatur.

72 *Ex hisce denuo liquet, non accurate locutum fuisse Othelboldum, dum restitutionem bonorum distulit ad tempora Odwini, qui certe Gandensem abbatiam non rexit ante dictum annum 982 Womari abbatis ultimum. Huic quippe successit Wido, qui sponte cedens tandem Odwino locum fecit. De Odwino autem nihil, quod ad hanc abbatiam spectet, litteris proditum reperio præter ista apud Sanderum: Odwinus mortuus dcccxcii, xvi Kal. Julii. Sub hoc inchoatum est dcccclxxxv in majori excellentia majus ædificium ecclesiæ et chori Gandensis cœnobii Kalend. Aprilis. Post illum venit Ereiboldus, a quo reliquiæ SS. Pancratii et Barbaræ cum plurimis aliorum Sanctorum reliquiis de urbe Roma... ad cœnobium Gandense sunt delatæ. Hic Ereiboldus, qui abbatiam moderatus est ad annum usque 1017, publice ac solemniter corpus S. Bavonis populo spectandum exhibuit anno 1010. Verum cum hic Gloriam posthumam non ultra sæculum x producere decreverimus, facti hujus Historiam servamus in § sequentem. Quamquam autem ad idem sæculum decimum etiam spectet Opusculum de Miraculis S. Bavonis, quod sæpe memoravimus, cujusque sufficientem notitiam dedimus § 1 Commentarii prævii num. 16 et seqq.; illud tamen debitis annotatis elucidatum, non hic, sed ad calcem tantummodo hujus gloriæ posthumæ, ne inchoatum in hanc commentarium interrompamus, visum est subnectere.*

§ IV. Cultus S. Bavonis seculo xi, translationes, miracula.

Privilegia
monasterio
Gandensi ab
Ottone concessa

Eundem hoc sæculo undecimo, quem habuit præcedenti, cursum tenuit fidelium erga Bavonem miraculis etiam approbata veneratio, ac principum in ejus monasterium ecclesiamque benevolentia et favor. Anno 1005 S. Henricus imperator possessiones et privilegia monasterio concessa ab Ottone decessore, auctoritate sua confirmavit, rogante supra memorato Ereiboldo abbate. Diploma ipsius, quod exhibet Miræus tom. I Diplomatum pag. 547, tale habet exordium: Henricus divina favente Clementia rex. Si ea, quæ fideles nostri.... Idcirco noverit omnium

D fidelium sanctæ Dei ecclesiæ, nostrorumque præsentium scilicet et futurorum industria, quod vir venerabilis Ereiboldus abba ex monasterio Gandensi, quod est situm, ubi Scaldis fluvius Legiæ fluvio jungitur, constructum a B. Amando pontifice in honore S. Petri principis Apostolorum, ubi etiam insignis Bavo confessor Christi corpore quiescit, obtulit nobis auctoritatem immunitatis domini antecessoris nostri, scilicet Ottonis invictissimi imperatoris. In qua continebatur insertum, qualiter ipse ob amorem Dei et præmium æternæ retributionis, proprietates rerum, quorundam tyrannica invasione iniuste præreptas, eidem monasterio restituerit, hocque suæ confirmationis scripto roboraverit, et quod gratiam fraternæ societatis in eodem monasterio sibi concessam habuerit, vel qualiter omnium exactiones teloneorum indulserit.

74 Pro firmitatis namque studio rogavit nos prædictus Ereiboldus abba eadem renovari, scilicet, ut tantæ firmitatis gratia nostram quoque superaderemus auctoritatem. Cujus petitioni libenter assensum annuentes, decrevimus regiæ dignitatis præceptum fieri, videlicet ut idem monasterium res suas quiete possideat, quarum hæc sunt vocabula. *Post locorum enumerationem et solitas confirmationis formulas sequitur:* Ut autem hujus revocationis et confirmationis auctoritas majorem in Dei nomine obtineat vigorem, manu propria subter eam firmavi, annulique impressione assignari jussi. Signum domini Henrici regis invictissimi. Egilbertus cancellarius, vice Wulligisi archicapellani, recognovit. Data Nonis Februarii anno Dominicæ Incarnationis millesimo tertio, anno secundo domini Henrici regis I. Actum in Aquisgrano palatio feliciter. S. Henricus, cujus Acta illustrata sunt ad diem 14 Julii, Ottoni III mense Januario anni 1002 defuncto, in regnum Germaniæ successit, et anno 1014 coronatus est imperator ejus nominis secundus.

diplomate a
sancto Hen-
rico confir-
mantur.

75 Eodem anno mui, vii Kal. Maii inchoavit opus occidentale Gandensis cœnobii Ereiboldus abbas, ut legimus apud Sanderum, et paucis interjectis: Anno mvii ad cœnobium Gandense abbas corpora SS. Levini et Bruxii infantis cum multis miraculorum insignibus statim a cæsaris Henrici discessu transtulit ab Holthem ad Gandense cœnobium, maxima populi multitudine obviam sibi concurrente. Idem refertur apud Meyerum in chroniceis, sed ad annum 1008. Dicitur autem translatio hæc facta statim a cæsaris Henrici discessu; quia is, ut fertur, bellum gerens in Flandria adversus Balduinum comitem, cognomento Barbatum seu Pulchrobarum, corpus S. Livini, quod in Holthem vico ad tertium milliarium a Gandavensi civitate dissito multis miraculis coruscabat, secum auferre paulo ante cogitaverat. Horum discussio spectat ad diem 12 Novembris, S. Livino sacrum; sed ad Sanctum etiam nostrum pertinet prodigium, quod in dicta translatione contigit. Hujus Historiam sæculo undecimo exeunte aut ineunte sequenti conscriptam esse, colligit Mabillonius, exhibetque parte I Sæculi vi Benedictini pag. 63 et seqq.

E

Corpora SS.
Livini et Br-
uxii infantis
Gandavum

76 Narrat itaque anonymus auctor ibidem num. 7, quod, cum sacra lipsana Gandavum usque perlata essent, deposita fuerint in monte, qui inde dictus est Mons sancti Livini: tum sic prosequitur: Præcurrit citius fama nuntios ad cœnobium sancti Bavonis, et qui aderant, fratres ornaverunt faciem templi et domum Domini ad susceptionem tanti hospitis superventuri. Exibat enim obviam innumeralis populorum multitudo, et diversus clericorum et monachorum festivus occurrit ordo. Interea ut obviarent processioni, dum scrinium Sancti (Livini) de terra levare conati sunt, mirum in modum, ut montem immobilem, adhærere monti mirati sunt. Discurrens itaque per populos spargitur hæc mirabilis fama, cunctorum impleverat ora hæc res memoriæ digna, sanctum Dei martyrem non posse levari de terra. Congregatus est universus

F

transferun-
tur, fitque
miraculum,
quod

AUCTORE
J. P.

A universus Gandensium populus, quasi vir unus, ad cernendum hoc caeleste prodigium, commota est tota regio... abbatem maxime et monachos conturbavit sollicitudo mentis et pavor. Verumtamen salutari consilio usi, disponunt excubias ad fere-
trum Sancti, et ad monasterium regressi praeve-
niebant in confessione et satisfactione faciem Do-
mini. Nobiliorem ergo et Deo digniorem meditantur
acturi processionem, ut vel tali modo placatum
invenirent magnum Dei martyrem. Jejunabant,
flebant, orabant, totamque noctem illam in lau-
dem Dei vigilabant, et sequenti die Missarum sol-
lemnia celebrabant, et celebrantes quam humiliter
communicabant.

ad S. Bavonem
quoque perti-
net,

77 Ita igitur purificati in Domino, sancta san-
ctorum humiliter adeunt, DOMINUM ET PATRICIUM PA-
TRIE SANCTUM BAVONEM MAGNUM TOTIUS FLANDRIÆ PATRO-
NUM ASSUMUNT, sanctum Landoaldum archipræsulem
et corpora sanctarum Vincianæ et Landradæ susci-
piunt et cum omni reverentia et religione obviam
amico Dei tali processione exeunt. Quid in hac
processione virtutis et gaudii fuerit, quid salutis
et felicitatis in populo contigerit, nullus explicabit.
Verum cum ad montem illum pervenerat ordo hu-
jus processionis, protinus sanctus martyr elevatus
est de terris, obviam sibi venientibus Sanctis,
quasi acturus eis gratiam salutationis et devotæ
visitationis.... Stabant omnes ad hoc spectaculum
nimis attoniti, et clamantes in excelso corde et
voce supplici: Adjuva nos, Christe Fili Dei vivi...
Incipiente abbate, TE DEUM LAUDAMUS, regreditur
cum gaudio tam felix Sanctorum processio, et
omnis populus, caelesti potitus beneficio, comita-
tur, clamitans in excelso: KYRIE ELEISON. Adducunt
ergo ad suum hospitium, Gandense scilicet cœno-
bium, sanctum Dei martyrem... Relocantur digna
cum reverentia Sanctorum corpora in sanctuario...
Facta est hæc translatio, Henrico Romanorum im-
peratore, Roberto Francorum rege, Balduino mar-
chione, Eremboldo Gandensium abbate, millesimo
septimo anno Incarnationis Dominicæ, cujus re-
gnum potestas et imperium nullo clauditur fine. In
Meyeri Chronicis dicitur ipsemet Balduinus transla-
tioni adfuisse: Ea in translationi adfuit comes Bar-
batus, hortatuque Oginae uxoris reddidit cœnobii-
tis, quæcumque sua in ditione per belli tempestatem
amisissent.

cujus dum
etiam fit
translatio,
quæ

78 At paulo post apud eundem Meyerum notan-
tur, quæ Sancti nostri gloriam posthumam propius
attingunt: MX Gandavi facta est translatio corporis
divi Bavonis, in qua coram Eremboldo abba, Fa-
strardo advocato et Lantherto senatore Mensunindis
adolescentula paralytica, patria Andoverpensis,
sanitatem recepit. Signatur hæc quoque translatio
in laudati aliquoties Oliveri Chronico Gandensi pau-
cis istis verbis: Prima translatio corporis beatis-
simi Bavonis confessoris a præfato Eremboldo,
dicti cœnobii abbate facta anno MX. Prima vocatur
translatio, nempe ex quo tempore sacrum corpus a
S. Gerardo depositum fuit in restaurato monasterio.
Fusius eadem describitur in relatione historica, cu-
jus jam dudum notitiam dedit Henschenius tom. I
Aprilis ad diem 10 in S. Macario pag. 874, ubi obiter
percurrrens Gesta Eremboldi abbatis, ista observat:
Anno MX ipsis Kalendis Augusti curavit detegi et
ostendi corpus S. Bavonis; ac dein anno sequenti
MXI excepit peregrinum hospitem, S. Macarium
episcopum; quem proximo anno MXII sanctissime
mortuum IV Idus Aprilis, honorifice sepelivit in
crypta B. Mariæ ante altare S. Pauli: cumque mox
miraculis plurimis coruscarent dicti Sancti, curavit
ea, diligenter ab aliquo e suis monachis conscribi,
quæ ex vetustissimo Ms. nacti sumus. Auctor in
Historia detecti corporis S. Bavonis ita loquitur:
« Vera obedientia coactus insignia sancti patris
» Bavonis nostris temporibus acta, ut aliquo modo
» lucidius enuclearem, aggressus sum. »

ex anonymo,
præmisso ejus
prologo,

79 Postrema verba apertius auctoris ætatem pro-
dunt, quam ut elucidatione egeant, quapropter ad
ipsiusmet historiam, quæ, ut signatur in margine apo-

graphi nostri, exstat VII libro S. Bavonis post Vitam
S. Livini, descriptionem procedo, subjuncturus dein,
quæ annotatu digna videbuntur. PROLOGUS. Qui sese
ceteris animalibus præstare student, summa decet
ope niti, ne vitam cum silentio transeant, veluti
pecora, quæ natura finxit prona, atque ventri obe-
dientia. Unde ego præcordiali amore fratrum devotus,
ac vera obedientia coactus, insignia sancti
patris nostri Bavonis nostris temporibus acta ut
aliquo modo lucidius enuclearem aggressus sum,
quæcumque maximum in animum induxi meum,
quam maxime servire commodis eorum, qui sem-
per mea ex eorum comparavi. De accuratione vero
elucubratae dictionis non satago, nec mihi pudor
est, si disputatio incompertæ orationis offendant secta-
tores inanum verborum, quæ forte probabitur in
rebus. Et si affectionem compositionis, velut
loquendi peritus, implere potuissem; ea tamen
mihi visa est compositio perornata, quæ affectiones
animi quadam perspicuitate proferret, non quæ
illecebris deserviret aurium. Illa siquidem judicata
Latinitas videtur, quæ proprietate visitorum *
verborum res intelligibiles enuntiat, non quæ fale-
rata eloquia * versutis luxuriat: dum non res pro
verbis, sed pro rebus enuntiandis verba sunt in-
stituta. Sed jam, quæ utcumque proferenda sunt,
adgrediar.

* l. usitatorum

* an Phalera-
ta eloquentia?

80 Anno Dominicæ Incarnationis millesimo
decimo, regnante rege Rodberto, marchiso Bal-
duino procurante abbatiam sancti Petri, sanctique
Bavonis, domno etiam Eremboldo eam regente, ob
quandam infamiam eliminandam, visum est eidem
patri, pios sancti Bavonis detegere cineres: quod in
ipsis Kalendis Augusti, quæ sunt solemnia sancti
Patris, aggressus est opus, accitis circum circa posi-
tis, quorum inedicibilis erat numerus. Inter quæ
multitudinis frequentia erant summæ reverentiæ
viri, scilicet Adhelbertus senior, fundator sancti
cænobii Gandensis, ac rector monasterii sanctæ
Mariæ; Fastradus quoque advocatus, ac Landber-
tus, qui curæ præsidali tunc præerat. Horum in-
tuitu fabrilis annisu Sancti aperitur theca: cujus
membra omnino integra contuentes, quid gaudii
mentes intuentium pertemptaverit, judicant au-
dientes. Sed quoniam a cunctis intueri non potuit,
deliberatum est ad montem, agnomento Crucis de-
ferri, ut liberius videretur ab omnibus. Verum in
eundo quid acciderit miraculi, pandam in propatulo.

describitur,

E

81 Puella quædam, Meinswindis dicta, An-
dwerpis adulta, toto corpore contracta, sic erat
debilitata, ut, ni fulciretur, supina aut certe ad-
clinis jacuerit. Quæ eversionem sancti Patris oppe-
riens, ante fores ecclesiæ immobilis jacuit. Cum-
que sacrosancta eveherentur membra, luminibus
tantum erectis, cetera membra immobilia existen-
tia, sic annisu, quo valuit, Sancto suspiravit: Eia,
inquit, sancte Bavo, ecce comitantibus cunctis
sola subsistam? Et hæc effata, cum in mediis fori-
bus ecclesiæ media pars gestatorii sacrosancti
cineris exterius, media interius, remorantibus tur-
bis, existeret, et illa sanissima surrexit, ac præiens
Sanctum glorificabat exultans. Quæ actenus penes
nos manet, et fine tenus permanere deliberat testis
tantæ glorificationis. Ipso in itinere alia aurium
officio multata, cum staret attonita, et videret qui-
dem, nec audiret, quæ gerebantur, subitanea san-
guinis effusio erupit, et audire promeruit.

puella mem-
bris contra-
cta, atque
altera surda
sanantur.

F

82 In pago Flandrensi, in portu scilicet Bru-
gensi, erat juvenis, nomine Thietboldus. Hic toto
corpore dissolutus, conanime miserabili genibus et
brachiis se repens sustinuit. Huic cornu de collo
pendebat, ut per plateas et domos, ne a canibus
dilanaretur, sonitu auditus protegeretur. Hic a
memorabili matrona, nomine Imma, cum qua jam
per annos decem hospitabatur, cum aliis, Ganda-
vum adeuntibus, vehiculi evectione perlatus est.
Qui eo die, quo advenit, quoniam festivus illuxit
Sancto, intuentibus nobis, oratum accubuit, et
sanus surrexit. Et cum inopinate vigere cœpisset
viribus, cuidam ejusdem emporii conducticis in-
stitori

Duo juvenes,
alter in festo
S. Bavonis,

AUCTORE
J. P.

alter ad tumu-
lum, sanita-
tem conse-
quuntur.

stitori sua quæque transmarina pervolans hactenus prævidet, sanctumque sui Protectorem quottannis adit, gratias agit, ac reddit.

83 Alter erat adolescens, vocabulo Folbertus. Ille paralisi percussus, a renibus et deorsum membra pedetenus habebat præmorta: et sic semivivus degens, curriculo annorum octo bacillis comportatus, pedum regebat officia. Sed cupiens proprii status recuperare sanitatem, ad sepulchrum Sancti accessit. Ubi orandi devotione corruens dentium stridoribus fremere cœpit. Quem dum circumstantes intuerentur, rursus palescere cœpit et sudare, nomenque Sancti ingeminando iterare. Facta vero mora in tali anxietate, lingua diuturna muta resolvitur, aures ad audiendum laxantur, membra sibi diu coherentia resolvuntur, ipse basibus mirifice solidatis, proprio annisu lætabundus super pedes stetit, reliquo vitæ spacio in eadem, quam acceperat, sospitate perdurans. *Hic desinit is, qui nobis ex Gandensi codice apographum procuravit, adjecta ad marginem hac nota: Sequebantur tria folia alba. Inde subjungebatur Vita Macarii. De his monuit etiam lectorem Henschenius die 10 Aprilis, addiditque, tria folia pura relicta fuisse, ut scilicet, quæ dein patrantur miracula, possent subjungi.*

Reliquiarum
detegenda-
rum, publice
que

84 Credibile id quidem est, sed neque dubium mihi est, quin mutila sit auctoris lucubratio, quoad detecti corporis historiam. Hæc enim, ubi iter institutum dicitur ad deferendas in montem sanctæ Crucis sacras reliquias, abruptitur, ut narrentur miracula, nec resumitur, ut edoceamur, quid in ipso monte vel postea gestum sit. Hoc autem a se litteris etiam commissum fuisse, abunde declarat auctor in Vita S. Macarii, quam idem ipse conscripsit, quamque sic orditus est: Quo sacra S. Bavonis detecta sunt membra [tempore] ac ordine supra memorato reposta, adiit hoc Gandense cænobium S. Macarius. Defectus iste utcumque suppletur in Officiis propriis Patronorum ecclesiæ cathedralis Gandensis prelo editis anno 1661: ubi ad diem 1 Augusti in festo elevationis et translationis S. Bavonis ista habentur lectione v: Exorta est in populo controversia; an corpus sancti Bavonis Lauduno fideliter relatum, vel post reditum ex monasterio furtim sublatum esset. Eremboldus vero abbas ad erroris illius refutationem et restaurationem venerationis in Sanctum, convocatis undique in testes gravissimis viris, coram omni populo loculum aperuit, et corpus sancti Bavonis integre repertum, ac in vicinum montem delatum, et in editiore loco publice spectandum exhibuit. Deinde peracta solemnitate, ossa cineresque sacros, in aliam præstantiorem thecam religiosissime transpositos, ad ecclesiam sancti Bavonis honorifice retulit anno Domini millesimo decimo.

anno MX ex-
ponendarum
quæ fuerit
causa,

85 Ratio, cur Eremboldus abbas sacrum corpus detexerit ac publice exposuerit, generatim tantum allegata a vetustiore scriptore ad eliminandam quandam infamiam, eodem modo, quo in data lectione Officii, declaratur in Historia alterius similis reliquiarum expositionis factæ anno 1058, ut sequitur: Tempore Eremboldi abbatis palam facta est prima beatissimi Patroni translatio, quam fieri persuasit quorundam invidia, dicentium beatum Bavonem furto sublatum aut a Lauduno numquam reportatum. Hæc autem objectio falsa probata est argumento veritatis. Reliqua dabuntur suo loco. Ceterum ad jam recitatam translationis Historiam duo potissimum quæri possunt. Primum, qua de causa die 1 Augusti dicantur esse solennia S. Bavonis. Sed questionem istam dissolvimus initio Gloriæ posthumæ, simulque improbavimus opinionem Bailleti, asserentis, diem 1 Augusti in Gandensi ecclesia festivum esse propter hanc translationem factam anno 1010.

et quis sit
Adhelbertus,
qui

86 Secundum, quis fuerit Adhelbertus ille, quem auctor noster insignit titulo fundatoris sancti cænobii Gandensis ac rectoris monasterii sanctæ Mariæ. Equidem cum esse conjicio, qui ab aliis Albertus et

Ascelinus de Truncinis nuncupatur, fuitque Præpositus monasterii B. Mariæ Virginis Truncinti prope Gandavum: eum ipsum, de quo citius, quam par sit, ista leguntur apud Meyerum in Chronicis DCCCLXXVII Albertus, alio dictus nomine Ascelinus, filius Balduini comitis Flandriæ, episcopus Parisiorum, idem antistes Trunciniensis moritur, successore Waltero. Eundem annum Alberto emortualem signat quoque Sanderus lib. IV. cap. 6 Gandavi seorsum editi, sed citius quam par sit, uti contendunt quoque et ex Balderici Chronico Cameracensi probant Colvenerius in Notis, Mabillonius in Annalibus Benedictinis ad annum 993 et auctores Gallia Christianæ auctæ in Parisiensibus episcopis.

87 Nam, teste Balderico lib. I. cap. 110, mortuo circa annum 993 Rothardo Cameracensium episcopo, quidam Azelinus nomine de Truncinis villa, Balduini Flandrensium comitis de concubina filius, postea tamen Parisiorum episcopus, ad Cameracensem sedem aspiravit, sed repulsam tulit. Eodem auctore Balderico ibidem cap. 122, cum Erluinus Rothardi successor postremo morbo laboraret (obiisse scribitur anno 1012) Azelinus, quem post Rothardi decessum... episcopatu inhiasse prædiximus, de novo Cameracensem episcopatum postulavit, sed frustra. Demum vero circa annum 1016 Parisiensem cathedram adeptus Ascelinus, ut laudati Gallia Christianæ auctores conficiunt ex his codicibus, in quorum nonnullis Albertus vocatur, et in Thuanonominatim Adalbertus. Postremo etiam nomine appellatur in Epitaphio, quod olim legebatur in ecclesia Blandiniensis abbatiæ juxta Gandavum, ubi sepultus fuit:

Pausam membrorum pastoris Parisiorum

Hoc dat Adalberto summa Trias tumulo

Hunc sic Balduinus generarat marchio divus

Filius Arnulphi, par patre de parili. etc.

88 Idem Gallia Christianæ auctores, apud quos integrum Epitaphium legere est, patrem ipsi fuisse conjiciunt Balduinum Juniorem, seu ejus nominis tertium, Arnulphi scilicet primi cognomento Magni filium, anno 961 defunctum. Hæc autem opinio nostræ etiam conjecturæ est magis consona, quandoquidem auctor translationis anno 1010 vel paulo serius, Adhelbertum suum appellet seniore. Cur vero eundem cænobii Gandensis fundatorem scripserit, non nisi per conjecturam rursus, quamquam sat verisimilem, assequi valemus. Eremboldus abbas secundum ante dicta anno 1005 inchoavit opus Occidentale Gandensis cænobii; ad illud verisimiliter Adhelbertus, vir potens, bona plurima contulerit, et quoniam adhuc viveret, dum noster translationem et miracula descripsit, visus fuerit isto titulo exornandus.

translationis
Historia no-
minatur.

89 Memorata superius Vita S. Macarii opportunam materiam subministrat, qua Gloriam S. Bavonis prosequamur. Ejus auctor monachus Gandensis æqualis et plurium, quæ narrat testis oculatus, idemque, qui translationem S. Bavonis anno 1010 factam litteris commisit, relato S. Macarii Gandavum ad S. Bavonis monasterium adventu, ita pergit: Qui benigne satisque hospitaliter susceptus ob devotionem sanctæ conversationis, fraternæ societati est admissus. Cujus benedictionibus et nos et circumcirca degentes per dies jocundati, gaudio gratulabamur non modico. Quem etiam apud nos ævo intermino possidere peroptantes, diatim persuadebamus: sed quoniam id animo non sedit, imo magis patriam revisere libuit, cum maximo dolore permissus est abire. Tunc socia fides certos sodalium ambiguosque secrevit vultus: siquidem a suis relinquitur, uno tantum contentus comite. Cumque portus commigrasset viciniæ, pedum inflatione corripitur, ac lectulo detinetur, et cum per dies aliquot languor ingravesceret, de vita desperatur. Ad monasterium itur, ut reveheretur. Itur, ac revehitur, penesque nos aliquamdiu jacuit exanimi similior.

90 Et ecce intempestæ noctis ejusdam silentio, Sanctis ipsi non gravatus quidem somno, S. Bavonem videt apparentibus, sibi

F
S. Macarius
ægrotrans,
S. Bavone,
aliisque

A sibi assistere, hisque verbis compellare : Surge, ait, monasterium ingredi, et quæ videris, innotescere. Qui, ut sibi videbatur, surrexit, monasterium intravit, et ante sanctum altare sedentes utriusque sexus reperit Sanctos. Ex quorum confessione, ut sibi videbatur, S. Bavo se subrigens, extensa manu eum tenuit et extra limen templi eduxit, poneque altare S. Petri a S. Amando olim dictum, stare præcepit. Ubi dum operiretur, eosdem Sanctos sibi cum cereis ad hoc ipsum altare approximare videt, quos ob nimiae claritudinis fulgorem vix intueri valebat. Horum admonitu roboratur, et ut de reliquo sanus persistat, certioratur. Ex quorum collegio S. Landoaldum cognovit infulatum, qui more Missarum solennia celebrans, se cum ceteris benedici promeruit. Qui statim mane sanissimus surrexit, quæ viderat, innotuit, et per indicium sanitatis certos nos reddidit visionis : sicque nobiscum per spatia quinque mensium commoratus, patriam iterato deliberavit adire.

91 *Sed peste correptus, uti pluribus exponit auctor, in ipso Gandensi monasterio obiit S. Macarius* anno Dominicæ Incarnationis millesimo duodecimo et Christo scilicet disponente, sanctique Petri Apostolorum principis, cujus honore ac nomine isdem viget locus, simulque pii protectoris nostri Bavonis intervenientibus meritis, ut in loco, in quo manere recusavit oratus, maneret glorificandus. Ita ille, qui, paucis interpositis, procedit ad miracula S. Macarii subsecuta et ubi relaturus est omnium postremum, expresse signat annum, quo scripsit, dicens : Anno præsentis, qui est Dominicæ Incarnationis millesimus quartus decimus etc. In iis autem, quæ præcedunt, luculenter docet, quanta solemnitate quantoque populorum affluxu id temporis celebraretur S. Bavonis festivitas. Num. 4 agens de puella cæca, meritis S. Macarii visui restituta, observat, eam istuc optato advenisse, quoniam solemnitas S. Bavonis in proximo erat ventura, ex omni gente convolantibus turbis. Rursum num. 9 : Celebritas sancti Bavonis, inquit, quotannis festiva occurrit. Ab incolis institutorum cujusvis nationis, ceterisque quaquaversum gentibus evehuntur mercimonia. Eodem sæculo undecimo, sed magis provecto, Acta S. Macarii fusiùs describenda suscepit alter Gandensis monachus, nec quidquam prætermisit eorum, quæ ex priore jam protuli spectantia ad Sanctum nostrum, uti videre est dicto tom. I Aprilis pag. 886 et seqq., unum tamen locum, ubi de hujus festo clarius loquitur, istis subjungo : exstat is pag. 889 ac sic habet : Kalendæ erant Octobris, celebris utique dies ex festivitate S. Bavonis : confluebant multi plus solito ex diversis regionibus Gandavum, alii oratum, alii mercatum, plerique curiositate nundinarum etc.

92 *Ad eundem annum 1012 refertur apud Sanderum obitus S. Macarii et mox subduntur sequentia* : Quidam nomine Bruno dedit sancto Bavoni novem marcas auri et pondus xviii denariorum continens, duos calices auri, patinas quinque marcas habentes, duas casulas, duas cappas et duo pallia in refrigerium animæ suæ. Ad annum 1019 signatur obitus Eremboldi abbatis, sub quo facta sunt, quæ hactenus protulimus ab anno 1005; huic statuitur successor Othelboldus, in præmissis sæpe laudatus occasione epistolæ ipsius ad Otginam Flandriæ comitissam, in qua enumerat corpora Sanctorum in ecclesia cænobii sui asservata, et S. Bavonem primum ac præcipuum patriæ nostræ patronum appellat. Sub hujus regimine, anno scilicet 1050 : Comes Balduinus, qui dictus est Barlatus, congregatis marchisiæ suæ Sanctorum corporibus, Bavonis, Wandregisili, Amandi, Vedasti, Bertini, Winnoci cum aliis innumerabilibus Sanctorum reliquiis, præsentem Hugone Noviomensi episcopo cum aliis pluribus episcopis et abbatibus, congregatis totius regni sui primatibus apud Aldenardam, pacem ab omni populo conjuratam firmari fecit; ut tradit continuator Chronici Sigeberti Gemblacensis ab Autherto Miræo editi, cum aliis, quorum

Octobris Tomus I.

testimonia attulimus tom. VI Septembris ad diem mensis 21 in Commentario prævio ad Acta S. Gerulphi martyris Trunchinii in Flandria, quia illi inter nominatos pluresque alios Sanctos etiam Gerulphum recensent, et ejus quidem, utpote in Flandria nati ac passi, corpori in supplicationibus publicis principem locum concessum fuisse affirmant. Adeat curiosus lector dictum tomum nostrum pag. 237, ubi et de causa indicti hujus a Balduino conventus quædam observata reperiet.

93 *Othelboldus abbas obiit, sic apud Sanderum, mxxxiv Nonis Decembris. Post illum fuit Lidwinus* Atrebatensis, qui mxxxvi resignavit abbatiam. Successit Rumoldus Bergensis, qui mxxxviii deponitur et in sequente anno Folbertus ordinatur. De gestis in abbacia biennio præsulatus Lidwini nihil quoque alibi notatum invenio, sed ad Rumoldi tempora spectant, quæ ibidem statim subjunguntur. Anno mxxxvii Balduinus Pius, comes Flandriæ cum Adela uxore cænobio D. Bavonis Gandensis multo amplissimas assignavit possessiones. Balduinus V comes Flandriæ, a cultu divino ac morum præstantia Pius cognominatus, ab Insulensi Flandriæ civitate, quam præ ceteris dilexit ac ornavit, dictus etiam Insulanus, filius erat laudati num. præcedente Balduini IV, cognomento Barbati seu Pulchrobarbi : Adela vero, illius uxor, Roberti Francorum regis filia. At quæ bona, quasve possessiones illi Bavoniano cænobio contulerint, ignoramus; sicut et causam, cur a prælatura depositus fuerit Rumoldus, et substitutus abbas Folbertus sive Fulbertus.

94 *De posteriore sic pergitur apud Sanderum* : Anno mxxvi Folbertus hic secundam translationem S. Bavonis fecit vii Idus Martii. Sanderi textum secuti sunt Galliæ Christianæ auctæ scriptores tom. V in Abbatibus cænobii S. Bavonis : sed error est, ni fallar, tam in anno quam in die translationis. Certe in relatione nostra Ms. translationis expresse signatur annus millesimus quinquagesimus octavus, dies vero vi Idus Maii. Quoad annum consonat Oliverus in Chronico Gandensi Ms., ubi ista leguntur : Secunda translatio corporis beatissimi Bavonis, hujus Gandensis cænobii piissimi protectoris a Balduino Noviomensi seu Tornacensi episcopo, tempore Folberti, hujus dicti cænobii abbatis anno mlviii. Meyerus item in Chronicis et Annalibus Flandriæ : mlviii Balduinus episc. Noviomagensis in Gandensi cænobio transtulit corpus divi Bavonis. Auctor denique Officii in festo Elevationis ac Translationis S. Bavonis ad diem 1 Augusti recitandi, lectione 6 sic habens : Anno Domini millesimo quinquagesimo octavo, sub Balduino Noviomensi episcopo et Floriberto * abbate, reliquiæ in aliam rursus capsulam sunt translate. Diem autem translationis in Ms. nostra relatione notatum confirmant Auctaria Martyrologii Usuardini apud Sollerium nostrum. Nam 6 Idus seu die 10 mensis Maji ita legitur in codice Brunellensi : In Gandavo sancti Bavonis; sic in Grevenii editione : Translatio sancti Bavonis confessoris.

95 *Mabillonius in Annalibus Benedictinis nec hujus translationis meminit, nec ejus, quam anno 1010 factam esse, supra ostendimus. Non adeo mirabar silentium ipsius de translatione anni 1010*: quandoquidem nec mentio ejus fit apud Sanderum, quo plurimum usus est pro rebus Gandensibus : at, cur hic siluerit, non statim assequebar : donec tandem in dictis Annalibus ad annum 1058 num. 26 in hæc verba incidi : Hoc ipso anno e vivis abiit Kalendis Aprilis Wichardus Gandæ seu sancti Bavonis abbas, cujus Epitaphium Sanderus refert, post eum Everlinus locum rexit, et post annos decem Folcardus. In his, quam quærebam, mox causam deprehendi. Consuluit quidem Sanderum Mabillonius pro rebus Bavonianis monasterii ad hæc tempora pertinentibus, sed loco non suo. Sanderus Gandavi seorsum impressi lib. iv cap. 2 seriem exhibet Vitasque abbatum Blandiniensium; cap. 4 lib. ejusdem abbatum S. Bavonis. Idem facit in Auctario ad tom. I Flandriæ illustratæ; pag. 40 recenset Blandinienses abbates, et pag. 55 Bavonianos. Pri-

AUCTOR
J. P.

in monasterio
S. Bavonis
beneficentia.

F

Reliquiarum
iterum fit
translatio;

E

* al. Folberto

hujus, quæ a
Mabillonio
non memoratur.

AUCTORE
J. P.

num locum per inadvertentiam arripuit Mabillonius, et quem istic anno 1038 obiisse legit Wichardum abbatem, pro Bavoniano assumpsit, qui S. Bavonis monasterio non præsuit, sicut nec Everlinus nec Folcardus, quos Wichardus in Blandiniensi successoribus habuit. Hinc factum, opinor, ut de errore suo nihil suspicatus, ultra progressus non sit Mabillonius, sicque nec Folbertum, tunc revera S. Bavonis abbatem, noverit, nec quam curavit ipse Sancti nostri translationem.

traditur ex
Ms. Gandensi

96 Relationem hujus Ms. nacti sumus ex parvo Ms. Gandensi, sed quanti valoris sit, nescimus, cum nullam temporis, quo scripta sit, vel auctoris notam præ se ferat. Præludium, quo docet auctor, olim anno 1010 factam esse translationem propter invidiam quorundam dicentium, beatum Bavonem furto sublatum aut a Lauduno numquam reportatum fuisse dedi, num. 83, ipsa vero his verbis concepta est. Anno postea Dominicæ Incarnationis millesimo quinquagesimo octavo, Folberto sancti Bavonis abbate, recaluit invidia, proruens in vitium primæ et ejusdem falsitatis, quasi res jamjam probata, sepulta esset in sepulchro oblivionis. Abbati præfato de fratrum ac amicorum consilio visum est, ut in die apostolorum Petri et Pauli mendacium propulsetur: ita ut aperiendo feretrum, reliquiasque omnibus ad visum porrigendo veritas ipsa palpetur. In re tam magni ponderis comitis Balduini consilium et auxilii gratiam expostulat, qui malitiæ consilio circumventus, abbatem a precum effectu removet. Abbas igitur non sine dolore rediens, episcopo Balduino mandat, quosdam terræ primates advocat. Hi omnes non sine confratribus sexto Idus Maii in unum convocati, nil melius dicunt, quam quod feretri apertio mendacii infamiam excludat. Feretrum ingenio fabriliter aperitur, thesaurus, quem invidia furto deputaverat, per episcopum omnibus ostenditur: tripudium exinde habitum explicare lingua non valet: et ut hoc gaudium fiat manifestius, ad montem sanctæ Crucis, quo antea deportatus fuerat Sanctus, iterum deportatur, ut quasi ad duplicis testimonii argumentum ibidem denuo demonstretur.

relatio.

97 Ecce in ipso ecclesiæ egressu mulier quædam de familia sancti Bavonis intra conculcantium pedes scabellis repens, humi hærebat; quæ contra pedes dum in nullas partes declinare posset, Sanctum pie inclamabat. Vir autem Dei lacrymosæ petitioni adesse non dedignatur. Mulier claudicationis hæctenus ministra, tibiæ resoluta internodio, sequitur Sanctum, partim cantans, partim lacrymans, bene inclamans: Sana sum. Feretro igitur ad sanctæ Crucis, modo sancti Pancratii, montem delato, prædicator divini verbi populum pascit et reficit de Dei ejusque Confessoris magnificentia. Reliquiarum vero gaza ad majus testimonium circumstantibus dum laxatur, cælum aperitur, cæloque aperto, signum sanctæ Crucis supra feretrum demonstratur.

ad quam nonnullis

98 Relationem hanc sequuntur aliquot miracula seu prodigia S. Bavonis patrocinio adscripta, de quibus agam, postquam nonnulla ad ipsam observavero. Balduinus comes istic memoratus, ipse est, qui anno 1038 cum regia conjuge Adela monasterio Bavoniano munificus fuit, agnominatus Pius et Insulanus, quique dein anno 1067 in eodem monasterio cum Philippo Francorum rege, Adela hujus amita, uxore sua, filioque Balduino Montensi ac optimatibus adstitit elevationi S. Macarii, eodem anno vita functus. Fortasse hic durior, quam promeruit, phrasi malitiæ consilio circumventus dicitur, non alia de causa, quam quod veritatem reliquiarum S. Bavonis anno 1010 satis probatam miraculisque confirmatam, et hanc translationem in eundem finem minus necessariam judicaverit, atque idcirco ipsi interesse non voluerit. Balduinus alter in relatione nominatus fuit episcopus Noviomensis simul et Tornacensis ab anno circiter 1044 usque ad 1068.

observatis,

99 Mons autem, ad quem ad publicam reliquiarum exhibitionem faciendam delatum est feretrum, in re-

latione factæ ejusmodi exhibitionis anno 1010, vocatur Mons agnomento Crucis; hic Sanctæ Crucis, modo sancti Pancratii; in Historia mox dictæ elevationis S. Macarii anno 1067 apud nos tom. I Aprilis pag. 891 Mons S. Pancratii tantum et hæc Annotatio subjicitur ex libello Flandrico de Vita S. Macarii composito per R. D. Joannem Schatteman, pastorem in Laerne, loco in extremis territorii Teneramundani finibus sito duabus leucis a civitate Gandensi: Colitur S. Pancratius xii Maii, cujus reliquias anno dcccclxxxv Ereiboldus, postea abbas, Roma attulit: has autem in hoc monte depositas credo, ut inde sacra translationis pompa ad monasterium inchoaretur, et ex tunc istud nomen mansisse monti. Est autem mons urbi proximus, centum circiter passibus distans a via publica Teneramundam ducente: ubi in hodiernum usque diem (editus est libellus anno 1641) visitur altare semiratum, reponendis (S. Macarii) sacris reliquiis destinatum, interim dum coram iis populo quotannis supplicabundo prædicaretur: quod post monasterii destructionem fieri desitum. Constat autem ex instrumentis, quibus locus incolendus traditur, exinde vocatum esse Montem S. Macarii. Hæc de loco, ubi exhibitæ fuerunt reliquæ S. Bavonis.

100 De prodigio apparentis supra feretrum signi sanctæ Crucis silent alii, sed et ipse relationis nostræ auctor ea silens præterit, quæ ex aliis verisimiliter documentis inserta sunt Officio Gandensi ad diem 1 Augusti de translatis tunc in novam capsulam S. Bavonis reliquiis, cui exornandæ (ut ibidem sequitur) Bruno quidam, religione et opibus præstans, novem cum dimidia marcas obtulit præter multa alia pretiosa munera et duodecim auri libras, aurificis industriæ laborique impensas. Hanc Brunonis piam liberalitatem Sanderus, ut ante vidimus, retulit ad annum 1012, forte minus accurate, quam auctor Officii. Translationis porro relationi, sicut ante observabam, subnectuntur in Ms. apographo aliquot miracula seu prodigia Sancti nostri patrocinio attributa. Verum ea inter duo sunt, utcumque mirabilia quidem, non talia tamen, ut naturaliter fieri nequiverint, ac primum præterea iis vestitum est adjunctis, quibus elucidandis viam non inveniam. Quare, missis istis, cetera describo.

101 In ipsa sancti Macharii elevatione quidam contractus utroque pede a primordio nativitatis, contulit se ad merita sanctissimi Bavonis, ubi corruens coram clero et populo tam ardentius non sine lacrymis orabat, quanto præ aliis diuturni languoris angustia laborabat. Cum enim ecclesia aureo fulgore illustratur, contractus ab humo elevatur: miraculum inibi visum a circumstantibus in nonnullis locis seminatur. Plures enim aderant, qui et hunc viderunt prius repentem, multoque tempore postmodum libere gradientem. Elevatio S. Macarii, curante Sigero abbate, Folberti aliquoties nominati successore, solemniter peracta est a Balduino Noviomensium ac Lietherbo Cameracensium episcopis anno 1067 die 9 mensis Maji; quando simul facta est ecclesiæ dedicatio, ut pluribus docet secundus S. Macarii biographus tom. I Aprilis pag. 890 et seq., ac paucis his verbis Oliverus in Chronico: Elevatio sancti Macharii archiepiscopi, et dedicatio hujus Gandensis ecclesiæ, antiquo opere dejecto et in meliorem statum reedificatæ a Balduino Noviomensi seu Tornacensi, et Lethberto Cameracensi seu Atrebatensi episcopis in Christi nomine omnium honore Sanctorum tempore Sigeri hujus cœnobii abbatis anno mlxvii. Dictum diem 9 mensis Maji ad hæc nostra usque tempora, sed sub solo titulo Elevationis S. Macarii in ecclesia cathedrali Gandensi celebrant Officio duplici majore secunde classis.

102 Secundum, quod ex Ms. nostro huc transfero miraculum seu beneficium nullam præfert temporis notam. Lambertus de Cramham, homo in Deum durus, in proximum iniquus, in caput suum extulit calcaneum. Nam sancti Bavonis capite censum unum captivans, sibi subjugavit, sibi usurpavit: timensque,

D

tria patrocinio S. Bavonis
E

attributa miracula

* tanto

F

recensentur, quorum ultimum contigit

A timensque, ne pedem fugitivum faceret, quasi furem compeditiv. Compeditus autem sæpius clamabat; Domine miserere, non sum tuus, Domine, sancti Bavonis sum. Sanctus Bavo, cujus sum ex capite, iram colliget super te. Hæc et his similia cum fletu iterabat. Sed, quod pejus est, voces cum lacrymis subjacent derisionis scurrilitati. Sed quis in Domino confidens post tergum projicitur? Claro die compes laxatur: captivus fugam meditatur, et clam egrediens cum tota compede, ad monasterium sancti accurrit Bavonis, totumque suum accidens ad notitiam fratribus porrigit. *Hic, sicut in aliis documentis apud Cangium in Glossario mediæ et infimæ Latinitatis, capite census vocatur homo, qui pro capite suo annuatim censum persolvebat ecclesiæ seu alteri domino, cui obstrictus erat.*

post prælaturam Sigeri abbatis, de cujus

B 105 Tertium sic habet: Dum campanarium ecclesiæ sancti Bavonis edificaretur, Lambertus carpentarius (*faber lignarius*) pro virium suarum modulo satis officiosum se exhibebat. Sed cum de tecto in campanarium se daret, bipennam, cui in niteretur sustentatus, ligno infixit. Bipenna autem a ligno elapsa, fallitur miser et labitur: et a tam alto elapsus, ad terram usque decedit, vita non privatus mirabiliter. In ipso enim lapsu, quamvis instar rotæ volveretur, Bavonem in auxilium vocat, nec mora, ad funem ibidem pendentem manus applicat, sicque aliquantulum ab infortunio relevatus, terram duriter occupat; ejus gratia salvatus, quem invocavit. *Factum hoc, in quo non immerito S. Bavonis auxilium agnoverunt, referendum videtur ad annum circiter 1158, quando inchoatum est Occidentale opus majoris turris Gandensis cœnobii prima die Martii, ut legitur apud Sanderum: igitur diu post prælaturam Sigeri abbatis, qui ea sponte absolutus est anno 1075, postquam alteram ecclesiā, in eodem Gandensi Castro sitam, Sancto nostro dedicandam curaverat, ut ibidem additur: Anno MLXXII ecclesia parœcialis in castro Gandensi sita, quæ vulgariter appellatur ecclesia sancti Christi, dedicata est in honore sanctæ Crucis sanctique Bavonis a Radbodo Noviomensi episcopo, abbate Sigerio hoc promovente.*

successoribus paucis subduntur.

C 104 Idem Radbodus, hujus nominis secundus, Noviomensis ac Tornacensis episcopus, sequenti anno, cum necdum prælaturam abdicasset Sigerus abbas, transtulit reliquias SS. Bavonis et Pharahildis in ecclesiam novi castelli, quæ utrique consecrata olim fuerat, sed postea solius S. Pharahildis nomen retinuit, prout diximus § præcedenti hujus Gloriæ posthumæ num. 65. Sigerum excepit Stephanus de Egmundis, abbas Bavoniani monasterii, et anno MLXXIV, Sanderum rursus describo, reliquias diversorum Sanctorum transtulit cum fratribus suis in ecclesiam parœcialem sanctæ Crucis sanctique Bavonis supradictam, inibique in novo scrinio ad hoc præparato decenter collocavit. Postea MLXXVI ipse deponitur et succedit Wichmannus, qui anno MXCII deponitur et Adelardus introducit. Sub hoc (*Wichmanno videlicet et anno 1085, ut notat Oliverus in Chronico*) translatio prima facta reliquiarum S. Levini, Pancratii et Barbaræ. Obiit Adelardus MXCIX Non. Martii. Sub hoc ecclesia S. Jacobi MXCIII in Gandavo fundari cœpit. Adelardo successor datus est Wulfricus, qui apud Sanderum absque ulla gestorū declaratione obiisse dicitur anno 1151, 11 Kal. Julii.

§ V. Cultus Sancti a seculo duodecimo usque ad decimum quintum, ejusque monasterii seculo decimo sexto vicissitudines.

Paucis de Sancti cultu a seculo XII

Dubium non est, quin sæculis XII, XIII, XIV et XV idem in Gandensi cœnobio S. Bavoni ejusque sacris reliquiis delatus sit honos, ea habita in ipsius patrocinio fiducia, eademque servata in festivitibus solemnitas, quæ sæculis præcedentibus. At longe ista quam hæc steriliorem campum aperiunt exornandæ

Sancti nostri Gloriæ posthumæ; sive quod omnia posterioribus sæculis sic ordinario cursu fluxerint, ut pauca admodum annotanda nacti sint auctores, seu quod minus studiosi ac diligentes fuerint, ut singula ad posterorum notitiam transmitterint. Divi autem exornandæ Sancti nostri Gloriæ posthumæ, ad quam, sicut ante monui, pertinere non puto abbatum successiones gestorūque historias; aliorum Sanctorum in ecclesia S. Bavonis elevationes ac translationes; bona, privilegia, prærogativas eidem ecclesiæ aut cœnobio vel abbatibus concessa per summos Pontifices, imperatores, reges, principesque tam ecclesiasticos quam sæculares sine peculiari mentione cultus aut venerationis erga Sanctum aut ejus reliquias, similia denique, quæ ad ipsum referri nequeunt, nisi in quantum cum ecclesia cœnobium ejus tamquam fundatoris ac præcipui patroni nomine insignitum fuit, quibusque alioqui explanandis ac dilatandis amplum materiam subministrarent Belgii scriptores, nominatim Sanderus in Gandavo suo et Miræus in Opere diplomatico.

106 Hæc itaque missa facio et pauca illa propius ad ipsum Sanctum pertinentia exhibeo. Pro sæculis duodecimo ac decimo tertio nihil hujusmodi se offert: pro decimo quarto primum illud, quod jam dedimus ex Sanderi § tertio Gloriæ posthumæ num. 62 de translatis in novam thecam reliquiis SS. Bavonis et Pharahildis anno 1556 in ecclesia collegiata S. Pharahildis; secundo, quod tradit idem auctor his verbis lib. IV cap. 4. Joannes secundus, dictus de Moro, fit abbas. Is anno MCCCXXXV indulgentias salutare in festivitibus SS. Bavonis, Livini, Macarii et Landoaldi in prædicto cœnobio Gandensi acquirendas, a Papa Clemente gratiose impetravit: istis vero in Chronico Oliverus: Indulgentiæ huic Gandensi cœnobio in festivitibus sanctorum Bavonis, Macharii, Landoaldi et Livini ad instantiam et devotam supplicationem Joannis abbatis secundi a Domino Clemente Papa VI concessæ fuerunt anno MCCCXXXV. Pro decimo quinto sæculo rursus nihil; pro initio decimi sexti pauca apud Sanderum, unde intelligas, quam pretiose ornata tunc esset S. Bavonis lipsanoteca. Agitur de Ægidio Boele Teneramundano, abbate Bavoniani monasterii ab anno 1507 usque ad 1517 et inter alia memorantur ista: Auro etiam decoravit fere trum S. Bavonis et sancti Macarii argento. At dum hinc progredimur propiusque accedimus ad nostram ætatem, magno numero se offerunt rerum vices ac permutationes spectantes tum ad cœnobium S. Bavonis tum ad ejusdem Sancti nostri sacra lipsana: de utrisque nunc acturi sumus: res monasterii breviter, quantum per materiæ urbertatem licebit, permittetque propositi nostri ratio, expediemus; de reliquiis vero, utpote ad Gloriam posthumam Sancti nostri propius spectantibus nonnihil prolixius disseremus.

107 Laudatus igitur Ægidius Boele duos dumtaxat in abbatiæ dignitate successores habuit, anno 1517 Levinum Hugenoy et post hujus obitum anno 1553 Lucam Munich: et sub hujus quidem initiis, anno videlicet 1556, sanctissimus Dominus Paulus III Pontifex Maximus, rogante serenissimo Carolo V imperatore et Flandriæ comite, abbatiæ convertit in collegium canonicorum sæcularium. Rationes ab imperatore sibi expositas præmittit Pontifex in Bulla, quam integram excusam habes rpd Miræum tom. II Diplomatum pag. 1051: Quod licet monasterium S. Bavonis, situm juxta oppidum Gandense Ordinis S. Benedicti Tornacensis diœcesis, Sedi Apostolicæ immediate subjectum, olim per præfatum S. Bavonem, Hasbania comitem, fundatum, et successu temporis per comites Flandriæ, ipsius Caroli imperatoris et comitis prædecessores dotatum, notabile et insigne... esse dignoscatur... cum tamen dictum oppidum (quod ortum natalibus ipsius Caroli V imperatoris dedit) plurimum insigne et famosum sit dictique comitatus principale ac præcipuum, ac in eodem oppido unum aliud etiam opulentum monasterium ejusdem Ordinis sub invocatione S. Petri dicatum, et nulla

AUCTOR J. P

usque ad sæculum XV se offerunt, post quod

E

F

ejus monasterium sæculo XVI,

cathedralis

LECTOR
J. P.

cathedralis aut collegiata secularis existat præter unam tantum vetustam et depauperatam sub invocatione S. Pharaïldis, ... ut ad præsens non sit ibidem canonicus, qui ex fructibus suæ præbendæ se decenter sustentare possit....

postulante
Carolo V
imperatore,

108 Præfatus Carolus imperator nobis humiliter supplicari fecit, ut in dicto monasterio S. Bavonis nomen et titulum monasterii ac dignitatem abbatialem et conventualem nec non Ordinem prædictum, ac omnem statum et omnem dependentiam regularem, nec non singula officia ac monachales portiones hujusmodi perpetuo suppressere et extinguere, ac illius ecclesiam prædictam in secularem et collegiatam, ut præfertur, erigere et instituere, aliasque in præmissis opportune providere de benignitate Apostolica dignaremur. Sic fore ut, feliciori, sicut præmittitur, statui ecclesiæ monasterii S. Bavonis hujusmodi consuleretur, et tam illa, quam oppidum ipsum magis decoraretur, et venustiora redderentur, divinusque cultus in eadem ecclesia et ad illam Christi fidelium devotio cum illorum spirituali consolatione et animarum salute non parum augeretur.

a Pontifice
Romano in ca-
nonicorum
sæcularium

B

109 Deinde dicit Pontifex, petitioni se annuere, servatis servandis, statuitque inter alia, ut suppressæ deinceps dignitati abbatiali substituatnr præpositura; prioratui decanatus; præposituræ regulari cantoria; thesaurariæ regulari sæcularis; præposituræ in Papingloo scholastria, et præter has dignitates sint viginti quatuor canonicatus ac totidem præbendæ pro totidem canonicis, qui cum præposito, decano etc. capitulum ipsius ecclesiæ constituent: ita ut ipsi abbas et monachi nunc regulares, de cætero præpositus, decanus, cantor, thesaurarius, scholasticus et canonici sæculares ipsius ecclesiæ existant, et pro talibus habeantur et reputentur; ac de cætero habitum regularem dicti Ordinis gestare et illius regularia instituta, diffinitiones, ritus et mores, etiam quoad divinorum celebrationem, jejunia, victum et ciborum usum ac indumentorum et alia quæcumque, ad quæ dicti Ordinis seu professionis occasione tenebantur, in futurum observare minime teneantur. Denique dignitates et canonicatus sic ordinat: Et præsentium vigore modernus abbas loco suppressæ abbatialis dignitatis præposituram sæcularem et modernus prior decanatum, et modernus præpositus cantoriam, et modernus thesaurarius regularis thesaurariam sæcularem; nec non modernus præpositus in Papingloo scholastriam erectos, et singuli monachi præfati unum ex canonicatibus et unam ex præbendis erecti hujusmodi absque alia provisione, eis de illis facienda, retinere possint. Reliqua Bullæ videantur apud Miræum loco citato, uti et Acta sæcularizationis ibidem pag. 1290 et seqq.

collegium
convertitur,

C

110 Lucas itaque Munich, postremus abbas, factus est tum primus collegii canonicorum præpositus cum ea jurisdictione, potestate, auctoritate ac præeminentia, etiam quoad pontificalium usum et exercitium, ac solemnem benedictionis largitionem, quam abbas ante habere consueverat, ut expressis verbis sancitum fuerat in prædicta Bulla Pontificia; se tamen ipse etiam postea abbatem scripsit. At ecclesia monasterii deinceps appellari cæpit collegiata S. Bavonis Gandensis, retento nempe Patrono monasterii, ex cujus bonis collegium canonicorum sæcularium fundatum fuit. Utrumque liquet ex titulo, quem, teste Sander, tunc ille sibi adscripsit: Lucas permissione divina abbas collegiatae ecclesiæ S. Bavonis Gandensis, Tornacensis diocesis, Romanæ Ecclesiæ immediate subjectæ. Sanderi testimonium certum facit Lucas ipse in testamento suo, quod condidit anno 1560, et ex quo simul discimus, ipsum ad usque vitæ finem (obiit anno 1560) usum fuisse eodem titulo. Testamentum istud publici juris fecit Cornelius Paulus Hoyneck van Papendrecht, archipresbyter Mechliniensis, inter *Analecta Belgica tom. I pag. 177*, ejusque istud est initium: In nomine sanctæ et individuae Trinitatis. Cum nihil certius sit ipsa morte, et hora ejusdem nihil incertius; Nos Lucas

Munich, humilis abbas ecclesiæ sancti Bavonis D Gandensis etc.

111 Sed cum Lucæ obitu omnino extinctus est abbas titulus. In mox memoratis *Analectis sub initium tom. I Jacobus Yetzweirtius versus aliquot proximo ejus successori ita inscribit*: Illustrissimo dno D. Viglio Aytæ a Zuichem præposito D. Bavonis, etc. Idem ipse Viglius, ut mittam plura aliorum exempla, testamentum suum anno 1577 sic orditur ibidem pag. 197: In Dei nomine. Amen. Ego Viglius, dictus Zuichemus ab Aytæ, presbyter et utriusque juris doctor, præpositus cathedralis ecclesiæ sancti Bavonis Gandavensis etc. Nova tamen ibidem facta erat immutatio, priusquam Lucas suum testamentum conderet, et altera rursus, priusquam suum conficeret Viglius. Primam sic paucis proponit Sanderus: Anno MDXL die XII Maii translatus est capitulum ex monasterio olim S. Bavonis ad ecclesiam olim parochialem S. Joannis mutata prius invocatione sancti Joannis in invocationem S. Bavonis. Paulo latius Joannes Baptista Ludovicus de Castillion, tunc præpositus insignis ecclesiæ collegiatae S. Pharaïldis ad sanctum Nicolæum Gandavi, postea episcopus Brugensis in *sacra Belgii Chronologia anno 1719 typis vulgata pag. 50*: Triennio sic stetit hoc canonicorum collegium in antiquo illo sancti Bavonis loco, ad Scaldis et Lisæ confluentes sito, qui cum Carolo V videretur arci ad custodiam urbis excitandæ commodus, inde translatus est hoc collegium ad parochialem S. Joannis Baptistæ basilicam Gandensem, titulo sancti Joannis in titulum sancti Bavonis mutato, per Alexandrum Cardinalem de Farnesio, Domini nostri Papæ et Apostolicæ Sedis legatum a latere, juxta literas ab eo datas MDXL quinto Idus Maii et juxta literas Caroli quinti imperatoris, datas Brugis eodem anno MDXL die x Julii.

quo deinde e
loco monaste-
rii

E

112 Allegata litteræ Alexandri Farnesii Cardinalis exstant apud Miræum tom. II, pag. 1055; et sic habent: Alexander miseratione divina S. Laurentii in Damaso diaconus Cardinalis de Farnesia nuncupatus, S. R. Ecclesiæ vice-cancellarius, ad Hispaniæ et Franciæ regna, nec non quæcumque alia loca et provincias, ad quæ nos declinare contigerit, Domini nostri Papæ et Apostolicæ Sedis de latere legatus, ad perpetuam rei memoriam. Ex injuncto nobis ab Apostolica Sede nunciaturæ officio, imperatorum et regum votis, præsertim suorum dominiorum pacem, ac subditorum publicam et evidentem utilitatem concernentibus, libenter annuimus, eaque favoribus prosequimur opportunis. Sane pro parte devotissimi dictæ Sedis filii, Caroli Romanorum imperatoris semper Augusti et Hispaniarum regis Catholici, nobis nuper exhibita petitio continebat: Quod nuper ipse ad civium oppidi Gandavi, Tornacensis diocesis, sub debitis fidelitate et obedientia animos continendos, ac inter eos et totam patriam et comitatum Flandriæ, cujus ipse Carolus etiam comes existit, pacem et tranquillitatem perpetuo fovendam et conservandam, aliisque necessariis et urgentissimis causis, animum suum moventibus, impulsus, unam munitam arcem seu fortalitiū in collegiata ecclesia S. Bavonis ipsius oppidi, loco ad id congruentiori constituere, et ædificare incepit.

arce exstruenda destinato

F

113 Et quia (sicut eadem expositio subjungebat) pro arce seu fortalitiū hujusmodi perficiendo totam dictam ecclesiam, seu ejus majorem partem demoliri oportet, a nobis instantè petiit, ut collegiatam præfatam in totum suppressere, nec non ad parochialem ecclesiam sancti Joannis ejusdem oppidi, ad quam ipse Carolus imperator singularem gerit devotionis affectum, et in qua Baptismatis sacramentum suscepit, transferre, et etiam ab ipsa parochiali ecclesia invocationem S. Joannis delere, illamque in collegiatam ecclesiam sub invocatione dicti S. Bavonis erigere, aliasque in præmissis opportune providere dignaremur. Nos igitur ad infrascripta per dictæ Sedis litteras (quas juxta indultum nobis in eis concessum inserere non tene-

in S. Joannis
ecclesiam.

mur)

A mur) sufficienti facultate muniti, precibus ipsius Caroli imperatoris in hac parte inclinati, auctoritate Apostolica nobis concessa et commissa, qua fungimur in hac parte, tenore præsentium collegiatam ecclesiam S. Bavonis, nec non in dicta parochiali ecclesia invocationem S. Joannis perpetuo supprimimus; eandemque parochialem in collegiatam ecclesiam sub invocatione dicti S. Bavonis cum capitulo, claustro et aliis collegialibus insigniis perpetuo erigimus et instituimus.

nuntii Aposto-
lici concessio-
ne,

B 114 Ac eandem de novo erectam collegiatam S. Bavonis abbatiam seu præposituram principalem, nec non reliquas dignitates, canonicatus et præbendas, capellanas et beneficia dictæ demolendæ ecclesiæ cum anniversariis, foundationibus, provisionibus, collationibus, patronatu et funeralibus, ac aliis juribus, jurisdictionibus, censibus, fructibus, redditibus et proventibus, nec non tam personalibus quam realibus privilegiis, immunitatibus, exemptionibus, præeminentiis, honoribus, franchisiis et gratiis, lampadibusque, Sanctorum corporibus, reliquiis, reliquiariis, campanis, libris, calicibus, crucibus, ornamentis, feretris, clenodiis, aliisque mobilibus et immobilibus ac se moventibus bonis transferimus, illaque omnia eidem de novo erectæ collegiatæ ecclesiæ perpetuo applicamus et appropriamus. Ac eidem Carolo imperatori collegiatam ecclesiam præfatam pro dicta arce seu fortalitio construenda, seu partem ex ea necessariam absque aliquo conscientie scrupulo demolendi licentiam et facultatem concedimus.

accedenteque
Pontificis Ro-
mani appro-
batione,
transfertur,

115 Nec non reverendo patri episcopo Tornacensi seu ejus suffraganeo, aut cuicumque alii prælato vel in ecclesiastica potestate constitutæ personæ translationem ipsam cum solemnitatibus et ceremoniis in similibus necessariis et opportunis, ac adhiberi solitis, faciendi potestatem impartimur; non obstantibus Apostolicis, ac provincialibus et synodalibus constitutionibus et ordinationibus statutisque et consuetudinibus, etiam juramento, confirmatione Apostolica vel quavis firmitate alia roboratis, cæterisque contrariis quibuscumque. Datum in dicto oppido Gandavi anno a Nativitate Domini MDXL quinto Idus Maii, Pontificatus sanctissimi Domini nostri Pauli divina providentia Papæ tertii anno sexto. Eodem anno 1540 Paulus Pontifex lata Bulla tertio Nonas Decembris gesta hic per Alexandrum Cardinalem omnia et singula approbavit, confirmavit et innovavit. Bullam istam legis apud Miræum ibidem pag. 1059, litteræ autem Cardinalis legati, quæ illi pene integræ insertæ sunt, hic describendæ videbantur, quia inde liquet, in eo translationis negotio non minimam habitam fuisse rationem honoris et gloriæ Sancti nostri.

C hæcque eccle-
sia, mutato
titulo, S. Ba-
vonis dicta est,

116 Cum enim ecclesia antiqui monasterii et nuper canonicorum collegii, cujus ut fundator et primarius patronus tot sæculis agnitus et cultus fuisset S. Bavo, tum destruenda esset, proindeque extingendus ibidem Sancti ejusdem honor et gloria, ex litteris discimus, expresse statutum fuisse, ut ecclesia parochialis, ad quam cum sacro ejus corpore et aliis Sanctorum lipsanis transmigraturum erat canonicorum collegium, non modo collegiata fieret, sed deinceps S. Bavonis nomen et patrocinium assumeret, suppresso nomine antiqui patroni S. Joannis Baptistæ. Decretum istud repetitur similiter in Bulla Pontificia, servatumque fuit in instrumentis et actis publicis. Exemplum habes in supra citato testamento Lucæ Munich abbatis seu præpositi, qui anno 1560, a translatione vigesimo, se scripsit abbatem collegiatæ ecclesiæ S. Bavonis Gandensis. Idem servatum est, postquam eadem ecclesia in cathedralem erecta est, ut rursum liquet ex testamento Viglii ab Ayta, qui anno 1577 sese præpositum cathedralis ecclesiæ sancti Bavonis Gandavensis nuncupavit. Plura exempla asserre supervacaneum sit: sufficit dixisse, usum istum denominandi ipsam sub invocatione Sancti nostri ita invaluisse, ut nostra ætate ecclesia cathedralis S. Bavonis per totum certe Belgium celeberrima sit ac omnibus notissima, sed repe-

riantur plures, qui ignorent, olim dedicatam fuisse S. Joanni Baptistæ.

AUCTOR
J. P.

117 Cathedralis porro facta est in novorum episcopatum per Belgium erectione, cum scilicet Paulus IV Pontifex Maximus ad preces Philippi II Hispaniarum regis, et Belgarum domini, Mechliniæ, Cameraci et Ultrajecti archiepiscopatus instituit; episcopatus autem Antverpiæ, Gandavi, Brugis, Ipris, Buscoduci et Ruræmundæ, Mechliniensi archiepiscopo et totius Belgii primati suffraganeos; Harlemi item, Daventriæ, Leovardiæ, Groeningæ ac Middelburgi Ultrajectino archiepiscopo subjectos; ac denique Audomaropoli et Namurci, qui cum Tornacensi et Atrebatensi antiquis episcopatibus metropolitam haberent Cameracensem antistitem. Bullam præfati Pontificis super generali hac episcopatum institutione ac divisione anno 1559, quarto Idus Maji datam, typis vulgavit Miræus tom. I, pag. 472, et Arnoldus Havensius, Cartusie Gandensis Prior, in Opere, quod de ista materia conscripsit, ediditque anno 1609 sub hoc titulo: Commentarius de erectione novorum episcopatum in Belgio, quos consulat curiosus lector.

factaque ca-
thedralis, epi-
scopatu Gan-
densi

118 Pro peculiari autem erectione Gandavensi videri potest Bulla Pii IV Pontificis, qua erectionem a Paulo decessore factam confirmat, diœcesis limites definit, dotem episcopo designat, aliæque eo spectantia disponit et ordinat. Data illa est anno 1561 septimo Idus Augusti, editaque tom. V Gallie Christianæ auctæ inter Instrumenta col. 540. Inserta quoque est Litteris Francisci Richardot episcopi Atrebatensis, quibus ipsam tamquam iudex et executor delegatus, uti videre est apud Miræum tom. II, pag. 1066, promulgavit anno 1568, quo tandem eodem consecratus fuit, ac sedis suæ possessionem adiit primus Gandensium antistes Cornelius Jansenius Hulstensis Flander, sacræ theologiæ doctor, vir eruditione, scriptis ac pietate clarissimus. De eo ac successoribus episcopis, qui plura novisse desiderat, adeat mox laudatum Miræi tomum II, pag. 1076; Joannis Baptistæ Ludovici de Castillon Sacræ Belgii Chronologiæ partem II, pag. 509, et tomum V Gallie Christianæ auctæ col. 161, ubi ordinata serie exhibentur præcipua singulorum gesta ac laudum præconia usque ad annum 1716, quo episcopatum tenebat, tenueratque ab anno 1695 illustrissimus D. Philippus Everardus Vander Noot, patruus hodierni illustrissimi D. Maximiliani Antonii Vander Noot.

cum multis
aliis per Bel-
gium erecto.

§ VI. Corpus S. Bavonis anno MDLXVI ab hæreticorum furore feliciter servatur, posteaque, iisdem iterato sævientibus, amittitur.

E

Corpus Sancti nostri cum reliquo sacro thesauro secundum dicta § præcedente sub annum 1540 ex veteris monasterii ecclesia, quæ ante triennium facta fuerat collegiata, delatum fuit ad aliam, prius parochialem, dein etiam collegiatam, nunc cathedralem S. Bavonis. Hic servatum et ingenti, qua hactenus semper, in veneratione habitum est usque ad annum 1566, quando propter imminentes hæreticorum tumultus deportatum fuit ad novam arcem, a Carolo cæsare exstructam eo loco, quo olim steterat monasterium. Prudenti sane consilio; quandoquidem hoc ipso anno, mense Augusto Calviniani, uti aliarum Belgii civitatum, ita quoque Gandavenses Catholicorum ecclesias violarint ac diripuerint, continuata ad tertium usque diem sacrarum rerum spoliatione, ut tradit Famianus Strada Decade prima de Bello Belgico lib. v pag. 262 et de ecclesia S. Bavonis speciatim Sanderus lib. IV cap. 4 Rerum Gandensium: Anno MDLXVI die xxii Augusti sectarii sectæ Calvinisticæ infra undecimam et duodecimam noctis intrarunt ecclesiam S. Bavonis Gandensis et fregerunt omnes imagines et altaria dictæ ecclesiæ, occasione quorum de præcedenti ecclesia corpora sanctorum Bavonis, Livini, Chrysogoni, Adriani, Landoaldi,

Corpus S. Ba-
vonis anno
1566 ab hære-
ticorum furo-
re

AUCTORE
J. P.

Landoaldi, Macarii, Idæ, Barbaræ, Vincianæ, Landradæ et Pharahildis translata fuerunt in castrum novum, extructum tempore Caroli V imperatoris in dominio S. Bavonis et ibi fuerunt usque ad septimum Octobris anno MDLXVII, excepto B. Levini corpore, quod allatum fuit eodem anno in Junio pridie translationis ejusdem, et collocata fuerunt cum omni reverentia in ecclesia collegiata S. Bavonis, ad quam spectant.

in castro Gandensi servatur, posteaque, ut epistola

120 Post hæc transiit Sanderus ad annum 1577, quo obiisse dicit die 8 Maji Viglium ab Ayta capituli præpositum, et res tam monasterii quam ecclesiæ S. Bavonis eo usque chronologice deductas claudit his verbis: Ita hactenus Chronicon et ejus additamentum, quod mihi tradidit R. D. Gerardus de Nebra, ecclesiæ cathedralis Gandavensis canonicus, vir legum, præsertim sacrarum, cognitione ac virtute conspicuus. Idem auctor lib. v, cap. 1 sermonem resumit de ecclesia cathedrali, et ad dicti capituli calcem excudit litteras, quas dominus Georgius Chamberlainus, nomine episcopi Gandensis et canonicorum S. Bavonis, quorum fuit decanus, dedit ad serenissimum principem Albertum Austriæ archiducem de reliquiis in eadem conservatis, et in quibus hunc sic primo alloquitur; De sacro dictæ ecclesiæ thesauro Breviarium religiosa et digna Austriaco nomine devotione petiisti: cui obtemperantes, damus serenissimæ Celsitudini vestræ nomina Sanctorum, quorum reliquiæ in ecclesia quondam regulari, nunc cathedrali civitatis vestræ Gandavensis, religiose asservantur: plures habuimus, quas sacrilegæ manus, temporum calamitate subnixæ et avaritia armatæ surripuerunt. Hinc, paucis interpositis, procedit ad enumerationem sacrarum corporum, tunc illic exstantium, singulisque annectit singulorum Sanctorum elogium seu Vitæ compendium, isto ordine: Corpus sancti Macarii; corpus sancti Landoaldi; corpus sancti Brixii; corpus sanctæ Vincianæ; corpus sanctæ Pharahildis; corpus sanctæ Landradæ. Sed his subnectit: Corpora sanctorum Bavonis, qui feretro aureo ante iconoclastiam clausus erat et Livini, et magna pars corporis sanctæ Barbaræ hæreticorum furore sunt sublata.

ad Albertum archiducem inivit, amittitur; illud scilicet,

121 Ad hæc, fateor, obstupui; magisque cum studiose perlegens reliquam catalogi partem, qua minores Sanctorum reliquiæ, ossa vel ossium fragmenta continentur, ne nomen quidem trium illorum Sanctorum reperirem, atque inde concludere cogerer, sacris eorum lipsanis anno 1566, teste Sander, tam feliciter hæreticorum furori subductis, deinde ita spoliata fuisse cathedralem, ut nihil eorum notatu dignum superesset ante annum 1621, quo extremum diem clausit serenissimus archidux Austriæ et Belgicarum princeps Albertus. Adii itaque primum et curiose pervolvi alios, quos habemus, rerum Belgicarum scriptores, ut quo tempore tantum dictæ ecclesiæ damnum illatum fuisset, et quo pacto, salvis aliis plerisque corporibus ac reliquiis, duo primariorum patronorum Bavonis et Livini corpora deperissent, ediscerem. Tradunt in Gandenses Catholicorum ecclesias iterato sævitum fuisse ab hæreticis, pulsum fuisse clerum, et ut tradit etiam Sanderus in Fastis consularibus Gandensibus, multa istic detestanda ac luctuosa contigisse anno 1578, sed quæ reliquiæ deperditæ, quæ vel quomodo servatæ, non declarant, quamquam primum sit judicare de ista clade sermonem haberi in citatis ad archiducem litteris.

quidquid ad- versetur Rayssius, ex documentis authenticis,

122 Interim Rayssius in Hierogazophylacio suo Belgico, quod edidit Duaci anno 1628, multis sane annis postquam scriptæ fuerint litteræ istæ et uno saltem postquam eas juris publici fecit, ita exhibet pag. 83 et seqq. sacrum thesaurum ecclesiæ S. Bavonis, ac si etiam tum in eo servarentur corpora SS. Bavonis et Livini; quandoquidem sic ordiatur: In S. Bavonis cathedrali ecclesia civitatis Gandavensis horum Sanctorum corpora reconduntur: S. Bavonis Gandavensium patroni, sanctissimi et celeberrimi confessoris, ac postea immisceat sequen-

tia: S. Livini episcopi et martyris corpus scilicet D reconditur. Hæc dum componere non poteram cum litteris ad Albertum archiducem, consulendos duxi ipsos Gandenses, rogandosque, ut, si quæ ad rem istam elucidandam haberent documenta, nobiscum communicare, ac hodiernum S. Bavonis reliquiarum statum (nam postea aliquas eos obtinuisse noveram) edocere me dignarentur. Ad illud negotium usus sum opera R. P. Petri Van Royen, societatis nostræ sacerdotis, insignis bibliothecæ Gandensis collegii præfecti et in seminario episcopali sacræ theologiæ professoris, qui et ante operam suam officiose mihi addixerat, præstiteratque et hac occasione etiam præstitit officiosissimo. Obtinuit quippe a reverendo ac amplissimo domino Petro Van Damme ecclesiæ cathedralis exemptæ S. Bavonis canonico ac thesaurario, archivista ac secretario capituli, notarioque apostolico, ut ex Actis capitularibus dictæ ecclesiæ varia ad propositum nostrum conducentia describeret, propriisque observationibus illustraverit et cum aliis instrumentis, similiter valde utilibus nobis transmitti benignissime curaverit.

125 Exordium ducit laudatus amplissimus dominus ab asserta apud Sanderum conservatione sacrarum reliquiarum in prima calamitate, quam ab hæreticis passa est ecclesia S. Bavonis anno 1566. Quod, inquit, feretra cum inclusis reliquiis Sanctorum, notanter feretrum sancti Bavonis, evaserint furorem Calvinistarum, quando anno MDLXVI mense Augusto invaserunt templum sancti Bavonis, et altaria everterunt, imaginesque frugerunt, est evidens. Nam ob metum iconoclastarum tempestive per capitulum translata erant ad novum castrum et capitaneo ejusdem in custodiam tradita. In Actis enim capitularibus anni MDLXVII die XVII Septembris in capitulo extraordinario fit enumeratio feretrorum etc. in novo castro existentium. Acta sic sonant: « Declaravit dominus Adrianus de Meyer, quod » cum dominis Goethals et Erasmo, justa domino- » rum commissionem ipsis hesternæ die in sacristia » factam, fuisset in novo castro ab ibidem viden- » dum deliberari seu consignari per D. de la Mol- » lier, capitaneum dicti castri, clenodia, jocalia et » reliquias ejusdem ecclesiæ ad manus nobilissimi » Dñi Alonsii de Vulloa, communiter appellati mīgro » del campo militum Hispanorum, qui jam custo- » diam dicti castri deinceps esset habiturus, et » eadem in suam custodiam et fidem recepit.

124 » Quam quidem commissionem dicti do- » mini insequentes, hodie datæ præsentium in » capitulo ad hoc convocato retulerunt, prædicto- » rum jocalium consignationem in eorum præsen- » tia fuisse factam, præsentibus ibidem tam depu- » tatis ex parte senatus cameræ Flandriæ, quam » magistratus oppidi Gandensis: addentes iidem » commissarii, quod coram dicto mīgro del campo, » mediis eorum juramentis, declararunt ex certa » eorum scientia, eadem clenodia ibidem visitata » et inventerizata spectasse et spectare ad eccle- » siam sancti Bavonis, prout hic inseruntur. Vide- » licet primo feretrum sancti Bavonis, laminis au- » reis et argenteis contextum: feretrum sanctæ » Barbaræ argentatum: feretrum divæ Pharahildis » aliquid deargentatum: item septem alia fere- » tra lineæ*, quibus recluduntur reliquiæ sancto- » rum Landoaldi, Macharii, Grisogoni, Adriani et » sanctarum Landradæ, Vincianæ et Idæ: item » duæ arculæ seu cistæ, in quibus reconduntur » aliquot reliquiæ undecim millium Virginum: » item duo baculi argentati, quibus utuntur can- » tores in festis solemnioribus, et alius baculus » deargentatus, quando defertur in majoribus fe- » stis processionaliter... »

125 Cetera omittens dictus amplissimus dominus monet, non recenseri in instrumento feretrum S. Livini, quia, quod etiam observavit Sanderus supra, relatum illud fuerat mense Junio ejusdem anni 1567 ad ecclesiam S. Bavonis: idque similiter probat ex Actis capitularibus. Verba dari poterunt ad diem 12 Novembris, quo de S. Livino agendum erit. Reliqua,

quibus etiam asserta corporis

in castro servatio, deinde- que

* forte lignea

ex illo facta deductio probatur,

A liqua, sic pergit idem reverendus ac amplissimus dominus, in inventario superius nominata, die vii Octobris MDLXVII relata sunt ad ecclesiam sancti Bavonis, ut patet ex Actis de vii Octobris in capitulo extraordinario, ubi dicitur : « In hoc capitulo » extraordinarie convocato proposuit D. Clemens, » de reliquiis, hesternae die extra castrum delatis, » honeste ac tute alibi reponendum * : placuitque » dominis, eas reliquias et feretra, quæ retro magnum altare solent collocari, reponendas esse » super doxale, sic ut aliquantulum videri possint, » alia vero feretra preciosiora, videlicet Bavonis, » Barbaræ deferenda esse ad chorum, utque fiat » Missa sub ritu duplicis majoris, ex quo est Octava » Bavonis, cantando Missam, quæ cantatur xii Maii » de translatione Sanctorum cum pulso debito. »

* reponendis

anno 1378
primo fuisse
sub specioso

B 126 Post hæc, quibus solidissime probantur asserta apud Sanderum de conservatis anno 1366 et 1367 sacris lipsanis, procedit sæpe laudatus amplissimus dominus ad annum 1378, ostenditque, similiter certiora esse, quam optandum foret, ea, quæ in litteris ad serenissimum archiducem Albertum referuntur de sublatis dein SS. Bavonis ac Livini corporibus et S. Barbaræ reliquiis, vanamque esse spem, quam præ se ferunt verba Arnoldi Rayssii. Verum, inquit, alterum et longe tristiore furore Calvinistarum sensit ecclesia sancti Bavonis anno MDLXXVIII, quando corpora sanctorum Bavonis et Livini et magna pars corporis sanctæ Barbaræ hæreticorum furore sunt sublata et perdita. Hic citat primo librum, cui Flandrice conscripto titulus est : Res Gandavenses seu Chronica tumultuum et hæresium in et circa civitatem Gandavensem ab anno 1366 usque ad 1384. In duas is partes divisus est et hæc habet Flandrice part. II, pag. 8 : 22 (Februarii 1378) templo extulerunt thecas reliquiarum Bavonis, S. Livini, S. Barbaræ, et capitis S. Joannis Baptistæ cum aliis cimeliis, eas contemptim plaustro imponentes, nec quidquam in ecclesia reliqui facientes præter thuribulum argenteum et calices aliquot ad Missam celebrandam, atque hæc quidem in rerum inventarum indicem relata.

prætextu sublatum, ac
deinde

C 127 Ad horum intelligentiam notandum, quod, ut refert ex registro conventus sui Gandensis P. Bernardus de Jonge in Belgio Dominicano seu Historia Ordinis Prædicatorum in Belgio pag. 54, cum illi temporis Hispani milites hisce regionibus excessissent, ii, penes quos erat summa rerum Belgicarum potestas, milites adversæ partis intromiserint, et paulo post (verba sunt ex registro descripta) sub prætextu satisfaciendi militibus pro communi patriæ salute (sic enim loquebantur) conductis, primo manus sacrilegas in thesauros ecclesiæ miserint, idque per certos commissarios, ut vocant, a magistratu ad hoc deputatos, ac ne res tam nefaria specioso careret titulo, recepta sunt ecclesiæ prædictæ donaria seu clenodia, sub æstimatione auri-fabrorum atque ponderis pretio, cum promissione restitutionis eorum aut etiam majorum, postquam excitatæ procellæ conquiescerent.

a capitulo
quacumque
etiam adhibita

128 Hac eadem via, hac fraude in hæreticorum manus devenerunt corpora SS. Bavonis et Livini osaque S. Barbaræ, utpote pretiosioribus inclusa thecis, quam aliæ reliquiæ cathedralis ecclesiæ, uti manifestant ea, quæ verbis ex libello Flandrico desumptis statim subjungit reverendus atque amplissimus D. van Damme, quem pergo describere : Et in Actis capitularibus, sic ille, die ultima Februarii MDLXXVIII sub matutinis habentur sequentia : « Deputati fuerunt domini thesaurarius, Zelandre, » receptor fabricæ Vale, nec non duo magistri fabricæ secularis domicellus Petrus Courtewiele et » Henricus Soete, ut se conferant ad domum civicam, visuri desumi ac deponi aurum et argentum a preciosis mobilibus et jocalibus hujus » ecclesiæ, paucis adhuc diebus ab hac ecclesia » ex parte magistratus eo deportatis et translatis, » nec non ad Sanctorum reliquias et pignora recuperandum, et ab iis, qui abstulerunt, recipiendum. » Eadem die ultima Februarii MDLXXVIII

capitulo ordinario convocato « domini thesaurarius » et Zelandre ante finem hujus capituli cum aliis » condeputatis reversi ex domo civica, retulerunt » capitulo se fuisse præsentem, ubi argentum et » argentum deauratum desumptum fuit a clenodiis » hujus ecclesiæ et postea ponderatum juxta inventarium desuper confectum et signatum per » Sanders. Cujus ut copiam authenticam ego conficiam mihi a capitulo injunctum fuit, eumque » postea in feretro capituli reponi curem. Declarantes, se ulterius intellexisse ab octodecim » viris, feretra sanctorum Livini et Bavonis adhuc » esse intacta; reliquias in dictis clenodiis inventas » reportarunt, et capitulum domino Adriano Vale » fabricæ receptori reverenter custodiendas tradidit. »

129 Deinde die xx Martii MDLXXVIII in capitulo ordinario inter alia habetur : « Quandoquidem capitulum intelligat, ex parte magistratus seu octodecim virorum deputatos esse Bussardum van Hembyze, Nicolaum Sersanders et Livinum d'Herde ad agendum super restitutione feretrorum sanctorum Livini, Bavonis et Barbaræ, » quibus aurum et argentum ablatum et detractum » esse fertur : Ideo ex parte capituli commissi sunt domini archipresbyter Zelandre et Vale, ad recuperandum sacras reliquias dictorum Divorum, » et quæcumque factu necessaria in præmissis cum » iisdem deputatis agendum. » A die xx Martii usque ad xxiii Augusti nulla amplius fit mentio de feretris aut reliquiis, qua die post Acta in registro annotatum est. « Hic notandum, collegium nostrum » fuisse dispersum die xxiv (an mensis exiit ?) » anni Domini MDLXXVIII; quando (proh dolor!) » ecclesia nostra in hac civitate primaria, collegio » nostro adempta, imagines in eadem dejectæ, » altaria eversa etc., utrobique fuere violenta » hæreticorum improborum et perditorum hominum manu. » Ab hoc tempore usque ad annum MDLXXXIV capitulum fuit dispersum et non habentur resolutiones capitulares. Post reconciliationem civitatis Gandavensis cum rege Hispaniæ et religionem Catholicam restitutam canonici a suo exilio reversi, cœperunt agere de recuperandis reliquiis, deputaveruntque in eum finem ad magistratum, feceruntque informationes et perquisitiones multas; sed (ut patet ex Actis) omnia in vanum; et ex reliquiis Sanctorum Livini, Bavonis et Barbaræ nihil recuperaverunt.

AUCTORE
J. P.diligentia,
recuperari
non potuisse,
constat.

E

§ VII. Reliquiæ S. Bavonis anno MDXCIV Gandavi adhuc superstites, aliis aliunde, præsertimque Aldenarda, acceptis F augentur.

Relata præcedente § ex litteris ad archiducem Albertum et confirmata ex documentis ad nos transmissis per laudatum jam sæpe amplissimum dominum Van Damme concludere nos coegerant, initio sæculi XVII vel nullas vel certe minus notabiles S. Bavonis reliquias existisse in ecclesia cathedrali Gandavensi, maxime cum earum nulla fieret mentio in elencho dictis litteris inserto. Attamen paucas saltem sive exiguas ibidem existisse anno 1394, ac tunc alias etiam, verisimiliter non magis notabiles, iis accessisse, docet nos idem amplissimus dominus verbis sequentibus : « In Actis capitularibus 25 Septembris 1394 habetur : » Exhibuit D. Decanus capitulo quasdam reliquias S. Bavonis, repertas in feretro quodam sancti Laurentii ecclesiæ parochialis superioris Enamensis, idque de scitu et licentia decani Christianitatis districtus illius; attento, quod hic paucae admodum ejusdem sancti ecclesiæ Patroni superessent, domini, cum gratiarum actione easdem recipientes, concluderunt, conficiendam capsulam, cui eadem populo proponendæ includi possent. Quo pacto priores illæ hæreticorum furorem evaserint, aut qua via vel tempore Einhamum pervenerint aliæ, incomptum nobis

Exiguæ S. Bavonis reliquie
anno 1394
Gandæ

AUCTORE
J. P.

superstites,
Aldenarda
præsertim
acceptis au-
gentur,

nobis est. Fuit porro Einhamum, aliis Enamum, Eenhamum et Eenamia oppidum olim et castrum munitum, nunc vicus est cum insigni abbacia Ordinis S. Benedicti, situs ad Scaldim fluvium prope Aldenardam Flandriæ oppidum, ejusque ecclesia parochialis patronum habet S. Laurentium. Plura vide apud Sanderum tom. II Flandriæ illustratæ pag. 314.

151 Post conscriptas ad archiducem litteras auctæ sunt paulatim Sancti nostri reliquiæ in cathedrali Gandensi accessione aliarum partium. Ac primo quidem anno 1657, quando tres earundem partes in mox nominato Aldenardensi oppido acceptæ et Gandavum delatæ sunt, ut notarunt Majores nostri in Commentario prævio ad Acta S. Macarii Antiocheni tom. I Aprilis pag. 893. Hoc ipsi noverant ex libello, quem de Vita ejusdem S. Macarii Flandrice composuit et anno 1640 typis vulgavit D. Joannes Schatteman pastor in Laerne, loco Gandensis diæcesis, et cujus ipsamet verba ex Flandricis Latina facio : Cum mirabili casu reliquiæ S. Bavonis confessoris repertæ essent in templo S. Mariæ Virginis Pamelensi intra Aldenardense oppidum, venerabiles domini cathedralis ecclesiæ S. Bavonis Gandensis beneficio admodum R. D. Hugonis d'Engien, abbatis Einhamensis et prædictæ Pamelensis ecclesiæ patroni, tres partes prænominatarum reliquiarum S. Bavonis impetrarunt, quas omni veneratione acceptantes, die xxix Martii anno mdcxxxvii solemniter exceperunt. His additur, quod postero die reverendissimus dominus D. Antonius Triest, Gandensium episcopus, in gratiarum actionem donaverit mag. Nicolao Outschoorn duas insignes partes ex corpore S. Macarii, alteram pro ecclesia Einhamensis abbatiæ, alteram pro Pamelensi ecclesia, in qua hæc pars, ab Aldenardensibus maximo apparatu excepta, collocata fuit in ara principe juxta reliquias S. Bavonis.

quæ quando
Aldenardam
pervenerint,

152 Isthæc legenti desiderium incessit discendi plura, quanto scilicet tempore reliquiæ S. Bavonis Aldenardæ delituisse, et quo tandem casu fuissent inventæ. Desiderio rursus, quantum valuit, satisfecit ita rescribens amplissimus D. van Damme : Reliquiæ sancti Bavonis videntur pervenisse ad ecclesiam parochialem Pamelensem Aldenardæ circa annum mccccxii. Sic enim videntur significare chartulæ inventæ in ovis struthionum, de quibus fit mentio in originali consultatione doctorum Duacenorum, cujus hic inseritur copia : CASUS. « In » ecclesia parochiali B. Mariæ Pamelensis in civi- » tate Aldenardensi duo fuere ova struthionum ab » immemorabili tempore altaribus imposita festis » majoribus, nec non ante turbas per diaconum et » subdiaconum in processionibus circumferri so- » lita : quorum unicum casu modo fractum, et re- » liquiæ in eo inclusæ inventæ sunt cum chartulis » adjunctis et inscriptione, utpote hæc, DE SANCTO » BAVONE, et rursus alia : ANNO mccccxii, quod oc- » casionem dedit aperiendi aliud, in quo similes » reliquiæ et inscriptiones inventæ. Quæritur, an » istæ reliquiæ pro veris debeant et possint haberi.

■ pro veris
reliquis habe-
ri debeant,

153 Viso hoc casu, et bene examinato, infra scriptis videbatur, reliquias istas, de quibus » quæritur, pro veris haberi posse et debere : cum » a ducentis et amplius annis pro talibus habitæ » sint; proinde nec inter novas reliquias recensenda, de quibus Conc. Trid. sess. xxv statuit, » novas reliquias non esse recipiendas, nisi reco- » gnoscente et approbante episcopo. Consentit » Azorius part. I Instit. moral. L. ix, c. viii, q. viii » dicens : Si aliquæ reliquiæ denuo inventæ alicujus, qui jam pridem fuerit Sanctorum catalogo » adscriptus, coli possunt etiam publice, prius » tamen eas recognoscente et approbante episcopo. » Ita visum et deliberatum, salvo meliori judicio, » hæc die ix Octobris mdcxxxv Duaci. Et erat signatum. Georgius Colvenerius S. Theol. doctor » et regius ordinariusque professor; Franciscus » Sylvius S. Th. D. et regius ordinariusque prof.; » Theodorus van Couverden S. Th. D. et regius » ordinariusque professor; Valentinus Randour

» S. Theol. doct. et regius ordinariusque profes. » D
Visa hac resolutione episcopus Gandavensis voluit esse informatus de cultu : et in illum finem dedit commissionem decano Christianitatis districtus Aldenardensis, et pastori Pamelensi, ut desuper caperent informationes etc.; prout ex subjuncta copia, cujus originale in archivio capituli asservatur, clarius patebit.

154 Quod laudat instrumentum, Flandrice rursum exaratum est, nec strictam facile admittit revisionem Latinam, quapropter ejus sensum hic exhibuisse sufficiat. Die 22 Augusti 1656 Petrus Ramaert presbyter; Joannes Moreels presbyter; Georgius Rombaut; Guilielmus Voet; Georgius vande Woestyne; Judocus vanden Hende filius Andreæ; Simon Dilbael; Joannes Robyns senior; Joannes de Bie; Ludovicus vanden Perre; Jacobus van Heelant et Daniel van Coppenol, seniores et honoratiores Pamelenses, stiterunt se dominis Ludovico vanden Berghe, decano Christianitatis Aldenardensis ac Nicolao Outhoorn, paracho Pamelensi, et coram iis, tamquam deputatis reverendissimi domini episcopi Gandavensis, rogati affirmarunt, propriæque manus subscriptione testati sunt, quod duo ova struthionum, argento contexta, et ad ecclesiam Pamelensem pertinentia, ab antiquis temporibus fuerint habita et honorata ut sacræ reliquiæ, seu sacrarum reliquiarum thecæ; altaribus imposita, et in publicis processionibus sive supplicationibus per diaconum, subdiaconum aut saltem per homines veste pluviali indutos gestata ac circumlata, atque ista se suis ipsis oculis conspexisse.

et an ova,
quibus erant
inclusæ, pro
sacrarum reli-
quiarum

155 Post omnium subscriptiones sequitur testimonium ipsorummet deputatorum episcopi, dictis die et anno declarantium et affirmantium, quod eadem, quæ supra nominati, etiam coram se testatus sit dominus Sebastianus van Opstalle, annos natus circiter octoginta sex, vir honoratus ac pius, qui a juventute sua habitaverat cum domino paracho Pamelensi, fratre suo, quod, inquam, ista testatus ille sit cum se disposeret ad felicem mortem, quam obiit tertio post die. Totum denique instrumentum clauditur subscriptionibus Ludovici vanden Berghe et N. P. Outhoorn. Tum sic pergit reverendus ac amplissimus dominus canonicus van Damme : Reliqua circa modum, quo reliquiæ S. Bavonis Aldenardæ inventæ sint, et quomodo ad ecclesiam cathedralem Gandavensem pervenerint, aliunde patent ex copia authentica, quam pastor Pamelensis anno mdcxli confecit ex Memoria, ipsi a decano districtus Aldenardensis exhibita, cujus copia hic adjungitur. Dictæ Memorix seu totius rei gestæ Descriptioni titulus iste præfigitur : Introductio SS. reliquiarum S. Macharii episcopi et confessoris ad ecclesiam parochialem B. Mariæ Pamelensis in civitate Aldenardensi. Sed prior ejus pars, quam solam a notario apostolico descriptam nobis transmisit idem amplissimus dominus, potissimum spectat ad reliquias S. Bavonis.

theis antiqui-
tus honorata
fuerint, exa-
minato,

156 Sic habet : Mirabilis sane Deus in Sanctis suis, quod licet diversimode posset demonstrari; attamen, ut ad oculum patet, in occasione prælatæ introductionis potest ostendi : casus sequitur : In prædicta ecclesia parochiali, duo ibidem fuere ova struthionum, circulis argenteis circumcincta, et in processionibus circumferri solita; quorum unum (ita disponente Deo) casu fractum, thesaurum inclusum patefecit, et sacculum ex byssino fulvo contextum in lucem edidit, cui certæ reliquiæ inclusæ cum memoriali quodam hujus tenoris : DE SANCTO BAVONE; quod causam dedit aperiendi aliud ovum, cui similis sacculus magnitudine et colore uno, ex eodem byssino cum chartula quadam tenoris hujus : ANNO DOMINI MILESIMO QUADRINGENTESIMO DUODECIMO. Inde sane orta est concertatio inter cathedralem ecclesiam D. Bavonis in civitate Gandavensi et præfatam ecclesiam parochialem Pamelensem, quæ tandem dirempta est his conditionibus; utpote quod præpositus, decanus et capitulum antedictæ cathedralis ecclesiæ reciperent e mani-
bus

modus etiam,
quo inventæ,

A bus pastoris Pamelensis tres notabiles partes reliquiarum D. Bavonis, et ejusdem loco eidem pastori traderent partem notabilem reliquiarum S. Macharii, qui sane contractus ita initus inter deputatos cathedralis ecclesiae et pastorem Pamelensem in praesentia R. admodum dñi Hugonis d'Enghien, abbatis monasterii exempti S. Salvatoris Eenamensis D. Benedicti, tamquam patroni praedictae ecclesiae parochialis, idque decimo nono Februarii anni trigesimi septimi supra millesimum sexcentisimum.

157 *Traditioque deinde Gandensibus* Traditio autem facta est in hunc modum : Magister Nicolaus Authoren S. T. Baccalaureus, pastor Pamelensis, habens deputatum penes se ex parte praedicti abbatis nobilem et venerabilem virum Petrum Ernestum Garnier, praepositum Eenamensem, discessit xxix Martii praedicti anni rheda vectus cum reliquiis D. Bavonis thecae bene ornatae inclusis, quam confici curaverat ad recipiendum Gandavi reliquias D. Macharii, easdemque detulit in comitatu duorum notabilium ad monasterium fratrum Minorum Recollectorum in civitate Gandavensi, et paulo post tradidit perillustri ac Rmo domino Antonio Triest episcopo Gandavensi, nec non venerabilibus viris ac dominis DD. decano et capitulo ecclesiae cathedralis D. Bavonis Gandensis, qui eadem summo concursu populi deferri curarunt per patres Recollectas, capitulo processionaliter praecedente, et Rmo Domino subsequente in habitu, usque ad ingressum ecclesiae praedictae cathedralis, ubi processione non nihil subsistente, praedictus reverendissimus dominus et reverendus dominus decanus praedictae ecclesiae humeris suis praetactas reliquias, thecae ornatae inclusas, detulerunt usque ad summum altare, illique imposuerunt, choro interim incipiente et perficiente cantu solemnem TE DEUM LAUDAMES, et illo finito, collecta cantata a Rmo domino, qua absoluta, tubicines civitatis Gandensis tubis suis statim accinebant, prout et fecerunt in receptione apud patres Recollectas, campanis interim majoribus in turri in signum laetitiae sonantibus.

158 Quo sane peracto, sequenti die, qui erat trigesimus Martii, idem pastor cum suis comitibus receperunt partem notabilem reliquiarum S. Macharii pro sua ecclesia, et alteram pro ecclesia abbatiali Eenamensi, e manibus perillustri ac Rmi domini episcopi praedicti in praesentia nobilium ac venerabilium virorum.... * de Gistellis, decani et canonici, nec non.... * van de Woestyne, thesaurarii et canonici praedictae ecclesiae cathedralis D. Bavonis, Aldenardam devehendam, atque in ecclesia B. Mariae Pamelensi collocandam, quod factum est hoc modo et ordine, ut sequitur, etc. etc. *Hic desinit apographum nostrum : sed is, qui confecit, monet, infra haberi :* Haec ad majorem Dei gloriam, et honorem S. Macharii ep. et confes., patroni particularis versus mortalitatem, ex Memoria, a decano districtus nostri Aldenardensis mihi exhibita, de verbo ad verbum descripsi hac iv Maii mcccxi. et in veritatem concordantiae subsigno (et erat signatum) A. Tollenaers, hujus parochialis ecclesiae ultra xxv annos pastor, S. T. B. F. *Demum subditur :* Concordat cum suo originali, quod attestor P. Van Damme nōs Aplicus.

159 *Nolim inficiari, relationem, ex qua fragmentum istud desumptum est, exaratum fuisse non diu postquam reliquiae S. Bavonis Aldenarda Gandavum, et S. Macarii reliquiae Gandavo Aldenardam deportatae fuissent, et ab homine, qui ipsis translationibus forte praesens adstiterit, quique illam deposuerit, apud decanum Christianitatis districtus Aldenardensis, ut posteris constaret, unde et quomodo reliquias praesertim S. Macarii nacta esset ecclesia Pamelensis. Nam quae de translationibus earumque adjunctis annotavit, satis accurata sunt. Attamen non videtur tam probe instructus fuisse de adjunctis inventionis reliquiarum S. Bavonis. Certe quae tradit de chartulis juxta reliquias repertis non congruat Expositioni casus, doctoribus sacrae Theologiae u. d. Octobris Tomus I.*

versitatis Duacenae factae ix Octobris mdcxxxv per ipsum dominum Outshoorn parochum Pamelensem, ut expresse asseritur in laudato instrumento Flandrico anni 1656 super auditione testium de cultu antiquo. Nam in Expositione casus dicitur chartulis inscriptum fuisse : Anno mccccxxii; in fragmento Relationis : Anno Domini millesimo quadringentesimo duodecimo. Rursus in Expositione casus dicuntur in utroque ovis inventae fuisse binae chartulae, quarum una Sancti nomen contineret, altera annum : at in fragmento Relationis dicitur una tantum in singulis ovis reperta chartula, ita ut prioris ovi casu confracti chartula solum Sanctum indicaret, alterius annum dumtaxat.

140 *Primum discrimen, quamquam non leve sit, attribui potest librariis, qui annum, notis arithmetice signatum, vocibus negligenter exposuerint, vel contra. At secundum tale est, ut ab alterutro auctore erratum fuisse, censendum sit. Longe major probabilitas et auctoritas stat pro veritate Expositionis casus. Nam primo minus caute processissent ii, qui olim reliquias ovis incluserunt, si uni dumtaxat nomen Sancti adscripsissent; cum illo perduto vel fortim ablato, nunquam sciri potuisset, cujus Sancti reliquiae laterent in altero, sicut revera videtur ignoratum id fuisse, usque dum unum casu frangeretur et nomen Sancti proderet chartula. Secundo quia inventionis adjuncta nemo melius norisse debuit, quam is, qui casum exposuit Pamelensis ecclesiae parochus, quique sine ingenti temeritate ac fraude asserere non potuisset, binas in singulis ovis repertas fuisse chartulas, nisi id certo sibi constitisset; talis enim adjunctorum immutatio casum ipsum notabiliter immutasset, saltem pro reliquiis in eo ovis contentis, in quo nomen Sancti repertum non fuisset.*

141 *At virum honoratum, sacerdotem, loci parochum, qui, ut tota rei historia indicat, non nisi ex pia ac laudabili cautione casus dissolutionem expetiit a doctoribus Duacenis, quemque ipsum illustrissimus Gandensium episcopus suum deputatum esse voluit in excipiendis aliorum testimoniis de antiquo reliquiarum cultu; talem, inquam, virum nefas sit suspectum habere de temeritate ac fraude sine testimoniis omni exceptione majore. Hujusmodi autem testimonium praebere nequit Memoria seu relatio, cujus fragmentum protulit; utpote instrumentum sine nota temporis et certe posterius Expositione casus, sine nomine auctoris, sine auctoritate alia, quam parochi alterius, qui testatur, se illud anno 1740, id est, saeculo integro post rem peractam, de verbo ad verbum descripsisse, et notarii Apostolici, qui, facta collatione, nostrum fragmenti apographum illi concordare, sine ex illo fideliter desumptum esse profitetur. Praeterea hujus auctor videtur tantum commemorasse inventionem reliquiarum S. Bavonis, ut viam sterneret ad enarrationem adventus reliquiarum S. Macarii ad Pamelensem ecclesiam, quem ex instituto describendum suscepit, ut liquet ex titulo et clausula, proin mirum non est, sicubi de adjunctis inventionis minus instructus vel sollicitus aberraverit. In ceteris tamen satis accuratum fuisse, patebit ex sequenti instrumento.*

142 Antonius Triest, Dei et Apostolicae Sedis gratia episcopus Gandavensis, praepositus, decanus et capitulum ecclesiae cathedralis sancti Bavonis Gandavensis, omnibus et singulis praesentes visuris, lecturis aut legi audituris salutem in Domino sempernam. Notum facimus, quod, cum de consensu Rdi domini Hugonis d'Enghien, exempti monasterii S. Salvatoris Eenamensis abbatis, a domino Nicolao Outshoorn, pastore Pamelensi oppidi Aldenardensis hujus diocesis Gandavensis, tria ossa sacra corporis sancti Bavonis patroni nostri, ab immemorabili tempore in ecclesia Pamelensi, quae est de praefati domini abbatis patronatu, cultui fidelium exposita et in processionibus circumferri solita, die vigesima nona mensis Martii hujus anni millesimi sexcentissimi trigesimi septimi, eadem die, quae erat Dominica Passionis ex ecclesia fratrum Minorum Recollectorum hujus civitatis Gandaven-

AUCTORE
J. P.

reliquiarum
S. Bavonis
inventionem
spectant,

adjunctis er-
ret in modo
tamen.

quo eas Gan-
densibus tra-
ditas narrat,

AUCTORE.
J. P.

sis, quo per R. dominum Petrum Ernestum Garnier, præpositum antedicti monasterii Eenamensis et præfatum D. pastorem Aldenarda allata fuerant, eadem ad ecclesiam nostram transtulisse, nos gratitudinis ergo partem ossis sacri corporis S. Macharii episcopi et confessoris, in ecclesia nostra asservati, ex capsula ejusdem Sancti nobis desumptam, nobisque capitulariter congregatis, domino Petro Ernesto Garnier, ejusdem abbatiae præposito dedisse, quatenus eandem ad præfati domini abbatis Eenamensis manus consignare et cujuslibet fidelis venerationi adversus pestis luem ibidem exponi valeret.

accuratus
esse ostendi-
tur.

143 Atque ut perpetuis futuris temporibus de horum omnium veritate constaret, præsentis dedimus, sigillis nostris munitas, Gandavi in loco capitulari anno Domini millesimo sexcentesimo trigesimo septimo, mensis Martii die trigesima (et erat signatum) Antonius episcopus Gandensis; et super plicam: De mandato Rm̃i ac RR. DD. Guyart cum signo manuali. Et appendebant sigilla duo cum caudis pergamenis, impressa in cera rubra, primum Rm̃i D. Triest, et alterum præfati capituli sancti Bavonis. Facta collatione cum originali, hæc copia de verbo ad verbum concordat; quod attestor (*signatum*) P. van Damme pbr nōs Aplicūs. *In margine harum litterarum ista notavit sæpissime laudatus dominus canonicus van Damme* Originale asservatur in abbazia Eenamensi in feretro reliquiarum S. Macharii. *Hinc eruitur, cur in iis sermo non fiat de reliquiis S. Macarii, datis eodem tempore D. Outshoorn pro Pamelensi S. Mariæ ecclesia, pro qua haud dubie etiam similes seorsum confectæ fuerunt.*

§ VIII. Cultus hodiernus S. Bavonis Gandavi, ejusque reliquiarum seculo præterito ac præsentī status.

Reliquiarum
S. Bavonis

Pro hoc etiam § plurima subministrat in suis documentis laudatus Dominus Canonicus. Omnibus, inquit, peractis, quæ in dicta Memoria (*vide num. 156, 157, et 158*) enarrantur, die xxix Septembris mdcxxxviii in capitulo extraordinario, « præside Rm̃o dño, post summum Sacrum clausa fuit solemniter capsula reliquiarum sancti Bavonis, in qua inclusa est cuculla ejusdem Sancti, extracta ex capsula reliquiarum sanctæ Pharaïldis, item unum os parvum cum dente, extractis ex vitro rotundo, quod in processionibus circumferri solebat; item alia tria ossa ejusdem Sancti, ex ecclesia Pamelensi Aldenardæ. » Ultra prænominate reliquias, capsulæ argenteæ inclusas, anno mdcxlix capitulum cathedrale Brugense dono dedit capitulo cathedrali sancti Bavonis Gandavensi dentem ejusdem sancti Bavonis.

sæculo xvii,

143 Extat in archivio simplex copia illius donationis tenoris sequentis: « Decanus et capitulum ecclesiæ cathedralis sancti Donatiani Brugensis notum facimus, quod rotunda pixis eburnea una cum minori capsula quadrata ex cupro deaurato fuerit hodierna die inter alias reliquias reperta in capsula seu feretro S. Machuti in ecclesia nostra prædicta asservato, et per Rm̃um dñum Triest, pridem Brugensem, nunc Gandavensem episcopum, ex prævia nostra resolutione aperto; quodque in eadem minori capsula quadrata fuerit repertus dens, bysso involutus, cum hac inscriptione: DENS S. BAVONIS, quem sacrum dentem ad instantiam præfati Rm̃i dñi episcopi, nec non RR. DD. Præpositi, decani et capituli ecclesiæ cathedralis S. Bavonis Gandavensis, eidem ecclesiæ cathedrali S. Bavonis gratitudinis ergo et in firmamentum mutue confraternitatis donavimus et donamus per præsentem. In quorum fidem præsentem sigillo nostro ac secretarii signatura muniri fecimus anno mdcxlix, mensis Octobris

» die decima quinta. Signatum de mandato adm RR. DD. decani et capituli ecclesiæ cathedralis Brugensis p̃torum, H. Wagheners secret. » Ultra prædicta acta donationis in Actis capitularibus ad diem secundum Maii in capitulo extraordinario sub juramento leguntur sequentia: « Declaravit D. decanus, se a Rm̃o dño accepisse dentem sancti Bavonis, ecclesiæ huic datum a RR. DD. decano et capitulo ecclesiæ cathedralis S. Donatiani Brugensis, nec non partem notabilem reliquiarum ejusdem S. Donatiani per supradictum capitulum donatam illm̃o domino, quam ipse huic ecclesiæ largitus est, et DD. cum gratiarum actione easdem acceptarunt, etc. »

146 Denique anno mdcxix prædictis reliquiis accessit alius dens sancti Bavonis, ut patet ex litteris ab illm̃o ac Rm̃o dño Philippo Erardo desuper datis, quarum copia authentica his adjungitur. « Philippus Erardus vander Noot Dei et Apostolicæ Sedis gratia episcopus Gandavensis, omnibus has visuris salutem in Domino. Notum facimus et testamur per præsentem, quod nos aperuerimus capsulam plumbeam debite clausam et sigillatam sigillo illm̃i ac Rm̃i dñi Jacobi Boonen, quondam episcopi Gandavensis, et antehac desumptam ex majori altari chori ecclesiæ nostræ cathedralis sancti Bavonis, ac in eadem invenimus juxta litteras ejusdem, dictæ capsulæ inclusas cum tribus granis thuris juxta Pontificale Romanum, reliquias seu quatuor dentes, videlicet SS. Bavonis, Stephani et Remigii confessorum et martyris, idque sine signo distinctionis, panno serico rubri coloris involutas cum inscriptione in parrameno, dum præfatus illustrissimus D. Jacobus Boonen xi Februarii mdcxvii dictum altare consecravit. Cui capsulæ easdem reliquias et dentes cum iisdem litteris, inscriptione et granis thuris denuo inclusimus, eamque sigillo nostro, in cera rubra Hispanica impresso, munivimus, et sigillavimus cum facultate eandem thecæ argenteæ ejusdem ecclesiæ cathedralis, in qua reconditæ sunt aliæ reliquiæ S. Bavonis, imponendi, ac simul publicæ fidelium venerationi cum aliis exponendi ad majorem omnipotentis Dei gloriam et honorem et ejusdem S. Bavonis venerationem et cultum. Datum Gandavi in palatio episcopali sub sigillo et signatura nostris anno Domini millesimo septingentesimo decimo nono mensis Octobris die vigesima septima. (*signatum*) P. E. episcopus Gandavensis. (et inferius) De mandato illm̃i ac Rm̃i dñi mei episcopi præfati J. B. du Chesne secret. Concordat cum suo originali, quod attestor (*signatum*) P. Van Damme nōs Aplicūs. »

147 Status autem hodiernus reliquiarum sancti Bavonis in ecclesia cathedrali Gandavensi est talis: In magno feretro argenteo cum inscriptione S. BAVONIS CONFESSORIS hodie adhuc sunt eadem reliquiæ, quas illustrissimus ac reverendissimus D. Antonius Triest episcopus Gandavensis anno mdcxxxviii illi imposuit, nempe: Cuculla S. Bavonis, unum os parvum cum dente, et tria ossa ejusdem Sancti allata ex ecclesia Pamelensi Aldenardæ, quibus anno mdcxix accessit capsula plumbea continens quatuor dentes SS. Bavonis, Stephani et Remigii confessorum et martyris, sine tamen signo distinctionis. In vitro rotundo, quod in processionibus circumferri solet, ex quo anno mdcxxxviii os parvum cum dente extracta dicuntur, repositus est dens sancti Bavonis, quem capitulum cathedrale Brugense gratitudinis ergo capitulo cathedrali Gandavensi donavit anno mdcxlix.

148 Magnum feretrum argenteum, continens reliquias S. Bavonis et tria alia feretra argentea, ejusdem formæ et magnitudinis, continentia reliquias aliorum Sanctorum, exponuntur in choro in summo altari venerationi fidelium in omnibus festis solemnioribus, seu festis, in quibus est officium episcopi. Feretrum reliquiarum S. Bavonis exponitur solum, ut supra, diebus infra Octavam

xviii inchoato

E

F

et usque nunc

jam provento
status.

et

A et die octava depositionis ejusdem Sancti. Vitrum rotundum continens dentem S. Bavonis, circumfertur in processionibus 1 die Augusti, quando celebratur festum elevationis, et 1 Octobris, festo depositionis sancti Bavonis, quando episcopus non facit officium. *Hactenus Reverendus ac amplissimus dominus Van Damme, qui deinde nos instruit, adjecit etiam documentis, de sacro osse Sancti nostri olim per dominos canonicos Gandensis ecclesie concessio ecclesie Harlemensi in Hollandia: sed his utemur, postquam absolverimus ea, quæ dicenda restant de reliquiis et hodierno cultu S. Bavonis in Gandensi civitate.*

cui pauca de
reliquiis S.
Pharaildis

149 Egimus supra de reliquiis SS. Bavonis ac Pharaildis sæculo decimo concessis ecclesie collegiatae, quæ in utriusque honorem condita fuit, ac deinde solius S. Pharaildis nomine appellari consuevit, binasque earundem reliquiarum translationes, alteram sæculo undecimo, alteram decimo quarto factas, dedimus ex Sander. Memorantur quoque eadem reliquie in Officio S. Pharaildis, quo utitur cathedralis ecclesia Gandensis ad diem 4 Januarii, quamquam anno 1661, quo impressum est recentius nostrum Officii exemplar, jam pene ab integro sæculo deperditæ essent dictæ S. Pharaildis reliquie, et verisimiliter, etiam S. Bavonis. Primum plane affirmat illustrissimus de Castillon in sacra Belgii Chronologia, quam, tum præpositus ecclesie collegiatae S. Pharaildis, composuit et vulgavit typis Gandavensibus anno 1719: ubi res dictæ ecclesie multo fusius pertractans quam cujusvis alterius, de capsâ reliquiarum S. Pharaildis in hunc modum loquitur pag. 75. Hæc atque aliæ argenteæ et deauratæ capsæ, in quibus ingentes Sanctorum reliquie reconditæ erant, et pretiosa mobilia, tumultuante Belgio anno MDLXVI circa xx diem Augusti, sacrilegæ Cavinistarum et iconomachorum manus surripuerunt, atque adeo patronæ reliquiis spoliatum capitulum remansit, donec Carolus Masius Gandavensis episcopus anno MDCXI ad petitionem capituli illud nova particula, ex cathedrali desumpta, donavit.

et S. Bavonis
notata super
adduntur.

150 Dicit autem, quod cum prioribus S. Pharaildis etiam verisimiliter deperierint reliquie S. Bavonis, primo quia illustrissimi verba utcumque indicant, omnes generatim Sanctorum dictæ ecclesie lipsantheas ab hæreticis fuisse surreptas. Secundo quia reliquie SS. Bavonis et Pharaildis, de quibus sermo hic est, eadem theca continebantur anno 1556, quo, si recte scribat Sanderus ex Chronico suo, postrema facta est illarum translatio. Verba repeto: Anno etiam MCCCXXVI portiones reliquiarum S. Bavonis et Pharaildis in ecclesia novi Castelli... translatae sunt de veteri scrinio in novum per venerabilem patrem dominum Andreæ episcopum Tornacensem, etc. Si, inquam, recte scribat Sanderus; nam laudatus de Castillon pag. 72 ex autographo exhibet litteras ipsiusmet Andreæ episcopi, in quibus translatio figitur anno Domini millesimo trecentesimo tricesimo septimo septima die mensis Octobris, ac de solis S. Pharaildis ossibus fit mentio, ut sequitur: Ossa beatissimæ Pharaildis virginis Christi, de quadam antiqua capsâ in hanc novam capsam seu thecam transtulimus seu transmutavimus. Particulæ de veteri scrinio in novum et de antiqua capsâ in novam dubium non relinquunt, quin utrobique de eadem translatione agatur, et alterutro loco annus mendose signatus fuerit, verisimiliter in Sanderi Chronico, ubi positus vel descriptus fuerit annus 1556 pro 1557. Ratio autem, cur in litteris episcopi Tornacensis sola memoratur S. Pharaildis, fuit fortasse, quia pro reliquiis S. Bavonis, quamvis eadem in capsâ reconditis, separatæ etiam litteræ confectæ fuere, quæ una cum reliquiis deperierint.

Festivitas
S. Bavonis
apud Ganden-
ses duplex,

151 De annuis festivitatibus Sancti nostri apud Gandenses jam multa novisse potuit lector ex ante dictis. Directorium horarum canonicarum, completens Officia propria, etc. Exemptæ cathedralis ecclesie S. Bavonis Gandavensis pro anno Do-

mini MDCLXI hodiernum festivitates istas celebrandi ritum declarat contractis istorum verborum notis.

Ad primam Octobris: Depositio S. Bavonis confessoris duplex præcipuum primæ classis. Officium illustrissimi domini episcopi: *Iisdemque omnino ad primam Augusti, qua recolitur festum Elevationis ac Translationis ejusdem Sancti. Hoc tamen discrimen est inter utramque festivitatem: Depositio celebratur per octavam, non item Elevationis. Bina habemus Propria dictæ cathedralis ecclesie Gandavensis, quibus inserta sunt pro utraque festivitate Officia. Primum impressum est Gandavi anno 1572, alterum, sed immutatum et in meliorem ordinem redactum, Antverpiæ 1661.*

152 In priore Officio, die prima Octobris et per Octavam legendum, omnia pene habet propria, puta antiphonas, hymnos, versus et responsoria, ac pleraque ex Actis desumpta, vel iis accommodata. Lectiones festi pro primo Nocturno acceptæ sunt ex Libro Sapientie: Justus si. Secundi Nocturni sunt compendium Vitæ S. Bavonis usque ad supremum morbum. Tertii de Homilia S. Gregorii Papæ super Evangelio: Si quis venit ad me, et non odit patrem, ut in Communi unius martyris. Per Octavam vero primi Nocturni lectiones sumendæ notantur de Scriptura occurrente; secundi obitum Sancti complectuntur et translationes reliquiarum, aliaque ad Gloriam posthumam spectantia, ac plenius hic a nobis discussa. In tertio denique Nocturno fit prosecutio dictæ Homiliæ S. Gregorii Papæ. Oratio hæc est: Concede, quæsumus, omnipotens Deus, ut ad meliorem vitam sancti Bavonis confessoris tui exempla nos provocent; quatenus cujus solemnia agimus, etiam actus imitemur. Per Dominum nostrum. Ad diem primam Augusti idem, paucis exceptis, Officium præscribitur, quod prima Octobris; et lectiones secundi Nocturni historiam exhibent Elevationis ac Translationum reliquiarum. Tertii Nocturni depromptæ sunt ex Homilia venerabilis Bedæ presbyteri super Evangelio: Ecce nos reliquimus omnia.

Officium eccle-
siasticum
vetus,

153 In recentius impresso Proprio, quo etiam nunc utitur cathedralis ecclesia Gandavensis, et cujus exemplar, curante R. P. Petro van Royen, dono nobis transmisit, Officium diei primæ Octobris pleraque etiam habet propria et ex Actis Sancti desumpta vel iis accommodata, quamvis diversa sint ab iis, quæ in vetustiori leguntur seu potius alio modo et ordine disposita. Ecce nonnulla, quæ huc transfero:

ejusque in
novum, e quo
unus,

Ad Vesperas HYMNUS.

Bavonem meritis tollat honoribus
Gandavum, celebri nobilis urbs Viro,
Cujus vita sacris inelyta moribus

Ad Christum populos vocat.

Bavonem socio fœdere concinat,
Quo quondam emicuit vindice civitas
Harlemum, mediis tuta periclis *,

Nec præsentem cadens malo.

Bavo Christiferis ignibus æstuans,
Tu nobis speculum formaque præmicas,
Exemplo celebri dum præis et sacros
Virtutum stimulos moves.

Te Patrone, piis gressibus assecleæ
Ad Christum sequimur: tu tibi deditos
Constanti famulos auxilio fove,

Rebus Tutor in asperis.

Quidquid præcipiti styx vomit alveo,
His, te dante, procul finibus exulet:
Virtus adveniat, labis et inscia

Vitæ candida puritas.

Sanctæ sit Triadi laus pia jugiter,
Quam mundi trepidans incola poplite
Inflexo celebrat, cujus in omnia

Perstat gloria secula. Amen.

Inserta his versibus de Harlemono civitate explicabuntur sequenti §.

154 Ad Magnificat ANTIPHONA. Bavo pater et patrone, prece blanda Jesum mone, ut nos servos eruat et tuto portu statuât. Ad Matutinum

F

* periculis

HYMNUS.

alterque hym-
nus atque
nonnulla

AUCTORE
J. P.

HYMNUS.

Annua nobis revoluta cursu
Festa lux salve : tibi nunc vacamus,
Rite solventes veneranda magno
Festa Bavoni.

Ille post tedas thalami jugalis,
Et datam bellis viridem juventam
Tyro jam Christi nova bella, cælo

Auspice, ccepit.
Sæculo major, vitiisque sæcli,
Dona fortunæ patriosque census.
Fœnus immensum liquido daturis
Credidit astris.

Inde ne mentem memorem honorum
Ventus inflaret popularis auræ,
Exteras longe generosus Exul,

Fugit in oras.
Flandra qua Scaldis vada concolori
Perluit vitro, sociasque Lisæ
Excipit lymphas, viridante ripa,

Constitit Hospes.
Hic cavæ primum penetrare fagi,
Mox larem cellæ tenuis subivit,
Lapsa quo crebro gemitu piare

Tempora posset.
Egit hic lucas dapis indigentes;
Noctis insomnes vigilavit horas,
Semper intentus super astra certo
Tendere cursu.

Laus sit excelso superum Parenti,
Qui suum ditat meritis Bavonem;
Concinant sparsæ per utrumque solem

Carmina gentes. Amen.

producuntur,
per illustrissi-
mum domi-
num Anto-
nium Triest

155 *Lectioes primi Nocturni ex Libro Ecclesiastici* : Beatus vir. *Secundi ex Actis Sancti, conscriptis per Theodoricum abbatem. Tertiæ ex Homilia sancti Bernardi abbatis super Evangelio* : Ecce nos reliquimus omnia. *Infra Octavam primi Nocturni lectiones de Scriptura occurrente* : *secundi reliqua Sancti gesta, miracula et cultus historiam continent; tertii assignantur ex dicta Homilia S. Bernardi. Oratio ubique eadem est, ut sequitur* : Deus, qui beatum Bavonem confessorem tuum, calcato mundo, crucifixo Filio tuo militare tribuisti : da nobis, quæsumus, ejus patrocinio ab omnibus hostibus protegi, et post peractam feliciter hujus vitæ militiam, æterna gloria coronari. Per eundem. *Ad diem primam Augusti ista Oratio legitur* : Deus, qui nos beati Bavonis confessoris tui meritis et intercessionem lætificas : concede propitius, ut, qui tua per eum beneficia poscimus, dono tuæ gratiæ consequamur. Per Dominum. *In secundi Nocturni lectionibus compendiosa fit narratio primæ Elevationis, translationum sacri corporis et aliquot miraculorum. Reliqua sumenda notantur ex Officio diei Depositionis, exceptis octavo Responsorio et Antiphona ad Benedictus, quæ etiam propria sunt Sancto. Per annum vero pro commemoratione communi de S. Bavone, ut ecclesiæ patrono, ponitur hæc Antiphona ad Benedictus* : Sancte Bavo, pater bone, tu pro nobis in agone cum cælesti concione apud Deum advoca. *Ad Magnificat eadem, quæ in primis Vesperis Depositionis. Oratio diei primæ Augusti proxime recitata.*

156 Porro hanc Officiorum immutationem seu correctionem sub annum 1659 faciendam curavit illustrissimus ac reverendissimus dominus Antonius Triest, Gandavensium episcopus : vir tum aliis innumeris titulis tum præsertim munifica in pauperes et in ecclesias Dei pietate celebratissimus, cultusque S. Bavonis fautor et propagator egregius. Is videlicet, qui secundum ante dicta reliquis ejusdem Sancti, Brugis et Aldenarda acceptis, cathedralem suam ecclesiam locupletavit; qui ære suo ejusdem cathedralis S. Bavonis fabricam splendide auxit et ditavit, ut habet inscriptio elegantis mausolei, ipsi ibidem in choro erecti; qui eidem S. Bavonis ecclesiæ amplius exornandæ grandem pecuniæ summam reliquit, unde etiam hoc nostro sæculo princeps altare ex marmore admodum magnifice exstructum est : quo episcopatum tenente, et procul dubio ad sumptus concurrente, anno 1654, qui tunc credebatur a morte S. Bavonis esse millesimus, celebratum fuit jubileum, sic memoratum a Sanderò lib. 1. *Hagiologii Flandriæ pag. 54* : Cum anno MDCXXXI ab obitu S. Bavonis millenarius esset elapsus, clerus ecclesiæ cathedralis Gandavensis incredibili solemnitate celebravit jubileum in honorem ejusdem Sancti. Ecclesia princeps peristromatis, aulæis, tapetibus pretiosissimis ornata fuit, et variæ ad populum habitæ conciones, aliæque plura venerationis et reverentiæ in optimum Patronum nostrum pro majore Dei optimi maximi gloria edita sunt argumenta.

D
Gandensium
episcopum
immutatio,
cujus munifi-
centia

157 De sæpe dicta cathedrali S. Bavonis ecclesia, prout suo tempore existerat, Sanderus, ex quo ejusdem delineatio lectorum oculis hic subjicitur, Gandavi sui seorsum impressi lib. v. cap. 1 ista tradidit : Eximia prorsus augustaque ejus fabrica est, splendidissimis quibusvis Europæ basilicis comparanda, et si antrorsum ad triginta forte pedes protendatur, anteferenda etiam. Nusquam arcta, humilis, obscura : sed vitrorum fulgore lucida, lætum introeuntibus aspectum præbet. Eam anno MCCCXLI Transmarus episcopus legitur dedicasse. Cryptam amplitudine, sacellis, columnarum serie nulli toto Belgio secundam Balduinus et Arnulphus comites instruxere : alii id gentis Vilaniæ seu a Gandavo, in Belgio, ut prioribus libris ostendimus, nobilissimæ opus asserunt. Quidquid sit; Gerardus Vilanus a Gandavo, qui uxorem habuit Elisabetham, comitis S. Pauli filiam, ingente sumptu restauravit, ibidem conditus. Chorum alta concameratione, augusta sacellorum corona, senatus anno MCCCXVIII, alii, ut Varnewicus, MCLXXIV erexit. Pronaon stupenda moles sub ævum Caroli cæsaris adjectum. Fundamenta turris jacta MCCCCLXII vigesima sexta Maii pridie Dominicæ Ascensionis per abbatem Blandiniensem, hujus olim ecclesiæ patronum, Nicolao vander Zickele et Joanne Huyse coss. Eidem imposita crux anno MDXXXV... Ornamenta vero nunc hujus ædis, cui hæreticus furor injuriam intulerat, varia sunt, sacraque supellex, tum cleri tum populi donatione, sumptuosa. Altare marmoreum in choro etiam Patronos ecclesiæ eleganter sculptos exhibet; mox illi Rubeniana imago inferenda, aliæque decora addenda sunt.

E
varia ecclesiæ
S. Bavonis,
de qua quædam
ex Sanderò.

C

F

A

AUCTORE
I. P.ornamenta
accessere,

138 Hæc Sanderus circa 1627, quibus pro pleniori notitia hodierni S. Bavonis templi adjicit sequentia illustrissimus de Castillion part. 1 pag. 51 *Chronologiæ sacræ Belgii*, editæ anno 1719. Præter insignem ac eximiam structuram illud (templum) splendidissimum reddunt marmorea sacella, portis ut plurimum æreis instructa; picturæ a celebrioribus Belgii penicillis, ac demum altare majus marmoreum, quod nunc extruitur sumptuosissimum, et quod jam fere ad apicem perductum est; præter quod in circuitu chori alia tredecim conspiciuntur, inferius autem quatuordecim ornata magnifice. In inferiori sive subterranea ecclesia, quam cryptam vocant, decem sunt altaria. Hisce ornamentis ecclesiæ cathedralis S. Bavonis, anno 1743 ex concretis summæ pecuniariæ, quam laudatus supra illustrissimus ac reverendissimus dominus Antonius Triest, Gandensium episcopus, ecclesiæ S. Bavonis amplius exornandæ reliquit, annorum plurimum proventibus cathedra concionatoria e marmore candido affabre constructa accessit.

hodieque accesserunt.

139 Accedit etiam nunc, quod ceteris ornamentis cedere minime debet, elegantissimæ structuræ futurum opus, cujus notitiam, datis hoc ipso anno 1763, quo hæc scribuntur, Gandavo litteris, laudatus supra R. P. Petrus van Royen, Societatis nostræ sacerdos, viso schemate, quod ipsi, ut scribit, amplissimus dominus van Eersel archidiaconus et canonicus S. Bavonis, operisque, quod in dicta cathedrali ecclesia modo extruitur, director exhibuit, quodque a celeberrimo architecto simul et scriptore serenissimi comitis Palatini domino Petro Verschaffelt delineatum est, officiosissime, ut promiserat, subministravit; est autem hæc: Dejecto veteri odæo, quod chorum ab anteriori templo separabat, jam nunc exurgit aliud bifariam ita sectum, ut templum ingredientibus liberum præbeat aræ principis prospectum. Altare hoc majus ab illustri artifice D. N. Verbruggen olim elaboratum splendorem etiam a novo opere

non mediocrem recipit: nam supra plinthidem e polito fusco marmore, quæ graduum, quibus ad chorum ascenditur, altitudinem adæquat; utrumque e candido nigroque marmore ara minor extruitur, stipantibus eam marmoreis coloris itidem albi columnis ad altitudinem pedum $16\frac{2}{3}$, toto opere altitudinem pedum 23 vix non excedente; atque ad eam formam totus, quantus est, chori ambitus ac transversa templi navis continuo labore exornabitur. Hæc, addit idem R. P. Petrus van Royen, humanissime explicare mihi dignatus est prælaudatus amplissimus dominus archidiaconus.

§ IX. Cultus S. Bavonis Harlemi in Hollandia ecclesiæque ipsi ibidem extracta.

Absolutis iis, quæ annotanda videbantur de reliquiis et cultu S. Bavonis in civitate Gandavensi, properamus ad civitates et loca alia, in quibus specialem venerationem nactus est idem Sanctus; in quibus, inquam, vel reliquiæ ejus honorantur, vel ædes sacræ ipsi dicatæ sunt, vel in Officio divino ipsius sit memoria. Reliquis præmittimus Harlemum, civitatem Hollandiæ amplam et elegantem, Amstelodamo tribus, Lugduno Batavorum quinque dissitum milliaribus. Harlemenses quippe, priusquam in ipsos dominari cæpit hæresis, vix cedebant Gandavensibus in veneratione erga S. Bavonem, imo, si annuas festivitates spectes, etiam hos superabant. Quo tempore cultus iste illic inchoatus sit, litteris proditum non reperio. At occasio sic generatim proponitur in lectione quarta Officii, quod, ut infra dicetur, ibidem recitari consuevit die 10 Maji: Cum sancti Bavonis confessoris religiosa veneratio populo Harlemensi ex commerciis cum populo Gaudensi feliciter innotuisset, ejusdem gloriosa apparitio ante aliquot annorum centurias facta utrumque populum ad communionem pietatis sub

Occasio,

illius

AUCTORE
J. P.

illius patrocinio induxit et sociavit. Harlemensibus siquidem summe afflictis et sancti Bavonis tutelæ sese devoventibus, eundem apparuisse, civesque ab imminentibus periculis liberasse, veneranda majorum traditio perhibet. Cujus rei sacram perennemque memoriam confirmat sollemnis illa basilica, quam clerus populusque Harlemensis ope Alberti Bavari, vigesimi tertii Hollandiæ comitis, eximia structura, maximisque sumptibus, toto et amplius seculo fabricatam, Patrono suo erexit. Testatur id ipsum sacra cleri populi que Harlemensis fraternitas, sub sancti Bavonis invocatione et patrocinio ab aliquot sæculis in honorem Dei omnipotentis instituta.

progressus

161 *Cultus progressus aliquanto uberius deducitur in Officio, quod die octava depositionis recitari consuevit a clero tam Gandavensi quam Harlemensi. Lectio quarta sic habet*: Harlemi quoque in Hollandia ante multas annorum centurias cultus sancti Bavonis miraculose propagatus est. Cum enim cives Harlemenses, summa angustia pressi, se ejus patrocinio devoissent, illustri apparitione et tutela sua civitatem ab imminentibus periculis liberasse traditur. Unde postea sacrorum beneficiorum memoriam devota ac religiosa animorum gratitudine recolentes clerus et populus eundem in Patronum ac Tutelarem susceperunt, erectaque solemnibus basilica, statuam ejus cum armatura ac paludamento, principum habitu, dextera manu gladium erectum, sinistra vero falconem tenentem (eo modo, quo apparuisse creditur) delineantes, passim posuerunt. *Lectio v.* Ex amplitudine miraculi ac religiosi cultus sancto Bavoni ab Harlemensibus consecrati, Albertus Bavarie dux et vigesimus tertius Hollandiæ comes pie commotus, illustrem basilicam eximia ac sumptuosa architectura, a civibus jam diu inchoatam, sua liberalitate ac studio insigniter promovit. Impetravit enim a Bonifacio nono, Sixto quarto et Innocentio octavo, successive Romanis Pontificibus, plenarias, sanctæ Mariæ Angelorum de Portiuncula nuncupatas, indulgentias; quibus Christi fideles poenitentes et communicantes et sancti Bavonis basilicam visitantes, ad liberalem eleemosynam pro fabrica complenda invitavit: quæ toto et amplius sæculo fabrefacta, tandem anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo secundo perfecta est. Clerus quoque Gandensis se Harlemensibus sub sancti Bavonis patrocinio confederans, insignem partem sacri corporis ejus, scilicet juncturam brachii cum mutua honorum operum communicatione invicem perpetuo impertienda, aliisque nonnullis conditionibus, ecclesiæ Harlemensi donavit. Quas reliquias clerus Harlemensis gratanter acceptas ac deinde argenteæ thecæ anno Domini millesimo quingentesimo reverenter inclusas, maxima religione custodivit. Sacrum quoque translationis festum, annua solemnitate deinceps celebrandum, ab Ultrajectensi episcopo obtinuit ac religiose observavit.

ac diuturnitas
cultus S. Bavonis apud
Harlemensem,

162 *Sextam lectionem, quæ res postea gestas exhibet, dabo, cum nonnulla ad præcedentium elucidationem conducunt, attulero. Particulæ, quibus dicitur apparitio ante aliquot annorum centurias facta, et ante multas annorum centurias cultus sancti Bavonis propagatus, antiquitatem sane indicant, sed non definitam. Si tamen memorata Sancti apparitio non diu contigerit, antequam ecclesiæ Harlemensis jacta sint fundamenta, figi ista late poterit ante medium seculum decimum quartum; cum ecclesiæ, anno 1472 ad perfectionem perductæ, impensum fuerit totum amplius sæculum. At quod refertur de indulgentiis, quas a summis Pontificibus Sixto et Innocentio impetravit Albertus, Bavarie dux et Hollandiæ comes, mortuus anno 1404, quo eodem etiam vivere desiit Bonifacius nonus Pontifex maximus, intelligendum duntaxat de innovatione et confirmatione indulgentiarum, a Bonifacio olim concessarum, prout clarum fit ex ætate Sixti IV ac Innocentii VIII Pontificum, et distinctius exponitur parte II Bataviæ sacræ pag. 290, ubi simul ipsius*

ecclesiæ exhibetur descriptio, quam huc transfero. D

163 *Illustre imprimis templum, quod D. Bavonis sacrum. Templum, ut refert Hadr. Junius, augustum et architectorum judicio celeberrimum, pulcherrimumque opus, firmissimis innixum columnis, fornice laqueata ex intestina materia, quod spatioso et quadrato imminet foro; juvante et promovente tantæ molis opus Alberto Bavaro, qui a Papa Bonifacio, ejus nominis IX, obtinuerat indulgentias Papales ad promovendam perficiendamque ædis sacræ structuram. Similes indulgentias concessit Papa Clemens V. Bullas hasce renovavit, confirmavit ac stabilivit cum supplemento errorum, qui incidere potuerunt, Sixtus IV Pontifex anno MCCCCLXXII, et post eum Innocentius VIII Pontifex anno MCCCCXC, quibus gazophylacium magnis ditatum thesauris. Sic templum hoc consummatum fuisse, refert Montanus. Anno MDXVI e ligno turrim ædificare cœperunt fastigiatam, loricatam, surgente in altum gradu ad summum usque verticem, quam ad justam altitudinem perductam plumbo superinducto investiverunt structores. Suggestum concionatorium erectum sublime et operosum anno MCCCCXXXII.*

a quibus Sancto constructum templum

164 *De reliquiis S. Bavonis a Gandensibus dictæ ecclesiæ concessis et de conditionibus donationi adjectis paulo etiam explicatius agit die 10 Maji Officium Harlemense lectione v, quam similiter subjicio*: Absoluta autem basilicæ fabrica, clerus populusque Harlemensis, Patroni sui gloriosam memoriam cum beneficiorum fructu conservare studentes, anno Dominicæ Incarnationis millesimo quingentesimo ab abbata monasterii sancti Bavonis juxta Gandavum, pia instantia insignem partem reliquiarum ejus, scilicet juncturam brachii, obtinuerunt. Accessit piorum operum ac meritum, divinæ gratiæ auxilio implendorum, tam ex parte Religiosorum ejusdem monasterii, quam cleri populi que Harlemensis, in fraternitatem sancti Bavonis conscripti, mutua ac perpetua communio. Harlemenses insuper in gratiarum actionem, jugemque pietatis memoriam, cereum unius libræ in Gandensi ecclesia sancti Bavonis Kalendis Octobris sub Offertorium summæ Missæ, per certum nuncium quotannis offerendum, pio voto promiserunt. Dies quoque festivas depositionis Kalendis Octobris, item elevationis Kalendis Augusti, nec non translationis et commemorationis illius sexta Idus Maii occurrentes, annua solemnitate colendas pari pietate voverunt.

ejusdem reliquiis Gandenses donant,

E

165 *At longe ampliorem tam concessionis, quam conditionum concessioni adjectarum notitiam nobis subministravit sæpe laudatus Reverendus ac amplissimus D. van Damme missis apographis duorum instrumentorum, quæ Mss. servantur in archivo seu tabulario capituli Gandensis cathedralis ecclesiæ. Primum sunt litteræ Petri Quicke, episcopi Tornacensis, Raphaeli de Bourgogne, abbati Gandensis monasterii S. Bavonis ac simul episcopo Rosensi (civitas est Dalmatiæ Turcica subjecta) licentiam faciendi donandi reliquias Harlemensi ecclesiæ, et sic habent*: Petrus Dei et Apostolicæ Sedis gratia episcopus Tornacensis venerabili in Christo patri ac domino Raphaeli, eadem gratia episcopo Rosensi nec non abbati insignis ecclesiæ ac monasterii S. Bavonis juxta Gandavum, salutem ac sinceram in Domino dilectionem. Ut aliquam partem reliquiarum S. Bavonis confessoris, cujus corpus in dicta ecclesia ac monasterio requiescere dignoscitur, ecclesiæ parochiali de Herlem Trajectensis diocesis, quæ in honorem ejusdem S. Bavonis fundata et erecta existit, donare et concedere valeatis, ita ut ipsa pars reliquiarum ad eandem ecclesiam transferatur, quo magis ad ipsam ecclesiam populus devotionis causa confluat, præfataque ecclesia exinde suscipiat incrementa, vobis tenore præsentium licentiam pariter et auctoritatem concedimus et impartimur. Datum Gandavi sub sigillo nostro anno Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo nono, mensis Februarii

die

F

A die vigesima octava. In plica scriptum erat : Per dñum episc opum Bourgne p. no. cum certo signo manuali, et appendebat sigillum ex cera rubra, semi ex parte fractum, et ex cauda pergamena.

instrumentis
authenticis
cum donatio-
nis

166 Alterum instrumentum est apographum litterarum, quibus moderatores utriusque ordinis, civilis et ecclesiastici Harlemensis, profitentur et declarant, quidquid in gratiarum actionem tam pro abbate et monachis Gandensibus, quam in honorem Sancti deinceps facturi sint. Sic sonant : Quia Rdñs in Christo pater et dominus Raphael, Dei et Apostolicæ Sedis gratia episcopus Rosensis, abbas insignis ecclesiæ et monasterii S. Bavonis juxta Gandavum, ad instantiam rdi patris ac domini magistri Nicolai de Ruyter archidiaconi Bruxellensis in ecclesia Cameracensi, præpositi Lovaniensis et ecclesiæ nostræ parochialis Herlemensis, ecclesiam nostram præfatam in honorem S. Bavonis fundatam et erectam cum reliquiis S. Bavonis patroni nostri dono specialis gratiæ decoravit, ac etiam idem R. P. et D. nos ad participationem operum virtuosorum et meritorum, quæ apud præfatum monasterium perpetuo futuris temporibus adimplerentur, et sicut benigne accepit : Nos scultetus, burgimagistri et proconsules oppidi Herlemensis, magister Hugo de Asseldelff, vicecuratus ecclesiæ Herlemensis prædictæ, decanus et confratres fraternitatis S. Bavonis in ecclesia antedicta, in recompensam gratiosæ et specialis donationis et benignæ receptionis antedictorum, eundem R. P. et D. episcopum et abbatem memoratum, religiosos dominos Ægidium priorem et omnes fratres monasterii antedicti successoresque eorum ad fraternitatem nostram in parochiali ecclesia antedicta, in Missis, exequiis et aliis virtuosis operibus et exercitiis spiritualibus recipimus, ipsosque eorum participes efficimus.

etiam condi-
tionibus inno-
tescit ;

167 Insuper bona fide pro nobis et successoribus nostris dies obitus et translationis ejusdem sancti Bavonis, patroni nostri, singulis annis solemnes et festivos, nec non etiam pro fratribus dicti monasterii Missam de Requiem ac solemne anniversarium quolibet anno futuris perpetuis temporibus celebrare, cantare et observare promittimus, et cum dies obitus R. P. nostri Raphaelis episcopi et abbatis memorati, suorumque successorum nobis insinuatus fuerit, exequias solemnes in nostra fraternitate observare et tenere. Deinde etiam promittimus, nos nostrosque successores in perpetuum obligamus, candelam unam ponderis unius libræ coram feretro sancti Bavonis prima die mensis Octobris per certum nuncium nostrum ad Offertorium majoris Missæ offerre, seu offerri facere et eam ibidem dimittere. Et si feretrum seu receptaculum reliquiarum gloriosissimi confessoris Bavonis patroni nostri per nos fieri seu construi contingat, in hujusmodi feretri seu receptaculi circumferentia non aliter legibilibus litteris sculpi, scribi seu depingi faciemus, quam in hac verborum forma : « In hoc feretro continetur pars » brachii, scilicet junctura brachii, gloriosissimi » confessoris Christi Bavonis, quam a R. in Christo » P. et D. Raphaelae episcopo et abbate monasterii » ejusdem S. Bavonis juxta Gandavum Ordinis » S. Benedicti, Tornacensis diœcesis, multis preci- » bus anno a nativitate Domini millesimo quingen- » tesimo cum summa devotione et speciali gratia » accepimus. » In quorum omnium fidem, attestationem et testimonium nos facultas *, Burgimagistri, proconsules oppidi Herlemensis, vicecuratus ecclesiæ parochialis oppidi prædicti, decanus et confratres fraternitatis S. Bavonis in ecclesia præfata, sigillis oppidi prædicti et curæ Harlemensis præsentibus litteras communivimus et roboravimus anno Domini millesimo quingentesimo mensis Aprilis die decima quinta. Et appendebant duo sigilla ex cauda parcamena, unum civitatis seu oppidi Harlemensis, aliud, cui impressa erat imago S. Bavonis, in sinistra falconem, in dextra vero

* forte scultetus, ut supra, i. e. prætor

gladium gestantis, cujus inscriptio erat : Sigillum curæ Harlemensis.

AUCTORE
J. P.

168 Is, qui initio litterarum dicitur ab abbate et monachis Gandensibus impetrasse reliquias, D. Nicolaus de Ruyter, erat ecclesiæ S. Bavonis Harlemensis, tunc parochialis tantum et episcopatu Ultrajectino subjectæ, primarius rector sive præpositus : non comparet tamen inter eos, quorum nomine et auctoritate exaratae sunt litteræ, quia cum præpositus dictæ ecclesiæ esset simul a Sacris principi seu comiti, et hunc comitari solet, regebat ecclesiam suam per vice-curatum et quatuor saccellanos. Hinc ut præcipua tum præsens Ordinis ecclesiastici persona nominatur in litteris vice-curatus. Idem D. Nicolaus de Ruyter, ut liquet ex litteris, erat id temporis Lovanii ad S. Petrum præpositus, et archidiaconus Bruzellis, civitate tunc Cameracensis diœcesis; sed postea anno 1501 ad episcopatum Atrebatensem promotus est.

proposita au-
tem ab iis, qui
eorum postre-
mum scripse-
re,

169 Quod in litteris proponebatur de construendo feretro seu theca reponendis in Harlemensi ecclesia S. Bavonis reliquiis, non videtur diu dilatum fuisse, imo si stricto sensu accipienda sunt verba lectionis quintæ in Officio diei octavæ depositionis, eodem anno, quo obtentæ sunt, executioni mandatum est : Reliquias clerus Harlemensis, verba repeto, gratanter acceptas, ac deinde argenteæ thecæ anno Domini millesimo quingentesimo reverenter inclusas, maxima religione custodivit. Sed et magnifice ac sumptuose id executioni mandatum fuisse, colligimus ex Batavia sacra superius, ubi ista leguntur : Bavoni imprimis, sub cujus nomine Deo hoc (Harlemense) consecratum templum, hic honor habitus, ut statua erecta sit ex argento magni pretii, quæ pendebat selibras ix ponderis Coloniensis, cujus et ossa argentea in cista condita et venerationi illic habita, donec iconoclastarum furori, ut sub Bavone diximus, subducta, Coloniæ devecta fuere. De S. Bavone seorsum egerat auctor part. i pag. 26 et seq., ubi ea, quæ mox dedimus ex Officio diei octavæ et pauca de translatis Coloniæ reliquiis descripserat. Hæc et nos, servata temporum serie, mox recitabimus.

lipsanotheca,
allatis reli-
quiis, mox
exstructa est,

170 Ad eum porro splendoris apicem ascendit cultus Sancti nostri apud Harlemenses post acceptas reliquias, ut non modo illic prima die Octobris recoleretur festum depositionis Officio duplici primæ classis tamquam patroni titularis, cum Octava, et prima Augusti festum elevationis ac translationis ritu duplici majori, verum etiam die 10 Maji, qua de S. Bavone nihil notatur in Gandensi Proprio, celebraretur ritu quoque duplici majori festum translationis et commemorationis, prout statutum fuerat in litteris anni 1500. Denique ne vel ex ista parte Gandavo cederet Harlemum, eodem tempore, quo Gandavensis ecclesia primum parochialis, deinde collegiata S. Bavonis, in cathedralem evecta est, similiter cathedralis facta Harlemensis S. Bavonis ecclesia, et institutum ibidem canonicorum collegium.

Sanctique cul-
tus Harlemi
increvit, qua
urbe in episco-
patum

171 Bullam Pauli IV Pontificis datam Romæ anno 1559, super generali novorum in Belgio episcopatum erectione, assignavi supra, cum agerem de erectione Gandavensis episcopatus; peculiarem vero Pii IV Pontificis, qua anno 1560 decessoris sui erectionem confirmans, Harlemensem episcopatum archiepiscopatus Ultrajectini primum suffraganeum statuit, cathedram episcopalem in ecclesia S. Bavonis collocat, hic collegium canonicorum instituit, etc., habes apud Miræum parte i diplomatum secundæ editionis pag. 797, et in Batavia sacra part. ii pag. 284, ubi insuper pag. 291 exstat ejusdem Pontificis Breve Apostolicum, missum anno 1561 ad D. Nicolaum Nieulant, alias a Nova-terra, a Philippo Hispaniarum rege designatum primum Harlemensium episcopum. Brevis Apostolici initium tale est : Pius PAPA IV. Venerabilis frater salutem et Apostolicam benedictionem. Nuper postquam fel. rec. Paulus Papa IV, prædecessor noster, ex certis causis tunc expressis, parochialem eccle-

erecta, colle-
giata ibidem
ejus ecclesia

E

F

AUCTORE
J. P.

ad cathedra-
lem evahitur,
ex qua

siam sancti Bavonis, Harlemensem ecclesiam, olim Trajectensis diocesis, in cathedrali ecclesia erexerat, Nos... te... illi in episcopum præfecimus, etc.

172 *Erectio episcopatum, et nonnulla ad Harlemensem spectantia, etiam inserta sunt Officiis propriis Sancti nostri. Lectio sexta Gandavensis et Harlemensis die Octava depositionis hæc est*: Cum autem circa annum Domini millesimum quingentesimum quinquagesimum hæresis Calviniana, ex Galliis in Belgium delapsa, Catholicæ fidei ac religionis interitum minaretur, Paulus Quartus Romanorum Pontifex, postulante Philippo secundo Hispaniarum rege ac Belgicarum ditionum, post patrem Carolum Quintum imperatorem, hereditario principe, ad conservandum Catholicæ fidei ac religionis statum, tres archiepiscopatus et quindecim episcopatus in Belgio instituit. Inter ceteras civitates et ecclesias, Gandavensem et Harlemensem, utramque sancti Bavonis in cathedrales crexit. Ex eo tempore sancti Bavonis cultus inter utrumque clerum religiose observatus, tantam animorum unionem peperit, ut communicatis officiis, nec non renovata veteri utriusque collegii fraternitate, canonici cathedralium Gandavensis et Harlemensis se invicem fratres appellaverint. *Harlemensi Officio pauca adduntur de translatis Colonia Agrippinam Sancti nostri reliquiis; sed cum eadem plenius memorentur lectione sexta Officii Harlemensis die 10 Maji, omissis istis, hanc describo.*

Coloniam
Agrippinam
S. Bavonis
reliquiæ,

175 At cum post erectam a Paulo quarto Harlemi in ecclesia sancti Bavonis cathedram episcopalem, hærescon factiones impiissimis tumultibus totum undique Belgium infestarent, inter alia loca Harlemensis civitas, a milite Geusio occupata, ac postea etiam cathedralis ecclesia, destructis per iconoclastas altaribus, profanata fuit. Sacrae autem gloriosissimi Confessoris reliquiæ, diligenter eo tempore custoditæ, et ex cathedrali ecclesia reverenter acceptæ, Coloniam Agrippinam devectæ sunt. Deinde vero, sedatis nonnihil tumultibus, Harlemum fideliter relatæ, summaque totius cleri cathedralis exultatione receptæ sunt. In cujus beneficii perpetuam memoriam festum translationis ac commemorationis, ex voto majorum pro acceptis reliquiis primitus indictum, ac temporis injuria collapsum, ab eo tempore deinceps ad impetrandam sancti Bavonis opem celebrari jussum ac pristino cultui restitutum est.

tumultuanti-
bus hæreticis,
transferuntur,

174 *Hæreticis tumultibus Harlemi initium dedit annus 1566*: Hoc ipso namque anno (*verba sunt auctoris Bataviæ sacræ part. II pag. 295*) xxi Julii in pago Overveen extra muros Harlemenses in montibus arenosis prima concio Dominica die Calviniano ritu habita est a Joanne Arnoldi sportulario, ex opificio suo dicto Mandemaeker, Alemariano, confluentibus eo ccc fere hominibus, inter eos viris quinquaginta. Virus hinc et in ipsam urbem serpsit, Religiosis et sacerdotibus nonnullis idem haurientibus. Et quoniam iconomachia, quæ jam plerisque locis sævierat, et Harlemum invasa non vano timore credebatur, ecclesia cathedralis (jussu magistratus, ecclesiastici an secularis dubium est) die xxiii Augusti clausa est, totoque trimestri clausa remansit, non ante diem vii Septembris (*verisimillime Decembris*) reclusa. An eodem anno, sicut Gandavi factum esse supra vidimus, reliquiæ S. Bavonis tutiore loco reconditæ fuerint, an vel ex tunc Coloniam translatae necne, incertum mihi est. Sedem episcopalem id temporis tenebat ante nominatus D. Nicolaus a Novaterra qui ob turbas et corporis infirmitates episcopatu cessit anno 1569.

indeque, tran-
quillitate ut-
cumque resti-
tuta, retekantur;

175 Haud pacatiora, imo multo turbulentiora tempora nactus est Godefridus a Mierlo, Nicolai successor, Harlemensiumque episcopus secundus et ultimus. Nam anno 1572, qui erat altæ a consecratione sua, tragediam conspexit, in mox data lectione memoratam, atque istis verbis descriptam a Farniano Strada Decade prima de Bello Belgico

pag. 445. Harlemum, nobilis Hollandiæ urbs, quo bellum deportaverat Federicus (*Toletanus, ducis Albani filius*) Amstelodami fidæ urbis opportunitate invitatus, non modo oblatam ab eo superbe veniam rejecit, sed recepto novo partium præsidio, et ut omnem reconciliationis spem sibi præcideret, exuta palam veteri religione, fractis sacris imaginibus, ac violatis direptisque templis, octo mensium obsidionem tulit, pari hostium vitæque contemptu. Denique post plura obsessorum tam in religionem Catholicam quam in Hispanos odii indicia, quæ ibidem legi possunt, civitas, fame exhausta, Federici victoris arbitrio cessit anno 1575. Hic prima sacrorum cura fuit, inquit Theodorus Schrevelus, citatus part. II Bataviæ sacræ pag. 515, v Augusti templum D. Bavoni sacrum expiarunt et sacrarunt per episcopum Amerledum, qui Sacrum ceram Toletano peregit, post recitatum Evangelium, ad servandas Ecclesiæ Catholicæ immunitates accepto Sacramento. Tunc etiam procul dubio relatæ Colonia Agrippina S. Bavonis reliquiæ, prout habetur in lectione Officii.

176 Pax qualiscumque et quies fuit Harlemi usque ad annum 1578, quando nova eaque ferocissima exorta tempestas, quæ religionem Catholicam penitus subvertit: Ipso enim festo SS. Sacramenti, inquit auctor Bataviæ sacræ pag. 514, anni MDLXXVIII, quæ tunc in diem xxix Maii incidebat, urbe Aurangiae principis copiis dedita, sævissima strages in cathedrali ecclesia edita est, a scriptoribus nostratibus NONA HARLEMENSIS dicta, eo quod sub versum illum Nonarum: « Justus es, Domine, » et rectum iudicium tuum » proruptio in ecclesiam istam ejusque mystas ea die facta fuerit. Cæsis aliis, « Episcopus Godefridus a Mierloo » inquit Theod. Schrevelus, « qui eo tempore adhuc » concionem habuerat, miraculose servatus a » quæsitore seu latrunculatore in cella subterranea, cui cum aliis militibus fides sibi, circiter 1 » florenos pro honorario dedit, pretium redemptionis. » Dec. die iv violata templa Harlemi omnia ac monasteria diruta. Fuga feliciter elapsus Godefridus episcopus Monasterium apud Westphalos se recepit. Reliqua ejus gesta sic breviter referuntur tom. I Diplomatum Miræi pag. 805: Deinde Daventriam, Sede vacante anno MDLXXXVIII evocatus, cathedralem ecclesiam impie profanatam reconciliavit, atque e vivis exemptus die xxviii Julii ejusdem anni MDLXXXVIII, ibidem tumulatus fuit. Post hæc occupata per hæreticos urbe ac diocesi Harlemensi, nullus ultra nominatus fuit hujus Sedis episcopus.

177 Studiose perscrutatus sum omnes, quascumque nancisci potui, rerum Harlemensium, præsertim sacrarum, historias aut relationes, ultimis tumultibus posteriores, ut quid reliquiis S. Bavonis Harlemensibus tunc obtigisset, ediscerem, salvæ essent videlicet et hæreticorum manibus subductæ, an deperditæ aut dispersæ. Sed frustra. In omnibus æque altum de iis silentium, quam in lectionibus Officiorum, licet hæ, ut mox patebit, etiam serius composita sint ac diserte memorent translationem reliquiarum Coloniam, earumque Harlemum relationem non diu ante postremas turbas. Si etiam tunc conservatæ fuerint, crediderim, consultius judicatum fuisse id typis non vulgare, nedum propalare, ubi hodie dum lateant et a fidelibus honorentur. Quidquid sit, clerus Harlemensis Romano-Catholicus Patrum suum, quamvis minore apparatu et splendore, æquali tamen pietate et affectu colere annuasque festivitates ejus ecclesiastico Officio celebrare perrexit. Id nobis compertum est ex Officiis propriis sæculo proxime elapso, et variis Directoriis hoc currente sæculo impressis.

178 Anno 1618 illustrissimus ac reverendissimus dominus Philippus Rovenius, tunc per Belgium federatum vicarius Apostolicus, postea etiam archiepiscopus Philippensis, in litteris ad clerum Harlemensem sic statuit: Festum S. Bavonis, utpote patroni Harlemensis, ab antiquo solemnissime hic observari

at, novis tur-
bis religione
penitus sub-
versa,

E
" quod

F
quid iis acci-
derit, ignora-
tur, S. Bavo-
nem tamen,

ejusque festi-
vitates clerus
Harlemensis

A observari solitum, moneantur fideles religiose celebrare, ad quod concessis quadraginta dierum indulgentiis eosdem invitamus; non tamen intendentes quemquam ad mortale peccatum circa illius observationem constringere. In reliquis festis servetur moderatio jam passim recepta. *Sic ille part. II Bataviae sacrae pag. 87. Idem archiepiscopus ibidem pag. 102 in Constitutione anni 1628 mandat: Festum S. Bavonis, utpote patroni Harlemensis, ab antiquo solemnissime hic celebrari solitum, ordinamus deinceps esse celebrandum Dominica proxima post festum S. Michaelis, ad quod concessis quadraginta dierum indulgentiis fideles invitamus. In reliquis festis ac jejuniis servetur consuetudo ac moderatio hactenus passim hic recepta. Eodem denique curante et approbante, Officia Sanctorum archiepiscopatus Ultrajectensis et episcopatum suffraganeorum, Harlemensis, Daven- triensis, Leovardiensis, Groeningensis et Middelburgensis, digesta ad normam Breviarii Romani, Coloniae edita sunt anno 1640.*

Officii eccle-
siasticis,
missaque

B 179 *Ille inter pro Harlemensi seorsum episcopatu tria dantur propria de S. Bavone, diebus ac ritu suprascriptis recitanda; et pro diebus quidem 1 Octobris ac per Octavam alio Officio non impeditis, ubi et 1 Augusti, si paucissima excipias, eadem sunt Officia, quae exstant in Proprio cathedralis ecclesiae Gandavensis, quaeque paulo ante, concurrente utriusque ecclesiae canonicorum collegio composita, edi curaverat illustrissimus ac reverendissimus D. Antonius Triest episcopus Gandavensis: prout ipse testatur in litteris suis anni 1659. Gandavensi Proprio praefixis, Nos, inquam, pro officii nostri debito et in sanctos tutelares affectu de consilio operaque nonnullorum RR. DD. tam ecclesiae nostrae cathedralis Gandavensis, quam similis ecclesiae cathedralis Harlemensis canonicorum, in perpetuam societatem et confraternitatem nuper assumptorum, certa ab incertis separari et propius quam umquam antea, Officia ista ad formam dicti Breviarii Romani reduci curavimus. Die autem 10 Maji Officium desumitur Harlemi ex aliis festivitatibus praeter lectiones secundi Nocturni, quae hic etiam propriae sunt et superius recitatae, ubi id exigebat series historiae.*

de eo propriis
celebrare per-
rexit.

C 180 *Habent praeterea Harlemenses Missam de Sancto propriam, ad calcem Officiorum excusam, primamque inter festa Octobris, ut sequitur: INTROITUS. Gaudeamus omnes in Domino, etc. ORATIO. Deus, qui beatum Bavonem, etc., ut in Officio Gandavensi ejusdem diei. EPISTOLA. Quae mihi fuerunt lucra, etc. GRADUALE. Domine, praevenisti eum in benedictionibus dulcedinis: posuisti in capite ejus coronam de lapide pretioso. VERS. Vitam petiit a te, et tribuisti ei longitudinem dierum in saeculum saeculi. Alleluia, alleluia. VERS. O remedium salutis in via, beate Bavo: tuis nos precibus Deo reconcilia. Esto nobis Patronus in caeli curia, ubi justi stabunt cum fiducia. Alleluia. EUANGELIUM. Dixit Simon Petrus ad Jesum: ecce nos reliquimus omnia. CREDO. OFFERTORIUM. Mihi autem absit gloriari, nisi in Cruce Domini mei Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo. SECRETA. Fons totius misericordiae, Deus, respice ad munera nostra, quae in beati Bavonis confessoris tui solennitate praeclarae Majestati tuae offerimus: ejusque intercedentibus meritis, concede, ut oblationes munerum fiant praesidia devotorum. Per Dominum. COMMUNIO. Vos, qui reliquistis omnia, et secuti estis me, centuplum accipietis et vitam aeternam possidebitis. POSTCOMMUNIO. Omnipotens sempiternus Deus, Pater totius consolationis et pacis: praesta familiae tuae, in solennitate sancti Bavonis ad laudem tui nominis congregatae, per unigeniti Filii tui corpus et sanguinem pignus redemptionis aeternae. Per Dominum. Eadem Missa praescribitur in aliis Sancti Festivitatibus, sed in his prima oratio ea est, quam dedimus ex Officio Gandavensi diei 1 Augusti, ad diem tamen 10 Maji his vocibus: Beati Bavonis confessoris tui addunt Har-
Octobris Tomus I.*

lemenses Patroni nostri. Eadem oratione utuntur Harlemenses per annum pro commemoratione communi de sancto Patrono suo in Vesperis et Laudibus cum Antiphonis ante descriptis ex Gandavensi Proprio.

AUCTORE
J. P.

§ X. Reliquae ecclesiae S. Bavoni dedicatae, sacris ejus lipsanis didatae, cultuive addictae.

Ceterae ecclesiae S. Bavoni sacrae hoc ordine enumerantur apud Sanderum ad calcem cap. 4 lib. IV: Ecclesia una de Ardenburch, Mendonck, Vinderhoute, Zinghem, Vliersele, Caneghem; Wilrick in Brabantia et Bouchoute: alio ac paulo distinctiore etiam recensentur in Proprio Officiorum de Sanctis ecclesiae cathedralis Gandensis lect. 3 diei quartae infra Octavam S. Bavonis: Anno Domini nongentesimo sexagesimo in Rodenburch, celebri olim ac vetusto Flandriae oppido (nunc Erdenburch nominatur) prima ecclesia in honorem divi Bavonis confessoris dedicata est. Nec procul inde alia postmodum in terra de Oostburch juxta mare. Alia item postea ad Legiam fluvium in territorio Contracensi, a qua pagus ipse Vivianus D. Bavonis vulgo dicitur. Est et ecclesia parochialis de Zynghem haud procul Aldenarda, nec non ecclesia de Vliersele B. Bavonis patrocinio ac nomini consecrata. Mendonck item, Vinderhout, Caneghem, ecclesiae nequaquam incelebres; atque in Brabantia ecclesiae de Wilrick et Bochoute, ut aliae omnes hic praetereantur, B. Bavonem patronum ac protectorem agnoscunt.

Ecclesiae alio
vitiis locis,

182 *Locus, qui in utroque textu praestit, et illic Ardenburch, hic Rodenburch vocatur, unus idemque est, atque his verbis describitur a Baudrando: Ardenburgum, oppidulum Flandriae sub potestate provinciarum ab anno MDCIV. Una leuca distat a Clausulis (alias Slusa, vulgo Sluys) in Ortum et paulo minus a Middelburgo oppidulo, olimque erat totius hujus tractus primaria urbs... vocatur etiam Rodeburgus. Buzelinus lib. I Annalium, Urbium mater, inquit, in eo tractu fuit Rodenburgus, quam hodie Ardenburgum nominant. Latorem ejus notitiam exhibet Sanderus Flandriae illustratae tom. I, pag. 299, ubi similiter monet, fuisse olim caput maritimarum Flandriae urbium, ac deinde addit, Templum divi Bavonis anno 940 dictum, et etiam Deiparae, cui par tota haec Flandria ora non habet, occasione miraculorum ibi frequentium superbo opere exaedificatum anno 1296, collegio canonicorum per Michaellem (Tornacensium) episcopum auctum et donariis regum et principum, voti gratia confluentium, refertum resplenduisse. Collegii canonicorum institutionem referunt etiam ad annum 1296 Meyerus in Annalibus aliisque, quos tamen omnes corrigit in nomine episcopi Joannes Cousin lib. IV Historiae Tornacensis, probans, Michaellem episcopum vivere desiisse anno 1294, proindeque dictam institutionem collocandam fuisse sub Joanne de Wasonia, Michaelis successore. Est et aliud, quod in Sanderi verbis corrigendum quidem, sed quod soli putem adscribendum typothetae, qui pro anno 960 posuerit 940; quandoquidem apud eundem Sanderum in Gandavo separato lib. IV cap. 4 prima dedicatio sacrae aedis Ardenburgensis seu Rodenburgensis in honore B. Bavonis egregii confessoris expresse signetur anno 960, sicut in lectione Officii. Locus aliter in Officii. Oostburch appellatus, alias Oostburgum, castrum munitum est Belgii, inquit Baudrandus, in comitatu Flandriae, prope Cadsandiam insulam, et vix una leuca a Clausulis distans in Ortum sub dominio provinciarum Belgii uniti. Plura rursus de eo praebet Sanderus in Flandria illustrata, sed non meminit ecclesiae S. Bavoni sacrae.*

videlicet in
Flandria Ar-
denburgi,
Oostburgi.

185 *Idem Sanderus tom. II pag. 423 agens de rebus Contracensibus tertii loci in Officio nominati mentionem facit, simul et familiae, quae a nomine S. Bavonis antiquitus dicta fuerit, ut sequitur: Duae*

in Vivian
S. Bavonis,

AUCTOR
J. P.

hic Viviae, una S. Eligii, quam Vivium castellum vocat Malebrancus, altera S. Bavonis, utraque ad Legiam fluvium, utraque amœna, aquis irrigua, et per æstatem pascuis florida. Cæterum in antiquis Flandriæ rescriptis non infrequens est memoria familiæ S. BAVONIS (quod ego tamen genus a domino et cœnobio S. Bavonis in portu Ganda ortum et originem habere credo) legitur ad annum MCCLXII Machelinus de S. Bavone et Agata ejus uxor, qui vendiderunt legitime ecclesiæ S. Bavonis Gandensis duas partes decimæ parochiæ de Wtberghen de consensu Guidonis comitis Flandrensium et Machitildis ejus uxoris, Betuniæ et Teneramundæ dominæ, a quibus dicta decima tenebatur in feodum. In eadem Elisabeth de S. Bavone ad annum MCCLXIX nupta fuit Henrico de Voirde. Alius Machelinus de S. Bavone in manus venit cum Margareta filia Jacobi de Ravescot. Frequentes gessere magistratus apud Gandenses, præsertim cum triginta novem viri remp. illam moderarentur circa annum MCCLXXVI, cum Godefridus, filius domini Mathiæ a S. Bavone Gandavi senator fuit. *De Vivia S. Bavonis iterato agit ibidem pag. 456, dicens*, Vivia S. Bavonis, alius a Vivia S. Eligii pagus etiam ad Legiam situs, loco cumprimis per æstatem amœno : 500 continet bonaria, etiam sub dominatu baronis Anglomonsiensi, et tutela ecclesiastica abbatis S. Martini Tornacensis. D. Bavo, uti pago, sic et ecclesiæ nomen facit.

in Zinghem,
Vliersele,
Mendonck,

184 Zynghem seu Zinghem in tabula geographica Aldenardensis castellanæ apud Sanderum laudato tom. II pag. 582 Singghem scribitur, poniturque uno circiter et medio Aldenarda milliario; sed idem Sanderus pag. 584 observans, ejus ecclesiæ patronatum esse penes episcopum Gandavensem, dicit, Deiparæ Virgini esse inscriptam, verisimillime simul ac Sancto nostro; quoniam ipsemet S. Bavonis sacram asseruit supra. Vliersele in tabula ditionis Alostanæ ibidem pag. 507 statuitur duobus paulo minus Alosto milliariis; et pag. 508 dicitur ejus toparchia et ecclesiæ patronatus spectare ad Gandensem episcopum. De Mendonck, al. Medmedunc, sermo jam fuit loco non uno; nominatim vero in Commentario prævio num. 114 et seq., ubi protulimus verba Theodorici abbatis in Vita Sancti nostri et anonymi auctoris sæculi x in Miraculis S. Bavonis, situm loci, quem a Sancto inhabitatum fuisse tradunt, describentium; dein num. 7 hujus Gloriæ posthumæ, ubi de hisce verbis dicti anonymi : Memoriam sancti Bavonis visita, quæ est apud Medmedunc annua, disseruimus. Istis tamen adjicimus, quæ habet Sanderus tom. I Flandriæ illustratæ pag. 175 et seq. : Mendonck ecclesiam habet beato

C Bavoni sacram, cujus patronatus spectat ad episcopum Gandavensem, sicut et dominium temporale ejusdem loci. Quamvis autem vicus hic sit non tantæ magnitudinis, utpote centum et quinquaginta tantum bonaria terræ continens, et octodecim nuper familiis inhabitatus, clari tamen nominis est et antiquus et titulum comitatus adeptus. Ex majorum traditione ostenditur locus, ubi B. Levinus (imo S. Bavo seu Alloinus haud dubie) pœnitentiam egit. Pascua habet lauta, et vicinus hic tractus omnis a pinguibus vitulis, qui toto Belgio pretium habent, commendatur.

Vinderhout,
Caneghem,
binisque

185 Pag. 178 opportune notitiam subministrat Sanderus loci, qui mox sequitur in lectione Officii : Vinderhout pagus in Castellania Audenburgensi ad primum ab urbe Gandavo lapidem situs; intersectat illum fossa nova, quæ Gandavo Brugas fluit. Domum habet splendidam, quam ante annos plus minus centum ædificavit Levinus Pottelsbergius, Caroli quinti Cæsaris quæstor, viregrius et apud eundem principem gratiosus. Est dominium jam penes familiam de Wouters, alibi etiam simili jure potentem. Ecclesia sacra est D. Bavoni, Gandensium patrono : et pastorale in ea munus confertur per Gandavensem antistitem. Continet in circuitu trecenta bonaria, pascuis etiam felix. Postremum denique in Flandria notatum locum sic declarat San-

derus tom. II pag. 454, ubi agit de rebus Cortra- D censis Castellaniæ : Caneghem in pago Menapisco situm fuit, ut habet diploma per Arnulfum marchionem Flandriæ donatum abbatiæ Bavonensi. Ad sexcenta terræ bonaria pretenditur. Titulum loci vel in loco sibi vendicat vir indole generosa et animi rectus... e familia Dhaniorum. Ecclesia S. Bavoni inscripta est, et habet ejus patronatum Gandavensis episcopus in quantum Bavoniani abbatis successor.

186 Duo, quæ supersunt loca, vici sunt in Brabantia siti, et ambo quidem in agro ac episcopatu Antverpiensi; Wilryck in decanatu Antverpiensi, uno fere ab urbe milliario; Bouchoute in Lirano decanatu, ab eadem urbe Antverpiensi secundo circiter milliario Brabantino. At utriusque ecclesiæ S. Bavoni sacræ patronatum habet episcopus Gandavensis ut successor abbas Bavoniani monasterii. Præter jam enumeratas plures esse in Belgio nostro ecclesias, ejusdem Sancti nomini consecratas, credo asserenti auctori Gandensis Officii; sed in singulas indagare, rem magis injucundam ac difficilem judicavi, quam utilem. Unam casu reperi apud Sanderum tom. I Flandriæ illustratæ pag. 213 ubi Brugesem episcopatum in suos decanatus distinctum exhibens, sub ipsiusmet civitatis decanatu statuit paræciam S. Bavonis et ibidem pag. 290, ubi ejus situm indigitat, dicens : Altera suburbani Brugensis parte templa sunt D. Bavonis et Michaelis.

187 Vix dubium quoque est, quin per idem Belgium in ecclesiis, aliorum Sanctorum titulo insignitis, exstent altaria peculiari S. Bavonis cultui erecta, iis præsertim in locis, in quibus vel reliquæ ipsius servantur, vel annum de ipso Officium recitatur, et de quibus nunc tandem agendum restat. Ordinur ab ea, quam statim memoravimus, Brugensi civitate in Flandria percelebri ac episcopali. In catalogo reliquiarum ecclesiæ cathedralis S. Donatiani Brugensis, quem dat proxime laudatus Sanderus pag. 214 et seq., recensentur Duo dentes sancti Bavonis et barba ejus. Sed hic obiter notandum, quod, postquam ista scripsit Sanderus, imo postquam prodit in lucem Flandria illustrata (edita est anno 1641) decanus et collegium canonicorum ecclesiæ cathedralis Brugensis anno 1649 dentem unum S. Bavonis dono dederint ecclesiæ cathedrali Gandavensi; unde conficias, verisimiliter unum etiam tantum hodieque servari in Brugensi cathedrali. Verisimiliter, inquam, non certo; quia in instrumento donationis dens Gandensibus concessus sic memoratur, ut videri possit casu repertus in S. Machuti lipsanoteca Brugensi, et solus ac sejunctus a reliquiis S. Bavonis aliis, quas recenset Sanderus.

188 In eadem porro ecclesia Brugensi antiquitus cultum habuit S. Bavo, et retinet ad hæc nostra tempora. Antiquitatem probat Breviarium, Parisiis impressum anno 1520 cum ista inscriptione : Breviarium ad usum insignis ecclesiæ sancti Donatiani Brugensis, dyocesis Tornacensis; cum nempe dicta ecclesia nondum in cathedralem erecta fuisset; nam Brugesibus proprius episcopus datus est tantum post annos circiter quadraginta. In Calendario, quod Breviario præmittitur, Officium præscribitur de SS. Remigio, Germano, Vedasto et Bavone; sed ad ipsam diem 1 Octobris additur S. Piatius et sic disponitur Officium ut sua præ ceteris Sanctis habeat propria S. Bavo. In secundis vespere diei 30 Septembris post Orationem de S. Hieronymo sequitur commemoratio de S. Bavone cum Antiphona : Sancte Bavo confessor eximie, ora pro nobis ad Dominum Jesum Christum, ut, qui solemnitate tuæ gaudia læti præcimumus, ab omni pondere viciorum interventus tuo semper allevari possumus. Vers. Justum deduxit; Oratio Deus, qui nos, etc., ut in communi confessoris non pontificis; dein subditur commemoratio de aliis simul quatuor Sanctis.

189 In Matutino rursum tres primi Nocturni lectiones soli propriæ sunt Sancto nostro, descriptæ ex ea parte Vitæ per Theodoricum abbatem compositæ, in qua narratur supremus ejus morbus et felix obitus.

in Brabantia
viciis
S. Bavoni
cræ.

E

aliæ ejus reli-
quiis ditata,
Brugensis
nempe,

F
quæ olim ritu
ecclesiastico
coluit,

hodieque
etiamnum
Sanctum colit,

A *tus. In Laudibus denique ac Vesperis seorsum ab aliis habet Antiphonam, Vers. et Orationem. Antiphona in Laudibus hæc est: Præliator Domini Bavo invictissimus, omnium virtutum perfectione probatissimus, consummatus hodie de præsentis seculi conflictu triumphans, ad ætheream poli ingravit aulam. Ista in secundis Vesperis: Reconditum est cum omni reverentia corpus beati Bavonis in loco, qui nunc aperte Ganda dicitur, ubi plurima præstantur fidelibus beneficia: laus hinc continua Trinitati sit et gloria. Ista olim. Nunc autem in Officiis propriis Sanctorum ecclesiæ cathedralis S. Donatiani Brugensis, redactis ad normam Breviarii Romani, ad diem 1 Octobris totum Officium recitandum præscribitur de S. Bavone ritu semiduplici cum commemoratione et 9 lectione de S. Piatotantum. Lectiones vero secundi Nocturni Sancto nostro propriæ desumptæ notantur ex Mabillonio, Molano et Lippeloo; tertii Nocturni de Homilia S. Bernardi abbatis super Evangelio: Ecce nos reliquimus omnia: Oratio eadem est, quæ in Gandensi Officio.*

" conflictu

Tornacensis, quæ quondam

B *190 Tornacensis quoque sanctissimæ Mariæ Virginis cathedralis in Belgio ecclesia sacris S. Bavonis lipsanis ditata est, fuitque verisimiliter a multis sæculis; quandoquidem olim Gandavum civitas diæcesis ipsius partem constituerit, et per Tornacenses episcopos passim peractæ sint Gandavi translationes ac elevationes reliquiarum, ut ex ante dictis constat. Tornacenses autem reliquias sic indicat Arnoldus Rayssius in Hierogazophylacio Belgico pag. 314: Ossicula duo S. Bavonis confessoris, Gandavensium patroni tutelaris. Moris fuisse antiqui, ut etiam in hac diæcesi S. Bavonis memoria celebraretur quotannis in Officio divino, docet nos Tornacensis ecclesiæ Breviarium, Parisiis anno 1508 impressum, in quo ad diem 1 Octobris, sacrum S. Piatot ejusdem ecclesiæ patrono, in primis Vesperis ac in Laudibus præscribitur commemoratio Sanctorum, quorum nomina continet sequens Oratio: Confessorum tuorum, Domine, pariterque pontificum Remigii, Germani, Vedasti, Bavonis, Trudonis atque Wasnulphi gloriosa confessio nobis piæ devotionis augmentum conferat, qui in tuo nomine confidentes, meruerunt honorari.*

idem præstitit,

C *191 Sed ad secundas Vesperas subjungitur hæc Rubrica: Et fiet commemoratio de sancto Bavone, ubi dies ejus celebratur... In crastino fiet totum de sancto Bavone de communi, ubi dies ejus celebris fuerit; in aliis locis nihil inde fiet. Sed fient omnia de S. Piatot. His subnectitur compendium Vitæ acceptum ex Theodorico abbate et distinctum in lectiones novem, reliqua Officii sumenda notantur de Communi. Præterea Litaniis Majoribus, quæ ibidem Completorio subjunguntur, inserta quoque est S. Bavonis invocatio. Ita olim, cum Gandensis, Brugensis, aliæque ecclesiæ annexæ essent Tornacensi episcopatu; at post separationem dictarum ecclesiarum a Tornacensi, facta est hic procul dubio etiam mutatio in Sanctorum Officiis. Certe nec in Calendario, quod præfixum est Proprio Tornacensi anni 1626, nec in Proprio ejusdem ecclesiæ ac diæcesis anni 1712, ullibi comparet S. Bavo.*

ac Bronien-sis;

192 Laudatus Rayssius enumerans pag. 124 et tribus sequentibus reliquias, quibus nobilitatur Bronium seu S. Gerardi Broniense monasterium Ordinis S. Benedicti in Namurcensi Belgii comitatu ac diæcesi, eas inter aliquas collocat de corpore S. Bavonis incltyti confessoris. Facile potest concipi, quo tempore et per quem eo istæ delatæ fuerint; nempe per S. Gerardum ipsum, qui, ut ad diem tertium hujus mensis plenius probabimus, sæculo decimo Broniensis cænobii auctor fuit, et uti jam ostendimus, restaurati Gandensis monasterii abbas in novam ecclesiam S. Bavonis sacra lipsana transtulit sub annum 940, imo dein aliquot Sanctorum reliquias Gandavo Bronium detulit, uti testatur biographus S. Gerardi expressis verbis: Præter cetera a Gandavo istuc (Bronium a S. Gerardo) delatum ejusdem beati abbatis Wandregisili brachium, etc.: verosi-

millimum enim hinc sit, inter cetera generalim dumtaxat hic memorata Sanctorum lipsana, contenta fuisse ea, quæ de corpore S. Bavonis Rayssius annuntiat.

193 Plura etiam de reliquiis dicenda non occurrunt, pauca restant de Officiis ecclesiasticis: sed vel ex his (neque enim omnium peculiarium locorum Breviaria antiqua seu Kalendaria aut Propria ad manum sunt) conjicimus, raras fuisse per totum Belgium ecclesias, in quibus annua olim S. Bavonis memoria celebrata non fuerit. Celebratam fuisse in Morinensi diæcesi, cujus caput et episcopalis sedes erat Teruanna, ampla olim, sed nunc excisa civitas, et quæ una diæcesis adeo late sese extendebat, ut modo divisa sit in tres episcopatus, Audomarensem in eadem Artesia provincia, Boloniensem in Picardia et Ipreensem in Flandria, in ea, inquam, celebratam fuisse annuam S. Bavonis memoriam, constat ex Breviario Morinensis ecclesiæ, in cujus partis Hiemalis (hanc solam habemus) typis Antverpiensibus anno 1542 editæ Kalendario ponitur Officium de SS. Remigio, Germano, Vedasto, Bavone et Piatot ad primam diem Octobris. Ordinem Officii colligimus ex Breviario Audomarensem ecclesiæ, quod Parisiis excusum est anno 1518 et in cujus Kalendario iidem Sancti annuntiantur atque in parte æstiva ad dictum diem ea est Officii dispositio, ut tres primi Nocturni lectiones propriæ sint S. Bavoni. Hujus pariter ac Remigii et aliorum Sanctorum commemoratio notatur in vetusto admodum Atrebatensi Breviario, uti et in altero, quod pro Arrasiana Artesiæ ac Atrebatensis diæcesis abbatia impressum est anno 1558, nec non in Bruxellensi collegiata S. Gudulæ anni 1516, quo hæc ecclesia subdita adhuc erat episcopatu Cameracensi.

item aliæ, quæ licet Sancti reliquiis careant, eum tamen

194 Idem fit in Ultrajectensibus ad Rhenum Breviariis annorum 1508 et 1518; idem in variis archiepiscopalis ecclesiæ Coloniensis, inter quæ unum est editionis Venetæ anni 1498; at in eo, quod ceteris recentius est, editumque sub annum 1618 lectionem sextam propriam habet S. Bavo. Idem rursus in Tungrensi et Trajectensi ad Mosam valde antiquis; idem in Missali ecclesiæ Leodiensis Parisiis excuso anno 1509 ac in Breviariis annorum 1514 et 1520: in propriis autem sanctorum dictæ ecclesiæ ac diæcesis, quæ ad formam Breviarii Romani redacta, typis vulgata sunt anno 1655, ac in Breviario Leodiensi anni 1656, ea facta est immutatio, ut commemoratio diei 1 Octobris, quæ se ante extendebat ad SS. Germanum, Vedastum, Bavonem, Piatum et Wasnulphum, restricta tunc fuerit ad solos Bavonem et Piatum. Idem denique in Antverpiensi sanctissimæ Mariæ Virginis Breviario, quod typis prodit Venetiis anno 1496. Verum postquam Antverpiensis ecclesia ad cathedralem evecta est, etiam hic facta est immutatio. Nunc enim relicta die prima Octobris Officio S. Remigii episcopi, diei tertiæ affixum est Officium solius S. Bavonis ritu semiduplicis recitandum. Totum fit de Communi confessoris non pontificis, exceptis Oratione, quæ in nostro Antverpiensi Sanctorum Proprio eadem est, quæ in Gandensi; lectionibus primi Nocturni, quæ sunt de Scriptura occurrente; secundi Nocturni, quæ præcipua Sancti gesta complectuntur; ac tertii, quæ desumptæ sunt ex Homilia S. Bernardi abbatis super Evangelio: Ecce nos reliquimus omnia.

E

cultu ecclesiastico saltem olim honorant.

F

MIRACULA S. BAVONIS

TRIBUS LIBRIS COMPREHNSA,

Auctore anonymo,

Ex Ms. S. Bavonis vetustissimo.

PROLOGUS.

Christiani negotii est, quemque suis profectibus ardentem insistere et lucro suæ salutis diatim a-

Auctor non gloria cupiditate.

AUCTORE
ANONYMO.
a

quantum praevaleret, adicere. Etenim utilitati nil praestantius excogitari, nil quaestuosius poterit experiri; cum brevi tempore et terminali sudore illud bonum acquiritur, quod nec interpolatione subripi, nec sine valeat mutilari. Hoc itaque cum sui consideratione sit omnimodis inestimabile; aestimatur tamen diversa contingentium possibilitate: quoniam haec varietas exterioris habitudinis nil eo praepjudicat adipiscendo, tantum ne quovis exorbitet bonae voluntatis intentio. Nam ut materialis absque fundamento vacillat maceria *b*, sic sine dispositione rectae intentionis moralis infatuatur convenientia. Respondeat ergo necesse est supernae mercedi, quicquid a quoquam adhibetur laboris et studii. Haec cum ita sint, facessat propriae laudis exitiabilis titillatio, sopiatur pruriens nocivae adulationis serpedo, totum illius committatur *c* recompensationi, cujus muneris est totius exuberatio boni. Nunc ad haec referenda veniamus, quorum gratia haec pauca praelibavimus.

sed aliorum
impulsu scri-
bere se, asse-
rens,

d

B 2 Rogatus, immo compulsus, ut quaedam insignium miraculorum gloriosissimi patris Bavonis litteris mandarem, conscius propriae fragilitatis et inscientiae, coactus sum, ut omnimodis detrectarem. Et ecce, mihi vis charitatis, omnia sperantis, obtenditur, inexcusabile jugum sanctae obeditionis imponitur *d*, uberrimus elemosinarum fructus promittitur, si multorum profutura profectibus meo relatu pandantur. Contra si in negando persistere, obruti talenti damnatione percellendum, gaudiis supernae admissionis frustrandum, quippe meo silentio tantorum obnoxium detrimentis, quantorum poteram prodesse in referendo emolumentis.

eloquentiae
tenuitatem
excusat,

C

lectorumque
benevolentiam
postulat.

3 His tam hortationibus quam terroribus, fa-
teor, victus succubui, ut mallem scientiae tenuitate, quam mentis obstinatione periclitari. Ergo nihil hic adipatae locutionis, nihil Rhetoricae declamationis expectandum; quia his artibus me fateor usquequaque ignarum. Suscipiant alii copiosam variae excusationis suppellectilem; videlicet quod veritas nativa vivacitate contenta, non quaerat altrinsecam colorum adhibitionem, et quod Christianae fidei rudimenta non ab oratoribus sed a piscatoribus et idiotis sint promulgata, et quod regnum Dei magis virtutis quam sermonis constet efficacia, aliaque perplura in id rationis cadentia: mihi facilis apologiae patet occasio, scilicet cui nullius eruditionis favet exercitatio. Verum sicut temere nihil est praesumendum, sic de Dei misericordia nunquam desperandum, cui cum nihil omnino sit impossibile, tamen magnificentius plerumque in minimis vim suae exerit potentiae.

4 Quocirca sit in nobis boni operis sincera deliberatio, ab illo sine dubio venfet effectualis consummatio. Caeterum precor, ut, qui haec qualiacumque ad legendum dignatus assumpserit, siquidem ea recitatione digna judicaverit, vice recompensationis opem mihi suae ferat intercessionis. Sin autem praesumptionis fastui vel arrogantiae typo ascribendum putaverit, tanto accuratius pro me orandum meminerit, quanto copiosiori flagitiorum mole me pressum conjecerit. Sicque non omnis excludetur utilitas, dum verae compassionis faverit opportunitas, mediante ea caritate, quae Deus est, qui substantiali Unitate et personali Trinitate vivit et regnat per omnia saecula saeculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Id est, indies.*

b *Mabillonius, qui hoc Opusculum, pro majori saltem parte, uti in Commentario praevio num. 16 dictum est, primus edidit, hic legit materia, sed nostra lectio, ut consideranti patebit, Mabilloniana verosimillime praestat.*

c *Melius, quam apud Mabillonium commutetur.*

d *Auctor, ut in Commentario praevio num. 16 insinuat, est, monachum se fuisse, hic significat.*

LIBER I.

Gandae situs et initia, monasterii Gandensis historia, compendium vitae S. Bavonis, ejusque reliquiarum usque ad medium saeculum decimum translationes.

Licet auctoritate sacri eloquii non propter locum gentem, sed ob gentis gratiam locus credatur divinitus eligi *a*; non tamen praeposterum debet videri, si priusquam amantissimi patris Bavonis miracula stilo, prout possumus, commendemus, de loco conservandis ejus reliquiis superne praedestinato pauca commemoremus. Hic autem Galliae Flandriaeque confinio prope contiguus Septentrionalem plagam versus sex milliariis ab Oceani distat litoribus *b*. Virenti quoque spatiosa spectabilitate conspicuus, delectabiliter irrigatur et cingitur geminis amnibus *c*, qui, nescio, utrum plus amenitatis, quam utilitatis, sui commoditate conferant incolis. Sunt enim et piscium captura uberes et mercium convectione feraces. Unde tam hujus provectionis gratia, quam ob praesentissima sancti Bavonis merita est idem locus populosus commeatu frequentissimus.

Brevis Gandae
descriptio,

a

b

c

E

6 Ferunt autem Agrippam, quondam Romanorum ducem, in eo castrum condidisse, Gandavumque appellasse. At alii Herminricum regem in eo arcem imperii sibi tradunt instituisse. Quorum quid sit verius, illorum, qui haec dicunt, iudicio relinquimus *d*. Nam saepius incensis seu casuali propectu seu hostili feritate autenticis bibliothecis, non satis innititur certitudine hujus indaginis. Quotidiana tamen intuitibus suppetunt experimenta, non a mediocribus, sed magnificis et primoribus viris ejusdem loci sortita primordia. Ruinarum quippe vestigia, et sub his variarum specierum repertae qualitates opulentissimos atque potentissimos ejusdem structurae loquuntur auctores *e*. Erant itaque praefati loci habitatores a religione Christiana poenitus abhorrentes, et praee insita sibi austeritate sanctis praedicatoribus fere inaccessibleibus *f*; mansitque hujus inextricabilis obstinatio erroris usque ad tempora Dagoberti regis *g*, cum supernae pietatis respectu advenit miseris optabile tempus miserendi, ut essent ab inflictae sibi caecitatis errore misericorditer eruendi.

ejus incolae
idolis addicti

d

e

f

g

7 Claruit ea tempestate vir, Dei gratia jucundissime praeditus ac per hoc digne vocatus Amandus, qui praedicationis optentu diversas regiones pervagatus, multiplices sui agonis fructus naviter est Domino lucratus. Cumque his sanctis studiis operosius insistens, divertisset ad praedictum locum, ut fortis athleta non prius destitit, quam opus coeptum deceret ad effectum *h*. Denique abrenuntiantes a paganismo abluti atque mundati sunt expiali Baptismo. Summoto cauterio tractualis *i* et actualis praevericationis, uncti sunt oleo saluberrimae exultationis. His ita, Christo aspirante, peractis, coepit fama tanti viri usquequaque crebrescere felicibus incrementis. Unde certatim ad eum diversae aetatis, sexus et dignitatis confluebat frequentia, affectans in spiritali exercitio eximii patris componi disciplina. Inter quos sanctus Allowinus, qui et Bavo, inter nobiles Hasbaniensis pagi nobilior *k*, afflatus caelesti desiderio, ejus se, ut post patuit, medullata devotione contulit imbuedum magisterio. Qui mox ut semina divini verbi sedula mente percepit, non ea passus est dampnosa segnitia praefocari, sed ad instar bonae terrae fructuosiori fenore ea multiplicavit.

ad Christum
convertuntur
a S. Amando,

F

h

i

k

8 Nam quod alii deputant perfectionis fastigio, ipse primae conversionis aggressus est initio. Omnibus abrogatis facultatibus, spretis dignitatibus, praedia sua legitima donatione tradidit, disciplinis profutura monasterialibus, pecuniarios quaestus suos

cui se adjungit
S. Bavo,

suos

A	suos seu progenitorum exaggeratos sudoribus propria manu dispersit egentibus. Sic exoneratus letali fasce mundialium cupiditatum, nudus et exertus ad boni Jesu confugit auxilium <i>l</i> . Suscepit autem in eodem Gandavo, quo nunc requiescit, a beato Amando tonsuram clericatus irrefragabili deliberatione delegatus <i>m</i> . Cujus vero abhinc restrictionis, cujusve rigoris in seipso ob Dei servitium in macerando fuerit, vel quos impetus antiqui hostis senserit, sustinuerit, evicerit, vel ad quod culmen virtutum sub attestazione miraculorum conscenderit, liber gestorum ejus <i>n</i> scire volentes satis luculenter instruit. Verum post multiplices vitæ præsentis agones spiritus mercede sua fruturus perpetim cælo suscipitur, corpus more humanitatis terræ commendatur.	sunt adintegrata statum <i>s</i> . Sicque mansit diuturni spatio temporis usque ad tempestatem Northmannicæ infestationis.	AUCTORE ANONYMO. <i>s</i>
<i>l</i>		12 Cujus immanitas adeo instar turbinis excrevit, ut pœne totius partes Occidentis rapinis, incendiis cædibusque consumpserit <i>t</i> . Præfati vero incolæ loci hujus tam calamitosæ vastationis irruptionem metuentes, inclyta sanctissimi Patris membra tuto in loco custodienda deposuerunt. Deinde etiam insanias Danorum, qui supervenire parabant, metuentes, ipsius Sancti Dei reliquias cum aliis plurimorum Sanctorum Laudunensium ad opinatissimum et * montem regium inibi servanda * transtulerunt. Thesaurum quoque cum vario sancti loci ornamento secum delitescendo asportaverunt : quidam etiam propter locum venerabilem servandum substituerunt <i>u</i> .	Barbarorum metu reliquias S. Bavonis alio transferuntur. <i>t</i>
<i>m</i>			* et abundat * servandas
<i>n</i>			
ejusque exemplo multo deinde plures.	9 Hujus tamen loci religio, quantum subinde conciverit augmenti, hinc datur intelligi, quia recens et quasi adhuc calens pii Patroni memoria et miraculorum quotidiana hanc ad altiora semper provexerunt incitamenta <i>o</i> . Fertur enim, quod ad sexagenarium numerum ultroque * pervenerint, qui se post sancti Amandi discessionem ad exemplum tanti Viri regularibus studiis manciparint. Libet igitur, antequam ea, quæ nostris temporibus gesta sunt, contingamus, unum ejus referre beneficium, unde ejus miræ condensationis, singularisque benignitatis sumatur indicium <i>p</i> . Sunt enim plurima priorum nostrorum, quod eorum pace dixerimus, prætermissa negligentia, et eotenus oblivioni mandata, ut notitiæ nostræ celentur, acsi funditus infecta.	15 His etiam diebus Karolus rex, qui Ludovico Pio imperatori successerat, antequam Romanum imperium per benedictionem Joannis Papæ susciperet, sancto Bavoni et fratribus ibidem morantibus ecclesiam Fasleyam dictam et medietatem ad eandem pertinentium vinearum <i>x</i> , insuper et villas duas Coloniam <i>y</i> et Nielam summa devotione visus est condonasse <i>z</i> , et quoniam populi, qui tunc videbantur Christiani, peccatis, ut credimus, subripiantibus * Deum in multis offenderant, traditi sunt barbaris et iniquis graviter ferendi pagani, sicut in Chronica post Bedam <i>aa</i> scriptum hoc modo est.	Caroli regis munificentia in monasterium Gandense : <i>x</i> <i>y</i> <i>z</i>
<i>o</i>			
ultraque			
B			E * an subrepentibus ? <i>aa</i>
<i>p</i>			
Singulari S. Bavonis in furem beneficium.	10 Cum igitur isdem sacer locus in omni floreret opulentia <i>q</i> , contigit tempore cujusdam præcipuæ festivitatis, ut inter ceteros, qui tunc copiosissimi erant, ecclesiæ apparatus aureus calix post peracta Missarum solemnia supra sanctum altare relinqueretur absque custodiis. Quidam autem negotiatorum introgressus est oratum, quem vis tempestatis tali perculerat naufragio, ut pessumdatis rebus undecumque acquisitis, ostiatim emendicato se committeret stipendio. Cumque sæpius miseris propitiam sancti Bavonis expetisset memoriam, licet ingentem tamen, fide plenam, est exorsus audaciam. Nam præfatum calicem cernens incautus destitutum, orationi attentius incubuit in hunc modum : Precor, inquit, tuam, sancte Bavo, inæstimabilem clementiam, ut tuo dulci more, hoc est, misericorditer suscipias intensionem meam; optime quippe, meque ipso multo limpidius eam nosti, quia inseparabiliter conjungeris omni scienti. Placeat ergo tibi aliquantulum relevare meam necessitudinem, ut me, dum advivo, habeas tui servitii debitorem. Liceat mihi nunc hinc tua conniventia sumere, quod postmodum te libeat multiplicatum recipere. His dictis, fideli temeritate se præsumens exauditum, non solum veniale, sed etiam compendiosum aggressus est furtum : assensumque tam facilem sanctissimi Patris tenens vice pignoris, efficaciter est absolutus compede calamitatis <i>r</i> . Nec multo post ad monasterium veniens, singula, prout patrata erant, patefecit, vota sua largissime solvit, multosque suæ alacritatis complices efficiens, cum gratiosa sospitate ad propria remeavit.	14 « Anno ab Incarnatione Domini nostri octingentesimo quinquagesimo primo piratæ Danorum » cum ducentis quadraginta duabus navibus Friesiam <i>bb</i> et Batavos populantur. Sed et usque ad » monasterium sancti Petri et sancti Bavonis, quod » Gandavum dicitur, debacchantes, idem monasterium incendunt. Venientesque urbem Rotomum <i>cc</i> , usque ad Belvacum <i>dd</i> pedestri gradu » perveniunt <i>ee</i> . » Item post pauca : « Post obitum, » inquit, Ludovici piissimi augusti excidiosa inter » Francos orta dissensio est <i>ff</i> . His denique inter » se discordantibus, Northmanni ultra mare positi, » audientes discordiam, navali evectione cum infinita multitudine mare transito, Taruennam <i>gg</i> » urbem Morinorum <i>hh</i> mense Julio igne et gladio » vastaverunt, omnemque terram Menapiorum <i>ii</i> » perambulando ferro et igne vastant <i>kk</i> .	hoc incenditur a Northmannis longe, <i>bb</i>
<i>q</i>			<i>cc</i> <i>dd</i> <i>ee</i>
			<i>ff</i>
			<i>gg</i> <i>hh</i> <i>ii</i> <i>kk</i>
			lateque ferro et igne
C			F
<i>r</i>			<i>ll</i>
			<i>mm</i>
Monasterium Gandense exustum restauratur.	11 His et similibus beneficiis eximii Patris in immensum crevit opinio, et loco, in quo requiescit, totius profectus augmentatio. Nam ejusdem ecclesiæ ex studiis et oblationibus fidelium variis est reddituum speciebus tam ornatus quam sustentationis gratia redimita; plumbo quoque sumptuoso conamine cooperta. Sed o! Nihil in humanis rebus sic salva integritate continuum, ut non aliqua parte hebetetur infortuniorum. Nam hæc omnia, quæ prædiximus, exterioris abundantiae commoda unius luminaris incaute tractati consumpsit negligentia. Emissa namque flamma per contiguos velorum tractus, quippe quæ solempnis obtentu festivitatis erant expansa, favillatenus intus et extra cuncta sunt depasta. Verum iterum, Deo miserante, et collaborante sudore fidelium, ad pristini vigoris	15 » Post hæc Scaldim fluvium intrant et omnem » terram Brabantiorum incendio et ferro de- » lent. » Itemque : « Sed Northmanni incendiis et » devastationibus inhiantes, sanguinemque humanum sitientes, ad interitum et perditionem regni » mense Novembrio in Gandavo monasterio sedem » sibi ad hiemandum statuunt anno ab Incarnatione » Domini octingentesimo octogesimo. Tunc quoque » Tornacum civitatem et omnia monasteria supra » Scaldim ferro et igne devastant, interfectis ac- » colis terræ atque captivatis <i>ll</i> . » Sed qui hoc plenius nosse desiderat, librum ipsum, de quo supra diximus, legat <i>mm</i> . Nos propter auctoritatis testimonia ista pauca posuimus; longum enim est universa mala commemorare.	grassantibus.
			<i>nn</i>
			quorum metu cessante, tandem Transmare <i>oo</i>
			quoniam

AUCTORE
ANONYMO.

pp

qq

adhortante,
aliisque alla-
borantibus.
restaurari
incipit,
rr

B

inque illud.
miraculis

C

nonnullis
prævis,

jam perfectum

* forte idem

quoniam eotenus, ut totus circumjacens pagus, ita et Gandensis cœnobii locus pene videbatur similior deserto vacuatus cultoribus, in novo ædificata castello ecclesia, illo ea introduxerunt custodienda pp. At vero interdiu, quia sæpe dictus locus negligebatur cultu totius venerationis, ipsæ murorum reliquiæ, quæ supererant combustioni, succrescentibus tribulis et densis operiebantur vepribus: mansitque inibi tam miserabilis exhaustio desolationis, usquequq̃ defluente cum curriculis temporum statu multorum, successit post nonnullos Noviomagensi sedi Trasmarus episcopus qq; quique, quoniam erat sanctorum locorum cultor Christianæque religionis avidissimus informator, venerabilem locum (suæ quippe diœceseos extiterat) ex intimo indoluit pristini vigoris auctoritate denudatum, instituitque omnimodis instaurandum.

18 Et quia diuturna desolatio plurimo eguit supplemento, mandavit litteris, ut in scriptis ejus reperimus, super hoc negotio Arnulfo Marchiso rr, ad quem idem locus ex regio pertinebat beneficio, se scilicet scalam velle erigere, per quam uterque levi volatu cælum posset conscendere. Quid multa? his litteris frequentibusque collationum exhortationibus ad ea, quæ voluit, benevolentiam marchisi inflexit; cœpitque idem locus tam utrorumque adjutorio, quamque aliorum fidelium collaboratu ad pristinum redintegrari. Et hæc omnia divino indicio definita, succiduisque temporibus ita eventura tam evidentibus visionibus, quamque angelicis sunt prædicata manifestationibus: quæ ne intacta præterisse videamur, pauca colligentes e pluribus, moderata brevitate utcumque hic inserere dignum duximus.

19 Paucis ergo, ut præmisimus, post Northmannicam incursionem senex quidam simplicis vitæ haud procul a sancto loco habitavit; et quia piscatoriæ artis erat, nocte quadam excitus somno, ut missa levaret retia, ibat. Ante locum oratorii tunc pene dirutum ut venit; tres viros in vestibus albis decontra adstantes reperit, attonitusque novitate visionis, paulo post resumpta spe, quia eos quasi invicem sermocinantes vidit, fixo gressu, ad ea, quæ loquebantur, aurem accommodat. Tunc eorum unus: Heu, inquit, quam grave Dei nostri dispendium servitii, quod hic locus, olim sibi famulantibus aptus, nunc tam miserabiliter squallet incultus! Ad hæc alter, qui et auctoritate et habitus splendore ceteris videbatur præstare: Facillime, ait, illum divina reparabit dignatio; cum sincera fidelium faverit deprecatio. Et adjecit: Quamvis hoc paulo sit futurum tardius, tamen dignissime restaurabitur iste locus. Et ut de reliquis fias certior, omnis illi pristini decoris redintegrabitur honor. Dixit et summissis pariter vultibus tres, qui videbantur, viventem in sæcula adoraverunt, et nusquam comparuerunt. Is autem, cui hæc videre data sunt, a cujusque ore decerpta sunt, talis erat religionis, tantæque severitatis, ut cuilibet fideli facile de his non detur dubitari.

20 Sub eodem fere tempore alius in insula Britannica habitabat senex, sed nimia invalidudine ad extrema perductus. Huic quidam per visionem claro sub habitu astitit, et si pristinam recipere sospitatem vellet, ad Gandavum, quondam firmissimum castrum, iret, et in restaurando, ammonuit, ut pro posse laboraret. Votum ut fecit, convaluit, mare sine mora transivit, et ad locum ut pervenit, quamdiu supervixit, devotus reparator extitit.

21 Et ut percurramus cœpta, cum sacer locus tantis talibusque indies augmentationis efferretur auspiciis, ut quivis facile posset advertere omnipotentissima illum dignatione Dei illustrari, præcaventes quique tam monachorum, quamque clericorum devoti, tantillitatem angustioris oratorii tanti Patris non congruere dignitati, illuc ejus sacrosanctas reliquias statuerunt transferendas; dispositisque, quæ ad opus erant, id est * pridie Kalendas Octobris, quo ejusdem depositionis sancta

celebratur vigilia, deliberaverunt efficere ss. Huic negotio intererat, et magna pars extiterat Gerardus abbas tt. Sed quoniam falsi rumoris vulgaverat opinio, quasi isdem erga Sancti pignora aliqua intendisset fraudis molimina, inter iter agendum posito in contiguo eidem monasterio campo sancto feretro, ad propellendam sinistri rumoris infamiam, sublato pallio, cunctis, qui aderant, sigilla antiqua manu infixæ monstravit integerrima.

22 Quantum ibi lætitiæ, quantæ pii cordis amore profusæ sunt lacrymæ, ex sese quilibet valet conjicere. Quis unquam sanum sapiens non gaudio et dulcedinis animum expleret affectu, cernens specialis totius provinciæ Patroni membra, devia peccantium incolarum meritis exiliata, placato demum Deo, propriæ ædis revisere septa? Illata itaque nuper reædificatæ ecclesiæ celebri sunt, quo hodieque cernuntur, sublimata reposito, prosequentibus cunctis laudes in honore majestatis Patris et Filii et Spiritus sancti. Et ut constaret cunctis, quam placitum id Deo consisteret, efficere subsequencia miraculorum insignia. Quæ etiam quia nefas est præterisse, proprioque noscuntur indigere epologo, determinato istius libelli tenore, sequenti commodius titulentur exordio.

reliquiæ
S. Bavonis
denuo trans-
feruntur.

ANNOTATA.

E

a Machab. 2 y 19. Verum non propter locum, gentem; sed propter gentem, locum Deus elegit.

b Guicciardinus sub initium Descriptionis Belgii duas esse asserit in usu apud Belgas leucarum species præcipuas, alteram majorum, alteram minorum leucarum; quarum hæc duo, illa vero tria milliaria Italica complectatur; quapropter si hic per milliaria sex, quibus Ganda Septemtrionale plagam versus a littore maritimo abesse dicitur, non milliaria Italica, ut certe fieri non potest, sed leucæ Belgicæ, eæque minores intelligantur, duodecim milliariorum Italicorum Gandavi a littore maritimo scriptor noster facit distantiam, quæ cum distantia, quam Gandavum inter et ostium sive aggerem Gandensem, vulgo t Sas van Gend, quod est litus maritimum Gandavo maxime vicinum, Bandrandus ex Marchantio, aliique statuerunt, apprime congruit, si nempe leucæ quatuor, quibus hi illam determinant, pro leucis majoribus Belgicis accipiantur.

c Scaldi scilicet et Lisa, inter quos duos amnes tantum, ut apud Gramayum in Antiquitatibus Flandriæ tractatu de Gandavo cap. 12 videre licet, Gandenses habitabant sæculo x, quo auctor hujus Opusculi de miraculis S. Bavonis, ut ex Commentarii prævii num. 18 et 19 facile est colligere, verosimilime floruit.

d Cum admodum obscurum sit, ino forte nulla ratione certo definiri queat, cui regi aut principi castri Gandensis constructio adscribenda sit, id hic non disquiremus, quod nec in Annotatis post partem i Vitæ tertix ad litteras g, i et k disquisivimus, quamquam non minus ibidem, quam hic, subjecta materia disquisitioni hujusmodi foret opportuna. Videat interim curiosus lector, quæ ibidem ad citatas litteras annotavimus.

e Sane non dubito, quin ætate hujus scriptoris varia fuerint Gandæ sub ædificiorum ruinis inventa antiquitatis monumenta, sed an hinc est consequens, castrum Gandense ab iis fuisse conditum, quos hæc monumenta spectabant? Certe Sanderus lib. i Rerum Gandavensium cap. 5 ex numismatis, aliisque antiquitatis Romanæ monumentis prope Gandavum, etiam ætate sua effossis, tantummodo concludit, Romanos in castro Gandensi per aliquot sæcula fuisse dominatos. En ejus verba: In hoc autem loco (castro Gandensi) per aliquot sæcula dominatos fuisse Romanos, vel ex eo constat, quod in hunc usque diem ager Gandavo vicinus varia Caesarum, uti Neronis, Gordiani, Traiani ac aliorum usque ad Constantinum, numismata aliaque Romanæ potentie monumenta effodiat.

f His consonat Vita S. Amandi ad 6 Februarii apud

ss

tt

F

A *apud nos edita, quam Baudemundus ejus discipulus conscripsit, quæque cap. 3 sic habet: Cujus loci (Gandavi) habitatores antiquitas diaboli eo circumquaque laqueis vehementer irretivit, ut incolæ terræ illius, relicto Deo, arbores et ligna pro Deo colerent, atque fana vel idola adorarent. Propter ferocitatem enim gentis illius, vel ob terræ infœcunditatem, omnes sacerdotes a prædicatione loci illius se subtraxerant, et nemo audebat in eodem loco verbum annuntiare Domini. Nonnullis deinde interpositis, hæc, quæ gentis illius tunc temporis sævitiam atque barbariem magis arguunt, proxime sequuntur: Vix enim quis digne enarrare sufficiet, quantas ibidem (Gandavi Amandus) pro Christi nomine perperussus sit injurias, et quam frequenter ab incolis loci illius cæsus sit nec non et a mulieribus vel a rusticis non absque injuria sit repulsus, verum etiam et in flumen sæpe præcipitatus. Videsis etiam Commentarium prævium num. 112.*

g *Illius scilicet nominis primi, qui anno Christi 622 rex Austrasiæ creatus, anno Christi 658, ut nunc inter recentiores satis convenit, Clothario II patri suo in regnum Neustriæ et Burgundiæ successit, factusque est Francorum monarcha; sub eo quippe, a quo etiam, teste Baudemundo ad litteram præcedentem laudato, in exsilium pulsus fuit, S. Amandus floruit.*

B *h Certum id quidem est ex num. 8 primævitæ Vita S. Bavonis jam traditæ, non tamen ad amussim consonat Vita S. Amandi a laudato Baudemundo conscripta, quia is verbis ultimo loco ad litteram f recitatis ad propositum præsens dumtaxat subjungit: Quæ omnia vir sanctus (Amandus) pro nihilo deputans, verbum Domini non destitit monere, memorans illam sancti evangelii sententiam, quæ ait: Majorem caritatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Comites etiam illius, qui eum fuerant germana caritate secuti, ob inedia[m] vel sterilitatem loci ad propria remeantes, eum ibidem solum reliquerunt. Ipse vero in prædicationis permanens officio, alimentum propriis acquirebat manibus. Sane captivos innumeros redimens, sacro baptismo emundabat, et ut in operibus bonis persisterent, fideliter hortabatur.*

i *Id est, originalis prævaricationis sive peccati, quod hic verbo Latinis inusitato tractuale dicitur, utpote quod a protoparente nostro Adamo contraximus.*

k *De Hasbaniensi pago videsis Commentarium prævium num. 50.*

l *Concordant hæc cum iis, quæ in primigenia S. Bavonis Vita jam tradita, num. 8 narrantur.*

C *m An ex his verbis sequatur, S. Bavonem factum esse monachum, discussum est in Commentario prævio num. 129 et seqq.*

n *Vita nempe primigenia Sancti nostri, ab auctore anonymo conscripta, aut certe hæc ab altero anonymo versibus reddita, quam etiam jam dedimus; neque enim huic scriptori, utpote qui ex Commentarii prævii num. 18 et 19 sæculo x floruisse colligitur, præhæsisse potuit lucubratio Theodorici abbatis Trudonopolitani, qui juxta Commentarii prævii num. 14 Vitam S. Bavonis litteris dumtaxat consignavit, sæculo xi exeunte.*

o *Ex his verbis et ex periodo ultima num. 5 libri hujus concluditur in Commentario prævio ad num. 106 et 107, civitatem Gandensem S. Bavoni amplitudinem suam posse adscribere.*

p *Ex adjunctis liquet hic agi de miraculo, si tamen miraculum id vocitandum sit, diu ante ætatem auctoris patrato.*

q *Ante Normannorum scilicet in Flandriam aliasque vicinas regiones irruptionem.*

r *Fides quidem et simplicitas hominis efficere potuit, ut furtum non malo animo factum Sancto fuerit non ingratum, sed an propterea Bavoni, etsi id non impedierit, subsequuta prospera negotiatoris fortuna singularis beneficii nomine prodigiose collati certo debet adscribi?*

s *De hoc ecclesiæ S. Bavonis, imo totius cum ecclesia cænobii incendio, ejusdemque deinde facta restauratione, vide Gloriam posthumam num. 14 et 15.*

t *Quanta fuerit infestationis hujus Normannorum immanitas, quamque longe lateque illi per Occidentales præcipue Galliarum provincias, aliasque Europæ regiones ferro et igne grassati sint, curiosus lector inveniet in Chronico de Gestis Normannorum in Francia a Chesnio tom. II Scriptorum Historiæ Francorum pag. 524 edito, et a pag. prima præsertim usque ad 57 Scriptorum antiquorum Historiæ Normannorum, quos idem Chesnius tomo separato vulgavit.*

u *Omnia, quæ hoc numero de translatis metu Normannorum S. Bavonis reliquiis, adjunctisque ad translationem illam pertinentibus narrantur, in Gloria posthuma num. 23 et seqq. fuse, dilucideque, adjuncta etiam temporum nota, exponuntur.*

x *Diploma Caroli Calvi Francorum regis, anno 864 in favorem monasterii Gandensis S. Bavonis concessum, ex Miræo, qui primus illud tom. I Diplomatum capite 19 typis vulgavit, num. 41 et 42 Gloriæ posthumæ jam etiam dedimus, sed pro villarum seu prædiorum nominibus, quorum possessio monasterio S. Bavonis laudato diplomate confirmatur, ad eundem Miræum remisimus: apud hunc itaque inter villas seu prædia, quæ S. Bavoni confirmantur, Fasteia, de qua hic Miraculorum S. Bavonis scriptor, in dicto diplomate sic recensetur: In pago quoque, id est, agro seu territorio, Suessionico, in villa VAESLEY, medietatem vinearum, et ecclesia, quæ ibi noscitur esse sita; Miræus in annotatis addit: VAESLEY, forte Walez prope Suessionensem urbem, sed alii pagi, interque eos Valleany et Velly non procul ab urbe Suessionensi vicissim dissiti occurrunt, qui, si non magis, saltem æque prope nominis affinitate ad Vaesley seu Fasteiam accedunt; utut sit, ex memorato diplomate saltem innotescit Vaesley seu Fasteiam in territorio seu agro Suessionensi sitam fuisse.*

y *Hæc villa, seu pagus, in citato ad litteram præcedentem Caroli Calvi diplomate territorio Camera-censi adscribitur, sed in tabulis geographicis territorii Cameracensis, nec nomen Colonix, nec huic affine reperire potui.*

z *Hæc villa, seu pagus, non nominatur in citato sæpe diplomate Caroli Calvi, qui verosimiliter, etiam hic Fasteiam et Coloniam monasterio S. Bavonis condonasse, perperam asseritur, cum Carolus Calvus bona illa de novo non donarit, sed eorundem dumtaxat possessionem monasterio Gandensi in perpetuum memorato diplomate, uti illud insipienti patebit, confirmarit.*

aa *De Chronica a quodam Bedæ continuatore conscripta, hic sermo est: vide Gloriam posthumam num. 23.*

bb *Per Fresiam seu Frisiam hic forte ex parte etiam intelligitur illa Flandriæ pars, quæ hodie fœderatis Belgii Ordinibus paret, quæque olim cum Ganda sive territorio Gandensi Frisiæ maritimæ nomen habuit. Vide Sanderum lib. 1 Rerum Gandensium cap. 4.*

cc *Rotomagus sive Rothomagus urbs Galliæ, ad Sequanam fluvium cum portu, Normanniæ provinciæ caput.*

dd *Dux sunt in Gallia hujus nominis urbes, altera in Occitania superiori, altera in provincia Insulæ Franciæ; de hac ultima, quæ Rothomago in Occidentem 16 tantum leucis distat, haud dubie hic sermo est.*

ee *Ea, quæ hoc numero huc usque narrantur, confirmata vide in Gloria posthuma num. 23.*

ff *Nithardus, qui jussu Caroli Calvi Francorum regis, historiam anni 840, quo vita functus est Ludovicus Pius, et duorum insequentium, ut ipsemet in sua præfatione testatur, litteris consignavit, totam dissensionis hujus causam lib. II conjicit in Lotharii imperatoris ambitionem, qui totam patris sui Ludovici Pii defuncti hæreditatem ad se pertrahere, fratresque*

AUCTORE
ANONYMO.

ACTORE
ANONYMO.

tresque suos Ludovicum et Carolum sibi subjicere, qua vi, qua fraude contendeat.

gg Urbs quondam extitit in comitatu Artesiæ, sed expugnata a Carolo V imperatore, soloque æquata, reædificata deinde numquam fuit.

hh Populi, quorum civitas primaria erat Teruanno mox memorata, quique eum ex parte terrarum tractum incolebant, qui modo diæcesim Bolo-niensem in Picardia, Audomarensem in Artesia et Ipreensem in Flandria complectitur.

ii Populi, qui Cæsaris ævo utramque Rheni ripam incoluerunt, deinde vero sedibus inter Mosam et Scaldim translatis, partem Flandriæ Orientalem, ut Ortelius censet, verosimillime etiam habitarunt. Vide Cellarium lib. II Geographiæ antiquæ pag. 228 et seqq. Ex iis porro, quæ Sanderus tom. I Flandriæ illustratæ pag. 4 scribit, videntur etiam Menapii, trajecto Scaldi, eam Flandriæ partem, ubi nunc Wasiana ditio est, scriptoris nostri ævo diuque ante inhabitasse, finesque suos usque ad Morinos extendisse.

kk Scriptor, noster seu potius continuator ille Bedæ, quem is describit, hic in narrando rerum gestarum ordinem servare non videtur: etenim hac ultima periodo Normannorum in Morinorum Menapiorumque terram irruptionem, quæ non diu, ut narrandi modus innuit, post mortem Ludovici Pii imperatoris anno 840 defuncti accidit, alteri eorundem Normannorum in Frisiam Bataviamque irruptioni subjungit, quæ, ut ipsemet scribit, anno tantum 831 contigit.

ll Videsis Gloriam posthumam num. 43.

mm Chronicum scilicet post Bedam, sive lucubrationem, quam veluti Bedæ continuationem num. 15 sub finem laudat.

nn Eadem fere omnia in Chronico de Normannorum gestis ad annum 881 et 882 apud Chesnium tom. II Scriptorum Historiæ Francorum curiosus lector inveniet, uti etiam in nonnullis aliis Opusculis de gestis Normannorum, quæ eorundem Historiæ a se editæ laudatus Chesnius inseruit.

oo Id est, Lugdunum, Clavatum scilicet, sive Laudunum. Videsis Gloriam posthumam num. 27.

pp Exposita hæc sunt num. 55 et duobus sequentibus Gloriæ posthumæ.

qq Epocham Noviomensium ac Tornacensium episcopatus a Transmaro initi videsis in Gloria posthuma num. 48.

rr Quo sensu Arnulphus, Flandiæ comes, hic marchio appellatur, aperit num. 50 Gloriæ posthumæ.

ss Videsis Gloriam posthumam num. 56, 57 et 58.

tt Cellensis nempe, cænobiî Bromiensis in comitatu Namurcensi conditor, cujus Acta ad diem sequentem C illustrabimus.

LIBER II.

Varia Miracula a S. Bavone sæculo decimo patrata.

Reliquiis
S. Bavonis in
novo castello
quiescentibus,

Mira Dei cunctipotentis opera, quibus dilectissimi sui athletæ Bavonis dignatus est mundo innotescere merita, multorum revera profectui accommoda. stili quoquo modo cupientes signare officio, non fore remur ab re, si priusquam ea, quæ in loco, quo nunc requiescit, moderno tempore sunt exhibita, magnificum quoddam, ac proinde sui novitate proficuum, antequam eo loci ejus transferrentur reliquiæ, in novo castello manifestatum, memoriæ commendemus miraculum a.

u
coriarius in
Sanctum irro-
verens

24 In territorio memorati castrî erant commorantes laici, qui ex officio agnominabantur coriarii. Horum unus cupiditate quæstus sabbato ultra morem christianæ religionis illicitus, operi ceteris instabat diutius. Sed hunc collega redarguens: Cur, inquit, non das honorem Deo sanctoque Bavoni in proximo quiescenti? Quis sit, ait, sanctus Bavo, non ignoro; verum, hoc ut defuerit mihi, quid præstabit? Infanda necdum finivit verba, et, visu

mirabile! contractus toto corpore ruit. Fit concursus civium, eundemque velut informe deferunt monstrum, sancti Patris invocantes auxilium. Aliquantulum simillimus mortuo jacuit, et intuentibus turbis sanus surrexit.

25 Sed o nihil umquam tutum apud inimicum! Qui miser, ut convaluit, hoc se injuncte passum dixit. Iterumque luendo pœnam, rotatur, ut globus, per terram. Nam complicatis brachiis, inter coxalia genua hærebat malis, retroque curvatis cruribus, calcaneo tenus pedes fixi erant natibus et, quod visu dolor fuit, nihil hominis præter animam habuit. Itaque ejus miseriæ succensentes qui aderant sui, æternaliter ipsum servitio deputabant Sancti. Ecce autem crura et brachia contracti cœperunt divelli et denuo coram cunctis surrexit sanus. Cumque vellet abire, comperit, se potius Sancto perpetualiter deservire. Despexit, et se acturum, abnegavit. Mirabile dictu! Tertio torquendus humi est advolutus. Astantes vero usque solis obitum tali spectabili miraculo fatigati, ad sua sunt quique regressi. Respectu clementissimi Patris tertio perfectissime sanatus, præcedentes summa cum alacritate est prosecutus.

26 Hujus itaque merito beneficii cœpit eximii Patris non solum apud finitimos, verum late terrarum orbe honor et reverentia haberi, quique antea abutebatur contemptui, quovis gentium, ad quos ejus fama potuit efferri, amando timeri. Grata quippe omnipotentis Dei clementia, ut cœpit, Sanctum suum multipliciter indes mirificavit. Nam quantis qualibusque posteaquam ad locum superne sibi destinatum ejus translata sunt reliquæ, signis effulserit, subjecti sermonis veritate constabit.

27 Sæcularis quidam non longe a sancto loco deguit*, potens quidem possessionibus, sed possessa procurare minus idoneus. Huic bona sua furtim contigit deperire. Perquirens itaque furti reum, juvenem deprehendit innoxium: cui cruciatus inferens culpæ, tandem carcerali deputavit custodiæ. Et quoniam juris erat Sancti c, indesinenter solamen exorabat salvationis. Nec omisit Sanctus, quin salvaretur innoxius. Sub ipsa quidem nocte animadvertit, obstacula carceris sibi cedere, sed catenatum non posse abire. Tandem sibi consulens, fuga usus, utcumque pedetentim oratorium adiit catenatus; preces fudit et de pedibus catena cecidit: lætus surrexit, et pro ereptione munia gratiarum rependit.

28 Adolescens quidam familiæ sancti Confessoris d tempore coactus, a quodam sua sponte est venditus, ut posset habere necessaria victus. Ut autem venditor rediens, summæ reverentiæ ad locum devenit, oratum intravit: ad sepulchrum accessit, nummum illius venditionis deponere voluit. Sed mirum commemoratu! Nec nummum deponere, nec digitos valuit extendere. Stabat itaque cum oblatione attonitus, admiratus rei novitatem. Ad mentem ut rediit, sibi conscius venditionem expavit: in partem secessit, nummum officioso sudamine quæsitum protulit, sicque denuo ad altare venit, manum ut disposuit, redintegrare promeruit.

29 Insula est maritima, cui nomen Walachra e: in hac quædam matrona, supra nominati sancti Bavonis ex familia, hydropis morbo vehementer est afflicta, adeo ut, distento crurum tenus sinu, morbo vix spiraret anhelitu. Cumque lecto decubans, operiret exitum, cælitus inspirata, Patronique sui saluberrime rememorata, se Gandavum duci festino præcepit acceleratu, et in ipsa solemnina Sancti devenit. Aliquamdiu restitit, et sine sua læsione sub ventriculo foramen reperit, ex quo totius morbi sanies guttatim decucurrit. Hæc ipsa prius quidem sterilis, recepta autem sanitate, fecundatur filiis.

30 Cum eisdem insulanis habitavit ancilla sancti Landeberti martyris f. Hæc mandatum accepit, ut solemnina sancti Patris festiva sancte procuraret. Quod irritum ducens, hortum cominus situm intrabat

secundo ac
tertio divini-
tus punitur,

tisque in
monasterium
reædificatum
translatis,
habebatur
E

carceri alter
inclusus, in-
vocato San-
cto, liberatur.
degit

c

Oblatio ex
pretio venditi
adolescentis
prodigiose
respuitur.

d

F

Hydropis
laborans
sanatur.

e

Festum S. Ba-
vonis non ce-
lebrans puni-
tur.

f

A trabat; herbas quasdam impune colligere putabat. Aneti itaque quiddam ut contigit, manui adhæsit. Rumore itaque facti multitudo mirantium adfuit, cunctisque stupentibus mirabile visu extitit, non solum illatam martyris vindictam, immo cunctis deinceps non celebrantibus festum timendam. Quia vero opinatissima sancti Bavonis depositio instabat, eo loci cum cæteris ire maturabat. Venit quidem et in prima noctis vigilia digiti volæ infixi cœperunt erumpere, et sese contracti nervi extendere: itaque præ gaudio psallentium choros interruptit, Deo gratias egit, cava etiam ungularum loca mirantibus intuenda præmonstravit et sana recessit.

Cæca visum
recipit.

51 Quædam cæca, manibus suorum adducta, in ipsa tantæ venerationis devenit solemnia. Cumque ob frequentiam confluentium sibi comperisset inaccessibile Sancti repositorium, apud pedes in cryptam ire perrexit oratum. Orationi incubuit, et somno, ut fit, depressa obdormivit, sanctumque Bavonem sibi adsistere agnovit. Quo somno excita, clare vidit omnia. Fama facti confluentes asscivit, sibi congratulantibus, ad sua repedavit.

Linguidus
viribus pristinis
restituitur.

B

52 Juvenis quidam circa maritimos furto agebat vitam. Hic correptus languore devenit ad extrema vitæ. Consulens autem sibi, emendationem scelerum devovit Deo sanctoque Bavoni. Nox ut supervenit, eum somnus subrepsit. Benigni itaque, ut est, vultus sibi apparuit Sanctus; quem ut agnovit, equidem inhorruit. Ades, inquit, animo et omitte timorem, quæ dico, trade memoriæ. Visita cœnobium Gandæ, et prout spondidisti, vota persolve. Surrexit annisu, quo valuit, Gandavum adiit, vota perfecit et sanus abscessit.

Mutus linguæ
usu,

53 Apud urbem Treveris matrona extitit perliberalis. Huic erat novem annorum puerulus, sed toto intellectuali affamine mutus. Itaque gratia medendi deliberavit ferramentum sectionis adhibere linguæ. Deliberationi consuluit Sanctus, et ne cruciaretur, admonuit, infantulus. Vota precum præmonuit fieri, seque super salute gaudendam pueri. Paruit mater edicto et medelam sensit in filio.

captivus liber-
tate donatur.

g

54 Quidam ex familia ejusdem sancti Confessoris g ab insidiis captus, immo facultate spoliatus, custodiæ est mancipatus. Cumque frequentaretur a suis, erat enim famæ præclaræ nobilitatis, extra regionem est exiliatus et in carcere retrusus, ibique multa incommoditatis passus. Sed Dei auxilio fretus, ac sancta fide coopertus, speque evadendi animatus, indesinenter præsentem sibi adesse poposcit sanctum Bavonem. Et ecce intempestæ noctis conticinio lux sibi emicuit nutu divino. Catenæ de collo et compedes de pedibus sunt solutæ. Hinc lætus surrexit, et claustra carceralia divinitus aperta invenit, sicque per immensa viarum spatia, pervenit ad propria.

C

Varii in
S. Bavonem

h

55 Gens est Fresionum tam lata quam valida, licet fide permodica; inter quas hereditariam sanctus Bavo possederat terram, usui fratrum, scilicet vestiariis, necessariam: quam quidem Freso h, utpote infidelis naturæ homo, invaserat, sibi inique quamdam partem usurpaverat. Cumque a procuratore commoneretur, ne vim inferret Sancto, publicitus non impune defendit sacramento: sed mox ut dejeravit, mortem obiit. Dominus autem, ut Dilecti sui manifestaret sanctitatem, etiam in corpore mortuo ostendit vindictam, quod, juxta morem tumultatum, visum est multimodo ebullire vermium. Hanc itaque vindictam sui perhorrentes, Sancto accelerant votum, restituentes injuste dejeratum. Et ut peregerunt, vermes non comparuerunt.

injurii

56 Alius etiam ejusdem stirpis infidelitatis Freso partem, alendis gregibus aptam, ipsius fundi sibi tenuit in beneficio. Aliquamdiu censum præstantissime solvit: sed oblivionis incuria surripiente, debitum duxit neglectum. Hoc procurator Sancti ut agnovit, eundem castigatius admonuit: Nec clam te est, ait, et hanc partem fundi juris esse

Octobris Tomus I.

Sancti i. Sed si tibi hæ res cordi sunt ævo intermino possidere, ut pridem, debita solve. Cujus monita annullavit k, et orsus infanda, respondit: Ego, inquit, objecta lege judiciaria revincam et mihi posterisque meis hanc hæreditariam æternaliter faciam. Sic miser loquebatur et terram pede proturbans, hoc blasphemum eructavit: Ilujus, inquit, terræ partem tantum habebit sanctus Bavo. Quod ut exsibilavit, falcem fenoream colle excutens, et dextram porrectam humo infigere volens (siquidem jam florulenta prata secabat) quod dictu dolor est, manu sua sibi caput amputavit.

AUCTORE
ANONYMO.

i

k

* Mabillon.
collo

57 In confinio Gandensi pratum ejusdem Sancti alius usurpavit sibi. Hoc cum suis secare animosus intravit, præmonens paucillum obsonii sibi deferri. Interque obsonia allata sunt et ova: unum ut præsumpsit in ejus gutture versatum, Dei judicio corruit et cum prato vita caruit. Ejusdem vici perversus quidam in hæreditate obstabat Sancto, quam coercitus quia reddere distulit, fluxu ventris exinanitus, etiam intestina effudit. Matrona præclaræ nobilitatis, sed familiæ sancti Confessoris, capitalem censum persolvere erubuit l, Gandavum adiit, ac, substituto pro se mancipio, jam quasi libera recessit m. Simili modo alia opum suarum numerositate fatigata, famulis ac famulabus subrogatis est redempta n. Nec multo post ob despectum multata, ad tantam devenit penuriam, ut ostiatim stipendii peteret alimoniam. Quædam etiam libertatem pretiis assecuta sub brevissimo spatio defungitur vita o.

morte

l

m

E

n

o

vel aliter

p

58 Mancipium Sancti se minus excoluit, capitaleque censum annuatim retinuit p. Ultioni addictum diu perduravit cæcum. Itaque consulens sibi, retentum restituit, et visum recepit. Perversus quidam in ipso portu Gandensi quosdam familiarum Sancti vanis spebus sibi defendit q. Cumque projectius Sanctum Dei verbis adnullaret insolentioribus, eosdemque catenis acclamaret innectendos, domi * se recepit, largiterque pransus, dormitum abiit. Ut se locavit, sensu funditus caruit: cœpit inolescere, ac taurinos mugitus ingeminare. Tandem comprehensus, arctissime est constrictus. Sic ergo divino examine, qui se alios ligare deliberavit, prior in foveam decedit. Sed a suis reductus ad Sanctum, non multo post sibi sensit propiciatum.

q

al. domum

59 Tres itidem germani in ipso portu cuidam sancti Confessoris feminae r ausu improbo vim intulere. Itaque secum abducunt, acsi famulam æternaliter possessuri. Cumque Schaldim fluvium transmeassent, unus in flumen decedit, sicque vita decessit. Alius ipso in itinere correptus, absque dilatione est defunctus. Tertius novitate prodigii exterritus, poenituit et ultionem evasit. Simili modo tres alii quemdam familiarum s Sancti hæreditate propria destituit. Verum ille fide plenus Sanctum adiit, ultionem expetiit; domum ut rediit, insimul morte præreptos reperit defunctos.

prodigiosa

r

F

s

40 Eques lepusculum insequens, conculcabat sata. Super quo famulus Sancti dolens, Eia, inquit, sancte Bavo, cur non defendis agrum tuum? Dicto citius eques corruit et coxam fregit. Lepusculus offendens, guttur illisit. Hæc de miraculis Sancti injuriarum suarum vindicantis pauca perstrinximus, quibus omissis, operibus pietatis stilum imponemus.

plectuntur.

ANNOTATA.

a Liqueat ex hoc præludio a scriptore nostro tantum referri ea miracula, quæ translationem seu relationem corporis S. Bavonis post exsilium monachorum Gandensium sæculo decimo factam, subsequuta sunt. Mabillonius ex eodem præludio, sed minus recte, etiam concludit scriptorem nostrum sæculo x floruisse. Vide Commentarium prævium num. 16, 17, 18 et 19.

b Hinc Mabillonius Sæculo secundo Benedictino

58

pag.

AUCTORE
ANONYMO.

pag. 411 in annotatis recte colligit, quod tunc temporis religio fuerit, post vespertas Dominicam proximè antecedentes labori manuum operam dare.

c *Id est ex familia Sancti; quondam autem ii juris seu ex familia alienius Sancti esse dicebantur, qui vel ex propria voluntate, vel ex obligatione generi, a quo oriundi erant, annexa, servitio istius Sancti seu potius templi vel monasterii, quod ab eodem Sancto nominabatur, erant obnoxii, aut saltem ad censum annuum eidem solvendum tenebantur. Apud Martenium tom. III Anecd. col. 1128 et col. 1151 in triplicem classem hujusmodi familia distinguitur, in ministerialem scilicet, servilem et censualem. Censualis solis censibus solvendis, servilis servitiis insuper præstandis erat obstricta; quod vero ad ministerialem attinet, videtur iis, qui ex hac classe erant, quique ab ecclesiis vel monasteriis, ut apparet, stipendia merebant, id potissimum præ ceteris oneribus incubuisse, ut monasterii vel ecclesiæ, cujus ministeriales erant, præposito illud præcipiente, ad bellum proficisci deberent. Vide Cangium in Glossario mediæ et infimæ Latinitatis ad vocabula familia, censualis, servilis et ministerialis.*

d *Vide annotata ad litteram præcedentem.*

e *Seu Walachria, insula comitatus sive provincie Zelandiæ præcipua, quæ Meridiem versus Flandriam spectat, ab eaque haud procul abest.*

B f *Servitio scilicet hujus sancti Martyris addicta, sive ex ejus familia eo sensu, quem ad litteram c mox exposui.*

g *Videsis iterum annotata ad litteram c.*

h *Forte hic sermo est de Frisone e Frisia maritima, de qua vide Annotata post lib. 1 ad litt. cc.*

i *Id est, pertinere ad monasterium vel ecclesiam S. Bavonis, utpote vel ab ipsomet Sancto, dum in vivis erat, vel in ejus saltem gratiam eidem monasterio vel ecclesiæ ab alio collatam.*

k *Id est, nihili fecit, vel contempsit.*

l *Erat haud dubie hæc mulier in illa familie S. Bavonis classe, in qua qui erant, censum annuum ecclesiæ vel monasterio ejusdem Sancti solvere tenebantur, censualesque Sancti homines dicebantur, aut etiam capitales, si census, quem debebant, de capite solvendus erat, quod mulieri, de qua hic, certissime congruit; narratur enim persolvere erubuisse capitalem sensum, ad quem solvendum non quidem ex eo tenebatur, quod sub conditione census hujusmodi pendendi (præclaræ enim nobilitatis fuisse, dicitur) manumissa aliquando fuisset, sicque e mancipio facta libera; sed ex eo, quod vel sponte S. Bavonis censualem seu capitalem se constituisset, id est, ad censum S. Bavoni solvendum se obligasset, vel obligationem illam a parentibus suis, licet liberis contraxisset. Vide Cangium in Glossario ad vocabula censualis et capitales homines, et hic Annotata ad litteram c.*

m *In alio Ms. additur: Ipso autem in itinere immanissimo corripitur languore; humi advoluta defunctæ jacuit simillima, revehitur a suis, et quod deliquit, ingemiscendo pœnituit. Quæ donavit se sancto Confessori et restituta est sanitati. Donavit se sancto Confessori, id est, ad censum annuum ecclesiæ vel monasterio Sancti illius pendendum, servitiumve præstandum sese ipsam, non jam sui loco mancipium, obstrinxit.*

n *Id est, famulis ac ancillis, qui ipsius loco S. Bavoni inservirent, substitutis, liberata est ab onere servitii per semet ipsam præstandi, aut certe census annui solvendi.*

o *An omnia, quæ hic pro pœnis a S. Bavone, injurias sibi illatas ulciscente, infictis obtruduntur, vindicta divinitus immissa re ipsa evenerint, fides sit penes auctorem.*

p *Erat nempe ex illa familie S. Bavonis classe, in qua qui erant, et ad servitium præstandum, et ad censum annuum solvendum tenebantur. Vide hic Annotata ad litteram c.*

q *Id est verosimillime, quosdam ex iis, qui servitio Sancti erant addicti, sibi ad famulatum vana spe asseruit aut usurpavit.*

r *Id est, feminæ ex familia sancti Confessoris eo sensu, quem ad litt. c exposui.*

s *Videsis iterum Annotata ad litteram c.*

LIBER III.

Miraculorum S. Bavonis continuatio.

Proprium creditur Sanctorum, quanto durius injuste vindicant illata, tanto præsentius præbeant juste postulata. Nec fas est credi, animositatem Sanctorum sic velle irasci, ut nequeant placari: cum ex persona Domini scriptum sit: Quem diligit, corripit; flagellat autem omnem filium, quem recipit a. Sed correctionis emendationisque causa illatas puniunt injurias, ut, quos vident, non posse corripiri verbis, saltem attriti pœnis, resipiscant a malis b. Verum quia hactenus superior pagina vindicantis utcumque peroraverat mira, restat pietatis, quæ occurrunt memoriæ, retegat opera, primo quæ in loco, qui vocatur Medmedunc c, quo primum dicitur post conversionem habitasse, exercuit ac pie precantibus misericorditer indulsit.

42 Est autem isdem sacer locus, ut nescientibus loquamur, secrete manere volentibus habilis, silvestribus pomisceterisque frugibus plenus, piscium copiis abundans, et, ut paucis concludatur, omnibus heremum inhabitare cupientibus aptissimus; quem idem dilectus Dei paucis incoluit morulis, sanctaque sua inhabitatione sanctificavit: at post mortem miraculis insignibus mirificavit. Unde non inconsultum, vel minimæ remur fidei, angelicam inibi ostensam enodare visionem.

43 Senex quidam in confinio ipsius villulæ manens, hoc oratoriolum miro excoluit affectu, quod, tunc vetustate pene consumptum, restaurare tractans, a circum circa positis auxiliis supplementa exorabat. Dehinc operarios conduxit, certisque diebus operi insistere maturavit. Sed et amnis in proximo fluens d capturas piscium opulenter administrabat; et ut ita dicam, viritim convivia exhibebat. Accidit autem die quadam, se cum suis post laborem sub divo quiescere, et ecce odor tantæ suavitatis de ipso oratoriolo effumavit, acsi nares quiescentium ambrosius liquor occuparet, vel domata fuissent aromatibus delibuta. Mira res! Post solis obitum cum se locarent cubitum, quidam, sacræ religionis prætendens habitum, huic seni apparuit, et, inibi quid ageret, perquisivit. Hic ille horrore percussus ac penitus elinguis nihil quidem retulit, sed ut sibi proximus responderet, tactu lateris admonuit. Vir autem angelicus; Minime, inquit, verearis, ad inquisita responde, cui scilicet laboris operam impendis. Ego, inquit, hoc oratoriolum fere dirutum sancto Bavoni reædificare insisto. Et ille benigni Salvatoris replicans dicta: Amen, inquit, dico tibi, non perdes mercedem tuam. Quo dicto, unde venerat, regreditur, et ecce, campanula desuper appendens, absque humano tactu insonuit et ipse ab oculis mirantium evanuit.

44 Duo nepotes inter se rixantes, correptis armis, alter alterum oppressit; in se itaque reversus parricidium expavit. Episcopum adit, ac more Christianæ remissionis peregrinando pœnitentiam accepit. Cumque jam nonum expleret annum, iterato patrocinia quæsivit Apostolorum. Alpes ut transcenderat, sanctos Apostolos sibi in visu agnovit, a quibus est admonitus, ne residuum viæ casso labore perderet: Remeans, inquirunt, memoriam sancti Bavonis visita, quæ est apud Medmedunc annua. Surrexit credulus quidem visioni, sed ignarus loci, Gandavum repedavit, sibi jussa innotuit. Et quoniam devenit in ipsa solemnia Sancti, scilicet Kalendarum Augusti e, ceteris illo pergentibus, comitatur. Cumque jam docti dulcisonas inaltarent * voces, et ipse staret orationi intentus, virtute divina, quibus erat constrictus, ferrei crepuerunt circuli, deinde in terram prolapsi, coram cunctis

S. Bavo locum, in quo conversus primum habitavit,

a

b

c

miraculis illustrans.

E

seni sibi devoto apparet,

d

F

parricida pœnitentis miseretur,

e

* i. e. in altum levarent

f A cunctis minutatim sunt disrupti, qui delictorum vinculis solutus, ad sua rediit lætus *f*.

ac languidum sanat.

g

43 Servus item ejusdem sancti Confessoris *g* per novem menses distentus nimio languore inflationis, ut ad eundem locum pergeret, visu est admonitus. Locum adiit, opem petiit, et lenius habuit. Claudus quidam de longinquo Gandavum adductus, sic claudicabat pede, ut non incederet absque baculi sustentatione. Aliquamdiu demorari instituit, et apud ipsum castrum hiemavit. Die autem quadam cum divino adstaret officio, ad terram ruit subito; cumque adstantes casui deputarent, eique succurrere vellent, per se sanus surrexit, ac pro adepta salute sancto Confessori cum cæteris gratias egit.

Sanctus variis Gandavi est beneficus.

h

46 In Kalendis Octobris, quæ sunt solemnia sancti Patris, beati Amandi famulus toto corpore dissipatus, ad hoc ipsum Gandavi castrum cœnobium navi est delatus : teste populo, debilius membrorum meruit sospitatem. Famulus sancti Bavonis advocato suo *h* accusatus, xxx solidos reddere est coactus. Die statuto Sanctum suum supplici devotione oravit, ut eundem virum erga se inveniret mitiorem. Ivit itaque, ut solveret debitum; sed jam dictum advocatum reperit defunctum; sicque lætus facti, medietatem debiti obtulit sancto propitiatori Bavoni. Paupercula ipsius capitalem censum *i* non valens reddere, debebat enim xii denarios, solamen quæsit in prece : ut ostium domus exivit, prona oravit; surrexit et coram xii denarios reperit : tulit ac debitum solvit. Puella, eatenus Gandavo commorata, per annorum curricula extitit gibbosa, omnique virtute corporis invalida; cumque sella gestatoria ostiatim mendicaret, obtentu salutis venit ad limina sancti Confessoris, oravit et sanitatem indepta domum pedes rediit.

Candela reliquiis Sancti accensa, in aqua non extinguitur.

k

47 Comes quidam ejusdem Gandavi portus reliquias Sancti obtinuit, et secum navi asportavit. Ob reverentiam itaque candela jugiter exarsit in nocte *k*. Casu contigit, et, cunctis dormientibus, in sentinam decidit. Pernox in aqua effulsit, et cum admiratione omnium tantæ venerationi exhibuit obsequium.

Mater pueri in aquam lapsi,

l

48 Farnewic nomen est villæ *l*, super ripam Scaldi fluminis sitæ; inibi honestæ vitæ habitavit femina, parvulum habens filium. Hic die quadam more ludentium parvulorum secus ripam fluminis discurreret : alii siquidem pueruli hunc perduxerunt secum. Cumque non bene creditæ vicinæ commigraret ripæ, in flumen fundotenus est dilapsus. Quod factum mater ut agnovit, anhela accurrit et extinctum credidit, quem unda sublatum jam longius traxerit. Et quia humanum deerat solamen, ungulis ora cruentavit, pugnis pectus fœdavit, ac Væ ingeminando multoties acclamavit. Tandem ad se reversa, manus extendit, oculos cællis infixit, et electi Patris suffragia petiit. Nec mora, puer de profundo rediit, et juxta littus enatare cœpit. Quem mater deprehensum, incolumem ac vivum reportavit domum. Hæc non multo post memoriæ tanti Patris dignas oblationes solvit, gratias egit et ad sua remeavit.

piscator,

49 Cætarii ad balenas capiendas mare sunt ingressi; aspecta autem immanni bellua, certatim circumdant. Sed illa inter manus elapsa multoties, tandem imo resedit. Sorte autem exiit, ut sancti Patris famulus eidem ferrum infigeret : qui graviter spirans; Eia, inquit, sancte Bavo, hoc gratiæ mihi appone, ut compos voti persolvam tuis vota præmii. Oravit et de profundo piscis rediit; ut vidit, gratulandum prosiliit, ac ferrum constanter infixit. Ad littus ut rediit, pinnulas cœnobio Sancti transmisit.

uxor pauperis, altique

50 Pauper quidam sancto Confessori jugabiles offerens tauros, summissus se præsentialiter intulit et in hunc modum pietatis opera conjugii suæ exhibita retulit. Conjux, inquit, mea diebus numerosis lectulo detenta, jamque morti vicina, Sanctum Domini per se expetituram, hosque ei vitulos devovit oblatura. Fateor, ut agnovi certioratus et ipse con-

sensi. Nec mora suffragium experitur infirma. Hinc vice sua ecce coram vota persolvo.

51 Apud Morinos, hominum in confinio maris extremos, vir erat habens infantulum invaliditudine præreptum. Cumque de vita desperaret, mater sanioris consilii illum monuit, ut eundem Sancto devoveret, dummodo ei recuperationem impertiret; quod ut fecit, puer oscitavit, oculos aperuit, et amissam pene vitam recepit. Alius itidem ætate quidem adultior, languore ingravescente, in margine resedit vitæ. Cumque membra quieti daret, videt se in visu propter altare sancti Confessoris astare, et cum cæteris servire. Ad se itaque reversus, votum fecit, obsequium spondit et redintegrationem sine mora percepit *m*.

52 Prædives quidam, cum haberet infantulum, Sancto devovit monachum. Sed, ut puer adolevit, patrem voti pœnituit. Die autem quadam cognatis suis convivium opulenter apparavit, et ipse puer jam duodennis ministravit : cumque inter dulcia pocula læti coronarent vina, pro retentione ipsius pueri patrem laudabant. Sed casu contigit, jus * carniæ adstare decontra. Offenso itaque pede, puer in eo cecidit, et mox defunctus obiit. Sicque pater perfidiæ pœnas luit.

53 In partibus Taruennæ *n* matrona extitit perliberalis magnæque honestitudinis. Hæc die quadam quid actura, maris confinia adiit, comitante unica spei suæ filia, virgineis tum matura sub annis, tumque nubilis. Quæ puella, validissima in sperato prærepta invaliditudine, solotenus proster-nitur, atque a præsentibus ut defuncta defletur. Mater autem pro ereptione hæc apud se oravit : Bavo dilecte Deo, miserere precantis famulæ et paulisper huc dilabere, Christi solamen deferens. Sentiat corpus gravatæ filiæ levamen tuæ indulgentiæ, ut solvat votorum preces apud te, quæ jacet exanimis penes me. Præmissa itaque prece, surrexit, ac pone filiam terræ expositam resedit. Nec mora oculos aperuit, et paulo ante elinguis loqui cœpit. Sicque surrexit et domum pedes rediit, incolumis Gandavum adiit, et sancti Patris virtutem sibi propitiabilem innotuit.

54 Piratæ Danorum sedibus suis non contenti, Walachram *o* petentes cuncta devastant *p*. Inibi erat sancti Confessoris famula, totius abundantiae subsidiis accumulata; Danos supervenisse, ut agnovit, in terram ruit, et Sancti sui solamen quæsit. Nutu divino non modo evasit, immo cunctam substantiam suam salvavit. Altera ejusdem Sancti familiæ a piratis quidem capta, sed misericorditer est liberata. Classi namque cum præda præsentata, et quia nobilis erat persona, custodiæ est deputata, navi scilicet victuali. Inter transtra latuit quatruiduana, et, suffragantibus Sancti meritis, ad portum ut applicuerunt, a nemine agnita discessit secunda. Item de portu Gandensi captus est quidam Sancti et Rotomo adductus *q*, et insperate a suis agnitus, sine dilatione redemptus, Sancti sui meritis ad sua est remissus. Hæc qualicumque * fastidii vitatores ut sufficiant affectatæ brevitati, castigatius, quam se copia suggerebat, perstrinximus.

ANNOTATA.

a *Epist. ad Hebræos cap. 12 v. 6.*

b *Erit fortasse non nemo, qui vel hinc fidem non ubique indubiam adhibeat scriptori nostro, dum libro secundo mortem, quam variis, qui S. Bavoni utcumque erant injuriæ, obvenisse narrat, vindictæ cælitus immissæ adscribit.*

c *Pro loci hujus notitia adi Commentarium prævium num. 114 et seq., uti etiam Gloriam posthumam num. 7 ac præcipue num. 184.*

d *Verosimillime amnis, nomine Moera, hic intelligitur; pagum enim nunc Mendonck, olim Medmedunc, ad amnem illum tertio circiter ab urbe Gandensi lapide Septemtrionem versus Scaldim inter et aquæductum seu canalem, qui Gandavo ad aggerem Gandensem,*

AUCTORE
ANONYMO.

patrocinio
S. Bavonis
voti sunt
compotes.

m
Infidelis in
promissis pu-
nitur.

* Mabil. vas

Puella pericu-
lose laboranti
sanitas,

n
E

aliisque alia
beneficia con-
feruntur.

o p

F

q

* al. qualia-
cumque

SUCTORE
ANONYMO.

Gandensem, vulgo 't Sas van Gend ducit, tom. I Flandriæ illustratæ pag. 166 et 167 in tabula geographica Castellaniæ seu territorii Audenburgensis situm notat Sanderus, qui etiam eodem ejusdem Operis tomo pag. 81 sequentem memorati amnis Moeræ notitiam suggerit : Moera, inquit, a Moerbeka, ditionis Wasiaë pago, per Winkelam et Dorizelam ad nos derivatur; amnis est inter obsitos paludibus, et cæno, uligineque campos cis Jani petram, vulgo S. Jan steen, equorum mercatu nobile olim municipium, natus; ubi, invento alibi parato, productior factus alveo, demum se secans hinc Durmæ fluvio Wasiano miscetur, inde versus Axellam oceanum petit, rectoque flexu et fluxu supra angulum Ambacti veteris, inde Winckele nomen indeptum, influit aquæductum Novi vocabulo signari solitum. Aquæductus ille sive canalus, qui, ut ex dictis sequitur, Gandavum inter et ostium seu aggerem Gandensem, vulgo 't Sas van Gend interjacet, medio circiter sæculo decimo sexto dumtaxat fossus est, ut ætate scriptoris nostri certissime non extiterit.

e De qua S. Bavonis festivitate hic agatur : videsis in Gloria posthuma num. 7 et 8.

f In Translatione 1 et 2 S. Joannis, abbatis Reomaensis tom. II Januarii a Bollandi nostro typis edita pag. 864, num. 6 simile miraculum refertur, ad quod Petrus Roverius, Societatis nostræ sacerdos in illustrationibus Historiæ monasterii ejusdem S. Joannis Reomaensis annotatione 71 sequentia observat : Gravissimis, inquit, sceleribus non olim tantum, sed ad tempora etiam Caroli Magni id pœnitentiæ imponebant episcopi, et presbyteri pœnitentiarum, ut nuda membra circulis ferreis artissime revincirent; cujus ponderis ac tormenti liberationem cum rei per varia Sanctorum monumenta exposcerent, si forte ea contingeret, perinde se animi nexibus, ac corporis vinculis absolutos, ut hic auctor loquitur, existimabant. Hoc pœnitentiæ genus ætate Caroli Magni sapientioribus displicuit, inque ejusdem principis Capitularibus libro primo capite LXXIX, sanctione edita, improbat; verum laudatus Roverius, ubi sese, quamdiu observata fuerit hæc Caroli Magni sanctio, non satis compertum habere, fassus est, mox miraculo, quod hic relato per scriptorem nostrum vicissim absimile non est, ex lib. II Miraculorum S. Germani cap. 14, ut apud Aimoinum exstat, adducto, onustos ferro pœnitentes rursum Galliæ provincias, regnante Carolo Calvo, circa annum 864 esse pervagatos, affirmat; imo ex miraculo, quod a scriptore nostro, cum is miracula, ut ex Commentarii prævii num. 17

pronum est colligere, sæculo x anteriora non attingat, D memoriæ hic est proditum, certissime consequitur, ut diu etiam post Caroli Calvi ætatem, utpote ante annum 880 jam defuncti, consuetudo illa a Carolo Magno improbata viguerit; itque, quibus ob admissa graviora scelera ab episcopis presbyterisque pœnitentiariis, ut nuda membra ferreis circulis artissime revincirent, erat injunctum, ad varia loca sacra peregrinarentur, sperantes expectantesque fore, ut alibi ferreis circulis, quibus erant constricti, miraculo disruptis, criminum veniam a Deo sibi impertitam, intelligerent.

g E familia nempe Sancti eo sensu, quem in Annotatis lib. II subjunctis ad litteram exposui, quique hic semper, dum de famulo aut ancilla Sancti aliquid sermo est, debet intelligi, quod propterea deinceps non notabo.

h Advocati ecclesiarum monasteriorumve erant, qui jura, bona et facultates ecclesiarum monasteriorumve tuebantur, quique eo munere onerabantur, ut essent, qui in publicis judiciis earum eorumve causas defenderent, et actoris vel rei partes agerent. Vide Cangium in Glossario ad vocabulum advocati, ubi etiam varias in officium Advocatorum illorum introductas mutationes exponit.

i Vide Annotata lib. II subnexa ad litt. c et l.

k Scilicet hic comes reliquis S. Bavonis eum exhibebat honorem, qui in collectione canonum tom. IX Spicilegii Acheriani præscribitur, ubi pag. 55 dicitur : Reliquiæ Sanctorum venerandæ sunt. Si potest fieri, candela ardeat per singulas noctes; si vero paupertas loci non sinit, non nocet eis.

l Villa illa verosimiliter sita fuerit haud procul a pratis de Vaernewyck, quæ Sanderus tom. I Flandriæ illustratæ pag. 166 Aldenardam inter et Gandavum ad sinistram Scaldis ripam in tabula geographica Castellaniæ Audenburgensis collocat.

m Ea, quæ hoc numero et præcedenti narrantur, Mabillonius prætermisit, addiditque ad marginem, consulto id esse factum; pro miraculis forte non habuerit.

n De hac urbe vide Annotata lib. I subjuncta ad litt. hh.

o Id est, Walachriam, de qua vide post lib. II Annotata ad lit. e.

p Cum scriptor noster (vide Commentarium prævium num. 17) miracula sæculo x, quo floruit, anteriora non narret, liquet, hic agi de Normannorum in Walachriam irruptione, quæ vel sæculo decimo aut certe paulo serius contigerit.

q Id est, Rothomagum. Vide Annotata post lib. I ad litt. dd.

C

F

DE S. WASNULPHO CONFESSORE

CONDATI IN HANNONIA.

SYLLOGE.

J. S.

SÆC. VII VEL
VIII.
Sancti memo-
rii in Marty-
rologiis,

e S. Wasnulpho, qui Condati in Hannonia ut patronus hac die colitur, non meminerunt antiquissima Martyrologia, nec ea, quæ sæculo IX et X fuerunt concinnata. Paucissima etiam sunt, quæ de gestis Sancti referuntur, eaque partim minus certa. De vetusto tamen S. Wasnulphi cultu nullum potest esse dubium. Memoria Sancti ad hunc diem celebratur in aliquot Usuardini Martyrologii codicibus auctis. In Aquicinctino, quem sæculi XII credidit Sollierius, ita legitur : Et depositio sancti Wasnulphi confessoris. Sic Wasnulphi confessoris meminerunt editiones Lubeco-Coloniensis et Greveni. In solo codice Bruzelliensi ut martyr annuntiatur his verbis : Item sancti Wasnulphi martyris. In hisce omissus est locus, ubi Sanctus obiit et colitur. At locum addidit Molanus in editione

Usuardi, et aliquod etiam elogium. Nam in una editione sic habet : Item in cœmeterio (civitatis Hannoniæ, quæ dicitur) Condatum nomine, sancti Wasnulphi confessoris, qui de Scotia insula veniens in saltum Cerasia*, in loco, qui nunc vocatur Cella, multis diebus vitam laudabiliter duxit. Postea vero ad monasterium Dei Genitricis Mariæ, Condatum nomine, perveniens, ibi Domino servivit usque ad obitum. Idem in alia editione : Condato sancti Wasnulphi confessoris.

2 Auctor Florarii Ms. hoc die translationem ponit contra aliorum consensum, et ita habet : Eodem die translatio sancti Wasnulphi confessoris, qui de Scotia insula marina in saltum Teracie (veniens) in loco, qui nunc vocatur Cella, multis diebus vitam laudabilem duxit. Postea vero ductu angelico ad monasterium Dei Genitricis, Condatum nomine, perveniens ibi Domino servivit usque ad obitum, qui

* forte Teora-
ia

in aliquibus
ut monachi ex
episcopo :

A qui celebratur pridie Kalendas Decembris. Ad hunc vero diem 30 Novembris breviter habet : In monasterio, Condatum nomine, sancti Wasnulphi episcopi et confessoris. *Martyrologi Benedictini, Menardus, Wion, Dorganus, Bucelinus, annuntiant sanctum Wasnulphum, ut ex episcopo monachum. Wion in Annotatis addit : Erat natione Scotus, vitamque monasticam duxit primum apud monachos S. Gisleni, ex quo secedens, angelico ductu ad monasterium S. Mariæ Condati pervenit, et ibi usque ad obitum suum Domino militavit. Floruit anno DCXL. Eadem fere asserit Bucelinus. Hos secutus est Saussayus in Martyrologio Gallicano, nonnulla tamen addens ex conjecturis. Ipso die, inquit, in Hannonia, Condato oppido, S. Wanulphi *, qui genere Scotus, dignitate episcopus, monachus professione, ut in peregrino solo ignotus Deo serviret, eo loco virtutum cultor extitit. Multisque ad poenitentiam suo hortatu et exemplo perductis, civis cælorum effectus est. Tumultus fuit eo loco, ubi nunc extat canonicorum collegium, ejus invocatione insigne : qui patroni sui miraculis clari corpus asservant multa Religionis instantia.*

* pro Wasnulphi

obiit Condati et miraculis claruit.

3 Joannes Wilson in Martyrologio Anglicano S. Wasnulphum annuntiat Condati ut eremitam. Thomas Dempster in Menologio Scotico sic habet : Condati in Hannonia Wasnulphi episcopi, qui vitam suam Deiparæ Virgini penitus consecravat. David Camerarius Sanctum retulit ad 11 Augusti, ut ibidem apud nos dictum in Prætermisissis, et aliquid particulare de eo addidit, ita scribens : Sanctus Wasnulphus episcopus et confessor, et sancti Livini in prædicatione socius. Scribunt pluscula de S. Wasnulpho Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii et Miræus in Fastis Belgicis et Burgundicis, qui ambo laudant Chronicon Cameracense et Atrebatense Balderici episcopi, qui floruit sæculo XI et XII. Hujus itaque verba præmitto : Apud villam quoque Condatum olim regalis et dives in honore sanctæ Mariæ abbatia fuerat puellarum. Nunc autem est monasterium, præ inopia, paucorum canonicorum. Ubi sane sanctus vir Dei Wasnulphus, genere Scotus, cursu peregrinationis consummato, sepultus, cum patribus in pace obdormivit, suisque meritis omnem locum illustravit miraculis. Hæc præcipua sunt, quæ de S. Wasnulpho qualiscumque antiquitas nobis reliquit.

Acta non exstant.

4 Nam Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii, aut potius Petrus Louvius, qui ex schedis Molani Opus istud posthumum concinnavit, ex informatione, quam Condati accepit Molanus, clare insinuat, non exstare Sancti Acta, ideoque in Officio legi lectiones de communi confessoris Pontificis. Molanus quoque in Indiculo Sanctorum Belgii pag. 73 illud ipsum satis innuit, de S. Wasnulpho scribens sequentia : Sanctus Wasnulphus Condati quiescit, Hannoniæ oppido. De eo missa mihi Historia, facit eum archiepiscopum Eboracensem temporibus Eugenii Papæ, Ordinis Cisterciensis. Sed tota ea Historia est de Wilhelmo episcopo Eboracensi in Legendario Sanctorum Angliæ : quem eundem Wasnulphum dicere Condatensem, multis de causis perabsurdum videtur. Vincentii Madelgarii Historia habet, eum Condato Altum Montem venisse ad Vincentium. Ideoque assentior nostratibus nonnullis Martyrologiis, in quibus sic legitur : Eodem die sancti Wasnulphi confessoris, qui de Scotia insula Marina veniens in saltum Terasciæ, in loco, qui nunc vocatur Cella, multis diebus vitam laudabilem duxit. Postea vero ductu angelico ad monasterium Dei Genitricis Mariæ, Condatum nomine, perveniens, ibi usque ad obitum Domino servivit. Festum Calendis Octobris. Ita Molanus, cujus observatio de Wasnulpho distinguendo a S. Wilhelmo Eboracensi certissima est, cum facile quatuor sæculis sit vetustior, laudatusque sit a Balderico, antequam natus erat S. Willielmus, de quo apud nos ad 8 Junii actum.

S. Wasnulphus patria Scotus,

5 Nunc singula capita paululum expendamus, ut certiora a minus compertis separemus. Patria

S. Wasnulphum fuisse Scotum, post Baldericum recentiores passim consentiunt, nec ulla est ratio, qua id negare aut in dubium vocare possimus. Nomen ab omnibus antiquioribus scribitur Wasnulphus aut Wasnulfus, Gallice Wasnon, aut pro hodierno scribendi more Vanon. Igitur non intelligo, unde Castellanus acceperit nomen Latinum Basanulfus, quod notat in margine : neque probare possum observationem illam, etiamsi eam videam a Solerio nostro adoptatam in annotatione marginali. Episcopatus S. Wasnulphi non tam certus mihi videtur, quam nomen et patria, quod de eo sileant vetustiores, Baldericus nimirum, Anonymus auctor Vitæ S. Vincentii, et qui Sanctum adjecerunt Martyrologio Usuardino. Auctor Florarii, qui floruit sæculo XV in præcipuo elogio episcopatum siluit, in breviori asseruit, isque primus ex scriptoribus mihi notis Wasnulphum dixit episcopum.

AUCTORE J. S.

6 Molanus aut Louvius conjecturam suam de episcopatu in Natalibus Sanctorum Belgii ita proponit : Annumerandus autem videtur titularibus episcopis, qui ad paganorum conversionem hac tempore Vincentii comitis venerunt. Testatur enim Vincentii Historia (sive Vita apud nos data ad 14 Julii) beatum Wasnulphum sæpius ex Condato ad eum in Altum montem venisse. At non video, quid asserta in Vita S. Vincentii, licet vera credemus, prodesse valeant ad episcopatum S. Wasnulphi asserendum. Neque enim in illa Vita vocatur episcopus, et locus habitationis Condatum minime favet ejusmodi conjecturæ. Si enim Sanctus patria sua erat egressus ad fidem prædicandam, videtur potius habitaturus fuisse in loco aliquo, ubi plures convertendi erant gentiles, quam videntur sæculo VII, quo florebat S. Vincentius Madelgarius, fuisse circa Condatum, quod erat satis vicinum Cameraco, ut credere possimus, paucos aut nullos ibi sæculo VII superfuisse gentiles, præsertim cum etiam propinquius sit Tornaco, et hæc civitas a sæculo IV, altera a sequenti egregios habuisset episcopos. De fide per S. Wasnulphum prædicata nullus quoque ex vetustioribus loquitur. Unicus Camerarius Wasnulphum facit S. Livini in prædicatione socium, quod verisimiliter ex conjectura solum asseruit.

a recentioribus creditur fuisse episcopum, sed vetustiores

7 Ipse locus Vitæ S. Vincentii, qui memoratur episcopatum parum videtur favorabilis. Partem huc transfero. Memorantur multi Sancti, qui solebant, ut vult auctor, venire ad monasterium Altimontense, in Hannonia ad Sabim fluvium situm, ut inviserent S. Vincentium illius fundatorem. Recensitis aliis quibusdam, ita num. 15 pergit auctor : Aderat siquidem frequens visitator et divinorum relator B. Amandus Elnonensis : in qua nimirum collatione et relatione thesauros sibi cælestes recondebant S. Wasnulphus Condatensis. Nec rari interveniebant consolatores S. Ursmarus, et post eum S. Erminus episcopi ecclesiæ Laubacensis, etc. Si quis recte ad modum loquendi, quo utitur scriptor, attendere voluerit, facile perspiciet, S. Wasnulphum ut auditorem et aliorum discipulum in iis congressibus magis memorari, quam ut doctorem aut magistrum. Itaque tam auctor hujus Vitæ quam Baldericus ejus episcopatum parum favent. Id vidit, opinor, Molanus, qui verbis num. 4 productis episcopatum videtur refragari. Nolim tamen contendere, ejusmodi hæc esse argumenta, ut contrariam sententiam reddant certam. Castellanus Chorepiscopum vocat. Hoc quoque certum facere nequeo. Ceterum recentiores passim S. Wasnulphum dicunt episcopum, imo et archiepiscopum vocatum infra videbimus, forte ex Historia ad Molanum missa.

ejus episcopatum parum videtur favorabilis. Partem huc transfero. Memorantur multi Sancti, qui solebant, ut vult auctor, venire ad monasterium Altimontense, in Hannonia ad Sabim fluvium situm, ut inviserent S. Vincentium illius fundatorem. Recensitis aliis quibusdam, ita num. 15 pergit auctor : Aderat siquidem frequens visitator et divinorum relator B. Amandus Elnonensis : in qua nimirum collatione et relatione thesauros sibi cælestes recondebant S. Wasnulphus Condatensis. Nec rari interveniebant consolatores S. Ursmarus, et post eum S. Erminus episcopi ecclesiæ Laubacensis, etc. Si quis recte ad modum loquendi, quo utitur scriptor, attendere voluerit, facile perspiciet, S. Wasnulphum ut auditorem et aliorum discipulum in iis congressibus magis memorari, quam ut doctorem aut magistrum. Itaque tam auctor hujus Vitæ quam Baldericus ejus episcopatum parum favent. Id vidit, opinor, Molanus, qui verbis num. 4 productis episcopatum videtur refragari. Nolim tamen contendere, ejusmodi hæc esse argumenta, ut contrariam sententiam reddant certam. Castellanus Chorepiscopum vocat. Hoc quoque certum facere nequeo. Ceterum recentiores passim S. Wasnulphum dicunt episcopum, imo et archiepiscopum vocatum infra videbimus, forte ex Historia ad Molanum missa.

8 De loco, ubi Sanctus vitam finivit, nullum est dubium. Qualis olim fuerit, vidimus ex Balderico. Eum ulterius illustrat Miræus his verbis : Est autem Condatum, vulgo Condet seu Conde, ut pronuntiamus, Hannoniæ oppidum, ad Scaldis et Hainæ confluentem situm, olim Borboniæ, nunc gentis Croyæ.... In hoc oppido est collegium XXIV canonicorum, qui S. Wasnuli patroni sui corpus religiose adservant. De corpore plura dicam inferius.

Obiit Condati : aliqui volunt, eum antea vixisse

Prius

AUCTORE
J. S.

Prius enim inquirendum est in locum, ubi S. Wasnulpus habitasse dicitur, antequam veniret Condatum. Ex aliquot locis allegatis videtur venisse in saltum Therasciæ vel Teroaciæ, licet Cerasia vocetur in *Usuardo Molani*, sed mendose, quantum apparet. Pagus ille comitatus Hannoniæ adjacet ad Meridiem, et modo Picardiæ facit partem Orientalem, vulgo vocatur la Tierasce. De eo satis prolixè agit *Valesius* in *Notitia Galliarum* pag. 549. At simul Sanctus dicitur degisse in loco, qui nunc vocatur Cella. Per Cellam autem potius videtur designari locus in Hannonia, quam in Teroacia. Certe monasterium S. Gislei in Hannonia, quod etiamnum floret, Cella vocabatur eo tempore, et Cellense monasterium passim vocatur in *Annalibus Mabillonii*. Sic Cellam exposuit *Wion* num. 2 laudatus. Sic explicat *Bucelinus* in *Menologio Benedictino* ad hunc diem, ubi de S. Wasnulpho hæc scribit : In monasterio Condatensi sancti Wasnulphi episcopi et confessoris. Hic Scotus patria, dignitate episcopus, sponte propria exul, in Belgium delatus, omni honore et mundi gloria cucullum potius aestimavit, exambit et meruit. Monasticam proin vitam in divi Gislei monasterio professus : inde postea secedens ductu angelico ad monasterium Dei Genitricis Mariæ Condatense devenit, ibique gratanter susceptus, in ejusdem magnæ Matris et Filii ejus cultu devotissimè vitam sanctissime exegit, etc.

B
in monasterio
S. Gislei,
quod non æque
certum

9 Per Cellam designari monasterium S. Gislei, aut locum, in quo illud conditum est, omnino existimo. Nam *Baldericus* lib. II cap. 40 eodem nomine utitur, dum agit de Cella sancti Gislei, illudque monasterium ponit in loco videlicet, quem dicunt Cellam. Quapropter scriptores, qui dicunt, Sanctum venisse in saltum Teraciæ aut Teoraciæ, aut errasse censendi sunt, dum Cellam in eo saltu aut pago collocarunt, aut pagum Teoraciensem confudisse cum Hainoensi, in quo est Cella. Sic *Anso abbas* in *Vita S. Ursmari*, data apud nos ad 18 Aprilis, num. 1 utrumque pagum sic exprimit, ut unum credidisse videri possit. Præterea ipsa S. Wasnulphi habitatio in Cella mihi certa non videtur, cum asserta non sit a *Balderico*, et recentiores solum habeat auctores. Rursum mihi apparet incertum, an in monasterio S. Gislei habitaverit S. Wasnulpus : nam potuit in Cella habitare, priusquam ibi conditum erat monasterium, idque omnino mihi videretur dicendum, si ætatem Sancti recte crederem a plerisque enuntiatam. Si vero junior fuit, quam plerique credunt, potuit in Cella seu in monasterio S. Gislei vitam ducere monasticam, indeque Condatum mitti, ut moniales ibidem in vita regulari dirigeret, et administratione Sacramentorum in via virtutis sustentaret. Incerta profero, quia certa non habeo. Tamen non credidero cum *Bucelino*, Sanctum ex monasterio virorum secessisse ad monasterium feminarum, ut sibi soli cum feminis viveret; sed feminarum curam eidem fuisse demandatam, ideoque Condatum secessisse, facilius crederem, si id in vetustis utcumque documentis reperirem. Nunc vero cum solum ex *Balderico* constet, Sanctum ibidem vixisse et sepultum esse, non nisi pro conjectura incerta curam illam de monialibus tradere possumus.

C
Obiit scæ. VII
aut VIII.

10 De ætate Sancti aut de tempore mortis nihil dixit auctor *Florarii Ms.*, qui alias frequenter tempora exprimit, et non raro multum aberrando. Nihil quoque ea de re attulit *Baldericus*, aut alius scriptor utcumque vetustus præter auctorem *Vitæ S. Vincentii*, jam laudatum num. 7, qui S. Wasnulpum conjunxit cum SS. Amando, Vincentio, aliisque plurimis Belgii Sanctis, qui sæculo VII floruerunt, et partim etiam sæculo VIII. Ex illo autem loco *Miræus* de ætate S. Wasnulphi hæc scribit : Floruit anno DCII, temporibus S. Vincentii Hannoniæ comitis, qui plurimos ex Scotia et Hibernia advenas fovit. Laudatus modo *Bucelinus* ait : Clauit Vir apostolicus anno DCXLI : sic et *Wion*. *Castellanus* mortem ejus in margine figit circa annum DC. Verum de familiaritate inter S. Vincentium Madel-

garium et S. Wasnulpum ex *Vita* memorata D
S. Vincentii certo non constat. Nam *Anonymus* ille auctor multos Sanctos S. Vincentio familiares fecit, et ex his aliquos certo juniores, quam ut cum eo agere potuerint. Hinc *Sollerius* noster, ubi id observaverat, in *Commentario* prævio num. 46 dixit : Sanctos prope omnes colligere voluisse videtur *Anonymus*, quos eo seculo in Belgio floruisse intellexerat. Quapropter ex illa *Vita* non fit certum, S. Wasnulpum S. Vincentio fuisse plane contemporaneum : potuit enim junior esse, quemadmodum de aliis nonnullis ibi recensitis ostendit *Sollerius*. Hac de causa mortem S. Wasnulphi late figendam credidi sæculo VII vel VIII. Cum enim S. Vincentius obierit circa annum 677, si junior fuerit S. Wasnulpus, usque ad sæculum VIII superesse potuit. Longius vero aberrasse *Anonymum*, non credidero, cum in aliis ad integrum sæculum non aberraverit.

11 De cultu S. Wasnulphi observat *Molanus* vel *Louwius*, natalem Condati hac die celebrari. De Officio addit : In Antiphonis nihil proprium habet, nisi fortassis quod ad sepulcrum ejus ægri veniant et sanentur. De alia festivitate ait *Molanus* : Quiescit in Condato Hannoniæ oppido, ubi præter natalem celebratur Translatio, quarto Iduum Januarii, sicut annotatum est apud nos ad 10 Januarii in *Prætermisissis*. In aliis quoque ecclesiis olim facta est Commemoratio de S. Wasnulpho et pluribus E
simul Sanctis. *Anonymus*, qui S. Piatum episcopatum vindicare conatus est, et frequenter ad hunc diem allegatus est in S. Piatto, pag. 43 ex *Cameracensi Breviario* orationem producit, qua simul commemorantur SS. Remigius, Vedastus, Germanus, Bavo, Piatto et Wasnulpus : alias vero ex *Leodiensi Missali*, in quibus conjunguntur Germanus, Vedastus, Bavo, Piatto atque Wasnulpus : et rursum aliam ex *Missali Leusensi* (oppidum est in Hannonia) ubi inter sex Sanctos mox dictos recensetur S. Wasnulpus. Hæc sufficiant ad exemplum, ne quis existimet, in sola ecclesia Condatensi Sanctum fuisse in honore habitum. Sic abbatia *Lætiensis* in Hannonia in thesauro reliquiarum, qui plane insignis est, aliquid numerat de S. Wasnulpho confessore, teste *Rayssio* pag. 281.

12 Inter corpora, quæ anno 848 metu Normanorum Audomaropolim fuerunt translata, numeratur etiam corpus S. Wasnulphi. Verba data sunt in S. Piatto num. 44. At relatum fuit Condatum, ubi etiamnum servatur, sic tamen, ut in eadem theca habeatur cum aliis ejusdem ecclesiæ reliquiis, quod sacrilegis hæreticorum manibus anno 1580 ex thecis suis fuerint effusæ, et sic post fugam sceleratorum a Catholicis inventæ. Hoc refert *Rayssius* in *Hieroglyphico Belgico* pag. 522, ubi recitat litteras Ludovici de Berlaymont archiepiscopi Cameracensis, qui reliquias S. Wasnulphi et unius ex Sanctis innocentibus cum aliis anno 1586 nova arca reclusit. In iisdem litteris, quæ integræ apud *Rayssium* videri possunt, et alia quædam ad propositum nostrum testatur laudatus archiepiscopus. Quapropter totam archiepiscopi relationem huc ex litteris transfero, omittis solum brevitatis gratia initio et fine litterarum, quæ plurimas recensent personas præsentis. Datæ sunt anno Domini millesimo quingentesimo octuagesimo sexto, die vigesima septima mensis Martii.

13 Sic autem habent : Notum facimus, quod die datæ præsentium in ecclesia collegiata beatæ Mariæ opidi Condatensis, nostræ Cameracensis diocesis, præsentatis nobis per dilectos nostros decanum et capitulum dictæ ecclesiæ, et per nos humiliter ac cum devotione, prout decuit, receptis reliquiis sanctis, videlicet beati Wasnulphi archiepiscopi et confessoris ac cujusdam sancti Innocentis aliorumque Sanctorum et Sanctarum, dudum de anno Domini millesimo trecentesimo, die xv mensis Octobris, post horribile incendium, (ex quo ipsa ecclesia in totum demolita et combusta extiterat) illæsis et integris miraculose, fama publica attestante, in cineribus juxta summum altare,

Sancti cultus
Condati et in
aliis ecclesiis :

varia de corpore
Sancti,

F

quod aliquando
in incendio
illæsum, anno
1586 nova
theca reclusum,

pro

A pro tunc demolitum, inventis : ac postmodum de anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo primo, die Veneris, vigesima tertia mensis Julii, per reverendum patrem fratrem Hugonem Dognensem episcopum, de permissu et licentia reverendissimi domini Joannis de Burgundia, tunc episcopi Cameracensis, in quibusdam capsa serrata et feretris ligneis conseratis, adhibitis cæremoniis et sollemnitatibus solitis, decenter et honeste reclusis et reconditis. Nos, accepto prius fide dignorum virorum testimonio, qui ipsas reliquias sanctas ad terram retro dictum summum altare prostratas cum litteris dicti Joannis a Burgundia, (quas in capsa et feretro infrascriptis cum aliis nostris inclusimus) post discessum et fugam hæreticorum Tornacensium et aliorum, qui ipsam ecclesiam Condatensem invaserant et diripuerant, anno millesimo quingentesimo octuagesimo invenerant, in similibus capsula et feretro novis, prius per nos consecratis, adhibitis cæremoniis et sollemnitatibus solitis, decenter et honeste reclusimus seu recondidimus. *Hæc facta Condati anno 1586, præsentibus multis ibi recensitis.*

in ara principe modo quiescit et sæpius circumfertur.

B 14 Philippus Brasseur presbyter anno 1644 editit Opusculum metricum de Sanctis Hannoniæ, quod Panegyricum inscripsit. De Condato autem et ibi culto S. Wasnulpho pag. 40 sic canit : Crispinium excipiat parvo disjuncta meatu

Urbs Condatensis, sacro quam pignore dicit, Christiparæ recubans alma Genitricis in æde, Wasnulphus, Scoticæ titularis episcopus oræ : Qua tamen (ut Christo potiori scenore lucrum Penderet) Hannoniam versus secessit, in amplos Templuti saltus, ubi nunc Theoracia sylva; Inde sed angelico ductu delatus in urbem Nomine Condatum, sanctæ Genitricis in æde Substitit et sacro vitam finivit agone. Hunc vero duplici de nomine clerus honorat, Vel quia, posthabito patriæ telluris amore, Munus Euangelicum dicta vigilanter in urbe Gesserit, affines populos lucratus olympo; Vel quia Condato, Genitrice præunte Maria, Tutor adest, urbemque istam defendere novit Adversus tonitru, tempestatesque sonoras, Fulminaque et diros irati syderis æstus. Corporis exuvias portatilis urna regestas Continet, atque modo super ara principe templi Sublimi visenda loco est : sed et ipsa quotannis Portari reverenter amat de principe templo Per vicos urbis, per et urbis compita passim, Prænitet Octobris dum lux primaria meusis.

AUCTORE J. S.

Addit auctor, in eadem theca cum corpore S. Wasnulphi esse corpus S. Winebaudi, ut saltem creditur, et unius ex Innocentibus. Deinde in Kalendario metrico ad 1 Octobris natalem S. Wasnulphi, ad 10 Januarii Translationem breviter memorat.

E

DE S. MICHAELE ET SOCIIS TRIGINTA SEX
MONACHIS ET MARTYRIBUS
PROPE SEBASTOPOLIM IN ARMENIA.

SYLLOGE CRITICO-HISTORICA.

C. B.

ANNO FORTE
DCCLXXXII
VEL
DCCLXXXVIII.
Memoria in
Fastis sacris,

C **T**riginta septem hosce Sanctos monachos et martyres Menologio Basiliano, Menæis Græcorum excusis, Synaxario Sirmondi Ms. et Vitis Sanctorum per Maximum Cytherarum editis ad hunc diem insertos, Galesinius quoque Martyrologio a se concinnato, ac Catalogo suo generali Sanctorum Ferrarius inscripsit. Baronius vero, quamquam sanctos illos Monachos martyrio coronatos in Annalibus ecclesiasticis ex Menologio Basiliano memoret, eorum tamen in Martyrologio Romano notationibus a se illustrato propterea forte non meminit, quod in Menologio Græcorum, quod e Græco Latinum Sirletus reddidit, non annuntientur : at, cum plures alii Græcorum Sancti, de quorum sanctitate nemo dubitat, in Menologio Sirletano non annuntientur, Baronii exemplum hic imitari, visum non est, laudatissimeque jam hagiologis adhærens locum SS. Michaeli et Sociis martyribus in Actis nostris concedo, quos etiam Dorgainus, Wionus ac Bucelinus in Fastis sacris, quos typis vulgarunt, Sanctis sui Ordinis, Benedictini scilicet, accensuerunt, in quo tamen tribus hisce hagiologis assentiri nequeo; Bucelinum vero præcipue carpendum, propterea censeo, quod, cum præfatus est, eos duntaxat Sanctos se traditurum, de quibus, quod Ordinis S. Benedicti fuerint, veterum monumentorum fide constat, S. Michaelem nihilominus ejusque socios monachos inter sanctos Benedictinos Menologio suo inscribat, de quibus, quod Ordinis S. Benedicti fuerint, veterum monumentorum fide non constare, vel ex eo liquet, quod Mabillonius, quamquam pro Sanctis Ordini suo Benedictino asserendis non parum alioquin sollicitus, Michaelem tamen ejusque Socios sanctis Benedictinis nusquam annumeret, licet etiam procul omni dubio sacros Dorgaini, Wionii ac Bucelini Fastos præ oculis habuerit, adeoque rationum momenta, quibus laudati illi tres hagiologi, Sanctos

nostros Ordini suo ut adscriberent, adduci potuere, examinare valuerit.

2 Atque hæc de Sanctorum in Fastis sacris memoria; Elogium ex Menæis, dilucidatione etiam, ubi opus est, addita, nunc subjungo Latine a me sic redditum : Sancti illi, Constantino et Irene imperantibus, cohabitabant in monasterio Zobe nominato, prope Sebastopolim. Alim autem Agarenorum (Menologium Basilianum Saracenorum) ameras (provinciæ urbisve præfectus) expeditione bellica in regionem illam suscepta, Sanctos cepit : ipsi autem (ameradi volenti, prout Menologium Basilianum et Synaxarium Sirmondi indicat, ut Christum abnegarent) restiterunt beati ii Patres, virtute Christi roborati, stansque in medio Michael. sanctissimus hegumenus, (abbas sive monasterii præses) ac suos instruens (ad constantiam adhortans, ut iterum Menologium Basilianum et Synaxarium Sirmondi innuit) omnes ad mortem pro Christo obeundam adduxit, ac primum illi (Discipuli Michaelis) porrecta cervice, obruncati sunt, deinde vero et sanctissimus Michael. Elogio huic duo insuper versiculi præmittuntur, quos, addita interpretatione Latina, hic pariter exhibeo :

elogium ex Menæis,

F

Τριχθεις Μιχαήλ σὺν μοναχαῖς τρεῖς δέκα
χορῶ συνήφθη τῶν μοναστομάρτυρων.

Michael cum discipulis triginta capite truncatus, sive capite a corpore sejuncto, choro conjungitur monachorum martyrum.

3 Versiculorum auctor frigide admodum hic ludit in verbis τέμνειν, abscindere, dividere, sejungere, et συνάπτειν, copulare, conjungere, significatione inter se pugnantibus; numerum vero Discipulorum Michaelis hegumeni sive abbatis per triginta, neglecto supra decadas excessu, rotunde tantum exprimit; nam et Elogio et versiculis huc jam transcriptis annuntiatio præfigitur, in qua S. Michaeli Discipuli non tantum triginta, sed triginta sex attribuantur : en illam : Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, τῶν ἁγίων μαρτύρων, Μιχαήλ

numerus, a Baronio perperam

AUCTORE
C. B.

Μιχαὴλ ἐκ τῆς μονῆς Ζώβης, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ λείων Μοναχῶν, τῶν μαρτυρησάντων ἐν τῇ ἐνορίᾳ Σεβαστοπόλεως. Eodem die, sanctorum martyrum Michaelis ex monasterio Zebes, sanctorumque Monachorum triginta sex, sociorum ejus, qui prope Sebastopolim martyrium subierunt. *Menologium Basilianum*, tum prout apud Ughellum tom. VI Italiae sacra insertum exstat, tum prout studio et opera Eminentissimi Cardinalis Annibalis Albani typis recentioribus est excusum, Michaeli Socios triginta sex pariter adjungit, quod et Synaxarium Sirmondi facit, ut dubium non sit, quin adducti versiculi numerum Discipulorum S. Michaelis justo minorem exhibeant, qui a vero longius etiamnum aberraret, si standum foret Sanctorum nostrorum Elogio, prout illud ex *Menologio Basiliano* Annalibus suis ecclesiasticis Baronius inseruit; etenim in eo S. Michael cum Sociis sexaginta sex martyrium subisse, narratur.

assignatus,
uti etiam ex
Elogio vitato,

B

4 Verum cum apud omnes sensatos minus valere debeat unum illud Sanctorum nostrorum Elogium a Baronio productum, in quo sexaginta sex Socii S. Michaeli, quam ceteri Fasti sacri mox laudati, in quibus triginta sex dumtaxat attribuuntur, plures ego Socios quam triginta sex S. Michaeli attribuendos non censeo, suspicorque Baronium prae manibus habuisse codicem *Menologii Basiliani* corruptum, in quo notae arithmeticae Graecae ξς', 66, pro notis item arithmeticeis Graecis λς', 36, mendose exaratae erant. Suspicio haec ex eo augetur, quod idem illud Elogium a Baronio productum Sanctos nostros, Constantino et Irene imperantibus, floruisse, non prodatur, quod tamen tabulae omnes Graecae, si unum *Menologium Basilianum*, prout apud Ughellum exstat, exceperis, num. 1 citatae faciunt, ut vel ex eo Baronianum Sanctorum nostrorum Elogium interpolationis suspectum haberi merito queat, uti et illud jam memoratum, quod apud Ughellum priori semestri *Menologii Basiliani* parti inscribitur, quodque cum Elogio Baroniano in eo quidem discrepat, quod Constantini saltem meminerit, in eo tamen convenit, quod Irenes, quemadmodum et illud, nomen omittat.

quale et Ughellianum est,

C

5 Verum, ne quis, etiamsi Elogium Baronianum jam suspectum habeat, in dubium etiamnum forte vocet, an non saltem illae ipsae Graecae tabulae, quibus Constantini ac Irenes nomen inscribitur, interpolatae potius sint, quam Sanctorum nostrorum Elogium apud Ughellum, in quo solus Constantinus, omisso Irenes nomine, memoratur, juverit ex Praefatione, quam *Menologium Basilianum* typis recentioribus excusum praefert, verba huc transcribere, quibus, ut, quid de *Menologio Basiliano*, prout apud Ughellum exstat, universim sentiendum sit, cognoscamus, opportune ad rem nostram dicitur: Quam vero Petri Arcudii nomine Ughellus vulgavit priorem semestrem *Menologii* partem, a cl. v. Josepho Simonio Assemano sacros. basilicae Vaticanae presbytero beneficiato, qui eosdem codices Orientales in bibliotheca Clementino-vaticana recensuit, castigatam novaque propemodum interpretatione donatam edimus: a Graeco enim textu quam longissime distabat, quemadmodum facta collatione perspicuum redditur: multa siquidem ab interprete perperam adjecta, vel praetermissa; quaedam alio prorsus, quam textus patitur, sensu exposita; corrupta alicubi Sanctorum etiam nomina; ubique demum paraphrasim potius, quam fidelem versionem cernere est: adeo ut genuinum Arcudii viri Graece Latineque doctissimi foetum esse, eruditi vix crederent, nisi Ughellus id affirmaret. Quibus sane verbis omnino mihi persuadeo, inter ea, quae ab Arcudio hic perperam praetermissa dicuntur, Irenes nomen merito posse recenseri, ut proinde non dubitem, quin *Basilianum Sanctorum nostrorum Elogium* apud Ughellum exstans interpolatione ab Arcudio vitiatum sit.

tempus martyrii, quod certo

6 Nomen autem Irenes, ut opinor, Arcudius hic omisit, solumque Constantini, siquidem utrumque in exemplari Graeco, quod Latine vertebat, fuerit signatum, propterea retinuit, quod illud pugnaret, hoc vero optime conveniret cum opinione Baronii, a quo

Sanctorum nostrorum martyrium ad annum 16 Constantini Copronymi, Christi 736, adeoque ad tempus Constantini et Irenes imperio annis amplius 20 anteriùs referri, conspiciebat. Verum Baronio, viro licet eruditissimo, qui procul omni dubio, modo genuinum *Menologii Basiliani* exemplar, in quo et Constantini et Irenes nomina signarentur, prae oculis habuisset, aliter fuisset factururus, tantum hic ab Arcudio tribui non debebat, praesertim cum fundamentum, cui innixus id idem Baronius fecisse videtur, admodum infirmum sit. Etenim S. Michaelis ejusque Sociorum martyrium unice propterea (neque enim aliud, ob quod id faciat, occurrit) anno 16 Constantini Copronymi, Christi 736 innectit, quod in *Basiliano Elogio Sancti nostri* a Saracenorum amera, nomine Alim, martyrio coronati legantur; at ex hoc pro anno, quo Sancti nostri coronati sunt, determinando nihil sane merito poterat concludere: vel enim per Saracenorum Ameram designari supremum eorum principem, perperam opinatus est, vel, ut debuit, (vide Cangium in Glossario mediae et infimae Graecitatis ad vocem Αμπεράς) provinciae tantum urbisve praefectum: utriusvis opinionis vir eruditissimus fuerit, dubium mihi non apparet, quin propterea, quod principem, nomine Alim, qui sive supremum sive subordinatum in Saracenos imperium, Constantino et Irene imperantibus, obtinuerit, nec apud Theophanem, nec apud alios scriptores inveniret, Sanctorum nostrorum martyrium referendum duxerit non ad annum aliquem Constantini et Irenes imperii, sed ad annum 16 Constantini Copronymi, quo tunc regnante, dux quidam apud Saracenos floruit, quem laudatus Baronius, citato etiam pro se Theophane, Halim nominat, quemque in Theodorum patriarcham Antiochenum durissimo exsilio saviisse, scribit, ac proinde aptum judicavit, cui Sanctorum nostrorum necem pariter imputaret.

7 Verum praeterquam quod Saracenorum dux, qui Theodorum patriarcham Antiochenum in exsiliū pepulit, a Theophane, quem ego quidem habeo prae oculis, non Halim, sed Salem, Graece Σαλῆμ nominetur, verisimile admodum est, Constantino et Irene imperantibus, plures exstitisse Saracenorum ameras, id est, provinciarum urbiumve praefectos, qui, quamquam id ex historiographis, utpote omnia ducum nomina, qui eo tempore, de quo scribunt, floruerunt, non semper enumerantibus, minime innotescat, nomine tamen Alim sive Halim, genti illi scilicet admodum communi, fuerint appellati, quique Sanctis nostris hostilis invasionis occasione necem potuerint inferre, ut propterea ad Halim sive Salem, qui, Constantino Copronymo imperante floruit, recurrendum non fuerit, vimque omnem amittat argumentum, quo illae Graecorum tabulae, quibus in Sanctorum nostrorum elogio Irenes nomen inscriptum est, interpolationis possent haberi suspectae. Quapropter iis innixus pro indubio habeo, si quid tamen pro indubio haberi queat, quod sola *Menaeorum* similiumve monumentorum Graecorum fide scitur; pro indubio, inquam, habeo, Sanctos nostros martyrio coronatos esse, Constantino et Irene imperantibus, id est, illo temporis intervallo, quod intercedit inter Septembrem anni 780 et Octobrem anni 790, intra quos terminos Pagiis aliique scriptores omnes decennium, quod Constantini et Irenes imperio Theophanes attribuit, unanimi consensu includunt. Atque ita quidem, Baronio consulato, longe certiori, at simul etiam spatiosiori temporis intervallo affirmum est Sanctorum nostrorum martyrium; ut autem id arctiori etiam affigatur, Saracenorum, Constantini et Irene imperantibus, in imperium Romanum irruptiones, quoniam earum una, ut ex Elogio num. 2 recitato liquet, Sanctis nostris opportunitatem martyrii obtulit, examinari, necesse est, ut cum anno irruptionis, cujus occasione Sanctos nostros fuisse interfectos verosimilius esse deprehendimus, annus simul martyrii, si non certus, saltem etiam verosimilior innotescat.

8 Inter irruptiones, quibus Saraceni Constantini et

cum Constantini et Irenes imperio, ex variis vero

F

A et Irenes imperium affligerunt, memorabilior illa est, quam Aaron Rashidus, filius Mahadis sive Almodhii, supremi Saracenorum principis, jubente patre, suscepit, quamque Gregorius Abul-pharajus, in compendiosa Dynastiarum Historia ad annum Hegiræ 163, qui a 28 Augusti anni Christi 781 usque ad 17 Augusti anni 782 excurrit, in hunc modum describit: Anno centesimo sexagesimo quinto misit Almodhius filium suum Alrashidum ad bellum Græcis inferendum; qui progressus est, donec ad sinum Constantinopolitanum perveniret. Erat tunc temporis Græcorum Domina Irene Leonis imperatoris uxor, quod scil. filius ipsius minorænis esset, cum periisset pater ejus, cum ipse adhuc in gremio (matris) esset. Metuens ergo fœmina a Moslemiis, (Saracenis) pacem a Rashido petiit, de qua inter ipsos convenit pecuniæ summa numeranda, utque pararentur ipsi viæ duces, et rerum venalium fora per viam (disponenda) siquidem eo venerat per viam angustam, et periculosam, cujus ab altera parte fuit mons lubricus, ab altera fluvius Sagaris: in quibus cum ipsi annuisset (fuit autem tributi summa septuaginta aureorum millia, quotannis pendenda) ab ipsa recessit; quod si animo prudenti fuisset, facile Moslemios a reditu impedire, eosque internecioni dare potuisset. Eandem Saracenorum in Romanas ditiones irruptionem refert Elmacinus lib. II Historiæ Saracenorum ad annum Hegiræ 164, ideoque verosimiliter Pagius hanc innoxuit anno Christi 781, qui a 1 Januarii usque ad 27 Augusti cum anno Hegiræ 164 congruit. Ast verisimile mihi non apparet, Saracenos, qui prima vice, qua, Constantino et Irene primo anno jam imperantibus, mense Junio aut etiam serius, adeoque, ut ex num. præcedenti fas est colligere, anno 781 Romani imperii fines invadere tentarant, magna clade, ut refert Theophanes, fuerant repulsi, uno alterove mense post cladem illam acceptam, quod tamen, ut consideranti patebit, in Elmacini sententia adstruendum est, expeditionem talem, qualem ex Abul-pharajo jam huc transcripsimus, suscepisse. Quare hic non Elmacino, sed Abul-pharajo assentior, qui illam anno Hegiræ 163 illigans, minime obstat, quo minus, ut exigi videtur, in annum Christi 782 differatur.

et Theophanem

9 Porro Theophanes duas insuper alias expeditiones, Constantino et Irene imperantibus, a Saracenis in Romanum imperium susceptas commemorat, alteram maritimam, quæ anno Christi 790 contigit; terrestrem alteram. Terrestrem, quam Pagius alique cum anno Christi 788 conjungunt, his verbis describit: Hoc anno mense Septembri acies Arabum (Saracenorum) ad prædandum comparatæ in Romaniam irruptionem fecerunt, et in Orientalium thema ad locum, cui nomen Copidnadus, penetrarunt. Romanorum autem duces, collectis in unum copiis, bello cum eis decertantes fusi sunt. Ex quo perierunt plurimi, nec non ex exulum turmis non pauci: Diogenesque Orientalium turmarcha vir strenuus, et Opsicii duces cecidere. Maritimam vero illis: Interea Arabum (Saracenorum) classis in Cyprum expeditionem suscepit: quod cum imperatrix (Irene) præsensisset, collectas pariter Romanas omnes naves in eos instruxit. Cum autem ambo duces Myram pervenissent, superato Chelidoniorum promontorio in Ataliæ sinum classem immiserunt. Arabes porro Cypro solventes, tranquillitate exorta, in mari oberrabant. Cumque terram prospicere cœpissent, extemplo eos adnavigantes classis præfecti conspexerunt: quare classe ad prælium instructa, bellum commiserunt. Subdit deinde Theophili Cybyrrhæotum ducis in fide constantiam, qui in expeditione illa a Saracenis captus, ad Aaronem eorundem imperatorem ductus est, cumque nec minis nec promissis a fide Christi posset avelli, gladio tandem percussus martyrii palmam obtinuit.

relatis expeditionibus cum anno Christi

10 Plures forte alii Christiani in eadem Saracenorum expeditione mortem pro Christo fortissime oppetierunt; at inter eos fuisse S. Michaellem ejus-
Octobris Tomus I.

que Socios, non opinor; etenim hi in laudatis sæpe Græcorum tabulis martyrium passi dicuntur prope Sebastopolim; nulla autem civitas, quæ Sebastopolis nominetur, sese offert vel in Cypro vel in regionibus Cypro adjacentibus, in cujus accolæ Saraceni igne ferrove sævire tunc potuerint. Cellarius quidem in Geographia antiqua ex Ptolomæo, Strabone, Stephano aliisque antiquis geographis assignat insulæ Eleusæ oppidum, nomine Sebasten, quod non admodum procul a Cypro est dissitum, quodque adeo tunc Saracenorum feritati potuit esse expositum. Ast oppidum illud, qualecumque fuerit, nec apud geographos antiquos a laudato Cellario citatos, nec apud alios quoscumque scriptores Sebastopolim nominari invenio: ut nihil hinc habeatur, ob quod Sanctorum nostrorum martyrium maritimæ huic Saracenorum expeditioni merito attribuat. Neque est, quod dicas, civitatem quæcumque, quæ Sebasten dicitur, indiscriminatim apud geographos Sebastopoleos etiam nomine venire, aut contra; illud enim a vero alienum esse, mox dicemus, cum de Sanctorum nostrorum palæstra erit agendum. Inquirendum nunc ulterius est, cui ex memoratis reliquis Saracenorum expeditionibus S. Michaelis ejusque Sociorum martyrium optime conveniat.

11 Expeditioni, cujus sub finem num. 8 breviter memini, quamque Saraceni, anno primo imperii Constantini et Irenes, mense Junio susceperunt, verosimillime non convenit, cum tunc cum dedecore a Romani imperii finibus, clade accepta, fuerint prohibiti. Quare necesse est, ut alterutri ex duabus reliquis conveniat: utri vero, pro certo nequeo edicere, ut definitum duntaxat sit, Sanctos nostros verosimiliter vel anno 782 in memorabili illa Saracenorum expeditione, quam num. 8 exposui, vel anno 788 in terrestri eorundem expeditione, quam ex Theophane num. 9 pariter exhibui, martyrium subiisse. At erit fortasse etiam, qui S. Michaellem ejusque Socios, neque cum Saraceni anno 782, neque cum anno 788 in Romanum imperium expeditionem suscipere, martyrium passos esse, idcirco contendat, quod in priori illa expeditione eas duntaxat provincias, quæ inter flumen Sagarim, Mediterraneum mare Ægeumque interjacent, pervagati sint; in posteriori vero Anatolicum Thema tantum, sive eam Romani imperii divisionem, in qua secundum Constantinum Porphyrogenitum de Thematibus lib. I Phrygia Salutaris ac Pacatiana, Lycaonia, Pamphylia, Pisidia et Lycia continentur, a quibus omnibus regionibus Armenia, in qua Martyrum nostrorum palæstram infra statuimus, nimis distat, quam ut in eam Saraceni irrupere tunc potuerint. Verum quid ni præcipua Saracenorum exercitus parte vel ad Sagarim vel in Orientalium themate sub duce primario occupata, pars altera, ex copiis velitaribus levisve armaturæ militibus potissimum constans, sub ducibus inferioribus in Armeniam, licet nonnihil dissitam, ad prædas agendas viresque inimici distrahendas irrupere potuerit? Quid si id displiceat, negari saltem non potest, Armeniam invadere Saracenos tunc potuisse, cum expeditionem anni sive 782 sive 788 suscipientes, iter instituerent per Mesopotamiam ac Cappadociam, quæ duæ provinciæ Armeniam habent conterminam, ut credibile semper maneat, Saracenorum in Armeniam irruptionem, de qua Sanctorum nostrorum in Fastis Græcorum sacris Elogiis, vel anno 782 vel 788 accidisse, adeoque Michaellem ejusque Socios martyrii palmam alterutro anno fuisse consecutos. Nunc ad locum, in quo Sancti nostri gloriosum pro fide certamen interunt, determinandum progredior.

12 In Elencho Sanctorum diei huic præfixo S. Michaellem ejusque Socios triginta sex Menologii Basiliani interpretis, Galesinii, Ferrarii ac Arcudii exemplo deceptus prope Sebastam signari; postea vero, in titulo scilicet hujus Sylloges, prope Sebastopolim. Re quippe melius examinata, deprehendi Σεβαστοπόλιν, prope quam civitatem in Græcorum tabulis Sancti nostri, irruptione a Saracenis facta.

AUCTOR
C. B.

782 vel 788
verosimiliter
congruit.

E

F

Ubi et quæ
fuerit

AUCTORE
C. B.

decerlasse dicuntur, non etiam Sebastam sive Sebastiam, sed Sebastopolim unice esse appellandam, prout eam recte appellavit Baronius. Cum enim Myrinam a mediæ ævi scriptoribus, iisve antiquioribus, Sebastopolim nominari, nusquam inveniam, Saracenos autem Constantino et Irene imperantibus, vel in Colchidem, utpote quæ a regionibus, quas tunc invadebant, spatio multum longiori, quam Armenia, de qua num. præcedenti, sit dissita, vel in partes Samaritæ vicinas, utpote quæ ab iis tunc pacifica possessione tenebantur, hostiliter irrupisse, verosimile non appareat, consequens est, ut per Sebastopolim, in cuius viciniam Saracenos irrupisse, Sanctorum nostrorum Elogium prodit, nec Myrina, civitas olim Æolidos, quæ et Sebastopolim, teste Plinio, se vocavit; nec Samaria, sicubi forte et hæc Sebastopolis nominetur, nec tandem etiam Sebastopolis, Plinio et Ptolomæo urbs Colchidis, designetur. Ex quo, cum præter has civitates et Sebasten num. 10 memoratam, quæ omnes Sebastopoleos nomine, Sebastopoli Colchidis tantum excepta, de qua tamen hic etiam non agi, jam vidimus, dubitanter tantum appellari queunt, in Armenia insuper occurrat civitas, quæ certo Sebastopolis appelletur, ulterius consequitur, ut hæc ipsa in Sanctorum nostrorum Elogio verosimillime designetur, eorumque fuerit Martyrii palæstra.

B
martyrii palæstra.

15 Hæc autem civitas tum a Plinio ceterisque antiquis, tum a mediæ ævi geographis solo Sebastopolis nomine constantissime appellatur, ut dubium mihi non sit, quin indiscriminatim nunc Sebastam,

nunc Sebastopolis nequeat appellari: id enim tunc forte fieri duntaxat posset, sit unus saltem probæ notæ auctor exemplo suo id docuisset, quod ego post longum diligensque examen comperire non potui. Et vero, si civitas illa indiscriminatim sic vocaretur foret id perquam incongruum: cum enim in Armenia alia insuper civitas, quæ in Notitiis Græcorum episcopatum ad caleem Codini de Officiis caput est Armeniæ primæ, interque metropolitanas ecclesias locum undecimum serrat, ac pro prima suffraganea Sebastopolim habet, nomine Sebastam sive Sebastiam constantissime vicissim nuncupata, inveniatur, si Sebastopolis nomine Sebastes, aut Sebaste nomine Sebastopoleos indiscriminatim vocitetur, ex solo Sebastes aut Sebastopoleos nomine sine distinctionis nota, quam a scriptoribus tamen nusquam adhiberi video, intelligi non poterit, an ab iis de Sebastam aut Sebastopoli, quæ metropolitana sit ecclesia, an vero de Sebastam aut Sebastopoli, quæ tantum sit suffraganea, sermo instituitur. Quamquam autem nihil hinc, quod prorsus certum sit, pro Sebastopoleos aut Sebastes appellatione possit erui, liquet saltem Sebastopolim solo Sebastopoleos nomine, Sebasten vero solo Sebastes aptius appellari; imo cum Sancti nostri in annuntiatione, quæ Elogio Menarum præmittitur, alibique εν τη ενορίᾳ Σεβαστοπόλεως, id est, in vicinia Sebastopolis martyrio coronati indicentur, dubium etiam non videtur, quin Græco textui accommodatius prope Sebastopolim, quam prope Sebasten annuntientur.

E

DE B. THOMA ARCHIEPISCOPO CONFESSORE

MEDIOLANI IN INSUBRIA.

J. S.

SYLLOGE HISTORICO-CRITICA.

§ 1. Qualiscumque Beati veneratio probata.

CIRCA
DCCLXXXIII.
B. Thomam
in Martyrologio
Mediolanensi
memoratum,

Philippus Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non sunt, nullibi memoravit B. Thomam, archiepiscopum Mediolanensem, nec ullum eidem texuit elogium in Catalogo Sanctorum Italiæ. In indice tamen hujus Operis Thomam Sanctis aut Beatis annumeravit his verbis: Thomas episcopus Mediolanensis, xxviii Septembris. Ad hunc diem alias quoque relatus fuit, ut ridebimus. Verum Petrus Paulus Bosca, qui Martyrologium Mediolanense anno 1695 edidit, B. Thomam ad hunc diem cum titulo Sancti commemoravit, ita scribens: Mediolani sancti Thomæ ejusdem urbis episcopi et confessoris, qui ritus Ambrosianos, adjuvante sancto Eugenio episcopo, constantissime defendit. Multos ad asserendum B. Thomæ cultum ecclesiasticum, aut sua de eo asserta, allegat scriptores, quos fere omnes consului, quod multi nullo Beati aut Sancti titulo B. Thomam honoraverint, ideoque nonnullam de legitimo ejus cultu dubitationem mihi injecerint. At quaecumque istud dubium mihi prorsus eximi perscrutando scriptores a Bosca allegatos. Nec solum perspexi, hoc tempore coli B. Thomam, sed etiam cultum fuisse immemorabili tempore ante celebre Urbani VIII de cultu Sanctorum decretum: quod ex solis Boscæ verbis minus perspicere poteram.

multi sine
sanctitatis
titulo laudaverunt.

2 Præcipua ratio dubitandi de B. Thomæ cultu erat Tabula archiepiscoporum sanctæ ecclesiæ Mediolanensis, ex decreto concilii provincialis iv edita, et multis deinde partibus aucta, quæ hoc ipso titulo Mediolani impressa est anno 1584, et composita, opinor, a Galesinio, qui certe subscripsit pro archiepiscopo. In hac tabula plurimis archiepiscopis datus est Sancti aut Beati titulus; non item Thomæ, de quo ibidem hæc leguntur: Thomas Crassus, Mediolanen-

sis, pietatis studio deditus, religionis causa Hierosolymam peregrinatus: inde reversus, Hadriano Pontifice, Cal. Novembris archiepiscopus factus, Ambrosiani Officii libros, quos Carolus Magnus inflammandos censuit, Eugenii episcopi studio mirifice defendit. Carolum Magnum, Italiæ regem, corona ferrea coronavit; Glissam Pipini regis filiam Mediolani solemniter baptizavit. Sedit annis xxviii. Obiit Cal. Oct. Sepultus in basilica S. Laurentii. B. Thomæ gesta aut certe, quæ eidem tribuuntur, hic perstricta sunt, sed nullus ei datus Sanctitatis titulus; et id imitati sunt Ughellus tom. IV Italiæ sacræ in Catalogo antistitum Mediolanensium, et Papebrochius noster in eorundem Chronotaxi ante tomum VII Maji, sicut et alii plures, quos recensere non est necesse. Ipse Puricellus in Vita B. Laurentii Littæ, archiepiscopi Mediolanensis, in qua tam hujus quam B. Thomæ cultum satis probavit, a Sancti et Beati titulis abstinet, dum suis utitur verbis.

3 Quapropter tanto diligentius ex memorato Puricelli Opere omnia colligam, quibus legitimus Beati cultus asseritur. Erat Joannes Petrus Puricellus archipresbyter ecclesiæ S. Laurentii, in qua servatur corpus B. Thomæ, et in qua Officio ecclesiastico colitur. Vita autem B. Laurentii, quam allegabimus, impressa est anno 1655. Primo cap. 26 num. 19 ostendit, corpus B. Thomæ diu ante istud tempus reliquiis Sanctorum annumeratum fuisse, ipsumque Thomam titulo Sancti honoratum. Nam allegat tabulam pergamenam, quæ olim pependerat in ecclesia ad instruendum populum de indulgentiis et reliquiis Sanctorum ejusdem ecclesiæ. Ad commendandam illius tabulæ vetustatem ait: Inscripti autem in ea characteres vestutatis ipsa teneisque sic assumpti jam sunt, ut multi nullo modo legi possint, reliqui vero ægre tantum ac difficulter. Deinde ex ea tabula recitat hæc verba: Item circa dictam ecclesiam est capella

At corpus
B. Thomæ.

A capella S. Petri, in qua est omni die indulgentia annorum quadraginta octo, et totidem quadragenarum, per totum annum : et ibi jacet corpus sancti Thomæ archiepiscopi Mediolani. Num. 25 ait : Libellum ego quoque Italicum habeo, typis Mediolanensibus anno mxxv impressum, quo Sanctorum reliquiæ, in hac sancti Laurentii basilica jacentes, ... enumerantur. In his autem quarto loco numeratur Sanctus Thomas episcopus, qui ex aliorum consensu nequit existimari alius, quam de quo agimus.

ab immemora-
bili tempore
reliquis San-
ctorum

4 Rursum cap. 52 num. 2 adducit librum Italicum Caroli a Basilica Petri, episcopi postea Novariensis, de aliquot ecclesiis Mediolanensibus, dictum S. Carolo Borromæo, et editum anno 1576. Agens ille de ecclesia S. Laurentii, enumerat capellas in circuitu profitas, et inter has capellam S. Petri, in cujus altari, inquit Italice, est corpus sancti archiepiscopi nostri Thomæ. Hic baptizavit Glissam, filiam Pipini regis; quando quidem, cum filium et filiam baptizandos curare proposuisset, voluit, ut ille baptizaretur a Papa, hæc ab archiepiscopo Mediolanensi. Consentit Paulus Morigi de corpore sancti Thomæ, ut vocat, servato in altari dicto, et de baptizata per eundem Glissa Pipini filia, nimirum in Historia Mediolanensi, quam laudat Puricellus num. 5. Idem de corpore B. Thomæ, quem Sanctum constanter vocat, repetit Morigius in Sanctuario Mediolanensi, ubi nonnulla addit Italice, quæ reddo Latine. In altari S. Petri depositum habetur corpus sancti Thomæ, nobilis Mediolanensis ex familia Crassa, et Mediolanensis archiepiscopi. Hic fuit egregius defensor Officii Ambrosiani, et baptizavit Glissam, filiam Pippini regis Italiæ. Idem Morigius in tertio Opere ibidem laudato B. Thomam sanctis archiepiscopis adnumerat. Addit Puricellus num. 4 Joannem Petrum Glussianum, qui in Opere Italico, quod edidit anno 1595, de septem stationibus Mediolani ecclesiis, corpus sancti Thomæ in altari jam frequenter dicto servari dicit. Consentit Joannes Baptista Villa, qui eodem fere modo loquitur, et allegatur a Puricello num. 5.

5 Mox laudatus Puricellus pergit ad visitationes reliquiarum, quas fecerunt S. Carolus Borromæus anno 1581 ejusque successor Federicus Borromæus anno 1608, ambo archiepiscopi Mediolanenses et S. R. E. Cardinales. In Actis posterioris inter reliquias numeratur corpus sancti Thomæ, archiepiscopi Mediolani. In Actis visitationis S. Caroli ita scriptum de altari S. Petri testatur Puricellus num. 8: In hoc altari reconditum est corpus sancti Thomæ, archiepiscopi Mediolani. Tum addit decretum, post visitationem a S. Carolo factam de S. Thomæ corpore, quod sic habet : Corpus quoque divi Thomæ archiepiscopi, intra terram prope altare S. Petri depositum, ibi dimitti posse sub custodia scholarium sancti Gottardi, cum capitulo. Subjungit Puricellus suis verbis : Quæ quidem obiter a me, sed eo lubentius, superaddita sint, ut ejus archiepiscopi Thomæ (nimirum Crassi) sanctitas testimonio etiam sancti Caroli et Federici archiepiscoporum innotesceret. Castellionæus, qui Vitam B. Thomæ scripsit Italice, laudatus apud Puricellum cap. 55 num. 22, observat, non commendari Scholaribus et capitulo aliorum corpora, quam Sanctorum, et sic testimonio S. Caroli cultum B. Thomæ confirmat, eumque ab eodem Sanctum vocari observat.

miraculum
quoque factum
in ablatione
unius ex ossi-
bus.

6 Idem porro Castellionæus, apud Puricellum num. 21 laudatus, observat, sacellum istud S. Petri Scholaribus Confraternitatis S. Gothardi commendatum sive traditum fuisse, ut istud instaurarent et exornarent, illoque uterentur pro celebratione Missarum et pro aliis Confraternitatis suæ Officiis. Occasione instaurationis prædictæ anno 1567, die 10 Junii, inventum est corpus B. Thomæ in theca marmorea. Aperta hac theca, capellanus Confraternitatis Scholarium ex ea sumpsit os, et in oratorio cum aliis reliquiis deposuit. Verum, ubi domum abierat, gravissima correptus est febris. Subita hac

castigatione attonitus et ambiguus hæsit. Tandem curavit, se conduci ad memoratum oratorium, sumpsitque sacrum illud ipsanum, et reclusæ rursum thecæ restituit. Quo facto, confestim eo ipso momento sanus fuit, omnique febris et inde enato corporis stupore liberatus. Hæc eo modo, sed paulo prolixius enarrat Castellionæus, qui et nomen illius sacerdotis ait fuisse Hieronymum Messaglia, et ætatem quadraginta annorum. Quæ hactenus produxi, probant manifestissime, titulo Sancti a plurimis honoratum fuisse B. Thomam, et corpus ejusdem a tempore immemorabili sacris reliquiis fuisse annumeratum. Hæc jam utcumque sufficerent ad eum cum titulo Beati inserendum Operi nostro.

7 Verumtamen certiora etiam profert Puricellus, partim ex Castellionæo, partim aliunde. Nam cap. 55 num. 25 testatur, sibi esse codicem Ambrosianum, et in ejus calce Calendarium, anno Christi millesimo trecentesimo octuagesimo primo consignatum. Ex hoc autem Calendario ad 10 Septembris hæc producit verba : Sancti Thomæ archiepiscopi. Jacet ad sanctum Laurentium. Itaque jam sæculo xiv Thomas Calendario adscriptus fuit cum titulo Sancti. Tum ex Castellionæo producit inscriptionem, quæ inventa est in arca marmorea, in qua Beati corpus inventum est anno 1567, quando Scholares confraternitatis S. Gothardi sacellum S. Petri exornarunt, ut modo dictum. Inscriptio autem, quæ priorem ejusdem corporis inventionem docet, hæc est : Inventio sancti Thomæ, archiepiscopi Mediolani, decimo Junii, millesimo quadrigentesimo nonagesimo septimo.

AUCTORE
J. S.

Prædicta
confirmantur
documentis
sæculi 14 et 15.

8 Denum omnia de cultu confirmantur per annum Beati festivitatem, quæ celebratur in ecclesia S. Laurentii die 1 Octobris, ut testatur Puricellus ejusdem ecclesiæ archipresbyter, non 28 Septembris, ut scripserant Castellionæus et Joannes Franciscus Besozzo, inferius sæpius memorandus. In Calendario Missalis, anno 1560 impressi, dies festus B. Thomæ etiam indicatur ad 28 Septembris, ut observat Bosca in Annotatis ad Martyrologium. Forte illo die olim celebrata est festivitas, eaque deinde ad Kalendas Octobris translata. Puricellus quoque observat, in illo Missali festivitatem B. Thomæ annuntiari, sed illam a se non inventam in aliis Breviariis aut Missalibus, sicut etiam non habetur in Missali Mediolanensi, quod in Museo nostro habemus impressum anno 1522. At id factum existimo, quod festum istud in unica S. Laurentii ecclesia celebratur. Ceterum Castellionæus apud Puricellum num. 22 asserit, Beati festum in illa ecclesia celebrari ex vetusta consuetudine; mandatumque decreto S. Caroli Borromæi, ut illa consuetudo observaretur. Hæc sufficiant de legitimo Thomæ cultu, quem tamen Beatum malui vocare, quam Sanctum, quod in unica colitur ecclesia.

et accedit
annuum Offi-
cium in eccle-
sia S. Lau-
rentii.

§ II. Tempus episcopatus investigatur.

De gestis B. Thomæ pauca narrantur, pauciora sunt certa. Qualemcumque Beati Vitam Italice scripsit Joannes Antonius Castellionæus, sed eam non habemus. Etas autem Castellionæi, qui floruit et scripsit sæculo xvii, facit, ut libellum illum minus necessarium credam, cum omnia ex vetustis colligere debuerit, sicut alii fecerunt, si quid recte scripsit. Historiam Pontificum Mediolanensium Italice scripsit Joannes Franciscus Besutius (Besozzo) eaque aucta est, et sic anno 1625 recusa. In hac B. Thomas inter antistites Mediolanenses ponitur quinquagesimus, et prolixius habet elogium, quam alii plerique præcedentes et proxime sequentes. At multa in illo elogio sunt incerta, et nonnulla ne probabilia quidem. Tale fere est elogium, sed multo brevius, quod concinnavit Ughellus tom. IV Italiæ sacræ. Hæc duo elogia, quæ in plerisque assertis consona sunt, breviter examinabimus, una cum chronotaxi, quam etiam Papebrochius noster examinandam suscepit in

Pauca de
gestis Beati
scripta, eaque
partim incer-
ta.

Exegesi

AUCTORE
J. S.

Sedis e dicitur
annos 28, sed
hoc minus
certum :

Exegesi de episcopis Mediolanensibus ante tomum VII Maji.

10 Ordiamur a chronotaxi, quæ lucem factis præbere solet. Tres Catalogi vetusti antistitum Mediolanensium, quorum unus editus est a Mabillonio in Museo Italico tom. I pag. 109, alter a Papebrochio nostro in Exegesi jam dicta, tertius a Muratorio tom. IV Scriptorum Italia, iisdem plane verbis annos et dies episcopatus B. Thomæ recensent. Nam omnes sic habent : Thomas episcopus sedit annis xxviii, diebus v. Obiit v Kal. Octob., sepultus ad S. Laurentium. De annis et diebus, ut dixi, omnes tres consentiunt, uti et de die obitus. At in Papebrochiano male legitur, sepultus ad S. Ambrosium: cum ex ante disputatis omnino liqueat, in ecclesia S. Laurentii sepultum fuisse Thomam, ut habent duo alii catalogi. Non additur in illis catalogis, a quo anno tempus episcopatus sit inchoandum, ut minime mirum sit, de eo dissentire recentiores. Magis miror, tempus viginti octo annorum a quibusdam adeo contractum, ut nec mediam partem retinuerint. Ripamontius Historiæ Mediolan. lib. ix pag. 580 septimo pontificatus anno mortuum asserit. Ughellus anno 12 sui pontificatus, et circa annum Salutis 785. Besutius retinuit annos viginti octo episcopatus, cumque in margine notet electum anno 763, eos finire debuit anno 795. Castellionæus, apud Puricellum cap. 55 num. 24 laudatus, viginti et octo episcopatus annos asserit, et obitum Beati figit anno 798, die 1 Octobris. Sic et laudatus ibidem num. 19 Donatus Bossius viginti et octo illos episcopatus annos admittit, et addit menses quatuor, cumque creatum dicat anno Domini septingentesimo sexagesimo nono, saltem usque ad annum 797 facit viventem.

obiit circa
annum 783,

11 Verum Puricellus in Opere de Monumentis basilicæ ac monasterii Ambrosiani num. 14 vetustum produxit instrumentum, ex quo liquet, anno undecimo Caroli Magni, regnantis in Italia et quarto Pipini ejus filii, id est, anno æræ Christianæ 784, archiepiscopum Mediolanensem fuisse Petrum, qui B. Thomæ successit. Vidit hoc Ughellus, eaque de causa mortem B. Thomæ fixit circa annum 785. Papebrochius noster, eodem inductus argumento, mortem Thomæ figendam censuit ipso anno 785. Nequit certe hæc epocha longe a vera abesse : nam anno 781 ad finem decurrente baptizavit Giselmam Caroli Magni filiam, ut videbimus. Defunctus igitur est inter annos 781 et 784. Præterea Papebrochius mendum suspicatur irrepsisse in numeros, quibus sedisse dicitur in vetustis catalogis, censetque pro 28 legendum 24, minus saltem recedens a numero in catalogis fixo, quam Ughellus. Conjectura illa C. Papebrochii certe verisimilis est, nec tamen ex verisimili conjectura res certa fieri potest. Hinc nolim certo affirmare, annos tantum viginti quatuor sedisse B. Thomam. Neque enim præcedentium episcoporum anni tam certis argumentis indicati sunt, ut indubitatum sit, B. Thomam ipso anno 759, quo initium episcopatus ponit Papebrochius, promotum fuisse.

sed initium
episcopatus
minus cer-
tum : obiit die
27 Septembris.

12 Puricellus in Vita Laurentii cap. 35 num. 23 annos episcopatus viginti octo retinere vult, et episcopum creatum suspicatur, circa annum 756 : dicere etiam potuisset circa annum 755. Cum enim obiisse dicatur v Kal. Octobris, sive die 27 Septembris, non est probabile, eum vixisse usque ad illum diem anni 784. Itaque, retento obitus die, cujus mutandi nulla est ratio, certo non obiit post annum 785, et creatus non est post 755, si sedit annos viginti et octo, dies quinque. Nequeo improbare opinionem Papebrochii, cum omnes anni, qui Mediolanensibus episcopis ab initio S. Benedicti usque ad finem B. Thomæ tribuuntur in antiquis catalogis, plures sint, quam fluere potuerunt inter annum 680, quo vivebat S. Mansuetus, S. Benedicti decessor, et annum 785, post quem non superfuit B. Thomas. Hæc de causa necessario rescindendi sunt aliquot anni, et tres in Benedicto abscidit Papebrochius, quatuor in Thoma. Verum non omnino constat, an

annus B. Thomæ potius, quam decessorum, sint minuendi. Hinc de annis, quibus sedit, nihil certi statuere volo. Alii ex recentioribus volunt, Beatum obiisse hoc die 1 Octobris, alii die 28 Septembris; sed nihil rationis allegant, quo cogamur recedere a die 27 Septembris in antiquis catalogis asserto.

§ III. Examinantur asserta de gestis B. Thomæ.

Plerique recentiores B. Thomæ cognomentum Crassi attribuant, nec tamen id cognomen invenio in vetustis catalogis, aut etiam apud scriptores paulo magis ab ævo nostro remotos. Quapropter Mediolanensibus ipsis inquirendum relinquo, an recte vocetur Crassus : nam Thomam solummodo apud vetustos nominatum reperio. Tabula archiepiscoporum et Besutius asserunt, B. Thomam ante episcopatum religionis causa Hierosolymam fuisse peregrinatum. Hoc vetustis testimoniis confirmare nequeo, nec tamen negare intendo, cum forte inventum fuerit in documentis mihi ignotis. At episcopatum certo non accepit ab Adriano Papa, qui Pontificatum orsus est anno 772, sed multo citius. Admitti etiam difficulter possunt, quæ subjungit Ughellus, ita scribens : Hic Modoetiæ coronavit Carolum Magnum ferreo diademate, consecravique in regem Longobardorum anno dcccxxiv : anno vero dcccxxxij ejusdem Caroli Magni filium Pipinum regni diademate insignivit. Eadem tamen affirmavit Sigonius lib. iv de Regno Italia, ut nequeam mirari, plerisque scriptoribus Mediolanensibus placuisse opinionem de coronato per B. Thomam Carolo Magno corona ferrea, uti et filio ejus Pipino.

Nonnulla de
Beato solum
a recentiori-
bus asserta,
Carolus
Magnum et
Pipinum

14 Verum Cointius in Annalibus Francorum ad annum 774 num. 50 eam opinionem utcumque refellit ex silentio maxime scriptorum antiquorum. Fontaninus prolixam composuit Dissertationem de Corona ferrea, in qua cap. 3 et 4 opinionem Sigonii nitiur defendere, et tam Carolum Magnum, quam filium ejus Pipinum, corona ferrea per B. Thomam redimitos contendit. Verba Sigonii de Carolo Magno adscribam, ut videat æquus lector, scriptores Mediolanenses, si erraverint, saltem errasse post virum eruditione præstantem, Victo, inquit, captoque rege Desiderio, et Longobardis omnibus in fidem ac deditionem acceptis, Carolus regnum Italicum sibi jure victoriæ vindicavit. Quod ut novo præterea jure sanciret, vetus, ut putabatur, Pontificis Gregorii decretum adhibuit. Quippe Modoetiæ se per archiepiscopum Mediolanensem corona redimiri ferrea voluit, atque, ut ita apud posteros observaretur, instituit. Tum ceremonias coronationis describit, et subdit : Hæc tum Thomas Mediolanensis archiepiscopus egit. Ex quo plurimum ei ecclesiæ splendoris accrevit. Hæc ad annum 774. Deinde ad annum 781 refert, Pipinum ab Hadriano Pontifice regem Italia inunctum, uti et fratrem ejus Ludovicum Aquitanie regem. Tum subjungit : Quibus rebus actis, Papiam inde est reditum. Ibi a Thoma archiepiscopo eadem opera renavata. Nam et Pipinum Modoetiæ, exemplo jam a Carolo instituto, ferrea corona donavit, et Giselmam filiam de eodem fonte (Baptismi) ritu Christiano ablutam suscepit. Habes, lector, fontem, ex quo hauserunt scriptores neoterici Mediolanenses. Ex Sigonii quoque verbis male intellectis et revera ambiguis, Giselmam, quæ erat filia Caroli Magni, filiam fecerunt Pipini.

E

corona ferrea
redimitos a
B. Thoma,
asseruit Sigonius ;

F

15 Muratorius tom. II Anecdotorum prolixam quoque scripsit Dissertationem de Corona ferrea. In hac autem cap. 3 probare intendit, neque Carolum Magnum, neque Pipinum, neque successores eorum Italia reges ex Francis, corona ferrea redimitos fuisse. Disputationem suam sic ille orditur. Exactis a regali throno Longobardis, et victo captoque Desiderio rege, rerum in Italia potitus est Carolus Magnus... Illum Modoetiæ corona ferrea ab archiepiscopo Thoma redimitum, Carolus Sigonius... tradit,

sed Murato-
rius solidis
argumentis
probat,

D tradit, ejusque opinioni lubentissime Zucchius subscripsit. Eadem de Pipino Caroli filio, et Bernardo ac Lothario nepotibus narrant ambo laudati scriptores, et, ne quid dissimulem, Gualvaneum (*Flamma saeculi xiv scriptorem ex Ordine Prædicatorum*) quoque in Manip. Flor. cap. 126 et seq. eisdem consentientem invenio. Attamen ex solis conjecturis auctores ista affirmasse tam certum est, quam quod certissimum... Sexcentos, ut ita dicam, Historiarum conditores legimus, partim Caroli Magni ejusque successorum æquales, partim ab eorum ætate parum remotos... Quis ergo non videt, in tot monumentis hanc regum coronandorum consuetudinem præteriri non debuisse, si umquam invalisset. Nihilominus, etsi minutissima quæque Caroli augusti et reliquorum gesta ibidem recenseantur, nullum tamen verbum de Modoetiensi coronatione perinde occurrit, quasi contemnendum et silentio obvolvendum decus illud fuisset. Contra nemo ex his scriptoribus silentio præterit Romanam Caroli Magni coronationem, quam etiam inter præcipuas ejus laudes referendam esse quisque agnoscebat.

eam opinio-
nem non esse
probabilem.

B 16 Addit auctoritatem Cointii, et sic pergit: Videat igitur Sigonius, quo se auctore tueatur, ubi Modoetiæ coronatum affirmat Carolum. Nam quod est ad Pipinum ejus filium, non Modoetiæ, sed Romæ, Italiæ regem fuisse renuntiatum, ibique corona donatum scimus. *Pipinum Romæ coronatum fuisse, scripsit ipse Sigonius, sed iterum coronatum a Thoma archiepiscopo, prorsus improbabiler addidit. Hoc evincit Muratorius ex relato per multos Gisela baptismi, quocum Pipini coronationem junxit Sigonius. Nam, laudatis aliquot scriptoribus, qui Gisela baptismum referunt, et quibus alios mox addam, ita disserit: Quod si Modoetiæ coronam iterum Pipino contulisset Mediolanensis archiepiscopus, neque ignorare id auctores potuissent, et scribere debuissent, qui sacram Gisela expiationem, quamquam longe minoris momenti rem, nequaquam omisere. Post alia, quæ brevitatis causa mitto, sicut alia plura omisi, sic concludit: Quod si veteres Historias sedulo pervolvamus, a Romanis tantum Pontificibus Francos reges Italico diademate cinctos intelligimus. Sigonii vero sententiam, ubi veterum suffragiis ea sit destituta, sommo justius quam historiæ compares. Sane Donatus Bossius, Georgius Merula, Tristanus Chalcus, alique rerum Mediolanensium diligentissimi scriptores, et in hujus urbis antiquitatibus versatissimi, hanc Francorum in Italia regum coronationem prorsus omisere, quum revera nullæ eis tabulæ suppetere, quibus tantam gloriam Insubribus vendicarent. Hactenus Muratorius; neque in Fontanini Dissertatione vel minimum invenio argumentum, quod opponam. In Annotatis ad Sigonium anno 1752 Mediolani recusum similiter refellitur opinio Sigonii hic refutata.*

Baptizata est
a B. Thoma
Gisla aut
Gisela,

C 17 Quod vero spectat ad baptismum Gisela Caroli Magni filia anno 781 a Thoma collatum; is indubitatus est, et certatim a rerum Francicarum scriptoribus assertus. Solum allegabo scriptores, quos tom. V *Scriptorum Franciæ* edidit aut recudit Martinus Bouquet. *Annales Francorum, qui Tiliani vulgo vocantur, pag. 20 sic habent: Et inde (videlicet Roma ubi Pipinus et Ludovicus inuncti erant reges) reversus est (Carolus Magnus) Mediolanis civitate pervenit, et ibi baptizata est filia ejus Ghisla ab archiepiscopo, nomine Thoma, qui et ipse eam de sacro fonte suscepit. Alii Francorum Annales vetusti ibidem pag. 42. post reductum Carolum Roma Mediolanum, subdunt: Et ibi baptizata est filia ejus domina Gisola ab archiepiscopo, nomine Thoma, qui et ipse eam a sacro fonte manibus suscepit. Eginhardus in Vita Caroli ibidem pag. 204: Rege vero Roma digresso, ac Mediolanum veniente, Thomas ejusdem urbis episcopus baptizavit ibi filiam ejus, nomine Gislam, et de sacro fonte suscepit. Chronicon S. Dionysii pag. 256, præmisso Caroli reditu Mediolanum, Gallice habet,*

quæ reddo Latine: Thomas urbis archiepiscopus baptizavit et de fonte levavit aliquam ejus filiam: fuit ejus pater spiritualis, et nomen ei dedit Gilla. *Impressum est Gallice Gille, quod nolui mutare, etsi forte scriptum fuerit Gisle.*

AUCTORE
J. S.

18 Ado in Chronico ibidem pag. 519: Mediolani ab Thoma episcopo filia ejus Gisla baptizata et excepta est. *Annales Metenses ibidem pag. 545 de Carolo Magno: Inde reversus, venit Mediolanum, ubi baptizata est filia ejus Gisla ab archiepiscopo Thoma, quam ipse episcopus de sacro fonte levavit. Hisce unicum addo Ptolomæum Lucensem, omisiss aliis pluribus, quia in laudem B. Thomæ aliqua addit. Is tom. XI Scriptorum Italiæ pag. 986 ita habet: Et inde rediens (Carolus) de urbe veniensque Mediolanum, ibidem receptus est gloriose a clero et populo, et ibidem filia sua baptizata est, nomine Gisela, ab archiepiscopo Mediolanensi, nomine Thoma, viro venerabili, et sanctitatis eximiae. Plures de re indubitata non adducam scriptores. Eginhardus inter filias Caroli Magni ex B. Hildegarde ultimam nominat Gislam.*

Caroli Magni
filia.

19 Accedimus ad assertam ritum Ambrosianorum defensionem, de qua sic habent verba num. 2 data: Ambrosiani Officii libros, quos Carolus Magnus inflammandos censuit, Eugenii episcopi studio mirifice defendit. *Hæc difficulter idoneis rationibus confirmari poterunt. Minus mihi displicent verba Ughelli, qui de his solum dicit: Calluit quam qui maxime ritus ecclesiasticos, Ambrosianorum vero se præbuit defensorem acerrimum. Gualvaneus Flamma, cujus Opus editum tom. XI Scriptorum Italiæ, jam antea laudatus, in Manipulo Florum cap. 124 agit de Carolo Magno, et inter alia hæc de eo scribit: Officium Ambrosianum totis viribus annullare tentavit: Officium Gregorii (id est, Romanum) fontem omnium Officiorum esse determinavit. Unde tres scholas pro ipso Officio addiscendo ultra montes instituit: prima posuit Metis, secundam Senonis*, tertiam Aurelianis. Hæc vera esse possunt, nec tamen pluribus examinanda censeo. Instituit certe scholas, et instituendas curavit Carolus Magnus, imo et Officia divina corrigi et emendari voluit. Erat insuper Ecclesiæ Romanæ addictissimus, et sic desiderare potuit, ut omnes adoplarent ritus Romanos: nec tamen invenio in scriptoribus cævis, voluisse aut laborasse Carolum, ut ritus Ambrosiani penitus abolerentur.*

Beatus ritus
Ambrosianos
dicitur defen-
disse,

E

20 Ptolomæus Lucensis, ejusdem fere ætatis cum Flamma, et ex eodem Ordine Prædicatorum, in Historia ecclesiastica lib. xi cap. 7 post asserta quædam de præstitis a S. Gregorio pro Officio ecclesiastico, ad propositum nostrum sequentia scribit (ibidem pag. 913: Tradunt etiam Historiæ, quod cum magna esset disceptio* inter fideles de Officio Ambrosii, favente Carolo Magno Officio beati Gregorii, ut infra dicetur, in uno concilio tempore Adriani Papæ, ex quodam judicio habito definitum est, quod Officium Gregorianum in Ecclesia prævaleret. Judicium autem tale fuit, quia episcopi congregati ibidem Missale Ambrosianum et Gregorianum statuerunt poni super altare sancti Petri; clausoque ostio ecclesiæ ac aliquorum episcoporum firmato sigillis, a Vesperis usque mane dimiserunt sic. Cumque hora matutinali intrassent ecclesiam, invenerunt Missale Gregorianum dissolutum per folia, et per ecclesiam totam dispersum, Ambrosiano Missali super altare manente, ipsum solum apertum invenerunt. Propter quod judicium judicaverunt, quod Gregorii Officium diffunderetur per orbem, Ambrosiano in sola Mediolanensi ecclesia remanente. Nihil de illo prodigio memorat Ptolomæus in loco ipso, ubi maxime erat narrandum, si contigerat. Quapropter existimo, totum istud profluxisse ex male consarcinata Historia Landulphi senioris, edita tom. IV Scriptorum Italiæ, quæ non pauca habet prorsus inapte conficta.

* alibi Sues-
sionibus

et nonnulli
miraculo de-
fensos volunt.

F

* forte disce-
ptatio

21 Muratorius in Prolegomenis ad memoratam Landulphi Historiam pag. 49 et seq. multa disserit ad propositum nostrum de auctore ejusque Opere, quod

At Landul-
phus senior,

AUCTORE
J. S.

quod a quibusdam citatum fuit, tamquam Chronicon Datii, etsi, ut pluribus probare nititur Muratorius, S. Datus, Mediolanensis archiepiscopus, nullum scripserit Chronicon. Quæstionem illam, quæ spectat ad S. Datum, 14 Januarii apud nos datum, hic non attingam. Solum ex Muratorio ostendam, quam exiguum in multis aliis, quam nullam in hisce fidem mereatur Landulphus. Voluit Muratorius, ut ipse ait, lectores præmunire contra calumnias, ignorantiam et dicacitatem scriptoris, ut exarmaret ejus alioqui fatuum venenum. De ætate ejus ait: Historicus iste, cujus Chronicon ad annum fere MLXXXV deductum est, vixit Gregorii VII P. M. temporibus, et certe ante annum MC a Christo nato floruit; id est, tribus sæculis post B. Thomam. Observat secundo, quod fuerit ipse fortasse sacerdos conjugatus, certe conjugati, sive concubinari cleri, patronus acerrimus. Quare nil mirum, inquit, si illius libros occupet cum enormis maledicentia in Romanos Pontifices, tum in quoscunque probos incontinentiæ infestis mira petulantia. Et mox: Quid? quod et Landulphum ignorantia non levis, et impudentia non vulgaris denigrat. Utrumque continuo probat. Utrumque videbit lector eruditus, modo Historiam ipsam legerit. Hæc sufficiunt ad minuendam in omnibus Landulphi fidem.

B
qui illa miracula nomine
B. Thomæ
scripsit,

22 Audiamus et alia, ad rem nostram propius spectantia. Porro, inquit, in aliis quoque non paucis locis vacillare videas Landulphi fidem. Quærimonia B. Benedicti archiepiscopi Mediolanensis super Papiensis episcopi consecratione, quæ heic habetur, jamque edita a me fuerat tom. I Anecdotor. cap. 5 Appendicis, oratio est eidem archiepiscopo afficta, ut ibidem ostendi cap. VII. Similes orationes aliis hominibus hic scriptor pro suo ingenio supponit, quo suas opiniones, quamquam interdum futiles, sub alieno nomine venditet, ut nihil dicam de miraculis et visionibus nimia facilitate in suorum gratiam ab ipso commemoratis, sive, ut rectius loquar, confictis. Tetigit hoc loco Muratorius rem ipsam, de qua agimus. Nam Landulphus cap. 10 orditur narrationem de Officio Ambrosiano et ejus defensore Eugenio episcopo, quam producit per quinque capita, tamquam sermonem B. Thomæ archiepiscopi, præfixo hoc titulo: Sermo B. Thomæ archiepiscopi Mediolani, qualiter Officium Ambrosianum per B. Eugenium ab Hadriano Papa et Carolo imperatore evidentissimis miraculis defensum est. At luce clarius est, relationem illam non esse B. Thomæ, quandoquidem producat usque ad tempora, quibus diu vivere desiderat B. Thomas. Æque clarum est, puerilia potius esse figmenta, fabulasque male consutas, quam vera facta, quæ narrat Landulphus.

C
nullam de his
fidem mere-
tur.

23 Quod omnia illa diu post mortem B. Thomæ conscripta sint, liquet ex capite 14. quod ad eandem spectat relationem; et sic tota illa relatio a sæculo XV impressa est apud Mombritium tom. I fol. 261 sub titulo, Vita beati Eugenii episcopi. Etenim caput 14 auctor his verbis inchoat, Multis temporibus transactis etc., ut referat, corpus Eugenii per revelationem fuisse inventum. Volunt autem Mediolanenses, et nominatim Bosca, hunc esse Eugenium, qui Martyrologio Romano insertus est ad 30 Decembris. Itaque ad illum diem cultus ejusdem latius eraminari poterit, imo et latius probari, totam illam relationem, quam Vitam B. Eu-

genii vocavit Mombritius, ex fabulis et ineptis figmentis imperite consarcinatam esse. De B. Thoma nihil ibidem dicitur, sed omnia attribuantur Eugenio. Quapropter satis mihi erit observasse, ex impuro illo fonte, quantum hactenus colligere potui, profluxisse omnia, quæ de combustis per Carolum Magnum libris Ambrosianis, et de iis prodigio improbabili asserto defensis, apud recentiores legitur. Nam, licet non omnes sua ex Landulpho transcripserint; hic certe primus videtur auctor.

24 Hinc tamen nolim inferre, non cogitasse Carolum Magnum de ritu Ecclesiæ Romanæ ad alias ecclesias propagando, aut forte etiam de eodem in omnes ecclesias inducendo. Ptolomæus Lucensis lib. XV cap. 6 scribit sequentia de Carolo jam imperatore coronato; Post hæc autem, ut referunt alia Gesta Gallicorum, quorum auctores ignoro, sed legi, dum imperator festum ageret Resurrectionis cum Papa Leone, et simul comederent, accidit, cantores Romanos Papæ et cantores imperatoris, qui erant Gallici, simul contendere, qui melius officiant. Quod cum pervenisset ad imperatorem, fecit suos cantores ad se venire, quæstionemque proponit eisdem, ubi esset purior aqua, in fonte vel in rivis? qui responderunt, quod in fonte. « Vos igitur, inquit, contra vos sententiam tulistis; » quia Officium beati Gregorii, quod Romana tenet » Ecclesia, est fons Officiorum omnium aliarum » ecclesiarum. » Tunc cum beneplacito Leonis Papæ assumsit secum imperator serenissimus cantores Romanos, et Antiphonarium beati Gregorii cum toto alio ejusdem Officio, et secum in Franciam detulit. Instituitque scholas ad prædictum Officium addiscendum, unam in Metis, aliamque in Suessione: tertiam tradunt apud Aurelianum. Mandavitque, resecari levitatis melodias, quas Gallici et maxime Belgici faciebant in suo divino Officio. His similia leguntur apud vetustiores Gallos, ex quibus hausit Italus scriptor. At illi factum citius narrant, nimirum ad annum 787, quo Romæ fuit rex Carolus.

D
Forte cogita-
verit Carolus
Magnus de
ritibus Roma-
nis

25 Ex ejusmodi conatibus Caroli videtur Landulphus occasionem sumpsisse plura confingendi de Officio et ritibus Ambrosianis: sed jam defunctus erat B. Thomas ante annum 787, ut res tota minime ad ipsum spectare videatur. De miraculis per Landulphum assertis dubitavit etiam Cardinalis Bona lib. 1 Rerum Liturgicarum cap. 10, ubi agit de Missa Ambrosiana, ejusque ritibus peculiaribus, quos, cum de illis abolendis ageretur, miraculis approbatos fuisse, scribit Josephus Vicecomes lib. II de Ritibus Missæ. Ad hæc autem probanda, inquit Bona, cum multa sibi suppetere testimonia asserat, nullum tamen profert, præter Galvaneum et Beroldum, quos inquit in instructissima bibliotheca Ambrosiana, et in tabulario ecclesiæ metropolitane Mss. asservari. Sed isti ignoti scriptores sunt, quorum auctoritas quanti ponderis sit, aliis discutiendum relinquo. Nescio enim, qua ætate vixerint, et quo nixi fundamento ea scripserint, quæ Vicecomes ex illis refert. Ita prudenter admendum Bona. At Opera, quæ tunc erant inedita, deinde in lucem data sunt, et sic magis patuit, quam fragili fundamento omnia illa nitantur. Si quis plura de his desiderat, adeat Muratorium tom. IV Antiquitatum Italiæ Dissert. 37, quæ est de Ritibus Ambrosianæ ecclesiæ.

E
in omnes ec-
clesias indu-
cendis: sed
vacillant as-
serta de mira-
culis.

F

DIES SECUNDA OCTOBRIS.

SANCTI, QUI VI NONAS OCTOBRIS COLUNTUR.

Sancti Primus, Quirillus aut Cyrillus et Petinus, Antiochiæ, item SS. Pontius, Leo, Gaianus, Secundianus aut Secundarius, alter Secundianus, Plato aut Platio, et Leon-
tius. } martyres.
SS. Eleutherius et Socii martyres, Nicomediæ in Bithynia.
S. Lizerius martyr Romanus, Venetiis in Italia.
S. Modestus levita Mart., Beneventi in Italia.
S. Diateria virgo, Mediolani in Insubria.
S. Leudomerus vel Leodemirus episc. confes. Catalauni in Campania Galliæ.
S. Senerus presbyter confes., in prioratu

Cellæ subtus Cantumerulam in Campania Galliæ.
S. Joannes episc. Comensis confes., Comi in ducatu Mediolanensi.
S. Leodegarius episcopus (fratres mm. in S. Gerinus comes. } Galliis.
S. Theophilus monachus confessor in Græcia.
S. Beregisus abbas, Andaini in Sylva Arduennensi.
B. Godefridus presb. Ordinis Cisterciensis, Villarii in Brabantia.
B. Berengarius ex Ordine Prædicatorum electus episcopus Herdensis, in Hispania Tarraconensi.
S. Thomas de Cantilupe, episc. Herefordiensis, apud Montem Flasconis in Hetruria Pontificia.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES RELATI.

Sancti Melori aut Melarii martyris ad hunc diem fit mentio in aliquot Kalendariis, et Lobineau in Sanctis Armoricæ Melorum refert ad hunc diem, et Melarii ibi fit mentio in Kalendario Leonensi. Vide dicta heri in Prætermis-
sis, et Acta interim data ad in Januarii.

S. Ludgeri Monasteriensis episcopi translatio memoratur in Florario nostro Ms. Vide Acta S. Ludgeri ad xxvi Martii.

S. Scupilionis presbyteri mentio fit ad hunc diem in vetusto Kalendario Corbeiensi, aut potius Atrebatensi, quod edidit Martenius tom. III Anecdotorum, his verbis: Atrebatensis depositio S. Scupilionis presbyteri. Et mox sequitur: Passio S. Leodegarii, quæ revera contigit in territorio Atrebatensi. At non inveni, Scubilionem presbyterum aut in civitate aut in territorio Atrebatensi mortuum esse aut aliquando cultum, etiamsi Belgarum et Gallorum Hagiologia, Atrebatensisque ecclesiæ Breviaria et Officia propria hunc in finem sedulo pervolverim. Idem erit, opinor, de quo Grevenus ad sequentem diem sine loco meminit his verbis: Scupilionis archipresbyteri et confessoris. Unum novimus Scubilionem presbyterum, de quo una cum S. Paterno Abrincensi episcopo actum est ad 16 Aprilis, eumque memoratum utroque loco suspicamus; cum merito archipresbyter vocari potuerit. At ignoramus, utrum ille aliquando cultus fuerit Atrebatensis, quod fieri debuisset, quia corpus S. Scubilionis metu Normannorum eo delatum fuisset sæculo ix aut x, ibique ad tempus depositum; an vero ex solo errore Atrebatensis memoretur, quod ibi memorandus esset S. Leodegarius, qui sequitur. Quidquid sit, videri possunt Acta SS. Paterni et Scubilionis ad
xvi Aprilis.

S. Ursuarii et aliorum translatio in novas cap-
sas memoratur apud Molanum et Ferrarium Binehii. Acta S. Ursuarii data sunt ad xviii Aprilis.

S. Saturius eremita, cum 28 Aprilis annuntiatur a Ferrario ex Marieta, qui eum memorat propter S. Prudentium Turiasonensem, cujus magister fuisse asseritur, ibidem in Prætermis-
sis remissus est ad hunc diem, quo insertus est Martyrologio Hispanico a Joanne Tamayo. Hic autem sic habet: Numantiæ in Hispania ad Eremitorium S. Michaelis, Depositio sacrorum pignorum B. Saturii eremitæ, sancti Prudentii episcopi Tyrasonensis magistri: qui cum a juventute usque ad senectam, et amplius, in silentio eremi delituisse, et orationi, meditationi, et aliis austeritatis vacasset exercitiis,

demum virtutibus onustus ad Dominum Confessor inclytus permeavit. Quam vera hæc sint, ignoramus. Nam Acta quidem recitat martyrologus quasi vetusta, et epitaphium; sed omnia suspecta de suppositione. Interim fatetur, Saturium non fuisse ullis Martyrologiis insertum. Marieta de eo agit occasione S. Prudentii, sed cultum non asserit. Ferrarius solum allegat Marietam, et non raro aliquos producit, qui cultu carent. Officio ecclesiastico coli Saturium, nemo asserit; idque sanem mirari possumus, si sepulcrum ejus frequentetur a populis circumjacentibus, ut asserit Tamayus. Quidquid autem sit de frequentatione sepulcri, nihil novimus de Saturio, nisi quæ leguntur in Actis S. Prudentii, illaque quam sint certa, hic non inquirimus. Adeat studiosus lector Acta S. Prudentii Turiasonensis et Prætermis-
sos ad xxviii Aprilis. [Ad calcem hujus tomi vide Notitiam de S. Saturio.

S. Jacobus filius Alphæi annuntiatur apud Ludolphum in Fastis Copitarum ecclesiæ Alexandrinæ et Æthiopum Habessinorum. Unus est ex duodecim Apostolis, et, ut existimamus cum omnibus fere Patribus, distinctus a Jacobo Fratre Domini et primo Hierosolymitanorum episcopo, qui in iisdem Fastis die 25 ejusdem mensis annuntiatur hoc modo: Jacobus Frater Domini. De utroque Jacobo actum est ad 1 Maji, ibique distinctio probata, quæ et ulterius confirmata est in Dissertatione particulari ante tomum VI Septembris. Hæc igitur vide poterit, et Acta ad
i Maji.

S. Marculphi abbatis meminit Martyrologium Ms. S. Vedasti. Acta S. Marculphi data sunt die
i Maji.

Eunochii monachi, discipuli S. Columbani, meminit Ferrarius, eumque ponit in Scotia, citans Kalendarium Scotiæ, non aliud, quantum existimare possum, quam Menologiumoticum Dempsteri. Ad Dempsterum non in Scotia, sed in Belgio Eunochum suum annuntiat his verbis: Sithiu (nomen est antiquum monasterii S. Bertini, quod etiamnum floret Audomaropoli in Artesia ad confinium Flandriæ) Eunochi monachi, non S. Winoci socii, sed sancti Columbani discipuli. At hæc non bene cohærent: nam S. Columbanus annis fere viginti et quinque mortuus est ante conditum monasterium Sithiense aut S. Bertini, et postremos vitæ annos transegerat in Italia. Ut verbo dicam omnia, Eunochius ille ignotus est, et solum ex corruptione nominis magis usitati, sive ipsius S. Winoci, sive unius ex ejus sociis, sive alterius Scoti aut Hiberni ortus videtur. Allegant Martyrologium Canisii, qui ad hunc diem nihil tale habet, ut gratis hic dies a Dempstero sit electus.

A electus. Verum 17 Junii Canisius, alique eo die in Prætermisssis laudati, habent quemdam Enolich, quem Bartius noster in S. Molingo, ad eundem diem illustrato, conficit ipsum esse Molingum, quod corrupta fuerit prima nominis littera, et pro Moling scriptum fuerit Eoling. Videri possunt Prætermisssis ad nomen Enolich, et initium Commentarii de S. Molingo ad xvii Junii.

Enoch confessor sequitur apud Ferrarium post Eunochium, illumque figit in Hibernia; dubitans tamen, an idem non sit, sed asserens distinctum ab Enolicho. Quæ allegat in Annotatis, non sunt ullius ponderis. Vellem pro tribus unum certo invenire possem. Hunc autem ubi invenerimus, certo dabimus. Interim vide mox assignata ad xvii Junii.

S. Aloysii Gonzagæ S. J. beatificatio memoratur in Ephemeridibus apud Balinghemium. Acta data sunt ad xxi Junii.

S. Odranum, quem a 16 Maji ad 2 Octobris remiserant decessores nostri, postea mutato consilio, dederunt ad 7 Julii, una cum S. Medrano, ejus fratre, propterea quod connexa essent, quæ ad utrumque hunc Sanctum spectantia ibidem deprompserunt ex Actis S. Kierani, Sagiriensis episcopi, apud nos editis 5 Martii. Vide ergo dicta ad vii Julii.

B Annualis presbyter, discipulus S. Kiliani, memoratur hodie apud Camerarium, et apud Dempsterum, ubi Annualis scribitur, ibique ponitur in Franconia: nimirum quia S. Kilianus fidem in Franconia prædicavit. Memoratur etiam in impresso aliquo Sanctorum Hibernorum Catalogo, non tamen in omnibus, quos habemus. Laudatur ab omnibus Henricus Canisius, seu potius Vita S. Kiliani apud Canisium edita, et apud nos illustrata ad 8 Julii. In ea Annualis presbyter revera commemoratur, tamquam unus ex illis, qui cum S. Kiliano profecti sunt ad fidem prædicandam; indeque Trithemius lib. iii de Viris illustribus Erwaldum, ut vocat, fecit socium S. Kiliani in martyrio; sed perperam. Nam neque ex illa Vita, neque aliunde innotescit, ubi prædicaverit, aut defunctus sit: neque magis probari potest, an umquam cultu ecclesiastico sit honoratus. Itaque videri potest Vita S. Kiliani, et observatio eodem die in Prætermisssis data de variis nominibus, quibus ad plures dies reproductus fuit viii Julii.

S. Scariberga hodie annuntiatur ■ Castellano, apud nos data ad xviii Julii.

S. Sigrandæ, seu Sigradæ, matris S. Leodegarii memoria est in Mss. additionibus Cartusie Bruzelensis ad Grevenum. De hac sancta Vidua actum est ad iv Augusti.

C Institutio sanctissimi Rosarii beatissimæ Virginis Mariæ annuntiatur in Martyrologio Hispanico, et ibi attribuitur S. Dominico. Spectat ad Opus particulare de beatissima Virgine; et interim videri poterunt disputata de illa institutione in S. Dominico ad iv Augusti.

S. Claræ virginis translatio apud Assisium addita est plerisque editionibus Usuardi, celebraturque in Florario Ms., et in multis Martyrologiis neotericis, nominatim Franciscanorum, qui eam festivitate colunt. At de ea translatione actum est in S. Clara ad xii Augusti.

Hildebaldi archiepiscopi Coloniensis obitus memoratur in Florario Ms., sed sine titulo Sancti aut Beati. Vide dicta de Hildebardo in Prætermisssis ad iii Septembris.

S. Eusebius Papa hodie memoratur in pluribus Fastis vetustis, quemadmodum jam dictum est in S. Eusebio ad xxvi Septembris.

SS. Cyprianus et Justina MM. celebrantur in Fastis Græcorum et Moscorum, apud Latinos et in Opere nostro ad xxvi Septembris.

Angelorum custodum festum annuntiatur in hodierno Martyrologio Romano, et in aliis recentioribus. De eo actum est in S. Michaelis et omnibus Angelis ad xxix Septembris.

Urbanus Papa IV memoratur cum titulo Beati apud Henriquezium et Bucelinum. Consule dicta in

Prætermisssis ad

xxx Septembris. D

Nehemias, de quo heri in Prætermisssis ex Henriquezio, hodie ponitur apud Chalemotum. Vide dicta ad i Octobris.

Agletrudis virgo, filia S. Bavonis, annuntiatur hodie, ut Sancta, apud Arturum a Monasterio. De ea mentio facta est in S. Bavone ad i Octobris.

Dedicatio ecclesiæ S. Remigii memoratur Remis in Florario Ms., apud Menardum et Ferrarium. De ea actum est in S. Remigio ad i Octobris.

Colmeri et duorum aliorum mentio fit in Florario Ms., ut sanctorum episcoporum et confessorum, sed sine loco et ulteriori notitia. De Colmero, nescio, quo, ita meminit Grevenus: In Tuscia, Colmeri episcopi et martyris. At ignotus ille est in aliis Martyrologiis, nec nobis aliunde innotuit.

Sysai nomen sequitur in laudato Florario, æque nobis incogniti.

E Gerici ibidem tertium est nomen, itaque sequitur, acsi episcopus diceretur et confessor. De Gerico tamen sic habet Grevenus: Item beatæ memoriæ Gerici, ducis Sabaudie et confessoris. In Martyrologio Germanico et apud Ferrarium similiter dux vocatur. Suspicio, reproduci in Florario, et apud alios, S. Goericum aut Gericum episcopum Metensem, alio nomine Abbonem dictum; cum et ducis titulum habuerit et episcopus fuerit. De Goerico Metensi egimus ad 19 Septembris. Potuit tamen et Goericus vel Gericus Senonensis, de quo actum est ad 27 Augusti, in Florario memorari, aut alius quispiam nobis hactenus ignotus. At inter duces Sabaudie nullum novimus Gericum.

Et Theilandi abbatis et martyris memoria subditur in Florario, et apud Grevenum Thylaidi abbatis et martyris. Cum tam hic, quam ad tres præcedentes, locus martyrii aut mortis omittatur, merito suspicamur, ipsis scriptoribus non satis cognitos fuisse, quos tamquam Sanctos annuntiant.

Godefridus Pachomius, monachus Villariensis in Brabantia, hodie cum titulo Beati memoratur in Menologiis Cisterciensibus ab Henriquezio et Chalemoto, uti et a Rayssio in Auctario ad Natales Sanctorum Belgii: sed nullus eorum profert ulla publici cultus indicia. Præclara de hoc Godefrido apud Henriquezium relata legi possunt. De alio Godefrido, Villariensi item monacho, cui titulum Beati vindicare possumus, ad hunc ipsum diem agemus. Theobaldum vero Claravallensem, quem similiter Beatum vocat Henriquez, defectu cultus omitemus.

F Ludovicum de Utrera, presbyterum Ordinis Minorum Hispali in Hispania more suo cum titulo Beati annuntiat Arturus a Monasterio in Martyrologio Franciscano, et alios nonnullos sine ulla publici cultus indicia. De Ludovico in Annotatis dicit: Qui ob vitæ innocentiam atque asperitatem, tum in vita, tum quoque in morte, dignus regno cælesti ab omnibus habitus est, atque Sanctus veneratus. Hinc consului Waddingum, quem laudat, et qui Ludovicum breviter commendat ad annum 1239. At solum agitur de morum sanctitate et de opinione hominum, non de ulla veneratione publica.

Fruementius, Ordinis Prædicatorum, occisus ■ Tartaris, cum titulo Beati memoratur apud Lafonum in Anno Dominicano, sed sine indicis cultus ecclesiastici.

Catanæ, translatio miraculosæ imaginis beatissimæ Virginis Odigitriæ. Annuntiatio est Octavii Caietani in Martyrologio Siculo.

Pantaleonis mentio videtur fieri in codice Epternacensi apud Florentinium, et aliorum aliquot Martyrum: sed Florentinius in Annotatis verisimillime existimat, ex Pontio et Leone, qui in aliis leguntur, nomen conflatum, et sic ex duobus unum factum.

Beati episcopi apud nos mentio fit in auctariis Bedæ ex Ms. Tornacensi. Non desunt Sancti, quibus nomen Beatus. Magis tamen credo, ex errore Beatum unico illi Ms. insertum fuisse.

Everelmum anachoretam merito inter antiquos Flandriæ

A *Flandriæ Sanctos ab auctoribus numerari, lib. II Rerum Brugensium cap. 9 Sanderus scribit. Religiosissimum Meyerus in Chronico Flandriæ ad annum 1060; tam antiquitate, quam religione Venerandum Miræus de Canonicorum regularium Ordinis S. Augustini origine ad annum 1048, Beatum vero Gazetus in Historia ecclesiastica Belgii, et Rayssius in Auctario ad Natales Sanctorum Belgii die 2 Octobris appellant, quamquam non eadem apud omnes ratione nomen ejus inveniatur expressum; nonnulli enim Everelinum aut Everelimum; Querelinum aut Quirinum nuncupant alii. Vitam porro anachoreticam duxit Brugis Flandrorum, sepultusque est in cœnobio Quercetano, Eeckhout indigenis dicto. In signum sanctimonix (Cornelii Bartholomæi ejusdem cœnobii S. Theologiæ professoris in Mantissa ad Pondus sanctuarii verba refero) sepulchrum ejus honoratum est antiquissima tumba lapidea, cui superstructus imminet Australis murus basilicæ, supra tumbam vero in ipso muro visitur tabula ex albo lapide, exhibens imaginem Anachoretæ cum hac epigraphe: HIC JACET EVERELMUS ANACHORETA, QUI DUODECIM ANNOS HAC IN INSULA LUCI NOSTRI CONVERSATUS EST, ET OBIT ANNO DOMINI MLX SECUNDA DIE OCTOBRIS. Qui quam bonæ vitæ et sanctæ conversationis exstiterit, testantur antiquæ chartæ prædicti loci, inquit Rayssius: itaque ea de re ad amplissimum dominum abbatem Quercetanum litteras dedimus, cujus quidem ea fuit humanitas, ut abbatix suæ monumenta discusserit; verum amplissimus Præsul post institutum diligens tum a se, tum a suis examinem nihil invenit eorum, quibus Everelmi vel vita illustrari, vel cultus probari posset.*

Joanna, nescio, quæ comitissa, cum titulo Beatæ annuntiatur a Bucelino in Hispania. Eam ipse Bucelinus non satis noverat, opinor, cum accepta sit ex Opere fabulis inquinato Alani de Rupe.

Alexandra virgo, ut Sancta, annuntiatur in Ægypto apud Arturum a Monasterio in Gynæceo. Memoratur in Historia Lausiaca Palladii cap. 5, et ab aliis historicis, non in Martyrologiis.

Cyriacus et Hanna mater ejus annuntiatur in Fastis Æthiopum apud Ludolfum; sed nobis ignoti sunt.

Ammon aut Amoun anachoreta, qui in matrimonio virginitatem cum uxore conservasse dicitur, in Nitria annuntiatur apud Castellatum, haud dubie, quia Admonius quidam hodie memoratur in Fastis Æthiopum apud Ludolfum. At minus certum nobis videtur, an idem sit ille Admonius, et malumus sequi Græcorum Fastos, qui de Ammone illo agunt die IV Octobris.

C Apollinaris episcopi et martyris mentio est in Auctariis Usuardi ex codice Haguenoyensi; sed sine loco. Erit fortasse S. Apollinaris Valentinus, de quo agendum ad V Octobris.

S. Pipia diaconus Belnensis hodie annuntiatur apud Saussayum; apud Castellatum die, quo coli asseritur, VII Octobris.

S. Nuncius confessor Hasteriæ in diœcesi Namurcensi hac die coli dicitur apud Fisenum in Historia Leodiensi pag. 108. At passim a Martyrologis Belgicis memoratur ad X Octobris.

S. Cilinia virgo hodie Parisiis annuntiatur a Ferrario, et ab Arturo in Gynæceo. At Meldensis est virgo, ibique colitur XXI Octobris.

S. Bergæ, unius ex Sociabus S. Ursulæ, festivitatem hac die celebrari in monasterio Montis Regalis in Gallia, ad quod corpus ejus translatum fuit tempore S. Ludovici regis, ut relatum est tom. V Augusti in S. Ludovico num. 887, testatur Cholemotus. At de S. Ursula et omnibus ejus Sociabus simul agemus ad XXI Octobris.

Ercus, S. Patricii discipulus, et episcopus Slanensis in Hibernia, occurrit in Vita S. Brigidæ virginis, et in Vita S. Patricii, ubi Hercus a Jocelino vocatus est. Vita S. Brigidæ, data 1 Februarii, cap. 11 iter ejus cum S. Brigida refert, gestaue in illo itinere. Ibidem autem in Annotatis lit. d Bollandus de Erco observavit sequentia: Hic est ille

D Ercus sive Hercus, qui S. Patricio ad Leogarium venienti primus assurrexit contra regis mandatum: ac deinde baptizatus, postea episcopus Slanensis est factus, et coli dicitur 2 Octobris, alibi 2 Novembris. Est Slania urbs, olim episcopalis, ad Boinum sive Boandum flumen, supra Pontanam. Quæ de assurgente Erco in adventu S. Patricii hic dicit Bollandus, leguntur in Vita S. Patricii a Jocelino scripta, dataque ad 17 Martii, cap. 5, num. 55, ubi sic loquitur Jocelinus: Quidam autem Hercus nomine, filius Degha, qui multa de S. Patricio dixit, in conspectu omnium assurgens, illum honorifice suscepit. Sanctus præsul ipsum benedixit, vitamque ipsi æternam promisit. Ipse autem in Deum credens baptismi gratiam percepit, et vitam virtutibus et signis inclytam ducens, postmodum episcopus effectus, in civitate Slanæ ad cælestia migravit. Video quidem, hæc verba multum conducere ad laudem Erco vel Herci; sed simul perspicio, in neutra Vita titulo Sancti aut Beati honoratum esse Ercum, ut verisimile sit, eum cultu caruisse, dum Vitæ sunt scriptæ. Illi sanctitatis tituli in aliis quoque Vitis omissi sunt, certe in illis, quas ego consului. Attamen cultus Erco insinuatur in Vita tertia S. Patricii apud Colganum num. 58, sic tamen, ut nesciamus, an dictæ Vitæ tuto fidere possimus. Colganus ad Vitam 2 Nota 63 aliqua laudat Martyrologia Hibernica; sed ne his quidem omnem dubitationem sublatam existimo, quia et 2 Octobris et 2 Novembris memorari dicitur, et quia in recentioribus aliquot Sanctorum Hiberniæ Catalogis memoratur sic, ut sola Jocelini auctoritas, quæ non sufficit, allegetur. Rogamus ergo eruditos Hibernos, ut, si certiora habeant cultus publici indicia, ea nobis communicare dignentur pro II Novembris.

Melianum, tamquam patrem S. Melori aut Melarii, et Sanctum memorat Lobineau in Sanctis Britannix cum Meloro ad hunc diem. At nec in ulla Kalendaris ab eo productis nomen Meliani reperio, nec cultum aliter probat Lobineau, quam dicendo, nomen martyris aliquot locis Meliano datum esse ob mortem violentam, qua sublatus est a fratre. Castellanus in indice Martyrologii Universalis eundem memorat Gallico nomine Meliau, ex quo format Latine Meliavus; atque patronum esse aliquot paræciarum, ac verisimiliter eundem cum eo, quem Gallice S. Millau vocari asserit, et quem 5 Novembris annuntiat in diœcesi Trecorensi. At necdum sic omnis dubitatio de cultu Meliani sublata est, quod forte S. Melorus aut Melarius iis nominibus designari potuit, aut certe alius Sanctus. Quare gratum nobis fuerit, si quis cultum Meliani evidentiùs probare valeat, ut de eo tuto agere possimus ad V Novembris.

S. Livini M. mentio est in apographo nostro Martyrologii Ms. S. Vedasti. Colitur S. Livinus, et legitur in Martyrologio Romano ad XII Novembris.

S. Maximi episcopi Regiensis Ostensio memoratur in editionibus tribus Usuardi, videlicet in Lubeco-Coloniensi, Greveni et Molani, uti et in Martyrologio Germanico. Colitur S. Maximus

XXII Novembris.

Vulfadus, aut, ut legitur impressum, Wlphadus, archiepiscopus Bituricensis, et hac die obiisse dicitur, et Sanctus vocatur in Patriarchio Bituricensi cap. 48, apud Labbeum tom. II Bibliothecæ Mss. pag. 67. Hinc cum ad 31 Martii piis accense-retur a Saussayo, ibidem in Prætermisssis ad hunc diem remissus est, ut res examinaretur. At nomen modice luxatum a Saussayo, ibi magis etiam vitio typothetæ corruptum est, impressumque Vulsandus. Quod modo spectat ad indicia sanctitatis aut cultus, quæ proferuntur in laudato Patriarchio, illa minime videntur sufficere. Nam hæc solum affert auctor: Iste (Wlphadus) ut mea quidem fert sententia, apud sanctum Laurentium Biturici in divorum pontificum Davidis et Asclepii conditorio visitur, venerationique ibidem habetur sub appellatione sancti Florentii; idque tum conjectura pro-

A habile est, tum quibusdam etiam vestigiis indicatur. Nam quum debeat ipse, ut olim, nominari populari lingua (SAINT VULPHANT) nunc tamen per errorem, ut publica habet loquendi consuetudo, vocatur SAINT FLORENT. Hæc solum conjectura pro cultu Vulfadi profertur, eaque certe nobis nequit sufficere. Quin et parum probabile videtur, nomen ita mu-

tatum fuisse, ut pro Saint Vulphant vocetur Saint D Florent. Castellanus existimat, alium esse præsulem Bituricensem, qui vulgari nomine Saint Florend, ut ipse scribit, dicitur, eumque duobus sæculis vetustior, quem Latine Volfolendum vocat. An ea opinio sit certa, examinari poterit ad diem, quo Volfolendum memorat, XII Decembris.

DE SS. PRIMO, QUIRILLO, AUT CYRILLO, ET PITINO MM.

ANTIOCHÆ.

ITEM DE SS. PONTIO, LEONE, GAIANO, SECUNDIANO AUT SECUNDARIO, ALTERO SECUNDIANO, PLATONE AUT PLATIONE ET LEONTIO MM.

J. S.

EX MARTYROLOGIIS.

Tres ex his
Martyribus
annuntiantur in
Romano,

B

Baronius in *Martyrologio Romano* tres Martyres hodie annuntiat, tamquam Antiochiæ passos, ita scribens: Antiochiæ sanctorum martyrum Primi, Cyrilli et Secundarii. In *Annotatis* sic habet: De his agitur in vetustis manuscriptis (non Actis, sed *Martyrologiis*) ex quibus etiam Molanus hac die. Si autem consulamus *Martyrologia Hieronymiana*, ex quibus hi Martyres in alia transiverunt, aut multo plures videbuntur simul passi, aut non omnes erunt Antiocheni, sed ultimus alio loco passus videbitur. Resolutio hujus dubii minus erit certa, quia præcipui martyrologi, qui sæculo IX ex Hieronymianis hauserunt, Antiochenos hos Martyres prorsus omiserunt. Offerunt tamen se nonnulla indicia in *Fastis* vetustis, plures Martyres, qui in Hieronymianis sine loco videntur memorari, ad classem Antiochenam spectare, et ita saltem probabile fiet, multo plures simul esse passos; sed in prælixiis codicibus totam turmam per interpositionem S. Eusebii Papæ in duas partes distractam, ut die præcedente factum fuit, quemadmodum ibidem observavi; in contractionibus vero multa Martyrum nomina omissa, ut in his passim contingit. Ipsa ergo audiamus *Martyrologia*.

omnes in Fa-
stis Hierony-
mianis,

C

2 Hieronymiana apud Florentinum ita habent: In Antiochia Primi. Quirilli. Pitini. Et post S. Eusebium Romæ memoratum sequitur: Et alibi Pontii. Leonis. Gaiani. Secundiani. item Secundiani. Platonis, Leonti. In *Epternacensi* sic habetur: Antiochiæ Primi, Quirini, Epesini. Et post Eusebium: Et alibi Pantaleonis, Gaiani, Secundiani, item Secundiani, Platonis, Leonti. In *Corbeiensi*: In Antiochia Primi, Quirilli, Pitini. Deinde post Eusebium: Et alibi, Leonis, Gaiani, Secundi, item Secundi, Platonis, Longi. Si codices hi, quorum primo et Blumianus consentit, soli essent consulendi, necessario dicendum esset, Secundianum aut Secundarium, non esse ex Martyribus Antiochenis, sed pro eo duobus prioribus addendum Pitinum, aut Epesinum; at nomen diversimode describitur in apographis hodiernis: id etiam videntur exigere posterioribus præpositæ voces, Et alibi. Huic conjecturæ favet etiam *Martyrologium Richenoviense*, quod similiter priores a posterioribus dividit, ex prioribus unum, ex posterioribus plures omittens hoc modo: In Antiochia, Primi, Quirilli. Tum interponuntur Eusebius et Leodegarius, et subditur: Et alibi, Pontii, Leonis, Gaiani, Secundiani, omissis reliquis.

sed non tam
distincte,

3 In codicibus Augustano, Labbeano et Gellonensi miscentur priores cum posterioribus sine loco assignato. In primo habetur: Quirilli, Secundiani, Primi, ... Gaiani, Cleonti (in aliis Leonti.) Alterum eisdem sic memorat: Quirilli, Secundini, Primi, ...

Gaiani, Leonti. Tertium: Quirilli, Secundiani, Primi, ... Greciani (pro Gaiani) Leonti. In hisce quidem posteriores cum prioribus miscentur, ut dixi, sed inde efficax non habemus argumentum ad omnes Antiochiæ tribuendum, cum eodem modo omnibus immisceatur Eusebius Papa. In *Martyrologio*, quod mille fere annorum credidit Martenius, ex omnibus tantum tres memorantur hoc modo: Quirilli, Secundiani, Primi, sed sine loco. Hi ipsi leguntur in pluribus Auctariis *Martyrologii Usuardini* apud Solle-rium, nimirum in duobus codicibus Antverpiensibus et aliis duobus, ut sequitur: In Antiochia, natale sanctorum Primi, Quirilli et Secundiani. In *Bruxellensi* iisdem verbis. In *Florentino*: In Antiochia, sanctorum martyrum Primi, Cirilli, Secundarii. Accedunt quatuor editiones Usuardi, in quibus i tres simul Antiochiæ annuntiantur, videlicet Lubeco-Coloniensis, Belini, Greveni et Molani; sed nomen ultimi in prima et tertia legitur Secundiani, in secunda et quarta Secundarii. In uno etiam aucto Bedæ codice legitur: In Antiochia, Primi, Quirilli et Secundiani.

E

4 Ex allatis hactenus mecum perspiciet studiosus lector, Secundianum in Auctariis Usuardi et Bedæ solum disertis verbis Antiochiæ tribui ceptum, postquam prius in aliis codicibus sine loco addito Antiochenis fuerat immixtus. Quapropter ambiguum videtur, utrum omnes, quos recensuimus, Antiochiæ sint passi, an vero Secundianus cum posterioribus passus sit alio loco, eoque incognito, atque ita cum Sociis aliam Martyrum turmam constituat. At ex consensu vetustorum codicum omnino dicendum, omnes recensitos ad hunc spectare diem, sive omnes Antiochiæ coronati fuerint, sive pars major alibi. Tres certo Antiochiæ tribuendi, qui apud Georgium in *Martyrologio Ottoniano* recte memorantur his verbis, In Antiochia, Primi, Quirilli, Pitini. Hoc enim vetustissimi codices unanimi consensu Antiochiæ tribuunt. Duorum priorum nomina apud antiquiores sunt Primus et Quirillus; hic tamen apud recentiores etiam Cirillus et Cyrillus scribitur, quod idem est nomen. In Pitini nomine magis variat codex *Epternacensis*, in quo Epesinus vocatur. At id ob consensum aliorum pro mendo habendum, scribendumque Pitinus.

ut certum fiat,
cum tribus
Antiochiæ
passis conjun-
gendos alios,

F

5 De aliis, qui septem enumerantur in codicibus Florentiniis, consentiente etiam *Epternacensi*, nisi quod duorum priorum nomina in unum fuerint confusa, ambiguum relinquo, sintne Antiochiæ passi, an in alio loco incognito. Nomina autem illorum ex collatione codicum sic ponenda censui. Primus est Pontus aut potius Pontius, secundus Leo. Qui ambo sunt in codicibus omnibus Florentiniis, et deserte etiam in codice *Richenoviensi*. Hinc dubitandum non videtur, quin vox Pantaleonis, quæ est in unico codice *Epternacensi*,

qui septem
forte seorsum
sunt passi.

A *Epternacensi, ex illis duabus sit conflata, In codice Corbeiensi apud Acherium omissus est Pontius, sed forte librarii aut typothetæ vitio, cum Florentinius in Annotatis testetur, in suo Martyrologii Corbeiensis apographo pro Pontio legi Portium. Tertius in multis codicibus Gaianus nominatur, in unico Gellonensi Grecianus, quod pro mendo habeo. Quartus apud vestustos Secundianus plerumque scribitur, quemadmodum et quintus alter Secundianus: in unico codice Corbeiensi uterque Secundus scribitur, verisi-*

militer mendose; et apud recentiores subinde Secundarius: sed verum nomen videtur Secundianus. Sextus Plato aut Platio, ut in emendandis monet Florentinius. Septimus demum Leontus sive Leontius in plerisque vocatur, in solo Corbeiensi scribitur Longus. Duo ex his Martyribus ad sequentem diem memorari videntur apud Wandelbertum in additis soluta oratione ad Martyrologium metricum, unum cum Eusebio Papa: Et natale sanctorum Eusebii, Ponti et Leonis.

AUCTOR
J. S.

DE S. ELEUTHERIO SOCIISQUE MARTYRIBUS

NICOMEDIÆ IN BITHYNIA.

SYLLOGE.

C. B.

ANNO CCCHII.
Memoria in
Fastis sacris,
elogium

B **M**artyrologium Romanum parvum hodie Eleutherium aliosque innumeros Martyres in hunc modum annuntiat: Nicomediæ, Eleutherii et innumerabilium aliorum, quos iratus Diocletianus pro incenso palatio, diversis tormentis odio Christiani nominis occidit. Annuntiant et Ado, Notkerus et Usuardus, quibus tamen, quidquid Baronius et Florentinius in annotatis ad Martyrologium Romanum et Hieronymianum secus sentiant, etiam venerabilem Bedam, cum genuinum Bedæ Martyrologium ad hunc diem vacet, non nisi perperam adjunxeris. Idem de Apographis Hieronymianis quantum ad secundam annuntiationis partem esto iudicium: Hæc etenim non innumerabilium aliorum cum Eleuthero Martyrum, sed solius Eleutherii, omisso etiam tempore et genere martyrii, brevissime meminerunt; addunt tantum S. Eleutherii gesta haberi; quod tamen adhuc Rabanus, quamquam Hieronymianorum exemplo, seu potius auctoritate solum Eleutherium sine Sociis Martyribus commemoret, idcirco verosimiliter silentio præterit, quia sancti nostri Eleutherii martyris gesta, quæ suspicaretur ea esse, quæ in Hieronymianis designantur, nusquam repperat. Certe ego hujusmodi aliæ S. Eleutherii gesta, quæcumque etiam adhibita diligentia, reperire non potui, nec porro reperiri ullibi, existimo, nisi gesta S. Eleutherii, quod forte non nemini placebit, appellare velis Sanctorum nostrorum elogium, quod plerisque Martyrologiis ad præsentem diem inscribitur. Id ab Adone concinnatum, totumque ad verbum fere, is dumtaxat exceptis, quæ ad S. Eleutherium in particulari pertinent, quæque unde Adoni innotuerint, frustra inquiras, ex cap. 6 lib. viii Eusebii a Rufino interpolati depromptum est, prout facillime perspiciet, quisquis laudatum Rufini caput contulerit cum Adoniano Sanctorum nostrorum elogio, quod huc vel propterea juverit transcripsisse.

ex Adone

2 En illud: Apud Nicomediam, Natalis sancti Eleutherii martyris sub Diocletiano, cujus tempore contigit, aliquam partem palatii (Diocletianæi Nicomediæ) incendio conflagrari. Hoc imperator a Christianis factum falsa suspitione præsumpsit: ex quo inastimabili furore succensus, jubet omnes Christianos acervatim collectos, alios quidem gladio obtruncari, alios ignibus conflagrari. Horum primus, et qui omnes hortaretur pro Christo fortiter animas ponere, erat Eleutherius. Denique cum assistentes ministri rogarent singulos, si forte sacrificaturi vellent dimitti, tam viri quam mulieres, ne interrogari se quidem patiebantur, sed ultro vel flammis irruere, vel cædentibus gladiis certatim objectare cervices. Cumque jam illis ipsis spectatoribus nimietas crudelitatis horresceret, ministri scelerum partem populi naviculis injectam, in medium pelagus abducunt, ibique in sententia fidei persistentes, præcipitant in profundum. In tantum vero rabies crudelitatis apud eos exarsit, ut regios pueros (ministros palatii, in quos jam ante

sævitus fuerat) martyres effectos, cum secundum humanitatis ordinem fuissent sepulturæ mandati, effoderent denuo, et corpora eorum projicerent in mare, dicentes: Ne forte efficiantur dii Christianorum. Verum beatus Eleutherius, immanissimis tormentis diu excruciat, cum ipse per singula tormenta validior redderetur, martyrium victoriæ suæ, ignibus velut aurum examinatus, complevit, cujus reliquias Christiani furtim auferentes, Nicomediæ sepultura venerabili reposuerunt.

3 Martyrologium Romanum hodiernum et Usuardus eadem fere compendio tradunt; hinc tamen ab illo et ab Adone in eo discrepat, quod incendii palatii Diocletianæi, cujus occasione Sancti nostri martyrio coronati sunt, mentionem non faciat; illud vero in eo singulare est, quod, contra ac in reliquis omnibus Fastis sacris fieri observo, S. Eleuthero titulum militis attribuat. Quapropter cum discrimine inter Usuardum et Romanum hodiernum jam assignato, facile futurum sit, ut ex uno quid de alio sentiendum sit, innotescat, sola Romani hodierni verba subiungo, quæ hæc sunt: Nicomediæ sancti Eleutherii militis et martyris cum aliis innumeris, qui, cum Diocletiani regia incendio conflagrasset, falso hujus criminis accusati, jubente eodem sævissimo imperatore, acervatim necati sunt: quorum alii gladio obtruncabantur, et alii ignibus cremabantur, alii in mare præcipitabantur: sed horum primus Eleutherius, cum diu cruciatus, per singula tormenta validior redderetur, martyrium victoriæ suæ, ignibus velut aurum examinatus, complevit. Martyrologi recentiores multi Sanctos nostros cum elogio non absimili Martyrologiis a se contextis pariter inseruerunt; sed cum nihil suppedient, quod non vel ex Adone, Usuardo, Romanove hodierno didicerint, illos hic recensere, operæ pretium non arbitror.

4 Porro Sollierius noster in Usuardo asserit, hic verosimiliter sub una annuntiatione celebrari fortissimos illos athletas omnes, qui Nicomediæ occasione famosæ conflagrationis palatii Diocletianæi martyrio coronati sunt. Sollierio consonat Tillemontius: ait enim tom. V Monumentorum ecclesiasticorum pag. 28 hodie Martyrum Nicomediensium, qui occasione incendii palatii Diocletianæi passi sunt, commemorationem generalem ab Usuardo, Adone et Martyrologio Romano hodierno institui. Id sane Ado verbis nunquam dubiis luculentissime insinuat; at non item Usuardus, Romanique hodierni auctor; ille enim omnes prorsus Christianos Nicomediæ occasione dicti incendii passos, hi vero ex Martyrologio Romano parvo, quod Adone, Usuardo et Romano hodierno est antiquius, Adonem forte corrigentes, innumeram dumtaxat eorum multitudinem S. Eleuthero adjungunt. Quapropter cum per innumerarum rerum personarum multitudinem minus importari queat, quam totus earundem numerus, certum undequaque mihi nequitiam est, hodie a Romano parvo, ac Usuardo et Romano hodierno, Romanum parvum hic verosimiliter secutis, non tantum ingentem Martyrum

et Romano
hodierno, a
quibus

et ab aliis
martyrologis
an generalis
hodie

LECTORE
C. R.

tyrum Nicomediensium multitudinem, sed et totum eorumdem numerum celebrari. Id enim si fieret, cum inter Nicomedienses Martyres etiam Anthimus, Nicomediensis episcopus, Eleutherio utique illustrior, recenseatur, mirum sane foret, a Romano parvo, quo plus aliquid adhuc faciunt Usuardus et Romanum hodiernum, solius Eleutherii, veluti præcipui ceterorumque antesignani nomen expresse memorari. Quod enim Ado, licet eorum omnium, qui Nicomediæ dicta jam sæpius occasione martyrium subiere, generalem commemorationem instituât, de Eleutherio tamen, veluti de persona inter illos præstantiori loquatur, id ex eo verosimiliter ortum reor, quod is martyrologus per Eleutherium innumerabilesque Martyres, quos a Romano parvo hodie annuntiari videbat, omnes omnino Christianos occasione sæpissime dicta Nicomediæ pro fide occisos (quod tamen Romani parvi verba non exigebant) certissime esse intelligendos, proptereaque S. Eleutherio ejusque sociis Martyribus quæcumque generatim apud Rufinum de Martyribus Nicomediensibus Anthimum secutus scripta inveniebat, applicanda esse censuerit, non advertens, hanc opinionem suam cum dignitate Anthimi, Nicomediensium episcopi minus congruere, cujus cum præjudicio primum et qui omnes hortaretur, Eleutherium appellat.

omnium mar-
tyrum Nico-
mediensium

B

§ At, inquiet non nemo, si hodie in Martyrologiis non omnes generatim Nicomedienses Martyres, quinam ergo ex iis annuntiantur? Firmianus Lactantius libro de mortibus persecutorum cap. 13 carnificinam a Diocletiano Nicomediæ post secundum palatii imperatorii incendium adversum Christianos exercitam eo modo describit, ut fortissimos omnes illos athletas, qui in ea coronati sunt, non uno eodemque die fuisse passos, satis innuat, ansamque præbeat eos in tres classes diversas distribuendi, ad quarum priorem pertineant eunuchi alique in ipso Diocletiani palatio præcipuis muneribus perfuncti, in quos veluti excitati incendii magis suspectos sævitum primo fuisse, verisimile admodum est; ad alteram vero presbyteri alique Ecclesiæ ministri, quibus propterea accensendus est Anthimus, Nicomediensium episcopus, de quo Eusebius lib. viii cap. 6, narrato Gorgonii et Dorothei aliorumque plurium, qui in palatio ministrabant, martyrio, sic scribit: Tunc etiam Anthimus, ecclesiæ Nicomediensis episcopus, ob confessionem Christi in eadem urbe (Nicomediensi) capite truncatus est; ac tandem ad postremam promiscua, eaque innumera populi multitudo, in quam ultimo tantum loco fuerit sævitum. Lactantium ipsum audiamus: Furebat ergo, inquit loco citato, imperator jam non in domesticos tantum, sed et in omnes... potentissimi quondam eunuchi necati, per quos palatium et ipse (Diocletianus) ante constabat. En priorem Martyrum Nicomediensium classem a Lactantio insinuatam; secundam designat his verbis, quæ jam citatis proxime subjicit: Comprehensi presbyteri ac ministri et sine ulla probatione ad confessionem damnati, cum omnibus suis ducebantur; ac paucis deinde interfectis, postremam istis definit: Nec minus in ceterum populum persecutio violenter incubuit. Nam iudices per omnia templa dispersi, universos ad sacrificia cogebant. Pleni carceres erant.

C

commemora-
tio fiat.

6 Atque hic quidem ordo verosimiliter est, quo Martyres Nicomedienses post incensum Diocletiani palatium, ut consideranti patebit, martyrio fuisse affectos indigat Lactantius, qui si illum ordinem, quo vere coronati sunt, exacte conformarit, non tantum Nicomedienses hosce Martyres in tres classes diversas recte distribuit, sed et totidem ut minimum diversis diebus fuerint passi. Nunc ad rem venio. Solam posteriorem Martyrum Nicomediensium classem non eodem die, quo duæ priores, passam per Eleutherium aliosque innumeros Martyres, hodie in Martyrologiis annuntiatos, designari valde suspicor; sic etenim a Romano parvo solum, expresso nomine, Eleutherium veluti præcipuum inter eos, quibuscum martyrio coronatus est, rectissime sine

ullo Anthimi Nicomediensis ecclesiæ episcopi præjudicio consignari posse, nemo non intelliget; neque enim est, cur quisquam posterioris illius classis Martyres eodem die, quo Anthimus, Nicomediensium episcopus, passos esse, adeoque et in Martyrologiis annuntiari, ex eo forte contendat, quod Rufinus lib. viii cap. 6, narrato Anthimi martyrio, mox subdat: Hunc autem (Anthimum) tamquam vere bonum pastorem viam martyrii præeuntem universa pæne gregis sui multitudo prosequitur; præterquam enim quod Martyres, qui eodem die passi sunt, non eodem semper die in Martyrologiis annuntiantur, dici recte potest, universa pæne gregis multitudo pastorem suum Anthimum in martyrio secuto, licet non eodem die, quo ipse, sed uno tantum, altrove post aut etiam serius pro Christo sanguinem effuderit.

7 Porro quoniam ad tempus, quo Sancti nostri martyrium subiere, sermo delapsus est, rei opportunitate adducor, ut nunc illud, quoad fieri poterit, quam proxime determinem, licet interim martyrii Sanctorum nostrorum nemo mensem, nemo diem pro certo assignet. Dies enim hodiernus, quo in Fastis sacris annuntiantur, verosimiliter is non est, quo pro fide, fuso sanguine, decertarunt, sed is, quem illi, ad quos pertinebat, pro arbitrio elegerunt. Etenim Martyres Nicomedienses, occasione sæpissime jam dicta a Diocletiano necati, quorum et Sancti nostri pars magna fuisse, martyrium suum, ut ex Lactantii citati cap. 14, 15 et 16 aperte colligitur, eo omnes tempore consummarunt, quod inter incendium palatii Diocletiani et Diocletiani ex civitate Nicomediensi Romam versus profectionem intercedit; cum autem illud incendium, ut iterum ex Lactantii citati cap. 12, 13 et 14 eruitur, anno 305, hieme nondum elapsa; profectio vero Diocletiani Romam versus ante Octobrem ejusdem anni inchoatum, neque enim Diocletiani festinatio (vide rursus Lactantium cap. 17) ad vicennalia eo anno, 20 Novembris Romæ celebranda differri eam tam diu permittit, verosimilime contigerit, consequens est, Sanctos nostros anno 305 ante mensem Octobrem martyrio esse coronatos; imo quinque adhuc circiter mensibus citius coronatos esse, ex Eusebio apparet. Hic enim lib. viii cap. 6, narrato S. Anthimi, Nicomediensis episcopi, universique pæne ejus gregis martyrio, mox subjungit: Et hæc quidem in ipso persecutionis exordio Nicomediæ gesta sunt; ex quibus verbis, cum persecutio Diocletiani, ut nunc omnes passim admittunt, 23 Februarii, anno 305 initium sumpserit, verosimile fit, S. Anthimum, universumque pæne ejus gregem, adeoque et Sanctos nostros vel sub finem Martii, vel mense Aprili, neque enim menses posteriores exordium persecutionis Februario inchoatæ æque recte appelles, martyrium subiisse; id ipsum etiam suadet præceps Diocletiani post palatii incendium in Christianis puniendis furor.

8 Ceterum Tillemontius in persecutione Diocletiani art. 9 pag. 23 credit, S. Eleutherium, qui hodie in Ecclesiæ Latinæ Martyrologiis annuntiat, illum esse potuisse Eleutherium, qui 4 Augusti sacris plerisque Græcorum Fastis inscribitur; idem in Vitis Sanctorum ad 2 Octobris censet Bailletus; at opinionem hanc, prout etiam jam ante Majoribus nostris in S. Eleutherio, qui 4 Augusti colitur, est visum, Acta nostri et istius Eleutherii vel obiter inspecta convellunt, ut necesse non sit, illam pluribus consutare. Hinc porro consequens est, eam cujusdam Eleutherii martyris ecclesiam, quæ, ut videre licet apud Cangium in Constantinopoli Christiana lib. iv pag. 125, Constantinopoli, et quidem unica dumtaxat existit, Eleutherii nostri non fuisse, quamquam etiam Eleutherii, qui 4 Augusti a Græcis colitur, revera fuisset, prout fuisse Janningus noster, cui Tillemontius loco mox citato non repugnat, tom. I Junii, pag. 395 contendit; at contra Papebrochius ad diem 18 Aprilis, ac deinde Boschius tom. I Augusti pag. 520 S. Eleutherio episcopo et martyri, qui 15 Decembris a Græcis, a Latinis vero 18 Aprilis celebratur, memoratam ecclesiam recte vindicarunt,

quodnam sit
tempus mar-
tyrii.

E

F

et quis Eleu-
therius. quem
solum nomi-
nant.

A vindicarunt, idque peropportune ad propositum nostrum, cum hinc certum fiat, dictam ecclesiam Constantinopolitanam Eleutherio nostro, etiamsi, contra

ac dictum est, idem foret cum Eleutherio, qui 4 Augusti colitur, nequaquam posse attribui, quod alias longiori operosiorique examine fuisset indagandum.

AUCTORE
C. R.

DE S. LIZERIO MARTYRE ROMANO

VENETHIS IN ITALIA.

A. B.

SYLLOGE.

Sancti cultus, ætas, martyrium.

SUB
DIOCLETIANO.
S. Lizerius
in monasterio
S. Zachariæ,

Celebre nobilium Virginum Benedictinarum monasterium, S. Zachariæ nuncupatum, illustrioribus suis ornamentis non immerito annumerat notissima Venetorum civitas. Sansovinus, eumque secutus Bozzonius a nascentis Reipublicæ incunabulis fundatum scribunt. Dandulus in Chronico, Ughellus, Mabillonius, alique ad initium sæculi IX ejus foundationem differunt sub Angelo et Justiniano Venetorum ducibus; quibus Flaminio Cornelius senator Venetus nuper accessit. Quemadmodum vero ceteris hodieum illius urbis monasteriis (quod Ughellus et Mabillonius tradunt) pulchritudine, nobilitate et antiquitate præstat, ita insignibus Sanctorum reliquiis fuit identidem locupletatum; videlicet S. Zachariæ Prophetæ, parte ligni Crucis et indumentorum Christi et Matris ejus cum pluribus thesauris ab imperatore Leone Armeno Venetias missis; item S. Pancratii martyris et S. Sabinæ virginis, quas Benedictus III Pontifex summus ex Urbe anno 855 Venetias profugus, ad sedem suam regressus sanctimonialibus dono misit. Sancti quoque Lizerii corpus huc Roma delatum esse, Sanutus, alique passim rerum Venetarum prodidere scriptores.

ob delatas eo
olim Roma
reliquias,

2 Translationis hujus epocha in occulto est: præcessisse tamen annum Domini 998, palam fit ex Sanuto in Vitis ducum Venetorum ad hunc annum, ubi refert, imperatorem Ottonem III Ravenna clam appulisse Venetias, nocturne ab Urseolo hujus nominis secundo Venetiarum duce ad S. Zachariæ deductum, ut reconditas ea in æde inspiceret Sanctorum exuvias; quas deinde singillatim enumerans S. Lizerii corpus penultimo loco recenset. Verba ejus, quia corrigendu ex parte, Latine reddo. Duxit (Ottonem III) dux noctu ad S. Zachariæ, ut Sanctorum corpora, quæ in illa æde erant, inspiceret.... Erant autem corpus S. Zachariæ Prophetæ, corpus S. Sabinæ, corpus S. Leonis Papæ, corpus S. Nerei Mart., corpus S. Achillei Mart., corpus S. Lizerii Mart., corpus S. Pancratii Mart. Neque enim S. Zachariæ, cujus carent capite, neque SS. Nerei et Achillei (quorum reliquiæ alibi etiam reperiuntur, ut videre est tom. III Maji pag. 6) integra possident corpora, sed partem dumtaxat; neque etiam corpus S. Leonis Pontificis, sed eremitæ una cum sociis Gregorio et Theodoro ex insula Cephalenia Venetias deportati. Ita ecclesiæ Venetæ illustrator Cornelius tom. XI. Consule etiam, si lubet, Cuperum tom. IV Augusti pag. 768.

Venetis colitur:

5 S. Lizerium in antiquioribus Martyrologiis frustra quæsieris: e recentioribus Constantius Felicius suo illum Kalendario ad diem 2 Octobris inseruit, ubi præter nomen Sancti et martyrium nihil invenias. Addit Topographia sanctorum Christi Martyrum, quam Maurolycus Messanensis abbas vulgavit, suoque annexit Martyrologio, S. Lizerii corpus Venetis in æde S. Zachariæ quiescere. Cultum vero Sanctis debitum cum S. Lizerio, tum Sanctis ceteris, quorum ibi quiescunt corpora vel reliquiæ, exhibitum fuisse tom. V Thesauri historiarum Italæ parte II pag. 66 legitur: Corpora, quæ hic homines venerantur, sunt S. Zachariæ, S. Pancratii Martyris, S. Gregorii Nazianzeni (an non potius eremitæ?) S. Lizerii etc. Cornelius quoque citatus universim

pronuntiat. « Sanctorum corpora ab immemorable tempore ad aras ecclesiæ S. Zachariæ honorifice quiescentia a Christi fidelibus coli, eisque honores Sanctis debitos adhiberi. » Quibus ecclesiæ Venetæ accedunt Directoria anni 1637 et 1685, in quorum primo die 2 Octobris, in altero 27 ejusdem mensis festum S. Lizerii martyris ritu semiduplici et Officio de communi Martyris celebrandum præcipitur. Quæ licet ad vindicandum Lizerio sanctitatis, martyriique titulum sufficiant, exiguum tamen gestorum ejus notitiam ingerunt.

4 Aliquanto notior est epocha martyrii, etsi nihil suppetat nobis certi, unde illius annum exacte determinemus. Si enim Ferrarium, de quo infra, audiamus, passus est sub Maximiano imperatore, puta Herculio. Alter enim Maximianus, cognomento Armentarius, Romam S. Lizerii palæstram non viderat, nisi posteaquam, coacto adversus Maxentium exercitu, Italiam invasit, Urbem frustra oppugnaturus, teste Lactantio lib. de Mort. Persecut. cap. 27; sed nec unquam deinceps, ut reliqua ejus Vitæ series aperit; cum tamen S. Lizerius coram ipso Maximiano intisse tradatur Romæ pro fide certamen. Passusne sit in illa persecutione dirissima, quæ sub Diocletiano circa sæculi IV principium in Oriente cæpta, et a Maximiano in Occidente haud gravate suscepta, ad ejus abdicationem usque producta est, an ante illam, non definio. Primum utcumque probabile reddidit, si verum est, quod Ferrarius ait, passum nempe esse S. Lizerium tum temporis, quo indies cruciabantur Christiani. Hactenus enim Diocletianus manus suas justorum sanguine non inquinarat, ait Lactantius cap. 9. Maximianus vero Herculius, etsi natura ferocæ, quotidiana tamen, et adeo frequentia id ante tempus de Christianis supplicia Romæ sumpsisse non legitur.

cujus passionem sub
Maximiano
Herculio.

E

5 De Sancti martyrio multa Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italæ, quorum hæc summa est. S. Lizerius genere Hispanus Romæ sub Maximiano stipendia meruit, habitus inter primos militiæ duces. Christianorum pro fide indies morientium constantiam admiratus, accenditur cupiditate martyrii. Justinum itaque presbyterum adit, instruitur, sacris undis expiatur. Mox sua pauperibus erogat, hortaturque ad constantiam carceribus detentos. Audit hæc imperator: minas, blanditias, verbera incassum adhibet, Lizerium, dum resipiscat, carceri tradit. Interim certior fit eorum, quæ Romæ geruntur, in Hispania S. Lizerii pater: citus in urbem advolat, qua precibus, qua lacrymis filium exoraturus, imperatori ut pareat: negat ille, imperatoris se jussa facturum. Suspenso itaque dum venter inciditur, pater in terram semimortuus corruit: sed oratione Filii excitatus ad Christum convertitur, et una cum Filio, clavis cerebro per aures infixis, martyrium complet. Quorum corpora a Christianis sepulta sunt: corpus vero S. Lizerii Venetias delatum in æde S. Zachariæ quiescit. Vera esse nonnulla et quidem præcipua narrationis hujus capita, nullus quidem dubito; at falsa veris non esse permixta, vadem ego me præbere non ausim.

Ferrarius
descripsit;

F

6 Scribit enim Ferrarius, deprompta hæc esse ex monumentis ecclesiæ S. Zachariæ, et ex Sancti passione nuper Venetis edita. Verum utrum monumenta illa ipsemet viderit, an aliena tantum fide citaverit,

sed certo martyrio

AUCTORE
J. B.

citaverit, ut dubitem, faciunt laudatus supra illustrissimus dominus Cornelius, atque Janningus noster. Ille enim pag. 522 de Lizerio agens ita loquitur: Lizerium Hispanum genere sub Maximiano imperatore Romæ martyrium consummasse, tradit Philippus Ferrarius, qui in Catalogo SS. Italiæ pluribus ejus vitam affert ex monumentis (ut ipse ait) ecclesiæ S. Zachariæ, ubi corpus ejus delatum quiescit, atque ex ejus passione Venetiis edita. Acta S. Lizerii si in Archivio S. Zachariæ Dominus Cornelius vidisset, illa utique citasset præ Ferrario, nec usus fuisset ejusmodi parenthesi, nisi de rei veritate dubitasset. Asserunt præterea sanctimoniales (eodem teste) varias aliorum Sanctorum penes se esse reliquias. Si documenta requiras, anno Domini 1106 incendio consumpta dicuntur. Facile et Acta S. Lizerii, si quæ fuerint, eadem flamma consumpserit. Vidit quoque Sanctorum in S. Zachariæ reliquias anno 1686 Janningus, de quibus (inquit in Itinerario) Nihil scripto probare possunt, causantes incendium omnia consumpsisse. Quod affirmant, ex nuda traditione affirmant etc. Soliusne S. Lizerii Acta, pereuntibus aliis omnibus, incendiis flammis evasere?

adjuncta non
certa copula-
vit.

B

7 Quod ad S. Lizerii Passionem, quam Ferrarius ait nuper Venetiis editam, attinet, haud satis antiqua est, ut fidem per se certam et indubitam

mereatur, nisi forte documentis antiquioribus, certioribusque nitatur. Ex hac tamen pleraque Passionis adjuncta derivasse videtur Ferrarius, qui in Catalogo Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non sunt, ad diem 2 Octobris hunc scribit in modum: Lizerii Mart. Ex Tabulis ecclesiæ Venetæ, ad quam corpus ex urbe Roma delatum, in sacra æde S. Zachariæ conditum est. *Mox subdens*: Is genere Hispanus Romæ adolescens sub Maximiano passus est, una cum patre, prout in ejus Passione Venetiis nuper edita legimus, sederit fortasse, cui opportunus ille anonymi patris ex Hispania in Urbem adventus, et quidquid huic superstruitur, fabulosi quidpiam præ se ferre videatur. Neque etiam facile dixerō, quis sit Justinus presbyter, a quo Lizerius instrui voluit et baptizari. Floruit quidem Romæ, senescente jam sæculo tertio, Justinus presbyter (ut Acta docent S. Laurentii tom. V Septembris pag. 471 et seq.) instruendis, baptizandisque infidelibus etiam militibus celebris; verum is, ipso non dissentiente Ferrario, sub Claudio II, qui circa annum 268 imperii clavum tenuit, martyrii palmam est consecutus, atque adeo imperantis Maximiani tempora attingisse non potuit. Dicta sint hæc non alia de causa, quam ut de relatis a Ferrario variis martyrii adjunctis pro sua prudentia lector sententiam ferat.

E

DE S. MODESTO LEVITA MARTYRE

BENEVENTI IN ITALIA.

C. B.

SYLLOGE CRITICO-HISTORICA.

SUB INITIUM
SÆCULI IV.
Memoria in
Fastis sacris
et cultus

Martius de Vipera in Catalogo Sanctorum, quos ecclesia Beneventana duplici vel semiduplici ritu celebrat, S. Modestum in ea Officio ecclesiastico ritus duplicis coli asserit, atque ad secundum diem Octobris cum titulo levitæ et martyris: commemorat; commemorat et ad eundem diem codex Usuardinus Vaticanus, signatus num. 5949, quem novam collectionem ex Usuardo, Adone et aliis factam pro ecclesia Beneventana, Papebrochius appellat; at Martyrologium Romanum et Kalendarium primum, quod parti quartæ Sanctuarii sui Capuani Michael monachus inferuit, quodque Sanctos Capuæ quondam cultos ex parte complectitur, cum eodem quidem levitæ et martyris titulo, sed ad alium diem, ad 12 scilicet Februarii eum annuntiant; Kalendarium Sanctorum, qui in particularibus ecclesiis Genuæ coluntur, pag. 54, ad 12 Februarii S. Modestum martyrem etiam consignat, sed cum eum titulo Levitæ non insigniat, an de nostro, an de alio S. Modesto martyre sermo sit, incertum est. Ferrarius, Martyrologium Romanum ac Kalendarium Sanctuarii Capuani citatum cum Vipera et codice Usuardino laudatis, quibus quoad diem, quo Sanctum nostrum consignant, Castellanus in Martyrologio suo universali consonat, in concordiam quodammodo adducens, Catalogo Sanctorum Italiæ et ad diem 12 Februarii, et ad 2 Octobris S. Modestum inscribit, atque in suis annotationibus priori die ejus inventionem sive translationem recoli, posteriori autem natalem ab ecclesia Beneventana celebrari, ut hinc innotescat, cur non in omnibus sacris Tabulis Sanctus noster eodem die memoretur. Vincentius Ciarlanti in Memoriis historicis Samnii lib. III cap. 15 pag. 186 Sancti nostri quoque meminuit, sed nihil notatu dignum suppeditat, quod non vel ex Ferrario vel ex Mario de Vipera jam dederimus aut post daturi simus. Porro cum ex horum auctorum laudato mox asserto de tempore, quo Sanctus noster colitur, Majores nostri eum ad 12 Februarii inter Prætermisos retulerint, necesse est, ut de S. Modesto ad hunc secundum Octobris

diem, alterutro enim de eo agendum erat, nunc agamus, quem ei natalem esse, elogium mox recitandum docebit.

2 Exstat illud locis num. præcedenti citatis apud Viperam et Ferrarium, quorum hic antiquas lectiones Breviarii ecclesiæ Beneventanæ, ille vero codicem Ms. signatum num. 168 bibliothecæ Beneventanæ laudat. Integrum huc ex Ferrario transcriptum accipe: Modestus in Sardinia claris parentibus ortus, a puero in humanioribus litteris eruditus, æquales ingenii acumine et elegantia morum antecelluit. Adolescens omnibus virtutibus excultus, præcipue humilis, castus, modestus, patiens, misericors et pius erat. Ad pietatis studium meditationem, orationem et divinarum Scripturarum lectionem adhibebat. Vitæ sanctitatis fama pervulgata, plures ad eum, maxime vero luminibus orbat, quibus ille visum restituit, confluere cæperunt. Post cæcos, claudi, muti et diversi generis infirmi catervatim accedentes, ad propria voti compotes remeabant. Dum etiam mortuus deferretur, ab iis, qui illum sequebantur, exoratus illum oratione et lacrymis ad vitam revocavit. Fertur autem cæcis quatuor lumen, et duobus defunctis vitam impetrasse; mutos vero, surdos, claudos et dæmoniacos multo plures liberasse. Factus diaconus in Diocletiani persecutione tentus, varieque tentatus, ut deos coleret, nunquam nec blanditiis, nec minis de constantia dimoveri potuit, cumque deos venerari jussus, illos malos dæmones appellaret, multis et diris affectus cruciatibus post equuleum et ignem intra ardentis therimas injectus martyrium consummavit vi Nonas, id est, 2 Octobris, qui propterea, ut jam monui, Sancto nostro natalis est.

3 Recitatum elogium ex incertis vulgi rumoribus populique traditione concinnatum videtur, quod satis apparet vel ex his ejus verbis: Fertur autem cæcis quatuor lumen, et duobus defunctis vitam impetrasse. Ubi notanda est loquendi formula fertur, qua auctor de re, quam scribit, incerto tantum rumore instructus innuitur. Apud Mariam Viperam, qui et in nonnullis aliis minoris momenti a Ferrario discrepat,

sublestæ fidei.

A discrepat, tres mortuos a Sancto nostro ad vitam revocatos fuisse, paulo aliter, cum eadem tamen loquendi formula, sic lego: Fertur quoque (S. Modesti) mortuum, dum ad sepulturam deferretur, a comitantibus exoratus, oratione et lacrimis ad vitam revocasse, ultra duos alios defunctos ab ipso alias resuscitados. At sive tres defuncti, ut apud Viperam, sive duo tantum, ut forte apud Ferrarium, a Sancto nostro resuscitati tradantur, parum credibile mihi semper est recitatum ejus elogium; imo, etiamsi hoc idem foret, ut forte est, cum Passione S. Modesti, quam, ut Petrus diaconus de Viris illustribus Cassinensis cap. 21 testatur, Albericus Cassinensis monachus conscripsit, ea nihilominus omnia, præcipue vero multiplicia illa miracula, quæ de Sancto nostro, antequam martyrio coronaretur, id perhibet, parvam admodum apud me fidem invenerent, utpote dumtaxat tradita ab auctore, qui ob ætate S. Modesti adeo remotus est, ut ea omnia, quæ de illo refert, nisi forsitan ipsi, quod formula loquendi fertur, quam adhibet, verisimile non relinquit, antiquiora monumenta fide digna præluserint, certo rescire non potuerit, tantumque ex populari traditione, ut supra indicavi, aliave via ad certam fidem creandam inepta didicerit. Albericus enim, ut parte I tom. IX *Thesauri Antiquitatum Italiæ* in annotatione ad cap. 21 laudati Petri diaconi signatur, sæculo XI dumtaxat floruit, adeoque sæculis ut minimum septem post S. Modestum, utpote sub initium sæculi IV martyrio coronatum, ut ostendere aggredior.

martyrium ad
persecutionis
Diocletianæ

B 4 Laudatum sæpe elogium, cujus auctorem puto, ex antiquis monumentis tempus et locum, quo Sanctus noster martyrium passus est, discere facilius potuisse, quam reliqua vitæ adjuncta martyrio anteriora; laudatum, inquam, Elogium Sanctum nostrum in persecutione Diocletiani martyrium subsisse, affirmat; unde, si quidem Elogium in hoc saltem etiam falsum non sit, consequens est, illud martyrium sub initium sæculi IV contigisse. Quamquam enim ex narratione translationis Sancti nostri infra hic danda, in qua Elogii sæpe laudati, ut apud Viperam cæstat, ultimis hisce verbis: Post equuleum et ignem inter ardentis thermas iniectus martyrium consumpsit * sexto nonas Octobris, et ibidem a Christianis sepultus fuit: proxime ab eodem auctore subjecta, statim ab ipso initio dicitur: Corpus ipsius gloriosi Martyris (Modesti) fuit ex Urbe, quo nomine per excellentiam Roma sæpissime intelligitur, Beneventum translatum; quamquam, inquam, ex narratione illa satis manifestum appareat, S. Modestum Romæ passum esse; Romæ autem pluris Christiani, ut ex Actis S. Sebastiani a Bollandi ad 20 Januarii editis apparet, anno 283, imperante jam Diocletiano, persecutione excitata, martyrio coronati sint; cum tamen per Diocletiani persecutionem universalis illo persecutio soleat intelligi, quæ, ut ex Firmiano Lactantio lib. II de mortibus persecutorum liquet, nuncque recentiores passim admittunt, anno 305, 25 Februarii inchoata est, perque universum Romanum orbem edictis promulgatis grassata per decem continuos annos plebem Dei, ut loquitur Sulpicius Severus, depopulata est, S. Modesti martyrium non ad finem sæculi III, sed ad initium IV verosimiliter referendum est.

prioris tres
annos verosi-
militer refe-
rendum,

C 5 Atque illud quidem non aptius referri puto, quam ad annum vel 305, quo persecutio Diocletiani inchoata est, vel ad alterutrum ex duobus sequentibus, cum post illos in Italia reliquis persecutionis Diocletianæ annis in Christianos sæculum non fuerit, ut fas est colligere ex Eusebio, qui sub finem libri de martyribus Palæstinæ sic scribit: Nam quæ ulterius sitæ sunt regiones, Italia videlicet tota, et Sicilia, Gallia quoque et quæcumque ad Oceanum solis porringuntur, Hispania, Mauritania et Africa, cum vix duobus primis persecutionis (Diocletianæ scilicet, de qua ibidem agit) annis integris furorem belli expertæ essent, divini Numinis præsentissimum auxilium et pacem brevi sunt consecutæ. Atque hæc pro tempore determinando, quo Sanctus noster martyrium subiit, dicta sufficiant. Progre-

dior nunc ad gloriosi corporis translationem, ejusque ex Mario Vipera relationem, pro qua in margine citat Archivium Monasterii et ecclesiæ S. Modesti in Ms. codice antiquo, ubi Acta (elogium supra datum) et Translatio, ut ait, prædicta habentur.

AUCTORE
C. B.

6 Est autem hæc: Corpus ipsius gloriosi Martyris (Modesti) fuit ex Urbe Beneventum translatum quinto Nonas, id est, 5 Julii anni Domini DCCXI. ex concessione Gregorii Magni summi Pontificis ad preces Arechi Beneventani ducis secundi, et fratrum monasterii sanctæ Mariæ ad Olivulam, Liniano hujus nominis secundo ecclesiam Beneventanam gubernante. Quod ab episcopo cum clero, a duce cum sua militia, universoque populo cum omni gloriæ apparatu receptum, in ecclesia prædicta honorifice collocatum fuit, ibique servandum, donec digna basilica in ipsius honore fuisset excitata. Ann. Sal. DCCXIX Duda Parda nobilissima femina Benevent. augustum templum Martyri nostro Modesto dicavit prope eandem ædem sanctæ Mariæ, et pridie Idus Februarii, quæ dies ejus natalis est in templo ei dicato, ipsius sacrum corpus magna veneratione Ildebrandus episcopus Beneventanus transtulit, et sub altare ei specialiter excitato, per honorifice tumulavit, Honorio Pap. primo, et Grimoaldo Duce quinto Beneventi regnante, qui dictam ecclesiam et monasterium opibus et possessionibus copiosis ditavit, et illius abbatem præfecit Bentigradum patrum suum, et avunculum Rodualdi ducis.

translatio,
ejusque nar-
ratio,

* forte ibi

7 Si hic per Rodualdum ducem intelligatur Rodualdus, quartus Beneventanorum dux, proximus Grimoaldi decessor, vocabulum Patru vel Avunculi in impropria significatione accipitur, ut utrumque significet vel fratrem patris vel fratrem matris; cum enim in propria significatione aliud fratrem patris, aliud fratrem matris tantum significet, Grimoaldus autem et Rodualdus, quartus Beneventanorum dux, teste Paulo diacono, fratres fuerint, fieri nequit, ut duorum istorum fratrum, quemadmodum consideranti patebit, alter Bentigradum in fratrem patris, alter vero in fratrem matris habuerit, idque sive fuerint, sive non fuerint fratres ex eodem patre et eadem matre prognati. Sunt et alia quædam in recitata translationis Sancti nostri historiam annotanda. Initium duco ab his verbis: Pridie Idus, id est, XII, Februarii, quæ dies ejus (S. Modesti) natalis est in templo ei dicato; asseroque is forte significari, die 12 Februarii in templo Sancto nostro dicato celebrari diem ejus, non natalem, sive illum, quo, felici morte pro Christo obita, cælo primum natus est, sed translationis, qui Sancti nostri in templo ei dicato, in quod tunc primum translatus est, ea fere ratione, natalis forsitan hic dicitur, qua dies, quo Sancti beato e vita excessu in cælum e terra primum transferuntur, eorum in cælo natalis solet appellari. Citata verba idcirco sic expono, quod Ferrarius, cui Marius Vipera Sanctum nostrum in Catalogo Sanct. eccl. Benevent. ad hunc diem annuntians, annuaque celebritate in Chronologia episcoporum ecclesiæ Beneventanæ coli asserens, minime dissonat, diserte edicat, ejus natalem ab ecclesia Beneventana non 12 Februarii, sed 2 Octobris celebrari, qua revera martyrio coronatus est, uti ex jam dictis liquet.

cujus occasio-
ne

8 Quod si tamen cuiquam hæc interpretatio displiceat, videat, an præstet dicere, quod in translationis narratione erratum sit, legendumque non pridie Idus Februarii, id est, 12 illius mensis, sed sexto Nonas Octobris, id est, 2 hujus mensis. Id certe suspicatus esse, quamquam suspicionis suæ lectorem non moneat, ipse Marius Vipera mihi videtur: nam, etiamsi S. Modesti translationem anno 649 factam in Sanctorum ecclesiæ Beneventanæ Catalogo ad 12 Februarii retulisset, cum tamen in laudata episcoporum ejusdem ecclesiæ Chronologia anno proxime sequenti, postquam dictum catalogum ediderat, typis a se vulgata, in ecclesiam de novo exstructam ab episcopo Beneventano translatus, subque altari nomini ejus specialiter dicato 2 Octobris tumulatus fuisse, ad annum 649 pag. 27 asserit. Licet autem nullam as-
sent

quædam obser-
vantur,

AUCTORE
C. B.

serti sui rationem offerat, in eo forte se fundat, quod ille dies, quo in laudatis translationis Actis translatio facta asseritur, S. Modesti natalis, qui, ut elogium num. 2 datum exhibet, secundus dies Octobris est, diserte appelletur; fieri autem facile potuerit, ut sciolus quidam, qui codicem antiquum, quem in laudato Sanctorum catalogo citarat idem Vipera, conscripsit, pro secundo Octobris die, qui in autographo signabatur, 12 Februarii in apographo idcirco notavit, quod illo die Sancti nostri translationem præcipuo quodam cultu celebrari cognosceret. Quod si, ut fieri potuit, reipsa factum sit, Sancti nostri in cælo natiuitas secundo Octobris die, pariterque in terris corporis translatio contigit, ideoque in Historia translationis non pridie Idus Februarii, sed sexto Nonas Octobris legendum erit, hæcque verba: Quæ dies ejus (Modesti) natalis est in templo ei dicato, sensum non illum, quem num. præcedenti assignavi, sed hunc magis naturalem et obvium sortientur: Quæ dies est, qua ejus natalis in templo ei dicato celebratur. Nec est, quod opponas translationem, cum ea die 12 Februarii tantum celebretur, indubie die 2 Octobris factam non esse, notum enim jam vulgo est, Sanctorum translationes non iis semper diebus, quibus factæ sunt, sed etiam aliis pro libitu assumptis celebrari, quod tunc procul dubio locum obtinere potest, cum ecclesia aliqua bis in anno Sanctum eundem celebrat, ejusque translatio et natiuitas, ut in S. Modesto forsitan fit, eodem die occurrit. Pergo nunc ad characteres chronologicos, qui in laudata translationis narratione occurrunt, ut ex iis, prout vel concordant, vel discordant cum rebus, quæ narrantur, de narrationis fide ferri utcumque queat iudicium.

disseriturque
de ducatu
Beneventi
Zottonis, qui
non serius,

9 Annus Christi 591, quo Sanctus noster ex urbe, Roma scilicet, Beneventum translatus notatur, cum Pontificatu Gregorii Magni et ducatu Beneventano Arechi, sive, ut alii vocant, Arogis, secundi Beneventanorum ducis apprime congruit. Nam Gregorius Magnus, ut apud Baronium in Annalibus, Papebrochium in Conatu chronico-historico ad Catalogum Romanorum Pontificum, aliosque videre licet, ab anno 590 usque ad annum 604 S. Petri cathedram occupavit; Arechus vero, qui, teste Paulo diacono lib. iv cap. 46, annis 50 Beneventanis dux præfuit, vel ab anno 588 usque ad annum 638 Beneventi ducatum tenuit, si, ut Herempertus in Catalogo ducum Beneventi (si tamen Heremperti sit ille ducum catalogus) aperte tradit, Zotto, proximus Arechi decessor, ipso anno 568, quo Longobardi, teste Paulo diacono lib. ii de gestis Langobardorum cap. 7, Italiam ingressi sunt, ducatum illum, quem, teste iterum Paulo diacono lib. iii cap. 54, annis 20 obtinuit, administrare sit exorsus; vel ab anno 591 usque ad annum 641, si ex Leonis Ostiensis lib. i Chronici Cassinensis cap. 48 initium Beneventani ducatus a Zottone initi anno Christi 571 affigendum sit. Priorem opinionem de tempore, quo Zotto ducatum Beneventanum inchoavit, confutat Antonius Caracciolus in Propylæis ad quatuor chronologos a se editos; posteriorem vero, ad quam Bollandus tom. II Februarii pag. 518 et 519 proxime accedit, multis argumentis confirmat. Utamque in concordiam reducendi viam aperire conatur Camillus Peregrinus parte i libri ii Historiæ, quam de principibus Langobardis conscripsit, ost sive hæc, sive illa vera sit opinio, sic equidem anno 591 Beneventanorum dux Arechus extiterit, quod ad præsens institutum omnino requiritur.

quam anno
571 figendus
ex Gregorio
Magno ostenditur.
quod etiam

10 Aio interim, si non citius cum Bollandi aliisque, certe serius quam anno 571 aut ad summum 572 statui non posse initium ducatus Beneventani a Zottone initi, quod vel sola S. Gregorii Papæ auctoritate perspicue ostenditur. Hic enim epistola olim 52 lib. ii Regest., nunc 46, in Operum scilicet S. Gregorii editione Parisiensi anni 1703, scribens Joanni Episcopo Ravennati, Arigem sive Arechum cum Arulpho, illo verosimiliter, qui, ut testatur Paulus diaconus lib. iv cap. 17, Longobardorum apud Spoletum dux erat, se junxisse multasque civi-

tati Neapolitanæ struxisse insidias, significat. Scripta autem notatur hæc epistola Indictione x: quare, cum S. Gregorius Magnus ab anno 590, ut jam vidimus, ad annum usque 604 sederit, ususque in epistolis suis sit Indictione Constantinopolitana sive Græca, quæ a Kalendis Septembris initium desumit, calculanti fiet perspicuum, quod annus Gregorii Indictione x notatus, vel annum Christi 591, ad mensem Septembrem jam profectum, vel 592 ad mensem Septembrem nondum profectum, procul dubio designet, ut alterutro anno laudata epistola exarata sit; quapropter cum Gregorius in ea de Arecho sive Arige, veluti de duce, loquatur, sequitur eum anno 591 aut certe 592 Beneventanorum ducem fuisse, adeoque Zottonem, qui 20 annis Beneventi ducatum tenuit, proximèque Arecho præcessit, si non citius, certe non serius, quam anno 571 aut 572 Beneventi ducatum inisse, cum annis 20, quibus in Beneventanis præfuit, ex 591 aut 592 subductis, retrocedatur ad annum 571 aut 572.

11 Porro cum nihil occurrat, quod impedimento sit, quo minus initium ducatus Zottonis, qui, ut supra dictum est, 20 annis duravit, etiam anno 571 ad Julium nondum profecto statuatur, hocque facto, Arechus anno 591 ante 3 mensis Julii, quo die et anno Sanctus noster, Arecho duce Beneventano, in translationis historia translatus indicatur, Beneventi ducatum tenere potuisse, recte intelligatur, illam sane epocham, nisi statui deberet anterior, ducatus Zottonis initio tribuerem, laudata translationis historia firmiter innixus, modo hæc iis, quæ complectitur, fidem sat firmam ex auctoris sui sive ætate, sive auctoritate aliisque requisitis conciliaret. Verum præterquam quod auctor ille æque ac tempus, quo scripsit, in obscuro sint, historiæ illius fides nonnihil aliunde potest infirmari. Nolim tamen in hunc finem adduci suspensionem, de qua num. 8 actum est: hæc etenim infirmiori fundamento innititur, quam ut ob eam vel rei ipsi, circa quam versatur, firmiter adharendum, vel fidem aliis adjunctis denegandam putem. Certius aliquid quam suspicio occurrit, error scilicet apertissime in laudata historia admissus, quo certe fit, ut de fide ejus nonnihil decedat; error vero ille in eo consistit, quod Pontificatum Honorii primi cum anno Christi 649 et cum ducatu Grimoaldi quinti Beneventanorum ducis conjungat; Pontificatum autem Honorii primi cum anno Christi 649 et cum ducatu Grimoaldi neutiquam posse conjungi, ex dicendis mox fiet perspicuum.

12 Cum enim Paulus diaconus sæpe laudatus lib. iv cap. 46 Arecho annos 50, Ajoni annum unum cum quinque mensibus, et Rodoaldo, præter quem et proxime præcedentem inter Arechum et Grimoaldum nullus Beneventi dominatus est, annos 5 in ducatu Beneventano attribuat, sequitur inter initum ab Arecho et inter initum a Grimoaldo Beneventi ducatum annos 56 intercedere, cumque anni 56 additi annis 591, quorum ultimo, si saltem non paulo citius, Beneventi ducatum regere Arechus verosimiliter auspicatus est, perducant ad annum 647, consequens est, Grimoaldum ante annum illum haud inivisse Beneventi ducatum, huncque propterea convenire non posse in Honorii primi Pontificatum, utpote jam ante annum 640 ejusdem Pontificis morte terminatum; etenim Honorius primus, ut ex laudatis supra pro Pontificatu Gregorii Magni auctoribus aliisque intelligitur, in Pontificem ordinatus est anno 626, diuque ante annum 640 e vivis excessit, unde etiam liquet ejus Pontificatum, quod est aliud meum assertum, cum anno Christi 649 perperam componi.

13 Attamen, quod nomen Honorii primi recitatæ translationis historiæ cum aperto adeo in veram chronotaxim errore insertum reperitur, unice forte attribuendum est librariorum oscitantæ, qui, quamquam in autographo, quod habebant præ oculis, nomen Theodori primi haberetur, propterea tamen quod vel nonnihil esset vetustate exesum, vel saltem obscurius, quam ut recte id legi posset, exprimere-tur, illud Honorii primi festinanter posuere; sane si

ex translatio-
nis historia,
sed tunc tan-
tum, cum
error,

E

qui in eam
irrepsit,

F

soli librario-
rum oscitan-
tiæ foret

in

AUCTORE
C. B.

in laudata sæpe translationis historia Honorio primo Theodorus primus substituitur, nihil hæc amplius retinebit, (neque enim hic moror suspensionem num. 8 propositam) quod cum recta chronotaxi non congruat. Quippe, cum Theodorus primus, ut iterum ex Baronio ac Papebrochio laudatis constat, ab anno 642 usque ad 649 sederit, eoque non citius, quam post mensem Februarium, obierit, perspicuum fiet ante jam dicta consideranti, Beneventanum Grimoaldi ducatum, et annum 649, quo Sanctus noster ex monasterio sanctæ Mariæ ad Olivulam in templum sibi de novo exstructum ac dedicatum 12 Februarii translatus traditur, cum Theodori primi Pontificatu, quod solum ad asserti mei posterioris veritatem requiritur, rectissime componi.

adscribendus,
confirmari
utrumque
posset.

14 Quapropter, si revera non errore auctoris, sed librariorum dumtaxat oscitantia, quod vero absimile non est, nomen Honorii primi pro illo Theodori primi in laudata narratione sit positum, præcipua sublata est ratio, ob quam de veritate eorum, quæ perhibet, merito possit ambigi, confirmaturque vel ex ea illorum opinio, qui initium ducatus Zottonis non serius quam in annum 571, Arechi vero non serius quam in annum 591 differendum existimant. Licet enim Actorum translationis auctor duplicem Sancti nostri translationem narret, alteram anno 591 factam, alteram anno 649, adeoque annis ut minimum 58 post priorem translationem scripserit, nihilominus is mihi videtur vel posteriori translationi suppar, vel certe, cum characteres chronologicos, quod alioquin non facile fecisset, cum rebus, quas litteris mandat, apprime congruentes adhibeat, tanto dumtaxat temporis intervallo ab ea fuisse remotus, ut impediri non potuerit, quo minus dictæ posterioris translationis adjuncta ex iis ipsis, qui illam viderant, prioris vero ex iis, qui illam a parentibus suis incepta primum traditione acceperant, audiendo didicerit, litterisque ad posterorum memoriam consignarit.

Alia in perso-
nas minus
notas,

15 Ceterum præter personas notiores Gregorii Magni et Honorii primi, Romanorum Pontificum, Arechi sive Arogis et Grimoaldi, Beneventanorum ducum, ac Rodualdi, Beneventanorum forte etiam ducis, in laudata sæpissime translationis narratione occurrentes, de quibus jam actum est, insuper occurrunt personæ minus notæ Liniani secundi et Ilde-

brandi Beneventanæ ecclesiæ episcoporum, Dudæ Pardæ, femina Beneventanæ nobilissimæ, quæ Sancto nostro templum extruxit, ac tandem Bentigradi, abbatis monasterii Beneventani S. Mariæ ad Olivulam; de quibus ego apud omnes Rerum Italicarum scriptores, quos quidem viderim, nihil prorsus, uti nec jam dictis plura, quæ ad S. Modesti vel gloriam vel cultum pertineant, invenire potui, diligenti licet examine instituto: laudatus tamen sæpe Marius de Vipera in episcoporum ecclesiæ Beneventanæ Chronologia Liniano II inter Beneventanos episcopos locum 50, Ildebrando vero, quem anno Domini 622 floruisse, asserit, 52 tribuit, citatque pro Liniano quidem nihil aliud, quam Acta translationis Sancti nostri, quæ ad sua usque tempora in monasterio S. Modesti in codice litteris Longobardicis Ms. servata fuisse, affirmat; pro Ildebrando autem ex bibliotheca Beneventana Fasciculi 5 scriptorum antiquorum num. 13.

16 Ad institutum nostrum non facit, quotus Beneventanorum episcopus Linianus, quotusve Ildebrandus exstiterit; ast cum hunc laudatus Vipera anno 622 in episcopatu Beneventano jam sedisse, in Chronologia citata innuat, sedisseque adhuc anno 649, S. Modesti translationis Acta importent, ad Actorum eorum veritatem requiritur, ut Ildebrandus in episcopatu Beneventano, quemadmodum calculanti patebit, annis ut minimum 27 sederit: sederit autem adhuc, ut iterum calculanti patebit, longe pluribus, quadraginta nempe et uno, si modo vera sint ea, quæ Vipera affirmat, eum scilicet jam ab anno 622 Beneventanæ ecclesiæ antistitem exstitisse, proque successore primo habuisse S. Barbatum, de quo apud nos ad diem 19 Februarii actum est, probatumque, quod anno dumtaxat 665 circa 20 Martii ad episcopatum Beneventanum sit evectus: dixi, Si modo vera sint ea, quæ Vipera affirmat: dubitari etenim potest, an hic asserta sua non hauserit ex monumentis antiquis quidem, sed corruptis, quorum vitium non advertit, uti ipsi accidit in Actis translationis Sancti nostri, quibus deceptus, Honorium primum, quem, ut supra vidimus, ante annum 640 vita functum esse, certissime constat, in citata episcoporum ecclesiæ Beneventanæ Chronologia pag. 27, ad annum 649 adhuc inter vivos indubitanter collocat.

quæ hic occur-
runt, obser-
vata.

DE S. DIATERIA VIRGINE

MEDIOLANI IN INSUBRIA.

EX MARTYROLOGIO MEDIOLANENSI.

C

F

J. B.

SÆCULO
INCERTO.
Mediolani
S. Diateriæ
virginis

Mediolanensem populum plurimis jam olim Sanctorum abundasse exuviis, S. Ambrosii Mediolanensis episcopi, in Sermonem pro festo SS. Nazarii et Celsi martyrum, testimonio compertum est; at illos non modo non veneratum esse, ut par erat, sed ne memoriam quidem fere sua ætate tenuisse, auctor est Carolus a Basilica Novariensis episcopus lib. III de vita et rebus gestis S. Caroli Borromæi cap. 6; dum tandem sopitos suorum animos S. Carolus ad pristinum erga patronos suos amorem et venerationem, habita frequenti solemnique sacramentorum reliquiarum translatione, revocare aggressus est. Obliteratis pene hujusmodi Sanctis nefas forte non fuerit Diateriam virginem accensere, saltem si rerum peculiariter ab ea gestarum ratio habeatur: quæ enim de ea litteris consignata leguntur, sunt oppido pauca, et vix aliquid peculiare complectuntur. Memini illius Paulus Morigia cum Opere, tum loco non uno; meminere Ughellus tom. IV Italiæ sacræ, Lancellottus abbas Historiæ Olivetanæ lib. II, Petrus a Bosca in Martyrologio Mediolanensi, Portianæ ecclesiæ tabularia et Villam præterea citans, Octobris Tomus I.

et in Diario Mediolanensi Carisius ad diem 2 Octobris.

2 In primis vero Morigia lib. II Historiæ Mediolanensis cap. 8 Sanctorum, quorum seu corpora, seu reliquias Mediolanum veneratur; cap. vero 21 eorum, quorum in S. Victoris ad corpus exuviæ delitescunt, catalogum texit; quod postremum alibi quoque, nempe lib. de Nobilitate Mediolanensi cap. 16, et rursum in Sanctuario præstitit: quibus quidem locis S. Diateriam virginem commemorat, at ea ratione, ut præter nudum nomen offerat nihil. Lancellottus autem lib. II cap. 52 Historiæ Olivetanæ scribit, in æde S. Victoris ad corpus multa Sanctorum corpora, alia ex toto, alia ex parte servari: et ex toto quidem omnino quatuordecim, inter quæ S. Diateriæ virginis corpus disertè exprimitur. Martyrio coronatam fuisse S. Diateriam tom. IV Italiæ sacræ col. 22 Ughellus addit, natam Mediolani Carisius: quæ, quo derivata sint fonte, non exponunt. Quod si Mediolani nata est, mirum utique est, Paulum Morigia lib. II cap. 7 Hist. Mediolanensis patriæ suæ Sanctos ex professo recensentem, eam civibus suis non adscripsisse. Neque hæc Petro Bosca Mediolanensi martyrologo

reliquiarum

AUCTORE.
J. B.

translatio 26
Juli celebra-
tur.

explorata fuisse videntur, cum S. Diateriam sequenti, quod cuilibet virgini sanctæ æque applicari possit, celebravit elogio: Mediolani in basilica Portiana sanctæ Diateriæ virginis, quæ lampadem perenni sanctorum operum oleo accensam ferens, venienti Sponso obviam ivit.

5 Basilica porro illa a Portio Oldani filio, conditore suo Portianæ nomen accepit, retinuitque, donec sub Maximiano imperatore martyrii lauream consecutus est S. Victor, in eaque a S. Materno sepultus; ex quo S. Victoris primum, postmodum vero, quo a ceteris eidem Sancto dicatis ecclesiis secerneretur, S. Victoris ad corpus appellari cœpta est. Transiisse quoque in nomen S. Martini ad corpus lib. 1 Historiæ patriæ Tristanus Calchus refert: Quod hujus sive pars sive membrum (inquit Lancellottus) inde non longe abesset ædes S. Martino

sacra, in qua pro illis, quos ea regio continebat, D jura curialia exercebantur. Denique et S. Victoris adusti sortita est nomen, quod, vacante in ea precibus S. Ambrosio, injectus ab Arrianis ignis divinitus exstinctus fuerit. Diruta hac veteri, novam, augustioremque S. Victori ædem Olivetanæ congregationis monachi anno 1550 (1560 scribit Morigio) moliri cœperunt, in quam anno Domini 1567 S. Carolus Borromæus Mediolanensium antistes, ut multorum aliorum Sanctorum, ita et S. Diateriæ virginis examinatas agnitasque reliquias transtulit solemni ritu, apparatuque magnifico. Translationis hujus memoriam Mediolanenses celebrant septimo Calendas Augusti. Acta qui cupit, Raphaelen Monetam adeat libro, cui titulus, S. Satyri conf. tumulus illustratus, Face 12: sed nihil habent de S. Diateria peculiare.

DE S. LEUDOMERO VEL LEODEMIRO EPISC. CONF.

CATALAUNI IN CAMPANIA GALLIÆ.

C. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

B

§ I. Sancti memoria in Martyrologiis ad geminos dies: cultus hoc die: Acta edenda: patria Lemovicensis: diaconatus susceptus et donatio facta ecclesiæ Catalaunensi.

E

ANTE ANNUM
DLXXXIX.
Hic sanctus
Episcopus in
variis Marty-
rologiis

Catalaunum, alias Catalauni, olim Galliæ Belgicæ, nunc Campaniæ Gallicæ urbs ampla, munita et episcopalis est sub archiepiscopo Remensi, condita ad Matronam, vulgo la Marne, flumen, Gallicæ Châlons, vel Châlons sur Marne dicta, ut distinguatur a Cabillono, Gallicæ item civitate episcopali in ducatu Burgundiæ, quam vernacula lingua etiam Challon et Châlons sur Saone appellant. Ex Catalaunensium sanctis episcopis dedimus ad diem 19 Augusti S. Elaphium; hodie celebrandus venit ejusdem frater ac in sede proximus successor, qui ab aliis Leudomirus, Leudomerus et Leodomirus vocitatur. Hunc ad diem 30 Septembris, qui ei emortualis fuisse creditur, varia Martyrologia annuntiant. Martyrologium Bizunticense Ms. S. Pauli, inter Auctaria Usuardina a Sollierio nostro memoratum, eo die sic habet, Catalaunis, sancti Leudomiri confessoris. Sequitur ibidem Remense ecclesiæ SS. Timothei et Apollinaris, teste P. Petro Francisco Chiffletio pervetustum, quod, nonnihil corrupto Sancti vocabulo, sed addita episcopali dignitate, ait: Catalaunis, sancti Ledomari episcopi et confessoris.

annuntiatur
Catalauni ad
diem 30
Septembris,

2 Forsitan hoc idem est, quod Guilielmus Marlotus in Historia metropolis Remensis tom. II, pag. 151 etiam laudat, Festumque ejus, inquit, notatur xxx Septembris in Martyrologio Remensi. Hisce incertæ mihi ætatis Martyrologiis addo nostrum Florarium Ms. Sanctorum, anno 1486 ad calcem perductum, in quo ad præcitatum diem Septembris legitur: Cathalanis, sancti Leodomeri, ejusdem civitatis episcopi et confessoris. Florario verbatim consonat Usuardi aucti editio Lubeco-Coloniensis, anno 1490 facta. Accedit Grevenus apud laudatum Sollierium, cujus verba hæc sunt: Leodomeri episcopi Cathalaunensis et confessoris. Denique Molanus ibidem sic inquit: Catalaunis, sancti Leudomiri, ejusdem civitatis episcopi et confessoris; de quo ita canit ecclesia:

Leudomire pater, filiis succurre potenter,

Ut sane vivant, æternaque gaudia quærant.

Hæc Sollierius ex editione Molani Lovaniensi anni 1568; nam in duabus aliis editionibus, una scilicet Lovaniensi anni 1573, et altera Antverpiensi anni 1585 eadem quidem leguntur; sed paucis tamen vocibus mutatis; ac præsertim pro voce filiis correctius ad metrum substituta famulis; additurque in

marginē, versus illos ex nono Responsorio Officii illius desumptos esse.

3 Eundem diem servant Maurolycus et Galesinius in Martyrologiis suis, et Philippus Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non sunt. Hos etiam sæcutus est Castellanus in Martyrologio Universali, in quo cum ad 30 Septembris dixisset, Catalaunis in Campania, S. Leodemirus (Gallicæ S. Lunié) episcopus; deinde in Supplemento pro hisce legendum monuit: Catalaunis ad Matronam S. Leudomirus (Gallicæ S. Lunié) episcopus, cujus aliquæ reliquæ sunt Parisiis. Denique Martyrologium Parisiense, anno 1727 typis vulgatum, ejusdem sancti Præsulis memoriam eodem die sic celebrat: Catalauni, sancti Leodomeri episcopi. Tantus martyrologorum in eundem Septembris diem consensus dubitare me facit, an non olim eo die cultum annuum habuerit: ut tamen id sit, jam saltem a toto sæculo Catalauni colitur die 2 Octobris, ad quem illum Andreas Saussayus in Martyrologio Gallicano recte reposuit cum sequenti elogio ex ejusdem Vita concinnato, quod subdo.

4 Cathalauni, S. Leudomiri, episcopi et confessoris mirifici. Is S. Elaphii episcopi (Catalaunensis) frater, invitatus eidem defuncto ob clara virtutis testimonia electione cleri, petitione populi, Sigeberti regis jussione subrogatus, hanc cathedram novo lumine illustravit. Ea enim micuit sanctitatis gloria, ut, cum incruentum Sacrificium aliquando in basilica S. Stephani celebraret, dum pro more benediceret populo, efformato signo Crucis, nonnullos energumenos a vexatione liberaverit; in hisque puellam, venustate corporis æque ac generis nobilitate insignem, quam plerique sacerdotes exorcismis sanare nullis potuerant. Luem etiam exitialem precibus suis a populo avertit. Mulierem cæcam, quæ meritis ejus confisa opem ipsius implorabat, misso subdiacono, qui Christi caractere palpebras ejus signaret, illuminavit. Tantæ enim humilitatis erat, ut ad vitandum laudis rumusculos ejusmodi divinæ virtutis opera non per se ederet, sed in his alieno ministerio uteretur.

5 Mira præditus erat simplicitate et innocentia, adeo ut aves bestięque in justitiæ ipsius indicium ei ad libitum obsequerentur. Ejusmodi meritorum significationibus clarus, anno ætatis suæ trigesimo quinto Vir, cui solus vita Christus erat, felici morte defunctus ad immortalitatem migravit. Hæc Saussayus, quæ quanti valeant, suo loco

quo forte olim
cultum habuit.

Sed Saussayus
eundem cele-
brat
F

die 2 Octobris,
quo illum
Officio coli

A loco videbimus. S. Leudomeri memoriam Catalauni celebrari die 2 Octobris, etiam diserte asserit Carolus Rapine Ordinis Minorum S. Francisci, quos Recollectos vocant, tam in Catalogo episcoporum Catalaunensium, quem anno 1623 Catalauni, apud suos sacrae Theologiae tunc lector, Vitæ S. Memmii, primi ejusdem sedis episcopi, inseruit, ediditque, quam in Annalibus ecclesiasticis dictæ diocesis, quos, dum suorum guardianum Parisiis ageret, anno 1656 Gallice typis vulgavit. In his pag. 90 sic ait: Emortualis ejus dies fuit secundus mensis Octobris, . . . quo die ecclesia Catalaunica festum ejus celebrat. Usuardus (interpolatus) illius meminit in Martyrologio suo xxx Septembris. Consentiant Benedictini Galliae Christianae continuatores, tom. IX, qui anno 1731 in lucem prodit, in ejus col. 862 de S. Leudomero legitur: Obiit ex Molano pridie Octobris; verumtamen colitur apud Catalaunenses vi Nonas Octobris.

in diocesi
Catalaunensi,
probatur.

B 6 Eundem cultus diem assignavit reverendus dominus Degyves, canonicus Regularis S. Augustini Congregationis Gallicanae, in abbacia S. Memmii Catalauni sacrae Theologiae professor, in litteris die 13 Martii anni 1640 inde ad Majores meos Henschenium ac Papebrochium datis. Verba illius accipe: Corpus ejus in abbacia Omnium Sanctorum in hac urbe quiescit, et colitur festus ejus dies secundo Octobris. Adde denique et Carolum Cointium tom. II Annalium Francorum, ad annum 584, num. 6, ubi simul ritum Officii et ejusdem translationis causum sic memoravit: Apud Molanum in additionibus ad Usuardum depositio S. Leudomiri episcopi et confessoris notatur pridie Kalendas Octobres; ejus tamen festum a Catalaunensibus celebratur sexto Nonas Octobres ritu semiduplici, eoque die extat elogium in Martyrologio Gallicano. Cur in illum usque diem solemnitas beati Pontificis differatur, hæc occurrit ratio, quod pridie Kalendas Octobres natalis S. Hieronymi, et ipsis Kalendis Translatio S. Remigii ritu duplici coluntur in diocesi Catalaunica. Cum itaque Sanctorum Acta dare soleamus diebus, quibus coluntur, de hoc quoque sancto Præsule hodie agendum censui; quidquid sit de cultu, quem forte olim habuit, vel in ecclesia, ubi quiescit, forsitan adhuc habet, die 30 Septembris, quo supra dicta Martyrologia, præter Gallicanum Saussayi, eundem annuntiant.

Stephanus
S. Urbani
apud Catalaunenses
abbas

C 7 Ad ejusdem Sancti gesta progrediamur. Stephanus S. Urbani in diocesi Catalaunensi abbas in Epistola apologetica ad Rogerium Catalaunensem episcopum, quæ Passioni S. Urbani I Papæ martyris præfixa legitur, indicat, sibi ab eodem præsule injunctum fuisse, ut S. Leudomeri quoque Vitam conscriberet, seu potius expoliret. In apographo nostro, quod Papebrochius ex Cisterciensi codice propria manu descripsit, laudatus abbas Rogerium sic alloquitur: Nec mihi quis hujusmodi præsumptionem imputet; tu me coquitorem (id est, scriptorem) fecisti; tu me in hoc officio posuisti, cum ante præcepti tui amicabilem violentiam nihil tale tentarem: nam et Sanctorum gesta conscribere, Memmii videlicet, Elasi et Leudomirii, ineliminato, tremebundo, retunso * stylo, violentus amplectendus monitor ingessisti. Mabillonius tom. V Annalium pag. 158 pariter laudans codicem Cisterciensem, et post illum Historiæ litterariæ Franciæ scriptores tom. VIII, pag. 65 admittunt quidem, ista Stephani dicta esse, sed incertum esse observant, an id, quantum ad SS. Memmii, Elasi, seu Elaphii, et Leudomeri Acta pertinet, reipsa præstiterit.

videtur scripsisse
seu expoluisse
Vitam illius,

8 Fateor, hoc ex verbis datis non posse evinci; attamen verisimilius mihi videtur, Stephanum ibidem loqui de Vitis jam tum a se scriptis, non tunc primum scribendis. Etenim si illius mentem recte assequar, is, postquam dixerat, sese ante Rogerii mandatum numquam tentasse Sanctorum gesta conscribere, mox ut occurrat argumento, quod a SS. Memmii, Elaphii et Leudomeri Vitis adversus ipsum peti poterat; monuit, neque hasce a se cæptas

fuisse sine ejusdem episcopi jussione: quæ ratiocinatio optima est, si de Vitis jam tum a se scriptis vel expolitis loquatur; si autem de scribendis, vim suam amittit. Ut sit, canonicus Regularis Degyves in epistola num. 6 laudata scripsit, se habere Vitas SS. Memmii, Elaphii et Leudomeri, auctore eodem Stephano abbate; sed earundem initia non annotavit. Præ manibus etiam habeo litteras a Joanne Robin Societatis nostræ presbytero anno 1681 Catalauno ad Majores meos datas, in quibus dicitur ibidem exstare pervetustus codex, trium prædictorum Præsulum Vitas continens, quarum quæ S. Leudomeri est, sic incipit, Postquam B. Elaphius mi-gravit ad Dominum etc.

9 Hujus geminum exemplar habemus, unum ex Ms. S. Victoris Parisiensis, in quo lacunæ indicant, aliquot voces desiderari, sive quod hæc in Parisiensi codice detractæ essent, sive quod a describente non potuerint legi. Alterum plenius est, sed nullam loci notitiam præfert. Forte hæc eadem Vita est, quam prælaudatus canonicus Degyves cum præfixo Stephani abbatis nomine reperit, vel eidem adscripsit. Si ex scribendi modo opinari liceat, hic certe tam affinis est stilo prædictæ Passionis S. Urbani, ut utraque eundem auctorem facile possit habere. Porro tom. IX Galliae Christianæ col. 872 et sequentibus leguntur tres Rogerii sibi proxime succedentes, ab anno 1008 usque in 1093 Catalaunensem episcopatum tenuisse; columna vero 924 dicitur Stephanus B. Richardo, abbati S. Vitoni Virdunensis, anno 1046 in prælaturam monasterii S. Urbani Catalaunensis suffectus esse. Hinc statue, Vitam illam, si Stephani factus sit, primum annis quadringentis ac quadraginta circiter scriptam fuisse post mortem S. Leudomeri, quam sæculo vi decrepito contigisse, dicemus. Nihilominus verisimile est, Stephano (si tamen ejus auctor sit) scriptum aliquod vetustius, quod expolierit, præluxisse, ut verbis num. 7 datis indicare videtur.

AUCTORE
C. S.

cujus forte
apographum
habemus,

10 Credibile est, eundem biographum (quisquis hic demum sit) in Sancti gestis enarrandis aliqua amplificatione usum fuisse; sed si duo excipias, cetera non abhorrent a vero. Primum ac præcipuum ejus erratum est in chronologia, reposito episcopatus Leudomeri initio sub Austrasiæ rege Sigeberto, et fine sub Clotario, quod utrumque infra refutabo. Alterum continet quamdam narrationem de ejusdem imperio in aves, agrum ipsius vastantes, deque una harum, postquam jam comesta fuerat per ipsum vitæ reddita. Saussayus factum illud superius num. 3 paucis attingens, verisimiliori phrasi exposuit, Mira, inquit, præditus erat simplicitate et innocentia; adeo ut aves bestiæque in justitiæ ipsius indicium ei ad libitum obsequerentur. Si hoc tantum dixisset biographus, haud difficulter apud me fidem inveniret; nam et aliquot alii Sancti feras sibi obsequentes habuisse leguntur. Verum ejus narratio hic ejusmodi est, ut mihi quidem meram fabellam sapiat, quam forsitan ex aliquo vero facto incerta vulgitradiatio commenta est, ac nimium credulus scriptor adoptavit. His præmissis Vitam, qua aliam non habemus, ex laudato Ms. S. Victoris Parisiensis dabo, ejusdemque parvulas lacunas ex altero illo ignotæ bibliothecæ apographo suplebo.

in quo aliqua
emendanda
sunt.

11 Antequam id agamus, reliqua, quæ illustratione egent, de more percurramus. S. Leudomero patriam fuisse Lemovicum, quod Galliae Aquitanicæ civitas est, vernacule Limoges dicta, illumque claro ibi genere ortum ac S. Elaphii fratrem atque in episcopatu Catalaunensi successorem fuisse, biographo nostro consentit auctor compendii Vitæ ejusdem S. Elaphii, quod Sollerius noster tom. III Augusti pag. 747 ex incerti loci Ms. exedit. Elaphius (inquit hic) in urbe Lemovica claro genere natus patre Leone, fratrem habuit Leudomirum, qui et ipse postea Catalaunensem plebem sanctissime rexit. Ad manus mihi est aliud ejusdem compendii exemplar, ex Ms. S. Victoris Parisiensis acceptum, editoque omnino conforme, nisi quod pro voce fratrem habeat filium, manifesto utique errore codicis vel scriptoris

Sanctus Lemovici natus,
fratrem suum
S. Elaphium
secutus est
Catalaunum,

AUCTORE
C. S.

scriptoris nostri, cum in eodem inferius ambo Sancti fratres appellantur. In eodem compendio dicitur S. Elaphius ob virtutum doctrinæque præstantiam a Sigeberto Clotarii filio, magni Clodovei nepote, Austrasiæ rege, Lemovicis evocatus et Catalaunensi sedi tunc vacanti episcopus datus esse.

ubi hic episcopus erat, et cum eodem multa isti donavit ecclesiæ

12 Hic fratris episcopatus S. Leudomerum, eodem teste, Catalaunum attraxit; magno sane ejusdem ecclesiæ tam spirituali, quam etiam temporali emolumento. Compendii auctorem denuo audiamus. Tanti fratris amore et desiderio ductus Leudomirus, relicta patria, Cathalaunum perrexit. Multum autem eorum fraterna concordia Cathalaunensi ecclesiæ profuit; cui etiam hereditaria prædia sua, urbi Lemovicæ vicina, donarunt. Donationes ab illis prædictæ ecclesiæ factas etiam agnoscunt Galliæ Christianæ continuatores tom. IX, col. 862 in S. Elasio sive Elaphio, ubi aiunt: Ambo fratres Sigeberto cari facultates amplissimas, quas a parentibus acceperant, ecclesiæ Catalaunensi tradiderunt: donationi vero subscripsit Ægidius Remensis archiepiscopus. Tempus et locum donationis docet Theodoricus Ruinartius in Notis ad lib. v, cap. 41 Historiæ Francorum S. Gregorii Turonensis. Legimus, inquit, instrumentum B. Elasi episcopi de villis, quas S. Stephano dedit cum fratre suo Leudomiro diacono, « Actum in Catalauni civitate, in ecclesia præfati » martyris (S. Stephani) publice sub die v Id. Junii, » anno quarto Sigeberto rege Francorum » : cui instrumento post donatores Ægidius Remensis metropolitani, et Beatus subscripsere.

anno 363, quo jam erat diaconus.

13 Ibidem inter Addenda emendandaque col. 1594 postquam ex Ms. Breviario abbatiæ Omnium Sanctorum Catalaunensis recitavit eadem, quæ ego mox ex Ms. Victoris Parisiensis retuli, ex laudato instrumento hæc pauca denuo descripsit: Ego, quamvis indignus, tamen Beatus vocor, hanc auctoritatem jubente Elasio venerabili episcopo una cum consensu Leudomeri diaconi conscripsi, ad vicem Ernoldi notarii. Porro anno quarto Sigeberti regis mense Junio currebat annus æræ Christianæ 363, quo tempore Leudomerus igitur jam erat initiatus diaconatu, quem Ægidius Remensis archiepiscopus, qui instrumento donationis subscripsit, eidem contulisse fertur in Vita edenda; quod ultimum aliunde nequeo confirmare. Monuisse tamen hic juverit, sæpe laudatos Galliæ Christianæ continuatores propter prædictum instrumentum, a Ruinartio citatum, statuisse Ægidium anno 363 in Remensi cathedra jam sedisse; cum Sammarthani fratres, aliique ejusdem sedis initium anno 372 innexuissent.

C

§ II. Sancti in fratris episcopatum successio et sedis tempus: fabula de Brunichilde: prima sepultura beneficiis illustrata: corporis translatio: fabulosa oculi integritas refutata.

Fratri in episcopatum successit anno 380, non 387 vel 600;

Tempus suscepti a Leudomero episcopatus pendet ab anno mortis ejusdem decessoris S. Elaphii, quam Sollerius noster tom. III Augusti, pag. 747, num. 1, ab aliis anno 387, ab aliis etiam anno 600 affigere scribit; ipse vero cum Jacobo Longuevallio tom. III Historiæ ecclesiæ Gallicanæ pag. 127, cui jam præverat Cointius in Annalibus Francorum, ad annum 380 reposuit. Horum sententiæ et ego adhæreo, quia S. Gregorius Turonensis, qui tunc florebat, lib. v Historiæ, cap. 41 ejusdem S. Elaphii obitum narrat inter ea, quæ dicto anno 380 contigerunt. Qui annum 600 assignant, convincuntur ex eodem Turonensi, qui lib. ix, cap. 41 Felicem S. Leudomeri successorem nominat inter episcopos, qui anno 389 cum Ætherio Lugdunensi antistite ad Gundesilum Burdegalensem scripsere epistolam in causa seditiosæ Chrodiæ et monialium Pictaviensium, eidem adhærentium. Denique qui Elaphii mortem anno 387 consignat, S. Leudomeri episcopatum

sine ulla ratione nimium contrahunt, ut liquet ex dictis de Felice.

15 Cum nulla ex hisce opinionibus conciliari potest scriptor Vitæ edendæ, secundum quem S. Leudomerus a rege Sigeberto ad Catalaunensem episcopatum promotus fuit. Non potest hic alius Sigebertus indicari, quam Clotarii I filius, rex Austrasiæ, quem Gregorius Turonensis lib. iv Hist., cap. 49 quarto decimo regni sui anno, id est, Christi 373 occisum esse tradit. Occasionem errori dedisse potuit, quod Leudomeri frater S. Elaphius ab eodem Sigeberto eam cathedram accepisset, quodque idem re. Leudomerum diaconum, vel forte etiam presbyterum novisse magnique fecisse potuerit. Pro Sigeberto igitur substituendus est hujus filius Childebertus, qui patri quinquennis successit et sub tutela matris suæ Brunichildis cæpit regnare. Haud minus erravit biographus in tempore emortuali ejusdem Sancti assignando, regnante in Gallia Clothario; nimirum hujus nominis II, qui non ante annum 615 regno Austrasiæ, totaque Francorum monarchia potitus est.

nec sub Sigeberto, sed sub hujus filio Childeberto.

16 Carolus Rapinus jam ante laudatus, in Annalibus ecclesiasticis diæcesis Catalaunensis initium episcopatus illius recte quidem sub Childeberto minorenni constituit, sed mortem nihilominus sub Clothario II fixit, et ad annum usque 626 distulit, in eoque Castellatum in Martyrologio Universali consentientem habuit. Paulo maturius, sed æquo tamen serius, nempe anno 600, mors ejusdem signatur in Breviario Catalaunensi apud Cointium tom. II Annalium, pag. 236, ubi utramque opinionem propter jam dicta merito rejecit, maluitque mortem illius ad incertum annum referre, sed non post Christi 389, quo Felicem jam sedisse diximus. Ante hunc annum sine propiori definitione eam etiam consignarunt Martyrologii Parisiensis, anno 1727 editi, auctor, ac crebro laudati Galliæ Christianæ continuatores; neque ego aliquid certius hactenus reperi, quam quod S. Leudomerus eo anno jam habuerit successorem. De suprema Sancti ætate malo credere biographo, ipsum anno vitæ suæ septuagesimo quinto obiisse asserenti, quam Saussayo num. 3, mortuum esse trigesimo quinto.

Obiit ante annum 389, non anno 600 vel 626.

E

17 Postulat hic locus, ut quæ de invicta sancti Antistitis castitate per Brunichildem reginam frustrata feruntur, aliquid dicamus. Cointius ad annum 384, num. 6 ex quodam Breviario Catalaunensi isthæc recitat: Evocatus a Brunichilde (Leudomerus) in interius cubiculum, quasi de negotiis Ecclesiæ vel regni utilitati conducentibus collocaturus, de nefario opere, velut alter Joseph sollicitatus, casto et severo intuitu lascivientis reginæ improbitatem castigavit. Nec miraculo caruit tanta inter corruptos aulæ mores integritas; etenim post quadringentos et amplius annos sanus et integer oculus, quo reginæ blanditias despexerat, in solemni corporis translatione inventus est. Scriptor Vitæ edendæ tam de tentatione, quam de miraculo altum silet: sed Rapinus in Annalibus Catalaunensibus factum hoc paulo latius enarrat, additque, Leudomerum propterea ab impotente Brunichilde e sede sua pulsum, viginti annis exsulasse, donec a Clotario II, rerum in Austrasia potito, civitati suæ restitutus est, in qua et anno 626 felici morte obierit. Tam diuturnum exsilium, revocationem per Clotarium, et tempus obitus fabulosa esse, hactenus dicta demonstrant; qua vero auctoritate nitatur iste lascivientis reginæ conatus, aptius mox docebo, ubi de prætensa oculi integritate sermo recurrret.

Fabula de Sancti pudicitia per Brunichildem tentata, et inflicto exsilio.

F

18 Facilius credam eidem Rapino, de prima ejusdem sepultura suo etiam tempore celebri Gallice sic prosequenti. Corpora S. Leudomeri, et fratris ac decessoris illius S. Elaphii, primo sepulta fuere Catalauni in ecclesia parochiali S. Joannis, in qua hodieque visuntur scrobes eorumdem primorum sepulcrorum; atque illuc e tota regione pii peregrinantes accurrunt, adducentes infirmos pueros, maxime eos, qui, ut vernacula voce utar, sont en chartre (id est, tabescentes vel phthisici) et Deus ibidem prodigiosas curationes frequenter operatus est,

Prima ejusdem sepultura beneficiis clara: ex qua corpus ejus

A est, sic illustrans locum, in quo sacra illa corpora aliquot seculis quieverunt. In eadem parœcia etiam servantur cathedræ, in quibus iidem duo sancti Præsules, dum Sacris operabantur, resederunt. *Eo in loco corpus S. Leudomeri conditum mansit usque ad episcopatum Rogerii, qui illud inde sublatum transtulit ad monasterium Omnium Sanctorum, quod tunc erexerat fundaveratque.*

Rogerus II
episcopus in
monasterium
Omnium
Sanctorum

19 Loci notitiam tempusque foundationis ejusdem accipe ex novissima Gallia Christiana tom. IX, col. 947. Rogerius II episcopus Catalaunensis initio pontificatus sui monasterium illud fundavit in Insula prope Catalaunum sub patrocinio B. Mariæ Virginis omniumque Sanctorum; unde plerumque dictum est sive INSULA CATALAUNENSIS, sive OMNES-SANCTI DE INSULA. Ibi vero piissimus fundator SERVOS DEI collocavit; deinde foundationem confirmari sagtegit anno MLXVII a Clemente II Papa; ipse demum ratam habuit anno MLXII litteris, in quibus donationes suæ omnes recensentur. *Dubitant ibidem laudati Operis scriptores, an per servos Dei monachi accipiendi sint, an canonici Regulares, observantque eæ S. Gregorii VII Papæ litteris, monasterium istud saltem jam ante annum 1079 ab ejusmodi canonicis inhabitatum fuisse, annoque 1644 congregationi Gallicanæ canonicorum Regularium attributum esse.*

transtulit :
aliquot ejus-
dem reliquiæ
Remis et Pa-
risiis.

B 20 Præmiserant autem col. 875 in eodem Rogerio : Anno MLXII, episcopatus sui vigesimo fundavit, seu potius foundationem confirmavit monasterii Omnium Sanctorum, in quo reposuit corpus S. Leudomeri decessoris sui, et ipse post obitum tumulari voluit. *Hoc ipsum etiam dicitur in ejusdem Rogerii epitaphio Gallico recentiori, anno scilicet 1355 sepulturæ addito, quod ibidem legesis. Consentit Rapinus in Annalibus, additque, sacrum illud corpus thecæ inclusum in ejusdem abbatiæ altari principe tunc depositum fuisse, in eoque etiam quieverisse anno 1625, docet in Indiculo episcoporum Catalaunensium, quem Vitæ S. Memmii insertum eo anno ab ipso editum dixi. Neque aliunde quidquam didici de eodem deinde ad alium locum translato vel deperdito; sed insignes ejusdem reliquias ecclesiæ S. Dionysii Remensi ignoto mihi tempore donatas fuisse, habemus ex Marloto in Historia metropolis Remensis tom. II, pag. 151, ubi inter cetera Sanctorum pignora, quibus hæc ecclesia ditata est, numerat brachium S. Leudomeri, seu Leudomiri, episcopi Catalaunensis, in brachio laminis argenteis cooperto. Aliquis item illius reliquias asservari Parisiis, asserit Castellanus num. 5 relatus.*

Referuntur
quorundam
asserta de
unius oculi
integritate

C 21 Superest, ut agamus de prodigiosa oculi integritate, quam velut præmium illius casti severique intuitus, quo Brunichildis lasciviam castigasse dicitur, divinitus ipsi collatam, quidam affirmarunt. Verba Breviarii Catalaunensis jam dedi ex Cointio supra num. 17 : hic addo Rapinum, auctores suos laudantem. In Annalibus pag. 91 et sequenti Gallice hæc ait. Ejus anima in cælum translata, ejusdem corpus Deus insigni miraculo illustravit in terra; videlicet quod oculus, quo tam severe respexerat Brunichildem, ejusque impudicitiam damnaverat, ab omni corruptione immunis servatus sit. Postquam enim castum illud corpus mandatum terræ fuerat, omnique carne in cinerem redacta destitutum, oculus ille pristinam suam venustatem ac vivacitatem plus quam naturalem servavit; cumque post quadringentos et triginta vel quadraginta elapsos annos Rogerius II Catalaunensis antistes XLIV (Gallia Christianæ continuatores eundem XLV numerant) sacrum corpus e terra levaret, ut ad monasterium Omnium Sanctorum transferretur; quamvis omnis caro (ut dictum est) consumpta esset, oculus iste nihilominus sanus et integer repertus fuit, et cum ossibus in theca inclusus et super principe altari dictæ abbatiæ collocatus.

in traslatione
deprehensa, et
Gallia Chri-
stianæ conti-
nuatorum

22 Mox, ut fidem certam faciat, testes suos sic subdit : Hoc miraculum, cujus ipsemet oculatus testis fuit, tradidit Joannes ejusdem monasterii abbas. Thomas Cantipratanus lib. II, cap. 50; Joannes l'Espagnol, doctor et magnus Prior S. Re-

migii Remensis in Historia S. Walburgis, et Legendarium Ms. abbatiæ Omnium Sanctorum. *Hactenus Rapinus, qui tamen vel sic non apud omnes fidem invenit. Gallia Christianæ continuatores in S. Leudomero judicium suum his verbis exponunt : Sepultus est cum fratre suo (S. Elaphio) in ecclesia S. Joannis. Quum autem sub Rogerio II episcopo transferretur in basilicam Omnium Sanctorum, oculus ejus integer ac sanus, reliquis artubus consumtis, inventus esse dicitur. Fabellam autem inde natam credimus, quod Leudomerus vernacule dicatur LUMIER; nomen vero LUMIER proprie idem sit ac nomen LUMIERE, Latine LUMEN, lumina denique OCULOS significant. Mitior est censura Cointii, verba Breviarii Catalaunensis superius data, et Rapini asserta ita accipientis.*

23 Nos (inquit) a neotericis arbitramur excogitata, quæ de Brunichilde Leudomirum ad lasciviam provocante circumferuntur. Quamvis autem ita sentiamus de Brunichilde, non ideo negamus, oculum beati Pontificis integrum ac sanum sub Rogerio secundo episcopo inventum fuisse, maxime cum Rapinæus præter authores recentiores oculatum testem producat Joannem, Omnium Sanctorum monasterio apud Catalaunos præpositum abbatem; hujus miraculi gloriam libenter prædicamus; sed aliam ab ea, quam scriptores hactenus protulerunt, causam præcessisse, contendimus. *Ita ille : at mihi neutra censura placet. Non prima, quia, licet verum sit, maxime affines esse voces Gallicas Lumier et Lumiere, et hanc Latine Lumen dici, ac denique lumina etiam pro oculis usurpari, non satis verisimile mihi videtur, ex sola ista nominis affinitate atque æquivocatione hanc fabellam ortam esse. Primæ parti Cointianæ censuræ libens assentior, sed non secundæ; quia prodigiosa oculi integritas non meliori nititur testimonio, quam causa a Rapino asserta; quod ostendere aggredior.*

24 Rapinus, qui sæculo XVII floruit, certe non potuit istud inventi oculi miraculum ex ipsomet Joanne Omnium Sanctorum abbate addiscere, si hic translationi, in qua illud primum apparuit, oculatus testis adstiterit. Nec dubium est, quin hic secutus fuerit Thomam Cantipratanum, quem ex auctoribus primo loco laudavit. Hunc ergo audiamus. Cantipratanus loco apud Rapinum citato, id est, lib. II de Apibus, cap. 50, num. 55, cui titulus est, De oculo beati Ludovici Cathalonensis episcopi incorrupto, hæc scribit : S. Ludovicus Cathalaunensium episcopus fuit vir corpore venustissimus et pudicus. Quem ut vidit quædam Galliarum regina, oculos conjecit in eum, et opportuno loco vocatum ad concubitum invitavit. Quam ille torvo vultu et oculo indignanti despiciens, verbis mirificis confutavit.

25 Cujus oculus post mortem, etiam in sicco cadavere, extingui vel caligari non poterat, ut mihi et multis aliis audientibus magister Joannes de Firmitate, abbas quondam Regularium canonicorum in eadem civitate, qui ipsum oculum quasi crystallum lucidissimum vidit, postmodum enarravit : interfuerat enim elevationi corporis dicti Sancti, quod annis plusquam quadringentis in terra jacuerat. Et juste quidem oculus etiam in mortuo corpore extingui non poterat, qui contra mortificantem hostem in fragili vasculo vividus permanebat. Et vere merito extrinsecus caligari non debuit, qui venenum corruptionis intrinsece recipere non curavit. *Hic ergo primus ac præcipuus auctor est, qui Rapino præluxit : nam Joannes l'Espagnol Vitam S. Walburgis primum anno 1614 edidit, Legendarium vero Ms. abbatiæ Omnium Sanctorum Cantipratano verisimillime antiquius non est, cum hoc Rapinus postremo loco reponat. Nunc videamus, quanti valeat illa Cantipratani narratio.*

26 Primum, quod hic animadvertendum venit, est nomen Ludovicus, non Leudomirus; Ludovicus autem nullus, nisi post Cantipratani tempora in episcoporum Catalaunensium serie occurrit. Advertit hoc

AUCTORE
C. S.

ac Cointii
super his ju-
dicia.

E

Eadem histo-
ria recensetur
ex Thoma
Cantipratano,

F

qui ceteris
scriptoribus
hic prævisse
videtur :

verum hujus
narrationem

hoc

AUCTORE
C. S.

hoc *Cantipratani Operis* editor Georgius Colvenerius, ac propterea ibidem in *Notis* observavit sequentia: Ludovicum aliquem in catalogo episcoporum Cathalaunensium apud Democharem aut alibi non invenio, sed S. LEUDOMIRUM XVIII illius sedis episcopum, quomodo hic legendum existimo, vel LEUDOMIRUS, ut legit Molanus in additionibus ad Usuardum xxx Septembris.... Certe nomen LEUDOMIRI vel LUDOMIRI facile a scriptore mutari potuit, ut fieri solet, in nomen notius LUDOVICI. Sit ita: nam nec ego Ludovicum aliquem in novissima Gallia Christiana inter episcopos Catalaunenses reperio ante sæculum XV, de quo certe sermo esse non potuit *Cantipratano*, qui initio sæculi XIII natus est, neque Sanctum, de quo agimus, Ludomicum ac Ludovicum nominatum fuisse, credo Rapino, adversus ceteros omnes, verisimillime ex hoc solo *Cantipratani* loco, id asserenti.

tam suspēctam

27 Joannes de Firmitate, abbas quondam Regularium canonicorum in eadem civitate Catalaunensi, a *Cantipratano* laudatus, haud dubie Rapino est Joannes abbas Omnium Sanctorum, nimirum quia circa medium sæculum XI, quo translatio facta est, istud unicum Catalauni erat canonicorum Regularium monasterium. Sed importune hic rursum accidit, quod ab initio foundationis ejusdem usque in sæculum XVII inchoatum nullus nomine Joannes eidem abbas præfuisse legatur in catalogo, quem dederunt sæpe laudati Gallix Christianæ scriptores. At fuerit sane tunc aliquis sive in hoc, sive in alio monasterio, quod *Cantipratanus* non expressit, istius nominis abbas, superest alterum argumentum a tempore pariter petittum. Jacobus Echardus in *Scriptoribus Ordinis Prædicatorum* tom. I, col. 250 et sequenti docet, Thomam *Cantipratanum* anno 1201 in lucem editum esse, librum de Apibus anno 1236 inchoasse, ac denique qui illius vitam longissime protrahunt, hos ejusdem mortem usque in annum 1280 differre.

atque incredibilem faciunt

28 Porro sæpe dicta translatio serius figi nequit, quam anno 1063, post quem Rogerius II, ejusdem translationis auctor, non superfuit in vivis. Inter hunc autem annum annumque 1201, Thomæ *Cantipratani* natalem, cum anni omnino centum ac triginta quinque interfluxerint, oporteret, Joannem illum abbatem annis centum et quinquaginta majorem fuisse, dum ista narravit *Cantipratano*; quod quam non verisimile sit, cuique considerandum relinquo. Itaque vel fabulosa sunt hæc, vel de alio Sancto dicta; vel, si ad S. Leudomerum spectent, accipienda sunt de alia ejusdem corporis translatione multo serius facta. Jam monui, nullum Ludovicum inter Catalaunenses episcopos reperiri, nisi post tempora *Cantipratani*: frustra item inter alios sanctos Ludovicos quæresivi, ad quem ea possent referri; utque de S. Leudomero vel Ludomiro accipiantur, præter qualemcumque nominis similitudinem, suadent episcopatus Catalaunensis et Sancti titulus Ludovico suo a *Cantipratano* asserti.

adjuncta personarum ac temporum,

29 Nullam denique S. Leudomeri translationem vel elevationem factam legi, præter eam, quam circa medium sæculum XI curavit prælaudatus Rogerius, de eademque se loqui, *Cantipratanus* satis indicat, dum ait, Joannem interfuisse elevationi corporis dicti Sancti, quod annis plusquam quadringentis in terra jacuerat. Etenim ab anno 388, circa quem Leudomerum obisse diximus, usque ad medium sæculum XI quatuor sæcula cum dimidio circiter numerantur. Contra vero vel *Cantipratanus* loquitur de prima quidem Sancti translatione, sed post Rogerii tempora facta, vel de secunda aliqua posteriori. Si primum, numeranda ad minimum erant quinque sæcula cum dimidio, ut Joannes eidem adstitisse potuerit; si secundum, vix duo sæcula reperias inter utramque translationem intercessisse.

ut nullo modo admitti posse videatur,

30 Tandem ex hacenus disputatis duo statuo. Primum est, Thomam *Cantipratanum* fuisse primum, qui heroicam S. Leudomiri castimoniam a Brunichilde frustra tentatam, sæculo septimo jam multum propecto, postquam id contigisset; atque

ejusdem sancti Antistitis oculi prodigiosam integritatem totis duobus sæculis, postquam hæc tempore prædictæ translationis deprehensa fuisset; *Cantipratanum* inquam, primum esse, qui ista scriptis mandavit. Alterum est, tam vitiosum ejusdem testimonium pro neutra tuto posse admitti. Ceterum anceps hæreo, an hæc fabulosa narratio ex mala fide Joannis de Firmitate, an ex ipsius *Cantipratani* errore orta fuerit. *Cantipratano* sine ulleriori examine etiam credidit noster Theophilus Raynaudus, qui in *Triade Patriarcharum* eadem breviter narrat de oculo Ludovici Catalaunensis episcopi, verbis, quæ habes apud nos tom. II Junii, pag. 497, num. 41, occasione S. Rosselinæ virginis Carthusianæ cujus oculos ejusmodi mirabili integritate conspicuos post illius obitum repertos esse, ibidem melius probatur. Jam dixi supra, scriptorem Vitæ edendæ nec de lascivientis reginæ improbitate, nec de oculi prodigio meminisse. Et de posteriori quidem siluisse potuit, forte quod scripserit ante translationem, cujus nulla apud ipsum mentio exstat: sed quod ad primum atinet, non video, meliorem hujus silentii causam posse assignari, quam quod ista fabula tunc nondum nata esset. Modo qualemcumque Vitam accipe.

VITA

Auctore forte Stephano abbate S. Urbani.

Ex Ms. S. Victoris Parisiensis, collato cum alio Ms.

Postquam B. Elaphius migravit ad Dominum a, et culmen veri honoris adeptus est in regione vivorum, populi Catalaunicæ urbis pastorem non habentes pulsabant Deum orationibus, levabant ad cælum corda cum manibus, precantes, ut divina clementia eos benigne respiceret, et talem in messem suam operarium mitteret, qui eos suo exemplo ad bene agendum informaret et doctrinæ cœlestis imbre perfunderet, ut ejus cultu et magisterio fructus æternæ b salutis ferre prævalerent. Videbatur autem eis, quod vota sua salubriter audirentur, si cathedra viduata B. Leudomiro c instauraretur. Illum dignum moribus modestumque, doctrina eruditum, alloquio affabilem, vitæ totius institutione spectabilem, cultorem pauperum, orphanorum patrem, decumbentium visitatorem, debilium ministratorem, justum, pium, hospitalem, et quidquid popularis gratia aliquoties etiam sine judicio personæ cuilibet affectata depingit; felices se futuros, si tantæ bonitatis Successor perditio nutritori succederet. Unde et vota Deo faciebant, quatinus cordibus principum ac regis inspiraret, ut tali urbem honore insignirent, [tamque robusta d] interius exteriusque turre muniret.

2 Itaque pius Deus eorum desideria videns, vidit, respexit in orationem humilium, et non sprexit precem eorum: unde et viscera tantæ pietatis scribentur in generatione altera [et populus novus] laudabit Dominum. Igitur [Sigebertus rex e] susceptis pignoribus dilectæ virginis Eulaliæ, et audita morte B. Elaphii antistitis f, mœrore perculsus, debitas tanto viro, tam fideliter regno servienti, lachrymas fudit; deinde petitione primorum civitatis ammonitus de restauratione episcopatus, ut hoc dignum officio quærerent et offerrent, edixit. Cumque ex nomine Leudomirum præsentassent, ille personam cognoscens, utpote sæpe cum fratre Elaphio palatium frequentantem, laudans Hominem, approbans electionem, annuit voluntati, et in concione civium præcepit super hæc sensa requiri. Populus audiens, quod volebat, in laudem Leudomiri, in favorem principis exclamat, ac de exauditione felicitateque sua Deum laudat. Ductus itaque ante regis præsentiam, obtentu populi sanctam perpessus violentiam, suscepit pastorale ministerium, ad quod se prædicabat indignum; invitus,

Mortuo
S. Elaphio,
S. Leudomero

a

b

c

F

d

populo expetitus datur episcopus.

e

f

A tus, coactus, divinæ prudentiæ obediendum esse, devictus.

*Patria erat
Lemovicensis,
et diaconus;*

g

h

i

*jam episcopus
cæcam illumina-
bat;*

5 Solempni tripudio plebs [jocunda] resultat; coronantur ecclesiæ, suscipitur cum omnimodis honoris obsequiis, ac favente Deo saluti hominum, in sede pontificali resedit, civitatisque longa expectatione conquievit. Fuit autem Lemovicinæ urbis *g* indigena spectabilis [genere] facultatis multimodæ, affinium ornatus multitudine; sed hæc omnia vilipendens, ac velut infima aranæ munimenta dirumpens, a cordis oculis, qui a recto itinere impediabantur, abiecit, et gratam Deo [peregrinationem] assumpsit. Clericus factus Ægidii archiepiscopi *h* consecratione, ostendit, Deum sibi cooperari, cælibatu conversationis sinceræ, et semper præficiens, sæpe se in ea, quæ ante erant, extendens [in ordine] diaconi eo tempore præminebat, quo gladium amaritudinis tam immensæ de morte sancti fratris Elaphii in corde suscepit. Erat Vir sanctus fervens in orationibus, et tam pro se, quam pro populo limina Sanctorum frequenter extergebat *i*.

4 Cum ergo quadam die ad ecclesiam S. Mariæ in suburbio sitam solitæ orationis gratia, clericis quibusdam comitantibus, properaret, vidit mulierem cæcam, pedibus offensis baculo viam quærentem, et motus misericordia ait ad Laudecium subdiaconum suum, quem sciebat esse virum justum et sanctum: [Vade] et mulieris istius oculis signum Dominicæ Crucis imprime, ut videamus, si forte virtus divina ei dignetur subvenire. Qui post ut ejus jussa complevit, illa visum recepit, et in laudem B. Leudomiri exclamans, ad hoc spectaculum multos [collimitaneos] excitavit, qui Deum benedicebant et ubique Sancti sui merita diffundebant. Audiens ergo Sigibertus *k* ejus famam, eum familiarissimum sibi fecit, consiliorum arcana ei primo committens; qui negotia viduarum, pupillorum et omnium injuste oppressorum, ut propria, suscipiens, cœpit in virtutibus clarescere, et cum medela verbi ad vitam, sanitatem, læsisque corporibus subvenire.

lues tollit;

l

m

3 Contigit itaque in castro, quod vocatur Marogillum, super Maternum *l* fluvium situm, lues mortifera *m*, tanta atrocitate sæviens, ut, qui arripiebatur, vix ad tridui perveniret spatia. Metuentibus omnibus, non jam audebant vivi adesse morientibus, fugiebant (et mors repentina fugientibus occurrebat) collapsi desperati; nullus proximo solatium promittebat, timore mortis et in salute promoriens. Jacebant omnes in agonia quodammodo; corpulentos et pingues macri et languidi abscondebant, eos præ multitudine et timore sepelire non audentes: honorem enim sepulturæ reddere timor ac multitudo prohibebat. Exhauriebantur familiæ pariter, patres parci in exequiis filiorum, vestimenta sibi consepelienda servabant. Tandem ad B. Leudomirum confugiunt et cladis vehementiam ei aperiunt, et ut pro ipsius cladis cessatione Dominum deprecaretur, exposcunt. Qui oravit, et pœnitentiam peccatoribus imposuit, et statim clades ipsa cessavit, ita quod satis evidenter eis constiterit, quod per ejus meritum lues, totam viciniam devastans, cessaverit: unde laudaverunt Dominum, per Sanctum suum mirabilia operantem.

*a dæmone
vexatos*

6 Contigit et aliud memorabile, quod ad Sancti sui gloriam Dominus dignatus est propalare. Sollicitudine quippe pastoralis villas peragrans diœcesis suæ, venit aliquando idem Sanctus ad possessionem, quæ Parta vocatur ex nomine. Cumque fama adventus ejus circumquaque ferretur in populos, confluebant turbæ, mixtis undique concursibus, ut audirent, quid de cathedra Dei mandaret Præco sanctus, et lætificarentur ac roborarentur ejus benedictionibus. Paratum itaque est, et Sacerdos Dei ad aram, verum pro se ac populo holocaustum oblaturus, accessit. Implentur membra ecclesiæ, et stipantibus turbis, angusta parietum brevitates accusatur. Interea cum a clericis carmina divina

ederentur et ministris divinis serviretur, fumo quoque thuris basilica aromatizaretur, quidam tam ex viris, quam ex mulieribus, qui passione dæmonum per menstruatos lunæ decursus agitantur, qui et Lunatici *n* ex consuetudine appellantur, cœperunt primo quasi indignando submurmurare, paulatimque fervescendo, insanas voces edere, et tamquam flagella paterentur, proclamare: Quid iste odibilis ad nos venit, qui molestias nobis ingerit, quietem perturbat, iras accendit? Dicentes hæc: Quo hujus præsentiam fugiemus? quis nos contra eum tuebitur? sed Missa finita, et benedictione episcopali accepta, aqua benedicta ab Episcopo asperguntur, et liberati ab eis sani ad propria revertuntur; Deus benedicitur, et Sanctus laudatur.

7 Sub eodem fere tempore puella quædam nobilis familiæ, pulchritudinis omnimodæ, a fœdisimo hoste pervasa, aliena sibi, aliena hominibus, captivata inter proximos, voces non suas, voces belluinas, voces plane dæmoniicas cœpit delatrare. Angustiantur amici, congregant sacerdotes, implorant gemitibus, ut divinis conjurationibus tyrannum expellerent. Cum itaque exorcismis impeteretur inimicus, repugnabat atrociter, verba injuriosa evomebat, et insistentibus [sibi] Dei ministris, tandem compellitur mendax verum dicere. Quid, inquit, mihi instatis, quid in vanum laboratis? Vobis quidem invictus obstabo; sed utinam Leudomiro obsistere prævaleam! Ipse solus est, quem timeo; ipse solus est, quem utinam numquam videam, captivatum audiam, ne me a vasculo isto gratissimo ipse captivet. Veniente ergo sancto Pontifice, dæmon effugit. Episcopus vero sanam puellam erigens, parentibus gaudentibus et Deum laudantibus incolumem reddidit.

8 Habuit etiam B. Leudomirus culturam ab avibus, quæ... *o* vocantur, sæpe depastam, ad quas veniens, præcepit, ne quæ recederet, easque ad horreum in suburbio omnes adduxit et inclusit. Custos autem horrei unam ex eis gula seductus exhausit: quo mane comperto, Vir Dei dedit omnibus licentiam abeundi; et nulla recessit. Qui gulosum increpans, plumas et ossa afferri præcepit, et prece facta, avem suscitavit, et eam societati restituit aliarum. Tunc ei modo, quo poterant, gratias referentes, avolarunt, nec umquam post agrum, quasi sibi vetitum, accesserunt.

9 Consueverat igitur Vir gloriosus anniversariam ordinationis suæ commemorationem agere, hymnis Dei et laudibus vacare; religiosam quoque jocunditatem populo exhibere; quæ consuetudo a modernis quoque diligitur; sed utinam antiquum per omnia teneretur exemplum! Cum autem omnipotenti Deo placuit, ut beatus iste Sanctus prævaricatoris Adæ ineffugabile debitum solveret, et jam liber numerum angelicæ immorationis augeret, infirmitate corripitur: qua excrescente, vas istud solubile frangitur, corporis terra terræ commendatur, animus felix, velut carbunculus, in diadema Regis cum cœlitibus et Sanctis componitur. Recessit autem a corpore anno ætatis suæ septuagesimo quinto *p* prid. Cal. Octobris, plenius dierum, et ingressus est, sicut justis promittitur, in abundantia sepulchrum *q*, regnante in Gallia Clothario *r*, et imperante super omnia Domino Jesu Christo cum Patre Deo in unitate Spiritus sancti per omnia sæcula sæculorum. Amen.

10 Nonum Responsorium ejusdem Sancti. Leudomire pater, famulis succurre poterit Ut sani vivant, æternaque munera quærant, Omnes et nitidos facias conscendere cælos: Dæmonis insidias calcent, peccamina vitent: Virtutes habeant, virtutum præmia captent: Omnes ut nitidos facias conscendere cælos. Gloria Patri etc. Ora pro nobis, beate Leudomire; Ut digni efficiamur promissionibus Christi.

AUCTORE
FORTE
STEPHAN.

h

*et energume-
nam liberat.*

E

*Fabulosa de
avibus narra-
tio.*

o

*Sanctus mori-
tur et sepeli-
tur.*

F

p

q r

*Sancti invoca-
tio.*

AUCTORE
FORTE
STEPHAN.

ANNOTATA.

a De S. Elaphio episcopo Catalaunensi breviter egit Sollerius noster tom. III Augusti ad diem 19, pag. 747, ubi ejusdem beatam mortem ad annum 580 reposuit.

b Ita correxi ex apographo nostro incerti loci; nam in Ms. S. Victoris non recte legitur alienæ.

c Jam monui, hunc Sanctum ab aliis Leudomerum, ab aliis Leudomirum ac Leodemerum appellari: ego primum retinendum censui, quia sic habet charta donationis ab ipsomet factæ, quam laudavi in Commentario prævio num. 15.

d Hæc uncis inclusa supplenda fuere ex eodem Ms. incerti loci; de quo sufficiat lectorem hic semel monuisse, quoties ea signa recurrent.

e Sigebertus hic fuit Clotharii I filius, Austrasiæ rex; verum huic jam inde ab anno 575 occiso aliquot annos supervixit S. Elaphius; quam ob rem pro Sigeberto substituendus hic est ejusdem filius Childebertus. Adi Commentarium prævium num. 14 et sequenti. In Ms., quod edo, pro Sigeberto relicta lacuna est; sed paulo post Sigebertus velut tum etiam vivens in eodem inducitur.

f In Elogio S. Elaphii dato ad diem 19 Augusti dicitur ille missus in Hispaniam fuisse, ut reliquias S. Eulaliæ martyris Emeritensis impetraret, et legatione sua feliciter functus, dum in Gallias illa sacra pignora deportaret, diem suum obiit. Cointius ad annum 580, num. 3 et Longuevallius in Historia ecclesiæ Gallicanæ scribunt, ejusdem Sancti mortem obstitisse, quo minus S. Eulaliæ Emeritensis reliquiis Gallia ditaretur. Res examinari poterit ad diem 10 Decembris, quo hæc S. Eulalia colitur. Gregorius Turonensis lib. v, cap. 41 tantum ait: Post hæc Elasius Catalaunensis episcopus propter causas Brunehildis reginæ in Hispanias in legatione directus, correptus a febre nimia, spiritum exhalavit, et exinde delatus mortuus ad civitatem suam, sepultus est. A Brunichilde, filii sui, Childe-

berti Regis, tutelam agente S. Elaphius sub finem D vilæ suæ eo mlti potuit, non sub Sigeberto, ut supra dictum est. Pro Sigeberto igitur hic et infra substitue Childebertum.

g Lemovicus, indigenis Limoges, Galliæ Aquitanicæ civitas est ad Vigennam fluvium, Lemovicensis provinciæ caput, et episcopalis sub archiepiscopo Bituricensi.

h Hic in tom. IX Galliæ Christianæ col. 14 numeratur decimus nonus archiepiscopus Remensis, atque idem est, quem num. 12 Commentarii prævii diximus subscripsisse donationi, a SS. Elaphio episcopo et Leudomero tunc diacono factæ ecclesiæ Catalaunensi.

i Id est, terebat, sive frequentabat.

k Sigebertus rex Austrasiæ S. Leudomerum diaconum novisse potuit, non episcopum, ut supra observavi.

l Per Maternum fluvium designatur Matrona, vulgo la Marne, medio ævo etiam Materna dictus. Pro Marogillo Cointius legit Marogilum castellum; sed utroque modo castrum vel castellum istud ignotum mihi est.

m Sævisse hoc tempore in Gallia diram luem, docet S. Gregorius Turonensis lib. v, cap. 58; videtur tamen biographus amplificatione hic usus fuisse.

n S. Hieronymus in Evangelium S. Matthæi cap. 4 etiam docet, aliquos Lunaticos appellari, qui vere a dæmonibus statis temporibus vexantur.

o Hæc vox deest in apographo S. Victoris, in altero autem tam dubie scripta est, ut eam divinare non libeat. Sed parum refert, cum fabulosa sint, quæ de hisce hic dicuntur. Adi Commentarium prævium num. 10.

p Saussayus in Martyrologio Gallicano, certe perperam, legit trigesimo quinto.

q Vide Commentarium prævium num. 18 et duobus sequentibus.

r S. Leudomerum diu ante Clotharii II monarchiam mortuum esse, dixi in eodem Commentario num. 15 et sequenti.

DE S. SERENO PRESBYTERO CONFESSORE IN PRIORATU CELLÆ

SUBTUS CANTUMERULAM IN CAMPANIA GALLIÆ.

C. B.

C

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

F

Memoria in Usuardo, aliisque Fastis sacris, cultus, Acta qualia.

ANNO FORTE
CIRCITER DCL.
Sancti memoria in Fastis
sacris,

Usuardus ad hunc diem ex privata haud dubie notitia, cum ea in re Adonem sibi præeuntem non habuerit, S. Serenum paucissimis his verbis annuntiat: Ipso die, sancti Sereni confessoris. Usuardum recte secutus est Grevenus, hocque ipsum deinde etiam Petrus Canisius in Martyrologio Germanico a se concinnato præstitit. Nihilominus hæc annuntiatio a Molano Usuardinis dumtaxat Additamentis accensetur; Martyrologio autem Romano hodierno prorsus omittitur, sive quod S. Serenus, prout Sollerius noster in Usuardo a se illustrato jam ante me observavit, in Belino non repertus, sive quod satis cognitus non fuerit iis, qui Romanum hodiernum circa ultimos viginti sæculi xvi annos reformarunt. Sane, cum hunc Sanctum solo nomine Usuardus indiget, scire illi ex ipso solo non potuere, an de nostro, an de alio S. Sereno sermo haberetur. Ex Maurolyco haud dubie, quem, licet jam anno 1568 typis vulgatum, præ oculis consuluisse non videntur, distinctiorem Sancti nostri notitiam acquisivissent. Hic enim dum in Martyrologio suo Sanctum nostrum ad hunc diem commemorat, non solum ejus

nomen exprimit, sed et locum, in quo colitur, castrum scilicet Cantumerulæ, recte assignat. Maurolycum Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum est secutus, qui tamen, omitta voce Castri, Sanctum nostrum Cantumerulæ brevi hac annuntiatione attribuit: Cantumerulæ S. Sereni confessoris. At castrum Cantumerulæ et Cantumerula, quo nomine, ut mox videbimus, nunc abbatia canonicorum regularium S. Augustini, et paræcia cognominis insignitur, eundem locum designat. Porro Saussayus in Corollario post partem II Martyrologii Gallicani pag. 1212 generaliori usus loquendi modo, territorio seu diocesi Trecensi, in qua, ut videbimus, Abbatia Cantumerulensis sita est, S. Serenum adscribit; qua in re Maurolyco ac Ferrario præstare videtur; nam Sanctus noster, non tantum Cantumerulæ, sed binis insuper aliis diocesis Trecensis locis colitur; horum autem alterutro sacrum etiam ejus corpus quiescit; quare potiori jure attribuendus videtur aut, ut nos facimus, loco illi, qui non tantum ejus cultu, sed et sacris exuviis lætatur, aut certe generatim territorio seu diocesi Trecensi, in qua tres ædes sacræ (plures enim id facere, non comperio) venerari eum, consuevere.

2 Utut

A 2 Utut sit, tres illæ ædes sacræ, quod ad rem nostram magis facit, sunt abbatix Cantumerulensis et paræciæ cognominis basilica, ecclesia Cellæ S. Sereni et ecclesia pagi, qui Fons Bettonis dicitur. Disco id tum ex notitia, quam subnexam invenio Actis S. Sereni, quæ reverendus dominus Jacobus Cousinet, canonicus regularis S. Augustini, antiquis ecclesiæ Cantumerulensis chartis ipso in loco evolutis, ad Papebrochium nostrum anno 1682 transmisit; tum ex annotationibus, quas Nicolaus Desguerrous in Opere, cui titulus: Sanctitas Christiana diocesis ac civitatis Trecensis ad calcem Vitæ S. Sereni adiecit. Prioris verba Latina hæc sunt: Villa seu pagus, qui Cantumerula dicitur, loco eminenti situs in finibus Campaniæ ad Occidentem extitit alias castrum propugnaculis munitum. Hoc Henricus I comes Trecensis palatinus canonicis regularibus cessit, et in abbatiam nomine sancti SERENI erexit ac fundavit, approbante primum Adriano Pontifice maximo hujus nominis quarto, confirmante postea, anno scilicet 1163 Alexandro tertio. Una est cœnobii et parochiæ basilica. Subtus Cantumerulam versus Orientem extat sancti SERENI Cella ordinis sancti Benedicti, ubi corpus ejusdem sancti confessoris SERENI in capsula super altare devotioni fidelium proponitur. Caput etiam sancti Sebastiani ibi in sacrario asservatur. Ad Occidentem vero in villa, quæ Fons Bettonis dicitur, ecclesia eundem sanctum SERENUM patronum habet. Festum sancti SERENI sub titulo CONFESSORIS una eademque die, hæ tres tum ecclesiæ, tum parochiæ, secunda videlicet Octobris, ritu solemniori concelebrant. Posterioris vero, quæ sunt Gallica, interpretatione hac Latina donavi: In diocesi nostra (Trecensi) tres sunt ecclesiæ Deo sub nomine S. SERENI dicatæ, 1 prioratus et ecclesia parochialis Cellæ, quæ reliquis est antiquior. 2 Abbatia et ecclesia Cantumerulæ. 3 Ecclesia parochialis Fontis-Bettonis. Festum sancti SERENI celebratur 2 Octobris, idque cum solemnitate in memoratis locis, præsertim in ecclesia prioratus Cellæ, ubi ejus reliquiæ capsæ inclusæ super altari principe una cum illis S. Sebastiani separatim existunt.

exacta notitia B 3 Sammarthani fratres cum laudato mox domino Cousinet fere consentiunt in iis, quæ de cœnobii Cantumerulensis fundatione ac confirmatione commemorat. De illo enim tom. IV Galliæ Christianæ pag. 214 sic scribunt: Cantumerula diocesis Trecensis, Ord. S. Aug. fundatur ab Henrico I. Comite Palatino Campaniæ, cujus monasterii privilegia Alexander III Papa diplomate confirmavit Parisiis 1163. 18 Cal. Maii. Quod vero pertinet ad approbationem fundationis memorati cœnobii, quam etiam laudatus dominus Cousinet, ab Adriano Pontifice maximo hujus nominis quarto factam, asserit; de ea nec apud Sammarthanos laudatos, nec apud quoscumque alios scriptores mentionem invenio. At dubium mihi non est, quin is illam didicerit ex antiquis ecclesiæ Cantumerulensis chartis, quales se evoluisse, epistola ad Papebrochium nostrum anno 1682 data significat, qualesque tunc ibi revera exstissem, verisimillimum fit ex iis, quæ in Opere num. præcedenti citato ad annum 1180 pag. 507 narrat laudatus Desguerrous, ad quem propterea curiosum lectorem remitto. Certe interim Pontificatus Adriani quarti apprimè congruit cum tempore, quo Henricus I, Trecensis comes floruit: hic enim, teste Petro Pitæo in comitum Trecensium seu Campaniæ Genealogia, natus est anno 1127, defunctusque anno 1180; ille vero, uti inter omnes eruditos convenit, Romæ in Cathedra S. Petri sedit a mense Decembri anni 1154 usque ad Septembrem anni 1159, ut ex hoc capite non sit, cur dubitetur, an Adriano quarto sæpe laudatus dominus Cousinet recte attribuat approbationem fundationis abbatix Cantumerulensis, quam propterea ante annum 1160 fundatum esse, necesse est.

traditur; C Porro laudatus Desguerrous ad annum 1153 pag. 282 et annum 1180 pag. 507 pro distinctiori abbatix Cantumerulensis notitia opportune ad pro-

Octobris Tomus I.

positum nostrum insinuat, sitam eam esse in pago cognomini, qui muris inclusus, collique superimpositus inter vicum, nomine Barbonnam, et Villanoxam, Galliæ in Campania oppidulum interjacet, a quo non nisi unica leuca horaria distat; ex quo fit consequens, ut Cella S. Sereni subtus Cantumerulam quinque fere leucæ horariæ quadrantibus ab eodem oppidulo distet. Etenim ad Orientem Villanoxæ, ut in tabulis Geographicis Blavianis notatum invenio, situm est cœnobium Cantumerulense, ab eoque etiam Orientem versus, ut ex Collectaneis nostris disco, vix leucæ horariæ quadrante distat Cella S. Sereni, quam inter et Cantumerulam æquali utrimque distantia parva ecclesia jussu S. Sereni, ut inquit Desguerrous, ædificata conspicitur; quare Cellam S. Sereni quinque fere leucæ horariæ quadrantibus Villanoxa distare, non potest non fieri consideranti perspicuum. Ceterum licet, ut jam dictum est, parvo admodum spatio ab abbatia Cantumerulensi absit prioratus Cellæ S. Sereni, non propterea tamen hic ab illa, sed, ut iterum ex Collectaneis nostris disco, a monasterio Cellensi prope Trecas Ordinis S. Benedicti, Gallicæ Montier-la-Celle, dependet; ex quo factum forte est, ut Castellanus, cum nosset quidem, Cellam subtus Cantumerulam dependere a memorato monasterio Cellensi, satis autem compertum non haberet, an hic, an vero illic S. Sereni corpus asservaretur, illud ad hunc diem in Martyrologio suo Universalis monasterio Cellensi prope Trecas, utpote quod prioratu Cellæ subtus Cantumerulam celebrius est ac nobilius, maluerit adscribere.

E 3 Utut sit, certum est, S. Sereni corpus in monasterio Cellensi prope Trecas non honorari, imo Sanctum ipsum nullo cultu ecclesiastico ibidem vel affici, vel affectum unquam fuisse, licet interim in locis num. 2 memoratis immemorabilem constantemque usque ad finem saltem sæculi præteriti cultum habuerit, in quem tamen nonnulla forte subinde quantum ad modum introducta fuerit mutatio. Talis fuit illa anni 1502, quam sæpe laudatus Desguerrous ad annum illum pag. 415 in hunc modum narrat: Anno 1502, xxvii Aprilis episcopus noster, (Trecensis, qui infra nominatur,) prout vigilantem pastorem decet, plura episcopatus sui loca visitavit, atque in primis Prioratum Cellæ subtus Cantumerulam, cujus prior erat frater Joannes Truchot; ibi Officium divinum recte continuabatur, dicebanturque qualibet hebdomada Missæ quatuor. In Prioratu illo quiescunt ossa S. Sereni, parsque superior capitis S. Sebastiani martyris, quæ reliquiæ eo tempore per plures vicos et pagos aliaque loca supplicantium ritu circumferri elemosynas conquirendi causa solebant, at R. Raguier (episcopus Trecensis) id fieri iusta de causa vetuit. Hæc ille, qui insuper addit hanc suam relationem esse excerptam ex Diario visitationis, quam in ecclesiis suæ dioceseos memoratus antistes instituit. Ast ego habeo præ oculis excerptum ex Actis seu Diario ejusdem visitationis, a Petro Chiffletio Societatis nostræ sacerdote ad Majores nostros una cum Actis S. Sereni transmissum, quod nullam vel supplicationis cum reliquiis SS. Sebastiani et Sereni fieri olim solitæ, ejusve per R. D. Jacobum Raguier Trecensem episcopum abrogatæ mentionem facit, hisque Desguerrousianæ relationis verbis parsque superior capitis S. Sebastiani martyris terminatur: at, cum verosimillime etiam sequentia ejusdem relationis verba in autographo fuerint, soloque librariorum vitio in excerpto nostro sint omissa, dubium mihi non est, quin, ut narrat Desguerrous, supplicatio cum reliquiis SS. Sebastiani ac Sereni per vicos et pagos quotannis fieri olim soluerit, eaque a R. D. Jacobo Raguier, Trecensi episcopo ob abusus verosimiliter introductos fuerit abrogata.

F 6 Atque hæc quidem mutatio est, quæ in cultum Sancti nostri certo est introducta; dubitari etiam potest, an pariter in Officium ecclesiasticum, in ejus honorem olim concinnatum, mutatio quædam jam non sit inventa; sane si id factum nondum sit, fieri jure merito potest: etenim Officium illud ecclesiasticum

AUCTORE
C. B.

supplicationis
quotannis fieri
solitæ abrogatio.

Officium ecclesiasticum,

AUCTORE
C. B.

cum constat 59 Lectionibus, quæ per Octavam, qua Sanctus noster in locis supra memoratis honoratus olim utique fuit, ad Matutinas recitandæ proponuntur, novem scilicet primo et ultimo die, sex Dominica infra Octavam, tresque singulis quinque diebus reliquis. Cum autem Lectiones illæ omnes depromptæ ut plurimum sint ex Actis S. Sereni, hæcque, ut ex dicendis patescet, fabulis quam plurimis sint sedata, illas forte aliquis, utpote ex his contextas, indignas merito existimet, quæ in Officio ecclesiastico Sancti nostri, nulla correctione abhibita, locum retineant. Lectiones memoratas, additis etiam Antiphonis, Hymnis, Responsoriis et id genus aliis, quæ Officium ecclesiasticum S. Sereni proprium in festo et per Octavam recitandum constituunt, laudatus supra Chiffletius ad Majores nostros transmisit; transmisit et, Antiphonis, Hymnis, etc. omissis, solas Lectiones ex codice Ms. sacrarum Lectionum prioratus Cellæ S. Sereni descriptas, iisque hunc titulum præfixit: Vita S. Sereni presbyteri et confessoris. Idem præstitit ex Antiphonario ecclesiæ S. Sereni de Cantumerula sæpe laudatus dominus Cousinet. Lectiones illæ ab utroque viro de Museo nostro bene merito submissæ ad verbum fere inter se congruunt, at cum Actis, ex quibus concinnatæ sunt, non ita consentiunt, ut non subinde quædam discrepantia occurrat, hinc forte orta, quod concinnator Officii S. Sereni nonnulla pro arbitrio suo partim addiderit, partim subtraxerit.

Acta, quæ
primum in
miraculo,

7 Acta illa duplicis sunt generis, alia prolixiora, alia contractiona, utraque ab auctore anonymo conscripta; hæc exstant apud Saussayum eo loco, quem num. 1 citavi, nihilque continent, quin et in sæpe memoratis Lectionibus contineatur, non contra; illa vero apud Desguerroisium ad annum 658 in cap. 17 divisa, subindeque discrepant ab iis, quæ Lectiones in Officio S. Sereni commemorant, plerumque tamen in levioris tantum momenti adjunctis, si ea præsertim non attenderis, quæ reliquias S. Sebastiani respiciunt, quæque gravioris momenti discrimen important. Acta enim apud Desguerroisium exstantia, quæ deinceps brevitate ergo solo Desguerroisii nomine subinde designabo, Prioratum Cellæ S. Sereni pretiosis S. Sebastiani reliquiis, quas ibidem venerationi fidelium revera asservari ex num. 2 constat, locupletatum olim tradunt occasione translationis corporis ejusdem sancti martyris, quod cum Roma in Galliam Suessionas deferretur, iterque haberetur haud procul a memorato Prioratu, assistentis populi consilio in loci illius ecclesiam illatum est, ibique ingenti populi concursu honoratum, multisque editis sanationum miraculis clarum, aliquandiu substitit; Lectiones vero Officii S. Sereni insinuant caput S. Sebastiani, quæ sunt sancti hujus martyris reliquæ in Prioratu Cellæ exstantes, ab ipsomet S. Sereno, qui illud Romæ a Joanne Pontifice monitu angeli acceperat, ad Prioratum Cellæ sub Cantumerulam delatum fuisse: Lectiones illas vicissim brevitate ergo Vitam S. Sereni, quam et edemus, deinceps fere nominabo.

quod affir-
mant, falsi
ulcirco suspen-
da

8 Desguerroisius ad annum 658 cap. 16 rem sic narrat: Dudum post hæc contigit, ut corpus S. Sebastiani insignis martyris Roma in Galliam (ut ad annum 815 dicemus) Suessionas deferretur. Translatio illa fiebat per Campaniam prope Prioratum Cellæ, ubi populo sacras hasce reliquias in ecclesia quietis causa visum est deponere. Divina providentia, credimus, accidit, ut sacrum hoc corpus moveri illinc, magna licet hominum multitudo adlaboraret, foras asportandum nequiret. Omnes ad orationem confugiebant, ut, quid sibi faciendum foret, Deus aperire dignaretur: inter eos ecclesiasticus reliquis cordatior sanum hoc suggessit consilium: Si mihi, inquit, amici mei, credere velitis, reliquias sancti martyris in chorum illatas, altari principi S. SERENI imponetis; forte a Deo id, quod postulatis, impetrabit. Ipsi, hoc audito consilio, sacrum corpus illuc transferendum assumentes, tantæ id levitatis reperere, ut nullius fere ponderis esse, videretur. Quo in loco

(Deo multiplicia beneficia omnibus sanctum locum D visitantibus abunde conferente) dudum istud permansit, deindeque magna cum veneratione Suessionas translatus est, ubi nunc etiamnum existit; hincque est, quod cranium capitis S. Sebastiani in Prioratu Cellæ exstet. Ultima hac periodo reliquias S. Sebastiani occasione translationis illius sancti martyris, quod verisimilius mihi est, ad Cellam S. Sereni devenisse, nuncque etiamnum existere, aperte perhibentur; at periodum illam in Vita edenda ad num. 52, ubi proprius erat eam apponendi locus, auctor anonymus omisit consequenter ad ea, quæ de allatis a S. Sereno S. Sebastiani Roma ad Prioratum Cellæ reliquiis ante indicarat; idem etiam anonymus prodigium corporis S. Sebastiani, loco moveri non valentis, verbis Desguerroisii mox recitatis relatum paulo aliter narrat, id scilicet accidisse, non post, uti Desguerroisius indicat, sed ante illatum in ecclesiam Cellæ ejusdem sancti martyris corpus.

9 Verum ego insigne istud prodigium, neque prout Vita edenda, neque prout Desguerroisius affirmat, accidisse, credo; imo, licet istud pro incredibili non habeam, simileque non semel in Actis nostris, et quidem adhuc novissime ad diem præcedentem in Gloria posthuma S. Bavonis § 4 num. 76 occurrat, cum tamen in sola Vitæ edendæ Desguerroisii auctoritate fundetur, hæcque, ut ex dicendis amplius patescet, sit admodum infirma, ab eo forte, quod res est, non multum aberraro, si meram illud, putamque fabellam esse, dixerem, quam rude vulgus inepte confinxerit pro causa, ob quam S. Sebastiani corpus Suessionas deferendum aliquamdiu in ecclesia S. Sereni olim substitisset. Sane licet Historia translationis S. Sebastiani, quam primo Bollandus ad 20 Januarii, ac deinde Mabillonius in Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti Sæc. IV part. 1 a pag. 585 typis vulgavit, corpus ejusdem sancti martyris, cum Roma Suessionas deferretur, in Cellam S. Sereni fuisse illatum, ibique, etiam editis sanationum miraculis, aliquanto temporis spatio substitisse, commemoret, nusquam tamen indicat, illud vel antequam, vel postquam in Cellam S. Sereni esset illatum, loco moveri; plurimis etiam adnitentibus, non potuisse, donec vel in ecclesiam Cellæ deferendum, vel altari ejus principi imponendum decerneretur. Verba huc spectantia ex cap. 8 a num. 56 editionis Bollandianæ juverit transcripsisse.

10 Sunt autem hæc: Perlatus cum honorifico agmine egregius martyr Domini (S. Sebastianus) in Cellam S. Sereni, mulier quædam clinica, terram semper prospiciens, nec aliquando se sursum erigere valens, in occursum illius ad ecclesiam se pertrahi fecit: quæ statim ut advenit, in directum sese extulit, et quasi nihil umquam gibbi perpessa fuisset, omnibus, qui aderant, suffragio martyris erecta apparuit fana. Fit admiratio et stupor his potissimum, qui eam noverant ante hesternum. Quæ ita mira virtute absoluta, Deo Sanctoque gratias agens, recessit in propria. Inter frequentes ad sanctum (Sebastianum) concurrentes cuneos, quidam plebeius, surdus, mutus, mancus et claudus, martyri inibi est exhibitus: qui tres ante vivificum ipsius corpus ita explevit dies. Quarto succedente die, dum in precibus votivis perseveraret, repropitiari sibi experitur per Sancti obtentum. Nam et surdus auditum meruit, et mutus promptam loquelam edidit, ariditatem etiam mancus in viriditatem demutavit, et lubricum claudus gressum in solidum extendit. Hic in testimonium suæ reformationis, integram assecutus valetudinem, suis humeris Dei martyrem beatissimum ad Calno-munde (Mabillonius ad Calnomum) portavit vicum. Quibus verosimiliter illustriora tantum ac certiora ad reliquias S. Sebastiani in ecclesia Cellæ patrata miracula memorantur; hoc ipsum in laudata translationis S. Sebastiani Historia, cum hujus auctor pauca se tantum ad reliquias S. Sebastiani patrata miracula oratione inculta esse complexum, in Epilogo affirmet, verosimiliter etiam observatum puto quantum ad miracula, quæ patrata fuere in aliis

habentur,
quod illud
omittat auctor
Historiæ
translationis

S. Sebastiani
ad S. Medardi
monasterium,

AUCTOR
C. B.

A aliis quibuscumque locis, per quæ S. Sebastianus Roma Suessionas translatus est, hincque ab auctore illo insignissimum istud, præque aliis forte omnibus memoratu dignum corporis S. Sebastiani, moveri loco non valentis, miraculum, si revera factum foret, silentio fuisse prætereundum, non nisi ægerrime in animum induxero.

cui tamen, si
accidit, notum
fuisset,

11 Neque est, quod dicas, auctori, qui Historiam dictæ translationis litteris consignavit, insigne illud prodigium, etiamsi factum sit, forte non innotuisse; cum enim Rodoinum sibi prælucentem habuerit, uti in Epilogo his verbis indicat: Superest hodie tenus in chartophylacio nostro schedula Rodoini ad memorabilem Hilduinum abbatem transmissa. In qua numerosa plurimum capitulatione, virtutum ejus (S. Sebastiani) insignia breviter personaliter habentur inserta; quorum summa inconum redacta, surgit in millibus quatuor, centum septuaginta: Rodoinus autem, quo potissimum auctore atque impulsore, translatio S. Sebastiani facta est, tot miracula, quot verbis proxime citatis importantur, reliquias S. Sebastiani peracta posterorum memoriæ tradiderit, dubitandum non est, quin memoratum, quo de agimus, miraculum, cui ipsemet, utpote sacrum S. Sebastiani corpus ex Italia in Galliam Suessionas usque comitatus, oculatus testis interfuisset, ad posterorum memoriam, modo factum foret, pariter transmisisset, ut propterea in eadem illa hypothese id ex illo Historiæ dictæ translationis auctor certissime didicisset. Accedit, quod idem auctor, ut ex Commentario prævio ad Acta S. Sebastiani § 7 num. 57 apud Bollandum videre licet, translationi S. Sebastiani fuerit coævus, tuncque verosimiliter, aut certe non diu post, unus e monachis S. Medardi Suessionensibus, in quorum monasterium corpus S. Sebastiani, comitatum iis ipsis, qui hunc in itinere ex Italia Suessionas continuo præbuerant, etiam tunc præbentibus, fuit translatus, ut ex pluribus, qui præsentibus adfuerant, sæpe memoratum miraculum, si accidisset, scire potuisset, verosimillimeque scivisset.

utpote coævo
ejusdem mo-
nasterii mo-
nacho,

12 Porro cum Mabillonius tom. IV Sanctorum Benedictinorum parte I Librum translationis S. Sebastiani sub initium sæculi x, adeoque sæculo fere integro post rem gestam scriptum asserat, sicque ejus auctoritatem non parum infirmet, lubet nunc, ut, quæ hactenus ex Libro illo sive Historia disseruimus, firmiora constent, de nomine auctoris, deque tempore, quo scripsit, nonnulla proferre. Bollandus noster loco mox citato dubitat, an idem ille monachus, nomine Odilo, qui Ingranno abbati seu potius decano elucubratam se SS. Tiburtii et aliorum translationis Narrationem dedicavit, Historiam translationis S. Sebastiani pariter non elucubravit. Asserit id Mabillonius loco citato in Observationibus præviis ad Lib. translationis reliquiarum SS. Sebastiani et Gregorii, at non ita asseveranter, quin et ipse dubitare videatur; Sanderus contra in Bibliotheca Belgica pag. 85 lucubrationem illam ex codice monasterii S. Vedasti antiquo caractere, ut ait, exarato indubitanter attribuit Odilino, quem pauca verba, quæ ex illo citat, (modo ea Odilini sint) monachum fuisse, uti etiam Odilo Mabillonii et Bollandi fuit, luculenter ostendunt, adeo ut discrimen, quod inter utrumque nomen intercedit, impedire non debeat, quo minus is, quem Odilini nomine Sanderus appellat, idem esse credatur cum illo, qui a Bollandi et Mabillonio Odilo nuncupatur, quique fuit cænobii S. Medardi Suessionensis monachus.

qui medio
circiter

13 Ut sit, lucubratio illa, ut apparet ex his Epilogi ejus verbis, Totius orbis Romani principe (Ludovico Pio imperatore) vita exempto, epilogus tandem quoque thematis hujus styli verecundia impellente ponendus est, narrationi mortis Ludovici Pii imperatoris proxime subnexis, absoluta est non diu post ejusdem principis obitum, adeoque medio circiter sæculo ix, annis forte circiter viginti quinque elapsis post S. Sebastiani ex Italia in Galliam translationem, anno 826 factam. Sane Bollandus huic opinioni nostræ non repugnat: ad diem enim

jam citatum in Commentario prævio ad Acta S. Sebastiani num. 57 sic scribit: Historiam hujus Translationis (S. Sebastiani) litteris commendavit, qui tum aderat, (cum nempe fieret illa translatio) monachus in cænobio S. Medardi. Mabillonius nihilominus, ut jam monui, Odilini illud sive Odilonis Opus ad initium sæculi x refert; idcirco autem id facit, quod ab auctore dedicatum sit Ingranno monasterii Medardensis decano, qui, ut ex Frodoardi Chronico intellexit, anno 952 Lauduni episcopus ordinatus est. Verum unde didicit Mabillonius, Ingrannum, cui Odilo sive Odilinus suam de S. Sebastiani translatione lucubrationem inscripsit, eundem certo esse cum Ingranno, qui anno 952 ad sacras episcopatus Laudunensis infulas evectus est? Cum a medio circiter sæculo nono, ut ex Galliæ Christ. auctæ tom. IX col. 412 et 413 intelligitur, usque ad annum 970 abbatia S. Medardi abbates commendatarios habuerit, horumque loco decani regulares varii monasterium illud tunc rexerint, quid ni ante Ingrannum, de quo Mabillonius et Frodoardus, alius florere potuerit Ingrannus, monasterii S. Medardi vicissim decanus, cui Opus suum Odilo dedicavit? Certe in memorata translationis S. Sebastiani Historia plura occurrunt, quæ id aperte exigunt, uti etiam hanc citius, quam sub initium sæculi x esse conscriptam. Unum dumtaxat, ne prolixitate ab iis, quæ ad S. Serenum propius pertinent, nimium digrediar, hic a me adductum, rem penitus dilucidabit.

14 Auctor sæpe dictæ Historiæ Odilinus sive Odilo apud Bollandum cap. 18 num. 84 sic scribit: Vidimus quosdam nec spernendæ probitatis viros, qui Suessæ civitatis venturam, quam formidamus, ruinam ab his, qui audiere, se protestantur percepisse. Turricula erat in eadem urbe Orientis occiduas spectans plagas: super quam spiritus ambiguus cum jam noctis tetras aurora cepisset umbras spargere, terribilis sententiæ ter ingeminata profudit vocem, dicens: Væ, væ, væ tibi Suessio, Sodoma ut olim et Gomorra, validis ignium flammis concremanda, et in vacuos favillarum cineres redigenda! Narrat deinde portenti hujus famam longe lateque fuisse vulgatam, ac subiungit: Quam rem a multis, qui nostris superfuere temporibus sine suspitione falsi consono relatu audivi, eamque huic Operi annectendum ratum duxi, ad correctionem omnium eandem urbem inhabitantium; paucisque interjectis, num. 85 ait: Patres et prædecessores nostri, qui nobis ista narrabant, meritis et interventu hujus nostri piissimi Protectoris (S. Sebastiani) deputabant, quod nequam hoc sua tempestate impletum videbant. Quæ sane nec cum iis adjunctis, quæ civitatem Suessionensem, cum scriberet, eversam nondum fuisse, innuunt, nec ad omnium, ut tamen ait, civitatem Suessionensem incolentium correctionem scripturus Odilo fuisset, si post annum 856, quo Dani seu Nortmanni, ut in Chronico Turonensi de Gestis Normannorum apud Chesnium legitur, satisque aliunde constat, Sanctum Quintinum et urbem Suessionis et Parisius cum adjacenti terra destruxerunt combusseruntque, translationem S. Sebastiani litteris consignasset, ut propterea necesse sit, hanc ante annum 856 esse descriptam; ex quo fit insuper consequens, ut Ingrannus, cui dedicata est illa Odilini lucubratio, verosimillime non sit ille Ingrannus, qui anno 952 Laudunensis episcopus ordinatus est; sic enim, cum ad episcopatum Laudunensem promotus est, aut fere centenarius, aut etiam, quod adhuc minus verosimile apparet, centenario fuisset major, utpote ante annum 856, ante quem Odilo ex dictis memoratum Opus suum ipsi dedicavit, decani officio in Abbatia S. Medardi jam perfunctus, adeoque, cum ad illud non pauciorum, quam 50 verosimiliter annorum vir accessisset, anno circiter 826 natus.

15 Quod si dictis hactenus forte opponi queat, inter decanos Medardenses sæculi noni et decimi, quorum tamen catalogum inveniri non putem, non reperiri Ingrannum præter illum, qui anno 952 ad cathedram Laudunensem evectus est, respondeo, Præ-

scripsit:
commentitia
deinde etiam

lationem

AUCTORE
C. B.

fationem apud Mabillonium *Historiæ translationis S. Sebastiani præfixam*, Odilini non esse, sed scriptoris, qui posteriori ævo illam ipsi affinxit. Id sane vel ex eo verosimillimum fit, quod laudata *Historiæ translationis Præfatio cum ejusdem Epilogo pugnet*; in illa enim hæc leguntur: Sed mirari non desino, quomodo tot immensa sidera, tam ingentia et cunctis sæculis admiranda virtutum insignia, quæ per hunc speciali privilegio semper honorandum, excolendum ac venerandum martyrem suum (*Sebastianum*) Christus operari dignatus est, inlaudabili silentio usque ad hanc suppressi quiverint ætatem: maxime cum notum sit istius sanctæ congregationis (*monasterii S. Medardi*) alumnos animi sapientia et faceta urbanitate semper fuisse profusos. Nisi forte id recipiamus, quod et ita esse, ratione non spernenda conjicitur, divina miracula ex assiduitate viluisse. Et dum hoc in loco continua signorum frequentia magis magisque fruerentur, et miris semper mira succederent, recentium copia delectati, præterita, quæ et numerum ipsum transgredi dicebant, litteris alligare inofficiosum, et minus utile opinantes, torpenti studio obmisere: in hoc vero ista ante adhuc recitata: Enimvero superest hodie tenus in Chartophylacio nostro scedula Rodoini ad memorabilem Hilduinum abbatem transmissa, in qua numerosa plurimum capitulatione, virtutum ejus (*S. Sebastiani*) insignia breviate personaliter habentur inserta, quorum summa in conum redacta, surgit in millibus quatuor centum septuaginta: quæ sane pugnantia sunt, ut consideranti patebit. Quare, cum verisimile non sit, Odilinum, sive translationis *S. Sebastiani* scriptorem, quicumque demum is sit, tam parum sibi constitisse, oportet, ut vel *Præfatio* vel *Epilogus* ipsius non sit; quapropter, cum id ob incommoda aliocuin, ut ex dictis facile est colligere, oritura, de *Præfatione* dicendum appareat, nihil ex ea habetur pro *scriptione* *Historiæ translationis S. Sebastiani* ad initium sæculi decimi differenda.

tum ex iis,
quæ narrant
de Caroli et
Pippini

16 Atque ita quidem nemo *Historiæ translationis S. Sebastiani*, ex tempore, quo conscripta est, fidem auctoritatemve infirmet; idem de *Vita Sancti nostri seu Actis* apud Desgueroisium exstantibus, ad quorum ulteriorem discussionem nunc progredior, nullus dixerit: in his enim nihil occurrit, unde saltem sæculum, quo conscripta sunt, non dicam certo, sed vel verosimiliter, uti in *Historia translationis S. Sebastiani* fit, determinari queat. Nihilominus, cum, ut ex dictis liquet, mentionem faciant translationis *S. Sebastiani*, consequens est, ut ante annum 826, quo hæc facta est, exarata non sint, imo multo serius exarata esse, verosimillimum mihi faciunt ea, quæ mentioni dictæ translationis, miraculorum corporis *S. Sebastiani* hærentis immobilis eam comitato, num. 55 proxime subnectunt. Sunt autem hæc: Interea dum beati viri Sereni longe lateque fama percrebresceret, cæpere nonnulli ejus sæpe sacra limina frequentare, ac meritis ipsius illic suorum criminum veniam postulare, ac tandem eam obtinere. Qui rumor tamdiu excrevit, donec ad aures gloriosorum regum, Karoli videlicet et fratris ejus Pippini omnino pervenerat. Qui prope con surgentes una cum matre sua Bertha, incluta scilicet regina, pervenerunt visere Homini Dei oratorium, ubi officiosissime suscepti sunt a servitoribus ejusdem loci. Ingredientes vero sanctam basilicam oraverunt de more Dominum, ut per sanctum suum Serenum dignaretur eorum abstergere crimina, atque genti Francorum cuncta concedere tempora prospera pariter et pacifica.

cum matre
Bertha ad
oratorium
S. Sereni ac
cessu,

17 Cum enim recitata verba narrationis ordine important, Bertham ejusque filios Carolum et Pippinum post translationem *S. Sebastiani* anno 826 peractam ad oratorium viri Dei Sereni accessisse, diu autem, ut unanimus est historicorum consensus, ante annum 826, anno scilicet 785 Bertha e vivis excesserit, uti etiam ejus filii, Carolus et Pippinus, hic nempe, ut *Annalista Metensis* testatur, anno tertio a nativitate sua, quæ anno 759 accidit, ille vero

anno 814, manifesti erroris convincitur Actorum sive *Vitæ S. Sereni* auctor, in quem verosimiliter ex eo lapsus est, quod tanto temporis intervallo tum a translatione *S. Sebastiani*, tum ab ætate Berthæ ejusque filiorum fuerit remotus, ut quæ tum illam, tum hanc præcesserint, quæve subsequuta sint, distincte non cognovit, utque consequenter *Vitam Sancti nostri* non tantum diu post ætatem Berthæ ejusque filiorum, sed et post translationem *S. Sebastiani* conscripserit. Etsi autem in iis, quæ de Bertha ejusque filiis narrat, a vero ordine et tempore, quo gesta sunt, non deviarat, fides ejus nihilominus admodum vacillaret, diuque post translationem *S. Sebastiani* scripsisse, censeretur ob errorem non minus gravem, quem ibidem admittit. Ait enim Bertham ejusque duos filios Carolum et Pippinum, basilicam *S. Sereni* ingressos, Deum de more oravisse, ut per sanctum Serenum crimina eorum dignaretur abstergere: illud autem de Pippino, Berthæ filio, utpote, qui anno ætatis suæ tertio, ut mox dictum est, nondum expleto, vivere desiit, dici umquam, salva veritate, non potest, idque sive ad tempus translationem *S. Sebastiani* præcedens, sive ad subsequens respiciatur.

18 Idem esto judicium de victoria, quam Carolum Magnum et Pippinum, reges et fratres, junctis viribus, imploratoque SS. Medardi et Sereni patrocinio, de numeroso hostium exercitu retulisse, num. 54 affirmat. Quod si contendas, pro Pippino legendum esse Carolomannum, qui etiam fuit Berthæ filius, postque patris Pippini obitum in Galliarum parte regnavit, tunc quidem fieri potuerit, ut hic aliquando (ante factam tamen, ut ex dictis facile est colligere, *S. Sebastiani* translationem) cum Bertha et Carolo *S. Sereni* basilicam supplex inviserit, nondum tamen eam duorum regum fratrum victoriam in historica veritate ullibi fundatam invenias. Etenim Carolomannum et Carolum Magnum ante patris Pippini obitum, bellum, junctis viribus, gessisse, nusquam comperio; Carolomannus autem a patris Pippini morte annos dumtaxat regnavit tres, menses duos et dies decem, quo toto temporis spatio arma a Francis mota non lego, nisi in solum Hunaldum, Waifarum Aquitanix ducis nuper occisi patrem, qui ducatum Aquitanix, quem ab annis amplius viginti, monastico habitu assumpto, filio suo regendum possidendumque tradiderat, sibi denuo vindicare, nonnullis collectis copiis, moliebatur. Quapropter cum Carolomannus ne quidem in hoc bello socia arma cum Carolo Magno, qui illud suscipiebat, jungere voluerit, liquet, a vero prorsus alienum esse, quod sæpe laudatus *Vitæ sive Actorum Sancti nostri* auctor num. 54 citato tradit, idque etiamsi ibidem Pippino Berthæ filio Carolomannus substituitur.

de victoria ab
iis de hostili
exercitu,

19 Quod vero Carolomannus in memorato bello vires suas cum viribus Caroli jungere noluerit, docet nos Eginhardus in *Vita Caroli Magni*, et in *Annalibus* his verbis: Hunoldus quidam regnum affectans provincialium animos ad nova molienda concitavit: contra quem, quia ipsi eadem provincia sorte obvenerat, rex Carolus cum exercitu profectus est. Sed cum fratris (*Carolomanni*) auxilium habere non posset (qui procerum suorum pravo consilio, ne id faceret, impediabatur) colloquio tantummodo cum eo habito in loco, qui Duasdives vocatur, fratre in regnum suum remeante, ipse in Engolismam civitatem Aquitanix proficiscitur; et inde contractis undique copiis, fugientem undique Hunoldum persequitur. Narrat deinde, quomodo Carolus Magnus, tradito sibi in manus Hunoldo, bellum illud solus feliciter confecerit, adeo ut pateat, Carolomannum nec sub initium, nec sub finem illius Carolo fratri suppetias tulisse. Atque hæc quidem sunt ad sæculum 8 et 9 spectantia, in quibus auctor *Vitæ sive Actorum Sancti nostri* manifeste hallucinatus est; ubicumque vero in iis, quæ ad tempus ab ætate ejus dictis sæculis duobus remotius referenda sunt, ab aperta veritate deviat, non tam hallucinationis, quam commenti arguendus est; tot enim dubia, tot mira, tot incredibilia illuc spectantia narrat hic auctor, ut ea fere omnia non ex antiquis monumen-

unctis viri-
bus, relatu,

A *tis fide minus dignis hausisse, sed pro mero suo arbitrio confinxisse, videatur.*

deque Dagoberti I in Metenses bello, quod

20 Hoc ut probem, initium duco ab Austrasiorum in Dagobertum rebellionem, quam num. 2 his verbis insinuat: Eodem vero tempore orta est non parva seditio illis in partibus (territorio Metensi) ab exercitu inclyti regis Dagoberti ob rebellionem terræ illius adversus eum. Quibus victis captus est Vir Deo plenus (S. Serenus) atque in captivitatem ductus. Hæc ex Vita Ms. sancti Sereni Chesnii tom. I scriptorum Historiæ Francorum, ac ex illo deinde Martinus Bouquetus tom. III scriptorum Rerum Gallicarum inscripserunt, retuleruntque ad Dagobertum I, ad quem sane referenda sunt, siquidem id, quod in biographo nostro num. 22 narratur, veritati consonet, scilicet quod sanctus Serenus, Pontifex, cui nomen erat Joannes, S. Petri cathedram occupante, ex urbe Roma, quo post bellum Motense captivitate jam absolutus loca sacra visendi causa se contulerat, in Galliam patriam suam regrediens, S. Eligium Noviomensium ac Tornacensium episcopum sibi in Alpibus habuerit obvium; cum enim hic sanctus antistes circa annum 660 diem extremum clausisset; vivente autem illo, nullus Pontifex, nomine Joannes, præter Joannem quartum, qui anno 642 e vivis excessit, cathedram

B S. Petri occupavit, sequitur bellum Metense, si quod fuit, utpote gestum, antequam S. Serenus Roma in Galliam, sedente Joanne quarto, reverteretur, ante annum 642 accidisse, adeoque illud ejusque adjuncta referenda esse ad Dagobertum I, cum præter hunc rex nullus, nomine Dagobertus, ante annum 642 in Francia regnarit. At memoratum Metense bellum dubium mihi admodum, ne dicam, prorsus falsum, idcirco apparet, quod tum apud Fredegarium, tum apud alios quoscunque scriptores, qui res Dagoberti primi litteris consignarunt, altissimum sit de bello Metensi silentium. Et sane, si Metenses rebellionis causa bello umquam a Dagoberto I lacessendi fuere, vel id factum est, cum Dagobertus, patre Clothario II adhuc in vivis superstita, solis Austrasiis imperabat, vel cum, jam eo vita functo, Franciæ monarchiam tenebat.

nec ante Clotharii II patris sui obitum,

21 Primum admittere non sinit tum sedes regni, quam tunc apud Metenses, veluti apud gentem sibi amicam Dagobertus collocarat, tum Fredegarius, qui cap. 58 de Dagoberto primo, cum solis Austrasiis dominaretur, nondumque Parisios jam factus monarcha accesserat, veluti de principe numeris omnibus absoluto, suisque subditis prorsus omnibus amantissimo, in hunc modum scribit: Usque eodem tempore (cum Parisios advenit) ab initio, quo regnare cœperat, consilio primitus beatissimi Arnulphi Mettensis urbis pontificis, et Pippini Majoris-domus usus, tanta prosperitate regale regimen in Auster regebat, ut a cunctis gentibus immenso ordine laudem haberet. Timorem vero sic fortem sua concusserat utilitas, ut jam devotione arripere suæ se tradere ditioni; ut etiam gentes, quæ circa limitem Avarorum et Sclavorum consistunt, eum prompte expeterent, ut ille post tergum eorum iret feliciter, et Avaros et Sclavos, ceterasque gentium nationes usque manum publicam (id est, ut Ruinartius in Fredegario a se edito observat, imperium Romanum) suæ ditioni subjiendum fiducialiter spondebat. Post dicesum beati Arnulphi, adhuc consilio Pippini Majoris-domus et Chuniberti pontificis urbis Coloniae utens, et ab ipso fortiter admonitus, tantæ prosperitatis et justitiæ amore complexus universas sibi subditas gentes, usque dum ad Parisius, ut supra memini, pervenit, regebat, ut nullus de Francorum regibus præcedentibus sua laude fuisset præcellentior.

nec post gessisse, potuit;

22 Quæ omnia Metensium in Dagobertum I, cum solis Austrasiis dominaretur, rebellionem verisimilem non relinquunt; quod vero ad secundum attinet, scilicet an hæc, Dagoberto jam monarcha, acciderit, adstruit id quidem Desquerroisius; dum in notis ad calcem Vitæ S. Sereni adjectis pro illa

Metensium in Dagobertum I rebellionem anno Christi 650 affigenda Annales Francorum citat; verum qui, qualesve illi Annales sint, non edicit. Ego equidem nullos omnino Francorum Annales invenio, in quibus vel minimum rebellionis Metensium in Dagobertum I vestigium ad annum 650 occurrat. Eadem est ratio de annis regni ejus posterioribus; quamquam enim tunc, ut ex fine cap. 68 Fredegarii erui forsitan potest, Austrasii, quorum pars Metenses erant, averso a Dagoberto animo fuisse videantur, numquam tamen eo devenere, ut in apertam rebellionem, quæ fuerit armis compescenda, eruperint. Hisce omnibus perpensis, habebit pariter, quantum opinor, eruditus lector non parum suspecta, aut etiam forte falsa, quæcumque de bello Metensi Sancti nostri biographus refert.

23 Verum hæc præcipua non sunt, quibus hic fidem suam infirmat; alia enim deinde, non dicam dubia, sed et prorsus incredibilia subjungit; narrat scilicet num. 5 et 6 S. Serenum, quem occasione prætensi belli Metensis captum comes, nomine Boso, emerat, pascendis gregibus suis pastorem deinde dederat, cum filio ejusdem comitis sacras litteras didicisse, huncque in finem tribus annis et medio monasterium Nigellense, clam ipso comite Bosone, quotidie frequentasse, armentis, quæ curæ suæ habebat commissa, inter lucos saltusque ferarum agrestium custodiæ relictis, hæcque, quantumcumque partibus diversis essent dispersa, ad Sanctum nostrum e ludo litterario reversum, buccina signo dato, undique, minantibus ea feris, accurrere soluisse. Num. 9, 11, 12 et 15 nihilo fide digniora proponit: ibi enim miram mirabilium eventuum proximè sibi succedentium insolentiam repræsentat, qui quamquam ex hoc solo capite falsi esse certo non evincantur, jure meritissimo tamen figmenti similisve nævi fiunt suspecti, si, ut hic fit, litteris tantum mandati sint ab auctore, qui aut fabulis aut etiam apertis falsitatibus scripta sua commaculasse aliunde luculenter deprehenditur.

24 Porro num. 15 et 16 narrat, S. Serenum, peregrinatione ad limina SS. Apostolorum Petri et Pauli suscepta, Romam, comitante angelo, feliciter advenisse, ibique annis septem cum dimidio esse commoratum, eumque tunc in patriam redire meditaretur, angelum Joanni Pontifici Romano in somnis apparuisse, præcepisseque, ut S. Serenum presbyteratus ordine initiaret, sacrisque SS. Fabiani ac Sebastiani reliquiis donaret. Num. autem 19 ait, Joannem Pontificem, ut perquireret, an reliquiæ SS. Fabiani ac Sebastiani Sereno tradendæ forent, populo Romano jejunium indixisse, quod certe omnino incredibile est, cumque iis, quæ ante narrarat, neutiquam quadrat. Ut quid enim Joannes Pontifex jejunium illud indixisset, si hic, ut num. 16 biographus noster narrarat, jam Dei voluntatem, quantum ad reliquias SS. Fabiani ac Sebastiani Sereno dandas, ex angelo sibi apparente didicerat, quamque Joanni, cum ex ea jam S. Serenum presbyterum consecrasset, dubiam adhuc fuisse frustra reponas?

25 Valde ego suspicor, oblatam Joanni Pontifici angelicam illam apparitionem, indictumque ab eo populo Romano jejunium mera esse commenta, conficta ad similitudinem (vide Odilinum in translatione corporis S. Sebastiani apud Bollandum cap. 6) jejunii a clero Romano celebrati, cælestisque visionis Joanni episcopo, qui Bollando nostro Joannes Silvæ Candidæ episcopus fuisse videtur, tunc oblata cum sacras S. Sebastiani reliquias in Galliam transferendas ex ejusdem sancti martyris tumulo eruturus anno 826 accederet. Commentis hisce alia, quæ certius etiamnum commenta sunt, atque ea quidem impia et in S. Eligium injuriosa, superadduntur. Etenim, ut num. 22 et 25 biographus noster, seu potius fabulator, pergit, S. Serenus, cum e peregrinatione Romana Gallias repetit, sub Alpium jugis aut ad Padum obvium sibi habet S. Eligium Noviomensium ac Tornacensium episcopum, sanctorum Apostolorum limina adeuntem, qui Sancto nostro SS. Fabiani

AUCTORE
C. B.

tum ex iis,
quæ S. Sereni
apud Bosonem
captivitatem,

E

reditum ex
Italia, quo
ierat, brevi
suscipiendum.

F

susceptum,
deindeque

AUCTORE
C. B.

biani ac Sebastiani reliquias vi aufert, easque, in medio Padi alveo cimba, qua ferebatur, stante immobili, reddere compulsus, evocato mox S. Sereno, restitutionem spondet; hic, quo ad illum perveniat, instar principis Apostolorum Petri super aquas incedit, S. Eligius accedentem amplectitur, sacrisque pignoribus Sereno restitutis, ejus se Cellam in reditu ex Italia aditurum, pollicetur.

absolutum
comitata per-
hibent, perspi-
cuae ostendun-
tur, hæcque

26 Verum postea, ut num. 25 et 26 fabulator noster iterum prosequitur, S. Eligius Roma incolumis revertitur, transit haud procul a Cella S. Sereni, eamque subire negligit, a Deo in pœnam promissionis non impletæ subitanea cæcitate percutitur. Hac diu vexatus pergit ad S. Serenum, qui, dum sancti antistitis ex Italia reditum anxie præstolatur, eum non longe abesse, ex nuntio intelligit, procurrit obviam; ei Eligius se cæcitatem in pœnam admissi mendacii incurrisse, fatetur, preces pro se fundi rogat; usum oculorum, Sereno humi se prosternente, misericordiamque divinam implorante, recuperat, inque eadem eremo cum Sancto nostro per sesquiannum commoratur, post quod ipsi Sere-
noque, qui in eremo perseverat, mortis hora, ut a Deo postularant, divinitus revelata, ad episcopatum suum revertitur. Quæ omnia cum in Vita S. Eligii, quam S. Audoenus accuratissime conscripsit, neulquam memorentur, sintque adeo notatu digna, ut, si sanctus ille biographus ea scivisset, silentio utique non præterisset; certissimeque scivisset, si facta fuissent, indubitanter ego pro inanibus fabellis imperiti vulgi rumore sparsis, sive pro commentis ad S. Serenum supra S. Eligium efferendum studio confictis, habenda omnino censeo, pariterque quantum opinor, eruditus lector mecum habebit.

nihilominus,
etsi etiam
S. Sereni æta-
tem incertam
linquant,

27 Ceterum hæc postremo recensita commenta S. Eligio adeo injuria aliaque plura in Vita Sancti nostri occurrentia, quorum partem prius dedimus, duplex mihi dubium offerunt: primum est, an ætas Sancti nostri, de quo Cointius in Annalibus ecclesiasticis Francorum ad annum 650 agit, sæculo septimo, ut Vita edenda exigit, recte affigi queat: alterum est, an illa S. Sereni Vita, tot ineptis fabellis conspurcata, indigna prorsus non sit, quæ in lucem emittatur. Etenim cum nihil suppetat, quo ætas Sancti nostri sæculo septimo affigatur, præter gestum a Dagoberto I in Metenses bellum, Serenique, ex peregrinatione Romana, Joanne IV S. Petri cathedram occupante, in Galliam reditum; hic autem æque ac illud, propterea quod in sola fabulosa S. Sereni Vita fundamentum habeat, in dubium merito revocari queat, consequens est, ut in dubium pariter revocari non immerito possit, an S. Sereni ætas sæculo septimo sit locanda. Idem fere in Annalibus laudatus Cointius jam ante me advertit: ait enim ad annum mox citatum num. 38: Si Metenses adversus Dagobertum rebellasse, Serenumque inficiaris Romam ivisse, necesse est, fatearis, ætatem sancti Sereni a te penitus ignorari. Melius tamen, apposita restrictione, dixisset: necesse est, fatearis, quo sæculo ante sæculum nonum S. Sereni ætas figenda sit, a te penitus ignorari. Etenim S. Serenum nec post sæculum nonum, nec ipsomet sæculo nono floruisse, primum est colligere ex sæpe laudata translationis S. Sebastiani Historia, in qua cum cap. 6 sanctissimi hujus martyris corpus, dum anno 826 ex Italia in Galliam transportabatur, in ecclesiam S. Sereno sacram illatum perhibeatur, sequitur Sanctum nostrum nec post sæculum nonum, imo, quod saltem etiam verisimillimum est, nec ipsomet sæculo nono floruisse, ut propterea ejus ætas ad sæculum octavum aliudve antèrius referenda sit. Ego interim, ad quodcumque referatur aut spectet, S. Serenum qualicumque ejus Vita innixus sæculo septimo media sui parte profecto Cointii exemplo dubitanter adscripsi.

in lucem emit-
tenda, elogio

28 Quod jam ad alterum attinet dubium de fabulosa Sancti nostri Vita; an scilicet prorsus indigna non sit, quæ edatur; illam quidem tam vilipendit Camuzatus, ut nec S. Sereni in Promptuario sacrarum antiquitatum diœcesis Tricassinæ memi-

nerit, edendam tamen ego, utut luce indignam, eo fine censui, ut vel ex sola ejus lectione prudens lector intelligat, quam merito a nobis fabulosa, commentitiæque reputetur. Vitam illam ex codice Ms. sacrarum Lectionum Prioratus Cellæ, ut jam monui, depromptam, hicque edendam, annotatis vel ulteriori fabellarum refutationi, vel alteri fini servituris, subinde illustrabimus, ubi id in hoc Commentario sufficienter præstitum non fuerit, præcipueque assignabo, in quibus a Vitis sive Actis, apud Desqueroisium et Saussayum exstantibus, notabiliter discrepet. Ad hæc ut, quæ verba singulas constituent lectiones, quibus, uti num. 6 jam monui, Vita edenda constat, sive potius, quæ ex Vita edenda decerpæ sunt, lectori facile innotescat, hanc notis arithmeticis in numeros, quorum quilibet lectioni uni respondeat, de more distinguam; proque majori annotandorum commodo ac præcisione in capita tria distribuam. Ceterum solæcismi, loquendique formulæ cum Latini sermonis puritate pugnantes in eadem Vita edenda subinde occurrunt, sed res, quæ narrantur, tam parvi pretii sunt, easque tam parum illi defectus obscurant, ut horum in Annotandis admonere lectorem, operæ pretium non duxerim. Præmitto interrim hic etiamnum Elogium Florario nostro Ms. ad diem 2 Octobris insertum, in quo S. Serenus, quem nulla ibidem adjuncta præter diem, quo annuntiatur, Sanctum nostrum esse, produnt, ob eximiam vitæ austeritatem, castitatemque, postquam in hunc modum, eodem die natale sancti Sereni confessoris, annuntiatus est, præcipue commendatur.

29 En illud; Hic Vir (Serenus) summæ sanctitatis et continentiae, qui pro interna cordis castitate nocturnis diurnisque precibus ac jejuniis insistens, cum vidisset orationum suarum obtinuisse vota, cunctosque æstus in corde suo concupiscentiæ carnalis extinctos, majori zelo castitatis exarsit, et intensioribus jejuniis et obsecrationibus incubare cœpit, ut mortificatione hujus passionis etiam ad ipsam carnis puritatem eatenus perveniret, ut ne quidem illo simplici ac naturali motu, qui etiam in parvulis ac lactentibus excitatur*, ulterius pulsaretur, credens multum facilius Deum hos stimulos carnis indicatos posse evellere, quos rarius humanæ artis industria solet quibusdam poculis vel medicamentis seu ferri sectione detrahare, cumque cœptæ supplicationi ac lacrymis indefessus insisteret, adveniens angelus in visione nocturna, ejusque velut aperiens uterum, quamdam ignitam carnis strumam de visceribus ejus avellens atque projiciens, suisque omnia, ut fuerant, locis restituens intestina, inquit: Ecce, intestina tuæ carnis abscisa sunt, et obtinuisse te noveris hodierno die perpetuam corporis puritatem, quam fideliter poposcisti. Quo ex fonte angelicam illam apparitionem, donumque castitatis in ea S. Sereno, extincto ab angelo in visceribus ejus libidinis fomite, divinitus collatum, Florarii nostri auctor hauserit, penitus ignoro; nihil sane simile apud quoscumque scriptores, qui de S. Sereno tractant, accuratissima licet, diligentissimaque indagine adhibita, comperire potui; imo ipsamet Vita edenda utcumque sit fabulosa, et in laudes S. Sereni profusa de memorata apparitione angelica, castitatisque dono in ea Sancto nostro divinitus concessio altum silet, ut vel ideo prodigium istud commenti habeam suspectum, propterea que etiam ad hunc locum elogium recitatum rejecerim, veluti commentum novum Corollarii quodammodo vice aliis Vitæ edendæ commentis ante memoratis superaddendum. Id autem mirum videri non debet; cum enim Florarium nostrum Ms. anno Christi 1486 (vide Papebrochium in patriarchis Hierosolymitanis ante tom. III Maji pag. 10) scriptum tantummodo sit, adeoque sæculis ut minimum sex post S. Serenum, tantæ auctoritatis id esse, non debet, ut ob id solum miraculo, quod ad Sancti nostri ætatem spectat, fides indubia sit adhibenda.

pariter com-
mentitiis præ-
misso, censui.

* Quo de motu
ergo hic sermo
est?

A

VITA FABULOSA

Auctore anonymo,

Ex codice Ms. sacrarum lectionum Prioratus Cellæ subtus Cantumerulam.

CAPUT I.

*Clari Sancti natales, captivitas, pietas, humile officium, sacrarum litterarum studium, libertatis recuperatio.*Sanctus claro
stemmate
natus.

a

b

c

B

d

e

orto bello, in
captivitatem
ducitur,

f

g

C

h

qua liberari,
atque in Boso-
ne,

i

k

domino suo
exaltari re-
nuens, petit,

Beatus a athleta Christi Serenus claris ortus natalibus, patre videlicet Hadriano, matre vero Serena, fertur fuisse territorii urbis Metensium indigena b, cujus magnificum nomen suam liquido pandit ethymologiam; quia sicut cælum, quando serenum est, vocatur clarum atque tranquillum, ita Vir sanctus ac Deo dignus interpretatur clarus, mitis atque tranquillus, sicuti et fuit c; qui etiam ab ipsis infantie rudimentis ita Domino Deo servire studuit, ut in infantilibus membris videretur mens inesse perfectioris ætatis: cujus sacra mens erga egentes sic semper prompta erat, ut, quæcumque ex paterni maternique juris facultatibus arripere poterat, libenter eis pro Domino impertiri studeret d, quamquam litterarum adhuc divinarum expertus foret, sicque cresceret, tenere a parentibus educatus, venerabilis proles, non solum ætate, verum etiam serenissima probitate e: talem sane volens sibi eligere partem angusto cum tramite, quæ nullo modo umquam auferretur ab eo, quam perenniter adeptus est.

2 Eodem vero tempore orta est non parva seditio illis in partibus, ab exercitu inclyti regis Dagoberti, ob rebellionem terræ illius adversus eum f. Quibus victis, captus est Vir Deo plenus atque in captivitatem ductus, quem, disponente Deo, emit dux ac comes nobilissimus nomine Boso quinque solidis g, qui tunc præerat cuidam parti Galliarum, quem diligenter ac tenere fovit; sed non post multum temporis diu requisitus est a matre atque repertus. Quo invento summa cum hilaritate cordis, præfata matrona voluit, quantumcumque placeret pretii, ut caram reciperet Sobolem, dare præfato comiti: quod sine aliqua dilatione ab eo prorsus impetravit, gavisus nimirum inde effecta. Quo comperto, Vir sanctissimus nullo modo acquievit verbis propriæ matris in revertendo: malens pro Christo fore advena et exul, hæresque fieri regni cælestis, quam confidere in rebus parentum transitoriis atque caducis; complens illud Dominicum: « Qui amat patrem aut » matrem plus quam me, non est me dignus h. »

3 Cui mater Serena moriens ac valde lacrymans sic ait: Fili mi, si dispositum est ab omnipotente Deo, ut sic remaneas, fiat voluntas ejus, quamvis finiam omnes dies vitæ meæ cum dolore; illius tamen fiat voluntas, ipsique te commendo, qui te, dum non eras, creavit, ut esses. Hæc dicens unum cum eo peregit mensem i, æstimans eum ab hac intentione revocare, quod nullo modo facere quivit, sicque osculata est faciem ejus, flens diu multumque super collum et ejulans, tristis ad patriam, unde venerat, rediit. Denique beato ac venerabili Viro apud Deum et homines ætate simul et opere magis ac magis semper in melius proficiente, soli Deo placere cupiens, postpositis terrenarum rerum curis, quibus plerumque mortalium plurimi impediuntur, solummodo jugiter orabat, pro donis cælestibus deprecans Deum diebus ac noctibus, quatinus dignaretur dirigere clementer in sacris servitiis omnes actus ejus k.

4 Erexit ergo se contra se, cuncta oblectamenta carnis spernens, scutumque sumens fidei dominicæ protectionis, lorica justitiæ ac galeam sa-

lutis, quo posset omnia tela callidi insidiatoris ignea penitus extinguere; cujus letiferas suasiones, ut postmodum claruit, sub pedibus, adjuvante Domino, prorsus contrivit, nec aliquo modo volens ei aditum concedere. Interea prædictus comes cernens in sanctissimo Sereno donum Spiritus sancti fervere, cœpit intra se occulte deliberare, qualiter posset eum post se super cuncta, quæ habebat, omnino sublimare. Unde salubri exquisito consilio, vocans eum ante se, his verbis allocutus est eum, dicens: Video sane in te spiritum Dei degere: idcirco volo te constituere primum in domo palatii mei, ut sis secundus a me et quæcumque præceperis, sine mora perficiantur. Cui beatissimus vir Domini Serenus hoc in primis dedit responsum: Si inveni gratiam in oculis tuis, domine mi, ad nihil aliud me idoneum precor iudices in iis, quæ temporaliter possidere videris, nisi ut committas mihi tantummodo omnia gregum tuorum armenta, quoniam aliarum sum omnino ignarus artium, sed in iis procul dubio scias me multum tibi gregis augmentum brevi sub tempore acquisiturum l.

5 Videns autem comes constantiam beatissimi Viri largiter ac gaudenter tribuit ei omnia, quæ ad pastorale officium expediebant. Sicque abhinc effectus est pastor suarum pecudum, quas adeo sanctus Vir provide curavit, ut a morsibus ferarum omnes illæ sæ intactæque permanerent. Quomodo vero vel quantis temporibus huic præfuit officio, sequentia declarabunt. Per idem autem tempus ad Nigellense monasterium ob sacrarum studium litterarum pergebat præfati comitis filius, cum quo clanculo simul ibat vir Domini Serenus, relictis inter lucos lustra que saltus animalibus m, sub custodia tamen agrestium ferarum, ut in illis diebus videretur illud impleri agiographiæ: « Et » bestię terræ pacificæ erunt tibi n » et illud: « Lupus et agnus vescentur simul, leo et bos pascuas comedent o. » Cumque ante didascalum per dies singulos uterque disceret, beatissimus Tyro, quæque audierat ab ore magistri profluere, ita sitiens epotabat, ut in brevi spatio videretur par fore suo præceptori, omniumque ex tunc suorum cœavorum in arte Grammatica pleniter perfectus est magister effectus p.

6 Redeunte autem eo ab litterariæ exercitationis disciplina ad curam pastorem, reboante voce buccinæ, quoquo locorum forent greges pecudum sibi commissi dispersi, nutu Dei ante eum a diversis partibus, minantibus feris q, humiliter conventabant. Rursum vero eo jubente, repedabant universa ad quæque densarum loca sylvarum armenta, donec ab ipso denuo revocarentur. Per tres siquidem annos et dimidium huic præfuit officio Vir Deo carus. In quibus quantæ fuit abstinentiæ, longum esset enarrare. O per omnia imitabilem Virum! mitem, pacificum, hilarem, misericordem, humilem, benignum, pudicum, sacris moribus decoratum, qui fideliter erogabat in eleemosynis egentium quidquid impensum sibi diurni victus habere potuisset. Omnibus omnia factus, ut cunctis pium præberet exemplum.

7 Interea omnium inventor malorum, adversarius scilicet humani generis diabolus, non ferens talem ac tantam sacri Viri conversationem, instigavit acerbe letifero ore quosdam nefarios homines contra eum, volens eum a suo remove proposito. Qui in tantam illico conversi sunt amentiam, ut veluti canes rabidi insurgentes, eum convitiis ac male nominatis verbis ante dominum suum laccessierint, illumque accusaverint, dicentes: Optime dux noster, ille maleficus, quem dicebas sperabasque tibi esse fidelem, cui nuper pecoris tui gregis curam commisisti, per tres annos ac menses sex nil aliud egit, quam cum puerulo tuo ad scholas pergere, ibique cum tanta mentis aviditate, ipso plus filio tuo ceterisque cœvis, profiteri cernitur, ut omnes minores majoresque natu ejus prudentiam ac peritiam excessisse, mirentur. Ob id

AUCTOR
ANONYMUS.
obitque pasto-
risl
officium dum-
que interea
ludum littera-
rium,

E

m

n

o

p

relieto grege,
clam frequen-
tat

q

F

incuriæ apud
Bosonem insi-
mulatur, qui

AVCTORE
ANONYMO.

inde iratus,
S. Serenum,
salvum licet
gregem hic

id volumus te certiores facere, quod ex iis, quæ ei quondam commiseras, armentis quædam a latronibus, quædam vero a feris ita penitus deleta sunt, ut nihil ultra ad usum tuæ domus familiæque exinde percipias.

8 Inde nimium ipse comes ira commotus, cupiens per se veraciter scire, an ita se res haberent, constituit certum terminum, quo ad Virum Dei properaret. Quadam nempe die profectus est una cum accusatoribus fallacibus, volens experiri huius rei veritatem, vocatoque beato Sereno ante se iis eum duriter increpavit verbis: Cur, inquit, ob hoc recepisti armentorum meorum providentiæ curam, ut ea in deserto dimitteres, otioque vacares? Cui beatissimus Vir constanti animo, confusus undique suis æmulis, sic ait: Noli, domine mi, super me in aliquo contristari, quoniam veluti superius tibi spondi, recipies cum omni augmentatione absque mora cuncta, quæ mihi commendaveras armenta. Ad hoc ipse respondit: Si dictis facta compenses, gratiam, quam semper penes me habuisti, nullis viventibus linguis amittere poteris. Alias male te disperdam. Cui sanctus Serenus ait: Sicut locutus es, ita fiat. Iis ita gestis, convenere nonnulli ad beati Viri spectaculum, ut viderent, an implemet, quæ sponderat.

B
exhibeat,
verberare
vult; sed siti

9 Qui dum resonaret de more suum pastorem lituum, protinus delitescens quique greges in profunditate lucorum, audita voce sui Custodis, ante eum simul majores cum parvulis more solito omnino confluxere. Quibus visis, induratum est cor domini sui, non secus ac olim novimus obtusum esse cor perfidi Pharaonis contra Moysen prophetam magni Dei. Quem sic compescere Vir Domini blando cœpit eloquio. Ecce, sicut promiseram superius, Domino faciente, cuncta, quæ mihi commiseras, armenta omni cum multiplicatione et augmentatione restituo tibi *r*. Quo audito, dominus ejus præmissæ promissionis oblitus jussit sibi verbera dari, quibus posset eum acriter cedere. Sed Dominus, cui semper devoto pectore puraque mente beatissimus famulabatur Serenus, volens depromere quanti esset ipse meriti; cum arripere voluisset dominus suus omni conamine scopas ad eum verberandum, confestim manus ejus cum lacerto ita arida exsanguisque effecta est, ut nullo modo eam valeret extendere. Quem eadem hora talis invasit sitis, ut diceret, se, nisi foret quis, qui ei poculum præberet aquæ, spiritum ocyus amittere vitæ.

C
divinitus
punitur, cui
restringendæ
de aqua defi-
ciente

s

precibus fuit
fontem Sere-
nus excitat,

10 Cumque ministri ejus hac illacque discurre-
rent, potumque, unde sitis sua extingui posset,
perquirerent ac nullatenus alicujus fontis vel putei
venam valuissent reperire, tristes inde nimium
effecti sunt. Quippe quia omnes laticum decursus
procul ab eis essent præter unum fonticulum, qui
nuncupatur Fons Danilus *s*, ad quem ob longitu-
dinem spatii in tam brevi spatio temporis nemo
illorum pervenire poterat. Dum hæc sanctissimus
Dei Serenus cerneret, invocare hoc modo cœpit
Domini majestatem, volens ei pro malo bonum
reddere; expandit manus suas ad cælum et dixit.

11 Tu Domine, conditor cæli et terræ, qui
nullam habes indigentiam, et cui omne suum fa-
mulatur opus, imperium sequens jubentis, quem
tartara contremiscunt, qui de sicca rupe quondam
habundanter manare laticem fecisti, tuus ne defi-
ceret populus, ne reminiscaris, quæso, iniquitatem
nostrarum antiquarum, sed jube nunc nobis pro-
dire hic ad laudem et gloriam nominis tui venam
aquæ vivæ, qua possit reviviscere hoc aridum tui
plasmatis corpus. Hæc dicens præcepit uni tauro-
rum cornu terram fodere, qui mox acsi rationale
animal voci obedivit jubentis, atque cum omni
impetu terram cornu percussit, cujus hyatum
percussionis tanta aquarum largitas secuta est, ut
in annem maximum derivari videretur, sed pau-
latim decrescens, cursumque suum retrahens in
ingentem versus est fontem, qui hodie usque per-
manet *t*.

t

12 Igitur beatissimus athleta Christi Serenus D
gratias inde agens largitori omnium bonorum
Deo, plenum sumpsit vasculum aquæ hujus, hy-
lari vultu porrigens comiti sitibundo ac semivivo.
Qua hausta, totum corpus ejus in propriam re-
versum est validitatem, moxque pedibus Beati
provolutus sic eum alloqui cœpit: Serene serve
Dei altissimi, amodo sis liber et absolutus ab
omni servitio terreni imperii nostrique juris *u*, et
servito Domino Jesu Christo, qui me per te a
morte debita revocare dignatus est. Qua libertate
percepta, præcepit ei, ut, quantumcumque sibi
placeret ex parte sylvarum loci illius, aliarumque
terrarum acciperet, ut cellulam ad serviendum
Deo construere posset, et quæque necessaria essent
humano usui, inibi percipere quivisset.

eoque Boso-
nem refocillat
a quo propte-
rea libertate,

u

13 Quo audito, Vir sanctissimus libenter obe-
divit ejus precationi, atque videntibus cunctis, qui
illic aderant, ferramentum, quo solebat incidere
ligna, jactavit continuo a loco, quo stabat, ferme
milliarium unum. Quod cecidit super quamdam
quercum, per cujus foramen oleum manasse
dicitur, ut patenter ostenderet omnipotens Deus,
quod illic deberet construi sacra cellula beatissimi
viri Sereni, ubi redundabat oleum, id est, donum
vel unctio Spiritus sancti. Quod postea res gesta E
cunctis manifestata est *x*. Sicque factum est, ut
omnes, qui illic aderant, gratias retulerint Deo.
Quod cernens præfatus comes, gaudio magno re-
pletus, dans osculum sanctissimo Viro, cum suis
reversus est ad propria, atque comes *y* exinde
cœpit haberi Vir sanctissimus longe lateque in-
signis valdeque famosus. Igitur sanctissimus Vir,
dum cerneret se expeditum ac liberum ab omni
humana servitute, totus illico ad Christi libertus
conversus est servitium.

locoque ad
ædificandam
Cellam dona-
tur.

x

y

ANNOTATA.

a *Præ manibus etiam habeo Prologum in Vitam S. Sereni ex Legendario Ms. Prumiensi descriptum, atque ad Majores nostros, adjecto etiam Vitæ, quam modo damus, initio, transmissum; hunc nihilominus hic præmittere, visum non est, quod nihil omnino notatu dignum contineat, terminisque adeo generalibus sit conceptus, ut cuilibet Sancto, cujus Vita describitur, solo mutato nomine, valeat applicari.*

b *In Actis apud Saussayum Sanctus noster ortu Metensis dicitur; non propterea tamen hæc pugnant cum Vita, quam edimus, quæque Sanctum territorii urbis Metensium indigenam appellat; nam etiam territorii seu tractus Metensis incolæ seu indigenæ recte Metenses nuncupantur; imo olim Austrasiæ regnum, ut apud Baudrandum videre licet, a primaria sua civitate Metensi, in qua reges Austrasiæ sedem habebant, regnum Metense dictum fuit, ut et populi illud incolentes Metensium nomine verosimillime venerint: verum an pariter territorii seu tractus Metensis nomine regio civitati Metensi circumjecta apud mediæ ævi scriptores aliosve anteriores umquam venit? Hoc equidem ego comperire non possum, postestque vel inde non parum augeri suspicio, quam de tempore minus antiquo, quo Vita Sancti nostri conscripta est, in Commentario prævio loco non uno insinuavi.*

F

c *Hæc allusio ad nomen Sereni apud Saussayum omittitur.*

d *Vita apud Saussayum de paterni maternique juris facultatibus ex miserationis affectu a S. Sereno sublati altum silens, ejus adhuc pueri in pauperes pietatem ita commendat: Charitate in pauperes ita jam enitebat, ut specimina futuræ sanctitatis admiranda exhiberet.*

e *Pro his apud Saussayum legitur: Crescente ætate, cum ingenuæ educationis tincturam jam imbibisset, divinarum litterarum studium adjecit, scientiæque Sanctorum candidatus, nihil prætermisit, quo ad Dei placita se componeret.*

f *Quid de bello hoc Metensi universim sentiendum sit,*

sit,

A sit, in Commentario prævio num. 19, 20 et 21 aperuimus; quod si tamen id reipsa contigisse, admittendum foret, referri melius quam ad initium regni Dagoberti I in Austrasia idcirco non posset, quod nullus in Historiis Chronicisque antiquis Francorum vir illustris, nomine Boso, qui ætate Dagoberti I floruerit, cuique adeo Sancti nostri captivitas convenire queat, uspiam occurrat præter Bosonem, Audoleni filium, de quo Fredegarius in Chronico cap. 54 ad annum Clotharii II Francorum regis 45, qui cum anno Christi 626, Dagobertique in Austrasia regni quarto concurrat, in hunc modum scribit: Boso, filius Audoleni, de pago Stampinsi jussu Clotharii ab Arneberto duce interficitur, reputans ei stuprum cum Sigilde regina. Quod si autem huic Bosoni Sancti nostri captivitas attribuat, cum hæc, ut biographus noster tradit, trium amplius annorum fuerit; Boso vero ille, ut ex mox dictis liquet, anno Christi 626 interfectus vivere desiderit, consequens est, ut S. Sereni captivitas, adeoque et bellum Metense debeat referri ad annum Christi 625 aut 622, quo Dagobertus I, ut recentiores omnes nunc passim admittunt, Austrasie regnum primo iniit. Accedit, quod inter captivitatem S. Sereni, si hæc anno Christi 622 aut 625 affigatur, interque ejus ex urbe Romana reditum, qui sub Pontificatu Joannis quarti anno Christi 640 ad finem vergente ordinati, biennioque fere post defuncti, contigit, nullo negotio inveniri queant anni amplius tres, quibus apud Bosonem (vide Vitam num. 7) S. Serenus captivus exstitit, anni circiter octo, quibus (vide Vitam num. 15) Romæ peregrinatus est, totidemque etiam, quibus forte, antequam Romam peteret, vitam solitariam in eremo duxit, adeo ut, cum vel hinc Vita Sancti nostri, nisi plura in Commentario prævio allegata obstarent, verisimilitudinem utcumque posset acquirere, bellum Metense in ea assertum non aptius quam anno 622 vel 625 affigatur.

g Apud Desguerroisium cap. 1 S. Serenus non quinque solidis, sed scutis totidem a Bosone emptus dicitur.

h Matth. 10 v. 57.

i Saussayus et Desguerroisius hic in verbis quidem a se, et a biographo nostro discrepant, in substantiam tamen rei narratæ apprime consentiunt.

k Hæc a Saussayo prætermittuntur.

l Saussayus iisdem fere paulo nitidius, compendiosiusque narratis subdit: Quod munus (pastoris gregum) ideo affectabat, ut procul ab hominum turba et vitiorum contagio, in puritate mentis et innocentia vitæ Deo pie serviret. Desguerroisius non multum absimilia subiungit.

C m Per monasterium Nigellense hic intelligitur abbatia cognominis diœcesis Trecensis, quæ Nigella abscondita agnominatur: agunt de ea Sammarthani fratres tom. IV Galliæ Christianæ, sitamque esse, aiunt, in Bria haud longe a Villanoxa; quapropter, cum vicissim a Villanoxa, ut in Commentario prævio num. 4 vidimus, non longe absit prioratus Cellæ, prespicuum est et ab hoc Nigellam absconditam haud longe abesse, quod si adeo, quod facere nihil velat, Nigellam versus accipiat illud unum ferme miliarium, quo ædes comitis Bosonis a prioratu Cellæ seu a Cella S. Sereni ut minimum abfuisse, biographus noster num. 15 innuit, S. Serenus Nigellam se conferre ex ædibus comitis Bosonis studiorum causa quotidie potuerit, non tamen tribus annis et medio clam ipso comite Bosone, desertisque armentis custodiæ suæ demandatis, quod ideo in Commentario prævio num. 22 incredibile pronuntiamus. Porro de monasterio sive abbatia Nigellensi etiam Nicolaus Desguerroisius in Opere, quod in Commentario prævio num. 2 citavi, ad annum 514 agit, aitque se, cum locum illum anno 1652 adiisset, scriptura et traditione intellexisse, abbatiam illam totius Campaniæ esse antiquissimam, a Clodoveo I Francorum rege, ejusque uxore S. Clothilde fundatam, idque probari ex tota ecclesiæ structura, quæ eodem plane modo et ordine extructa est, quo ecclesia SS. Petri

Octobris Tomus I.

et Pauli Parisiis, quæ nunc S. Genovevæ nuncupatur, quamque idem Clodoveus erexit. Quapropter cum Clodoveus I Francorum rex sub finem sæculi quinti Catholicam fidem amplexus, sub initium sexti e vivis excesserit, consequens est, ut Nigella circa idem tempus sit fundata, possetque vel hinc concludi Sanctum nostrum ante sæculum sextum non floruisse, si fidem aliquam mereretur noster Biographus, dum monasterium Nigellense a S. Sereno frequentatum, adeoque id ætate ejus exstitisse, insinuat.

n Jobi cap. 5 v. 25.

o Isaïæ cap. 65 v. 25, sed pro vescentur ibidem legitur pascentur.

p Nonnulla hic adduntur apud Desguerroisium, quæ, cum levioris momenti sint, huc non transcribo.

q Quid de hoc obsequio a seris S. Sereno præstito sentiamus, vide Commentarii prævii num. 25.

r Desguerroisius S. Serenum hic comiti Bosoni dixisse, ait: En, quod tibi promisi, omnia nunc tibi in manus remitto, cumque sim liber, Deo soli vacaturus abeo. S. Serenus hic sese merito vocat liberum, si, ut Desguerroisius cap. 2, ipsaque Vita, quam edimus, num. 2 innuit, eum jam ante mater Serena a comite Bosone, lytro persoluto, redemerat; verum Saussayus, eademque Vita, quam edimus, num. 12 insinuant, Sanctum nostrum, cum hic Bosonem alloqueretur, libertati nondum fuisse restitutum.

s Nec situm, nec nomen fontis hujus uspiam reperire potui.

t Dominus Cousinet in Commentario prævio sæpe laudatus ad marginem Lectionum, quas, ut in Commentario prævio monui, ex Antiphonario ecclesiæ S. Sereni de Cantumerula ad Majores nostros transmisit, distincte notavit, fontem illum, quem non nominat, hodieque exstare; at non video, qua ratione probari queat, fontem ullum, qui etiamnum exstet, relato hic prodigio esse exortum; id sane ego, nisi potior quam biographi nostri adducatur auctoritas, numquam credidero.

u Hæc verba insinuant, quod jam ad litteram r sub finem notavi.

x Hinc collige, Cellam S. Sereni, quod ad litteram m jam monui, uno ferme milliaro ut minimum abfuisse ab ædibus comitis Bosonis. In Commentario prævio ad num. 25 curiosus lector inveniet, quid de illa prodigiorum catena num. 9, 11, 12 et 15 hic contexta sentiendum, arbitremur. Saussayus miracula num. 9 et 15 relata silentio prætermittit.

y Nomen comes procul dubio hic redundat, ut sensus sit, virum sanctissimum, Serenum scilicet, non vero comitem Bosonem, haberi deinceps cepisse longe lateque insignem, valdeque famosum. Certe apud Desguerroisium sic legitur: S. Serenus pro magno Dei amico deinceps fuit habitus, cui cælum in virtutibus et miraculis faveret.

CAPUT II.

Sancti vita solitaria, peregrinatio et commoratio Romana, reditus in Galliam, varia miracula.

Et quamquam inter homines videretur degere ad tempus a, tamen sacra mens ejus inter angelos in cælestibus versabatur, complens illud Apostoli: « Nostra autem conversatio in cælis est b. » Theoriam namque, id est, contemplationem Dei semper intra cubiculum cordis sui bajulare studens, reminiscendo crebro ac decantando quosdam Psalmographi versiculos. « Quam dilecta tabernacula tua, » Domine virtutum, concupiscit et deficit anima » mea in atria Domici c. » Et iterum: « Beati, qui » habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te. Quoniam melior est dies » una in atriiis tuis super millia d. » Denique non plurimo peracto tempore e, cœpit intra se deliberare f, quomodo occulte posset Romam pergere

AUCTORE
ANONYMO.

S. Serenus, vita solitaria aliquandiu acta, Romam

a
b

c

d

e

f

AUCTORE
ANONYMO.

peregrinatur,
dumque ibi
septennio am-
plius moratus,
g

redire in pa-
triam parat,
Joannes Pon-
tifeæ monitu
angeli
h

B

i

k

eum ad se ar-
cessit,

C

presbyterum
ordinat, do-
natumque
l

ambiens visere Apostolorum Petri regni cælestis clavigeri Paulique doctoris egregii magnificas domus, ceteraque loca in honore aliorum Sanctorum illic constructa fideliter perlustrare. Cupiebat nihilominus omnimode discere institutionem monastici Ordinis sive canonici, sicuti postea rei probavit eventus.

13 Paravit siquidem postmodum iter parvo contentus comite, atque exiguo victu. Quo cæpto, angelum Domini meruit habere ductorem, donec sospes et incolumis veniret, quo tenderet g. In quo etiam itinere quantum sacrum attenuavit corpus frigore, fame ac siti atque excubiis vigiliarum, longum est enarrare. Sicque omnino gaudens, auxiliante Domino Jesu Christo, cui semper devote serviebat, cæptam explevit viam, ubi sane diu multumque commanens, septem strenue peregit annos et dimidium, circuiens quæque loca Sanctorum, investigansque plurima gesta martyrum, ac choruscantium virginum summo cum studio ea descripsit, atque fideliter retinuit. Cetera vero, quæ illic gessit, sequentia declarabunt.

16 Evoluta autem tempore, meditabatur de reversione isdem Famulus Domini, cupiens repedare ad patriam, unde venerat. Quadam vero nocte destinavit Dominus angelum suum in visu Apostolico Joanni, qui tunc præerat Romanæ Ecclesiæ h, cui præcepit dicens: Diluculo matutinis surge et quære diligenter quemdam clericum nomine Serenum a partibus Galliarum huc directum, qui ab infantie rudimentis nullo modo cessat Deo fideliter servire, sed nuper istuc veniens visere quæque loca Sanctorum ac sacras discere institutiones, ubi jam peregit lustrum unum ac dimidium i. deliberans nunc remeare ad patriam, quam olim dimiserat. Quo reperto, promove eum ad presbyteratus gradum, quia dignus est fungi sacerdotio in domo Domini; cumque sanctificaveris eum oleo sancto, accipe sanctorum Fabiani necnon Sebastiani sacras reliquias k cum capsellulis, quæ sunt super principale altare sancti Petri cum carbunculo uno, ac libenter tribue ei omnia, quæ ejus expediunt itineri, et postea sine eum cum gaudio ad propria reverti.

17 His dictis, angelus Domini nusquam comparuit. Illucescente autem die, beatus Papa Joannes surgens de lecto, in quo jacebat, sollicitus omnino de visione angeli, misit clericos et laicos ad cuncta loca Sanctorum, quæ ibi colebantur; qui eum studiose perquirerent. Cumque diu multumque ab his Sanctus Dei quæsitus tandem repertus est in quodam oratorio delitescens, psalmis orationibusque vacando. Qui decenter ductus est ante dominum Papam, a quo summa cum reverentia susceptus est; quem his compellare cæpit verbis: Quare, frater, tamdiu latuisti, inter nos manens nobis tot temporibus incognitus, ut non diceres securiter illud, ad quod veneras peragendum, accipiesque a nobis cuncta necessaria; mane, precor, apud nos, quanto cupis tempore, donec perficientur ea, quæ a Domino de te jussa sunt. Statuto siquidem termino, quo fas est fidelibus clericis accedere ad percipiendum sacri presbyteratus Ordinem, vocatus est famulus Christi Serenus ante dominum Papam, quem ita affatus est dicens.

18 Novimus te, carissime Frater, præelectum esse a Domino Deo, ut sis ei peculiaris sacerdos ac devotus minister in templo sancto ejus, quia dignus repertus es, ut fungaris officio sacri sacerdotii, offerasque incensum dignum in odorem suavitatis intra cubiculum tui pectoris ad interpellandum pro totius populi delictis. Unde, quæso, hanc accipere benedictionem ne recuses, ut cum ceteris de te illud Salomonis dicatur: « Dilectus » Deo et hominibus, cujus memoria in benedictione » est l. » Cui vir domini Serenus, ut erat mitissimus, hoc dedit responsum: Licet, pater optime, scias me indignum ad tanti muneris donum suscipiendum, fiat tamen voluntas piissimi Domini. Quo audito, sanctus Dei præsul, omnesque, qui

illic præsentés aderant, benedixerunt una voce D Dominum, qui talem sibi dignatus est eligere sacerdotem. Tunc ductus honorifice ante altare, cæptum est more solito sacrum officium consecrationis, super eumque feliciter peractum, sic deinceps minister ingens effectus est in domo Domini.

19 Quibus rite peractis, cæpit de reversione Sanctus animo deliberare, postulans sibi dari licentiam a sacro Pontifice ad patriam remeandi propriam. Qui libenter assensum ejus præbuit votis, dansque ei cuncta, quæ longitudine viarum expediebant præter sacras reliquias sanctorum martyrum Fabiani et Sebastiani, quæ promissæ ei per angelum fuerant. Quod cernens vir Domini Serenus, sic ei inlit: Verumtamen nullo modo scias, me hinc recessurum, donec sancti angeli compleatur jussio. Unde vocato populo Romano indictum est jejunium, an deprecatio Viri Dei perfici deberetur m. Quo peracto, disponente Domino, una voce clamatum est ab omnibus, impleri debere petitionem Hominis Dei. Recuperatis autem sacris reliquiis, dantes invicem benigna oscula aggressus est iter feliciter diu optatum.

20 Proliciebat denique in eo exercitationis quotidianæ processus ultra se semper ascendens, ut meritis non solum vinceret sæculum, sed, edomito corpore, de ipso potius triumpharet. Quis enim expediet, quam fuerit in jejuniorum parcitate præcipuus, in vigiliarum delectatione propinquus, in orationis assiduitate laudabilis, in miserationis opere singularis, ut et hostem, qui sibi repugnabat, extingueret, et, unde solus se affligeret, cunctis spe maxima subveniret.

21 Erat enim ad obediendum promptus, ad vicia calcanda maturus, cui vivere Christus fuit semper et mori lucrum. Namque non oculum voluptati, non aurem ludibriis, non animum accommodans lenitati, semper se regens anchora gravitatis. Nec aliud extra se respuendo prætulit, quam Christum, quem in corpore fidelis fortior bajulavit. His igitur studiis occupatus in tantam vitæ claritatem pervenit, ut ejus devotum servitium mundi Dominus per miracula testaretur.

22 Quadam vero die, antequam Alpes deveniret, pertransiens quemdam fluvium, nomine Padum n; cui obviavit beatus antistes Eligius, vir Deo carus, Romam pergens, qui vi abstulit sacras reliquias sanctorum Fabiani et Sebastiani, quas a beato Joanne Papa acceperat o. Unde nimium tristis coram omnibus testari Deum cæpit, non hinc se recessurum, quo usque ei redderentur prædictæ reliquiæ; quas quo ordine vel qualiter recuperare meruerit, cerneres, si illic esses, sicuti in sequentibus declarabitur. Interea athleta Christi Serenus lacrymosis precibus cæpit exorare peregrinorum consolatorem Dominum, ut eum in eadem angustia et tribulatione constitutum sublevare dignaretur, quatinus cæptum iter lætus explere quantocyus posset. Mira res et nostris temporibus mirabiliter stupenda. Nondum enim ab oratione cessaverat, navicula, qua fretum prædicti fluminis transire vellet jam dictus præsul Eligius, adeo undæ inhæsit æquoris, ut nec remige impingente, nec flatibus ventorum carbasa exagitantibus, a loco, quo stabat, omnino nec in antea, nec in retro moveri nullo modo potuit.

23 Quod cernens sanctus Dei pontifex ingenti pavore percussus, illico sanctum Dei advocans Serenum, sciens eum magni esse meriti, sponndit ei reddere capsulam cum reliquiis sanctorum martyrum Fabiani et Sebastiani. Ipse vero hæc audiens, magno repletus gaudio, veloci cursu ad eum usque cucurrit. Cujus sub pedibus ita se calcabile flumen supradictum præbuit, quemadmodum quondam altum mare beati Petri gloriosis gressibus obedit. Quem mox beatus Eligius humiliter amplexans, diuque osculans, reddidit ei libenter ablata pignora, atque deinceps vinculo caritatis ambo simul sociati omnipotentem glorificaverunt Dominum, qui gressus hominum dirigit

SS. Fabiani
ac Sebastiani
reliquiis hono-
rifice dimittit.

m

hic in via ora-
tionibus, jeju-
niis, aliisque

E

piis exercitiis
vacat,

reliquias, quas
Romæ accepe-
rat, sibi per
obvium

n

o

F

S. Eligium
surreptas
prodigiose
recuperat

in

A in salutem, ac semper pie protegit sperantes in se. Beatus vero Eligius Romam pergens, sanctus quoque Serenus coeptam exequens viam; tantummodo deprecatus est eum, ut per eum dignaretur reverti.

in patriam
advenit, pie-
tati totum se
dedit,

24 Igitur devotus Domini Famulus citissime juga Alpium transcendens atque fines Galliarum propere, favente Domino, incolumis adiens, donec tugurio receptus est proprio. In cuius adventu omnes finitimi regionis illius unanimiter lætati sunt. Quique adeo postmodum videbatur a cunctis reverendus, ut operum suorum clarescentibus meritis, nullus ejus voluntati conaretur reluctari. Cernebatur namque vultus ejus angelico veluti nitens aspectu, et juxta Scripturam vultus indicabat mentem. Aderat enim morum temperantia, e qua lanx libratur. Circa exercitia Dominici cultus inerat illi animus devotissimus, amorque inexhaustus. Jam vero verba, quæ diceret, sale sapientiæ divinæ condita cerneret, omnibusque communicare sui fragrantiam odoris. Hæc omnia super fundamentum fidei Catholicæ in pectore casto collocaverat, Christum adhibens structuræ suæ fundamentum perpetuum, qui est vera petra, super quam omnis ædificatio stabilita crescit in templum sanctum in Domino. Inerat ei interea circa peregrinos et exules magnus dilectionis fervor, ita ut, quibuscumque poterat, alimoniam subministraret. tegumenta quoque præberet.

Eligioque in
Galliam pariter
reverso,
obque fidem

B 25 Eodem vero anno peracto, revertente jam a Roma beato Eligio, pertransiens fines Hominis Dei, ire ad eum, ut promiserat, neglexit. Ob hoc invasit eum subitanea cæcitas, qua graviter diu pressus, præparans sumptus necessarios itineri, pergere ad sanctum Dei Serenum, via, qua venerat, velocius acceleravit. Præstolabatur interea vir Dei Serenus cum omni sollicitudine redditum beati præsulis, ignorans, quid ei acciderat. Cumque his et hujusmodi anxietetur angoribus, ecce, subito legatus adveniens, sanctum antistitem Eligium a finibus suis egressum illuc adventasse, denunciavit. Cui inquit S. Eligius: Vide, Frater carissime, qualiter ob crimen mendacii, quod tibi intuli, valida cæcitate sum percussus. Unde, quæso te, interpellare ne differas Deum pro me, quatinus tuis adjutus precibus, pristinum merear recipere visum.

non servatam,
cæcitate per-
cussus visum
restituit.

26 Tunc sanctissimus Serenus prosternens se in oratione, tamdiu fudit preces ad Dominum, donec redditum est sancto viro Eligio lumen amissum. Unde nimium pariter gratulantes, altissimo Domino maximas retulerunt laudes, ac deinde ad beati Viri cellulam cum suis pervenerunt alacres. Unde unum annum fecit et dimidium, designans, ut erat prudens, qualiter tabernaculum Domino Homo Dei fabricaret. Quo peracto, deprecati sunt ambo Dominum, ut diem vocationis suæ ambo scirent, quod et impetrare meruerunt. Postmodum vero invicem se Domino commendantes, antistes ad suum sospes rediit episcopatum, et agonista Dei Serenus intra palæstram sui exercitii habitavit solus p.

ANNOTATA.

a Desguerroisius paulo explicatius sic habet: Quamquam inter homines vivere videretur, qui illum auxilii causa invisebant.

b Ad Philipp. 5 v 20.

c Psalm. 85 v 2 et 5.

d Psalm. eodem v 3 et 11. Textus illi pluresque alii videri possent ex Scriptura sacra a biographo nostro eo fine tantum produci, ut Vitam S. Sereni amplifiet, sicque Lectionibus quolibet die Octavæ, qua is colitur, in Officio ecclesiastico recitandis materiam sufficientem inveniat; verum in Actis apud Desguerroisium textus illi fere omnes, nonnullique insuper alii leguntur.

e Desguerroisius ait: multo post tempore, ut saltem aliquot annorum spatium designare videatur, nihil autem obstat, quo minus illud, ut ex Annotatis cap. præcedenti ad litteram f fas est colligere, septem

aut octo annorum statuatur, qui cum plurimum tempus dici non debeant, biographus noster cum Desguerroisio hic non pugnat.

f Desguerroisius Sanctum nostrum inspiratione divina ad iter Romanum excitatum scribit. Saussayus rem sic narrat: Verum cum tantæ suavitatis fulgoribus omnium in se oculos raperet, tum fugiendæ humanæ venerationis, tum exercendæ devotionis causa, Romam perrexit, comite angelo, quem familiarem toto itinere habere meruit.

g Comitatus ille S. Sereno ab angelo (sub forma nempe visibili, ut sensus exigit) Romam usque præstitus, incredibilis quidem de se non est, sed ut illum nemo prudens sola biographi nostri, Actorumque apud Desguerroisium exstantium auctoritate certo crediderit, sic per parvum comitem, cum quo iter suscepisse dicitur, adolescentem nondum adultum quisque intelliget.

h In Commentario prævio num. 24 sensa nostra aperuimus de angelica illa apparitione Joanni Pontifici Romano oblata; hunc solus Saussayus nominis illius quartum recte inscribit.

i Lustrum unum et medium commorationis Romanæ cum nupero illuc adventu non satis congruit; nihil simile habet Saussayus.

k Acta apud Desguerroisium exstantia ferunt quidem, Joanni Pontifici divinitus injunctum fuisse, ut reliquias Sanctorum in altari S. Petri expositas S. Sereno in Galliam reversuro donaret, sed illas SS. Fabiani ac Sebastiani fuisse, nusquam edicunt; scilicet eorum scriptor (vide Commentarium prævium num. 7 et 8) persuasum sibi, ut biographus noster, non habebat, reliquias S. Sebastiani in prioratu Cellæ S. Sereni exstantes, ab ipsomet S. Sereno illuc fuisse allatas. Et sane id saltem admodum esse dubium, argumento esse potest, quod Eginhardus æque ac scriptor Vitæ Ludovici Pii, ambo imperatori huic coævi, translationem corporis S. Sebastiani ex Italia in Galliam anno 826, vivente eodem Ludovico Pio, factam ita pertractent, ut sanctissimi hujus martyris reliquias tunc primum eo fuisse allatas, insinuare videantur; hincque ex parte profectum est, ut in Commentario prævio num. 8 verosimilius mihi esse dixerim, occasione corporis S. Sebastiani ex Italia Suessionas translati prioratum Cellæ S. Sereni, in quo illud in transitu depositum aliquamdiu substitit, sacris hujus fortissimi athletæ reliquiis esse locupletatum, sive interim hæc, dum sacrum istud pignus illic in transitu etiamnum quiesceret, fuerint obtentæ, sive postea dumtaxat, cum jam in monasterium Suessionense S. Medardi esset illatum, monachorum ejusdem cænobii dono fuerint submissæ, quod mihi credibilius apparet, quodque suspicandi ansem præbent plurimæ illæ Galliarum ecclesiæ, quæ reliquiis ex corpore S. Sebastiani, cum jam Suessionas esset delatum, excerptis fuere nobilitatæ, uti Saussayus, ad 20 Januarii, narrata corporis S. Sebastiani in Galliam translatione, his verbis testatur: Ceterum ex tam locuplete gazophylacio (corpore S. Sebastiani) decerpta pretiosa aliquot pignora plurimas regni Christianissimi ecclesias nobilitarunt: quæ inelyti hujus martyris reliquiis decoratæ, magis quam exquisita qualibet monilium congerie, aut structuræ magnificentia merito gloriantur. In quibus post Parisiensem omnium clarissimam, Trevirensis quoque hoc ex decore præcipue commendatur; deinde Senonensis, Trecentis, Bruxellana (de hac vide Bollandum in Commentario prævio ad Acta S. Sebastiani num. 45) aliæque cathedralicæ præter abbatales et ceteras innumeras. Ita ille, qui nihilominus in Corollario Martyrologii Gallicani pag. 1213 cum biographo nostro in modo, quo sacras S. Sebastiani reliquias ad prioratum Cellæ devenisse innuit, omnino consentit.

l Ecclesiastici cap. 45 v 1.

m Jejunii populo Romano ad Dei voluntatem investigandam indicti Saussayus recte non meminit. Videsis Commentarium prævium num. 24 et 25.

n Maximus, celeberrimusque Italiæ fluvius, qui et Eridanus a poetis dicitur; hunc in longum et latum

AFCTORE
ANONYMO.

tum Baudrandus aliique describunt, quos propterea si lubet, curiosus lector consulat.

o Desguerroisius scribit S. Serenum præ gaudio, quo ob reliquiarum possessionem efferebatur, eas S. Eligio sibi ad Padum obvio monstrasse, hocque in causa fuisse, cur sanctus antistes easdem vi abstulerit, cum scilicet inimicitia quidem inter eos non intercederet, sed S. Eligius, utpote summa virtute vir, sacri thesauri desiderio flagraret; quasi vero fictum illud reliquiarum furtum, pio licet utcumque desiderio velatum, S. Eligio cessaret esse injurium.

p Omnia, quæ hic num. 22, 25, 25 et 26 narrantur, pro commentitiis habemus. Adi, si lubet, Commentarium prævium num. 24 et 25. Saussayus solum reliquiarum furtum, miraculumque id proxime subseculum commemorat, melius facturum, si alia commenta pariter omisisset.

CAPUT III.

Sancti morbus, obitus, sepulturæ locus, miraculaque in eo patrata.

Dum Sanctus
quotidie virtu-
tes

B

Quis deinde ejus patientiam, quis puritatem, quis caritatem, quis zelum sanctum, quis ingenii meditationem die noctuque in lege Domini poterit explicare? Assertor fidei, ornator ecclesiarum, prædicator gratiæ, extinctor jurgii, seminarium castitatis, norma disciplinæ, morum ponderator, libra consilii. Numquam de ore detractio, numquam mendacium, numquam maledictum contra qualemcumque personam processit. Hic non solum non detraxit cuique, sed nec detrahentem patienter audivit. Numquam etiam aliquem odio habuit. Et non solum pro amicis, sed etiam pro inimicis toto cordis affectu oravit. Non docuit verbis, quod non adimplevit exemplis. Nulla enim hora diei sine divini eloqui meditatione transibat, ita ut recte et veraciter dicere posset: «Meditatio» cordis mei in conspectu tuo semper a.»

a
alacrius exer-
cet, morbo
corripitur,

28 Cum enim his et hujusmodi agonibus insudaret, et pene infatigabili intentione sese avidus præliator hosti protervo ad singulare quotidie certamen objiceret, finis cunctis inevitabilis ostium corpuseculi ejus cœpit pulsare, ut anima Deo dilecta diutissimis revincta cathenis carceralibus, tandem libera servitutis rumperet vincula, et Regi suo occurreret in gaudium ejus suscipienda, acerrima febri corpore prærepto, medullæ ejus igne perurebantur, et sanguinis unda per membra singula siccabatur, spiritus tamen, infirmante carnis vigore, fortior reddebatur, et ad Dei faciem deprecandam, quo celerrime soluto carnis vasculo liberaretur, magis ac magis accendebatur, cupiens secundum Apostolum dissolvi et esse cum Christo.

moritur, sepe-
litur in tem-
plo a se ædifi-
cato.

29 Divinitas autem faulrix bonarum precum, et rationabilium susceprix votorum, illius preces benigne ad se admisit, et quod anxie petebat, pie implevit. Denique resolutione jam vicina, cœtibus populorum circum se astantibus, et quæ ventura erant ei, præstolantibus, paulo post futuram suam eis prædixit resolutionem b, et prout possibilitas permisit, ut sui memores essent, fideliter admonuit, quibus ultimum valedixit, ac postmodum Domino Deo pretiosam et sanctissimam reddidit animam; cujus corpori funebria impendentes obsequia, cum magna diligentia loculum præparaverunt, et in basilicam, quam ante obitum suum ipse præparaverat, terræ commendaverunt c.

c
miraculis in-
clarascit;
dumque diu
post

30 Quem locum Dominus Jesus Christus ad demonstrandum, quem circa Famulum suum habuerit favorem, mirandorum operum consuevit nobilitare; neque enim vel hujus Operis sinit brevitas, vel stylo suppetit facultas enarrandi, quot infirmi post ejus excessum ad illius sepulchrum receperunt sanitatem vel debiles gressum; sed et dæmones ex obsessis corporibus propulsi, nec non plurima sunt mortalibus per intercessionem sanctissimi Sereni a Christo Domino collata beneficia,

qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat per D omnia sæcula sæculorum. Amen.

31 Post multum vero temporis accidit, ut beati Sebastiani martyris corpus in Suessionicam civitatem a Roma transportaretur. Cum vero quadam die per fines hominis Dei Sereni transire vellet multiplex vulgus sancti martyris ferens gloriosa pignora; actum est, ut credimus, superna disponente clementia, ut nullo modo a loco illo omnino sacrum removeri corpus posset; unde a diversis partibus infinita congregata est fidelium multitudo d. Tunc pariter unanimes Domini exorantes clementiam, ut eis revelare dignaretur, quid inde agere deberent. Inter quos clericorum quidam sapientissimus dans eis salubre consilium, hoc modo inquit.

non prout
illinc corpus
S. Sebastiani
Suessionas
fertur

d

32 Si meæ suggestioni assensum præbere volueritis, portabitis ad Cellam beati Sereni sanctos martyris artus, ubi caput ipsius sancti martyris Sebastiani decenter reconditur, et forsitan in hoc impetrare valebitis, quod fideliter petitis e. Qui protinus ejus verbis acquiescentes, et sacrum corpus sancti Sebastiani sine mora accipientes, cum tanta velocitate inde profecti ad oratorium sancti Viri sunt, acsi nullum pondus se ferre sensissent. Quo in loco juxta caput dicti pretiosi martyris Sebastiani diu commoratum est, ostendens per ista Dominus, ad laudem et gloriam sui nominis locum illum frequentantibus plurima beneficia se collaturum.

moveri id loco
non potest,
nisi ad orato-
rium S. Sere-
ni,

e

33 Interea dum beati viri Sereni longe lateque fama percrebresceret, cœpere nonnulli ejus sæpe sacra limina frequentare, ac meritis ipsius illic suorum criminum veniam postulare, ac tandem eam obtinere. Qui rumor tandiu excrevit, donec ad aures gloriosorum regum, Karoli videlicet ac fratris ejus Pipini, omnino pervenerat. Qui propterea consurgentes una cum matre sua Bertha, inelyta scilicet regina, perrexerunt visere Hominis Dei oratorium, ubi officiosissime suscepti sunt a servitoribus ejusdem loci. Ingredientes vero sanctam basilicam, oraverunt de more Dominum, ut per sanctum suum Serenum dignaretur eorum abstergere crimina, atque genti Francorum cuncta concedere tempora prospera pariter et pacifica f.

sicque hujus
fama incre-
brescente,
illud etiam
Francorum
reges

34 Ubi vero longo consistentes tempore rebus propriis ditaverunt beati Viri locum de Cella juxta Cantumerulam, seipsos ipsi commendantes, ac postmodum cum magno gaudio ad proprias reversi sunt sedes. Evolutis autem diebus aliquot, imminabat exercitui Francorum maximum prælium, cujus pavore undique concussi ac perterriti congregati sunt præfati reges apud castrum almi Medardi g cum cuneo sui exercitus; quem unanimiter deprecantes, ut pro eis Dominum efflagitare dignaretur, dederunt ei in appensione præfatum beati Sereni locellum h, ut amborum precibus adjuti, mererentur de hostibus suis feliciter triumphare. Inito vero certamine, et hostes per suffragia Sanctorum fugati, et inelyti reges cum suis in gaudio ad propria sunt reversi, laudantes ac benedicentes unigenitum Dominum ac Salvatorem nostrum.

f
invisunt,
triumphant-
que de hostibus
Sancti patro-
cinio.

F

g

h

35 Sanctorum mortem in conspectu Domini preciosam beatissimi Sereni compatriis i præcipui, tum etiam confessoris egregii natalitia festa commendant. Jure etenim sacri ejusdem de sæculo transitus natalicium dixerim, quo mundani squalore emergens ergastuli, cœlestis meruit conscendere palatia regni, deque sinistra translatus in dexteram, jura mortis atrocitatis perenni immortalitate mutavit. Vere Beatus, vere omnipharia laude dignissimus, cui propositum fuit ita militare in sæculo, ut posset in perpetuum regnare cum Christo.

cujus Acta
elogio
i

36 Denique æterni Imperatoris victricis secutus beatissimus Serenus, atque inter athletas robustissimos, dato nomine, sacramentis militariibus obligatus, non segnis in divina militia torpuit, non sibi notam passus est desertoris immitti. Non denique turpem meditatus fugam, adversariis terga præbuit;

ab animi
fortitudine,

AUCTORE
ANONYMO.

A buit; quin potius viriliter cum hoste congressus, disciplinali ratione certaminis, non modo contrarios ictus clypeo fidei circumspectus elusit; verum etiam infestos inimici impetus ingenti pondere inclytus præliator oppressit. Ita Deo se in omnibus protegente, victor emergens curru evectus æthereo ad cœleste capitolium, nobilem crexit triumphum, palmaque immortalitatis pariter donatus et laurea, sydereos cœtus meritorum privilegio cumulavit.

a miraculo-
rum copia et
sanctitate,

57 Ibi feliciter perpetuus, ac perpetuo felix ipsi conregnans Christo, cohabitatur angelis, conspaciatur archangelis, universis postremo Sanctorum omnium millibus conlætatur. Inde hodiernæ festivitatis manavere tripudia, inde Christianæ plebis tanta tamque sollemnia gaudia profluxerunt. Hinc clerus concinit, inde populus plaudit, pauper tripudiat, dives exultat. Jvenes et virgines, senes cum junioribus laudent nomen Domini, cujus munere sanctus Serenus hic tantus, tam celebris, tam denique præcelsus emicuit, ut et sanctitatis apice secundus et miraculorum copia maximus quibusque Sanctorum prædicetur merito comparandus.

ad. nulli

a continentia,
patientia, ca-
ritate aliisque
virtutibus

B 58 Cujus enim continentiam singularis parsimoniæ non æquavit, cui virtute patientiæ impar fuit, quo fide inferior, spe minor extitit? quem denique summæ caritatis propectibus non transcendit? Quis ab eo egenus sine convivio fessus, sine solatio destitutus, sine præsidio aut quacumque debilitate corporis detentus absque incolumitatis abscessit remedio? Re etenim vera sic Christus in famulo suo Sereno humilitatis, caritatis ac misericordiæ cubile locavit gratissimum, ut, sicut dictum est, nulli statuerit justitiæ et sanctitatis fere secundum. Quanto principalium fulserit splendore signorum confessor Dei Serenus replicare superfluum judico, quæ tanta sunt, ut sui magnitudine multorum, imo omnium notitiam facile vendicarent.

petito tandem
hic biographus
claudit.

59 Qui ergo tanta potuit moribundus, credimus quidem, nec vana fide, multo potiora obtinere poterit immortalis. Si pugnas talia præstitit, regnans cum Deo incomparabiliter meliora præstabit. Hunc itaque votis, hunc debitæ servitutis frequentemus obsequiis. Nec torpet animus in officio, si non vult esse frustratus in voto, rogatus aderit, interpellatus favebit. Cuncta incommoda submovens, commoda omnia providebit. Flectet precibus Judicem, pro reis et fragilibus interpellabit Auctorem. Obtinebit apud Deum veniam criminum atque impetrabit immortalitatis munere consortia præmiorum, præstante eodem Domino nostro, cui laus perennis, gloria indeficiens, victoria immortalis nunc et in omnia sæculorum sæcula.

C

Amen.

ANNOTATA.

a Psalmo 18 v 15.

b Desguerroisius S. Serenum mortem suam proxime instantem adstantibus prædixisse, non affirmat.

c Saussayus de sepultura Sancti nostri sic scribit: Sepultus autem fuit Vir beatus honorificentissimo

funere in ecclesia, quam ipse pone Cellam suam ædificaverat, ut per basilicam sive ecclesiam hic verosimillime intelligatur parva illa ecclesia, quam S. Serenus, cum viveret, æquali distantia, ut ad annum 657 Desguerroisius tradit, a Cantumerula et a Cella sua extruendam curavit.

d De hoc miraculo, cujus Saussayus, cum translationem S. Sebastiani non attingat, meminisse, non debuit, actum est num. 7 et seqq. Commentarii prævii.

e Hic innuitur, caput S. Sebastiani in prioratu Cellæ existisse, antequam corpus ejusdem sanctissimi martyris Suessionas deferretur; qua de re vide Commentarium prævium num. 7 et 8, et Annotata cap. præcedenti subnexa ad litteram i: ibidem tamen dictis addi potest, apparere ex relatione Desguerroisii, num. 3 Commentarii prævii adducta, S. Fabiani reliquias, cum in ea non nominentur, in prioratu Cellæ non exstare; id autem, si has cum S. Sebastiani reliquiis, ut a biographo nostro traditur, Roma S. Serenus attulerit, mirum videri posse, suspicionemque ingerere, neutras hunc in Galliam tulisse. Porro per caput S. Sebastiani, quod in prioratu Cellæ exstare hic dicitur, intelligendum non est integrum fortissimi illius athletæ caput; nam et alia insuper ecclesiæ, ut apud Bollandum nostrum ad 20 Januarii in Commentario prævio ad Acta S. Sebastiani num. 21, 36, 37, 62 et 66, et in Appendice folio 1158 et 1140 videre licet, vel capite S. Sebastiani martyris vel ejus saltem parte gloriantur: hincque in mox dicta Desguerroisii relatione ex Diario visitationis, quæ anno 1502 in ecclesiis diocesis Trecentis instituta fuit, excerpta, inque Commentario prævio num. 3 a nobis recitata non integrum S. Sebastiani caput, sed pars dimittat capitis superior in prioratu Cellæ quiescere, recte asseritur.

E

f Quæ hoc et sequenti numero de Carolo et Pippino hic narrantur, refutata sunt in Commentario prævio num. 16, 17 et 18.

g Monasterium scilicet S. Medardi prope Suessionas, quod etiam castrum S. Medardi nominatum invenitur.

h An ergo vult biographus, locum de Cella subtus Cantumerulam S. Medardo ad pensionem datum fuisse a regibus Carolo et Pippino? Desguerroisius tantum scribit, duos illos reges misisse, ut se commendarent Deo sub invocatione SS. Medardi et Sereni, pensionisque S. Medardo sive ejus monasterio assignatæ non meminit.

i Compater, ut Cangius in Glossario mediæ et infimæ Latinitatis ad vocabulum compater ex Joanne de Janua scribit, in communi acceptione est, Quasi simul ejusdem filii pater, qui filium alicujus baptizat vel Christianum facit. vel ad baptismum vel ad confirmationem tenet: sed hic S. Serenus verosimiliter vocatur compater ratione S. Benedicti, quia sicuti hic Sanctus est pater seu conditor instituti regularis, quod in prioratu Cellæ servandum est, ita S. Serenus ipsiusmet loci prioratus Cellæ pater est seu conditor, adeoque simul cum S. Benedicto ejusdem prioratus Cellæ quodammodo pater seu conditor existit.

F

DE S. JOANNE EPISCOPO CONFESSORE

COMI IN DUCATU MEDIOLANENSI.

SYLLOGE.

J. B.

Sancti memoria et gesta.

SÆCULO VII.
Sancti hujus

Sanctum Joannem hujus nominis secundum, sublato e vivis S. Victorino, Comensibus infulis adnotum fuisse, gregique suo Majorum suorum exemplo insigni sanctitate præluxisse, recentioris ævi scriptoribus in confesso est: cetera,

quæ de illo traduntur, fere in ambiguo sunt. Duorum supra viginti Comensium antistitum sacris Fastis adscriptorum continuam seriem exhibent Benedictus Jovius lib. II Novocomensis Historiæ, Ferrarius in Topographia nova ad Calendarium Romanum, Ughellus tom. V Italiæ sacra auctæ, quos inter Joannes II occurrit ordine 18. Primum in ea locum obtinet

AUCTORE
J. B.

obtinet S. Felix; non quod ante hunc nullus Comensem ecclesiam moderatus fuerit, sed quod antiquiorum præsulum nomina, gestaque (si Jovio, Tatloque credimus) posterorum memoria subtraxerit improbitas temporum, motæque in Christianos Romanorum imperatorum edictis persecutiones. Alterum in ea locum S. Provinus occupat; tertium vero S. Amantius. Hunc S. Felici suffectum esse in Notis Martyrologii Romani ad diem 8 Aprilis Baronius scribit: quod si ita est, Joannes hujus nominis secundus non 18, sed 17 Novocomensium episcopus dicendus est: verum Eminentissimum Cardinalem ex antiquo Comensis ecclesiæ hymno refutat Ughellus citatus.

Ballarinus,
Ughellus,

2 Ballarinus in Chronico Comensi Italico parte II S. Joannem sequenti celebrat encomio. Decreta erat S. Victorino, priusquam migraret e vita (ne quid contra veterem consuetudinem faceret) futuri pontificis electio. Qua occasione, divino nutu, ad gradum episcopalem exivit nobilem civem Comensem, Chiesa oriundum prosapia JOANNEM dictum hujus nominis secundum. Decessoribus suis sanctitate non cessit, quippe sanctis eorum vestigiis insistens cæcis peccatoribus multum attulit lucis, commonstrans illis cæli iter, peritique instar naucleri neque sudoribus, neque laboribus parcens, ut ad desideratum adduceret portum commissam sibi naviculam. Obiit anno Domini DCLX die v mensis Octobris, Vitaliani I Pontificis tempore, sub Constantino III imperatore, regnante in Italia Ariperto Longobardorum rege, sepultusque est in æde SS. Apostolorum, et adscriptus sanctis in cælo Pontificibus. Eadem pene in serie Comensium episcoporum Ughellus habet. S. Joannes (inquit) hujus nominis secundus ex familia Chiesa Comensis, ut arbitrantur nonnulli, Comensi throno promotus est anno DCLIV. Sedit annos XVI, vitamque liquit die v mensis Octobris, anno DCLX, sepultusque est in cathedrali.

Tattus et
Novocomense
Proprium

5 Fusiùs quoque in Annalibus Comensibus de S. Joanne agit Aloysius de Tattis ad annum 644 et seqq. strictius vero in Sanctuario seu Martyrologio Novocomensi, ad sextum Nonas Octobris ita scribens: Novocomi in ecclesia D. Abundii natalis S. Joannis secundi hujus nominis episcopi et confessoris, qui tempore Rotharis Longobardorum regis et Arianæ hæreseos assertoris multas insectationes sustinuit: e quibus tandem ereptus pro laboribus suis a Domino æternæ vitæ coronam recepit. Citat in Notis ecclesiæ Novocomensis Officia, Felicianum Ninguarda in Descriptione urbis ecclesiæ, ubi de basilica S. Abundii, Robertum Russcha Antiquitatum suæ familiæ lib. 1, Philippum Archintum, Lazarum Caraffinum Novocomensem episcopum, aliosque, sed quorum Opera ad munus nostras non pervenerunt. Citari hic audis ecclesiæ Novocomensis Officia: recte tamen, nullum de S. Joanne in ecclesia Comensi recitari Officium, Ferrarius scripsit; quippe cujus Topographia, jam inde ab anno 1609 lucem aspexerat, cum citata a Tatlo Officia serius in publicum prodierint, nempe sub Lazaro Caraffino, qui a Melphensi ad Novocomensem sedem translatus fuit anno 1626 mense Januario, teste Ughello.

anni 1644 et
1650 memine-
runt:

4 Neque Ferrarii Topographia solum posteriora sunt Novocomensis ecclesiæ Officia propria, verum etiam Urbani VIII Pontificis decreto anni 1654, quo cautum est, ne quis Sanctorum Albo adscribere quempiam audeat, nisi cui veneratio cultusque publicus et quidem immemorabilis, id est, ad minimum sæcularis suffragetur. Illa enim anno 1644 et 1650 Comi sunt edita, notante Tatlo ad annum 594 in Annalibus Patriæ. Porro decretum hoc a decennio latum ignorare non potuit Caraffinus: unde nefas est dubitare, quin vir doctus, et antiquitatis amantissimus, S. Joannis immemorabilem apud suos cultum rite sibi probatum exploratumque habuerit; vel ex Benedicto Jovio (ut ut forte auctores illo antiquiores desiderentur) cujus Annales integro sæculo Urbani præcessere decretum, desinuntque in annum 1552, constantique traditione Comensium. Colitur

autem ejus memoria Officio duplici in eodem, in quo conditus est, SS. Apostolorum Petri et Pauli, nunc vero S. Abundii templo. Quare, ad vindicandum Joanni sanctitatis titulum, pluribus haud opus esse existimo.

3 Incerta esse pleraque alia, quæ de Joanne traduntur, initio diximus. Singulorum, quos citavimus, testimonia expendamus. Ballarini sententia est, ut ex verbis ejus liquet, fuisse Comensibus præsulibus in more positum, ut successorem sibi quisque deligeret; viguisse hunc morem, donec Deodatus, urgente Liutprando Longobardorum rege (Liutprandus antiqua monumenta habent apud Muratorium in Annalibus Italiæ ad annum 712) Comensium factus est episcopus 25, ut tradit in S. Flaviano 2. Ballarino subscribit Ughellus. At Tattus S. Joannem non a Victorino, sed a clero Comensi promotum asserit. Addit Nicolaus Coletus in Notis ad Ughellum, post S. Abundium, quartum Comensium episcopum, a decessore suo ad episcopalia munia designatum esse neminem. Ego vero Ballarini Ughellique assertum ex antiquioribus monumentis aggre probatum iri credo. Etenim Benedictus Jovius sanctos quidem Felicem, Provinum, Amantium sibi, cum viverent, successorem designasse, verbis disertissimis tradit lib. II Comensis Historiæ: verum id subsecutis in usu fuisse episcopis, ne verbo quidem, unde extundi possit, insinuat.

quorum varia
placita quoad
electionem

6 S. Joannem patria fuisse Comensem, nobilitate Chiesiorum prosapia oriundum, idem Ballarinus est auctor: nihil equidem Comensium gloriæ, nihil Chiesiorum splendori detractum volo: vereor tamen, quod hoc loco Ballarinus scribit, solide probari ut possit. Benedictus Jovius patriæ suæ episcopos referens, SS. Eusebium et Eutichium Comi natos fuisse, non præterit, neque id verisimiliter in S. Joanne neglexisset, si et hunc popularem suum certo comperisset. Sanctorum quoque, quos Comum orbi dedit, lib. I de Nobilitate Comensi Porcacchius tenuit seriem, in qua Eusebii, Eutichiique fit mentio; S. Joannis episcopi nulla. Hinc forte Ughello, cum dixisset S. Joannem Comi ex Chiesa familia natum, mox adjicere visum est, ut arbitrantur nonnulli. Audire denique juverit Aloysium Tattum in Annalibus Patriæ suæ ad annum 644 ita loquentem: Unde originem traxerit Joannes, haud scitur, quamvis recentiores Comensem faciant, et in honore Chiesiam familiam habeant, qua natum autumant. Punctum hoc aliis stabiliendum relinquimus, quia animus nobis non est, sortis incertitudini veritatem exponere, quandoquidem nihil occurrerit ea de re proferendum, præter auctoritatem historicorum aliquot, quibus, utpote exiguæ fidei, probatio incumbit.

patriam,

7 Multum quoque obscuritatis habet annus suscepti a S. Joanne Comensis ecclesiæ regiminis. Transiit ad vitam cælestem Victorinus S. Joannis decessor, Ballarino teste, anno Domini 644 die 3 Septembris, summum Pontificatum Theodoro I, Constantino vero III imperium Orientale administrantibus; multa quoque usus est consuetudine cum Gundeberto Longobardorum rege, Rotharis successore; quod postremum etiam scribit Ughellus: Cum igitur decumana persecutionum procella, quam ab Arrianis pro tuendo grege passus fuerat, strenue perfunctus fuisset, successissetque Rothari Cundipertus rex egregie pius, ab eo retulit Victorinus plura privilegia, atque immunitates in favorem suæ ecclesiæ. Quæ quia sibi non coherent, non satis constat, inquit Tattus in Martyrologio ad 3 Septembris, quo defunctus fuerit anno Victorinus, licet plerique recentiores indubitanter asserant, ex hac miseriarum valle sublatum anno Dñi DCLIV; quomodo accidere id potuit sub Constantino III imperatore, qui triennio ante imperare pariter et vivere desiderat, nempe anno DCLII. Quomodo cum Gundeberto Longobardorum rege intima usus est consuetudine, ab eoque multis condecoratus immunitatibus, si Gundebertus non, nisi anno DCLVI Italici regni habenas assumpsit? Annus autem, quo Comensem cathedram

annum sus-
cepti episco-
patus,

Joannes

A Joannes adiit, non minus incertus est, quam ille, quo obiit Victorinus.

gesta adversus
Arrianos,

8 Ballarino et Ughello Tattus succedat. Scribit is, S. Joannem tempore Rotharis Longobardorum regis multas insectationes sustinuisse. De Rothari Carolus Sigonius de Regno Italiae lib. II ita scribit: Arialdo vero sine virili stirpe mortuo, Longobardi comitia creando regi habuerunt, ac Gundebergæ mariti regisque optionem, ut ante Theodolindæ, dederunt. Illa Rotharim Harodum genere ducem Brixiae accersivit, ac maritum sibi ascitum Longobardis, ut ad regnum eveherent, auctor fuit.... Illic rex hæresi Arriana, quam majore, quam adhuc quisquam alius, ope defendit, fuit imbutus, verum ceteris virtutibus illo loco dignissimus. Sub hoc rege duo plerisque Insubriæ ecclesiis præfuere antistites, alter Catholicus, Arrianus alter, ut Paulus diaconus Forojuliensis tradit, atque adeo etiam verisimiliter Novocomo. Unde et turbas identidem in Catholicos ab Arrii sequacibus fuisse motas, non absurde deducitur. Suadet id etiam S. Joannes Bergomensium episcopus, S. Joanni nostro synchronus et vicinus, aliquanto post (circa annum 685) Arrianorum furorilitatus, si Sigonio credimus. Peculiare factum, quod referret, Tattus non habuit certæ fidei monumentis roboratum; nec referunt ceteri.

emortualem

B 9 Quo Christi anno fato cesserit S. Joannes, non una est auctorum opinio. Ceterarum ea apparet verisimilior, quæ anno Domini 660 ejus obitum illigat, quamque Ballarinus, Ughellus et Tattus tradunt. Minus Tatto probatur ejusdam recentioris (Roberti Rusca lib. I de Nobilitate suæ familiæ) assertio, secundum quam anno 714 Joannes obierit. Joannem enim hujus nominis secundum, inquit, Joannes tertius, Ottavianus, Benedictus, Flavianus, Deodatus exceperunt: horum autem postremus episcopalem sedem anno Domini 721 occupabat; in ejus rei testimonium profert datum illo anno Cumanæ ecclesiæ episcopo Adeodato a Liutprando Longobardorum rege privilegium; atque, fieri quidem potuisse, ut tantilla annorum intercapedine præsules quatuor Comenses infulas susceperint, susceptasque posuerint: at parum fore credibile, si quis pacato animo rem expendere voluerit; qua in re Tatto refragari nolim. Ceterum Liutprandi diploma exstare ait (ubi de Joanne) in archivio episcopali Comensi, licet

pag. 944 illius duntaxat compendium referat.

10 Monet præterea Tattus, Robertum, sicut in S. Joannis, ita et in assignando Deodati emortuali anno hallucinatum esse: siquidem anno 781 in vivis esse desiisse Deodatum, scripserit; eo videlicet tempore, quo, exciso Longobardorum regno, Carolus Magnus Franciæ rex potiebatur Italia: cum tamen (quod uno omnes ore fatentur) post Deodatum quinque Novocomenses numerentur episcopi genere Longobardi, et a regibus Longobardis ad id muneris erecti, procul dubio cum in ipsorum potestate erat Italia, non Caroli Magni tempore, quo Italiae regno exciderant Longobardi, post captum anno 774 Ticini Desiderium. Vide Sigonium lib. III de Regno Italiae, et Muratorium in Annalibus Italiae ad hunc annum. Si verum est, quod lib. I cap. 4 de Nobilitate Mediolanensi Paulus Morigius scribit, nempe anno 653 Joanni nostro alterum successisse Joannem hujus nominis tertium, ille ante medium sæculi VII obiisse dicendus est; verum circa medium ejusdem sæculi Comensem cathedram etiamnum occupasse Victorinum Joannis secundi decessorem, probabilius apparet, magisque receptum est. Vide Tattum in Victorino, et Acta nostra tom. II Sept. pag. 341.

AUCTORE
J. B.

annum

11 Ballarinum num. 7 ex Tatto erroris arguimus, quod Victorinum anno 644 sub Constantino III ereptum fuisse, scribat: fuit is Constantinus Heraclii imperatoris filius anno 644 (eodem, quo pater ejus obierat) atque adeo triennio ante assertam a Ballarino Victorini mortem, veneno a Martina Augusta propinato, ut creditum fuit, sublatus e medio, teste Baronio. At cum Ballarinus etiam Joannem secundum sub Constantino III obiisse dicat, non de Constantino Heraclii filio, sed nepote, quem alii Constantem, alii Constantium, alii denique Constantinum appellarunt, intelligendus videtur. Dies denique S. Joanni natalis non idem est omnibus, his 2 Octobris, illis 3 ejusdem mensis assignantibus. Postremum Ballarinus in Joanne secundo, et Ferdinandus Ughellus in serie Episcoporum Comensium num. 18, affirmant, sed omni auctoritate destituti, inquit Tattus, quibus hic traditionem opponit ecclesiæ Comensis, quæ sancti sui Præsulis memoriam semper secundo Octobris, non quinto recoluit, cui in tanta antiquiorum monumentorum penuria adherere, tutius atque consultius arbitramur.

et diem examinantur.

E

DE SS. LEODEGARIO EPISCOPO ET GERINO COMITE FRATRIBUS MM,

C

IN GALLIIS.

F

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

C. B.

§ I. S. Gerini memoria in Fastis sacris, cultus ecclesiasticus et an ei titulus Comitatus conveniat.

ANNO DCLXXVI
ET DCLXXVIII.
S. Gerinus,
frater S. Leodegarii

P ar simile illustrissimorum fratrum, qui in Gallia annis circiter novemdecim ante eadem fere de causa, et eodem verosimiliter auctore Ebriino, impia et crudeli morte affecti sunt, produximus mense præcedenti ad diem 28, S. Annemundum episcopum Lugdunensem et Dalfinum ejusdem Lugdunensis civitatis præfectum. Hunc tamen Sancti titulo non distinguimus, nec de ipso acturi eramus, nisi id exegissent gesta et martyrium S. Annemundi, cum nec Fastis sacris inscriptum legerimus, nec alicubi speciali cultu honoratum. At Gerinus comes, qui varie a variis, ab aliis scilicet Guerinus, Gairinus, et Garinus; ab aliis vero Girinus, Gaerinus et Gairoenus, imo et Warinus seu Varinus scriptus invenitur, plus hic aliquid requirit; nam et ejus gesta non modo cum gestis fratris sui S. Leodegarii similiter connexa sunt, sed et nomen ut sancti Martyris

multis sacris Fastis ipsique hodierno Martyrologio Romano adscriptum est, et cultus non uno in loco specialis sufficienter confirmatus; quæ cum non omnibus lectoribus nostris tam plene cognita sunt, multum quippe abest, ut per ecclesiam tam celebris sit S. Gerinus comes, quam S. Leodegarius episcopus, primum exponenda et probanda suscipimus.

2 Initium ducimus ab Auctariis Usuardini Martyrologii, a Sollierio nostro editis. Istic ex codicibus Antverpiensi, Antverpiensi maximo, Ughelliano et antiquissima editione Lubecana Maxima datur hæc annuntiatio ad diem 2 Octobris: Eodem die sancti Gerini martyris, fratris beati Leodegarii, quibus verbis ex Bruxellensi codice additur: Quem Ebriinus lapidibus obrutum interfecit. Ex Hagenoyensi codice: Ipsa die Gerini fratris sancti Leodegarii martyris, quem idem Ebriinus ligatum ad stipitem lapidibus obrui præcepit. Ex editione Lubeco-coloniensi: Item sancti Garini martyris, fratris beati Leodegarii

Usuardo aucto, variisque aliis

AUCTORE
C. B.

Leodegarii prædicti episcopi. *Ex Greveni editione* : Item sancti Gerini martyris, fratris beati Leodegarii episcopi, quem vilis apostata Ebroinus de exilio reductum jussit lapidibus obrui. Denique ex editionibus Bellini et Molani, sed iisdem verbis, quibus ex codicibus Antverpiensibus. Usuardinis auctariis jungo annuntiationem unam, quam ex vetustiori suo Vaticano codice Rosweydhani Adonis textui subjicit Dominicus Georgius, quæque, ubi de speciali S. Gerini cultu mox sermo erit, usui iterum est futura : est autem hæc : Apud Verziacum castrum, sancti Girini martyris, fratris sancti Leodegarii episcopi.

Fastis sacris
ad 2 Octobris
inscribitur,

5 Martyrium S. Gerini celebrarunt etiam ad eundem diem auctor Florarii nostri Ms. istis verbis : Item sancti Gerini martyris, fratris beati Leodegarii, qui ab Ebroino captus, post lapidibus obruitur. Auctor Martyrologii Germanici : Item sancti martyris Gerini, qui mox memorati sancti episcopi Leodegarii frater ab antedicto infami apostata Ebroino ab exilio evocatus et absque omni culpa lapidibus obrutus fuit. Saussayus in Martyrologio Gallicano post prolixum elogium S. Leodegarii, in quo et Gerini martyrium exponit : Ipso die natalis est præfati sancti Gairini, fratris sancti Leodegarii, celebris; cujus mors in Dei conspectu propter innocentiam pretiosa, ab Ecclesia pro martyrio censita est, hocque titulo ejus memoria priscis tabulis adscripta, sacris anniversariis honoratur. Longum quoque utriusque Sancti elogium texuit Petrus de Natalibus lib. ix cap. 15 sub isto titulo : De sanctis Leodegario episcopo et Gerino mart. et hac clausula : Passio horum Martyrum agitur vi Non. Octobris. Mitto Galesinium, Maurolycum, aliosque recentiores, qui S. Gerini martyris memoriam recolunt in suis Fastis, ac demum hodierni Romani Martyrolii annuntiationem subnecto : Item sancti Gerini martyris, fratris ejusdem beati Leodegarii, qui ibidem lapidibus obrutus est. Verum hæc in loco martyrii assignando, quod hic notari convenit, satis exacta non est.

licet, uti locus,
sic et

4 Nam, cum proxime sequatur annuntiationem, qua S. Leodegarius in territorio Atrebatensi necatus asseritur, ultimo suo membro importat S. Gerinum in eodem Atrebatensi territorio lapidibus obrutum fuisse, quod vel a veritate alienum est, vel certe admodum dubium; S. Gerinus enim, ut ex Actis edendis patescet, eo in loco lapidibus est obrutus, ad quem Theodorico Francorum regi cum fratre suo Leodegario sistendus ab Ebroino majore-domus fuerat arcessitus; est autem perquam verisimile, hunc non alium fuisse, quam civitatem Parisiensem aut quamdam e villis haud procul ab ea dissitis, in quibus Francorum reges versari frequenter solebant, tumque etiam Theodoricus, nisi forte fuerit Parisiis, verosimiliter versabatur. Sane nihil occurrit, unde appareat, quod tunc sive ad conventum celebrandum, sive aliam ob causam in territorio Atrebatensi Theodoricus exstiterit. Advertit hæc haud dubie Castellanus; hincque in Additionibus et Correctionibus ad Martyrologium suum Universale S. Gerini martyrium prope Parisios consignavit, quod ante in ejusdem Supplemento ad territorium Atrebatense Martyrologii Romani Baroniani exemplo retulerat. At sancti Gerini palæstram generaliori loquendi modo in Galliis locare propterea malo, quod, cum omnino certum non sit, Theodoricum tunc, cum Gerinus necaretur, Parisiis vel in hujus urbis vicinia exstilis, certum etiam omnino non sit, an S. Gerinus prope Parisios, an in alia Galliarum parte martyrio fuerit coronatus.

dies martyrii
incertus sit,

3 Porro ut locus, sic et dies martyrii S. Gerini incertus est : constat quidem ex Actis priori loco edendis, S. Leodegarium aliquanto temporis spatio post necem Gerini, quæ, ut post videbimus, anno 676 contigit, ad monasterium Fiscamnense fuisse abductum, in eoque per biennium fere resedis, antequam martyrio coronaretur, quod, ut postmodum pariter videbimus, ad 2 Octobris anni 678 referendum est; quare etiam martyrium S. Gerini ad 2 Octo-

bris anni 676, quo passus est, referendum erit, si illud temporis intervallum, quod inter ejus necem et Leodegarii ad monasterium Fiscamnense adventum intercedit, una cum biennio fere, quo ibidem is versatus est, duos annos integros, nullo etiam die vel deficiente vel redundante, perfecte constituat; ast cum id incertum sit, nullaque ratione queat probari, pro incerto etiam habeo, an S. Gerinus 2 die Octobris anni 676, an alio fuerit occisus, idque quamvis ejus nomen vix ad alium diem Fastis sacris inveniat adscriptum; vulgo enim jam notum est Sanctorum Passiones, Translationes, Elevationes et similia, non iis semper diebus, quibus acciderunt, sed sæpe aliis pro arbitrio assumptis in Martyrologiis annuntiari, ut nec ad 23 Augusti S. Gerini martyrium referendum sit, etiamsi, teste Chiffletio Dissertatione de annis Dagoberti cap. 16, in antiquis membranarum legatur : Lapidatio beati Gayreni est vii Kalendas Septembris. Id nihilominus movisse videtur Castellanus, ut in Additionibus et Correctionibus Martyrologii sui Universalis S. Gerini lapidationem ad 23 Augusti consignaret, quamvis eam jam ante retulisset ad 2 Octobris, qui dies ad memoriam S. Gerini celebrandam a martyrologis, qui eum post aetatem Usuardi Fastis suis primo inscripserunt, non alia forte de causa electus fuit, quam quod eo jam S. Leodegarius in Adonis et Usuardi Martyrologiis esset signatus, congruè ducerent, ut duo illi Fratres, qui ab eodem Ebroino eadem de causa injuste fuerant occisi, eodem etiam die memorarentur. Progredior nunc ad qualemcumque S. Gerini cultum probandum.

6 Bailletus ad 2 Octobris, a quo Auctor Vitarum Sanctorum Augustodunensium anno 1715 Gallice editarum, et Saussayus verbis num. 5 recitatis non dissentit, S. Gerinum publice ab Ecclesia honorari, generatim quidem affirmat, sed locum, in quo is cultu ecclesiastico gaudeat, in particulari nullum assignat. Facit id D. Michael Germanus Congregationis S. Mauri monachus in Historia parthenonis S. Mariæ Suessionensis anno 1673 a se conscripta : in ea enim, ubi pag. 294 mortem Gerino ab Ebroino illatam narravit, mox subdit : Honoratur (Gerinus) ut martyr in ecclesiæ S. Mariæ (Suessionensi) quæ ejus reliquias possidet. Dionysius Sammarthanus Galliarum Christianæ auctæ tom. II col. 569 de Ebroliensi, Ordinis S. Benedicti in diocesi Claromontensi cœnobio, quod vulgo S. Leodegarii monasterium nuncupatur, sic agit, ut S. Gerinum summo in honore ibidem etiam haberi, satis indicet; ait enim, sacra S. Leodegarii pignora una cum reliquiis S. Gerini, fratris ejusdem S. Leodegarii episcopi Æduensis, in altari principe ibidem asservari, adeoque sacris Sanctorum reliquiis annumerari. Duobus hisce scriptoribus Benedictinis accedit P. Petrus Franciscus Chiffletius Societatis nostræ sacerdos, qui Majores nostros de cultu, quo in Vergiacensi seu Verziacensi S. Viventii monasterio, territorii Æduensis seu Augustodunensis ad radices montis Vergiaci sito, S. Gerinus gaudet, sequenti hac notitia submissa edocuit : In monasterio S. Viventii Vergiacensi, in una capsula cum reliquiis S. Renoberti Bajocensis episcopi, et S. Zenonis ejusdem diaconi asservantur quædam ossa S. Guerini martyris cum hac inscriptione : « Beatus Guerinus, cujus hic sunt sacra ossa, frater fuit beati Leodegarii martyris. Hunc tempore » Theodorici regis Ebroinus, qui tunc major-domus existerat, ex invidia, diabolo instigatus, » jussit lapidibus occidi. Quod cum factum fuisset, » a quibusdam nobilibus et religiosis viris sepultus » est in monte Vergiaco juxta mœnia castri » quod tunc scilicet, si modo jam erat conditum, cacumini montis illius erat impositum. « Cujus orationibus a » Deo adjuvari devota mente poscimus; et quem » in terris tamquam patronum ob honorem martyrii veneramus, advocatum in cælis pium habeamus apud Patrem nostrum, qui vivit et regnat » per omnia sæcula sæculorum. Amen. »

7 Addit deinde laudatus Chiffletius : In ecclesia S. Viventii ad quatuor angulorum templi commissuram

ecclesiasticum
diversis locis,

AUCTORE
C. B.

A suram versus illam partem, quæ cacumen montis Vergiaci respicit, mausolæum S. Guerini existit, monumento plano sine inscriptione notatum, supra quod binis columnis suffultum ad trium circiter pedum altitudinem lapis in formam crucis efformatus assurgit, sub quo peregrini, qui dictam ecclesiam invisunt, devote genuflectendo transeunt. Ex quibus omnibus certum est, S. Gerinum, si non in pluribus Galliarum locis, saltem in tribus jam memoratis cultum ecclesiasticum diu habuisse, hodieque etiamnum verosimillime habere, ut a vero haud dubie aberret Castellanus, dum in *Supplemento Martyrologii sui Universalis* ad annuntiationem S. Gerini in margine annotat, sanctum illum Martyrem nec in loco martyrii, nec alibi uspiam cultum umquam habuisse; sed hic martyrologus forte dumtaxat vult, non reperiri, S. Gerinum ullibi umquam Officii ecclesiastici in ejus honorem concinnati recitatione, annuere festivitatis celebritate fuisse honoratum, quod nec ego comperi, excussis etiam Breviariis, quibus Officium de S. Leodegario, unaque de fratre ejus Gerino insertum forte esse suspicabar; puto tamen in iisdem tribus memoratis locis in Officio ecclesiastico, quod ad 2 Octobris recitatur, S. Gerini saltem præscribi commemorationem, uti etiam in monasterio Maientiano, cujus monachi aliquot corporis S. Gerini, æque ac S. Leodegarii, particulas penes sese etiamnum existere contendunt, proque sancto martyre ab immemorabili tempore Gerinum venerati sunt, quod an etiam laudata num. 6 monasteria fecerint, nunc indagemus.

ruius summa
antiquitas in
monasteriis
Vergiacensibus

B 8 Chiffletius num. 6 laudatus notitia a se missæ nihil subiecit vel præmisit, quod vel inscriptionis, quam ossa S. Gerini præferunt, vel mausolæi, quod in ecclesia S. Viventii Vergiacensibus in honorem ejusdem sancti Martyris erectum est, antiquitatem commendaret, ut ex Chiffletiana notitia tantum habeamus, S. Gerinum sæculo præcedenti, quo illa ad Decessores nostros transmissa est, cultu ecclesiastico in monasterio Vergiacensi fuisse honoratum; at cultum S. Gerini apud monachos Vergiacenses multo antiquiorem esse, probari interim utcumque potest ex annuntiatione S. Gerini a Dominico Georgio ex vetustiori suo Vaticano codice Rosweyrdiani Adonis textui subjecta, quam num. 2 adduximus, quaque S. Gerinus apud Verziacum castrum idcirco verosimiliter annuntiatur, quod tunc, cum vetustior ille Dominici Georgii codex Vaticanus scriberetur, S. Gerinus in monasterio Vergiacensi cultu ecclesiastico jam gauderet, nisi forte quis velit, in memorato codice Vaticano S. Gerinum propterea tantum apud Verziacum castrum annuntiari, quod sacrum ejus corpus in monte Verziaco haud procul a castro cognomini aliquamdiu jacuerit sepultum. Verosimillimum sane id foret, si idem ille codex Vaticanus ante finem sæculi noni, sub quem aut etiam serius monasterium Vergiacense tantum est conditum, fuerit conscriptus; neque enim sic alia suppeteret verisimilis ratio, ob quam in eo S. Gerinus apud Verziacum castrum annuntiaretur; verum codex ille Vaticanus, quem ad certum ævum ipse Dominicus Georgius non refert, tantæ vetustatis esse non videtur. Certe annuntiatio S. Gerini, quæ ei inserta est, ad Rosweyrdianum Adonis textum non pertinet, et an illa etiam ad genuinum Adonem pertineat vel ex eo potest ambigi, quod dubium admodum sit, an ætate Adonis jam castrum Vergiacense exstiterit. Adde, quod inscriptio num. 6 notitiæ Chiffletianæ inserta, cum de ejus vetustate non constet, indubitatam non faciat S. Gerini sepulturam in monte Vergiaci juxta mœnia castri, adeoque dubium sit, an propterea in Vaticano Georgii codice apud Verziacum castrum S. Gerinus annuntietur.

et Suessionensis, quæ certa est in Ebrolensi, ex reliquiis,

9 Utut sit, cum jam a sæculo decimo major pars corporis S. Gerini, ut post videbimus, in monasterio Ebrolensi exstiterit, sacrisque Sanctorum reliquiis hæc fuerit accensita, dubium saltem non apparet, quin S. Gerinus in eodem monasterio longissimo abhinc tempore cultum ecclesiasticum habuerit; quapropter verisimile etiam fit, eundem sanctum Marti-

Octobris Tomus I.

tyrem eodem honore in monasteriis Vergiacensi et Suessionensi non uno abhinc sæculo fuisse gavisum, cum verisimile, ut mox apparebit, etiam evadat, in iis sacras S. Gerini reliquias a pluribus jam sæculis exstitisse. Sed antequam rem hanc pluribus pertractem, necesse est, ut de reliquiis S. Gerini, de iis S. Leodegarii infra in particulari acturus, nonnulla hic jam disseram, quo hactenus asserta firmiora subsistant. Laudatus enim dominus Germanus in Opere num. 6 cit. pag. 598, ab Ebrolensibus in Arvernia monachis affirmari, asserit, quod corpora SS. Leodegarii et Gerini in ipsorum ecclesia existant, præter caput et alterum S. Gerini brachium, Meimacensibus in diœcesi Lemovicensi monachis donata; id autem cum iis, quæ de reliquiis ejusdem sancti Martyris etiam alibi existentibus jam dicta sunt, non satis recte congruit.

10 Dico itaque in primis, non probari, caput et alterum S. Gerini brachium Meimacensibus monachis umquam fuisse concessa, hincque verosimiliter D. Germanum in eo, quod ab Ebrolensibus generatim contendi affirmat, idcirco hallucinatum esse, quod, cum apud Mabillonium sæculo II Bened. pag. 706 legisset, Maientenses in diœcesi Pictaviensi monachos majorem partem reliquiarum S. Leodegarii cum corpore S. Gerini, ejus fratris, Ebrolensibus dimisisse præter caput et manus, quæ Bernardus Guidonis Lutevensis episc. in Tract. de Sanctis Lemovic. num. 40 apud monasterium Maymacum Ordin. S. Bened. pia devotione coli affirmat, ad verba illa præter caput et manus, quorum etiam loco substituit præter caput et brachium, non satis attenderit, sicque hæc, ipsomet Bernardo Guidonis non consulto, ad S. Gerinum, quod loquendi modus Mabillonii, utpote ambiguus, non impediēbat, referenda duxerit; certe in Tract. cit., quem studiosus lector in Bibliotheca nova a Philippo Labbeo Societatis nostræ sacerdote edita tom. I ad pag. 629 inveniet, caput et manus non S. Gerini, sed S. Leodegarii apud Maymacum in monasterio pia devotione honorari, Bernardus Guido affirmat. En ejus verba: S. Leodegarii Augustodunensis episcopi et martyris, quem Ebroinus major domus regię decollavit et exoculavit, MANUS ET CAPUT apud Maymacum in monasterio pia devotione venerantur, quibus cum de S. Gerino nil commemoret, verosimiliterque tamen ob subjectæ materiæ affinitatem commemorasset, si in Meimacensi monasterio ejus aliquot reliquæ cum S. Leodegarii reliquiis etiam exstitissent, persuasum mihi habeo, nec caput nec brachium aliudve S. Gerini membrum a Meimacensibus possideri, nisi forte, quod mihi incompertum est, sacras illas cœvias post ætatem Bernardi Guidonis sæpe laudati obtinuerint.

quarum nulla
pars in monasterio Meimacensi existit,

F

11 Quamquam autem nec caput nec manus brachiumve S. Gerini apud Meimacenses monachos existat, non est tamen, quod quisquam propterea existimet, integrum ejusdem sancti Martyris corpus cum capite, manibus ceterisque omnibus membris ab Ebrolensibus possideri. Ex dictis enim num. 6 liquet, aliquas S. Gerini reliquias in monasteriis Vergiacensi et Suessionensi existere; imo verosimillimum etiam est, jam a pluribus sæculis tum per sanctimoniales S. Mariæ Suessionenses, apud quas S. Sigarda, de qua ad 4 Augusti apud nos actum est, SS. Leodegarii et Gerini mater, post mariti obitum, filiis matura jam ætate florentibus, religiosam ritam fuerat amplexa, tum per monachos Vergiacenses, in quorum vicinia S. Gerinus, ut notitia Chiffletiana num. 6 adducta præfert, a nobilibus religiosisque viris fuerat sepultus, partem aliquam reliquiarum S. Gerini petitam impetratamque fuisse; sed unde et quo determinato tempore, veterum monumentorum penuria me latet, ut locus hic dumtaxat conjecturis esse queat; ne vero has, quas hic facere non abs re erit, pro parum aptis quis forte habeat, nonnulla, quæ postmodum fusius majori pro parte exponuntur, paucis hic ad clariorem jam dictorum ac porro dicendorum intelligentiam prænotanda sunt.

F
immemorabili
in iis, ut,

12 S. Leodegarius jussu Ebroini majoris-domus

44

iniquè

AUCTORE
C. B.
paucis prænota-
tis.

iniquè necatus, tot tantisque miraculis statim a morte inclauit, ut eorum fama, quidquid etiam contra niteretur Ebroinus, longe lateque per universas Francorum provincias spargeretur, interemptoque deinde Ebroino, in aulam Theodorici regis fuerit perlata. Hinc factum est, ut de sacro inclutissimè Martyris corpore ad locum honoratiorem transferendo fuerit cogitatum, illudque etiam reipsa non diu post jussu Ansoaldi Pictariensis episcopi, statim ut huic sacer ille thesaurus, quem pariter Ermenarius Augustodunensis, et Vindicianus Atrebatensis, episcopi ecclesiæ suæ vindicare nitebantur, forte ducta, obtigit, ab Audulfo abbate ad Maxentianum cænobium in diœcesi Pictariensi situm, plurimis in itinere patris miraculis, fuerit translatum, inque ecclesia de novo exstructa postmodo tumulatum, in qua usque ad medium circiter sæculum nonum quievit. Tunc autem sacras illas exuvias monachi Maxentienses metu Normannorum, qui per varias Galliarum provincias, perque ipsum Pictaviense solum ferro et igne grassabantur, huc illucque fugientes, primo quidem in Armoricam seu Britanniam minorem, deinde ad Arvernorum, postea Autissiodorum detulerunt, tandemque ædificato in Leodegarii honorem monasterio Ebrolio in Anvernis, ibidem majorem earum, corporisque Gerini fratris partem reliquerunt, ut hinc liqueat corpus S. Gerini. aut saltem majorem ejusdem partem, apud monachos Maxentienses sæculo nono exstitisse, utpote sacro illo thesauro jam a sæculo septimo tunc, cum in honorem S. Leodegarii, cujus corpus acceperant, novam ecclesiam ædificarent, eum in finem verosimillime donatos, ut corpora duorum illorum illustrium fratrum, Leodegarii scilicet et Gerini, qui eadem de causa Ebroini imperio injuste fuerant necati, in eadem etiam illa ecclesia, de novo exstruenda, summo honore sepelirent, sicque S. Gerinus, cujus corpus (vide num. 6) in monte Vergiaco minus honorifice, forteque præ metu Ebroini clanculum quodammodo fuerat inhumatum, tumulum omnibus spectabilem, clarissimoque Martyre dignum in solo Pictaviensi acquireret, in quo hunc honorem, utpote, cum viveret, Pictaviensis comes, jure quodam suo videbatur reposcere.

conjectur,
possessione
saltem verisimilis evadit.

15 Hisce prænотatis, non inepte, quantum opinor, quis conjici putabit, Sanctimoniales S. Mariæ Suessionenses tam fama longe lateque vulgata, qua SS. Leodegarium ejusque fratrem Gerinum ut gloriosos Christi martyres passim ab omnibus prædicari auliebant, quam innumeris miraculis, quæ, dum prioris corpus ad solum Pictaviense transferretur, in itinere acciderant, plurimum excitas, sanctorum illorum Fratrum, quorum mater Sigrada vitam religiosam inter ipsas duxerat, forteque etiam tunc ducebat, sacra corpora sibi ex parte communicari, jam tunc, cum ad monasterium S. Maxentii primum essent advecta, nondumque in novam ecclesiam illata, longioris moræ impatientes a monachis Maxentiensibus instantissime postulasse, postulatumque impetrasse. Quod vero jam pertinet ad reliquias S. Gerini in monasterio Vergiacensi existentes, nemo etiam, ut puto, pro inepta conjectura habebit, monachos Vergiacenses sub finem sæculi noni, initiumve sequentis, monasterii sui, quod tunc primum est conditum, sacris Sanctorum exuviis locupletandi, ut monachis ecclesias ædificantibus solemne erat, vehementer cupidos, animum præcipue adjecisse, ut corporis S. Gerini, quod in monte monasterii sui olim inhumatum jacuisse, aut veterum monumentorum fide, aut certe populari traditione didicerant, ossa saltem aliquot acquirerent, huncque in finem apud monachos Maxentienses, qui tunc a patria, e qua S. Gerini aliorumque Sanctorum corpora secum asportarant, non adeo procul a Vergiacensi cænobio, in agro scilicet Autissiodorensi aut in vicinia metu Normannorum exulabant, plurimum institisse, ab usque voti sui compotes esse factos. Incerta hæc libuit proferre, dum certiora de modo et tempore, quibus reliquie S. Gerini ad sanctimoniales S. Mariæ Suessionenses, et ad monachos Vergiacenses devenere, comperire non potui; id autem si quo modo compe-

riri posset, certissimo foret immemorabilis S. Gerini in utroque illo monasterio cultus argumento; nunc vero id comperiri cum nequeat, is ex dictis saltem verisimilis evadit, imo pro verisimillimo habeo, cum etiam seorsum ab iis, quæ jam dicta sunt, dubitandum non videatur, quin longissimo abhinc tempore mox memorati monachi et sanctimoniales S. Gerini reliquias possederint.

14 Ceterum S. Gerinum in capite hujus Commentarii, et hoc ipso § Comitibus titulo non semel insigniri; at an hic S. Gerino vere competat, dubitare me fecerunt coævi SS. Leodegarii et Gerini biographi, de quibus infra sat fuse agetur, quique S. Gerinum nuncupant comitem appellant. His accedebant Cointius in Annalibus, Pagius in criticis, alique plures, quidum S. Gerinum nuncupant, a Comitibus titulo semper abstinere. Dubium illud nihilominus mihi utcumque exemerunt nonnulli recentiores æque ac vetustiores scriptores, qui, dum de S. Gerino agunt, eum comitis titulo insigniunt: recentiores illi sunt Dionysius Sammarthanus tom. II Gall. Christ. auctæ col. 1152 et 1155. Longuevallius tom. IV Historiæ eccl. Gallic. pag. 115. Castellanus in Supplemento ad Martyrologium suum universale, alique plures, quos recensere hic necesse non est; vetustiores vero duo præcipue occurrunt. scriptor scilicet incertus Fragmenti historici ab Urstisio præfati Chronico Alberti Argentinensis atque a Chesnio tom. I scriptorum Franciæ pag. 782 recusit, et auctor anonymus Historiæ Novientensis monasterii a Martenio tom. III Anecdotorum insertus, qui ambo scriptores, quamquam sæculis ut minimum quatuor post ætatem S. Gerini floruerint, potuerunt tamen, quod etiam reipsa fecisse historicus Novientensis Martenio in admonitione prævia videtur, in Opere suo concinnando antiquiorum scriptorum lucubrationibus uti, ex iisque certo discere titulum comitis Pictaviensis, quem prior apud Chesnium laudatum pag. 785, posterior vero apud Martenium tom. cit. col. 1129 S. Gerino attribuit.

15 Binis his postremis scriptoribus addi possunt Henricus Ludovicus Chasteigner de la Rocheposay, Pictaviensis episcopus, qui primis quinquaginta annis sæculi præteriti floruit, quique tom. II Bibliothecæ novæ Mss. Labbeanæ pag. 750 in notis ad Litaniarum Pictonicarum a se concinnatis Gerinum S. Leodegarii fratrem Pictonum comitem appellat, et auctor anonymus, qui in Vita S. Baboleni, Fossatensis abbatis, quam litteris consignavit, ac deinde Chesnius tom. I Script. Hist. Francorum a pag. 658 inseruit, exstare asserit epistolam, qua confirmantur omnia, quæ dicta ante vel scripta de monasterio Fossatensi fuerant, quamque Clotharius, Chlodovei filius, ad preces matris suæ Baldechildis anno primo regni sui sancto patri Baboleno, præsentem Gerino comite, contulit; hoc laudati anonymi assertum Cointius et Mabillonius, quamquam ejus errores, hic Sæc. II Benedict., ille tom. III Annalium, rigidissima crisi recenseant ac carpant, pro erroneo commentitiove non habent, ut non appareat, cur falsitatis suspectum haberi debeat, atque adeo ad titulum comitis S. Gerini certius vindicandum non parum faciat, si per Gerinum comitem, quo præsentem, memorata epistola collata asseritur, S. Gerinus S. Leodegarii frater debeat intelligi. Id autem ego omnino propterea existimo, quod, cum Clotharius, Chlodovei et Baldechildis seu Bathildis filius, anno primo, qui cum anno Christi 636 congruit, in Francia regnaret, S. Gerinus, utpote anno 676, ut infra videbimus, martyrio coronatus, verosimillime floruerit, nulliusque alterius comitis nomine Gerini, qui tunc in vivis esse potuerit, Francorum historici meminerint, adeoque dubitandum vix videatur, quin anonymus S. Baboleni biographus S. Gerinum indigitet, hicque vere fuerit urbis Pictaviensis territorique adjacentis comes, id est, judex seu præfectus; majorum enim civitatum, provinciarumque præfecti ea ætate earumdem comites solebant appellari, ut apud Cangium in Glossario mediæ et infimæ Latinitatis ad vocabulum comes et comites videre licet, variisque potest antiquarum chartarum exemplis demonstrari.

AUCTORE
C. B.

A
§ II. Sancti Leodegarii in Fastis sacris antiquioribus et recentioribus memoria, Vitæ variæ, ex iisque duplex edenda.

S. Leodegarii,
qui in omni-
bus fere

Tot Fastis sacris tum antiquioribus, tum recentioribus S. Leodegarius inscriptus est, ut non nisi paucissimis Sanctis hac in re palmam cedat. Inter antiquiores, qui in Fastis suis, quos Martyrologiorum classicorum nomine distinguimus, S. Leodegarium consignarunt, primum locum tenet Florus, si modo is verus Florus sit, a Decessoribus nostris ante tom. II Martii editus; hic ad 2 Octob. S. Leodegarium in hunc modum annuntiat: In Gallia passio S. Leodegarii episcopi et martyris, qui jussu Ebroini (qui ante monachus, tunc major domus extitit) oculis et lingua privatur, sed fame non tollitur; et postea magna inopia trucidatus*, novissime ense suscepto plectitur capite. Floro accedunt Wandelbertus et Rabanus, quorum ille solum hodie S. Leodegarium sic canit:

Mox sextum Nonarum Leodegarius ornat,

Seditione potens quem dux populusque peremit. Ille vero ad hunc diem etiam S. Leodegarium episcopum refert quidem, sed hunc Confessoris titulo insignit, atque a Leutgario seu Leodegario Augustodunensi episcopo, cujus passionem paulo fusiùs die sequenti celebrat, prorsus distinguit; qua in re vehementer hallucinari videtur.

Martyrologiis
Classicis,
* id est, in agro
Atrebatensi,

17 Proximè binis his Martyrologis sunt Ado, Usuardus et Notkerus: Ado Leodegarium his verbis annuntiat: In Atrebatibus*, villa Siricinio, passio sancti Leodegarii Augustodunensis episcopi, quem variis injuriis et diversis suppliciis pro veritate afflictum, Ebroinus major domus regiae interfecit. Cujus sacrum corpus in diocesi Pictavorum translatum, in monasterio beati Maxentii honorifice est humatum. Usuardus totam hanc Adonianam annuntiationem in Martyrologium suum transtulit præter ultimum ejus membrum de Sancti translatione, et voces aliquot initio positas, quibus is villæ seu vico Siricinio in territorio Atrebatensi adscribitur, quibusque has in territorio Adartensi recte substituit; nam cum S. Leodegarius in villa seu vico Siricinio passus non sit, sed tamen in territorio Atrebatensi, quod, teste Valesio in Notitia Galliarum, hic Adartense ab Usuardo nuncupatur, passio ejus minus recte in villa seu vico Siricinio, ubi sepultus tantum est, recte in territorio Adartensi seu Atrebatensi signatur, ubi sita est sylva, hodie S. Leodegarii dicta, in qua Sanctus, ut post videbimus, martyrium suum seu passionem consummarit. Notkerus, qui S. Leodegarium etiam ad hunc diem Martyrologio suo inscripsit, Adonis exemplo Sancti nostri passionem in villa Syrricinio minus recte collocat, atque insuper in Atratis pro in Atrebatibus perperam descripsit.

ipsis Hieronymianis codicibus

18 Præter jam memorata Martyrologia Classica adhuc tria alia supersunt omnium antiquissima, nempe Hieronymianum, Romanum vetus seu parvum et illud, quod sub Bedæ nomine tom. II Martii Majores nostri præfixerunt. Duo posteriora quidem S. Leodegarii certissime non meminerunt; quod vero ad primum attinet, dubitat etiam in Usuardo suo Sollerius noster, an S. Leodegarius ad codices Hieronymianos seu Martyrologium cognomine pertineat; ast, ut verum fatear, dubitandi hac de re causam, quam habuit, non satis assequor; neque enim Sollerius per codices Hieronymianos intellexit codices Hieronymianos simplices et nudos, omnibusque additamentis, Gregorii Magni saltem ætate posterioribus, expurgatos, cum omnino certum sit ad Hieronymianos hujusmodi codices Leodegarium non spectare, utpote quem ex dicendis patebit lucem non aspexisse, nisi post Gregorium Magnum sub initium sæculi VII vita functum; intellexit ergo Sollerius codices Hieronymianos post ejusdem Gregorii Magni ætatem rarie seu auctos seu contractos; ast quamquam in majori hujusmodi Antverpiensi seu Epternanensi,

sub initium sæculi VIII scripto codice Leodegarius non compareat, comparet tamen, distincto licet characterē, ut pro Hieronymiano tantum ævi posterioris auctario habeatur, in majori Lucensi apud Florentinum, uti etiam apud Dacherium tom. IV Spicilegii in majori Corbeiensi et in pluribus codicibus Hieronymianis contractis, scilicet, ut e multis aliquot recenseam, in Autissiodorensi, Morbacensi, Turo-nensi a Martenio tom. III Anecd. insertis, imo in ipsomet breviori Corbeiensi apud eundem Martenium tom. cit., de quo tamen ipse Sollerius in sua ad Usuardum Præfatione pag. 9 num. 51 pronuntiat, quod appareat, omnia, quæ in eo occurrunt, ex aliquo Hieronymiano codice fuisse desumpta, ut mirum esse non debeat, quod rationem dubitandi, quam hic Sollerius habuit, non satis assequar, utque S. Leodegarius etiam ad codices Hieronymianos seu auctos seu contractos verosimillime spectet; ex quo consequens est, martyrologos omnes classicos, si Bedam Romanique parvi auctorem exceperis, S. Leodegarium in Fastis sacris a se concinnatis commemorare.

19 Neque minori consensu posterioris ævi scriptores S. Leodegarium in Martyrologiis suis Fastis sacris concelebrant. In Hagiologio Franco-Gallico, quod Labbeus edidit, iisdem plane verbis annuntiat, quibus in Usuardo. In Calendario Corbeiensi apud Martenium, annorum circiter 800, ista mense Octobri signantur: VI. Nonas. Atrebatibus... passio S. Leodegarii: in Martyrologio ecclesiæ Germanicæ, quod anno 1687 Augustæ Vindelicorum prodit, ante annos septingentos conscripto: VI. Nonas. Sci Laudagarii ep. et mar.: in Calendario, quod Martenius, apud quem exstat, ex Ms. Lyrensi ante annos 600 eleganter scripto erutum affirmat: VI. Non. sancti Leodegarii: in Calendario Ms. Ultrajectino, quod anno 1574 scriptum notatur: VI. N. Leodegarii ep. et mris: et in Calendario Romano Genebrardi sæculi XVI: 2 Leodegarii ep. Edue. m. Denique in Martyrologio Fuldensi, pluribusque Calendariis a Dominico Georgio editis, uti etiam in Fastis sacris fere omnibus sæculi præteriti et præsentis S. Leodegarius memoratur, idque in nonnullis cum prolixiori elogio, quibus recensendis tempus hic terere, necesse non est, cum nihil singulare suppeditent, quod non clarius elucescat ex Actis edendis, de quorum fide, auctoritateque nunc agere, ante omnia convenit; mitto itaque cum ceteris recentioribus, quorum num. 5 jam partem nominavi, etiam Bucelinum, Menardum, aliosque Ordinis S. Benedicti hagiologos, qui Sanctorum suorum catalogo (an recte, infra discutietur) S. Leodegarium pariter inscribunt, solamque Romani hodierni annuntiationem etiamnum hic addo, quæ cum Usuardina, præterquam quod territorium, in quo S. Leodegarius martyrium subiit, non Adartense, sed vocabulo nunc notiori Atrebatense nominet, ad verbum fere consonat. En illam: In territorio Atrebatensi passio beati Leodegarii Augustodunensis episcopi, quem variis injuriis et diversis suppliciis pro veritate afflictum, Ebroinus major domus regiae Theodorici interfecit.

Fastisque
sacris poste-
rioris ævi
hodie memo-
ratur.
E

20 Tres Vitæ præcipuæ S. Leodegarii, quibus singulis martyrium S. Gerini, fratris ejusdem sancti Antistitis, etiam insertum est, a tribus auctoribus diversis conscriptæ circumferuntur; duas antiquiores, quæ hoc Commentario nobis usui præsertim erunt, quarumque alteram auctor anonymus, alteram Ursinus conscripsit, Andreas Chesnius tom. I Historiæ Francorum primus edidit, priorem quidem ex codice Ms. Jacobi Sirmondi, posteriorem vero, ut Decessoribus nostris merito visum est, ex interpolatione fere Suriana; Mabillonius deinde sæculo II Benedictino utramque illam lucubrationem recudendam curavit, primam ad apographum Chesniani iterum exactam, alteram ad Mss. codices monasteriorum S. Germani Pratensis et S. Cornelii Compendensis nonnullis in locis emendatam. Bouquetus hanc Mabillonii editionem tom. II Scriptorum Rerum Gallicarum iteravit, ejusque auctorem ad amissum in omnibus est secutus.

tres vitæ ex-
stant, inter-
que has duas
antiquiores;

21 Anonymus,

AUCTORE
C. B.
harum alter-
ram scripsit
auctor anonymus
coævus,

21 Anonymus, cujus Opus apud jam laudatos Chesnium, Mabillonium et Bouquetum primo loco excusum est, S. Leodegario procul omni dubio fuit coævus; cum enim lucubrationem suam inscripserit Ermenario proximo Leodegarii anno 678, ut infra probabimus, martyrio coronati, in episcopatum Augustodunensem successor, cui ante annum 692, ut ex tom. II Galliae Christianae auctae in episcoporum Augustodunensium catalogo sit perspicuum, in eundem episcopatum jam alter successerat, consequens est, ut eam antedictum annum 692 adornarit; imo vix dubium mihi apparet, hunc uno dumtaxat alterove ad summum anno post Sancti e loco martyrii ad monasterium S. Maxentii translationem, ante quam, cum de ea commemoraret, haud dubie non scripsit, anno, ut post probabimus, 681 factam, S. Leodegarii gesta calamo excepisse. Cum enim, ut in Prologo faletur, Ermenario episcopo Augustodunensi jubente, spiritualibus fratribus postulanti, impatienterque inter ceteros, ut num. 61 loquitur, Ermenana abbatissa Cadurcensi compellente, lucubrationem illam aggressus sit, ii autem non diu verosimillime post memoratam translationem, utpote recenti plurimorum miraculorum, quae in ea acciderant, fama memoriaque excitati, gesta S. Martyris litteris consignari, ab anonymo nostro instantissime postularint, verosimile mihi non est, eum uno alterove amplius anno moras nexuisse, antequam Ermenarii episcopi sui, Ermenanae abbatissae, fratrumque suorum spiritualium voto obsecundaret, ut scriptorum Historiae litterariae Franciae, qui tom. III pag. 629 anonymi nostri lucubrationem usque ad annum 687 a recentioribus quibusdam differri improbant, opinioni propense accedam. [Vide ad calcem hujus tomi addenda et corrigenda.]

non tamen
etiam pro
certo, quem
documque

22 At non eo modo eorumdem scriptorum sensa possum amplecti, dum anonymum nostrum, qua in re Mabillonius sibi praevalentem habuere, monachum Augustodunensem, et quidem S. Symphoriani fuisse indicant. Licet enim is tum num. 42, dum Winebertum, alias Winobertum, abbatem, unum e fratribus suis appellat, tum etiam alibi monachum se prodatur, et quidem Augustodunensem, id est, ex urbe vel diocesi Augustodunensi, dum in prologo jussu Ermenarii Augustodunensis episcopi sese munus Operi admoveat indicat, nihil tamen suggerit, ex quo monachis S. Symphoriani Augustodunensibus certo debeat accenseri. Porro Mabillonius in Observationibus praeviis ad Vitam S. Leodegarii anonymum nostrum asserit, etiam testem fuisse in pluribus oculatum, probarique id putat tum ex his ipsiusmet anonymi edendi num. 53 verbis: Quod qui audire potuit, aut videre, verum credidit esse, quibus, ut affirmat, ille satis innuit, audisse se ex ore Ebroini, Leodegarium, quod proxime narrarat, famis inedia consumendum esse; tum ex his ejusdem anonymi ab ipso editi cap. 13 sub finem: Coeperunt velocius contra naturam ejus (Leodegarii) labia recrescere similiter una cum lingua, nec non et verba vidi ultra solitum ab ejus ore effluere. Verum praeterquam quod nihil suppetat, unde verisimile ulcumque fiat, anonymum nostrum Ebroino, ut ex hoc Leodegarium famis inedia consumendum audire potuerit, adfuisse, verba priori loco citata iniquam Ebroini in Leodegarium sententiam proxime sequuntur, moxque, nullis aliis interpositis, haec sibi habent subjuncta: Sed qui Heliam per corvum pavit in heremum*, nec suum ubi deseruit famulum, ut verosimiliter non significant, quod ii, qui id ex Ebroino audiverant, Leodegarium famis inedia consumendum crediderint, sed nihil aliud forte, quam quod ii, qui audire potuerunt aut videre, quam crudeliter famis inedia (neque enim sacrum Ebroini mandatum solo ore prolatum visu quisquam percepit) Leodegarius torqueretur, futurum crediderint, ut reipsa sanctus Antistes famis inedia interiret.

* al. eremo

id probare
Mabillonius
contentat,

25 Forte etiam nihil aliud important, quam quod ii, qui videre potuerunt aut audire, constructum esse tumulum, in quo Leodegarius sepultus esse ferebatur, verum id esse crediderint; illis enim verbis

anonymus, qui subinde admodum obscurus est, haec D proxime praemisit: In silvarum secreta eum (Leodegarium) jubet (Ebroinus) retrudi, et de ejus morte quasi necatum* in aquis, fabulam mendacem confingere*, etiam tumulum sepulturae ejus constituere* jussit, donec ipsum longae famis inedia consumeret, quae forte hunc sensum habent: Ebroinus in sylvarum abdita Leodegarium, donec eum famis inedia consumeret, jubet retrudi, deque ejus morte, quasi necati in aquis, fabulam mendacem confingere, et tumulum, in quo sepultus esse diceretur, constitui. Utrobilibet modo verba quod qui audire potuit etc. accipiantur, nihil sane ex his Mabillonius pro opinione sua potest elicere, et nunquam alioquin vel idcirco eliciet, quod nulla adduci queat ratio, ob quam auctori illi saeculo Benedict. cit. pag. 689 in Annotatis anonymus noster merito videatur iisdem verbis seipsum designare eum ad modum, quo S. Joannes in Evang. cap. 14 his, Et qui vidit, testimonium perhibuit seipsum designat. Quod jam ad haec verba coeperunt velocius etc. posteriori loco superius adducta attinet, vox vidi, ex qua etiam oculati testis nomen anonymo laudatus Mabillonius attribuit, legitur tantum apud ipsum, Chesnium ac in Ms. nostro, quod ex Ms. Ultrajectino S. Salvatoris transcriptum notatur, in ceteris omnibus abest; nihil autem suppetit, ex quo, an lectio Mabilloniana ut genuina admittenda, an vero ut adulterina rejicienda sit, quis certo definiat. Sane, sive vox vidi adsit sive absit, nihil oritur incommodi: si enim adsit, sensui non officit, si vero absit, non requiritur, ut sensus plenus evadat; posset nihilominus vel hinc quis forte suspicari vocem illam redundare, lectionemque, in qua abest, esse genuinam.

* al. necati
* al. contingi
* al. constitui

24 Ut ut sit, rationes a Mabillonio allatae, ut ex dictis liquet, tales sane non sunt, ut anonymo nostro testis oculati titulum certo vindicent; verum plurima, praesertim ex illis, quae Leodegarius jam creatus episcopus Augustoduni seu gessit seu passus est, ea accuratissime iisque adjunctis exponit, tamque asseveranter affirmat, ut haec saltem eum vel propriis oculis aspexisse, vel certe ex testibus oculatis omni fide dignis audivisse, mihi habeam persuasum, idque eo firmitus, quod is auctor, narrata, quam Leodegarius ab inimicis suis passus est, oculorum evulsionem, mox subdat: Testes enim sunt multi illustres viri, qui aderant in praesenti; quibus ex verbis, cum in tempore praesenti dicat testes enim sunt multi illustres viri, satis aperte videtur innuere, viros illos illustres etiam tunc, cum scriberet, in vivis superfuisse, sequae ex iis oculorum evulsionem a Leodegario patientissime toleratam, adjunctaque eam comitata, quibus adfuerant, didicisse.

testis in pluribus
oculatus;

25 Ursinus, qui alteram S. Leodegarii Vitam scripsit, quemque Historiae litterariae Franciae scriptores tom. III pag. 651 et 654 priorem aut forte etiam abbatem monasterii Locociacensis prope Pictavium fuisse suspicantur, vicissim Leodegario coævus existit; hic enim, ut in Prologo indicat, Vitam Sancti nostri elucubravimus jussu Ansoaldi Pictaviensis episcopi, urgentissimisque precibus Audulphi monasterii S. Maxentii abbatis, quorum ille, ut anonymus noster et Ursinus scribunt, corpus S. Leodegarii ad solum Pictaviense transferendi auctor existit, hic sub annum 681 transtulit. Quare ex iis, quae num. 21 de anonymo disseruimus, unusquisque haud difficulter colliget, laudatum Ursinum, uti asserimus, Leodegario fuisse coævum, ut necesse non sit, idem vel simile ratiocinium hic iterum institui. Hujus auctoris lucubratio, uti etiam illa anonymi memorati, duas partes complectitur; prior Sancti Vitam seu Passionem exponit, posterior translationem ad agrum Pictaviensem, miraculaque in ea et ad Sancti sepulcrum patrata enarrat. Haec eadem omnino sunt, quae ab anonymo referuntur, atque id quidem iisdem fere verbis, quod nihilominus mirum nemini videri debet; id enim ex eo procul omni dubio accidit, quod uterque hic biographus eam dumtaxat lucubrationem hic descripserit, qua Audulphus abbas mox laudatus, ut ex num. 61 anonymi intelligitur, miracula translationem

F
alteram Ursi-
nus scriptor
pariter coe-
vus;

AUCTORE
C. B.

A lationem S. Leodegarii comitata, quæ propriis oculis aspererat, summa fide complexus est, quamque Ursinus quidem ab ipsomet Audulpho, cum gesta Sancti, eo petente, conscriberet, haud dubie impetraret; ille vero, ut num. 61 aperte innuit, vel ipsomet etiam Audulpho, vel certe Ermenana abbatissa Cadurcensi mittente acceperat.

neuter aleri
verosimiliter
præluat;
licet autem

26 Quod ad lucubrationem, quas Ursinus et anonymus adornarunt, priorem partem attinet, in hac nonnulla aliter anonymus, aliter Ursinus narrat; nonnulla etiam, quæ quantum ad substantiam eadem prorsus sunt, iisdem pariter fere verbis exponunt. Hinc fit, ut duplex hic quæstio oriatur; prima, an Ursinus anonymo, an potius hic Ursino præluerit; altera, an anonymi, an Ursini in iis, in quibus dissentiant, auctoritas potior debeat haberi. A priori duco initium. Memoratam Audulphi abbatis lucubrationem Ursinus æque ac anonymus, ut jam dictum est, præ oculis verosimillime habuit, ex eaque miracula in translatione Sancti patrata Operi suo inseruit; ille nihilominus id nusquam vel verbo insinuat, hic vero num. 61 apertissime declarat, ut verisimile mihi sit, futurum etiam fuisse, ut lectorem moneret, si lucubrationem Ursini præ oculis habuisset, eamque ad Opus suum contexendum adhibuisset; quapropter, cum id non faciat, vix dubium mihi est, quin sine lucubrationis Ursiniane subsidio gesta S. Leodegarii scripto mandarit. At, inquires, an ergo Ursino anonymus indubie præluat? Valesius quidem tom. III Rerum Francicarum lib. XXI pag. 266 hunc minime nominatum nonnumquam ad verbum ab Ursino transcribi, indubitanter affirmat; verum Historiæ literariæ Franciæ scriptores tom. III pag. 650 id ipsum suspicantur dumtaxat, proque indubio nullatenus habendum putant, cum Opus Ursini ante illud anonymi lucem forte asperisse, loco citato etiam insinuent. Quare illorum opinio proprius, quam Valesiana, ad meam accedit; puto enim, frequentem illum Ursini cum anonymo in iis, quæ narrat, etiam verbis tenus, consensum non oriri ex eo, quod alter alterum sæpe transcribat, sed ex eo, quod non semel jam laudata Audulphi abbatis lucubratio, quæ ambobus illis scriptoribus præluat, quamque hi, nonnulla subinde pro arbitrio suo facta vel non facta mutatione, descriperunt, non sola miracula in translatione S. Leodegarii patrata, sed etiam præ nonnullis aliis atroces injurias sævissimæque tormenta, quibus ab Ebroino ejusque assectis S. Leodegarius necatus est, ex parte saltem fuerit complexa; præterquam enim, quod frequens ille anonymi cum Ursino, etiam verbis tenus, consensus ibi tantum, ut consideranti patebit, incipiat, ubi Ebroiniana in Leodegariam persecutio narrari inchoatur, duobus ultimis Vitæ numeris nonnulla referuntur, quæ sane ad miraculorum, quæ in Sancti translatione acciderunt, classem minime pertinent, quæque tamen lucubrationi seu relationi suæ ipsomet Audulphum, qui in monasterio S. Maxentii abbas erat, etiam inseruisse, ex ecclesiæ in honorem S. Martyris ibidem ædificatæ aliisque adjunctis, quæ duobus num. cit. narrantur, satis mihi verisimile apparet.

C 27 Discutienda nunc superest altera quæstio; utrius scilicet auctoritati, an anonymi, an Ursini in iis, in quibus dissentiant, plustribuendum sit. Valesius tom. III Rerum Francicarum, ubi pag. 262 auctoritatem ac fidem anonymi sine dubitatione secutum, asseruit, pag. 266 de Ursino sic pronuntiat: Ursinus... quoties dissentit a scriptore (anonymo scilicet) Vitæ Leodegarii, quem minime nominatum nonnumquam ad verbum transcribit, plerumque incertas relationes sequitur, et aliqua de B. Leodegario fatetur ipsemet se ignorare, dum scilicet, ut verosimillime vult Valesius, in Prologo dicit: Sin vero de ejus (Leodegarii) virtutibus aliquid prætermisi, nec studiose gessi, quin vero ignorantia intermittendo præterii. Valesio, in quantum Ursino anonymum præfert, Cointius et Pagius assentiuntur; hic quidem dum in Criticis tom. III ad annum Christi 668 num. 10 sic scribit: Hic (Ursinus) nonnumquam dissentit, nonnumquam

consentit verbis tenus cum anonymo, qui Hadriano Valesio merito præferendus videtur; ille vero, dum in Annalibus ecclesiasticis Francorum ad annum 670 num. 5, sugillato Ursino, quod priorem Theodorici III Francorum regis proxime post mortem Clotharii III in Neustria et Burgundia principatum, qui paucorum mensium fuit, silentio prætereat, hæc subdit: Sunt et alia quædam corrigenda in Ursino, qui tantæ auctoritatis, quantæ prælaudatus anonymus, apud probos judices numquam erit, adeo ut appareat, tres scriptores illos anonymum Ursino generatim in omnibus, et quidem longissime, præferre.

28 Verum ego anonymum Ursino non ita generaliter ubique præferendum existimo; distinguenda enim hic sunt ea, quæ S. Leodegarius Pictaviensis, nondumque creatus episcopus egit, ab iis, quæ ad episcopatum jam evectus, Augustoduni præcipue seu gessit seu passus est. In posteriorum relatione auctoritas anonymi, ut ex dicendis patescet, potior debet haberi, in narratione vero priorum, qua cura abbatialis in S. Maxentii, diocesis Pictaviensis, monasterio S. Leodegario a Didone, ejus avunculo, Pictaviensium episcopo commissa, ejusque ad aulam per S. Bathildem reginam, hujusque filium Clotharium III evocatio et nonnulla alia, quæ anonymus prætermittit, accuratissime narrantur, summam utique fidem auctoritatemque Ursinus, qui temporum notas rebus, quas refert, frequentius, quam anonymus, et quidem recte etiam apponit, procul omni dubio meretur, tum ex eo, quod ipsemet, ut ex dictis num. 25 liquet, episcopatus Pictaviensis fuerit, adeoque res a Leodegario in eo gestas ex fidei saltem multorum, qui iis interfuerant, relatione (neque enim in iis testis oculatus ipsemet fuisse videtur) verosimillime, ut in Prologo innuit, didicerit, tum ex eo, quod Vitam S. Leodegarii ad petitionem Audulphi abbatis a se elucubratam Ansoaldo episcopo nuncupavit, qui ambo viri, cum alter S. Leodegarii in curam abbatialem S. Maxentii, alter Didonis in episcopatum Pictaviensem proximus successor existerit, cognitioneque hic ultimus, ut ex anonymi num. 58 eruitur, cum Leodegario fuerit conjunctus, res sancti hujus Antistitis Pictavienses, seu quas Pictavi ante episcopatum gessit, probe perspectas habere potuerunt, de iisdemque edocere Ursinum, si quando in iis is a vero aberrasset.

hic tamen in
rebus Picta-
viensibus; ille
vero in Augu-
stodunensibus

29 In Vita S. Emmerammi episcopi martyris ad diem 22 Septembris apud nos edita num. 52 Commentarii prævii Ansoaldus Pictaviensis episcopus, res S. Leodegarii probe perspectas habere potuisse, indefinite dicitur; id sane mihi dubium non est; at probam exactamque rerum S. Leodegarii notitiam, quam is antistes actu, reque ipsa habuit, non ad res Augustodunenses, sed ad solas fere Pictavienses extendendam existimo, quæ tamen etiam ad cognitionem decennii, quo Ursinus episcopatum Leodegarii Augustodunensem ante obitum Clotharii III definit, conducere potuerunt; cum enim in narratione eorum, quæ Leodegarius jam episcopus, Augustoduni præcipue gessit, aut passus est, Ursinus cum anonymo nonnumquam pugnet, consequens est, alterutrum a vero subinde aberrasse: porro cum anonymus Opus suum inscripserit Ermenario, qui quoniam ex abbate monasterii Augustodunensis S. Symphoriani proximus fuit S. Leodegarii in episcopatum successor, res proximi Decessoris sui in eodem episcopatu gestas probe pariter perspectas habere, de iisdemque anonymum, si quando is in iis a vero aberrasset, admonere potuit, consequens ulterius est, alterutrum episcopum, Ansoaldum scilicet Pictaviensem, cui lucubrationem suam Ursinus inscripsit, vel Ermenarium Augustodunensem, cui suam anonymus, res Leodegarii Augustoduni factas probe perspectas non habuisse, aut scriptorem lucubrationis sibi inscriptæ, cum is a vero deviare, monere noluisse. Quare cum hoc ultimum minus verisimile appareat, superest, ut vel Ansoaldus vel Ermenarius res Sancti Augustodunenses probe perspectas non habuerit; oportet autem, ut id de Ansoaldo

partim ratio-
ne Ermenarii,
cui Opus suum

anonymo Ur-
sinus genera-
tim a nonnul-
lis postpona-
tur;

AUCTORE
C. B.

inscripsit,
partim ex se
potiorem fi-
dem meretur.

soaldo dicatur; de Ermenario enim idcirco dici non potest, quod is verosimillime quæcumque Leodegarius Augustoduni gessit, vel propriis oculis aspexerit, vel ex testibus oculatis audierit, quod luculenter in hunc modum nunc ostendo.

50 Ea, quæ Leodegarius Augustoduni aut gessit aut passus est, exsilium, quo a Childerico rege multatus fuit, vel subsecuta sunt, vel præcesserunt; quæ exsilium subsecuta sunt, ab anonymo a num. 28 usque ad 34, uti etiam ab Ursino, quamquam paulo aliter, num. 11, 12 et 15 exponuntur; hæc Ermenarius, si non vidit, verosimillime ex testibus oculatis discere studuerit, reque ipsa didicerit, cum Leodegarius, in cuius episcopatum proxime successit, penitus dejecerint, miserrimeque affligerint Augustodunum, cujus urbis ærumnæ Ermenarium, cum hanc ipsi, ut ex anonymo num. 19 intelligitur, rex Childericus, Leodegarius relegans, populo petente, commendasset, non parum tangere debebant: quæ exsilium præcesserunt, partim ab anonymo et Ursino, partim a solo anonymo referuntur. Priora, quæ ab Ursino æque ac anonymo narrantur, quæque acciderunt, cum Childericus Augustoduni, quo a Leodegario fuerat invitatus, ad solennitatem Paschalem celebrandam versaretur, Ermenarium vel propriis oculis vidisse, vel ex testibus oculatis audivisse, ex eo mihi verisimile est, quod tunc, ut anonymus num. 19 docet, abbatis munere in Augustodunensi S. Symphoriani monasterio fungeretur, ab eoque, festivitatis Paschali instante, præsentemque rege, haud dubie non abfuerit; posteriora quæ a solo anonymo narrantur, quæque ecclesiam a S. Leodegario variis ornamentis dilatam, sacras S. Symphoriani martyris reliquias honorifice translatas, mœniæque urbis restaurata præsertim spectant, haud dubie Ermenarius, cum jam monasterii S. Symphoriani Augustoduniabbas esset, a Leodegario proximo decessore suo fieri conspexerit, aut ab eo facta esse, ex testibus fide dignis, certissime didicerit, ut jam liqueat Ermenarium omnia, quæ Leodegarius Augustoduni gessit, seu passus est, vel propriis oculis conspexisse, vel ex testibus oculatis audivisse, adeoque et probe perspecta habuisse, aut certe melius, quam Ansoaldus, qui procul a Leodegario Pictavi morabatur. Quapropter cum anonymus S. Leodegarii biographus Ermenario, qui eum, si cubi in rebus Augustodunensibus Sancti a veritate deviasset, monere potuisset, verosimiliterque monuisset, lucubrationem suam inscripserit, atque ipsemet insuper monachus vel Augustoduni vel certe in episcopatu cognomini exstiterit, potiorem fidem, quam Ursinus, qui procul inde in episcopatu Pictavensi versatus est, indubie meretur, quando in narrantis rebus, quas S. Leodegarius Augustoduni gessit, inter sese dissentiant.

tertiam minus
vetustam
scripsit alter
anonymus.

51 Tertia e præcipuis S. Leodegarii Vitis, quæ apud nos Ms. exstat, ab altero auctore anonymo, exarata est; hic illam in duos libros partitur, statimque ab initio monachum se prodit, dum in Prologo indicat, se scribere imperio cuiusdam patris sive abbatis, cui non possit non obtemperare, et quidem Morbacensem, dum monachos, ad quos scribit, nunc Fratres carissimos, nunc Patres venerandos nominat, hosque initio libri II innuit Alemannos fuisse, qui caput sancti Martyris penes se esse dicerent; id autem e monachis Alemannis, ut infra videbimus, Morbacenses contendunt, ut dubium non appareat, quin hi hic designentur. Scripsisse videtur uno tantum sæculo aut paulo serius post Leodegarium; insinuat enim, ætate sua fuisse notissimum, quod plures viri illustres principesve, qui in Francorum regno tunc dominabantur, parentes sive consanguinei S. Leodegarii existerent. Opus suum, ut jam monui, in duos libros partitur; in posteriori, qui inscribitur De miraculis S. Leodegarii, hæc habet: Omissa igitur fastidifera multiplicitate, dicemus pauca de illis miraculis, quæ legimus esse facta in partibus Aquitanicæ, ubi corpus sancti Martyris colitur summa veneratione. Dicemus et de illis pauca, quæ vidimus, dum maneremus in

Gallia; lætatur namque Gallia venerandis sancti Martyris oculis illuminata; post habemus illa narrare, quæ videndo didicimus in finibus Alamanniæ, ubi gloriosum caput inelyti Militis dignis laudibus, sancti Patres veneramini.

52 Tria ergo promittit miraculorum capita, nempe Aquitanica, Gallica et Alamannica; sed apographum nostrum, quod ex Ms. monasterii Caritatis transsumptum notatur, solis narratis Aquitanicis, quo etiam vitio Legendarium Fuliense a Mabillonio sæculo II Benedict. pag. 679 citatum laboravit, lectorem suum destituit, suntque illa prorsus eadem, quæ ab Ursino et anonymo, de quibus supra, enarrantur. In priori solam Vitam ab Ursino conscriptam exhibet, sed hanc varie interpolat; etenim ea omnia sedulo omittit, quibus videri Ursinus utcumque potest, Leodegarium Ebroino seu comparare seu facere æqualem; maxime nimirum offendeat, ut ait, patrem seu abbatem, cujus jussu scribit, quod antiquus ille ejusdem Passionis (S. Leodegarii) scriptor (Ursinus scilicet, neque enim alium præ oculis habuisse videtur) injuste et sine discretionis temperamento B. Leodegarium, nefariumque illius persecutorem Hebroinum pluribus in locis æquales facere non dubitaverit. Ad hæc Ursiniano textui colloquia pro arbitrio a se conficta subinde inserit, præterque ea, et pauca initio lib. I et II, nihil fere singulare habet, quod non in Ursino legatur.

53 Quapropter hunc auctorem, cum nec lib. II, ut jam innuimus, ampliorem, quam Ursinus aut anonymus noster vetustior, Miraculorum S. Leodegarii notitiam subministret, typis vulgandum non censemus, uti nec vulgandum Mabillonius censuit; illum nihilominus ob ea præsertim, quæ initio lib. I et II habet, in hoc Commentario prævio subinde citabimus, idque præcipue, ubi de illustri sancti Martyris prosapia, deque celebri ejus cultu sermo erit. Porro præter tres jam memoratas S. Leodegarii Vitas exstat insuper apud nos duplex alia; altera nempe Historiæ Ms. Sanctorum Namurcensium inscripta, altera anno 1645 a P. Petro Possino, Societatis nostræ sacerdote Tolosa, ex Ms. Moysacensi, cum aliis nonnullis brevioribus Sanctorum Vitis huc transmissa: ast utraque compendio fere ea tantum tradit, quæ ab anonymis et Ursino, de quibus supra, fusius explanantur, ut opera pretium non fuerit alterutram excudere. Mabillonius in Analectis pag. 20 recentioris editionis etiam assignat Vitam metricam S. Leodegarii in codice S. Galli ante annos octingentos conscriptam: Vita, inquit, S. Leodegarii episcopi Aduensis exstat in codice sancti Galli ante annos octingentos metricè scripta duobus libris, quorum alter Vitam, alter Miracula complectitur. Prologus ita incipit:

Carmina plura nitent studio florente peracta.

Verum ego Vitam illam metricam neque in excusis nostris voluminibus, neque in Mss. codicibus et apographis, quantacumque adhibita diligentia, invenire potui, dubitoque, an inventa multum ad illustranda S. Leodegarii Acta conducisset; ipsissima enim forte dumtaxat est anonymi vetustioris aut Ursini lucubratio versibus reddita.

54 Solas itaque duas Vitas S. Leodegarii vetustiores, quarum altera ab anonymo, altera ab Ursino conscripta est, Commentario huic prævio subnectemus; priorem quidem ex codice signato PMS. 16, quem cum Apographo Ms., quod cum Ms. Cornelii Duyn collatum notatur, nos contulimus, uti etiam cum editione Chesniana et Mabilloniana, cum Ms. Broniensi, Ultrajectino S. Salvatoris et, Broniensi altero, ex quo cum duobus penultimis Mss. et binis mox nominatis editionibus collato etiam mortem S. Leodegarii, adjunctaque eam proxime antegressa et subsecuta fere descripsimus, quod ea a codice et Ms. primo apographo abessent; posteriorem, ut fidem a Majoribus nostris tom. I Februarii pag. 222 num. 86 datam liberemus, ex quatuor Mss. excellentissimis, scilicet ex codice, qui notatur QMs. 3, quique sæculo XIII scriptus videtur, ex altero paris vetustatis codice signato PMS. 139, et binis Mss. apographis,

quæ viz ali-
quid præter
Ursinum
suppeditat.

ideoque hac et
binis aliis
brevioribus
Vitis omissis,

F

solas duas
vetustiores
edemus.

A apographis, quorum alterum excerptum notatur ex Ms. S. Maximini Treviris, collato cum Mss. ecclesiae S. Audomari, Bonifontis et Marchianensis cœnobii, alterum ex Ms. S. Benigni Divionensis et codice Romarici montis invicem collatis. Quatuor illa Mss. inter se contulimus, atque insuper cum editione Mabilloniana, quæ anno 1669 primum prodiiit, ac cum Ms. Divit-augiensi, quod anno dumtaxat 1748 acquisivimus, quodque propterea, uti etiam editio Mabilloniana, Majoribus nostris præluere non potuit, cum anno 1658 tomum I Februarii ediderunt. Ceterum utramque jam memoratam Vitam debitis Annotatis elucidabimus, ubi id in Commentario sufficienter præstitum non fuerit, iisque subinde variantes lectiones inseremus, quæ jam ante in margine Vitæ edendæ notatæ non fuerint, notabilioresque nihilominus exstiterint.

§ III. Illustris Sanctorum Prosapia exponitur.

Etsi ex S. Leodegarii biographis recte ejus prosapia non noscatur,

B Gloriosus ac præclarus Leodegarius terrena generositate nobiliter exortus est, inquit cœvus anonymus, cujus ac aliorum verba ad generis excellentiam pertinentia etiam Gerino illius germano fratri applicanda esse, non est, quod moneam. Beatus Leodegarius ex progenie celsa Francorum ac nobilissima exortus est, ait Ursinus, et uterque, suppressis progenitorum nominibus, mox indicat, avunculum ipsi fuisse Didonem, episcopum Pictavensem. Idem hoc testantur passim veteres scriptores alii, ubi de Didone sermonem instituunt; verum cum nihil præterea adjiciant de stirpe ipsiusmet Didonis, eorum testimoniis, veluti ad præsens institutum non conducentibus, supersedebimus. Tertius S. Leodegarii biographus, quem deinceps titulo Anonymi Morbacensis plerumque distinguemus, sub initium lib. I ita disserit: Illum etenim (Leodegarium) clarissimi inter Francorum principes non mediocris potentiae parentes genuerunt: de quorum ingenuitate, quoniam adhuc plures ejusdem prosapiæ principantur in glorioso regno Franciæ, non fuit opus hic plura dicere. In illis enim, si cupit quis, valet experiri, quam nobili ortu Vir beatus, de quo loquimur, enituerit. Altam hæc omnia de illustrissima Sanctorum familia cogitationem excitant, sed generalem dumtaxat ac indefinitam; cum ne posterior quidem scriptor verbo significet, quibus in partibus regni Francorum, quibus titulis, quare auctoritate, dum ipse scriberet, principarentur, aut qua via ex Sanctorum stirpe originem ducerent.

C Nihilominus anonymus hic scriptor posterior non nihil conducet ad confirmandam proximam Bereswindæ, Ethiconis Alsatiæ ducis uxoris, cum sanctis Gerino et Leodegario sanguinis conjunctionem, dum nonnullorum de hac asserta protulero.

ex hac tamen Bereswindæ Ethiconis ducis uxor, cum hanc alii materteram

56 Bereswindæ, sive alias Berehsinda, Berschinda, Bersinda, Berswindæ, Bruswindæ, quæ, ut jam innui, matrimonio juncta fuit cum Adalrico duce, quem alii Atticum, plures Ethiconem appellant, Sanctorum nostrorum exstitit matertera, si accurate notavit auctor anonymus sæculi XI in Vita S. Odiliæ, virginis abbatissæ Hoemburgensis in Alsatiæ, part. II Sæculi III Benedictini pag. 488; ibi enim hæc habet: Temporibus Hilderici imperatoris erat quidam dux illustris, nomine Adalricus, qui etiam alio nomine Edichin dicebatur, ex nobilissimis parentibus generis nomen sortiens, Gallienis territorio oriundus... Hujus ergo thalamis venerabilis conjux adhærebat, ex nobilissimis progenitoribus orta, nomine Berehsinda, sicut adseritione plurimorum didicimus, adfinitate S. Leodegarii redimita, soror beatissimæ Sigrandæ, matris ipsius sanctissimi Leodegarii. Sigrandæ, seu potius Sigradæ, nomen fuisse Sanctorum nostrorum genitrici, constat ex epistola consolatoria, quam S. Leodegarius ad ipsam direxit post obitum Gerini, fratris sui et alterius ejusdem filii, quamque sic orditur: Dominae et sanctissimæ genitrici Sigradæ,

quæ antea per cognationem carnis, modo per conjunctionem spiritus facta es vera mater... Leodegarius servus servorum Jesu Christi Salvatoris nostri. Ethiconis ducis uxori nomen fuisse Bruswindæ, testatur quoque auctor Vitæ antiquioris S. Odiliæ, cujus ex codice, omni fere ex parte mutilo, aliquot fragmenta protulit Hieronymus Vignier inter probationes ad Tabellas genealogicas domorum Alsatiæ, Lotharingiæ et Austriæ pag. 65. Verba huc spectantia describo. Dum igitur dux Ethico et Bruswindæ uxor ejus post piam conversationem ad longos annos pervenissent, tandem volente Domino, uterque magno pietatis instinctu cum beatissima Odilia eorum filia vitam finire summo ardore flagitaverunt.

57 Bereswindam similiter nuncupant jam num. 14 laudatus incertus auctor Fragmenti historici, ab Urstisio præfati Chronico Alberti Argentinensis atque a Chesnio recusati tom. I Scriptorum Franciæ pag. 785, et jam num. 14 pariter laudatus anonymus alter in Historia Novientensis monasterii apud Martenium tom. III Anecdotorum col. 1129: sed hi alium inter Sanctos nostros et Bereswindam sanguinis nexum faciunt; illos nempe tam hujus, quam Bilihildis, quæ Childerici II regis conjux erat, avunculos faciunt. Prioris verba hæc sunt: Leodesius namque, cum Major-domus esset, duxerat uxorem de prosapia sancti Sigismundi regis, genuitque ex ea Athicum seu Adaltricum, qui patre adhuc superstiti, et Hilderico regnante, uxorem duxerat Berswindam nomine, filiam sororis sancti Leodegarii, sororem videlicet reginæ. Ob hanc causam consanguinitatis a præfato rege ducatum Germaniæ adeptus est. Consonat pene ad verbum auctor posterior, sed ista interserit: Athicus... uxorem duxit Berswindam, filiam sororis S. Leodegarii episcopi martyris, et Garini comitis Pictavensis, sororem videlicet reginæ. Huic sententiæ subscribit laudatus Vignier pag. 2. additque Bereswindam a nonnullis perperam appellari Sororem S. Leodegarii; verisimillime dicere voluerit sororem matris S. Leodegarii.

58 Veruntamen sororem matris S. Leodegarii appellari pergunt eruditi nunc passim omnes, nominatim Mabillonius in Observationibus præviis ad Vitam S. Odiliæ, et tom. I Annalium pag. 489; Georgius Eccard in Originibus serenissimæ ac potentissimæ familiæ Habsburgo-Austriacæ col. 12, Joannes Hermannus Schminckius in Dissertatione Historico-genealogica, quam laudatus Eccardus probationibus suis adjecit col. 249 et seqq.; quos solos nomino, quia ipsi sententiam a Vigniero admissam improbant et argumentis impugnant. Hæc argumenta apud ipsos videri possunt; sive enim Bereswindæ fuerit Sanctorum matertera, sive iidem Sancti fuerint avunculi Bereswindæ, verum manebit, proximam fuisse hos inter et istam sanguinis conjunctionem, ac proinde etiam, servata proportionem inter Sanctos nostros et omnes liberos, nepotes ac posteros Bereswindæ ex Ethicone duce, a quo et per quos eruditiores genealogi origines deducunt serenissimarum domuum Habsburgo-Austriacæ et Lotharingicæ.

59 Porro inter Bereswindam et sanctos nostros Leodegarium et Gerinum proximam intercessisse sanguinis conjunctionem, potest etiam, ut supra jam monui, ex anonymo nostro posteriori non parum confirmari seu potius verosimilius reddi; is enim, ut ex dictis num. 51 liquet, monachus Morbacensis verosimillime exstitit; quapropter dum eos, de quibus per verba num. 55 adducta loquitur, quique ejus tempore in glorioso regno Franciæ principabantur, ex illustri S. Leodegarii prosapia fuisse significavit, verosimillime ad ducis Ethiconis posteros respexerit, præcipueque ad Eberhardum ejusdem Ethiconis ducis et Bereswindæ, ut mox videbimus, ex Adalberto eorum filio nepotem, ac proin hic Eberhardus, qui, ut de speciali S. Leodegarii cultu agentes probabimus, monasterium Morbacense condidit, ex illustri S. Leodegarii prosapia verosimillime exstitit;

AUCTOR C. R.

Leodegarii, alii hunc illius faciunt avunculum,

E

fuisse videtur, idque ex eo verosimilius fit, quod ii, de quibus anonymus

F

Morbacensis loquitur, Leodegarii fuerint consanguinei, isque verosimiliter

unde

AUCTORE
C. B.

respexerit ad
ducis Ethico-
nis posteros,
præcipueque
ad Eberhar-
dum,

unde verisimilius fit, Bereswindam, ejus aviam, quod a pluribus asseritur, cum eodem sancto Antistite sanguinis vinculo fuisse conjunctam.

40 Quod vero anonymum Morbacensem ad Ethiconis seu Adalrici posteros, adeoque etiam ad Eberhardum, ejus nepotem respexisse, diximus, nobis primo visum non est; prævit nempe Mabillonius in Observationibus præviis ad Vitam S. Odiliae, ubi textum laudati Morbacensis anonymi sic excipit: Quibus verbis designare videtur auctor ille Adalrici (seu Ethiconis) posteros, qui Alesatiam Austrasii regni partem administrasse memorantur. Etsi enim eo tempore Francorum nomine Neustrasii proprie appellabantur; tamen regnum Francorum etiam continebat Austrasiam, quæ Francia Austri et regnum Orientale dicta est. Nec aliam fortasse ob causam Eberhardus, ipsius Adalrici (ut aiunt) filius, cœnobium Murbacense in honorem S. Leodegarii, adfinis utique sui dedicari curavit DUX SUEVIÆ, COMES ALSATIÆ. Ita ille, sed Eberhardum Adalrici seu Ethiconis filium perperam appellat; is enim non Ethiconis et Bereswindæ filius, sed, ut a nobis jam nominatus fuit, ex Adalberto eorum filio nepos exstilit.

ejusdem Ethiconis et Bereswindæ non filium, sed nepotem ex filio

B

41 Id clarissime profitetur ipsemet Eberhardus in Charta pro dotatione monasterii Murbacensis apud Mabillonium tom. II Annalium pag. 701, dicens: Ergo ego in Dei nomine Eberhardus, filius Adalberti, quondam ducis, etsi vilissimus Christi famulus, dum non habetur incognitum, qualiter ante hos annos, una cum conventu pontificum sacerdotum et germano meo Leutfredo duce et conjuge mea Emeltrude... monasterium ædificavi. Idem non minus clare affirmant tam idem Eberhardus, quam Leutfridus seu Liutfridus frater ejus, in Charta donationis, factæ monasterio Honaugiensi apud eundem Mabillonium pag. 696, ubi ita loquuntur: Liutfridus et Eberhardus cogitantes pro animabus nostris vel pro æternæ retributionis venia, propterea complacuit nobis animus, ut de ipsa insula, quæ dicitur Hohenaug, et Rhenus circuit, de parte nostra, quantumcumque genitor noster Adalbertus dux nobis moriens dereliquit, ad ipsum monasterium condonare deberemus. Hunc autem Adalbertum filium fuisse Ethiconis ac Bereswindæ, fratremque S. Odiliae, constat similiter ex Fragmento Vitæ S. Odiliae per coævum conscriptæ, in quo paulo post verba num. 56 recitata ista sequuntur: Sed vix elapsi sunt aliquot menses, quod venerabilis princeps Ethico dulciter animam efflavit, consolante eum et roborante B. Odilia. Domina autem Bruswindæ nono post maritum die similiter expiravit et sine ullo morbo, cum esset in sacello B. Joannis. Interim venerunt ad exsequias parentum Ethico (secundus) dux et Adalbertus dux pariter. Ethiconis et Bruswindæ gloriosissima progenies.

C

Adalberto, cui præter hunc Eberhardum et Liutfridum filios

42 In eodem porro Vitæ Fragmento etiam Ethiconis secundi ac Adalberti enumerantur aliquot filii; Frequenter, inquit auctor, veniebant (Ethico secundus et Adalbertus) ut a beata sorore (Odilia) verba vitæ acciperent, nec frustra; post aliquot enim annos præfatos duces ita Domino subjugavit, ut non tantum illi bona sua fundandis monasteriis impenderent, sed illius nepotes tam Ethiconis, cujus filii fuerunt episcopus Argentinensis acquivocus et Albericus comes, quam Adalberti liberi, Eberhardus scilicet et Liutfridus, sed etiam Hugonis, qui ante parentes suos (Ethiconem I et Bereswindam) defunctus erat, largiter monasteria dotaverint, et construxerint, et omnes fere se Dei servitio tam masculi quam fæminæ, abjecto sæculi fastu, mancipaverint: inter quos Eberhardus, Alberici comitis filius. Ethiconis II scilicet nepos, aliusque ab Eberhardo filio Adalberti.

tres insuper filios fuerunt.

43 Ceterum huic Adalberto, præter Eberhardum et Liutfridum filios, fuisse tres filias, Eugeniam, Attalam et Gundelindam, probatum est tom. V Septembris ad diem 16, quo Eugenia, quæ S. Odiliae

amitæ suæ in Hohenburgensi Alsatiæ parthenone successit abbatissa, colitur ut Sancta. Fuit et Attala virgo Deo consecrata, ac prima quidem præfuit abbatissa Argentoratensi monasterio, quod ab Adalberto patre in honorem S. Stephani exstructum fuit; et ipsa cultum obtinuit, uti probabitur ad diem 5 Decembris. Gundelinda similiter virginis, Abbatissæ ac Sanctæ titulis plerumque insignitur, at, prout diximus in S. Eugenia, nescitur, an aliquo determinato die celebretur festiva ipsius commemoratio. De S. Odilia earundem amita agendum erit ad diem 15 Decembris. Hujus autem sanctæ virginis ac proinde omnium hæcenus nominatorum, aliorumque posterorum Ethiconis ducis ac Bereswindæ consanguinitatem cum SS. Leodegario et Gerino confirmat antiquus lapis, qui exstat in monte S. Odiliae, cuiusque incisæ sunt tres effigies, Ethiconis nempe ducis, S. Odiliae filia ipsius, et S. Leodegarii, prout videre est in adjuncta figura, Chalcographi nostri manu æri incisa ad exemplar Mabillonii, qui monumentum istud, utpote sexcentorum circiter annorum, scalpro dignum judicavit et Annalibus Benedictinis inseruit tom. I pag. 489.

§ IV. Quandonam natus sit S. Leodegarius, quo ætatis suæ anno diaconus ordinatus et an ante obtentum episcopatum fuerit monachus.

E

Biographi nostri sicut nihil suppeditant, unde locum natalem Sanctorum nostrorum eruamus, ita quoque nihil, unde discamus, uter fuerit natu major, Leodegarius, an Gerinus. Tempus natale S. Leodegarii (nam de eo solo ut deinde agamus usque ad tempus martyrii, cogit nos documentorum penuria) conjiunt eruditi ex iis, quæ leguntur apud biographos de educatione ipsius commissa Didoni avunculo suo, Pictavensium episcopo. De ea educatione hæc tantum habet anonymus vetustior: Cumque a Didone avunculo suo Pictavis urbis episcopo, qui ultra adfines suos prudentia divitiarumque opibus insigni copia erat repletus, fuisset strenue enutritus et diversis studiis, quibus sæculi potentes studere solent, ad plene in omnibus disciplinæ lima politus, in eadem urbe ad onus archidiaconatus fuit electus. Ista aliquanto explicatius Ursinus: A primævæ ætatis infantia a parentibus Lothario Francorum regi est traditus, ab eodem vero rege non post multum temporis Didoni præsul Pictavensis urbis, avunculo suo, scilicet ad imbuendum litterarum studiis datus est: quem idem præsul cuidam Dei sacerdoti, viro prudentissimo, ad erudiendum tradidit, qui eum per annos plurimos magnis curis edocuit, edoctumque pontifici reddidit.... Cum fere viginti esset annorum, ad officium diaconatus electus est atque ab ipso pontifice consecratus. Deinde non post multum temporis archidiaconus effectus etc.

S. Leodegarius anno circiter, ut conjicitur,

43 Per Lotharium Francorum regem designari hic Clotharium ejus nominis secundum, ostensum jam est tom. VI Septembris pag. 459 et sequenti in S. Emmerammo episcopo martyre. patebitque ex infra dicendis. Regnavit autem is Clotharius usque ad annum 628, quo obiit; proindeque ante dictum annum Dido S. Leodegarii avunculus tenuit Pictavensem cathedram. Sed anno 623 istam cathedram adhuc tenebat Joannes ejus nominis primus, qui, teste Flodoardo lib. II Historiæ Remensis cap. 3, tamquam Pictavensium episcopus interfuit concilio Remensi primo, quod dicto anno 623 probabiliter celebratum est, atque hinc denuo sequitur, educationem S. Leodegarii a rege Clothario commissam fuisse Didoni intra annos 623 et 628. Plura non addo, quia hæc et alia operose probata sunt laudato tom. Septembris, ubi S. Emmerammo abjudicatus episcopatus Pictavensis, quem aliqui ipsi attribuerant. Denique cum dicatur S. Leodegarius a primævæ ætatis infantia Clothario regi traditus et non post multum

616 natus, anno ætatis uæ circiter

* al. primævæ

A multum temporis *Didoni* episcopo, inde verisimiliter conficitur decennis circiter fuisse, dum ad hunc avunculum suum pervenit, figiturque ejus nativitas circa annum 616, et secundum hanc epocham ordinantur reliqua ejus gesta.

20 diaconus ordinatus est, aliter sentit Cointius,

46 Sic qui tempus collati per *Didonem* Sancto diaconatus determinant recentiores eruditi, plerumque signant circa annum 636, quia auctore *Ursino*: Cum fere viginti esset annorum, ad officium diaconatus electus est, atque ab ipso pontifice (*Didone*) consecratus. Dixi plerumque, quandoquidem *Cointius* quamquam natalem fixerit circa 616, diaconatum tamen distulit in annum 643, quia cum apud *Chesnium* verba *Ursini* sic referantur: Infra viginti annos ad officium diaconatus electus est, atque ab ipso pontifice consecratus, ita ea interpretatus est, ut Sanctus ad Ordinem diaconatus proventus sit, cum apud avunculum mansisset annis fere viginti. Fatetur tamen etiam de annis ætatis verba hæc intelligi posse, inquiens: Si tibi, qua sumus usi, displicet interpretatio, et viginti annos, infra quos *Leodegarius* diaconatum suscepit, ad ejus ætatem, non autem ad mansionem, quam apud avunculum *Pictavensem* episcopum egit, referendos putas, ita ut officium diaconatus adolescenti vicesimum ætatis annum haud adepto collatum velis, adscribe anno Christi sexcentesimo tricesimo quinto, quæ de *Leodegarii* diaconatu narranda in hunc usque annum distulimus.

sed opinionem suam non sat probat ex textu *Ursini*,
B 46 Rationes porro, ob quas priore sua interpretatione standum arbitratur, mox allegans, pergit: At prius adverte, non deesse argumenta, quibus opinionem nostram valide confirmare possimus. Primum petitur a synodalibus decretis; vetabant enim diaconum ante ætatem viginti quinque annorum ordinari, nec facile nobis persuademus, ea *Didonem* episcopum in gratiam *Leodegarii* nepotis transgressum esse. Secundum sumitur a multiplici eruditione, qua *Leodegarius*, ut auctores *Vitæ* cœtanei scribunt, ceteris antecellebat, cum factus est diaconus, tot enim scientiarum capax haud videtur ætas, quæ minor sit vicenaria. Tertium argumentum petit *Cointius* a verbis *Fortunati* in *Vita* *S. Germani Parisiensis* episcopi, quæ duplicem quoque interpretationem patiuntur, et quæ ipse eodem suo sensu interpretanda esse, probaverat tom. I *Annalium Francorum* contra plerosque neotericorum, qui dicta verba ad ætatem *S. Germani* transtulerant. Sed tertium illud argumentum tum dumtaxat vim aliquam obtinere posset, quando constaret, textum *Vitæ* *S. Leodegarii*, a *Cointio* prolatum ex editione *Chesnii*, esse genuinum *Ursini*.

quem affert, cum is genuinus non sit; Scriptores tamen *Galliæ*
C 47 Non esse, nobis persuasum est, primo quidem, quia sicut monuimus, editio *Chesniana* tam frequenter ac notabiliter differt in aliis ab editione *Mabilloniana*, et ab omnibus nostris *Ursini* apographis, ut dubium non supersit, quin ejus deinde mutatus sit stylus adinstar editionis *Surianæ*. Secundo quia licet in editione *Mabillonii* et in nostris *Apographis* frequenter quoque occurrat varia lectio, quod fere accidit, dum idem Opus a multis describitur, hoc tamen loco nulla est variatio aut vocum transmutatio, et ubique legitur: Cum fere viginti esset annorum, præterquam in *Apographo Divionensi*, ubi ita legitur: Et esset annorum viginti. Imo ipse *Surius*, cujus editioni passim ita consonat editio *Chesnii*, ut *Mabillonius*, cui *Majores* nostri non repugnant, dicere non dubitaverit, vulgatum esse a *Chesnio* Opus *Ursini* ex interpolatione *Suriana*; *Surius*, inquam, ipse *Ursini* verba in hunc modum transposuit: Annos fere viginti natum (*Leodegarium*) diaconum ordinavit (*Dido*.) Hinc conjicias, codicem, unde, mutato stylo, *Ursinum* edidit *Surius*, nostris *apographis* fuisse consonum. Tertio quia hæc est communis hodiernum eruditorum opinio: nam si *Galliæ Christianæ* auctæ scriptores *Benedictinos* excipias, neminem novi, qui *Chesnii* lectionem hic sequendam contenderit, vel *Cointii* opinionem secutus sit, ex quo *Mabillonii* editio lucem conspexit. Omnes, ubi tempus memorant suscepti a *S. Leodegario* diaconatus, non Octobris Tomus I.

tant annum ætatis vigesimum aut fere vigesimum.

48 *Benedictini Galliæ Christianæ* auctæ scriptores, quos mox excipiebam, tom. IV col. 549 in *S. Leodegario* distincto caractere recitant ista verba: Infra viginti annos ad officium electus diaconatus et consecratus. Deinde non multo elapso tempore archidiaconus effectus, omnibus diœcesis ecclesiis præfectus, quæ manifeste desumpta sunt ex editione *Chesnii*. Tum nulla facta mentione editionis *Mabillonianæ* aiunt: Hic exurgit difficultas, an viginti anni, infra quos *Leodegarius* ad diaconatum evehctus, ad ejus ætatem, an ad mansionem, quam apud *Didonem* episcopum egit, referri debeant. Ad ætatem refert *Mabillonius*, cum ait: Intra vigesimum ætatis annum etc.; ad mansionem vero *Cointius*, et quidem maxima cum probabilitate. Nempe propter tria argumenta, relata superius ex *Cointii* *Annalibus*, quæ subjiciunt cum hac tamen clausula: Quamquam his omnibus (*Cointii* argumentis) respondere, non est arduum, nec sua caret verisimilitudine sententia contraria. Sed hic hallucinati sunt laudati scriptores, quando verba editionis *Chesnianæ* infra viginti annos ad *Sancti* ætatem a *Mabillonio* relata fuisse crediderunt. *Mabillonius* quippe tom. I *Annalium* pag. 459, ubi de *S. Leodegario* ista scripsit: Quem *Dido* *Pictavorum* episcopus, ipsius avunculus, diaconum infra vicesimum ætatis annum ordinavit, non exposuit proxime citata verba editionis *Chesnianæ*; sed hæc genuini *Ursini* in sua editione sæculo secundo *Benedictino* pag. 699: Cum fere viginti esset annorum etc., quæ, sicut illa, non patiuntur sensum duplicem, nec ad mansionem referri queunt, et contra quæ proinde nullum robur habet tertium *Cointii* argumentum.

49 Id si observassent, non dubito, quin, relicta *Chesnii* lectione ac interpretatione *Cointii*, nobiscum *Mabillonii* sententiæ fuissent subscripturi, et ad duo priora *Cointii* argumenta responsuri, si quis iisdem uti vellet adversus genuinum *Ursini* textum, quod minus arduum judicassent, quandoquidem is unum dumtaxat sensum admittat. Nos sane eo casu responderemus, canonibus quidem vetitum fuisse, ne quis ante vigesimum ætatis annum ordinaretur diaconus; at constare etiam exemplo non uno, aliquando iustis de causis fuisse de dispensatum. *S. Theodorus Siciota*, cujus *Acta* a discipulo conscripta dedimus tom. III *Aprilis* ad diem 22. anno ætatis suæ decimo octavo diaconus et presbyter ordinatus est. Cum autem *Theodosius* episcopus eapropter incusaretur, respondit, se non ignorare id canones non permittere, ... sed quemadmodum ipse *Paulus Timotheum* ætate juvenem episcopum constituit, et ego (aiebat) in nomine Domini hunc propter ejus probitatem presbyterum institui, significavit enim mihi Deus, eum esse dignum hoc munere. En exemplum et causam dispensationis. Alterum habemus exemplum in sancto et venerabili *Beda*, qui in *Epitome* seu *Recapitulatione chronica Historiæ ecclesiasticæ gentis Anglorum* de se ipse testatur: Nono decimo autem vitæ meæ anno diaconatum... per ministerium reverentissimi episcopi *Johannis*, jubente abbate, suscepi. Tertium exemplum præbet hic ipse tomus noster ad diem 1 Octobris in *S. Remigio*, qui etiam reluctans episcopus consecratus est anno ætatis vigesimo secundo, quamvis trigesimum exigerent canones.

50 Secundum, quo oppositam sententiam confirmari arbitrabatur *Cointius*, argumentum, ipsamet causam seu rationem continet, ob quam in jam relatis exemplis facta sit canonum relaxatio, nempe pietatem, vitæ sanctitatem, eruditionem ac prudentiam, quibus alios anteibant *Theodorus*, *Beda*, *Remigius*; quæ dotes quanto magis ac certius eluvisse probantur in *S. Leodegario*, tanto minus suspectus fiet *Dido* episcopus temeritatis, inobservantiæ sacrorum canonum vel nimii amoris in Filium sororis. At tot scientiarum capax haud videtur ætas, quæ minor est vicenaria. Respondeo, verum esse, quod communiter in hujusmodi ætatis hominibus non reperiantur tot scientiæ, sed quo minus mihi ista

AUCTORE
C. B.
Christ. auctæ
Cointio assen-
tiuntur,

E

ad cujus argumenta petita a statutis synodalibus.

F

et a multiplici
Sancti nostri
eruditione.

AUCTORE
C. B.

incapax videatur, prohibent exempla etiam plura magnorum in ea ætate virorum, de quibus dici potuit, quod S. Hieronymus in epistola ad Pammachium dixit de Origene : Magnus Vir ab infantia, et S. Augustinus de filio suo Adeodato lib. ix Confessionum cap. 6 : Adjunximus etiam nobis puerum Adeodatum... annorum erat fere quindecim, et ingenio præveniebat multos graves et doctos viros.

cum fieret
diaconus,
respondetur.

§1 Præterea demus tantisper, deesse exempla. Quænam est illa multiplex eruditio, qua S. Leodegarius, ut auctores Vitæ coætanei scribunt, cum factus est diaconus, ceteris antecellebat, et ejus haud capax visa est ætas illa Cointio? Anonymus vetustior de diaconatu S. Leodegarii nominatim non loquitur, nedum qua ætate quæve eruditione tunc esset, exprimit. Ursinus ait, sanctum Puerum sacerdoti cuidam erudiendum ab avunculo episcopo fuisse traditum, et cum edoctus esset, receptum ac sub custodia disciplinæ retentum, dein nihil speciatim de eruditione adjiciens, diaconatus susceptionem memorat verbis supra citatis. Fateor, mox addit Ursinus : Deinde non post multum temporis archidiaconus effectus est, ac tum multiplicem ejus eruditionem laudat; sed inde non sequitur, omni ea eruditione instructum fuisse, cum factus est diaconus. Voces non post multum temporis, vel ut legit Cointius; non multo elapso tempore saltem aliquod spatium ponunt, quo scientias ante diaconatum habitas perficere et novas acquirere potuit, antequam fieret archidiaconus. Auctor Vitarum Sanctorum Augustodunensium Gallice editarum anno 1715 et Bailletus ad diem 2 Octobris diaconatum signant anno 656, archidiaconatum 645, ut juxta ipsos voces non post multum temporis extendantur ad septennium. Sed fortasse Ursinus iis potissimum insinuare voluerit, quod, cum Sanctus esset tam felici indole, tanta morum gravitate, et ingenii perspicuitate, ut anno ætatis vigesimo dignus fuerit diaconatus gradu, ita etiam deinde brevi tempore, seu breviori, quam communiter indigeant alii, scientias et eruditionem ceterasque dotes ad archidiaconatum requisitas nactus sit, atque ita propter excellentiam multo citius, quam alii ad hanc dignitatem promotus.

S. Leodegarius
abbas
fuit S. Maxen-
tii; unde

§2 Quapropter, quamquam facile assentiar, Sancti nativitatem ex verisimillima conjectura statuentibus anno circiter 616, ac diaconatus susceptionem anno 656, sufficiens fundamentum non invenio, ut archidiaconatus initium innectam anno determinato. Proxime laudati scriptores Galli meliorem fundamento, Sanctum, aiunt, fuisse præpositum Pictavensi S. Maxentii monasterio circa annum 631; de qua prælatura Ursinus, postquam exposuit, quam pie ac strenue archidiaconatus munere per aliquot annos functus esset, hæc tradit : Deinde cum quidam pater ex monasterio, quod est situm in honore beati Maxentii, obiisset, jussu pontificis idem suscepit regendum : quod per sex fere annos strenue rexit, illudque magnis opibus ditavit. Horum sicut aliorum plurimum, quæ ante Sancti episcopatum refert Ursinus, non meminit anonymus vetustior; verumtamen sat certa sunt ex Historia translationis, in qua dicitur corpori S. Leodegarii obviam processisse turba magna monachorum ex S. Maxentii cænobio, in quo prius abbas fuerat constitutus, et paulo post : in quo pater fuerat effectus monachorum. Hinc scriptores Benedictini Leodegarium Ordinis sui Sanctis annumerant.

illum Ordini
suo Benedicti-
ni adscribunt;
sed an recte,

§3 Et ita quidem Bucelinus in Menologio, acsi ille monasticam vitam professus fuisset, antequam eligeretur. Nam ubi dixit cum Ursino, quod a Didone destinatus esset successor in episcopatum Pictavensem Leodegarius, sic progreditur Bucelinus : Sed alii cathedræ reservatus, rerum terrenarum fastidio mundum deseruit, et in monasterio sancti Maxentii vitæ monachicæ se devovens, tantis virtutum progressibus enituit, ut ejus loci abbate morituo, summa omnium gratulatione ipse successor eligeretur. Hæc sane ex nullo coærorum textu elicere valeo. Cautius processit Mabillonius, conten-

tus dixisse, quod Sanctus, cum ex archidiacono factus esset abbas, monachum induerit. Hoc autem probatum putat isto ratiocinio in Observationibus præviis ad Vitæ : Monachorum pater ac monachus fuit S. Leodegarius : nulli enim ante Caroli Martelli principatum monachis præficiebantur abbates, nisi monachi; non clerici quidem, quos Gregorius Magnus non semel in epistolis suis ab monachorum regimine excludit. Si quis tamen ex clerico monachorum prælatus ordinabatur, is monastico habitu assumpto, Ordinem profitebatur. Insignis est hanc in rem Venantii Fortunati locus de S. Germano, qui antequam Parisiorum episcopus esset, creatus fuerat ex Augustodunensis ecclesiæ presbytero abbas monasterii S. Symphoriani, ob idque monachum induerat. Nam ADEPTUS GRADUM CURÆ PASTORALIS, Parisiensis scilicet ecclesiæ, DE RELIQUO MONACHUS PERSISTEBAT. Idem de Leodegario cogita, cum ex archidiacono Pictavensi factus est monasterii S. Maxentii abbas. Hinc illi jam episcopo studium fuit de restituenda sancti patris Benedicti Regula in nonnullis cænobiis, quæ ad laxiora suo tempore deficiebant : id, quod synodus Augustodunensis, eo præside, habita, manifeste declarat. Ita Mabillonius.

§4 Sed Ludovicus Thomassinus de veteri et nova Ecclesiæ disciplina part. II lib. III oppositæ prorsus sententiæ est, atque ita disserit, acsi intenderet destruere singula Mabilloniani ratiocinii membra. Capite 10 fuse tractat de commendis Romæ et in Italia sæculis VI, VII et VIII, tum sequens caput orditur his verbis : Romanæ Ecclesiæ et Italiæ commendis universæ ad eum modum constitutis, jam mirabitur nemo, in Gallia quoque episcopos non aliter fere clericis et canonicis suis cathedralibus cænobis commendasse regenda, quam parochias ruris aut simplicia quævis beneficia. Perspicuum id facit concilium III Aurelianense, ubi et inconcussa ea stabilitur doctrina, non posse abbatem commendatarium de ecclesiasticis proventibus decerpere in suos usus, nisi tantum, quantum ipsi opus est ad necessariam sustentationem : sive illum canonicatu exuat episcopus, simul ac abbatiam ei confert : quod optatius videtur concilio, sive parte canonicatus reddituum aliqua in modum pensionis frui illum sinat. Canonem mox promam, quo tria hæc præmoneo contineri : 1 donatas ab episcopis fuisse abbatias, perinde ut parochias et alia quævis beneficia, clericis ecclesiæ suæ. 2 Cum primum illi ad abbatiam promovebantur, potuisse, adeoque et debuisse spoliari beneficio et stipendio. 3 Non alia temporalia emolumenta ex abbatibus suis in eos redundare potuisse, quam ut decenter sustentarentur, tam procul a superfluitate quam ab indigentia.

§5 Tum recitat ipsum canonem Thomassinus : De his vero clericorum personis, quæ de civitatis ecclesiæ officio, monasteria, dioceses vel basilicas in quibuscumque locis positas, id est, sive in territoriis, sive in ipsis civitatibus suscipiunt ordinandas, in potestate sit episcopi, si de eo, quod ante de ecclesiastico munere habeant, eos aliquid, aut nihil exinde habere voluerit, quia unicuique facultas suscepti monasterii, diocesis vel basilicæ, debet plena ratione sufficere. Aurelianense tertium concilium celebratum est ante medium sæculum sextum; Caroli Martelli principatus pertinet ad sæculum octavum. Proin canonis istius recitatione ac declaratione Thomassinus abunde ostendit, quam levi fundamento nitatur primum Mabilloniani ratiocinii generale assertum : Nulli ante Caroli Martelli principatum monachis præficiebantur abbates nisi monachi. Cum canon iste manifeste constitutus sit ad directionem clericorum, quorum gubernationi commissæ erant monasteria eo modo, quo clericorum, quorum gubernationi mittebantur basilicæ. Quod addit Mabillonius, clericos tales assumpsisse monasticum habitum et Ordinem professos esse, dum prælati ordinabantur, denuo nimis generatim assertum videtur. Nam ex producto exemplo S. Germani, postea

D

ex iis, quor
Thomassinus
ex concilio
E

F
Aurelianensi
III. atque

postea

A postea Parisiensis episcopi, sequitur quidem, id factum esse aliquando, non tamen probatur fieri debuisse toties, quoties clericus monasterium ordinandum suscipiebat, ut loquitur canon, vel jussu pontificis (episcopi) suscipiebat regendum, ut scribit Ursinus.

aliunde affert,

56 Sane id equidem ex nulla canonis voce extundere possum: præterea ipsemet S. Gregorius Magnus, ut probat Thomassinus cap. 10, abbatias commendabat seu gubernandas committebat episcopis. An etiam hi mox monasticum habitum assumpsisse, et Ordinem professi esse, dicendi sunt? Verum est tamen, quod asserit de S. Gregorio Mabillonius: sed vel inde colligitur factum esse tunc, quod factum negat Mabillonius ante principatum Caroli Martelli. Tollere nempe voluit sanctus Pontifex abusus, qui ex commissa clericis monasteriorum gubernatione exorti fuerant aliquibus in locis. Duos hujuscemodi abusus præcipuos ex Gregorii epistolis allegat Thomassinus dicto cap. 10. Primus erat, quia clerici isti simul cum regimine monasterii retinebant aliud beneficium sive aliam ecclesiam, in qua residere tenebantur et altari jugiter ministrare, ita ut curam spirituales monasterii, quam susceperant, gerere non possent, atque sic pessumdaretur in cœnobio religiosa disciplina. Alter abusus erat, quod subinde clerici, qui curam spiritualis regiminis susceperant, ex cupiditate etiam temporale regimen capesserent, atque ita dilapidarent res temporales monasteriorum.

dubitandum videtur, licet interim

57 Istis abusibus, quorum exemplum in Galliis nullum reperio sub ista tempora, viam præcluserant patres Aurelianenses, maxime dum negotium istud, ut sufficienter eruimus ex canone, submissum voluerunt episcoporum vigilantia, qui ecclesias vel monasteria certis de causis probatæ virtutis ac scientiæ clericis gubernandæ committerent vel ad vitam vel ad tempus, et siquid incommodi exurgeret, interposita auctoritate sua rescinderent. Ad tempus dumtaxat a Didone episcopo Sanctum nostrum fuisse præfectum abbatie S. Maxentii, inde licet conjicere, quod, teste Ursino, episcopus ipsum sibi in episcopatu successorem destinasset, idque alterum videri poterit argumentum adversus ejusdem Sancti monasticam professionem. His porro aliquanto diutius immoratus sum, ut studiosus lector Thomassini rationes considerans, dispiciat, an Mabillonii generalia asserta rem ita conficiant, ut de S. Leodegarii monachatu dubitare non liceat.

abbatiam S. Maxentii Leodegarius utiliter recevit.

C Ursino recte observat Thomassinus cap. 11; ubi et mentem super mox discussa questione sat aperte declarat. Ipse antea, inquit, Leodegarius cum Pictavensem gereret archidiaconatum, ab episcopo suo monasterio sancti Maxentii præpositus fuerat, curam ejus ut ageret, quo munere strenuissime perfunctus est. Hic affert textum Ursini ex editione Coitii: Jussu pontificis monasterium illud regendum suscepit; quod sex fere annis ille gubernans et structuris et opibus ditavit. Deinde pergit Thomassinus: Istiusmodi tunc erant commendatarii germani abbates; adeo non collabi sinebant ecclesias, ut magnificentiores ipsimet excitarent; adeo non ditari eorum bonis avebant, ut locupletandis cœnobiis suis impense studerent. Sex quidem tantum annis commendatam illam sibi abbatiam rexit Leodegarius; sed vel id maxime mirum est. Quas ibi enim ille virtutes illustribus documentis explicuerat, iis jam regiæ aulæ notissimus, a Clothario rege expetitus, ab episcopo suo concessus et tandem Augustodunensis episcopus electus est. Abscessit ergo a commendata sibi ecclesia, ex quo ad alterius administrationem vocatus fuit, et adeo non ea, qua florebat gratia apud regem, ad retinendam abbatiam cum episcopatu usus est, ut simul atque aulam iniiit, abbatia subi commendata abierit.

§ V. Sanctus ad aulam evocatur, ac dein creatur episcopus. Testamentum, quod condidisse fertur, examinatur.

AUCTOR C. B.

Abbatiam S. Maxentii Pictavensem per sex fere annos strenue rexit S. Leodegarius, quando, testante Ursino, vocatus est in aulam a Clothario III rege, hujusque matre Bathilde, regni administratrice. Clotharius autem tertius, mortuo Clodoveo II patre suo, quinque circiter annorum puer constitutus est rex anno Christi 656, defunctusque anno 670, regni sui decimo quarto, quæ chronotaxis est Henschenii in Exegesi præliminari ad tom. III Aprilis, Pagii tom. III Criticæ, et eruditorum hodieque receptissima. Secundum hanc autem chronotaxim vocatus est in aulam S. Leodegarius intra annos 656 et 661. Id evincimus ex testimonio Ursini, qui num. 3 dicit, obtisse Clotharium regem, cum S. Leodegarius per annos decem strenue gubernaret episcopatum Augustodunensem; sive, ut legunt alii ex editione Chesnii, cum eo munere annis decem strenue functus esset: proin episcopatum suscepit Leodegarius anno 660 vel 661. At quamdiu tunc in aula versatus fuisset, incertum. Si standum sit narratione vetustioris nostri anonymi, vix aut ne vix quidem in ea moratus est, et ab archidiaconatum Pictavensi sine medio temporis intervallo ad Augustodunensem episcopatum proventus est.

Leodegarius ad aulam evocatus, ibidem.

60 Nam is auctor, ut primum exposuit, quam fortiter sapienterque se gereret Sanctus in officio archidiaconatus, nulla voce interposita, sic pergit: Incubuit interim causa necessitatis, ut in Augustodunensi urbe eum ordinare deberent episcopum. Siquidem nuper inter duos contentio de eodem episcopatu exorta fuerat, et usque ad sanguinis effusionem certatum. Cumque unus ibidem occubuisse in mortem, et alter pro perpetrato scelere datus fuisset in exilii trusionem, tunc Bathildis regina, quæ cum Lothario filio Francorum regebat palatium, divino, ut credimus, inspirata consilio, ad memoratam urbem hunc strenuum direxit Virum ibidem esse episcopum, quatenus ecclesia, quæ pene biennio jam, quasi viduata, in seculi fluctuatione remanserat, hujus gubernatione vel fortitudine tueretur, et ab his, quibus impugnabatur, defensaretur. Verum cum hic auctor, ut num. 28 jam innui, aliqua Sancti gesta ante episcopatum silentio præterierit, quæ Ursinus æque coævus, diligentius annotavit, nos, quod et fecerunt passim scriptores alii, dum vitam S. Leodegarii ordinata serie exponerent, Ursino in iis, quæ Sancti gesta ante episcopatum attinent, adharendum censemus, atque eapropter etiam hujus relationem subjicimus.

quod anonymus noster silet, aliquamdiu

61 Erat eodem tempore (quo Sanctus S. Maxentii abbatiam regebat) minor Lotharius cum Bathilde matre rex regens Francorum regnum, qui, agnita ejus prudentia, cupientes eum habere in aula regia, petierunt pontificem (Didonem episcopum) ut suam ei daret licentiam secum habitare in palatio. Qui statim jussa complens, magnis rebus ditatum et sapientiæ floribus adornatum, obtemperans eorum voluntati, nisus * est destinare Virum. Quem rex atque regina videntes honorifice susceperunt, et in paucis diebus dulcia sua verba ostendit in tantum, ut rex simul et regina, plerique etiam pontifices * supra omnes eum in amore susceperent, et quia eum videbant dignum ad suscipiendum honorem, cunctorum consensu præcipuorum Francorum, ad honorem pontificalem eum esse idoneum proclamaverunt, quem omnes ad hoc electum Augustoduno, quæ est Eduorum civitas, fecerunt pontificem etc. Modus iste narrandi manifeste indicat, Sanctum e Pictavensi civitate minime vocatum esse, ut mox Augustodunensibus daretur episcopus, sed ut degeret in aula, verisimillime ad instruendum regem, jurandamque consilio suo reginam matrem, regni administratricem. Credibile quoque est, sanctam hanc mulierem permissuram

F versatur, ac dein creatus Augustoduni episcopus,

* al. visus

* al. addit. et proceres

AUCTOR
C. B.

ortas ea in
urbe turbas
mox sedat.

Testamentum,
quod ejus no-
mine signa-
tur.

B

quodque va-
rias pias do-
nationes

C

* adde ad

a Sancto fa-
ctas exhibet,

permissuram non fuisse, ut Vir talis a se ac filio suo amoveretur, nisi longiore experientia edocta fuisset, ipsum unum præ ceteris capacem ac plane necessarium esse ad sedandas extirpandasque turbas in Augustodunensi ecclesia exortas.

62 *Res evenit, quemadmodum sperare fas erat, mox tumultus omnes compressit Sanctus, suaque prudentia eorum diu dilaceratæ ecclesiæ splendorem attulit, ut pluribus declarat anonymus, hic, utpote scribens ad Ermenarium Augustodunensem episcopum, accuratior quam Ursinus, qui cum scripserit ad Ansoaldum episcopum Pictavensem, similiter diligentior est in gestis Sancti annotandis, quas Pictarii gessit. Pleraque autem, quæ narrat idem anonymus Sancti gesta, tamquam spectantia ad decem primos episcopatus annos talia non sunt, ut longa commentatione indigeant: quare, his missis, nonnulla hic observabimus de ejus, quod circumfertur, testamento, quodque confectum notatur anno episcopatus septimo, ac de synodo, quam ab eodem intra dictos decem primos episcopatus annos celebratam existimant eruditorum plurimi.*

63 *Pramittimus testamentum, prout illud vulgatum est a Stephano Perardo inter monumenta historica Burgundiæ pag. 5, deinde recensebimus multos fædosque errores, ob quos ab omnibus passim ut supposititium rejicitur: Anno Incarnationis Dominicæ Dei et Salvatoris Domini nostri Jesu Christi DC. quinquagesimo tertio, Indictione decima, regnante Theodorico filio Clotharii, gloriosi regis, Majore vero domus Leodegiso, filio Herchinoaldi: ego Leodegarius, etsi indignus episcopus Eduorum, septimo episcopatus mei anno, considerans varias rerum immutationes, sed et inevitabilem mortis terminum, ac formidabilem judicii et cunctis tremendam distractionem judicis horam, simul pro his hujuscemodi ad illam disciplinam recurrens, quæ præcipit: Date et dabitur vobis, et facite vobis amicos de mammona iniquitatis, qui vos recipiant in cælis: et illud recordans Sapientiæ monentis, Redemptio animæ viri divitiæ ejus, et sicut aqua ignem extinguit, ita elemosyna extinguit peccatum: pro amore Divinitatis, pro remissione peccatorum, pro pia quoque recordatione domini Clotharii et Valdechildis reginæ, pro statu necne regis Theodorici et regni ac cunctorum procerum ejus, precipue pro his, qui in dicendis rebus conquirendis adjutores et collaboratores nobis extiterunt, dono, trado, transfundo et hæredem statuo ecclesiam beati Nazarii, titulum mei præsulatus, de rebus meis.*

64 *Hoc est, de Mariniaco villa, quæ jacet super Stantiam fluvium, quam michi jam dicta regina de proprio suo in proprium meum delegavit et per regale instrumentum chartæ habere concessit: nec minus de Tiliniaco villa, quæ de jure materno ab avis et proavis michi competit, et est super fluvium Sagonam nec non et de Olgea; at de Cananis villa, quam de Bodilone et Sigrada, Deo devota, acquisivi, ejus terra sita est tam infra Divionem castrum quam circa. Quas villas cum catallis suis, servis utriusque sexus, vineis, pratis, aquis, stagnis, cursibus, recursibus, sylvis, pascuis majoris peculii vel minoris, de statu nostro proprio in statum matriculæ nostræ, quam * ostium ecclesiæ sancti Nazarii fabricavimus, cum omnibus suis appendiciis delegamus, secernimus, transfundimus, ea ratione, ut tam a præposito, ejusdem matriculæ rectorio, quam a successoribus ejus, quos nostri successores pontifices ordinaverint, quadraginta fratres cotidiana diaria et stipendia omni tempore accipiant, ut liberius pro salute regni et principum ac totius orbis dominici deprecari possint.*

65 *Si vero ullus majorum heredum vel minorum nostrorum, vel alicujus personæ homo hanc nostram et communem elemosynam, et hujus instrumenti cartham violare præsumperit, ut reus majestatis noverit se coram majore palatii vel capite vel centum libris auri multandum. Episcopis autem successoribus nostris hæc ita*

observare volumus, sicut et plura in partem illorum contulimus et sicut hæc coram Deo digna consideraverint. Si vero deinceps alicujus obstinatio contra hæc se erexerit, noverit se etiam quinquaginta quatuor coepiscoporum, qui a principibus nostris Christiaco congregati sunt, quibus præsentibus, vel quorum consilio hanc donationem ecclesiæ matriculæ, quam nostræ celebravimus, et nostra, quamvis ad extrema, auctoritate excommunicatum, et invocatione sanctæ Trinitatis, potestate beati Petri Apostolorum principis cum Juda traditore Domini, qui loculos habebat, et qui res Domini furabatur et pauperum, æternaliter damnandum cum Dathan et Abiron, quos vivos terra absorbit, inconsueta et desperabili morte in omnium viventium terrore, nisi digna satisfactione resipuerit, profligatum, in perpetuum puniendum. Amen, Amen. Acta Christiaco publice tertio anno regni Theodorici regis. Ego episcopus Leodegarius huic donationi factæ sub anathemate subscribo, et manu propria firmo.

66 *Laudatus testamenti editor Perardus mox ei suam crism subjiciens, ob multiplices errores, quorum unum et alterum proponit, totum supposititium judicat, et post confectum ex traditione et aliunde accepta notitia multorum beneficiorum, quæ in cathedralem suam contulerat sanctus Episcopus. Sammarthani fratres tom. I Galliæ Christianæ, chartam testamenti vulgarem in plurimis corruptam esse, aiunt, et similiter specimina produciunt. Plura errorum specimina enumerat Cointius ad annum 666; addit tamen, inter testamenti notas chronologicas eam præcipue in pretio habendam esse, quæ sumitur a S. Leodegarii episcopatu, designatque annum Christi sexcentessimum sexagesimum sextum, ipsius Leodegarii septimum, Clotharii regis undecimum; hoc autem posito, facile emendari posse fragmenta testamenti, quæ ibidem recitat. Mabillonius sæculo II Benedictino pag. 707 ita pronuntiat: Quod attinet ad S. Leodegarii scripta, circumfertur quoddam ejus testamentum, quod eruditus hominibus merito non probatur: tum quasi operæ pretium non sit pluribus de eo disputare, lectorem remittit ad memoratos jam Galliæ scriptores. Sed postea idem ipse testamentum pluris fecit in Præfatione secundæ partis sæculi III num. 55 et in Annalibus ad annum 674. uti ostendam, cum præcipuos errores, seu suppositionis aut corruptionis indicia recensuero.*

67 *Primo itaque modus computandi annos ab Incarnatione Christi in publicis instrumentis ætate S. Leodegarii nondum usurpari consueverat. Secundo signatus annus sexcentessimus quinquagesimus tertius cum aliis notis chronologicis componi non potest. Non cum regno Theodorici, qui eo vix natus erat, nec cum majoratu domus Leodegisi seu Leudesii, qui, eodem Theodorico regnante, istam præfecturam tantum obtinuit, nec denique cum episcopatu S. Leodegarii, qui ad eum promotus est tantum anno 660 vel 664. Præterea nec inter se componi queunt postremæ hæ notæ chronologicæ; nam anno septimo, imo juxta ante dicta decimo episcopatus S. Leodegarii, regnabat Clotharius III, cui successit Childericus et huic occiso demum Theodoricus. Tertio hujus Theodorici pater non fuit Clotharius, sed frater; pater vero utriusque, sicut et Childerici, fuit Clodoveus II, mater S. Bathildis regina. quæ in testamento Valdechildis nuncupatur. Mitto alia, quæ ad testamentum illud observat Cointius. Ista sufficient, ut advertat lector, verosimillimum esse, quod conjectant idem Cointius et Perardus, fabricatum fuisse scilicet instrumentum multo tempore post Sancti nostri obitum.*

68 *Modus autem, quo utitur ad testamenti emendationem Cointius, hic est: rescindit integrum ejus exordium, quo plerique ac præcipui errores continentur, et hoc illi substituit: In nomine Dei et Salvatoris Domini nostri Jesu Christi: tum pergit: Ego Leodegarius etsi indignus episcopus Aduorum, septimo episcopatus mei anno etc., usque ad hæc*

pro suppositio-
tione habet
Perardus;
id autem

E

præcipuis
suppositionis
notis, quæ hic
assignantur,

F

rescissis, fru-
stra emendare
Cointius.

A hæc verba : Pro pia quoque recordatione domini Clotharii et Valdechildis reginæ, pro statu necne regis Theodorici, quibus illa substituit : Pro pia quoque recordatione domini Clodovei et Valdechildis reginæ, pro statu necne regis Clotharii. *Dein nihil immutat usque ad penultimam periodum* : Acta Christiaco publice tertio anno regni Theodorici, pro qua ponit istam : Acta publice, regnante Clothario rege, omisso videlicet anno regni, quia tertius Clotharii non coharebat etiam cum septimo episcopatus Leodegarii. Fateor, sic notæ chronologicæ et historicæ componunturque, reducunturque ad annum 666 vel 667. Sed quid inde utilitatis ? Ad eundem modum, mutatis pro arbitrio vocibus et characteribus chronologicis, emendari poterunt instrumenta quantumcumque corrupta. Nihil tamen sic majoris auctoritatis aut roboris accipient ad stabilienda ea, quæ aliunde probari nequeunt. Exempli gratia, neget quis, donationi per S. Leodegarium factæ adstitisse quinquaginta quatuor episcopos; si instrumentum hoc proferas, dicet, etiam corruptum esse in hac parte, sicut in aliis multis. Idem continget, si quis neget, factam esse donationem anno septimo episcopatus, uti negavit Mabillonius in Annalibus ad annum 674, ubi donationem factam esse credidit, regnante Theodorico, cujus anno regni tertio Leodegarius agebat, inquit, annum præsulatus circiter decimum sextum aut decimum septimum.

B 69 Quis primus hujus auctoris de testamento sensus fuerit, sufficienter indicant verba superius recitata ex Observationibus præviis ad Vitas Sancti nostri. Idem in Præfatione ad partem II sæculi III Benedictini num. 55 sic loquitur : Synodus, Augustodunensis appellari solita, ... nationale (ut vocant) concilium fuisse videtur, illud scilicet, de quo sermo est in vulgato Leodegarii testamento, quinquaginta quatuor coepiscoporum Christiaco una cum Leodegario congregatorum anno tertio Theodorici regis. Etsi enim testamentum istud in notis chronologicis interpolatum est et in nonnullis forsitan nominibus propriis errore libroriorum, non tamen omnino rejici debet : maxime cum tam prædicti testamenti, quam donationum in eo factarum mentio sit in litteris Joannis Papæ octavi, quas Perardus in Monumentis Burgundicis post idem testamentum vulgavit. Eandem materiam resumens Mabillonius loco Annalium proxime citato, ita disserit : In editis vitiosi sunt characteres chronologici, tametsi ipsa testamenti substantia legitima sit, constatque ex aliis indubitatis instrumentis. Hujus generis instrumenta duo allegat, alterum Jonæ sæculo nono episcopi Augustodunensis apud Perardum pag. 147, alterum Joannis VIII Papæ apud eundem pag. 4 et seq. In priori Jonas episcopus villam concedit canonicis Aduensibus, quatenus... in Christi militia devotiores existant, nec solum pro principibus, ut sanctus instituit LEODEGARIUS, sed pro rectoribus totius ecclesiæ et universo grege, jugiter divinam exorent misericordiam.

C 70 His denotari putat Mabillonius ea, quæ leguntur in testamento : Pro pia quoque recordatione Clotharii et Valdechildis reginæ, pro statu necne regis Theodorici et regni, ac cunctorum procerum ejus, præcipue pro his, qui in dicendis rebus conquirendis adjutores et collaboratores nobis extiterunt, dono etc. In secundo instrumento Joannes VIII Papa in litteris ad Adalgarium Augustodunensem episcopum ita scribit : Constat siquidem villam Tiliniacum, proprietatis jure sancti fuisse quondam Leodegarii Augustodunensis episcopi, et ab eo sancto collatum Nazario, cujus vocabulo ipse honoratur episcopatus. Postmodum cum a pravis hominibus longo tempore fuisset retenta, et quasi in proprietatem eorum reducta, dilectus filius noster Karolus clementissimus imperator super hac subtili examinatione habita, cum eam ad jus ecclesiæ Augustodunensis pertinuisse legitime cognovisset, et possessam primo ab ea, et postea pervasam a

violentis hominibus liquido didicisset : hanc præcepto suæ auctoritatis ipsi episcopo reddidit, et ad jus ipsius ecclesiæ revocavit, cui scilicet hanc superius nominatus sanctus Leodegarius olim contulerat, et ideo quia postulavit a nobis fraternitas tua, ut jam memoratam villam, secundum imperiale præceptum, Apostolicæ auctoritatis liberalitate ac privilegio Augustodunensi ecclesiæ firma-remus, inclinati etc. confirmamus etc. Hæc sane prorsus congruunt iis, quæ habet testamentum : Trado, transfundo et hæredem statuo ecclesiam beati Nazarii, titulum mei præsulatus, de rebus meis hoc est... de Tiliniaco villa, quæ jure materno ab avis et proavis michi competit et est super fluvium Sagonam.

71 Hinc Mabillonius, missa ulteriori probatione, denuo infert : Itaque de validitate ejus testamenti nequaquam dubitandum est, tametsi vitiosi sint, ut jam dixi, characteres chronologici. Non dubitavit Perardus, neque dubitamus nos, quin vere per S. Leodegarium factæ sint donationes pleræque in sæpe dicto testamento relatæ. Id nobis persuasum est tam auctoritate instrumentorum, quæ a Mabillonio allegata produximus, quam testimonio coævi anonymi in Vita num. 4, ubi inter alia Sancti pia opera nominatim exprimit matriculam, quæ ab eodem instituta residet ad ecclesiæ (S. Nazarii) januam. Hæc enim certe eadem est matricula, cui Sanctus Tiliniacum aliasque tres villas concessisse dicitur in testamento. Verba hæc sunt : Quas villas... de statu nostro proprio in statum matriculæ nostræ, quam [ad] ostium ecclesiæ S. Nazarii fabricavimus... delegamus etc., de his, inquam, non dubitamus; sed quærimus, an Sanctus istas donationes fecerit per illud ipsum testamentum, sive an primum donationum instrumentum sit illud, quod nomine testamenti adeo corruptum ad nos transmissum est, et an eatenus validum sit et authenticum. Negat Perardus, nec satis probat Mabillonius. Asserit quidem hic tam prædicti testamenti, quam donationum in eo factarum mentionem esse in litteris Joannis octavi Papæ. Sed ego unam villæ Tiliniaci donationem a S. Leodegario ecclesiæ S. Nazarii factam lego, nullam testamenti sive donationis vel donationum instrumenti mentionem in litteris reperio. Itaque verisimilius nobis est, quod primum judicavit Perardus, conflatum esse testamentum ab homine, qui præ oculis habuit varia antiqua documenta, qualia sunt litteræ Joannis Papæ, Jonæ episcopi et Vita per anonymum conscripta, sed qui historicæ et chronologicæ imperitus in tot tantosque errores prolapsus est.

§ VI. Canones aliquot synodi a S. Leodegario celebratæ : cui anno hæc affigenda, et an nationalis exstiterit.

Sirmondus tom. I Conciliorum Galliæ pag. 306 synodi a Sancto nostro celebratæ canones aliquot promulgavit cum hac prævia admonitione : In antiquissima collectione, canonum e bibliotheca ecclesiæ Andegavensis producuntur titulo XLIV, qui est de monachis et monasteriis, canones aliquot ex hac synodo, qui omnes ad disciplinam monasticam spectant, inscribunturque : CANONES AUGUSTODUNENSES S. LEODEGARII EPISCOPI, neque tamen universi eo loco describuntur, sed quibusdam prætermisissis, hi dumtaxat, qui sequuntur. Post hæc, repetita jam data inscriptione, eo, quo reperit ordine, recenset canones, quos et nos, utpote pretiosum antiquitatis monumentum ac sollicitudinis S. Leodegarii ad restaurandam firmandamque in sua diocesi disciplinam etiam monasticam evidens testimonium, huc referendos censemus.

75 Primus titulus hic est monasticæ disciplinæ, ut abbates vel monachi peculiare non habeant, et monachi ab abbate victum et vestitum consuetum accipiant.

V. Ut compadres nullus eorum audeat habere.

VI. Ut

AUCTORE
C. B.

Mabillonius
conatur.

E

F

Synodus a
Leodegario
celebrata,
cujus aliquot

canones ad
disciplinam
monasticam
spectantes.

frustra genui-
num in sub-
stantia proba-
re

ex binis anti-
quis instru-
mentis

AUCTORE
C. B.

VI. Ut in civitatibus errare, non inveniantur. Quod si causa utilitatis monasterii, cum litteris abbatis sui ad archidiaconum civitatis scriptis dirigantur.

VIII. Ut abbati suo ac præposito sint obedientes.

X. Ut nullus familiaritates extraneorum mulierum præsumat habere; et qui inventus fuerit, severius corrigatur. Ut mulieribus in monasterium monachorum nullatenus ingredi liceat.

Statuimus atque decernimus, ut nullus monachum alterius absque permissu sui abbatis præsumat retinere: sed cum inventus fuerit vagans, ad cellam propriam revocetur, ibi juxta culpam merita coercendus.

XV. De abbatibus vero vel monachis ita observare convenit, ut, quicquid canonicus Ordo vel Regula S. Benedicti edocet, et implere et custodire in omnibus debeant. Si enim hæc omnia fuerint legitime apud abbates vel monasteria conservata, et numerus monachorum, Deo propitio, augebitur, et mundus omnis per eorum orationes assiduas malis carebit contagiis.

Sint monachi omnes omnino obedientes, sint frugalitatis decore pollentes, in opere Dei ferventes, orationi instantes; in caritate perseverantes: ne propter negligentiam aut inobedientiam, hoste circumeunte ac rugiente et quærente, quem devoret, cibus efficiantur. Sit eis cor unum et anima una. Nemo suum aliquid dicat, sed sint eis omnia communia. In commune laborent, hospitalitatis omnino sint receptores.

Quisquis autem hæc a nobis, Deo præcipiente, dictata in confirmationem Regulæ monachorum tentaverit aliqua transgressione cassare, si abbas est, anno uno ei communionis potestas suspendatur, si præpositus, annos duos, si monachus, aut fastibus verberetur, aut a communione et Missa et caritate annos tres suspendatur. Justum enim est, ut subripientia vitiorum semina falce justitiæ resecentur, ne, dum simulatione continentiae nutriuntur, ita silvescant, ut nec securibus excidantur.

74 Idem editor Sirmondus, hisce recitatis, monet denuo: Ad Augustodunensem præterea S. Leodegarii synodum referendus videtur canon, qui in altera collectione canonum e bibliotheca S. Benigni Divionensis, atque in aliis citatur, appellaturque primus canon Augustodunensis, his verbis:

CANONES AUGUSTODUNENSES ÆRA I.

« Si quis presbyter, diaconus, subdiaconus vel clericus Symbolum, quod, sancto inspirante Spiritu, Apostoli tradiderunt, et fidem S. Athanasii præsulis irreprehensibiliter non recensuerit, ab episcopo condemnetur. » Dein in Notis ad tomum eundem pag. 620 observat: In codice Bonævallis, itemque in Andegav., Divionen., et aliis, qui elenchos exhibent episcoporum, quot numero in singulis synodis fuerint et canones ediderint, postremo loco hæc leguntur: « Consensus domni Leodegarii episcopi Augustodunensis. Ego » LEODEGARIUS, acsi indignus peccator episcopus, » cum consensu fratrum meorum polliciti sumus, » et perpetualiter placuit observandum. » Quæ subscriptio videri potest ad concilium hoc nostrum pertinere.

Labbeo et
Cossartio,

75 Eosdem canones cum Sirmondi Observationibus Labbeus et Cossartius inseruerunt generali Conciliorum Collectioni tom. VI col. 353: sed et ipsi ibidem col. 1887 alterum canonem produciunt: Ad canones, inquit, supra editos pag. 353 alium addit Petrus de la Lande V. C. ex collectione canonum, quæ est in bibliotheca Thuana; qui cum ibi XIV appelletur, ex eo constat, plures olim fuisse, quam qui nunc exstant, nec ad monasticam disciplinam omnes pertinuisse. Fuisse autem S. Leodegario Augustodunensi episc. dictatos, patet ex duobus hujusce collectionis indicibus, quorum prior continet capitula canonum Græcorum et Latinorum, in cuius fine sunt hæc verba: « can. » Augustodunensium sancti Leodegarii episcopi »

posterior autem index sic habet: « episcopi, qui » hos canones dictaverunt » quorum nomina desiderantur. Et ad calcem hujus legitur: « Con- » sensio et confirmatio domini Leodegarii episcopi » Augustodunensis. »

CANON AUGUSTODUNENSIS XIV.

« Sæculares vero, qui Natale Domini, Pascha, » Pentecosten non communicaverint, inter Catholicos non habitent. Nullus presbyter confertus » cibo, aut crapulatus vino Sacrificia contrectare » aut Missas facere præsumat: quod si quis præsumpserit, amittat honorem. Mulieres ad altare » ingredi non oportet. »

76 Sat certum apparet ex præfixis numeris aliquot hujus synodi canones deperiisse; verum tamen dubitari potest, an duo in aliis collectionibus reperti ad eandem synodum pertineant; quia clausula collectionis Andegavensis: Quisquis autem hæc a nobis, Deo præcipiente, dictata in confirmationem regulæ monachorum tentaverit aliqua transgressione cassare etc. Videtur innuere, omnes canones spectasse ad disciplinam monasticam; prout revera ad eam spectant, quotquot in collectione Andegavensi supersunt. Sed res sic concipi posset, ut primum pro quovis fidelium statu canones compositi fuerint, ac dein ex iis desumpti ad solam disciplinam monasticam spectantes, in singula diocesis monasteria sint distributi. Hinc factum, ut hi potius quam alii hactenus supersint. Id sane aliquo modo indicatur in primo canone Andegavensis collectionis: Primus titulus hic est monasticæ disciplinæ. Vide interim quæ de can. num. 74 recitato dicta sunt tom. I Maji pag. 738.

77 Hanc porro synodum Augustodunensem pro suo quique arbitrio ad diversos annos referunt scriptores. Sirmondus ipsam statuit circa annum Christi DCLXX, Theodorici regis IV. At ista non coheret. Non regnavit enim Theodoricus ante Clotharii III obitum, quem nos cum Henschenio, Pagio, aliisque innexuimus anno 670; Cointius cum aliis innexit 669. Præterea Theodoricus, mortuo Clothario, per Ebroinum quidem rex suffectus est, sed paucos post menses e throno dejectus et a fratre Childerico, monarchiam adeptus, in monasterio S. Dionysii residere jussus; donec tandem etiam Childerico e vivis sublato, anno 675 secundum receptiorem modo chronologiam regnare cepit; annus igitur quartus Theodorici proprie conjungendus esset cum Christi 676 vel 677, quo tempore synodus a S. Leodegario celebrari potuisse, nobis probabile non est, uti mox declarabimus. Ruinartius in Apologia missionis S. Mauri, quam habes in prima Appendice ad tomum I Annalium Benedictinorum Mabillonii pag. 636, et scriptores Gallie Christianæ auctores tom. IV col. 530 et seq. synodum figunt anno 661: Cointius tom. III Annalium pag. 347 anno 665; Mabillonius in Præfatione ad sæculum secundum Benedictinum num. 18 circa 663. alii circa 666.

78 Ex laudatis auctoribus unus Cointius opinionis suæ fundamentum allegat, illudque desumit a titulo, qui præfigitur canoni collectionis Divionensis: Canones Augustodunenses, æra I. Per æram I intellexerant Sirmondus et alii canonem primum, sed hanc vocis acceptionem ipse repudiat, et Era, inquit, fortassis in concilio Augustodunensi abusive usurpatur, ut annos Leodegarii episcopi connotet, et iste titulus... frustra dividitur in duas partes, cum nihil aliud significare videatur, quam canones Augustodunenses conditos fuisse ÆRA I, sive anno primo Leodegarii episcopi. Quamvis hæc interpretatio placere possit et sanctum Leodegarium ob studium ac vigilantiam in administranda diocesi plurimum commendat, quod ne primum quidem sui pontificatus annum absque convocatione synodi passus sit elabi, suspicamur potius mendum in æram irrepsisse, nec æra I, sed æra pccī sancitos fuisse canones Augustodunenses... Synodum igitur Augustodunensem existimamus celebratam fuisse æra septingentesima prima, id est,

ceteris deperditis, recitantur, a variis variis annis

affigitur; a Sirmondo male anno 4 Theodorici,

a Cointio sine sat solido

A est, hoc anno Christi sexcentesimo sexagesimo tertio.

fundamento
anno Christi
663,

79 Esto cuiuslibet sua opinandi aut suspicandi libertas: experientia docti sumus, huiusmodi errores frequentissime irrepsisse in antiqua monumenta; at talem hic latere, ut pro æra 701 per incuriam posita sit æra 1, non suadet argumentum Cointii, desumptum ex Præfatione concilii Arelatensis, in qua revera dicitur hoc concilium celebratum esse æra 831, id est, anno Christi 815. Nam cum, ipso affirmante Cointio, vox æra bis tantum inveniat in universa collectione antiquorum Gallie conciliorum; adeo mirum videri non debet, quod Arelatensis sæculi ix scriptor ea voce usus sit ad designandos annos more Hispanorum, Augustodunensis autem scriptor sæculi vii indicandam sectionem capitum sive ad distinguendos canones, titulos aut articulos, prout a scriptoribus mediæ ævi factum esse, pluribus exemplis probat Cangius in Glossario ad vocem ÆRA. Altera opinio, qua æra 1 indicaret annum primum episcopatus S. Leodegarii, et ex qua fortasse Ruinartius synodum signavit anno Christi 661, placere poterit quidem, at cum talem computandi modum exemplis firmatum non reperiam, præplacet mihi interpretatio Sirmondi, secundum quam vox æra nihil conducit ad formandam synodi epocham.

a Mabillonio
665, mutata-
que deinde
opinio,
anno tertio

80 Mabillonius, qui in Præfatione ad sæculum ii synodum affixerat anno 665, nec sententiæ suæ rationem attulerat, etiam hanc postmodum deseruit et epocham a se repertam putavit ex testamento S. Leodegarii, superius examinato. Mentem ejus ut satis assequamur, oportet repetere ea, quæ ante recitavimus ex Præfatione ad partem ii sæculi iii: Synodus, Augustodunensis appellari solita, ... nationale (ut vocant) concilium fuisse videtur, illud scilicet, de quo sermo est in vulgato Leodegarii testamento, quinquaginta quatuor coepiscoporum, Christiaco una cum Leodegario congregatorum, ANNO TERTIO THEODORICI REGIS. Etsi enim testamentum istud in notis chronologicis interpolatum est, et in nonnullis forte nominibus propriis errore librarium, non tamen omnino rejici debet: maxime cum tam prædicti testamenti, quam donationum in eo factarum mentio sit in litteris Johannis Papæ octavi, quas Perardus in Monumentis Burgundicis post idem testamentum vulgavit. Et certe convenit huic loco epocha istius synodi apud Sirmondum, qui Theodorici annum quartum assignavit: nam facile annus tertius regni cum anno quarto componitur sub diversa ratione, qua nonnulli regnum ejusque regis ab ipso decessoris obitu, alii ab anno insequenti numerare incipiunt. Ita ille.

Theodorici
regis, Christi

81 Cur autem notam chronologicam synodo præfixam apud Sirmondum componere conatus sit cum nota testamenti, satis liquet. Nempe ut evinceret, eodem tempore celebratam fuisse synodum, quo conditum testamentum, id est, anno Theodorici regis tertio vel quarto. Id absolute statuit in Præfatione ad sæculum iv num. 106, ubi allatis et pro subjecta materia explicatis aliquot ejusdem synodi verbis, ait: Porro hæc synodus constabat quinquaginta quatuor episcopis, Christiaci congregatis, ut ex Leodegarii testamento observavi in Præfatione secunda seculi tertii; non ergo diœcesana dumtaxat fuit hæc synodus; sed fere nationalis.... Itaque anno tertio sive quarto Theodorici regis, una sancti Benedicti Regula cum decretis canonum monachis præcipitur, non ut primum admittatur, sed ut CONSERVETUR ET IMPLEATUR, quæ postrema verba desumit ex canone xv dictæ synodi. Nunc videndum, an ista synodi epocha conciliari queat cum aliarum rerum gestarum historia et chronologia.

673 vel 676,
quæ epocha

82 Anno DCLXXIII, Theodoricus, Chlodovei filius tertius, extincto fratre Childerico, imperium capessit. Sunt ipsa Mabillonii verba in brevi Chronologia Rerum Francorum, præfixa sæculo secundo Benedictino, estque sententia Pagii et aliorum nunc communior. Itaque tertius Theodorici regis annus fuit Christi 673 vel 676, serrata ipsiusmet Mabillonii

ratione computandi de re Diplomatica lib. vi, pag. 469 et seq., ubi producit hinc Theodorici diplomata, data mense Septembri anno v regni ipsius, quæ annectit anno 678, et tertium datum sub die secundo Kalendas Julias, annum vii regni nostri, quod affigit Mabillonius anno 680. Sed probabile non est, S. Leodegario liberum fuisse celebrare synodum anno Theodorici tertio, Christi 673 vel 676; cum, fatente rursum cum aliis communiter Mabillonio, martyrio coronatus sit anno 678: postquam in captivitate detentus et variis suppliciis affectus fuisset per annos ut minimum quatuor, ut ex dictis evidens fiet, et hic obiter dumtaxat ostendimus.

83 Mortuo Childerico rege, Leodegarius Luxovium, ubi eum exulasse videbimus, deseruit, et annuente novo rege Theodorico, cujus partes sequebatur, Augustodunum rediit. Ebroinus Theodorico adversans et infensus Leodegario ingentem militum turbam cum ducibus Augustodunum direxit, qui sanctum Episcopum caperent. Aliquamdiu obsessa civitate, sponte se hostibus stitit Sanctus, oculis privatus est, ductusque in Campaniam: ubi primum in sylva relictus est, ut fame periret, deinde custodiæ traditus in monasterio, in quo latuit per annos circiter duos, ut scribit Ursinus. Interim Theodorico regi conciliatur Ebroinus, accusat de nece Childerici Leodegarium, ejusque fratrem Gerinum. Vocatur uterque in aulam, Gerinus lapidibus obruitur, Leodegarius atrociter mutilatus, ad longiores cruciatus committitur custodiæ Waningi, qui eum perducit ad Fiscamnense cænobium a se conditum in Normannia provincia, ubi, dum per biennium fere, ita anonymus noster, in Dei laudibus resedisset Sanctus, audivit, multos hostium suorum, permittente Deo, per ipsum Ebroinum punitos fuisse. Sed tunc et ipse Sanctus in aulam denuo vocatus, mortis sententiam accepit, et clam perimendus traditus est cuidam Chroberto, in cujus domo cum aliquamdiu commoratus esset Sanctus, et tam ipsum quam ejus uxorem pluresque alios ad meliorem vitam convertisset, tandem, urgente Ebroino, interfectus est.

84 Hæc, quæ per decursum operosius explanantur, sufficiunt, ut mox advertat studiosus lector, nequaquam probabile esse, quod S. Leodegarius postremis quatuor vitæ annis, quorum certe unus fuit Theodorici regis tertius, synodum celebrare potuerit, quandoquidem toto isto temporis, intervallo extra diœcesim suam versatus et in captivitate detentus sit. Porro hinc discimus quidem, quo tempore episcopatus S. Leodegarii verisimillime celebrata non fuerit synodus; at cum nihil quoque solidi fundamenti reperiamus, ut ad unam potius quam ad alteram ex ante memoratis opinionibus accedamus, ad aliam quæstionem progredimur; num scilicet dicta synodus nationalis fuerit, an provincialis, an diœcesana. Diœcesanam tantum judicarunt plerique. Mabillonius nationalem aut fere nationalem fuisse censet, eo, ni fallor, intuitu, ut inde concluderet, Regulam S. Benedicti sæculo vii tam a S. Leodegario quam ab omnibus fere totius Franciæ episcopis commendatam ac præscriptam fuisse monachis, uti merito colligere est ex allatis supra ejusdem verbis.

85 Sententiæ suæ argumenta proponit in Præfatione ad sæculum iv num. 106. Quia hæc synodus constabat quinquaginta quatuor episcopis Christiaci congregatis: quia per ea tempora synodi pene omnes, in quibus canones condebantur, erant minimum provinciales: quia statuta synodi Augustodunensis censentur inter canones ecclesiæ Gallicanæ: quia pro universa Gallia condita sunt, probante canone sexto: Ut in civitatibus non inveniantur monachi. Sed respondebitur ad primum, testamentum sensu superius exposito esse supposititium vel ita corruptum, ut ineptum sit ad fulem faciendam de tanto congregatorum episcoporum numero. Detur tamen, hoc etiam loco rerum referri in testamento: quomodo probabitur, tunc ab istis episcopis conditos fuisse canones, et hos speciatim, de quibus est quæstio? Imo nec ab ipsis episcopis, nec

AUCTORI
C. B.

cum rebus
tunc gestis
componi

E

non potest.
Synodum
istam

F

nationalem
fuisse, Mabil-
lonii argu-
menta, ad quæ

AUCTOR
C. B.

isto in loco hos canones fuisse conditos, credere nos jubent inscriptiones, quas in vetustis collectionibus præfixas esse canonibus testatur Sirmondus. In Andegavensi collectione inscriptio hæc est: Canones Augustodunenses S. Leodegarii episcopi: ista in divionensi: Canones Augustodunenses. Cur enim Augustodunenses vocantur, et non potius Christienses? ubi, si testamento fides, congregati erant episcopi, et ubi secundum Mabillonium habita synodus et conditi sunt canones? Cur S. Leodegarii canones appellantur et non potius episcoporum Galliarum?

respondetur,

86 Ad secundum ac tertium Mabillonii argumentum respondebitur, gratis ista asseri, contrarium suaderi ex synodo Autissiodorensi, quam circa annum 578 instituit S. Aunarius episcopus cum septem abbatibus, presbyteris triginta quatuor ac tribus diaconis, quamque diocesanam fuisse, nemo inficiabitur. In ea tamen conditi sunt canones numero quadraginta quinque, et hi, sicuti Augustodunenses, a Sirmondo recensiti tom. I Conciliorum Galliarum. Ad quartum denique argumentum respondebitur primo, verba canonis: Ut in civitatibus non inveniantur monachi accipi posse de civitatibus diœcesis, donec probetur, unicam tantum tunc in ea fuisse civitatem. Interim novisse juerit ea, quæ de ejus hodierna amplitudine tradunt scriptores Galliarum Christianarum auctæ tom. IV col. 524: Præter Augustodunum plurimas alias urbes sub se continet; Molinum scilicet, Borbonium-Anselmum, Semurium, Belnam, Flaviniacum, Sedelocum, Avallonem, Arneum-Ducium etc. Septingentas parœcias, canonicorum collegia, virorum ac mulierum omnis generis plurima monasteria, abbatias plusquam quindecim etc. Secundo respondebitur, verba canonis sic legi: Ut in civitatibus errare non inveniantur; et ita intelligi posse: Inhibetur monachis nostræ diœcesis, ne in civitatibus seu intra seu extra diœcesim sitis, vagentur.

non evincunt.

87 Id, quod observavimus de canonum inscriptionibus, quodque validissimum est Mabillonio adversantium argumentum, advertit etiam ipse in Præfatione ad sæculum IV, et Augustodunenses canones ab antiquis appellatos fuisse, ait; Propterea quod in diœcesi ejus civitatis conditi sunt, dictos autem canones S. Leodegarii: Quod eorum auctor fuerit episcopus sanctus. At utrumque dictu facilius, quam probatu. Nam si quæras, Quis locus sit Christiæ, ubi synodus habitæ; reponet tom. I Annalium pag. 519: Non facile dixerim, nisi si legendum est Christiæ, quæ villa regia erat in Pontivo. Sed sic tacite everti patitur assertum primum: nam si legendum sit Christiæ, cum Pontivus pagus pars sit Picardiæ, Christiæ vero, alias Crisciæ et Creciæ, vulgo Crecy, locus diœcesis Ambianensis. Ad alterum Mabillonii assertum, equidem reponam dictos fuisse canones S. Leodegarii, quia unus ille episcopus interfuit ac præsedet synodo Augustoduni in primaria diœcesis suæ civitate congregatæ ac celebratæ. Sed de his jam satis. Redeo ad interruptam tantisper rerum seriem, sive ad Sancti nostri gesta ab anno 670, episcopatus decimo vel undecimo.

§ VII. Examinatur, an, mortuo Clothario III, Leodegarius pro Childerico contra Theodoricum steterit, et an hic illo fuerit natus minor.

Mortuo Clothario III.
Neustria Burgundiaque

Mortem Clotharii regis tertii ingens exceperit regnorum perturbatio. Mater ejus S. Bathildis, jam dudum abdicato Burgundiæ ac Neustriæ regimine, in Kalense monasterium secesserat, nullos ipse, qui succederent, liberos reliquerat: supererant fratres duo Childericus ac Theodoricus, quorum ille in Austrasia regnabat, hic degebat in aula fratris demortui, in qua penes Ebroinum majorem-domus erat, fueratque a secessu reginæ Bathildis summa rerum potestas; sed ea abusus plerosque regni principes

infestissimos sibi effecerat. Audiatur anonymus noster biographus. Erat enim, inquit, memoratus Ebroinus ita cupiditatis face succensus, et ambitioni pecuniæ deditus, ut illi coram eo justam causam haberent tantum, qui plus pecuniæ detulissent. Cumque alii timoris causa, alii pro redimenda justitia eum auri argentique immensa replessent pecunia, quorundam animi, ob hujus causam expolii, dolore tacti, contra eum jam fuerant commoti; quia non solum rapacitatis exercebat commercium, verum etiam pro levi offensa sanguinem nobilium multorum fundebat innoxium. Sanctum itaque Leodegarium episcopum ideo habebat suspectum, quia eum superare non valebat in verbo, nec adulationis, ut ceteri, ei impendebat obsequium, et contra omnes minas suas semper eum cognoverat permanere intrepidum. Tyrannicum dederat tunc edictum, ut de Burgundiæ partibus nullus præsumeret adire palatium, nisi qui ejus accepisset mandatum. Tunc de metu priore fuerant omnes suspecti, quod cogitaret ad suum facinus cumulandum, ut aut quosdam capitis amissione damnaret, aut dispendia facultatum infligeret.

89 Eo res loco erant, quando ad Sanctum nostrum perlatus est nuntius de obitu Clotharii. Tunc idem Pontifex..., ita Ursinus, concito cursu in palatium perrexit, ac cum suis commilitonibus de rege tractare cœpit. Qui audientes Hildericum Austrasiorum regem in adolescentia sua regnum juxta sui temporis ætatem optime disponentem, elegit quædam pars Francorum, volentes eum regem habere. Nam Ebroinus, qui major-domus fuerat sub rege Lothario, Theodoricum germanum ejus cupiebat subrogare fratri in regno. Ipse vero Ebroinus erat tunc odiosus inter Francos, et quia metuebant hujus ponderis jugum, quod per eundem sustinerant sub rege Lothario, relicto ejus consilio, Hildericum in toto sublimaverunt regno. Paucis verbis multa complexus est hic auctor; ac primo quidem satis confirmat ea, quæ fusius tradit anonymus de iniqua Ebroini gubernandi norma sub rege defuncto, simulque causam declarat, cur Childericum potius, quam Theodoricum, regem Neustriæ et Burgundiæ optarint Francorum optimates. Sed pluribus etiam hæc et diversis hinc inde adjunctis declarat anonymus. Is altum silens de S. Leodegarii, audito Clotharii obitu, festinatione ad aulam, ac de rege constituendo deliberatione, Interim, inquit, rex Lotharius a Domino vocatus de hac luce migravit. Sed cum Ebroinus ejus fratrem germanum, nomine Theodoricum, convocatis optimatibus, sollemniter, ut mos est, debuisset sublimare, in regnum, superbiæ spiritu tumidus, eos noluit deinde convocare. Ideo magis cœperunt metuere, eo quod regem, quem ad gloriam patriæ publice debuerat sublimare, dum post se eum retineret pro nomine, cui malum cupierat, audenter valeret inferre. Cumque multitudo nobilium, qui ad regis novi properabant occursum, mandante Ebroino, itineris accepissent repudium, inito in communi consilio, relicto eo, omnes expetunt Hildericum juniorem ejus fratrem, qui in Austro sortitus erat regnum, et Neustriæ ac Burgundiæ regem faciunt.

90 Hæc si, ut historiæ veritas exigebat, narrata sint, et auctor verbis usus in sensu proprio et obvio sumptis, videntur insinuare, debitam fuisse Theodorico hæreditatem Clotharii, peccasseque primum in eo dumtaxat Ebroinum, quod solus cum suis ipsum in solio collocavit, non convocatis de more regnorum optimatibus, qui solemniter isti actui ad majorem gentis splendorem assisterent, ceteraque præstarent, quæ tum generatim omnes, tum specialim pro suo quique ordine et gradu præstare consueverant. Sane jus illud Theodorici videtur agnovisse multitudo illa nobilium, quæ ad salutandum regem novum properavit, postquam vel sic non servatis antiquis cæremoniis constitutus esset; ut dicas Burgundos ac Neustrios non cogitasse de statuendo sibi rege Childerico, nisi cum ex secunda ac probrosa magis repulsa animum Ebroini

turbantur
Ebroinicausa.

E

F

* al. dum posset eum retinere

Jus Theodorici ad Clotharii hæreditatem declaratur;

AUCTOR
C. B.

A Ebroini penitus introspicerent, judicarentque, ideo ab illo convocatos se non fuisse, ideo sponte venientes ab aula fuisse repulsos, ut ipse solus cum suis regem possideret, ejusque nomine pro arbitrio suo omnia statueret ac dirigeret, deprimeret adversantes vel suspectos, elevaret assentientes ac sui similes.

ut in quo id
fuit funda-
tum? Theodo-
ricum

91 Rursum idem auctor jus Theodorici aliquod indicat paulo post citata verba, ubi ait, quod quidam, qui in regno videbantur esse primarii... crinem sui DOMINI (Theodorici jam captivi) temeritatis ausu jusserunt amputari. Denique Theodoricum ipsum mox ita loquentem inducit anonymus, acsi nullum ipsi de suo jure esset dubium. Attonsus enim et a Childerico interrogatus, quid de se agi vellet... hoc solum, eo quod injuste fuerat de regno ejectus, judicium sibi a Deo celere expectare professus est. Addit auctor; Et Deus cæli, quem sibi judicem est habere professus, feliciter postmodum ipsum permisit regnare. Sed quo fundamento nunc fuisse dicemus jus illud Theodorici? An in suprema Clotharii morientis voluntate, qua sive speciali in Theodoricum fratrem amoris affectu, sive Ebroini omnia dirigentis instinctu successorem eum sibi designarat? Ut hoc asseramus, nihil succurrit præter conjecturam. An in consuetudine Merovingiorum regum filiis usitata, qua, ut apud Gregorium Turonensem et Fredegarium scholasticum videre licet, relictam a defunctis sive parentibus sive consanguineis hæreditatem ex æquo inter se non semel dividerant? Huic consuetudini nihilo firmitus quam conjecturæ jus Theodorici innititur: etenim eam Theodorici ætate etiamnum obtinuisse, admodum est dubium; imo potius apparet fuisse abrogatam, usu contrario introducto primum quidem sub Dagoberto I, deinde vero sub Clothario III, Theodorici, de quo hic agimus, fratre natu majori, quorum alter (vide Fredegarium cap. 36 et 37) cum fratre suo juniore Chariberto, alter autem (vide Cointium in Ann. Franc. ad annum 653 num. 9) cum fratribus suis Childerico et Theodorico hæreditatem paternam ex æquo non fuerat partitus. An tandem in ætate, qua Childerico prior erat Theodoricus? Recentiores pene omnes adversantur, dum Theodoricum filiorum Clodovei natu minorum, vel Childericum filium ejus secundo genitum appellant.

Childerico
natu majorem
fuisse, censet
Chiffletius.

92 Atlamen P. Petrus Franciscus Chiffletius Societatis nostræ sacerdos, qui in Dissertatione de annis Dagoberti cap. 13 præsentem materiam ex instituto pertractavit, non tantum ex recitatis supra anonymi verbis Theodorico Clotharii regnum jure debitum arbitratus est, verum etiam Theodoricum Childerico natu majorem fuisse contendit, potissimum ex istis: Relicto eo (Theodorico) omnes expetunt Hildericum, juniorem ejus fratrem. Advertit etiam Cointius, isto in textu latere aliquid minime favens suæ communiorque aliorum sententiæ: idcirco alia usus interpunctione legit: Hildericum juniorem, ejus fratrem, et To JUNIOREM, inquit, non ad fratrem, sed Childericum referre voluit (anonymus) ut Childericum hunc, cognomento JUNIOREM a seniore Childerico, Clodovei primi patre, distingueret. Nam cum res sui temporis in litteras referret, ignorare non potuit, Childericum natu majorem fratre Theodorico fuisse. Sed non immerito Chiffletius: Quod optarem ego antiqui alicujus scriptoris auctoritate firmari. In primis enim præter morem est scriptorum, qui sub prima regum stirpe floruerunt, ut e duobus cognominibus regibus JUNIOREM appellent, qui a priore fuerit tanto intervallo discretus, quanto Childericus hic a Childerico, Magni Clodovei parente, qui fuit avi ejus Dagoberti atavus... Mihi certe dubium non est, quin auctor iste, horum inspector temporum, Childericum Theodorico fratre juniorem fuisse, existimaverit, idemque cum illo (si tamen vera narrat) Franci ipsi proceres senserint. His subdit Chiffletius ea, quibus idem anonymus insinuat jus Theodorici ad successionem Clotharii.

contra quem
ex gestis histo-
ricis.

93 Nemo inficiabitur, opinor, lectionem Chiffletii magis obviam esse seu minus quæsitam, quam Cointii; imo illam auctoris menti omnino conformem
Octobris Tomus I.

esse, non poterit non fateri, quisquis sequendam putaverit eel Mabillonii editionem vel novam a Martino Bouquet adornatam, tom. II Scriptorum Rerum Gallicarum: utrobique enim sic legitur: Expetunt Hildericum ejus fratrem juniorem. Hinc non immerito optabat Chiffletius proferri testimonium antiqui scriptoris, cujus auctoritate firmaretur sententia asserentium, Theodoricum juniorem ætate fuisse, Childerico. Equidem studiose consului scripta et monumenta vetera, e quibus id erui posse existimabam; et revera varios textus reperi, unde, seposita auctoritate anonymi nostri, probabilissime id judicarunt illi, nullum tamen tam clarum ac evidentem, quin explicari queat ad sensum anonymi nostri per Chiffletium allegati. Hujusmodi textus sunt in pluribus Gestis, Historiis ac Chronicis regum Francorum apud laudatum Bouquetum tomis secundo ac tertio, ubi enumerantur Clodovei et Bathildis filii, et Theodoricus tertio tantum loco nominatur. Ita fit tom. II pag. 369, ubi in Gestis regum Francorum legimus: Ex Bathilde regina ejus habuit tres filios, Clotharium, Childericum atque Theudericum.

94 Eodem ordine enumerantur prima parte Fredegarii continuati pag. 449, in brevibus Chronicis regum Francorum pag. 664, in Chronico Adonis pag. 669; in Fragmento historico pag. 692, in Prosapia regum Francorum pag. 697 et in libello de Majoribus-domus pag. 699, sed ipse editor in Præfatione, anonymum, qui sæculo octavo Gesta regum Francorum conscripsit, tot fabulas comminisci ait, ut nullam fidem mereatur auctoremque primæ partis Fredegarii continuati miserandum appellat consarcinatorem ex Gestis regum Francorum et Dagoberti Historia. Reliqua vero allegata Opuscula vel similiter fabulis conspersa sunt, vel ab hominibus confecta, qui a rebus narrandis nimium remoti, vetustiores illos descripserunt. Hoc de Adone nominatim observat Bouquetus dicens: Quæ de regibus Francorum primæ stirpis narrat, ea haurit ex Gestis regum Francorum. Non assero alia Opuscula, quæ Bouquetus tomo tertio inseruit, et in quibus eodem ordine fit enumeratio filiorum Clodovei: cum de iis universim dicat editor in Monito prævio in illos: Diu hæsitavi, an scriptores sequentes typis ederem. Præterquam quod enim nihil habent, quod non ex antiquioribus auctoribus, quos dedimus, excerpserint, recentiores sunt, quam ut rebus, quæ sub prima regum Francorum stirpe gestæ sunt, fidem faciant.

Chronicis,
aliisque

E

95 Eos inter collocat auctorem Vitæ secundæ S. Wandregisili abbatis, editæ a Mabillonio sæculo II Benedictino, et a nobis tom. V Julii ad diem 22, procul dubio, quia, licet auctor is scripserit sæculo VII. Opus tamen ipsius interpolatum fuit sæculo IX, uti monet Mabillonius, et in iis præsertim, quæ ad chronologiam spectant, ut exemplis apud nos probatum est. In ista porro Vita S. Wandregisili bis eodem, quo in præcedentibus, ordine recensentur Clodovei et Bathildis filii, ac secundo quidem loco, apud nos tomo citato pag. 279, ut sequitur: Bathildi namque reginæ, relictæ Hlodovei regis, obitus triarcharum filiorum ac successiones insinuavit S. Wandregisilus, e quibus Hlotharius, qui major erat natu, quartum decimum regni agens annum, consortiis subito caruit humanis. Deinde Hildericus temere ab insidiatoribus interemptus, a præsentis sublatus est vita. Tertius quoque Theodoricus, superstes matris, regni suscepit gubernacula: sicque juxta viri Dei prophetiam evenisse, manifestum est. His meliora pro communi opinione testimonia non comperi. Videndum nunc, an talia sint, qualia requirebat Chiffletius. Negabit ille, non tantum, quia desumpta sunt ex scriptoribus nec ætate nec auctoritate cum anonymo nostro comparandis, sed vel maxime, quia ea inter nullum est, quin facile ad sensum ejusdem anonymi explicari queat, dicendo, quod a memoratis scriptoribus seu potius ab uno eorum priore, unde acceperunt alii, facta sit enumeratio filiorum Clodovei non eo ordine, quo nati, sed eo dumtaxat, quo monarchiam adepti sunt.

Opusculis
nihil certi
evincitur,

F

AUCTORE.
C. B.

uti nec in
particulari ex
genealogicis.

sunt. Hoc ipsum utcumque innuit ultimo loco citatus, dum ait, per S. Wandregisilum Bathildi reginæ prædictos fuisse obitus et successiones filiorum, quos inter tertius ordine successionis regni gubernacula suscepit Theodoricus, matri in vicis superses.

96 At vero, inquiet non nemo : etiamsi dici forte posset, a memoratis plerisque scriptoribus aut potius ab uno eorum priore, unde reliqui acceperint, Clodovei filios non ordine nativitatibus, sed successionis in monarchiam duntaxat enumerari, dici tamen nondum posset, id pariter fieri vel ab auctore Prosapiæ regum Francorum, quam Martinus Bouquetus tomo II scriptorum Rerum Gallicarum pag. 697 profert, vel ab auctore Genealogiæ eorundem regum a Meroveo usque ad Pipinum regem, quam ex veteri codice Ms. bibliothecæ Britanniarum regis vulgavit Chesnius tom. I Scriptorum Historiæ Francorum pag. 794. Cum enim ambo auctores memorati Genealogiam regum Francorum primæ stirpis contendant; genealogis autem solemne sit, imo incumbat, ut nomina principum, quorum seriem genealogicam describunt, nativitatibus ordine recenseant, sine ratione asserendum non est, alterutrum ex laudatis genealogis a solito, imo debito genealogis more forte recessisse, atque adeo in recensendis Clodovei filiis nativitatibus ordinem non servasse. Equidem non inficior, solemne omnino esse genealogis, imo tamquam debitum ab iis merito requiri, ut in contextendis genealogiis nativitatibus ordinem potissimum confectentur; verum duplicis generis personæ in serie genealogica consideranda occurrunt; alix, quarum una ab altera originem non trahit, ut sunt ejusdem patris et matris liberi; alix contra, quarum una ab altera trahit originem, quarumque generationem vel a posteris ascendendo ad progenitores, vel ab his ad illos descendendo genealogus exponit : in posterioribus, non item in prioribus recensendis nativitatibus ordinem a genealogis servari necesse est.

ex quibus
formata una
atque

97 Quapropter ex officio, quod genealogis incumbit, ne quidem consequitur, ut laudati genealogi Clodovei filios nativitatibus ordine enumerare studerint, nedum ut reipsa enumerarint : et sane priorem genealogum in Genealogia, quam contextit, de ordine nativitatibus in recensendis Clodovei filiis parum fuisse sollicitum, dilucide constat vel ex eo, quod, dum in memorata regum Francorum Prosapia duos Dagoberti senioris filios, Clodoveum scilicet et Sigebertum commemorat, Clodoveum, de cuius hic filiis disputamus, præponat Sigeberto, quem tamen natu majorem Clodoveo fuisse nemo ibi inficiat, qui Sigebertum, cum nasceretur Clodoveus, jam secundo anno in Austrasia regnasse, ex Cointio in Annalibus ecclesiasticis Francorum ad annum Christi 654, num. 2, aliisque scriptoribus intellexerit.

altera obiectio
facile solvitur.

98 Porro etiamsi apertissime constaret (quod tamen minime constat) genealogos ex Bouqueto et Chesnio adductos, in recensendis Clodovei filiis curam omnem adhibuisse, ut nativitatibus ordine singulos nominarent; qui probari possunt finem hunc suum vel reipsa assecuti, vel potius certo assequi valuisse? Sane cum Chesnianus genealogus nullo prorsus indicio ætatem suam prodat, merito dubitari potest, an non tanta ipsum inter et filios Clodovei temporis distantia intercesserit, ut nihil certi de illis scire, adeoque, utut voluerit, nec litteris consignare potuerit. Quod vero pertinet ad Bouquetianum, si hic auctor, ut Bouqueto videtur, idem sit cum auctore Chronici S. Medardi Suessionensis, qui sæculo XIII floruit, remotior est (quod supra de aliis etiam scriptoribus observat Bouquetus) a Clodovei ejusque filiorum temporibus, quam ut rebus, quas de illis scribit, fidem indubitam facere queat. Nec est, quod opponas, scriptores Clodoveo ejusque filiis coævus, qui modo intercederunt, laudatis sæpe genealogis forte præluxisse, ex iisque nativitatibus ordinem Childerico Theodoricoque assignandum innotescere potuisse; cum enim illud admodum incertum sit, incertum pariter manet, an Clodovei filios nativitatibus ordine enumerarint, vel potius an certo enumerare potuerint.

99 Nihil itaque hactenus habemus, quo Chiffletii D sententia certo convellatur; imo contra non parum confirmari posset, si Chronico Sandionysiano, quod antiquo idiomate Gallico exaratum Bouquetus tom. III Scriptorum Rerum Gallicarum edidit, integra sua constaret fides. Etenim lib. V cap. 25 Childericum Theodorico fuisse juniorem apertissime in hunc modum insinuat : Cils rois Clothaires morut, quant il ot quatre anz regné. Lors couronnerent li François le mainé (alias, ut in margine notat Bouquetus, mainsné) qui avoit nom Theodoric; Childeric le tiers envoyerent en Austrasie. Quibus ego verbis, spectato contextu, extra quem tiers et mainé sive mainsné (vide dict. Trivul. ad verbum puisné) latiore, quam hic concedam, significationem habent, sensum hunc Latinum accommodandum arbitror : Hic rex Clotharius mortuus est, cum regnasset annis quatuor. Tunc coronaverunt Franci secundo genitum, qui nominabatur Theodoricus; Childericum tertio genitum miserunt in Austrasiam. Quid clarius haberi potest pro ordine, quo nati sunt Theodoricus et Childericus, indubie determinando? Verum hæc, liberaliori adhibita interpretatione, deprompta forte tantummodo sunt ex Gestis regum Francorum, quorum auctor incertus cap. 43 nullum prorsus præbens indicium, ex quo possit colligi, Theodoricum Childerico fuisse natu majorem, narrationem hoc modo instituit : In his diebus Clotharius rex puer obiit. regnavitque annis quatuor. Theudericus autem frater ejus rex elevatus est Francorum. Childericus itaque alius frater ejus in Austria una cum Vulfaldo duce regnum suscipere perrexit : ubi nec Theodoricus secundo genitus, nec Childericus tertio genitus nominatur. Accedit, quod, ut constat ex prævio Bouqueti Monito, laudatum Chronicum Sandionysianum Gallicum non ante sæculum XIII; Latinum vero, ex quo illud versione est concinnatum, cum Aimoinum prælucentem habuerit, non ante sæculum XI sit conscriptum, adeoque non ante sæcula quatuor elapsa post sæculum VII, quo Childericus ac Theodoricus floruerunt.

100 Hisce perpensis, Chronico Sandionysiano in præsentia materia fidem quidem indubitam habendam non reor, sed neque etiam omnem negandam : licet enim Bouquetus supra citatum laudati Chronici caput ex cap. 44 et 45 de Gestis regum Francorum desumptum annotet in margine, ex nonnullis tamen etiam aliis antiquioribus scriptoribus, ex quibus certius aliquid sciri potuit, illud esse contextum facile ex ejusdem capituli inspectione, factaque collatione cum capitulis e Gestis Regum Francorum a Bouqueto assignatis manifestum eradit. Quare, cum ex ordine, quo a plerisque auctoribus enumerantur Clodovei filii, certo, ut vidimus, sciri non possit, an Childericus Theodorico, an contra hic illo fuerit junior; Chronicum autem Sandionysianum Gallicum, cui consonat noster anonymus in sensu obvio et minus quæsito acceptus, Childericum Theodorico juniorem fuisse, aperte edicat; laudati ego Chronici qualicumque auctoritate, maxime vero anonymi nostri, cujus fidem habere suspectam nihil cogit, verbis manifestis num. 89 allegatis permotus, sententiam Chiffletianam saltem probabilem existimo; quo minus tamen eam admittam ut certam, aut ut opposita probabilior, facit tum expositio laudatis anonymi nostri verbis a Cointio num. 94 applicata, tum vero præcipue difficultas non parva, quæ in illa occurrit. Si enim Childericus Theodorico fuerit junior, quæ ratione factum est, ut sancta Bathildis, Childerici et Theodorici mater, regem solis Austrasiis imperatorum constituens, Childericum Theodorico prætulit? Nuper, inquit auctor anonymus coævus in Vita S. Bathildis a Bollandi ad 26 Januarii, aliisque edita, et Austrasii pacifico ordine ordinante Domna Bathilde, per consilium quidem seniorum receperunt Childericum filium ejus regem Austri : Burgundiones vero et Franci (sub Clothario scilicet natu majore Bathildis filio) facti sunt uniti.

101 Evolvere scriptores bene multos, tum antiquos, tum recentiores, apud quos aptum difficili huic nodo solvendo

ideoque Chiffletii sententia aliquantum saltem confirmata

E

ut probabilis habetur, non tamen ut certo

F

ob difficultatem, cui non solvendo

AUCTORE
C. B.

A solvendo cuneum forte reperiendum, arbitrabar, nec quidquam nisi conjecturæ uni aut alteri non improbabili faciendæ fundamentum inveni. Ludovicus du Four in *Annalibus Francorum*, quos ad calcem tom. III *Scriptorum Rerum Gallicarum Bouquetus* adjecit, ad annum Christi 660 de Austrasiis ita pronuntiat: Austrasii semper reges apud se residentes habere voluerunt, ægreque se principibus in Neustria commorantibus submittebant. Auctori huic adstipulantur Pagius in *Critica*, et Cointius in *Annalibus Francorum*, dum hic ad annum 660 num. 1 et 2; ille vero ad eundem annum num. 6 scribit, Austrasii tumultuantibus et regem, qui soli Austriæ dominaretur, sibi dari poscentibus, a Bathilde regina, ut tumultus sedaret, Childericum eidem esse præfectum. Porro Austrasios saltem a tempore Dagoberti I ita animo, ut scribit laudatus Du Four, fuisse comparatos, non inepte deduci posse videtur ex Fredegario; hic enim cap. 58 Austrasiæ regnum sub Dagoberto I apud Austrasios residente, velut felicissimum; contra vero cap. 68, 74 et 75 sub eodem Dagoberto, sede regni ad Neustrasios translata, velut infelicissimum depingit, utpote crebris Winidorum, sævissimæ gentis irruptionibus misere devastatum, imo et ipsiusmet Dagoberti odio sinistrisque suspicionibus expositum: ad hæc idem Fredegarius, ut Cointio ad annum 655 visum est, cap. 85 insinuat Dagobertum I præcipuos Austrasiorum procures, qui ipsum in Neustriam fuerant secuti, apud se in Neustria, quoad vixit, retinuisse, ne res novas in Austrasia molirentur.

ex Austrasiorum genio 102 Quapropter verisimile admodum ex Fredegario, imo certum quodammodo fit, Austrasios miserum rerum suarum statum, regisque, cui antea in amoribus fuerant, alienatum a se animum pravis Neustrasiorum consiliis adscripsisse, adeoque ab illo saltem tempore regem, qui in Neustria resideret, fuisse aversatos. Conjici ergo non immerito potest, Austrasios non tantum a Bathilde regina regem, qui soli Austriæ dominaretur, (quod aiunt Pagius et Cointius laudati) sed et in hunc finem filium ejus natu minimum sibi dari postulasse, datumque a Bathilde fuisse, ut tumultus sedaret. Cum enim regem, qui sedem regni in Neustria haberet, prorsus, ut vidimus, aversarentur, verisimile est, illos regem sibi præfici e Bathildis filiis eum expetisse, de quo minus timendum erat, ne aliquando forte, devoluto ad ipsum per Clotharii fratris natu majoris mortem Neustrasiorum regno, sedem regni ex Austria in Neustrasiam, ut Dagobertum I fecisse meminerant, cum ingenti totius regni detrimento transferret; illud autem minus timendum erat a natu minimo, quam a secundo genito Bathildis filio, ad quem hæreditatis jure Neustriæ regnum spectaret, si quando e vivis sine filio excederet Clotharius, cujus vita, utpote tunc decem vix annos nati, summis adhuc periculis, ut id ætatis puerorum solet, erat obnoxia.

et Hymnechildis reginæ petitio utcumque satisfita: 105 Porro conjecturæ non absimili faciendæ materiam suggerit Pagius in *Critica*, qui, postquam ad annum 661 num. 4 Hymnechildem reginam, sancti Sigiberti Austrasiæ regis viduam, et matrem Dagoberti II in Hibernia exsulantis, donationi Barisiaci a Childerico Austrasiæ rege sancto Amando factæ, una cum eodem Childerico subscripsisse, luculenter ostendit, tandem num. 5 in hunc modum concludit: Ex præcepto itaque donationis Childerici pro monasterio (Barisiacensi) hoc anno (661) edito, arcum notabile discimus, Hymnechildem scilicet viduam sancti Sigiberti regis et matrem Dagoberti exulis ac Bilihildis, profectam esse in Austrasiam cum Childerico nepote, quando is huic regno præpositus est, ut ejus tutelam gereret, Childericum promississe accepturum se Bilihildem uxorem, quando ea nubilis esset; ac Hymnechildem matrimonio illo contentam parum curasse de Dagoberto filio ex Hybernia revocando. Nonnullis deinde interpositis, tutelam Childerici in Austrasia regnantis penes Hymnechildem fuisse, num. 6 ex eodem donationis instrumento probat; huic autem probationi paulo ante præmiserat: Ex eo enim (præcepto Chil-

derici de loco Barisiaco) manifestum fit, Hymnechildem Dagoberto juniore filio Bilihildem filiam prætulisse, et dummodo hæc Childerici regis sponsa fieret, sibi vero regni administratio concederetur, filii exulis curam abjecisse. Ex his, aliisque, quæ ex laudato Childerici præcepto, eique subscripta Hymnechilde Pagius deducit, sola certa est Childerici tutela Hymnechildi mandata, reliqua vero, etsi indubitata fidei non sint, verisimillima tamen sunt: quare ex iis non immerito conjicias, Hymnechildem non solum de rege e filiis Clodovei Austrasiis præficiendo, cujus tutelam esset, gestura, prona admodum voluntate cum Bathilde consensisse, verum etiam, ut natu minimus Clodovei filius natu majori præferretur, omni studio contendisse: cum enim verosimillime, ut ex dictis est consequens, Hymnechildis regina regni Austrasiæ administrationem sibi concedi appeteret; sciret vero eam penes se eo dumtaxat tempore mansuram, quo pupillus regius, qui tutelæ ejus erat committendus, regnum per se ob imbecillam ætatem gubernare non posset, verisimillime etiam mulier regnandi avida eum Austrasii regem dari summa cura expetiit, sub quo diutius Rerum Austrasianarum summam penes se mansuram existimabat.

104 Itaque, etiamsi Childericus Theodorico admittatur junior, reddi ratio non inepta potest, ob quam Bathildis Childericum, Theodorico præterito, Austrasiorum regno regem imposuit. Quod si hanc non nisi conjecturam esse reponas, quid, quæso, si Theodoricus Childerico statuatur junior, conjectura melius afferas, ut Theodorico jus suum ad fratris Clotharii hæreditatem asseras? Jus autem Theodorico ad Clotharii hæreditatem fuisse, manifeste docent varia adjuncta ex anonymo nostro num. 89, 90 et 91 adducta. Nec est, quod adjunctis iis fidem deneges, propterea quod Ursinus ne verbo quidem illa uspiam attingat; quamquam enim Ursinus in narratione eorum, quæ Sancti episcopatum præcesserunt, accurationis palmam anonymo nostro præripit; eam tamen huic (rationem vide num. 62) in iis recensendis, quæ Leodegario jam episcopo, gesta sunt, certissime cedit. Etenim quod, adhuc ante monimus, non pauca prætermisisse dignoscitur, quæ post Leodegarii ad cathedram Augustodunensem promotionem contigerunt, quæque ab anonymo nostro diligentissime recensentur, adeo ut mirum videri non debeat, si ne verbo quidem attingat adjuncta ab anonymo nostro relata, quæ Theodorici jus ad Clotharii hæreditatem vel insinuant vel supponunt. At, mortuo Clothario III, Neustrasii arcessitum ex Austrasia Childericum regem crearunt, deposito Theodorico, relegatoque Ebroino, qui illum regem constituerat; quare memoratum jus Theodorici merito posset vocari in dubium, si, quod Valesius lib. XXI *Rerum Francicarum* pag. 262, aliique nonnulli asserunt, sanctus Leodegarius arcessendi contra Theodoricum ex Austrasia Childerici, ne inimicum suum Ebroinum Majorem-domus videret, præcipuus auctor exstiterit: etenim existimandum non est, sanctum Antistitem privato in Ebroinum odio abreptum, tantopere adversaturum fuisse Theodorico, si ab hujus partibus stare justitiam, pro certo habuisset.

105 Verum qua ratione tandem satis probari poterit, S. Leodegarium arcessendi ex Austrasia Childerici præcipuum auctorem exstitisse? An ex favore, quo apud Childericum in Neustrasia Burgundiaque pacifice jam regnantem est gavisus? S. Lantbertus, abbas Fontanellensis ac deinde Lugdunensis episcopus, apud Childericum, cum hic jam Neustriam Burgundiamque pacifica possessione teneret; summa pariter gratia summoque favore valuit. Ast an propterea Lantbertus vel Childerici ex Austrasia arcessendi auctor exstitit, vel Theodorico fuit adversatus? Contrarium liquet ex Vita ejusdem S. Lantberti Fragmento Actis nostris ad 14 Aprilis inserto; hujus enim auctor num. 5 Lantberti apud Childericum favorem his verbis exponit: Postquam vita functus est præfatus juvenis rex Clotharius, fratresque suos Childericum et Theodoricum superstitibus reliquit,

nec aliter adversarii jus Theodorici defenderint, E

quod non convellitur ex gestis

AUCTORE
C. B.

set, ortaque esset inter ipsos valida contentio pro fastigio regni; aliis Hilderici parti faventibus, aliis in Theodoricum declinantibus; ita iste vir venerandus (*Lantbertus*) cautum se reddidit, ut in neutram partem declinaret, donec populi pars æmulam sibi partem superaret. Elevato namque in sede regni Hilderico, in tanto apud eum est honore habitus, ut quidquid ab illo postulasset, absque alicujus obstaculo difficultatis mereretur. *Ex quibus patet, S. Lantbertum apud Childericum jam Francorum monarcham summo favore esse gavisum, licet interim ei antea adversus Theodoricum non adhæsisset. Quapropter licet pariter S. Leodegarius apud Childericum monarchiam jam consecutum plurimum favore valuerit, consequens non est, sanctum illum Virum a partibus Childerici adversus Theodoricum antea stetisse. Certe favoris hujus causam longe diversam anonymus noster num. 11 assignat: Sanctum Leodegarium, inquit, eo quod cognoverat (Childericus) præ omnibus sapientiæ luce esse conspicuum, secum assidue retinebat in palatio.*

sancti Leode-
garii; hic
enim Theodo-
rico, licet
hunc

106 *Ast, inquires, Leodegarius statim ut audivit Clotharii obitum, ad aulam properavit, deque rege constituendo cum regni proceribus deliberationem iniit. Quid inde? An ad hujus adjuncti veritatem requiritur, ut Leodegarius Theodorico fuerit adversatus? Sed esto: solus illud refert Ursinus, qui res a Leodegario Pictarii non gestas accurate novisse non videtur: meminit quidem noster anonymus consilii a multitudine nobilium de arcessendo ex Austrasia Childerico iniiti; at præterquam quod Leodegarium illius fuisse participem, minime insinuet, hanc nobilium contra Theodoricum Ebroinumque conspirationem non statim a Clotharii morte, sed nonnisi aliquanto tempore post erupisse affirmat, scilicet cum jam Ebroinus Theodoricum propria auctoritate Neustriæ Burgundiæque regem constituisset, nobilibusque, ut novum Regem salutarent, properantibus, aula interdixisset. Ursinus ergo, anticipato tempore, nobilium de Rege constituendo deliberationem narrat; huic autem interfuisse Leodegarium, fidem certam non facit vel ex hoc, quod eo ipso loco, quo Sanctum de rege constituendo deliberasse asserit, proximum Clotharii successorem verbis num. 89 citatis faciat Childericum, ante quem tamen regna Neustriæ et Burgundiæ, paucis saltem mensibus, tenuit Theodoricus, uti Cointius in Annalibus Ecclesiasticis Francorum ad annum 669 num. 11 ex anonymo in Gestis regum Francorum, ex Continuatore Fredegarii et ex Sigeberti Chronico manifeste probat, hodieque apud omnes in confesso est. His itaque consideratis, nihil occurrit, quo certum fiat, Leodegarium sive statim a morte Clotharii, sive aula sibi ceterisque nobilibus propudiose ab Ebroino postea interdicta, arcessendi ex Austrasia Childerici auctorem præcipuum existisse. Dubitari tamen non potest, quin Sanctus, ut majora mala averteret, tum saltem, cum res amplius mutari non posse cerneret, Childerici partibus accesserit, eumque tunc Neustriæ Burgundiæque regem salutarit, ad aulam ex episcopatu suo properans, in quem, conspirantibus contra Theodoricum nobilibus, verosimiliter secesserat.*

regno restitutum habuerit faventem,

107 Porro Leodegarium Theodorico adversatum non fuisse, argumento esse potest, quod Theodoricus, cum regnum, Childerico mortuo, jam recuperasset, Leodegarium inimicis suis non tantum non accensuisse, sed et favore regio persecutus esse videatur: hoc autem ratione non una probari potest. Anonymus noster sæpe laudatus de Ebroini sequacibus, restituto jam in regnum Theodorico, in hunc modum profatur: Dolebant enim (*Ebroini sequaces*) se abjectos esse per meritum, dum populum universum fideliter cernebant declinare post Theodoricum, eumque jam confirmatum in regno, et Dei famulum Leodegarium (*ab exilio Luxoviensi reversum*) cum illius gratia in sua urbe (*Augustodunensi*) residentem: ex quibus ultimis verbis non immerito colligas, a Theodorico, cum regnum recuperarat, non inimici, sed amici potius loco habitum fuisse Leodegarium, utpote qui illius gratia sive favore in sua urbe (epi-

copali *Augustodunensi*) tum resideret, eoque nomine (*vide anonymum nostrum num. 25*) Ebroino adhærentium invidiæ exponeretur. Ad hæc Continuator Fredegarii opportune ad rem nostram cap. 93 hæc commemorat: Wlfoaldus dux per fugam lapsus evasit, et in Austriam reversus est. Franci vero Leudesium filium Erchonualdi nobilem in majoris-domus dignitatem statuunt per consilium beati Leodegarii et sociorum ejus. Continuatori huic adstipulantur *Annales Metenses, Chronicon Moysacense et anonymus in Gestis Regum Francorum cap. 43. Ex quorum assertis etiam recte propterea deducitur, Leodegarium a Theodorico in regnum restituto non inimici, sed amici potius loco habitum fuisse. Etenim parum verisimile apparet, Francos, quibus Theodoricus, ut ex anonymo nostro et Ursino colligitur, jam dominabatur, consilio Leodegarii, si hunc inter inimicos suos Theodoricus compulasset, ad majoris-domus dignitatem evecluros quemquam fuisse, nedum Leudesium, cujus filius Adalricus S. Leodegarii affinitate proxima contingeat, si modo quam fidem merentur bini scriptores anonymi num. 57 laudati.*

108 Anonymus noster nihilominus de Leodegarii inimicis sic loquitur: Interim invidi hostem (*Ebroinum*) moverunt ex adverso, primoque circa eum, (*Leodegarium*) cum quo regem Childericum egisse putabant. Hoc paulo aliter, clarius tamen, refert Ursinus: His itaque diebus, inquit, vir Dei Leodegarius cum... resideret urbe sua *Ædua*, reminiscens Ebroinus omnium malorum, quæ circa eum cum rege Hilderico egisse illum putabat; tunc adjunctis sibi nequissimis inimicorum sociis, consulere cœpit, quemadmodum eundem Pontificem destruere potuisset. Unde forte quis arguat, Ebroino ejusque saltem sequacibus fuisse persuasum, quod Leodegarius arcessendi ex Austrasia Childerici, Theodorici throno deturbanti, atque adeo Ebroini a majoris-domus amovendi præcipuus auctor existeret. Verum enimvero fuerit id Ebroino ejusque sequacibus utcumque persuasum, an propterea est consequens, ut, quod Ebroinus eique adhærentes sibi persuasere, veritati fuerit conforme? Sane, etiamsi Leodegarius Childerico ex Austrasia arcessendo, Theodoricoque deponendo minime omnium adlaborasset, facile tamen fieri potuit, ut eum malorum omnium, quæ sibi obveniant, auctorem crederet Ebroinus, prævis malevolorum suggestionibus impulsus, sinistrisque contra Sanctum præjudiciis occupatus, quem jam tum, cum adhuc in vivis esset Clotharius III, unicui mandatorum suorum, ut num. 6 refert noster anonymus, contemptorem, et propemodum hostem falsis calumniarum delationibus existimarat: ut pro certo hactenus probatum non sit, Leodegarium post Clotharii tertii mortem a Childerici partibus stetisse, hujusve ex Austrasia arcessendi fuisse auctorem.

109 Ast, inquires, id aperte intelligitur primo quidem ex Chronico Centulensi sive S. Richarii, cujus auctor Harinolphus monachus apud Dacherium tom. IV *Spicilegii* pag. 449 sic scribit: Clothario vero defuncto, Childericus germanus ejus in toto regno sublimatus est, procurante id ipsum Leodegario Augustodunensium episcopo, qui tunc temporis inter regni magnates egregius animi industria, vitæque merito habebatur: deinde vero ex Chronico *Virdunensi*, cujus auctor Hugo abbas Flaviniacensis apud Labbeum tom. I novæ Bibliothecæ lib. Mss. pag. 105 hæc habet: Quo (*Clothario III*) mortuo, contentio inter principes agitabatur de regno. Ebroinus major-domus Theodorico favebat, sanctus Leodegarius Eduensium episcopus, et ceteri quibus erat mens sanior, Childerico favebant: ac tandem etiam ex anonymo *Morbacensi* S. Leodegarii biographo, qui libro I, narrata Clotharii III morte, mox subdit: Quæ quidem res cæteris tantum luctum, et desolationem; sancto autem Pontifici (*Leodegario*) curam, et majoris ponderis iniecit sollicitudinem. Penes namque illam restaurationis ratio manebat, et consilium: ad quem convenientes episcopi et optimates totius Franciæ, quem regendis

adversatus fuisse, ex Ursino,

E

F

anonymo Morbacensi, atisque

AUCTOR
C. B.

A regendis sceptris præficerent, coeperunt deliberare. Erant enim duo adolescentes, filii senioris Clotharii (imo Clodovei II)... quorum Childericum, quem vita et morum probabilitas magis commendabat, regno et fraternis sceptris præponendum totius conventus recta deliberatio iudicabat: huic etenim pene adhuc puero commendatum fuerat Austrasiorum regnum et dominatio. Et quoniam, licet adolescentulus, juste et irreprehensibiliter illud rexerat, sancto Præsuli et cunctis optimatibus, ut illum eligerent, melius complacebat. Solius vero Ebroini versutia irrationabilis ab omni justa electione dissentire cupiebat: et paulo post, nonnullis interjectis, hæc addit: Omnia providentis Dei voluntate et venerabilium principum, qui cum sancto Præsule agebant, probabili auctoritate Childericus regni diademate coronatus, magna cum exultatione Francorum rex est effectus.

binis scripto-
ribus

110 Fateor ex tribus hisce memoratis scriptoribus apertissime intelligi, Leodegarium a Childerico contra Theodoricum stetisse: verum cum Hugo abbas Flaviniacensis et Hariulfus monachus, quorum hic Centulense, ille Viridunense Chronicon conscripsit, non citius quam sæculo XI floruerint, ab ætate S. Leodegarii remotiores sunt, quam ut rebus, quas de eo scribunt, fidem certam atque indubitam facere queant. Quod vero pertinet ad anonymum Morbacensem, ex quo forte Centulensis et Viridunensis chronistæ hauserunt; is quidem ætati S. Leodegarii nonnihil propior fuit; at, cum ab ea nihilominus uno aut forsitan etiam altero sæculo abfuerit, tantæ auctoritatis esse non potest, quantæ Ursinus, quem dumtaxat interpolavit, quique Leodegario existit synchronus; quare, dum ea narrat, quæ Sancti nostri tempore gesta sunt, fidem certam non meretur, si eadem etiam non narrat Ursinus, quia tunc, cum hunc solum sibi prælucentem habuerit, scripsisse non videtur nisi ex liberaliori interpretatione, quam verbis laudati Ursini pro arbitrio suo applicuit. Locum certe id obtinet, dum verbis num. præcedenti recitatis aperte innuit, Leodegarium a partibus Childerici contra Theodoricum stetisse; id enim verba Ursini num. 5 et 6 posita, quæ loco illo interpolavit, necessario non important. En illa: Tunc (mortuo Clothario III) idem Pontifex (Leodegarius) hæc audiens, concito cursu in palatium perrexit, ac cum suis commilitonibus* de rege tractare cepit. Qui audientes Hildericum Austrasiorum regem in adolescentia sua regnum juxta sui temporis ætatem optime disponentem, elegit quædam pars Francorum, volentes eum regem habere. Nam Ebroinus, qui major-domus fuerat sub rege Lothario, Theodoricum germanum ejus cupiebat subrogare fratri in regno. Ipse vero Ebroinus erat tunc odiosus inter Francos, et quia metuebant huius ponderis jugum, quod per eundem sustinebant sub rege Lothario, relicto ejus consilio, Hildericum in toto sublimaverunt regno: ad quorum sane veritatem exigi non videtur, ut Leodegarius statim a morte Clotharii Childerico contra Theodoricum adhæserit.

non sat probatur.

111 Quod si vero oppositum contendas; respondeo, illam Leodegarii Childerico adhæSIONEM ipsa Ursini auctoritate certam indubitamve, ut num. 106 jam satis innui, fieri non posse. Ceterum disputata hæc sunt, ut studiosus lector dispiciat, an Valesius, Cointius, alique recentiores sat solido fundamento nitantur, ut indubitanter affirmant, Theodoricum Childerico fuisse juniorem, huiusque ex Austrasia arcessendi præcipuum auctorem existisse Leodegarium. Ego interim alterutrum pro certo affirmare vel negare non ausim, cum, ut id faciam, rationes convincentes non habeam, uti ex jam dictis satis superque liquet: puto tamen Leodegarium vel neutri e duobus principibus, Theodorico scilicet et Childerico, vel certe illi fuisse, penes quem jus ad Clotharii III defuncti hereditatem esse existimabat, sive interim jus illud fundatum fuerit in ætate, qua alter alterum præcedebat, sive in extrema Clotharii morientis voluntate, sive in alia qua-

cunque causa, in quam, cum conjectura eam forte assequi, non item probare sit facile, inquirendum non arbitror. Certum interim est, Ebroinum Leodegario partim acceptum referre debuisse, quod tunc, cum Childericus, detruso in monasterium S. Dionysii Theodorico, regnum Neustriæ et Burgundiæ obtinuit, non mortis, sed exilii tantum pœna fuerit multatus. Episcopis, inquit anonymus noster num. 9, tunc quibusdam intercedentibus, et præcipue interventu antistitis Leodegarii eum (Ebroinum) non interficiunt, sed Luxovio monasterio dirigitur in exilium.

§ VIII. An S. Leodegarius major-domus Childerici II, an tantum consiliarius exstiterit, et quo anno hic, quove circiter mense in Austrasia ac deinde in Neustria in Burgundia regnare incepit ac desierit.

Relegato ad S. Dionysii monasterium Theodorico, ac Ebroino in Luxoviense detruso, tribus Francorum regnis rediit pax et tranquillitas, eaque conservata est quamdiu Childericus adquevit consiliis S. Leodegarii, quem, ut loquitur anonymus noster, eo quod cognoverat præ omnibus sapientiæ luce esse conspicuum, secum asidue retinuerat in palatio. Apertius id declarat Ursinus: Rex vero, inquit, Hildericus confirmatus in regno, ... Leodegarium pontificem super omnem domum suam sublimavit et Majorem-domus in omnibus constituit. Qui accepto huius regni gubernaculo, quidquid maxime adversus leges antiquorum regum ac magnorum procerum vita laudabilium obstabat, multum ad pristinum deduxit statum. In tantum vero usquequaque omnia regna Francorum restituit, ut omnes se gratularentur, regem sibi habere Hildericum ac rectorem palatii Leodegarium. Ita ille: in eo tamen corripitur ab eruditis nunc passim omnibus, quod Leodegarium Majorem-domus et Rectorem palatii nuncupet, quam dignitatem nec habuisse nec habere potuisse sanctum Antistitem, recte contendunt.

S Leodegarius
Childerico II
percarus est.
cui tamen
major-domus

E

112 Argumentum primum est, quod majoratus-domus dignitas esset laica; secundum, quod Vulfoaldus, qui ante in Austrasia Childerico major-domus exstiterat, postea etiam in Neustria ac Burgundia sub ipso monarcha eundem magistratum gesserit. Postremum hoc probant tum ex antiquis Francorum scriptoribus, qui Vulfoaldum majorem-domus ex Austria cum Childerico ad Neustriæ et Burgundiæ regnum capessendum venisse tradunt, tum præsertim ex anonymo nostro vetustiore, qui de S. Leodegarii majoratu-domus et præfectura palatii altum silet et Vulfoaldum expresse Majorem-domus appellat num. 14. Illic enim commemorans machinationes, quibus invidi homines S. Leodegarium Childerico regi odiosum reddere conati sunt, ait: Majorem-domus nomine Vulfoaldum, in sua occasione conjungunt, mendacem fabulam de Leodegario et Hectore conflungunt. His addi meretur Fragmentum Vitæ S. Lantherii episcopi, cujus auctorem primus editor Mabillonius vixisse putat, Ludovico Pio imperante.

non fuisse
probat
duplici argu-
mento

114 In eo quippe comparent cum aliis Leodegarius, Gerinus et Vulfoaldus, et hic quidem titulo Majoris-domus insignitus. En verba: Denique (Childericus) ad petitionem reginæ suæ Bilhildæ atque venerabilium episcoporum, id est bonæ recordationis LEODEGARII episcopi, qui postea gloriosissimus effectus est martyr, Nivonis etiam episcopi et Emonii, atque illustrium virorum, quorum hæc sunt nomina: Fucoaldi, Amalrici, WLFOLDI Majoris-domus reginæ, Bavonis, Wanningi, Adalberti, GERINI fratris clari præfati LEODEGARII episcopi, largitus est præfato venerando patri (Lantherio tunc abbati Fontanellensis cænobii) fiscos duos, etc. Edita est autem hæc regia largitio Arlaudo Jocundo palatio, undecimo anno præfati regis in Austria, qui fuerat primus in Neustria; porro ejusdem

et tertio ex
Vita S. Lan-
therii, cujus
notis chrono-
logica,

AUCTORE
C. B.

definitio tem-
pore, quo
Austrasiam,
ac deinde

B

post mortem
Clotharii III,
quæ a Pagio

C

dem rectoris cœnobii lucidissimi anno quinto, ex quo regiminis locum sortiebatur post decessum felicissimum magni patris, Christique clarissimi sacerdotis Wandregisili. Hæc auctor ille procul dubio ex ipso donationis instrumento, quoniam mox subdit: Plurimæ namque ejusdem regis diversarum possessionum largitiones ad ipsum reverendissimum patrem editæ usque nunc exstant.

115 Sane characteres chronologici et inter se aptissime congruunt et annum denotant Christi 671; si autem id ita sit, non parum confirmatur, recitata laudati Fragmenti verba ex ipso donationis instrumento esse deprompta, ac proin operæ pretium fuerit, id reipsa ita esse, ante omnia ostendere, atque adeo aperire tempus, a quo S. Lambertus Fontanelam, Childericus vero regnum Austrasiæ ac deinde Neustriæ et Burgundiæ gubernare inceperint; imo cum, ut ex dicendis patescet, reliqua Sancti nostri gesta facile queant chronologice ordinari, si sciatur, non solum, quo idem Childericus tempore in Neustria et Burgundia regnare inceperit, sed etiam, quo in regnis illis regnare desierit seu obierit, lubet eadem opera etiam in hoc dilucidationis causa operosius inquirere, licet interim a receptiori modo chronologia, cum meliorem hactenus reperire non licuerit, nuspiam velim recedere. Initium desumo a tempore regni Austrasiani a Childerico inchoati. Regnum illud hic exorsus est anno 660; etenim ut in Commentario prævio Vitæ S. Wandregisili ad 22 Julii editæ, num. 23 probatum est, Clodoveus II anno Christi 656, ad finem fere propecto (superstes quippe fuit usque ad secundum saltem hebdomadam Novembris) e vivis excessit; ab hujus autem obitu Clotharius III non solum Neustriæ et Burgundiæ, sed et Austrasiæ, ut ex auctore de Gestis Francorum et continuatore Fredegarii a Pagio in Criticis Baronii ad annum 656 num. 16 et 20 recte deducitur, annos quatuor fuit dominatus, statimque ab illis, nondum scilicet, ut ex dicendis patebit, integre elapsis, Childericus II, Neustria et Burgundia Clothario relictis, regnum Austrasianum est adeptus, ac proin in Austrasia regnare incepit anno Christi 660, sed non ante 26 Julii, ut infra num. 124 docebimus. Itaque ex annis quatuor incompletis, quibus dumtaxat post mortem Clodovei II in Austrasia regnavit Clotharius III, annum deduximus, quo idem regnum consecutus est Childericus II: nunc ex annis potissimum quatuordecim, etiam incompletis, quibus, ut probabimus, Clotharius III in Neustria regnavit, annum, quo idem regnum Childericus II obtinuit, pari modo determinemus.

116 Auctor anonymus cœvus Vitæ secundæ S. Wandregisili ad 22 Julii in Actis nostris num. 15 disertè assertit: Ex quibus (filiis Clodovei II) Hlotharius, qui et major natu erat, fastigium adeptus est regni, rexitque populum Occidentalium Francorum (Neustrasiorum) annos quatuordecim, rursumque num. 25 ejusdem Vitæ sic scribit: E quibus (filiis Clodovei II) Hlotharius, qui major erat natu, quartum decimum regni agens annum, consortiis subito caruit humanis. Liqueat itaque annis quatuordecim, incompletis saltem, in Neustria regnasse Clotharium III. Porro idem Clotharius, ut ex probatis a Pagio ad annum 656 num. 17 et 18 recte colligitur, anno 656 ultra hebdomadam secundam Novembris propecto Occidentalibus Francis seu Neustrasiis imperare cœpit; quare si ab anno illo supputentur dicti anni quatuordecim incompleti, quibus in Neustrasia regnavit, annus decimus quartus paulisper inchoatus deducit ad annum 670, quo is proinde, nec serius, cum sic annis amplius quatuordecim regnasset, e vivis excessit. Ast, inquires, quo mense obitus ille accidit? Certe non ante Junium, si genuinæ sint notæ chronologicæ veteris diplomatis, quod in favorem monasterii puellarum, extra muros Suessionenses ab Ebroino majore-domus et Leutruce ejus uxorē constructi, Drausius, Suessionensis episcopus concessit, quodque apud Melchiorē Reginaldum inter probationes Historiæ Suessionensis exstat; subscribitur enim in hunc modum: Actum

Augustæ Suessionum sub datæ sexti Calend. Julii. D
anno decimo quarto regni domini nostri Clotharii gloriosissimi regis; quare si genuini sint characteres chronologici hic signati, Clotharius anno 670 ante 26 Junii mortuus non est, cum alioquin anno regni ejus decimo quarto, utpote post hebdomadam secundam Novembris anni 669 inchoato, sexta Calend. Julii sive 26 Junii in citato diplomate adscribi non posset. Verum Michael Germanus in Probationibus ad Historiam abbatæ regis S. Mariæ apud Suessionas ait, se lustralis. ac semel atque iterum excussis ejusdem abbatæ archivis, reperisse ipsum diplomatis Drausiani instrumentum, illudque non anno 14 Clotharii, sed 10 confectum notari, ut characteres chronologici laudati diplomatis, prout illud a Melchiore Reginaldo vulgatum est, pro dubiis saltem habendi sint, adeoque, contra ac Pagius in Criticis ad annum 668 num. 6 existimavit, aut parum aut nihil faciant pro morte Clotharii non ante 26 Junii anni 670 collocanda.

117 Idem Pagius in eodem Opere ad annum 669 num. 6 et 7 diutius adhuc differt mortem Clotharii, quod nec admitti posse, nec stare cum aliis ab auctore illo assertis mox ostendam, cum argumentum, quo opinionem suam stabilire nititur, penitus elisero. Probare itaque loco citato contendit, Clotharium III Francorum regem die 19 mensis Septembris anni 670 adhuc superstitem in vivis fuisse, et non nisi sub finem ejusdem Christi anni mortalitatem explesse. Hunc in finem instituit longum ratiocinium, cui velut coronidis loco subnectit: Quæ fuscè narranda fuere, ut, qui inolevere errores, tandem tollantur. Errores, quos hic commemorat, procul dubio respiciunt Cointium, Valesium aliosque anno Christi 670 Clotharii mortem non illigantes, de quibus anno 668 num. 7 ita pronuntiarat: Cointius mortem Clotharii cum anno 669 copulat, Hadrianus Valesius cum an. 668, alique cum aliis Christi annis; sed præter privilegium citatum, a Drausio episcopo Suessionensi datum, anno sequenti, argumento ex Beda deducto, illum anno 670 (in finem scilicet inclinante) adhuc in vivis fuisse demonstrabimus. Errasse quidem videntur omnes, qui mortem Clotharii anno Christi 670, aut certe 669 fere finito non innexuere, at Clotharium anno Christi 670, jam fere desinente, adhuc in vivis fuisse, non evincit Pagius argumento ex Beda desumpto, quod ad hanc fere formam reducitur. Dilucide ex Beda demonstratur Ebroinus anno 670 jam valde propecto, imo mox Willelmo Thorno in Chronica a Seldeno vulgata, mense Septembri ejusdem anni exeunte, majoratum-domus in Neustria adhuc gessisse, ergo Clotharius III Galliarum rex, sub quo Ebroinus major-domus exstitit, anno 670 jam valde propecto, imo mense Septembri exeunte adhuc in vivis fuit, et non nisi sub finem ejusdem anni mortalitatem explevit. Fateor, liquet ex Beda et Willelmo Thorno adhuc Ebroinum anno 670 jam valde propecto majoratum-domus gessisse; rerum non video, qua ratione Pagius ex majoratu-domus Ebroini eo usque, imo ad mensem Septembrem anni 670 exeuntem protracto, mortem Clotharii usque ad finem ejusdem Christi anni adeo indubitanter differat: cum enim, uti ex Continuatore Fredegarii cap. 95 et 94 atque ex auctore de gestis Regum Francorum cap. 45, præcipue vero ex anonymi nostri verbis num. 89 transcriptis constat, proxime post Clotharii III obitum regnum Neustriæ aliquot saltem mensibus tenuerit Theodoricus sub eoque omnia toto illo tempore pro arbitrio suo administravit Ebroinus, quid ni hic majoratum-domus mense Septembri anni 670 exeunte gerere adhuc sub Theodorico potuerit, etiamsi forte jam duobus aut tribus mensibus aut etiam pluribus Clotharius III e vivis excessisset? atque ita vim omnem amittit Pagii argumentum pro morte Clotharii usque ad finem anni 670 differenda, quod tamen miror ipsum pro convincenti habuisse.

118 Ostendo nunc, mortem Clotharii tamdiu differrī non posse, stantibus aliis, quæ laudatus Pagius spectatis, quæ admittit, vel

AUCTORE
C. B.perperam
differtur.

A vel affirmat vel admittit. Etenim scriptore illo in Criticis ad annum 668 num. 8 et 9 fatente, Theodoricus post mortem Clotharii aliquot mensibus in Neustria regnavit ante Childericum; quare si Clotharius non nisi anno 670 ad finem pene profecto vita functus sit, sequitur Childericum non nisi anno 671, mense forsitan Martio vel Aprili aut etiam serius in Neustria regnare incepisse; cum vero laudatus Pagius in eodem Opere ad annum 675 contendat, anno 675 ante diem 10 Octobris, imo ante 15 mensis Septembris Theodoricum in regnum fuisse restitutum, adeoque jam tum Childericum fuisse e vivis sublatum, consequens est, ut hic in Neustria regnavit annis dumtaxat duobus cum quinque aut sex mensibus, quod temporis intervallum inter mensem Martium vel Aprilem anni 671 et Septembrem anni 675 interfuit. Ast Childerici in Neustria regnum fuisse diuturnius, ipsemet Pagius in Criticis ad annum 674 num. 11 affirmat: Regnavit, inquit, Childericus in Austria annos quatuordecim, ut legitur in brevissimo Chronico a Duchesnio edito, quod a Clothario II usque ad Pippini regis obitum continuatur: in Neustria vero ac Burgundia annos fere quatuor, ut patet ex Fragmento Actorum sancti Waningi monachi seculo II Benedictino, ubi legitur: Childericus non plene quatuor annos tenens, vita decessit: quos incompletos, fuisse produnt Acta sancti Ragneberti martyris ab Ebroino interfecti.

et alioquin
etiam

B 119 Liqueat ergo, stantibus aliis, quæ Pagius vel affirmat vel admittit, mortem Clotharii III usque ad finem anni 670 differri non posse; id autem fieri etiam non permittit finis et diuturnitas regni Childerici in Neustria et Burgundia. Etenim, ut mox laudatum a Pagio Vitæ S. Waningi Fragmentum indicat, regnavit Childericus in Neustria et Burgundia annis fere quatuor, ac proin, si Clotharius III dumtaxat obiit sub finem anni 670 atque adeo anno tantum insequenti Neustriam et Burgundiam adeptus est Childericus, regnare hic in regnis illis non prius desierit, quam anno 675 vel 674: ait Childerici in Neustria et Burgundia regnum citius finem accepit: signatur id in chronotaxi a Mabillonio, Cointio, Pagio aliisque recentioribus passim admissa, variisque potest argumentis probari, quæ licet talia non sint, ut nulla ratione queant dilui, validissima tamen sunt; bina profert Pagius in Criticis ad annum Christi 675 num. 11 et 12; præcipuum huc transfero. Petitur id partim a notis chronologicis, quæ in quodam Theodorici III placito de Chramlino episcopo Ebredunensi in synodo deposito occurrunt, quæque cum notentur in ipso placiti autographo, quod Mabillonius lib. VI de Re Diplomatica pag. 469 æri incisum exhibet, dici tam facile nequeunt falsatæ vel corruptæ; partim ab anno, ad quem prædictum placitum referendum est. Argumentum eo fere recidit: Diploma seu placitum Theodorici III de Chramlino episcopo datum notatur medio mense September, annum V regni nostri ac præterea, dum Theodoricus ad se evocasset episcopos solius Neustriæ et Burgundiæ, ac proin datum fuit, cum rex ille soli Neustriæ et Burgundiæ dominaretur, sive antequam Dagobertus II Austrasiæ rex e vivis excessisset; hoc enim vita functo, Theodoricus etiam Austrasiæ regnum obtinuit.

tamdiu differ-
ri non potest.

C 120 Porro Dagobertus II (vide Pagium Opere citato ad annum 678 num. 12 et 15) e vivis excessit anno Christi 678 ante diem 25 mensis Martii, ac proin prædictum diploma referri non potest ad medium Septembrem anni 678, cum tunc Theodoricus etiam in Austrasia regnavit; referendum ergo est ad medium Septembrem anni 677, a quo tempore computati ordine retrogrado anni completi quatuor, quibus Theodoricus in dicto diplomate, cum id ederet, Neustriæ et Burgundiæ regnum tenuisse innuitur, perducunt ad medium Septembrem anni 675, ante quod tempus per consequens Theodoricus in Neustria et Burgundia regnare incepit, ac proin Childericus, proximus ejus decessor, regnare desiit seu a vivis excessit. Huic Pagii argumento

lubet sequens adjicere. Petitur id a tempore, quo Theodoricus III obiit, et quo Neustriæ et Burgundiæ regnum tenuit. En illud: obiit Theodoricus III Francorum rex anno 691, ut Pagius ad annum 688 num. 3 et 4 luculenter ostendit; regnum autem Neustriæ et Burgundiæ tenuit annis novemdecim, ut Erchanbertus in Breviario Regum Francorum ac majorum-domus, Auctor de Gestis Regum Francorum Erchanberto antiquior cap. 49 et Ado in Chronico affirmant. Quare cum ad annum 691, quo, ut dictum est, Theodoricus obiit, anni novemdecim, etiam incompleti tantum, quibus hunc in Neustria et Burgundia regnasse docuimus, reperiri nequeant, si serius quam anno 675 regnare in Neustria Theodoricus sit exorsus, consequens est, ut citius quam anno 674 in Neustria regnare inceperit, ac proin regnare etiam desierit Childericus, proximus ejus decessor; unde ulterius consequitur, nulla occurrere incommoda, si mors Clotharii III usque ad finem anni 670 differatur.

121 Quare, cum annum, imo et mensem emortualem Clothario III eum deligere oporteat, cum quo veritas historiarum notæque chronologicæ in ea occurrentes optime congruunt, statui non inepte posse arbitror, anno 669 sub finem Decembris Clotharium III obiisse, ejusque successore Theodorico post novem circiter mensium spatium e solio deturbato, Childericum II in Neustria sub initium Octobris anni 670 regnare cœpisse. Imo non tantum convenienter id statui potest, sed et necessario debet, si, quod Sigebertus Gemblacensis in Chronographia tradit, Theodoricus Clotharii Francorum regis defuncti frater in Neustriæ et Burgundiæ regnum ab Ebroino majore-domus erectus, anno insequenti ob ejusdem Ebroini insolentiam a Francis fuerit repudiatus, ejusque frater Childericus, qui regnabat in Austria, a cunctis ad regnandum fuerit evocatus. Si enim Childericus non eodem anno, quo vita functus est Clotharius, at insequenti tantum, ut scribit Sigebertus, in Neustria regnare incepit, sequitur Childericum, si anno 670 Clotharius obierit, anno tantum 671 in Neustria regnare cœpisse, quod cum secundum jam dicta admitti non possit, necesse est, mortem Clotharii collocare anno 669, verosimiliter tamen sub finem Decembris illius anni, certe non citius quam post hebdomadam secundam Novembris, cum Clotharius non nisi post hanc anno 666 regnare sit exorsus, et annis nihilominus quatuordecim, incompletis saltem, regnavit. Nolim interim receptiorem modo opinionem improbare, juxta quam mors Clotharii III anno 670 paulisper inchoato illigatur; in ea enim nihil pariter incommodi occurrit, si excipias, quod cum Sigeberto non satis congruat, sed hoc magni faciendum non est, cum Sigeberti chronographia non semper et ubique sit exacta.

Neustriam
gubernare

E

F

122 Anno, imo et mense Clothario emortuali ita assignato, initioque regni Childerici in Neustria principio Octobris anni 670 affixo, facile, ut ex disputandis patet, obviari potest difficultatibus, quæ contra opponi queunt, atque in primis illis, in quas incurrere vidimus Pagium, qui Clotharii III mortem in annum 670 propemodum elapsam differt. Ast, inquit, etiamsi Childericus jam inde ab initio Octobris anni 670 regnum Neustriæ inchoasse statuatur, nondum tamen anni quatuor, etiam dumtaxat incompleti, quibus ex Fragmento Vitæ S. Waningi citato Childericus in Neustria regnavit, inveniri queunt, cum anni fere tres solummodo intercedant inter initium Octobris anni 670 et 15 Septembris anni 675, ante quem diem, ut dictum est num. 120, Childericus II interfectus est. Fateor, ita plane res habet, si annos Childerici in Neustria regnantis ab initio Octobris anni 670 supputare incipias: verum auctor laudati Fragmenti, dum Childericum annos non plene quatuor in Neustria regnasse asserit, annorum Childerici in Neustria regnantis computum auspicatur prope a morte Clotharii, adeoque a Decembri anni 669, a quo tempore, quod Clothario emortuale statuimus, usque ad Septembrem anni 675, ante quem media sui parte elapsam vita functus est Childericus,

Childericus
incepit, ac
desiit.

AUCTORE
C. B.

Childericus, anni amplius tres fluunt, non tamen plene quatuor. Verosimillimum id sit ex eo, quod citati Fragmenti auctor, nulla facta Theodoricus post Clotharii mortem mentione, solius Childerici, velut proximi in regnum Neustriæ successoris hoc modo meminerit: Defuncto igitur rege Clothario Childericus regnum Francorum (Neustrasiorum) suscepit. Id autem propterea ab eo factum reor, quod pro rege habendum non duxerit Theodoricum, utpote ab Ebroino fere solo, solitis omissis caeremoniis, in regnum erectum, et a nullis, aut certe paucissimis optimatibus, juramenti religione interposita, in regem adscitum. Sic Ursinus eandem forte ob causam, ut Valesius tom. III Rerum Francicarum pag. 265 insinuat, Theodoricus proxime a morte Clotharii in Neustria et Burgundia principatum non agnovit, aut, ut certius quid dicam, prætermisit. Quod si hoc responsum displiceat, videsis, an præstet dicere in citato Vitæ S. Waningi Fragmento mendose legi annos plene quatuor, errore scilicet amanuensium, qui, cum oculo minus attento in autographo, quod præ manibus habebant, annos non plene XVI, unitate posteriori cum media, ut hic expressum vides, pæne inferius coeunte, exaratum aspicerent, annos non plene IV descriperunt.

Fontanellam
vero regere
auspicatus
est S. Lantbertus.

125 Alterutrum sane admitti necesse est, cum ex dictis certum omnino sit, annis vix tribus completis in Neustria regnasse Childericum, utpote anno 675 ante medium Septembrem violenta morte sublatum, et anno dumtaxat 670 regnum illud gubernare exorsum, et quidem non nisi sub initium Octobris, nec citius; Pagius enim ad annum 669 num. 6 et 7 id saltem argumento ex Beda deprompto consecutus est, ut merito dubitandum amplius non sit, quin anno 670 sub finem mensis Septembris major-domus in Neustria adhuc existerit Ebroinus; hic autem magistratum illum tunc temporis procul dubio non gessisset, si jam inde in Neustria Childericus principatum tenuisset. Porro quod jam pertinet ad regimen Fontanellense S. Lantberti, cujus initium duco a 26 mensis Julii anni 667; hunc pariter annum, mensem et diem S. Lantberto Fontanellam regere inchoanti Henschenius ad 14 Aprilis in Commentario prævio Vitæ S. Lantberti, et in Exegesi præliminari ad tom. III Aprilis, Cointius in Annalibus, et Pagius in Criticis assignant. Recte autem facere demonstrantur ex electione S. Lantberti in abbatem Fontanellensem quadriduo facta post mortem S. Wandregisili, quam anno 667, 22 Julii contigisse, in Commentario prævio Vitæ ejusdem Sancti in Actis nostris ad 22 Julii luculenter probatum invenies, ut nihil amplius hic addi necesse sit, quo certius determinetur annus, mensis ipseque dies, a quo Fontanellam regere S. Lantbertus incepit.

C.
mendose non
esse probatur.

124 Ceterum ex hactenus dictis jam facile eruitur, characteres omnes chronologicos in Fragmento Vitæ S. Lantberti num. 114 recitato inter se apprime congruere, annumque Christi 671 denotare. Cum enim Lantbertus anno 667 a 26 Julii regimen Fontanellense sit auspicatus; Childericus vero anno 670 sub initium Octobris in Neustria regnare incepit, sequitur, annum quintum S. Lantberti Fontanellam regentis fluere incepisse anno 671 post 26 Julii; eodem vero anno ante initium Octobris adhuc fluxisse annum primum Childerici in Neustria regnantis; quare hic annus primus Childerici majori sui parte præterlapsus congruit cum anno quinto regiminis S. Lantberti, uno alterove mense jam inchoato, annumque Christi ambo denotant 671, et quidem usque ad mensem Augusti vel Septembris jam propechum; pari modo cum Childericus anno 660 in Austrasia regnare incepit, sequitur undecimum regni ejus Austrasiani annum, aliqua saltem sui parte coincidere cum anno Christi 671; hic tamen undecimus Childerici annus in annum quintum regiminis S. Lantberti, utpote 26 Julii anni 671 solummodo inchoatum, convenire minime potest, si anno 660 ante 26 Julii in Austrasia regnare Childericus incepit; sic etenim is 26 Julii anni 671 non undecimus, sed duodecimus regni Austrasiani

annum jam egisset: quare, cum nihilominus annus undecimus regni Childerici in Austrasia cum anno quinto regiminis Fontanellensis S. Lantberti in Fragmento Vitæ ejusdem Sancti memorato conferatur, hocque falsi eo in puncto non convincatur, jure merito statuendum est, Childericum anno 660, at non nisi post 26 Julii, ut num. 113 monui, regnum Austrasie esse exorsum, mense verosimiliter Augusto vel initio Septembris, cum ante hunc mensem medium anno 675 (vide num. 120) obierit, illudque regnum annis nihilominus quatuordecim, incompletis scilicet, tenuerit.

123 Cum itaque, ut ex jam dictis liquet, characteres chronologici, de quibus hic, annum denotent Christi 670, apprimeque inter se congruant, atque adeo, ut jam præmonui, non parum hinc confirmetur, verba num. 114 ex Fragmento Vitæ S. Lantberti recitata, ex ipso instrumento donationis, de qua ibidem sermo est, esse deprompta, dubitandum amplius non est, quin dicto anno 670 major-domus Childerici Francorum regis existerit Wulfoaldus, non Leodegarius, cum in laudato Vitæ Fragmento, quod ob dicta integram fidem meretur, non hic, sed ille titulo isto insigniatur. Porro idem Wulfoaldus magistratum illum etiam gessit circa Pascha anni 675, dum Sanctus noster a Childerico in exilium pulsus est. Etenim num. 14 indicat noster anonymus, tum invidios quosdam, qui principem illum in sanctum Antistitem concitabant, in partes suas attraxisse Wulfoaldum, huncque majoris-domus nomine distinguit, ut haud dubie is tunc, uti etiam medio tempore inter Pascha anni 675 et annum 670 major-domus Childerici seu rector palatii existerit, ac proin Leodegarius dignitate illa insignitus numquam fieri. Ast, inquires, quo ergo munere in aula Vir sanctus est perfunctus? Dubium non apparet, quin eum Childericus consiliarii loco habuerit, ejusque consiliis, præsertim sub initium, plurimum detulerit.

126 Liquet id vel ex eo, quod anonymus noster asserat, malevolos quosdam omnia, quæcumque rex justo injustore judicio egisset, pravis Leodegarii consiliis attribuisse: Hujus, inquit, rei causa (com-morationis Leodegarii in regia) malorum crevit invidia reditiva, atque contra eum rursus accusationum exquirentes initia, ita ut quæque ageret rex, aut justo injustove judicio daret, illius (Leodegarii) criminantur * factum. Accedit, quod sub initium monarchiæ Childerici Sanctum nostrum, consilio scilicet atque impulsu, consuetudines legibus repugnantes abolerisse, regnumque ad pristinum et meliorem statum revocasse, verbis num. 112 citatis insinuet Ursinus, qui Leodegarium forte etiam majorem-domus Childerici, rectoremque palatii nuncupavit, non quod majorem-domus eum non fuisse ignoraret, sed quod sanctum Antistitem aliqua ratione Childerico principi pro majore-domus fuisse existimaret, utpote cujus consilio atque auctoritate, ut a majoribus-domus fieri consueverat, gravissima monarchiæ negotia sub Childerico administrata fuisse, certis relationibus acceperat. Simili modo majoratum domus Leodegario ab Ursino attributum Valesius tom. III Rerum Francicarum pag. 265 interpretatur, illique assentiuntur Cointius, Pagius aliique recentiores, ut dubium minime appareat, quin Sanctus noster Childerico a consiliis saltem existerit.

§ IX. Sanctus excidit gratia Childerici, ab eoque pellitur in exilium. Varia adjuncta utrumque hunc eventum comitata.

Revocatis a Childerico ad pristinum statum tribus Francorum regnis, latissima ubique affulgebat rerum facies, idque partim Leodegarii consiliis passim ab omnibus merito referebatur acceptum. Verum Childericus sancto Antistiti sana suadenti non usque obtemperare perrexit: etenim cum esset adolescens non minus natura, quam ætate levis, facillime ea, quæ

ac, cum proin
Vitæ S. Lant-
berti fides
insit,

E

Leodegarius
non major-
domus Child-
erici, sed consi-
liarius tantum
fuit.

* criminaren-
tur

F

Licet Leodega-
rius sana
suadeat Chil-
derico,

AUCTORE
C. B.

A quæ prudentiorum virorum, atque adeo etiam Leodegarii consilio in communem regnorum sibi subditorum utilitatem primum sanciverat, pravis deinde malevolorum suggestionibus impulsus rescindebat, prorsusque irrita esse jubebat. Perspicuum id fit ex anonymo nostro, qui, relato edicto æquissimo, quod sub initium monarchiæ ad procerum postulationem is princeps condiderat, mox subjungit: Ut vero illis (magnatibus Childerico) libenter petita concessisset, stultorum et pæne gentiliū depravatus consilio, ut erat juvenis levitate præventus, subito, quod per sapientum consilia confirmaverat, refragavit. Opportune etiam ad rem nostram in *Gestis Regum Francorum* cap. 48, cui consonat caput 93 *Fredegarii continuati, de Childerico jam monarcha hæc leguntur*: ipse Childericus levis nimis omnia incaute peragebat, donec inter eos odium maximum et scandalum crevit, Francos valde opprimens. Ex quibus omnibus aperte intelligitur, plurima a Childerico perperam fuisse peracta, atque adeo hunc aures sæpe non præbuisse Leodegario, cujus, inquit *anonymus noster*, si obtemperasset consiliis, in mandatis ambulasset divinis.

* al. concessit

hujus tamen
malefacta ipsi
imputantur.
Regem corripi-

128 Ast, etiamsi sanctus Præsul in plurimis sibi auscultantem Childericum minime haberet, cum tamen in regia assidue versaretur, in eam calamitatem incidit, ut, quæcumque a principe perperam agerentur, unice in illum, velut horum omnium auctorem, invidi nonnulli, qui sanctum Virum e regia volebant expulsum, conjicienda dictarent, atque id ipsum plurimis reipsa persuaderent. Quapropter Leodegarius, cum sinistram hanc de se opinionem magis magisque indicis invalescere, probe cognosceret, non minus bono publico, quod ex dissolutis Childerici moribus multum patiebatur, quam famæ suæ consulturus, regia delicta immerito sibi imputari, voluit ostendere, ideoque Childericum cæpit arguere, quod consuetudines patrias, quas converti in melius præceperat, tam subito immutasset, suique avunculi filiam matrimonio sibi junxisset. *Anonymus hæc ita num. 12 exponit*: Vir autem Domini (Leodegarius) ut cognovit contra se invidiam diaboli recalescere, tunc juxta Apostolum sumens lorica fidei et galeam salutis, et gladium spiritus, quod est verbum Dei, contra antiquum hostem iniiit singulare certamen, et quia sacerdotalis integritas minas regis nescit metuere, Childericum cæpit arguere, cur consuetudines patrias, quas conservare præceperat, tam subito immutasset, simulque fertur dixisse, quod regina, quam habebat conjugem, filia sui esset avunculi et nisi hæc facinora cum reliquis illicitis sceleribus emendatione corrigeret, divinam certe sibi ultionem subito imminere cognosceret. Ac primum quidem rex sanctum Virum hæc monentem non tantum non durius exceperit, sed et primitus, ait *anonymus*, libenter cæpit auscultare.

hincque male-
volorum im-
pulsu ejus
gratia excidit

129 Verum non diu perstitit hæc Childerici moderatio: erant quippe in regia homines pessimi, qui a Leodegario, si principem monitis suis habuisset auscultantem, male sibi metuentes, totis propterea viribus in id incumbabant, ut sanctum Præsulem, quacumque data occasione, regi suspectum redderent atque inrisum: horum suasionem atque impulsu libertatem Leodegarii vera mentis gravissime deinde, contra ac primum fecerat, Childericus tulit, ejusque perdendi occasionem quarere incepit. Audi iterum *anonymum* num. 15 hæc ita referentem: Sed satellitum (Childericus) præventus consiliis, dum verba ejus debuerat ad emendationem aptare, de illius (Leodegarii) morte occasiones cæpit inquirere, suadentibus hoc illis, qui justitiam cupiebant evertere et indisciplinati juvenilia opera regis favebant exercere: necnon et hi, qui suum decretum ei elicuerant irrupisse. Metuebant enim hi omnes, et horum similes, in voluptatibus sæculi conversantes, Dei Hominem, et sua opera des destrui cupientes, dum eum noverant per justitiæ callem inflexibiliter gradi. Hæc paulo aliter refert *Ursinus*, hic utique anonymo nostro præferendus, quia, quod ab hoc non fit, discrete significat, quanto tempore Leodegarius auctoritate atque amicitia apud Childericum valuerit. En proinde etiam ejus verba: Cum igitur, inquit num. 7, hæc (regni negotia a Leodegario) pæne annis tribus cum decore magno agerentur, tunc adversarius, cujus est consuetudinis, invidia conditionis suæ bona destruere, cæpit sodales suos, quos secum elegerat idem Pontifex habere socios gubernaculi, invidiæ malo instigare et inter ipsum et regem zizania discordiæ seminare.

150 Anni pene tres, quibus hæc Ursini verba insinuant Leodegarium apud Childericum, antequam hunc in illum malevoli concitassent, plurimum valuisse, ad annum Christi 675 uno verosimiliter, alterove mense tantummodo inchoatum terminantur. Cum enim, ut ex supra dictis liquet, Childericus annis dumtaxat fere tribus in Neustria et Burgundia regnarit, sequitur annos pene tres, post quos invidi regem in Sanctum nostrum commovere, terminari ad annum 675, utpote anno 670 sub initium Octobris dumtaxat inchoatos, adeoque exsilium Luxoviense, quo Leodegarium a rege in Paschate post invidorum in ipsum machinationes multatum fuisse, *anonymus noster* æque ac *Ursinus* indicant, convenire in annum Christi 675 jam profectum usque ad Pascha, quod anno illo in 10 Aprilis incidit. Ad hæc cum dictis invidorum in Sanctum nostrum, antequam is Luxovium relegeretur, iniquis machinationibus non minus quam unius aut alterius mensis spatium concedi queat, sequitur annos pene tres, post quos Childericus malevolorum impulsu Leodegarium aversari cæpit, ad annum Christi 675 uno verosimiliter, aut ad summum altero dumtaxat mense inchoatum terminari, et quidem nec serius nec citius; non serius ob mox dicta, non citius, quia sic recte inveniri non possent anni pene tres, quibus in flagrantissima Childerici amicitia Sanctum nostrum vidimus exstitisse. Atque ita determinatum est tempus, tum quo Leodegarius Childerico fieri cæpit invisus, tum quo in exsilium pulsus, ex ejus amicitia penitus excidit.

circa Pascha
anni 673;
etiãsi hæc
epocha

E

151 Porro ob epistolam donationis S. Bercharii, quæ a Camuzato in Promptuario antiquitatum Triassicæ dioceseos in Notis ad Historiam ejusdem Sancti offertur, atque hac subscriptione munitur: Actum Remis civitate sub die iii Cal. Septemb. præsentis domno et glorioso Childerico rege an. iv regni ejus. Signum Nivardi archiepiscopi, S. Leodegarii episcopi Augustodunensis, S. Mummoleni epis. Noviomensis, S. Hermari abbatis, S. Hilduini abbatis, S. Bercharii, abbatis, qui hanc cartam donationis fieri jussit: opinionem nostram, qua exsilium Luxoviense S. Leodegarii 10 Aprilis anni 675 affigitur, merito quis posset vocare in dubium. Vel enim in charta citata anni regni Childerici in Neustria etiam regnantis (hos enim ibidem designari puto) computari incipiuntur a morte Clotharii III, quam anno 669 ad Decembrem profecto innoximus, vel ab initio Octobris anni 670, quo reipsa regnum illud iniiit; si primum, annus quartus Childerici 5 Cal. Septembris signatus denotat annum Christi 675; si secundum, annus quartus Childerici 5 Cal. Septembris notatus convenit in annum Christi 674; quare necesse foret, si genuinæ sint allatæ subscriptionis notæ chronologicæ, exsilium Luxoriense Leodegarii serius quam in Paschate anni 675 collocare, cum alias sanctus Præsul laudatæ chartæ 5 Cal. Septembris anni sive 675 sive 674 confectæ nomen suum, uti fecit, subscribere non potuisset, utpote Luxovium jam ante relegatus. Verum tum ob inferius dicenda, tum ob annos pene tres, quibus Leodegarium Childerico carum fuisse, *Ursinus* insinuat, omnino mihi persuadeo eo modo, quem num. 122 exposui, mendum in ante dictam Chartæ subscriptionem irrepsisse, legendumque an. iii regni ejus pro an. iv regni ejus. Hoc sane posito, si proxime a morte Clotharii, ut hic fieri arbitror, supputentur anni, quibus in Neustria regnavit Childericus, annus hujus regis tertius 5 Cal. Septembris notatus congruit cum anno Christi 672, quo indubie laudatæ charta a Leodegario potuit signari.

componi ne-
queat cum
Notis chrono-
logicis, quæ

F

152 Neque est, quod dicas, characteres chrono-

in epistola
donationis

AUCTORE
C. B.
S. Bercharii
occurrunt.

gicos, quibus Childerici cum Leodegario amicitiam definit Ursinus, mendosos potius esse dicendos, legendumque annis pæne IV pro annis pæne III errore amanuensium propterea forte ibidem exaratis, quod in autographo, quod describebant, numerus Romanus V inferiori sui parte nonnihil esset exesus. Præterquam enim quod anni, quibus Leodegarius in amicitia Childerici fuit, in nullo Ursini apographo numeris Romanis exprimantur, si in iis apud hunc legendum esset annis pæne IV pro annis pæne III, sequeretur Leodegarium non nisi anno 674 circa Pascha Luxovium a Childerico fuisse relegatum, ex quo ulterius esset consequens, principem illum, utpote non nisi, Leodegario in exilium pulso, e vivis sublatum, anno dumtaxat 674 vivere destisse. Id autem admitti non potest ob chronologiam modo receptiorem et ob valida argumenta, quibus illa num. 119 et 120 stabilitur. At perges forte contendere ob laudatam sæpe donationis chartam, Childerici mortem non ante annum 674 contigisse. Contendi sane merito id posse, arbitratus est Pagius, si characteres chronologici chartæ Bercharianæ ad Childericum jam monarcham referrentur, ideoque illos, ut opinionem suam de initio et fine monarchiæ ejusdem principis anno 670 et 675 illigandis tueretur, non ad eum jam monarcham, at in sola Austrasia regem referendos.

B tom. III Annalium pag. 41 et seq. adstruxit; rectene an male, operosius indagare non vacat. Sane Mabillonium tom. I Annalium pag. 309, Cointium ad annum 672 num. 2 nostrosque Decessores in Vita S. Nivardi sibi adversantes habet. Verum, utut est, cum numeri Romani, qui in antiquis chartis occurrunt, descriptorum vitio mendosi sæpe esse jam vulgo noscantur, iisque nihilominus exprimantur anni, quibus jam sapissime laudata donationis charta subscribitur, non est, cur ejus auctoritate movear, ut vel mortem Childerici vel exilium Luxoviense Leodegarii cum alio Christi anno, quam cum 675 ante jam assignato jungam.

Leodegarius
Childericum
Augustodu-
mum

153 Atque hæc pro determinando tempore, quo Sanctus noster Luxovium relegatus est, præpropere nonnihil disserui, quod determinandum jam foret tempus, quo Leodegarius Childerico fieri cæpit invisus, hocque cum tempore, quo in exilium pulsus est, proximè scilicet conjunctum, illius pariter determinandi opportunitatem offeret. Labet nunc exponere ea adjuncta, quæ exilium Sancti nostri insuper præcesserunt, quæque sanctum Antistitem regi, cui non modice jam erat invisus, suspectum tandem etiam proditiōis, atque exosum penitus reddiderunt. Valesius lib. XXI Rerum Francicarum pag. 268 hæc observat: Mos tum erat Regibus Francorum plerumque in villis publicis, quæ et regiæ dicebantur, nonnumquam et in urbibus Pascha multa hilaritate et magna procerum utriusque Ordinis ministerialiumque frequentia jucunde religioseque celebrare. Et qui inter episcopos nobilitate opibusque præstabant, aut gratia plurimum poterant, a principe maximi beneficii loco petere consueverant, ut apud ipsos diem festum celebrare dignaretur, civitatemque et ecclesiam quisque suam regis præsentia honorari ambitiose cupiebant. Sic Chilpericum a Ragnemodo Luteciæ Parisiorum sacerdote, sic Childebertum juniorem Sigiberti filium a Sigiberto Mogontiacensi antistite invitatum esse accepimus. Morem hunc Leodegarius, quamquam regem sibi infensum verosimiliter jam nosset, voluit observare, ideoque Childericum, forte ut experiretur, quantum hujus erga se amoris decessisset, obnixè rogavit, ut sacratissimam Resurrectionis Dominicæ diem celebrandi causa Augustodunum Aduorum se conferret, cujus civitatis ipse cum esset episcopus, eo jam, ne muneri suo episcopali deesset, ejusdem festi causa cogitabat.

ad Pascha
celebrandum
invitat, He-
ctorisque
causam,

154 Sæpe dictum Hildericum, inquit anonymus num. 14, in ecclesiam suæ urbis in Paschali sollemnitate (Leodegarius) rogaverat advenire, quod Ursinus sic refert: His itaque diebus jam imminabat celeberrimus Paschalis dies: tunc flagitante Pontifice (Leodegario) ut in Augustoduno urbe sua

ipsum sanctissimum diem rex (Childericus) juberet celebrari, nequaquam renuit, sed implere nititur votum deprecantis, reque ipsa princeps, sive quod, ut Mabillonius in Annalibus recte observat, nondum Sacerdoti plane esset infensus, sive quod conceptum odium dissimularet, ad diem festum celebrandum Augustodunum accessit, idque, ut narranda patefacient, diebus aliquot ante Paschalem sollemnitatem. Eodem ante regem jam advenerat Hector Massiliæ patricius, hospitioque a Leodegario fuerat exceptus, ut in hujus Vita testatur anonymus. Alfiut, inquit num. proxime citato, tunc in illis diebus vir quidam nobilis, Hector vocatus nomine, qui tunc regebat in fascibus patriciatum Massiliæ, quique generis nobilitate et prudentia sæculari, ut claro stemmate ortus, ita erat præ ceteris præditus. Hic enim ad Hildericum regem pro quadam causa advenerat, et per Viri Dei intercessionem obtinere petita sperabat, eumque gratia hospitalitatis in urbe sua Dei Sanctus receperat, donec, sicut petierat, suis intercessionibus eum regi commendare deberet: nam sæpe dictum Hildericum in ecclesiam suæ urbis in Paschali sollemnitate rogaverat advenire.

155 Causa illa quædam, ob quam Hectorem, cujus ne quidem meminit Ursinus, ad Childericum regem accessisse anonymus asserit, hæc fuit: Prædia quædam ecclesiæ Arvernensi contulerat Claudia mulier Arverna, cujus filiam Hector raptam toro suo sociarat, hincque dicta prædia, cum Claudia deinde obiisset, injuste, uti contendebat, ecclesiæ Arvernensi attributa, reddi sibi postulabat; quod cum S. Præfectus Arvernorum episcopus facere directaret, regia ad id eum auctoritate compellere aggressus, ad regem Childericum, quem Augustoduni Pascha celebraturum audierat, sese contulit, Leodegariumque, verosimiliter jam ante sibi amicum, in partes suas, quas hic fraudibus circumventus æquissimas putabat, subdole attraxit. Intelliguntur hæc omnia ex priori Vita S. Præfecti ad 23 Januarii a Bollando edita, cujus auctor anonymus coætaneus num. 10 piæ memoratæ Claudiæ munificentia, morteque narrata, sic pergit: Erat quidam infamis vir, Hector nomine, qui apud Massiliam patriciatus honorem adeptus fuerat, qui filiam supradictæ Claudiæ raptam ex scelere sibi sociaverat, et deinceps concubinarum miseria adorsus*, ad Hildericum principem, qui eo tempore utraque regna (Austriam scilicet et Neustriam cum Burgundia conjunctam) suscepta gubernabat, alio sibi in scelere sociato, nomine Leodegario, pervenit ad regem, quod postea in ejusdem martyrio perliciendo fomes scandali fuit. Incusat Pontificem (S. Præfectum) quod prædia prædictæ feminae Claudiæ sibi vendicaret, causasque regi depromit: obtinuitque cum principe, ut missos ex latere dirigeret, qui eum per fidejussores nuntiarent, et in aula regis facerent præsentari. Tetris sane coloribus hic Hector depingitur, quem contra anonymus Leodegarii biographus verbis num. 154 recitatis impense laudat.

156 Quod si tamen Massiliensis patricius, ut dubitandum non videtur, filiam Claudiæ memoratæ re ipsa rapuit, eamque sibi, matre invita, matrimonio copulavit, ac deinde bona ecclesiæ juste donata eo nomine repetiit, anonymum nostrum Leodegarii biographum in laudibus ejusdem patricii modum reor excedere, assentiorque priori Vitæ S. Præfecti auctori Hectorem fæde delineanti. At simul improbo duritiem ejus loquendi methodum, dum Leodegarium Massiliensi patricio contra S. Præfectum favisse, his verbis insinuat: Ad Childericum principem (Hector)... alio sibi in scelere sociato, nomine Leodegario, pervenit. Puto interim, hunc scriptorem, durius licet locutum, tantummodo velle, Hectorem ad Childericum principem pervenisse, sociato sibi sive in partes suas attracto Leodegario, cui scelus, quod, lite S. Præfecto injuste intentata, patrabat, justitiæ velamine obtulerat. Id mihi vel ex eo persuadeo, quod idem biographus Leodegario Sancti nomen quoque attribuat, eumque ab exitu glorioso plurimum

quæ exponi-
tur, tutandam
suscipit; hinc
Sanctus, qui
ideo etiam
E

* at. concubi-
natus mise-
riam

F
a S. Præfecti
biographo
minus honori-
fice tractatur,

A plurimum commendat : Impie, inquit, valde peremptus, (Leodegarius) palmam martyrii adeptus est, sacrisque nunc virtutibus pollet, ut forte sancto Antistiti id vitio tantum vertat, quod passus sit ab Hectore se circumveniri. Hoc autem ab homine subdolo et fraudulento, nulla etiam Sancti nostri culpa, fieri facillime potuisse, quis non videt?

novis oneratur calumniis, usque pondus addente

157 Porro Cointius, quem deinde Pagius est secutus, in Annalibus ecclesiasticis ad annum 675 num. 2 velle videtur, ardentiori studio, quo causam Hectors tutatus est Leodegarius, factum esse, ut quamplurimi aulici aliter de Massiliensi patricio sentientes, invidia atque odio in Sanctum nostrum concepto, ultimum ejus exitum aut saltem e regia expulsionem sint moliti. Hinc sane in Leodegarium, si praesertim, quod tamen non arbitror, in tutando amico modum excessit, commoveri potuere nonnulli, qui nondum forte antea erga eum male fuerant affecti. Ast ejus generis homines, quos num. 129 memoravimus, stimulo illo indubie non eguerunt; non tamen hos negaverim sancti Antistitis, quo eum tandem a lateribus regis prorsus avellerent, criminandi novisque calumniis onerandi ansam arripuisse ex hospitio patrociniisque ab illo Hectore impenso. Id enim anonymus noster num. 14 non obscure indicat. Hanc, inquit, (Hectors apud Leodegarium

B hospitantis) invidi repererunt occasionem, per quam nequitiam, quam nuper in cor regis effuderant, adimplerent. Hunc in finem mendacem, ait iterum eodem loco anonymus, invidiosamque fabulam de Leodegario et Hectore confingunt, quasi ideo insimul fuissent conjuncti, ut regiam dominationem everterent, et potestatis jura sibimet usurparent; quod commentum ut regi magis faciant indubium, Majorem-domus (sunt et verba anonymi) nomine Vulfoaldum in sua occasione * conjungunt, hoc est, in partes suas attrahunt, atque ab eo Leodegarium apud regem sua sponte jam satis motum accusari etiam faciunt. Quod quidem ipsis difficile fuisse non opinor; neque enim videtur opportuna hac occasio Leodegarii ex aula deturbandi displicuisse Vulfoaldo verosimiliter metuenti, ne majoratu-domus regiae tandem excideret, eaque dignitas, agente scilicet Leodegario, si hic diutius in regia perseverans, amicitiam regis recuperaret, Leodesio conferretur, qui magistratum illum, quem pater ejus Erchinoaldus quondam gesserat, forsitan ambiebat, quique filium habebat, nomine Adalricum, quem inter et Leodegarium, ut num. 107 etiam dixi, proximae affinitatis necessitudo forte intercedebat.

* al. accusatione

Marcolino pseudo-monacho, a rege vita periclitatur.

C 158 Ceterum Leodegarii calumniatoribus etiam accesserat quidam Augustoduni in monasterio B. Symphoriani martyr, corpore, non animo inclusus, nomine Marcolinus, religionis obtentu laudis et honoris cupidissimus; hic Sanctum nostrum cum Hectore res novas vere moliri aulacter affirmabat, nequitia eo scelestiori, quod pietatis specie esset velata, quodque ejus dictis fidem propensissime adhibiturus rex nosceretur, utpote qui hypocritam pro Dei propheta habebat, quique alioquin objectum Leodegario conspirationis cum Hectore crimen pro vero praedicari, non illubenter audiebat, cum sancti Antistitis, cui invidorum artibus jam maxime erat insensus, perdendi causam saltem in specie justam quaereret. Fas est hac colligere ex anonymo nostro, qui, praemissa, quam mox quoad substantiam dedi, dicti Marcolini notione, subdit : Hunc ergo saepe dictus rex (Childericus) ignorans, quasi Dei prophetam habebat in omnibus, eo quod de Viri Dei (Leodegarii) accusationibus ejus voluntati favendo adulatorum praer omnibus. Habes nunc facta a malevolis semina, e quibus orta Childerici in Leodegarium indignatio in exitiale demum odium excrevit. Tantum vero illud exstitit, ut idem Childericus, qui, uti num. 154 diximus, aliquot jam diebus ante Pascha Augustodunum advenerat, Leodegarium, ipso die Veneris sacrorumdam magnatum consilio fuisset inhibitus. Testatur id anonymus noster, qui, ut fugam a Leodegario metu mortis non fuisse arreptam probet,

hanc subjungit : Nec enim quis eum (Leodegarium) aestimet usque adeo formidasse martyrium : nam cum pridem per quemdam monachum, nomine Bertharium *, ei in Dominica Coena de suo fuisset interitu nuntiatum, die passionis Domini crastino regis adiit palatium, et ultro se ingerens, in eo die sanguinem offerre voluit Christo, quo pro mundi salute sanguinem Christus effuderat suum. Nam et rex eadem die, ipsum propria manu percutere voluit : sed ob Dei reverentiam optimatum quorundam sapientum consilio prohibitus fuit.

AECTORE C. B.

* al. Bertharium

159 Horum omnium, quae Augustoduni post Childerici adventum, solennes Paschatis Vigiliis antecessere, ne vel verbo meminit Ursinus. Narrat quidem Leodegarium de nece sibi inferenda monitum fuisse. Ast hoc adjunctum, quod ad Cenam Dominicam sive diem Jovis sanctum anonymus noster refert, Vigiliis Paschae sive nocti Pascham proximae praecedenti illigat, ut necesse sit alterutrum hic errare, nisi forte Sanctus noster caedis sibi imminenti bis fuerit admonitus, semel die Jovis sancto a monacho quodam, ut ait anonymus, nomine Berthario, semel nocte inter Sabbathum sanctum et Dominicam Resurrectionis media ab alio quodam, quem Ursinus, omisso nomine, instigatorem mali cognominat. Hoc aliter non inepte potest. Etenim anonymus noster, ubi num. 13 narravit Childericum nocte Paschae praevia ecclesiam primariam adisse, ut Leodegarium sacris illic operantem terreret, addit : Dum gladii percussione jam per nuntios minitans teruisset, Leodegarium videlicet, ut forte velit ex nuntiis, qui regii in Sanctum odii incentores erant, extrema quaeque regis nomine minantibus, mortem sibi imminere, Sabbatho sancto Leodegarium iterum intellexisse, qui jam id ipsum die Jovis sancto intellexerat ex monacho, nomine Berthario. Hac certe vera anonymus noster cum Ursino conciliatur.

Silet haec Ursinus, qui in alio asserto hic potest,

140 Verum, an Ursinus gesta Vigiliis Paschae cum gestis die Jovis sancto non confuderit, dubitari forsitan potest, tum ob jam ante dicta, tum praecipue, quod eo ipso loco, quo Sanctum nostrum caedis sibi instantis monitum commemorat, in alio insuper adjuncto pugnet cum anonymo nostro, in quo tamen huic contra Ursinum adstipulandum, mox ostendam, cum utriusque biographi verba, necessaria adjecta dilucidatione, recitaro. Ursini haec sunt : Qui (Childericus et Leodegarius) cum, appropinquante jam die (festo scilicet Paschae) ad Missarum sollemnia celebranda, Sabbatho, ut mos est, in Vigiliis Paschae irent pariter, et malum seminarium odii simul haberent absconditum, tunc instigator utriusque mali accedens, eidem Pontifici dixit : Observa te, inquit, Pontifex, quia celebritate transacta Missarum, a rege te scias esse interficiendum : quoniam semen nequam, quod adversum te per tuos inimicos, quemadmodum in ejus corde jam olim est seminatum, in hac nocte consummare est decretum. Quod audiens Pontifex, dissimulando distulit, et se laetum ostendit, et non pro magno ducens, apparuit vultu clarus, et sollemnia Missarum, quae coeperat, honestissime consummavit. Sed communionem sanctam cum ipse et rex percipissent, rex ad palatium pergens, abiit pransurus. Quae certe luculentissime indicant, Childericum cum Leodegario in Paschalibus Vigiliis Communionem sanctam percepisse, idque non tantum in eadem urbe, sed et in eadem ecclesia, ut audiendus non videatur Mabillonius, qui in Annotatis ad priorem Sancti nostri Vitam citata Ursini verba de Communionem sanctam a rege cum Leodegario in eadem dumtaxat urbe percepta intelligi forsitan posse affirmat.

in alio non potest.

F

141 Eo autem procul dubio intuitu id asserit, ut Ursinum in concordiam utcumque adducat cum anonymo nostro, qui Childericum cum Leodegario in eadem ecclesia nocte Paschati praevia Communionem sanctam non percepisse, aperte prodit, dum narrata, de qua num. 158, Marcolini pseudo-monachi malitia, mox haec subdit : Ea igitur nocte, qua sanctae Paschae Vigiliae celebrantur in urbe, rex jam quasi suspectus, ibidem (ubi Leodegarius Vigiliis

conciliari cum anonymo nostro.

AUCTOR
C. B.

* al. gestans

* al. baptiza-
torum

Vigilias Paschales peragebat) noluit advenire; sed cum paucis tunc fautoribus præfati hypocritæ (*Marcolini*) requirentes consilium, jam contra Dei Famulum (*Leodegarium*) malignum gestiens * animum, illic (*apud Marcolinum in monasterio S. Symphoriani*) temporaneum Paschale non timuit recipere Sacrificium. Postea vero cum dedecore a vino jam temulentus, aliis jejunis sancta sollemnia præstolantibus, ecclesiam (*primariam scilicet, in qua Leodegarius sacris operabatur*) fuisset ingressus, Leodegarius clamitans requirebat ex nomine, ut eum quasi in fugam verteret dum gladii percussione jam per nuntios minitans teruisset. Cumque eum sæpius clamitans, esse in baptisterio cognovisset, ibi quoque introiens, ad tanti luminis claritatem seu odorem chrismatis, quæ illic in baptizantium * sanctificatione gerebantur, obstupuit. Sed cum ad clamorem ejus ipse responderet, Adsum : ipsum nullatenus recognoscens, pertransiit, atque in ecclesiæ domo, ubi paratum erat, resedit. Episcopi vero alii, qui cum Dei Viro Vigiliis celebraverant, redierunt ad hospitia : ipse vero, ut sacrum peregit Officium, intrepidus adiit regem iratum, eumque verbis mitibus requisivit, cur ante ad Vigiliis non venisset, vel in tam sacræ noctis sollemniis repletus ira persisteret. *Vigiliæ, ad quas Childericus non venisse, quasque episcopi quidam cum Leodegario celebrasse hic narrantur, non pro tota nocte Pascha inter et Sabbathum sanctum media, sed pro Officio ecclesiastico, precibusve nocturnis persolvi ea nocte tunc solitis accipiuntur. Cum enim dicatur Sanctus noster, reversis ad hospitia sua post Vigiliis episcopis, petiisse a rege, cur ante ad Vigiliis non venisset, vel in tam sacræ noctis sollemniis repletus ira persisteret, hæcque verba innuant, regem sic interpellante sancto Antistite, noctem Paschati præviam nondum fuisse elapsam, quomodo a Leodegario iræ causam rogari rex potuit, jam reversis ad hospitia sua episcopis post Vigiliis, si hæc pro tota nocte Pascha inter et Sabbathum sanctum media accipiantur?*

cui tamen ex
Vita S. Præ-
jecti

142 Hoc notato, facile jam est intelligere, quomodo anonymus noster verbis datis reipsa velit, Childericum nocte Paschati prævia Vigiliis Paschales cum Leodegario non celebrasse; licet interim indicet, illum tunc ad ecclesiam, in qua Sanctus sacris Vigiliis vacabat, venisse, atque in ecclesiæ domo, ubi paratum erat, resedissee. Quod vero ad Communionem sanctam Paschalem pertinet, hanc pariter anonymum nostrum velle a Childerico cum Leodegario in eadem ecclesia perceptam non fuisse, nuda hujus auctoris verba jam recitata satis superque ostendunt. Porro hac in re contra Ursinum anonymo nostro assentiendum propterea existimo, quod huic faveat Vita S. Præjecti jam ante laudata, in qua Leodegarius et Hector dicuntur nocte fugam arripuisse, postquam Hectori innotuit, Præjectum præsidio Wlfoaldi majoris-domus fulciri, et ab episcopis Augustoduni congregatis rogatum fuisse, ut nocte Pascham proxime antevertenti pro statu regis et ecclesiæ pace Missæ sacrificium Deo immolaret. Cumque jam, inquit auctor illius Vitæ anonymus coævus, meridianam plagam sol lustrasset, et occasum tenus occumberet, et hora, quod est consuetudinis, jam in promptu cerneretur, ut solennes Vigiliis Paschæ celebrare licitum esset, ex regali permissu vel majorum natu, pontifices vel sacerdotes, qui in Æduorum urbe ob regiam potestatem conglobati fuerant, beatum virum Præjectum supplici voce enixius poseunt, imo precantur, ut eadem sacræ noctis Vigilia ipse pro statu regis, vel pace ecclesiæ Sacrificium Deo immolaret. Cumque hæc de tanta veneratione Hector cognovisset, maximeque quia Wlfoaldi senioris-domus fiducia perusus erat, intempesta nocte cum S. Leodegario male multatum * uterque fugam ineunt.

* multatus
adstipulan-
dam esse
ostenditur.

143 Hæc ille; quæ, quamquam S. Præjectum Arvernorum episcopum sacris Paschæ Vigiliis coram rege beatissimæ noctis sollemnia celebrasse, aperte

non significet, ea tamen narrat, ex quibus vel omnino, vel fere id ipsum non immerito deducatur, cum verosimillimum sit, S. Præjectum memoratæ episcoporum petitioni annuisse, eaque ab illis rogatum fuisse, ut Missæ sacrificium sacris Paschæ Vigiliis, præsentem rege, sollemniter celebraret. Si enim ab episcopis rogatus dumtaxat fuisset, ut pro statu regis et ecclesiæ pace, Missæ sacrificium Deo privatim offerret, magnam enimvero ea episcoporum petitione venerationem sancto illi Antistiti fuisse exhibitam, laudatus Vitæ ejusdem Sancti auctor minime, prout facit, insinuasset. Utut sit, recitata Vitæ S. Præjecti verba tantum apud Mabillonium valuerunt, ut illis S. Præjectum Vigiliis Paschalibus coram rege sacra celebrasse, certissime significari, fuerit arbitratus. Etenim in Notatis ad priorem S. Leodegarii Vitam id, quod ex aliis tantum sequitur, pro asserto habens, ita observat : S. Præjectus Arvernorum episcopus coram rege sacra celebrasse in propriis Actis dicitur, Vita scilicet a nobis citata : neque enim alia sunt S. Præjecti Acta, ex quibus id certo sciatur, aut potius ratiocinando eruatur. Cum Mabillonio interim non consentit, sed neque etiam omnino dissentit Cointius in Annalibus ecclesiasticis Francorum. Ibi enim ad annum 675 num. 4 Vitam S. Præjecti non quidem Ursino hic prorsus adversari, at favere saltem asserit anonymo nostro S. Leodegarii biographo, cui propterea etiam adstipulandum arbitratur, atque adeo tenendum, prout et nos ob eandem causam tenemus. Childericum in eadem ecclesia nec Paschalium Vigiliarum sacris interfuisse, nec Communionem sanctam cum Leodegario percepisse, antequam hic nocte Paschæ prævia fugam arriperet, de qua ut nunc agamus, rerum ad Sanctum nostrum pertinentium series requirit.

144 Ursinus, ubi narravit, regem, sancta Communionem percepta, ad palatium, episcopale scilicet, secessisse, hæc scribit : Pontifex vero (*Leodegarius*) cum suum perconsummasset officium, et merum cum suis accepisset, sicut est fragilitatis humanæ, metuens animositatem regis, tractare cum suis cepit, quid in hoc conflictu agere deberet. Ac paucis deinde interjectis : Tunc relicto rege, et omnium potestatum sublimitate, pro nihilo reputans, quod habebat in mundo, eadem nocte (*qua scilicet Paschales Vigiliæ agebantur*) procedens cum paucis, ire cepit, ubi pauper Christi fieri potuisset. Ursino consonat anonymus S. Præjecti biographus, a quo ultimis verbis num. 142 recitatis Hector fugam intempesta nocte, Paschati nempe prævia, cum Leodegario inisse asseritur. Anonymus noster pariter refert, Leodegarium fugæ se commisisse : quamquam autem id ab eo nocte factum esse, aperte non edicat, ipso tamen narrandi modo satis indicat. Ubi enim retulit, Leodegarium nocte Paschati prævia (*vide eum num. 16*) nondum elapsa, ad Childericum accessisse, ex eoque intellexisse, se quadam de causa ipse esse suspectum, mox fugæ consilium a Sancto initum fuisse indicans, ita subiungit : Igitur, inquit, vir Domini Leodegarius cernens, apud ejus (*Childerici*) animum esse defixum, quod, suadentibus satellitibus, eum una cum Hectore, sicut decreverat, redderet interfectum, aut Hector in angustia, sicut timebant, contra regem subiret contemptum, non de sua veritus morte, sed de illorum, qui ad eum causa tuitionis advenerant, pertractus salute, elegit potius interim latere per fugam, quam occasionem præbere, ut per ejus martyrium in Resurrectionis Christi sollemniis cruentaretur vel diriperetur ecclesia.

145 Quibus verbis præterea, cur Leodegarius, qui mortem nullatenus reformidabat, fugiendi consilium cepit, rationes duæ innuuntur, altera, ne, quos tutandos suscepit, ii vita periclitarentur; altera, ne ecclesia vel eade vel aliter sacro Dominicæ Resurrectionis die profanaretur. Duabus hisce rationibus tertiam adjungit Ursinus, ne scilicet, si rex sanctissimo Paschæ die manus suas sacerdotis sanguine inquinaret, populo regis sui scelera ad seditionem

Leodegarius
nocte fugam

F

justas ob
causas arri-
pit,

A *tionem commoto, respublica detrimentum pateretur. Cogitans, inquit, et orans ad Dominum, consilium reperit, melius ei esse omnia relinquere et Christum sequi, quam locum regi dare, et manus regis sanguine sacerdotis in tanti diei festo coinquinare; ne forte fieret Francorum opprobrium et per se unum hominem in tota plebe esset disceptatio. Hæc quidem ratio nonnihil differt a duabus prioribus, at tribus illis simul sumptis, aliisque similibus Leodegarius, ut fugam arriperet, commoveri potuit, ut propterea Ursinus cum anonymo nostro hic non pugnet.*

ab eaque re-
tractus

146 *Pari modo duo illi biographi pugnare inter se dicendi non sunt, dum in recensendis iis, quæ proxime fugam Sancti nostri subsequuta sunt, unus eorum ipsiusmet Leodegarii a fuga retracti precibus, alter magnatum et episcoporum consilio a rege impetratum indicat, ut sanctus Antistes, graviore non inflicta pœna, Luxovium relegaretur. Potuit enim rex et consilio optimatum, et humilibus Leodegarii precibus inflecti, ut mitiora in eum statueret. Ursinus quidem rem ita exponit: Hoc rex audiens, contristatus est valde ac mœrens, quemdam ex suis fidelibus cum exercitu magno post ipsum misit, et secutus eum per totam illam noctem, diluculo*

* diluculo

B *quoque Pontifice (Leodegario) deprecante, Luxovio cœnobio ut ei liceret, relicto seculo, vacare Deo, humili poposcit prece se dirigendum: quem protinus illuc ire non distulit. Anonymus autem in hunc modum: Igitur Leodegarius Dei famulus cum a quibusdam tunc fuisset detentus, Hilderico subito nuntiant factum. Maximam regis gratiam se credidit habiturum, qui valuit comprehendere Leodegarium. Per consilium tunc optimatum vel episcoporum jubetur duci in Luxovium monasterium, donec in commune consulerent, quid facerent de tanti nominis Viro.*

* al. dirigere

in exsilium
pellitur.

147 *Duos hos textus visum fuit hic transcribere, quia ex collatione unius cum altero liquet, in quo insuper Ursinus ab anonymo nostro discrepet; hic scilicet posteriori periodi suæ membro significat, exsilii pœnam in Leodegarium, ut primum is a fuga reductus est, finali iudicio in perpetuum non fuisse decretum, sed tantum ad tempus, donec scilicet de eo quid certius ac forte etiam durius, inito a rege cum regni proceribus consilio, statueretur; quæ alto silentio involvit Ursinus. Ac consilium quidem cum regni proceribus rex inivit, at non antequam Luxovii Leodegarius jam exsularet. Etenim anonymus noster referens, episcopos quosdam, qui tunc regi adfuere, perpetuo exsilio damnari Leodegarium, eo fine assensisse, ut eum ad præsens ab ira regis, a qua Sancto nostro pejora metuebant, redderent liberum, hanc rationem, cur Leodegarium, perpetui etiam exsilii pœna injuncta, liberum regis ira expeterent, insuper adjungit: Nam sæpe dictus rex, (Childericus) pravorum illectus consilio, eum (Leodegarium) adduci jusserat de Luxovio, ut ad voluntatem accusantium cum irrisione depositum, prout voluissent, redderent interfectum, quæ verba insinuant, Leodegarium, cum rex de illo cum regni proceribus consilium inivit, in exsilio Luxovii jam fuisse; quare cum de hoc tantum acturus sim § sequenti, etiam ad eundem §, ne rerum gestarum ordinem perturbem, ulteriorem de illo sermonem remitto.*

C

§ X. Sanctus quatuor circiter menses Luxovii exsulat, hincque deinde occidendus educitur, sed, audita Childerici regis morte, incolumis servatur.

Leodegarius
ut Luxovium
advenit, cum
Ebroino

L *eodegarius et a regia et ab ecclesia Augustodunensi, sponsa sua, jam exsul, Luxovium ingressus. ibidem, ut ex biographis ejus intelligitur, Ebroinum altonsum ac monastica veste indutum invenit: Qui (inquit Ursinus Leodegarium designans) festinans in monasterium (Luxoviense) perveniens, ibidem*

Ebroinum jam clericum invenit, dicensque, se aliquid in eo peccasse, veniam sibi invicem petentes steterunt concordēs; sed quoniam his verbis Ursinus quoque significat, Leodegarium confessum esse, se aliquid in Ebroinum peccasse, veniamque ab eo petisse, horum loco anonymus Morbacensis, qui Ursinum interpolavit, hæc substituit: Quo (Luxovium) tandem dum pervenit (Leodegarius) reperit ibidem Ebroinum sub habitu monachali tantum latitantem, quem Vir plenus pietate, fraterna quidem et ibi coluit dilectione. Estimavit scilicet hic auctor, non sine injuria S. Leodegarii tradi aut credi posse, hunc alicujus in Ebroinum delicti reum sese agnovisse, voluitque, ut num. 52 jam monui, omni studio cavere, ne quo modo sanctum Antistitem nefario ejus, ut loquitur, persecutori Ebroino comparare aut æqualem facere videretur. Eo forte etiam spectavit Surius, dum citata Ursini verba stylo suo sic exposuit: Ebroinum jam clericum invenit, eumque rogavit, ut, si quid in ipsum peccasset, veniam invicem peterent, et animorum inter se concordia jungerentur. Verum illa Ursini verba, ut eruditus lector mecum forte censebit, non nisi ægre admodum interpretationem hujusmodi patiuntur, nec video quid magni piaculi admitti, si pro vero habeatur, Leodegarium sese alicujus in Ebroinum delicti reum dixisse. Potuit enim Vir sanctissimus, quamquam nullius in Ebroinum delicti reus existeret, sese nihilominus præ humili de semetipso existimatione reum putare, Ebroinoque fateri.

149 *Quapropter illa Leodegarii confessio ab Ursino asserta, haberi quidem pro certo falsa nequiquam debet, sed nec pro certo vera, cum neque ab anonymo nostro vetustiori memoretur, neque aliunde queat probari. Certius est, Ebroinum cum Leodegario, ut primum hic Luxovium advenit, concordiam, si non sinceram, saltem simulatam inivisse. Nam præter anonymum nostrum vetustiorum, qui rem illam his verbis indicat, In illis igitur diebus (cum Leodegarius Luxovium relegaretur) adhuc exsul in Luxovio residebat Ebroinus, monachali habitu tonsuratus, simulatam gerens concordiam, quasi dum uterque (Leodegarius et Ebroinus) unam, sed disparem exilii acceperant sententiam, concordem ducerent vitam; etiam Ursinus verbis num. præcedenti recitatis concordie ab Ebroino cum Leodegario initæ non obscure meminit; quamquam autem minime indicet, eam dumtaxat fictam ex parte Ebroini fuisse, prout fuisse, verba ex anonymo proxime adducta insinuant, id tamen sat certum apparet ex summo odio, quo infra tum ex anonymo nostro, tum ex Ursino videbimus, in Leodegarium exarsisse Ebroinum, statim ut a morte Childerici II Francorum regis Luxovio fuerat egressus. Ut sit, dubitandum equidem non apparet, quin Leodegarius in suo ad monasterium Luxoviense accessu dextram Ebroino cum summo animi candore porrexerit, vitamque inter monachos sanctissime exegerit; de hac nihilominus seu de virtutibus piisque exercitiis a sancto nostro Martyre, cum Luxovii exsulavit, excultis nihil prorsus anonymus noster vetustior commemorat; Ursinus vero nullam sancti Exsulis virtutem in particulari recensens, ea dumtaxat tradit, quibus Leodegarium Ebroino, aut hunc illi æqualem facere videtur, prout in Prologo suo anonymus Morbacensis conqueritur, quæque propterea hic auctor paulo aliter reddenda duxit. Utriusque biographi verba subjungo: Morbacensis hæc sunt: Nam licet pater ejusdem monasterii (Luxoviensis) cognoscens animum Ebroini, a Viri Dei (Leodegarii) privata habitatione illum interim sejungeret, Dei tamen Electus non dimittebat, quin eodem affectu, et ut in paternitate Christi fratrem diligeret: Ursini illa: Tamen ab abbate * sejuncti (Leodegarius et Ebroinus) per aliquod spatium temporis uterque pœnitentiam agentes, inter contubernia monachorum strenue habitare, quasi perpetui monachi conati sunt, quibus sane nullo prorsus discrimine Leodegarius et Ebroinus tractantur.*

AUCTORE
C. B.

E

in gratiam
redire nititur.
virtutique.

F

* al. jubente
tamen abbate,

150 *Cointius in Annalibus ecclesiasticis Franco-*

non tamen
corum

AUCTORE
C. B.
indubie, ut
velle videtur
Cointius,

rum ad annum 675 num. 7 indubitanter affirmat, Luxoviense monasterium rexisse abbatem Windologum, cum S. Leodegarius anno 675 ad illud exsul accessit; idcirco autem id fecit hic scriptor, quia arbitratus est, S. Walbertum, sive Waldebertum, abbatem Luxoviensem, proximum Windologi in abbatis Luxoviensis munere decessorem, S. Faroni in episcopatum Meldensem anno 672 successisse; verum hac in re vehementer hallucinatus est; nam neque Walbertus, frater S. Faronis, neque Walbertus, abbas Luxoviensis, quem cum priori Walberto, fratre S. Faronis perperam confudit, in episcopatum Meldensem S. Faroni successit. Perspicuum id sit ex iis, quæ tom. I Maji in Commentario prævio ad Vitam S. Waldeberti abbatis afferuntur ab Henschenio nostro, in cuius deinde hac in re opinionem Pagius in Criticis, et Scriptores Gallix Christianæ auctæ tom. VIII in episcopis Meldensibus manibus pedibusque iverunt. Ad hæc S. Waldebertus, abbas Luxoviensis vel anno 625, ut cum Sammarthani Fratribus Henschenius noster vult, vel anno 627, ut Pagius contendit, in regimen Luxoviensis monasterii S. Eustasio successit; in Vita autem ejusdem S. Waldeberti abbatis, quam Adso, abbas Dervensis conscripsit, quamque laudatus Henschenius tom. cit. ex veterrimo codice monasterii Bertiniani edidit, num. 8 idem S. Waldebertus dicitur, annis quadraginta monasterium Luxoviense rexisse.

B
sub abbate
Windologo,

151 En verba: Cum per quadraginta annorum spatium gloriosus confessor Domini Waldebertus locum sibi delegatum (monasterium Luxoviense) omni virtutis genere optime dispositum, augeter rebus et numero Deo servientium, multis miraculorum virtutibus adornatus, migravit ad Dominum vi Nonas Majas. id est, 2 Maji, anni scilicet 665 vel 667, cum ad alterutrum annum deducant anni quadraginta ab anno 625 vel 627 computati, quibus Waldebertus, ut ex citatis Adsonis verbis intelligitur, monachis Luxoviensibus abbas præfuit. Itaque anno 672 S. Waldebertus, abbas Luxoviensis S. Faroni in episcopatum Meldensem non successit, utpote jam annis aliquot defunctus; sibi vero non anno 672, ut loco citato Cointius etiam affirmat, sed anno 665 vel 667 Windologum in regimen Luxoviense proximum habuit successorem. Quapropter cum ab anno 665 vel 667 usque ad annum 675, quo Leodegarius Luxovii exsularit, anni duntaxat sex vel octo numerentur, facile quidem fieri potuit, ut anno 675 Windologus in vivis adhuc superstes, abbas Luxoviensis exstiterit; ast id, ut fecit Cointius, indubitanter affirmari merito non potest, cum in serie Abbatum Luxoviensium, quam Sammarthani Fratres sibi a Petro Francisco Chiffletio Societatis nostræ sacerdote communicatam tom. IV Gallix Christianæ inseruerunt, solum Windologi nomen exprimitur sine ulla temporis nota, aliove signo seu adjuncto, ex quo colligi queat, quo anno alter Windologo vita functo in abbatis munus fuerit suffectus, quantove temporis spatio monasterium Luxoviense hic rexit. Nunc ad verba Ursini ultimo allata, a quibus digressi sumus, revertamur.

operam dat,
periculum
capitis præci-
pue,

152 Crediderim sane Leodegarium inter contubernia monachorum, ut laudatus Ursinus loquitur, strenue habitare, quasi perpetuum monachum fuisse conatum; imo verosimillimum mihi est, sanctum nostrum Exsulem, nisi, mutata per mortem Childerici rerum facie, sedi suæ episcopali restitutus brevi fuisset, non illubenter inter monachos diu victurum, asceticasque eorum exercitationes fuisse obiturum, prout S. Lambertum episcopum Trajectensem a sede sua ab Ebroino pariter pulsum, in monasterio Stabulensi fecisse, Vita ejus apud nos ad 17 Septembris edita testatur. Ast id integrum Sancto nostro relicturi fuisse non videntur ejus inimici. Hi enim exsilio ejus non contenti, omni studio apud regem instabant, ut capitali pœna sanctum Antistitem mulcicaret, jamque Childericus, antequam quid certi de Leodegario statueretur communi procerum consilio, ad quos rei decisio primum fuerat remissa. pravis malecolorum suggestionibus impulsus, adduci

eum ad aulam jusserat, episcopatu pro calumniantium arbitrio ignominiose deiciendum necique tradendum. At sæva illa atque iniqua sententia in mitiorem perpetui exsiliij a Childerico, habito cum proceribus regni consilio, mutata fuisse videtur. Audi de his anonymum nostrum vetustiore. Interea, inquit num. 18, cum hi, qui videbantur esse primi palatii, simul ab Hilderico * conquisiti, quod judicium de sancto Dei Sacerdote decernerent, hoc consona responderunt voce, ut, si ei vitam concederet, sub perpetuo exsilio eum in Luxovio permanere juberet, confirmans subito sub hoc decreto judicium: episcopis vero aliquibus vel sacerdotibus ideo consentientibus, ut ad præsens eum ab ira regis redderent liberum. Nam sæpe dictus rex (Childericus) pravorum illectus consilio eum adduci jusserat de Luxovio, ut ad voluntatem accusantium cum irrisione depositum, prout voluissent, redderent interfectum, sicut quondam Herodes disposuerat Judæis facere Petrum.

D
* al. addit.
fuissent

155 Habes hinc jam igitur initium a rege cum regni proceribus consilium, ab illoque ante hoc iniquam et sævam in Leodegarium latam sententiam, sed hujus mutationem in mitiorem pondum habes. Intelligitur hæc ex iis, quæ de Ermenario, monasterii S. Symphoriani Augustoduni tunc abbate, verbis mox recitatis anonymus noster proxime subjungit. Sunt autem hæc: Aderat... venerabilis vir abbas sancti Symphoriani basilicæ, nomine Ermenarius, cui post discessum Viri Dei (Leodegarii) rex petitionibus populi Augustidunum commendaverat urbem, cumque immensis precibus crebro regis provolveretur pedibus, ut eum in Luxovio permitterit residere, ne ad expectationem crudelium, quos diabolus contra eum in furorem succenderat, juberet adduci: tandem ob hujusmodi precibus * est tunc ab interfectione salvatus. Ex quibus omnibus colligi tandem merito videtur, mortis pœnam, quam rex in Sanctum nostrum pravorum consilio prius decreverat, in mitiorem perpetui exsiliij ab eo fuisse mutatam, regni proceribus, dum cum iis de pœna Leodegario infligenda deliberaret, unanimiter id suadentibus, præcipueque adnente Ermenario monasterii S. Symphoriani abbate, qui proceribus cum rege consilium conferentibus aderat, quique forte pro Leodegario intercedendi intuitu Childerici regis aulam frequentabat, licet propterea quidam ipsi obtrectarent, falso, ut ait anonymus noster, opinantes, quasi ideo regis habitaculum frequentaret, ut accusantium esset primus, quo facilius ei episcopatum alienum tenere liceret, scilicet Augustodunensem, quem ei rex, cum Leodegarium relegaret, populi petitione commendarat. Verum idem anonymus noster ut hanc ignominie labem removeat a viro præclaro, cui lucubrationem suam nuncupat, hæc subdit: Longe aliter exstitit, quia carnalis oculus spirituales dilectionem non videt. Testes enim postea illius (Ermenarii) extiterunt opera. Quia quo usque præsentem (Leodegarius) superfuit vita, ejus necessitatibus in quo voluit, caritate monstravit * devota.

adnente
Ermenario
abbate, eradit,
deindeque

* al. preces

154 Patuit id potissimum, dum Sanctum nostrum dirissime vulneratum, Waningo custodiendum Ebroinus in majoris domus dignitatem jam restitutus tradiderat. Tunc enim Ermenarius, ut num. 42 anonymus noster testatur, ad Leodegarium, præ metu Ebroini clanculum accedens, vulnera ejus studuit diligenter curare, et arte, qua valuit, potu ciboque reficere, vestemque, quam habuit, meliorem induere, ut tunc caritate vere Christiana Leodegarii necessitatibus subvenerit, putandumque sit, eum non animo nocendi, sed favendi Leodegario, regis Childerici aulam frequentasse. Verum ut sanctum Antistitem a graviore pœna servare immunem verosimiliter studuerit, huncque in finem, iteratis non semel precibus, Childerici pedibus fuerit advolutus futurum tamen fuisse non videtur, ut nihil exsilio durius in sanctum nostrum Exsulem, subsequente tandem etiam effectu, a Childerico denuo decerneretur, si hic diu in vivis superfuisset. Nam anonymus noster num.

* al. ministravit
in id recidit,
Luxovio educi
jussus:

ETICHO DVX. S. ODILIA.

S. LEVDEGAR.

AUCTORE
C. B.

A num. 20, narrata Childerici nece, mox subdit: Ac priusquam hoc (*Childericum occidi*) evenisset, dum duces quidam duo, quibus jussum fuerat (*a Childerico*) sanctum Leodegarium adduci de Luxovio, eatenus demorassent, conspiraverat unus eorum minister, ut, si Famulum Dei extra Luxovium cerneret, ipsum gladii percussione occideret. *Childericus ergo, ut ex verbis recitatis intelligitur, antequam interficeretur, jam duobus ducibus, id est, provinciarum urbiumve praefectis in mandatis iterum dederat, ut Leodegarium Luxovio extraherent, neci pro arbitrio eorum, qui eum habebant exosum, verosimiliter dedendum; sic nempe Childericus levitate plus quam juvenili mortis sententiam, quam prius in Sanctum nostrum pronuntiaverat, procerum deinde, praecipueque Ermenarii interventu in mitiorem exsilii, moxque iterum hanc malevolorum impulsu in duriores mortis commutavit.*

sed iterum,
licet inde ante
Childerici

135 Verum bini illi duces, sive provinciarum urbiumve praefecti, quibus Leodegarium Luxovio educere fuerat a rege injunctum, non illico accepto mandato fuere obsecuti; moras autem nonuisse videntur, donec aliquem reperissent, qui onus in se susciperet Leodegarii, simul atque hic Luxovio esset egressus, interficiendi, quod Childerici praecipuum forte exigebat. Certe verbis num. praecedenti ex anonymo nostro ultimo citatis dicitur unus eorum minister sive famulus in necem Leodegarii conspirasse, dum illi eatenus demorassent, id est, si modo anonymi nostri sensum hic nonnihil obscurum recte assequar, dum duo memorati duces sive praefecti Sanctum nostrum Luxovio extrahere eo usque sive tamdiu distulissent, donec invenissent, qui Leodegarii occidendi partes assumeret. Porro quamquam duo duces, quos verisimile est, ut Leodegarium occidendum curarent, mandatum etiam accepisse, Childerico non festinarint obtemperare, ante necem nihilominus ejusdem Childerici Sanctum nostrum Luxovio extraxisse videntur. Eritur id ex anonymo nostro, dum num. 20 indicat, famulum illum, qui Leodegarium occidere statuerat, extra Luxovium hunc vidisse, mirificeque impeditum fuisse, quo minus propositum suum executioni mandaret. Ut enim *, inquit, ad hoc (ut memoratus famulus Leodegarium extra Luxovium cerneret) perventum fuit, ita cor ejus intolerabilis pavor perfudit, ut non solum dixisset, sed cur etiam de Dei Famulo (*Leodegario*) tam gravia cogitasse *, voce publica confiteretur, et tremens ejus provolutus pedibus indulgeri sibi ab eo hanc nequitiam deprecatur *. Cum enim haec verba insinuent, Leodegarium Luxovio egressum, a saepe memorato famulo, nisi hic animo protinus mirabiliter mutato, propositum suum reliquisset, occidendum fuisse; id autem, ut ex dicendis facile erit colligere, ausurus illi post cognitam Childerici necem non fuisset, consequens est, ut saltem paulo ante hanc extra Luxovium Sanctus noster exstiterit, inde verosimillime a saepe memoratis ducibus jussu regis eductus.

* al. autem

* al. cogitas-
set,

* al. deprecatur

necem post
quatuor
circa

136 Clarius id ipsum insuper intelligitur ex eodem anonymo nostro, dum num. 22 sic scribit: His diebus (cum a morte Childerici res in Gallia essent turbatae) Vir Domini (*Leodegarius*) a commemoratis ducibus (his scilicet, qui Leodegarium Luxovio educendi mandatum acceperant) erat ob salvationem detentus, a quibus de Luxovio fuerat jam eductus. Cum enim his verbis aperte prodat, Leodegarium a praedictis ducibus Luxovio fuisse eductum, credibile autem non sit, fecisse id ipsos, cum jam Childericus, cui ea in re non libenter obtemperabant, e vivis excesserat, consequens est, ut, stante anonymi nostri testimonio, S. Leodegarius ante Childerici obitum Luxovio fuerit eductus. Anonymo quidem hic adversatur Ursinus, dum num. 10 in hunc modum scribit: Haec (*Childerici obitum ac Theodorici in regnum successionem*) audientes utrumque (*Leodegarii nempe et Ebroini*) amici, desiderantes aspectum eorum cernere, cum favore magno vota sua complentes, ad propria nituntur reducere. Pergentes namque de utrisque partibus

ad supradictum monasterium, (*Luxoviense*) cogebant eos procedere et ad eorum domos remeare. Qui angore multum aestuantes, tamen deprecante dilectionis amicitia, quia fatigati spatiis terrarum longius * valde fuerant, consentientes acquieverunt deprecantibus. Quibus sane verbis luculenter innuit, Luxovio egressum non esse Leodegarium, nisi cum jam Childericus esset interfectus. At cum ea, quae ad S. Leodegarii exsilium Luxoviense pertinent, atque in primis illud, de quo hic est quaestio, in regno Burgundiae, in quo situm erat Luxovium, majori pro parte acciderint, et quidem non admodum procul ab episcopatu Augustodunensi, in quo, ut supra docuimus, monachum profitebatur noster anonymus, huic potius reor hic assentiendum, quam Ursino, qui procul a Luxovio in episcopatu Pictavensi prope civitatem homonymam versabatur.

* al. longinquus

137 Hinc nunc ulterius consequitur, ut Leodegarius non nisi quatuor circiter mensium spatio Luxovii exsularit. Nam, ut § praecedenti ostendimus, paulo ante medium Aprilem anni 675 eo relegatus fuit; Childerici vero interfectio, quam Leodegarii e monasterio Luxoviensi egressus saltem aliquantulum antecessit, eodem anno 675 ante medium Septembrem evenit. De hac mortis Childerici epocha fuse quidem actum est § octavo, de ea tamen aliquid hic insuper juverit notasse. Divina, inquit anonymus noster num. 20, non diu distulit ultio suum de Childerico dare iudicium. Nam ejus dissoluta conversatio omnibus increverat optimatibus palatinis. Tunc unus ex eis hoc molestius ferens praeteris, dum venationem in sylva securus exercebat, eum vulnere mortis percussit. Ob adjunctum venationis, quam cum exercebat Childericus, interfectus hic dicitur, Cointius in *Annalibus ecclesiasticis Francorum* ad annum 675 num. 9 sic scribit: Innuit (anonymus Leodegarii biographus verbis proxime citatis) tempus Autumnale, quod aptissimum est venationi, et a regibus Francorum in illa exercitatione transigi frequentissime solebat. *Hadrianus Valesius lib. XXI Rerum Francicarum pag. 279* haec habet: Reges Francorum plerumque prope silvas suas, aut mediis etiam in silvis ampla et operosa exstruebant praetoria, quae palatia vulgo dicebantur, illucque Vere et Autumno venationis causa cum conjugibus et liberis secedere consueverant. Eo ex more forte Childericus in silvam Laconiam cum paucis secesserat, optimatum in se conspirationis ignarus aut certe ignorationem simulans. Hac occasione, ut pluribus exponit, Childericus cum uxore sua Bilihilde a conjuratis necatur, adeo ut tempus Autumnale, spectato hoc scriptore, pariter assignandum videatur regis Childerici neci, cum hic secundum illum Vere vel Autumno sit occisus, idque tamen Vere, ut quisque ex ante dictis facile colliget, indubie non acciderit. Verum cum § octavo ostensum sit, Theodoricum III, proximum Childerici successorem, anno 675 jam ante medium Septembrem in Neustria ac Burgundia regnasse, nequit usque ad tempus Autumnale ejusdem anni 675 mors Childerici differri; si nempe per tempus Autumnale eam anni tempestatem intelligas, quae diebus aliquot post medium Septembrem sumit initium. Ad haec Childerici mortem tam diu differre, nequaquam cogit venationis exercitium, cujus occasione interfectum eum fuisse, anonymus noster affirmat. Nihil enim obs at, quo minus Childericus sub finem Augusti aut initium Septembris venationem exercuisse credatur.

mensium exsilium educatur.

E

F

138 Porro Childerici regis mors saluti Leodegario indubie fuit. Quamquam enim duo duces, qui jussu Childerici sanctum Antistitem a monasterio Luxoviensi interimendum abstraxerant, nec facile nec cito mortem ejus procuraturi fuisse rideantur, eumque occidere etiam delrectaret unus ille eorum minister, qui id faciendum assumpserat, antequam Luxovio Sanctus educeretur; certum tamen mihi videtur Childericum a malevolis suis adulatoribus inductum, si diutius vixisset, urgentioribus praecipis Leodegarii necem fuisse imperatum, tandemque

incolumis servatur.

AUCTORE
C. R.

tandemque affecturum, ut reipsa necaretur. At vero, Childerico interfecto, accidit, ut duo duces, qui Sanctum nostrum occidendum Luxovio jussi eduverant, cum apud se, famulo suo supernam gratiam, qua eorum amorem sibi conciliaret, Deo largiente, humanissime retinuerint, mutatisque animis, venerabundi servarint, contraque inimicos tutari parati extiterint. Audi hac de re anonymum nostrum verbis num. 156 citatis hac addentem : Tunc enim ibidem in loco, ubi Luxovio eductus servabatur) Famulo suo (Leodegario) gratia superna concesserat venerabilem dignitatem, ut in illis locis tam prædicti duces, quam eorum matronæ, simulque ministri universæque familiæ et vulgus populi ita in ejus conspirassent amore, ut si necessitas immineret, semetipso pro eo non dubitarent offerre.

§ XI. Leodegarius post cædem Childerici protegitur a Burgundiæ optimatibus, pergit cum iis ad Theodoricum, eoque jam rege solenniter constituto, ad sedem suam episcopalem revertitur. Ebroinus Luxovio egressus contra Theodoricum insurgit, variasque turbas ciet.

B **M**ors Childerici rerum in Francia statum amplius turbavit. Hac enim audita, plerique, qui ejus imperio vel ob suum in Theodoricum Ebroinume studium, vel ob admissa scelera in exilium puls fuerant, absque ullo metu domum sunt reversi, magnoque furore per Neustriam ac Burgundiam sunt grassati, cum interim illi, qui, junctis viribus, hujusmodi grassatores comprimere debuissent, mutuis sese odiis armisque lacerarent. Audiatur anonymus noster biographus. Igitur, inquit num. 21, cum Childerici mors subito nuntiata fuisset, tunc hi, qui ob ejus jussionem exilio fuerant condemnati, tamquam Verno tempore post hiemem solent de cavernis serpentes venenati procedere, sine metu * fuerunt reversi : quorum debacchante furore, surrexit magna turbatio patriæ, ita ut manifeste crederetur adventus imminere antichristi. Hi vero, qui rectores regionum esse debuerant, surrexere contra aliquos, et qui pacis fœdera debuerant continere, odiis se invicem cœperunt lacerare. Causam horum motuum hanc offert : Quia, inquit, rex tunc non erat stabilis in culmine, quod unicuique rectum videbatur in propria voluntate, hoc agebat sine formidine disciplinæ. Ast, inquit, an ergo Theodoricus in locum Childerici fratris sui interfecti illico non successit? Respondeo, annorum quidem computum, quibus Theodoricus regnavit, proxime a morte Childerici inchoari, illum tamen ob verba anonymi nostri ultimo citata non videri ante unum saltem alterumve mensem a morte Childerici elapsam regnare cœpisse. Quamquam enim penes Theodoricum forte fuerit, statim a morte Childerici regni habenas capessere, fecisse tamen id ipsum non puto, nisi procerum regni erga se voluntate prævie explorata. Quippe si iis inconsultis, hincque forte futuris invitis solum conscendisset, iterum cum dedecore regia dignitate deponere eum facile potuissent, prout ante fecerant, cum ab Ebroino, iis de more non convocatis, rex fuisset constitutus. Quapropter Theodoricus verosimiliter unum alterumve mensem, quo tempore ad procerum studia exploranda indigere potuit, a morte Childerici elabi siverit, antequam pro rege se gessit, forte etiam tamdiu, quamdiu a convocatis regnorum optimatibus, solitis caremoniis in folio mundum erat collocatus, ab omni regii nominis potestatisque usu abstinerit, tumultuantibus interea sine ullo legum suppliciorumque metu pacis publicæ inimicis, quod sic nullus esset, qui eorum audaciam coerceret.

Burgundiorum
proceres tueri
statuunt Leo-
degarium;

160) Erant inter hos quædam perturbatores nonnulli, qui exilium et quicquid propter scelera sua a Childerico passi fuerant, uni Leodegario, quod hic illius principis fuisset consiliarius, adscriberent :

Hi, inquit loco citato noster anonymus, qui cum malevolo animo redierunt de exilio, quicquid pro suo pertulissent facinore *, Leodegarii sanctionibus hæc se incusant fuisse perpeccos. Ast duos duces, qui Sanctum nostrum, ut § præcedenti dictum est, venerabundi apud se retinebant tuerique statuerant, id minime latuit. Quapropter cum timerent, ne facinorosi illi in ea rerum perturbatione occasionem arriperent ulciscendi in Leodegarium injurias, quas ab eo sibi illatas autumabant, solis suis viribus non sat fisci, sanctum Antistitem aliis Burgundiæ viris primariis, comitibus forte ac ducibus commendarunt, qui sæpe jam memoratis duobus ducibus se jungentes, unanimi consensu sanxerunt, si, durante regnorum turbis, antequam Theodoricum communi consilio regem constituissent, Leodegarium quis lædere tentaret, auxilio se ei ac presidio futuros. Audi iterum hac de re anonymum nostrum : Cumque, ait num. 22, illi (duo duces) secum Dei Famulum (Leodegarium) retinentes *, circa se manentibus potestatibus aliis nuntiassent, eo quod divinam gratiam super Dei famulum Leodegarium cognovissent, religioso Christianitatis amore jam se eorum auxilio fuerant sociati, et conspirantes inter se confirmaverunt, ut, dum indisciplina hujus dominationis erat exorta turbatio, si priusquam Theodoricum pariter sublimassent in regnum, aliquit forsitan sanctum voluisset lædere Leodegarium, eorum protegeretur auxilio. Leodegarii patrociniū a ducibus illis ita susceptum fructu verosimillime non caruit; certe non invenio, tunc inimicos Sanctum nostrum vi aggredi ausos fuisse.

161 Id nihilominus in votis hos maxime habuisse, mox patuit, cum Ebroinus pariter Luxorio erat egressus. Hunc enim, quem subito amicorum famulorumque comitatu stipatum esse, audiebant, læti illico tunc adeunt, opem ac consilium poscunt, ut vindictam sumere queant de Leodegario, quem veluti insensissimum ipsiusmet Ebroini inimicum depingunt. Rem illam sic narrat noster anonymus : His enim, ait num. 25, diebus (cum nondum motus in Francia cessarent) egressus est de Luxovio etiam Ebroinus, Juliano similis, qui vitam fictam monachorum tenuit. Etenim cum ipse tam amicorum quam famulorum stiparetur subito comitatu, prædicti exsules ad * ejus expetentes obsequium, malum, quod de sua accusatione confinxerant, ipsum in caput constituunt, ut ejus auxilio vel consilio, si in Dei Hominem (Leodegarium) valerent, unanimiter vindicarent. Difficile haud dubie non fuit iis facinorosis id, quod petebant, ab Ebroino impetrare, qui reconciliationem cum Leodegario tantum hactenus simulat, nihilque de odio in eum concepto remiserat. Verum opportunitas vindictæ in Virum Dei exercendæ erat expectanda; reperendam hanc verosimiliter putavit Ebroinus, si cum suis comitibus sese adjungeret episcopis, ducibus aliisque Burgundiæ optimatibus cum Leodegario ad Theodoricum properantibus, ut eum de more in solio collocarent. Eorum itaque consortio Ebroinus cum suis sese admiscet, simulans se pariter ad Theodoricum festinare, ut fidem ei juraret, semperque deinde servaret. Ipse enim, pergit noster anonymus, Ebroinus caput relevavit venenosum, quasi vipera restaurans venena sua, simulans, se esse tunc Theodoricum fidelem, et ob hoc ad eum cum sociis quantocius festinare. Nec Burgundiæ optimatibus, nec Leodegario suspectus erat Ebroinus, quod acceptum referre debuit vesti clericali, quam nondum exuerat, nec umquam exuturus videbatur.

162 Brevi interim inveteratum hominis vasserrimi in Leodegarium odium erupit. Etenim, dum una cum Leodegario aliisque Burgundiæ episcopis et optimatibus iter faceret, et Augustoduno, qua trans-eundum erat, unius vix diei itinere abesset, nulla habita ratione amicitiae, quam Sancto nostro promiserat, hunc, ab exsulis, credo, supra memoratis ad flagitium etiam incitatus, comprehendere conatus est. Verum inter Burgundiæ episcopos et proceres, qui

D
* al. propter
sua facinora,

* al. qui reti-
nebant

E

at quando hic
cum illis per-
git ad Theodo-
ricum,

* al. deest ad

F

ab Ebroino,
qui se comitem
adjuverat,
periclitatur,
ac pulso

A qui ad Theodoricum properabant, erat Genesius. Lugdunensis episcopus. Hic partim consiliis suis Ebroinum inhibuit, partim manu armatorum valida, quam secum habebat, adeo perterrit, ut ab incepto destitit, atque ad solitas suas artes amicitiaeque simulationem recurrens, cum aliis Augustodunum usque perrexerit. Cum enim (verba iterum sunt anonymi nostri) Vir Domini (Leodegarius) cum sociis supra scriptis (Burgundiae optimatibus) eodem festinaret itinere, quo Ebroinus, factum est, quantum nec unius diei itineris spatium, antequam Augustodunum urbem accederent, urgentibus fautoribus, Ebroinus immemor amicitiae dudum promissae, eum ibidem voluit comprehendere, si non Genesii metropolis Lugdunensis episcopi consiliis fuisset prohibitus, aut manu valida, qui * cum eo aderant *, perterritus : et fictam rursus amicitiam simulans, mixto agmine pariter pervenerunt in urbem, scilicet Augustodunensem.

* al. quæ
* al. aderat,

periculo, Augustoduni honorifice recipitur, dumque deinde iter

165 Tunc videre licuit, quo animo in Leodegario episcopum suum Augustodunenses essent. Huius quippe ab exsilio reditus omnis ætatis, sexus et ordinis homines summo gaudio implevit. Lætatur, ait noster anonymus num. 24, ecclesia (Augustodunensis) de Pastoris (Leodegarii) præsentia rediviva, plateæ ornantur virentibus, aptant diaconi cereos, gaudet civitas tota de adventu sui Pontificis post persecutionem procellam. Ursinus hac de re sic scribit : Venerunt simul Ebroinus scilicet cum Leodegario pontifice in civitatem suam Augustoduno. Quam rem audiens tota civitas suscitata est in gaudium. Quibus cives procedentes obviam, receperunt eos cum magno triumpho, lætantes, eo quod recepissent Patrem, quem amisisse plangebant olim gubernatorem : quem receptum collocaverunt eum in sede pristina, ut frueretur cum eis lætitia. Atque ita quidem hic inter se non male congruunt ambo antiquiores nostri biographi, at non æque inter ipsos convenit in assignando tempore, quo Ebroinum a Leodegario, postquam a pravo suo in hunc consilio fuisset prohibitus, fuga se subduxisse scribunt. Etenim Ursinus, narrata Leodegarii apud Augustodunenses, quo primum die ad illos ab exsilio reversus est, honorifica receptione, hæc subdit : Cupiebat beatus Leodegarius in crastinum Ebroinum ditatum cum magnis honoribus muneribusque ad propria destinare. Idem vero Ebroinus non est passus suos paululum requiescere; sed fuga * nocte ab ipsa discessit civitate, Augustodunensi nempe; anonymus vero ista : Crastina vero die exinde (e civitate Augustodunensi) pariter (Leodegarius cum optimatibus Burgundiae) promoventes, ut ad occursum Theodorici pervenirent uniti. Interim dum isti cæpto itinere pervenissent ad regem, de ipso itinere pæne jam medio Ebroinus tyrannus eodem deserens comitatum, ad suos usque pertransiens, clericatum abiecit, ad mulierem, ut canis ad vomitum, post sacrum velamen redit. Quibus verbis prior quidem scriptor fugam Ebroini refert ad noctem a Leodegarii in urbem Augustodunensem reditu proximam; posterior vero ad diem noctem illam subsecutum, ut haud dubie inter illos hic minime conveniat.

* al. fugaciter

ceptum restituit, Ebroinus fugam clam arripit

164 At cum quæstio sit de re in episcopatu Augustodunensi gesta, ob rationem, quam jam plus semel attuli, anonymo nostro hic adstipulandum reor. Nec valde mirum est, si Ursinus fugam Ebroini ad noctem referat, non vero ad alterum diem a Leodegarii Augustodunum reversione, quando hic cum Burgundiae optimatibus ad Theodoricum e civitate illa iter suum promovit. Iter enim Leodegarii ad Theodoricum novisse non videtur hic scriptor; quare, cum sciverit nihilominus, Ebroinum a Leodegario clam aufugisse, fugam illam noctu factam, facile potuit putare. Porro Ebroinus a Leodegario ceterisque Burgundiae episcopis et proceribus clam forte, tacitusque propterea discessit, quod, cum plurimos recentibus suis in Sanctum nostrum insidiis offendisset, non parum timeret, ne ab iis comprehenderetur, ac, consentiente Theodorico, in monasterium retruderetur.

Octobris Tomus I.

retur, sicque spe omni excideret majoratum-domus recuperandi, quem tamen omni modo, ut eventus docuit, recuperare volebat, quemque etiam armis repetere idcirco jam forte statuerat, quod aliam ad eum perveniendi viam sibi superesse non perspiceret. Nimirum, inquit Valesius lib. xxii Rerum Francicarum pag. 297, vir callidus (Ebroinus) intelligebat, invisum se esse Theodorico, cui gravi dominatione sua causa dejectionis fuisset, invisum plerisque episcopis ac optimatibus, qui cum ipsum antea tendendum et in monasterium relegandum curavissent, jam pro clerico essent habituri, et ademptam semel præfecturam nulla condicione sibi restituri, atque alium quemvis potius quam ipsum majorem-domus regiae electuri. Eo ergo loco cum res suas esse, nosset Ebroinus, a proceribus Burgundiae clam secessit, et cum partium suarum viris aperte se Theodorico inimicum exhibere cepit. Secularia arma, inquit anonymus noster num. 24, arripuit (Ebroinus) et contra terrenum dominum (Theodoricum) etiam apertum se prodidit adversarium.

163 Ut autem, quod saltem verosimillimum est, amissam majoratus-domus regiae dignitatem, quam prona regis Theodorici, procerumque voluntate recuperandam a se non sperabat, vi armisque posset auferre, Austrasios, verba sunt Ursini num. 11, quos secum habuerat aliquando adversarios, sibi sociavit ut amicos. Valesius lib. xxii Rerum Francicarum pag. 299 scribit, Ebroinum etiam tunc cum Wlfoaldo, qui ei attonso et Luxovium relegato in præfecturam palatii Neustriæ et Burgundiae successerat, jamque post eadem Childerici Austriam repetierat, in gratiam rediisse. Idcirco autem id haud dubie facit hic scriptor, quod verbis ex Ursino proxime adductis dicitur Ebroinus, ut amicos, sociasse sibi Austrasios, quos habuerat aliquando adversarios; Wlfoaldus vero homo Austrasius Ebroini aliquando adversarius exstiterit. Ebroinus, inquit, præfecturam palatii omnibus rationibus recuperare tentabat. Quod ut facilius consequeretur, cum Wlfoaldo homine Austrasio, a quo præcipue præfectura privatus videbatur, et qui Austriam post Childerici eadem repetierat, in gratiam rediit, ceterosque Austrasiorum proceres, quos ante adversarios habuerat, sibi et amicos reddidit, et ad bellum socios adscivit. Verum cum nihil cogat Ursini verba in sensu universali accipere, adeo ut significant, Ebroinum cum omnibus omnino Austrasiis, quos habuerat aliquando adversarios, societatem amicitiamque inivisse, nequit ob illa pro certo affirmari, Ebroinum cum Wlfoaldo in gratiam rediisse, cumque ceteris Austrasie proceribus, quos habuerat aliquando adversarios, belli societatem contraxisse.

AUCTOR
C. B.

in Austrasiam, ibique Wlfoaldo, cum interim

E

F

a Leodegario ceterisque optimatibus Theodoricus rex salutareretur,

166 Verosimile tamen mihi apparet, non obstitisse Wlfoaldum, quo minus Ebroino, ut primum hic e Burgundia in Austrasiam profugus venerat, aliquot sese Austrasii adjungerent, quorum auxilio in Neustriam ac Burgundiam irrumperet, bellumque Theodorico inferret. Etenim Leodegarius et Burgundiae optimates, a quorum Theodoricum adeuntium consortio se clam Ebroinus subduerat, atque in Austrasiam fugerat, ad Theodoricum jam pervenerant, eumque una cum Neustriæ proceribus regem Neustriæ et Burgundiae solitis caeremoniis, nemine, ut videtur, dissentiente, constituerant. Leudesium etiam, virum nobilem, Erchinoaldi, qui sub Chlodoveo Theodorici patre palatium rexerat, filium in majorem-domus regiae, Sancto nostro id etiam suadente, summa, ut apparet, concordia elegerant. Primum intelligitur ex num. 22, 23, 24, 25 et 27 anonymi nostri biographi; postremum vero scriptor anonymus in Gestis regum Francorum cap. 43 aperte docet his verbis : Franci autem (occiso Childerico) Leudesium filium Erchinoaldi nobilem in majorem-domus palatii eligunt. Eratque ex Burgundia in hoc consilio beatus Leodegarius Augustodunensis episcopus et Gerinus frater ejus consentientes.

167 Anonymo huic adstipulatur continuator Fredegarii cap. 93 sic scribens : Franci vero (occiso Childerico)

forsan non consentiente.

AUCTOR
C. B.

Childerico) Leudesium filium Erchinoaldi nobilem in majoris-domus dignitatem statuunt per consilium beati Leudegarii et sociorum ejus. Cum itaque Theodoricus in Neustria et Burgundia pacifice utcumque jam regnare videretur, timere poterat Wlfoaldus, ne, si duo illa regna perfecta pace aliquando gauderent, animum tandem etiam adjiceret Theodoricus ad Austrasiam, fraternæ hereditatis partem, pariter occupandam; hanc autem si is occupasset, Wlfoaldus regni Austrasiani regimine, quod adhuc gerebat, haud dubie etiam excidisset. Quapropter, cum Wlfoaldi indubie plurimum referret res in Neustria et Burgundia turbari, impedire verosimiliter noluerit, quo minus nonnulli Austrasii sese Ebroino adjungerent, a quo eorum opera belli civilis faciem in Neustria et Burgundia accendendam praevidebat. Verum Ebroinus, ut mox docebimus, Clothario III filium supposuit, huncque in partibus Austrasiæ regem constituit. Quapropter, si id ille forsitan fecit, statim ut in Austrasiam profugus advenerat, verosimillime etiam jam tum sibi adversantem Wlfoaldum habuerit. Etenim cum hic, majoratu-domus in Neustria et Burgundia amisso, Austrasiæ saltem regimen penes se manere indubie expeteret, non poterat non summopere ipsi displicere, supponi ab Ebroino Clothario III filium, huncque in partibus Austrasiæ regem constitui, a quo sub potestate Ebroini posito regiminis regni illius jacturam pariter habebat timendam.

plures Austrasios in partes suas attrahit,

168 Utut interim Wlfoaldus in Ebroinum fuerit affectus, non videtur hic, spectato narrationis ordine, quem anonymus noster serrat, statim a suo in Austrasiam adventu, sed tantum postea Clothario III filium supposuisse. Quamquam autem il tunc non fecerit, non paucos tamen Austrasios partim spe prædæ, ut credibile est, inductos, partim cupidine ulciscendi mortem Childerici, quem amasse illi ex num. 6 Ursini intelliguntur, in partes suas brevi attrahit, attracturusque plures temporis lapsu verosimillime fuisset. Verum, ut erat vir astutus, licet justum forte necdum haberet exercitum, celeritate tamen, qua res in bello ut plurimum feliciter conficiuntur, utendum hic ratus est, hacque opprimi posse Theodoricum. Hic tum verosimiliter uno tantum alterove mense, quod temporis spatium contrahendis copiis Ebroinus impenderat, in solemnî procerum Neustriæ et Burgundiæ conventu, binis circiter post mortem Childerici mensibus celebrato, amissum ante regnum recuperarat, residebatque securus ac nihil timens in villa regni Neustriæ Novigento dicta. Hac regis securitas apta erat Ebroino occasio rem prospere gerendi. Itaque in Neustriam, idque verosimiliter sub finem anni 675, aut, quod jam dictis et Sigeberti Chronico magis congruit, sub initium sequentis, improviso irrumpit, Theodoricum regem, Leudesium, ejus majorem-domus ceterosque optimates fugere compellit, fugientes insequitur, ærarium regium intercipit, ecclesias locorum, per quæ copias ducit, exspoliari permittit, aut certe non impedit, Leudesiumque potestatis suæ factum interfecit. Noviente enim villa, (verba sunt anonymi nostri biographi) jam recuperato regno, tunc Theodoricus residebat securus; cum repentino superventu Ebroinus ibi advenisset * cum Austrasiis. Quis enim enumerare plene valeat, quæ tunc fuit direptio de regali thesauro vel ecclesiæ ministerio, quod ob amorem Christianitatis Catholici retro principes devoti in Dominicum contulerant sacrarium? Majorem-domus ejus (Theodoricus) ferunt etiam interfectum *.

* al. venit

* al. Majore-domus ejus etiam interfecto in Neustriam ex improviso irruptionem facit,

* al. Isaram

169 Continuator Fredegarii, cui anonymus in Gestis regum Francorum cap. 43 fere consonat, hac eadem cum nonnullis insuper aliis adjunctis paulo fusius dilucidiusque cap. 96 in hunc modum exponit: Ebruinus, inquit, ... convocatis in auxilium sociis, personis quam plurimis, cum multo comitatu exercituum, a Luxovio cœnobio egressus in Franciam regreditur, usque Issam * fluvium veniens accessit, custodes dormientes interfecit ad sanctam Maxentiam, atque Issam fluvium transiens, quos ibi invenit de insidiatoribus suis, occidit. Leudesius

Major-domus una cum thesauris regis per fugam D dilapsus evasit, atque Abacivo * villa evadens au-
fugit, ubique adveniente Ebroino, thesauros, quos
ibi reperit, adprehendit. Inde egressus Criscecum
villam veniens, in Pontio Leudesio subdole fidem
promittit, simulans fefellit, facto placito, ut con-
juratone facta cum pace discederet. Sed Ebruinus
fallaciter agens, ut solebat, compatri suo insidias
præparans, ipsum Leudesium occidit. Ita hactenus
ille, et quidem, ut apparet, sat recte, si pauca, quæ
aliis discutienda relinquo, excipias; sed mox perpe-
ram subjungit Theodoricum tunc ab Ebroino in re-
gnum fuisse restitutum; qua in re a vero haud dubie
aberrat. Pugnatum enim cum Ursino et anonymo nostro,
quorum hic num. 25 Theodoricus in regnum resti-
tutionem ante Ebroini in Neustriam irruptionem, ille
vero num. 10 ante ejusdem e monasterio Luxoviensi
egressum factam insinuat, ut juxta utrumque hunc
scriptorem Theodoricus ab Ebroino in regnum resti-
tutus omnino non fuerit. Nemo autem est, qui non
Ursini et anonymi nostri assertis potius standum
putet, quam continuatoris Fredegarii, qui in Scripto-
ribus Rerum Francicarum apud Bouquetum tom. II
miserandus vocatur fabularum consarcinator, quas
hauserit ex anonymo de Gestis regum Francorum.
Haustrasse tamen assertum, quo de agimus, ex ano-
nymo illo non potuit. Is enim non tradit, Theodori-
cum ab Ebroino in regnum apud Crisciæcum fuisse
restitutum, sed tantum receptum una cum Majoratu-
domus regis seu præfectura palatii, cui Leudesium
majorem-domus jam interfecisset. Post hæc, inquit,
Crisciago veniens (Ebroinus) regem recepit, Leu-
desium autem data fide sub dolo ad se venire
mandavit. Quo facto, Leudesium interfecit, et ipse
principatum sagaciter recepit. Quæ sane verba non
indicant, Theodoricum ab Ebroino in regnum fuisse
restitutum; et sic tamen exactæ veritati nondum
forte satis congruunt

* al. melius
a Bacivo

170 Innuunt enim, Ebroinum in memorata jam
expeditione apud Crisciæcum Theodoricum cepisse,
principatumque seu præfecturam palatii nondum post
necem Leudesio, majore-domus, ibidem illatam recu-
perasse, quæ cum anonymo nostro, cui potior fides
debetur, non satis concordant. Hic enim Theodo-
ricum ab Ebroino ibi captum fuisse, non scribit;
illum vero per Ebroinum principatus seu præfe-
cturæ palatii recuperationem nonnulla alia præces-
sisse insinuat. Atque in primis quidem, spectato illo,
videtur Ebroinus, antequam majoratui domus regis
restitueretur, in memorata expeditione Theodoricum
capere non potuisse, sicque in spe dignitatis illius
pristinæ a rege capto tunc recuperandæ fuisse dece-
ptus. At cum nihilominus major-domus regis ile-
rum fieri quacumque tandem ratione expeteret,
videtur ulterius vires suas omni modo contra
Theodoricum augere studuisse, eaque de causa in
Austrasiam rediisse e Neustria, in qua res ipsi prorsus
ex voto non cesserat. Colligi hæc posse apparet,
non quidem ex nudis anonymi nostri verbis, sed ex
ordine, quem in rebus narrandis servat. Ubi enim
expeditionem, de qua duobus numeris præcedentibus
actum est, ejusdemque præcipuam causam breviter
exposuit, mox narrat Ebroinum, ejusque assecclas
Clothario III filium, quem Chlodoveum nomina-
runt, supposuisse, regemque in partibus Austrasiæ
hunc contra Theodoricum constituisse.

postque hanc,
ut apparet,

171 En verba: Et quia, suadente diabolo, qui
eos (Ebroinum ejusque assecclas) fide nudaverat,
dum veritatis consilium jam cæcati non invenerunt,
per quod destruerent Dei Sanctum (Leodegari-
um) declinant ad majorem interitum per falsi-
tatis commentum, per quod in regno intulerunt
magnum malum et stragem depopulationis in per-
secutione multorum. Denique acceperunt quem-
dam puerulum, et Clotharii fuisse confinxerunt
filium, hunc in partibus Austri secum levantes in
regnum. Ad horum veritatem requiritur, Ebroinum,
dum fecit, quæ fecisse eum perhibent, in Austrasia
fuisse, adeoque in regnum illud e Neustria, si, quem-
admodum narrationis ordo exigit, in hanc ante
irruerat,

Clothario III,
filium substi-
tuit,

A irruerat, tum fuisse reversum, ut numerosiores copias, prout verisimile est, contra Theodoricum, quem in priori expeditione sua capere non potuerat, compararet, iisque hunc compelleret ad majoratum-domus sibi restituendum. Sunt et alia quaedam, quæ idem anonymus noster non tantum insinuat, sed et aperte prodit, Ebroini in majoratum-domus regie restitutionem præcessisse. Hæc inter præter suppositum Clothario III filium, de quo jam memini, præcipue numeratur promulgatio ab Ebroinianis longe lateque facta, qua Theodoricum jam vita functum esse falso prædicabant. Accedunt edicta atque decreta nomine pseudo-regis sui Chlodovei per eosdem Ebroinianos iudicibus sive urbium provinciarumque præfectis data, quibus qui parere nollet, aut fuga sibi consulere et amisso officio latere cogeretur, aut persequentium manus et gladios non evadebat.

pluresque
turbas ciet.

172 Ipse anonymus noster audiatur, qui quidem num. 26 sic scribit: Qua de re (nempe pseudo-regis creatione, quem Clotharii III filium esse dicebant) multum collegerunt (Ebroiniani) hostiliter populum, eo quod verisimile videbatur esse illum esse genuinum Clotharii III filium. Cunctorum etenim cum depopulando patriam subjugarent, etiam in nomine sui regis, quem falso fecerunt, præcepta iudicibus dabant. Tunc qui eis volens noluit adquiescere, aut jura potestatis amisit, aut si non fuga latitando discessit, gladii interfectione deperiit. Num. autem 52 opportune ad rem præsentem hæc habet: Omnes (Ebroiniani) cum sacramento Theodoricum asserebant esse defunctum. Plures hæc commentis artificisque decepti ad Ebroinianos accesserunt, credentes Theodoricum mortuum, ac Clothario natum esse Chlodoveum, cui propterea jus ad patris regna competere. Quanti enim (inquit num. 26 noster anonymus) per hoc calliditatis figmentum, Theodoricum tunc defunctum et Chlodoveum Clotharii filium esse crediderunt? Plures etiam, qui decipi non potuerunt, vi minisque compulsi sunt in pseudo-regis Chlodovei verba jurare, donec tandem, hoc relicto, Ebroinus apud Theodoricum majoratum-domus in Neustria et Burgundia recuperavit. Sed cum ante hanc recuperationem nonnulla etiam acta sint, quæ ad Sanctum nostrum propius pertinent, rerum gestarum ordo exigit, ut prius de his, quam de illa nunc agamus.

§ XII. Leodegarius Augustoduni obsidetur, comprehenditur, oculis orbat, multa que alia jussu Ebroini patitur.

Ebroinus de
perdendo Leodegario

C Ebroinus sequacium suorum multitudine iis artibus, quas § præcedenti aperuimus, magnopere jam aucta, non tantum ad majoratum-domus regie recuperationem armis denuo tentandam, sed et ad comprehendendum vexandumque Leodegarium animum adiecit. Hic Augustoduni favore Theodorici, regno jam restituti, in sede sua episcopali securus residebat, componendis que episcopatus sui rebus operam dabat, nihil ab Ebroinianis metuens. At nonnulli inter hos Ebroinum continuo in Leodegarium concitabant. Erant verosimiliter turbulentis illi exsules supra memorati, qui, aulica Childerici nece, ab exsilio fuerant reversi. In illis diebus, inquit anonymus noster num. 27, his ita gestis. (iis scilicet, de quibus § præcedenti actum est) per singula evolutis, postquam Hildericus est interfectus, postquam episcopi vel patricii cum optimatibus de Neustro vel præsentia Theodorici, in partes redissent Burgundiæ, et jam ipso in regno confirmato, ad propria residerent securi, interim invidi hostem, Ebroinum nimirum, moverunt ex adverso, primoque agere * circa eum, quomodo cum rege Hilderico * egisse putabant. Illorum sane instigatorum stimulis non indigebat Ebroinus, ut quid iniquius contra Leodegarium machinaretur, sponte sua, ut eventus docuit, ad atrociora quæque in sanctum Antistitem consilia plus nimium proclivis.

174 Hic itaque partim nonnullorum e suis asse-

dis impulsu, partim motu proprio amicos familiaresque sibi non absimiles in consilium adhibet, ut ab his discat, qua potissimum ratione Sanctum nostrum disperdat. Duo ex his hujusmodi consiliariis Leodegarii comprehendendi vexandique provinciam in se sponte suscipiunt, et, accepto a gaudente hinc Ebroino exercitu, Augustodunum propere pergunt. Tunc, pergunt noster anonymus eodem num., adjunctis sibi consiliariis inimicorum, Leodegarii nempe, nequissimis sociis, consulere cœpit (Ebroinus) quemadmodum eundem Pontificem (Leodegarium) destruere potuisset. Ex his enim consiliariis, duo videlicet, Diddo *, (hunc num. 26 innuit fuisse Cabillonensem episcopum, qui ob crimina episcopatu fuerat depositus) et Waimirus * (hunc num. 54 Campanie ducem inscribit) ex nomine, caput effecti malitiæ, dixerunt se posse eum (Leodegarium) rapere de civitate (Augustodunensi, ubi tunc degebat) et in eum facere vindictam, ex qua malitia Ebroini satiata esse deberet. Gavisus namque Ebroinus de eorum (Diddonis et Waimiri) responso, dedit exercitum copiosum valde, qui festini perrexerunt ad civitatem, nempe Augustodunensem.

AUCTORI
C. B.
cum suis mil
consilium,
contraque
illum mittit

* al. Diddo

* al. Waimirus

175 Præcedenti § non obscure innui ob ordinem, quo res ab anonymo nostro narrantur, improvisam Ebroini irruptionem, de qua ibidem egi, prius accidisse, quam hic Clothario III filium, Chlodoveum ab Ebroinianis dictum, substitueret. At nunc erit fortasse non nemo, qui contendat ordinem, quo res ab anonymo nostro narrantur, conformem non esse ordini, quo gestæ sunt, illamque Ebroini irruptionem ne quidem accidisse ante Diddonis et Waimiri contra Leodegarium expeditionem hic jam memorari cœptam, quæ tamen pseudo Chlodovei substitutione certo est posterior. Inducantur enim hic (vide verba duobus numeris præcedentibus recitata) episcopi Burgundiæ alique optimates, confirmato jam in regno Theodorico, domi suæ resedisse securi, quando Ebroinus cum suis de perdendo Leodegario deliberravit, brevique post contra hunc expeditionem, de qua hic, Diddo et Waimirus susceperunt; quomodo autem tunc Burgundiæ optimates domi suæ residere potuerunt securi, si jam ante Ebroinus irruptionem sæpe memoratam fecerat? Respondeo: in solam Neustriam ex improvise Ebroinus irruerat: liquet id ex locis, quæ Continuator Fredegarii num. 169 laudatus Ebroinum tunc invasisse scribit, quæque, nullo excepto, ætate Sancti nostri pertinebant ad regnum Neustriæ, utpote tunc comprehensum intra Mosam et Ligerim, intra quos duos annes, prout Valesium in Notitia Galliarum alios nonnullos geographos consulens facile deprehendet, omnia etiam illa loca sita erant, ut perspicuum sit Ebroinum in solam Neustriam tunc irrupisse. Quod cum ita sit, quid ni Burgundiæ optimates domi suæ secure ac quiete degere potuerint, etsi interim res in Neustriæ partibus a Burgundia nonnihil remotis perturbatæ fuissent hostili Ebroini in has irruptione ex improvise facta, præsertim cum hæc diu durasse non videatur?

exercitum.
cum jam quid-
dem ipse in
Neustriam

E

176 Itaque ex securitate optimatum Burgundiæ, cum jam Diddonis et Waimiri in Leodegarium expeditione instaret, probari non potest, aut hanc sæpissime jam memorata Ebroini in Neustriam irruptione non esse posteriorem, aut ordinem, quo res ab anonymo nostro narrantur, conformem non esse ordini, quo gestæ sunt. Quapropter quemadmodum § præcedenti ob ordinem, quo res ab anonymo nostro narrantur, Ebroinum innui in Neustriam prius irrupisse, quam Clothario III filium supponeret, ita hic eandem ob causam Ebroini in Neustriam irruptionem Diddonis et Waimiri in Leodegarium expeditione statuo anteriorem. At, sciscitabitur quis forte: quanto hanc illa tempore præcessit? Ebroinus, ut num. 168 docuimus, verosimiliter initio anni 674 in Neustriam irrupit, e qua, cum regem Theodoricum capere non potuisset, non diu almodum post, ut apparet, mense forsan Martio vel Februario ejusdem anni in Austrasiam reversus est, ibique

irrupisset,
nondum ta-
men

* al. deest
agere

* al. cum quo
regem Hilde-
ricum

AUCTOR
C. B.

ibique ante Diddonis et Waimiri expeditionem Clothario III filium supposuit, Theodoricum jam vita functum esse, confinxit, hisque commentis plurimos in partes suas attraxit, ac ingentem exercitum conscripsit. Ad hæc pseudo-regis a se constituti nomine edicta dedit ad præfectos provinciarum urbiumque regni, (Neustriæ scilicet, ut ex num. 23 et 26 anonymi nostri colligendum videtur) eosque, qui edictis illis obtemperare volebant, misere afflixit. Quare, cum ad ea omnia gerenda quatuor circiter aut quinque mensium spatium opus fuisse videatur, verisimile mihi est, quinque circiter aut sex menses inter Ebroini in Neustriam irruptionem fieri primum cæptam, et Diddonis ac Waimiri contra Leodegarium in Burgundia expeditionem intercessisse, ut propterea hæc sub ætatem anni 674 contigisse videatur.

quidquid scribat Ursinus,

177 Ursinus nihilominus num. 12 hæc scribit: Major-domus effectus (Ebroinus) cogitare cœpit de ultione inimicorum, qui eum noluerunt habere subregulum. Qui ut leo rugiens inter feras ceteras, resonuit rugitus ejus per Francorum terras. Omnes vero, qui adversus eum olim cogitaverant mala, tremefacti, qui remanserant ex ejus cœde*, perrexerunt* fugam, quibus ubi addidit, quod tunc vir Dei Leodegarius... ad suam plebem* resideret urbe sua Adua, mox narrat iis ipsis fere verbis, quæ num. 175 et 174 ex anonymo nostro jam recitavimus, Ebroinum memorem malorum omnium, quæ in eum cum rege Childerico Leodegarium egisse putabat, consilium de sancto Antistite perdendo cum suis inivisse, inque hunc, subministrato ab illo exercitu, Diddonem et Waimirum, qui ad Sanctum nostrum comprehendendum vexandumque se sponte obtulerant, expeditionem suscepisse, ut aperte significet hanc non accidisse, nisi cum Ebroinus jam major-domus esset effectus. Quare si, ut forte verum est, Ebroinus ante annum 675 majorat-domus non recuperavit, consequens erit, ut Diddonis et Waimiri expeditio anno 674 perperam a nobis affigatur. Verum anonymus noster Ebroini in majorat-domus restitutionem non narrat nisi post Diddonis et Waimiri expeditionem seu civitatis Augustodunensis obsidionem, Leodegarii in ea comprehensionem hujusque adjuncta. Ad hæc num. 52 refert Diddonem, dum Augustodunum obsideret, a Leodegario exegisse, ut in pseudo-regis Chlodovei verba juraret; innuit autem num. 57, Ebroinum, cum præfecturam palatii recuperavit, a pseudo-rege Chlodoveo, quem constituerat, defecisse, ut Diddo in obsidione Augustodunensi prædictum juramentum a Leodegario indubie non exegisset, si jam Ebroinus in præfecturam palatii restitutus fuisset.

majorat-domus recuperasset.

178 Itaque Ebroinum in majorat-domus restitutum non fuisse, nisi post Diddonis et Waimiri expeditionem seu Augustoduni obsidionem, anonymus noster aperte docet, idque non solum narrationis ordine, sed etiam adjunctis, quæ refert. Quapropter cum Augustoduni obsidio, ut consideranti patebit, majoratus-domus per Ebroinum recuperationem re ipsa indubie præcesserit, si verum est adjunctum juramenti in verba Chlodovei per Diddonem in obsidione illa a Leodegario exacti; illa autem juramenti exactio spectet ad res Sancti nostri Augustodunenses, sive ad illas, quas Augustoduni aut gessit aut passus est, ob rationem, quam jam plus semel protuli, anonymo nostro hic assentior, proque indubio habeo, Ebroinum majoris-domus dignitatem apud Theodoricum non recuperasse, nisi post absolutam Diddonis et Waimiri in Leodegarium expeditionem, licet interim contrarium scribat Ursinus, qui etiam in adjunctis, quæ Augustoduni obsidionem comitata sunt, ab anonymo nostro non parum discrepat. Sed de his infra redibit sermo. Rerum gestarum series exigit, ut nunc ea expediam, quæ Sanctus noster, audito inimicorum suorum consilio, Augustoduni peregerit. Silentio hæc involvit Ursinus, statimque, narrata Diddonis et Waimiri Augustodunum versus prope-ratione, hæc subdit: Et circumdantes (Diddo et Waimirus) eam (civitatem Augustodunensem) cum

eodem exercitu, quem nempe acceperant ab Ebroino, devastabant circa murorum circuitum.

179 Ast anonymus noster scribit, S. Leodegarium, cognito Ebroinianorum proposito, plura dixisse ac gessisse, quibus invicta ejus animi fortitudo, generosus rerum terrenarum contemptus, eximia in pauperes charitas, rerum sacrarum veneratio aliæque virtutes plurimæ mirifice eluxerunt. Vir autem, inquit, Domini Leodegarius cum ad suam plebem restaurandam resideret in urbe sua, (Augustodunensi scilicet) ubi destinatum contra se hostium sensit impulsus, non est passus, ut ultra fugaciter tenderet gressum, sed intrepidus de se Domini expectabat judicium. Instabant interim apud Sanctum nostrum familiares clericique nonnulli, ut suos secum thesauros opesque quamprimum asportaret, maturaque fuga sibi pariter ac civitati consuleret. At timidum improbavit Vir sanctissimus juxta ac fortissimum consilium, maluitque, quam id sequi, thesauros suos in pios usus impendere. Cum enim (prosequitur anonymus noster) ei (Leodegario) tam familiares quam clerici vel fideles imminerent, ut thesauros, quos sibi ipse contulerat, auferret et abscederet, quatenus hostes, hoc audito, a perditione civitatis vel illius persecutione desisterent, ille his nullatenus adquiescens, sed eos continuo in thesaurario* convocans, omnia, quæ ibi addiderat, assignans, talia prosequens verba: Hæc omnia, quæ cernitis, fratres, quamdiu terrenorum hominum gratiam me voluit gratia Dei habere, ad communem ornatum, prout potui, hic* fideliter contuli. Nunc vero forsitan irati sunt ideo mihi homines terreni, quia Dominus nos vocare dignatur ad gratiam cæli. Utquid enim hæc hinc auferam, quæ mecum in cælo non tollo*? Ergo si vobis placet, ego eligo consilium, hæc potius dari* in usus pauperum, quam cum turpi sarcina huc illucque oberrare per seculum.

Leodegarius, audito inimicorum suorum consilio,

* al. thesauros

E

* al. huc

* al. tollam
* al. dare

180 Dixerat hæc Sanctus noster; nec mora, jussit lances argenteas atque alia vasa quam plurima e gazophylacio proferri, eaque a fabris argentariis accessitis minutatim confracta in pauperes ac monasteria utriusque sexus, tam in agro Augustodunensi quam intra civitatem posita, distribui, iis interim, quæ ecclesiasticis usibus apta erant, ecclesiæ etiam donatis. Anonymus noster num. 29 rem fuse sic exponit: Statimque, inquit, jussit (Leodegarius) custodi discos argenteos cum reliquis vasis quamplurimis foras ejicere, et argentarios cum malleis adesse, qui minutatim cuncta confringerent, quod* per fidelium dispensationem jussit pauperibus erogari: quæ autem ex his fuerant ecclesiasticis usibus apta, ecclesiæ addidit ministerio. Monasteria sane tam virorum quam virginum infra urbem vel territorium de eodem argento consolatus est et paupertatem multorum. Quæ fuit tunc vidua, vel orphanitas*, vel omnis in commune paupertas, quæ ibi affluit, quæ de ejus largitate consolationem non habuisset? Subdit his egregia quædam monita, quæ huc non transcribo, Augustodunensibus a sancto nostro Antistite data, ac deinde narrat, hunc in illorum comitatu, indicto triduo jejunio, muros urbis cum signo Crucis Sanctorumque reliquiis circumvisisse, humique identidem prostratum cum lacrymis a Domino postulasse, ut, si jam ipse ad gravia quæque, mortemque ipsam forte ab inimicis sufferendam destinatus esset, saltem neminem e grege sibi commissio in servitum abduci permetteret.

thesauros suos egenis, et ecclesiis distribuit, pluraque

* al. quæ

F

* al. orphana

181 Anonymus noster hac de re num. 50 sic habet: Commonens* igitur (Leodegarius) universum urbis illius (Augustodunensis) populum, cum triduo jejunio, cum signo Crucis et reliquiis Sanctorum murorum circumiens ambitum, per singulos etiam aditus portarum terræ adhærens, Dominum precabatur cum lacrymis, ut, si illum vocabat ad passionem, plebem sibi creditam non permetteret captivari: et ita præstitum est evenisse. Laudatissima sane erant hæc Leodegarii opera, sanctoque Præsule plane digna. At, cum ab inimicis se verosimiliter occisum iri putaret, aliud insuper agendum duxit,

exercet laudatissima opera: * al. commovens

A *duxit, quo sese eo melius certiusque ad mortem pie sancteque obeundam præpararet. Cum itaque metu advenientis hostilis exercitus numerosi accolæ Augustodunum undique se recepissent, portasque urbis clausissent, mandat Sanctus noster, ut omnes in ecclesiam conveniant, petitque a convenientibus, ut, si quos illorum vel acrius increpuisset vel verbo forte læsisset, veniam illi remissionemque suo Episcopo concederent. Itaque (pergit num. 50) noster anonymus cum ob metum hostium certatim populi undique se recepissent in urbem, et meatus portarum forti obturassent seratu, et super omnia stabilissent in ordine propugnacula, jussit Vir Domini universos ingredi in ecclesiam, cunctorum sibi postulans indulgentiam, ut, si quempiam illorum, ut adsolet, dum pro zelo rectitudinis increpasset, aut verbo læsisset, ei indulgentiam darent. Sciebat autem Vir Dei, iter passionis ingrediens, non prodesse martyrium, ubi, livore deterso, non prius fuerit cor emundatum, vel caritatis lampade illustratum. Nullus fuit tunc ibidem tam ferreum possidens pectus, qui, etiamsi fuisset graviter læsus, non omnem malitiam cordis indulsisset devotus.*

Augustoduno autem obsesso, minus pro sua,

B *182 Atque hæc sunt, quæ, scribente anonymo nostro, Leodegarius proxime ante Augustoduni obsidionem egregie gessit. Sunt autem adeo notatu digna, ut, quamquam multa commentatione non indigeant, ea nihilominus huic Commentario inserenda duxerim, mirarique subeat, cur ne in genere quidem ab Ursino memorentur. Progredior nunc ad memorari jam cæptam Augustoduni obsidionem, in cujus adjunctis, ut jam monui, anonymus noster ab Ursino non parum rursus discrepat. Etenim hic, quasi Leodegarius, nulla alicujus pretii re prævie tunc gesta, inimicis suis se sponte stitisset, simul atque urbis obsidionem inceperant, mox ubi hanc ab Ebroinianis cæptam narravit, num. 15 hæc subjungit: Hæc enim (inimicorum in urbis muros molimina) Vir Dei (Leodegarius) prospiciens, zelo magno accensus pro plebe sibi commissa, Domini secutus exemplum, animam suam malens ponere pro ovibus suis, eosque * cupiens lucrifacere, quam solam suam temporalem quærere salutem, tunc omnem clementiam civitatis aggregari jussit, et cum reliquiis, crucibus et choris psallentium obviam abiit cum Dei laudibus suis inimicis, et sponte se obtulit ad palmam martyrii; si voluntas non defuisset percussoris. Verum anonymus noster, præterquam quod non meminerit supplicationis cum Sanctorum reliquiis, crucibus universoque Augustodunensi clero a S. Leodegario institutæ, dum inimicis suis se sponte sisteret, hoc inter Sancti nostri factum et obsidionis initium sequentia, quæ Ursinus omisit, intercessisse num. 51. 52 et 53 affirmat.*

C quam civium salute sollicitus Meroaldum,

185 Hæc ego ex anonymo partim nude, partim in compendium redacta huc transcribo, dilucidatione, ubi opus est, adjecta. Non diu post ea, quæ Leodegarium, audito inimicorum suorum consilio, egisse jam videmus, Ebroinianorum exercitus in conspectu Augustoduni apparet, civitatem obsidione circumdat, ipsoque die, quo il accidit, inter oppidanos et Ebroinianos fortiter ad vesperam usque pugnatur, dumque nihilominus Ebroiniani die ac nocte velut canes (clamores scilicet tunc in bello usitatissimi erant) ululantes, Augustoduno nihilo segnius imminent, omnibusque extra mœnia vastatis, oppidanos oppugnant, animadvertit Sanctus noster obsessos in periculo versari. Itaque ex muro turribusque pugnantes inhibet, seque paratum declarat, qui inimicorum voluntati satisfaciatur, eorumque furorem spontanea sui deditione sedet, siquidem unius ipsius causa civitatem obsiderent; placere nihilominus sibi, ut, antequam urbe inimicis se dediturus egrediatur, unus e fratribus mittatur, qui ab hostibus, cur civitatem obsideant, exquirat. Eligitur ad legationem illam obeundam Meroaldus. Abbas is erat, teste nostro anonymo; sed cujus monasterii, non edicit. Duæ tantum ætate nostra sunt Augustoduni et in ejus vicinia virorum abbatum, quarum altera S. Symphoriani, altera S. Martini nomine insignitur. Factum hinc verosimillime est, ut scriptores Galliarum Christianarum auctores tom. IV col. 449 hæc scripserint: Non satis constat, cujus loci Abbo fuerit abbas, an S. Martini, an potius S. Symphoriani; quod etiam dicendum est de Meroaldo abbate, quem sanctus Leodegarius luminibus proxime orbandus ad Didonem Ebroini satellitem misit, petiturum, ut accepta, quantumcumque vellet, pecunia, discederet, quibus innuunt, esse sibi dubium, utrius loci Ebroinianis Augustodunum obsidentibus, Meroaldus abbas fuerit, an S. Martini, an vero S. Symphoriani.

184 At mihi id valde dubium non est. Etenim verosimillimum apparet, Meroaldum, quo de agimus, S. Symphoriani abbatem tunc non fuisse, sed Ermenarium. Quamquam enim hic, Leodegario a Childerico rege Luxovium relegato, Augustodunensem urbem, ut ante vidimus, sibi habuerit commendatam, videtur tamen episcopus ex abbate creatus tunc nondum fuisse, sed, ut post videbimus, tunc forte tantummodo, cum Ebroinus majoratum-domus jam recuperarat. Apparet id ex anonymo nostro, qui Ermenarium sola abbatis appellatione distinguit, dum narrat, eum precibus suis apud Childericum effecisse, ne Leodegarius Luxovio, ubi cum Ebroino jam exsulabat, gravius plectendus educeretur, adeo ut Ermenarius brevi illo temporis spatio, quo solummodo, uti ex ante dictis liquet, post exilium S. Leodegarii Childericus in vivis superfuit, abbas S. Symphoriani exstiterit, cum Ebroiniani Augustodunum obsiderent. Neque tamen hinc inferas, Meroaldum S. Martini abbatem fuisse. Consequens quidem id ex mox dictis foret, si, quod laudati Galliarum Christianarum auctores Scriptores censuisse videntur, Meroaldus certo exstitit abbas vel S. Symphoriani vel S. Martini. Verum ætate Sancti nostri aliud virorum monasterium præter duo illa jam memorata Augustoduni fuisse videtur.

AUCTOR: C. R.

qui non vel S. Symphoriani vel S. Martini,

185 Etenim iidem Galliarum Christianarum auctores Scriptores tom. citato col. 485 sic scribunt: Fuisse olim monasterium (S. Andochii, ut notant in margine) virorum simul et xenodochium a Syagrio episcopo, Brunichilde fundum præbente, in ipsa urbe Augustoduno conditum, satis innuit privilegium Gregorii Magni indultum Senatorii abbati, ejusdem scilicet monasterii S. Andochii. Syagrius sedem episcopalem Augustoduni tenuit ab anno circiter 560 usque ad annum circiter 600; Brunichildis ultimis quinquaginta annis sæculi vi et initio sequentis floruit; hæc, illo auctore atque adjutore, varia monasteria in urbe Æduensi anno circiter 589 construxit. Id ex Gregorii Magni litteris docent iidem rursus Galliarum Christianarum auctores Scriptores tom. citato col. 543, adduntque, inter pia illa Brunichildis opera recenseri xenodochium urbis Augustodunensis sive monasterium S. Andochii, quod consequenter, sæculo vi senescente, conditum fuit. Quamquam autem in puelarum monasterium postmodo fuerit conversum, factum tamen id non videtur ante sæculum viii, ut ætate Sancti nostri, dum Ebroiniani Augustodunum obsiderent, a viris verosimiliter adhuc fuerit habitatum, quibus cum Meroaldus tunc abbas præesse potuerit, dubitandum videtur, non quidem, ut mox dixi, an hic S. Symphoriani, an S. Martini, sed an S. Martini, an vero S. Andochii abbas exstiterit. Redeo nunc ad rem cæptam.

sed vel S. Martini vel S. Andochii abbas fuisse videtur.

*186 Meroaldus abbas, verosimillime vel S. Andochii vel S. Martini, civitate egressus ad Didonem venit, rogat, ut accepta pecunia, quantumcumque vellet, sine cujusquam injuria ab obsidione discedat, atque, Si hæc nostra commiserunt facinora (verba sunt anonymi nostri) peto, ut interim evangelicam recorderis sententiam, ubi Dominus dixit: « Si non » dimiseritis * hominibus peccata eorum, nec Pater » vester cælestis * dimittet vobis peccata vestra. » Et illud: « In quo enim judicio judicaveritis, judicabimini: » simulque impreans *, ut hostem compesceret, et redemptionem, quam volebat, acciperet. At Diddo Meroaldi precibus nil motus respondet, sese ab urbis oppugnatione non ante recessurum*

ab inimicos emittit, rebusque componi non valentibus,

* al. remisertis
* al. deest cælestis
* al. deprecans

AUCTORE
C. B.

cessurum, quam Leodegarium comprehendisset, nisi hic forte fidem Chlodoveo regi vellet promittere. Sed, subdit noster anonymus: Haec enim erat simulata occasio, quoniam omnes (Ebroiniani) cum sacramento Theodoricum asserebant esse defunctum. Quibus verbis forte vult innuere, Diddonem obsidionis solutionem sub conditione fidei pseudo-regi Chlodoveo a Leodegario promittendae simulate tantum spopondisse, ut Ebroinianis, qui omnes Theodoricum regem jam vita functum esse, cum juramento affirmabant, occasionem sive causam saltem in specie justam obtenderet mulctandi sancti Antistitis, quem prospiciebat a fide Theodorico regi jurata non recessurum, prout etiam reipsa non recessit. Etenim minaci accepto Diddonis responso nihil territus, palam professus, contestatusque est, sese, quoad viveres, fidem Theodorico datam servaturum, moriturumque potius, quam infidelem futurum. At Ebroiniani, audita hac Leodegarii in fide Theodorici constantia, statim undique omni telorum genere, igne etiam viam sibi facere, et in urbem irrumpere nituntur. Hostes vero, ait noster anonymus, his auditis responsis, quibus scilicet Leodegarius finem promittere pseudo-regi Chlodoveo renuebat, cum telorum jaculis et cum incendio festinanter undique insistebant irrumpere murum civitatis.

Ebroiniani
se sponte de-
dit.

*al. pro civi-
bus inimicis.

qui eum, evul-
sis primum

B 187 Desinunt hic, quæ anonymus noster in obsidione Augustodunensi, antequam Leodegarius sese ad spontaneam sui deditionem Ebroinianis jamjam faciendam accingeret, evenisse narrat, quæque Ursinus silentio suppressit. At ea, quæ spontaneam illam deditionem comitata proximè subsequuta sunt, bini isti biographi pariter pertractant; nonnihil tamen hic iterum invicem discordant. Etenim ubi anonymus num. 52 narravit, Ebroinianis, audita Leodegarii in fide Theodorici constantia, omni telorum genere in muros Augustodunenses impetum fecisse, num. 55 sic proseguitur: Ipse vero (Leodegarius) universis fratribus valedicens, panis et vini participatione communicans, eorumque dubia corda confirmans, suam eis, ut Christus, memoriam passionis commendans, ad portarum aditus perrexit intro inimicis*. Adversarii vero, tamquam ovem innocuam ipsum, ut lupi, susceperunt in prædæ. Ursinus vero ubi narravit Leodegarium, universo civitatis clero, quod ab anonymo nostro non memorari jam monui, supplicantium ritu comitante, inimicis suis obviam processisse, mox post verba num. 182 adducta, silens Leodegarium inimicis suis se sponte dediturum ad portas urbis intrepide perrexisse, iisque apertis, se dedidisse, hæc subdit: C Qui enim (Ebroiniani) venerant ad eum (Leodegarium) puniendum, absque reverentia reliquiarum cum comprehenderunt: qui exclamans fertur dixisse: Gratias ago omnipotenti Deo Redemptori, qui me dignatus est hodie glorificare. Qui pergentes duxerunt eum extra civitatem, quæ ultima verba insimulant, Leodegarium in civitate, Augustodunensi scilicet, fuisse, cum Ebroiniani illum comprehenderent; videtur autem anonymus noster verbis proximè ex illo recitatis significare, Leodegarium, qui juxta num. 51 ejusdem anonymi Augustoduno egredi statuerat, ab Ebroinianis comprehensum non fuisse, nisi cum jam urbe illa esset egressus.

188 Quod si tamen quis contendat, Leodegarium forte, cum ad portas urbis inimicis se dediturus perrexisset, ad eas sibi apertas Ebroinianis mox, antequam egredi posset, ingredientibus se sponte dedidisse; id quidem dici non potest cum anonymo indubie pugnare, sicque hic et Ursinus in concordiam revocari poterunt, quantum ad locum, in quo Sanctus noster ab Ebroinianis tunc captus est, sed nondum propterea inter se prorsus hic concordēs erunt, cum non omnia eadem adjuncta narrent. At, quod præcipuum est, saltem invicem concordant in narrando genere supplicii, quo Ebroiniani Leodegarium jam captum affecerunt. Ambo enim tradunt, sancto Antistiti a sævis illis hominibus oculos fuisse evulsos. Sed, addit Ursinus, factum id esse, quod sane mihi

indubium apparet, Ebroini mandato; nullam autem D Ebroiniani mandati mentionem facit noster anonymus; affirmat vero multorum illustrium virorum testimonio, qui præsentēs aderant, Leodegarium supplicio inferendo nil territum manus sibi vinciri noluisse, dumque ei jam ferro oculi evellerentur, non modo non gemitisse, sed etiam Dei laudes, psalmosque cecinisse, quod ab Ursino subicitur, ut hic iterum biographi nostri, quamquam in rei, quam narrant, summa consentiant, in adjunctis tamen discrepent. Sed, quod majoris momenti est, nihil etiam suppeditant, unde dies mensisve eruatur, quo Sanctus noster oculis orbatus est. Cum tamen sub æstatem anni 674, ut num. 176 jam docui, obsidio Augustodunensis, quæ diu durasse non videtur, acciderit, etiam hanc proximè secuta Leodegarii oculorum evulsio, seu excæcatio (voce hac, licet non Latina, brevitatis causa hic uti fas sit) sub æstatem ejusdem anni 674 accidit; uti autem nec mensem nec diem determinare potui, quo prædicta obsidio inchoata finitave sit, ita etiam nec diem nec mensem certo determinare possim, quo Sanctus noster luminibus fuerit orbatus.

189 Ait quidem Chiffletius in Dissertatione de mense ac die incerto oculis. annis Dagoberti regis cap. 16, Leodegarium oculis exsculptis excæcatum esse octavo Kalendas Septembris, quia, inquit, in antiquis membranis legitur: E Excæcatio quoque gloriosissimi martyris Leodegarii, ac lapidatio beati Gayreni est viii Kalendas Septembris. Ad hæc in veteri Martyrologio, inquit Mabillonius tom. I Annalium pag. 518, Gregoriani in Alsatia monasterii memoratur viii Kalendas Septembris excæcatio sancti Leodegarii; atque ipso die sanctus Garinus frater ejus, qui innumera stipitidine telorum confossus, et intestinis stipiti circumrotatis, horrendo martyrio vitam finivit. Eundem signat diem aliud Martyrologium Mediani-monasterii, in quo præcise fit mentio Garini et Leodegarii, adeo ut Sancti nostri excæcatio, si antiquis a Chiffletio laudatis Membranis, Mabillonique Martyrologiis standum sit, 25 Augusti acciderit. Verum Passio martyrum in monumentis ecclesiasticis sæpe annuntiatur aliis diebus, quam quibus contigit. Et vero id locum hic forte obtinere, argumento esse potest, quod eodem 25 Augusti die S. Leodegarii excæcatio annuntiatur cum S. Gerini fratris ejus lapidatione, quæ ne quidem eodem anno, quo illa, sed binis annis post contigit, ut suspicari hinc liceat, forte nec Leodegarii excæcationem, nec Gerini lapidationem eo die, quo accidit, laudatis a Chiffletio Membranis Mabillonique Martyrologiis esse inscriptam. Quamquam enim S. Leodegarii excæcatio 25 Augusti anni 674, biennioque post eodem Augusti die Gerini lapidatio potuerit accidere, parum tamen verisimile id mihi apparet, eo quod sic temporis spatium, quod inter Sancti nostri excæcationem et Gerini lapidationem intercessit, duos annos integros, nullo etiam die vel deficiente vel redundante, deberet constituere; verosimile autem non videatur, duos hujusmodi annos hanc inter et illam exacte intercessisse. Nequit itaque aut ex Martyrologiis a Mabillonio, aut ex Membranis a Chiffletio adductis certo determinari, quo die quove mense S. Leodegarii excæcatio acciderit, quod jam etiam num. 5 quantum ad S. Gerini lapidationem innui, quodque ex jam hic dictis confirmari puto.

190 Porro Ursinus num. 15 narrat, Sanctum nostrum, cum jam oculis esset orbatus, traditum fuisse custodibus; idipsum etiam narrat anonymus num. 54, adeo ut hic inter binos illos nostros biographos apprimè conveniat, si excipias, quod prior non edicat, qui qualesve illi custodes fuerint, quibus Leodegarius fuit traditus; id vero edicat posterior, dum num. proxime citato sic scribit: Cum hostes lætarentur, diviserunt spolia, et, suprascripto Waimiro, quem paulo ante ducem Campaniæ nominat, adeoque et copiis, quibus is præerat, Dei Hominem (Leodegarium) tradiderunt in custodiam. Ad hæc scribit Ursinus, Leodegarium in quoddam monasterium fuisse ab Ebroinianis abductum; id ipsum

mense ac die
incerto oculis.

E

F

Waimiro in
custodiam
tradunt;

A ipsum etiam satis innuere videtur anonymus, dum num. 59 refert, Sanctum nostrum jussu Theodorici regis et Ebroini, in majoratum-domus regiae jam restituti, arcessitum fuisse ex monasterio, in quo tenebatur absconditus. Quare hic iterum inter biographos nostros nulla discrepantia seu potius dissensio occurrit. Aliud dicendum est quantum ad nonnulla, quae accidere, priusquam eveniret, sanctum Leodegarium in monasterium quoddam abduci. Etenim Ursinus silentio praeterit plurima ab anonymo nostro accuratissime notata, quae eventum illum praecesserunt, quaeque vel ad Leodegarium proprie pertinent, vel cum rebus ad hunc pertinentibus sunt connexa, qualia sunt ea, quae Augustodunenses ab Ebroinianis tunc passi sunt. Haec aequae ac illa visum est huic Commentario inserere. A rebus, quae Augustodunenses spectant, ducio initium.

hic Sanctum
secum abducit
in Campa-
niam,

191 Ebroinianis cum Leodegario Augustoduno etiam potitis, Diddo et Waimirus civitatem illam in dominium seu potius in praedam tradunt Boboni, qui sede episcopali Valentina fuerat dejectus; hic a civibus vi coactis in Leodegarii locum utcumque susceptus, mox urbis a militum direptione redimendae obtinuit e sacro ecclesiae thesauro argentum, quod ad quinque solidorum millia ascendebat, jubet educi, idque una cum pecunia, quam a civibus extorquere potuerat, Ebroinianis tradit, qui spolia illa luti inter se dividunt; quamquam autem hinc multum de ecclesiae opibus, deque oppidanorum fortunis decesserit, evenit nihilominus, ut nullus e civitate in captivitatem fuerit abductus, quod Sanctus noster a Domino, uti ex anonymo num. 180 docuimus, enixe postularat, antequam Ebroinianis se dederet. Innuit haec omnia, quamquam nonnihil obscurius, noster anonymus num. 54, ubi etiam addit, transactis iis, quae jam exposui, Waimirum, in cujus custodiam Leodegarius traditus fuit, cum copiis sibi subditis reversum esse in patriam, id est, cum tunc ille Campaniae dux fuerit, verosimillime in Campaniam, quo etiam, ut ex dicendis facile erit colligere, Leodegarium custodiae suae commissum secum abducat, adeo ut Mabillonius lib. xvi Annalium Benedictinorum pag. 518 et 551 non inepte in eadem provincia collocare videatur monasterium, in quo Sanctus noster a Waimiro fuit inclusus, postquam jussu Ebroini passus esset ea, quae nunc subjicio, sicque ad res, quae ad Leodegarium propius pertinent, revertor.

in sylvam
detruit, in
domum suam
post recipit,
tandemque
* al. necati
* al. confingi
* al. constitui

192 Ebroinus, audita Leodegarii comprehensione, in silvarum secreta, ait noster anonymus num. 55, eum jubet retrudi, et de ejus morte, quasi necatum * in aquis, fabulam mendacem confingere *, etiam tumulum sepulturae ejus constituere * jussit, donec ipsum longae famis inedia consumeret. Quae ego verba, ut num. 22 jam monui, sic verosimillime accipienda esse puto, ut significant, Ebroinum in sylvarum abdita Leodegarium, donec eum famis inedia consumeret, jussisse retrudi, deque ejus morte quasi necati in aquis fabulam mendacem confingi, et tumulum, in quo sepultus esse praedicaretur, constitui. Voluit scilicet saevissimus juxta ac ruferrimus homo hujusmodi signentis saevitiam suam populo occultare, et nihilominus sanctum Antistitem saevissimo mortis genere, fame nimirum, enecare. Verum hic Famulo suo speciali quodam modo adfuisse Dominus videtur. Etenim, testante nostro anonymo num. 56, cum sanctus Dei Martyr longam jam famem pertulisset, nec tamen defecisset, reminiscens Waimirus, humanam in eo naturam non aliter posse ita durare, nisi eum Christi gratia sustentaret, in domum suam eum jubet perducere. Ibi sanctus Antistes familiaribus colloquiis admonitionibusque brevi Waimirum ita mutavit, emollivitque, ut hic argentum ecclesiae, quod paulo ante pro Augustodunensis civitatis redemptione acceperat, illi pro arbitrio adhibendum tradiderit. Id autem Leodegarius Augustodunum egenis distribuendum remisit per Bettonem abbatem, qui etiam Sancti voluntatem fideliter implevit. Haec omnia anonymus noster num. 56 sat aperte docet, ut nulla hic dilucidatione indigeat; nihil tamen

suggerit, unde innotescat, cujus monasterii Betto abbas fuerit; idque aliunde comperire non potui, ut res plane in obscuro sit.

AUCTORE
C. B.

195 Ceterum his jam narratis Sancti nostri in monasterio quodam inclusio, cujus num. 190 et 191 memini, proxime successit. At, inquires, quanto quidem tempore haec contigit post obsidionem Augustodunensem, quam supra ad aetatem anni 674 retulimus? Respondeo: neque ex anonymo nostro, neque aliunde quidquam succurrit, unde fas sit colligere, quanto temporis spatio Leodegarius post praedictam obsidionem degerit sive in domo Waimiri sive in sylva, in quam jussu Ebroini fuerat detrusus, ac proin incertum est, non tantum, quo die, sed etiam quo mense in monasterio fuerit inclusus; dubitandum tamen non videtur, quin id anno 674 acciderit, cum verosimiliter Waimirus Leodegarium nec in sylva ultra unam alteramve hebdomadam reliquerit, nec ultra unum alterumve mensem, ne forte Ebroinum offenderet, domi suae jam emollitus benigne habuerit, adeo ut forsitan memorata inclusio ad Septembrem anni 674 non inepte valeat referri. Fuit interim secundum Ursinum Ebroini in majoratum-domus restitutione posterior; hanc enim ille Augustoduni obsidione anteriorem facit, qua in re ipsi quidem adstipulandum non esse num. 178 docuimus; at ratio, quae ad id faciendum ibidem nos impulit, efficere hic non potest, ut Ebroini in majoratum domus restitutio Sancti nostri in monasterio inclusione certo etiam negetur anterior. Licet enim Ebroinus etiam tunc, cum Diddo et Waimirus Augustodunum obsiderent, Chlodoveo pseudo-regi a se constituto adhæserit, potuit paulo post ab eo deficere, ac cum Theodorico in gratiam rediens majoratum-domus prius etiam restitui, quam Leodegarius monasterio includeretur. Puto nihilominus, Ebroini in majoratum-domus restitutionem praepropere ab Ursino narrari, non tantum ratione obsidionis Augustodunensis, sed etiam ratione inclusionis Leodegarii in monasterio, idque fere pro indubio habeo, si Ebroinus serius, quam anno 674, majoratum-domus recuperavit, cum ex jam dictis ultra hunc annum Sancti nostri in monasterio inclusio differri non posse videatur.

§ XIII. Ebroinus in majoratum-domus restitutus S. Gerinum occidi curat, et Leodegarium dire mutilatum Waningo tradit in custodiam, a quo Sanctus deinde Fiscamnum ducitur.

Ebroinus quorundam factione Theodorico regi reconciliatus, inque palatii praefecturam, aliis invitis, aliis consentientibus, restitutus passim in omnes saevire incepit, ac primo quidem promulgato mox edicto sanxit, ut neminatione eorum, quae, flagrante bello, contra jus fasque passus esset, actio in jure competeret. Erat sane hujusmodi edictum multis litibus, quae alioquin fuissent oborituræ, impediendis accommodatum, sed non alio fine ab Ebroino erat editum, quam ne ipsemet restituere compelleretur, quae per ministros suos multis inique abstulerat. Asserit id anonymus noster num. 57, ubi etiam et duobus numeris sequentibus Ebroini saevitiem egregie depingit. Hanc Valesius lib. xxii Rerum Francicarum pag. 506 et 507 partim anonymum nostrum interpretans, partim ex Ursino et aliunde quaedam illuc facientia colligens, dilucidius in hunc modum exponit: Memor idem (Ebroinus) nihilominus acceptae contumeliae optimates Francos, qui ipsum subregulum habere noluerant, tonsumque in monasterium relegaverant, vehementer persequi cepit, nec minore livore ac malignitate, quam superbia et crudelitate in omnes, qui adversus ipsum fuerant, saevit. Si quid cuiquam eorum objici, si quis in aliqua culpa deprehendi potuit, mox aut gladio interfectus, aut fortunis spoliatus et ad gentes exterarum confugere coactus est. Sic autem se gerebat, ut jure agere, non vindican-

monasterio
includit anno
674, mens
forsan Se-
ptembri.

E

F
Ebroinus in
majoratum-
domus resti-
tus, inque

AUCTORE
C. B.

Francos pos-
sim saviens

darum injuriarum suarum occasiones quærere et oblatas arripere, et ut fontes punire, non inimicos suos perdere videretur.

193 Plerumque nobiles Francos sibi invisos nomine ac vi regia aggrediebatur, damnatorumque bona fisco inferebat, quæ mox in prædam suam verteret. Reus majestatis erat, qui ipsum grassantem ferre non potuerat: cumque genere, opibus et honoribus claros partim interemisset, partim fugere compulisset, eorum in locum viles et egentes, aut animi mollitie aut hebeti ingenio despiciendos substituebat, qui crudelibus ac impiis ipsius imperiis refragari non auderent. Quorum propinquos oppresserat, ab his ne vicissim opprimeretur, timebat, et tamquam suspectos malevolosque vexabat, ne quandoque haberet æmulos dignitatis. Nobilium quoque seminarum monasteria tum diruta esse dicuntur, et primariæ monachæ, ætate ac pietate venerabiles, quibus vel barbari captis pepercissent, ab Ebroino varias cuique ob causas infesto crudeliter in exilium actæ. Multi Francorum proceres, qui aliquo facto Ebroinum offenderant, cum ex aliorum exitu intelligerent, quantum cervicibus suis impenderet periculum, vix fuga manus ejus evasere et pars Ligerim transgressi ad Aquitanos, tum excusso

B Francici imperii jugo rebelles; pars in Austriam perfugere. Plurimi exilio multati, nec umquam postea domum reversi; plurimi carceribus inclusi et bonis suis spoliati sunt. Ita Ebroinus in omnes, quos sibi adversatos fuisse putabat, vel a quibus utcumque habebat timendum, sine ullo discrimine grassabatur; semper tamen sub alicujus seu veri seu falsi criminis puniendi obtentu. Optimates enim, quos oderat, regis nomine palam persequi sine causa saltem in speciem justa non audebat, inquit anonymus num. 59.

Leodegarium
et Gerinum ad
aulam accessit

196 Porro cum Ebroinus, jam multis popularium suorum in exilium actis, multis interfectis, saviendi finem faciendum nondum duceret, simulat, se mortem Childerici velle ulcisci. Æquissimum sane erat crudelissimo mortis genere eos omnes puniri, qui impias manus suas in Childericum regem extenderrant, quique eum una cum Bilihilde regina prægnante nefarie occiderant. Verum alio collineabat Ebroinus; volebat scilicet sub prætextu necem Childerico illatam ulciscendi necis illius reos agere nonnullos sibi invisos, qui adhuc supererant, quibusque aliud crimen cum aliqua veri specie imputare difficiliter videbatur. Hos inter erant Leodegarius et Gerinus; ille, ut supra vidimus, a Childerico in exilium pulsus fuerat, ideoque Ebroinus verosimiliter putavit, facile futurum, ut necis Childerico illatæ conscius fuisse crederetur; hic illius frater erat, ideoque Ebroinus putavit, facile futurum, ut cum aliis in Childerici necem ob injuriam fratri suo Leodegario ab eo illatam conspirasse crederetur. Hac itaque ratione homo vaferrimus nomini suo, etsi in Leodegarium et Gerinum injuste sæviret, satis consultum iri arbitratus, nobilissimum illud par Fratrum Theodorici regis jussu suoque ad aulam accessit. Leodegarius adhuc morabatur in monasterio, cui a duobus circiter annis fuerat inclusus. Gerinus iis in partibus versabatur, ad quas metu Ebroini procul ab aula, vel sponte sua cum multis aliis Francorum proceribus secesserat, vel ad quas ab Ebroino fuerat relegatus. Ambo illi accepto mandato obsecuti sunt. Innuunt hæc omnia partim anonymus noster num. 58 et 59, partim Ursinus num. 14. Quæ autem subsequuta sunt, dum Leodegarius cum Gerino in conspectu Theodorici comparuit, ii ipsi scriptores, Ursinus nempe num. 14, 15, 16 et 17, anonymus vero num. 59, 40 et 41 fuse exponunt, idque (rationem vide num. 26) iisdem pene verbis.

anno 676;
hunc necari
jubet; illum
dire mutila-
tum Waningo

197 Mabillonius prolixiorum horum relationem tom. I Annalium Benedictinorum pag. 551 compendio in hunc modum complexus est: Cum (Leodegarius et Gerinus) in conspectum principis (Theodorici) venissent, multis ab Ebroino contumeliis et opprobriis affecti dixerunt, se quidem hæc

merito pati, qui in Deum sæpius peccassent: ipsum vero miserum, qui totam Francorum gentem tyrannide sua conturbaret, alios fortunis spoliando; alios proscribendo et mittendo in exilium; aliis denique vitam eripere moliendo: quæ omnia ipsi aliquando certi exitii causa futura essent. His auditis, excandescens Ebroinus, alterum ab altero separari jussit: et Gairinum quidem abductum et ad palum alligatum saxis obrui; Leodegarium vero, ut lento supplicio ad desperationem impelleret, laceratis plantis, abscissa lingua, labiisque mutilatis, Waningo tradi, veritus, ne, si eum, uti Vir sanctus optabat, simul conficeret, omnes eum pro martyre haberent. Hæc ille ad annum 676, quo etiam revera contigerunt. Etenim, ut num. 195 docuimus, Leodegarius in monasterio quodam inclusus fuit anno 674, in quo, teste Ursino num. 13, latuit per annos circiter duos; teste autem anonymo nostro num. 59, in monasterio, cui fuerat inclusus, etiam tunc latebat, cum ad aulam cum fratre suo Gerino jussu Ebroini et Theodorici regis arcessitus est, adeo ut tum, cum id factum est, non amplius quam duorum circiter annorum spatium post ejus in monasterio inclusionem, anno 674 factam, effluerisset, sique per consequens anno 676 cum fratre suo Gerino ea passus, quæ mox exposuimus. Atque ita quidem innotescit, quo anno S. Gerinus martyrio coronatus sit; dies autem mensisve, ut num. 5 et 189 jam docui, pro certo determinari non potest, ut supervacaneum sit hic in alterutrum inquirere, præstetque ad alia progredi.

198 Ursinus, huncque secutus Mabillonius num. præcedenti laudatus, in genere tantum dicunt, Leodegarium et Gerinum, dum in conspectu Theodorici et Ebroini comparuere, contumeliis et opprobriis fuisse affectos. Ast ego puto, Sanctis nostris in particulari tunc impulsasse exprobrasseque Ebroinum, quod necis Childerico illatæ conscius fuissent. Narrat enim num. 59 noster anonymus, Leodegarium cum fratre suo Gerino tunc arcessitum fuisse, cum Ebroinus Childerici mortem simulabat se vindicare, unde non immerito colligi posse videtur, præfatum crimen Sanctis in conspectum Theodorici adductis objectum exprobratumque ab Ebroino fuisse. Accedit, quod anonymus noster num. 46 diserte narret, idem illud crimen S. Leodegario objectum fuisse, dum biennio post mortem fratris sui Gerini ad concilium episcoporum jussu Ebroini fuit adductus. Ubi, inquit, cum deductus fuisset (Leodegarius) ad medium (concilium episcoporum) inquisierunt ab eo verbum, ut de Childerici morte fuisse confiteretur se socium *. De hoc episcoporum concilio sermo recurret, dum, quæ illud præcesserunt et ad S. Leodegarium spectant, fuerint pertractata. Ursinus, narratis iis, quorum compendium num. 197 ex Mabillonio exhibuimus, mox subdit, Leodegarium ad canobium Fiscannense a Waningo, cui in custodiam datus erat, fuisse perductum.

tradit in
custodiam, in
cujus domo

* al. consciam.

199 At antequam id fieret, Waningus domi suæ Leodegarium aliquamdiu retinuit, ubi ea contigerunt, quæ anonymus noster num. 41, 42 et 43 tradit, quæque Mabillonius pag. proxime citata et sequenti contrahere sic pergit: Tanti Antistitis (Leodegarii) pœnas miseratus Winobertus abbas, ægre a Waningo custodibusque impetravit, eum ut adire ac curare sineretur. Ingressus, sanctum Virum in stramine jacentem reperit, ac vetusto tentorii segmento opertum, vixque tenui spiritu palpitantem, ita ut brevi expiraturus videretur. Sed, res mira! quem excisa lingua, labiisque exsectis, mutum credebatur, inter sputamina sanguinum nihilo minus diserte loquentem offendit. Itaque qui Leodegarii funus curaturus venerat, de curandis ejus vulneribus cogitare cœpit, remque Ermenario, Æduensi post Leodegarium episcopo, confestim nuntiavit, quem Waningus ægre, ob tyranni metum, ad Virum Dei admisit. Omnes enim, ait auctor æqualis, ut leonem iratum metuebant Ebremerdum, id est, Ebroinum. Ambo itaque, Ermenarius scilicet ac Winobertus, omni metu postposito, mutilat

visitur a Wi-
noberto et
Ermenario,

F

AUCTORE
C. B.

A tilati vulnera pro virili curant, corpus cibo ac potu reficiunt, eumque meliori veste induunt. Tres hic præter Leodegarium et Ebroinum personæ nominantur, Waningus scilicet, Ermenarius et Winobertus; de singulis aliquid notasse, non abs re fuerit. A Winoberto lubet incipere.

quorum ille
tunc abbas
vel civitatis,

200 Hunc Gallie Christianæ auctæ scriptores tom. IV col. 449 inter abbates S. Martini Eduensis collocant, nulla facti sui idonea ratione adducta, quæ etiam destituti fuisse videntur. Etenim loco citato de Winoberto abbate hæc tantum scribunt: Winobertus abbas (S. Martini Eduensis) florebat tempore sancti Leodegarii episcopi Eduensis, cujus Vitam scripsit anonymus monachus, qui sub Winoberto abbate vitam religiosam ducebat, et quidem, uti existimat Mabillonius, in Martiniano monasterio: ex quibus liquet, hos in eo dumtaxat fundari, quod, ut putant, anonymus noster antiquior, qui Vitam S. Leodegarii conscripsit, sub Winoberto abbate vitam religiosam duxerit, idque, ut existimari a Mabillio affirmant, in monasterio Augustodunensi S. Martini. Verum unde auctores illi didicere, vel a Mabillio putari, anonymum nostrum in monasterio Martiniano Augustodunensi monachum fuisse, vel hunc sub Winoberto abbate vitam religiosam duxisse? Postremum sane neque ex ullis ipsiusmet anonymi nostri verbis neque aliunde comperire potui; quod vero ad primum attinet, Mabillonius sæculo II Benedictino in Observationibus præviis ad Vitam S. Leodegarii anonymum nostrum asserit monachum Augustodunensem fuisse, non S. Martini, sed S. Symphoriani. Hoc autem assertum suum, uti post diligens examen comperi, nusquam retractat, ut laudati scriptores verosimiliter hic hallucinati sint, idoneaque ratione caruerint, quæ Winobertum abbatem catalogo abbatum S. Martini adscriberent.

vel diœcesis
Augustodu-
nensis fuisse
videtur,

201 Porro licet certo, ut apparet, determinari nequeat, cujus monasterii abbas Winobertus existerit, hunc tamen abbatem fuisse cujusdam monasterii, quod vel in civitate vel in diœcesi Augustodunensi situm erat, verisimile mihi est tum ex eo, quod anonymo nostro, Augustodunensi monacho, qui eum num. 42 unum e fratribus suis appellat, apprime notus fuisse videatur, tum ex eo, quod ipsemet, ut apparet, recte noverit Ermenarium, Augustodunensem S. Symphoriani abbatem, Leodegarii in episcopatum successorem. Cum enim, ut anonymus num. 42 testatur, Sanctum nostrum in domo Waningi in stramine jacentem, et nihilominus, excisa lingua, labiisque exsectis, diserte loquentem reperisset, rem illico ad Ermenarium detulit, ac cum eo Sancti nostri vulnera pro virili curavit; quæ cura sancto Antistiti summa charitate a Winoberto adhibita argumento etiam esse potest, hunc fuisse abbatem in civitate vel diœcesi Augustodunensi, cui ante episcopus Leodegarius præfuerat, jamque, ut apparet, Ermenarius præerat.

hic vero
Leodegario in
sedem

202 Etenim hunc anonymus noster num. 42 episcopi titulo insignit, dum de Winoberto abbate, qui Leodegarium custodiæ Waningi primo commissum inviserat, sic scribit: Et concito gradu (Winobertus abbas) Ermenario episcopo nuntiat factum, nempe de Leodegario, quem, excisa lingua labiisque exsectis, diserte loquentem audierat; erat ergo Ermenarius jam tunc, cum Sanctus in custodiam Waningi primum erat traditus, Augustodunensis episcopus. Verum a quo tempore Leodegario fuerat successus? Factum id non videtur, cum adhuc in vivis Childericus esset superstes. Licet enim anonymus noster num. 49 narret, Childericum, cum Leodegarium Luxovium relegaret, Augustodunensem urbem Ermenario, S. Symphoriani abbati, petitione populi commendasse, eum tamen ibidem episcopum non compellat. Ad hæc Sanctus noster post mortem Childerici Augustodunum repetens ab universo populo et clero, ut jam vidimus, triumphum quadam specie est receptus, inque sedem pristinam locatus, nemine omnino repugnante, ut Ermenarius, qui populo maxime erat in amoribus, Sancto tunc nondum, adeoque nec vivente Childerico, in episcopatum sub-

Octobris Tomus I.

rogatus fuisse videatur. Cointius in Annalibus ecclesiasticis Francorum ad annum 674 num. 41 ita pronuntiat: Observa præterea, Ermenarium basilicæ sancti Symphoriani abbatem exulis Leodegarii loco subrogatum ab Ebroinianis fuisse apud Aduos episcopum, ut liquido patebit ex iis, quæ post biennium referemus ex Vita ipsius Leodegarii ab anonymo conscripta; post biennium autem, ad annum scilicet 676 num. 1, transcriptis iis, quæ anonymus noster refert num. 42, hæc subdit: Ex illo textu (imo præcipue ex verbis, quæ hic mox ex anonymo nostro recitavi) patet id verum esse, quod ante biennium a nobis observatum fuit, Ermenarium abbatem in locum exulis Leodegarii subrogatum fuisse apud Aduos episcopum ab Ebroino.

203 Sane Cointio hic assentiendum est, si, quod ex mox dictis verosimile apparet, Ermenarius, vivente Childerico, nondum fuerit Augustodunensis episcopus, fueritque nihilominus tunc, cum præfatum ex Winoberto de Leodegario nuntium accepit, in dignitate illa constitutus, prout anonymus sat aperte indicare videtur, dum num. 42 (vide verba num. præcedenti recitata) Ermenarium episcopi titulo distinguit. Ast ibi Ermenarius forte tantum per anticipationem ab anonymo nostro vocatur episcopus, nimirum non quod tunc, cum ex Winoberto de Leodegario nuntium accepit, Augustodunensis fuerit episcopus, sed quod postmodo ad sacrum illud munus fuerit promotus: id autem si verum sit, dubium prorsus est, sub quod tempus Ermenarius Leodegario in episcopatum sit successus, recteque facere dicendi sunt Gallie Christianæ auctæ scriptores, dum tom. IV col. 556 recensitis iis, quæ de Ermenario ex anonymo nostro suppetunt, incertum esse aiunt, quando Ermenarius episcopatum sit exorsus. Nihilominus mihi hic præplacet Cointii opinio, in qua anonymi verba num. præcedenti recitata in sensu magis naturali et obvio accipiuntur; juxta hanc autem, ut ante dicta consideranti patebit, Ermenarius Leodegario in episcopatum fuerit subrogatus anno circiter 675 vel 676. Neque hic opponas, Bobonem ab Ebroinianis, ut anonymus num. 54 innuit, in cathedram Augustodunensem, civitate illa sub æstatem anni 674 subacta, fuisse intrusum. Potuit enim Bobo brevi post, ut pluribus aliis contigit, eaccedere amicitia Ebroini Theodorico jam reconciliati, perque eum episcopatu injuste parto spoliari, ejusque loco Ermenarius substitui. Sed de hoc jam satis; superest, ut de Waningo nunc quedam dicamus.

episcopalem
jam successis-
se.

E

204 Condidit is monasterium Fiscamnense, vulgo Fescam, quod situm inter Diepam et Portum Gratia, quadraginta fere milliaribus, ut scribit Glaber Rodolphus lib. IV Hist. cap. 4, ab urbe Rotomagensi distat. De Waningo sub titulo Sancti ad 9 Januarii Majores nostri egere, ejusque Vitam non integram, sed varia dumtaxat Fragmenta, quæ licuit acquirere, in lucem emisere. His Fragmentis aliud ex quodam cænobii Fiscamnensis apographo Mabillonius in sæculo II Benedictino adjunxit; quamquam autem ibi Waningo titulum Sancti etiam attribuat, eum tamen, quod nec Majoribus nostris adversatur, antiquioribus Fastis sacris esse adscriptum, recte negat. Waningi nomen, inquit in Observationibus præviis pag. 972, in antiquis Martyrologiis non exstat, neque in Actis SS. Wandregisili ac Leodegarii Sanctus prædicatur, sed Vir illustis; et cum S. Leodegario mitius egisse laudatur. Ista hic auctor; sed quod ait de Leodegario mitius a Waningo habito, sano sensu intellige. Licet enim mitius egerit Waningus cum Sancto nostro custodiæ suæ commissio, ideoque ab anonymo num. 45 laudetur, non prius tamen hunc modum tenuit, quam Leodegarium stupendo prodigio distincte sine lingua loquentem audirisset, hincque conclusisset, sanctum Antistitem iniqua persecutione ab Ebroino immerito cavari. Manifestum id præcipue faciunt quedam ab anonymo nostro num. 41 et 42 relata, quibus Waningus, antequam cognovisset mox memoratum miraculum, in S. Leodegario potius durior quam mitior fuisse videtur, hincque haud dubie est, cur idem Mabillonius

Waningus
initio Sanctum
durius
habet, deinde
que,

F

AUCTORI
C. B.

nus tom. I *Annalium*. ubi verbis num. 199 recitatis retulit Winobertum et Ermenarium Sancti nostri misere mutilati vulnera pro virili curasse, corpus cibo ac potu refecisse, eumque meliori veste induisse, proxime subjungat: Quod mirum est, a Waningo, viro aliqui pio, tunc prætermissum fuisse. Sed nimirum ita crudelis tyranni edicta ferebant. Quamquam cur talis furiae se ministrum præstare? Hæc Mabillonius et quidem plus a quo forte in Waningum hic severus.

mutato animo,
Fiscamnum
ducit, ubi is
linguæ ab-
scissæ

203 Potuit enim Vir pius deceptus fraudibus et dolis Ebroini, qui Leodegarium necis Childerico illata conscium fuisse prædicabat, criminis illius vere reum sanctum Antistitem putare, sicque eum non humani alicujus respectus, sed solius justitiæ intuitu durius tractare. Utul sit, certe ubi primum objecto crimine innoxium cognovit Sanctum nostrum, multo eum humanius, ut ex dicendis mox patescet, tractandum curavit. Nunc ad interruptam tantisper rerum seriem revertor. Hanc Mabillonius loco proxime citato ita prosequitur: Interim, dum in Waningi domo retinetur sanctus Antistes, (Leodegarius) ipsius labia et lingua recrescere cœperunt, ac solito more ex ejus ore verba profluere. Quo miraculo flexus tandem Waningus, mitius cum eo agere non dubitavit, et Martyrem Dei agnoscens, in monasterium Fiscamnum, quod ipse extruxerat, et Childemarcæ abbatis sœ regendum commiserat, Leodegarium perduxit, ibique custodiri, sed tamen humanius tractari curavit. Hausta hæc fere sunt ex solo nostro anonymo. Etenim Ursinus de Leodegario mitius a Waningo habito nihil prorsus commemorat; quemadmodum autem Sancti nostri, antequam Fiscamnum duceretur, in domo Waningi detentionem silentio præterit, ita pariter omisit, quæ anonymus num. 42 de loquela ipsi ibidem una cum labiis et lingua recrescentibus redire cœpta memoriæ prodit. Porro Ursinus etiam non indicat labia et linguam Leodegario plene recrescisse, cum jam Fiscamnum esset perductus, sed tantum ait, linguam ejus præcisam solitum recepisse officium. Indicat id, quamquam subobscurè, noster anonymus; ubi enim hic num. 45 narravit Leodegarium ad monasterium Fiscamnense a Waningo fuisse perductum, non solum ait tunc ejus linguam præcisam solitum recepisse officium, sed, paucis interjectis, addit: Ubi (in monasterio Fiscamnensi) dum intra parvum spatium oris, faciei * vel linguæ recepisset (Leodegarius) officium, eo quod oblatu fuerat ipse jam Domino *, quotidianum immolare studuit sacrificium. Quibus verbis verosimillime vult significare labia et linguam in monasterio Fiscamnensi Leodegario plene recrescisse; præmisit enim num. 42, ea jam Sancto recrescere cœpisse, cum nondum Fiscamnum esset adductus.

* Mabill.
labiorum,
faucium
* al. abest
Domino

recrescere
jam capta
usum perfecte
recuperat,

206 Porro ad præsens institutum pertinent, quæ num. 7 leguntur in Fragmento Vitæ S. Waningi, quod Majores nostri ad 9 Februarii secundo loco ediderunt. Sunt autem hæc: Illo tempore (ædificato jam monasterio Fiscamnensi) beatus et gloriosus martyr Leodegarius Fiscanum deducitur, quem efflerus et nefandus apostata Ebroinus episcopatus sui sede injuste expulerat, rerum affluentia multarum expoliaverat, et lingua inclementer abscissa totius officio sermonis privaverat. Verum cum gloriosus Martyr et Episcopus Summi et Omnipotentis sacras ingrederetur ædes, et psallentium Virginum audiret angelicas voces, ablata officium linguæ reperit. Quibus verbis, spectato sensu magis obvio et contextu, insinuari videtur, Leodegarium loquendi usum, quem, lingua abscissa, amiserat, tunc primum recuperasse, cum ad cœnobium Fiscamnense perductus sanctimoniales ibi in sacris ædibus psallentes audiret, quod cum Ursino, cum hic tantum asserat linguam Leodegarii præcisam solitum in monasterio Fiscamnensi recepisse officium, satis congruit; at non item cum anonymo nostro. Hic enim narrat, ut jam vidimus, Leodegario loquelam post linguæ abscissionem redire etiam cœpisse, antequam Fiscamnum duceretur. Sed Ursinus juxta ac laudati

Fragmenti Vitæ S. Waningi auctor forte dumtaxat D voluit, Leodegario tunc primum, cum Fiscamnum venit, linguam abscissam perfecte recrescisse, plenumque ejus usum rediisse. Utul sit, narratione, quam anonymus noster num. 42 et 43 instituit, standum puto. Cum enim, quæ ibidem prodit, Ermenarius Augustodunensis post Leodegarium episcopus, cui Opus suum ille inscripsit, et Winobertus in episcopatu, ut verisimile esse jam vidimus, Augustodunensi abbas, propriis suis oculis ac auribus perceperint, ea verosimiliter ex iis ipsis, utpote et ipse monachus Augustodunensis, fidei relatione intellexerit, aut etiam suis ipsemet oculis aspexerit, si genuina sit Mabillonii lectio, de qua num. 22 et 23 hujus Commentarii prævii actum est.

207 Ceterum Leodegarius Fiscamnum jam perductus, austerum admodum vitæ genus amplectitur, dies noctesque integras in divinis laudibus transigit, totum se pœnitentiæ operibus impendit, rix templo egreditur, nisi ut paululum cibi et quietis fesso corpori concedat. Insinuat hæc tam anonymus noster quam Ursinus; hic quidem num. 17, ille vero 43. Iisdem ambo fere verbis utuntur. Ursiniana hæc sunt: Nam (Leodegarius in monasterio Fiscamnensi) diebus ac noctibus in Dei cultu pervigilans astabat, ut vel paululum ad necessaria corporis vix aliquando ab ecclesia procederet, vel quippiam somni ac ciborum perceptionem capere * potuisset. Ad hæc Vir sanctus linguæ usum, quem divinitus recuperarat, inutilem ibidem non reliquit. Etenim non tantum sape suavia miscbat colloquia cum monasterii Fiscamnensis sacris virginibus, sed etiam piis suis doctisque sermonibus effecit, ut multi alii admirantes, quanta Dei clementia in Sancto suo, cui lingua exsecta prodigiose recreverat, operaretur, a pravis operibus ad Dominum conversi, dignos pœnitentiæ fructus fecerint. Insinuat hæc iterum Ursinus. Quippe num. proxime citato sic scribit: Magnum (Leodegarius Fiscamnum jam ductus) doctrinæ suæ semen ostendit in populo: ut quando inter virgines * (sanctimoniales) accederet, tantum, ut fertur, dulcia sua fulgebant eloquia, ut mirarentur, quicumque audierant, quanta Dei operabatur clementia, et conversi a pravis operibus, velociter peterent fructus pœnitentiæ. Hæc ille, cui hic quidem ad verbum fere iterum consonat anonymus, sed subjungit, Leodegarium insuper in monasterio Fiscamnensi quotidianum Missæ sacrificium Deo immolare studuisse, quod Ursinus alto silentio involvit.

austerum vitæ
genus ample-
ctitur, animi-
que

E
* al. refectio-
nem percipere

* al. virginum
catervam

208 Pari modo silentio etiam involvit is scriptor id, quod idem item anonymus num. 44 perhibet, quodque luculenter ostendit, eximia Leodegarium etiam in inimicos suos charitate fuisse, eorumque dilectionem, quam verbis in epistola ad matrem suam num. 221 recitandis impense commendat, opere reque ipsa exercuisse. Res sic habet. Exegerat jam Sanctus biennium fere in monasterio Fiscamnensi sub custodia Waningi, dum manifesto Dei numine accidit, ut ii, quos habuerat inimicos, perduellionis crimine damnati, partim mortis pœna fuerint mulctati, partim ad extraneas regiones fugere fuerint compulsi. Audivit id sanctus Antistes. Tum vero tantum abfuit, ut aliqua vindictæ cupidine abreptus de misero illorum cusu fuerit gavisus, ut contra non parum doluerit, quod ii, qui morte fuerant puniti, sine præviis pœnitentiæ fructibus obiissent. Audi ipsum anonymum: Dum per biennium fere, inquit num. 44, ibidem (in monasterio Fiscamnensi) Leodegarius in Dei laudibus resedisset, ut eos illi nuntiaverunt interfectos, aut pro infidelitatis causa in regionibus, alios effugatos; ille * graviter deflens, non de ultione est gavisus, sed cur sine pœnitentia eos comprehenderit mortis occasus, ingemiscebat. Ita Leodegarius in inimicos suos erat affectus, cum interim Ebroinus, præteritis sancti Ersulis suppliciis non contentus, de eo iterum vexando, mortique etiam tandem dedendo cogitaret, ut § a sequenti proximus aperiet.

in inimicos
bene affecti
egregium
specimen
præbet.
F

* al. quos ille

A

§ XIV. S. Leodegarius ad S. Sigradam matrem suam scribit epistolam, in cuius epocham hic inquiritur.

S. Leodegarius
vel post, ut
communis
fert opinio,

Philippus Labbeus Societatis nostræ sacerdos tom. I Novæ Bibliothecæ librorum Mss. pag. 777 et 778 primus omnium publici juris fecit insignem sancti Leodegarii ad S. Sigradam matrem suam epistolam, quam deinde Mabillonius ex Ms. codice Maurentiano ad calcem Actorum Sancti nostri recudendam curavit, quamque Appendici tom. IV Gallix Christianæ auctæ novissime etiam insertam reperio. Hanc ego hic denuo reculam ex Ms. apographo, quod ex antiquis Membranis clarissimi viri, domini Philiberti de la Mare, Divione regii consilarii, desumptum notatur, quodque ad Decessores nostros P. Petrus Chiffletius, et ipse Societatis nostræ sacerdos transmisit. Dicta epistola tam in apographo nostro quam in editione Mabillonii et Labbei hunc præfert titulum : Epistola consolatoria, quam S. Leodegarius episcopus Heduarum post obitum germani sui Guayreni*, post amissos oculos et labia incisa, direxit ad genitricem suam Suessionis in cænobio puellarum, incipit. Hinc haud dubie

* Mabil.
Gaireni

B

factum est, ut hanc Mabillonius, Cointius, aliique huc usque eruditi omnes, S. Gerini morte posteriorem esse indubitanter existimarint. Verum cum non constet de ætate antiquorum Mss., ex quibus tam in apographum nostrum quam in Labbeanam et Mabillonianam editionem recitatus titulus illatus est, forsitan is tantum profectus fuerit a posteriori ævi scriptore, qui nimirum a sæculo Sancti nostri remotus, ejus ad matrem epistolam post mortem Gerini scriptam, sine sat solido fundamento putarit, ac proin dubitari posse videtur, an vere tunc scripta fuerit, cum id ex nullo plane, ut apparet, ipsiusmet epistolæ loco pro certo queat concludi.

vel ante, ut
etiam

210 Etenim in hac, quam longa est, ne quidem Gerini nomen usquam comparet. Ad hæc nihil omnino suggerit, quod Gerini mortem jam evenisse, cum scriberetur, vel utcumque insinuet, vel necessario requirat. Cointius in Annalibus ad annum 676 num. 2 recitat ex illa hæc verba : O felix mors, quæ vitam tribuit; felix amissio rerum, quæ divitias restituet sempiternas; felix tristitia, quæ gaudium affert angelorum! Impræsentiarum probasti, quantum clementissimus Dominus Jesus Christus misertus est tui, qui devotionem spiritualem et custodiam sanctæ disciplinæ et contemptum mundi tibi habere concessit, et pignora uteri tui de ærumna hujus sæculi et de errore præsentis vitæ eripuit, et dedit spem vitæ æternæ iis, quos lugere poteras, quasi mortuos, si superstites reliquisses in mundo, de quibus non est habenda mæstitia, sed multimoda gratiarum actio referenda Deo Patri et Domino Jesu Christo, quibus ait a Leodegario pronuntiari Gerini fratris necem non tristitiæ, sed lætitiæ causam esse debere, ut velis iis agi de Gerini morte. Alia, fateor, non sunt in tota epistola magis valida, quibus id contendatur, aut, ut melius dicam, alia non sunt, quibus id merito contendere queat. Verum sat probabile apparet, non agi ibi a Leodegario de morte, quam Ebroini jussu Gerinus subierat, sed de morte, quam ipsamet Sigrada, suscepto vitæ religiosæ statu, eo modo obierat, quo secundum introductam ab hominibus acceptionem, ii omnes mortui seu mori dicuntur, qui, abdicatis sæculi rebus, in monasterium secesserunt, vel secedunt, in eoque totos se Deo consecrarunt vel consecrant. Probatur id ex verbis, quæ Sanctus proxime præmittit, quibusque matri suæ relictum mundum susceptumque vitæ religiosæ statum gratulatur. Vide illa infra num. 218 conferque cum proxime num. 219 sequentibus : O felix mors etc., quæ jam recitata sunt.

probabile ap-
paret, Gerini
fratris sui
mortem

211 Quod autem ait Cointius, his etiam Leodegarium pronuntiari, necem Gerini non tristitiæ, sed lætitiæ causam esse debere, id equidem, ut mihi apparet, sanctus Præsul iis non pronuntiat. Etenim

verba, quibus illud præcipue pronuntiaret, hæc sunt : Pignora uteri tui de ærumna hujus sæculi et de errore præsentis vitæ (Deus) eripuit, et dedit spem vitæ æternæ iis, quos lugere poteras quasi mortuos, si superstites reliquisses in mundo, de quibus non est habenda mæstitia, sed multimoda gratiarum actio referenda Deo etc., per quæ Leodegarius, cum plurali numero utatur, tam seipsum quam fratrem suum Gerinum designat. Quapropter, sicuti per illa non de sua, sic nec de Gerini fratris sui morte id pronuntiat, quod Cointius contendit. Ast, inquires, verba illa a Cointio laudata saltem innuunt, Gerinum, cum scriberentur, in mundo non fuisse superstitem, seu cum tunc mortuum fuisse. Quid tum? id ipsum etiam innuunt de Leodegario : an hic, cum illa scriberet, in vivis forte non existit? Dehent itaque verba illa accipi secundum sensum num. præcedenti datum, ut insinuent, quod non solum Leodegarius, cum hæc ad matrem suam scriberet, sed etiam frater ejus Gerinus in monasterio quodam idque cum proposito monachorum adinstar perpetuo vivendi exstiterit. Nisi enim sic accipiantur, non potuit, si vero sic accipiantur, potuit Leodegarius illa de se ipso cum veritate pronuntiare; hic autem, ut ex jam dictis et porro dicendis facile erit colligere, verosimiliter tum resederit in monasterio illo, in quo a Waimiro, ut vidimus, post exsilium Luxoviense fuit inclusus; Gerinus vero vel in eodem vel in alio, in quod aut sponte sua Ebroini metu, abjecta agri urbisque Pictaviensis præfectura, secesserat, aut ab Ebroinianis fuerat detrusus. Jam quisque, ut opinor, ex hoc et num. præcedenti dictis facile intelliget, nullum plane, ut supra asserui, in epistola Leodegarii locum esse, ex quo pro certo queat concludi scriptam illam esse post mortem Gerini, ac proin, cum id etiam certum non sit ex titulo, quem præfert, dubitari merito posse, an vere tunc scripta sit, seu potius, an dicendum non sit scriptam eam esse ante obitum Gerini, quod verba, quæ ex illa proxime recitavi, ad sensum datum intellecta aperte exigunt, quodque propterea mihi sat probabile videtur.

212 Quod si interim vera habeatur communis opinio, qua statuitur morte Gerini posterior, dubium aliud tunc occurrit, an scilicet scripta sit ante, an postquam Leodegarius Fiscamnum a Wainigo esset perductus. Scriptores Gallix Christianæ auctæ tom. IV col. 555 indubitanter affirmare videntur, scriptam illam esse post mortem Gerini, antequam Leodegarius Fiscamnum esset perductus. At in illa hypothesi contrarium forte factum fuerit; quippe Sancto nostro post mortem Gerini matri suæ scribere non prius liberum fuisse videtur, quam a Wainigo mitius tractari cæpit; dum autem id accidit, statim forte ad monasterium Fiscamniense ductus fuerit, ut ibi illam, qua de agimus, epistolam forte etiam scripserit, ac proin, non nisi immerito, indubitanter affirmari queat scriptam esse, antequam Leodegarius Fiscamnum esset perductus. Verum parum refert, sive tunc sive post scriptio illa adornata sit. In utroque enim casu, ut colligere est ex § præcedenti, referenda erit ad annum 676. si nempe, ut jam monui, vera sit communis de illius epocha opinio; si autem hæc vera non sit, sed opposita, qua statuitur epistola morte Gerini anterior, quamque mihi sat probabilem esse in fine num. præcedentis asserui, referenda illa erit vel ad eundem annum 676 vel ad alterutrum ex duobus præcedentibus, ut fas est inferre ex tempore, quo Leodegarius, ut supra vidimus, a Waimiro in monasterio quodam fuit inclusus, et ex biennio fere integro, quo juxta Ursinum in illo latuit, antequam ab Ebroino ea pateretur, quæ § præcedenti retulimus.

215 Ast, sciscitabitur jam forte non nemo : An memorata Leodegarii scriptio in hypothesi, quod ante Gerini necem concinnata sit, referri forsitan etiam non potest vel ad sexennium, quo Sanctus monasterio S. Maurentii abbas præfuit, vel ad tempus, quo Luxovii exsularit? Respondeo, primum fieri indubie non posse. Etenim dum S. Leodegarius epistolam

AUCTORE
C. B.

ac proin anno
incerto,

F

matrem suam
Suessione
sanctimoniam
factam

AUCTORE
C. B.

epistolam jam saepissime dictam scripsit ad Sigradam, matrem suam: hæc, ut ex verbis ejusdem epistolæ infra num. 225 dandis liquet, sub disciplina Itheriæ seu Ætheriæ abbatissæ vitam religiosam ducebat, atque adeo Suessione in monasterio puellari ab intemerata Virgine Maria nuncupato tunc versabatur. Quippe Abbatissa illa, nomine Itheria seu Ætheria, cum alia cognominis, ut apparet, tunc non floruerit, procul omni dubio fuit ea ipsa Ætheria, quæ, uti ex Fragmento Vitæ S. Drausii apud Chesnium tom. I Scriptorum intelligitur, prima fuit præfati puellaris monasterii abbatissa. Quapropter cum illud monasterium, prout Gallix Christianæ auctæ Scriptores tom. IX col. 442, aliique tradunt, circa annum tantummodo 660 conditi ceptum sit, sexennium autem, quo S. Leodegarius monasterium S. Marcentii gubernavit, ab anno circiter 631 (vide num. 32) usque ad annum 637 vel 638 excurrat, consequens est, ut Sigrada, dum Leodegarius abbatiam Sanmarcentianam rexit, sub disciplina Itheriæ abbatissæ in Parthenone Suessionensi S. Mariæ vitam religiosam non duxerit, ac proin ut tunc ad illam a sancto Filio ea epistola, de cujus epocha hic disputamus, scripta non fuerit.

variaque
persecutiones
passam,

B

214 Quod vero jam ad secundum pertinet, an scilicet illa scriptio referri non possit ad tempus, quo Sanctus Luxovii exsulavit, respondeo verisimile saltem esse, nec id fieri posse. Etenim Leodegarius sub istius initium matri suæ jam, ut vidimus, sanctimoniæ hæc scribit: Gratias ago Deo meo... pro fide vestra et patientia in omnibus persecutionibus et tribulationibus tuis, quas sustinuisti, ac proin scripsit, cum multas graves persecutiones illa passa esset, cumque jam post illas vitam religiosam esset amplexa, verisimile autem non videtur, hæc accidisse vel antequam vel cum jam Sanctus Luxovii exsularet; non primum, quia, quoniam Leodegarius eo tempore summa auctoritate valuit, matrem ejus tunc persequi nemo ausus fuerit; non secundum, quia nihil suppetit, ex quo id utcumque valeat probari. Acciderint ergo, cum Ebroinus post mortem Childerici Leodegarium modis omnibus vexavit. Verisimile id ex eo fit, quod tunc non tantum sanctum Præsullem, sed et fratrem ejus S. Gerinum persecutus sit, ut credibile fiat, virum crudelissimum, privato in Leodegarium odio abreptum, ab ejus etiam matre persequenda non abstinuisse. Accedit, quod, tante auctore Vitæ S. Drausii supra laudatæ, monasterium puellare, in quo illa Suessione vitam religiosam egit, ab Ebroino ejusque uxore Leutrude fuerit conditum, ac proin suspicio oriri queat, Sigradam, licet postea volens in vota religiosa concesserit, primo tamen ab Ebroino, postquam hic cum Leodegario ab exilio Luxoviensi esset reversus, in prædicto monasterio invitam fuisse inclusam, adeo ut post exilium Luxoviense verosimiliter acciderint persecutiones illæ, post quas Sanctus noster epistolam, de qua hic, matri suæ scripsit, atque adeo hæc etiam in hypothesis num. præcedenti facta referri nequeat ad tempus, quo Leodegarius Luxovii exsulavit.

per epistolam,
de quæ erudi-
torum profe-
runtur judi-
cia,

215 Ceterum si illa Sancti nostri scriptio, de cujus tempore jam satis disputatum est, vere concinnata sit, antequam Gerinus Ebroini jussu necatus est, debet titulo num. 209 recitato, quem præfert, hic sequens substitui: Epistola consolatoria, quam S. Leodegarius episcopus Eduorum, postquam oculos amisisset, et in quodam monasterio esset inclusus, direxit ad genitricem suam Suessionis in cœnobio puellarum, ut nulla in eo de Gerini obitu mentio habeatur. Venio nunc ad judicium, quod nonnulli eruditi de præclaro illo Leodegarii monumento, ejus, inquam, epistola ad matrem consolatoria tulerunt. Illi omnes, ut jam monui, in opinione præconcepta pergunt, scriptam esse, post mortem Gerini, quod cum proinde in hoc Commentario prævio pro vero tantisper habuerim, non prius, quam hac narrata, de illa hic agendum duxi. Itaque Mabillonius tom. I Annalium Benedictinorum pag. 352 ita pronuntiat: In ea epistola (consolatoria Leodegarii ad matrem) miræ caritatis elucet exemplum, quod ne

verbum quidem habet Vir sanctus de Ebroini sævitia, immo nec de suppliciis sibi ab eo inflictis; sed tantum genitricem hortatur ad ferendum patienter adversa, in primis Gairini mortem, ad amorem inimicorum, et ad religiosæ vitæ propositum fideliter exsequendum. Mabillonio accedunt Scriptores Gallix Christianæ auctæ, qui tom. IV col. 534 sic aiunt: Jam... consolatoriam (Leodegarius) ad matrem in parthenone Suessionensi monacham effectam scripserat epistolam, primis Ecclesiæ seculis, martyre et apostolo dignam. Hisce adhuc addo Historiæ litterariæ Franciæ Scriptores, qui tom. III pag. 621 Sancti nostri epistolam impensissime laudant. Horum verba reddita e Gallicis Latina hæc sunt: Jure merito (epistola S. Leodegarii ad matrem suam) epistolæ consolatoriæ titulum præfert. Nihil hujus loquendi genere est aptius, ut in cor penetret, illudque unctione prorsus sancta perfundat. Haberi potest pro effusione cordis charitate penitus incensi, indubitatisque Scripturæ, ut ita dicamus, veritatibus ebrii, e quibus proprie tota dumtaxat est contexta. Stylus totus est igneus, vereque in omnibus sancto martyre dignus. Quamquam ei non alia ars insit, quam quæ charitate sit nata, dici nihilominus potest industrie scripta. Sanctus Leodegarius in ea in particulari instat, ut inimicis veniam dandam probet, veritus, ne Sigrada, quamquam pietatem profiteretur, sese quodam animi motu abripi contra filiorum suorum interfectores et persecutores pateretur. Si Sanctus ita loquebatur ad populum, merito deploratur jactura homiliarum, quas ei fecit decennio episcopatus pacifici et tranquillæ. Hæc illi: quam merito autem ita loquantur, docebit ipsamet epistola, quam nunc subjungo.

216 En illam: Dominae et sanctissimæ genitrici Sigradæ, quæ antea per cognationem carnis, modo per conjunctionem spiritus facta es vera mater, et impletum est illud, quod sancta Veritas dicit: « Quicumque enim fecerit voluntatem Patris mei, » qui in cælis est, ipse meus frater, soror et mater » est. » Leodegarius servus servorum Jesu Christi Salvatoris nostri, gratia vobis et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo. Gratias ago Deo meo, qui non abstulit misericordiam suam a me, sed dedit auditui meo gaudium et lætitiā, pro fide vestra et patientia in omnibus persecutionibus et tribulationibus tuis, quas sustinuisti in exemplo justī Judicis Dei, ut digna habearis in regno Dei, in quo elegit te Dominus noster Jesus Christus ante constitutionem mundi; et dedit tibi non solum, ut in eum credas, sed etiam ut pro illo patiaris, si qua consolatio in Christo, si quod solatium caritatis, si qua societas spiritus, si qua viscera misericordiæ in ipso, implesti Sanctorum gaudium. Omnis tristitia versa est in lætitiā, quia nullo modo oportebat tristari; sicut ait beatissimus Petrus: « Modicum nunc si oportet contristari in » variis tentationibus, ut probatio vestræ fidei » multo pretiosior sit auro, quod per ignem probatur. »

217 Ita et beatus Paulus testatur dicens: « Id » enim, quod in præsentī est, momentaneum et » leve tribulationis nostræ supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operatur in nobis » etc. Et alibi « Rememoramini pristinos » dies, in quibus illuminati magnum certamen » sustinuistis passionum. In altero quidem opprobriis et tribulationibus spectaculum facti; in » altero autem socii taliter conversantium effecti. » Nam et vinctis compassi estis, et rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscetes, vos habere meliorem et manentem substantiam. » Et ut confirmatio et retributio maneat in æternum, addidit dicens: « Nolite itaque amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet » remunerationem. Patientia enim vobis necessaria » est, ut facientes voluntatem ejus, reportetis promissionem. Adhuc enim modicum aliquantulum, » qui venturus est, veniet, justus autem meus ex » fide

consolatur,
ostendens
mundi calamitates breves
esse,

gaudiumque
parere æternum. Post
hortatur
ipsam

A » fide vivit. Quod si subtraxerit se, non placebit
» animæ meæ. Nos autem non sumus subtractionis
» in perditione. sed filii in acquisitione animæ. »
Paulo aliter epist. ad Hebræos cap. 10.

primum qui-
dem, ut in
Domino gau-
deat, quod ip-
samet, relicto

218 O Domina, quantum gaudium oportet te
habere in Domino! Nec lingua effari, nec pagina
valet continere. Dereliquisti, quod derelinquen-
dam erat, adepta es, quod desideravit anima tua.
Exaudivit Dominus orationem tuam, et vidit lacry-
mas tuas, quas, multis peractis, fudisti in conspectu
ejus, et quod paululum videbatur impedire ad ca-
piendam æternam beatitudinem, truncavit a te, ut
soluta a vinculo familiarium et libera ab omni
compe mundi hujus vaces et vivas Domino, et
gustes, quam suavis est Christus. Ipse est Deus
noster, ipse est rex noster, ipse est redemptor
noster; ipse via et veritas et vita in agnitione Dei
Patris, et Filii et Spiritus sancti; ipsi serviendum
est in perpetuum, de quo Psalmista ait: « Quid re-
» tribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit
» mihi? » Significans, quid retribuendum sit, illico
adjunxit: « Calicem salutaris accipiam et nomen
» Domini invocabo. »

sæculo, ac ejus
liberi salutis
viam insi-
stant;

219 O felix mors, quæ vitam tribuit! Felix
amissio rerum, quæ divitias restituet sempiternas!
Felix tristitia, quæ gaudium affert angelorum! Im-
præsentiarum probasti, quantum clementissimus
Dominus Jesus Christus misertus est tui, qui devo-
tionem spiritalem, et custodiam sanctæ disciplinæ
et contemptum mundi tibi habere concessit, et de
pignora uteri tui de ærumna hujus seculi, et de
errore præsentis vitæ eripuit, et dedit spem vitæ
æternæ iis, quos lugere poteras quasi mortuos, si
superstes reliquisses in mundo; de quibus non
est habenda mœstitia, sed multimoda gratiarum
actio referenda Deo Patri et Domino Jesu Christo.
Ecce, ablata est caligo, quæ obscurabat pupillam
animæ, ecce, abjecta est subfasciatio et cura præ-
sentis vitæ: jam non habet nudus luctam *, ubi
adhæreat manus sua, suscepto jugo levi, portans
crucem Christi.

* forte luctans

deinde vero,
ut patientia
fortis esse
pergat,

220 Sequentes igitur Dominum, ejus præcedente
misericordia, intrepidi procedamus ad certamen:
fidelis enim est; dabit nobis victoriam, quia ipse
præliabitur pro nobis, et conteret satanam sub pe-
dibus nostris velociter. En, quo Deus suos milites
vocat ad certamen, quibus post victoriam paratas
habet coronas, et talibus armis induit, qualia ini-
mici eorum non habent, id est, scutum fidei, lori-
cam justitiæ, galeam spem salutis, in quo possint
omnia tela nequissimi ignita extinguere, et gladium
Spiritus, quod est Verum Dei, per omnem oratio-
nem et obsecrationem orantes omni tempore in
spiritu et in ipso vigilantes. Nihil vult Rex noster
in suis militibus de veteribus armis, nec de veteri
vestimento reperire, sed innovatos vult probare ad
prælium: et si aliquid fuerit (quod absit) de ve-
tusta consuetudine, quamvis parvum videatur,
maximum generat detrimentum, præcipue si ali-
quid odii contra inimicos fuerit in corde, quod
avertat Deus ab animo Christianorum fidelium.

Christi exem-
plo inimicos
diligat.

221 Quæ enim potest perfectior esse virtus, ut
diligendo inimicos mereatur quis effici Filius Dei,
et dimittendo debita, mereatur absolvi a vinculo
delictorum suorum? dicente Domino: « Si quis
» mihi ministrat, me sequatur, et ubi sum ego,
» illic et minister meus erit. » Qualem viam Domi-
nus docuit sequi, audi eum dicentem, cum ad
crucem iret *: « Domine Pater, dimitte illis, quia
» nesciunt, quid faciunt. » Si Auctor vitæ æternæ,
qui carnem de Virgine absque peccati macula as-
sumpsit, pro inimicis orabat, quanto magis nos,
qui pleni sumus peccatis, oportet inimicos diligere,
et orare pro eis, ut imitando Dominum, et sequendo
illum, mereamur partem habere in regno illius
cum Sanctis? Et si sunt nonnulli, quos perversitas
vitæ in communione a nobis separat, tamen in id,
quod conditi sunt, non sunt odiendi, sed potius
propter præcepta Dei diligendi. Illud namque sum-
mopere cavendum est, ut, quos divina pietas de

* imo cum e
cruce penderet

cura rerum temporalium liberavit, nullatenus nec
corpore nec animo revertantur: et si qua sint, quæ
jure legitimo debentur, cum omni festinatione ven-
dita aut data, vel etiam dispensata pauperibus *,
ad thesaurum regni celestis, et æternam beatitu-
dinem animus incalescat. Huic exemplo Maria
obsequens, quæ sedebat ad pedes Domini, audie-
bat verbum illius: Martha autem satagebat circa
frequens ministerium, quæ stetit et ait: Domine
non est tibi curæ, quod soror mea relinquit me
solam ministrare, dic ergo illi, ut me adjuvet, et
respondens dixit illi Dominus: Martha, Martha,
sollicita es et turbaris erga plurima, porro unum
est necessarium; Maria optimam partem elegit,
quæ non auferetur ab ea.

AUCTORIS
C. B.

* forte adden-
dum: dum
fuerint

222 Tanti amoris æstu Maria intrinsecus anhe-
labat, ut etiam a corporali Domini ministerio va-
caret, et solam ejus potentiam Deitatis, in quantum
Dominus ei præstabat, contemplaretur. Ideo opor-
tet, ut, quisquis ad hanc contemplationem surgere
meruerit, nullis impediatur obstaculis; sed die ac
nocte psalmis et hymnis, et canticis spiritualibus
vacans, et obedientiam sanctæ regulæ custodiens,
præstoletur venientem Dominum, accensa lam-
pade: et cum venerit, et pulsaverit, confestim
aperiatur ei. Nichil melius, quam timor Dei, et
nichil dulcius, quam respirare in mandatis ejus.

nec ad rerum
mundanarum
curam rever-
tatur,

223 O bona domina, quod tibi pius Dominus
præparatum habet, nec oculus vidit, nec auris au-
divit, nec in cor hominis ascendere potest. Qualiter
in præsentem vitam te Dominus remuneravit, audi
et ausculta. Pro obsequio famulorum dedit tibi
omnes fratres sanctos, qui quotidie pro te orant:
pro servitio ancillarum dedit tibi sorores sanctas,
quarum consortio frueris: pro labore præsentis
vitæ quietem in congregatione monasterii; pro
amissione rerum Scripturam sanctam divinam, et
meditationem sanctam et orationem assiduam; pro
amissione parentum * habes venerabilem et san-
ctam dominam Itheriam abbatissam: est tibi
mater, est tibi soror, est tibi filia. Tu itaque ei
vicissitudinem redde, quia, ut certus sum in
Christo Jesu, est vobis cor unum et anima una.

E
quarum loco
quid in mona-
sterio acqui-
siverit, enume-
rant,

* i. e. consan-
guineorum

224 Ideo te confido ista omnia accepisse, quia
non meis meritis, sed sola misericordia Christi,
per tuam orationem et sanctitatem omnia mihi a
Christo collata sunt. Fidelis sermo et omni acce-
ptione dignus, quia Christus Jesus venit in hunc
mundum peccatores salvos facere, quorum primus
ego sum, sed ideo misericordiam consecutus sum,
ut in me clementissimus Jesus ostenderet patien-
tiam suam ad consolationem omnium peccatorum
et spem veniæ. Quod minus apud nos terrena ha-
betur substantia, de thesauris sanctarum Scriptu-
rarum vobis direximus; et cum legeritis et audie-
ritis, gratias agite Domino per sæcula æterna.
Amen. *Hactenus Leodegarii epistola, de qua ad
encomia jam recitata hoc insuper addi potest; quod,
cum e Scripturæ veritatibus a Sancto jam oculis or-
bato fere tota sit contexta, argumento subserviat,
verum esse id, quod de S. Leodegarii in Scripturis
sacris eruditione num. 5 Ursinus affirmat.* Scripturis
sacris, inquit, ac legum doctrinis simulque cano-
nicis pene * cunctis præcellebat parochiæ *, id est,
diæcesis, quam regendam susceperat, habitantibus.
Nunc ad alia Sancti gesta progrediamur.

brevi sermone
de semet-ipso
epistolam
terminat.

F

* al. præ
* al. in paro-
chia

§ XV. Leodegarius ad aulam ex mona-
sterio Fiscamnensi arcessitur, ut sacer-
dotali honore in synodo a Theoderico
convocata privetur: qualis hæc existi-
terit, et an in ea Sanctus de morte
Childerici interrogatus et de gradu
fuerit dejectus.

Leodegarius tum ob prodigiosam linguæ, quæ ei
fuerat exsecta, recuperationem, tum ob eximiam
vitæ sanctimoniam, qua non solum monasterii
Fiscamnensis incolis, sed et accolis, pluribusque aliis
admirationi

Theodericus
Ebromi suam
synodum

AUCTORE
C. B.

admirationi erat, passim a populo, velut Sanctus, prædicabatur, atque honorabatur: Cum post tot flagella, inquit noster anonymus num. 44, ut decebat martyrem, fideles populi ei famulatum exhiberent venerabilem; quia non potest sub modio lucerna abscondi, manifeste hanc Omnipotens declaravit omnibus. Porro cum, ut verisimile est, egregia sancti Viri fama magis magisque indies invalesceret, et longe lateque spargeretur, non inter postremos, puto, Ebroinus fuit, ad quorum aures pervenit. Ast hic verosimiliter secundam illam de Sancto estimationem percrebrescere agerrime tulit; eam enim, nec immerito, pro aperta indubie habuerit condemnatione eorum omnium, quæ ipse contra Leodegarium inique gesserat, aut falso pronuntiavit, ac proin, prout verisimile apparet, partim nomini suo ut consuleret, partim ut inveteratum in sanctum Antistitem odium expleret, statuit eum, quod, ut vidimus, adhuc ante fecerat, veluti necis Childerico illata conscium iterato aggredi, huiusque deinde criminis obtentu ignominiose habitum de medio etiam, quod jam dudum facere decreverat, tandem tollere. Ad hæc cum præter Leodegarium nonnulli alii superessent episcopi, quos pariter habebat invisos, voluit et in hos, uti ex dicendis fas erit colligere, seu morte seu aliis pænis uno eodemque tempore animadvertere.

anno 678
convocat;

226 Sed, ait Valesius tom. III Rerum Francicarum pag. 511, quoniam sciebat, solos de episcopis episcopos judicare consuevisse, ne cui injuriam facere velle videretur, persuasit Theodorico, ut concilium antistitum in locum diemque certum indiceret. Ita ille; at voluit forte etiam Ebroinus, ut erat astutus, hac ratione declinare facti invidiam, utpote non sibi, ut putabat, sed episcopis imputandi, si nullos ipse ex eorum ordine, nisi synodo convocata, eaque vel assentiente, vel saltem non repugnante, pœna afficeret. Utut sit, Theodoricus concilium seu synodum convocavit, idque anno 678. Etenim ubi anonymus num. 44 narravit, Leodegario de inimicorum suorum interitu nuntiatum fuisse, postquam biennio fere in monasterio Fiscamnensi resedisset, mox subdit: Eodem tempore vir gloriosus Theodoricus rex et idem Ebroinus synodum convocaverunt, et ad quamdam villam regiam venientes, multam episcoporum turbam adesse fecerunt. Quare, teste anonymo, synodus illa, de qua hic sermo est, celebrata est biennio fere post Leodegarii ad monasterium Fiscamnense accessum, atque adeo anno 678. cum Leodegarius, ut supra ostensum est, anno 676 ad monasterium Fiscamnense accesserit, annique fere bini, quibus ibidem resedit, additi anno 676 ad annum 678 perducant. Ursinus num. 18 synodi a Theodorico et Ebroino convocatae pariter meminit, idque iisdem plane verbis, quibus anonymus, sed proxime apud hunc antecedentia omittit, nihilque aliud suggerit, ex quo synodi illius epocham certo definias; at cum hæc ex solo anonymo sat certo jam definita sit, ad aliud progredior.

probabile est
hanc eandem
esse

227 Quæri hic jam potest, an memorata illa ab anonymo synodus eadem sit cum synodo, in qua Chramlinus Ebrodunensem episcopum sede sua depositum fuisse, indicat diploma, quod Mabillonius libro sexto de Re diplomatica pag. 469 et 470 recenset, quodque Theodoricus III Francorum rex anno quinto regni sui, medio mense Septembri de præfato Chramlino emisit. Sententia, quæ synodum anonymi eandem facit cum synodo, in qua Chramlinus fuit depositus, idcirco potest pro probabili haberi, quod certo non constet, binis illis synodis epochas esse diversas, et quatuor interim characteres præcipui, quibus anonymus synodum suam distinguit, etiam in prædicto Theodorici diplomate attribuantur synodo, in qua Chramlinus de gradu fuit dejectus. Etenim characteres illi quatuor præcipui, quibus anonymus synodum a se memoratam distinguit, in eo unice consistunt, quod synodo multi interfuerint episcopi, quod quidam ex iis fuerint puniti, quod illa a Theodorico convocata, celebrataque sit in villa quadam regia; ii ipsi autem characteres etiam synodo, in qua Chramlinus fuit depositus, a

Theodorico in laudato diplomate assignantur. Ut id manifestum fiat, tam anonymi quam diplomatis verba hic facientia hic describo. Anonymi num. 44 et 45 hæc sunt: Eodem tempore vir gloriosus Theodoricus rex et idem Ebroinus synodum convocaverunt, et ad quamdam villam regiam venientes, multam episcoporum turbam adesse fecerunt; ibique inter ceteros Deddo (qui sanctum virum Leodegarium cum Waimiro expulit de episcopatu, et pœna tradidit) condemnatus ab ipsa synodo pœnam calvaria accepit in capite, expulsus et segregatus a sancta congregatione; deinde exilio condemnatus, morteque secuta, pœna capitis digessit*, quidquid doloris* in sancto Viro exercuit. Alii vero episcopi tunc a rege per Ebroinum in ipsa synodo poenam similem sortiti, perpetuo exilio sunt deportati.

* al. exsolvit
* al. doli

228 Diploma vero sub initium hæc habet; Theodoricus rex Francorum, viris inlustrebus Audobertus et Rocco nostris patriciis, ac omnebus ducis seu comitebus, vel actoribus publicis. Dum et episcopos de riga nostra, tam de Niuster, quam et de Burgundia, pro statu Ecclesiæ vel confirmatione pacis ad nostro palatio Marlaco villa jussemus advenire; et aliqui ex ipsis, qui in fidelitate nostra fuerant inventi, per eorum cannonis fuerant judecati; inter ipsos adfuit Chramlinus filius Miccio quondam, qui episcopatum Ebroduna civitate habuit, inventum est, quod sua præsumptione, vel per falsa carta, seu per revelationis* audacia, sed non per nostra ordenacione ipsum episcopatum reciperat; etiam nec sicut eorum cannonis continent, ad ipsum benedicendum sollemniter episcopi non adfuerunt. Unde Genesio, Chadune, Blidramno, Landobertus et Ternicio, qui metropoli esse videntur, vel reliqui quamplures episcopi ipsus judicantis, in nostri præsentia fuit conscissus, adque de supradicto episcopato rejectus. Tale est diplomatis a Theodorico dati initium, in quo sane per verba, quæ majoris formæ litteris hic expressa sunt; etiam synodo, in qua Chramlinus fuit depositus, eos ipsos quatuor characteres supra recensitos attribuit, quibus anonymus per verba, quæ majoribus litteris in ejus textu num. præcedenti recitato pariter exprimuntur, synodum a se memoratam distinguit, ac proin probabile est hanc ab illa non esse diversam.

cum synodo.
in qua Chramlinus fuit depositus;

E
* i. e. notat
Mabil. in
margine rebellionis

229 Ast, inquires, si synodus, in qua Chramlinus fuit depositus, eadem sit cum synodo anonymi, consequens est, illam, cum hæc, ut ex jam dictis liquet, anno 678 celebrata sit, ad eundem annum 678 esse referendam; ac proin etiam ad annum illum referendum esse Theodoricinum de Chramlino diploma, in quo eadem illa synodus memoratur; unde ulterius consequitur, ut penitus rual præcipuum Pagii argumentum num. 119 et 120 pro morte Childerici II Francorum regis anno 675 innectenda propositum, quod illam mortis Childerici epocham non probat, nisi Theodorici de Chramlino diploma seu placitum anno 677 statuatur emissum. Si enim id anno 678 affigendum sit, computati ab anno illo ordine retrogrado anni quinque incompleti, quibus Theodoricum in jam sæpe dicti diplomatis subscriptione, cum id ederet, Neustriæ et Burgundiæ regnum tenuisse innuitur, non necessario perducunt ad annum 675, quo per consequens Theodoricum in Neustria et Burgundia regnare incepisse, minime probabit in hypothesi facta Pagii argumentum, ac proin nec probabit, Childericum, proximum Theodorici decessorem, anno illo regnare desiisse seu e vivis excessisse. Fatcor, rueret penitus præfatum Pagii argumentum, si certum foret, synodum ab anonymo memoratam eandem esse cum synodo, in qua Chramlinus fuit depositus, ac proin hanc anno 678 esse celebratam. Verum id non certum, sed probabile tantum est, ut num. præcedenti asserui, ac proin Pagii argumentum manet vis sua, eoque saltem est probabile, Childericum II Francorum regem proxime ante annum 674 seu anno 675 obiisse, licet interim, ut num. 119 etiam monui, tale illud non sit, ut nulla ratione possit dilui. Porro advertat hic studiosus lector, non parum

non tamen id
certum fit

F

A parum referre, certumne sit, an tantum probabile, Theodoricianum de Chramlino diploma anno 678 esse conditum. Si enim id anno 678 certo sit conditum, consequens est, ut Dagobertus II Austrasie rex anno illo post 23 Martii adhuc in vivis fuerit superstes, cum illud, hoc vivente principe, datum sit, idque medio mense Septembri, ut in subscriptione notatur: Datum medio mense September, annum v rigni nostri, Marlaco in Dei nomine feliciter.

vel ex Sigeberto, vel ex eo, quod alioquin duæ synodi

250 Quod si autem Dagobertus II anno 678 post 23 Martii adhuc in vivis fuerit superstes, prorsus convellitur, quod in chronologia non parvi momenti est, Pagii opinio, qua hic mortem Dagoberti II anno 678 usque ad 23 Martii nondum propecto illigat, confirmaturque contra non parum rerum ad Dagobertum II spectantium chronotaxis, secundum quam mors ejus usque ad annum 680 ab Henschenio nostro in Exegesi Præliminari ad tom. III Aprilis, atque ab aliis multis hodieque differtur; ac proin erit fortasse ex his non nemo, qui, ut chronotaxi illi qualemque pondus accedat, probabile non esse contendat, synodum anonymi nostri diversam esse a synodo, in qua Chramlinus fuit depositus. Primo quidem, quia Sigebertus Gemblacensis in Chronico meminit tantum unius synodi a Theodorico III

B Francorum rege Ebroini consilio convocata; deinde vero, quia parum verisimile apparet, tempore non multum diverso, anno scilicet 677 et 678, duas synodos diversas celebratas fuisse, in quibus ambabus varii episcopi de gradu fuerint dejecti. Quod ad primum spectat, respondeo, Sigebertum Gemblacensem non tradere nisi rerum Theodorici ætate gestarum epitomen, ac proin multas silentio involvere, ut mirum videri non debeat, quod unius tantum synodi tunc convocata meminerit, etsi interim duæ forsitan fuerint celebratae. Adde, hunc scriptorem, utpote anno 1115 vita functum, sæculis circiter quatuor post Theodoricum florere incepisse, ac proin facile fieri potuisse, ut unius tantum synodi a rege illo convocatae habuerit notitiam, licet interim hic forte duas diversas convocarit. Quod vero ad secundum pertinet, parum scilicet verisimile apparere, duas synodos diversas, tempore etiam non multum diverso, fuisse celebratas, in iisque ambabus varios episcopos de gradu fuisse dejectos. Respondeo, posse id forsitan parum verisimile apparere, si Ebroini mores non attendantur, non item, si hi attendantur. Etenim hic præcipiti quadam ira abreptus plus vice simplici in episcopos sævisse noscitur, ac proin vero absimile non est, eum plus semel etiam antistitem plurimum conventum seu synodum, idque intra breve temporis spatium, celebrari curasse, ut ab iis fraude et dolo circumventis propere multari faceret varios primariæ notæ sacerdotes, quos non simul, sed per vices habebat exosos.

similes brevi tempore fuerint celebratae.

C 251 Certe id Mabillonio vero absimile visum non est; licet enim tom. I Annalium Benedictinorum pag. 541 affirmet, Leodegario episcopalem dignitatem abrogatam fuisse in eadem synodo, in qua Chramlinus et quidam alii episcopi secundum canones, ut innuit Theodorici diploma, fuere iudicati, illam nihilominus ac proin etiam hanc distinguit a synodo per anonymum memorata, in qua pariter quidam episcopi fuere iudicati, varietate multati. Etenim in hac, teste eodem anonymo, Dido Cabilonensis quondam episcopus propudiose fuit exactoratus; asserit autem laudatus Mabillonius eodem tomo pagina proxime citatam præcedenti, hunc non in eadem synodo, in qua Leodegarius, sed in alia ignominiam illam subisse. En ejus verba: Aderant, inquit, in palatio plurimi de more episcopi, quibus in unum convenire, et de Leodegarii causa sententiam ferre mandatum est. Productus in medium Vir sanctus, postquam seorsim regi multa futura prædixisset, tamquam reus in ordinem redactus est: ejus tunica sacerdotali a capite conscissa, qui ritus exactorandorum episcoporum erat, ut in causa Prætextati Rotomagensis factum, Gregorius Turonicus refert. Alio

modo Dido pseudepiscopus paullo ante Leodegarium, itidem in alia synodo episcoporum, e sancta congregatione expulsus fuerat, capite penitus decalvato, ut in eo coronæ sacerdotalis insigne omnino abraderetur. Qualem pœnam monacho, infandi criminis reo, Fructuosus episcopus in regula prima decernit. Ex quibus sane manifeste intelligitur Mabillonius synodum ab anonymo memoratam distinguere a synodo, in qua, ut putat, Leodegario ac Chramlino sacerdotalis dignitas fuit abrogata, ac proin velle duas synodos diversas, in quibus ambabus varii episcopi fuere depositi, celebratas fuisse, idque, ut verba proxime recitata innuunt, intra breve temporis spatium, ut per consequens id auctori illi vero absimile visum non fuerit, proindeque nec nobis videri debeat, cum nulla ad id ratio convincens adigat, imo potius ad contrarium non inepta possit impellere.

252 Etenim duæ synodi, altera a Theodorico rege in diplomate de Chramlino, altera ab anonymo nostro memorata, regni forte comitia seu conventus generales fuerunt, ad quos non tantum episcopi, sed et optimates a rege convocati solebant confluere. Conventus autem hujusmodi seu comitia frequenter olim a Francis celebrabantur. Liquet id ex concilio Suessionensi anni 744, quod hujusmodi etiam conventus fuit. Etenim canone illius secundo (vide Sirmundum tom. I antiquorum Galliarum Conciliorum pag. 544) ita sancitur: Cum consensu episcoporum, sive sacerdotum, seu servorum Dei et optimatum meorum consilio decrevimus, ut annis singulis synodum renovare debeamus, qualiter populus Christianus ad salutem animarum pervenire possit. Canonem hunc parte II. lib. III, cap. 47 de Veteri et Nova Ecclesiæ Disciplina etiam profert Thomassinus, moxque subdit: Hi conventus, qui regnante Clodovæi prosapia frequenter habebantur, non quolibet tamen anno; ea pessum eunte et concidente, cœperunt annis singulis haberi; sub Caroli Magni stirpe bis anno quolibet adgregari cœpti sunt, instar regni comitiorum, conveniente in ea clero et nobilium ordine. Quod si ergo hi conventus sub Carolo Magno bis, sub Pipino semel quotannis haberi soluerint, frequentesque etiam, regnante Chlodovæi prosapia, exstiterint, certe vero absimile videri non debet, duos hujusmodi conventus, anni tantum spatio invicem sejunctos, sub Theodorico III Francorum rege Chlodovæi prosapia oriundo habitos fuisse, si præsertim id ex re sua judicaverit Ebroinus, uti illum verosimiliter judicasse jam innuimus, ut episcopos, quos vel habuerat semper exosos, vel sibi quidem antea amicos, aut certe non adversos, lapsu vero temporis alios post alios factos invisos, conciliorum illorum seu conventuum opportunitate perderet, sicque interim famæ suæ utcumque consuleret.

AUCTOR C. B.

cum tunc in Francia frequentes essent generales regni conventus.

E 253 Et vero synodum, in qua Chramlinus fuit depositus, generalem regni conventum fuisse, colligi posse videtur ex ipso jam sæpe memorato Theodorici de Chramlino diplomate, quod de synodo illa agit. Etenim in eo dicit Theodoricus: Dum et episcopos de rigna nostra, tam de Niuster, quam de Burgundia pro statu Ecclesiæ vel confirmatione pacis ad nostro palatio Marlaco villa jussemus advenire. Quibus ex verbis liquet, synodum, de qua agitur, pro confirmatione pacis, inter Theodoricum III scilicet et Dagobertum II sancitæ, fuisse celebratam. Quare, cum pacis confirmatio non minus regni optimates, quam episcopos tangeret, verosimile est, non tantum hos, sed etiam illos ei interfuisse, ut adeo generalis regni conventus verosimiliter exstiterit. Ad hæc Theodoricus in præfato diplomate etiam sic ait: Ideo nus una cum consilio suprascriptorum pontificum vel procerum nostrorum complacuit, quatenus dum secundum cannonis in ipso senodale consilium fuerat (Chramlinus) degradatus, res suas proprias pertractavimus, pro mercedis causa, perdere non debirit. Quibus verbis innui videtur, cum episcopis etiam regni optimates seu proceres synodo, de qua agitur, interfuisse, ut proinde

E

F

hæque verosimiliter exstiterint conventus hujusmodi,

AUCTORE
C. R.

proinde hæc et ex hoc capite generalis regni conventus fuisse videatur. Quod autem pertinet ad synodum ab Ursino et anonymo memoratam, hanc quoque generalem regni conventum fuisse, probabile saltem, quantum opinor, ex infra dicendis evadet. Neque est, quod dicas, episcoporum conventum, de quo anonymus in Vita Sancti nostri, et Theodoricus in diplomate sapissime memorato agunt, ab hoc senodale consilium, ab illo synodum vocari, hasque nomenclaturas comitiis seu generalibus regni conventibus non competere. Etenim comitia seu generales regni conventus indiscriminatim nunc synodos, aut synodales conventus, nunc synodalia concilia aut etiam consilia in antiquis monumentis nominari invenio.

qui in antiquis
monumentis,

254 Rem sic ostendo. Concilium Liptinense primum, ut Thomassinus in Veteri et Nova Ecclesie Disciplina tom II, lib. III, cap. 47 num. 2 recte asserit, certissime conventibus, seu comitiis generalibus accensendum est, et tamen in ipsa Præfatione, quam apud Sirmondum tom. I antiquorum Gallie Conciliorum pag. 557 præfert, synodus et concilium vocatur a Carolomanno duce et principe Francorum, qui illud, ut ex eadem Præfatione intelligitur, anno 742 convocavit. Item anno 745 rursus alia apud Liptinas synodus celebrata fuit. Hujus primus canon apud laudatum Sirmondum Opere et tom. B citatis pag. 540 sic incipit: Modo autem in hoc synodali conventu, qui congregatus est ad Kalendas Martias in loco, qui dicitur LIPTINAS, omnes venerabiles sacerdotes Dei, et comites et præfecti, prioris synodi decreta consentientes firmaverunt, seque ea implere velle et observare promiserunt. Fuit ergo illa synodus, ut ex verbis canonis recitatis liquet, non solum ex episcopis, sed et ex regni optimatibus composita, ac proin conventus regni generalis, vocaturque nihilominus synodalis conventus. In Annalibus Bertinianis apud Chesnium tom. III Scriptorum Francorum conventus regni generales seu publicos nomine etiam synodi insignitos pluribus locis invenio, atque in primis quidem ad annum 767 et 775. Priori enim loco hæc habentur: Ibi (in Aquitania) synodum fecit (Pippinus rex) cum omnibus Francis solito more in campo. Posteriori vero illa: Tunc synodum rex Carolus (Magnus scilicet) tenuit generaliter cum Francis apud Jenuam civitatem, ibique exercitum dividens, perrexit ipse per montem Cenisium. Ex quibus omnibus perspicuum fit, generales regni conventus in antiquis Monumentis etiam synodi, aliamve affinem appellationem sortiri.

etiam sæculi
VII

C 255 Quod si opponas, utrumque Liptinense concilium et Annales Francorum Bertinianos monumenta esse sæculo VII posteriora, ac proin, licet in iis comitia seu conventus generales nomine synodi aut synodalis concilii veniant, consequens non esse, ut id pariter fiat in monumentis vel sæculo VII anterioribus, vel ipsiusmet tantum sæculi VII. Respondeo, id quidem inde non certo consequi, at verisimile saltem fieri. Ut autem fiat certum aut saltem multo verosimilius, lubet hic etiam in subsidium vocare edictum de synodo quinta Parisiensi a Clothario II Francorum rege sæculo VII editum. Recenset illud Sirmondus tom. I Antiquorum Gallie Conciliorum pag. 474 et duabus sequentibus, ubi sub finem ita loquitur Clotharius: Quicumque vero hanc deliberationem, id est, constitutionem, quam cum pontificibus, vel tam magnis viris optimatibus, aut fidelibus nostris in synodali concilio instituimus, temerare præsumperit, in ipsum capitali sententia judicetur, qualiter alii non debeant similia perpetrare. Quibus verbis, cum constitutio, de qua Clothario sermo est, non solum cum episcopis, sed etiam cum optimatibus instituta memoretur, designari haud dubie vides constitutionem editam in comitiis regni seu generali episcoporum et optimatum conventu, huncque a Clothario synodale concilium nuncupari. Ad hæc præfatio edicto hic titulus præfigitur: Edictum vel constitutio inelyti principis Chlotharii regis super omnem plebem in conventu

episcoporum in synodo Parisius adunata, sub die D quinto decimo Kal. Novembris, anno XXXI superscripti regis imperii. Quibus verbis distingui videtur inter episcoporum conventum et synodum, atque adeo per synodum verosimiliter intelligitur non solum episcoporum, sed etiam optimatum conventus. Quapropter, nisi forte, quod tamen non apparet, prædictus titulus Clotharii constitutioni a posterioris sæculi scriptore fuerit adjectus, perspicuum fit, in monumento sæculi VII conventum regni generalem synodi etiam nomine venire, ut adeo conventus regni generales indiscriminatim synodalia concilia, et synodi sæculo etiam VII verosimiliter fuerint nuncupati.

256 Porro laudatus Thomassinus tom. et lib. ejusdem Operis citatis causam etiam insinuat, ob quam generales illi conventus synodorum etiam seu synodali conciliorum nomine venerint. Generales, inquit ante capitis 47 initium, hi conventus in duos singuli secabantur rursus conventus, quorum in uno episcopi proceresque de regni rebus, jubente rege, tractabant, in altero soli episcopi spirituales versabant causas. Tum, nonnullis præmissis, cap. citato sic scribit: Horum duorum conventuum, in quos secabantur conventus generales, prior placitum dicebatur, posterior synodus: cumque eodem loco, et tempore haberentur, E iisdemque constarent episcopis minus illos plerique historici discrevere, promiscue permixtis et nominibus et conventibus. Quibus verbis innuitur, binos illos conventus, in quos conventus generales secabantur, indiscriminatim seu promiscue nunc placiti, nunc synodi aut etiam synodalis concilii nomine apud historicos venire, idque quia ambo in eodem loco, id est, ut puto, in eadem urbe vel palatio, et tempore, id est, ut apparet, eodem mense vel anno habebantur, iisdemque constabant episcopis. Hæc, quæ de singulorum conventuum generalium in duos alios sectione, deque eorum nomenclatura, ex Thomassino hic dicta sunt, difficultati, ut ex dicendis patescet, non parvæ enodandæ mox servient, ac proin fusius tractanda fore. Ceterum cum satis superque ex jam dictis liqueat, synodorum seu synodali conciliorum nomine apud historicos, et in antiquis monumentis venire comitia seu conventus regni generales, sitque vero non absimile, duos hujusmodi conventus, tempore non multum diverso, anno scilicet 677 et 678 a Theodorico rege Ebrolini consilio fuisse celebratos, consequens est, ut sit pariter vero non absimile, synodum anonymi et synodum, cujus Theodoricus in diplomate de Chramlino meminit, tempore non multum diverso, alteram nempe anno 677, alteram anno 678, fuisse celebratas, ut proin nihil sit, ex quo certum fiat, synodum anonymi diversam non esse a synodo, in qua Chramlinus fuit depositus.

synodi nuncupantur. Leodegarius ad aulam

257 Ut sit, certum interim est, Leodegarium, quod proprius huc spectat, ad aulam iterum Ebrolini impulsu accessitum, ibique, cum synodus ab anonymo et Ursino memorata celebraretur, ignominiose habitum fuisse. Primum aperte docet anonymus his verbis: Adhuc enim, ait num. 45, vir Dei Leodegarius in eodem (Fiscannensi scilicet) monasterio sanctimonialium, in quo ad custodiendum positus fuerat, commorabatur. Igitur ad beati Martyris fabricandam coronam artifex versutus ex illis Ebrolinus tyrannus superfuit unus, qui ea, quæ passionis ejus gloriæ supererant, adimplere deberet. Ita enim antiquus serpens invidus, moleste ferens, se ab eodem loco (Fiscanno verosimiliter) ejus orationibus fuisse expulsum, stimulare rursus cepit Ebrolinum, atque reduci eum (Leodegarium) præcepit (Ebrolinus nempe) ad palatium, ut in episcoporum concilio ejus disrumperet vestimentum, quatenus ob hoc ei esset interdictum, ut ultra offerre non præsumeret Sacrificium. Tum enim, inquit Valesius tom. III Rerum Francicarum pag. 515, episcopo, discissa tunica, a collegis Sacrificii oblatio interdicebatur, cui Sanctus noster in monasterio Fiscannensi, ut ante docuimus, quotidie vacabat. Ursinus

accessit, ut in synodo memorata deponatur; at an huic

A Ursinus non aperte prodit, Leodegarium ad aulam, cum synodus a Theodorico convocata celebraretur, fuisse accessum; sed id ipsum satis declarat, dum num. 19 ait, sanctum Antistitem vocatum fuisse ad synodum, quæ Theodorici jussu convenerat ad villam quamdam regiam; quo Theodoricus ipse et Ebroinus sese contulerant, ut adeo tunc ibidem aula indubie existerit, certumque fiat tam ex Ursino quam anonymo, Leodegarium ad aulam, cum synodus, quam hi memorant, celebraretur, fuisse accessum. Verum hic ingens occurrit difficultas. Oritur hæc ex anonymi nostri verbis proxime recitatis, et ex iis, quæ his, nulla alia voce interposita, num. 46 subjungit.

258 En illa : Ubi, inquit, cum deductus fuisset (Leodegarius) ad medium, inquisierunt ab eo verbum, ut de Hilderici morte fuisse confiteretur se socium *. Cognoscens igitur, per diabolicum commentum rursus sibi imminere conflictum, ut de humano se non excusaret delicto, ita de hoc facinore nullatenus * fuisse se conscium, sed Deum potius, quam homines hoc scire, professus est. Tunc et ipsum ad eandem synodum accersierunt, non tamen intra concilium confirmant fuisse, sed seorsum rex et Ebroinus * cum eo collationem fecisse dicuntur, in qua eis multa prædixisse fertur futura, quæ evenisse manifesta convincitur. Et cum diu flagitantes ei aliud non valuissent elicere, ejus tunicam consciderunt a capite, eumque Rodoberto * cuidam viro, qui tunc comes erat palatii, jussit tyrannus impius Ebroinus * tradere *, et præsentem vitam in gladii percussione auferre.

Hactenus anonymus, cujus sane verba non parvam difficultatem creant. Cum enim hic scriptor sub finem verborum, quæ num. præcedenti ex illo recitari, dicat Leodegarium jussu Ebroini reductum fuisse ad palatium, ut in episcoporum concilio ejus disrumperet vestimentum, quatenus ob hoc ei esset interdictum, ut ultra offerre non præsumeret Sacrificium, proximeque subjungat, ubi, cum deductus fuisset (Leodegarius scilicet) ad medium, inquisierunt ab eo verbum, ut de Hilderici morte fuisse confiteretur se socium *, insinuare videtur, Leodegarium fuisse in concilio seu synodo, cum inquisierunt ab eo verbum, ut de Hilderici morte fuisse confiteretur se socium, id est, cum petierunt ab eo, an necis Childerico illatæ conscius fuisset. Porro cum eodem anonymus, ubi Leodegarium criminis illius reum se negasse asseruit, mox subdat : Tunc et ipsum (Leodegarium) ad eandem synodum accersierunt, innuere videtur, sanctum Antistitem, dum prædictam interrogationem subiit, in concilio seu synodo non fuisse, ac proin, cum fieri non possit, ut Leodegarius tunc fuerit, et non fuerit in concilio seu synodo, secum ipsemet pugnare videtur hic scriptor, difficileque dictu est, qui certo exponi debeat, aut intelligi.

259 Sirmondus, qui synodum illam ex anonymo tom. I Antiquorum Gallie Conciliorum pag. 510 recenset, difficultatem hanc advertit, hincque verosimiliter textum, quo Leodegarii ad aulam accessum, adjunctaque eum comitata anonymus exponit, non integrum, sed ex parte tantum, monito tamen lectore, in Opus suum intulit. Quippe hic scriptor post verba, quibus anonymus narrat, Leodegarium jussu Ebroini ad palatium fuisse reductum, ut in episcoporum concilio ejus disrumperet vestimentum, quatenus ob hoc ei esset interdictum, ut ultra offerre non præsumeret Sacrificium, sequentia proxime locavit : Tunc ergo ipsum (Leodegarium) ad eandem synodum accersierunt, ante quæ tamen apud anonymum hæc leguntur : Ubi cum deductus fuisset, inquisierunt ab eo verbum, etc. Nemo autem non videt, difficultatem omnem, verbis his a textu anonymi resectis, evanescere, ut solo illius vitandæ intuitu a Sirmondo videantur resecta, atque adeo hic eandem adverterit, solvere tamen vel non potuerit vel certe id facere non studuerit. Porro licet laudatus Sirmondus anonymi nostri textum modo jam exposito parum apte truncarit, nihil tamen loco citato scribit, quod non sit exactæ veritati conforme. Tantummodo

Octobris Tomus I.

enim quantum ad præsens institutum ait, doceri ab anonymo, Leodegarium, tametsi ad synodum accitus fuerat, ut a synodo damnaretur, synodum tamen ingressum non fuisse, sed seorsim a rege auditum, mortique addictum, quod nec cum anonymo nostro, nec cum Ursino pugnat, uti amplius patescet ex dicendis, cum de difficultate tractari jam cepta plura protulero.

240 Hanc etiam adverterunt Valesius et Mabillonius, suntque idcirco, ut apparet, solvere etiam utrumque conati; hic quidem tom. I Annalium Benedictinorum pag. 540, ille vero tom. III Rerum Francicarum pag. 515. Hunc in finem locis citatis anonymi verba, quibus innui videtur, Leodegarium, cum de nece Childerici interrogatus fuit, concilio seu synodo a Theodorico convocata interfuisse, ita interpretati sunt, ut significant, sanctum Antistitem, cum primum ad aulam reductus est, non in medio episcoporum concilio, sed in medio palatio, ubi concilium congregatum erat, comparuisse, ibique ab Ebroino et Theodorico de nece Childerici interrogatum fuisse. Verum posterioris hujus adjuncti ne verbo quidem meminit Ursinus; quod autem ad anonymum pertinet, ait quidem is, Theodoricum et Ebroinum de nece Childerici Leodegarium interrogasse, imo et urxisse, ut necis illius conscius sese fuisse, fateretur, at non asserit id accidisse, ut primum Sanctus ad palatium sive aulam reductus est. Accedit, quod non facile, ut apparet, Valesii et Mabillonii interpretationem patiantur anonymi verba, quibus, ut dixi, innui videtur, Leodegarium, cum ad aulam primo reductus de nece Childerici interrogatus fuit, concilio seu synodo a Theodorico indictæ interfuisse. Verba illa, ut res fiat clarior, hic iterum repeto. Reduci eum (Leodegarium) præcepit (Ebroinus) ad palatium, ut in episcoporum concilio ejus disrumperet vestimentum, quatenus ob hoc ei esset interdictum, ut ultra offerre non præsumeret Sacrificium. Ubi, cum deductus fuisset ad medium, inquisierunt ab eo verbum, ut de Hilderici morte fuisse confiteretur se socium *. Quæ sane, ut mihi quidem apparet, in sensu obvio accepta ita nequeunt exponi, ut significant Leodegarium, cum primo ad aulam reductus est, de nece Childerici ab Ebroino et rege interrogatum fuisse. Etenim præteritum plurale inquisierunt in sensu obvio referendum videtur ad episcopos, ac proin verbis recitatis significatur, hos præfatam interrogationem fecisse, idque in medio concilio, ut adeo anonymi verba mox iterum hic repetita non facile patiantur Valesii et Mabillonii interpretationem, hique proinde via, quam ineunt, difficultatem num. 258 propositam non sat feliciter solvant. Ostendo nunc, qua ratione hæc, ut mihi quidem apparet, certius solvi queat, sive quomodo inter se componi possint duo hæc in speciem pugnantia asserta : Leodegarius fuit, et Leodegarius non fuit in concilio seu synodo, quando in aulam primo reductus de nece Childerico illata interrogatus fuit.

241 In memoriam hic revocanda sunt, quæ jam hoc § de comitiis seu conventibus regni generalibus olim habitis, eorumque nomenclatura disseruimus; primo scilicet conventus illos singulos in duos alios secari soluisse, quorum alter erat episcoporum tantum, sive in quo soli episcopi res pure spirituales, aliasve ad forum suum ex consuetudine spectantes versabant, alter episcoporum simul et optimatum, sive in quo episcopi simul procuresque de regni rebus, jubente rege, tractabant; deinde vero conventus illos omnes, generales juxta ac alios, in quos ii secabantur, apud antiquos scriptores indiscriminatim nomine synodi, et synodalis concilii seu consilii venisse. Hisce prænotatis, nullo negotio inter se componi queunt, quæ in speciem pugnantia anonymus num. 45 et 46 insinuat. Dum enim ibidem innuit, fuisse et non fuisse in concilio seu synodo Leodegarium, cum circa necem Childerici interrogaretur, intelligendus est de duplici ejusdem synodi conventu seu consensu, ita ut synodus, de qua agit, conventus regni generalis existerit, in duos alios conventus seu consensus mox designatos distinctus, quorum uni, nempe episcoporum,

AUCTORE
C. B.

nec sat feliciter
solvisse
Valesius et
Mabillonius.

E

al. conscius

F

facile solvitur
ex eo, quod
synodus illa,
ut verisimile

AUCTORE
C. B.

rum, interfuerit, alteri vero, nempe episcoporum simul et optimatum, non interfuerit sanctus Antistes. Liquet id ex ipsomet anonymo dum num. 43 synodum seu concilium, cui, ut num. 258 docuimus, Sanctum nostrum interfuisse innuit, cum addito vocat episcoporum concilium; synodum vero seu concilium, cui, ut ibidem etiam docuimus, eundem Sanctum nostrum non interfuisse insinuat, simpliciter sine addito synodum appellat, ut adeo hic scriptor in duos conventus seu consessus diversos, quorum unum episcoporum concilium, alterum simpliciter synodum nominat, synodum a se memoratam distinguat, hæcque per consequens conventus regni generalis exstiterit. Id ipsum etiam colligi posse videtur ex eodem anonymo dum num. 44 sic scribit: Eodem tempore vir gloriosus Theodoricus rex in idem Ebroinus synodum convocaverunt, et ad quamdam villam regiam venientes, multam episcoporum turbam adesse fecerunt. His enim verbis inter synodi, ut apparet, et episcoporum convocationem distinguit, ac proin significare videtur, non tantum episcoporum, sed et optimatum regni conventum ad villam quamdam regiam Theodorici et Ebroini jussu fuisse convocatum. Ab hac opinione alieni non videntur Gallie Christianæ auctæ Scriptores. Etenim tom. IV col. 534 hæc habent: Rex et Ebroinus cum (Leodegarium) in palatium, ubi tunc (anno 678) magnatum et episcoporum conventus agebatur, sisti jubent.

apparet, conventus regni generalis exstiterit.

242 Ast erit fortasse non nemo, qui opponat ab anonymo nostro synodum, cui Leodegarium, cum de nece Childerici interrogaretur, non interfuisse innuit, vocitari eandem synodum, proindeque per hanc ab illo designari episcoporum concilium, cui sanctum Antistitem, cum de nece Childerici interrogaretur, interfuisse, paulo ante innuerat, ut adeo via num. præcedenti exposita componi inter se nequeant, quæ biographus ille de Leodegarii, cum de nece Childerici interrogaretur, præsentia et non præsentia in concilio seu synodo insinuat. Fateor, res ita habet, si anonymus per eandem synodum, ad quam Leodegarium, cum crimen sibi objectum negasset, accessum fuisse scribit, necessario debeat intelligere episcoporum concilium, cujus paulo ante meminerat. Verum qua ratione tandem id sat certo poterit probari? Quid ni per synodum illam, quam ratione synodi ante a se memoratæ eandem vocat, intelligere possit synodum, cujus ante convocationem nonnullaque adjuncta commemorat? Certe anonymus episcoporum conventum, cui Leodegarium interfuisse innuit, vocat concilium, ac proin, dum paulo post scribit, sanctum Antistitem ad eandem synodum accessum fuisse, per has voces eandem synodum non intelligit, ut mihi quidem apparet, episcoporum conventum, quem paulo ante concilium nominavit, sed conventum, quem paulo superius non concilium, sed synodum vocavit, quemque ego generalem regni conventum fuisse existimo. Ut sit, si anonymi verba num. 240 iterum repetita in sensu magis obvio accipiantur, ita ut significant Leodegarium, cum sub initium sui ad palatium adventus de Childerici nece interrogaretur, in concilio seu synodo fuisse, alia certe præter jam expositam ratio non suppetit, quæ, quæ in speciem pugnantia tum scribit anonymus, inter se conciliantur; quod tamen, fieri necesse est, cum hic scriptor pro gravi auctore ab omnibus passim eruditis merito habeatur, putandumque proinde non sit, eum tam parum sibi constitisse, ut verbis proxime invicem sequentibus duo pugnantia litteris mandarit. Dispiciat nunc studiosus lector, quid hic velit statuere, ego interim pergo ad reliqua, quæ Leodegario in aula, ad quam accessus fuerat, contigere.

Sanctus, conscissa ipsi non in synodo,

245 Dubium non est, quin ibidem sanctus Antistes de gradu, conscissa tunica, fuerit dejectus. Ita enim testatur anonymus num. 46. Verum uti mox examinandum fuit, an Leodegarius fuerit in synodo ab anonymo memorata, dum de nece Childerici interrogatus fuit, ita hic, quod minus est difficile, examinari jam debet, an sanctus Præsul in eadem

synodo exstiterit, dum tunica ipsi fuit conscissa. D Mabillonius, dum tom. I Annalium Benedictinorum pag. 340 præsentem materiam pertractat, affirmantem opinionem amplectitur. Aderant, inquit loco citato, in palatio (dum illuc advenerat Leodegarius) plurimi de more episcopi, quibus in unum convenire, et de Leodegarii causa sententiam ferre mandatum est. Productus in medium Vir sanctus, postquam seorsim regi multa futura prædixisset, tamquam reus in ordinem redactus est, ejus tunica sacerdotali a capite conscissa. Quibus verbis sane aperte indicat, Leodegarium in episcoporum concilio seu synodo de gradu, conscissa tunica, fuisse dejectum. Ne autem, an hoc recitatis verbis certo innuat, dubitari forte queat, tom. citato pag. 341 insuper ait, Leodegario in episcoporum synodo, quam eandem facit cum synodo, in qua Chramlinus fuit depositus, sacerdotalem dignitatem fuisse abrogatam. Verum illud tam anonymo quam Ursino manifestissime repugnat. Etenim anonymus verbis num. 258 jam recitatis diserte affirmat, Leodegarium in synodo non fuisse, dum ipsi sacerdotalis tunica fuit conscissa. Quod vero ad Ursinum pertinet, is nullam faciens tunicæ Leodegario conscissæ mentionem, diserte pariter affirmat, sanctum Antistitem in concilio seu synodo, ad quam fuerat accessus, omnino non fuisse, ut Mabillonius Ursino et anonymo indubie adversetur, perperamque proinde affirmat, Leodegarium in episcoporum concilio seu synodo, conscissa sacerdotali tunica, in ordinem fuisse redactum seu de gradu fuisse dejectum.

244 Verum, inquires, si non in synodo seu concilio, ubi ergo et a quibus Leodegarius, conscissa tunica, episcopali dignitate est privatus? Primum, ut jam monui, docemur ab anonymo num. 46; ibi enim ab illo dicitur Leodegarius, cum ei tunica conscissa fuit, non fuisse in synodo seu concilio, sed seorsum cum rege et Ebroino sermonem habuisse, eisque multa futura, quæ postea evenerunt, prædixisse, ut proinde juxta scriptorem illum tunc sanctus Antistes, licet non in eodem conclavi, in quo synodus, in eadem tamen exstiterit villa regia, ad quam Theodoricus episcopos et regni optimates, ipsumque etiam Leodegarium ad se evocarit. Quod vero ad secundum pertinet, a quibus scilicet Leodegarius, conscissa tunica, episcopali dignitate fuerit privatus, putat Valesius tom. III Rerum Francicarum pag. 514 id ab episcopis in Ebroini gratiam factum esse, quod sane, ut mihi quidem apparet, verosimile est. Episcoporum enim erat episcopum, si quando id justa gravisque ratio exigeret, de gradu deicere. Episcopi autem, qui Sancto nostro tunicam conscidere, tales verosimiliter fuerint, quos prævie Ebroinus sciebat vel metu vel principibus placendi adulandique studio Collegam suum, licet insontem, damnaturos, quosque idcirco forte ad locum a synodi consessu separatim evocarit, ut ibidem ab iis Leodegario tunicam conscindendam curaret, quod antea in episcoporum concilio, cui Sanctus fuerat præsentatus, factum non fuisse dolebat, quodque a plena synodo factum iri multo minus sperabat, quod in ea verosimiliter essent non solum aliquot episcopi, sed etiam optimates, qui Leodegarii innocentiam vitæque sanctitatem habebant perspectam, quique proinde lapidem omnem moturi essent, quo propudiosam injustamque sancti Præsulis depositionem impedirent.

245 Tali arte usum esse Ebroinum, ut sanctum Leodegarium exauctoraret, suspicari fas est, tum ex eo, quod contra consuetudinem, non in ipsa synodo, sed in privato secessu Sanctus fuerit episcopali dignitate privatus, tum ex eo, quod vafri et subdoli ingenii vir fuerit Ebroinus, summoque insuper in Leodegarium odio exarserit, cujus explendi nullam occasionem et modum prætermittebat, cujusque etiam tunc non obscurum speciem dedit. Cum enim, ut jam vidimus, Leodegarius seorsum, id est, in loco diverso a consessu synodi, sermonem cum Theodorico rege et Ebroino tunc haberet, ipsisque multa futura prædiceret, Ebroinus sanctum Antistitem libere loquentem

E

sed seorsum a quibusdam episcopis tunica,

F

Chroberto traditur post occidendus.

A *quentem non ferens, hac brevi, sed aspera oratione, ut Ursinus num. 19 testatur, in eum est invecus: Multum... tibi verborum sublimitas persuadet loquendo, martyr esse suspicaris, ideo te tam temerarium ostendis. Adhuc multum te dilatas, frustra tale desideras habere præmium: nam ut merueris, ita eris accepturus martyrium. Quibus verbis sane Ebroinus sui in Leodegarium odii novum tunc documentum præbuit. Subdit deinde idem biographus, paucis minoris momenti interjectis, Ebroinum viro cuidam Chrodoberto Leodegarium in custodiam tradidisse. Anonymus ab Ursino, nonnihil hic iterum diversus, ait regem (vide verba num. 258 recitata) Ebroinumque, antequam id fieret, diu multumque variis interrogationibus ursisse Leodegarium, ut necis Childerico illatæ conscius se fuisse, fateretur; cumque ex sancto Antistite præter responsum, quo in episcoporum concilio innocentiam suam contestatus erat, nihil aliud valuissent elicere, hunc tandem, conscissa tunica, Chrodoberto cuidam sive Rodoberto jussu Ebroini non custodiendum, sed perimendum traditum fuisse. Videtur tamen Chrodobertus, dum ei Leodegarius traditus fuit, in mandatis tantum habuisse, ut Sanctum occideret non statim, sed tunc dumtaxat, cum alterum id faciendi præceptum acciperet. Etenim Leodegarii interficiendi mandatum tunc tandem ab aula advenit, cum jam sanctus Antistes in domo ejusdem Chrodoberti versaretur, uti ipsemet anonymus testatur. Quippe num. 47 sic scribit: Et cum memoratus vir (Chrodobertus) eum (Leodegarium) in domum propriam perduxisset; ita in ejus adventu benedictionem cælestem recepit, ut cum omnes illic habitantes, hoc manifeste cognoscerent, peccata propria confitentes relinquerent*, et certatim ad pœnitentiæ medicamenta confugerent, ac deinde num. 48, paucis, interjectis, ait: Tandem pervenit dies muneris, in quo persecutionis ejus (Leodegarii) jam esset finis. Tunc a palatio sententia mandatur* decreti, Leodegarium diutius vivere non debere.*

§ XVI. Sanctus Ebroini jussu anno 678 occiditur, Sarciniique in Artesia terræ mandatur.

Leodegarius a Chrodoberto benigne habetur, dumque jam

C *Leodegarius de gradu jam dejectus, et numquam tamen episcopatu dignior, de sorte sua minime dolebat, sed contra non parum gaudebat, quod futurum conspiceret, ut brevi vexationes omnes et supplicia, quæ Ebroini jussu passus fuerat, felici tandem morte terminaret. Lætabatur... (inquit anonymus num. 46 in fine) Dei Martyr in omni patientia, quia debitam sibi, remunerante Domino, martyrii sentiebat appropinquare coronam. Sanctus scilicet verosimiliter intellexerat ex Ebroino et Theodorico, aut etiam ex aliis, futurum brevi, ut de medio tolleretur. Nec id tamen brevi futurum erat, si Chrodoberto, cui in custodiam datus erat, integrum fuisset. Hic enim, teste anonymo num. 48, Leodegarii sermonibus ad Dominum conversus, eum pietatis sensum, cum Sancti occidendi mandatum ex aula paulo post allatum est, jam induerat, ut nequidem necis sancto Antistiti inferendæ spectator esse, sustinuerit. Ad hæc idem Chrodobertus, quod Waimirum et Wanin-gum minus mature fecisse, jam vidimus, benigne, ut apparet, Leodegarium, statim ut hunc in custodiam suam acceperat, tractavit. Cum enim Theodorici et Ebroini mandato ad domum suam Sanctum deduceret, sessumque ex itinere conspiceret, jussit ei in refectionem sitisque restinctionem potum præberi. Id anonymus num. 47, et Ursinus num. 20 iisdem fere verbis testantur. Accidebat nempe Leodegario, ut quibuscumque ab Ebroino custodiendus, divexandusque traderetur, iis contra curæ venerationis esset. Hac enim, inquit anonymus num. 48, Deus gratia suam Famulum illustraverat, ut, ubicumque exul fuisset traditus, ut ei inferrentur nequitiae*, versa vice famulabilem illi omnes impenderent reverentiam. Id locum certissime obtinuit, cum primum*

Leodegarius Chrodoberto in custodiam datus esset.

247 Etenim tunc Dominus, quo Leodegario Chrodobertum ejusque servos redderet magis benignos, manifesto, eoque insigni miraculo Famulum suum honorare est dignatus. Jusserat, ut jam docui, Chrodobertus Leodegario potum dari; verum priusquam famulus, cui id injunctum erat, ad Sanctum veniret, ecce, lux ingens circuli in modum e cælo descendens, super caput ejus resplenduit. Hoc prodigio, quicumque id conspexissent, velut mentis impotes effecti, stupore primum hæere defixi, deindeque ad se reversi, Leodegarium pro vero Dei servo habuere, ejusque sermonibus inflexi ad Deum sese post convertere, ut proinde tunc superna gratia seu divina beniginitate acciderit, sanctum Antistitem cordi venerationique esse iis, quibus ab Ebroino datus fuerat vexandus. Ursinus num. 20 et anonymus num. 47 rem iterum tam consona relatione exponunt, ut inter se fere etiam verbis tenus consentiant: quo autem ex fonte hic eorum tantus nonnullis in locis consensus ortum habeat, num. 26 hujus Commentarii prævii edocui. Ursini verba hic transcribo: Acceptum, inquit, eum (Leodegarium) cum ad suam domum (Chrodobertus) deduceret, cernens eum ex itinere ac infirmitate defessum, jussit ei dari ad refocillandum potum. Antequam pincerna ei assisteret, lumen magnum, quasi in rotæ circulo e cælo descendens, super caput ejus refulsit. Tunc trementes omnes, qui hoc signum viderunt, Quid est, inquit, Domine, quod paret super caput tuum, quasi in circuli modum lumen splendidissimum emissum de cælo? quia nobis numquam simile est visum. Ille protinus* in terra adoravit, dicens: Gratias tibi, omnipotens Deus consolator omnium, refero, qui super Servum tuum ostendere dignatus es tale miraculum. Tunc videntes omnes quasi in excessu mentis positi, tandem quidem resumpti*, simul glorificantes Deum omnipotentem, conversi alter ad alterum, dicebant: Vere hic Homo Dei servus est, et pollicebantur, se ad Deum totis virtutibus* tendere. Ita Ursinus quantum ad præsens institutum.

248 Quod vero pertinet ad promissionem, quam addit de sua ad Dominum conversione eos fecisse, qui miraculum jam memoratum aspererant, vana sane illa et sine effectu non exstitit. Etenim mox subdit, reipsa deinceps Leodegarii sermonibus ad verum Dei cultum plerosque esse conversos, qui e Chrodoberti famulatio essent, ut proin verosimillime inter conversos illos fuerint, qui dominum suum, cum ex aula Sanctum ad ades suas deduceret, comitati fuerant, quique adeo cælestis luminis Leodegarium prodigiose tunc illustrantis oculati testes exstiterant. Nec solum ii, sed etiam Chrodoberti conjux, omnesque fere consanguinei cum plurimis aliis ad meliorem frugem ejusdem Leodegarii opera fuere reducti. Tunc, pergit num. 20 Ursinus, deinceps ejus (Leodegarii) prædicationibus pæne omnes parentes*, conjunx ac familiæ domus ipsius (Chrodoberti) conversi sunt ad Dei cultum: ac per hoc ejus (Leodegarii) famam audientes per circuitum loci concurrabant ad eum verbum salutiferum audire*. Ille vero non cessabat sua prædicatione cunctos instruere, qualiter ad regna cælorum valerent pervenire. Conversiones illas omnes Sanctus operatus est, cum jam ad domum Chrodoberti esset perductus. Sat clare id verbis recitatis innuere videtur Ursinus, aperteque quantum ad domesticorum Chrodoberti conversionem docet anonymus: Et cum, inquit num. 47 in fine, memoratus vir (Chrodobertus) eum (Leodegarium) in domum propriam perduxisset, ita in ejus adventu benedictionem cælestem recepit, ut, cum omnes illic habitantes hoc manifeste cognoscerent, peccata propria confitentes, relinquerent*, et certatim ad pœnitentiæ medicamenta* confugerent. Quamquam autem anonymus his verbis tantum narret, Chrodoberti domesticos ad meliorem vitam a Leodegario fuisse conversos, cum hic ad illius ades jam esset perductus, non dubito tamen, quin tunc, ut innuit Ursinus, multi etiam alii fuerint conversi, pluresque convertendi fuissent, si diutius

ACCIDERE
C. B.

ad hujus domum, facto in via miraculo,

E

* al. pronus

* al. resumpto spiritu

* al. viribus

perductus, multos ad Deum convertit,

F

* i. e. consanguinei

* al. addit cupientes

* al. deest relinquerent
* al. lamenta

* i. e. injuria

STRUCTORE
C. B.
allato ab aula
mandato,

vivere sanctum Antistitem Ebroini crudelitas si-
visset.

249 Verum, teste Ursino num. 21, non multo
elapso tempore, postquam Leodegarius in Chrodo-
berti custodiam traditus fuisset, trucidandi sancti
Antistitis mandatum ex aula affertur. Cum autem
vereretur Ebroinus, ne quis occiso honos, velut mar-
tyri, deferretur, locum, in quo Sanctus post obitum
conderetur, hominibus studuit in perpetuum reddere
incognitum. Hunc in finem jussum tunc insuper est,
ut Leodegarii, cum occisus foret, corpus in puteum
in secretiori sylvæ loco praviè quæsitum projiceretur,
osque putei terra et lapidibus sedulo obturaretur.
Timens, inquit anonymus num. 48, impius
Ebroinus, ne a fidelibus Christianis honor ei
(Leodegario occiso) impenderetur martyrii, inter *
sylvarum condensa jubet perquiri puteum et ibi-
dem corpus ejus immergi trucidatum, quatenus os
putei terra vel lapidibus obturatum, incognitum
esset hominibus illius sepulchrum. Ita scilicet
Ebroinus insano odio abreptus Sancto nostro volebat
non solum vitam eripere, sed et omnem insuper post
obitum populi venerationem, utpote qua suam sibi
injustitiam crudelitatemque in Virum sanctissimum
exercitum tacite exprobrandam putabat. De hac arte,
qua Ebroinus, dum Leodegarium occidi jussit, no-
mini suo studuit consulere, ne verbo quidem meminit
Ursinus, differtque hic insuper ab anonymo in alio
gravioris momenti adjuncto. Ait enim, Ebroinum
Sancto necem illaturum quatuor velocissimos equites
submisisse, eosque Leodegarium ex adibus Chrodo-
berti eductum obruncasse; contra vero anonymus
affimat, Chrodobertum, allato Leodegarii occidendi
præcepto, necis Sancto inferendæ ministerium, cum
ipse, aliquantulum jam ad meliora conversus, cru-
dele spectaculum cernere non sustineret, quatuor e
famulis suis delegasse, ut hic ambo biographi non
tantum inter se dissentiant, sed et pugnare vi-
deantur.

occiditur

250 Ast utri assentiendum est? Quamquam id
pro certo nequeam edicere, anonymo tamen assentiri
malim. Licet enim hic sermo sit de re gesta in Atre-
batensi territorio tam a diocesi Augustodunensi quam
Pictariensi procul dissito, ac proin in ea non tantum
Ursinus, sed etiam anonymus a vero aberrare facile
potuerit, videtur tamen hic, cum narrationem suam
pluribus, quam ille, adjunctis vestiat, accuratiori
notitia, quæ Leodegarii martyrium comitata sunt,
habuisse perspecta, atque adeo potiore fidem me-
reri. Vide etiam, quæ de Ursino num. 106 hujus
Commentarii pravi docuimus. Porro adjuncta illa
plura, quibus anonymus narrationem suam vestit,
præter jam memoratum de puteo, ut in hunc Leode-
garii occisi corpus projiceretur, ab Ebroino quari
jusso, duo sunt numero præcipua. Primum est, Chro-
doberti uxorem, allato Leodegarii occidendi man-
dato, vehementer doluisse, quod viro suo injunctum
esset, sanctum Hospitem necandum curare; hanc au-
tem consolatum esse Leodegarium, promissisque,
necem suam nequaquam ei in malum, sed in bonum
cessuram, modo hæc ejus corpus sepulture tradi cu-
raret; alterum est, quatuor famulos, quibus a Chro-
doberto ministerium cædis Leodegarii delegatum
erat, non invenisse, cum Sanctum necandum duce-
rent, puteum antea quæsitum, in quem occisi corpus
juxta Ebroini mandatum projicere statuerant. Cete-
rum, postquam hoc postremum adjunctum narravit
anonymus, reliqua ejus de morte Leodegarii narratio
cum Ursiniana apprime congruit. En illam in com-
pendium redactam. Leodegarius per varia loca inco-
gnita in medium sylvam deductus, memoratos viros
quatuor, a quibus necandus erat, ipse commonuit,
ut, quod haberent in mandatis, id ipsi executioni
mandarent. Tum tres ex illis ad Leodegarii pedes
provoluti veniam et indulgentiam petiere; quartus
vero, stricto gladio, paratus adstabat ad Sanctum
necandum. Hic omnibus, qui se divexarant, suisque
intersectoribus bene precatus, gratiis Deo actis, quod
ad ultimum hunc diem pervenisset, implorata Christi
misericordia, cervicem obtulit, quam præcidit ille,

qui, ut mox dixi, paratus ad id faciendum adstabat. D

251 Sylva, in qua S. Leodegarius interfectus est, in sylva etiam
hodie quoque, inquit Mabillonius tom. I Annalium
Benedictinorum pag. 341, sancti Leodegarii nomine
insignis est in pago Atrebatensi. Idem cum pluribus
aliis recentioribus auctoribus affirmat Cointius in
Annalibus ecclesiasticis Francorum ad annum 678
num. 5. Per pagum seu territorium Atrebatense hic
debet intelligi, non hodiernum gubernium seu castel-
lania Atrebatensis, sed ille terrarum tractus, qui
olim, ut Malbrancus lib. II de Morinis cap. 37 docet,
Austrebates, Ostrebates et Adarcenses, ac proin
præter hodiernum gubernium Atrebatense nonnullas
alias regiones, partemque etiam Picardiæ comple-
tebatur. Etenim, uti infra docebimus, locus, in quo
S. Leodegarii occisi corpus Chrodoberti uxor, ut
mox dicetur, sepeliendum curavit, duabus circiter
leucis horariis abest a gubernio seu territorio ho-
dierno Atrebatensi; verosimile autem non apparet,
sylvam, in qua Leodegarius fuit occisus, tanto in-
tervallo abfuisse a loco, in quo statim a nece fuit
sepultus, ac proin per pagum Atrebatensem, in quo
sita est sylva, quam Sanctus pro palæstra habuit,
intelligi non debet castellania Atrebatensis, sed ex-
tensior ille terrarum tractus, quem jam designavi,
quemque brevitate simul et distinctionis causa terri-
torium Atrebatense antiquum deinceps nominabo. E
Porro dubium non est, quin sæculo XI et XII in
territorio Atrebatensi antiquo sylva existerit sancti
Leodegarii nomine insignis; Baldericus enim No-
riomensis ac Tornacensis episcopus lib. I Chronici
Cameracensis et Atrebatensis cap. 20 sub finem sic
scribit: In territorio Atrebatense transductum
(Leodegarium) decollari fecit (Ebroinus) in loco,
qui dicitur SILVA SANCTI LEODEGARII. Hic autem scri-
ptor sæculo XI exeunte et XII ineunte floruit, eratque
insuper ex nobili Artesiæ familia, ut adeo id, quod
hic scripsit, apprime novisse videatur, errorisque
merito nequeat haberi suspectus. [Vide ad calcem
hujus tomi addenda et corrigenda.]

252 Verum tabulæ omnes geographicæ præteriti
æque ac præsentis sæculi, quas quidem ego ad ma-
num habeo, nullam omnino sylvam iis in regionibus,
quæ territorio Atrebatensi antiquo possint attribui,
S. Leodegarii nomine distinguunt, ac proin dubium
forte cuiquam videbitur, an Mabillonius aliique au-
ctores verum prædicent, dum affirmant, sylvam hodie
quoque sancti Leodegarii nomine insignem esse in
pago Atrebatensi. Quod ad me attinet, puto a Mabil-
lonio id dici, quod res est, quidquid ex tabulis geo-
graphicis possit argui. Sape enim geographi in
tabulis geographicis, quas conscribunt, suo quasque
nomine sylvas non distinguunt, præsertim si hæc
vicum homonymum sibi habeant adjunctum. Sic, F
Martiniero in Dictionario geographico teste, in Bel-
sia, Galliæ tractu, sylva S. Leodegarii nomine insi-
gnita existit cum vico homonymo, hancque nihilomi-
nus Blavius et Jonssonius in tabulis geographicis
Belsia a se conscriptis Leodegarii nomine non distin-
guunt, solum vicum homonymum sylvæ adjacentem
nominasse contenti. Id ipsum ab his aliisque geogra-
phis sape etiam alibi fieri observo, ac proin ex eo,
quod tabulæ geographicæ nullam omnino sylvam,
quæ in territorio Atrebatensi antiquo sita sit, sancti
Leodegarii nomine distinguant, consequens non est,
ut in eodem territorio nulla sit reipsa sylva Leode-
garii nomine hodieque insignis. Ast, inquires, qua
ergo plaga territorii seu pagi Atrebatensis antiqui
sita est sylva illa S. Leodegarii nomine insignis?
Respondeo: Versus caput fluvii Quantix, Gallice la
Canche, situs est vicus S. Leodegarii dictus, ab
eoque, ut in recentiori Picardiæ Septentrionalis, et
Artesiæ tabula geographica a Guilielmo de L'isle,
academiæ regię scientiarum Parisiensis membro,
confecta notatum invenio, sylva non mediocriter haul
procul abest. Hanc ego puto Leodegarium pro mar-
tyrii palæstra habuisse, proptereaque ejus nomine
etiam hodie esse insignem. Idcirco autem id puto,
quod, ut infra ostendam, S. Leodegarius in vico
proxime memorato fuerit sepultus, verosimileque
appareat,

S. Leodegario
dicta,

AUCTORE
C. B.

A appareat, locum, in quo fuit sepultus, haud procul abfuisse a loco seu sylva, in qua fuerat necatus. Aliud hactenus non suppetit, quo situm sylva, in qua Leodegarius occisus fuit, certius determinem. Venio nunc ad adjuncta Sancti necem proxime secuta.

sepeliturque

253 Hanc una cum illis num. 22 Ursinus, cui anonymus verbis tenus fere iterum consentit, in hunc modum exponit: Cum hæc (Leodegarius) diceret, percussor extendens gladium, amputavit caput ejus, et erectum corpus ejus substituisse, quasi unius horæ spatio dicitur. Sed cum nondum eum gladiator cadere cerneret, ipsum pede percussit, ut vel sic citius in terram decideret. Sed non post multum percussor ejus arreptus a dæmonibus et mente captus, a Dei ultione percussus in ignem se projecit, ibique vitam finivit. Ita scilicet mox ulciscetur Dominus Famuli sui jam occisi injuriam, qui, cum viveret, tot opprobria totque vexationes ab Ebroino inultus fuerat perpessus, idque sine ulla sua culpa, quod nec inficiari puto Valesium, dum tom. III Rerum Francicarum, narrata Leodegarii nece, sacrarumque ejus exuviarum translatione, pag. 517 sic scribit: Qui Antistes (Leodegarius) felicior videtur futurus fuisse, et cruentam mortem evasurus, si ecclesiæ tantum suæ curam egisset, nec se reipublicæ miscuisset. Licet enim hæc nonnihil crudior sit locutio, insinuareque quodammodo videatur, Leodegarium duris suppliciis, quæ ab Ebroino passus est, ansam saltem præbuisse, mox tamen ipse Valesius, quo Sanctum a culpa eximat, subdit, eum non potuisse non reipublicæ se immiscere, quod sane indubium apparet. Nec enim Leodegarius, ut mihi quidem videtur, sese reipublicæ negotiis immiscuit, nisi cum id evidens Ecclesiæ utilitas, sui que officii ratio exigeret, cuius rei causa cum pravis Ebroini consiliis subinde cogeretur obistere, implacabile in se hominis, sibi a quoquam resisti non ferentis, odium, sinistras suspiciones, sævissimasque persecutiones concitavit, ut adeo Leodegarius non aliquo suo merito, sed sola Ebroini malitia extrema quæque supplicia, mortemque tandem ipsam fuerit perpessus. Sed hæc pro Sancto nostro a culpa eximendo dicta sufficiant: institutum prosequor. Chrodoberthi uxor, cui, ut docuimus, necem suam Sanctus, si corpus suum ipsa sepeliret, in bonum cessuram promiserat, officio suo hic minime defuit. Sacras enim sancti Mar'yris exuvias, cum non diu occisus esset, in oratorio villæ cui Sarcin-gum seu Sarcinium nomen erat, sepulturæ mandandas curavit. Rem post verba proxime recitata, nullis aliis præmissis, sic narrat Ursinus: Tunc (divinitus punito non diu post mortem Leodegarii impio ejus interfectore) jussu conjugis hujus viri Chrodoberthi in quamdam villam, Sarcingo nomine, cum magno fletu plangentium a ministris (Chrodoberthi) deportatus est; in hujus fæminæ (conjugis Chrodoberthi) decretum cum vestibus, in quibus trucidatus fuerat, in parvulo oratorio beatus Martyr est sepultus.

B

254 Villa, in cuius oratorio Leodegarius hic sepultus dicitur, verosimillime non pro prædio rustico, sed, ut sæpe alias apud mediæ ævi scriptores, pro vico accipitur. Situs hic haud dubie erat in diocesi Atrebatensi, cum diocesi Cameracensi tunc unita. Perspicuum id fit ex disceptatione inter Vindicianum Atrebatensis, Ansoaldum Pictaviensis et Ermenarium Augustodunensis ecclesiæ episcopos de corpore S. Leodegarii post obitum Ebroini exorta. In ea enim Vindicianus Atrebatensis episcopus sacrum Leodegarii corpus ecclesiæ suæ vindicare eo nomine conatus est, quod in diocesi sua jaceret sepultum. Testatur id anonymus in Translatione Sancti nostri per Audulphum abbatem conscripta. Tunc, inquit num. 38, Vindicianus præsul Atrebatensis, in cuius fuerat (Leodegarius) diocesi interfectus, dicitur respondisse: Nequaquam ita fiet, ut vos (Ansoalde et Ermenari) sancti pontifices locuti estis; sed mihi donetur facultas hujus Beati corpus habere*, quoniam huic loco decus* est, in quo dignatur requiescere Quibus ex verbis etiam intelligitur, syl-

* al. et... de-
cretoin vico territo-
rii Atrebaten-
sis* al. habendi
* al. datus

ram, in qua Sanctus necatus fuit, in diocesi Atrebatensi sitam pariter fuisse. Ast, inquires, quis est ille dioceseos Atrebatensis vicus, in cuius oratorio Leodegarii occisi corpus fuit sepultum? Is in partibus, quæ territorio Atrebatensi antiquo accenseri queunt, duo sunt vici Leodegarii nomine insignes, quibus sancti Antistitis sepultura adscribitur. Horum alter ad fontes fluvii Alteix in Picardia, alter versus caput Quantix in Artesia situs est; in priori Mabillonius sæculo II Benedictino in Annotatis pag. 703; in posteriori vero Bailletus tom. III Vitarum col. 28 in margine Leodegarium innuit fuisse sepultum.

255 Huic autem auctori, non illi, quantum opinor, hic assentiendum est. Etenim vicus, in quo Leodegarius sepultus fuit, ætate Balderici supra laudati, cum Chronicum suum scriberet, in confiniis episcopatus Cameracensis et Morinensis situs erat. Leodegarius, inquit hic scriptor Opere, libro et capite num. 251 citatis, sepultus est in villa, quæ dicitur Sercin, quæ est in confinio Cameracensis episcopii et Morinensis, ac proin sepultus non est in vico S. Leodegarii ad fontes Alteix sito; hic enim ætate Balderici dici non potuit in confinio Cameracensis episcopii et Morinensis situs esse, quod sic ostendo. Ætate Balderici episcopatus Cameracensis usque ad annum 1094 cum Atrebatensi fuit unitus; Morinensis vero diocesim hodiernam Ipreensem, Audomaropolitanam, et Boloniensem complectebatur; certum autem est, nec in confiniis episcopatus Cameracensis et Iprensis vel Audomaropolitani vel Boloniensis, nec in confiniis episcopatus hodierni Atrebatensis et Iprensis vel Audomaropolitani situm esse vicum S. Leodegarii ad fontes Alteix in Picardia, ac proin ætate Balderici indubie hic dici non potuit situs esse in confinio Cameracensis episcopii et Morinensis, nisi forsitan nunc dici queat situs esse in confiniis diocesis hodiernæ Atrebatensis et Boloniensis. Verum nec id dici potest. Etenim diocesis Boloniensis, ut tabula geographica provinciæ ecclesiasticæ Rhemensis tom. X Galliæ Christianæ auctæ præfixa exhibet, ab Atrebatensi sejungitur linea fere recta a capite Quantix Gravelinam versus ducta; nullus autem in diocesi Boloniensi tractus est, a quo vicus S. Leodegarii ad fontes Alteix minus distet, quam a tractu capiti Quantix adjacenti, distatque nihilominus ab hoc tribus circiter leucis horariis, ac proin dici nequit in confiniis diocesis Atrebatensis et Boloniensis esse situs. Hinc porro ulterius consequitur, ut vicus, in cuius oratorio Leodegarii occisi corpus fuit sepultum, non sit vicus S. Leodegarii dictus ad fontes Alteix, sed vicus homonymus versus caput Quantix situs, qui juxta tabulam geographicam Guilielmi de L'iste num. 252 laudatam duabus circiter, ut jam ante docturum me monui, leucis horariis a Castellania seu gubernio hodierno Atrebatensi versus Occidentem, totidemque fere Dulenco, Gallice Doulens, Picardiæ oppido, versus Septentrionem abest, marique vicinus existit diocesi Boloniensi. Sed hæc de loco, in quo Leodegarii occisi corpus inhumatum fuit, dicta sufficiant: inquirendum nunc est in annum, ipsumque diem, quo Sanctus fuerit necatus. A die emortuali duco initium.

versus caput
Quantix sito,

E

F

256 In Vita Sancti per Ursinum conscripta, quam secundo loco edituri sumus, verbis num. 253 recitatis proxime subjicitur, factum esse id, quod prævie narratur, quinto die Nonarum Octobrium. Ita scilicet exprimitur in codice nostro Ms., qui notatur Q.Ms. 5. Verum in altero nostro codice itidem Ms., qui signatur P.Ms. 159, in editione Chesniana, Mabilloniana, omnibusque nostris Mss. apographis legitur: Sexto die Nonarum Octobrium. Ad hæc Surius et anonymus Morbacensis, qui Ursinum interpolant, sexto Nonas Octobris Leodegarii mortem collocant, unde consequens est, Ursiniana apographa, quibus ambo illi scriptores uti sunt, Chesniana et Mabilloniana editioni nostrisque Mss. apographis conformia fuisse. Quare, cum tot apographa, in quibus pingitur sexto die Nonarum Octobrium, præponderare indubie debeant uni codici nostro Ms., in quo habetur quinto die Nonarum Octobrium,

die quidem
2 Octobris,

AUCTOR
C. B.

Octobrium, puto ego, *Ursinianum textum*, in quo sexto die Nonarum Octobrium legitur, pro genuino esse habendum, atque adeo Leodegarium sexto Nonas, id est 2 Octobris esse occisum. Finitur quidem *Vita Sancti nostri per anonymum conscripta sequenti apud Mabillonium clausula*: Consummatum est sancti Leodegarii martyrium quinto Nonas Octobris, etc., unde quis forte contendat, genuinum non esse *Ursini textum*, quem pro tali habendum esse jam diximus, atque adeo Leodegarium non 2, sed 3 Octobris esse occisum. Verum clausula illa abest ab omnibus nostris Ms., præterquam a Ms., quod desumptum notatur ex Ms. *Ultrajectino S. Salvatoris*. Quod si tamen velis, præfatam clausulam ad genuinum anonymi textum spectare, non equidem vehementer refragabor, sed dico, hanc in laudato nostro apographo Ms. *Ultrajectino* non ad quintum, sed ad sextum Nonas Octobris Leodegarii martyrium referre.

non tertio;

237 Idem etiam pronuntio de clausula, qua terminatum erat anonymi apographum, quod tom. III *Rerum Francicarum* ad res Francicas illustrandas Valesius adhibuit. Ibi enim hic auctor pag. 515 Leodegarii mortem ex anonymi relatione ad 6 Nonas, seu secundum Octobris diem consignat, ut adeo hæc clausula anonymi apud Mabillonium quantum ad diem, cui Leodegarii martyrium affigit, genuina forte non sit, ac proin ex ea confici non possit, vel genuinum non esse *Ursini textum*, quem pro genuino proponimus, vel Leodegarium non secundo, sed tertio Octobris die esse occisum. Neque est, quod opponas, Sanctum Calendario sub initium sæculi IX concinnato, parisque vetustatis Martyrologio Gellonensi apud Dacherium tom. II *Spicilegii recentioris editionis* exstantibus ad diem 3 Octobris inscribi. Sæpe enim Sancti, quod adhuc alibi in hoc Commentario monui, ad alios dies, quam quibus defuncti sunt, Kalendariis Martyrologisque inscribuntur. Ceterum cum apud Ursinum, narrata Leodegarii sepultura, in Mss. nostris apographis proxime sequatur: Hoc vero die sexto Nonarum Octobrium actum esse creditur: dubitabit forte aliquis, an verba illa ad solam Sancti sepulturam non referantur, ac proin an is non citius quam 2 Octobris die fuerit necatus. Verum verba illa uno tenore subiunguntur non tantum narrationi sepulturæ, sed etiam narrationi mortis Leodegarii, ac proin ad hanc æque quam ad illam referenda videntur. Non esse autem, cur dubitetur, an Sanctus non citius, quam 2 Octobris die fuerit necatus, fieri videtur vel ex eo perspicuum, quod mors ejus a nullo omnino scriptore sive antiquo sive recentiore ad diem anteriorem referatur. Accedunt bina Mss. anonymi vetustioris apographa, C illud scilicet, quo, ut dixi, usus est Valesius, et nostrum *Ultrajectinum* num. præcedenti laudatum, in quibus ambobus Leodegarii martyrium, uti jam innui, ad secundum Octobris diem apertissime refertur. Adde etiam, anonymum *Morbacensem*, qui diserte affirmat, Leodegarium 2 Octobris die esse occisum. En ejus verba: Adoratæ Trinitati custodiendam animam sexto Nonas Octobris (Leodegarius) reddidit. Atque ita definitus jam est dies, quo Leodegarius necatus est, restat, ut et annum definiamus.

anno vero 678,
qui tamen ex
Sigeberto

238 Ursinus num. 21 et 22 innuit, Leodegarium non post multum temporis a synodo, quam Theodoricus, ut § præcedenti docui, anno 678 convocavit, jussu esse occidi, reque ipsa tunc occisum fuisse; unde recte consequi videtur, Sancti necem anno 678 esse affigendam. Si enim hæc in annum 679 differatur, consequens erit, Leodegarium, prout ex jam dictis facile est colligere, uno amplius anno post synodum anni 678 esse interfectum. Tantum autem temporis spatium inter Sancti necem et prædictam synodum pati non videtur illud non post multum temporis ab eadem synodo elapsu, cum Leodegarius, teste Ursino, de medio fuit sublatus, ac proin apparet, necem ejus anno 678 debere innecti. Scriptores Gallie Christianæ auctæ, qui sibi Mabillonium sæculo II *Benedictino* in Annotatis pag. 703 prælu-

centem habuere, tom. IV col. 554 putant, partim D ex anonymo et Ursino, partim ex Sigeberto colligi posse, Leodegarium vere occisum fuisse anno 678, quem hic ei emortualem etiam statuimus. En illorum, quo id probare nituntur, ratiocinium: Uterque (anonymus et Ursinus) Ebrouinum obruncatum fuisse asserit, transacto a passione S. Leodegarii spatio trium pæne annorum: Ebrouinus porro extinctus est anno regni Theodorici nono ex Sigeberto, Christi 681. Ergo sanctus Martyr capite truncatus est anno 678. Verum quamquam id, quod laudati scriptores allato ratiocinio contendunt, partim ex anonymo et Ursino, partim ex Sigeberto colligi forte possit, si cum Sigeberto solum comparetur triennium fere, quod juxta anonymum et Ursinum a passione Leodegarii ante necem Ebrouini effluxit; fieri tamen id non potest, si cum eodem Sigeberto alia etiam conferantur anonymi et Ursini asserta. Si enim Ebrouinus, ut Sigebertus notat, extinctus sit Theodorici anno nono, ex hac epocha cum aliis assertis anonymi et Ursini comparata consequi videtur, Leodegarium non anno 678, sed 679 fuisse necatum. Etenim juxta Ursinum num. 22 et anonymum num. 30 Leodegarii corpus Sarcini sepultum jacuit annis duobus et dimidio, eoque tempore elapso, de terra fuit levatum atque ad agrum Pictaviensem translatus, quod proinde acciderit mense Aprili anno a Leodegarii nece tertio.

239 Porro juxta anonymum et Ursinum Ebrouinus paulo ante Leodegarii ad solum Pictaviense translationem fuit occisus, quod proin verosimillime contigerit mense circiter Martio, anno a Leodegarii nece pariter tertio. Quapropter, si Ebrouinus, ut Sigebertus scribit, anno nono Theodorici fuerit interfectus, consequens est, ut id acciderit anno 682. Cum enim juxta § 8 hujus Commentarii prævii et chronologiam passim nunc ab omnibus eruditiss, ipsisque Gallie Christianæ auctæ scriptoribus et Mabillonio (vide num. 82 hujus Commentarii prævii) receptam Theodoricus tantum possit regnare cæpisse anno 675 jam ad ultimos quatuor menses aut paulo amplius pro- vecto, annus regni ejus nonus mense Martio notatus convenit in annum Christi 682, quo proinde, si vera hic sit Sigeberti chronologia, Ebrouinus e medio fuerit sublatus. Quod si autem ab anno 682 ad mensem Martium circiter pro vecto anni duo cum dimidio, quo tempore Leodegarius ante necem Ebrouini Sarcini jacuit sepultus, ordine retrogrado computentur, descendendo venit ad annum 679 majorem sui parte præterlapsam, ut adeo ex anno Theodorici nono, quem Sigebertus Ebrouino emortualem statuit, cum assertis anonymi et Ursini comparato, consequens sit, Leodegarium non anno 678, sed 679 esse occisum. Neque est, quod reponas, Ebrouinum anno Theodorici nono, non mense Martio vel Aprili, sed Decembri vel Novembri forte esse occisum, sic enim is, cum certe necatus sit ante Leodegarii translationem, interfectus foret duobus annis totidemque circiter mensibus post necem Leodegarii, quod tempus a mense Decembri vel Novembri anni 681 ordine retrogrado computatum perducit ad annum 679 ad mensem circiter Septembrem vel Octobrem pro vectum, ac proin etiam sic consequens erit ex Sigeberto cum biographis nostris collato, Leodegarium non anno 678, sed 679 esse occisum. Nequit ergo partim ex his, et partim ex illo colligi annus, quem Leodegario emortualem statuimus, imo cum hinc contra sequatur, Sanctum, ut ostendimus, anno 679 esse necatum, Sigeberti chronologiam hic cogor deserere tum ob argumenta, quibus Leodegarii mortem anno 678 jam ante affixi, tum ob chronologiam apud omnes nunc receptam, juxta quam Leodegarii mors eidem anno 678 innectitur.

cum biographis nostris collato non probatur.

F

A § XVII. Sanctus post mortem miraculis inclarescit : horum famam impedire nititur Ebroinus, infeliciterque anno 681 occiditur.

Varia sunt
ad Sancti tu-
mulum mira-
cula, quorum
fama

Quemadmodum Ebroinus nisus fuit, ut Leodegarius in vivis adhuc superstes necis Childerico illatæ conscius fuisse crederetur, ita verosimiliter etiam studuerit, ne Sanctus jam e vivis sublatus crimine illo innoxius ac proin injuste necatus fuisse putaretur. Et vero viro astuto et vafro artes et fallaciæ non deerant, quibus forte ab hominum plerorumque cognitione remorere potuisset Sancti innocentiam. Verum hanc ipse Dominus brevi tot miraculis ad Leodegarii tumulum patris contestatus est, ut ex iis quisque facile potuerit intelligere, Sanctum minime reum criminis existisse, cujus obtentu fuerat occisus. Miracula illa anonymus noster ex relatione Audulfi abbatis sibi submissa in genere his verbis num. 51 commemorat : Qui venerabilis Martyr (Leodegarius) multas turbas languentium et diversis infirmitatibus detentas venientes ad ejus venerandas orationes sanavit, claudis etiam gressum dedit, cæcis lumen tribuit, obsessos a dæmonibus mundavit, multisque virtutibus in hujus loci, in quo Sanctus jacebat sepultus, venerando habitaculo emicuit. Subdit deinde eodem num. in particulari miraculum, quod, implorato Leodegarii patrocinio, patratum est in favorem æditui ecclesiæ Sarciniensis, in qua Sanctus jacebat sepultus additque num. 52, tunc evenisse, ut præclara beati Martyris sanctitatis fama magis magisque percrebresceret, hancque Ebroinum paulo post facta ad Sancti tumulum miracula non latuisse. Quæ deinde narrat, innuunt Ebroinum rumore de miraculis Leodegarii invocatione patris longe lateque sparso non parum fuisse commotum. Eo fere ejus recidit narratio.

Ebroinus ex-
citus, mittit,
qui in ea in-
quirat, hocque
divinitus

261 Ebroinus sive reipsa de dicti rumoris percrebrescentis veritate dubitaret, sive saltem miracula, quæ ad Leodegarii tumulum fieri audiebat, exactiori notitia cuperet habere perspecta, filium hominem ad sancti Antistitis tumulum clam submisit, qui in rei veritatem inquireret, certaque ad se referret. At speculator ille, domino suo non absimilis, sua in Sanctum Deumque irreverentia supremum sibi exitum concivit. Etenim Sarciniensem ecclesiam ingressus, locumque, in quo Leodegarius jaceret, edoctus, nullam Sancti locique sacri rationem habuit, sed superbia tumidus, terram in beati Martyris despectum pede percussit, virtutemque illam mortuo competere negavit. Hinc factum est, ut infelix ille, Deo, ut apparet, injuriam sibi Sanctoque suo illatam ulciscente, in itinere, antequam Ebroino visa et audita renuntiare posset, misere perierit, magno suo malo expertus, quanta sanctus Martyr, quod ante agnoscere noluerat, virtute polleret. Prodit, ut mox innui, hæc omnia, aut certe insinuat, loco proxime citato anonymus, additque num. 55, Ebroinum, audita Dei de homine a se emisso vindicta, pudore suffusum, rem cum nemine, præterquam cum conjuge, communicare ausum fuisse, ne, crescente Leodegarii gloria, sua decresceret ac minueretur.

morte multa-
to, ipsemet,
dum Sancti
gloriam

262 En ipsa hæc de re anonymi verba : His, quæ de homine a se emisso evenerant, ita cognitis, Ebroinus nequissimus tacito corde retinebat, et tremens intra se verecundia, præter conjugem, nemini manifestare audebat, ne forte, crescente gloria Martyris, sua, qui tale lumen extinguere cupivit, esset diminuta in populis. Verum quanto magis ille miser, Ebroinus scilicet, famam de pœna exploratori suo divinitus inflicta, deque aliis Leodegarii miraculis cuperet extinguere, tanto magis hæc invalescebat et quaquaversum spargebatur. Hinc Ebroinus, ut rem, quam nomini suo maxime noxiam putabat, impediret, malum etiam minas est his, qui aliqua Leodegarii miracula comperissent, si comperta vulgassent, quæ vel pro falsis habebat ipse, vel certe pro falsis haberi volebat, et ne a quoquam scirentur, crede-

renturque, metuebat. Innuit iterum hæc omnia num. proxime citato anonymus. At dum Ebroinus Leodegarii gloriam apud homines ita impedire conatur aut extinguere, ipsemet inopinato extinctus est, a primariæ scilicet notæ Franco, cui cum omnes fere fortunas eripuisset, vitam etiam eripere cogitabat, gladio percussus. Valesius tom. III Rerum Francicarum pag. 552 anonymi nostri ad num. 54, 55 et 56 verba partim contrahens, partim interpretans, rem sic exponit : Francus optimas, qui tum functionem fiscalem obibat, pecuniam publicam interceperat. Quam prædæ sævitæque occasionem nactus Ebroinus, eum omnibus fere prædiis suis possessionibusque spoliavit : nec contentus hac multa homini insuper graviora minabatur.

265 Intelligens itaque optimas, nudo jam sibi mortem cruentam, aut saltem inops exsilium imminere, a desperatione animum sumit, et Ebroinum inopinantem interficere constituit. Solebant tum laici diebus Dominicis matutinis hymnis, qui in ecclesia decantabantur, interesse. Die ergo Dominica mane ante lucem ad ostium Ebroini egressum observat armatus, ut ad Missarum matutinarum sollemnia procedentem obtruncet, vixque egressum limine ex improvise prosiliens interimit. Eum in modum Ebroinus, qui gladio multos interfecebat, gladio et ipse in capite percussus perit. Infelix, qui tantis honoribus auctus, et in toto orbe fama notissimus, dum non vult inimicis parcere, dum injurias suas omni ratione vindicat, magnosque sacerdotes ac proceres crudeliter interimit, excelsam, et quanta nemini ante Francorum fuerat, gloriam atque potentiam cum vita amisit. Ita Valesius, ut jam innui, ex anonymo, a quo hic nihilominus nonnihil dissentit secundus Fredegarii continuator, qui initio sæculi viii floruit, ac proin cum ab ætate Ebroini non multum absuerit, sitque aliunde in rebus narrandis satis exactus, fidem integram videtur mereri. Vocat hic Ebroini interfectorem Ermenfridum et cap. 98 sic scribit : Ebroinus quoque magis atque profusius crudeliter Francos opprimebat, donec tandem aliquando Ermenfrido Franco minas parat, id est, notat Bouquetus, negotia facessit seu insidias molitur, resque proprias tollere disponit. Consilio cum suis patrato, nocte collecta manu sociorum, per noctem super eum consurgens, Ebroinum interfecit : quo perempto, ad Pippinum ducem in Auster cum muneribus suis pervenit. Auctoris hujus narratio Valesio probatur. Hac enim præmissa, tom. citato pag. 555 subdit : Certe admodum verisimile est, unum hominem, nullis consilii participibus, nullis adiutoribus, tantum facinus (Ebroini interfectionem) ausurum et tam facile executurum, ac tam feliciter evasurum non fuisse. Verum, sit ita : Ebroinum non interfecerit Ermenfridus, nisi aliis in sceleris societatem sibi adjunctis, non propterea tamen laudatus Fredegarii Continuator pugnat cum anonymo, cum hic non edicat, sceleris sui socios Ebroini interfectorem non habuisse. Examinanda nunc accuratius est mortis Ebroini epocha.

264 Annus, quo hic interfectus est, optime colligitur ex Leodegarii anno emortuali, et ex tempore, quod inter hunc et Ebroini necem intercessisse, ex anonymo nostro intelligitur. Id quidem jam in antecessum ob materiæ connexionem num. 259 satis innui, at nunc hic proprio suo loco luculenter ostendo : Annus Christi 678 ad 2 Octobris proventus Leodegario, ut vidimus, emortualis fuit; Ebroini autem cædes, ut anonymus innuit, contigit paulo ante Leodegarii ex ecclesia Sarciniensi ad solum Pictaviense translationem, ac proin paulo ante Aprilem anni 681, cum hæc mense illo et anno facta sit, uti § præcedenti docuimus, sequentique pluribus docturissimus. Porro cum a 2 Octobris anni 678 usque ad Aprilem anni 681 anni duo cum dimidio excurrant, consequens est, intercessisse inter annum Leodegarii emortualem et Ebroini cædem annos fere duos cum dimidio, ac proin hunc anno Christi 681 esse necatum, idque paulo ante mensem Aprilem. Hinc jam colligas

AUCTORE
C. B.

obscurare ni-
tatur, ab Er-
menfrido in-
feliciter

E

F

anno 681 ne-
catur.

AUCTORE
C. B.

colligas, quod adhuc ante monui, annum nonum regni Theodorici III, cum anno 681, mense Septembris circiter, inchoatus tantum fuerit, conjungi non posse cum anno, quo necatus est Ebroinus; annos vero fere tres, quos anonymus inter Leodegarii et Ebroini necem intercessisse num. 33 innuit, annos duos integros cum quinque circiter mensibus complecti. Ceterum annus, quem hic Ebroino emortualem statuimus, ultimumque ex Chronico S. Medardi Suessoniensi, quod tom. II Spicilegii Dacheriani recentioris editionis insertum est, confirmari potest. In eo enim sic legitur: ANNO DCLXXXI. Ebroinus princeps Francorum et dux, praefectus palatii, et major-domus interfectus est. Anno, quo Ebroini caedes contigit, ita examinato, lubet nunc nonnullorum eruditorum de Ebroino proferre iudicia, ut ex iis queat studiosus lector dispicere, an merito, an immerito virum illum celeberrimum biographi nostri subinde tetrus coloribus depingant.

Licet scriptores omnes
Ebroino multa scelera

263 Pagius in Criticis ad annum 681 num. 27, narrata Ebroini nece, sic pronuntiat: Praefecturam palatii sub Clothario III primum, ac deinde sub Theodorico ejus fratre gessit Ebroinus; vir crudelis, rapax, perfidiosus, qui inimicos suos jugulare fas duceret, cunctosque sibi suspectos perdere; quod sub Theodorico rege, homine hebeti, perfecit eo licentius atque facilius, quod, ei inani nomine servato, regni administrationem in se transtulerat. Remittit deinde pro quibusdam vitiis ac virtutibus, quibus Ebroinus erat praeditus, ad Hadrianum Valesium, cujus et nos infra hac in re iudicium laudabimus. Baronius in Annalibus ecclesiasticis ad annum 687 num. 6 Ebroini mortem hoc modo annuntiat: Quod ad res Francorum pertinet, eodem anno, maximo malo purgantur Galliae, cum truculentus carnifex, Sanctorum sanguine ebrius, Ebroinus occiditur: tertio namque anno a sancti Leodegarii martyrio trucidatur ab Ermenfrido. Gerardus Du Bois in Historia ecclesiae Parisiensis, narrato infelici Ebroini exitu, subdit: Is exitus Ebroini fuit viri audacissimi, qui nihil reliqui fecit, ut summam sibi in regno potestatem faceret, quique magnas virtutes plurimis gravissimisque vitiis obscuravit, primus omnium praefectorum palatii, regiam despiciens auctoritatem, suo nutu omnia regere coepit; etsi enim antea magna jam praefectis auctoritas, non ea tamen, ut sub ea gemeret abolita potestas regum, quorum magis se crederent consiliarios, quam moderatores. Ita omnes plane scriptores tum recentiores tum antiquiores, quos quidem ego potui consulere, dum de Ebroini moribus ferunt iudicium, eum vel rapacitatis, vel savitiae, vel ambitionis, vel perfidiae vel horum omnium vitiorum simul insimulant.

C
imputent, eum
tamen ab apo-
stasiae crimine

266 Cointius nihilominus in Annalibus ecclesiasticis Francorum ad annum Christi 670 num. 5, ad annum 681 num. 62, aliisque nonnullis locis Ebroini famam tueri nititur. Et vero hunc principem non immerito, ut mihi quidem apparet, ab apostasiae crimine vindicare laborat, ad annum 678 num. 3 ita scribens: Ebroini facinus (exercita in Leodegarium savitia) excusari nequit, non ideo tamen vituperandi sunt Audoenus, Reolus, alique sanctissimi Praesules, quibus arctissimam cum Ebroino amicitiam ea tempestate annisque subsequentibus intercessisse constat. Licet enim Ebroinus, tonsis capillis, clericalem habitum induisset, plerique nihilominus sentiebant, illi liberum ad secularia desideria regressum patuisse, quia vir conjugatus, nec uxoris assensu spontaneave voluntate comam deposuerat, nec sacris Ordinibus se permiserat initiari. Ita ille, et recte: attamen, quod ait, plerisque tunc sensisse, liberum Ebroino ad secularia desideria tunc patuisse regressum, id quidem sensere forsitan Audoenus, Reolus et nonnulli alii; at non plerique, ut mihi quidem apparet. Nam a plerisque saeculi VII Sanctorum Neustriæ biographis, qui Ebroini meminerunt, probroso impii apostatae nomine hic princeps notatur. Certe S. Filibertus, Ebroino coaetaneus, id, quod ait Cointius, neuliquam

sensit. Etenim in Sancti hujus Actis, quae apud nos ad 20 Augusti illustrata sunt, monachus Gemeticensis anonymus et subaequalis num. 18 hæc memorat.

267 Cum igitur pestifer Ebroinus, qui a Francorum genere pro nimia crudelitate de palatino honore fuerat pulsus, coma detonsa clericus Luxovium ingressus, apostata factus, spiritu malignitatis armatus coepisset rabidis dentibus fremere super nobiles sacerdotes et Francos, atque, consentientibus sibi plurimis, contra mandatum Dei recepisset locum honoris, sanctus ad eum Filibertus abiit, et praedicationis verba impendit. Cumque ei ille dare munera magna vellet, Vir Dei cuncta respuens, ait, apostatam esse eum, nec Christianum hominem cum eo participare debere, existimans, quod potuisset hoc facto per acumen ferri palmam martyrii obtinere. Quibus sane ex verbis liquet, Filibertum, uti etiam ejus biographum non sensisse id, quod plerosque sensisse, Cointius affirmat. Puto nihilominus, dubitari posse, an Ebroinus, qui non sponte, sed mortis evadendae necessitate coactus monachum induerat, sacrosque ordines nondum susceperat, libere ad saeculum, data opportunitate, sine ulla Dei offensa reverti, non potuerit, ut ab eo proinde, ut jam dixi, apostasiae labem remove, non immerito Cointius conetur.

268 Verum hic scriptor modum excedit, dum ad annum 670 num. 5, ut Ebroini famam tueatur, sic scribit: Habuit Ebroinus suorum consiliorum participes, suorumque gestorum aestimatores viros doctrina, pietate, pontificalibus infulis aequae praestantes, Chrodobertum episcopum Parisiensem et sanctum Audoenum Rotomagensis episcopum, quibuscum ditiones Clotharii tranquille pacificeque rexit. Author coetaneus, qui Vitam sanctae Bathildis scripsit, Clotarii regnum in pace constituisse testatur, incumbens in id operis praecellentibus principibus, Chrodoberto episcopo Parisiaco, et domino Audoeno, seu et Ebroino majore-domus, cum reliquis senioribus. Et sanctus Audoenus in Vita sancti Eligii constanter affirmat, Clotarium diem obiisse, dum quiete tranquilleque regnaret. Praeterea Ebroinus, ut aliquot exemplis jam docuimus, non pauca signa sub Clotarii principatu dedit insignis pietatis, cum monasteria ipsemet aedificavit, aut pios viros in aliis aedificandis adjuvit. Hæc palam ostendunt, id Ebroino contigisse, quod viris in tali dignitate constitutis evenire solet, ut quocumque modo res sibi commissas administrent, odium et invidiam aliorum incurrant, qui simili fortuna gaudere cupiunt, nec gaudent. Cum enim his verbis proxime praemittat hæc: Uterque (anonymus noster et Ursinus) quia stat a partibus Leodegarii, liberius in Ebroinum debacchatur, quocum graves contentiones Leodegario fuerunt, velle videtur Cointius, Ebroinum iis caruisse pravis affectibus, quibus nihilominus infectum eum fuisse innuunt anonymus et Ursinus. Ex pravis illis affectibus praecipui tres sunt; immoderata scilicet ambitio, vindictae studium, immanisque in ea exercenda crudelitas.

269 At non video, qua ratione ab iis naevus Ebroinum vindicare possit Cointius. Liqueat enim ex ipsiusmet indubitatis viri gestis, quam fuerit honoris et dignitatum cupidus, quamque in eos, quos habebat invisos, supra modum crudelis. Ut ab eo, quod primum est, probando incipiam, Ebroinus Lucovio post mortem Childerici egressus, in pristinum praefecturae palatii honorem seu dignitatem ut restitueretur, nihil sibi duxit illicitum. Regem Theodoricum una cum majore-domus Leudesio armis persecutus, hunc, incolumitate jurejurando promissa, ad se evocatum contra datam fidem nefarie occidit; illum vero tamdiu aperto bello vexavit, donec qua vi, qua fraude dignitatem, quam amiserat, recuperavit. Hæc sane invicte probant, ambitionis rixio Ebroinum plurimum laborasse; constantque partim ex anonymo num. 24 et 25, partim ex Fredegarii continuati cap. 96 et Gestis Rerum Francorum, in quibus cap. 45 hæc leguntur: Leudesius (superveniente scilicet

D

vindicare me-
rito conatur
Cointius;

at non item

E

F

ab ambitione

A scilicet Ebroino) una cum Theodorico rege et sociis quam plurimis per fugam evasit. Ebroinus autem eos usque ad Bacio villa insecutus est, ibique thesauros regales adprehendit. Deinde post hæc Crispiago veniens, regem recepit; Leudesium autem, data fide, ad se venire mandavit. Quo facto, Leudesium interfecit, et ipse principatum sagaciter recepit.

ab immodico
vindictæ stu-
dio,

270 Ostendo nunc, etiam liquere ex ipsiusmet Ebroini gestis, eum vindictæ cupidum maxime fuisse. In Annalibus Metensibus Francorum apud Bouquetum tom. II Scriptorum pag. 677 et sequenti hæc leguntur: Succedentibus vero annis, (Ebroinus) cum rex alius, Theodoricus scilicet, qui sibi amicus fuerat, Francorum suscepisset imperium, rursus monasterium relinquens, habitumque tantummodo tonsuræ retinens, monachalem habitum abiciens, uxore recepta, honorem iterum majoris domatus arripuit. Sed quantum inordinate et illicite illius officii administrationem subiit, tantum perversius et scelestius ipsius gubernationem exercuit. Nam illos, qui sibi in primi principatus amissione adversarii fuerant, ita persecutus est, ut nonnullos vita libertateque plurimos ac propriis facultatibus spoliaret. Quæ certe arguunt, vindictæ studio Ebroinum in plures sibi antea adversatos sævisse, ac proin pravo illo affectu minime caruisse.

B Quamquam autem Annales Metenses sæculis ut minimum duobus post ætatem Ebroini concinnati sint, eorum tamen auctor ex scriptoribus antiquioribus, ut Bouquetus in Præfatione annotat, ea omnia deprompsit, quæ annum 687 præcedunt, atque adeo fidem integram videtur hic mereri. Ad hæc, quæ huc facientia perhibent, eruditorum nemo vocat in dubium, admittunturque ad annum 681 num. 62 ab ipsomet Cointio, qui, quamquam ibidem innuat, Ebroinum in majorat-domus restitutum, non vindictæ studio, sed ut sibi ipsi consularet, in plures sibi antea adversatos sævisse, a vindicta tamen expresse vindicare nec nititur, nec vero vindicare potuisset ejusdem Ebroini sævitiam in S. Leodegarium, quem sibi aliquando adversatum fuisse ille autumabat, etiam tunc exercitam, cum nihil amplius ad eo, utpote jam oculis orbat, haberet timendum.

crudelitæque
ex eo exercita

271 Imo, quod tertio loco probandum est, ea ipsa Ebroini sævitia certissime etiam probat, crudelissimi ingenii hominem illum fuisse. A quo enim, nisi ab homine cum ipsis primorum martyrum tyrannis crudelitate comparando proficisci potuerunt dirissima illa tormenta, quibus Leodegarium biennio fere oculis jam orbatum affecit? A quo, nisi ab homine supra omnem modum crudeli, proficisci potuit falsa illa atrocissimi, criminis impositio, cujus obtentu sanctum Antistitem, ut famam una cum vita ei eriperet, biennio fere post linguæ et labiorum abscissionem tandem necavit? Sane hæc Ebroini in Leodegarium crudelitas tam ferox, tam fœdum est facinus, ut excusari illud non posse, fateatur ipsemet Cointius, qui Ebroini tamen scelera, ubicumque aliqua ratione potest, conatur excusare. Hæc etiam præcipue de causa Ebroinus in Chronico Centulensi S. Richarii apud Dacherium tom. II Spicilegii recentioris editionis pag. 501 tetrus sane coloribus depingitur. En verba: Theodoricus igitur matri Baldetildi superstes regni suscepit gubernacula: quod cum audisset ille verus simulator, et falsus monachus, nequissimus scilicet Ebroinus, monasterium deseruit, habitum abiecit, et ab eodem rege major-domus regiæ restitutus, multa mala his, qui dudum suo consilio in eligendo rege restiterant, inflixit. Inter omnia autem suæ sævissimæ crudelitatis nefanda opera, illud detestabilissimum comprobatur, quod reverendissimum pontificem Leodegarium tantis injuriis, tamque multiformibus affecit suppliciis, ut in ipsa pœnarum argumentatione, paganorum quondam principum sævitiam æquiparasse, aut etiam superavisse credatur. Plura hic opus esse non puto, quibus immanis Ebroini sævitia probetur, cum hanc ex jam dictis satis superque probent dira supplicia, quibus is Leodegarius

Octobris Tomus I.

rium miserrime afflictit. Dispiciat nunc studiosus lector, an verbis num. 268 recitatis sat recte Cointius eximat Ebroinum a vitiis, quibus eum laborasse, biographi nostri innuunt.

272 Utuntur quidem hi, quod absit, ut approbem, duriori subinde atque asperiori loquendi modo, quam par sit, at non propterea falsa sunt, quæ de Ebroino affirmant. Puto nihilominus, quod nec illis adversatur, Ebroinum, utut ambitioni, vindictæ, crudelitati, aliisque etiam vitiis addictum, virum in bellis strenuum fuisse, nec omni pietate destitutum, ut adeo prope vera de eo pronuntiare videantur auctor Vitæ S. Præjecti ad 23 Januarii Operi nostro insertæ, et Valesius tom. III Rerum Francicarum. Utriusque verba huc transcribo. Prioris num. 12 hæc sunt: Leodegarius... ab Ebroino, comite palatii, alias strenuo viro, sed in nece sacerdotum nimis feroce, impie valde peremptus, palmam martyrii adeptus est, sacrisque nunc virtutibus pollet. Posterioris vero fol. 534 illa: Iterum receptam (Ebroinus) præfecturam novem annis (imo, uti ex jam disputatis facile est colligere, annis ad summum septem usque incompletis) gessit. Vir, qui neque satis laudari, neque abunde vituperari potest, magnus animo, consilio providus, strenuus, in rebus gerendis celer, nec umquam cessans, antequam destinata exsecutus esset, laboribus periculisque invictus, et monasterii Suessionici constructione ac sanctorum episcoporum Audoeni, Drausionis, Reguli, Ægilberti, aliorumque amicitia pietatem aliquam testatus: crudelis idem, rapax, perfidiosus, qui inimicos suos perjurio decipere, spoliare, jugulare fas duceret; qui nemini eorum, a quibus præfectura dejectus erat, parceret, cunctos sibi suspectos perderet, et Franciam fraudibus, sævitia, proscriptionibus vexaret: plurimum nobilium Francorum ad Pippinum confugientibus, suppliciterque petentibus, ut ipsos ex tyranni manibus eriperet. Quid ambitionem referam, quæ tanta in Ebroino fuit, ut recipiendæ præfecturæ causa regem una cum majore-domus regiæ armis persecutus et capere conatus sit, ac neminem e Francis optimatibus parem tulerit, unus denique omnibus ac regi ipsi imperare voluerit?

273 Primus enim Ebroinus sub nomine præfecturæ palatinæ tyrannidem invasit, et quod post Balthildis reginæ secessum novissimis Chlotharii principis annis cœperat, sub Theodorico homine hebeti perfecit eo licentius atque facilius, quod pœne per vim restitutus in dignitatem erat, et quasi jure belli palatium occupaverat. Regem igitur in sua potestate habuit, eique inani nomine servato, regni administrationem ademittit, ac in se transtulit, summumque omnium rerum imperium usurpavit. Hactenus ex primo, ut apparet, et secundo Fredegarii continuatore variisque Sanctorum sæculi VII biographis, sat recte Valesius; attamen quod ait, Ebroinum monasterii puellaris Suessionensis, sanctissimæ Virginis Mariæ, constructione, et amicitia, quam cum Audoeni, aliisque quibusdam sanctis episcopis coluit, pietatem aliquam esse contestatum, posset id vocari in dubium. Quod enim amicitiam cum S. Audoeni, aliisque nonnullis episcopis coluerit, facere id potuit, ut erat astutus, partim ex aliquo politico intuitu, partim ex eo, quod episcopos illos sibi adversatos aliquando fuisse minime suspicaretur, ita ut, quamquam illa amicitia argumento sit, Ebroinum non omnibus prorsus piis hominibus fuisse adversum, in ea tamen pietas partem longe minimam forte habuerit. Quod vero pertinet ad prædicti monasterii Suessionensis constructionem, monasterium illud Ebroinus primo construxit seu construi permisit extra urbem Suessionensem, deinde vero, cum religiosas virgines ibi incommode habitare advertisset Ebroini uxor, intra muros ejusdem urbis idem transtulit; utrumque autem fecisse videtur, non tam ut pietati serviret, quam ut uxoris suæ desiderio voluntatique obsecundaret. Etenim in Vita S. Drausii episcopi Suessionensis ad 3 Martii apud nos edita num. 11 narra-

AUCTORE
C. B.

placet hinc
Valesii opinio.

E

F

juxta quam
Ebroinus,
licet pluribus
vitiis infectus,
vir tamen

ACTORE.
C. B.

* Chesnius
cum viro

strenuus, nec
omnis pietatis
expers fuisse
videtur,

B

C

quidquid de
salute ejus
quidam pro-
nuntiant.

tionis constructionis praedicti monasterii praemittitur : Igitur ea tempestate, qua Ebroinus in regio palatio habebatur praecipuus, et consiliis regis intimus, nec non et inter primates regiae dignitatis nobilissimus, saepe dictus episcopus (*Drausius*) provide delegit prius votum suum revelare in auriculam nobilissimae matronae Leutrudis, praedicti principis Ebroini conjugis. Petiit siquidem ab ea et humili prece depoposcit, ut pro Dei timore simul et amore dignaretur voto suo satisfacere, scilicet quo suaderet viro suo, ut aut licenter daret sibi facultatem construendi locum vitae virginum, in quolibet locorum vicinarum partium, aut ipsa cum vir * inciperent ipsum diligenter perficiendum pro salute animarum suarum. Cujus petitionibus pia conjunx favens, viro suo hoc ipsum faciendum, aut sibi facere permittendum sedulo suasit, ac precibus suis aurem ejus inclinavit. Qui tam suae conjugis, quam Sancti Dei piis exhortationibus, et votivis precibus victus, quod petebant, se facturum seu fieri permissurum spondit. *Translatio vero num. 14 ita incipit referri.*

274 Quod (*religiosas virgines incommode in monasterio extra civitatem posito habitare*) cernens nobilis matrona Leutrudis, quia pietosae erat mentis, animo indoluit, corde ingemuit, quod tam negligenter tractarentur ancillae Dei. Accedens igitur ad praefatum Ebroinum, virum suum, longaque ab intimo cordis suspiria trahens; heu, mi domine, inquit, quid facere volumus, ut tanto angore et detrimento fideles Dei afficeremus? Nam non solum hoc morbi est, quod praesentibus malis et infortuniis subjacent, sed, quod deterius est, si quando hostilis impetus derepente supervenerit, aut improvisa calamitas, peccatis nostris exigentibus, super nos ingruerit, quod absit; istae tamquam oves innocentes et insontes gladiis advertentur, et velut nullum habentes tutelae propugnaculum, primum intercipientur. Qua pro re, non bona fortunae versa vice, quod debuit nobis provenire ad animarum subsidium, fiet utriusque in futuro exitium : et unde nobis debuimus Dei mercari gratiam, inde, nisi actu caveatur, ejus incurremus iram. Hujus rei gratia jubeat clementia vestra praeparari asylum intra civitatis ambitum, ad quod confugere, in quo consistere, et ubi ab hostium incursu liberare, securi ibi mente Deo valeant servire. His et similibus alloquiis demulcens viri sui animam, blanditiisque multis fovens, ad votum suum tandem ejus inclinavit mentem. *Quibus ex verbis hoc et praecedenti numero recitatis colligi posse videtur, Ebroinum unice uxoris suae precibus victum, et quidem non nisi aegre in monasterii puellaris Suessionensis constructionem, ejusque deinde translationem consensisse, ut adeo pietatem hinc aut admodum exiguam aut potius nullam contestatus esse queat videri. Verum, ut sit, cum aequum non videatur, omnia Ebroini opera in sequiorem partem interpretari, hunc ego principem omnis plane pietatis expertem non fuisse, vere existimo, tum ex eo, quod amicitium cum Audoeno, aliisque sanctis episcopis coluerit, monasteriumque puellare Suessionense construxerit, aut certe construendum permiserit, tum ex eo, quod die Dominica necatus sit, cum officium Catholici hominis facturum, ad ecclesiam, ut pro more illorum temporum die illo matutinis interesset officiis, properaret.*

275 Absit etiam, ut de salute viri in communione Catholica mortui omnino desperandum cum quibusdam pronuntiem. Pro fabula enim habeo id, quod ab Adone in Chronico narratur, quodque, si verum foret, Ebroinum damnatum esse, innueret. En ipsam fabellam, quae vel ex reustiore scriptore, vel traditione accepta, narrationi necis Ebroino illatae apud laudatum Adonem subditur : Erat tunc temporis vir oculis caecatus, unus de illis, quibus Ebroinus effoderat lumina, in insula Lugdunensis provinciae, quae Barbara dicitur. Qui cum nocturno tempore super ripam Sicannae fluminis orandi gratia resideret, audivit navigantium impetum, et magna vi

brachiorum contra impetum fluminis insurgentium. Cumque interrogasset, quo navigium illud tenderet, vox in auribus ejus percerebuit : Ebroinus est, quem ad Vulcaniam ollam deferimus : ibi enim facti sui poenas luet. Hoc idem vir audivit ad consolationem sui, ut sciret, quam poenam persecutores justorum sentirent. *Tota haec, ut jam innui, narratio fabulosa apparet, proque tali etiam a Pagio, Cointio, aliisque eruditis omnibus hodie, idque merito, habetur. Et vero mirum non est, putidam hujusmodi fabellam de Ebroino fuisse confictam, nec mirandum foret, si similis furfuris plures forent confictae, si quidem is, ut Valesius tom. III Rerum Francicarum pag. 251 scribit, avaritia, perfidia, crudelitate consecutus est, ut vivus odio esset plurimis, nomen mortui, tamquam Marii aut Sullae, posteris execrarentur.*

§ XVIII. Contentio de corpore S. Leodegarii, ejusque ad agrum Pictaviensem ac deinde ad novam ecclesiam Sancto exstructam translatio.

Ebroino e vivis sublato, miraculorum fama, quae indies ad tumultum S. Leodegarii magno numero fiebant, liberius cepit vagari, perlataque non diu post ad aulam, ad quam hactenus Ebroini metu aegre penetrarat, ad ipsas Theodorici regis aures pervenit. Tum vero hic cum admiratione credens, facta esse ad Leodegarii corpus prodigia, quae ad illud facta ante ignorarat, ex animo venerari et laudare cepit sanctum Antistitem, quem prius putaratum fuisse criminis, cujus ab Ebroino insimulabatur. Sed, inquit anonymus num. 57 et 58, postquam infelix Ebroinus vitae finem dedit, quod invidia ductus de Dei Servo absconderat, magnis laudibus longe lateque percerebuit. Post haec igitur ut serenitati regis ejusque palatio de virtutibus sancti Martyris veraciter fuit percognitum, quod Christus Dominus ad titulum suae laudis eum clarificasset signis virtutum, cum admiratione rex credidit factum, et cepit vere venerari ut martyrem, quem per accusationem tyranni crediderat prius fuisse culpabilem. Tunc perlatum est cum laude in palatio, quod multis diebus ab aemulo latuit absconsum. *Aderant eo tempore in aula multi magnique episcopi, quibus inter se de Leodegario miraculisque ad tumultum ejus patratibus libere jam et sine metu sermonem habentibus, pia inter Ansoaldum Pictaviensem, Ermenarium Augustodunensem et Vindicianum Atrebatensem orta est contentio. Quisque scilicet horum trium episcoporum sacrum Leodegarii corpus ecclesiae suae vindicare contendebat.*

277 Contentionem illam ejusque decisionem num. 58 et 59 pluribus refert anonymus, quem Mabillonius tom. I Annalium Benedictinorum pag. 567 in hunc modum exponit : Crescentibus indies ad sancti Leodegarii tumultum miraculis, eorumque fama facile in aulam Theodorici, mortuo Ebroino, perlata, de transferendo ejus corpore contentio inter episcopos, qui tum in palatio frequentes erant, exorta est, tertio anno, quam martyrium expleverat. In his Ansoaldus Pictavensis antistes, vir magnae sanctitatis, corpus sacrum sibi deberi contendebat, tum ob consanguinitatem, qua sancto Martyri erat conjunctus : tum quia in ipsius parochia ille ad honores ecclesiasticos adoleverat, primo quidem sub Didone episcopo Pictavensis ecclesiae archidiaconus, tum abbas in sancti Maxentii monasterio, priusquam ad episcopatum Augustodunensem proveheretur. Contra Hermenarius, qui ei in episcopatu Augustodunensi successerat. Jure mihi, inquebat, hoc corpus debetur : quia ibi cum requiescere aequum est, ubi is episcopus fuit.

278 Utrique intercedebat Vindicianus praesul Atrebatensis titulo possessionis, quippe cum sanctum illud depositum in pago Atrebatensi, ubi casus (*Leodegarius*) fuerat, jam requiesceret. Ad finiendam controversiam jejunia cum precibus indicta :

Occiso Ebroino, Leodegarii corpus,

E

F

dum de eo episcopi Ansoaldus, Ermenarius

et Vindicianus contendunt, Ansoaldo adjudicatur, cujus jussu

A iodieta : et tribus schedulis subter pallam altaris appositis, post sacra Missarum sollemnia, a ministro altaris Ansoaldi schedula prima producitur; atque adeo beati Martyris corpus ei hac sorte adjudicatur. Ansoaldus hoc modo superior, Audulfo monasterii sancti Maxentii abbati curam transferendi sacri corporis committit : ut, ubi prius cultum Dei Vir sanctus professus fuerat, ibidem etiam post mortem, uti lucerna, in perpetuum emicaret. Ita in favorem Ansoaldi decisa est pia illa de S. Leodegarii corpore contentio. Hujus deinde ad agrum Pictaviensem Translationem loco proxime citato ex anonymo pariter narrat laudatus Mabillonius.

ad agrum Pictaviensem, multis in via factis

B 279 Rem, inquit, haud segniter Audulfus exsequitur, accepta regis facultate, qui universis, quacumque sanctum corpus transiret, mandaverat, ut sollemni cultu ubique honoraretur. Quod factum a pago Atrebatensi ad Pictavensem, omnibus tam clericis quam monachis, infinita promiscui vulgi multitudine comitante, cum crudicus, accensisque cereis et suavitatum odoribus obviam effusis, ita ut vix ad sacrum feretrum accedere liceret. Nec defuit honorando Martyri divina potentia, tot patris in via miraculis, ut quisquis, quavis detentus infirmitate, feretrum aut pannum, quo tegebatur, manu tangere potuisset, confestim sanitatem recuperaret. Accedenti ad urbem Turonum sacræ pompæ obviam processit Bertus seu Theodebertus ejusdem civitatis pontifex cum choris psallentium et luminibus, et sacrum corpus usque ad Pictavorum fines deduxit.

miraculis, ab Audulfo abbate

280 Ansoaldus episcopus, audito, sanctum jam appropinquasse corpus, ex villa sua Interamni pauperibus et promiscuo vulgo vinum suppeditari jussit, quod in vasculis nequaquam defuit, immo exuberavit, quantumvis exhausta vascula crederentur. Sedato ad Vignennam * fluvium vento, processum est ad Gelnacum villam, ubi Ansoaldus cum suo clero occurrit sacro corpori, cujus contactu in suburbana basilica sanctæ Radegundis unus paralyticus sanatus, itidemque alter in basilica sancti Hilarii, quam unus ex hujus translationis scriptoribus MONASTERIUM SANCTI HILARII vocat. Ab urbe Pictavorum elatum corpus monachi Maxentiani magno numero et comitatu, sed majori gaudio excipiunt, atque in suum deferunt monasterium, pastorem quondam suum cum magna devotione suscipientes. Ibi nullus miraculorum modus in quosvis debiles et ægrotos, quibus incolumitas restituta est. Ita hactenus, anonymum scilicet contrahens, Mabillonius, qui per unum illum scriptorem, qui basilicam S. Hilarii, ut ait, monasterium vocat, anonymum Morbacensem S. Leodegarii biographum intelligit. Liqueat id ex sæculo II Benedictino, quo in Opere pag. 697 ad has voces basilicam S. Hilarii ita observat : Auctor tertius, qui juxta illum anonymus Morbacensis est, monasterium S. Hilarii vocat. Ad hæc in Ms. nostro anonymi Morbacensis apographo pro basilica monasterium notatur.

transfertur

C 281 Idcirco autem a biographo illo basilica S. Hilarii monasterium forte vocatur, quod lucubrationem suam ante sæculum x adornarit, ante quod S. Hilarii basilica ad monasterium seu abbatiam homonymam spectabat, quæ sæculo x ab Ebulo, Guilielmi II Aquitanorum ducis fratre, qui secundum Gallie Christianæ auctæ Scriptores tom. II col. 1227 usque ad annum circiter 973 in vivis fuit superstes, in insigne canonicorum collegium fuit conversa. Docet id Chronicon Malleacense. In eo enim hæc leguntur : Illic (Guilielmus II Aquitanorum dux) Ebulo germano suo abbatiam S. Hilarii præbuit, qui canonicos ibidem disposuit, quia infestatione Normannorum idem locus a pristina monachorum habitatione desciverat. De S. Hilarii monasterio, nunc canonicorum collegio, plura suggerunt tomo proxime citato col. 1225 laudati mox Gallie Christianæ auctæ Scriptores, ad quos propterea curiosum lectorem remitto. Possent et nonnulla alia ad Historiam translationis Sancti nostri hic observari, sed hæc in Annotatis prioribus Vitæ edendæ adjiciendis commodius locum

invenient. Tantum lubet hic adhuc discutere dictæ translationis tempus, aliaque nonnulla adjuncta præcipua hanc jam factam secuta.

282 Annus, quo Leodegarius e pago Atrebatensi ad agrum Pictaviensem fuit translatus, facili potest negotio determinari. Etenim Sanctus, ut § 16 docuimus, die 2 Octobris anni 678 fuit necatus, eodemque die in ecclesia Sarciniensi sepultus; ibi autem, antequam transferretur, annis duobus et dimidio, ut anonymus num. 50 et Ursinus num. 22 testantur, humatus jacuit. Quare, cum anni duo cum dimidio additi anno 678 ad 2 Octobris provecto perducant ad annum 681, consequens citra omnem controversiam est, ut hoc anno Leodegarius e pago Atrebatensi ad agrum Pictaviensem fuerit translatus. Verum non tam facile est, quo die, quove mense id acciderit, determinare. Dubitari enim potest, an plures, an pauciores, quam sex menses, biographi nostri intelligant per medium annum, quo supra duos annos integros Leodegarium affirmant in ecclesia Sarciniensi jacuisse sepultum, ac proin dubium fit, ad quem mensem anni 681 perducant computati ab anno 678, usque ad 2 Octobris provecto, anni duo cum dimidio, quibus Leodegarius Sarcinii jacuit sepultus. Dubium nihilominus id minime futurum est, si clausula Vitæ Leodegarii per anonymum conscriptæ, cujus num. 256 initium dedi, genuina sit, translatioque, de qua agit, sit translatio Sancti e pago Atrebatensi ad agrum Pictaviensem. Illa enim clausula juxta apographum nostrum Ms. Ultrajectinum supra laudatum sic habet : Consummatum est martyrium sancti Leodegarii episcopi sexto * Nonas Octobris et dedicatio ipsius basilicæ tertio Kalendas Novembris; Translatio vero sancti corporis medio Martii mense. Quæ verba aperte indicant, Translationem, qua de agunt, mense Martio factam esse, ac proin indubie eodem mense etiam facta fuerit Leodegarii e pago Atrebatensi Translatio, si hæc ab illa diversa non sit, clausulaque jam recitata debeat haberi pro genuina, seu pro adjuncta ab ipsomet anonymo, non autem pro posterioris ævi scriptoris additamento.

285 Verum, ut prædicta clausula pro genuina, qualis etiam forte est, habeatur, videtur tamen, ut mox docebo, translatio, cujus meminit, diversa esse a translatione Leodegarii e pago Atrebatensi ad agrum Pictaviensem, ac proin hanc mense Martio factam esse, ex eadem clausula non consequitur; imo mense Aprili factam esse, probari utcumque posse apparet. Etenim biographi nostri, dum temporis spatium, quo res gestas definiunt, pro incompleto accipiunt, id indicare aut semper aut saltem plerumque solent, particula fere aut simili apposita. Sic Ursinus, dum num. 7 Leodegarii cum Childerico amicitiam tribus annis definit, incompleto illos fuisse, addita particula pæne, significat. Idem facit anonymus, dum num. 44 biennium, quo Leodegarium in monasterio Fiscamniensi resedisse affirmat, apposita particula fere, ad biennium incompletum restringit, dumque num. 33 eadem accurate indicat, pro incompletis habendos esse annos tres, quos inter Sancti nostri, et Ebroini necem medios constituit. Quapropter si iidem biographi dimidium anni, quo supra duos annos integros Leodegarium in ecclesia Sarciniensi humatum jacuisse scribunt, pro medio anno incompleto acciperent, id etiam aliquo indicio verosimiliter notarent, ac proin, cum id non faciant, verosimile fit, annum illum medium ab illis pro anno medio completo seu pro sex mensibus accipi; cum autem anni duo integri cum sex mensibus, quibus Leodegarius post mortem, antequam transferretur, Sarcinii jacuit sepultus, computati ab anno 678 usque ad 2 Octobris provecto, quo fuit necatus, perducant ad mensem Aprilem anni 681, hoc ipso mense et anno Sancti e pago Atrebatensi ad agrum Pictaviensem translatio verosimiliter contigit, ac proin probatum est, quod probari utcumque posse mox asserui.

284 Porro quod jam pertinet ad alterum, quod mox pariter docturum me præmonui, videri scilicet translationem, cujus in clausula Vitæ per anonymum conscriptæ

AUCTORE
C. B.

anno quidem
681,

E

* Mabill.
quinto

mense vero,
ut apparet,
Aprili,

F

inque novem
eclesiam.

AUCTORE
C. B.

conscriptæ num. 282 recitata sit mentio, diversam esse a translatione Leodegarii e pago Atrebatensi ad agrum Pictaviensem; rem sic ostendo. Anonymus, narrata corporis Leodegarii ad diœcesim Pictaviensem Translatione, inque monasterium S. Maxentii invectione, num. 75 et 76 ita prosequitur: In ipsius beatissimi Martyris (Leodegarii) honore, jussu pontificis domini Ansoaldi, opera Audulphi, patris monasterii, miræ magnitudinis fabricata est domus; cujus fabricæ ædificium est dissimile omnium basilicarum constructionibus. Quo charismate supradictus pontifex votum, quod vovit, perficere volens, huic loco accessit, cum omnibus suæ ecclesiæ sacerdotibus, et turba magnificorum, catervaque plebis et populi magna. Et quidem cum magnis laudibus sepelivit sanctum corpus beati Martyris. Paucis deinde, quæ huc non faciunt, adjectis, in Ms. nostro Ultrajectino apographo, et editione Mabilloniana sequitur clausula num. 282 recitata. Quare cum hæc proxime subdatur verbis jam recitatis, quibus Leodegarii, cum ad monasterium Sanmaxentianum aliquamdiu jam esset translatus, in ædem sacram de novo exstructam illatio narratur, per translationem, quam mense Martio factam prodit, verosimiliter nil aliud intelligitur, quam proxime memorata Sancti in ecclesiam de novo exstructam illatio; ac proin translatio, cujus meminit, diversa esse videtur a translatione Leodegarii a pago Atrebatensi ad agrum Pictaviensem. Accedit, quod in jam sæpe dicta clausula, ut hanc inspicienti patebit, priori loco assignetur dies, quo basilica, seu ecclesia, quam in Leodegarii honorem Audulphus abbas construxerat, solemniter fuit consecrata; posteriori vero mensis, quo Leodegarii translatio, cujus meminit, facta fuit, ut adeo hæc post memoratæ basilicæ consecrationem seu dedicationem accidisse videatur, ac proin, cum consecratione illa certo fuerit anterior Leodegarii e pago Atrebatensi translatio, fuit hæc translatio, cujus in sæpissime memorata clausula fit mentio, pariter anterior, adeoque et ab illa diversa.

quæ, ut videtur, non

283 Pagius in Criticis ad annum 681 num. 29 mecum quidem hic idem sentit; at non ita fit quantum ad tempus, quo Basilicæ ab Audulpho abbate in honorem Leodegarii exstructæ consecratio seu dedicatio, Sanctique in illam illatio seu potius translatio contigit. Hanc enim is scriptor anno 695, illam vero anno 690 evenisse putat; verum mihi verosimilius apparet, Basilicæ seu ecclesiæ in honorem Leodegarii constructæ dedicationem 30 Octobris anni 684; Sancti vero ad illam translationem mense Martio anni 685 accidisse. Laudati Pagii ratiocinium, quo probare nititur, ecclesiæ ab Audulpho abbate in honorem S. Leodegarii constructæ dedicationem anno Christi 690 esse peractam, eo fere recidit: Sæculo VII, quo ecclesiæ in honorem S. Leodegarii ab Audulpho abbate exstructæ dedicatio seu consecratio facta est, nefas erat, ecclesias aliis diebus quam Dominicis consecrare, ac proin, cum juxta clausulam, qua Vita S. Leodegarii per anonymum conscripta terminatur, præfata ecclesiæ in honorem S. Leodegarii exstructæ consecratio tertio Kalendas Novembris, seu 30 Octobris die fuerit peracta, consequens est, ut hæc anno aliquo acciderit, quo dies 30 Octobris in Dominicam incidebat. Hactenus sat recte: etenim in concilio Casaraugustano III, quod anno 691 celebratum est, ita sancitur: In sanctum et satis venerabile concilium residentibus nuntiatum est nobis, eo quod aliqui pontifices regulam veritatis prætermittentes, ecclesias, quæ a fidelibus pia devotione construuntur, extra diebus Dominicis consecrent. Si ergo, cum quisque nostrum mortalium ad sacerdotale promovetur officium, nullatenus patimur, ut in reliquis diebus, nisi tantum in Dominicis festivitibus, ii, qui honoris digni habentur officio, in ordine præficiantur ecclesiastico: quanto magis ut deificata sancta templa, quæ ab hominibus fidelibus censentur honorificanda, sine diebus Dominicis prohibeantur consecranda? cujusque nos talium præsumptiones pontificum, non solum sanctorum

Patrum cohibemur prohibere sententia, sed propria deliberatione censemus: ut nulli penitus pontificum, in quibuscumque provinciis constitutis amodo liceat, præter certis diebus Dominicis ecclesias sanctas consecrare.

286 Quo canone, qui prædicti concilii primus est, non tantum præscribitur, ut ecclesiarum consecrationes diebus Dominicis deinceps fiant, sed etiam, veluti regulam, quam patres regulam veritatis appellant, prætermittentes, reprehenduntur episcopi, qui aliis diebus, quam Dominicis, ecclesias consecrabant; unde videtur, non solum in Hispanica, sed etiam in universa Ecclesia, ante concilium Casaraugustanum III, anno, ut dicitur, 691 celebratum, nefas sæculo VII jam fuisse aliis diebus, quam Dominicis, ecclesias consecrare. Quapropter ex eo, quod ecclesiæ in honorem S. Leodegarii ab Audulpho abbate constructa tertio Kalendas Novembris, seu die 30 Octobris fuerit consecrata, recte concludit Pagius, consecratam eam fuisse anno aliquo, quo dies 30 Octobris in Dominicam incidebat. At non æque recte idem auctor consecrationem illam indubitanter illigat anno 690, quo dies 30 Octobris in Dominicam incidit, non autem anno 684, quo dies illa in Dominicam pariter incidit. Id enim idcirco facit, quod, ut ait, ab anno 681, quo sacrum Leodegarii corpus in monasterium S. Maxentii fuit allatum, quoque in sancti Antistitis honorem ab Audulpho abbate ecclesia ædificari cæpta est, usque ad 30 Octobris anni 684 tres tantum anni effluerint, vixque intra triennii spatium construi potuerit basilica, quæ, biographis nostris testantibus, miræ magnitudinis et superbæ fabricæ fuit. Verum cum Leodegarii corpus anno 681, mense Aprili, ut jam docuimus, e pago Atrebatensi ad agrum Pictaviensem cæperit transferri, fuerit verosimiliter, spectata locorum distantia, eodem anno ad monasterium S. Maxentii mense circiter Mayo jam allatum, a quo usque ad 30 Octobris anni 684 non tantum anni tres, sed anni tres cum sex mensibus effluerunt; non video autem, cur intra triennium sexque menses construi nequirit talis ecclesia, qualem verbis num. 284 recitatis biographi nostri commemorant; imo sat verosimile apparet, intra illud temporis spatium dictam ecclesiam fuisse exstructam: primo quidem, quia dubitandum non videtur, quin Ansoaldus, Pictaviensis episcopus, cujus jussu illam exstruebat Audulphus abbas, vehementer institerit, ut id opus, quod in honorem S. Leodegarii consanguinei sui exstruebatur, ad apicem cito perduceretur; deinde vero, quia si intra illud temporis spatium exstructa non fuerit, consequens erit, ut tantum, quemadmodum Pagius innuit, anno circiter 690 fuerit absoluta, ac proin, ut constructioni ejus decennium fere fuerit impensum, quod mihi equidem parum verisimile videtur ob vehementem impatiensque desiderium, quo verosimiliter impulsus Audulphus abbas ejusque monachi celerrime perfici optarint, curarintque ecclesiam, ad quam sacras transferrent insignis illius Sancti, Leodegarii scilicet, reliquias, qui, cum viveret, monasterium eorum abbas rexerat, illudque mortuus plurimis quotidie miraculis illustrabat.

287 Itaque, his consideratis, verosimilius mihi apparet, prædictam ecclesiam anno 684 ad apicem perductam, eodemque anno, 30 die Octobris fuisse consecratam. Verum Pagius loco citato ait, ex anno, quo Leodegarius ad ecclesiam ab Audulpho abbate constructam translatus fuit, evidentius patere, ejusdem ecclesiæ dedicationem seu consecrationem anno 690 factam esse; quia scilicet Leodegarius non citius, ut putat, quam anno 695 ad ecclesiam illam de novo constructam fuit translatus; unde fit consequens, ut ejusdem ecclesiæ consecratio seu dedicatio non citius, quam anno 690 facta fuerit, quia si anno 684 facta foret, hanc inter et Sancti translationem anni amplius octo, quod verisimile non est, intercessissent. Ut autem probet Pagius jam plus semel laudatus, Leodegarii ad novam ecclesiam translationem anno 695 accidisse, hanc in modum fere ratiocinatur. In dubium vocari nequit, tam Leodegarii in novam ecclesiam

D

an constitu-
to?

anno 690,

E

F

sed anno 681

consecrata
fuit,

A ecclesiam translationem, quam ejusdem ecclesie dedicationem in Dominica esse peractam, ac proin, cum medius mensis Martius, seu dies mensis hujus decima sexta, qua juxta clausulam Vitæ per anonymum conscriptæ Leodegarii in novam ecclesiam translatio facta est, ab anno 682 usque ad annum 695 non cadat in Dominicam; certum autem sit, translationem illam anno 682 factam non esse, consequens est, ut anno 695 fuerit peracta. Verum non video, qua de causa nequeat vocari in dubium, Leodegarii ad novam ecclesiam translationem die Dominica esse peractam. An lege forte aliqua cautum erat, ne ulla plane solemnitas alia die quam Dominica ageretur? Id equidem nullibi comperio. An ita forte ferebat consuetudo? Verum ab illa potuit justa de causâ recedi. At vero fuerit illa Leodegarii translatio die Dominica peracta, nondum tamen hinc consequens erit, ut anno 695 certo acciderit. Ad hoc enim, uti ex mox proposito Pagii ratiocinio liquet, insuper requiritur, ut certum sit, die decima sexta mensis Martii factam esse; id autem, ut mihi quidem apparet, sat certum fieri non potest. Licet enim in sæpe memorata Vitæ Leodegarii clausula translatio Sancti medio mense Martii facta dicatur, certum non est voces illas medio mense Martii cum latitudine aliqua accipi non posse, ita ut duos tresve dies, quorum aliquo translatio dicta acciderit, comprehendant.

anno 683
usque ad men-
sem

B 288 Addit quidem Pagius, in nonnullis Martyrologiis, teste nostro Henschenio lib. II de Tribus Dagoberti cap. 16, Leodegarii translationem XVII Kalendas Aprilis seu die decima sexta Martii annotari; verum hic oppono regulam, quam ipsemet Pagius in Criticis sæpius inculcat, quamque tamquam principium chronologiæ pronuntiat esse habendam, dum ad annum 640 num. 14, relata Mabillonii de anno, quo SS. Audoenus et Eligius episcopi consecrati sunt, opinione, hæc subdit: Ita vir doctissimus (Mabillonius) et quidem solide, cui si in mentem venisset regula a nobis posita, totiesque inculcata, id omni asseveratione affirmasset: depositiones enim Sanctorum, eorum reliquiarum translationes, et sanctorum Episcoporum ordinationes aliis diebus, quam quibus contigerint, Martyrologiis sæpe inscriptas esse, tot exemplis in hoc Opere demonstro, ut illud imposterum tamquam principium chronologiæ haberi debeat. Quare, cum juxta Pagium tamquam chronologiæ principium haberi debeat, Sanctorum translationes sæpe aliis diebus, quam quibus contigerint, Martyrologiis inscribi, consequens juxta eundem scriptorem esse debet, ut certum non sit Leodegarii ad novam ecclesiam translationem die decima sexta Martii factam esse, licet die illa nonnullis Martyrologiis inscribatur, ac proinde ut hinc etiam certum saltem non sit per medium mensem Martium, quo in sæpe dicta clausula Leodegarii translatio facta notatur, solam decimam sextam ejusdem mensis diem debere intelligi. Ceterum uti verisimile Pagio visum non fuit, annos amplius octo inter consecrationem ecclesie in honorem Leodegarii ab Audulpho abbate constructæ, et inter Sancti in hanc ecclesiam translationem intercessisse, ita mihi, si non omnino vero absimile, parum saltem verisimile apparet, tres fere annos inter prædictam consecrationem et translationem iterfluxisse, ac proin, cum id nihilominus in opinione Pagii, ut consideranti patebit, adstruendum sit, placet Leodegarii in novam ecclesiam translationem anno 683 usque ad mensem Martium profecto innectere.

Martium pro-
fecto infertur.

289 Sic enim inter ecclesie novæ dedicationem, quam supra anno 684 usque ad 50 Octobris profecto affirmamus, Sanctique in eandem ecclesiam translationem menses tantum fere sex intercedent, quos sane credibile est, Ansoaldum, utut honorandi Leodegarii percupidum, post consecrationem novæ ecclesie expectasse, antequam in hanc sacras sancti sui Consanguinei exurias, quo fine illam exstruendam curaret, summa solemnitate pompaque transferret. Ceterum prima Leodegarii ad agrum Pictaviensem, ac deinde altera ad novam ecclesiam in ejus honorem constructam translatio, nonnullaque tam hujus, quam

illius adjuncta, quæ de gloria Sancti posthuma biographi nostri docent, perquam sane luculenter ostendunt, cultum Sanctis proprium ei fuisse, et quidem non diu ab obitu, a fidelibus delatum. Iis autem jam expositis, ad alia, quæ ad idem argumentum pertinent, quæque iidem anonymi non produnt, explananda progredior, utque in rebus narrandis, quantum in me est, ordinem chronologicum, quem sequi hactenus studui, deinceps etiam observem, ab iis duco initium, quæ quo ævo, quove circiter tempore contigerint, comperire fas fuit; quæ vero ex veterum monumentorum, scriptorumve fide ad certam ætatem sæculumve, cum aliqua saltem verisimilitudine, revocare non licuit, aut nec nata sunt, nec porro debent ad certam epocham referri, posteriori loco memorata Commentario huic prævio sinem imponent.

§ XIX. Antiquitas cultus Leodegarii ulterius probatur ex Missa, qua in antiquo Missali honoratur.

Eruditi hodie pæne omnes, qui de antiquitate cultus, quo Leodegarius in Ecclesia honoratur, meminere, hanc a Missali antiquo seu Gallicano seu Gothico-Gallicano, cui Missa de illo inscribitur, plurimum commendari existimant. Et vero post Audulphi abbatis de Sancti translatione lucubrationem, quam anonymus et Ursinus Vitis a se conscriptis adjecere, vix aliud validius pro antiquitate illa probanda, uti ex dicendis patescet, argumentum militat. Etenim si Missale illud, quod ab eminentissimo Cardinali Bona in suo Rerum Liturgicarum Opere indicatum Josephus Thomasius primus omnium typis Romanis anno 1680 e tenebris in lucem protulit, deindeque Mabillonius in sua Liturgia Gallicana recudendum curavit, jam multis sæculis, imo forte non diu post Leodegarii obitum, exaratum sit, consequens est, et Missam, qua is in eo honoratur, vel multis pariter sæculis, vel non diu post Sancti obitum compositam fuisse, ejusque proinde in Ecclesia cultum summæ antiquitatis merito gaudere. Juverit ergo in ævum seu tempus inquirere, quo præfatum Missale scriptum esse, verisimilius est; eo autem non parum conducit, si sciatur, fueritne illud Hispanicum, an Gallicanum; cum enim Missas secundum Liturgiam antiquam ordinatas exhibeat, hæc autem, ut infra docebo, in Gallia jam penitus sæculo nono, in Hispania vero multo serius, nec penitus, fuerit abrogata, consequens est, prædictum Missale, si Gallicanum, non item si Hispanicum sit, eodem sæculo nono aut citius fuisse exaratum, aut certe tunc concinnatum fuisse Missale prinigenium, ex quo exemplar, quo laudatus Thomasius usus est, fuit depromptum. Refert etiam, ut ex dicendis fas erit colligere, an idem Missale Gallicanum antiquum, an Gothico-Gallicanum existat.

291 Certo non esse Hispanicum, Mabillonius, qui pro se Thomasium citat, lib. III Liturgiæ Gallicanæ laudatæ pag. 175 et 176 in hunc modum ostendit: Thomasius, Gallicanæ ecclesie, inquit, hoc, quo de agimus, esse Missale, comprobatur ex compluribus Sanctorum Gallie festis, ut sancti Saturnini episcopi Tolosani, sanctorum Ferreoli et Ferrutionis martyrum Vesontionensium, sancti Symphoriani martyris Augustodunensis, itemque sancti Leodegarii ejusdem urbis episcopi, et sancti Martini Turonensis. Aliud etiam argumentum desumit ex triduanis ante Assensionem Rogationibus in eodem Missali Missa notatis, quæ in Galliis institutæ, serius ad alias ecclesias pervenerunt: immo apud Hispanos post Assensionem rejectæ. Adeo ut certum sit, hoc Missale non esse Hispanicum, etsi in eo referatur Missa in natali sanctæ Eulalie virginis et martyris Lusitanæ, quæ apud Francos olim celebris erat, ut patet ex Gregorio et ex Venantio Fortunato. Ita fere, ut jam innui, ex Thomasio Mabillonius. Quod autem ait, nulla asserti sui probatione adducta, triduanas ante Assensionem Rogationes serius ad alias ecclesias pervenisse, et apud Hispanos

AUCTOR
C. B.

Missa de Leodegario inscribitur Missali antiquo;

E

F

hoc certe non est Hispanicum.

AUCTORE
C. B.

Hispanos post Ascensionem fuisse rejectas, partim verum est, partim sano sensu debet intelligi. Verum est, triduanas ante Ascensionem Rogationes serius, quam sæculo VIII, quo Missale, quo de agimus, exaratum ait Mabillonius, ad nonnullas ecclesias venisse. Sane Romæ non citius, quam anno 801 a Leone III Pontifice institutæ sunt. Probatur id a Pagio in Criticis ad eundem annum num. 2. Quod vero ad Hispaniam in particulari pertinet, hodie in regno illo Rogationum supplicationes, et quidem, uti ex decem Directoriis Hispanicis, Tarraconensi, Toletano, Urgellensi, Ilerdensi, Valentino, Vicensi, Dertusensi, aliisque tribus, quæ ad manum sunt, disco, ante Ascensionem Dominicam servantur; at sæculo octavo vel nondum erant ab Hispanis receptæ, vel post Ascensionem Dominicam, ut ait Mabillonius, fuerant rejectæ. Tunc enim hi ritus Mozarabicos sequebantur; in Breviario autem Mozarabum, teste Edmundo Martene in Tractatu de antiqua Ecclesiæ disciplina pag. 514, post Dominicam infra Ascensionis Dominicæ Octavam hæc legitur Rubrica: In nomine Domini nostri Jesu Christi incipit officium jejuniorum. Observantur quarta feria et quinta feria et sexta feria, et sabbato ante Pentecosten ad exorandum Dominum nostrum Jesum Christum pro peccatis nostris ac pacem impetrandam, vel pro sanctis lectionibus audiendis, et ut veniat Spiritus Paraclitus et munda nostra reperiat habitacula, ecclesiam Dei frequentemus. Jejunia, quæ hic quarta, quinta et sexta feria ante Pentecosten præscribuntur, locum Rogationum ante Ascensionem, ut laudatus Martene etiam innuit, verosimiliter tenent, ut adeo ab Hispanis, ritus Mozarabicos olim sequentibus, Rogationes post Ascensionem fuerint rejectæ, certumque proinde sit, Missale antiquum, in quo Missæ in Rogationibus ante Ascensionem dicendæ notantur, Hispanicæ ecclesiæ non esse.

at vel Gallicanum

292 Ast, inquires, cujus ergo ecclesiæ illud Missale est? an Gallicanæ antiquæ universæ, an Gothico-Gallicanæ? Cardinalis Bona lib. 1 Rerum Liturgicarum cap. 12 num. 6 ita scribit: Unus ex his codicibus (Missalibus, quæ se invenisse, paulo ante ait) exstat in Bibliotheca serenissimæ Suecorum reginæ, ante annos nongentos scriptus, ut periti censent, litteris quadratis et majusculis, signatus num. 626 quem olim fuisse aiunt amplissimi viri Petavii, senatoris Parisiensis, emptum vero a regina post ejus decessum. Desunt ei aliquot folia in principio et in fine. Initio præfixus hic titulus est manu recentiori, MISSALE GOTHICUM: et ex eo quædam Liturgiæ preces excerptæ sunt, et tomo sexto Bibliothecæ veterum Patrum editionis novissimæ Parisiensis insertæ pag. 153. Verba hæc in Opere proxime laudato pag. 173 etiam recitat Mabillonius, subditque: Hactenus pius et eruditus Cardinalis, existimans (quod revera est) hoc (Missale, de quo disserimus) esse vetus Missale Gallicanum, præsertim Galliæ Narbonensis, Gothorum Hispanicorum regno olim subjectæ, adeo ut existimet, et Missale, de quo laudatus Cardinalis loquitur, vetus esse non solum Gothicæ Narbonensis, sed etiam totius ecclesiæ Gallicanæ antiquæ Missale, huncque idipsum verbis recitatis innuere. Verum non solum id innuit eruditus ille Cardinalis, sed et apertissime docet; etenim lib. et cap. citatis num. 3 sit scribit: Cum igitur ex testimonio Hilduini abbatis hoc Missæ Gallicanæ peculiare fuerit, quod ejus orationibus martyrum passiones insertæ essent, cum Carolus rex testetur, se ab ecclesia Toletana adscivisse presbyteros, qui prisco et dudum in Galliis abolito ritu coram se Sacrificium offerrent: hinc manifeste deducitur, veterem Missam Gallicanam ei similem fuisse, quæ Toleti et per universam Hispaniam atque etiam in Gallia Narbonensi Gothorum regno subdita agebatur; deinde vero num. 6 confirmans ea, quæ de Missæ Gallicanæ et Hispanicæ similitudine dixerat, ita prosequitur: Cæterum non absurdam neque incredibilem esse hanc sententiam de utriusque Missæ Gallicanæ et

Hispanicæ similitudine, præter ea, quæ dicta sunt, alia etiam persuadent. Dum enim vetustos codices ad propositum mihi scopum pertinentes in celebrioribus bibliothecis perquiro, factum est Dei nutu, ut duos antiquissimos repererim, quorum seriem, stylum, characterem, singulasque Missas in eis contentas sedulo consideranti venit protinus in mentem, utrumque esse vetus Missale Gallicanum, quia et illis ad amussim conveniunt, quæ Hilduinus tribuit Gallicis Missalibus a se visis; et priscis ritibus consonant ecclesiæ Toletanæ, ex qua Carolus Calvus sacerdotes adscivit, ut antiquum Galliæ morem ab his celebrantibus disceret; ac post pauca addit, unum ex duobus codicibus a se repertis initio præferre hunc titulum manu recentiori adjectum, Missale Gothicum; hic autem codex ipsum est, quo de agimus, Missale, atque adeo laudatus Cardinalis verbis jam recitatis aperte tradit, illud esse vetus non tantum Gothicæ Narbonensis, sed et reliquæ Gallicanæ ecclesiæ Missale.

295 Ad hæc loco mox citato sic scribit idem Eminentissimus Bona: In codice reginæ, quo diu uti licuit benignitate V. Cl. Benedicti Mellini ejus bibliothecæ præfecti, est Missa propria sancti Martini Turonensis episcopi, tributo ei nomine PATRIS NOSTRI; ex quo suspicor, hoc Missale vel Turonensis vel alterius Gallicanæ ecclesiæ, fuisse huic Sancto specialiter dedicatæ; nam in Missali Mozarabico extat quidem de eo Missa propria, sed sine additione PATRIS NOSTRI. Quibus verbis, cum urbs Turonensis certo sita non sit in Gallia Narbonensi, iterum prodere videtur, Missale, de quo agimus, et in quo Missa de Leodegario habetur, non solius Narbonensis seu Gothicæ Gallicanæ, sed et reliquæ insuper Gallicanæ fuisse ecclesiæ. Thomasius supra laudatus in Præfatione, quam libro, Codices Sacramentorum a se inscripto et edito, præmittit, etiam asserit, Missale, cui Missa de S. Leodegario inscribitur, vetus esse non solum Gothicæ Gallicanæ, sed et totius Gallicanæ ecclesiæ Missale; hoc ut probet, visdem fere, quibus Mabillonius supra ostendit, idem illud Missale non esse Hispanicum, rationibus adductis, hanc addit: Gallicanum (Missale, de quo hic sermo est) item comprobabit, qui consensum animadverterit Gallicanarum synodorum cum eo. Etenim in conc. Agathensi celebrato anno Christi DVI et Alarici Gothorum in Gallia regis XXII Can. XIII statutum fuit, Symbolum ab omnibus ecclesiis una die, id est, ante octo dies Dominicæ Resurrectionis, publice in ecclesia competentibus tradi. Quod hic reperies: nam Missa Dominicæ Palmarum inscribitur, MISSA IN SYMBOLI TRADITIONE. Item Can. XXX orationes vocantur COLLECTIONES: quo nomine orationes, et in hoc Missali Gothico dici constat. Tres ergo jam habemus auctores, qui Missale, in quo Leodegarius Missa honoratur, vetus Gallicanum esse existimant.

294 Verum Honoratus a S. Maria in Observationibus super regulis et usu criticis Gallicæ editis tom. III lib. v dissert. 3 § 5 in alia opinione versatur: ait enim pag. 198 in memoriam revocandum esse, quod Thomasius crediderit, Missale, quod Gothicum nominat, usitatum fuisse in Francia, antequam ibidem ritus Romani essent admissi, qui admodum ex ejusdem Thomasi judicio erant diversi ab his, qui in Missali Gothico cernuntur: Sane, inquit Thomasius in Præfatione num. præcedenti laudata, Gallicanæ ecclesiæ vetus hoc esse Missale, antequam Romanos ritus ab eo longe diversos admitteret, mihi pene (non plene, sicut legitur apud Honoratum) exploratum habetur. Jam vero, ait loco citato Honoratus, certum est, Missale in Francia usitatum ante Caroli Magni tempus, non fuisse illud, quod auctor ille (Thomasius) Gothicum appellat, sed illud, quod alibi GALRICANUM VETUS nuncupat. Hoc ipsum enim est, ut ipsemet fateatur, quod multum ad ritus Romanæ ecclesiæ accedebat. Ita Honoratus: cum autem contendat, Missale antiquum Gallicanum ad Romanum ordinem propius

vel Gothico-Gallicanum

AUCTORE
C. B.

A propius accedere, in hanc fere pergit sententiam : Mabillonius lib. III *Liturgiæ Gallicanæ in Præfatione etiam consentit, in Missali Gallicano veteri ordinem ex Romano et Gallicano mixtum exhiberi; quod de Missali Gothico, utpote multum diverso ab ordine Romano, intelligi non potest; ut adeo velit Honoratus Missale, quod a Thomasio Gothicum appellatur, quodque Missam de S. Leodegario continet, Gallicanum vetus non esse. Id ipsum etiam satis insinuat, dum loco citato ait, liturgiam Toletanæ seu Hispanicæ similem, quæ in Missali, quo de agimus, servatur, non esse antiquam Gallicanam: si enim liturgia, quam Missale illud sequitur, vetus Gallicana non sit, consequens est, ut nec ipsum Missale pro veteri Gallicano queat haberi; habet autem liturgiam illam Toletanæ seu Hispanicæ similem pro Gothico-Gallicana seu Gothico-Narbonensi, ac proin pro Gothico-Narbonensi etiam debet habere Missale, quod liturgiam illam sequitur, quodque Missam de S. Leodegario continet.*

seu Gothico-
Narbonense,

295 En ipsiusmet Honorati verba facta a me e *Gallicis Latina: Videtur, inquit pag. citata, Cardinalis Bona confudisse hanc (Gallicanam antiquam) Liturgiam, quæ in usu erat apud Gallos, cum Gothica ab Hispanis usitata, dum (verbis num. 292 recitatis) dicit illam (Gallicam antiquam) similem esse Missæ, quæ dicebatur Toleti, in Hispania et Gallia Narbonensi. Profert hic verba, quibus laudatus Cardinalis id affirmat, ac deinde subdit: Verum eruditus hic Cardinalis certo aberrat: nam liturgia Gallicana, quæ similis est Hispanicæ, non est antiqua Gallicana; sed Gothica Gallicana, quæ ita nominatur, quia usitata erat in Galliarum provinciis, quæ dominio Gothorum suberant: at vero Missa Gallicana erat communis reliquæ Franciæ. Missa ergo Gallicana, quæ similis est vel eadem, quæ Hispanorum, non est antiqua Gallicana, vel Gelasiana; sed Gothica Gallicana, quæ primum appellata fuit Gothica, quia Gothi Hispaniarum erant domini; nuncupata etiam Gallicana, quia populi isti possidebant Galliam Narbonensem. Ast cum Gothi ex Hispania a Mauris fuere ejecti, liturgia illa non fuit amplius appellata Gothica aut Gothica Gallicana, sed Mozarabica vel Muzarabica. Liqueat ergo, Honoratum liturgiam antiquam Toletanæ seu Hispanicæ similem non pro antiqua Gallicana, sed pro Gothico-Gallicana seu Gothico-Narbonensi habere atque adeo etiam Missale, quod liturgiam illam sequitur, quodque Missam de S. Leodegario continet, non pro antiquo Gallicano, sed pro Gothico-Gallicano habere, utut sape laudatus eminentissimus Cardinalis Bona, Thomasius et Mabillonius contrarium existiment. At vero parum hic sibi constare videtur is scriptor. Circa tria enim Missalia a Thomasio et Mabillonio producta, quorum alterum Gothicum seu Gothico-Gallicanum, quo de hic agimus, alterum Francorum; tertium vero Gallicanum vetus ab illis nuncupatur; circa tria, inquam, ista Missalia, pag. 194 et 195 observat, duobus istis scriptoribus aleo parum constituisse de distinctione, quam illa inter Missalia ponunt, ut sine solido fundamento nomina tam diversa dederint uni eidemque Missali, atque ex uno solo Gelasiano tria fecerint; ut adeo velis, etiam Missale Gothicum seu Gothico-Gallicanum, cui Missa de S. Leodegario inscribitur, Gelasianum esse; jam vero cum idem Honoratus pag. 194 et tribus sequentibus in eam opinionem propendeat, quæ censet, quod Missale, ante Caroli Magni principatum in Gallia usitatum, idem fuerit cum Gelasiano, consequens est, ut ex ipsius iudicio Missale, quod Gothicum seu Gothico-Gallicanum appellatur, ante Caroli Magni principatum in Gallia fuerit usitatum, sitque proinde Gallicanum vetus, quod certe cum iis, quæ de Missali illo, liturgiaque in eo expressa statuere cum jam vidimus, componi non potest.*

quod minus
verisimile
apparet;

296 Ad hæc, quod ait verbis num. præcedenti recitatis, Liturgiam Gallicanam, quæ similis est Hispanicæ, non esse antiquam Gallicanam, ac proin nec Gallicanum antiquum esse Missale, quod litur-

giam illam sequitur, id ego pro certo non ausim asserere. Intercessisse enim usque ad tempora Pipini et Caroli Magni similitudinem inter liturgiam ecclesiarum Hispaniæ et liturgiæ ecclesiarum Galliæ, sæculo IX adeo fuit persuasum, ut Carolus Calvus imperator, qui sæculo illo floruit, crediderit, se videre antiquam istam liturgiam Gallicanam, quando coram illo celebrata fuit Missa juxta ritum Toletanæ ecclesiæ. Ne vero id a me sine fundamento putes asseri, apud Cardinalem Bona lib. I, cap. 12, num. 5 occurrit epistolæ ipsiusmet Caroli Calvi ad clerum Ravennatem fragmentum, quod sic habet: Usque ad tempora abavi nostri Pipini Gallicanæ ecclesiæ aliter, quam Romana vel Mediolanensis ecclesia, divina celebrabant Officia, sicut vidimus et audivimus ab iis, qui ex partibus Toletanæ ecclesiæ ad nos venientes secundum morem ipsius ecclesiæ coram nobis sacra Officia celebrarunt. Celebrata etiam sunt coram nobis Missarum Officia more Hierosolymitano, auctore Jacobo apostolo, et more Constantinopolitano, auctore Basilio; sed nos sequendum ducimus Romanam Ecclesiam in Missarum celebratione; ex quo liquet, quod Carolus Calvus putarit, liturgiam antiquam Gallicanam se videre, quando coram illo Missa juxta liturgiam Toletanam celebrata fuit, ac proin huic illam esse persimilem. Non puto interim, ambas illas liturgias ita prorsus esse similes, ut nulla in iis dissimilitudo occurrat, sed hæc mihi tanta non videtur, ut proinde certum fiat, liturgiam Gallicanam, quæ similis est Hispanicæ, non esse antiquam Gallicanam, præsertim si cum Hispanica liturgia non in omnibus exacte congruat Gallicana illa Hispanicæ similis, quæ in Missali sæpissime jam memorato, quod Missam de S. Leodegario continet, passim est obvia. Licet enim in hoc Missali ordo Missæ fere ubique sit idem, qui in Missali antiquo Hispanico seu Mozarabico, orationes tamen diversæ sunt, uti manifestum quibuslibet evadet, qui Missale unum cum altero contulerint. Hisce omnibus consideratis, verosimilius mihi apparet, et liturgiam Gallicanam, quæ similis est Hispanicæ, Gallicanam esse antiquam, et Missale, de quo hic disputamus, esse vetus Gallicanum, id est, etiam in Gallia, quæ non sit Narbonensis, antiquitus usitatum.

297 Fuse hic indagare libuit, Gallicanumne sit, quo de agimus, Missale, an Gothico-Gallicanum, quia si Gallicanum illud sit, scriptum esse facile potuit initio sæculi VIII, quo, ut mox docebo, aut forte paulo citius, reipsa etiam scriptum esse apparet. Quod si autem Gothico-Gallicanum sit, non citius, quam sæculo VIII jam senescente, scriptum esse videtur. Rem sic ostendo: Annalista Metensis ad annum Christi 752 sic scribit: Anno Dominicæ Incarnationis DCCII Pippinus rex exercitum duxit in Gothiam, Narbonamque civitatem, in qua adhuc Saraceni latitabant, obsedit. Tentatis itaque plurimis argumentis, munitissimam civitatem capere non potuit. Custodia tamen ibi derelicta quotidianis irruptionibus illos cives afflixit, et per triennium bellum Narbonam obtinuit; expulsisque de tota Gothia hominibus illis. Christianos de servitio Saracenorum liberavit. Quibus ex verbis, cum laudatus annalista iis asserat, civitatis Narbonensis obsidionem anno 752 cœpisse, perque triennium durasse, consequens est, ut ejus expugnatio, Gothiæque seu Galliæ Narbonensis a Saracenorum jugo liberatio anno 753 acciderit. Eodem anno hæc accidisse, etiam affirmant Cointius in *Annalibus Ecclesiasticis Francorum et Pagius in Criticis*: Licet vetus, inquit hic posterior, Chronicon, de quo mox, hæc ad annum DCCIX referat. Porro minus verosimile apparet a provinciæ Narbonensis incolis ante tempus illud, quo Saracenorum jugo erepti ad Francorum dominium accesserunt, post præscriptum semel in concilio Toletano IV, quod anno 653 celebratum fuit, Sacramentorum ordinem Missarumque dicendarum modum novas Missas, quæ in ecclesia Hispanica usitate non erant, fuisse introductas. Etenim canone illius 2 ita sancitur: Post rectæ fidei

si enim Gothi-
co-Gallica-
num sit.

F

AUCTORE
C. B.

fidei confessionem, quæ in sancta Dei Ecclesia prædicatur, placuit, ut omnes sacerdotes, qui Catholicæ fidei unitate complectimur, nihil ultra diversum aut dissonum in ecclesiasticis Sacramentis agamus; ne quælibet nostra diversitas apud ignotos seu carnales schismatis errorem videatur ostendere, et multis existat in scandalum varietas ecclesiarum. Unus igitur ordo orandi atque psallendi nobis per omnem Hispaniam atque Galliam (Narbonensem scilicet) conservetur, unus modus in Missarum solemnitatibus, unus in vespertinis matutinisque Officiis; nec diversa sit ultra in nobis ecclesiastica consuetudo, qui una fide continemur et regno: hoc enim et antiqui canones decreverunt, ut unaquæque provincia et psallendi et ministrandi parem consuetudinem teneat.

non videtur,

298 *Licet autem dici forte queat, hoc canone tantum præscribi, ut deinceps in Officiis divinis, Missisque celebrandis idem Ordo idemque modus ubique servetur, videtur tamen is etiam omnem sacerdotum ministeriorum seu Missarum diversitatem velare. Nil ultra, inquit, diversum aut dissonum in ecclesiasticis Sacramentis agamus; ne quælibet nostra diversitas apud ignotos seu carnales schismatis errorem videatur ostendere, et multis existat in scandalum. Quibus certe verbis synodus universim improbat omnem plane in ministeriis sacris diversitatem, ac proin recitato canone prohibere videtur, non tantum diversitatem ordinis in recitandis Missis, sed etiam ipsam Missarum diversitatem. Quare cum in ecclesia Hispanica Triduanæ, ut ex dictis num. 291 potest colligi, ante Ascensionem Rogationes sæculo VIII receptæ non fuerint, verisimile fit, illas a provincie Narbonensis incolis sæculo VIII, ante annum saltem 755, quo Saracenorum jugo erepti ad Francorum dominium accesserunt, non fuisse receptas, ut adeo Missale, quod Missam de S. Leodegario præscribit, quodque etiam Missas in triduanis ante Ascensionem Rogationibus celebrandas continet, initio sæculi VIII scriptum non videatur, si pro Gothico Gallicano debeat haberi, seu si a solis provincie Narbonensis incolis Gothorum dominio olim subjectis fuerit usitatum; tunc quippe, ut apparet, Missæ de triduanis ante Ascensionem Rogationibus iis minime convenissent, ac proin illas Missali, si quod exarassent, verosimiliter non inseruissent. Videtur ergo Missale, de quo disserimus, sæculo VIII jam senescente, scriptum esse, si Gothico-Gallicanum sit, seu a solis provincie Narbonensis presbyteris fuerit usitatum. Quod si autem sit Gallicanum vetus, nihil obstat, quo minus initio sæculi VIII scriptum esse credatur.*

si vero Galli-
canum sit,
videtur initio
sæculi VIII
scriptum,

299 *Etenim ut id, quod num. 297 asserui, verum esse, ostendam, nulla in eo Missa de aliquo sive die festo sive Sapcto occurrit, qui in Galliis sæculo VIII serius coli cæperit. Quod vero in particulari pertinet ad Missas, quas de triduanis ante Ascensionem Rogationibus continet, sunt illæ indubie de celebritate, quæ sæculo VIII in Galliis sit anterior. Etenim instituta illa primum fuit a S. Mamerto Viennensi in Galliis episcopo, qui sæculo V floruit; erat autem jam sæculo VI ad omnes Galliarum ecclesias propagata; liquet id ex S. Gregorio Turonensi, qui sæculo VI ad finem inclinante e vivis excessit, et tamen lib. II Historiæ Francorum cap. 54, Rogationum per S. Mamertum institutione ejusque modo et causa exposita, hæc subdit: Quæ (Rogationes) usque nunc in Christi nomine per omnes ecclesias in compunctione cordis et contritione spiritus celebrantur. Ita Gregorius Turonensis; sed quod ait, Rogationes usque ad ætatem suam per omnes ecclesias fuisse celebratas, id certe, ut dicta num. 291 docent, non de Hispanicis, nec verosimiliter etiam, uti ex mox dictis colligas, de Gothico-Gallicanis, sed de solis fere Gallicanis intelligendum est, quæ ex præscripto Concilii Aurelianensis anno 511 celebrati prædictam S. Mamerti institutionem suscepunt. In eo quippe Concilio can. 27 ita statuitur: Rogationes, id est, litanias ante Ascensionem Domini ab omnibus ecclesiis placuit celebrari: ita*

ut præmissum triduanum jejunium in Dominicæ Ascensionis festivitate solvatur, per quod triduum servi et ancillæ ab omni opere relaxentur, quo magis plebs universa conveniat. Quo triduo omnes abstineant, et quadragesimalibus cibis utantur. *Hic decreto omnes Galliarum ecclesias, quæ Gothorum dominio non suberant, paruisse, dubitandum non est: ut adeo certum fiat, esse de celebritate sæculo VIII anteriori Missas, quæ de triduanis ante Ascensionem Rogationibus in Missali, quo de agimus, leguntur, nihilque proinde etiam ex hac parte obest, quo minus initio sæculi VIII scriptum esse credatur, si Gallicanum antiquum sit.*

500 *Scriptum autem esse initio sæculi VIII. Mabillonius lib. III Liturgiæ Gallicanæ pag. 176 existimat: ibi enim ita loquitur: De tempore, quo scriptus est codex ille (Missale, de quo tractamus) non omnino constat: attamen ex forma litterarum, et ex Liturgiæ Gallicanæ abrogatione, quæ Pontificatu Hadriani I, regnante Carolo M. ante annos nongentos facta est, apparet, hunc ineunte sæculo octavo, nempe ad exemplum alterius codicis vetustioris, fuisse exaratum, non citius, propter festum sancti Leodegarii, qui anno 678 necatus est. Idem censet Cardinalis Bona, dum in duobus Rerum Liturgicarum libris anno 1674 a se editis ita scribit: Unus ex his codicibus (Missale, de quo quæstio est) extat in bibliotheca serenissimæ Suecorum reginæ ante annos nongentos scriptus, additque, ut periti censent. Horum eruditorum judicio, quod hic opponam, nihil habeo, ac proin existimo, Missale illud tunc revera scriptum esse, ut adeo Missa de S. Leodegario, quam continet, vel initio sæculi VIII, vel etiam citius fuerit composita. Fateor nihilominus, id nulla ratione, ut mihi quidem apparet, certum effici posse. Nihil enim ob stare video, quo minus idem Missale nonnihil serius, quam initio sæculi VIII scriptum esse potuerit. Ut ut sit, sat saltem credibile apparet, initio sæculi VIII scriptum esse, et eruditorum omnium judicio ego refragari nolim, quod in Sancti nostri honorem cedit, quodque proinde ne quis pro certe falso habere queat, plura etiam, quam par forte videbitur, hic disserui. Certum interim est, Missale sæpissime dictum non serius, quam sæculo nono media sui parte jam præterlapso, esse exaratum, ac proin Missam de S. Leodegario, quæ ei inscribitur, vel certe tunc vel citius fuisse compositam. Rem hanc nunc sic ostendo.*

501 *Mabillonius in Præfatione ad Liturgiam Gallicanam a se editam num. 3 ita loquitur: Hæc Liturgiæ Gallicanæ in Romanam mutatio tanta universæ Galliæ ecclesiarum consensione facta est, ut, regnante Carolo Calvo, Magni nepote, Missæ Gallicanæ notitia jam penitus oblitterata esset. Unde Carolus Calvus, ut ejus a Romana discrimen oculis perciperet ac comprobaret, Missam Toletano more a quibusdam presbyteris, qui ex partibus Toletanæ ecclesiæ ad se venerant, celebrari voluit: quoniam veterem Gallorum Liturgiam cum Toletana convenisse, didicerat. Id patet ex ejus epistola ad clerum Ravennatem, in qua subdit: Celebrata etiam sunt coram nobis Missarum sollemnia more Jerosolymitano, auctore Jacobo apostolo; et more Constantinopolitano, auctore Basilio: sed nos sequendam ducimus Romanam ecclesiam in Missarum celebratione. His verbis Carolus innuit, eam hujusce facti rationem fuisse, ut, visis compertisque diversarum ecclesiarum variis celebrandæ Missæ ritibus, statueret, qualem alteri formam præferendam existimaret: sed Romanum tandem ritum sibi præ ceteris placuisse. Ab eo tempore nemini de restituenda Liturgia Gallicana, Romanave dimittenda quidquam tentare venit in mentem; nec ante nostram ætatem apud Gallos de prisco illo ritu fuit ulla fere mentio aut memoria. Sic recte probat Mabillonius, Liturgiam Gallicanam antiquam jam penitus, vivente adhuc Carolo Calvo, fuisse abrogatam; unde fit consequens, abrogationem hanc jam sæculo IX, cum tunc Carolus Calvus e vivis excesserit, omnino fuisse perfectam, ut adeo indubie Missale*

quo tamen, ut
apparet, scri-
ptum est,

E

certeque non
serius, quam
sæculo IX, ut
adeo vel sic
valde
F

A *Missale quidem, quod secundum liturgiam illam exactum est, non serius fuerit quam sæculo ix, cum alioquin usui non fuisset, exaratum; Missa vero de S. Leodegario, quam continet, non serius, quam eodem sæculo ix composita.*

antiqua sit
Missa de S.
Leodegario,
in qua partes
illi proprie

502 Imo erit forte etiam, qui *Missale illud non serius, quam sæculo viii, scriptum esse, pro certo habendum putet, quia liturgia Gallicana antiqua, quæ in illo exprimitur, abrogata fuit a Carolo Magno, Romanam S. Petri cathedram occupante Hadriano I, qui anno 793, ut Pagius in Criticis probat, vitam cum morte commutavit. Verum Liturgia Gregoriana, quam antiquæ Gallicanæ Carolus Magnus substituit, necdum adeo generaliter sæculo viii in Francia erat stabilita, ut antiqua, quæ etiam Gelasiana, utpote Liturgiæ a Gelasio I Pontifice Romano conditæ non multum absimilis, nuncupabatur. jam penitus ibidem tunc esset abolita. Etenim in descriptione seu recensione honorum Centulensis monasterii, anno Christi 851 facta, atque impressa apud Dacherium tom. IV Spicilegii, libro iii, capite 3 leguntur ista: De libris sacrarii, qui ministerio altaris deserviunt: Missales Gregoriani tres; Missalis Gregorianus, et Gelasianus modernis temporibus ab Albino ordinatus. Missales Gelasiani xix. Quibus verbis spectatis, consequens est, ut liturgia Gallicana antiqua seu Gelasiana anno 851 in monasterio Centulensi obtinuerit, cum ibidem tunc essent novemdecim Missalia secundum ritum Gallicanum antiquum seu Gelasianum exacta, eaque non obsoleti, non abrogati, sed usitati tunc moris, utpote de quibus in prædicta bonorum recensione ratio habetur, tamquam de libris sacrarii, qui ministerio altaris deserviunt. Quare cum in præfato monasterio usitata fuerit anno 851 liturgia Gallicana antiqua, vero absimile non est, hanc in pluribus aliis Galliarum locis usitatam pariter tunc fuisse, ac proin ex illius abrogatione per Carolum Magnum, sæculo viii inclinante, facta pro certo haberi non debet, imo non potest, Missale, de quo hic fuse actum est, non serius quam sæculo illo esse conscriptum. Solum itaque certum est, hanc descriptionem, Missamque de S. Leodegario, quam continet, referendam non esse ad sæculum, quod sit nono posterius, licet interim Sanctus, ut num. 500 docuimus, verosimiliter jam ab initio sæculi viii, ac forte etiam citius prædicta Missa honoratus fuerit.*

sunt oratio
quædam præ-
liminaris,
dicta Præfa-
tio,

C 503 Labet nunc hanc, utpote venerandum, minimeque dubium cultus ecclesiastici Leodegario antiquitus delati monumentum, lectorum oculis ex Thomasio subijcere, atque utcumque describere. Nihil exhibet, præter ea, quæ Leodegario sunt propria, caretque proinde iis, quæ omnibus antiquis Missis Gallicanis erant communia. Videri hæc possunt apud Mabillonium lib. 1 Liturgiæ Gallicanæ cap. 3, ubi Missæ Gallicanæ partes ex Gregorio Turonensi episcopo, aliisque monumentis singillatim exponit. Eas inter etiam recenset lectionem unam ex Veteri, duasque alias ex Novo Testamento, quæ in singulis fere Missis Gallicanis antiquis erant diversæ, quasque, in festis Sanctorum, Passionis vel Vitæ eorundem lectio præcedebat. Desunt ex omnes, quemadmodum a reliquis sæpissime memorati Missalis Missis, sic etiam a Missa Leodegario inscripta; incipit autem hæc ab oratione, quæ, si Missa integra exstaret, proxime post Introitum, Kyrie eleison, et Hymnum Gloria in excelsis Deo præfatis Quatuor Lectionibus præiret. En illam: Summe, Omnipotens, æterne Deus, qui vitam beati antistitis tui Leodegarii martyris per istius sæculi ærumnas transire jussisti, cujus annua festa devota mente celebramus; quæsumus: ut per ejus intercessionem plebi * tuæ clementiæ famulantem ita in præsentis foveas; ut ad cælestia regna perducas. Per Dominum. Oratio hæc vocari solebat Præfatio, eratque veluti quædam adhortatio, qua populus a sacerdote quandoque minus, quandoque magis expresse ad pie exigendum diem commonebatur. Respondebat, inquit Mabillonius lib. 1 Liturgiæ sæpius citatæ cap. 3 pag. 24, orationi illi, cujus meminit beatus Abbas Hispanus, agens de Missa Mozarabum, his verbis superius relatis: Prima

Octobris Tomus I.

oratio ejusdem Missæ (*Mozarabicæ*) commonitionis erga populum est, ut omnes excitentur ad exorandum Deum.

504 Orationem jam recitatam hæc sequitur: Deus, qui beatum martyrem tuum Laudegarium in agone probasti, et probatum in dolore sustentasti; quem hodierna die in cælestibus gaudiis recipere dignatus es: præsta nobis, famulis tuis, ut qui gloriam non meremur, indulgentiam peccatorum, ipso interveniente, adipisci mereamur. Per. Oratio hæc Collectio inscribitur; hoc nempe nomine Missæ orationes, quas nunc Collectas dicimus, solebant antiquitus vocari. Post orationem proxime adductam tertio loco hæc assignatur: Auditis nominibus offerentum, fratres karissimi, Domini majestatem deprecemur, ut qui vitam summi antistitis sui Laudegarii martyris transtulit ad coronam; per interventu * sanctorum Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum et Martyrum, Anachoritarum et Virginum omniumque Sanctorum concedere dignetur: ut sacræ præsentis oblatio, quæ offertur, viventibus emendationem, et defunctis remissionem obtineat peccatorum: et quorum nomina hic recitatione patefacta sunt, in cælestibus paginis conscribantur. Quod ipse præest. Debebat hæc oratio recitari, facta jam oblatione, lectisque etiam sacris diptychis, id est, recitatis nominibus tam Sanctorum, in quorum

AUCTORE
C. B.

oratio altera
seu collectio
anonyma,
altera post
nomina,

* interventum

505 Quarto loco sequitur hæc alia oratio seu collectio: Pacem tuam Domine nostris inlabere pectoribus: qui * beatum martyrem tuum Leudegarium, in hoc sæculo commemorantem, per pacis studium hodie cælestis aula suscepit: nobis quoque peccatoribus pacis vinculum, et caritatis studium, ejus meritis suffragantibus, largiri jubeas in ævum. Per Dominum. Recitari debebat, cum jam fideles post vivorum atque defunctorum ad oblationem memoriam sibi invicem pacis osculum impertiissent, atque hinc est, cur inscribatur Collectio post pacem. Quatuor orationes jam allatas subsequitur immolatio nostræ Præfationi respondens; vocabatur etiam nomine ex re assumpto Contestatio, quia in hac fideles sursum corda se habere contestabantur. In hac Contestatione recitabatur etiam Sancti, de quo Missa dicebatur, vitæ compendium, quæ initio Missæ integra lecta fuerat. Liqueat id tum ex multis aliis, tum ex Missæ de S. Leodegario contestatione seu immolatione, quam nunc, utpote in Missa de S. Leodegario collectioni post pacem jam recitatæ proximam, subjungere necesse est.

506 Dignum et justum est: vere æquum et pulchrum est: nos tibi hic et ubique semper laudes et gratias agere, laudesque ad tollere, Domine sancte Pater omnipotens æterne Deus, per Jesum Christum, Filium tuum, Dominum nostrum, ab initio sæculi procreatum Verbum editum Patris principia * sæculi istius conlocatum per totum orbem terrarum contulisti: ubi beatus martyr tuus Leudegarius episcopus de altitudine sæculi hujus per alternas musitationis * discerptus, pompas sæculi fragilitatisque calcavit. Cui tu, Domine, auxilium ferre dignatus es: ut præsentis sæculi amorem despiceret, et cælestia adipisce promeretur: verumtamen crucem suam tollens, te Pastorem sequens, ut Paradisi delicias possideret, præsentia omnia dereliquit. O beatum virum Leudegarium antistitem! qui per nefandorum consilia corpus * nexibus absolutum, ora labiis minuatum, oculisque orbatum, exilium perpetratum, lubricitatis sæculi postpositum, diversis tormentis passum, exemplum reliquit episcoporum per suam passionem vel patientiam: et ad extremum vitæ perpetuæ restitutus, cælestia regna penetravit; angelorum choro sociatur; coronam inmarcescibilibus floribus remuneratur: unde post multæ reliquiæ floruerunt in Galleis. Precamur ergo te, Domine: ut nos famulos tuos omnemque plebem

iterumque
altera Post
pacem nuncupata,
* Mab. et cum

F immolatio seu
contestatio,
nostræ Præ-
fationi re-
spondens,

* an. principium?

* mutilationes

* sic, notat
Mabil., accu-
sandi casus
ponebant pro
sexto caso
absoluto.

AUCTORE
C. B.

duæque insu-
per aliæ ora-
tiones, qua-
rum una post
Sanctus,

* oblivionem
* triumphum
* coronam

altera Post
Secreta seu
post myste-
rium vocaba-
tur.
* commemo-
rantes
* annuam
* commemo-
rationem

reminiscentes talem Pastorem, ejus meritis suffragantibus, veniam mereamur obtinere peccaminum. Per Christum Dominum nostrum. Cui omnes angeli.

507 *Immolationi huic seu Contestationi succedere debebat Trisagion, de quo dicendo exstat in Concilio Vasensi secundo, quod anno 529 celebratum est, canon ordine tertius, quo statuitur, ut in omnibus Missis seu in Matutinis, seu in Quadragesimalibus, seu in illis, quæ pro defunctorum commemoratione fiunt, semper SANCTUS, SANCTUS, SANCTUS, eo ordine, quo ad Missas publicas dicitur, dici debeat. Et vero in Missa, quam hic utcumque describimus, immolationi seu contestationi succedere debuisse Trisagion, dubitari non potest. Liqueat enim id ex titulo, quem præfert oratio seu collectio, quæ dicitur immolationi seu contestationi subijcitur; inscribitur quippe collectio seu oratio Post Sanctus, non alia haud dubie de causa, quam quod post ter Sanctus ingeminatum seu post Trisagion recitaretur. En nunc illam: Osanna excelsis. Benedictus qui venit in nomine Domini. O vere beata vox, quam angelorum et archangelorum concinunt virtutes! quæ noshodie in passione beati martyris tui Leodegarii vox una prorumpit in laude. Ut tu Deus Pater omnium, qui nobis veniam tribuas de peccatis, quæsumus, da oblivione * præteritorum facinorum; qui dedisti martyribus post triumpho * corona *. Per Dominum nostrum. Qui, prid. Oratio hæc locum tenet illius, quod in Missali Romano Canon vocatur, estque actionis sacræ, quæ incipit ab his verbis: Qui pridie quam pateretur, etc., veluti præludium, uti liquet ex verbis Qui, prid., quæ proxime habet subjecta. Verba hæc, inquit Mabillonius lib. 1 Liturgiæ Gallicanæ cap. 5 pag. 46, ex sanctis Evangelis, Apostolo et Traditione accepta, eadem sunt in omnibus liturgiis, nisi quod in nonnullis quædam voces variant.*

508 *Ultimo loco in Missa, de qua hic sermo est, indicatur hæc oratio, seu collectio: Hæc facimus, Domine, passionem tuam commemorans *. Hæc facimus, Pater Jesu Christe: qui nobis de lege veteri novam tradidisti. Concede nobis, intercedente beato antistite tuo Leodegario martyre, cujus hodie annuæ * commemoratione * celebramus: ut descendat hic benedictio tua super hunc panem et calicem in transformatione Spiritus tui sancti; uti hæc benedicendo benedicas, sanctificando sanctifices: ut quicumque ex utraque benedictione sumpserimus, æternitatis præmium, et vitam consequi mereamur æternam. Per. Oratio hæc inscribitur collectio Post secreta seu Post mysterium, eo quod diceretur proxime post verba sacramentalia seu illa, quibus panis et vini consecratio perficitur. Orationi huic, quæ jam recitata est, quæque post mysterium seu consecrationem assignatur, continuo alia in Missa Gallicana antiqua, cum hæc integra recitaretur, præfationis instar ante orationem Dominicalem subijciebatur; sed hæc in ea, qua de agimus, Missa ob rationem num. 505 adductam desideratur, uti etiam nonnullæ aliæ orationes seu precandi formulæ, quæ ad integritatem ejus requiruntur, quæque Leodegarii mentionem in particulari non faciunt.*

§ XX. Duo monasteria in honorem S. Leodegarii sæculo viii adolescente constructa aut dedicata.

In honorem
S. Leodegarii
monasterium
Morbacense,

Antiquitatem cultus, qui Leodegario, tamquam Sancto, ab Ecclesia defertur, validissime etiam probant duo monasteria in Sancti honorem ineunte sæculo viii exstructa, quorum alterum Morbachium, vel Morbacum, alterum Masmonasterium seu Masonis monasterium nuncupatur. De ambobus hisce monasteriis, prout ad gloriam Sancti nostri posthumam spectant, visum est hoc integro § tractare. A priori, quod altero est celebrius, duco initium. Situm

est in Alsatia superiori ad amnem Morbach. sub dominio nunc regis Franciæ, distatque, ut Baudrandus in Geographia testatur, tam a Colmaria, quam a Mulhusia, Alsatia oppidis, tribus circiter milliariis versus Occasum. De hoc monasterio tom. V Spicilegii ecclesiastici Germaniæ pag. 940 hæc leguntur: Principalis et exemptæ ecclesiæ Morbacensis initia referuntur ad annum 726 (imo 727, ut dicitur) quo videlicet divus Pirminius Meldensium quondam antistes (S. Pirminius infra ab Hermannno Contracto chorepiscopus nominatur) ex Augia Divite pulsus animum adiecit construendo novo monasterio in vastissima et horrida Vosagi montis eremo, quæ tunc Vivarius peregrinorum, antea vero Muorbach audiebat. Pii Pirminii conatibus elementer annuit Eberhardus, Sueviæ et Alemanniæ dux, Attici sive Eticonis ex Adalberto filio nepos, dum videlicet Pirmino locum et impensas exstruendo cœnobio præterque amplissimos proventus alendis monachis copiosissime suppeditavit, annuentibus Emeltrude conjuge et Lutfrido fratre. Conditum fuit illud monasterium in honorem Dei et Genitricis Domini nostri Jesu Christi semper Virginis Mariæ, S. Michaelis archangeli, sanctorum Apostolorum Petri et Pauli et, uti jam innui, S. Leodegarii martyris. Intelligitur id ex Theodorici Calensis præcepto pro eodem Morbacensi monasterio. Exstat hoc præceptum in laudato Spicilegio ecclesiastico Germaniæ pag. 931 et 932, et apud Mabillonium in Appendice ad tom. II Annalium Benedictinorum pag. 700. Cum autem multis, quæ in decursu hujus § dicenda sunt, probandis confirmandisve subserviat, lubet illud ex Mabillonio huc integrum transcribere.

510 Theodoricus rex Francorum, viris apostolicis, patribus episcopis, nec non illustribus viris, ducibus, patriciis, comitibus vel agentibus tam præsentibus quam futuris. Si petitionibus sacerdotum, quod ad proprietatem * ecclesiæ pertinet, devota mente præstamus, Retributorem omnium bonorum Dominum Jesum Christum ex hoc nos habere confidimus. Igitur dum et venerabilis vir Perminus gratia Dei episcopus nostris temporibus cum monachis suis, Deo inspirante, pro Evangelio Christi peregrinatione suscepta, monasterium virorum in Heremo vasta, quæ Vosagus appellatur, in pago Alsacinsæ in loco, qui vocatur Vivarius-peregrinorum, qui antea appellatus est Muorbach, in alodo fidele * nostro Eberhardo comite, cum ipsius adjutorio, Deo donante, conatus est constituere, vel cœnobium sanctum ibidem instituere in honore Dei et Genitricis Domini nostri Jesu Christi semper Virginis Mariæ, seu sancti Michaelis archangeli, vel sancti Petri apostoli et Pauli beatis apostolis *, et sancti Leodegarii martyris cum sociis eorum, ubi ipsi famuli Dei sub sancta regula solitariam vitam fruantur; petiit ipse vir Dei Perminus episcopus serenitati nostræ, cum ipso jam nominato fidele nostro Eberhardo comite, tale ob hoc nostrum emanare præceptum de omni corpore possessionis ipsius monasterii, quicquid ad præsens tenere vel dominare videtur, aut quod in antea a quocumque Deo inspirante, ibidem recte fuerit conlatum vel delegatum, per nostrum præceptum deberem in Dei nomine plenius confirmare. Quod nos pro mercede nostra in omnibus fecisse cognoscite, et ad prædictis famulis * Dei talem emisimus decretum, ut nullus episcoporum nec præsentis, nec qui fuerint successores, nec eorum ordinatores, aut qualiscumque judiciaria potestas pro quocumque ingenio possint quocumque ordine de loco ipso aliquid auferre aut abstrahere, ut facilius liceat pro familia Christi, quæ ibidem in Dei nomine adunari desiderat, eorum factam delegationem quiete per tempora possidere, et sanctam regulam conservantes proprio privilegio, quod nobis præ manibus ostenderunt, Deo jubente, sub tranquillitate possint permanere, quia nihil de canonica auctoritate convellitur, quicquid ad talem familiam Christi ad laudem Dei die noctuque canendam conceditur.

cujus fundatio diplomate

* al. profectum

* al. allodio fidelis

F
* al. beatorum Apostolorum

* al. prædictos famulos

AUCTORE
C. B.

A
a Theodorico
IV Franco-
rum rege,
* al. tale
* al. et ipsum
monasterium
* al. instru-
menta
* al. ullius
* i. e. roga-
verit
* al. Missis
celebrandis

511 Ideirco pro caelesti intuitu talem * nobis beneficium præstitisse cognoscite, ut maneat quicquid antefati viri Dei ad ipso monasterio * conquesierint vel laboraverint, quod jam dictus fidelis noster Eberhardus per sua strumenta * ibidem affirmavit, vel a ceteris collatum fuit, aut fuerit, sub nostra emunitate ejus temporibus absque illius * inquietudine Deo auxiliante cuncta eis proficiant in augmentis. Additur tamen, ut si abbas congregationis ipsius episcopum fuerit postulatus *, ut ei presbyteros vel diaconos pro Missas celebrandum * debeat ordinare, absque commodi acceptione instituat; et si rogatus consecrare ecclesiam, chrisma, tabulas, gradus ecclesiæ absque commodi acceptione faciat : quod si ipse renuerit, alterum quolibet pontificem, qui gratis hæc tribuat, licentiam habeat supplicare, et ille hoc facere; et nullo umquam tempore parochiæ ipsius pontificis, in cujus diocesi situm est hoc monasterium, potestatem nullam habeat inquietandi; non ipse, non archidiaconus, non ecclesiæ iudices, nec censum mittere, neque pastum, neque honorem in rebus monasterii accipere non audeat *. Et, si abbas ipsius congregationis de hac luce vocatus fuerit, nullus ibidem de alio monasterio, nec de civitate, nec pro parentela, nec ab episcopo ordinetur, neque per potestatem, neque pro præmio aut quolibet ingenio, quicumque iudicis nullus præsumat in ibidem abbatem ordinare, nec quandocumque necessitas venerit abbatem instituere, nisi eum ipsa congregatio et melior pars elegerit, secundum quod regula et privilegium * ipsorum continet, ipsi sibi dignum constituent pastorem.

* al. requirere
audeant

B
* al. privile-
gium
dicto Calensi,
confirmatur,

512 Et illud nobis placuit pro integramento vel stabilitate regni nostri innectere, ut ipsum monasterium sub defensione et tuitione Dei et nostra stirpe regia per succedentia tempora valeat consistere inviolatum, et nulla publica judiciaria potestas, nec præsentis, nec futuro tempore in curtis vel territoriis ubicumque ipsius monasterii ad causas audiendum vel freda undique exigendum non præsumant ingredi, nec fidejussores tollere; et quicque * tam de ingenuis, quam de servientibus super territoriis ipsius monasterii omni * commanentibus fisco de freda, ut herebannus *, unde poterat præparare, ad luminaria vel stipendia super scriptis famulis Dei, et nostra indulgentia ad integrum mancipientur effectui, et nobis regnantibus aut postmodum tempore succedentium regum, quod nos pro Dei amore et timore indulsimus, quemquam * hoc non præsumat convellere; sed cum quiete et integra emunitate hoc, quod decrevimus, inviolabile, auxiliante Deo, perseveret. Et ut hæc præceptio erga ipso monasterio * firmiter habeatur, manus nostræ subscriptionibus subter decrevimus roborari. Theodoricus, rex Francorum, sub data quod fecit mense Julio, die duodecimo, anno vii regni nostri, Gundulfi-villa in Dei nomine feliciter, amen. Gerbaldus obtulit.

* al. quicquid

* al. omnibus
* al. de bannis

* al. quisquam

C
* al. ipsum
monasterium

non anno 724,

513 Sæpe ab hoc Diplomatis Theodorici apographo discrepat apographum aliud, quod, ut jam monui, Spicilegio ecclesiastico Germaniæ est insertum; discrepantias illas in margine subinde notavi; nusquam autem notabilior occurrit, quam in anno regni Theodorici, quo diploma fuit emissum; in priori enim apographo anno 7, in posteriori vero anno tertio regni Theodorici id factum notatur. Postremum hunc annum forte etiam exprimebat apographum, ex quo Theodoriciani diplomatis jam recitati partem in monasteriorum Germaniæ Chronologiam a se editam pag. 95 intulit Bruschi; licet enim in parte diplomatis, quam loco citato transcribit, nullam prorsus exhibeat notam chronologicam, in notitia tamen monasterii Morbacensis, quam suppeditat, initium regni Theodorici IV Francorum regis anno Christi 720 innectit; quapropter cum monasterii Morbacensis fundationem referat ad annum circiter 724, consequens est, ut Theodoriciani diplomatis apographum, quod ipsi præhuxit, annum forte regni Theodorici tertium expresserit, quia ex hoc et ex

initio regni Theodorici, quod anno 720 affigit, monasterii Morbacensis fundationem ad annum circiter 724 merito potuit referre. Ast, etiamsi illud, quo usus est Bruschi, pluraque forsitan alia prædicti diplomatis Theodoriciani apographa ad modum apographi, quod in laudato Spicilegio ecclesiastico Germaniæ exstat, annum regni Theodorici tertium exhiberent, forent ea omnia hac in re, uti ex dicendis facile apparebit, pro mendosis verosimillime habenda, ac proin nihil ex iisdem certi pro monasterii Morbacensis fundatione anno Christi 724 affigenda posset confici. Et vero monasterium illud anno 724 fundatum seu constructum non fuisse, apertissime docet Chronicum Hermannii Contracti, monachi Augiensi. qui initio sæculi xi floruit; illud enim auctoris hujus Chronicon in editione Canisiana ad annum 727 habet : Sanctus Pirminius ob odium Caroli a Theobaldo Gotifridi ducis filio ex Augia pulsus Etonem pro se constituit abbatem, et ipse Alsatiam, alia instructurus cœnobium, petiit; in editione vero Pistoriana Sanctus Pirminius a Thietbaldo Gotifridi filio expulsus, Etonem abbatem constituit, et ipse in Alsatiam venit. Quare cum monasterium Morbacense, ut inter omnes eruditos convenit, tunc primum conditum sit, dum S. Pirminius pulsus ex Divit-Augiensi monasterio, quod triennio abbas rexerat, in Alsatiam, alia exstructurus monasteria, advenit; eo autem, uti ex laudato Hermannii Contracti Chronico intelligitur, ante annum 727 non advenit, consequens est, ut ante annum illum monasterium Morbacense conditum non sit. Ast, inquires, quo ergo anno monasterium illud fuit fundatum seu conditum?

514 Cointius in Annalibus ecclesiasticis Francorum fundationem illam ad annum 731 refert; idcirco autem id facit, quod existimet S. Pirminium non citius, quam anno 730, ex Augiensi monasterio Theobaldi Sueviæ ducis imperio secedere compulsum, in Alsatiam venisse. Rationes porro, cur id existimet, ad annum 730 num. 5 ita proponit : Super anno, quo Pyrminius Augiam majorem deseruit, cum Crucio non convenimus. Hic enim auctor annum Christi septingentesimum vigesimum notat, in opinione videlicet Hermannii ac sequacium, qui Pyrminium tribus dumtaxat annis abbatem Augiensem constituunt. At cum Theobaldus, qui, teste Hermannio, in editionibus Pistoriana et Canisiana, Pyrminium expulit, Sueviæ præfecturam ante annum Christi septingentesimum tricesimum non inierit, nec Pyrminius ante illum annum ex Augia recessit. Rerum eodem anno gestarum series hæc fuit. Carolus (Martellus scilicet) major-domus odium, quo Lantfridum, (Sueviæ ducem) prosequabatur, non amplius dissimulandum ratus, Sueviam ingressus est cum exercitu. Cessit tempori Lantfridus et quibuscumque potuit officiis atque obsequiis animum Caroli demulsit. Hic existimavit e re sua plurimum esse, si, quos in Suevia pietate præstantissimos nosset, hos amplissimis beneficiis cumlaret. Pyrminius præ ceteris enitebat, erat jam in amicitia Lantfridi ducis, et, ut acceptior ei fieret, commendatus est etiam a Carolo, qui, pace redintegrata, statim discessit e Suevia, serioque de bello Aquitanico seu Trans-ligeritano cogitavit. Lantfridus paulo post obiit. Theobaldus ejus filius in Sueviæ ducatum seu præfecturam successit, et exemplo patris avique provocatus hostem se Carolo dixit, ac Pyrminium abbatem, cui propter amicitiam ejusdem Caroli diffidebat, ex Augiensi monasterio deturbavit. Quibus verbis manifestat, sese S. Pirminii ex Augia expulsionem, secessumque in Alsatiam non alia de causa usque ad annum 730 differre, quam quod existimet, Theobaldum, Sueviæ ducem, qui Pyrminium ex Augia pepulit, non Gotifridi, Sueviæ ducis, anno 709 vita functi, sed Lantfridi, Sueviæ pariter ducis, filium fuisse, ac proin Sueviæ ducatum seu præfecturam non citius, quam anno 730 gessisse, cum ad hunc usque annum, uti apud omnes in confesso est, Lantfridus vitam protraxerit.

515 Verum Theobaldus sive Thietbaldus, qui ex tempore, S. Pirminium

E

F

nec anno 731,
ut Cointius

AUCTORE
C. B.
quo S. Pirmini-
us ex Augia

S. Pirminium ex Augia pepulit, ab Hermanno Contracto in Chronico ad annum 727 Gotofridi filius vocatur, idque tam in editione Pistoriana, quam Canisiana, uti evidens sit ex verbis, quæ ex utraque num. 515 produxi. Hermanno quidem adversatur Hepidamnus, monachus sancti Galli, in Brevibus Annalibus usque ad annum 1044 perductis, dum ad annum 713 de Liutfrido, Alamanniae duce loquens, ait, cujus filius Thietpaldus S. Pirminium pepulit. Ast Hepidamnus cum Hermanno, qui in monasterio Augiensi sæculo XI vixit, pariter, inquit Pagius in Criticis ad annum 739, num. 9, auctoritatis non est, ac proin Hermanno hic assentiendum videtur, præsertim cum ei adstipulentur Continuator Fredregarii apud Chesnium tom. I Scriptorum pag. 775, auctor Appendicis ad Gesta Francorum, ibidem pag. 721 atque ad annum 743 Annalista Metensis, qui omnes, dum de Theobaldo, Alemannorum seu Sueviæ duce loquuntur, Gotofridi ducis filium eum appellant. Posterioris scriptoris, qui circa annum 900 Opus suum absolvit, atque adeo Hepidamno laudato est antiquior, verba huc facientia hæc sunt: Eodem anno Teobaldo rebellante filio Godefridi ducis Alamannorum, Pippinus cum virtute exercitus sui et Dei auxilio in Alamanniam ingressus, viriliter ipsum in fugam convertit, et ad obsidionem Alpium fugientem expulit, revocatoque illo, ejusdem loci ducatum dedit, et ad propria remeavit. Prioris vero, quæ jam recitatis et secundi etiam scriptoris verbis fere consonant, ista: Per idem tempus rebellante Theudebaldo, filio Godfredi ducis, Pipinus cum virtute exercitus sui ab obsidione Alpium turpius expulit fugientem, revocatoque sibi ejusdem loci ducatu, victor ad propria remeavit. Dubitandum ergo non videtur, quin Theobaldus, qui S. Pirminium ex Augia pepulit, Gotofridi, Sueviæ ducis, filius exstiterit.

pulsus, in Alsati-
am venit,
probare

516 Ast, inquit, certum nihilominus est, Lantfridum, qui, ut inter eruditos convenit, Gotofridum patrem habuit, eique anno 709 vita functo in ducatum Sueviæ successit, non citius, quam anno 750 e vivis excessisse, ac proin Theobaldum ante eundem annum ducatum seu præfecturam Sueviæ non tenuisse, adeoque nec Pirminium ex Augia pepulisse. Fateor, res hinc conficeretur, si uno eodemque tempore plures duces Alamanniæ, quæ et Suevia appellata fuit, non præfuissent. Verum, inquit Pagius loco proxime citato in Criticis, ea regio major erat, quam ut uni duci a Francorum regibus tota committeretur, ut jam observavit Hadrianus Valesius lib. XXIV Rerum Francicarum, quem ea in re secutus est ipsemet Cointius anno 695 num. 58 et seq. C. Ibi scilicet hic auctor sic scribit: De Alamannis et Suevis multa pererudite scribit Hadrianus Valesius libro vicesimo-quarto Rerum Francicarum. Imprimis observat alteros alterorum nomine promiscue, sæpius tamen Suevos tum appellatos fuisse. Deinde Alamanniam in plures ducatus separatam testatur, istiusque partitionis duas rationes affert; primam, quod Alamannia major visa sit, quam ut uni duci tota committeretur; alteram, quod, Alamanniæ duce mortuo, filii ejus præfecturam seu ducatum juxta beneplacitum regis inter se dividerent. Affert deinde nonnulla, quæ manifeste probant, Alemanniæ seu Surriam uni eidemque duci non fuisse commissam, ducatusque insuper, in quos separata erat, morientium ducum liberos inter se pro regis arbitrio fuisse partitos. Cum ergo juxta ipsummet Cointium plures Alemanniæ seu Sueviæ duces uno eodemque tempore exstiterint, filiique morientium ducum paternam inter se hereditatem, seu ducatum dividerint, consequens non est, Theobaldum, Gotofridi ducis filium, ante annum 750 ducatum Sueviæ, seu potius in Suevia, non tenuisse, licet Lantfridus, qui patri suo Gotofrido, anno 709 vita functo, in ducatum Sueviæ successerat, non citius, quam anno 750 e vivis excesserit. Verisimillimum enim ex dictis sit, Lantfridum et Theobaldum, cum ambo Gotofridum anno 709 vita functum patrem habuerit, paternam inter se hereditatem fuisse partitos, ac proin

tam hunc, quam illum jam ab anno 709 ducatum in Suevia gessisse, ut adeo ex ducatu Lantfridi usque ad annum 750 protracto consequens etiam non sit, S. Pirminium ante annum illum a Theobaldo ex Augia non fuisse expulsum.

517 Imo S. Pirminium anno 727, ac proin citius, quam anno 750, ex Augia a Theobaldo duce pulsum fuisse, perspicuum sit ex annis, quibus S. Pirminius præfecturam Augiensis abbatiæ auspicatus est, Helto vero seu Heddo aut Etho, proximus S. Pirminii in eandem præfecturam successor, ad episcopatum Argentoratensem fuit promotus, comparatis ad annos, quibus tam hic, antequam ad memoratum episcopatum promoveretur, quam S. Pirminius, antequam ex Augia pelleretur, prædictæ abbatiæ abbates præfuerunt. Etenim Walafridus Strabus apud Canisium Lectionum Antiquarum tom. II, parte II editionis Amstelodamensis anni 1723 pag. 206 in Carmine de Visionibus Wettini monachi Augiensis, abbates Augiæ enumerans, sic canit:

frustra con-
tendit, sed
anno

Rhenus ab Ausoniis quo ducitur Alpibus, æquor Miscet, in Occiduis diffusus partibus, ingens:

Illius in medio suspenditur insula fluctu,
Augia nomen habens, jacet hanc Germania circa.
Hæc solet egregias monachorum gignere turmas.
Primus in hac sanctus construxit mœnia præsul,
Pirminius, ternisque gregem protexerat annis.
Hujus quisque velit Sanctorum cognoscere vi-
tam,

Ipsæ sepulchra petat, satis ipse probabit in
Hornbach.

Postea septenis præsedet cursibus Etho:

Tunc sequitur binis laudandus Geba sacerdos.

Hic autem scriptor ipsimet Augiæ diviti abbas præfuit sæculo IX nonnihil inchoato ac proin uno vir amplius sæculo post S. Pirminii ex Augia expulsionem, Ethonisque ad episcopatum Argentoratensem promotionem, ut adeo verosimillime temporis spatium, quo eorum in abbatiâ Divit-augiensi præfecturam in versibus recitatis circumscribit, vel ex monumentis fide dignis didicerit, vel saltem apprimè habuerit perspectum.

518 Quam ob rem, cum laudatus Walafridus Strabus tres tantum annos S. Pirminio in Divit-augiensi præfectura per versus recitatos attribuat, consequens est, ut Cointius in Annalibus ecclesiasticis Francorum ad annum 750 num. 15 eandem præfecturam sexennio perperam definat, idque eo magis, quod nec rationem solidam, cur id faciat, nec auctorem, qui vel antiquitate vel auctoritate cum Walafrido Strabo sit comparandus, in medium producat; pugnetque insuper cum Hermanno Contracto, qui Walafridum Strabum secutus, in Chronico suo ad annum 724 ita scribit: Sanctus Pirminius abbas et chorepiscopus, a Berchtoldo et Vehi principibus ad Carolum (Martellum scilicet) ductus, Augiæque insulæ ab eo præfectus, serpentes inde fugabat, et cœnobiale inibi vitam instituit tribus annis. Porro Cointius non aliam ob causam S. Pirminii in abbatiâ Divit-augiensi præfecturam sexennio definit, quam quod existimet, Sanctum illum anno 724 dictam præfecturam iniisse, eamque non citius, quam anno 750 dimittere fuisse compulsam, quod quam infirmo fundamento nitatur, ex jam ante dictis satis liquet. Cum jam itaque, si non omnino certum, verosimillimum saltem indubie sit, S. Pirminium annos tantum tres, antequam in Alsatiâ secesserit, abbatiæ Divit-augiensi abbatem præfuisse; in confesso autem apud omnes sit, eundem Sanctum anno 724, quod et ipse Cointius ad annum 750 num. 15 admittit, præfecturam illam iniisse, consequens est, ut Pirminius jam inde ab anno 727 ex Augia expulsus, in Alsatiâ secesserit. Liquet id ipsum, ut jam num. præcedenti innui, ex anno, quo Etho, proximus S. Pirminii in abbatiæ Augiensis præfecturam successor, ad episcopatum Argentoratensem fuit promotus, comparato cum annis septenis, quibus per versus numero præcedenti transcriptos Walafridus Strabus præfecturam Augiensem

727 construi-
tur

A *giensem Ethonis definit; cum enim Etho, uti constat ex hoc Walafridi Strabi versu supra recitato, postea septenis praesedit cursibus Eto, septem annis abbatiae Divit-augiensi abbas praefuerit; hi autem ab anno 754, quo Eto, uti certum est, ipseque iterum Cointius ad annum 750 num. 15 admittit, ad cathedram Argentoratensem evectus est, ordine retrogrado computati deducant ad annum 727, consequens est, ut hoc anno abbatiae Augiensis praefecturam Eto inierit, illamque adeo proximus ejus decessor, S. Pirminius dimiserit, atque in Alsatiam secesserit, quod cum Hermanno Contracto, cum hic ad eundem annum verbis num. 515 recitatis Pirminii in Alsatiam adventum referat, apprime congruit. Quapropter, cum S. Pirminius, ut apparet, monasterium Morbacense statim a suo in Alsatiam adventu condiderit, aut condere inceperit, dubitandum non videtur, quin illud anno 727 aut exstructum, aut extrui saltem fuerit inceptum, ut adeo, quemadmodum jam ante monui, recitatum supra diploma seu praecceptum, quo monasterii Morbacensis possessiones atque privilegia confirmantur, in laudato Spicilegio Ecclesiastico Germaniae mendose signetur anno tertio Theodorici IV Francorum regis, retinendusque sit annus 7 ejusdem regis, quo apud Mabillonium notatur; cum enim Theodoricus IV, ut nunc communis fert opinio, anno 720 regnare inceperit, annus regni ejus tertius non potest; septimus vero potest cum anno Christi 727 componi, ante quem tamen praefatum diploma indubie emissum non fuit, cum certe posterius sit monasterii Morbacensis condendi consilio, quod non citius quam anno illo, fuit initum.*

a S. Pirminio,
fundam et
impensas sup-
peditant

519 *Examinato sic anno, quo monasterium Morbacense fuit exstructum, lubet nunc in ipsius conditores inquirere; S. Pirminius ex Augia pulsus, non diu, ut jam innui, post suum in Alsatiam adventum novis condendis monasteriis animum adjecit, interque ea primum omnium fuit Morbacense. Huic condendo locum impensasque suppeditavit Eberhardus comes, Adalberti filius. Liqueat id ex his Diplomatis jam recitati verbis: Igitur dum et venerabilis vir Perminius gratia Dei episcopus nostris temporibus cum monachis suis, Deo inspirante, pro Evangelio Christi peregrinatione suscepta, monasterium virorum in Heremo vasta, quae Vosagus appellatur, in pago Alsacinsae, in loco, qui vocatur Vivarius-peregrinorum, qui antea appellatus est Muorbach, in alodo fidele* nostro Eberhardo comite, cum ipsius adjutorio, Deo donante, conatus est constituere, etc. De hoc Eberhardo, qui, uti ex ejus Charta apud Mabillonium tom. II Annalium pag. 701 et 702 liquet, monasterium Morbacense copiosissime dotavit, Bucelinus part. 2 Germaniae sacrae pag. 258 ita commemorat: Fundavit illud (Monasterium Morbacense) Eberhardus Sueviae et Alsatie dux, parens Warini et Ruthardi an. dcccxxvi, (imo ut jam probatum est, anno 727) fundationem confirmante Gregorio II Pon. Max., quod postea Wildegernus, Argentinensis episcopus, ann. Christi dcccxxxiii (in Spicilegio ecclesiastico Germaniae laudato ad annum 728 id refertur) solemniter consecravit. Contulere manasterio multa beneficia veteres Franciae Germaniae originis reges. Fundator ipse jam senio confectus, sanctorum Virorum allectus consuetudine, et delectatus familiaritate, seria anteactae vitae ductus poenitudine, distributis in filios provinciae, memorabili triumphati mundi et honorum contemptus exemplo, in eodem coenobio vitam monasticam complexus, humillimo fratrum conversorum numero aggregari voluit, et minimus in domo Dei esse elegit. Omnia, quae hic Bucelinus asserit, hujusmodi non sunt, ut pro eorum veritate ego me vadem ponere velim; falsum autem apparet id, quod de provinciis ab Eberhardo inter filios, dum hic vitam monasticam amplecturus esset, distributis affirmat.*

Eberhardo
comite, de quo

520 *Etenim in laudatis ipsius comitis Eberhardi litteris, apud Mabillonium tom. cit. pag. 701 et 702 anno Theodorici regis octavo, cum quo annus Christi*

728 congruit, notatis, quibus, ut jam innui, amplissimas donationes monasterio Morbacensi facit, haec leguntur: Ergo ego in Dei nomine Eberhardus, filius Adalberti quondam ducis, etsi vilissimus Christi famulus, dum non habetur incognitum, qualiter ante hos annos una cum conventu pontificum, sacerdotum, et germano meo Leutfredo duce, et conjuge mea Emeltrude, in re mea propria, in loco, qui dicitur Maurobacus, qui nunc vocatur Vivarius peregrinorum, in pago Alsacensi in honore S. Petri principis Apostolorum et sanctae Dei Genitricis Mariae ceterorumque Sanctorum, a novo, meo opere, sicut mihi vires Deus dedit, monasterium aedificavi, et illis diebus, juxta quod in illo priore testamento continetur, de rebus meis aliquid ditavi; nunc autem Salvator et Redemptor humani generis, qui omnes vult salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire, non meis meritis exigentibus, sed pro clementia sua, me in corpore visitare dignatus est, et fallax temporaleque lumen subtraxit, ut ad verum, quod ipse est, me etsi indignum perduceret lumen, etiam sua providentia, quamvis me optante, ex proprio corpore haerodem, qui mihi successor existeret, similiter subtraxit. Quibus ex verbis liquet, Eberhardum, cum anno Christi 728 litteras illas ederet, et liberis et oculis fuisse orbatum, ac proin verosimile mihi non E apparet, pium hunc comitem filios, nomine Warinum et Ruthardum, aliterve appellatos habuisse, quos inter provincias suas, ut ait Bucelinus, partitus fuerit, dum vitam monasticam est amplexus. Hinc Georgius Eccardus lib. 1, cap. 3 Originum Habsburgo-austriacarum pag. 22 de Eberhardo comite, monasterii Morbacensis fundatore, recte pronuntiat: De liberis ejus nihil nobis constat, et qui tot bona in Morbacense monasterium transfudit, ἀπαίς fuisse videtur. Conjugis enim, Emeltrudis jam senescentis et relictae nomine, non autem liberorum meminit in laudata dotatione hujus monasterii, cujus hic mox partem protulimus, imo asserit subtractum sibi esse haerodem, qui sibi successor existeret, cumque in fine conjugem suam relictam vocet, ipseque tunc oculis esset orbatum, videtur jam tum saeculo nuntium remississe, atque adeo vitam monasticam, ut ait laudatus Bucelinus, forsitan fuisse amplexus.

521 *Quod quidem minus vero absimile fiet, si ejusque cum S. Leodegario unquam monachum Eberhardus ante mortem induerit, atque adeo fidem mereatur ejusdem Eberhardi in monasterio Morbacensi Epitaphium, quod, ut laudatus Bucelinus Germaniae sacrae parte et pag. citatis inquit, antiqua simplicitate, gratiae memoriae ergo scriptum ibidem legitur. En illud:*

Dicat, qui nescit, Eberhardus dux hic requiescit,
Qui vir sublimis rebus dotavit opimis

Hoc claustrum sponte, sic non rapitur Phleg-
tonte,

Indutus veste claustrali vixit honeste.

Verum cum hoc Epitaphium carminibus Leoninis constet, quorum inventio saeculo viii videtur posterior, dubitari merito hic potest, an profectum illud non sit ab auctore, qui diu forte post saeculum viii, quo Eberhardus obiit, florere incepit; unde consequens est, ut ex dicto Epitaphio certum non sit, Eberhardum comitem in monasterio Morbacensi, quod condidit, monachum induisse. Certius est id, quod apud eundem Bucelinum loco citato duobus hisce aliis, quibus recitari ceptum Epitaphium clauditur, carminibus innuitur:

Pro tibi donatis Leodegari junge beatis,

Perpetuo vives caelis supra omnia dives.

Iis enim indicatur, Eberhardum monasterium Morbacense in honorem S. Leodegarii fundasse, donationibusque locupletasse; licet autem id non exprimitur in laudatis litteris seu Charta Eberhardi comitis pro dotatione monasterii Morbacensis confecta, perspicue, ut jam ante monui, intelligitur ex saepe laudato Diplomate seu praeccepto, quo Theodoricus IV Francorum rex monasterii Morbacensis possessiones confirmavit, ratumque habuit privilegium

AUCTORE
C. B.

consanguini-
tate nonnulla
hic proferun-
tur;

gium, haud dubie, inquit Mabillonius tom. II *Annalium* pag. 77, Romani Pontificis, quo praedictum monasterium, uti ex diplomate supra recitato liquet, ab episcopali ditione immune redditum est, eidemque concessa libera facultas eligendi secundum Regulam abbatis.

522 Cur autem, ait, paucis interjectis, laudatus Mabillonius, Murbacense monasterium in honorem sancti Leodegarii sit conditum, id in causa fuit, quod Eberhardus ipsum ex materna linea propinquitate attinebat. Aviam quippe habuit Bereswindam, Sigradae Leodegarii genitricis sororem. Alii sunt, qui, ut § 5 hujus *Commentarii* prae-
B rii docuimus, S. Leodegarium Bereswindae faciunt avunculum; sed haec opinio variis argumentis, iisque validis impugnatur; licet autem pro iis ad Georgium Eccard et Hermannum Schminckium § proxime citato remisimus, ut nihilominus ea opinio, quae Bereswindam Leodegarii statuit materem, quaque verosimilior est, et eruditis nunc passim probabilior videtur, talis etiam studioso lectori appareat, ex eaque innotescat, quoniam verosimilium sanguinis propinquitas Leodegarium inter et Eberhardum, monasterii Murbacensis fundatorem intercedat, lubet hic saltem ea proferre, quae certius evidentiisque elevant auctoritatem duorum antiquiorum scriptorum, quibus ceteri recentiores, qui Leodegarium Bereswindae faciunt avunculum, unice nituntur. Alter duorum illorum antiquiorum scriptorum, quem jam plus semel laudavimus, est auctor incertus et anonymus Fragmenti historici, ab Urstisio praefixi *Chronico* Alberti Argentinensis, atque a Chesnio recusum tom. I *Scriptorum* Franciae pag. 785; alter, quem supra plus semel pariter laudavimus, est Scriptor anonymus *Historiae* Novientensis monasterii: exstat hic apud Martenium tom. III *Anecdotorum*. Ambo, iudice Cointio et Martenio, saeculo xiii floruerunt, ac proin ab aetate Leodegarii et Bereswindae, qui saeculo vii vixerunt, remotiores sunt, quam ut rebus, quas de iis scribunt, fidem certam facere queant, praesertim cum in rebus aliis, quas narrant, erroris plus vice simplici ex coarctis vel pene aequalibus scriptoribus apertissime convincantur. Errores illi argumenta sunt, quibus laudati Georgius Eccardus, Schminckius alique auctores contendunt, fidem habendam non esse anonymo Urstisiano, Novientensi quoque historico, dum hi Leodegarium faciunt Bereswindae avunculum.

hoc ex ano-
nymo Ursti-
siano,

523 Ut ergo ex iis argumentis, quemadmodum proposui, hic quaedam jam proferam, nonnullos tam Urstisiani, quam Novientensis historici errores aperiri, necesse est. Initium duco a crassissimo, eoque apertissimo errore, qui ambobus laudatis scriptoribus est communis, quique cum materia, de qua hic sermo est, proxime coniungitur. Urstisianus anonymus loco mox citato sic scribit: Leudesius namque cum major-domus esset, duxerat uxorem de prosapia sancti Sigismundi, regis Burgundiae, genuitque ex ea Athicum seu Adalricum; qui patre adhuc superstiti et Hilderico regnante, uxorem duxerat Berswindam nomine, filiam sororis sancti Leodegarii, sororem videlicet reginae. Novientensis vero historicus apud laudatum Martenium tom. citato *Anecdotorum* col. 1129 ita narrat: Leodesius itaque, ut praediximus, major-domus existens, duxit uxorem nobilissimam de prosapia Sigismundi et Gothmari regum Burgundiae, genuitque ex ea filium nomine Athicum seu Adalricum. Paucisque deinde interjectis, addit: Athicus autem filius ipsius, (Leodesii) patre adhuc superstiti, uxorem duxit Berswindam, filiam sororis sancti Leodegarii episcopi et martyris, et Garini comitis Pictavensis, sororem videlicet reginae. Quibus jam recitatis verbis ambo illi scriptores apertissime produnt, Leodesium seu Leodesium, cum majoratum-domus gereret, contraxisse nuptias, in iisque procreasse filium, qui et ipse, vivente adhuc patre, matrimonium iniecit. Verum id indubie falsum est, Leudesius enim, uti fas est colligere ex iis, quae § 11 disseruimus, anno Christi 674 major-domus primum est creatus, an-

noque insequenti ab Ebroino fuit necatus. Quomodo ergo jam major-domus effectus inire potuit matrimonium, in eoque suscipere filium, patre nondum mortuo, nuptiis aptum?

524 Venio nunc ad errores utriusque scriptori, Urstisiano scilicet et Novientensi historico particulares. Ut autem ceteros Novientensis historici errores breviter ergo silentio praeteream, unum hic dumtaxat proferam, qui manifestus sit ex saepe laudato Theodorici IV de monasterio Murbacensi diplomate seu praecepto, quod supra integrum produximus. Etenim in praefato diplomate legitur, Igitur dum venerabilis vir Perminus... monasterium virorum in heremo vasta, quae Vosagus appellatur, in pago Alsacense, in loco, qui vocatur Vivarius-peregrinorum, qui antea appellatus est Muorbach... conatus est constituere, etc. Ex quo intelligitur, locum, in quo conditum est monasterium Murbacense, non primum ab Eberhardo comite, ejus conditore, Murbaci seu Morbachii nomen accepisse, sed ita jam ante fuisse appellatum, ac proin a vero certissime aberrare Novientensem historicum, dum apud laudatum Martenium tomo citato *Anecdotorum* col. 1154 et 1155 innuit, monasterio Murbacensi ab Eberhardo comite Murbaci nomen primo inditum fuisse; sic enim ibidem scribit: Denique Dei inspiratione Eberhardus in fundo suo monasterium primo in honore S. Mauritii construxit, postea vero, in honore S. Leodegarii, a beato Pirminio episcopo dedicari jussit, quod et Vivarium peregrinorum seu Murbacum nominavit. Cointius in *Annalibus ecclesiasticis Francorum* ad annum 751 num. 21 agens de errore cujusdam Ebersheimensis seu Novientensis chronographi, qui innuit locum, in quo Eberhardus comes monasterium Murbacense extruxit, Murbaci nomen antea non gessisse, existimare se ait, quod monasterium ab Eberhardo extructum, Vivarii quoque peregrinorum nomine distinctum, antiquum Murbachii nomen, quod quondam loco fuerat, in quo erat conditum, saeculo x etiam induerit. Obsoletum postea, inquit, Vivarii nomen, nomenque Murbachii rursus usurpatum decimo, ut existimamus, saeculo, cum ea regio ab Hunnis sive Hungaris vastata esset. Fuerunt, inquit Munsterus, nempe in *Cosmographia* pag. 457, tempore Hunorum, septem monachi juxta monasterium Murbacense, in monte propinquo sanctam agentes vitam, qui ab infidelibus trucidati, reliquerunt loco illi nomen, ut postea vocaretur Latrocinii campus. Fuit scilicet monasterium, cui ab Eberhardo Vivarii peregrinorum nomen fuerat inditum, saeculo x Murbachium ob viciniam, ut quidam aiunt, latrocinii infestam vocitatum, quia locus, in quo erat conditum, ita fuerat antiquitus eadem de causa nominatus.

525 Verum monasterium Murbacense situm est ad fluvium Murbach, ut num. 509 docuimus; id autem ita esse, intelligitur tum ex *Topographia Alsaciae Meriani*, tum ex diplomatibus Caroli Magni et Lotharii Augusti, qui, ut Mabillonius tom. II *Annalium* pag. 77 scribit, monasterio Luciarum et monachis ibi degentibus, quosdam ingenuos homines, a Ludovico patre suo concessos, confirmavit ad petitionem Sigmari abbatis monasterii, quod dicitur Vivarium-peregrinorum, situmque est in ducatu Alsensio super fluvium Murbach... et constat esse constructum in honore S. Leodegarii et S. Petri Apostolorum principis. Ita Mabillonius, qui post nomen Murbach verbis recitatis recte interserit unde inditum loco priscum nomen; cum enim, uti ex dictis constat, monasterium Murbacense ad fluvium Murbach situm sit, verosimillimum est, a fluvio nomen suum illud traxisse, ac proin fabulosum videri potest, quidquid dicitur de nomine illi indito ob viciniam latrocinii infestam. Venio nunc ad errores, qui Urstisiano anonymo particulares sunt: Leodesium tradit statim creatum fuisse majorem-domus, postquam reclusus in monasterio fuisset Ebroinus; id autem apertissime pugnat cum antiquissimis monumentis, quae unanimiter testantur, hunc virum eo munere defunctum non fuisse, ante-

D

et Novientensi
historico, qui
erroribus
scatent.

E

F

estimanda
non est, sed ex
auctore Vita
S. Odilia,

quam

A quam Childericus fuerit necatus. Errat pariter in morte Dagoberti, quam ad annum 674 refert; quæ chronologia tolerari nequit, sive Dagobertum primum sive secundum intelligamus, cum ille anno 658; hic vero vel ipso anno 678 vel certe non citius e vivis excesserit. Primum tamen regem hunc anonymum in animo habere, non solum ex toto orationis filo, sed et ex liberis adjectis, Sigeberto et Chlodoveo constat, qui Dagobertum primum parentem habent. Narrat etiam S. Arbogastum, Argentinensem episcopum, Dagoberti (de quo in antecedentibus, id est, primo, locutus fuerat) filium a morte suscitasse, et S. Florentium, iidem Argentinensem episcopum, ejus filiam a dæmone vexatam liberasse, quod omnes alii sub Dagoberto II contigisse volunt, ut pluribus ostendit Henschenius noster lib. II de tribus Dagobertis cap. 5 et 6. Aliis hujus scriptoris erroribus enumerandis supersedeo, cum jam recensiti ad fidem ejus elevandam sufficiant. Cum itaque ambo illi scriptores, Urstisiani scilicet anonymus et historicus Novientensis multis gravissimis erroribus, ut vidimus, in rebus narrandis laborent, fidem non merentur, dum Leodegarium faciunt avunculum Bereswindæ, quæ, ut § 5 docuimus, Eberhardum, monasterii Morbacensis fundatorem, ex Adalberto filio habuit nepotem, ac proin adhærendum potius est auctori anonymo sæculi XI, qui parte II, sæculi III Benedictini pag. 488 in Vitæ S. Odilæ verbis num. 56 jam recitatis Bereswindam facit Leodegarii materteram.

Monasterium
Masonis seu

526 Atque hæc jam de Monasterio Morbacensi in honorem S. Leodegarii constructo, ejusque fundatore, dicta sufficiant; de capite autem Leodegarii, quod Morbacenses se possidere gloriantur, infra dicetur. Agendum nunc est de Masmonasterio seu Masonis in Alsatia monasterio. Munsterus in Descriptione Suggoiæ sic scribit: Habuit hic Maso, quem Eberhardi, de quo jam actum est, fratrem facit, filium unicum, qui, cum in anne Orluna, vulgo Tolder, balneare vellet, submersus est, quum annorum esset octo, idque subter arcem, in qua tunc parentes ejus habitabant. Privatus ergo Maso et uxor ejus legitimo hæredo, fundaverunt monasterium in eo loco, et eo tempore, quando Eberhardus comes Egisheimensis fundavit monasterium Murbacense sub Theodorico rege Francorum, anno Christi plus minus 800, contribuentes omnia bona sua, mobilia et immobilia, terras et homines. Bruschius eadem fere narrat ex chronographo Ebersheimensi, nempe, Masonem Eberhardi fratrem ex ducta uxore filium suscepisse, quem cum illico in Orluna præterfluente fluvio submersum amisisset, tanto dolore motum illum construxisse eodem loco (ubi filiulus perierat) in S. Leodegarii honorem, monialium cœnobium, quod de suo nomine Masonis monasterium appellavit, idque factum esse sub Theodorico et Childerico Galliarum regibus, qui rerum potiti sunt ab anno Christi 800 ad annum usque 800. Cointius in Annalibus ecclesiasticis Francorum ad annum Christi 751 num. 24 recitat quoque utrumque hunc Munsteri et Bruschi textum, subditque: Hoc Bruschi textu deceptus Bucelinus Masonis monasterium a Masone sub annum Christi 800 fundatum dixit. At standum a chronologia Munsteri, cui calculus Bruschi non adversatur aperte, cum vaga sit ejus epocha, atque indeterminate per annos excurrat triginta. Ita Cointius, et recte quidem, quia nihil suppetit, unde vel cum aliqua verisimilitudine Masonis monasterii seu Mas-monasterii constructio determinato anno affigatur. Licet interim primis quinquaginta sæculi VIII annis illud fuisse extructum, ex communi scriptorum consensu utcumque certum appareat.

Mas-monasterium a Masone in honorem S. Leodegarii,

527 Ut autem annus, quo Mas-monasteriense monasterium est conditum, pro certo determinari non potest, ita etiam pro certo determinari non posse videtur, an Maso monasterii illius fundator frater exstiterit Eberhardi comitis, qui monasterium Morbacense fundavit. Etenim in vetustissimo Vitæ

S. Odilæ Fragmento apud Hieronymum du Vignier pag. 68, ubi narratur S. Odilæ fratres suos, eorumque filios Domino subjugasse, hos inter Maso non numeratur. Masonem nihilominus Adalberti filium, fratremque Eberhardi et Luitfridi faciunt Chronicon Novientense, Lazius, Bruschi in Chronologia monasteriorum Germaniæ pag. 95, Guillianus de Rebus Helveticis lib. III, cap. 4, Ruyrus in Antiquitatibus Vosagi, ejusque fide Vignierius; Bucelinus item Germaniæ sacræ parte II, pag. 59 et Cointius in Annalibus ecclesiasticis Francorum ad annum 725 et 731, ita ut omnes fere, qui de Masone, conditoque ab eo Mas-monasteriensi monasterio agunt, Eberhardi eum fratrem vel certe Adalberti filium vocitent. Eccardus supra laudatus in eam saltem opinionem propendit, quæ existimat, quod Maso, Mas-monasteriensi monasterii fundator, e familia saltem Etichonis ducis exstiterit. Ex situ tamen, inquit pag. 26, Masonis monasterii in ditione Etichonis posterorum, facile eum (Masonem) ad familiam hujus Etichonis pertinuisse crediderim. Confirmor in ea opinione, quando progenitores Masonis de regia prosapia Francorum et Burgundionum fuisse a Munsterio feruntur: idem enim de Etichone dictum fuisse, supra attigimus. Hisce omnibus perpensis, mihi equidem, si non certum, verosimile saltem utcumque apparet, Masonem vel fratrem Eberhardi fuisse, vel certe consanguineum seu ex familia Etichonis, cujus Eberhardus ex Adalberto filio nepos erat, ut adeo etiam Maso, qui Mas-monasteriense monasterium fundavit, Leodegarii consanguineus exstiterit, illudque ea de causa verosimiliter in ejus honorem extruxerit. Ad hæc Ludovicus Laguille, Societatis nostræ sacerdos in Historia Alsatiæ lib. VIII pag. 93 ita scribit: Tempus illius foundationis (parthenonis Mas-monasteriensi) accurate notari nequit; sed dubium non est, quin hæc fuerit effectus munificentiae Masonis, filii ducis Adalberti, et fratris comitis Eberhardi. Diploma Ludovici Pii, quod in illius abbatiæ archivio servatur, probationem suppeditat, quæ in dubium vocari non potest. Charta illa, cujus habemus exemplar, data notatur XI Calendas Julii, anno X imperii Ludovici Pii, indictione I, quæ respondet anno 800. Quæ verba in rigore accepta significare videntur, ex diplomate Ludovici Pii, cujus meminerunt, non tantum probari parthenonis Mas-monasteriensi foundationem a Masone esse profectam, sed etiam hunc Adalberti ducis filium, comitisque Eberhardi fratrem fuisse. Verum cum hic forsitan tam rigide non loquatur laudatus Laguille, fieri potest, ut Masonem appellet, Eberhardi comitis fratrem, non quod in præfato Ludovici Pii diplomate, sed quod a Lazio, Beuschio aliisque similis notæ scriptoribus, qui fidem certam in præsentem argumentum facere non possunt, eum sic appellatum invenerit, ut adeo dubium adhuc maneat, an Maso Eberhardi comitis frater exstiterit.

AUCTORE
C. B.

528 Laudatus supra Georgius Eccardus Originum Habsburgo-Austriacarum lib. I cap. 3, col. 26 aliud insuper dubium movet circa occasionem, qua verba num. 526 ex Munsterio et Bruschio recitata innuunt, abbatiam Mas-monasteriensem fuisse fundatam. En ipsamet ejus verba: In Chronico Novientensi et apud Munsterum Ruyrumque narratur, hunc Masonem (parthenonis scilicet Mas-monasteriensi fundatorem) filium habuisse unicum, qui, cum in anne Orlunna, vulgo Tolder vocato, balneare vellet, cum octo esset annorum, submersus sit: hanc vero unici filii jacturam commovisse parentes, ut fundaverint monasterium fæminarum, illudque largiter dotatum S. Leodegario consecraverint: filium aqua suffocatum ibi tumulatum fuisse, atque illius in tumba hoc epitaphium legi: « Ille jacet filius » regis Masonis, fundatoris hujus monasterii. » Masonem deinde ipsum, qui monasterio et Valli, antea Wost appellato, in quo situm est, nomen dederit, cum uxore Romam ivisse, ibi obiisse et sepultum fuisse. Sed quicquid demum illius sit, historiola fabulam sapit, et suspectæ sunt plerumque

occasione
forte submersi
filii, conditur.

AUCTOR
C. B.

rumque origines monasteriorum, quæ a liberis vel ab apro occisis vel submersis deducuntur, ad initia eorum notabiliora et quandoque augustiora facienda excogitatæ, aut minimum ex plebis narratunculis incertis et ad tempus fallendum inventis, haustæ videntur. Epitaphium, cui omnia innuntantur, recentioribus seculis effictum est, ut vel ex titulo REGIS apparet, qui Masoni, ad summum comiti, tribui nequit. Ita Eccardus, cui, quod hic opponam, nihil habeo; Historicus enim Novientensis, Munsterus et Ruyrus a sæculo VIII, quo fundata est abbatia Mas-monasteriensis, remotiores sunt, quam ut iis, quæ de fundatione illa narrant, satis tuto fidei queat, nisi forte, quod hic non faciunt, monumenta antiqua fide digna in testimonium adducunt. Adde, quod Ruyrus et Munsterus pleraque, quæ de præsentis argumento scripserunt, ex Historico Novientensi seu Ebersheimensi hauserint, qui quam sit sublesta fidei, jam supra satis superque est probatum. Utul sit, dubitandum saltem non videtur, quin abbatia Mas-monasteriensis in honorem S. Leodegarii a Masone, ejus verosimiliter consanguineo, fuerit exstructa, quod ad præsens institutum sufficit.

§ XXI. Monasterium in diœcesi Lingonensi, aliudque in pago Portensi S. Leodegario consecrata.

Monasterium
S. Leodegarii
Capellense
sæculo VIII,
vel

Post conditum in honorem S. Leodegarii monasterium Murbacense et Mas-monasteriense, nullum antiquius gloriæ Sancti posthumæ monumentum invenire potui, quam Campellense seu Capellense S. Leodegarii monasterium in diœcesi Lingonensi. Quamquam autem exacte definire nequeam, quo determinato anno sit conditum, certum tamen est, illud non serius, quam vel adolescente sæculo IX vel labente VIII exstructum aut potius Leodegario esse consecratum. Liqueat id ex Chronico Besuensi, quod tom. I Spicilegii Dacheriani, cui insertum est, pag. 512 instrumentum exhibet, quo inter monasterii Besuensis abbatem, nomine Seraphim, et abbatem Theutonem monasterii S. Leodegarii, quod etiam Capellense dictum, rerum quarundam commutatio facta est, quod in hunc modum subscribitur: Actum Fonte-Besua monasterio publico 5 Calend. April. anno 15. imperii domni Hludovici imperatoris. Cum enim Ludovicus, cujus imperii anno 15 præfactum instrumentum notatur, alius indubie non sit, quam Ludovicus Pius imperator et Francorum rex, hujusque annus imperii decimus tertius tertio Calendas Aprilis notatus cum anno Christi 826 congruat, consequens est, ut dictum instrumentum anno 826 fuerit confectum, ac proin ut jam tunc Capellense Leodegarii monasterium (hujus quippe in laudato instrumento præpositus abbatis titulo insignitur) abbatie prærogativa fuerit gavisum; unde ulterius consequitur, ut non serius, quam vel sæculo IX adolescente, vel labente VIII fuerit exstructum, sanctoque Leodegario dedicatum; imo si qua fides Mabillonio adhibenda sit, fuerit illud monasterium etiam citius exstructum. Ait enim parte I sæculi III Benedictini in Observationibus præviis ad Vitam S. Mederici num. 6, duplex a tute hujus Sancti, cujus mortem circa annum 700 collocat, monasterium, Campellense seu Cappellense dictum, in Gallia existisse; alterum, quod hic non spectat, in Briegio tractu; alterum, de quo hic agimus, in Burgundia; hoc, uti addit laudatus scriptor, postea S. Leodegarii dictum fuit, non serius, puto, quam, ut jam innui, sæculo IX adolescente. Porro de monasterio S. Leodegarii Campellensi agunt Gallie Christianæ auctæ Scriptores tom. IV col. 652 et 655, illudque accensent diœcesis Lingonensis abbatibus, quæ primigenium suum statum amiserunt. Merito autem id faciunt, quia, uti loco citato probant, jam sæculo XII solum prioratus nomen, pristino splendore amisso, obtinebat, solumque hodie prioratus nomen indubie obtinet. Etenim in Chronico Lingonensi, auctore Jacobo Vignerio Societatis nostræ sacerdote, anno 1665 Lingonis excuso

de monasterio S. Leodegarii Capellensi hæc leguntur: S. Leodegarii monasterium, olim amplissimum, atque antiquissimum, nunc prioratus est.

550 Verum, inquit, unde constat, amplissimum olim fuisse illud S. Leodegarii monasterium? Respondeo, ex laudato Chronico Besuensi, in quo tom. I Spicilegii Dacheriani citati pag. 557 scriptum invenio: Est ecclesia non multum distans ab hoc Besuensi loco in honore sancti Leodegarii dedicata, largissimis prædiis et latifundiis a regibus, et ducibus et comitibus dotata. Ne vero dubites, an de ecclesia Capellensis monasterii, an de altera S. Leodegario dedicata sermo sit, mox narrat Chronici auctor, inter monachos illius loci, id est, ecclesiæ, de qua verbis proxime recitatis egerat, et monachos Besuensis monasterii rixas intercessisse, illosque paulo post S. Leodegarii monachos vocat, quorum monasterium, etiam Capellense dictum, a monasterio Besuensi non multum aberat, ac proin, quæ de ecclesia a monasterio Besuensi non multum dissita verbis mox recitatis affirmat, de Capellensi S. Leodegarii monasterio debent intelligi. Porro ex iisdem jam recitatis verbis etiam datur intelligi, quæ de causa monasterium illud Leodegarii nomine fuerit insignitum, quia scilicet in S. Leodegarii honorem erat consecratum. Aliud de monasterio Capellensi Leodegarii, quod hic locum habere mereatur, nihil invenio, ac proin ad alterum gloriæ Sancti posthumæ monumentum progredior. Mabillonius tom. I Annalium Benedictinorum pag. 555 et sequenti notitiam præbet Abbatæ, quæ si non in honorem S. Leodegarii condita, eandem tamen post vel sibi consecratam Sanctus habuit, vel certe patrocinio suo tutelæque commendatam. Cum autem id videatur non serius contigisse, quam sæculo IX aliquantum propecto, quo adolescente vel etiam citius Capellense, de quo jam egi, monasterium est conditum, locus videtur exigere, ut et de abbatia illa nunc hic agam.

551 Laudatus Mabillonius loco citato de illa hæc memorat: Alia est Offonis-villa, monasterio item insignis, quæ in divisione facta inter Carolum Calvum et Ludovicum ejus fratrem, Carolo obtigit. Sita erat in pago Portensi diœcesis Vesontionensis; abbatia vero S. Leodegario nuncupata. Bodo Tullensis antistes monasterium Offonis-villæ in honore sancti Leodegarii, jure paterno sibi ad servitium Dei concessum, ecclesiæ suæ tradidisse memoratur in Actis nondum editis Episcoporum Tullensium. Ille Bodo non alius est, ut jam dixi, quam Leudinus, Salabergæ germanus frater, alio nomine Bodo appellatus, etsi in prædictis Actis a Leudino distinguatur. Verum illud obstare videtur, quod monasterium Offonis-villæ tunc exstructum fuisse dicitur in honore sancti Leodegarii, qui Bodoni-Leudino superstes fuit. Siquidem Deodatus, ejus in sede Tullensi successor, concilio Romano in causa Wilfridi episcopi subscripsit eo anno, quo Leodegarius martyrio affectus fuit. Verum forte anticipato dictum est monasterium Sancti Leodegarii, qui Offoni-villæ postea patronus accesserit. Hanc abbatiam, simul Faverniacensem, sitam in eodem pago Portensi, Ludovicus Transmarinus Francorum rex, rogatu Ugonis comitis, cuidam fideli suo, nomine Adalardo, ejusque conjugi Addilæ, in beneficium concedit anno tertio regni sui, indictione tertia, seu anno supra nongentesimum quadragesimo *. Post annos fere centum Burchardus comes locum, Offonis-villam dictum, nobilem quondam abbatiam, in honorem sancti Leodegarii consecratam, Divionensi sancti Benigni monasterio tribuit, eo pacto, ut monasticus ordo ibidem per Halinardum abbatem repararetur. Hactenus Prioratus est eidem sancti Benigni monasterio subjectus. Ita Mabillonius, cujus hic dicta perfunctorie saltem discutienda sunt.

552 Ait, nulla hic plane asserti sui probatione adducta, Bodonem Tullensem antistitem, qui monasterium Offonis-villæ in honore sancti Leodegarii jure paterno sibi ad servitium Dei concessum, ecclesiæ suæ tradidisse memoratur in Actis Tullensium

D

sæculo IX in-
eunte, S. Leo-
degario;

E

monasterium
vero Offonis-
villæ,

F

* vitiosa sunt
notæ chrono-
logicæ

quod a Bodo-
ne, qui non
distinguitur a
Leudino,

A sium episcoporum nondum editis, alium non esse a Leudino, Tullensi episcopo, S. Salabergæ fratre, etsi in prædictis Actis a Leudino distinguatur. Verosimillimum sane videtur, Bodonem in Actis illis memoratum eundem esse cum Leudino seu Leuduino S. Salabergæ, abbatissæ Laudunensis, fratre germano. Etenim ex Vita S. Salabergæ Operi nostro ad 22 Septembris inserta manifestum fit Bodonem, Tullensem episcopum, S. Salabergæ fratrem germanum, alio etiam nomine Leudinum seu Leuduinum fuisse vocatum. Quippe in Vita illa ab auctore anonymo suppari conscripta num. 18 hæc leguntur: Inter ceteras nobilium Sicambrorum feminas Odila nobilitate et ingenii natura boni pollens, quæ et ipsa pridem a venerabili Walberto Christiani vigoris insigne et salubre acceperat antidotum consilio accepto cum regali viro illustri Bodone, quem superius Leuduinum prædiximus, qui eo tempore industrius et potens erat, postpositis phaleramentis mundi, ad Dominum sunt conversi. Res suæ monasteriis collatæ *, post beatam Salabergam eundem callem tenentes, Lugdunum properaverunt. Bodo, incisa cæsarie, monachi, in quantum res sinebat, agebat officium, ac non multo post Tulli oppidi adeptus episcopatum, naturæ debitum reddidit. Quibus ex verbis perspicuum fit, Bodonem,

B Tullensem episcopum, etiam Leuduinum fuisse vocatum, ut adeo verosimillimum sit, Bodonem, Tullensem episcopum, distinctum non esse a Leudino seu Leuduino S. Salabergæ germano fratre. Cum tamen, inquit P. M. Stiltingus noster in Vita S. Bodonis a se ad 11 Septembris illustrata, sola illa verisimilitudo fallere possit, si rationes notabiles occurrerent pro distinctione, perlegi totum Kalendarium Tullense supra laudatum, ut perspicerem, an nomen Leudini, cujus sanctitas elogio mox dato mire commendatur, in Kalendario illo invenirem: at Leudinum ibi non inveni. Subdit deinde ea, quibus innuit, se non dubitare, quin Bodo et Leudinus, qui in Actis episcoporum Tullensium distinguuntur, unus idemque sint Tullensis episcopus, gemino nomine Leudinus Bodo appellatus, hæcque nunc est communis hodie eruditorum opinio.

C 553 Recte itaque ait Mabillonius, Bodonem, Tullensem episcopum, eundem esse cum Leudino seu Leuduino S. Salabergæ germano fratre; id autem hic libuit ostendere, ne quis forte existimet, me hic ordinem chronologicum, contra ac facere proposui, in tractandis rebus ad gloriam Leodegarii posthumam spectantibus non servare. Etenim si Bodo distinctus sit a Leudino seu Leuduino S. Salabergæ germano fratre, floruerit ille verosimiliter, ut Tullensium episcoporum catalogum tom. III Anecdotorum a Martenio insertum consideranti patebit, sæculo viii nonnihil propecto, ac proin verum esse poterit, Bodonem, ut in sæpe dictis Tullensium episcoporum Actis seu catalogo asseritur, monasterium Offonis-villæ in honorem S. Leodegarii jure paterno, seu, ut legit laudatus Martene, perpetuo sibi ad servitium Dei concessum, ecclesiæ suæ, Tullensi scilicet, cujus erat episcopus, tradidisse; unde consequens esset, monasterium Offonis-villæ sæculo viii nonnihil inchoato Leodegario forte consecratum fuisse, ac proin a me hic forte ordinem chronologicum, cum jam de monasterio S. Leodegarii Campellensi serius eidem verosimiliter consecrato egerim, non servari. Jam vero, cum Bodo, Tullensis episcopus, a Leudino seu Leuduino, S. Salabergæ germano fratre, cui Leodegarius supervixit, distinctus non sit, consequens est, ut falsum sit, quod in laudatis Actis de monasterio Offonis-villæ in honorem S. Leodegarii a Bodone ecclesiæ Tullensi tradito asseritur, unde ulterius consequitur, ut ex illo in Actis Tullensibus asserto argui non possit, monasterium Offonis-villæ sæculo viii nonnihil inchoato Leodegario consecratum aut conditum fuisse. Ast, inquires, quandonam ergo monasterium illud conditum seu fundatum fuit? Mabillonius verbis num. præcedenti recitatjs innuit, monasterium illud, ætate Bodonis jam fuisse exstructum, quamquam

id in honorem Leodegarii factum non admittat.

554 Ubi enim sæpe memoratum monasterium, quod in Actis sæpe laudatis ætate Bodonis in honorem S. Leodegarii jam conditum fuisse innuitur, obstare asseruit, quo minus Bodo cum Leudino seu Leuduino, S. Salabergæ fratre, cui S. Leodegarius supervixit, idem esse credatur, subdit: Verum forte anticipato dictum est monasterium S. Leodegarii, qui Offoni-villæ postea patronus accesserit, ut adeo velle videatur, dictum monasterium ætate Bodonis jam fuisse exstructum, licet id in honorem S. Leodegarii factum fuisse, non admittat, proindeque Acta Tullensia sæpius memorata, quæ id affirmant, ab errore excusare verbis proxime adductis conetur. Verum, cum sine errore dici non possit, in honorem Leodegarii a Bodone, cui Leodegarius supervixit, Tullensi ecclesiæ traditum fuisse monasterium Offonis-villæ, licet illius post Leodegarius factus fuerit patronus, admittenda non videtur Mabillonii excusatio, ac proin cum sic indubie errent Tullensium episcoporum Acta, quorum auctor, ut Martenio videtur, non citius, quam sæculo xii ineunte floruit, nihilque aliunde suppetat, quo monasterii Offonis-villæ fundatio sæculo viii nonnihil inchoato aut citius indubie statuatur, incertum mihi est, an serius facta non fuerit; uti autem tempus, sic et locus, quo præfatum monasterium collocandum sit, pro certo defini non posse videtur. Etenim Calmetus et Mabillonius, qui rem illam attingunt, invicem dissentiunt. Quippe posterior, uti ex verbis supra recitatis liquet, sæpe dictum Offonis-villæ monasterium in diocesi Vesontionensi collocat; prior vero, uti apud nos in Annotatis ad Acta S. Gauzlini, ad 7 Septembris illustrata, observatum est, in Tullensi. Uterque tamen Offonis-villam includit pago Portensi, qui potius in Campania videtur quærendus, quam in diocesi Vesontionensi aut Tullensi, prout apud nos cum Valesio jam observatum est in Annotatis ad Vitam S. Agili datam 30 Augusti.

555 Verum, ut incertum sit, quo loco et tempore conditum sit Offonis-monasterium, certum saltem est, conditum illud non esse serius, quam sæculo x. Etenim apud Perardum in monumentis Historiæ Burgundiæ exstat Diploma, seu præceptum, quod sic incipit: In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, Ludovicus gratia Dei rex. Si fidelium nostrorum congruis petitionibus aures accomodamus, prædecessorum nostrorum regum consuetudines obtinemus, eisque nostræ celsitudini magis familiares reddimus. Quapropter notum sit omnibus fidelibus nostris, tam præsentibus, quamque futuris, quod inclitus comes Ugo nostram adierit præsentiam, deprecatusque sit, ut quasdam abbatias cuidam fidei nostro, nomine Adalardo, suæque coniugi Adalæ, eorumque hæredibus daremus, sitas in pago Portensi; quarum monasteria, unum dicitur Faverniacum, dicatum in honore sanctæ Mariæ, alterum dicitur Offonis-villa, dicatum et ipsum in honore sancti Leodegarii martyris. Faventes itaque libentissime precibus præfati gloriosi comitis Ugonis, concedimus eisdem Adalardo, uxoriq; ejus Addilæ, cum omni integritate, supradictas abbatias; hoc est, Faverniacum, cum omnibus appenditiis suis, videlicet cum ecclesiis, villis, mancipiis utriusque sexus, campis, pratis, silvis, aquis, aquarumque decursibus, molendinis, exitus et regressus, quæsitum et inquirendum: Sanctum Leodegarium similiter, totum et integrum, similiter cum omnibus ad se pertinentibus; ita dumtaxat etc. Diploma autem hoc seu præceptum a Ludovico Transmarino, Francorum rege sine controversia est editum, ac proin, cum hic princeps anno 956 regnare inceperit, consequens est, ut Offonis-villæ monasterium, quod in recitato diplomatis initio in honorem Leodegarii consecratum dicitur, non serius, quam sæculo x fuerit exstructum, Leodegarioque consecratum; imo illud non serius quam sæculo ix exstructum fuisse, evidens fit ex Recensione monasteriorum et abbatiarum in divisione regni Lotharii inter Ludovicum et Carolum reges anno 870 facta; in illa enim,

AUCTORE
C. B.
collatum fuisse non videtur, medio circiter,

E

ut verisimile apparet, sæculo ix fuit consecratum

F

* lege contulerunt, vel rebus suis... collatis

in honorem S. Leodegarii ecclesiæ Tullensi

AUCTOR B
C. B.

quæ apud Mabillonium tom. III Annalium Benedictinorum pag. 678 exstat, portioni Ludovici Offonis-villæ monasterium accensetur. Quapropter, cum in Actis episcoporum Tullensium antea laudatis dicti monasterii, veluti sæculo viii jam conditi, mentio fiat, satis mihi verisimile est, illud jam saltem initio etiam sæculi ix fuisse exstructum, eodemque sæculo circiter medio Leodegario esse consecratum; hincque est, cur tractatum de hoc monasterio, cum Campellense, de quo ante actum est, non serius quam sæculo ix adolescente Leodegario consecratum sit, ad locum hunc remittere visum fuerit.

§ XXII. Corpus S. Leodegarii a monachis S. Maxentii metu Normannorum pluries transfertur.

Corpus S. Leodegarii Pictavio

Cultum S. Leodegarii, quem duobus §§ præcedentibus a monasteriis in ejus honorem exstructis probavimus, probare nunc etiam contendimus a cura et sollicitudine, qua sacrum Sancti corpus servatum fuit immune a sacrilegis Normannorum manibus, dum sæculo ix in Gallias sæpissime irrumpentes, ecclesias ferro et igne vastabant, sacraque omnia profanabant. Cura illa et sollicitudo, ut docebimus, a monachis S. Maxentii, quos penes erat sacrum pignus, fuit adhibita. Sancti Leodegarii corpus, inquit Mabillonius sæculo ii Benedictino pag. 706, ex villa Sarcingo in S. Maxentii monasterium Pictavense, jubente Ansoaldo, per Audulfum abbatem translatum, ibidem quievit usque ad cladem Normannorum: quibus per Pictavense solum grassantibus, Maxentienses monachi sacras prædicti Martyris exuvias una cum B. Maxentii reliquiis primo quidem in Armoricam, deinde ad Arvernos, postea Autissiodorum invexerunt. Demum ædificato in S. Leodegarii honorem Ebrolio monasterio (quod ab Arvernorum urbe sex circiter millibus dissitum in opidum accrevit, hodie quoque Ordini Benedictino subjectum) ibidem majorem partem reliquiarum S. Leodegarii cum corpore S. Gairini, ejus fratris, dimiserunt. Ita Mabillonius, et sat recte quidem; sed eorum omnium, quæ asserit, probationem expressam non affert, remittens tantum, idque haud dubie pro solis probandis Leodegarii translationibus metu Normannorum factis, ad Vitam S. Maxentii sæculo ii Benedictino a se editam, sub cujus finem meminit chartæ cujusdam relatæ a Joanne Besly in Historia ducum Aquitanie pag. 217. Chartam illam integram ad calcem Vitæ S. Maxentii abbatis ad diem 26 Junii a se illustratæ Henschenius noster ex laudato Besly transcripsit. Videamus nunc, quid ex illa in præsentia materia possit erui.

in Armoricam anno

557 Dubium quidem non est, quin ex ea constet, corpus S. Maxentii in Britanniam Armoricam, grassantibus in Aquitania Normannis, fuisse seu translatum seu transmissum. Etenim dicta charta e Chartulario S. Salvatoris Rothomensi deprompta, dataque anno Christi 924 subscribitur ab Ademaro abbate, Haimerico vice-comite, Richardo archidiacono, Turgalo aut Tutgalo sacerdote, aliisque tribus personis, quæ, utpote coævæ, res, quæ in præfato instrumento referuntur, aut indicantur, apprime habuere perspectas ac proin integram fidem merentur; corpus autem S. Maxentii Pictavio in Britanniam Armoricam translatum fuisse, prædicta charta in hunc modum innuit: Notum sit omnibus Christianis Deum timentibus tam clericis quam laicis nobilibus, qualiter adiit Tutgalus sacerdos Pictaviæ, cum consilio et consensu domni Haimerici vicecomitis, Britanniam de Pictavis causa corporis B. Maxentii ad nos; et locutus est cum nostro decano, nomine Moroe, ut deportaremus illud ad propria, promittens nobis plurima beneficia ex parte Haimerici; et nos ei credidimus, consentientes deportavimus eum cum labore maximo usque ad Ligeris flumen; cum enim his verbis significetur, Tutgalum sacerdotem in Britanniam, Minorem scilicet seu Armoricam

venisse, ut corpus S. Maxentii repeteret, consequens est, illud tunc ex monasterio Pictaviensi S. Maxentii, in quo ante quieverat, a monachis verosimiliter Maxentianis translatum, in Britanniam Armoricam exstitisse. Ne vero id ullo modo in dubium queat vocari, Bertrandus Argentæus lib. ii Britannie Armoricæ cap. 26 asserit, Salomonem Britannie Armoricæ regem in abbatiâ Plehelanensi in honorem S. Salvatoris a se exstructa, atque ejus jussu Salomonis nuncupata deposuisse corpus S. Maxentii, sibi ex Aquitania pro singulari munere submissum: et cap. 27 in charta foundationis dictæ abbatiæ sic loquitur prædictus Salomon rex: In qua (ego) corpus meum sepeliendum devovi, nec non ad augmentum felicitatis et pacis totius Britannie, munus adeo maximum nobis transmissum præteritis temporibus, sanctissimum feci collocari Maxentium. Certum ergo est, corpus S. Maxentii ex Aquitania, seu ex monasterio San-maxentiano in Aquitania sito in Armoricam fuisse delatum. Ast, inquires, an hinc ergo est consequens, ut corpus S. Leodegarii in Armoricam pariter fuerit delatum?

558 Respondeo, id hinc, licet non certum, verosimile tamen effici. Etenim, ut mox videbimus, transmissio corporis S. Maxentii eo tempore facta est, quo regio Pictaviensis a Normannis devastabatur, ut sacrum Maxentii corpus non alia de causa ad Salomonem regem videatur fuisse transmissum, quam ut profanationis a Normannis faciendæ periculo subduceretur. Quare, cum verosimile sit, monachos San-maxentianos eidem periculo voluisse subducere sacrum S. Leodegarii corpus, verosimile etiam est, e solo Pictaviensi in Britanniam Armoricam, a Normannis, ut apparet, tunc liberam, illud fuisse delatum. Id autem etiam reipsa factum esse, amplius ex verbis numeri 543 initio recitandis fit credibile. Inquirō nunc in annum, quo S. Maxentii corpus, ac proin verosimiliter etiam corpus S. Leodegarii in Britanniam Armoricam fuit translatum. Certum apparet, translationem illam factam esse inter annum Christi 856 et 870. Etenim facta est, regnante in Britannia Minore seu Armorica Salomone; liquet id ex proxime laudata foundationis charta, in qua Salomon inquit, sanctissimum Maxentium ad se fuisse transmissum, ac proin, cum Salomon, uti ex auctore Chronici S. Michaelis apud Labbeum tom. I Bibliothecæ et Annalista Berthiniano apud Bouquetum tom. V Scriptorum intelligitur, anno Christi 857 regnare incepit, dicta autem charta apud laudatum Argentæum anno Incarnationis DCCCLXIX confecta notetur, consequens est, ut sacrum S. Maxentii corpus, ac proin etiam corpus S. Leodegarii inter annum 856 et annum 870 fuerit transmissum; neque enim sacra illa pignora ad Salomonem, antequam rex esset, transmissa videntur. Jam vero, cum transmissio illa, ut jam monui, facta videatur, cum Pictaviensis regio, Aquitaniaque a Normannis vastaretur, facta illa verosimillime fuerit anno 857; tunc enim Pippinus, Pippini Aquitanie regis filius, qui, invito Ludovico Augusto avo, post patris mortem Aquitanie regem se dixerat, una cum Normannis, quibus sese adjunxerat, Pictaviensem regionem Aquitaniamque vastabat. Pippinus, ait ad annum 857 Annalista Bertinianus apud Bouquetum tom. VII, Danorum piratis sociatur, Pictavorum civitatem devastat, et multa alia Aquitanie loca depopulat.

559 Habemus itaque jam annum, quo verosimiliter accidit SS. Leodegarii et Maxentii ex agro Pictaviensi in Britanniam Minorem seu Armoricam translatio, lubet etiam nunc inquirere in tempus, quo iidem Sancti ex Armorica ad Arvernos fuere translati. Contigisse id non puto, vivente adhuc Salomone rege, quia in charta Besly supra laudata, in qua S. Maxentii corpus e Britannia in Alverniam translatum narratur, præcipueque personæ, quæ ad translationem illam concurrere, memorantur, nulla plane fit mentio Salomonis, qui tamen, cum sacrum illud pignus, uti ex Argentæo supra laudato fas est colligere,

verosimiliter
857, deindeque
ex Armorica,

E

F

sæculo nono
jam forte senescente,

AUCTORE
C. B.

A colligere, loco muneris pretiosissimi ad se transmissi haberet, non minimam in translatione illa partem verosimiliter habuisset, ac proin si sub principe illo facta esset, ejus verosimiliter mentio fierit. Accedit, quod Salomon S. Maxentii corpus, cum illud, ut in charta sæpius laudata ait, muneris maximi loco haberet, non facile, in viris superstes, dimissurus fuisse videatur. Quapropter, cum Salomon, ut *Annalista Bertinianus* apud Bouquetum tom. II *Scriptorum testatur*, anno 874 fuerit a Britannia primoribus necatus, consequens est, ut verosimiliter nec S. Maxentii corpus, nec corpus S. Leodegarii ante annum illum e Britannia ad Arvernos fuerit translatum. Imo videtur sacrorum illorum corporum translatio, si non serius, certe non citius, quam ultimis viginti annis sæculi IX esse peracta. Etenim cum translationem illam, uti ex verbis num. 557 ex laudata Beslyi charta recitatis liquet, præcesserit tractatus inter monachos, penes quos corpus S. Maxentii in Britannia existerat, et inter Turgalum seu Tutgalum, sacerdotem Pictaviensem, qui Pictavio ex consilio et consensu domini Haimerici vice-comitis in Britanniam corpus S. Maxentii repetiturus advenerat; nomen autem tam vice-comitis Haimerici, quam Tutgali seu Turgali sacerdotis subscriptum inveniatur sæpius laudatæ chartæ Beslyanæ, quæ anno 924 data notatur, consequens est, tam Haimericum vice-comitem, quam Turgalum sacerdotem, cum eidem chartæ subscripserunt, fuisse vel octogenarium vel octogenario majorem, si ambo triginta tantum annorum, cum Turgalus corpus S. Maxentii repetiturus Britanniam adivit, fuisse statuatur; prædicta vero sacrorum corporum translatio anno v. g. circiter 874, quo Salomon Minoris Britannia rex necatus est, facta adstruatur; quamquam autem octoginta annorum ætas minime sit incredibilis, mihi tamen verisimilius apparet ætatis tam prorectæ non fuisse tam Haimericum vice-comitem, quam Tutgalum sacerdotem, cum laudatæ chartæ a Beslyo productæ subscripserunt, ac proin mihi etiam verisimilius est, sacrorum corporum SS. Maxentii et Leodegarii in Alverniam si non serius, certe non citius, translationem, quam ultimis viginti annis sæculi IX factam esse.

in Alverniam

B 540 Atque ita determinato, ut potui, tempore, quo translatio illa ad Arvernos facta est, subdo nunc verba, quibus illa in charta Beslyana post verba num. 557 recitata narratur. Sunt autem hæc: Deinde cum ibidem (ad Ligerim) castra metaremur, audivimus, quod pagani devastabant Pictavensem regionem, plorantes et ejulantes in faciem cecidimus; eoquod beatum Virum a suo Mausolæo, quem Christus sibi præparaverat, expulimus, quatenus vero redire non poteramus, nec in antea ad propria portare. Ecquid inde noster luctus requievit, deinde movimus ad Condatensem ecclesiam, super illud flumen, quod vocatur Bebronus, comparantes eam sexaginta solidis cum omni suo territorio. Quæ verba fere ultima movimus ad Condatensem ecclesiam super illud flumen, quod vocatur Bebronus, translationem factam indicant in Alverniam. Etenim Bebronus fluvius in Alvernia situs est, vocaturque hodie, ut Mabillonius sæculo I Benedictino ad calcem Vitæ S. Maxentii in margine annotat, Sivolis, Gallice la Sioule. Quare per Condatensem ecclesiam, ad quam recitatis verbis translatio facta indicatur, intelligi non debet ecclesia aliqua urbis Rhedonensis in Britannia Minori, quæ, teste Baudrando, etiam Condate nominata invenitur. Imo per ecclesiam Condatensem intelligi hic non posse ecclesiam aliquam vel urbis Rhedonensis, vel etiam Minoris Britannia, perspicuum fit non solum ex eo, quod in Britannia Minori nullum sit flumen nomine Bebronus, hodie Sivolis, sed etiam ex ipsis mox recitatis chartæ Beslyanæ verbis. Etenim iis dicitur, illos, qui corpus S. Maxentii ex Britannia transferebant Pictavium versus, non potuisse, cum jam ad Ligerim fluvium pervenissent, corpus S. Maxentii, obstantibus Normannis, vel in antea ad propria portare vel redire, id est, non potuisse illos vel

ad monasterium S. Maxentii reportare Sancti illius corpus vel cum eodem ad locum, unde venerant, reverti; unde consequens est, ut per Condatensem ecclesiam, ad quam tunc S. Maxentii atque adeo etiam S. Leodegarii corpus tulerunt, sit intelligenda non urbis Rhedonensis, sed regionis Arvernorum ecclesia, licet forte in ea nullus locus occurrat, qui Condate vocitetur.

541 Porro SS. Maxentii et Leodegarii corpora in Alverniam procul a Britannia Minori et agro Pictaviensi metu Normannorum translata, in ecclesia Condatensi, in qua fuerant ibidem deposita, non usque Normannorum furor sivit quiescere. Etenim in charta Beslyana post verba proxime recitata, paucis, quæ post recitabimus, interjectis, hæc leguntur: Devastatio autem Normannorum et timor crevit super nos, quatenus ad salvamentum definivimus deportare corpus ipsius viri (Maxentii) et ita fecimus, deportantes honorifice in Antisiodorum pagum, cum adjutorio Ricardi comitis, tunc tempore in corpore viventis. Ille vero cum episcopo et optimatibus totius regionis plurima beato Viro beneficia et fiscos et prædia libenti animo ac devote donare voluerunt. Fuit ergo corpus S. Maxentii ac proin etiam corpus S. Leodegarii ex Alvernia ad pagum seu territorium Autissiodorense translatum, cum utrumque in ecclesia pagi illius seu territorii Condatensi aliquamdiu quievisset. Ast, sciscitabitur forte aliquis, quamdiu quidem in ecclesia illa quievit SS. Maxentii et Leodegarii corpora? Respondet, nihil omnino suppetere, unde id certo definiri queat. Incertum enim est, uti ex jam dictis liquet, quandonam in Alverniam fuerint allata, incertumque pariter videtur, quandonam hinc, quamquam forte initio sæculi X id acciderit, Autissiodorum fuerint translata, ac proin necesse est, ut similiter incertum sit, quanto temporis spatio in ecclesia Condatensi quæta substiterint, ut supervacaneum mihi videatur in rem illam pluribus inquirere. At nunc alia hic exurgit questio, an scilicet memoratæ duæ posteriores SS. Maxentii et Leodegarii translationes factæ sint per monachos San-maxentianos agri Pictaviensis; an vero per monachos Rothonenses in Britannia, qui ad monasterium Plebelanum a Salomone rege ipsis concessum, cum multis Sanctorum reliquiis confugerant. Mabillonius, priori sua opinione (vide num. 536) relicta, in eam propendit, quæ existimat, translationes illas per Rothonenses monachos factas esse.

542 Etenim tom. III *Annalium Benedictinorum* pag. 158 de monasterio Plebelano monachis illis a Salomone concessio ita scribit: Processu temporis, ob translatas istuc, ut perhibent, sancti Maxentii abbatias reliquias, appellatum est sancti Maxentii monasterium, idque nomen etiam nunc retinet, non jam abbatia, sed cella monasterii Rothonensis. Deinde vero eodem ejusdem Operis tomo pag. 580 hæc habet: Ex notitia quadam a Joanne Beslyo relata, cujus jam sæpe meminimus, partemque etiam dedimus, discimus sancti Maxentii abbatis corpus e suo monasterio, apud Pictones sito, a Salomone Britannia duce delatum fuisse in quamdam cellam Rothonensis in eadem Britannia monasterii, quæ sancti Maxentii nomine insignita est. Cum vero inde ad pristinum locum reveheretur, audita Nortmannorum in illas partes incursionem, deportatum fuisse ad Condatensem ecclesiam pagi Arvernensis, sitam super fluvium Bebronum, quem modo Sivolim vocant, sexaginta solidis comparatam cum suo territorio: ubi Rothonenses monachi cellæ sancti Maxentii commorati sunt cum capsæ eburneæ multis Sanctorum referta reliquiis. Sub hæc, urgente rursus Nortmannorum infestatione, prædicti monachi sacrum beati Maxentii loculum, favente Richardo comite, deportasse dicuntur in pagum Autissiodorensem. Verum Maxentianis cœnobitis sacrum beati Patroni sui corpus repetentibus, Rothonenses illud se restitutos, exceptis maxillis, polliciti sunt, vitamque illius et Missale. Quibus verbis sane aperte declarat, corpus S. Maxentii ex Britannia

ac tandem
initio forte
sæculi X Au-
tissiodorum

E

a monachis,
non, ut vult
Mabillonius

F

AUCTORE
C. B.

Britannia in Alverniam, ac deinde Autissiodorum translatum fuisse per Rothonenses in Britannia monachos, qui juxta ipsum in charta Beslyana monachi S. Maxentii idcirco vocantur, quod eorum monasterium ob reliquias S. Maxentii, quas sinu suo complectebatur, S. Maxentii nomen induisset. Quamquam autem hic solum expresse loquatur de translationibus S. Maxentii, intelligendus etiam est de translationibus corporis S. Leodegarii, cum has ex illis, ut jam num. 556 monui, unice probet, ac proin de ambabus eodem modo loqui, quantum ad præsens institutum, est censendus; si enim corpus S. Leodegarii, quod, uti diximus, cum corpore S. Maxentii in Britannia existerat, a Rothonensibus in Britannia monachis translatum non fuerit, consequens est, ut nec corpus S. Maxentii, ut consideranti patebit, ab iis fuerit translatum, ac proin Mabillonius indubie vult, etiam corpus S. Leodegarii a Rothonensibus in Britannia monachis fuisse translatum.

Rothonensibus
in Britannia.

B

545 Verum hæc, quæ num. 540 recitata sequuntur, chartæ Beslyanæ verba; Et ibi demorantur nostri monachi in honore S. Maxentii, cum una capsula eburnea plurimorum Sanctorum reliquiis plena, non de Rothonensibus in Britannia, ut putat Mabillonius, sed de San-maxentianis in agro Pictaviensi monachis, ut mihi quidem apparet, debent intelligi, atque adeo per hos dux SS. Maxentii et Leodegarii translationes, de quibus posteriori loco actum est, peractæ fuere. Etenim minus mihi verisimile apparet, Plebelanense in Britannia monasterium a Salomone rege monachis Rothonensibus profugis concessum ob translatis illuc sancti Maxentii abbatis reliquias jam tunc, cum hæc e Britannia in Alverniam transferrentur, Maxentiani monasterii nomine fuisse distinctum; quippe Salomon in diplomate, quod de fundatione Plebelanensis in Britannia monasterii apud laudatum Argentarium lib. II cap. 27. exstat, sic loquitur: In nomine Domini, amen. Salomon Dei gratia etc. Notum sit cunctis Britannicæ tam episcopis, quam sacerdotibus, cæterisque nobilibus ducibus, fortissimisque militibus omnibus nostræ ditioni subditis, quomodo venerabilis Richardus abbas, cum aliquibus suis monachis, omnium tamen cæterorum monachorum petitionem deferens, nostram adierit præsentiam in monasterio meo, quod est in Plelan, ubi ego antea unam aulam habui: sed infestantibus Normannis, Connoyon abbas cum precatu monachorum suorum sibi locum refugii ante Normannos, suisque monachis postulans, nos, venerabilemque conjugem nostram Guihenerec adiens petiit, quibus assensum præbentes, non solum supradictam aulam eis tradidimus, sed etiam in eodem loco monasterium non ignobile ex nostro, in honorem sancti Salvatoris, ad refugium supradictis monachis pro hæreditate cælesti et redemptione animarum nostrarum, nec non et nostræ prolis parentumque nostrorum perpetua prosperitate, totiusque regni nostri Britannia, fideliumque nostrorum tranquillissima stabilitate construere jussimus, quem etiam locum monasterium Salomonis vocari volumus. Hisce pauca ex eodem diplomate adhuc addit Argentarius, atque reliquum continere descriptionem monasterii, quæ Salomon prefato monasterio est largitus. Quare cum hic princeps hinc et ex recitato diplomate Fragmento admodum beneficis in Rothonenses monasterii Plebelanensis monachos intelligatur fuisse, non facile mihi persuaserim, hos beneficii tam parum memores fuisse, ut monasterium suum, quod munificus eorum fundator, uti ex ultimis diplomatis ex parte recitati verbis liquet, Salomonis vocari voluerat, contra expressam ejus voluntatem S. Maxentii nuncuparint, idque vel vivente adhuc Salomone vel certe non diu admodum post ejus obitum, cum anno 874. uti jam docuimus, e viris excesserit, translatioque SS. Maxentii et Leodegarii ex Britannia in Alverniam, non diu admodum, uti ex ante dictis patet, post obitum Salomonis acciderit.

C

544 Ad hæc dubium admodum mihi apparet, an Plebelanense in Britannia monasterium ob translatis istac S. Maxentii reliquiis Maxentianum unquam fuerit vocitatum, videturque ipsemet Mabillonius hac de re dubitasse; etenim non indubitanter, sed, addita hac loquendi formula, ut perhibent, id affirmat. Fuerit tamen sæpeditum monasterium Plebelanense S. Maxentii nomine aliquando insignitum, minus tamen, ut jam dixi, verisimile apparet, illud ita appellatum jam tunc fuisse, cum SS. Maxentii et Leodegarii sacra corpora e Britannia in Alverniam transferrentur, ut adeo minus etiam verisimile sit per verba chartæ Beslyanæ num. præcedenti recitata Rothonenses in Britannia monachos debere intelligi. Quapropter cum nihilominus per monachos, qui in charta illa intelliguntur, e Britannia in Alverniam SS. Maxentii et Leodegarii facta sit translatio, consequens est, hanc per Rothonenses in Britannia monachos verosimiliter non fuisse peractam; unde ulterius consequitur, ut verosimiliter per San-maxentianos in agro Pictaviensi monachos facta fuerit, quod nunc etiam directe lubet ostendere. Translatio illa facta est per eos monachos, quorum unus reliquorum nomine in charta Beslyana sæpe memorata sermonem instituit; fit id vel ex sola ejusdem chartæ lectione manifestum. Quapropter, si monachi illi, quorum nomine chartæ Beslyanæ scriptor loquitur, e S. Maxentii in agro Pictaviensi monasterio exstiterint, consequens erit, SS. Maxentii et Leodegarii in Alverniam ac deinde Autissiodorum translationem per monachos San-maxentianos esse peractam; fuisse autem e San-maxentiano in agro Pictaviensi monasterio eos monachos, quorum nomine chartæ Beslyanæ scriptor loquitur, verisimile evadit, tum ex eo, quod hic Ademarus, Pictaviensium S. Maxentii monachorum abbatem, pro suo, monachorumque, quorum nomine loquitur, abbate accipiat: Haimericus autem, inquit, et noster abbas (Ademarus, uti indicat chartæ subscriptio) promiserunt nobis centum modios inter panem et vinum hoc anno præsentis (924, quo charta signatur) gratulanter dare et unum molendinum cum chartula ex parte HaimERICI, et terram cultam et incultam pariter dividere: tum ex eo, quod verbis jam recitatis hæc subdat, Et nos simul ipsius corporis sine fine custodes, quibus indicatur conditio, sub qua, Pictaviensibus consentientibus et postulantibus, corporis S. Maxentii restitutio a monachis, penes quos illud Autissiodori erat, fuit promissa. Minus enim verisimile apparet, monachos illos, si Pictavienses non fuissent, corporis S. Maxentii restitutionem ea lege fuisse promissuros, ut suæ illud custodiæ perpetuo haberent commissum. Sic quippe iis Autissiodoro Pictarium erat transmigrandum, quod in se suscepturi fuissent, ut adeo tam ob secundam, quam ob primam rationem hic a me adductam verisimiliter ex S. Maxentii monasterio Pictaviensi exstiterint.

543 Neque est, quod dicas, SS. Maxentii et Leodegarii corpora ex Plebelanensi in Britannia monasterio in Alverniam, deindeque Autissiodorum fuisse translata, ac proin, cum Plebelanenses monachi non fuerint e Pictaviensi S. Maxentii monasterio, consequens esse, ut translatio illa per Pictavienses S. Maxentii monachos facta non fuerit; Respondeo enim, verisimile esse, quod aliqui saltem e S. Maxentii in agro Pictaviensi monasterio monachi in Plebelanensi monasterio exstiterint. Fuerat quippe S. Maxentii corpus ex abbacia Pictaviensi S. Maxentii metu Normannorum, ut docuimus, ad Salomonem regem in Britanniam securitatis ergo transmissum; verosimile autem apparet, transmissionem illam factam non esse, nisi aliqua saltem San-maxentianorum monachorum a Normannis fugientium parte comitante, ut per consequens in Britannia, in qua S. Maxentii corpus servabatur, nonnulli Pictavienses S. Maxentii monachi, qui eo corpus S. Maxentii detulerant, cum facultate Salomonis regis, et quidem in monasterio Plebelanensi, verosimiliter existerint, ab iisque proinde SS. Maxentii et Leodegarii corpora e Britannia

D
sed etiam, ut
apparet, a
Pictaviensibus

E

F

S. Maxentii
in Britannia
exsulantibus

A tannia in Alverniam, ac deinde Autissiodorum potuerint transferri. Et vero re ipsa sacra illa corpora ex Britannia in Alverniam ac deinde Autissiodorum per Pictavienses S. Maxentii monachos translata fuisse, certum omnino foret, si fidem facere possent scriptura Collectaneis nostris inserta, quæ ex antiquis Membranis clarissimi viri, domini de la Mare, Divisione regii consilarii desumpta notatur, quæque hunc præfert titulum : Scriptura de corpore sancti Leodegarii quomodo ad Ebroylum venerit.

transfertur;
quod ut verosimilius fiat,

546 Etenim illa sic habet : Tempore, quo gravissima Danorum rabies vastabat misera cæde Galliarum provincias, fluvio Viennæ contiguas, Pictavorum etiam castella atque vicos, omnemque patriam a mari usque ad eandem Pictavensem urbem impii piratæ populantur. Turonorum æque civitatem adeunt, et strage innumera obruunt, postremo ignibus tradunt. Passim vehuntur quasi lupi pernices ad lacerandas dominicas oves, deo suo humanum sanguinem libantes. Contaminabant sancta, ecclesias ferali rabie comburebant : monasteria vero monachorum destruebant cum suis ædificiis, in solitudinem omnia redigentes, de Christiano populo nefarium exercebant ludibrium. Ab ipso enim littore versus Orientem, usque Aquitaniam urbem nulla regio libertatem retinere valebat. Quorum piraticam exercitationem, ut Pictavienses sancti Maxentii monachi acceperunt, fama tristi referente, loco cesserunt, secumque sanctissima Beatorum ossa, et pios cineres sancti Maxentii et Leodegarii devexerunt. Tandem, Deo ducente, pervenerunt Arvernum, usque Ebroylum, qui tunc erat regalis fiscus, et sedes regia Karoli. Quibus verbis translatio sacrorum corporum SS. Maxentii et Leodegarii per Pictavienses S. Maxentii monachos facta, luculentissime asseritur, ut adeo id amplius dubium non esset, si scriptura illa fidem certam facere posset. At, licet illa hoc merito non gaudeat, cum nihilominus nonnulla etiam prodat, de quorum veritate constat, verosimiliorem saltem efficit opinionem, qua SS. Maxentii et Leodegarii ex Britannia in Alverniam ac deinde Autissiodorum translationem Pictaviensibus S. Maxentii monachis adscribimus; ut autem adhuc verosimilior evadat, juverit hic insuper quædam adjuncta, quæ eorumdem monachorum ex agro Pictaviensi cum Sanctorum reliquiis fugam verosimiliter comitata sunt, quæque nondum satis attigimus, in medium proferre.

rei gestæ explanatio ulterius adjicitur.

547 Itaque, Normannis per agrum Pictaviensem anno 857 grassantibus, monachi S. Maxentii, acceptis Leodegarii, Gerini, Maxentii, aliorumque Sanctorum reliquiis, quas possidebant, in Britanniam Armoricam a Normannorum, ut apparet, incursionibus tunc liberam secesserunt, atque, ut ego quidem existimo, primo ad monasterium Rothonense, deinde vero cum monachis Rothonensibus Normannos pariter fugientibus ad monasterium Plebelanense a Salomone rege fundatum diverterunt, hincque intelligitur, cur Salomon Britannicæ Minoris rex in sæpe memorato diplomate de fundatione prædicti monasterii Pictaviensium S. Maxentii monachorum, licet horum usui illud pariter concederet, mentionem non faciat, quia scilicet, cum in monasterio Rothonensi habitarent, sub monachis abbatis Rothonensis, ad cujus petitionem monasterium sæpe memoratum fundat, illos etiam comprehendit. Porro, Pictaviensibus Rothonensibusque monachis monasterium Plebelanense post una inhabitantibus, Salomon Britannicæ Armoricæ rex tradidit corpus S. Maxentii, quod ad principem illum, tum ut ejus sibi benevolentiam conciliarent, tum securitatis causa monachi San-maxentiani, ut primum in Britanniam profugi advenerant, verosimiliter dono dederant; atque hinc jam intelligitur, cur Salomon in diplomate sæpius memorato dicat, munus maximum sibi transmissum fuisse præteritis temporibus sanctissimum Maxentium, uti etiam, quomodo San-maxentiani monachi corpus S. Maxentii, licet illud Salomoni ante tradidissent, in manus iterum acceperint, deindeque in Alverniam, Autissiodorumque, monachis scilicet Rothonensibus,

quibuscum habitabant, annuentibus, potuerint transferre, reque ipsa, ut docuimus, cum Leodegarii, Gerini, aliorumque Sanctorum reliquiis deinde translulerint. Ceterum, ut opinio de corporibus SS. Leodegarii et Maxentii per San-maxentianos in agro Pictaviensi monachos pluries translatis hoc § propugnata verisimilis appareat, contraria tamen probabilitate non caret.

§ XXIII. Monasteria Ebrolense, Cogniacense atque alia S. Leodegario exstructa, ejusque corpus, excepta parte, quæ Pictavium transmissa fuit, in priori cum corpore S. Gerini reconditum.

Sæculo x annis amplius viginti jam inchoato, ac proin, ut docent Historiæ, cessante Normannorum metu, Pictavienses S. Maxentii monachi Autissiodori, ut apparet, commorantes, de transferendo ad priorem sedem S. Maxentii corpore, aliorumque Sanctorum reliquiis, quod, cum adhuc in Britannia versarentur, facere voluerant, serio iterum cogitarunt. Miserunt hinc Pictavium præpositum suum cum duobus monachis, qui de re illa cum Pictaviensibus conferrent. Intelligitur id ex Charta Beslyana § præcedenti sæpiissime nominata. In ea enim post verba num. 541 recitata ita habetur : Sed nos expectantes, expavescentes Domini timorem ac stabilitatem rationis, quam habuimus cum nostro confratre Tutgalo, pro quo Sanctorum merita a suis locis fuerunt permota, volentes tenere, quatenus hæc ratio fieret ex toto definita, nec inanis reputaretur ex nostra parte, nec illius. Et ideo minimus præpositum sacerdotem cum duobus monachis ad eum Pictavim, causa illius legationis, quam nobis ex parte vicecomitis portavit Britanniam causa beati Viri. Ipsa vero sententia inter nos et Tutgalum concordante, ipse suum hominem cum nostri fratre decani direxit, mittens ad Haimericum. Ille autem ut audivit, hilari vultu, ut decet, dedit eis responsum, promittens ante comitem et optimates totius civitatis venire, quod et ita fecit; et suum fratrem, abbatem nostrum, secum adduxit Pictavim. Convenerunt autem ante comitem Ebulum, virum inestimabilem, sermone veridicum, vicecomes cum suo fratre, et nostri monachi, et archidiaconus B. Petri Ricardus, et decanus ejusdem Apostoli, qui est totius civitatis doctor veridicus, mente devotus, nomine Mainardus conlocuti sunt inter se de corpore S. Maxentii confessoris eximii et quomodo vel qualiter eum habuimus, et rationabiliter scrutati sunt per omnia. In summa promiserunt monachi nostri, et alius noster homo, corpus beati viri cum capite suo, exceptis maxillis, Pictavim deportare, et Vitam illius et Missale. Quibus ex verbis, et ex illis, quæ his proxime subduntur, quæque num. 544 jam recitata sunt, manifestum fit, monachos San-maxentianos Autissiodori ut apparet, commorantes, corpus S. Maxentii, præmisso cum Pictaviensibus tractatu, Pictavium se reducturos promississe, ut adeo de re illa, uti asserui, tunc serio cogitarint.

Corpus S. Maxentii Pictavium reducere promittunt

549 Mabillonius nihilominus vocat in dubium. an re ipsa S. Maxentii corpus, cessantibus jam Normannorum in Galliam irruptionibus, Pictavium fuerit reductum; hoc autem dubium tom. III Annalium Benedictinorum pag. 580 his verbis, quorum jam supra partem dedi, exponit : Maxentianis cœnobitis sacrum beati Patroni sui (Maxentii) corpus repentibus, Rothonenses illud se restitutos, exceptis maxillis, polliciti sunt, Vitamque illius et Missale. Sed tandem convenit inter eos, ut Rothonenses essent ipsius corporis perpetui custodes cum auctoritate et securitate Ebuli comitis. Id factum hoc anno (924) xii Kalendas Julii, feria prima, seu Dominica. Ab eo tempore magna pars reliquiarum sancti Maxentii asservatæ dicuntur in monasterio sancti Leodegarii de Ebrolio, diocesis Claromontensis, præter quasdam particulas, quæ in

monachi, ut apparet, San-maxentiani, idque, quidquid dubitet

AUCTORE
C. B.

in Maxentiano apud Pictones monasterio habentur. Et tamen in Chronico Malleacensi (*apud Labbeum tom. II Novæ Bibliothecæ pag. 21*) legitur anno MLIX corpus beati Maxentii adjutoris (id ei cognomen erat) in Maxentiana basilica ostensum fuisse et conditum ei sepulcrum novum vi Nonas Octobris. Adeo difficile est reliquiarias lites explicare, nedum componere. Quibus verbis innuit, sese, an corpus S. Maxentii Pictavium fuerit reiectum, duas ob causas potissimum dubitare: prima est, quod, ut putat, secundum chartam Beslyanam sapissime laudatam Maxentiani cænobitæ tandem consenserint, ut monachi Rothonenses, qui Pictavium commigrasse non videntur, perpetui essent corporis S. Maxentii custodes; verum, uti chartam Beslyanam consideranti patebit, Maxentiani cænobitæ in id non consenserunt, sed Haimericus vicecomes, aliique Pictaviensium optimates consenserunt, ut monachi, qui cum corpore S. Maxentii Autissiodori commorabantur, quosque, uti ex dictis § præcedenti apparet, Rothonenses forte perperam vocat, perpetui essent corporis S. Maxentii custodes, idque ea lege, ut illud, ac proin etiam sedes suas Pictavium transferrent.

Mabillonius,
ad agrum
Pictaviensem
reipsa deinde

B

530 Altera ratio dubitandi Mabillonii est, quod ab eo tempore, nempe ab anno 924 magna pars reliquiarum S. Maxentii asservari dicatur in monasterio S. Leodegarii de Ebrolio; verum quomodo in monasterio S. Leodegarii de Ebrolio ab anno 924 magna pars reliquiarum S. Maxentii asservari potuit, si illud, uti Chronicon Malleacense laudatum observat, anno 961 tantummodo sit conditum? Ad hæc Gallix Christianæ auctæ Scriptores tom. II col. 569 sanctos abbatæ S. Leodegarii de Ebrolio Patronos recensent, iisque non annumerant S. Maxentium, quod indicio esse videtur, non notabiles S. Maxentii reliquias ibidem existere. Puto itaque corpus S. Maxentii Autissiodoro, cessante Normanorum metu, Pictavium a monachis non Rothonensibus, sed, ut apparet, Pictaviensibus Maxentianis Autissiodori commorantibus fuisse reiectum, ut adeo in Chronico Malleacensi verosimillime recte notetur anno 1039 corpus beati Maxentii in Maxentiana basilica fuisse ostensum, norumque ei sepulcrum fuisse conditum. Imo corpus S. Maxentii una cum corpore S. Leodegarii aut saltem ejus parte, cujus rei causa de corpore S. Maxentii hic ago, jam anno circiter 965 Pictavium fuisse reductum, nunc luculentius ostendo. Gallix Christianæ auctæ Scriptores tom. II col. 1245 de Pictaviensi S. Maxentii abbatia ex pervetusto, ut aiunt, ejusdem cænobii Chartario sequentem subministrant notitiam: Igitur Clodovei tempore abbacia nostra (*San-maxentiana*) sumsit exordium, quia ipse ex sua parte tribuendo hunc locum Adjutori Maxentio, eam maxime dotavit. Ante tempus ipsius, sicut dinoscitur, erat monasterium dicti S. Maxentii sub regimine venerabilis Agapii presbyteri vel abbatis, cujus almus Adjutor, meritum gratia exigente, ad pastorem curam successit in monasterio, quod tunc temporis dicebatur S. Saturnini martyris. Sed eodem Adjutore ibidem honorifice, sicut decuit, defuncto, nomen monasterii propter pretiosi corporis præsentiam in honore Confessoris almi ab omni populo diu habitum est usque ad tempus domni Ebulonis comitis vel episcopi Lemov. sedis, qui inde ipsum corpus honorifice transtulit in basilicam, in qua usque hodie requiescit, nec non et corpus beatissimi martyris Leodegarii in eodem die de sua ecclesia in eandem basilicam simul collocavit, quam ipse etiam suis opibus fieri jussit atque dedicavit.

reductum, in
novam eccle-
siam deferretur
cum reliquiis

C

531 Ebulus, Lemovicensis episcopus, qui et Ebulus, Eblus et Eblo appellatus reperitur, quique hic corpus S. Maxentii et S. Leodegarii transtulisse memoratur, abbas fuit Maxentiani in agro Pictaviensi monasterii; intelligitur id ex charta, qua Guillelmus, ejus frater, totius Aquitanix comes notum facit, qualiter frater suus, Ebulus scilicet venerabilis Lemovicensis sedis episcopus, et monasterii con-

fessoris Christi Maxentii abbas egregius, acquirit a Begone silvulam et ecclesiam adjacentem etc. Rerit autem abbatiam illam jam ab anno saltem 936; ad hunc enim annum in Chronico Malleacensi apud Labbeum tom. II Novæ Bibliothecæ pag. 202 legitur, Erat Ebulus episcopus et abbas S. Maxentii; quare, cum anno circiter 965 aut 964, ut laudati Gallix Christianæ auctæ Scriptores tomo proxime citato col. 1248 docent, e vivis excesserit, consequens est, si non citius, certe non serius, quam inter annum circiter 936 et 964 accidisse, quod verba e Chartario Maxentiano mox recitata indicant, Ebulum scilicet corpora SS. Maxentii et Leodegarii transtulisse in basilicam; illam nempe, quam, uti ex Chronico Ademari, monachi S. Eparchii apud Labbeum tom. proxime citato Novæ Bibliothecæ pag. 166 fas est colligere, de novo exstruxerat. Cum itaque, uti ex jam dictis liquet, corpora S. Maxentii et S. Leodegarii ab Ebulus Lemovicensi episcopo, Maxentianæque abbatæ abbate medio circiter sæculo x in novam ecclesiam fuerint translata, consequens est, ut utrumque illud sacrum pignus saltem paulo ante Autissiodoro Pictavium fuerit reiectum. Atque hinc quidem mihi vix non certum fit, Monachos cum corporibus S. Maxentii et S. Leodegarii Autissiodori commorantes, fidem suam de revehendo Pictavium S. Maxentii corpore, quam anno, ut vidimus, 924 obligarant, non diu admodum post liberasse, atque adeo anno circiter 930 corpus S. Maxentii cum corpore S. Leodegarii aut saltem aliqua ejus parte Pictavium reduxisse.

532 Dico aut saltem cum aliqua ejus parte, quia dubium mihi est, an in Chartario Maxentiano supra laudato per corpus S. Leodegarii integrum hujus sancti Antistitis corpus, an tantum pars quædam intelligenda sit, uti sæpe alias fit. Dubium illud movet Scriptura, cujus supra partem dedi, e Membranis antiquis clarissimi viri Domini de la Mare Divione regii consilarii deprompta et a patre Chiffletio Societatis nostræ sacerdote ad Majores nostros transmissa. Etenim in hac post verba num. 546 recitata, narrationemque miraculi, quod hic locum postea saltem in substantia habebit, hæc leguntur: Protinus illum locum (Ebrolium) rex Karolus assignavit Domino, quem plurimis prædiorum redditibus ditavit, et munerum largitionibus ampliavit. Terminos etiam loci illius, prout voluntas venerabilium fratrum erat, devote contulit. Ergo cum summa industria et sollerti studio ædificatur ecclesia in beati Leodegarii honore quæ huc usque a fidelibus colitur et veneratur. Illo confluebat multitudo nobilium maxima, præsentis sæculi oblectamentis et mundanarum pompis facultatum. Denique postquam Francia quievit a tumultuum fragoribus plures a patria exules nativum expetunt solum, gaudentes invisere natales suos, et penates superstites. Quod ut adverterunt monachi Pictavienses, qui ob metum gentilium, corpora Sanctorum detulerant Arvernum, censuit quædam pars reverti ad natale solum cum corpore beati Maxentii; altera quoque mansit et usque in præsens manet Ebroylo cum corpore sancti Leodegarii; ubi omnipotens Deus Sanctum suum mirificavit et miraculorum attestationibus honorificavit. Quibus verbis innuitur corpus S. Leodegarii ex Alvernia, quo metu Normanorum Pictavio fuerat delatum, Pictavium, metu illo cessante, circa annum 930 non fuisse reductum, ut adeo dubium sit, an in Chartario Maxentiano supra laudato per corpus S. Leodegarii integrum ejusdem sancti Antistitis corpus, an pars tantum debeat intelligi.

S. Leodegarii,
quarum tamen
major pars

hic deesse vi-
detur spretis

F

533 Ast, inquires, Scriptura, e qua jam duplicem partem huc transcripsimus, plus uno laborat errore, ac proin fidem non meretur. Ait enim, regem Karolum, quem nullo indicio a regibus Galliarum homonymis distingui, monachis S. Maxentii, Normanos per Galliam late grassantes fugientibus, Ebrolium cum plurimis prædiis concessisse, ut adeo innuat, tunc Ebrolense in Alvernia monasterium a rege quodam, nomine Carolo, fuisse fundatum, quod

Ebrolii

A quod proin juxta dictam Scripturam vel sæculo nono, vel certe initio sequentis, cum Normannorum per Galliam grassationes non diutius durarint, necessario acciderit. Pugnat autem id cum Chronico Malleacensi plus semel jam laudato, in quo apud Labbeum tomo adhuc citato Novæ Bibliothecæ ad annum 961 legitur : Hoc tempore extractum est cœnobium sanctæ Mariæ et sancti Vincentii sanctique Leodegarii martyris, quod est situm super Severa. S. Ligdaire sur Seure. Eodem tempore cœnobium sancti Leodegarii Arvernensis Ebrolii cœnobii, ubi abbas fuit Amblardus. At hæc Scriptura eadem vice simplici jam memorata pugnare videtur cum Charta Beslyana, ex qua supra variis SS. Maxentii et Leodegarii translationes probavimus; indicat enim hæc corpus S. Maxentii primo in Britanniam, deinde in Alverniam ad ecclesiam Condatensem, ac Autissiodorum, nulla omnino monasterii Ebroliensis facta mentione, fuisse translatum; illa vero, ut utrumque ejus fragmentum jam recitatum inspicienti patebit, insinuare videtur, S. Maxentii corpus, ut primum in Alverniam fuit delatum, Ebrolii fuisse depositum, ibique semper, donec Pictavium reduceretur, quieverisse, ac proin nec ad ecclesiam Condatensem, nec dein Autissiodorum, crescente Normannorum devastatione, fuisse delatum, ut per consequens cum Charta Beslyana laudata pugnare, fidemque proinde mereri non videatur. Fateor, hinc utcumque, at præcipue, ut infra docebo, aliunde Scripturæ laudatæ fidem non parum mihi esse suspectam.

ubi hodieque
sacra Sancti
pignora ser-
vantur,

B 534 Verum sat verisimile videtur, majorem partem reliquiarum S. Leodegarii una cum corpore S. Gerini, ejus fratris, in monasterio Ebrolensi fuisse reconditam, cum ibi hodieque sacra Sancti pignora asservari, testentur Galliæ Christianæ auctæ Scriptores, dum tom. II col. 569 de Ebrolensi monasterio sic scribunt : Ebrolium seu Eborolium, olim prædium Apollinaris Sidonii, nobile Benedictinorum cœnobium ad ripam Sivolis seu Sicaulæ situm, duabus ab urbe Gannato leucis, tribus vero a Menatensi cœnobio, conditum est anno DCCCCLXXI, (imo anno DCCCCLXI) regnante Lothario, ut observat Chronicon Malleacense; cujus patroni B. Maria, SS. Apostoli Perus et Paulus, ac S. Leodegarius martyr, ut diximus ex charta foundationis monasterii S. Leodegarii de Cogniaco. Vulgo tamen S. Leodegarii monasterium nuncupatur, cujus sacra pignora una cum reliquiis S. Guarini, fratris ejusdem S. Leodegarii episcopi Eduensis, in altari principe adservantur. Quare cum Scriptura sæpe laudata modum doceat, quo corpus S. Leodegarii seu major saltem pars reliquiarum ad monasterium Ebrolense devenit, isque aliunde non innotescat, fides omnes eidem Scripturæ deneganda non videtur, præsertim cum forte ita possit exponi, ut per hæc verba ante adhuc recitata Protinus illum locum rex Karolus assignavit Domino, quem plurimis prædiorum redditibus ditavit, et munerum largitionibus ampliavit. Terminos etiam loci illius, prout voluntas venerabilium fratrum erat, devote contulit. Ergo cum summa industria, et sollerti studio ædificatur ecclesia in beati Leodegarii honore etc., significet, monachos San-maxentianos non statim, ut villam regiam Ebrolensem acceperant, sed aliquamdiu dumtaxat post, puta, cessantibus Normannorum per Gallias devastationibus, monasterium extruxisse, antiquis interea, dum hæc durarent, ædificiis contentos, ut adeo Scriptura sæpius laudata cum Chronico Malleacensi num. præcedenti citato forte non pugnet. Porro oppositio, quam illa (vide num. præcedentem) habere videtur cum Charta Beslyana, forte etiam tolli potest, dicendo, quod, omissis SS. Maxentii et Leodegarii in Britanniam, Alverniam ac deinde Autissiodorum translationibus, tantummodo referat translationem ad Ebrolium post alias memoratas factam, quod et ipsa Scriptura sæpiissime laudata utcumque videtur innuere, dum verbis num. 546 recitatis, quibus narrat monachorum Pictaviensium cum corporibus SS. Maxentii

et Leodegarii præ metu Normannorum fugam, mox subdit : Tandem, Deo ducente, pervenerunt Arvernium usque Ebroylum, qui tunc erat regalis fiscus et sedes regia Karoli.

535 Accedit etiam, quod, cum saltem ex Mabillonii (vide num. 536) opinione Ebrolenses monachi corpus S. Leodegarii aut saltem majorem ejus partem, quæ corpus vocatur, vere aliquando possederint, necesse juxta eum sit illud, si non eo modo, quo in Scriptura mox iterum citata exponitur, Ebrolium devenit, Ebroliensibus monachis, cum eorum conderetur monasterium aut jam conditum esset, a Maxentianis, a quibus in hoc casu Pictavium fuisset relatum, dono esse transmissum aut concessum : minus autem verisimile appareat, hos sacrarum reliquiarum, ut credere par est, verosimillime amantes, minorem pretiosissimi thesauri, corporis, inquam, S. Leodegarii, partem sibi retinuisse; majorem vero Ebroliensibus in Alvernia monachis concessisse. Hisce omnibus perpensis, satis mihi probabile est, sacrum Leodegarii corpus ad Ebrolenses eo modo pervenisse, quo in Scriptura a Chiffletio ad Majores nostros transmissa exponitur, idque multo crederem libentius, nisi Scripturæ ejusdem fides mihi aliunde esset suspecta, ex illo scilicet, cujus supra memini, miraculo, quod continet, quodque a veritate alienum otiosumque tantummodo videtur ad augustiora atque memorabiliora cœnobii Ebroliensis primordia facienda excogitatum figmentum; qua de re ut idem ferat eruditus lector mecum judicium, opus dumtaxat est, ut istud vel in substantia, ut supra promisi, hic subnectam. Fabella sic habet : San-maxentiani in agro Pictaviensi monachi metu Normannorum cum corporibus SS. Maxentii et Leodegarii in Alverniam fuga delapsi, perveniunt ad Ebrolium, villam regiam, in qua tunc versabatur rex Carolus; (fuerit hic forte Carolus, Simplex cognominatus) mittunt ad hunc monachi, qui sibi errabundis locum, in quo ædem congruam possint exstruere, supplices a Carolo exposcant; ast rex (omitto hic adjuncta, quæ regiam majestatem plane dedecet nec vel idcirco credibilia apparent) petitioni eorum nolens annuere, mox Dei judicio ob monachorum contemptum paralysi percutitur, ductusque ad Sanctorum corpora, tandem post triduanas suorum preces sanitati restituitur, hocque commotus miraculo Ebrolium, plurimorum prædiorum redditibus ditatum, monachis possidendum habitandumque concedit. Tale est initium Ebrolensi in Alvernia monasterio in Scriptura sæpiissime memorata afflictum, quod nemo non, quantum opinor, pro commentitio habebit. Verum nihilominus apparet, Ebrolium monachis ad monasterii exstructionem concessum villam regiam quondam fuisse; Mabillonius enim lib. IV de Re Diplomatica pag. 282 de Ebrolio seu Ebroylo vel Evrogilo, Gallice Ebreuil sic scribit; Evrogilum ad Sicaulam flumen castrum est, regio quondam palatio insigne, nunc abbatia Benedictini Ordinis clarum. Ibi Ludovicus Aquitanie rex, postea imperator, singulis quadrienniis, consulto Caroli parentis hiberna transigebat. Censet eruditus vir Hadrianus Valesius Evrogilum idem esse cum Eborolaco, cujus meminit in epistola ad Hypatium Sidonium. Nihil quidem in hoc Sidonii loco habetur, quod Eborolaci designet situm; at viri perspicacissimi conjecturæ lubens accedo, cui etiam Gallici nominis EBREUIL affinitas suffragatur. Ita Mabillonius, cujus textum integrum libuit transcribere, quia notitiam de Ebrolensi in Alvernia monasterio antea datam confirmat.

536 Cum itaque Ebrolium vere olim, uti Scriptura jam toties nominata indicat, villa regia exstiterit, hæcque jam in monasterium Ordinis Benedictini sit conversa, satis verisimile apparet, non solum S. Leodegarii corpus eo modo, quo Scriptura illa asserit, ad Ebrolense monasterium venisse, sed etiam hoc, cessantibus Normannorum in Galliis irruptionibus, a monachis Pictaviensibus profugis fuisse exstructum, horumque in illo partem, aliis cum corpore S. Maxentii Pictavium redeuntibus, cum corporibus SS. Leodegarii et Gerini, ejus fratris, mansisse.

Atque

AUCTORE
C. B.

a monachis
Maxentianis
Pictavio

F

F

profugis vero-
similiter fuit
recondita
Monasterium
aliud in ho-
nore

AUCTORE
C. B.

Atque hæc de Ebrolensi S. Leodegarii, seu in honorem Leodegarii in Alvernia condito cœnobio, dicta sufficiant. Venio nunc ad quatuor alia monasteria, quæ Leodegarii nomine pariter insignita sunt. Illud, de quo ut primum agam, ordo chronologicus exigit, vocatur abbatia S. Leodegarii ad Separim, Gallicæ la Sevre. Sita hæc est in diœcesi Santonensi, conditaque, ut testatur Chronicon Malleacense, anno Christi 961, regnante Lothario rege. De hoc monasterio Gallix Christianæ auctæ Scriptores tom. II col. 1125 sequentem præbent notitiam: Hæc abbatia Ordinis Benedictini ad Separim annem prope Niortum sita, fundatur an. dcccclxi ex Chronico Malleacensi. Statim vero ab exordio suo S. Maxentii monasterio subijcitur. Verum monasterio S. Maxentii huc usque subjecta non mansit. Etenim laudati Scriptores tomi citati col. 1124 ita loquuntur: Hoc monasterium S. Leodegarii in diœcesi Santonensi hæcenus existit, estque sui juris; ita illi, qui de eadem abbatia tom. citato col. 1125 etiam hæc commemorant: Hanc abbatiam usurparunt vicecomites Niortenses usque ad obitum Arberti vicecomitis, post quem Aldeardis vicecomitissa ipsius vidua eam restituit Bernardo abbati S. Maxentii, cujus juris antiqui erat, inquit Chronicon Malleacense. Subjungunt deinde restitutionis chartam.

S. Leodegarii
anno forte 961
prope Niortum,

arbitrium

B 537 Hæc innuit prædictum diœcesis Santonensis prope Niortum monasterium S. Leodegario constructum seu donatum fuisse, ac proin illam huc integram transcribo: In nomine Dei et Salvatoris nostri J. C. Ego Audeardis et filii mei, notum fieri volumus solertiæ omnium fidelium sanctæ Dei Ecclesiæ, tam præsentium quam futurorum, quod ad deprecationem domni Bernardi abbatis placuit nobis reddi ecclesiam S. Mariæ et S. Vincentii martyris, quæ nunc modo monasterium sancti Leodegarii martyris vocatur, quam antecessores nostri ob remedium animarum suarum contulerunt piissimo Adjutori Maxentio et martyri Leodegario. Nos vero rem diligenter examinantes, prius tumulavimus Arbertum seniore meum, orantes, ut pius Adjutor Maxentius a tartareis ignibus, sui intercessionem eum dignetur eripere. Expleto ergo sepulturæ obsequio, concessimus congregationi ibidem Deo militanti, ut, quidquid ab hodierno die ob utilitatem ejusdem monasterii facere et ordinare voluerint, liberum in Dei nomine per hanc nostram auctoritatem arbitrio * habeant faciendi, quidquid elegerint, nemine contradicente etc. Charta hæc data notatur in Idus Maii, regnante Rotberto rege Francorum; memorata autem restitutio in Chronico Malleacensi sæpius laudato apud Labbeum tom. II novæ Bibliothecæ pag. 203 inter annum 996 et 1000 annotatur; quare, cum Robertus seu Rotbertus Francorum rex anno 997, ut Pagius in Criticis ad annum 998 num. 1 et 3 erudite probat, regnare incepit, consequens est, ut restitutio illa vel anno 997, vel 998, vel 999 acciderit. Jam vero, cum ab anno 961, quo, uti ex Chronico Malleacensi laudati Gallix Christianæ auctæ Scriptores docent, usque ad annum 999 anni tantum 38 excurrant, dubitari potest, an S. Leodegarii prope Niortum monasterium non citius fuerit, quam anno 961, fundatum, quia, cum Audeardis in præfata restitutionis charta anno vel 997, vel 998, vel etiam 999 confecta dicat, antecessores suos ecclesiam S. Mariæ et S. Vincentii martyris, quæ nunc modo monasterium sancti Leodegarii martyris vocatur, S. Maxentio et S. Leodegario martyri contulisse, per antecessores suos, ecclesiæ S. Mariæ et S. Vincentii donatores, seu abbatie S. Leodegarii fundatores, cum post hos abbatiam hanc vicecomites aliquot Niortenses jam usurpassent, intelligere videtur personas, quæ tunc ab annis amplius 38 ricerant, ut adeo dubitari possit, an abbatia S. Leodegarii prope Niortum non citius, quam anno 961, fuerit fundata; ac proin, an Chronicon Malleacense in assignando anno, quo hæc fundata est, non aberret; unde consequens est, ut etiam dubitari queat, an idem Chronicon Malleacense in assignando supra assignato anno, quo abba-

tia Ebrolensis fundata fuit, pariter non aberret.

D 538 Ast id hic notasse sufficiat. Pergo nunc ad aliud Gloriæ posthumæ Sancti nostri monumentum. Helgaldus seu Helgandus, Floriacensis monachus, qui Historiam seu potius Epitoman Vitæ Roberti, Francorum regis, litteris consignavit, apud Bouquetum tom. X Scriptorum Rerum Gallicarum pag. 113 loca sacra a principe illo, cui cœtaneus existit, ædificata enumerat, iisque accenset monasterium S. Leodegarii in sylva Aquilina. Robertus Francorum rex ab anno 997, uti jam docuimus, regnare incepit, vitamque et regnum, uti apud Pagium in Criticis ad annum 1053 et 1054 num. 8 et seq. luculenter probatum invenies, anno 1031 pariter finivit; unde consequens est, ut inter annum 996 et annum 1032 præfatum S. Leodegarii in Sylva Aquilina monasterium fuerit exstructum; hocque solum hic pro certo possum asserere, cum nihil suppetat, quo monasterii illius constructio seu fundatio anno determinato affigatur. De Sylva Aquilina, in qua situm erat S. Leodegarii monasterium, Baudrandus in Geographia hæc habet: Aquilina Sylva, la forest d'iveline, sylva et tractus Gallix in Carnotensi agro Belsiæ, et versus Fanum S. Arnulfi, sed nunc vix sylva apparet, et Aquilina etiam dicta fuit in Actis mediæ ætatis. Verum, ut Mabillonius lib. IV de Re Diplomatica pag. 292 observat, sylvam E Lisgam, Lisicam seu Lesgam, quæ a sylva Cotia flumine Axona dirimitur, longeque proinde a Carnotensi Belsiæ agro abest, nonnulli, quia Gallicæ Lesgue et vulgo Laigle est dicta, Aquilinam vocavere; ii autem, ut idem Mabillonius ibidem affirmat, facere id contendunt jam inde a sæculo XI etiam Helgaldum mox laudatum, dum monasterium sancti Leodegarii in sylva Aquilina a Rotberto Francorum rege constructum commemorat. Quapropter, si id veritati consonet, consequens est, ut sylva, in qua Rotbertus Leodegarii monasterium ædificavit, a Carnotensi Belsiæ agro procul distet, nec sit illa sylva, quæ Gallicæ hodie dicitur la forest Iveline.

F 539 Ast laudatus Mabillonius observationi suæ jam expositæ hæc subjungit: Eorum... qui sylvam Lisgam, Lisicam seu Lesgam ab Helgaldus in casu memorato Aquilinam vocari existimant, opinioni ipse quoque lubens accederem, si monasterium istud, quod in sylva Aquilina a Rotberto conditum fuisse, Helgaldus narrat, esset idem cum illa S. Leodegarii ecclesia, quam in castro silvaque Lisga positam, Philippus rex anno memorato (1085 nempe) Silvæ-majoris monachis attribuit. At quo minus ita sentiam, vetat id, quod in Chronico Mauriniacensi lego ad annum mcccix, scilicet Mauriniacenses monachos insperato Papæ Innocentii suum ad monasterium accessu turbatos, misisse velociter, qui Thomæ abbati cum Guarino priore, in Aquilina ultra S. Leodegarium ad loculum quorundam Eremitarum forte profecto, talia nuntiat, ut venire festinet. Quod ille protinus intra eundem diem, aut potius nocte illa adhuc tenebris durantibus, exsecutus est. Erat igitur sylva Aquilina, LA FOREST IVELINE, cujus meminit Pippinus apud Dubletum, Mauriniacensi cœnobio proxima, in eaque continebatur S. Leodegarii monasterium, auctore Rotberto, ædificatum. Ita Mabillonius, recte censens, probansque, monasterium S. Leodegarii a Rotberto rege, non in sylva Lisga, seu Lesga aut Lisica, sed in sylva Aquilina, la forest Iveline ædificatum, Helgaldumque proinde per sylvam Aquilinam, non intelligere sylvam Lisgam, Axona a Cotia sylva diremptam, sed sylvam, quæ Gallicæ la forest Iveline nominatur, quæque a monasterio Mauriniacensi, seu S. Mauri diœcesis Parisiensis monasterio nunc abolito haud procul dissita, ad partem Australem, ut in Tabula geographica regionis et silvæ Ivelinæ Blaviana notatur, agro Parisiensi assidet. De sylva Aquilina, deque monasterio S. Leodegarii in ea a Rotberto rege ædificato hæc ex Mabillonio notasse libuit, quia, cum monasterium illud jam sit abolitum, non facile studiosus lector, quo loco situm fuerit, apud alios scriptores accurate definitum inveniet.

aliud sæculo X
senescente,
aut initio XI

in sylva Aquilina, Gallicæ la forest Iveline

A 560 *Post hoc Aquilinæ silvæ S. Leodegarii monasterium, tertio loco memorandum venit puellare in Normannia monasterium, S. Leodegarii pariter dictum, de cuius situ, cum adhuc existat, studioso lectori facilius est cognoscere. Gallix Christianæ auctæ Scriptores tom. XI col. 855 illud in Lexoviensi provincie ecclesiasticæ Rothomagensis diœcesi collocant, sequentique notitia illustrant: Humfredus de Vetulis auctor S. Petri Pratellensis, auctor quoque fuit S. Leodegarii. Paulo enim post conditum virorum cœnobium, alterum etiam virginum in eadem valle construxit, flagitante Alberada conjugæ suæ, illudque in honorem B. Mariæ et S. Leodegarii martyris dedicari curavit multisque prædiis dotavit, veterum more, qui monasteria ejusmodi duplicia struere ac conjungere solebant. Ex his verbis, quibus laudati Gallix Christianæ auctæ Scriptores eam, quam de S. Leodegarii in Normannia parthenone suggerunt, notitiam dumtaxat inchoant, tria potissimum discimus, primo quidem præfatum monasterium in honorem sanctissimæ Virginis Mariæ, sanctique Leodegarii esse fundatum atque consecratum; deinde vero, quo tempore, quoque diœcesis Lexoviensis loco fuerit exstructum; cum enim mox recitatis verbis ab Humfredo de Vetulis in eadem valle, in qua Pratellense virorum monasterium ab eo fuerat conditum, paulo post dicatur exstructum; ab isto autem illustri, munificoque viro dictum Pratellense virorum monasterium in loco, prout iidem laudati Gallix Christianæ auctæ Scriptores tom. proxime citato col. 854 et 855 testantur, inter montium angustias haud procul a ponte Audomari posito, quem veteres Pratellos, alii Pratellum vocant, ante annum 1035 fuerit exstructum, consequens est, ut puellare S. Leodegarii monasterium, de quo hic sermo est, in eodem etiam loco haud procul a ponte Audomari inter angustias montium posito fuerit exstructum, idque circiter paulo post annum 1035.*

anno circiter
1035 ab Hum-
fredo de Ve-
tulis,

B 561 *Hiscæ annotatis, reliqua notitiæ transcribi jam cæptæ verba, cum ad gloriam Sancti nostri posthumam pariter faciant, etiam lubet subungere. En illa: S. Leodegario donavit Humfredus (Pratellensis virorum monasterii fundator) quidquid in villa Bodelfa possidebat, Malgerio archiepiscopo, a quo id beneficium tenebat, assentiente et confirmante ea conditione, ut abbatissa ejusdem monasterii semel in anno in solennitate ejusdem dominatricis nostræ et Domine Mariæ in episcopio suo deserviret. Ne quis vero de his litem moveret, Hugo grammaticus archidiaconus Rotomagensis, in dedicatione ipsius Pratellensis ecclesiæ ex præcepto Humfridi sub gravi pœna interdixit, quod Hugo Lexoviensis episcopus sanxit. Paternam donationem ratam habuit, auxitque Rogerius de Bello-monte, aliique ejus exemplo conterranei multa eidem cœnobio contulerunt. Inter alios præeminet Alberada, quæ Humfrido marito superstes, cum filio suo Rogero duos mansos terræ in Corbello-monte de terra Turchetilli, sui avunculi, donavit, qui Turchetillus S. Leodegario quædam largitus memoratur pro anima uxoris suæ Durandæ, quæ in eodem parthenone monacha facta est et sepulta, uti et Alberada ejusdem cœnobii fundatrix, cujus obitus xii Calend. Octobris notatur. Plurimam sane hæc erga S. Leodegarium venerationem arguunt; restat, ut de Cogniacensi Sancti cœnobio, altero cultus a fidelibus sancto Martyri delati monumento, nunc pauca dicamus. Hujus notitiam satis exactam non inveni, ac proin quædam ad hanc conducentia huc tantum adduco. Gallix Christianæ auctæ Scriptores tom. II col. 125 in Abbatum Samarentiensium Catalogo ita scribunt: Aimericus, antea monachus Ebrolii in Arvernia, deinde novi cœnobii Ebrolensis in pago Santonensi, anno circiter MXLI fundati rector, tum abbas S. Leodegarii prope Niortum, tandem evasit abbas sancti Maxentii anno saltem MLIX Nonis Decembris.*

alterum in
diœcesi San-

562 *De novo autem cœnobio Ebrolensi in pago Santonensi ita annotant in margine: Ebrolense Octobris Tomus I.*

pagi Santonensis monasterium idem est ac Leodegarii de Cogniaco. Deinde eodem tom. in episcopis Petracoriensibus de Arnolde XIX Petracoriensi episcopo, qui fundator fuit monasterii S. Leodegarii de Cogniaco ita scribunt: Refert Epitome, eum Petracoriensem ecclesiam rexisse annos xxii et obiisse anno Domini MXXXVI, 2 Idus Julii, sepultumque esse in ecclesia S. Frontonis. Verum adhuc anno MXLI superstes fuisse videtur ex charta primæ fundationis cœnobii S. Leodegarii de Cogniaco, in tabulario loci hujus a Dom. Estiennot lecto, cujus fundator fuit una cum nepotibus suis... et Arnolde. Ad hæc eodem tom. col. 569 de Gerberto seu Girberto quinto Ebrolensis in Alvernia monasterii abbate hæc habent: Hoc sedente, Arnoldus nepos Arnoldi episcopi Petracoricensis, fundatoris S. Leodegarii de Cogniaco, cui etiam construendo multum contulerat, cum Romam pergens moratus esset apud Ebrolium in Avernis, huic cœnobio tradidit præfatum monasterium de Cogniaco ex ejusdem tabulis, teste nostro D. Claud. Estiennot. Atque hæc sunt, quæ de monasterio S. Leodegarii de Cogniaco reperire potui. Sunt et alia forsitan in Galliis seu virorum seu mulierum monasteria in honorem S. Leodegarii seu constructa seu dedicata; ast ego ea omnia jam recensui, de quibus qualemcumque notitiam potui acquirere. Multos, inquit Mabillonius Sæculo II Benedictino pag. 706, per Galliam prioratus habet (Leodegarius) sibi nuncupatos. Fuerint forte ex iis nonnulli a primæva sua fundatione monasteria, quod ut facile credam, faciunt tria S. Leodegarii monasteria num. 529, 551, et seqq. et 561 jam memorata, Campellense scilicet in diœcesi Lingonensi, Offonis villæ in pago Portensi, et Cogniacense in diœcesi Santonensi, quæ nunc, pristino splendore amisso, in prioratus sunt redacta. Ceterum multos esse, ut ait laudatus Mabillonius, per Galliam prioratus, quos sibi S. Leodegarius nuncupatos habet, argumento esse possunt diœceses Bituricensis et Pictaviensis, in quibus singulis duo prioratus sunt S. Leodegarii nomine insignes. Binis illis diœcesibus adde etiam Santonensem, in qua præter prioratum S. Leodegarii Cogniacensem, de quo jam dictum est, duo insuper prioratus alii a Sancti nostri nomine nuncupantur. Alias Gallix diœceses, in quibus pariter prioratus sunt Leodegarii nomine insigniti, brevitatis ergo prætermitto. Horum, qui voluerit habere notitiam, adeat Codices seu Catalogos generales, qui beneficia, abbatias, prioratus, decanatus etc. episcopatum Gallix continent, typis Parisiensibus sæculo præterito aut etiam recentius vulgatos.

AUCTORE
C. B.
tonensi, Co-
gniacense di-
ctum, ex-
struuntur.

§ XXIV. Cultus S. Leodegarii specialis antiquus et recentior apud Augustodunenses.

Quinque §§ proxime præcedentibus ea, quæ ad gloriam S. Leodegarii posthumam pertinent, quæque ad certam epocham, certumve tempus, licet cum majori latitudine, quam erudito lectori forte placebit, subinde acceptum, revocare utcumque potui, ordine qualicumque chronologico pertractavi. Fuisset proinde proxime post habitum de Sancti ex agro Atrebatensi ad monasterium S. Maxentii Pictaviense, ex eoque deinde in novam ecclesiam translatione sermonem, de antiquo Leodegarii Augustodunensi oratorio mox agendum; fuit enim hoc, uti illico docebo, sæculo VII nondum elapso, ac proin ne triginta quidem annis a Sancti obitu, eidem ab Augustodunensibus aut exstructum aut certe consecratum; verum, cum mihi simul esset animus, omnia ad specialem seu antiquum seu recentiorum cultum S. Leodegarii ab Augustodunensibus delatum spectantia lectori erudito sub unum veluti aspectum proponere, de prædicto oratorio tractatum, utut in recensendi gloriæ Sancti posthumæ monumentis ordinem sequi chronologicum mihi præfississem, ad hunc libuit § remittere, quo omnia, quæ

S. Leodega-
rius, cui ora-
torium

AUCTORE
C. B.

vel ad gloriam Sancti posthumam vel cultum apud Augustodunenses ecclesiasticum utcumque pertinent, complectar, et in compendium, quantum in me erit, contraham. A præfato oratorio duco initium. Conditum illud fuit seu Leodegario consecratum sæculo VII nondum elapso, et quidem ante annum 696. Liqueat id ex testamento Anseberti, qui post Ermenarium, proximum Leodegarii in episcopatum Augustodunensem successorem, episcopalem Augustodunensis ecclesiæ cathedram occupavit. Dictum enim testamentum, quo Ansebertus oratorio S. Leodegarii multas donationes facit, confectum notatur mensis Augusti die v. anno 2. regnante domino Childeberto rege; quapropter, cum Childebertus, qui hic memoratur, sit Childbertus III Francorum rex, hique, ut Pagius in Criticis ad annum 692 num. 18 luculenter ostendit, ante diem vigesimum tertium mensis Martii anno 695 regnare incepit, consequens est, ut præfatum testamentum anno 696 fuerit confectum, ac proin ut oratorium, cui per illud ab Anseberto, Augustodunensi episcopo, multæ donationes fiunt, vel citius quam anno 696, vel certe non serius fuerit exstructum, Leodegariove consecratum. Mabillonius memoratum testamentum, ex quo etiam discimus Ansebertum in Leodegarii oratorio sepeliri voluisse, in secunda ad tom. I Annalium Benedictinorum Appendice pag. 702 et seq. integrum exhibet. Ex hoc ego solummodo ea transcribo, quæ ad præsens institutum utcumque pertinent, quæque Anseberti erga S. Leodegarium venerationem egregie etiam probant.

sæculo VII
nondum
elapso

564 Sunt autem hæc : Actoribus ecclesiæ sancti Nazarii martyris Augustodunensis, et sancti Symphoriani martyris, ubi ipse pretiosus in corpore requiescit, Ansebertus peccator episcopus. Divina nos ammonet lectio, ut, quod Christi misericordia in rebus terrenis confert abundantia de sua largitate, unde in hoc sæculo utimur, de ejus pietate in suis pauperibus pro ablunda mole peccaminum offeramus. Ergo dono etc. Præmittuntur hic donationes, quas Ansebertus ecclesiis S. Nazarii et S. Symphoriani facit, pergiturque deinde in hunc modum : Similiter ad oratorium sancti Leodegarii, qui subtus sanctum Symphorianum constructus esse videtur, ubi (si Deo placuerit) corpusculum insuper requiesciturus erit, colonicas in pago Maginontense in Taviniaco, quas Wlbertus per suum strumentum nobis dedit, et colonias illas, quas Bertoaldus in Fulnicio per suum strumentum dedit, ad oratorium sancti Leodegarii ut habeat, volo. Villa vero Corvillo, in pago Autissiodorensis, quam nos cumque suis acquisivimus, ipsum oratorium domni Leodegarii ut habeat, volo atque decerno. Similiter in pago Augustidunense colonicas, quas Bertoaldus per venditionem nobis dedit, ipsum oratorium domni Leodegarii ut habeat, volo. Villa vero Buxido, quidquid ibidem germanus meus in usuario tenet, ipsum oratorium domni Leodegarii ut habeat, volo. Villa vero Muido, quæ est prope montem Wavinarum in pago Vertudensi, cum omnibus, quidquid ibi adspiciunt, oratorium domni Leodegarii ut habeat volo, sic tamen ut inde lumen et sacrificium ipso oratorio stabiliat, et omnia sub potestate fratrum ipsius ecclesiæ sancti Symphoriani in omnibus esse debeant.

fuit exstru-
ctum.

565 Et quatuor matricularios, qui ad ipsum oratorium domni Leodegarii deserviunt, ibidem instituimus, ut totum victum atque vestitum de suprascriptis rebus habeant habere, qualiter et illi alii matricularii, qui ad basilicam sancti Symphoriani deservire videntur, portionem victus et vestitum accipiant. Et pro eo quidquid in ista epistola delegavimus, in usuario germanæ nostræ Sicolinæ concessimus, illos matricularios, et illud lumen ad oratorium domni Leodegarii, et in hoc usu teneat, et debeat procurare; et post ejus discessum tam pontifex supradictus, et ecclesia sancti Nazarii, quam clerici dictæ ecclesiæ sancti Symphoriani, quantum in ipso strumento instituimus, in Dei

nomine debeant procurare. Desinunt hic, quæ in præfato testamento ad S. Leodegarium queunt referri. Discimus autem ex antiquo illo monumento præter ea, quæ jam dicta sunt, S. Leodegarii oratorium non in ipsa Augustodunensi urbe, sed in ejus suburbiis situm fuisse. Indicant id hæc verba : Oratorium sancti Leodegarii, qui subtus sanctum Symphorianum constructus esse videtur; cum enim S. Symphorianus seu S. Symphoriani ecclesia, ut Gallie Christianæ auctæ Scriptores tom. IV col. 458 docent, in suburbiis Augustodunensibus sita esset; oratorium vero S. Leodegarii secundum verba ex testamento sæpius laudato proxime citata subtus S. Symphorianum seu S. Symphoriani ecclesiam esset constructum, consequens est, ut et illud in suburbiis Augustodunensibus situm esset. Ceterum præter oratorium Sancto nostro exstructum, de quo jam actum est, nullum cultus ipsi velut Sancto ab Augustodunensibus delati monumentum, quod sit sæculo XV antiquius, invenire potui. Non dubito tamen, quin Leodegarius, celeberrimus tota Gallia Sanctus, a sæculo VII, aut certe a sæculo, quod sit XV antiquius, ad usque nunc in episcopatu Augustodunensi, utpote quem ipse, dum viveret, antistes rexerat, cultu Sanctis proprio, eoque non tantum non interrupto, sed etiam subinde aucto, fuerit gavisus; verum quis qualisve ille cultus fuerit, quoque indicio manifestatus, nullum omnino edocet testimonium, quod sit antiquius egregio sæculi XV monumento, quod Edmundus Martene tom. IV Anecdotorum publici juris fecit, quodque hic integrum, cum cultum, quo Sanctus noster sæculo XV apud Augustodunenses est gavisus, ex parte saltem edoceat, et ad cultum Sancti anteriorem edocendum viam sternat, recudere non abs re fuerit.

566 Monumentum illud est decretum seu statutum, quo statuitur, ut festum S. Leodegarii, et nonnulla alia festa vel in sola civitate Augustodunensi et suburbiis vel in tota diocesi cum abstinencia ab omni opere servili celebrentur; existat inter statuta synodi, quam Eminentissimus ac reverendissimus dominus Joannes Rolin titulo S. Stephani in Celio monte presbyter Cardinalis et episcopus Aduensis seu Augustodunensis anno 1468 celebravit, estque synodi illius statutum ordine sexagesimum primum. En illud : Joannes Rolin permissione divina Cardinalis, episcopus Aduensis archidiaconis, archipresbyteris, curatis et ecclesiarum rectoribus, et omnibus nostris subditis salutem. Sicut pia mater pro filiorum salute semper anxiosa est, nec umquam quiescit, donec, si qua dissensio inter ipsos sit, sopita fuerit : sic et nos, qui immerito præsentiam obtinemus in ecclesia Aduensi, omni studio desideramus, et optamus subditos nostros in unione pacis regere, et piam matrem ecclesiam revereri, præcepta ipsius ad unguem observare, et dissensionibus ipsarum * obviare, a paucis diebus citra nonnullæ altercationes inter subditos nostros exortæ sunt super colendis festivitibus Sanctorum, quibus differentiis obviare volentes, quantum cum Deo possumus, ad perpetuam rei memoriam statutis synodalibus nostris adherendo, ordinamus et præcipimus omnibus subditis nostris, sub excommunicationis et omni alia pœna in antiquis ordinationibus prædecessorum nostrorum taxata, festa sequentia servare et ab omni opere servili abstinendo.

567 Videlicet festum Nativitatis Domini, Stephani prothomartyris, Joannis Evangelistæ, Circumcisionis Domini, Epiphaniæ Domini, Anthonii confessoris, Vincentii martyris, Conversionis S. Pauli Apostoli, Purificationis beatæ Mariæ, Cathedræ S. Petri, Mathiæ apostoli, Annuntiationis Domini, Resurrectionis Domini cum diebus Lunæ et Martis sequentibus, Georgii martyris, Marci Evangelistæ, Apostolorum Philippi et Jacobi, Johannis Evangelistæ ante portam Latinam, Ascensionis Domini, Penthecostes cum duobus diebus sequentibus, beatæ Trinitatis et sanctæ Eucharistiæ, Barnabæ Apostoli, Joannis Baptistæ, Apostolorum Petri

festum cum obligatione abstinendi

* forte ipsorum

ab omni opere servili

A Petri et Pauli, B. M. Magdalenæ, Jacobi Apostoli, Nazarii et Celsi, Petri ad vincula, Laurentii martyris, Assumptionis B. Mariæ Virginis, S. Symphoriani in civitate et suburbii Eduensibus, Bartholomæi Apostoli, Decollationis S. Joannis Baptistæ, beati Lazari in civitate et suburbii Eduensibus, Nativitatis Matris Domini nostri, Exaltationis S. Crucis, Matthæi Apostoli, Andochii in civitate et suburbii, Michaelis archangeli, Leodegarii in civitate et suburbii, Dionysii martyris, Lucæ Evangelistæ, Simonis et Judæ, Omnium Sanctorum, S. Martini episcopi et confessoris, Andrææ Apostoli, Conceptionis nostræ Domine, Thomæ apostoli, Patronorum ecclesiarum et illorum, sub quorum vocabulis dotatæ sunt; non intelligentes, quin alia festa secundum devotionem fidelium observari possint, sed non præcipiuntur observari sub pœnis a jure ordinatis, nisi more solito.

colendus.
anno 1468 sta-
tuitur, quod
saltem ad an-
num

568 Et ne hoc salubre statutum seu constitutio synodalis conniventibus oculis sub dissimulatione transeat; injungimus omnibus archipresbyteris et ecclesiarum rectoribus nostræ civitatis et diœcesis, sub pœnis quinquaginta solidorum Turonensium, ut infra duos menses proximos in sua parochiali ecclesia hanc constitutionem de verbo ad verbum scriptam habeat authentice in pergamento in tabula lignea, ut ponant super altare, aut in loco eminenti, ut videntes videant, et de prædictis ignorantiam non habeant. Ita hactenus statutum seu decretum synodale Augustodunense laudatum, quo festa eo ordine, quo per annum a Nativitate Domini computatum occurrunt, enumerantur, quoque eorum alia cum obligatione per totam diœcesim Augustodunensem ab omni opere servili abstinendi, alia autem, interque ea festum S. Leodegarii, cum eadem obligatione ad solam urbem Augustodunensem, ejusque suburbia extensa celebranda statuuntur, ut adeo Leodegarius ab anno 1468, quo, ut jam ante innui, statutum illud seu decretum Augustodunense de festorum observatione est conditum, apud Augustodunenses festo absque opere servili transigendo indubie fuerit honoratus. Imo, cum in decreto seu statuto jam recitatur dicatur, ordinamus et præcipimus omnibus subditis nostris, sub excommunicationis et omni alia pœna in antiquis ordinationibus prædecessorum nostrorum taxata, festa sequentia, inter quæ festum S. Leodegarii numeratur, servare, consequi videtur, ut Sanctus jam dudum ante annum 1468 honore illo Augustoduni fuerit affectus. Potiori etiam jure erui idipsum posse videtur ex hoc statutis seu decretis synodalibus in synodo memorata conditis præmisso præmio: Statuta antiqua hujus civitatis et diœcesis Eduensis noviter confirmata et corroborata per reverendissimum in Christo patrem ac dominum nostrum dominum Johannem Rolin titulo S. Stephani in Celio monte presbyterum Cardinalem et episcopum Eduensem hoc præsentis anno Domini mccccxviii, et per reverendum in Christo patrem dominum Anthonium Bussonis sacræ Theologiæ professorem, episcopum Bethleemitanensem et priorem Auziaci et S. Rachonis: et per egregios et circumspectos viros etc. Cum enim his verbis insinuetur, statuta seu decreta antiqua civitatis et diœcesis Eduensis seu Augustodunensis dumtaxat confirmari per decreta seu statuta, quæ subjiciuntur, horumque unum existat decretum ante recitatum, quo S. Leodegarii festum in civitate Augustodunensi ejusque suburbii, modo ante dicto, celebrandum statuitur, consequens esse videtur, ut jam ante annum 1468 de festo S. Leodegarii cum obligatione in civitate Augustodunensi ejusque suburbii ab omni opere servili abstinendi celebrando statutum aliquod seu decretum apud Augustodunenses exstiterit, ac proin ut Leodegarius jam dudum ante annum 1468 festi cum obligatione plus semel jam memorata celebrandi honore Augustoduni, ut apparet, fuerit gavisus.

usque 1334
observatum
fuit, uti liquet

569 Ast, inquis, quanto quidem tempore honor ille Leodegario ab Augustodunensibus delatus annum Christi 1468 antevertit? Respondeo, nihil

omnino suppetere, quo id certo definiam, ac proin rem hanc me nolle discutere. Assero interim decretum seu statutum de festo, quo Leodegarius in civitate Eduensi, ejusque suburbii colendus est, anno 1468 in synodo pluries memorata conditum, absque ullo dubio Augustoduni ad annum usque 1354 obtinuisse. Etenim mihi ad manum est Breviarium ad ritum diœcesis Eduensis Jacobi Huralti episcopi auctoritate anno 1554 excusum; huic autem Calendarium præfigitur, in quo omnia festa vi decreti seu statuti synodalis sæpius memorati in diœcesi Augustodunensi celebranda rubris litteris notantur, ut in eo verosimiliter sic notentur omnia omnino festa, ac proin ut festum S. Leodegarii, cum id rubris litteris in dicto Calendario pariter notetur, in civitate Augustodunensi ejusque suburbii anno 1554 indubie fuerit celebrandum, et quidem cum obligatione sæpius dicta, ab omni scilicet opere servili in civitate saltem Augustodunensi, ejusque suburbii abstinendi. Etenim Calendarium illud S. Leodegarii festum ritu quadruplici, quo tantum Nativitatem Dominicam, festum omnium Sanctorum, aliaque quædam festa majora signat, celebrandum notat, ut adeo Sancti nostri festum, quemadmodum et alia festa majora ibidem notata, fuerit Augustoduni, inque hujus civitatis suburbii celebrandum. Porro præfatum Breviarium Augustodunense, quod sibi, ut jam dixi, præfixum habet Calendarium festa in diœcesi, aut urbe Augustodunensi ejusque suburbii celebranda complectens, Lectiones triginta novem pro Officio ecclesiastico in honorem S. Leodegarii die 2 Octobris, sexque aliis diebus (Sanctus enim non tantum festo ritus quadruplicis, sed et Octava ibi colitur) recitandas continet, novem nempe ipso Sancti festo, Dominica infra Octavam, inque Octavæ Vigilia totidem; tres vero diebus Octavæ reliquis, excepto die octavo, quo ob festum SS. Dionysii, Rustici et Eleutherii Officio ecclesiastico novem Lectionum tunc celebrandum, solum fit S. Leodegarii sine ulla de eo Lectione commemoratio. Oratio quidem Sancto propria, qua tunc id fit, quæque diebus Octavæ præcedentibus in Laudibus, Vesperis et Minoribus Horis recitanda fuit, hæc est: Deus, qui præsentem diem honorabilem nobis in beati Leodegarii episcopi et martyris passione fecisti: da Ecclesiæ tuæ digne de tanto Pontifice gaudere, ut apud misericordiam tuam exemplis ejus adjuvemur et meritis. Per Dom. Lectiones autem dictæ triginta novem, quæ per Octavam S. Leodegarii in prædicto Breviario recitandæ præscribuntur, fragmenta sunt ex Vita Sancti per anonymum vetustiorum, et ex Historia Translationis ejus ad agrum Pictaviensem per Audolphum abbatem conscripta, magna ex parte, licet aliis subinde verbis concipiantur, deprompta.

AUCTOR
C. B.
ex Calendario

570 Videtur nihilominus is, qui Lectiones dictas concinnavit, præ oculis etiam habuisse Morbacensem Vitæ S. Leodegarii scriptorem anonymum; nam et in Lectione, quam in die Octavæ quinta secundo loco recitandam assignat, ait, Ebroinum, quod et anonymus Morbacensis ex Ursino prodit, quatuor viros, qui Leodegarium, cum hic jam in domo Chrodoberti resideret, occiderent, submisisse; Lectione autem prima, quam die Octavæ sexto proponit, quartum e quatuor illis viris, qui tribus reliquis immitior Leodegarium, Ebroini imperio obsequens, occidit, Wardardum appellat, quod pariter anonymus Morbacensis facit, et solus quidem e tribus antiquioribus Leodegarii biographis, ut adeo nomen illud Breviarii Augustodunensis laudati concinnator ex anonymo Morbacensi hauserit, huncque proinde etiam sibi prælucentem habuerit; quod tamen non pro certo, sed pro verosimili tantum habeo, quia laudatus concinnator alio vel recentiori vel etiam antiquiori monumento nunc deperdito aut certe mihi ignoto, in quo pariter nomen Wardardi erat expressum, forsitan usus fuerit. Exstitisse enim monumentum aliquod ipso anonymo Morbacensi antiquius, in quo vir ille, qui Leodegarium jussu Ebroini occidit, Wardardus vocabatur, ex eo mihi sat verisimile apparet, quod ipsemet anonymus Morbacensis, cum uno sæculo

quod Breviario Augustodunensi anni 1334, ad cujus

AUCTOR:
C. B.

culo aut forte etiam serius post Leodegarium floruerit, Wardardi nomen, quod Leodegarii occisori attribuit, ex alio monumento antiquiori didicisse videatur. Fieret autem id multo verisimilius, si anonymus Morbacensis multo serius, quam sæculo integro post Leodegarium vixisse probaretur, quod forte etiam veritati consonat, nec pugnat cum iis, quæ num. 51 de ætate hujus biographi adstruxi. Cum enim ibidem dixerim, videri anonymum Morbacensem uno tantum sæculo aut paulo serius post Leodegarium scripsisse, de re illa me dubitare, satis innui.

Lectiones ali-
quid notatur,
est præfixum,

574 Et vero si quam fidem mereatur notitia quædam de monasterio Morbacensi, quam dat Scriptura, ejus partem num. 546 ac deinde num. 552 recitavi, a Petro Francisco Chiffletio Societatis nostræ sacerdote ad Majores nostros transmissa, multo serius quam sæculo uno post Leodegarium floruisse anonymum Morbacensem suspicari fas est. Etenim illa notitia sic habet; Est quidam locus in finibus Alsatiæ, Morbac dictus, ubi collocavit Dominus sancti Martyris (Leodegarii) caput, fertile virtutibus, quasi in umbilico terræ illius, scilicet cælestem gemmulam includens in auream concham. Nam pinguissimi colles vinifera latera applicantes, efficiunt florigeram vallem ceu paradisum æmulantem, et baccheo sanguine abundantem. In summitate illius vallis in locis sylvestribus congregatio peregrinorum excubat super caput pretiosum. Est enim consuetudo ex tempore antiquo, ut in Rogationibus, quas invenit sanctus Mamertus, Viennensis episcopus, videlicet in Vigilia Ascensionis Dominicæ, extrahantur de latibulis omnes reliquiæ et deportentur in supradictam vallem et spatiosam planitiem. Moderno itaque tempore, videlicet sub Heberhardo ipsorum peregrinorum abbate, qui ipsius Martyris (Leodegarii) Vitam præluce jussit enucleare. Reliqua, subdit laudatus Chiffletius, deerant in Ms. codice; sed ea, quæ jam recitavimus, ad præsens institutum sufficiunt. Cum itaque anonymus Morbacensis, ut num. 51 docuimus, imperio ejusdem patris seu abbatis, verosimiliter Morbacensis, a quo in mandatis acceperat, ut, quemadmodum ipsemet in Prologo loquitur, B. Leodegarii venerabiles actus celebrandamque passionem ad lucidiorem ordinationemque modum scribendo reduceret, Vitam Leodegarii conscripserit; in adducta autem Notitia dicitur Heberhardus peregrinorum, id est, monasterii Morbacensis, quod Vivarius-peregrinorum vocabatur, abbas jussisse Vitam S. Leodegarii præluce enucleare, suspicio oriri potest, abbatem Morbacensem, cujus imperio anonymus Morbacensis Vitam Sancti litteris mandavit, diversum non esse ab Heberhardo, Morbacensis cænobii abbate, qui in præfata notitia dicitur Vitam S. Leodegarii dilucide enucleari jussisse; unde consequens est, suspicari fas esse, anonymum Morbacensem serius quam uno sæculo post Leodegarium scripsisse. Etenim in Spicilegio ecclesiastico Germaniæ tom. V pag. 941 in Catalogo abbatum Morbacensium de Eberhardo seu Heberhardo Morbacensis monasterii abbate hæc leguntur: Eberhardum anno MXLI vixisse, constat ex authenticis Actis Translationis reliquiarum sanctissimorum Desiderii et Regenfridi martyrum, hoc siquidem anno, annuente prælaudato Eberhardo, veneranda sanctissimorum martyrum ossa solemnissima pompa translata fuere Murbaco ad ecclesiam ab iisdem nuncupatam et prope Dattenriedt in finibus Alsatiæ sitam. Quibus verbis cum intelligatur Eberhardus sæculo XI floruisse, consequens est, ut, si suspicari fas sit, quod jam ante fas esse innui, Eberhardum diversum non esse ab abbate Morbacensi, cujus imperio anonymus Morbacensis Vitam S. Leodegarii conscripsit, suspicari pariter fas sit, eundem Morbacensem anonymum sæculo XI, ac proin multo serius quam uno sæculo post Leodegarium vixisse. Id observare hic libuit, ne quis forte pro indubitato habeat, anonymum Morbacensem uno tantum sæculo aut paulo serius post Leodegarium vixisse, ac proin

maorem ipsi auctoritatem attribuat, quam ipsi in hoc Commentario prævio attribuendam censuimus.

§ XXV. Cultus S. Leodegarii Atrebatii, Pictavii, pluribusque aliis Galliarum et Belgii, uti etiam Germaniæ, locis.

Non facile dictu est, inquit Mabillonius sæculo II Benedictino pag. 706, quantam B. Leodegarius apud populares suos venerationem habeat; ita scilicet generatim de celeberrimo S. Leodegarii cultu promittat hic scriptor. At nos totum hunc § insuemus demonstrando in particulari cultum, quo Sanctus in pluribus tum Belgii, tum Galliarum atque etiam Germaniæ locis latissime extenso gaudet. Ab Atrebatensi in Artesia episcopatu, in quo Sancti corpus primo jacuit sepultum, duco initium. Ad manum habeo Officia propria festorum, quæ, ut præfert titulus, in ecclesia Atrebatensi antiquitus solita sunt celebrari, anno 1652 Atrebatii typis excusa. Officiis illis præmittitur Kalendarium seu potius Directorium ad legendas Horas canonicas, Missasque celebrandas. In hoc festum S. Leodegarii episcopi martyris ritu duplici præscribitur celebrandum 2 Octobris die, quo etiam inter Officia propria memorata, quæ dicto Kalendario seu Directorio subnectuntur, Officium de S. Leodegario occurrit, in quo quatuor Lectiones, quarta scilicet, quinta et sexta, Sancto sunt propria. Desumptæ illæ sunt ex Leodegarii Vita per Ursinum conscripta. Porro ad manum etiam habeo Breviarium Atrebatense, quod diu ante annum 1652 manu exaratum est. Liqueat ex illo, verum esse id, quod titulus præfatis Officiis propriis Atrebatensibus præfixus affirmat, Festa scilicet, quorum Officiis præfigitur, ac proin etiam festum S. Leodegarii, in diœcesi Atrebatensi soluisse antiquitus celebrari. Dictum enim Ms. Breviarium ad diem secundam Octobris Officium de S. Leodegario etiam assignat, ut adeo festum S. Leodegarii etiam ratione anni 1652 soluerit antiquitus Atrebatii celebrari. Verum Officium Breviarii Ms. jam dicti ab Officio, quod in laudatis Officiis propriis Atrebatensibus de Leodegario exstat, non parum differt quoad Lectiones, quas utrumque in festo S. Leodegarii recitandas proponit. In posteriori enim tres tantum; in priori vero novem, quæ etiam ex Ursino depromptæ sunt, assignantur; nec mirum, quia illud ad normam Officiorum Breviarii Romani est exactum; hoc vero non item. Ad hæc Officium Breviarii Ms. ex hoc capite ab Officio typis excuso etiam discrepat, quod hoc Orationem Sancto propriam non habeat; illud vero hanc habeat: Omnipotens sempiterne Deus, sancto Leodegario sacerdote et martyre intercedente, cujus hodie natalicia celebramus, nostræ, quæsumus, fragilitati divinum prætende subsidium: ut apud Misericordiam tuam, pro qua ille felicem animam exhalavit, nos salutem sincera professione mereamur. P. Alia de cultu Sancti nostri in diœcesi Atrebatensi mihi non immolescunt. Venio nunc ad cultum, quem habet in diœcesi Pictaviensi, ad quam ex agro Atrebatensi fuit translatus.

575 Ad manum habeo Kalendarium Ms., in quo festi diœcesi Pictaviensi propria notantur. Ex hoc disco, Leodegarium in dicta diœcesi Atrebatensi Officio ritus semiduplicis ad secundam Octobris diem honorari. In hoc Sanctus, non nisi Orationem communem, Deus, qui nos etc., sed Lectiones tres secundi Nocturni habet proprias, quarum ultima terminari notatur his verbis: Corpus ejus (Leodegarii scilicet) Pictavos delatum est, ac in monasterio S. Maxentii sepultum. Post cultum Sancti Pictaviensem, de quo nihil amplius comperio, locus videtur exigere, ut de cultu ejus Cameracensi, cum diœcesis hujus nominis cum diœcesi Atrebatensi, dum in hac Leodegarius jacuit sepultus, fuerit unita, nunc agam. Inter Breviaria nostra et Missalia antiqua, quorum magnam suppellectilem habemus, antiquum exstat Missale Cameracense, in quo de S. Leodegario ad secundam Octobris diem hæc Missa habetur: Introitus.

Cultus S. Leodegarii in Atrebatensi.

E

F

Pictaviensi, Cameracensi,

A *troilus*. Lætabitur justus in Domino etc. *Psalm*. Exaudi, Deus, orationem etc. *Oratio*. Votivos nos, Domine, quæsumus, beati Martyris tui atque pontificis Leodegarii natalis semper excipiat, qui et jocunditatem in nobis suæ glorificationis infundat, et tibi nos reddat acceptos. Per Do. *Epistola*: Justus si morte etc. *Evangelium*: Nisi granum etc. *Secreta*: Sacrificium, Domine, quod desideranter offerimus, gratum tibi beatus martyr et pontifex Leodegarius suffragator efficiat. Per Dominum. *Communio*: Qui vult venire etc. *Postcommunio*: Beati martyris tui atque pontificis Leodegarii, quæsumus, Domine, precibus adjuvemur, et ejus digne solemnia celebrantes tuo Nomini fac semper esse devotos. Per Dnm. *Talis est, aut certe erat, cum Missale memoratum fuit impressum*, S. Leodegarii in diœcesi Cameracensi Missa; habet autem etiam Missale illud Kalendarium seu Directorium sibi præfixum, in quo ad secundum Octobris diem S. Leodegarius Officio trium Lectionum celebrandus notatur, ut adeo ex solo illo libro seu codice discamus, quo potissimum cultu ecclesiastico in diœcesi Cameracensi gaudeat, aut certe, cum Missale istud typis excuderetur, fuerit gavisus.

aliisque

574 A diœcesi Cameracensi ad diœceses Audomaropolitanam, Tornacensem, Namurcensem et Ultrajectinam, utpote et ipsas in Belgio sitas jam progredior. In Breviario secundum morem, usum et consuetudinem ecclesiæ, ut præfert titulus, collegiatæ sancti Audomari oppidi sancti Audomari Morinensis diœcesis anno 1518, ac proin, quod etiam titulus mox allatus satis indicat, ante novorum in Belgio episcopatum erectionem excuso S. Leodegarius ad 2 Octobris Officio ecclesiastico in novem lectiones diviso honoratur; sunt hæc ex Sancti Actis depromptæ, hancque Orationem Leodegario propriam sibi habent subjectam: Deus, qui beatum Leodegarium, martyrem tuum atque pontificem, inter immania tormenta victorem esse fecisti, concede nobis meritis ejus, qui te fide et passione secutus est, ut nullis tentationibus superati tibi constanter servire mereamur. Per. Verum novis per Belgium episcopatibus, eosque inter Audomaropolitanam, erectis, et Officiis ecclesiasticis antiquis ad formam Breviarii Romani redactis, de Sancto nostro in Ordinario Sanctorum, qui particulariter in cathedrali ecclesia Audomarensi celebrantur, anno 1610 typis excuso sequens Officium præscribitur: Leodegarii episcopi et martyris duplex. Omnia de communi unius martyris. Oratio, Deus, qui nos. Lectiones secundi Nocturni, Principes persecuti sunt. Tertii, Homilia in Evangelium Si quis vult venire post me, ut adeo in Officium ecclesiasticum, quo Leodegarius, ineunte sæculo xvi, Audomaropoli celebratur, non parva ad annum 1610 mutatio jam esset invecta, cui an non alia deinde accesserit, compertum non habeo, neque in id indagare operæ pretium duxi. Idem cogita de cultu S. Leodegarii ecclesiastico in nonnullis locis aliis, quem ex antiquis illorum Breviariis, Kalendaris et Missalibus jam inde vel probavi, vel porro probaturus sum. Id enim cultus S. Leodegarii cum cultu aliorum Sanctorum habet commune, ut in plerisque locis, in quibus introductus est, frequentes mutationes subierit. Notet hic tantummodo studiosus lector, ex cultu Sancti antiquo probato verisimilem saltem reddi cultum ejus hodiernum, ut ut forte a primævo diversum. Hoc annotato, videamus nunc, quo cultu Sanctus in diœcesi Tornacensi gaudeat, seu potius antiquitus fuerit gavisus. Hunc ex parte saltem docet duplex Missale Tornacense, quod ad manum habeo, alterum anno 1498, alterum anno 1590 typis editum; in utroque enim ad secundam Octobris Missa de S. Leodegario assignatur. Accedit Breviarium civitatis Insulensis in diœcesi Tornacensi sitæ anno 1555 excusum, in quo Officium ad secundam Octobris diem recitandum tres Lectiones ex Actis S. Leodegarii excerptas proponit.

tum Belgii,

575 Quod jam pertinet ad diœcesim Ultrajectinam et Namurcensem, in Missali prioris, quod anno 1514 typis est excusum, Leodegarius Missam nomini suo

inscriptam, in Officiis vero propriis posterioris anno 1619 excusis duas ad secundam Octobris Lectiones ex Vita sua habet desumptas, si excipias hæc secundæ Lectionis postrema verba: Postmodum tamen aliquam corporis (S. Leodegarii) portionem accepit Broinum, Namurcense sancti Gerardi monasterium. Verum de reliquiis S. Leodegarii in Broinensi monasterio exstantibus postagetur; lubet nunc aliquot saltem enumerare Galliarum diœceses, in qua Sanctus noster cultu ecclesiastico gaudet, aut certe gavisus fuit his annis, quibus Missalia vel Breviaria aut etiam Kalendaria, ex quibus cultum illum probaturus sum, notantur excusa. Incipio a diœcesi Autissiodorensi. Hujus ad manum sunt duo Breviaria diversa, quorum alterum anno 1571, alterum anno 1756 fuit excusum. His Breviariis accedit Kalendarium anni 1755, in quo festum S. Leodegarii ritu semiduplici ad 2 Octobris celebrandum notatur. Ex dictis binis Breviariis inter se collatis liquet, Leodegarii in episcopatu Autissiodorensi cultum immutatum usque non perstitisse. Etenim in antiquiori Officium diei secundæ Octobris sex Lectiones Sancto proprias ex Ursino depromptas exhibet; ejusdem vero diei Officium in recentiori anni 1755 duas tantummodo Lectiones de S. Leodegario ex anonymo simul et Ursino concinnatas proponit. Duo pariter ad manum sunt diœcesis Ambianensis Breviaria, quorum alterum, quod est antiquius, impressionis annum non præfert, alterum anno 1554 impressum notatur. Utrumque in Officio ecclesiastico secundæ diei Octobris tres Lectiones de S. Leodegario ex Sancti biographis depromptas assignat. Idem etiam faciunt quatuor alia, quæ penes nos sunt, Breviaria, Remense scilicet, quod anno 1650, Senonense, quod anno 1625, Turonense ecclesiæ S. Martini, quod anno 1655, et Bisontinum, quod anno 1590 typis excusum notatur.

E

576 Porro Breviarium Lingonense anno, 1604 impressum, in festo S. Leodegarii Officium novem Lectionum ex Ursino depromptarum assignat. Id ipsum etiam facit Breviarium Ebroicense anno 1586 excusum, in quo insuper hæc habetur S. Leodegario propria Oratio: Deus, qui beatum Leodegarium martyrem tuum in agone probasti, et probatum in dolore sustentasti, quem hodierna die in cælestibus gaudiis recipere dignatus es, præsta nobis famulis tuis, ut qui gloriam non meremur, indulgentiam peccatorum nostrorum, ipso interveniente, adipisci mereamur. Per Dominum. Eadem Oratio in Breviario Tullensi, quod anno 1555 est impressum, uti etiam in Breviario Remensi num. præcedenti laudato, ad secundam Octobris in festo S. Leodegarii recitanda assignatur; hoc autem mihi sat notatu dignum idcirco apparet, quod pene ad verbum cum Oratione ex antiquo Missali, de quo, Gallicanumne antiquum sit, an tantum Gothico-Gallicanum, § 19 inquisivimus, num. 504 recitata congruat, ac proin argumento utcumque esse possit, dictum Missale antiquum, cum ex eo ad tria memorata Breviaria Gallicana, Tullense scilicet, Ebroicense et Remense Oratio mox recitata transiisse videatur, non solum Gothico Gallicanum, sed et Gallicanum fuisse; seu non solum in Gallia Narbonensi Gothorum dominio subjecta, sed etiam in aliis Galliarum provinciis, quod toto fere § 20 probare studui, fuisse usitatum. Argui id etiam utcumque, et quidem a fortiori, posse videtur ex Missali Viridunensi anno 1554 typis excuso. In Missa enim de S. Leodegario, quam illud ad 2 Octobris exhibet, non solum Oratio, quam mox recitarimus, ex prædicto Missali antiquo, ut apparet, deprompta, sed et alia, quam ex eodem Missali num. 505 integram dedi, insuper occurrit, ut suspicari liceat, illam Viridunensem S. Leodegarii Missam ex Missa, quam sæpe dictum Missale continet, tunc, cum antiqui in Galliis ritus ecclesiastici abrogarentur, aut paulo serius fuisse concinnatam, atque adeo Missale antiquum, ex quo concinnata videtur, in ecclesia Viridunensi, quæ certe ad Galliam Narbonensem non spectat, ante præfatam rituum antiquorum abrogationem verosimiliter fuisse

tum Gallia

F

AUCTORE
C. B.
episcopatibus,
quibus non-
nulli

fuisse usitatum. Sed hoc notasse sufficiat, redeo ad inceptum.

577 In Breviario Parisiensi, quod anno 1640 excusum est, ad secundam Octobris ita notatur: S. Leodegarii episcopi et martyris. Simplex. Oratio. Deus, qui nos beati. et cætera omnia de communi unius Mart.... Lectio prima de Scriptura occurrente. Subduntur deinde duæ Lectiones ex Vita S. Leodegarii quoad substantiam desumptæ, licet autem in Breviario Parisiensi anni 1680 festum Angelorum Custodum 2 Octobris die celebrandum proponatur, de Leodegario tamen, de quo etiam est Lectio nona, commemoratio præscribitur. Licet item in Breviariis Viridunensi et Rothomagensi, quorum primum anno 1560, secundum anno 1736 impressum est, de Leodegario non fiat Officium, ejus tamen commemoratio præscribitur. Ast, uti in Breviariis num. 573 memoratis, ita iterum in Breviario Meldensi, quod anno 1640 est editum, Officium ecclesiasticum de S. Leodegario, quod tres Lectiones Sancto proprias continet, recitandum proponitur. Idem fit, vel certe olim factum est, uti disco ex plurimis Kalendaris Mss., quæ ad manum habeo, in Breviariis Macloviensi, quod a Joanne du Bec episcopo Macloviensi anno 1605 fuit recognitum, Andegavensi S. Albini, Aurelianensi S. Aniani, Bellovacensi, quod anno 1554 editum notatur, Bituricensi anni 1623, aliisque plurimis, ut adeo cultus S. Leodegarii, cum in tot Missalibus jam memoratis Missa, inque tot Breviariis Officio ecclesiastico, licet non in omnibus æqualiter, honoretur, per Gallias et Belgium celebratus existat, et longe lateque sit propagatus. Indubitatum etiam rei hujus argumentum præbent ecclesiæ et altaria prope innumera Leodegario consecrata, paræciæque rurales ab eodem in ambabus illis regionibus nuncupatæ. Ut enim rem brevi expediam, in sola diœcesi Pictaviensi, uti disco ex Registro beneficiorum archiepiscopatus Bituricensis anno 1648 Parisiis excuso, decem ut minimum sunt ecclesiæ S. Leodegario dedicatæ; in diœcesi Atrebatensi paræciæ rurales Sancti nomine insignes tres, in Lemovicensi saltem quatuor, in Tornacensi, Boloniensi, Engolismensi, Condomensi ut minimum una, inque aliis multis plerumque occurrunt plures, quas hic omnes recensere, nimis longum foret, ut adeo vel ex hoc capite, cultum S. Leodegarii longe lateque per Gallias et Belgium esse propagatum, fiat perspicuum.

etiam in Ger-
mania acce-
derunt.

578 Nec solum Sanctus in duabus illis regionibus cultu ecclesiastico late diffuso, sed et in Germania gaudet; quod, antequam hunc § claudam, etiam lubet ostendere. Tria præ manibus habeo Missalia Germanica, Spirense scilicet, Moguntinum et Herbipolense, jam ab annis amplius ducentis excusa, quibus singulis ad 2 Octobris Missa de S. Leodegario inscribitur. Missalibus istis antiquis accedunt quinque antiqua itidem, jamque etiam a ducentis amplius annis impressa Breviaria, Herbipolense nimirum, Constantiense, Passariense, Wormatiense et Erfordianum, in quibus omnibus ad secundam Octobris Officium de S. Leodegario signatur, ut dubium non sit, quin S. Leodegarius cultu ecclesiastico multum extenso etiam in Germania gaudeat, aut certe antiquitus fuerit gavisus; unde et de cultu Sancti ibidem hodierno non infundatam, prout num. 574 jam innui, feceris conjecturam. Ceterum nullum quidem monumentum mihi suppetit, ex quo probem, cultum Officii ecclesiastici recitatione in Murbacensi et Masmonasteriensi in Alsatia cænobiis Leodegario deferri; cum tamen duo illa monasteria Leodegario sint consecrata, seu, ut vidimus, in Sancti honorem exstructa, priorisque monachi sancti Martyris caput sese possidere gloriantur, dubitandum non videtur, quin Sanctus a religiosis utriusque monasterii incolis Officii ecclesiastici in ejus honorem concinnati recitatione quotannis saltem semel honoretur. Non dubito etiam, quin Sanctus eadem veneratione in pluribus aliis Germaniæ locis gaudeat, sed cum cultus, quo in regione illa gaudet, jam satis superque sit probatus, in rem illam pluribus inquirere supervacaneum existimo, atque ad tractandum de sacris Sancti reliquiis progredior.

§ XXVI. Plures caput S. Leodegarii sibi vindicant, et an alicubi hoc integrum existat.

Sex sunt Ordinis Benedictini cænobia, quæ sacrum S. Leodegarii caput apud se asservari contendunt. E cænobiis illis quinque sunt virorum, nempe Murbacense in Alsatia, pro cujus notitia videsis § 20, Maymacense in diœcesi Lemovicensi, Gemeticense in diœcesi Rothomagensi, Pratellense in diœcesi Lexoviensi et Atrebatense S. Vedasti; unum vero feminarum, Suessionense scilicet S. Mariæ. Hisce monasteriis accedit locus aliquis in Comitatu Burgundiæ, Chastillon sous Mesches dictus, cujus incolæ, ut Chiffletius Societatis nostræ sacerdos ad vitam S. Leodegarii per anonymum Murbacensem conscriptam in margine annotavit, sacro S. Leodegarii capite pariter gloriantur. Murbacensis monasterii monachi, ut caput S. Leodegarii sibi vindicent, Primariis, inquit Mabillonius sæculo II Benedictino pagina 706, abbatiæ suæ instrumentis, et antiquo nituntur testimonio illius auctoris, qui S. Leodegarii vitam tertius ante annos octingentos scripsit. Quippe Eberhardus Alesatiæ dux, Murbacensis cænobii conditor, ecclesiam S. Petro et B. Leodegario per Widegerum Argentinensem episcopum anno Christi MCCXXXIII dedicari curavit. Unde in ipsius epitaphio, quod num. 521 recitavimus, legitur hic versus:

Pro tibi donatis, Leodegari, junge beatis.
Et Vitæ Leodegarii scriptor (anonymus scilicet Murbacensis) tertius, de quo in Observationibus præviis diximus, testatur, in finibus Alamanniæ gloriosum caput inclyti Martyris servari ac miraculis illustrari in quodam monasterio, quod non aliud est sine dubio a Murbacensi. Nam istud monasterium in confinio Vosagi, Alamanniæ et Alesatiæ positum est, monstrantque usque hodie S. Leodegarii caput monachi Murbacenses, quod a primo loci conditu penes se habere asserunt, ob idque ecclesiam suam in S. Leodegarii honorem consecratam esse. Ita Mabillonius, qui utinam produxisset primaria abbatiæ Murbacensis instrumenta, quibus, ut ait, Murbacenses monachi nituntur, ut caput S. Leodegarii apud se servari affirmant. Ex his forte hic aliquid certius statui potuisset. Affert quidem in Appendice ad tom. II Annalium Benedictinorum pag. 700 et quatuor sequentibus tria diversa antiqua instrumenta ad monasterium Murbacense spectantia, sed ex his pro capite Murbacensibus in Alsatia monachis asserendo nihil certi potest confici.

580 Nolim tamen ego asserere, apud Murbacenses monachos caput S. Leodegarii, aut saltem ejus partem, quod forte hi tantummodo contendunt, non existere. Imo sat credibile apparet, Eberhardum, monasterii Murbacensis fundatorem, caput S. Leodegarii, consanguinei sui, aut saltem ejus partem ab iis, quos penes erat, impetrasse, illudque in monasterio Murbacensi a se condito collocasse, ut proinde religiosi illius incolæ jam inde a cænobii sui exstructi initio pretiosissimi illius thesauri, capitis, inquam, S. Leodegarii, aut saltem ejus partis possessores forsitan existerint. Ad hæc caput S. Leodegarii aut saltem ejus partem apud Murbacenses a longissimo tempore asservari, argumento esse potest, quod S. Leodegarii nomen, quod in privilegiis, diplomatibus, donationumque Chartis postponi primo soluerat nominibus reliquorum Sanctorum, in quorum honorem monasterium Murbacense fuerat constructum, in hujusmodi deinde instrumentis sæpe vel primo loco exprimitur, vel certe, omissis sanctis aliis monasterii Patronis, solitarie ponatur. Liqueat id ex octo diversis diplomatibus, quæ tom. V Spicilegii ecclesiastici Germaniæ a pag. 955 usque ad pag. 960 inserta sunt, monasterio Murbacensi sæculo VIII et IX concessis; in his quippe S. Leodegarius vel solus nominatur vel aliis Sanctis præponitur, ut adeo Sancti cultus in dicto monasterio Murbacensi crevisse videatur, idque forte,

D

Caput S. Leodegarii sibi vindicant Murbacenses.

E

F

Maymacenses,

ut

A *ut suspicari fas est, non alia de causa, quam quod caput ejus ibidem vel integrum vel saltem ex parte exstaret. Venio nunc ad Maymacenses in diœcesi Lemovicensi monachos, qui, uti jam monui, caput S. Leodegarii apud se servari, pariter contendunt. Bernardus Guidonis Lutensis episcopus, cujus verba num. 10 data hic iterum repeto, in Tractatu de Sanctis Lemovicensibus num. 40 a Labbeo tom. I Novæ Bibliothecæ inserto sic habet: S. Leodegarii Augustodunensis episcopi et martyris, quem Ebrounus, major-domus regie decollavit, et exoculavit, manus et caput apud Maymacum in monasterio pia devotione venerantur. Bernardo Guidonis assentitur Gaufridus prior Vosiensis, apud Labbeum tom. II Novæ Bibliothecæ pag. 285 sub finem sic scribens: Meimacenses manus et caput Leodegarii, quem Ebrounus decollavit, pia devotione venerantur. Possident ergo juxta duorum illorum scriptorum testimonium Maymacenses in diœcesi Lemovicensi monachi S. Leodegarii caput, sed, an integrum? id non edicunt.*

Gemeticensis
et Atrebatensis
S. Vedasti
monachi,

B *581 Idem fit a Mabillonio, aliisque scriptoribus, quantum ad Gemeticenses in diœcesi Rothomagensi monachos, qui, uti jam monui, caput S. Leodegarii sese possidere, pariter gloriantur. Nec majori distinctione loquitur Arnoldus Rayssius in Hierogazophylacio Belgico, dum caput S. Leodegarii Atrebatensis S. Vedasti monasterio attribuit. Cointius in Annalibus ecclesiasticis Francorum ad annum 681 num. 5 de capite S. Leodegarii apud Atrebatenses S. Vedasti monachos, ut contenditur, servato ita scribit: In ejusdem (Leodegarii) translationis enarratione e pago Atrebatensi ad agrum Pictaviensem, quam proxime descripsimus, caput a reliquo sancti Leodegarii corpore separatum non legitur. Inter reliquias tamen, quas Atrebatenses in celeberrimo sancti Vedasti monasterio custodiunt, ab Arnoldo Rayssio in Hierogazophylacio Belgico recensetur caput sancti Leodegarii Augustodunensis episcopi et martyris, capsella ex argento deaurato elaborata ditatum. Et apud Andream Saussayum in Martyrologio Gallicano Vindicianus, Atrebatensis episcopus ac monasterii Vedastini præcipuus conditor, idem sancti Leodegarii caput sibi vendicasse sic dicitur: Caput hujus sancti Martyris nihilominus sanctus Vindicianus in pignus et monumentum pietatis sibi vendicavit, quod hodieque Atrebatensi servatur in scrinio argenteo antiqui operis, in monasterio sancti Vedasti. Ita recte proponit Cointius, quid de capite S. Leodegarii apud Atrebatenses S. Vedasti monachos assertum scriptum inveniatur. At mox innuit, se non putare, id, quod docet Saussayus, scilicet caput S. Leodegarii in territorio Atrebatensi, dum Sancti corpus Pictavium transferretur, Vindiciano interveniente, permansisse, viamque, ut valde communem, aperit, qua controversia, quam attingit, de capite S. Leodegarii inter monachos Maymacenses et Atrebatenses sancti Vedasti dirimatur.*

qui tamen se-
cummet ipsis
forsan pos-
sunt uti et

582 En ipsa ejus verba: Vindicianus e tribus quidem episcopis fuit, qui de sancti Leodegarii corpore contenderunt, sed illud corpus ex Atrebatensi diœcesi, ubi sepultum primo fuit, in Pictaviensem delatum est integrum, ut ex supradictis constat. Verum post aliquot annos, monasterium Vedastinum, cum a Vindiciano episcopo plurimum auctum fuisset, amplissimas quoque possessiones ex munificentia Theodorici regis accepit. Tunc autem Vindicianus episcopus et Theodoricus rex in votis forsitan habuerunt, ut e S. Maxentii monasterio in Vedastinum sive ex episcopatu Pictaviensi in Atrebatensem, ubi beatus Athleta martyrium consummarat, pars reliquiarum reveheretur. Id admodum probabile putamus. Superest difficultas, quoniam in Tractatu Bernardi Guidonis de Sanctis, qui Lemovicensem diœcesim exornant, caput et manus beati Leodegarii dicuntur apud Maymacum in monasterio pia devotione custodiri. Dirimetur hæc controversia, si monachis Vedastinis pars tantum capitis, altera pars ascetis Maymacensibus tribuatur. An sacrum Leodegarii corpus integrum,

ne capite quidem deficiente, ad agrum Pictaviensem fuerit transvectum, postque tantummodo caput ad Vedastinos monachos Pictavio sit relatum, veterum monumentorum penuria definire non valeo; puto autem revera monachorum Maymacensium et Vedastinorum, ut Cointius indicat, de corpore S. Leodegarii controversiam posse componi, si ambo, ut forte faciunt, non integrum S. Leodegarii caput, sed ejus tantum partem sese possidere contendunt.

583 Eodem modo, prout pariter existimo, cum Atrebatensibus S. Vedasti monachis et Maymacensibus, uti etiam secummet ipsis conciliari possunt monachi Murbacenses, Gemeticenses, tique, qui, ut jam dixi, in comitatu Burgundiæ caput S. Leodegarii, laudato Chiffletio teste, habere dicuntur, si singuli non integrum Sancti caput, sed ejus dumtaxat partem sese possidere contendunt. At nondum propterea, quantum existimo, hos inter et sanctimoniales S. Mariæ Suessionenses conveniret, si religiosæ illæ virgines integrum S. Leodegarii caput et corpus sibi vindicarent, prout ab his fieri D. Michael Germanus, qui tamen secundum dicenda num. 594 factum non approbat, innuere videtur pag. 598 Historiæ, quam de earundem monasterio conscripsit: ast is dominus verosimiliter, prout ex dictis num. 10 hujus Commentarii prævii facile est colligere, hallucinatus hic est, ac proin non est, cur certo statum Suessionenses S. Mariæ Sanctimoniales revocari in concordiam non posse cum Atrebatensibus S. Vedasti monachis, aliisque, si singuli non integrum S. Leodegarii caput, sed ejus tantum partem sese habere contendunt. Major difficultas occurrit circa Pratellenses in diœcesi Lexoviensi monachos. Hi enim, ut apparet, contendunt, integrum S. Leodegarii caput penes se esse, sola mandibula excepta. Docet id Arturus du Monstier, Rothomagensis Ordinis Fratrum Minorum Recollectorum presbyter, in sua Neustria Pia pag. 513. Ibi enim ad hunc titulum Reliquiæ in Thesauro monasterii Pratellensis inventæ, et per dominum abbatem visitatæ, anno Domini MCDLXV in die S. Marci Evangelistæ enumerat omnes Sanctorum reliquias anno 1463 in monasterio Pratellensi inventas, iisque primo loco accenset Caput S. Leodegarii cum quatuor dentibus, ad ipsum adhuc tenentibus, in capsula argentea deaurata; recensitis autem ceteris Sanctorum lipsanis in monasterio dicto exstantibus, subdit: In basi autem præfatæ thecæ S. Leodegarii, hi leguntur versus exarati:

Hoc Leodegarii caput est in vase locatum,

Pœna martyrii trina velut digne * probatum:

Lingua mulctatum, cæsa, prout antea, fatur,

Orbis orbatum, terebro demum resecatur.

*584 Versibus his quatuor, quod huc potissimum facit, subjungit laudatus Arturus: Mirabile dictu! caput hujusce S. pontificis et martyris Leodegarii ex omni parte integrum est, excepta mandibula, licet per tempora sit terebratum ac perforatum; quod pro pietate vidi, veneratus sum, et osculatus, atque meis manibus pertractatus * anno MDCXLI. Cum itaque Pratellenses monachi, uti ex verbis Arturi ultimo recitatis conjicere fas est, totum S. Leodegarii caput, sola mandibula excepta, sese habere existiment, non facile futurum est, ut in concordiam adducantur cum Atrebatensibus S. Vedasti monachis, aliisque supra nominatis, idque etiam si horum singuli non integrum S. Leodegarii caput, sed ejus dumtaxat partem sibi vindicare statuantur. Etenim non facile mihi persuaserim, illos omnes minutam dumtaxat mandibulæ capitis S. Leodegarii partem sibi vindicare, quod tamen necesse est, ut cum Pratellensibus monachis consentiant, cum hi integrum S. Leodegarii caput, sola mandibula excepta, penes se esse contendunt. Hinc jam consequens est, ut vel Pratellenses monachi integrum S. Leodegarii caput, excepta sola mandibula, non possideant, vel ut alii omnes, qui vel caput integrum Sancti, vel ejus saltem partem sibi vindicant, genuinas non habeant Leodegarii reliquias, si hæc, quas sibi vindicant, non sint vel tantum Sancti capitis mandibula, vel hujus particula*

AUCTORUM
C. B.

cum sancti-
monialibus
Suessionensi-
bus conciliari.

E

* forsani igne

F

at non item
cum monachis
Pratellensi-
bus, qui fere
integrum,

* pertractavi

AUCTORE
C. B.

particula aut forte etiam ossiculum ex temporibus Sancti, teste laudato Arturo, perforatis desumptum. Ast, scis-itabitur nunc forte non nemo, quibusnam hic assentiendum est, an Pratellensibus, qui integrum S. Leodegarii caput, an vero aliis, qui capitis S. Leodegarii partem mandibula majorem aut minutam tantum ejus particulam sese habere gloriantur.

ut apparet,
Sancti caput
sibi vindicant,

585 Respondeo, rem hanc non facili negotio posse decidi; at, cum nihilominus minus præsumendum videatur, errare Morbacenses in Alsatia monachos, aliosque plures supra nominatos, qui S. Leodegarii caput, ejusve saltem partem, mandibula verosimiliter, ut dixi, majorem sibi vindicant, quam solos Pratellenses, qui idem illud sacrum pignus totum et integrum, sola mandibula excepta, sese habere contendunt, in hanc ego, donec ex antiquis authenticisque monumentis, quid certius didicero, opinionem propendo, qua existimo, nec apud Pratellenses, nec ob rationis similitudinem, apud quoscumque alios integrum S. Leodegarii caput existere, idque, etiamsi mandibulam, ut Pratellenses faciunt, aliasque etiam partes minutas exceperis. At, inquit Mabillonius sæculo II Benedictino pag. 706, ubi tamen rem hanc indecisam relinquit, Pratellenses ostendunt litteras Radulfi Lexoviensis episcopi, ad ejus diocesim attinent, anno millesimo centesimo octogesimo tertio concessas, quibus fidem facit de consecratione altaris in honorem S. Thomæ Cantuariensis et S. Leodegarii martyris, cujus caput illic haberi significat in hunc modum: « Notum sit » omnibus tam præsentibus, quam futuris, quod » ego Radulfus Dei miseratione Lexoviensis episcopus consecravi hoc altare in honore S. Thomæ » martyris et B. Leodegarii in die Exaltationis » S. Crucis anno ab Inc. Domini millesimo centesimo octogesimo tertio, regnante Francorum » rege Philippo, Henrico rege Anglorum, Rothrodo » archiepiscopo Rotomagensi. Confisi ergo de misericordia Dei et intercessione prædictorum Martyrum, omnibus, qui ad hoc altare a nobis » indignis consecratum pio corde et contrito ac- » cesserint per totum primum annum illius consecrationis, et eleemosynas suas obtulerint; tertiam partem injectæ poenitentiae relaxamus, et » peccata, quæ memoriter humana fragilitas retinere non potuit, de quorum tamen oblivione » et contemptu peccator digne poenituit, nihilominus relaxamus. Singulis autem annis a Dominica ante Ascensionem inter tres hebdomadas » omnibus venientibus, et eleemosynas suas offerentibus similimodo succurrendum decrevimus :

C » quoniam illis diebus caput gloriosi martyris » Leodegarii a monachis hujus ecclesiae, populo » veniente, debet ostendi, et orationes et eleemosynæ ab ipsis fieri, et pro salute offerentium » Missa solemniter celebrari. Hoc igitur ad memoriam posterorum scripti nostri munimine, et » sigilli impressione duximus roborandum. »

qua in re ut
errent, prout
verosimiliter

586 Tale est argumentum, quo, ut laudatus Mabillonius loco citato loquitur, jus suum, ad gloriam scilicet in possessione capitis S. Leodegarii sitam, Pratellenses tuentur. Verum adductæ Radulfi Lexoviensis episcopi litteræ non ad fidem, ut ex earum jam recitatarum tenore manifestum sit, de capite S. Leodegarii a Pratellensibus asservato faciendam confectæ sunt, ac proin Radulfus Lexoviensis episcopus non ex certa notitia, diligenti examine præmisso, acquisita, sed ex sola communi fama existimandus est in præfatis litteris capitis S. Leodegarii possessionem Pratellensibus monachis adscribere, ut adeo hi ex illis rem nequeant conficere. Adde, quod in iisdem litteris Radulfus Lexoviensis episcopus caput S. Leodegarii, quod a Pratellensibus possideri inquit, totum et ex omni parte, sola excepta mandibula, esse integrum, ne vel verbo insinuet. Ast, inquit, si integrum S. Leodegarii caput, excepta mandibula, penes Pratellenses monachos non sit, consequens est, ut hi aut potius eorum majores caput, quod apud eos integrum, excepta mandibula,

asservatur, temere nec sine doli et fraudis suspitione D pro capite S. Leodegarii venditarint. Respondeo, nec monachos Pratellenses, nec quoscumque alios supra memoratos, licet etiam omnes et singuli integrum Sancti caput, nulla omnino parte deficiente, sibi vindicarent, temeritatis propterea, fraudisve aut doli fore arguendos; quod sic ostendo. Joannes Ferrandus Societatis nostræ sacerdos in sua Disquisitione Reliquiaria lib. I varias suspiciendæ et suspectæ multitudinis earumdem, ut loquitur, in individuo reliquiarum causas adducit; unam autem libri citati cap. 6 articulo 1 allegat, qua facile a temeritate, fraudisque ac doli suspitione liberantur, quicumque easdem in individuo reliquias sibi vindicant. Causam illam a tabulis, in quibus reliquiae a possessoribus suis fuerant notatæ, deperditis repetit. Ut res plana fiat, lubet nonnulla ejus verba ad propositum nostrum præcipue spectantia huc transcribere. Articulum proxime citatum sic inchoat : Quanta sit, semperque fuerit in rebus omnibus, seu privatis, seu publicis, tabularum fides apud respublicas bene constitutas, imo et apud nationes omnes aliqua humanitate imbutas, ignorare nemo potest, si homo est : ea propter veterum tabularum jactura hoc plus contulit ad easdem numero reliquias, vulgi saltem Christiani opinione, persuasione ac fide multiplicandas, quo certius de illis posteritati constitisset, ni a variis casibus earumdem tabularum monumenta intercidissent. Docet deinde multum ecclesiarum, bonique publici fidelium interesse, ut singularum reliquiarum nomina, quas ecclesiae possident, tabulis, annalibus atque aliis monumentis sedulo teneantur inscripta, laudatque nonnullis episcopis interque eos S. Carolo Borromæo, qui in eam curam præcipue incubuerunt, affert etiam in rem suam, a quo tamen consultius abstinuisset, monumentum antiquum a pseudo-flavio Dextro productum seu potius confictum, tandemque in hunc modum concludit.

387 O utinam ! ea semper cura universos ecclesiarum moderatores ac proceres sollicitos habuisset, dedissentque studiosissime operam, tum ut singularum reliquiarum nomina ecclesiasticis tabulis, seu commemoratoriis inscriberentur, tum ut inscripta in suis tabulariis, et templorum charophylaciis ac favillis *, ne interciderent, asservarentur. Non jam vulgo jactaretur tanta earumdem reliquiarum vis, aliquibus plus æquo forte suspecta, omnibus suspicienda, si earum veritas plane, pleneque per vetera tabularum monumenta constaret : a quarum tabularum jactura illam ejusdem generis reliquiarum multitudinem in orbem invectam fuisse, verosimillimum est. Cum nomina et habitudo singulorum lipsanorum, una cum tabulis, quibus adscripta erant, forte fortuna periissent, fideles partim ex majorum fide, partim ex communi sensu et fama, partim ex religioso et inculpabili errore, illas ipsas, quibus fruebantur, reliquias iis adscripserunt Divis, vel quos maximi nominis ac sanctitatis fama inter cognomines esse noverant, vel quos nuncupari a majoribus solitos, qua nominum, qua reliquiarum similitudine delusi meminerant. Quod si Deus pro sua bonitate fidelium pietati gratificaturus ad hujuscemodi sacra pignora dignatus fuisset miracula edere (ut fiebat non raro) tum illi conceptæ persuasioni tenacius adhærescere non dubitarent.

588 Sentis jam, reor, erudite lector, quid ad præsens institutum ex hac laudati Ferrandi conclusione possit erui, fieri scilicet posse, ut caput, quod Pratellenses pro capite S. Leodegarii habent, Leodegarii tamen non sit, idque sine ulla eorum culpa, qui illud primi pro Leodegarii capite venditarunt. Rem sic concipe : Possederint ii, a quibus Pratellense monasterium, dum sæculo XI conderetur, caput pro Leodegarii capite jactitatum accepit, cum parte capitis S. Leodegarii insignes alias reliquias, easque inter etiam habuerint alicujus a Leodegarii distincti Sancti caput. Hoc posito, fieri potest, ut reliquiarum illarum possessores dictum Sancti a Leodegario di-

accidit, fraudis
dolisque

* favillis

F

intervenire
non debet.

versi

A *versi caput pro capite Leodegarii habuerint, proque tali etiam monachis Pratellensibus dederint, quod nempe carerent documentis, ex quibus singularum reliquiarum, quas possidebant, nomina discerent, scirentque nihilominus traditione a maioribus suis accepta, eas inter esse caput S. Leodegarii, quo scilicet nomine pars dicti capitis, qua dumtaxat fruebantur, apud eos veniebat, quemadmodum et apud multos hodieque minus rigide loquentes pars corporis vel capitis alicujus Sancti etiam caput vel corpus solet vocari. Ita, opinor, facile unusquisque intelliget, quomodo fieri possit, ut Pratellenses monachi caput S. Leodegarii, quo gloriantur, non possideant, nec propterea tamen, qui illud primi pro capite S. Leodegarii venditarunt, fraudis dolique sint suspectandi. Idem fere ob rationem num. 585 allatam, sano tamen sensu, intellige de monachis Morbacensibus, aliisque omnibus, si qui forte sese integrum S. Leodegarii caput possidere contendunt; possunt scilicet ipsimet etiam antiquitus partem capitis S. Leodegarii cum capite Sancti a Leodegario distincti possedissee, illudque deinde, amissis antiquis tabulis, ex quibus de reliquiarum suarum nominibus et qualitate cognoscerent, pro capite S. Leodegarii habuisse, hodieque habere. Sunt et aliæ viæ, quibus exponi queat, quomodo a monachis sive Pratellensibus sive aliis quibuscumque sine ulla tam præteritorum quam præsentium possessorum culpa pro capite S. Leodegarii obrudi queat caput, quod Leodegarii non est; at pro viis illis brevitatis ergo ad Ferrandum plus semel jam laudatum remitto. Ceterum licet non existimem, vel in monasterio Morbacensi, vel in aliis quibuscumque e supra memoratis locis caput integrum S. Leodegarii existere, nolo tamen, uti ex ante dictis liquet, inficiari, in plerisque ejus saltem partem inveniri. Tractandum nunc est de aliis Sancti nostri reliquiis.*

B

§ XXVII. Aliæ S. Leodegarii reliquæ variis in locis honoratæ.

Aliæ nonnullæ
S. Leodegarii
reliquiæ

C *Licet major pars corporis S. Leodegarii secundum Mabillonium (vide num. 556) in Ebroliensi Alvernienae monasterio olim fuerit deposita, ejus tamen brachium alterum, inquit is scriptor sæculo II Benedictino pag. 706, in Fiscamno monasterio apud Caletos celeberrimo, alterum in sancti Basoli cœnobio agri Remensis; denique alter ex sancti Martyris oculis effossis in regali S. Dionysii abbazia prope Luteciam Parisiorum haberi feruntur. Habent et minutas quasdam sacri corporis particulas Maxentiani nostri, apud quos Vir sanctus aliquamdiu vixit, et post mortem diu requievit. Exstant etiam S. Leodegarii reliquæ in diversis urbis Parisiensis ecclesiis, uti Bailletus tom. III Vitarum col. 51 testatur, ubi etiam ad propositum nostrum ait: Quin etiam oculi, quos Sanctus in vivis existens amiserat, post mortem ejus fuere reperti, si fides adhibeatur iis, qui eos se possidere credunt; unus ostenditur in abbazia S. Victoris Parisiensi, cujus Sanctus est secundus patronus, et ubi habet sacellum sibi consecratum; diciturque alter servari in thesauro S. Dionysii in Francia. Ita Bailletus, qui, uti opinor, hic aliquantulum plus, quam probari forsitan possit, (nescio, an sat laudando intuitu) etiam dicit; nempe S. Leodegarii oculos, quos in vivis hic existens amiserat, non nisi post ejus obitum fuisse repertos; quamquam enim ego pro memorato de oculis S. Leodegarii asserto me vadem ponere nolim, non video tamen, quo fundamento Bailletus asserat, Leodegarii oculos, quorum alter in abbazia S. Victoris Parisiensi, alter in Thesauro S. Dionysii in Francia dicitur existere, non nisi post Sancti obitum fuisse repertos. Sed de hoc, ne a proposito digrediar, plura non profero. Cointius in Annalibus ecclesiasticis Francorum ad annum 681 num. 6, uti infra pluribus docebo, etiam meminit reliquiarum S. Leodegarii in Silviniacensi diœcesis Claromontensis monasterio existentium. Cointio accedit Rayssius, qui in Hie-*

Octobris Tomus I.

rogazophylacio Belgico non solum Atrebatensibus S. Vedasti monachis caput S. Leodegarii attribuit, sed etiam S. Leodegarii reliquias recenset in contextis a se Opere citato Elenchis reliquiarum, quas monasteria Broniense in comitatu Namurcensi, Parcense Ordinis Præmonstratensis juxta Lovanium, Rutilense Cartusianorum ad ripam Mosæ, (imo Mossellæ) Brouburgense Velatarum Ordinis Benedictini Virginum, duæque insuper ecclesiæ, collegiata nempe S. Amati Duacena, et Atrebatensis Sanctissimæ Virginis Mariæ possident.

590 *Atque hæc sunt, quæ in genere de reliquiis a sacro Sancti capite distinctis comperire potui, nunc ad eas ex memoratis reliquiis, de quibus quædam particularia litteris consignata sunt, sermonem iterum, idque fere unice converto. Initium duco ab altero S. Leodegarii oculo, qui quondam, ut videbimus, in capella Francorum regis exstitit, quique proinde is est, qui nunc vel in monasterio S. Victoris ante memorato, vel in abbazia S. Dionysii dicitur existere. In scriptura sæpissime in hoc Commentario prævio laudata, quæ ex antiquis membranis clarissimi viri, domini de la Mare, Divisione regii consilarii desumpta notatur, quæque ad Majores nostros a Chiffletio Societatis nostræ sacerdote fuit transmissa, hæc leguntur: In capella Francorum regis unus habetur oculus sancti martyris Leodegarii, quem inter Sanctorum reliquias, quæ ibi sunt plurimæ, venerantur cuncti devotione celeberrima, et ex multis partibus venientes ægroti restituuntur, Deo operante, pristinae incolumitati. Ante biennium, quam hæc scriberem, filius cujusdam principis, Odonis nomine, correptus est valida ægritudine. Sic enim illo morbo, quem Galli VARIOLA vocant, omnino fuit pervasus, ut nec ipse alicujus membri motionem ageret, nec ministrantium contrectationem admitteret. Ad quem sanandum multis ex partibus plures medici convenerunt: sed peritia illorum artis nullam puero opem conferre potuit; augmentabatur etenim magis atque magis morbida pestis, et omnino claudebat oculos pueri languentis. Nihil igitur jam promittentibus medicis, cum jam desperarent parentes de salute filii, adfuit quidam clericus, qui ad eundem principem ferebat de parte regis quamdam legationem. Is morienti principi persuasit, ut oculum sancti Martyris vellet sibi mittere; per illius tactum dixit ad integram sanitatem posse redire puerum. Statim pater salutis filii cupidus legatos misit ad regem, qui (sicut clericus monuerat) apud regem intercederent: quibus reversis, consignatus est puer oculo sancti Martyris, et statim post signaculum, tamquam redeuntibus squamis, cæpit oculos aperire, et (quod diu non poterat) in alterum latus sine auxilio ministrantis sese convertit: die vero altera omnium membrorum cum incolumitate recepit officia. Auctor hujus Scripturæ, se vixisse prodit, dum memoratum miraculum accidit. Hoc enim narraturus ait, Ante biennium, quam hæc scriberem, ea scilicet, quæ ex ejus Scriptura num. 546 et 552 de modo, quo corpus S. Leodegarii Ebrolium venit, jam recitavimus, filius cujusdam principis etc. Quapropter non videtur esse, cur hic etiam ejus fides, ut in aliis supra, sit suspecta.*

591 *Subjungit deinde duo alia miracula, quorum primum videtur ejus ætate pariter evenisse; ait enim id factum esse, dum prædictus rex, an proin ille, quo regnante, miraculum proxime memoratum accidisse narrarat, venationem ageret. Quod vero pertinet ad alterum e duobus dictis miraculis, nullo plane indicio laudatus scriptor indicat, an id ætate sua, an citius acciderit. Puto tamen ipsum velle, id ætate sua accidisse. Utrumque hunc lubet hunc transcribere. Primum sic habet: Die vero quadam dum prædictus rex ageret venationem, accidit, ut unum ex militibus currentem per silvam inconsultius, ramus quidam sic in oculo reverberaret, ut in eodem oculo pars magna illius fixa remaneret. Quæ res magnam constriktionem regi et principibus attulit: erat enim ipse miles valde nobilis, et percussio*

55

videbatur

ACTORRE
C. B.

enumerantur:
deque iis, quæ
vel in S. Victoris

E

F

vel in S. Dionysii monasterio exstant,

AUCTORE
C. B.
* forte omni

videbatur omnibus * modo insanabilis. Cum autem die altera reverterentur de venatione, jussit rex ipsi militi, ut illum oculum, cujus penitus videbatur amisisse officium, consignaret oculo S. Leodegarii. Quod cum sacerdos quidam peregisset, statim, fugato dolore, rediit lumen vulnerato oculo cum sanitate. *Alterum his verbis exponitur* : Erat in Aurelianensi civitate quædam nobilis matrona, cujus caput cujusdam vermiculi morsu, quem araneam vocant, mirabiliter tumuerat, cujus immunitas tumoris visum et auditum illi abstulerat. Huic autem cum medicinæ species non valeret succurrere, cepit auxilium sancti Leodegarii implorare. Orabat autem multis precibus, ut oculo sancti Leodegarii martyris consignaretur. Quod, cum fieret, sine mora tumor ille abiit, et pristinae formæ decor rediit. *Duo priora miracula jam narrata, et, ut reor, forte etiam tertium, ad sæculum xi. si vere, ut credere nihil impedit, acciderint, referenda sunt. Etenim Scriptura laudata, in qua continentur, verbis hoc et præcedenti numero recitatis continuatur, unaque cum his, et cum recitatis num. 546 et 552 unam lucubrationem efficit; quapropter cum hæc claudatur his verbis num. 571 adhuc recitatis Moderno itaque tempore, scilicet sub Heberhardo ipsorum peregrinorum (monasterii scilicet Morbacensis, quod Vivarius-peregrinorum dicebatur) abbate, qui ipsius Martyris Vitam præluce jussit enucleare, consequens est, ut laudatæ Lucubrationis auctor, vivente Heberhardo monasterii Morbacensis abbate, floruerit. Jam vero cum Heberhardus, ut num. 571 docuimus, sæculo xi abbatiam Morbacensem abbas rexit, consequens est, ut tria memorata miracula, quæ, ut vidimus, laudatæ lucubrationis scriptore in vivis existente, acciderint, sæculo xi fuerint peracta.*

uti etiam de
illis, quæ in
monasteriis
Broniensi

592 Atque hæc sunt, quæ de altero S. Leodegarii oculo in capella regis Francorum, quæ post (vide Gerardum du Bois in *Historia Parisiensi tom. I pag. 350 et seq.*) in monasterium S. Maglorii ac deinde in paræcialem ecclesiam conversa fuit, quondam servato particulari inveni. Venio nunc ad ea, quæ speciatim de reliquiis Sancti in Broniensi comitatus Namurcensis monasterio exstantibus dicenda occurrunt. Cointius in *Annalibus ecclesiasticis Francorum ad annum 681 num. 6* ita scribit : Tertio milliari a Namurco conspicitur Broniense monasterium, quod decimo seculo constructum fuit, et sancti Gerardi conditoris ac primi abbatis nomen etiam gerit. In illo cœnobio Rayssius, quem scilicet et nos num. 589 laudavimus, ait, nempe in *Hieroglyphico Belgico pag. 123*, asservari corpus sancti Leodegarii Augustodunensis episcopi et martyris. Deinde mentem suam, pag. nempe 126 ejusdem *Operis*, sic exponit : « Dixi eos, nempe monachos » Bronienses, corpus habere, id est, maximam » corporis partem, excepto etiam sacro ejus capite. » Rectius Molanus non maximam, sed aliquam corporis portionem in Broniense monasterium delatam, in *Natalibus scilicet Sanctorum Belgii ad 2 Octobris diem*, sic asserit : « Sanctum corpus » ad sancti Maxentii monasterium est evectum. » Postmodum tamen inde portionem aliquam corporis accepit Bronium Namurcense sancti Gerardi monasterium die undecimo Aprilis. » Postea Martyrologium, *Usuardinum scilicet posterioris editionis a se illustratum*, citat, cujus hæc ad illum diem, undecimum nempe Aprilis, sunt verba : « In » Bronio monasterio adventus sancti Leodegarii » episcopi et martyris. Natalis est mense Octobri, » die secunda. » Molano, quem hic Cointius laudat, *adungi potest Sacrarium Namurcense anno 1619 Leodii typis excusum, et Gazetus in Historia ecclesiastica Belgii; hic enim in citato Opere pag. 511 verbis Gallicis a me factis Latinis sic scribit* : S. Leodegarius episcopus et martyr colitur in monasterio Broniensi per sanctum Gerardum fundato, quia pars ejus corporis eo fuit allata xi Aprilis; *illud vero pag. 21 sic habet* : Corporis ejus (S. Leodegarii) partem asservat Bronium, S. Gerardi opera.

Verum his ultimis Sacrarum laudati verbis S. Gerardi opera innui videtur, Bronienses comitatus Namurcensis monachos ipsiusmet S. Gerardi opera sacras S. Leodegarii, quas possident, exuvias obtinuisse. At Cointius in *Annalibus ecclesiasticis Francorum ad annum 681 num. 6* putat, sacras S. Leodegarii exuvias serius, quam a tate S. Gerardi, a Broniensibus in comitatu Namurcensi monachis fuisse susceptas, ut adeo juxta scriptorem illum opera S. Gerardi oblatæ illæ non fuerint, quæ de re quæ statuendum sit, commodius ad diem sequentem in Commentario prævio ad Vitam S. Gerardi discutietur. Pauca nunc de reliquiis S. Leodegarii in Silvinicensi diœcesis Claromontanæ monasterio exstantibus, lubet edicere.

595 Saussayus in *Martyrologio Gallicano ad 11 Aprilis hæc habet* : In Bronio monasterio adventus sancti Leodegarii episcopi Aduensis et martyris, cujus sacrum corpus deinde in Galliam relatum maximis fulgens virtutibus, cum exuviis sancti Principini itidem martyris, ad Silvinicense cœnobium Ordinis Cluniacensis, in Arvernia pervectum, summoque, quo decuit, honore cum corporibus sanctorum Confessorum, Majoli et Odilonis præfati Ordinis coryphæorum, in sacrario collatum est. *Insinuatam his verbis Saussayi de corpore S. Leodegarii opinionem Cointius ad annum et num. proxime citatum ita excipit* : Hæc opinio non placet, existimamus enim, corpus sancti Leodegarii numquam integrum apud Bronium vel apud Silviniacum fuisse, portiones autem ejusdem corporis utrobique etiamnum custodiri. Sebastianus Marcaille libro sexto *Antiquitatum Silviniacensium* addit, Ebrolium S. Leodegarii reliquiis, de quibus § 25 jam actum est, etiam illustrati. Ebrolium monasterium est Ordinis Benedictini, pertinetque ad diœcesim Claromontanam, in qua situm quoque Silviniacum. Monachi Cluniacenses, ut corpus sancti Leodegarii, seu partem corporis, ut auctor *Antiquitatum Silviniacensium* interpretatur, in ecclesia prioratus de Silviniao esse confirment, allegant Bullam Clementis sexti Papæ, datam apud Villam-novam Nivernensis diœcesis, 2 Nonas Octobris, Pontificatus anno secundo, quam in iisdem *Antiquitatibus* integram legere poteris. Ad manum non habeo *Antiquitates Silviniacenses a Sebastiano Marcaille publici juris factas, sed idem arbitror, quod Cointius, scilicet nec nunc, nec unquam antea integrum S. Leodegarii corpus vel apud Bronium vel apud Silviniacum fuisse, cum rationes contra opinionem, quæ quis id putaret, validissimæ possint afferri, ipsique met, quorum interest, sese non integrum S. Leodegarii corpus, sed ejus dumtaxat partem possidere fateantur.*

594 Porro Cointius verbis suis num. præcedenti recitatis subdit : Non dubitamus, quin et parte quadam tanti thesauri (corporis S. Leodegarii) ditatæ sint pleræque aliæ (præter eas scilicet, quas ante memoraræ) Galliarum ecclesiæ. Et vero ego verissimum sane puto, plurimas Galliarum ecclesias præter eas, quas Cointius enumerat, S. Leodegarii reliquiis esse ditatas; id enim, vel ex iis, quæ jam ante disseruimus, fit perspicuum, ut adeo iis assentiri nequeam, qui integrum S. Leodegarii corpus penes se esse affirmant. Imo ipsemet supra laudatus dominus Michael Germanus, prout num. 583 jam monui, *Suessionensibus S. Mariæ Sanctimonialibus id, uti innuit, affirmantibus, assentiri nequit in Historia, quam de earundem monasterio Gallice conscriptum anno 1673 in lucem emisit, licet aliquin propensus non videatur, ut aliquid omittat aut neget, quod ad gloriam et honorem dicti monasterii possit conducere. Verba, quæ in laudato Opere de præsentî argumento pag. 598 et seq. habet, reddita e Gallicis Latina hæc sunt* : Quod pertinet ad reliquias S. Leodegarii episcopi Augustodunensis, et fratris ejus S. Guerini aut Garini, etiam martyris, cujus corpus et caput in D. V. parthenone (Suessionensi scilicet) monstrantur, dissimulare nequeo, circa id multam haberi difficultatem. Præterquam

et Silvinicensi ostenduntur,

E

F
aliisque nonnullis

A terquam enim, quod religiosi abbatiae S. Maxentii in diœcesi Pictaviensi, ubi sancti illi Fratres jacuere humati, contendant, sese mansisse in possessione quarundam ex eorum reliquiis, Ebrolenses in Alvernia asserunt, Sanctorum illorum corpora in sua esse ecclesia, excepto capite (*vide hac de re Commentarii hujus prævii num. 10*) et brachio S. Guerini, quæ religiosis in tractu Lemovicensi Meimacensibus donata fuerunt. Præterea antiqui reperiuntur auctores, qui caput S. Leodegarii Morbacum in Alsatiâ allatum fuisse, annotant. Alii dicunt, illud esse in monasterio Gemeticensi, alii in Pratellensi, inque antiquis titulis fundantur. Ostenditur etiam in monasterio S. Dionysii in Francia unus ex oculis hujus Sancti, quos Ebroinus ei jussit evelli; unum ex ejus brachiis in Basolensi diœcesis Remensis, et alterum in Fiscamnensi in agro Caletensi quod me cogit judicium meum circa reliquias Leodegarii nempe et Gerini, quas *Suessionenses S. Mariæ Sanctimoniales penes se esse putant*, suspendere. Valde nihilominus credibile est, datam fuisse notabilem reliquiarum Sanctorum illorum partem abbatiae huic, *Suessionensi videlicet S. Mariæ*, in qua mater eorum S. Sigrada religiosam vitam fuerat professa. Unde fit, ut festum S. Leodegarii fuerit ibi semper celebratum, utque nomen ejus in antiquo Necrologio inveniat. Ita laudatus dominus Germanus.

quædam ob-
servantur.

593 Superest nunc, ut de duobus alterius generis lipsanis, quam sint sacra S. Leodegarii pignora, de quibus jam duobus hisce ultimis §§ actum est, nunc pauca dicamus. Lipsana illa sunt annulus sancti Pontificii, lapisque marmoreus, super quo Leodegarii oculi feruntur fuisse effossi. Cointius in *Annalibus ecclesiasticis Francorum* ad annum 681 num. 6 de priori e duobus illis lipsanis ita commemorat: In abbatia sancti Victoris prope muros Parisienses oculus et annulus beati Martyris (*Leodegarii*) asservantur. *Bucelinus vero in Menologio Benedictino* ad 2 Octobris de præfato annulo ita scribit: Ut... alia ejus (*Leodegarii*) miranda prætereamus; asservatur in cœnobio sancti Victoris Parisiis annulus illius pontificii, quo aqua benedicitur ad oculorum vitia et dolores tollendos prodigiose salutaris. *Saussayus in Martyrologio Gallicano* ad diem 2 Octobris de eodem annulo hæc habet: Lutetiæ Parisiorum in suburbicano monasterio S. Victoris observatur ejusdem (*S. Leodegarii*) annulus, cujus in aquam immersione miracula fere perennia eduntur: nam oculorum infirmitate laborantes, consecratæ aquæ ipsius perfusione, recuperant passim sanitatem. In *Commentario prævio ad Vitam S. Berregisi abbatis dixi*, Theodoricum IV, Francorum regem ab historicis communiter vocitari Calensem, quod e monasterio Calensi, cui fuerat inclusus, ad Francorum solium fuerit erectus; nolim tamen quis propterea existimet, a me opinionem, quæ Theodoricum IV e monasterio ad solium erectum statuit, pro certa haberi atque indubitata. Alia de hoc Sancti annulo testimonia comperire non potui; putoque nihilominus ex duobus adductis in dicto monasterio annulum saltem aliquem pro annulo S. Leodegarii pontificio ostendi. Quod jam pertinet ad lapidem marmoreum, super quo feruntur Leodegario oculi fuisse effossi seu evulsi, servari hic dicitur in Atrebatensi S. Vedasti monasterio, prout Rayssius in *Hierogazophylacio Belgico* pag. 526 his verbis testatur: Ad sacrarii ingressum (*in Atrebatensi S. Vedasti monasterio*) marmor candidum hodieque visitur, super quo in fama est, beati Leodegarii oculos ab Ebroino, domus regiae majore, fuisse effossos, et fidem auget hoc distichon, quod juxta in pariete legitur:

Lux Leodegarii super hunc lapidem terebrata,
Vi fuit imperii Theodorici penetrata.

Locrius in *Chronico Belgico* annis duodecim ante Hierogazophylacium Rayssii typis excuso idem idque iisdem fere verbis prodit, ut Locrium dumtaxat descripsisse Rayssius videatur. Quod si nunc forte quis petat, an annulus, qui in abbatia S. Victoris prope Parisios servatur, vere sit pontificius S. Leodegarii

annulus, et an marmor candidum, quod in abbatia Vedastina ad sacrarii ingressum visitur, vere sit lapis, super quo oculi S. Leodegarii fuerunt effossi seu evulsi, Respondeo, nec unum nec alterum, cum antiqua monumenta fidem circa alterutrum indubitatum non faciant, pro certo a me posse asseverari. Quod enim aiunt Locrius et Rayssius de disticho, quod juxta dictum lapidem in pariete legitur: potest id a manu, quæ multis sæculis Leodegario sit posterior, esse profectum, ut adeo, licet fidem, uti laudati duo scriptores loquuntur, utcumque augeat, rem tamen indubitatum minime efficiat.

AUCTORE
C. B.

VITA

Auctore monacho Augustodunensi
anonymo et coævo.

Ex codice P. Ms. 16 cum quatuor Mss.
apographis, Chesniique et Mabillonii
editionibus collato.

PROLOGUS.

Domino vere sancto et apostolica veneratione colendo Erminario, urbis Augustidunensis episcopo. Dum sæpe a vobis jussus et spiritualium fratrum a flagratione* compulsus, gesta beati Leodegarii martyris atque pontificis tandem scribere sum aggressus b. Ideo enim diu implere jussa vel petita distuli, dum duplicem opinionem* contra me videbam consurgere: unam ignorantiae, caliginis et ignaviae metuens c; aliam prudentibus in derisum verens patescere. Oro ergo vestram fidelem devotionem in primis, ut meæ rusticitati veniam detis, et tantummodo, quæ vobis placuit, clam soli interim lectitetis; donec aut cultiore* sermone ea, quæ nos, vobis jubentibus, usurpavimus, reperiretis*, aut aliorum præsulum* correcta judicio irreprehensibilis, quam postea legatis, post vos probata resideat lectio d. Hoc specialiter peto, ut vires ad hoc opus exsequendum, quas mihi conscia denegat imperitia, vestrarum precum solerti studio apud Dominum obtineant opportuna suffragia.

E
Auctor scri-
ptionis rusti-
citatem excu-
sat.

a
* al. flagita-
tione
b
* al. pœnam
c

* al. altiori

* al. reparetis
* al. sapien-
tium
d

ANNOTATA.

a Verbis his monachum se prodit hic scriptor.

b Mabillonius et Chesnius ita legunt: Persæpe a vobis jussus et spiritualium fratrum flagitatione compulsus, gesta B. Leodegarii martyris atque pontificis tandem scribere sum aggressus. Ideo enim etc. Quæ quidem lectio est melior, sed nescio, an magis genuina.

c Mabillonius et Chesnius: unam ignorantiae caliginem metuens et ignaviae.

d Idem: a vobis probata placeat dictio.

CAPUT I.

Sancti natales, studia, archidiaconatus, episcopatus, injuriæ a malevolis acceptæ, accusatio apud regem, necis periculum, exsilium.

Gloriosus igitur ac præclarus Leodegarius, urbis Augustidunensis episcopus, Christianorum temporibus effectus est martyr novus, ut terrena generositate nobiliter exortus a, ita divina gratia comitante, dum a primæva ætate in virili robore aderesceret, in quocumque gradu vel ordine provehebatur, exstitit præ ceteris erectus. Cumque a Didone b avunculo suo Pictavis urbis episcopo, qui ultra adlines suos prudentia* divitiarumque opibus insigni copia erat repletus, fuisset strenue enutritus, et diversis studiis, quibus sæculi potentes studere solent, adplene in omnibus disciplinæ lima

Nobiliter or-
tus et pie ac
docte educa-
tus, Pictavis
fit

a

b
* al. pruden-
tiæ

AUCTORE
ANONYMO.
* al. ad archi-
diaconatum
archidiaconus
avunculi,

c

* al. morte
* al. extrusio-
nem

d

* al. quatinus
et

B

e
dein episcopus
Augustodu-
nensis, quo
munere,
* al. territæ
* al. Justitiæ
* al. addit.
elevatus

f

* al. rutilant
* al. quantum
quoque

g

dum juste,
pie ac sedulo
fungitur,
* al. vel laque-
aria
* al. reddunt
* al. vera

C

* al. conversa-
tus est
* al. divinis
officiis clericum
* al. addit.
alimenta
* al. deest
pauperes

* al. deest
Deus
* al. deest
mente

incitantibus
invidis,

h

* al. jam

i

* al. propterea
* al. furore
* al. invenc-
runt,

lima politus, in eadem urbe ad onus archidiaconatus * fuit electus.

3 Tantum in eo subito fortitudinis atque sapientiæ robur emicuit, ut impar præ suis antecessoribus appareret; præsertim cum mundanæ legis censuram non ignoraret, sæcularium terribilis iudex fuit, et dum canonicis dogmatibus esset repletus, extitit clericorum doctor egregius. Erat quoque in disciplina delinquentium vividus, quia carnis luxumquam extitit resolutus. Sagaci cura pervigil in ecclesiasticorum officiis, strenuus in ratiociniis, prudens in consiliis, rutilans in eloquiis c. Incubuit interim causa necessitatis, ut in Augustidunensi urbe eum ordinare deberent episcopum. Siquidem nuper inter duos contentio de eodem episcopatu exorta fuerat, et usque ad sanguinis effusionem certatum. Cumque unus ibidem occubuisse in mortem *, et alter pro perpetrato scelere datus fuisset in exilii trusionem *, tunc Balthildis regina, quæ cum Lothario filio Francorum regebat palatium d, divino, ut credimus, inspirata consilio, ad memoratam urbem hunc strenuum direxit Virum ibidem esse episcopum; quatenus * ecclesia, quæ pene biennio jam, quasi viduata, in sæculi fluctuatione remanserat, hujus gubernatione vel fortitudine tueretur, et ab his, quibus impugnabatur, defensaretur e.

4 Quid multa? Ita in adventu ejus territi * sunt omnes ecclesiæ vel urbis illius adversarii, nec non et hi, qui inter se odiis et homicidiis incessanter certabant, ut memoriam transacti scandali non vellent audire; quia quos prædicatio ad concordiam non adduxerat, justitiæ * horror cogebat. Jam enim in episcopatu, dispensante Domino *, quantum in alimonia pauperum ejus præcipua extitit cura, longum est enarrare per singula. Sed nobis ita tacentibus, ejus testantur opera, vel matricula f, quæ ab eodem instituta residet ad ecclesiæ januam, vel specierum pulchritudo, quæ aureo fulgore rutilat * in ecclesiæ ministerio, nec non et baptisterii ornamenta, miris operibus fabricata. Quantumque * in amore martyrum ejus mens fuit devota, silentibus indicat sancti Symphoriani martyris sepultura seu translatio sancti corporis gloriosa g.

5 Præterea innuunt ejus industriam ecclesiæ pavimenta, velaque * aurea et atrii constructio nova, murorum urbisque restauratio, domorum reparatio, et quæ erant nimia vetustate consumpta, per se redeunt * erecta visa * videntibus testimonia. Sufficiant hæc imprimis pauca de plurimis. Ad illud tempus convertamus eloquium, quo Athleta Christi contra diabolum dimicandi sumpsit exordium. Sanctus itaque pontifex Leodegarius dum in Augustidunensi urbe felix in pace conversaretur * episcopus, postquam omnia, quæ diruta fuerant, innovasset et in divinis officiis clericos * erudisset, prædicationeque assiduus populum cælestia * commoneret, eleemosynarum largitate pauperes * refoveret, et in Dei custodiendis mandatis ejus animus totus esset intentus, ita fuit efficax ejus voluntas in omnibus, ut quæque implere decrevisset, ei a Domino absque difficultate tribueretur effectus. Nec enim immerito suam omnipotens Deus * illi contulerat gratiam, quia prius ipsius se tota mente * devoverat custodire mandata.

6 Sed quia a bona voluntate semper discordat malitia, et antiquus serpens invidus semper invenit, per quos scandalum seminet, aliqui honorati spiritualia nescientes, sed potius potentiam secularem timentes, videntes hunc Virum inflexibilem per justitiæ culmen existere, invido cœperunt livore torqueri et statuunt, si sit aditus, ejus obviare profectionibus. Erat enim illis temporibus Hebroinus, ut didicimus h, qui sub rege Lothario tunc regebat palatium; nam * regina, quam supra diximus, jam in monasterio, quod sibi antea præparaverat, residebat i. Præterea * memorati invidi adeunt Hebroinum et contra Dei Virum ejus in furorem * suscitant animum : et dum veritatis accusationem non inveniunt *, mendacium falsitatis

confinunt, quasi dum omnes Hebroini jussionibus D obedirent, solus Leodegarius episcopus ejus jussa contemneret.

7 Erat enim memoratus Hebroinus ita cupiditatis face succensus et ambitioni pecuniæ deditus, ut illi coram eo justam causam haberent tantum, qui plus pecuniæ * detulissent k. Cumque alii timoris causa, alii pro redimenda justitia eum auri argentique immensa * replerent pecunia, quorundam animi ob hujus causam exspolii, dolore tacti, contra eum jam fuerant commoti; quia non solum rapacitatis exercebat commercium, verum etiam pro levi offensa sanguinem nobilium multorum fundebat innoxium. Sanctum itaque Leodegarium episcopum * ideo habebat suspectum, quia eum superare non valebat in verbo, nec adulationis, ut ceteri, ei impendebat obsequium, et contra omnes minas suas semper * eum cognoverat permanere intrepidum. Tyrannicum dederat tunc edictum, ut de Burgundiæ partibus nullus præsumeret adire palatium, nisi qui ejus accepisset mandatum. Tunc de metu priore * fuerant * omnes suspecti, quod excogitaret ad suum facinus perpetrandum *, ut aut quosdam capitis amissione damnaret, aut dispendia facultatum infligeret l.

8 Interim donec causa suspenditur, rex Lotharius a Domino vocatus, de hac luce migravit m. Sed cum Hebroinus ejus fratrem germanum, nomine Theodericum, convocatis optimatibus, sollemniter, ut mos est, debuisset sublimare in regnum, superbiæ spiritu tumidus, eos noluit deinde convocare n. Ideo magis cœperunt metuere, eo quod regem, quem ad gloriam patriæ publice debuerat sublimare, dum post se eum retineret * pro nomine, cui malum cupierat, audenter valeret inferre o. Cumque multitudo nobilium, qui ad regis novi properabant occursum, mandante Hebroino, itineris accepissent repudium, inito in communi consilio, relicto eo, omnes expetunt Hildericum juniorem ejus fratrem p, qui in Austrasiis * sortitus erat regnum q; cui * consilio, qui tunc noluit adquiescere, aut fugaciter evasit, aut cum vitæ periculo incendio comminatus, adquevit invitus. Cum enim omnes ob Hebroini tyrannicum metum induxissent Hilderico tam Neusticum quam Burgundiæ regnum, agnoscens tyrannus, ob suum hoc facinus perpetratum, ad ecclesiæ confugit altare, ejusque in multis partibus subito fuit thesaurus direptus, et quod iniquus diu congregaverat male, dispersum est subito bene.

9 Episcopis tunc quibusdam intercedentibus, et præcipue interventu antistitis Leodegarii, eum non interficiunt, sed Luxovio monasterio r dirigitur in exilium, ut facinora, quæ perpetraverat, evaderet * pœnitendo. Sed quia terrenæ cupiditatis pulvere oculos cordis habuit cæcos, ideo in animam malevolam spiritualis non profuit sapientia. Cum enim Hildericus rex * germanum suum, supra quem petitus venerat, sibimet præsentari jussisset, ut alloqui eum * deberet : tunc quidam, qui in regno videbantur esse primarii, et Hildericum cupiebant adulando a cædo placare, crinem sui domini temeritatis ausu jusserunt amputari s; sicque fratri suo eum studuerunt præsentare. Sed cum ab eo interrogaretur, quid de se agi t vellet; ille * hoc solum, eo quod injuste fuerat de regno ejectus, iudicium sibi a Deo celere expectare professus est. Tunc ad monasterium sancti martyris Dionysii u residere est jussus, ibique eo usque salvatus x, donec crinem, quem amputaverunt *, enutrieret : et Deus cæli, quem sibi iudicem est habere professus, feliciter postmodum ipsum permisit regnare y.

10 Interea Hildericum regem expetunt universi [ut talia daret decreta per tria, quæ obtinuerat regna, ut uniuscujusque patriæ legem vel consuetudinem deberent, sicut antiquitus, iudices conservare; et ne de una provincia rectores in alias introirent z] neque unus instar Hebroini tyrannidem assumeret, ut postmodum, sicut ille, contubernales suos despiceret : sed dum mutuam sibi successio-

adversarium
patitur Ebroi-
num,

* al. pecuniam
k

* al. deest
immensa

* al. deest
episcopum

* al. super

* al. prioris

* al. fuerunt

* al. cumu-
landum

l

qui, mortuo
Clothario re-
ge, exsulat
m

E

n

* al. dum
posset eum
retinere

o

* al. dum
posset eum
retinere

q

* al. quorum

Luxovii,
Childericus,
tonso fratre
Theodorico,
regnat :
r

* al. evasisset

* al. deest rex

* al. colloqui ei

s

t

* al. addit.
vero

u

x

* al. amputa-
verant

y

legem juste
conditam re-
scindit,

z

nem

A nem culminis habere cognoscerent, nullus se alio * anteferre auderet. Ut vero illis libenter petita concessisset *, stultorum et pæne gentilium depravatus consilio, ut erat juvenis levitate * præventus, subito, quod per sapientum consilia confirmaverat, refragavit *aa*.

aa Sanctum, frendentibus invidis, 11 Sanctum igitur Leodegarium, eo quod cognoverat, præ omnibus sapientiæ luce esse conspicuum, secum assidue retinuerat in palatio. Hujus rei causa malorum crevit invidia rediviva; atque contra eum rursus accusationum exquirentes * initia, ita ut quæque ageret rex, aut justo injustove judicio daret, illius criminantur factum *, ejus si obtemperasset consiliis, in mandatis ambulasset divinis. Sed quia cælitus non jam supervenerat data sapientia, ideo cor ejus non valuit apprehendere justitiæ disciplinam; sed judicia *, quod Theodericus se a Domino professus est expectare, celeri meruit sententia terminari.

12 Vir autem Domini, ut cognovit, contra se invidiam diaboli recalescere, tunc juxta Apostolum *bb* sumens lorica fidei et galeam salutis, et gladium spiritus, quod est verbum Dei, contra antiquum hostem iniit singulare certamen; et quia sacerdotalis integritas minas regis nescit metuere, Hildericum cœpit arguere, cur consuetudines patrias, quas conservare præceperat, tam subito immutasset, simulque fertur dixisse, quod regina, quam habebat conjugem, filia sui esset avunculi *cc* et nisi hæc facinora cum reliquis illicitis sceleribus emendatione corrigeret, divinam certe sibi ultionem subito imminere cognosceret.

13 Et * quidem primitus libenter cœpit auscultare, sed satellitum præventus consiliis, dum verba ejus debuerat ad emendationem aptare, de illius morte occasiones cœpit inquirere, suadentibus hoc illis, qui justitiam cupiebant evertere et indisciplinati juvenilia opera regis favebant exercere: nec non et hi *, qui suum decretum ei elicuerant irrupisse. Metuebant enim hi omnes, et horum similes, in voluptatibus seculi conversantes, Dei Hominem, et sua opera destrui cupientes *dd*, dum eum noverant per justitiæ callem inflexibiliter gradi. Viriditatem * enim cælestis civis senex * mundus, gravatus vitiis, non valuit sustinere.

14 Affuit enim tunc in illis diebus vir quidam nobilis, Hector * vocatus nomine, qui tunc regebat * in fascibus patriciatum Massiliæ, quique generis nobilitate et prudentia seculari, ut claro stemmate ortus, ita erat præ ceteris præditus *ee*. Hic enim ad Hildericum regem pro quadam causa advenerat, et per Viri Dei intercessionem obtinere petita sperabat, eumque gratia hospitalitatis in urbe sua Dei Sanctus receperat, donec, sicut petierat, suis intercessionibus eum regi commendare deberet *.

Nam sæpe dictum Hildericum in ecclesiam suæ urbis in Paschali sollemnitate rogaverat advenire. Hanc invidi reppererunt * occasionem, per quam nequitiam, quam nuper in cor regis effuderant, adimplerent. Majorem-domus, nomine Vulfoaldum *ff* in sua occasione * conjungunt, mendacem fabulam de Leodegario et Hectore confingunt, quasi ideo insimul fuissent conjuncti, ut regiam dominationem everterent, et potestatis jura sibi met usurparent.

15 Aderat etiam tunc quidam sub religionis habitu in * monasterium sancti Symphoriani martyris, corpore non mente reclusus *, nomine Marcolinus, sed, ut postea publice patuit, potius ambiendis humanis laudibus vel honoribus specie fictam religionem nimium cupidus *gg*: de cujus conversatione, maxime dum omnibus patuit, melius puto silere, quam loqui. Hunc ergo sæpe dictus rex ignorans, quasi prophetam Dei habebat in omnibus, eo quod de Viri Dei accusationibus ejus voluntati * favendo adularetur præ omnibus. Ea igitur nocte, qua sancti * Paschæ vigiliæ celebrantur * in urbe, rex, jam quasi suspectus, ibidem noluit advenire; sed cum paucis tunc fautoribus prælati hypocritæ requirentes consilium, jam contra Dei Famulum

malignum gestiens * animum, illic temporaneum Paschale non timuit recipere sacrificium *hh*. Postea vero cum dedecore a vino jam temulentus, aliis jejunis sancta sollemnia præstolantibus, * ecclesiam fuisset ingressus, Leodegarium clamitans requirebat ex nomine, ut eum quasi in fugam verteret; dum gladii percussione jam per * nuntios minitans, terruisset.

16 Cumque eum sæpius clamitans, esse in baptisterio cognovisset, ibi quoque introiens, ad tanti luminis claritatem seu odorem Chrismatis, quæ illic in baptizantium * *y* sanctificatione gerebantur, obstupuit. Sed cum ad clamorem ejus ipse responderet: Adsum; ipsum nullatenus recognoscens, pertransiit, atque in ecclesiæ domo, ubi paratum erat, resedit. Episcopi vero alii, qui cum Dei Viro vigiliis celebraverant, redierunt ad hospitium: ipse vero, ut sacrum peregit Officium, intrepidus adiit regem iratum, eumque verbis mitibus requisivit, cur ante ad * vigiliis non venisset *ii*, vel in tam sacra * noctis sollemniis repletus ira persisteret. Qui * dum illius ineffabili sapientiæ aliquid * turbatus non valuisset respondere, suspectum eum * quadam de causa dixit habere.

17 Igitur vir Domini Leodegarius cernens, apud ejus animum esse defixum, quod, suadentibus satellitibus, eum una cum Hectore, sicut decreverat, redderet interfectum, aut Hector in angustia, sicut timebant *, contra regem subiret * contemptum, non de sua veritus morte, sed de illorum, qui ad eum causa tuitionis advenerant, pertractans salute *, elegit potius interim latere per fugam, quam occasionem præbere, ut per ejus martyrium in Resurrectionis Christi sollemniis * cruentaretur vel diriperetur ecclesia *kk*. Nec enim quis cum æstimet usque adeo formidasse martyrium: nam cum pridem per quemdam monachum, nomine Bertharium *, ei in Dominica Cæna de suo fuisset interitu nuntiatum *ll*, die Passionis Domini crastino regis adiit palatium, et ultro se ingerens, in eo die sanguinem offerre voluit Christo, quo pro mundi salute sanguinem Christus effuderat suum. Nam et rex eadem die ipsum propria manu percutere voluit: sed ob Dei reverentiam, optimum quorumdam sapientum consilio prohibitus fuit. Indubitanter * credendum est *, ad hoc eum * tunc fuisse servatum, ut si quid de * humana conversatione, quæ sine culpa non ducitur, aliquid contrarium fortassis adtraxerat, longa * persecutionis fornax exureret, ut postea velut aurum, in diadema sui Regis positus, instar gemmarum fulgentium miraculorum virtutibus coruscaret.

18 Cum igitur ab his, qui occasionis hujus expectabant eventum, persecutio velox fuisset comota post eum, prædictus Hector ibidem est interfectus: et quia viriliter se fuerat defensare conatus, permittente Domino, a multitudine oppressus fuit cum aliquibus, qui comitabantur eum eo. Nec enim impossibile creditur, sancti Martyris meritis posse apud Deum illis animabus veniam obtinere, qui cum eodem innocenter persecutionis procellam voluerant * declinare. Igitur Leodegarius Dei famulus cum a quibusdam tunc * fuisset detentus, Hildericum subito nuntiant factum. Maximam regis gratiam se credidit habiturum, qui valuit comprehendere Leodegarium. Per consilium tunc optimum vel episcoporum jubetur * duci in Luxovium monasterium *, donec in commune consularent, quid facerent de tanti nominis Viro *mm*. Interea cum hi, qui videbantur esse primi palatii, simul ab Hildericum conquisiti, quod judicium de sancto Dei Sacerdote *, decernerent hoc consona responderunt voce, ut, si ei vitam concederet, sub perpetuo exilio eum in Luxovio permanere juberet, confirmans subito sub hoc decreto judicium: episcopis vero aliquibus vel sacerdotibus ideo consentientibus, ut ad præsens eum ab ira regis redderent liberum.

19 Nam sæpe dictus rex, pravorum illectus consilio, eum adduci jusserat de Luxovio, ut ad voluntatem

AUCTORE
ANONYMO.
* al. gestans
hh
* al. addit.
cum
* al. inter

sequitur:
Sanctus ipsum
adit et placare
* al. baptizatorum

* al. deest ad
ii
* al. sacratæ
* al. nam
* al. aliud
* al. addit. se

frustra conatus,
fugit cum
Hectore, hospite suo,

* al. timebat
* al. subire

* al. salutem

* al. sollemnia
kk

* al. Bertharium
ll

* al. addit.
vero
* al. deest est
* al. addit.
divinitus
* al. deest de
* al. longæ

F
quo a persecutionibus occiso, ipse ducitur Luxovium,

* al. voluerunt
* al. deest tunc

* al. addit
interim
* al. Luxovio
monasterio
mm

* al. deest
Sacerdote

ubi, pejora
deprecante

AUCTOR
ANONYMO.
Hermenario
abbate, exsu-
lat.
* al. redderet
* al. Augustu-
dunam

* al. preces

* al. illius
* al. delecta-
tionem
* al. vitæ
* al. ministra-
vit
oo

voluntatem accusantium cum irrisione depositum, prout voluissent, redderent * interfectum; sicut quondam Herodes disposuerat judæis facere Petrum *nn*. Aderat enim venerabilis vir abbas sancti Symphoriani basilicæ, nomine Hermenarius, cui post discessum Viri Dei rex petitionibus populi Augustidunum * commendaverat urbem: cumque immensis precibus crebro regis provolveretur pedibus, ut eum in Luxovio permitteret residere, ne ad expectationem crudelium, quos diabolus contra eum in furorem succenderat, juberet adduci: tandem ob hujusmodi precibus * est tunc ab interfectione salvatus: falso quidam opinantes, quasi ideo regis habitaculum frequentaret, ut accusantium esset primus, quo facilius ei episcopatum alienum * tenere liceret. Nam longe aliter extitit, quia carnalis oculus spiritualem dilectionem * non videt. Testes enim postea illius extiterunt opera. Quia quousque præsentī superfuit vita *, ejus necessitatibus, in quo voluit, caritate monstravit * devota oo.

ANNOTATA.

a De nobili et illustri S. Leodegarii prosapia actum est toto Commentarii prævii § tertio, quem propterea curiosus lector, si lubet, consulat.

b Dido, qui hic ob prudentiam divitiarumque copiam laudatur, ■ pluribus aliis scriptoribus summo-
pere vituperatur, quod vel opera sua vel consilio concurrerit ad ambitiosum iniquumque Grimoaldi majoris-domus Austrasiæ factum, quo hic Dagobertum, unicum Sigeberti Austrasiæ regis, anno, ut nunc communior fert opinio, 636 defuncti filium, fidei suæ commendatum in Scotiam relegavit, propriumque filium Austrasiis regem præfecit. Chronista Centulensis apud Dacherium tom. IV Spicilegii pag. 448 ita scribit: Sigibertus quoque mortuus reliquit filium heredem, nomine Dagobertum, quem Grimoaldus totondit, et per Didonem Pictavorum prophanatorem, non dico episcopum, in exilium misit, filiumque suum regem substituit. Scripsit quidem Chronista Centulensis non citius, quam sæculo XI exeunte, ac proin ejus de Didone, qui sæculo VII floruit, testimonio non satis tuto fidi potest; at plures scriptores antiqui (vide num. 54 Commentarii prævii ad Vitam S. Emmerammi apud nos ad 22 Septembris editam) similia de Didone produnt, ut sat certum appareat, hunc memoratæ Grimoaldi perfidiæ fuisse, summamque inde sibi invidiam con-
classe.

c Terminantur hic, quæ anonymus de Leodegarii gestis tradit, antequam hic ad episcopatum Augustodunensem promoveretur, verum hanc Sancti promotionem plura alia præcesserunt, quæ Ursinus, scriptor æque coævus, litteris accurate mandavit. Qua de re videsis Commentarii prævii num. 28, 31, 32 et 60.

d Clodoveus II, Francorum rex, anno 636 e vivis sublatus, tres reliquit filios superstites, Clotharium scilicet, Theodoricum et Childericum, quorum natus major Clotharius, aut, ut quidam legunt, Lotharius, patri in regnum successit, at, cum dumtaxat esset quinque circiter annorum puer, mater ejus, sancta Bathildis, aliis Baldechildis, regni administratricem egit usque ad annum 664, quo in monasterium Kalense a se in episcopatu Parisiensi exstructum secessit, Francorum proceribus non amplius, uti ante fecerant, idcirco id impediens, quod timerent, ne Bathildis, si diutius rerum summam administraret, in ipsos ulcisceretur mortem, quam Sigoberrando, Parisiensi episcopo, ipsa invita, intulerant. Vide Pagium in Criticis ad annum 663 num. 7 et 8. Regnum Franciæ administrante Bathilde regina, majorem-domus egit Ebroinus, idque jam inde ab anno 636, quo Erchinoaldus, ejus decessor, diem suum obiit. Intelligitur id ex capite 92 Fredegarii Continuati, quod sic habet: Franci quoque Clotharium, filium ejus (Clodovei II) majorem in regno statuunt cum præfata regina (Bathilde)

matre. Eodem tempore mortuus est Erchanwaldus major-domus palatii. Franci autem in incerto vacillantes, accepto consilio, Ebruinum in hujus honoris curam ac dignitatem statuunt. Præfectura autem illa Ebroinus, quemadmodum ex § 7 Commentarii prævii facile est colligere, depositus non est ante annum 670, ut indubie major-domus extiterit, cum Leodegarius anno circiter 660 (adi Commentarium prævium num. 39) ad episcopatum Augustodunensem fuit promotus.

e Hic innuitur ecclesia Augustodunensis biennio fere episcopo fuisse orbata, quando ad eam regendam episcopus nominatus est S. Leodegarius, ac proin, cum Sanctus (vide Commentarium prævium num. 39) anno circiter 660 id munus primo inierit, consequens est, ut Ferreolus, proximus ejus decessor, anno circiter 638 diem extremum clausit.

f Matricula præter alias, quas habet, significationes sæpe, inquit Cangius in Glossario mediæ et infimæ Latinitatis ad vocabulum Matricula, usurpatur pro domo, in qua pauperes alebantur, ad ostia ecclesiarum ut plurimum exstructa. Atque hæc ipsa est significatio, quam vox illa, uti ex contextu liquet, indubie hic sortitur. De matricula in hac significatione accepta, atque ad januam ecclesiæ S. Nazarii ■ Leodegario Augustoduni instituta vide num. 71 Commentarii prævii.

g In Apographo Broniensi, quod P. Petrus Franciscus Chiffletius, Societatis nostræ sacerdos, ad Majores nostros transmisit, ad marginem notatur: S. Symphoriani translatio notatur vii Januarii, seu vii Idus in antiquis Martyrologiis ecclesiæ et diocesis Bisontinæ. De S. Symphoriano ad 22 Augusti, ad quem diem sacrum ejus nomen Usuardo, multisque aliis Fastis sacris inscribitur apud nos actum est, nullaue translationis, quæ in antiquis Martyrologiis ecclesiæ et diocesis Bisontinæ ad 22 Augusti signetur, facta est mentio.

h Chesnius omisit, ut didicimus; Mabillonius legit, ut diximus, recteque observat, nihil supra de Ebroino dictum esse. At in omnibus omnino nostris exemplaribus legitur: ut didicimus, præterquam in Ms. apographo, quod cum Ms. Cornelii Dugny collatum notatur: hoc enim habet, ut dicimus, et hæc forte genuina est lectio, ut sensus sit: Ebroinus erat major-domus, ut dicimus, seu, ut loquimur.

i De secessu Bathildis reginæ ad monasterium a se exstructum vide dicta ad litteram d.

k Quid de Ebroino, ejusque vitiis et virtutibus sentiendum sit, § 17 Commentarii prævii fuisse discussimus.

l Ideo scilicet, ut Valesius lib. XXI Rerum Francicarum pag. 230 interpretatur, aula sibi ab Ebroino interdicti Burgundiæ proceres putabant, ut is scelera sua, quæ nonnullos forte ex illis injuste multando patrare meditabatur, servaret occulta, nec quisquam in palatio innocentiam suam probare vel de accepta injuria queri posset.

m Clotharius III Francorum rex, de quo hic sermo est, vel anno 669 fere finito, vel anno 670 paulisper inchoato e vivis excessit. Vide Commentarium prævium num. 121.

n Solebant, inquit Valesius lib. XXI Rerum Francicarum pag. 239, tum, sub prima nempe regum Francorum stirpe, optimates Francorum ad constituendum regem convenire, ac in electi singuli verba jurare, traditaque in manum hasta pro sceptro, excelso solio impositum debito honore venerari.

o Discrepant hic omnia nostra exemplaria a Chesnio et Mabillonio, atque etiam inter se, sed sensus esse videtur hic: Ideo magis cœperunt, regni proceres scilicet, metuere, eo quod Ebroinus regem, quem ad gloriam patriæ publice debuerat sublimare, penes se, ut nomine ejus regnaret, retinens, malum iis, quibus cupierat, audacter valeret inferre.

p Ita omnia nostra exemplaria et Chesnius; sed Mabillonius legit: Omnes expetunt Childericum ejus fratrem juniorem, secundum quam lectionem

vor

A vox juniorem non ad Childericum seu Hildericum, sed ad fratrem debet referri. Videsis num. 92 et 93 Commentarii prævii, quo ad longum discussimus, an Theodoricus Childerico, an contra hic illo fuerit junior.

q Childericus Austrasiæ regnum jam ab anno 660 adeptus fuerat, ut num. 113 Commentarii prævii docuimus.

r Celebre hoc cœnobium, quod ad Ordinem S. Benedicti spectat, in comitatu Burgundiæ ad radices montis Vosagi seu Vogesi situm est, distatque, teste Baudrando in Geographia, duabus circiter leucis a Lotharingia et sex ab Alsatia

s Mabillonius, Chesnius et apographum nostrum Ms. ex Ms. Ultrajectino S. Salvatoris desumptum habent : Tunc quidam, qui in regno videbantur esse primarii, et Hilderico cupiebant placide adulando placere, crinem sui domini temeritatis ausu jusserunt amputare, quæ lectio, ut mihi quidem apparet, propius ad genuinam accedit, quia hoc quorundam optimum, de quo in ea sermo est, factum auctor improbat, improbaturusque fuisse non videtur, si tantum, uti lectio nostra insinuat, Childericum a Theodorici cæde retrahendi consilio fuisset patratum. Quod ad ipsum factum pertinet; solebant Francorum e prima stirpe reges prolixam, eamque per humeros diffusam gestare cæsariem, quæ cum eis forte fortuna fuisset detonsa, tamdiu saltem, quamdiu nondum recrevisset, ad regnandum habebantur inhabiles, ac proin hac illos orbare, summam erat facere injuriam. Adi hac de re Bouquetum in Præfatione ad tom. III Scriptorum Franciæ a pag. 1 usque ad 4.

t Mabillonius, cui apographum nostrum ex Ms. Ultrajectino S. Salvatoris transcriptum consonat, legit : Sed cum rex ab eo interrogaret, quid de se agere vellet. Qua quidem lectione præstare videtur lectio nostra, sed nescio, an propterea sit magis genuina.

u Situm est hoc celeberrimum notissimumque Ordinis Benedictini e congregatione S. Mauri cœnobium in diœcesi Parisiensi.

x Chesnius legit : Ibique expectare, etc., quæ tamen lectio melior esse non videtur, quam nostra; imo quoniam Mabillonio omnibusque nostris Mss. exemplaribus dissonat, dubitandum est, an non ab interpolatione Surianæ simili sit nata; Chesniana etenim edito frequenter, ut apparet, interpolata est. Vide Commentarium prævium num. 47.

y Sunt quidam, qui existimarunt, Theodoricum in monasterio S. Dionysii tunc monachum factum esse, sed, ut recte inquit Valesius lib. XXI Rerum Francicarum pag. 264 et seq., haud dubie falluntur. Nam tantum in eo cœnobio custodiri jussus est, ibique expectare, dum coma incisa recresceret : quod in monachum, aut monasticæ vitæ professioni destinatum nequaquam convenire nemo nescit. Tum enim monachi, sicut hodieque, tonderi et crinibus capita nudare consueverant.

z Hæc uncis inclusa ex Ms. nostro Broniensi transcripsi, quod in codice et omnibus nostris Mss. apographis aliis et Mabillonio mendosius legerentur.

aa Adi Commentarium prævium num. 127.

bb Ati nempe ad Ephesios cap. 6 § 17 : Galeam salutis assume, et gladium spiritus, quod est verbum Dei.

cc Childericus II Francorum rex, ut Henschenius noster lib. II de Tribus Dagobertis pag. 73 docet, in uxorem habuit Bilichildem, seu, ut alii scribunt, Bilihildem, S. Sigeberti Austrasiæ regis filiam. Quapropter, cum Sigebertus, Austrasiæ rex, et Clodoveus II, rex Neustriæ, quem Childericus patrem habuit, Dagoberti I Francorum monarchæ, uti ex cap. 73 et 76 Fredegarii Scholastici intelligitur, filii ac proin fratres exstiterint, consequens est, ut, quemadmodum biographus noster scribit, regina, quam Childericus habebat conjugem, filia sui, id est, Childerici, esset avunculi, quod vocabulum ab auctore, in quo Latini sermonis puritas sæpissime desideratur, pro patruo accipitur; erat autem tunc

sacris canonibus prohibitum, ne quis suam consanguineam in uxorem acciperet, extendebaturque ea prohibitio usque ad septimum consanguinitatis gradum, prout liquet ex Gregorii Magni epistola, quæ tom. V Conciliorum apud Labbeum et Cossartium inserta exstat, initio sæculi VII ad Felicem Messanensem episcopum scripta, ut adeo Childerico Bilihildem, licet etiam cum ea sanguinis propinquitatem multo remotiorem, quam habuerit, dumtaxat habuisset, pro uxore habere non liceret, eaque per consequens de causa merito a Leodegario reprehenderetur.

dd Mabillonius et Chesnius, quibus consonat apographum nostrum ex Ms. Ultrajectino S. Salvatoris descriptum, omisso cupientes, ita legunt : Metuebant enim hi omnes et horum similes in voluptatibus sæculi conversantes, a Dei Homine sua opera destrui, dum etc.

ee De Hectore, deque causa, pro qua hic ad Childericum regem venerat, videsis Commentarium prævium num. 154, 155, 156 et 144.

ff Ex hoc textu, in quo Vulfoaldus, alias Wlfoaldus et Wolsaldus, major-domus Childerici in Neustria regnantis fuisse innuitur, probamus etiam in Commentario prævio num. 115, Leodegarium Childerico, contra ac scribit Ursinus, majorem-domus non fuisse.

gg Mabillonius et Chesnius legunt : Sed ut postea publice patuit, potius pro ambiendis humanis laudibus vel honoribus specie religionis cupidus nimium, quæ lectio præferenda videtur, cum nostra sit nimium mendosa.

hh Pugnat hic anonymus cum Ursino. Vide Commentarium prævium num. 140 et 141.

ii Quæ sint Vigilæ, ad quas hic dicitur Childericus non venisse, num. 141 Commentarii prævii exponitur.

kk Post hanc vocem apud Mabillonium, quæ hic omissa sunt, hæc leguntur : Ut ne hi, qui ad eum convenerant, inconsulte amitterent suam vitam; apud Chesnium vero hæc : Ut ne id, quod contra se fiebat, in consulem verterent, et sic idem consul vitam amitteret.

ll Quomodo hic anonymus cum Ursino pugnare videatur, atque in concordiam revocari queat, videsis Commentarii prævii num. 159.

mm De sententia tunc, et postmodum in Leodegario a Childerico lata consule Commentarium prævium num. 147, 152, 153 et 154.

nn Actuum Apostolorum cap. 12.

oo De Ermenario, qui Leodegario in episcopatum Augustodunensem proxime successit, judicium nostrum protulimus num. 154 Commentarii prævii.

CAPUT II.

Childericus moritur, magna exsurgit regni perturbatio, Leodegarius cum Ebroino egreditur Luxovio, sedi suæ restituitur, Ebroinum experitur inimicum, ab Ebroiniano Augustoduni obsidetur, capitur, oculis orbatur, fameque necandus Waimiro traditur.

In illis igitur diebus adhuc exul in Luxovio residebat Ebroinus, monachali habitu tonsuratus, simulatam gerens concordiam, quasi dum uterque unam, sed disparem, exilii accepissent sententiam, concordem ducerent vitam. His interim ita gestis, divina non diu distulit ultio suum de Hilderico dare judicium. Nam ejus dissoluta conversatio omnibus increverat optimatibus palatinis. Tunc unus ex eis hoc molestius ferens præ ceteris, dum venationem in silva securus exerceret, eum vulnere mortis percussit a. Ac priusquam hoc evenisset, dum duces quidam duo, quibus jussum fuerat sanctum Leodegarium adduci de Luxovio, catenus demorassent, conspiraverat unus eorum minister, ut si Famulum

AUCTORE
ANONYMO.

Mortuo
Childerico
rege,

at. igitur

AUCTORE ANONYMO. <i>b</i> * al. autem * al. cogitasset * al. deprecatur magna oritur regni perturbatio;	Famulum Dei extra Luxovium cerneret, ipsum gladii percussione occideret <i>b</i> . Ut enim * ad hoc perventum fuit, ita cor ejus intolerabilis pavor perfudit, ut non solum dixisse, sed cur etiam de Dei Famulo tam gravia cogitasse *, voce publica confiteretur, et tremens ejus provolutus pedibus, indulgeri sibi ab eo hanc nequitiam deprecatur *.	præsente Domino, ad coronam properabat martyrii : ibique pro adventu Præsulis delicias paraverunt etiam adversariis : crastina vero die exinde pariter promoventes, ut ad occursum Theoderici * pervenirent uniti. Interim dum isti cœpto itinere pervenissent ad regem, de ipso itinere pœne jam medio Hebroinus tyrannus eorum deserens comitatum <i>l</i> , ad suos usque pertransiens, clericatum abjicit, ad mulierem, ut canis ad vomitum, post sacrum velamen redit <i>m</i> , et qui in castra * Christi militare non potuit, cum adversariis secularia arma arripuit : et dum derelinquerat fidem et Deum, contra terrenum dominum etiam apertum se prodidit adversarium.	D * al. virentiis * al. addit. clerici tripudiant cum Antiphonis * al. quia * al. addit. regis Fran. <i>l</i> <i>m</i> * al. quia in castris
<i>c</i> * al. dum	21 Igitur cum Hilderici mors subito nuntiata fuisset, tunc hi, qui ob ejus jussionem exilio fuerant condemnati, tamquam verno tempore post hiemem solent de cavernis serpentes venenati procedere, sine metu fuerunt reversi : quorum debacchante furore, surrexit magna turbatio patriæ, ita ut manifeste crederetur adventus imminere Antichristi. Hi vero, qui rectores regionum esse debuerant [surrexere contra alios, et qui pacis fœdera debuerant continere <i>c</i>] odiis se invicem cœperunt lacescere. Et quia * rex tunc non erat stabilis in culmine, quod unicuique rectum videbatur in propria voluntate, hoc agebat sine formidine disciplinæ. Adeo tunc iram Dei manifestam cognovimus evenisse, ut etiam stella appareret in sidere, quam astrologi vocant cometam <i>d</i> ; in cujus ortu asserunt fame, terram turbari, mutationem regum, vel commotionem gentium, et percussioneis gladium imminere. Hæc enim omnia manifeste ex * tunc constat evenisse. Sed quia, ut scriptum est, stulti non corriguntur verbis, quanto * minime signis; hi, qui cum malevolo animo redierunt de exilio, quicquid pro suo pertulissent facinore * Leodegarii factionibus hæc se incusant fuisse perpessos.	23 Noviente * enim villa <i>n</i> , jam recuperato regno, tunc Theodericus residebat securus : cum repentino superventu Hebroinus ibi advenisset * cum Austrasiis. Quis enim enumerare plane valeat, quæ tunc fuit direptio de regali thesauro vel ecclesiæ ministerio, quod ob amorem Christianitatis Catholici retro principes devoti in Dominicum contulerant sacrarium? Majorem domus ejus ferunt etiam interfectum <i>o</i> . Ideo perpetravit hoc malum, quia a diabolicis viris invidis armabatur consilium *. Dolebant enim, se abjectos esse per meritum; dum populum universum fideliter cernebant declinasse post Theodericum; eoque jam confirmato in regno et Dei famulo Leodegario cum illius gratia in sua urbe residente, livore invidi torqueri cœperunt iterum <i>p</i> ; quia dum justi stabant erecti, ad recuperationem accedere non valebant perversi. Et quia, suadente diabolo, qui eos fide nudaverat, dum veritatis consilium *, jam cæcati, non invenerunt, per quod * destruerent Dei Sanctum, declinant ad majorem interitum per falsitatis commentum, per quod in regno * intulerunt magnum malum et stragem depopulationis in persecutione multorum.	Hebroinus Theoderico adversarius * al. Noviento et Novientem <i>n</i> * al. venit <i>o</i> * al. invidio consilio E <i>p</i> * al. consilio * al. quos * al. regnum
<i>e</i> * al. qui retinebant <i>f</i> <i>g</i> * al. in regno,	22 His diebus Vir Domini a commemoratis duobus erat ob salvationem detentus, a quibus * de Luxovio fuerat jam eductus. Tunc enim ibidem Famulo suo gratia superna concesserat venerabilem dignitatem, ut in illis locis tam prædicti duces, quam eorum matronæ [simulque ministri, universæque familiæ et vulgus populi ita in ejus conspirassent amore, ut, si necessitas immineret, semetipsos pro eo non dubitarent offerre <i>e</i> .] Cumque illi secum Dei Famulum retinentes *, circa se manentibus potestatibus <i>f</i> aliis nuntiassent, eo quod divinam gratiam super Dei famulum Leodegario cognovissent, religioso Christianitatis amore jam se eorum auxilio fuerant sociati <i>g</i> , et conspirantes inter se confirmaverunt, ut, dum indisciplinata hujus dominationis erat exorta turbatio, si priusquam Theodericum pariter sublimassent in regnum *, aliquis forsitan sanctum voluisset lædere Leodegarium, eorum protegeretur auxilio.	26 Denique acceperunt quemdam puerulum, et Lotharii fuisse confinxerunt filium <i>q</i> : hunc in partibus Austri secum levantes in regnum. Qua de re multum collegerunt hostiliter populum, eo quod verisimile * videbatur esse. Cunctorum etenim cum depopulando patriam subjugarent, etiam in nomine sui regis, quem falso fecerunt, præcepta iudicibus dabant. Tunc qui eis volens noluit adquiescere, aut jura potestatis amisit, aut si non fuga latitando * discessit, gladii interfectione * depærit. Quanti enim per hoc calliditatis figmentum, Theodericum tunc defunctum et Hlodoveum, Hlotharii filium esse crediderunt? Erant enim in hoc mendacis primi et quasi rectores palatii Desideratus, cognomine Deddo <i>r</i> , qui in urbe Cabillona quondam habuerat principatum, nec non et ejus collega Bolo <i>s</i> , qui civitatem Valentiam habuerat in dominium : nec enim digni sunt, ut hi * nominentur episcopi, qui magis terrenis desideriis, quam Christo Deo militant, et unde districto Judici redditori sumus rationem, nihil curant <i>t</i> . Horum italium sacerdotum et similium optimatum Hebroinus tyrannus usus consilio, adeo usque elevatus et excæcatus est in hoc seculo, quousque impœnitens præcipitatus est in inferno <i>u</i> . Redeamus ad opus cœptum.	puerum, quem Chlotharii filium singit, regem facit; <i>q</i> * al. addit. cunctis * al. latenter * al. interne- ctione F <i>r</i> <i>s</i> * al. addit. urbium <i>t</i> <i>u</i>
hostem cum invidis Ebroi- num; <i>h</i> * al. deest ad * al. addit. regis <i>i</i> * al. quæ * al. aderat Augustoduni summo o- mnium gaudio excepitur, <i>k</i>	25 His enim diebus egressus est de Luxovio etiam Hebroinus, Juliano similis, qui vitam fictam monachorum tenuit <i>h</i> . Etenim cum ipse tam amicorum quam famulorum stiparetur subito comitatu, prædicti exules ad * ejus expetentes obsequium, malum, quod de sua accusatione confinxerunt, ipsum in caput constituunt, ut ejus auxilio vel consilio, si in Dei Hominem valerent, unanimiter vindicarent. Ipse enim Hebroinus caput relevavit venenosum, quasi vipera restaurans venena sua, simulans, se esse tunc Theoderici * fidelem et ob hoc ad eum cum sociis quantocius festinare. Cum enim Vir Domini cum sociis supra scriptis eodem festinaret itinere, factum est, quantum nec unius diei itineris spatium, antequam Augustidunum urbem accederent, urgentibus fautoribus, Hebroinus immemor amicitiae dudum promissæ, eum ibidem voluit comprehendere, si non * Genesii i metropolis Lugdunensis episcopi consiliis fuisset prohibitus, aut manu valida, qui * cum eo aderant * perterritus : et fictam rursus amicitiam simulans, mixto agmine pariter pervenerunt in urbem.	27 In illis diebus his ita gestis, per singula evolutis, postquam Hildericus est interfectus, postquam episcopi vel patricii cum optimatibus de Neustrico vel præsentia Theoderici, in partes redissent Burgundiæ, et jam ipso in regno confirmato, ad propria residerent securi, interim invidi hostem moverunt ex adverso, primoque agere * circa eum quomodo * cum rege Hilderico egisse putabant. Tunc adjunctis sibi consiliariis inimicorum nequissimis sociis, consulere cœpit, quemadmodum eundem Pontificem destruere potuisset. Ex his enim consiliariis, duo videlicet Deddo et Waimirus ex nomine <i>x</i> , caput effecti malitiæ, dixerunt, se posse eum rapere de civitate, et in eum facere vindictam, ex qua malitia Hebroini satiata esset deberet *. Gavisus namque Hebroinus de	mittit, qui Leodegarium capiant; * al. deest agere * al. cum quo regem Chil- dericum <i>x</i> * al. esset satiata

A de eorum responso, dedit exercitum copiosum valde, qui festini perrexerunt ad civitatem *.

28 Vir autem Domini Leodegarius cum ad suam plebem restaurandam resideret in urbe sua, ubi destinatum contra se hostium sensit impulsus, non est passus, ut ultra fugaciter tenderet gressum, sed intrepidus de se Domini expectabat iudicium. Cum enim ei * tam familiares quam clerici vel fideles imminerent, ut thesauros, quos sibi ipse contulerat, auferret, et abscederet, quatenus hostes, hoc audito, a perditione civitatis vel illius persecutione desisterent, ille his * nullatenus adque-scens, sed eos continuo in thesaurario * convocans, omnia, quæ ibi addiderat, assignans, talia prosequens verba : « Hæc omnia, quæ cernitis, fratres, » quamdiu terrenorum hominum gratiam me vo- » luit gratia Dei habere, ad communem ornatum, » prout potui, hic * fideliter contuli. Nunc vero » forsitan irati sunt ideo mihi homines terreni, » quia Dominus nos vocare dignatur ad gratiam » cæli. Ut quid enim hæc hinc auferam, quæ » mecum in cælum non tollo *? Ergo si vobis » placet, ego eligo consilium, hæc potius dari * in » usus pauperum, quam cum turpi sarcina huc » illucque oberrare per seculum : et imitemur » beatum Laurentium y, qui pro eo, quod dispersit » et dedit pauperibus, iustitia ejus manet in secu- » lum seculi, et cornu illius exaltatum est in glo- » ria z. »

29 Statimque jussit custodi discos argenteos cum reliquis vasis quamplurimis foras ejicere, et ar- gentarios cum malleis adesse, qui minutatim cuncta confringerent, quod * per fidelium dispensationem jussit pauperibus erogari : quæ autem ex his fue- rant * ecclesiasticis usibus apta, ecclesiæ addidit ministerio. Monasteria sane tam virorum quam virginum infra urbem vel territorium de eodem argento consolatus est et paupertatem multorum. Quæ fuit tunc vidua, vel orphanitas *, vel omnis in commune paupertas, quæ ibi affuit, quæ de ejus largitate consolationem non habuisset? Vir autem Domini, ut erat plenus spiritu sapientiæ, hæc verba locutus est fratribus : « Ego, fratres, decrevi jam » de hoc seculo nihil penitus cogitare, sed magis » spiritualem nequitiam, quam terrenum hostem » metuere. Terrenus homo si talem a Domino * » acceperit potestatem, ut persequatur, compre- » hendat, prædetur *, incendat, interficiat; hæc » nullatenus possumus declinantes effugere et si » hic tradimur * de rebus transitoriis ad discipli- » nam, non desperemus, immo potius gaudeamus » in futuro de venia.

30 » Muniamus ergo virtutibus animam simul » et civitatis custodiam, ne inveniant utrique » hostes aditum, per quod inferre possint pericu- » lum. » Commonens * igitur universum urbis illius populum, cum triduo jejunio, cum signo Crucis et reliquiis Sanctorum murorum circumiens ambitum, per singulos etiam aditus portarum terræ adhærens, Dominum precabatur cum lacrymis, ut, si illum vocabat ad passionem, plebem sibi creditam non permitteret captivari : et ita præstitum est evenisse. Itaque cum ob metum hostium certatim populi undique se recepissent in urbem, et meatus portarum forti obturassent seratu, et super omnia stabilissent in ordine propugnacula, jussit Vir Domini universos ingredi in ecclesiam, cunctorum sibi * postulans indulgentiam, ut, si quempiam illorum, ut adsolet, dum prozelo rectitudinis increpasset, aut verbo læsisset, ei indulgentiam darent. Sciebat autem Vir Dei iter passionis ingrediens, non prodesse martyrium, ubi, livore deterso, non prius fuerit cor emun- datum, vel caritatis lampade illustratum. Nullus fuit tunc ibidem tam ferreum possidens pectus, qui etiamsi fuisset graviter læsus, non omnem malitiam cordis indulsisset devotus.

51 Post hæc non diu vallatur civitas ab exer- citu, eodemque die ab utroque populo fuit fortiter usque ad vesperum dimicatum. Sed cum ab agmine

Octobris Tomus I.

hostium esset civitas obsidione valida circumdata, et die noctueque vociferantes, ut canes, circuirent urbem, perspicuens Vir Domini civitatis imminere periculum, compescuit omnem supermuralem * conflictum et his verbis suum exorare aggressus est populum. « Sinite, quæso, contra hos pugnando » confligere. Si mei tantum causa hic * isti adve- » nerunt, de memetipso paratus sum eorum satis- » facere voluntati *, eorumque mitigare furorem. » Tamen ne inauditi videamur egredi, mittatur » unus ex fratribus eos inquirere, qua de causa » hanc obsident civitatem. » Cum subito hi Me- roaldo abbati aa per muri repugnaculum * paras- sent descensum, qui perveniens ad Deddonem, ait ei : Si hæc nostra commiserunt facinora, peto, ut interim euangelicam recorderis sententiam, ubi Dominus dixit : « Si non dimiseritis * hominibus » peccata eorum, nec Pater vester cælestis dimittet » vobis peccata vestra bb. » Et illud : « In quo » enim iudicio judicaveritis, judicabimini cc : » simulque imprecans *, ut hostem compesceret, et redemptionem, quam volebat, acciperet.

52 Sed quia jam tamquam lapidis duritia, sicut quondam rex Ægyptius dd, obduraverat cor, ad verba divina nullatenus potuit emolliri, commi- nansque, non se ab impugnatione civitatis dis- cedere, quoadusque Leodegarius valeret compre- hendere et sui furoris vesanum * desiderium satisfacere; nisi Lodoveo, quem falso regem fece- rant, promitteret fidem ee : hæc enim erat simulata occasio ff, quoniam * omnes cum sacramento Theo- dericum asserebant esse * defunctum. Auditis itaque Vir Domini his verbis, hæc dedit illis re- sponsa : « Hoc vobis notum sit omnibus tam » amicis et fratribus, quam inimicis et hostibus; » quia quousque me Deus in hac vita jusserit » superesse, non mutabor a fide, quam Theoderico » promisi coram Domino conservare : corpus » meum decrevi potius in morte * offerre, quam » animam pro infidelitate turpiter denudare. » Hostes vero, his auditis responsis, cum telorum jaculis et cum incendio festinanter undique insiste- bant irrumpere murum civitatis *.

53 Ipse vero universis fratribus valedicens, Panis et Vini participatione communicans, eorum- que dubia corda confirmans, suam eis, ut Christus *, memoriam passionis commendans, ad portarum aditus perrexit intrepidus, apertisque claustris sponte se obtulit pro inimicis *. Adversarii vero gavis, tamquam ovem innocuam ipsum, ut lupi, susceperunt in prædam. Qui exclamans, fertur dixisse : « Gratias ago omnipotenti Redemptori *, » qui me dignatus est hodie glorificare. » Illi vero iniquissimæ pænæ excogitantes commentum, primo ab ejus capite lumen evellitur * oculorum, in qua evulsione ultra humanam naturam incisio- nem ferri visus est tolerasse. Testes enim sunt multi illustres viri, qui aderant in præsentia : quia nec vinculum in manibus est passus imponere, nec gemitus processit ex ore, dum ejus oculi fuerunt abstracti a capite, nisi glorificans Domi- num semper, modulamina studuit canere psal- morum.

54 Inter ceteros dux quidam erat Campaniæ, et Waimiro custodiendus traditur, hi duo cuidam Boboni gg, qui nuper cum anathe- mate fuerat de episcopatu Valentiniæ urbis dejectus, Augustidunum assignaverunt in dominium, immo potius ad devastandum. Cives vero oppressi rece- perunt adversarium, quia jam amiserant Pastorem suum, per cujus dispensationem poene omne præ- sidium asportaverunt ecclesiæ. Nam pro civitatis redemptione, occasione recepta *, in quinque mil- libus solidorum fuit ecclesiæ argentum distractum præter exspolia * civium. Et quamquam ecclesia pertulisset de transitoriis rebus dispendium, nul- lum exinde permisit Dominus abduci captivum hh. Igitur cum hostes lætarentur, diviserunt * spolia, et suprascripto Waimiro Dei Hominem tradiderunt

AUCTORE
ANONYMO.

* al. super
murale

* al. hac

* al. volunta-
tem

aa
* al. repagu-
lum

* al. remiseri-
tis

bb

cc

* al. deprecans

et unum ipsum
sibi tradi
volentibus
dd

E

* al. vesano
desiderio

ee

ff

* al. quia
* al. fuisse

* al. mortem

* al. inrumpe-
re civitatem
sponte San-
ctus se sistit;
excæcatur;
* al. addit.
discipulis

* al. pro civi-
bus inimicis

* al. Deo

F

* al. evulse-
runt

et Waimiro
custodiendus
traditur,
gg

* al. reperta

* al. spolia

hh

* al. lætanter
divisissent

AUCTORE

ANONYMO.

* al. deest

festinus

ii

ac famenecan-

dus

kk

* al. deest

subjugandæ

ll

* al. duxerunt

al. enerati

* al. confingi

al. constitui

mm

nn

* al. eremo

sed ille ad

frugem con-

vertitur.

* al. perducere

B

* al. in parvo

tempore pro-

stratam

oo

pp

qq

rr

in custodiam : qui cum eodem exercitu festinus * repedavit ad patriam ii.

55 Desideratus vero, cognomine Deddo, una cum Bobone et cum Adalrico duce kk, quem ipsi volebant patritium esse provinciæ subjugandæ *, perrexerunt usque ad Lugdunum ll, ut ita exinde abducerent Genesium, sicut de Augustiduno dudum expulerant Leodegarium. Sed manu valida populi, undique collecti, urbem hanc maximam, Deo præsule, non permiserunt inrumpere. Illi vero, qui Dei famulum duxerant * Leodegarium, ut nuntiaverunt Hebroino, quod fuerat factum [in silvarum secreta eum jubet retrudi, et de ejus morte, quasi necatum * in aquis, fabulam mendacem confingere *, etiam tumultum sepulturæ ejus constituere * jussit donec ipsum longæ famis inedia consumeret mm.] Quod qui audire potuit aut videre, verum credidit esse nn. Sed, qui Heliam per corum pavit in Heremum * nec suum ibi deseruit famulum.

56 Etenim post longam, quam Dei Martyr pertulit, famis inediam, reminiscens Waimirus, humanam in eo naturam non aliter posse ita durare, nisi eum Christi gratia sustentaret, in domum suam eum jubet perducere *. Dura etenim viscera pietate coeperunt emolliri. Cum enim in familiari colloquio ei fuisset assuetus, ita feritatem illius in parvo temporis tractu * edomuit, et tam ipsum, quam conjugem ad Dei timorem convertit oo, ut argentum ecclesiæ, quod nuper pro redemptione civitatis Augustiduni receperat, ei devotus offerret, et quicquid exinde facere decrevisset pp, concederet. Quod Vir Dei acceptum per quemdam fidelem abbatem, nomine Bertone qq, ad prædictam dirigens urbem, ipsumque juxta Apostolum rr ad domesticos fidei dividens, voluntatem ejus opere caritatis fideliter adimplevit.

ANNOTATA.

a Annum, imo etiam fere mensem, quo Childericus fuit occisus, § octavo Commentarii prævii determinavimus, quem propterea studiosus lector consulat. Childericus non solus, sed cum uxore sua Bilihilde fuit necatus. De infelici hoc eventu ejusque occasione primus Fredegarii continuator a Theodorico Ruinartio anno 1699 cum aliis nonnullis operibus iterum editus, annotationibusque illustratus cap. 93 hæc commemorat : Erat enim ipse Childericus rex levis atque citatus nimis, gentem Francorum in seditionem mittens, et in scandalum ac derisum; donec odium non modicum inter ipsos crevit usque ad scandalum et ruinam. Quo ingravescente, unum Francum nobilem, nomine Bodilonem, ad stipitem tensum cadere contra legem præcepit. Videntes hæc Franci, in ira magna commoti, Ingolbertus videlicet et Amalbertus, vel reliqui majores-natu Francorum, seditionem contra ipsum Childericum concitaverunt. Memoratus Bodilo supra eum cum reliquis quamplurimis surrexit insidiaturis, et regem in Lauchonia silva, una cum regina ejus prægnante, nomine Bilihilde, quod dici dolor est, interfecit. Eadem leguntur in Gestis Regum Francorum cap. 43 apud Chesnium tom. I Scriptorum pag. 717. Silvam, in qua verbis recitatis Childericus cum uxore sua Bilihilde occisus dicitur, eam esse putant, inquit laudatus Ruinartius in Annotationibus, quæ inter Calam, villam tunc regiam, et S. Dionysii oppidum interjacet; hodie Liberiensis silva dicitur, vulgo LA FORET DE LIVRY, aut certe Bungiensis, DE BONDI.

b Auctoris sensum hic nonnihil obscurum num. 133 Commentarii prævii vide expositum.

c Hæc uncis inclusa apud Mabillonium omissa sunt.

d Verba, quibus auctor cometam apparuisse, hic narrat, non modicam difficultatem pariant : Etenim, spectato contextu, significare videntur, id evenisse, vel ante, vel certe non diu post Childerici regis obitum; cum autem hunc secundum receptissimam hodie

chronologiam anno Christi 675 affixerimus, consequens est, ut cometa, de quo auctor loquitur, vel ipso anno 675 vel certe non diu admodum post apparuerit. Verum de cometa, qui anno 675 vel certe non diu admodum post apparuerit, antiqui non meminerunt historici, ut adeo ab anonymo nostro designari videatur cometa, qui juxta Bedam in Historia gentis Anglorum lib. iv cap. 12, aliosque multos scriptores (vide Pagium in Criticis ad annum 677 num. 9) per tres continuos menses ab Augusto inceptis anno 677 apparuit; quod si autem hic cometes ab anonymo nostro vere designetur, debet, uti ex mox dictis est consequens, serius, quam anno 675, Childerici Francorum regis mors collocari, ruitque proinde chronotaxis, juxta quam Childericum anno illo vita functum esse, adstruximus. Pagius in Criticis hanc pariter difficultatem animadvertit, hincque est haud dubie, cur verba, quibus anonymus cometam apparuisse, narrat, ad annum 675 num. 8 et 9 ita excepiat : Loquitur procul dubio anonymus (Vitæ scilicet S. Leodegarii biographus) de iride, quam anno dclxxi num. iii ostendimus mense Martio currentis anni (675) visam esse. Eodem enim tempore cometam, aliaque signa in cælo apparuisse Theophanes indicat, cum scribat : « Hoc anno iris in cælo » conspecta carni omni tremorem incussit mense » Martio Dystro : adeo ut omnes rerum universarum consummationem advenisse prædicarent, » ὅτι συντέλεια ἐστίν. » Christus vero in Evangelio nos docet, multa signa cælestia, non vero unum, finem mundi præcessura. Theophanes tamen de sola iride loquitur, sicuti et illi, qui eum exscripsere, quia ea magis Orientales terruit; et scriptor Vitæ sancti Leodegarii (anonymus nempe vetustior) de solo cometa, intentus scilicet conversioni rerum, quæ post Childerici interitum in Gallia contigit, juxta illud Lucani lib. i. 113 mutans regna cometes. Certe signa cælestia in omnibus climatis non eodem modo semper apparent, et iris inter fatalia aliquando reputatur, eamque alia quandoque comitantur, ut testatur Gregorius Turonensis lib. vi cap. 44 anno ix Childeberti Francorum regis, Christi scilicet dclxiv, in Gallia contigisse. « Hoc » anno, inquit, multa prodigia apparuerunt in Gallia, vastationesque multæ fuerunt in populo. » Nam mense Januario rosæ visæ sunt : circa solem » quoque circulus magnus apparuit diversis coloribus mixtus, ut solet in illo cælestis iris ambitu, » pluvia discedente, monstrari. » Ita hactenus Pagius, contendens scilicet, cometam, qui ab anonymo hic memoratur, diversum esse a cometa, qui, uti docet, anno Christi dclxxvii a mense Augusto per tres menses orbe toto spectatus est. Et vero si reipsa quis cometa, uti anonymus tradit, vel ante vel paulo post mortem Childerici apparuit, diversum hunc esse oportet a cometa anno 677, cum Childericus anno 675, quemadmodum § 8 Commentarii prævii ex communi eruditorum opinione docuimus, e vivis excesserit. Opponi quidem hic potest, quod apud alios quoscumque sæculi septimi et octavi scriptores de cometa, qui diversus sit a cometa anni 677, quique vel ante vel paulo post mortem Childerici apparuerit, altissimum sit ubique silentium; verum silentii hujus causa esse potest, quod cometa ille paucioribus orbis terrarum locis fuerit spectatus, minusque proinde celebris, literisque ad posterorum memoriam mandari dignus extiterit.

e Loco eorum, quæ hic uncis includuntur, habet Mabillonius : Simulque ministri universæque familiæ nec non et vulgus populi ita imminerent, ut semetipsos pro eo non dubitarent offerre; quæ lectio videtur notabiliter corrupta.

f Id est, optimatibus seu principibus.

g Mabillonius legit : Ita in ejus auxilium fuerunt sociati; quæ lectio, ut apparet, præferenda est.

h Loquitur hic scriptor de Juliano imperatore, cognomento Apostata, qui mortis vitandæ causa monachum aliquandiu simulavit, ut Theophanes, alique Græcorum historici testantur.

i De S. Genesio, urbis Lugdunensis episcopo, cui post

A post in Opere nostro locus erit, in Vita S. Bathildis hæc leguntur : Eum (Genesium scilicet Clodoveus II Francorum rex) suum fidelem famulum dedit reginæ (Bathildi) adiutorium : per ejus manus ministrans ipsa sacerdotibus et pauperibus, pascibat egenos et induebat vestibus nudos, studioseque sepelire ordinabat mortuos, dirigens per ipsum ad cœnobita virorum ac virginum auri et argenti largissima munera. Postea hic, ut in eadem Vita legitur, Christo jubente, Lugduno Galliæ ordinatus est episcopus. At, inquiunt Galliæ Christianæ auctæ Scriptores tom. IV col. 47, quo anno non omnino certum. Cointius nihilominus in Annalibus ecclesiasticis Francorum S. Genesium ad sedem Lugdunensem anno 638 promotum affirmat, ut adeo S. Genesius, cum laudatus Cointius si non verum, saltem vero proximum, quo id accidit, annum assignet, jam annis fere quindecim Lugdunensem rexisset ecclesiam, quando cum S. Leodegario post cædem Childerici ad Theodoricum, Francorum regem, ut eum solitis cæremoniis cum ceteris regni optimatibus regem constitueret, properavit.

k Mabillonius legit : Lætatur civitas et omnis ecclesia de Pastoris præsentia rediviva.

l Ursinus Ebroini fugam refert ad noctem, quæ proxime secula est diem, quo cum Leodegario aliisque Burgundiæ optimatibus Augustodunum advenerat; verum hic anonymo, qui Ebroini fugam ad diem, qui noctem illam subsequutus est, refert, adstipulandum est, ut num. 164 Commentarii prævii docuimus.

m Ex his verbis intelligitur, uxorem Ebroini, cui, ut Vita S. Drausii num. 273 Commentarii prævii laudata docet, Leutrudi nomen erat, monacham etiam induisse : id autem verosimiliter fecerit eo ipso tempore, quo Ebroinus Luxovium relegatus, monachum induere fuerat compulsus. Leutrudis, Ebroini uxor, in Vita S. Drausii, Suessionensis episcopi, impense laudatur; quapropter hæc, licet sacrum velum, quod procul dubio, inquit Mabillonius sæculo II Benedictino in Annotatis ad Vitam S. Leodegarii pag. 686, in parthenone S. Mariæ Suessionensi a se exstructo, tonso Ebroino, accepserat, ad maritum suum rediens, ut anonymus noster vetustior hic indicat, postea posuerit, apostasiæ tamen rea n S. Drausii biographo habita forte non fuerit. Ab apostasiæ crimine Ebroinum vindicare Cointius in Annalibus ecclesiasticis Francorum conatur, meritoque hunc scriptorem id facere num. 266 et 267 Commentarii prævii asserui; quod si autem ab hoc crimine vindicari debeat Ebroinus, debet indubie et Leutrudis; ast ea ignominia labes neque ab hac, neque ab illo removeri posse videtur, si, priusquam habitum monasticum deponerent, solemnia religionis vota jam emisserant. Etenim hæc, etiamsi ex metu, ut loquuntur theologi, ab extrinseco etiam, ita tamen ut directe non extorqueantur, incusso fuerint emissa, pro validis debent haberi, ac proin si Ebroinus et Leutrudis, cum solemnia religionis vota mortis vitandæ causa jam emisissent, ad sæculum sint reversi, apostasiæ crimine vacasse non videntur.

n Mabillonius lib. IV de re Diplomatica pag. 504 de Noviento seu Novigento villa, in qua Theodoricus regno restitutus resedisse hic dicitur, hæc commemorat : Novigentum est in pago Laudunensi, villa, ut quidam volunt, olim regia, sub Codiciaco posita, NOGENT SOUS COUCI, in qua, jam recuperato regno, Theodoricus residebat securus, cum repentino superventu Ebroinus cum Austrasiis affuit, qui protinus regem inde ad flumen Isaram, mox Basiu palatium, ac tandem Crisciacum fugere, ibique imperata (vide tamen hac de re Commentarii prævii num. 170) facere coegit. Erectum postea est Novigenti Ordinis nostri monasterium, cui sæculo XII ineunte præfuit Guibertus abbas, vitæ integritate, scriptisque suis clarissimus.

o Erat hic Leudesius, Erchinoaldi, quondam majoris-domus, filius. Vide Commentarium prævium num. 168 et seq.

p Mabillonius aliter legit : Dolebant enim, se

abjectos esse per meritum, dum populum universum fideliter cernebant declinare post Theodoricum, eumque jam confirmatum in regno, et Dei famulum Leodegarium cum illius gratia in sua urbe residentem; livore invidiaque uri cœperunt iterum. At utra genuina sit lectio, pro certo nequeo edicere.

q Cum Ebroinus, ejusque asseclæ, uti hic narratur, Clothario III, Francorum regi, vita functo, filium supponere, hujusque vere esse patrem Clotharium, multis persuadere potuerint, consequens est, ut Clotharius, qui, moriente Clodoveo II patre suo, vix quartum ætatis annum expleverat, annos non tantum quatuor, uti in Gestis regum Francorum cap. 43, et in Chronico Fredegarii continuato cap. 95 legitur; sed quatuordecim regnasse, uti nunc apud omnes omnino eruditos in confesso est, nec forte repugnant laudata regum Francorum Gesta, Chronique Fredegarii continuati Scriptor, cum de annis forte, quibus Clotharius monarchiam tenuit, tantummodo loquantur. Videsis Commentarium prævium num. 113.

r Desideratus, cognomine Deddo, seu, ut alibi scriptum reperitur, Diddo vel Dido, a Galliæ Christianæ auctæ Scriptoribus tom. IV col. 875 inter episcopos Cabilonenses ordine decimus quartus recensetur. Hic ob crimina exauctoratus, atque sede sua expulsus, Ebroino adhæsit, eique ad vexandum Leodegarium, uti anonymus infra declarat, sese ministrum præbuit. Verum, inquiunt loco citato laudati Galliæ Christianæ auctæ Scriptores, non diu tantam nequitiam pati potuit æquissimum Dei iudicium. Ebroino, nescio qua ratione, exosus factus est Dido : unde cum coacta fuisset synodus, de qua § 13 egimus, in quadam villa regia, inquit anonymus, ibi inter ceteros Dido de suo episcopatu expulsus est, et pœnæ traditus, ab ipsa synodo condemnatus, CALVARIA ACCEPTA IN CAPITE, ET SEGREGATUS A SANCTA CONGREGATIONE. Deinde in exilium missus, ac tandem pœna capitis exsolvit quidquid in sanctum Leodegarium peccaverat.

s Bolo, qui hic inter Ebroini asseclas numeratur, in Ms. nostro Broniensi, quod a Petro Francisco Chiffletio Majores nostri transmissum accepere, Bobo vocatur, et in editione Mabilloniana Abbo. Verum sive Bolo, sive Bobo aut etiam Abbo melior sit lectio, fuit is, qui per nomen illud designatur, urbis Valentiniæ episcopus, eoque paulo ante, uti infra num. 54 anonymus docet, excommunicato atque exauctorato, ad vexandum Leodegarium etiam usus est Ebroinus.

t Mabillonius legit : Nec enim digni sunt, ut hi nominentur episcopi, qui magis terrenis desideriis vel lucris temporalibus augenda pecunia vigilant, dum de animabus sibi commissis, unde districto iudici reddaturi sunt rationem, nil curant.

u Ebroinum æternis inferorum pœnis a Deo esse addictum, hic asserit auctor; qua de re quale sit nostrum iudicium, videsis Commentarii prævii num. 273.

x Fuit hic dux, id est, præfectus seu gubernator Campaniæ, creatusque ab Ebroino, quod in vexando Leodegario operam suam etiam locasset, urbis Tricassinæ episcopus, postea illius indignationem odiumque incurrit, fuitque, eodem Ebroino agente, multifariam punitus, tandemque etiam suspendio necatus.

y Sermo hic est de celeberrimo illo martyre Laurentio, de quo ad diem 10 Augusti, quo ejus memoria in Ecclesia sollemnis habetur, apud nos actum est.

z Alluditur hic haud dubie ad S. Laurentii factum, quo hic, antequam martyrio coronaretur, Ecclesiæ thesauros in pauperes erogasse, in Actis propriis in tomum nostrum 2 Augusti pag. 518 et seq. ex Adonis Martyrologio illatis num. 1, 2 et 4 legitur.

aa Galliæ Christianæ auctæ Scriptores tom. IV col. 449 dubitant, cujus monasterii Meroaldus, qui hic memoratur, abbas exstiterit; qua de re videsis Commentarium prævium num. 185 et duobus seqq.

bb Ita fere Matthæi 6, v. 13.

cc Apud

AUCTORE
ANONYMO.

cc Apud eundem cap. 7, § 2.

dd *Pharao scilicet, qui post varias plagas a Deo sibi ministerio Moysis et Aaronis inflictas filios Israel ex Ægypto liberos noluit dimittere, eosque fugientes insecutus cum exercitu in mari Rubro miserime periit.*

ee *Consequens hinc est, Ebroinum, Luxovio egressum, in præfecturam palatii restitutum nondum fuisse, cum Augustodunum ab Ebroinianis obsideretur. Adi Commentarium prævium num. 177.*

ff *Quid per simulatam occasionem verosimiliter hic intelligendum sit, num. 186 Commentarii prævii docuimus.*

gg *De Waimiro, Diddone et Bobbone vide, quæ dicta sunt supra ad litteras r, s et x.*

hh *Hoc S. Leodegarii precibus debuerunt Augustodunenses verosimillime referre acceptum. Vide Commentarii prævii num. 191.*

ii *Quænam regio per patriam, ad quam Waimirus cum Leodegario in custodiam suam tradito festinasse hic dicitur, verosimiliter debeat intelligi, num. 191 Commentarii prævii definitum invenies.*

kk *Apud historicos nihil inventi, quod ad Adalricum ducem, cujus hic fit mentio, referendum putem.*

l *Il Mabillonius, cui Ms. nostrum ex Ms. Ultrajectino S. Salvatoris transumptum consonat, ita legit: Desideratus vero, cognomine Diddo, una cum Bobbone et cum Adalrico duce, quem ipsi volebant patricium esse provinciæ, ad patriciatum subjungendum perrexerunt usque ad Lugdunum.*

mm *Hæc uncis inclusa, quorum sensus nonnihil obscurus est, num. 25 Commentarii prævii vide exposita.*

nn *Mabillonius sæculo II Benedictino pag. 689 in Annotatis ad Vitam S. Leodegarii putat, hic nostrum biographum seipsum designare; sed an recte, videsis Commentarii prævii num. 25.*

oo *Et tamen hic scriptor de Waimiro num. 45 ita scribit: Waimirus... morte turpissima (ut decebat justi proditorem) condemnatum, transmisit (Ebroinus scilicet) ad tartarum.*

pp *Mabillonius legit: Ut faceret, quidquid exinde facere decrevisset.*

qq *Mabillonius legit Berto; utra autem præstet lectio, ignoro, uti etiam cujus monasterii Betto seu Bertho abbas exstiterit. Vide Commentarium prævium num. 192.*

rr *Hic ad Galat. 6, § 10 ait: Ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei.*

C CAPUT III.

Leodegarius et Gerinus ad aulam arcesuntur: hic Ebroini majoratui-domus restituti imperio occiditur; ille dire mutilatus ad longiores cruciatus servatur, lingua abscissa, loquitur, multos convertit, ad concilium vocatur, dignitate privatur, tandemque necatur.

Ebroinus inita apud Theodericum gratia, fit major-domus

a

b

c

* al. autem

Igitur cum, ut supra dictum est, suum facinus diutius Hebroinus perditus occultare non posset, de rege, quem falso fecit, declinat ingenium a, ut in Theoderici rediret palatium. Quorundam factione suscipitur, et iterum subito major-domus palatii efficitur. Sed cum eum alii gaudentes, alii timentes, in culmine sublimassent honoris, continuo tale dedit edictum, ut, si quis quid cuiquam in turbatione, quæ fuerat, vel intulisset dispendium vel prædam, nulli ex hoc generaretur calumnia b. Hæc fuit occasio, ut non redderet exspolium, quod ministri sui ei contulerant de prædatione multorum c. Cum enim * timere in rediviva cœpisset superbia, dolens ac metuens, ne superstites haberet æmulos, quorum parentibus intulerat malum: jam enim jura potestatis adeptus, duplicavit malitiam cum invidia.

58 Nam priores optimates cœpit instanter persequi, et quoscumque priorum optimatum comprehendere valuit, gladii interfectione prostravit, aut ad gentes extraneas, ablatis facultatibus, effugavit d. Sane seminarum nobilium monasteria destruens, earumque religionum * primarias in exilium dirigens: et quia margaritarum ornamenta conculcandi acceperat potestatem, ideo sine ulla miseratione, ut porcus, non timuit thesaurorum ornamenta conculcando inrumperé Christi. Et quoniam non valebat respicere cælum, ideo cor ejus in terrenæ cupiditatis luto ultra modum fuit defixum. Etenim cum Hebroinus crudelis de supra dictis rebus suum satiasset furorem, rursum occasiones cœpit exquirere, ut blasphemiam suæ crudelitatis valeret ab oculis humanis auferre.

59 Tunc Hilderici mortem simulabat, se velle vindicare, cum nullus eum prior, quam ipse, voluisset interire e; (publice enim aliter, quem odisset, non audebat persequi) jusserunt principes, una cum Germano sanctum Leodegarium ex monasterio, in quo tenebatur absconditus f, egredi, et in præsentia regis adsistere. Qui dixit ad Hebroinum *: Dum superare cupis omnes habitatores in tota Francia, tuam potius auferis, quam indignus suscepisti, gloriam. Hæc * audiens Hebroinus nequissimus, furore magno repletus, jussit ministris Gerinum * abstrahi et a Germano separari, ut separatim viderentur puniri, ne simul eis delectarentur * talia verba fari. Cum autem duceretur, beatus Leodegarius eum alloquitur, dicens: Æquo animo esto, Frater carissime; quoniam oportet, nos hæc pati: quia non sunt condignæ passionibus hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Peccata etenim nostra multa sunt; sed misericordia Omnipotentis supereminens magna, quæ * ad abluenda delicta se laudantium semper est parata. Hæc ad tempus patimur; quia morti debitores sumus: sed illa nos exspectat vita, si patienter ferimus * pœnam, ubi sine fine lætabimur in cælesti gloria.

40 Tunc ministri ad stipitem ligatum Gerinum lapidibus obruere cœperunt; ille vero deprecabatur Dominum, dicens: Domine Jesu bone, qui non venisti vocare justos sed peccatores, suscipe spiritum servi tui, ut, qui dignatus es similitudine martyrum * lapidibus vitam istam mortalem auferre, jubeas clementissime veniam scelerum meorum tribuere. Hæc dicens, orando ultimum efflavit spiritum. Beatus itaque Leodegarius cupiebat cum Germano vitam finire, ut simul mereantur futuram ac beatam participare gloriam: sed Hebroinus tyrannus differre volens eum * exitum, ut per pœnas longe dilatas sibi * præpararet æternas, et ne coronam acciperet martyrii, quin potius careret præmiis gloriæ sempiternæ, tunc jussit, eum nudis gressibus per quamdam piscinam transduci, in qua erant petrae, quasi clavi incidentes acuti *: quam ob rem labia ejus et faciem concavo crudeliter jussit incidi ferro, nec non et lingue plectrum ferro secante auferre *: ut dum oculi ablatis, pedes jam forati, lingua ac labia incisa essent, et dum sibi cerneret omnem felicitatem membrorum ablatam, corporumque * pariter vires undique paruissent necatæ; dum nec oculis cernere viam, nec pedibus incedere callem, nec linguæ officia dantem laudare quiverit Creatorem, ac per hoc cederet blasphemiae * desperans, auferendo * salutem, quam * laudando cælitus adipisci meruisset ingentem g.

41 Sed, qui absque vocibus cordis auditor Deus magis optat * cor contritum quam elatione superbum *, suscipit vocem tacentis magis quam elatas voces loquentium, non postulat sibi auxilium vocis, sed humilitatem cordis. Nam cum se cognovisset, præsidium omne amisisse humanum, totis viribus petiit sibi adesse divinum; nam quantum impietas humana revocare cupit ab alto, tantum pietas * sociare fecit eum in cælo. Sanctum itaque Leodegarium diutius ad vindictam servaverunt vivum et turpiter

D
et servit tum
in alios

d

* al. religionis

tum in Sanctos nostros,
Gerinum

e

f

* al. addit.
conversus

* al. hoc

E
* al. addit.
fratrem ejus
foras
* al. eos delectaret

* al. deest quæ

* al. addit.
istamoccidit jubet,
Leodegarium
dire mutilatum et tortum

* al. ad similitudinem martyrum

F
* al. ejus
* al. ei

* al. acutæ

* al. auferri

* al. corporis-
quo* al. caderet in
blasphemiam
* al. addit. sibi

* al. quem

g
ad longiores
cruciatus
servari.
* al. amal
* al. addit. et* al. addit.
divina

A turpiter denudatum per platearum palustria jussurunt pertrahi nudum, eumque ad vindictam quasi deformatum tradiderunt viro, nomine Waningo *h*, ut sub ejus gravi dominio emitteret cruciatus spiritum : cui et ait iniquus Hebroinus : Accipe, inquit, Leodegarium, quem aliquando vidisti virum superbum, et constitue sub arta custodia; erit enim tempus suæ vocationis recipiens *, quod meritis est a suis inimicis : cum enim longe esset ejus hospitium, sanctum Dei Martyrem imposuerunt in * vile jumentum. Et ut cognovit, ita esse impletum, arripuit hunc psalmi versiculum. Ut jumentum, inquit, factus sum apud te, et ego semper tecum *i*. Et cum labia non haberet neque linguam, silere laudes Dei non potuit mens devota, sed quas voces valuit, insonuit de cordis arcano.

Sanctus lingua privatus loquitur, *k*
l
 B Cumque omnes eum sic cernerent graviter cruentatum, crediderunt, ut ob hoc emittere deberet spiritum. Etenim dum unus e fratribus nostris abba, nomine Winebertus *k*, ad prædictum hospitium a longe secutus fuisset post eum, imprecans custodibus, ut latenter eum ad ipsum accedere non negarent; ut tandem obtinuit, repperit eum *l* jacentem in stramine opertum de vetusto panno tentorii, tenui spiritu palpitantem : et dum illum ad præsens crederet expirare, insperatum invenit miraculum. Nam inter sputamina sanguinum incisa lingua sine labiis solitum reddere cœpit eloquium. Et quia desectio labiorum ordines nudaverat dentium, tamen ab intro affluite sonituum reddiderunt eloquium *m*. Tunc is, qui ejus funeri excubias venerat exhibere ad transitum, cœpit flere præ gaudio, et concito gradu Hermenarario episcopo *n* nuntiat factum. Ipse quoque audiens, Waningum * postulat aditum ad Dei Martyrem accedendi *o*. Cumque etiam * merito ei fuisset concessum (omnes enim, ut leonem iratum metuebant sævum tyrannum *p*) vulnera etiā studuit diligenter curare, et arte, qua valuit, potu ciboque reficere, vestemque, quam habuit, meliorem induere. Non enim jam ut terreno homini, sed ut translato Martyri reverentem impertivit * honorem, qua de re non solum de præteritis, verum etiam benedictionem ab eo promeruit * de futuris.

45 Postquam enim Waningus eum perduxit ad propria, Dei comitante gratia, cœperunt velocius ejus contra naturam recrescere labia una cum lingua, nec non et verba ultra solitum ab ejus ore indesinenter effluere *q*. Cum hoc miraculum cognovisset Waningus, non obturat * animum ei impendere malum, ut a tyranno fuerat jussum; sed versa vice, jam Dei Martyrem cognoscens, eum acceptum ad suum perduxit cœnobium, quod vocatur Fiscamnum *r* ubi erat congregatio sanctimonialium * ac virginum, quibus præerat Hildomarca famula Christi *s*, in quo multis diebus conversans habitator stetit *t* sub custodia. Nam et lingua præcisa solitum recepit officium, et magnum doctrinæ suæ semen ostendit in populo : quandoque inter virginum accedere contigerat catervam, tantum, ut fertur, dulcia sua fulgebant eloquia, ut mirarentur quicumque audientes, quanta Dei * operaretur clementia, et conversi a pravis operibus, velociter peterent pœnitentiæ fructum. Ubi, dum intra parvum spatium oris, faciei vel linguæ recepisset officium *u*, eo quod oblatus fuerat ipse, jam * quotidianum immolare studuit sacrificium; ut dum intrinsecus eum lux spiritualis impleverat, de corporeis oculis nil curaret. Nam diebus ac noctibus in Dei cultura * pervigil astabat, ut vel paululum ad necessaria corporis vix aliquando ab ecclesia procederet, ut vel quippiam somni ciborumque perceptionem * capere potuisset.

44 Igitur cum post tot flagella, ut decebat Martyrem, fideles populi ei famulatum exhiberent venerabilem; quia non potest sub modio lucerna abscondi *x*, manifeste hanc Omnipotens declaravit omnibus. Cœpit de adversariis ejus ulcisci *y*. Nam dum per biennium fere *z* ibidem in Dei laudibus resedisset, ut * eos illi nuntiaverunt interfectos, aut pro infidelitatis causa * in regionibus alios effugatos; ille * graviter deflens, non de ultione est gavisus, sed, cur sine pœnitentia eos comprehenderit mortis occasus, ingemiscebat. Eodem tempore vir gloriosus Theodericus rex et idem Hebroinus synodum *aa* convocaverunt, et ad quamdam villam regiam *bb* venientes, multam episcoporum turbam adesse fecerunt : ibique inter ceteros Deddo (qui sanctum virum Leodegarium cum Waimiro expulit de episcopatu, et pœnæ tradidit) condemnatus ab ipsa synodo pœnam calvariæ *cc* accepit in capite, expulsus et segregatus a sancta congregatione *dd*; deinde exilio condemnatus, morteque secuta, pœna capitis digessit *, quidquid doloris * in sancto Viro exercuit.

43 Alii vero episcopi tunc a rege per Hebroinum in ipsa synodo pœnam similem sortiti, perpetuo exilio sunt deportati. [Waimirus * etenim, qui ad supradictum Famulum Dei capiendum et ad implenda Hebroini dicta socius perniciæ extiterat, posteaquam ab ipso Hebroino, eo quod in ejus ultione consenserat, episcopatus gradu dolo fuerat sublimatus, post paululum intervallo interposito in offensam incidens, Dei, ut opinamur, nutu multis flagellis obtritatus est : nempe, ut fertur, laqueo suspensus ac morte turpissima, ut decebat Justiproditorem, condemnatum transmisit ad tartarum *ee*.] Adhuc enim vir Dei Leodegarius in eodem monasterio sanctimonialium, in quo ad custodiendum positus fuerat, commorabatur. Igitur ad beati Martyris fabricandam coronam artifex versutus ex illis Hebroinus tyrannus superfuit unus *, qui ea, quæ passionis ejus gloriæ * supererant, adimplere deberet. Ita enim antiquus serpens invidus, moleste ferens, se ab eodem loco ejus orationibus fuisse expulsum, stimulare rursus cœpit Hebroinum *, atque reduci eum præcepit ad palatium, ut in episcoporum concilio ejus disrumperet vestimentum *ff*, quatenus ob hoc ei esset interdictum, ut ultra offerre non præsumeret sacrificium.

46 Ubi cum * deductus fuisset ad medium *gg*, inquisierunt ab eo verbum, ut de Hilderici morte fuisse confiteretur se socium *. Cognoscens igitur, per diabolicum commentum rursum sibi imminere conflictum, ut de humano se non excusaret delicto, ita de hoc facinore nullatenus * fuisse se conscium, sed Deum potius quam homines hoc scire, professus est. Tunc et ipsum ad eandem synodum accersierunt, non tamen intra * concilium confirmant fuisse *hh*, sed seorsum rex et Hebroinus cum eo collationem fecisse dicuntur, in qua eis multa prædixisse fertur futura, quæ evenisse manifesta vincuntur. Et cum diu flagitantes ei aliud non valuissent elicere, ejus tunicam considerunt a capite, eumque Rodoberto * cuidam viro, qui tunc comes erat palatii, jussit tyrannus impius Hebroinus tradere *, et præsentem vitam in gladii percussione auferre * *ii*. Lætabatur enim Dei Martyr in omni patientia, quia debitam *kk* sibi, remunerante Domino, martyrii sentiebat appropinquare coronam.

47 Accepto eodem, Robertus, ut eum ad suam domum deduceret *ll*, cernens eum ex itinere ac infirmitate defessum, jussit ei dari ad refocillandum potum. Nam antequam ei pincerna assisteret, lumen magnum, quasi in rota circuli de cælo descendens, super caput ejus refulsit. Tunc tremantes omnes, qui hoc signum viderunt, Quid est hoc, inquirunt. Domine, quod apparet super caput tuum, quasi in circuli modum splendidissimum * de cælo, quod nunquam a nobis simile est visum? Ille pronus in terram adoravit, dicens : Gratias ago tibi, omnipotens Deus, consolator omnium atque refector *, qui super servum tuum ostendere dignatus es tale miraculum. Tunc videntes omnes, quasi in excessu mentis positi, tandem quidem resumpto spiritu simul glorificantes omnipotentem Deum,

AUCTOR
ANONYMO.

z
* al. aut
* al. culpa
* al. quos ille

aa
bb

cc

dd

* al. exsolvit
* al. doli

puniuntur :
instigante
Hebroino,
* al. Waimirus

E

ee

* al. vivus
* al. gloria

* al. Hebroino

ff

examinatur,
dignitate
spoliatur,
damnatur
* al. deest
cum

gg
* al. conscium
* al. addit. dixit
* al. infra
hh

F

* al. Roberto et
Chrodoberto

* al. tradi
* al. auferri
ii
kk

ad mortem ;
cælesti lumine
honoratur ;
ll

* al. splendidum

* al. refero

AUCTORE
ANONYMO.

Deum, et conversi alter ad alterum dicentes : Vere hic Homo Dei servus est : pollicebantur ad Deum prorsus totis se tendere viribus. Et cum memoratus vir eum in domum propriam perduxisset, ita in ejus adventu benedictionem caelestem recepit, ut, cum omnes illic habitantes, hoc manifeste cognoscerent, peccata propria confitentes, relinquerent *, et certatim ad pœnitentiæ medicamenta * confugerent.

48 Ilac enim Deus gratia suum Famulum illustraverat, ut, ubicumque exul fuisset traditus, ut ei inferrentur nequitiae, versa vice famulabilem illi omnes impenderent reverentiam. Tandem pervenit dies muneris, in quo persecutionis ejus jam esset finis. Tunc a palatio sententia mandatur * decreti, Leodegarium diutius vivere non debere. Et timens impius Hebroinus, ne a fidelibus Christianis honor ei impenderetur martyrii, inter * silvarum condensa jubet perquiri puteum et ibidem corpus ejus immergi trucidatum, quatinus os putei terra vel lapidibus obturatum, incognitum esset * hominibus illius sepulchrum. Præfatus interim Robertus *, eo prædicante, jam aliquantulum cœperat esse conversus, ideoque non ferens mortem Viri Dei conspiceret, quatuor jussit ex famulis mm, ut ea, quæ sibi fuerant jussa, subirent implere. Ut enim in illius domum pervenit hic nuntius, ejus conjux luctu flere cœpit amaro, eo quod in viri sui ministerium pervenisset tum crudele flagitium.

49 Igitur ut cognovit Vir Domini, suum adesse jam terminum, mulierem cœpit consolari lugentem, dicens : Nolo, mei transitus causa te flere, quia nequaquam tibi mors mea ad vindictam requiratur; sed potius benedictio de cælis dabitur tibi a Deo, si corpusculum meum devote condideris in sepulchrum : et cum hæc dixisset, urgentibus ministris, valedicens educitur in silvam nn, ut jussionis implerent sententiam. Jam enim antea quæsierant puteum, ut * corpus illius absconderent, sicut fuerant jussum, et * nullatenus fuit ultra ab eis repertus *. Eduxerunt ergo eum per loca incognita usque in quemdam locum, in quo adstitit, inquit : Non necesse habetis, filii, longius fatigari; ad quod venistis, cito facite, ut impleatis votum maligni. Hi vero, qui venerant * ad perimendum illum, erant quatuor *. Tres autem ex his provoluti sunt ad pedes ejus, deprecantes, ut eis indulgentiam suam daret, et benedictionem super eos dignaretur tradere. Quartus oo vero superbus adstabat, evaginato gladio paratus ad eum interimendum.

50 Et postquam benedictionem super eos tradidit, et suis interfectores verbum Dei annuntiavit, tunc Vir Dei incumbens in orationibus *, ait : Domine Deus omnipotens, Pater Domini nostri Jesu Christi, per quem tui notitiam accepimus, Deus virtutum et omnis creaturæ, ac totius humani generis Creator, te benedico, te glorifico, qui me dignatus es ad hanc certaminis diem perducere : rogo, deprecorque, Domine, ut ipse in me jubeas misericordiam pietatis tuæ * largiri, et meritis Sanctorum tuorum me dignum facias participem et vitæ æternæ consortem, ac tribue indulgentiam his, qui me tribulant : quoniam ego super * eos in conspectu tuo, credo, clementissime Pater, glorificatus fieri. Et exsurgens, cervicem tetendit, gladiatores * commonuit, ut, quod sibi jussum fuerat, adimplerent *. Cum hæc diceret, percussor extendens gladium, amputavit caput, et erectum corpus ejus sustitisse quasi unius horæ spatio dicitur; sed cum nondum statim eum gladiator cadere cerneret, eum pede percussit, ut vel * citius in terram decideret. Sed non multo post percussor ejus arreptus a dæmonibus et mente captus ac Dei ultione percussus, in ignem se projecit, ibique vitam finivit. Tunc jussu conjugis hujus Roberti in quamdam villam Sarcinio pp cum magno fletu plangentium latenter a suis deportatus, et hujus feminae decreto cum vestibis, in quibus trucidatus fuerat, in parvulo oratorio beatus Martyr est sep-

pultus, in quo sepulchro annis duobus et dimidio D humatus fuisse dicitur.

ANNOTATA.

a In codice et utroque nostro Ms. Broniensi mendose legitur : Declinat in regnum, hincque Mabilonium et Chesnium, quicum Ms. nostro Ultrajectino S. Salvatoris legunt Declinat ingenium, sum secutus.

b Actio in jure, qua quis rem quampiam, inquit Cangius in Glossario mediæ et infimæ Latinitatis, sibi per solemnes juris formulas asserere conatur, aut pro qua litem intendit, adeo ut, cum vox Calumnia hanc significationem hic obtineat, anonymi nostri sensus sit, mandasse Ebroinum, ut nulli, qui barbarum tempore damnum passus fuerat, actio in jure competeret, qua in integrum restitueretur, ac proin, ut nulli, qui damnum alteri intulerat, actio in jure intentari posset, qua ad illud resarciendum compelleretur.

c Cointius in Annalibus ecclesiasticis Francorum ad annum 674 num. 14 interpretationem, qua anonymus datum ab Ebroino mandatum hic excepit, Ebroino iniquiorem appellat; an certo æquum obtineat, videsis Commentarii prævii § 17 a num. 263 usque ad finem.

d Ebruinus quoque, inquit Chronicon Fredegarii continuatum cap. 98, magis atque profusius, majoratui-domus scilicet jam restitutus, crudeliter Francos opprimebat.

e Hunc textum, quod in codice et omnibus nostris Mss. apographis adhuc esset obscurior, ex Mabillonio descripsi.

f Liqueat hinc, verum esse, quod num. 13 scribit Ursinus, Leodegarium scilicet monasterio cuidam fuisse inclusum, antequam cum fratre suo Gerino ad aulam ab Ebroino majoratui-domus restituto arcesseretur. Qua de Leodegarii in monasterio quodam inclusione videsis Commentarium prævium num. 190 et 193.

g Diversa hæc pœnarum genera, quibus Leodegarium affecit Ebroinus, satis sane superque probant, crudelissimi hunc ingenii hominem fuisse. Adi Commentarium prævium num. 270 et 271.

h De Waningo videsis Commentarium prævium num. 204.

i Psalmo 72, v. 25.

k Qualemcumque Wineberti seu Winoberti notitiam num. 200 et 201 Commentarii prævii suppeditatam invenies.

l Dissonant hic omnia Mss. nostra exemplaria, uti etiam Mabillonius et Chesnius; legit autem Mabillonius : Etenim cum unus e nostris fratribus abbas, nomine Winobertus, prædictum Sanctum Dei usque ad hospitium a longe secutus fuisset, deprecans custodes, ut sibi latenter ad ipsum accedere liceret, invenit eum etc. Quæ quidem lectio reddere videtur genuinum auctoris sensum, sed nescio, an etiam verba.

m Ita codex noster, et utrumque Ms. exemplar Broniense; at Mabillonius, et Chesnius, cui etiam Ms. nostrum Ultrajectinum S. Salvatoris congruit, aliter legunt; Mabillonius quidem : Et quia desectio labiorum ordines nudaverat dentium, ab intus afflatum tantum sonitum reddiderunt verborum; Chesnius vero : Et quia desectio labiorum ordines nudaverat dentium, tamen ab intro afflatu dante sonitum reddiderunt verborum.

n Qua ratione hic Ermenarius seu Hermenarius vocetur episcopus, vide Commentarii prævii num. 203.

o Ita iterum codex noster et utrumque Ms. exemplar Broniense; sed Mabillonius legit : Waringum postulat, ut ad Dei Martyrem se intromittat; quæ quidem lectio est melior, sed, spectato anonymi nostri stylo, ab interpolatione videtur enata. Certe Chesnius, cui Ms. nostrum Ultrajectinum S. Salvatoris congruit, aliter sic legit : Waringo postulabat aditum ad Dei Martyrem accedendum.

p Hæc parenthesi inclusa eodem prorsus modo ita

A ita leguntur in omnibus omnino nostris Mss. exemplaribus et in editione Chesniana; at in Mabilloniana, quod notatu dignum est, cum nonnulla amplificatione sic redduntur: Omnes enim ut leonem iratum metuebant EBREMERDUM, id est, HEBROINUM, filium perditionis, et stipulam inferni, sævum tyrannum.

q Mabillonius, a quo Chesnius et Ms. nostrum Ultrajectinum S. Salvatoris non discrepant, ita legit: Verba vidi ultra solitum ab ejus ore effluere, hincque anonymo nostro testis oculati prærogativam vindicat; verum vox Vidi abest a codice nostro, ab utroque Ms. exemplari Broniensi, et ab apographo, quod cum Ms. Cornelii Dugn collatum notatur. Videsis Commentarium prævium num. 22 et 25.

r De monasterico Fiscannensi, seu Fiscanensi, deque hujus fundatore S. Waningo seu Waringo breviter egimus Commentarii prævii num. 204 et seq. Videri etiam potest monasterii illius notitia a Gallix Christianæ auctæ Scriptoribus tom. XI col. 201 subministrata.

s Hildomarca seu Childmarca, quæ aliter etiam scribitur, in Opere nostro ad 19 Junii inter Prætermisissos his verbis refertur: Childomara seu Childomarea, in Fiscanno monasterio, adjuncta sub finem Martyrologii S. Hieronymi in Ms. Blumiano et Lucensi, in quo dicitur esse depositio. Est aliis Hildemarca et Childemarca coliturque xxv Octobris. Habebat hæc sub disciplina sua, quando ad monasterium Fiscannense S. Leodegarius exsul accessit, trecentas sexaginta sex religiosas virgines, uti intelligitur ex num. 6 et 7 Fragmenti Vitæ S. Waningi, quod Bollandus noster ad 9 Januarii secundo loco edidit, Mabilloniusque deinde sæculo II Benedictino recudit.

t Nempe per biennium fere, uti infra auctor affirmat.

u Quomodo hæc anonymi verba intelligenda sint, num. 203 Commentarii prævii exposui.

x Ita omnia omnino nostra Mss. exemplaria et Chesnius; Mabillonius nihilominus legit: Quia non potest sub modio lucerna abscondita non lucere; sed hæc lectio, ut mihi quidem apparet, nostræ est postponenda.

y Mabillonius legit: Namque cœpit adversarios ejus ulcisci derepente; Chesnius vero: Cœpitque tunc in adversarios ejus ulcisci derepente.

z Accessit nempe Leodegarius ad monasterium Fiscannense anno 676, uti liquet ex § 15 Commentarii prævii, fuitque ex monasterio illo eductus anno 678, uti colligere est ex § 15 ejusdem Commentarii prævii.

aa De hac synodo a Theodorico et Ebroino convocata § 15 Commentarii prævii fuse disseruimus, docuimusque, eam probabiliter diversam esse a synodo, in qua Chramlinus fuit depositus, conventumque regni generalem verosimiliter exstitisse.

bb Quænam hic designetur villa regia, definire nequeo, cum synodus ad illam convocata verosimiliter non sit eadem cum synodo, quæ anno 677 Morlaci fuit celebrata, Chramlinique depositione notata. Vide Commentarium prævium num. 228 et seq.

cc Duo scilicet erant, ut Mabillonius sæculo II Benedictino in Annotatis ad Vitam S. Leodegarii observat, episcopum exauctorandi modi: fiebat id quippe vel illi, qui exauctorandus erat, caput decalcando, vel tunicam conscindendo. Prior exauctorandi modus hic per calvariæ pœnam designatur.

dd Ita codex noster et utrumque Ms. apographum Broniense; sed Mabillonius, a quo non multum discrepat Chesnius, legit: Ibique inter ceteros Didonem, qui sanctum virum Leodegarium cum Waimero expulit de sede sui episcopatus, et tradidit pœnæ illectus, condemnatum ab ipsa synodo, calvaria accepta in capite, expulsum segregant a sancta congregatione.

ee Hæc uncis inclusa ex Chesnio descripsi, quod omnium Mss. nostrorum sensus esset obscurior. Quod vero ad rem sensu sub finem significatam pertinet, absit, ut, quod illo innuitur, Waimirum sci-

licet certo esse damnatum, pronuntiem. Peccavit quidem Waimirus, dum operam suam Ebroino in vexando Leodegario locavit, dumque deinde in sceleris sui præmium sedem Tricassinam, prout cum anonymo nostro Vita S. Præjecti a Bollando nostro ad 25 Januarii loco primo edita num. 12 docet, nefarie occupavit. Verum facti ipsum pœnitere potuit, reque ipsa forte pœnituit, si veritati consonet, quod in secundo miraculorum S. Bercharii libro apud Camuzatum Promptuarii Antiquitatum Tricassarum pag. 95 legitur; Waimirum scilicet sese commitem junxisse S. Berchario, Dervensi abbati, dum peregrinationem Hierosolymitanam hic postea institueret.

ff Alter hic tum modus erat exauctorandi episcopum. Vide dicta ad litteras cc. Modi hujus, ut recte ante me Mabillonius in Annotatis ad Vitam S. Leodegarii sæculo II Benedictino pag. 695 jam observavit, exemplum exstat apud S. Gregorium, Turoensem episcopum, dum lib. v Historiæ Francorum cap. 19 agit de concilio Parisiensi in causa Prætextati Rotomagensis episcopi celebrato; in hoc enim concilio Chilpericus rex instans, ut Prætextatus deponatur, his verbis apud laudatum Gregorium loco citato exstantibus ab episcopis petit, ut aut tunica ejus (Prætextati) scinderetur, aut centesimus octavus psalmus, qui maledictiones Ischarioticas continet, super caput ejus recitaretur, aut certe judicium contra eum scriberetur, ne in perpetuum communicaret.

gg Quid hic significetur, et a quibus Leodegarius, ut primum ad aulam accessit venit, de nece Childerico illata interrogatus fuerit, num. 238 et 240 Commentarii prævii docuimus.

hh Quale verosimiliter fuerit concilium, cui Leodegarius hic dicitur non interfuisse, num. 241 et seq. Commentarii prævii ostendimus.

ii Verba hæc non ita accipienda sunt, ut significant, Chrodoberto, pro cujus personæ notitia apud alios scriptores nihil invenire potui, injunctum fuisse, ut Leodegarium, nullo ulteriori accepto mandato, statim occideret. Adi Commentarium prævium num. 243.

kk Ad hanc vocem desinit codex noster; sequor nunc, uti num. 54 Commentarii prævii facturum me præmonui, Ms. nostrum apographum, quod ex Ms. Broniensi desumptum notatur, quodque a P. Petro Francisco Chiffletio, Societatis nostræ sacerdote, ad Majores nostros fuit transmissum.

ll Mabillonius legit: Acceptum eundem Chrodobertus ad suam domum deduxit; Ms. vero Ultrajectinum S. Salvatoris: Acceptum eundem Chrodobertus ut ad suam domum deduceret, quæ lectio, cum sequatur Cernenseum etc., forte est genuina.

mm Ursinus ait, Ebroinum necem Leodegario illaturum quatuor velocissimos equites submisisse, eosque Sanctum ex ædibus Chrodoberti eductum obtruncasse; ast utri hic assentiendum sit, videsis Commentarium prævium num. 250.

nn Quæ de sylva, in qua S. Leodegarius fuit occisus, hactenus invenire potui, aut conjectare fas fuit, num. 251 et seq. Commentarii prævii proposui.

oo Vocatur hic ab anonymo Morbacensi Leodegarii biographo Wardardus; quod nomen quo ex fonte ab hoc auctore haustum sit, penitus ignoro.

pp De hac villa, seu vico, in quo Leodegarius, curante Chrodoberti, comitis palatii, uxore, fuit sepultus, num. 254 et seq. Commentarii prævii egimus.

AUCTORE
ANONYMO.

CAPUT IV.

Sanctus post obitum miraculis inclarescit; horum famam dum impedire nititur Ebroinus. tandem et ipse occiditur; Sancti gloria incrementum sumit, tres contendunt de ejus corpore episcopi, hocque Ansoaldo adjudicatum ad solum Pictaviense, ac deinde in novam ecclesiam Sancto exstructam transfertur.

Leodegarius
miraculis
claret: hæc
Ebroinus,
* al. cognovit

a

B

b

* al. jejunans

c

in quæ etiam
irreverenter
inquit,

C

* al. requie-
scent

* al. loquutus
est

populo occul-
tare nititur,

* al. præter-
quam conjugi

His itaque gestis, sacerdos quidam, qui hujus oratorii fungebatur officio, lumen splendidum absque ministerio humano cognitum * in eodem loco fulsisse noctibus, et terribiliter cum jurejurando canticum se illic asseruit angelicum audivisse, adeo ut tremens refugeret, ne insolens spirituali visui interesset; unde rumor magnus emanavit in circuitu loci illius. Qui venientes ad beati Martyris venerandas orationes multam turbam languentium diversis infirmitatibus detentam sanavit a, claudis etiam gressum dedit, cæcis lumen tribuit, obsessos a dæmonibus mundavit, multisque virtutibus in hujus loci venerando habitaculo emicuit. Hoc itaque ejusdem ecclesiæ attestantur sacerdotes b; nam et hujus sacerdotis minister clericus, ipsius ecclesiæ custos, quadam nocte latrocinium passus est, ita ut a latronibus omnis substantia ejus fuisset ablata, inter quam caligulam, inquit, beati Martyris, quam per reverentiam sibi servaverat, habebat absconditam, quam latro nesciens secum portavit. Qui mature ab oratorio consurgens, ad domicilium pergens, invenit, omnia sua furata, et festinus pergit ad Viri Dei sepulchrum, deprecans, ut ei redderet, quod furtim perdiderat. Nam tota illa die et sequenti nocte in oratione ad ejus tumulum, jejunii * et psalmodiæ insistens astabat: cum vero, expleta oratione, ad suam cellulam remeasset, omnia, quæ perdiderat, nihil ex iis diminutum, cum caligula beati Martyris salva invenit: dominus vero latronis, qui pro servo jusjuraverat, quod nequaquam hoc malum egisset, reversus domum protinus vitam finivit c; servus vero scelus, quod fecerat, male consummavit.

52 Tunc magis magisque fama sanctitatis beati Martyris prorupit, quæ paulo postquam gesta sunt, Ebroinum non latuit. Quo audito, nuntium misit occulte, qui hoc inquirens studiose sibi vera nuntiaret. Qui nuntius jussis ejus obtemperans, ad ejus accessit tumulum, et interrogans, a custode didicit, ubinam Leodegarius jaceret. Et cum cæcus, qui visum receperat in virtutibus Dei, ubi Sancti corpus requiescit * diceret, et ipse, lumine recepto, deserviret, hoc nullatenus credidit, sed superbia tumidus accedens, orationi distulit incumbere; quin potius despiciens humum pede percussit, et stulte loquitur * dicens, eoquod nesciret virtutem Dei: Etenim mortuus, inquit, nequaquam virtutes faciet. Nam miser reversus, priusquam nuntiaret huic, a quo missus fuerat, in semetipso cognovit, quantum sanctus Martyr virtutibus polletet. Dum vero iter carperet, vitam perdidit, et ei, a quo missus fuerat, minime renuntiavit; et quem elatus non credidit, allisus compulsus est cognoscere, quem despexit.

53 Sed cum tantæ rei divulgaretur opinio, fidelibus pervenit ad gaudium. His ita cognitis, Ebroinus nequissimus tacito corde retinebat, et tremens intra se verecundia præter conjugem * nemini manifestare audebat, ne forte crescente gloria Martyris, sua, qui tale lumen extinguere cupivit, esset diminuta in populis. Nam his spatiis dierum, quantum ille miser hoc bonum latere cupiebat, tanto magis ubique rumor virtutum supradictarum beati Martyris dilatatus radiabat. Mox etiam ut Ebroino fuisset percognitum, noluit corrigere, quod fecerat malum, sed se cæcum cum suis se-

quacibus incredulitatis obdurat obstaculo. Jubebat enim minando abscondere, quod Dominus Jesus Christus ad confortandum incredulos, ad gloriam sui Martyris supra candelabrum ecclesiæ ad illustrationem fidelium dignatus est demonstrare.

54 Etenim cum mens tyranni hebetans errabunda nutaret, et nullatenus ad humilitatem vel emendationem sui converteret, etiam ultra solitum in fastu superbiæ cervicem ejus contra omnes diabolus erigisset *, tunc in eum Salomonis proverbium fuit impletum: Priusquam humilietur cor hominis, elevatur, et ante ruinam exaltatur spiritus d. Et ne tanti piaculi factum impunitus evaderet, ipse sibi velut phræneticus articulum mortis inquit. Nam cuidam optimati e, qui tunc functionem fiscalem ministrabat, inventa occasione, eousque abstulit spolia, donec pæne auferret omne ejus præsidium: insuper minabatur etiam mortis periculum f.

55 Cernens autem vir, ille jam post exspolium mortis sibi insuper imminere periculum, auxilio obfirmat animum, atque matutinum ad ejus ostium ante lucem observat egressum. Dies enim agebatur Dominica, ideo processurus erat ad matutinorum sollempnia g. Cum enim ille pedem foras misisset de limine, ecce inspirato iste prosiliens, gladio percussit eum in capite h: ob cujus ictum duplicem decidit in mortem i: et ita est ablatum de regno, ejus iniquum dominium sicut quondam David a filiis Israel abstulit opprobrium, prostrato Allophylo Philistæo. Transacto vero spatio pæne annorum trium, semper lugendus Ebroinus, quoniam hanc lucernam nisus est extinguere, sermo divinus in eo repletur k; nam gladio quia multos interemit, percussus gladio et ipse periit.

56 Infelix et miser, qui tantis honoribus sublimatus, in tribus mundi partibus l dilatata fama industriæ suæ pollebat inter homines, quoniam noluit suis inimicis Dei mandatum implendo indulgentiam tribuere; eos vero ulciscendo, multos regna cælorum fecit habere. Quam ob rem verendum valde est, ut, qui tantos sacerdotes et proceres ultionis suæ crudelitate interemit, sibi potius pœnam parasset æternam, et quod tam excelsam, quam nullus Francorum meruit habere, gloriam perdidisset, et beatam vitam, quam per patientiam quiverat adipisci, amisisset m.

57 Sed postquam infelix Ebroinus vitæ finem dedit, quod invidia ductus de Dei Servo absconderat, magnis laudibus longe lateque percrebuit. Post hæc igitur, ut serenitati regis, ejusque palatio de virtutibus sancti Martyris veraciter fuit percognitum, quod Christus Dominus ad titulum suæ laudis eum clarificasset signis virtutum, cum admiratione rex credidit factum et cœpit vere * venerari ut Martyrem n, quem per accusatione tyranni crediderat prius fuisse culpabilem.

58 Tunc perlatum est cum laude in palatio, quod multis diebus ab æmulo latuit absconsum: erat enim ibi multitudo magnorum ac maximorum scilicet ac procerum, qui dum collationem de sancto Martyre inter se haberent et admirarentur super his, quæ de eo audiebantur o, tunc Ansoaldus p Pictavensis verbum intulit, dicens: Utinam daretur mihi optio, quia notum est, meum esse parentem *, et ex parochia mihi commissa ad honoris processit gloriam q, ut velejus corpusculum habere meruissem! Ibi enim aderat Hermenarius r pontifex, qui ei successerat in episcopatu in Augustidunensi urbe, et ipse ait: Jure mihi datur hujus Viri Dei corpus, quoniam justum est, ibi eum requiescere, ubi fuit episcopus. Tunc Vindicianus s Præsul Atrabatensis, in cujus fuerat diocesi interfectus, dicitur respondisse: Nequaquam ita fiet, ut vos sancti pontifices locuti estis; sed mihi donetur facultas, hujus Beati corpus habere *, quoniam huic loco decus est, in quo dignatur requiescere t. Adstante vero cunctorum turba præsulum, discernitur, ut jejunia et orationes in hoc conflictu fierent, ut per hoc dignaretur Dominus ostendere,

nihilque eva-
dens melior,
at servire
pergens.

* lege erexisset

d

e

f

tandem et ipse
crudeliter
interimitur.

g

E

h

i

k

judicio admo-
dum dubio de
salute sua
relicto.

l

m

Sanctus ut
martyr hono-
ratur ejusque
corpus

F

* al. deest vere

n

antistiti Pi-
ctavensi, qui
de illo cum
duobus aliis
contendebat,

o

p

* i. e. consan-
guineum

q

r

s

* al. corporis
habendi

t

A dere, in cujus diœcesi jure deberet requiescere.

59 Hæc audientes acquieverunt decreto : et facta oratione cum jejuniis, tribus parvis epistolis definitio scripta est super altare positus *u*, ut trans-acta oratione, per eas Dominus declararet, in cujus sorte hoc sanctum beati Martyris corpusculum perveniret. Crastina vero die, completa oratione, ac Missarum sollempniis consummatis, unus ex ministris jussus a pontificibus manum incognite * subter pallam posuit, et cognitio veritatis in manu sua pervenit. Quod cuncti videntes, qui huic spectaculo aderant, et cognoscentes, acclamaverunt *, Ansoaldi pontificis esse justitiam, quoniam hujus rei epistola apparuisse declarabatur, quod veraciter teneretur. Jam tunc sine ambiguitate, confirmato consilio, quemdam virum Dei, abbatem suum, nomine Audulphum *x* ab eodem beato martyre Leodegario nutritum *y*, idem pontifex Ansoaldus jussit, ut festinus propter hoc sanctum corpus pergeret, et cum reverentia debita ipsum usque solum Pictavensis urbis deferret, ut, ubi prius inceperat cultum Dei exercere, ibi ei lucerna omni tempore sui luminis emicaret.

60 Tunc vir Dei sancti sui pontificis jussis obtemperans, gaudens cum festinatione perrexit, ac pervenit ad locum, ubi Sancti quieverat corpusculum. Quod audientes, qui habitabant in circuitu loci, monachorum multitudo, ceterorumque virorum ac mulierum, devotione magna compuncti, festinantes occurrerunt ad locum *z*; ibique, cum sanarentur multi a languoribus suis diversis exultabant, ac lætantes cum magnis laudibus, et turba multorum canentium simul et flentium, ipsius sancti Martyris, sicut jussum erat a glorioso domino rege, promoverunt sanctum corpus. Ergo cum iter jam pergerent, divulgatum est per itineris loca. Ceperunt undique sponte dextra lævaque concurrere ex monasteriis viculis ac villis, turba * monachorum, clericorum ac populi cum crucibus, et incensis cereis, magnæque suavitatis odoribus obviam procedentes. Tanta enim erat multitudo, ut vix quisque accedere posset ad feretrum, ut, acceptis cornibus *, deferre posset scapulis.

61 Nam quis quacumque detineretur infirmitate, etiam si feretrum accedens tangere potuisset manu, statim ad pristinam revertebatur sanitatem. Nulli enim negabatur sanitas, cum ex fide tangeret hujus feretri opertorii fimbrias. In pago enim Caturtio *aa*, quibusdam fidelibus poscentibus fratribus, et præcipue petitionibus Hermenanzæ *bb* abbatis, quæ ad hoc Opusculum impatienter inter ceteros nos compulsi scribendum, de sanctis, quæ comitabantur, virtutibus relationem veram misit memoratus Audulphus *cc*; ubi asseruit præ multitudine non valere scribere, dum solummodo referuntur, quanta, operante Domino, viderat miracula coruscare : asserens, quod viderat, ad magnitudinem rei in scribendo volumen psalmorum excedere. Nos vero, quod per eandem relationem cognovimus *dd*, audire desiderantibus breviter intimamus.

62 In quadam villa, cujus est vocabulum Gaudiacus *ee*, erat puella quædam, nomine Radinga, quæ ab annis septem in parentum domo jacebat, cæca, muta et paralytica : sed cum allata a parentibus ad feretrum sancti Martyris fuisset, eadem nocte sopore detenta, visum vidisse dicitur, duos viros splendidos cum reliquiis sibi adstantibus ante se stetisse *ff*; sed cum evigilasset et secum de visione miraretur, et oculi ejus receperunt visum, et pedes gressum, et lingua locutionis officium, ita ut ipsa exclamaret dicens : Gratias tibi ago, omnipotens Deus, quia per sanctum martyrem tuum Leodegarium ad integram sanitatem restituta sum. Ab hac laude erecta omnibus membris sana cum parentibus perrexit ad propria, longo tempore postmodum victura.

63 Denique * cum in territorio Turonicæ civitatis *gg* pervenissent, in viculo, nomine Solnaco *hh*, erat quædam mulier a dæmonio vexata. Quod au-

post jejunia et orationes, ducta forte, obtingit.

u

* al. incognitam

* al. conclamaverunt

x

y

Pictaviumque, multo undequaque populo conflente, transfertur.

B

z

* al. turbæ

* i. e. manubriis

Ægris in via ad feretrum accedentibus sanitas,

aa

bb

C

cc

dd

paralyticæ membrorum usus,

ee

ff

dæmoniaca dæmonis expulsio.

* al. deinde

dientes parentes ejus, traxerunt eam per brachia, et cœpit clamare, quia nolebat ad sancti Viri feretrum accedere, sed invita tandem pertracta ad ejus pervenit feretrum; quæ, cum tetigisset paululum hujus feretri vestimentum, mundata protinus est a dæmonio *ii*, et reversa ad sensum proprium, magis circa feretrum volebat assistere, quia ab adversario se iterum metuebat arripi [ex quo jam libera facta, discessit sana *kk*.]

64 His ita gestis, perventum est ad Turonem urbem. Hoc audiens hujus civitatis pontifex, qui tunc aderat, vir Dei Robertus *ll*, processit obviam cum choris psallentium, cum lampadibus et omni honore debito; et accepto cum suis feretro, cum per medium transiret civitatis, quædam mulier accusata pro morte viri sui, collo ac manibus cum teneretur catena, et traheretur a custodibus, exclamavit dicens : Subveni mihi, beate Leodegari, quia innocens a falsis accusatoribus alligata sum *mm*. Cum hoc dixisset, illico confracta catena de collo decedit, et manibus eandem super feretrum projecit, et apparuit idonea, quæ fuerat absque pœnæ noxa punita.

65 Cum vero idem pontifex magnis laudibus per suam parochiam *nn* hoc sanctum corpus deduxisset et intra Pictavense solum introisset, ad quod erat destinatum, requievit paululum in quodam viculo (Ignorandæ *oo* vocabulum) ubi obviam occurrit quidam claudus; sed cum se orationibus ad sancti Viri corpus in terram projecisset, statim sanus factus, et super pedes suos erectus ad propria incolumis est reversus. Tunc audiens quædam mulier, a cujus manibus ablata fuerat species propria, facti enim erant ejus digiti curvi, ita ut medio infixi essent palmæ in tantum, ut ungues in carne absconsæ propriam amiserint * virtutem; cum appropinquasset ad feretrum, invocato nomine Domini, et sancti Martyris, directam recepit manum ad pristinam sanitatem, et gratias agens Deo reversa est ad propriam domum.

66 Sed et hoc silendum non est miraculum, quia vir Dei Ansoaldus audiens, sanctum appropinquasse jam corpus, velocem ministrum direxit, qui ex Interamnis *pp* villa sua daret abundantiam vini, unde pauperes et reliquum vulgus, qui comitabantur sanctum corpus, habere potuissent ad refocillandum se refectionem. Sed cum hoc fuisset factum, non post multum spatium renuntiatum est, quod omnia vasa, quæ intra apothecam, unde ipsum vinum exierat, pœne vacua remanserant, tam plena esse videbantur, ut etiam superfluentia * vina in pavimento deciderent; ipsa tamen vascula plena remansissent.

67 Postea vero, cum ad Vincennam fluvium in vico, Sanone *qq* vocabulo, pervenissent, erat ventus contrarius supereminens, ut ipsum flumen undis tumidum appareret, metuentes nautæ cœperunt prohibere introire navigantes, ne periclitarentur in flumine. Tunc vir Dei abbas jam dictus, cujus curæ erat deferre sanctum corpus, confidens de meritis sancti Martyris, compulsi eos dicens : Mittite in navi, et transite securi : et prospere illæsi ipsum flumen transierunt. Sed cum ibi noctu in ecclesia requievissent et quædam peregrina mulier cum infantulo cæco illuc advenisset, tota illa nocte in oratione pervigilans; diluculo vero infans lumen, quod amiserat, recepit.

68 Deinde recto itinere pergentes perventum est ad quamdam villam Gelnacum *rr*, ad quam vir Dei Ansoaldus antistes obviam accessit cum suis, scilicet cum multitudine clericorum, vulgi, populorum et pauperum, et cum thuribulis et incenso fragranti, et cum crucibus et cum cereis accensis, agminibusque multis canentibus, hoc sanctum corpus suscipiens pergere cœpit ad urbem. Tunc ibidem quædam fœmina aderat multis annis in tantum curva, ut etiam caput inflexum pœne adhæreret genibus; cumque paululum oculos erexisset, orans ad sancti Martyris feretrum, reversum est ad pristinum vigorem ejus corpusculum.

AUCTORE
ANONYMO.
gg hh

ii

kk

injuste in
vincula conjec-
tæ solutio,
ll

mm

aliisque alia
vel ejusdem,
nn

E
oo

* al. amiserant

vel diversi
generis benefi-
cia conferun-
tur.
pp

* al. super-
fluentia
F

Tandemque
sacrum pi-
gnus, flumine,
quo devehitur,
sedato,
qq

Pictavio ap-
propinquans
ab antistite
obviam ve-
niente honori-
fice suscipitur,
rr

AUCTOR
ANONYMO.
atque in ur-
bem, ubi sani-
tas nonnullis
aegris

ss

ff

ex qua deinde
elatum, a
monachis ma-
gna lætitia,

uu

B
dum interim
infantulus,
S. Martyre
a matre invo-
cato, a mortuis
resuscitatur,

ad monasto-
rium S. Ma-
xentii deduci-
tur,

rursumque
plurima et
ante

* al. receden-
tes

et postquam eo
deventum est,
ad Sancti fe-
retrum fiunt
miracula.
* al. perlatum

69 Miratus est pontifex et omnes cum eo adstantes virtutem Dei, ac beatissimi Martyris. Tunc cum canticis et magnis laudibus perventum est ad urbem, et in suburbana basilica, in qua beata Radegundis ss requiescit, introivit Pontifex cum sancto corpore Martyris : ibique aderat quidam paralyticus et in ejus protinus adventum sanus effectus, et quodam itineris spatio secutus fere- trum remansit sanus. Sed cum ad basilicam sancti Hilarii delatum fuisset beatum corpus, alius paralyticus jacens in via, hujus tangens feretrum sanus protinus effectus est. Paulo post quædam puella cæca Sanctum Dei invocans, lumen amissum recepit, quæ secuta et usque ad ejus tumultum per- veniens, ibi huc usque devota deservit ff.

70 Igitur cum ipsum sanctum corpus amotum fuisset ab urbe, et ab ipsius civitatis præsule cum suis sacerdotibus et ministris, propriis humeris fuisset quibusdam spatiis loci deportatum, et usque Zezinoialo quodam viculo cum magno triumpho fuisset delatum, ibi turba magna monachorum ex sancti Maxentii cœnobio, in quo prius abba fuerat constitutus uu, gaudentes obviam processerunt, suum Pastorem cum magno favore suscepturi, devotione magna cum psalmodia in eadem ecclesia pernoctantes.

71 Diluculo vero quædam accessit mulier, deferens semivivum in brachiis infantulum annorum pœne trium : qui, priusquam ad sanctum corpus accederet, amisisse fertur spiritum. At illa deportando eum accedens posuit super feretro, et cum fletu invocavit sanctum Virum, dicens : Domine mi, redde mihi filium meum; et cum fere per trium horarum spatium hæc deprecando clamaret, quasi de gravi somno evigilans infans, voce, qua valebat, matrem requirens, ait : Mater, ubi es? Ipsa gaudens recepit filium redivivum, quem amiserat defunctum. Hoc magnum et mirabile fuit miraculum, ex quo magna fides processit in populo de tam perfecto Viro, cujus gloria manet in cælo.

72 Deinde sublatum est corpus beatissimi Martyris, et, quemadmodum decebat talem Virum deferri, allatum est. Ire cœperunt ad monasterium beati Maxentii, in quo pater prius fuerat effectus monachorum; et quia ibi cœperat prius mentes hominum perversorum mutare ad cultum divinum, justo judicio ac providentia censetur, ut virtutibus fulgendo summis exemplis plurimos adnecteret Dei operibus.

73 Cum autem deferretur, occurrerunt ei in via duo pauperes, scilicet vir cum uxore. Vir enim unum oculum ablatum habebat, conjux vero duos. C Uterque accessit ad feretrum. Mulier fidens lumen recepit oculorum; vir autem ejus dubitans recessit cum uno oculo. Prius enim, quam accederent, vir trahebat funiculo cæcam : redientes* autem uxor, accepto lumine, vicem reddens, virum trahebat postmodum cæcum. Et cum monachi ex ipso cœnobio in ejus properarent occursum, quædam puella jacebat in atrio beati Maxentii paralytica, de qua omne membrorum amisisse notum erat officium. Quæ, cum nomen audivisset beati Leodegarii, manus ejus una restituta est sanitati.

74 Cum vero die tertia beati Martyris corpus in ipsum perventum* fuisset atrium, omnia ejus membra dissoluta, omni infirmitate amissa, in pristinis reversa est officiis, et tota est incolumis reddita. Hoc viderunt, qui ibidem aderant, miraculum : tanta enim undique aggressa fuit populi multitudo, ut vix ecclesia seu atria capere potuissent omnium advenientium catervam populorum. Interea mulier alia ex longinquo veniens, lumen perditum habens oculorum, cum ad sancti Martyris accessisset tumultum, recepit, quod amiserat, lumen pristinum. Quidam adolescens simul et puella a dæmonibus vexati, cum tremefacti accessissent ad locum, vomitu sanguinis evulsis dæmonibus, ad suam pervenerunt sanitatem. Multæ et innumera- biles virtutes in illis diebus per eundem Dei Mar-

tyrem operatæ sunt. Nam quicumque venissent D multorum languentium, cæcorum, claudorum, surdorum, mutorum, aridorum atque a dæmoni- bus vexatorum, reddita est incolumitas sanitatis. Nam dum in itinere deferretur, pœne sine numero fuit multitudo sanitatem reportantium.

75 Matronæ vero nobiles, vestimentorum orna- menta gestantes, oblatis palliis, velamen ex auro holoserico, et ornamentis offerebant super fere- trum Martyris; intantum ut is melior in meritis esse gauderet, qui in honorem Martyris prior votum suum Domino obtulisset. In ipsius beatis- simi Martyris honore, jussu pontificis domini An- soaldi, opera Audulphi patris monasterii miræ magnitudinis fabricata est domus xx, cujus fabricæ ædificium est dissimile omnium basilicarum con- structionibus.

76 Quo charismate supradictus pontifex vorum, quod vovit, perficere volens, huic loco accessit cum omnibus suæ ecclesiæ sacerdotibus, ac turba magnificorum, catervaque plebis et populi magna. Et quidem cum magnis laudibus sepelivit sanctum corpus beati Martyris yy : in quo loco fiunt cul- mina virtutum, ubi ad laudem nominis Christi perpetuus sit, gaudensque recursus populi ad me- delam languentium, et indulgentiam peccatorum, et omnibus, qui ex fide adeunt precum suarum, obtinere conceditur supplementum*, præstante Domino nostro, Jesu Christo, cui est honor et im- perium, virtus et potestas per infinita sæculorum sæcula. Amen zz.

Dona in hono-
rem Sancti
offeruntur
ædesque sacra
ædificatur,

xx

in qua ejus
corpus sepeli-
tur.

yy

E
i. e. auxilium

zz

ANNOTATA.

a Mabillonius legit : Unde rumor magnus ema- navit in circuitu loci hujus. Qui venerabilis Martyr multas turbas languentium et diversis infirmitati- bus detentas venientes ad ejus venerandas oratio- nes sanavit; a qua lectione et a nostra multum etiam in verbis dissonat Ms. nostrum apographum, quod ex Ms. Ultrajectino S. Salvatoris est transcriptum.

b Ms. nostrum exemplar Ultrajectinum S. Salva- toris, cui Mabillonius et Chesniius fere consonant, in singulari legit : Hoc itaque ejusdem ecclesiæ atte- statur sacerdos; quæ lectio mihi videtur esse genuina, tum ex eo, quod proxime sibi habeat subjuncta hæc verba, Nam et hujus sacerdotis minister etc., tum etiam, quod in ea sermo sit de ecclesia seu parvulo oratorio, in quo Leodegarius jacebat sepultus, illius- que non plures, sed unus tantum verosimiliter fuerit sacerdos.

c Habuerit ergo hic dominus, si mors ei in emissi* juramenti penam divinitus fuit inflictæ, vel furti a F servo suo perpetrati notitiam, vel certe, deficiente aliquo ad rite jurandum requisito, juravit.

d Scilicet Proverbiorum cap. 16 v 18 habetur : Contritionem præcedit superbia et ante ruinam exaltatur spiritus.

e Nomen huic erat Ermenfrido. Vide Commentarii prævii num. 265, variosque scriptores Francos apud Bouquetum tom. II Scriptorum.

f Secundus Fredegarii Continuatore cap. 98 ait, occisum fuisse Ebroinum, cum Ermenfrido strueret insidias, eumque bonis exuere meditaretur.

g Hinc Mabillonius sæculo II Benedictino pag. 694 in Annotatis ad Vitam S. Leodegarii recte infert : Mos ergo tum temporis erat Christianis, quantum- vis remissis aut spectabilibus, ut die Dominica matutinis interessent Officiis.

h De nece Ebroino illata, et quo in eventus hujus narrando adjuncto anonymus noster cum secundo Fredegarii Continuatore non pugnet, videsis Com- mentarii prævii num. 262 et 265.

i In temporalem nempe corporis, et in æternam animæ seu damnationem, ut auctor rursum hic in- nuat, Ebroinum esse damnatum; qua de re quid opinemur, num. 273, ut adhuc ante monui, Com- mentarii prævii docuimus.

k Hic innuitur, Ebroinum triennio fere, postquam Leodegarium occidisset, violenta morte occubuisse, ac

A ac proin, cum Leodegarius 2 Octobris die, anno 678 de medio fuerit sublatus, consequens est, ut Ebroini cædes anno 681 acciderit. Vide Commentarii prævii num. 258, 259 et 264.

I In Europa scilicet, Asia et Africa; nondum quippe sæculo VIII, quo scripsit hic auctor, detecta erat America.

m Cum tantum hic dicat auctor, verendum esse, ne Ebroinus beatam, quam patientia adipisci potuisset, vitam amiserit, dubitare se indicat, damnatusne, an salvus sit celeberrimus vir ille, ac proin, dum hunc damnatum esse, plus semel antea, nulla adhibita dubitandi particula, insinuavit, existimandus est, tunc commoto in Sancti, cujus Vitam scribebat, persecutorem stomacho plura dixisse, quam postea voluerit intelligi.

n Imo Theodoricus non tantum Leodegarium tunc ut martyrem veneratus est, sed etiam cædi jussu suo, seu potius nomine, Sancto illatæ maxime indoluit, inque criminis illius expiationem Atrebat, si qua Orderico, Ulicensi monacho, fides sit, ecclesiam S. Vedasti; monasterium vero S. Joannis, si Miræus in Originibus Benedictinorum in Belgio cœnobiorum recte scribat, olim in monte apud Taruannam, Morinorum urbem, nunc in urbe Iprensi situm, fundavit. Duorum illorum scriptorum verba huc spectantia transcribo : Orderici apud Chesnium in Historiæ

B Normannorum Scriptoribus antiquis pag. 857 hæc sunt : Corpus ejus (Rodberti, Flandriæ comitis occisi) a Morinis cum magno luctu delatum est, et in ecclesia S. Vedasti præsulis, quam Theodoricus rex pro injusta interfectione sancti Leodegarii Eduorum pontificis pœnitens fundaverat, sepultum est; Miræi autem in Opere citato pag. 65 et sequenti ista : Theodericus Galliæ rex in expiationem cædis S. Leodegarii, episcopi Augustodunensis, anno Christi sexcentesimo octogesimo sexto, in monte, haud longe a muris urbis Morinensis seu Taruannensis sito, cœnobium istud in honorem S. Joannis Baptistæ construxit. Destructum vero est a milite Caroli V imperatoris obsidionem parante, anno millesimo quingentesimo quinquagesimo tertio, uti et urbs ipsa post deditionem funditus est excisa. Monachi autem postea in Flandriam venere, eisque Balliolanam S. Antonii, ut vocant, præceptoriam, seu monasterium Philippus II Hispaniarum rex et Belgarum princeps, Pontifice Romano consentiente, adsignavit. At vero ob hostiles Ostendanorum militum excursus, inde Ipras anno millesimo quingentesimo nonagesimo sese receperunt, ibique fixum ac perpetuum illis domicilium Albertus et Isabella, Austriaci Belgarum principes, annuerunt. Sicque B. Joannis Taruanensis abbatia, quæ olim C Artesiæ fuit, in posterum inter Flandriæ abbatias numerari poterit. Ita laudatus Miræus, qui mox, unde ea didicerit, etiam indicat. Hæc, inquit, ab Huberto Dubraio, cive et amico nostro, ejusdem cœnobii olim alumno, post Affligemensi præposito, nuper defuncto, accepimus. At, inquires, unde ea ipse Dubraius hausit? Respondeo, id me nescire, ac proin, spectata sola Dubraii, viri ab ætate Theodorici plurimum remoti, auctoritate, dubitare, an etiam veritati consonent, quantum ad relatam dicti monasterii S. Joannis originem; sed hæc ex infra dicendis ad litteram s confirmatur.

O Ita etiam fere Chesnius; sed Mabillonius legit : Erat enim ibi multitudo magna maximorum episcoporum, scilicet ac procerum, qui dum collationem de sancto Martyre inter se haberent, et mirarentur, quod de eo audiebant. Utra præstet lectio, studiosus lector judicet. Quod ad rem lectione significatam pertinet, dubium videtur, an episcoporum multitudo, quam illa in Theodorici regis palatio, cum de Leodegarii corpore orta est contentio, existitisse innuit, ibidem tantum casu exstiterit, an vero principis illius jussu fuerit convocata. Ut sit, Labbeus congregationem seu congressum, quem tunc episcopi illi celebrarunt, Appendici ad tom. VI Conciliorum sub nomine Conventus in palatio Theodorici Franc. regis celebrati inseruit; at perperam illum

retulit ad annum Christi 686; is enim tempore medio inter Ebroini cædem et Leodegarii ad agrum Pictaviensem translationem, ac proin citius, quam anno 686, fuit habitus. Vide Commentarii prævii num. 264 et 282.

p Chesnius et Mabillonius a lectione nostra et invicem hic dissonant. Prior enim habet : Tunc vir vitæ sanctissimæ Ansoaldus, urbis Pictavensis antistes, verbum intulit; posterior vero : Vir magnæ sanctitatis Ansoaldus, urbis Pictavensis antistes, verbum intulit. Ms. nostrum Ultrajectinum S. Salvatoris a Mabillonio et Chesnio etiam discrepat; at in eo cum iis congruit, quod pariter innuat, Ansoaldum vitæ sanctitate fuisse conspicuum. Idem etiam faciunt duo nostra Mss. Vitæ Leodegarii per Ursinum conscriptæ apographa, Trevirense S. Maximini scilicet et Divionense, ut forte germana sit lectio, in qua de Ansoaldo, veluti de Sancto, sermo habetur. Attamen haud invenio, Ansoaldo Sanctorum honores alicubi post obitum fuisse delatos, ejusque ullis Fastis sacris nomen exstare inscriptum. In Vita S. Filiberti a Majoribus nostris ad 20 Augusti ex Mabillonio edita num. 25 legitur, monachum quemdam energumenum Ansoaldi et Filiberti precibus fuisse liberatum; at nemo nescit, nihil hinc certi pro sanctitate Ansoaldo asserenda posse concludi. Porro Ansoaldus, uti ex num. 20 laudatæ Vitæ S. Filiberti liquet, jam erat Pictavorum episcopus, cum ad eum sanctus Filibertus liberatus e carcere, cui dolis Ebroini fuerat inclusus, Pictavium accessit, ac proin, cum id, uti Cointio in Annalibus ecclesiasticis Francorum, aliisque eruditibus videtur, anno 674 acciderit, consequens est, ut Ansoaldus, quando anno 681 cum Vindiciano et Ermenario de corpore S. Leodegarii disceptavit, jam annos circiter septem Pictaviensem sedem occupasset.

q Fuerat scilicet S. Leodegarius in episcopatu Pictaviensi enutritus, atque in eo per sexennium fere, antequam ad sedem Augustodunensem promoveretur, abbatis munere perfunctus. Vide Commentarium prævium num. 44, 52, 58 et 59.

r De hoc episcopo pluries supra sermo recurrit.

s Majores nostri ad 11 Martii sancti hujus Antistites Acta illustrarunt, ejusque episcopatus initium ad annum 676 revocarunt; qua in re iis fere assentiuntur Sammarthani et Cointius, ut adeo S. Vindicianus, quando anno 681 eum inter et duos alios episcopos, Ermenarium nempe et Ansoaldum, de corpore S. Leodegarii orta est contentio, jam quinquæ circiter annorum spatium Atrebatensem sedem tenuisset. Porro ex laudatis S. Vindiciani Actis a Majoribus nostris ad 11 Martii illustratis egregie confirmantur ea, quæ ad litteram n de ecclesia S. Vedasti, deque monasterio S. Joannis prope Teruannam in expiationem necis S. Leodegario illatæ, a Theodorico Francorum rege fundatis, ex Orderico et Miræo protulimus. Etenim, uti in Actis illis num. 9 legitur, ab episcopis, qui Vindiciano, Ermenario et Ansoaldo de corpore S. Leodegarii disceptantibus aderant, statutum fuit, ut Vindicianus regem adiret, eique libere exponeret, quam enormibus peccatis coram Deo obstringeretur, nisi tempestiva ductus pœnitentia respiceret, et ad meliora consilia sese recipere maturaret. Vindicianus periculosam hanc in se provinciam suscepit, regem intrepide adivit, libere reprehendit, eique pœnitentiæ loco, quam etiam hic implevit, novi monasterii juxta Teruannam, S. Joannis nempe, de quo supra, constructionem, regiamque in monasterium S. Vedasti jam exstructum munificentiam injunxit. Perspicua hæc sunt ex ipsis laudatorum Actorum num. 10 verbis. En illa : Ceterum pro peccatis expiandis jubetur rex, Theodoricus nempe a Vindiciano, novum Benedictinis monachis cœnobium juxta Teruanam Morinorum condere, addito sufficienti censu. Item quoniam, effuso D. Leodegarii martyris sanguine, publicam ecclesiæ pacem, jam pridem divi Vedasti sacris concionibus in diœcesi Atrebatia stabilitam, perturbaverat, ei injunxit Vindicianus, uti monasterium suum Atrebatense (postmodo

AUCTORE
ANONYMO.

(postmodo Vedastinum nuncupatum) quod id temporis ipse principis et cleri permissu regebat, muris et aedificiis, amplioribusque possessionibus et privilegiis exornaret. Hisce mandatis non solum obtemperavit Theodoricus, sed etiam monasterium illud ab regali potentia et jurisdictione seculari, fore imposterum immune et liberum pronuntiavit, scriptis super ea re litteris, et diplomatibus a Vindiciano, ceterisque praelatis, qui aderant, ejus jussu confirmatis.

t Oratorium nempe, in quo Leodegarii corpus sepeliendum curavit Chrodoberti uxor, in diœcesi Atrebatensi situm erat. Vide Commentarium prævium num. 254 et seq.

u Dissonant hic Mabillonius et Chesnius, uti etiam omnia nostra Mss. apographa; nostrum autem Ms. Ultrajectinum S. Salvatoris, ejus lectio videtur minus mendosa, habet: Et facta oratione cum jejuniis, tres parvas epistolas definitione scriptas, id est, signatas, super altare posuerunt.

x Fuit hic secundum Galliarum Christianarum auctores Scriptores tom. II col. 1246 Sanmaxentianæ in diœcesi Pictaviensi abbatiæ abbas ordine quintus, proximusque Leodegarii in sacrum illud munus successor. Libellum, quem sibi anonymus noster vetustior et Ursinus prælucentem habuere, de miraculis S. Leodegarii ad solum Pictaviense translationem comitatus conscripsit; Ursino, ut Vitam Leodegarii, ejus corpus Pictavium transtulerat, litteris consignaret, auctor exstitit, Sanctoque novam ecclesiam, jubente Ansoaldo, extruxit. Adi Commentarium prævium num. 25, 26, 284 et seqq.

y Hinc intelligitur, Audulphum, S. Maxentii abbatem, vixisse sub disciplina S. Leodegarii, cum hic, antequam ad sedem Augustodunensem promoveretur, abbatiæ S. Maxentii abbas regeret.

z Ita etiam fere Chesnius et Ms. nostrum Ultrajectinum S. Salvatoris; at Mabillonius legit: Quod audientes, qui inhabitabant in circuitu loci, monachi, ceterique viri ac mulieres, devotione magna compuncti festinantes concurrebant ad locum.

aa Mabillonius et Chesnius legunt Caturcino; est autem, inquit Baudrandus in Geographia, pagus Caturcinus, provincia Galliarum in Aquitania, ejus fit mentio in Actis mediæ ætatis, quæ a recentioribus dicitur Cadurcensis provincia. Inter Acta mediæ ætatis, in quibus Cadurcensis provincia seu tractus Caturcini pagi nomen habet, recenseri debet Chronicon Fredegarii Scholastici; in hoc enim inter provincias a Dagoberto I Francorum rege fratri suo Chariberto concessas pagus Caturcinus cap. 37 numeratur. Porro Cadurcensis provincia seu tractus, Gallice le Quercy, situs est, laudato Baudrando teste, inter Lemovicensem provinciam ad Septentrionem, Alverniam et Ruthenensem ad Orientem, Occitanicam ad Meridiem, et Agennensem, Petrocoriensemque ad Occasum.

bb Fuit, uti hinc intelligitur, Ermenana, seu, ut alii scribunt, Ermenana, cujusdam in pago Cadurcino siti monasterii abbatissa; at, inquires, cujusnam? Respondeo hoc, cum, quæ sæculo VII monasteria in pago Cadurcensi exstiterint, ignoretur, pro certo non posse edici; aiunt quidem Galliarum Christianarum auctores Scriptores tom. I col. 157, Ermenanam, de qua hic sermo est, forte exstitisse abbatissam illius monasterii, ejus abbatissam, nomine Alpasiam, in peccatum prolapsam, ad penitentiam, proposito feminæ peccatricis exemplo, vehementer cohortatus est S. Desiderius, Cadurcensis episcopus, qui mediocriter sæculo VII ex hac mortali et ærumnosa ad immortalē beatamque vitam evolavit; verum nec ipsum monasterii, cui Alpasia abbatissa præfuit, nomen produnt.

cc Misit hic scilicet ad Ermenanam conscriptum a se de miraculis Leodegarii translationem comitatus libellum, qui complectebatur ea omnia miracula, quæ ab anonymo hic narrantur. Vide Commentarii prævii num. 25 et 26.

dd Relationem illam nempe seu libellum de miraculis in Leodegarii translatione patris hic au-

ctor acceperat vel ab ipsomet Audulpho, vel certe ab Ermenana abbatissa. Vide iterum Commentarium prævium num. 25.

ee Vicus verosimiliter, qui Gallice, uti sæculo II Benedictino pag. 696 in margine notat Mabillonius, dicitur Jouy, quique in agro seu tractu Carnotensi situs est, prout in Tabula Geographica Belsiæ Blaviana notatur; réjouir nempe Gallice significat gaudium afflicere.

ff Ita etiam fere Chesnius et Ms. nostrum Ultrajectinum S. Salvatoris; at Mabillonius legit: Sed cum allata a parentibus ad feretrum beati Martyris fuisset, eadem nocte sopore detenta visu vidisse dicitur duos viros splendidos in equis sibi adstantes.

gg Celebris hæc Galliæ civitas ad Ligerim fluvium sita caput est provinciarum Turoniarum, quæ versus Occasum et Meridiem agro Pictaviensi terminatur.

hh Vicus hic verosimiliter ille est, qui in Tabula geographica ducatus Turonensis Blaviana nomine Gallico Sonay distinguitur. Certe Mabillonius sæculo II Benedictino pag. 696 in Annotatis ad Vitam S. Leodegarii Solnacum Gallice vertit Sonay.

ii Ita iterum fere Chesnius; at Mabillonius legit: Quædam mulier a dæmonio vexata a parentibus trahebatur ad feretrum sancti Viri: quæ, cum tandem invita atque coacta adveniens tetigisset hujus feretri vestimentum, mundata protinus est a dæmonio.

kk Hæc uncis inclusa, quorum loco apud Chesnium legitur, ex quo jam liberam factam se cernebat, apud Mabillonium omissa sunt.

ll Hic Robertus, qui ab aliis Bertus et Ruotbertus vocatur, inter archiepiscopos Turonenses ordine trigesimus tertius in Gallia Christiana a Sammarthanis Fratribus recensetur, deque eo nihil aliud vel apud hos vel apud alios scriptores memoriæ proditum inveni.

mm Mabillonius habet: Et cum per civitatem transirent, quædam mulier accusata pro morte viri sui collo ac manibus catena ducebatur. Illa autem, cum traheretur, sic clamabat: Subveni mihi, beate Leodegari, quia innocens pereo falsis accusatoribus alligata.

nn Id est, diœcesim, qua in significatione nomen parochiæ anonymus semper accipit.

oo Ita etiam Ms. nostrum Ultrajectinum S. Salvatoris; at Mabillonius, cui Chesnius consonat, legit Igorande, notatque in margine Ingrande, recte scilicet indicans, vicum, de quo hic sermo fit, esse illum ipsum vicum, qui nunc Gallice Ingrande dicitur; notatur hic in Tabula geographica ducatus Pictaviensis Blaviana haud procul a Castro-Eraldi ad Vigennam fluvium.

pp Nullam villam nomine huic affini appellatam invenio, per quam facta esse queat S. Leodegarii Pictavium translatio.

qq Mabillonius habet: Post hæc, cum ad Vigenam fluvium in vicum Sannone vocabulo pervenissemus. Vigena fluvius, Gallice la Vienne, oritur in Lemovicensi Galliæ provincia, fluensque per ducatum Pictaviensem tandem in Ligerim ad vicum Candacensem se exonerat. Vicus, nomine Sanon seu Sannon, verosimillime ille est, qui hodie Gallice Senon dicitur; quique in agro Pictaviensi ad confluentem fluviorum Clanii, Gallice le Clain, et Vigenne situs est.

rr Nihil invenio, quod vel hujus villæ, vel vici, qui infra ad num. 70 Zezinoialo, seu, ut alii legunt, Zizolliolo vocatur, notitiam subministret. Ast ex adjunctis, quæ translationem S. Leodegarii comitata esse hic leguntur, manifestum fit, illam quidem Pictavium inter et Vigennam flumen; hunc vero situm esse eandem inter civitatem et abbatiæ S. Maxentii, quæ Pictavio decem circiter leucis horariis, teste Baudrando in Geographia, versus Occasum distat.

ss De S. Radegunde regina, postmodum moniali Pictavii in Gallia ad diem 15 Augusti, quo ejus memoria Usuardinis aliisque Fastis sacris inscribitur,

A tur, in Opere nostro egimus, insignisque hujus Sanctæ Acta, auctore S. Venantio Fortunato, Pictaviensi episcopo, aliaque, auctore Baudonivia moniali coeva, et familiari Sanctæ discipula, dedimus; ex horum autem num. 57 discimus, ecclesiam, in qua S. Radegundis fuit sepulta, S. Mariæ nomini fuisse dicatam, quæ, uti ex S. Gregorii Turonensis libro de Gloria Confessorum cap. 106 intelligitur, in civitatis Pictaviensis suburbio sita erat. Hæc postmodum S. Radegundis nomen induit, teste Mabillonio tom. I Annalium Benedictinorum pag. 200, ubi sic habet: Beatæ Mariæ basilicam sancta Radegundis itidem extra muros Pictavenses ad sepulturam sanctimonialium sanctæ Crucis construi curaverat, monachisque, qui virginibus sacra ministrarent pro more illorum temporum, attribui voluerat. Leo quidam vir inluster centum solidos ad basilicæ fundamenta contulisse memoratur. Nondum sacrata erat basilica, cum beata Radegundis istic humata fuit, brevique post tempore hæc nomen loco dedit. Ceterum, loco citato inquit, nonnullis interpositis, laudatus Mabillonius, utraque basilica, nempe sancti Hilarii, in qua, uti hic mox refertur, S. Leodegarii corpus Pictavii fuit depositum, et beatæ Mariæ transiit ad canonicos sæculares. Quod serius factum in basilica sancti Hilarii, nec ante sæculum decimum: at in basilica beatæ Mariæ seu sanctæ Radegundis sæculo præcedenti, uti colligitur ex capitulari Ludovici Pii pro parthenone sanctæ Crucis.

tt Forte hæc mulier ad serviendum S. Hilario, seu potius monasterio, quod ab eodem Sancto nominabatur, pro more illorum temporum sese obstrinxerat. Vide, quæ pag. 500 hujus tomi in Annotatis lib. II Miraculorum S. Bavonis subjectis ad litteram c dicta sunt.

uu Confirmatur hinc et ex verbis aliis, quæ num. post sequentem proximo habentur, quod Ursinus de abbacia S. Maxentii a Leodegario, antequam ad episcopatum Augustodunensem promoveretur, sexennio fere administrata num. 4 narrat. Adi Commentarium prævium num. 52.

xx De tempore huic basilicæ condendæ verosimiliter impenso consule Commentarium prævium num. 286.

yy Accidit id, ut juxta dicta Commentarii prævii num. 288 verisimilius apparet, anno 685 usque ad mensem Martium provento; unde, cum eventus hujus hic meminerit noster anonymus, consequens est, ut ejus lucubratio serius, quam ad annum usque 682 vel 683 debeat differri, licet num. 21 Commentarii prævii contrarium viderimus esse verisimile.

zz Apud Mabillonium et Chesnium hæc Sancti Vita hanc habet clausulam: Consummatum est sancti Leodegarii martyrium quinto Nonas Octobris, et dedicatio basilicæ ipsius tertio Kalendas Novembris, translatio vero sancti corporis medio mense Martii. Eandem etiam habet Ms. nostrum Ultrajectinum S. Salvatoris, sed a reliquis omnibus nostris Mss. apographis abest. Vide etiam de hac clausula Commentarium prævium num. 25, 256 et 257.

VITA ALIA

Auctore Ursino, priore, aut forte abbate Locociacensi coevo.

Ex codicibus Qms. 5, Pms. 159 et duobus Mss. apographis inter se et cum editione Mabillonii, uti etiam cum Ms. Divit-Augiensi collatis.

PROLOGUS.

Domino meo, sanctoque pontifici Ansoaldo præsuli Pictavensi Ursinus peccator. Jussioni obtemperans vestræ parui, beatissime papa a, insistente maxima ex parte Audulfo, patre monasterii beati

Maxentii b, ut de vita vel passione beati Leodegarii pauca de multis ejusdem bonis scribendo narrarem. Quod opus tuis imperiis obsequendo edere * cupiebam: sed simplicitas cordis mei et iners facundia non valet explicare tanti Viri laudes virtutum; cujus patientia modernis exorta temporibus, quanta sustinuit retrusus *, quasi * nemo novit, nisi ille solus, cui protulit intrinsecus. Qui in occultis latibulis, privatus oculorum acie, quid et quantum egisset boni, quis enarrare possit? Ubi nec assistebat minister, qui hoc cernere valeret, ut quod oculis non videbatur *, narrare quivisset. Nam finis operis ostendit extrinsecus, quanta intus latendo fuisset operatus. Tamen in quo agnita ejus mihi vita fuit, et multorum relatione comperi, quamquam rustico sermone, vobis imperantibus, edere * non distuli c. Si quid quibusdam * verbis propagare studui, ad disserendam veritatis lineam hunc tramitem posui. Si vero de ejus virtutibus aliquid prætermisi, non studiose gessi, quin ignorantia intermittendo præterii d. Hoc etenim sciendum puto, quia, quamvis quisquis alti sermonis eloquentia ejusdem Viri Dei Acta disserere cupiat, apertius et absque fallacibus verbis fieri non valeat. Et forsitan valueram, annuente Domino, clausis ac ab aliquibus incognitis verbis narrare: sed ideo nolui, ut quique rustici et inlitterati hæc audierint, intelligant et devoti appetant ejus imitari exempla, cujus intellexerint audiendo miracula.

ANNOTATA.

a Hoc nempe nomen episcopis quondam erat commune.

b De Audulpho monasterii S. Maxentii abbate vide Commentarium prævium num. 25 et Annotata capiti 4 Vitæ præcedentis subjecta ad litteram x.

c Hinc apparet, hunc scriptorem, si non omnia, certe nonnulla, ex aliorum tantum fide scribere.

d Videtur hic scriptor hoc textu innuere, se non omnia S. Leodegarii gesta apprime habuisse perspecta.

CAPUT I.

Leodegarius apud avunculum suum educatur, diaconus ac deinde archidiaconus creatur, abbas efficitur, ad aulam evocatur, fit episcopus, regis gratia excidit, Luxovium secedit, hincque egressus, ab Ebroino vexatur.

Igitur beatus Leodegarius ex progenie celsa Francorum ac nobilissima exortus a, a primæ ætatis infantia a parentibus in palatio, Lothario Francorum regi b, est traditus; ab eodem vero rege non post multum temporis Didoni c præsuli Pictavensis urbis, avunculo suo scilicet, ad imbuendum litterarum studiis datus est: quem idem præsul cuidam Dei sacerdoti, viro prudentissimo * ad erudiendum tradidit; qui eum per annos plurimos d magnis curis edocuit, edoctumque pontifici reddidit. Receptum ergo eum * suis cubiculis sub custodia disciplinæ retinuit, et quemadmodum idem pontifex se casto * corpore custodierat, eundem similem effici voluit, dicens ei admonendo summa frequentia, ut se virginem conservaret, et vas electionis in Ecclesia Dei dignus fieret; quoniam optabat eum hujus civitatis post se esse episcopum.

5 Sed cum ad hoc opus eum cerneret perspicuum; cum fere viginti esset annorum e, ad officium diaconatus electus est, atque ab ipso pontifice consecratus. Deinde non post multum temporis archidiaconus effectus, cura sub pontifice omnibus ecclesiis ipsius diocesis est prælatus. Erat enim multum facundiæ honestissima deditus, statura procerus, inter plerosque pulcherrimus, aspectu decorus, eloquio suavis, ingenio acutissimus,

AUCTORE
URSINO.

b

* al. edicere

* al. retrorsus

* al. quæ

* al. videbat

* al. edicere

c

* al. addit.

longius

d

E

F

Nobiliter natus educatur apud avunculum;

a

b

c

* al. eruditissimo

d

* al. receptumque secum in

* al. castum

fit diaconus et archidiaconus prudens ac sedulus;

e

f

AUCTORE
URSINO.
* al. præ
* i. e. diœcesis

præficitur
monasterio;
vocatur in
aulam;

g

h

* al. deest qui

B

* al. visus
i

eligitur episco-
pus. Mortuo
Clothario,
* al. addit.
et proceres

* al. Augusto-
duni

k

* al. similibus
l

regnat Child-
ericus; Ebroi-
nus fil mona-
chus Luxovii;

C

m

* al. habitare

* al. in mona-
sterium Luxo-
vii

Sanctus aula
præficitur,

* al. acceptis
gubernaculis

n

o

p

mus, prudentia providus, zelo Dei et amore fer-
vidus, perpetuæque virginitatis custos; Scripturis
sacris ac legum doctrinis simulque canonicis pene *
cunctis præcellebat parochiæ *, quam regendam
susceperat, habitantibus. In tantum vero erat
aptissimus omnium seniorum, coæqualium et sub-
jectorum, ut eloquentia sua placeret omnibus sibi
colloquentibus: ita ut mœrentibus redderet læti-
tiam, scelera gerentibus disciplinam. Nam in parvi
temporis spatio, sub pontificis scilicet imperio,
magnam pacem providentiæ suæ regimine tradi-
dit Pictavensi solo.

4 Deinde, cum quidam pater ex monasterio,
quod est situm in honore beati Maxentii, obisset,
jussu pontificis idem suscepit regendum g: quod
per sex fere annos strenue rexit, illudque magnis
opibus ditavit. Sed, cum juxta monita pontificis
sui idoneum se præparasset, et clarus haberetur
præ omnibus, tunc odor ejusdem suavitatis in
tantum processit, ut usque in palatium regis redol-
leret. Erat enim eodem tempore Minor Lotharius
cum Baltildematre rex regens Francorum regnum h,
qui * agnita ejus prudentia, cupientes eum ha-
bere in aula regia, petierunt pontificem, ut suam
ei daret licentiam secum habitare in palatio. Qui
statim jussa complens, magnis rebus ditatum et
sapientiæ floribus adornatum, obtemperans eorum
voluntati, nissus * est destinare Virum i.

5 Quem rex atque regina videntes honorifice
susceperunt, et in paucis diebus dulcia sua verba
et bonitatem ostendit in tantum, ut rex simul et
regina, plerique etiam pontifices * supra omnes
eum in amore susciperent, et quia eum videbant
dignum ad suscipiendum honorem, cunctorum
consensu præcipuorum Francorum, ad honorem
pontificalem eum esse idoneum proclamaverunt,
quem omnes ad hoc electum Augustoduno *, quæ
est Eduorum civitas, fecerunt pontificem, quam
cum per annos decem strenue gubernaret k, eodem
tempore rex Lotharius, qui eum episcopum con-
stituerat, defunctus est. Tunc idem Pontifex hæc
audiens, concito cursu in palatium perrexit, ac
cum commilitonibus * de rege tractare cepit l.

6 Qui audientes, Hildericum Austrasiorum re-
gem in adolescentia sua regnum juxta sui temporis
ætatem optime disponentem, elegit quædam pars
Francorum, volentes eum regem habere. Nam
Ebroinus, qui major-domus fuerat sub rege
Lothario, Theodericum germanum ejus cupiebat
subrogare fratri in regno m. Ipse vero Ebroinus
erat tunc odiosus inter Francos, et quia metue-
bant hujus ponderis jugum, quod per eumdem
sustinuerant sub rege Lothario, relicto ejus con-
silio, Hildericum in toto sublimaverunt regno.
Tunc Ebroinus, videns se destitutum, et pro nihilo
suum esse consilium, territus pavore, regem petiit,
ut, relictis omnibus, vitam sibi concederet, et in
monasterio abire * permetteret: cui deprecanti,
domno Leodegario intercedente, rex consensit, et
in monasterio Luxovio * ilico destinavit, ut mo-
nachus effici deberet. Rex vero Hildericus confir-
matus in regno, germanum suum Theodericum
cuidam Dei servo conservandum ac nutriendum
dedit.

7 Idem vero Leodegarium pontificem super
omnem domum suam sublimavit et majorem-
domum in omnibus constituit. Qui, accepto hujus
regni gubernaculo *, quidquid maxime adversus
leges antiquorum regum ac magnorum procerum
vita laudabilium obstabat, multum ad pristinum
reduxit statum n. In tantum vero usquequaque
omnia regna Francorum restituit, ut omnes se
gratularentur, regem sibi habere Hildericum, ac
rectorem palatii Leodegarium o. Cum igitur hæc
pene annis tribus p cum decore magno agerentur,
tunc adversarius, cujus est consuetudinis, invidia
conditionis suæ bona destruere, cepit sodales
suos, quos secum elegerat idem Pontifex habere
socios gubernaculi, invidiæ malo instigare et inter
ipsum et regem zizania discordiæ seminare.

8 His itaque diebus jam imminebat celeberrimus
Paschalis dies. Tunc flagitante Pontifice, ut in
Augustoduno urbe sua ipsum sanctissimum diem
rex juberet celebrari, nequaquam renuit, sed im-
plere nititur votum deprecantis q. Qui, cum, ap-
propinquante jam die ad Missarum sollemnia cele-
branda, Sabbatho, ut mos est in Vigiliis Paschæ r,
irent pariter, et malum seminarium odii simul
haberen absconditum, tunc instigator utriusque
mali * accedens, eidem Pontifici dixit: Observa
te, inquit, Pontifex, quia celebritate transacta
Missarum, a rege te scias esse interficiendum,
quoniam semen nequam, quod adversum te per
tuos inimicos, quemadmodum in ejus corde jam
olim est seminatum, in hac nocte consummare est
decretum s. Quod audiens Pontifex, dissimulando
distulit, et se lætum ostendit, et non pro magno
ducens, apparuit vultu clarus *, et sollemnia Mis-
sarum, quæ cœperat, honestissime consummavit.

9 Sed Communionem sanctam cum ipse et rex
percepissent t, rex ad palatium pergens, abiit
pransurus: Pontifex vero, cum suum perconsum-
masset officium, et merum cum suis accepisset,
sicut est fragilitatis humanæ, metuens animosita-
tem regis, tractare cum suis cœpit, quid in hoc
conflictu agere deberet. Cogitans * et orans ad Do-
minum consilium reperit; melius ei esse omnia
relinquere et Christum sequi, quam locum regi *
dare, et manus regis sanguine Sacerdotis in tanti
diei * festo coinquinare; ne forte fieret * Franco-
rum opprobrium et per se unum hominem in tota
plebe esset * disceptatio u. Tunc, relicto rege, et
omnium potestatum sublimitate, pro nihilo repu-
tans, quod habebat * in mundo, eadem nocte pro-
cedens cum paucis, ire cœpit, ubi pauper Christi
fieri potuisset. Hoc rex audiens, contristatus valde
ac mœrens, quemdam ex suis fidelibus cum exer-
citu magno post ipsum misit, et secutus eum per
totam illam noctem, diluculo reperit et juxta jus-
sum regis secum reduxit x: ipsoque Pontifice
deprecante, Luxovio cœnobio * ut ei liceret, re-
licto seculo, vacare Deo, humili poposcit prece se
dirigendum: quem protinus illuc ire * non distulit.

10 Qui festinus in monasterium perveniens,
ibidem Ebroinum jam clericum invenit, dicensque,
se aliquid in eo peccasse y, veniam sibi invicem
petentes steterunt concordēs; tamen ab abbate *
sejuncti, per aliquod spatium temporis uterque
pœnitentiam agentes, inter contubernia monacho-
rum strenue habitare, quasi perpetui monachi,
conati sunt z. Per idem tempus Hildericus defun-
cto aa, germanus ejus [Theodoricus] in regno sub-
limatur. Hæc audientes utrorumque amici, desi-
derantes aspectum eorum cernere, cum favore
magno vota sua complentes, ad propria nituntur
reducere. Pergentes namque de utrisque partibus
ad supradictum monasterium, cogeant eos proce-
dere et ad eorum domos remeare. Qui angore
multum æstuentes, tamen deprecante dilectionis
amicitia, quia fatigati spatiis terrarum longius *
valde fuerant, consentientes acquieverunt depre-
cantibus bb.

11 Cum benedictione quippe monasterii con-
glutinati pacis concordia, procedentes venerunt
simul, Ebroinus scilicet cum Leodegario pontifice,
in civitatem suam Augustoduno cc. Quam rem au-
diens tota civitas suscitata est in gaudium. Quibus
cives procedentes obviam, receperunt eos cum
magno triumpho, lætantes, eo quod recepissent
Patrem, quem amisisse plangebant olim governa-
torem: quem receptum collocaverunt eum in sede
pristina, ut frueretur cum eis * lætitia; qui cum
simul lætati summo gaudio tripudiarent, cupiebat
beatus Leodegarius in crastinum Ebroinum ditat-
um cum magnis honoribus, muneribusque ad
propria destinare. Idem vero Ebroinus non est
passus suos paululum requiescere; sed fuga *
nocte ab ipsa discessit civitate dd, et Austrasios,
quos secum habuerat aliquando adversarios, sibi
sociavit, ut amicos ee. Sed non post multum tem-
poris,

D
sed hanc, cum
regem sibi
iratum

q

r

* al. malorum

s

* al. hilaris

crederet, clam
deserit, et, illo
annuente,

t

* al. deest
Cogitans

* al. ei

E

* al. in tam
agno die

* al. fieret

* al. addit.
regni

u

* al. habetur

x

* al. ad Luxo-
vii cœnobium

* al. dirigere
Luxovium
secedit: mor-
tuo Childerico,

y

* al. juvente
tamen abbate

z

aa

F

* al. longin-
quis

bb

redit Augusto-
dunum.

Ebroinus
Theodoricus
regi

cc

* al. suis

* al. fugaciter

dd

ee

A poris, multis sceleribus gestis, collectis secum malorum sociis, Francorum per vim intravit fines et cum tyrannide crudelissima gerens, Theoderici gloriosi regis se præsenteravit obtutui, atque ab eodem restitutus est in priori gradu ff.

ff
reconciliatus
mittit, qui
Leodegarium
capiant, in
eumque sa-
viant.

• al. in fugam
• al. addit.
restaurandam
• al. addit.
illam

gg

hh

• al. festini
• al. Aduo-
rum

B

ANNOTATA.

a De Leodegarii prosapia § tertio Commentarii prævii egimus.

b Nempe Lothario, seu, ut alii legunt, Clothario secundo. Vide Commentarium prævium num. 43 et 59.

c Quendam de Didone, Pictaviensi episcopo, notitiam suggessimus in Annotatis capiti 1 prioris Vitæ ad litteram b subnexis.

d Cum Leodegarius decennis circiter fuerit, dum ab avunculo suo sacerdotei cuidam litterarum studiis imbuendus traderetur; fuerit autem, quando diaconus consecratus est, viginti circiter annorum, atque antequam ad sacrum hunc ordinem sacerdotio prævium promoveretur, jam avunculo suo a sacerdote, cujus disciplinæ fuerat commissus, esset redditus, consequens est, ut hic anni plurimi, quibus Sanctus ante diaconatum sub disciplina dicti sacerdotis stetit, novennium circiter designent. Vide Commentarium prævium num. 43 et septem seqq.

e Chesnius, qui Ursinum tom. I Scriptorum etiam edidit, sic legit: Infra viginti annos ad officium diaconatus electus est, atque ab ipso pontifice (Didone) consecratus. Hinc factum, ut Cointius Leodegarium ad diaconatum proVectum statuatur, cum apud avunculum suum jam annis circiter viginti esset moratus. Verum an genuina sit Chesnii lectio, et an tunc tantum Sanctus ad sacrum diaconatus ordinem fuerit promotus, num. 46 et sex seqq. Commentarii prævii discussum inveniunt.

f Et tamen initium archidiaconatus Leodegarii determinato anno innecti non potest. Vide Commentarium prævium num. 52.

g Cum Leodegarius ad episcopatum Augustodunensem anno circiter 660 (vide Commentarium prævium num. 59) fuerit promotus, atque aliquamdiu in aula post administratam sexennio fere S. Maxentii abbatiam (vide eundem num. 59) fuerit versatus, consequens est, ut non inepte statuatur, Leodegarium anno circiter 651 aut 652 S. Maxentii monasterio fuisse præfectum.

h De Bathilde, seu, ut alii legunt, Bathilde, et Lothario, ejus filio, vide Annotata ad litteram d capiti primo Vitæ prioris subjuncta.

i De Leodegarii ad aulam evocatione, deque aliis nonnullis ad eum, antequam ad episcopatum Augustodunensem promoveretur, spectantibus altum est apud anonymum, Sancti biographum vetustiore, silentium. Videsis Commentarium prævium num. 28 et 60.

k Lotharius anno 670 (vide Commentarium præ-

vium num. 59, 117 et 118) e vivis excessit, aut etiam anno 669 exeunte, ac proin, cum Sanctus, moriente Clothario, jam annos decem, uti hic dicitur, rexisset episcopatum Augustodunensem, consequens est, ut ad sacrum illud munus jam ab anno circiter 660 aut 661 fuerit promotus. Adi Commentarii prævii num. 59.

l Solus hoc adjunctum refert Ursinus. Partim autem hinc concludunt Valesius, Cointius, alique nonnulli eruditi Leodegarium deponendi Theoderici, Childericique ex Austria arcessendi, atque in regnum evehendi præcipuum auctorem exstitisse; ast an certo æquum obtineant, num. 106 Commentarii prævii et quinque seqq. discussimus.

m Non solum volebat Ebroinus Theodoricum evehere in regnum; sed jam reipsa eveherat, uti ex numero 8 anonymi intelligitur. Ad hæc Theodoricus, antequam Childericus ex Austria arcesseretur, aliquot saltem menses proxime post mortem fratris sui Clotharii regnavit, quod Ursinus non tantum non commemorat, sed etiam ita narrationem suam instituit, acsi significare vellet, Childericum fratri suo Clothario vita functo in regnum Neustriæ et Burgundiæ proxime successisse. Videsis Commentarii prævii num. 106.

n Ita fere Mabillonius, ambo nostri codices et omnia Mss. apographa, excepto apographo Divionensi, quod plurimum ab his dissonat, atque adeo vel idcirco lectionem subministrat adulterationis suspectam. En illam: Rex vero Childericus... sanctum Leodegarium pontificem super omnem domum suam, quamquam invitum, gloriose sublimavit, et omnis familiæ suæ principem esse constituit. Qui, acceptis regni hujus gubernaculis, quidquid in eo adversus leges regum priorum, aut legi regum ac majorum principum, quorum vita quondam laudabilis extiterat, ineptum atque contrarium repperit, ad pristinum prudentissime statum revocare curavit.

o Leodegarius Childerico non major-domus, seu rector palatii, sed consiliarius tantum fuit. Vide Commentarium prævium num. 112, 113, 123 et 126.

p Quot circiter menses præter annos integros complectatur triennium fere, quo hic dicitur Leodegarius in amicitia Childerici fuisse, ex num. 150 Commentarii prævii collige.

q De hac regis facta per Leodegarium ad Pascha Augustoduni celebrandum invitatione num. 155 et seq. Commentarii prævii egimus.

r Ursinus hic cum anonymo vetustiore pugnare videtur; at qui in concordiam adduci ambo queant, num. 159 Commentarii prævii docuimus.

s Voluerit scilicet hic homo, quamquam regis in Leodegarium iræ, iniquique consilii instigator esset, facti invidiam, prout hominibus versutis et fraudulentis solemne est, a se amovere.

t His verbis clarissime innuit hic auctor, Childericum cum Leodegario in Paschalibus Vigiliis Communionem sanctam Augustoduni, et quidem in eadem ecclesia percepisse; contrarium autem apertissime docet anonymus, cui hic adstipulandum est. Videsis Commentarii prævii num. 140 et tres seqq.

u De rationibus, ob quas Leodegarius fugæ consilium inierit, consule, si lubet, Commentarium prævium num. 145.

x Ms. nostrum Divionense legit: Audiens autem rex contristatus est valde, et mœrens ac penitentia ductus, eoquod talia in sanctum Virum cogitaret, misit quemdam ex fidelibus suis cum exercitu copioso post ipsum, ut eum ad se reduceret sanum; cumque abiret ille, et per totam noctem illam eum secutus fuisset, tandem diluculo reperit, et juxta mandatum regis ad ipsum eum reduxit. Quæ sane lectio multum discrepat a lectione, quam alia nostra Mss. exemplaria, et Mabillonius suppeditant; cum autem id sæpe alibi etiam contingat, videtur mihi dictum Ms. Divionense non parum esse interpolatum, ac proin de assignandis lectionibus ejus variantibus minus deinceps laborabo.

y De

AUCTORE
URSINO.

y De venia ab Ebroino per Leodegarium petita videsis Commentarii prævii num. 148.

z Ursinus hic Sanctum, uti anonymus Morbancensis in Prologo conqueritur, Ebroino æqualem, aut hunc illi facere videtur. Consule, si lubet, Commentarium prævium num. 149.

aa Occisus est Childericus anno 675 ad mensem circiter Septembrem provento. Hac de re vide Commentarium prævium num. 119 et 120, uti etiam dicta ad litteram a in Annotatis capiti 2 Vitæ priori loco jam datæ subnexis.

bb His verbis innuitur, Leodegarium, vita jam functo Childerico, in monasterio Luxoviensi adhuc exsulem exstitisse; at contrarium ex anonymo vestustiori colligendum videtur. Adi Commentarium prævium num. 155 et seq.

cc Mabillonius, cui Ms. nostrum Trevirense S. Maximini et codex Pms. 159 fere consonant, ita legit: Cum benedictione quippe patris monasterii ipsius conglutinati pacis concordia, procedentes venerunt simul, Ebroinus scilicet cum pontifice Leodegario ad civitatem suam Augustodunum.

dd Pugnat hic Ursinus cum anonymo; ast anonymo assentiendum est. Vide Commentarii prævii num. 165 et 164.

ee Dissonant hic in verbis Mabillonius et Mss. nostra exemplaria; at in re verbis significata conveniunt, Ebroinum nempe se junxisse Austrasiis, quos aliquando habuerat inimicos, tunc scilicet, cum Childericus ex Austria in Neustriam arcessitus adveniens, Austrasiorum auxilio suffultus Ebroinum majoratodumus dejecerat, atque in exsilium Luxovium relegarat.

ff Plura adjuncta Ebroini in majoratodumus restitutionem antegressa ac comitata sunt; vix ulla narrat Ursinus; pleraque § 11 Commentarii prævii exposui.

gg Ursinus media sequenti ultima hujus numeri parte quoad verbum fere consonat cum anonymo in iis, quæ hic media ultima numeri sui 27 parte exponit. Rationem vide num. 25 Commentarii prævii.

hh Pro Didonis et Waimiri notitia sufficientia jam dicta sunt § 12; præcipue vero in Commentario prævio in Annotatis Vitæ priori subnexis, quæ prouterea studiosus lector, si visum fuerit, consulat.

CAPUT II.

Sanctus ab Ebroinianis captus excæcatur, monasterioque per biennium fere inclusus, ad aulam arcessitur cum fratre suo Gerino, hocque occiso, variis ipse tormentis afficitur, iterumque post biennium fere ad aulam arcessitus, ac Chroberto custodiendus traditus, tandem etiam necatur.

Leodegarius
ab Ebroinia-
nis capitur,
excæcatur,
monasterio-
que
* al. easque

a

b

c d

e

Hæc enim Vir Dei prospiciens, zelo magno accensus pro plebe sibi commissâ, Domini secutus exemplum, animam suam malens ponere pro ovibus suis, eosque * cupiens lucrifacere, quam solam temporalem quærere salutem, tunc omnem clerum civitatis aggregari jussit, et cum reliquis, crucibus et choris psallentium obviam abiit cum Dei laudibus suis inimicis a, et sponte se obtulit ad palmam martyrii; si voluntas non defuisset percussoris. Qui enim venerant ad eum puniendum, absque reverentia reliquiarum eum comprehenderunt: qui exclamans, fertur dixisse: Gratias ago omnipotenti Deo Redemptori, qui me dignatus est hodie glorificare. Qui pergentes, duxerunt eum extra civitatem b et implentes jussa principes Ebroini eruerunt oculos ejus a capite. Sed, cum lumen sustulerunt forinsecus humanum, intrinsecus incluserunt divinum. Et tradentes eum custodibus c, in quodam eum perduxerunt cœnobio d, in quo latuit per annos circiter duos e; ibique magnum reliquit exemplum suæ humilitatis et patientiæ.

14 Eodem tempore ejusdem germanum, Gairinum nomine, qui ob metum supradicti Ebroini cum aliis, quos fugaverat ex Francorum proceribus, vacabat [aliis] partibus f, jussu regis gloriosi Theoderici, ac principis Ebroini, decretum est ad palatium reverti *. Tunc etenim beatus Leodegarius ex monasterio, in quo tenebatur absconditus, egredi et in præsentia regis jussus est accersiri. Qui, cum simul conjuncti et obtutibus principum fuissent oblâti, multis contumeliis affecti, et opprobriis ab Ebroino susceptis, respondisse conicitur *: Hæc digne patimur; quia Domino peccavimus: sed major est sua clementia, qui nos dignatus est vocare ad talem gloriam. Sed tu, miser Ebroine, qui tantam pœnam ingeris Francorum genti, potius in te ulcisceris, qui vitam aliis auferre cupis. Multos equidem decepisti, et exules a solo paterno fecisti: nam magis tu exul eris *; qui et temporalem et futuram gloriam cito perdes: quoniam dum superare cupis omnes habitatores in tota Francia, tuam potius aufers, quam indignus accepisti, gloriam g.

15 Tunc hæc audiens Ebroinus furore repletus magno, jussit ministris Gairinum abstrahi et a Germano suo separari, ut separatim viderentur puniri, ne simul eos delectaret talia verba fari. Cum autem duceretur, beatus Leodegarius eum alloquitur, dicens: Æquo animo esto, Frater carissime; quoniam oportet nos hæc pati, quia non sunt condignæ passionibus hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis, peccata etenim nostra multa sunt; sed misericordia Omnipotentis supereminens magna: qui ad abluenda delicta se laudantium semper est paratus. Hæc ad tempus patimur, quia mortis debitores sumus. Sed illa nos expectat vita, si patienter sufferimus istam pœnam, ubi sine fine lætabimur in cælesti gloria h.

16 Tunc ministri ad stipitem ligatum Gairinum lapidibus obruere cœperunt; ille vero deprecabatur Dominum, dicens: Domine Jesu bone, qui non venisti vocare justos, sed peccatores, suscipe spiritum servi tui, et qui mihi dignatus es ad similitudinem martyrum lapidibus vitam istam mortalem auferre, jubeas clementissime veniam scelerum meorum tribuere. Hæc dicens, orando ultimum efflavit spiritum. Beatus itaque Leodegarius cupiebat cum Germano vitam finire, ut simul mererentur futuram ac beatam participare; sed Ebroinus differre volens ejus exitum, ut per pœnas longe dilatas ei præpararet æternas, et ne coronam acciperet martyrii, quin potius careret præmiis gloriæ sempiternæ. Tunc jussit eum nudis gressibus per quamdam piscinam transduci, in qua erant petrae, sicut clavi incidentes acutæ. Deinde evulso * terræ prostratoque incidere linguam labiaque præcepit, ut dum oculi ablâti, pedes jam forati, lingua ac labia essent incisa, et dum sibi cerneret omnem felicitatem membrorum ablâtam, corporisque pariter vires undique paruisent negatæ, dum nec oculis cerneret viam, nec pedibus incedere * callem, nec * linguæ officio laudare nequiverit * Creatorem, ac [per hoc cederet blasphemiae, sperans auferre sibi salutem, quam laudando cælitus adipisci meruisset ingentem i.]

17 Sed, qui absque vocibus cordium auditor est Deus, magisque optatur corde contrito, quam elatione superbo k, suscepit vocem tacentis magis, quam elate loquentis *; postulat sibi auxilium non vocis, sed humilitatem cordis. Nam cum se cognovisset, præsidium omne amisisse humanum, totis viribus petiit, sibi adesse divinum, nam quantum impietas humana eum revocare cupiebat * ab alto, tantum pietas divina sociare fecit cælo l. Tunc quemdam accersivit virum, nomine Waningum m. Tu accipe, inquit, Leodegarium, quem aliquando vidisti tam virum superbum, et constitue sub tuta custodia eum. Erit enim tempus suæ vocationis, recipiens *, quod meretur a suis inimicis. Tunc acceptum ad suum perduxit cœnobium, qui vocatur

D
inclusus, post
biennium fere
ad aulam
arcessitur

f
* al. ut rever-
teretur.

* lege conjici-
tur

* al. exulabis

g
cum fratre
suo Gerino,
quem ad mor-
tem strenue
obeundam

E

h
hortatur,
hocque necato,
varia ipse
passus suppli-
cia
* al. qui

F
* al. deest
evulso

* al. incederet
* al. vel
* al. quiverit

i
Waningo, a
quo Fisca-
mnum duci-
tur, custodi-
endus traditur.

k
* al. loquen-
tium
* al. cupit
et cœpit

l
* al. addit.
Ebroinus

m
* al. defectio-
nis, ut recipiat

tur

A tur Fiscamnus *n*, ubi erat congregatio sanctimonialium ac virginum, quibus præerat Childomarga *o* famula Christi, in quo multis diebus *p* conversans, habita stetit sub custodia. Nam et lingua præcisa solitum recipit * officium, et magnum doctrinæ suæ semen ostendit in populo : quandocumque inter virgines * accederet, tantum ut fertur, dulcia sua fulgebant eloquia, ut mirarentur, quicumque audierant *, quanta Dei operabatur clementia, et conversi a pravis operibus, velociter peterent fructus pœnitentiæ. Nam diebus ac noctibus in Dei cultu privigilans astabat, ut vel paululum ad necessaria corporis vix aliquando ab ecclesia procederet, vel quippiam somni ac ciborum perceptionem capere * potuisset *q*.

B 18 Eodem tempore vir gloriosus Theodericus et idem Ebroinus synodum *r* convocaverunt, et ad quamdam villam regiam venientes, multam episcoporum turbam adesse fecerunt, ibique inter ceteros Didone, qui sanctum virum Leodegarium cum Waimero expulit de sede sui episcopatus : qui condemnatus ab ipsa synodo et calvaria accepta *s* in capite, expulsus et segregatus est a sancta congregatione; deinde exilio condemnatus, morteque secuta, pœna capitis digessit, quidquid dolose in sancto Viro exercuit *t*. Alii vero episcopi tunc a rege per Ebroinum in ipsa synodo pœne similem pœnam sortiti, perpetuo exilio sunt deportati *. [Waimerus etenim, qui ad supradictum Famulum Dei ad explenda Ebroini dicta socius perniciæ ejus extiterat, postquam ab ipso Ebroino, eo quod in ejus ultione consenserat, episcopatus gradu dolose fuerat sublimatus, post paululum intervallum positum in offensam ejus decidens, Dei, ut opinatur, nutu multis flagellis obstrictus est : nempe, ut fertur, laqueo suspensus; ac morte turpissima, ut decebat Justo proditorem, condemnatum transmisit ad tartarum *u*.]

C 19 Adhuc enim vir Dei Leodegarius in eodem monasterio sanctimonialium, in quo ad custodiendum positus fuerat, commorabatur. [Tunc et ipsum ad eandem synodum accersierunt; non tamen intra concilium *x* confirmatur fuisse, sed seorsum rex et Ebroinus cum eodem conlationem fecisse dicitur, in qua eis multa prædixisse futura et evenisse, manifestum esse conicitur * *y*]. Ubi et Ebroinus in eadem perniciæ perseverans *z*, Multum tibi, inquit, verborum sublimitas persuadet loquendo, martyr esse suspicaris, ideo te tam temerarium ostendis. Adhuc multum, inquit, te dilatas, frustra tale desideras habere præmium : nam ut merueris, ita eris accepturus martyrium *aa*. [Optabat, eum funditus extinguendum, ut, quia a seculi gloria jam videbat consumptum, revocare potuisset saltem a meritis Sanctorum. Nam unde eum putabat abscidi, inde potius eum faciebat Christo, quem desiderabat, adhærere, quia quantum propagabatur * ejus pœna, tanto magis ei augebantur præmia *bb*.]

D 20 Tunc tradidit eum cuidam viro Chrodoberto *cc* : Accipe eum, inquit, sub magna custodia servandum; adhuc veniet tempus mortis suæ exitium *. Acceptum eum cum ad suam domum deduceret, cernens eum ex itinere ac infirmitate defessum, jussit ei dari ad refocillandum potum. Antequam pincerna ei assisteret, lumen magnum, quasi in rotæ circulo e cælo descendens, super caput ejus refulsit. Tunc tremantes omnes, qui hoc signum viderunt, Quid est, inquit, Domine, quod paret super caput tuum, quasi in circuli modum lumen splendidissimum emissum de cælo? Quia nobis numquam simile est visum. Ille protinus * in terra adoravit, dicens : Gratias tibi, omnipotens Deus, Consolator omnium, refero, qui super servum tuum ostendere dignatus es tale miraculum. Tunc videntes omnes, quasi in excessu mentis positi sunt. Tandem quidem resumpti *, simul glorificantes Deum omnipotentem, conversi alter ad alterum dicebant : Vere hic Homo Dei servus est, et pollicebantur, se ad Deum totis virtutibus * *Octobris Tomus I.*

tendere. Tunc deinceps ejus prædicationibus pœne omnes parentes, conjunx ac familiæ domus ipsius *dd* conversi sunt ad Dei cultum *ee* : ac per hoc ejus famam audientes per circuitum loci concurrebant ad eum verbum salutiferum audire *. Ille vero non cessabat sua prædicatione cunctos instruere, qualiter ad regna cælorum valerent pervenire.

E 21 Sed non post multum temporis, cum jam Deus omnipotens pro tanto patientiæ dono decrevisset remunerare suum fidelem Famulum, Ebroinus jam obstinatus, crudelitatem suam volens in eum perficere, velocissimos post eum emisit equites nimium perniciosos *ff*, qui eum morte perimerent. Qui venientes susceperunt eum de domo viri, cui fuerat traditus ad custodiendum, et ducentes eum per * incognita usque in quemdam locum, quo stetit, inquit : Non necesse habetis, filii, longius ire * : ad quod venistis, cito facite, ut impleatis votum maligni. Hi vero, qui venerant ad eum perimendum, erant quatuor numero. Tres enim ex his provoluti sunt ad pedes ejus, deprecantes, ut eis indulgentiam daret, et benedictionem super eos dignaretur tradere. Quartus *gg* vero superbus astabat, evaginato gladio paratus ad eum interimendum.

F 22 Et postquam super eos benedictionem suam tradidit, et suis intersectoribus verbum Dei annuntiavit; tunc Vir Dei incumbens orationi, ait : Domine Deus omnipotens, Pater Domini nostri Jesu Christi, per quem tuam notitiam accepimus, Deus virtutum et omnis creaturæ, ac totius generis humani Creator, te benedico, te glorifico, qui me dignatus es ad hanc certaminis diem perducere : rogo, deprecorque, Domine, ut ipse in me jubeas misericordiam tuæ pietatis largiri, et meritis Sanctorum tuorum me dignum facias et participem et vitæ æternæ consortem : et tribue indulgentiam his, qui tribulant me : quoniam per eos in conspectu tuo, credo, clementissime Pater, glorificatus fieri. Cum hæc diceret, percussor extendens gladium, amputavit caput ejus, et erectum corpus ejus substituisse quasi unius horæ spatio dicitur. Sed cum nondum eum gladiator cadere cerneret, ipsum pede percussit, ut vel sic citius in terram decideret. Sed non post multum percussor ejus arreptus a dæmonibus et mente captus a * Dei ultione percussus, in ignem se projecit, ibique vitam finivit. Tunc jussu conjugis hujus viri Chrodoberti in quamdam villam, Sarcingo *hh* nomine, cum magno fletu plangentium a ministris deportatus est, in hujus feminae decretum * cum vestibus, in quibus trucidatus fuerat, in parvulo oratorio beatus Martyr est sepultus. Hoc vero quinto die Nonarum Octobrium actum esse creditur. In quo sepulchro annis duobus et dimidio humatus fuisse dicitur *ii*.

AUCTORE
URSINO.

dd
ee
* al. addit.
cupientes

tandemque
submissis ab
Ebroino
quatuor equi-
tibus.
ff

* al. addit. loca

* al. fatigari

gg

occiditur,
atque, curante
Chrodoberti
uxore, sepeli-
tur.

E

* al. ac

hh

* al. et... de-
creto

F

ii

ANNOTATA.

a *Supplicationis* ■ S. Leodegario, cum inimicis suis se sponte sisteret, cum clero suo institutæ non meminit anonymus; at multa, quæ Ursinus silentio suppressit, spontaneam illam Sancti deditioem præcessisse narrat. Vide Commentarii prævii num. 182, 185 et 186.

b *Qui hic pugnare atque in concordiam adduci queat cum anonymo Ursinus, num. 187 et seq. Commentarii prævii vide expositum.*

c *Fuit Sanctus Waimiro, Campaniæ duci seu præfecto datus in custodiam. Adi Commentarium prævium num. 190.*

d *Quodnam illud fuerit cænobium, in obscuro est; forte tamen in Campania Galliæ situm fuerit. Adi Commentarium prævium num. 191.*

e *Donec scilicet, uti infra mox narratur, Theodorici et Ebroini jussu ad aulam cum fratre suo, Gerino, arcessitus fuit.*

f *Hanc vocem uncis inclusam, quæ a codicibus nostris, et exemplaribus Mss. Divionensi et Divit-Augiensis abest, ex Ms. nostro apographo Trevirensi*

AUCTOR:
URSINO.

S. Maximini desumpsi; ejus loco legit Mabillonius Wacæorum, notatque in margine, id est, Wasconum, adeo ut juxta hanc lectionem S. Gerinus, dum ad aulam cum fratre suo Leodegario arcesseretur, in Wasconia seu Vasconia exsul exstiterit. Verum dubium mihi apparet, an Mabillonii lectio, cum nostris omnibus Mss. exemplaribus dissonet, pro genuina sit habenda.

g Ms. nostrum apographum Divit-augiense habet: Nam magis tu exul eris, quia et temporalem gloriam cito perdes, et, dum superare cupis omnes habitatores in tota Francia, tuam potius auferes vitam, quia indignus accepisti gloriam.

h Totus hic numerus pene ad verbum consonat cum anonymi numero 39, incipiendo nempe a verbis hæc audiens Ebroinus etc. usque ad finem. Rationem vide num. 23 Commentarii prævii.

i Totus iterum hic numerus ad verbum fere consonat cum toto numero 40 anonymi; pro his autem, quæ hic uncis vides inclusa, apud Mabillonium legitur: Per hoc incideret in blasphemiam desperans, auferendo sibi salutem, quam laudando cælitus adipisci meruisset ingentem.

k Mabillonius legit: Magisque cor contritum quam elatione superbum complexatur, quæ lectio præferenda videtur.

B l Huc usque verbis tenus fere congruit etiam hic numerus cum initio num. 41 anonymi.

m De Waningo videsis Commentarium prævium num. 204 et seq.

n Pro monasterii Fiscamnensis notitia dicta vide eodem num. 204 Commentarii prævii.

o De Childomarca, seu, ut alii legunt, Hildomarca videsis Annotata ad litteram s capite 3 Vitæ præcedentis subjuncta.

p Leodegarius nempe biennio circiter in monasterio Fiscamnensi sanctimonialibus sub disciplina Childomarcæ constitutis convixit, tuncque ad synodum Theodorico et Ebroino convocatam arcessitus fuit, pauloque post jussu Ebroini necatus. Adi Commentarium prævium num. 226, 237 et seqq.

q Cum num. 43 anonymi verbis tenus iterum congruit magna ex parte hic numerus, incipiendo ab his verbis, Acceptum ad suum etc.

r De hac synodo, de tempore, quo celebrata fuit, aliisque adjunctis ad illam spectantibus disputata vide § 15 Commentarii prævii.

s Id est, accepta in capite calvitie; decalvando enim caput exauctorabatur episcopus. Vide Annotata capiti 3 Vitæ prioris ad litt. cc et ff subnexa.

C t Hæc, quæ ab initio hujus numeri huc usque habentur, apud Mabillonium sic redduntur: Eodem tempore vir gloriosus Theodericus rex et idem Ebroinus synodum convocarunt, et ad quamdam villam regiam venientes, multam episcoporum turbam adesse fecerunt. Ibiq; inter ceteros Diddo, qui sanctum virum Leodegarium cum Waimero expulit de sede sui episcopatus, et pæne tradidit illectus, condemnatus ab ipsa synodo calvariam accepit in capite, et expulsus segregatur a sancta congregatione. Deinde exsilio condemnatus, morteque secuta, pæna capitis gessit, quidquid dolose in sanctum Virum exercuit. Quæ lectio, uti consideranti patebit, sensum nonnihil a sensu, quem gignit lectio nostra, diversum efficit; utra autem præstet, nequeo edicere.

u Loco eorum, quæ hic uncis inclusa de Waimero seu Waimero leguntur, apud Mabillonium dumtaxat habetur: Waimerus etiam similem excepit sententiam cum ceteris; at puto, lectionem nostram esse genuinam, Mabillonianamque, cum ab omnibus aliis dissonet, ab interpolatione enatam; quod autem pertinet ad rem per illam in fine significatam, Waimirum scilicet esse damnatum, videsis Annotata ad litt. ee capiti 3 Vitæ per anonymum conscriptæ subjuncta.

x De concilio, cui hic dicitur Leodegarius non interfuisse, vide num. 241 et 242 Commentarii prævii.

y Hæc uncis inclusa apud Mabillonium omissa

D sunt; puto autem, ejus lectionem, cum omnibus nostris Mss. exemplaribus repugnet, iterum hic esse corruptam.

z Mabillonius legit: Tunc Ebroinus dixit ad B. Leodegarium.

aa Hæc Ebroini in Leodegarium invection apud Mabillonium brevius sic redditur: Quid tantos persuades loquendo? Martyr esse suspicaris, ideo te tam temerarium ostendis. Adhuc multum... dilataberis, frustra tale desideras habere præmium. Nam ut merueris, ita eris accepturus martyrium. Verum hæc lectio iterum tam notabiliter a codicibus nostris et Mss. apographis differt, ut mihi etiam interpolationis fiat suspecta.

bb Hæc uncis inclusa absunt Ms. nostro apographo Divit-augiensi, in quo tamen post pauca num. sequentis verba referuntur.

cc Præter ea, quæ de hoc Chrodoberto ab Ursino et anonymo memorantur, alia apud auctores, uti adhuc supra monui, non invenio, quæ illi reari esse attribuenda.

dd Id est, servi, coloni, qui Chrodoberto famulatum et obsequium debebant. Vide Cangium in Glossario mediæ et infimæ Latinitatis ad vocem familia.

ee Ms. nostrum apographum Divit-augiense legit: Vere hic Homo Dei Servus est. Et deprecabantur eum, ad Dominum pro se totis viribus exorare, ac deinceps ejus prædicationibus per omnia parentes. præcipue familia domus ipsius conversa est ad Dei cultum.

ff Anonymus equitum ab Ebroino ad Leodegarium necandum submissorum non meminit. Adi Commentarium prævium num. 249 et seq.

gg Vocatur hic ab anonymo Morbacensi Wardardus, seu, ut alii legunt, Wadardus; quo etiam nomine in Ms. nostro Divionensi distinguitur; quare, cum hoc Ms. hac in re ab omnibus aliis Mss. æque ac impressis Ursini exemplaribus discrepet, interpolatione verosimiliter est corruptum, ac proin vel hinc confirmatur prælatum a me jam ante hac de re judicium.

hh Villa hæc ab anonymo vocatur Sarcinium; pro notitia villæ hujus, seu oratorii, in quo Leodegarius a Chrodoberti uxore fuit sepultus, nondum hactenus, quod maxime in votis erat, comperire fas fuit. Idem est de silva, in qua Leodegarius fuit occisus. Misi ad indagandum in Artesiam litteras; at responsum non tuli. Interim in Vita S. Vindiciani, Atrebatensis episcopi, ad 11 Martii apud nos typis excusa num. 9 scriptum inveni: Sublatum corpus, S. Leodegarii scilicet, sepeliit uxor Chrodoberti in exiguo quodam oratorio, haud procul Hursinga vico, qui ad diocesis Atrebatensis limitem est positus. Quo ex textu confirmantur utcumque, quæ in Commentario prævio de situ Sarcinii et silvæ S. Leodegarii dictæ disputata sunt. Etenim vicus, qui in textu recitato vocatur Hursingha, verosimiliter ille est, qui in tabula Geographica Artesiæ Blaeviana nuncupatur Hoisin, quique modico intervallo dissitus notatur a vico, nomine Sars, et ab altero vico, S. Leodegarii dicto, quorum hic juxta dicta num. 231 et seq. Commentarii prævii Leodegario exstitit martyrii palæstra; ille vero, spectata, quam cum nomine Sarcinium habet, affinitate, verosimiliter is ipse vicus est, qui S. Leodegario in sepulturam cessit, quique alio etiam nomine vicus S. Leodegarii dicitur. Quapropter, cum vicus, nomine Hoisin, uti etiam ille, qui nomine Sars distinguitur, in Artesia versus caput fluvii Quantix, Gallice la Canche, situs sit, confirmantur utcumque, ut jam monui, ex adducto Vitæ S. Vindiciani textu, quæ de situ locorum, in quibus S. Leodegarius fuit necatus et sepultus, num. 231 et quatuor seqq. Commentarii prævii disserui.

ii In codice nostro P. Ms. 139, et in omnibus nostris Mss. apographis legitur: Hoc vero sexto die Nonarum Octobrium actum esse creditur; videtur autem hæc lectio, cui etiam Mabilloniana consonat, melior esse, quam nostra, ut adeo Leodegarius non 3, sed 2 Octobris die martyrio fuerit coronatus. Vide Commentarium prævium num. 236 et seq. Porro hic

A hic Ursini numerus, excepta lectione, de qua mox, ad verbum fere ob rationem numero 23 in Commentario prævio datam, sæpeque hic memoratam cum num. 50 anonymi etiam congruit. Idem fit, quantum

ad omnia, quæ ab anonymo Leodegarii mortem subsecula narrantur, ac proin, cum ea nomine Ursini repetere supervacaneum foret, stylum hic figendum duxi.

DE S. THEOPHILO MONACHO CONF.

IN GRÆCIA.

SYLLOGE.

C. B.

MEDIO
CIRCITER
SÆCULO VIII.
Sanctus, qui
Menologio
Sirletiano,
aliisque

Menologium Græcorum, quod eruditissimus Cardinalis Sirletus Latino sermone donavit, publicique juris fecit, S. Theophilum monachum sequenti elogio ad hunc diem annuntiat: Eodem die Natalis sancti patris nostri Theophili, qui fuit monachus religiosus, et timens Deum, sub Leone Isaurico, cujus impietatem videns, atque execrabile odium in venerabiles Sanctorum imagines evertendas, ejus hæresim in faciem exprobrans, redarguit, impium, nefarium et Antichristi præcursorem et Christi desertorem appellans, aliaque similia objiciens. Quibus ad iram concitatus primum verberari eum jussit, et in carcerem conjici, inde postmodum eductus, sanctas imagines abnegare cogitur. Quod omnino renuens, in exilium missus, illic vitam præsentem reliquit. Menologio Sirletiano accedit Basilianum, opera et studio Cardinalis Annibalis Albani typis Urbinatibus anno 1727 excusum, quod elogio totidem fere, quamquam nonnihil diversis, verbis concepto S. Theophilum ad hunc diem etiam exornat. Idem faciunt magna Græcorum Menæa, hæcque etiam hic, prout passim alibi solet, Maximus Margunius, Cytherorum episcopus, in Menologio vernacula Græcorum lingua a se expresso est secutus. Menæorum elogio versiculi de more præmittuntur. Duo hic sunt numero, quibus auctor ad nomen Theophili alludit, vultque, ut apparet, significare, Sanctum, ut nomine, ita etiam re Dei esse amicum. En illos cum adjuncta versione Latina:

Ἐναντίον μου σὴ τελευταῖα τιμῆα,
Λέγει Θεός σοι τῷ φίλῳ Θεοφίλῳ.
Pretiosa est in conspectu meo mors tua,
Dicit Deus tibi Theophilo sibi dilecto,

sacris Græcorum Fastis inscribitur, plenius elogium,

C 2 Binis jam memoratis, Basiliano scilicet et Sirletiano, Græcorum Menologiis, et Menæis, hæcque, ut dixi, secuto Maximo Margunio accedit Synaxarium Ms. Sirmondi, in quo S. Theophilus ad 2 Octobris diem elogio pariter ornatur. Proluxius hoc est, quam sint elogia, quibus Sancti nomen in laudatis Menæis, aliisque Fastis sacris afficitur. Docet insuper, sub disjunctione saltem, Theophili patriam, aliaque nonnulla adjuncta, quæ frustra alibi inquiras, ac proin operæ pretium fuerit, illud huc integrum, addita interpretatione Latina, transcribere. Sic habet: Μνήμη τοῦ ἁγίου Θεοφίλου τοῦ νεοῦ ὁμολογητοῦ, ὃς ὑπῆρχε τιβερίου πόλεως γέννημα καὶ θρέμμα χριστιανῶν γονέων υἱὸς καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν σπαργάνων ἔχων βιόντε καθαρόν καὶ ἀνεπίληπτον. αὗτος μοναχὸς γενόμενος πολλοῖς ἐγένετο διδασκάλος καὶ ἀλείπτης πρὸς τὴν εὐσέβειαν. Περὶ τούτου ἀναμαρτῶν ὁ βασιλεὺς λέων ὁ ἰσαυρὸς ὅτι προσκυνήτης τῶν θείων εἰκόνων ἐστίν. μετακαλεσάμενος πρὸς ἑαυτὸν καὶ νυμβουλευσάμενος ὤνθην ἀποσῆναι τῆς προσκυνήσεως τῶν σεπτῶν εἰκόνων, οὐ μόνον οὐκ ἔσχε καταπειθῆ, ἀλλὰ καὶ ἐλέγχοντα αὐτὸν καὶ ὑβρίζοντα ἰσχυρῶς, ἄθεον αὐτὸν ἀποκαλοῦντα καὶ παρὰ νόμον καὶ τοῦ ἀντιχρίστου πρόδρομον καὶ ἀρνίτην τῆς τῶν χριστιανῶν πίστεως. ὅθεν εἰς ὀργὴν ἐκινήσεις ὁ βασιλεὺς πρῶτον μὲν τύπτει σφόδρως καὶ εἰς φυλακὴν αὐτὸν ἐμβάλλει καὶ λιμοκτονεῖ ἱκανῶς, ἔπειτα δὲ καὶ οὕτως οὐ πείθων εἰς ἐξορίαν ἐκπέμπει. Διὰ βασιλικῶν δὲ γραμμάτων κακέισε συμβουλευῶν καὶ ἀπειλῶν καὶ μηδ' ὅλως πείσας, ἀποσεύλας καλύβιον τινα τοῦνομα τύπτει τοῦτον βουνούροις. Εἶτα τὴν ὄψιν

καὶ τοὺς πόδας διαπερονήσας σιδήροις ἐλάυνει καὶ ἀφανήσας αὐτοῦ τὸ σῶμα ἀπερρίπτει. ἐπεὶ δὲ καὶ θανεῖν ἐμελλεν ὁ μακάριος, ἀφείθη. Χριστοῦ δὲ χάριτος αὐτὸς ὑγιαεῖς τὸν ὑπόλειπόν τε χρόνον θειάρεως βιώσας καὶ θαυμάτων ἀπειρῶν γενόμενος αὐτοῦργος τοῦ βίου ἐνδόξως μετίσταται.

3 Commemoratio sancti Theophili, novi confessoris, qui natus atque educatus est Tiberiopoli; Christianorum parentum filius. Ab ipsis incunabulis vitam castam atque irreprehensam duxit. Hic factus monachus multis evasit in magistrum et ducem ad pietatem. Cum de eo imperator, Leo Isauricus, inaudivisset, quod sacrarum imaginum cultor esset, vocans illum ad se atque exhortans, ut videlicet venerandarum imaginum cultum desereret, non solum non habuit eum sibi obsequentem, sed contra se redarguentem, vehementerque corripientem, impii insuper atque nefarii præcursoris Antichristi, fideique Christianæ desertoris nomine appellan-tem. Unde ad iram concitatus imperator, primo quidem vehementer ipsum cædit atque in carcerem conjicit, fameque vix non enecat; deinde vero nec sic quidquam efficiens, mittit eum in exilium; postquam autem imperatoris litteris ibi etiam Sanctum aggressus est, minasque ei intentavit, nihilque omnino evicit, mittens quemdam nomine Calubium, bubulis illum nervis cædit, deinde faciem et pedes clavis trajiciens, agit atque protrudit corpus ejus; cum autem jam prope moriturus esset Sanctus, dimissus est; Christi autem gratia sanitati restitutus, reliquumque vitæ secundum Dei præcepta transigens, infinitorumque miraculorum operator effectus vitam glorioso exitu terminavit.

hic Latine
redditum, in
Synaxario

4 Vides, opinor, erudite lector, nonnulla in hoc Sancti elogio occurrere adjuncta, quæ in elogio Sirletiano supra recitato, ac proin in huic quantum ad substantiam congruentibus Basiliano, illoque, quod Menæa et Maximus Margunius suppeditant, desiderantur. Primum hæc inter, ut jam ante monui, locum obtinet Sancti patria, quæ Tiberiopolis dicitur fuisse. Verum duæ apud geographos civitates, Tiberiopo-
leas nomine reperiuntur distinctæ, quarum altera in Asia, altera in Europa sita est. Prioris notitia a Baudrando in Geographia his verbis suggeritur: Tiberiopolis, urbs Phrygiæ magnæ Ptolomæo et Socrati, episcopalis sub archiepiscopo Hieropolitano, versus fontes Caystri fluvii, Eumeniæ urbi proxima, a Philadelphia 40. mill. pass. in Septentrionem. Posterioris vero istis: Tiberiopolis, urbs Traciæ, in Mæsiæ inferioris confinio, quæ hodie Stromizza dicitur a Sophiano, sed Leunclavius ex Curopalate Bulgarorum civitatem habet, quam hodie Varnam appellari scribit, in ora Ponti Euxini. Ita Baudrandus; ast utra ex duabus illis civitatibus Sancti nostri patria exstiterit, pro certo nequeo edicere, ut hæc ex laudato Sirmondi Synaxario sub disjunctione tantum, prout jam innui, innotescat. Quod vero pertinet ad reliqua adjuncta, quæ ad Sanctum nostrum pertinent, quæque in aliis Græcorum Fastis silentio præterita in solo mox iterum laudato Sirmondi Synaxario memorantur, de iis mox pauca proferam, cum ceteros Fastos sacros recensuero, quibus Sancti nostri nomen pariter reperitur inscriptum. A Græcis transeo ad Latinos.

Sirmondi,
juxta quod
natus est
Tiberiopoli,
sortitur.

5 Galesinius in Martyrologio ꝑ se concinnato S. Theophilum

AUCTORE
C. B.
In Martyro-
logio Romano,
aliisque

S. Theophilum ad hunc diem sequenti elogio, quod ex Sirletiano supra recitato aut Basiliano fere depromptum videtur, annuntiat: In Græcia, sancti Theophili monachi et confessoris. Illic divinæ pietatis ardore accensus, cum Sanctorum imagines ab Leone Isauro imperatore impie violari cerneret, ad eum venit: palamque et libere illius facinus detestatus, virgis primo diu cæditur; tum in tenebrosos carcerem detrusus, inedia pœne conficitur. Inde vero post eductus, sacrarum imaginum cultum cum tueri constanti pietate pergeret, in exilium pellitur: ubi multas perpessus molestias, de omnibusque gratias Deo agens, tandem sancte quievit in Domino. Eminentissimus Cardinalis Baronius S. Theophili nomen in Martyrologium Romanum notationibus a se illustratum pariter intulit; at longiorem Menologii Sirletiani annuntiationem in hanc breviorē contraxit: Constantinopoli sancti Theophili monachi, qui pro defensione sanctarum imaginum a Leone Isauro sævissime cæsus, et in exilium pulsus, migravit ad Dominum.

sacris Latino-
rum Fastis
etiam annun-
tiatur:

6 Baronio et Galesinio accedunt Arnoldus Wionus in Ligno vitæ, huncque secutus Gabriel Bucelinus in Menologio Benedictino, qui ambo S. Theophilum ad secundum Octobris diem Sanctis Benedictinis etiam accensent, hocque eum elogio exornant: Constantinopoli, S. Theophili monachi, qui cum Leonem Isauro adversus sacras imagines edicta promulgantem coram argueret, jussus est sævissime cædi, et diu in carcere detineri; demum in exilium pulsus, multis ærumnis ac laboribus confectus migravit ad Dominum. Recitatum elogium ex Sirletiano verosimiliter aut Basiliano etiam duo laudati Benedictini hagiologi, aut certe prior eorum Wionus, qui Bucelino præluxit, in sacros Fastos se concinnatos transtulere; quamquam autem non constet, Sanctum nostrum S. Benedicti regulam esse professum, ac proinde dubium sit, an Benedictinis Sanctis merito accenseatur, Wionus tamen rationem reddit, cur eum Ordinis sui Sanctis annumeret. De Theophilo enim in Annotatis ad Sanctos Benedictinos, quod 2 Octobris coluntur, Ligni vitæ tom. II lib. III insertis sic scribit: Vixit sub Leone Isauro imperatore circa annos Dom. DCCXX; et cum multo ante illa tempora Regula S. P. N. Benedicti illis in partibus observari sit solita, potuit forte et iste sub ejus magisterio militasse. Qua ex ratione consequens est, ut Wion ipsimet dubium sit, an S. Theophilus Ordinis Benedictini exstiterit.

at in nonnul-
tis minus recte
Constantino-
poli;

7 Porro laudati Wionus et Bucelinus S. Theophili memoriam Constantinopoli consignanti, hacque in re ipsi faciem prætulit Martyrologium Romanum, in quo non alia verosimiliter de causa id fit, quam quod Sanctus in celeberrima urbe illa, quondam imperii Orientalis metropoli, cultu ecclesiastico gaudeat, aut certe olim fuerit gavisus. Equidem dubitandum non arbitror, quin Theophilo cultus ecclesiasticus, honoresque Sanctis proprii Constantinopoli olim fuerint delati; veritati enim id consonare, argumento esse potest, quod Sanctus Synaxario Sirmondi, quod ad usum ecclesiæ Constantinopolitanæ fuisse notatur, cum elogio num. 2 et 3 Græce et Latine recitato inscribatur; verum mihi etiam persuasum habeo, Sanctum nostrum non solum Constantinopoli, sed aliis insuper ecclesiæ Græcæ locis cultu Sanctis deferri solito honoratum olim fuisse, atque hodie etiam forsitan honorari. Certe non video, qua ratione probari queat, Sanctum non alibi, quam Constantinopoli, cultu ecclesiastico gaudere, aut olim fuisse gavisum, ac proinde mihi præplacet Galesinii annuntiatio, juxta quam Sancti memoria non ad Constantinopolim, aliavve civitatem particularem, sed ad Græciam in genere refertur; quod, cum Constantinopolis ad ecclesiam Græcam spectet, etiam recte fit, etiamsi Theophilus non alibi, quam Constantinopoli, cultum ecclesiasticum habere, habuisse statuatur. Accedit primo quidem, quod in Menologiis Basiliano et Sirletiano, Menæis aliisque sacris Græcorum Fastis supra memoratis Sanctus non annuntietur cum civitatis, regionisve, in qua ejus memoria sole-

mnis habeatur, nomine apposito, ut nesciam, quare in Martyrologio Romano Constantinopoli consignetur; deinde vero, quod Menæa, quibus Sancti nomen inscribitur, elogioque ornatur, non ad solius ecclesiæ Constantinopolitanæ, sed et ad aliarum Græcanicarum ecclesiarum usum fuerint, ut adeo Sanctus, qui illis inscribitur, non in sola ecclesia Constantinopolitana, sed et in aliis Græcanicis ecclesiis cultu Sanctis proprio fuerit affectus, ac proinde ut veneranda ejus memoria rectius generalim in Græcia, quam in sola civitate Constantinopolitana annuntietur.

8 Venio nunc ad ea, quæ de Theophilo in Synaxario Sirmondi relata, inque reliquis sacris Græcorum Fastis silentio sunt suppressa. Præcipua sunt, quæ Theophilum, cum in exilium ob sacrarum imaginum cultum jam pulsus esset, imperatoris jussu passum esse, id perhibet. Sunt autem hæc: Leo Isaurus non contentus, Sanctum pepulisse in exilium, omnem movet lapidem, ut eum a sacrarum imaginum cultu abducat. Hunc in finem ad ipsum in exilium jam pulsum scribit epistolam. Hac sanctum Exsulem plurimum hortatur, minisque etiam urget, ut sacrarum imaginum cultum deserat. Imperatoris voluntati obtemperare is renuit. Mittit ille, qui Theophilum sævissimis etiam tormentis subiciat. Ex his Sanctus dire vulneratus, fereque jam traditurus spiritum, dimittitur: sanitati Christi gratia restituitur, tandemque post vitam sancte actam, infinitaque patrata miracula gloriosam mortem obit. Omnia hæc, ut jam innui, in ceteris Græcorum Fastis sunt omissa. At quidem Menologium Basilianum, Theophilum in exilio multas ærumnas atque molestias esse perpessus; at, quæ, qualesve illæ fuerint, cujus jussu et a quo sint Sancto illatæ, non edicit, quod tamen Sirmondianum elogium supra Latine et Græce recitatum, uti illud inspicienti patebit, satis accurate facit. Verum, inquit, an ærumnæ, aliæque omnia adjuncta, quæ in Synaxario Sirmondi S. Theophili exilium comitata esse perhibentur, veritati exacte consonant? Respondeo, id quidem me pro certo affirmare non posse; nihil tamen etiam occurrere, quo illa falsitatis invicte convincam, aut etiam fundate reddam suspecta.

quid Sanctus
in exilio
passus,

E

9 Verum aliud occurrit adjunctum, quod, licet tale sit, ut eo Sancti nostri elogium tam in Menæis, aliisque Fastis Græcis, quam in Synaxario Sirmondi vestiatur, falsitatis tamen suspectum non nemini forte apparebit. Etenim juxta illud S. Theophilus seu sponte, seu, ut Synaxarium Sirmondi innuit, accessit, ad Leonem Isauro imperatorem accessit, eumque impium et nefarium vocavit, aliisque probrosis titulis, majestatis imperatoris iram minime veritus affect; hoc autem parum credibile falsitatisque suspectum non nemini ideo forsitan videbitur, quod in Theophilo post hoc factum non ipsomet supremo mortis supplicio fuerit sævitum. Sane mirum videri potest, imperatorem ignominiosis adeo appellationibus lacessitum atque ad iram provocatum immanissimis etiam tormentis Theophilum non necasse. Ast mihi utcumque circa id admirationem adimit eruditissimus Cardinalis Baronius, dum in Annalibus suis ecclesiasticis ad annum Christi 751, prolato Sirletiano Sancti nostri elogio, de Leone Isauro imperatore num. 2 ita pronuntiat: Hæc impius, sed non pro concepta rabie in Catholicos agens, invadens illis coronam martyrii, sciens eosdem colendos fore in Ecclesia martyres, et eorum reliquias venerationi quoque exponendas, quas impius perdere laboraret. Necem itaque Sancto nostro, ne gloriosum ei martyris nomen apud Catholicos compararet, Leo Isaurus, ut ad iram provocatus, noluit inferre, licet interim ad Theophilum crudelissimis quibuscumque suppliciis torquendum foret propensus, verosimileque vel ex eo proinde fiat, Sanctum exilio jam multatum, is fuisse jussu imperatoris affectum tormentis, quæ, ut num. præcedenti diximus, sæpe jam laudatum Sirmondi Synaxarium commemorat, ceterique tamen sacri Græcorum Fasti silentio involvunt.

cur ab impe-
ratore non
interfectus,

F

A 10 Atque hæc sunt, quæ de S. Theophilo compe-
riri potui. Superest, ut de tempore, quo ob sacrarum
imaginum defensionem in exsilium pulsus est, quoque
vitam hanc mortalem et miseram cum immortalis et
beata commutavit, nunc pauca commemorem. Leo
Isaurus imperii Romani habenas, ut Pagius in Cri-
ticis ad annum 716 et 717 luculenter probat,
25 Martii anno 717 capessivit; labente autem de-
cimo imperii sui anno sacris imaginibus bellum
indixit. Zonaras id in Leone Isauro a num. 1 ad 3
tradit. Idem etiam constat ex Vita S. Stephani Ju-
nioris monachi et martyris, a Stephano Constanti-
nopolitanæ ecclesiæ diacono conscripta, atque a
Jacobo Loppino monacho Benedictino tom. I Ana-
lectorum Græcorum inserta. Verba huc facientia hæc
sunt: Post decimum imperii sui annum, inchoatum
scilicet, novus ille Baltassar (Leo Isaurus) Mani-
chæam hæresim, et Æphthartodocitarum, ut ita
loquar, forte haud dissimilem in Ecclesiam spiravit.
Itaque subjecta sibi plebe convocata, coram
omnibus leoninum rugiens inhumana hæc bellua,
et Leonis nominis insignis, ex iracundo corde,
velut ex Ætna monte ignem et sulphur, miseran-
dam illam vocem eructavit et protulit: Quando-
quidem imaginum fabricatio ars est idolica, illas
adorare non oportet. Decimo ergo, ut asserui, im-

perii sui anno bellum sacris imaginibus, earumque
cultoribus Leo Isaurus indixit, ac proin, cum anno
717, uti jam docui, imperium capessicerit, bellum
illud seu persecutionem auspicatus non est ante an-
num Christi 726, unde consequens est, S. Theophi-
lum, cum in eum non prius, quam mota in sacrarum
imaginum cultores persecutione sævitum ab impera-
tore fuerit, ante annum illum in exsilium non fuisse
abactum. Ast, inquires, quo ergo determinato anno
in exsilium pulsus fuit? Respondeo, nihil omnino
succurrere, quo annum, quo id accidit, certo deter-
minem, solumque ex jam dictis et ex anno 741, quo
Leo Isaurus, uti Pagius in Criticis ad eundem
annum rursus luculenter ostendit, e vivis excessit,
indubitatum fieri, Sancti nostri exsilium inter an-
num Christi 726 et 741 esse locandum. Porro facile
nunc, quantum opinor, eruditus lector colliget, cur
Sanctum nostrum ad medium circiter sæculum octa-
vum, addita dubitandi particula forte, hic in mar-
gine consignem, quia scilicet, cum inter annum 726
et 741, prout jam docui, in exsilium pulsus fuerit,
facileque viginti circiter annorum spatio exsul in
vivi potuerit esse superstes, paulo forte citius, vel
etiam paulo forte serius, quam anno 750 vitam si-
mul et exsilium felici exitu terminavit.

B

E

DE S. BEREGISO ABBATE ANDAINI IN SYLVA ARDUENNENSI. COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Sancti memoria in Fastis Sacris, cultus ecclesiasticus, acta edenda.

SÆCULO VIII
NONNIHIL
PROVECTO.
Sanctus qui a
Molano An-
daini,

Molanus in Natalibus Sanctorum
Belgii S. Beregisum abbatem ad
hunc diem Andaini annuntiat, se-
quentique elogio celebrat: An-
daino monasterio natalis beati Be-
regisi abbatis. Hic ex Condustro
pago Austrasiorum oriundus, Ha-
sbanii intra monasterium S. Trudonis litteris est
eruditus. Cumque postea sacerdoti honore subli-
matus in comitatu Pipini Junioris, filii Ansegisi,
charus esset omnibus et acceptus, solitariam tamen
vitam cogitabat attentius. Cujus piis votis hoc
modo divinitati annuere libuit. Contigit, Plectru-
dem ejusdem principis conjugem ob circumqua-
que posita sui juris prædia transitum habuisse per
saltum Arduennensem. Cumque fessi viatores in
amæno prato resedissent, mulier evigilans char-
tulam decidentem respicit, sumit, marito defert.
Sancto Beregiso legenda traditur, qui per ordinem
pandit, quæ in ea continebantur, scilicet locum
illum, in quo inventa est, a Deo electum et ali-
quando a devota plebe inhabitandum, multasque
inde animas fidelium dirigendas in cælum. Mirati,
cum diu multumque hæsitarent, cui hoc negotium
committerent, Beregisus ultro se offerens, locum
suscipit, stirpat, monasterium construit, et multos
suo exemplo ad bene vivendum ibidem colligit.
Tandem post Deo acceptos labores, sexto Nonas
Octobris in pace quievit, sepultus in eodem mona-
sterio a discipulis. Ita Molanus, qui etiam Sanctum
Martyrologio Usuardino a se edito cum hac brevi
annuntiatione inscribit: In Daino monasterio Na-
talis sancti Beregisi abbatis.

ejus hic da-
tur notitia,
aliisque

2 Andainum seu Andaginum, pro quo in Molani
ultimo hic data annuntiatione corrupte Dainum ex-
primitur, Belgii est oppidulum, celeberrimo S. Hu-
berti monasterio insigne, in sylva Arduennensi ad
amnem seu fontem Andaginam, seu Andainam, a
quo locus Andainum seu Andaginum primo appel-
latus fuit. Ad monasterium illud pro remedio S. Hu-
berti intercessione impetrando accedunt, qui rabiem
ex canis rabidi morsu reformidant. Quatuor, inquit

Baudrandus in Geographia, leucis distat a Bastonia
in Occasum, et totidem a Rupe-forti in Ortum
hybernium, xiv vero a Leodio in Meridiem. His pro
notitia loci, cujus in decursu sæpius facienda est
mentio, præmissis, pergo nunc ad alios hagiologos,
qui S. Beregisum Fastis sacris a se concinnatis in-
seruere. Grevenus in Usuardo suo S. Beregisum,
nullo loci, in quo ejus memoria recolatur, nomine
apposito, hodie in hunc modum breviter annuntiat:
Beregisi confessoris; ponit autem hic martyrologus
hanc annuntiationem post signum, quod additioni-
bus Usuardino textui superadditis præmittere con-
suevit, ac proin S. Beregisum a genuino Usuardi
Martyrologio secludit. Idem etiam in Usuardo illu-
strato faciunt Sollerius noster et Molanus numero
præcedenti laudatus; ille quidem dum Sancto in solis
Usuardi Auctariis locum tribuit; hic vero dum ad-
ductam supra brevioris suam annuntiationem iis
characteribus exprimit, quibus Sanctorum annun-
tiationes, quæ ad genuinum Usuardi textum non
spectant, solet exprimere.

5 Porro duobus jam memoratis martyrologis, Mo-
lano scilicet et Greveno accedunt Castellanus et Fer-
rarius, quorum hic in Catalogo generali Sanctorum,
qui in Martyrologio Romano non sunt; ille vero in
Martyrologio suo universali S. Beregisum abbatem
ad hunc diem pariter consignant. Miræus quoque in
Fastis Belgicis et Burgundicis a se adornatis, Saus-
sayus in Martyrologio Gallicano et Fisenus in Flo-
ribus ecclesiæ Leodiensis S. Beregisi memoriam
prolixioribus elogiis, quæ post vel integra recitari
poterunt, vel usui saltem erunt, hodie concelebrant.
Miræo, Saussayo et Fisenio se etiam adjungunt Or-
dinis Benedictini hagiologi, Dorgainus, Wionus,
Menardus et Bucelinus. Dorgainus, Menardus et
Wionus simplici fere annuntiatione sine elogio utun-
tur. Bucelinus magnificum sancto texit elogium. En
illud: Andaino cœnobio, natalis sancti Beregisi
abbatis admirandæ sanctitatis viri. Hic monachum
in monasterio S. Trudonis professus egregio et
splendidissimo sanctitatis fulgore omnium oculos
perstrinxit, et Pipinum in primis atque Plectru-
dem

hagiologis ho-
die annuntia-
tur,

F

AUCTORE
C. B.

dem duces in sui admirationem vertit, quibus juvantibus, monasterium celeberrimum Andainense construxit, eidemque praefectus sanctissimae vitae exemplis illud felicissime fundans ac nobilitans, plurimos illic milites Christo conscripsit et aggregavit. Ita Bucelinus, citans Joannem Molanum, diversosque in genere, nullius nomine in medium adducto, *Rerum Belgarum scriptores*. Idcirco autem Beregisum *Menologio* suo inscribit, quod cum Dorgaino, Wiono et Menardo existimet, eum S. Benedicti regulam, monachumque esse professum; ast an id veritati certo consonet, infra discutiam; utut interim res sit, Constantinus Ghinius in sanctorum Canonorum Natalibus Beregisum sanctis canonicis accenset, prolixoque eum encomio celebrat, quod ad verbum fere cum elogio, quod ex Molano num. 1 recitavimus, ubique consonat, ac proin, ne jam dicta repetendo tempus inutiliter teramus, recitandum hic non est. Fastis sacris jam laudatis, quibus Sancti nomen ad 2 Octobris inscribitur, insuper accedit Martyrologium pro canonicis Regularibus Romano novissimae correctionis Martyrologio a Benedicto XIV, Pontifice maximo, assutum, in quo Beregisus non ad 2, sed ad 5 Octobris diem sequenti elogio celebratur: Andaini in saltu Arduennensi sancti Beregisi, qui monasterium clericorum regularium ibidem fundavit, ac in abbatem electus, vitae regularis sedulus vindex sexto Nonas Octobris evolavit in caelum. Romae etc.

cultu ecclesiastico gaudet,

* in margine
notatur Beregisi

4 Atque ita quidem Fastis sacris, quibus Sancti memoria inseritur, ad cultum ejus ecclesiasticum probandum nunc accedo. Miræus in *Fastis Belgicis et Burgundicis* ad 2 Octobris sic scribit: Colitur (S. Beregisus nempe) Sarchinii ad S. Trudonem, et Andaini ad S. Hubertum. Miræo assentitur in *Natalibus Sanctorum Belgii* Molanus plus semel jam laudatus. Idem facit Andreas Saussayus in *Martyrologio* suo Gallicano; in hoc enim ad 2 Octobris sequens, idque, ut jam monui, prolixius Beregisi subministrat elogium: Andaini in Arduenna et Sarchinii ad S. Trudonem in Hasbania, depositio sancti Boregiri * abbatis et confessoris. Qui nobili stirpe (consule *Acta edenda* num. 6) progenitus, saeculum alta mente cum fucis et deliciis quibusque aspernatus, se a puero Christi servituti, in qua sola regnatur, subdidit. In monasterio sancti Trudonis sanctae religionis tyrocinium executus: studiis deinde et actibus pietatis florens, sacerdotio insignitus est. Hinc ob famam sancti nominis ascitus a Pipino Heristallio majore domus regiae, eam apud ipsum et Plectrudem illius conjugem gratiam iniit, ut ob spectatae religionis dotes, quicquid suadebat, efficeret, quicquid poscebat, impetraret. Solitudinis igitur cupidus ab ipsa Plectrude locum in media sylva Arduenna, qui Andainum dicebatur, dono accepit, et in eo monasterium a fundamentis (cui postea sancti Huberti illuc translato nomen inditum est) excitavit: ubi multis suo exemplo ad pie vivendum collectis, copiosaque parta messe justitiae, felici consumptus senio, vitam cum morte commutavit: imo a morte ad vitam, Christo vocante, profectus est, sanctitatisque et gloriae patentia (quae aeternae venerationi ejus memoriam jam pridem consecrarunt) testimonia reliquit. Ita Saussayus; cum autem elogii hujus initio Sanctum Andaini et Sarchinii annuntiet, idque haud dubie non alia de causa faciat, quam quod existimet, utroque in loco festivam ejus memoriam ad 2 Octobris diem quotannis celebrari. Miræo et Molano id diserte affirmantibus indubie assentitur.

non quidem
Trudonopoli,
sed verosimili-
ter Andaini,

5 At, an recte? Quod ad cultum Sancti Sarchiniensem pertinet, forte Beregisus Sarchinii seu Trudonopoli cultu aliquo ecclesiastico olim fuerit gavisus, ideoque eum ibi coli, laudati Miræus et Molanus affirmant. Utut sit, nullum prorsus Beregiso cultum ecclesiasticum Trudonopoli hodie deferri, cogor asserere. Etenim cum in collectaneis nostris Mss. notatum invenissem, nullum de S. Beregiso Trudonopoli fieri Officium, idque anno 1661 Henschenio nostro

a loci Religioso fuisse indicatum, indagandum duxi, D an saltem Sancti in Officio ecclesiastico non feret commemoratio, et an nullus plane ei cultus Sanctis proprius Trudonopoli deferretur; verum ipsi Religiosi monasterii Trudonopolitani incolae, apud quos rem examinandam P. Martinus Raepsaet, Societatis nostrae sacerdos, rogatu meo susceperat, significandum mihi curarunt, non solum S. Beregiso nullum omnino hodieum in monasterio suo cultum ecclesiasticum deferri, sed nec cultus umquam ei delati exstare vestigium, ut adeo pro certo haberi debeat, Sanctum Trudonopoli veneratione Sancti exhiberi solita hodieum non gaudere. At, an Sanctus pariter hac Andaini seu in monasterio S. Huberti non gaudet? Respondeo, id me hactenus non habere compertum; in eam tamen propendere sententiam, qua existimo, S. Beregisum ibi vel Officio ecclesiastico vel alio saltem cultus genere Sanctis proprio ad 2 Octobris diem honorari; suspicor autem id tum ex eo, quod Andaini Sancti corpus quiescat, tum ex eo, quod mirum foret, hunc honorem a religiosis viris non deferri primo monasterii sui conditori, qui plurimis, ut jam vidimus, Fastis sacris, velut Sanctus, inscribitur, quique alibi loco non uno, uti mox docebo, Officii etiam ecclesiastici recitatione olim ad 2, nunc ad 5 Octobris diem honoratur. Utut sit, dubium minime est, quin Beregisus saltem saeculo x Sanctorum honoribus Andaini seu in monasterio S. Huberti fuerit gavisus. Etenim in Actis ejus edendis a loci hujus monacho, uti illico docebo, anno 957 conscriptis num. 19 legitur: Corpus illius (Beregisi) in ipsa aede (Andainensi) terrae mandatum, et condigna reverentia cultum, miraculorum ostensione est glorificatum; memoriae quoque ejus exinde honorificentia impenditur, cujus depositio colitur sexto Nonas mensis Octobris. Quibus ex verbis manifestum fit, Sanctum scriptoris hujus aetate, id est, saeculo x, quo is scripsit, cultu Sanctis proprio Andaini fuisse gavisum.

6 Et vero Sanctus honorem hunc sortitus est non solum, ut jam monui, apud monachos Andainenses seu S. Huberti, sed etiam apud regulares S. Augustini canonicos, qui Beregisum, ut videbimus, Ordinis sui Sanctis accenset. Etenim in *canonicorum Regularium Martyrologio* num. 5 laudato ea dumtaxat, uti Benedictus XIV in praevio ad illud monito affirmat, inscribuntur nomina Sanctorum, de quorum cultus approbatione, atque Officii concessione, a sacrae rituum Congregationis, summorumque Pontificum decretis plane pleneque constat; eidem autem *Martyrologio* annuntiationem S. Beregisi num. 5 datam laudatus Benedictus XIV inscribit absque asterisco aliove signo, quo modo, uti ipsemet etiam praefatur, eorum solet efferre annuntiationes Sanctorum, qui Officio ecclesiastico ab omnibus canonicis S. Augustini, exceptis Praemonstratensibus, uno eodemque die celebrantur, ut adeo juxta Benedictum XIV S. Beregisus Officio ecclesiastico sacrae rituum Congregationis summorumque Pontificum approbatione atque concessione ab omnibus Regularibus S. Augustini canonicis hodieum celebretur, idque non ad 2, sed ad 5 Octobris diem, cum ad diem hunc non alia haud dubie de causa *Martyrologio* pro canonicis Regularibus concinnato, a laudato Benedicto XIV inscribatur. Fuit tamen, cum Sanctus ab aliquibus saltem canonicorum Regularium S. Augustini Congregationibus non ad 5, sed ad 2 Octobris diem Officii ecclesiastici recitatione celebraretur. Etenim ad manum habeo Officia propria Sanctorum ex speciali, ut titulus praefert, sanctissimi domini... Pii Papae V, concessione a canonicis Regularibus Lateranensibus recitanda; haec autem, quae cum notis Pennotti anno 1654 Venetiis, et 1655 Montibus Hannoniae excusa, alibi deinde pluries recusa sunt, sibi praefixum habent *Kalendarium*, in quo festiva Beregisi memoria ad 2 Octobris Officio ritus duplicis celebranda praescribitur. Idem fit in *Kalendario*, quod praefixum habent tum Officia propria Sanctorum a canonicis Regularibus S. Augustini congregationis S. Crucis Conimbriciensis recitanda, tum etiam

indubieque
apud canonicos regulares
nunc ad 3.
olim ad 2
Octobris.

F

A etiam Officia propria celebrari, ut in titulo dicitur, solita a canonicis Regularibus S. Augustini congregationis Windesemensis, quæ centum viginti fere, ut Miræus in Originibus canonicorum Regularium pag. 53 testatur, monasteria olim per Germaniam Inferiorem ac Superiorem complectebatur.

Duæ Lectiones
Sancto pro-
priae, quas
variæ

7 Propria illa tam Conimbricensium quam Windesemensium canonicorum Officia etiam ad manum habeo, et priora quidem anno 1648 Conimbricæ, posteriora vero anno 1672 Bruxellis sunt excusa. Porro in ambobus, uti etiam in mox memoratis propriis canonicorum Lateranensium Officiis ad secundum, non ad tertium Octobris diem Officium de S. Beregiso recitandum proponitur. Porro habet in hoc Sanctus duas Lectiones sibi proprias, quæ in omnibus tribus memoratis Officiis propriis eadem fere sunt. Labet illas huc transcribere. Prima hæc est : Beregisus primus abbas et fundator celebris monasterii Andaini in saltu Arduennensi, vir fuit magnæ sanctitatis atque virtutis. Hic ex Condustro pago Austrasiorum, qui Lotharingi nunc dicuntur, matre Berilla genitus, in monasterio sancti Trudonis sub habitu canonico fuit regulariter institutus, et sacris literis eruditus. Ubi proficiens ætate et sapientia sacerdos est ordinatus. Sed a Pipino, Ansegisi filio, principe Brabantiae, ob eximiam ejus vitæ sanctitatem inde abstractus, illi nec non Plectrudi, ejus conjugi, a sacris confessionibus ministravit : in tanto honore ac veneratione ab eis habitus, ut ipsum Pipinum, quod semel in Missa crinarium minime deposuerat, non ante peractam pœnitentiam, et præmissam satisfactionem ad osculum pacis vellet admittere.

horum congrega-
tiones in
Officio suo
tunc habebant;

8 Secunda vero ista : Verum cum aulæ inquietudinem pertæsus ad monasterii quietem inhiaret, contigit, ut ipsa Plectrudis per saltum Arduennensem iter agens, dum in amæno quodam prato resedisset, videret chartulam e cælo dilabi, quam sumens marito detulit : ille vero S. Beregiso legendam tradidit. In ea scriptum erat, esse illum locum a Deo electum, ut ibi monasterium in honorem Principis Apostolorum ædificaretur. Quare, tam ipsorum principum et aliorum procerum, quam B. Huberti, Leodiensis episcopi, cui angelus etiam chartulam aureis literis eadem continentem attulerat, consilio Beregisi in eodem loco, a vicino fonte Andaino nuncupato, insignem basilicam cum monasterio extruxit : quam B. Petri Apostoli nomini dedicavit; et in ea conventum clericorum regulariter viventium congregavit. Quibus ab eodem Huberto episcopo in abbatem præfectus, et associatus, cum multis annos divinis laudibus indesinenter vacans, monasterium bonis spiritualibus et temporalibus locuples reddidisset, post longam et religiosissimam vitam, de laboribus hujus sæculi ad æternam requiem migravit, sexto Kalendas Octobris, anno sexcentesimo octogesimo nono.

ab his lectiones
congregationis
Gallicanæ
uno hic

9 Ambæ hæc Lectiones, in quarum ultima, uti infra ostendam, annus Sancti emortualis perperam signatur, partim depromptæ sunt ex Actis Sancti edendis. At nonnulla insuper continent, quæ ex iis certo desumpta non sunt, quæque an veritati certo consonent, ferri poterit ex porro dicendis iudicium. Videntur interim canonici Regulares congregationis Gallicanæ calculo suo approbare noluisse, quæcumque in Lectionibus jam memoratis de S. Beregiso, rebusque ejus occasione adstructis insinuantur. Illi enim in suo recentiori Sanctorum Proprio, quod capituli generalis, anno 1757 celebrati, jussu ediderunt, S. Beregisum ad tertium Octobris diem, quo juxta dicta id hodie omnes faciunt Regulares S. Augustini canonici, Officio ecclesiastico celebrant. In hoc autem oratione propria, quod in Officiis supra memoratis non fit, duabusque etiam Lectionibus propriis, quæ cum Actis edendis ad amussim fere congruunt, quæque a duabus lectionibus jam recitatis non parum dissonant, Sancti memoria sollemnis habetur. Oratio sic habet : Deus, quo vocante, beatus Beregisus, quæ retro erant, oblitus est; fac nos, ipso intercedente, ad destina-

tum persequi bravium supernæ vocationis in Christo Jesu Domino nostro, qui tecum etc.

10 Lectiones vero, quas hic uno tenore subjungo, ita concipiuntur : Beregisus ex Condustro Austrasiorum pago oriundus, in monasterio clericorum, quod sanctus Trudo presbyter instituerat, Deo oblatum, et sub religionis habitu educatus est. Cum sapientia simul et ætate profecisset, sacerdos ordinatus est; et a Pippino regii palatii majore ad aulam vocatus, huic et conjugi ejus Plectrudi monita salutis dedit, probatæ virtutis auctoritate roborata. Verum aulæ pertæsus, ad solitudinem iterum confugit, ejusdemque Pippini liberalitate suffultus, apud Andagium in Ardennensi saltu ecclesiam sub invocatione Apostolorum Principis ædificavit cum monasterio clericorum, quibus sub canonico ordine Deo militantibus ipse se adjunxit ac præfuit. Cum Andaginense monasterium spiritualibus temporalibusque bonis locupletasset Beregisus, post vitam annis meritisque plenam migravit ad Dominum sexto Nonas Octobris circa medium, ut videtur, seculi octavi. In illius autem monasterio canonicus ordo perseveravit usque ad tempora Ludovici Pii; quo regnante, Vulcandus, Leodiensis episcopus, monachos illic introduxit, anno scilicet Christi octingentesimo decimo septimo. Nec multo post Andaginense monasterium sancti Huberti Tungrensis sive Leodiensis episcopi sacras reliquias et nomen accepit.

AUCTORE
C. B.
tenore recita-
tæ dissonant,
congruuntque
fere cum Actis

11 Hæc duabus hisce Lectionibus uno tenore jam recitatis contenta cum Actis Sancti edendis fere, ut jam monui, ubique consonant. Actorum illorum auctor est monachus Andaginensis seu Andainensis anonymus. Ita scilicet tom. II Annalium Benedictinorum pag. 16 arbitratus est Mabillonius, et recte quidem, ut apparet. Colligi enim id posse videtur ex verbis, quæ auctor in Prologo a se Actis præmisso, conquestus prius, quod scriptorum ignavia res ■ Beregiso gestæ in tenebris usque ad ætatem suam lutuerint, mox profert. Iis enim monachos, ut apparet, Andaginenses fratres suos appellat, et S. Beregisum patronum. En illa : Non enim adeo parva fuerunt, quæ de hujus venerabilis Viri (Beregisi) gestis memoriæ digna scriptis commendari potuerunt, cum nomini ejus ab illo tempore celebriter habito memoriæ reverentia impendatur, factorumque seu loci hujus (Andaini) insignia magni eum fuisse meriti protestentur. Itaque, desiderantibus fratribus nostris, ea, quæ de ipso hactenus referuntur, et orantibus atque jubentibus a nostra parvitate impleri, opus suscepimus injunctum, si Dominus meritis illius concesserit, perficiendum; quod non temerarie, ut reor, agitur, cum et in hoc illis sive aliis devotis viris paruerim, et debite Patroni Acta, quæ jam jamque memoriæ diffugienda comperi, scriptis, etsi inerti-
F
bus, retinenda digesserim. Ad hæc sæpissime hic auctor loquitur de monasterio Andaginensi, iis adhibitis demonstrandi formulis, quibus uti solemus, dum de loco, in quo degimus seu præsentibus adsumus, sermonem facimus, ut adeo monasterii Andainensis verosimiliter fuerit. Porro lucubrationem suam concinnavit anno Christi 957, ac proin, cum Sanctus medio circiter sæculo VIII, uti infra docturus sum, e vivis excesserit, consequens est, ut ducentis circiter annis post Beregisum floruerit, ac proin ut ea, quæ scribit, vel ex antiquioribus monumentis, vel traditione acceperit. Hoc ipsemet auctor, uti etiam tempus, quo Sancti Acta litteris consignavit, in Prologo docet; primum quidem his verbis : Quæ autem conscribenda aggredior, a quibus didicerim, quoniam multi sunt superstites, plurimi vero jam defuncti, præsertim, cum subveniat in mente, in ipsis rudimentis pueritiæ quædam eorum agnovisse, cum de iis sermocinantibus senioribus monachis Otherto, Wlberto et Beregrinno cum genitore vel sibi invicem, interfuerim, nominatim exprimere, non necesse videtur. Solum dixisse sufficiat, quod ea tantum conscribuntur, quæ omnium pœne majorum circa locum conversantium, antiquorum relatione

edendis, quæ
a monacho
Andaginensi
anonymo
anno 937

AUCTORE
C. B.
ex sola fere
traditione
conscripta
titulum præ-
ferunt.

tione tradita testimonio ita fuisse, adhuc probatur.

12 Ita hactenus hic auctor, innuens, ex traditione se scire, quæ litteris commendat. Addit deinde, nonnullis interjectis, chartam a se in archivo fuisse repertam, S. Beregisio datam a quodam illius temporis comite, nomine Grimberto, quasdam vineas apud Treviros eidem largiente anno quinto Theodorici regis, hocque unicum est, quod circa Beregisum non ex traditione, sed ex antiquiori monumento docet. Quod nunc pertinet ad tempus, quo sancti Acta scripta sunt, quodque ab ipsomet auctore in Prologo etiam doceri asserui, fit hoc ab illo, dum, quot anni ab obitu Pipini usque ad tempus, quo scribit, effluerint, indicat his verbis: Hinc advertere possumus, quot tempora fluxerint a prima conditione loci hujus, (monasterii Andainensis) qui, superno respectu disponente, ab hoc religioso Sacerdote (Beregiso) primum inhabitari et instaurari cœpit. Hinc denique, secundo anno Ottone, filio Henrici, Saxonum regnum agente, qui est ab Incarnatione Domini nongentesimus tricesimus septimus, constat a Pipini obitu, cujus ævo, succiso nemore, spatium metitur ad manendum, cccxiii annorum elapsa curricula. Ceterum hæc Sancti Acta, quæ edituri sumus, transumpta notantur ex Ms. Rubæ vallis ex secunda parte Hagiologii Brabantinorum, huncque sibi habent præfixum titulum: Vita sanctissimi Beregisi abbatis domestici Pipini ducis Brabantiæ secundi hujus nominis. Puto ob dicenda hunc titulum non ab ipso Auctore S. Beregisi auctore, sed ab alio posterioris ævi scriptore esse profectum; verum a quocumque scriptore Actis Sancti nostri sit præfixus, perperam sane in eo Pipinus, de quo ibidem et in Actis sermo est, Brabantiæ dux hujus nominis secundus nuncupatur. Etenim, uti ex dicendis amplius patebit, Pipinus, de quo hic sermo fit, est Pipinus Heristallius, hicque haud dubie vocatur dux Brabantiæ hujus nominis secundus ratione Pipini Landensis, avi sui; verum de Pipino Landensi in Actis nostris qd 21 Januarii egimus, vocavimusque in dubium, an hic eum terrarum tractum, qui tantum aliquot post sæculis ducatus Brabantiæ nominari cœpit, ducis nomine præcipue administravit, an vero in eo comitatum tantum unum, alterumve aut etiam plures jure proprio possederit.

inquo Pipinus
dux Braban-
tiæ hujus no-
minis II per-
peram voca-
tur.

15 Ad hæc Valesius tom. III Rerum Francicarum pag. 56 et 57 contendit, Pipinum Landensem, ejusque posteros nec fuisse, nec vocari debere Brabantiæ duces. En ejus verba: Unum modo probare non possum, Pippinum nostrum (Landensem) ab his scriptoribus Austrasiæ Inferioris aut (sicuti etiam loquuntur) Lotharingiæ et Brabantiæ primum ducem fuisse dici, eundemque ab eisdem titulum Grimoaldo et Ansigisilo ejus filio, generoque, Pipino quoque Juniori, et Carolo tribui. Habuit quidem in pago Hasbaniensi atque Brabantio Austrasiæ inferioris regionibus multas possessiones, villasque Pippinus, imprimis Landinum vel Landam, a qua cognomen invenit, et domum amplissimam in opido Niviala, quæ postea in basilicam monasteriumque ab Ita et Gertrude mutata est. Sed non ideo dux Austrasiæ Inferioris, Brabantiaeve aut appellandus, aut fuisse putandus est, cum nulli ætate Pippini Senioris, diuque postea ducatus apud Francos hereditarii fuerint, et circa annum millesimum centesimum sextum Brabantum, quod vulgo majori ex parte Brabantiam vocant, suos demum duces habere cœperit. Pippinus quidem, ejusque filius Grimoaldus, cum Francorum Austrasiorum duces sive præfecti palatii fuerint, Brabantensium quoque, qui regno Austrasiæ continebantur, vel Austrasiæ Inferioris duces necessario fuerunt, atque ita (quamquam improprie admodum) appellari possunt. Siquidem, qui regnum aliquod procurat, et administrat, partes quoque ejus singulas, ac universas administret, necesse est. Pippinus autem Junior, qui cognominatus est Crassus, Pippini Senioris ex Begga filia nepos, et Carolus, ejusdem pronepos, regis Pippini pater,

ducum et principum Francorum titulo contenti ambo, non Austrasiæ modo, cujus pars Brabantum et Hasbania erant, verum etiam Neustriæ et Burgundiæ ac Aquitaniæ, hoc est, toti Francorum regno imperitaverunt; ita ut, qui duces Brabantii eos appellet, non minus ridiculus sit, quam si quis Christianissimo regi unum ac solum ducis Burbonensium titulum adscriberet. Ita hactenus Valesius, cujus quamquam hic asserta omnia non æque approbem, videtur tamen mihi ob jam dicta Pipinus in titulo Actis Sancti nostri edendis in Ms. Rubæ Vallis præfixo perperam vocari dux Brabantiæ hujus nominis secundus. Ceterum sunt etiam in ipsis Actis edendis quædam dubia, quædam obscura, quædam etiam minus probanda aut erronea. De his ego omnibus vel in hoc Commentario prævio, vel certe in Annotatis Acta edenda de more secuturis, dilucidatione, confutatione, ubi opus est, addita tractabo.

§ II. Quo circiter tempore Sanctus natus sit, locus ejus natalis, parentes, educatio in monasterio S. Trudonis, promotio ad sacerdotium.

Beregisus, inquit biographus noster num. 6, ex Condustro pago Austrasiorum ex vico, qui vocatur Spangius, ortus fuit, parentibus non quidem, quantum ad seculum, ingenuis, sed tamen secundum natales locupletibus ac religiosis; patris nomine a memoria avulso, matrem ferunt Berillam vocitam fuisse. Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii ad elogium S. Beregisi a se datum, atque a nobis num. 1 integrum recitatum, inter alia observat, vitiosum videri posse, quod Sanctus ex Condustro pago oriundus dicatur. Condusi enim, inquit, Cæsari sunt de gente ac numero Germanorum, inter Eburones ac Treviros, nunc vero Leodiis annumerantur, eorumque primariæ urbes sunt Cinacum, Dionantum et Huyum. Foret ergo juxta Molanum in textu biographi nostri mox recitato pro Condustro forte legendum Condruo, cui lectioni etiam favet chronographus Trudonensis, dum verbis infra recitandis Sanctum ex pago Condrosio ortum scribit. Verum, uti recte mox subdit laudatus Molanus, Condustrium legitur etiam, libro v scilicet, ut notat in margine, de Gestis Francorum cap. 23, in divisione regni Lotharii, et nomina per ætatum successionem facile aliquam mutationem sortiuntur, ut hic nihil temere mutandum sit. Ita plane res habet, ac proin, cum Sanctus, ut in textu ex Actis ejus jam recitato legitur, oriundus sit ex pago Condustro, qui idem est cum pago, cujus incolæ a Cæsare Condusi nominantur, quique, ut Molanus ait, Leodiis hodie annumerantur, consequens est, ut Sanctus in hodierna ditione Leodiensi natus sit. Neque putandum est, nobis hic adversari Lectionem primam ex Officiis propriis canonicorum Regularium num. 7 recitatam; quamquam enim in hac dicatur Sanctus genitus ex Condustro pago Austrasiorum, qui Lotharingi nunc dicuntur, indicio id tantum est, Lectionem illam non citius concinnatam fuisse, quam sub secunda regum Francorum stirpe, sub qua Austrasiæ regnum, quod Leodiensem ditionem etiam complectebatur, a Lothario Austrasiorum rege, Lotharii regnum, Lotharingiaque primo dictum fuit, ac proin prædicta Lectio ex Officiis propriis canonicorum Lateranensium num. 7 recitata non officit, quo minus S. Beresius in ditione Leodiensi natus credatur.

13 A loco, qui Sancto natalis fuit, jam utcumque determinato ad ejus designandos parentes progredior. Miræus in Fastis Belgicis pag. 368 Sanctum nobili genere natum affirmat. Miræo assentitur Sausayus in elogio Beregisi, num. 4 ex Martyrologio ejus Gallicano in medium adducto. At pro certo nequeo edicere, unde hi auctores generis nobilitatem, quam Sancto nostro attribuunt, didicerint. Sane Beregisus in textu ex Actis edendis numero præcedenti

E
Sanctus in
ditione Leo-
diensi ex pa-
rentibus

F

locupletibus,
qui eum Sar-
chinii educan-
dum dede-
runt.

A denti recitato, in quo de ejus genere agitur, dicitur non quidem... ingenuis, sed tantum secundum natales locupletibus ac religiosis parentibus prognatus; puto autem Acta edenda, in quibus id asseritur, potiore fidem mereri, quam Miræum et Saussayum, quibus etiam Lectiones ex Officiis canonicorum Regularium propriis de S. Beregiso supra recitatæ, uti illas inspicienti patebit, neququam favent. Etenim in Lectionibus Proprii Sanctorum ad usum canonicorum Regularium congregationis Gallicanæ nulla prorsus generis, ex quo Sanctus oriundus sit, fit mentio; in Lectionibus vero, quæ in proprio Sanctorum sive congregationis Windesemensis, sive canonicorum Lateranensium aut Conimbricensium leguntur, Sanctus tantum matre Berilla, nulla omnino patris aut generis mentione facta, genitus pronuntiatur, ut adeo nihil suppetat, ex quo S. Beregiso generis nobilitatem adscribas. Suspicio nihilominus, Miræum et Saussayum Sancto nostro idcirco generis nobilitatem adscribere, quod, cum in Vita S. Trudonis legissent, multos nobiliorum hominum filios sæculi hujus prospera despicientes, comamque suam deponentes, soli Domino in S. Trudonis monasterio, ut primum a Trudone erat exstructum, servisse, putarint proinde ex horum numero fuisse Beregisum, quem ex variis scriptoribus intelligebant in dicto S. Trudonis monasterio fuisse educatum.

natus est medio sæculo VII elapso

B 16 Verum in laudata S. Trudonis Vita nusquam dicuntur soli nobiliorum hominum filii, spreto mundo, soli Domino servituri comam suam deposuisse, ut adeo hinc pro nobilitate generis S. Beregiso attribuenda nihil certi possit confici, maneatque inconcussum id, quod circa Sancti genus Acta edenda docent. At quæri hic jam potest, quo anno, quoque circiter tempore Sanctus noster natus sit. Licet nihil omnino suppetat, quo ejus natiuitas anno determinato assignatur, videtur tamen hæc anno circiter 60 sæculi VII, aut paulo citius contigisse. Rem sic ostendo. Fisenus num. 3 laudatus, in Floribus ecclesiæ Leodiensis ad 2 Octobris in S. Beregisi elogio præ aliis, quæ in hoc memorat, hæc habet: Numquam diu latere potest inhonora virtus. Clarissima emicuit in Beregiso, etiam extra monasterii septa, et in sui amore pellexit Pipinum seniore, qui rerum inter Francos potiebatur præfectus prætorio, sive (ut loquebantur) major domus. Id fortasse tum factum est, cum, inclarescente post mortem multis prodigiis Trudone, ad ejus sepulcrum venerabundus cum conjugē Pipinus adiit sub annum a Christo sexcentisimum nonagesimum primum. Verisimile sane mihi apparet, S. Beregisum Pipini, qui hic Senior ratione Pipini, nepotis sui, primi e stirpe Carolovingica regis, contraque a nostro biographo aliisque scriptoribus Junior ratione Pipini Landensis, avi sui, nominatur, amorem sibi tunc primum conciliasse, cum is miraculorum S. Trudonis fama excitus, ad hujus venerabundus sepulcrum accessit. Opinioni huic adstipulatur Cointius in Annalibus ecclesiasticis Francorum; in his enim ad annum 696, num. 6 ex cap. 22 Vitæ S. Trudonis per Donatum diaconum conscriptæ, quam sæculo secundo Benedictino Mabillonius inseruit, recitat hæc verba: Pipinus inclitissimus major-domus, filius Ansigisi, cum crebrescentem famam de sancti Trudonis virtutibus audisset, ut erat religiosissimus princeps, ad tumulum ipsius, orationis causa venit. Qui statim, ut erat prudentissimus, divinæ ibidem virtutis præsentiam adesse cognoscens, illico devotissimo mentis affectu tradidit ad tumulum ipsius, quicquid habere visus est in villa, quæ cognominatur Ochinsala, et in altera villa, quæ dicitur Ham. Inclitissima quoque conjunx ipsius Plectrudis pro æternæ vitæ commercio altare in honore sancti Petri argento et auro fabricare præcepit.

uti ex tempore, quo sacerdotio, antequam Pipino

17 Subdit deinde: In monasterio Sarchiniensi tunc degebat Beregisus presbyter, quem Pippinus et Plectrudis secum abduxerunt, et familiarissime per multos annos in suo retinuerunt comitatu, donec ei locum, ubi cœnobium erigeret, in Ar-
Octobris Tomus I.

duenna sylva tradiderunt. Ita sat recte Cointius; attamen quod ait, Beregisum tunc, cum Pipinus et Plectrudis ad S. Trudonis tumulum venerabundi accesserunt, ab his e monasterio suo abductum fuisse, minus forte non nemini verisimile videbitur, quam Sanctum tunc tantum illis principibus morum suorum suavitate, vitæque sanctitate charum fieri incepisse, quod verba e Fiseni supra recitata tantummodo exigunt. Ad hæc memoratum Pipini ejusque conjugis Plectrudis ad S. Trudonis tumulum accessum sub annum 696 accidisse affirmat; videtur autem mihi hic potius assentiendum Fiseni mox laudato, qui dictam Pipini et Plectrudis erga S. Trudonis sepulcrum venerationem sub annum, ut supra vidimus, sexcentisimum nonagesimum primum collocat. Etenim S. Trudo, uti cum Fiseni et Miræo in Diplomatis Belgicis, ipsemet Cointius sat recte, ut apparet, existimat, anno 689 e vivis excessit; Donatus autem in præfata ad num. præcedentem S. Trudonis Vita, narrato Sancti hujus obitu, miraculoque adejusdem invocationem patrato, mox verbis num. præcedenti recitatis Pipinum et Plectrudem ad Trudonis sepulcrum accessisse, memorat, ut adeo, cum hinc appareat, id non diu post S. Trudonis obitum contigisse, potior mihi videatur Fiseni opinio, juxta quam inter S. Trudonis obitum, et inter Pipini ad ejus tumulum accessum biennium duntaxat aut paulo amplius intercessit. Opinioni huic etiam favet Mabillonius: licet enim hic auctor tom. I Annalium Benedictinorum pag. 613 et seq. S. Trudonis obitum usque ad annum 698 differat, eodem tamen anno 698 Pipinum ad Sancti tumulum accessisse affirmat, ut adeo juxta illum Pipini ad tumulum S. Trudonis accessum non diu post hujus obitum acciderit, ac proin, ut adstipuletur Fiseni, non Cointii opinioni, juxta quam octo annorum spatium post obitum S. Trudonis elapsum fuerit, antequam Pipinus ad ejus sepulcrum accessit.

18 Porro antequam Pipino, ejusque uxori Plectrudi carus esse incepit S. Beregisus, jam hic ad sacerdotium fuerat promotus. Liqueat id ex Sancti nostri biographo. Etenim ubi num. 6 narravit Beregisi ad sacerdotium promotionem, tunc tandem num. insequenti refert, Sanctum Pipino factum esse carum, plurimumque apud eum auctoritate et gratia valuisse. Denique, inquit num. 7, tunc temporis, cum scilicet, uti ante luculenter innuit, ad sacerdotium jam promotus esset Beregisus, Pipinus Junior, filius Ansigisi, ducatum in Austria sub rege Theodorico potiebatur, qui omnes regni primores potentia bellorum et ingenio præcesserat. Qui princeps, probitatis illius sive prudentiæ non ignarus, sibi eum reverentia patris excolendo asciverat, utpote tam præcipuum sacerdotem, F cujus doctrinæ instituendum se cum conjugē ac prole subdiderat, quoniam castis eloquiis vitæ vel morum indissolubilis conversatio testimonium reddebat. Quibus ex verbis sane, si nempe cum iis, quæ num. 6 præcedunt, conferantur, perspicuum fit, Beregisum jam ad sacerdotium fuisse promotum, cum Pipino carus esse incepit, ac proin, cum Sanctus, ut supra docui, tunc primum verosimiliter sibi Pipini amorem conciliarit, dum hic ad S. Trudonis tumulum accessit, hocque, ut docuimus, anno 691 probabiliter contigerit, consequens est, ut Beregisus jam anno 691 aut etiam citius sacerdotii fuerit dignitate insignitus. Imo cum verba ex biographo nostro mox recitata innuant, Beregisum jam sacerdotem fuisse, cum Pipinus sub Theodorico rege, qui rex, ut nunc communior fert opinio, Pagiusque in Criticis ad annum 688 num. 5 et 4 erudite probat, anno 691 vita functus est, majoratu-domus in sola Austria potiebatur; Pipinus autem post victum anno 687 in pugna Textriciana Theodoricum non in sola Austria, sed in tribus Francorum regnis, Neustria scilicet, Burgundia et Austria majoratum-domus gesserit, consequens est, ut Beregisus vel certe jam anno 691, vel etiam forte jam anno 687 sacerdotali dignitate fuerit donatus.

carus fieret initiatus jam existit, quoque

19 Est ergo, uti omnia jam dicta huc facientia

AUCTORE
C. B.
a parentibus
in monasterio
S. Trudonis

consideranti fieri debet perspicuum, S. Beregisus ad sacerdotalem dignitatem non serius, quam anno 691 promotus. Jam vero, cum viginti quinque annorum ætatem ad sacerdotii susceptionem canones requirant, consequens est, ut Beregisus non serius, quam anno circiter 665 aut 666 munda natus sit. Etenim ab anno 691 usque ad annum 665 aut 666 descendens, annos inter utrumque hunc extremum medios invenies 25 aut ad summum 26. Ast, inquires, licet Sanctus non serius, quam anno 665 aut 666, natus sit, nihil tamen officit, quo minus citius natus esse credatur. Respondeo, Sanctum quidem citius forte natum esse; attamen haud multo verisimiliter citius, quam anno circiter 660. Rem sic probo. Sanctus, ut ejus biographus secundum jam ante dicta num. 6 docet, intra monasterium S. Trudonis parentum traditione sub religionis habitu fuit educatus. Sancti biographo consonat, quod præ oculis habeo, Chronicon Trudonense Ms., in quo cap. 16 hæc lego: Beregisus ex pago Condrosio ortus et a parentibus intra monasterium S. Trudonis, sub habitu religionis, litterarum studiis et lege divina imbuendus traditus, largiente Pipino principe eidem lata prædia, monasterium Andainense in honore S. Petri construxit, in quo clericis Ordine canonico militantibus, ipse pater in eodem habitu est sociatus, quod modo S. Huberti in Arduenna nuncupatur, ubi Waso, Leodiensis episcopus, delato eodem a Trajecto corpore dicti S. Huberti, pro canonicis monachos instituit. Porro idem Chronicon Trudonense Ms. de Trudonensi monasterio sic scribit: Anno Domini dclvii sanctus Trudo cœnobium, quod propriis expensis in sua hæreditate fundaverat, et ad inhabitandum aptatum decenter in altum produxerat, dedicari fecit a sancto Theodardo Trajectensi episcopo, in honore SS. Quintini et Remigii, iii Idus Octobris.

educandus
datus est. hic
colligitur.

20 Ostendit autem Pagius in Criticis ad annum Christi 660 num. 11 dicti Chronici auctorem hic hallucinari, Trudonensemque ecclesiam non citius, quam anno 664, fuisse dedicatam seu consecratam, ut adeo citius quam circa eundem illum annum monasterium Trudonense recipiendis intra sinum suum sub sancti sui Conditoris disciplinam nobilium aliorumve pueris accommodatum fuisse non videatur, ac proin, ut ante illud tempus S. Beregisus intra monasterium S. Trudonis parentum traditione, ut loquitur noster biographus, sub religionis habitu educatus non fuerit. Quapropter cum parentes octo prioribus Ecclesiæ sæculis (vide Thomassinum de veteri et nova Ecclesiæ disciplina tom. I lib. III cap. 36) pueros suos, etiam ante pubertatis annos, imo etiam subinde, cum nondum septimum ætatis annum attingissent, Deo in monasteriis offerre, religiosisque eorum incolis educandos tradere solerent, verosimillimum fit, S. Beregisum adhuc minorennem a parentibus suis educandum traditum fuisse monasterio Trudonensi, ac proin, cum hoc, ut jam vidimus, ante annum 664 educandis pueris minorennibus aptum fuisse non videatur, consequens est, ut Sanctus vel anno eodem 664 vel nonnihil serius eo litterarum studiis imbuendus parentum jussu advenerit, ac proin, ut anno circiter 660, sexve forte ad summum aut quinque annis citius natus fuerit. Habemus itaque jam, quo circiter tempore S. Beregisus natus, uti etiam quo circiter sacerdotali dignitate fuerit insignitus. Aliud nunc indagandum est; fueritne scilicet Sanctus monachum in monasterio Trudonensi professus.

§ III. An Sanctus monachum in monasterio Trudonensi fuerit professus.

Menardus
Beregisum ex
eo facit mona-
chum quod
Sarchinii

Menardus ad secundum Octobris diem, lib. 1 Observationum ad Martyrologium Benedictinum sic scribit: Sanctus Beregisus fuit primus abbas monasterii Andainensis, alias S. Huberti in Arduenna sylva: in quo non monachos, sed canonicos regendos habuit, ut scribunt auctor anonymus trans-

lationis corporis S. Huberti, et Chronographus D Trudonensis (ejus verba dedimus num. 18) apud Miræum in Chronico Benodictino. Ex quo aliquis suspicari posset, hunc sanctum Beregisum non fuisse monachum, sed canonicum, quippe qui canonicis præfuerit, non monachis. Verum dubium non est, quin Sanctus iste fuerit monachus, isque Benedictinus. Siquidem a parentibus sancto Trudoni regularibus disciplinis imbuendus traditus fuit, qui fuit monachus, non canonicus, ut ejus Acta testantur apud Surium, et familiariter usus est sancto Remaclo, qui monachus fuit juxta institutum sancti Columbani, ad quod Regulæ Benedictinæ observantiam adjunxit, prout mos erat illorum temporum. Notgerus enim in ejus Vita ait, S. Remaclum Regulæ S. Benedicti fuisse obnoxium. Nec valet hic conjectura Molani, qui suspicatur, primos S. Trudonis sodales fuisse canonicos. Ita laudatus Menardus, S. Beregisum monachum fuisse contendens, argumentumque jam productum, quo id probare nititur, vim omnem in eo collocans, quod S. Beregisus in monasterio Sarchiniensi seu Trudonopolitano vixerit sub disciplina S. Trudonis, quem is scriptor monachum fuisse, monachosque in monasterio Sarchiniensi, non canonicos, primo instituisse contendit.

22 Et vero si S. Trudo monachum fuit professus, sique Trudonopoli primo monachos, non canonicos, instituit, dubitandum non videtur, quin monachus exstiterit S. Beregisus, cum sub religionis habitu, ut biographus noster loquitur, parentum traditione intra monasterium S. Trudonis educatus fuerit. Etenim, ut Thomassinus tom. I lib. III de veteri et nova Ecclesiæ disciplina docet, per priora octo æræ Christianæ sæcula, ac proin sæculo VII et VIII, quo utroque Sanctus noster floruit, pueri impuberes sub religionis habitu sive propria sive parentum voluntate in monasteriis educati, habitum illum deponere, atque ad sæculum regredi grandiores facti non poterant, cogeanturque haud dubie monasteriorum, in quibus educati erant, religiosam vivendi normam perpetuo profiteri, ut adeo S. Beregisus, sub habitu religionis in monasterio Trudonensi educatus, monachus indubie exstiterit, si S. Trudo ipse monachum fuit professus, monachosque primo, non canonicos, Sarchinii seu Trudonopoli instituit. At mihi admodum dubium apparet, tum an S. Trudo monachum fuerit professus, tum etiam an Sarchinii seu Trudonopoli monachos, non canonicos, primo instituerit. Provocat quidem laudatus Menardus verbis num. præcedenti recitatis ad Acta S. Trudonis apud Surium exstantia, vocatque etiam in subsidium familiaritatem, seu amicitiam, quam S. Trudo coluit cum S. Remaclo, qui, uti ait, monachus fuit juxta institutum sancti Columbani, ad quod Regulæ Benedictinæ observantiam adjunxit.

25 Verum, inquit Cointius in Annalibus ecclesiasticis Francorum ad annum 725, num. 43, extat apud Surium Vita S. Trudonis in duos libros digesta a Theodorico, quorum prior octodecim capita, posterior unum ac viginti complectitur. In toto illo Opere nullum de Trudonis monachatu verbum. Exponit deinde hic auctor, quid in singulis Vitæ S. Trudonis capitibus Theodoricus doceat, cumque exposuit, quid hic lib. II cap. 3 tradat, subjungit: Huc usque altum de Trudonis monachatu silentium. At simul mox addit: Capite sexto describitur ejus (Trudonis) obitus, a Theodorico scilicet his verbis: Assidebant continue lectulo venerabiles sacerdotes cum religiosissimo monachorum cætu, hoc uno mæstas lacrymas alternatim consolantes, quod magistrum non amitterent, sed magis ad Deum præmitterent. Hunc autem Theodorici textum ita excipit laudatus Cointius: Unus hic tantum textus occurrit, unde quis inferat, Trudonem monachis apud Sarchinium præfuisse. Sed, etsi Trudo monachos in cœnobio Sarchiniensi rexerit, non inde sequitur, eum monachis accensendum. Ita Cointius, cujus sane ultimum assertum perspicuum fit ex iis, quæ

E
vixerit sub
disciplina
S. Trudonis,
quem mona-
chum fuisse

contendit; ast
id, ut putat,
ex Actis
S. Trudonis

A quæ hoc tomo in Commentario prævio ad Vitam S. Leodegarii a num. 82 usque ad finem § 4 jam disputavimus. Ibi enim ostendimus, consequens non esse, S. Leodegarium certo monachum exstiterit, licet monasterio S. Maxentii abbas præfuerit, monachosque proinde rexerit. At, inquit, colligi saltem posse videtur ex Theodorici textu proxime recitato, non solum clericos, sed et monachos, cum S. Trudo moreretur, in monasterio Sarchiniensi fuisse, ac proin Sanctum illum monachis etiam præfuisse.

a Surio Vulgatis non evincitur.

24 Respondeo : Sit ita. Nihil hinc potest erui ad inferenda ea, quæ a nobis hactenus asserta sunt. Primo enim, cum S. Trudo juxta dictum Theodorici textum sub disciplina sua habuerit non solum monachos, sed etiam clericos seu sacerdotes, ex S. Berengisi sub disciplina S. Trudonis in monasterio Sarchinensi educatione argui amplius non potest, Berengisum potius monachum, quam clericum seu sacerdotem fuisse, ac proin ruit supra productum Menardi pro monachatu Sancti probando argumentum. Deinde, cum ex laudato Theodorici textu tantum habeamus, sacerdotes simul et monachos adstiterit Trudoni, cum jam esset moriturus, dubium est, an S. Trudo Sarchinii canonicos, adjunctis dumtaxat post monachis, primo non instituerit, ac proin inconcussum manet alterum nostrum assertum, quo dubium esse diximus, an S. Trudo Sarchinii primo monachos, an canonicos seu clericos instituerit. Dubium autem illud mihi non parum auget Vitæ S. Trudonis per Theodoricum conscriptæ, atque a Surio Trimestri quarto Sanctorum insertæ, decimum septimum libri primi caput cum tertio libri secundi capite comparatum. In primo enim narratur. S. Trudonem ex urbe Metensi, quo sacris litteris imbuendus ad Clodulphum episcopum a S. Remaclo missus se contulerat, ad hunc Sanctum, Trajectensem episcopum rediisse, ab eoque tunc in operis Evangelici collegam et quasi commilitonem, atque insuper in curæ pastoralis partem fuisse adscitum; in altero vero refertur, sacrum illud munus sibi a Remaclo demandatum etiam tunc, cum jam monasterium Sarchiniense condidisset, sedulo obisse clericorum agmine stipatus; hinc autem mihi suspicio oritur, seu potius augetur, eum sub initio non monachos soli propriæ salutis vacaturos, sed clericos seu canonicos regulares, alienam etiam curaturos, Sarchinii primum instituisse.

uti nec ex amicitia, quam S. Trudo cum S. Remaclo coluit;

C 25 Porro, quod jam pertinet ad alterum Menardi argumentum a Trudonis amicitia cum S. Remaclo petatum, in mox laudato Theodorici capite decimo septimo de SS. Trudone et Remaclo hæc leguntur : Mira uterque alacritate repleti, gaudia sua communicant, et de omni eventu et fortuna alter alterutrum solita illa sua familiaritate docent et instruunt; tum vero episcopus tanti sacerdotis sapientiam et profectum sua lucra reputans, eum in opus evangelii collegam et quasi commilitonem sibi assumit, et partito curæ pastoralis onere, ecclesias ordinare, et verbum Dei in diœcesi sua injungit annuntiare, ut quoties manus pontificis pro Israel extensæ cum Moyse gravarentur, toties ex ministerio sacerdotis, tamquam Aaron adminiculante, sustentarentur; et peracto aliquot dierum familiari contubernio, sanctæ animæ post mutuam et sufficientem sui consolationem ad negotia sua redeunt, ille (Remaclo nempe) ad requiescendum cum Maria in cælestium contemplatione, iste (Trudo scilicet) ad laborandum cum Martha in ecclesiarum sollicitudine, non multo post enim, sanctus episcopus Remaclo pertæsus secularium tumultuum, abrenuntiatis omnibus, in suo Stabulensi monasterio monachum proficitur, ibique secum habitans, S. Theodardum, postea Christi martyrem futurum, in episcopatu successorem habuit. Quibus verbis S. Trudonis familiaritas seu amicitia cum S. Remaclo exprimitur; ex iis autem, cum monachatum a S. Remaclo susceptum; curam vero animarum a S. Trudone initam aperte

prodant, eruendum potius videtur, S. Trudonem monachum non fuisse quam fuisse, ac proin ruit præfatum alterum Menardi argumentum, quo, ut supra docui, contendit S. Trudonem monachum fuisse, ut adeo, omnibus consideratis, dubitandum videatur, non tantum, an S. Trudo monachos Sarchinii primo instituerit, sed etiam an ipsemet monachus exstiterit.

26 Animadvertit haud dubie Mabillonius, ex S. Trudonis familiaritate seu amicitia, quam cum S. Remaclo coluit, nihil prorsus haberi pro Trudonis monachatu probando. Hic enim auctor etiam contendit, S. Trudonem monachum exstiterit; ut autem monachatum illum probet, ne quidem familiaritatem seu amicitiam a Trudone cum Remaclo cultam in qualemcumque argumenti partem adducit, licet interim, quo rem conficiat, ratione non una utatur; quod, quo successu faciat, discutiendum nunc est. Sæculo II Benedictino in Observationibus præviis ad Vitam S. Trudonis num. 3 hæc Rodulfi, Trudonensis abbatis, qui sæculo duodecimo floruit, verba ex tomo VII Spicilegii Dacheriani in medium adducit : Dum nostrum et piissimæ memoriæ S. Trudonem clericum fuisse et sacerdotem et cœnobii nostri primum ædificatorem, Vita ipsius docet, nec non et beati Remaclo Tungrorum episcopi : ubi aliqui leguntur de principibus regnorum et rectoribus ecclesiarum, quorum temporibus hoc nostrum sanctissimæ puritatis lilium effloruit. Sed hoc manifestissime neque ibi, neque alias umquam datur intelligi, utrum per eum ipsum regeretur primo ædificatum cœnobium nostrum, sive per alium : clerici quoque sive monachi fuerint, quos in eo constituerit, et quando monachi in eo esse cœperint... unde excusatum me rogo habere lectores hujus mei Opusculi, si minus, quam velletis, certos vos reddidero ex his, de quibus ipse certior esse non potui. Recitatis hæc Rodulfi verbis, subdit mox laudatus Mabillonius suam de S. Trudonis monachatu, deque primis monasterii Trudoniani incolis opinionem, hancque ita proponit : Hæc, inquit, ingenue ac sincere abbas Rodulfus, cujus vestigiis inhærere animus erat, nisi quædam argumenta suaderent, et S. Trudonem fuisse monachum, et monasterium ab ipso conditum, non clericis, sed monachis a primordiis paruisse.

27 Rationes deinde adducit, quibus ad id credendum inducatur. Prima hæc est : Trudo, ait, teste Donato, S. Trudonis nempe antiquiore biographo, cap. 5 omni tempore postulabat a Domino, ut sacras literas disceret, quatinus sub sanctæ conversationis habitu postmodum soli Domino militaret. Quibus verbis scriptores antiqui monasticum habitum et institutum designare solent. Hæc prima, ut jam dixi, Mabillonii ratio est, qua S. Trudonis monachatum probare intendit : verum non video, hac rem ita confici, ut dubitandum amplius non sit, quin Trudo monachus exstiterit. Utenim hinc certum fiat, S. Trudonem fuisse monachum, necesse in primis est, ut Sancti hujus biographus per sanctæ conversationis habitum monachorum habitum, ac proin, per sanctam conversationem vitam monasticam seu monachorum vivendi rationem indubie intellexerit. At non video, qua ratione sat certum fieri id queat. Etenim vox conversatio apud antiquos scriptores, uti Cangii mediæ et infimæ Latinitatis Glossarium inspicienti innotescet, etiam usurpatur ad qualemcumque vivendi rationem sive bonam sive malam significandam, ac proin, cum canonici Regulares, qui in primævis Ecclesiæ sæculis, ut in prævio ad Martyrologium pro canonicis Regularibus supra laudatum monito affirmatur, Clerici nominabantur, singularem quamdam, eamque sanctam æque ac monachi vivendi rationem habuerint, habituque haud dubie a clericis aliis fuerint distincti, dubium mihi est, an S. Trudonis biographus per sanctæ conversationis habitum non intelligat illum habitum, quo clerici seu canonici Regulares uti solebant.

28 At ait Mabillonius, per sanctæ conversationis habitum

AUCTORE C. B.

Hinc Mabillonius Trudonis monachatum aliter probare

E

nititur; ast hunc is neque ex S. Trudonis sub sanctæ

F

AUCTORE
C. B.
conversacionis
habitu soli
Deo militandi
proposito,

habitu antiquos scriptores habitum monasticum designare solere; fateor, solent id facere nonnulli scriptores antiqui; at simul etiam dubito, an quidam ex iis per sanctæ conversationis habitum non intelligant anachoretarum habitum a monachorum habitu utique distinctum, ut mirum non foret, si S. Trudonis biographus per sanctæ conversationis habitum dumtaxat intelligeret clericorum aut canonicorum regularium habitum. Imo per verba illa clericorum tantum aut canonicorum Regularium habitum intelligi, ex ipso S. Trudonis facto, cujus relationem ingrediuntur, concludi utcumque posse forte videbitur. Illud enim S. Trudonis factum sic habet: Omni tempore, ait Donatus, hoc postulabat a Domino, ut sacras literas disceret, quatinus sub sanctæ conversationis habitu postmodum soli Domino militaret. Quibus verbis significatur, Trudonem sacrarum litterarum scientiam a Domino eo intuitu flagitasse, ut postea sub sanctæ conversationis habitu soli Deo serviret. Dicit autem forsitan aliquis, sacrarum litterarum scientia non tantopere indigebat, tantoque illam studio continuo a Domino forte non flagitasset Trudo, si monachum postea profiteri, solique suæ salutis, non alienæ operam dare, propositum sibi habuisset. Trudo ego sacrarum litterarum scientiam a Domino postulasse videtur solo impulsus studio sacerdotalis dignitatis suscipiendæ, in qua, quemadmodum postea fecit, ad proximi sui salutem utilissime laborare posset, ac proin, certum non est per sanctæ conversationis habitum designari a Donato habitum monasticum. Sed, cum etiam monachi salutis alienæ curam studiosissime gessisse inveniuntur, demus tantisper, per verba illa sæpissime memorata habitum monasticum a Donato, Trudonis biographo, designari, nondum tamen hinc est consequens, ut Trudo indubie fuerit monachus. Etenim verba illa etiam in ea significatione accepta tantummodo innuunt, propositum Trudoni fuisse, obtenta sacrarum litterarum scientia, monasticum habitum, institutumque amplecti, ac proin, nihil inde certi pro Trudonis monachatu probando potest confici, nisi hic propositum suum executioni postea mandasse, dilucide monstretur.

neque ex coma
ab eo detonsa,

29 Vidit hoc etiam ipsemet Mabillonius, hincque post verba num. 21 ex ipso recitata ita proseguitur: Postea Vir sanctus (Trudo) deposito laicali habitu, comam suam in S. Stephani protomartyris ecclesia vovens, se soli Domino servitutum, totondisse fertur, nempe a Donato, Trudonis biographo, cap. 11. Erunt forsitan, qui existiment, hic significari habitum canonicorum, quos Chrodegangus episcopus in Ecclesia Mettensi instituerat. Nemo sane id existimabit, qui considerarit, S. Chrodegangum non prius, quam medio amplius sæculo post Trudonis obitum elapso canonicos in urbe Metensi instituisse. Ast alia sunt, quæ suadent, ex laudato capite 11 Donati, in quo dicitur Trudo deposito laicali habitu... comam suam in S. Stephani protomartyris ecclesia, vovens se soli Domino servitutum, totondisse, pro certo neutiquam Trudonis monachatum posse concludi. Etenim juxta Donatum, S. Trudonis biographum, Trudo, antequam comam sibi tonderet, habitumque laicalem cum clericali commutaret, sub disciplina æditui ecclesiæ Metensis S. Stephani stetit, ab eoque fuit sacrarum litterarum eruditione imbutus; deposito vero laicali habitu, comaque detonsa, fidehiter... (verba sunt Donati) Deo deserviens in eadem ecclesia (S. Stephani) sub venerabilis Chlodulphi, Metensis scilicet episcopi, regimine, per ecclesiasticos gradus feliciter pergens, usque ad sacerdotalem dignitatem vitæ merita perduxit. Quibus verbis innuitur, Sanctum post detonsam sibi comam, laicalemque habitum depositum in Metensi S. Stephani ecclesia, sub cujus prius æditui disciplina sacris litteris imbuendus steterat, fideliter Deo servisse, ac proin, cum Metensis S. Stephani ecclesia non ad aliquod monachorum cænobium seu monasterium, sed ad clerum spectaret, consequens esse videtur, ut S. Trudo, cum vestem laicalem deposuit

comamque in Metensi S. Stephani ecclesia, testante Donato, sibi totondit, non monachum, sed clericum potius fuerit professus, ac proin, ut Mabillonius ex verbis Donati supra recitatis, Trudonis monachatum probare, incassum contendat.

50 Subdit tamen hic auctor verbis proxime ex illo recitatis, sese ex laicali S. Trudonis veste deposita, comaque detonsa ad Sancti illius monachatum credendum idcirco moveri, quod Trudo, verba sunt ipsiusmet Mabillonii, in patriam reversus, cum apud quemdam hospitatus fuisset, sanctæ religionis habitum gestasse dicitur cap. 14, Vitæ scilicet Trudonis per Donatum conscriptæ, quo nomine nusquam quis, nec Chrodegandus ipse in regula, canonicorum habitum exprimit. Verum non videtur Mabillonius ex eo, quod S. Trudo in patriam reversus, sanctæ religionis habitum gestasse dicitur, moveri debuisse, ut Trudonem faceret monachum. Legerat enim is scriptor, uti ex ejus tom. II Annalium Benedictinorum pag. 16 datur intelligi, vitam S. Beregis a nobis edendam, in qua hic dicitur sub religionis habitu in monasterio Trudonensi educatus, nec tamen hinc motus fuit, ut S. Beregisum monachum fuisse assereret; idque, quamvis sibi prælucentem habuerit Menardum, qui etiam ex religionis habitu, sub quo Beregisus in monasterio Trudonensi educatus fuisse, in Chronico Trudonensi asseritur, S. Beregisum monachum fuisse contendit. Aliud Menardi argumentum etiam huc faciens supra refutavimus; consutandum nunc est, aut certe enervandum hoc ejusdem scriptores secundum ex Sancti habitu petatum, ut sic simul vim suam amittat Mabillonii argumentum, quo hic ex sanctæ religionis habitu, quem Trudo gestasse dicitur, sanctis eum monachis annumerat. Præfatum Menardi argumentum hoc est: Chronographus Trudonensis ait, ipsum (Beregisum) in eodem habitu, quo indutus fuerat in monasterio S. Trudonis, cum istis canonicis S. Huberti fuisse conversatum. « Beregisus, inquit, » pago Condrosio ortus, et a parentibus intra monasterium S. Trudonis sub habitu religionis literarum studiis in lege divina imbuendus traditus. » Et paulo post: « In quo clericis Ordinis » canonici militantibus ipse pater in eodem habitu » est sociatus. » Quæ postrema verba non perperam adduntur, sed ut ostendatur eum a canonicis distinctum habitu fuisse.

51 Chronographum Trudonensem Ms. habeo præ oculis; textus, qui ex illo a Menardo mutilus tantum datur, integer ante adhuc recitatus hic est: Circa hæc tempora sanctus Beregisus ex pago Condrosio ortus, et a parentibus intra monasterium sancti Trudonis sub habitu religionis literarum studiis et lege divina imbuendus traditus, largiente Pipino principe eidem lata prædia monasterium Andainense in honore sancti Petri construxit, in quo clericis Ordine canonico militantibus ipse pater in eodem habitu est associatus. Verum dubium mihi admodum est, an ultima hujus verba, ut ait Menardus, addantur, ut ostendatur, S. Beregisum a canonicis, quibus sese adjunxit, habitu fuisse distinctum. Etenim ipsemet Menardus post verba proxime ex illo recitata, paucis interpositis, sic habet: Tum canonici non erant solo nomine canonici, sed canonice vivebant, eoque nomine a ceteris clericis, qui regulariter non vivebant, distinguebantur. Si ergo vivendi ratione canonici a ceteris clericis tum distinguebantur, verisimile est et habitu ab his illos fuisse distinctos, ut verbis memoratis dumtaxat forte significetur, S. Beregisum sese canonicis a se institutis junxisse in eodem habitu, quem hi ab habitu reliquorum clericorum distinctum gestabant. Et vero Sanctum nostrum canonicis a se institutis sese junxisse sub eodem habitu, quem hi gestabant, ex biographo nostro discimus. Etenim hic num. 49 ita scribit: Quibus clericis canonico ordine militantibus ipse (Beregisus) pater in eodem habitu sociatus est, et cum eis indesinenter in laude Christi Domini vacans, filiosque verbo et exemplo erudiens, plurimorum spatia annorum in hoc loco (monasterio Andainensi)

sanctæque religionis habitu.

E

F

quem post

A Andainensi) religiosam vitam ducendo advixit. Quibus Verbis, cum nulla prævie habitus religionis a Beregiso in monasterio Trudonopolitano gestati facta sit mentio, indubie innuitur, Sanctum canonicis, quos instituit, se junxisse sub eodem habitu, quem hi gestabant.

gestasse dicitur,

52 Quapropter cum auctor, qui scripsit Chronici Trudonensis caput 16, quo verba num. 50 et 51 ex illo recitata habentur, non prius quam sæculo XIV senescente floruerit, ac proin biographo nostro antiquitate cedat, recedendum ab eo est, si forte ita intelligendus sit, ut Menardus num. 50 laudatus contendit. Ceterum cum biographus noster verbis proxime ex illo recitatis innuat, Beregisum sub habitu a canonicis usitato vitam religiosam Andaini duxisse, verisimillimum fit, eundem biographum per habitum religionis, sub quo Sanctum in monasterio Trudonensi educatum, num. 6 scribit, habitum a canonicis Regularibus gestari solitum velle intelligi. Recte itaque de habitu religionis, sub quo Trudonensis Chronographus verbis num. 51 recitatis ait, Beregisum in Trudonensi monasterio educatum fuisse, Coitius in Annalibus ecclesiasticis Francorum ad annum 725 num. 48 ita scribit: Habitum illum, nempe canonicorum Regularium, habitu religionis in Trudonensi Chronico designari credimus, quia hujusmodi canonicos olim Religiosos clericos appellatos testatur Grisius, sectione scilicet 12, num. 5, ut notat in margine, in Historia de clericis Regularibusve utriusque sexus, et ut ibi religiosus non significat monachum, sic et in prædicto Chronico Religio non sumitur pro monachatu, nihilque vetat, quo minus habitus religionis idem censeatur, qui Religiosi clerici seu canonici Regularis. Ita laudatus Coitius; et sane biographus noster monasterium a S. Beregiso ædificatum num. 5 vocat sanctæ religionis domicilium; quare vel hinc verisimile est, canonicos seu clericos Regulares appellatos etiam olim fuisse religiosos, eorumque habitum ab habitu ceterorum clericorum distinctum, Religionis habitum fuisse nuncupatum, ut adeo ex Religionis habitu, sub quo in Trudonensi monasterio educatus fuit Beregisus, nihil certi pro Beregisi monachatu possit concludere Menardus, ac proin nec Mabillonius pro monachatu Trudonis ex sanctæ religionis habitu, quem hic gestasse a Donato narratur.

neque ex duobus aliis argumentis

53 Verum Mabillonius post verba ex illo num. 50 recitata duo adhuc alia offert argumenta, quibus pro S. Trudonis monachatu decertat. Utrumque uno tenore huc transcribo: Ad hæc, inquit, multi nobiliorum hominum filii, istius sæculi prospera despicientes, comamque suam deponentes, cum invicto milite Christi soli Domino deservierunt ex cap. 13, Donati nempe, qui auctor semper hic intelligitur, Trudonis biographi, et commune illorum domicilium non tantum cella et monasterium, sed cœnobium cap. 28 dicitur. Denique Grimo abbas ante medium sæculi VIII loco regulariter præfuisse memoratur in litteris Roberti Hasbanie comitis, anno V post obitum Theoderici regis, id est, anno DCCXLII aut insequenti datis, quibus locum Dongo cum basilica inibi constructa legitima traditione deputat ad basilicam S. Trudonis, ubi ipse Sanctus Dei in corpore requiescit: cum etiam ecclesiæ venerabilis abba Grimo nomine regulariter præesse videtur. Atqui to REGULARITER opponitur voci CANONICE, ut constat tum ex variis locis, tum ex concilio Mogontiacensi anno DCCCXIII habito, cujus hæc verba: Quæ professionem sanctæ Regulæ B. Benedicti fecerunt, regulariter vivant; sin autem, CANONICE vivant. Ita Mabillonius, qui duobus illis argumentis jam productis probare haud dubie intendit, S. Trudonem Sarchinii non clericos, sed monachos primum instituisse, ipsumque proinde non clericum Regularem, sed monachum fuisse. Verum his ille scriptor, ut mihi quidem apparet, nihil omnino in rem suam evincit. Quod enim ad primum argumentum attinet, quod petitur partim a nobiliorum hominum filiis, qui, sæculo relicto, comaque deposita, soli Domino sub disciplina S. Trudonis servisse

a Donato narrantur, partim ab appellatione, qua commune eorum domicilium ab eodem Donato vocatur; veritati nihil contrarium, aut absonum scribit Donatus, etiamsi S. Trudo primo clericos Regulares Sarchinii instituisse credatur.

AUCTORE C. B.

54 Fac quippe Sarchinii primo clericos Regulares fuisse, nulla subest ratio, cur hi comam deposuissent, sæculoque relicto, soli Domino servisse, sine ullo veritatis dispendio a S. Trudonis biographo nequeant referri. Ad hæc commune eorum domicilium non tantum nomine cellæ et monasterii, sed etiam cœnobii a laudato biographo merito potuit vocari. Etenim apud biographum nostrum num. 16, et num. 5 apud Historiæ monasterii Andaginensis auctorem infra sæpe laudandum, Cellæ nomine venit canonicorum seu clericorum Regularium monasterium a S. Beregiso exstructum. Canonicorum autem seu clericorum Regularium ædes monasteriorum nomine quondam etiam venisse, perspicuum fit, uti ipse Menardus in laudatis Observationibus docet ex conciliis Arelatensi, Turonensi et Aquisgranensi sub Carolo Magno celebratis; jam vero, cum canonici Regulares in communi viverent, videtur pariter eorum domicilium non absone vocari potuisse cœnobium, quæ vox a vocibus Græcis κοινὸς et βίος, Latine communis et vita etymologiam trahit. Porro quod pertinet ad aliud Mabillonii argumentum petitum a Roberti Hasbanie comitis, litteris, in quibus anno quinto post obitum Theoderici regis, id est, anno 742 Grimo abbas monasterio Trudonensi Regulariter dicitur præfuisse, respondeo, dato etiam, quod regulariter præesse et vivere talem sæculo VIII, quo floruit Grimo abbas, oppositionem habuerit, cum canonice præesse et vivere, ut is tantum regulariter præesse et vivere tunc dici posset, qui monachis præerat, vitamque ducebat monasticam, non vero, qui canonicis præerat, vitamque ducebat canonicam; Respondeo, inquam, hoc etiam dato, tantum ex illo Mabillonii argumento esse consequens, ut anno Christi 742 in monasterio Trudonensi monachi exstiterint, ex quo indubitatum neutiquam fit, S. Trudonem anno circiter 664, quo monasterium Trudonense construxit, monachos primum ibi instituisse. Forte enim jam ab anno 742 idcirco tantum Trudonopoli monachi exstiterint, quod ii jam tunc canonicis Regularibus, a S. Trudone primum ibi institutis, fuissent subrogati.

cum hic etiam refutentur,

55 Nihil ergo etiam hinc habet Mabillonius, ut probet, Sarchinii monachos primo institutos fuisse a S. Trudone, huncque proinde monachum etiam fuisse professum. Quapropter, jam expensis omnibus etiam Mabillonii argumentis, dubium adhuc manet, an S. Trudo fuerit monachus, uti etiam an Sarchinii primo monachos, an clericos Regulares, seu canonicos instituerit, ac proin Menardus ex S. Beregisi in Sarchiniensi seu Trudonensi monasterio sub S. Trudonis disciplina educatione perperam ejus monachatum indubitanter concludit. Imo, cum Sanctus, ut § sequenti docebo, ipseque laudatus Menardus contendit, in monasterio Andainensi, quod exstruxit, non monachos, sed clericos Regulares seu canonicos instituerit, verisimile mihi admodum est, Beregisum numquam S. Benedicti Regulam monachumve esse professum. Verisimile enim apparet, Sanctum in monasterio, quod exstruxit, quodque ipse abbas rexit, suæ potius, quam alienæ professionis homines constituere voluisse, ac proin, cum id ipsi liberum verisimillime fuerit, reipsa etiam constituisse. Quapropter, cum Sanctus clericos Regulares seu canonicos Andaini primo instituerit, consequens est, ut ipsemet clericum Regularem seu canonicum fuerit professus, ne alioquin ab iis, quos Andaini instituit, quosque ipse abbas rexit, professione diversus fuisse dicendus sit. Potiori itaque jure Beregisus sanctis Canonicis, quam sanctis Monachis adscribendus videtur, atque ita quidem hunc reipsa Ordinis sui Sanctis Regulares S. Augustini canonici accensent, uti jam supra num. 6 monui, utque ex binis, quas ex propriis canonicorum Regularium Officiis num. 7 et 8 recitavi, lectionibus, variisque Ordinis canonici scriptoribus, atque

indubitatum efficit.

AUCTORE
C. B.

atque in primis ex Ghinio supra laudato in sanctorum Canoniconum Natalibus et ex supra pariter laudato Pennotto in suis ad propria canoniconum Regularium Officia Annotatis manifestum fit.

§ IV. Sanctus in comitatum Pipini Heristallii assumptus, eum delinquentem corripit; quo munere apud hunc principem fuerit perfunctus, et qua occasione locum ædificando monasterio ab eo impetrasse feratur.

Sanctus Pipino et Plectrudi a sacris confessionibus

Joannes Mauburnus seu Joannes de Bruxellis, abbas Livriacensis in libro notato apud nos ✠ Ms. 163, quem Sanctorum Ordinis canoniconum Regularium Venatorium inscripsit, cap. 127 de Beregisio inter alia, quæ in Actorum ejus Compendio commemorat, sic scribit: Beregisus abbas primus et fundator monasterii Andagiensis sub Theodorico rege et Pippino filio Ansigisi floruit, cujus et domesticus et confessor fuit; paucisque interjectis: Inde (ex monasterio Trudonensi) ob eximiam sanctitatem abstractus, Pippino et conjugii ejus Plectrudi confessor et institutor factus fuit. Fuit ergo juxta laudatum Mauburnum S. Beregisus Pipino, ejusque conjugii a confessionibus. Mauburno adstipulatur prima ex duabus Lectionibus num. 7 ex propriis canoniconum Regularium Officiis prolata. In hac enim ita legitur: A Pipino, Ansegisi filio, principe Brabantiae, ob eximiam ejus vitae sanctitatem inde (ex monasterio Trudonensi) abstractus, illi nec non Plectrudi, ejus conjugii, a sacris confessionibus ministravit. Verum ego sola Mauburni, dictarumque lectionum auctoris fide nequeo adduci, ut Beregisum Pipino, ejusque conjugii Plectrudi a sacris confessionibus fuisse, certo credam. Etenim, ut Gerardus Vossius de Historicis Latinis lib. III pag. 646 docet, Mauburnus, Regularis S. Augustini ex cænobio montis S. Agnetis canonicus, postque Livriacensis abbas, non citius, quam sæculo xv floruit, ac proin ab ætate S. Beregisi, qui medio circiter sæculo viii obiit, fuit remotior, quam ut rebus, quas de illo scribit, sola sua auctoritate fidem indubitam facere queat. Quod vero pertinet ad dictarum lectionum auctorem, cum Condrosios seu Condrosos, ditionis hodiernæ (vide num. 14) Leodiensis populos Lotharingorum nomine distinguat, illique non citius, quam sæculo ix jam valde propecto, ita vocari cæperint, consequens est, ut certe non citius floruerit, quam eodem sæculo ix, ac proin, ut certam pariter circa res a Beregisio gestas fidem facere non possit, nisi sua asserta ex monumentis antiquioribus hausisse deprehendatur. Non puto autem hoc facile deprehensum iri.

dicatur fuisse; licet autem id

57 Imo si forte is scriptor, quod tamen non puto, biographo nostro sit antiquior, valde suspicor id evenisse illi, quod hic sibi evenisse, ipsemet in Prologo ingenue fatetur; ut nempe præ antiquorum de rebus a S. Beregisio gestis monumentorum penuria asserta sua non nisi ex sola a majoribus accepta traditione, seu potius ex populari fama didicerit. Quod si autem, ut verisimile est, cum Pipinum vocet Brabantiae principem, quæ regio (vide num. 12 et 13) suos duces aut principes habere tantum capit sæculo xii; quod si, inquam, Sancti nostri biographo, qui juxta dicta num. 11 scriptionem suam ante medium sæculum x adornavit, ætate multum cedat, fidem omnino non meretur, dum Beregisum asserit, Pipino et Plectrudi a sacris confessionibus fuisse, cum rei hujus non meminerit laudatus Sancti biographus, antiquiusque, uti ex dicendis primum erit colligere, hujus lucubratione monumentum præ oculis verosimiliter non habuerit. Ut sit, certe canonici Regulares S. Augustini congregationis Gallicanæ pro indubitato habere non videntur, S. Beregisum Pipino et Plectrudi a sacris confessionibus fuisse. Etenim in suo Sanctorum Proprio supra ad num. 9 laudato solum hæc de S. Beregisi in aula apud Pipinum mora commemorant: Cum sapientia simul et ætate (Beregisus)

profecisset, sacerdos ordinatus est; et a Pippino, regii palatii majore ad aulem vocatus, huic et conjugii ejus Plectrudi monita salutis dedit, probatæ virtutis auctoritate roborata; ubi ne verbum quidem occurrit, ex quo Sanctum concludas Pipino et Plectrudi a confessionibus fuisse. Apud Edmundum Martene et Ursinum Durand, Benedictinos e Congregatione S. Mauri monachos, tom. IV Collectionis veterum Scriptorum a col. 913 usque ad col. 1023 insertus exstat liber num. 54 a me memoratus, qui ab auctore anonymo sæculo xii ineunte exaratus est, Cantatoriumque seu Historia monasterii Andagiensis inscribitur. Libri hujus initio de S. Beregisio, quæ huc faciunt, hæc habentur: Cui, (Pipino) cum per ordinem retulisset eventum miraculi, ille, evocato Beregisio, viro venerabili, qui tunc in Dei rebus obsequebatur eis, (Pipino et Plectrudi) cartulam illam obtulit exponendam sibi. His ex verbis, quibus S. Beregisus Pipino et Plectrudi in rebus sacris servisse asseritur, concluderit forte Mauburnus, uti etiam jam plus semel dictus, utpote Cantatorii auctore, prout valde suspicor, pariter recentior Lectionum num. 7 et 8 recitatarum auctor, S. Beregisum a confessionibus Pipino et Plectrudi fuisse. Id ipsum forte etiam confici putarint ex Sancti biographo, dum num. 7 ita scribit: Qui princeps (Pipinus) probitatis illius (Beregisi) sive prudentiæ non ignarus sibi eum reverentia patris excolendo asciverat, utpote tam præcipuum sacerdotem, cujus doctrinæ instituendum se cum conjugæ ac prole subdiderat, quoniam castis eloquiis vitæ vel morum indissolubilis conversatio testimonium reddebat. Unde severitatis illius censura suos actus corrigendos submittens, et quæque infra domum corrigenda erant, relinquens, ejus patrocinio et orationi commendandum se cum omnibus suis crediderat.

58 Verum præterquam quod mox recitata Cantatorii verba explicationem longe diversam ab ea, qua signifiarent Beregisum Pipino, ejusque conjugii Plectrudi a sacris confessionibus fuisse, facillime patiantur, libri illius auctor, cum sæculo duodecimo tantum scripserit, ab ætate Sancti nostri etiam remotior est, quam ut rebus, quas de illo scribit, fidem certam facere possit. Quod vero pertinet ad Sancti biographum, quamquam hic verbis mox recitatis asserat, Pipinum S. Beregisi censuræ actus suos corrigendos submisisse, non propterea tamen certo consequitur, ut is scriptor velit, S. Beregisum Pipino, ejusque uxori Plectrudi a sacris confessionibus fuisse. Potuit enim Pipinus ex consilio S. Beregisi, quem ob morum innocentiam vitæque sanctitatem plurimi faciebat, minus recte a se facta subinde emendare, Sanctumque admonentem non illubenter auscultare, eoque nihilominus confessario non uti. Certe Mabillonius sæpe laudatus tom. II Annalium Benedictinorum pag. 16 de Sancto nostro agens, licet etiam ejus biographum præ oculis habuerit, ex nullis tamen illius verbis arbitratus est, Beregisum Pipino, ejusque uxori Plectrudi a sacris confessionibus fuisse. Ast, inquires, quo munere ergo Sanctus apud Pipinum functus est, quove nomine apud hunc principem diu, ut in Actis edendis dicitur, in palatio versatus est? Mabillonius loco proxime citato, Pipini eum capellanum dici, affirmat; ast a quo, non edisserit. Videtur tamen Sanctus apud Pipinum, si non confessarii, saltem capellani seu sacellani munere esse perfunctus.

59 Etenim num. 12 biographus noster sic scribit: Cum itaque Beregisus in comitatu sæpe dicti principis (Pipini) diu constans nil reverentiæ gradus defraudans dignanter apud ipsum presbiteratus impleret ministerium, in tanta honoris fiducia eum reverebatur, ut conjugem Plectrudem, quam nobilem et morum honestate laudabilem fuisse diximus, ipsi commendaret, et sub ejus dispositione ac nutu sive dominio, vel quando itinerandi instabat necessitas, relinqueret. Quibus ex verbis, cum iis dicatur Sanctus diu apud Pipinum presbyteratus implevisse ministerium, colligendum videtur, S. Beregisum,

non sit indubium, apud eos saltem, ut videtur,

sacellani munere est perfunctus, auctoritateque

A S. Beregisum, si non Pipino in sacris confessionibus exstitit, illud saltem munus demandatum sibi habuisse, ut coram illo principe, sive diebus tantum festis, sive etiam aliis, sacrosanctum Missæ Sacrificium celebraret. Et vero sacrosanctum Missæ Sacrificium coram Pipino subinde saltem celebrasse Beregisum, colligendum videtur ex eo, quod biographus noster, dum num. 8 et duobus sequentibus narrat, Pipinum delinquentem a Beregiso fuisse correptum, evenisse id innuat occasione Missæ a Sancto coram Pipino celebratæ. Fuerit ergo Beregisus verosimiliter Pipini capellanus seu sacellanus, eique forte etiam a sacris confessionibus, ut adeo non pro certe falso, sed pro dubio tantum habeam, S. Beregisum Pipino ejusque conjugi Plectrudi a sacris confessionibus fuisse. Verum sive Sanctus Pipini tantum sacellanus, sive etiam confessarius exstiterit, perspicue interim, uti ex jam dictis et porro dicendis patescet, ex biographo nostro intelligitur, plurimum eum apud prædictum principem gratia atque auctoritate valuisse. Sanctus autem verosimiliter apud Pipinum eo loco fuerit, cum primum in ejusdem comitatum fuit assumptus. Verosimiliter autem id accidit tempore inter annum Christi 691 et 700 intermedio.

et gratia plurimum valuit: hanc amittere
B 40 Etenim juxta dicta num. 16 et 17 verisimile est, S. Beregisum in comitatum Pipini non citius fuisse adscitum, quam hic ad monasterium Sarchiniense S. Trudonis tumultum veneraturus accesserit, ac proin, cum id anno circiter 691, uti eodem loco docui, verosimiliter acciderit, consequens est, ut Beregisus ante annum illum in Pipini comitatum assumptus verosimiliter non fuerit. Porro, cum Sanctus, ut infra docebo, initio sæculi viii monasterium Andainense exstruxerit, jamque diu, antequam id fecit, presbyteratus ministerio, ut biographus noster num. 12 docet, apud Pipinum fuerit perfunctus, consequens est, ut sæculo vii nondum elapso in principis illius comitatu jam exstiterit, ac proin, ut in illum tempore inter annum Christi 691 et annum 700 intermedio fuerit assumptus. Hinc jam etiam consequitur, ut Beregisus jam ab eo tempore plurimum auctoritatem atque gratiam apud Pipinum valere inceperit; quantum autem hæc deinde creverit, manifestum fit ex his biographi nostri num. 7 verbis: Ut majori fiducia eum (Pipinus Beregisum) sibi jugiter necteret, prolem suam ex sacro baptismatis fonte renascentem ab eo suscipi patris nomine postulavit, quatenus ex hoc et familiarius apud sede omnibus curam gereret, et artiori astrictus, uti cujusdam fœderis, compagine in palatio retineretur. Magnum sane hæc arguunt incrementum deinde sumpsisse gratiam, qua Beregisus, ut primum in C Pipini comitatum fuerat assumptus, mox valuit, jamque etiam antea valere inceperat.

non metuens, non solum inferiores aulæ ministros,
41 Verum utcumque Sanctus favore atque gratia apud Pipinum, ejusque conjugem Plectrudem valeret, aulæ tamen illecebris in oblivionem quietis, qua antea in monasterio Trudonensi fuerat gavisus, minime potuit induci: Vir prudens, inquit ejus biographus num. 8, sui non immemor, quo fluctibus naufragosi sæculi sese committere impellebatur, eo fidei gubernaculo navim mentis viriliter retorquens, ad portum quietis constanter relabi nitebatur. Ad hæc quoniam hominum favorem nihili faciebat, modo divinam gratiam integram servare atque inoffensam, officii sui admonere atque corripere, si quos in aula delinquentes offenderet, minime metuebat. Quibus..., inquit iterum num. 8 Sancti biographus, monitis salutis doctrinæ instans operam impendebat, nequaquam, ubi ratio exposebat, olei lenitate palpandos æstimabat, quamlibet superbæ potestatis gloriis sublimatos, quin gladio spiritus justæque invectionis feriendos opportuno censeret. Nec solum Sanctus inferiores aulæ ministros, si quando id eorum delicta, pravæ mores exigèrent, reprehendebat, sed etiam, nullo personarum discrimine habito, ipsummet Pipinum. Unde, prosequitur biographus num. proxime citato, actum est, ut et ipsius terrenæ dominationis, cui se con-

junxerat, principis (Pipini) animos incurreret. Sed ille hunc (Pipinum) nihilominus delinquentem redarguens, terribiles ejus vultus interritus tulit; ex quo quantus erga justitiæ rectitudinem servandam cor ejus zelus charitatis accenderat, et quam magna virtutum gratia intus muneratus enituerit, evidenter colligitur. Hisce præmissis, narrat deinde post pauca, cujus rei causa Pipinus a Beregiso fuerit correptus.

42 En illam: Dum die quodam seu festo seu alio sacrosanctum Missæ Sacrificium celebrat Beregisus, ædem sacram, in qua res divina peragitur, aulicorum caterva stipatus ingreditur Pipinus, loci sacri, mysteriique, quod in eo perficitur, rationem non habet, crinarium, quod capite gestabat, quodque Cangius in Glossario mediæ et infimæ Latinitatis, aliique eruditi sertum seu capitis ornamentum interpretantur, deponere seu non meminit, seu præfastu recusat: Beregisus, re observata, principem ad pacis osculum, quamquam admissis aliis, ultroque invitatis, minime admittit, finitoque sancto Missæ Sacrificio, denegati causam osculi percunctantem acriter objurgat. Pluribus hæc omnia Sancti biographus num. 9 et 10 exponit, indicatque deinde num. sequenti, quam ægre illam Sancti admonitionem seu correptionem tulerit Pipinus; licet interim actus suos, ut num. 7 docet idem biographus, S. Beregisi censuræ motu proprio submisisset. Hæc, inquit, a justo caritatis fervore dicuntur, et porro ab homine carnalia sapiente non, ut oportuit, animadvertuntur, siquidem suspecte apud se eum (Pipinus Beregisum) ex hoc retinebat. Delicata, inquit pag. 457 ad 2 Octobris in Floribus ecclesiæ Leodiensis Fisenus supra laudatus, res est, tangique non amat hominum ambitio, et fortasse jam tum, cum reprehensionem hic memoratam a Beregiso accepit, languescere incipiebat Pipini religio; qua non ita multo post omnino prostrata, inducto turpi scorto, Plectrudem legitimam conjugem domo pepulit. Quibus verbis innuit hic scriptor, memoratam Pipini reprehensionem accidisse, cum hic turpis scorti, id est, Alpaidis amoribus nondum sese dedisset.

43 Ast hic auctor a veritate verosimiliter hic deviat; etenim Pipinus, Heristallius vulgo cognominatus, de quo hic sermo est, ex Alpaide Carolum Martellum genuit. Quapropter, cum hic, uti apud omnes in confesso est, anno Christi 741 vita functus sit, tuncque quinquagenarius exstiterit, consequens est, ut Pipinus, ejus pater, jam ab anno circiter 689 fœdis Alpaidis amoribus laborarit, ac proin, ut supra memoratam Pipini reprehensionem, cum hæc post S. Beregisi in aulam Pipini receptionem annum inter 691, ut docuimus, et 700 factam, acciderit, turpes hujus principis in Alpaidem amores præcesserint. Porro errat etiam verosimiliter laudatus Fisenus, dum loco proxime citato Beregisum, eo quod animum Pipini principis a pristina paulatim pietate descendentis offendisset, honestæ missionis prætextu, ad monasterium Andainense ædificandum, forte constitutum scribit, idque accidisse innuit, antequam Alpais Plectrudi superinduceretur. Etenim Sanctus, ut post videbimus, monasterium Andainense initio sæculi viii ædificare incepit, ac proin, cum Alpais, ut mox docui, Plectrudi superinducta jam fuerit anno circiter 689, consequens est, ut Sanctus, antequam Alpais Plectrudi superinduceretur, ad monasterium Andainense ædificandum constitutus non fuerit. Quod vero pertinet ad alterum, quod idem Fisenus innuit, Beregisum scilicet honestæ missionis prætextu, ad monasterium Andainense ædificandum, fuisse forte constitutum, omnibus omnino probandum non puto. Quamquam enim Sanctus objurgatione, cujus jam meminimus, Pipini animum nonnihil offenderit, fuit tamen huic principi, ejusque conjugi maxime semper venerationi, eratque in eorum adhuc comitatu, quando consilium inierunt de condendo monasterio, cujus curam administrationemque ipse suscepit.

44 Imo Pipinus non nisi ægre admodum S. Beregisum se etiam tunc dimisit. Discimus hoc ex libro

AUCTOR
C. B.

sed etiam ipsum Pipinum, cum delinqueret, corripuit:

E

quæ quidem re hic princeps nonnihil Sancto

F

sacensuit: ut non ita, ut

AUCTORE
C. B.
honestæ mis-
sionis

libro num. 54 et 57 a nobis laudato, qui Cantatorium inscribitur. Ubi enim hujus lucubrationis auctor, monachus item Andaginensis anonymus, narravit, a Plectrude, dum per sylvam Arduennensem iter aliquando faceret, chartam quamdam prodigio mox hic pluribus tractando fuisse inventam, eaque lecta, Beregisum sese ad dictæ sylvæ solitudinem excolendam prompte alacriterque Pipino obtulisse, mox subdit: Placuit Pipino Beregisi propositum, licet gravaretur admodum a se suum emittere carissimum. Illo tamen (Beregiso nempe) sæpius insistente, ut rem quantocius acceleraret, Pippinus cum comitatu curialium suorum venit ad locum inventæ cælitus cartæ, locumque, ut verbis infra recitandis refert, ædificando monasterio donavit Beregiso, qui statim manum operi admovit. Unde perspicue intelligitur, Pipinum non nisi ægre admodum a se dimisisse Beregisum, dum monasterium Andainense ei exstruendum commisit. Ast, inquires, laudati Cantatorii auctor non prius, quam sæculo XII ineunte lucubrationem suam adornavit. Fateor, sic habet, idque etiam sic habere, num. 57 ipsemet docui. Verum hinc saltem est consequens, ut Fisenio, sæculi XVII scriptore, qui Sanctum a Pipino suboffenso honestæ missionis obtentu procul forte relegatum scribit, multo sit antiquior, ac proin, ut potior, quam ille, fidem hic mereatur. Accedit, quod ipsemet Fisenus, in Historia sua Leodiensi anno 1642 excusa, pag. 156 scribat, S. Beregisum non nisi ægre a Pipino fuisse dimissum, ut nesciam, cur deinde in Floribus ecclesiæ Leodiensis, quos quinquennio post vulgavit, in opinionem oppositam propendat.

obtenta eum
a se missum
fecerit.

45 Ad hæc, quod Cantatorii auctor hic asserit, biographo nostro, qui, ut num. 11 docui, anno 957 Beregisi acta litteris mandavit, quique proinde illo est antiquior, subnixum esse videtur. Etenim hic num. 16 sic scribit: Dum autem exturbati (Pipinus ejusque uxor Plectrudis) in ambiguo tenerentur, quid super hoc, quod angelica manu ministratum credebatur, placitum Regi sæculorum agendum foret, Beregisus velut sibi mandatum illud cælitus fuerit, ut, quod mente diu tractaverat, divina dignatio illic adimpleri juberet, confidenter tradi sibi locum expostulat, et persuasu conjugis non posse in hoc opere tam strenuum quempiam inveniri, locum ei (Beregiso) tradunt, et ut monasterium debeat ædificari, insistunt. Quibus verbis innuitur, locum Beregiso in sylva Arduennensi a Pipino ad ædificandum monasterium non fuisse concessum, nisi Plectrude, ejus conjuge, suadente, neminem Beregiso rei exsequendæ esse aptiorem, ac proin is satis indicari videtur, Pipinum non nisi ægre a se Beregisum monasterii in sylva Arduennensi ædificandi causa dimisisse, ut adeo id, quod hac de re laudati Cantatorii auctor asserit, Sancti nostri biographo videatur esse subnixum, adstipulandumque hic propterea illi potius sit, quam Fisenio, qui nulla antiquioris scriptoris auctoritate innititur. Neque tamen hinc quis existimet, me prorsus pro indubitato habere dictum auctoris Cantatorii assertum, utut etiam biographi nostri auctoritate suffultum. Cum enim tam hic, quam ille multum ab ætate Beregisi remoti sint, fidem omnino certam iis rebus, quas de illo, quamquam etiam communi subinde assensu, scribunt, sola sua auctoritate facere non possunt; quamquam interim biographo quod Cantatorii auctorem ætate superet, nonnihil plus tribuendum sit, ejusque asserta omnia ita passim excipiam, acsi illa pro veris habeam. Et certe pro vero saltem ac indubitato habeo, monasterium Andainense, uti asserit, a Beregiso, fundum suppeditante Pipino, fuisse exstructum. At non item omnia alia ejus asserta; præcipue vero ea, quæ hic jam tractanda sunt, quæque cum Cantatorii auctore tradit de monasterii Andainensis origine, deque occasione, qua ad hoc exstruendum Beregisus in sylva Arduennensi a Pipino locum accepit. De re poterit eruditus lector ex porro dicendis ferre judicium.

Ocasio, qua
Pipinus locum

46 Initium duco a Cantatorii auctore. Licet hic plerumque, ut laudati Martenius et Durandus in

prævio suo ad illam ejus lucubrationem monito recte innuunt, fide sit dignissimus, dum de monasterii sui primordiis non agit, solumque de his ipsis ea attingat, quæ ex chartis monasterii sui deprehendere potuit, videntur tamen chartæ, quibus usus est, antiquiores non fuisse, quam biographus noster, ac proin, cum hic in argumento de dicti monasterii initiis jam tractando fidem certam facere non possit, eam etiam ille facere non potest. Hoc prænotato, en nunc ipsa huc facientia, quæ Cantatorium apud Martenium et Durandum in numeros distinctum ipso statim num. 1 offert verba: In pago Arduennensi quoddam castrum Ambra dicebatur, eo quod Amberlensis fisci caput haberetur, quod funditus eversum, Hunis vastantibus Gallias, per annos fere trecentos triginta septem desertum ad nihilum devenerat. Temporibus autem Pippini, qui major-domus erat sub Theodorico rege, uxor ejus Plectrudis Amberlacum suæ ditionis fiscum parabat adire, et per prædictum locum transiens tam tædio vastæ solitudinis, quam fervore ætatis confecta, ibidem in pratis virentibus decrevit aliquamdiu requiescere. Et cum post exactam refectionem comites ejus longiori somno premerentur, ipsa curiosior pro equis pascentibus, ne per silvas vagarentur, neminem excitans, sola surrexit; equisque recollectis, jam lassior, dum super acervum lapidum ibi forte congestum resideret, cartulam quamdam cælitus illapsam obstupuit coram se cadentem: quam licet pavida corripuit, et nemini comitum ausa fidere secretum, ad virum quantocius decrevit revertendum. Cui cum per ordinem retulisset eventum miraculi, ille, evocato Beregiso, viro venerabili, qui tunc in Dei rebus obsequabatur eis, cartulam illi obtulit exponendam sibi.

47 Consultus Sacerdos Dei respondit, locum, quo eadem cartula deciderat, a Deo esse electum, ex quo multorum animæ transire deberent ad regna cælorum. Pippino vero subjungente, quid sibi inde videretur agendum, Beregisus, rapta occasione, utpote, qui jam diu deliberaverat, mundo relicto, liberius Deo vacare, subtulit principi, ne, quantum in se esset, divinæ dispositioni deesset, paratum se solitudinem illam excolendam suscipere, si eam ille sibi concederet. Placuit Pippino Beregisi propositum, licet gravaretur admodum a se suum emittere carissimum. Illo tamen sæpius insistente, ut rem quantocius acceleraret, Pippinus cum comitatu curialium suorum venit ad locum inventæ cælitus cartæ. Ibi facta legali donatione, et rata coram principibus, suis astipulatione, locum ipsum perpetuo habendum Beregiso donavit. Ita laudatus Cantatorii auctor, cum quo quidem quantum ad monasterii Andainensis originem, occasionemque, qua ad illud exstruendum Beregisus a Pipino locum accepit, biographus noster fere consentit, atque id quidem in omnibus etiam adjunctis. Ast in eo invicem in primis discrepant, quod hic tantum assignet nomen, quod monasterio in sylva Arduennensi Beregisi cura jam ædificato fuit impositum; ille vero tantum nomen probat, quo locus, in quo Beregisus monasterium exstruxit, insignitus fuit diu etiam ante Sancti ætatem, ac proin ante dicti monasterii exstructionem. Tam ea, in quibus consonant, quam ea, in quibus dissonant ambo illi scriptores, lubet discutere, atque ab iis quidem, in quibus dissonant, duco initium.

48 Juxta verba duobus numeris præcedentibus ex sæpissime laudato Cantatorio recitata locus, in quo S. Beregisus monasterium in sylva Arduennensi exstruxit, castrum antea fuit, quod nomine jam obsoleto Ambra erat distinctum. Ad hæc illud, cum Beregiso ad ædificandum monasterium fuit a Pipino concessum, jam triginta septem fere supra trecentos annos jacuerat in ruinis sepultum, miserumque eum in statum fuerat redactum ab Hunnis in Galliam sub Attila irrumpentibus; quod postremum ex ejusdem Cantatorii auctore intelligitur, dum lucubrationis suæ num. 2 in fine ita scribit: Hi (Hunni) cum Athala rege suo vindictæ nisibus subser-

D
ædificando
monasterio

E

concessit Be-
regiso, ex Hi-
storia mona-
sterii Andagi-
nensis propo-
nitur;

F

hujus auctor
et biographus
noster in non-
nullis, quæ

A vientes, dum Galliarum urbes et castella simul et ecclesias vastarent, hoc quoque castrum (*Ambram*) in transitu suo subverterunt. Tria ergo hic ab auctore Cantatorii, ut consideranti patebit, asserta occurrunt. At, an hæc omnia veritati consonant? Quod ad primum attinet, respondeo, nihil occurrere, ex quo quis pro certo possit evincere, eum locum, in quo S. Beregisus monasterium construxit, castrum olim non fuisse nomine *Ambræ* distinctum. Imo vero acervus lapidum, cui *Plectrudis* in loco illo existens, si modo recte scribant biographus noster et Cantatorii auctor, quietem captura insedit, argumento indubie est, ibidem certe ante ætatem sancti Beregisi aliquod ædificium lapideum existisse, ac proin forte castrum, in quo etiam juxta Cantatorii auctorem num. 5 exstitit ecclesia beati Petri, Apostolorum principis, nomini dicata, quæ a S. Beregiso fuerit reædificata. Ad hæc biographus noster in Prologo num. 5 hæc habet : Hinc advertere possumus, quot tempora fluxerint a prima conditione loci hujus (*Andaini*) qui, superno respectu disponente, ab hoc religioso Sacerdote (*Beregis*) primum inhabitari et instaurari cœpit. Quibus ex verbis, cum iis dicatur Beregisus instaurasse locum, in quo monasterium exstruxit, consequens esse videtur, ut ibi juxta biographum ante S. Beregisi ætatem ædificium aliquod exstiterit, quod tunc, cum locum illum ædificando monasterio a Pipino accepit, erat collapsum. In hoc forte biographi nostri textu et in iis, quæ Cantatorii auctor, ut jam docui, de ecclesia S. Petro, Apostolorum principi, in castro, nomine *Ambra*, consecrata memoriæ prodit, præcipue fundatur eorum opinio, qui apud Fisenum in Floribus ecclesiæ Leodiensis acervum lapidum, cui *Plectrudis* quietura in sylva Arduennensi a Cantatorii Andaginensis auctore et biographo nostro, ut jam vidimus, insedissee dicitur, rudera fuisse existimant collapsi templi, quod, ut 14 Septembris in Commentario prævio ad Vitam S. Materni num. 176 docuimus, quidam volunt Andaini a S. Materno olim fuisse positum, ac S. Petro, Apostolorum principi, consecratum; hanc autem opinionem nec nos vero prorsus absimilem arbitramur.

49 Porro quod jam pertinet ad secundum et tertium auctoris Cantatorii assertum de Castri, cui *Ambræ* nomen erat, destructione ab Hunnis sub Attila in Galliam irrumpentibus facta, deque annorum circiter 557 spatio, quod hanc inter et tempus, quo Sanctus monasterium ibi exstruxit, intercessisse affirmat, dubitandum minime est, quin duo illa ejus asserta inter se nequeant componi. Etenim, uti infra ostendam, monasterium Andainense sæculo VIII ineunte, certeque, spectatis iis, quæ Cantatorii auctor et Sancti nostri biographus adstruunt, non serius, quam anno 714 fuit exstructum. Quapropter si ab hoc anno computentur ordine retrogrado anni 557, quibus castrum *Ambra*, dum ibi monasterium Sanctus exstruxit, in suis ruinis juxta Cantatorii auctorem ab Attiliana Hunnorum clade jam jacuerat sepultum, pervenietur ad annum Christi 577, quo proinde, uti ex Cantatorii auctoris dictis est consequens, castrum, nomine *Ambra*, ab Hunnis sub Attila in Galliam tunc irrumpentibus fuerit destructum. Verum tum ex antiquioribus, tum ex recentioribus historiographis constat, Hunnos sub Attila, rege suo, non citius in Galliam, quam anno Christi 451 irrupisse, ut adeo inter tempus, quo S. Beregisus monasterium Andainense construxit, clademque ab Hunnis sub Attila castro *Ambræ* illatam anni longe pauciores, quam 557 intercesserint. Atque hinc jam consequens est, ut inter se componi nequeant duo auctoris Cantatorii asserta, quorum altero affirmat, annos circiter trecentos triginta septem inter monasterii Andainensis per Beregisum constructionem, et castri, cui nomen *Ambræ* erat, destructionem intercessisse; altero hanc eidem castro cladem ab Hunnis sub Attila in Galliam irrumpentibus fuisse illatam. Indubie ergo Cantatorii auctor, nisi forte, quod verisimile est, numeri ejus librariorum oscitantia corrupti sint, hic

Oclobris Tomus I.

erravit vel in assignando temporis spatio, quod inter monasterii Andainensis per Beregisum constructionem et cladem castro *Ambræ* quondam illatam intercessit, vel hanc Attilianæ in Galliam irruptioni perperam attribuit. Atque ita nunc discussis iis, in quibus discrepantia, quæ inter Cantatorii auctorem et biographum nostrum existit, ex priori scriptore nascitur; pergo nunc ad ea, in quibus illa discrepantia a posteriori exoritur.

50 Narrat itaque num. 20 et 21 noster biographus a Walcundo, Leodiensi episcopo, seu, ut ipsiusmet loquendi modo utar, a Walcundo, qui Tungrorum pontificatui præfectus erat, canonicis Regularibus, quos S. Beregisus initio in monasterio Andainensi instituerat, monachos fuisse, translato etiam illuc S. Huberti corpore, subrogatos, ac deinde subdit : Sed et locum ipsum (monasterium Andainense) pristino vocabulo, id est, Andainum censuit (*Walcundus scilicet*) vocitandum, quod a fonte, quem illo prædiximus (nempe num. 17) derivari, in sui primordio sumpserat. Quibus verbis aperte innuit, monasterium Andainense, dum primum fuerat exstructum, nomen suum traxisse a vicino fonte, de quo idem noster biographus supra ad num. 17 ita scripserat : Fontibus quoque in vicino ab humo prodeuntibus habundantissime (locus, in quo Beregisus monasterium construxit) irrigatur, sed remotus ab hiis aliis præstantior exurgens ex eadem parte affluit, qui magnitudine sui ceteros in se suscipiens, annem suo nomini vendicat. A comitantibus autem vel saltum sive locum frequentantibus Andaina nomen accepit. Ita biographus, unde monasterium a S. Beregiso exstructum Andainum fuerit vocatum et quis qualisque fons sit, a quo ita fuerit appellatum recte, quantum opinor, assignat. Certe ejus hac de re asserta facilius apud eruditos fidem invenient, quam ea, quæ num. præcedenti discussimus, Andaginensis Cantatorii auctoris asserta de castro, quod eodem in loco, in quo Beregisus monasterium exstruxit, quondam exstitissee affirmat, trecentisque circiter et triginta septem annis ante ætatem Beregisi ab Hunnis in Galliam sub Attila irrumpentibus fuisse destructum. At, inquires, nullus apud geographos fluviolus nomine Andaini seu Andainæ distinctus occurrit. Fateor, res ita est : at fluviolus ille, seu rivulus, qui monasterio Andainensi primum ædificato nomen fecit, una cum ipso monasterio, sive serius interim, sive citius illud factum fuerit, nomen verosimiliter mutavit. Licet autem apud geographos nullus omnino rivulus seu fluviolus monasterio Andainensi, nunc S. Huberti, contiguus, nomine Andaini seu Andainæ distinctus occurrat, occurrit tamen fluviolus seu rivulus, qui a Baudrando in Geographia et a Martiniero in Dictionario geographico Homme appellatur, ut verosimiliter hoc nomen lapsu temporis induerit præfatus rivulus seu fluviolus, nomine Andaina, a quo quondam monasterium, nunc S. Huberti dictum, Andainum fuit vocatum. Nihil ergo hinc habetur, quo biographus erroris hic certo convincatur. Ast num. 21 aliud circa præsens institutum tradit, quod a non nemine forte improbabitur. Ibi enim sic scribit : Non immerito itaque hic locus ita præordinatus eligitur, qui, ymaginaria significatione, id est, situ et nomine, quo Andainus, id est, irrigatio aquæ vocatur, quæ in eo gerenda erant, apte præfigurasse noscitur. Præterquam autem, quod verba hic recitata sensum minus clarum et nitidum reddant, nescio, qua lingua quove idiomate Andainus vel biographi nostri ætate vel umquam irrigationem aquæ significavit.

51 Atque ita jam discussimus, in quibus Cantatorii seu Historiæ Andaginensis auctor et Sancti biographus invicem dissonant : restat, ut nunc ea examini subjiciamus, in quibus fere inter se consentiunt. Cantatorii auctor quantum ad substantiam hæc habet : *Plectrudis*, Pipini uxor, Amberlacum, ditionis suæ locum aditura, per sylvam Arduennensem multo comitatu stipata iter habet, solis æstu, vastæque solitudinis lædio fatigata quieti simul cor-

AUCTORE
C. B.

discutuntur,
invicem dis-
cordant;

E

F

apprime ta-
men in expo-
nenda occa-
sione,

AUCTORI
C. B.

porisque refectioni cum comitibus se dedit, hi, exacta refectione, longiori somno premuntur, *Plectrudis* experrectior equos huc illucque per sylvam vagantes, nemine excitato, in unum agmen cogit, hocque facto jam lassior, super acervum lapidum ibi forte congestum residet, chartulam quamdam cœlitus delapsam coram se cum stupore videt cadentem, hanc, quamquam pavida, in manus arripit, legendamque nemini secretum pandere ausa ad maritum desert: hic *Beregisus* ad se evocat, ab eoque ex lecta chârta edoctus, locum, in quo hæc deciderat, a Deo in multorum salvandorum domicilium esse electum, divinæ voluntati obsequitur, atque eum ipsum locum ad ædificandum monasterium Sancto, qui ad rem illam propere executioni mandandam se sponte obtulerat, lubens concedit. Hæc est juxta Cantatorii auctorem monasterii Andainensis seu Andaginensis origo, hæc occasio, qua *Beregisus* ad illud exstruendum a *Pipino* in sylva Arduennensi locum accepit. Cantatorii auctori ad amussim fere consonat noster biographus num. 13 et seqq.; excipe tamen præcipue, quod nec castrum, nec castrî, per quod *Plectrudis* in sylva Arduennensi iter habuerit, nomen prodât. Deinde vero, quod tantum asserat, *Plectrudem* inter acervum lapidum chartulam invenisse, non vero hanc cœlitus fuisse delapsam.

qua *Beregisus*
ædificando
monasterio
locum a *Pi-*
pino

52 Verba huc facientia hæc sunt: Fessos artus (*Plectrudis*) super acervum lapidum, quem juxta locatum forte viderat, consedendo aliquamdiu relevare voluit. Ergo, cum accessisset, subito ob insoliditatem tumuli lapidibus in circuitu collabentibus, respiciens, cartam quamdam inter saxa decidentem miratur. Quibus sane neutiquam insinuatur chartam, de qua memorant, cœlitus fuisse delapsam. Attamen, cum indicent, *Plectrudem* non e collabentibus necervi lapidibus, sed inter saxa chartam quamdam vidisse cadentem, non minus Sancti biographus, quam Cantatorii seu Historiæ monasterii Andaginensis auctor chartam illam habere videtur pro prodigiosa seu pro cœlitus virtuteve superiori *Plectrudi* oblata. Et vero rem ita se habere, perspicuum etiam aliunde fit ex ipsomet eodem biographo. Verbis enim proxime recitatis hæc subdit: Hoc miraculo (labentis scedulæ) attonita (*Plectrudis*) contingere (scedulam) præsumit, sed quia litterarum ignara, subsistebat, quid promeret, scire non valens, sed tamen hoc non sine alicujus magnæ rei prodigio factum credens, celandam in sinu collocat. Chartam itaque a *Plectrude* inter saxa inventam pro prodigiosa habet tam biographus, quam Andaginensis Cantatorii auctor, ac proin inter illos hic apprimè convenit. Idem fit in iis, quæ prædictæ scedulæ inventionem subsecuta esse, commemorant.

C Compendio hæc omnia num. præcedenti complexum ex Cantatorii auctore, ex quo etiam integram eorundem relationem num. 46 et seq. huc transcripsi, cui, an et in quibus rei adjunctis biographi nostri relatio num. 14 et duobus seqq. Vitæ edendæ inserta consonet, facile ex ambarum collatione studiosus lector perspiciet. Lubet nihilominus, ut dilucidius innotescat occasio, qua *S. Beregisus* locum ædificando monasterio in sylva Arduennensi a *Pipino* juxta biographum suum accepit, verba ejus, quæ num. 13 et 16 huc spectantia suppeditat, lectoris oculis hic etiam subjicere.

impetravit,
inter se conve-
niunt. At pro-
digium

53 En illa: Tunc (allata a *Plectrude*, quam cœlitus acceperat, ad *Pipinum* charta) *Beregisus* secretum (*Pipinus* nempe et *Plectrudis*) pandere curant, atque recitandam ipsam scedulam tradunt; quam cum legisset, quæ in ea scripta continebantur, consequenter per ordinem pandit; scilicet quod locus ille, ubi inventa apparuit, a Deo electus teneatur, quoniam præscitum esset, aliquando a devota plebe inhabitandum, et esse ex eo multas animas in cælum dirigendas. Dum autem exturbati (*Pipinus* et *Plectrudis*) in ambiguo tenerentur, quid super hoc, quod angelica manu ministratum credebatur, placitum Regi sæculorum agendum foret, *Beregisus* velut sibi mandatum illud cœlitus fuerit, ut, quod mente diu tractaverat, divina

dignatio illic adimpleri juberet, confidenter tradi sibi locum expostulat, et persuasu conjugis (*Pipini* nempe nomine *Plectrudis*) non posse in hoc opere tam strenuum quempiam inveniri (quam *Beregisus* scilicet) locum ei tradunt, et ut monasterium debeat ædificari, insistunt. Ita biographus noster exponit occasionem, qua *S. Beregisus* locum in sylva Arduennensi exstruendo monasterio a *Pipino* fuit concessus, moxque verbis, quæ jam nunc recitata proxime sequuntur, quæque infra locum commodius invenient, concessionem illam num. 16 docet. Verum, inquires, an illa prodigiosæ scedulæ inventio, cujus occasione biographus et Historiæ monasterii Andaginensis auctor ferunt, *S. Beregisus* monasterio in sylva Arduennensi ædificando locum a *Pipino* impetrasse, narrationibus certo veris, falsitatisque minime suspectis meretur accenseri? Respondeo, rarum illud chartæ *Plectrudi* cœlitus oblata prodigium una cum plerisque adjunctis, quibus vestitum est, apud eruditos criticos non facile fidem inventurum. Et vero, ut, quod meum hac in re est judicium, candide eloquar, prodigiosam chartam illam valde suspicor pro puro et puto esse habendam commento, quod ad monasterii Andainensis initia illustriora facienda excogitatum fuit. Neque est, cur id cuiquam mirum accidat; solent enim monasteriorum initia, quæ hujusmodi prodigiis adscribuntur, pro commentitiis vulgo haberi, nisi solida cœvorum minimeque suspectæ fidei scriptorum, aut etiam antiquorum monumentorum auctoritate inveniuntur roborata. Talis autem auctoritas aut fides pro prodigioso monasterii Andainensis initio neutiquam militat. Etenim, cum biographus noster, qui illud verbis minime obscuris prodit, non citius, ut num. 11 docuimus, quam sæculo x Sancti nostri Acta exararit, a sæculi viii initio, quo monasterium Andainense fuit exstructum, nimium remotus est, quam ut memoratum prodigium, cui ejusdem monasterii initium attribuit, certum atque indubitatum possit efficere, nisi forte monumentis antiquioribus fide dignis deprehendatur inniti. Verum id hic locum certe non obtinet; ipsemet enim, uti etiam num. 11 docuimus, sese ea, quæ litteris mandat, ex monachorum antiquorum relatione ac proin traditione seu potius infida quasi vulgi fama didicisse satis prodit.

54 Quod vero pertinet ad Historiæ monasterii Andainensis auctorem, qui pariter chartæ *Plectrudi* cœlitus oblata prodigium refert, biographo nostro ætate cedit, ac proin potioris, quam sit ille, auctoritatis esse non potest. Licet autem, uti juxta dicta num. 46 laudati *Edmundus Martene* et *Ursinus Durand* in prævio suo ad monasterii Andainensis Historiam monito recte docent, nihil de abbatiæ suæ initiis tradat hujus Historiæ auctor, monachus scilicet Andaginensis anonymus, nisi quod ex chartis monasterii sui deprehendere potuerit, verisimile mihi neutiquam est, eum prodigiosam monasterii sui originem, quam memoriæ prodit, ex charta aliqua, quæ biographo nostro fuerit antiquior, didicisse. Etenim hic scriptor, uti ex iis, quæ in Prologo num. 5 scribit, fas est colligere, antiquas monasterii sui Andaginensis chartas evoluit atque excussit, nec tamen inter eas invenit antiquam aliquam chartam, ex qua didicerit prodigium, cujus occasione *S. Beregisus* ædificando monasterio locum a *Pipino* accepisse narrat. Uti itaque biographus noster non potest, sic nec potest Cantatorii Andaginensis auctor indubitatum reddere chartæ *Plectrudi* cœlitus allapsæ prodigium, cui velut occasione primam monasterii Andainensis originem adscribit. Porro prodigiosa illa, qua de jam egimus, hujus monasterii origo alio insuper prodigio, quod jam memorato absimile non est, ornatur in secunda, quam num. 8 jam recitavi, lectione Officii a Regularibus *S. Augustini* canonicis Windesemensibus, aliisque in honorem *S. Beregisi* ad 2 Octobris diem recitari quondam soliti. In illa enim (adi num. 8 hujus Commentarii prævii) narratur etiam *S. Hubertus*, Leodiensis episcopus, ab angelo accepisse chartulam, eamque aureis

unum et alterum, quod apud hos et alibi

F

A aureis litteris exaratam, in qua idem, quod in epistola Plectrudi cœlitus allapsa, continebatur, locum scilicet, in quo Plectrudis chartam supra memoratam invenerat, a Deo esse electum, ut in eo monasterium ædificaretur, idque, ut in dicta lectione additur, in honorem Principis Apostolorum. Duplici ergo miraculo monasterii Andainensis origo hic adscribitur.

pro illa obtruditur, commentis

55 At nemo, quantum opinor, erit, qui saltem hoc secundum chartæ S. Huberto ab angelo allatæ prodigium pro commentitio non habeat, ex eoque iudicium ad primum pariter commenti suspectandum propensius concipiat. Ut autem studiosus lector perspiciat, quam merito fidem secundo hic jam proposito miraculo denegaturus sit, lubet, quæ eo præcipue conducunt, proferre. Vitam S. Huberti, quam Surius in quarto Sanctorum Trimestri et Joannes Robertus, Societatis nostræ sacerdos, in Historia S. Huberti typis vulgarunt, integram evolvi, nec tamen in ea chartæ S. Huberto ab angelo allatæ, cujus occasione monasterium Andainense seu Andaginense sit conditum, mentionem inveni. Quapropter, cum laudatæ Vitæ auctor S. Hubertum mortem sibi instantem, angelo nuntiante, didicisse affirmet, altumque nihilominus sileat de charta, quæ S. Huberto fuerit ab angelo allata, fit hæc merito vel ex hoc solo commenti saltem suspecta. Ad hæc, ut num. 56 docui, auctor dictæ lectionis, in qua hujus chartæ prodigium refertur, non citius floruit, quam sub secunda regum Francorum stirpe, imo (vide num. 57) verisimile est, eum Sancti nostri biographo ætate esse posteriorem. Quapropter, cum hic ipse scriptor ne unum quidem miraculum, quod de charta Plectrudi cœlitus allapsa narrat, ob nimiam suam a re gesta temporis distantiam indubitatum possit efficere, consequens potiori jure est, ut eandem ob causam nec auctor Lectionis plus semel jam memoratæ indubitatum possit efficere alterum de charta S. Huberto ab angelo allata miraculum, quod priori per Beregisi biographum narrato superaddit, quodque, cum apud solum insuper Mauburnum num. 56 laudatum, quo forsitan est antiquior, inveniatur, proprio forte Marte confinærit, ratus scilicet, fas esse in Sanctorum, conditorumque ab iis monasteriorum honorem quippiam etiam comminisci.

videtur accensendum.

56 Recte itaque mihi fecisse videntur Regulares S. Augustini e congregatione Gallicana canonici, qui in Lectionibus Officii de S. Beregiso nullam omnino chartæ vel Plectrudi, vel S. Huberto divinitus allatæ mentionem faciunt, solumque narrant, Sanctum Pipini liberalitate suffultum monasterium Andainense exstruxisse. Lectiones illas num. 10 integras dedi, ad quem propterea, ne ex his, quæ huc faciunt, describendo sim longior, studiosum lectorem remitto, atque, ut § huic finem imponam, ex biographo nostro nunc, ut me facturum monui, ea verba transcribo, quibus narrat, Pipinum S. Beregiso locum exstruendo monasterio concessisse. Exstant illa num. 16 : sunt autem hæc : Igitur præfatus princeps (Pipinus) in circuitu (loci, in quo Plectrudi charta fuerat divinitus oblata) silvestria obambulans, quantum competere ad plantium propagandam vel ad ædificia sive ad pastum animalium, seu ad diversos usus visum fuit, statuens contulit; et etiam in Hiis, quæ circumjacentibus fiscis retentandum reliquerat, quæcumque necessaria in pastu pecorum eorum, qui cellæ adhærentes, famularentur, vel siqua alia opus essent, ut omnino quærentibus nullus prohiberet, statuta lege indixit. Servorum quoque obsequia ac prædiorum jura et ex redditibus aliis sive decimis victus necessaria et quæcumque sacerdos (Beregisus) in sumptus ædificationemque loci ab eo expostulavit, voluntarie cuncta concessit.

§ V. Sanctus monasterium Andainense construit, quo circiter tempore id fecerit, et an monachos, an clericos ibidem instituerit.

Beregisus, impetrato ad condendum monasterium

loco, manum operi diligentissime admovit. Beregisus, inquit noster biographus num. 17, locum illum saltus, Arduennensis nempe a Pipino monasterio exstruendo concessum, angelico ministerio designatum expetiit, Deum sibi adesse adiutorem invocans, et frondosa quæque succidere et construendorum spatia ædificiorum dilatare studiose cœpit. Subdit deinde nonnulla, quæ ad notitiam loci, in quo Sanctus monasterium exstruxit, unice pertinent, sicque num. 18 opportune ad præsens nostrum institutum de Sancti in condendo monasterio sollicitudine agere prosequitur : Ceterum primo adveniensi (in locum sibi monasterio exstruendo concessum) Vir venerabilis, (S. Beregisus) cum opaca sylvæ cuncta densarent, omnem sollicitudinis intentionem adhibet, omnes ad tantum opus concurrere invitat, cunctorum studia exemplo et devotione sua provocat, pontificum, comitum, aliorumque nobilium suffragiis nititur, cognatorum amicorumque subsidiis fulcitur, constanter die noctuque labori insistit, tandemque opus gratum, divina in omnibus favente protectione, feliciter ad effectum producit. Denique monasterium statuit, basilicam constructam beati Petri, principis Apostolorum, nomine et reliquiis consecrat, clericorum officia delegat, annonam et reliquos sumptus in eorum usus necessarios ordinans, qui eis ministrarent, solleter instituens, sed et vineas et prædiola, quæ devoti quique spontanee monasterio contulerant, diligenter procurans, ut nihil ad exteriores usus pertinens deesset, magnopere providit. Ita sedulam Sancti in condendo monasterio operam describit ejus biographus, cui Cantatorii seu Historiæ Andaginensis auctor quantum ad substantiam num. 3 apprimè consonat.

58 En etiam ejus verba : At, inquit, Beregisus continuis insistens laboribus, solatiis etiam quorundam fidelium adjutus, sylvestrem solitudinem purgavit, et habitabilem fecit, nec prius abstiit, quam ecclesiam beati Petri, Apostolorum principis, quæ in præfato castro (Ambra) olim funditus eversa fuerat, a fundamentis restrueret, et, collectis secum religiosis clericis, abbatis nomine et officio ibidem Deo militantibus præesset. Atque hæc sunt, quæ de S. Beregisi, in condendo monasterio Andaginensi, ejusque ecclesia, S. Petri, Apostolorum principis nomini dicata, sollicitudine et cura duo illi scriptores memoriæ produnt. Joannes Robertus, Societatis nostræ sacerdos, quem adhuc ante laudavi, in Historia S. Huberti, Quæstione Hubertina viii pag. 455 et seq. ea fere omnia verba, quæ nos num. 46 et seq. ex Cantatorio seu Historia Andaginensis monasterii recitavimus, in medium adducit, moxque subdit : Videor mihi hinc (ex prodigiosa nempe charta a Plectrude inventa) non male colligere, eo ipso loco nunc S. Huberti ecclesiam esse, ubi chartula illa, quæ in Cantatorio verbis ab illo recitatis memoratur, a Plectrude inventa est, aut certe loco proximo. Erat enim, ut audisti, acervus lapidum congestus, quem fas est credere, fuisse e ruinis castri Ambrae. Atqui ecclesia S. Petri, ab Hunnis eversa, et a Beregiso restituta, in castro Ambra fuerat, ut paulo infra Cantatorium habet. Adde, quod semper piis Catholicis in more fuit, loca id genus prodigiis divinitus nobilitata, templis, sacellis, crucibus, aliisve Christianis monumentis honorare. Ita laudatus Robertus, sentiens scilicet ecclesiam, quam S. Beregisus Andaini primo exstruendam curavit, quæque deinde S. Huberti nomen induit, eo in loco conditam a Sancto illo tunc fuisse, ubi charta cælo delapsa, a Plectrude fuerat inventa. Et sane verisimile admodum esset ob piorum Catholicorum consuetudinem, ad quam hic scriptor provocat, intra ipsum etiam templi a Beregiso conditi ambitum conclusum fuisse locum, in quo a Plectrude inventa fuit prodigiosa illa, cujus sæpissime meminimus, chartula, nisi hæc commenti, uti supra docui, merito esset suspecta, incertumque proinde foret, an locus ullus, in quo S. Beregisus ecclesiam potuerit construere, charta cælo delapsa et a Plectrude in-

AUCTORE
C. B.
Monasterium
Andainense
summa cura

et sollicitudine
S. Beregisus,
non autem
Volcandus,

F

venta,

AUCTOR
C. B.

Leodiensis
episcopus.
ut quidam
ex Miræo

venta, fuerit a Deo illustratus. Cum itaque propterea nihil hic, quod sat certum aut etiam verisimile sit, possit statui, a loco, quo ecclesiam Andainensem exstructam putat plus semel jam laudatus Robertus, ad S. Beregisum iterum revertor, discutiōque, an huic primam illius ecclesiæ ædificationem recte quidam abjudicent.

59 *Claudius Robertus a jam nominato diversus in Opere, quod Galliam Christianam inscripsit, pag. 321 de Andagino seu Audaino, ut corrupte legit pro Andaino, hæc commemorat: Andaginum, vel Audainum sancto Huberto sacrum in silva Arduenna, Sancti Hubert, Ordinis Benedictini, diœcesis et ditionis Leodiensis, apud Miræum Origin. Benedict. cap. 29 et in Fastis Belgicis, ubi fundatur a Volcando, episcopo xxxv Leodiensi, Beregisio abbate primo constituto circa an. dcccxxv, incensum a Guesiis mdlxxii, instauratur pia cura abbatum. Ita laudatus Claudius Robertus, qui etiam pro iis, quæ prodit, lectorem suum ad S. Huberti Historiam a Joanne Roberto conscriptam, et ad caput 54 Historiæ Leodiensium Pontificum ab Anselmo adornatæ et Notis a Chapeavillo illustratæ remittit. Ab hoc auctore non dissentiunt tom. IV pag. 42 Galliæ suæ Christianæ Sammarthani Fratres. Verum, inquit Cointius in Annalibus ecclesiasticis Francorum ad annum 725 num. 55, Neutri (Sammarthani nempe et Claudius Robertus) Miræum legerunt. Et vero horum scriptorum opinioni, qua existimant, monasterium Andainense a Volcando, episcopo Leodiensi, Beregisio abbate primo constituto circa annum 825, fuisse fundatum, tam aperte tum in Originibus Benedictinis, tum in Fastis Belgicis citatis adversatur Miræus, ut, cum pro illa hunc auctorem citant, indubie dicendi sint vel eum non legisse, vel certe perperam intellexisse. Idem etiam obinet quantum ad Anselmum, seu potius, prout infra docebo, Ægidium, Auræ-vallis monachum, uti etiam quantum ad auctorem Historiæ S. Huberti, quos laudati Sammarthani et Robertus pro opinione sua pariter laudant. Ut res plana fiat, lubet verba huc facientia ex Miræo, Anselmo, seu potius Ægidio, et ex Historia S. Huberti transcribere. A Miræo duco initium.*

in Originibus
Benedictinis.

60 *Hic auctor in Originibus Benedictinis anno 1606 editis capite non quidem vigesimo nono, quod a Sammarthani et Roberto laudatur, sed decimo sexto de monasterio Andaginensi seu Andainensi hæc habet: Cœnobii istius condendi auctor fuit S. Beregisus, qui in Sarchiniensi cœnobio a S. Trudone recens exstructo, Regularibus disciplinis informatus, locum hunc a Pipino, majore domus regiæ, impetravit. Ad hæc in eodem Opere cap. 15 de monasterio Trudonopolitano seu Sarchiniensi sic scribit: Quod, cum ad inhabitandum decenter aptatum, in altum (S. Trudo) perduxisset, dedicari fecit a sancto Theodardo, Trajectensi episcopo, in honore SS. Quintini et Remigii, anno Domini sexcentesimo quinquagesimo septimo, (imo vide num. 20, anno 664) iii Idus Octobris. Docet ergo laudatus Miræus, Beregisum, quem Sammarthani et Robertus primum faciunt monasterii Andainensis abbatem, educatum fuisse in monasterio S. Trudonis recens exstructo. Quapropter, cum etiam doceat, idem monasterium anno circiter 660 fuisse exstructum, consequens est, ut juxta eundem Miræum S. Beregisus anno circiter 660 in vivis jam exstiterit, ac proin, ut anno 825 primus monasterii Andainensis tunc primum a Volcando episcopo conditi abbas, nisi velis, eum ducentorum circiter annorum ætatem attingisse, constitutus non fuerit; unde ulterius consequitur, ut Miræus adversetur Sammarthanorum et Claudii Roberti opinioni, qua existimant, monasterium Andainense anno 825 a Volcando, Leodiensi episcopo, primo fuisse fundatum, eique tunc primum abbatem Beregisum fuisse præpositum.*

et Fastis
Belgicis.

61 *Porro Miræus in Fastis Belgicis a Sammarthanis et Roberto pro opinione sua etiam laudatis ad 2 Octobris ita scribit: S. Beregisus abbas et fun-*

dator monasterii Andainensis: quod nunc S. Huberti dicitur, ubi et quiescit, colitur Sarchinii ad S. Trudonem, et Andaini ad S. Hubertum, quæ duæ nunc sunt Benedictinorum abbatæ in diœcesi Leodiensi. Sarchinii quidem (quod hodie est S. Trudonis oppidum et monasterium) Beregisus literarum et pietatis rudimenta hausit. Grandior factus, ut erat nobili genere natus, cum in aula Pipini Heristallii versaretur, ab ejus conjuge Plectrude locum in media sylva Arduenna (qui Andainum ab Andaina contiguo fonte dicebatur) dono accepit, et in eo monasterium a fundamentis ædificavit, quod sancti Huberti, eo postea translato, nomen induit. Vixerunt autem Andaini primum clerici seu canonici Regulares, quibus amotis, Valcandus episcopus Leodicensis Benedictinos substituit, ut Jonas in Historia Translationis S. Huberti commemorat. Quibus verbis narrat, primo quidem S. Beregisum ætate Pipini, cognomento Heristallii, cui uxor erat nomine Plectrudis, monasterium clericorum seu canonicorum Regularium Andainense construxisse; deinde vero a Valcando, episcopo Leodicensi, amotis clericis seu canonicis Regularibus Benedictinos monachos in eodem cœnobio fuisse substitutos. Quapropter, cum diserte inprimis doceat Miræus, S. Beregisum monasterium Andainense construxisse, certum fit, hoc juxta illum a Valcando non fuisse exstructum. Deinde vero, cum Pipinus Heristallius, ut plerique antiqui Rerum Gallicanarum Annalistæ testantur, anno 714 e vivis excesserit, consequens est, ut juxta Miræum S. Beregisus monasterium Andainense ante annum illum exstruxerit, ac proin ut hoc diu fuerit exstructum ante Valcandum, cum hic non prius, quam sæculo ix, pontificatum Leodiensem gesserit. Manifestum itaque est, Miræum aperte adversari Sammarthanorum et Roberti opinioni, qua primam monasterii Andainensis foundationem Valcando, Leodiensi episcopo, adscribunt, eamque anno 825 innectunt.

62 *Dispiciamus nunc, an eorum opinioni pariter non adversentur Anselmus, seu potius laudatus Ægidius, et Historia S. Huberti. Anselmus, imo Ægidius in Additionibus ad Anselmum, cap. 54, cui Chapeavilli Annotationes subduntur, hæc habet: Eo tempore, anno scilicet 814, cum jam vita functus esset Carolus Magnus, clerici Andainensis monasterii, cum jam pene deficerent, utpote in tam vasta et sterili Heremo (sylva Arduennensi) constituti, accepta occasione sibi consulendi, ad Valcandum, Leodiensem episcopum, se contulerunt, et quomodo prædictum locum eorum divina providentia elegisset, quasque in eo paterentur necessitates, illi retulerunt. Lætatus episcopus, se invenisse oportunitatem providendi suæ saluti, si in eodem loco collaboraret voluntati divinæ, omnimoda intentione id exsequendi curam concepit, et, juvante Deo, in præsentem statum suscitavit. Commutato Ordine clericali, anno Domini octingentesimo decimo septimo. Idus Augusti, in die S. Laurentii martyris, cum consilio Papæ Leonis et Lodovici imperatoris, monachorum ibi religionem constituit, dispositis eis possessionibus, quæ sufficerent ibi Deo servientium*. Quibus verbis hic auctor significat, monasterium Andainense ætate Valcandi, Leodiensis episcopi, exstructum jam fuisse, tantumque ab eo, in clericorum seu canonicorum Regularium locum substitutis monachis, fuisse restauratum. Quapropter perspicuum fit, eum etiam adversari Sammarthanorum et Roberti opinioni, qua primam monasterii Andainensis foundationem Valcando adscribunt.*

ex Anselmo,
Historiæ
Leodiensis
auctore,

* adde usus

63 *Quod jam pertinet ad Historiam S. Huberti, hujus auctor Quæstione Hubertina viii pag. 452 primo sic scribit: Hæc ecclesia (quæ in castro Ambra quondam exstitisse fertur) cum tot aliis solo æquata est, cum castrum Ambra funditus eversum est, ut loquitur Cantatorium, Hunnis vastantibus Gallias. Addit, per annos fere 557 desertum fuisse, quod*

et ex auctore
item Historiæ
S. Huberti,

A quod de castro non intelligo, nisi in numeros error irrepsit. Nam, si eversum ponamus ad Hunnorum, Attila duce, irruptionem, quæ a Sigeberto anno 485 ponitur, sequetur non esse restitutum ante annum Domini 790, cum tamen circa annum 700 Plectrudis eum suæ ditionis locum adisse dicatur. Deinde vero, nonnullis interjectis, pag. sequenti sic prosequitur: Igitur ecclesia S. Petri, quæ a S. Materno, ipso nascentis Christianæ Religionis exordio, in Andaino erecta fuit, ab Hunnis circa annum 485 eversa, circa 700 a Beregisio ex integro ædificata est, et, ut arbitrator, super iisdem fundamentis. Ita hic auctor, qui, quamquam nonnulla hic affirmet, quæ non facile cuivis probabuntur, ea tamen profert, quibus se sæpius memoratæ Sammarthano- rum et Roberti opinioni adversari prodit. Cum enim primo dicat, Plectrudem anno 700 eum adisse ditio- nis suæ in sylva Arduennensi locum, qui postea S. Be- regisio ad monasterium ædificandum fuit concessus; deinde vero asserat, ecclesiam ab Hunnis quondam eversam, circa annum 700 ex integro fuisse ædifica- tam, consequens est, juxta laudatum Historiæ S. Hu- berti auctorem Andainense monasterium a Valcando, Leodiensi episcopo, cum hic ante sæculum ix pontifi- catum Leodiensem non gesserit, exstructum indubie non fuisse, ut adeo, prout jam monui, hic auctor laudatæ Sammarthano- rum et Roberti opinioni etiam adversetur.

perperam
alstruunt,
construxit,
hocque Val-
candus,

B 64 Robertus itaque et Sammarthani, ut monaste- rium Andainense a Valcando, Leodiensi episcopo, fundatum probent, sanctumque Beregisum, primum Andainensem abbatem, qui Pipino Heristallio, atque etiam, uti infra docebo, S. Huberto, Leodiensi epi- scopo, synchronus vixit, in tempora Valcandi, inque annum Christi octingentesimum vicesimum quintum rejiciant, Miræum, Historiam S. Huberti et Ansel- mum Gestorum Pontificum Leodiensium scriptorem perperam adducunt. Ad hæc caput 54 Gestorum Pontificum Leodiensium, ad quod lectorem remit- tunt, non ab Anselmo, Leodiensi canonico, qui sæ- culo xi, sed ab Ægidio a Leodio Aureæ-vallis Reli- gioso, qui duobus sæculis post floruit, Anselmumque Additionibus auxit, exaratum est, ut adeo pro illo, sicuti num. 59 satis innui, meque docturum monui, ad Ægidium potius, quam ad Anselmum lector de- buisset remitti. Ceterum potuissent etiam iidem scri- ptores eodem jure, id est, nullo Cantatorium seu Historiam monasterii Andainensis, si librum hunc præ oculis habuissent, in rem suam adducere. Ete- nim Cantatorii auctor num. 5 de Valcando, deque substitutis ab eo in locum clericorum seu canonicor- um Regularium Andaini monachis idem omnino docet, quod caput 54 Gestorum Pontificum Leodien- sium, idque iisdem plane verbis, ut pro certo habeam, Ægidium a Leodio, ejusdem capituli concinnatorem, ex Cantatorii auctore, cum hic sæculo xii ineunte, ille xiii tantum scripserit, ea omnia hausisse, quæ de Valcando, canonicisque Regularibus a Beregisio quondam institutis, monachisque in eorum locum subrogatis tradit. Porro hic mirari subit, a Sam- marthanis et Roberto Sigebertum Gemblacensem, quem sæpe alias laudant, in medium etiam ad præ- sens institutum non fuisse adductum. Hic enim scri- ptor in Chronographia ad annum 809 sic scribit: Wachandus episcopatum Leodicensem suscipit, qui in Ardanna Andagium cœnobium construxit. Qui- bus verbis sane aperte tradere videtur, monasterium Andainense a Wachando seu Valcando primum fuisse constructum, ac proin plus favet laudatis scriptori- bus, quam Miræus, Historia S. Huberti et Ansel- mus, seu potius Ægidius a Leodio, Aureæ-vallis Religiosus.

quidquid ex
Sigeberto pos-
sit argui,

C 65 Verum, sciscitabitur nunc forte aliquis, qua ratione ergo monasterium Andainense, quod antea S. Beregisum exstruxisse docuimus, a Valcando seu Valcando, Leodiensi episcopo, ædificatum scribit laudatus Sigebertus? Respondeo, idcirco hunc aucto- rem verosimiliter id facere, quod, cum Valcandus non solum in dicto monasterio clericis seu canonicis Regularibus, quos ibidem S. Beregisus primo insti-

tuerat, monachos substituerit, verum etiam, uti ex biographi nostri verbis num. sequenti recitandis, et ex Historia Translationis S. Huberti num. 83 lau- danda intelligitur, monasterii redditus annuos auxerit, ædificia partim instauravit, partim antiqua dejecerit, novaque eorum loco condiderit, mona- chorumque, quos canonicis Regularibus substituit, necessitatibus studiose providerit, totum illud mo- nasterium de novo a fundamentis exstruxisse, ac fundasse, quodammodo dici queat. Quod si autem quis contendat, recitata Sigeberti verba hujusmodi interpretationem non pati, atque adeo Sigebertum velle, primum monasterii Andainensis conditorem ac fundatorem esse Valcandum seu Valcandum, Leodiensem episcopum, respondeo, tunc a Sigeberto me hic recedere, atque adhærere biographo nostro, qui, cum Sigeberto, utpote non anterioris quam xi sæculi scriptore, sit antiquior, potiore fidem meretur, dum verbis num. 57 recitatis primam mo- nasterii Andainensis constructionem S. Beregisio attribuit. Cantatorii auctorem, cum Sigeberto fuerit æqualis, in argumenti partem hic non adduco. Omitto etiam Miræum, auctorem Historiæ S. Hu- berti, et Ægidium a Leodio, qui omnes quidem aperte docent, S. Beregisum esse primum monasterii Andainensis conditorem, sed cum Sigeberto ætate longe cedant, nihil contra eum ex eorum testimonio potest evinci.

D 66 Solum itaque huc transcribo ea verba, quæ tantum re-
biographus noster num. 20 habet, quæque Valcan-
dum non primum monasterii Andainensis condito-
rem, sed restauratorem tantum fuisse, ostendunt. En
illa: Monasterium (Andainense) a discipulis (Bere-
gisi) postea longo tempore rectum est, usquequo
dignæ memoriæ Valcandus pontificatui Tungro-
rum præficitur, qui cum, inspirante Deo, vellet in
sua diœcesi normam sanctæ religionis augmentare,
et ideo quo monachorum ordinem, juvante Deo,
statuere posset, pia intentione perquireret, locum
hunc (monasterium Andainense) diversis utilitatum
affluentis opimatum pervidens, nullum in episco-
pio pro tantis oportunitatibus conferendum, et ad
hoc, quod cupiebat, tam ydoneum esse judicavit,
ideoque studiosa intentione ab ipsis fundamentis
innovatum et in parte Orientali transpositum et
tam in ædificiorum vastissima ac nobiliori instau-
ratione, quam in agrorum, vinearum, servorum
obsequentium ac rerum necessariorum varietate,
et quicquid illic compete-
bat, præstantissima aug-
mentatione excellentissime nobilitatum decenti
honore decoravit, corpusque beati Viri (Beregisi)
in illud transtulit, et monachorum ordinem insti-
tuit, ac deinceps, quod res exposcebat, seu in
donorum oblatione, seu in hiis, quæ collata jam
fuerant, ut subtrahere quippiam potestatis cujusli-
bet in reliquo nemini liceret, quo cartis indita impe-
riali auctoritate firmata servarentur, sagacissimo
studio procuravit. Quo ex textu, cum in eo dicatur,
discipulos S. Beregisi diu rexisse monasterium a
Sancto exstructum, hocque postea a Valcando fuisse
a fundamentis innovatum, clarissime sane intelli-
gitur, monasterium Andainense a Valcando seu Val-
cando, Leodiensi episcopo, fuisse tantum restauratum
seu potius de novo a fundamentis, ut ita dicam,
restructum. Nequit itaque, spectata etiam Sigeberti
auctoritate, prima monasterii Andainensis constru-
ctio Valcando, Leodiensi episcopo, adscribi, nisi
huic illam velis attribui, quod primus istud restau-
ravit, atque etiam, ut verbis recitatis ait biographus,
ad partem Orientalem transpositum Benedictinum
fecerit; verum sic nequeunt Sammarthani et Robertus
supra laudati intelligi, cum dicti monasterii a Val-
cando primum fundati abbatem S. Beregisum pronun-
tiant.

E 67 Porro, prima monasterii Andainensis constru-
ctione atque fundatione Sancto nostro ita asserta,
quo circiter anno Beregisus sancto illi operi manum
admoverit, nunc inquiri. Cointius in Annalibus
ecclesiasticis Francorum ad annum 704 num. 41 de
tempore, quo monasterium Andainense a S. Beregisio
exstructum

AUCTORI
C. B.

E

F

Fecit autem
id Sanctus.

AUCTORE
C. B.

exstructum est, sic scribit : His circiter temporibus (anno nempe 704) ex Pipini majoris-domus ac Plectrudis conjugis munificentia conditum est in Arduenna sylva monasterium Andainense sive Andaginense, cui primus abbas præsuit Beregisus a nobis non semel jam laudatus. Mabillonius vero tom. II *Annalium Benedictinorum* ad annum 706 pag. 16 ita : Sub idem tempus (annum scilicet 706) Andaginense monasterium condi cœptum, quod a translato istuc sancti Huberti, Tungrensis episcopi, corpore cognomen accepit. Referunt ergo ambo hi scriptores monasterii Andaginensis seu Andainensis constructionem ad sæculi VIII initium; verum neuter, cur id faciat, rationem ullam affert. Quapropter, cum nihilominus et nobis monasterium Andainense tunc conditum fuisse videatur, lubet hic, ut curioso lectori satisfiat, unam alteramve rationem, qua inducti laudatis binis scriptoribus assentiamur, in medium proferre. S. Beregisus inter annum Christi 691 et 700 in comitatum Pipini Heristallii assumptus fuit, in eoque (vide num. 40) diu etiam, antequam monasterium Andainense exstrueret, ac proin per aliquot saltem annos mansit. Quare, si Sanctus, uti verisimile est, per decennium saltem in Pipini comitatu, antequam dictum monasterium exstrueret, mansisse statuatur, erit hæc constructio ad initium sæculi VIII referenda. At, cum tempus, quo Sanctus in Pipini comitatu assumptus fuit, num. 40 probarim ex dictæ constructionis tempore, necesse est, ut hoc, ne circulum committam, alia etiam via ostendam. Rem ergo sic facio.

quemadmodum
hic ratione

68 Pipinus Heristallius, quo fundum suppeditante, Beregisus, ut num. 57 et seq. docuimus, in sylva Arduennensi monasterium Andainense, nunc S. Huberti dictum exstruxit, anno 714, ut adhuc ante monui, vita functus est. Quapropter, cum monasterium illud ante principis illius obitum condi cœptum sit, dubium non est, quin ante annum decimum quartum sæculi VIII condi cœperit. Jam vero biographus noster num. 24 ita scribit : In hiis miraculorum prodigiis uterque (S. Hubertus et S. Beregisus) admirandus, uterque extollendus; qui et in carne manentes uno eodemque tempore ambo provinciam (saltum Arduennensem) prædicatione et animarum salute illustrarunt, ac locum hunc, (monasterium Andaginense) ut præsentia corporali, ita consecratione spiritali dedicaverunt. Quibus ultimis verbis significare videtur, ecclesiam Andaginensem, ut primum fuerat exstructa, a S. Huberto fuisse consecratam. Quapropter, cum S. Hubertus, ut communiter ab omnibus recipitur, non citius, quam anno 708 episcopatum Leodiensem gesserit, consequens est, ut Andaginensis ecclesia, a S. Beregiso exstructa, ante annum illum non fuerit a S. Huberto consecrata. Quod si autem, uti admodum verisimile est, eadem ecclesia quatuor annis, aut paulo amplius, antequam a S. Huberto consecraretur, ædificari jam cœpta statuatur, inter annum circiter 704 et annum 714 ædificari cœpta erit, atque adeo ejus, monasteriique, ad quod ea pertinet, constructio ad sæculi VIII initium referenda erit; si modo nempe ecclesia, a S. Beregiso exstructa, a S. Huberto fuit consecrata.

non una

69 Et vero ecclesiam, quam S. Beregisus Andaini exstruxit, a S. Huberto revera consecratam fuisse, D. Adolphus Hapart, monasterii S. Huberti sub annum 1553 monachus, in *Historia monasterii sui* Ms. etiam affirmat. Disco id, licet hanc præ oculis non habeam, ex Gallix Christianæ auctæ Scripturibus. Hi enim tom. III col. 966 in subjuncta ad annum 704, quo circiter monasterium Andainense a Beregiso conditum Cointius pronuntiat, observatione hæc habent : Anno 687 (conditum nempe est monasterium Andainense) ex monasterii (Andainensis) codice Ms., qui inscribitur Cantatorium : at si S. Hubertus cœnobii oratorium consecravit, uti legitur in *Historia ejusdem asceterii* Ms. auctore D. Adolpho Hapart, ejusdem loci monacho sub annum 1553; cum idem S. Hubertus non ante annum 708 ex Cointio creatus fuerit episcopus, origo

cœnobii differenda videtur, ultra annum scilicet 687. Ita laudati Scriptores opportune ad propositum nostrum docentes, ecclesiam, quam S. Beregisus Andaini construxit, juxta præfatam, quam D. Adolphus Hapart adornavit *Historiam*, a S. Huberto fuisse consecratam. Verum, quod ex monasterii Andainensis codice Ms., qui Cantatorium inscribitur, iidem Scriptores asserunt, monasterium Andainense anno 687 esse constructum, certe id nusquam aperte in codice illo traditur; nec locus in eo occurrit, ex quo id merito colligas, imo unus est, ex quo consequi videtur, monasterium Andainense anno circiter 708 aut alterutro ex duobus sequentibus esse constructum. Etenim codex ille, qui Gallix Christianæ auctæ Scripturibus, cum anno 1723 Operis sui tomum tertium ederent, Ms. præluxit, anno 1729 (vide num. 57 hujus Commentarii prævii) opera et studio Edmundi Martene et Ursini Durand typis est vulgatus, hujusque lucubrationis auctor num. 7 sic scribit : Ipse quoque sanctus Pontifex (Lambertus) post in brevi... martyrio coronatus occubuit, eique in episcopatu B. Hubertus successit. Quo etiam tempore dono prædicti Pipini, ejusque uxoris Plectrudis locum Andaginum cœlitus designatum excolendum Beregisus suscepit. De S. Lamberto, Trajectensi episcopo, ad 17 Septembris egimus, ostendimusque Commentarii prævii § 8 martyrium ejus anno 709 probabilius esse innectendum. Fuit ergo probabilius S. Hubertus, proximus S. Lamberti in sedem Trajectensem successor, non citius, quam anno 709, creatus episcopus.

70 Quapropter, cum juxta verba Cantatorii Andaginensis proxime recitata S. Beregisus locum Andaginum excolendum, monasterii scilicet constructione, suscepit eo ipso tempore, quo S. Lambertus martyrio coronatus est, eique in episcopatum S. Hubertus successit, consequens est, ut monasterium Andaginense juxta laudatum Cantatorium anno circiter 709 aut 710 fuerit exstructum. At, inquires, in eodem Cantatorio num. 1 etiam innuitur, monasterium Andainense condi cœpisse, cum Pipinus esset major-domus Theodorici, atque adeo cum hic rex, qui anno 691 obiit, in vivis adhuc superstes regnaret. Fateor, res ita habet : verum, cum Theodoricus pluribus annis regnarit, nemo hinc merito colligat, monasterium Andainense determinato anno 687 secundum Cantatorium condi cœpisse. Ad hæc hujus auctor verosimillime hic hallucinatur. Ad tempus enim sæculo VIII antequam hic refert monasterii Andainensis originem; debet autem hæc, uti etiam verbis num. præcedenti recitatis recte facit, initio sæculi VIII collocari. Tunc enim illam (vide num. 68) collocat noster biographus. Adhæc num. 28 sic scribit : Monasterii (Andainensis) decus (S. Hubertus et S. Beregisus) in loco divinitus electo ac designato ardentissima devotione extruxerunt. Quibus verbis vult S. Hubertum, verosimiliter jam episcopum, una cum S. Beregiso monasterium Andainense exstruxisse. Jam vero, cum S. Hubertus, ut docuimus, probabilius non ante annum 709 creatus sit episcopus; monasterium autem Andainense, ut pariter docuimus, ante annum 714 condi cœptum sit, consequens est, ejus originem, spectato hic iterum biographo nostro, initio sæculi VIII, et quidem inter annum 709 et 714 collocandam esse. Malo tamen eam, quo minus subsit errandi periculum, ad initium sæculi VIII, prout jam num. 68 feci, dumtaxat referre. Atque ita determinato jam, utcumque potui, tempore, quo circiter Sanctus noster monasterium Andainense exstruxit, inquirendum restat, an ibi primum monachos, an canonicos Regulares instituerit. Cointius in *Annalibus ecclesiasticis Francorum* ad annum 723 num. 53 et seqq., Sanctum ibi primo clericos seu canonicos Regulares instituisse contendit. Cointio assentitur auctor *Historiæ S. Huberti* supra laudatæ. Idem faciunt etiam plerique Scriptores Benedictini, eosque inter, uti ex num. 21 hujus Commentarii prævii intelligitur, ipsemet Menardus, licet interim contendat, S. Beregisum non canonicum Regularem, sed monachum fuisse.

71 Mabillonius

D

E

ostenditur,
initio sæculi
VIII.

F

A 71 *Mabillonius tom. II Annalium Benedictinorum pag. 16 sic scribit* : Andaginum a Pippino Plectrudis inventu (*Beregisus*) adeptus, eo loci monasterium statuit, basilicam beati Petri Apostolorum principis nomine ac reliquiis consecrat, eamque clericis CANONICO ORDINE MILITANTIBUS tradidisse, ipseque Pater in eodem habitu sociatus fuisse dicitur. *Quibus verbis, cum de monachis a S. Beregisio Andaini primum institutis nusquam mentionem faciat, satis indicat, sese alienum non esse ■ Menardi, aliorumque num. præcedenti laudatorum opinione, quam etiam sæculo IV Benedictino, parte 1 pag. 294 diserte amplectitur. In eadem etiam sententiam eunt Benedictini item Gallix Christianæ auctæ Scriptores. Etenim tom. III col. 966 de monasterio Andaginensi hæc memorant.* Andaginense seu Andainense S. Petri, modo S. Huberti monasterium, ordinis quondam canonicalis, nunc Benedictini, positum est in Arduenna silva ad amnem seu fontem Andaginam vel Andainam, a quo primum locus nomen accepit. *Liquet igitur ex plurium Benedictinorum aliorumque scriptorum opinione, a S. Beregisio Andaini canonicos Regulares, non autem monachos, primum fuisse institutos. Attamen, en, bini hic recentiores Benedictini Ordinis scriptores sese offerunt, qui contrarium contendunt. Sunt autem hi, quos sæpe jam laudavi, Edmundus Martene et Ursinus Durand. Etenim tom. IV Collectionis veterum Scriptorum col. 917 et seq. in suis ad Cantatorium seu Historiam monasterii Andaginensis Annotationibus sic scribunt* : Clericos sæculares in monasterio Andaginensi a Beregisio abbate institutos fuisse vulgo ferunt; at repugnare videtur, quod Beregisus ipse sub religionis habitu in Trudoniano monasterio educatus clericos sæculares in vasta solitudine adunaverit. Certe clericorum nomine sæpius intellectos fuisse olim monachos, docet Mabillonius in Præfatione ad sæculum II Benedictinum. Mihi omnino probabile videtur, primos Andaginensis monasterii inhabitores monachos fuisse, quibus ignoto nobis aliquo casu substituti fuerunt clerici, et his iterum monachi. *Ita laudati Cantatorii Andaginensis editores, aut, cum in singulari numero efferatur opinio verbis recitatis contenta, saltem unus eorum, qui Notas suas Cantatorio subnexuit.*

non monachos, prout rationibus parum

B 72 *Verum expendamus nunc singula, quæ in memorata ad Cantatorium observatione continentur, asserta.* Clericos sæculares in monasterio Andaginensi a Beregisio abbate institutos fuisse, vulgo ferunt. *Primum hoc est præfatæ Observationis assertum. At, quæso, quinam illi sunt, qui ferunt, canonicos sæculares in monasterio Andaginensi ■ Beregisio abbate fuisse institutos? Iis verosimiliter Historiæ Andaginensis scriptorem non accensebit aut certe, uti ex dicendis num. 74 patescet, accensere merito non potest Observationis auctor, cum hanc instituat occasione verborum, quibus ille num. 3 indicat, Beregisum collegisse secum in monasterio Andainensi religiosos clericos, iisque ibidem Deo militantibus abbatibus nomine et officio præfuisse. An forte illud ferunt biographus noster, isque, qui caput 16 Chronici Trudonensis (neque enim hoc ab uno eodemque scriptore concinnatum est) litteris expressit? An forte Molanus, Miræus, aliive recentiores scriptores? Verum Molanus, cui Miræus apertissime assentitur nec repugnat Menardus, in Natalibus Sanctorum Belgii loco supra citato ait, Andaini ex primæva institutione fuisse, non clericos Sæculares, sed clericos sive canonicos Regulam professos. Quod vero jam pertinet ad biographum nostrum et illum, qui caput 16 Chronici Trudonensis conscripsit, prior num. 19 ait, S. Beregisum in monasterio a se exstructo clericis canonico ordine militantibus in eodem habitu esse sociatum. Idem etiam affirmat posterior. Debentne forsitan hic per clericos canonico ordine militantes intelligi clerici sæculares? Nemo sane sive Martenio sive Durando id asserenti facile assentietur. Et certe, ne in Chronico Trudonensi per clericos canonico ordine militantes intelligi possint*

clerici sæculares, obstant verba num. 19 adhuc producta, quæ verbis ex eodem Chronico num. 51 recitatis proxime subduntur. Sunt autem hæc : Quod (monasterium Andainense) modo S. Huberti in Arduenna nuncupatur, ubi Waso, Leodiensis episcopus, delato eodem a Trajecto corpore dicti S. Huberti, pro canonicis Regularibus monachos instituit. *Quibus verbis clare asseritur, canonicos Regulares Andaini tunc saltem fuisse, cum Waso seu Walcandus, Leodiensis episcopus, iis monachos substituit, ac proin consequens est, ut etiam tunc in monasterio illo canonici Regulares exstiterint, cum a Beregisio primo fuerat exstructum.*

73 At, inquit, ne hanc conclusionem cogatur admittere, Observationis sæpius memoratæ auctor, omnino probabile videtur, primos Andaginensis cœnobii inhabitatores monachos fuisse, quibus ignoto nobis aliquo casu substituti fuerunt clerici, et hic iterum monachi, a Valcando nempe. *Verum quo ex capite Observationis auctori omnino probabile videtur, primos Andaginensis cœnobii inhabitatores monachos fuisse, iisque ignoto aliquo casu clericos, sæculares scilicet, ut contendere debet hic auctor, substitutos jam fuisse, antequam hic Walcandus seu Waso monachos iterum subrogaret? Evolvere scriptores bene multos tum Benedictinos, tum alios, qui Ordinis S. Benedicti non sunt; ne vel unum autem invenire quivi, qui opinioni illi ab Observationis auctore adstructæ, non dicam, faveat, sed vel favere videatur, ut adeo novellum dumtaxat inventum eo fine, quem mox aperiam, confictum mihi esse appareat. At, inquit idem Observationis auctor, repugnare videtur, quod Beregisus ipse sub religionis habitu in Trudoniano monasterio educatus clericos sæculares in vasta solitudine adunaverit. Ita ille, contendens scilicet vel ob vastam solitudinem, in qua Beregisus monasterium Andainense construxit, clericos sæculares a primæva institutione ibidem non fuisse, vel ob ipsummet monasterii ejusdem conditorem, S. Beregisum, qui sub religionis habitu in monasterio Trudoniano fuerat educatus. Verum, neque ex priori, neque ex posteriori capite quidquam habetur, quod opinionis ab Observationis auctore adstructæ confirmationi subserviat. Non ex posteriori ob jam dicta num. 21 et seqq.; non ex priori, primo quidem quia, uti ex jam dictis manifestum est, S. Beregisus non clericos sæculares, ut perperam adstruit Observationis auctor, sed Regulares, in monasterio Andainensi primo instituit; licet autem forte repugnaret, Sanctum in vasta solitudine adunasse clericos sæculares, non propterea tamen repugnaret, in ea adunasse ipsum clericos Regulares. Deinde vero quia, si ob vastam solitudinem, in qua S. Beregisus monasterium Andainense construxit, verisimile sit, ibidem a primæva institutione clericos sæculares non fuisse, eandem ob vastam solitudinem, in qua idem monasterium ante ætatem Walcandi situm mansit, verisimile etiam esse debet, ibi nec ante ejusdem Walcandi ætatem clericos sæculares monachis a S. Beregisio, ut contenditur, primo institutis, fuisse subrogatos, quod tamen vult sæpissime laudatæ Observationis auctor.*

74 Ad hæc, fac ex ratione aliqua aliunde quam ex veterum testimonio aut monumentorum fide quæ sita minus verisimile videri, Andaini primo clericos seu canonicos Regulares a S. Beregisio fuisse institutos, quid, quæso, hæc potest evincere contra apertum Cantatorii seu Historiæ monasterii Andaginensis testimonium, quo, ut supra dixi, clare asseritur S. Beregisus clericos religiosos Andaini secum collegisse, iisque abbatibus nomine præfuisse? Ait quidem Observationis auctor, Clericorum nomine, ut docet Mabillonius in Præfatione ad sæculum II Benedictinum, sæpius intellectos olim fuisse monachos. Verum ex subsequentibus in eodem Cantatorio verbis manifestum fit per clericos religiosos ibidem monachos non posse intelligi. Etenim verbis num. 58 recitatis hæc proxime subduntur : Quo (S. Beregisio) post labores hujus peregrinationis ad Deum migrante,

AUCTOR
C. B.

solidis in
Observatione
quadam

E

F

ad Cantatorium Andainense

AUCTORES
C. B.

grante, longo post tempore successores ejus ibi (in monasterio Andainensi) perseveraverunt in clericali schemate, donec Ludovico Pio imperatore, filio Caroli Magni, regnante, divina dispositio locum eundem ampliavit, dum nempe eundem Walcandus, Leodiensis episcopus, restauravit. Clerici ergo a S. Beregiso Andaini instituti perseverarunt a sancti sui Conditoris obitu usque ad regnum Ludovici Pii, atque adeo usque ad monasterii Andainensis restorationem a Walcando, qui eo monachos introduxit, anno 817 factam, idque sub veste clericali, seu, ut ait Cantatorium, sub clericali schemate; unde indubie consequitur, ut juxta Cantatorium in monasterio Andaginensi usque ad ætatem Walcandi, donec hic illud restauraret, clerici exstiterint sub eodem habitu, sub quo, vivente S. Beregiso, exstiterant. Jam vero, cum certum sit, ipse quemet Observationis auctor admittat, ætate Walcandi in monasterio Andainensi, donec hoc ille restauraret, clericos exstitisse, non monachos, ac proin, hos habitum clericalem, non monasticum tunc gestasse, consequens est, ut, vivente Beregiso, religiosi ejusdem monasterii incolæ hujusmodi habitum pariter gestarint, atque adeo, ut a primæva institutione clerici seu canonici Regulares exstiterint, non vero monachi, quibus deinde ante Walcandi, Leodiensis episcopi, ætatem clerici fuerint substituti.

B
contenditur.

75 Nequit itaque a me, utpote nulla vel monumenti vel scriptoris antiqui fide seu auctoritate subnixæ, pro omnino probabili admitti prædicta Observationis auctoris opinio, nec vero pro tali illam ipsemet, quantum opinor, obtrusisset, nisi sibi propositum habuisset S. Beregisum et S. Trudonem Ordini suo Benedictino quoquo modo asserere. Videbat enim, si admittantur S. Beregisum Andaini clericos seu canonicos Regulares instituisse, contra S. Beregisi ac dein contra S. Trudonis monachatum, ut supra contra solius Berigisi monachatum jam feci, sic posse argui: verosimillimum est, Beregisum Andaini ejusdem, cujus ipse erat, professionis homines instituisse, atque adeo, si clericos seu canonicos Regulares Andaini instituit, clericum seu canonicum Regularem fuisse. Jam vero, si Beregisus canonicum Regularem fuerit professus, consequens est, ut S. Trudo Sarchinii, cum ibi Beregisus sub hujus disciplina diu vixerit, eandemque haud dubie vivendi normam, quam ceteri ejusdem loci religiosi incolæ, sit secutus, canonicos Regulares pariter instituerit, atque adeo, ut ipsemet, cum eo loco verosimillime suæ professionis homines posuerit, clericus seu canonicus Regularis, non autem monachus exstiterit. Hoc argumentum fortissime sane tam contra S. Trudonis, quam contra S. Beregisi monachatum militat; ideoque vehementissime suspicor, Observationis auctorem non alio fine, quam ut illius vim eluderet, primos monasterii Andainensis incolæ contra receptissimam opinionem facere monachos, non canonicos Regulares. Ceterum, inquiet non nemo, cum S. Beregisus clericos seu canonicos Regulares, uti ex jam disputatis certum atque indubitatum videtur, Andaini primo instituerit, quamnam illis Regulam servandam præscripsit? Respondeo, id me prorsus ignorare, atque adeo etiam an et in quibus hæc diversa fuerit a Regula, quam hodie canonici Regulares profitentur. Clericos interim seu canonicos a Sancto Andaini institutos Canonicorum Regularium nomine distinxi ac porro distinguam, tum quod dubium mihi non sit, quin Regulam saltem aliquam sibi a Sancto habuerint præscriptam, tum etiam quod multi eruditi scriptores suo exemplo ad id me inducant.

§ VI. Sanctus vineas quasdam a Grimberto comite monasterio suo obtinet, an S. Huberto in convertendo ad fidem pago Arduennensi cooperatus sit, quo circiter tempore obierit et quis honor ei, velut Sancto, post mortem fuerit delatus.

Cum ergo, inquit biographus noster in Prologo num. 5, de hiis (tempore et majore-domus Pipino, sub quo Sanctus floruit) cunctarer, contigit chartam reperiri, quæ sub custodia ecclesiæ reservatur reposita. Hæc namque sub ipsius venerabilis abbatis (Berigisi) tempore ipsius nomini data est a quodam illius temporis comite, nomine Grimberto, et per ipsam donatio vinearum Treveris, quæ adhuc in jure monasterii (Andainensis) retinentur facta. Cum ergo hanc discuterem, et pro difficultate barbaricæ scripturæ non facile penetrarem, adverti in ultimo, quod ipsa proponebat in quinto anno Theoderici regis se editam fuisse. Inde recurrens ad ea volumina, ubi regum supra dictorum gesta describuntur, repperi sub Theoderico rege Francorum, Pipinum cognomento Minorem filium Ansgisi Austrasiis cum quodam Martino ducatum præbuisse; sed Martino ab Ebroino, qui major palatii erat, interfecto, eodemque Ebroino post interempto, Pipinum principale regimen sub rege adeptum. Ita ratiocinatur Sancti nostri biographus, ut Pipinum illum, quo majoratum-domus in Austrasia gerente, S. Beregisum palatium incoluisse, ante asseruerat, fuisse probet Pipinum, Ansgisi filium, cognomento Heristallium. Verbis enim proxime recitatis, postquam nonnulla alia interposuit, num. 4 hæc subjungit: Videtur namque sub illius Pipini, filii Ansgisi, id est, Junioris, tempore hunc venerabilem Virum (S. Beregisum) fuisse, scilicet quoniam, dum Austria ipso duce potiretur, Theodoricus, cujus supra dicta scedula (charta, qua Grimbertus comes S. Beregiso donationem facit) nomine roboratur, regni gubernacula agebat. Totum autem hujus scriptoris ratiocinium, ut consideranti patebit, eo fere recidit: Pipino majoratum-domus in Austrasia gerente, rex erat Theodoricus, cujus anno quinto memorata donationis S. Beregiso factæ charta notatur; ergo Pipinus, quo majoratum-domus in Austria gerente, S. Beregisus palatium incoluit, fuit Pipinus, filius Ansgisi, cognomento Heristallius.

77 Verum, quamquam ex charta donationis a Grimberto comite S. Beregiso factæ, quæ charta anno quinto Theoderici regis data notatur, probari quidem possit, Pipinum, sub quo Sanctus palatium incoluisse dicitur, fuisse Pipinum Heristallium, peccat nihilominus biographi nostri ratiocinium ex eo, quod Theodoricum, cujus anno quinto præfata donationis charta emissa signatur, faciat Theodoricum tertium, qui anno 675 in Neustria et Burgundia, ac deinde anno 678 etiam in Austrasia regnare incepit, annoque 691, ut nunc communior fert opinio, e vivis excessit. Theodoricus enim, sub quo Pipinus majoratum-domus gessit, sine ulla controversia est Theodoricus tertius; Theodoricus autem, cujus anno quinto vinearum quarundam apud Treviros donationem a Grimberto comite, addito ad donationis munimen authentico chartæ instrumento, S. Beregisus impetravit, fuit Theodoricus IV, cognomento Calensis. Rem sic ostendo: Memorata vinearum donatio, uti ex verbis biographi num. 76 recitatis liquet, a Grimberto comite facta est S. Beregiso in favorem monasterii Andaginensis, ac proin, postquam hoc jam esset exstructum. Jam vero, cum initio sæculi VIII, ut num. 67 et seqq. docuimus, dumtaxat sit exstructum, consequens est, ut Theodoricus, cujus anno quinto præfata charta signatur emissa, non sit Theodoricus III, cum hic ante initium sæculi VIII, anno scilicet 691 e vivis excesserit. Theodoricus ergo, cujus anno quinto vinearum quarundam apud Tre-

Ex charta,
qua Sancto
Vineas quas-
dam donat

E

Grimbertus
comes, osten-
ditur Pipi-
num, sub quo
F

A viros donatio S. Beregisio fuit facta, est Theodoricus IV seu Calensis, quo cognomine distingui ab historicis solet, quod e monasterio Calensi, cui fuerat inclusus, ad Francorum solium fuerit evectus. Accidit autem id, uti apud omnes fere eruditos in confesso est, anno 720; unde consequitur, ut sæpius memorata vinearum donatio seu potius chartæ ad eam roborandam confectio, cum anno quinto Theodorici regis consignetur, anno Christi 725 aut certe 726 contigerit.

Sanctus palatium incoluit, Pipinum Heristallium fuisse,

78 At, inquires, cum Theodoricus, uti jam contra S. Beregisii biographum luculenter ostensum est, non sit Theodoricus III, qui, Pipino Majoratum-domus gerente, regnavit, qua ratione jam ex præfata donationis charta anno quinto Theodorici regis notata probari sat certo potest, Pipinum, sub quo Beregisus palatium incoluisse dicitur, fuisse Pipinum, cognomento Heristallium? Respondeo, id me sic ostendi: Beregisus vel sub Pipino Heristallio, vel sub Pipino Landensi, vel sub Pipino, qui cognominatur Brevis, palatium incoluit, ac proin, cum id neque sub Pipino, qui cognominatur Brevis, neque sub Pipino, qui Landensis vocatur, acciderit, reliquum est, ut sub Pipino Heristallio e venerit. Beregisum autem neque sub Pipino Landensi, neque sub Pipino Brevis palatium incoluisse, sic probo: Sanctus, cum in Pipini, cujus palatium incoluisse dicitur, comitatum assumptus fuit, viginti quinque ut minimum annorum ætatem jam attigerat, eratque tunc, cum monasterium Andainense construere incepit, quadraginta ut minimum annorum, uti necessario consequitur ex sacerdotio, ad quod jam, cum in comitatum Pipini assumptus est, juxta dicta num. 18 erat promotus, et ex mora, quam apud Pipinum, antequam monasterium exstrueret, in palatio secundum jam ante dicta fecit. Jam vero, cum Pipinus Landensis anno circiter 640 miseram hanc et mortalem vitam cum beata et immortalis commutavit, ex memorata donationis charta, cum hanc S. Beregisus anno quinto Theodorici Calensis, id est, anno Christi 725 aut 726 a Grimberto comite impetravit, certissime consequitur, ut Pipinus, sub quo palatium incoluisse Sanctus dicitur, non sit Pipinus Landensis, nisi velis Beregisum, cum præfata chartam a Grimberto comite impetravit, centum et viginti quinque annorum ut minimum fuisse. Quod jam pertinet ad Pipinum Brevem, hic non ante annum 741 majoratum-domus gessit, ac proin, cum Sanctus, antequam monasterium Andainense construeret, atque adeo antequam donationis chartam in hujus favorem a Grimberto comite impetraret, palatium sub Pipino aliquo, majoredomus, incoluerit, ex charta illa, cum anno quinto Theodorici Calensis, id est, anno Christi 725 aut 726, ac proin, antequam Pipinus Brevis major-domus esset, statuatur emissa, certissime etiam consequitur, ut Pipinus, sub quo majoratum-domus tenente, S. Beregisus palatium incoluisse dicitur, non sit Pipinus Brevis. Quapropter, cum etiam, uti prius docui, non sit, spectata, qua de hic sermo est, donationis charta, Pipinus Landensis, consequens est, ut sit Pipinus Heristallius, sub quo quo minus Sanctus palatium credatur incoluisse, nihil impedit. Etenim Pipinus Heristallius sæculo VII senescente majoratum-domus gerere incepit, eumque usque ad annum 714, quo obiit, etiam tenuit; potuit ergo sub hoc jam majoredomus S. Beregisus, antequam in favorem monasterii se exstructi donationis chartam a Grimberto comite anno 725 aut 726 impetraret, palatium incoluisse, simulque tunc, cum prædictam chartam impetravit, ætatem fide majorem non attigisse.

Sanctus in convertendo ad fidem saltu Arduennensi

79 Atque ita jam definito tum rege, quo regnante, Beregisus donationem vinearum a Grimberto comite impetravit, tum majoredomus, sub quo Sanctus palatium incoluisse dicitur, progredior nunc ad aliud, quod a biographo nostro de S. Beregisio num. 27 et seq. refertur. En ejus verba: Nulli, inquit, ergo dubium, quin in eadem gratia (prædicatione Evangelii) beatum patrem Beregisum cooperatorem (S. Hubertus) habuerit, quandoquidem in mona-

Octobris Tomus I.

sterio, quod in ipso territorio (Arduennensi Beregisus) exstruxerat, bonis operibus desudans, uno in tempore eodem charitatis ardore fervens et sub eo (S. Huberto) gradum quoque sacerdotii ipse (Beregisus fuit) administrans; credibile habetur, quod et ipse consequenter reverendus Pontifex (S. Hubertus) illius monasterii (Andainensis) ac loci amplificandi cooperatore extiterit. Simul etenim prædicationi instantes alterna devotione provocati et paganorum multitudinem in eadem terra (Arduennensi) consistentium ad fidem veram, Deo juvante, perduxerunt, et monasterii decus in loco divinitus electo ac designato ardentissima devotione exstruxerunt. Ita hactenus Sancti nostri biographus ex conjectura potius, quam ex certa notitia aut etiam accepta a senioribus monasterii sui monachis traditione asserens, S. Beregisum S. Huberto in Evangelii prædicatione populorumque in saltu Arduennensi habitantium ad fidem conversione cooperatorem exstitisse. Etenim, ubi narravit, S. Beregisum S. Huberto synchronum vixisse, huncque præcipue e territorio Arduennensi, divina miserante clementia, idololatriam dispulisse, mox subdit: Nulli ergo dubium, quin in eadem gratia (Evangelii prædicatione, atque idololatriæ expulsionem) beatum patrem Beregisum cooperatorem (S. Hubertus) habuerit. Quo certe concludendi modo, spectatis præmissis, innuere videtur, sese S. Huberto in opere Evangelico cooperatorem idcirco tantum adjungere Beregisum, quod hic illi, dum e territorio seu saltu Arduennensi idololatriam penitus fugavit, in eodem terrarum tractu synchronus vixerit.

AUCTORE C. B.

80 Verum utut sit, cum S. Hubertus ab anno circiter 709 usque ad annum 727 sedem Trajectensem tenuerit, illi sane, qui jam disputata de tempore exstructi monasterii Andainensis considerarit, dubium esse non potest, quin S. Beregisus S. Huberto synchronus vixerit. Ad hæc certum est, S. Hubertum multis in locis ac præcipue in saltu Arduennensi idolorum cultum summa cura summoque nisu aboluisse. Etenim in Sancti hujus Vita a Joanne Roberto suis in hanc Notis, Quæstionibusque Hubertinis præfixa cap. 4 de S. Huberto hæc leguntur: Omnem namque Arduennam hisce cultibus (idolorum profanorumque rituum) hactenus mancipatam in brevi sacrilega servitute liberatam, famulitio Domini subjugavit. Cum itaque S. Hubertus idolorum cultum in saltu Arduennensi penitus exstirparit, populosque tractus hujus ad verum unius Dei cultum adduxerit, verosimillimum sane mihi esse apparet id, quod biographus noster, quamquam forte dumtaxat conjectando, scribit, sanctum nempe Beregisum in sylva Arduennensi versantem S. Huberto, cui contemporaneus exstitit, strenuam operam in abolendo idolorum cultu, populisque ad veram fidem convertendis navasse. Atque id quidem confirmatur utcumque ex Cantatorii seu Historiæ Andaginensis auctore. En adeo etiam ejus verba: Et quia, inquit num. 7 sub finem, B. Hubertus pro cura animarum sibi credita, ut in Vita ejus legitur, per omnem Arduennam studuit evacuare idololatriam, quæ adhuc ibidem supererat, liquet, quod ex confrequentatione commeandi uterque (Beregisus et Hubertus) fuit notissimæ cognitionis, ejusdemque in Deum dilectionis et devotionis, nec minus etiam cooperationis in hoc loco (monasterio Andainensi) divinæ electionis, utriusque instantia prædicationis, fatisciente perfidia, in eodem territorio profecit augmentum Christianæ religionis; unde et, largiente Domino, concessum est, ut, quos ipsa provincia adhuc in carne positos meruit habere doctores, eosdem cum Christo regnantes, habeat specialiter patronos et defensores.

operam suam, ut verisimile est, locavit S. Huberto.

81 Quo textu, cum in eo dicatur utriusque, S. Huberti scilicet et S. Beregisii, instantia prædicationis, fatisciente perfidia, in eodem territorio (Arduennensi) profecisse augmentum Christianæ religionis, perspicue sane innuitur, S. Beregisum S. Huberto in prædicando per saltum Arduennensem Evangelio, veroque Dei cultu propagando opem tulisse.

hicque vicissim in condendo monasterio Beregisio, qui et abbas

AUCTORE
C. B.

lisce. Licet autem, quod de hoc argumento verbis recitatis scribit Cantatorii auctor, ex biographo nostro verosimiliter deprompserit, huicque ille, uti jam docui, ætatis prærogativam cedat, pondus tamen qualecumque ad biographi asserta idcirco addit, quod pro gravi auctore ab eruditis habeatur, quodque, quæ in Cantatorium seu monasterii Andaginensis Historiam a se concinnatam ex scriptoribus antiquioribus transfert, ea saltem calculo suo approbare videatur. Porro Cantatorii auctor, uti in opere Evangelico seu verbi Dei prædicatione S. Beregisum S. Huberto, sic hunc illi in monasterii Andaginensis constructione coadjutorem adjungit. In textu enim mox recitato hæc habet: Uterque (S. Hubertus et S. Beregisus) fuit notissimæ cognitionis, ejusdemque in Deum dilectionis, et devotionis, nec minus etiam cooperationis in hoc loco (monasterio Andaginensi) divinæ electionis. Cantatorii auctori hac in re haud dubie etiam præluxit S. Beregisi biographus. Hic enim in fine textus, quem ex illo proxime recitavimus, ita habet: Simul etenim (S. Hubertus et S. Beregisus) prædicationi instantes, alterna devotione provocati et paganorum multitudinem in eadem terra (saltu Arduennensi) consistentium ad fidem veram, Deo adjuvante, perduxerunt, et monasterii (Andaginensis) decus in loco divinitus electo ac designato ardentissima devotione extruxerunt. Quibus verbis sane, et quidem multo clarius, quam Cantatorii auctor, indicat, S. Hubertum S. Beregiso in condendo monasterio Andaginensi adjutorem exstitisse.

huic a Sancto
illo episcopo
forte præfe-
ctus.

82 Mutuam itaque juxta biographum nostrum et Cantatorii Andaginensis auctorem opem sibi tulerunt SS. Hubertus et Beregisus in saltu Arduennensis populis ad verum unius Dei cultum convertendis, et in monasterio Andaginensi extruendo, atque hoc quidem mihi admodum verosimile apparet. Quapropter, cum S. Hubertus anno circiter 709 creatus sit Trajectensis episcopus, facile jam eruditus lector, quantum opinor, perspiciet, primo quidem, non parum hinc, ut præmonui, confirmari epocham, ad quam num. 70 innui monasterii Andaginensis constructionem posse referri; deinde autem vero etiam absimile non esse, quod lectionum num. 7 et 8 recitatarum auctor lectione secunda in fine scribit, S. Beregisum monasterio Andaginensi seu clericis Regulariter viventibus, quos in eo congregaverat, a S. Huberto abbatem fuisse præfectum. Etenim, ut Thomassinus tom. I lib. III de Veteri et Nova Ecclesiæ Disciplina cap. 26 et seq. docet, sæpe episcopi monasteriis superiores seu abbates præficere tunc solebant. Quamquam autem apud Ordinis Benedictini monachos libera abbatis juxta S. Benedicti Regulam electio plerumque facta fuerit, eadem tamen ratio apud clericos in communi viventes, seu apud canonicos Regulares, utpote episcopis magis subjectos, tam frequenter forte non obtinuit. Quapropter, cum S. Hubertus, ut docuimus, Trajectensem sedem tunc tenuerit, cum canonicum Andaginense monasterium fuit extructum, vero sane absimile non apparet, huic S. Beregisum a S. Huberto abbatem esse præfectum aut certe institutum seu ordinatum. Ut sit, dubium saltem non est, quin S. Beregisus non solum primus monasterii Andaginensis conditor, sed et abbas exstiterit. Clericos autem suos, quos ibi regendos habuit, et disciplinis, ut Molanus, supra plus semel laudatus, legi asserit, et revera apud Mauburnum legitur, instruxit Regularibus, atque in spiritualibus et temporalibus promovit. Quibus, inquit biographus noster num. 19, clericis, a S. Beregiso Andagini congregatis, canonico ordine militantibus ipse (S. Beregisus) pater in eodem habitu est sociatus, et cum eis indesinenter in laude Christi Domini vacans, filiosque verbo et exemplo erudiens, plurimorum spatia annorum in hoc loco religiosam vitam ducendo advixit, et posteros saluberrimæ doctrinæ studiis informatos hæredes monasterii derelinquens e præsentis sæculi labore ad æternam requiem emigravit. Quibus ex verbis merito colligitur, Sanctum clericis canonico ordine, ut biographus loquitur, militantibus primum abbatem præfuisse.

83 Ad hæc ex iisdem verbis, cum Beregisus iis dicatur e vivis non excessisse, nisi cum jam plurimorum spatia annorum religiosam vitam Andagini ducendo vixisset, primum etiam est colligere, Sanctum, spectata saltem ætate, ad quam, cum monasterium Andaginense condidit, erat proventus, ad senectutem valde longævam pervenisse. At, inquires, quantam quidem ætatem Beregisus, cum obiit, jam attigerat, quove circiter anno miseram hanc et mortalem vitam cum beata et immortalis commutavit? Respondeo, me nec annum, quo Sanctus e vivis excessit, nec ætatem, quam tunc habuit, pro certo posse determinare, dubium tamen non esse, quin sæculo VIII nonnihil jam provento, et septuagenario major, aut certe septuagenarius circiter e vivis excesserit. Etenim Beregisus, ut num. 16 et seq. docui, anno circiter 660, aut forte etiam quinquennio citius mundo natus est; monasterio autem Andaginensi a se extructo donationis chartam num. 77 alibique pluries memoratam a Grimberto comite anno 723 impetravit, atque adeo tunc in vivis adhuc exstitit. Jam vero, cum ab anno 660 usque ad annum 723 anni 63, et ab anno 653 usque ad annum 723 anni 70 intercurrent, consequens est, ut Sanctus, cum donationis chartam a Grimberto comite impetravit, septuagenarius circiter exstiterit, ac proin, ut e vivis non prius excesserit, quam septuaginta circiter annorum ætatem attigisset. Imo, cum monasterium Andaginense anno circiter 710, ut saltem ex dictis num. 68 et duobus seqq. verisimillimum est, conditum sit, Sanctusque in eo jam condito, ut biographus ejus verbis proxime recitatis innuit, clericis seu canonicis Regularibus plurimorum spatia annorum, antequam moreretur, abbas præfuerit, annique tantum quindecim ab anno 710 usque annum 723 excurrant, mihi sat verisimile est, eum multis etiam annis ultra annum Christi 723, quo memoratam chartam a Grimberto comite impetravit, vitam produxisse, ut adeo octoginta aut etiam plurium annorum ætatem attigerit, verosimiliterque e vivis non prius excesserit, quam sæculum VIII media circiter sui parte jam esset lapsus, atque hinc est, cur in capite hujus Commentarii prævii designans tempus, quo Sanctus ad Dominum migravit, sæculum VIII nonnihil proventum in margine notarim.

84 Dispiciat nunc studiosus lector, num ostensum jam non sit, uti ostensurum me, num. 9 præmonui, annum Sancti nostri emortualem in lectione num. 8 ex quorundam canonicorum Regularium Proprio recitata anno Christi sæccentesimo octogesimo nono perperam signari, ego interim, ut reliqua de Sancto nostro tractanda expediam, ea nunc propono, quæ honorem ei velut Sancto post mortem felicissime obitam delatum fuisse commonstrant. Dubium non est, quin Beregiso sæculo X, quo ejus biographus floruit, honores Sanctis proprii fuerint delati. Etenim is scriptor verbis num. 5 recitatis apertissime id indicat. Ad hæc num. 28 sic scribit: Ad eorum (S. Huberti et Beregisi) intercessionem promerendam devota plebs fidelium in festis illorum et aliis certis temporibus cum magna frequentia concurrat, et eorum memoriam jugiter expetendo xenia oblationum copiose offert, ut quos in primordio fidei Patres digni habiti sunt accipere, horum subsidio et intercessione fulti, quorum spiritus agmen inter agmina Sanctorum consequi confidunt, votorum suorum compotes effecti, æternæ lucis requiem, Christo propiciante, mereantur adipisci. Subdit deinde, quæ locum tenent orationis, qua a Domino adversus spirituales insidias SS. Huberti et Beregisi meritis et intercessione auxilium flagitur, ut adeo, quemadmodum num. 5 jam docui, indubie sæculo X, quo biographus noster floruit, ipsi honores, qui Sanctis solent deferri, Beregiso fuerint delati. Verum, inquires, nonne etiam citius eadem veneratione in monasterio Andaginensi et apud fideles Arduennenses Sanctus fuit gavisus?

85 Biographus noster iis ipsis verbis num. 66 jam recitatis, quibus docet, monasterium Andaginense a S. Beregiso prius extructum, a Walcando deinde

D
sæculo VIII
non nihil pro-
vento e vivis

E

excessit, fuit
que post mor-
tem, sæculo
saltem X, imo
etiam citius

F

honoratus ut
Sanctus, utpo-
te de terra
levatus,
seu

AUCTORE
ANONYMO.

VITA

Auctore monacho Andaginensi anonymo.

*E Ms. Rubecæ-vallis ex secunda Hagiologii
Brabantinorum parte desumpto. a*

PROLOGUS.

Memoriam beati Beregisi abbatis monasterium Andagiense *b*, cujus fundator divino exstitisse cognoscitur nutu, intra se feliciter retinens gaudet. Sed hoc devotionis gaudium non parum impedit, quod tanti Viri gesta, quamlibet plura cum communi verbo a pluribus valeant enunciari, unde tamen correctius in publico recitentur, charta minime habeantur, quod inertia vel potius ignavia tunc temporis scriptorum contigisse credimus. Non enim adeo parva fuerunt, quæ de hujus venerabilis Viri gestis memoriæ digna scriptis commendari potuerunt, cum nomini ejus ab illo tempore celebriter habito memoriæ reverentia impendatur *c*, factorumque seu loci hujus insignia magni eum fuisse meriti protestentur. Itaque, desiderantibus *E* fratribus nostris, ea, quæ de ipso hactenus referuntur, et orantibus atque jubentibus a nostra parvitate impleri, opus suscepimus injunctum, si Dominus meritis illius concesserit, perficiendum, quod non temerarie, ut reor, agitur, cum et in hoc illis sive aliis devotis viris paruerim, et debite Patroni acta *d*, quæ jam jamque memoriæ diffugienda comperi, scriptis, etsi inertibus, retinenda digesserim.

2 Quæ autem conscribenda aggredior, a quibus didicerim, quoniam multi sunt superstites, plurimi vero jam defuncti, præsertim, cum subveniat in mente, in ipsis rudimentis pueritiæ quædam eorum agnovisse, cum de iis sermocinantibus senioribus monachis Otherto, Wlberto, et Beregrinno cum genitore vel sibi invicem interfuerim, nominatim exprimere non necesse videtur. Solum dixisse sufficiat, quod ea tantum conscribuntur, quæ omnium pene majorum circa locum conversantium, antiquorum relatione, tradita testimonio ita fuisse adhuc probatur *e*. Sub quo vero tempore idem fuerit Vir, quia certum retinetur, sub Pipino eum palatium incoluisse, cum sollicitarer, sub quo Pipino, quoniam tres, qui Austrasiis Francis ducatum præbuisse noscuntur, fuisse leguntur *f*; quorum posterior, deficientibus, qui ex prosapia Clodovei, primi Christiani Francorum regis, a Deo regni sceptris potiti fuerant secundum fidem eorum, qui gesta Regum Francorum conscripserunt, primus ex ista regum, quæ nunc jam deficit, in regnum sublimatus est *g*.

3 Cum ergo de hiis cunctarer, contigit chartam reperiri, quæ sub custodia ecclesiæ reservatur reposita. Hæc namque sub ipsius venerabilis abbatis tempore ipsius nomini data est a quodam illius temporis comite, nomine Grimberto *h*, et per ipsam donatio vinearum Treviris, quæ adhuc in jure monasterii retinentur, facta. Cum ergo hanc discuterem, et pro difficultate barbaricæ scripturæ non facile penetrarem, adverti in ultimo, quod ipsa proponebat in quinto anno Theoderici regis se editam fuisse *i*. Inde recurrens ad ea volumina, ubi regum supra dictorum *k* gesta describuntur, reperi sub Theoderico rege Francorum, Pipinum cognomento Minorem, filium Ansgisi *l*, Austrasiis cum quodam Martino *m* ducatum præbuisse *n*; sed Martino ab Ebroino, qui major palatii erat, interfecto *o*, eodemque Ebroino post interempto *p*, Pipinum principale regimen sub rege adeptum *q*; habuisse vero eundem Pipinum nobilissimam mulierem, nomine Plectrudem, ex qua suscepit filios, Drogonem et Grimoaldum, quorum Drogo dux Campaniæ factus ante patrem defunctus est *r*; Grimoaldus vero.

A seu Valcando aut Volcando, substitutis in locum clericorum seu canonicorum Regularium monachis, fuisse restauratum, docet etiam tunc, cum id factum est, S. Beregisi corpus de terra fuisse levatum, atque in idem monasterium ab ipsis fundamentis fere renovatum seu potius in monasterii ecclesiam de novo exstructam fuisse translatum. Walcandum, Leodiensem episcopum, monasterium Andainense restaurasse, ex disputatis num. 63 et seq. sat certum apparet; at, quo id magis indubitatum lectori evadat, lubet huc etiam Jonæ, Aurelianensis episcopi, qui Walcando synchronus vivit, testimonium transcribere. Hic apud Joannem Robertum in *Historia Translationis S. Huberti* cap. 16 hæc ad præsens institutum commemorat: Obtulit se ejus (Walcandi) munificentiae cella quædam, antiquo nomine vocata Andagium, quæ olim quidem inhabitatoribus habitus canonici floruit, sed per excessum temporis, vetustate nimia collapsa et deficientibus habitatoribus, pene fuerat annullata. Hæc ergo se materiam quamdam obtulit ejus munificentiae; in qua liberalitatis suæ laxatis habenis, quam vacuus tenacitatis esset, non inanibus verbis, sed executione ostendit operis. Namque hac pene a fundamentis restaurata, in melioremque statum denuo renovata, posthabita avaritia, nobiliter ejus statum composuit, ædificiis honestis nobilitavit, et exceptis prædiis, quæ olim religiosorum virorum largitate possedit, alia de episcopo suo supperaddidit, incolasque loci illius monachos esse voluit. Quibus verbis luculentissime docet, monasterium Andainense a Walcando fuisse restauratum. At quo anno hæc instauratio, ac proin corporis Sancti nostri elevatio, quæ una cum illa proxime fuit conjuncta, verosimiliter contigit?

inque ecclesiam de novo exstructam anno circiter 817 transtatis.

86 Mauburnus in suo Sanctorum canonicorum Regularium Venatorio, quod num. 36 etiam laudavi, sic scribit: Anno... octingentesimo undecimo Walcandus Leodiensis episcopus sextus (Leodiensibus nempe episcopis accensendo S. Hubertum, qui sedem Trajecto Leodium transtulit) in sua diocesi monachorum monasteria et Ordinem erigere voluit. Inter cætera nullum vidit hoc loco (monasterio Andainensi) apertius. Unde ædificia innovans corpus sancti Beregisi exaltavit. Accidit ergo juxta hunc scriptorem monasterii Andainensis restauratio, corporisque S. Beregisi; exaltatio anno 811. Verum Cantatorii Andaginensis auctor, cui Ægidius, ejus descriptor, in suis ad Anselmum Leodiensem historicum additionibus assentitur, verbis num. 62 ex illo recitatis monasterii Andaginensis restorationem, seu saltem monachorum in eo canonicis Regularibus factam substitutionem anno 817 innectit. **C** Puto autem hic adstipulandum potius esse Ægidio, quam Mauburno. Etenim, uti integrum Jonæ mox laudati caput 16, ex quo jam pauca recitavimus, pervolventi fiet perspicuum, monasterii Andainensis restauratio facta est, regnante Ludovico Pio, ac proin, cum hic princeps anno 814 regnare inceperit, consequens est, ut monasterii Andainensis restauratio, atque adeo etiam corporis S. Beregisi elevatio serius, quam anno 811 acciderit. Fuerit ergo monasterii Andaginensis restauratio aut certe monachorum loco clericorum seu canonicorum Regularium in illud jam restauratum substitutio anno, ut ait Cantatorii Andaginensis auctor et ex illo Ægidius, 817 verosimiliter peracta. Quapropter, cum illa monachorum in locum clericorum substitutio a biographo nostro verbis num. 66 recitatis jungatur cum corporis S. Beregisi elevatione, consequens est, ut hæc vel eodem anno 817, vel forte paulo serius, contigerit. Unde ulterius consequitur, ut jam ab initio etiam sæculi ix S. Beregisi, ut Sanctus, fuerit habitus. Alia de antiquiori veneratione ei, velut Sancto, exhibita, comperire non potui: quæ vero ad cultum ecclesiasticum Sancto hodie deferri solitum pertinent, § 1 vide exposita.

Conqueritur auctor de Scriptorum antecedentium

ignavia, docetque, unde ea. quæ scripturus est,

didicerit, quo circiter tempore,

h

i

k

l

m

n

o

p

q

r

AUCTORE vero, cum esset piis moribus major palatii, Leodii
 ANONYMO. interfectus est a quodam Raingario nequam in ba-
 S silica sancti Lamberti martyris s.
 S. Beregisus 4 Ex quadam vero nobili femina t idem Pipinus
 floruerit, dicitur procreasse filium, quem rustico nomine
 t vocavit Karolum u, qui adultus ferocis animi post
 u patris decessum innumeras strages hostium ubique
 x victor celsa potestate præditus exercuit x. At post
 y hujus quoque decessum duo solium ejus, Karolo-
 z mannus scilicet et Pipinus, ducatum suscipiunt y.
 aa Sed Karolomannus Romam adiens monachus effi-
 aa citur z; Franci vero, deposito rege, qui ex stirpe
 bb Clodovei ignobiliter adhuc supererat, ac tonsurato,
 cc Pipinum in regem statuunt aa. Hic Pipinus, cogno-
 dd mento Parvus, magnæ et ipse devotionis atque
 B potentiae, ecclesiasticis cantibus a Roma delatis,
 ee ecclesias Francorum hiis nobilitari instituit bb. Hic
 et quo ipsemet genitor fuit Magni Caroli, Francorum, omniumque
 anno hujus Gallorum, Germanorum, Saxonum et Italarum,
 Acta litteris aliarumque multarum gentium potentissimi regis cc.
 mandavit. Videtur namque sub illius Pipini, filii Ansgisi, id
 ff est, Junioris tempore hunc venerabilem Virum
 gg fuisse; scilicet quoniam, dum Austria ipso duce
 hh potiretur, Theodericus, cujus supra dicta scedula
 ii nomine roboratur, regni gubernacula agebat dd.
 Qui Pipinus, ut in gestis ejus invenitur, septin-
 gesimo xiv ab Incarnatione Domini anno de-
 cessit ee.

C

ANNOTATA.

a Ms. Rubæ-vallis, e quo nostrum transumptum
 est, hunc sibi habet præfixum titulum : Vita sanctis-
 simi Beregisi abbatis domestici Pipini ducis Brab-
 antiae secundi hujus nominis; verum is nec a
 biographo nostro videtur profectus, nec Pipinum
 Brabantiae ducem hujus nominis secundum recte
 appellat. Adi Commentarium prævium num. 12
 et seq.

b Celeberrimum hoc Ordinis S. Benedicti in sylvâ
 Arduennensi cœnobium, nunc S. Huberti dictum,
 cujus brevem notitiam num. 2 Commentarii prævii
 suggesti, minus frequenter Andagium, a qua tamen
 nomenclatura Andagiense apud biographum nostrum
 hic vocatur, quam Andainum aut Andaginum voca-
 tum inveni, atque hinc est, cur dictum monasterium
 in Commentario prævio ubique Andainensis seu An-
 daginensis, nusquam autem Andagiensis nomine
 distinxerim.

c His ultimis verbis : Cum nomini ejus (Beregisi)
 ab illo tempore celebriter habito memoriae reve-
 rentia impendatur, vult forsitan innuere biographus,
 S. Beregisi memoriam ab illo tempore, quo post
 conditum Andainense seu Andaginense monasterium
 vita functus est, in sacris habitam fuisse; unde se-
 queretur, Sanctum statim post felicem suum ex hac

mortali vita excessum Sanctorum honoribus secun- D
 dum scriptorem illum esse gavisum. Certe hic
 num. 19 per hæc verba : Memoriae quoque ejus
 (Beregisi) exinde honorificentia impenditur, in-
 nuere videtur, Beregisum honore Sanctis proprio
 gaudere.

d Monachum, et quidem Andaginensem se prodit
 hic auctor. Vocat enim loci hujus, id est, monasterii
 Andaginensis incolas fratres suos, et S. Beregisum
 nomine Patroni distinguit. Vide Commentarii prævii
 num. 11.

e Apertissime hic declarat Sancti biographus, ex
 sola sese traditione ab antiquioribus monasterii An-
 dainensis monachis accepta, Beregisi Vitam in litteras
 conferre. Vide tamen Commentarii prævii num. 12.

f Quorum nempe prior est Pipinus, a recentiori-
 bus scriptoribus nomine antiquis ignoto Landensis
 seu Landinensis idcirco vocatus, quod Landis, tenui
 nunc Brabantiae oppidulo, sit sepultus; alter Pipinus
 Heristallius, qui et Junior ratione prioris, qui avus
 ejus exstitit, nuncupatur, ac demum tertius, qui
 Brevis seu Parvus a statura corporis cognominatur.
 Prior, ut in ejus Vita legitur, ex Itta seu Iduberga
 conjugē, inquit Cointius in Annalibus ad annum 640
 num. 3, tres reliquit liberos, Grimoaldum, Beggam
 et Gertrudem. Verba, cum ad trium, quos jam memo-
 ravi, Pipinorum notitiam acquirendam, eorumque
 inter se cognationem cognoscendam maxime condu-
 cant, huc transcribo. Sunt autem hæc : Grimoaldus
 (Pipini Landensis filius) sese cum sancto Cuniberto
 pontifice fortiter strinxit, cumque esset vir stre-
 nuus, et instar patris diligeretur a pluribus, factus
 est major-domus in palatio Sigeberti, et omne re-
 gnum Austrasiorum in manum ejus confirmatum est
 vehementer. Begga (altera Pipini Landensis filia)
 duci Ansigiso felici matrimonio juncta generosæ
 familiæ ac nobilissimorum regum mater extitit.
 Genuit siquidem Pippinum ex se Juniorem, sicut
 nomine ita factis quoque et moribus omni hone-
 state vitæ (excepta certe adulterii labe) avo consi-
 milem. Virgo Gertrudis electissima fuit angelorum
 sponsa. Quibus ex verbis manifestum fit, Pipinum
 Juniorem seu Heristallium Beggæ, quæ filia erat
 Pipini Landensis, fuisse filium, atque adeo in avum
 maternum habuisse Pipinum Landensem. Quapro-
 pter, cum Pipinus Heristallius Pipini Brevis per
 filium suum Carolum Martellum avus pariter existi-
 terit, partim hinc, partim ex verbis, quæ mox ex
 Vita Pipini Landensis produxi, trium Pipinorum
 inter se cognatio elucescit; quo vero circiter tempore
 singuli floruerint, num. 78 Commentarii prævii
 ostendi.

g Hic scriptor, ut num. 11 et seq. Commentarii
 prævii docuimus, S. Beregisi Vitam litteris commen-
 davit anno 957; anno autem hunc proxime præ-
 gresso Ludovicus Transmarinus, e stirpe Carolo-
 vingica princeps, in Galliam ex Anglia, quo metu
 Heriberti et Hugonis comitum aufugerat, revocatus,
 in Francorum regem fuit inunctus, regnavitque usque
 ad obitum, qui anno 954 contigit, atque adeo anno
 957, quo biographus noster S. Beregisi Acta con-
 scripsit, rex exstitit. Adhæc post Ludovicum Trans-
 marinum Galliarum regnum tenuerunt adhuc duo e stirpe
 Carolovingica principes, Lotharius nempe, Ludovici
 Transmarini filius, et Ludovicus V, cui anno 987 e
 vivis sublato successit Hugo Capetus, a quo tertia
 Francorum regum stirps Capetiana nuncupatur. Qua
 ratione ergo hic noster biographus, cum anno 957
 scripserit, Pipinum Posteriores seu Pipinum cogno-
 mento Brevis, deficientibus e Clodovei, primi Chri-
 stiani Francorum regis, prosapia regibus, primum
 appellat Francorum regem ex illa prosapia seu
 stirpe, quæ jam, uti innuit, ipso scribente, deficiebat?
 Certe stirps Carolovingica, e qua primus in Franco-
 rum regem coronatus est Pipinus, cognomento Par-
 vus seu Brevis, nondum, uti ex jam dictis pronum
 est colligere, anno 957 deficiebat. Puto itaque, stir-
 pem Carolovingicam idcirco a biographo jam tunc
 cum scriberet, defecisse innui, vel quod Ludovicus
 Transmarinus, qui tunc regnabat, tota fere regni
 potestate,

E

F

A potestate, regiaque auctoritate ab optimatibus usurpata, inane tantum regis nomen haberet, vel certe, quod in Austrasia, seu potius Lotharii regno, in quo hic scriptor degebat, tunc regnaret Otto, filius Henrici, qui rex seu imperator e stirpe Carolovingica non erat.

h Apud Mabillonium de Re Diplomatica lib. vi pag. 485 et seq. exstat diploma seu placitum Childeberti tertii Francorum regis, quod die 15 Decembris, anno 16 regni ejus datum notatur, quodque adeo laudatus Mabillonius, cum Childebertus anno 695 ante finem Martii, uti ad hunc annum num. 6 Pagi in Criticis ostendit, regnare inceperit, ad annum 710 recte refert. Porro in hoc diplomate duo occurrunt comites, quorum alter Bero, alter Grimbercthus vocatur. Quapropter, cum hic posterior cum illo comite, qui a biographo quasdam vineas S. Beregisio donasse dicitur, in nomine conveniat, facileque ab anno 710, quo sub Childeberto, ut ex dicto diplomate intelligitur, comitis palatii munere perfunctus est, usque ad annum 725 aut 726, quo, ut num. 77 Commentarii prævii edocui, donationis a Grimberto comite factæ charta notatur, vitam potuerit producere, vehementer suspicor, Grimbercthum, comitem palatii, qui in præfato diplomate seu placito occurrit, eundem esse cum Grimbertho comite, qui hic a biographo nostro narratur vineas quasdam apud Treviros S. Beregisio donasse. Hoc autem si ita sit, ad Grimbertum comitem, qui in S. Beregisio munificus fuit, pertinuerit de causis omnibus, quæ nullo medio ad palatium devolvebantur, cognoscere, quod onus seu munus comitibus palatii incumberebat. Vide Cangium in Glossario mediæ et infimæ Latinitatis ad vocabula Comites palatini.

i Rex Francorum Theodoricus, cujus anno quinto chartam, de qua hic, editam fuisse, animadvertit biographus, est Theodoricus IV, cognomento Calensis, non autem Theodoricus III. Vide Commentarii prævii num. 77

k E prosapia scilicet Clodovei, primi Christiani Francorum regis, seu e stirpe Merovingica.

l Pipinus, filius Ansgisi seu Ansegisi, vocatur hic Minor et alibi Junior ratione Pipini Landensis, avi sui.

m Martinus hic memoratus et Pipinus, filius Ansgisi, patruelles erant. Ille enim ex S. Clodulfo, hic vero ex Ansgiso seu Ansegiso fratribus nepos erat S. Arnulfi. Vide Cointium in Annalibus ecclesiasticis Francorum ad annum 601 num. 41.

n Secundus Chronici Fredegarii continuator auctor, et Gestorum Regum Francorum scriptor, quæ verosimiliter sunt volumina, ad quæ se recurrisse innuit biographus, Martinum ducem, et Pipinum, filium Ansegisi, in Austria, mortuo Vulfoaldo duce, dominatos esse commemorant, prior quidem cap. 97 his verbis: In Auster quoque, mortuo Vulfoaldo duce, Martinus dux, et Pipinus, filius Ansegisi, quondam Franci nobilis, dominabantur; posterior vero cap. 46 istis: Eo quoque tempore decedente Vulfoaldo de Auster, Martinus et Pipinus Junior, filius Ansegisi, quondam decedentibus regibus, dominabantur in Auster, donec tandem aliquando hii duces in odium versi contra Ebroinum, exercitum plurimum Austrasiorum commoti, contra Theudericum regem et Ebroinum aciem dirigunt. Verum an, mortuo Vulfoaldo, majorem-domus Austrasiæ, Pipinus et Martinus primum hunc a regia dignitate magistratum in regno illo mox una gesserunt? Secundus Fredegarii continuator, cum verbis ex illo recitatis Martinum æque ac Vulfoaldum, majorem-domus defunctum, ducis nomine distinguat, suspicionem ingerit, Martinum saltem majorem-domus in Austrasia post mortem Vulfoaldi existisse. Videtur etiam tam Pipinum quam Martinum, cum hos ambos dicat in Austrasia post obitum Vulfoaldi esse dominatos, regni hujus majores-domus facere. Idem eadem de causa censendus etiam est facere Gestorum Regum Francorum scriptor. Biographus noster ai, Pipinum cum Martino ducatum præbuisse Austrasiis. Eadem phrasi utitur, dum num. præcedenti

significat, tres Pipinos in Austrasia majores-domus existisse. Videtur ergo hic pariter innuere, tam Pipinum, quam Martinum, mortuo Vulfoaldo, majorem-domus apud Austrasios gessisse. Ut sit, non videtur Martinus unquam, Pipinus vero non prius, quam caso Ebroino, majorem-domus in Austria, uti ex mox annotandis patescet, legitime pacificeque gessisse.

o Postquam Dagobertus II Austrasiæ rex dolo Ebroini, ut putatur, anno 678 esset occisus et jam Vulfoaldus, qui majorem-domus in Austria gerebat, e vivis excessisset, Austrasiæ regis sui necem, ut quidam existimant, ulturi, arma in Theodericum, Francorum regem, ejusque majorem-domus Ebroinum, ducibus Martino et Pipino, arripuerunt; verum, Austrasiis in pugna anno 680 ad Lucosum commissa victis, Pipinus quidem in fuga salutem invenit; Martinus vero, securitatis sponione accepta, Ebroino se stilit, ab eoque nefarie contra fidem datam fuit occisus. Narrant hæc omnia secundus Fredegarii continuator et Gestorum Francorum Regum scriptor locis ad litteram præcedentem laudatis. Verba, quibus id faciunt, Cointius in Annalibus ecclesiasticis Francorum ad annum 680 num. 6 transcribit, ad eaque nonnulla recte observat.

p Anno scilicet 681, uti in Commentario prævio ad Vitam S. Leodegarii num. 264 ostendi.

q Occiso Ebroino, Neustrasiæ, uti iterum Gesta Regum Francorum et secundus Fredegarii Continuator testantur, ad majorem-domus exerxerunt Warattonem seu Waradonem. Hic ad dignitatem illam promotus, statim cum Pipino pacem pepigit, cujus e conditionibus, uti merito putatur, præcipua fuit, ut Pipinus pacifice et secure majoratu-domus, quo jam ante inter belli turbas post Vulfoaldi obitum cum Martino aliquamdiu, ut apparet, fuerat perfunctus, in Austrasiæ regno gauderet. Solius itaque Austrasiæ majorem-domus, seu, ut loquitur biographus, principale regimen, occiso Ebroino, adeptus est Pipinus. Verum quinquennio post, id est, anno 686 e vivis excessit Warado seu Waratto, factusque est major-domus Neustriæ et Burgundiæ Bercharius, seu, ut alii legunt, Bertharius. Hic parvis suis moribus nonnullos contra se Neustrasios concitavit, qui ad Pipinum confugientes, brevi suis instigationibus rem eo deduxere, ut hic contra Theodericum regem, ejusque majorem-domus Bertharium exercitum moverit. Pipino in loco, qui, ut ait secundus Fredegarii continuator, dicitur Textricio, cum Neustrasiorum exercitu occurrerunt rex Theodoricus et Bercharius. Verum, commisso prælio, victisque Neustrasiis, Bercharius ab iis, qui fictam cum eo amicitiam antea coluerant, intersectus est, eoque intersecto, Pipinus etiam Neustriæ et Burgundiæ majorem-domus anno 687 tandem obtinuit. Vide secundum Fredegarii Continuatores cap. 99 et 100, et Gesta Regum Francorum cap. 47 et seq.

r Mortuus quippe est, uti apud plerosque Annalistas in confesso est, Pipinus Heristallius, Drogonis pater, anno 714; Drogo autem anno 708, uti in Annalibus Nazarianis, in Tilianis, in Pectavianis et in Chronico San-dionysiano legitur.

s Secundus Fredegarii continuator de Grimoaldo, Pipini Heristalli filio, deque ejus ad majorem-domus, in Neustria nempe et Burgundia, electione cap. 101 sic scribit: Grimoaldus Junior (ita vocatur ratione Grimoaldi, majoris-domus Austrasiæ, qui Dagobertum II totondit atque in Hyberniam relegavit) cum Childeberto rege major-domus palatii super Francos, id est, super Neustrasios et Burgundos, electus est, fuitque vir mitissimus, omnibonitate et mansuetudine repletus, largus in elemosynis, et in orationibus promptus. Narrat deinde duobus capp. sequentibus nonnulla, quæ hic non faciunt, ac tum cap. 104 principis ejusdem mortem refert his verbis: Ægrotante quoque Pipino Jobii-villa (vulgo Jupile, aut Jupil) super Mosam fluvium, cum ad eum visitandum idem Grimoaldus venisset, cum ad orationem in basilica sancti Lantberti martyris processisset, a crudelissimo viro

AUCTORE
ANONYMO.

viro impio, Rantgario nomine, interfectus est. Accidit hoc mense Aprili, sequentique mense Decembri, ut in Chronico San-dionystiano notatur, Pipinus Heristallius, eadem filii sui ultus e vivis excessit. Quapropter cum Pipinus, ut plerique antiqui annalists testantur, anno 714 vita functus sit, eodem etiam anno vita functus est Grimoaldus.

t Ex Alpaide scilicet, seu, ut alii legunt, Alpheida. Pipinus, inquit secundus Fredegarii continuator cap. 105, aliam duxit uxorem, nobilem et elegantem, nomine Alpheidam. Quando hoc fecit Pipinus, adhuc prima ejus conjux, nomine Plectrudis, in vivis erat superstes. Cointius et Valesius contendunt hanc tunc a Pipino fuisse repudiatam; at contra vult Pagius, Pipinum toro suo Alpaidem concubinam dumtaxat adscivisse, retenta ut prius legitima uxore, cujus honori et dignitati nihil diminutum sit. Adi posteriorem hunc scriptorem in Criticis ad annum 688 num. 5.

u Secundus Fredegarii Continuator cap. ad litteram præcedentem laudato ait, Pipinum ex Alpaide genuisse filium, eumque non nomine rustico, sed lingua propria vocasse Karlum. At cur diversimode duo hi Scriptores hic ita loquuntur? Apud Bouquetum tom. VII Scriptorum pag. 59 docet Marquardus Freherus, primo quidem linguam Teutonicam B Merovingicis et Carolovingicis Francorum regibus propriam fuisse; deinde vero, his regnantibus, obtinuisse quoque in Gallis linguam Latinam corruptam seu semilatinam aut Gallo-Latinam, quam ipsimet Franci rusticam Latinam dicebant. Hisce positis, facile jam intelligitur, cur laudatus Fredegarii Continuator lingua propria, biographus vero nomine rustico Pipinum asserat filium suum vocasse Karolum, quia scilicet hic nomen Karoli esse nomen semilatinum seu rusticum Latinum; ille vero esse nomen Teutonicum, existimavit. Verum utri hic assentiendum est? Schotellius, cui laudatus Freherus, idque, ut mihi quidem apparet, merito assentitur, de lingua Germanica pag. 1068 nomen Karoli nominibus propriis veterum Germanorum seu Teutonum accenset, illudque derivat a vocabulo Teutonico Kerl, quod virum fortem significat.

x Prælia a Carolo Martello, de quo hic sermo est, cum hostibus commissa, stragesque ab eo iisdem illatæ tum apud antiquos, tum apud recentiores Rerum Francicarum scriptores passim celebrata invenies.

y Id est, majoratum-domus administrant, prior scilicet in Austrasia, posterior vero in Neustria et Burgundia.

* i. e. institutu

z Carolomannus, inquit cap. 116 tertius Fredegarii Continuator, devotionis causa inextinctu succensus, regnum (Austrasiæ) una cum filio suo Drogone manibus germani sui Pippini committens, ad limina Apostolorum Petri et Pauli Romam in monachorum ordinatione perseveraturus advenit. Fecit id Carolomannus, cum res varias præclare gessisset, jamque per sexennium post patris sui, Caroli Martelli, obitum majoratum-domus in Austrasia tenuisset. Hunc enim magistratum, quem anno 741 primum susceperat, anno 747, ut Anna-lista Metensis aliique multi testantur, Romam proficiscens dimisit.

aa Ultimus e stirpe Merovingica Francorum rex fuit Childericus, hujus nominis tertius. Infortunatus hic princeps, cum jam decimum regni sui annum attigisset, in generali Francorum apud Suessionas conventu anno 752 evauctoratus, atque in monachum attonsus, monasterio Sitivensi seu Bertiniano a propriis suis subditis est inclusus, subrogato in ejus locum Pipino, qui jam in tribus Francorum regnis, Neustria scilicet, Burgundia et Austrasia, a fratris sui Carolomanni secessu majoratum-domus administrarat. Adi Chronicon Iperii et Annales Bertinianos.

bb Et tamen, regnante jam Carolo Magno, Pipini filio, cantum ecclesiasticum Romanum seu Gregorianum calluisse nondum Franci videntur. Etenim, Carolo Magno Romæ anno 787 existente, ex diversa

D cantandi ratione contentio inter Romanos et Gallos orta est, uti refert monachus Engolismensis a Pithavo editus, et a Baronio sub nomine Chronici Pithavani citatus. Fuerit ergo Pipinus cantum Romanum seu Gregorianum in Gallias quidem introducere conatus, reipsa tamen in Galliarum ecclesias, aut certa in paucas tantum introduxerit; hunc autem postea ejus filius, Carolus Magnus, adductis secum, ut monachus mox laudatus ait, Roma in Gallias peritissimis cantoribus, ubique recipi curavit.

cc De variis nationibus hic nominatis, in quas Carolus Magnus vel statim a regni sui exordio sibi subjectas, vel post armis sibi subactas dominatus est, nihil hic opus est notare, cum hoc notum sit omnibus, qui vel a limine historiam salutarunt.

dd Biographus, quoniam Pipinus Heristallius non sub alio Theodorico, quam III, majoratum-domus gessit, hic indicat, chartam, qua Grimbertus comes vinearum donationem S. Beregis a se factam communit, regnante Theodorico tertio, Francorum rege, esse concessam. Verum is verosimiliter hic hallucinatur. Vide Commentarii prævii § 6, ubi etiam probavimus, ex memorata charta, licet hæc, ut debet, anno quinto Theodorici non III, sed IV seu Calensis, id est, anno 725, statuatur emissæ, consequens nihilominus esse, ut Pipinus, sub quo S. Beregis palatium incoluit, fuerit Pipinus Heristallius.

ee Ita scilicet testantur plerique antiqui annalists, qui res tum a Regibus, tum a Majoribus-domus Francorum gestas litteris commendarunt. Vide Pagium in Criticis ad annum 714 num. 5.

ff Mabillonius sæculo iv Benedictino part. 1 pag. 294 in excerptis, quæ profert e Vita S. Beregisi, num. 4 legit: Secundo anno Ottone, filio Henrici, Saxonum sive Austrasiorum rege super Austrasios agente.

gg Recte hic indubie biographus annum 2 regni Ottonis, Germanorum regis et imperatoris, filii Henrici, cum anno Christi 957 conjungit. Otto enim anno 956 Germanorum rex electus est.

hh Ab anno scilicet 714, quo vita functus est Pipinus, usque ad annum 957, quo se Sancti nostri Acta litteris commendasse, innuit hic scriptor, ut num. 11 Commentarii prævii edocui.

ii Walcandus seu Valcandus, Leodiensis episcopus, qui tamen hic propterea, quod sedes Leodiensis, primo Tungris existerit, Tungrorum vocatur episcopus, monasterium Andainense (vide Commentarium prævium num. 83) pæne collapsum restauravit, clericisque seu canonicis Regularibus, quos ibi primo S. Beregis instituerat, monachos anno 817 substituit, quorum deinde postulatione corpus S. Huberti Leodio in dictum monasterium a se jam restauratum anno 825 transtulit. Adi apud Joannem F Robertum Historiam Translationis S. Huberti, a Jona, Aurelianensi episcopo, conscriptam.

CAPUT I.

Sancti patria, educatio, promotio ad sacerdotium, in aulam assumptio, apud Pipinum gratia, et occasio, qua ab eo locum ædificando monasterio accepit.

B Beregis ex Condustro pago a Austrasiorum ex vico, qui vocatur Spangius b, ortus fuit, parentibus non quidem, quantum ad seculum, ingenuis, sed tamen secundum natales locupletibus ac religiosis; patris nomine a memoria avulso, matrem ferunt Berillam vocitatam fuisse; ipsum Hasbania c intra monasterium sancti Trudonis parentum traditione sub religionis habitu educatum d, litterarumque eruditione simul et divina lege eruditum adeo salutaribus incrementis profecisse, ut pontificali auctoritate sacris Ordinibus consequenter assistendus quam cito summo veretur, hincque ad meliora ipso semper studente, reverendo sacerdotii gradu vitæ merito sublimaretur e. Sed quia omnipotentis Dei clementia quosdam electos, quos in se proficientes interius

Sanctus ad
sacerdotium
jam promotus

a

b

c

d

e

A interius ad dona spiritualia provehit, in exterioribus per accessum temporis ad profectum aliorum occulti examinis iudicio sublimari permittit, hunc idoneum Virum per prædictos profectus altiora petentem regalibus obsequiis seu frequentiae disponit interesse, et mundialium potestatum celsitudini familiarem fieri, atque ejus sollerti ingenio regni jura decerni *f*.

f
in comitatum
Pipini Heri-
stalli assumi-
tur;

7 Denique tunc temporis Pipinus Junior, filius Ansgisi, ducatum in Austria sub rege Theoderico potiebatur, qui omnes regni primores potentia bellorum et ingenio præcesserat. Huic venerabilis Sacerdos familiari studio adhærens, ejus tutela fruebatur. Qui princeps probitatis illius sive prudentiae non ignarus sibi eum reverentia patris excolendo asciverat, utpote tam præcipuum sacerdotem, cujus doctrinae instituendum se cum conjugē ac prole subdiderat, quoniam castis eloquiis vitae vel morum indissolubilis conversatio testimonium reddebat. Unde severitatis illius censura suos actus corrigendos submittens, et quæque infra domum corrigenda erant, relinquens, ejus patrocínio et orationi commendandum se cum omnibus suis crediderat *g*. Hinc ut majori fiducia eum sibi jugiter necteret, prolem suam ex sacro baptismatis fonte renascentem ab eo suscipi patris nomine postulavit, quatenus ex hoc et familiarius apud se de omnibus curam gereret, et artiori astrictus, uti cujusdam fœderis, compagine in palatio retineretur.

g
hunc delin-
quentem

8 Sed Vir prudens sui non immemor, quo fluctibus naufragosi seculi sese committere impellebatur, eo fidei gubernaculo navim mentis viriliter retorquens ad portum quietis, constanter relabi nitebatur. Quibus vero monitis salutis, doctrinae instans, operam impendebat, nequaquam, ubi ratio exposcebat, olei lenitate palpandos aestimabat, quamlibet superbæ potestatis gloriis sublimatos; quin gladio spiritus justæque invectionis feriendos opportunum censeret. Unde actum est, ut et ipsius terrenæ dominationis, cui se conjunxerat, principis animos incurreret. Sed ille hunc nihilominus delinquentem redarguens, terribiles ejus vultus interritus tulit; ex quo quantus erga justitiæ rectitudinem servandam cor ejus zelus charitatis accenderat, et quam magna virtutum gratia intus muneratus enituerit, evidenter colligitur.

*corripit, sibi-
que hinc*

9 Denique cum sedula devotione Missas ageret, hoc cum magna humilitate precumque instantia reverenter exercebat. Verum præfatus princeps aliquando pro voto aut solemnī die intererat. Ergo quadam die altaribus Sacerdote astante, dum ille stipatus catervis obsequentium, atque sæculari extollentia elatus ex more adesset, et tumida cer vice, quod capite gestabat, crinarium *h* ad tanti misterii expectationem non deponeret, Vir Dei graviter accepit; cumque ad pacis osculum ventum esset, noluit illi offerre, indignum indicans cum eo pacem exteriorē, quem interius a pacis Auctore videbat discordare. Ita hunc tergiversatione vitans, et ceteros, qui longe steterant, constanter invitans, osculum propinat; parvi pendit secularis potentiae gloriæ principem sublimatum, ubi seculi Auctoris ac Domini virtutum agnoscit contemni mandatum. Non inde carnalis domini offensam trepidat incurrere, unde Creatori, in cujus nutu omnis potestas pendet, recta intentione studet placere.

*suboffensum
habet.*

10 Igitur ille famosus princeps, licet hoc moleste tulerit, et animis stupentibus pudore inca- luerit, non est tamen ausus Virum Dei, quem bene noverat manere intrepidum, quippiam dehonestare; sed post acta Missarum officia percunctando voluit requirere rei novitatem, cum ille acerrima redargutione feriendum disponeret, scilicet, quare cum tanta elationis tyrannide ecclesiam ausus fuisset ingredi, dolere se de illo quippe, quem, Deo a se expulso, diabolo videret subditum, quemque sibi dudum hostis mancipaverat, capiti ejus hactenus insideret, eo quod fœdum illud crinarii ornamentum adhuc in sacra ipsa æde

ferret. Numquam a se illi osculum porrigendum, nisi poneret illud a capite.

AUCTORE
ANONYMO.

*At dum soli
Deo vacare
desiderans,*
i

11 Hæc a justo caritatis fervore dicuntur, et porro ab homine carnalia sapiente non, ut oportuit, animadvertuntur, siquidem suspecte apud se eum ex hoc retinebat *i*, sed ille transitoria semper et noxia mundi blandimenta vitare satagens, ingruentia quoque illius mala æquo animo perfe- rebat, et desiderans multotiens soli Deo vacare, remotæ habitationis, quo se conferret, monasterii domicilium quandoque, divina favente clementia, experientia cupiebat; sed præsentia Conditoris, qui cor ejus Spiritus sancti gratia illustratum in hoc accenderat, quod mente conceperat, mirifice implendum dispensat. Agit namque, ut, quia spontanea deliberatione, Deo se famulaturum, obtulerat, locus ab initio devotorum habitationi præparatus et ejus studiis satis aptus provideatur. et hic ab illo initium ædificandi inhabitandique accipiat, nec non ut sub eo exercitia religionis in eo futuræ exordia sumant ad gloriam sui nominis glorificandam ac Servi devoti memoriam conservandam, munificentissima pietate disposuit; quod ubi aut quomodo sit impletum, qualiterve memoria ejus celebri loco reposita conservetur, præsentis monasterii situs ab ipso construi cœptus declarat.

E
*per sylvam
Arduennensem cum Pi-
pini uxore*
h

12 Sed ut debitum in Præfatione promissum exsolvam; quæ causa vel procuratio primum incolendi evenerit, ut relatio verissima *k* tradit, manifestetur. Cum itaque Berëgisus in comitatu sæpe dicti principis diu constans nil reverentiæ gradus defraudans dignanter apud ipsum presbyteratus impleveret ministerium, in tanta honoris fiducia eum reverebatur, ut conjugem Plectrudem, quam nobilem et morum honestate laudabilem fuisse, diximus, ipsi commendaret, sub ejus dispositione ac nutu sive dominio vel quando itinerandi necessitas instabat, relinqueret. Hac occasione contigit, dum iter per viam saltus Arduennensis ob circumquaque posita juris proprii prædia haberetur *l*, hunc patrem Berëgisum simul et prædictam fæminam pridie a marito digressam cum clientum obsequentia transitum habuisse.

l

13 At, dum iter agressum libere expediunt, solis lampade urgente, calor æstatis admodum ignescit. Jam pœne tam prolixitate emensi spatii quam adustione caloris ignei animalia, quibus supersedendo vectitabantur, fatigata defecerant, cum ipsi equites eodem æstu resolverentur, itaque quodam in devio posito prato residerent, distinctis custodia equitibus, fessi viatores jocundo in loco diu expectare deliberant. Sed, postquam cibo et potu fatiscentes artus refecerant, laxati in cubando resolvuntur. At, dum hora jam diu morulis protracta festinaret ad vesperum, omnesque adhuc sopor invasos teneret, jam dicta mulier, cujus obsequio agmen illud agebatur, paululum evigilans, dum caput attollit, vidit vigiles sompno victos, desertis jumentis, accubuisse; hinc bestias, locis disjunctis oberrando, undique evagatas fuisse.

*iter habet, hinc
sedula quo-
dam cœlitus*

14 His permota, dum, quid faciendum foret, intra se hæsitans dubitaret, assurgit, et virgam manu tenens equos, qui passim virentia carpando secesserant, minitans in unum agmen coegit; inde nullum ex domesticis conspiciens attendisse, quid egerit, fessos artus super acervum lapidum *m*, quem juxta locatum forte viderat, consedendo aliquamdiu relevare voluit. Ergo cum accessisset, subito ob insoliditatem tumuli lapidibus in circuitu collabentibus, respiciens, cartam quamdam intra saxa decidentem miratur *n*. Hoc miraculo attonita contingere præsumit, sed quia litterarum ignara, subsistebat, quid promeret, scire non valens, sed tamen hoc non sine alicujus magnæ rei prodigio factum credens, celandam in sinu collocat. Porro suspectam remanere se ægre ferens, marito innotescendum quam cito decernit, neque ulli perfe- rendum committens, potius redeundum, et per seipsam ei innotescendum proponit.

*allabitur, ex
qua divina
voluntatis*

m

n

15 Igitur Plectrudis, sociis concite expectectis, ad

*certior factus
ad Pipinum*

AUCTORE
ANONYMO.

ad dominum suum illico revertendum esse insinuat; omnibus stupentibus, ad principem cum festinatione remeant, qui in villa, unde digressi fuerant, consistebat eatenus, eique secreto mulier omnem rei subitæ eventum innotescit, et verborum dicta scedulæ attestatione confirmat. Sic utrique causam examinantes, quid facto opus sit, sollicite exquirunt. Tunc Beregiso secretum pandere curant, atque recitandam ipsam scedulam tradunt; quam cum legisset, quæ in ea scripta continebantur, consequenter per ordinem pandit; scilicet quod locus ille, ubi inventa apparuit, a Deo electus teneretur, quoniam præscitum esset, aliquando a devota plebe inhabitandum, et esse ex eo multas animas in cælum dirigendas.

edificando
monasterio
locum S. Bere-
giso concedit.

16 Dum autem exturbati in ambiguo tenerentur, quid super hoc, quod angelica manu ministratum credebatur, placitum Regi sæculorum agendum foret, Beregiso velut sibi mandatum illud cælitus fuerit, ut, quod mente diu tractaverat, divina dignatio illic adimpleri juberet, confidenter tradi sibi locum expostulat, et persuasu conjugis, non posse in hoc opere tam strenuum quempiam inveniri, locum ei tradunt, et ut monasterium debeat ædificari, insistent. Igitur præfatus princeps in circuitu silvestria obambulans, quantum compe-
B tere ad planitiem propagandam vel ad ædificia sive ad pastum animalium, seu ad diversos usus visum fuit, statuens contulit; et etiam in hiis, quæ circumjacentibus fiscis o retentandum reliquerat, quæcumque necessaria in pastu pecorum eorum, qui cellæ p adherentes, famularentur, vel si qua alia opus essent, ut omnino quærentibus nullus prohiberet, statuta lege indixit. Servorum quoque obsequia ac prædiorum jura et ex redditibus aliis sive decimis victus necessaria et quæcumque Sacerdos in sumptus ædificationemque loci ab eo expostulavit, voluntarie cuncta concessit q.

ANNOTATA.

a Pagi hujus, qui Gallice le Condrost dicitur, quique in diœcesi Leodiensi inter fluvios Mosam et Urtam situs est, notitiam num. 14 Commentarii prævii suggessimus; ibi tamen de illo Annotatis hæc adde: Apud Chesnium Scriptorum Rerum Francicarum tom. III pag. 196, et apud Bouquetum tom. VI pag. 202 in Annalibus Bertinianis de Gestis Ludovici Pii imperatoris ad annum 859 occurrit divisio, qua hic princeps regnum suum in duas partes fere æquales, quarum altera post mortem suam ad Lotharium, altera ad Carolum, filios suos, devolveretur, discrevit. In parte autem, quam Lotharius, facta sibi, utpote natu-majori, optione, elegit, numeratur comitatus Condorusto. Ad hæc divisio regni Lotharii, inter hujus patruos Carolum Calvum imperatorem et Ludovicum, Germaniæ regem, anno 870 facta, apud Chesnium tom. II Scriptorum Rerum Francicarum Capitulis Caroli Calvi exstat inserta; in his autem tomo proxime laudato pag. 434 legitur: Excepto, quod de Condustro est ad partem Orientalem trans Urtam. Tam Condustrium, quod hic occurrit, quam comitatus Condorusto, qui in parte regni paterni, quam Lotharius elegit, supra numeratur, indubie accipitur pro pago, cujus incolæ a Cæsare vocantur Condusi, ut adeo verbis num. mox dicto Commentarii prævii recitatis recte indicet Molanus, primo quidem in divisione regni Lotharii etiam legi Condustrium, seu, ut dicere verosimiliter vult, Condustrium; deinde vero nomina per ætatem successionem facile aliquam mutationem sortiri. Verum dubito, an recte citet in margine caput 25 libri v de Gestis Francorum; neque enim Gesta Francorum novi, quorum lib. v cap. 23 divisio regni Lotharii memoretur.

b In Tabulis Geographicis sive antiquioribus sive recentioribus vicum nullum invenio, qui nominis affinitate ad vicum hic nominatum accedat, quique Condustro pago valeat accenseri.

c Pro pagi seu tractus hujus notitia adi hujus

tomii Commentarium prævium ad Vitam S. Bavonis D pag. 204 num. 50.

d Hinc quidam indubitanter concludunt, S. Beregisum in monasterio Sarchiniensi seu Trudonopolitano monachum fuisse professum; sed, an recte, § 5 Commentarii prævii discussimus.

e Sanctus, medio sæculo vii jam elapso, natus, ad sacerdotium jam promotus erat anno 691, huncque inter annum, et annum 700 in Pipini comitatum fuit assumptus. Videsis Commentarium prævium num. 18, 19 et 40.

f Hæc verba, quibus indicatur, Sanctum per sacrorum Ordinum ipsiusque sacerdotii susceptionem ad mundialium potestatum familiaritatem seu favorem fuisse præparatum, comparata cum verbis proxime sequentibus, quibus innuitur, Sanctum in Pipini comitatum fuisse assumptum, luculenter ostendunt, hunc, cum hoc accidit, ad sacerdotii dignitatem jam fuisse promotum. Adi Commentarium prævium num. 18.

g Mauburnus in suo Sanctorum Canonicorum Venatorio apud nos Ms. Beregisum facit Pipini et Plectrudis confessarium, videturque ex his verbis colligi debere, Sanctum, si non confessarii, saltem sacellani munere apud Pipinum et Plectrudem esse perfunctum. Adi Commentarium prævium num. 56 et tribus seqq.

h Sertum seu certe capitis quoddam ornamentum.

i Hinc quidem recte colliges, Pipinum Sancto succensusisse, at non item, hunc illius gratia penitus excidisse. Videsis Commentarii prævii num. 42 et tres seqq.

k Ita hic vocat biographus traditionem de prodigioso monasterii sui initio a senioribus monachis acceptam; verum an hæc titulo isto merito ornetur, num. 53 et duobus seqq. Commentarii prævii edocui.

l Plectrudis scilicet, ut ait num. 1 Cantatorium Andaginense, Amberlacum, suæ ditionis fiscum, parabat adire; unde innotescit occasio, qua Plectrudis per saltum Arduennensem iter habuerit. Est hodie, inquit Joannes Robertus in Historia S. Huberti, non procul Andaino pagus, nomine Amberlou, quem nemo dubitet ab eo fisco, id est, dominio seu feudo, nomen retinere. Pagum illum in Tabulis geographicis Blavianis ducatus Luxemburgensis etiam notatum invenio.

m Acervus ille lapidum ibidem forte fuerit congestus ex ruinis tum castri, nomine Ambræ, ab Hunnis devastati, tum templi, quod in eo a S. Materno, ut fertur, quondam fuerat exstructum. Adi Commentarii prævii num. 48.

n De hac charta cælitus, uti hic et a Cantatorii Andaginensis auctore refertur, Plectrudi oblata § 4 Commentarii prævii fuse egimus, hancque cum adjunctis, quibus vestitur, diximus commenti valde esse suspectam.

o Id est, dominiis seu ditionibus, aut etiam feudis.

p Ita hic a biographo nominatur domicilium clericis seu canonicis Regularibus a S. Beregiso extruendum, ut adeo Mabillonius nomen cellæ, quo a Donato, S. Trudonis biographo, domicilium a Sancto hoc Sarchinii conditum vocatur, perperam adducat in argumenti partem, quo probet, S. Trudonem Sarchinii non clericos seu canonicos Regulares, sed monachos primo instituisse. Videsis Commentarium prævium num. 55 et seqq.

q Cantatorii Andaginensis auctor num. 1 terminos, intra quos Pipinus S. Beregiso locum edificando monasterio concessit, in hunc modum assignat: Perlustratis finibus, ejusdem donationis certas metas per subnotata conlinia (Pipinus) disternavit; ad Meridianam plagam scilicet inter divisiones, ad Orientalem plagam Mollem Campellum, ad Aquilonem inter Campilonem et Haletum Francum montem, inter Nasaniam et Anvanam tabulæ Fontanam, ad Occidentem rupem Sulmoniensem et fluvium Lunnam. Hic auctor etiam indicat, sub quo Francorum rege hæc Pipini donatio contigerit. Narrat enim eodem numero, chartam, de qua § 4 Commentarii prævii egimus, a Plectrude, uxore Pipini, qui

A qui major-domus erat sub Theodorico rege, *inventam fuisse. Accidit ergo secundum hunc auctorem dictæ chartæ inventio sub Theodorico III Francorum rege, sub quo solo Theodorico Pipinus Heristallius majoratum-domus gessit. Quapropter, cum memorata chartæ inventio cum præfata donatione fuerit proxime conjuncta, debet etiam hæc secundum eundem auctorem sub Theodorico III accidisse; unde consequitur, ut eadem donatio ante annum 691, cum hoc anno Theodoricus vivere desierit, sic locanda. Verum hanc donationem, cum proxime etiam cum monasterii Andainensis constructione fuerit conjuncta, serius esse locandam, perspicuum fit ex iis, quæ § 3 disputavimus de tempore, quo circiter monasterium Andainense fuerit exstructum. Errat ergo verosimiliter Cantatorii auctor, dum chartam Plectrudi cælitus allapsam ad regnum Theodorici III refert, secumque ipse pugnare videtur, cum monasterii Andainensis constructionem cum chartæ inventionem proxime conjunctam ad annum etiam, ut apparet, 709 circiter remittat. Vide Commentarium prævium num. 69 et 70.*

CAPUT II.

B Sanctus monasterium in saltu Arduenensi exstruit, cum canonicis, quos in eo instituit, Dei laudibus assidue vacat, S. Huberto in convertendis idololatriis opitulatur, ætatisque admodum provectæ factus moritur.

Beregisus in saltu Arduenensi

Igitur Beregisus locum illum saltus angelico ministerio designatum expetiit, Deum sibi adesse adiutorem invocans, et frondosa quæque succidere, et construendorum spatia ædificiorum dilatare studiose cœpit. Porro situs loci, quam sit longe remotus ab urbium frequentia, quam nemorosus et frutifer habeatur, in propatulo est. Fontibus quoque in vicino ab humo prodeuntibus habundantissime irrigatur, sed remotus ab hiis alius præstantior exurgens ex eadem parte affluit, qui magnitudine sui ceteros in se suscipiens amnem suo nomini vendicat. A comitantibus autem vel saltum vel locum frequentantibus Andaina a nomen accepit. Ita clarissimis et salubribus aquis fœcundatus, opimo cespite prata vernantia ferens, nemorumque venustate circumdatus, magnam commoditatem solitariam vitam desiderantibus repromittit. Sed hic status nunc.

monasterium exstruit, cumque diu in eo discipulis

18 Ceterum primo adveniens Vir venerabilis, cum opaca silvæ cuncta densarent, omnem sollicitudinis intentionem adhibet, omnes ad tantum opus concurrere invitat, cunctorum studia exemplo et devotione sua provocat, pontificum, comitum aliorumque nobilium suffragiis nititur, cognatorum, amicorumque subsidiis fulcitur, constanter die noctueque labori insistit, tandemque opus gratum, divina in omnibus favente protectione, feliciter ad effectum producit. Denique monasterium statuit, basilicam constructam beati Petri, principis Apostolorum, nomine et reliquiis consecrat, clericorum officia delegat, annonam et reliquos sumptus in eorum usus necessarios ordinans, qui eis ministrarent, sollerter instituens, sed et vineas et prædiola, quæ devoti quique spontaneæ monasterio contulerant, diligenter procurans, ut nihil ad exteriores usus pertinens deesset, magnopere providit.

hunc exemplo prætulit, moritur.

19 Quibus clericis canonico ordine militantibus ipse Pater in eodem habitu sociatus est b, et cum eis indesinenter in laude Christi Domini vacans, filiosque verbo et exemplo erudiens, plurimorum spatia annorum in hoc loco religiosam vitam ducendo advixit, et posteror saluberrimæ doctrinæ studiis informatos hæredes monasterii derelinquens, e præsentis sæculi labore ad æternam requiem emigravit. Corpus illius in ipsa æde terræ mandatum, et condigna reverentia cultum, mira-

Octobris Tomus I

culorum ostensione est glorificatum; memoriæ quoque ejus exinde honorificentia impenditur, cujus depositio colitur sexto Nonas mensis Octobris c.

20 Monasterium a discipulis postea longo tempore rectum est, usquequo dignæ memoriæ Walcandus pontificatui Tungrorum præficitur d, qui cum, inspirante Deo, vellet in sua diocesi normam sanctæ religionis augmentare, et ideo quo monachorum Ordinem, juvante Deo, statuere posset, pia intentione perquireret, locum hunc diversis utilitatum affluentis opimatum pervidens, nullum in episcopio pro tantis oportunitatibus conferendum, et ad hoc, quod cupiebat, tam ydoneum esse judicavit, ideoque studiosa intentione ab ipsis fundamentis innovatum et in parte Orientali transpositum, et tam in ædificiorum vastissima ac nobiliori instauratione, quam in agrorum, vinearum, servorum obsequentium ac rerum necessariarum varietate, et quicquid illic competebat, præstantissima augmentatione excellentissime nobilitatum decenti honore decoravit, corpusque beati Viri in illud transtulit, et monachorum ordinem instituit, ac deinceps, quod res exposcebat, seu in donorum oblatione seu in hiis, quæ collata jam fuerant, ut subtrahere quippiam potestatis cujuslibet in reliquo nemini liceret, quo cartis indita imperiali auctoritate e firmata servarentur, sagacissimo studio procuravit.

21 Dehinc contendens ipsum locum monasticæ religionis nobiliter honorare et honestare, consensu omnium primorum regni beati confessoris Huberti, quondam Tungrorum præsulis, corpus, quod a tempore depositionis suæ nonaginta annis circiter humatum Leodii jacuerat in ecclesia sancti Petri f, huc transvexit, atque in fabricam sepulchri, quam illi auro et argento redimitam præparaverat, cum gloria reposuit g. Sed et locum ipsum pristino vocabulo, id est, Andainam censuit vocitandum h quod a fonte, quem illo prædiximus derivari, in sui primordio sumpserat. Non immerito itaque hic locus ita præordinatus eligitur, qui, ymaginaria significatione, id est, situ et nomine, quo Andainus, id est, irrigatio aquæ vocatur i, quæ in eo gerenda erant, apte præfigurasse noscitur.

22 Jure ille locus electus est, qui vitæ habitantium status sui qualitate congrueret. Oportet, igitur incolas sic studiis manentis disciplinæ erudiri, ut merito recenter in illo queant foveri. Nam non immerito ab illo tolluntur, qui instar illius sapientiæ virtutibus fœcundari contempnunt. Quo contra, qui in illo suscepti virtutum spiritualium decore eis voluerint configurari, procul dubio hinc, sicut præmissa allegatio innotuit, ad ætherea sunt regna dirigendi. Sicut enim rivulis huc illucque deductis quotidie solum humore repletur, ita doctrinæ vomere consistentium corda scissa, scientiæ gratia hactenus irrorantur, et sicut humore accepto plantata usque ad germinandæ propaginis maturitatem consurgunt, pari modo studiosi ac præordinati ad vitam, ut attacti sapore affluentis eloquii ac salubriter exculsi fuerint, continuo in gignendorum fructuum, id est, operis vel eruditionis profectu assurgere gestiunt.

23 Sed ut propositum rei ordinem prosequar, hæc domus beati Petri apostoli, velut illa, quæ a beato Beregisio primo fuerat condita, reliquiis et nomine dedicata, multorumque aliorum Sanctorum pignoribus illustratur, inter quæ horum geminorum Confessorum maxime muneribus refulget, quorum meritis et interventione credimus tot virtutum signa, quæ illic et in omnibus pœne eidem ecclesiæ adjacentibus locis aguntur, divinæ Majestati ob Sanctorum suorum memoriam amplius commendandam velle ostendere, quorum ante nos quidem et initio major apparuit clarificatio; sed et nostris diebus multa miranda visa sunt k. Præteritorum vero multa scriptis ingesta, plurima oblivioni tradita, quæ aut nostro tempore ostensa, vel retro certius acta dicere potuimus, multa jam

AUCTOR
ANONYMO.

c
Valcandus
postea illud
monasterium
instauravit.
d

E
e
De fonte
Andaina,

f

g

h

i

a quo id nomen traxit,

F

de SS. Beregisio et Huberto,

k

AUCTORE
ANONYMO.

l
de eorum mi-
raculis.

m

de tempore,
quo

n

o
* corrigere
Hildericus

p

q

r

B

s
floruerunt,

t

u

x

C

y

z

deque rebus,
quas gesse-
runt, nonnul-
la

aa

bb

cc

dd

literis commendavimus *l*; quædam adhuc conscribenda memoriter retinemus.

24 In hiis miraculorum prodigiis uterque admirandus, uterque extollendus; qui et in carne manentes uno eodemque tempore ambo provinciam prædicatione et animarum salute illustrarunt, ac locum hunc ut præsentia corporali, ita consecratione spirituali dedicaverunt *m*, et jam in cælo cum Christo spiritu exstantes; ibi autem corporum essentia positi quærentibus et pulsantibus Dei virtute freti suam opitulationem tribuunt. Quod cum Christo spiritu regnent, nullus nisi infidelis ambigit; quod autem in carne constituti sub uno tempore vel principe exulaverint, quamquam superiora intelligentibus demonstrent; ut tamen manifestius pateat, quomodo hoc evenerit, delucidare pigrum non erit.

25 Constat namque, beatum Hubertum in pontificatu Tungrorum successorem episcopi et martyris Lamberti per annos plurimos exstitisse *n*. Hunc autem beatum Martyrem sub Hilderici, filii Clodovei, filii Dagoberti, pii regis, tempore et pontificatum administrasse et palatium frequentasse *o*. Hic Hildebertus *, cum nimis inepta ageret, et erga optimates Francorum crudelis grassaretur, a quodam eorum insidiatus citissima morte occubuit *p*; cui successit in regnum frater ejus Theodoricus, cujus in Prologo mentionem feci *q*, sub quo prædictus Martyr trophæum sumpsit *r*. Hoc regimina tenente, Pipinus, filius Ansgisi, in cujus comitatu venerabilem Beregisum deguisse, et sub quo, atque cum ejus ope monasterium statuisset prædiximus, in Austria ducatum agebat. Hiis denique intelligibiliter discussis, quis non videat, post Martyris prædicti, qui sub Theodorico interemptus est, decessum beatum Hubertum sub eodem principe præsulatus cathedram sortitum *s*?

26 Cum vero sub ipso rege prædictus Pipinus dux fuerit, cui beatus Beregisus charitatis officio adhæsit, dubium non est, quod uno eodemque tempore in una diocesi et sub uno certamine constiterint, præsertim cum sub Karolomanno principe, filio Karoli, filii hujus Pipini, tertio post patris obitum anno principatum agente, ejusdem beati viri corpus Huberti illæsum fuerit repertum *t*, quod jam per sedecim annos solo depressum latuerat *u*, scilicet quia tredecim annis ante Karoli obitum, qui patri Pipino jam per quinque et decem annorum curricula in ducatum successerat, migravit ad Dominum *x*; ubi ostenditur, Pipini et filii ejus Karoli, Austrasiorum ducum, temporibus eum fuisse et ad confirmandam hujus rei veritatem accedit et illud, quod eodem anno, quo Pipinus defunctus est, Grimoaldum, ejus alterum filium, in basilica beati Lamberti martyris interfectum historiæ veritas asserit *y*, et quidem eandem basilicam ab ipso Confessore in pontificatu agente adificatam, et Decessoris sui martyris corpus ab ipso de Trajecto divina admonitione fuisse sublatum *z*.

27 Quod nullatenus fieri posset, nisi Theodorici regis ac Pipini ducis ævo hunc præclarum Sacerdotem in prædicationis verbo positum fuisse, constaret *aa*. Ipsam vero villam, hoc est, Leodium, quæ nunc sedes prima vel caput episcopii ob sæpe dicti Martyris memoriam habetur, instaurandi, ac frequentis in ea conventus ab eodem initia sumpsisse, scriptorum testimonia seu rei gestæ essentia præsens multoties confirmat *bb*. Quanta autem excellentia prædicandi verbum salutis idem sanctus Vir enituerit, assertio illorum satis indicat. Nam cum illis adhuc temporibus fanatico errore Austrasiorum populus multis in locis horrende fœdaretur, per hunc præcipuum Sacerdotem dæmonum præstigia et idolorum fantasias maxime ab hoc Ardennensi territorio, quo nunc ossa ejus recondita servantur, ubique tunc pœne nullus Christianæ legis cultor habebatur, divina miseratione dispulit *cc*. Nulli ergo dubium, quin in eadem gratia beatum patrem Beregisum cooperatorem habuerit *dd*, quandoquidem in monasterio, quod

in ipso territorio extruxerat, bonis operibus desudans, uno in tempore eodem charitatis ardore fervens et sub eo gradum quoque sacerdotii ipse administrans; credibile habetur, quod et ipse consequenter reverendus pontifex illius monasterii ac loci amplificandi cooperatore extiterit.

28 Simul etiam prædicationi instantes, alterna devotione provocati et paganorum multitudinem in eadem terra consistentium ad fidem veram, Deo adjuvante, perduxerunt, et monasterii decus in loco divinitus electo ac designato ardentissima devotione extruxerunt *ee*. Ideo superna dispositione actum credimus, ut in terra seu in loco, in quo in corpore conversantes Regi cælorum magis studuerunt placere, illic mererentur corporibus positus requiescere *ff*, tantamque reverentiæ dignitatem a plebe obtinere, quam Regi Christo tam pia intentione lucrari quæsierunt, impensaque pollere. Et sicut in corpore positi, ut salus populi et celebritas loci fieret, magnopere curaverunt, ita corpore exuti mercedis cumulum, ut populum vel locum suo patrocinio tueantur, percipere meruerunt. Ad eorum intercessionem promerendam devota plebs fidelium in festis illorum et aliis certis temporibus cum magna frequentia concurrat, et eorum memoriam jugiter expetendo, xenia oblationum copiose offert, ut, quos in primordio fidei patres digni habiti sunt accipere, horum subsidio et intercessionem fulti, quorum spiritus agmen inter agmina Sanctorum consequi confidunt, votorum suorum compotes effecti æternæ lucis requiem, Christo propiciante, mereantur adipisci *gg*.

29 Unde benedicimus te, Domine, qui sub tantorum Patrum tutela misertus creaturæ tuæ, qui per prævaricationem superbæ offensionis rei tenebamur, gratuita pietate liberans indignos, gratiæ tuæ participes ac dignos esse fecisti. Te ergo petimus, humani generis cum Patre et Spiritu sancto in principio Conditor, et in fine Redemptor, ut eorum meritis et intercessionem in mandatorum tuorum obsecundatione promptos nos præveniri largiaris adversus spirituales insidias, et cautela nobis studium ingerens scuto protectionis tuearis, inflictorum vulnerum saucietatis mederi pœnitentiæ medicamine sollicitos reddas, ut cum eis post vitæ terminum mereamur immortalitatis stolam adipisci ac perhennis vitæ jocunditate perfrui, te, Domine, in omnibus auxilium ferente, qui cum sempiterno Patre, ex quo sine initio genitus et Spiritu Genitoris, qui ex te simul perhenniter spirans, mundumque creans gubernat, unus es Deus regnans gloriosus in sæcula sæculorum. Amen.

ANNOTATA.

a De hoc fonte seu rivulo, a quo monasterium Andainense nomen accepit, videsis Commentarii prævii num. 50.

b Ex hoc loco colligimus, S. Beregisum non monachum, sed canonicum Regularem fuisse, eumque Andaini non monachos, sed clericos seu canonicos Regulares primo instituisse. Vide Commentarium prævium § 5 et 4.

c Cum hic auctor anno 957 scripserit, fuit ergo ex ejus hic testimonio S. Beregisus jam a sæculo x veneratione Sanctis propria Andaini honoratus. Vide iterum Commentarii prævii num. 5 et 84.

d Walcandus seu Valcandus, Leodiensis seu Tungrensis, a civitate Tungrensi, in qua sedes Leodiensis primo fuit posita, episcopus factus est anno 810. Itaque concluditur, inquit Gallix Christianæ auctæ Scriptores tom. III col. 852, ex brevi Chronico Leodiensi, in quo hæc leguntur: « Anno dcccxxv. » qui erat annus ordinationis D. Walcaldi, episc. » Leod. xv. » Forte tamen Valcandus fuerit jam episcopus ab anno 809; in Historia enim Translationis S. Huberti ad litteram g laudanda annus 16 ordinationis ipsius copulatur cum anno Christi 825.

e Ludovici Pii scilicet, qui tunc Romanorum erat imperator.

f. S. Hubertus

nonnulla hic
disserit bio-
graphus,
suamque lucu-
brationem
oratione.
ee

ff

gg
qua Sancto-
rum illorum
auxilium fla-
gitat, absolvit.

F

A f S. Hubertus anno 727, ut Cointius in *Annalibus ecclesiasticis Francorum* ad hunc annum num. 57 ostendit, e vivis excessit; fuit autem sacrum corpus ejus anno 825, uti ad litteram sequentem docebo, Leodio ad monasterium Andaginense translatus; jacuerat ergo ante illud tempus annis 98 Leodii humatus.

g Quo tempore id factum sit, docet apud Surium ad 5 Novembris, quo die S. Hubertus colitur, et apud Joannem Robertum Jonas, Aurelianensis episcopus, in *Historia*, quam de Translatione ejusdem Sancti conscripsit. En adeo ipsa ejus cap. 16 verba: Anno, inquit, ordinationis ipsius (Walcandi) sexto decimo, qui est Incarnationis Dominicæ octingentesimus vicesimus quintus, undecimo Kalendas Octobris ad beatissimi confessoris (Huberti) ventum est urnam, atque a sacerdotibus cum maxima reverentia, a loco sepulturæ ejus effossa, indidemque cum religiosi populi, gradusque ecclesiastici frequentia, in beati Lamberti ecclesiam sancti Viri ossa sunt transvecta. Ubi triduo orationibus, et vigiliis prosecuta, pridie Kalendas Octobris, ad memoratum monasterium (Andaginense) cum loculo suo sunt perlata, ibidemque, Christo annuente, ut tanto confessori competeat, sunt decenter condita.

B h Attamen hoc monasterium fuit postea a corpore S. Huberti illuc translato S. Huberti monasterium vocatum, hancque appellationem in hunc usque diem constanter retinuit.

i Quæ hic de fonte Andaino memorat biographus, minus probanda videntur. Ad Commentarii prævii num. 50 in fine.

k Hæc generatim significant, SS. Huberti et Berigisi intercessione Andaini et in ejus vicinia multa fuisse patrata miracula. Utinam hic scriptor vel unum saltem in particulari memorasset.

l Et tamen nullum hactenus biographus narravit miraculum, quod vel S. Huberti vel S. Berigisi intercessione fuerit patratum.

m Verba hæc innunt, SS. Hubertum et Berigisum in prædicando Arduennatibus Evangelio, collaborasse, sanctumque Hubertum monasterium Andaginense, seu potius ecclesiam ad illud spectantem consecrasse.

n S. Hubertus, ut probabilius esse diximus in Commentario prævio num. 69, non ante annum 709 S. Lamberto in episcopatum Trajectensem, cujus sedem Leodium transtulit, successit; anno autem 727 e vivis excessit. Annis ergo 18 circiter ecclesiam Leodiensem gubernavit.

C o S. Lambertus anno circiter 669, uti in Commentario prævio ad Vitam ejus die 17 Septembris docuimus, S. Theodardo in episcopatum Trajectensem successit, fuitque, uti in eodem Commentario probavimus, probabilius anno 709 martyrio coronatus. Quapropter, cum Hildericus seu Childericus, Clodovei, qui patrem habuit Dagobertum, filius, anno 660 Austrasiæ et anno 670 Neustrasiæ insuper atque Burgundiæ, uti in Commentario prævio ad Vitam S. Leodegarii § 8 probatum est, regnum adeptus sit, annoque 675 fuerit occisus, nihil omnino obstat, quo minus, uti hic ait biographus, S. Lambertus sub Hilderico, Clodovei filio, pontificatum, Trajectensem nempe, administrasse et palatium frequentasse credatur.

p Erat enim, scribit primus Fredegarii Continuator cap. 98, ipse Childericus rex levis atque citatus nimis, gentem Francorum in seditionem mittens, et in scandalum ac derisum; donec odium non modicum inter ipsos crevit usque ad scandalum et ruinam. Quo ingravescente, unum Francum nobilem, nomine Bodilonem, ad stipitem tensum cedere contra legem præcepit. Videntes hæc Franci, in ira magna commoti, Ingolbertus videlicet et Amalbertus, vel reliqui majores-natu Francorum, seditionem contra ipsum Childericum concitaverunt. Memoratus Bodilo super eum cum reliquis quamplurimis surrexit insidiaturis, et regem in Lauchonia silva, una cum regina ejus

prægnante, nomine Bilihilde, quod dici dolor est, interfecit. Accidit id, ut ad litteram præcedentem dixi, anno 675.

q Theodoricus, qui Childerico interfecto successit, cujusque in Prologo biographus mentionem fecit, est Theodoricus III.

r Id est, martyrii palmam adeptus est. Verum hic toto cælo aberrat biographus. Cum enim Theodoricus III anno 691 e vivis excesserit, qua veri specie dici potest S. Lambertus sub hoc adeptus esse palmam martyrii, quod certe non citius, quam sæculo VIII (vide Commentarium prævium ad Vitam ejusdem sancti martyris) paulisper jam inchoato contigit?

s S. Hubertus S. Lamberto in episcopatum Trajectensem proxime successit. Quapropter, cum hic, uti ad litteram præcedentem dixi, non citius, quam sæculo VIII jam inchoato, martyrii palmam sit adeptus, errat hic iterum biographus, dum S. Hubertum ait sub Theodorico, qui anno 691 e vivis excessit, præsulatus cathedram esse sortitum.

t Ita narratur cap. 13 Vitæ S. Huberti apud Surium et Robertum, Societatis nostræ sacerdotem. Accidit ergo id anno 745 vel 744. Etenim Carolus, cognomento Martellus, de quo hic sermo est, anno 744, uti inter omnes convenit, vita functus est. Annus ergo post obitum ejus tertius, quo secundum S. Huberti Vitam et biographi nostri testimonium illæsum fuit repertum S. Huberti corpus, cum anno Christi 745 et 744 congruit, atque adeo illa inventio vel anno 745 vel 744 contigit.

u Ita iterum testatur etiam auctor Vitæ S. Huberti apud Surium et Joannem Robertum mox laudatos.

x Pipinus Heristallius, pater Caroli Martelli, anno 714, ut plerique antiqui Francorum annalistæ testantur, e vivis excessit; S. Hubertus autem, uti sequitur ex annis sedecim, quibus, uti mox dixi, sepultus jacuerat, cum corpus ejus anno 745 aut 744 illæsum fuit repertum, anno 727 ad Dominum migravit. Quapropter recte hic scribit biographus, Carolum Martellum, cum hoc accidit, patri Pipino jam per quinque et decem annorum curricula in ducatum, id est, majoratum-domus successisse.

y Pro Grimoaldi notitia adi Annotata ad litteram s Prologo subneva.

z Fecit id S. Hubertus, ut biographus ejus cap. 5 testatur, tertio decimo anno sui præsulatus; sed, antequam id faceret, basilica S. Lamberti, in qua Grimoaldus fuit interfectus, jam diu Leodii exstiterat. Videsis num. 117 et seq. Commentarii prævii ad Vitam S. Lamberti.

aa Perperam hic ratiocinatur biographus. Licet enim S. Hubertus sub Pipino Heristallio, ejusque filio, Carolo Martello, episcopatum Leodiensem administrarit, licet corpus S. Lamberti in basilicam, in qua Grimoaldus fuerat pectatus, anno decimo tertio episcopatus sui transtulerit, consequens non est, ut in prædicationis verbo positus jam fuerit, seu, ut, vivente adhuc Theodorico, episcopum jam eastiterit, cum Theodoricus anno 691 e vivis excesserit, atque adeo vitam suam nec usque ad mortem Pipini Heristallii et Grimoaldi, ejus filii, quæ anno 714 contigit, nec usque ad translationem S. Lamberti, quæ (vide Commentarium prævium ad ejus Vitam) anno 721 vel 722 facta est, protraxerit.

bb S. Hubertus, uti apud omnes in confesso est, sedem episcopalem una cum corpore S. Lamberti Trajecto Leodium, ubi passus fuerat Lambertus, transtulit.

cc Habet hic iterum biographus sibi assentientem biographum S. Huberti. Ad Commentarii prævii num. 80.

dd Verosimillimum sane apparet, S. Berigisum, uti num. 79 et seq. Commentarii prævii edocui, S. Huberto in convertendis ad fidem Arduennatibus opem tulisse. Imo sat verisimile mihi videtur, id etiam fecisse Religiosos monasterii Andaginensis incolas a Sancto institutos, idque etiamsi hos quis contenderet monachos fuisse. Monachi enim in convertendis

AUCTORE
ANONYMO.

vertendis ad verum unius Dei cultum ethnicis maxime etiam diligentissimeque laborarunt.

ecce Hic sat aperte docere videtur biographus, S. Hubertum una cum S. Beregiso monasterium Andainense extruxisse, unde consequens est, illud non ante annum 709 conditum esse. Videsis Commentarii prævii num. 70.

ff Cum corpore scilicet S. Beregisi Andaini etiam requiescit corpus S. Huberti, eo a Valcando, Leodiensi episcopo, Leodio translatum. Adi Annotata ad litteram g.

gg Fuit ergo S. Beregisis jam ab ætate hujus scriptoris, id est, ab anno 957 honoratus ut Sanctus.

DE B. GODEFRIDO PRESB. ORDIN. CISTERCIENSIS

VILLARII IN BRABANTIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. B.

Beati Vita, Ætas, Annuntiatio et Translatio varia, Memoria sacra.

CIRCA FIN.
SÆC. XII VEL
INIT. XIII.
Exstat Galli-
ca Beati Vita
apud Assi-
gnies; Latina
vero in Ms.
Rubeæ-vallis

Suavissima, inquit Fisenus lib. XI *Historiæ Ecclesiæ Leodiensis* ad annum 1197, Deus sua providentia suscitavit, qui, dum præcipuæ Leodiensis ecclesiæ columnæ partes suas negligunt, disciplinam Christianam non modo labantem sustinerent, sed exemplis etiam ornarent præclarissimis. Ejuscemodi non paucos protulit in primis Villarium (cujus situm ortumque Tom. V Junii pag. 606 Papebrochius refert) Cisterciensis instituti cœnobiū. Ut Carolos, Conrados, Abundios, Arnulphos taceam, qui virtutum suarum splendore sub hæc tempora Villarium illustrarunt, Fiseni dicto fidem facit in primis Godefridus noster, vitæ integritate, acceptis divinitus donis, et prodigiorum gloria clarus. Legitur exstitisse Villarii Vita ejus manuscripta, pene a morte ipsius Latino sermone conscripta, quam superiore sæculo Gallice vulgavit Joannes d'Assignies, teste Manrique ad annum Christi 1170 cap. 6; adjectis tamen ad calcem nonnullis, quæ multo post contigerunt, nisi forte aliam Godefridi Vitam ediderit præter eam, quam lib. I de Monachis sacri Ordinis Cisterciensis cap. 46 inseruit. Exstat et apud nos Vita quædam Ms., ex Ms. Rubeæ vallis, parte Novalis Sanctorum excerpta, ut præfixa illi in margine nota habet, quæ cum ea, quam edidit Joannes d'Assignies supra laudatus, plane congruit, si demas, quæ ad calcem adjecta et ad recentiora tempora referenda sunt.

circa annum
1133 scripta:

C

2 Quod ad ejus antiquitatem attinet, anno 1555 posteriorem esse, non diffitebor: si tamen unus idemque auctor gesta abbatum Villariensium ad annum 1555 usque deduxit, Vitamque Godefridi conscripsit: auctor enim libri de Gestis illustrium virorum Villariensis cœnobii, ex cuius cap. 4 Godefridi Vita desumpta est, in præfatione proficitur, se ad describenda illustria facta monachorum atque conversorum Villariensis cœnobii non descendisse, nisi expedita utcumque narratione de quibusdam gestis venerabilium abbatum Villariensium, quæ ad annum Domini 1555 extenditur, quo abbas Villariensis trigesimus electus est Joannes de Bruxella. Aliquod tamen in Godefridi Vita occurrit majoris antiquitatis indicium. Ecce illud: enarratæ Godefridi mortis auctor ista subjungit: Nudato ejus corpore ad lavandum, ita dorsum ejus inventum est plagis virgarum lividum, ut omnes miraremur, qui quantæ religiositatis, quantæ sanctitatis, quam fervens in Ordinis disciplina per sacras ejus reliquias Dominus usque hodie non cessat ostendere. Nuper sunt levata per revelationem ejus sacra ossa et in sacrario posita. Qui circa annum 1555 conscribendis Chronicis occupabatur, morienti Godefrido adstittisse non potuit, nec elevationis corporis, quam jam integro sæculo litteris consignarat Casarius, quasi ea nuper contigisset, meminisse. At recte tom. IV Augusti pag. 572 Dolmannus noster observat et probat, scriptori huic inusitatum non esse, ut sibi suisque ea obligisse dicat, quæ cœnobia suo obligere etiam tum, quando illius pars nondum erat. Præterea

textus hic, quantus est, huc aliunde, a nescio quo translatus videtur: Casarius equidem iisdem hæc fere omnia verbis (apud quem tamen legitur: Mirarentur) refert, et in Vita Godefridi apud Martene tom. III Anecdotorum desiderantur. Vixisse illum sæculo decimo tertio, atque sermonem habuisse cum Gisla Godefrido cœva, quæque illum vidisse et nosse potuit, hæc ejus verba non obscure produnt: Audivi ab eadem (Gisla) quod a tactu illius (Godefridi) vestis multis infirmis et languentibus desiderata restituta sit sanitas. Porro Gislam jam inde ab anno 1201 abbatiam de Camera fundasse pro Bruxellas, infra patebit.

3 Godefridi etiam lib. I Dialogorum cap. 55 Casarius meminit, annis, postquam floruit, circiter 25. Floruisse enim Godefridum circa annum Christi 1197 infra dicemus. Casarius autem Dialogorum lib. X cap. 48 anno 1222 illos se exarasse testatur. His adde Vitam, quam ex codice Ms. monasterii Bonifontis Ordinis Cisterciensis in diœcesi Remensi exhibet Martene tom. III Anecdotorum Historiæ Villariensis lib. II cap. 4; quæ, si cum nostra conferatur, res gestæ eadem, verba passim sunt eadem: nonnulla tamen legere est in nostra, quæ hæc relinquit intacta. Libri II prædictæ Historiæ auctor non alius fuisse videtur, quam qui Villariensis cœnobii Chronica ad annum 1555 deduxit: ita enim in Prologo loquitur: Expedita utcumque narratione de quibusdam Gestis venerabilium abbatum Villariensium, descendamus ad describenda illustria facta virorum fortium et virtuosorum, monachorum videlicet atque conversorum ejusdem cœnobii. Et infra: Et primo quidem Vitam reverendissimi domni Caroli, octavi Villariensis abbatis, diffusius, quam suo loco descripta est, explicabimus pro eo quod etc. Hunc autem tempore Willelmi abbatis, qui anno 1221 pedum pastorale suscepit, gestavitque ad annum 1256, vixisse perperam colligit Martene in Admonitione prævia ex quibusdam textibus, quos hujus auctoris esse falso existimat, utpote qui Cantipratani de Apibus lib. I cap. 9, item lib. II cap. 23 et 26 esse noscuntur.

et apud Martene, cujus quædam hallucinatio delegitur:

4 Quo Christi anno lucem primo aspexerit Godefridus, tacent monumenta citata, tacent, quos vidi, auctores ceteri. Patriam habuit Coloniam Agrippinæ, ubi in monasterio S. Pantaleonis Ordinis S. Benedicti sacre militiæ fundamenta jecit; inde vero ad Villarienses aliquanto post sanctioris vitæ desiderio ductoque divino transit, verisimiliter circa annum Domini 1170, inquit Manrique in Annalibus Cisterciensibus ad hunc annum cap. 6, præsulatum gerente Geraldo. Idem fortasse Miræo in Chronico Cisterciensi, et in Fastis Belgicis et Burgundicis, aliisque visum est, qui Godefridum circa hunc annum floruisse, scripserunt. Vixisse illum et claruisse, cum Villariensibus Carolus abbas octavus præerat, ex Actis certum indubitatumque est: circa annum nempe 1197, quo abbati Guilielmo Carolum successisse, ex Chronico Villariensi liquet; et cui Godefridi ad Villarienses accessum in Floribus ecclesiæ Leodiensis (a cujus diœcesi ad Namurcensem translatus est

tradunt autem singula, Beatum floruisse circa annum 1197 et obisse paulo post Casarium,

A est modo Villarium) ad diem 2 Octobris forte justo serius Fisenus aff.rit. Incidisse Godefridi obitum in feriam 2 Paschalem, e Vita eruitur : annus vero mortis incertus est. Figi utcumque posset, si constaret, quis fuerit et quando obierit Cæsarius ille, cui Godefridum non diu fuisse superstitem, Vita narrat.

non Heister-
bacensem, ut
Assignies,
Miræus

§ Fuitne Cæsarius Heisterbacensis, quem Miræus in Bibliotheca ecclesiastica librum tertium de Vita ac Passione S. Engelberti, archiepiscopi Coloniensis anno Domini 1257 absolvisse tradit? Ita quidem Joannes d'Assignies in Vita Godefridi, vel quisquis Notarum in margine adjectarum est auctor. Quod si ita est, qui potuit Godefridi mortem enarrare, et reliquiarum ejus sibi superstitis meminisse Cæsarius? Heisterbacensem fuisse in Chronico Cisterciensi etiam Miræus tradit; ego vero cum Henriquez in Menologio Cisterciensi 25 Februarii, et Fisenio in parte paralipomenon utrumque distinguendum censeo. Miræum audiamus. Fuit is (Cæsarius Heisterbacensis) inquit, Prior Villariensis, sub Guilielmo, vii abbate Villariensi, olim priore Heisterbacensi, idemque venerabili Godefrido perfamiliaris extitit. De quo et aliis monachis Villariensibus idem Cæsarius multa commemorat in suis Dialogorum libris. At unde ista Miræus hausit? Ex Chronico, inquit, manuscripto Villariensi. Quid si partim ex Chronico Villariensi, partim ex ipso Cæsario oppositum problem? En Chronici Villariensis verba: Sub ipso (Guilielmo abbate 7) fuit Prior nonus Cæsarius, de quo scribitur in Vita domini Godefridi sacristæ, reconditi retro cancellos majoris altaris: de quo etiam Cæsarius laudabilia in suo scribit tractatu. Vides, primum illum Cæsarium Prioris munus obisse sub Guilielmo abbate 7, atque adeo ante annum 1197, quo ad abbatem dignitatem evectus est Carolus, Guilielmi successor. Cæsarium adeamus modo: lib. II cap. 10 ita habet: Annus modo vicesimus est secundus, plus minus, eo tempore, quo ad Ordinem veni, qui fuit ab Incarnatione Domini millesimus ducentessimus uno minus. Aut itaque Cæsarius Heisterbacensis Villarii Priorem egit, Cisterciensibus nondum adscriptus, aut illi de seipso loquenti abneganda fides, quorum utrumque absurdum est, aut ab illo, de quo Chronicon Villariense, distinguendus.

et Henriquez
volunt, sed
Villariensem.

6 Unde et Henriquez corrigas ad annum 1201 cap. 3 num. 6 monentem, corrigendum esse Joannem d'Assignies in Vita Godefridi, quatenus ait, Godefrido, infirmario apparenti, dum moreretur, adstitisse Cæsarium, qui in eadem domo Prioris fuerat officio functus, dudum (lege, non dudum, depuis naguères) decesserat: quippe, inquit, Cæsarius, qui Godefridi mortem scribit, et post mortem secutam elevationem, non potuit ante ipsum decessisse. Recte id quidem: at, quæ de Cæsario narrat Assignies, non de Heisterbacensi, sed altero Villariensi intelligenda sunt. Item num. 6 Miræo partim assentientem, partim contradicentem: assentientem, cum scribit, Verum est tamen, quod Aubertus Miræus narrat, ex Chronico Villariensi sumptum, Cæsarium (Heisterbacensem scilicet) Godefrido perfamiliaris, cum ibidem obiret Prioris munus. Contradicentem vero, cum Cæsarium ab abbate Carolo ait evocatum, vix dum Heisterbaci professum, quem sub Guilielmo Caroli decessore Villarii fuisse, Miræus affirmat. Verum cum de Cæsario, ab Heisterbacensi distincto, vix quidquam, ut loco citato Fisenus habet, præter nomen et dignitatem Prioris et egregiam morum innocentiam, nobis antiquitas reliquerit, alia via annus Godefridi supremus indagandus est.

circa annum
1200; sed
annum non
determinant:

7 Venerabilem Godefridum secum aliquando Heisterbacum duxit Carolus abbas Villariensis, ait Cæsarius lib. I cap. 53; quod utique ante annum 1197 contigisse non potuit, quo adhuc in viris erat Guilielmus. Ex iis autem, quæ Godefridi Vita num. 14 de sanctimoniali Gisla prodit, ipsum ante fundatam ab ea domum de Bunebeke (alibi legitur Pennebeke) juxta Bruzellas, obisse conficitur. Fundata autem

est anno 1201, ut patet ex diplomate Henrici I. Brabantiae ducis, quod in Notitia ecclesiarum Belgii pag. 312 hisce verbis expressum Miræus refert: Ego Henricus Dei gratia dux Lotharingiæ, assensu dilectæ consortis meæ Machtildis ducissæ, contuli religiosæ sorori Gisla locum juxta Bruxellam, qui vocatur Pennebeke, ad construendum inibi cœnobium sanctimonialium, in honore Dei et beatæ Virginis Mariæ. Contuli etiam eidem sorori juxta prædictum locum tres mansos terræ incultæ et nemoris de meo proprio, ab omni jure sæculari liberimos, et partem meam decimæ de Russebroeck et viginti bonaria terræ, cum censu, quem prædicta Gisla emit a Waltero Kibus. Quod, ut ratum habeatur, præsentem paginam sigilli nostri impressione signavimus, et testium subscriptione munivimus: quorum ista sunt nomina; Sigerus archidiaconus, magister Michael, Arnoldus Notarius, Godefridus Castellanus. Actum anno mcci. Neque igitur ante annum 1197, neque post annum 1201 Godefridus ex hac vita migravit: quapropter obitum ejus exeunti sæculo duodecimo, aut ineunti decimo tertio assignavimus.

8 Ignotus fatalis Godefridi annus in causa est, cur mensis quoque et mensis dies, quo obiit, ignoretur: cum tamen ejus mors in feriam secundam Paschatis incidit, mense Aprili aut Martio adscribendam esse, e calculo Paschali eruitur. Hinc quoque non improbabiler accidit, ut varia sit apud varios Godefridi annuntiatio. Et primo illius die 30 Junii, sed occasione B. Arnulphi Cornibout eo die culti, in Natalibus Sanctorum Belgii Molanus meminit; Menardus in Martyrologio Benedictino, et Antonius de Heredia in Vitis Sanctorum Benedictinorum 31 Martii, uno die serius, quam par est, si anno 1198. quo Pascha in 29 Martii incidit, obisse ponatur. Gelenius vero lib. IV in sacris et piis Fastis; Rayssius in Auctario ad Natales Sanctorum Belgii; Fisenus in Floribus ecclesiæ Leodiensis eum die 2 Octobris memorant. Denique Bucelinus in Menologio Benedictinorum, Henriquez in Menologio Cisterciensi, Chalemot in Serie Sanctorum et Beatorum sacri Ordinis Cisterciensis, Saussayus, Kalendarium Villariense Ms., Kalendarium Cisterciense anno 1617 Divione impressum, Kalendarium Sanctorum ac Beatorum maxime illustrium ex Ordine Cisterciensi, quod ex officina Huberti Antonii anno 1620 Bruxellarum prodit, Catalogus Sanctorum, Beatorum etc. Ordinis Cisterciensis, auctore Sigismundo Alberti, ejusdem Ordinis monacho, die 3 Octobris Godefridum referunt. Altera fortassis tantæ varietatis causa est, non una elevatio atque translatio corporis.

quapropter, ut
verisimile est
non omnes
eodem die
E

9 Etenim Godefridi ossa ab obitu ejus non admodum diu primum elevata fuisse, ex Cæsario, qui conscribendis Dialogorum libris anno 1222 operam dabat, intelligitur. Sic enim scribit lib. I cap. 53. Nuper, inquit, per revelationem levata sunt ossa ejus, et in sacrario posita, reservanturque pro reliquiis. Ac rursum sub abbate Villariensi Almerico translata sunt. Dominus Almericus monachus Fumacensis xviij abbas Villariensis, inquit Chronicon Villariense, a domino Clarevallis nobis datus, abbatizavit anno Domini mccc. xviii. Anno secundo regiminis sui posita sunt retro cancellum majoris altaris corpora sanctissimorum fratrum Abundi de Hoyo monachi, et Arnulphi Cornibout et quædam alia; e quorum numero Godefridi esse corpus, mausolei titulus versu 4 palam facit:

F
uti et pro-
pter varias
translationes,

Clauderis hic cista, Godefride, beate sacrista. De hac translatione Henriquez in Menologio Cisterciensi sic scribit: Hic tantum mentio fit eorum, qui olim retro altare summum locum obtinuerunt, et a multo tempore pia veneratione colebantur, quorum hæc sunt nomina: B. Godefridus sacrista, B. Arnulphus Cornibout (de quo actum fuit 30 Junii B. Juliana (de qua 3 Aprilis) B. Bonifacius, B. Marchina, B. Maria de Gravio, B. Heldwigis, B. Henricus, B. Guilielmus. Horum sacras exuvias Almericus abbas olim summa cum reverentia populo colendas proposuit.

10 Recentioris

AUCTORE
J. B.
quarum præ-
cipua anno
1399 conti-
git, Beatum
referunt.

10 *Recentioris quoque translationis idem Hen-
quez eo loci his verbis meminit : Multos annos sacra
corpora ibidem jacuerunt, sed propter intestinos
harum provinciarum tumultus, non eo, quo mere-
batur affectu (quod et Molanus in Natalibus San-
ctorum Belgii anno 1595 Lovanii editis queritur)*
donec paulatim mitigato rerum statu, et tempore
sedatori Robertus Henrion, illius domus prælatus,
ad decentiorem locum ea transferre decrevit : qua
de causa sacellum patris Bernardi (*cujus descrip-
tionem ex Francisco Moscho habes tom. V Junii*
pag. 607) jaspide et marmore ornari jusserat.
Motis ergo Beatorum corporibus, abbas et con-
ventus, magna populi multitudine præsentē, illa,
supplicationis forma exhibita, et magna solemnitate,
ad marmoreum sepulchrum transtulerunt,
ibique in arca ex marmore nigro affabre polita,
qua potuerunt reverentia, collocarunt; *sed promi-
scoe et indistincte, ut Rayssius in Auctario ad Natales*
Sanctorum Belgii 2 Octobris se a monacho Villa-
riensi accepisse, qui præsens aderat ultimæ transla-
tionis factæ, non sine dolore significat. Contigisse
porro solennem illam translationem anno 1399 die
17 Januarii, festo S. Antonii abbatis in Thebaide,
pandunt sacelli muro inscripti versus :

Anno millesimo ac nono, deciesque noveno
Post quingentenum, dum Janum Antonius ornat,
Pastorale pedum mitramque gerente Roberto,
Dena Beatorum ossa, humili sublata locello,
Conduunt sacra in hac, quam o lector suspicis,
æde.

cujus memo-
ria sacra

11 *Neque hæc unica sunt monumenta, quibus
illustris redditur Godefridi memoria, frequens quoque
et honorifica in sacris Fastis illius fit mentio. Ut
Vitas antiquas, varique Cisterciensis Ordinis Ka-*
lendaria præteream, scriptorum nonnullos in me-
dium proferre sufficiat, apud quos Beati titulum
consecutus est; puta Menardum, Gelenium (qui in
addendo cuiquam beatitatis titulo ita se moderatum
et cautum ait in Præfatione libri iv de Magnitudine
Coloniæ Agrippinæ, ut quamplurimos, qui ab aliis
Beati appellantur, Venerabilium tantum aut Reli-
giosorum nomine ipse dignetur) Rayssium, Buceli-
nium, Fisenum, Chalemot, Henriquez, Antonium de
Heredia, num. 8 citatos, Sartorium tit. 6, Willotium
in Hagiologii Belgici compendio Gallico; quibus et
usus ipse accedit. Ex his Godefridi elogia pauca et
breviora transcribo. Menardus ita habet : In Braban-
tia monasterio Villariensi, beati Godefridi Ordinis
Cisterciensis, lachrymarum gratia et prophetiæ
spiritu clari. Iisdem verbis die 31 Martii Godefridum
Bucelinus laudat, prolixioribus 3 Octobris.

Willotius 2 Octobris : Obiit Villarii B. Godefridus,
hujus monasterii sacrista, cui cum Domino magna
familiaritas fuit. Quippe qui Christum comitem, ut
scribit Assignies in ejus Vita, habuerit : idem quoque
Rosweydh in Præfatione ad S. Eucherium de Laude
eremi refert; sed alteri Villariensi sacristæ adscribit.
De Godefrido nostro hæc habet : Par aut major
etiam alteri sacristæ Godefrido cum Christo fami-
liaritas, qui Passchæ typum cultori suo exhibuit.
et ut olim D. Petro, ita Godefrido ministras pedibus
aquis præbuit. *Paucis multa Henriquez : In Bra-*
bantia Natalis beati Godefridi, sacristæ et monachi
Villariensis, innumeris miraculis et prophetiæ dono
illustris, crebrisque ac cælestibus consolationibus
assuefacti, ejus pedes, insolito divinæ pietatis
favore ipse Rex angelorum lavare dignatus est.
Qui a beata Virgine et cæli civibus sæpe visitatus,
puritate et severitate vitæ venerabilis, post feli-
cem agonem, horam obitus sui prædicens, sanctis-
simo fine quievit, et ejus corpus, Domino divinitus
præcipiente, inter Sanctorum reliquias fuit collo-
catum.

et cultus assi-
gnantur.

12 *Cultum autem B. Godefridi ossa ejus primum
in sacrario divino monitu posita, habitaque reliquia-*
rum loco, deinde iterum atque iterum populi vene-
rationi solenni pompa exposita, mausoleum ipsi,
aliisque magnifice erectum, oratio denique ad ipsum
ceterosque in eodem mausoleo inclusos communis in

templo Villariensi appensa (*vide tom. V Junii D*
pag. 445 lit. A) jam inde a Cæsarii temporibus in-
choatum, usque ad Almerici tempora propagatum, ac
tandem, detrimenti aliquid subinde passum, in inte-
grum ab Henrione abbate restitutum, satis indicare
videntur. Accipe modo, lector, B. Godefridi Vitam
ex Ms. Rubec-vallis, prout ea apud nos exstat, a
mendis, etsi non omnibus, expurgatam.

VITA

Auctore anonymo cœnobii Villariensis
asceta.

Ex Apographo Rubecæ-vallis.

CAPUT I.

Godefridi ad Villarienses accessus, virtutis
fervor, miracula, ipso vivo, patrata,
Christi in illum favores.

Est monasterium a sancti Panthaleonis in sancta
Colonia monachorum nigrorum sub Regula beati
Benedicti Deo militantium, in quo monachus qui-
dam, nomine Godefridus, ad omne opus pietatis
se accinxit gratus per hoc Deo et hominibus.
Hic a primis annis ea, quibus fovetur vita tempo-
ralis, despexit et immortalis appetitu suam enu-
trivit adolescentiam virtutibus, quibus adipiscitur.
Hujus quam munda et justa fuerint opera ex bonis
ejus studiis clarius elucescit. Interius Spiritus sancti
unctione perfusus mundum, cum floreret, despe-
xit, et positus in carne carnaliter noluit vivere,
sed illius apostolici non surdus auditor « Si secun-
» dum carnem vixeritis, moriemini » in deliciis
positus, eis consentire noluit, considerans, quia
cor hominis sæpe iis, quæ frequentat, adhæret, et
de facile acquiescitur deceptorie voluptati. Ne
igitur fructum præteriti laboris amitteret, propo-
suit omnino arctioris vitæ desiderio transire ad
aliquam domum Ordinis Cisterciensis b, ut in ea
redderet Domino vota, quæ distinxerant labia sua.
Cumque Domino affectuosius supplicaret, ut diri-
geret viam ejus, præostendit ei in spiritu statum
Vilariensis cœnobii, quem ita adhuc Coloniam posi-
tus præcognoverat, ut nec solum personas et con-
versationem earum, sed et situm loci ac universa
domus illius utensilia acsi tota vita sua in ea com-
moratus fuisset.

Relicto
S. Pantaleo-
nis mona-
sterio.

E

b

F

Villarium
Beatus petit :
ubi eo in vir-
tute progredi-
tur,

c

2 Hunc itaque locum in animo præelegit, orans
Dominum, quod et obtinuit, ut videlicet in eodem
vitæ suæ sibi terminum donaretur expectare. Ad
quem perveniens c, accingitur quasi novus Christi
tyro ad spirituale certamen, induitque arma po-
tentia Deo, sanctæ paupertatis humilitatem, disci-
plinæ cœnobialis rigorem, otium contemplandi, et
assiduitatem orandi. Ita a prima die ingressus sui
carnem propriam subjugasse videbatur, ut positus
in carne, non carnaliter vivere, ut, qui ei cohabi-
tabant ex sancta conversatione ipsius et bonorum
operum instantia exempla et incentiva assumerent,
quibus eorum homo interior ad amorem veritatis
et inquisitionem informaretur patriæ cælestis.

ut etiam ne-
sciens

d

e

3 Veniebat ad portam monasterii puer, qui
elemosyna domus sustentabatur, qui amiserat
sensum d, ejus miseriæ compatiēbatur plurimum
dominus Henricus, tunc temporis cellerarius e, qui
incommodo patientis et patris motus lacrymis me-
morati Monachi cincturam, quem pro vitæ merito
plurimum venerabatur, clam accepit et per fra-
trem conversum ex ea ipsum puerum circumligari
fecit; qui statim sanitatem sibi redditam sensit, ac
patrem et amicos, quos ejus infirmitas contrista-
verat, incolumitas lætificavit. Circa Namurcum f
matrona quædam prægnans tempore pariendi præ-
nimia debilitate mortem sibi semper imminere
putabat. Hæc adjutorio cellerarii prædicti obtinuit
cingulum

f

A cingulum Viri Dei et cum cingulo sanitatis remedium ac hæredem desideratum. Eadem matrona fratris sui oculo, quem fere amiserat, apposuit cingulum, et, quem se amisisse putabat, sanum recepit.

miracula pa-
tret;

4 In Theutonicis partibus cujusdam militis uxor, Gebergis nomine, pro vitæ suæ honestate omnibus dilecta, sæpius imprægnata, justum et naturalem prævenit ordinem, passa abortivum, et in tantum debilitabatur, quod extremum spiritum, qui aderant, tantum expectabant. Hanc dolor vexabat intolerabilis pro eo, quod fructum ventris sui sacrati baptismatis unda purificari in solatium sui doloris non vidit. Cumque quodam tempore, superveniente hora partus sui, graviter affligeretur, nuncium ad fratrem Wigerum avunculum suum in Vilari misit, suæ salutis ab eo petens auxilium. Qui ipsius miseriæ compatiens panes sacra manu venerabilis Godefridi benedictos eidem transmisit, de quibus cum gustasset, enixa est puerum sacri baptismatis unda purificandum, nec postea incommodum incurrit jam dictum. Ipsa eadem jam dicto avunculo suo post longa tempora retulit, quod adhuc de pane illo reservaverat, nec tamen corruptionis quidquam ex tanta vetustate contraxerat.

Christus illi,
ut olim Disci-
pulis, pedes
laver;

B 3 Fungebatur Vir Domini sacristæ officio, in quo divini respectus solatia majora promeruit, et velut aurum, quod per ignem transit, purior efficiebatur indies. Exarsit in tantum in amorem supernæ patriæ, quod vitæ temporalis subsidia despectui haberet, et immortalis appetitui desudaret, iis se informans virtutibus, quibus adipiscitur regnum cæleste. Percelebratis igitur die quadam g horis Canonicis, cum ceteri fratres lecto decumberent, ipse in oratione solus remansit, et juxta altare effudit cor suum ante conspectum Domini Dei sui tam pro suis, quam pro omnium excessibus ex intimis medullis animæ Salvatorem exorans. Apparuit itaque Dominus Jesus Christus ei in ipsa hora, nec purpuratus nec diademate coruscans, sed in ea forma, qua, imminente Passionis hora, amictus lintheo discipulorum pedes lavit. Appropinquans itaque illi et tenens vas aquæ, fuerat enim hebdomadarius h coquinæ et secundum consuetudinem lavaret pedes monachorum, ait ad eum Dominus : Sede, ut lavem pedes tuos i, eo quod dudum laveris pedes meos. Qui tremula voce respondit : Domine, non lavabis me. Et Dominus : Si non lavero te, inquit, non habebis partem mecum, et coegit eum, lavitque stupentem, et lotum dulciter allocutus est dicens : Sicut posui animam meam pro te, ita oportet et te animam pro fratribus ponere ; et his dictis, confestim disparuit.

candela divi-
nitatis coram
illo accendat-
ur,

6 Ex tunc, quasi arbor fructifera suo fructu adornata, non frustra terram occupavit, sed ardens interius flamma sancti Spiritus omnes eum contemnere cruciatus fecit, et sedulum se pusillis et magnis in omnibus ministrum exhibuit. Circa commissum itaque sollicitus officium nocte quadam tempus matutinarum in ecclesia prævenit, cumque per chorum incederet, palpitans et quærens candelam, lampadem, quæ ante altare beatæ Virginis ardere solebat, extinctam invenit, quam cum ad reaccendendum deferret, subito candela divinitus accensa præcedebat eum usque ad locum prædictæ lampadis. Ipse itaque dimittens lampadem, igne, quem divina ministraverat pietas, illam accendit.

et Christum
sub forma
pueri, velut
alter Simeon,
videre, petat
et obtineat.

7 Cumque sub umbra alarum Jesu requiesceret, et Deo devotus sempiternas epulas corporali-
bus præferret deliciis, et gaudia mansura lætitiæ labenti, die quadam in altari nostræ Sacramenta salutis obtulit, et cum omnium Salvatorem pium Jesum teneret in manibus, ac ejus dulcissimi spiritus in corde prægustaret dulcedinem, confortatus in se, non a se tamen, sed eo, qui fecit, prece precabatur humili in interiori homine suo, quatenus in ea forma, qua eum Mater foverat in gremio, ac Symeon Justus secundum desiderium suum su-

sceperat in brachio, ipsi quoque, licet indigno, sub carnis visibili specie apparere dignaretur. Apparuit itaque illi speciosus forma præ filiis hominum, non sicuti in judicio apparebit terribilis, nec sicut in cruce cruentus et despectus, sed in forma dulcissimi pueri, glorioso et amabili aspectu penetralia servi sui uberiori irrigatione perfundens. Tenebat manibus, a quo tenebatur, et post aliquantulum temporis spatium Salvator omnium, quem sibi prius assistentem in humana viderat forma, sub ea specie panis et vini, qua a fidelibus percipitur, in altari ei exhibetur percipiendus.

AUCTORE
MONACHO
VILLARIENSI.
ANONYMO.

ANNOTATA.

a Monasterium hoc Bruno primus ejus nominis archiepiscopus Coloniensis fundasse censetur; ejus tamen instauratorem potius, quam primum fundatorem fuisse, Gelenius scribit lib. III de Magnitudine Coloniae Aprippinæ Syntagmate 12.

b Plures alios, qui e monasteriis etiam procul dissitis majoris perfectionis desiderio Villarium se contulerunt, vide apud Gramaye lib. de Antiquitatibus ducatus Brabantini in Genappia.

c Repulsam prius passus Heisterbaci, levitatis falso suspectus. Ex Cæsario lib. I Dialog. cap. 53.

d Amittere sensum Flandricismus est, idemque significat, quod mentis impotem fieri.

e Illius officium est infirmorum, infantium, hospitum, pauperumque cum omni sollicitudine curam gerere. Ex Regula S. Benedicti.

f Namurcum Belgii civitas est, ubi in Mosam Sabis devolvitur, sita, comitatus et episcopatus titulo insignis.

g Puta, die Sabbati. Ex Cæsario supra cit.

h De quo Regula S. Benedicti cap. 53 hæc statuit : Egressurus de septimana, Sabbato munditias faciat, id est, monasterium verrat; Linthea, cum quibus sibi fratres manus aut pedes tergunt, lavet. Pedes vero tam ipse, qui egreditur, quam ille, qui intraturus est, omnibus lavent.

i Quod de Christo pedes Godefrido lavante dicitur, per visionem solum contigisse, aut angelum Christum representantem id officii Godefrido exhibuisse, monet Tissier in Notis ad Distinctionem primam Dialogi Cæsarii.

CAPUT II.

Godefridi cælestia dona, favor a B. Virgine, pia mors, miracula mortem subsecuta.

T Tempore quodam dominus Carolus abbas Villariensis veniens in partes Alemanniæ a duxit secum eundem venerabilem Virum, ubi, sicut retulerunt, qui viderunt, tantam gratiam devotionis eidem in Missa contulit, quod stillicidia lacrymarum ex oculis ipsius super altare vel pectus ejus stillarent: quem cum interrogaret dominus Theodoricus de Lurke b, tunc novitius cujusdam domus Ordinis Cisterciensis illarum partium, quondam canonicus Bunnensis, qualiter orare deberet, ille respondit : Nihil debetis dicere in oratione, sed tantum cogitare de Salvatoris nativitate, passione et resurrectione ac aliis, quæ vobis nota sunt c; quod ipse frequenter in usu habuit, hoc et alios docere studuit. Habebat et spiritum prophetiæ, ita ut quandoque monachis tentationes futuras prædiceret, et ut corda sua per patientiam præpararent, admoneret. Quantas habuerit consolationes, et quam mirificas visiones, solus ille plenarie novit, qui auctor illarum fuit. Tantæ gratiæ copia ebriatus in anima, positus in carne nihil carnale ultra sapiebat; sed plus quam dici possit, atterendo carnem jejuniis et vigiliis, frigore et nuditate ac ceteris afflictionibus, virtutum spiritualium sumpsit incrementa, in Creatoris omnium timore, pariter et amore aciem mentis fixam tenens.

F Crescentibus
indies Beati
donis et
virtutibus.

a

b

c

AUCTORE
MONACHO
VILLARIENSI
ANONYMO,
ex B. Virgine
instare sibi
mortem intel-
ligit.

9 Unde actum est, quod in Annunciatione beatæ Virginis in nocturnis vigiliis solemniter cantaret, ac maxime in coastantium sibi fratrum concentu satis delectaretur, vidit beatam Virginem chororum monachorum circumeuntem, fratresque confortantem, et ex eadem parte chori, qua intraverat, exeuntem. Quantam, qui hoc vidit, senserit tranquillitatem et in spiritu suavitatem, non est homo, cujus lingua eloqui condigne possit. Subsecutus itaque exeuntem de choro a pia Jesu Matre amicabile responsum accepit in hunc modum: Revertere ad fratres tuos, nec sequaris me amplius, quia cito ex toto me sequeris, recepturus tui laboris præmium, tuæ militiæ donativum et felicitatem Sanctorum omnium in regno. Reversus denique ad chororum, tantæ beatitudinis promissum per dies aliquot expectabat, atque ex tunc magis et magis erat sollicitus, quomodo ad desideratæ quietis et tantæ salutis pertingeret portum.

nec diu post
agritudine
corripitur,
qua ingrave-
scente,

10 Sexta itaque feria, quæ proxime Passcha Domini præcedit, qua verus Agnus immolatus est pro salute mundi, et qua specialiter Dominicæ Passionis Sacramentum recolitur, ex superveniente infirmitate viribus corporis cæpit repente destitui. Et licet, ut infirmitas intraret, cum omni instantia rogaretur, quatenus membra, ex longo labore fessa, quiete modica confoveret, renuit in hac parte consiliis acquiescere, sed virtute animi molestias corporis superavit usque ad vigiliam Passchæ in fratrum conventu perdurans. Tunc primum ut infirmus infirmis est sociatus, violenter tamen et compulsus, utpote qui vix umquam super cura corporis sui alicujus consilio acquievit. Secunda feria Dominicæ Resurrectionis, cum felici migrationis suæ horam sentiret adesse, qua de ergastulo corporis, posito carnis cinctorio, transire deberet ad domum longe aliam, non manufactam, æternam in cælis, fatiscens artus, qui semper spiritui servierant, sacro petiit Olei liquore perungi.

sacris morien-
tium præsidii
ride munitur,

11 Paulatim itaque vires corporis defecerunt, cum tamen mens libere Deo vacaret, faciem Domini in confessione præoccupans et seipsum ante se diligenti discussione constituens, quidquid in se ante oculos districti Judicis reprehensibile novarat, invectione rigida corripbat. Fatigabat dolor immensus exhaustum longa pœnitentia corpus, ut hac excoctione probatus in summi Regis diademate exculpi digne mereretur. Porro fratrum Villariensium corda vexabat dolor immensus, cum eum, qui ad vitam ipsos invitabat, viderent communi morientium resolutione involvi, ac mœstitiam suam vultus pallore ac multa lacrymarum effusione demonstrabant. Dolebant Conceivis talis sibi subtrahi præsentiam, in cujus vultu relucebat sanctitas, in ore veritas, in moribus honestas, in consiliis maturitas, in verbis utilitas, in carne et spiritu integritas, in omnibus diligendis profusa charitas, ita ut modum naturæ fragilis magnitudo excelleret virtutis, et norma supernæ illius conversationis normam prætenderet vitæ immortalis. Precabatur a fratribus, quod Dominus iter suum in pace disponeret, et quod ab eo, qui vocavit et justificavit, ex mundi naufragoso incolatu ad locum placidæ mansionis transferretur, et sic eum Olei sacri liquore perungunt.

liberataque,
quam dederat
infirmario,
fide,

12 Post inunctionem, animatus in corpore adhuc semivivo, mente tota cælestibus intendebat, expectans agonem suum læto exitu consummari. Circa finem itaque cœnæ, cum, ingravescente, dolore tenderet ad mortem, imo propinquaret ad palmam, et conventus surgeret a mensa, servitor eidem deputatus afflatus est eum voce lacrymabili: Domine, ista necessitas gravem mihi dolorem incutit, timeo enim, quod, si a vobis recessero, de cetero vos non videbo, et ideo invitatus vado comedere verens, ne interim moriaris. Cui ille serenata facie respondit: Vade securus, quia adhuc me videbis, nec propter me postponas Ordinis consuetudinem. Paruit ille et sedens in mensa vultu dimisso, vidit duas reverendi habitus personas,

Priorem scilicet Cæsarium proxime defunctum d, et alium, dominum Godefridum. Illic siquidem Cæsarius vir grandævus et probatæ conversationis ac miri in Dei servitio fervoris, cum felici vocationis suæ hora instaret, in hæc verba conversus ad circumstantes prorupit: Cantabo cum cantantibus, psallam cum psallentibus, psallam ei, qui me conjunxit sibi, dulcedo ex ore ejus, mel et lac. Et his dictis expiravit. His igitur duobus per ostium refectorii introeuntibus ante fratrem, dixit ad eum dominus Godefridus: Ecce, me vides, sicut promiseram; pax tibi, recedo.

15 Vix per ostium egressi fuerunt, et ecce statim tabula pulsatur e, qua fratres conveniunt et sanctam animam cum psalmis Deo commendant; ac sancti angeli ipsum cum hymnis in montem Domini et in tabernaculum ejus deducunt, liberatur anima a corpore, honoris debiti reverentia procurata, sacro tempore Resurrectionis, cum verus Agnus libertatem reddidit Israeli. Transit ex hoc mundo ad Patrem, ubi videt, quoniam suavis est Dominus, non per speculum in ænigmate, quoniam priora abierunt; sed ambulat in vultus Dei lumine cum illis Beatorum choris, qui perstiterunt in agone certaminis, inter amplexus Sponsi ab ubertate domus Dei feliciter inebriatus; qui, licet de sorte sit securus beatitudinis suæ, nostræ tamen pacis et salutis cura constringitur, interpellans pro nobis, ut hostium laqueos possimus evadere, et ad veram beatitudinem pervenire. Nudato ejus corpore ad lavandum, ita dorsum ejus inventum est plagis virgarum lividum, ut omnes miraremur, qui quantæ religiositatis, quantæ sanctitatis, quam fervens in Ordinis disciplina, per sacras ejus reliquias Dominus usque hodie non cessat ostendere; nuper sunt levata per revelationem ejus sacra ossa et in sacrario posita f. Ipsi gloria, qui sic ad se conversos magnificat, in sæcula sæculorum. Amen.

14 Sanctimonialis quædam Bruxellensis, Gilla g nomine, sub Regula beati Benedicti habitus nigri, sed multæ devotionis arctioris vitæ desiderio ad Ordinem Cisterciensem ascendere modis omnibus aspirabat, nullum habens desiderii sui adiutorem, præter dominum Carolum tunc temporis Villariensem abbatem. Venit itaque ad portam cœnobii Villariensis perturbata, et anxia fratri Wigero tunc temporis vestiario conquerens, quantas a clericis sustineret tribulationes, qui minabantur ei excommunicationis sententiam, si habitum Cisterciensem susciperet. Ait monachus ad eam: Sanctimonialis es sub Regula S. Benedicti, nec per clericos talis in te sententia procedere potest, porrexitque illi cucullam, quam domini Godefridi fuisse putabat, quam ipsa induit et recessit; nec postea impedimenta sustinuit ab æmulis. Audivi ab eadem, quod a tactu illius vestis multis infirmis et languentibus desiderata restituta sit sanitas. Profecit itaque sanctimonialis illa in desiderio suo et adjutorio egregiæ memoriæ domini Karoli abbatis præfati domum de Bunebeke h apud Bruxellam, quæ nunc Camera i appellatur, fundavit k ac ædificavit. Nunc igitur, Vir beate, mihi hæc scribenti implores veniam peccatorum et ampliorem impetres gratiam ac laborantem in maris hujus periculosis fluctibus, orationis tuæ remigio ad optatum perducas portum, eosque, qui lecturi sunt hæc, instantissime moneo et supplex peto, ut me, qui hæc scripsi, summo Patri commendent, quatenus in valle miseriæ ita me custodiat, ut in vivorum regione cæli civibus tandem aggregari valeam.

ANNOTATA.

a Heisterbacum, ut Cæsarius cit. innuit. Est vero Heisterbacum Cisterciensis Ordinis abbatia, Vallis S. Petri etiam dicta, in ducatu Montensi diœcesis Coloniensis circa annum 1188 a Domino Philippo de Heinsberg, archiepiscopo Coloniensi, fundata. Ita Jongelinus in Abbatibus Cisterciensibus, et Ms. ejusdem Ordinis Catalogus genealogicus.

b Apud

alacer migrat
ad Dominum,
sepeliturque
Villarii

e

E

f

etiam a morte
miraculis
clarus.

g

F

h
i k

A b Apud Cæsarium legitur Lureke.

c Tissier in Annotatis ad cap. 1 hæc ita interpretatur : Quod item ipse Godefridus dicebat, nihil in oratione dicendum, sed solum de Christi passione aliisque mysteriis cogitandum, hunc sensum habet, quod, dum psallimus et officium persolvimus divinum, præstat tunc mente Christi passionem recolere magis, quam aliquid a Deo petere, ad devotionem et attentionem fovendam : quamvis etiam etc.

d Idem habet Joannes d'Assignies et Godefridi Vita apud Martene tom. III Anecdotorum : nec video, quæ de causa, quæ hic de Cæsario memorantur, expungi debeant, prout Manrique contendit. Videsis num. 5 et 6 Commentarii prævii. Esto, de iis Cæsarius Heisterbacensis altum taceat; utpote qui multa alia, quæ de Godefrido narrantur, studio brevitalis, ipsomet teste, suppressit.

e Cisterciensium consuetudo fuit, ut, cum quis moreretur, tabula in claustris crebris ictibus quater

pulsaretur, ad cuius sonitum confluebant monachi, certas preces coram moribundo rite persolaturi. Ex lib. Usuum Cisterciensium cap. 94, apud Martene de antiquis monachorum Ritibus lib. v cap. 9.

f Textus hic integer a nescio quo, in Vitam Godefridi aliunde videtur intrusus. Vide Commentarium prævium num. 2.

g Ita Ms. nostrum : sed diploma Henrici ducis Brabantæ, habet Gisla. Alibi etiam legitur Gilla.

h Locus est sub pago suburbano Elsen dicto a parte urbis australi.

i Ita jam inde ab anno 1207 appellatam fuisse, instrumentum donationis docet, quo Leonius Castellanus Bruzellensis decimam, quam in parochia de Sanbergen possidebat, abbatissæ et conventui de Camera donavit, quod Miræus exhibet in Notitia Ecclesiarum Belgii cap. 203.

k Anno 1201; non circa annum 1211, ut Gazæus et Rosweyds, teste Miræo litt. i proxime citato, in suis Historiis aiunt. Vide num. 7 Comment. prævii.

AUCTORE
MONACHO
VILLARIENSI
ANONYMO.

DE B. BERENGARIO CONFESSORE ORDINIS PRÆDICATORUM

B

E

ILERDENSIS EPISCOPO ELECTO IN CATALAUNIA.

SYLLOGE.

J. B.

Beati sedes, gesta, cultus.

ANNO MCCLVI.
Ilerda jam
olim episco-
palis

Ilerda earum, quas Ilergetes Hispaniæ Tarraconensis populi incolunt, urbium celeberrima inter Iberum flumen et Pyrenæos montes ad fluvium Sicorim, Segre indigenis dictum, sita est, pari fere a Barcinone et Cæsaraugusta intervallo distans; bellis variis, obsidionibus et excidiis a multis retro sæculis nominis celebritatem consecuta. Frequens apud Cæsarem in Commentariis de bello civili illius est mentio; cuius pariter Ptolemæus lib. II, Strabo lib. III, aliique scriptores antiqui meminere. Sedem habet episcopalem perantiquam Tarraconensi suffraganeam. Jam inde a Constantini temporibus erectam fuisse oportet, juxta quamdam Hispaniæ in suos episcopatus divisionem Constantino adscriptam : sed apocrypham illam esse tom. IV Tract. 5 Hispaniæ sacræ Florez ostendit. Si Catalogo Episcoporum Hispaniæ Haubertino fides habenda est, primus Ilerdensium episcopus fuit Isicius anno 203, at varios fictitii hujus Catalogi errores prodit Nicolaus Antonius Bibliothecæ veteris Hispaniæ lib. VI cap. 22; Isicius vero Carcesi quievisse Ado et Usuardus scribunt, ibidemque episcopum fuisse Maurolycus, Constantius Felicius et Galesinius docent. Sedis illius initium Pseudo-Flavius Dexter, interprete Bivario, anno 268 illigat, quo S. Licerium, Caritensem primo episcopum, sedem suam Ilerdam transtulisse, ait : is porro non alius fuisse videtur, quam Licerius Consorannensis episcopus, qui sæculo sexto floruit, ut dictum est tom. VI Augusti pag. 43. Castellanus in Tabula topographica Martyrologii universalis S. Cæcilium primum Ilerdensium episcopum fuisse scribit : in Catalogo tamen Sanctorum, omisso Cæcilio Ilerdensi, solius meminit S. Cæcilii primi Eliberitanorum episcopi : unde suspicor, Cæcilium Eliberitanum cum Ilerdensi a Castellano confusum esse.

2 Certius, etsi minus distincte, Ilerdensis sedis antiquitas ex conciliorum in Hispania celebratorum subscriptionibus intelligitur. Joannes Vasæus in Hispaniæ Chronico ad annum 525 ita habet : Hoc anno, id est, Theodorici Junioris xv celebratum est octavo Idus Augusti concilium Ilerdense ab octo episcopis sub Sergio illius civitatis id temporis episcopo. Agit de hoc concilio Cardinalis de Aguirre Octobris Tomus I.

tom. II Conciliorum Hispaniæ pag. 286, et quamquam titulus concilio præfixus habeat Anno quindécimo Theoduredi regis, aut, ut aliis in Mss. legitur, Theoderici; contendit tamen concilium hoc anno æræ Hispanicæ 384, Christi 546 celebratum esse, anno scilicet 15, nec Theoduredi, nec Theoderici, sed Theudis regis; et ita dicitur, inquit, in Ms. Lucensi conciliorum Hispaniæ, omnium plane codicum antiquissimo. Sed neque Sergius episcopus Ilerdensis, verum metropolitanus Tarraconensis fuit; tum quod (inquit idem Aguirre) ita habeant canones Barcinonenses, tum quod id etiam ex verbis subscriptionis cum fratribus nostris colligatur. Quod etiam ex subscriptione octava patet, quæ ita habet : Februario in Christi nomine episcopus ecclesiæ Ilerdensis, his constitutionibus interfui et subscripsi. Idem porro esse concilium, de quo Vasæus et Aguirre agunt, suadent idem concilii locus, idem episcoporum numerus, eadem Sergii primo loco subscriptio, idem celebrati concilii mensis Augustus, idem denique dies ab Aguirre assignatus in margine. Concilio quoque Barcinonensi 1, quod secundum illustrissimum Garziam Loaisa circa annum Domini 540 habitum est, Andreas Ilerdensis episcopus interfuit : antiquioribus autem si quis Ilerdensium præsulum interfuerit, certe nomen sedis non exprimitur.

5 Versus sæculi XII medium sub Maurorum jugo Ilerda gemebat, cum illam Mauris ereptam Raymundus Barcinonensium comes et Aragoniæ princeps recepit in fidem civibus pene vacuum, instauravitque non solum urbem ipsam, sed et sedem ejus episcopalem, translato Ilerdam Guilielmo Peresio Rotensi episcopo, teste Surita ad annum 1149, et Petro de Marca archiepiscopo Parisiensi Marcæ Hispanicæ lib. IV. Sæculo dein XIII circa annum nonum supra vigesimum Dominicani Patres fixere Ilerdæ domicilium, in quo aliquanto post non vulgari sanctitatis laude floruit Berengarius de Peralta. Dolent Dominicani familiæ scriptores Berengarii præclare gesta, paucis exceptis, seu temporum edacitate, seu veterum scriptorum suorum negligentia posterorum effugisse notitiam. Damnum hoc, quoad licuit, recentiores Dominicani resarcire conati sunt. Inter eos, quorum scripta nobis in promptu sunt, scriptionis ordine primus est Franciscus Diago, qui, teste Echardo, in veteribus

Patres Domi-
nicanos ad-
mittit circa
annum 1229,

Catalauniæ
civitas

AUCTORE
J. B.

teribus eruendis rudibus, archivisque tum Ordinis, tum regni evolendis vitam pene insumpsit omnem, nulli parcens operæ, nullum ea de causa non aggressus iter. Opus ejus prodit anno 1599. Succedit proxime Antonius Vincentius Domenecus in Historia Sanctorum Catalauniae, quam ut ederet numeris omnibus absolutam, quater Catalauniam peragrasse, instrumenta publica, et archiva reconditorum legisse et discussisse fertur. Obiit Gerundæ anno 1606, in vita et morte miraculorum splendore illustris; prodit autem hujus Opus anno 1602. Ita in Bibliotheca Dominicana Echardus. Sequuntur Joannes Michael Pio, Dominicus Maria Marchese episcopus Puteolanus, et Jacobus la Fon. Quæ apud auctores jam citatos de Berengario leguntur, paucis perstringo.

guibus, abdi-
cato Ilerdensi
canonicatu,

B

4 In primis quod obtigerit Berengario natale solum, haud satis perspectum est. Altum de eo apud Franciscum Diagum lib. II Historiæ provinciae Aragoniæ Ord. Præd. cap. 58 Berengarii vitam describentem silentium est. Michael Pio lib. I de Viris illustribus sui Ordinis Ilerdæ natum scribit: at unde id hauserit, non exponit. Idem quoque Marchesius et Jacobus la Fon, hic in Anno, ille in Diario Dominicano ad diem 22 Novembris, sed timide asserunt. Contra vero Domenecus, Montione (oppidum est Aragoniæ, qua Catalauniam respicit) natum esse, lib. II de Sanctis Catalauniae disertissime tradit. Gente igitur Hispanus fuit, Catalaunus, an Aragonius, ob discrepantes prædictorum auctorum opiniones non facile dixerit. Ut sit, certum est, Berengarium canonicis Ilerdensibus adscriptum fuisse, conficiturque ex instrumento privilegii ejusdam ab episcopo capituloque Ilerdensi conventui olim concessi, cui penultimo inter canonicos loco Berengarius anno 1249 subscripsit his verbis: Ego B. de Peralta Ilerden. canonicus subscribo et hoc signum pono. Marchese et la Fon canonicatu auctum fuisse scribunt, cum ætatis annum 15 nondum excessisset; quod et Diagus et Domenecus tacet; quorum prior tum ex traditione, tum ex citato instrumento, et emortuali Berengarii anno, nempe 1256, quidem tradit, parum propectæ ætatis fuisse Berengarium, cum Guilielmo Barberano ex eadem S. Dominici familia defuncto Ilerdensi episcopo successor electus est; at determinati suscepti ab eo canonicatus anni non meminit. Sit igitur penes auctores dicti fides.

adscriptus
B. Berengari-
us,

C

5 Porro Berengarium religiosæ quietis amore, altiorisque perfectionis desiderio, missa dignitate canonica, et quos inde capiebat, fructibus, Dominicanum in conventu Ilerdensi suscepisse habitum, Regulamque professum esse, iidem referunt, nisi non tantum veteri traditione, sed etiam sedis Ilerdensis archivi scripto, quo id contineri, Berengarius capituli notarius aliquando asseruit. Novus hic Dominicani instituti Alumnus cum mox fecit in virtute progressum, ut admirationi simul et venerationi universæ non modo fuerit Aragoniæ, sed etiam defuncto Ilerdensi episcopo Barberano, divino monitu, cum diaconus tantum esset, subrogari meruerit. Hanc autem esse peractæ electionis seriem volunt. Divisa erant in eligendo episcopo canonicorum (penes quos id juris etiamnum vigeat) suffragia: coacta sæpe comitia, verum nullo operæ pretio; optatum scilicet eorum exitum electorum dissensio impediabat. Terebatur his altercationibus tempus, cum tandem, cælo judice, decisa lis est. Apparuit nempe altercantibus angelus, atque Ilerdenses infulas Berengario deferendas edixit. Quod de canonicorum dissensione narratum est, non tamquam certum tradunt, sed verisimile putant. De ea agens Michael Pio Diagum citat in Historia provinciae Aragoniæ, qui lib. II cap. 58 laudatæ Historiæ ea in re tum Michaeli Pio, tum aliis recentioribus potissimum præluxisse, videtur. Ceterum miraculosam Berengarii electionem ex antiqua aiunt traditione acceptam esse, confirma-

rique pictura, quæ in pariete supra ejus sepulcrum visitur, et angelum episcopalem mitram ei deferentem exhibet.

D

6 Divino mandato canonici, quibus Berengarii perspecta virtus erat, non illubenter parere. Ille vero vita potius, quam religiosa quiete carere malebat. Itaque conversus ad preces Deum obtestari cæpit, ut tam grave a suis humeris onus averteret: nec Servi sui preces divina pietas sprevit. Nondum enim in sua dignitate confirmatus aut consecratus pie obdormivit in Domino anno 1256 die 2 Octobris, ut habet inscriptum ejus tumulo epitaphium: Anno Domini mclvi sexto Nonas Octobris transitus venerabilis patris Domini Berengarii de Peralta hujus sacrosanctæ sedis electi. Unde miror, Michaellem Pio de Viris illustribus sui Ordinis parte I cap. 58, et rursum parte II, ubi sui Ordinis episcopos recenset, emortualem Berengarii diem, non 2 sed 10 Octobris affixisse, reclamantibus ceteris, atque ipsa sepulchrali inscriptione, in qua sexto Nonas Octobris obiisse, verbis expressis legitur. Longius autem a vero aberrat de Vienne, tertii Ordinis S. Dominici presbyter, dum in anno Dominicano Gallice scripto ad diem 28 Julii ita scribit: Hoc eodem die obiit B. P. Berengarius de Peralta, episcopus Ilerdensis, charitate in proximum et alta humilitate pollens. Frequentibus quoque miraculis Berengarium clau-

et Ilerdensis
episcopus
electus obiit
anno 1256.

E

7 Ceterum Berengarium ab immemorabili tempore in Sanctorum numero ab Ilerdensibus habitum, cultumque ut talem, triplici probant argumento. Primum est, quod a patrato mox memorato prodigio cæptum sit ejus tumulo a diacono thus ingeri, quoties id aræ principi ingeritur. Alterum est, quod et altare ejus nomini erectum, et Sancti titulus illi adscriptus legatur in antiqua quadam charta, qua Joanni de Peralta Ilerdensi canonico Romæ, ejusdem sedis episcopi, vicarius generalis, totumque capitulum facultatem facit, ut possit instituere et dotare in dicta ecclesia (cathedrali) quandam cappellaniam in et super altari seu sepultura sancti Berengarii sedis Ilerdensis cum dupla et anniversario, quod anno 1570 apud Diagum et Domenecum, sed mendose; anno vero 1579 apud Marchesium et la Fon contigisse, legitur. Tertium denique est, quod in Berengarii memoriam porta quædam ejusdem ecclesiæ S. Berengarii dicta reperitur in quadam apocha archivi Ilerdensis capituli anni 1575 a Domeneco visa: agit autem ea apocha de supplicatione tunc habita a canonicis in translatione ossium B. Berengarii ad claustrum ecclesiæ hactenus. In illo sarcophago (verba sunt apochæ) sive monumento, quod erat extra sedem versus januam sancti Berengarii servatorum. Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum 2 Octobris Berengarii his verbis meminit: Ilerdæ in Hispania B. Berengarii episcopi. Addit in Notis: Migravit ex hac vita ann. mclvi electus. sed nondum consecratus episcopus. Illi ara erecta conspicitur in ecclesia Ilerdensi. Plures martyrologos non addo, quoniam ceteri, quos quidem consului, de Berengario tacent.

cultumque
ecclesiasticum
obtinet.

F

DE S. THOMA DE CANTILUPE EP. HEREFORDIENSI IN ANGLIA.

APUD MONTEM FLASCONIS IN HETRURIA PONTIFICIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Locus sedis, ac olim præcipui cultus ejus : annuntiatio in Martyrologiis : Vitæ non edendæ : Processus canonizationis, ex quo compendium vitæ et miracula danda.

ANNO
MCCLXXXII.
Hic sanctus
Episcopus
Herefordiæ,
cujus notitia
datur,

Herefordia, vulgo Hereford, Magnæ Britanniae, sive Angliæ, civitas episcopalis sub metropoli Cantuariensi, sedet in sui nominis, cujus caput est, comitatu, Angliæ Hereford-Shire dicto, pratis gratissimis, ut loquitur Camdenus in descriptione ejusdem comitatus, et arvis uberrimis intersita, fluminibus fere incincta, ad Septentrionem et Occasum anonymo, ab Austro Vega, qui e Wallia huc accelerat. De ejusdem civitatis primordiis et incrementis plura habet ibidem Camdenus, ex eoque Henschenius noster ad diem 20 Maji in S. Ethelberto, Orientalium Anglorum rege ac martyre, anno 795 e vivis sublato, ibidemque sepulto, et insigni ecclesia, quæ cathedralis est, a Milfredo vel Milefrido Merciorum rege, pro meritis honorato. Eidem Milefrido Joannes Bromtonus in Vita laudati sancti regis ab Henschenio edita, num. 15, et Camdenus attribuent episcopalis sedis erectionem; quod Henschenius in Annotatis lit. e de illius stabili fundatione accipiendum putavit, quia alii Puttam jam inde ab anno 680 istius loci episcopum fuisse statuunt. Vetus illa ecclesia anno 1055 hostili manu deleta fuit ac deinde resuscitata, vel a Roberto Losinga ejusdem civitatis episcopo, ut scribit Franciscus Godwinus in Commentario de Præsulibus Angliæ pag. 529, vel a Reineldo, istius post Gerardum successore, ut Camdenus affirmavit.

sedem suam
habuit sæculo
XIII.

2 Juverit hic Camdenum audivisse. Sic ait : Reinelmus episcopus, regnante Henrico primo, speciosum hoc, quod nunc cernitur, templum posuit, successoresque adauxerunt, adjuncto collegio nitido, et pulchris præbendariorum ædibus. Nam præter episcopum, qui trecentis et duabus ecclesiis præest, sunt in hac ecclesia decanus, archidiaconi duo, præcentor, cancellarius, thesaurarius et præbendarii viginti octo. In templo, præter episcoporum, nulla fere monumenta vidimus; Thomam vero Cantelupum episcopum, nobili loco natum, mausolæum habuisse, accepimus; qui ob sanctitatem inter Divos relatus, parum absuit, quin pietatis opinione regio martyri Ethelberto præluxerit. Hæc de ecclesia illa cathedrali, prout erat sæculo XVII inchoato, scripsit Camdenus; Godwinus, qui eodem tempore vixit, addit pag. 340 mausoleum illud e marmore stetisse in Aquilonari parte transepti ad Orientem, atque insuper ait, A successoribus hoc illi (S. Thomæ) honoris habitum, ut insignia ejus gentilitia jam inde ab eo tempore pro sedis suæ insignibus usurpaverint; in campo videlicet rubro tria leopardorum capita aurea inversa, totidem lilia in ore gestantia.

qui obiit 25
Augusti, sed
2 Octobris
colitur

3 Itaque inter Herefordiensis ecclesiæ episcopos post medium sæculum XIII eluxit S. Thomas, ex illustri Cantiluporum familia in Anglia natus, doctrina, morum sanctitate et invicta animi fortitudine in vindicandis ecclesiæ suæ juribus conspicuus. Illum, dum apud Sedem Apostolicam eadem de causa versaretur, prope Montem Flasconis anno 1282, die 25 Augusti vita functum, ac deinde plurimis miraculis coruscantem, Joannes XXII summus Pontifex anno 1320 sanctorum confessorum albo sollemniter adscripsit, festumque ejus annum sexto Nonas Octobris celebrari mandavit. Eapropter in Martyro-

logio Romano hoc postremo die cum præcipuo olim cultus, non obitus loco paucis sic legitur : Herfordiæ in Anglia, S. Thomæ episcopi et confessoris. Baronio præverat Petrus Galesinius, ad eundem diem sic inquires : Herefordiæ in Anglia, S. Thomæ episcopi, vitæ sanctimonia et miraculis clari. Præverant item Martyrologii Usuardi editiones Lubeco-Coloniensis, Greveni et Molani, quarum prima sic habet : In Anglia, S. Thomæ episcopi et confessoris; duæ autem aliæ clarius sic : In Anglia sancti Thomæ Herefordiensis episcopi et confessoris, vita et miraculis clari.

4 Istis omnibus antiquius nostrum Ms. Florarium Sanctorum, utpote anno Christi 1486 completum, de eodem sancto Præsule recte quidem ad diem 2 Octobris, sed in loco aberrans, ita meminit : In Scotia sancti Thomæ episcopi et confessoris. Secundum Octobris diem etiam servat Constantinus Ginius in Natalibus sanctorum canonicorum, ubi ejusdem elogium ex Suriana Collectione de Vitis Sanctorum concinnavit. Joannes Wilson, Catholicus presbyter Anglus, in suo Martyrologio Anglicano, editionis anni 1608, S. Thomam nostrum bis annuntiavit; primo in Monte-Flasconis ad diem 25 Augusti, velut ipsius emortualem; atque iterum ad 2 Octobris Herefordiæ titulo translationis; sed in altera ejusdem Martyrologii editione, anno 1640 facta, solum diem 2 Octobris, velut depositionis illius Herefordiæ retinuit. Ad alterum rursus diem, nempe ad 23 Februarii, nescio, quo titulo, supra laudatus Petrus Galesinius ejusdem sic meminit : Herfordiæ S. Thomæ episcopi, cujus vitæ sanctimonia et rebus divinitus gestis plane cognitis, Joannes XXII Pontifex Maximus in Sanctis eum rite adscripsit. In Annotationibus ibidem laudat Annales Anglorum; sed cur ad prædictum Februarii diem de eodem agat, quamve festivitatem hic designet, non edisserit.

5 Denique in nostro Florario Sanctorum ejusdem Sancti canonizatio ad diem 17 Aprilis memoratur hoc modo : Item S. Thomæ et Fordiensis (lege Herfordiensis) canonizatio facta Johanne XXII apud Avinionem anno Pontificatus sui V, Salutis mcccxx, a transitu sanctissimi Viri xxxviii. Fuit vir nobilis, doctor in Decretis et magister in Theologia. Pro anno 5 Pontificatus Joannis substituit annum 4, et omnia recte se habere, constabit ex dicendis. Porro Majores mei S. Thomam Herefordiensem episcopum in Prætermis ad diem 15 Februarii ex memorato Petro Galesinio, ad 17 Aprilis ex Florario Sanctorum, alioque Cartusiæ Bruxellensis, et ad 25 Augusti, qui Sancto vere emortualis fuit, ex Wilsoni Martyrologio Anglicano commemorarunt, et in diem 2 Octobris distulerunt, quia festum ejus supra laudatus Joannes summus Pontifex in Bulla canonizationis ejusdem eidem diei affecit, quo etiam in Martyrologio Romano inscriptum est. Cur tamen hunc diem præ ceteris designaverit Pontifex, mihi plane incompertum est. Certe illo nec obiit, nec ex humili sepultura in marmoreum mausoleum translatus fuit, nec Sanctis adscriptus, nec quidquam eodem die factum novimus, quod huic Pontificio decreto causam dederit; nisi forte isto die ossa ejus, dum ex Italia transferebantur, in Angliam vel in ecclesiam suam cathedralem advecta fuerint.

6 Vitam

C. S.

E
et inscriptus
Martyrologiis
est, in quorum
aliquibus

F
etiam ad alios
dies memora-
tur.

AUCTORE
C. S.
Vita Mss.
editaque a
Surto, præ-
termittenda:

6 *Vitam S. Thomæ, seu verius Vitæ compendium, accepimus ex Ms. Ruber Vallis, cui simillimum habuit Laurentius Surius, quod suo stilo donatum in Vitæ Sanctorum hoc die vulgavit. Auctorem, qui æque apud ipsum, quam apud nos anonymus est, fide dignum merito appellavit; nam quæ profert anonymus ille, potissimum hausisse videtur ex processu canonizationis ejusdem, de qua diserte meminit. Sola Surii editione usus est Adrianus Bailletus in ejusdem sancti Episcopi Vita, Gallice data tom. III Vitarum Sanctorum ad 2 Octobris. Nos alteram præterea illius brevem Vitam nacti sumus ex eodem monasterio Ruber Vallis, collatam cum Ms. canonicorum Regularium Corsendonkanorum. Hujus auctor, pariter anonymus, post Præfationem, cujus initium est, Sanctorum vitam et conversationem ad legentium adificationem litteris tradere, salubre est; cetera fere accepit ex Bulla canonizationis, quam suo loco dabimus. Supervacaneum igitur foret, Vitam istam edere, neque plus operæ pretii esset dare primo nominatam aut Surianam; cum ad manum mihi sit processus, ex quo istam concinnatam esse dixi, et de quo nunc agendum est.*

sed ex proces-
su canoniza-
tionis, sub
Clemente V
facto,

B

7 Dum Majores nostri Godefridus Henschenus et Daniel Papebrochius ad comparanda Operi suo instrumenta anno 1661 Romæ morabantur; invenerunt in bibliotheca, nisi fallar, Vaticana codicem Ms. 4015, continentem processum pro canonizatione Thomæ de Cantilupe, jussu Clementis V Papæ, anno 1507 a commissariis Apostolicis in Angliā confectum, ex eoque describenda curarunt, quæ ad ejusdem Sancti gesta illustranda utilia fore, judicabant. Deinde vero cum isthæ amissa crederent, Conradus Janningus anno 1686 Romæ degens, eadem denuo collegit; unde factum est, ut aliquabis descripta habeamus. Præter hunc nullum pro canonizatione S. Thomæ Herefordiensis unquam confectum fuisse, comperi, quamvis canonizatio illius non nisi tertio-decimo anno post a Joanne XXII Papa perfecta fuerit. Erit infra de ejusdem processus instituti modo ceterisque adjunctis satis prolixè loquendi locus; interea, quæ huc magis spectant, pauca accipe. In adjecta a Majoribus meis annotatione hæc est divisio libri, seu codicis 4015, qui in tergo inscribitur PROCESSUS DE VITA D. THOMÆ DE CANTALUPO. PS.; Forte hic legendum est PP, id est, Pars prima. INCIPIT: IN NOMINE DOMINI AMEN. AD HONOREM etc. Deponunt testes trecenti viginti tres, quorum sexaginta duo primi fere agunt de vita, insertis tamen modo aliquot miraculis; ex quorum depositionibus fere excerpti, quæ ipsi de visu testantur vel immediate, vel saltem mediate, scilicet quæ ab iis, qui viderunt, immediate audiverunt. Et hi sexaginta duo testes

C

quem e Ro-
mano codice
habemus,

8 FS. INCIPIT SECUNDA PARS HUIUS PROCESSUS DE PROBATIONE MIRACULORUM. Et probat septemdecim miracula testibus a sexagesimo tertio ad centesimum septuagesimum septimum omnino centum et quindecim, aliis alia miracula ordine attestantibus. Post hæc ponuntur Rubricæ miraculorum in prima parte sparsim positorum. Postea ponuntur tredecim miracula. Hinc Quaternio miraculorum incipit folio 247. Tum Epistolæ Innocentii etc. Postea a folio 263 ad 509 ponuntur quædam non producta. Ultimo loco Epistolæ et Compendium de processu excommunicationis. Hactenus laudata Notitia. Longum atque tedious esset ista omnia excutere, maxime quod in tanto testium numero necesse sit, eadem asserta recurrere, ideoque laudati Majores mei prudenti consilio ea tantum describenda curarunt, quæ ad propositum suum necessaria aut saltem congrua utilique censebant. Quæ autem hæc sint, partim ac maxime hic, partim suis locis Commentarii mei prævii exponam.

juratum Ri-
chardi epi-
scopi testimo-
nium, velut
quoddam Vitæ
compendium

9 Inter testes, qui, præstato juramento, interrogati examinatique a commissariis Apostolicis fuere, sexagesimo primo loco recensetur Reverendus pater, dominus Richardus, Dei gratia episcopus Erfordiensis et magister in Theologia, sexagenarius et

ultra, qui fuit de robis et familia domini Thomæ per quatuordecim annos circiter. Richardus hic, cognomento de Sweinfeld, fuit proximus ejusdem S. Thomæ in Herefordiensi sede successor, in qua usque ad annum 1516 sedisse dicitur a Godwino in episcopis Herefordiensibus pag. 340. Fuerat autem is de robis et familia, id est, in obsequiis et unus e domestica familia ipsiusmet sancti Decessoris sui per quatuordecim annos circiter, non tamen toto illo tempore continue conversatus cum eo, sed per vices, quia vacabat interim scholasticis disciplinis, uti ipsemet asseruit in suo testimonio, in quo etiam tantum annos 15 circiter, pro 14 in Sancti obsequiis sic exactos numeravit. Ut sit, ipse certe de Præsulis sui gestis tanto tempore apprime instrui potuit, nec sine injuria censi potest in re tam gravi, etiam constrictus jurisjurandi religione, coram commissariis Apostolicis mentiri voluisse aut non comperta leviter testari ausus esse.

10 Hujus testimonium bis descriptum habeo, in quo ille ad commissarios interrogata respondens, quoddam Vitæ compendium reliquit, a stirpe ejus nativitateque exorsus usque ad ejusdem ossium e prima sua sepultura in marmoream tumbam translationem, quam ipse perfecit. Hoc itaque testimonium, quod Compendium Vitæ liceat appellare, primo loco edam, debitisque Annotatis tum ex aliorum testimoniis, tum aliunde acceptis illustrabo. Hinc ibo ad Miracula, quæ sane multa et magna sunt, ut conjicere licet ex anonymo in Vita, quam a Surio politiori stilo ornatam dixi, quæque in Ms. nostro sic habet: Miracula vero, quæ post obitum ejus ad laudem et honorem nominis sui peccatoribus ostendere dignatus est omnipotens Dominus, in diversis voluminibus in loco requietionis, quasi infinita vidi, inter quæ sexaginta mortuos resuscitavit, quadraginta et unum cæcos illuminavit, quinquaginta duos contractos valetudini restituit, paraliticos viginti et unum curavit, et cæcos et mutos viginti tres, recepta salute optata, Deum laudare fecit. Vidi etiam in uno volumine in loco præfato de diversis miraculis et morborum generibus, quæ per S. Thomam patrata fuerant et ostensa quadringenta viginti quinque.

11 Nolim equidem pro hisce omnibus spondere; verumtamen, qui epistolam a commissariis Apostolicis post diligens examen ad Clementem V Papam hac super re datam, infraque recitandam legerit, non inficiabitur, opinor, S. Thomam multis magnisque miraculis eluxisse. Ego non alia, nisi quæ in supra laudato processu ac in Romano codice leguntur, quæque sane in magno numero sunt, recensebo, eaque omnia in quatuor partes disperdiam. In prima Parte dabo septemdecim miracula, quæ in eodem codice secundum divisionem num. 8 expositam primo loco habentur. Quæ sequuntur Rubricæ miraculorum, eas in Appendicem rejiciam, quia propter breviter passim debent ex testibus prolixius exponi. Secundo loco reponam quædam alia miracula, ab iisdem commissariis pariter examinata probataque. Succedet pars tertia, quæ complectitur aliquot alia miracula, quæ in diversis locis impetrata fuerunt, et in ecclesia Herefordiensi debite annuntiata, atque in processum relata. Quarta denique Pars ea continet, quæ in Processum non fuere redacta, nec a commissariis propter temporis breviter examinata, nisi in quantum contenta in istis... fuerant abbreviata... et apposita in quaternis miraculorum præcedentibus, redditus xii die mensis Novembris coram commissariis antedictis.

12 Hinc facile judicabit lector primo, in hac posteriori Parte recurrere debere varia miracula jam ante data: secundo, ea, quæ ex illis ante data non sunt, non eadem, quæ cetera, auctoritate fulciri. Verum de miraculis universim observandum est, loca, in quibus illa facta dicuntur, passim frustra a me quæsitæ esse in Lexicis tabulisque topographicis, cujus rei triplex causa esse potest; nempe vel quod loca ista minora quatuor sæculorum lapsu nomina mutarint, vel interierint, vel nobis male descripta sint.

excudam: ex
eodem proces-
su ac codice
dabo miracu-
la,

E

quæ secundum
ejusdem codi-
cis partiti-
onem

F

in quatuor
classes seu
partes disper-
tiam.

A *sint. Possent nonnulla quoque alia hic observari, quod in Annotatis præstabo. Jam quod ad hunc Commentarium prævium scribendum attinet, in primis magno usui mihi erit prælaudati Richardi episcopi Herefordiensis testimonium, cui accedent et alii testes, omnes pariter Sancto synchroni, quorum alii ipsum noverunt, alii etiam in ejusdem obsequiis ac familiari convictu degerunt, aut etiam morienti adstilere. Pro gloria illius posthuma facient quoque litteræ a Clemente V pro processu canonizationis ejusdem instruendo datæ, et quas nominati ab eo commissarii postea ad ipsum rescripserunt; ac denique Bulla, quam Joannes XXII Papa pro ejusdem canonizatione edidit.*

§ II. Sancti illustres parentes. fratres ac sorores : natale tempus et locus : pia educatio : litterarum studia in Anglia, deinde Parisiis : accessus ad concilium Lugdunense : fit capellanus Pontificius : audit Leges Aurelianus.

Sanctus patrem habuit
Wilhelmum
de Cantilupe

B *Sancti Thomæ parentes Richardus Sweinfeildus, proximus ejus in sede Herefordiensi successor, in Compendio Vitæ num. 2 et 3 prodidit his verbis : Dominus Thomas fuerat ortus de nobili stirpe baronum regni Angliæ; et pater ipsius domini Thomæ vocabatur dominus Wilhelmus de Cantilupo, et fuit magnus baro, habens in redditibus annuis bene duo vel tria millia librarum sterlingarum. Mater vero dicti domini Thomæ fuit vocata domina Melisenta, quæ fuerat comitissa de Ebroycis in Normannia, et fuerat dicta domina orta ex valde nobilibus Normanniæ vel Franciæ. Et post obitum comitis Ebroycensis nupsit dicto domino Wilhelmo. Consonant et alii testes, ac nominatim Wilhelmus de Cantilupe, juratus testis trigesimus septimus, ipsius Sancti ex Joanne fratre nepos, qui a supra laudatis commissariis Apostolicis interrogatus, a quibus Thomas travisset originem, respondit, quod pater dicti domini Thomæ fuit miles et baro, et fuit vocatus dominus de Cantalupo, et habuit uxorem quamdam magnam dominam de Normannia, quæ erat domina de Everoys.*

potentem baronem Angliæ,
qui ortus esse
videtur

C *14 Pari modo testis quinquagesimus sextus, magister Robertus de Gloucestria, doctor Decretorum et cancellarius Herefordiensis, interrogatus, e quibus parentibus Thomas natus esset, respondit, quod ex nobili progenie baronum, et quod pater dicti domini Thomæ fuit vocatus dominus Willelmus de Cantalupo, miles et baro, qui fuit potens homo et magnæ auctoritatis et senescallus domini Henrici IV regis Angliæ. Pro Henrico IV substituendus hic est Henricus III, aut certe is designatur, ut liquet ex ratione temporis : quia Henricus communiter dictus IV primum natus est post medium sæculum XIV. Forte tamen Robertus Henricum III appellavit IV ratione Henrici Junioris, qui a vivente patre suo Henrico II coronatus rex fuit, sed ante illum mortuus, ac propterea numerum regum Angliæ sui nominis non solet augere. De paterna Sancti familia præterea ait Richardus episcopus loco mox citato : Avus vero dicti domini Thomæ dicebatur traxisse originem de Normannia.*

ex Norman-
niis, qui suo
Guilielmo
Conquestore
Angliam sub-
jugarunt :

15 Quam ob rem verisimillimum est, ejusdem Sancti proavum abarumve unum e Normannis illis fuisse, qui cum Guilielmo Normanniæ duce, cognomento Conquestore, anno 1066 in Angliam trajicientes, eam subjecerunt; maxime quod etiam Joannes Bromton abbas Jornalensis in Chronico ad eundem annum Cantelou recenset inter eos, de quibus ibidem præmiserat ista : Tunc rex Wilhelmus terras Anglorum magnatibus et militibus ac aliis hominibus suis Franciæ et Normanniæ, qui secum in conquestu suo extiterant, donavit. Quorum plurima cognomina, adhuc in Anglia satis cognita et frequentata, sicut ea reperi scripta, hic inserere dignum duxi. De Cantilupis honorifice etiam me-

minit Guilielmus Camdenus in Descriptione Magnæ Britanniæ, in qua illos catalogo illustriorum familiarum Angliæ inseruit, atque in descriptione comitatus Northamptoniæ pag. 80 cursum Wellandi fluvii prosequens, sic ait : Postea Heringenworth, olim Canteluporum, nunc baronum Zouch sedem, præterfluit; qui ab Eudone, filio minore Alani de la Zouch de Ashbye prognati in amplissimam baronum familiam succreverunt. Quibus plurimum honoris accessit ex nuptiis cum una hæredum de Cantelupo, et altera baronis de Sancto Mauro, qui etiam ab hærede domini Zouchæi de Ashbye, Lupellisque dominis de Castel-Cary in comitatu Somersettensi stemma deduxit. Vide etiam, si lubet, ibidem pag. 488 in descriptione comitatus Monumethensis.

16 Ad sancti Præsulis matrem redeamus. Wilhelmus Cantilupus verbis num. 12 datis consentit, illam fuisse magnam dominam de Normannia, quæ erat domina de Everoys; sed quod mireris, de cujus nomine dixit, se non recordari. At si huic nepoti nomen aviæ suæ tunc exciderit, Richardus episcopus illam in Compendio Vitæ num. 7 recte nominavit Melesintam; neque aliter, quam ex memoriæ vel calami lapsu factum esse dicendum est, quod ad mox laudati Wilhelmi Cantilupi testimonium in apographo nostro annotatum legatur, eandem a teste 12 Richardo de Kimberle, qui S. Thomæ in obsequiis fuit, Margaretam dictam fuisse, nisi tamen forte binominis fuerit. Qua autem ratione hæc nobilis mulier facta sit comitissa Ebroycensis, et ex qua nata familia, Robertus de Gloucestria num. 14 citatus sic docuit : Mater vero dicti domini Thomæ fuit comitissa Ebroycensis in Normannia, filia domini Godfridi de Gurnay : nupserat enim prius dicta domina comiti Ebroycensi, et eo mortuo, pater dicti domini Thomæ duxit eam in uxorem. Et dicta domina retinuit nomen Comitissæ secundum morem Angliæ, quia fuerat uxor comitis.

AUCTOR
C. S.

matrem vero
habuit Meli-
sindam de
Gurnay.

17 Jacobus Wilhelmus Imhoff in Historia genealogica Magnæ Britanniæ, tabula 61, quæ familiæ Montfortiæ est, nominat Amalricum V comitem Ebroyensem, qui comitatum suum anno 1200 Philippo Augusto Gallie regi vendidit, eidemque Amalrico primam uxorem attribuit Mabiliam, Wilhelmi I Glocestriæ comitis filiam, secundam autem Melisendam, filiam Hugonis de Gournay. Nescio, uter Melisindæ vel Mellessendæ patris prænomen rectius dederit; sed satis liquet, Mellessendam ab Imhoff laudatam illam ipsam esse, quam Robertus de Gloucestria post obitum viri sui, comitis Ebroycensis, Wilhelmo de Cantilupe nupsisse, ex eoque S. Thomam genuisse asseruit. Porro Ebroycum, nunc vulgo Evreux, urbs Gallie est in Normannia Superiori ad Itonium vel Ittonam fluvium, quam Richardus I dux Normanniæ in gratiam filii sui Roberti in comitatum olim erexit. Habemus ergo patrem matremque S. Thomæ ex illustribus familiis genitos, sed quanto tempore Amalricus post venditum comitatum suum sive post annum 1200 vixerit, quove anno Melisinda Wilhelmo de Cantilupe nupta sit, hactenus non comperi.

Ebroycensis
comitis vi-
duam.

18 Wilhelmus ille ex hoc legitimo matrimonio, (ita prosequitur Richardus episcopus) cum Melisenta genuit dictum dominum Thomam, et dominum Hugonem, fratrem suum, magnæ auctoritatis et litteraturæ virum, et tres strenuissimos milites, et tres vel quatuor dominas, matrimonio collocatas nobilioribus baronibus regni Angliæ. Consonat Wilhelmus de Cantilupe, in processu testis trigesimus septimus : Ex eis descenderunt dictus dominus Thomas et dominus Johannes, pater dicti testis (ipsiusmet Wilhelmi) et magister Hugo, qui fuit clericus et dives, contemporaneus dicti domini Thomæ, domini Willelmus et Nicholaus milites. Paulo clarius loquitur magister Robertus de Gloucestria, qui dixit insuper, quod dictus dominus Thomas habuerat quatuor fratres, videlicet dominum Hugonem, archidiaconum Gloucestriae (id est Glocestriæ;) dominum Willelmum primogenitum.

Habuit qua-
tuor fratres.
e quibus unus
fuit senescal-
lus Aquita-
niæ,

AUCTORE
C. S.

alter archidiaconus Glocestriae, duo alii strenui milites,

et horum unus pater Wilhelmi, qui in processu testatus fuit:

item tres sorores, baronibus de Tregoz, de S. Joanne et Gregonet nuptas.

Natus est Thomas circa annum 1218 in paternis audibus

nitum, qui fuit senescallus ducatus Aquitaniae tempore domini Henrici regis (*nimirum Angliae hujus nominis secundi, cui S. Ludovicus rex Franciae partem Aquitaniae anno 1239 restituit.*) dominum Johannem et dominum Nicolaum, milites et barones. Et omnes erant magnae reputationis; et dicebatur, quod erant valde fideles, Catholici et devoti.

19 De Wilhelmo, Sancti fratre natu maximo, nihil praeterea annotandum habeo, nisi quod Richardus de Kimberle, in processu testis duodecimus, affirmaverit, illum fuisse dominum Bergarennii, et ex annuis redditibus suis percepisse circa duo millia librarum sterlingarum. Hugo alter Sancti frater germanus, qui ex testimonio Wilhelmi Cantilupini. 17 recitato Thomae contemporaneus fuit, ab eodem Wilhelmo etiam dicitur illo major aetate fuisse; ex quibus colligas, Hugonem paulo quidem majorem aetate, sed ferme aequalem illi fuisse; id enim hic significat eor. contemporaneus. Tertio itaque tantum loco, si non etiam aliquo posteriore, inter fratres sororesque suas natus Thomas est. Hugo ille mox nominatus fuit sancti Fratris sui in studiis litterarum artiumque socius, et ecclesiasticum statum amplexus, archidiaconus Glocestriae factus est, uti mox dictum est; sed de eodem sermo infra recurrit.

B Joannes alter ejusdem fratrum, pater fuit praedicti Wilhelmi Cantilupi, mortuusque ante Thomam, quem illius testamenti exsecutorem fuisse, idem Wilhelmus testatus est, eundemque de hoc munere juste obito laudavit. Verba ex processu accipe.

20 Interrogatus (Wilhelmus) de fide dicti domini Thomae per dilectionem operante, respondit, quod valde fuerat legalis, et quod pro patre suo non fecisset contra conscientiam suam... Postmodum dixit, quod occurrit memoriae suae, praedictum dominum Thomam fuisse executorem deputatum in testamento patris ipsius testis; et mater praedicti testis volebat habere equos, et aliqua harnesia (*forte ephippia, aliave similia*) viri sui defuncti; et dictus dominus Thomas noluit consentire, quia non videbatur suae rationi consonum, nec voluntati testatoris: sed dixit, quod de proprio daret (*id est, daturus esset*) eidem. De Nicolao, qui ultimo inter fratres loco nominatur, aliunde nil didici.

21 E sororibus unam tantum laudatus Wilhelmus suo nomine appellavit Julianam, quam uxorem domini Joannis Tregoz baronis fuisse dixit. Id ipsum etiam asseruit Richardus de Kimberle, sed Julianam maritum, non Joannem, sed Robertum de Tregoz baronem nominavit; addiditque, alteram S. Thomae sororem, cujus nomen reticuit, sed quae a Roberto Deynte teste sexagesimo Agnes nuncupatur, nuptam esse Roberti baroni de Sancto Joanne, atque ex his natum Joannem de Sancto Joanne, baronem et senescallum ducatus Aquitaniae sub Eduardo rege Angliae, Henrici III successore. Unam item e sororibus maritalam aut saltem desponsatam fuisse Roberto Gregonet baroni de Anglia inquit Hugo le Barber testis sextus: ac denique, supra dictam Julianam et unam alteram sororum maritis suis viduas, dum adhuc viveret earum sanctus Frater, infra visuri sumus.

22 Quoto Christi anno Sanctus natus sit, nullus testium indicavit; ex suprema tamen ejusdem aetate a duobus circiter assignata, certoque anno obitus non procul aberrare possumus, si id circa annum 1218 contigisse statuamus. Ex dicendis enim certe obiit anno 1282, quando ex unius testimonio erat sexaginta trium annorum vel parum ultra; ex alterius autem, sexaginta sex annorum vel circa. Primi tamen, quod Richardi episcopi Herefordiensis est, testimonium praefendum videtur. Certius novimus locum ejus natalem, quem testes consentiunt fuisse Hameldene, ubi pater illius manerium habebat, quique locus propterea in veneratione postea habitus fuit. Juverit duo vel tria testimonia produxisse. Richardus Herefordiensis antistes in Compendio Vitae dando num. 5, interrogatus, Ubi fuit natus et baptizatus dictus dominus Thomas, respondit, se audivisse ab eo, quod fuerat natus in diocesi Lincol-

niensi, in quodam manerio, tunc patris sui, in villa de Hameldene. Et dixit, se credere, quod ibi fuerit baptizatus, ubi comes Cornubiae*, dominus scilicet Edmundus, filius domini Ricardi quondam regis Alamanniae, construxit oratorium ob reverentiam Dei et dicti domini Thomae, quem in vita sua reputabat sanctum; sicut idem dominus episcopus dixit, se audivisse a dicto comite. Et in dicto oratorio Dominus dicitur pro dicto domino Thoma miracula operari.

23 Wilhelmus de Cantilupe, ipsius Sancti ex fratre nepos, similiter interrogatus, respondit, quod apud Hameldene, diocesis Lincolnensis, et in dicto loco in quadam capella, constructa per comitem Cornubiae in loco, in quo dictus dominus Thomas dicitur natus fuisse, Deus pro ipso domino Thoma dicitur miracula operari. Et idem testis dixit, se vidisse in loco praedicto signa (*id est, anathemata*) aliquorum miraculorum, quae Deus dicitur per dictum dominum Thomam operatus fuisse. Item interrogatus, Ubi fuerat baptizatus dictus dominus Thomas, respondit, se credere, quod in ecclesia parochiali dicti loci de Hameldene. Situm loci natalis paulo clarius assignavit Robertus de Glocestria, qui, ut ceteri, interrogatus. In quo loco dictus dominus Thomas fuerat natus et baptizatus, respondit, quod in comitatu Bukinghuam Lincolnensis diocesis, in quadam villa, quae vocatur Hameldene, juxta Wycumbe per tria vel quatuor milliaria; sicut dixit, se audivisse referri ab eodem, quantum ad originem.

24 Camdenus in sua Britannia comitatum Buckinghamiae, vulgo Buckingham-Shire describens, non meminit de Hameldene, sive quod haec villa nomen mutaverit, sive quod minoris momenti visa sit, quam ut locum in eadem descriptione obtineret. Recensuit tamen oppidum Wicombe, quod alias, sed minus recte, Highwickam appellari observavit, atque, situm ad fluvium, qui prope oppidum Marlow Tamisi miscetur. Tribus ergo vel quatuor milliariis Anglicis ab oppido, nunc Highwickam appellato, sita fuerit Hameldene, in qua S. Thomam natum baptizatumque asseverant laudati testes, et in cujus rei memoriam testantur ab Edmundo Cornubiae comite, Richardi Alamanniae, id est, Romanorum sive Germaniae regis electi filio, oratorium ibidem erectum esse, quod et a peregrinis eadem de causa frequentatum fuisse, suo loco ostendemus. De eodem oratorio dixit Hugo le Barber, sextus in processu testis, in eo pictam fuisse S. Thomae effigiem, et a se visos, qui devotionis ergo illum peregrinabantur. Habebat ibidem, ut dictum est, Thomae pater manerium, quam vocem Henricus Spelmannus, eques Anglo-Britannus, in Glossario suo sic interpretatus est: F Manerium... A manendo, apud Anglos Baronis est sedes, tam minoris, quam majoris, splendidam aliquam praediorum continens portionem, infra quam baro iste seu manerii dominus suis colonis et vassallis (TENENTES vocamus) jura redditu praedialia juxta regni manerii illius consuetudines. Ceterum Lincolnia, in cujus diocesi locus iste fuisse dicitur, Angliae civitas est, alias etiam Lindocolnia et Lindum, nunc vulgo Lincoln dicta, Lincolnensis comitatus, sive Lincoln-Shire caput, ampleque diocesis episcopatu insignita.

25 A Sancti tempore locoque natali ad ejusdem educationem progredior. Richardus episcopus Herefordiensis in Compendio Vitae num. 4 testatus est, se audivisse referri a fide dignis, et etiam ab eodem domino Thoma, quod in infantia sua fuerat nutritus a quadam valde devota, nobili et sancta matrona, nomine... Lacuna haec in utroque apographo nostro sic exstat; ex quo colligere licet, eandem etiam in Romano codice esse, aut certe in eo nomen istius matronae sic detritum vel oblitteratum, ut legi non potuerit. Post septennium autem vel circa (*ita pergit episcopus Herefordiensis*) cum traderetur litteris informandus, traditus fuit bonis magistris cum dicto fratre suo Hugone; et Missam omni die et Horas canonicas audiebant. Et cum aetate

* i. e. Cornubiae

in villa Hameldene in comitatu Buckinghamiae,

diocesis Lincolnensis, ubi oratorium postea erectum fuit.

F

Educatur primo a pia nobili matrona, deinde a patruo suo

A ætate processissent, dicebant prædictas Horas canonicas. Dominus Richardus de Kimberle, qui per decem annos fuerat in obsequiis sancti Præsulis, et in processu duodecim testis numeratur, aliquam ejusdem educationis partem attribuit illius patruo Waltero, episcopo Wigornensi in Anglia. Fuit autem (inquit) dictus dominus Walterus patruus domini Thomæ; et audivit dici, quod nutriverat, et postmodum in scholis tenuerat, et beneficiaverat dictum dominum Thomam, et quemdam fratrem ejusdem, scilicet magistrum Hugonem archidiaconum Gloucestræ.

Wigorniensis episcopo, qui clericatum ipsi prædictis fertur:

B 26 Præmiserat ibidem de eodem Waltero: Fuit reputatus homo sanctæ vitæ, et pro quo Deus dicitur multa miracula operari; qui etiam fuit magnæ austeritatis vitæ, sicut prædictus testis dixit se audivisse a patre suo, qui fuerat in sêrvitio dicti domini Walteri, et post obitum ipsius domini Walteri habuit zonam cilicinam, qua utebatur prædictus dominus Walterus, et eam dimisit in custodia dicti testis. Ejusdem etiam honorifice meminit prælaudatus Robertus de Gloucestræ, asserens, se vidisse dominum Walterum, quondam Wygornensem episcopum, patruum dicti domini Thomæ; et fuit, inquiens, reputatus homo sanctæ vitæ, et Deus dicitur pro eo miracula operari; et ante tumbam ipsius domini Walteri, dictus testis dixit, se vidisse multa signa miraculorum pendentia. Wilhelmus de Cantilupe addit quoddam Walteri velut vaticinium de futuro Thomæ clericali. Dixit enim idem testis (Wilhelmus) se audivisse referri, quod, dum prædictus episcopus, petens a dicto domino Thoma et a prædictis ejus fratribus adhuc parvulis, quem statum habere volebant, responsum accepisset ab ipso domino Thoma, quod volebat esse miles; dixit idem episcopus, quod esset miles Christi, et quod Deo et S. Thomæ martyri, Cantuariensi archiepiscopo, in clericali ordine militaret.

de quo patruo aliqua hic observantur.

C 27 Hactenus illi; ego vero, etsi inficiari nequeam, Walterum illum bonæ vitæ episcopum fuisse, cultum tamen ejus nusquam legi, neque ausim pro miraculis per laudatos testes assertis spondere. Quinimo idem jure merito culpatur, quod turbulento illo Angliæ tempore, quo aliquot regni optimates Henrico III regi suo armata manu leges præscribere attentarunt, ipse cum aliquot aliis episcopis horum partibus adhæserit; quam ob rem et a legato Apostolico Guidone, qui postea summus Pontifex fuit, Clemens IV appellatus, et ab hujus legato Ottobono Flisco, S. Adriani Cardinale diacono, sacris interdictus, vel etiam anathemate percussus fuit, ut pluribus legi potest apud Matthæum Westmonasteriensem in Floribus historiarum ad annum Christi 1263. Resipuit tamen Walterus, veniamque obtinuit; nam eodem Westmonasteriensi ibidem testante, Dominus Walterus Wigornæ antistes in articulo mortis positus, se dicebat errasse fovendo partem Simonis de Monteforti; et super hoc literas ad legatum direxit, petens beneficium absolutionis, quod obtinuit, et decessit. Igitur hanc culpam suam pœnitentia et absolutione abluit, neque illa ob stare potest, quo minus et ante eam sancte vixerit, et post eam ex hac vita pie excesserit.

Parisiis studet artibus cum fratre suo Hugone,

28 Sanctus Juvenis, humanioribus litteris abunde imbutus, missus Parisios est, in celebri illa universitate una cum fratre suo Hugone altioribus scientiis operam daturus, uti testatur Richardus in Compendio num. 4. Simillima habentur in testimonio Roberti de Gloucestræ, ex quo sequentia excerpti: In studio Parisiensi fuerat in adolescentia sua, et incepit ibi in artibus. Et prædictus dominus Hugo frater ejus, qui erat major, ipso domino Thoma, et incepit etiam in artibus, morabatur in eadem domo. Et tenebant magnum hospitium, et habebant in familiam suam et ad expensas et robas suas (id est in obsequiis et ad rem domesticam curandam) probos viros, inter quos erat magister Petrus de Butteville, magister in artibus, qui fuit postmodum senescallus dicti domini Walteri Wigorniensis epi-

scopi. Priusquam progredior, ad voces istas, Inceperat ibi in artibus observo, aliis in locis hujus processus verbum incipere simili modo positum usurpari pro bacchalaureatu, ut vocant, vel licentia aut magisterio seu doctoratu in aliqua scientia obtento; adeo ut non dubitem, quin hic quoque indicetur, Thomam bacchalaureum vel potius magistrum in artibus creatum fuisse.

29 Inter hæc Innocentius IV Papa concilium Lugdunense I generale indixerat, quod et anno Christi 1243 ipsemet præsens ibidem celebravit. Potuit S. Thomas ex iis, quæ de tempore natali supra diximus, tunc annum ætatis suæ circiter 27 numerasse, ac frater ejus Hugo paulo fuisse major, dum ambo illuc profecti sunt, et inter capellanos Pontificios ab eodem Innocentio adsciti. Testem denuo habemus Richardum episcopum in Compendio num. 4, ubi hæc ait: Postmodum ambo iverunt ad concilium Lugdunense, celebratum per dominum Innocentium Papam quartum; et fuerunt ibi facti ambo capellani ipsius domini Papæ. Verisimile est, Thomam tunc ab eodem Pontifice dispensationem facultatemque impetrasse ad plura beneficia ecclesiastica obtinenda, legesque civiles publice audiendas, quod utrumque alias sacri canones vetabant, eratque ille tum temporis certe clericus, ac verisimiliter etiam presbyter. Ita suspicor, quod Sanctus et concilio Lugdunensi reversus, vel mox, vel non ita multo post audiendis legibus vacaverit, quodque procurator causæ in processu dicatur produxisse quatuor litteras bullatas domini Innocentii Papæ quarti, et quamdam litteram patentem domini Fulconis, Londonensis quondam episcopi, super dispensatione circa pluralitatem beneficiorum et audiendas leges factam cum dicto domino Thoma ad certum tempus. Plura autem beneficia ecclesiastica ab eodem Sancto simul possessa fuisse, constabit ex dicendis.

30 Florebat tum temporis ac publice tradebatur scientia juris civilis in urbe Aurelianensi, Gallis Orleans dicta, triginta tres leucas Gallicas Parisiis dissita in Meridiem, quæ hodieque universitatem sive academiam retinet. Illuc ergo Thomam se contulisse, tradit Richardus episcopus in Compendio num. 5, aliique testes consentiunt. Inter hos Robertus de Gloucestræ hæc dixit: Post prædicta dictus dominus Thomas transtulit se ad studium Aurelianense, et ibi studuit in legibus, et in tantum profecit, quod intrabat pro magistro suo, qui vocabatur dominus Guido. Et audivit referri ipse testis (sicut dixit) jam sunt triginta anni elapsi et amplius, antequam esset in obsequium * dicti domini Thomæ. apud Gloucestriam a magistro Gregorio de Carewent, Legum professore, qui fuit postmodum auditor domini Roberti Portuensis episcopi Cardinalis, qui erat temporibus illis in studio Aurelianensi, quod, dum prædictus Thomas quadam die esset lecturus pro dicto domino Guidone, magistro suo, nocte præcedenti fuit visum in somniis prædicto magistro Gregorio, quod videbat prædictum dominum Thomam legentem in cathedra dicti magistri Guidonis, habentem mitram episcopalem in capite, in circumferentiis ipsius mitræ crucibus plenam.

ACTORE C. S.

rum eoque ad Lugdunense concilium profectus, fit capellanus Pontificis:

E

deinde audit jus civile Aurelianis.

* in obsequio

F

§ III. Jus canonicum, quod Parisiis audierat, docet Oxonii; fit cancellarius universitatis, deinde regni Angliæ, et duorum regum consiliarius: Parisiis audit Theologiam, quam deinde docet Oxonii: fit denuo cancellarius universitatis: Lugdunum proficiscitur ad concilium.

P Post comparatam Aurelianis juris civilis peritiam S. Thomas reversus Parisios est, parem operam in Decretorum sive juris canonici studio positurus; sed cum antea simul cum fratre suo Hugone habitasset, nunc de sua et amicorum voluntate (ut habet Richardus in Compendio num. 4) quilibet ex dictis fratribus

Parisiis studet juri canonico, pie vivit.

AUCTORE
C. B.

fratribus tenuit hospitium et familiam magnam per se; *sive quod ita suaderent claritudo opulentiae familiae, ex qua nati erant, sive quod id quicumque alia de causa expedire videretur. Perrere-runt tamen ambo ibidem studiis vacare, et laudato Richardo teste, studuerunt Parisiis, dictus dominus Thomas in Decretis, in qua facultate fuit licentiatu*s* ibidem; et alter frater in Theologia. Quam vero Christiane vitam inter litteraria studia instituerit, colligi potest ex testimonio Hugonis le Barber, qui in processu sextus est testis, diciturque in obsequiis ipsius Sancti fuisse, illum vidisse studentem Parisiis, cum eo venisse in Angliam, illius commensalis fuisse quatuor annis Oxonii, ejusdem cubiculum custodisse, lectum stravisse, cum eo*que* ante et post acceptum episcopatum habitasse. Ille igitur inter alia juratus deposuit sequentia.*

alio pauperes,
a S. Ludovico
rege invisitur.

52 Dominus Thomas in praedicto studio Parisiensi, et in omnibus aliis locis, in quibus dictus testis vidit eum, habebat secum continue in familia sua et de ro*bi*s suis unum capellanum, qui celebrabat continue Missam dicto domino Thomae valde mane et antequam iret ad scholas et ad aliqua alia loca. Item dixit, quod in dictis studiis continue dabat ad comedendum quinque pauperibus ad minus in domo sua, et aliquando tredecim; et de fragmentis et micis mensae suae vivebant saltem duo pauperes scholares. Et super praedictis deposuit de visu dictus testis: et quod etiam pauperes scholares et honestos libenter juvabat, et pro eis magnos dominos rogabat. Et de dictis pauperibusscholaribus beneficiatis dicti domini Thomae requisitus nominavit unum, qui vocabatur Petrus Clericus, qui fuerat de episcopatu Cicestrensi, et alium, qui vocabatur Normannus. Et postmodum dictus dominus Thomas, cum recessisset de studio Parisiensi, recepit in familia sua, et benefecit eis. Insigne quoque illius ejusque fratris Hugonis probitatis simul ac illustris generis indicium est, si verum sit, quod Robertus de Gloucestria se audivisse testatus est, nimirum, quod beatus Ludovicus, tunc rex Francorum, visitaverat eos in hospitio eorum. Ceterum quae hic dicta sunt, partim ad primam, partim ad secundam tertiamve Sancti in urbe Parisiensi commorationem sunt referenda.

Oxonium re-
versus publice
explicat De-
creta; et can-
cellariatu
universitatis,

53 Pergo cum Richardo in Compendio: Habita autem, inquit, Parisiis licentia in Decretis, inceptit in dictis Decretis, et rexit Oxonium per aliquos annos, et fuit cancellarius dictae universitatis (Oxonien*si*s) et in officio cancellariae, et in omni statu suo, quem ante et post habuit, iuste et sancte se gessit etc. Eadem alii quoque affirmarunt; e quibus cum constet, illum cancellariatu in Oxoniensi universitate functum esse, oportet de hoc gravissimo munere quaedam hic annotare. Oxonium, alias etiam Oxonia, vulgo Oxford appellata, ampla cultaque Angliae civitas est, ad Tamesim flumen sita in comitatu, qui ab eo Oxoniensis, Anglice Oxford-Shire dicitur, estque antiqua, quae hodieque floret, universitate celebris. Antonius a Wood ejusdem universitatis Historiam vulgavit, in ejusque lib. II a pag. 386 etiam Fastos magistratum illius contexuit. Ibi docet, cancellarios olim ex artium magistris aut cujusvis facultatis professoribus, qui Oxonii commorabantur, soluisse assumi; deinde vero episcopos illo munere functos, ac tandem etiam laicos: eligendi vero potestatem penes magistros regentes et non regentes fuisse et esse, cum tamen discrimine, quod electi, secus ac nunc, ab episcopo Lincolnien*si* olim debuerint confirmari. Docet denique, munus hoc, quod modo perpetuum est, olim duntaxat biennium, nonnumquam etiam annum fuisse.

de quo munere
pauca anno-
tuntur,

54 De dignitate potestateque cancellarii sic loquitur ibidem: Magistratui huic supremo privilegia (velut alibi passim hoc nostro in Opere ostendimus) amplissima indulgere reges Anglicani, Pontifices Romani, episcopi etc.; adeo ut cancellarii nostri maxima ab omnibus observantia colerentur, tamquam in summo dignitatis gradu collocati. Summus nempe in municipio magistratus audit, et

praetore urbano, etiam in foro aut praetorio sedente, honoratior. Togatos sibi, quasi subsidiarios, nunc pauciores, nunc plures, prout opus esset, adhibuere olim cancellarii, praesentes licet ipsi et in academia commorantes. Eorum vero opera in jure dicendo, reliquisque, quae ad provinciam suam spectarent, praestandis utebantur. Hi ut plurimum vicem gerentes, nonnumquam Commissarii (ea voce denotatos invenio primo et secundo Edoardi III anno) antiquitus appellabantur: nomen autem novissime dictum unpe demum invaluit, donec Vicecancellarius, vox usu diuturno jam trita, obtinuerit etc. Plura lege ibidem.

55 Porro in laudatis Fastis Woodus S. Thomam anno Christi 1262 cancellarium consignavit, sic constare, inquit, e scripto quodam abbatis et conventus Osneiensi*s*, hoc anno confecto, et Fratrum de Poenitentia Jesu habitacula tractante. Post eundem annum vacant ibidem Fasti usque ad annum 1267, quo magister Nicolaus de Ewelme signatus est; ideoque putavit Woodus, Sanctum nostrum annos postmodum aliquot intermedios idem munus gessisse, quippe qui chartas nonnullas (inquit) exarari post haec visas, nomine suo testis firmavit. Atque id quidem de duobus tribusve annis inficiari nequeo; secus de pluribus propter calculos infra producendos. Forte tamen aliqua ex dictis chartis, quarum annos non noverat Woodus, potius spectant ad secundum S. Thomae cancellarium, Woodo pariter ignotum, quem tamen suo loco e processu probabo. Ad utrumque pertinent quaedam generalia, ad alterutrum vero quaedam etiam particularia de hoc argumento a testibus asserta.

fungens anno
1262 ac forte
sequenti,

56 Richardus Herefordiensis antistes in Compendio num. 50 de ipso interrogatus, si fuerit justus et timens Deum, respondit, quod sic; et de hoc dixit fuisse commendatum per dominum Robertum, tunc archiepiscopum Cantuariensem, coram universitate Oxoniae, quam idem archiepiscopus inducebat in testem; quia (S. Thomas) fuerat cancellarius dictae universitatis, et ratione dictae cancellariae habebat justitiam et actus juridicos in scholares et alios exspectare (hoc est, exercere) et in dicto officio propter favorem et aliam causam non fuerat visus a justitia deviare. Et dixit praedictus testis, se credere, et notorium fuisse in universitate praedicta, veritati inniti commendationem archiepiscopi supra dicti. Contigit haec commendatio publica, dum Sanctus magister seu doctor in Theologia inauguratus Oxonii est, qua de re consule dicenda ad num. 48. Paulo enucleatius loquitur Hugo le Barber, in processu testis sextus, in cujus testimonio sequentia legere est.

omnibus
equum se
exhibet,

57 Praedictus dominus Thomas... postmodum fuit factus cancellarius studii Oxoniensis, et valde bene regebat studium Oxoniense, et valde bene puniebat scholares delinquentes, et faciebat eis auferri arma, quando ea portabant: et illis, qui erant diffamati, quod male regebant se, nolebat reddere dicta arma; sed aliis, qui erant bonae famae, reddebat ea. Et idem testis dixit, se habuisse aliquando simul viginti inter (id est, partim) arcus (partim) enses et gladios, dictis scholaribus sic ablatis, in custodia sua. Et dixit, se habuisse ex dono dicti domini Thomae enses Rogerii de Horn scholaris, qui erat multum dissolutus, et qui aliquando audebat obviare viginti scholaribus adversantibus sibi; ita erat strenuus et audax. Uti haec magnam sancti Cancellarii pro servanda reipublicae pace castigandisque improbis curam indicant, ita ejusdem mansuetudinem, dum propria illius causa agebatur, non minus manifestant, quae dominus Joannes de Kemeseia, canonicus Herefordiensis, in eodem processu testis quinquagesimus septimus affirmavit.

F
delinquentes
castigat,

58 Hic dixit, se audivisse referri, quod bene gesserat se in officio dictae cancellariae; et narravit, quod, cum esset discordia in studio Oxoniensi inter scholares de parte Boreali et Australi, et dictus dominus Thomas interponeret se ad pacem inter

injuriam sibi
illatam dissi-
mulat.

A inter eos (*componendam*;) quidam de parte Boreali percussit dictum dominum Thomam; et ante pectus ex dicta percussione (nescit, si ex gladio, vel qualiter facta) apparuit quædam fractura in capa, quam portabat dictus dominus Thomas. Et licet diceretur esse factum injuriose et malo animo, dictus testis, qui erat tunc in studio Oxoniensi et frequenter veniebat ad domum dicti domini Thomæ, non vidit, nec audivit (ut dixit) quod dictus dominus Thomas de hoc curaret, nec murmuraret, nec quod vellet expetere ultionem; dicens, se credere, quod, si voluisset, ulcisci potuisset; *nimirum, ut opinor, quia percussor ille non ejusmodi erat conditionis, quæ impunitatem sceleris sui ei posset procurare. Quid per scholares de parte Boreali et Australi hic significetur, alia occasione indicavit testis decimus septimus, Thomas de Ylleye, Ordinis Fratrum B. M. V. de Monte Carmelo, docens, omnes universitatis Oxoniensis alumnos pro ratione plagæ natalis ex veteri more in alterutra classe, Boreali vel Australi censi. Hæc pauca sunt, quæ de gestis ejus in cancellariatu Oxonii novimus.*

Consiliarius
et cancellarius
Henrici tertii
regis Angliæ

B 59 Non diu postquam magistratum hunc primo gesserat, ad multo ampliorem, totius scilicet regni Angliæ cancellariatum per Henricum III regem assumptus est. Richardus enim in Compendio num. 6 testatus est, Thomam fuisse consiliarium et cancellarium domini Henrici, tunc regis Angliæ; numero autem 30 diserte asserit, ipsum hoc amplissimo munere anno 1263 functum esse. Ad eundem annum nomen ejus legitur in Fastis Cancellariorum Angliæ, quos Henricus Spelmannus in Glossario suo ad vocem Cancellarius vulgavit. Mitto alios testes ex processu; unum addo Robertum de Gloucestria, ex cujus testimonio ibidem dicitur: Consilio maturo et deliberato, et communicato sibi assistentibus, agebat negotia sua, et non erat fantasticus nec capitosus; quod * ratione dictæ discretionis et prudentiæ fuerat assumptus ad consilium domini Henrici regis Angliæ, et fuit ejus cancellarius. Dum hoc munus obiret, specimen dedit, qua integritate mentis sua cuique adjudicare soleret, quantumque abhorreret a muneribus. Juverit id ex Richardo episcopo Herefordiensi, oculato auritoque teste, totidem verbis retulisse.

* forte et

factus anno
1263 munera
respuat; officio
cedere mavult,
quam æquitatem
lædere.

C 40 Compendium num. 30 sic habet: Item narravit, quod, cum dictus dominus Thomas esset cancellarius regis Henrici, quidam monachi, habentes facere in curia regia, obtulerunt quoddam pretiosum jocale (*id est monile seu gemmas*) eidem domino Thomæ; qui respuens curialiter increpavit eosdem, quia ad recipiendum, quod eum non decebat recipere, cum animæ suæ periculo inducere volebant eundem, acsi corruptibilem et flexibilem putarent eundem. In quibus dictus testis dixit se fuisse præsentem anno millesimo ducentesimo sexagesimo quinto. Alterum integerrimi Cancellarii exemplum, officium suum abdicare regisque gratia excidere, quam æquitatem lædere malentis, ab eo datum testatus est Wilhelmus Cantilupus, dum dicere jussus, quo modo ille cancellarii munus obisset, respondit, se audivisse, quod bene, et quod reddiderat sigillum suum prædicto regi quadam vice, dum dominus rex mandaret, sigillari quamdam litteram, quæ non videbatur dicto domino Thomæ esse sigillanda. Cum plura non dixerit Cantilupus, aliique hac de re sileant, in dubio manet, utrum rex abdicanti tunc annuerit, an meliora suadenti sit obsecutus; quod postremum verisimilius est.

Non est eo
munere fun-
ctus usque ad
obitum dicti
regis,

41 Anonymus scriptor Vitæ in apographo nostro Rubæ Vallis de eodem Thomæ magistratu honorifice meminit, Fama vero ejus, inquiens, ubique diffusa, cancellarius regis Henrici tertii, licet invitatus, præficitur. Erat namque in sermone verax, in consilio providus, in ministerio sibi commissio fidelis. Cæpit igitur quotidie extunc in bonis crescere, et in omni negotio et causa a munerum acceptione manus penitus excutere. Tumentium fastum divitum attendens, a veritate non declinavit, et auris auditum omnibus pauperibus incli-

Octobris Tomus I.

nans, manum misericordiæ extendit. Mortuo rege Henrico, S. Thomas Oxoniam regreditur, et Theologiæ studiis se applicans, gradum magistralem habere meruit. *Hæc totidem verbis leguntur apud Joannem Capgrave in Legenda Sanctorum Angliæ, et mutato stilo apud Laurentium Surium. Hinc Bailletus indubitanter scripsit, Sanctum in eo munere perstitisse usque ad obitum prædicti regis Henrici, qui contigit anno Christi 1272, ut etiam in margine annotavit. Verum nec cancellariam Angliæ Thomas ultra annum tenuit, neque usque ad Henrici obitum apud illum mansit.*

42 Primum patet ex laudatis Fastis Spelmanni, in quibus post Thomam, ad annum 1263 illis inscriptum, mox aliis ad annum 1266, aliis ad annum 1267, aliis ad 1268 signati sunt. Ratio est, quia hunc magistratum dumtaxat annum facere, Henricus compulsus fuerat a baronibus Angliæ rebellantibus; ut tradit Matthæus Westmonasteriensis in Floribus historiæ ad annum Christi 1263. Alterum, nempe Thomam ante ejusdem regis obitum recessisse, ut ceteris scientiis etiam Theologicam adderet, mox probabo. Quod priusquam faciam, suadet argumenti similitudo, ut de altero Sancti officio, consiliarii scilicet, quod sub rege Eduardo I, alias IV, Henrici filio ac successore, integerrime gessit, pauca, quæ novi, hic præmittam, licet hæc ad aliud tempus pertineant. In primis narrat Richardus episcopus in Compendio num. 26 et sequenti, Sanctum, dum eo munere fungeretur, quodam die, cum jam in procinctu esset ad sacrificandum, nuntiis a laudato rege missis urgentibusque, ut, dilato Sacrificio, consultandi gratia ad illum sine mora pergeret, incunctanter respondisse, se prius velle servare Regi altissimo in officio supradicto, quam terreno regi, domino eorundem; addidisseque, ut hæc dicerent, si volebant, prædicti nuntii dicto domino suo regi.

ut quidam
crediderunt;
sed postea fuit
consiliarius
regis Eduardi,

43 Movit ea religiosa libertas regem, qui proinde post finitum Missæ sacrificium ad se venientem de mora increpuit, nec tamen aliud, quam quod per nuncios acceperat, responsum ab eodem retulit. Verum ea regis indignatio in Dei ejusque Servi laudem conversa est. Thomas enim, audita, ob quam arcessitus fuerat, causa, suggestit consilium, quod omnes approbarunt; atque ipse (ut Richardi verbis utar) rex, qui ex dicta mora, per memoratum dominum Thomam contracta in veniendo, aliquantulum fuerat conturbatus; lætificatus et consolatus ex dicto consilio, per eundem dominum Thomam præstito, dixit ei, quod Deus benefaceret ipsi domino Thomæ, et quod benedictus esset ille Rex altissimus, cui serviverat ipse dominus Thomas; et quod utinam posset ipsi Deo congrue longo tempore deservire! Aliud factum ejus narrat primus in processu testis Raderus, vel, ut alibi scribitur, Rudolphus de Hengham, ejusdem Eduardi regis Angliæ in suo banco (sive tribunali regio) justiciarius, in Londinensi et Herefordiensi ecclesiis canonicus, jurisperitus famosus, annorum septuaginta vel circa; cujus testimonium subijcio.

cui libere re-
spondit, et ob
suggestum
consilium in
veneratione
fuit:

44 Item respondit, quod dictus dominus Thomas fuit justus, timens Deum et misericors; et reddidit causam scientiæ, quia hoc viderat in conversatione et familiaritate habitis cum dicto domino Thomæ, dum erant ambo consiliarii dicti domini regis: adjiciens, quod quadam vice dictus dominus rex Angliæ de consilio aliquorum de concilio suo voluit concedere cuidam militi, qui fuerat Judæus, et vocabatur Henricus de Wynton, conversus, quod haberet testimonium sive recordum (quod est idem dicere, sicut auctoritatem et potestatem habere, quod ad ejus dictum et testimonium seu recordum alii possint perdere vitam et membra) super Christianos, qui tonderent sive falsarent monetam dicti domini regis. Et prædictus dominus Thomas, qui erat in dicto concilio, surrexit et dixit prædicto domino regi, quod non erat conveniens, ut prædictus conversus et Judæus haberet tantam potestatem super Christianos; et quod ipse nolebat consilium dare, nec in hoc consentire; petens cum

alias eidem
regi etiam
libere dissua-
sit,

* i. e. ut

AUCTORE
C. S.
ne cuiusdam e
Judæis ad
Christum
converso

lachrymis licentiam a dicto domino rege, quod posset recedere de concilio suo.

43 Et tunc dictus dominus rex, motus consilio et lachrymis dicti domini Thomæ, supersedit a prædictis, quæ facere intendebat et concedere dicto converso : et præcepit dicto domino Thomæ, quod sederet et non recederet a concilio suo. Subjiciens idem testis, quod in hoc exemplo dictus dominus Thomas poterat notari justus et etiam misericors et timens Deum. *Scilicet quia indignum Deoque minime gratum judicabat, Christi fideles et Christianis natos parentibus homini a Judaismo ad Christum nuper converso subjacere, eorundemque vitam et membrorum integritatem in potestate esse ejusmodi viri, cujus conversionem æquitatemque forsitan suspecta habebat ex Judaica perfidia veterique gentis in Christianos odio. De tempore, loco ac præsentibus requisitus ibidem respondit laudatus testis,* quod erant circiter viginti octo anni, et quod hoc fuerat prope civitatem Londinensem apud Westmonasterium in palatio dicti domini regis in camera sua, in qua tenebat concilium et parlamentum suum; et quod non credebatur, aliquem ex prælatis, baronibus et aliis consiliariis dicti domini regis, qui interfuerant dicto concilio, nunc esse superstitem, nisi ipsum testem.

B
potestatem
concederet in
Christianos.

46 Et nominavit aliquos prælatos, quos dicebat interfuisse prædictis cum ipso teste. *Si tempus recte annotatum sit, consilium habitum fuerit circa annum 1279, qui prodibit, si annos 28 auferas ab anno 1307, quo prædicta dominus Hengham testatus fuit. Atque hæc quidem pauca sunt, quæ a Sancto in cancellaria consilioque duorum regum Angliæ, Henrici et Eduardi, gesta accepimus; sed ex his satis superque licet colligere, qualem se in ceteris quoque utriusque muneris negotiis exhibuerit; Vir scilicet, quem divini humanique juris ac sacrarum litterarum ex diuturno studio non vulgaris hausta peritia ad eadem perquam idoneum reddiderant, quemque nec duæ illæ potentissimæ ad avertendos ab æquo animos machinæ, dona sponte oblata, regiæque gratiæ amittendæ metus, ullo modo concutere potuerunt. Hisce partim præter ordinem temporis insertis, in viam redeamus.*

Redit Parisios, ubi audit sacram Theologiam,

47 Richardus in Compendio num. 3 varia S. Thomæ studia litterarum seriatim memorans, prætermisso, quem ab eo gestum esse diximus, cancellariatu Angliæ, sic prosecutus est : Postmodum rediit Parisios ad audiendam Theologiam; et erat tunc dominus Thomas quadraginta quatuor annorum vel circa. Porro cum ex ejusdem Richardi calculis Sanctus anno Christi 1282 moriens ætatis suæ annos 65 vel parum ultra numeraverit, hic ad urbem Parisinam regressus circa annum 1265 figendus esset, nisi aliud obstaret. Obstat enim, quod, ut vidimus, Thomas anno 1262 fuerit cancellarius universitatis Oxoniensis, annoque 1263, ipsomet teste Richardo, cancellarius regni Angliæ, tempus autem intermedium, sive biennium, quod inter utrumque magistratum effluxit, non sufficiat isti commorationi Parisinæ, in qua ab eodem Richardo loco citato dicitur tunc Theologiæ studuisse ac prælegisse per plures annos. Agnoscendus ergo hic error in annis est, ac pro quadraginta quatuor vel circa reponendum quadraginta septem vel circa, quot annos Sanctus habuisse dicendus est, quando post gestum anno 1263 Angliæ cancellariatum, anno 1266 Parisios rediit.

et sacram
Scripturam
publice inter-
pretatur.

48 Tunc illum comitatus est Richardus jam sæpe laudatus ejusdem in episcopatu Herefordiensi successor, qui jam biennio cum ipso convixerat, et ex quo novimus, Sanctum Parisiis tunc studuisse in Theologia per plures annos, legisseque sive publice explicasse cursorie Epistolas, quas Canonicas vocant. Inter auditores illius fuisse se testatus est Frater Eadmundus de Aumari, Ordinis S. Dominici, in processu testis vigesimus tertius, audivisseque eundem Apocalypsim publice interpretantem. Verba e processu accipe : Postmodum vidit illum in studio Parisino, et cursorie legit ibi Apocalypsim; et dictus testis audivit ab eo multas lectiones. Quod

ad tempus hisce omnibus impensum attinet, quodque Richardus plures annos appellat, non potuit illud integri septennii fuisse, cum mox ostensuri simus, Sanctum certe non serius, quam sub initium anni 1275 Parisiis Oxonium reversum fuisse. Etenim Richardus in Compendio num. 3, sic progreditur : Cum autem studuisset in Theologia per plures annos, et legisset ibidem cursorie Epistolas, quas Canonicas vocant, rediens Oxonium, incepit et rexit ibidem in Theologia per unum annum et quatuor menses, priusquam celebraretur concilium Lugdunense per dominum Gregorium Papam decimum, cujus concilii occasione, dimissa lectura, ivit ad concilium supradictum.

49 Sacra igitur Theologica scientia instructus in patriam remeavit, ut eam in celeberrima Angliæ universitate cum popularibus suis communicaret. Cumque Theologiæ magisterio ibidem decorandus esset, rogatus occurrit Robertus de Kilwardby, vir magnæ eruditionis, qui multis annis eidem fuerat a confessionibus, quique ex Ordine Prædicatorum tum nuper evectus erat ad archiepiscopatum Cantuariensem, ac postmodum S. R. E. Cardinalis episcopus Portuensis diem suum obiit. Plura de illo videri possunt apud Jacobum Echardum in Bibliotheca laudati Ordinis Prædicatorum. Is porro Robertus in ea solemnitate elogium novi Doctoris, ut ferebat consuetudo, ipsemet coram academicis dicere voluit, in quo insigne de ejusdem integritate animæ corporisque testimonium reliquit, quod Richardus auritus testis in Compendio Vitæ apud me num. 9 et sequenti posteritati reliquit. Eadem de re etiam meminit Nicolaus Trivettus, vel Trevettus, Ordinis Prædicatorum scriptor Sancto synchronus aut suppar, in Chronico, quod ab anno 1156 usque ad 1507 perduxit, ediditque Acherius in Spicilegio veterum scriptorum tomo III, ex cujus pagina 209 excerpti, quæ subdo.

Post hæc
Oxonium re-
dux initiatum
magisterio
Theologiæ,

50 Hic (Thomas) nobilibus ortus natalibus, a puero Deo vixit devotus. Studii autem exercitatione litterarum acquires peritiam, primo in artibus liberalibus, deinde in jure rexit Canonico, tandemque ad Theologiam totam intentionem transtulit mentis suæ. In qua licentiatum ad magisterium, cum sub Fratre Roberto de Kilwardby Ordinis Prædicatorum (quem, dum Provincialis fuerat, admodum familiarem habuit) decrevisset incipere, incidit negotii dilatio, medio tempore præfato Fratre assumpto ad Cantuariensis ecclesiæ præsulatum. Sub quo tamen post consecrationem ejus Oxoniæ veniente in ecclesia Fratrum Prædicatorum incepit juxta desiderii sui complementum, in cujus commendatione, quæ solet ante principium post disputationem, quæ Vesperiae appellantur, de bachillariis fieri magistrandis, asseruit præfatus archiepiscopus, quem dictus Thomas olim confessorum habuerat, nullius ipsum mortalis criminis sensisse contagium; quantique meriti fuerit apud Deum, crebrescentium ejus miraculorum gloria indubitata fide demonstrarat. Ita Trivettus, sed Roberti verba habes in Compendio loco supra laudato.

qua occasione
panegyrim de
ipso habuit
Robertus de
Kilwardby,

51 Suscepti magisterii annum habemus ex Richardi verbis num. 47 datis, quibus dicitur Sanctus per unum annum et quatuor menses Oxonii rexisse usque ad habitum concilium Lugdunense. Celebratum hoc concilium generale Lugdunense II a Gregorio X Romano Pontifice est anno 1274 a die 7 Maji usque ad 17 Julii : igitur, si a die 7 Maji ejusdem anni unum annum ac menses quatuor subducas, pervenies ad diem 7 Januarii 1273, circa quem diem Sanctus proinde magisterium suum auspicatus fuisse dicendus esset. Sed aliqua oritur difficultas ex dictis Trivetti; nam Echardus in Bibliotheca mox laudata recte probat, Robertum de Kilwardby, non anno 1272, ut nonnullis visum fuerat, sed nostro computandi modo anno 1273, die 26 Februarii archiepiscopum fuisse consecratum, post quem diem si S. Thomas magisterium suum Oxonii auspicatus sit, frustra hinc quæremus menses illos sedecim usque ad concilium Lugdunense die 7 Maji anno 1274 inchoatum,

E

F

* an demon-
strat?

archiepisco-
pus Cantua-
riensis, anno
1273,

A choatum, ejusdemque anni mense Julio absolutum. Ut hæc componantur, non video aptiorem modum, quam si sedecim illos menses ordiamur non a die suscepti magisterii, sed a Sancti adventu Oxonium, accipiamusque pro toto illo tempore, quod ipse e Parisina urbe reversus Oxonii tum exegit usque ad professionem suam Lugdunensem.

dum Sanctus
esset circiter
34 annorum :
eodem vel se-
quenti anno

52 Ceterum tempori recte congruit ætas quinquaginta annorum et quatuor vel circa, in qua ille magisterium auspicatus esse dicitur in Compendio num. 10 : subductis enim his 54 annis a suprema ipsius ætate, sive ab annis 65, supererunt anni 9, quos si ad annum Christi 1275 addiderimus, habebimus annum 1282, quo Thomas, eodem teste Richardo num. 53 Compendii, in ætate sexaginta trium annorum vel parum ultra excessit e vivis. Ad eundem annum 1275 vel ad sequentis initium referendus videtur secundus Sancti cancellariatus in universitate Oxoniensi, quem Robertus de Gloucestria in processu his verbis asseruit : Fuit dictus dominus Thomas in studio Oxoniensi, et ibi rexit in Decretis; et fuit cancellarius universitatis (anno 1262, ut supra probatum est); et postmodum ibidem studuit, et rexit in Theologia, et fuit denuo cancellarius universitatis prædictæ.

B gessit secun-
dum cancella-
riatum uni-
versitatis
Oxoniensis :

55 Clara hæc sunt, dictaque ab idoneo teste, qui Sanctum Oxonii noverat; addo tamen et alterum, Richardum de Kimberle, in ejusdem Sancti obsequiis aliquot annos versatum, cujus testimonium sic habet : Fuit bis cancellarius dicti studii Oxoniensis; scilicet dum regebat in Decretis, et postmodum cum rexit in Theologia : et hoc totum de Oxonio prædictus testis dixit se vidisse et audivisse. Ad alterutrum ergo annum, nempe ad 1275 vel 1274 reponendus videtur hic secundus cancellariatus, seu potius ad postremum, quia Woodus, qui eundem nescivit, in supra laudatis Fastis ejusdem universitatis Guilielmum de Bosco ad annum 1275 reposuit, huncque ex sola verisimilitudine, quod alium non nosceret, ad annum 1274 reproduxit. Hoc si ita sit, dicendus est Sanctus istud munus gessisse, quando ad concilium Lugdunense II profectus fuit.

ad concilium
Lugdunense
profectus fit
capellanus
Gregorii X
Papæ.

54 Illuc proficiscentem comitatus est illius ex fratre nepos Wilhelmus Cantilupus, testis jam frequenter laudatus; ex quo insuper novimus, ipsum ea occasione a Romano Pontifice Gregorio X in capellanorum suorum numerum cooptatum fuisse; ita enim in Wilhelmi testimonio dicitur : Cum eodem ivit ad concilium Lugduni celebratum per dominum Gregorium Papam decimum; et in dicto concilio prædictus Thomas fuit factus capellanus prædicti domini Papæ. Eodem igitur honore, quem anno 1245 ab Innocentio IV Papa in primo Lugdunensi concilio generali S. Thomæ collatum fuisse, vidimus supra num. 28, illum etiam dignatus est Gregorius X in secundo concilio Lugdunensi, annis 29 post celebrato.

C

§ IV. Beneficia ecclesiastica, quæ Sanctus ante episcopatum obtinuit, sancteque administravit : modus et tempus accepti episcopatus : corporis illius habitus et cultus : eximia castitas.

Sanctus ante-
quam esset
episcopus,
multa benefi-
cia ecclesiasti-
ca

Priusquam ad S. Thomæ episcopatum progrediar, præmittenda sunt, quæ de aliis beneficiis ecclesiasticis, ante præsulatum per eum obtentis, in processu legimus. Testimonium Richardi episcopi Herefordiensis apud me in Compendio num. 6 et 7 de hoc argumento ita habet : Dixit etiam, quod prædictus dominus Thomas habuerat valde magnum et honorabilem statum ante episcopatum, et circa mille marcas argenti annui redditus in beneficiis et dignitatibus ecclesiasticis, quæ ex dispensatione Sedis Apostolicæ, quam idem testis se vidisse asseruit, obtinebat. Fuerat enim præcentor et canonicus in Eboracensi, archidiaconus et canonicus in Lichfeldensi, et canonicus in Londinensi et Herefordiensi ecclesiis; et plura ecclesiastica bene-

ficia obtinebat. Pari modo in testimonio Roberti de Gloucestria legitur : Dictus dominus Thomas ante episcopatum fuerat fere ita locuples, sicut quando fuit episcopus : nam erat præcentor et canonicus Eboracensis, et archidiaconus Staffordiensis et canonicus in ecclesia Lichfeldensi, canonicus Londinensis et Herefordiensis; et obtinebat canonicæ dicta beneficia et alia plura ex dispensatione Sedis Apostolicæ : fuerat enim cum eo (sicut publice dicebatur) dispensatum per dominum Innocentium Papam IV super pluralitate dictorum beneficiorum.

56 Ne vero quis existimet, duos laudatos testes dissentire, dum a primo dicitur fuisse archidiaconus et canonicus in Lichfeldensi ecclesia, ab altero autem archidiaconus Staffordiensis et canonicus in ecclesia Lichfeldensi; observandum est, Staffordiam esse quidem caput comitatus Staffordiensis in Anglia, non tamen esse civitatem episcopalem, sed sitam in diocesi Lichfeldensi, cujus episcopi sedes est civitas Lichfeldia, in eodem comitatu Staffordiensi condita. Itaque Richardus S. Thomam archidiaconum in Lichfeldensi ecclesia dixit a diocesi, in qua eo munere fungebatur; Robertus autem archidiaconum Staffordiensem a civitate Staffordia, quæ erat ejusdem diocesis portio illius archidiaconatui ac jurisdictioni assignata; nam in aliquot diocesisibus plures quam unus archidiaconi constituti fuere. Hinc Hugo le Barber testis sextus recte ait : Erat archidiaconus Staffordiensis in ecclesia (id est, in diocesi) Lichfeldensi. Ex aliis locis, in quibus alia beneficia insuper possedit, aliqua per decursum hujus Commentarii nominabuntur. De dispensatione pro iis omnibus possidendis a Sede Apostolica facta constitit in processu ex litteris Innocentii IV, quas procurator causæ commissariis Pontificiis exhibuit.

ex dispensa-
tione Inno-
centii IV si-
mul possedit :

E

57 Juverit nunc audire, quam sancte hæc omnia beneficia administraverit, eorum jura defenderit, redditusque non in luxum aut delicias, sed in eorumdem utilitatem impenderit. Præter ea, quæ habes in Compendio num. 7, Robertus de Gloucestria interrogatus, qualiter ille se gesserit in beneficiis supradictis, respondit, quod valde bene, curiose et diligenter; et quod frequenter discurrebat per singula loca, in quibus erat beneficiatus; et valde devote celebrabat et prædicabat in eis, et servabat ibi magnam hospitalitatem, quantum ad majores et mediocres recipiendos, et largas eleemosynas pauperibus faciendo; sicut prædictus testis dixit se vidisse. Dixit etiam, se vidisse et audivisse, quod dictus dominus Thomas valde viriliter et ferventer et bona fide defendebat jura et libertates dictorum beneficiorum, et in ipsis beneficiis ædificabat, ubi opus erat ædificiis, et reparabat, et reædificabat, quæ reparatione et reædificatione indigebant, et erat valde diligens ad perquirendum et habendum bonos vicarios et sufficientes, qui regerent dicta beneficia pro eodem. Et prædicta omnia, dixit, se vidisse pluries idem testis, antequam esset cum dicto domino Thoma; id est, ante annum 1276, quo ab illo ad episcopatum Herefordiensem provecto inter domesticos adscitus fuit.

quæ diligenter
et munifice cu-
ravit, tam per-
se, quam per
alios,

F

58 Præclara quoque sunt, quæ Hugo le Barber, multis annis ante et post aditum episcopatum illius obsequiis addictus, in processu testata reliquit. Inter alia dixit etiam, quod dicta compassione (seu misericordia) quandocumque declinabat ad aliquem locum, in quo habebat beneficium, faciebat perquiri, si qui erant infirmi in dicto loco; et cibaria meliora et delicatiora, quæ erant in domo sua, mitti eis. Interrogatus, quomodo hoc sciebat, dixit, quod hoc viderat et audierat pluries, et de mandato dicti domini Thomæ perquisiverat a vicinis, si qui erant in dictis locis infirmi. Interrogatus de locis, dixit, quod apud Hampton, Suyterfeld, Schyrebourn, Kemeseye, et quod idem faciebat, quando morabatur in Oxonia, dum sciebat, aliquos pauperes scholares infirmari; de nominibus tamen dictorum scholarum interrogatus dixit, se nunc non recordari, temporibus tamen prædictis recordabatur

maximam cu-
ram habens de
infirmis et
pauperibus,

AUCTORE
C. S.

quibus etiam
absens eleemo.
synas erogari
jubebat,

recordabatur (ut dixit). Et prædicta, deposuit, fuisse, priusquam dictus dominus Thomas fuisset ad episcopatum assumptus, per multos annos...

59 Item dixit, quod, cum ipse non poterat declinare ad beneficia sua, ut in eis teneret festa, et faceret convivia parochianis suis, sicut consueverat facere, quando declinabat ad dicta beneficia, tunc faciebat bladum (*id est framentum*) vel fabas et pisa dari pauperibus parochianis dictarum ecclesiarum suarum. Interrogatus, quomodo hoc sciret, respondit, se vidisse et audivisse, cum dictus dominus Thomas præcipiebat hoc ballivis suis; et quod ipse testis, dum erat infirmus in locis, de quibus supra deposuit, fecit excuti blada, fabas et pisa, ut darentur pauperibus supradictis. Interrogatus, ubi viderat et audiverat, quod dictus dominus Thomas præciperet prædictis ballivis suis, dixit, quod apud Doderhult, Hampton, Aston, Wyntringham, Dyghton. Unus autem ex dictis ballivis vocabatur (ut dixit requisitus) Willelmus Wycher, alius vocabatur Alanus de Kymberle, alius Robertus de Wodeford, alius Willelmus de Kymberleye : de nominibus aliorum dixit se non recordari. De tempore dixit, quod quamdiu fuit scholaris, (*id est ab illo tempore, quo cepit altioribus studiis operam dare usque ad episcopatum.*)

B
cavensque, ut
in illis ecclesiis
idoneos mini-
stros consti-
tueret,

60 De quantitate ejus, quod dabatur in singulis parochiis, respondit, quod secundum pauperum quantitatem (*sive numerum*) et qualitatem; et quod communiter cuilibet pauperi dabatur quædam mensura de dicto blado, vel de dictis fabis vel pisis, quæ mensura continebat communiter tantum, quantum continet communis præbenda seu liberatio unius equi in nocte. Præbenda et liberatio, sive libratio, ejusdem significationis sunt, significantque mensuram avenæ vel pabuli, quæ equo in unam noctem sufficiebat, et dari consueverat. De cura, ut in ecclesiis sibi commissis idoneos dignosque ministros constitueret, hæc ait Willelmus Cantilupo : In ecclesiis suis, quas habebat, priusquam esset episcopus, volebat, quod essent presbyteri scientes prædicare, qui essent bonæ et honestæ conversationis; et dabat eis de vestibus suis, et onerabat eos, quod essent solliciti in cura animarum.

earundemque
jura tueretur.

61 Neque vero negligebat alteram officii partem, quæ in ecclesiis, quibus præerat, juribus servandis vindicandisque constabat. Geminum ejus rei exemplum habemus ex testimonio laudati Cantilupi, qui (*ut verbis processus denuo utar*) specificavit, quod, priusquam dictus dominus Thomas esset episcopus, pro jure ecclesiæ suæ de Ryppel, diocesis Wigorniensis, quam dictus dominus Thomas obtinebat, litigavit contra episcopum Wigornensem; et magister Gregorius, officialis dicti episcopi Wigorniensis, tulit sententiam contra dictum episcopum dominum suum, et fecit reddi dicto domino Thomæ quamdam vaccam sive bovem, ratione mortuarii, sibi debiti ratione dictæ ecclesiæ de Ryppel; et hoc deposuit de relatu alieno. De mortuario consuli potest Cangius in Glossario suo, ubi adductis exemplis probat, jus quoddam esse rectorum ecclesiarum percipiendi unum bovem vel equum, aliudve et rebus, quas quilibet parochianorum suorum moriens relinquit. Item specificavit (*ita rursum legitur in testimonio ejusdem Cantilupi*) ex relatu alieno, quod, dum dictus Thomas esset rector seu persona ecclesiæ de Suynterfeld Wigorniensis diocesis, litigavit pro minutis decimis contra decanum de Warwik, et obtinuit; et habuit inde duas marcas argenti. Plura vide in Compendio num. 7. Hactenus de S. Thoma nondum episcopo.

Vacante epi-
scopatu eccle-
siæ Herefor-
diensis,

62 Episcopatum, quem multis titulis dudum meruerat, nec ambiverat unquam, tandem pene invititus suscipere compulsus est. Illum ipsi prædictum fuisse tum biennio ante a Joanne Breton vel le Breton, proximo illius in sede Herefordiensi decessore, tum olim in adolescentia a Wallero Cantilupo ejusdem patruo, Wigorniensis episcopo, observavit Richardus in Compendio num. 22 et sequenti, quod

ibidem videsis. Willelmus le Wayte de Bosco Arso, D prædicti Joannis episcopi Herefordiensis, ac deinde etiam ipsiusmet S. Thomæ Gayta sive excubitor, in processu testis quinquagesimus octavus, præterea aliud ejusdem Joannis præsagium produxit. Narra- vit enim, quod dominus Joannes le Breton, prædecessor immediatus dicti domini Thomæ, cum quo ipse testis tunc morabatur pro gayta, per biennium ante obitum ipsius domini Joannis in quodam festo natalis, cum dictus dominus Thomas esset inde recessurus, et acciperet in aula licentiam ab eo, dictus dominus Joannes dixit prædicto domino Thomæ, audiente ipso teste et multis aliis, quod habuit unum donarium, quod sibi dare voluit; et rogavit eum, quod illud non refutaret.

i. e. eidem

63 Cui respondit, quod posset esse donarium, quod illud admitteret, et tale, quod non. Tunc expressit, quod voluit sibi dare præbendam in ecclesia Herefordiensi, et quod erat futurus episcopus post eum. Cui respondit, quod præbendam reciperet, non tamen cum illo onere; rogando Deum, quod illum a tali onere præservaret. Hæc ibi; sed non disputo, an hæc Joannis et Walteri episcoporum prædictiones pro vaticiniis, an, quod facile fieri potuit, pro meritis eorumdem probabilibus conjecturis, ex Viri merito natis, quasque probavit eventus, accipiendæ sint. Præbenda tamen ista, sive E
canonicatus, quæ ipsum de gremio collegii canonicorum Herefordiensium faciebat, occasio esse potuit, ut ad ejusdem ecclesiæ episcopatum biennio post eligeretur. De canonico, quo ad hanc dignitatem pervenit, electionis modo consentiunt testes omnes in processu a commissariis Apostolicis hæc super re interrogati, ex quibus juverit unum frequenter laudatum, Willelmum Cantilupum, qui sancto Patruo tunc adfuit Herefordiæ, audivisse.

in qua erat
canonicus,

64 Hic interrogatus a commissariis, qualiter dictus dominus Thomas adeptus esset episcopatum Herefordiensem, respondit, quod vacante sede, dum dictus dominus Thomas esset archidiaconus Staffordiensis, et canonicus Londini, et Londini resideret, ivit ad dictam ecclesiam Herefordiensem, in qua erat canonicus. Et cum esset dies ad eligendum præfixa, prædicavit dominus Thomas (*ut collegas suos canonicos ad aquam electionem faciendam hortaretur, prout habet alter e testibus*); et licet multos haberet socios et domicellos, noluit, quod irent cum eo, quando ivit ad prædicandum. nisi dominus Johannes capellanus suus, et ipse testis, et quidam alius domicellus. Illa die canonici non potuerunt concordare; in crastinum compromiserunt in quosdam canonicos dictæ ecclesiæ Herefordiensis : et omnes dicti compromissarii dixerunt, quod volebant habere Thomam in episcopum. Et quia in dicta ecclesia erant multi canonici, qui vocabantur Thomæ, aspirantes ad episcopatum prædictum, ultimus ex dictis compromissariis dixit, quod ipse intelligebat de Thoma de Cantilupo; et alii responderunt, quod ipsi quoque intelligebant de eodem. Et sic fuit concorditer electus, et renitens et flens, et allegans, quod non erat sufficiens, portatus, ipso teste præsentem, ad altare; et fuit cantatum TE DEUM LAUDAMUS.

a compromis-
sariis canoni-
cis invititus
eligitur epi-
scopus

65 Ex hujus testimonio collige, quo modo accipiendum sit, quod apud Laurentium Surius in Vita legitur: Cum autem Herefordiensis ecclesia suo esset orbata pastore, omnium votis electus anno MCCLXXV episcopus consecratus est. Surio etiam liberalior fuit Bailletus, dum S. Thomæ merita, non idoneum auctorem, præ oculis habens, verbis Gallicis ait : Sanctus, qui in universa regione notus erat, communi populi clerique voce ad vacantem sedem expetitus, omnibusque suffragiis eorum, ad quos electio pertinebat, electus fuit. Annum electionis consecrationisque illius e Vita sua Ms. recte annotavit Surius, et post illum Bailletus, eundemque etiam habent apographa nostra et Joannes Capgravius in Legenda Sanctorum. Consentit Nicolaus Trevettus Ordinis Prædicatorum sancto Præsulis synchronus, qui in Chronico suo ad præcitatum annum,

anno 1275,

in

A in editione Acherii tom. III *Spicilegii veterum Scriptorum*, pag. 206 hunc eventum cum brevi, sed insigni, Sancti elogio annotavit. Verba ejus accipe.

ut communis
est omnium
assertio :

66 Obiit hoc anno Joannes Brutoun (ab aliis Breton et le Breton appellatur) Herfordensis episcopus, qui admodum peritus in juribus Anglicanis librum de eis conscripsit perutilem. Cui successit magister Thomas de Cantilupo, doctor in sacra Theologia, vir nobilis genere, sed multo nobilior moribus animique virtute. Optime hæc congruunt durationi sedis illius, quam laudatus Trevelth, obitum ejusdem anno 1282 recte illigans, septennio conclusit, Hoc anno, inquit, B. Thomas Herfordensis episcopus... de præsentis sæculo nequam ereptus, ad regna migravit cælestia, cum annis septem gregem sibi commissum sollicita cura rexisset. Ad eundem annum 1273 Joannis obitum, sanctique Thomæ successionem cum Trevelth reposuit Matthæus Westmonasteriensis, quamvis ejusdem Sancti mortem æquo serius, ad annum 1287 distulerit. Priori loco paucis ait : Obiit hoc anno Joannes Breton episcopus Herefordensis, qui admodum peritus in juribus Anglicanis librum de eis conscripsit, qui vocatur LE BRETON. Cui successit B Thomas de Cantalupo.

ordinaturque
(ut quidam
ait) die 8
Septembris,

67 Supersedeo pluribus, quia hic annus certus est, etiam apud illos, qui Sancti obitum ultra annum 1282 figendum putaverunt, ac proinde diuturnius quoque, quam septennii spatium sedi ejus adscripserunt. Diem consecrationis ipsius episcopalis a nemine assignatum inveni, præterquam a Francisco Godwino in Commentario suo de Præsulibus Angliæ, apud me pag. 356, ubi scribit, Joannem Breton excessisse e vivis die 12 Maji anni 1273, ac mox ad ejusdem successorem, quem inter episcopos Herefordienses quadragesimum quartum numerat, progrediens subdit : Septembris vii sequenti Thomas Cantilupus, Staffordiensis archidiaconus, et Angliæ necnon et academix Oxoniensis cancellarius, consecratus est. Potuit Godwinus istum diem ex tabulis ecclesiæ Herefordiensis didicisse, eratque anno 1273 dies 8 Septembris dies Dominica, episcoporum consecrationibus opportuna. Dum tamen S. Thomam Angliæ et academix Oxoniensis cancellarium hic appellavit, id de utroque munere ab eo ante id temporis gesto interpretare.

anno vitæ suæ
36 vel 37.

68 Agebat tunc Sanctus annum vitæ suæ quinquagesimum sextum vel septimum, siquidem ex supra dictis dicendisque anno Christi 1275 paucis mensibus inchoato erat quinquaginta annorum et quatuor, vel circa; dumque mense Augusto anni 1282 obiit, fuit sexaginta trium annorum, vel parum ultra. Porro cum Sanctum ab ipsa sua pueritia per litterarum scientiarumque studia, magisteria muniaque, et quæ obtinuit ecclesiastica beneficia per illos 36 annos ad episcopatum usque perduxerimus, nunc oportet exponere, quibus potissimum virtutibus instructus episcopatum iniverit et ad mortem usque illustraverit. Quamquam enim jam inde aliquis ex iis, data opportunitate, memoraverim, multo tamen plures distuli, tum ne narrationem, quæ ad vitæ seriem pertinebat, frequenter cogeret interrumpere, tum quia multæ earundem tum ante, quam post acceptum præsulatum ab illo exercitæ fuere, et de aliis etiam incertum manet, ad utram vitæ partem referendæ sint.

Corporis illius
habitus et
cultus.

69 Naturalem corporis habitum Frater Robertus de S. Martino, sacrista S. Bartholomæi Londini, in processu testis trigesimus, quinquagenario major, qui ipsum per quatuor annos canonicum Londinensem noverat, paucis sic descripsit : Habebat quasi vultum angelicum, et erat albus et rubicundus, bene barbatus, longo naso; et capilli barbæ et capitis sui erant partim albi et partim subrufi. In exteriori corporis cultu a sui generis conditionisque hominibus non dissidebat; nam, ut Hugo le Barber, domesticus ejus jam alias laudatus, asseruit, non erat hypocritya, sive papelardus, nec ostendebat, se esse aliis meliorem vel excellentioris vitæ; sed conformabat se in vestibus extrinsecis, et in apparatu

lecti et aliis, comparibus suis, et portabat mantellum intra domum in prandio, et garnachiam, sicut portant prælati, dum erat in studiis supradictis, quia erat archidiaconus Staffordensis in ecclesia Lichfeldensi; et utebatur pellibus de variis in vestibus suis, et etiam in quodam coopertorio lecti sui fodrato de dictis variis. Varii, quos alii sciuros, alii mures Ponticos interpretantur, pretiosas pelliculas habent, e quibus confectum vellus nobilium vestibus insuebatur. Fodraturum sive foderatum vox Italica est a verbo foderare insuere; unde liquet, quid sit coopertorium, seu stragulum, lecti fodratum ex variis. Demum garnachia item vox Italica, Latine toga, seu vestis talaris est.

70 Passim sequar virtutum ordinem, quem Richardus in Compendio Vitæ tenuit, exceptis tamen iis, quæ ad episcopales curas propius pertinent, quas post reliquas recensebo, ut deinde ad sancti Præsulis obitum, quæque hunc subsecuta sunt, servata rursus rerum gestarum serie, procedam. Richardi vero dicta, quæ in Compendio legi possunt, non nisi leviter attingam, sed ex aliorum testimoniis, quoties operæpretium visum fuerit, confirmabo, adjiciamque, quæ illi præterea memoratu digna testati sunt. Itaque Richardus ab angelica virtute orsus, a num. 8, non dubitavit affirmare, se credere, ipsum fuisse castum et mundum mente et corpore, et virginem tempore obitus sui exstitisse. Asserti sui rationes allegavit, quod multis annis cum illo familiarissime, utpote domesticus, conversatus, nihil umquam in eodem adverterit, ex quo vel levissima in contrarium suspicio potuisset suboriri; quod morum modestia verborumque verecundia non nisi virginem sonarent; quod ab eo castigata in aliis dicta lasciva et leviora, vitata consortia mulierum, etiam sororum suarum, quas nec ad osculum admittere, nec in ædibus suis diu morari volebat, non dubia fuissent virginæ illius castitatis indicia.

71 Demum laudavit testimonium Roberti de Kilwardby, archiepiscopi Cantuariensis, deinde S. R. E. Cardinalis episcopi Portuensis, de quo supra jam meminimus, qui ex diuturna conscientia ejusdem Sancti notitia in publico academicorum conventu Oxoni ipsum commendare sic ausus est : Ita me Deus juvet, sicut Homo iste ita mundus est hodie quoad mentis et corporis castitatem, sicut ipso die, quo de matre sua fuit natus in mundum. Erat autem tunc, ut merito ibidem observavit Richardus, quinquaginta annorum et quatuor, vel circa. De eodem Kilwardbyi testimonio expresse etiam meminerunt Robertus de Gloucestria et Wilhelmus Cantilupus, ambo profitentes, sese adfuisse audisseque, quando a laudato archiepiscopo Cantuariensi publice prolatum fuit. Meminit quoque Nicolaus Trevelth verbis, quæ supra dedimus. Frater Eadmundus de Aumari, Ordinis Prædicatorum, in processu testis vigesimus tertius, singularem casum exposuit, in quo Thomas, dum adhuc in Parisina academia versabatur, structas suæ virginitati insidias feliciter evasit.

72 Res ita se habuit. Narravit item frater Eadmundus de Aumari (verba processus sunt) se audisse referri a personis fide dignis, quod, dum prædictus dominus Thomas esset scholaris Parisiis, et pecuniæ tunc egens, fecisset requiri quemdam burgensem Parisiensem, ut sibi pecuniam mutuaret, quo usque pecunia de Anglia aportaretur eidem; et mutuo nondum habito, socii ipsius domini Thomæ suasissent eidem, ut ad dictum mutuum facilius et celerius assequendum ad domum propriam dicti burgensis adiret, et de prædictis rogaret eundem; dictusque dominus Thomas sic persuasus intrasset domum dicti burgensis et non reperisset eundem; uxor prædicti burgensis, quæ valde formosa reputabatur, curialiter, honorifice et benigne eum recipiens, et ejus formositatem circumspiciens, efficaciter institit penes eum, ut remaneret ad jacendum (id est ad dormiendum) in domo prædicta, quia hora tarda erat ad revertendum ad domum ipsius domini Thomæ, et portale

AUCTORE
C. S.

Virginitatem
mire coluit.
cujus insigne
testimonium

E

publice dedit
Cantuariensis
archiepiscopi
postea
Cardinalis

F

Parisis extra
hospitium
suum perno-
tare compul-
sus,

* i. e. portam
civitatis

AUCTORE
C. S.

impudicam
mulierem e
cubili suo
abigit,

corrigitque :
verbis et opere
castus

B

etiam sororum
consortium
vitat, soro-
remque ab
osculo arret.
* i. e. hospita-
rentur

C

Inhonesta
dicta repre-
hendit, etiam
in viro illustri,

civitatis inveniret clausum; ita quod, si vellet ad domum propriam illa nocte redire, nequiret. *Habitabat nimirum burgensis, id est, civis ille in suburbio Parisiensi, Thomas in civitate, vel contra.*

75 Cum autem dictus dominus Thomas non acquiescens recederet, et machinatione (ut dicitur) dictæ mulieris dictum portale ante tempus clausum fuisset, et ad domum propriam redire non posset, et foret anxius, in quo loco nocte prædicta jaceret, per suasionem dictorum sociorum reversus [est] ad jacendum in domo dicti burgensis, et in pulcro lecto et in pulchra camera collocatus. Cum jam dormiendi hora instaret, et ab uxore dicti burgensis obdormire crederetur, dicta uxor per portam secretam caute ingrediens, se nudam in eodem lecto posuit cum eodem. Cum autem non dormiret, sed se dormire simularet, et dicta mulier in lecto appropinquaret ad eum, ipse eam fugiens, de lecto in terram cecidit : quo facto, prædicta mulier abscessit. Cum autem in crastinum dictus dominus Thomas ad domum suam redire vellet, et uxor dicti burgensis ab eo peteret, qualiter sibi fuerat nocte illa; respondit, quod pessime, et quod numquam habuerat ita malam noctem, quia diabolus tentaverat eum.

74 Tunc ipsa petiit instanter, quod diceret ei veritatem, et ipsa vice versa diceret sibi : et ipse promisit, se veritatem dicturum. Post quæ petiit dicta mulier ab eodem, si ipse vigilabat, vel dormiebat, quando habuit tentationem prædictam : et ipse respondit, quod vigilabat; et illa subjunxit, quod fuerat diabolus ille, qui tentaverat eum. Quo dicto, prædicta mulier regratians eidem, promisit, deinceps se victuram honeste : et ita dicitur observasse. *Ita Frater Eadmundus de Aumari, ex relatu, ut præmissum est, personarum fide dignarum. Credibile est, castum Juvenem mulieri sæditatem facti sui exposuisse, acriterque increpitam impulsisse, ut emendationem promitteret, ac forte etiam reipsa deinceps præstaret. Pudicitiam Sancti commendavit etiam Robertus de Gloucestria, qui jussus dicere, unde sciret, respondit, quod ex conversatione, quam habuerat cum eodem; et quia numquam viderat vel audiverat signum vel factum de eo, ex quibus posset deprehendere contrarium; quin immo per certa indicia ejus mansueta simplicitas, aliquando verbis, dum socii loquerentur de mulieribus, eo audiente, per multas circumlocutiones declarata, indicabat, eum semper fuisse ab omni illicita contagione alienum.*

73 Et quando domina Juliana Tregoz, et quædam alia domina, sorores suæ, quæ erant baronissæ et viduæ, veniebant ad visitandum eundem vix semel in anno, valde parum colloquebatur cum eis, dicens, mulierum colloquia esse vana. Et si starent ultra unam diem in domo sua, curialiter ad recessum inducebat easdem; nec aliquas alias mulieres, quantumcumque vetulas vel annosas, permittebat stare in domo sua. *Consonat testimonium Wilhelmi Cantilupi, qui de prædicta baronissa, sanctum Fratrem suum invisente, præterea istud memoriæ prodidit.* Cum domina Juliana, uxor domini Joannis Tregoz baronis, soror uterina et legitima ipsius domini Thomæ, quæ erat pulcherrima domina, visitasset dictum dominum Thomam semel, postquam fuit episcopus, et venisset ad visitandum eum in manerio ipsius episcopi, vocato Bosebury, et vellet osculari eum in ore; idem dominus Thomas non permisit, sed porrexit sibi manum, ut oscularetur eam. Et dicta domina inde turbata incepit flere : et astantes rogaverunt dictum dominum Thomam, quod permetteret, ut dicta soror oscularetur eum, quia licitum erat et honestum; et ipse nullatenus acquievit.

76 Ad hæc, quia castarum mentium est castas aures habere, sanctus Antistes non impune sinebat abire, si quis verbum impudicum coram illo protulisset. *Testem hic rursum habemus familiarem domesticum ejus Hugonem le Barber, qui dixit etiam, quod, si aliquis de parentibus vel amicis suis dixisset*

aliquod mendacium, vel verbum inhonestum, vel vellet detrahare alii, quod dictus dominus Thomas statim opponebat se mendaci et detrahenti et verba inhonesta dicenti, et alios defendebat. Et interrogatus, quomodo hoc sciebat, dixit, quod viderat et audiverat; et specificavit requisitus, quod, dum semel dictus dominus Thomas comederet cum domino Roberto Gregonet, barone de Anglia, qui desponsaverat quamdam sororem dicti domini Thomæ, et cuidam domicellæ sedenti in mensa quidam accidisset singultus, dictus baro dixit dictæ domicellæ in turpi vulgari, quod hoc significabat, eam requirere consortium viri; et dictus dominus Thomas ibidem publice reprehendit dictum baronem de dicto turpiloquio.

77 *Ex hac tam illustris viri publica objurgatione quilibet facile statuet, non fuisse Sanctum tacite passum similia in domesticis suis, nec in obsequiis convicte suo retenturum, qui de hujusmodi delicto ab illo castigati, sese emendare neglexissent. Re vera mox laudatus Frater Eadmundus de Aumari ejus generis severitatis exemplum produxit.* Dominus Thomas (inquit ille) multum detestabatur peccatum carnis in familiaribus et propinquis suis et aliis... Et habuit quemdam nepotem, quem tenuit in scholis, et incepit (nepos iste) in artibus Oxonii, et terminavit Parisiis. Et tenebat pro dicto nepote suo unum magistrum; et quia temporibus illis dictus nepos bene proficiebat vita et scientia, dictus dominus Thomas multum diligebat eum, et prædictus nepos habebat etiam magnam familiaritatem cum dicto domino Thoma. Et hoc viderat dictus testis frequenter in domo dicti domini Thomæ.

78 Postquam autem dictus dominus Thomas fuit factus episcopus, et direxit... ad curiam Romanam gressus suos, idem testis petiit a prædicto domino Thoma, quare non tenebat et non ducebat secum prædictum nepotem suum, et non habebat eum ita familiarem, ut prius; et idem dominus Thomas respondit, quod aliqua sinistra audiverat de eo, adjiciens, quod : « Isti juvenes non sunt ita verendi, sicut solebant esse. Nam quando ego eram juvenis, si aliqua pulchra mulier inspexisset me, ego erubuissem, et avertissem oculos meos ab ea, et attraxissem capucium meum ad faciem, ne viderem eam : juvenes autem isti non faciunt sic. » Ex quibus verbis prædictus testis suspicatus fuit, quod prædictus dominus Thomas notasset in prædicto nepote aliqua talia, quæ non placuerant sibi, et quod ex hoc a familiaritate sua reputasset eundem. Et licet dictus testis fuisset coæternus dicti nepotis, et fuerant contemporanei in studio, et prædictus dominus Thomas diligeret et libenter videret dictum testem; tamen dictum nepotem ad ipsius testis preces noluit reducere ad familiaritatem suam.

§ V. Sancti severa a cibis potuque abstinentia : castigatio corporis per cilicia, nocturnas vigiliæ et humi cubationes : lacrymarum donum inter sacrificandum : preces quotidianæ.

Unanimis est testium consensus de mira S. Thomæ in victu temperantia. Richardus num. 12 et duobus sequentibus hac super re plura commemorans, testatus est, illum habuisse... in excellentia sobrietatem, parsimoniam et abstinentiam in cibo et in potu, qualem numquam viderat habentem aliquem hominem sanum, qualis scilicet erat ille. *Ex ejusdem testimonio quotidianus ejusdem victus erat modicus: potus ordinarius cerevisia tenuis, aut si hæc in promptu non esset, vinum valde limphatum. Ex delicatis cibis modico delibato, reliquum infirmis pauperibus jubeat erogari : perquam raro cœnabat; pomeridiano tempore abstinere a potu, et si quando virorum optimatum præsentia ex more patriæ aliter exigebat, noverat, admoto ori calice, pia simulatione urbanitati satisfacere. Ea autem erat Viri, ex corporis*

et nepotem
suum non sa-
tis verecun-
dum

E

e suo convictu
amovet.

F

Sobrietati
ultra modum
addictus

A *poris sui constitutione ciborum appetentis, in victitando parcas, ut miraretur Richardus, qualiter posset vivere cum ita modico nutrimento; eodemque iudice, tota vita illius deducta fuerit in jejunio propter sobrietatem et abstinenciam. Cetera vide ibidem, ego nunc eadem ex aliorum testimoniis hic confirmabo.*

multis annis
numquam nisi
famelicus a
mensa reces-
sit;

80 *Wilhelmus Cantilupus* dixit, se frequenter vidisse, dum erat cum prædicto domino Thoma, quod ipse veniebat ad mensam, in qua familiares sui vel alii comedebant; et quando videbat illos bene comedentes, dicebat aliquando, quod habebat appetitum comedendi; et non comedebat, sed intrabat cameram suam. Dixit et idem testis, se audivisse referri a domino Willelmo Daubeney, prædictum dominum Thomam dixisse eidem, quod non comederat ad saturitatem, triginta erant anni elapsi ante obitum suum; sed postmodum pœnituerat... (sicut referebat præfatus dominus Willelmus) quod sibi, quamvis esset multum ejus familiaris, dixerat supra dicta. *Res, ut contigit, paulo latius a Richardo, qui adfuerat, narratur in Compendio num. 14, ubi dominus ille, Latino forsitan nomine, Willelmus de Albaniaco appellatur. Pergo testimonium Cantilupi recitare.* De cibariis delicatis non comedebat, nisi parum, quasi duos vel tres bolos; sed odorabat dicta cibaria, et dimittebat ea, loquendo et continentiam faciendo, et dicendo cum semetipso: Comedam? Non comedam. Et ita dimittebat dicta cibaria delicata, et comedebat potagia; *id est, olera vel legumina.*

vilioribus cibis
vescebatur,

81 Et aliquando, quando habebat diversa potagia vel diversa salsamenta, aliquando faciebat mixturam de eis; et credit idem testis (ut dixit) quod dictam mixturam faceret, ut minorem saporem in dictis salsamentis et potagiis inveniret. Et prædicta dixit se vidisse frequenter, dum scinderet coram dicto domino Thoma in mensa, priusquam dictus dominus Thomas esset episcopus, et post. *Similem a delicatioribus cibis abstinenciam illius alio exemplo commendavit dominus Nicolaus (alibi Aicardus dicitur) de Warewik vel Warevik, justitarius et consiliarius Eduardi regis Angliæ, jurisperitus et testis quintus, de quo in processu legitur:* Item dixit, quod prædictus dominus Thomas diligebat lampredas de Saverne (*Sabrina flumen Angliæ est, in Wallia ortum*) super alios pisces, sicut ipse testis prædictus dixit se audivisse ab eo; et familiares ipsius domini Thomæ hoc dicebant; vidit tamen dictus testis pluries, quando comedebat cum prædicto domino Thoma, quod abstinebat a prædictis lampredis, et etiam ab aliis cibariis delicatis et pretiosis. *Huc quoque pertinet, quod Hugo le Barber testatus est, se vidisse et audivisse pluries, priusquam dictus dominus Thomas esset episcopus, quod præcipiebat, sibi parari perdices et alia volatilia; et cum essent parata, abstinebat ab eis in totum, vel aliquando comedebat unum bolum. Addidit testis, hæc a se observata esse in pluribus locis, et nominavit Oxonium, Suyterfeld, Hampton et Schirebourne.*

varia observa-
bat jejunia;

82 *Redeo ad Cantilupi testimonium.* Item dixit, quod in die Mercurii non comedebat carnes, et quod in die Veneris non comedebat, nisi panem et potagium, et jejunabat; nescit tamen, si bibebat vinum (*nempe aqua mixtum, ut præmiserat*) vel cerevisiam dicta die Veneris. In die Sabbati jejunabat et manducabat pisces. In vigiliis B. Mariæ jejunabat in pane et aqua; et jejunabat in Adventu ante Natale Domini communi jejunio; et raro cœnabat, et de omnibus, quæ comedebat, sive essent fructus, sive alia, primum bolum, quem esset assumpturus, ponebat ad eleemosynam. *Hactenus ille, cui addo et alterum testem, in paucis nonnihil variantem. Joannes Bute, testis quinquagesimus novus, qui e domesticis sancti Præsulis fuit, et cujus notam veracitatem etiam alii testes commissarii Apostolicis jurejurando commendarunt, de Domino olim suo deposuit, quod fuerat vehementissime sobrius in cibo et in potu; et quod valde parum*

comedebat et bibebat; et in mensa faciebat apponi coram se unum potum de vino albo, et aliud * de aqua; et interdum, cum crederetur potare vinum, bibebat aquam, vel debilem cervisiam.

AUCTORE
C. S.
* alium

85 Scyphus autem, cum quo bibebat vinum, erat valde parvus de argento, et quasi non continebat plus in quantitate, quam contineret salserium (*id est, salinum, Anglis saltseller*) unum mediocre: nec bibebat totum in uno haustu, et non bibebat communiter in mensa, nisi duos tales scyphos vini, et modicum de cervisia. Raro autem cœnabat, et tunc non comedebat * unam vel duas vipas in vino multum limphato. *Quid per vipas hic indicetur, discimus ex Hermolao apud Cangium in Glossario dicente:* Erat veteribus jentaculum buccia ex vino, quod genus barbari a vino et pane Vippam vocant. *Vipa ergo a Joanne Bute hic dicitur buccia panis intincta vino aqua diluto. Ita etiam Robertus de Gloucestria de eodem Sancto nostro ait:* Raro comedebat, nisi semel in die; et tunc, quando comedebat bis, quasi non assumebat in cœna, nisi modicum de pane positum in cervisia. *Nunc reliquum testimonii Joannis accipe.*

in potu æque
ac in cibo
parcus, raro
cœnabat;

* adde nisi

84 Delicata cibaria in rarissima quantitate comedebat; gustabat tamen de eis unum vel duos bolos. Sexta feria non bibebat vinum, sed debilem cervisiam: Vigiliis B. Mariæ in pane et aqua jejunabat; celebrabat et observabat jejunium Adventus Domini ante Natale, et jejunium Apostolorum, scilicet novem diebus ante Pentecosten. *Hæc ibi. Ceterum quæ in amborum assertis occurrit diversitas, partim orta esse potest ex eo, quod varia de Sancti ætate, valetudine aliisque similibus adjunctis loquantur. Sic Richardus in Compendii num. 15 expresse asserit:* In vigiliis autem B. Mariæ (*in quibus Thomam in pane et aqua jejunare soluisse, prædicti testati sunt*) et in Parasceve non sinebant eum medici sui jejunare in pane et aqua simpliciter; sed comedebat panem cum potagio in modica quantitate, et bibebat vinum valde lymphatum, vel debilem cervisiam. *Ut hæc componantur, verisimillimum est, Sanctum istud rigidum jejunium prædictis diebus olim quidem observare consuevisse, sed postea ob debilitatem stomachi viriumque ex medicorum judicio prudenter temperasse.*

certainque die-
bus, dum
licuit, solum
panem et
aquam sume-
bat.

E

85 Longum ac tediosum esset omnium testimonia recensere; addo tamen unum et alterum, in quibus dicitur Sanctus de nimia cibi potusque parsimonia ab amicis suis monitus fuisse. Robertus de Gloucestria a commissariis Apostolicis jussus dicere, unde sciret, Thomam in ea virtute excelluisse, respondit, quod quasi per triennium fuerat cum eodem in domo et in mensa, et videbat prædicta. Et dum semel idem testis ad latus prædicti domini Thomæ apud Arlee juxta Radingam (*oppidum Angliæ est in comitatu Bercheria*) Sarr, (*id est Sarisburiensis*) diœcesis, diceret ei: Domine, nimis parum comeditis et bibitis; non poteritis durare; et dictus dominus Thomas nil responderet, et dictus testis iterum repetiisset prædicta, respondit sibi * idem dominus Thomas: Comedas, bibas, quod tibi placeat, et tace, et dimittas me in pace. Et dictus testis repilogavit: Domine, non faciam, quia nollem, quod deficeretis, nam perderem promotionem, quam spero a vobis. Et tunc dictus dominus Thomas replicavit: Tu vis adulari mihi; ita scilicet silentium imponens molesto admonitori.

Amicis mo-
nentibus, ut
plus cibi cape-
ret.

F

* i. e. ei

86 Alterum testimonium est Fratris Nicolai de Wichio, presbyteri monachi cathedralis ecclesiæ Wigorniensis, qui fuerat clericus capellæ ejusdem Sancti per quinquennium, antequam esset episcopus. Is vero dixit, se audivisse narrari a domino Willelmo de Monteforti, consanguineo dicti domini Thomæ, qui erat maximi status, et habebat ultra mille marcas sterlingorum annuatim; quod idem dominus Willelmus quadam vice sedens in mensa prope dictum dominum Thomam, et advertens et admirans, quomodo comederet ita parum et biberet, dixit prædicto domino Thomæ, quod placeret sibi, ut non gereret molestum, si diceret sibi aliqua verba.

responso suo
silentium im-
posuit.

* i. e. ei

AUCTORE
C. S.

verba. Et dicto domino Thoma respondente, quod diceret illud, quia non credebat, cum dicturum, nisi verba honesta et licita, praelibatus dominus Willelmus dixit, se mirari, qualiter dominus Thomas, qui ita modicum comedebat et bibebat, et in tantum debilitabat corpus suum, audebat aggredi ita magna et ardua facta, sicut ipse fecerat habendo litem cum comite Gloucestriae et cum archiepiscopo Cantuariensi.

permittens, ut
illi caperent,
quantum vel-
lent.
* et
* quod

87 Et dictus dominus Thomas respondit: Cognate, tu non debes perscrutari in mensa, quantum ego comedo nec * bibo; sed tu cum fueris magnus praelatus, comedas et bibas, quid * volueris: quia tamen es presbyter, sicut ego, dicam tibi unum, quod non reveles in vita mea, post mortem tamen dicas, si volueris: Triginta duo anni sunt elapsi, quod non surrexi de mensa, quin fuero magis famelicus, quam quando ponebam me ad comedendum in dicta mensa; et tamen sum ita fortis, quod auferem aggredi bellum contra te. *Hoc responso importunum inquisitorem comiter repulit, et quid ipsum pariter deceret, insinuavit. Porro laudatus Frater de Wichio interrogatus, quo loco et tempore, et coram quibus praefatus dominus de Monteforti ista narravit,* respondit, quod in hostelaria (*id est in hospitio peregrinorum*) prioratus Wigorniensis, praesentibus domino Symone, quondam praecentore Wigorniensis, ipso teste, et pluribus aliis jam defunctis. Et haec fuerunt narrata post obitum dicti domini Thomae, quasi per triennium.

B

Asperrium
cilicium ad
nudam car-
nem ferebat,

88 Altero quoque ad coercendam carnem remedio atque ad propitiandum Deum in sacris Litteris commendato, cilicio scilicet, Thomam usum fuisse, varii in processu testati sunt; qua de re etiam jam paucis meminit Richardus episcopus in Compendio num. 20. Certum est testimonium Joannis Bute, qui cilicium ejus ipsemet in ejusdem lecto absconditum invenit, ac propriis manibus tractavit, quo tempore Sanctus profectus erat in Franciam ad Pontiniacum (*quod pagus et abbatia est, vulgo Pontigny in provincia Campaniae*) ad honorandum ibidem corpus S. Edmundi archiepiscopi Cantuariensis, de quo ad diem 16 Novembris, quo in Martyrologio Romano annuntiatur, in Opere nostro agendum erit. Verba processus ex laudati Joannis testimonio subjicio. Item dixit, quod, cum praedictis temporibus dictus dominus Thomas peregre profectus ad S. Edmundum, Cantuariæ quondam archiepiscopum, apud Pontiniacum *, reliquisset custodiam cameræ, et dominium (*id est administrationem*) rerum suarum ipsi testi; et audito ejus regressu, praedictus testis vellet preparare lectum ipsius domini Thomae, invenit inter paleas profunde ad caput lecti quoddam cilicium de pilis albis subtile et nodosum.

* Pontiniacum

C

quod inventum
fuit ejus carne
et sanguine
infectum;
* i. e. eidem

89 Et displicans dictum cilicium, invenit ipsum quasi carne et sanguine infectum, et aliquæ particulæ carnis adhærebant sibi *; et in ipso erant pediculi multi. Et dictum cilicium ita erat longum, quod poterat pertendi usque ad mediam coxam, et habebat manicas ultra medium brachium. Quod cilicium reposuit in eodem loco. Cum dictus dominus Thomas redisset, et sedisset super lectum, et dictus testis extraxisset sibi * calcearia et ocreas, apposita manu ad locum, in quo erat dictum cilicium, dixit ipsi testi: Nunc scio, quod non jacuisti in lecto meo. *Nimirum, quia senserat, cilicium suum in eodem, in quo discessurus per incuriam reliquerat, loco permansisse, haud illibenter existimasse videtur, non fuisse illud a Joanne deprehensum. De eodem argumento ceteris omnibus magis instructus fuit testis sexagesimus, Robertus Deynte, S. Thomae familiaris domesticus et camerarius sub Nicolao de Hodinet, camerario principali, qui ambo cum sancto Domino suo ad Romanam curiam profecti fuere, quo in itinere idem Sanctus ac Nicolaus diem suum obierunt. Ex hujus Roberti testimonio sic habet processus.*

* ei

habebatque
plura cilicia,
quibus jam

90 Dominus Thomas portabat cilicium nodosum, asperius, quod poterat reperiri. Et cum prius habuisset cilicium domini Walteri Wigorniensis epi-

scopi, patui sui; et non videretur sibi satis asperum (*quod similiter erat nodosum et de pilis animalium*) misit ipsum testem apud Oxonium, ut faceret sibi fieri asperius. Et ita fecit, et portavit sibi * ad manerium suum de Prestebury. Et hoc dixit fuisse infra unum mensem vel circa, postquam idem dominus Thomas fuit adeptus possessionem episcopatus et consecratus in episcopum. Interrogatus, si ante episcopatum utebatur cilicio, respondit, quod non; sed zonis cilicinis ita latis, sicut palma hominis. Interrogatus, si continue usus fuit dicto cilicio usque ad ejus obitum, postquam fuit episcopus, respondit, quod sic. Et habebat plura cilicia, et idem testis lavabat ea; et erant aliquando tot pediculi in dictis ciliciis, quot possent recipi in una manu vel palma hominis, ut sibi videbatur. Item interrogatus, si jacebat (*id est, dormire solebat*) cum dicto cilicio, respondit, quod sic. *Ex ejusdem testimonio præterea excerpta reperi sequentia:* Cum lavaretur corpus domini Thomae post ejus obitum per ipsum testem, vidit ibi vestigia et quasdam impressiones nodorum cilicii supradicti.

91 Juverit postremo loco etiam audivisse testem duodecimum, dominum Richardum de Kimberle, per decem annos in obsequiis sancti Præsulis versatum, ad quem cilicium unum zonaque ferrea, quibus ille usus fuisse credebatur, pervenerunt, permanseruntque post ejusdem Sancti obitum. *Hic a commissariis Apostolicis jussus dicere,* si aliquam... austeritatem... vitæ notaverat in eo, respondit, quod Robertus Deynte laicus (*monachus laudatus*) qui jacebat in camera dicti domini Thomae, postquam ipse dominus Thomas esset episcopus, et priusquam arriperet iter eundi ad curiam Romanam pro discordia, quam habuit cum domino archiepiscopo Cantuariensi, tradidit ipsi testi semel quemdam sacculum, per ipsum testem custodiendum, non tamen sigillatum; in quo sacco invenit idem testis (ut dixit) petiam pantheræ ferreæ (*hoc est partem lorice ferreæ, ab Italicis vocibus pezzo, frustum, et pancia, lorica*) factam ad modum zonæ, cum qua homo poterat cingi ad carnem, mediantibus quibusdam corrigiis, in capitibus dictæ zonæ ferreæ existentibus, habentibus in latitudinem circa tres digitos; et erat rubiginosa. Et praedictus testis dixit, se credere, quod praedictus dominus Thomas portaverat aliquo tempore dictam zonam ferream ad carnem subtile cilicium suum.

Ipsius etiam
fuisse credun-
tur zonæ, una
ferrea,

E

92 Sed postmodum dictus Robertus non requisivit dictum sacculum ex oblivione, ut credit, nec rehauit a teste praedicto. Invenit etiam dictus testis in praedicto sacco quamdam aliam zonam, factam de filis seu cordulis nodosis, ex quibus cilicia nodosa componuntur; et dicta zona erat ex multiplicatione dictorum filorum quasi ita grossa, sicut sunt cordæ, quibus cinguntur Fratres Minores exterius: et dicta corda erat etiam praeter nodulos, qui erant in singulis filis seu cordulis, nodosa, sicut sunt cordæ dictorum Fratrum Minorum; prout patuit ex inspectione partis dictæ zonæ cilicinæ, quam exhibuit dictus testis in examinatione et depositione ejusdem, dicens, se credere, praedictum dominum Thomam aliquo tempore portasse zonam cilicinam praedictam; dictus tamen testis non vidit dictum dominum Thomam utentem zonis ferrea et cilicina praedictis.

et altera cilici-
na,

F

93 Interrogatus, quid fecerat de zonis praedictis, respondit, quod pro maiore parte zonam cilicinam distribuerat et condiderat inter multos nobiles de parentela dicti domini Thomae, ex devotione ab ipso teste praedictam requirentes. Zonam autem ferream dederat (ut dixit) canonicis ecclesiae Christi diocesis Wyntoniensis, in qua sunt canonici Regulares, dictam zonam sicut reliquias dicti domini Thomae in veneratione habentes. *Hactenus testimonium Richardi de Kimberle, qui merito credidit, ambas zonas illas fuisse S. Thomae, quem cilicinis usum esse, constat ex praedictis, et de quo etiam testis trigesimus, Frater Robertus de S. Martino, sacrista S. Bartholomæi Londini, asseruit, se audi-*

quæ post obi-
tum illius pro
reliquiis habi-
ta fuerunt.

visse

AUCTORE
C. S.

A visse a quodam camerario illius, qui vocabatur Willelmus,... quod etiam portabat ferrum circa lumbos suos. *Idem testis conformiter ad aliorum dicta ex auditu quoque asseruit, Sanctum etiam aliquando ferre solitum camisiam et femoralia de cilicio usque ad pedes. Addo etiam locum ex testimonio Aicardi vel Nicolai de Warevik, qui sic habet*: Audivit dici idem testis, quod comes Cornubiæ quondam habuit quoddam cilicium dicti domini Thomæ, quod alicui, sicut referebatur, dictus dominus Thomas præceperat projici in ignem in infirmitate, de qua obiit, et non potuit comburi. *Sed de his nunc satis.*

Maximam
noctis partem
lectioni aut
scriptioni
impendebat,

94 Ad diurnam a cibis abstinentionem corporisque per cilicinas vestes afflictationem accedebant nocturnæ vigiliæ utiliter impensæ, quas dum necessarius somnusurgens interrompebat, non raro excipiebat incommoda cubatio. De vigiliis vide Richardum in Compendio num. 15, cui consentiens, aliaque adjiciens, oculatus testis Robertus Deynte, interrogatus, an sanctus Antistes dormire soleret indutus cilicio, respondit, quod sic, et quod jacebat indutus vel supra lectum, vel prope lectum supra tapetum. Et dixit, quod raro jacebat et modico tempore; sed sedens supra lectum vel prope lectum, et habens circa se libros suos, et studens in eis, vel scribens, seu componens collationes (*id est sermones ad populum dicendos*) dormitabat. Interrogatus, unde ista sciret, respondit, quia jacebat in camera ejusdem, et frequenter veniebat ad eum ad parandum lumen, cum quo studebat, in lanterna *; et in tantum erat fatigatus dictus testis, sicut dixit, vigiliis dicti domini Thomæ, quod proposuit aliquando furtive recedere ab eo. Dixit etiam, quod de die non dormiebat dictus dominus Thomas.

* lanterna

ac passim non
in lecto, sed in
solo cubabat.

95 Roberto Deynte addo alterum testem pariter oculatum, Joannem Bute. Non cessabat (*inquit hic*) temporibus opportunis, quin vacaret orationi vel lectioni; et multoties, cum crederetur dormire in lecto et jacere, jacebat in terra ante lectum, appositis aliquibus pannis inter ipsum et terram, et aliquibus ad caput, et aliquibus super ipsum. Et hoc dixit se dictus testis frequenter vidisse in Normannia in loco vocato Funtaynes, in quo dictus dominus Thomas traxit moram per annum cum dimidio, et tunc ipse testis cum eo, tunc panetarius et butelarius ipsius, et aliquando vices camerarii ejus gerens. Et prædicta dixit fuisse fere per biennium dicti domini Thomæ ante obitum. Panetarius est, qui panem conficit, seu pistor; butelarius curator vini, Anglice, butler, Italice Bottigliere, Gallice bouteiller dictus.

In Missis celebrandis semper pias lacrymas effundebat,

96 Alterum, in quo S. Thomam excelluisse, Richardus episcopus in processu, sive apud me in Compendio num. 15 declaravit, est orationis studium, ac devotio in divinis mysteriis celebrandis cum lacrymarum dono, quo ex tenera pietate vivaque fide solitus erat tunc frui. Hoc ipsum quoque asseruit testis quinquagesimus septimus, dominus Joannes de Kemeseya, canonicus Herefordiensis, unus e Sancti familiaribus domesticis, ex cujus testimonio excerpti sequentia. Item dixit, quod fuerat attentus in oratione et in dicendo Horas suas canonicas, cantando etiam per aliquos annos, antequam esset episcopus; et in sermonibus componendis, et quod erat valde devotus. Et numquam vidit eum celebrantem Missam, quin lacrymaretur ante elevationem Corporis Christi; et dixit, se credere, quod centies et ultra ipse testis serviverat sibi * in Missa, vel ei astiterat ut minister altaris. Et ultimam Missam, quam dictus dominus Thomas celebravit, dixit apud Montem Flasconis in ecclesia Fratrum Minorum pro quodam de parentela sua defuncto; et licet quam plurimi ex familiaribus et domicellis domini Papæ et aliorum essent in circuitu altaris, et eum viderent et aspicerent in facie, quando celebrabat, nihilominus tamen celebravit cum devotione solita, et cum maxima lacrymarum profusione.

ut a variis observatum fuit:

27 Oculatus item testis in processu decimus tertius, Frater Rogerius de Hunneden, supprior Fratrum Octobris Tomus I.

Eremitarum S. Augustini in conventu Londinensi, dixit, quod, quando ab ipso fuerat in presbyterum ordinatus in ecclesia de Leoministre diocesis Herefordiensis, et dictos Ordines celebravit tunc valde devote, et ex quo incepit Canonem Missæ, visum fuit dicto testi (ut dixit) quod lacrymæ non cessarent ab oculis ejus; et abstergebat cum quadam taballiola (*videtur legendum toballiola, ab Italica voce Tovaglivola, quæ Latine parvum sudarium est*) existente super altare. Dictus autem testis appropinquavit ad altare (ut dixit) præ aliis coordinatis cum eo, quia erat debilis propter infirmitatem, quam passus fuerat, et ratione propinquitatis loci advertit (ut dixit) diligentius ad prædicta. Accedit Roberti de Gloucestria testimonium, dicentis, se vidisse, dum morabatur cum dicto domino Thoma, et credebat esse notum omnibus, qui viderant dictum dominum Thomam celebrantem Missam, quod cum magna devotione et lacrymarum effusione celebrabat. Addo et Wilhelmum Cantilupum, cujus ista verba sunt: Frequenter idem ipse celebrabat, et multum plorabat in Missa, et prolixas Missas dicebat.

98 De quotidianis precibus ab eodem persolvi solitis hæc addidit prælaudatus Robertus de Gloucestria: Totum Officium suum et Horas canonicas dicebat valde devote cum nota sive cantando, et ultra hoc sine nota (*seu sine cantu*) dicebat quotidie septem psalmos Pœnitentiales cum Letania, et Officium mortuorum. Adjecit insuper dominus Joannes de Kemeseya, eundem visum a se esse, dum in ecclesia Missam audiret, attracto, ne videretur, in faciem capucio, cum singultu orantem, cumque post orationem recessisset, deprehensum locum, ubi fuerat, aliquot deciduis lacrymis tinctum.

Horis canonicis, quas semper cantu persolvebat, addedit alias preces etc.

E

§ VI. Sancti mansuetudo in ferendis condonandisque injuriis et aliorum defectibus: studium concordiae in aliis conciliandæ: misericordia in pauperes et infirmos.

Praeter virtutes jam memoratas Richardus in Compendio humilitatem, mansuetudinem, benignitatem, amorem pacis, patientiam aliasque in Sancto nostro breviter commendavit; quod et alii testes fecerunt. Mansuetudinis illius, qua illatas sibi injurias æquo animo tulit, jam dedi exemplum supra num. 58; alia habes in Compendio num. 18 et 55, alterumque produxit Joannes Bute, testis quinquagesimus nonus, qui loquens de lite, quam sanctus Præsul pro vindicandis ecclesiæ suæ juribus cum domino barone Petro Corbet habuit, ut infra pluribus dicetur, ait, illa lite pendente, auditum a se esse præfatum baronem Sancto dicentem: « Aut tu es » plenus diabolo, aut tu es nimis secretarius cum » Deo; » illumque respondentem benigne ac mansuete eidem, quod non utebatur ulla arte diaboli; sed quod in spe divini adjutorii prosequeretur jura ecclesiæ suæ. Testatus item est Wilhelmus Cantilupus, illum, dum Oxonii Theologum ageret, ab uno ex aliis magistris immerito objurgatum, eundemque, cum inter alia ei diceretur, quod multum erat rusticus, respondisse benigne ac patienter, quod verum dicebat.

Mitis animi
Vir concivicia.

F

100 Hanc virtutem etiam magis exercuit eo tempore, quo graves molestias tulit a Joanne Peckhamo archiepiscopo Cantuariensi, metropolita suo, a quo pro episcopatus sui juribus dissidebat, quique illum pro excommunicato volebat haberi. Contrarium infra latius exponam; audiamus interim, quarta animi mansuetudine Sanctus hac in re se gesserit. Raderus vel Rudolphus de Hengham, supra jam laudatus testis, respondit, quod fuerat valde mitis, patiens et benignus; et interrogatus reddidit causam scientiæ de visu et auditu proprio; et quod Frater Johannes de Pecham, quondam archiepiscopus Cantuariensis, persequeretur dictum dominum

gravesque injurias patienter fert:

AUCTORE
C. S.
* i. e. homines

Thomam injuste (sicut dictus testis dixit se credere, et quod etiam communiter gentes * hoc dicebant;) et cum dictus dominus Thomas non videbatur propter hoc habere aliquam malam voluntatem contra dictum dominum archiepiscopum, nec prorumpebat in verbis contra eum; immo benigne patiebatur. Et dictus testis dixit, quod, cum prædictus dominus Thomas ratione persecutionis dicti domini archiepiscopi ivit ad curiam Romanam, ipse testis equitavit et ivit pedes cum ipso domino Thoma, equitante vel peditante, per quatuor leucas Anglicanas: et licet loquerentur de diversis episcopatum suum Herefordiensem tangentibus, non tamen audiverat, quod diceret aliquod sinistrum de archiepiscopo supradicto.

etiam mini-
strorum suo-
rum inconsi-
derata dicta
factaque

* ipsi

101 Jam quod ad domesticos illius pertinet, delinquentes sic arguebat, ut leves eorum defectus patienter ferret, ac penitentibus facile ignosceret. Robertus de Gloucestria ea de re testari jussus, deposuit, se non vidisse eo tempore, quo fuit cum eo conversatus, aliquid, propter quod de contrario potuerit notari. Et vidit frequenter, quod, quando ejus clerici, vel alii ejus familiares respondebant sibi *, aliquid præcipienti, turbato animo et impatienter, dictus dominus Thomas patienter et benigne tolerabat et supportabat eos, et aliqua verba placatoria dicebat ad demulcendum eosdem. *Mox exempli gratia subdit, quod ipsimet acciderat.* Cum ipse (ait) dominus Thomas præcepisset ipsi testi et magistro Rogerio de Sevenak sociis ejus, quod conciperent et dictarent et scriberent formam ejusdam arbitrii seu amicabile compositionis, inter ipsum et episcopum Assavensem factæ, interveniente domino Edwardo rege Angliæ, et uterque eorum neglexisset propter alterum; et adveniente die, in qua debebat exhiberi forma dictæ compositionis, dictus dominus Thomas ante exhibitionem vellet videre dictam formam compositionis, et eam requireret; et dictus magister Rogerius diceret, quod credebatur, eam dictasse magistrum Robertum; et dictus Robertus vice versa diceret, quod credebatur, eam dictasse dictum magistrum Rogerium; prædictus dominus Thomas dixit: Modo video, qualiter vadunt negotia mea. Apportetis mihi pergamenum, incaustum (sive atramentum) et pennam; et ego dictabo.

leniter fert,
dissimulatque,

102 Quibus allatis per dictum testem, et super ejus lectum positis, cum dictus testis reversus ad cameram suam se potuisset in lecto ad dormiendum post meridiem, post paulum dictus dominus Thomas, qui nihil dixerat ipsi testi, quando pergamenum, incaustum et pennam super ejus lectum posuerat, sed quasi admirative conspexerat nihil dicendo, veniens ad cameram ipsius testis cum pergameno, incausto et penna prædictis, dixit ei patienter et eum excitando: Surge, surge, et dicta hoc instrumentum. Et licet materia magna impatientiæ fuisset præstita eidem in facto prædicto, et quia non dictaverat, ut præceperat, et quia dictum pergamenum, incaustum et pennam dictus testis quasi derisorie sibi apportaverat; cum non petiisset, sibi apportari ea intentione, ut ipse idem scriberet (sicut putat idem testis; cum talia non consuevisset scribere vel dictare; sed petiisset potius ad corrigendum et accelerandum eosdem) supportavit patienter et benigne; nec ex hoc contra ipsum testem et prædictum magistrum Rogerium murmuravit.

eosdemque
delictorum
suorum ve-
niam precan-
tes
* ei

103 Sancti Viri mansuetudinem in ignoscendo pariter expertus laudavit etiam Hugo le Barber, domesticus ejus, qui (ut habet processus) interrogatus, si remittebat libenter illis, qui inferebant vel dicebant sibi * injurias vel offensas, respondit, quod sic: et interrogatus, quomodo hæc sciebat, dixit, quod hoc viderat et audiverat pluries, dum petebatur ab eo, quod parceret illis, qui eum offenderant; quia cito parcebat. Et specificavit, quod ipse testis et Anselmus Marescallus et quidam alius familiaris dicti domini Thomæ quadam nocte evagari volentes, cum non possent per portam exire,

exiverunt per murum domus ecclesiæ de Hampton, in qua erat tunc dictus dominus Thomas. Et cum fuissent coram eo in crastinum accusati, arguit et corripuit eos, et voluit eos expellere a se. Et cum instanter peterent veniam, pepercit eis; ita tamen quod, si amplius hoc contingeret eis, essent perpetuo exclusi a familia sua. *Subjicit idem Hugo et alterum exemplum, quod totidem verbis juxerit similiter retulisse.*

104 Dum dictus dominus Thomas erat in studio Oxonii et ibidem regeret in Decretis, declinavit semel ad civitatem Londinensem, et invitavit ad comedendum dominum Edwardum, tunc filium domini Henrici regis Angliæ, et multos comites et barones et justiciarios regis. Dictus autem testis apportavit vasa ejus argentea ad dictam civitatem Londinensem; et dum deposuisset in curte (id est in adibus atrii) domus, in qua debebat fieri convivium, et in qua erat tunc dictus dominus Thomas, ingressit se quidam, qui videbatur ex habitu et gestu esse nobilis et curialis domicellus, ad adjuvandum dictum testem, ut collocaret et reponeret cum eo dicta vasa argentea; et prædictus domicellus tunc furtive et fraudulenter subripuit quamdam cupam argenteam deauratam cum coopertorio ponderis septem marcarum argenti cum dimidia cum qua bibebat idem dominus Thomas; et cum dicta cupa fugiens, ex tunc non potuit ab ipso teste reperiri. Cum autem in crastinum innotuisset dicto domino Thomæ, et dictus testis multum inde dolens et tristis ex dicta subtractione cupæ, peteret ab eo veniam, pepercerat sibi, primo tamen de negligentia arguens, et post veniam datam præcipienti, quod se exhiberet deinceps in consimilibus cautiorem.

facile in gra-
tiam recipit.

105 Gravius in ipsum peccaverat, veniamque obtinuit Adamus de Kyngeshuam jurisperitus, qui in processu undecimo inter testes loco nominatur, dixitque, quod ipse testis et gentes suæ occasione dictæ gardiæ derobaverant (id est apprehenderant vel spoliaverant) et mutilaverant aliquos ex gentibus dicti domini Thomæ; et ipse testis petiit veniam et misericordiam a dicto domino Thoma, et pepercit ei. Et prædicta dixit fuisse *, erunt triginta anni ante finem hujus mensis Julii, videlicet anni 1507, quo hæc testatus Adamus est, atque adeo ista contigerint anno 1277. Gardia Latine custodia est; sed cum non habeam totum Adami testimonium, non assequor, quid vocibus illis occasione dictæ gardiæ indicetur; nisi forte ex referendæ sint ad litem, quam mox præmiserat Sanctum intendisse baroni Petro Corbet, qui servos pecudesque ecclesiæ Herefordiensi in locis, de quibus erat contentio, violenter abduxerat. Ut sit, cum Adamus in processu dicatur fuisse de familia, sive ex domesticis Thomæ post aditum episcopatum, procul dubio graves illas injurias Sancto intulerat, antequam in familiam ipsius fuerat admissus; quod ejusdem Sancti mansuetudinem non parum commendat.

ut et alterum.
quem etiam
domesticis suis
adscivit,

* i. e. contigisse

106 Hanc gratiam deinde etiam novo beneficio pius Præsul auxit; nam, ut ibidem sequitur, ipse testis erat obligatus in decem marchas argenti dicto domino Thomæ; et quando ivit ad curiam (Romanam scilicet) dictus dominus Thomas, et idem testis reciperet ab eo licentiam (sive valediceret) apud Prestebury diocesis Wigorniensis, dictus dominus Thomas dixit eidem testi, quod in testamento suo remiserat ei illas decem marchas, si contingeret, eum decedere, priusquam rediret in Angliam. Et dictus testis dixit ei: Domine, vos revertimini, si Deo placet. Et dictus dominus Thomas respondit: Non credo. Et dixit valde pio modo, et sicut prædixit, ita extitit subsecutum; quia obiit in partibus ultramontanis. Ita ille. Ex tam miti autem animo nascebatur amor pacis etiam inter alios conciliandæ, de quo pauca in processu reperio. Frater Thomas Ylleye, Ordinis Fratrum B. M. de Monte Carmelo, magister in sacra Theologia, testis decimus septimus deposuit, dum Sanctus Oxonii in studiis versaretur, aeres simultates inter scholasticos Australes Borealesque ortas esse; ipsum vero, qui inter Australes eminebat,

atque aliud
beneficium ei
præstitit.
Dissidentes

A eminebat, non modo non voluisse horum partes tutari, sed pro viribus laborasse, ut dissidentes conciliaret.

ad concordiam
et amicitiam
reducit.

107 In eadem universitate studiis operam adhuc dabat, quando duos presbyteros ad concordiam reduxit, utque eam magis firmaret, convivio excepit. Ita discimus ex testimonio Hugonis le Barber, qui interrogatus, si libenter pacificabat discordes, respondit, quod sic; et specificavit, quod apud Hampton concordavit et pacificavit duos presbyteros inter se discordes; et unus vocabatur dominus Petrus, et alius dominus Robertus. Interrogatus, quomodo sciebat de dicta concordia, respondit, se fuisse præsentem, quando dicti presbyteri comederunt cum dicto domino Thoma in die, qua prædictam pacem fecisse publice dicebantur et asserebantur a familiaribus dicti domini Thomæ, qui interfuerant supradictis. Et prædicta dixit fuisse illo tempore, quo dictus dominus Thomas morabatur in studio Oxoniensi. Eodem teste Hugone, specificavit et concordavit Joannem de Ludhuam domicellum cum amicis et parentibus Matildis de Valoyes, filiæ domini Joannis de Cantalupo, fratris dicti domini Thomæ, quam Matildem desponsaverat dictus domicellus, insciis parentibus ejusdem Matildis. Interrogatus, quomodo hoc sciebat, respondit, se vidisse et audivisse prædicta apud Suyterfeld, dicto domino Thoma nondum episcopo existente. Huc usque Hugo le Barber: brevius Robertus de Gloucestria ait: Discordes libenter ad concordiam reducebat; et specificavit (idem testis) ipsum reduxisse ad concordiam dominum Hugonem de la Suche, baronem Lincolnensis diocesis, et ejus uxorem discordes.

Quotidie coram se aiebat
aliquot pauperes.

108 Multo magis in eo eluxit misericordia in pauperes, quos non modo vulgari stipe juvabat, verum etiam coram se cibis recreabat. Certe Richardus episcopus num. 51 Compendii affirmavit, Thomam tam ante, quam post susceptum episcopatum, fecisse coram se comedere multos pauperes omni die, et nihilominus aliis pauperibus juxta ejus possibilitatem eleemosynas erogare consuevisse. Consonant alii testes, quorum aliquos hic nominabo. Robertus de Gloucestria dixit, se vidisse, quod largas eleemosynas tam Religiosis quam aliis fieri faciebat; et ultra hoc comedebant multi pauperes omni die coram eo. Wilhelmus de Cantilupo ait: Multi pauperes, antequam esset episcopus et post, comedebant omni die coram eo in aula sua. Dominus Adamus de Kyngeshuam, supra laudatus domesticus ejus, faciebat, inquit, aliquos pauperes comedere coram se. Joannes Bute addidit numerum egenorum, quos quotidie, sive coram se sive in domo sua aiebat, Continue, inquit, dabat ad comedendum in domo sua tredecim pauperibus et septem parvulis, et ultra hoc dabat eleemosynam alternis diebus.

quos vocabat
Fratres et
vocari volebat;

109 Solebat autem Sanctus pauperes omnes suos fratres vocare, et a domesticis ac familiaribus suis sic vocari volebat; cujus rei exstat in processu insigne testimonium Raderi vel Rodulphi de Henghuam, quod locum hic habere meretur. Loquebatur ita humiliter pauperibus et famulis suis, sicut aliis, et dictos pauperes vocabat FRATRES; et frequenter redarguerat ipsum testem et alios familiares suos, quando non vocabant dictos pauperes FRATRES; asserens idem dominus Thomas, pauperes dumtaxat esse, quos Deus odiebat; Et quos vocatis pauperes (inquit sanctus Præsul) nobis sunt ditiores. Cum autem dictus dominus Thomas quadam die comederet et haberet coram se quinque vel septem pauperes comedentes, præcepit Roberto de Wytaere familiari suo, quod iret ad portam ad videndum, si erant ibi aliqui fratres, et quod faceret ascendere duos. Dictus autem famulus ivit ad portam, et non invenit ibi Religiosos, quos credebatur vocari FRATRES: et retulit dicto domino Thomæ, quod non erant in dicta porta Fratres alicujus Ordinis.

110 Et dictus dominus Thomas dixit ei, eum

arguendo: Nonne sunt ibi tales fratres, quales sunt isti, qui comedunt hic, ostendens illi pauperes, coram ipso comedentes? Et ille Robertus respondit, quod bene erant tales viginti fratres ad portam: et præcepit tunc, quod faceret ascendere quinque ex eis; et factum est ita. Et prædicta dixit fuisse apud Hampton Wigorniensis diocesis, acta præsentem ipso teste et pluribus aliis familiaribus dicti domini Thomæ, bene per sedecim annos, antequam esset promotus ad episcopatum. Ad hæc in more positum habebat, primum ferculorum bolum, quodque ex delicatioribus cibis in lancibus demum supererat, pauperibus destinare Audi Hugonem le Barber in processu denuo testantem. Aliquando fingebat, se bibere bonam cervisiam et bona cibaria comedere; et dimittebat ea et dabat aliis, vel faciebat poni in eleemosyna; et hoc frequentius, quam quod mitteret aliis, nisi de cibariis delicatis esset in rara copia; quia tunc de dictis cibariis pretiosis primo dabat sociis et aliis comedentibus cum eo; et si quid supererat sibi, faciebat in eleemosyna poni. Dixit etiam, quod numquam assumebat aliquem cibum, quin primum bolum, quem esset assumpturus, periceret * et deputaret ad eleemosynam; et quando ministrabantur sibi potagia, frustum panis ponebat in eis, et postmodum dictum frustum panis ponebat in dicta eleemosyna. E

AUCTORE
C. S.

ar primos ferculorum bolum et delicatos cibos destinabat egenis.

* i. e. reponeret

111 Atque hæc quidem de quotidianis eleemosynis in vulgares pauperes ab illo erogari solitis, quibus addenda sunt, quæ superius num. 52, ubi de pia Sancti, studiis litterarum vacantis, vita actum est, aliaque, quæ § 4 de ejusdem religione in beneficiis ecclesiasticis administrandis jam exposui. De alterius conditionis pauperibus ex testimonio Joannis Bute in processu hæc rursum legere est: Dixit etiam, se vidisse, quod nobilibus, qui propter aliquod infortunium devenerant ad paupertatem, faciebat eleemosynas secretas de blado (id est de frumento) et de pecunia; et nominavit unum, scilicet Alanum de Walinton, cui præcepit dari, audiente ipso teste, medium quartum frumenti, et pecuniam, nescit, in quanta quantitate: et hoc dixit fuisse in manerio (seu domo vel villa) dicti Episcopi de Prestebury: et similia faciebat in aliis maneriis suis, sicut dixit, se audivisse.

Sublevabat etiam inopiam nobilium

112 Vox quartus vel quartum videtur idem significare, quod quarta, quam Spelmannus in Glossario scribit Anglis fuisse quartam partem moti; quod si ita sit, medius quartus erit tantum octava pars moti, exiguaque videbitur eleemosyna, viro nobili facta, nisi modius ille magnæ mensuræ fuerit. In Glossario Cangii aucto vox quartus nonnumquam usurpatur pro quarta parte fructuum, quam domini annuatim percipiebant ex agris suis, quos ea conditione elocabant aliis colendos. Quid si sanctus Episcopus ejusmodi quartam partem frumenti ex quodam agro ecclesiæ suæ apud Prestebury perceperit, et hujus mediam partem laudato viro nobili concesserit in eleemosynam? Nec præteribat pia Sancti munificentia Religiosos, quos sua professio fecerat pauperes. Nam Religiosos omnes (verba processus sunt ex testimonio Roberti de Gloucestria) multum honorabat, ut dixit, pluries se vidisse: et sæpius comedebat in domibus Fratrum Prædicatorum et Minorum, et ibi pascebat eosdem.

et Religiosorum.

113 Joannes Bute adjecit etiam, quod, quando subditi sui erant mulctati a senescallis suis, multoties remittebat in totum; et quando indigebant blado, faciebat eis tradi de blado suo mutuo, ut redderent bladum pro blado in sequenti anno: et quandoolvere non poterant propter paupertatem, remittebat eis. Altera S. Thomæ cura erat de egenis vestiendis, de qua Wilhelmus Cantilupo oculatus testis hæc ait: In parochiis, quas habebat, antequam esset episcopus, faciebat dari vestes pauperibus parochianis suis, et idem fecerat, postquam fuit episcopus. Erant hæc vestes, ut ibidem legitur, de grosso panno, et de diversis coloribus: et onerabat gentes suas (id est ministros suos) quod bene dividerent dictos pannos inter pauperes in locis, a quibus

Variis mulctas condonat. frumentum mutuum concedit, vestes

ACTORE
C. S.

quibus beneficia recipiebat. *De locis, in quibus ista fieri viderat laudatus Wilhelmus, præmiserat ibidem*: Antequam esset episcopus, dabat prædictas vestes in parochiis de Hampton, Suterfeld; et postquam fuit episcopus, apud Bosebury.

pauperibus.
et egentibus
presbyteris.

114 Simili liberalitate succurrebat etiam presbyteris, quibus non satis prospectum erat, ut pro suo statu vestes sibi compararent. Audiamus rursus Hugonem le Barber, veterem ejus domesticum, qui a commissariis Apostolicis interrogatus, si dabat presbyteris servientibus in beneficiis suis dictas robas, vel aliis, dixit, quod interdum illis et interdum aliis; quod idem testis de mandato dicti domini Thomæ portavit unum mantellum de blueto, foderatum de minutis variis, cuidam vicario, qui non erat in ecclesiis vel servitiis dicti domini Thomæ; de ejus autem nomine dixit se non recordari, quia jam erant quadraginta sex anni elapsi, quod prædicta fuerant. *Ut vero lector voces barbaras intelligat. Bluetum est color cæruleus, Gallis bleu, Angelis blue dictus. Foderatum ab Italico foderare insuere, ut supra dixi; ac denique minuti varii, Gallice menu-vair, vellus est e pretiosis pelliculis candidis cæruleisque confectum. Itaque mantellum de blueto etc. est palliolum e panno caruleo, forte violaceo, cui intrinsecus insutum erat ejusmodi vellus, ad calorem*

B pariter et splendorem conciliandum.

aliique, ut
eum ad fru-
gem reducat,
et largitur.

115 Prosequitur ibidem laudatus Hugo subjungens alterum ejus generis donum, quod S. Thomas, dum Parisiis habitabat, cuidam fecit, non tam ut inopi succurreret, quam ut eundem a liberiori vita revocaret ad frugem. Verba accipe. Dixit etiam, quod, cum dictus dominus Thomas erat in studio Parisiensi, et ipse testis cum eo (jam sunt quinquaginta anni elapsi) dedit Willelmo Plantefolie, facienti colliridas et sequenti tabernas et ludenti ad taxillos, mantellum supertunicale et capucium, foderata de minutis variis, et etiam tunicam de bono blueto de Ipre; quo quidem Wilhelmus promisit sibi * et juravit, quod per annum abstineret a lula taxillorum et ab ingressu tabernarum. *Vocabula barbara expone ex prædictis; dum autem dicitur bluetum de Ipre, puto, indicari pannum caruleum, contextum tinctumque Ipris, civitate Belgii nostri Austriaci in comitatu Flandrie, in qua pannorum fabrica olim celebris fuit.*

Eximiam
curam gerit
de infirmis:

116 Ad misericordiam pariter spectat cura de infirmis, pro quibus quam sollicitus fuerit, ex gemino testimonio licebit colligere. Primum, quod Wilhelmi Cantilupi est, sic habet: Multum compatiiebatur infirmis de familia et de parochiis suis; et de cibariis delicatis, quæ præparabantur pro ipso, mittebat eisdem, et præcipiebat suis, quod haberent bonam curam de dictis infirmis. Et prædicta dixit, se vidisse pluries, ante etiam quam dictus dominus Thomas esset episcopus; et ipse idem visitabat infirmos prædictos. Interrogatus, si sciret specificare aliquem casum de visitatione dictorum infirmorum, respondit, quod generaliter dictus dominus Thomas faciebat prædicta, et quod visitaverat ipsum testem infirmum. Alterum testimonium est Hugonis le Barber, qui dixit etiam, quod multum compatiiebatur infirmis; et quando aliquis de familia sua (hoc est, ex domesticis suis) infirmabatur, ipse visitabat eum personaliter frequenter, et faciebat haberi magnam curam de eo; et quantumcumque (lege qualiscumque) esset infirmi status, faciebat medicinalia præparari eidem. Et hoc dixit accidisse in personam ipsius testis, qui fuit per annum et quatuor menses apud Hampton et Kemeseye et Aston infirmus. De nominibus aliorum dixit, se non recordari, quia non ponebat hoc corde suo, cum passim omnes de familia sua infirmos visitaret. Ad etiam Commentarium hunc supra num. 38, ubi reliqua Hugonis verba, quæ huc pertinent, jam recensui.

117 Joannes Bute, in processu testis quinquagesimus nonus, inter illius misericordiarum opera etiam retulit ejusdem gesta adversus Judæos, qui adulterando monetam regiam usurasque extorquendo

apt adversus
Judæos Chri-
stianis no-
viss.

multos Christianos redegerant ad egestatem. Obtinuit igitur a rege Angliæ, Henrico III, aut ejus filio Eduardo licentiam, ut illis Christus prædicaretur, et obstinati in superstitione sua e regno pellerentur. Neque vinci se passus est nummorum copia, qua pro more suo tentabant illi impunitatem iniquitatis suæ ab illo emere. Factum ita narrat processus: Dominus Thomas videns, quod Judæi multa mala perpetrabant in regno Angliæ, procuravit cum rege, quod prædicaret eis, et quod illi, qui nollent converti, exirent regnum Angliæ. Falsaverant enim monetam regiam, et multi fuerant in regno Angliæ exhæreditati per eos propter extorsionem usurarum. Et ipso teste præsentem, occurrerunt dicto domino Thomæ quingenti ex Judæis, rogantes et pecuniam offerentes, ut desisteret a persecutione eorum. Et ipse respondit, quod non faceret, nisi converterentur; quia erant inimici Dei et rebelles fidei. Sic ibi; quem tamen finem ista pia molimina habuerint, nec hic nec alibi comperi.

118 Porro tenerum affectum, quo pauperes, quos Fratrum nomine, ut dictum est, appellare soluerat, ubique complectebatur, quemque in sustentanda eorumdem egestate, in leniendis corporum doloribus, arcendisque malevolorum injuriis tam benigne ac munifice exhibebat, non minus paterne in curandis animarum morbis præstabat. Argumento est, quod Nicolaus de Wichio, monachus presbyter cathedralis ecclesiæ Wigorniensis coram crebro laudatis commissariis juratus deposuit. Ita, inquit, benigne et humiliter se habebat erga pauperes, sicut erga divites. Et dixit, se vidisse, quod, dum esset in ecclesia sua sancti Augustini de Wichio, diocesis Wigorniensis, et multi ex parochianis suis vellent confiteri eidem, audiebat primo confessiones pauperum, quam divitum. Et cum quidam nobilis et dives in prædicto loco dixisset prædicto domino Thomæ, quod non decebat eum loqui cum talibus pauperibus; dominus Thomas respondit, audiente ipso teste, quod ita bene erat redditurus rationem Deo de animabus pauperum, sicut divitum. Interrogatus (testis Nicolaus) de tempore, quo fuerunt prædicta verba dicta per dictum dominum Thomam, respondit, quod per octo annos, antequam esset episcopus, et sunt modo quadraginta anni vel circa, et quod ille, qui confitebatur dicto domino Thomæ, erat contractus, nec poterat sine duobus baculis ire.

Pauperes præ
divitibus audit
confitentes.

E

§ VII. Sancti curæ et virtutes episcopales: justa severitas in delinquentes pervicaces: observantia sacrorum canonum: jura ecclesiæ Herefordiensis adversus comitem Glocestriæ vindicata.

Quas hactenus memoravi S. Thomæ nostri virtutes, ad varios vitæ illius status pertinent; nunc ad eas progredior, quæ magis propriæ episcoporum sunt. Richardus in Compendio num. 21 fere tantum generaliter declaravit, ipsum omnes sancti episcopi partes diligenter explevisse; ac deinde pluribus exposuit, quæ idem ille pro juribus ecclesiæ suæ defendendis restituendisque fortiter acque ac feliciter gessit. Quapropter pauca quædam ab aliis testibus paulo explicatius tradita præmittam, priusquam ad contentiosa illa veniamus. Robertus de Gloucestria, juratus testis interrogatus, qualiter in episcopatu rexit seipsum et ecclesiam atque plebem sibi commissam, respondit, quod valde bene... Et dixit, quod viderat ipsum bene regentem seipsum in exercitatione virtutum, domum et familiam suam, et quod bene defenderat jura ecclesiæ suæ: visitabat diocesium, et visitando celebrabat cum maximis fletibus, et prædicabat ferventer et devote, et audiebat confessiones, et alia episcopali officio incumbentia debite peragebat.

Factus epi-
scopus gregem
suum diligen-
ter curat,

120 Pari modo ad eandem questionem respondit Wilhelmus Cantilupus, et responsi sui rationem reddidit, se vidisse, quod ipse audiebat et dicebat

diocesim visi-
tat, concionatur, confessio-

Matutinum

A Matutinum et Missam et alias Horas cum nota (*id est*, cum cantu) et frequenter ipse celebrabat, et multum plorabat in Missa, et prolixas Missas dicebat, et multoties prædicabat et confessiones audiebat subditorum suorum. Et hoc dixit, se vidisse et audivisse, priusquam dictus dominus Thomas esset episcopus, et post, in diversis locis; et specialiter apud Bosebury, ubi est ecclesia pertinet ad mensam episcopi Herefordiensis, et apud Suyterfeld, Doderbult, Hampton et Kemeseye, in quibus locis dictus dominus Thomas erat beneficiatus, priusquam esset episcopus. *Singulare est, quod de ejusdem ad conferendum Sacramentum Confirmationis promptitudine ibidem etiam asseruit, sic inquit*: Quando equitabat, portabat semper stolam ad collum suum subtus capam vel Rodeundellum suum (*alias* Rodundellus et Rotundellus dicitur, *estque chlamydis species*) et erat circumcinctus dicta stola ad modum crucis ex parte interiori, et portabat dictam stolam, ut esset paratus ad chrismandum pueros occurrentes eidem, quorum confirmatio petebatur.

parvulis confert, delinquentes, etiam nobiles, corripit, castigatque;

B *121 Præmiserat quoque ista*: Quando equitabat per diocesim suam, et veniebat aliquis pauper homo vel aliqua paupercula mulier cum aliquo parvulo, quem petebat confirmari, descendebat de equo, et confirmabat dictum parvulum, et valde curialiter et humiliter loquebatur eisdem. *Ex paucis hisce cuique facile erit conjectare, quanta cum sollicitudine pastorali gregem sibi commissum curaverit. Non minus explebat alteram sui muneris partem, quæ in correptione delinquentium et castigatione perveracium consistit.* Corrigebat (*inquit Robertus de Gloucestria*) et arguebat subditos suos, tam majores, quam mediocres, quam minores. Et requisitus (*Robertus*) ut specificaret casus, si quos sciebat, narravit, eum excommunicasse propter vitium incontinentiæ et aliqua alia, illata sibi et suis, dum visitaret diocesim suam, dominum Reginaldum, filium Petri, militem et baronem diocesis Herefordiensis; et tamdiu eum tenuit excommunicatum, quo usque debitam correctionem subiit, ad præcepta ipsius domini Thomæ redeundo. *Adi etiam Compendium Vitæ num. 25.*

monachum excommunicat, perveracemque curat carceri includi.

C *122 Justam severitatem illius expertus quoque est quidam alter laicus Herefordiensis, qui cum pellicem substituisset uxori suæ, monentique sancto Episcopo minime obtemperaret, ab eodem anathematis vinculo constrictus, ac deinde, cum vel sic in sua perveracia perstaret, eodem curante, in regium carcerem confectus fuit. Testem habemus Richardum de Kymberle, de quo in processu legitur*: Dixit, quod, cum quidam burgensis de civitate Herefordiensi, de cujus nomine dixit se non recordari, uxore propria relicta, adhæreret cuidam alteri mulieri; et admonitus ac correptus, a dicto domino Thoma excommunicatus fuisset, et per quadraginta dies excommunicationem sustinisset animo indurato, prædictus dominus Thomas, elapsus quadraginta diebus, fecit per curiam regiam capi et incarcerari eundem. Et prædicta dixit se audivisse prædictus testis a ministris dicti domini Thomæ.

Potentem baronem propter vetus delictum

D *125 Sub eodem sancto Præsule baro Rogerius de Clifford facinus, quod in Petrum de Aquablanca, secundum ipsiusmet Thomæ in Herefordiensi sede decessorem, commiserat, multisque annis tulerat impune, coactus tandem fuit publica pœnitentia eluere. Factum affirmavit Joannes de Leoministre, in processu testis quinquagesimus quartus, cujus hac de re testimonium totidem verbis transcribo.* Narravit, quod, cum nobilis et potens vir, dominus Rogerius de Clifford, baro convicius diocesis Herefordiensis, cepisset causa castus et extorsionis tempore generalis guerræ *, quæ erat in Anglia, dominum Petrum de Aquablanca, quondam episcopum Herefordiensem; et idem baro ex causa reconciliationis venisset ad dictum dominum Thomam, non potuit obtinere cum dicto domino Thoma, licet offerret centum libras sterlingarum,

* i. e. belli

quin ageret publicam pœnitentiam in conspectu totius populi in ecclesia Herefordiensi. Et ivit in tunica sine capucio, nudis pedibus, cum processione per totam ecclesiam Herefordiensem et per claustrum ecclesiæ; et dictus dominus Thomas sequebatur eum cum virga in manu, quo usque fuit ad majus altare, fugando eundem. Et hoc dixit se prædictus testis vidisse semel, et interfuisse prædictis: de dictis autem centum libris dixit se audivisse per relatum communem.

E *124 Petri captivitatem Nicolaus Trivettus in Chronico ad annum Christi 1265, id est, annis circiter duodecim ante S. Thomæ episcopatum memorat, ejusdemque causam ac modum exponit his verbis*: Edwardus filius regis Angliæ (*Henrici III*) cum exercitum copiosum contra principem Walliæ collegisset, et ille ad nemorosa et palustria fugiens, copiam pugnæ non faceret, a patre in Angliam revocatur. Symon Leicestriæ comes, capitaneus baronum contra regem insurgentium factus, prædari cœperat bona regi adhærentium, et præcipue eorum, qui reginæ attinentes per eam introducti fuerant in Angliam, quos Alienigenas appellabant. Quidam etiam de parte baronum Herefordensem episcopum Petrum, natione Burgundum, in ecclesia sua cathedrali captum duxerunt ad castrum de Herdesleya, thesaurum ejus pariter dividendes. *Ceterum Franciscus Godwinus in Commentario de Præsulibus Angliæ eundem episcopum vernacule cognominavit de Egueblank, mortuumque ait anno 1268, succedente eidem Joanne Breton, proximo S. Thomæ decessore.*

AUCTORE C. S.

ad publicam pœnitentiam adigit,

F *123 Alterum ejusdem baronis contra immunitatem ecclesiasticam delictum pœnamque Robertus de Gloucestria commemoravit, de justitia Sancti testari jussus. Nam in confirmationem dictorum suorum adjecit (uti in processu legitur) quod, cum dominus Rogerius de Clifford, miles et baro diocesis Herefordiensis, propter detentionem cujusdam clerici in castro de Erdesleye dicti baronis incarcerati, fuisset excommunicatus ab ipso teste, tunc officiali dicti domini Thomæ existente, et clerico relaxato, petiisset absolvi a dicto domino Thoma, quamquam esset magnus et potens, noluit eum absolvere; sed remisit eum absolvendum ad officialem prædictum: nempe ut baro ille magis se humiliaret, ab eoque veniam peteret, in quem forsitan ob latam excommunicationis sententiam impotentius fuerat animatus. De eodem argumento correptionis justæque severitatis sancti Præsulis meminit Joannes Bute, qui cum ejusdem justitiam vindicativam coram commissariis assereret, reddidit causam, quia, ut inquit, viderat multos publice pœnites coram dicto domino Thoma in camisia, quibus propter favorem vel preces noluerat remittere, ne læderetur justitia, pœnitentiam supra dictam. *Alia ejusmodi exempla producemus inferius, ubi agendum est de invicta Sancti in ecclesiæ suæ jurius adversus quoslibet vindicandis fortitudine animi.**

aliaque justæ severitatis exempla statuit,

G *126 Hactenus de personis laicis a sancto Præsule castigatis; unum de monacho exemplum protulit Richardus de Kymberle, testis duodecimus, quod in processu sic memoratur*: Item dixit, quod, cum prædictus dominus Thomas visitaret prioratum monachorum nigrorum apud Leoministre, invenit Fratrem Guillelmum de Wynton, monachum dicti loci, graviter esse diffamatum de inhonesta conversatione cum quadam moniali de Lingebrok; et cum nollet se purgare cum dicto domino Thoma, fecit eum amoveri a dicto loco, in quo erat subdecanus, et ipsum transferri apud Radingiam diocesis Sarisburiensis. *De Leoministrensi prioratu pluribus agunt Rogerius Dodsworth et Guillelmus Dugdale tom. I Monastici Anglicani pag. 420 et sequenti, ubi dicitur fuisse cella cœnobii Readingensis Ordinis S. Benedicti, in agro Herefordiensi sita. Hoc titulo S. Thomas jus eam visitandi, quod monachi decessoribus ejus negaverant, velut sibi debitum multo cum labore tandem obtinuerat, uti in Compendio num. 24 narratur; eaque de causa hic plura non*

monachumque se objectis purgare remittentem e diocesi sua pellit.

ACTORE
C. S.

non addens, tantummodo observo, monachum illum, sive jure sive injuria accusatum, seque apud sanctum Episcopum purgare renuentem, ab eodem e diocesi sua ad Readingense monasterium, cui Leominastrensis prioratus suberat, amandatum fuisse, ut abbati suo suae conversationis rationes redderet.

Clericos plura
beneficia con-
tra sacros
canones

127 Irreperat etiam in Herefordiensem, uti et in alias Angliae dioceses abusus ille, ex quo contra sacrorum canonum decreta clerici sine Apostolica Sedis dispensatione plura ecclesiastica beneficia obtinebant. Ut hunc tolleret, monuit illos, ut vel altera dimitterent, vel dispensationem a summo Pontifice obtentam exhiberent, aut certe peterent; recusantes vero ipse sua usus potestate mulctavit. Testem habemus saepe nominatum doctorem Decretorum et cancellarium Herefordiensem, magistrum Robertum de Gloucestria, cujus asserta de more subjungo. Item dixit, occurrere memoriae, exemplificando de correctione praedicta, quod, cum supradictus Herveus (videlicet Herveus de Borham, decanus ecclesiae Londinensis et praecentor Herefordiensis, qui ad episcopatum aspiraverat, quando S. Thomas electus fuit) absque dispensatione teneret praecentoriam ecclesiae Herefordiensis, quae reputabatur ibidem dignitas, cum decanatu ecclesiae Londinensis, dictus dominus Thomas zelo justitiae privavit eum praecentoria praedicta.

sine dispensa-
tione possi-
dentes, eo-
rumdem par-
te privat,

128 Item specificavit, quod, cum magister Richardus de Gravesende, archidiaconus Northamptonensis in ecclesia Lincolnensi, obtineret absque dispensatione parochialem ecclesiam de Ros diocesis Herefordiensis, dictus dominus Thomas privavit eum eadem ecclesia. Item specificavit, quod, cum magister Jacobus de Vitri, archidiaconus quondam Salopshire * in ecclesia Herefordiensi, obtineret una cum dicto archidiaconatu medietatem ecclesiae de Ledebury, quae ecclesia consuevit inter duos canonicos dividi, et dictus magister Jacobus absentasset se a diocesi Herefordiensi, et requisitus et monitus residere nollet, nec dispensationem super residentia et super pluralitate curatorum beneficiorum, quae obtinebat cum dicto archidiaconatu, exhibere, privavit eum dicto archidiaconatu et portione, quam obtinebat in ecclesia de Ledebury supradicta.

abhorret vel
ab umbra si-
moniae.

129 Dubitari quoque nequit, quin sanctus Praesul, quem ante aditum episcopatum maxime sollicitum fuisse, § 4 vidimus, ut in e clesiis, quas ex dispensatione Apostolica multas obtinebat, idoneos ministros collocaret, dubitari, inquam, nequit, quin deinde factus episcopus non minori cura amplissimae suae diocesi Herefordiensi de iisdem prospexerit, et in beneficiis ecclesiasticis conferendis caute integreque processerit. Sane quam alienus fuerit a simonia et respectu personarum, discimus ex ejusdem Roberti testimonio, ex quo abunde liquet, illum vel a sola umbra simoniae abhorruisse. Testimonium illius tale est. Narravit item (Robertus de Gloucestria) quod, cum semel dictus dominus Thomas negasset ad supplicem instantiam domini Rogerii de Mortuomari, magni baronis suae diocesis, cuidam clerico de quodam satis modico beneficio ecclesiastico providere, et ipse testis et alii ejusdem domini Thomae socii dicerent praedicto domino Thomae, quod decuisset eum praedicto baroni complacuisse de beneficio supradicto; respondit, se negasse, quia pro precibus, quas porrigebat dictus baro, putabat eum munera recepisse.

Lasa ecclesiae
sua jura post
maturum
examen

130 Alterum in diocesi sua malum sanctus Antistes deprehendit, tollereque aggressus strenue est; nimirum possessiones juraque ecclesiae suae a potentioribus vi et auctoritate iniuste occupata: utut enim pacis erat amans, procul tamen aberat, ut importuno pacis desiderio, seu verius socordia ignaviaque episcopatus sui jura minui pateretur, aut ante lasa non curaret restituere. Imo vero quotiescumque aquilas sic exigebat, nec aliter poterat obtineri, nulla habita ratione de partis adversae potentia ac ferocitate, intentabat lites, nullisque laboribus, nullis sumptibus parcebat, donec causam evicisset. Verumtamen ne

quis suspicetur, eum in ejusmodi litibus sequendis D
aquo levius processisse, juverit aliquot testium dicta hac super re praemisisse. Frater Nicolaus de Wichio, testis sexagesimus secundus, requisitus, si idem dominus Thomas fuerat naturaliter discretus et prudens, respondit, quod fuerat prudens in his, quae pertinebant ad mundum, et prudentior in his, quae pertinebant ad Deum. Et reddidit causam dicti sui; quia habebat secum bonos et prudentes consiliarios, cum quorum consilio agebat illa, quae pertinebant ad mundum, et ipse vacabat in his, quae pertinent ad Deum; et onerabat dictos consiliarios et conscientias eorumdem, quando a vero et recto deviant.

131 Clarius loquitur Wilhelmus Cantilupus, quo teste, ille, priusquam inciperet aliquam litem, habebat consilium, an haberet jus, priusquam moveret litem; additque item Wilhelmus, hoc... se vidisse Londini, quando movit litem contra comitem Gloucestriae. Prudentiam ejus in rebus agendis similiter laudavit Robertus de Gloucestria; quod consilio maturo et deliberato et communicato sibi assistentibus agebat negotia; et quod non erat fantasticus nec capitosus; quod ratione dictae discretionis et prudentiae fuerat assumptus ad consilium domini Henrici regis Angliae, et fuit ejus cancellarius, et postmodum fuit consiliarius domini Edwardi regis, filii dicti domini Henrici regis. Mitto plura, quia ex supra allegatis erat S. Thomas eminentioris in utroque jure scientiae, probatiorisque prudentiae, justitiae ac sanctitatis vir, quam ut in illum suspicio cadere possit, quod litigiosa negotia praeter aequum ac decorum leviter aggrediretur.

adversus
quoscumque
vindicat.

132 In Compendii edendi num. 16 et duobus sequentibus primo loco exponitur lis, quam ille Gualberto, alias Gilberto de Clare, Glocestriae comiti, movit, et evicit, quamque hic explanari oportet, quia de eadem plura exponenda sunt, quam pro more nostra capiant annotata ad Vitae. An haec prima fuerit omnium, quas in episcopatu suscepit, equidem nequeo affirmare; sed ejusdem initium certe ad priores illius sedis annos referendum videtur, finisque circa annum 1280; cum testis mox producendus illam quatuor vel quinque annis cucurrisse dicat, et ab ejusdem (quantum mihi quidem apparet) fine usque ad annum 1307, quo testabatur, numeret annos viginti octo. Causa litigandi haec fuit. Erat in comitatu Herefordiensi versus colles seu montes Malvernicos, qui ejusdem comitatus plagam Orientalem a Wigornensi ibi separant, oppidum Lydbury vel Ledbury, ad ecclesiam Herefordiensem pertinens, simul cum jure in proximo nemore Malvernico venandi. Huic possessioni ecclesiasticae adiacebant praedia Gilberti Clare Glocestriae comitis, cujus pater jam inde a temporibus duorum triumve S. Thomae decessorum vi et auctoritate sua jus illud sibi iniuste vindicaverat, episcopis ob viri potentiam non ausis illum jure aggredi. Insistebat Gilbertus patris sui vestigiis, et si quos ibi deprehenderet episcopi Herefordiensis venatores, abducebat captivos, et quod volebat, pretium pro eorumdem libertate exigebat.

E

Venationem
ecclesiae Here-
fordiensis a
patre iniuste
usurpata

133 Et vero erat Gilbertus ille Glocestriae comes vir summae potentiae parisque audaciae, atque ipsis quoque Angliae regibus Henrico III, ejusque filio Eduardo, quos aliquando captivos habuit, magnopere metuendus, adeo ut laudatus Eduardus rex filiam suam Joannam ipsi postea dederit in uxorem, ut hoc affinitatis vinculo eundem sibi arctius devinceret. Cum tanto igitur talique viro sanctus Praesul de illata ecclesiae suae injuria expostulavit, et satisfacere renuentem in jus ad tribunal regium vocavit. Et comes quidem illum tum minis tum oblata ingenti pecuniae summa a captis revocare conatus est, sed frustra. De intentatis ab eo minis diserite meminit Robertus de Gloucestria; idque minime mirandum in viro, qui, eodem Roberto teste, erat potentior regni Angliae post regem, et homo crudelis et austerus. De oblata per eundem pecunia in testimonio Joannis Butte legitur: Dictus comes obtulerat magnam pecuniam dicto domino Thomae, ut desisteret a praedicta

iniuste detine-
bat comes
Glocestriae,
vir potens ac
ferox;

F

A dicta lite; et dictus dominus Thomas respondit, quod pro nullo auro dimitteret prosequi jura ecclesiae suae.

hunc Sanctus
nihil veritus
in jus vocavit,

154 Audiamus modo Raderum vel Rudolphum de Henguam, qui inter testes primo loco ponitur, dicturque fuisse regis Angliae in suo banco justiciarius, in Londinensi et Herefordiensi ecclesiis canonicus, jurisperitus famosus, annorum septuaginta vel circiter, quique ab Eduardo rege ipsemet deputatus fuit, ut hanc litem decideret. Itaque is dixit etiam, quod dominus Gilbertus de Clare, comes Gloucestriae, quondam usurpabat jura ecclesiae Herefordiensis in nemoribus ecclesiae apud Maliverniam circa venationes et alia; et praedecessores dicti domini Thomae quasi nihil fecerant super prosecutione jurium suorum contra dictum comitem. Praedictus autem dominus Thomas, cum esset assumptus in episcopum Herefordiensem, videns, in hoc jura, sibi et ecclesiae Herefordiensi competentia deperire, habuit propter hoc magnam contentionem et litem cum dicto domino Gloucestreysi, qui erat tunc major comes et potentior et ditior Angliae. Et dictus testis fuit a praedicto domino rege deputatus justiciarius, et diffinitor dictae causae et contentionis.

B et non obstant
e ejusdem
potentia, li-
tem evicit.

155 Et finaliter, justitia exigente, cum litigasset quatuor vel quinque annis, dictus dominus Thomas propter ejus virilem et audacem prosecutionem, et quod non formidabat dictum comitem, habuit pro se sententiam et judicium, per ipsum testem datum; et recuperavit jura ecclesiae suae. Et dixit interrogatus (*testis Robertus*) viginti octo annos jam esse elapsos, quod intervenerunt praedicta. Adjecit insuper, quod non credebatur, in regno Angliae fuisse tum aliquem archiepiscopum vel episcopum, comitem vel baronem, licet essent multi potentiores dicto domino Thoma, qui fuisset tunc ausus aggredi praedictam litem, et sic eam prosequi contra comitem supradictum, quem comitem dictus dominus rex etiam verebatur et dubitabat (*sive formidabat*); quia, quicquid dictus comes assumebat contra dictum regem vel alios, obtinebat; et vicerat et ceperat dictum regem (*Eduardum I*) et ejus patrem (*Henricum III*) in bello Lewensi (*a rebellibus baronibus gesto*). Et postmodum convertit se ad dictum regem, et in alio praelio facto apud Evesham vicit dominum Symonem de Monteforti (*Licestriae comitem, et rebellium baronum tunc ducem*) et complices suos et eos tradidit morti; et liberavit dictum regem, qui nunc est (*Eduardum*) et ejus patrem a carceribus praedictorum: unde dictus dominus rex dedit filiam suam praedicto comiti in uxorem, et dixit publice, quod eam sibi dabat, ut haberet pacem in regno suo.

C Eiusdem facti
narratio ex
altero teste
oculato,

156 De intestino illo Anglorum bello, quod ad propositum nostrum non attinet, consuli possunt Rerum Anglicarum scriptores; mihi hic annotasse satis erit, memoratam Henrici III regis liberorumque captivitatem et liberationem contigisse ante episcopatum S. Thomae; unde colligere licet, quam formidabilem adversarium ille aggressus sit, suaque constantia ac fortitudine animi in regio tribunali superaverit. Eadem alii quoque in processu asseruerunt, quorum testimoniis, ne lectori tadio sim, supersedeo, praeter aliqua adjuncta, quae ab aliis praeterita Hugo le Barber testata reliquit. In primis de injuriis a comite illatis haec ait: Violenter et manu armata capiebat et capi faciebat gentes dicti domini Thomae, in dictis memoribus venantes, et eas redimere ad voluntatem suam. Et idem fecerat pater dicti comitis temporibus trium praedecessorum domini Thomae praedicti, sicut communiter referebatur et reputabatur, et adhuc reputatur notant in partibus illis... Nam dicti comites erant ita alti et potentes, quod alii de regno Angliae non audebant resistere eis.

qui aliquot
adjuncta,

157 Dixit autem idem testis, se fuisse praesentem in castro dicti episcopi Ledebury, conjuncto dicto nemori, quadam vice, in qua dictus comes

Gilbertus cum gentibus suis armatis venit ad dictum nemus, et dictus dominus comes dixit eidem domino Thomae multa verba imperiosa et superba. et minatus fuit ei, et vocavit eum CLERGIASER (*quasi diceret contemptibilis clerice*) et dixit, quod ipse castigaret eum, sicut castigaverat alios clergiaseros, quia nullus clergiaser auferret sibi illud, quod ipse et ejus praedecessores tenuerant et possederant per longa tempora pacifice et quiete. Et praedictus dominus Thomas respondit praedicto comiti, quod propter ejus minas non omitteret prosequi jura suae ecclesiae Herefordiensis. Et justiciarii regis erant ibi tunc praesentes, et coram eis fiebant minae praedictae. Cum autem comes tunc fecisset praesentari quasdam litteras regias (*forte confictas*) dictis justiciariis regis, qui convocaverant coram se multitudinem gentium illius provinciae ad sciendum, quis erat potior jure quoad dicta contentiosa, et ut secundum recordum (*id est, sententiam et probationem*) in testimonium vocatorum deciderent dictam litem et contentionem; in quibus quidem litteris regis mandabatur dictis justiciariis, quod supersederent et differrent terminare praedicta.

158 Hoc audito, idem dominus Thomas rediens ad quemdam locum satis propinquum in dicto nemore, in quo erat clerus suus, induit se pontificalibus, assumens mitram et crossam (*sive pedum pastorale*) et alia apparamenta episcopalia, et fecit etiam parari et indui capis et vestimentis sacerdotalibus et clericalibus clerum suum; et praecedens dictum clerum suum cum candelis accensis in manibus venit ad locum, in quo sedebant dicti justiciarii et comes cum gentibus suis; et ibidem candelis extinctis, cum dicto clero, habente similiter candelas accensas in manibus, et postmodum eas extinguente, excommunicavit et anathematizavit publice et solemniter omnes et singulos, qui praedicta die impedirent et turbarent in dictis nemoribus jus suum et dictae ecclesiae Herefordiensis: et dicta sententia fuit generalis, et non fuit in ea nominatus dictus comes, nec aliquis alius specialiter... Lata autem dicta sententia, praedictus comes statim ascendit palefredum (*equum*) suum, et recessit immediate cum gentibus suis. Et gentes patriae, quae convenerant pro dicto judicio faciendo, reddiderunt ibidem secundum morem patriae testimonium suum et recordum pro jure ecclesiae Herefordiensis; et justiciarii regis praedictum testimonium et recordum secuti, tulerunt in dicto loco, priusquam inde recederent, et reddiderunt judicium pro dicto domino Thoma et ecclesia Herefordensi.

in priori rela-
tione omissa.

E

159 Et tunc dictus dominus Thomas, qui fecerat multos venatores et canes venaticos congregari, illa die ac tribus sequentibus fecit palam et publice venari in nemore supradicto. Et licet dictus dominus comes fuisset comminatus in praedicto suo recessu, quod, quicumque veniret ad venandum in dicto nemore, inveniret obstaculum et encounter (*hoc est, vim sibi oppositam; nam Anglis encounter Latine est certamen, conflictus etc.*) et gentes armatas secum haberet, nullum tamen tunc, nec etiam postmodum opposuit impedimentum in praedictis dicto domino Thomae vel successoribus ejusdem (*lege successori, quia proximus Sancti successor Richardus Swinfeld etiam vivebat, quando ista Hugo testatus est.*) Et dixit, quod ista fuerunt publice et notorie facta, et sunt publica et notoria in partibus illis, et quod in praedicta die dictus dominus Thomas habuit secum multos barones et nobiles de parentela sua; et nominavit dominos Galfridum de Lucy, Joannem Tregoz, Nicolaum de Zegraue, Fulconem de Lucy et alios. *Huc usque Hugo le Barber; pauca, quae post decisam litem praeterea contigerunt, leguntur in Compendio num. 17 et 18, ubi illa ex aliis testibus confirmabo. Pro cognomento de Lucy forte legendum est de Lacy, cujus nominis familiam, uti etiam Tregoz et Segrave inter illustriores Angliae numerat Camdenus.*

F praeterea me-
moravit.

AUCTORE
C. S.

§ VIII. Aliæ ejusdem lites gesta que pro possessionibus et juribus ecclesiæ Herefordiensis : initia dissensionis cum Joanne Peckhamo archiepiscopo Cantuariensi : secessus in Normanniam.

Alteram eccle-
siæ suæ litem
evincit adver-
sus baronem
Corbet,

In sæpe dicto Compendio sequitur brevis narratio de altera lite, quam Sanctus pro ecclesia sua obtinuit adversus baronem Petrum Corbet, qui magna pascua, ut ibidem ait Richardus, quinque vel septem milliarium in loco vocato Longa Memida usurpaverat tempore decessorum illius antistitum Herefordiensium. De eadem lite meminerunt et alii testes, e quibus Robertus de Gloucestria dixit : Cum dominus Petrus Corbet miles et baro, et ejus pater, scilicet dominus Thomas Corbet, occupassent temporibus prædecessorum dicti domini Thomæ circa quadringentas acras terræ prope forestam (*id est, nemus*) dicti domini Petri et castrum dicti domini episcopi de Ledebury... et prædecessores dicti domini Thomæ non potuissent recuperare jura sua contra eum propter potentiam suam, dictus dominus Thomas, mota lite, obtinuit contra eum; et in iis. dixit, se prædictus testis interfuisse. Acra apud

B Spelmannum in Glossario dicitur derivata a voce Saxonica, esseque Anglis mensurata terræ portio, olim incerta, sed nunc statuto anni xxxi Edoardi I (*id est, die post S. Thomæ obitum, sed ante inchoatum processum canonizationis ejusdem*) bis octogies perticam continens. De oppido vel castro Ledebury vide dicta superius.

a quo illa
magnis dam-
nis affecta
fuerat.

* ad castrum

* i. e. illius

141 Eandem controversiam Hugo le Barber sic exposuit : Dominus Petrus Corbet baro, dominus quondam terræ de Caus, usurpaverat jura ecclesiæ Herefordensis, in quibusdam terris et pascuis pertinentia castri * dicti episcopi et ejusdam villæ, vocatæ Ledebury; et quando dictus baro vel ejus gentes inveniebant animalia dicti Episcopi vel subditorum suorum * in dictis terris et pascuis, capiebant ea et sibi retinebant, nisi pro redemptione cujuslibet animalis decem formæ sterlingorum (*argenteæ monetæ genus erant*) solverentur eidem; et hoc fecerant temporibus duorum prædecessorum immediatorum ipsius domini Thomæ et suo. Contra quem baronem post multos tractatus concordie, cum convenire non possent, movit dominus Thomas litem in curia regia, et judicialiter obtinuit contra eum. Eadem lite pendente, ac verisimiliter in favorem Sancti jam tum vergente, contigit, quod ex Joannis Bute testimonio supra retuli, prædictum scilicet baronem indignabundum hæc ei verba ingessisse : Aut tu es plenus diabolo, aut tu es nimis secretarius cum Deo; illumque nihil his commotum modeste reposuisse, quod non utebatur ulla arte diaboli, sed quod in spe divini adjutorii prosequeretur jura ecclesiæ suæ.

C

Lewelinum
Walliæ prin-
cipem, tres
villas ecclesiæ
inque deti-
nentem,

142 Tertium duobus præcedentibus etiam magis formidabilem adversarium aggressus invicti animi Præsul est, Lewelinum, aliis Leolinum dictum, ultimum e Britannico genere principem Walliæ, qui tres ecclesiæ Herefordiensis villas prope Montem Gomerii, Walliæ oppidum comitatusque Montgomeriæ caput, sitas, jam a temporibus decessorum ejusdem Sancti inique occupatas detinebat. In agrapho nostro testimonii Joannis de Kemeseya hæ villæ vocantur Astone, Chestrok et Multon, e quibus in Tabula topographica comitatus Salopiæ apud Camdenum eo loci inveni Aston, non duas alias, nisi forte nomen Multon deinde mutatum fuerit in Mathlinton, haud procul ab Aston in eodem comitatu situm, et Chestrok pariter transierit in Churchstroke, vicum in limite comitatus Montisgomeriæ positum. Est quoque ibidem in Salopia quatuor aut quinque milliaribus Anglicis ab oppido Montis Gomerii oppidulum Bishops-Castle, quod Camdenus sic dictum ait, quia ad episcopos Herefordenses spectavit, quorum diocesis in hac provincia late patet. Ad hoc ergo oppidum castrumve tres prædictæ villæ in contigua

Wallia sitæ fortasse pertinuerunt. Non poterat Sanctus eas ordinaria juris via indicta in regis tribunalibus lite repetere a principe potenti, cui etiam grave erat principatum suum velut feudum regis Angliæ agnoscere, quique ne id faceret, adversus Eduardum regem postea bellans cæsus est. Ad arma ergo ecclesiastica Thomas se convertit, curavitque, ut ille a Cantuariensi archiepiscopo excommunicaretur, atque ipse etiam eodem gladio suæque solita constantia usus, tandem evicit.

145 Hisce prænotatis, duorum testium asserta, nonnihil discrepantia in adjunctis, audiamus. Hugonis le Barber, qui rem latius, quam Richardus in Compendio num. 19, exposuit, testimonium tale est. Item specificavit, quod ecclesia Herefordensis habet tres villas in Wallia, de quarum nominibus, quia nomina Walliæ a nominibus Angliæ sunt multum extranea, dixit se non recordari, et dictæ tres villæ tantum valent episcopo in redditibus, quantum tertia pars episcopatus Herefordensis, sicut audiverat dici a Roberto de Wodeford, tunc constabulario (*id est, præfecto seu æconomo*) dicti Episcopi in castro suo vocato Ledebury et in districtu suo. Temporibus autem prædecessorum dicti domini Thomæ et suis Wallenses (*sive Walliæ incolæ dicti principis Lewelini subditi*) occupaverant, et tene-

ejusdemque
subditos eidem
ecclesiæ infe-
stos

E

runt per violentiam occupatas dictas tres villas, et subtrahebant dicto Episcopo Herefordensi jura sua, et de dictis tribus villis faciebant guerram et damnificabant alias gentes et loca dicti episcopi et circumvicinorum.

144 Cum autem quadam vice, circa mille ex dictis Wallensibus cepissent quandam magnam prædam in terra dicti Episcopi in partibus de Ledebury, ipse testis cum aliis gentibus armorum, existentibus in illis partibus pro dicto domino Thoma, et cum circumvicinis, recesserunt et abstulerunt et recuperaverunt dictam prædam manu armata. Et cum hoc notificassent dicto domino Thomæ, declinavit cum clero suo ad prædicta loca, et in quodam castro ecclesiæ Herefordensis, ab antiquo diruto a prædictis Wallensibus, propinquo dictis tribus villis, solemniter excommunicavit et anathematizavit dictos Wallenses, multis candelis accensis in fossatum dicti castri projectis; et exinde recessit. Cum autem dicti Wallenses in multitudine congregati, ad denuo invadendam terram dicti Episcopi, facerent inde transitum, et invenirent dictas candelas in multitudine projectas in fossatum, exinde stupefacti, territi et turbati retrócesserunt, licet essent bene duo millia.

publicæ excom-
municat

145 Postmodum infra paucos dies majores dictarum trium villarum significaverunt ipsi testi et aliis, qui erant pro dicto domino Thoma * de Ledebury, quod ipsi volebant concordare et pacificare cum eis, dum tum juvarent eos contra alios Wallenses, qui volebant derobare * dictas tres villas, et dummodo receptarent eos et eorum familias et animalia et res in castro prædicto : et ita factum extitit. Et dictus dominus Thomas recuperavit jura sua et ecclesiæ Herefordensis prædictæ, et adhibet et tenet episcopus dictas tres villas pacifice et quiete. Et prædicta dixit esse et fuisse publica, notoria et manifesta in partibus illis. Nunc etiam accipe relationem Joannis de Kemeseya, canonici Herefordiensis, quam ex eodem processu transcripsi. Item specificavit de lite, quam habuerat cum Lewellino principe Walliæ pro tribus villis, scilicet Astone, Chestrok et Multon, quas nitebatur auferre ecclesiæ Herefordensi; et eum fecit excommunicari per Fratrem Robertum, tunc archiepiscopum Cantuariensem, et idem dominus Thomas ex commissione dicti archiepiscopi denunciavit eum excommunicatum, candelis accensis et extinctis in pascuis prope villas prædictas, præsentem teste prædicto. Et prædicta dixit fuisse tempore æstivo, quadam die Dominica, sed non recordatur de anno, nec de mense, quibus habuit præsentem litem.

F
atque ita a
subditis villas
recipit.

* adde in ca-
stro

* i. e. prædari

146 Ex hac varia narratione duorum testium

Paucæ de hisce

utcumque

A utcumque dubitari potest, eademne, an gemina excommunicatio a sancto Præsule diverso tempore in Lewelinum lata indicetur. Mihi tamen verisimilius est, eandem utrobique designari, et Joannem de Kemeseya unice meminisse de excommunicato Lewelino, quia hic ceterorum princeps erat auctorque facinoris; Hugonem autem le Barber potissimum de Wallensibus, quia illi lata in se excommunicationis sententia conterriti, ipsomet Hugone operam suam conferente, pacem cum sancto Episcopo sua iniverunt. Alterum in utriusque relatione discrimen est, quod Hugo dicat, tres illas villas jam inde a temporibus decessorum S. Thomæ a Wallensibus occupatas fuisse: Joannes vero tantum asserat, Lewelinum nisum fuisse easdem S. Thomæ auferre. Ut ut sit, eas a Lewelino reipsa occupatas fuisse, expresse etiam docet Richardus in Compendio num. 19, ubi ait, Thomam excommunicasse dominum Lewelinum principem Walliæ, pro eo, quod tres villas ecclesiæ Herefordensis prope Montem Gomery hostiliter occupatas dimittere et restituere recusabat.

observantur : Lewelinus tandem cedit, sancti constantia fractus.

B Verum cum prædictæ tres villæ in longe diversa plaga positæ sint, videlicet in confiniis comitatum Salopiæ et Montisgomerii, quorum primus comitatus Herefordensem a Septentrione claudit, difficile est ea, quæ idem Hugo gesta tunc ait, ad loca tam diversa situ referre. Cessaret omnis difficultas, si supra dictum castrum, quod, quia ad episcopos Herefordenses olim pertinuit, Bishops-Castle, id est Episcopi-castrum appellatur, olim etiam Ledebury dictum fuisset; hoc enim in comitatu Salopiæ paucisque miliaribus a civitate Montis-Gomerii, prope quam eadem villæ erant, situm esse ostendit num. 142. Porro Lewelinus excommunicationis vinculo innodatus in sua perstitit pervicacia, donec ab eodem Sancto, coram rege Eduardo Missam celebraturo, e sacello regio excludi jussus, illiusque constantia victus satisfactionem spondit, et absolutus fuit, uti pluribus legitur in Compendio num. 20.

Litigat cum episcopo Asaphensi :

C 148 Quartam S. Thomæ litem Richardus in Compendio num. 19 paucis sic attingit : Quia episcopus Assavensis (seu Asaphensis in Flintensi Walliæ comitatu) in illis partibus usurpaverat jura episcopalia, dictus dominus Thomas movit litem contra eum in curia Romana. Plura de illa non notavit Richardus, nisi quod Sanctus, eadem pendente, obiecit. Æque obscura hic est aliorum testium narratio; sed de ejusdem eventu Godwinus in Commentario de Præsulibus Angliæ pag. 658 in Aniano II Asaphensi episcopo annotavit sequentia : In alia lite, inter ipsum (Anianum) et Thomam de Cantelupo Herefordensem episcopum excitata propter jurisdictionem territorii de Horddor, eadem felicitate non est usus. Thoma Herefordensi defuncto, Richardo de Swinfeild successore ejus annuente, res per compromissum ad arbitrium delata est Richardi Londinensis episcopi, qui pro Herefordensi judicavit. Unde regio illa jam inde ab eo tempore Herefordensis diocesis pars semper est æstimata. Vidimus supra num. 101, S. Thomam jussisse conscribi formam ejusdem arbitrii seu amicabilis compositionis, inter ipsum et episcopum Assavensem factæ, interveniente domino Eduardo rege Angliæ. Potuit hic agi de dissensu altero, aut si de eodem agatur, dicenda est amica illa compositio non fuisse perducta ad finem, vel postmodum dissoluta.

item cum episcopo Menevensi et barone Tregoz,

149 Rursum aliam contentionem pro ecclesiæ suæ juribus servandis, de qua tacuit Richardus, Sanctus habuisse legitur cum episcopo Menevensi in Penbrochiensi comitatu in Wallia. Robertus de Gloucestria in testimonio, ut verbis processus utar, specificavit de contentione, quam habuit cum episcopo Menevensi pro consecratione ecclesiæ monasterii de Dore; et licet contra dictum dominum Thomam Octobris Tomus I.

essent multi sagittarii, nihilominus consecravit dictam ecclesiam. Monasterium Dorense, alias S. Mariæ de Dora dictum, in Monastico Anglicano tom. I, pag. 862 inter cænobia Ordinis Cisterciensis recensetur, poniturque in agro, id est in comitatu, Herefordiensi. Sed quocumque titulo Menevensis episcopus jus sibi arrogaverit ecclesiam Dorensem consecrandi, eidem adjunxit se Joannes baro Tregoz, S. Thomæ e sorore sua nepos, qui, nescio, quo jure contendebat, sibi in eodem loco competere quædam jura, quæ regalia vocant, si probari posset, monasterium ad diocesim comitatumque Herefordiensem non pertinere.

150 Hac spe abductus juvabat episcopum Menevensensem, non verbis solum, sed etiam cum armata militum manu illuc advolans, ut sanctum Avunculum suum ab ejusdem ecclesiæ consecratione arceret. Verum ille his nihil territus, suisque etiam defensoribus stipatus, suo officio ibidem functus est, ac deinde litem coram iudicibus evicit. Ita habemus ex Fratre Waltero Kinille, sacre Theologiæ magistro, qui in processu nominatur testis quadragesimus septimus, diciturque sancto Præsuli familiariter notus fuisse. Cum dictus dominus Thomas (inquit ille) vellet consecrare ecclesiam monasterii de Dore, quod monasterium dicebat esse in diocesi Herefordiensi, dominus Thomas Beck episcopus Menevensis contendens, dictum monasterium esse in diocesi Menevensi, opposuit se, et etiam Tregoz baro, nepos dicti domini de Cantalupo, qui contendebat, se debere habere regalia in loco prædicto, si esset, ut ipse optabat et contendebat, extra diocesim et comitatum Herefordiensem.

151 Ad impediendum autem, ne dictus dominus Thomas de Cantalupo consecraret dictam ecclesiam, ut prius ordinaverat, dictus baro, collecta multitudine equitum et peditum, fecit insultum in dictum dominum Thomam de Cantalupo et familiam suam et alios, quos causa securitatis et defensionis secum ducebat. Hoc non obstante, consecravit dictam ecclesiam, et obtinuit finaliter, lite mota, judicialiter contra Menevensensem episcopum et baronem prædictos. Et in hoc facto propter dictum insultum dixit prædictus testis, præfatum dominum Thomam fuisse in periculo corporali. Addo ego, sanctum Antistitem præter solitum sui pectoris invictum robur probasse se prorsus alienum ab eo animi vitio, quod nimis crebro utilitatem ecclesiarum facit cognatorum emolumento posthaberi : nam si huic Herefordiensi episcopatus juri cedere voluisset, nepoti suo baroni Joanni Tregoz insigne beneficium præstitisset.

152 Postremam, eamque gravissimam dissensionem Sanctus habuit cum metropolitano suo Joanne Peckham, qui ex Ordine Fratrum Minorum ad archiepiscopatum Cantuariensem a Nicolao III summo Pontifice promotus, Roberto Kilwardby, veteri ejusdem Thomæ amico successerat, juraque suæ sedis extendere volebat ultra, quam Sancto aliisque Angliæ episcopis par esse videbatur. Argumento sunt querelæ eorumdem episcoporum, articulis viginti et uno comprehensæ, quas illi ex communi consensu ad eundem archiepiscopum scripserunt, postulantes, ut super his sibi fieret satis. Hos articulos una cum totidem archiepiscopi responsis edidit David Wilkins tom. II Conciliorum Magnæ Britanniæ et Hiberniæ pag. 73 et sequenti. Sed nullus eorum ausus fuit tam fortiter ei resistere, quam S. Thomas, qui gravem ejusdem indignationem propterea incurrit, causamque ecclesiæ suæ apud Apostolicam Sedem primum per litteras ac demum ipsemet coram præsens tutatus est, donec vicerit. Prima, quam novi, inter hos simultas orta videtur in concilio Radingensi in comitatu Bercheriæ, quod Peckhamus, convocatis omnibus suffraganeis suis, celebravit anno primo sedis suæ, Christi vero 1279 mense Julio, si accuratæ sint notæ chronologicæ eidem præfixæ apud laudatum Wilkins pag. 55.

153 Eidem synodo cum sancto Præsule suo interfuit Robertus de Gloucestria, isque, ut legitur

AUCTORE C. S.

quo etiam cum armata manu militum obsistente,

ecclesiam Dorensem consecrat, et causam suam apud iudices obtinet.

F In concilio Radingensi opponit se archiepiscopo Cantuariensi

qua tam in congrue de-

AUCTORE
C. S.
more volenti;

in processu. cujus verbi utor, a commissariis Apostolicis postmodum de fide ipsius domini Thomæ requisitus, respondit, quod dominus Thomas fuerat valde Catholicus et fidelis et zelator Catholica fidei et ecclesiasticæ unitatis. Et ad roborationem hujus sui dicti adjecit, quod, dum semel propter aliqua onerosa, quæ fiebant a Fratre Joanne de Pechuam, tunc archiepiscopo Cantuariensi, in concilio Radingiæ, inter quæ idem archiepiscopus volebat interpretari constitutiones principales, dictus dominus Thomas in prædicto concilio dixit prædicto archiepiscopo, quod non decebat nec licebat, eum intromittere de prædictis (*id est immiscere se prædictis*) et quod melius faceret, quod intromitteret se de hierarchia sua; quia hoc pertinebat ad Ecclesiam Romanam. *Quidquid hic decernere voluerit laudatus archiepiscopus, videtur hæc prima fuisse hunc inter Sanctumque dissensio.*

alterum pro-
pterea Roma-
ne curiæ
detrahentem
reprehendit.

* i. e. ad men-
sam

B

134 Subjecit deinde Robertus, candideque fassus est, se ea usum occasione Romanam curiam criminatum esse, quod hujusmodi præsules mitteret, ac propterea a S. Thoma mox merito reprehensum. Sequitur enim ibidem in ejusdem testimonio: Post prædicta autem cum dictus testis sedens in mensa * ad latus dicti domini Thomæ in manerio de Rutherford Lincolniensis diocesis, reducens ad memoriam, quæ acta et dicta fuerant in dicto concilio, diceret, quod tot fatui prælati mitterentur ab Ecclesia Romana per universum orbem et Religiosi et alii, quibus providebat dicta Ecclesia Romana de prælationibus; quod dicti prælati tot præsumptuosa et temeraria facerent et statuerent, quod subditi recederent ad obedientiam eorundem, et quod non plus facerent pro Ecclesia Romana, quam pro Soldano. Tunc autem dictus dominus Thomas, quasi motus et accensus, increpavit dictum testem, præcipiens, ne deinceps talia loqueretur; et quod semper primatus Ecclesiæ Romanæ duraret. *Hactenus ille.*

Crescente di-
scordia cum
eodem archie-
piscopo,

* i. e. Exoniensi

C

135 Accedentibus deinde novis discordiarum causis, maxime quod Joannes Peckhamus jura, quæ credebatur sibi deberi, vehementius urgeret, sanctus Antistes ad Sedem Apostolicam appellavit, atque interim secessit ex Anglia in Normanniam, ut inde per litteras procuratoresque causam suam apud Romanum Pontificem ageret. Secessisse ipsum in hunc finem ex Anglia, discimus ex litteris Peckhami ad suos in curia Romana procuratores datis, quales exhibet Wilkins in supra dicta collectione Conciliorum tom. II, pag. 81, ubi sic loquitur: Insinuante nobis magistro de Pontifar archidiacono Exon. *, cognovimus, eum in transmarinis partibus latitantem per procuratores suos in curia contra nos literas Apostolicas super quibusdam indebitis exactionibus et aliis injuriis impetrare: quod postea patuit in effectu. Locum vero secessus docuit Joannes Bute, in processu testis quinquagesimus nonus, qui tam hunc, quam commorationis tempus, aliaque quædam adjuncta alia occasione indicavit.

Sanctus sece-
dit in Nor-
manniam,

136 Nam de Sancti nocturnis vigiliis et humi-
cubationibus agens, hæc se dixit... frequenter vi-
disse de nocte in Normannia, in loco vocato Fun-
tynes, in quo dictus dominus Thomas traxit moram
per annum cum dimidio, et ipse testis cum eo,
tunc panetarius et butelarius ipsius, et aliquando
vices camerarii ejus gerens. Et prædicta dixit
fuisse fere per biennium dicti domini Thomæ ante
obitum. Idem testis infra quoque narravit, puerum
aquis submersum, vitæque redditum vel servatum a
vivente dicto domino Thoma per biennium vel
circa ante obitum ejus, et moram trahente in ab-
batia de Lyra in diocesi Ebroyensi in Normannia:
addiditque, eundem post præfatum servati pueri be-
neficium in eadem abbazia per medium annum vel
circa permansisse. Erat tam paterna quam materna
S. Thomæ familia, ut supra dictum est, e Norman-
nia oriunda, ejusdemque mater primis nuptiis juncta
fuerat comiti Ebroyensi, quæ ratio simul cum fa-
cili tractu ex Anglia illum inducere potuit, ut Nor-
manniam suo secessui elegerit. Superest hodieque

abbatia Lyrensis Ordinis S. Benedicti, in diocesi D
Ebroyensi secus fluvium Riselam vel Rillam sita,
præeratque tum temporis abbas Robertus II de Gau-
ville; de quibus consuli possunt Gallie Christianæ
continuatores tom. XI a col. 644.

137 Quod de puero ibidem tunc contigit, in lau-
dati Bute testimonio refertur hoc modo. Item narravit,
quod, vivente dicto domino Thoma, per biennium
ante obitum ejus, et moram trahente in abbazia de
Lyra in diocesi Ebroyensi in Normannia, quidam
infans circiter trium annorum, qui frequenter con-
sueverat ludere cum aliis infantibus ante portam
dictæ abbatiæ, fuit submersus in quadam aqua
(nempe in Risela vel Rilla fluvio) corrente ante
portam dictæ abbatiæ, quadam die priusquam
dictus dominus Thomas intraret mensam suam (*id
est, antequam ad prandium accessisset*) et parentes
dicti infantis quærebant eum, et non invenerunt.
Et hoc, scilicet quod dicti parentes quærerent et
non invenirent dictum infantem, erat publicatum
in domo ipsius domini Thomæ, antequam mensam
intraret prædictam. Postmodum eo existente in
mensa, fuit dictum coram eo, quod dicti parentes
invenerant prædictum infantem in dicta aqua sub-
mersum et mortuum. Tunc idem dominus Thomas
elvans manum, et faciens signum Crucis versus
locum, in quo dicebatur prædictus infans esse in-
ventus, dixit: Vivet infans iste, dante Deo.

ubi puerum
submersum

E

138 Accurrens autem dictus testis una cum
aliis ad dictum infantem, invenit ipsum mortuum
et nullum signum vitæ habentem, et aquæ plenum,
et rigidum. Cum autem idem testis fecisset aperiri
os dicti infantis cum cultello, et eum teneri, capite
deorsum pendente ad terram, et pedibus elevatis
sursum, et exivissent aqua et arena, quibus erat re-
pletum corpus dicti infantis ad quantitatem duarum
lagenarum vini, dictus infans incepit movere mem-
bra sua, et fuit portatus ad ignem et calefactus, et
vixit. Tunc autem fuit hoc adscriptum miraculo,
quod dictus infans post prædictam submersionem
vixerit; sed non adscribebatur miraculo facto me-
ritis dicti domini Thomæ, nec etiam meritis alicujus
alterius Sancti, de quo tunc diceretur: nunc vero
dixit, se credere, idem testis propter alia miracula
facta meritis dicti domini Thomæ, et quia perduxit
signum Crucis versus locum, in quo erat inventus
dictus infans submersus, et prædixit victurum,
existimat, quod dictus infans miraculose post dic-
tam submersionem vixerit meritis dicti domini
Thomæ. De mense, die, nomine infantis, et a quibus
ortus parentibus, dixit interrogatus, se nescire;
adjiciens, quod dictus infans vixit per medium
annum vel circa, quo ex tunc fuit moratus dictus
dominus Thomas in abbazia prædicta; nescit tamen,
quid ex tunc acciderit de infante prædicto, qui
erat filius cujusdam tabernarii, commorantis prope
abbatiam prædictam. Huc usque Joannes Bute,
qui ob allegatas rationes vitam eidem infanti serva-
tam aut redditam meritis S. Thomæ non temere ad-
scripsit.

vitæ restitui-
se creditus est.

F

§ IX. Causæ discordiarum inter Joannem
Peckhamum archiepiscopum Cantua-
riensem et suffraganeos suos: gesta
officialis ejusdem contra S. Thomam,
propter quæ videtur contigisse hujus
supra dicta in Normannia commo-
ratio.

Si rerum sit, quod præcedenti § ex testimonio
Joannis Bute affirmatum vidimus, S. Thomam bien-
nio circiter in Normannia commoratum esse, oportet,
eum gravibus rationibus ad id adactum fuisse, quia
alias parum verisimile est, tam sollicitum Pastorem
a grege suo tamdiu abfuisse. In Angliam jam redierat
uno anno ante mortem suam, id est, anno 1281, in
cujus festo Pentecostes ipsum Caleva, nunc vulgo
Walingford in comitatu Bercheriæ coram comite
Cornubiæ

Joannes Peck-
hamus archie-
piscopus Can-
tuariensis,

A *Cornubiæ Missam solemniter celebrasse, deposuit testis quintus Nicolaus vel Aicardus de Warwik, justiciarius et consiliarius regis Angliæ. De ejusdem reditu etiam meminit Joannes Peckhamus archiepiscopus Cantuariensis in epistola num. 153 jam laudata, ac mox recitanda. Et pacificus quidem fuit primus illius cum Peckhamo congressus; verum hoc jura sua, ut contendebat, vehementius, quam ante promovente, tantæ inter eosdem similitudines exarsunt, ut Thomas post intentatam sibi ab illo excommunicationem tandem ad Romanum Pontificem, tunc Martinum IV, ad quem ante appellaverat causam suam ipsemet coram acturus, in Italiam profectus sit.*

ecclesiæ suæ
jura forte
æquo vehe-
mentius ur-
gens,

B *160 Joannis Peckhami, velut viri doctrina ac pietate præstantis, elogium dedit Lucas Waddingus tom. V Annalium Minorum ad annum Christi 1279 num. 15 et sequentibus, ibidemque num. 19 ad propositum nostrum hæc ait: Controversias aliquot ob varias, ut fit, causas cum singulis fere episcopis Joannes habuit, quarum aliquot suo attingemus alibi loco; imo et cum universis. Existimabant enim episcopi, Joannem multa sibi in causarum cognitionibus præter juris rationem et in legitimæ potestatis ipsorum detrimentum atque imminutionem arrogasse. Cujus generis illi viginti supra unum gravamina, ob quæ senimum ab illo premi, jurisdictionem suam ecclesiasticam perturbari detrahere querebantur, collegere. Quibus ille singulis speciatim respondit, responsique totius summa in hocolvebatur, ut diceret, se nihil ulla in re tentasse, quod non cum ecclesiastici juris, cum majorum suorum institutis et exemplis, cum potestatis suæ amplitudine, quam non solum ut metropolitani, sed ut summi Pontificis legatus (natus scilicet ratione sedis Cantuariensis) exercebat, cohæreret atque congrueret.*

episcopos
suffraganeos
offendit:

161 Ceterum, ne videretur nimis severe et summo jure agere, consensit, ne officialis, ut appellant, Cantuariensis avocaret ad se causas a suffraganeis, nisi appellationibus gradatim factis, et cum constaret, episcopum negligenter et remisse versaret, inque testamentariis causis, cum defuncti bona in diversis diocesisibus possiderent. Neque voluit sequestrationes, ut appellamus, ecclesiarum per suffraganeos factas rescindi; hac tamen hæc omnia cautione, ne hoc indultum ecclesiæ suæ aut successoribus suis esset damnosum. Ita ille. Exstant, ut supra jam dixi, isti viginti et unus articuli episcoporum, et archiepiscopis totidem ad illos responsa tom. II Conciliorum Magnæ Britanniæ et Hiberniæ pag. 73 et sequenti. Exstat etiam ibidem pag. 77 ejusdem epistola, sive ordinatio super querelis et appellationibus officiali Cantuariensi per subditos fratres et suffraganeos illatis, in qua ille post rem maturius examinatum fassus est, nova quædam circa usum potestatis a ministris inducta esse, quæ imposterum cavenda pollicetur et emendat. Juverit pro notitia controversiæ, quam cum S. Thoma habuit, eandem epistolam, ex Registro ejusdem archiepiscopi fol. 145 B. editam recensuisse.

quorum quere-
lis ut satisfac-
eret,

162 Universis præsentem paginam inspecturis Frater Joannes permissione divina etc. Cum nuper clamorosa plurimorum insinuatio nobis verisimiliter retulisset, suffraganeis nostris ac subditis eorum quædam nostris temporibus præter conscientiam nostram, tam per auditores curiæ nostræ, quam per officialem nostrum Cantuariensem, necnon et decanum de Arcubus Londini, dicti officialis commissarium, fuisse illata gravamina, quæ prædecessorum nostrorum temporibus non fuerunt, quorum tenemur et volumus vestigiis inhærere; nos et nova rescare volentes, et vetera, quantum secundum Deum possumus, temperare pro pace venerabilium fratrum coepiscoporum nostrorum eorumdemque quiete subditorum, quos cupimus intimis præcordiis consolari, mandavimus discretis viris, venerabili fratri domino W. Norwicensi episcopo, magistris R. archidiacono Cantuariensi, G. de S. Leofardo thesaurario Cicestriæ, A. de Itales. R. de Brandon

canonico London., in consuetudinibus et juribus Cantuariensis ecclesiæ longi temporis experientia eruditus, ut ipsi de prædictis diligenter inquirerent, et nos circa ipsa fideliter informarent. Quorum consilio aliorumque prudentum indagine præmuniti volumus et decrevimus dicta gravamina in certis articulis rescindere, et ordinationem nostram ad perpetuam memoriam commendare.

163 Inprimis igitur volumus et ordinamus, quod officialis noster Cantuariensis ad querelas subditorum fratrum et suffraganeorum nostrorum de cætero non rescribat, præterquam in casibus specialibus, videlicet in casu negligentiae, et in audiendis ratiociniis ab executoribus decedentium in provincia Cantuariensi, habentium redditus, maneria, possessiones et bona in diversis diocesisibus nostræ provinciae memoratæ; nec non et in aliis casibus, qui tam de jure, quam de consuetudine nostris et prædecessorum nostrorum temporibus eidem sunt permissi pariter et concessi; et si de facto in aliis rescripserit, et de hoc coram ipso excipiat, hujusmodi exceptio sine difficultate qualibet admittatur. Volumus insuper et ordinamus, quod idem officialis ad appellationes a subditis fratrum et suffraganeorum nostrorum directe ad curiam Cantuariensem, omisso medio, interpositas de cætero non rescribat; et si de facto rescripserit, ac de hoc coram ipso aut suo quovis commissario excipiat, cum de hujusmodi exceptione et ipsius effectu competenter constiterit, de eadem appellationis causa ulterius se nullatenus intromittant.

post maturum
examen con-
sultosque viros
peritos

164 Hoc etiam temperamentum in favorem fratrum et coepiscoporum nostrorum ac cleri, et populi provinciae Cantuariensis quietem præmissis annectentes, quod ad querelas subditorum fratrum nostrorum prædictorum sine conscientia nostra specialiter et expressa, et absque causa rationabili nomine nostro de cætero nullatenus rescribatur. Nos vero hoc jure nostro sic moderate absque cujuslibet præjudicio uti intendimus, ut in nullo a prædecessorum nostrorum vestigiis discrepemus. Sane si contingat, aliquem fratrum nostrorum fructus ecclesiæ clerici subditi sui ex causa canonica vel consueta sequestrare, et post hujusmodi sequestrationem ea occasione ad Sedem Apostolicam, et nostram curiam pro tuitione ab eodem fratre ex parte hujusmodi clerici appelletur, quamquam in curia nostra pro eodem in tuitorio negotio pronuntietur, hujusmodi sequester, tanquam eandem appellationem præcedens, hujusmodi tuitionis obtentu finaliter nullatenus volumus relaxari.

ordinationem
editi,

165 Cæterum si contingat alicui, in curia nostra litiganti, per nostrum officialem aut commissarios nostros, vel suos, absolutionis ad cautelam beneficium impertiri, si absolutionis hujusmodi publicatio petatur ab eodem, cum publicatio conformis esse debeat absolutioni, ne per simplicem absolutionis publicationem se gerat pro simpliciter absoluto, et ab aliis absolutus finaliter reputetur, volumus et ordinamus, quod in litteris super hujusmodi absolutionis publicatione in posterum obtinendis verba illa AD CAUTELAM expressius inserantur. Si autem necesse fuerit aliqua prædictis adjicere vel detrabere, vel ipsorum aliqua declarare, parati sumus in prima congregatione fratrum eis in his et in aliis condescendere, quantum possumus, salva ecclesiæ nostræ libertate. Per hanc autem ordinationem nostram non intendimus successoribus nostris seu ecclesiæ nostræ in aliquo derogare. In cujus rei testimonium sigillum nostrum præsentibus duximus apponendum. Valete. Datæ apud Mortelake vii Kalendarum Maii anno Domini MCC octogesimo secundo, consecrationis nostræ quarto. Ex his notis chronicis atque infra dicendis certum est, ordinationem ab archiepiscopo factam esse eo tempore, quo postrema lis hunc inter et S. Thomam jam fuerat ad Romanam curiam delata; præmittenda tamen fuit eadem ordinatio, ut de ipsa lite æquius possit judicari.

in qua varia
emendavit et
concessit.

166 Porro quamvis ea causa omnibus Cantuariensis

AUCTOR
C. S.

E

F

AUCTOR
C. S.
Ante istam
ordinationem
discordia orta
fuerat

riensis provincia suffraganeis episcopis fuerit communis, prae ceteris tamen spectavit ad Thomam, sive quod hic sese reliquis fortius metropolitani sui conatibus opponeret, sive quod forte eveniret, ut potissimum in ejusdem diocesi Herefordensi controversiae occasio nasceretur. Commissarii Apostolici Guilielmus Durantes vel Duranti, Mimatensis in Occitania episcopus, Rudolphus de Baldock episcopus Londinensis in Anglia, et Guilielmus archidiaconus Aranensis, in ecclesia Convenarum in Aquitania capellanus Pontificius et in Anglia nuncius Apostolicus, in epistola, quam de processu, hac super re ab illis confecto, anno 1507 ad Clementem V Papam scripserunt, de gravi illa controversia sic aiunt: Per ipsorum (testium) depositiones et scripturas aliquas, quas penes se in custodia dudum habuerant, ab eis de mandato nostro exhibitas, et aliis modis comperimus, dictum dominum Thomam cum venerabili patre, fratre Johanne de Pecham, quondam archiepiscopo Cantuariensi, metropolitano suo, super iuribus archiepiscopalibus et episcopalibus magnam contentionem et discordiam habuisse, ex quibus dicebatur idem dominus Thomas fuisse post appellationes legitimas, ad Sedem Apostolicam interpositas, excommunicationis antedictae dicti archiepiscopi vinculo innodatus. Verum ex his non liquet, quisnam casus eidem controversiae specialiter causam dederit, quem proinde aliunde oportet inquirere.

inter S. Thomam et Perkanum, seu curiam ejus,

167 Exstant super hoc negotio in praedicta collectione Conciliorum Magnae Britanniae tom. II duo instrumenta ex ejusdem archiepiscopi Registro anni 1282 accepta, ex quibus discimus, geminam fuisse inter duos illos praesules gravem controversiam, utramque ab utriusque ministris ortam. Primum instrumentum ibidem editum est pag. 84 et sequenti sub hoc titulo: Processus habitus contra curiam Herefordensem coram magistro P. de sancto Mario officiali Cantuariensi. Ex Reg. Peckh. fol. 149 b. Tum sequitur ipse processus, seu verius processus compendium, quod totidem verbis hic subdo, vocibus tamen, quae abbreviata ibidem sunt, claritatis gratia integris redditus. Cum nuper causa matrimonialis inter Petronillam Bebler, partem actricem ex parte una, et Ricardum de Bramford Herefordensis diocesis, partem ream ex altera, coram subdecano Herefordensi diutius fuerit agitata, lata fuit sententia diffinitiva pro dicta Petronilla; a qua sententia dictus Ricardus ad sedem Cantuariensem legitime appellavit, omisso medio (id est, praeterito Thoma episcopo diocesano) juxta consuetudinem curiae Cantuariensis hactenus observatam; et post appellationem interjectam iudex appellatus (designatur iudex a quo) praefatum Ricardum appellan- tem excommunicationis sententia innodavit.

ratione appellationis facta ad officialem Cantuariensem,

168 Tandem rescriptum fuit per officialem Cantuariensem ad appellationem et inhibitum; et hoc non obstante, iudex appellatus dictum Ricardum denunciavit excommunicatum. Super quo idem Ricardus officiali Cantuariensi conquestus est; qui querelam admisit, et rescripsit vocando iudicem praedictum, querelanti responsurum, et praedicto contemptui curiae Cantuariensi responsurum et satisfactorum: quae omnia apparent per acta. Quo quidem rescripto querelae per Ricardum de Bramford seniore patrem, et Ricardum juniorem appellan-tem dicto subdecano praesentato, excommunicavit patrem dicti Ricardi, dicti rescripti exhibitori, nec non praefatum Ricardum juniorem, ut prius, et Alanum de Lichfeldia nuncium, qui dictum rescriptum impetravit, carcerali custodiae mancipavit; super quibus iterato vocabatur personaliter juraturus et veritatem dicturus. Qui sic vocatus comparuit, et praedicta sufficienter confessionem secutus, in decem marcis sterlingorum pro contemptu praedicto, ex officio suo procedens, dictum subdecane finaliter condemnavit, et saepe dictos Ricardum de Bramford seniore et Ricardum juniorem, suam appellationem in curia Can-

tuariensi prosequentes absolvit in forma juris, et eosdem absolutos denunciari, et Alanum incarcerationum liberari, eidem subdecano mandavit: quae omnia apparent per acta.

169 Quibus litteris subdecano praesentatis, easdem in lutum projecit, et curiae Cantuariensi certificare recusavit. Super quibus contemptibus iteratis ad curiam praedictam extitit evocatus; quae quidem vocatio apparet per acta. Quo non comparente, mandatum fuit poenitentiario Herefordensi et magistro Ricardo de Gerdebrigge, quod testes in partibus illis constitutos super dictis contemptibus reciperent; et hoc mandatum apparet per acta. Qui testes receperunt, quorum depositiones apparent etiam per acta. Ad haec mandatum fuit officiali Herefordensi, quod dictum subdecane moneret et efficaciter induceret, ut de dictis decem marcis curiae Cantuariensis satisfaceret inter certum tempus sub poena sententiae majoris excommunicationis ex tunc latae, si dictis monitionibus non pareret; quod quidem mandatum apparet per acta. Et quia dictus subdecane non satisfecit, nec dictus officialis certificavit, mandatum fuit iterato, sub poena sententiae majoris excommunicationis ex tunc latae, dicto officiali Herefordensi, quod saepe dictum subdecane denunciaret excommunicatum, et dictos Ricardum et Ricardum absolutos nunciaret, et Alanum a carcerali custodia liberaret; et haec apparent per acta.

subdecano et officiali Herefordensibus sub poena excommunicationis

170 Et quia mandato nullo modo parere voluit, mandatum fuit Episcopo Herefordensi, quod praedictos subdecane et officialem excommunicatos, et dictos Ricardum et Ricardum absolutos nunciaret, et nihilominus dictos subdecane et officialem citaret vel citari faceret, quod certo die in ecclesia B. Mariae de Arcubus Londoni comparent, super contemptibus curiae Cantuariensi factis responsuri, et super quibusdam articulis juraturi, et ulterius facturi etc. Et hoc mandatum fuit Episcopo memorato sub poena suspensionis capellae suae, et interdicti, quod posuit in omnibus locis, ad quae contingeret dictum Episcopum declinare; nisi eveniret, dominum regem, vel reginam, vel liberos eorum, vel saltem archiepiscopum Cantuariensem locis praedictis adesse, seu praesentes vel praesentem esse: et haec apparent per acta. Nec adhuc plus venit ad manus nostras de processu habito contra subdecane Herefordensem, officialem vel Episcopum; credimus tamen, plura sufficienter in posterum obtinere. Sunt etiam aliqua de processu habito inter partes, et illa apparent per se. Item sunt quaedam extracta ex Registro de Arcubus Londoni, et illa per se apparent. Hactenus laudatum compendium processus, in cujus exordio cum dicatur causa illa tum nuper agitata fuisse, videtur illud non diu post conscriptum esse.

et S. Thomae sub poena interdicti excommunicationis suae sententia dicitur mandasse.

171 Sed cujuscumque temporis sit, suspectum esse debet vel ex eo capite, quod ab adversa S. Thomae parte factum sit, neque justum est, inaudita parte altera, pro compertis habere, quae ab adversariis, maxime contra sanctum Praesulem, allegantur. Ac in primis quidem compendii compilator supra dictum appellandi rescribendique modum, omisso medio, audacter asserit, esse juxta consuetudinem curiae Cantuariensis hactenus observatam: qui tamen sub Joanne Peckhamo primum cepit invalescere. Sane ita docent quatuor illi viri, quibus idem archiepiscopus velut in consuetudinibus et iuribus Cantuariensis ecclesiae longi temporis experientia eruditus, mandavit, ut de his ac similibus ipsum inter et suffraganeos episcopos ortis dissidiis sententiam suam edicerent, uti num. 162 dictum est. Tertius illorum articulus tom. II Conciliorum Magnae Britanniae pag. 78 sic habet: Deceverunt etiam, quod officialis curiae Cantuariensis non rescribat ad appellationes interpositas a subditis suffraganeorum Cantuariensis ecclesiae, omissis ordinariis mediis, ad sedem Cantuariensem supradictam; eo quod fieri non debet secundum jura, NEC FIERI ANTIQUITUS CONSERVIT.

Verum istud processus compendium pro adversa parte confectum

A 172 *Primus eorumdem articulus ibidem talis est :* Licet officialis curiæ Cantuariensis modernis temporibus ad querelas subditorum suffraganeorum Cantuariensis ecclesiæ, appellatione minime interposita, frequentius rescripserit, quam officiales prædecessorum dicti patris (Joannis Peckhami) in ecclesia Cantuariensi suis temporibus ibidem præsidentium, rescribere consueverint, eo quod constat, antiquorum officialium aliquos raro, aliquos nullo tempore ad hujusmodi querelas rescripsisse, decreverunt, quod de cætero ad querelas hujusmodi nullatenus rescribatur etc. Accipe etiam secundum eorumdem arbitrorum articulum. Licet, inquit, dominus Cantuariensis jure legationis valeat, ut videtur, omissis appellationibus quibuscunque, rescribere ad querelas præmissorum, potestas tamen sic rescribendi ad querelas ad officialem curiæ Cantuariensis non extenditur, eo quod extraordinaria jurisdictio legationis non includitur in jurisdictione ordinaria officialitatis; etiamsi dominus Cantuariensis in creando sibi officialem hoc fieri vellet. Ex hoc enim sequeretur absurdum, quod legatus in causis et negotiis, acsi sua potestas foret ordinaria, officialis ministerio posset uti. Propter quod decreverunt, ad querelas hujusmodi non fore rescribendum per officiales curiæ Cantuariensis jure legationis superscriptæ; si tamen dominus archiepiscopus, tamquam legatus rescribere voluerit, poterit utique, ut videtur, ex causa rationabili specialiter perurgente; per hoc non intendens juri suffraganeorum suorum et ecclesiarum earundem præjudicium aliquatenus generare.

falsitatis convincitur.

B 173 *Procul ergo est a vero, ejusmodi procedendi modum fuisse juxta consuetudinem Cantuariensis hactenus, id est, a longo tempore ad id usque, observatam. Agnovit id etiam ipse Peckhamus, qui eorumdem, quos velut arbitros censoresque constituerat, secutus sententiam est, prout supra videre licet. Ex hisce quoque collige, non omnia pro probatis habenda esse, quæ in supra dicto processus compendio asseruntur, licet singula nunc refelli nequeant, ex defectu monumentorum partis alterius. Exempli causa, quæ de utriusque Ricardi excommunicatione incarcerationumque Alano tam crude ibidem dicuntur, verisimillime æquiora apparerent, si totius rei gestæ adjuncta nosceremus. Porro cur culpandi erunt prædicti sublecanus et officialis Herefordiensis, atque ipse sanctus Episcopus, si tam insolentibus officialis Cantuariensis mandatis, quæ ipsemet archiepiscopus postea non ausus probare est, minime parendum esse, judicaverint, ne cum suæ Herefordiensis ecclesiæ injuria eidem officiali in novis cæptis suis animos adderent? Dixi : Mandatis officialis Cantuariensis; nam in toto illo instrumento nulla de archiepiscopo facta est mentio, ex eoque silentio suspicari quis posset, ista officialis molimina esse ex illis, quæ archiepiscopus velut præter conscientiam suam ab eodem facta postea improbat verbis, quæ num. 162 recitari. Verum etsi ille in hoc negotio forte nullam mandando partem habuerit, vix credibile est, id ei etiam latuisse, nec saltem connivendo alteri officiali suo tacite consensisse.*

et in aliis merito suspectum esse debet.

C 174 *Imo mihi verisimillimum apparet, S. Thomam, cum sibi persuasum haberet, nihil sese apud archiepiscopum adversus officialem illius obtenturum, secessisse in Normanniam, ubi eundem fere biennio ante mortem suam per annum cum dimidio commoratum fuisse, supra num. 156 vidimus ex Joannis Bute testimonio, qui ibidem ipsi fuit in obsequiis. Verisimillimum, inquam, est, hujus profectionis diuturnæque commorationis causam fuisse, ut sanctus Præsul e Cantuariensi provincia ecclesiastica interim recedens in Normanniam, hinc per litteras procuratoresque suos apud Romanum Pontificem suæ ecclesiæ jura tueretur. De eadem enim commoratione egisse credo archiepiscopum Peckhamum, dum in epistola ad procuratores suos postmodum data de illo ait : Insinuante nobis magistro de Pontisar. archidiacono Exoniensi, cognovimus eum in transmarinis partibus latitantem per procuratores*

Propter has turbas videtur Sanctus in Normanniam profectus esse,

suos in curia contra nos super quibusdam indubitatis exactionibus et aliis injuriis impetrare; quod postea patuit in effectu.

175 *In hac mea opinione haud difficulter quoque assignatur ratio tam diuturnæ sancti Episcopi a grege suo absentix. Cum enim hæc profectio ex cæteris calculis contigisse dicenda sit anno 1280. cujus mense Augusto Nicolaus III Papa obiit, eique non nisi mense Martio anni subsequenti suffectus Martinus IV est; quid mirum, si causa illa longiusculas moras passa fuerit, Sanctusque a sede sua abesse coactus sit, tum ut cæpta apud novum Pontificem perficeret, tum ne in diocesium suam redux majores turbas concitaret, negligendo mandatum, quod officialis Cantuariensis ipsi dederat, ut vidimus, sub pœna suspensionis capellæ suæ et interdicti, quod posuerat idem ille officialis in omnibus locis, ad quæ contingeret dictum Episcopum declinare etc. Porro ignotum mihi est, quo pacto hæc lis tandem fuerit composita; compositam tamen fuisse, constat ex ejusdem Sancti reditu in Angliam, ubi ipsum cum archiepiscopo amice colloctum esse ante diem 15 Januarii anni 1282, sequenti § ostendimus.*

§ X. Alia Sancti cum archiepiscopo suo controversia, de qua recitantur adversæ partis edita instrumenta, deinde examinanda.

Sancti Thomæ in Angliam reditum, amicumque ad Joannem Peckhamum accessum, ipsemet archiepiscopus in epistola, ad procuratores suos in curia Romana data, infraque recitanda, testatus his verbis est : Ipse Episcopus de ultramarinis partibus (in quibus eum latitasse et adversus curiam Cantuariensem Apostolicas litteras impetrasse præmiserat, uti mox num. 174 dictum est) redierat in Angliam, ubi ad nos attendens juxta Cantuariam, indeque sub ovino vellere porrigens osculum, se ita nobis confederavit, et devota, ut nobis videbatur, promptitudine alligavit, ita quod de ipso confidebamus in omnibus, tamquam devotissimo et constantissimo fratre nostro. Sed brevi tempore ea pax perstitit, nata paulo post occasione, in qua Peckhamus, dum sua, ut contendeat, jura vehementius, quam alteri æquum videbatur, urgeret, Sanctique responsa factaque sinistre interpretaretur, excommunicationis sententiam ei comminatus est; ille vero ad Apostolicam Sedem appellans, tandem ad summum Pontificem Martinum IV causam suam coram ipse acturus in Italiam profectus est.

Sanctus in Angliam redit incurrit in archiepiscopi offensam,

177 *In saepe dicta collectione Conciliorum Magnæ Britannix tom. II pag. 85 exstat Processus, ut habet titulus, habitus contra Episcopum Herefordensem, et officialem etc. Ex Registro Peckhami folio 150 a. Cum ecclesia Cantuariensis tali gaudeat privilegio in corpore jurium redacto, quod archiepiscopus, qui pro tempore fuerit, causas subditorum suffraganeorum suorum etiam per simplicem querelam audire possit et debeat; insuper et tali gaudeat consuetudine, quæ nec a jure discrepat, et fuit et est in possessione, vel quasi a tempore, cujus memoria non existit, quod, cum contingat, aliquem in fata decedere, qui in pluribus diocesisbus beneficiatus existit, executio et defensio et probatio, et omnia, quæ testamentum suum contingunt, ad ipsum spectare dignoscuntur. His itaque suppositis, factum tale est. Magister Henricus de Hævekly, quondam canonicus Lincolnensis, et in pluribus diocesisbus beneficiatus, decessit, condito testamento; et inter alios vicarium de Ros Herefordensis diocesis sibi constituit executorem, quem ad instantiam vicarii de Wrotham per magistrum Robertum le Wyse, tunc officialem domini Herefordensis Episcopi, citari mandavit.*

F a quo excommunicationem in officialem suum latam fuisse dicitur.

178 Qui quidem officialis mandatum hujusmodi respuens et curiam Cantuariensem contemnens, sententia majoris excommunicationis meruit innotari : et hæc per acta liquet. Tandem mandatum fuit

quia excommunicationem in officialem suum latam fuit

AUCTORE C. S.

AUCTORE
C. S.

fuit Episcopo Herefordensi, quod præfatum vicarium citaret, et sæpe dictum officialem excommunicatum publice denunciaret. Et quia idem Episcopus omnia mandata sibi per curiam Cantuariensem qualitercumque directa contemptibiliter exequi recusavit, monitus fuit canonice sub pœna excommunicationis majoris ex tunc in personam suam latæ, quod idem mandatum et alia sibi per curiam Cantuariensem directa exequeretur: et hæc apparent. Qui postea, per se vel per alium, nullum mandatum sibi, ut præmissum est, directum exequi curavit. Quare per prædictam curiam Cantuariensem denunciatum fuit publice et solenniter, ipsum in majoris excommunicationis sententiam incidisse, et tanquam excommunicatum ab omnibus arctius evitari debere: et hæc similiter liquet.

noluerat publice denunciare.

179 Unde liquet per utrumque processum (*quorum alterius compendium dedi § præcedenti*) quod propter varias et multiplices inobedientias primo fuit dicti Episcopi Herefordensis capella interdicto supposita, et omnia loca, ad quæ ipsum contingeret declinare; subsequenter ipsum excommunicationis sententia involutum et excommunicatum publice et solenniter denunciatum. Archiepiscopus tamen præsens non fuit, ubi Episcopus Herefordensis fuit excommunicatus, sed aliis super hoc commiserat vices suas. *Quisquis hujus compendii processus compilator fuerit, non majorem in hoc, quam in superiori, cuius idem auctor fuisse videtur, fidem meretur, maxime in adjunctis. Sic verbi gratia omittit hic, officialem Herefordiensem ad summum Pontificem appellasse, ac propter hanc appellationem Thomam recusasse demandatam sibi excommunicationis sententiam in eundem denunciare; ut constabit ex dicendis. De eodem argumento prolixius scripsit ipse Joannes Peckhamus in duabus epistolis ad suos in Romana curia procuratores, quas, licet acri stilo et in causa propria exaratas, ad amplioris rei gestæ notitiam similiter præmittendas censui.*

Eadem controversia exponitur in epistola,

180 Ambæ editæ sunt in sæpe dicto tom. II Conciliorum Magnæ Britannæ, earumque primæ pagina 81 præfixus hic titulus est: *Alia (nempe epistola Joannis Peckhami archiepiscopi Cantuariensis) eisdem (Renorio et Philippo procuratoribus suis in curia Romana) de statu ecclesiæ Anglicanæ et conventu episcoporum in Lameth. Sequitur epistola, quam subdo, sed nonnullis vocibus abbreviatis, quas, ne lectionem valde impeditam reddant, faciam integras.* Frater Joannes etc. procuratoribus suis in curia Romana salutem, gratiam et benedictionem. Ex inopinato nobis nuper supervenit quædam tempestas de Episcopo Herefordensi, quem credebamus veraciter inter omnes suffraganeos nostros obedientiorem et specialiore, tanquam illum, quem recommendatum habebamus præ ceteris invenisse; donec insinuante nobis magistro de Pontisar., archidiacono Exoniensi, cognovimus, eum in transmarinis partibus latitantem per procuratores suos in curia contra nos literas Apostolicas super quibusdam indebitis exactionibus et aliis injuriis impetrare; quod postea patuit in effectu: sed tamen conatus suos circa hoc cito Deus evertit.

quæ velut a Peckhamo

181 Cum itaque Robertus de Gloucestria, dictus le Wyse, officialis ejusdem Episcopi propter suam inobedientiam contractam, contemptum pariter et offensam, tam per officialem nostrum Cantuariensem, quam per nos et auditores nostros fuisset excommunicationis sententia innodatus, nullo juris ordine prætermisso; postquam ipse Episcopus de ultramarinis partibus redierat in Angliam, ubi ad nos attendens juxta Cantuariam, indeque sub ovino vellere porrigens osculum, se ita nobis confederavit et devota (ut nobis videbatur) promptitudine alligavit, ita quod de ipso confidebamus in omnibus, tanquam devotissimo et constantissimo fratre nostro. Ad hoc dicto officiali suo in sua contumacia et inobedientia persistente, eidem tam per officialem nostrum, quam per nos, demandata fuit executio sententiæ memoratæ, et etiam quod, sicut venerabilis frater noster, nihilominus adimpleret,

quod officialis suus neglexerat et contempsit.

182 Ipse vero, a quo sperabamus consolationem intimam reportasse, abjecto bono obedientiæ, quam ecclesiæ nostræ et nobis per sacramentum suum professus est, rescripsit, quod ipsam sententiam, tamquam invalidam, seu mandatum nostrum contra officialem suum, seu quoscunque subditos suos, exequi minime tenebatur, pro eo quod constitit ei (ut dixit) ipsum officialem ad Romanam curiam appellasse; asserens etiam, nos nullam posse jurisdictionem, nisi per appellationem tantum, in suos subditos exercere; plures alias astutias et tergiversationes literis suis inserens, per quas se in hac parte a nostra obedientia excusabat, mandata nostra expressa contradictione exequi recusans. Quo intellecto, dolentes de damnatione sua, et volentes eum salubribus exhortationibus ad obedientiæ bonum reducere, scripsimus eidem sæpe et sæpius, ut mandata nostra prædicta exqueretur fideliter cum effectu, ne nos oporteret, licet invitos, labem tantæ inobedientiæ severitate canonica expiare.

183 Tandem convenientibus nobis ad invicem apud Lameth, et amicabiliter ex parte nostra tractantibus, petivimus ab eodem viva voce, ut hoc nobis faceret, quod ipse et prædecessores sui Herefordenses episcopi nobis et prædecessoribus nostris buc usque fecerunt, et dimisso inobedientiæ vitio, rediret ad firmam charitatem et obedientiam, quam promisit. Demum cum nihil monitiones nostræ et amicales inductiones proficerent, sed magis sub columbina specie ad astutias suas et excogitatas malitias contra nos idem Episcopus se armaret, iterato eum personaliter præsentem in scriptis solenniter fecimus ad obedientiam commoneri. Et quia adhuc in sua rebellione et malitia pertinaciter et contemptibiliter persistebat, ipsum excommunicationis sententia, exigente justitia, in scriptis fecimus innodari; qui statim ad Romanam curiam appellavit. Postmodum vero ipsam sententiam per episcopos et suffraganeos nostros per nostram provinciam contra eum mandavimus publicari.

184 Nunc autem causas frivolas confingens, sed etiam blasphemias et mendacia suis appellationibus immiscens, in omni astutia et falsitate progrediens, facit appellationes ipsas in locis publicis et solennioribus Angliæ ad nostri infamiam, et jurium ecclesiæ nostræ subversionem, non sine reatu perjurii, publicari. Et hanc noveritis esse processus contra Episcopum habiti plenam per omnia veritatem. Dicitur autem, quod idem Episcopus jam iter versus Romanam curiam arripuit; quod tamen non credimus, quia incertum est; cum, si ita sit, non publice transfretaverit, sed occulte; et dum in uno loco inveniri creditur, jam ad alia loca latenter inclinans, sub vulpina pellicie se abscondit. Si autem eum ad curiam venire contigerit, vel impetrationes fieri in præmissis, caveatis omnino, ne aliquæ literæ generales audientiam sub quacunque forma transeant sine contradictione; nec literæ speciales sine convenientia judicum et locorum. Et circa hos vigiles sitis et solliciti, quantum adversarius noster prædictus astutus est, in omni gradiens falsitate. Dat. apud Clyst. episcopi Exon. ii Cal. Aprilis, consecrat. nostræ anno iv, id est, anno Christi 1282.

185 Altera ejusdem Peckhami epistola, sub titulo, Archiepiscopi literæ continentes factum Herefordensis Episcopi in summa. Ibid. fol. 148 a, *tomo citato pag. 85 et sequenti, controversiæ causam clare exponit.* Frater Joannes, permissione etc., dilecto filio magistro Renorio de Florent., clerico et procuratori suo in curia Romana, salutem, gratiam et benedictionem. Ne a memoria vestra facta nostra, quæ habetis in curia promovere, recedant, ea sæpius vestris auribus inculcamus. Summa autem negotii Herefordensis hæc est. Cum ecclesia nostra Cantuariensis in possessione sit et fuerit a tempore, quo non extat memoria, cognoscendi passim et indifferenter de causis illis testamentorum, quorum

D
ad procuratores suos in Romana curia data exstat.

in qua Sanctus fide tractatur,

E

ab eoque excommunicatus fuisse dicitur.

F

Recitatur et altera ejusdem archiepiscopi nomine edita epistola.

AUCTORE
C. S.

A rum testatores beneficia sua vel alia bona quaecunque in diversis diocesis habuerunt, et vocandi et citandi executores testamentorum huiusmodi ad compotum * persolvendum; hoc quia sit per universos nostros suffraganeos approbatum, nos huiusmodi jure nostro et possessione uti volentes, mandavimus dudum officiali Herefordensis Episcopi, ut quosdam executores testamenti bonae memoriae magistri H. de Havelle *, qui in Herefordensi diocesi manebant, citaret peremptorie ad compotum administrationis suae de bonis testamenti praedicti coram nobis reddendum, et nos de citatione facta redderet certiores.

* i. e. compotum

* supra Havelle

in qua idem Episcopus

186 Et quia ipse officialis hoc facere contempsit, tandem propter hoc et alios plures contemptus, quos fecit tam nobis, quam officiali nostro Cantuariensi, in forma canonica, tam per nos, quam officialem nostrum praedictum, excommunicationis sententia, justitia exigente, meruit innodari. Et cum mandarem Episcopo Herefordensi, ut sententiam ipsam contra officialem suum exequeretur, idem Episcopus satis ostendens, officialis sui inobedientiam et contemptum huiusmodi nobis factum de suae malitiae pharetra processisse, ipsam sententiam exequi contumaciter recusavit; praetendens, dictum officialem suum ab ipsa sententia appellasse; asserens etiam et affirmans, nos non posse in subditos suos, ipso omisso, jurisdictionem aliquam exercere, nec de causis subditorum ullo modo cognoscere per querelam. Nos autem volentes dictum Episcopum amicabiliter ad bonum obedientiae reducere et observantiam proprii juramenti, monuimus eundem saepe et saepius, literis et nunciis, ut ab errore huiusmodi desisteret, et mandatis nostris, ut astrictus erat juramento proprio, obediret.

B

non mitius, quam in prioribus traducitur.

187 Tandem, ipso adhuc in sua pertinacia indurato animo persistente, convenimus simul apud Lameth, si posset inter nos concordia reformari; ubi diversis juribus, consuetudinibus et rationibus efficacibus pro parte nostra allegatis, inter alia pacis et charitatis signa obtulimus eidem, ut, si placeret sibi hoc idem nobis facere, quod ipse et praedecessores sui fecerunt praedecessoribus nostris (nec aliud petebamus) nos hanc consuetudinem et alia jura ecclesiae nostrae adeo moderaremur circa eum, quod se gravatum in nullo sentiret. Et quia hoc facere recusavit, et iteratis vicibus monitus canonice, adhuc inobediens perduravit, magister R. de Lacy in eum tamquam contumacem et inobedientem auctoritate nostra in scriptis excommunicationis sententiam promulgavit; qui statim, hoc facto, ad Romanam curiam appellavit. Dicit autem, se appellasse antea; quod nos latet. Nec credimus, quod dominus Papa velit causam istam in curia in nostri injuriam retinere, sicut nec fecit causam Dunelmensis episcopi, quem metropolitanus suos excommunicationis sententia similiter innodavit. Mittemus ad vos in brevi aliquem, loco vestro in curia moraturum, et tunc ad nos cum gaudio et sanitate redibitis, Domino concedente. *Sic terminatur haec epistola, omissis solitis notis chronologicis; sed eam praemissa posteriorem esse, verisimile est tum ex ipso exordio, tum ex eo, quod archiepiscopus velut pro certo hic habeat S. Thomae professionem ad curiam Romanam, de qua in praemissa dubitanter loquebatur.*

Denique idem archiepiscopus

188 De eadem controversia rursum meminit Peckhamus in alia epistola ibidem sine nota temporis edita pag. 78 et duabus sequentibus, in qua varia negotia procuratoribus suis in curia Romana, magistris Renerio et Philippo commendans, inter alia sic scribit: Versutiam autem Herefordensis Episcopi miramur plurimum, quem credebamus amicum fidelissimum invenisse; quem qualem inveniamus, cito forte Romanae Ecclesiae palatia personabunt. Asserit ipse Episcopus, nos nullam in suos subditos exercere posse jurisdictionem, nec se aut suos ministros, nisi in sui defectum, ad nostra mandata teneri. Unde pro contemptu mul-

tiplici et contumacia ipsius officialem excommunicavimus, et excommunicatum fecimus publice nunciari. *Post haec interjectis nonnullis huc non pertinentibus, demum prosequitur:* Praeterea noveritis, quod xv die mensis Januarii dictus Episcopus Herefordensis misit ad nos cum literis suis quendam suum clericum, qui coram commissariis nostris a nobis nomine ipsius Episcopi et etiam officialis sui appellavit, et quasdam appellationes etiam renovavit.

189 Et quia scimus, ipsum velle contra nos in curia impetrare, mittimus vobis in quadam schedula, praesentibus interclusa, nomina locorum et judicum, in qua debeatis, et non alia, convenire. Et quantumcunque poteritis, in odium partis adversae impetrationem ipsam impediatis, et per oppositiones et suspiciones contrarias differatis, ad hoc procuratores nostros omnimode informantes. Cum autem literae fuerint impetratae, cum omni celeritate, nulli parcentes pecuniae, nobis eas per cursorem velocissimum transmittatis, ne per ipsos adversarios praeveniamur in commissionibus faciendis, qui modis omnibus, quibus possint, in subversionem ecclesiae nostrae jurium machinantur. *Reliquum hujus epistolae in fine mutilae de aliis tractat negotiis. Ibidem pag. 80 et sequenti in epistola anno 1282 3 Kalendas Martii ad eosdem procuratores variis de causis data, idem negotium denuo commendavit; cum enim quidam Roma reversus, qui literas cancellario ecclesiae Sarisburiensis apportaverat, dixisset, se etiam Herefordensi Episcopo attulisse, procuratores suos ea de re admonuit, sic scribens.*

in aliis litteris.

E

190 Interrogatus etiam (*Richardus Roma redux*) si alias quascunque literas secum a curia portasset, respondit, quod praeter illas (*pro cancellario Sarisburiensi*) portaverat secum usque ad xii paria literarum pro Episcopo Herefordensi, quas dixit, se cuidam burgensi Londoni tradidisse, eidem Episcopo assignandas; qui tamen Episcopus praesens negavit, se aliquas ab eo literas accepisse. *Rursum post aliqua ad argumentum nostrum non spectantia subdit:* Circa hoc autem, quod dictus Herefordensis Episcopus praetactas literas dicitur recepisse, et praefatum vicarium, qui literas (*pro laudato cancellario*) impetravit, sollicite vigiletis. Ad haec dudum Robertus de Wyse de Gloucestria, officialis dicti Herefordensis Episcopi propter suam contumaciam et offensam a nostris commissariis excommunicationis sententia, exigente justitia, extitit innodatus; et cum ipsius sententiae dicto Episcopo demandaretur executio, idem Episcopus se nobis per literas excusavit, quod, quia constituit ei, dictum officialem suum ad Romanam curiam a dicta sententia appellasse, mandatum nostrum circa hoc exequi non valebat, ne quid in sui praedjudicium aut officialium suorum attemptarem, per suum procuratorem, ut dicitur, prorogando.

in quibus causas suas praedictis procuratoribus commendavit.

F

191 Et prius etiam nobis plurimum infestus et inobediens extiterat, multaque contra professionem suam faciebat, quae jura nostrae laedunt ecclesiae, committendo; constanter asserens, nos, eo omisso, nullam posse jurisdictionem in suos subditos exercere. Unde ipsum Episcopum monuimus saepe et saepius, ac moneri fecimus diligenter, ut ab inquietatione nostrorum et ecclesiae nostrae jurium desisteret, et nobis tamquam devotus suffraganeus obediret. Tandem apud Lameth sub spe pacis inter nos reformandae invicem congregati, exposita querela sua, et nostris in hac parte juribus allegatis, eum monuimus ore proprio, ut nobis tantummodo id faceret, quod ipse idem et alii praedecessores sui nobis et praedecessoribus nostris fecerunt huc usque. Qui semper elationis spiritu inflammatus in contumacia sua perstitit inobediens et rebellis. Unde ipsum iterato in scriptis monuimus, ut ad bonum obedientiae se converteret, et mandata nostra circa dictum officialem suum efficaciter adimpleret.

de eadem loquitur controversia.

192 Cumque idem Episcopus monitionibus nostris

stris

AUCTORE
C. S.
eundemque a
se excommu-
nicatum esse
pronuntiat.

stris nullatenus acquiesceret, sed magis ad defensiones et appellationes frivolas se pararet, nos volentes ejus malitiis occurrere, ipsum, monitione præmissa in scriptis, excommunicari fecimus per magistrum R. de Lacy, cui ad hoc coram testibus commisimus specialiter vices nostras; qui tunc post latam in eum sententiam per suum procuratorem appellavit in scriptis; et nos etiam ipsum procuratorem excommunicavimus. et mandavimus excommunicatum publice nunciari; sententiam etiam contra Episcopum per singulos episcopos executioni debitæ fecimus demandari. *Quæ sequuntur usque ad finem epistolæ, ad alias rursus causas spectant. Notatur autem hæc epistola* Dat. apud Exon. v Cal. Mart. consecrat. nostræ anno iv. *Atque hæc sunt, quæ de gravissima illa inter ambos præsules controversia reperi, quæque cum ab una adversa parte litigantium conscripta sint, non possunt non suspecta esse, eo etiam magis, quod allegatæ litteræ tam atro felle, dictisque sancto Antistiti procul dubio injuriis conspersæ sint, ut mirer, ea ab archiepiscopo, pietate ac doctrina ceteroqui conspicuo, proficisci potuisse. Quis enim non miretur, sanctum Episcopum ab illo mendacii, versutiæ, astutiæ, malitiæ, inobedientiæ, rebellionis, contumaciæ, elati, induratiq[ue] animi, perjuri ac blasphemix argui, ac modo sub vulpina pellicie absconditum, modo sub ovino vellere ac in columbina specie simulatorem traduci?*

§ XI. Exponitur prædictæ controversiæ initium et progressus: Sancti ad curiam Romanam profectio, invitaque adversa parte, honorificus ad Pontificem accessus.

Præmittuntur aliqua tam ex Joannis Peckhami,

Ut tandem ad præmissorum discussionem veniamus, non est, quod dubitemus, quin causa testamentaria superius allegata, si minus sola, saltem præcipua origo fuerit caputque simultatum: nam et unus e testibus in processu eandem non obscure insinavit; sed nihil quoque cogit nos asserenti Peckhamo credere, jus, quod sibi contendebat competere, cognoscendi passim et indifferenter de causis illis testamentorum, quorum testatores beneficia sua vel alia bona quæcunque in diversis diocesis habuerunt, et vocandi vel citandi executores testamentorum hujusmodi ad compotum persolvendum (sive ad reddendam rationem) per universos suffraganeos illius approbatum fuisse jam illo tempore, quo præfata discordia ipsum inter et officialem Herefordiensem coepit; nihil, inquam, cogit nos hæc credere Peckhamo, quem constat ex dictis etiam alia jura velut sibi indubie debita asserere conatum esse, quæ non tam certa fuisse, reclamantes suffragani episcopi probaverunt, atque ipse etiam Peckhamus remittendo agnovit. Secundo cum, eodem archiepiscopo teste, S. Thomas, sententiam excommunicationis in officialem suum latam censuerit invalidam, quia idem officialis appellaverat ad curiam Romanam, verisimile est, ab officiali appellatum fuisse ante latam sententiam, atque ita ejusdem causam a Cantuariensi curia ad Pontificiam translata. Hæc de causa officialis.

quam ex commissariis a Clemente V deputatorum litteris,

194 Pro controversia sancti Episcopi advertendum quoque primo est, quod commissarii Apostolici in sua ad Clementem V Papam epistola, de processu super hac causa confecto aiunt; nimirum, quod probatum est, plures appellationes per dictum dominum Thomam, vel per alios vice sua, a dicto archiepiscopo et ejus curia ad Sedem Apostolicam competenter interpositas, præmissas (id est, prædictas) excommunicationum sententias præcessisse et subsecutas fuisse etiam post easdem. De appellationibus ab illo interpositis etiam meminit Peckhamus in epistola ad procuratores, supra num. 187, ubi tamen velut ignorasset eam, quæ sententiam excommunicationis præcessit, sic inquit: Magister R. de Lacy in eum... auctoritate nostra, excommunicationis senten-

tiam promulgavit; qui (Thomas) statim, hoc facto, ad Romanam curiam appellavit. Dicit autem, se appellasse antea; quod nos latet. *Si hæc verba vere Peckhami sint, demus aliquid oblivioni illius; minus enim credibile est, Thomam, virum sanctum, in re tam gravi mentitum fuisse, quam Peckhamum memoria hic lapsum esse.*

195 Profecto ipsemet Peckhamus in epistola anteriori et ante latam excommunicationis sententiam scripta eosdem procuratores suos de appellationibus ab illo factis commonuerat, Noveritis, inquit, quod xv die mensis Januarii dictus Episcopus Herefordensis misit ad nos cum litteris suis quemdam suum clericum, qui coram commissariis nostris a nobis nomine ipsius Episcopi et etiam officialis sui appellavit, et quasdam appellationes etiam renovavit. *Esse autem, ut dixi, hanc epistolam prælaudata priorem, manifestum fit ex eo, quod in hac dicat, officialem excommunicatum esse, quod non ait de Thoma; in prælaudata vero utriusque excommunicationem expresse commemoret. Alterum ex supra dictis commissariorum litteris ad Clementem V Papam observandum est, Thomam præsentasse eidem archiepiscopo, de se conquerenti, litteras quorundam jurium, a Sede Apostolica super præmissis impetratorum, priusquam monitiones cum excommunicationis sententia... processissent. Denique laudati commissarii in iisdem litteris asseruerunt, judices de convenientia et assensu procuratorum partium extitisse super dictis appellationibus auctoritate Apostolica in Angliam deputatos, antequam lata ultima sententia, quæ magis videbatur dubia, extitisset.*

196 His itaque positis, ejusdem controversiæ initium ac series hoc similiter modo ordinanda videtur. Mortuo Henrico de Havckly vel de Havelle, canonico Lincolnensi, qui in Herefordiensi aliisque provinciæ Cantuariensis diocesis beneficia aliæque bona possederat, archiepiscopus Peckhamus vicarium de Ros diocesis Herefordiensis, quem defunctus unus ex testamenti sui executoribus constituerat, pro jure, ut contendebat, suo per officialem Herefordiensem citari fecit, ut administrationis suæ rationem redderet. Officialis autem, seu sponte, sive ex consilio Episcopi sui, si hic jam tum e Normannia redierat in Angliam, arbitratus, sese sine ecclesiæ Herefordiensis injuria hujusmodi mandato non posse parere, obedire recusavit, tandemque post commonitiones. intentatasque sibi excommunicationis minas, ad Apostolicam Sedem appellavit. Contra archiepiscopum appellationes istas frivolas reputans, sententiam excommunicationis in officialem tulit, ejusque executionem S. Thomæ demandavit. Hic vero, de cujus ecclesiæ juribus agebatur, excusavit se, ne id faceret, pro eo quod constitit ei, ut dixit (verba Peckhami sunt) ipsum officialem ad Romanam curiam appellasse.

197 Justa utique erat hæc sancti Præsulis excusatio; sed archiepiscopo aliter visa; et quia probe gnarus erat, multum suæ auctoritati accessurum, si Herefordiensem Episcopum, virum nobilitate generis doctrinaque præstantem, hac in parte sibi obsequentem haberet, tentavit illum per litteras inducere, ut obediret; cumque his nihil proficeret, invitavit ipsum in Lameth, alias Lambeth et Lambith, qui vicus Angliæ erat cum adibus archiepiscoporum Cantuariensium in comitatu Surriæ, haud procul supra Londinum ad flumen Tamisim situs. Huc ergo cum ambo præsules convenissent, archiepiscopus id ipsum ei blando sermone persuadere studuit, pollicitus, fore ut, si consentire vellet, hanc consuetudinem et alia jura ecclesiæ Cantuariensis adeo moderaretur circa eum, quod se gravatum in nullo sentiret. Vide dicta superius num. 185 et 187. At Sanctus in sua perstitit sententia, negans, sibi fas, esse eam sententiam in officialem suum exsequi, qui ante illam ad Apostolicam Sedem appellaverat. Forte etiam tunc illi exhibuit istas litteras quorundam jurium a Sede Apostolica super præmissis impetratorum, de quibus commissarii num. 195 meminere; atque eadem occasione,

ex quibus aliisque præsens controversia exponenda videtur.

Sanctus latam in officialem suum, qui ante ad Papam appellaverat, sententiam exsequi renuit,

utque id faciat, frustra rogatus, ad Pontificem similiter appellat:

A ne archiepiscopus ulterius procederet, ad eandem Sedem appellavit.

archiepiscopo
excommuni-
cationem mi-
nante, appel-
lationes ite-
rat,

198 Post hoc Lambethanum colloquium Peckhamus exarsit, atque omnia S. Thomæ dicta gesta in malam partem sui que contemptum interpretatus, minaces ad illum litteras dedit, removendum a communionem fidelium, nisi obtemperasset. Respondit ad has Sanctus mense Januario litteris, quas per clericum suum deferendas curavit, ac per eundem tam suo, quam officialis sui nomine denuo appellavit, prioresque appellationes renovavit. Intellexit subinde Peckhamus, Thomam per procuratores causam suam in Pontificia curia agere; quapropter et ipse quoque ad suos in eadem curia degentes scripsit, monuitque, quid ab illis factum vellet. Verba ejus, licet jam ante data, juverit hic repetisse. Noveritis, inquit, quod xv die mensis Januarii dictus Episcopus Herefordensis misit ad nos cum literis suis quendam suum clericum, qui coram commissariis nostris a nobis nomine ipsius Episcopi et etiam officialis sui appellavit, et quasdam appellationes etiam renovavit. Et quia scimus, ipsum velle contra nos in curia impetrare, mittimus vobis in quadam schedula præsentibus interclusa, nominalocorum et iudicum, in quæ debeatis, et non alia, convenire.

et ambo scri-
bunt ad pro-
curatores suos
in curia Pon-
tificia.

199 Et quantumcumque poteritis in odium partis adversæ, impetrationem ipsam impediatis, et per oppositiones et suspiciones contrarias differatis, ad hoc procuratores nostros omnimode informantes. Cum autem fuerint impetratæ, cum omni celeritate, nulli parentes pecuniæ, nobis eas per cursorem velocissimum transmittatis, ne per ipsos adversarios præveniamur in commissionibus faciendis, qui modis omnibus, quibus possint, in subversionem ecclesiæ nostræ iurium machinantur. Ita ille; qui cum hic procuratoribus suis mandaverit, in quos iudices, et horum conveniendi loca possent consentire, verisimile est, paulo post iudices illos, quorum commissarii num. 193 relati meminere, de convenientia et assensu procuratorum partium extitisse super dictis appellationibus auctoritate Apostolica in Angliam deputatos. Hi tamen, quantum ex reliquo controversiæ decursu colligere est, in Angliam non appulerunt; sive quod alterutra partium, sive alia ignota mihi ratio, seu casus aliquis, eorundem accessum impederit.

Inter hæc
archiepisco-
pus per officia-
lem suum
facit Thomam
excommuni-
cari

200 Inter hæc archiepiscopus Peckhamus a minis ad facta progressus, officiali suo magistro R. de Lacy vices suas commisit, ut Episcopum Herefordensem excommunicaret. Nos volentes (ait in epistola ad procuratores suos Romanos) ejus malitiis occurrere, ipsum monitione præmissa in scriptis, excommunicari fecimus per magistrum R. de Lacy, cui ad hoc coram testibus commisimus specialiter vices nostras; qui tunc post latam in eo sententiam (uti etiam illum antea fecisse, constat ex dictis) per suum procuratorem appellavit in scriptis; et nos etiam ipsum procuratorem excommunicavimus et mandavimus excommunicatum publice nunciari: sententiam etiam contra Episcopum per singulos episcopos executioni debitæ fecimus demandari. Notatur hæc epistola dat. apud Exon. v Cal. Mart. consecrat. nostræ anno iv, id est, Christi 1282. De excommunicatione in Sanctum lata promulgataque eodem modo loquitur in litteris sub finem Martii eodem anno ad procuratores iterum datis hæc scribens: Et quia adhuc in sua rebellione et malitia pertinaciter et contemptibiliter persistebat, ipsum excommunicationis sententia, exigente justitia, in scriptis fecimus innodari; qui statim ad Romanam curiam appellavit. Postmodum vero ipsam sententiam per episcopos et suffraganeos nostros per nostram provinciam contra eum mandavimus publicari.

et ut talem per
suffraganeos
publice denun-
ciari.

201 Item in altera ejusdem epistola, ad prædictos procuratores sine temporis notis scripta, similiter legitur: Et quia hoc facere recusavit, et iteratis vicibus monitus canonice, adhuc inobediens perduravit, magister R. de Lacy in eum tanquam contumacem et inobedientem auctoritate nostra in Octobris Tomus I.

scriptis excommunicationis sententiam promulgavit; qui statim, hoc facto, ad Romanam curiam appellavit. Consonat compilator compendii processus adversus Sanctum conscripti, cujus verba sequentia sunt: Per prædictam curiam Cantuariensem denunciatum fuit publice et solenniter, ipsum in majoris excommunicationis sententiam incidisse. et tanquam excommunicatum ab omnibus arctius evitari debere: et hæc similiter liquent. Qui hæc legerit, dubitare non poterit, quin sanctus Episcopus Herefordensis gravissima excommunicationis censura fuerit percussus. Dubitarunt tamen commissarii, a summo Pontifice Clemente Vannis viginti quinque postea ad id ipsum inquirendum deputati, etiam post diligenter discussa provinciæ Cantuariensis archiva, auditosque testes, ac in primis illum, qui dicebatur prædictam excommunicationis sententiam protulisse, ac quatuordecim alios qui in partibus fuerant clerici et familiares archiepiscopi ante dicti; ut omnino posset per nos (ut inquit) sciri et haberi veritas de excommunicationum articulis supradictis.

202 Post tam diligens examen pronunciarunt illi, quod sufficienter prædictarum excommunicationum sententiæ non probantur; et si quis forsitan pro probatis vellet haberi easdem, non inveniuntur causativæ explicite, sed conditionaliter, vel sub quadam generalitate præpropere ac minus competenter et solemniter latæ fuisse; sed (lege nec vel infra addde non, ut ex toto contextu patet) constat per processum, dictum dominum Thomam contra conditionem vel generalitatem fecisse, vel eas adimplere indebite contempsisse, nec hoc fuit per dictum archiepiscopum vel alium legitime declaratum, licet idem archiepiscopus scripserit suffraganeis ejus*, quod, cum memoratus dictus dominus Thomas meruisset excommunicari, facerent excommunicatum denunciari eundem, non declarando (quamquam per aliquos ex suffraganeis, mandatum hoc adimplere recusantibus, dicatur de dicta declaratione prius facienda fuisse requisitus) ipsum dominum Thomam esse excommunicatum; sed in dictis finibus, QUOD EXCOMMUNICARI MERUERIT, persistendo. Plura dabimus infra, ubi laudatam epistolam integram recitabimus.

203 Quis ista facile conciliet cum dictis Peckhami? nisi forte hujus officialis de Lacy, cui ille Thomam excommunicandi curam commiserat, sententiam mitigaverit eo modo, quo illam latam esse, prælaudati commissarii dixerunt. Certe hi de re tota optime instrui potuerunt, si, ut affirmant, inter alios testes etiam illum (forsan eundem officialem) qui dicebatur prædictam excommunicationis sententiam protulisse, ac quatuordecim alios, qui... fuerant clerici et familiares archiepiscopi Peckhami, delegata auctoritate Apostolica examinarint. Ex eorum adductis advertit, suffraganeos episcopos, si non omnes, saltem aliquos recusasse S. Thomam excommunicatum esse promulgare, quod siluit Peckhamus, ita loquens, quasi illi omnes huic mandato suo obtemperassent. Sed utcumque hæc se habeant, idem archiepiscopus Thomam pro excommunicato voluit haberi, ita ut etiam defuncti ossa primo vetuerit sepeliri; Martinus vero IV Papa cum tota sua curia eundem Thomam ad osculum et communionem suam valde honorifice admisit; quod utrumque suis locis probabo.

204 Quo animo ista metropolitani sui adversus se gesta Sanctus tulerit, Richardus episcopus Herefordensis in Compendio Vitæ num. 29 sic breviter declaravit: Licet a multis... et specialiter a fratre Joanne, tunc archiepiscopo Cantuariensi, vehementer injuriose ac indebite secundum commune iudicium, fuerit persecutus, patienter et benigne et absque aliqua murmuratione tolerabat prædicta, eis non detrahens, nec a familiaribus suis vel aliis in ejus præsentia detrabi permittens vel maledici: quin potius orabat pro eis. Verumtamen ut suæ quoque famæ consuleret, neve cum publica offensa

AUCTORI
C. S.

Non constat
tamen, hæc
sententiam in
ipsum absolute
latam fuisse,
E

* i. e. suis

ac certe non
ab omnibus
suffraganeis
promulgata
fuit, nec a
summo Ponti-
fice probata.

F

Hæc archiepi-
scopi motio-
nes Sanctus
patienter fe-
rens.

AUCTORE
C. S.

velut rebellis et contumax juste excommunicatus videretur, appellationes suas in publicis locis publicari curavit, teste Peckhamo, cui cum ea res male esset, injuriosis plane verbis, ipsoque indignis de eadem ad procuratores suos scripsit: Nunc autem causas frivolas confingens, sed etiam blasphemias et mendacia suis appellationibus immiscens, in omni astutia et falsitate progrediens facit appellationes ipsas in locis publicis et solennioribus Angliæ ad nostri infamiam et jurium ecclesiæ nostræ subversionem, non sine reatu perjurii, publicari.

ad summum
Pontificem
proficiscitur.

205 Inter hæc sanctus Præsul cum adhuc aliam litem in curia Romanâ haberet, optimum fore ratus est, si ipsemet ad Romanum Pontificem proficisceretur, utramque causam præsens acturus. Et quia, inquit Richardus in Compendio num. 19, episcopus Assavensis in illis partibus usurpaverat jura episcopalia, dictus dominus Thomas movit litem contra eum in curia Romana, et propter prosecutionem dictæ litis, et etiam contentionem, quam propter libertates ecclesiæ Herefordiensis et subditorum ejusdem habuit cum fratre Joanne de Pecham, tunc archiepiscopo Cantuariensi, certioratus per viros peritos, quod justam causam fovebat, et quod prosequi meritum sibi erat ad curiam Romanam, non parcens corpori, senio et debilitate confecto etc., ad eam profectus est tum sexagenario major, nec unquam rediturus virum in Angliam. Hujus rei aliquam præsentationem habuisse videri potest: nam et testamentum suum ante discessum condidisse, et Adamo de Kyngeshuam jurisperito, prosperum ipsi in patriam reditum precanti, valde pio modo respondisse, Non credo, in processu legitur.

præsentans,
se non regres-
surum vivum
in Angliam:
quæ profectio

206 Etiam clarius id indicavit Wilhelmo Jaudre, uni ex domesticis suis, qui inter testes quinquagesimo tertio loco recensitus, narravit, quod, dum dictus dominus Thomas fuit profectus in anno obitus sui propter litem, quam habebat cum Fratre Joanne, tunc archiepiscopo Cantuariensi, ad curiam Romanam, et tunc idem dominus Thomas quasi ore prophetico dixit eidem testi, quod deinceps non videret eundem: et ita evenit, ut prædixit. Quin etiam quasdam vestes suas, quibus indui soluerat, in discessu suo eidem Wilhelmo donavit, quas ille post ejusdem obitum ad varia mala pellenda feliciter adhibuit. Jam quod ad ejusdem profectionis tempus attinet, Adrianus Bailletus in Vita Gallica S. Thomæ illam anno Christi 1285 innoxuit, deceptus Vita a Laurentio Surio edita, in qua recte quidem ille dicitur a Martino IV summo Pontifice benigne honorificeque exceptus fuisse, sed ejusdem Sancti mors manifesto errore usque in annum 1287 differtur. Etenim cum Martinus IV anno 1283 28 Martii supremum diem suum obierit, credidit Bailletus, memoratum S. Thomæ ad illum accessum postremo ejusdem Pontificis anno illigandum esse, ne Sancti in Romana curia, apud quam mortuus est, moram nimis diuturnam facere cogeretur.

non anno
1283, sed 1282
illiganda est.

207 Ex eodem errore statuit Bailletus, S. Thomam post laudati Martini obitum toto illo biennio, quo successor ejus Honorius IV Pontificatum tenuit, id est, usque ad diem 5 Aprilis anni 1287, Romæ mansisse, indeque regressum tempore conclavis, in quo Nicolaus IV electus fuit. Verum ego ex certioribus monumentis sequenti § probabo, S. Thomæ obitum nec serius nec citius, quam mense Augusto anni 1282 contigisse. Ad hæc cum Wilhelmus Jaudre mox laudatus expresse asserat, eundem in anno obitus sui ex Anglia illuc iter aggressum esse, et huic testimonio etiam alia inferius adducenda apprimè consentiant, non est dubium, quin ista profectio ad annum 1282 referenda sit. Nec longiorem moram exigunt ejus gesta apud Pontificem: tantum enim abest, ut mora illa biennis fuisse dicenda sit, ut ne menstrua quidem certo adstrui possit. Ad hæc ex processu certum est, Thomam non modo non supervivisse Martino IV Pontifici, ad quem accesserat, sed etiam toto biennio ante illum vivere destitisse: nec potuit ergo ad Pontificatum Honorii IV, nedum

ad conclave, in quo Nicolaus IV creatus est Pontifex, D pervenisse.

208 Nunc, unde paululum digressi fuimus, reverentur. Archiepiscopus Cantuariensis, audito, sed nondum satis certis auctoribus cognito, S. Thomæ ex Anglia discessu, sine ulla mora sub finem mensis Martii prædicti anni 1282 procuratores suos apud Pontificiam curiam agentes ea de re admonuit, expositaque pro suo sensu controversia ejusque progressu, tandem ait: Dicitur autem, quod idem Episcopus jam iter versus Romanam curiam arripuit, quod tamen non credimus, quia incertum est: cum, si ita sit, non publice transfretaverit, sed occulte; et dum in uno loco inveniri creditur, jam ad alia loca latenter inclinans sub vulpina pellicie se abscondit. Si autem eum ad curiam venire contigerit, vel impetrationes fieri in præmissis, caveatis omnino, ne aliquæ literæ generales audientiam sub quacunque forma transeant sine contradictione, nec literæ speciales sine convenientia judicum et locorum. Et circa hoc vigiles sitis et solliciti, quantum adversarius noster prædictus astutus est, in omni gradiens falsitate. Dat. apud Clyst. episcopi Exon. ii Cal. Aprilis, consecrat. nostræ anno iv. Hanc epistolam integram habes superius a num. 180.

209 Laudati procuratores his ac forte aliis, quæ ad nos non pervenerint, monitis instructi, in primis laborarunt, ut Episcopo Herefordiensi, velut a communione fidelium semoto, non pateret ingressus ad summum Pontificem et curiam ejus; sed eorum conatus frustra fuere. Auctores hic rursum habeo crebro laudatos commissarios Clementis V Papæ, in sua ad illum epistola dicentes: Per testes sufficienter deponitur in processu, fuisse per duos Cardinales auditores procuratoribus partium deputatos, causa summarie cognita, priusquam idem dominus Thomas propter præmissarum appellationum prosecutionem Sedem Apostolicam personaliter adiens intraret curiam, declaratum, eundem dominum Thomam, de dictis excommunicationibus dominis Papæ Martino felicitis recordationis et Cardinalibus a procuratoribus archiepiscopi memorati, ne eum ad communionem suam non * admitterent, delatum, fore integri status et sicut hominem integri status, quando veniret ad dictam curiam, admitendum. Post quam declarationem veniens, a dictis dominis Papa et Cardinalibus ad osculum et valde honorifice propter vitæ, nobilitatis et scientiæ suæ excellentiam receptus extitit, et ab eis in divinis et aliis communicatum eidem. Huic quoque pertinet, quod ex Joannis de Kemeseya, ecclesiæ Herefordiensis canonici, testimonio alia occasione superius adduxi, nempe Sancto postremam Missam suam cum effusis pro more suo lachrymis apud Montem-Flasconis celebranti plurimos ex familiaribus et domicellis domini Papæ et aliorum... in circuitu altaris adstitisse. Consonant item, quæ de honorificis ejusdem exsequiis sequenti § referemus.

Archiepiscopus procuratores suos hæc de re monet et instruit,

E quibus frustra obnitentibus, Thomas a Pontifice cum honore in communione recipitur.

* non abundat

F

§ XII. Supremus S. Thomæ morbus; pia mors, et hujus annus, mensis, dies ac locus: carnis ab ossibus separatæ sepultura a S. R. E. Cardinalibus in ecclesia S. Severi prope Urbem veterem honorifice peracta.

Quam longe a vero absuerit Bailletus, dum S. Thomam apud curiam Pontificiam biennio commoratum fuisse ait, dumque ex Vita a Surio edita, cui etiam Joannes Capgravius in Legenda Sanctorum Angliæ consentit, eundem obiisse credidit, quando post omnia, quorum causa venerat, feliciter peracta redibat in patriam, manifestum sit ex epistola commissariorum Apostolicorum, quam frequenter laudavi. Hi enim diserte affirmant, sanctum Antistitem in morbum, ex quo obiit, incidisse paululum post ejus adventum ad curiam, prædicta lite necdum, quod invenerimus, judicialiter exordita (id est, exorsa)

Paulo post accessum suum ad Pontificem

A exorsa) nec ex tunc etiam prosecuta. Itaque ille causas suas (si appellationem de excommunicationis sententia excipias) non modo non evicerat, verum etiam nec judicialiter agere cœperat, quando mortuus est; et ex litibus una, quam cum metropolitano suo habebat, per mortem sponte concidit; alteram vero, quam adversus Asaphensem episcopum susceperat, postea sub Richardo Sancti successore per Richardum Londinensem episcopum, ex compromisso electum arbitrum, ecclesiæ Herefordiensi adjudicatam fuisse, dictum est supra num. 148.

incidit in
morbum, quo
sæpe labora-
verat.

211 Supremi morbi genus indicavit testis sexagesimus Robertus Deynte, qui camerarii vices apud ipsum tunc supplebat, et in cujus brachiis ille felicem animam expiravit. Ex illo discimus, Thomam a multis ante annis intestinorum seu colico dolore subinde cruciatum fuisse, eique tandem succubuisse. Habebat, inquit, torsiones in ventre et colicam passionem, et habuerat, priusquam esset episcopus, et in anno (id est, quotannis) dicta passio colica affligebat ipsum multum, ter vel quater, et durabat sibi dicta afflictio per dimidium diem et dimidiam noctem. Deinde post pauca testatur, eundem ex febre et dicta colica passione mortuum esse. Richardus quoque in Compendio num. 54 inter molestias, quas sanctus Deceptor ejus in vita passus fuerat, memoravit, quod adversitate, sive gravi infirmitate ex dolore viscerum, seu iliaca passione et dolore stomachi per multos annos, priusquam esset factus episcopus, et post, quamdiu vixit, extitit molestatus. Inveterato malo causam aut fomentum forte dederint severa illius viciandi ratio, ac laboriosum iter Italicum, quod pro ecclesiâ sua susceperat, non parcens corpori, senio et debilitate confecto, ex dictis fervore et zelo, quos habebat ad jura dictæ ecclesiæ suæ defendenda, et in quorum prosecutione martyrizatus laboribus, angustiis et expensis diem ibi clausit extremum, ut loquitur Richardus in Compendio num. 19.

conditque
testamento,
et Ecclesiæ
Sacramentis
munitus

212 Mortem itaque sive ex morbi gravitate, sive ex certiori notitia sibi instare præagens, huc omnes curas convertit, ut Christiane sancteque, ut viveret, moreretur; et ne archiepiscopi Cantuariensis molitiones suam cum Romano Pontifice communionem, quam semper merito maximi fecerat, dubiam redderent. Quamvis igitur ante suum ex Angliâ egressum jam condidisset testamentum, suumque, cui de peccatis confiteri solebat, capellanum secum haberet, voluit tamen, petita obtinente a Martino IV facultate, testamentum denuo facere, et a Pontificio pœnitentiario sacramentalem absolutionem obtinere. Ita diserte asserunt sæpe dicti commissarii in epistola ad Clementem V, quorum verba subnecto. Paululum post ejus adventum ad curiam, prædicta lite necdum, quod invenerimus, judicialiter exordita, nec ex tunc etiam prosecuta, cum infirmitas, (de qua sicut fidelis Catholicus et Deo devotus dicitur anno Domini millesimo ducentesimo octuagesimo secundo, die Martis in crastinum B. Bartholomæi apostoli in castro Florenti obiisse) arripuisset eundem, obtenta condendi testamentum licentia, fuit confessus fratri Galfrido de Chepeya, de Ordine Minorum, tunc pœnitentiario domini Papæ, et ab eodem de omnibus suis peccatis, tamquam vere pœnitens et contritus, absolutus; et ejus absolutio ab antedicto domino Papa extitit approbata, sicut idem pœnitentiarius in suis patentibus tunc ibidem confectis litteris attestatur.

mentis com-
pus, et ani-
mam suam
Deo commen-
dans, sanctæ
moritur

213 Cetera morbi mortisque adjuncta discimus ex testimonio Roberti Deynte, oculati, ut diximus, testis. Obierat in castro Florentini prope Montem-Flasconis ex febre et dicta colica passione, receptis ecclesiasticis Sacramentis, et habuit bonam memoriam usque ad mortem, et fuit confessus cuidam presbytero suo, qui vocabatur dominus Nicolaus; et fuit locutus frequenter et per plures dies fratri Galfrido de Schepeye de Ordine Minorum, pœnitentiario domini Papæ, nescit, de quo, in infirmitate prædicta. Item adjecit (Robertus Deynte) quod, cum instaret hora obitus dicti domini Thomæ, et

idem testis assisteret sibi in lecto, et teneret (morbundus Episcopus) caput inclinatum super brachia seu ulnas dicti testis, et etiam totum corpus appodiaret * super ipsum testem, quia stabat indutus super lectum propter clistere, quod medici dederant sibi in nocte præcedenti, idem dominus Thomas incepit dicere hymnum, VENI CREATOR SPIRITUS, legendo. Et finito toto hymno, dixit: PER SIGNUM SANCTÆ CRUCIS DE INIMICIS NOSTRIS LIBERA NOS, DEUS NOSTER: ET PER CRUCIS HOC SIGNUM FUGIAT PROCU OMNE MALIGNUM: ET PER IDEM SIGNUM SALVETUR QUODQUE BENIGNUM. Et subdens, IN MANUS TUAS, DOMINE, repetendo ter DOMINE DEUS VERITATIS, COMMENDO SPIRITUM MEUM, elevatis et junctis manibus versus cælum, repetendo dicta verba COMMENDO SPIRITUM MEUM, emisit spiritum.

AUCTOR
C. S.

* i. e. inclina-
tum teneret

214 Interrogatus (idem Robertus) de præsentibus in hora dicti transitus, respondit, quod dictus dominus Nicolaus capellanus suus, cui fuerat confessus, et Robertus de Starklaund, laicus, ductor garderobæ (id est curator rei vestiariæ) ipsius domini Thomæ, affuerunt cum ipso teste; nam camera, in qua dictus dominus Thomas ægrotabat in quadam turri, erat ita modica, quod vix poterant ibi recipi lectus dicti domini Thomæ et lectus ipsius testis, tunc ejus camerarii, et quoddam parvum altare in ea erectum: nec medici, nec socii arbitrabantur, quod deberet ita cito mori. Priusquam ad sepulturam progredimur, inquirendum hic est in supremam illius ætatem, annumque, mensem, diem ac locum obitus. Quod ad primam attinet, in uno duorum apographorum Compendii Vitæ, sive testimonii Richardi episcopi Herefordiensis dicitur S. Thomas tunc fuisse sexaginta trium annorum, vel plurium ultra; in altero autem sexaginta trium annorum, vel parum ultra; sed ex ipsa phrasi liquet, posteriorem lectionem genuinam esse, priorem vero vitiatam, nam adverbium ultra in priori abundat, non in posteriori.

in exiguo ru-
biculo, anno
ætatis sue

215 Proxime accedit Joannes de Kemeseya, canonicus Herefordiensis, Sanctique in supremo itinere comes, qui a commissariis requisitus, quot annorum ille esset, dum obiit, respondit, sexaginta duorum, vel circa. Paulo seniore illum fecit Robertus de Gloucestria, qui simili modo interrogatus, reposuit, quod credebatur, dictum dominum Thomam fuisse sexaginta sex annorum vel circa, quando migravit ad Dominum. Apud me prævalet testimonium laudati Richardi episcopi, qui post diuturnum cum illo convictum eidem etiam in episcopatum successit, et a quo assignata sexaginta trium annorum vel parum ultra ætas optime congruit calculis ex eodem jam relatis num. 52. Magis erratum ab aliis est in anno emortuali, quem auctor Vitæ apud Surium, Matthæus Westminsteriensis in Floribus historiarum, Joannes Capgravius in Legenda Sanctorum Angliæ, et post illos Cardinalis Baronius in Notis ad Martyrologium Romanum hoc die, Odoricus Raynaldus in continuatione Annalium ecclesiasticorum, Bailletus alique dixerunt, fuisse Christianæ æræ 1287; ex quo deinde cetera digerentes, totam rerum, quæ ad S. Thomam pertinent, chronotaxim necessario perturbarunt. Hac de causa visum mihi est, verum emortualem Sancti annum certis testimoniis argumentisque stabilire.

sexagesimo
tertio vel quar-
to, Christi au-
tem, non 1287.

216 Hunc esse annum Christi 1282, clarissime asseruerunt commissarii Apostolici ad instruendum processum canonizationis illius anno 1507 deputati, quorum verba dedi num. 212. Consonat Richardus episcopus, Sancti proximus successor, cui proinde Deceptoris sui annus obitus latere non potuit, quique in Compendio num. 53 testatus est, illum mortuum esse anno Domini millesimo ducentesimo octuagesimo secundo. Non video, quid ad hæc reponi valeat, nisi gratis ficta suspicio de vitiatas apographis nostris, ad quam, si necesse est, tollendam abunde sufficient observationes subjectæ. Idem Richardus num. 56 Compendii anno 1507 numeravit annos circiter 25 tunc elapsos ab ejusdem Sancti sepultura; hos ergo aufer a præcitato anno 1507, prodibitque annus 1282, pro emortuali assignatus. In miraculis tempore

sed anno 1282,

AUCTORE
C. S.

tempore processus canonizationis, anno 1507 instituti, conscriptis sic legitur : Quinta igitur feria in Cæna Domini, videlicet iii (probabo ibidem legendum esse iii) Nonas Aprilis anno Gratiae millesimo ducentesimo octuagesimo septimo, et a transitu dicti Episcopi ab hac vita anno quinto etc. Numera denuo annos, qui a die 25 Augusti anni 1282 usque ad 5 Nonas Aprilis anni 1287 effluerunt, annosque quatuor cum inchoato octavo mense anni quinti reperies.

uti manifeste
probat.

217 Adde Nicolaum Trivettum vel Trevettum, ejusdem temporis scriptorem, qui, ut supra dictum est, in Chronico suo primo ad annum Christi 1275 scribit : Obiit hoc anno Joannes Brutoun Herfordensis episcopus... Cui successit magister Thomas de Cantilupo, doctor in sacra Theologia etc.; ad annum vero 1282 rursum ait : Hoc anno beatus Thomas Herfordensis episcopus in via versus curiam de præsentis sæculo nequam ereptus ad regna migravit cælestia, cum annis septem gregem sibi commissum sollicita cura rexisset. Int calculos, et accuratos deprehendes. Recte item auctor nostri Ms. Florarii Sanctorum, sæculo xv ad finem vergente exarati, observavit, Thomam inter Sanctos relatum fuisse anno Salutis mcccxx, a transitu sanctissimi Viri xxxviii; subductis annis 58 ab annis 1520, residui erunt anni 1282, quorum postremus Sancto emortualis fuisse omnino dicendus est. Hinc simul observa, auctorem Vitæ Surianæ, aliosque consentire de ordinatione illius episcopali ad annum 1275 referenda, sed consequenter, quod expresse fecit Bailletus, debere eidem annos sedis duodecim attribuere, ut ejusdem vitam usque in annum 1287 producere possint; sed neutrum esse probabile, jam satis a me demonstratum puto.

Obiit non die
2 Octobris.

218 Aequè infelices fuerunt idem biographus Surianus et Capgravius, dum Thomam nostrum sexto Nonas Octobris e vivis excessisse scripserunt, quos a mense dieque aberrantes Bailletus aliique secuti fuere. Errori occasionem dedit bulla canonizationis a Joanne XXII Pontifice anno 1520 edita, in qua cum hic festum illius sexto Nonas Octobris affluerit, crediderunt illi, eundem diem Sancto emortualem fuisse : sed quacumque de causa Pontifex illum ejusdem annuo cultui assignaverit, certum est, Thomam eo die non obiisse. Sane nullum hac super re dubium relinquunt commissarii Apostolici in epistola sæpe memorata, ubi illum mortuum aiunt anno Domini millesimo ducentesimo octuagesimo secundo, die Martis in crastinum beati Bartholomæi Apostoli, id est, die 25 Augusti, qui præclarato anno 1282 revera dies Martis erat, seu feria tertia, ut liquet ex littera Dominicali D. In Compendio quoque Vitæ num. 55 obiisse dicitur in crastinum sancti Bartholomæi apostoli anno Domini millesimo ducentesimo octuagesimo secundo.

sed 23 Augusti.

219 Magis ambiguum est testimonium Roberti Deynte, qualiter in nostro processus apographo exstat; nimirum ille interrogatus de hora dicti transitus et obitus, dixit, quod in die vel vigilia beati Bartholomæi, ut ei videtur, prius solis occasum, inter diem et noctem, et fuerunt viginti quinque vel viginti sex anni in festo beati Bartholomæi proxime transacto. Ex hujus igitur testimonio S. Thomas obiisse dicendus esset die 25 aut 24 Augusti; nisi tam dubia responsio ex præmissis aliorum assertionibus emendanda esset. Ut tamen hæc hæsitatio in viro, qui morienti adstiterat, minus mirabilis videatur, observandum est, festum S. Bartholomæi Romæ non celebrari, ut alibi, die 24 Augusti, sed postridie; quem morem credibile est in Pontificia curia, quæ in Etruria tunc degebat, servatum fuisse, eoque factum, ut Robertus Deynte, homo laicus, annis viginti quinque post ex confusa memoria sic hæsitanter locutus fuerit : nam dies 24 Augusti, qui apud nos S. Bartholomæo sacer est, apud Romanos ejusdem vigilia est; diesque 25, qui apud eosdem illi festus est, apud nos posterus est. Quam ob rem si ex Romanorum more testis ille responderit, recte dixerit, S. Thomam in festo S. Bartholomæi vivere desiisse.

220 Denique, cum ista Robertus testatus fuerit die 10 Septembris anni 1307, recte a Sancti obitu usque ad festum S. Bartholomæi tunc nuper præteritum numeravit annos viginti quinque in ipso festo secundum morem Romanorum, aut postridie secundum nostrum completos. Obiit ergo sanctus Præsul anno ætatis suæ sexagesimo tertio vel quarto, Christianæ æræ 1282, die 25 Augusti sub vesperam; qui cum anno 1275 ordinatus fuerit episcopus, Herefordiensem sedem tenuit annis septem minus diebus tredecim, si ordinatio illa, ut habet Franciscus Godwinus in Commentario de Præsulibus Angliæ, facta sit die 8 Septembris. Annos septem, completos vel incompletos, sedis ipsi etiam tribuit Trevettus num. 217 laudatus; ac certe non possunt eidem concedi anni duodecim, quod facit Bailletus, et facere coguntur, quotquot, relento, quem assignavimus, ordinationis ipsius anno, ejusdem mortem usque in annum 1287 ex Vita apud Surium vel ex Joannis Capgravi Legenda Sanctorum Angliæ distulerunt.

221 Superest, ut de ejusdem loco emortuali agamus. In epistola commissariorum Apostolicorum e vivis excessisse dicitur in castro Florenti; eodemque modo legitur in testimonio Joannis de Kemesey, canonici Herefordiensis. Clarius loquuntur Robertus de Gloucestria : Apud castrum Florenti juxta Montem Flasconis : Robertus Deynte : In castro Florentini prope Montem Flasconis, ac denique Richardus in Compendio num. 55, cui consonat Capgravius : Apud Florentinum juxta Montem Flasconis. Notus vulgo est Mons-Flasconis, Italici Monte Fiascone dictus, vinoque suo celebris, tunc castrum Balneoregiensis diocesis. nunc civitas episcopalis nulli suffraganea, ditionis Pontificæ in Tuscia suburbicaria ad lacum Vulsinium sita. Prope hanc ergo civitatem oportet existisse castrum, quod a prælaudatis testibus ac commissariis castrum Florenti, Florentini et Florentinum appellatur. In bulla quoque, per quam Urbanus V Papa anno 1369 Montem-Flasconis ob sua erga Romanos Pontifices merita in episcopatum erexit, inter castra, quæ ad novam illam diocesim pertinerent, castrum Florentini recensetur. Verumtamen nec in Mappis nec in Lexicis geographicis illud ibi inventi; quod nescio, an mutationi nominis, an loci excidio vel ignobilitati adscribendum sit.

222 Non recte anonymus in Vita apud Surium Sancti locum emortualem assignavit apud Florentinos juxta Flasconis Montem, ex eoque Bailletus verbis Gallicis in Monte Flasconis in territorio Florentino. Decem circiter milliariibus Italicis a Montem-Flasconis abest Urbisvetus, vulgo Orvieto dicta, ubi tunc Martinus IV summus Pontifex suam curiam passim habebat, ac subinde etiam ad Montem-Flasconis divertebatur, uti videre licet in Annalibus ecclesiasticis Odorici Raynaldi ad annum 1282. Hoc cum aliqui non adverterent, crederentque, Thomam, quem ad curiam Romanam profectum fuisse legant, proinde ad Urbem Romanam accessisse; eorum aliqui dixerunt, ipsum, dum eo tenderet, alii, dum post negotia feliciter confecta ex Urbe rediret, apud Montem-Flasconis morbo correptum ad cælos migrasse. Neutrum rerum esse, satis superque probant hactenus adducta testimonia, ex quibus statuendum est, ipsum eo in loco vita functum esse, seu quia Pontificem secutus fuerat ad Montem-Flasconis, seu quia ob propinquitatem Urbisveteris, ubi Pontifex cum sua curia degebat, forte apud aliquem amicum in prædicto castro hospitabatur, seu denique, quia quacumque alia de causa illuc digressus fuerat, quando in supremum morbum ex non insueto ipsi cruciati colico incidit.

223 Quæ post obitum secuta fuere, creberrime laudati commissarii Apostolici domino suo Clementi V ita perrexerunt exponere. Dominica post ejus felicem transitum proxime subsecuta fuit ipsius corpus a bonæ memoriæ domine Hieronymo, tunc Cardinali, aliis Cardinalibus astantibus, intra ecclesiam monasterii sancti Severi prope Urbemveterem honorifice

D
annos episcopatus sui non 12, sed septem numerans,

in Tuscia suburbicaria in castro prope Montem-Flasconis,

E

nec forte multum ab Urbisveteris dissito.

F

Ejus caro ab ossibus separata honorifice sepulta fuit

A norifice ac solemniter ecclesiasticæ traditum sepulturæ. *Hæc de carne illius intellige : nam ossa ejusdem ab illa separata ad sedem suam Herefordiensem in Angliam paulo post translata fuisse, tam ex eorumdem commissariorum, quam ex aliorum juratis testimoniis mox dicemus. Robertus Deynte, qui morienti adstiterat, de sepultura similiter testatus est : Corpus dicti domini Thomæ fuit sepultum, præsentem domino Hugone de Evesham et aliis Cardinalibus, de quorum nominibus non recordatur, intra ecclesiam monasterii sancti Severi prope Urbemveterem, ex parte dextera, cum a claustro intratur in dictam ecclesiam.*

in ecclesia
abbatæ S. Se-
veri, officio
fungente
Cardinale
Prænestino,

224 Cardinales, qui præsentia sua sacrum funus honestarunt, nominavit Richardus episcopus in Compendio num. 53. Ejus, inquit, corpus (de carne rursum interpretare) in ecclesia abbatæ sancti Severi sub Urbeveteri die Dominica proxime subsequenti a domino Hieronymo Cardinali, præsentibus dominis Hanchero, Latino, Comite, et Hugone Cardinalibus, fuit honorifice cum solemnitate ecclesiasticæ traditum sepulturæ; et a dicto domino Hieronymo prædicante defunctus multum commendatus ibidem. *En etiam testimonium Joannis de Kemeseya Herefordiensis canonici, qui etiam funeri adfuit. Ipso teste præsentem (verba processus sunt) frater Jeronimus Cardinalis, qui fuit postmodum Papa Nicolaus IV, cum solemnitate debita, astantibus dominis Hugone de Evesham, Ancheri et Comite Cardinalibus, sepelivit in ecclesia monasterii sancti Severi versus partem Australem juxta parietem et ostium, per quod monachi de claustro intrant ecclesiam, corpus dicti domini Thomæ, et egregie in prædicatione sua commendavit defunctum.*

postea summo
Pontifice,
aliisque Car-
dinalibus
præsentibus :

225 Ex Cardinalibus nominatis primus, qui funebri officio tunc functus est et orationem panegyricam de defuncto Præsule habuit, fuit Hieronymus, a diœcesi, in qua in Piceno natus est, Asculanus dictus, qui ex Ordine Fratrum Minorum factus primo S. R. E. presbyter Cardinalis S. Pudentianæ titulo Pastoris, deinde anno 1281 episcopus Cardinalis Prænstinus, tandemque anno 1288 summus Pontifex creatus fuit, Nicolaus IV appellatus. Hancherus seu Ancherus Pantaleo, patria Trecensis in Campania Gallica, sacro Cardinalium collegio allectus fuit ab Urbano IV anno 1261. annoque 1287 mortuus. Latinus Frangipanis, seu Malabranca, ex Ordine Prædicatorum a Nicolao III anno 1278 eandem dignitatem adeptus, anno 1294 vivere desuit. Comes Glusianus de Casate Mediolanensis, et Hugo Atratus Anglus, a nata'i loco dictus ab Evesham, Cardinalitiam purpuram a Martino IV anno 1281 acceperunt, amboque anno 1287 excesserunt e vivis. Ita S. Thomæ caro, quem, velut a fidelium communione semotum, a Romana Pontificis curia arcendum speraverant procuratores archiepiscopi Cantuariensis, honorifice ecclesiasticæ sepulturæ mandata fuit, atque ipso pro meritis in oratione funebri publice laudatus a Cardinale episcopo, postea summo Pontifice, astantibus aliis Cardinalibus, qui in Pontificia curia tum versabantur. Nimirum prodit se ubique virtus, et a persequentibus novum acquirit splendorem.

cujus mona-
sterii, apud
Urbemvete-
rem conditi,

226 De S. Severi abbatia, situque ac vario statu agit reverendissimus dominus Carolus Ludovicus Hugo, abbas Stivagiensis, tom. II Annalium Ordinis Præmonstratensis, ccl. 741 et sequentibus, ex quibus ad loci notitiam pauca annotabo. Abbatia, S. Severo nuncupata, his etiam temporibus magnifica et spectabili structura insignis, in planitie ad Meridionalem plagam quingentis circiter ab Urbeveteri passibus dissita, a monachis ad Præmonstratenses translata est, jubente Honorio III Pontifice, anno MCCXXVI; non autem, ut Ughello placuit, MCCXXI. Deinde recenset aliquot Ordinis Præmonstratensis ejus loci abbates, quorum primum anonymum anno 1228, ultimum vero, quem noverat, Nicolaum filium Bindi seu Bivoli, ex nobili Marscianorum familia, anno 1575 præfuisse observat. Incolebant ergo Præ-

monstratenses canonici Regulares hanc S. Severi abbatiam, quando S. Thomæ separata ab ossibus carnes in ecclesia ibidem humatæ fuerunt. Quis tamen tunc temporis abbas fuerit, non habeo compertum; nam laudatus Hugo inter Bartholomæum, quem anno 1277 abbatem egisse ait, ac mox memoratum Nicolaum nullum intermedium e monumentis nominavit; postque illos non novit alios ejusdem abbatæ prælatos, quam abbates, ut vocant, commendatarios, eosque S. R. E. Cardinales.

227 Nec Præmonstratenses deinceps mansere illius perpetui inquilini, nec hodieum sunt, nec constat de tempore, quo inde recesserunt; quod ab illis sæculo XIV vel XV propter intestina Urbevelanorum aliorumque bella sponte factum esse, laudatus ab Hugone reverendissimus Andreas Pennatus, Urbis veteris vicarius generalis, existimavit. Non meminit quoque idem abbas Stivagiensis, an et qui Præmonstratensibus in abbatiam successerint; sed hodierno tempore a nullis Religiosis clericisve incolæ colligitur ex eo, quod de Eminentissimo Cardinale Joanne Baptista Altieri, ejusdem tunc abbate commendatario dicat : Cui ibidem curæ est, ut a quodam eremita custodiatur domus Dei. Ex tam obscuris ejus loci notitiis obscura mihi etiam est S. Thomæ in ejusdem ecclesia veneratio, adeo ut nesciam, quo in honore ejus ibi sepulcrum sit, quæve exstet memoria. Nullam de illo mentionem fecit prælaudatus abbas annalista, ac propterea nullam quoque fecisse videtur reverendissimus Andreas Pennatus, cui ille accepta retulit pauca, quæ de eadem abbatia scripsit.

et a Præmon-
stratensibus
tunc inculti,
aliqua notitia
datur.

282 Ante hujus § finem paucis refutanda hic venit narratio anonymi Suriani, qui, postquam S. Thomæ obitum vi Nonas Octobris anno Domini MCCLXXXVII male fixerat, subjecit sequentia : Interea sex diebus corpus ejus exanime asservabatur, odorem spirans suavissimum. Deinde caro ab ossibus separata in ecclesia S. Severi honorifice sepulta est. Ita ibi Surius, nonnihil mutatis verbis anonymi, qui in nostro apographo et apud Capgravium sic habet : Cumque corpus suum per sex dies custodiretur, odor suavissimus nihilominus ab ipso procedebat. Postea vero caro ab ossibus separata in ecclesia S. Severi honorifice sepulta est. Supra probavi, Sancti obitum contigisse anno 1282 sub vesperam die 23 Augusti, quæ feria tertia erat; sepulturam vero Dominica post ejus felicem transitum proxime subsequuta; ita ut vix quinque dies integri inter ejusdem mortem ac sepulturam potuerint interces-
sisse.

Quod sacrum
cadaver sua-
viter fragras-
se dicitur.

229 Quod ad odorem attinet, si eo exanime corpus aliquot diebus revera suavissime fragraverit, miror, nullum e testibus, e quibus certe duo, scilicet Joannes de Kemeseya canonicus Herefordiensis et Robertus Deynte, camerarii vice apud Sanctum tunc fungens, iis rebus omnibus adstiterant; miror, inquam, nullum e testibus in processu de tam insigni miraculo locutum fuisse, nec sacri funeris curatores eo deterritos fuisse a corpore exossando. At nullum de hisce verbum in testimoniis, quæ habeo, factum reperio. Suspectum hoc prodigium habuisse videtur Bailletus, qui cum Surianum biographum secutus in ceteris sit, pro suavissimo odore substituit incorruptionem, Gallice dicens : Corpus ejus, postquam sex diebus servatum fuit, corruptionis expertum deprehensum, est exossatum. Itaque, quamvis ejusmodi prodigiosa fragrantia in Sanctorum cadaveribus non careat exemplis, pro ea tamen hic asserenda desideratur auctoritas, et propter testium silentium mihi non apparet verisimilis.

idoneo caret
auctore.

§ XIII. Sacrorum ossium translatio in Angliam et prima sepultura in ecclesia cathedrali Herefordiensi : altera eorumdem translatio intra eandem ecclesiam ad novum tumulum, ac mox secuta veneratio.

Post solemnia funebria S. Thomæ persoluta humatamque,

AUCTORE
C. S.
Sancti ossa a
carnibus se-
parata por-
tantur in
Angliam.

matamque, ut vidimus, carnem in ecclesia abbatis S. Severi apud Urbemveterem, reliquum corporis, ossa scilicet, ac forte etiam cor, in Angliam relata fuere, ut in sua cathedrali ecclesia Herefordiæ tumularentur. Ad Compendium Vitæ num. 53, ubi id factum esse dicitur per familiares ipsius defuncti, e quibus fuerunt Joannes de Kemesya Herefordiensis canonicus, et Robertus Deynte, camerarii ipsius vices supplens. Horum prior hanc translationem paucis his verbis asseruit: Post dictam autem sepulturam ossa, a carne separata, fuerunt apportata ad ecclesiam Herefordensem: alter similiter ait: Ossa, separata a carne, fuerunt apportata ad ecclesiam Herefordensem, et inibi requiescunt. Mitto alios, qui eandem translationem in processu affirmarunt; commissariorum Apostolicorum verba aptius infra dabo. Dixi, forte etiam cor tunc in Angliam translatum fuisse, quia Adam Kyngeshuam, in processu testis undecimus, deposuit, illud eo anno 1507 quiesse apud Asshruigg Lincolnensis diocesis.

An in hac
translatione,
ut quidam
asserunt,

B

251 Singulare est, quod in hac translatione contigisse legitur in testimonio quinti testis, Aicardi de Warevik, vel Warwik, jurisperiti et iusticiarii ac consilarii regis Angliæ, qui dixit, se audivisse publice referri, quod, quando ossa dicti domini Thomæ fuerunt apportata de partibus, in quibus obierat, et dicta ossa portarentur per diocesium Cantuariensem, emanavit sanguis a dictis ossibus, quando fuerunt in diocesi supradicta. Præerat etiam tunc ecclesiæ Cantuariensi archiepiscopus Joannes Peckhamus, utque ex dicendis patebit, nondum remiserat simulates, imo Thomam excommunicato volebat haberi; cui rei, opinor, laudatus testis causam prodigiosæ illius sanguinis effusionis adscripsit. Simile prorsus, sed cum variatis adjunctis, legere est in Vita scripta per anonymum, tam in apographo nostro quam in edito a Capgravio, hoc scilicet modo: Ossa in Angliam ad sedem suam per tot terrarum et maris spatia delata sunt. Cum enim ossa sancta comiti Glouerniæ Gilberto de Clara, qui ipsum pro juribus ecclesiæ fatigaverat laboribus et expensis multis, in itinere obviarent, statim sanguinem in magna abundantia effuderunt, ut vasa, in quibus erant posita et delata, sanguine rubricata apparerent. Quo viso, comes timore et horrore percussus universa ecclesiæ jura restituit, pœnitentiam pro commissis agens.

sanguine ma-
narint, non
satis constat.

C

252 Eadem Surius stilo suo paululum mutata sic reddidit: Ossa vero per tam longinqua terrarum ac maris spatia in Angliam ad sedem suam apportata sunt. Cumque obviam illis venisset Gilbertus de Clara, comes Glovernæ, qui ob jura ecclesiæ beatum Virum fatigaverat, mox ab eis sanguis copiosissimus manavit, ita ut vasa, in quibus ferebantur, sanguine tincta viderentur. Id comes ille cernens, timore et horrore concussus jura omnia ecclesiæ restituit, et ob ea, quæ temere admiserat, egit pœnitentiam. Hactenus ille. Multa S. Thomam a Gilberto Glovernæ seu Glocestriæ comite passum esse, constat ex prædictis. Eundem comitem infra quoque videbimus ad ejusdem Sancti tumulum sæpe cum muneribus supplicem venisse; sed an hæc viri pietas ex asserto sanguinis miraculo nata fuerit, ejusdemque inimicitie injustaque ecclesiasticorum jurium violatio tunc primum cessaverint, haud equidem ausim affirmare. Utque mentem meam paucis aperiam, auctoritas anonymi, incerti loci ac temporis, qui post Thomæ canonizationem, id est, non citius, ac forte multo serius, quam annis triginta et octo post translationem scripsit, multum cedere debet testimonio Aicardi de Warwik, translationis synchroni; neque huic tamen de tanto prodigio certam fidem habere audeo, quia silentibus ceteris testibus, unice dixit, se illud audivisse publice referri, et quia aliunde novimus, ejusmodi rumores, sæpe sine idoneo teste natos, facile in vulgus spargi; quod hic quoque factum esse, ut minimum suspicari fuit aliorum testium silentium.

Archiepisco-
pus Cantua-

253 Porro archiepiscopus Peckhamus, in sua de excommunicato Thoma persistens sententia, ejus

ossa vetuit ecclesiasticæ sepulturæ mandari, donec ex producta fratris Galfridi de Schepeya, pœnitentarii Pontificii epistola ei constitit, illum ab hoc in supremo morbo sacramentaliter absolutum fuisse; qua de re vide dicta § præcedenti. Ita docent commissarii Pontificii in epistola ad Clementem V. Ossa, aiunt, separata a carne, delata in Angliam, fuerunt per dictum archiepiscopum (qui prius ea sepeliri prohibuerat, donec de dicti domini Thomæ legitima absolutione constaret) eadem, exhibita sibi littera dicti pœnitentarii, ut quidam testes aiunt, absoluta et subsequenter, eo permittente, tumulata in ecclesia Herefordiensi... et tam ipse archiepiscopus, quam ejus suffraganei dederunt indulgentiam orantibus pro anima dicti domini Thomæ; et idem archiepiscopus approbavit testamentum ipsius, et ipsius auctoritate extitit executum. Hac ratione manifeste agnovit Peckhamus, sanctum Episcopum, si unquam vero legitimeque excommunicatus fuerit, ecclesiasticæ communioni ante mortem suam fuisse restitutum; sed in duobus quoque præcedentibus §§ probari, eundem nulla ejus generis absolutione opus habuisse.

254 Agnovit etiam postea sanctitatem ejus, quemque in rivis multum vexaverat, defuncti in cælis patrocinium imploravit. Ad ejus enim tumulum (utor rursus verbis commissariorum) deposuit quidam familiaris dicti archiepiscopi, se de voluntate ejusdem cum oblationibus aliis apportasse candelas, factas in filo, cum quo idem archiepiscopus ad ipsum dominum Thomam in infirmitate, de qua post aliquot menses obiit, fuerat mensuratus. Hac occasione inserendum hic verbum est de istius temporis more Anglorum, de quo in miraculis creberrima occurret mentio. Solebant illi personas aut etiam pecudes, pro quibus Sanctorum opem invocabant, filo aliave simili re secundum morem patriæ, ut sæpe dicetur, mensurare, ea eoque filo ceraque factam ejusdem magnitudinis candelam ad tumulum aut ecclesiam Sanctorum, quos imploraverant, deferre; vel si forte non universalis erat candelæ donandæ consuetudo, saltem isto mensurandi ritu, suam in Sanctos fiduciam protestabantur, remque mensuratam eorundem clientelæ commendabant. Exempla plurima in miraculis legemus.

255 Cum isthæc Joannis Peckhami per familiarem suum ad S. Thomæ tumulum supplicatio facta dicatur in infirmitate, de qua post aliquot menses obiit, audi, quid Nicolaus vel Aicardus de Warwik, in processu testis quintus, ex communi fama de supremo ejusdem archiepiscopi morbo, veluti divinitus inscripto, testatus fuerit. Postquam dixerat, Sanctum, dum viveret, multa passum a fratre Joanne de Pecham, tunc archiepiscopo Cantuariensi, propter jurisdictionem, quam in subditos dicti domini Thomæ volebat dictus archiepiscopus usurpare; subjecit: Communiter fuit dictum per totam Angliam, et fuit fama publica et est, quod dictus archiepiscopus per dimidium annum et amplius ante obitum ipsius archiepiscopi, fuit infatuatus, et faciebat et dicebat multas fatuitates, acsi fuisset puer, cantando in mensa, et consimilia; quia indebite persecutus fuerat dictum dominum Thomam; et quod ex hoc Deus inflixerat sibi * dictam plagam, et assumpserat dictam vindictam de eo. Quamquam non possim hæc aliunde confirmare, quæ tamen ex epistola commissariorum mox præmissi, apparet, etiam Peckhamum, ejusve amicos simile quid saltem suspicatos fuisse.

256 Sancti Episcopi ossa Herefordiam, ut dixi, allata, facta ab archiepiscopo facultate, primo in capella B. Mariæ ecclesiæ Herefordiensis, cathedralis scilicet, tumulata fuisse, docet Richardus in Compendio Vitæ num. 56, quod et alii testati fuerunt; in quo loco paucis tantum annis quieverunt. Idem enim Richardus cognomento de Swinfeild, S. Thomæ olim familiaris, tuncque in episcopatu successor, nobilius illi sepulcrum in eadem ecclesia erexit, ossaque ejusdem ex priori illo humili in novum illud transposuit.

D
riensis primo
vetuit, deinde
permisit, ea
sepeliri.

tumulumque
missis donis
veneratus est

E

in supremo
morbo, de
quo obiit.

F

* i. e. eidem

Eandem in
ecclesiæ cathedra-
lis Herefordiensis sa-
cello S. Marci
sepulta,

A *transposuit. Fecit hoc non cultus deferendi gratia, sed, prout in Parte IV miraculorum num. 2 legitur, ob causas varias et legitimas secundum ordinationem illorum, qui quondam fuerant executores testamenti ejusdem, ac de voluntate capituli ecclesiae supradictae. Utque minus de non cultu dubites, additur, Richardum juxta sepulchrum novum ipsius in praesentia sua Missam, quae communiter celebratur pro defunctis, celebrari tunc jussisse, quod etiam ipsemet in Compendio testatus fuit.*

ad elegantiorum tumulum intra eandem ecclesiam translata fuisse anno 1287,

257 Eandem translationem pluribus exposuit ibidem num. 36 et tribus sequentibus, ad quos lectorem remittens, solum adjuncta temporis hic annotabo. Anno 1507, die 14 Septembris, dum ista testatus est Richardus, numerabat viginti annos vel circa ab hac translatione elapsos, qui computus ad annum 1287 deducit. Praemiserat item ibidem, inter eandem translationem primamque in ecclesia Herefordiensi sepulturam quinqueannium vel circa intercessisse, quod si ad annum 1282, quo Thomas obiit, adjeceris, in eundem annum 1287 incidet, quem etiam alii affirmarunt, ut de eo dubitari non possit. Diem a nemine signatum legi, nec tamen ab eo multum aberrari sinunt, quae in processu hinc inde dicuntur. Gilbertus procurator capituli Herefordiensis testatus est, quamdam furibundam, nomine Editham, die Veneris proxima ante festum Ramispalmarum anno Domini MCCLXXXVII (legebatur hic MCCLXXXVI manifesto describentis errore, quem correxi) matutino tempore in ecclesia Herefordiensi sanae menti restitutam irisse ad locum, in quo ossa dicti S. Thomae erant tunc recondita in capella S. Mariae in ecclesia Herefordiensi, a qua capella fuerunt postmodum translata in tumulum, in quo nunc sunt.

post diem 28 Martii

258 His consonans Robertus, ejusdem Edithae maritus, die 4 mensis Novembris anno 1507 dicit, circa principium subsequentis Quadragesimae fore annos viginti et unum, ex quo illa in phrenesim inciderat; in eademque Quadragesima sic furibundam ductam esse ad ecclesiam Herefordiensem, et in ea post aliquot dies de Jovis ante Dominicam Ramispalmarum deductam ad capellam B. Mariae in eadem ecclesia, in qua capella recumbebant tunc ossa dicti S. Thomae; ac denique in crastinum, scilicet die Veneris mane pristinae rationis usui redditam fuisse. Consule Partem I Miraculorum a num. 75. Praestitum igitur anno 1287 die Veneris ante Dominicam Pulmarum, sive die 28 mensis Martii (nam Pascha ea anno in diem 6 Aprilis incidit) nondum facta fuerat memorata translatio. Non diu tamen post differri posse, evincunt alia asserta in processu, quamquam et haec, ut invicem conciliantur, difficultatem patiantur pro certo translationis die assignando.

sed ante diem 3 Aprilis proximae subsequenti.

259 In collectione miraculorum tempore ejusdem processus facta, quam sub titulo Partis IV edam, initium miraculorum desumitur a caecis illuminatis quinta feria in Coena Domini, videlicet III (legendum est III) Nonas Aprilis, anno Gratiae millesimo ducentesimo octuagesimo septimo, et a transitu dicti Episcopi (S. Thomae) ab hac vita anno quinto, cum dominus Richardus, Dei gratia ejusdem ecclesiae episcopus, proximusque ipsius successor, ossa Servi Dei praedicti de loco, ubi prius sepulta fuerant... in loco alio competentiori in eadem ecclesia sepelisset, ac juxta sepulchrum novum ipsius in praesentia sua Missam, quae communiter celebratur pro defunctis, celebrari fecisset etc. Hoc anno 1287 Pascha, ut dictum est, incidit in diem 6 Aprilis, atque adeo Coena Domini in diem 5, ante quem oportet sacra ossa translata fuisse: nam ut eodem die translata dicantur, neutiquam exigunt allata verba; neque ulla ratione verisimile est, diem hunc, funebri pompae Missaeque pro defunctis celebrandae minime accommodatum, a Richardo episcopo ad eam rem electum fuisse. Uno in loco sic quidem loquitur Joannes de Kemeseya, canonicus Herefordiensis, quasi translatio in ipsa Coena Domini contigisset; verum ille varia ibi paucis memorat,

quorum aliqua eo die potuerint contigisse, minusque accurate ibidem locutus fuisse dicendus est.

240 Valde intricata sunt, quae ex testimonio nobilis viri Milonis, sexennio contracti pedibus, ac deinde in festo Resurrectionis Domini ad novum S. Thomae tumulum pristinae incolumitati restituti, referuntur inter miracula apud me in Parte II, num. 6 et 7, unde, quae huc faciunt, ipsis fere verbis descripsi. Dicitur igitur Milo ille sic contractus, cum sibi persuasum fuisset a domino Richardo... episcopo Herefordiensi, ut veniret ad quamdam maximam solemnitatem, ab ipso episcopo in festo Resurrectionis Domini, quando per ipsum episcopum fuerunt translata ossa ipsius domini Thomae in tumulo, in quo nunc sunt, faciendam, jussisse se Herefordiam curru vehi; cumque ibidem audivisset, quod in dicta translatione Deus fuerat multa miracula pro ipso S. Thoma in die Jovis sancto et in die Parasceve operatus... fecisse se portari ad dictum tumulum hora vespertinam in die Sabbathi ante dictum festum Resurrectionis; ac denique postridie adeo plene et perfecte ad dictum tumulum... fuisse curatum, quod eadem die exultans in Domino servivit coram episcopo supradicto in solemnibus convivio celebrato per eum.

241 Ex hisce videri posset Milo duo festa Resurrectionis Domini, quorum unum Coenam Domini praecesserit, alterumque subsecutum fuerit, hic indicasse. Hunc in finem observo, praeter Dominicam Resurrectionis Domini, quae alias Pascha appellatur, et mobile festum est, in vetustis Martyrologiis etiam Resurrectionis Domini memoriam fixum diem habuisse, et in aliis quidem ad 27, in aliis ad 28 mensis Martii inscriptam esse. Consule Henschenium nostrum ad priorem diem tomo III Martii, pag. 687 sub titulo: Sacra memoria Jesu Christi Resurgentis. Anglicanis Martyrologiis adjici potest Kalendarium, Enchiridio ecclesiae Sarisburiensis, anno 1555 typis excuso praefixum, quod in Museo nostro exstat, et in quo ad diem 27 ejusdem mensis Martii Resurrectio Domini similiter signata est. Attamen ne festum hoc immobile a laudato Milone indicatum credam, gemina obstat ratio. Prima est, quod ex praemissis constet, S. Thomae ossa die 28 Martii adhuc requieverisse in primo suo sepulchro in sacello S. Mariae, neque ex tota Gilberti procuratoris narratione verisimile sit, illa eodem die inde ad novum sepulchrum delata fuisse. Altera est, quod ipsemet Milo satis insinuet, se de unico festo Resurrectionis, sive de festo Paschatis agere, dum ait, sese ad Sancti tumulum deferri curasse in die Sabbathi ante dictum festum Resurrectionis.

242 Quam ob rem puto equidem, Milonis narrationem confusam esse, itaque explicandam, ut per festum Resurrectionis Domini utrobique intelligendum sit Pascha, hocque a Richardo episcopo praestitutum dicatur, non ad translationem faciendam (quorsum enim in tam laeta festivitate pompa funebri?) sed ad Paschalia gaudia solemniter etiam convivio celebranda: Ista vero Milonis verba, Quando per ipsum episcopum fuerunt translata ossa ipsius domini Thomae in tumulo, in quo nunc sunt, non ad ipsum Paschae diem restringantur, sed modo non prorsus insolito ad proximam praecedens tempus referantur. Nimirum sic loqui potuit laudatus Milo, tum quod solempne istud convivium ratione praedictae translationis verisimillime institutum fuerit, et quia Quadragesimale tempus eidem minime conveniebat, in festum Paschatis dilatum; tum etiam quod tunc ipse ad idem convivium ab episcopo invitatus, auditis, quae occasione translationis, biduo triduo ante tunc factae contigerant, in spem erectus sanitatis recuperandae voti sui compos evasisset. Ita certe explicandus Milo est, nisi et cum aliis et ipse secum dissidere dicendus sit.

243 Difficilior locus est in testimonio Roberti de Gloucestria, qui, ut verbis processus utar, interrogatus, a quo tempore citra inceperat dicta fama, dictum dominum Thomam esse sanctum, et Deum pro eo miracula operari, respondit, ossa dicti domini Thomae

AUCTORE C. S.

Discutiuntur aliquot aliorum dicta.

ex quibus videri potest

E

eadem translatio

F

ad alios dies referenda esse.

AUCTOR
C. B.

Thomæ prius fuisse tumultata in ecclesia Herefordiensi in capella beatæ Virginis; cum autem stettissent ibi per multos annos (*certe non ultra quinquennium*) et dominus Richardus, nunc episcopus Herefordiensis, præparasset tumulum honorabilem dicto domino Thomæ et transtulisset ossa dicti domini in festo Resurrectionis Domini multis de patria convocatis, Deus tunc fuit in prædicta translatione multa pro dicto domino Thoma miracula operatus; et sic fama de sanctitate vitæ ipsius domini Thomæ, et de operatione miraculorum extitit divulgata, et ex tunc continuata et augmentata. *Ut verum fatear, non video, qua ratione hæc componi possint cum dictis præmissorum, qui eandem translationem ante Cœnam Domini peractam fuisse unanimiter affirmant. Non video, inquam, quo modo hæc cum istis conciliari possint, nisi forte Roberti de Gloucestria implicata phrasis unice significet, famam sanctitatis Thomæ ex miraculis, quæ in translatione contigerant, statim post in festo Resurrectionis Domini multis de patria ad solemne convivium ab episcopo Herefordiensi invitatis innotuisse, atque ita facile divulgatam esse. Utut sit, malo credere reliquis, quam uni Roberto, eo etiam magis, quod ex hujus sententia sine ulla veritatis similitudine officium illud funebre in ipso Paschatis solemni die peractum fuisse dicendum esset. Itaque ne lectorem pluribus teneam, mihi certum videtur, sæpe dictam translationem inter diem 28 Martii diemque 5 Aprilis contigisse.*

Post hæc mox
capit Sanctus
miraculis
inclarescere,

244 Jam observavi, translationem, de qua loquimur, sine ulla sacri cultus deferendi intentione, sed solum, ut tanti Viri, illustri genere meritisque in diocesim suam conspicui ossa honorabiliori in tumulto conderentur, a Richardo successore illius factam esse. Quamvis enim jam tunc magna esset de ejusdem sanctitate existimatio, nulla tamen hæc tunc veneratione publica honorabatur. Sed ex eo tempore vehementer aucta fuit fama sanctitatis ejus, hominumque in ipsum fiducia, atque tot beneficiis ad ejusdem invocationem divinitus concessis continue propagata, ut viginti annis post laudatus Richardus episcopus apud me in Compendio num. 56 coram commissariis Apostolicis non dubitaverit affirmare, publicam illius sanctitatis famam jam tum fuisse per totam Angliam, Scotiam, Walliam et Yberniam, et per multas partes regni Franciæ diffusam. Roberti de Gloucestria hac super re testimonium partim jam dedi, sed addendum est, quod præmisserat de variis personis illustribus, quas ad illius sepulcrum supplices venisse ait, earum insigniores nominatim recensens.

C
ejusdemque
tumulus etiam
a regis ac
illustribus
personis

245 Jussus enim Thomæ sanctitatis famam probare, respondit, quod omnes (verbis processus utrorum) communiter sic dicebant, et ad eum recurrerant, et ad ejus tumulum peregre confluerant tam dominus rex Edwardus inclitæ recordationis, et regina Angliæ Margareta, et dominus Edmundus, frater dicti domini regis, et regina Navarræ, quondam uxor dicti domini Edmundi, quam prælati, comites, proceres, barones, et alii majores et minores dicti regni; et ex devotione, quam habebant ad dictum dominum Thomam dicti domini rex et regina, prælati et alii, veniebant peditando, descendendo de equis suis, cum erant prope civitatem Herefordiensem, et aliqui ex ipsis veniebant nudis pedibus (inter quos fuit dominus Gilbertus comes Gloucestriæ supradictus, cum quo litigaverat dictus dominus Thomas, et multoties visitavit tumulum domini Thomæ) et ex supradicta devotione et ex opinione, quam habebant de dicto domino Thoma, larga ad ejus tumulum munera offerentes. Huc etiam faciunt, quæ frater Nicolaus de Wichio, monachus et presbyter ecclesiæ cathedralis Wigorniensis, juratus testis sexagesimus secundus, in processu deposuit.

et peregrinis
undique con-
fluentibus
honorari.

246 Totus (inquirebat) populus regni Angliæ reputat dictum dominum Thomam sanctum, et habent in ipsum devotionem, sicut in Sanctum, et peregrinantur et recurrunt ad ipsum, sicut ad

Sanctum. Et hæc dixit se scire, quia tot ex dictis peregrinis faciunt transitum, veniendo ad tumulum dicti domini Thomæ, per civitatem Wigornensem, quod ecclesia Wigorniensis ex oblationibus peregrinorum habet propter hoc annuatim ultra decem libras sterlingorum. Interrogatus, quid offerebant dicti peregrini in ecclesia Wigornensi, quod oblatio posset ascendere ad tantam quantitatem, dixit, quod aliqui quartam partem unius denarii sterlingi, et alii medium sterlingum, et alii unum sterlingum. Prædicta omnia multo etiam magis confirmabuntur ex maxima copia omnis generis anathematum, quæ commissarii Apostolici anno 1507 ad ejusdem Sancti tumulum in ecclesia Herefordiensi ipsemet conspexerunt, enumeraveruntque in sua ad Clementem V summum Pontificem epistola, suo loco recitanda.

§ XIV. Litteræ pro canonizatione illius ad Clementem V Papam datæ, qui commissarios constituit, quos de excommunicationibus in Sanctum, ut dicebatur, latis prius jubet inquirere: processus hic feliciter absolutus.

Inchoata eo, quo dictum est, modo S. Thomæ apud clerum populumque veneratione, mox etiam cœpit ille tot tantisque miraculis inclarescere, ut pro ejusdem canonizatione ab Apostolica Sede impetranda initio sæculi XIV serio actum fuerit. Hunc in finem decanus et collegium canonicorum ecclesiæ cathedralis Herefordiensis procuratores suos miserunt ad Clementem V, qui anno 1503 ad summum Pontificatum ascenderat. Scripserunt item Eduardus I, alias IV, rex Angliæ, et e clero Anglicano Guilielmus de Greenfeild archiepiscopus Eboracensis, episcopi quindecim, abbates septem; e populo autem undecim comites cum pluribus baronibus aliisque viris nobilibus Angliæ, uti legere est in epistola ejusdem Clementis inferius danda, ex qua tamen non satis constat, an non aliqui ex illis jam ante Clementis Pontificatum ad Sedem Apostolicam scripserint. Ex horum omnium epistolis unam tantum reperi laudati regis Eduardi, editam in collectione Conciliorum Magnæ Britanniæ et Hiberniæ tom. II, pag. 285, qualem hic descripsi.

248 Sanctissimo in Christo Patri domino C. divina providentia sacrosanctæ Romanæ et universalis Ecclesiæ summo Pontifici Edwardus eadem gratia rex Angliæ etc., devota pedum oscula beatorum. Pium et justum esse censetur, ut, sicut gloriosus Deus in Sanctis suis et in majestate mirabilis, fideles ministros suos magnificat, altis decorat honoribus et cælestis efficit beatitudinis possessores in cælis; sic et sacrosancta Romana Ecclesia vestigia ipsius prosequens, eos, ad quorum memorias ipse Deus suæ virtutis potentiam manifestat, signa ac prodigia faciens pro eisdem, dignæ venerationis officio laudari, glorificari et studiis sollicitis honorari efficiat in terris; ut per hoc fides Catholica roboretur, et idem Altissimus, qui laudabilis est in secula, glorificetur amplius et laudetur, ac ex hoc salutis nostræ causam misericordius et miserabilius operari dignetur.

249 Cum itaque Thomas de Cantelupo, ecclesiæ Herefordensis antistes, qui nobili exortus prosapia, dum carnis clausus carcere tenebatur, pauper spiritu, mente mitis, justitiam sitiens, misericordiæ deditus, mundus corde, vere pacificus, prout firmiter recolimus, nos expertos, utpote cujus apud nos diu et laudabilis conversatio et gloriosæ vitæ insignia ex multa familiaritate, quam nobiscum habuit, eadem fuerunt evidentiis nobis nota; quod sanctitatem vitæ et ipsius conversationem laudabilem cernebam; quemadmodum degens in seculo magnis pollebat meritis, nunc veniens * in cælo magnis coruscare miraculis dignoscatur, in tantum, quod ipsius meritis et intercessionibus gloriosis lumen cæcis, surdis auditus, verbum mutis

E
Pro canoniza-
tione ejus in-
ter alios scri-
bit Eduardus
rex Angliæ

ad Clementem
V Papam
anno 1303,

cujus epistola

* an vivens?

A mutis et gressus claudis, et alia pleraque beneficia ipsius patrocinium implorantibus cælesti dextera conferuntur; de quorum miraculorum coruscatione multiplice nonnullis de regno nostro certitudinaliter innotescit.

hic recensetur.

230 Nos attendentes per Dei gratiam, fideles in Christo, nosque præcipue et populum regni nostri ejus posse suffragiis adjuvari, ut, quem familiarem habuimus in terris, mereamur habere patronum in cælis, Sanctitati vestræ devotissime supplicamus, quatenus tantam lucernam absconsam sub modio remanere diutius non sinentes, sed eam mandantes super candelabrum collocari, his, qui sunt in domo Domini, solatium præbituram, dignemini ipsum ascribere Sanctorum catalogo venerando, ut ejus precibus Dominus exoratus gratiam in præsentem et gloriam nobis præbeat in futuro. Conservet vos Altissimus ad regimen Ecclesiæ suæ sanctæ per tempora feliciter longiora. Dat. apud Westm. * secundo die Novembris, anno regni nostri xxxiii. *Hic annus concurrit cum Christi anno 1503 usque ad diem 16 Novembris, quo die anno 1272 Eduardi pater Henricus III obierat: nihilominus editor ibidem, eundem annum Christi signans, nescio qua de causa, annotavit pro anno 55 regni Eduardi rectius xxxiv legendum esse; neque differri potest usque ad 2 Novembris anni 1506, uti patebit ex epistolis Clementis eo anno mensibus Augusto et Septembri datis.*

* i. e. West-monasterium

Illorum precibus Clemens annuens, episcopis Mimatensi et Londinensi

231 Tot itaque litteris atque æquis precibus virorum illustrium motus Clemens V Papa anno sequenti tres commissarios constituit, qui auctoritate Apostolica de Thomæ vita et miraculis diligenter inquirerent, ac processum pro ejusdem canonizatione conficerent. Fuerunt hi Guilielmus Durantes vel Duranti, Mimatensis in Occitania episcopus; Rodolphus de Baldock, episcopus Londinensis in Anglia, et Guilielmus de Festa archidiaconus Aranensis in ecclesia Convenarum in Gallia, capellanus Pontificius et in Anglia nuncius Apostolicus. Clementis epistola, quam ex codice Vaticano, processum canonizationis continente, accepimus, in apographo nostro sic habet: Clemens Episcopus, servus servorum Dei Venerabilibus fratribus Mimatensi et Londinensi episcopis, ac dilecto filio Willelmo archidiacono Aranensi in ecclesia Convenarum, capellano nostro, salutem et Apostolicam benedictionem. Lætanter nuper suscepimus jucundos rumores, quos dilecti filii decanus et capitulum ecclesiæ Herefordiensis per procuratores et nuncios eorumdem, quos propter hoc ad nostram destinarunt præsentiam, intimarunt.

et archidiacono Aranensi mandat,

232 Ex quibus, si, prout speramus, veritate nitantur, exultare debet in jubilo sancta mater Ecclesia, omnesque, qui sub religione militant fidei Christianæ, dum de illorum consortio Vir ad alta progrediens, factus consors cælestium, pius habetur et sedulus pro terrigenis hominum filiis intercessor. Nos autem non sine laudis júbilo læti referimus, quod, sicut iidem procuratores et nuncii ex parte decani et capituli prædictorum in nostra et fratrum nostrorum præsentia retulerunt, recolendæ memoriæ Thomas de Cantalupo, episcopus Herefordiensis a primis suæ juventutis auspiciis per viam veritatis incedens, cæsis virtutum falce fallacis mundi blanditiis, quibus frequenter fragilitatis humanæ conditio fallitur, sic novit voluptates carnis subjugare spiritui, sibi que, dum præsens vita ejus membra corporea vegetavit, per opera sanctitatis proficere et alios exemplis laudabilibus erudire; sicque tandem seipsum Deo placidam hostiam immolavit, quod per ipsius grandia præcelsaque merita multa et evidenti miracula in eadem ecclesia, in qua corpus requiescit ipsius, Dominus operatur. Cæci namque, prout accepimus, ibi lumen recuperant, claudi ambulant, mortui resurgunt, cæterique languidi et debiles, diversis oppressi valitudinibus, ultra naturæ vires et potentiam liberantur.

233 Fuerunt autem præmissa non solum per Octobris Tomus I.

procuratores et nuncios ante dictos, sed et per venerabilem fratrem nostrum episcopum Wigornensem, apud Sedem Apostolicam constitutum, in nostra et fratrum prædictorum præsentia exposita diligenter. Nosque postmodum ex relatione venerabilis fratris Joannis, episcopi Portuensis, et dilectorum filiorum nostrorum, Thomæ tituli S. Sabinæ presbyteri, et Guillelmi S. Nicolai in carcere Tulliano decani, Cardinalium, quos nos ad inspiciendum et examinandum documenta, quæ super his possent apud Sedem Apostolicam reperiri, duximus deputandos, invenimus, quod tam carissimus in Christo filius noster Edwardus, rex Angliæ illustris, quam venerabilis frater noster archiepiscopus Eboracensis cum quindecim episcopis et septem abbatibus, undecim quoque comites cum pluribus baronibus et nobilibus illarum partium per eorum patentes litteras testimonium perhibent de sanctitate vitæ ipsius Episcopi Herefordiensis et miraculis ante dictis.

234 Ut igitur ulterius sub modio tanta lucerna non lateat, sed humanis laudibus reverenter excolatur in terris, quem providentiæ divinæ sublimitas honorari voluit in excelsis, discretionem vestram per Apostolica scripta mandamus, quatenus de fide, vita ac moribus dicti Episcopi Herefordiensis, necnon fama et miraculis, et cæteris circumstantiis hujusmodi negotium contingentibus, tam per testes, quos ipsi decanus et capitulum super his duxerint producendos, quam alios, infra quatuor mensium spatium post receptionem præsentium inquiratis diligentius veritatem; et quæ super præmissis inveneritis, fideliter in scriptis redacta, sub vestris inclusa sigillis nobis per fideles et idoneos nuncios destinare quantocyus procuretis. Testes autem, qui fuerint nominati, si se gratia, odio vel timore subtraxerint, per censuram ecclesiasticam, appellatione remota, cogatis veritati testimonium perhibere. Quod si non omnes iis exequendis potueritis interesse, duo vestrum ea nihilominus exequantur. Datum Budegale * x Kal. Septembris, Pontificatus nostri anno primo.

235 *Fuerat Clemens in diœcesi Burdegalensi, vulgo de Bourdeaux, in Gallia Aquitanica natus, eratque archiepiscopus Burdegalensis, quando, allaborante Philippo IV Francorum rege, absens Perusii electus est Pontifex; isque Galliam Italiæ præferens, Lugduni coronari voluit, nec unquam in Italiam Pontifex profectus est, sed in Gallia mansit, sedemque suam diende primus tenuit Avenione, cujus exemplum magno Ecclesiæ damno aliquot alii Romani Pontifices secuti fuere. Dies decimus ante Kalendas Septembris primi anni Pontificatus illius indicat annum Christi 1503, si ab electione ejus numerandus esset; annum vero 1506, si a coronatione ejusdem ducatur initium; nam anno 1503 mense Junio electus fuit Perusii, ejusdemque anni mense Novembri coronatus Lugduni. A coronatione inchoandum esse, eruitur ex eo, quod de epistola Eduardi regis Angliæ meminerit, quam mense Novembri anni 1503 scriptam esse vidimus. Lugduno autem anno 1506 post Pascha rediit Burdegalam, ibique cum curia sua toto illo reliquo anno residit, teste Bernardo Guidonis in Vita ejusdem Pontificis.*

236 *Paucis diebus post, quam has litteras dederat, suggestum illi est, Thomam tempore obitus sui majoris excommunicationis vinculo innodatum fuisse, nempe a Joanne Peckhamo, olim Cantuariensi episcopo metropolita suo, de qua controversia sat multis supra egimus. Quam ob rem Clemens eodem anno Kalendis Septembris alteras ad eisdem commissarios suos litteras destinavit, quas ex eodem apographo nostro Romano hic recensebo. Clemens (excidit hic vox Episcopus) servus servorum Dei. Venerabilibus fratribus Mimatensi et Londonensi episcopis ac dilecto filio Guillelmo archidiacono Aranensi in ecclesia Convenarum, capellano nostro, salutem et Apostolicam benedictionem. Nuper dilectis filiis, decano et capitulo ecclesiæ Herefordiensis, nobis intimantibus, quod potentiæ divinæ sublimitas*

68

multa

AUCTORE
C. S.
ut hac super
re processum
de more

instruant, per
litteras anno
1306 datas
Burdegalis.

* Burdegale

Sed cum paulo
post ipsi sug-
gestum esset,

Sanctum ma-
joris excom-
municationis
vinculo inno-
datum obisse.

ACTORE
C. S.
an excellen-
tia?

mox alteras
litteras ad
eosdem dedit,
ut id prius
inquirent.

Ambæ litteræ
commissariis
exhibita fue-
runt anno
1307,

quarum illi
exemplaria in
tota Anglia
promulgari
jusserunt,

multa operabatur in ecclesia prædicta miracula propter excellentiæ * merita recolendæ memoriæ Thomæ episcopi Herefordiensis, cujus corpus inibi requiescit, nos super inquisitione facienda de moribus ac vita dicti Episcopi, nec non fama, miraculis et cæteris circumstantiis, hoc negotium contingentibus, nostras vobis certi tenoris litteras meminimus destinasse.

257 Verum quia suggestum est nobis, quod idem Episcopus tempore sui obitus majoris erat vinculo excommunicationis astrictus, nos nolentes, quod hujus excommunicationis articulus maneat indiscussus (quamvis id in tanto Viro nequaquam verisimile videatur) discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus super hoc etiam articulo excommunicationis et ipsum contingentibus, sicut et de aliis in litteris eisdem contentis inquiratis infra duorum mensium spatium post receptionem præsentium diligentius veritatem. Et si forsitan in dictum Episcopum reperitis fuisse aliquam excommunicationis sententiam promulgatam, vel ipsum eam aliqua occasione incurrisse; nisi vobis constiterit de absolutione ipsius, vel ejusdem sententiæ nullitate, inquisitionis negotio, per prædictas alias litteras vobis commissio, supersedere curetis; alioquin ex tunc in illo juxta formam vobis traditam procedatis. Quæ autem inveneritis tam super iis, quam aliis, quæ in dictis continentur litteris, juxta eorum continentiam fideliter in scriptis redacta, sub vestris inclusa sigillis per idoneos nuncios ad nostram præsentiam destinatis. Quod si non omnes iis exequendis potueritis interesse, duo vestrum ea nihilominus exequantur. Datum Burdegalis. Kal. Septembris. Pontificatus nostri anno primo.

258 Ambæ Clementis litteræ, licet eodem anno 1306 datæ, non nisi anno 1307 die 13 Aprilis per procuratorem causæ, a venerabili capitulo ecclesiæ Herefordiensis constitutum, tribus illis commissariis Apostolicis exhibitæ fuerunt prope Londinum in suburbana aede ejusdem civitatis episcopi, cum id ante propter multa et varia impedimenta nequivisset fieri, ut loquuntur iidem commissarii in epistola ad Clementem. Procurator hic fuit Henricus de Schorne, archidiaconus Herefordiensis, cui litteris, a laudato capitulo die 4 Novembris anni 1306 signatis, plena facta est potestas hoc negotium tractandi, atque etiam alium procuratorem substituendi, et ipsum revocandi ac officium procuratoris reassumendi, cum id viderit expedire etc. Eidem Henrico anno subsequenti die 3 Aprilis ab eodem capitulo Herefordiensi, decano extra regnum agente, additus fuit alter procurator Thomas de Orleton, sic ut ambo conjunctim et divisim et eorundem quilibet in solidum procuratoris munere fungi et potestate uti possent. Postea etiam occurret alter procurator Gilbertus, sive quod hic prædictis duobus adjunctus, sive in alterutrius locum subrogatus fuerit. Ambas litteras patentes habeo, sed, quia nihil peculiare continent, prætermitto.

259 Post hæc laudati commissarii utriusque præmemorata epistolæ Pontificiæ omnibus archiepiscopis et episcopis regni Angliæ, et eorum vices gerentibus, transcripta sub sigillis nostris (inquiunt) transmisimus eis reverenter, humiliter et districte auctoritate Apostolica injungentes, quatenus omnes et singuli eorundem facerent infra octo dies post litterarumstrarum receptionem publice, sufficienter et solemniter denunciari per omnes suas cathedrales et civitatum suarum collegiatas et parochiales ac alias solemniores et magis populosas suarum diocesium ecclesias, de quibus eis fore expediens videretur, et Londonensi et Herefordiensi episcopis, in quorum civitatibus et diocesis idem dominus Thomas fuerat diutius conversatus, per omnes etiam parochiales ecclesias diocesium suarum, quod si sciebant aliquid de contentis in secundis litteris supradictis, comparent sufficienter et legitime coram nobis infra xiiii diem mensis Maii tunc inclusive sequentis in capitulo cathedralis ecclesiæ Londoniarum, in qua

procedere incepimus, sicut in solemniori et in D communiori regni Angliæ, et magis discussioni negotii atque nobis accommoda, minusque Herefordiensi capitulo sumptuosa; instructuri et informaturi nos, necnon proposituri, si quid proponere volebant, et veritati perhibitori testimonium super contentis in secundis litteris memoratis, adjecto, quod venientibus faceremus in expensis debitis providere.

260 Ceterum (ita denovo post aliqua pergunt laudati commissarii) ne duorum mensium tempus nobis præfixum inutiliter laberetur, recepimus et nominavimus viginti novem testes, quorum plures fuerant in obsequiis præfati domini Thomæ, a procuratore prædicti capituli ministratos; et quia per ipsorum depositiones et scripturas aliquas, quas penes se in custodia dudum habuerant, ab eis de mandato nostro exhibitas, et aliis modis comperimus, dictum dominum Thomam cum venerabili patre, fratre Johanne de Pecham, quondam archiepiscopo Cantuariensi, metropolitano suo, super juribus archiepiscopalibus et episcopalibus magnam contentionem et discordiam habuisse, ex quibus dicebatur idem dominus Thomas fuisse post appellationes legitimas ad Sedem Apostolicam interpositas excommunicationis antedictæ dicti archiepiscopi vinculo innodatus; hæc procuratori notificavimus supradicto, ne posset prætereundum se, et capitulum Herefordiense probabilem causam ignorantia præmissorum ex eo habuisse, quod attestations non fuerant publicatæ; eidem procuratori die decima tertia præfati mensis Maii terminum peremptorium præligentes, ut infra temporis spatium, in nobis facta commissione contentum, proponeret et probaret, quidquid vellet super absolutione de dicta excommunicationis sententia, vel nullitate ejusdem.

261 Significavimus insuper supradicta regentibus spiritualitatem archiepiscopatus Cantuariensis (nam archiepiscopus Robertus Winchelsey a rege proscriptus exsulabat) et conventuali procuratori Cantuariensi, mandantes, ut nobis mitterent omnia documenta, si qua penes se habebant, contingentia supradicta, et indicarent habentes. Cum autem tam ipsi, quam quidam pereos nuncios, se nec habere nec scire, respondissent, fecimus omnia registra, libros et cartularia dicti archiepiscopi et ecclesiæ generalia, ac provincialia ejusdem, et omnia protocolia et rogationes tabellionum, qui una parte vel alia prædictis interfuisse dicebantur personaliter, una cum aliis prædictis juratis et fidelibus cum diligentia perscrutari omnia, quæ ad instructionem facere poterant præmissorum; in eis inventa assumptas et facientes redigi in processum. Misimus insuper ad partes Tusciæ, ubi processus inter eosdem dominos archiepiscopum et Thomam in curia Romana, ut dicebatur, habiti, penes procuratores partium remansisse credebantur; quos finaliter nequivimus recipere.

262 Recepimus etiam ex officio nostro in testes illum, qui dicebatur prædictam excommunicationis sententiam protulisse, et xiiii alios, qui in partibus fuerant clerici et familiares archiepiscopi antedicti, ut omnino posset per eos sciri et haberi veritas de excommunicationum articulis supradictis. Postquam processum longum et diffusum necessario inde factum rubricavimus, examinavimus, et extractum cum ipso processu Sanctitati vestræ remissum laboriose fecimus ex eodem, venerabili patri domino, per Dei gratiam episcopo Sabinensi, et peritis ac expertis viris, dominis Symoni de Marvilla thesaurario Metensi, Onufrio de Trebis decano Meldensi, et Bosolo canonico Tornacensi, sacri palatii vestri auditoribus, in ejusdem domini Cardinalis comitiva tunc Londoni existentibus, processum et extractum hujusmodi ostendentes. Quibus per eos visis et super diversis punctis juris ex inventis per ipsum processum consurgentibus, collatione et deliberatione pluribus diebus habita cum eisdem, finaliter visum eis extitit atque nobis, fore per

processumque
de excommu-
nicationibus
auspicati
sunt;

E

sed post dili-
gentissimam
inquisitionem
censuerunt,

F

Sanctum ob
tisdem immu-
nem fuisse, et
ad alterum
processum
esse progre-
diendum.

A per nos ad faciendam inquisitionem de fide, vita, moribus, fama et miraculis prælibati domini Thomæ procedendum juxta nobis traditam formam, non obstantibus quibuscumque de dicta et aliis excommunicationibus, quas dicebatur idem archiepiscopus tulisse in præfatum dominum Thomam, per processum inventis. *Reliqua hujus epistolæ partim jam dedi supra, partim dabo infra, ubi eandem integram excudam, ut studiosus lector ex continuata narratione totam processus seriem melius percipiat.*

§ XV. Processus alter de vita, moribus etc. inchoatus: præscripta forma juramenti a testibus præstandi: parata interrogatoria: auditi testes, et horum nomina.

Eodem anno
1307, die 13
Julii

Primo processu de excommunicationum articulis feliciter et ex votis finito, inchoatus est alter de Thomæ fide, vita, moribus ac miraculis, cui initium datum Londini est in eadem ecclesia cathedrali eodem anno 1307, die 15 mensis Julii. Quæ primo hoc die facta fuisse, continet instrumentum e processu, quale e Ms. nostro hic subjungo. In nomine Domini. Amen. Ad honorem, laudem et gloriam sanctæ et individue Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus Sancti, beatæ Mariæ, beatorum apostolorum Petri et Pauli, beati Agilberti patroni ecclesiæ Herefordiensis, regni Angliæ, provinciæ Cantuariensis, et omnium Sanctorum et Sanctarum Dei, et ad honorem sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ, et domini nostri, domini Clementis, divina providente clementia, Papæ quinti; et ad devotionem ac ædificationem totius orthodoxi cleri et populi excitandam, et ad futurorum memoriam et cautelam. Incipit inquisitio de vita et moribus, fama et miraculis recolendæ memoriæ domini Thomæ de Cantalupo, quondam episcopi dictæ ecclesiæ Herefordiensis, et ea contingentibus.

procurator
capituli Here-
fordiensis
postulavit

264 Notum sit igitur universis præsentibus et futuris, præsentem scripturam inspecturis, quod Dominicæ Incarnationis anno millesimo tricentesimo septimo, Indictione quinta, die tertiadecima mensis Julii, Pontificatus dicti domini Clementis Papæ quinti anno secundo, venerabilis vir magister Henricus de Schorne, archidiaconus Herefordiensis, legum doctor, procurator a venerabili capitulo Herefordiensi ad prosequendum et procurandum ac promovendum negotium prædictæ inquisitionis specialiter constitutus, prout in procurationis suæ litteris patentibus, sigillo dicti capituli sigillatis, quarum tenor infra subjicitur (*jam monui, me illas non recensurum*) plenius continetur, constitutus coram reverendis in Christo patribus, dominis, Dei gratia Mimatensi et Londonensi episcopis, et venerabili viro, magistro Guilielmo, archidiacono Aranensi in ecclesia Convenarum, domini Papæ capellano et in Anglia nuncio, ad inquirendum de prædictis per dictum dominum Papam deputatis, cum instantia requisivit eosdem, ut procederent ad prædictam inquisitionem faciendam juxta formam litterarum Apostolicarum eis super hoc directarum, quarum tenor infra subjicitur. *Ego ambas supra jam dedi.*

commissariis, ut, quoniam processus de præsentia excommunicatione finitus esset,

265 Quas litteras dictus procurator præsentavit eidem (hoc petens potissime, cum dictus procurator non crederet, ut dicebat, aliquid fuisse inventum per processum factum per duos episcopos et archidiaconum supradictos super excommunicationum articulis, quibus dicto domino Papæ suggestum fuerat, præfatum dominum Thomam tempore obitus sui fuisse astrictum, propter quod posset vel deberet præsens inquisitio retardari) petens cum instantia procurator prædictus, ut dicti domini commissarii intentionem suam super hoc declararent; cum dictum processum per eos factum jam dicti domini commissarii, sicut dictus procurator dixit se credere, examinassent, et consilium, deliberationem et collationem pluribus

vicibus et diebus super eo habuissent cum venerabili patre, domino Petro, Dei gratia episcopo Sabinensi, sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinali, Londoniis existente, et cum omnibus sacri palatii dicti domini Papæ auditoribus, scilicet cum dominis Symone de Marvilla thesaurario Methensi, Onuphrio decano Meldensi, Bozolo canonico Tornacensi, existentibus in comitiva præfati domini Cardinalis.

266 Protestans dictus procurator et proponens, quod litteras istas Apostolicas super præsentis inquisitione, per dictos dominos commissarios faciendam, directas eisdem, non repræsentaverat eis anno Domini millesimo tricentesimo septimo, Indictione quinta, decimaquinta die mensis Aprilis, in manerio dicti domini episcopi Londoniensis apud Stebbenheth, quando dictas litteras eis exhibuit cum aliis litteris Apostolicis, in quibus mandabatur dictis dominis commissariis, quod inquirerent de excommunicationum articulis supradictis, ad hunc effectum, ut tunc procederent ad contenta in dictis litteris; nec quod terminus quattuor mensium ex tunc curreret; sed quia in litteris tunc præsentatis eidem dominis commissariis, per quas mandabatur inquisitio de prædictis excommunicationum articulis fieri, de istis litteris Apostolicis, quæ in impetratione priores fuerant, mentio habebatur, a præsentatione ipsarum litterarum hodierna die facta, volens et intendens dictus procurator (ut dixit) incipere terminum quattuor mensium, infra quem debent per antedictos dominos commissarios expediri contenta in litteris Apostolicis prælibatis.

procederent
ad alterum de
fide vita etc.
instruendum:

267 Cui quidem procuratori responsum exitit per dominos commissarios antedictos, quod parati erant procedere ad dictam inquisitionem de fide, vita, conversatione, fama et miraculis dicti domini Thomæ, juxta litterarum Apostolicarum eis directarum continentiam, faciendam: cum viso et examinato cum diligentia prædicto processu facto per eos, hoc concordatum fuerit inter ipsos, et consultum eisdem a prædictis domino Cardinali et tribus auditoribus sacri palatii de iis, quæ reperta sunt per prædictum processum ab ipsis dominis commissariis (ut dixerunt) plenarie informatis; offerentes dicti domini commissarii se paratos citare, recipere et examinare testes, et omnia alia ad instructionem præsentis inquisitionis facientia, quandocumque a prædicto procuratore fuerint requisiti; prædicentes et præcipientes eidem, quod non recederet a civitate Londiniensi sine licentia eorundem, cum ipsi domini commissarii ex officio suo intenderent aliquos testes recipere super inquisitione præsentis, quorum juramenta cum reciperentur et jurarent, volebant, procuratorem interesse prædictum. Sane forma procurationis dicti magistri Henrici talis est.

cui illi an-
nuentes,

268 Sequitur instrumentum procurationis ejusdem datum die 4 Novembris anni 1306, de quo supra meminimus; sequitur et aliud, per quod, ut ibidem monui, idem magister Henricus de Schorne et Thomas de Orleton conjunctim et divisim ejusdem causæ procuratores die 5 Aprilis anni 1307 ab eodem capitulo ecclesiæ Herefordiensis constituti fuisse, quod etiam superius annotavi. Post hæc subditur prima epistola Clementis V Papæ jam ante data, neque hic repetenda. Deinde legitur forma juramenti testium hoc modo: Eidem anno, die et loco prædicti commissarii concordaverunt inter se, quod testes super præsentis inquisitione recipiendi jurent secundum formam infrascriptam, videlicet jurent testes, sacrosanctis Euangelis manu tactis et coram ipsis testibus recipiendis astantibus, quod super omnibus et singulis contentis in prædictis litteris Apostolicis (quæ litteræ prius legantur et exponantur ipsis testibus) et super omnibus litteras contingentibus, et toto negotio, de quo agitur, dicent ipsis dominis commissariis et cuilibet eorundem (uno tamen vel duobus ex dictis dominis commissariis cum commissario interrogante præsentibus)

præscripse-
runt formam
juramenti

AUCTOR
C. S.

præsentibus) et alii vel aliis, si iidem commissarii vel duo ex iis committent, totam, plenam, puram, meram et simplicem veritatem, quam sciunt, vel credunt, vel audiverunt, sicut sciunt, credunt, vel audiverunt, quotiescumque ab eis, vel ab uno de voluntate aliorum, præsentibus aliis, vel alio vel duobus ex eis, vel ab alio seu aliis, vice dominorum ipsorum commissariorum, fuerint interrogati, usquequo dictum negotium fuerit terminatum; etiamsi non interrogarentur ab ipsis vel duobus ex eis, seu alio vel aliis vice ipsorum.

a testibus
præstandi, et
receperunt
juramentum
procuratori

269 Item quod propter gratiam, vel favorem, vel amicitiam, vel propter privatum commodum, quod per se vel per alios ex hoc jam habuerint, vel habituri sint, vel habere sperarent, vel pro timore aut odio non testificabuntur; et quod per aliquod ingenium non admiscebunt aliquam falsitatem, nec suppriment aliquam veritatem, nec aliquid de suo adjicient testimonio suo, et quod testimonium suum nulli pendent, donec attestations super hoc negotio fuerint publicatæ. Sicut autem hic est scriptum, et ipsis testibus lectum et expositum fuerit, jurent dicti testes, hoc servare, tactis sacrosanctis Euangelis: Sic Deus eos adjuvet, et prædicta sancta Dei Evangelia. *Mox sequitur de procuratore causæ:* Item post prædicta dicti domini commissarii receperunt corporale juramentum, tactis sacrosanctis Euangelis, præstitum a dicto magistro Henrico, procuratore capituli Herefordiensis, in animam suam et in animas illorum, a quibus constitutus est procurator, quod in negotio isto et in processu toto nonaget. nec faciet aliquid, nec alias probationes inducet per calumniam vel malitiam, et quod in toto negotio isto et præsentis processu utetur veritate, et dictam veritatem dicet, et respondebit, quandocumque et quotiescumque fuerit interrogatus vel requisitus a dictis dominis commissariis, vel altero eorumdem, seu ab alio vel aliis vice eorum.

et trium nota-
riorum adhi-
bendorum in
processu;

270 Eodem quoque die notarii, qui in processu adhibendi erant, juramentum suum dicere jussi sunt. Sic enim ibidem sequitur in processu: Item præsentis dicto procuratore, ego Willelmus le Dorturer Wintonensis diocesis, et Adam de Landeseya diocesis Lincolnensis, Apostolica, et Reymundus de Prada, imperiali auctoritate notarii publici, qui quidem notarii nos omnes tres interfueramus in primo processu per dictos dominos commissarios facto super excommunicationum articulos, quibus dictus dominus Thomas de Cantalupo dicebatur fuisse astrictus, sicut nos notarii dicti processus juravimus, tactis sacrosanctis Euangelis, fideliter scribere omnia, quæ scribenda erunt in negotio et processu præsentis, et depositiones testium et alia, quæ secreto tenenda sunt, secreta tenere, et in omnibus, quæ ad nostrum officium pertinent, in toto isto negotio et processu fideliter nos habere.

initium exa-
minis testium
in crastinum
indixerunt,

271 His ita constitutis, rogatus est a commissariis procurator Henricus de Schorne, an ipse vellet articulos, seu rerum capita ad Thomæ fidem, vitam etc. pertinentia, super quibus examinandi erant testes, tradere; illoque abnuente ac flagitante, ut ea ipsimet præscriberent, hanc curam illi receperunt. Nam post hæc (verbis processus rursus utor) dicti domini commissarii petierunt a prædicto procuratore, si volebat reddere articulos sive capitula super negotio isto; et respondit, quod non; sed quod dicti domini commissarii procederent in negotio isto secundum formam litterarum Apostolicarum, et ipsi formarent articulos seu capitula, si eis expediens videbatur. Et prædictam responsionem dixit se fecisse de consilio sapientum, qui pro consilio habendo fuerant deputati eidem a capitulo Herefordiensis. Et quia dictus procurator dixit, quod intendebat in isto negotio producere aliquos testes, justiciarios et officiales domini regis Anglorum illustris, et quosdam alios, qui habebant se a civitate Londiniensi absentare, præceperunt dicti domini commissarii eidem procuratori, quod die

crastina faceret repræsentari coram eis in capitulo cathedralis ecclesiæ S. Pauli Londiniensis ante tertiam supradictos, quos dictus procurator producere intendebat de præsentis in testes; et quod idem procurator compareret in dictis loco et termino coram eis ad videndum jurare dictos testes et alios, quos dicti domini commissarii ex officio suo recipere intendebant.

præscripse-
runtque arti-
culos exami-
nandos,

272 Post hæc dicti domini commissarii concordaverunt, quod super infrascriptis articulis et interrogatoriis examinarentur testes in negotio isto. In Dei nomine. Amen. Ista est forma articulorum et interrogatoriorum hujus processus concordata, super quæ testes recipiendi in inquisitione de fide, vita, moribus, conversatione et miraculis recolendæ memoriæ domini Thomæ de Cantalupo, quondam episcopi Herefordiensis, facienda, sunt examinandi. Ante tamen eorum examinationem, postquam juraverint, ut in fine examinationis, describatur conditio dictorum testium, scilicet an sint litterati vel illitterati, nobiles vel plebei, divites vel egeni, et an fuerint de parentela, vel de familia dicti domini Thomæ; cujus ætatis sint ipsi testes: et non interrogentur super omnibus articulis infrascriptis passim omnes, sed illi dumtaxat, de quibus verisimile erit, quod super his, de quibus interrogabuntur, scire debeant veritatem; ne, si aliter fieret, cum multi sint tantum ad probandum miracula inducendi, contingeret, tempus circa eorum examinationem in vanum expendi, et membranas inutiliter occupari.

E

273 Primus articulus est de fide, vita, moribus et conversatione dicti domini Thomæ, et circumstantiis pertinentibus ad prædicta, supra quæ interrogentur primo dicti testes: Unde et a quibus et qualibus parentibus dictus dominus Thomas traxit originem; et ubi fuit baptizatus, et ubi in pueritia, adolescentia, juventute et senectute sua, et cum quibus et qualiter conversatus, et qualiter moribus temperatus. Item secundo interrogentur: Quibus studiis et exercitiis idem dominus Thomas mancipavit se antequam esset assumptus ad episcopatum; et quæ et qualia officia ante dictum episcopatum, et quem statum habuit, et qualiter in eis se gessit. Item tertio interrogentur de fide ipsius domini Thomæ per dilectionem operante, et de vitæ excellentia; scilicet si aliquas virtutes sive operationes virtutum habuit in excellentia præcipuas, et quanto tempore in eis perseveraverit; et si dictas excellentias et operationes virtutum habebat singulariter sive notabiliter ultra modum, conditionem seu conversationem aliorum, qui erant in consimili statu vel gradu cum eo.

quorum pri-
mus erat de
fide, moribus
etc. S. Thomæ

274 Item quarto interrogentur: Qualiter in episcopatu rexit seipsum et ecclesiam atque plebem sibi commissam; et si diligenter insistebat circa gubernationem, visitationem et correctionem subditorum, circa prædicationis officium, et Missarum celebrationes, et alia spiritualiter et temporaliter officio episcopali incumbentia; et qualem ingressum in eo habuerit. Item quinto interrogentur, si erat naturaliter discretus et prudens, humilis, mitis et mansuetus, patiens et benignus, sobrius, pudicus et castus; in oratione, devotione et contemplatione seu meditatione sedulus; si justus, timens Deum, et misericors et pacificus; et quales persecutiones vel adversitates passus fuit in vita sua, et propter quam causam. Item sexto interrogentur: Quot annorum erat, quando migravit ad Dominum, et ubi et qualiter finivit hanc vitam; et si receptis Ecclesiasticis Sacramentis: et ubi corpus ejus requiescit.

F
a prima ætate
usque ad mor-
tem;

275 Secundus articulus est de fama et communi voce et opinione; super quo interrogentur primo testes, utrum sit fama publica et communis vox et opinio, sive credulitas gentium, quod dictus dominus Thomas sit sanctus. Item secundo, si deponent de prædictis, interrogentur, quomodo hoc sciunt, et ubi est de præmissis dicta fama publica et communis vox et opinio; et a quo tempore citra

secundus de
fama et com-
muni voce
sanctitatis
illius,

seiverunt

A sciverunt vel audiverunt dici, esse dictam famam, vocem et communem opinionem. Item tertio, si dicant, se audivisse dici prædicta, interrogentur, a quibus et a quot, quoties et ubi audiverunt dici prædicta, et an illi, a quibus audiverunt, erant homines bonæ vel malæ famæ, et an speciales amici, vel de parentela dicti domini Thomæ, vel beneficiati in ecclesia Herefordensi. Item quarto interrogentur; Quid vocant, vel credunt, esse famam publicam in prædicta sua depositione, et quid communem vocem et communem opinionem vocant, sive communem gentium credulitatem.

tertius de miraculis

276 Tertius articulus est de miraculis dicti domini Thomæ, super quo interrogentur primo testes, de dictis miraculis deponentes, si qua et quæ ac qualia Deus fuit operatus per eum aut pro eo in ejus vita et post ipsius obitum. Item secundo, si deponant de dictis miraculis, interrogentur de causis scientiæ. Item tertio, si dicta miracula fuerunt supra vel contra naturam. Item quarto, quibus verbis utebantur illi, qui petebant dicta miracula fieri, et qualiter Deum et dictum dominum Thomam invocabant. Item quinto, si in operatione dictorum miraculorum fuerunt appositæ herbæ vel lapides, vel aliquæ aliæ res naturales et medicinales, et si incantationes vel superstitiones, vel fraudes aliquæ intervenerunt in operatione dictorum miraculorum. Item sexto, si, factis dictis miraculis, augebatur propter ipsa miracula fides seu devotio, in quorum personas vel ad quorum invocationem seu petitionem dicta miracula accidebant, vel aliorum, ad quorum notitiam veniebant, et glorificaverunt Deum.

ante et post obitum impletis;

277 Item septimo, in quorum et cujus ætatis et conditionis personis dicta miracula facta fuerunt, et de quo loco, et a quibus parentibus erant oriundi. Item octavo, si testes, antequam dicta miracula facta fuissent, noverant illos, in quorum personas dicta miracula accidisse dicuntur, et si prius, et per quantum tempus viderunt eos sanos. Item nono, quanto tempore et de qua ægritudine miraculose curati, priusquam miraculum accideret, fuerant infirmi, et quot diebus viderant eos ante infirmos; et quomodo sciunt, quod tali ægritudine laborarent. Item decimo, si post miraculum factum fuerunt plene et perfecte curati et sani, et si in continenti vel ex intervallo, et quanto tempore fuerunt, et dicti testes eos viderunt post dictum miraculum sanos et ab ægritudine liberatos. Item undecimo, quo anno, mense, die, loco, et quibus præsentibus, dicta miracula facta sunt. Item duodecimo, si dicta miracula fuerunt in continenti vel ex post facto, et si ex post facto, per quantum tempus post publicata in locis, in quibus accidisse dicuntur. Item decimotertio, si est et fuit fama publica de dictis miraculis, et per quantum tempus, et a quo tempore citra in locis, in quibus ipsa miracula facta fuisse dicuntur, et in aliis locis.

quartus denique de devotione populi in eundem.

278 Quartus articulus est de devotione populi, utrum scilicet populus et gentes habent in ipsum dominum Thomam devotionem, sicut in Sanctum, et ad ipsum recurrunt, ut ad Sanctum, et a quanto tempore citra; et interrogentur, quomodo hoc sciunt, si de prædictis deponant dicti testes. Ultimo quærat a dictis testibus, an prece, præcepto, timore, odio, amore, pretio, et lucri dati vel promissi, habiti vel habendi causa deposuerint, et utrum docti vel instructi fuerint testificati*, et an concordaverint cum aliis testibus sic deponere. Acta sunt hæc anno ab Incarnatione Christi mcccvii, Indictione v, mensis Julii die xiii in capitulo cathedralis ecclesiæ S. Pauli Londini, præsentibus venerabilibus viris, domino Raymundo Harroti præcentore Mimatensi, magistro Wilhelmo de Melford canonico Lond., et me Wilhelmo dicto Le Dorturer, ac magistris Adam de Lindeseya*, Apostolica, et Raymundo de la Prada, imperiali auctoritate notariis publicis hujus processus.

* an testificari?

* alibi Garroti

* supra Lindeseya

279 Postridie igitur, sive die 14 mensis Julii lau-

dati commissarii testes examinare cæperunt Londini in ecclesia S. Pauli, continuaruntque examen partim ibidem, partim Herefordiæ, spatio quatuor mensium, quod a summo Pontifice ad hoc negotium eis fuerat præstitutum. Universim autem examinati fuere testes omnino trecenti viginti et tres, quorum sexaginta duos primos, qui maximam partem de S. Thomæ vita et moribus fere deposuerunt, descriptos habeo, atque hic subjungo.

Primus testis dominus Rudolphus de Heughum, regis Angliæ in suo banco justiciarius, in London et Herefordiensi ecclesiis canonicus, jurisperitus famosus annorum lxx vel circa.

Secunda testis domina Maria de Breuse, relicta D. Wilhelmi de Breuse baronis militis.

Tertius testis Willelmus de Breuse, baro et miles.

Quartus testis Willelmus de Codineston, presbyter, rector ecclesiæ de Findon Cycestrensis diocesis.

Quintus testis D. Aicardus de Warevik, justiciarius et consiliarius domini regis Angliæ, jurisperitus.

Sextus testis, Hugo le Barber, de civitate Elyen oriundus, annorum lxx et ultra, qui fuit de familia D. Thomæ, eumque viderat Parisiis studentem, ac venit cum ipso in Angliam ad visitandos amicos; et Oxoniæ quatuor annis in studiis versantis commensalis et familiaris fuit, cubiculum ejus custodiens, et lectum sternens, ac postea ante et post episcopatum acceptum cum eo vixit.

Septimus testis, D. Joannes de Wynton, presbyter et rector ecclesiæ S. Benedicti.

Octava testis Juliana.

Nonus testis, Adam Aspelon.

Decimus testis Willelmus de Eston.

Undecimus testis, ... d. Adam de Kyngeshm*, diocesis Erefordiensis, jurisperitus annorum lv et ultra, de familia dicti Thomæ post aditum episcopatum.

* al. Kyngeshuam

Duodecimus testis, d. Richardus de Kimberle, lx annorum, qui fuit de familia d. Thomæ per x annos variis in officiis.

Decimustertius testis, Frater Rogerius de Hunneden, supprior Fratrum Eremitarum Ordinis S. Augustini, conventus Londinensis, annorum l et ultra, qui a d. Thoma in presbyterum ordinatus fuit in ecclesia Leoministrensi, diocesis Erefordiensis.

Decimusquartus testis, Frater Hermerus de Tytyngton, Ordinis ejusdem, lector in naturalibus in conventu Londinensi, annorum xl vel circiter.

Decimusquintus testis, Frater Robertus de Machinge dicti Ordinis, annorum xl circiter.

Decimussextus testis, Frater Joannes de S. Albano, annorum xxvi.

280 Decimusseptimus testis, Frater Thomas Ylley, magister in Theologia, de Ordine Fratrum B. M. de Monte Carmelo, annorum liii.

qui pro maxima parte

Decimusoctavus testis, Frater Richardus de Weluwe ejusdem Ordinis, ubi fuit xxxi annis Prior conventualis, annorum lxxviii.

Decimusnonus testis Frater Willelmus de Thorp dicti Ordinis, ubi fuerat diu Prior, annorum lxxvii vel lxxviii.

Vigesimus testis, Frater Robertus Wyk, dicti Ordinis diversis in conventibus Prior, annorum lx.

Vigesimusprimus testis, Frater Hugo Mamcester, magister in Theologia, de Ordine Fratrum Prædicatorum, annorum lxxi.

Vigesimussecundus testis, Frater Joannes de S. Egidio, Ordinis S. Dominici, annorum lx circiter.

Vigesimustertius testis, Frater Eadmundus de Aumari, dicti Ordinis, annorum lxx circiter.

Vigesimusquartus testis, Frater Petrus de Wyrebrugg, dicti Ordinis, annorum xlix, qui viderat cum non semel apud Oxonium tenentem quoddam principium in ecclesia B. M. de Oxonio, in qua tunc magister

AUCTORE
C. S.

Postridie cæperunt examinari testes, et quibus sexaginta duo,

AUCTORE
C. S.

magister Guillelmus de Monteforti incepit in Decretis sub eo, et Frater Joannes de Trinitate incepit eadem die in Theologia sub eo, et fuerunt xxvii anni in crastinum Trinitatis.

Vigesimusquintus testis, Frater Hugo de Londino, Ordinis Fratrum Minorum, annorum LXII.

Vigesimussextus testis, Frater Henricus de Sinton, guardianus Fratrum Minorum conventus Londinensis, annorum XLV vel circiter.

Vigesimusseptimus testis, Frater Joannes de Wesewode, dicti Ordinis, annorum XI circiter.

Vigesimooctavus testis, Frater Walterus de Cantuaria, dicti Ordinis, annorum XLIV circiter.

Vigesimusnonus testis, Frater Joannes Keusington, Prior conventualis S. Bartholomæi Londini, annorum LX et ultra.

Trigesimus testis, Frater Robertus de S. Martino, sacrista S. Bartholomæi Londini, annorum L et ultra.

Trigesimusprimus testis, Frater Radolphus de Cantuaria, Prior conventualis S. Trinitatis Londini, annorum xxx et amplius.

Trigesimussecundus testis, Frater Robertus de S. Martino, sacrista S. Trinitatis, annorum L, vel circa.

B Trigesimatertia testis, Joanna, filia Radolphi, annorum XIX et ultra.

Trigesimaquarta testis, Alicia, annorum xxx.

Trigesimaquinta testis, Beatrix le Mareschal, annorum xv (*vilius hic numerus est*) et ultra, nutritrix prædicti Chilberti, in vase aquæ submersi; et erat præsens in domo prædicti Radolphi.

Trigesimasexta testis, Catharina, uxor Joannis Cissoris, annorum xxx circiter.

de Sancti vita
ac moribus
testati fuere,

281 Trigesimusseptimus testis, Willelmus de Cantalupo, annorum XLV et ultra, filius d. Joannis de Cantalupo, et patruelis ipsius d. Thomæ, cujus semper fere fuit socius.

Trigesimooctavus testis, Frater Richardus de Insula, Ordinis Fratrum Minorum, juris civilis professor, annorum xxxvii circiter.

Trigesimusnonus testis, Willelmus de Lonedale.

Quadragesima testis, Alicia, filia prædicti Willelmi, annorum XIX circiter.

Quadragesimaprima testis, Anicia Rysshwyk, annorum XLV, de Bernastorica Norwycensis diocesis oriunda, et diu Londini versata.

Quadragesimussecundus testis, Willelmus de Oxonio, Lincastriensis diocesis, annorum XL circiter.

C Quadragesimustertius testis, Nicolaus Chiket de Glocestria, Londini diocesis, annorum XL circiter.

Quadragesimusquartus testis, d. Willelmus de Londino, perpetuus capellanus ecclesiæ Omnium Sanctorum ad forum Londini, annorum L circiter, qui vidit dictam Aliciam per quinquennium contractam.

Quadragesimusquintus testis, Hugo le Chaunde-ler de Shorhm, Cantuariensis diocesis.

Quadragesimasexta testis, Agnes, uxor prædicti Hugonis.

Quadragesimusseptimus testis, Frater Walterus Kinille, magister in Theologia, LX annorum vel ultra, familiariter notus d. Thomæ pluribus in locis.

Quadragesimooctavus testis, Frater Walterus de Risebury, de Ordine Fratrum Minorum, annorum LXVI, notus item familiariter d. Thomæ.

Quadragesimusnonus testis, Frater Robertus de Herton, Ordinis Fratrum Minorum, annorum LXIII.

Quinquagesimus testis, Frater Adam de Chabenore, Ordinis Fratrum Minorum, annorum xxxiii circiter, qui cohabitavit per xv annos confessario d. Thomæ in civitate Erfordiensis, appellato Fratre Henrico de Hellington, ejusdem Ordinis sui.

Quinquagesimusprimus testis, Frater Robertus de Ribbesfordia, Prior Ordinis S. Benedicti priora-

tus SS. Apostolorum Petri et Pauli, et S. Guthlaci, D annorum XLII circiter.

Quinquagesimussecundus testis, Frater Joannes de Tourey, supprior dicti Ordinis et loci.

282 Quinquagesimustertius testis, Willelmus Jaudre, civis Erfordiensis, octuagenarius, domino Thomæ in episcopatu notus et serviens. *hic recensetur.*

Quinquagesimusquartus testis, Joannes de Leoministria, civis Erfordiensis, octuagenarius et ultra, notus D. Thomæ in episcopatu.

Quinquagesimusquintus testis, Arnaldus le Glover, civis Erfordiensis.

Quinquagesimussextus testis, magister Robertus de Gloucestria, doctor Decretorum, Cancellarius Erfordiensis, annorum LV circiter, qui fuerat de familia D. Thomæ.

Quinquagesimusseptimus testis, D. Joannes de Kemeseya, canonicus Erfordiensis, de familia D. Thomæ, præsertim in episcopatu.

Quinquagesimooctavus testis, Willelmus le Wayte de Bosco arso, qui fuit gayta D. Thomæ per septennium in episcopatu, uti et prædecessoris ejus.

Quinquagesimusnonus testis, Joannes Bute, civis Erfordiensis, annorum LXXX, qui fuerat pistor quondam D. Thomæ, et de familia, et de robis ejusdem, postquam fuit episcopus: qui testis commendatus fuit dominis episcopo et commissariis de fidelitate et veracitate ab aliis testibus sub juramento, et auditus fuit IX Septembris in capella S. Catharinæ.

Sexagesimus testis, Robertus Deynte laicus, familiaris et camerarius quondam dicti D. Thomæ per plures annos sub Nicolao de Hodinet, principali camerario, de parentela dicti D. Thomæ, qui in curia Romana in comitiva dicti domini Thomæ diem clausit extremum. Idem Robertus erat natus annos XI (*hæc ætas viliosa videtur*) et ultra, et fuerat cum D. Thoma in concilio Lugdunensi.

Sexagesimusprimus testis, R. P. D. Richardus Dei gratia episcopus Erfordiensis, et magister in Theologia, sexagenarius et ultra, qui fuit de robis et familia D. Thomæ per XIV annos circiter.

Sexagesimussecundus testis, Frater Nicolaus de Wichio, presbyter monachus cathedralis ecclesiæ Wigorniensis, annorum LV circiter, qui fuit clericus capellæ domini Thomæ per quinquennium, antequam esset episcopus.

§ XVI. Litteræ, in quibus commissarii Apostolici Clementi V Papæ rationem reddiderunt de omnibus in utroque processu a se gestis.

Finitum tandem examen testium est eodem anno 1307, die 13 Novembris, quo die expiravit quatuor mensium spatium, a Clemente V commissariis constitutum. Ut vero lector intelligat, quid eo interim tempore in hac causa ab iisdem præstitum fuerit, subjungo hic ipsam eorundem epistolam, in qua laudato Pontifici de commissio sibi munere rationem reddiderunt. Est ea ex eodem codice Vaticano, ex quo cetera processus monumenta accepimus, descripta, sed in paucis locis mutila, seu quod non nihil detracti ibi essent characteres, seu quod legi non possent. Accipe igitur illam, prout in Ms. nostro habemus.

Finito testium
examine,
commissarii
Apostolici

284 Sanctissimo Patri ac Domino suo, Domino Clementi, divina providente clementia, sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ summo Pontifici. Fideles vestri et humiles servientes, Mimatensis et Londinensis episcopi, et Guillelmus archidiaconus Aranensis in ecclesia Convenarum, capellanus vester et in Anglia nuncius, pedum oscula beatorum. Expositum dudum, beatissime Pater, per procuratores, et nuncios decani et capituli Herefordien., et per venerabilem D. Wigornensem quondam episcopum, tunc apud Sedem constitutum Apostolicam vestræ clementiæ Sancti-

in epistola ad
Clementem V
Papam ratio-
nem reddunt

A tatis, quod per recolendæ memoriæ domini Thomæ de Cantalupo, quondam episcopi Herefordiensis, præcelsa et prægrandia merita Dominus multa et evidentia in ecclesia Herefordiensi operabatur miracula, in qua ossa requiescunt ipsius; litterisque patentibus serenissimi principis, domini Edwardi, inclitæ memoriæ regis tunc Anglorum illustris, venerabilium patrum, domini Eboracensis archiepiscopi, quindecim episcoporum, septem abbatum, undecim quoque comitum ac plurium baronum illarum partium, in quibus quidam * litteris testimonium perhibent de sanctitate vitæ dicti domini Thomæ et ante dictis miraculis, Beatitudini vestræ expositis.

* an quidem?

de injuncto
sibi ab illo
munere; signi-
ficantque se
gemino ejus-
dem mandato

285 Ne tanta lucerna, si, ut sperabatur, præmissis suffragabatur veritas, lateret ultra sub modio, sed humanis laudibus reverenter extolleretur in terris, quem honorari providentiæ divinæ voluisset sublimitas in excelsis, nobis per scripta vestra Apostolica mandavistis, quatenus de fide, moribus ac vita dicti domini Thomæ, nec non fama, miraculis et cæteris circumstantiis hujusmodi negotium contingentibus, tam per testes, quos idem decanus et capitulum Hereford. super iis ducerent producendos, quam aliter, infra quatuor mensium spatium post litterarum Apostolicarum receptionem, inquireremus diligentius veritatem. Verum, quia post commissionem prædictam Sanctitati vestræ suggestum extitit, quod idem dominus Thomas tempore sui obitus erat majoris excommunicationis vinculo innodatus, nolentes, Pater sanctissime, remanere hujusmodi excommunicationis articulum indiscussum (quamvis id in tanto Viro, ut in Sanctitatis vestræ litteris continebatur, nequaquam verisimile videretur) nobis per alias Apostolicas litteras mandavistis, ut super hoc etiam articulo, et ipsum contingentibus, sicut et de aliis, in primis litteris contentis, inquireremus infra duorum mensium spatium post harum secundarum litterarum receptionem diligentius veritatem.

diligentem
operam ad
veritatem
indagandam
contulisse :

286 Et si forsitan in dictum dominum Thomam reperiremus fuisse aliquam excommunicationis sententiam promulgatam, vel ipsum eam occasione aliqua incurrisse; nisi nobis constaret de absolutione ipsius, vel ejusdem sententiæ nullitate, inquisitionis negotio, per primas litteras nobis concessas, supersedere, alioquin ex tunc in illo curaremus procedere juxta traditam nobis formam, clausula illa, QUOD SI NON OMNES, DUO VESTRUM ETC. in utriusque inserta litteris; ut quod super omnibus præmissis inventa fideliter in scriptis redacta, et sub nostris sigillis inclusa, ad Sanctitatis vestræ præsentiam per fideles et idoneos nuncios mitteremus. Quæ omnia cum debita reverentia pro injuncto, sicut tenemur, sollicitudinis studio et forma mandati, exacta diligentia observati, fideliter, solemniter et solerte sumus executi, prout per processum inde factos plene liquere poterit, quos per viros fideles, providos et discretos, magistrum Adam de Orleton rectorem ecclesiæ de Woctone Wigorniensis diocesis, et Thomam de Guines, clericos, procuratores capituli Herefordiensis, qui juraverunt fideliter præsentare; quos in sua dignetur habere gratia commendatos, sub sigillis nostris juxta commissionis formam duximus transmittendos, retenta nihilominus penes me episcopum Mimatensem, et in Londonensis ecclesiæ thesauraria relictâ ad cautelam, et in integro sub dictis sigillis copia eorundem. Scripta London. die... (*hic excidit dies*) mensis Decembris anno Domini m. cccvii.

ac in primis
promulgari
jussisse per
totam Angliam
binas illius litteras;

287 Hæc est summa formæ et substantiæ primæ inquisitionis de excommunicationum articulis. Ad hæc, beatissime Pater, modum, quem in procedendo servavimus, si eum et aliqua ex inventis in utroque processu magis explicite audire forte vacet et libeat, summarie intimamus. Secundis nempe litteris per procuratorem a capitulo Herefordiensi prædicto, decano eorum in remotis agente, legitime constitutum, nobis primum (cum

ante propter multa et varia impedimenta nequiverisset fieri) decimoquinto die mensis Aprilis nuper præteriti prope London. * præsentatis, responsoque a procuratore præfato habito, quod super contentis in ipsis secundis litteris nulla nobis capitula reddere intendebat, earum et primarum omnibus archiepiscopis et episcopis regni Angliæ, et eorum vices gerentibus transcripta sub sigillis nostris transmisimus, eis reverenter, humiliter et districtè auctoritate Apostolica injungentes, quatenus omnes et singuli eorundem facerent infra octo dies post litterarum nostrarum receptionem publice, sufficienter et solemniter denunciari per omnes suas cathedrales et civitatum suarum collegiatas et parochiales et alias solemniores et magis populosas suarum diocesium ecclesias; de quibus eis fore expediens videretur, et Londoniensi et Herefordiensi episcopis, in quorum civitatibus et diocesis idem dominus Thomas fuerat diutius conversatus, per omnes etiam parochiales ecclesias diocesium suarum, quod, si sciebant aliquid de contentis in secundis litteris supradictis comparent sufficienter et legitime coram nobis infra xxiii diem mensis Maii, tunc inclusive sequentis, in capitulo cathedralis ecclesiæ civitatis Londoniarum, in qua procedere incepimus, sicut in solemniori et in communiori regni Angliæ, et magis discussioni negotii atque nobis accommoda, minusque Herefordiensi capitulo sumptuosa, instructuri et informaturi nos, necnon proposituri, si quid proponere volebant, et veritati perhibitori testimonium super contentis in secundis litteris memoratis.

288 Adjecto, quod venientibus faceremus in expensis debitis providere, et quod post dictum terminum, ex causis rationabilibus peremptorie assignatum, non præstaremus, nisi juris necessitas hoc exposceret, audientiam volentibus aliquid proponere super excommunicationum articulis antedictis. Licet autem supradicta omnia per prælibatos archiepiscopos et episcopos, vel eorum vices gerentes, fuerint prompte ac integraliter adimpleta, per neminem tamen ante dictum terminum, vel post, fuit coram nobis aliquid propositum super excommunicationibus supradictis. Cæterum ne duorum mensium tempus nobis præfixum interim inutiliter laberetur, recepimus et nominavimus viginti novem testes, quorum plures fuerant in obsequiis præfati domini Thomæ, a procuratore prædicti capituli ministratos; et quia per ipsorum depositiones et scripturas aliquas, quas penes se in custodia dudum habuerant, ab eis de mandato nostro exhibitas, et aliis modis comperimus, dictum dominum Thomam cum venerabili patre, fratre Johanne de Pecham, quondam archiepiscopo Cantuariensi, metropolitano suo, super iuribus archiepiscopalibus et episcopalibus magnam contentiorem et discordiam habuisse, ex quibus dicebatur idem dominus Thomas fuisse post appellationes legitimas ad Sedem Apostolicam interpositas, excommunicationis antedictæ dicti archiepiscopi vinculo innodatus. Hæc procuratori notificavimus supradicto, ne posset prætereundum in scium se, et capitulum Herefordiense probabilem causam ignorantiae præmissorum ex eo habuisse, quod attestaciones non fuerant publicatæ; eidem procuratori die decimatertia præfati mensis Maii terminum peremptorium præfigentes, ut infra temporis spatium in nobis facta commissione contentum proponeret et probaret, quidquid vellet super absolutione de dicta excommunicationis sententia, vel nullitate ejusdem.

289 Significavimus insuper supradicta regentibus spiritualitatem archiepiscopatus Cantuariensis (*exsulante tunc archiepiscopo Roberto Winchelessey*) et conventualiter procuratori Cantuariensi mandantes, ut nobis mitterent omnia documenta, si qua penes se habebant, contingentia supradicta, et indicarent habentes. Cum autem tam ipsi, quam quidam per eos nuncius, se nec habere, nec scire, respondissent,

AUCTORE
C. S.

* Londoniam

E

F

mandasse, ut,
si qui scirent
de excommu-
nicationibus
in Thomam
latis, Londi-
num venirent;

archiva Can-
tuariensis
lustrari fecis-
se, idoneos
testes exami-
nasse;

AUCTORE
C. S.

respondissent, fecimus omnia registra, libros et cartularia dicti archiepiscopi et ecclesiæ generalia ac provincialia ejusdem, et omnia protocolia et rogationes tabellionum, qui pro una parte vel alia prædictis interfuisse dicebantur personaliter, una cum aliis prædictis juratis et fidelibus, cum diligentia perscrutari omnia, quæ ad instructionem facere poterant præmissorum; in eis inventa assumptes, et facientes redigi in processum. Misimus insuper ad partes Tusciæ, ubi processus inter eosdem dominos archiepiscopum et Thomam in curia Romana, ut dicebatur, habiti, penes procuratores partium remansisse credebantur; quos finaliter nequivimus recipere. Recepimus etiam ex officio nostro in testes illum, qui dicebatur prædictam excommunicationis sententiam protulisse, et xiiii alios, qui in partibus fuerant clerici et familiares archiepiscopi antedicti, ut omnino posset per nos sciri et haberi veritas de excommunicationum articulis supradictis.

tandemque
statuisse, ad
alterum pro-
cessum sibi
transeundum
esse,

B

290 Postquam processum longum et diffusum necessario inde factum rubricavimus, examinavimus, et extractum, cum ipso processu Sanctitati vestræ remissum, laboriose fecimus ex eodem, venerabili patri, domino per Dei gratiam episcopo Sabinensi, et peritis ac expertis viris, dominis Symoni de Marvilla thesaurario Metensi, Onufrio de Trebis decano Meldensi, et Bosolo canonico Tornacensi, sacri palatii vestri auditoribus, in ejusdem domini Cardinalis comitiva tunc Londoni existentibus, processum et extractum hujusmodi ostendentes. Quibus per eos visis, et super diversis punctis juris, ex inventis per ipsum processum consurgentibus, collatione et deliberatione pluribus diebus habita cum eisdem, finaliter visum eis extitit atque nobis, fore per nos ad faciendam inquisitionem de fide, vita, moribus, fama et miraculis prælibati domini Thomæ procedendum juxta nobis traditam formam, non obstantibus quibuscumque de dicta et aliis excommunicationibus, quas dicebatur idem archiepiscopus tulisse in præfatum dominum Thomam, per processum inventis.

tum quia non
constabat de
excommuni-
catione in
ipsum decreto-
rie lata,

* I. nec

C

291 Tum quod sufficienter prædictarum excommunicationum sententiæ non probantur; et, si quis forsitan pro probatis vellet haberi easdem, non inveniuntur causativæ explicite, sed conditionaliter, vel sub quadam generalitate præpro-
pere ac minus competenter et solemniter late fuisse: sed * constat per processum, dictum dominum Thomam contra conditionem vel generalitatem fecisse, vel eas adimplere indebite contempsisse: nec hoc fuit per dictum archiepiscopum vel alium legitime declaratum; licet idem archiepiscopus scripserit suffraganeis ejus, quod, cum memoratus dictus dominus Thomas meruisset excommunicari, facerent excommunicatum denunciari eundem, non declarando (quamquam per aliquos ex suffraganeis, mandatum hoc adimplere recusantibus, dicatur de dicta declaratione prius faciendâ fuisse requisitus) ipsum dominum Thomam esse excommunicatum, sed in dictis finibus, quod excommunicari meruerit, persistendo.

tum quia
Sanctus ad
Sedem Apo-
stolicam ap-
pellaverat;

* an moni-
tionesque?

292 Tum quod probatum est, plures appellationes per dictum dominum Thomam, vel per alios vice sua, a dicto archiepiscopo et ejus curia ad Sedem Apostolicam competenter interpositas, præmissas excommunicationum sententias præcessisse, et subsecutas fuisse etiam post easdem, priusquam possent aliquæ conditiones monitiones *, contentæ in ipsis sententiis adimpleri: et judices de convenientia et assensu procuratorum partium extitisse super dictis appellationibus auctoritate Apostolica in Angliam deputatos, antequam lata ultima excommunicationis sententia, quæ magis videbatur dubia, extitisset. Et in transcripto ejusdem litteræ, ipsius episcopi nomine conceptæ, in quodam ejusdem libro, non authenticato invento, inter cætera continetur, dictum dominum Thomam præsentasse eidem archiepiscopo, de se conquerenti, litteras quorundam jurum a Sede

Apostolica per eundem dominum Thomam super præmissis impetratorum, priusquam monitiones cum excommunicationis sententiæ contentæ in dicto transcripto (ne scilicet dictus dominus Thomas turbaret jura Cantuariensis ecclesiæ, et ut a turbatione desisteret) processissent. Et illa est prima excommunicatio, de qua per dictum transcriptum (cujus nec originale * nec si litteræ juxta formam transcripti præcesserint, et si eidem domino Thomæ fuerint præsentatæ apparet aliquid inventum esse per processum.

* adde inveni-
tur,

293 Tum quia per testes sufficienter deponitur in processu, fuisse per duos Cardinales, auditores procuratoribus partium deputatos, causa summarie cognita, priusquam idem dominus Thomas, propter præmissarum appellationum prosecutionem Sedem Apostolicam personaliter adiens, intraret curiam, declaratum, eundem dominum Thomam de dictis excommunicationibus, dominis Papæ Martino felicis recordationis et Cardinalibus a procuratoribus archiepiscopi memorati, ne eum ad communionem suam non * admitterent, delatum, fore integri status, et sicut hominem integri status, quando veniret ad dictam curiam, admittendum. Post quam quidem declarationem veniens, a dictis dominis Papa et Cardinalibus ad osculum et valde honorifice propter vitæ, nobilitatis et scientiæ suæ excellentiam receptus extitit, et ab eis in divinis et aliis communicatum eidem. Tum etiam, quia paululum post ejus adventum ad curiam, prædicta lite necdum, quod invenerimus, judicialiter exordita, nec ex tunc etiam prosecuta, cum infirmitas, de qua, sicut fidelis Catholicus et Deo devotus, dicitur anno Domini millesimo ducentesimo octuagesimo secundo, die Martis in crastinum B. Bartholomæi apostoli in castro Florenti obiisse, arripuisset eundem, obtenta condendi testamentum licentia, fuit confessus fratri Galfrido de Chepeya, de Ordine Minorum, tunc pœnitentiariorum domini Papæ, et ab eodem de omnibus suis peccatis, tanquam vere pœnitens et contritus, absolutus, et ejus absolutio ab antedicto domino Papa extitit approbata; sicut idem pœnitentiariorum in suis patentibus tunc ibidem confectis litteris attestatur.

tum quia a
Martino IV
Papa in com-
munionem habi-
tus fuit, mor-
tisque caro

* abundat non

E

294 Et die Dominica post ejus felicem transitum proxime subsecuta fuit ipsius corpus a bonæ memoriæ domino Hieronymo, tunc Cardinali, aliis Cardinalibus astantibus, intra ecclesiam monasterii S. Severi prope Urbem veterem honorifice ac solemniter ecclesiasticæ traditum sepulturæ, et postmodum ejus ossa, separata a carne, delata in Angliam, fuerunt per dictum archiepiscopum, qui prius ea sepeliri prohibuerat, donec de dicti domini Thomæ legitima absolutione constaret, eadem, exhibita sibi littera dicti pœnitentiariorum, ut quidem testes aiunt, absoluta et subsequenter, eo permitte, tumultuata in ecclesia Herefordiensi; ad quem tumultum, deposuit quidam familiaris dicti archiepiscopi, se de voluntate ejusdem cum oblationibus aliis apportasse candelas factas in filo, cum quo idem archiepiscopus ad ipsum dominum Thomam in infirmitate, de qua post aliquot menses obiit, fuerat mensuratus. Et tam ipse archiepiscopus, quam ejus suffraganei, dederunt indulgentiam orantibus pro anima dicti domini Thomæ: et idem archiepiscopus approbavit testamentum ipsius, et ejus auctoritate extitit executum.

in Italia a
Cardinalibus
honorifice se-
pulta, ossa
vero, consen-
tiente Peckhamo,
Herefordiæ, etc.

F

295 Hæc est summula formæ et substantiæ secundæ inquisitionis de fide, vita, moribus, fama et miraculis. Præsentatis itaque nobis die xiii mensis Julii London. primis litteris Apostolicis, in quibus inquisitio de fide, vita, moribus, fama et miraculis ejusdem domini Thomæ fieri mandabatur, ibidem super fama et aliis ex officio nostro quatuor Religiosos de Prædicatorum, totidem Minorum, Augustinensium et Carmelitarum Ordinibus, et totidem de sancti Bartholomæi, et alios duos de sanctæ Trinitatis prioratibus conventualibus canonicorum Regularium London., qui in diversis

Post hæc
aiunt, se pro-
cessum de vita
etc. exorsos,
audisse testes
primo Londi-
ni, deinde
Herefordiæ,

A diversis statibus ejusdem domini Thomæ dicebantur habuisse notitiam, et plures alios a procuratore capituli ministratos in testes recepimus. Eis examinatis, nos Minatensis et Londonensis episcopi, magistro Guillelmo archidiacono, commissario * an concorn- missario? nostro pro negotiis aliis a Sanctitate vestra commissis eidem in remotis agente, Herefordiam personaliter accedentes, ubi viso, quod multa signa miraculorum, quæ Deus dicebatur operatus fuisse meritis ejusdem domini Thomæ, circa ejus pendebant tumulum, fecimus cum canonicis et aliis pluribus, qui ejusdem tumuli hactenus custodes fuerant, inquisitionem summariam, si circa ipsa signa vel miracula fuissent per eos vel quoscunque alios ex quocumque ingenio aliqua conficta vel etiam machinata.

ubi anathema-
ta apud sepul-
crum con-
spexerunt,
* abundat
pluribus
* attestantibus

296 Et non invenimus cum eis vel pluribus aliis pluribus * testibus, prius et postmodum super toto negotio receptis, super hoc diligenter interrogatis, quicquam, quod sinistram posset suspicionem inducere in præmissis : constanter attestantes *, prædicta signa, et plura alia vetustate consumpta, ratione miraculorum, quæ contigerant, et multa alia ibi inventa ex fidelium fuisse devotione oblata. Inter quæ invenimus centum septuaginta naviculas argenteas et quadraginta unam cereas, a marinariis (id est nautis aliisque per mare vectis) diversis pro maris periculis, a quibus dixerant se fuisse miraculose ejusdem domini Thomæ meritis liberatos (ut dicebant) oblatas. Et nobis inibi existentibus, fuerunt duæ aliæ argenteæ et una cerea apportatæ, et juraverunt coram nobis duodecim nautæ Ybernici, se nuper in quadam navi ex marina tempestate in tantum, quod multa aqua subintrabat per sentinam et alias partes, conquassata, fuisse miraculose ejusdem domini Thomæ meritis a naufragio liberatos, et dictam navem sic conquassatam, post invocationem dicti domini Thomæ, voto ad eum, cum esset prope litus rupium, ad quas a tempestate allidenda propellebatur, emisso, continuo vento mutato, post unum diem ad portum alium, salvis omnibus personis et rebus in ea existentibus, pervenisse, et contractam remansisse ibidem.

eaque varia
ac magno
numero,
* adde ea

297 Invenimus etiam inter * personas et magnas imagines hominum et figuras diversorum membrorum centum viginti novem (in margine notatur * 140 ac deest vox puta argenteas vel alia similis) et mille quadringentas viginti quatuor cereas, exceptis cereis oculis, mammillis et auribus, quæ non fuisset præ multitudine eorumdem perquam facile numerare : et ante nostrum recessum fuerunt ibi una argentea et octoginta quinque cereæ, et in magno numero de dictis oculis, mammillis et auribus apportatæ. Pendebant etiam prope dictum tumulum septuaginta septem figuræ animalium et avium diversarum specierum, quæ dicebantur fuisse resuscitata, vel ab ægritudinibus diversis curata : et centum et octo croce, seu baculi, a contractis et claudis curatis inibi, ut dicebatur, relictis; tria vehicula lignea et unum cereum, quibus contracti dicebantur fuisse ad dictum tumulum vecti, et inde sani ad propria suis pedibus rediisse : camisiæ permultorum miraculose (ut dicebatur) progenitorum ab iis, qui liberos habere primo nequiverant, vel resuscitatorum, aut gravibus languoribus curatorum, nonaginta septem.

quæ partim
recensuerunt :
exposuerunt
item,

298 Pendebant etiam aliquæ lanceæ et sagittæ et aliqui gladii, cum quibus dicebantur fuisse homines vulnerati, et miraculose curati, et aliquæ catenæ et anchoræ navium. Comperimus etiam multos anulos aureos et monilia aurea et argentea ad præfati tumuli ornatum ex fidelium devotione, ut dicebatur, oblata, centum et sedecim; pannos de auro et serico triginta octo; cereos aliquos grossos; et candelarum, quas septuaginta octo diebus, quibus Herefordiæ fuimus, omni die ex industria intuentes ecclesiam, a confluentibus undique peregrinis vidimus apportari, non erat nu-

Octobris Tomus I.

merus. De oblationibus autem, quæ dudum in pecunia obvenerant, fuerunt cathedralis ecclesia de duabus navibus ampliata, et fabricatum in parte maximum campanile. Facta autem dicta apisia... (forte aprisia, i. e. inventarium, tum lacuna sequentem periodum mutilam relinquit) si in dictis miraculis vel singulis eorum fuerant aliqua simulata, recepimus ex officio nostro super toto negotio in testes quatuor de Fratrum Minorum et duos de monachorum conventibus Herefordiæ existentibus, a quibus cum inibi nullorum aliorum Religiosorum conventus adessent, fecimus nobis aliquos ex civibus Hereford., illorum judicio fide dignioribus nominari.

299 Et post quorum, et aliorum a prælibato procuratore ad fidei, vitæ, morum et famæ probationem ministratorum, examinationem, ne multitudo onerosa confusionem induceret, relictis dictis capitulis de fide, vita, moribus et fama, super quibus tam ex officio nostro, quam ad antedictam procuratorum nominationem circa quinquaginta quinque testes principaliter examinati fuerant, ad probandum veritatem miraculorum, de qua etiam multi ex prædictis testibus deposuerant, continue per quinquaginta novem dies Herefordiæ vacavimus, nobisque duos Fratres Minores, juratos et in parochia illa notos, in examinationem veritatis ipsorum miraculorum propter notitiam testium, et pleniorum interpretationem depositionum eorum associavimus ad cautelam, et examinavimus super dictis miraculis circiter centum triginta testes, per quos dictus procurator probare visus est resuscitatorum * novem mortuorum, videlicet septem parvulorum, coram nobis exhibitorum, quorum quinque dicuntur fuisse submersi, sextus ex casu ab alto in profundam rupem, et septimus capite ejus dormientis in terra a rota plaustris terra onusti super ipsum transeunte conquassato, expirasse; et unius hominis bis, et cujusdam mulieris semel, suspensorum : illuminationem quinque cæcorum, erectionem trium contractorum, curationem Gilberti a verrucis et furore : quod lingua meritis et ad tumulum ejusdem domini Thomæ ei, qui a nativitate per multos annos ea carens, mutus extiterat, cum duplicis idiomatis loquela collata fuerit, et aliqua alia.

quo modo et
quos testes
examinave-
rint, et quæ
miracula pu-
tissimum pro-
bata fuerint,

* an resusci-
tationem?

500 Die vero decimatertia mensis Novembris, in qua labeatur terminus quatuor mensium, nobis præfixus ad dictam inquisitionem faciendam, exhibuit nobis idem procurator scriptis alia ducenta quatuor miracula, in ecclesia Herefordiensi, inquisitione (ut asseverabat) præmissa, publicata et in scriptis redacta. Quæ quidem miracula fecimus registrari ad cautelam in processu cum quaternis, a quibus nimis in aliquibus punctis abbreviando, et annum et diem omittendo, extracta fuerant dicta miracula. Et dicta miracula sunt de resuscitatione aliorum quadraginta trium mortuorum, illuminatione viginti novem cæcorum, erectione triginta octo contractorum, curatione viginti quatuor claudorum, decem paralyticorum, et decem freneticorum et furiosorum, et super restitutionem auditus tribus surdis, et loquelæ septem mutis. Centum quadraginta unum miracula erant de diversis aliis languoribus et infirmitatibus, a quibus dicebantur personæ diversorum statuum et conditionum fuisse curatæ. Obtulit et protestatus fuit idem procurator, se prædicta ducenta quatuor miracula, et plura alia, quæ non fuerant in scriptis redacta, si opus esset, probaturum, quamquam crederet, ut dicebat, sufficere alia, super quibus testes principaliter producti fuerant per eundem; ad probationem dictorum ducentorum quatuor clerum et populum civitatis Hereford. in cathedrali ecclesia congregatos, et multos de diocesi, in quorum personas dicebantur aliqua ex prædictis miraculis contigisse, nominatis nobis in testes.

quæ item mi-
racula ultima
commissionis
die

F

501 Quibus auditis, et de tot ac tantis miraculis quodammodo admirati, a venerabili patre, domino Richardo episcopo et ab omnibus cano-

a procuratore
producta

AUCTORE
C. S.

nicis presbyteris et pluribus clericis ecclesiæ Herefordensis, tunc in civitate præsentibus, qui fuerunt numero... (*numerus hic excidit*) coram nobis evocati, sub virtute juramenti ab eis et a tribus procuratoribus prædicti capituli solemniter præstiti, post singula miracula ex dictis ducentis quatuor in eorum distincte lecta præsentia requisiti, si credebant, dicta miracula esse vera, et posse probari, et si publice et communiter fuerant et erant ascripta meritis dicti domini Thomæ; et omnes et singuli responderunt unanimiter, quod sic, et etiam plura alia, quæ fuissent lecta coram nobis et eis; adjicientes sub dicto juramento requisiti, quod nullam sciebant vel audiverant fraudem, vel simulationem in dictis miraculis.

ac partim
probari visa
sint.

* Post quæ

502 Postquam * eadem die quadraginta quatuor testes, a prædicto procuratore ministratos, summarie substantiam et efficaciam depositionis eorum breviando, et redigendo in scriptis examinavimus, per quos dictus procurator visus fuit probare sex ex ducentis quatuor miraculis, per eum illa die in scriptis redditus; scilicet, quod ei, cui lingua dicebatur fuisse a noverca sua præcisa, cum loquela extiterit redintegrata; et quod quatuor contracti fuerunt erecti, et una puella submersa, resuscitata; et sex alia, quæ non fuerant cum dictis ducentis quatuor miraculis, nec alias in processu in scriptis reddita per eundem; scilicet super erectione duorum contractorum, et super resuscitatione quatuor parvulorum mortuorum, unius ex infirmitate naturali defuncti, alterius ex casu et suspensione a cunabulis, tertii ex oppressione materna; et quod quartus natus fuerat mortuus, et mensuratus ad dictum dominum Thomam vivificatus. Et plures alios testes ad plura alia miracula comprobanda habebat dictus procurator in promptu, quos non examinavimus, quia plus nobis de tempore quatuor mensium non restabat.

Modum denique ac fidem suam in utroque processu servata

503 Rursus Sanctitatis vestræ, beatissime Pater, clementia non ignoret, me episcopum Mimatensem in omnibus et singulis, tam primi, quam secundi processuum actibus una cum dictis dominis Londonensi episcopo et archidiacono Aranensi, vel eorum altero, quando pro Sanctitatis vestræ vel regiis negotiis contingebat impediri alium, affuisse, et mecum ad conscribendum singula magistrum Raymundum de la Prada, de mea diocesi oriundum, imperiali et mea auctoritate notarum publicum, aut dominum Raymundum Berengarii, monachum Figiacensem, capellanum meum, loco dicti notarii, cum aliquando pro dictis negotiis fuit absens, continue habuisse et in omni actu, excepta depositione Walteri bis suspensi, in qua non habuimus, qui eum intelligerent, nisi duos Fratres Minores, interpretes nobiscum. Et præter nos commissarios, quatuor ad minus personæ fideles et iuratae affuerunt, intelligentes deponentium testimonium idiomatica, ad quæ fuerunt per nos deputati discreti viri, magistri Raymundus Garroti præcentor Mimatensis, et Wilhelmus de Melford cancellarius domini Londonensis episcopi, jurisperiti; et magistri Gilbertus de Bruena presbyter beneficiatus, Adam de Lyndeseye, et Wilhelmus le Dorturer Apostolica, et Ranulphus de Waleham sanctæ Crucis dyaconus beneficiatus, imperiali auctoritate notarii publici, de Anglia oriundi.

reverenter
commendant,
ac epistolam
concludunt.

* i. e. Latine

504 Quorum notariorum publicorum Anglicorum saltem duo cum dictis Raymundo de la Prada, vel monacho, omnibus interfuerunt et in scriptis omnia redegerunt, et insuper duo Fratres Prædicatores vel Minores quasi continue, quando aliqui in Anglico deponebant. In primo autem processu nullus deposuit, nisi litteraliter * vel Gallice loquendo; nec in secundo, nisi... (*hic rursum lacuna est.*) Et quamquam ex eo potissime, quia certa non fuerunt nobis missa sub bulla, quamplurima specialia interrogatoria super vita, moribus et conversatione ejusdem domini Thomæ, testibus de eis deponentibus ex officio nostro, nil palliando, fecerimus, nullum tamen sinistrum de

eo potuimus invenire, sed potius communi omnium D testimonio, prout processus plenius indicabit discussio, multa magnalia atque mira, nobis, nisi sic diligenter et argute discussissemus et palpavissemus, non facile credibilia, de quibus quamplurimum in Domino consolamur, et exultare speramus Sanctitatis vestræ clementiam, quam conservet Altissimus Ecclesiæ sanctæ Dei felicem, sicut optamus, ac incolumem, quando ei fuerunt tam magna et tanta Dei beneficia ad nostræ fidei orthodoxæ corroborationem, et devotionem fidelium excitandam modernis ostensa temporibus reserata. Scriptum ut supra, *videlicet* die... mensis Decembris anno Domini M. CCCVII.

§ XVII. Sancti canonizatio facta per Joannem XXII Papam, cujus bulla recitatur: ejusdem insignes reliquiæ Audomaropoli in Artesia.

Clemens V summus Pontifex, ex cujus mandato auctoritateque processum canonizationis S. Thomæ anno 1507 confectum esse vidimus, vivere desiit anno 1514, nullo interim edito decreto pro eodem inter sanctos confessores referendo. Post biennii ac quatuor fere mensium sanctæ Sedis vacationem successit illi anno 1516 Joannes XXII, isque anno quarto Pontificatus sui, qui fuit vulgaris æræ Christianæ 1520, Avenione residens, quod decessor ejus inchoaverat, feliciter perfecit. Exstat bulla illius in Bullario Romano, Laertii Cherubini opera anno 1617 Romæ vulgato, pag. 160 et duabus sequentibus. Eandem etiam dedit Justus Fontaninus archiepiscopus Ancyranus in Codice canonizationum anno 1729 Romanis typis pariter edito: sic autem hi duo consentiunt, ut alter altero nonnumquam accuratior sit; ac propterea illam ex Fontanini editione, nisi, ubi altera correctior est, recensurus sum. De editione altera loquar inferius.

Joannes XXII
Thomam Sanctis adscribens, edidit bullam,

E

506 Johannes Episcopus, servus servorum Dei, universis Christi fidelibus, præsentem literas inspecturis, salutem et Apostolicam benedictionem. Unigenitus Filius, splendor ac figura substantiæ Patris, qui pro lapsi medela hominis exinaniens semetipsum factus in utero Virginis Verbum caro, de horto militantis Ecclesiæ modo rosas coloris ignei, nunc lilia candoris nivei, nunc violas odoris placidi colligere, suisque offerre aspectibus non desistit, in hodiernis temporibus, ad vespesciente die, mundi hujus labilis termino propinquante, de radice matris Ecclesiæ florem fecit ascendere, ex Jacob nostro oriri jussit stellam splendidam matutinam. Ecce namque, quod, qui sedens in throno omnia facit nova, novi confessoris, beati videlicet Thomæ, Herefordiensis quondam episcopi, nova magnalia mundo prodit, ejus fama offert * magnifice, vitam offert imitandam a cunctis, ut regulam fulgidam et exemplar. Lætentur igitur cæli sursum, qui hunc Sanctum gloriosum in se suscipiunt; et exultet terra deorsum, quæ superius transmittit Præsulem tam mirandum. Plaudant ob hoc cætus angelici, et canoro jubilo Deum laudent. Huic occurrant cælestes cunei: hunc collaudent festiva cæli cives. Collætetur immense Christi sponsa mater Ecclesia, tantæ prolis claritate fœcunda, quæ terram deserens et terrena, cælestis imperii admirabilis ipsi * ineffabili throno gaudet.

in qua cælum
terramque ad
applausum
invitans,

F

* an famam
effert?

507 Ut autem lucerna splendide vitæ suæ posita super candelabrum domus Dei non lateat, sed pateat cunctis fidelibus, ut cælestis et perpetuæ vitæ norma; de suis felicibus moribus et actibus aliqua de multis ad utilitatem audientium referamus. Ipse namque, quem fides firmum, spes erectum, Dei et proximi abundans caritas fecit latum, circumspectum prudentia, temperantia in omnibus ordinatum, innoxium cunctis justitia, audacem et strenuum fortitudo, virtutum omnium aromatibus redolebat, velut plena divinatorum carismatum apotheca. Sane beatus hic Thomas natione

* al. ipse
præcipuas
ejusdem Sancti virtutes,

A tione Anglicus, angelicus homo ipse, de parentibus nobilibus et Catholicis originem suam trahens, ab ætate primæva morum honestate præclarus, studiis literarum sic se dedicavit totaliter, sic in ipsis solícite studuit et profecit, quod tam in humanis scientiis, quam etiam in divina, honorem magisterii est adeptus, postque doctrinæ suæ radios longe lateque diffundens, quamplures ad justitiam erudivit, velut luminare in mundo præfulgidum continens verbum vitæ.

quibus tam
ante, quam
post adeptum
episcopatum

308 Ne autem terrenæ carnis inhabitatio deprimeret secum sensum cœlestia cogitantem, ipsam, ut serviret spiritui, vigiliis et abstinentiis, necnon pungenti cilicio, sed et cibi et potus parsimonia continua macerabat, abstinens a vino sæpius, sciens, quod in ipso lubricum latet carnis. Sciens etiam, quod Deus se promittit in objectum et præmium mundis corde, a juventute sua castitatis pulcritudinem adamavit, proptereaque mulierum consortia, quæ pretiosam viri animam rapiunt, ac ipsarum blanda colloquia prudentissime devitabat. Noverat namque, quod propter mulieris speciem, a qua factum est peccati initium, multi perierunt. Iste Sanctus etiam, ut alter Job, simplex, rectus ac timens Deum, a Christo didicit esse mansuetus, mitis corde, humilis et benignus, misericordia nihilo minus, quæ ab infantia secum crevit, erga pauperes et afflictos suæ pietatis viscera sic affecit, quod ipse verus pauper spiritu, dives rebus, illos largis sustentabat eleemosynis; istos vero crebris consolationibus refovebat: cum Apostolo namque Paulo infirmabatur cum infirmantibus, et cum patientibus scandalum urebatur.

floruit usque
ad obitum
suum, breviter
recensuit,

309 Hic demum Sanctus de innocente agno factus in Herefordiensi ecclesia bonus pastor, seipso in mente major effectus est, studens semper de virtute progredi in virtutem, quo in tempore in Dei templo in virtutum culmine positus sic effulsit, quod merito gemma præsulum dici posset. Orationi vero insistebat assidue, ac sui fervorem spiritus demonstrabant in orationibus et celebratione Missæ abundanter ex oculis lacrymæ defluentes. Commissas vero sibi oves perducebat ad pascua, et a lupis protectas rapacibus, pastasque verbo et exemplo pariter ad Christi caulas seditate reducebat. Jura vero suæ ecclesiæ defensabat indutus justitia, ut lorica. Paratus namque pro sibi commisso grege animam ponere, non timuit in hoc principem nec magnatem. Et quia dignum erat, quod huic tam excellenti merito daretur æterna requies post laborem, cum pro suæ causis ecclesiæ ad Romanam pervenisset curiam, diem clausit extremum, receptis devote prius Ecclesiæ Sacramentis; sicque Vir felix iste ad Deum transmittendo spiritum, de peregrino et advena factus est eximius cœli civis, et, quod decebat multum divinæ potentiam Majestatis, ut Sanctum hunc in cœlis regnare secum, per signorum evidentiam fidelibus declararet, ipsum coruscare in terris miraculis multis fecit; quorum quædam fidelibus probata testimoniis ad Dei laudem et gloriam Sancti hujus duximus inserenda.

uti et aliqua
ex multis mi-
raculis,

310 Quædam namque puella ætatis annorum quinque, quæ tempore longo in quodam profundo stagno steterat mortua et submersa, extracta inde frigida tota et rigida, non habens aliquod signum vitæ, facto ad Sanctum hunc pro ejus resurrectione voto, vitæ fuit pristina restituta. Infans etiam biennis quidam in aqua quadam submersus et mortuus, extractus inde, post factum pro ipso votum miraculose extitit suscitatus. Puer quidam annorum novem submersus in quodam flumine, postquam extractum de aqua Sancto huic aliqui devoverant *, restitutus est vitæ pariter et saluti. Parvulus alter ætatis unius anni cum dimidio, cujus supra caput dormientis in area rota transiverat onusti currus, qui a bobus quatuor trahabatur, mortuus ex hoc, recuperavit vitam et animam meritis Sancti hujus. Infans alius, nondum ætatis annorum duorum, in fundo ejusdam fossati, in quem locum de ponte altitudinis magnæ de nocte

* al. devove-
rint

asseritur cecidisse, repertus mortuus, frigidus omnino et rigidus absque aliquo signo vitæ, mensuratus ad hunc Sanctum, vitæ fuit mirabiliter restitutus.

311 Mulier quædam, quæ septem annis sic contracta fuerat, quod nec stare nec ire poterat per seipsam, portata ad tumulum S. Thomæ, oratione ibidem facta per ipsam, restituta fuit pristina libertati sanitatis. Quædam insuper puella annorum quinque *, quæ pedem unum habebat annis pluribus quasi totum ex fistulis putrefactum, ita quod nec stare nec ire poterat, nisi se super femur trahendo per terram, portata ad dicti Sancti tumulum per patrem, fuit ibidem a dicta infirmitate curata. Altera mulier, quæ per annos plures visu caruerat, nec quoquam ire poterat, nisi ut cœca ab altero duceretur, ducta ad ecclesiam Herefordiensem, et facta oratione ad tumulum S. Thomæ, fuit a cœcitate dicta continuo liberata. Puer insuper annorum quinque, qui ex infirmitate quadam omnino visum perdiderat, et duobus annis manserat ita cœcus, ductus ad hujus Sancti tumulum, oratione facta, visum recuperavit perfecte. Quidam etiam homo, qui gilbum * ad quantitatem unius ovi anseris ortum in collo suo portaverat multis annis, orans ad tumulum hujus Sancti et denarium offerens, cum quo in modum crucis tetigerat dictum gilbum, statim curatus omnino fuit, et a dicto gilbo penitus liberatus.

312 Prædictis et aliis multis miraculis Sanctum suum clarificavit Deus, qui facit mirabilia magna solus. Hæc sunt certe miracula opera tua, Deus, qui sic per cœlestes spiritus gubernas terrena omnia et disponis, quod ipsorum sacratum numerum, quem cadentium ruina minuit, reparas mirabiliter de terrenis. Hi sunt Sancti tui, omnipotens Deus, qui tuæ dono gratiæ semper virent, rubent ut rosa, candent sicut lilium, ut mel placent, currunt ut spiritus, flagrant * ut balsamum, ut sol fulgent. Sic clemens Deus, sanctum suum Thomam glorificans, fidem firmat, nubilosos errores dissipat et confundit, ad superna nostros rapit affectus, amoris flammis succendit frigida corda nostra. In hac igitur læta die, quam fecit Dominus, qua Confessor iste in Dei throno corona gloriæ clarus sedet, laudet Deum omnis spiritus, cœli cœlorum clamore ineffabili Deo canant: Sanctorum Ecclesia mente ac spiritu in chordis et organo Deo psallat. Sed eo magis plaude, Herefordia, quæ sui thesaurum corporis continens tam immensum; nam quem in terris habuisti pastorem, nunc obtinēs in cœlis sedulum protectorem.

313 Verum quia multum convenit, ut, quem Deus in cœlis glorificat, in terris ad suum fructum et gaudium mundus colat, nos de ipsius vita et miraculis inquiri fecimus diligenter: dehinc super inventis per nos et fratres nostros attentæ examinatione habita, et discussione solerti de ipsius sanctitate vitæ ac veritate miraculorum plenarie certi facti, ad requisitionem instantem ac supplicationem humilem et devotam prælatorum multorum, apud Sedem Apostolicam existentium, de dictorum fratrum nostrorum consilio et assensu, confisi de omnipotentis Dei misericordia, auctoritate quoque beatorum Petri et Pauli, Apostolorum ejus, et nostra, * sanctorum confessorum catalogo duximus adscribendum. Ideoque universitatem vestram monemus et hortamur attente, per Apostolica vobis scripta mandantes, quatenus sexto Nonas Octobris festum Confessoris ejusdem devote et solemniter celebretis, ut pia ejus intercessionem et hic a noxiis protegi, et in futuro sempiterna gaudia consequi valeatis.

314 Ut autem ad venerabile ipsius sepulcrum ardentius et affluentius Christiani populi confluat multitudo, ac celebrius ejusdem Confessoris extollatur festivitas, omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui cum reverentia illuc in eodem festo annuatim accesserint, ipsius suffragia petituri, de omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Petri et Pauli, Apostolorum ejus, auctoritate confisi, duos

AUCTORE
C. S.

ad illius invo-
cationem ob-
tentis;

* imo novem
decim

* i. e. gibbum,
seu tuber

E

quibus cum
Deus ipsum
in cœlis hono-
ratum mani-
festet,

* an fragrant?

F

ipse eundem
annuo festo
die 2 Octobris
coli mandavit,

* al. adl. in

et ad sepul-
crum ejus
orantibus in-
dulgentias
concessit:
hæc bulla

AUCTORE
C. S.

duos annos et duas quadrageas; accedentibus vero annis singulis ad prædictum sepulcrum infra ejusdem festi Octavas, centum dies de injuncta sibi poenitentia misericorditer relaxamus. Datum Avinionis decimo quinto Kalendas Maii, Pontificatus nostri anno quarto. *Hæ notæ indicant Christi 1520, sive annos Pontificatus Joannis ordinaris a die 7 Augusti anni 1516, quo creatus est Pontifex, sive ab ejusdem anni mense Septembri, quo coronatus fuit. Eandem bullam, sed magna sui parte, miraculis omnibus præcis, mutilam, cum eisdem tamen notis chronicis edidit David Wilkins tom. II Conciliorum Magnæ Britanniae pag. 631 et sequenti, ubi illam alieno prorsus loco recensuit.*

pertinet ad
annum 1320.

515 *Reposuit enim sub Pontificatu Benedicti XII anno 3, Joannis Stratford archiepiscopi Cantuariensis anno 6, Christi anno 1359, Eduardi III regis Angliæ anno 15. Titulum vero hunc præfixit: Canonizatio S. Thomæ, episcopi Herefordensis in Anglia, ejusque relatio in numerum sanctorum confessorum, cum suæ festivitatis institutione pro die 2 mensis Octobris. Ex Bullar. Roman. vol. I. p. 225. edit. M DC. LXXIII. Deinde ad hunc asteriscum infra sic notat: * Bulla hæc ab anno Dom. M. CCC. XIX referenda, hoc vel sequ. anno publicata fuit, testante Bullario. Editionem illam Bullarii Romani equidem non vidi; atque hinc nescio, quid ista sua annotatione indicatum voluerit laudatus Wilkins; aut enim eandem bullam anno 1519 vel rectius 1520 promulgatam fuisse voluit; sed quorsum tunc eandem sub anno Christi 1559 excudit? vel illam anno quidem 1519 vel 1520 a Joanne XXII datam, sed non ante annum 1559 vel 1540 promulgatam fuisse indicavit; sed quo argumento tam diuturna ejusdem Bullæ promulgationis dilatio probatur? Ego certe nihil usquam reperi, quod dubitare me faciat, an sæpe dicta bulla serius promulgata fuerit, quam anno 1520, quo data notatur.*

E Sancti reli-
quias cura Ca-
tholicorum

516 Porro quamvis nullum dubium esse possit, quin S. Thomæ cultus post decretos illi Pontificis oraculo sacros honores magnum incrementum cepit, nihil tamen super hoc argumento præterea legi. Verisimile est, si minus totum illius corpus, at partem saltem ejusdem e marmoreo suo tumulo id temporis elatam fuisse, fideliumque venerationi publice exponi solitam, dum Catholica fides in Anglia stetit, sive usque ad tempora regis Henrici VIII. Dehinc vero saltem non omnia sacra illius ossa, Anglis olim tam cura, ab heterodoxis dissipata fuisse, disco ex notitiis anno 1733 ad nos missis e collegio Societatis nostræ Audomaropolitano, ad quod integrum os brachii ejusdem sæculo XVII pervenit. Prima notitia est Joannis Stephani Poynezi vel Poinzii, Societatis nostræ presbyteri testimonium datum anno 1668, quale hic transcripsi: Infra scriptus Societatis Jesu sacerdos fidem facio, brachium S. Thomæ episcopi Herefordensis, ejus in adjuncto scripto fit mentio, mihi traditum fuisse a P. Francisco Bayo (vere, sive proprio nomine Custaudo) Societatis ejusdem sacerdote, e pluribus sacris ejusdem Sancti ossibus, ejus custoditæ concreditis Herefordiæ in Anglia, ubi magna pietate a Catholicis coluntur, illudque ex præscripto R. P. Provincialis nostri a me depositum fuisse in sodalitate Parthenia seminarii nostri Anglicani 1 Septembris MDCLXVIII Audomari. Joannes Steph. Poynezius Societatis Jesu, notarius Apostolicus.

manibus hæ-
reticorum
subductis
unum os bra-
chii

517 *Sequitur ibidem mox et aliud testimonium, ejusdem, ut apparet, quamvis in nomine aliqua sit differentia. Sacrum illud pignus, quod fascia viridi involutum Parisiis anno Christi MDCLI, Novembris XII apud sororem meam dominam Mariam Poinz depositum reliqui, ego Joannes Poinz Societatis Jesu sacerdos testor unum esse ex ossibus magni illius antistitis miraculisque celeberrimi, S. Thomæ Herefordensis, ejus festum 2 Octobris in Martyrologio Romano celebratur. Pretiosum hoc cimelium una cum capite aliisque sanctissimi Præsulis reliquiis a Catholicis usque temporibus pia veneratione, licet clanculum, asservatum, anno*

tandem MDCLXII, cum parlamentarii milites, comite D Stamfordiensi duce, Herefordiam occupassent, ab iisdem direptum est; piis tamen conatibus dominæ Ravenhill, matronæ Catholicæ, in illa tunc civitate commorantis recuperatum. Unde insignem hanc tanti thesauri partem prædictus ego Joannes Poinz a P. Alexandro Custaud (*aliter, ut mox vidimus*, Francisco Bayo appellato) etiam Societatis Jesu sacerdote accepi, depositamque sorori meæ dominæ Mariæ Poinz Parisiis tradidi, ut, si quid mihi accideret, R. P. Præposito provinciali Angliæ Societatis Jesu tunc existenti redderetur. Joannes Poinz Societatis Jesu sacerdos. *Hæc ille, quæ si recte intelligo, sacrum istud os brachii Parisios primum atque hinc Audomaropolim allatum fuit.*

518 Altera notitia est testimonium R. P. Richardi Bartoni, ad cujus calcem adjecta est facultas illustrissimi episcopi Audomaropolitani pro eodem sacro osse publicæ venerationi exponendo, quod hic pariter exhibeo. Richardus Bartonus Societatis Jesu collegii Anglorum Audomari rector. Omnibus has visuris salutem in Domino sempiternam. Fidem facimus, testamurque universis ad posterorum memoriam, 1 Septembris anni MDCLXVIII collocatum fuisse jussu R. P. Provincialis nostri in sacello sodalitatis Partheniæ hujus collegii os majus ac integrum brachii dexteri S. Thomæ, episcopi Herefordensis et confessoris, inclusum thecæ ebeneæ, et per vitra undique inserta conspicuum, spectans ad provinciam Anglicanam dictæ Societatis, pro deposito hic interea asservandum, quod jam pridem desumptum fuit ex arca, in qua venerandum ejus caput et ossa complura, jam olim hæreticorum furori a Catholicis subducta, apud sacerdotem Catholicum Herefordiæ in Anglia religiose asservantur, et publicæ fidelium venerationi (quantum istis inter hæreticos fieri potest) exponuntur, continuata successione jam inde a tempore, quo fides Catholica in Anglia viguit; prout nobis constat ex testimonio et sancta asseveratione R. P. Joannis Stephani Poinzii Societatis nostræ presbyteri et plurium collegiorum nostrorum quondam rectoris, qui hoc sacrum pignus jussu R. P. Provincialis ad nos detulit. In quorum fidem has manu nostra et officii nostri sigillo munitas dedimus Watenis 1 Octobris MDCLXVIII. Rich. Bartonus m. p.

in Belgium
allatum Au-
domaropoli
in collegio
Anglicano

L. S.

519 *Mox subditur episcopi Audomaropolitani approbatio his verbis: Illustrissimus ac reverendissimus dominus episcopus Audomarensis infra memoratas reliquias permittit exponi publice fidelium venerationi. Datum Audomari prima Octobris MDCLXVIII.*

Societatis Jesu
honoratur,

De mandato.

J. De la Ramonery.

L. S.

Episcopus ille secundum Galliæ Christianæ scriptores debuit fuisse Ladislaus Jonnart, postea ad archiepiscopatum Cameracensem translatus. Guilielmus Wappeler Societatis nostræ provinciæ Anglicanæ presbyter, qui prædictas notitias anno 1733 die 24 Junii ex Anglicano collegio Audomaropolitano ad nos transmisit, quædam ad illas in adjecta epistola annotavit. Ac primo quidem observavit, approbationem illustrissimi episcopi in autographo præfixam legi testimonio P. Richardi Bartoni, ac propterea in eadem dici: Infra memoratas reliquias. Secundo, Franciscum Bayum et Alexandrum Custaud, de quo supra facta mentio est, eundem esse. Tertio de lipsanoteca sic ait: Theca ebenea cum vitris (de qua vide num. præced.) mutata est postea in rotundum crystallum, et hoc a me tribus abhinc annis in thecam ex stanno confectam et lamina argentea obductam; sed reliquiæ semicirculis argenteis impositæ per vitra crystallina conspiciuntur. Reliquiæ istæ asservantur in anteriore parte seu fronte mensæ altaris in oratorio sodalitatis Partheniæ, et remoto antipendio, festis solennioribus apparent, secunda vero Octobris in templo nostro publicæ venerationi exponuntur.

520 Denique

A 520 Denique præmiserat, ejusdem S. Thomæ festum ob prædictas reliquias in eodem collegio quotannis cum ritu duplici celebrari. Ceterum Audomarpolis, alias etiam Fanum S. Audomari ac vulgo Saint Omer appellatum, civitas Belgii est in provincia Artesiæ ad Agnionem fluvium atque in limite comitatus Flandriæ sita, episcopalis sub archiepiscopo Cameracensi. Atque hæc quidem de osse brachii sancti Præsulis; sed quid ceteris ejusdem membris tandem factum sit, inexploratum mihi est; nec amplius scio de ejusdem corde, quod Adamus Kynghelm, in processu testis undecimus, apud Asshrugg Lincolnensis diocesis in Anglia suo tempore quivisse, asseruit. Nunc Acta subjungo.

ibidemque
Sanctus pro-
pterea colitur
festo ritus
duplicis.

COMPENDIUM

VITÆ

Ex Processu Canonizationis,

Ex codice Vaticano 4015.

CAPUT I.

B Sancti illustris familia, nativitas, educatio, litterarum studia, officia beneficiaque, virginea castitas, miraue in cibo potuque temperantia.

Præfatio.

Magister Henricus de Schorno, archidiaconus Herefordiensis, et ad promovendum negotium canonizationis domini Thomæ episcopi Herefordiensis a capitulo Herefordiensi procurator deputatus, x Septembris produxit testem super toto hoc negotio lxi reverendum patrem dominum Riccardum, Dei gratia episcopum Herefordiensem a, qui, sacrosanctis Evangelii in ejus conspectu positus, juravit dicere veritatem super toto hoc negotio secundum formam juramenti ceteris omnibus testibus propositam b.

Sanctus patrem habuit baronem de Cantilupo, matrem, ante comitissam Ebroycensem;

2 Primo autem interrogatus, si fuerat de parentela vel familia dicti domini Thomæ, respondit, quod non fuerat de parentela ejus, sed de rohis et familia c per xiii annos, vel circa, ut credit; sed non fuit toto illo tempore continue conversatus cum eo, sed per vices; quia vacabat interim scholasticis disciplinis. Item interrogatus de ætate sua, respondit, se esse sexagenarium, et ultra. Item interrogatus, unde et a quibus parentibus dictus dominus Thomas traxit originem, respondit, se habuisse ex relatu multorum, et reputabat esse notorium in toto regno Angliæ, quod dictus dominus Thomas fuerat ortus de nobili stirpe baronum regni Angliæ, et pater ipsius domini Thomæ vocabatur D. Wilhelmus de Cantilupo, et fuit magnus baro, habens in redditibus annuis bene duo vel tria millia librarum sterlingarum. Mater vero dicti domini Thomæ fuit vocata domina Milesenta, quæ fuerat comitissa de Ebroycis in Normannia, et fuerat dicta domina orta ex valde nobilibus Normanniæ vel Franciæ d.

habuit fratres et sorores; natus et baptizatus in diocesi Lincolnensi.

3 Et post obitum comitis Ebroycensis nupsit dicto domino Wilhelmo, et ex legitimo matrimonio genuit dictum dominum Thomam, et dominum Hugonem, fratrem suum, magnæ auctoritatis et litteraturæ virum, et tres strenuissimos milites, et tres vel quatuor dominas, matrimonio collocatas nobilioribus baronibus regni Angliæ e. Avus vero dicti domini Thomæ dicebatur traxisse originem de Normannia. Item interrogatus, ubi fuit natus et baptizatus dictus dominus Thomas, respondit, se audivisse ab eo, quod fuerat natus in diocesi Lincolnensi, in quodam manerio, tunc patris sui, in villa de Hameldene f; et dixit, se credere, quod ibi fuerit baptizatus, ubi comes Cornubiæ, dominus scilicet Edmundus, filius domini Ricardi, quondam

regis Alamanie g, construxit oratorium ob reverentiam Dei et dicti domini Thomæ, quem in vita sua reputabat sanctum, sicut idem dominus episcopus dixit, se audivisse a dicto comite; et in dicto oratorio Dominus dicitur pro dicto domino Thoma miracula operari frequenter.

4 Item interrogatus, ubi, cum quibus, et qualiter dictus dominus Thomas fuit in pueritia, adolescentia et juventute sua conversatus; respondit, se audivisse referri a fide dignis, et etiam ab eodem domino Thoma, quod in infantia sua fuerat nutritus a quadam valde devota, nobili et sancta matrona nomine h... Post Septennium autem vel circa, cum traderetur litteris informandus, traditus fuit bonis magistris cum dicto fratre suo Hugone i; et Missam omni die et Horas canonicas audiebant; et cum ætate et litteris profecissent, dicebant prædictas Horas canonicas: In adolescentia autem sua idem dominus Thomas et prædictus ejus frater studuerunt et rexerunt Parisiis in artibus, et stabant ibi valde honorifice, et cum bona et honorabili comitiva k; et postmodum ambo iverunt ad concilium Lugdunense, celebratum per dominum Innocentium Papam quartum, et fuerunt ibi facti ambo capellani ipsius domini Papæ l. Postmodum de sua et amicorum suorum voluntate quilibet ex dictis fratribus tenuit hospitium et familiam magnam per se. Studuerunt Parisiis, dictus dominus Thomas in Decretis, in qua facultate fuit licentiat ibidem; et alter frater in Theologia.

5 Prius etiam dictus dominus Thomas studuerat Aureliani legibus m, et in tantum profecit, quod aliquando legebat pro domino Guidone, tunc famosissimo doctore, quem dictus dominus Thomas audiebat. Habita autem Parisiis licentia in Decretis, incepit in dictis Decretis et rexit Oxonium per aliquos annos n, et fuit cancellarius dictæ universitatis o, et in officio cancellariæ et in omni statu suo, quem ante et post habuit, juste et sancte se gessit, et viam veritatis, quam prius inchoaverat, non dimisit; scilicet semper de bono in melius profecit. Postmodum rediit Parisios ad audiendam theologiam, et erat tunc dominus Thomas quadraginta quatuor annorum p, vel circa et tunc dominus Ricardus, nunc episcopus Herefordiensis, fuit cum eodem, et fuerat per biennium. Cum autem studisset in Theologia per plures annos, et legisset ibidem cursorie Epistolas, quas Canonicas vocant; rediens Oxonium, incepit et rexit ibidem in Theologia per unum annum et quatuor menses, priusquam celebraretur concilium Lugdunense per dominum Gregorium Papam decimum, cujus concilii occasione, dimissa lectura, ivit ad concilium F supradictum q.

6 Fuit autem dictus dominus Thomas ita laudabiliter conversatus in omni statu suo, quod nec turpitudine, nec stultiloquium, nec scurrilitas, nec ipse testis sciat vel audiverit, per se vel ab aliis, processerunt ab ore ipsius domini Thomæ. Item super secundo interrogatus primi articuli, Quibus studiis, requisitus dixit idem dominus episcopus Herefordiensis, se per præcedentia in parte respondisse ad interrogationem supradictam, adjiciens, dictum dominum Thomam fuisse consiliarium et cancellarium domini Henrici r, tunc regis Angliæ, et postmodum etiam fuit de consilio domini Edwardi, filii dicti domini Henrici, jam defuncti s. Dixit etiam, quod prædictus dominus Thomas habuerat valde magnum et honorabilem statum ante episcopatum, et circa mille marcas argenti annui redditus in beneficiis et dignitatibus ecclesiasticis, quæ ex dispensatione Sedis Apostolicæ, quam idem testis se vidisse asseruit, obtinebat.

7 Fuerat enim præcentor et canonicus in Eboracensi, archidiaconus et canonicus in Lichfeldensi, et canonicus in Londinensi et Herefordiensi ecclesiis, et plura ecclesiastica beneficia obtinebat; adjiciens, quod dicta beneficia salubriter gubernabat, et eorum jura defendebat et augmentabat, et in eis ædificia plura faciebat. Et specificavit, eum litigasse

EX COD.
VATICANO
g

Pie educatus, studet Parisiis, in concilio Lugdunensi fit capellanus Innocentii IV:

h

i

k

l

E

studet legibus Aureliani, Decretis et Theologia Parisiis, docet Oxonii, ubi fit cancellarius universitatis.

m

n

o

p

F

q

Fit cancellarius Henrici et consiliarius Edwardi, regum Angliæ

r

s

beneficia sua ecclesiastica optime administrat et tutatur.

t

EX COD.
VATICANO
• Doderhult

u x
y

Excellit vir-
tutibus theolo-
gicis et mora-
libus :

in primis ca-
stitate virgi-
nea, quam
Robertus archie-
piscopus Cantuarien-
sis,

z

aa

C

postea Cardi-
nalis Portuen-
sis, dum Sanctus
viveret, in publica
concione as-
seruit.

bb

litigasse et obtinuisse contra parochianos suos ratione ecclesiæ suæ parochialis de Doderhull * decimam de salinis, quæ multum ascendebat, omnibus prædecessoribus ejus in dicta ecclesia solvere recusantes, et ubicumque jura aliorum beneficiorum suorum læsa vidit vel perdit, ea resarcire et in integrum restituere cum magnis sumptibus et laboribus satagebat. Specificavit insuper, dictum dominum Thomam ædificia plura construxisse apud Bradewelle Londinensis diocesis, Schireburn Wintonensis diocesis, et apud Kemeseyam Wigornensis u, et apud Eboracum x in beneficiis suis y.... Acta in capella S. Catharinæ die xi mensis Septembris coram dictis dominis, episcopis et commissariis, præsentibus notariis hujus processus.

8 Post hæc in crastinum, videlicet xii die mensis Septembris, præfatus dominus Ricardus episcopus Herefordiensis rediens, coram dictis dominis commissariis ad continuandum depositionis suæ seriem, requisitus super tertio interrogatorio primi articuli, scilicet de fide dicti domini Thomæ per dilectionem operante, respondit, ipsum dominum Thomam habuisse rectam fidem, spem certam, et perfectam caritatem; sicut ipse testis ex multis causis rationabilibus pendere potuit, dum ejus familiaris existeret. Item interrogatus de vita ipsius domini Thomæ, respondit, quod numquam vidit hominem judicio suo majoris sanctitatis, devotionis et abstinentiæ. Item interrogatus de vitæ ipsius domini Thomæ excellentiis, respondit, quod in ipso notaverat excellentias infra scriptas ultra modum, conditionem seu conversationem aliorum, de quibus testis habuit notitiam. Primo siquidem dixit, se credere, ipsum fuisse castum et mundum mente et corpore, et virginem tempore obitus sui extitisse.

9 Interrogatus, quare crederet supradicta; respondit, se credere per signa et opera sanctitatis, quæ vidit ipsum facere, dum multis annis esset de familia ejusdem; nec umquam vidit : nec audivit dici aliquid, propter quod posset notari contrarium, vel ab aliquo rationabiliter suspicari. Et narravit, se fuisse præsentem in oratione in magna ecclesia fratrum Prædicatorum cum universitate doctorum et scholarium Oxoniensium, quando dominus Robertus archiepiscopus Cantuariensis, magnæ sanctitatis, et eminentis scientiæ Vir, qui fuit postmodum Cardinalis episcopus Portuensis z, et per multos annos fuerat confessor dicti domini Thomæ; et venerat specialiter apud Oxonium, quia dictus dominus Thomas erat incepturus sub eo in Theologia aa, ut illum, quem in Deo dilexerat, sua præsentia honoraret; cum tenuisset dictus archiepiscopus disputationem, quam solent scholares Vesperias communiter appellare, et ad hoc eventum esset, quod debebat tunc commendare, ut consuetum est fieri, ipsum dominum Thomam, tunc bachelarium, incepturum sub ipso, commendavit eum inter cetera. et asseruit, ita dicens.

10 Ita Deus me juvet, sicut Homo iste est ita mundus hodie quoad mentis et corporis castitatem, sicut ipso die, quo de matre sua fuit natus in mundum; dicens, ipsum esse virginem carne et mente, licet esset quinquaginta annorum et quatuor, vel circa. Adjiciens dictus archiepiscopus, faciens dictam commendationem coram dicta universitate, Si quærat is a me, qualiter istud sciam, respondeo coram Deo, quod ita pure et aperte legi in conscientia et vita sua, ipsius confessionem audiendo ab annis pluribus usque modo, sicut vos potueritis legere in libro bene scripto et coram oculis vestris aperto, omnibus concurrentibus, quæ ad visum fuerint necessaria. Et revera spero, quod Deus, qui istum Hominem in tanta munditia hactenus custodivit, ipsum in perpetuum conservabit. Ista dixit prædictus dominus episcopus Herefordiensis se audivisse, cum prolata fuissent tunc per archiepiscopum supradictum bb; et quia dictus archiepiscopus erat tantæ perfectionis quoad vitam, scientiam et doctrinam, et tantæ maturitatis, quod in

Anglia non habebat sibi parem reputatione communi; dixit prædictus dominus, quod non credebat, dictum archiepiscopum contra suam conscientiam fuisse locutum in hiis, quæ dixit de munditia et de aliis, quæ infra subjicientur in commendationem dicti domini Thomæ.

11 Item narravit dictus dominus episcopus ad commendationem munditiæ et castitatis dicti domini Thomæ, quod, ante etiam quam esset episcopus, mulierum consortia devitabat; et quando sorores suæ propriæ, quæ erant magnæ dominæ, veniebant ad videndum eum, vel ipse declinabat ad maneria, seu loca virorum sororum suarum, (quod raro contingebat) vel declinabat, in quantum poterat bono modo, salva honestate sua cc, colloquia et consortia earundem, et quam prius poterat, licentiabat easdem, et ad plus non morabantur in loco, in quo ipse esset, nisi per unam diem; nec in ejus absentia in maneriis ecclesiæ suæ permisit per dies aliquos morari easdem; nec umquam vidit dictus episcopus Herefordiensis (sicut dixit) ipsum dominum Thomam pati, se a sororibus suis, vel ab aliis quibuscumque mulieribus, osculari. Item adjecit dictus dominus episcopus, quod, quando aliqua verba colorata vel figurata narrabantur aliquando a familiaribus dicti domini Thomæ, vel ab aliis coram eo, quæ aliquam inhonestatem vel turpitudinem luxuriæ designarent, et ex hoc ipsi familiares, vel alii jocarentur vel riderent, quasi inscius, quid importarent dicta verba, petebat, de quo ridebant; et aut non intelligebat significata dictorum verborum propter innocentiam suam dd, vel si intelligebat, talia loquentes acriter arguebat.

12 Item dixit prædictus episcopus Herefordiensis, prædictum dominum Thomam habuisse secundo in excellentia sobrietatem, parsimoniam et abstinentiam in cibo et in potu, qualem numquam viderat habentem aliquem hominem sanum. Interrogatus, in quibus et ex quibus notaverat specialiter supradicta, et qualiter sciebat; respondit, se fuisse per multos annos commensalem ejusdem, et frequenter sedisse in mensa juxta eum, et notasse prædicta; adjiciens, quod valde parum comedeat de pane et de aliis cibariis : quod ipse testis, videns dictum dominum Thomam bene complexionatum, ut ipsi testi videbatur, mirabatur, qualiter poterat vivere cum ita modico nutrimento : et cum quadam vice ipse testis sibi assideret in mensa, et in fine prandii quæreret ab eodem, quare ita modicum comedisset, et si amplius non posset comedere propter defectum appetitus edendi; respondit idem dominus Thomas, manu tangens bonam quantitatem panis, quantam non consueverat idem dominus Thomas comedere in una die, Non deficit, inquit, mihi appetitus comedendi, immo adhuc possem comedere tantum de pane cum bono appetitu. Interrogatus de loco et tempore, in quibus prædicta dicta fuerunt, et de præsentibus; respondit, de præsentibus non occurrere memoriæ suæ; in tot locis et toties in mensa comedeat cum eodem.

13 Item dixit, quod de delicatis cibariis temperatissime et valde modicum assumebat, residuum autem cibarium coram eo appositorum faciebat infirmis pauperibus et languidis erogari. Item dixit, quod potus ejus erat communiter debilis cervisia, quando eam habere poterat, vel vinum valde limphatum, et de utroque in modica quantitate bibebat : post prandium vero bibere communiter non solebat. Et quando superveniebant tales personæ et sic sollemnes, propter quas deceret eum bibere una cum eis post prandium, assumebat scyphum cum vino et cervisia, et apponebat ad os suum, et nichil inde gustabat, sed simulabat, se gustare. Et dum ipse testis quadam vice dixisset ipsi domino Thomæ solatiando ee, quod in hoc faciebat suis hospitibus fraudem, quia simulabat, se bibere, et non bibebat; respondit, in tali fraude non esse periculum, et ideo non curandum. Item dixit prædictus testis, quod tota vita prædicti domini Thomæ, ut sibi videbatur, deducta fuit in jejuniis propter sobrietatem

Consortia mulierum, etiam sororum, vitat : turpia loquentes reprehendit.

cc

E

dd

Excellit in cibi potusque parsimonia et abstinentia,

F

quod uno et altero exemplo,

ee

A sobrietatem et abstinentiam supradictam, et quod perquam raro cœnabat : in vigiliis autem beatæ Mariæ et in Parasceve non sinebant eum medici sui jejunare in pane et aqua simpliciter; sed comede-
 ff bat panem cum potagio ff in modica quantitate, et bibebat vinum valde limphatum vel debilem cervisiam.

confirmatur,

14 Item dixit ad confirmationem prædictorum, quæ de sobrietate, parsimonia et abstinentia dicti domini Thomæ deposuit, quod, dum quadam vice dominus Wilhelmus de Albaniaco, qui fuerat socius dicti domini Thomæ per viginti annos et ultra, sederet secum in mensa, et finito jam prandio, et ceteris a comestione cessantibus, ipse Wilhelmus panem solus comederet, et hoc dominus Thomas prædictus videret, et de hoc aliquantulum miraretur; quæsiuit ab eo, sic dicens : Homo senex, quid facis? Et protinus ille respondit : Ego comedo : et ipse dominus* Thomas dixit : Quare comedis modo? Et ipse respondit : Quia adhuc habeo appetitum comedendi. Et dominus Thomas ait : Numquid habes consuetudinem comedendi, quantum tibi duraverit appetitus? Et ille cum asseveratione respondit : Sic; adjiciens *, quod ita faciebant omnes alii, quos ipse novit, videlicet comedendo, quamdiu illis appetitus edendi duraret. Quod dictum et factum admirans, et ipsum quasi redarguens et informans, idem dominus Thomas dixit : Non placeat Deo, quod sic faciant omnes : nam et ego in veritate dico vobis, quia a triginta annis usque hodie non surrexi a mensa cum minori appetitu edendi, quam accesserim ad eandem. Et prædicta fuerunt dicta per dictum dominum Thomam et per dictum dominum Wilhelmum, ipso teste præsentem et audiente; sed de loco, tempore, et quibus præsentibus, dixit se non recordari; adjiciens, quod de hoc fuit etiam a prædicto archiepiscopo in dictis vesperis publice commendatus gg. Actum in dicta capella sanctæ Catharinæ coram dictis dominis episcopis commissariis, præsentibus nobis notariis hujus processus.

* al. dictus

* adjiciens
al. deest.

gg

ANNOTATA.

a Consule Commentarii prævii § 1 a num. 7, ubi de omnibus huc spectantibus satis prolixè actum est.

b Formam juramenti ab omnibus testibus præstandi dedi in Commentario prævio num. 269 et seq.

c Roba a Gallico Robe, Latine vestem significat, ac sæpe usurpatur ista vox pro vestibus, quas viri principes domesticis suis, quosque in obsequiis habebant, dare soluerunt, ut pluribus docet Cangius in Glossario. Dum itaque dixit Richardus, se de robis et familia sancti Præsulis fuisse; idem est, ac si dixisset, sese ejusdem obsequiis addictum ac domesticum fuisse.

C

d De paterna maternaque S Thomæ illustri stirpe adi Commentarium prævium § 2.

e De his quoque actum ibidem est.

f In eodem § 2 num. 22 nativitatem illius reposui circa annum Christi 1218, ubi et sequentibus numeris etiam loci, in quo natus baptizatusque fuit, vocisque manerii notitiam dedi.

g Cornubia sive Cornubia, Anglis Te Cornwall, comitatus Angliæ Occidentalis est, cujus ultimus comes fuit Edmundus, secundo genitus filius Richardi Cornubiæ comitis, in Romanorum seu Germaniæ regem electi, post cujus Edmundi obitum comitatus ille ad Eduardum Angliæ regem hereditatis titulo pervenit. Vide etiam dicta in Commentario prævio num. 24.

h Licet duplex testimonii Richardi Herefordiensis episcopi exemplar habeamus, in utroque hic lacuna est, nec potui hujus nobilis piæque mulieris nomen aliunde supplere.

i Inter educatores amborum nominatur eorumdem patruus Walterus, episcopus Wigorniensis in Angliâ, de quo consule dictum Commentarium prævium num. 23 et duobus sequentibus.

k Adi eundem Commentarium num. 28, 31 et 32.

l Celebratum est hoc concilium ab Innocentio IV Pontifice Lugduni Segusianorum, vulgo Lyon, in Gallia anno Christi 1243. Legesis dicta in Commentario num. 29.

m Consule eundem Commentarium num. 30.

n De Oxonio, vulgo Oxford, Angliæ civitate, quæ academia, seu universitate, ut vocant, hodieque celebris est, annotavi aliqua in Commentario num. 33.

o Hoc amplissimo munere functus fuisse dicitur anno 1262, ut dixi in Commentario num. 33; ubi numero quoque præcedenti ac sequentibus de ejusdem muneris præstantia, Sanctique integerrima administratione quædam observata leges.

p In eodem Commentario num. 47 monui, errorem hic in annis cubare, ac pro his legendum esse quadraginta septem annorum vel circa, ipsumque Sancti regressum ad studia Parisina circa annum 1266 reponendum esse.

q Hoc concilium Lugdunense II a Gregorio X præsentem celebratum fuit anno 1274 a die 7 Maji usque ad 17 Julii. Adi Commentarium num. 49 et tribus sequentibus, ubi de anno adjunctisque suscepti magisterii in Theologia, et accessu ad concilium Lugdunense egi.

r Nempe Henrici III Angliæ regis, sub quo S. Thomam cancellarium gessisse anno 1263, ostendi in Commentario num. 59 et seqq.

s Eduardus I, alias IV, laudato Henrico patri suo, anno 1272 vita functo, successit in regnum Angliæ, obiitque die 7 Julii anno 1307; Richardus autem ista testatus est eodem anno die 10 vel 11 Septembris.

E

t Lege, si lubet, Commentarium § 4, ubi hæc, quæque ad eorumdem beneficiorum integerrimam administrationem pertinent, pluribus exposui.

u De diœcesibus hic memoratis hæc pauca accipe : Londinum, vulgo London, urbs, Angliæ caput in comitatu Midlessexiæ, notius est, quam ut explicatione egeat. Wintonia, olim Venta Belgarum, nunc incolis Winchester, altera Angliæ civitas est in comitatu Hantoniæ, vulgo Hant-Shire, episcopalis sub metropoli Cantuariensi. Wigornia denique, indigenis Worcester, sub eadem metropoli episcopalis civitas est, ac cognominis comitatus caput.

x Eboracum, vernacule nunc Yorck, Eboracensis comitatus in Angliâ civitas et caput est archiepiscopatu insignita.

y In uno apographo nostro (nam aliud hoc et in multis locis contractum ac mutilum est) sequebantur ista : Item super tertio interrogatus de fide ipsius domini Thomæ et dilectione operante et de ipsius vita et vitæ excellentia requisitus respondit, quod... Tum subditur : Acta in capella S. Catharinæ die xi mensis Septembris etc. Hinc anceps hæreo, an omnia, quæ laudatus episcopus die 11 Septembris testatus fuerat, hic prætermissa sint, an vero supra num. 1, ubi dicitur idem ille die x Septembris coram commissariis productus fuisse, is error commissus, ut pro die 10 legendus sit 11. Ut postremum potius credam, inducor, quia, idem testis in præmissis examinatus fuit super primo ac secundo interrogatorio primi articuli, die autem 12 ejusdem mensis, ut mox videbimus, examinari mox cœpit super tertio interrogatorio ejusdem primi articuli; ut nihil ibi omissum videatur, saltem quod alicujus momenti sit. Porro capella S. Catharinæ erat Herefordiæ prope ecclesiam cathedralem, ut alibi dicitur. Notariorum, qui Actu processus scripserunt, nomina habes in Commentario num. 505.

F

z Fuit hic Robertus de Kilwardby ex Ordine Prædicatorum, de quo plura legi possunt apud Jacobum Echardum in Bibliotheca ejusdem Ordinis.

aa Id est, adepturus magisterium seu doctoratum, qua de re vide dicta in Commentario num. 49 et duobus sequentibus.

bb Ista etiam ex Trivetto confirmata habes ibidem num. 49 et 50.

cc Id est, quantum urbanitas permittebat.

dd Innocentiam interpretare virginem mentis castitatem, cui prorsus peregrina erant impudica diceria.

EX COD.
VATICANO

dicteria. Quæ de castitate jam dicta sunt, etiam aliis factis ex aliorum testimoniis illustravi in Commentario prævio a num. 74.

ee Id est, amice jocandi gratia.

ff Potagium pulmentum ex oleribus aut leguminibus est.

gg Nimirum a Roberto de Kilwardby, ut supra dictum est. Porro in Commentario prævio § 3 a num. 79 plura dedi, quibus S. Thomæ mira abstinentia confirmatur illustraturque.

CAPUT II.

Sancti pietas in celebrandis Missis; assiduitas in precibus et studiis sacris: fortitudo in vendicandis ecclesiæ suæ juribus: auditus ad episcopatum, in eoque administrando sedula cura.

Pie divina celebrat: multum noctis in precibus et sacro studio erigit:

B contrectatio

* an videret?

a

b jus venandi, ecclesiæ suæ injuste ablatum.

C * an dominus?

c

d

e

etiam cum periculo vitæ vendicat: ini- que resistenti

f * ecclesia

g

18 Et cum uni ex dictis sagittariis, magis infesto ceteris, divinæ ultionis judicium comminatus fuisset ratione injuriosæ infestationis prædictæ, dictus sagittarius infra modicum tempus submersus interiit; et fuit vox in illis partibus, ipsum taliter interiisse ratione delicti contra dictum dominum Thomam taliter perpetrati. Et hæc dixit se prædictus testis de sagittatione dicti sagittarii scire per relatum familiarium dicti domini Thomæ, qui interfuerant in prædictis. Item dixit, se fuisse præsentem in die et loco, quibus fuit redditum judicium secundum; quando comiti et domino Riccardo de Haidone h, ejusdem comitis senescallo, aliqua obprobriosa eidem domino Thomæ falso imponentibus, sicut erat notum ipsi testi et aliis præsentibus ibidem, dictus dominus Thomas cum mansuetudine, benignitate et patientia respondit, quod dicerent, quidquid vellent; sed non possent tantum dicere, quod provocarent eum ad dicendum de ipsis aliqua inhonesta; quia non venerat ad hoc, sed ad recuperandum jura ecclesiæ suæ.

19 Item specificavit, eundem dominum Thomam per judicium dictæ curiæ obtinuisse magna pascua quinque vel septem miliarium, in loco vocato Longa Memida, a domino Petro Corbet barone, qui ea usurpaverat temporibus prædecessorum dicti domini Thomæ i. Item specificavit, eundem dominum Thomam excommunicasse dominum Lewelinum principem Walliæ k, pro eo quod tres villas ecclesiæ Herefordiensis prope Montem Gomerii l hostiliter occupatas dimittere et restituere recusabat, et quia episcopus Assavensis m in illis partibus usurpaverat jura episcopalia, dictus dominus Thomas movit litem contra eum in curia Romana, et propter prosecutionem dictæ litis, et etiam contentionem, quam propter libertates ecclesiæ Herefordiensis et subditorum ejusdem habuit cum fratre Joanne de Pecham, tunc archiepiscopo Cantuariensi n, certioratus per viros peritos, quod justam causam fovebat, et quod prosequi meritum sibi erat, ad dictam curiam Romanam, non parcens corpori, senio et debilitate confecto, ex dictis fervore et zelo, quos habebat ad jura dictæ ecclesiæ suæ defendenda, in eorum prosecutione martyrizatus laboribus, angustiis et expensis, diem ibi clausit extremum o.

20 Item subdidit idem testis, quod, cum ad requisitionem domini Edwardi, inclitæ memoriæ vel recordationis regis Angliæ, nuper defuncti p, in quadam magna solemnitate coram prædicto domino rege et majoribus regni sui celebraturus, in inchoatione dictæ Missæ vidisset dictum Lewelinum cum aliis nobilibus astantem, et prius per eum, ut dictus testis supra deposuit, excommunicatum; noluit celebrare, quantumcumque instant per dictum regem et alios rogatus, quousque dictus Lewelinus ab ecclesia exclusus, competentis satisfactione oblata, et de dicta satisfactione litis * suis parentibus datis, extitit absolutus. Et in hiis dictus testis dixit se fuisse præsentem; de anno tamen et die, quibus intervenerunt ista, et alia de litibus supradictis, requisitus respondit, se recentem memoriam non habere. Item dixit, se credere, idem testis, quod prædictus dominus Thomas nodoso duro cilicio et zonis cilicinis utebatur tempore obitus sui, et per multos annos usus fuerat ante mortem; et aliquibus potentibus legavit aliqua ex ciliciis supradictis; et idem testis dixit, se vidisse aliqua de eisdem q.

21 Item super quarto interrogatus, requisitus, qualiter in episcopatu rexerat se ipsum et ecclesiam atque plebem sibi commissam, et si diligenter insistebat circa gubernationem, visitationem et correctionem subditorum, et circa prædicationis officium, Missarum celebrationes et alia, spiritualiter et temporaliter officio episcopali incumbentia; respondit, quod sic, et quod bene et sedule pro viribus suis peragebat omnia supradicta. Interrogatus, quomodo sciebat prædicta, respondit, quod sæpe

D divinam ultionem prædictæ: calumniaribus respondet mansuete.

Ablatas ecclesiæ possessiones recuperat: injustum possessorum excommunicat,

E k l m

o eoque præsentis, Missam celebrare renuit: aspero cilicio utitur.

F p * an literis?

q Episcopatum Herefordiensem bene regit,

EX GOD.
VATICANO.

cc

iniquum eccle-
siæ aggresso-
rum excom-
municatione
coercet.

dd

Jussus a rege
sine mora
adesse, Mis-
sam prius
celebrat;

*al. spirituales

ee

deinde regi
libere respon-
det, eumque
consilio suo
recreat.*al. constan-
ter veniendo.

A in visitationibus fuerat cum eodem, et viderat supradicta, et ab aliis referri audiverat, qui comitabantur eundem. Interrogatus, in quo noverat, bene rexisse seipsum, dixit, quod in bono regimine, et in excellentiis et virtutibus vitæ suæ, et quia erat domui suæ bene præpositus. Interrogatus, in quo specialiter promoverat bonum regimen ecclesiæ, ipsi domino Thomæ commissæ, respondit, quod in prosecutione et recuperatione jurium prædictorum, de quibus depositum est per eundem: casus autem speciales de correctione dixit non occurrere memoriæ suæ, requisitus *r*.

r
canonice ele-
ctus, quod
ipsi tum bien-
nio ante,

*s**t**u*

22 Item interrogatus, qualem ingressum habuerat ad episcopatum Herefordiensem idem dominus Thomas, respondit, quod per electionem canonicam et concordem *s*; et quod renitens, et ex humilitate suam imbecillitatem prætendens, fuit assumptus ad episcopatum prædictum *t*; et narravit, per dominum Joannem, immediatum prædecessorem *u* dicti domini Thomæ, prædictum fuisse prædicto domino Thomæ per biennium ante obitum ipsius domini Joannis, quod erat futurus immediatus successor ejusdem in ecclesia, ducens dictus dominus Joannes, quando dixit verba prædicta, eundem dominum Thomam ad videndum quamdam domum, per ipsum dominum Joannem tunc de novo constructam, sed nondum cooperatam in manerio ipsius episcopi de Bosbur. *x*, adjiciens dictus dominus Joannes, quia ex hoc ** mon*strabat prædicto domino Thomæ prædictum ædificium; quia, si placebat ipsi domino Thomæ situs et dispositio dicti ædificii, perficeret ipsum dictus dominus Joannes: si autem non placebat dicto domino Thomæ situs et dispositio ædificii supradicti; quod diceret ei, quia facilius erat et minus sumptuosum tunc prædicta reformari, quam si dictus dominus Thomas, ejus successor effectus, ipsa faceret immutari. Quæ verba non fuerunt visa complacere domino Thomæ prædicto; sed oravit, quod Deus daret bonam et longam vitam dicto domino Joanni *y*. Quibus omnibus dictus testis dixit se fuisse præsentem, non tamen recordari de mense, nec de die: quæ autem de dicto ingressu ad episcopatum deposuit, dixit, se ex fide dignorum percipisse relatu.

x
* i. e. propter-
ea

y

tum in pueri-
tia vel adole-
scentia fuerat
prædictum.

z

C ipso domino Waltero adductis, cujus conditionis vel status esse vellent, quando ad provectiorem ætatem pervenissent, sciscitaretur, et dictus dominus Thomas responderet, se militem fore velle, memoratus dominus Walterus protinus respondit ipsi domino Thomæ: Fili, optime respondisti; quia Regi altissimo et sancto Thomæ, ejus glorioso martyri, perpetuo militabis *aa*. Quod dictum, sicut dictum prophetæ, pater dicti domini Thomæ accipiens, ipsum tradidit litteris informandum, et reliquos fratres tres ad electam per eos temporalem militiam deputavit.

aa

Item adver-
sus quosdam
monachos
obtinuit:

bb

24 Item narravit dictus dominus episcopus Herefordiensis, occurrere memoriæ suæ, quod, cum monachi prioratus de Lewmunstre *bb*, diocesis Herefordiensis, potentes in redditibus ecclesiasticis et mundanis, contenderent, quod non tenebantur dictum dominum Thomam recipere, eos visitare volentem; et quod portas quasdam magnas et fortes, per eos factas ante atrium parochialis ecclesiæ dicti loci, propter voluntatem parochianorum ipsius loci non deponeret pro eodem domino Thoma, dictus dominus Thomas cum laboribus et sumptibus obtinuit dictam visitationem, sibi et ejus prædecessoribus indebite negatam, et fecit portas deponi prædictas, quia earum obtentu presbyteris parochialibus liber de nocte et aliis horis opportunis pro necessitatibus infirmorum, et

Octobris Tomus I.

aliis ad eorum officium pertinentibus, non patebat ingressus; nec ad dictam parochialem ecclesiam libere confugere poterant, immunitatem ecclesiasticam expetentes et ad ecclesiam fugientes. Et hæc dixit prædictus dominus episcopus se audivisse et fore notoria in partibus illis *cc*.

25 Item narravit, se audivisse referri, quod, dum quadam vice dictus dominus Thomas visitationis officium exercendo, hospitatus fuisset in hospitio ecclesiæ de Pantesbur *dd*, diocesis Herefordiensis, et dominus Reginaldus, filius Petri, baro potens et voluntarius ac austerus, prætendens, se esse patronum dictæ ecclesiæ, superveniens vellet violenter dictum dominum Thomam de prædicto hospitio ecclesiæ ejicere, et in eo hospitari, terribiles minas inferens ipsi domino Thomæ et suis familiaribus, nisi hospitium sibi dimitterent supradictum; dictus dominus Thomas, quia canonicè monitus desistere noluit, a dicto hospitio propter hoc ipse dominus Thomas non recedens, excommunicavit eundem et tamdiu excommunicatum tenuit, quo usque reatum suum agnoscens, ad ejus misericordiam et gremium Ecclesiæ reversus, absolutionis beneficium meruit obtinere. Ex quibus omnibus per ipsum testem superius depositis asseruit, dictum dominum Thomam fortem et constantem et magni zeli in prosequendis et recuperandis et defendendis ecclesiasticis juribus extitisse.

26 Item supra quinto interrogatus, si dictus dominus Thomas erat naturaliter discretus et prudens, requisitus respondit, quod sic; et reddidit causam requisitus, quia in omnibus suis agilibus prudenter et strenue se gerebat, et erat magni consilii. Et narravit, se audivisse a dignis fide, quod, cum prædictus dominus Edwardus rex, de cujus consilio erat prædictus dominus Thomas, quadam vice pro consilio super quibusdam valde arduis, ipsum et regnum suum contingentibus habendo, misisset speciales ** nunc*ios ad dictum dominum Thomam, ut immediate absque alia mora, aliis suis propriis negotiis prætermisissis, dictus dominus Thomas veniret ad eum ad palatium suum apud Westmonasterium *ee*; et dictus dominus Thomas tunc præpararet se, quando dicti nuncii supervenerunt, ad celebrandum Missam. noluit obmittere propter festinantiam dictorum nunciorum, ex parte regia, ut omnibus prætermisissis, ad dictum dominum regem veniret requiritum, quo minus perficeret divinum officium, quod disposuerat explere illa die, priusquam venissent nuncii supradicti; respondens nunciis supradictis, se prius velle servire Regi Altissimo in officio supradicto, quam terreno regi, domino eorundem; subjiciens, ut hæc dicerent, si volebant, prædicti nuncii dicto domino suo regi.

27 Cum autem, consummato divino officio, veniens ad præfatum dominum regem, fuisset de mora aliquantulum redargutus per dictum dominum regem et suos, et eisdem, sicut præfatis nunciis, effectualiter respondisset, ille, sibi expositis, propter quæ ipse et alii ad consilium regum fuerant convocati, sic notabile et laudabile dedit consilium in præmissis, quod ab ipso domino rege et ab omnibus aliis, qui convenerant in dicto consilio, secutum extitit, et quamplurimum approbatum; in tantum, ut prædictus dominus rex, qui ex dicta mora, per memoratum dominum Thomam contracta in veniendo ** aliquantulum* fuerat conturbatus, lætificatus et consolatus ex dicto consilio, per eundem dominum Thomam præstito, dixit ei, quod Deus benefaceret ipsi domino Thomæ, et quod benedictus esset ille Rex Altissimus, cui serviverat ipse dominus Thomas, et quod utinam posset ipsi Deo congrue longo tempore deservire. Actum in dicta capella sanctæ Catharinæ, præsentibus notariis hujus processus.

a *Lege* Commentarium prævium num. 96 et sequentibus.

b *Ista quoque ex aliis testibus confirmavi ibidem num. 95 et sequenti.*

c Chassia, Gallice Chasse, Anglice Chase, Latine venatio, *jus venandi hic significat. Pro* Malbunia *scribendum est* Malvernia, *ad quem locum spectant, quæ habet* Camdenus *in descriptione comitatus Wigorniensis pag. 453.* Haud procul hinc a dextra ripa Malverne hils suspicit Sabrina (*fluvius*) colles sane, sive potius montes magnos et editos, qui per septem plus minus mill. pass. ut gradus subinde consurgunt, hunc agrum (*Wigornensem*) ab Herefordiensibus dirimentes; quorum supercilio Gilbertus de Clare comes Glocestrensis fossam olim duxit ad determinandas suas et ecclesiæ Wigorniensis possessiones, quæ etiamnum non sine admiratione cernitur. *In tabula topographica ibidem præmissa circa eosdem montes legitur* Malvernechase, *quæ videtur fuisse venatio, de cujus jure hic loquitur* Richardus. *Consule etiam* Commentarium prævium a num. 152, *ubi etiam aliorum testium asserta super hac controversia prolixè exposui.*

B d *Alibi semper vocatur* Gilbertus, *cujus potentiam, ipsi etiam regi Angliæ formidandam, vide in eodem* Commentario num. 153.

e *Horum primus a* Godwino *in episcopis Herefordiensibus vocatur* Petrus de Egueblank, *secundus* Joannes Breton.

f *Id est, in lectica.*

g *Forestum saltus seu nemus est; hinc forestarius custos saltus, alias etiam saltuarius dictus.*

h *Senescallorum vel senescalcorum variam pro vario statu notitiam dat* Cangius *in Glossario; hic pro æconomo domesticæque familiæ comitis Glocestriæ administratore ea vox usurpari videtur.*

i *De eadem lite loquuntur et alii testes, quorum dicta dedi in* Commentario num. 140 et 141.

k *Lewelinus iste, alias etiam* Leolinus *dictus, ultimus fuit e Britannico genere princeps Walliæ, de quo, uti et de tota hac cum* S. Thoma *lite cum satis prolixè scripserim in* Commentario prævio a num. 142, *lectorem illuc remitto.*

l *Mons-Gomerii vel Mons-Gomericus, vulgo* Montgomery, *oppidum Walliæ est, sui que nominis comitatus caput.*

C m *Fanum* S. Asaphi, *quod ab eodem sancto episcopo suo nomen habet, episcopalis civitas Angliæ est in principatu Walliæ et in comitatu Flintensi, archiepiscopatus Cantuariensi suffraganea. Episcopus, quocum* S. Thomas *litem habuisse dicitur, apud* Godwinum *nominatur* Anianus II. *Cetera huc spectantia lege, si lubet, in* Commentario prævio num. 148 *et sequenti.*

n *Hanc gravissimam litem prolixè exposui in eodem* Commentario a num. 132 *usque ad* 209.

o *Anno* 1282, *die* 23 *Augusti, ut infra videbimus.*

p *Adi* Annotata *ad caput* 1, *lit.* 1.

q *Plura de ciliiciis ejus zonisque asperrimis tradiderunt alii testes, quos in* Commentario prævio num. 88 *et quinque sequentibus adduxi.*

r *Ego aliquot ejus generis exempla recensui in* Commentario num. 121 *et sequentibus.*

s *Quomodo hæc concurs electio intelligenda sit, dixi in eodem* Commentario num. 64 *et* 63 *ex testimonio* Wilhelmi Cantilupi, *qui electioni interfuit. Ibidem ostendi, eandem electionem contigisse anno* 1275.

t *In testimonio ejusdem* Wilhelmi Cantilupi *dicitur* Sanctus *renitens et flens, et allegans, quod non erat sufficiens, portatus, ipso teste præsentem, ad altare, et fuit cantatum* TE DEUM LAUDAMUS.

u *De eo breve hoc elogium dedit* Godwinus : *Joannes Breton legum doctor (juris etiam nostri municipalis tam peritus, ut libellum ea de re conscripserit, qui etiamnum hodie magno in pretio habetur,*

cui titulus : De juribus Anglicanis) episcopus Herefordensis moritur Maii XII, MCLXXV.

x *Sic ibi; at locus iste ignotus mihi est.*

y *In* Commentario prævio num. 62 *et* 63 *aliud ejusdem* Joannis Breton *de* S. Thomæ *successione præsagium retuli ex testimonio* Wilhelmi le Wayte *de* Bosco Arso.

z *De illo consule eundem* Commentarium num. 23 *et duobus sequentibus.*

aa *Scilicet* S. Thomæ *Cantuariensi archiepiscopo, cujus Acta illustranda in Opere nostro venient ad diem* 29 *Decembris, quo colitur. Dicitur autem illi militaturus* S. Thomas *noster, quia sedes Herefordiensis suffraganea est Cantuariensi.*

bb *Lewmunster, sive, ut alias vocatur, Leominster, et Lemster, Latine Leonis monasterium, oppidulum Angliæ est ad Lugum fluvium in comitatu Herefordiæ. De etymologia ejus loci* Camdenus *in descriptione ejusdem comitatus hæc ait : Leonis monasterium dictum a leone per quietem viso, somniarunt nonnulli; Britanni autem* LIAN-LIEN *vocant, quod cum* MONIALIUM *FANUM denotet, et monialibus hic templum* Merewalcum *regem Mercium posuisse constet (quod postea cella monasterii Readingi) aliam originem indagare, quid aliud est, quam ventos venari? Plura de eodem legere est* tomo I *Monastici Anglicani pag. 420 et sequenti, ubi dicitur* Leominsterensis *prioratus in agro Herefordensi, cella Readingensis cœnobii, et inter* Benedictina *monasteria reputatur.*

cc *Richardus de Kymberle, in processu testis duodecimus, de visitatione ejusdem prioratus sequentia testatus est. Item dixit, quod, cum prædictus dominus Thomas visitaret prioratum monachorum nigrorum apud Leominstre, invenit Fratrem* Guilhelmu de Wynton, *monachum dicti loci, graviter esse diffamatum de inhonesta conversatione cum quadam moniali de* Lingebruk; *et cum nollet se purgare coram dicto domino Thoma, fecit eum amoveri a dicto loco, in quo erat subdecanus, et ipsum transferri apud* Rading. *diocesis* Sariburiensis. *Deinde controversiam de porta ecclesiæ sic exposuit. Item dixit, quod intra prioratum de* Leominstre *prædictum erat ecclesia parochialis, et monachi claudebant dictam ecclesiam, ita quod parochianis et aliis ad Matutinum et ad alias horas, quando volebant, non patebat accessus, ex quo monachi clausurant portas; nec in extrema necessitate existentes poterant ex tunc confugere ad ecclesiam. Eucharistia etiam tenebatur in privata domo presbyteri, et non in ecclesia, ut dictus presbyter, clausa dicta ecclesia, posset portare dictam Eucharistiam infirmis, quando existeret requisitus. Et quia visum fuit dicto domino Thomæ, quod prædicta non essent convenientia, et correctione indigerent, ordinavit et præcepit, quod fieret extra portam dicti prioratus una capella, in qua celebraret unus presbyter quotidie, et in qua teneretur Eucharistia, et ad quam possent confugere, præsidium, libertatem et immunitatem ecclesiasticam expetentes. Dixit etiam, quod dictus dominus Thomas ordinavit, ut una porta amoveretur a dicta ecclesia parochiali tandiu, quousque esset prædicta capella completa : et hoc deposuit ex relatu alieno, et quod capellam viderat supra dictam.*

dd *Ita in apographo nostro, sed plura de eodem loco non reperi.*

ee *Westmonasterium, vulgo* Westminster, *quondam celebris abbatia ad Tamesim fluvium, olim ab urbe* Lontino *sejuncta, nunc ejusdem suburbiis ab Occasu adhærens civitas est, antiquo regum Angliæ palatio insignis.*

A

CAPUT III.

Alia Sancti virtutes: beata mors in Italia: ejusdem caro ibidem honorifice sepulta; ossa in Angliam relata, ac quinquennio post non sine prodigiis in honorabiliorum tumulum translata: fama sanctitatis et miraculorum.

Humilitate, mansuetudine et benignitate omnibus fuit carus.

Post hæc in crastinum, scilicet die xiv mensis Septembris, præfatus dominus Riccardus episcopus Herefordiensis rediit coram dictis dominis episcopis commissariis in dicta capella sanctæ Catharinæ ad continuandum et perficiendum seriem depositionis ejusdem. Requisitus autem, si dictus dominus Thomas fuerat humilis, respondit, quod sic. Interrogatus, in quo notaverat potissime humilitatem, respondit, quod in obedientia, quam impendit Deo et suis superioribus; et quia erga æquales sibi et inferiores verbis et factis humiliter se gerebat; et ex hoc erat carus regi et majoribus, mediocribus et minoribus regni, et communiter dilectus ab eis. Item requisitus, si fuerat mitis, mansuetus, patiens, et benignus et pacificus; respondit, quod sic. Requisitus, in quibus et ex quibus deprehenderat supradicta, et quod specificaret, si quæ noverat facta notabilia dicti domini Thomæ, in quibus prædicta potuerint notari; respondit, se deprehendisse prædicta ex diuturna conversatione, quam habuit cum dicto domino Thoma; et numquam vidit in eo aliquem excessum in verbis vel factis, prosperis vel adversis, lætis vel tristibus, ex quibus potuerit nosci contrarium.

Item pacificus, patiens, prudens

29 Quin imo, licet a multis (cum quibus, dictus testis deposuit supra litigasse eundem) et specialiter a fratre Joanne, tunc archiepiscopo Cantuariensi, vehementer, injuriose, ac indebite secundum commune judicium fuerit persecutus, patienter et benigne et absque aliqua murmuratione tolerabat prædicta; eis non detrahens, nec a familiaribus suis vel aliis in ejus præsentia detrahi permittens vel maledici; quin potius orabat pro eis. De morte parentum et proximorum suorum non ostendebat se esse conturbatum. Discordes et dissidentes juxta possibilitatem suam ad concordiam reducebat, pacem, quantum in se erat, cum omnibus hominibus habens *a*; lites tamen, informatus, quod ecclesia sua haberet jus, pro dicto jure subire non recusabat; cum aliter dicta jura amicabiliter non poterat obtinere: jurisperitos et homines approbatos in societate et amicitia ** sua* retinens, sine quorum maturo consilio nihil judicabile agebat, et omni die super agendis habebat post divinum officium consilium cum eisdem.

a

** al. comitiva*

justus, et munera sibi oblata respiciens.

b

c

d

e

** al. Londonis*

f

30 Item interrogatus, si fuerit justus et timens Deum; respondit, quod sic; et de hoc dixit fuisse commendatum per dominum Robertum, tunc archiepiscopum Cantuariensem *b*, coram universitate Oxoniæ, quam idem archiepiscopus inducebat in testem, quia fuerat cancellarius dictæ universitatis, et ratione dictæ cancellariæ habebat justitiam et actus juridicos in scholares et alios exspectare *c*; et in dicto officio propter favorem et aliam causam non fuerat visus a justitia deviare. Et dixit prædictus testis, se credere, et notorium fuisse in universitate prædicta, veritati inniti commendationem archiepiscopi supradicti. Item narravit, quod, cum dictus dominus Thomas esset cancellarius regis Henrici *d*, quidam monachi, habentes facere in curia regia, obtulerunt quoddam pretiosum jocale *e* eidem domino Thomæ, qui respuens curialiter increpavit eosdem, quia ad recipiendum, quod eum non decebat recipere, cum animæ suæ periculo inducere volebant eundem, acsi corruptibilem et flexibilem putarent eundem. In quibus dictus testis dixit se fuisse præsentem Londoni ** anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo quinto*; de mense tamen et die et nominibus monachorum dixit se non recordari.

31 Item requisitus, si fuerat misericors, respondit, quod sic. Interrogatus, in quo notaverat specialiter misericordiam in eo, dixit, quod fuerat valde compatiens pauperibus, scholaribus et aliis, et antequam esset episcopus et post, faciebat coram se comedere multos pauperes omni die, et nihilominus aliis pauperibus juxta ejus possibilitatem eleemosynas ministrabat *g*. Dixit etiam, quod, quando sibi equitanti occurrebat funus quodcumque et ubicumque, postquam fuit episcopus, descendebat de equo et orabat pro anima defuncti, dicendo *De profundis* cum orationibus consuetis devote; et petentibus veniam de commissis, si in eis apparebant signa pœnitentiæ, non negabat *h*: et hoc dixit prædictus testis se vidisse, cum ipsius domini Thomæ familiares petebant veniam ab eodem; incorrigibiles tamen rejiciebat a familia sua.

32 Item narravit idem testis, se audivisse ab ore dicti domini Thomæ, quod, cum ipse et ejus frater adolescentes, in artibus studentes Parisiis habitarent in quadam domo, in qua erat vinea, et idem dominus Thomas accepisset unam virgulam, quæ vineæ palmites sustentabat, nullius quasi valoris existentem, cum qua paraverat fenestrale studii sui *i*; exinde per septennium egit pœnitentiam, et quolibet ex dictis septem annis fuit inde confessus. Ex quo dictus testis inferebat, prædictum dominum Thomam, qui de tam modico conscientiam habuerat, et tanto tempore pœnituerat, valde mundam et sinceram ac puram conscientiam habuisse, sicut videbatur eidem.

33 Item narravit exemplificando de patientia dicti domini Thomæ, se vidisse, dum erat cum dicto domino Thoma Parisiis, quod quidam scriptor, quem præfatus dominus Thomas in sua familia retinebat pro scriptura librorum suorum, semel per dictum dominum Thomam a diurna dormitione post prandium leviter excitatus, ex mala consuetudine, quam habebat percutiendi cum pugno quoscumque a somno excitantes eundem, prius quam etiam oculos aperiret; percussit fortiter cum pugno dictum dominum Thomam super latus suum; cum ignorans dicti scriptoris malam consuetudinem, parum inclinasset se ad excitandum eundem; quod dictus dominus Thomas sustinuit patienter absque omni offensione, nihil aliud dicens exinde recedendo a dicto scriptore, ** Cave te, fili, quia presbyterum percussisti*. Et hæc dixit prædictus testis fuisse tres vel quatuor annos, priusquam dictus dominus Thomas fuisset ad episcopatum proventus *k*.

34 Item requisitus, si et quales percussiones vel adversitates passus fuerat in vita sua dictus dominus Thomas, respondit de persecutoribus, ut deposuit supra de litibus, quas habuerat pro jure ecclesiæ suæ, subjiciens, quod adversitate sive gravi infirmitate ex dolore viscerum seu iliaca passione et dolore stomachi per multos annos, priusquam esset factus episcopus, et post, quamdiu vixit, extitit molestatus *l*. Item interrogatus, si prædictus dominus Thomas in virtutibus et excellentiis vitæ, quas dictus testis supra deposuit habuisse eundem, perseveraverat usque ad finem vitæ suæ; respondit, quod sic, adjiciens, quod, priusquam esset episcopus, sanctissime et cum magna morum gravitate et honestate vivebat, et odore bonæ famæ, et absque omni infamia.

35 Item super sexto interrogatus, scilicet, quot annorum erat idem dominus Thomas, quando migravit ab hoc seculo, requisitus respondit, quod sexaginta trium annorum, vel parum ultra *m*, ut credit; et quod apud Florentinum juxta Montem Flasconis *n*, in crastinum sancti Bartholomæi apostoli, anno Domini millesimo ducentesimo octuagesimo secundo *o*, orans et dicens, *IN MANUS TUAS COMMENDO SPIRITUM MEUM*, migravit ad Dominum, recepta confessione, Eucharistia, et extrema Unctione *p*. Et ejus corpus in ecclesia abbatiæ sancti Severi, sub Urbe-veteri *q*, die Dominica proxime subsequenti a domino Hieronimo Cardinali, præ-

EX COD. VANICANO
Misericordia ejus in pauperes, defunctos et pœnitentes.

g

h

leve delictum suum diuturnam pœnitentiam eluit:

i

a domestico suo imprudenter percussus, fert patienter.

** adde quam*

k

uti etiam infirmitates corporis: perseverat in virtute,

F

l

moritur sexagenario major et sepelitur in Etruria, ossa in Angliam portantur:

m

n

o

p

q

EX COD. VATICANO.
 r
 * al. Postquam
 s
 deinde hono-
 rabiliiori loco
 tumulata
 miraculis
 clarent.

sentibus dominis Hanchero, Latino, Comite et Hugone Cardinalibus, fuit honorifice cum solemnitate ecclesiasticæ traditum sepulturæ, et a dicto domino Hieronimo prædicante Defunctus multum commendatus ibidem r. Post quæ * ejusdem domini Thomæ defuncti ossa a carne separata fuerunt in Angliam apportata per familiares ipsius, et honorifice collocata et sepulta in ecclesia Herefordiensi, prout idem testis dixit ex relatu veridico dicti Thomæ familiarium audivisse prædicta s.

56 Item supra secundo articulo de fama requisitus, si in civitate et diocesi Herefordiensi et in circumvicinis diocesisibus est fama publica et communis opinio, quod dictus dominus Thomas sit sanctus, et quod Deus pro eo, sicut pro sancto, miracula operatur, respondit, quod sic, et quod notorium erat, dictam famam esse per totam Angliam, Scotiam, Walliam * et Yberniam, et per multas partes regni Franciæ. Requisitus, quomodo scit prædicta, respondit, quod ex communi relatu fide dignorum, et quia de dictis terris et provinciis multi peregrini confluunt ad tumulum dicti domini Thomæ cum devotione et reverentia, multas imagines et signa miraculorum secum afferentes, quæ dicunt meritis dicti domini Thomæ in dictis terris et provinciis contigisse, tam in terra, quam in mari t. Item interrogatus, quando incepit dicta fama et concursus populi ad tumulum dicti domini Thomæ, respondit, quod, cum ossa ipsius domini Thomæ stetissent per quinquennium vel circa tumulata in capella B. Mariæ ecclesiæ Herefordiensis, et dictus testis, honorabili tumulo præparato, in alio loco dictæ ecclesiæ dicta ossa in prædicto tumulo collocasset, sive transtulisset u (jam sunt viginti anni, vel circa) tunc Deus pro dicto domino Thoma fuit quatuor vel quinque miracula operatus, sicut dicebatur tunc; et ex iis habuit initium dicta fama.

Hanc translationem facturus episcopus, mirabiliter excitatur a somno :
 x
 * in quo

57 Et narravit, quod, cum ipse testis disposuisset collocare dicta ossa in tumulo supradicto, et venisset ad jacendum x prope civitatem Herefordiensem ad duo milliaria, et propter nocturnam vigiliam ea hora, qua surgere debuerat, obdormisset, in quadam fenestra cujusdam solarii, in qua * dormierat, posita, ad quam accessus homini volenti eam pertingere propter altitudinem non patebat, fuerunt dati tres ictus, acsi homo cum junctura unius digiti, manu clausa, in dicta fenestra fortiter percussisset, excitatum sonum faciens ad surgendum. Ad quem idem testis expergiscens surrexit, et familiam excitavit, in corde suo cogitans, hoc divinitus in favorem dictæ collocationis, seu translationis ossium factam esse; cum humanitus sine scalæ positione, quam dictus testis, prædicta intra se revolvens, inibi non reperit, dictus sonus et prædicta percussio fieri nequivissent, prædicta adscribens miraculo dictus testis facto meritis et ad honorem dicti domini Thomæ.

58 Item narravit, quod, cum quidam maximus lapis et ponderosus et longus et latus, sicut consuevit apponi super tumulos prælatorum, seu nobilium defunctorum, fuisset appositus super locum illum, ubi primo ossa dicti domini Thomæ in capella beatæ Mariæ fuerant collocata, et dictus testis et alii, amoto cæmento, cum quo dictus lapis aliis conglutinabatur, cogitarent, qualiter possent lapidem revolvere supradictum, et de subter extrahere dicta ossa, apposuerunt duo ex domicellis y ipsius testis manum * ad trahendum lapidem supradictum, ut, eo aliquantulum separato ab alio lapide concavo, in quo dicta ossa reposita existebant, ipsa ossa inde extrahere possent; cum tanta facilitate dicti duo domicelli, qui non erant corporalibus viribus multum robusti, traxerunt dictum lapidem, quantum sufficiebat; acsi ligneus extitisset. Et quia secundum commune iudicium dictus lapis non poterat in tantum trahi a quatuor hominibus bene robustis, facilitatem movendi et trahendi dictum lapidem ipse testis et alii circum-

stantes miraculo ascripserunt, facto ad ostensionem D sanctitatis dicti domini Thomæ, cum dicta motio et translatio ossium ei complaceret.

59 Cum autem, facto sive completo officio sepulturæ, et dictis ossibus in novo præparato eis tumulo collocatis, dictum lapidem, sic prius faciliter a duobus motum et tractum, ad locum pristinum retrahere, et sicut prius collocare vellent, vix ad decem homines, totis suis viribus intendentes, propter dicti lapidis ponderositatem sufficere potuerunt; quamquam secundum dispositionem tumuli et loci, in quo lapis prædictus jacebat, major difficultas debuisset esse in prima amotione et tractione ipsius lapidis, quam in secunda retractione et repositione ejusdem. Interrogatus, si ex dictis duobus factis, per eum proxime narratis et per eum miraculo ascriptis, augmentata sit fides et devotio ipsius testis et aliorum, qui prædicta intendentes vel scientes miraculo ascripserunt, et si ex hiis glorificaverunt et laudaverunt Deum et dictum dominum Thomam; respondit, quod sic, ut credit quoad alios, et simpliciter quoad se.

40 Interrogatus, quid in sua depositione prædicta vocet famam publicam, et quid communem opinionem; respondit, quod famam publicam vocabat illud, quod clerus et populus vulgariter clamant; communem opinionem, quod communiter creditur a clero et populo. Interrogatus, quid movet eum ad credendum pro eo, vel dicendum, quod gentes communiter credant, dictum dominum Thomam esse sanctum, et quod Deus pro eo, sicut pro Sancto, miracula operetur; respondit, quod ex eo, quia gentes communiter sic loquuntur, et credit ipse testis, quod ita credant, ut dicunt, quia ad ipsum, sicut ad Sanctum concurrunt, et signa miraculorum ostendunt. Item sub tertio articulo de veritate miraculorum requisitus, si scit, quod Deus pro dicto domino Thoma fuerit alia miracula, quam supra deposuit, operatus; respondit, quod non viderat de aliis; sed audivit referri a fide dignis de resurrectione quamplurimorum mortuorum, et de multis aliis miraculis diversis, factis meritis dicti domini Thomæ.

41 Quæ miracula credit idem testis vera fuisse; a tot et a tantis fide dignis audivit, et tot signa et indicia eorundem vidit; potissime cum bonitas et sanctitas vitæ ipsius domini Thomæ, ipsi testi notæ, non discrepent a miraculis supradictis, sed conveniunt cum eisdem, adjiciens, hoc idem sibi asseruisse fratrem Gaufridum Schepeye de Ordine fratrum Minorum, qui ut domini tunc Papæ pœnitentiarius confessionem ipsius domini Thomæ in infirmitate, de qua obiit, audiverat; cum ipse testis cum magna devotione et instantia se certificari peteret ab eodem, si vita ipsius domini Thomæ cum miraculis concordaret. Et hoc dixit prædictus testis fuisse (decem anni sunt elapsi et amplius) in manerio ipsius episcopi de Witeborne *, ad quod manerium dictus frater Gaufridus declinaverat, vadens peregrare ad tumulum dicti domini Thomæ, vel rediens ab eodem. Et subjunxit dictus frater Gaufridus, quod numquam viderat hominem majoris zeli, quantum ad jura ecclesiæ suæ prosequenda et defendenda.

42 Item interrogatus, si scit, credit, vel audivit dici, quod aliqua fraus, fictio et machinatio propter quæstum, vel ex quacumque alia causa fuit commissa a quibuscumque personis circa miracula vel signa miraculorum, quæ Deus dicitur operatus fuisse pro dicto domino Thoma; respondit, quod non. Ultimo interrogatus, an præcepto, timore, odio, amore, pretio, lucri dati vel promissi, habiti vel habendi causa deposuerit, et an doctus vel instructus fuerit testificari, et utrum concordaverit cum aliis testibus sic deponere, respondit, quod non. Imo rogavit aliquos familiares suos, in testes super isto negotio productos et examinatos, quod nullatenus deviant a vero, nec dictis suis propter commendationes dicti domini Thomæ vel favorem ejus adjicerent aliquam falsitatem. Actum in dicta capella

difficulter
reponitur.

Testis hactenus examinatus respondet

E

ad quasdam
interrogationes generales

F

* al. de Witenborne

de fide, qua testatus fuerat.

lapis sepulcratis magna molis facile amovetur

y
* al. manus

A capella sanctæ Catharinæ, præsentibus nobis notariis hujus processus.

ANNOTATA.

a Virtutes a principio hujus capitis hactenus breviter relatas aliquot exemplis ex aliorum testimoniis illustravi in Commentarii prævii § 6.

b Videlicet Robertum de Kilwardby, a quo Sanctum, pridie quam sacræ Theologiæ doctoratus laurea donaretur, pro more publice laudatum fuisse, dictum supra est cap. 1, num. 9 et 10.

c Expectare a Gallico exploiter, est exercere, facere executioni mandari etc. De munere cancellariatus universitatis Oxoniensis ab illo integerrime gesto egi in Commentario prævio num. 53 et aliquot sequentibus.

d Fuit cancellarius Henrici III regis Angliæ, qua de re etiam vide, si lubet, Commentarium prævium num. 59 et tribus sequentibus.

e Id est, monile.

f Ita totidem verbis annus hic legitur in uno apographo nostro, cum in altero manifeste perperam habeatur M. CC. IXV.

g Eximiam sancti Viri misericordiam in pauperes et infirmos a juratis testibus expositam habes in Commentario prævio a num. 108 usque ad finem § 6. Vide etiam ibidem num. 58 et 59.

h Exempla dedi in eodem Commentario num. 105 et tribus sequentibus.

i Id est, opinor, qua usus fuerat ad aptandam fenestram musei sui.

k Alia patientiæ illius exempla memoravi in Commentario prævio num. 58, 99 ac tribus sequentibus.

l Robertus Deynte in processu deposuit, Sanctum eodem morbo febrique obiisse, ac de eodem morbo præmiserat: Habebat torsiones in ventre et colicam passionem, et habuerat, priusquam esset episcopus, et in anno (sive quotannis) dicta passio colica affligebat ipsum multum ter vel quater et durabat sibi dicta afflictio per dimidium diem et dimidiam noctem.

m In uno apographo nostro legebatur hic: vel plurium ultra: sed legendum esse vel parum ultra, ostendi in Commentario prævio num. 215.

n De Monte-Flasconis, castroque Florentino, in quo Sanctus obiit, lege Commentarium prævium num. 221 et 222. Obiit autem ibidem, dum pro iuribus ecclesiæ suæ adversus Joannis Peckhami, archiepiscopi Cantuariensis, molimina defendendis ex Anglia profectus fuerat ad Martinum IV summum Pontificem, qui tum temporis cum sua curia Urbeveteri in Tuscia suburbicaria residebat.

o Hunc annum diemque etiam commissarii Apostolici, qui processum pro canonizatione illius anno Christi 1507 instruxerunt, in sua ad Clementem V Papam epistola signarunt, mortuum esse, inquires, anno Domini millesimo ducentesimo octuagesimo secundo, die Martis in crastinum beati Bartholomæi apostoli, id est, die 25 Augusti. Adi Commentarium prævium a num. 216, ubi communem fere errorem, ex quo mors ejus serius figitur, correxi.

p Commissarii Apostolici mox laudati in eadem epistola ad Clementem aiunt, illum tunc confessum fuisse fratri Galfrido de Chepeya, de Ordine Minorum, tunc pœnitentiario domini Papæ. Robertus Deynte etiam meminit de altero ejusdem confessario tum adhibito, qui vocabatur dominus Nicolaus. Lege dicta in Commentario prævio 212 et duobus sequentibus, ubi ex laudati Roberti Deynte testimonio, qui morienti adstitit, alia beati illius obitus adjuncta invenies.

q Per corpus carnem ab ossibus separatam intellige, uti mox patebit, dixique in Commentario prævio num. 225. Ibidem et quatuor numeris sequentibus aliquam notitiam dedi monasterii S. Severi prope Urbem-veterem vulgo Orvieto appellatam.

r Ibidem quoque num. 224 et sequenti annotavi aliquam de Cardinalibus, qui Sancti funus præsentia

sua honorarunt, quorum primus Hieronymus postea summus Pontifex creatus fuit et Nicolaus IV dictus. Ita Thomas, quem velut excommunicatum haberi voluerat metropolita illius Joannes Peckhamus, a Martino IV tunc summo Pontifice, ut alibi dixi, pro meritis honorifice susceptus fuit, et post obitum suum a futuro summo Pontifice aliisque S. R. E. Cardinalibus ecclesiastica sepultura et solemnibus exsequiis honoratus.

s Quæ de prodigioso sanguinis ex ipsius ossibus profluvio, velut in hac translatione facta, unus et alter asseruerunt, legi possunt in Commentario num. 251 et 252.

t Inter plurimos, qui jam ante annum 1507 ad illius tumulum venerabundi accesserant, ipsum Angliæ regem Eduardum aliasque personas principes nominavit Robertus de Gloucestria in Commentario prævio num. 243 relatus: anathemata vero donaque, ad eundem tumulum appensa, magno sane numero recensuerunt oculati testes commissarii Apostolici in laudata epistola sua ad Clementem V. Adi Commentarium num. 296 et duobus sequentibus.

u Hanc translationem, quæ sine ulla cultus deferendi intentione facta fuit, in Commentario prævio num. 257 et sequentibus ostendi, contigisse anno 1287, inter diem 28 Martii et 5 Aprilis.

x Id est, ad pernoctandum.

y Domicelli tunc dicebantur nobilium virorum filii; quapropter videntur isti duo honoris gratia in Richardi episcopi obsequiis fuisse.

MIRACULA

Ex Processu Canonizationis.

PARS I.

MIRACULUM I.

Puella quinquennis, in vivario submersa, vitæ reddita.

Nobilis vir Adamus le Schirreve, Joannæ pater a, productus a procuratoribus capituli Herefordensis, et requisitus, ut narraret veraciter miraculum, quod in personam Joannæ, ejus filiae, ante ipsum proxime examinatæ, dicitur contigisse, et facti circumstantias; dixit, quod jam sunt quindecim anni et amplius circa illud tempus, in quo primo inceperunt publicari miracula, quæ Deus dicebatur operari pro dicto domino Thoma, in mense Aprilis quadam die Dominica ante festum B. Georgii martyris b, contigit, quod quædam taberna cervisiæ erat in parochia, de qua est oriundus ipse testis, videlicet de Maurdin *, in domo Walteri de la Wile *, ad quam tabernam venerunt dicta die dictus testis et Cæcilia ejus uxor post nonam c, et bene centum personæ vel circa de dicta parochia; et cum irent ad dictam tabernam, dimiserunt prædictam Joannam, filiam eorum, in domo sua cum aliis fratribus et sororibus suis. Cum autem essent prope dictam tabernam, viderunt dictam Joannam, eorum filiam, quæ tunc erat quinque annorum d, sequentem eosdem, et non curaverunt; quia erant ibi multi alii parvuli vicinorum.

2 Cum autem stetisset aliquantulum in dicta taberna cum aliis parvulis coram dicto teste et coram aliis pluribus, fuit egressa cum dictis parvulis de dicta taberna, et intravit gardinum e prædicti Walteri, in cujus domo erat taberna. In dicto autem gardino erat quoddam stagnum, seu piscaria, seu serva-piscium, et ibi erat aqua profunditatis sex pedum vel circa et fossatum erat latum per viginti quatuor pedes, et longum per sexaginta pedes vel circa, et a summitate ripæ usque ad aquam erant sex pedes vel circa f, et in circuitu ripæ erant aliquæ herbæ fragiles, quia dicta ripa erat

EX COD.
VATICANO.

Puella quinquennis parentes suos secuta ad tabernam,

a

F

b

* al. Waurdin
* al. del la Wylle

c

d

cum aliis pueris ludens in viridario,

e

f

IX PROCESSU
CANONIZ.

erat partim terrea, partim lutea, et partim arena. Dicta autem puella ingressa dictum viridarium, cum aliis parvulis accedens et appropinquans ad dictum stagnum, piscariam, seu fossatum, projiciebat in ipso lapillos una cum Joanne filio Thomæ Schout, ejusdem vilæ, qui erat quasi coætaneus dictæ puellæ, et filius matris spiritualis dictæ puellæ, et cum eis erant duo alii pueri ejusdem villæ, de quorum nominibus, et quorum essent filii, non occurrit memoriæ dicti testis, ut dixit.

a puero in vi-
vario piscium
impulsa sub-
mergitur
* impegit

g
* impactione

3 Dum autem sic projicerent lapillos in aquam, prædictus Joannes coætaneus dictæ Joannæ impinxit * Joannam, ut terreret eam, in dictum fossatum; et dicta Joanna cecidit in aquam, et fuit ibi submersa g : sicut prædicta omnia de accessu dictæ puellæ ad viridarium et de dicto ludo, impinctione * et casu in ipsam aquam dictus testis dixit sibi fuisse relata ex post facto per prædictos Joannam et Joannem coætaneum suum. Cum autem dictus testis et alii, qui erant in dicta taberna, hoc ignorarent, et secundum modum et usum eorum juniores post potum semel acceptum posuissent se in chorea, et dictam choream duxissent per gardinum et prope fossatum, in quo dicta Joanna erat submersa, aliqui existentes in dicta chorea viderunt vestes dictæ puellæ in dicta aqua, et ipsam in fundo aquæ jacentem sine motu, et æstimaverunt, quod esset filia Christinæ de Grenewei, ejusdem parochiæ, mendicantis cum dicta filia sua, et quod rancore paupertatis et miseriæ dicta Christina projecisset dictam filiam suam in prædicto fossato.

et a nonnullis
reperita in eo
relinquitur

4 Et quia consuetudo est in patria illa et per totum regnum Angliæ, exceptis civitatibus, quod, quicumque primo invenit interfectum vel submersum, debet clamare et hoc publicare, et omnes audientes dictum clamorem et inventorem debent eum sequi de villa ad villam, quo usque sit in loco, in quo sunt præsidentes jurisdictioni illius patriæ, coram quibus per dictum inventorem denunciatur prædictum homicidium vel submersio, et dictus denunciator personaliter detinetur, nisi præstet idoneam fidejussoriam cautionem de repræsentando se justiciariis regiis, quam primum venient ad partes, subiturus judicium coram eis. Nec interfectus vel submersus taliter inventus debet amoveri a loco, in quo inventus est, nisi prius vocetur ille, qui præest pro rege ad inquirendum de talibus casibus, spectantibus in regno Angliæ ad coronam domini regis, quantumcumque ille, qui præest, distet a loco, etiamsi non veniret tribus mensibus ad locum prædictum; et, si fiat contrarium, committitur magna et gravissima pœna, et stagnum, in quo reperitur aliquis submersus, repletur terra.

ex timore le-
gum: et sub-
mersio ceta-
tur,

h

5 Prædicti choreantes propter prædictam consuetudinem, et quia nullus volebat facere se inventorem dictæ submersionis (quamquam Joannes de Pirebrok ejusdem villæ, famulus Walteri della Wylle, in cujus domo tenebatur dicta taberna, dictam submersionem vellet denunciare dicto Waltero, et ex hoc, aliis choreantibus non permittentibus, niteretur a chorea recedere supra dicta) cogitantes, quod nocte adveniente, projicerent dictam puellam in quamdam aquam flumalem, prope villam illam currentem, quæ vocatur Lugge h, dissimularunt publicare casum dictæ submersionis, et extrahere dictam puellam de prædicto fossato, sicut ex post facto dicti choreantes narraverunt ipsi testi, quia ipse testis non fuit in dicta chorea, sed remansit cum aliis proVectis et senibus in dicta taberna. Dum autem Cæcilia, uxor ipsius testis et mater dictæ Joannæ, esset adhuc in dicta taberna, et dictus Joannes coætaneus dictæ Joannæ, qui impinxerat eam in fossatum, inciperet hæc narrare matri dictæ Joannæ, colloquente cum aliis, superveniente Thoma Schout, patre ipsius Joannis, dictus Thomas, qui duxerat prædictam choream, et viderat,

ducendo choream, prædictam puellam submersam in aqua, nolens, quod publicaretur dicta submersio, accipiens dictum Joannem filium suum, duxit seu portavit ipsum ad domum uxoris ipsius Thomæ, quæ erat remota a dicta taberna per unum stadium vel quasi; et reclusit eum, ne revelaret prædicta.

D
donec per
eundem puerum
facto
indicio ex
aqua extracta

6 Demum egressus dictus Joannes prædictam domum post occasum solis, et rediens ad dictam tabernam, et in ipsa taberna dictam Cæciliam, matrem puellæ submersæ, inveniens, narravit sibi de dicta submersione. Et tunc prædicta mater naturalis dictæ puellæ, quæ gravida erat, et ex tunc peperit infra mensem, cum Joanna Wase, uxore dicti Thomæ Schout, commatre sua, matre spirituali dictæ puellæ submersæ, currens ad dictum fossatum cum Radulpho Cissore, vidit dictam puellam filiam suam submersam in dicto fossato; et prædicta Joanna, commater ejus et mater spiritualis dictæ puellæ, cum impetu projecit se in dictam aquam, et traxit dictam puellam submersam ad ripam. Et hæc omnia dixit prædictus testis sibi narrata fuisse per alios; sed non vidit puellam intra dictum fossatum nec in aqua; erat tamen in dicta taberna, alia tractans cum convicinis suis i. Cum autem dicta puella fuisset extracta de aqua, et esset posita prope ripam in terra, fuit vocatus ipse testis, et videns, dictam filiam suam ratione dictæ submersionis mortuam esse, et nullum in se signum vitæ habere, et matrem ipsius puellæ et multos astantes plangere et flere circa eam; commotis visceribus paternis, dolens nimium planxit et flevit.

E

7 Et quia dictus testis audiverat, quod Deus operabatur multa miracula pro dicto domino Thoma, flexis ibidem genibus, cum multis lachrimis et cum magna compunctione et devotione rogavit dictum sanctum Thomam, quod, si verum erat, quod Deus operaretur pro eo miracula, resuscitaret dictam filiam suam: et omnes alii astantes, qui poterant esse circa quadraginta inter mares, et mulieres k, flexis genibus, cum lachrimis rogaverunt pro resurrectione dictæ puellæ dictum sanctum Thomam; et idem testis cum zona sua mensuravit ibidem dictam filiam suam ad dictum S. Thomam l. Post autem dictam mensurationem statim dictus testis scidit cingulum, cum quo erat cincta dicta puella submersa, quia præfata puella habebat ventrem ita tumidum et turgidum, quod ipse testis vix poterat apponere digitos suos inter corpus dictæ puellæ et cingulum. Scisso autem dicto cingulo, aperuit os præfate puellæ cultello apposito, cum non posset aperire cum digito, et una cum Cæcilia ejus uxore et aliis astantibus conabatur reducere in os dictæ puellæ linguam ejus, quæ pro magna parte protendebatur extra os puellæ, et erat nigra et inflata.

reperita est
mortua, et a
patre aliusque

k

l

8 Dicta autem lingua reposita violenter intra os et dentes immediate, cum digitus amovebatur ab ea, cum quo tenebatur intra dictum os et dentes, regrediebatur extra os et dentes, ut prius, et os ipsius puellæ, postquam fuit cum dicta violentia apertum, remansit sic apertum per totam noctem, nisi cum violenter clauderetur, et tunc cessante violentia, mox dictum os aperiebatur. Scisso autem dicto cingulo, et sic primo aperto ore memoratæ puellæ, fuit auditus ab ipso teste et ab aliis astantibus quidam rugitus in corpore dictæ puellæ, et unus de astantibus, scilicet Walterus de Pirebrok, dixit: Si erat aliquis flatus vitæ in puella, modo ex toto exalavit *; alii vero dicebant, quod meritis dicti sancti Thomæ Deus inspiraverat vitam in eam, et ex hoc sperantes de resurrectione dictæ puellæ, ferventius in oratione persistebant. Sciendum tamen est, quod iste testis non perseveravit in hoc, quod alii dicerent, spiritum vitæ esse immisum in puella meritis S. Thomæ; immo variavit, persistens in hoc, quod nec motus, nec alitus *, nec calor, nec aliqua alia signa vitæ apparuerunt in ipsa puella usque ad subsequentem auroram.

S. Thomæ
commendatur.

* exhalavit

* halitus

9 Cum

A 9 Cum autem stetissent juxta prædictam ripam ab occasu solis usque ad obscuram noctem perseverantes in dicta oratione, et propter devotionem omnes viri amovissent caligas a genibus suis, ut orarent tam ipsi quam mulieres nudis genibus super terram, et adhuc nulla signa vitæ apparerent in dicta puella, et exivisset de corpore suo tam per os, quam per alias partes naturales, circa quantitatem duarum lagenarum et amplius de aqua *m*, introduxerunt matrem dictæ puellæ, quæ tenebat ipsam in ulnis suis, et plangebat eam ut mortuam, in domum, in qua erat dicta taberna; et ibidem steterunt perseverantes in dicta oratione, quod dictus S. Thomas resuscitaret dictam puellam, fere usque ad mediam noctem : et cum adhuc nulla signa vitæ apparerent in dicta puella, fuit portata dicta puella ad domum ipsius testis *n*; et vicini, qui oraverant pro resurrectione dictæ puellæ, fuerunt subsecuti, et steterunt per totam noctem in domum * ipsius testis, sperantes et orantes, quod dictus S. Thomas resuscitaret dictam puellam; et cum mater nullo dimittere dictam filiam suam, et ipse testis et alii astantes dubitarent, quod præ dolore et angustia perderet partum suum, fecerunt eam intrare lectum, et quia volebat habere dictam filiam suam mortuam secum in lecto, fuit lectus appositus prope ignem, ne ex frigiditate filiæ mortuæ mater prægnans gravaretur *o*.

B 10 Cum autem stetisset *p* dicta filia mortua in lecto cum matre sua usque ad auroram, priusquam aliqua signa vitæ apparuissent in ea, in dicta aurora prædicta mater sensit * aliqualem motum in dicta filia sua, et dixit hoc astantibus; et tunc dicti astantes laudaverunt et glorificaverunt Deum et dictum S. Thomam cum maximis lachrimis; et statim puella apposuit sibi manum dexteram ad humerum sinistrum, ut sibi videtur, et cœpitem vomere humores et superfluitates, quæ remanserant in corpore ratione submersionis prædictæ. Et post dictum vomitum fuit locuta; et interrogata, qualiter fuerat submersa, narravit, quod dictus Joannes impulerat eam in dictum fossatum *q*. Et cum aliquantulum dicta puella resumpsisset vires circa ortum solis portaverunt eam ad ecclesiam parochialem dicti loci, et posuerunt eam super altare S. Ethelberti regis et martyris, patroni ecclesiæ Herefordiæ *r*, et fuerunt ibi pulsatæ campanæ, et convenit totus populus; et fuit cantatum TE DEUM LAUDAMUS.

11 Et idem testis, quasi contra voluntatem vicinorum nolentium, quod eam portaret adhuc, quia dicta puella erat debilis, accepit eam in ulnis suis, ascendens equum, pulvinari supposito, et apportavit eam ad ecclesiam Herefordiæ, et multi ex vicinis suis, tam ex his, qui oraverant pro resurrectione dictæ puellæ, quam ex aliis, circa triginta numero, venerunt cum eo, et aliqui ex ipsis nudis pedibus, et multi de villis circumpositis, scilicet Maudryn, Wistanton, Froremanton et de Walde, in via ratione dicti miraculi occurrentes eidem, et etiam multi de civitate Herefordiæ, a quibus vix poterat tueri dicta puella; quia ex devotione miraculi volebant videre et osculari eamdem. Et quanto dicta puella plus appropinquabat ad ecclesiam Herefordiæ, dum apportaretur ad eam per ipsum testem, tanto amplius fortificabatur et roborabatur, et colorem facie resumebat. Cum autem dictus testis introduxisset dictam filiam suam in ecclesia Herefordiæ, et duxisset eam ad tumultum dicti domini Thomæ, canonici inquisiti prius et facta eis summarie fide de dicto miraculo, fecerunt pulsari campanas per totam civitatem Herefordiæ, et convocato populo et facta magna processione, fuit miraculum publicatum ibidem. et cum lacrymis et maxima devotione cleri et populi fuit cantatum TE DEUM LAUDAMUS, et fuerunt laudes et gratiæ redditæ Deo et dicto S. Thomæ *s*.

C 12 Postmodum dictus testis reduxit dictam filiam suam, et fecit fieri imaginem ceream dictæ puellæ, quæ per multos annos stetit appensa prope tumultum prædicti domini Thomæ, et postmodum corruit vetustate consumpta. Ex nunc autem idem testis cum familia sua venit omni anno saltem semel, et aliquando pluries, nudis pedibus cum oblationibus peregrinus ad tumultum dicti domini Thomæ, et specialiter in festo prædicti S. Ethelberti, patroni ecclesiæ Herefordiæ. Interrogatus de nominibus illorum, qui erant in dicta chorea, quando viderunt dictam puellam submersam in aqua; dixit, quod Thomas Schonk * supradictus et Stephanus de Pirebrok, testes jurati et producti ad probationem hujus miraculi, Joannes de Pirebrok et multi alii vicini sui; quibus quidem vicinis est ita notorium et publicum, quod depositum est per ipsum testem de submersione, morte et resurrectione dictæ puellæ, et quod ad invocationem nominis dicti S. Thomæ fuerit resuscitate, et quod in dicta resurrectione et miraculo nulla intervenit fraus, dolus, fictio vel machinatio, aut res naturales, sed virtus duntaxat et potentia Dei, quæ operata fuit dictum miraculum ad invocationem nominis et meritis dicti S. Thomæ, quod nullo modo potest celari, nec dubitari de prædictis : et adhuc dicta puella vocatur in dicta villa, de qua est oriunda, JOANNA FILIA ADÆ LE SCHIRREVE, QUAM S. THOMAS RESUSCITAVIT.

E 13 Et multi nobiles de partibus remotis in attestatione dicti miraculi veniunt adhuc ad videndum dictam puellam. Item interrogatus, si ante submersionem et resurrectionem dictæ puellæ ipse testis et ejus uxor habebant devotionem in dictum S. Thomam; respondit, quod fuerant peregrini ad ejus tumultum cum aliis convicinis eorum, et statim cum dictus testis, viso, quod dicta puella erat mortua, incepisset invocare nomen dicti S. Thomæ, omnes, qui aderant, inceperunt eodem modo invocare eum unanimiter cum lachrimis, habentes magnam fiduciam, quod Deus meritis dicti S. Thomæ resuscitaret eam. Post dictam autem resurrectionem nullam visionem vel aliqua alia specialia habuerant ipse testis, vel ejus uxor, aut filia prædicta, quod ipse sciat vel audiverit, de prædicto domino Thoma *t*.

ANNOTATA.

a Hic vir nobilis, Joannæ submersæ et ad invocationem S. Thomæ resuscitatæ pater, fuit in processu testis sexagesimus quartus, diciturque tunc fuisse sexagenarius. Testatus autem hæc est anno 1507, die 16 Septembris in capella S. Catharinæ prope ecclesiam cathedralem civitatis Herefordiæ, ad quam commissarii Apostolici Londino se contulerant. Ipsa vero Joanna, puella tunc annorum circiter viginti, proxime ante patrem totius processus testis sexagesima tertia ibidem testata fuit, ejusdemque mater Cæcilia, tum quinquagenaria et ultra, post maritum suum die 17 ejusdem mensis Septembris. Utriusque testimonia, matris scilicet ac filiæ, etiam habeo, ex quibus, ubi opus fuerit, aliqua annotabo. Prætulit testimonium paternum, tum quia Joanna quinquennis tantum erat, dum res contigit, tum quia hæc eandem, non potuit, nisi postea ex auditu, scire plurima miraculi adjuncta.

b Colitur celeberrimus ille martyr Georgius die 25 Aprilis.

c Ex reliquo contextu, totoque processu satis liquet, notarios, qui illum conscripserunt, in annotandis horis secutos fuisse morem ecclesiasticum, secundum quem hora Nona, respondet nostræ tertiæ pomeridianæ.

d Quos nondum tunc compleverat ex testimonio matris.

e Ab Italico giardino, quod Latinis hortus vel viridarium est, uti etiam infra vocatur.

f Walterus de la Wyle, testis sexagesimus nonus, annorum 40 circiter, idem vivarium piscium sic descripsit : Habet et habebat tunc in longitudine 60 pedes et ultra, et in latitudine 24, et aqua dictæ piscariæ

EX PROCESSU
CANONIZ.
solemniter
publicatur;

* an Schout?

E
cujus rei gratia multi puellam inviserunt.

F

EX PROCESSU
CANONIZ.

piscariæ habebat tunc et adhuc habet in profundum 15 pedes et dimidium vel circa, et fuit dicta piscaria ab initio per talem modum, quod haberet tantum in profunditate in lateribus, sicut in medio.

g *Joanna ipsa hæc in testimonio suo sic exposuit*: Sic impulsâ cecidit in aquam; et accipiens se cum manibus ad quasdam herbas fragiles, existentes in dicta ripa, clamavit. Et cum non adesset in loco propinquo tunc aliquis, qui eam clamantem audiret præter puerum supradictum, et qui sibi subveniret, dictis herbis, ad quas cum manibus hærebat, evulsis, submersa fuit in stagno prædicto et mortua.

h *In testimonio matris legitur*: In quoddam flumen propinquum, quod vocatur Rugge.

i *Accipe igitur testimonium Cæcilie matris, quæ præsens fuit*. Dicta Cæcilia non vidit in prima circumspeditione dictam Joannam submersam: commater autem ipsius Cæcilie Joanna, mater prædicti Joannis, acutius circumspiciens, dixit ipsi Cæcilie, quod ipsa videbat aliquid submersum in fundo aquæ et in medio dictæ piscariæ; et confestim dicta Joanna, commater ipsius Cæcilie, nullas sibi vestes exuens intravit dictam piscariam, et vestibus ejus ab aqua supportatis, et ipsa natante

* ipsa natans

B *Joanna asseruit* venit ad locum, in quo jacebat dicta puella submersa, et ponens caput suum et demergens se totam intra aquam, accepit dictam puellam submersam, nescit qualiter (manu dextera apprehendit vestes dictæ puellæ, *inquit ipsamet*) et veniens ad ripam (natando, sicut prius, *ait rursus ipsa*) sicut projecisset unum truncum, projecit dictam puellam super aridam. Et dicta Cæcilia circumspexit, si esset dicta Joanna filia sua, et ex facie non potuit eam cognoscere, quia habebat dictam faciem totam alteratam et lutosam, et habebat linguam nigram, extra os emissam, dentibus compressam: vestes autem erant adeo lutosæ et deturpatæ, quod non cognoscebat eas. Intuens autem sotulares, cognovit, quod erat filia sua ad dictos sotulares, quia emerat de proximo novos sotulares dictæ filiæ suæ, habentes rubeas corrigias, superiorem partem ipsorum sotularium ambientes. Ceterum sotulares alius subtalares, quasi sub talo, calcei sunt.

k *Id est*, partim mares, partim mulieres.

l *Jam dixi supra, hunc morem in Anglia fuisse, ut, quos alicui Sancto commendatos vellent, eos mensurarent, atque hoc ritu, quasi Sancto illi voverent, ac deinde ipsam mensuram, aliquando cereo insertam, ad ejusdem Sancti sepulcrum offerrent: quod cum sæpius in his miraculis recurrat, suffecerit hic denuo dixisse*.

C m Aqua autem, *inquit mater*, quæ erat intra corpus dictæ puellæ, exivit per partem posteriorem, sicut exivisset per foramen alicujus vasis, pleni aqua, ad tantam quantitatem, quanta poterat contineri in corpuseculo dictæ puellæ.

n *Matrem rursus audiamus*. Cum autem stetissent juxta ripam dictæ piscariæ usque ad noctem, intraverunt domum, in qua tenebatur dicta taberna, cum dicta puella mortua, et cum stetissent ibi per aliquam pausam, ita quod homo potuisset ire per duo milliaria, vel circa, communi gressu; ipsa Cæcilia dubitans, quod in dicto loco fieret clamor per inventricem dictæ puellæ submersæ et per alios, ita quod secundum consuetudinem Angliæ oporteret, dictam puellam dimitti ibidem, ivit cum dicta puella filia sua mortua ad domum propriam, viro suo et aliis, qui adfuerant prædictis, concomitantibus, et in planctu et oratione perseverantibus, et sperantibus, quod Deus resuscitaret dictam puellam meritis S. Thomæ præfati.

o *Cæcilia mater die 18 Septembris coram dominis commissariis rursus comparens, et requisita, quare dictus ignis fuerat factus prope lectum, ipsi Cæcilie præparatum, respondit*, Ex eo, quia aliqui ex astantibus dicebant, quod, si non fieret ignis, ipsa Cæcilia gravida ex frigiditate filiæ mortuæ, quam

secum in lecto tenebat juxta carnem suam nudam, D gravaretur. Item dixit, quod prædictam filiam suam mortuam ex tunc tenuerit secum in lecto, non sentiens in ea aliquod spiraculum vitæ usque ad auroram subsequentem.

p *Stetisset, id est hic jacuisset: nam verbum stare in hoc toto processu tam supra quam infra pro verbo esse in quovis situ corporis usurpatur; quod sufficiat semel monuisse*.

q *In testimonio laudatæ matris aliquot adjuncta paulo aliter leguntur; nimirum, item dixit (Cæcilia mater)* quod prædictam filiam suam mortuam ex tunc tenuerit secum in lecto, non sentiens in ea aliquod spiraculum vitæ usque ad auroram subsequentem. In aurora autem dicta puella incepit primo movere unum pedem (et videtur sibi, quod fuerit pes dexter) postmodum dicta puella infremuit toto corpore; et apponens dicta Cæcilia os suum ad os dictæ puellæ, senserit * anhelitum ipsius puellæ, et audivit quemdam gemitum submissum, quem dicta puella faciebat ad modum patientis, non exprimens aliquam vocem, nisi significativam planctus; et cum continuasset dictam vocem tanto tempore, quod potuisset dici communiter bis PATER NOSTER sine cantu, tunc ipsa Cæcilia apponens os suum ad aurem dictæ puellæ, petiit ab ea: Quid voluisti in aqua? Et puella respondit, E quod Joannes impulerat eam. Quo facto, ipsa Cæcilia statim revelavit et publicavit prædicta viro suo et aliis astantibus, qui oraverant perseveranter pro restitutione dictæ puellæ; et ostendit eis dictam puellam vivam: et illi videntes, dictam puellam vivere, laudaverunt et glorificaverunt Deum et dictum S. Thomam, et significaverunt hoc dominæ illius villæ, quæ vocatur domina Margeria * Gafre; et illa venit cum comitiva sua ad videndum dictam puellam; qua visa, circa ortum solis, concomitante dicta domina et multitudine parochianorum dictæ villæ, fuit portata ad ecclesiam parochialem ejusdem villæ etc.

* sensit

* an. Margaria?

r *De hoc sancto Orientalium Anglorum rege actum in Opere nostro est ad diem 20 Maji*.

s *Consonat Cæcilia mater, quæ et ipsa in ecclesia Herefordiensi tunc fuit, ac inter cetera sic testata est*. Cum autem essent in ecclesia Herefordiensi, et dicta puella jacuisset aliquantulum super tumulum dicti S. Thomæ in quiete, levavit dicta puella caput suum, et canonici cum juramento inquisiverunt de veritate dicti miraculi, (ut eidem Cæcilie videretur) et ea (Cæcilia) sedente in medio ecclesiæ cum dicta filia sua, facta processione circa eam, et pulsatis campanis, cantaverunt cum lacrymis, nescit quid. Et erat ibi magnus populus; et omnes laudabant Deum et S. Thomam propter miraculum supradictum. F

t *Sæpe dicta Cæcilia die 19 Septembris coram laudatis commissariis tertio comparens, rogataque, si ipsa vel ejus vir, priusquam dictum miraculum contigisset, habebant aliquam specialitatem in vita sua præ aliis eorum vicinis; respondit, quod peregrini cum multis ex dictis vicinis eorum venerant ad tumulum præfati domini Thomæ; et quod erant fideles et Catholici ac Ecclesiæ devoti, de proprio viventes, eleemosynas juxta eorum facultates feliciter largientes, circumvicinos suos diligentes, et dilecti ab eis etc. In fine autem testimonii illud additur*: Et sciendum, quod deposuit in Anglico. Ceterum hoc miraculum præter tres dictos testes, parentes scilicet, atque ipsam, quæ submersa fuerat, Joannam, septem insuper alii testes jurati, prout quique rei gestæ adfuerant, asseruerunt, quorum nomina hæc sunt. Radolphus de la Broche, annorum 60 circiter. Thomas Schout, annorum 59 circiter. Joanna Wase. Walterus de la Wyle, annorum 40 circiter. Joanna uxor Walteri de la Wyle prædicti, annorum 30 circiter. Stephanus de Pirebrok, annorum 58. Willelmus le Pipere, annorum 100 et amplius. Relatum est hoc miraculum in bullam canonizationis, in qua sic legitur: Puella ætatis annorum quinque, quæ tempore longo in quodam profundo

A profundo stagno steterat mortua et submersa, extracta inde frigida tota et rigida, non habens ali-
quod signum vitæ, facto ad Sanctum hunc pro ejus
resuscitatione voto, vitæ fuit pristinae restituta.

MIRACULA II ET III.

Duo alii pueri submersi, resuscitati.

Puer nondum
himulus, in
stagnum la-
psus.

a
b
c

Editha uxor Guilielmi Draek *a*, oriundi de loco
vocato Parva Markele, parochiæ de Ledebury *b*,
requisita, quod narraret illud, quod sciebat de re-
suscitatione Joannis filii sui; dixit, quod die Martis
in festo Rogationum ante festum Ascensionis Do-
mini fuerunt tres anni elapsi, quod existens in
dicto loco de Parva Markele post horam Nonæ *c*
per tantum spatium, ut designavit interrogata,
quod homo potuisset communi passu ivisse unum
miliare, vidit, quod dictus Joannes filius ejus, qui
tunc erat ætatis unius anni cum dimidio, recessit
de domo propria viri ipsius testis, et existimavit
dicta mulier tunc, sicut dixit, quod prædictus filius
suus, qui surrexerat a dormitione, statim ivisset
ad ludendum cum aliis parvis in quereriam seu
via publica, et dicta testis remansit in domo sua,
mundando dictam domum et ejiciendo inde fimum,
paleas, et alia mundatione indigentia. Et faciendo
prædicta, stetit per tantum spatium in dicta domo
(ut arbitratur) ab hora, qua recesserat ab ipsa
dictus filius suus de prædicta domo, quod ipsa
ivisset de passu per unum miliare.

B

in eoque sub-
mersus, a ma-
tre inventus

d
e

15 Egressa autem domum suam, et credens,
dictum filium suum invenire in via cum aliis par-
vulis et eum reducere in domum suam, quæsit,
et ipsum non invenit, nec aliquos alios parvulos
prope domum suam; et progressa ultra interroga-
vit vicinos suos, scilicet Gilbertum *d* le Neve et
Galfridum de Smalmedelke *e*, testes supra juratos
et ad probationem hujus miraculi inductos, si vi-
disset dictum filium suum transeuntem tunc coram
eis, vel cum aliis pueris existentem. Et accepto
responso ab eis, quod non viderant præfatum
filium suum, ivit una cum dictis duobus testibus,
per eam nominatis, ad quærendum dictum filium
suum per unam partem dicti loci, et ex quo ipsa
visa fuit egressa domum suam ad quærendum
dictum filium suum, antequam ipsum inveniret,
transivit tantum tempus (sicut respondit interro-
gata) quod ipsa potuisset ivisse, ut dixit, se credere,
per unum miliare. Cum autem quærens ipsum
puerum cum dictis duobus testibus rediisset prope
domum suam, fuit suspicata, quod memoratus
filius suus cecidisset in quadam aqua, stante prope
domum suam, in qua adaquabantur tempore illo
animalia illius loci.

C

dum a paren-
tibus lugetur,
adsunt duo
ignoti equites,
quorum unus
* conversa

16 Et cum ipsa testis et prædicti Gilbertus et
Galfridus aliquantulum circumspexissent, si viderent
prædictum Joannem submersum in dicta
aqua, ipsa testis vidit ipsum submersum, ut dixit,
in dicta aqua, facie reversa * ad fundum aquæ; et
continuo induta et calciata intrans dictam aquam,
quæ erat profunda in tantum, quod pertingebat
usque ad humeros ipsius testis, extraxit inde dictum
filium suum, præsentibus dictis Gilberto et Gal-
frido; et fuit positus dictus Joannes in via prope
dictam aquam, in qua fuerat submersus; et Gil-
bertus prædictus elevavit dictum puerum a terra,
pedibus sursum erectis et capite pendente deor-
sum, ut exiret aqua de corpore dicti Joannis *f*.
Tunc quia dictus Joannes tenebat os clausum,
supervenientes duo equites (nescit, qui, nec unde
essent) induti unus de Bluveto, alius de Pounacio *g*,
quorum unus erat coloris nigri et alius subrufi (ut
designavit interrogata) descendentes de equis et
videntes dictum puerum mortuum, et compati-
entes appropinquaverunt ad dictum puerum mor-
tuum. Et senior ex eis, extracto filo de bursa sua
propria, mensuravit dictum Joannem, tunc nudum
et vestibus propriis exutum, ad S. Thomam de

Octobris Tomus I.

Cantilupo de Herefordia, et invocabat Deum et
dictum S. Thomam, quod restitueret vitam ipsi
Joanni.

EX PROCESSI
CANONIZ.

17 Et ipsa testis et supradicti Gilbertus et Gal-
fridus, et de convicinis usque ad viginti, ut arbi-
tratur, sed de eorum nominibus respondit se non
recordari, flexis genibus, cum devotione rogarunt
similiter Deum et S. Thomam prædictum, quod
restitueretur vita dicto Joanni; et multi ex ipsis
lachrimabantur et dicebant flexis genibus, PATER
NOSTER, et AVE MARIA, et CREDO IN DEUM: et steterunt
tanto tempore in via cum dicto Joanne post præ-
fatam mensurationem, antequam apparerent in eo
aliqua signa vitæ quoad motum, halitum, calorem
et alia, quod ipsa potuisset ivisse per unum miliare,
ut credit. Et licet equi dictorum duorum equitum
supervenientium aufugissent, ipsi tamen equites
noluerunt recedere a dicto Joanne mortuo et men-
surato, quo usque fuit resuscitatus *h*. Acta in dicta
capella S. Catharinæ, præsentibus dictis fratribus
Waltero et Joanne de Ordine Minorum, et nobis
notariis hujus processus.

S. Thomam
invocari ju-
bet:

h

18 Post hæc in crastinum rediit coram dictis
dominis commissariis prædicta Editha ad com-
plendum depositionem suam, et requisita, quæ
signa vitæ post dictam mensurationem apparue-
runt prius in præfato filio suo submerso, respondit,
quod primo aperuit unum oculum, et postmodum
aliud; nescit tamen, quem ex dictis oculis aperue-
rit primo. Et post apertionem primi oculi fluxit,
ut æstimat, tantum spatium, quod homo dixisset
bis PATER NOSTER, antequam aperiret alterum oculo-
rum. Post apertionem vero amborum oculorum
aperuit os, fluxo tanto tempore ab apertione oculo-
rum usque ad apertionem oris, quanto homo stat
communiter in mensa ad comedendum. Aperto
autem ore, non fuit locutus nec ploravit; et ipsa
testis expressit a mamilla sua lac in os dicti Joannis
pluries, et paulatim cum dicto lacte aqua egredie-
batur per os dicti pueri. Demum pedibus rectis
sursum, et capite ipsius Joannis pendente deor-
sum, ipsa teste sustinente eundem, exivit aqua in
magna quantitate per utrosque meatus de corpore
dicti Joannis, repleti dicta aqua, quantum in pelle
poterat contineri.

ac paulo post
puer revivi-
scit,

E

19 Aqua vero egressa de corpore ipsius Joannis,
eo ante solis occasum per tantum spatium, quod
homo potuisset ivisse per unum miliare, manu an-
nuente, fuit sibi ab ipsa teste ministrata mamilla,
et suxit lac ab ipsa mamilla; non tamen fuit locutus
dictus Joannes dicta die Martis, qua fuerat sub-
mersus, nec in die Mercurii subsequentis; sed in
die Jovis immediate sequenti circa horam nonam
cœpit loqui balbutiendo, sicut prius loqui gestie-
bat: non tamen potuit ire usque ad diem Sabbati
subsequentem *i*; adjiciens ipsa testis, quod dicta
die Sabbati ad ostensionem dicti miraculi fuit ap-
portatus ad ecclesiam Herefordiæ et positus super
tumulum memorati domini Thomæ; et tam in dicta
ecclesia Herefordiæ, quam in ecclesia parochiali,
de cujus parochia dictus Joannes est oriundus, et
in aliis ecclesiis et capellis ipsi ecclesiæ parochiali
propinquis, quando dictum miraculum publicaba-
tur, fuerunt pulsatæ campanæ, et ad compulsatio-
nem campanarum convenit populus locorum, in
quibus pulsabantur campanæ prædictæ, laudans
et glorificans Deum et dictum S. Thomam, et gra-
tias eis cum devotione agens ratione miraculi su-
prædicti.

et materna
ubera sugit:
deinde mira-
culum sole-
mniter an-
nuntiat.

F

i

20 Subjunxit etiam ipsa testis, quod Dominica
immediate sequente post diem, in qua fuerat sub-
mersus, idem Joannes fuit confirmatus in cimiterio
parochialis ecclesiæ de Ledebury supradictæ a
domino Richardo *k* episcopo Herefordiensi. Item
requisita, post quantum tempus a die prædictæ
submersionis et resuscitationis numerandum idem
Joannes fuerat in tali vigore et robore personæ
suæ, quali erat ante submersionem præmissam:
respondit, quod transiverunt tres septimanæ; et
quod ex tunc non habuit idem Joannes, nec habet

Non tamen
subito restitutus
fuit pri-
stino vigori,
et signa in
facie retinuit.

k

EX PROCE-SU
CANONIZ.

l

m

Item alter
puer submer-
sus in fluvio

n o

p

q

r

B

s

extractusque
toto corpore
jam rigido et
exanimi,

C

t

post fusas ab
alio S. Thomæ
preces

u

adhuc ita bonum et vivum colorem, sicut habebat prius; et adhuc restant (ut dixit) aliqua intersignia in oculis et naso dicti Joannis ratione submersionis prædictæ, non ex casu, sed potius (ut credit) ex aqua, quia habet in dictis oculis et naso carnem in aliqua sui parte quasi viridem, crosso *l* colore permixto, ut dixit. Exhibito autem dicto Joanne coram præmissis dominis commissariis et nobis notariis hujus processus, et fratribus Waltero et Joanne infrascriptis et dictis intersignis, quæ dicebantur apparere in oculis et naso dicti Joannis, cum diligentia circumspexit, visum fuit dictæ Edithæ testimonium in hoc fore consonum veritati *m*.

21 Thomas *n* filius Wilhelmi de Donington *o*; sexdecim annorum adolescens, requisitus, ut narraret, quod sciebat de submersione et resurrectione Wilhelmi, filii Joannis de Lorimer; dixit, quod quadam die Dominica per octo vel per quindecim dies ante instans festum B. Michaelis fuerunt duo anni elapsi *p*, ipse testis de mandato Wilhelmi de Donington avi sui circa altam terciam *q* pergens ad colligendum poma silvestria pro facienda salsa *r*, transivit per quamdam aquam currentem, quæ vocatur Somergeld, et dicta aqua currit prope locum de Donington. Transiens autem vadum dictæ aquæ distantem a domo avi ipsius testis, quantum ipse traheret sagittam cum uno arcu, vidit quasdam vestes rubeas subtus aquam ex parte dextra, et cogitavit, quod aliqua lotrix dictas vestes dimisisset ibidem. Diligentius autem intuens, vidit cum dictis vestibus caput unius parvuli recentem rasum, et appropinquans ad dictum caput et vestes, extraxit de dicta aqua supradictum Wilhelmum, filium Joannis de Lorimer supradicti, submersum et mortuum. Erat tunc circiter duorum annorum cum dimidio, ut sibi videtur. Et apponens eum super aridam prope litus dictæ aquæ, levavit clamorem, qualis secundum morem patriæ consuevit levare, quando inveniuntur submersi vel casualiter mortui vel interfecti; et ad dictum clamorem convenerunt ibi omnes testes inducti ad probationem hujus miraculi *s*.

22 Et videntes dictum Wilhelmum mortuum et membra ipsius Wilhelmi rigida et corpus frigidum, sicut lapis, et quod non movebatur, nec trahebat halitum, et tenebat os clausum, et oculos apertos, et fuerunt valde dolentes: et Hugo De Atforton testis supra juratus mensuravit eum quodam filo (nescit, a quo habito) vidente ipso teste, dictum Wilhelmum mortuum ad S. Thomam de Hereford., et ipse Hugo et alii astantes, flexis genibus, rogarunt Deum et dictum S. Thomam, quod daret vitam dicto Wilhelmo, dicentes PATER NOSTER et AVE MARIA meliori modo, quo sciverunt. Et idem Hugo cum ligno ad hoc aptato aperuit os prædicti Wilhelmi, cujus labia erant retracta et decurtata: et levavit ipsum per pedes sursum, capite pedente deorsum, et aqua exivit in quantitate, quam quantitatem nescivit describere, per os ipsius Wilhelmi. Cum autem stetissent cum dicto Wilhelmo mortuo in loco prædicto per tantum tempus, quod homo potuisset ivisse de passu per unum miliare (ut arbitratur) et nulla signa vitæ apparerent in dicto Wilhelmo, fuit portatus ad domum prædictam Wilhelmi de Donington, avi ipsius testis; et quia sperabant, quod resuscitaretur meritis dicti S. Thomæ, fecerunt ignem circa corpusculum dicti Wilhelmi mortui *t*.

25 Et cum stetisset in dicta domo usque ad horam mediam inter nonam et occasum solis, ut sibi videtur, tunc incepserunt primo apparere signa vitæ in dicto Wilhelmo, et incepit habere palpitationem circa cor; et circa horam vespere inceptit movere oculos et trahere halitum et movere membra, et videbatur quidem despicere astantes torto visu, acsi esset furiosus, et dictum aspectum torum habuit cum signis pavoris specialiter de aqua quasi per octo dies *u*; sed in crastinum vidit ipse testis, ut dixit, prædictum Wilhelmum debiliter

euntem; et transiverunt duo dies ex tunc, antequam loqueretur et iret, ut prius, et die Mercurii sequenti, ut sibi videtur, aportatus [est] ratione dicti miraculi ad tumulum dicti domini Thomæ in ecclesia Herefordiensi. Item interrogatus, qua hora et qualiter dictus Wilhelmus fuerat submersus, et ubi et quanta erat profunditas aquæ, respondit, de hora se nihil scire, nec qualiter fuerit submersus; sed arbitratur, quod ceciderit in dictam aquam de quodam ponte ligneo et stricto, qui est factus ad transiendum ultra dictam aquam, quando non possunt transire per vadum propter inundationem aquarum, et in lateribus pontis non erant aliqua appodamenta *x*, in quibus dictus Wilhelmus, per ipsum pontem transiens et aquam respiciens, timens aut cespitans, se tenere posset, ne caderet in aquam prædictam.

24 Aqua vero subtus dictum pontem habebat tunc in profundo circa quatuor pedes, et pons erat elevatus super superficiem aquæ per quinque pedes vel circa, ut sibi videtur, verumtamen ipse testis non repperit dictum Wilhelmum submersum in dicta aqua subtus pontem, sed in loco remoto a ponte per septuaginta pedes vel circa. Interrogatus, quantam profunditatem habebat aqua in loco, in quo invenit dictum Wilhelmum submersum, respondit, quod non habebat de profunditate ultra unum pedem; et æstimat, quod cursus aquæ decurrentis per prædictum locum, in quo jacebat submersus, duxisset prædictum Wilhelmum a ponte usque ad locum prædictum, et quod non posset ultra ipsum locum ducere ipsum propter raritatem aquæ prædictæ. Item interrogatus, qualiter jacebat prædictus Wilhelmus in aqua, quando repperit submersum, dixit, quod facie versa ad cælum, et quod aqua cooperiebat totam faciem, et faciebat aqua rivulum et elevabatur aliquantulum propter obstaculum corporis et vestium dicti Wilhelmi; quia non poterat dicta aqua propter debilitatem ipsius aquæ ultra pellere corpus dicti Wilhelmi. Item interrogatus, an dictum Wilhelmum reperisset submersum in medio vel in ripa dictæ aquæ, respondit, quod in medio *y*.

ad vitam
revocatur.

E

y

ANNOTATA.

a *Guilielmus Drack, vel, ut alibi legitur, Drake, fuit in processu testis 74, cujus habemus testimonium, in quo respondit, se esse sexagenarium vel circa... et quod est liber, et vivit de agricultura et laboricio suo. Ipsa vero Editha uxor ejus in catalogo testium septuagesima tertia est, diciturque tantum fuisse 29 annorum circiter.*

b *Ledebury seu Lidbury, oppidum est comitatus Herefordiensis, fluvio Leddeno appositum, inquit Camdenus in Descriptione Britanniae, qui etiam in tabula ejusdem comitatus ad alteram dicti fluvii ripam nondum tertio milliari ab eodem oppido Marcle parvam exhibet.*

c *Id est, post nostram horam tertiam pomeridianam, uti observari in Miraculo primo, lit. c.*

d *In catalogo testium loco septuagesimo septimo recensetur Gilbertus le Neve, annorum 50 circiter.*

e *Ibidem mox sequitur Galfridus de Smalmedewe, annorum 50. Divinare nequeo, utro loco nomen hujus testis rectius scriptum sit.*

f *Inter hæc Guilielmus Drack, pater pueri, ad uxoris suæ planctum accurrit; ut legitur in ejusdem testimonio, ex quo sequentia accipe. Dixit, quod die Martis ante festum Ascensionis Domini fuerunt tres anni elapsi, quod ipse testis, faciens quoddam fossatum inter agrum suum et viam publicam post horam Nonæ, audivit tali hora, ut arbitratur, qualis potest esse hora media inter Nonam et solis occasum, Editham uxorem suam, supra proxime examinatam, plorantem et lamentantem prope domum suam; et accurrens invenit prædictum Joannem filium suum intra clausum suum (id est, intra septa villæ suæ) prope viam publicam jacentem super terram aridam, et mortuum: et dicebatur,*

F

A batur, quod fuerat submersus in quadam aqua, stante in propinquo, in qua consueverant animalia illius loci aduari. Et dictus filius suus non habebat motum nec anhelitum, et erat frigidus, ut dicebant astantes; quia ipse testis non poterat eum tangere præ dolore.

g Bluetum seu Bluetum a Gallico Bleu est color cæruleus : sed quid Pounacium sit (si tamen hæc vox vitiosa non est) hactenus non reperi. Guilielmus pater verbis mox dandis credidit, alterum e duobus equitibus indutum fuisse de Russeto ab Anglico Russet, id est fuscæ coloris.

h Edithæ maritus Guilielmus in adjunctis non-nihil variat, aut certe quædam omittit; nam sic habet testimonium ejus : Eis autem sic astantibus et lamentantibus, supervenerunt duo equites ignoti sibi (id est, Guilielmo) unus senex, et alter juvenis : non recordatur certitudinaliter, de quali panno induti, sed arbitratur, quod senex esse indutus de russeto; et videbantur laicales personæ : et senex, alio equite coadjuvante, mensuravit cum quodam filo prædictum Joannem ad S. Thomam de Herefordia, et rogaverunt Deum et B. Mariam et dictum S. Thomam, quod redderent vitam dicto Joanni, dicentes PATER NOSTER et AVE MARIA, flexis genibus cum devotione, et persuadentibus astantibus, quod facerent illud idem. Et dicti equites steterunt ibi per aliquantulum tempus, antequam apparerent aliqua signa vitæ in dicto puero; et antequam revixisset (ut sibi videtur) recesserunt.

i Dissonat hic rursus testimonium mariti, qui interrogatus, ex quo tempore filius post submersionem balbutiendo loqui cœpisset, respondit, quod eadem nocte, ut sibi videtur, antequam collocaretur in lecto. Rogatus quoque : Infra quot dies post dictam resurrectionem fuit idem Joannes restitutus in vigore corporali, quem habebat ante submersionem? Respondit, quod lapsi fuerunt octo dies et ultra; ivit tamen in crastinum post dictam submersionem. Ita ille; sed magis credendum est Edithæ, quam ipsi, qui, ut notarii processus observarunt, fuit valde simplex homo.

k In Ms. nostro mendose legebatur Rico; præerat enim tunc Herefordiensi ecclesiæ sæpe laudatus Richardus Swinfeild, S. Thomæ proximus successor, et in hoc ipso processu testis sexagesimus primus.

l Id est, croceo.

m Pro hoc miraculo, quod minus evidens est, quam præcedens, præter parentes testati fuere Cæcilia le Neve, quinquagenaria circiter, in processu testis 73; Gilbertus le Neve, annorum 50 circiter, testis 76; Galfridus de Smalmedewe annorum 53, testis 77, qui omnes erant ejusdem parochiæ; D. Joannes de Wichio, presbyter et rector capellæ S. Gregorii de Parva Markele, testis 78; D. Joannes de Almalia, diocesis Erefordiensis, vicarius perpetuus prædictæ ecclesiæ de Ledebury, testis 79; D. Wilhelmus de Murival, presbyter diocesis Conventrensis, qui dicebatur gerere curam animarum in dicto loco de Parva Markele tempore, quo dictum miraculum Joannis dicitur contigisse, testis 80.

n Sequentia miracula a testibus probata fuere Herefordiæ in capella S. Catharinæ, quo se contulerant commissarii, ut cœptum processum prosequerentur. Quia vero varii testes hic nominantur, juverit eosdem e catalogo præmisisse. Hic ita habet : De probatione miraculi tertii facta Erefordiæ super resurrectione Wilhelmi, filii Joannis le Lorimer de Donington, parochiæ de Nova Radenora, diocesis Erefordiensis. Probarunt sequentes ejusdem parochiæ testes. LXXXI testis Thomas, filius Wilhelmi de Donington, annorum 16 circiter. LXXXII testis Hugo de Atforton, annorum 24. LXXXIII testis Philippus de Donington, annorum 50 circiter. LXXXIV testis Joannes Hoke de Donington, annorum 20 circiter. LXXXV testis Thomas le Frensche, annorum 42 circiter. LXXXVI testis die 2 mensis Octobris D. Rogerius capellanus perpetuus in capella B. M. de Nova Radenore. LXXXVII testis Adam Pauy, annorum 50. LXXXVIII testis Wilhelmus Botte, annorum 20 cir-

citer. LXXXIX Joannes le Lorimer, annorum 53 circiter. XC testis Wilhelmus filius Wilhelmi de Donington, annorum 50. XCI testis Wilhelmus de Stones, annorum 50 circiter. XCII testis Alicia, mater prædicti Wilhelmi resuscitati, annorum 28 circiter.

o Mox vidimus, Donington locum esse parochiæ de Nova Radenora, diocesis Erefordiensis. Est autem Nova Radenora, Anglis New Radnor ad distinctionem veteris dicta, oppidum Walliæ ad fluvium Somergil, in comitatu Radnor-Shire, cujus caput est, qui comitatui Herefordiensi ad Occasum æstivalem annexus est.

p Alicia submersi pueri mater tempus et occasionem submersionis indicavit. Dixit, quod prima die mensis Octobris fuerunt elapsi duo anni et quatuordecim dies, quod ipsa Dominica invitata ad prandium a Wilhelmo de Borwore in villa Borwore, distante per unum milliare cum dimidio a villa de Donington, in qua est domicilium viri sui, cito post ortum solis ante mediam primam, quia erat aliquantulum debilis, arripuit iter suum ad eundem locum, in quo fuerat invitata. Et cum esset prope quemdam pontem ligneum ad trans-eundum aquam, vocatam Somergeld (Camdenus Somergil appellat) decurrentem prope dictum locum de Donington, viso, quod dictus Wilhelmus filius ejus, ætatis tunc circiter duorum annorum cum dimidio, sequebatur eam, accepta virga de quadam arbore, fugavit ipsum usque ad domum viri sui, et eum dimisit intra clausum domus, prædictæ; et vocata Mathilde de Harpton, tunc ancilla sua, ætatis tunc undecim annorum vel circa, præcepit dictæ ancillæ, quod custodiret dictum Wilhelmum. Et pergens ad locum, ad quem fuerat invitata, stetit ibi usque prope horam vespertinam; et in dicto loco fuit sibi narratum, dictum Wilhelmum filium suum cecidisse de ponte prædicto in dictam aquam, et ibi fuisse submersum etc. Sub tali itaque custode puer ille male observatus matremque secutus, in fluvium decidit.

q Hora tertia nostræ nonæ matutinæ respondet.

r Id est condimenta, opinor.

s Vide supra num. 4, dictaque hic ad lit. p.

t Jurerit hæc omnia ex testimonio jurato ipsiusmet Hugonis de Atforton, qui magnam in illis partem habuit, confirmasse. Postquam dictum erat, Hugonem ad clamorem Thomæ accurrisse, puerumque ab eodem jam ex aqua extractum reperisse, subditur ibidem : Et levans ipse testis (Hugo) ipsum Wilhelmum mortuum, et nullum in se signum vitæ tunc habentem, de prædicta arena, portavit ipsum ad quamdam plateam seu aream, sitam in dicto loco de Donington, et posuit ipsum super herbam viridem in dicta platea. Et ad clamorem ipsius testis et prædicti Thomæ supervenerunt omnes testes supra producti, et plures alii, mares et mulieres ejusdem parochiæ. Cum autem omnes prædicti et alii, qui videbant dictum Wilhelmum submersum, reputarent, ipsum esse vere mortuum, quia nullum signum vitæ apparebat in eo, et habebat corpus frigidum, membra adeo rigida, quod non poterant plicari, et violenter dentes ad invicem constrictos, labia retracta, oculos apertos, et pupillam oculorum ex quadam tela opertam, ita quod non poterat videri ipsa pupilla, et nulla spes adesset eis, quod ipse Wilhelmus naturaliter resurgere posset, ipse testis dixit astantibus, quod Deus operabatur multa miracula pro S. Thoma de Herefordia, et quod mensurarent ipsum Wilhelmum ad dictum Sanctum, et quod rogarent eum, ut rogaret Deum, quod mitteret prædicto Wilhelmo mortuo vitam. Et ipse testis cum filo, (nescit, a quo habito) mensuravit dictum Wilhelmum ad prædictum S. Thomam; et ipse et omnes astantes, flexis et nudis genibus super terram, multi ex astantibus cum lachrymis, rogaverunt cum devotione dictum S. Thomam, quod mitteretur vita dicto Wilhelmo. Et post dictam mensurationem ipse testis cum manibus aperto violenter ore dicti Wilhelmi,

EX PROCESSU
CANONIZ.

Wilhelmi, et ligno inter dentes ipsius, videlicet, ne os denuo clauderetur, apposito, levavit dictum Wilhelmum per pedes sursum, capite pendente aliquantulum deorsum; et per os ejusdem videlicet illico exivit aqua ad quantitatem mediæ lagenæ, ut sibi videtur. Postmodum exuentes dictum Wilhelmum, introduxerunt in domum Wilhelmi de Donington, avi Thomæ, testis proxime examinati; et facto igne, calefecerunt corpus totum ipsius Wilhelmi: et quando erat calefactum ex una parte virtute ignis, et calefaciebant ipsum ex alia, pars corporis primo calefacta demum efficiebatur frigida, sicut prius. Et ita steterunt circa dictum puerum ab hora Tertia, qua levaverat ipse testis dictum Wilhelmum de arena prope ripam aquæ, usque ad horam Nonæ, priusquam apparerent aliqua signa vitæ in eo.

u Idem Hugo de hisce sic testatus est. Post horam vero Nonæ per tantum spatium, quod homo potuisset de passu ivisse per tria milliaria vel circa, ipse testis applicuit os suum et genas suas ad os dicti Wilhelmi, et posuit digitum intra os dicti Wilhelmi pluries, et finaliter strinxit cum dentibus dictum digitum, et sensit halitum; et apponens manum ad ventrem circa cor ipsius Wilhelmi, sensit ipsum cor palpitare, sicut palpitabat cor hominis attrahentis halitum; et ex tunc omnes astantes, videntes prædicta signa vitæ in dicto Wilhelmo, laudaverunt et glorificaverunt Deum et dictum S. Thomam; gratias agentes eidem. *Hæc ille die 28 mensis Septembris testificatus est: postridie vero asserta sua latius exponere jussus*, dixit, quod post dictam palpitationem cordis dictus Wilhelmus movit oculos, et tela, quæ cooperiebat pupillam oculorum, disparuit; et torvo oculo inspiciebat astantes, et parum ante dictam motionem oculorum emittebat parvos vagitus; post dictam vero motionem et circumspeditionem idem Wilhelmus emisit magnum rugitum, et cum dicto rugitu clausit oculos; et tunc astantes dixerunt, ipsum esse mortuum. Sed ipse testis sentiens adhuc palpitationem cordis et halitum ipsius Wilhelmi, quem tenebat in gremio suo, dicebat, quod non erat mortuus: et sic quievit et stetit in gremio testis dictus Wilhelmus, ut dixit, quasi soporatus per tantum spatium, quod ipse testis ivisset de passu per unum milliare; et a prima palpitatione cordis et attractione halitus, primo sentitis per ipsum testem, usque ad motum dictorum oculorum fluxit tantum tempus (ut respondit interrogatus) quod ipse potuisset ivisse per duo milliaria. Item dixit, quod, cum dictus Wilhelmus stetisset quasi soporatus post clausuram oculorum gremio suo per spatium supradictum unius milliariis, aperuit oculos, et aspexit astantes; et habuit aspectum placidum, et fuit ita bene coloratus, quod ipse testis non viderat eum (ut dixit) ita bene coloratum ante dictam submersionem, nec vidit post. Et ipse testis, videns ipsum Wilhelmum vivere, petiit ab eo, si volebat aliquid habere; et ille respondit, quod sic, panem et caseum. Et dederunt sibi, et comedit: et interim fecerunt sibi tostam, id est, panem rostitum (*seu tostum*) ad ignem, et posuerunt in cervisia, ut eam calefaceret, et dictum panem cum dicta cervisia administraverunt ei. Et cum comedisset et bibisset, recognovit astantes, et respondit eis; et exinde fuit positus ad quiescendum. Et ipse testis rediit ad domum suam, et non vidit eum exinde de pluribus diebus... Sed adhuc dictus Wilhelmus vivit.

x Appodiamenta ab Italico appoggio Latine fulcro. *Teste Hugone mox laudato*, prædictus pons erat ligneus et fuerat fractus, et inter fracturas ipsius pontis fuerat apposita una trabs latitudinis unius pedis cum dimidio; et subtus dictam trabem currebat aqua, habens in profunditate circa quatuor pedes, et a superficie ipsius æque usque ad dictam trabem erant quasi quatuor alii pedes. Et hoc respondit, se scire, quia frequenter fuit piscatus

(ut dixit) in loco prædicto, arbitrans, prædictum D Wilhelmum cecidisse de dicta trabe in aquam etc.

y Porro Wilhelmi mater Alicia a commissariis requisita: Infra quod tempus dictus Willelmus fuit post resuscitationem incolumitati pristinae restitutus? Respondit, quod infra mensem post non fuerat restitutus pristinae incolumitati; nec adhuc habere pristinum colorem et quod adhuc est pavidus, quando videt pontes et aquam. *Vel ad hoc vel ad præcedens miraculum referenda sunt hæc bullæ canonizationis verba*: Infans item biennis quidam in qua quadam submersus et mortuus, extractus inde, post factum pro ipso votum miraculose extitit suscitatus.

MIRACULUM IV.

Item alter puer, in fluvio submersus, ad vitam revocatus.

Nicolaus filius Joannis Piscatoris a decem et septem annos natus, productus a magistro Henrico procuratore capituli Herefordiensis, requisitus, ut narraret illud, quod sciebat de miraculo, quod dicitur in ejus persona contigisse; dixit, quod quadam die Sabbati, sunt octo anni vel circiter elapsi, at nescit, quo mense, ut sibi videtur, eo tempore, quo gentes communiter peregrinantur ad S. Milburgam in prioratu de Wenlok b, nescit, de qua diocesi, et eo tempore, quo solent homines torrere spicas bladi in campis, et comedere granum manibus confricatum, ipse testis duxit quamdam vaccam patris sui rufam, albam in capite, deputatam custodiæ ipsius testis, ad quamdam pasturam prope domum patris sui circa campum domini ejusdem villæ, qui campus vocatur Crofta Domini c; et cum dicta vacca non esset ad plenum domita, et discurreret plusquam ipse testis vellet, et intraret blada d dicti domini, idem testis volens compedicare e dictam vaccam cum circulis facendis ex virgulis viridibus, accessit ad quemdam locum, qui vocatur Skedemeris Croft e, prope dictum campum domini ex una parte, et ex alia prope ripam fluminis vocati Weye, currentis in loco prædicto.

26 Et quia virgulæ quædam, de quibus voluit dictos circulos facere ad dictam vaccam compedicandam, erant per patrem ipsius testis positæ in batello seu navicula, cum qua pater piscabatur, quæ navicula erat in flumine supradicto prope ripam cum catena ferrea colligata, volens de ripa intrare dictam naviculam, cum dicta ripa esset lubrica, collisit, et collapsis ejus pedibus, cecidit in aquam inter naviculam et ripam, et sensit se esse diu in aqua subtus dictam naviculam, et quod postea aqua portabat eum, sed nescit, quid ex tunc actum fuerit de eo; sed ea hora, qua gallinæ ascendunt perticam ad quiescendum de nocte, ipse invenit se in domo et in lecto patris sui, et fuit evigilatus. Item interrogatus, qua hora ceciderat in dictam aquam, respondit, quod jentaverat, id est, comederat in mane, et quod cecidit in dictam aquam circa mediam primam.

27 Item interrogatus, si recordatur, quod in dicta aqua post præmissum casum biberit, dixit, quod sic, ultra mensuram et velle suum; et fuit sibi relatum, quod biberat ultra unam lagenam aquæ. Item interrogatus, si recordatur, se aliquid vidisse in aqua prædicta, respondit, quod non vacavit sibi tunc aliquid videre. Item requisitus, si cogitavit de Deo et de dicto S. Thoma aut de aliis Sanctis, dum erat in dicta aqua, et si rogavit, quod liberarent eum a periculo, respondit, quod cogitavit de Deo, et volebat eum rogare, quod daret sibi gratiam, ut applicaret ad terram; et cum aperiebat os, aqua subintrabat; non tamen recordatur, quia erat tunc juvenis, quod haberet tunc, vel prius habuisset in memoria dictum S. Thomam, vel aliquem alium Sanctum. Item interrogatus, si recordatur, se vidisse aliquos homines, vel aliquas res

Puer novennis, a

E

b

c

d

e

at. Skedemstrot

solus naviculam ingredi volens,

F

in fluvium lapsus, postea resuscitatur;

* i. e. jacuit

A res ab eo tempore, quo sensit, se esse subtus naviculam, et quod aqua ducebat eum, usque ad illud tempus, quo sensit, se evigilatum in lecto et domo patris sui; respondit, quod non.

quod ipse testatus est.

28 Item interrogatus, si esset devotus ad dictum S. Thomam, respondit, quod sic; quia dicitur sibi, quod mensuratus fuerit ad dictum S. Thomam, et ejus meritis resuscitatus: et ideo dicit decies PATER NOSTER et decies AVE MARIA, quando surgit de lecto, et postmodum pluries, quando vacat sibi. Item cum dictus Nicolaus videretur aliquantulum languidus, fuit requisitus, si post dictam submersionem fuerat bene sanus, ut prius; respondit, quod non, quia prius non senserat ponderositatem in corpore, sed ex tunc fuit frequenter ponderosus et aggravatus in corpore circa cor; ita quod interdum vix poterat ire de una vel duabus diebus. Et quia simplex erat multum dictus Nicolaus, non fuit super pluribus a dictis dominis commissariis interrogatus: et deposuit in Anglico, quia nesciebat loqui litteraliter, nec Gallicum, sicut dixit. Actum etc.

Nimirum jussus a patre virgam e scapha quæverit,

B runt elapsi septem anni g, ipse testis circa ortum solis, ut arbitratur, fecit duci per dictum Nicolaum, filium suum, quamdam vaccam suam rufam, habentem stellam albam in capite, ad quoddam pasturale prope Croftam h sive campum domini villæ de Huecapel, qui campus est modico spatio intermedio contiguus flumini vocato Weye, et dictus filius rediit cum dicta vacca ad domum ipsius testis post horam Tertiæ i, et comedit panem et lac, et circa horam mediam inter tertiam et meridiem dictus testis præcepit dicto filio suo, quod iret ad quærendum quamdam virgam in navicula ipsius testis, quæ erat in flumine supradicto; et ivit, et ipse testis remansit in domo sua, æstimans, dictum Nicolaum ludere cum cœtaneis suis.

in fluvium incidit: pater ab alio puero monitus

50 Postmodum circa mediam horam, ut arbitratur, inter Nonam k et vespas, veniens ad domum ipsius testis quidam parvulus quatuor annorum vel circa, filius cujusdam pauperulæ mulieris, mendicantis in dicta villa de Huecapel (de quorum parvuli et pauperulæ mulieris nominibus respondit se non recordari, nec scire, ubi modo sunt) dixit ipsi testi, quod prædictus Nicolaus ejus filius fuerat submersus in dicto flumine de Weye; et continuo currens ipse testis ad dictum flumen, in quo flumine juxta ripam erat navicula sua, cum qua piscabatur, ligata prope campum Joannis Skydemore l, et in qua quidem navicula idem testis reliquerat dictam virgam viridem, de qua virga volebat ipse testis facere circulos ad compediendum dictam vaccam, ne discurreret per blada; ideo * præceperat prædicto filio suo, quando recessit de domo sua, quod apportaret sibi prædictam virgam; vidit prope dictam navem in ripa vestigia hominis, qui propter lubricitatem dictæ ripæ videbatur cecidisse in aquam fluminis inter ripam et navem: et statim cogitavit, dictum filium suum de prædicto loco cecidisse et lapsum fuisse in aquam prædictam.

* al. et

eo accurrens, inventum præferrata adunca pertica extrahit,

51 Et pergens per ripam, circumspexit, si videret prædictum filium suum intus aquam; et dum circuiret, vidit prope locum, in quo primo fuerat ligata navicula sua, ad quadraginta pedes vel circa in quodam sinu aquæ profundæ per decem et octo pedes, vel circa, quamdam albedinem. Et quia dictus filius suus erat, ut pauper, indutus et circumvolutus quodam linteamine albo, arbitrans ipsum esse, apposito croco m ferreo et pertica, elevavit et traxit sursum a fundo aquæ cum dictis croco et pertica (quæ pertica habebat decem et octo pedes in longum, et vix poterat attingere ad ipsum submersum) dictum filium suum ad ripam, et invenit, ipsum esse mortuum. Et cum Lucia uxor

ipsius testis, mater dicti Nicolai, cum Christina filia Henrici, testis supra producta et nondum examinata, superveniens, viso dicto filio suo sic submerso et mortuo, et ipse testis postea dolorem ferre nequeutes, commotis visceribus, collapsi fuissent ad terram quasi exanimis, et demum perfusi aqua in facie ad seipsos rediissent, dicta Christina, quæ traxerat dictum Nicolaum remotius aliquantulum ab aqua prædicta, perfundente et aspergente dictam aquam in facies eorumdem; mater dicti pueri mensuravit ipsum mortuum cum quodam filo ad S. Thomam de Herefordia.

EX PROCESSU CANONIZ.

52 Et rogavit dicta mater Deum et dictum S. Thomam, quod posset habere dictum filium suum vivum, cum magna lachrymarum profusione; et ipse testis et dicta Christina et Felicia Morker, testes supra productæ, rogaverunt etiam, flexis genibus et cum lachrymis idem. Cum autem fuisset mensuratus, continuo aperuit os suum dictus Nicolaus, quod quidem os ipse testis prius non potuerat aperuisse, cultello etiam appposito, nisi fregisset dentes ipsius Nicolai. Attraxit etiam ipse Nicolaus immediate post dictam oris apertionem brachia sua ad se, quæ prius habebat protensa et adeo rigida, quod dictus testis nullo modo potuerat dicta brachia plicasse ante ipsam mensurationem, ni ipsa brachia confregisset. Postmodum ipso teste sublevante per pedes dictum filium suum, et prædictis Lucia matre et Christina moventibus et confricantibus ventrem ipsius Nicolai, exivit aqua per os ipsius Nicolai ad quantitatem duarum lagenarum, et post aquam exivit lac, quod prædictus Nicolaus biberat ante dictam submersionem n. Et post præmissa fuit portatus dictus Nicolaus per ipsum testem et dictam Christinam in brachia ad domum ejusdem testis, et in lecto ipsius testis collocatus.

et S. Thomæ commendatum domum deferit;

53 Et cum stetisset in dicto lecto per tantum tempus, quod homo potuisset ivisse de passu per quinque miliaria, et nulla alia signa vitæ apparuissent in dicto Nicolao, nisi apertio oris et attractio brachiorum prædictæ; et ipse testis reputaret adhuc dictum filium suum mortuum, qui habebat corpus totum frigidum et rigidum et subpallidum, seu lividum ad modum plumbi, et teneret oculos apertos et quadam tela velatos, cogitans ipse testis de sepultura prædicti filii sui, et quod ipsum corpus ad sepulturam pararetur, apposisit duobus digitis ad palpebras oculorum ipsius Nicolai, voluit et tentavit claudere dictos oculos; et cum teneret cum digitis palpebras oculorum ipsius filii sui clausos, clamavit ipse filius, dicens: DOMINA *, ADJUVA, SANCTE THOMA, ADJUVA o, repetendo bis vel ter prædicta verba. Et tunc testis amovit digitos ab oculis ipsius Nicolai: et dictus Nicolaus movit oculos et circumspexit astantes. Et prædictus testis, applicata et elevata manu propria prope faciem dicti filii sui, petiit, si videbat; et ille respondit, quod sic, manum ipsius tenens. Tunc ipse testis movit digitos suos, petens a dicto filio suo, si videbat, quid ipse pater faciebat; et responso per ipsum filium, quod dictus pater movebat digitos suos, ipse testis et ejus uxor, qui tunc soli erant cum præfato eorum filio, laudaverunt et glorificaverunt Deum et dictum S. Thomam, gratias agentes et immediate miraculum convicinis eorum publicantes.

ubi, cum mortuus crederetur, ipsemet Sanctum in-clamavit.

* al. Dulcis domina

54 Qui convicini videntes, dictum Nicolaum vivere, laudaverunt similiter et glorificaverunt Deum et dictum S. Thomam, et gratias egerunt eis. Item dixit, quod post præmissa dictus Nicolaus, cum ter rejecisset lac calidum, per matrem cum cocleari ligneo in os ejus effusus, quarto dicto lacte infuso in ore ejus, retenuit ipsum lac, et quievit et dormivit usque ad secundum galli cantum, et ex tunc excitatus dixit, quod esuriebat. Et ipse testis præparata lacticinia cum similagine ministravit eidem, et comedit et iterum obdormivit usque ad diem; et tunc excitatus induit se dictus Nicolaus, sedens in lecto, et dixit ipsi testi patri

et comedit, ac triduo post ad ejusdem Sancti tumulum pedes profectus est.

IN PROCESSU
CANONIZ.

patri suo; Pater, nimis differimus ire ad S. Thomam. Et die Martis proxime subsequenti ipse Nicolaus propriis pedibus cum patre et matre ipsius et aliis vicinis venit ad tumultum dicti domini Thomæ in ecclesia Herefordiensi; et recesserunt de villa eorum, distante ab Herefordia per sex miliaria, ante ortum solis, et applicuerunt ante horam tertiae. Et inquisito de dicto miraculo per canonicos Herefordienses, fuerunt pulsatae campanae, populus congregatus, processio facta, miraculum populo publicatum, et praedictus Nicolaus populo monstratus et exhibitus, et cantatum, nescit quid. Et omnes, qui convenerunt ad publicationem dicti miraculi laudaverunt et glorificaverunt Deum et dictum S. Thomam.

Submersi pa-
ter aliquot re-
rum adjuncta

53 Item requisitus, qua hora diei dictus Nicolaus movit oculos et fuit locutus post extractionem de aqua, ut supra deposuit; respondit, quod circa horam mediam inter Nonam et solis occasum. Item requisitus, quot annorum erat dictus filius suus tempore praedictae submersionis, respondit, quod novem annorum vel circa. Item requisitus, per quantum tempus dictus filius suus steterat in dicto flumine submersus, et qualiter fuerat submersus; respondit, se nescire certitudinaliter; sed ex conjecturis probabilibus existimat, quod in aquam ceciderit ante meridiem quasi hora media inter tertiam et meridiem. Requisitus, quæ sunt praedictae conjecturae, dixit, quod circa dictam horam mediam inter tertiam et meridiem dictus filius suus exivit domum suam de mandato ejus ad quaerendum virgam praedictam, quæ erat in navicula supradicta; et Margarita Fraunceps villæ de Eneston, quæ erat ex altera parte fluminis, vidit dictum Nicolaum venientem ad dictam naviculam, cum recessisset de domo ipsius tistis, et vidit ipsum tunc labi et cadere in flumen praedictum; sicut narravit praedicto testi.

a commissio-
nis jussus
exponit.

56 Item requisitus, quare dicta Margarita Fraunceps non subvenit dicto Nicolao, vel non revelavit hoc aliis; respondit, quod dicta aqua erat ita profunda et ita lata, quod nullo modo dicta Margarita ex alia parte aquæ potuisset venisse sine navi ad aliam partem aquæ, in qua ceciderat dictus Nicolaus; nec de prope ad duo miliaria erat aliqua navis, cum qua posset dicta aqua transiri, nisi navis ipsius testis, quæ erat cum catena ligata ex parte ripæ, in qua fuit demersus dictus Nicolaus: nec aliquis pons erat ibi propinquus, nisi ad sex miliaria. Præfata autem Margarita dixit ipsi testi, quod ipsa clamaverat pluries, et non fuerat audita. Requisitus, qua die narravit sibi praedicta dicta Margarita; dixit, quod in crastinum, cum ipse testis piscaretur in aqua praedicta, et quod dicta Margarita fuit desponsata cuidam et transducta, nescit ubi. Item requisitus, si dictus filius suus fuit de pleno restitutus incolumitati pristinae post dictam resuscitationem, dixit, quod per annum unum stetit, priusquam restitueretur pristinae sanitati, et tunc etiam fuit frequenter gravatus circa cor dolore p.

ANNOTATA.

a Piscatoris vocabulum videtur Joannis patri non proprium fuisse, sed conditionis illius, aut certe ab hac eidem datum. Habitabat autem ille in parœcia de Huecapel, diœcesis Herefordiensis. Testes, qui hoc miraculum attestati sunt, in catalogo meo enumerantur, ut subdo. xciii testis, Nicolaus filius Joannis Piscatoris, annorum 17 circiter, de se ipso. xciv testis Joannes Piscator, pater dicti Nicolai, sexagenarius circiter. xcv testis Lucia, uxor dicti Joannis Piscatoris, quadragenaria circiter. xcvi testis Christina, filia Henrici de Huecapel, annorum 40 et amplius. xcvi testis Felicia Morker, annorum 20. xcvi testis, D. Walterus de Caple, presbyter, rector ecclesiæ de Huecapel praedictæ.

b Hæc regia virgo S. Milburga colitur Romanoque Martyrologio inscripta est die 23 Februarii,

ad quam ejus gesta illustrata apud nos sunt. Colitur D item die 26 Maji, quo sacrum illius corpus inventum fuit. Quod ad locum attinet, Wenlochiū, Anglis Wenlocke, oppidum est comitatus Salopiæ, vernacule Shropp-shire, de quo Camdenus in descriptione ejusdem comitatus sic breviter meminit: Wenlocke, nunc calce, sub Richardo secundo æris fodina notum. Sed multo notius Saxonico seculo antiquissima sanctimonialium habitatione, ubi Milburga sanctissima virgo vitam egit, et tumultum accepit; quod restauravit et monachis implevit comes Rogerus de Montegomerico. Plura de eodem loco vide apud Henschenium nostrum loco citato, ubi etiam invenies, diœcesis Herefordiensis fuisse, et post extinctas ibidem sanctimoniales, a Cluniacensibus inhabitatum. De tempore, quo miraculum hoc contigit, in testimonio patris redibit sermo.

c Nicolai pater infra num. 29 habet: Ad quoddam pastorale (id est pratum) prope Croftam, sive campum domini villæ de Huecapel. Apud Spelmannum in Glossario Croftum, Croftus, Cruftum, Anglice Croft, dicitur esse prædiolum pone habitaculum rusticum, a latioribus campis ideo distinctum, ut animalia rustica subitis usibus exhibeat.

d Bladum quibusdam bladum, inquit idem Spelmannus, hanc vocem a Saxonica Blada deducens, nostro foro de segete tantum intelligitur, E præsertim etiam in herba.

e Id est, pedes vinculis seu compedibus impedire, quo minus libere incederet.

f Ex hujus testimonio clariora fient, quæ filius obscure narravit, nullaque dicemus, quæ iste non poterat, nisi ex aliorum narratione, scivisse.

g Contigit ergo hoc miraculum anno Christi 1500, quo Vigilia Pentecostes incidit in diem 28 Maji; quod recte congruit cum testimonio Nicolai, supra num. 23 asserentis, ista sibi accidisse eo tempore, quo gentes communiter peregrinantur ad S. Milburgam in prioratu de Wenlok; nimirum ratione festi inventionis ejusdem sanctæ virginis, quod die 26 Maji ibidem celebrari solitum dici.

h Adi Annotata hic ad lit. c.

i Id est, post nonam matutinam.

k Nona nostrati horæ tertiæ pomeridianæ respondet, uti jam alias monui.

l Supra num. 23 paulo aliter scribitur.

m Crocus, seu Croccus, a Gallico Croc, Latine est uncus.

n Papebrochius hic ex testimonio matris (ut apparet) quod non habemus, in margine annotavit, post hac etiam sanguinem ex ore manasse, visumque eidem matri, manu sua exploranti, aliquem in eo habitum fuisse, sed eam nullum in oculis reliquisve corporis membris deprehendisse. F

o Rursum Papebrochius in margine adjecit: Eadem mater requisita, de qua domina intelligebat Nicolaus, dicendo: DULCIS DOMINA, ADJUVA ME? respondit, quod de Domina cæli; et quod erat talis modus et communis in patria per talia verba invocare auxilium B. Mariæ. Item requisita, si dictus Nicolaus fuerat ductus ad tumultum D. Thomæ ante submersionem; et si consueverat eum nominare; respondit, quod non venerat ad tumultum, sed frequenter eum nominaverat, et nominaverat, quia juratur communiter per dictum S. Thomam.

p Mater de eodem interrogata (ita denuo Papebrochius hic) respondit, quod per mensem non fuit ita fortis, sicut prius; et quod jam triennio elapso laboraverat febre acuta per septem dies. Forte vel hic mensis pro anno, vel in testimonio patris annus pro mense ex errore positus. Alter morbus, sive febris illa acuta ad rem non pertinet. Hujus miraculi memoria exstat in Bulla canonizationis hoc modo: Puer quidam annorum novem submersus in quodam flumine, postquam extractum de aqua Sancto huic aliqui devoverant, restitutus est vitæ pariter et salutis.

A

MIRACULA V, VI ET VII.

Infans, contrito a rota capite, mortuus, vita donatus : duæ mulieres contractæ, ad Sancti tumulum membrorum usum consecutæ.

Infanti dormienti rota plaustrī onusti caput conterit,

a

b

c

Robertus Russel productus a procuratore, et requisitus, ut narraret, si quid sciebat de miraculo supradicto *a*; dixit, quod quarta feria in hebdomada Paschali proxime elapsa fuerunt tres anni elapsi *b*, quod ipse testis, cujus domus fuerant prius combustæ pro majori parte, extrahebat terram de area dictarum domorum, quas habet in villa de Ellefeld *c*, cum quodam plastro, quod quidem plastrum onustum terra prædicta trahebatur a quatuor bobus suis, et ipse idem minabat plastrum cum Lætitiâ uxore suâ. Contigit autem cito ante horam Primæ, dum dictum plastrum sic onustum transiret per arcem, in qua fuerat prius aula ipsius testis, quæ tunc fuerant combusta, quod præfatus Galfridus ejus filius dormiebat in area supradicta super terram duram et planam ac solidam; et dum dictum plastrum esset prope dictum Galfridum, ita quod jam erat in ascensu super caput ipsius Galfridi, dicta Lætitiâ existens ex alia parte plaustrī, viso prædicto filio suo, et quod rota plaustrī sic appropinquaverat ad caput ipsius Galfridi, et sic directe habebat transire super ipsum caput, quod secundum viam naturæ necesse erat, ipsum Galfridum mori ex oppressione dicti plaustrī; exclamavit, dicens prædicto testi : Filius noster mortuus est !

spectantibus parentibus, qui cum pro ejusdem vita

58 Et ipse testis inclinans se et respiciens ad rotam ipsius plaustrī, quæ erat ex parte dextera et remotior ab eo, vidit dictam rotam recte transeuntem et descendentem super caput dicti Galfridi, dormientis tunc, et tenentis unam aurem et tempora super terram; et dicta rota transivit super aliam aurem et tempora, et descendit per oculos. Cum autem dictum plastrum pertransisset, quia dictus testis non habebat tempus nec retentaculum, cum quo retraheret boves vel plastrum; nec quod posset subtrahere ante rotæ transitum puerum, levantes ipse testis et dicta Lætitiâ supradictum eorum filium de dicto loco, invenerunt ipsum mortuum, et nullum in se habentem motum nec flatum. Dubitantes autem, eis posse periculum et dispendium provenire a curia regia; quia fuissent ipse Robertus et Lætitiâ incarcerati, et boves et plastrum et alia bona eorum confiscata, si fuisset casus tunc publicatus; voluerunt celare casum prædictum, et celaverunt, prout potuerunt, et nemini dixerunt; dictum eorum filium mortuum ponentes et recondentes in lecto eorum existente, in angulo dextero cujusdam domus eorum, quæ remanserat incombusta.

reliquo die ac nocte S. Thomam orasent,

59 Et mansit in dicto lecto usque ad horam mediam inter nonam et vespem, et frequenter ipse testis et dicta Lætitiâ, ex quo collocaverant eum in prædicto lecto, palpantes ipsum et manus apponentes circa cor et circa os et nares, nullum motum nec halitum senserunt in eo; et corpus fuit effectum frigidum et rigidum, et nullum in se signum vitæ habebat. Dicta autem hora media inter nonam et vespem ipse testis reducens ad memoriam, quod Deus operabatur multa miracula pro dicto S. Thoma, mensuravit cum dicta Lætitiâ uxore sua præfatum eorum filium ad dictum S. Thomam; et ambo, flexis genibus, cum lachrymis et devotione rogaverunt Deum, ut pro amore dicti S. Thomæ mitteret vitam in prædictum eorum filium mortuum, dicentes PATER NOSTER et AVE MARIA pluries. Et post prædictam mensurationem steterunt circa dictum eorum filium usque ad crepusculum *d*, nulla signa vitæ etiam tunc videntes vel sentientes in eo.

40 Cum autem et adhuc starent circa dictum

puerum, in oratione et devotione perseverantes et sperantes de auxilio Dei et dicti S. Thomæ, in aurora subsequenti audierunt quamdam vocem puerilem, quam emisit aspere et alte dictus filius eorumdem, quæ quidem vox non habebat certam significationem, nisi doloris vel horroris, quia dictus filius nesciebat fari, cum tunc non esset, nisi ætatis unius anni cum dimidio vel circa. Et circumspectantes ipsum cum lumine, viderunt, quod aperuit et movit oculos : et cum dicta Lætitiâ accepisset eum in gremio suo, et misisset mamillam in os ejus, suxit lac, et exinde mater fovit eum usque ad tertium diem. Et tertia die risit, et ivit, sicut prius. Oculi tamen videbantur lividi et inflati, et livor apparebat per totam illam partem capitis, super quam transiverat dicta rota, et dictus livor duravit per hebdomadam vel circa, et ex tunc recessit dictus livor pro majori parte; remansit tamen aliquid de livore et inflatura in superiori parte superciliorum ipsius Galfridi usque ad festum nativitatis * B. Joannis Baptistæ, tunc proxime subsecutum *e*.

41 Requisitus, si ex dicta concussionem rotæ plaustrī emanaverit sanguis per os, aures, nares, oculos, vel per aliquam partem capitis ipsius Galfridi, et si pellis et ossa dicti capitis fuerunt contracta; respondit, quod non exivit sanguis, nisi de aure ipsius Galfridi, quam tenebat versus terram, quando fuit oppressus a rota prædicta; et dictus sanguis non fluxit a cerebro, nec a parte interiori capitis, sed ab extremitate auris; quia subtus aurem dicti Galfridi invenerunt unum lapillum ita grossum, sicut esset una grossa nux, qui læserat aurem dicti Galfridi, et dictus lapillus inventus fuit contractus subtus aurem prædictam, nescit tamen, si dicta contractio lapilli contigerit cum oppressione dicti Galfridi, vel ante. Pellis vero capitis præfati Galfridi non fuit contracta; ossa tamen videbantur fuisse contrita ex oppressione dictæ rotæ : nam cum applicuissent manus ad dictum caput conquassatum et contritum ex oppressione dictæ rotæ, non senserunt duritiem ossium, sed quasi molliciem carniū; et post præfatam conquassationem et contritionem caput ipsius Galfridi fuit effectum tenue et oblongum, sicut res aliqua mollis, quæ fuisset oppressa : sed ipse testis manibus suis contractans ipsum caput, reduxit ipsum, prout melius potuit, ad formam priorem. Sciendum vero, quod dictus Galfridus, sicut ex inspectione apparuit dictis dominis commissariis et infrascriptis Fratribus, et nobis notariis hujus processus, adhuc habet caput oblongum et tempora et ultra aures aliquantulum constricta, et caput acutum; nulla tamen cicatrix apparet in ejus capite.

42 Dominus Gilbertus de Chevenigh presbyter, perpetuus vicarius ecclesiæ de Magna Markele *f*, requisitus, ut narraret, si quid sciebat de miraculo, quod in personam Julianæ Kock dicitur contigisse *g*, dixit, quod, ipso existente custode tumuli dicti domini Thomæ et vicario in ecclesia Herefordiæ, anno Domini millesimo ducentesimo octuagesimo septimo contigit, quod in die Parasceve hora Primæ, dum prædicta Juliana staret in dicta ecclesia Herefordiæ in quadam sporta de virgulis, cum qua sporta asportata fuerat ad ecclesiam Herefordiensem per Philippum le Longe, testem supra juratum, et per quamdam mulierem (cujus nomen dixit se nescire) ut miraculose curaretur ibi meritis dicti S. Thomæ, pro quo Deus in dicta ecclesia anteriori tempore quatuor miracula fuerat operatus.

43 Videns ipsa Juliana, quod quidam alius contractus pedibus, qui vocabatur Philippus Cytharista, et morabatur in civitate Herefordiæ, et stabat in quadam alia sporta in dicta ecclesia Herefordiæ, expectans ibi miraculose meritis dicti S. Thomæ beneficium recipere sanitatis, fuerat in dicta hora Primæ, vidente ipso teste, miraculose curatus et erectus, et ambulaverat circa tumulum supradictum

EX PROCESSU
CANONIZ.
idem infans in
aurora plane
revixit.

* al. natalis

e
Exponitur,
quam graviter
contritum
fuerit ejusdem
caput.

E

F

Mulier contracta, delata in sporta ad tumulum Sancti

f

g

subito sanatur;

EX PROCESSU
CANONIZ.

h

supradictum absque aliquo appodiamiento *h*; accensa ipsa Juliana, et ducta, nescit, quo fervore, per seipsam absque humano adjutorio exivit de dicta sporta, in qua tenebat tibias plicatas et sedebat curva, et dimissa dicta sporta in loco, in quo sic stabat in ea; sed aliquantulum cum pede a se elongata, erecta sine appodiamiento et sine aliquo adjutorio humano, non claudicando, prædicta hora venit ad tumulum supradictum *i*, et oravit ibidem et obtulit ibi unum denarium, et narravit ipsi testi et aliis et specialiter * domino Henrico de S. Albano, custodi tunc cum ipso teste dicti tumuli, et magistro Rogerio de Sevenok, tunc canonico Herefordiæ, jam defunctis, quod dictus S. Thomas dixerat ipsi Julianæ, quod surgeret et ambularet.

sed postquam
sportam in
ecclesia reli-
ctam repetiit,

B

44 Item dixit, quod, cum dicta Juliana narrasset prædicta, dimissa sporta, cum qua asportata fuerat in dicta ecclesia Herefordiæ, rediit propriis pedibus ad domum suam, quam habebat in dicta villa de Eton, distante per tres leucas, ut credit, ab ecclesia Herefordiæ. Idem tamen testis non vidit eam progredientem, nisi ad portam domus Fratrum Minorum de Herefordia; sed ab ipsa Juliana et ab aliis communiter referebatur, tunc ipsam ivisse propriis pedibus ad dictam domum suam, et publicasse prædictum miraculum in parochiali sua ecclesia de Eton die Paschæ. Item dixit, se ex communi relatu habuisse, quod, prædicta Juliana sic reversa ad domum suam, quædam convicina ipsius Julianæ, quæ accommodaverat sibi prædictam sportam, cum qua fuerat asportata ad ecclesiam Herefordiæ, repetiit dictam sportam a Juliana prædicta, et ipsa Juliana in crastinum Paschæ misit ad ipsum testem mulierem *k*, cujus nomen ignorat, ut per eam sibi remitteret dictam sportam; et ipse testis remisit eam.

k

rursum con-
trahitur, et in
eadem illuc
relata denuo
sanatur,

C

45 Item dixit, se ab ipsa Juliana et ex communi relatu percepisse, quod immediate cum dicta sporta fuit per præfatam mulierem reportata ad domum ipsius Julianæ, in continenti dicta Juliana fuit effecta contracta, ut prius, et in die Martis subsequenti idem testis vidit, ipsam Julianam contractam reportari, nescit per quos, in eadem sporta ad dictam ecclesiam Herefordiensem circa horam Primæ, et vidit ipsam lachrymantem. Et in dicta ecclesia Herefordiæ stetit sic contracta in præfata sporta tota illa die Martis et nocte subsequenti, et in die Mercurii et in nocte subsequenti. Et postmodum in die Jovis circa ortum solis, ipso teste vidente, erexit se et exivit de dicta sporta, clamans, Sancte Thoma, sancte Thoma, gratias tibi ago; habe tuam sportam, et fac inde, quidquid volueris. Et ambulavit, ad tumulum veniens, et tota illa die remansit in ecclesia, ambulans et laudans et glorificans Deum et dictum S. Thomam; et fuit perfecte curata; et ex tunc ipse testis vidit eam per biennium qualibet hebdomada in die Martis venire peregrinam ad tumulum dicti Thomæ; et dicebat, se venire de domo sua prædicta.

ac pedes do-
mum regredi-
tur.

* al. secundam

* al. deest
quater

* al. quamdam

46 Et ipse testis ivit cum ipsa Juliana per unum milliare in die Veneris post factam * curationem prædictam, cum gaudens reverteretur in domum suam; et tunc non portabat baculum, nec quando veniebat peregrina, ut prædixit, ad ecclesiam Herefordiæ. Et supervixit per duodecim annos, ut audivit referri a pluribus de parochia prædicta de Eton, post miraculum antedictum. Item interrogatus, si ante dictum miraculum noverat, prædictam Julianam fuisse contractam, et qualiter, et ex qua infirmitate, et quanto tempore steterat contracta; respondit, quod, ipso teste, per biennium ante dictum miraculum existente familiari et eleemosynario domini Richardi, nunc episcopi Herefordiæ, prædicta mulier fuit in quadam sporta apportata quater * diversis temporibus ad manerium dicti episcopi, vocatum Sugwas, propinquum dictæ parochiæ de Eton; et ipse testis ministravit quater * eleemosynam Julianæ prædictæ, projiciendo dictam eleemosynam in sportam, extra

quam quidem sportam non vidit eam ante dictum D
miraculum; nec probavit ipse testis, si poterat dicta Juliana ire, vel non; nec vidit tunc ejus pedes vel tibias; sed referebatur communiter, quod per novem *l* annos ante dictum miraculum steterat contracta, nec potuerat ire *m*. Item interrogatus, quot annorum poterat esse dicta Juliana tempore, quo contigisse dicitur miraculum supradictum; respondit, quod quadraginta, ut existimabat, et ultra.

l

m

47 Joannes de Honymer requisitus, ut narraret, si quid sciebat de miraculo, quod in persona Margaritæ, matris suæ, dicitur contigisse; dixit, se vidisse dictam matrem suam per multos annos sanam et robustam corpore; post mortem autem Adæ, viri dictæ Margaritæ et patris ipsius testis, a quo dicta Margarita susceperat quinque liberos, dicta Margarita quadam nocte (nescit, quo anno, nec ex qua causa) incidit in quamdam ægitudinem, ex qua quidem ægitudine fuit sic effecta et contracta, quod nullo modo poterat ire, nec se movere de uno loco per se ipsam absque adjutorio. Et sic stetit fere per decennium contracta, et sentiebat talem dolorem (ut dicebat) acsi fuisset puncta cum acubus. Unde, quando Joanna filia sua, vel aliæ mulieres, volebat eam palpare, propter dictum dolorem non permittebat se tangi manibus, nisi linteaminibus vel pulvinaribus interpositis. Movebat tamen pedes et tibias, sed non poterat se appodiare super eos, nec habebat exterius in pelle vel in carne aliquam apparentem læsionem; de manibus autem et brachiis usque ad cubitum aliquantulum se juvabat, et suere poterat, et erat in tantum extenuata, quod, quando baiulabatur in brachiis, erat levis, sicut unus puer. Et hæc dixit, se frequenter probasse, baiulando eam.

Altera item
contracta per
decennium,

E

48 Item dixit, quod circa finem decennii, quo manserat sic contracta, retulit dicta Margarita prædicto testi et dictæ Joannæ sorori suæ pluries, quod S. Thomas de Herefordia, quem ipsa frequenter viderat, cum esset episcopus Herefordiæ, in episcopali suo manerio de Sugwasse, apparens et * multis noctibus videbatur porrigere sibi manum, et innuere, quod volebat juvare eam. Ex quibus visionibus accensa petebat, quod portarent eam ad tumulum dicti S. Thomæ: quod implere distulerunt per duos menses et ultra, ut possent sibi de pecunia providere, et ut esset commodius et melius tempus. Item dixit, quod post præmissa (nescit, quo anno *n*) die Ascensionis Domini in mane ipse testis et dicta Joanna soror sua, et Alicia de Honymer, testis supra jurata, imponentes dictam Margaritam super quemdam equum, pulvinaribus interpositis, adduxerunt ipsam ad dictam ecclesiam Herefordiensem eadem die circa horam Primæ, et depositam de equo collocaverunt prope tumulum prædictum ex parte dextra; candelam factam in filo, cum quo dicta Joanna prædictam matrem suam prius in domo sua mensuraverat ad dictum S. Thomam, ad ejus tumulum offerentes.

post varias
S. Thomæ
apparitiones,
ad ejusdem
tumulum
portata

* et abundat

n

F

49 Quo facto, ipse testis, relictis in dicta ecclesia Herefordiensi prædictis matre et sorore suis, rediit ad domum suam, et in crastinum mane rediit ad dictam ecclesiam; et tunc narraverunt sibi dicta mater et soror, quod in prædicta die Ascensionis Domini, et cito postquam recesserat inde dictus testis, prædicta mater sua inceperat movere pedes et aliqua alia membra corporis, quod fuerat ducta pedes ad tumulum, et appodiata circuiverat ipsum, et paulatim et successive meliorabatur. Idem dixit, quod, cum ipsa * rediisset ad dictam ecclesiam in dictum crastinum Ascensionis, vidit dictam matrem suam stantem in pedibus suis prope tumulum, ad quod * fuerat adducta; et ivit per se dicta die absque appodiamiento *o*, et jejunabat usque ad vespem singulis diebus, et fuit confessa magistro Joanni de Brunsopæ præmortuo, tunc poenitentiario episcopi Herefordiensis; et in die Sabbati subsequenti post horam Nonæ rediit ad domum suam, distantem ab Herefordia per tria milliaria, cum ipso

incolumitati
restituatur.

* forte ipse

* quem
o

A ipso teste et dictis Joanna et Alicia, et per planam viam peditabat, et per aliam equitabat. Et postquam fuit in domo, paulatim cœpit vigorari, et ivit cum baculo per octo dies et amplius intra domum, ad ecclesiam, et postmodum ivit sine baculo ad agros suos et ad carucam et ad messorum, et laboravit, plene et perfecte curata, ut prius; absque recidivatione *p* per decem annos et amplius, quibus post dictam curationem, ut æstimat, supervixit *q*.

ANNOTATA.

a *In catalogo testium præmittitur hic titulus*: Miraculum quintum in persona Galfridi, a rota oppressi, et post mortem suscitati, narrant sequentes. xcix testis Robertus Russel de Edesfeld, Wigorniensis diœcesis, pater prædicti Galfridi annorum 50, auditus die 9 mensis Octobris a commissariis. c testis D. Gilbertus de Cheveninge, Roffensis diœcesis, vicarius perpetuus ecclesiæ de Magna Markele, Erefordiensis diœcesis, et Joannes Ville de Risschok, parochiæ de Chaddesleye-Gorbet, Wigorniensis diœcesis, presbyteri. ci testis Leticia, uxor prædicti Roberti Russel, mater Galfridi, annorum 40 et ultra. cii testis Willelmus Stolchip, annorum 40 circiter. ciii testis Richardus de Staneweye, parochiæ de Staunton, annorum 56. *Hactenus catalogus, sed horum omnium testimonium nullum habemus descriptum, præterquam Roberti Russel, quod hic damus, et Gilberti de Cheveninge.*

b *Res ergo contigit anno Christi 1504.*

c *In altero ejusdem testimonii apographo contracto legitur Glesfeld; in catalogo testium Edesfeld.*

d *Vespertinum intellige, uti ex matris testimonio in margine annotavit Papebrochius, qui ex eodem ibidem addidit*: Et visum fuit matri, quod in casu solis filius eorum moveret labia, sed non sensit halitum. Et habebat corpus rigidum et frigidum, sicut tempore mensurationis: apposita autem mamilla intra os Galfridi, non attraxit lac. Nihilominus tunc ejus vir et ipsa sperantes de resuscitatione, et prout potuerunt in oratione perseverantes, vigilarunt prope eum cum candelis accensis; et circa mediam noctem Læticia sensit halitum aspirari et respirari a dicto filio suo; non tamen assumpsit lac, mamilla in ejus ore imposita. Circa auroram vero etc.

e *Celebratur hoc festum die 24 Junii. Miraculum hoc paucis sic memoratur in bulla canonizationis*: Parvulus alter ætatis unius anni cum dimidio, cujus supra caput dormientis in area rota transiverat onusti currus, qui a bobus quatuor trahebatur, mortuus ex hoc, recuperavit vitam et animam meritis Sancti hujus.

f *Hic idem est, qui pro præcedenti miraculo testatus, dicitur Gilbertus de Cheveninge. Porro in saepe dicto catalogo testes pro hoc et sequenti miraculo producti recensentur hoc modo*: Miracula sextum et septimum super curatione Julianæ Kock de Eton juxta Sogwas, et Margaritæ de Honymere de Eton, Erefordiensis diœcesis, probant infrascripti. civ testis D. Gilbertus de Chevening, presbyter, perpetuus vicarius ecclesiæ de Magna Markele, annorum 50 circiter. cv testis Philippus le Longe, annorum 40 et amplius. cvi testis Agnes, filia Willelmi Cok, sexagenaria et ultra. cvii testis Joanna, filia Adæ de Honymere, annorum 25 circiter. cviii testis Joannes de Honymere, annorum 58. cix testis Alicia de Honymere, annorum 52 circiter. cx testis die 16 Octobris Philippus Bakingthon, annorum 40 et ultra. cxii testis Joannes Aunfray, annorum 69. cxiii testis Adam Kok, filius prædictæ Julianæ Kok, annorum 55. cxiiii testis Willelmus Tylie, annorum 40, et amplius, de Eton Superiori. cxv testis Stephanus de Wardelowe, septuagenarius et amplius. cxvi testis Willelmus Tylie, de Eton Inferiori, annorum 48 vel novem.

g *Ad pleniorum miraculi notitiam præmittenda Octobris Tomus I.*

hoc loco sunt, quæ Papebrochius ex testimonio Adæ Kok, filii ejusdem Julianæ adscripsit. Adam Kok, dictæ Julianæ filius, ex cujus puerperio mater ita contracta manserat fere per 15 annos, qualem se vidisse testabatur, addidit, quod eadem mater sua eidem narravit, sibi sic contractæ visum fuisse in somnis per unum annum, antequam miraculose curaretur, quod quidam episcopus apparens ei cum capa clausa dicebat, quod adiret tumultum Thomæ episcopi ante altare B. Mariæ in ecclesia Herefordiensi, et curaretur. Et per tempora habuit dictam visionem sex vicibus; et mittebat maritum suum apud Herefordiam ad inquirendum, si esset ibi aliquis sanctus episcopus, qui vocaretur Thomas. Nam temporibus illis non crebrescebant miracula pro dicto D. Thoma. Et est sciendum, quod ille tunc erat tumultatus ante altare B. Mariæ in ecclesia Herefordiensi. Item dixit, patrem suum retulisse dictæ matri suæ, quod invenerat tumultum dicti D. Thomæ in loco prædicto: et distulit venire dicta mater sua (nescit, ex qua causa) fere per annum. Postmodum audito, quod in Cœna Domini, in qua fuerant ossa dicti D. Thomæ de capella B. Mariæ prædicta translata ad tumultum, in quo nunc sunt, extiterat ibi quædam mulier furiosa (*de cujus curatione alibi*) miraculose curata, institit prædicta mater sua penes virum suum, quod portaret eam ad dictum tumultum; quod sperabat, quod, cum esset ibi, immediate reciperet sanitatem. Et prædicta, dixit, se audivisse a matre; item vidisse se, viginti anni sunt in die Cœnæ Domini post prandium, quod dicta mater sua fuit in quadam sporta seu confino * de viminibus, sibi commodato a Christina Aufrey, per Philippum le Longe (*qui inter testes est centesimus quintus*) et Agnetem Willelmi extracta de domo, ut eam portarent ad tumultum dicti Thomæ: et ipse non ivit cum ea, quia custodiebat pecora patris sui. Item narrasse matrem suam, se fuisse soporatum in die Parasceves subsequenti, cum in dicta sporta esset collocata in ecclesia Herefordensi, et in dicto sopore visum fuisse eidem, quod dictus S. Thomas sibi apparens dicebat ei: Juliana, surge et veni. Et cum surgens et manibus et pedibus repens applicuisset ad dictum tumultum, fuit ibi erecta et miraculose curata.

h *Id est, fulcro.*

i *Ab hisce dissonant, quæ Adam, contractæ filius, ex ejusdem matris suæ relatione mox ad lit. g. deposuit; dissonat item testimonium Agnetis, oculatæ testis, ex quo a Papebrochio nostro excerpta fuere sequentia.* Agnes autem, filia Willelmi Coke, quæ una cum supradicto Joanne (*Philippus superius dicebatur*) Julianam in sporta portavit pro denario uno sterlingorum, deposuit, quod eo pervenerint in die Parasceves ante Primam, et quod, cum esset prope tumultum, extraxerunt eam de dicta sporta, et posuerunt eam in loco magis propinquo tumulo, et cum orasset ibi usque ad horam Primæ, incepit extendere tibias; et vocata ipsa teste, dixit ei, quod desiderabat ire; et ipsa testis levavit eam, tunc jacentem super dorsum suum supinam, et juxit eam, ut sederet, et ipsa testis dixit ei, quod tangeret tumultum manibus: et tangens eum paulatim elevando manum in altitudinem dicti tumuli, erexit se et circumivit ter dictum tumultum, bis apodiando se ad ipsum, et tertia vice sine apodiatione, agens, elevatis manibus, gratias Deo et S. Thomæ. *Hæc, inquam, dissonant a narratione Gilberti; ac propterea suspicor, hunc de prima Julianæ curatione minus recte instructum fuisse, credidisseque, eam eodem fere modo contigisse, quo facta est secunda, num. 4 referenda.*

k *Ysabellam (inquit Agnes) filiam suam, teste Papebrochio ibidem.*

l *Adam, Julianæ filius, ad lit. g. relatus, teste Papebrochio, illam fere per 15 annos contractam fuisse asseruit; quos retinendos esse, adjuncta postulant. Juliana enim ex partu Adæ contracta manserat: Adam anno 1507, quo ista testatus est, erat*

EX PROCESSU
CANONIZ.

annorum 55. Hos 55 annos aufer ab anno 1507, supererit annus 1274, quo Adam natus, ejusque mater contracta fuit. Sanata autem mater est anno 1287, ad quem usque ab anno 1274 anni tredecim intercesserunt.

m Subdit hic Papebrochius : Item dixit (scilicet Gilbertus) quod dicta miracula fuerunt publicata in ecclesia Herefordiensi, eo præsente, pulsatis campanis, et processione facta, cantatum Te Deum laudamus. Et vidit propter devotionem ex dictis miraculis habitam ultra centum lacrymantes. Addit Joannes Le Longe, quod dicta Juliana erat adeo contracta pedibus et tibiis, quod nullo modo poterat ire nec movere se de loco, nisi portaretur : tenebat enim tibiis prope coxas, sed non hærebant (id est, non adhærebant) et genua quasi elevata prope mentum. Agnes vero filia Wilhelmi Coke, qui cum prædicto Joanne Julianam deportavit ad tumulum S. Thomæ, deposuit, audivisse se, quod hæc infirmitas ei in quodam puerperio contigerit.

n Supra laudatus dominus Gilbertus, cujus testimonium inferius recitabo, deposuit, factum id esse eodem anno millesimo ducentesimo octuagesimo septimo.

o Papebrochius de hujus curatione ex testimonio Joannæ, filiæ ejusdem, ista demum annotavit. Et cum stetisset (inquit filia Joannæ) in oratione usque ad horam Nonam, cœpit primo movere et extendere brachia, et exinde pedes, et potuit sedere; et circa horam vesperearum et in pulsatione earum cœpit se erigere, juvante ipsa teste; et stetit paululum pedes, laudans et glorificans Deum et dictum S. Thomam, et tunc ipsa testis et dictus Joannes ejus frater (atque hic tum se absuisse proficitur) juverunt ipsam ad ascendendum quosdam gradus prope tumulum supradictum; et post ascensionem graduum ivit per seipsam ad tumulum, et cum aliquamdiu orasset inclinata super tumulum, assurgens inde absque adjutorio ullius, et volvens se et pergens ad aliam partem tumuli, sensit se in meliori statu, sed nondum perfecte curatam. Eadem tamen die post vespereas pedes ivit ad hospitium Joannis de Bordesleye, in quo fuit hospitata; et in crastinum rediens ad ecclesiam, antequam portæ essent apertæ, eis apertis, ivit ad dictum tumulum : et cum ibidem stetisset usque ad horam Primæ, erexit se perfecte, et sensit se plene curatam. Et tunc fuit miraculum publicatum in ecclesia de Hereford, processione facta; et ad pulsationem campanarum populo congregato, fuit cantatum, nescit quid; videlicet hymnus Te Deum laudamus.

p Id est, absque iteratione morbi.

q Accipe nunc, quæ de hoc miraculo dominus Gilbertus de Chevenigh breviter testatus est. Hic requisitus, ut narraret, si quid sciebat de miraculo, quod in personam dictæ Margaritæ dicitur contigisse; dixit, quod in dicto anno millesimo ducentesimo octuagesimo septimo (non recordatur, quo mense, quo die, nec qua hora) ipse testis existens in ecclesia Herefordiensi vidit prædictam Margaritam (non recordatur per quos) deponi de quodam animali, cum quo fuerat apportata, ante ostium ecclesiæ Herefordiensis, quod respicit ad Occidentem; et accepta in brachiis eam deponentium fuit per ecclesiam portata ad tumulum dicti domini Thomæ, et oravit ibi per magnum tempus; et postmodum vidente ipso teste, surrexit et ivit absque adjutorio et auxilio alicujus personæ, et agebat gratias domino sancto Thomæ de curatione sua; sed ex tunc non vidit eam, nec viderat prius, nec scit, ex qua ægritudine et quanto tempore fuerat contracta.

MIRACULA VIII, IX ET X.

Gibbus seu tuber colli ad Sancti tumulum confestim sublatum : elinqui ibidem lingua data : puer, e lapsu mortuus, vitæ restitutus.

Joannes Alkyn testis juratus a, requisitus, ut narraret, si quid sciebat de miraculo supra dicto, dixit, se vidisse dictum Joannem de Holaurton, et novisse per decem annos, priusquam contingeret miraculum supradictum; et morabatur in parochia de Hammelacyn supradicta; nescit tamen, si de dicta parochia, nec unde fuit oriundus b, nec a quibus parentibus ortus : reputabatur tamen bonus homo, et tempore, quo dictum miraculum contigit, erat (ut æstimat) ætatis quinquaginta annorum et ultra. Dictus autem Joannes habebat retro collum quemdam gibbum rubeum, ita grossum, sicut esset unum magnum ovum anseris, et grossiorem c. Et dictum gibbum vidit pendere in collo ipsius Joannis retro per decem annos et amplius, antequam contigisset miraculum prædictum. Post prædicta dictus Joannes, audito, quod Deus ad tumulum dicti domini Thomæ miraculose curaverat a furia Editham Oldecriste d de Herefordia, venit ad civitatem Herefordiam, et dictus testis audivit, publice et communiter referri, quod, cum dictus Joannes fuisset hospitatus in domo Agnetis de Porta civis Herefordiensis, cum uno denario sterlingo, quem jam proponebat offerre ad tumulum dicti S. Thomæ, ad quem sub spe curationis, ratione prædicti miraculi furiosæ curatæ, venire disposuerat, detegit e et circumduxit prædictum gibbum.

51 Et ipse testis existens in ecclesia Herefordiensi (die Lunæ post Pascha immediate sequenti fuerunt elapsi viginti anni e, ut credit) circa horam Tertiæ vidit prædictum Joannem cum suo gibbo in ecclesia prædicta flentem et accedentem ad tumulum dicti S. Thomæ, et offerentem unum denarium; et vidit ipsum ponentem caput suum intra quoddam foramen lapideum, propinquum dicto tumulo et sibi adhærens : et cum tenuisset dictum caput intra dictum foramen tanto tempore, quod potuisset dixisse ter Orationem Dominicam cum salutatione B. Mariæ, extraxit inde caput, teste hoc ipso vidente, et extrahens sibi capucium, sentiens se curatum a dicto gibbo, quæsivit dictum gibbum in capucio suo; et cum non inveniret, extrahens sibi tabardum f, quem portabat indutum, quæsivit dictum gibbum in sinu suo, et non invenit g. Et agens inde gratias Deo et dicto S. Thomæ, cum stetisset aliquantulum in dicta ecclesia, et essent, quando dictum miraculum contigit, ultra centum personæ, populo currente post eum, et circumspiciente et laudante Deum et dictum S. Thomam, pro prædicto miraculo gaudens, ipso teste vidente, exiit ecclesiam; et facta inquisitione per canonicos de dicto miraculo, pulsatis campanis, populo congregato et processione facta, redeunte ipso Joanne ad dictam ecclesiam, et eo in conspectu populi exhibito, fuit solemniter publicatum miraculum supradictum, et cantatum primo in choro Te Deum laudamus.

52 Et cantando perrexerunt ad tumulum, et ibi cantaverunt BENEDICTUS DOMINUS DEUS ISRAEL etc. Item requisitus, si post miraculosam curationem remanserant in collo dicti Joannis cicatrices vel aliqua alia vestigia dicti gibbi; respondit, quod ipse vidit eum dicta die in continenti post dictam curationem et eadem die repræsentavit ipsum Joannem clero et populo, quando fuit dictum miraculum publicatum; et tunc in octo annis, quibus supervixit dictus Joannes, vidit ipsum quasi semel singulis septimanis venientem ad forum Herefordiense in civitate, et in collo ipsius Joannis non vidit ipse testis post dictam curationem aliquod vestigium dicti gibbi h.

53 Cysolda, uxor Ricardi de Thorgrymie, civis Herefordiæ

D

Diuturnum
colli tuber
a

b

c

d

E

* detexit

ad Sancti tu-
mulum subito
sublatum,
e

f

g

F

quod miracu-
lum solemniter
publicatum
fuit.

h

A Adolescent sine lingua natus, apud Sancti tumu- lum	Herefordiæ divitis, requisita, ut narraret, si quid sciebat de miraculo, ad cuius est probationem producta; dixit, quod ipsa existente in villa de Lodelawe (sunt viginti anni elapsi, ut sibi videtur) mendicabat in dicta villa quidam parvulus, qui tunc erat (nescit tamen, cuius ætatis) et dicebatur fuisse oriundus de Wallis <i>i</i> , nescit, de qua diocesi, nec de qua parochia, nec ex quibus parentibus, nec quo nomine vocaretur. Et dictus parvulus mendicando et petendo sibi necessaria, emittebat quosdam mugitus, qui non erant significativi alicujus vocis Anglicanæ; nec credit, quod significaret aliquod linguagium <i>k</i> . Et in dicta villa mendicavit per multos annos (nescit tamen per quot) nec ipsa testis vidit ejus os apertum, nec si linguam habebat vel non ante dictum miraculum, quod de eo dicitur contigisse. Item dixit, se audivisse publice et communiter referri in dicta villa de Lodelawe, quod dictus parvulus non habebat aliquam linguam <i>l</i> , et quod venerat ad tumulum dicti domini Thomæ in ecclesia Herefordiensi, et quod miraculose meritis dicti S. Thomæ fuerat sibi data ad dictum tumulum quædam parva lingua, cum qua lingua loquebatur, sed non aperte, Anglicum et Wallense.	eadem, Joannem de Boys senescallum castri de Conewye, Symonem Fliut, Joannem Seward, Joannem de Giffyn burgenses <i>q</i> , et Liberium de Conewye, prædictæ diocesis Bangorensis, ac Gervasium cocum * et Dionysiam Peyttenyn uxorem ejus, patrem et matrem prædicti Rogerii, ejusdem villæ et ejusdem diocesis, in qua contigit miraculum infrascriptum, in testes. Videlicet, quod dictus Rogerius cecidit nocturno tempore in profundum cujusdam fossati, in quo jacuit mortuus per aliquod tempus, et per merita S. Thomæ prædicti miraculose fuit resuscitatus, et exhibuit præsentialiter dictum Rogerium coram dominis commissariis antedictis, et cum prædictis testibus.	EX PROCESSU CANONIZ. <i>q</i> * i. e. coquum
imperfectam linguam im- petrat,	54 Item dixit, quod post prædictum miraculum ipsa vidit prædictum parvulum, qui tempore dicti miraculi erat effectus, ut arbitratur, tredecim vel quatuordecim annorum, in dicta villa de Lodelawe mendicantem, et audivit eum loquentem Anglicum non bene, quia repetebat bis vel ter verba, priusquam intelligeretur. Et audivit etiam eum loquentem aliud linguagium, quod videbatur sibi esse Wallense <i>m</i> . Dixit etiam, se vidisse dictam linguam, quæ dicebatur miraculose data et apposita fuisse eidem; et æstimat, quod esset ita longa et ita grossa et ita lata, sicut est uncia pollicis. Et habebat concavitatem valde magnam in palato suo, seu in gutture in tali loco, in quali sunt radices, seu pars inferior linguæ humanæ, in qua concavitate possit recipi unum commune ovum gallinæ. Et dicta lingua non erat ita boni coloris, sicut est lingua humana; sed videbatur esse quasi frustum alterius carnis. Et prædictam linguam dixit se vidisse in ecclesia S. Laurentii de Lodelawe quadam die Dominica, multis, de quorum non recordatur nominibus, præsentibus; nec scit, quo anno; nec recordatur, si ipsa audivit ab eo, quod vocaretur Joannes; sed audivit referri ab aliis, quod, lingua habita, dixit, se vocari Joannem.	57 Et immediate testes omnes supranominati et præsentis juraverunt, tactis sacrosanctis Evangeliiis, in præsentia dicti procuratoris dicere memoratis commissariis veritatem super miraculo antedicto et ipsum contingentibus secundum formam juramenti aliorum testium superius registratam. Post præfatum autem juramentum dictus procurator fuit protestatus, se velle adhuc plures testes magnates, in partibus remotis constitutos, producere ad probationem miraculi, si post examinationem testium super eo proxime juratorum eisdem commissariis expediens videatur. Item exhibuit dictus procurator præfatis dominis commissariis quasdam patentes litteras ad probationem miraculi antedicti, sigillatas, ut prima facie apparebat, sigillis in pendentibus impressis in cera rubea dominorum, Aniani quondam episcopi Bangorensis <i>r</i> , David abbatis de Abbertonewye <i>s</i> , Joannis de Havering militis Willelmi de Suthon Cicon, Esthale *, Hugonis de Leomunstre, et quorundam aliorum, quorum nomina non poterant bene legi in sigillis prædictis. Tenor vero dictarum litterarum talis erat.	ad probandum pueri resusci- tati miracu- lum; E <i>r s</i> * al. Thomæ Esthale
deinde eodem reversus, omnino per- fectam.	55 Item dixit, in dicta ecclesia S. Laurentii fuisse per ipsam et per alios persuasum tunc dicto Joanni, quod rediret ad dictum tumulum, denuo rogaturus dictum S. Thomam pro receptione melioris linguæ. Et audivit referri, quod redierit ad tumulum supradictum, et quod ibidem miraculose receperat meliorem linguam. Item dixit, post prædicta omnia se iterato vidisse dictum Joannem in eadem villa eodem anno in mense Augusti, ut sibi videtur; et tunc vidit ipsum habentem ita pulchram linguam, et ita magnam, longam et latam, sicut habent ceteri homines. Et vidit, quod illa concavitas, quam prius viderat in palato seu gutture ejus, erat repleta ex radicibus ex parte inferiori dictæ linguæ; nec in dicta lingua apparebat aliqua mediatio vel divisio inter linguam parvam, quam prius receperat, et prædictam linguam magnam <i>n</i> . Et audivit tunc prædictum Joannem loquentem Anglicum melius, quam prius loqueretur; sed dictum Anglicum aliquantulum miscebat cum linguagio Wallensium <i>o</i> : et ex tunc vidit eum pluries cum dicta bona et pulchra lingua, quæ * nescit per quot annos. Et dicebatur, quod ivit postmodum ad Terram sanctam.	58 Pateat universis sanctæ matris Ecclesiæ filiis, quod sexta die mensis Septembris anno ab Incarnatione Domini millesimo tricentesimo tertio contigit apud castrum de Conewye in Wallia, quod quidam infans ætatis duorum annorum et trium mensium, cui nomen Rogerius, filius cujusdam servientis castri, cui nomen Gervasius, et nomen matris ejusdem Dionysia. Idem puer cecidit tempore noctis in prima hora noctis de ponte ejusdem castri usque ad profundum fossati, excisi in rupe forti et durissima; nudus cecidit, et nudus jacuit in fossato super rupem usque in crastinum circa mediam horam Primæ: et est altitudo ab imo fossati usque ad pontem viginti octo pedum. Cum vero coronatores <i>t</i> ejusdem villæ venissent, ut inquirerent de illo infortunio die sequenti, inveniunt puerum mortuum. Postmodum quidam Joannes de Seward *, burgensis de Conewye, venit ad corpus mortuum, et cepit unum denarium de bursa sua, et de eodem denario fecit signum Crucis in fronte et super pectus pueri, vovens Deo et B. Thomæ de Cantilupo, bonæ memoriæ quondam episcopo Herefordiensi, quod, si Deus per merita ipsius B. Thomæ resuscitaret puerum, quod idem infans visitaret limina ejusdem B. Thomæ episcopi.	quod etiam ex authenticis episcopi Ban- gorensis t F * al. Ssiward
Procurator causæ produ- cit varios testes p	56 Prædictus procurator reddidit coram dictis dominis commissariis quamdam cedulam continentiam infra scriptæ. Intendit procurator prædictus producere in testes dominos Symonem de Watford, perpetuum vicarium de Conewye <i>p</i> , Richardum de Novo castro capellanum B. Mariæ de	59 Hoc facto, quasi in ictu oculi puer revixit, benedicens Altissimum *. Statim puer fuit restitutus matri suæ, et mater ostendit ei ubera, et statim sugebat mammas matris suæ, et post pusillum fuit puer hilaris et gaudens, absque aliqua læsione corporis sui. Populus vero et clerici ecclesiæ currentes, audientes et videntes istud mirabile, ceperunt corpus et duxerunt ad ecclesiam, cantantes TE DEUM LAUDAMUS, præsentibus venerabilibus patribus, domino Aniano Bangorensi episcopo, et fratre David abbate de Maynam <i>u</i> Ordinis Cisterciensis, qui tunc fuerunt in eadem ecclesia, divina officia celebrantes pro anima bonæ memoriæ domini Joannis de sancto Joanne <i>x</i> die anniversarii sui. Hujus miraculi sunt testes dominus Joannes de Havering, Willelmus de Suthon *, Willelmus de Cicons *, milites, qui sunt de consilio et familia illustris domini Edwardi, filii regis Angliæ, et principis	aliorumque patentibus lit- teris probat. * al. Benedi- ctus Altissi- mus u x * al. de Button * al. de Cinton

EX PROCESSU
CANONIZ.
* al. de Cante-
bregge
* al. Castalle
* al. de Kug-
ges

principis Walliæ: domini Thomas de Cantebregis*, Hugo de Leoministre, et Thomas Esthale* clerici, qui sunt de familia et consilio ejusdem domini principis: domini Symon, vicarius de Conewye, Richardus de Novo castro, Rogerius de Bruges* et Thomas Dynbey sacerdotes. deservientes ecclesiæ memoratæ, in eadem villa commorantes, et præter hos plusquam ducenti viri et mulieres, qui prædictum puerum viderunt mortuum, et postmodum resuscitatum, et ad perpetuam hujus miraculi memoriam sigillum venerabilis patris, domini episcopi prædicti, et sigillum ejusdem abbatis, una cum sigillis militum, sacerdotum et clericorum prædictorum huic scripto sunt appensa. Datum apud Conewye septima die Septembris anno Gratiae supradicti y.

y
Hic puer no-
ctu post pa-
rentes domo
egressus,

B 60 Dominus Simon de Wattedford, perpetuus vicarius ecclesiæ de Conewye, testis supra juratus retulit cum juramento suo præfatis dominis commissariis, se citasse omnes testes una cum ipso vicario, ad probationem hujus miraculi productos, juxta formam mandati per eosdem dominos commissarios litteratorie facti eisdem. Item requisitus, si ipse erat vicarius in dicta villa de Conewye eo tempore, quo dictum miraculum in personam prædicti Rogerii dicitur contigisse; respondit, quod sic, et quod erat præsens in prædicta villa, et erat tunc ipse vicarius triginta et unius annorum. Item requisitus, ut narraret veritatem miraculi supradicti et ejus circumstantias, dixit, se baptizasse dictum Rogerium de parochia sua oriundum ex patre Gervasio, coco* domini Willelmi de Cycons constabularii dicti castri de Conewye, et ex matre Dionisia de Paytefin, testibus supra juratis.

* coquo

et apud vici-
nos frustra
quæsitus

61 Cum autem dictus Rogerius esset duorum annorum et trium mensium, et moraretur in domo, quam mater inhabitabat in villa; et frequenter de dicta domo, non distante a castro, nisi per jactum lapidis vel circa, intraret castrum prædictum, in quo morabatur prædictus pater ejusdem cum constabulario antedicto, accidit Dominicæ Incarnationis anno Domini millesimo tricentesimo tertio, die sexta mensis Septembris, dictum Rogerium (ut mater ejus referebat) remansisse in domo matris in lecto dormientem, et nondum dicta nocte eunte in crepusculo, ad ecclesiam B. Mariæ dictæ villæ propter exequias Gerardi de Spinee, servientis dicti constabularii*; et credit, quod per totam noctem illam pernoctaverit mater dicti Rogerii in ecclesia supradicta. Mane autem facto, rediens ad domum, et non inveniens in lecto dictum Rogerium, quæsit eum prædicta ejus mater (ut dicebatur) per villam supradictam, et non poterat reperire z.

* adde ivit

z
postridie ma-
ne repertus
est mortuus in
fossato castri,

C 62 Item dixit, quod ipse testis in crastinum, scilicet die septima Septembris, exiret de dicto castro, in quo morabatur cum prædicto domino constabulario et cum Joanne de Boys, teste supra jurato, Joannes de Gistyn, testis etiam juratus, dixit prædictis constabulario, Joanni de Boys et ipsi testi, quod prædictus Rogerius jacebat in fossato dicti castri subtus pontem mortuus. Et procedentes omnes quatuor similiter usque ad dictum pontem, viderunt dictum Rogerium subtus pontem jacentem nudum super rupes et super pruinam existentem super rupes congelatam; et dicta pruina aliquantulum apparebat super corpus prædicti Rogerii congelata. Quo viso, dictus Joannes de Gistyn de mandato prædicti constabularii descendit in fossatum ad videndum, si esset mortuus Rogerius supradictus; et eis videntibus, palpavit corpus prædicti Rogerii, et ipsum elevavit de rupe in manibus suis, et dixit eis, quod mortuus erat; et ipsi testi et aliis prædictis ex aspectu fuit visum, quod esset mortuus, quia nec flebat, nec emittebat aliquam vocem, et apparebat rigidus, tenens unam tibiam erectam et aliam incurvatam.

et a ministris
regiis post
diligens exa-
men

63 Cum autem dictus Joannes de Gistyn vellet eum extrahere de fossato, memoratus Joannes de Boys dixit ei, quod non faceret, quousque venirent

coronatores regii, ad quorum officium pertinet. D quando aliquis invenitur casualiter mortuus vel interfectus, inquirere de dicta morte; et sine eis mortuus vel interfectus non debet levare de loco, in quo primo est mortuus vel interfectus inventus, et tunc dictus Joannes de Gistyn dimisit in loco, in quo invenerat dictum Rogerium aa. Item dixit, quod post præmissa Stephanus de Ganvy et Willelmus de Nothingham coronatores regii, et Willelmus clericus et scriptor dictorum coronatorum, significato eis prædicto casu per præfatum constabularium, qui erant tunc in prædicta villa vel prope, venerunt, præsentem ipso teste, ad videndum dictum Rogerium jacentem in fossato. Et descenderunt ad ipsum in fossatum, et tetigerunt et palpaverunt eum, perquirentes, prout pertinet ad officium eorumdem, si habebat aliquam plagam, ejus quidem plagæ longum latum et profundum debent distincte secundum eorum officium redigere in scriptis ad referendum superioribus suis; et non invenerunt aliquam plagam in eo, nec confractionem alicujus membri, nec alicujus ossis, nec effusionem vel emissionem sanguinis, nec confractionem pellis. Habebat tamen in maxilla sinistra, super quam jacebat et adhærebat rupi, quando ipse testis ante adventum coronatorum viderat eum, magnum livorem; sed in aliqua alia parte corporis sui non apparebat in eo aliquod aliud signum læsionis violenter sibi illatæ, vel ab eo susceptæ. Et hoc dixit se vidisse idem testis, existens in ponte prædicto, coronatoribus circumspicientibus et agentibus supradicta: et post præmissa recessit inde testis prædictus.

aa

E

64 Item dixit, se audivisse publice et communiter referri, quod, cum post præmissa dicti coronatores, in eodem fossato existentes, elongassent se aliquantulum a corpore dicti Rogerii, ut sedentes formarent inquisitionem et scribi facerent circa præmissa pertinentia ad officium eorumdem, supervenerunt Joannes Seward burgensis ipsius villæ, inscius prohibitionis factæ per ipsos coronatores, ne aliquis descenderet in fossatum, descendens et appropinquans ad dictum Rogerium, et eum palps et mortuum inveniens, cum uno denario extracto de bursa sua fecit signum Crucis in fronte dicti Rogerii, rogans S. Thomam de Cantelupo, pro quo Deus operabatur miracula, pro resuscitatione dicti Rogerii, et vovens, quod pedes visitaret dictus Rogerius tumulum ejusdem S. Thomæ, si ejus gratia miraculose contingeret resuscitari eundem. Post signum autem Crucis et votum emissum, aperto per eum ore dicti Rogerii, vidit prædictus Joannes Seward, ut dicebatur, ejus linguam aliquantulum palpitantem, et dixit hoc prædictis coronatoribus et aliis astantibus, agens una cum dictis astantibus gratias inde Deo et S. Thomæ.

pro mortui
habitus; sed
post votum
S. Thomæ ab
adstante fa-
ctum

F

65 Et cum post paululum dictus Rogerius com-
movisset aliquantulum brachium dextrum, cessantibus coronatoribus ab eorum inquisitione, fuit redditus matri suæ: et cum applicuisset eum ad carnem suam nudam et tenuisset juxta ignem, et plura alia signa vitæ apparuissent in dicto Rogerio, fuit portatus circa horam Primæ ad ecclesiam dictæ villæ, in qua celebrabat tunc dominus Anianus episcopus Bangorensis exequias pro nobili viro, domino Joanne de S. Joanne; et erant cum eo in dicta ecclesia omnes nominati in supradicta littera; a procuratore capituli Herefordiensis ad hujus miraculi probationem exhibita et superius registrata. Et eodem die ipse testis fuit locutus cum eodem Rogerio circa horam Nonæ, et non videbatur sentire aliquem dolorem, et apparebat ita lætus, sicut diebus anterioribus, et ambulabat per domum matris suæ, sed non ita bene, sicut consueverat; et habebat adhuc livorem in maxilla, qui livor paulatim diebus subsequentibus recessit ex toto, et dictus Rogerius post triduum, sicut prius, ambulavit bb.

revixit, con-
valuitque.

bb

66 Requisitus, qualiter dictus Rogerius mortuus fuerat,

A fuerat, et ex qua causa, in dicto fossato; dixit, quod certitudinaliter nesciebat, sed publice et communiter opinabantur gentes dictæ villæ tunc et dicebant, se credere; et ita opinantur et credunt adhuc, et ipse testis idem opinatur et credit, quod dictus Rogerius egressus domum matris, tunc in ecclesia existentis, infantili more nudus de lecto prosiliens, voluerit intrare castrum et adire patrem, sicut frequenter facere consueverat, in castro prædicto; et quia inter villam et castrum est pons super dictum fossatum, qui levabatur tunc de nocte, non advertens dictus Rogerius tunc pontem esse levatum, nec forte bene videre valens, cum nox tunc fuisse credatur, ceciderit in fossatum prædictum, et quod ex casu interierit. Et ad præmissa fortificanda dixit, suffragari dictum Nicolai filium domini Joannis de Havering militis, qui nocte illa jacuerat in dicto castro prope pontem, et in crastinum retulit publice, quod in dicta nocte audierat clamorem pueri, quasi cadentis in dictum fossatum circa primam partem noctis; et quod non curaverat, quia non audiverat ulterius planctum vel clamorem.

B 67 Item requisitus, si ex dispositione loci, per quem de villa habetur accessus ad prædictum pontem, et loci, in quo ante coronatorum adventum vidit jacere in prædicto fossato dictum Rogerium, conjecturaretur visibiliter et probabiliter, ipsum cecidisse in dicto fossato, volendo pontem transire prædictum; respondit, quod sic, potissime, quia erat propinquus muro existenti ex parte villæ et subtus pontem prædictum. Item requisitus, si distantia et altitudo pontis usque ad profunditatem fossati, in qua vidit jacere dictum Rogerium mortuum, est tanta et taliter, quod cadendo de loco, de quo eum æstimat cecidisse, potuerit et debuerit ex casu naturaliter interire; respondit, quod sic: nam mensuravit dictam altitudinem usque ad profunditatem, in qua jacebat prædictus Rogerius, et comperit, habere viginti et octo pedes suos, cum cordula a summitate pontis usque ad profunditatem fossati appensa: adjiciens, quemdam servientem dicti castri, nomine Joannem, temporibus anterioribus, ut publice refertur, in dicto loco interiisse ex casu de ponte in fossatum prædictum, in quo non est aqua, nec lutum, nec terra, sed rupes concavata propter ædificia dicti castri **cc**. Item requisitus, si dictus Rogerius, antequam prædicta contigissent, descenderat aliquando in dictum fossatum per se per viam illam, per quam descenderunt coronatores prædicti, vel aliam; respondit, quod non; nec posset descendere aliquis puer ætatis, cujus erat tunc Rogerius prædictus **dd**.

C

ANNOTATA.

a In catalogo testium huic miraculo præfixus hic titulus est: Miraculum octavum super curatione Joannis Holehinton de parochia Hammelaty. In apographo miraculi, quod edo, Joannes ille vocatur de Holaurton, parochia vero Hammelacyn. Deinde, quod doleo, in prædicti catalogi apographo nostro desiderantur reliqui testes; atque hinc conditionem ætatemque hujus testis nescimus.

b Ex alio teste mihi ignoto, a Papebrochio annotatum invenio, quod fuerit oriundus de villa vocata Hamme prope civitatem Herefordiensem, ad tres leucas Anglicanas, nomine Junkinus, subditus et homo domini Rogerii de Bradele militis.

c Joannes Bute, quem sæpe laudavi in Commentario prævio, item narravit, se vidisse quemdam hominem (nescit, unde esset dictus homo, nec quo nomine vocaretur) qui apparebat esse quinquagenarius et ultra, loquentem Anglicum, habentem retro in collo suo gibbum ita grossum, sicut sunt duo pugni hominis; et dictum hominem vidit cum dicto gibbo in ecclesia Herefordiensi.

d De hac vide infra.

e Contigit ergo miraculum anno 1287.

f Tabardus, a Gallico tabard, est tunica longa.

g Testimonium Joannis Bute sic prosequitur: Dictus autem homo, sicut narravit ipsi testi et pluribus aliis, appropinquans ad tumulum dicti domini Thomæ, et caput et collum apponens per quoddam foramen, supra tumulum dicti domini Thomæ obdormivit: et fuit sibi visum, quod quidam episcopus apponeret manum ad gibbum prædictum; et ex hoc excitatus apposuit manum suam propriam ad collum, et non inveniens dictum gibbum in collo suo, sed pellem rugosam in loco, in quo fuerat dictus gibbus, cum qua possent communiter duo digiti hominis cooperiri, quæsit in capucio suo dictum gibbum. Et astantes ratione dicti miraculi pulsaverunt campanas; et ipse testis, una cum aliis ad dictam pulsationem ad ecclesiam conveniens, invenit dictum hominem quasi stupefactum, quærentem adhuc dictum gibbum in capucio suo; et cum nec ibi reperiret, quærebat super tumulum et super terram: et sentiens se curatum, cum lachrymis, flexis genibus, laudabat et glorificabat Deum et dictum S. Thomam; et astantes et prædicta videntes faciebant idem cum lachrymis: et ex hoc augebatur fides et devotio eorundem. De anno, mense et die, dixit, se non recordari; dixit tamen, quod ex tunc frequenter viderat dictum hominem a gibbo curatum, et locutus fuerat cum eodem. *Pauca hic sunt adjuncta diversa, sed quæ cum relatione Gilberti facile possunt componi; potuitque ista colli ruga, quam Joannes Alkyn in gibbi loco primo senserat, paulo post evanuisse, uti ex reliquo ejusdem Gilberti testimonio dicendum est.*

h Miraculum hoc in bulla canonizationis recensetur his verbis: Quidam etiam homo, qui gibbum (lege gibbum) ad quantitatem unius ovi anferis ortum in collo suo portaverat multis annis, orans ad tumulum hujus Sancti, et denarium offerens, cum quo in modum crucis tetigerat dictum gibbum (lege gibbum) statim curatus omnino fuit, et a dicto gibbo (id est, gibbo) penitus liberatus. Denique in Rubricis de Miraculis ad propositum nostrum sic legere est. Intendit procurator prædictus probare, quod Johannes de Holehuanton (supra dicitur Holaurton) de parochia de Havielaty (vide supra ad lit. a) Herefordiensis diocesis, habuit gibbum in collo per multum tempus, de quo una cum infirmitatis dolore patiebatur magnam verecundiam; et circumvit (id est, circum signavit) dictum gibbum cum uno denario, implorando auxilium Dei, et servi ejus Thomæ de Cantalupo; et accedens ad ejus tumbam cum illo denario; et cum paululum orando remansisset, per Servi Dei suffragium curatus est ab illo gibbo. Ad cujus miraculi probationem producit et nominat infrascriptos testes, videlicet Johannem Alkum (superius dictum Alkyn) civem Herefordiensem, Walterum Offelman, presbyterum de eadem civitate oriundum, præsentem; et dominum Rogerum de Bradeley militem, Gilbertum capellanum de Havielaty, Stephanum Kaliedek, Joannem Chaldek fratrem ejus, et Richardum de Hanvie clericum. Omnes sunt de civitate vel diocesi Herefordiensi, et jurati etc.

i Id est, ex Vallia, Anglice The Walles, regni Angliæ principatu.

k Linguagium ab Italico Linguaggio, Latinis lingua est.

l Non habuisse ipsum linguam, Joannes Bute ocularatus testis asseruit, ut liquet ex ejusdem testimonio, quod ad manum mihi est. Interrogatus enim a commissariis respondit, se vidisse quemdam adolescentem quindecim annorum vel circa, oriundum de Lodelawe, diocesis Herefordiensis, qui dicebatur naturaliter fuisse sine lingua; et idem testis respexit inter * os juvenis, et non vidit linguam, nec aliquod signum vel vestigium linguæ.

m Vallensium linguam multum ab Anglicana discrepare, certum est.

n Joannes Bute, nulla facta mentione de lingua minori, post verba ad lit. l data ita prosecutus est: Quidam autem Fratres Minores (nescit, qui, nec de quo

EX PROCESSU
CANONIZ.

F

* intro

EX PROCESSU
CANONIZ.

quo conventu) qui consueverant hospitari in domo, in qua erat dictus juvenis apud Lodelawe, persuaserunt per signa, quod veniret ad tumulum dicti domini Thomæ; et venit et stetit (*id est*, mansit) in civitate Herefordiensi, frequentando dictum tumulum, bene per dimidium annum. Postmodum quadam nocte, cum esset in ecclesia Herefordiensi, circa mediam noctem apparuit eidem juveni, ut referebat, quidam Episcopus, et appositis digitis inter os dicti juvenis, traxit linguam ipsius juvenis. Et inveniens, se habere linguam, incepit loqui lingua Anglicana et Wallensi, et regratiari Deo et S. Thomæ, quia dederant sibi linguam. In crastinum autem, publicato miraculo, idem testis vidit, quod habebat linguam ita pulchram, sicut communiter habent cæteri homines; et dictam linguam ostendebat publice, et exhibebat extra os suum bene per duos digitos in latitudine. Et ex hoc laudaverunt et glorificaverunt Deum et dictum Sanctum illi, qui viderunt et audiverunt miraculum supradictum, et ipse testis una cum eis; et ex hoc augebatur fides et devotio eorumdem. *Ut horum testimonium relationes concilientur, dicendum est, primam imperfectæ linguæ impetrationem Joanni Bule ignotam fuisse, et inter hujus integræque linguæ consecutionem adolescentem illum intra paucos dies ad parochiam Lodelawe, atque hinc rursum Herefordiam, indeque denuo in Lodelawe rediisse, adeo ut medius iste annus, quo ille pro obtinenda lingua Herefordiæ moratus esse a Joanne dicitur, paucis tantum diebus interruptus fuerit, et temporibus a domina Cysolda assignatis in eadem parochia conspici et examinari potuerit.*

o Pro tam insolentis miraculi confirmatione juverit hic etiam alterius, minime suspecti viri, testimonium attexuisse. Thomas Sandi, qui tempore, quo miraculum contigit, subballivi, ut vocant, officio Herefordiæ fungebatur, juratus testis, dixit, quod, priusquam contigisset dictum miraculum... ante vidit frequenter in civitate Herefordiensi dictum Joannem (quem supra de Burton cognominavit) et videtur sibi, quod tunc esset idem Joannes ætatis sedecim annorum vel circa.... Et quia mendicando non proferebat vocem articulatam, sed emittebat quosdam rugitus, volens probare idem testis, si fingeret se mutum, et non esset, fecit eum in dicta civitate Herefordiensi prope ecclesiam S. Nicolai bis vapulare per alios mendicantes cum baculo, quem ipse Joannes portabat; et non dedit aliquam vocem, sed rugitum prædictum adinstar latratus canum. Et fecit aperiri os ejus, ut probaret et videret, si haberet linguam; et dictus Joannes, vidente ipso teste, immittens digitum suum in os suum proprium apertum, ostendit sibi dictum defectum linguæ. Sed in loco, in quo debebat lingua stare, habebat quoddam parvum frustum carnis, ita magnum, grossum, longum et latum, sicut potest esse medietas uncie indicis. Sed non vidit, si subtus illud frustum carnis erat locus concavus vel planus; vel si dictum frustum habebat radicem, sicut habet inferior pars linguæ: et prædicta dixit idem testis, se fecisse et fieri mandasse, quia erat tunc suballivus regius civitatis prædictæ. Item dixit, quod eodem anno, quo fecit vapulare dictum Joannem, existens in civitate Herefordiensi ipse testis... ad pulsationem campanarum pro miraculo, quod dicebatur contigisse tunc in ecclesia Herefordiensi, accedens ad dictam ecclesiam post horam Tertiæ cum multis aliis, vidit prædictum Joannem in dicta ecclesia habentem ita pulchram, magnam et longam linguam, sicut habent alii homines; cujus summitatem protrahebat, quando volebat, usque ad mentum; ita erat longa: et non vidit, quod circulus vel aliqua divisio appareret intra dictam linguam et frustum carnis, quod prius loco linguæ habebat. Et audivit ipsum cum dicta lingua loquentem idioma Anglicum, trahens se ad idioma Wallense. Audivit etiam ipsum Joannem referentem, quod volebat ire ad Terram sanctam, quia Deus meritis dicti S. Thomæ dederat sibi

præfatam linguam; et vidit ipsum portantem crucem in humero (*nempe ut in Crucesignatorum exercitu militaret in Palæstina*) et peram pendentem ad collum, et recedentem de dicta civitate cum quodam presbytero, cui nomen erat Willelmus (ut æstimat) et dicebant, quod ibant ad Terram sanctam: et ex tunc non vidit eos, nec scit, quid actum fuerit de eis. *Hactenus Thomas Sandi, subballivus, seu prætor secundarius Herefordiensis. De eodem miraculo commissarii Apostolici ad Clementem V Papam scripserunt, videri sibi probatum esse, quod lingua meritis et ad tumulum ejusdem domini Thomæ, ei, qui a nativitate per multos annos ea carens, mutus extiterat, cum duplicis idiomatis loquela collata fuerit.*

p Villa et castrum est, vel certe fuit in Vallia, diæcesis Bangorensis, prout infra videbimus.

q Id est, ut opinor, ejusdem castri incolas.

r Bangora vel Bangoria, vernacule Bangor, episcopalis sedes est in Vallia Boreali, Cantuariensi archiepiscopo suffraganea.

s Legendum est Abercon-Wey, quæ in Monastico Anglicano tom. I, pag. 918 et sequentibus dicitur fuisse abbatia Ordinis Cisterciensis condita in agro Carmarthensi, qui comitatus Angliæ est in Vallia, quæque jam inde ab anno 1198 ibidem traditur translata in locum Maynan; unde laudatus David infra num. 39 vocatur abbas de Maynan Ordinis Cisterciensis.

t Audi Henricum Spelmannum in Glossario ad vocem Coronator. Apud nos (inquit) Coronæ officialis pervetustus est, ad tuendam pacem et dignitatem regiam in quovis comitatu populi suffragiis constitutus. Olim non minor, equite aurato; sed diminuta hodie potestate, quatuor plerumque eliguntur, qui in exquirendis homicidiis operam præsertim navant. Universis præest capitalis justiciarius banci regis; qui et ideo SUMMUS ANGLIÆ CORONATOR habitus est.

u Consule Annotata hic ad lit. s.

x In Commentario prævio § 1 dixi, Agnetem, ipsius S. Thomæ sororem, nuptam fuisse Roberto de S. Joanne, atque ex his natum Joannem de S. Joanne, cujus anniversaria dies hic indicari potest.

y Hic annotatum reperio, post hæc recenseri in processu depositiones satis prolizas præmissorum testimonium, quas non habeo præterquam Simonis de Watford vel Wattleford, quam ad clariorem miraculi notitiam hic subjungo.

*z Quæ de matre hic narrat Simon, proprie pertinet ad patrem, ex cujus testimonio Papebrochius quædam excerptis, quæ etsi longiora sint, visa tamen mihi sunt cum lectore communicanda. Gervasius pater de eodem miraculo interrogatus dixit, quod per unam diem circa Vigiliam proximam festi B. Mariæ, quod festum est ante festum D. Michaelis, fuerunt quatuor anni elapsi, quod ipse ivit de nocte (*nempe in crepusculo vespertino, uti ejusdem uxor testata est*) ad vigilandum ibi (*in ecclesia*) propter funebria Gerardi de Pyneye servientis, et Cæciliæ Domitale, uxoris D. Guillelmi de Cygnon, constabularii dicti castri; et cum ivit ad dictam ecclesiam, dimisit in domo, quam inhabitabat uxor prope castrum ad jactum unius lapidis, prædictam uxorem suam et Wenthlíanam ancillam dicti castri, et dictum Rogerium in cunis ligatum, sicut ligantur infantes, et Agnetem septem annorum et Ysoldam novem annorum, filias suas, et recessit de dicta domo, prædictis omnibus in ea relictis, inter noctem et diem. Et cum esset amplius processum in nocte, ita ut homo (quod æstimat) potuisset ivisse ad unam leucam Anglicanam, prædicta ejus uxor cum prædicta Wenthlíana venit in dictam ecclesiam, ut vigilaret circa funebria ante dictæ Cæciliæ, quia servierat sibi in infirmitate, de qua obierat; et reliquit in domo sua dictas filias suas dormientes in uno lecto, et Rogerium in cunis. Et traxerunt in recessu de domo ostium post se; sed non firmaverunt cum sera vel alia firmatura, quia nulla*

A nulla erat in dicto ostio exterius firmatura, et quia ecclesia erat propinqua domui ad jactum unius lapidis; ex interiori vero parte ostii erat clausura ostii cum pessulo, seu barra; sed dictæ filiæ non apposuerunt illum, sicut sibi retulerunt. Item dixit, quod ipse, relictis iis in ecclesia, cum ibi stetisset per tantum temporis spatium, quod homo potuisset ivisse de passu per quatuor leucas Anglicanas, exivit cum una candela in manu accensa rediens in domum suam, et invenit ostium domus apertum, et duas filias dormientes, et non invenit Rogerium: omnes tamen panni, cum et in quibus fuerat ligatus in cuna, remanserant in ea cum vestibus ipsius. Et cogitans, eum exivisse de cuna et exivisse extra domum, quæsiuit eum in vicinia, et specialiter in domibus, quas inhabitabant tunc magister Thomas, medicus, et Willelmus Godefrey, et omnes posuerant se ad dormiendum; quia jam erat elapsa magna hora; et responderunt, se nil scire de Rogerio. Arbitratus autem, quod aliquis vicinorum collegisset eum in domo sua, rediit ad ecclesiam, et narravit uxori suæ, quod non invenerat Rogerium in domo. Et ipsa respondit, quod non exiret extra ecclesiam de tota nocte. Cum autem post præmissa mansisset ibi Gervasius usque ad mediam noctem, et esset turbatus, rediit iterum ad quærendum eum cum lumine, sicut prius; et non invenit ipsum, nec in domo, nec in via, nec alibi: et quia erat ita tarda hora, noluit excitare vicinos, et rediens ad ecclesiam, stetit ibi usque ad ortum solis. Et post ortum solis cum rediret ad castrum prædictum, D. Willelmus constabularius occurrens ei, petiit, ubi steterat illa nocte; et responso per eum, quod in ecclesia propter vigilias funebrium prædictorum, dixit sibi prædictus Willelmus, quod male vigilaverat circa custodiam filii sui, qui jacebat mortuus in fossato castri. *Nunc ad testimonium Simonis redeamus.*

aa *Subinde pueri pater Gervasius illuc, ut dictum est, advenit, qui, prout in ejusdem testimonio denuo legitur, cum etiam peteret...* a prædicto constabulario, quod posset eum extrahere, non permisit, usquequo venissent coronatores domini principis Walliæ; et appropinquans ad fossatum versus villam, sed non intrans, vidit in eo jacentem Rogerium subtus pontem, super unum latum suum; et jacebat quiete in transverso, et non vidit, quod haberet subtus se, nisi rupem; et erat nudus, et tenebat unam tibiam erectam, et aliam plicatam. Et quia uxor sua, intellecta morte filii, erat quasi extra sensum posita, dimisso corpore Rogerii, ivit ad eam regendam et consolandam, quæ tenebatur a vicinis, ne præcipitaret se in fossatum cum filio.

C *Uxor enim Dionysia ipsamet testata fuit,* quod, cum domum ex ecclesia rediens non inveniret in ea filium, et propter prædicta esset dolore nimio et propter vigilias somno gravata, dormivit usque ad diem claram per tantum spatium, quod potuisset ivisse (ut existimat) per unum milliare; et tunc Joannes de Giffon veniens ad domum suam, et ubi esset Rogerius, quærens, ipsa respondente, se nescire, dixit, quod in fossato castri, jaceret mortuus: et cum præ dolore corruisset in terram, et esset quasi extra mentem suam, fuit capta, ligata et retenta a vicinis, ne exiret domum suam.

bb *Audiamus de his matrem rursum testantem.* Cum stetisset (*mater*) in domo sua fere usque ad horam Tertiam, *id est, usque ad nostratam nonam matutinam*) fuit sibi apportatus Rogerius; et videbatur sibi, quod adhuc esset mortuus, quia non sensit halitum, licet apposuerat linguam suam intra os dicti Rogerii, quod os erat ita frigidum, quod propter frigiditatem ejus non poterat sine læsione diu tenere linguam suam in eo. Et scissis vestibus ipsius Dionysiæ ex parte superiori usque ad cingulum, fuit dictus Rogerius in ejus sinu positus ad calefaciendum: et cum sic tenuisset eum aliquamdiu in domo sua, in eodem sinu portavit eum ad ecclesiam parochialem, et sedit cum eo ante Crucem, multis assistantibus; et credebatur,

quod ibi fuerint plusquam ducenti. Et cum dictus dominus Anianus, episcopus Bangorum quondam, celebrasset Missam in dicta ecclesia, veniens ad Rogerium fecit sibi * signum Crucis cum pollice in fronte: dictus rogerius aspexit eum terribiliter; et sensit ipsa Dionysia, eundem Rogerium in sinu suo tunc primum movere unum cubitum; et cor ejus valde velociter palpitare. Et tunc ipsa clamavit, timens, quod propter dictam palpitationem iterum deberet mori; sed videns, quia vivebat, laudavit inde Deum et dulcem S. Thomam de Hereford, eis gratias agens: et idem fecerunt assistentes. Et in eadem die potuit stare pedes, et circa vespertas suxit ubera, et ex tunc infra tertiam diem ivit. Item dixit, quod propter casum prædictum supervenerunt eidem Rogerio prima hebdomada post resurrectionem dolor et tumor in oculo dextro, ita quod non poterat videre cum dicto oculo, et humores tendentes ad scabiem in maxilla dextera, super quam dicebatur jacuisse, quando fuit inventus mortuus in fossato; et dictum tumorem et dictam scabiem habebat adhuc, quando causa devotionis et ad publicationem dicti miraculi infra tres hebdomades fuit a teste et viro ejus portatus ad tumulum S. Thomæ, una tunc venientibus eodem domino Wilhelmo de Cyconis * constabulario, Joanne de Havernige *, Hugone de Lemunstre *, clericis tunc principis Walliæ. Et cum stetisset in Hereford per unam hebdomadam, et reduceretur ad villam de Coneweys, fuit perfecte curatus a dictis tumore et scabie, priusquam se elongasset ab Herefordia per quadraginta miliaria, *videlicet Anglicana.*

cc *Hoc est, opinor, quod saxa inde excisa fuissent ad castrum ædificandum.*

dd *Miraculum hoc bullæ canonizationis insertum legitur hoc modo:* Infans alius, nondum ætatis annorum duorum, in fundo cujusdam fossati, in quem locum de ponte altitudinis magnæ de nocte asseritur cecidisse, repertus mortuus, frigidus omnino et rigidus absque aliquo signo vitæ, mensuratus ad hunc Sanctum, vitæ fuit mirabiliter restitutus. *Pro* nondum ætatis annorum duorum *legendum est* nondum ætatis trium annorum; *nam ex supra dictis testimoniis erat puer ille tunc ætatis duorum annorum et trium mensium.*

MIRACULA XI, XII ET XIII.

Nautæ præsentis periculo naufragii erepti: mulier phrenetica, sanæ menti reddita: bis suspensus e patibulo, vitæ restitutus.

P *ost hæc die secunda mensis Novembris, existentibus prædictis dominis commissariis propter executionem et examinationem hujus negotii in capella S. Catharinæ supradicta, accesserunt ad eos Joannes Bateswayne, parochiæ de Donotly, Alexander filius Walteri, parochiæ de [Milton, Willelmus, filius Adæ de Virly, ejusdem parochiæ; Adam de Lenesdale, parochiæ de] Newton, diocesis Dunensis a, Matthæus Carpentry, Joannes de Lydel, Alexander filius Gamael, Joannes filius Nicolai, Jacobus filius Willelmi, Joannes filius Willelmi, Joannes filius Thomæ, et Joannes filius Margaritæ, parochiæ de Knockfergose diocesis Gorguen., provinciæ Armaten. de Hibernia b. Et cum narrarent, se fuisse de proximo a maris periculis liberatos meritis dicti S. Thomæ miraculose, et ex hoc venisse ad tumulum dicti domini Thomæ peregrini *, præfati domini commissarii, ex officio suo præsentem domino Gilberto procuratore capituli Herefordiensis, receperunt ab eis juramentum, tactis sacrosanctis Euangelis per eosdem secundum formam juramenti aliorum testium, supra in processu registratam, de dicenda et narranda veritate eisdem dominis commissariis super facto, quod ascribunt miraculo, et super omnibus ipsum factum contingentibus, et aliis, quæ petentur ab eis.*

EX PROCESSU
CANONIZ.

* i. e. illi

* supra Cicons
* supra Havering
* supra Leomunstre
EDuodecim
nautæ Hiberni,
ad Sancti
tumulum accedentes

a

b

* imo peregrini
nos

EX PROCESSU
CANONIZ.
testantur, se
gravissima
tempestate in
mari jactatos,

69 Post quod juramentum dicti domini commissarii præceperunt eis in virtute juramenti præstiti per eosdem, quod unus vel duo ex eis, qui melius sciebant, narrarent factum, præsentibus aliis, et de eorum voluntate explicarent illa, quæ exponere volebant circa factum, quod ascribebant miraculo. Ad quod narrandum fuit Alexander filius Walteri supra juratus per omnes alios deputatus. Qui quidem Alexander narravit, quod ipse et omnes alii supra jurati, et insuper Martinus le Nottoverne, magister navis, nobilis Colt de Knofergose, Hugo le Napesiller, Thomas Jacobi dominus navis, Isaac le Wyth, Ricardus de Ives, parochiæ de Knofergose diocesis Coiguen. *c* antedictæ, die secunda mensis Octobris proxime præteriti recesserunt, et ingressi navem prædicti Thomæ Jacobi, velo levato, de portu marino, vocato Senit Guwes *d* in Cornubia prope fines Angliæ *e*, volentes ire cum dicta navi onusta pellibus et lanis in Vasconiam *f*, ut reportarent inde vinum. Cum autem stetissent in mari usque ad horam vesperarum, habentes satis bonum tempus *g*, supervenit tunc ventus contrarius cum tempestate maris, qui per totam illam noctem duxit eos per mare in incertum contra eorum voluntatem : et hoc fuit in die Lunæ *h*.

jam fatiscienti
navi,

B omnes desperaverunt de vita eorum; et quilibet ex eis, cum non haberent presbyterum in navi, fuit confessus socio suo peccata sua *i*, probabiliter credentes, eis circa horam vesperarum mortis et navis confractionis periculum imminere; cum dicta navis a vento et tempestate directe propelleretur versus terram, et secundum dispositionem dicti venti et loci, in quo erant, et versus quod pellebantur, prædicta navis haberet percutere cum dicta tempestate ad quasdam rupes et ad eas secundum prædictam dispositionem loci et temporis necessario applicare et frangi, et ipsi per consequens submergi ibidem. Et nesciebant, in qua contrata *k* tunc erant; et arbor, in qua pendebatur ** i. e.* pendebat

eodem Sancto
per votum in-
vocato, salvos
evasisse.

C si liberarentur a periculo, se portaturum ad tumultum dicti S. Thomæ in ecclesia Herefordiensi unam navem argenteam, cum qua venturus est, ut dixit, in proximo cum aliis supra nominatis et non juratis, ad tumultum dicti S. Thomæ, et omnes in dicta navi existentes voverunt similiter, quod venirent ad dictum tumultum peregrini; et dixerunt PATER NOSTER et AVE MARIA pluries : et continuo, voto emisso, circa horam vesperam ventus fuit mutatus et tempestas sedata. Et elevaverunt velum; et cum dicto vento fuerunt in crastinum, scilicet die Mercurii, circa horam Nonæ prospere perducti ad quemdam portum limosum in loco, qui vocatur Sancto Despol *l*, diocesis Bathoniensis, ubi non applicuerant aliæ naves, quod sciretur : et dicta navis remansit ibi in tantum conquassata, quod non potuit deinceps cum ipsa navigari. Et personæ omnes et res in ea existentes fuerunt salvatæ miraculose meritis S. Thomæ, ut firmiter credunt, cujus meritis dictam liberationem eorum ascribunt et ascripserunt, et ex hoc venerunt nudis pedibus peregrini ad ejus tumultum, laudantes et glorificantes inde Deum et eum, gratias agentes eisdem, et ex hoc fuerunt (ut dixit) devotiores in fide et firmiores effecti.

72 Item dixit, quod Alexander, filius Gamael

supra juratus, retulit eis, postquam fuerunt egressi de navi ** mari*, quod, voto emisso, ipse viderat in navi duos in albis, qui videbantur sibi esse in forma hominum, sed non videbat facies eorum, quia tenebant dorsa versus eum; et unus stabat ex una parte mali sive arboris portantis velum, et alter ex altera, et immediate disparuerunt. Et idem Alexander sub juramento per eum præstito asseruit prædictis dominis commissariis, se prædictam visionem habuisse, sed propter nimium terrorem, quem habebat, tunc non retulit sociis, quo usque fuerunt egressi de mari, nec scit, qui fuerint prædicti duo, quos vidit in albis. Requisiti prædicti duo, et etiam omnes alii supra jurati, qui depositionem istorum duorum sibi lectam et expositam approbaverunt, et sub juramentis eorum asseruerunt, narrata per supradictos esse vera, excepto de visione, de qua nesciebant, nisi per relatum dicti Alexandri, filii Gamael. [Requisiti] si dictus dominus Thomas in Hibernia reputatur communiter ab omnibus gentibus Sanctus, et si Deus pro eo, tamquam pro Sancto, in illis partibus miracula operatur, responderunt omnes, quod sic, et in mari et in terra in omnibus generibus infirmitatum et periculorum; et ideo multi venerunt de illis partibus peregrini omni anno ad tumultum dicti S. Thomæ *m*.

D
Visio, quam
eorum unus
tunc habue-
rat.
* et

75 Robertus mercator ferri requisitus de uxore sua Edita *n*, respondit, quod fuerit furiosa, in Quadragesima futura circa principium erunt viginti et unus anni *o*, et numquam prius fuerat furiosa, quod ipse sciat, et fuerat tunc quasi per biennium uxor sua. Et dicta furia accidit sibi (ut æstimat) quia parum comedebat, et multum bibebat; et quadam nocte in prima septimana dictæ Quadragesimæ (nescit tamen, qua nocte dictæ septimanæ) prædicta uxor sua cum eo in lecto jacens cœpit eum manibus discerpere; et videns ejus malam dispositionem et delirationem loquelæ, quæ maledicebat sine causa vicinis suis, et erat valde ebria, dimisit sibi ** lectum*. In crastinum autem cum appareret extra sensum suum, et clamaret, ut furiosa, fecit eam ligari cum pannis lineis, et conduxit Aliciam le Longe et Emmam de Ravense Wath *p*, vicinas suas, præmortuas, ut custodirent eam : et ita tenuit eam sub custodia in dicta domo sua ligatam usque ad hebdomadam ante septimanam Ramis Palmarum. Et in dicto tempore fuit continue furiosa, nec habuit dilucida intervalla, et non dormiebat, nisi raptim, et comedebat parum et bibebat aquam vel debilem cervisiam.

E
m
Mulier phre-
netica, vincu-
lis constricta
n
o

* i. e. illi

74 Et clamabat proferendo verba fatua et delira; sed non recordatur, quid ** blasphemaret* Deum aut Sanctos : et credit, quod fuit arreptitia, sed tamen non vidit, quod portaretur nec mutaretur de loco ad locum, nec quod fecerit aliquem actum ex potentia malignorum spirituum. Item dixit, quod in dicta Quadragesima et in dicta furia prædicta uxore sua constituta, ipse de consilio vicinorum suorum cum uno filo mensuravit dictam uxorem suam ad sanctam Crucem de Herefordia, et ad sanctam Crucem de Wistanton *q* diocesis Herefordiensis, et fecit fieri duas candelas de quarta parte unius libræ ceræ in dicto filo, et cum una ex dictis candelis fecit prædictam uxorem suam furiosam portari ad altare Crucis in ecclesia Herefordiensi in uno cophino per dictas duas mulieres, ab eo conductas ad custodiam dictæ uxoris, per quinque vel sex dies (ut æstimat) antequam curaretur. Quibus diebus stetit continue ligata in dicta ecclesia, nisi cum comedebat; quia tunc dissolvebantur vincula manuum ejus, et tenebatur per dictas duas mulieres ad ejus custodiam deputatas.

ad ecclesiam
Herefordien-
sem delata,
* an. quod?
F

73 Item dixit, quod in die Jovis ante Dominicam Ramis palmarum prædicta uxor sua furiosa, fuit (nescit, de cujus clerici consilio) mutata de pulpito ecclesiæ Herefordiensis, in quo est altare Crucis, et in quo steterat per quatuor vel quinque dies præcedentes, ad capellam B. Mariæ in eadem ecclesia,

post aliquot
dierum in ea
moram

A ecclesia, in qua capella recumbabant tunc ossa dicti S. Thomæ; quia dictus clericus dixerat, quod curaretur ibi meritis dicti S. Thomæ *r*; sed eadem die (nescit, ex qua causa) fuit circa horam vesperrarum reportata ad dictum pulpitum, et ibi jacuit illa nocte *s*. Item dixit, quod in crastinum, scilicet die Veneris mane, ipse portavit unam ex candelis factis in filo, in quo mensuraverat dictam uxorem suam ad dictam sanctam Crucem de Wistanton, et obtulit dictam candelam ad dictam sanctam Crucem bene post ortum solis et ante horam Primæ; et cum rediret Herefordiam, audivit pulsari magnas campanas ecclesiæ Herefordiensis: et tunc rogavit Deum, quod dicta pulsatio esset pro curatione sociæ suæ prædictæ.

ope S. Thomæ
restituitur su-
næ menti.

76 Et occurrens sibi Joannes Slaybrond parochiæ de Maudin narravit sibi, dictam uxorem suam esse curatam per episcopum Thomam; quia tunc non vocabatur SANCTUS. Et veniens ad ecclesiam Herefordiensem circa horam Primæ, invenit dictam uxorem suam curatam, et vidit eam erigentem manus in elevatione Corporis Christi in Missa, quæ tunc celebrabatur in altari sanctæ Crucis, et candela, quæ fuerat apportata ad ecclesiam Herefordiensem pro curatione dictæ uxoris suæ, et fuerat tunc reposita in thesauro ecclesiæ Herefordiæ, ut dicebatur *t*... Item dixit, quod, finita Missa prædicta, quæ tunc celebrabatur in altari sanctæ Crucis, narraverunt sibi prædictæ mulieres custodes uxoris suæ, quod ipsa dixerat, Deum et quemdam episcopum, scilicet S. Thomam, salvasse eam; et quod candela cælitus fuerat accensa *u*. Et in eodem cophino, cum quo fuerat portata ad ecclesiam, fuit per dictas mulieres reportata ad domum suam; quia erat debilis, et non poterat ire. Prius tamen fuit publicatum miraculum in ecclesia Herefordiæ, ut dicebatur. Item dixit, quod in dicta debilitate nequies ire, nisi coadjuvaretur et supportaretur ab alijs, vixit dicta uxor sua in sana mente et sine furia, in debilitate tamen et infirma, usque ad festum ad Vincula S. Petri *x* vel circa, et tunc obiit, et fuit sepulta in cimiterio ecclesiæ Herefordiensis. Acta in dicta capella S. Catharinæ die quarta mensis Novembris, præsentibus dictis Fratribus et nobis notariis hujus processus.

Suspensus e
patibulo, ac
deinde deposi-
tus

77 Willelmus Aprees *y*, alias dictus Crah, id est, Tinginosus, de Swayneseye Menevensis diocesis, requisitus, ut narraret, si et ex qua causa fuerat suspensus; respondit, quod imposito sibi per dominum prædictum *z*, sub quo tunc morabatur, quod interfecerat tredecim homines, fuit captus per dictum dominum et incarceratus in castro dicti baronis, vocato Swayneseye; et cum sic stetisset captus et incarceratus per quindecim dies, et fuisset per dominum dicti castri inquisitum cum eo, et non fuisset confessus dicta homicidia, quia non commiserat ea (ut dixit) nec fuisset per alios convictus, nulla sententia mortis data contra eum, fuit (die Lunæ post instans festum B. Martini erunt quindecim anni) circa horam Tertiæ per parentes proprios ipsius testis, scilicet per Griffinum Weil et per Ad. Ap. Gryfin et Ythel Fachan *aa*, præmortuos et plures alios ductus de mandato patris dicti Willelmi de Brewes ad furcas, super quemdam montem excelsum positas prope dictum castrum ad quartam partem milliaris vel circa.

revixit per
patrocinium
S. Thomæ,

78 Et circa dictam horam Tertiæ supradictus Ythel propinquus ejus cum quadam corda grossiori, quam sit nodus, quem communiter portant Fratres Minores in zonis suis, apportata a castro per ipsum testem usque ad dictas furcas, suspendit eum; nescit tamen, qualem nodum fecit in dicta corda, cum qua eum suspendit; et post suspensionem suam Trahern Ap Howel *bb*, parochiæ Lanredensis dictæ diocesis Menevensis, qui fuerat cum eo ductus ad prædictas furcas, fuit in continenti (sicut audivit referri) post eum suspensus in eisdem furcis et in eadem trabe, et statim prædictus Trahern Ap. Howel, sicut dicebatur, fuit

Octobris Tomus I.

mortuus post suspensionem ejusdem. Et eo mortuo, trabs, in qua pendebant, fuit fracta (nescit qualiter, nec in quot partes) et ambo suspensi ceciderunt ad terram: et tunc ipse testis non sensit dictum casum, quia credit, quod esset mortuus: sensit tamen strepitum, quando alter fuit suspensus, et audivit publice et communiter referri in dicta parochia post prædicta, quod eadem die fuit iterum suspensus in una tibia dictarum furcarum; sed ipse nihil sensit de suspensione prædicta, nec scit, quanto tempore stetit, nec qua hora fuerit secundo suspensus *cc*. Acta in dicta capella S. Catharinæ die sexta mensis Novembris. præsentibus Waltero et Joanne in omnibus, quæ hodierna die acta fuerunt, et memoratis Fratribus Joanne et Mauricio in juramento testium super hoc miraculo receptorum et depositione Willelmi prædicti, et nobis notariis hujus processus.

EX PROGRESSU
CANONIZ.

79 Post hæc in crastinum dictus Willelmus rediens coram prædictis dominis commissariis ad continuandam depositionis suæ seriem, fuit de mandato prædictorum dominorum commissariorum requisitus per antedictos Fratres Joannem et Mauricium interpretes, si fuerat idem Willelmus, sicut supra deposuit se credere, mortuus, quando, ubi, qualiter, et cujus meritis fuit resuscitatus. Et respondit, quod audiverat referri publice et communiter in dicta villa, quod circa galli cantum *dd* post suspensionem apparuerunt signa vitæ in eo: ipse tamen postquam sensit strepitum, quando alter fuit suspensus in eadem trabe, non sensit, se habere vitam usque in crastinum circa horam Nonæ. Requisitus, si ante dictam suspensionem vel a tempore suspensionis usque quo recognovit astantes, vel ex tunc, vigilando vel dormiendo habuerit aliquam visionem vel revelationem de vel ab aliquo Sancto, vel mortuis, vel iis, quæ sunt in alio mundo; respondit, quod illa die, qua fuit suspensus, ei dormienti in carcere fuit post galli cantum visum, B. Mariam esse in dicto carcere cum quodam domino, et videbatur sibi, quod esset operta lapidibus preciosis cum stola alba in capite; non tamen portabat Filium suum in ulnis, sicut ejus imagines materiales repræsentant: de illo autem domino, qui erat cum B. Maria, respondit, se non recordari, quales vestes portabat.

qui ipsi ante
apparuerat
in carcere

80 Cum autem prædicta B. Maria cum dicto domino sic apparuisset, petiit ipsa B. Maria, in cujus conspectione videbantur esse omnes incarcerati cum ipso Willelmo, qui erant tredecim numero, si erat inter eos Willelmus Aprees; et ipse testis, qui vocatur illo nomine, respondit, quod sic; quia ipse erat dictus Willelmus. Et tunc B. Maria dixit, quod ascenderent omnes per quamdam scalam, quæ videbatur ibi esse apposita ex adverso supradicti Trahern Ap Howel, qui scilicet fuit illa die, omnibus alijs liberatis a carceribus, cum ipso teste suspensus et in patibulo mortuus. Et tunc dictus testis iterum petiit a B. Maria prædicta, quid fieret de supradicto Trahern Ap Howel; et B. Maria respondit: Dimittatis eum. Et post hæc dictus testis iterum petiit a prædicta Maria, quis erat ille Sanctus, qui venerat cum ea; et ipsa respondit, quod S. Thomas, qui liberaret eum. Et tunc dictus testis habuit in mente sua (sicut dixit) quod S. Thomas de Herefordia liberavérat eum.

cum B. Maria
Virgine,

81 Requisitus autem, quare melius intellexerat de S. Thoma de Herefordia, quam de S. Thoma apostolo vel Cantuariensi archiepiscopo; respondit, quod ex eo, quia enim * illud tempus fuerat peregrinus ad tumultum dicti S. Thomæ in ecclesia Herefordiensi, et illa die, qua fuit intrusus in carcerem plicavit secundum morem Angliæ unum denarium sterlingam ad honorem dicti S. Thomæ, ut liberaret eum, et dictum denarium sic plicatum recondidit in bricali suo *ee*, et quamdiu stetit in carcere, et quando fuit ductus ad patibulum, et dum pendebat in furcis, habebat secum dictum denarium sic plicatum; et stando in carcere et quando fuit ductus ad furcas, semper in corde suo

quoniam
propterea
constanter
invocaverat,
* an circa?

EX PROCESSU
CANONIZ.

et alta voce, ita quod poterat audiri ab illis, qui aderant, invocabat auxilium dicti S. Thomæ, et habebat spem, quod liberaret eum. Requisitus, si aliquis ex tredecim incarceratis habuerat dictam visionem, uti ipse; respondit, se nescire. Item requisitus, si ipse narravit illa die dictam visionem aliis incarceratis; respondit, quod non; sed post resurrectionem suam narravit omnibus, qui audire voluerunt, pluries et frequenter.

et cui fuerat
commenda-
tus.

82 Item requisitus, quid fuit subsecutum de eo, postquam fuit resuscitatus, et recognovit astantes; respondit, se audivisse publice et communiter referri, quod, eo suspenso, domina dicti castri petiit a prædicto domino Wilhelmo de Brewes viro suo, qui fecerat eum suspendi, quod daret ei corpus dicti Wilhelmi, ut posset in cimiterio sepeliri; et dominus concessit ei; et ideo cum fuisset depositus a furcis, in quibus fuerat secundo suspensus, fuit portatus a parentibus suis ad ecclesiam, et cum non possent ingredi ecclesiam, fuit portatus ad domum propinquam ecclesiæ, quæ erat Thomæ Thuathei *; et tunc prædicta domina fecit eum mensurari ad dictum S. Thomam. Et quia fuit resuscitatus, et fuerat datus dominæ, non fuit ultra suspensus: fuit tamen infirmus per unam septimanam et ultra; et postmodum dominus et domina dicti castri cum eo venerunt peregrini ratione dicti miraculi ad tumulum prædicti S. Thomæ, et obtulerunt ibi quasdam funras * de cera, et funem cum qua fuit suspensus, quam apportavit insutam * ad collum suum.

infra Mathi

B

* an furcas?
* forte inser-
tam

Ex alterius
testimonio ille
Wilhelmus

85 Joannes de Bageham requisitus, ut narraret, si habebat notitiam dicti Wilhelmi Crak, et si sciebat aliquid de miraculo, quod in ejus personam dicitur contigisse; dixit, quod per multos annos noverat dictum Wilhelmum et viderat, priusquam fuisset suspensus; et ex tunc vidit eum, et est ille, qui supra juravit cum dicto teste super isto miraculo, qui vocatur Wilhelmus Crak; et quod fuit ortus in parochia de Laridiry Menevensis diocesis, ex patre vocato Res; nomen matris dixit se nescire. Item dixit, quod, ipso teste existente in servitio et familia dicti domini Wilhelmi de Brewes (sunt jam sedecim anni elapsi) fuit captus prædictus Wilhelmus Crak, quia dicebatur interfuisse cum pluribus aliis invasioni et combustioni cujusdam castri dicti domini, vocati Ostremue ff; et ex hoc fuit incarceratus in castro dicti domini, vocati Sweyneseye. Postmodum eodem anno, die Lunæ post festum B. Martini, cum dictus Wilhelmus eadem die deberet suspendi, et unus alius, vocatus Traheit ab Howel gg, deberet suspendi cum eo, prædictus dominus Wilhelmus de Brewes, ne possent auferri dicti suspendendi per eorum amicos et parentes, fecit armari decem equos et decem equites, quorum equitum ipse testis fuit unus.

ff

gg

C

cum trabe pa-
tibili, ex qua
pendebat, la-
pseus,

hh

* al Weil

84 Et circa horam Nonæ hh fuerunt ducti per eos ad furcas dicti domini, existentes in quodam loco excelso, distantes quasi per quartam partem unius milliaris a dicto castro. Et dicta hora Griffinus Woyl * avunculus, David Assa consanguineus germanus, et Ythel propinquus dicti Wilhelmi Crak, coacti a domino, vidente ipso teste et existente prope pedem furcarum, suspenderunt dictum Wilhelmum in trabe transversali dictarum furcarum cum quadam corda; non tamen advertit, ubi nodus dictæ cordæ cursilis, cum qua fuit suspensus, applicaretur collo ipsius Wilhelmi: et immediate cum fuisset suspensus, scala, per quam ascenderat ad furcas, fuit ei subtracta, ut statim moreretur. Cum autem pependisset dictus Wilhelmus in dictis furcis per tantum spatium (ut arbitratur) quod homo potuisset ivisse per quartam partem unius milliaris, et emisisset per utrosque meatus inferiores superfluitates naturæ, quæ emittuntur a suspensis, quando post suspendium moriuntur; et reputaretur dictus Wilhelmus ab ipso teste et ab aliis ibi existentibus mortuus, et nullus ex amicis dicti Traharn, qui erat nobilis, ordinasset aliquid de redemptione dicti Traharn cum

domino, propter quam redemptionem post suspensionem dicti Wilhelmi distulerant aliquantulum suspendere dictum Traharn, suspenderunt eum carnifices dictæ villæ, ad talia officia deputati, in eadem trabe transversali, in qua fuerat suspensus præfatus Wilhelmus.

iterumque
suspensus
fuit. Deinde
corpus ejus

83 Et in continenti cum scala fuit subtracta a dicto Traharn, et extendisset se, dicta trabs fuit fracta per se ipsam in medio, et ambo suspensi ceciderunt ad terram. Et æstimat, dictam trabem fuisse fractam propter debilitatem suam; et ambos vidit ipse testis, cum cecidissent a dictis furcis in terram, mortuos, ut visum fuit eidem; sed propter opprobrium cognationis prædictorum suspensorum, et quia secundum morem patriæ non debent a furcis sine licentia domini amoveri; priusquam recessissent de prædicto loco ipse testis et alii armati, fecerunt iterum suspendi dictos Wilhelmum et Traharn, unum in una tibia dictarum furcarum, et alium in alia. Et post secundam suspensionem ipse testis, qui erat senescallus hospitii ii prædicti domini, rediit immediate ad castrum, et significavit dicto domino suo, prædictos fuisse suspensos et mortuos. Et quia domina Maria uxor prædicti Wilhelmi petierat corpus dicti Wilhelmi (nescit, ex qua causa) audito, quod erant mortui, dictus dominus concessit uxori suæ prædictæ corpus dicti Wilhelmi.

ii

E

86 Et domina rogavit ipsum testem, quod festinanter rediens ad furcas prædictas, faceret deponi dictum Wilhelmum de furcis, et portari ad villam. Et rediens fecit præscindi cordam, cum qua erat suspensus dictus Wilhelmus; et corpus ejus cecidit ad terram. Et præcepit, quod portaretur ad villam, et vidit, quod fuit portatus in scala, per quam ascenderat ad furcas: et corpore ejus ibi dimisso, fuit reversus ad ministrandum dicto domino suo, tunc esistenti in prandio in castro prædicto. Requisitus, si, quando fuit reversus ad faciendum ipsum Wilhelmum deponi de furcis, vidit in ipso aliqua signa vitæ; dixit, quod non; immo credit, quod tantum * esset in ipso vita, quanta in lapide. Item requisitus, qui fuerunt præsentibus in dicta suspensione ad furcas, respondit, quod Henricus Pellissarius testis supra juratus, sed nondum examinatus; Henricus de Scorlage, Rogerius de Fleve, qui fuerunt de dictis armatis, et plures alii, præmortui.

donatum do-
minæ baronis-
sæ de Brewes,

* tanta

87 Item dixit, quod eadem die cum dictus dominus comedisset, prædicta domina, antequam permetteret ipsum testem comedere vel bibere in dicto castro, tradidit sibi unum filum acceptum de bursa Margaritæ filiæ suæ, et præcepit sibi, quod iret in continenti ad mensurandum præfatum Wilhelmum cum dicto filo ad S. Thomam de Cantilupo. Et vadens ipse testis, invenit corpus dicti Wilhelmi in quadam domo Thomæ Mathi, propinqua ecclesiæ super terram supinum; et oculi ejus pendebant extra palpebras et concavitates suas; sicut vidit aliquando de aliquibus aliis suspensis consimile. Et habebat linguam grossam, lividam in parte extra dentes, ipsis dentibus vehementer compressam et læsam: et non sensit in eo halitum, nec aliquod signum vitæ, licet palpaverit cum aliis ejus corpus, qui omnes eum palpantes et videntes dicebant et reputabant, eum esse mortuum; de quorum nominibus dixit se non recolere, quia erat tota domus plena hominibus et mulieribus.

quæ cum illius
mensurari fe-
cisset S. Tho-
mæ

F

88 In quorum præsentia extendens brachia dicti Wilhelmi, mensuravit ejus latitudinem cum dicto filo ad præfatum S. Thomam, et ipse et major pars illorum, qui erant in domo prædicta, flexis genibus, rogaverunt Deum et dictum S. Thomam, quod immitterent vitam in dictum Wilhelmum, ut posset agere pœnitentiam de commissis, et dixerunt PATER NOSTER et AVE MARIA. Et cito post, ita quod potuit homo ivisse, sicut æstimat, unum stadium, sive octavam partem unius milliaris, dictus Wilhelmus movit aliquantulum unum ex pedibus suis (non recordatur, quem) et attraxit halitum,

audissetque,
aliquod vitæ
indictum in eo
apparuisse,
cum filia sua

A halitum, quasi stertendo. Quo viso, tunc currit ipse testis ad nunciandum prædictæ dominæ, quæ eum fecerat mensurari; et æstimat, quod tunc esset hora quasi media inter Nonam et solis occasum. Et cum prædicta domina gauderet de dictis signis vitæ, et dictus testis dixisset ei, quod gaudebat de malo; quia malum erat, quod ita malus homo resuscitaretur; prædicta domina cum militibus et domicellis et aliis familiaribus viri sui et suis vadens ad videndum dictum Willelmum, mensuravit ipsum iterum ad dictum S. Thomam, vidente ipso teste, cum alio filo, et Margarita ejus filia cum alio filo mensuravit eum post eam ad dictum S. Thomam, rogantes pro ejus vita.

rursum men-
suravit, ip-
sumque ad
Sancti tumu-
lum postea
adduxit.

B 89 Et antequam mater et filia eum mensurarent, apprehenderunt, quod attraherat halitum, et post mensurationem matris et filia oculi ipsius Willelmi, videntibus ipsis matre et filia, teste, et aliis, qui erant in domo, pendentes fuerunt reducti per se ipsos ad concavitates suas circa solis occasum, et clausit dictos oculos et tenuit clausos per tantum spatium, quod homo potuisset ivisse per unum milliare, ut æstimat; et postmodum movit et aperuit palpebras; sed non cognoscebat homines, nec loquebatur. Post quæ dicta domina et ipse testis cum ea rediit ad prædictum castrum, et in crastinum mane fuerunt reversi ad eum videndum, et invenerunt ipsum in meliori statu, et videbatur cognoscere astantes; sed non loquebatur Et digna domina fecit habere curam de eo, et præparari sibi sorbilia de amigdalibus. Et in die sequenti ipse testis audivit eum loquentem; et cum jacuisset aliquot dies (nescit, per quot) et fuisset curatus, post mensem, ut æstimat, a tempore suspensionis dicti domini et domina de Brewes adduxerunt eundem Willelmum peditantem ratione dicti miraculi ad tumulum dicti S. Thomæ in ecclesia Herefordiensi, a qua distat dictum castrum per tres dictas *kk*. Et post resuscitationem non audivit, quod dictus Willelmus aliqua sinistra commiserit. Item requisitus, si sciebat vel audiverat referri, præfatum Willelmum Crak ante ejus suspensionem, vel dum pendebat in furcis, habuisse aliquam visionem vel revelationem ab vel de aliquo Sancto; respondit, quod non *ll*.

ANNOTATA.

a Dunum, Anglis Downe, Hibernis Dundaethglas, parva Hiberniæ civitas est, cognominis comitatus caput, in Ultonia, et episcopalis sub archiepiscopo Armachano.

C b Lege Armacen., ut provincia ecclesiastica Armachana hic indicetur. Vitosa item vox videtur Gorguen.; nullam enim hujus nominis diæcesim reperi in Hibernia: nec minus corrupte eadem diæcesis infra scribitur Coiguensis, et in altero apographo diæces. Mignen. Porro in hoc posteriori apographo recensio testium nonnihil variat hoc modo. Joannes Hirteswayne parochiæ de Donachi; Alexander filius Walteri, parochiæ de Milton; Willelmus filius Adæ de Virly, ejusdem parochiæ, Adam de Lenedale, parochiæ de Neweton, diæcesis Dimen. (lege Dunensis) Matthæus Carpentary, Joannes de Lydel, Alexander filius Gamael, Joannes filius Nicolay; Jacobus filius Willelmi, Joannes filius Willelmi, Joannes filius Thomæ, et Joannes filius Margaritæ. Duodecim nautæ hic numerantur, quot etiam numerarunt commissarii Apostolici infra laudandi; quapropter cum in exemplari, quod edo, dumtaxat decem legerentur, duos uncis inclusos ex hoc altero supplavi.

c Consule Annotata ad lit. præced. Eadem autem personæ cum aliqua variatione in alio exemplari nostro ita enumerantur: Martinus le Nottovernes, magister navis; Robertus Cole de Knocfergose, Hugo le Nappesiller, dominus navis; Isaach le Wyth, Richardus de Xues, parochiæ de Knocfergose diæces. Mign.

d Ita plane in utroque Ms. nostro; sed portus

iste eo nomine, forte Hibernico, mihi omnino ignotus est.

e Hinc crederem, prædictum portum in Cornubia. Angliæ comitatu quaerendum esse, nisi in altero nostro exemplari pro vocibus illis In Cornubia prope fines Angliæ legeretur: In eorum via prope fines Angliæ; et rectius quidem, ut existimo, quia laudati nautæ Hiberni erant, et ex Hibernia venisse videntur.

f Vasconia, vulgo la Gascogne, nota est Galliæ regio inter Oceanum Aquitanicum, Garumnam flumen montesque Pyrenæos sita.

g Id est, faventem auram.

h Recte: cum enim anno 1507 littera Dominicalis fuerit A, dies secunda Octobris erat dies Lunæ, seu feria secunda.

i Non sacramentaliter, cum hujus Sacramenti minister solus presbyter sit; sed ex Christiana humilitate, et ex spiritu contrito.

k Contrada, vox Italica Latine viam, regionem, viciniam significat. Nesciebant ergo, versus quam terræ vel littoris partem a tempestate jactarentur.

l Alterum apographum nostrum habet Stotespol; sed neutrum in Mappis reperi; quare id solum hic annotabo, Bathoniam. Anglis Bathe, in cujus diæcesi is locus erat, esse civitatem Angliæ Occidentalis in comitatu Somersetensi, episcopalem sub metropoli Cantuariensi.

m Juerit hic addidisse, quæ commissarii Apostolici in sua ad Clementem V Papam epistola de anathematis nautarum ad S. Thomæ sepulcrum appensis, deque his ipsis nautis Hibernicis scripserunt. Inter quæ (anathemata multiplicis generis) invenimus, inquit, centum septuaginta naviculas argenteas et quadraginta unam cereas, a marinariis diversis pro maris periculis, a quibus dixerant se fuisse miraculose ejusdem domini Thomæ meritis liberatos, ut dicebatur, oblatas. Et nobis inibi existentibus, fuerunt duæ aliæ argenteæ et una cerea apportatæ; et juraverunt coram nobis duodecim nautæ Ybernici, se nuper in quadam navi ex marina tempestate in tantum, quod multa aqua subintrabat per sentinam et alias partes, conquassata, fuisse miraculose ejusdem domini Thomæ meritis naufragio liberatos; et dictam navem sic conquassatam, post invocationem dicti domini Thomæ, voto ad eum, cum esset prope litus rupium, ad quas a tempestate allidenda propellebatur, emisso, continuo vento mutato, post unum diem ad portum alium, salvis omnibus personis et rebus in ea existentibus pervenisse et confractam permansisse.

n In Appendice de miraculis inferius danda cap. 2 recitabo reverendi domini Gilberti procuratoris capituli Herefordiensis de eadem curatione testimonium; quod ibidem consule, si lubet.

o Recte; nam et Gilbertus mox laudatus asseruit, ista anno 1287 contigisse.

p Nescio, quid hæc vox abbreviata significet.

q Locus hic mihi cetera ignotus est; sed verisimiliter tam in hoc, quam in ecclesia Herefordiensi fuerit tunc Crux aliqua miraculis clara.

r Forte huc spectant, quæ Papebrochius ex alicujus testis, quem non nominavit, assertionem annotavit. Quia aliqui dixerant, quod dicta ossa (S. Thomæ) stillaverant sanguinem, cum de loco, in quo obierat, transeundo per terras archiepiscopi Cantuariensis, fuerunt apportata ad ecclesiam Herefordiensem; et ex hoc sperantes, quod ibi reciperet sanitatem meritis S. Thomæ, pater et mater ejusdem Edithæ fecerunt eam ad dictam capellam portari; et ambi-verunt dictum locum, in quo dicta ossa recumbabant, cum quodam filo, in quo facta fuit una candela per Aliciam le Longe.

s Causam (teste Papebrochio) Robertus Coke, unus e testibus allegavit, quia ministri ecclesiæ, qui tunc propter custodiam ecclesiæ jacebant in subsacristia ecclesiæ prope chorum, nimium inquietarentur ex vociferatione et clamore ejus, existimantes, se minus inquietari ab eo propter altitudinem dicti pulpiti.

t Lacuna

EX PROCESSU
CANONIZ.

i Lacuna hic est in Ms. nostro, quam aliunde nequeo implere.

u Consule testimonium domini Gilberti, loco citato ad lit. n.

x Celebratur hoc festum Kalendis Augusti; curata autem fuerit Editha die 24 Martii, atque adeo tantum quatuor menses cum paucis diebus suæ mentis compos supervixit.

y In Rubricis de miraculis vocatur Willelmus filius Apnees, eoque de argumento sic legitur: Rubrica de probatione duodecimi miraculi [quod in libro dicitur decimumtertium] facta apud Herefordiam super eo, quod Willelmus, filius Apnees, parochiæ de Swaynesey, Menevensis diocesis, qui connumeratur ab aliquibus Willelmus Crach, id est Tingnosus (non intelligo hanc vocem) fuit in patibulo suspensus et mortuus (ut fertur) et per merita dicti S. Thomæ miraculose resuscitatus; ad cujus quidem miraculi probationem Thomas de Guynes, procurator capituli Herefordiensis produxit in testes dominum Willelmum, dominum Thomam presbyterum, Joannem de Berham, Henricum Pellipar, Adam de Rowame, Joannem Apenon, quos omnes dixit esse parochiæ et diocesis prædictarum. Requisitus in virtute juramenti præstiti per eundem idem procurator, si credebatur, dictum miraculum esse verum, respondit, quod sic; et quia supradictus Willelmus Apnees nesciebat loqui litteraliter (id est, Latine) nec ydionia Anglicum, nec Gallicum, sed dumtaxat Wallense, ut dicebatur, iidem domini commissarii ad exponendum eidem Willelmo capitula juramenti per eum præstandi, et recipiendam depositionem faciendam per eum, adhibuerunt Fratres Joannem Juvenem et Mauritium de Pencoyt, conventuales in domo Fratrum Minorum de Herefordia, qui dicebantur de Wallia fuisse oriundi, et intelligere et scire loqui ydionia Wallense. Qui fratres, tactis sacrosanctis Evangeliiis, præsentem dicto procuratore, juraverunt fideliter exponere dicto Willelmo illa, quæ per dictos dominos commissarios dicerentur eisdem, et fideliter eis referre et receptam responsionem et depositionem ejusdem, et eam tenere secretam, quo usque fuerit legitime publicatus*. Post quæ capitulis juramenti aliorum testium supra registratis, in Wallico dicto Willelmo per dictos Fratres, et in Anglico aliis testibus supra nominatis per dominum episcopum Londonensem, expositis, omnes prædicti testes juraverunt etc.

z Fuit hic dominus Willelmus de Breves baro.

aa Thomas Marescalli, presbyter testis juratus, ait, illos id agere coactos a prædicto domino barone. Per parentes autem non progenitores, sed consanguineos vel affines, seu, ut idem Thomas loquitur, de parentela ipsius Willelmi intellige.

bb Eodem modo illum vocat laudatus Thomas presbyter, adjiciens, eundem fuisse virum nobilem.

cc Hæc, quæ scire non potuit suspensus Willelmus, Thomas presbyter oculatus testis exposuit, ita inquiens: Cum autem dictus Willelmus esset suspensus, et illi, qui suspendebant eum, traherent unam partem cordulæ, cum qua erat suspensus, ut ligarent eum ad unam ex tibiis (id est, ad unum e lateralibus stipitibus) dictarum furcarum, prædicta trabs transversalis fuit fracta, et ipse Willelmus, qui erat suspensus in dicta trabe transversali, cecidit ad terram... Et cum cecidisset, quasi in continente, ita quod (æstimat) homo non ivisset ultra centum pedes, fuit dictus Willelmus iterum suspensus in una ex tibiis dictarum furcarum. Et postmodum cum vidisset eum iterum suspensum, recessit dictus testis (nimirum ipse Thomas presbyter.) Et audivit publice referri in dicta villa, quod fuerat depositus de dictis furcis circa horam mediam inter Nonam et occasum solis, et tunc erat mortuus. Præmiserat autem, eundem suspensum fuisse circa horam meridiæ.

dd Vespertinum intellige, mox vero infra matutinum.

ee Hoc est, in femoralibus suis.

ff Nec castrum Ostremue, nec supra parochiam Laridiry, nec multa alia tam superius nominata, quam deinceps nominanda loca, reperire potui; credo, quod ea partim dudum destructa sint, partim nunc aliis vocabulis veniant, partim etiam in apographis nostris vitiose descripta sint.

gg Supra constanter dicitur Trahern Ap Howel: infra vero Traharn.

hh Videtur hic error esse in hora: nam Nona nostrati tertiæ pomeridianæ respondet, et tamen Thomas presbyter ad litt. cc relatus ait, illum jam pependisse circa horam meridiæ.

ii Senescallus hospitii est præfectus victui potuique seu mensæ domini sui. Galli dicunt le Maitre-d'hotel.

kk Dieta est iter unius diei.

ll De eodem miraculo commissarii Apostolici ad Clementem V scripserunt, procuratorem causæ sibi visum esse probasse resuscitationem... unius hominis bis, et cujusdam mulieris (de qua vide dicenda inferius) semel, suspensorum.

MIRACULA XIV, XV, XVI ET XVII.

Cæcæ mulieri visus redditus: suspensa in vivis servata: pueri, unus ex utroque, alter uno oculo cæcus, subito curati: contracta membris, erecta.

Joannes Alkin, sæpius juratus et productus in hoc processu, requisitus, ut narraret, si habuerat notitiam prædictæ Agnetis a, priusquam fuisset cæca; respondit, se novisse eam, sunt quadraginta anni et ultra elapsi, quia fuerunt in eadem parochia nati et conversati; nomina tamen parentum ejus ignorat. Et vidit eam per quindecim annos et ultra habentem sanos oculos, et bene videntem. Postmodum vidit dictam Agnetem per decem annos et ultra duci ad ecclesiam S. Martini prædictam diebus Dominicis et festivis ad audiendum divinum officium per quamdam puellam, filiam b filiæ suæ (quarum nomen ignorat; dicta puella est tamen nunc uxor cujusdam venditoris piscium in Herefordia, cujus et nomen ignorat) sicut ducuntur personæ, quæ non vident. Et ipse fuit in domo ejusdem Agnetis per triennium continuum singulis diebus Dominicis ad ministrandum sibi et aliis in dicta domo aquam benedictam. Et vidit pluries, quod nesciebat ire, nisi duceretur; sed non habebat in oculis vulnera, apostema, tumorem, maculam vel ægritudinem, quam ipse testis sciret decernere*, apparentem. Et reputabatur bona mulier, et bonis temporalibus abundabat; ita quod propter mendicitatem vel quæstum non confinxisset aliquid in prædictis: et dicebatur tunc publice et communiter in dicta parochia, in qua erat cognita, ipsam esse cæcam.

91 Item dixit, quod, cum Deus cœpisset operari miracula pro dicto S. Thoma in ecclesia Herefordiensi, prædicta Agnes venit ad tumulum prædicti domini Thomæ in dicta ecclesia, et eam vidit ibi tribus diebus, et audivit etiam referri, quod jacuerat in dicta ecclesia tribus noctibus, et quod fuerat mensurata ad dictum S. Thomam. Et in crastinum, scilicet in quindena Paschæ fuerunt viginti anni elapsi, ante horam Tertiæ audito, quod erat miraculose illuminata ad tumulum dicti S. Thomæ, ipse testis, qui in illo intermedio vacaverat ad ordinandum processionem propter diei solemnitatem in ipsa ecclesia faciendam, accurrens ad tumulum, invenit eam sanos oculos habentem et videntem. Et recognovit eum, proprio nomine ipsum vocans; et fuit adducta ad dictam processionem, et pulsatis campanis, clero et populo congregatis, narravit, se fuisse illuminatam meritis dicti S. Thomæ. Inde Deo et sibi* una cum his gratias agens et laudans ac glorificans eos: et fuit cantatum TE DEUM LAUDAMUS. Ex quibus fuit idem testis effectus devotior et in fide firmior; idem de aliis

Mulier ultra
decennium
cæca,

a

b

* discernere

f

ad S. Thomæ
sepulcrum
perseverans.
visumct.

* t. e. illi

A aliis credens : nec arbitratur, fraudem vel machinationem aliquam, superstitionem vel dæmonum invocationem, sed duntaxat Dei et dicti Sancti gratiam ultra vires et potentiam naturæ dictæ Agnetis operantem affuisse in prædictis *c*.

c *Mulier, dum ad furcam duceretur, Sancto mensurata,*

92 Joannes Alkyn, sæpe juratus et examinatus super aliis miraculis, requisitus, ut narraret, si quid sciebat de prædictis *d*, dixit, quod non noverrat dictam Christinam ante suspendium; sed audivit publice et communiter referri, quod prædicta Christina morabatur in dicta parochia de Welinton; et quod quidam porcus extraneus immiscuerat se cum suis; et quod dictum porcum, diu retentum et ab aliis non repetitum, cum suis vendiderat. Super quo delata curiæ regiæ fuerat incarcerata in castro regio Herefordiæ, et ex hoc ad suspendium judicata. Et dicebatur publice et communiter in dicta civitate, eam fuisse per liberos suos mensuram in introitu carceris ad dictum S. Thomam. Item dixit, quod (die Sabbati post Pentecosten fuerunt tredecim anni) idem testis vidit prædictam Christinam duci ad patibulum : et cum esset prope ecclesiam S. Martini in suburbiis civitatis Herefordiensis, fuit, eo vidente, confessa uni Fratri Minori, cujus nomen ignorat; et per ejus filium et filiam iterum mensurata cum filo ad dictum S. Thomam : et hoc fuit ante horam Nonæ per tantum tempus (ut arbitratur) quod homo potuisset ivisse per unam leucam Anglicanam.

post suspendium sepelienda, viva deprehenditur,

93 Et exinde fuit adducta ad furcas propinquas dictæ ecclesiæ per quartam partem unius milliaris, ut æstimat : ipse tamen testis non fuit eam secutus ad furcas, sed audivit publice et communiter referri, quod absque mora fuit ex tunc ducta ad dictas furcas, et in eis ante horam Nonæ cum corda per collum suspensa, et quod fuerat mortua in dictis furcis, priusquam recederent illi, qui duxerant eam ad suspendium cum decem aliis, post eam suspensis. Et quod in dictis furcis steterat suspensa usque ad horam vesperearum, et cum dicta hora secundum consuetudinem civitatis Herefordiensis (secundum quam licet suspensos, postquam mortui sunt, a furcis amotos in cimiterio sepelire, si fuerint de confratria hospitalis S. Joannis, de qua erat Christina prædicta) ivissent ejus amici et filius ac filia ad deponendum eam de dictis furcis, et asportassent eam in quadam bera *e* ligatam cum corda, cum qua fuerat suspensa, usque ad ecclesiam S. Martini, ad locum, in quo confessa et mensurata fuerat, quædam mulier parochiæ S. Martini, cujus nomen ignorat, præsentem ipso teste et audiente, clamavit, se vidisse, quod dicta Christina moverat unum pedem, et quod * introduceretur in dictam ecclesiam S. Martini.

* ut

C *ab eodem Sancto, ut ipsa aiebat, adjuta.*

94 Et cum esset, eo vidente, introducta in ipsam ecclesiam, et amota a bera in uno alio loco collocata, fuit locuta *f* et regratiata Deo et dicto S. Thomæ, asserendo justiciariis regiis et aliis, qui ad dictam ecclesiam convenerant, quod dictus S. Thomas de Cantilupo subportaverat eam per pedes, dum pendebat in dictis furcis, ne moreretur *g*. Et dicebatur publice, quod post prædicta stetit in eadem ecclesia S. Martini per tres septimanas, non audens egredi, ne a justiciariis regiis denuo caperetur : et postmodum secundum consuetudinem regni accepta cruce in manu et in præsentia dictorum justiciariorum ivit, abjurato regno Angliæ *h*, sicut dicebat, in Hyberniam; et ex tunc non vidit eam.

h *Puer ex quadam infirmitate biennio plane cæcus,*

95 Margarita, uxor quondam Roberti de Kylpek, requisita, ut seriatim narraret, quod sciebat de cæcitate et illuminatione duorum filiorum suorum Adæ et Rogerii *i*, dixit, quod jam sunt viginti quinque anni, quod ipsa testis peperit prædictum Adam in festo Nativitatis B. Mariæ; et habuit pulchros oculos, et vidit fere per triennium; et exinde dolor capitis et infirmitas oculorum supervenerunt eidem Adæ (nescit, qualiter; quia non recepit ictum, nec vulnus) et habebat tantum dolorem, quod non poterat quiescere; et mali humores

effluebant ex ejus oculis, et aliquando claudebantur palpebræ dictorum oculorum : tunc ipsi oculi inflabantur, et putredine congregata in eis, denuo palpebræ aperiebantur. Et dicta infirmitas adeo prævaluit, quod de biennio dictus Adam non vidit lucem, nec aliquam rem materialem visibilem, sicut dixit, se frequenter probasse.

96 Item dixit, se peperisse prædictum Rogerum (per aliquot dies post Pascha proxime præteritum fuerunt viginti anni) et quando fuit natus, videbat cum utroque oculo; et transactis uno vel duobus diebus a nativitate ejusdem, Petronilla quondam uxor Danielis testis supra jurati, quæ fuerat obstetrix in principio ejusdem Rogeri, ligavit quadam nocte cum quadam cophæ *k*, sive infula, ita stricte et improvide caput ejusdem Rogeri, quod in mane cum fuisset idem Rogerus apportatus ad ipsam testem, vidit ejusdem Rogeri sinistrum oculum ratione dictæ ligaturæ præminere et pendere extra concavitatem suam. De quo cum nimio affecta dolore redarguisset dictam Petronillam, ipsa Petronilla in præsentia ejusdem testis reposuit oculum in concavitate sua, et post dictam repositionem quidam nodi albi ita grossi, sicut esset uncia pollicis, insurgentes operiebant in tantum totam pupillam et albuginem oculi, quod cum ipso oculo nihil omnino vidit de tribus septimanis.

97 Postmodum Amabilia, soror ipsius testis, rediens de Herefordia, ubi fuerat peregrina ad tumulum dicti S. Thomæ, narrans, quod Deus inibi multa pro eo operabatur miraculosa, suasit, quod mensurarentur prædicti Adam et Rogerus ad eum; et ipsa cum uno filo, præsentem ipsa teste et vidente, mensuravit utrumque (non recordatur, qua die) et factis quinque candelis de cerea *, misit per Evam filiam Alitiæ, ancillam suam, dictum Adam cum prædictis quinque candelis magnis et longis ad ecclesiam Herefordiensem, præcipiens sibi, quod staret cum dicto Adam per tres dies et per tres noctes in dicta ecclesia Herefordiensis, tenens unam ex dictis candelis accensam in medio, et alias quatuor in quatuor angulis tumuli dicti S. Thomæ. Et ita retulit, se fecisse; et quod in tertia nocte fuit visum dicto Adæ, quod quidam dominus, portans vestes presbyterales albas, cum cruce ante et retro, apparens sibi terserat ejus oculos cum veste, quam portabat; et quod postmodum exiverat per unam magnam fenestram vitream Orientalem prope tumulum.

98 Et dictus Adam apertis oculis respiciebat eum, et petebat; quo ivisset. Et dominus Gilbertus, qui produxit testes super hoc miraculo, tunc custos dicti tumuli, petiit ab eodem Adam, si videbat : respondit, quod sic. Et solemniter publicato dicto miraculo in ecclesia Herefordiensis, fuit reductus dictus Adam ad domum ipsius testis, sanos oculos habens, et bene videns; et ex tunc nihil mali habuit in eisdem *l*. Item dixit, quod eadem nocte et eadem hora, qua fuit dictus Adam miraculose illuminatus, ipsa de cæcitate prædicta dictorum filiorum suorum nimio dolore affecta audivit duas filias suas, scilicet Joannam superstitem, et Amabiliam præmortuam, tenentes prope ignem dictum Rogerum, dicentes ad invicem : Si mater nostra, quæ tanto dolore afficiebatur nocte præterita ex cæcitate hujus Rogeri, videret nunc ejus oculos, bene gauderet. Quibus auditis, accurrens dicta testis et abstergens oculum dicti Rogeri, ad dictam abstersionem amoto nodo, quem habuerat in dicto oculo, vidit ipsum oculum clarum; et ex tunc bene vidit cum dicto oculo idem Rogerus, et nihil mali habuit in eodem *m*.

99 Agnes della Hulle, parochiæ de Clifton *n*, filia Willelmi della Hulle et Margaritæ uxoris suæ, dudum dicitur fuisse contracta, et miraculose ad tumulum dicti domini Thomæ curata; quæ cum struma et gibbo a dicto domino Gilberto producta, et in ejus præsentia secundum formam juramenti aliorum testium jurata, respondit requisita, se esse liberam, quinquagenariam et ultra, et vivere de

EX PROCESSU
CANONIZ.

ejusque frater uno oculo captus,

k

postquam Sancto mensurati fuere. eorum primus ad ejusdem tumulum.

E

* cerea

alter in materna domo, eadem nocte sanatur.

F

l

m

Mulier quinquennio contracta, ad Sancti tumulum recta.

n

de

EX PROCESSU
CANONIZ.

de labore manuum suarum, et morari in civitate Herefordiensi, et non fuisse de parentela vel familia dicti domini Thomæ. Item dixit, se fuisse sanam et robustam per multos annos : et non habebat tunc gibbum vel strumam. Postmodum supervenit ei quædam ægritudo cum quibusdam puncturis, ex qua fuit effecta gibbosa et strumosa, sicut est nunc. Fuit etiam per quinquennium adeo contracta, quod non poterat se movere de loco, nec levare brachium dextrum, nisi cum adjutorio sinistri. Et dicta ægritudo fecit rupturam in ejus humero, pectore et latere dextris. Relato autem sibi, quod Deus operabatur miracula pro B. Maria in ecclesia de Lentwardin, diœcesis Herefordiensis, fuit tracta cum quodam vehiculo per Luciam, sororem suam, et portata ad dictam ecclesiam. Et cum rector illius ecclesiæ non permitteret, eam manere intra ecclesiam, et staret *o* extra, unus homo sibi ignotus, duo animalia ducens, dixit ei, quare non faciebat se portari ad tumulum dicti S. Thomæ in ecclesia Herefordiensi.

post votum,
quod in som-
nis facere
jussa fuerat,
erigitur,

100 Et cum fuisset per dictam sororem adducta cum vehiculo ad dictum tumulum, et mensurasset dictum tumulum, et de mensura fecisset candelam, et stetisset in dicta ecclesia per quindecim dies vel circa; postmodum quadam die Veneris (in hebdomada Pentecostes fuerunt viginti et unus anni) apparuit sibi dormienti de nocte in dicta ecclesia quidam vir (nescit, quo indutus) suadens ei, ut voveret, se aliquid facturam ad honorem dicti S. Thomæ. Et excitata, consilio habito cum sorore, vovit, se jejunaturam ad honorem dicti S. Thomæ quarta feria. Et tunc inter horam Primæ et Tertiæ fuit sibi visum, quod aliquantulum erigeretur et melioraretur, et post quindecim dies erexit se in tali statu, in quali nunc est. Et ex tunc ivit cum duobus baculis per quartam partem unius anni, et postmodum cum uno usque ad præsens tempus; sine quo etiam potest ire et ivit coram dictis dominis commissariis. Et hoc ascribit meritis dicti S. Thomæ, et est inde effecta devotior, et in fide firmior; sed dictum miraculum non fuit in dicta ecclesia Herefordiensi publicatum. Item super ultimo interrogatorio, an prece etc., deposuit in Anglico, ut præcedentes, et dixit, se dimisisse vehiculum in prædicta ecclesia Herefordiensi p.

ANNOTATA.

a *Hujus miraculi rubrica sic habet* : Rubrica de probatione tertii decimi miraculi (*mihi decimum quartum est*) facta apud Herefordiam super eo, quod Agnes de la Brok, uxor quondam Hugonis de la Broke, parochiæ S. Martini suburbiorum civitatis Herefordiensis, dicitur miraculose meritis dicti domini Thomæ recuperasse visum, quo caruerat per multos annos : ad quod probandum dictus Gilbertus procurator Capituli Herefordiensis produxit hos testes, videlicet Joannem Alkyn, (*alibi Alkyn nominatur*) Joannem de Eton, Gregorium de la Birches clericum, cives Herefordienses, et Joannem de Bullinghore de parochia supradicta; qui quidem testes, præsentem ipso procuratore, juraverunt.

b Mariotam dictam fuisse, ait Joannes de Bullinghope, vel, ut supra legitur, de Bullinghore, testis 137, qui Agnetem sororem matris suæ appellavit.

c Accipe etiam testimonium mox laudati Joannis. Dixit, eam (*Agnetem*) fuisse sororem matris suæ, et uxorem Hugonis de la Broke; nescit tamen cujus filia (*forte quia ex alio patre aut matre nata fuerat*) et quod viderat eam habentem sanos oculos et videntem per decem annos vel circa, priusquam efficeretur cæca; et exinde vidit eam duci sicut cæcam annis decem, ut æstinat, per Mariotam, filiam filiæ suæ; non tamen vidit in ejus oculis maculam vel aliquam aliam apparentem læsionem. Item dixit, quod die Veneris post Octavas Paschæ fuerunt viginti anni, ipse testis venit cum dicta

Agnete, quæ ducebatur per Mariotam præfatam, D antequam celebraretur Missa B. Mariæ, ad tumulum S. Thomæ in ecclesia Herefordiensi, in qua Deus tunc multa operabatur miracula pro eodem; et vidit ipsam offerre tunc oculos cereos pro illuminatione sua ad tumulum supradictum, et remansit in dicta ecclesia per totam illam diem et sequentem de die et nocte : et omni die ipse testis vidit eam ibi. Cum autem ipse testis Dominica in quindena Paschæ redisset ad eam circa horam Primæ (*id est, primo mane*) invenit eam adhuc in dicta ecclesia cæcam, ut prius. Et cum deambulasset per ecclesiam ipse testis, audivit, circa horam Tertiæ (*sive circa nonam matutinam*) ipsam fuisse ad tumulum illuminatam : et accurrens invenit eam ad dictum tumulum; et dixit sibi, quod meritis dicti S. Thomæ fuerat illuminata ibidem. Et vidit eam discernere colores et alia, sicut faciunt sanos oculos habentes. Et tunc pulsatis campanis, clero et populo congregatis, processione facta, fuit miraculum publicatum, et cantatum, TE DEUM LAUDAMUS, et dictum S. Thomam. *Idem miraculum in bulla canonizationis memoratur his verbis* : Mulier, quæ per annos plures visu caruerat, nec quoquam ire poterat, nisi ut cæca ab altero duceretur, ducta ad ecclesiam Herefordiensem, et facta oratione ad tumulum S. Thomæ, fuit a cæcitate dicta continuo liberata. E

d *Argumentum hujusce narrationis ex Rubricis miraculorum tale est*. Rubrica de probatione decimiquarti miraculi (*apud me decimumquintum est*) facta apud Herefordiam super eo, quod Christina Cray, parochiæ de Willinton diœcesis Herefordiensis, et in patibulo mortua, et postmodum miraculose meritis dicti domini Thomæ resuscitata*; ad quod probandum produxit dictus dominus Gilbertus procurator capituli Herefordiensis in testes Joannem Alkyn, Nicolaum barbitonsorem, Gregorium de Birches, Joannem de Eton, super præcedente miraculo examinatos; Robertum de Widimerstrete, et Jurdanum Herin, cives Herefordienses, qui, præsentem eodem procuratore, juraverunt etc. *Unius tantummodo ex his testibus depositionem habemus, quam hic damus*.

e Bera, a Gallico Biere, Latine feretrum seu sandapila est.

f Joannes de Eton, unus, ut dixi, ex testibus, addidit, quod ipse, audito magno tumultu, qui fiebat in ecclesia, accurrens, invenit eam ibidem vivam; et cum cerevisia calida fuisset per Mathildam de Foreste, vicinam ipsius testis, ministrata Christinæ ad sorbendum, et assumpsisset, projecit per os et evomit de sanguine, quasi unam quartam partem lagenæ; et postea fuit locuta. F

g Si hoc ita est, dicenda est hæc mulier a morte immunis divinitus servata, non resuscitata.

h *Vetus est hæc regni Angliæ consuetudo, ut, si quis capitalis criminis reus in ecclesiam aut cœmeterium, asyli causa, confugisset, is manu crucem tenens, crimen suum coram ministris regis fateretur, editoque juramento sponderet, sese intra præfixum a legibus tempus toto regno Angliæ excessurum, nec in illud unquam rediturum etc.* Quibus factis, liber ei dabatur egressus ad portum, ex quo erat profecturus. Qui de his plura volet, adeat Cangium in Glossario ad vocem Abjuratio.

i *Ex Rubricis miraculorum ista denuo præmitto*. Rubrica de probatione decimiquinti et decimisexti miraculorum, facta apud Herefordiam super eo, quod Adam de Kylpek, et Rogerius frater ejus, filii quondam Roberti de Kylpek et Margaritæ ejus uxoris, parochiæ de Strangeforde, diœcesis Herefordiensis, dicuntur fuisse per multos annos cæci, et postmodum miraculose meritis dicti domini Thomæ illuminati : ad quæ probanda dominus Gilbertus procurator Capituli Herefordiensis produxit eosdem Adam et Rogerium, et matrem eorum, et dominum Willelmum de Bradewere capellanum, curam ad tempus gerentem dictæ parochiæ de Strangeforde, Jacobum de la Pini, Danielem

* alde dicitur

A Daniele Tudenar, et Willelmum de Kilpek ejusdem parochiæ: qui quidem testes, præsentem eodem procuratore, tactis etc., juraverunt etc. *Nunc matrem testantem audiamus.*

k Copha a Gallico Coeffe seu Coiffe, *lene tegumentum capitis est, e lino, lana similive molli materia consutum.*

l *Ex dictis tantum biennio cæcus fuit; unde corrigas Rubricam, in qua per multos annos cæcus fuisse liberalius dicitur. Rectius in bulla canonizationis legitur: Puer insuper quinque annorum, qui ex infirmitate quadam omnino visum perdiderat, et duobus annis manserat ita cæcus, ductus ad hujus Sancti tumulum, oratione facta, visum recuperavit perfecte.*

m *Ex hisce liquet, Rogerum non cæcum, sed solum luscum, sive unius dumtaxat oculi lumine captum fuisse, et quidem tribus tantum septimanis, non per multos annos, uti in supradicta Rubrica perperam asserebatur.*

n *In Rubricis dicitur fuisse parochiæ de Cliftone, diocesis Herefordiensis.*

o *Jam alias monui, verbum stare pro esse in quolibet situ corporis in toto hoc processu usurpari. Hic adhiberi pro jacere, manifestum est.*

p *Alios hujus curationis testes non reperi, nisi*
B *Fratrem Joannem de Brompton, sed ejusdem testimonium non habeo. Atque hic finis est septemdecim miraculorum, quæ in Romano codice 4013, qui a tergo inscribitur Processus de vita D. Thomæ de Cantalupo, sive in secunda ejusdem processus parte primo loco recensentur. Sequebantur hic in eodem codice Rubricæ miraculorum, in prima processus parte, in qua de S. Thomæ gestis agitur, spursim positorum; sed cum has partim jam dederim, partim etiam multo uberius habeam in testium depositionibus expositas, illas in Appendicem servo, atque hinc ad miracula tredecim, quæ ibidem mox subduntur, progredior.*

PARS II

MIRACULORUM.

Varia miracula et beneficia variis collata.

Procurator
causæ multa
miracula in
scriptis offert,
a

C Item eadem die a prædictus procurator capituli Herefordiensis exhibuit prædictis dominis commissariis quosdam quaterniones de pergamento, in quibus quidem quaternis continentur ducenta et septem miracula infrascripta, videlicet super resurrectione quadraginta duorum mortuorum: item super illuminatione triginta trium cæcorum: item super erectione triginta octo contractorum: item super curatione viginti quatuor claudorum, et super curatione novem paralyticorum: item super restitutione auditus trium surdorum: item super restitutione loquelæ septem mutorum: item super curatione decem freneticorum et furiosorum: item super curatione aliarum diversarum infirmitatum et diversorum casuum quadraginta. Quibus quidem quaternis præfatis dominis commissariis redditus, et coram ipsis et coram præfato domino Richardo episcopo Herefordiensi, et ejus capitulo et clero ecclesiæ Herefordiensis, ab eisdem dominis commissariis coram se evocatis, ex integro lectis, et juramento ab ipsis omnibus (qui non fuerant alias super hoc negotio producti in testes, et qui non juraverant alias dicere veritatem super toto isto negotio usque ad ejus finem dictis dominis commissariis) tactis sacrosanctis Evangeliiis, tunc singulariter a singulis præstito, fuerunt prædicti domini episcopus et ejus canonici, omnes tunc in civitate Herefordiensi præsentem, et infrascripti de clero Herefordiensi, interrogati ab ipsis dominis commissariis post singula miracula contenta in ipsis quaternis, seriatim lecta, si credebant, dicta miracula omnia et singula esse vera, et posse pro-

bari, et fore publicata et publica et communiter ascripta meritis dicti domini Thomæ.

2 Et omnes unanimiter, nemine discrepante, responderunt, quod sic sub virtute juramenti præstiti per eosdem; adjicientes nihilo minus in virtute præstiti juramenti per eos, quod nullam sciebant, nec credebant fraudem adesse vel affuisse in miraculis antedictis. Nomina vero prædicta jurantium et deponentium sunt ista: Magister Henricus de Schorne archidiaconus Herefordiensis: dominus Gilbertus vicarius de Magna Marcle, et Thomas de Guynes, procuratores in isto negotio capituli Herefordiensis: qui fuerunt protestati in nomine dicti capituli, se et dictum capitulum, si (quod non credebant) in posterum opus esset, prædicta miracula et alia plura, quæ scripta sunt in dictis quaternis, probaturos. Nomina testium. Prædictus dominus Richardus episcopus Herefordiensis; Magister Robertus de Gloucestria cancellarius, domini Johannes de Kemeseya, Richardus de Somesfeld, Magister Johannes de sancto Johanne, canonici.

5 Dominus Hugo pœnitentiarius, dominus Willelmus de Luda, Richardus de Webeleye, Joannes de Pounde, Willelmus dictus Juvenis, Thomas Pistor, Radulphus de Evesham, Alfredus Hugo de Caus, capellani, et Hugo de la Bache diaconus, custodes tumuli dicti domini Thomæ; Willelmus Vallet, Elias de Suitone, Radulphus Milet, Thomas de Leminstre, Walterus de Suitone, Walterus de la Bache, Joannes Raci, Richardus de Credeley, Willelmus Storly, Nicolaus de Yaneworche, Joannes de Kingestone, Walterus de Tibretone, Joannes Helle, Joannes de Burghelle, Philippus de Witeneye, Rogerus de Posthement, Joannes de Maureden, Rogerus de Cruce et Joannes de Witeneye, presbyteri; Richardus de Morone, Willelmus de Balkemare, Joannes Kok, Walterus de Coblinton, Rogerus de Broyn-ton, Walterus Lemason, Philippus de Stradel, Walterus de Willeye, diaconi et subdiaconi; et Joannes de Magdalena juratus, qui recessit in lectura rubricæ de mutis: qui omnes sunt de choro et gremio ecclesiæ Herefordiensis.

4 Post hæc dicti domini commissarii videntes, quod in multis ex miraculis, in dictis quaternis contentis, non continebatur annus nec dies; quia dicebatur, fuisse omissum ab illis, qui abstrahendo de aliis quaternis et abbreviando, dictaverant in eisdem quaternis contenta; præceperunt eidem domino episcopo et dictis tribus procuratoribus in virtute juramenti præstiti per eosdem, quod fideliter insererent in margine dictorum quaternionum post singula miracula, in quibus abbreviatores non apposuerant annum nec diem, dictos annum et diem, de quibus essent certi per inquestas b et informationes ac probationes super dictis miraculis dudum receptas et habitas in ecclesia Herefordiensi: quod se facturos, responderunt.

5 Subsequenter cum antedicti procuratores dicerent, se multos testes habere in promptu ad probandum veritatem multorum miraculorum, in dictis quaternis contentorum, et aliorum, et esset magna pars populi civitatis Herefordiensis in cathedrali ecclesia ad testificandum congregata, et de tempore non restaret dictis dominis commissariis, nisi quod supererat de ista die xiii mensis Novembris usque ad horam Vesperarum c, fuerunt per eos summarie recepti et examinati super infrascriptis duodecim miraculis, de quibus continentur in quaternis miraculorum sex (scilicet secundum, tertium et quartum, septimum, octavum et nonum) infrascripti testes, post singula miracula nominati et examinati, a procuratoribus prædictis producti, et in ipsorum procuratorum præsentia, tactis sacrosanctis Evangeliiis, jurati dicere veritatem.

6 Primum miraculum. Dominus Milo prædictus, juratus et examinatus, deposuit in Gallico, se propter torneamenta d, quæ hactenus secutus fuerat, adeo fuisse per sex annos contractum in tibiis,

EX PROCESSU
CANONIC.

quæ propter
brevitatem
temporis
summam
probantur a
testibus.

quorum nomi-
na recensentur;

nonnullisque
circa hæc de-
cretis,

F
h

duodecim
miracula
specialius
probantur.

Nobilis miles,
sexennio con-
tractus.

d

EX PROCESSU
CANONIZ.

tibiis, quod nullo modo ire poterat, sed semper cum pudore et dolore tibiis complicatis manebat, et per nullam artem medicorum sibi potuerat subveniri. Cum autem ei persuasum fuisset a domino Richardo, nunc episcopo Herefordiensi, ut veniret ad quamdam maximam solemnitatem, ab ipso episcopo in festo Resurrectionis Domini, quando per ipsum episcopum fuerunt translata ossa ipsius domini Thomæ in tumulo, in quo nunc sunt, faciendam e; ipse testis fecisset se apportari in quodam curru ad Herefordiensem civitatem, et audivisset, quod in dicta translatione ossium Deus fuerat multa miracula pro ipso sancto Thoma in die Jovis sancta et in die Parasceve operatus, confessus peccata sua, fecit se portari ad dictum tumulum hora Vesperarum in die Sabbati ante dictum festum Resurrectionis, rogans devote dictum S. Thomam nobilem, ut eidem militi nobili, sic abjecto et misero, compateretur, et ut curationis gratiam obtineret.

ad Sancti sepulcrum subito sanatur.

7 Mane autem facto, cum fieret in dicta ecclesia Herefordiensi representatio resurrectionis Domini, dixit, se adeo plene et perfecte ad dictum tumulum ejusdem S. Thomæ meritis fuisse curatum, quod eadem die exultans in Domino servivit coram episcopo supradicto in solemnem convivio celebrato per eum, et ex tunc dixit, se fuisse sanum et potentem; sicut nunc esse apparet. Et est sciendum, quod iste miles famosus et notus est, et miraculum, quod in ejus personam accidisse dicitur, valde vulgatum; et pluries fuerat coram dictis dominis commissariis diebus præcedentibus, et obtulerat, se prædictum miraculum per multos fide dignos probaturum; sed propter alias probationes super aliis miraculis ministratas non fuerat admissus. Testis centesimus octuagesimus primus, Dominus Gilbertus procurator prædictus deposuit de infirmitate, miraculosa curatione et sanitate dicti militis, de visu; et est sciendum, quod hoc miraculum non est contentum in quaternis prædictis.

Puero lingua, a neverca præcisa, Sancti ope reddita:

8 Miraculum secundum. Item intendit probare dictus procurator secundum miraculum in rubrica de mutis contentum; videlicet quod Hugo de Stoktone, filius Agnetis Lescepestere, a biennio mutus; loquelam receperit, et quod omnibus inspicientibus in os ejus magna portio linguæ suæ videtur de novo meritis dicti S. Thomæ crevisse. Ad quod probandum produxit dominum Joannem vicarium de Leministre, Herefordiensis diocesis, et Walterum tinctorem, et Walterum Walen, capellanium de eadem parochia, et Robertum Pistorem, ejusdem parochiæ. Super prædictis deposuerunt dicti, vicarius, quod prædicta dicuntur publice et communiter in parochia supradicta; præfatus Walterus tinctor, quod vidit linguam prædicti Hugonis præcisam, quam dicebatur neverca ipsius Hugonis abscidisse*; et postea vidit eandem linguam integram, et novam partem linguæ adhærentem parti veteri ipsius linguæ non præcisæ, et publice ac communiter dicitur miraculose factum esse meritis dicti S. Thomæ. Robertus dixit, se vidisse linguam præcisam cuidam dictæ parochiæ, quem non novit ex nomine, sed ex intuitu personæ; et dicitur, quod a neverca ejus fuit præcisa. De appositione novæ linguæ et miraculo nihil sciens. Walterus Walen dixit, se novisse unum infantem, qui vocatur Joannes, in dicta parochia, et vidisse ejus linguam præcisam et a neverca, ut dicebatur, ipsius; et postmodum novam linguam veteri superadditam meritis, ut communiter dicitur, dicti S. Thomæ.

vir et mulier contracti, ab eodem gressu donati,

9 Tertium miraculum. Item intendit probare prædictus procurator, quod Joannes de Hanneleye, parochiæ de Credeleye, diocesis Herefordiensis, fuerit per septem annos contractus, et postmodum meritis dicti S. Thomæ miraculose curatus, cum rediret de ecclesia Herefordiensi. Ad cujus quidem miraculi, et quarti miraculi proxime subsequentis probationem producit hos testes; videlicet dominum Petrum de Ekynton* capellanium de Crede-

* al. de Kyn-ton

leye, Julianam Kinges, Joannem de Hanneleye, ejusdem parochiæ de Credeleye, Joannam della Tuyalle*, Philippum Leambler, Ricardum dictum Leku. Istud miraculum continetur in quaternis. Quartum miraculum. Item intendit probare prædictus procurator, quod Juliana de Credeleye supradicta fuerit contracta per multos annos, et postmodum in somnis admonita, ut visitaret tumulum dicti S. Thomæ, fuerit ibi miraculose curata. Istud miraculum continetur in quaternis.

D
* al. Guyalle

10 Dominus Petrus prædictus deposuit in Gallico, se vidisse dictum Joannem claudum; et quod idem Joannes narraverat, se somniasse et visionem habuisse, quod curaretur ad tumulum dicti S. Thomæ; et cum venisset ad dictum tumulum contractus, ambulans et bene vadens inde recessit. Dictam autem Julianam, dixit, se vidisse, dum esset in parochia illa capellanus, claudam et ire nequentem; et dicebatur habuisse visionem a dicto S. Thoma, quod balnearetur; et se post dictam visionem balneasse; et postea vidit eam euntem. Juliana prædicta, quæ incedebat cum baculo curva f, deposuit in Anglico, quod fuerat contracta per septem annos, et quod non potuerat ire, et quod habuit visionem in somnis a dicto S. Thoma, ut balnearetur; et cum balneasset se, fuit curata.

quod tam ipsi-
met, quam uni

f

E

11 Joannes prædictus in cujus personam dicitur dictum miraculum contigisse, deposuit in Anglico, se fuisse per multos annos contractum et confractum, et quod in somnis habuerit visionem, quod veniret ad tumulum dicti S. Thomæ; et cum venisset, et non permitteretur intrare ecclesiam, et stare prope dictum tumulum, et reverteretur, fuit in via revertendo curatus meritis dicti S. Thomæ. Joannes de Tuyalle deposuit in Anglico, se vidisse dictum Joannem et Julianam per septem annos contractos. Et dictus Joannes aliquando jacebat in via publica, non habens alibi, ubi jaceret; et postmodum vidit eos sanatos meritis, ut dicebatur, dicti S. Thomæ, de quo habuerant visiones. Philippus deposuit in Anglico, se vidisse utrumque contractum, et postmodum infra istum annum curatum meritis dicti S. Thomæ. Ricardus deposuit in Anglico, se vidisse utrumque contractum, et postmodum curatum meritis dicti S. Thomæ; et quod Juliana fuerat curata infra istum annum, et Joannes, erat triennium elapsum.

oculati testes
asseruerunt:

12 Quintum miraculum. Item intendit probare dictus procurator, quod Philippus Paniot parochiæ de Magna Cowerne, diocesis Herefordiensis, fuerat per multos annos contractus, et postmodum miraculose meritis dicti S. Thomæ erectus. Ad quod probandum produxit in testes Philippum prædictum, dominum Robertum vicarium de Magna Cowerne, Joannem Philippi, Walterum Panyot et Rogerum de Barat; et non continetur in quaterno miraculorum. Philippus Paniot deposuit in Anglico, se per quinque annos adeo fuisse contractum, quod non poterat ire, et postmodum ad tumulum et meritis dicti S. Thomæ fuisse curatum; in die S. Jacobi fuerunt duo anni. Robertus vicarius dixit in Gallico, se vidisse prædictum Philippum per quinque annos contractum in tantum, quod non poterat ire; et postmodum fuisse curatum meritis dicti S. Thomæ; in die S. Jacobi fuerunt duo anni. Joannes Philippi dixit in Anglico, se vidisse dictum Philippum adeo contractum, quod tibiæ hærebant coxis; postmodum vidit ipsum, nescit qualiter, curatum. Walterus dixit in Anglico, se vidisse eum adeo contractum per quinque annos, quod non poterat se movere; et postmodum fuit curatus (duo anni sunt elapsi) meritis dicti S. Thomæ; nescit, qua die. Rogerus dixit in Anglico, se vidisse eum contractum per quinque annos, et fuisse curatum ad dictum tumulum, ad quem fuerat adductus in quodam equo per ipsum Rogerum: in die S. Jacobi fuerunt duo anni.

item alius
vehementer
contractus.
illius ope re-
stitutus.
F

13 Sextum miraculum. Item intendit probare dictus procurator, quod Joannes filius Adæ de la Hulle,

Puer naturalis
morte defun-
ctus,

A Hulle, parochiæ de Credeleye, fuerit mortuus, et per merita dicti S. Thomæ miraculose resuscitatus. Ad quod probandum induxit Joannem Honwit, dominum Petrum de Ekintone, capellanum parochiæ de Credeleye, diœcesis Herefordiensis, et Adam Leuremon *. Non continetur in quaternis miraculorum. Joannes Honwit deposuit in Anglico, se vidisse prædictum Joannem, filium Adæ, tunc dimidii anni, jam sunt quindecim anni elapsi, mortuum morte naturali; et ipse mensuravit eum ad dictum S. Thomam : et cum stetisset mortuus, et cum vidisset mortuum a galli cantu usque ad horam Nonæ, mensuratus ad dictum S. Thomam, revixit. Dominus Petrus deposuit in Gallico, se audisse publice et communiter narrare prædicta in parochia supradicta. Adam deposuit in Anglico, se vidisse (sunt quindecim anni elapsi, nescit, quo die) dictum Joannem, filium Adæ de la Hulle, a galli cantu usque ad horam Nonæ mortuum, et ad dictum S. Thomam mensuratum revixisse.

14 Septimum miraculum. Item intendit dictus procurator probare, quod Lucia de Aspertone, filia Matildis de Eldeburg, Herefordiensis diœcesis, in quodam stagno casu submersa et mortua, meritis dicti S. Thomæ fuerit resuscitata. Ad quod probandum produxit infrascriptos testes, scilicet dominum Ricardum, capellanum de Asperton, Matildam de Eldeburg, Reginaldum Bayardum, Hugonem Bayardum, et Walterum de Capel. Istud continetur in quaternis miraculorum. Ricardus deposuit in Gallico, quod non erat in parochia, quando contigit miraculum supradictum; sed publice et communiter dicitur meritis dicti S. Thomæ dicta Lucia post mortem fuisse resuscitata. Matildis mater dictæ Lucie deposuit in Anglico, quod dicta Lucia filia sua fuit in aqua submersa circa horam mediam inter Tertiam et Nonam, et quod fuit extracta de aqua mortua circa horam mediam inter Nonam et solis occasum. Et fuit mensurata ad dictum S. Thomam; et postmodum circa galli cantum revixit, die Veneris post festum Exaltationis sanctæ Crucis g in Maio fuerunt octodecim anni.

15 Raynaldus deposuit in Anglico, prædictam Luciam fuisse submersam circa horam meridiæ, et jacuisse submersam in aqua usque ad horam mediam inter Nonam et solis occasum : et cum esset extracta mortua, fuit mensurata ad dictum S. Thomam, et revixit, cum stetisset mortua usque ad galli cantum; die Veneris post festum sanctæ Crucis in Magio fuerunt octodecim anni. Et dixit, cum revixisset prædicta Lucia, se fuisse cum domino Thoma, ipso teste eam interrogante, ubi fuerat. Hugo Bayard deposuit in Anglico, dictam Luciam fuisse submersam circa horam meridiæ die Veneris post festum S. Crucis (in Madio fuerunt octodecim anni) et circa horam inter mediam Nonam et solis occasum fuisse de aqua abstractam et mensuratum ad dictum S. Thomam; et quod stetit mortua usque ad galli cantum; et tunc revixit, et dixit omnibus petentibus, cum revixisset, se esse filiam dicti S. Thomæ. Walterus dixit, publice et communiter referri in dicta parochia supradicta, de quibus alii testes deposuerunt de visu.

16 Octavum miraculum. Item intendit dictus procurator probare, quod Anicia de la Putte de Castelfrome, diœcesis Herefordiensis, fuerit per multos annos contracta, et postmodum miraculose curata meritis dicti S. Thomæ. Ad quod probandum produxit infrascriptos testes, scilicet Willelmum Siward, capellanum parochialem de dicto Castelfrome, Galfridum de la Putte, Willelmum de la Putte, Richardum le Carpenter, et Emmam * de la Putte. Istud non continetur in quaternis miraculorum. Ricardus capellanus deposuit in Gallico, se vidisse dictam Aniciam sanam, antequam ipse esset in dicta parochia, et postmodum vidit eam contractam per septem annos : et cum fuisset mensurata ad S. Thomam prædictum, fuit curata

(in die S. Nicolai h fuerunt septem anni) in ecclesia Herefordiensi. Galfridus dixit, se vidisse eandem Aniciam per septem annos contractam; et postmodum fecit eam apportari per quatuor personas ad ecclesiam Herefordiensem. Et cum fuisset mensurata et stetisset per tres dies, fuit curata.

17 Et primo dixit, quod erant jam viginti anni; postmodum quod erant duodecim, et quod illud fuit quartum miraculum, quod Deus fuerat operatus pro dicto S. Thoma. Willelmus deposuit in Anglico, se vidisse dictam Aniciam per septem annos contractam. Postmodum dicebatur habuisse in somnis, quod curaretur ad tumulum dicti S. Thomæ; et cum fuisset mensurata et portata ad ecclesiam Herefordiensem, fuit ibi curata; in festo S. Nicolai fuerunt viginti anni. Postmodum dixit, se de annis, quot sunt, quod curata fuerit, non recordari. Ricardus deposuit in Anglico, se vidisse prædictam Aniciam per septem annos contractam, et postmodum curatam, jam sunt viginti anni (nescit, qua die) cum fuisset mensurata ad dictum S. Thomam, et habuisset de eo, ut dicebatur, quamdam visionem. Emma deposuit in Anglico, prædictam Aniciam fuisse sororem suam, et se vidisse eam contractam per septem annos; et cum habuisset visionem, quod curari debebat ad tumulum dicti S. Thomæ, et fuisset mensurata ad eum; apportata ad dictum tumulum per quatuor mulieres, fuit ibi curata, ipsa Emma præsentem; nescit, qua die, sed erant septem anni. Postmodum dixit, quod erant ultra novem; quia dicta Anicia nupserat post dictam curationem, et habebat quamdam filiam novem annorum.

18 Nonum miraculum. Intendit probare dictus procurator, quod Quenelda Tidihorn *, parochiæ de Foy Herefordiensis diœcesis, per multos annos contracta, fuerat miraculose curata meritis dicti S. Thomæ. Ad quod probandum induxit in testes dominum Henricum vicarium Delfoy, Ricardum de Foy, Henricum Hok et Walterum Franceys. Continetur in quaternis miraculorum. Henricus vicarius deposuit in Gallico de relatu alieno, quod dicta Quenelda fuerat contracta tribus annis, ut publice dicebatur, et habebat genua et tibias incurvata; et quod postmodum fuit meritis dicti S. Thomæ miraculose curata; et subsequenter vidit eam sanam. Ricardus deposuit in Anglico, se vidisse dictam Queneldam adeo per tres annos contractam, quod nullo modo poterat ire de quatuor annis i.

19 Et domina Juliana de Tregoz, soror dicti domini Thomæ k fecit eam confiteri, et mensuravit eam ad dictum S. Thomam, et fecit eam portari ad ejus tumulum, et vidit eam inde redire sanam. Henricus deposuit in Anglico, se vidisse dictam Queneldam adeo contractam bene per quatuor annos, quod nullo modo poterat ire, nisi rependo manibus per terram. Postmodum portata (nescit, quo anno, nec quo die) ad tumulum dicti S. Thomæ, et ad eum mensurata, fuit ibi curata et bene erecta. Walterus deposuit in Anglico, se vidisse dictam Queneldam adeo contractam per tres annos, quod non poterat ire, nisi rependo manibus per terram; et cum dicta domina Juliana Tregoz (jam sunt novem anni elapsi; nescit, qua die) suasisset ei, quod confiteretur; et fecisset eam mensurari ad dictum S. Thomam, fuit curata; et dicta domina Juliana adduxit eam ad ecclesiam Herefordiensem.

20 Decimum miraculum. Item intendit dictus procurator probare, quod Margarita, filia Ricardi Pinke, parochiæ de Welinton Herefordiensis diœcesis, fuit mortua, et meritis dicti S. Thomæ resuscitata. Ad quod probandum produxit infrascriptos, scilicet Sibillam Tilie matrem dictæ Margaritæ, dominum Rogerium vicarium de Welintone, Cæciliam Wade et Sibillam Adevode *. Non est in quaternis miraculorum l. Sibilla deposuit in Anglico, se dimisisse dictam filiam suam, tum sexdecim hebdomadarum, in cunabulis; et cum ivisset dicta Sibilla ad tondendum quamdam bidentem hora

EX PROCESSU
CANONIZ.
h

post habitam
visionem ad
ejusdem tu-
mulum evadit
incolumis;

item alteri
contractæ
* al. Quenilda
Gydhorn

i
membrorum
usus ibidem
conceditur.
k;

Puellula e
cunis suspen-
sa, Sancto
mensurata.

* al. Acevode
l

EX PROCESSU
CANONIZ.

m

matutinali, et redisset, tonsa bidente, ad domum, invenit dictam filiam suam mortuam, pendentem per brachium suspensam in cunabulis *m*. Cum autem stetisset mortua usque ad horam vespere- rum, et capellanus B. Mariæ ejusdem loci men- surasset eam ad dictum S. Thomam, revixit. Ro- gerius vicarius dicti loci idem ex communi et publico relatu populi dicti loci deposuit in Gallico, et quod die Lunæ post festum sanctæ Crucis in Madio fuerunt octodecim anni. Cæcilia deposuit in Anglico, se vidisse dictam Margaritam mortuam ex prædicta suspensione ab hora matutinali usque ad horam vespere- rum, et quod mensurata ad dictum S. Thomam, revixit; die Lunæ post festum S. Crucis fuerunt octodecim anni. Sibilla deposuit in Anglico, se vidisse eam mortuam ab hora matu- tinali usque ad horam vespere- rum; et quod men- surata ad dictum S. Thomam revixit; die Lunæ circa festum S. Crucis in Madio fuerunt octodecim anni.

item infans
exanimis
natus
n

21 Undecimum miraculum. Item intendit pro- bare prædictus procurator, quod Joannes, filius Roberti de Boklond *n*, parochiæ de Elemare Here- fordensis diocesis, fuerit natus mortuus, et post- modum meritis dicti S. Thomæ fuerit et adhuc sit vivus. Ad quod probandum producit dominum Ricardum de Kuolle, vicarium ejusdem loci, præ- dictum Robertum, et Agnetem d'Abitot ejus uxorem, et Joannam Hobin. Non est in quaternis miraculorum. Gerardus vicarius deposuit in Gallico de fama in parochia et relatu patris, et quod hæc fuerant isto anno, quo dictus procurator probare intendit *o*, et quod pater fecit eum baptizari pro- pter timorem mortis *p*, priusquam infans esset præsentatus in ecclesia Herefordiensi; sed non vidit eum mortuum. Robertus deposuit in Gallico, prædictam uxorem suam sibi retulisse, quod non senserat motum in utero suo, quando peperit dictum eorum filium ab hora Nona diei Dominicæ præcedentis, usque ad horam mediam diei Lunæ, qua peperit eum mortuum in media Quadragesima isto anno *q*; et postquam fuit natus mortuus, vidit eum tanto tempore mortuum, quod ipse potuisset ivisse per unum milliare et plus, ut credit.

eidemque
mensuratus,

* in eo

22 Et cum fuisset mensuratus ad dictum S. Tho- mam, apparuerunt in eo signa vitæ, et adhuc vivit; et præsentavit eum coram dominis commissariis antedictis. Et dixit, quod postmodum fuit infirmus, et quod iterum mensuratus convaleuit. Agnes mater dicti Joannis deposuit in Anglico, eum fuisse natum mortuum; et quod non senserat in eum * motum in ventre suo ab hora media diei Dominicæ usque ad horam eandem diei Lunæ sequentis in media Quadragesima proxime præterita. Et cum fuisset sic natus mortuus et postmodum mensuratus ad dictum S. Thomam, revixit, et adhuc vivus est. Et vidit eum mortuum per tantum spatium (ut ar- bitratur) quod homo ivisset per unum dimidium milliare. Et fuit ei relatum, quod post puerperium ejus, antequam ipsa eum videret, steterat tanto tempore mortuus, quod homo ivisset per alium * dimidium milliare. Joanna deposuit in Anglico, quod dicta Agnes pepererat memoratum Joannem mortuum, ea vidente, quæ erat obstetrix, circa horam vespere- rum; et dicta Agnes narraverat ei, quod non senserat in eo motum in utero suo ab hora Nona diei Dominicæ præcedentis, quousque peperit eum; et videtur ei, quod steterat mortuus per tantum spatium, quod potuisset ivisse per di- midium milliare.

altera quoque
infans a ma-
tre oppressa,
resuscitantur.
* al. Pycune

r

25 Duodecimum miraculum. Item intendit pro- bare dictus procurator, quod Læticia, uxor Wil- helmi fabri de Kinges, parochiæ Yeune *, Herefor- densis diocesis, oppresserit Agnetem filiam suam de nocte dormiendo, et quod ex dicta oppressione dicta Agnes fuerat mortua, et postmodum revixerit, mensurata ad dictum S. Thomam. Ad quod pro- bandum produxit prædictam Læticiam et Joannam uxorem Wilhelmi fabri *r*. Istud non continetur in quaternis miraculorum. Læticia prædicta deposuit

in Anglico, dictam filiam suam fuisse ab ea, quæ D tunc erat infirma, in lecto suo oppressam, et ex oppressione mortuam (circa festum S. Michaelis fuerunt decem et novem anni) et excitata vidit eam mortuam per tantum spatium, quod homo ivisset per unum milliare et amplius. Et cum fuisset mensurata ad dictum S. Thomam, revixit, et quod erat tenera * quatuor septimanarum dum- taxat; et fuit conquassata ex oppressione : fluxit multum de sanguine ab ore et naribus Agnetis prædictæ. Joanna prædicta deposuit in Anglico, se suscepisse dictam Agnetem mortuam de gremio matris suæ (circa festum B. Michaelis sunt multi anni, sed non recolit, quot) et vidit eam mortuam per tantum spatium, quod homo potuisset ivisse unum milliare et amplius. Et cum fuisset mensu- rata ad dictum S. Thomam, revixit. Non est in quaternis miraculorum.

* al. revera

ANNOTATA.

a *Erat die 15 Novembris, ut mox patebit.*

b *Id est, per inquisitionem.*

c *Nimirum quia tunc terminabatur quatuor men- sium spatium, a Clemente V Papa ad inquirendum de vita et miraculis S. Thomæ illis præfixum.*

d *Hoc est, hastiludia, ac prælia ludicra.*

e *Facta est hæc translatio anno Christi 1287. Adi Commentarium prævium § 15.*

f *Intellige, ante curationem.*

g *Mense Majo, sive die 5 ejusdem mensis, colitur festum Inventionis sacrosanctæ Crucis; festum autem Exaltationis ejusdem die 14 Septembris. Unum ergo festum pro altero hic positum est.*

h *S. Nicolaus Myrensis episcopus diem sibi sa- crum habet 6 Decembris.*

i *Forte hic legendum est tribus annis, vel supra tres annos.*

k *Adi Commentarium prævium § 1.*

l *Imo est. Adi Partem III, num. 4.*

m *Loco mox citato, casus rectius sic expositus est : Dimissa in cunabulo minus caute sub cu- stodia cujusdam infantis alterius, ... vinculisque cunabuli resolutis, seu ex motu infantis nimis laxatis, a cunabulis decidit, et capite cum humeris ad ima vergente, pedibus vero ac tibiis superius firmiter ligatis, horribiliter sic pependit etc.*

n *In altero apographo nostro legitur : De Kok Lond.; utro modo rectius, haud dispicio.*

o *De anno nihil a procuratore assertum legi.*

p *Hoc pater non dixit, uti mox apparebit.*

q *Isto loquendi modo videtur indicare annum, quo testabatur, nempe annum 1307, quod etiam ex testimonio Agnetis mox constabit.*

r *Aut hic fuit diversus a patre puellæ resuscitatæ, aut error latet : nam supra dicitur Læticia fuisse uxor Wilhelmi fabri, patris dictæ puellæ Agnetis.*

PARS III

MIRACULORUM.

PRÆFATIO.

In hac cedula continentur quædam de miraculis, quæ operata est potentia summi Dei his diebus in ecclesia cathedrali Herefordiensi, et in diversis partibus mundi, eidem ecclesiæ per juramentum fide dignorum nunciatis *a*, ad laudem et gloriam sui nominis, et ad declarationem meritorum et vitæ laudabilis servi ejus, piæ memoriæ domini Thomæ de Cantulupo, quondam episcopi ecclesiæ supradictæ, cujus ossa in eadem ecclesia sunt sepulta.

ANNOTATUM.

a *Vide dicta in Parte II, a num. 1.*

CAPUT I.

A

CAPUT I.

Mortui et pro mortuis habiti, vitæ et sanitati restituti.

Puella naturali morte, altera in aquis extincta,

a

Quædam puella infans de Broinzard *a* Herefordiensis diœcesis, nomine Isabella, ad dicti Viri tumultum portabatur, de qua tale miraculum accidit; videlicet, quod, postquam mortua per quatuor horarum spatium evidenter exstiterat, invocato per parentes ipsius puellæ ac alios ipsius Viri Dei suffragio, Deus eam a mortuis suscitavit. Item quædam puella, Lucia nomine de Asperton Herefordiensis diœcesis, filia Matildæ de Aeldebrugge, in quodam stagno profundo casu submersa circa horam diei sextam, sub aquis jacuit sic extincta usque ad horam ejusdem diei undecimam, et tunc extracta de aquis, licet jam diu fuisset defuncta, ipsam tum dicto Servo Dei illi, qui ad hujusmodi spectaculum aderant, devotissime commendarunt; et oblata pro ea candelâ longitudinis et amplitudinis ipsius, ut moris est patriæ, Viro Dei prædicto, statim a mortuis resurrexit.

item altera ex angina, aliaque ex submersione mortuæ reviviscunt.

b

c

B

3 Item quædam puella, Alicia nomine, filia Roberti Mathiæ de Pion Regis *b*, Herefordiensis diœcesis, invalescente morbo, quem squinanciam *c* medici vocant, hora matutinali moriens, usque post horam primam ejusdem diei defuncta jacuit. Et tunc Servo Dei prædicto per parentes et alios commendata, factaque pro ea oblatione candelæ ad longitudinem et latitudinem ipsius, ut moris est patriæ, statim est cælitus a mortuis suscitata. Item quædam puella, Mabilia nomine, filia Joannis de Asschewede, in parochia de Lombleye de comitatu Staffordiensi, Wigorniensi *d* diœcesis, in quodam stagno profundo casu submersa circa horam Nonam diei sub aquis jacuit sic extincta usque ad horam primam noctis sequentis. Et tunc ex aqua extracta, licet jam diu fuisset defuncta, ipsam tamen Servo Dei Thomæ pontifici hi, qui ad hujus spectaculum aderant, devotissime commendarunt. Et facta pro ea oblatione candelæ longitudinis et latitudinis ipsius puellæ, ut moris est patriæ, statim altissimi Dei potentia a mortuis resurrexit per suffragium Viri Dei prædicti.

Infans a matre oppressa, alia e cunis suspensa,

e

C

4 Item quædam mulier, uxor Willelmi dicti le Sunth de Kingespenne, oppressit filiam suam dormiendo: et cum evigilasset, et ipsam mortuam invenisset, ipsam ululando et plorando sic mortuam pluribus ostendit convocatis. Qui compassionis lacrymas effundendo, infantem, ut moris est patriæ, cum oblatione candelæ, ut prædictum est, Servo Dei commendarunt prædicto; et statim infans per infinitam Dei potentiam resurrexit *e*. Item infans quædam, nomine Margarita, filia Ricardi Pink de Welinton, Herefordiensis diœcesis, dimissa in cunabulo minus caute sub custodia cujusdam infantis alterius, absente aliquamdiu matre sua, vinctisque cunabuli resolutis, seu ex motu infantis nimis laxatis, a cunabulis decedit, et capite cum humeris ad ima vergente, pedibus vero ac tibiis superius firmiter ligatis, horribiliter sic pendit ab aurora diei usque ad horam primam ejusdem diei. Redeunte tum ad ipsam matre sua prædicta, inventa est per tale suspensum expirasse. Clamans igitur et ululans mulier memorata multos ex vicinis ad illud miserandum spectaculum congregavit, inter quos etiam fuit parochialis ecclesiæ capellanus. Placuit igitur his, qui aderant, ut pro resurrectione ipsius Deo et Servo ejus prædicto promitteretur oblatio: quo facto, statim per infinitam Dei potentiam revixit, et manus suas movit per auxilium Viri Dei prædicti *f*.

puella submersa, altera biduo mortua resuscitantur.

* *al. Intesone*

5 Item puella quædam, Alicia nomine, filia Roberti Lutesone *, de Herdewik in parochia de Derherste Wigorniensi diœcesis, per infortunium cecidit in stagnum profundum: sub aquis jacuit et latuit sic submersa tanto temporis spatio, quanto possent duo milliaria peragrari ab homine lento passu. Et cum ipsam amici ejus extraxissent in

aridam, et ipsam Servo Dei more solito commendassent, et facta pro ea oblatione candelæ longitudinis et latitudinis ipsius puellæ, ut moris est patriæ, confestim cum multorum admiratione revixit. Item vir quidam, nomine Laurentius, dictus Haraud, de Gipeswik * Norwycensis *g* diœcesis, et uxor ejus, Mabilia nomine, cum sua familia et aliis pluribus fide dignis juraverunt ad tumultum Viri Dei, quod dicta Mabilia gravi infirmitate consumpta spiritum exhalaverat et mortua fuerat duobus diebus. Completis etiam omnibus pertinentibus ad officium vel exequias mortuorum in domo ipsius, supervenit quidam vir extraneus de partibus Herefordiæ, vidensque, dominum domus et ejus familiam magno dolore gravari, ipsis consuluit, ut modicum aquæ in quodam scipho argenteo, quem tunc vidit a latere positum super scamnum ibidem, in nomine Salvatoris et servi ejus Thomæ pontificis, ipsorum auxilium invocando pro resurrectione ejus, funderent in os ejus: et statim per merita ipsius Servi Dei revixit. Et ipsum sciphum argenteum cum aliis oblationibus devotissime obtulerunt ad tumultum Viri Dei prædicti.

EX PROCESSU
CANONIZ.

* *al. Gipeswy*
g

6 Item adducti sunt ad tumultum Viri Dei duo parvi filii nobilis viri domini Joannis Burdon, militis de comitatu Nottingham *h*, quorum amici juraverunt, quod junior filius memoratus tam gravi ægritudine per septem dies laboraverat, quod, ipsis astantibus et videntibus, spiritum exhalavit, et sic mortuus jacuit ab hora prima diei usque ad horam undecimam vespertinam, in qua per consilium capellani ejusdem votum Servo Dei pro ipsius pueri suscitatione fecerunt. Quo facto, puer statim miraculose revixit et os suum aperuit, cibum sumens per auxilium summi Dei. Item quædam mulier de Pyon Regis venit ad locum prædictum et dixit, quod filius suus parvulus inveniebatur mortuus inter brachia sua circa mediam noctem, et sic jacuit mortuus usque ad horam primam: cumque mensuratus fuisset ad Virum Dei, statim revixit, et tertia die sequente cum patre et matre sanus delatus fuit ad locum prædictum. Item quidam puer de Okynton de Gloucestre *i* submersus fuit et ita jacuit mortuus per dimidium diem; cumque mensuratus fuisset ad Virum Dei, eadem die pristinæ restitutus erat sanitati. Item quidam puer juxta Tenkeb submersus fuit in tineâ *k* plena cervisiæ, et ita jacuit mortuus per dimidium diem; cumque mensuratus fuisset ad Virum Dei, eodem die pristinæ restitutus erat sanitati.

Puer e morbo mortuus, alter mortuus repertus, duo alii submersi.
h

E

i

k

7 Item quidam paterfamilias de Spalding accessit ad locum prædictum ex dixit, quod filius suus jacuit mortuus ab hora matutinali usque ad horam primam; cumque mensuratus fuisset ad Virum Dei, eadem die pristinæ erat restitutus sanitati. Item nutrix Adæ le Wise * de Gloucestria oppressit puerum dicti Adæ, secum in lecto jacentem, et sic jacuit mortuus per spatium unius horæ diei. Cumque mensuratus fuisset ad Virum Dei, statim revixit, et in hebdomada sequenti a dicta nutrice delatus sanus venit ad locum prædictum cum attestazione vicinorum loci, scilicet Gloucestriæ. Item quædam mulier de Mancestre de comitatu Lancastriæ *l*, nomine Margarita, accessit ad locum prædictum cum filio suo et dixit, quod idem filius suus parvulus die S. Joannis de Beverlaco *m* sanus, subito cecidit in terra hora prima, et ita jacuit mortuus usque ad vespem. Cumque mensuratus fuisset ad Virum Dei, illico revixit, et eadem nocte pristinæ restitutus erat sanitati. Item filius Philippi Coci parvulus circa mediam noctem inventus fuit mortuus inter brachia matris suæ, cum a somno excitata fuisset, et sic jacuit mortuus usque in auroram; cumque mensuratus fuisset ad Virum Dei, statim revixit et cito postea pristinæ restitutus erat sanitati.

ac quatuor varie extincti, ad vitam revocantur.

* *al. le Wyse*

F

l

m

8 Item quædam mulier juxta Bristoll *n*, cum filio suo venit ad locum prædictum, et dixit, quod idem filius suus parvulus submersus fuit in quem-

Aliis varie submersis vita redditur.

n

m

EX PROCESSU
CANONIZ.

* al. de Forne

* al. Lantadoc

Unus morbo,
altera e lapsu
ostii, tertia in
aquis extin-
cti, revivi-
sunt.

o

p

q

Item puer in
inundatione,
et puella in
puteo.
* al. Starden-
bury

r

dam puteum; et ita jacuit mortuus ab hora nona usque ad vesperam. Cumque mensuratus fuisset ad Virum Dei, illico revixit, et in crastino pristinae restitutus erat sanitati. Item quidam paterfamilias de Forneby * de comitatu Lancastriae accessit ad locum prædictum cum filio suo parvulo, et dixit, quod idem puer submersus fuit in quodam vivario, et sic jacuit in aqua ab hora nona usque ad horam vespertinam; cumque extractus fuisset et mensuratus ad Virum Dei, eadem nocte revixit, et in crastino pristinae restitutus erat sanitati. Item quidam paterfamilias, nomine Gervasius de Lancadot * prope Druslay cum uxore sua nomine, Agnete, et filia sua parvula, nomine Mabilia, accesserunt ad locum prædictum et fatebantur, quod eadem filia sua per inundationem aquæ dejecta fuit in quamdam aquam, nomine Thuy, et sic submersa jacuit in eadem aqua ab hora nona usque ad horam vespertinam. Cumque extracta fuisset a dicta aqua, usque ad horam primam sequentem fuit mortua; sed mox cum ad Virum Dei mensurata fuisset, illico revixit, et in crastino pristinae erat restituta sanitati. Item mulier quædam juxta Bristoll venit ad tumulum Viri Dei, jurans, quod quidam filius suus parvulus juxta quemdam puteum gradiens minus caute, cecidit in eundem: cujus infortunio mater valde compatiens, statim extrahere eum de puteo fecit; et extractus mortuus sic jacebat a nona usque ad vesperam; cumque ipsum servo Dei Thomæ pontifici mensurasset, statim revixit per merita Viri Dei.

9 Item quidam paterfamilias de Salopia o juravit ad tumulum Viri Dei, quod filius suus tam gravi morbo et febris acuta vexatus extiterat, quod mox, cunctis videntibus, spiritum exhalavit, et sic ab hora vespertina usque ad mediam noctem sequentem sine spe vitæ jacebat exanimis, sed cum parentes ipsius defuncti Servo Dei votum vovissent, et eum, prout moris est patriæ, mensurassent, statim mortuus ille revixit, sanitatem integram consecutus per auxilium Viri Dei. Item vir quidam, nomine Wilhelmus Stari, de parochia de Bureford Herefordiensis diocesis, cum uxore sua venerunt ad tumulum Viri Dei, et juraverunt, quod filia eorundem parvula, nomine Matildis, per quoddam ostium obruta seu oppressa, judicio cunctorum astantium spiritum exhalavit; et sic mortua per spatium duorum milliarum et amplius p sic jacebat; cumque parentes defunctæ eam Dei Famulo mensurassent, statim revixit, satis subito restituta sanitati et vitæ per auxilium Viri Dei. Item mulier quædam, nomine Matilda de Conpestre, de Malmesbury q venit ad tumulum Viri Dei, et juravit, quod filia sua Elionora in aquis submersa, sic jacuit mortua ab hora prima usque ad horam nonam diei; cumque mater puellæ defunctæ ipsam Dei Famulo mensurasset, statim revixit per omnipotentiam summi Dei.

10 Item mulier quædam, Margarita nomine, de Scardeburg *, cum quodam filio suo parvulo accedens ad tumulum Viri Dei, asseruit, quod idem filius suus in villa prædicta per inundationem aquæ submersus, sic jacuit mortuus nocte illa, et in crastino usque ad horam primam diei; sed cum mater ipsius filium suum mortuum ad Dei Famulum mensurasset, statim revixit per adjutorium et merita Viri Dei. Item quidam juvenis de Kerstolston in valle de Beuver, nomine Ricardus, accessit ad locum prædictum cum uxore sua, nomine Emma, et jurati fatebantur, quod filius eorundem, nomine Nicolaus, submersus fuit in quadam fossa; et ita jacuit mortuus per spatium quinque leucarum: cumque mensuratus fuisset ad Virum Dei, cito revixit, et in crastino pristinae restitutus erat sanitati. Item quidam fideliter asserentes, quod Felicia, filia Wilhelmi de Weston, de comitatu Staffordiæ r, in puteum quemdam cadens, per spatium unius miliaris in eodem jacuit sic extincta; et cum pater puellæ prædictæ eam quæreretur, nec eam inveniret omnino, tandem venit ad puteum supradictum, et filiam suam mortuam ibi videns,

statim eam extraxit; quæ sine omni anhelitu atque vita ab hora matutinali usque ad horam tertiam exanimis sic jacebat. Et cum amici ipsius defunctæ de morte dolentes eam mensurarent, ut moris est patriæ, Viro Dei, miraculose revixit, sana effecta per auxilium summi Dei.

11 Item Wilhelmus le Mercer de Pinchebeck juxta Spaldon in Holonde s veniens Herefordiam, evidenter probavit, quod, cum Walterus filius suus transitum faceret minus caute gradiendo juxta quemdam puteum valde profundum, cecidit in eundem, et in ipso per duos dies et duas noctes mortuus latuit et submersus. Et cum diu fuisset quæsitus, tandem in hujusmodi puteo est inventus; cumque parentes ipsius extraxissent eundem, et post alios duos dies et integras duas noctes jaceret sic exanimis super terram, coronarii regis expectando adventum t; et tandem obtinuissent ab eo licentiam, ut corpus defuncti traderent sepulturæ, reduxerunt ad memoriam de multis miraculis, quæ operatus est ipse Deus per merita famuli sui Thomæ, et videntes prædictum mortuum Viro Dei, plicaverunt unum denarium super eum, et ecce satis subito, qui mortuus fuerat, miraculose revixit, restitutus integræ sanitati per merita Viri Dei.

12 Item quidam armiger venit ad tumulum Viri Dei, nomine Joannes de Coleville, de comitatu Suthfolchiæ u, offerens equum unum, pretii duarum marcarum, ad tumulum beati Viri prædicti; referens assertionem fideli, quod cum ipse quadam die dictum equum equitare contingeret, quædam infirmitas subita caput suum phantasiis undique circumvolvens, eum arripuit, per quam visum et loquelam statim amisit. Quod videntes socii, qui cum eo fuerant comitati, duxerunt ad domum matris suæ non longe ab illo loco distantem; quem venientem ad domum matris prædictæ de equo sumentes ipsum posuerunt in lectum; et sic jacuit tota nocte absque loquela et visu. Mane autem facto, accedentes amici ejus, ipsum mortuum invenerunt. Quem valde plangentes, pro eo, sicut pro mortuo, sepulturæ necessaria paraverunt. Hora autem vespertina mater ipsius defuncti pro morte filii sui nimio dolore afflicta, ad B. Thomæ pontificis suffragium devote confugit, promittens eidem equum filii sui defuncti, si pro vita sua funderet Deo preces. Quo facto, qui fuerat mortuus, statim revixit, et alloquens matrem suam increpare cœpit eandem, eo quod a dulci somno eum voluit excitare; et sic vitam et sanitatem cælitus est adeptus per merita Viri Dei.

13 Item accesserunt ad tumulum Viri Dei, qui fide digno testimonio asserebant, quod domina Isabella de Massy, uxor domini Ricardi de Massy, de comitatu Cestriae x, per spatium duarum leucarum fuit mortua reputata; cumque amici ipsius dominæ Viro Dei pro ea votum fecissent, viva et sana cælitus est effecta per potentiam summi Dei, et in evidentiam hujus miraculi ipsa domina unam tunicam de serico obtulit postmodum ad tumulum Viri Dei. Item probatum fuit ad tumulum Viri Dei miraculum, quod sequitur testimonio fide digno, videlicet quod, cum quidam, nomine Joannes de Syrop, ad nidum ejusdam corvi scanderet quamdam quercum, ad æstimationem sexaginta quinque pedum et amplius, et minus caute se tenens in ea, casu fortuito cecidisset, et sic jacuisset mortuus reputatus per spatium horæ unius, et astantes eum servo Dei Thomæ pontifici mensurassent, et plicassent unum denarium super eum, oculos suos statim aperuit et vitam obtinuit per merita Viri Dei. Item mulier quædam, Eva nomine dicta Kuaytho *, de Peterestowe in Irehensend, Herefordiensis diocesis, juravit ad tumulum Viri Dei, quod filius suus, Gregorius nomine, in puteum quemdam ceciderat, in quo submersus et mortuus per spatium dimidiæ diei jacuerat; quem extractum de puteo Servo Dei secundum patriæ consuetudinem mensurarunt: quo facto, mox puer ille revixit et sanus effectus est per merita Viri Dei.

D
Quadrivul-
mortuus, re-
suscitur,
s

t

uti et alter
defunctus,
facto per ma-
trem voto.
u

E

Mulier mor-
tua reputata,
lapsus ex ar-
bore, submer-
sus in puteo,
restituta.
x

r

* al. Knaytho

14 Item

A 14 Item Joannes Gunselyn de Stanes Londonensis diœcesis, et alii plures cum illo venerunt ad tumultum Viri Dei, et juraverunt ibidem, quod ipse Joannes tanta fuerat infirmitate gravatus, ut vicinus morti, vel protinus moriturus ab astantibus crederetur, et dum sic quasi in extasi positus aliquamdiu jacuisset, vidit dæmones horribiles et quam plures ad se accedere, et eundem laniando et trahendo per manus et pedes de loco ad locum proterviter conculcare; unde nimio (nec mirum) timore perterritus Deum, ut potuit, instanter oravit, ut per merita servi sui Thomæ pontificis sibi in illo necessitatis articulo subveniret. Et ecce, dum intra se devotius sic oraret, vidit Virum Dei protinus ad se venientem, qui caput ipsius infirmi suscepit in manibus, et cum diutius dicti dæmones decertassent cum ipso, quis magis dominaretur ægroto, tandem quasi circa auroram diei per auxilium Viri Dei omnes dæmones sunt fugati, infirmi capite in ipsius Servi Dei manibus remanente. Ipse autem æger, quasi de gravi somno evigilans, mox repperit se curatum et sanitati divinitus restitutum per merita Servi Dei.

*Mulier et
infanti mor-
tuo nato vita
concessa :*

B 15 Item vir quidam, Philippus nomine, de Peneburgg, pistor, et Editha uxor ipsius, ad tumultum Viri Dei prædicti juraverunt, quod puella quædam, Tibot nomine, filia eorumdem, tam gravi fuerat ægritudine cruciata, ut spiritum exhalaret secundum testimonium omnium astantium tunc ibidem; et sic defuncta jacebat ab hora prima diei usque ad horam nonam ejusdem. Ipsi vero parentes ipsius angustiatii vehementissimis tristitia et dolore pro morte suæ filiae memoratæ, tandem Patrem et Deum totius consolationis ceperunt devotissime exorare, ut meritis servi sui Thomæ pontificis vitam suæ filiae restituere dignaretur. Quo facto, quasi subito puella miraculose revixit, a mortuis suscitata per merita Viri Dei. Item mulier quædam, Placentia nomine, de villa de Malling Roffensis diœcesis *y*, juravit ad tumultum Viri Dei, quod, cum filium mortuum peperisset, et tribus diebus mortuus jacuisset secundum testimonium omnium vicinorum, tandem Dei Famulo mensuratus, subito miraculose revixit per auxilium Viri Dei; quem statim assumptes amici ad baptisterium portaverunt, et baptizato in signum miraculi Servi Dei nomen fuit impositum.

*item viro post
biduum, puero
submerso,
infanti recens
nato,
* al. de Bor
z
* adde cum*

C 16 Item vir quidam, nomine Nicolaus de Box*, de villa de Malling Roffensis diœcesis, juravit ad tumultum Viri Dei, quod ipse tempore Autumnali in tantum exinanitus fuerat excessivo labore, quod quasi syncopim *z* patiens, imo potius, ut a vicinis omnibus dicebatur, quasi mortuus et sine omni anhelitu per duos dies jaceret exanimis; et * amici ejus compatiētes eidem, Dei et servi ejus Thomæ auxilium invocassent, et ipsum more solito mensurassent, statim revixit mortuus per auxilium Viri Dei. Item vir quidam, Willelmus de Crowdone nomine, de comitatu Cantebrugg *aa*, juravit ad tumultum Viri Dei, quod filium habuit nomine Joannem, qui, dum juxta puteum aquæ curreret seu luderet, in puteum cecidit, in quo jacuit puer submersus ab hora diei prima usque ad horam nonam; et tum extractus de puteo, mortuus est inventus. Et cum amici defuncti pro suscitatione ipsius oblationem Dei Famulo promisissent, statim revixit, infra triduum restitutus pristinae sanitati. Item quidam ad tumultum Viri Dei aderant, qui referebant et asserebant bona fide, quod, cum Joanna, tunc uxor Petri de Bosehin*, Cistren. *bb* diœcesis, in crastino S. Bartholomæi cum tantis doloribus filium peperisset, ut ab omnibus ipsum cernentibus mortuus putaretur; et ita exanimis jacuisset ab hora matutinali usque ad horam nonam ejusdem diei, de consilio amicorum votum voverunt parentes pro puero; quo facto, subito infans ille infinita Dei virtute revixit per merita Viri Dei.

ac tribus aliis.

cc

dd

17 Item quidam Walterus de Hayles Molendinarius *cc* juravit ad tumultum Viri Dei, quod filius suus parvulus in stagno molendini abbatiæ de Hayles *dd* prædictæ fuit submersus; et sic jacebat

exanimis ab hora diei nona usque ad auroram diei sequentis. Sed cum ipsum extraxissent ab aquis parentes pueri sic defuncti, et ipsum mensurassent, ut moris est patriæ, Servo Dei prædicto, statim revixit, restitutus pristinae sanitati. Item Agnes, filia Willelmi Pendok, de parrochia de Mirdford*, ad Servi Dei tumultum est adducta, de qua tale miraculum est probatum; videlicet quod ipsa in ægritudinis languore jacebat et * mortua; tandem Viro Dei, ut moris est, mensurata, per ejus suffragium cælitus est curata. Item Agnes de Beadehede, de parrochia de Chetkelee juxta Crokesden in comitatu Staffordiensi, habuit filium, nomine Henricum, qui oppressus erat cum * nutrice sua, et jacuit mortuus a media nocte usque ad tertiam horam diei sequentis, et mensuratus domino Thomæ episcopo Herefordiensi, cælitus vitam recepit. Sciendum, quod de tribus mortuis resuscitatis fit mentio infra sub rubrica de casibus, id est, *xli*, *xlii* et *xliii* de casibus *ee*.

**LX PROCESSU
CANONIZ.**

* al. Mardford

* anit ?

* forte a

*ee
nec non tribus
submersis.*

18 Item Florentia, filia Joannis Austin, de Cacenhuam juxta Cantebrugg, cecidit in quodam fonte, et morabatur in aqua, et ibi jacuit, usque dum quidam alius puer currebat a fonte ad domum patris sui, et pater ejusdem præcucurrit ad fontem, et extraxit filiam suam ab aqua. Et mortua erat super terram per spatium dimidiæ leucæ : et tandem voverunt Deo et B. Thomæ; et statim revixit. Item Joannes, filius Gilberti *ff* de Crowdon in comitatu Cantebrugg, cecidit in quamdam foveam aquæ, et jacuit in aqua a meridie usque ad noctem : et extractus ab aqua erat mortuus usque ad auroram; et sic mensuratus B. Thomæ episcopo Herefordiensi vitam pristinam cælitus recepit. Item Joannes, filius Hugonis Londonensis de Radenheche, de communi de Gokynham*, cecidit in foveam aquæ; et extractus ab aqua jacuit mortuus ab hora Nonæ usque ad vesperam; et mensuratus B. Thomæ episcopo, et statim cælitus per merita Servi Dei pristinae vitæ redditus est.

E

ff

* al. de Bokyn-
ham

19 Item accidit in curia domini Alani Ploket *gg*, quod præcepto ejus volentes armaturam suam tentando visitare, præcepit cuidam famulo suo, Joanni nomine de Auste, ut indueret arma sua : et cum coram eo indutus stetisset, accessit quidam de sociis, tentare volens, si jam fiduciam in illis habere posset, assumpsit cultellum, et tentando percussit eum, et graviter vulneravit cum cultello in sinistra parte circa cor. Et extracto cultello, mensuraverunt, quinque pollices de cultello infra * corpus extitisse de dictis armis. Et stillavit sanguis tantæ quantitatis, quod vix in eo aliquid remansit, et ipse ad terram prosiliens, corruens * tamquam mortuus; et circumstantes planctu et pietate conflicti*, quid agerent, timuerunt. Tandem bonæ memoriæ Thomæ de Cantalupo mensuraverunt eum beato viro Thomæ; et statim cœpit emendari et ad vitam revocari. Venit dominus Alanus cum majoribus de familia sua ad tumbam B. Thomæ, jurans et contestans, quod personaliter interfuit et vidit factum rei gestæ, et cum prædictis testimonium perhibuit.

*Ex gravi vul-
nere pro mor-
tuo habitus,
sanatur.*

gg

* i. intra

F

* i. corruit
* confecti

ANNOTATA.

a Quod supra alibi monui, id hic rursum pro sequentibus semel monuisse sufficiat, nomina præciarum villarumque a me passim frustra quæri in Lexicis Mappisque geographicis regni Angliæ. ejusque rei triplicem causam esse posse, nimirum vel quod minora hæc loca modo non exstant, vel quod nomina mutarint, vel denique quod in apographis nostris viliose scripta planeque deformata sint.

b In altero apographo nostro est : De parrochia Pyon Regis.

c Squinancia a Græco Κυνίχην, Latine est angina, acutus gutturis morbus, respirationem intercludens.

d Staffordia indigenis Stafford-Shire, comitatus Angliæ est, cui a Meridiana plaga adjacet comitatus Wigorniensis, Anglis Worcester-Shire, cujus caput Wigornia

EX PROCESSU
CANONIZ.

Wigornia sive Worcester, episcopalis civitas est sub archiepiscopatu Cantuariensi.

e Miraculum hoc, veluti specialius probatum, jam dedi in Parte II, num. 22, ubi tamen in loco, in quo contigit, quædam variatio est.

f Relatum est et hoc in Parte II, num. 20.

g Norwicum, incolis Norwich, regni Angliæ civitas est in comitatu Norfolkicæ, cujus et caput est, habetque episcopalem sedem Cantuariensi suffraganeam.

h Nottinghamia, vulgo Nottingham urbs regni Angliæ, sui que nominis comitatus caput est, qui inter provincias Lincolnensem, Derbiensem et Leicestriensem concluditur.

i Id est de Glocestria, cujus nominis civitas et comitatus sunt in Anglia.

k Ita in utroque nostro apographo; sed sine omni dubio legendum est in tina: tina enim vas est vino aliisque liquoribus recipiendis destinatum.

l Lancastria, vernacule Lanca-Shire, comitatus Angliæ est.

m S. Joannes Beverlacensis, archiepiscopus Eboracensis, colitur die 7 Maji, quo ejusdem gesta et cultus in Opere nostro illustrata sunt.

n Bristolium vel Bristolia, Angliæ civitas episcopalis est sub metropoli Cantuariensi, ad Avonam fluvium, cujus utrique ripæ, partim in Somersettensi, B partim in Glocestriensi comitatu, insidet.

o Sunt hujus nominis urbs et comitatus in Anglia. Salopia urbs, ejusdem comitatus caput, vernacule Shrewsbury et Shrowsbury dicta, ad Sabrinam fluvium sedet: comitatus vero Anglice Shropshire appellatur.

p Id est, eo temporis spatio, quo quis duorum milliarium, et amplius, iter potuisset conficere.

q Malmesbury, olim celebre Maldunense cœnobium, oppidulum Angliæ est in comitatu Wiltoniæ, vulgo Wil-Shire dicto.

r Staffordia, vulgo Stafford-Shire, Angliæ item comitatus est, cujus caput est urbs Staffordia, indigenis Stafford etiam dicta.

s In altero nostro apographo pro Pinchebeck legitur Pointhebeck, cetera eodem modo: at sive ista loca recte sive vitiose descripta sint, ignota mihi sunt.

t Jam dixi supra, Coronarium in Anglia magistratum seu regium ministrum esse, cujus est de occisis, sive mors casu, sive ab aliis violenter illis illata fuerit, cognoscere: ac nefas esse, eorumdem corpora sepelire, priusquam a coronario inspecta fuerint.

u Suffolcia comitatus Angliæ Orientalis est, South-Folke et Suffolke incolis dictus.

x Cestriensis comitatus Angliæ in ora maris Hibernici situs est, indigenis Ches-Shire nominatus. C Caput ejus Cestria est, civitas episcopalis sub metropoli Eboracensi.

y Roffa, vernacule Rochester, Angliæ Meridionalis in Cantio civitas est, episcopalem sedem habens, suffraganeam Cantuariensi.

z Syncope vox Græca Latine subitam virium defectionem significat.

aa Indicatur hic comitatus Cantabrigiensis, vulgo Cambridge-Shire, una ex provinciis Angliæ.

bb Ita in utroque apographo nostro; sed legendum est Cicestrensis: est autem Cicestria, vulgo Chichester, Angliæ civitas in comitatu Sussexiæ, episcopatum habens sub metropoli Cantuariensi.

cc Id est molitor.

dd In Monastico Anglicano tom. I, pag. 928 dicitur Haylesense cœnobium, sive de Hayles, fuisse Ordinis Cisterciensis, a Richardo Cornubiæ comite ac postea Romanorum rege electo, anno 1246 fundatum in agro Gloucestrensi.

ee Hæc igitur ut ad locum suum referantur, hic subjungo.

ff Alterum apographum nostrum habet: Joannes, filius Willelmi, filii Gilberti.

gg Forte legendum est Plugenet, cujus nominis Alanus baro memoratur a Camdena in descriptione comitatus Herefordiensis.

CAPUT II.

D

Cæcis, luscis, contractis, claudis et paralyticis incolumitas concessa.

Christina, filia Galfridi de Mortone, in civitate commorans supradicta, ab octo annis et amplius cæca, visum cælitus est adepta ad tumulum novum a Episcopi supradicti. Item Joannes Pertehaie de Mansinton* in parochia de Ledebur sub Malverniam, a biennio et amplius cæcus, visum recipit. Item Margarita de Heredesl. *, filia Willelmi Bedelli, ab uno anno et amplius cæca in sinistro oculo, est videndi potentiam consecuta. Item Walterus, filius Willelmi Chitre, de Weston juxta Lugwardin, a multo tempore cæcus in sinistro oculo, videndi potentiam est adeptus. Item Sibilla de Brugg, a tribus annis habens in dextro oculo cæcitatem, visum obtinuit. Item Agnes Atebroke, de Bilinghope, a septem annis cæca visum recepit. Item Joannes de London *, de partibus Breton, Menevensis diocesis b, in civitate Herefordia dudum cyrothecarius c, a duobus annis et amplius cæcus, visum recepit. Item Agnes Moreth, de civitate Herefordia prædicta, a septem annis et amplius cæca, visum recepit.

21 Item Juliana de Warevik, a sexdecim septimanis cæca, visum recepit. Item Juliana Pectrix, de civitate prædicta, in dextro oculo visu carens: quæ miraculis supradictis insultans, irreverenter se habuit multipliciter in loquendo, et propterea, ut rationabiliter ab astantibus putabatur, ad terram corruit ut defuncta. Cum a quadam muliere Matilda de Corderhale *, quæ a dementia nocte præcedenti ibidem fuerat cælitus liberata, ad ipsum tumulum portaretur, ac ibidem exanimis aliquamdiu jacisset, demum resumpto spiritu, vivificata recedit, et ea, quæ in Deum et in Servum ejus paulo ante peccata commiserat, confitens et publice recognoscens, cum vita etiam videndi in oculo dextro consecuta est a Domino facultatem. Item Kikilda, uxor Willelmi Clement, de Herefordia, a biennio cæca, visum recepit. Item Alditha de Penna Canonorum, relicta Joannis de Colewelle, sex annis et amplius cæca, visum recepit. Item Alicia de Welbell, a decem et septem annis cæca, visum est divinitus consecuta. Item Nicolaus Brid, ab uno anno et amplius habens dextrum oculum excæcatum, visum recepit.

22 Item Margarita de Hompton, per multa tempora ante cæca, visum recepit. Item Thomas de Kilpek, a decem annis visu unius oculi destitutus, visum recepit. Item Thomas, filia * Huelli fabri de Burhulle, a quinque septimanis in utroque oculo visu carens, et a nativitate penitus in sinistro, visum obtinuit cælitus in utroque et clarius sinistro. Item Emmata de Ros, habens dextrum oculum excæcatum, visum recepit. Item Ricardus, filius Galfridi Huot de Carwiton * a decem annis cæcus, visum recepit. Item Willelmus, filius Willelmi Crurele de Brompton, clericus, habens in sinistro oculo maculam et a septem annis et amplius cæcitatem, cælitus visum recepit. Item Ricardus Cursum, de Taddeford, Norwicensis d diocesis, cæcus antea per tres annos, visum recepit. Item Ricardus Godefray de Harlay juxta Staffordiam e, Coventrensis et Lichfeldensis diocesis f, cæcus in oculo dextro visum recepit. Item Christiana Muleward, habens maculam super oculos et gibbum * in manu sinistra per octo annos, ab utraque deformitate est per Dei Servi suffragium liberata.

23 Item Juliana, filia Thomæ Haket, de Petreston in Goldesmor, a quatuordecim annis cæca, visum cælitus est adepta. Item Ricardus Pulle de Teukesbur g, a multo tempore cæcus, visum cælitus est adeptus. Item Willelmus de castro Episcopi Herefordiensis h, cæcus visum recepit. Item Joannes Noryerwent Landavensis i diocesis, cæcus lumen oculorum recepit, invocato suffragio Servi Dei. Item David, dictus Erum, de terra de Clifford Herefordiensis

Varii cæci
et luscii curati,
inter quos una
a

* al. Masinton

* al. Hereford.

* al. de Lau-
don

b

c

E

sua temerita-
tis pœnas an-
te dederat:
item alii

* al. Colder-
hale

uno, alii utro-
que oculo cap-
ti

* an filius?

F

* al. Carinton

d

e

f

* i. e. tuber

vivendi facul-
tatem reci-
piunt.

g

h

i

A Herefordiensis diocesis, habens sinistram oculum excæcatum, qui etiam claudus extiterat antea per tres annos, visum recepit in oculo memorato, et rectum incessum per suffragium Viri Dei. Item Robertus de Winburgg, in dextro oculo cæcus a multo tempore, visum recepit. Item Margarita, filia Joannis Tumbald * de civitate Herefordiensis, ætatem * fere unius anni, habens oculum dextrum adeo periculose inflatum, quod ad latitudinem trium digitorum de loco proprio videbatur amotus, per auxilium Viri Dei cælitus est curata ita salubriter et perfecte, quod post curationem huiusmodi nec locus morbi nec vestigium appareret.

* al. Gumbaldi
* ætatis

inter quos
unus a S.
Etheldreda ad
Sancti tumu-
lum missus
fuit.

k
l

24 Item vir quidam, nomine Walterus de Cluton Bathoniensis et Wellensis diocesis k, qui cæcitatem incurrerat et cæcus permanserat quadraginta dies et amplius; dolens de cæcitate prædicta causa orationis ad quamdam duci se fecit ecclesiam, et ante quoddam altare, quod in honorem S. Etheldredæ virginis l fuerat dedicatum, se devote prostravit, petens divinum auxilium sibi impendi per merita virginis memoratæ; cumque aliquamdiu sic orasset, sopor irruit super eum; et ecce virgo prædicta sibi apparuit, dum dormiret, quæ tetigit ejus maxillam, sic dicens: Vade ad tumulum S. Thomæ, qui est Herefordiæ, et ibi optatam recipies sanitatem. Ille autem expergefactus a somno, non immemor visionis, se fecit perducere ad tumulum Viri Dei prædicti; et ibidem devote orationi insistens, quod petiit, impetravit, lumen videlicet oculorum die prædicta per merita Viri Dei. Item vir quidam, Joannes Hod, de Wigemore Herefordiensis diocesis, qui per duos menses visum amiserat oculorum, cum per duos dies orasset ad tumulum Viri Dei, subito visum recepit per merita Viri Dei. Item Thomas de Ehillm. de com. Canter m, qui cæcus fuerat annis septem et amplius, ipsa die orans ad tumulum Viri Dei visum recepit per auxilium Viri Dei.

m

Multi variis
membris capti,
* an filii?

25 Hugo filius Hugonis filius * Raderi Atteke de Hompton, a septem septimanis contractus, gradiendi potentiam cælitus est adeptus. Item Rogerus, filius Walteri molendinarii, de civitate Herefordiæ a sex annis habens manum dexteram aridam et contractam, sanitatem est divinitus consecutus. Item Willhelmus Gaint, de parochia de Wellington, a tribus annis et amplius habens manum contractam, et clausum pollicem pugillo, sanitatem et rectitudinem recepit, invocato suffragio Viri Dei. Item Agnes de Mordeford, a quinquennio manca penitus et contracta, cælitus est sanata. Item Eva de Webbeton in parochia de Welbell, a tribus annis contracta adeo, ut veheretur in sporta, sportam relinquens ecclesiæ, rediit; ab ægritudine penitus est liberata. Item Emma de Hepe sub Dunemora, a duodecim annis contracta adeo, ut suffulta duobus podiis ad assellas n miserrime graderetur, sospes ad propria remeavit, podiis ecclesiæ derelictis. Item Joanna, filia Thomæ pistoris de Magna Marcle, a nativitate contracta, gradiendi potentiam primitus est adepta. Item Joannes, filius Joannis de la Were de Kencestre *, a nativitate contractus, gradiendi potentiam similiter cælitus est consecutus. Item Isabella, filia Willelmi Griffit, civis Herefordiensis, ab uno anno habens manum sinistram aridam et contractam, sanitatem recepit.

* al. Lencestre

aut penitus
contracti,

26 Item Isabella de Chirithward, filia Joannis de Tyberton, a tribus annis contracta adeo, ut non posset caput erigere aut movere, vel pedes proprios intueri, sanitatem optatam recepit. Item Robertus, filius Thomæ Tilterache, de parochia de Tatinton, claudus ab uno anno et amplius, ac contractus adeo, ut in quodam cunabulo portaretur, gradiendi rectitudinem est divinitus consecutus. Item Margarita de la Hyde, de parochia de Yrakhulle, a quadriennio contracta, sanitatem recepit. Item Hugo de Salophuris *, a nativitate contractus, gradiendi potentiam primitus est adeptus. Item Agnes de Frompton super Severne o, a decem annis contracta, rectam gradiendi potentiam est divinitus consecuta. Item Alicia de Cupestre de Borsebur *,

* al. de Salo-
phur

o

* al. Borsebur

a decem annis et amplius habens dextram manum aridam et contractam, optatam sanitatem recepit. Item Willhelmus de la Welle de Newenherni super Temede p, a duobus annis contractus, similiter est curatus. Item Sedonia de Talgar, a septem annis muta pariter et contracta, rectam loquendi et gradiendi potentiam cælitus est adepta. Item Alicia de Tullinton, a septem annis contracta, optatam sanitatem est divinitus consecuta. Item Joanna de Forhamton, a quinque annis manum habens contractam, sanitatem recepit. Item Joannis, filius Guillelmi Compre, de Norton, ætatis quatuor annorum et dimidii, a tempore, quo tres habuit tantummodo septimanas ætatis, omnino contractus, gradiendi et currendi potentiam est adeptus.

EX PROCESSU
CANONIZ.

p

27 Item Alicius * de Frenes, in civitate commorans supradicta, per viginti septem annos antea habens collum sic tortum, ut caput et faciem semper haberet super sinistram humerum reclinatum, sanitatem optatam recepit, invocato suffragio Viri Dei. Item Christina, filia Radulphi de Ledewith juxta Lodelawe, a viginti annis et amplius contracta, sanitatem recepit. Item Christina, filia Ricardi Martin de Chirburg, in sinistra parte adeo contracta, ut cum duobus baculis per annum et amplius antea graderetur, recte gradiendi potentiam cælitus est adepta. Item Christiana, filia Walteri mercatoris de Allkrugg de parochia de Ledebury, a septem septimanis contracta, sanitatem cælitus est adepta. Item Maltilda, filia Dionysii Northin de Gloucestre, ætatis quatuor annorum, a nativitate habens manum sinistram aridam contractam, sanitatem cælitus recepit. Item Willhelmus, filius Willelmi de Humbre, a tribus annis contractus, gradiendi rectitudinem est divinitus consecutus. Item Andreas, filius Willelmi Sely de parochia de Penrkumbe *, a septem annis contractus, recto est gressui cælitus restitutus. Item Catharina, filia Maltildæ Hunestre de Ros, habens dorsum tortum et in tantum curvum et gibbosum, quod se erigere non valebat, nec aliter gradi posset, nisi manu posita super genu, deformiter inclinata, se mirabiliter sustentans, gibbo sublato, staturæ rectitudinem et recte gradiendi potentiam, Domino largiente, recepit.

per S. Thomæ
patrocinium
* al. Alicia

E

* al. Peukum-
be

28 Item Agnes, filia Willelmi de Essch, in parochia de Burford, a quinque annis contracta, recto est gressui cælitus restituta. Item Agnes, filia Hugonis Borbi, de eadem, a quatuor annis manibus super genua positis gradiens, deformiter inclinata, staturæ et gressus rectitudinem est adepta. Item Alicius * Weredegeos de Bewerdesert juxta Barewik g, ab uno anno et dimidio contracta, gradiens baculis furcatis suffulta, recto est gressui restituta. Item quædam filia Willelmi Gydehorn, de parochia de Foye, habens dorsum gibbosum et curvum a septem annis et amplius, sanitati est restituta. Item Nicolaus de Weston juxta Malmesbury, habens sinistram manum aridam et contractam, cælitus est curatus. Item Petronilla, filia Adæ Coti, de Standon Pichard, habens dextram tibiam a tempore multo contractam, gressus rectitudinem cælitus est adepta. Item Wendliana de Oswaldestre, habens ab octo annis præcedentibus dextram manum omnino contractam, per Viri Dei suffragium cælitus est curata. Item Editha de Ailimni Destre *, per quatuor annos contracta, sanitatem recepit. Item Agnes, filia Regin. * le Hirche, de Ewasharald, in tibiis suis contracta adeo, ut virtutem aliquam gressuum non haberet, cælitus est curata. Item adolescens quidam, Thomas dictus Cok, de civitate Dublinia in Hybernia r, qui, dum dormiret sub divo juxta Bristoll s, ita miserabiliter factus est contractus, ut omnes fideles ipsum gradi videntes ad compassionem induceret et horrorem; cum per tres menses passione huiusmodi laborasset, per suffragium Viri Dei fuit pristinae sanitati subito restitutus.

membrorum
usum conse-
quuntur.

* al. Alicia

q

F

* al. Aylmun-
destre
* al. Reginon

r

s

t

29 Joanna de Birches, filia Hugonis Ked. de Pionia Canonicorum t, clauda ab uno anno et amplius,

Claudi. aliter-
que gressu
privati.

EX PROCESSU
(CANONIZ.)

* al. de Cye

* al. Deorshi-
camfeldaliisque malis
vnoztii.

u

B

x

* al. Ewpslati

ipso invocato,
incolumes
evadunt.

* al. Nidinart

C

* al. Ewaslati

y

z

aa

Octo paraly-
tici.

plius, ac contracta, gradiendi potentiam cælitus est adepta. Item Agnes Moreth de civitate prædicta, ab octo annis et amplius clauda, est sanata. Item Margarita, filia Willelmi Mael civis Herefordiensis, a viginti septem septimanis clauda in pedibus ac contracta, gradiendi rectitudinem cælitus est adepta. Item David, filius Matthæi de Baldinghuam, ab uno anno claudus, gressus rectitudinem est adeptus. Item Margarita, filia Alexandri de Dimoc, a tribus annis et amplius clauda, gradiendi rectitudinem per Viri Dei suffragium est adepta. Item Alicia de la Hulle in parochia de Buthulle, a septennio clauda, similiter est sanata. Item Flannndrith de Astone, in parochia de Eye *, a quatuordecim annis clauda adeo et contracta, ut nec sedere posset, nec incedere quoquo modo, per Servi Dei suffragium est curata. Item Matilda Child de Chideshendh in dextra parte clauda pariter et contracta, gradiendi potentiam cælitus est adepta. Item Thomas Brundedif de Deornifeld *, a decem annis claudus, recto est gressui restitutus. Item Willelmus de Ros, dictus de Stone, a quatuor annis claudus, gradiendi rectitudinem est adeptus.

50 Item Matilda, filia David de Talgar le Engleys, Menevensis diocesis u, ab octo diebus clauda pariter et contracta, sanata est. Item Reginaldus de domo S. Joannis de Stafford, a septem annis claudus, recte gradiendi potentiam est divinitus consecutus. Item Herdevel de Ledebur North., a duobus annis clauda, habensque tumorem deformem et magnum in maxillis, a tumore et claudicatione cælitus est curata. Item Christiana, filia Hugonis Hugerssaar, de parochia de Kingesleve, a quinque annis clauda, recte gradiendi potentiam est a Domino consecuta. Item Willelmus, dictus Dunepese, de parochia de Haneute juxta Portesmuwe x, ab uno anno claudus, recte gradiendi potentiam est adeptus per suffragium Viri Dei. Item Richardus de la Hulle, de Welbel, gibbum habens in sinistra parte faciei in tantum ut in sinistro oculo frequenter impediretur a visu; tam etiam gravi dolore renum continue vexabatur, ut gradi non posset nisi grandi baculo sustentatus, ab utroque morbo subito est sanatus per suffragium Viri Dei. Item Philippus, filius Philippi Abseys de Ewaslati *, claudus, est recto gressui cælitus restitutus. Item Dionysia, filia Joannis Forsenet, de parochia de Jorubur, a vi annis clauda, similiter est curata.

51 Item vir quidam, nomine Willelmus, filius Rogeri clerici de parochia de Grete, a tribus annis claudus, recte gradiendi potentiam miraculose recepit. Item Juliana Faysant de Kudinart *, a multo tempore clauda, rectum gressum divinitus est adepta. Item Griffinus Apwillini de Ewaslati *, ex utraque parte a dimidio anno claudus, gradiendi rectitudinem cælitus est adeptus. Item Henricus, dictus Mercator, filius Henrici de Hupton juxta Seuherne, in sinistra tibia gravi infirmitate percussus in tantum, ut per dimidium annum miserime cum uno baculo graderetur, cælitus est curatus ad primum tumultum Servi Dei. Item vir quidam, Joannes nomine, de com. Caucie y, qui per quatuor annos ante claudus extiterat, venit ad tumultum Viri Dei, cum duobus podiis se sustentans; et dum celebraretur Missa juxta tumultum Viri Dei, ante tumultum se prostravit, orans devote, ut per merita Viri Dei sibi restitueret sanitatem clementia Salvatoris; et ecce, ipsa Missa completa, restitutus est statim vir ille integræ sanitati per auxilium Viri Dei. Item quidam clericus de Cirneestre Wigorniensis diocesis z, nomine Rogerus, qui ideo ut juravit, extitit mancus utraque manu, aut certe contractus, quia vitam Servi Dei et miracula depravare præsumpserat, accessit ad tumultum supradictum, et super sarcophagum ejus suas contractas manus, prout potuit, collocauit, et sic cum lachrymis orans, subito, multis cernentibus, est sanatus aa.

52 Agnes de Wynton a quinquennio in dextra parte totius sui corporis paralytico morbo percussa,

et in manu dextra contracta, per Servi Dei suffragium est sanata. Item eadem Agnes de Wynton in dextra parte sui corporis paralytico morbo percussa, quæ sanata fuerat, et in eandem ægritudinem, forte suis peccatis exigentibus, incidit iterato, devota rediit et sanitatem stabilem cælitus est adepta. Item Robertus de la Heche, de parochia de Schobbedone, paralytico morbo percussus, a morbo ejusmodi divinitus est curatus. Item Margarita de Boseburg, a viginti tribus annis præcedentibus paralytica jacens in lecto, sanitatem recepit a Domino per suffragium Viri Dei. Item Robertus, filius Adæ de Witebache, de parochia de Bromfeld, a quatuor annis paralyticus, sanitatem divinitus est adeptus. Item Juliana Textrix de Mordford, paralytico morbo percussa, sanitatem recepit. Item Willelmus de la Wiche juxta Cestriam bb, ab uno anno paralyticus atque mutus, sanitatem recepit. Item Richardus Cosyn de civitate London, paralysi morbo percussus adeo, ut omnium membrorum suorum destitueretur virtute, in omnibus membris suis sanitati cælitus extitit restitutus.

53 Item venit nuncius quidam ad tumultum Viri Dei jurans, quod vir quidam, nomine Raderus, de Kylkenni in Hybernia, diocesis de Lyminik cc, dominus suus tam graviter fuerat paralytico morbo percussus, ut ab omnibus ipsum cernentibus putaretur in brevi tempore moriturus; et cum amici ejus plicassent unum denarium super eum, et pro ipso Viri Dei auxilium invocassent, sanitatem cælitus est adeptus, et ideo per dictum nuncium imaginem argenteam, quam promiserat, destinavit.

ANNOTATA.

a Novum hunc tumultum a Richardo episcopo Herefordiensi anno 1287 factum esse, pluribus supra docui.

b Menevia, Anglis Saint Davids dicta a sancto hujus nominis archiepiscopo, de quo apud nos actum est Kalendis Martii, nunc exigua urbecula Walliæ est in comitatu Penbrochiensi, episcopalis tamen sub archiepiscopo Cantuariensi.

c Id est, chyrothecarum artifex.

d Norwikum, incolis Norwich, urbs Angliæ est in comitatu Norfolciæ, cujus caput est, cum episcopatu sub metropoli Cantuariensi.

e Staffordia, vulgo Stafford, cognominis comitatus caput, parva urbs Angliæ est.

f Coventria seu Conventria, Anglis Coventre, urbs Angliæ est in comitatu Warwicensi, vulgo Warwick-Shire; Lichfeldia, vernacule Lichfield, in comitatu Staffordiæ; et utriusque unitus est episcopatus sub metropoli Cantuariensi.

g In altero exemplari nostro legitur in parochia de Teukesbur. Forte is locus est, quem tabulæ geographicæ vocant Tewkesbury, in comitatu Gloucestriæ.

h Oppidulum Angliæ est in comitatu Salopix, vernacule Bishops-Castle dictum, quia ad episcopos Herefordienses pertinuit, teste Camdeno in descriptione ejusdem comitatus.

i Landava, indigenis Landaff, Angliæ urbecula est in Wallia ac in comitatu Glamorganiæ, sed antiquo episcopatu, Cantuariensi sedi suffraganeo, illustrata.

k Bathonia, Anglis Bathe, Wellæ, iisdem Welles, civitates Angliæ sunt in comitatu Somersettensi, ambæ sic episcopales, ut unus antistes utrique præsideat, et ab utraque nominetur episcopus Wellensis et Bathoniensis.

l S. Etheldredæ, reginæ, virginis et abbatiessæ Elyensis in Anglia, proluxa Acta dedit Papebrochius noster ad diem 25 Junii, quo illa colitur.

m Hæc in altero exemplari nostro sic habentur: Item Thomas de Chylhuam, de comit. Kant. Haul dubie indicatur hic comitatus Cantii, Anglice Kent; sed nec Ehillm, nec Chylhuam alibi reperi. Quæ nunc sequuntur, agunt de contractis, ejusdem S. Thomæ patrocinio

D

bb

inter quos
unus Hiber-
nus, sanati.
cc

E

F

A patrocínio sanatis, iisque præmittitur titulus Rubrica de contractis.

n Id est, fulcris subalaribus; assellas autem pro axillis ponitur.

o Severne, alias Sabriña, secundum a Tamisi Angliæ flumen est, in comitatu Mongomerii ortum.

p Pro Newenherni in alio apographo nostro legitur Neuenshuam: utrobique autem vitiose, ut suspicor, super Temede.

q Alterum apographum habet: juxta Warewik. Porro Barvick, Latine Borcovicus, oppidum aut castrum est in Northumbria: Warewick vero, seu Warwicus, comitatus Warwicensis caput in eodem regno Angliæ.

r Dublinium, vulgo Dublin, primaria Hiberniæ urbs archiepiscopalis est in provincia Lageniæ.

s Bristolium vel Bristolia, Angliæ civitas est, de qua supra jam memini.

t Frustra locum hunc, qui civitas fuisse infra dicitur, quæsi. In altero nostro Ms. hic legitur: de Provincia canonicorum. Porro his, quæ sequuntur, tituli loco præfigitur Rubrica de claudis.

u Vide Annotata hic ad lit. b.

x In altero Ms. nostro est: juxta Portesinwe, neutro modo mihi locus iste notus est.

y Ita plane habet etiam Ms. alterum, debentque, B ut opinor, sic exponi, de communitate Caucie; nam Anglia nullum hujus nominis comitatum habet.

z Wigornia, vernacule Worcester, Angliæ civitas episcopalis est sub metropoli Cantuariensi, caputque cognominis comitatus, vulgo Worcester-Shire appellati.

aa Sequentibus in processu præfixus hic titulus est: Rubrica de paralyticis.

bb Cestria, incolis Chester, civitas episcopalis Angliæ in comitatu Cestriensi, vulgo Ches-Shire, cujus caput est.

cc In altero apographo habetur Lyminth, sed videtur legendum Limerick vel Limrick, Latine Limericum et Lumniacum, quæ Hiberniæ civitas est in Momonia, comitatus Limericensis caput, cum episcopali sede suffraganea archiepiscopo Casseliensi.

CAPUT III.

Multi alii variis morbis et periculis conflictati, per ejusdem Sancti opem liberantur.

Tres surdi
a

C

b

c
et septem muti
curati.

* al. Jeon

* al. Cynon
de Ewas

d

e

Joannes de Dokkelowe, a septem septimanis surdus, audiendi potentiam est adeptus. Item Miriel, uxor Gilberti Travers, surda et in sinistro oculo visu carens, auditum et visum recepit. Item adolescens quidam, Joannes nomine, de domo et familia domini Joannis de Haveringes, justiciarii domini regis in Snowdon b, a tribus annis surdus, auditum recepit subito per suffragium Viri Dei c. 53 Willelmus Ap David mutus pariter et contractus, loquendi et gradiendi potentiam est adeptus. Item Hugo de Stoktene, filius Agnetis de Stepestre, a biennio mutus, loquelam recepit, in quo facto hoc mirandum apparuit, ut omnibus insipientibus in os ejus magna portio linguæ suæ manifestissime videretur de novo supernaturalis virtutis opere accrevisse. Item Sedonia de Talgar, a septem annis muta pariter et contracta, rectam loquendi et gradiendi potentiam cælitus est adepta. Item Thomas, filius Thomæ Mile, de Eton juxta Leomer *, ætatis xii annorum, a nativitate mutus loquelam recepit. Item Wendliana, filia Joannis Eynon de Ewyas *, a sex septimanis muta, loquendi potentiam cælitus est adepta. Item Margarita, filia Willelmi Bret de parochia de Novelonde in foresta de Dene d, per septem annos et amplius ante muta, invocato suffragio Viri Dei ad locum primæ sepulturæ ejusdem facultatem loquendi, soluto silentio, est a Domino consecuta. Item Hugo, dictus Suel, de Marstone in parochia de Pentecumbe, qui loquelam amiserat antea per tres dies, subito est curatus e.

Octobris Tomus I.

56 Matilda de Coldelhale *, a decem et septem annis frenetica sive demens, sanitati extitit restituta. Item Joannes de Cokebrugg juxta Dunsesarum diocesis f, per xii annos ante furiosus seu demens, cum ad tumulum Viri Dei ab amicis in itinere duceretur ligatus funibus et catenis, omnibus ligamentis subito per se ruptis, sanitatem est divinitus consecutus. Item Hugo, filius Joannis Hove, de Austre, a multo tempore furiosus, sanitatem cælitus est adeptus per suffragium Viri Dei. Item presbyter quidam, nomine Joannes de Ten-debur, a septem septimanis furiosus, sanitatem cælitus est adeptus per suffragium Viri Dei. Item juvenis quidam, nomine Joannes de Dunsisarum diocesis g presbyter, qui fuerat furiosus a sexta die mensis Aprilis, ad tumulum Servi Dei suo sano sensui est cælitus restitutus. Item vir quidam, nomine Adam le Yewynd, de Burton, qui fuerat a tribus septimanis antea furiosus, suo recto sensui extitit restitutus per suffragium Viri Dei. Item Joannes, filius Joannis de Herdesley Herefordiensis diocesis, fere per tres septimanas demens, per suffragium Viri Dei restitutus est pristinae sanitati. Item mulier quædam, Editha nomine, de Wynton, ab uno anno et amplius furiosa, per suffragium Viri Dei ad ipsius tumulum rectum sensum cælitus est adepta. Item vir quidam, Joannes nomine, de Rynemarford *, per dimidium annum et amplius similiter furiosus, modo consimili est curatus. Item Robertus aurifaber de Bristoll h, qui fuerat furiosus fere per tres menses, suo fuit sensui cælitus restitutus i.

57 Rosa de Acton *, ab octo annis habens manus inflatas in tantum, ut ipsas movere non posset, optatam in hiis sanitatem recepit. Item Adam, dictus Absalon, capellanus Herefordiæ, moram trahens, morbo, qui dicitur squinantia k, tam magnam et duram habens inflationem in gutture et in collo, ut nec loqui posset, nec aliquid deglutire; cum putaretur a medicis et amicis protinus moriturus, casu fortuito somnum cepit, in quo somno sibi, ut asseruit postmodum, videbatur, quod vir Dei Thomas, indutus rubeis sacerdotalibus indumentis, ad ipsum accessit, et manu tetigit fortiter locum morbi, illi præcipiens, ut quam cito surgeret et libere loqueretur: qui statim obediens imperanti, sanus surrexit per suffragium Viri Dei. Item Juliana, filia Willelmi Coci de Credehulle, gravata morbo, qui dicitur squinantia, miraculose sanitatem recepit. Item Willelmus de Gosinton * tam gravi morbo, qui gutta l appellatur, per quinque annos et amplius vexatus, ut cum baculis vix lento passu et cum angustia graderetur, cum iter veniendi ad tumulum Servi Dei devotius fuisset aggressus, multis asserentibus, quod ipsum iter perficere non valeret, in ipso itinere tam sanus factus est, ut sine baculis veniret ad tumulum, ac inde totus sanus ad propria cum gaudio remearet.

58 Item Robertus, perpetuus vicarius de Clifford, casu quodam magnam partem pollicis sinistrae manus suæ horribiliter incidit, et abscissa parte resumpta, cum ipsam voluisset suo toti conjungere vel aptare, tam gravi dolore vexatus fuerat, ut ipsam partem pollicis, quam alligaverat suo toti, sibi dmitteret, et solius Dei et servi ejus Thomæ pontificis suffragium devotius invocaret. Quo facto, omnis doloris angustia subito sic cessavit, ut nulum gravamen postea senserit in eodem, sed infra paucos dies pollex ejus ad integritatem per auxilium Viri Dei sine omni deformitate unguis vel carnis seu longitudinis, est, multis mirantibus, restitutus. Item Thomas London sellarius m Herefordiensis, ab undecim septimanis febribus vexatus, sanitatem recepit. Item quædam mulier de castro Goderiti *, nomine Eva Cokes, habens tibiam casu fractam, cui subveniri non poterat, licet circa ipsius curam magno tempore diligentia fuisset adhibita, cum ad tumulum Viri Dei aliquando diu * ipsius suffragium devotius invocasset, subito, multis mirantibus et Deum laudantibus, est sanata,

75

EX PROCESSU
CANONIZ.
decem phrenetici vel amentes sanæ mentis restituti.
* al. Colderhale

f

g

E

* al. Kyne-marford

h

i

Tumor manuum, angina, arthritis.
* al. Atton

k

* al. de Bosvinton

l

F

malum pollicis et febris curata: tibia fracta sanata

m

* al. Goderici

* al. aliquando diu

ita

EX PROCESSU
CANONIZ.

Item febris
abacta: muta
loquela reddi-
ta: venenum,
podagra et
tumor faciei
sublata.

n

al. de Ky-
sthope

B

adde illum
Curata febris,
dolor lateris,
malum pedis
et arthritidis,
etc.

o

p

q

C

r

Periclitanti-
bus de vita
invocatus
Sanctus suc-
currit,

s

t

ita ut currens in ecclesia et extra, et præ gaudio plaudens manibus, Deo gratias verbis, signis et nutibus corporis, mirabili devotione persolveret.

59 Item Rogerus Gernun de parochia de Malmes Hulle Gramages, per decem dies ante vexatus febribus, sanitatem cælitus est adeptus. Item Wendliana, filia Joannis Eynon de Ewyaslati, muta, quæ sanata fuerat meritis Viri Dei, cum ad sanctum Mowhan Minchenesili n Herefordiensis diocesis, a sepulchro Viri Dei prædicti rediens versus propria pervenisset, loquelam, quam miraculose receperat, perdidit iterato: quæ postmodum cum parentibus suis ad tumulum Servi Dei devotior rediit, et ibidem optatam loquendi recepit, soluto silentio, facultatem. Item Petronilla de Elehangre, a multo tempore gravissimo capitis do ore vexata, et tumenti ventre quasi hydropica, veneno bufonis infecta, qui eam, ut asseruit, intoxicaverat dormientem, venenum subito in magna quantitate evomit, et in capite et in corpore, multis mirantibus, sanitatem recepit. Item Gilbertus de Compton, podagræ infirmitate vexatus, sanitatem cælitus est adeptus. Item Henricus, filius Walteri de Baskewile, domini de Kishope *, ætatis dimidii anni, habens faciem sic inflatam, ut videre non posset, cum parentes ejus, timentes, ipsum protinus moriturum, pro eodem suffragium Viri Dei devotius invocassent, subito sanitatem recepit, omni tumore sublato. Parentes ipsius prædicti, ut facerent solvi, quod voverant pro eodem, ad tumulum Servi Dei cum devotis oblationibus detulerunt *.

40 Item Richardus, filius Radulphi de Crumpe- walle Lincolnensis diocesis o, a septem annis febre vexatus, sanitatem recepit, invocato suffragio Viri Dei. Item Joannes, dictus Picard, de hospitio comitis Gloverniæ p, in latere sinistro gravi dolore vexatus, sanitatem recepit, invocato suffragio Viri Dei. Item Nicolaus, filius Willelmi Noreys, de Mora Canonicorum, habens a duobus annis in pede sinistro durum bocium q et inflatum, sanitatem recepit. Item vir quidam, nomine Philippus, dictus de Stepleton, Herefordiensis diocesis, qui infirmitate, quam medici Guttam vocant, per tres dies continuos tam graviter antea vexabatur, ut nec manus nec pedes absque dolore gravissimo posset movere, cum Servi Dei suffragium devotius invocasset, protinus est sanatus. Item dominus Galfredus de Abbetost miles, Wigorniensis diocesis, habens falconem, qui mortuus fuerat per diem integrum naturalem; dum extra domum projectus ibidem sic mortuus jacuisset, quidam de hoc dolens, ultra ipsum falconem denarium unum plicavit, Dei et servi ejus Thomæ pontificis auxilium implorando; et ecce subito falco revixit et vivus ac sanus ad Servi Dei tumulum est portatus. Item contigit, quod quidam equus pretiosus, quem dexterinum r vocant, ad Servi Dei tumulum est adductus; qui tam a cæcitate, quæ ei mirabiliter supervenerat, quam ab infirmitate gravi, quam habuit in tibia et in pede, ibidem subito, multis mirantibus, est sanatus.

41 Post hæc cum nobiles memorati castrum de Yruslanh s, quod Walenses occupaverant, obsiderent, quidam ex Walensibus de castro jaciens percussit dominum Raderum le Buteler t militem sub uno oculorum suorum, ita ut ferrum sagittæ in capitis sui profundum horribiliter ligeretur. Et cum adstantibus non solum oculum, sed et vitam suam amisisse certissime crederetur, ac ipse, ut potuit tunc, per signa una cum amicis suis existentibus tunc ibidem, Dei et servi ejus Thomæ aliquandiu invocasset auxilium, in ipso oculo læso visum et vitæ sanitatem miraculose recepit. Item cum nobiles supradicti tantam vim et sagacitatem castro intulissent, ut caderet exterior murus ejus, ac cadendo per infortunium sive casum plures de dictis nobilibus oppressisset, duo tamen milites, juxta propius tunc astantium assertionem, per auxilium Servi Dei miraculose mortis periculum

evaserunt. Unus tamen eorum multo mirabilius D altero est salvatus; pro quo, dum jaceret oppressus inter mortuos, nec aliquid de suo corpore præter pedes exterius appareret, invocavit ipsius armiger auxilium Viri Dei, et ipsum de sub lapidibus et cemento mirabili facilitate abstraxit illæsum.

42 Item Thomas de Peshale, rector ecclesiæ de Frompton, in renibus et in pedibus adeo gravi dolore vexatus, ut per dimidium annum ante ire vel equitare non posset, plenam gradiendi et equitandi potentiam est adeptus, et ab omni corporis languore curatus per suffragium Servi Dei. Item Joannes, filius Adæ de Kingescaple, veniens ad tumulum viri Dei Thomæ episcopi, ducens secum uxorem suam et vaccam unam, ac plures amicos alios et vicinos, in multa hominum multitudine retulit, quod uxore sua prædicta per paucos dies ante ægritudine adeo gravi prostrata, ut ab omnibus existentibus circa eam mortua putaretur, ipse vaccam illam Deo et servo ejus Thomæ pro sanitate et restitutione uxoris suæ se oblaturum promisit, ipsamque mulierem fecit, prout moris est, mensurari; quo facto, statim vivificata resedit, et cibum petiit sibi dari, infra paucos dies sanitati pristinae restituta.

43 Item adolescens quidam Joannes Tregoz u, nepos videlicet domini Joannis Tregoz militis, qui sub latere dextro per quatuor annos ante gravi dolore fuerat vexatus, a quo curari non potuit per multiplex adhibitum auxilium medicorum, venit ad tumulum Viri Dei, et juxta illud in oratione pernoctans, circa noctis medium sibi, ut asseruit, cum paululum obdormisset, manifestissime videbatur in somno, quod vir Dei Thomas ad eum accessit, et extensa manu locum lateris, sub quo morbus latebat, tam fortiter penetravit, quod ipse expergefactus a somno, multis audientibus, horribiliter exclamavit, asserens coram cunctis, quod S. Thomas sibi in latere infligerat grave vulnus; quo clamore mirabili ad se plurimos congregavit, cupientes videre illud vulnus mirabile, si quod erat; qui ipsum sine omni vulnere et dolore omnino curatum et sanum cælitus repperunt per hujus insolitum adjutorium Viri Dei.

44 Item dominus Rogerus de Poywlesdon * miles, tunc custos Anglesie x, et alii quatuordecim milites, ac alii triginta viri in mari navigare cœperunt, per totum illum diem bonam tranquillitatem habentes: nocte sequenti cœpit mare sævissima tempestate turbare, et navis eorum in maris fluctibus adeo agitari, quod de humano remedio desperarent. Tandem invocato suffragio Dei et servi ejus Thomæ pontificis, statim cessavit tempesta, et ipsi cum tranquillitate et suavitate maxima ad portum sunt adducti. Item bestiola quedam, scilicet capreolus, quem Gallice vocant chevreur, quem filius domini Alani Plukenet y militis carum habuerat, utpote qui illam nutrire fecerat multo tempore curiose, de muro castri de Broslan * a tam alto cecidit super terram, quod confracta una de suis tibiis etiam visceribus conquassatis, sanguis per inferiores meatus sui corporis erumpebat; et cum ab omnibus astantibus tunc ibidem mortua seu protinus moritura verisimiliter putaretur, aliqui eorumdem de hoc casu dolentes, pro ipsa bestiola oblationem Deo et servo suo Thomæ pontifici promiserunt; et ecce bestiola statim viva et sana surrexit, et multis cernentibus, mirantibus et Deum laudantibus, protinus cibum sumpsit.

45 Item vir quidam, scilicet Nicolaus Pop de Bristol, et socii sui quam plures erant in quadam magna navi, onusta diversis mercimoniis pretiosis, in mari Hybernico navigantes; orta autem tam grandi et horribili tempestate, ut plures naves sibi vicinas illo tempore manifeste viderent submergi, in tam grave periculum inciderunt, ut omni spe salutis sublata, omnique navis instrumento seu etiam gubernaculo derelicto, ipsam navem sævis fluctibus feri maris et mortiferæ tempestatis impulsibus commiserunt, mortis horam cum timore horribili

uti et e renibus
laboranti, ac
mulieri mor-
tue creditæ.

nec non ado-
lescenti, late-
ris malo
cruciato.

E

u

In mari peri-
clitantibus
opitulatur.
capreolum
servat;
* al. de Poy-
wlesdon

x

f

y

* al. Brollan

viros naufraga-
gio subducit.

horribili expectantes. Et tunc Pater misericordiarum et Deus totius consolationis ipsis, ut verisimiliter creditur, tale consilium inspiravit, ut ipsius Dei adiutorium et servi ejus Thomæ prædicti pontificis invocarent : unde et Servo Dei prædicto navem argenteam promiserunt, si ipsos per ejus merita salvare Altissimus dignaretur : quo facto, statim quasi in momento omnis illa tempestas cessavit, et in tantam tranquillitatem subito et inopinata mutata est, ut ipsam mutationem subitam pro grandi miraculo reputarent. Illi vero deinceps prospere navigantes, ad portum optatum feliciter applicarunt, et navem argenteam, quam promiserant, devotissime obtulerunt ad tumulum Viri Dei.

46 Item vir quidam, nomine Galfridus, dictus le Bruth, de Tylsak * in Hybernia, venit ad tumulum Viri Dei, quod, cum domus sua flamma horribili inceperet comburi ex incendio ejusdam domus vicinæ, et idem Viri Dei auxilium invocando denarium unum plicasset flexis genibus contra ignem, mira Dei potentia totus ignis subito est extinctus. Item vir quidam, nomine Willelmus Heyward, serviens nobilis viri domini Roberti de Ros, domini castri de Bavie z Lincolniensis diocesis, juravit ad tumulum Viri Dei, quod suus dominus antedictus unum habuerat Palefridum aa, qui jacuerat quasi mortuus septem diebus; et cum tandem fuisset Servo Dei more solito mensuratus, mox recepit integram sanitatem. Item vir quidam, nomine Willelmus de Tynewelle in Rote Londa Licolnensis diocesis, juravit ad tumulum Viri Dei, quod, cum quodam tempore carnes bovinas comederet, casu mirabili os quoddam ejus guttur sic intrans adhasit infixum, ut nulla vi vel arte inde extrahi potuisset; sed sic ipsum per sex dies continuos affligebat, ut ejus amici de vita ejus certissime desperarent; sed cum pro sua sanitate oblationem Dei Famulo promisissent, statim fuit ab osse et a dicto periculo liberatus; et ideo ipsum una cum oblatione promissa ad tumulum Viri Dei portavit.

47 Item mulier quædam, Anicia nomine, uxor Willelmi, dicti Oliverii de Croydon in comitatu de Sucheray bb de Winc. dioc. cc, in cujus hospitio Dei Vir consueverat aliquoties hospitari, et alii plures cum illa juraverunt ad tumulum Viri Dei, quod Walterus quidam scolaris, filius mulieris prædictæ, ita in toto corpore gravissima infirmitate contractus esset, ut jaceret quasi omnibus viribus sui corporis destitutus circiter per sex menses; cui mater valde compatiens, quadam die voce flebili in hæc verba prorupit, sermonem dirigens ad astantes : O quoties S. Thomas de Cantilupo in isto hospitio, prout suæ placuit voluntati, cum sua familia requievit! Utinam nunc sibi placeret nobis in hoc habitaculo in tam miserabili necessitatis articulo subvenire! Et his dictis, ad Deum et Servum ejus sermonem convertit, ipsis humiliter supplicando pro sui filii sanitate; et oratione facta, cum filius ejus prædictus postea cito dormiret, vidit in somnis virum quemdam venerabilem, albis indutum, se tangentem, et dicentem eidem : Surge, quia jam sanus effectus es : qui statim expegefactus et sanitati totaliter restitutus, surrexit per suffragium Viri Dei.

48 Item quidam nobiles de com. Norwicen. dd evidenter asserentes, quod vir quidam de suis partibus oriundus, cardiaca passione per decem annos afflictus, ad famulum Dei Thomam Herefordiæ peregre voverat se iturum, si ab ægritudine memorata Deus per merita Viri Dei ipsum celeriter remedio liberaret. Quo facto, totius languoris cælitus dolor abcessit, et ipse tanquam ingratus, Curatoris sui oblitus, votum suum subsequenter septem annis negligenter distulit adimplere. Quibus septem annis elapsis, iterum dicto morbo cœpit horribiliter cruciari; qui denuo se devovens Deo et Famulo Dei prædicto, et ad ipsum personaliter visitandum fidejussores inveniens, infra triduum iterum sanitatem recepit per merita Viri

Dei. Item vir quidam, Walterus de Banford, juravit ad tumulum Viri Dei, quod, cum ipse quemdam falconem habuisset, qui subita morte extinctus et frigidus per magnum temporis spatium jacuisset, voto pro ipso Servo Dei emisso, ipsum vivificatum protinus et sanum recepit per auxilium Viri Dei. Item quidam aderat ad tumulum Viri Dei, qui retulit veraciter juratus, quod, cum domus sua ex omni parte incendio esset supposita, et accensa, et flamma ignis huc et illuc tenderet in diversa: nec esset ibidem humanum remedium expectandum, ad solius Dei et famuli sui Thomæ refugium devote confugit. Sed cum, invocato auxilio Viri Dei, plicasset unum denarium in ejus memoriam, ut moris est, proxime totus ignis ille est extinctus.

49 Item juvenis quidam de Berkel accessit ad tumulum Viri Dei, qui asseruit, se percussus fuisse per mediam tibiā quadam sagitta; cumque ad Virum Dei pro curatione tibiæ suæ oblaturus venisset, infra tempus modicum extitit restitutus pristinae sanitati, nulla de hoc interveniente cura humana. Item Cæcilia, filia Julianæ de comitatu Eboracensi ee, commorantis in parochia de Wyrshop * juxta Blythe, in oculo sinistro cæca per infirmitatem, quæ dicitur Pockes, seu per cota ff, mensurata postea B. Thomæ episcopo Herefordiensi, et peregre proficiscendo veniens ad tumulum dicti Sancti, et in redeundo domi * visum recepit et ab omni deformitate in oculo prius habita per suffragium Servi Dei cælitus liberatur. Item Juliana Kynges de Credelee, existens clauda et retracta per quinquennium, et eadem monita per somnum, quod visitaret tumbam B. Thomæ episcopi Herefordiensi, et pristinam sanitatem reciperet : et sic in crastino mensurata erat dicto Episcopo, et paulo post per merita Viri Dei divinitus sanata est.

50 Item quidam adolescens, nomine Joannes, de Hamlee in parochia de Credelee, per septem annos claudus et retractus, et memor existens miraculorum, quæ fiebant ad tumulum dicti Sancti, postea visitavit dictum tumulum, et in redeundo domum, juxta Luggebrug plorando et ululando, invocans auxilium Dei et S. Thomæ, primo stetit et liberum gressum per Servi Dei suffragium statim cælitus adeptus est gg. Item Ricardus de Multon juxta Northampton hh, contractus a nativitate usque ad quatuor annos, et mensuratus ad Virum Dei, commorans ad tumulum ejusdem per duas noctes, et in redeundo domi cælitus liberum gressum per Viri Dei merita recepit.

ANNOTATA.

a Hic in processu præmittitur titulus Rubrica de surdis.

b Itaciam habet Ms. alterum; sed cum ego locum Snowdon frustra quæsierim, suspicor, vel vitiose apud me scriptum esse, vel ejusdem loci nomen post hæc mutatum fuisse. In eodem altero exemplari pro Joannis de Haveringes legitur Joannis de Haver-niges.

c Sequitur Rubrica de mutis.

d Anglice Forest of Deane, et Deane forest, Latine aliis Sylva Danica, aliis Danubiæ sylva appellata, nemus est in Occidentali parte trans Sabri-nam flumen comitatus Glocestriæ.

e In processu sequitur Rubrica de freneticis et furiosis.

f In altero exemplari nostro habetur : Juxta Divi-sesarum diocesis., quæ lectio æque vitiosa apparet. Credo equidem, duas voces ex scriptoris vitio per-peram coaluisse, legendumque vel ex prioris exemplari, juxta Dunse Sarum diocesis, vel ex altero, juxta Divise Sarum diocesis. Est autem Sarum, alias Sarisburia, indigenis Sarisbury, regni Angliæ civitas in comitatu Wiltoniæ, episcopalem sedem habens sub archiepiscopo Cantuariensi. Porro an in hac diocesi locus aliquis sit fuerit Dunse dictus, non habeo compertum. In eodem comitatu Wiltoniæ castrum aliquod invenio, The Vies, The Devyses et Devizes. Latina

EX PROCESSU
CANONIC.

grave vulnus
cruris sanatum : luscæ
lumen redditum, claudis

* al. Winshop
ee

ff

E

* an domum?

incendens
facultas
concessa.

gg

hh

F

Incendium
extinctum ;
equus cura-
tus; ossiculum
gutturi exem-
ptum.

* al. Tylsab

z

aa

B

Gravi infirmi-
tate contra-
ctus incolumi-
tati redditus.

Lb cc

C

Morbus car-
dineus his
abactus; falco
resuscitatus,
extinctum
incendium,

dd

IN PROCESSU
CANONIZ.

Latina terminatione Florentio Wigornienti Divisionem, Neubrigensi Divisas dictum; quæ vox ad alterius exemplaris lectionem magis accedit; sed pluribus supersedeo.

g *Vide dicta ad lit. præced.*

h *Consule Annotata ad Partem 3, cap. 1, lit. n.*

i *Quæ sequuntur, in processu notantur sub Rubrica de casibus.*

k *Id est, angina, ut supra jam annotavi.*

l *Id est, arthritis, sive dolor articularis, Gallis la goutte, Italis gotta dictus.*

m *Sellarius est sellarum artifex.*

n *In altero Ms. nostro legitur: Ad sanctum Mowham in Incherefeld; quæ quid sibi velint, fateor me nescire.*

o *Lincolnia olim etiam Lincoldum et Lindocolinum appellata, nunc Anglis Lincolne, præcipua civitas est comitatus Lincolnæ, vulgo Lincolne-Shire dicti, habetque episcopatum Cantuariensi metropoli suffraganeum.*

p *Gloverniam, alias Glocestria, civitas et comitatus est, quorum hic Anglis Glocester-Shire, illa, quæ episcopalis est sub archiepiscopo Cantuariensi, Glocester appellatur.*

B q *Videtur hæc vox tuberculum indicare, esseque Italica boccio, quæ folliculum bombycis etc. significat.*

r *In altero exemplari est dextimum, sed denotatur hic equus, a scriptoribus mediæ ævi communius dextarius dici solitus, quo vocabulo veniebant equi militares et cataphracti.*

s *Alterum apographum habet: Castrum de Yncilan; sed neutro nomine castrum hoc mihi notum est. Infra Parte 4, cap. 2 vocatur Trosam: an rectius, non divinabo. Vide tamen Annotata ibidem ad litt. ee. Walenses, sive Wallenses, quorum mox sequitur mentio, incolæ sunt Walliæ, quæ pars Occidentalis Angliæ regni est, Anglis The Walles appellata, diuque propriis suis principibus paruit.*

t *Guilielmus Camdenus in sua Descriptione Britanniarum inter illustiores ejusdem insulæ familias etiam Butler recenset.*

u *Unam e S. Thomæ sororibus nuptam fuisse cuidam baroni de Tregoz, diximus in Commentario prævio.*

x *Anglesey, sive Mona, Magnæ Britanniarum insula est et comitatus Walliæ, in mari Verginio sive Hibernico, e regione comitatus Arvoniarum, a quo non nisi angusto freto Menai sejungitur. Hujus insulæ custos, id est, gubernator, ut opinor, erat Rogerus, de quo hic agitur.*

C y *Alterum Ms. nostrum habet Pulkenet. Apud Camdenum in descriptione comitatus Herefordiensis pag. 470 Alanus Plugenet cum baronis titulo memoratur. In eodem Ms. pro filia legitur filii, et cetera consequenter in numero plurali.*

z *Apud laudatum Camdenum in descriptione comitatus Eboracensis Barones de Rosse nominantur. Castrum, quod in edito Bavier, in altero exemplari Bewer appellatur, non reperi. De Lincolnia, cujus diæcesis istud fuisse dicitur, jam egi supra.*

aa *Palefridus, Palafridus etc., Gallis Palefrois, equus gradarius est.*

bb *Alterum apographum habet Hicheray: at puto hic indicari Angliæ comitatum Surriam, Bedæ Suthrionam dictum, nunc Anglis Surrey et Suthrey vocitatum.*

cc *In altero exemplari: Wync. diæces. Utrobique videtur designari diæcesis Wintoniensis, cujus sedes est Wintonia, Anglis Winchester, civitas in comitatu Hantoniarum, cui Surria adjacet.*

dd *Ibidem legitur de com. Norwycen. Legendum est de communitate Norwycensi vel Norwicensi. Porro Norwicus, Anglis Norwich, præcipua civitas est comitatus Norfolciæ, episcopatum habens suffraganeum metropoli Cantuariensi. De eadem Camdenus in descriptione Norfolciæ ex Malmesburiensi hæc ait: Annoque decimo septimo regis Stephani (qui sæculo xii regnavit in Anglia) Norwicus de novo fundata, ut villa populata et communitas facta est.*

ee *Comitatus Eboracensis, vulgo Yorek-Shire, D totius Angliæ provincia maxima est. Ejusdem caput est civitas Eboracum, Anglis Yorek dicta, archiepiscopatu ducatusque titulo illustrata.*

ff *Pockes seu Pokjes Belgice, the smallpox Anglice, papulæ sunt, alias etiam varioli, Gallis la petite verole dictæ. Cur tamen is morbus hic explicetur per voces per cota, non video; nisi forte cota sit Gallica vox cote, seu quote sive cote part, Latine quota pars; quæ etiam usurpatur pro tributo; quod singuli subditi suo debent principi pendere. Etenim cum variolorum morbus adeo communis sit, ut longe maxima hominum pars eo saltem semel laboret, tributum quoddam naturæ debitum quodammodo dici potest.*

gg *Hic sequuntur in apographis nostris quatuor miracula de mortuis suscitatis, quæ ad suam classem supra retuli. Unum tamen istis immixtum erat, quod cum huc spectet, subijcio.*

hh *Northantoniam, indigenis Northampton, urbs Angliæ est, comitatus cognominis caput.*

PARS IV

MIRACULORUM.

CAPUT I.

Miracula ac beneficia anno MCCLXXXVII mensibus Aprili et Majo ad Sancti sepulchra impetrata.

Illud, quod sequitur in sequentibus quaternis usque ad relationem, non fuit redactum in processu omnium, nec aliqua examinatio fuit facta super eis per commissarios hujus processus, nisi in quantum contenta in istis quaternis sequentibus fuerant abbreviata, annum et diem in pluribus omittendo et apposita in quaternis miraculorum præcedentibus redditus decima tertia die mensis Novembris coram commissariis antedictis a. Hic notantur quædam miracula fideli assertione probata, quæ operata est potentia summi Dei diebus istis in ecclesia cathedrali Herefordiensi ad laudem et gloriam sui nominis et ad declarationem meritum et vitæ laudabilis servi ejus, piæ memoriæ domini Thomæ de Cantilupo, quondam episcopi ecclesiæ supradictæ, cujus ossa in eadem ecclesia sunt sepulta.

2 Quinta igitur feria in Cæna Domini, videlicet iii Nonas Aprilis b anno gratiæ millesimo ducentesimo octuagesimo septimo, et a transitu dicti Episcopi ab hac vita anno quinto c, cum dominus Ricardus, Dei gratia ejusdem ecclesiæ episcopus, proximusque ipsius successor, ossa Servi Dei prædicti de loco, ubi prius sepulta fuerant, ob causas varias et legitimas secundum ordinationem illorum, qui quondam fuerant executores testamenti ejusdem d, ac de voluntate et consensu capituli ecclesiæ supradictæ in loco alio competentiori in eadem ecclesia sepelisset e, ac juxta sepulchrum novum ipsius in præsentia sua Missam, quæ communiter celebratur pro defunctis, celebrari fecisset; vir quidam, nomine Joannes de Masintona de parochia de Ledebury sub Malevernia, Herefordiensis diocesis, a biennio et amplius cæcus, visum cælitus est adeptus ad tumulum novum Episcopi supradicti f. Item eisdem die et loco mulier quædam, nomine Cristina de Mortone, in civitate commorans supradicta, ab octo annis et amplius cæca, visum recepit. Item eisdem die et loco quædam mulier, nomine Margarita de Erdesleye, ejusdem diocesis, ab uno anno et amplius cæca in sinistro oculo, videndi est potentiam consecuta. Item eisdem die et loco vir quidam, Walterus nomine, de Westone juxta Inwardin ejusdem diocesis, a multo tempore cæcus in sinistro oculo, videndi potentiam est adeptus. Item eisdem die et loco

Præfatio de
sequentibus.

a

F
In ipso die
translationis
cæci ad tumu-
lum illumina-
ti.

b

c

d

e

f

A loco vir quidam, Ricardus nomine, de civitate prædicta, utriusque oculi a quinquennio et amplius visu carens, in dextro oculo videndi potentiam est adeptus.

Postridie, ac
Sabbato Sancto, contracti.

5 Sexta feria proxima subsequenti, videlicet die Paresceves, Philippus cytharista de civitate prædicta, a sexdecim annis contractus in tantum, ut ejus tibiæ cancellatæ nulla sui virtute nec auxilio medicorum potuissent disjungi, talem ibidem consecutus est sanitatem per adjutorium Servi Dei, ut ipsas tibiæ per se ipsum posset faciliter disjungere et movere, et cum parvo adminiculo ipsius tumulum circuire. Item eisdem die et loco quædam mulier, nomine Juliana de Etone, juxta Sugwas ejusdem diocesis, a novem annis et amplius contracta adeo, ut in sporta ad dictum tumulum veheretur, per se sportam exivit, sanitatem divinitus consecuta. Item eisdem die et loco vir quidam, Joannes nomine, de Mathefeld in parochia de Madeleye ejusdem diocesis, ætatis xxv annorum, mancus utraque manu et fere mutus pariter et gibbosus, sospes in his omnibus est regressus. Item eisdem die et loco Hugo, filius Hugonis Atey, de Hompton, ejusdem diocesis, a septem septimanis contractus, gradiendi potentiam cælitus est adeptus. Item eisdem die et loco juvenis quidam, Rogerus nomine, de civitate prædicta, a sex annis habens manum dextram aridam et contractam, sanitatem est divinitus consecutus.

aliisque infir-
mitatibus
afflicti, ibidem
sanati.

4 Nocte sequenti loco prædicto mulier quædam, Sibilla nomine, de Bruge Solers, ejusdem diocesis, a tribus annis habens in dextro oculo cæcitatem, visum obtinuit in eodem. Item eisdem nocte et loco vir quidam, Wilhelmus nomine, de parochia de Welintone, ejusdem diocesis, a tribus annis et amplius habens manum contractam, et clausum pollicem in pugillo, sanitatem et rectitudinem in eadem recepit, invocato suffragio Viri Dei. Die Sabbati proxima, videlicet Sabbato sancto Paschæ, loco prædicto quædam mulier, Agneta nomine, de Mordeford, a quinquennio manca penitus et contracta, cælitus est sanata. Nocte sequenti ibidem quædam mulier, Matilda nomine, de Codhale, a septem annis frenetica, sive demens, invocato suffragio Viri Dei, sanitati extitit restituta. Item eisdem nocte et loco Joanna de Birches, de Penna canonicorum, ejusdem diocesis, clauda ab uno anno et amplius, ac contracta, gradiendi potentiam cælitus est adepta. Item eisdem nocte et loco mulier quædam, Agnes nomine, de parochia de Bullinghope, ejusdem diocesis, a septem annis cæca, visum recepit.

Sequenti die
Paschæ alii,
contracti,
cæci, claudi

5 Die sancto Paschæ loco prædicto mulier quædam, Eva nomine, de Webbetone in parochia de Welbeleye, ejusdem diocesis, a tribus annis contracta adeo, ut veheretur in sporta, ab ægritudine penitus rediit liberata, sportam ecclesiæ relinquendo. Item eisdem die et loco quædam mulier, Emma nomine, de Hope sub Cinemor, a duodecim annis contracta adeo, ut suffulta duobus podiis *g* ad asellas miserrime graderetur, sospes ad propria remeavit, ipsis podiis ecclesiæ derelictis. Item eodem die, ubi prius ossa fuerant tumulata *h*, vir quidam, Joannes nomine, de Landun de partibus Brehenok *i* Menevensis diocesis, a duobus annis et amplius cæcus, visum recepit. Nocte prima subsequenti ad tumulum novum mulier quædam, Agnes nomine, cognomento Moreth, de civitate prædicta, ab octo annis et amplius clauda, cælitus sanata est.

lusca eodem
in loco incolu-
mes facti.

6 Item eisdem nocte et loco mulier quædam, nomine Juliana, de Warewik *k*, a sexdecim septimanis cæca, visum recepit. Item eisdem nocte et loco mulier quædam, nomine Juliana, de civitate prædicta, in dextro oculo visu carens, quæ miraculis supradictis insultans, irreverenter se habuit multipliciter in loquendo, et propterea, ut rationabiliter ab astantibus putabatur, ad terram corruit, ut defuncta, cum a quadam muliere, nomine Matilda de Coldahale *l*, quæ a dementia nocte præcedenti ibidem fuerat cælitus liberata, ad ipsum

supra Cod-
hale

tumulum portaretur, ac ibidem exanimis aliquandiu jacuisset, demum resumpto spiritu, vivificata recedit, et ea, quæ in Deum et in Servum ejus paulo ante peccata commiserat, confitens et publice recognoscens, cum vita etiam videndi in oculo dextro consecuta est a Domino facultatem.

7 Feria secunda proxima loco prædicto, vir quidam, nomine Joannes de Holhamptone, tunc præpositus domini Rogerii de Bradeleye militis, habens in collo unum gibbum veterem et tumulentum, dum Servi Dei suffragium invocaret, a gibbo prædicto fuit concito liberatus. Nocte proxima loco prædicto Joannes de Doſkelawe, ejusdem diocesis, a septem septimanis surdus, audiendi potentiam cælitus adeptus est. Tertia feria proxima sequenti puella quædam, nomine Margarita, filia Willelmi Mael, civis Herefordiensis, a viginti septem septimanis clauda in pedibus et contracta, gradiendi rectitudinem cælitus est adepta. Item, ubi ossa prius fuerant tumulata, infans quidam, Joannes nomine, filius Joannis de la Vere, de Kencestr *l*, ætatis duorum annorum, a nativitate contractus, gradiendi potentiam similiter cælitus est adeptus. Item ibidem mulier quædam, Muriel nomine, uxor Gilberti Travers, surda et in sinistro oculo visu carens, auditum et visum recepit. Item eodem die ad tumulum novum puella quædam, Joanna nomine, filia Thomæpistoris, de magna Merkeleya, ætatis quatuor annorum, a nativitate contracta, gradiendi potentiam primitus est adepta.

EX PROCESSU
CANONIZ.

Feris 2 et 3.
gibbosus,
surdi, claudi,
contracti et
lusca curati.

8 Feria quarta proxima subsequenti ad tumulum novum puella quædam, nomine Isabella, filia Willelmi Griffith, civis Herefordiensis, ab uno anno et amplius habens sinistram manum aridam et contractam, sanitatem recepit. Nocte sequenti ibidem mulier quædam, nomine Dikibo, uxor Willelmi Clement, de civitate prædicta, a biennio cæca, visum recepit. Feria quinta proxima sequenti ad locum primæ sepulturæ vidua quædam, nomine Alicia, de Uptone, a tribus annis et amplius cæca, visum recepit. Item ad novum sepulchrum mulier quædam, nomine Isabella de Chirtheyard, de parochia de Marchel, a tribus annis contracta adeo, ut non posset caput erigere seu movere, nec pedes proprios intueri, sanitatem optatam recepit. Item eisdem die et loco vidua quædam de Penna canonicorum, Alditha nomine, a sex annis et amplius cæca, visum recepit. Feria sexta proxima loco prædicto mulier quædam, Alicia nomine, de Webbel, a decem et septem annis cæca, visum est divinitus consecuta.

Tribus se-
quentibus die-
bus rursum
alii

9 Item eisdem die et loco vir quidam, David nomine, de Baldingthram, ab uno anno claudus, gressus rectitudinem est adeptus. Nocte sequenti loco prædicto vir quidam, nomine Nicolaus, cognomento Bridab, uno anno et amplius habens dextrum oculum excæcatum, visum cælitus in eodem recepit. Item eisdem nocte et loco quædam puella, Agnes nomine, de Ynintone, a quinquennio in dextra parte totius sui corporis paralitico morbo percussa, et in manu dextra contracta, per Servi Dei suffragium est sanata. Item ibidem Margarita de Homptone, per multa tempora ante cæca, visum recepit. Die Sabbati proximo subsequenti vir quidam, nomine Robertus de Gilderate, in parochia de Andintone, claudus ab uno anno et amplius, et contractus adeo, ut in quodam cunabulo portaretur, gradiendi rectitudinem est divinitus consecutus. Item quidam, David nomine, mutus pariter et contractus, loquendi et gradiendi potentiam est adeptus. Item puella quædam, Helena nomine, filia ejusdem Agnetis, de Bromiard, muta pariter et contracta, sanitatem priori similem est adepta.

contracti,
cæci, paraliti-
ci, muti,
ibidem sani-
tatem adepti.

10 Die Dominica proxima, videlicet, Idibus Aprilis, quædam mulier, Margarita nomine, de Dimmok, a tribus annis et amplius clauda, gradiendi rectitudinem per Viri Dei suffragium est adepta. Item vir quidam, Wilhelmus nomine, constabularis de Stepeltone *m*, a duodecim annis aridam manum habens, sanitatem recepit. Feria secunda

Simile benefi-
cium sequenti
quadragesimo
alio collatum.

EX PROCESSU
CANONIZ.

secunda proxima in loco prædicto vir quidam, nomine Joannes de Kingescone, Herefordiensis diocesis, a quinque annis et amplius in sinistra parte claudus pariter et contractus, gradiendi rectitudinem est divinitus consecutus. Item mulier quædam, Editha nomine, de Kingtone, ejusdem diocesis, a septem annis in sinistra parte clauda, similiter est sanata. Item quædam mulier, Matilda nomine, de Whitenburne, ejusdem diocesis, clauda per longum tempus, ibidem cælitus est curata. Feria tertia proxima juvenis quidam, Hugo nomine, de Stoctone, ejusdem diocesis, a biennio mutus, loquendi potentiam loco prædicto est divinitus consecutus, in quo facto apparuit hoc mirandum, ut, omnibus insipientibus, in os ejus magna portio linguæ suæ manifestissime videretur de novo supernaturalis virtutis opere ac revisse. Feria quarta proxima Alicia de Stokemelle, de parochia de Bodenham, ejusdem diocesis, a triennio clauda, gradiendi rectitudinem per Viri Dei suffragium est a Domino consecuta.

ac rursus aliis
postridie.

11 Feria quinta proxima loco prædicto, mulier quædam, Alicia nomine de Bokelnitone, ejusdem diocesis, a biennio clauda, similiter est sanata. Item eisdem die et loco mulier quædam, Alicia nomine de la Hulle, in parochia de Burehulle ejusdem diocesis, a septennio clauda, similiter est sanata. Item mulier quædam de Dindindale, in parochia de Bodinham, nomine Marferra, a biennio clauda, modo simili est sanata. Item eisdem die et loco quædam mulier, Alicia nomine, de Avenebyri, ejusdem diocesis, ab uno anno clauda, modo simili est sanata. Item quædam mulier Roisia de Hope, sub Dinemor, ejusdem diocesis, a biennio clauda, similiter est curata. Item eisdem die et loco puella quædam, Agneta nomine, de Ymintone, ejusdem diocesis, in dextra parte totius sui corporis paralitico morbo percussa, quæ sanata fuerat, ut patet superius, sexta feria proxima præcedenti, et in eandem ægritudinem, forte suis peccatis exigentibus, incidit, iterato devota rediit, et sanitatem stabilem cælitus est adeptæ. Nocte sequenti ibidem juvenis quidam, Willelmus nomine, de Ledewik, ejusdem diocesis, a biennio paralitico morbo percussus, per Servi Dei suffragium a Domino est sanatus.

Similia mira-
cula

12 Feria sexta proxima subsequenti loco prædicto quædam mulier, nomine Margarita, de parochia de Yarchull, a quatuor annis contracta, sanitatem recepit. Item mulier quædam, nomine Flandritha, de Astone in parochia de Cya, a quatuordecim annis clauda adeo et contracta, ut nec sedere posset nec incedere quoquo modo, per Servi Dei suffragium est curata. Die Sabbati proximo, loco prædicto quædam mulier, Alicia nomine, de Stok juxta Leomistre, a biennio clauda, recte gradiendi potentiam per Servi Dei suffragium est a Domino consecuta. Die Dominica subsequenti, videlicet xii Kalendas Maii, loco prædicto vir quidam, nomine Robertus, de parochia de Sobbedone ejusdem diocesis, paralytico morbo percussus, a morbo hujusmodi divinitus est curatus. Feria quinta proxima loco prædicto puer quidam, Hugo nomine, de Salopresbury Xychefeldensis diocesis, a nativitate contractus, gradiendi potentiam primitus est adeptus. Feria sexta proxima ibidem quædam mulier, Joanna nomine, de Forhamptone, a quinque annis contracta, gradiendi rectitudinem est a Domino consecuta. Item eisdem die et loco quædam mulier, Hlith nomine, de Rolvestone, a nativitate clauda pariter et contracta, optatam in iis sanitatem cælitus est adeptæ.

reliquo mense
Aprili a variis
alidem impe-
trata.

13 Die Sabbati proxima loco prædicto quædam mulier, Matilda nomine, de Childerheuley, in dextra parte clauda pariter et contracta, gradiendi potentiam cælitus est a Domino consecuta. Item eisdem die et loco vir quidam, nomine Willelmus de Lude, a biennio surdus, auditum cælitus est adeptus. Item mulier, Emmota nomine, de Ros Herefordiensis diocesis, habens dextrum oculum

excæcatum, visum obtinuit in eodem. Item eisdem die et loco vir quidam, Thomas nomine, de Clif de Berminfeld, a decem annis claudus, recto est gressui restitutus. Item mulier quædam, Agnes nomine, de Fromptone super Menerne, a decem annis contracta, rectam gradiendi potentiam est divinitus consecuta. Die Dominica proxima subsequenti, scilicet quinto Kalendas Maii, homo quidam, nomine Thomas de Kilpek, a duodecim annis visu unius oculi destitutus, visum obtinuit in eodem. Feria quarta proxima mulier quædam, nomine Roisia, de Candintone, a decem annis cæca, visum recepit. Item eodem die quædam mulier, Alicia nomine, de Rosebur Herefordiensis diocesis, a decem annis et amplius habens dextram manum aridam et contractam, optatam sanitatem recepit. Feria quinta proxima vir quidam, Willelmus nomine de la Welle, de Nexenham super Sabrinum o fluvium, a duobus annis contractus, similiter est curatus.

Item similes
aliaque

14 Feria tertia proxima subsequenti, videlicet secundo Nonas Maii, mulier quædam, nomine Sedonia, de Galsar, a septem annis muta pariter et contracta, rectam loquendi et gradiendi potentiam cælitus est adeptæ. Feria quarta proxima quædam mulier, Alicia nomine, de Tilintone, a septem annis contracta, optatam sanitatem est divinitus consecuta. Feria sexta proxima mulier quædam, Joanna nomine, de Forhamptone, a quinque annis manum habens contractam, sanitatem recepit. Sabbato proximo subsequenti loco prædicto puer quidam, Thomas nomine, de Burhulle, a quinque septimanis in utroque oculo visu carens, et a nativitate penitus in sinistro, visum obtinuit cælitus in utroque et clarius in sinistro. Item eisdem die et loco vir quidam, Willelmus nomine de Bos dictus, de Stone, a quatuor annis claudus, gradiendi rectitudinem est adeptus. Item eisdem die et loco puer quidam, ætatis quatuor annorum et dimidii, nomine Joannes, de Nortone, a tempore, quo tres habuit tantummodo septimanas ætatis, omnino contractus, gradiendi et currendi potentiam est adeptus. Die Dominica proxima, videlicet quinta Idus Maii, quædam mulier, Rosa nomine, de Actone, ab octo annis habens manus inflatas in tantum, ut ipsas movere non posset, optatam in his sanitatem recepit.

corporum in-
firmities eo-
dem mense
Aprili

15 Item eadem die et loco Adam Pictor, de civitate prædicta, a consimili morbo divinitus est curatus. Item eisdem die et loco quædam mulier, Agnes nomine de la Stone, de Afforwik, de morbo consimili est curata. Feria secunda proxima subsequenti quidam capellanus, dictus Adam Absalon, in civitate Herefordiensi moram trahens, morbo, qui dicitur schinancia p, tam magnam et duram habens inflationem in gutture et in collo, ut nec loqui posset, nec aliquid deglutire; cum putaretur a medicis et amicis protinus moriturus, casu fortuito somnum cepit, in quo somno sibi, uti asseruit postmodum, videbatur, quod vir Dei Thomas, indutus rubeis sacerdotalibus indumentis, ad ipsum accessit, et manu tetigit fortiter locum morbi, illi præcipiens, ut concito surgeret et libere loqueretur. Qui statim obediens imperanti, sanus surrexit per suffragium Viri Dei. Feria tertia proxima loco prædicto juvenis quidam, Willelmus nomine, de Brampton, clericus habens in sinistro oculo maculam, et a septem annis et amplius cæcitatem, visum recepit cælitus in eodem. Feria quinta proxima, videlicet die Ascensionis Domini, ibidem vir quidam, nomine Ricardus de Gaddefort Ronesorwicensis diocesis, cæcus antea per tres annos, visum recepit.

ac proximo
mense Majo

16 Item circa idem tempus vir quidam, Joannes nomine, de Kokebrugg juxta Divises r, Saresburiensis diocesis, per duodecim annos ante furiosus, seu demens, cum versus tumultum Viri Dei ab amicis in itinere duceretur ligatus funibus et catenis, omnibus ligaminibus subito per se ruptis, sanitatem est divinitus consecutus. Feria sexta proxima

A proxima ad tumulum supradictum vir quidam, Ricardus nomine, de Arleya juxta Stafford **s**, Lichfeldensis diœcesis, in oculo dextro cæcus, visum recepit cælitus per suffragium Viri Dei. Dominica proxima, videlicet xvi Kalendas **t** Junii, vir quidam, Adam nomine, de Stransford, a tribus et amplius annis cæcus, in loco prædicto visum cælitus est adeptus. Feria tertia proxima, videlicet die S. Ethelberti **u**, quædam mulier, nomine Alicia, de Fremes, in civitate commorans supradicta, per viginti septem annos antea habens collum sic tortum, ut caput et faciem semper haberet super sinistrum humerum reclinatum, sanitatem optatam recepit ibidem. Invocato suffragio Viri Dei. Item eisdem die et loco quædam mulier, nomine Juliana, de Credenhulle, gravata morbo, qui dicitur squinantia, miraculose sanitatem recepit. Feria quinta proxima ad primum tumulum Viri Dei quædam mulier, nomine Christiana, de Ledewiba juxta Lodelawe, a viginti annis et amplius contracta, sanitatem recepit. Eisdem die et loco quædam mulier de Chirbury Herefordensis diœcesis, nomine Christiana, in sinistra parte adeo contracta, ut cum duobus baculis per annum et amplius antea graderetur, recte gradiendi potentiam cælitus est adeptæ.

per ejusdem
Sancti patro-
cinium depul-
sæ.

B 17 Eodem die ibidem puer quidam de Etone juxta Leoministr, Thomas nomine, ætatis duodecim annorum, a nativitate mutus, loquelam divinitus est adeptus. Circa idem tempus Robertus, perpetuus vicarius de Clifford, Herefordensis diœcesis, casu quodam magnam partem pollicis sinistrae manus suæ horribiliter amputavit, et abscisa parte resumpta, cum ipsam voluisset suo toti conjungere vel aptare, tam gravi dolore vexatus fuerat, ut ipsam partem pollicis, quam alligaverat suo toti, sibi dimitteret, et solius Dei et servi sui Thomæ pontificis memorati suffragium devotius invocaret; quo facto, omnis doloris angustia subito sic cessavit, ut nullum gravamen postea senserit in eodem, sed infra paucos dies ejus pollex ad integritatem per auxilium Viri Dei sine omni deformitate unguis vel carnis, seu longitudinis, est multis mirantibus, restitutus. Circa idem tempus vir quidam, Willelmus nomine, de Gohntone, tam gravi morbo, qui gutta **x** appellatur, per quinque annos et amplius vexatus, ut cum baculis vix passu lento et cum angustia graderetur; cum iter veniendi ad tumulum Servi Dei devotius fuisset aggressus, multis asserentibus, quod ipsum iter perficere non valeret, in itinere tam sanus factus est, ut sine baculis veniret ad tumulum, ac inde totus sanus ad propria cum gaudio remeavit.

C

ANNOTATA.

a Vidi dicta in Parte II Miraculorum num. 1 et tribus sequentibus. Ratio autem, cur hæc non, ut cetera, examinata fuerint, ea est, quod exspirasset tempus, processui conficiendo a summo Pontifice Clemente V commissariis constitutum. Porro lectorem hic etiam monitum volo, plura miracula, superius jam relata, hic recursura, additis tamen temporis adjunctis, aliisque ibidem prætermisiss.

b Error scriptoris est, legendumque III Nonas Aprilis: anno enim Christi 1287 Pascha celebratum fuit die 6 Aprilis, ac propterea Cæna Domini proxime præcedens incidit in diem tertium Nonas, sive in diem tertium Aprilis. Non autem in anno erratum hic esse, ex ceteris omnibus manifestum est.

c Obiit ergo S. Thomas anno Christi 1282, ut in Commentario prævio pluribus probavi.

d In schedis meis ex processu annotatum invenio, unum ex hisce exsecutoribus fuisse dominum Wilhelmum de Monteforti, decanum Londinensem.

e Primum Sancti in cathedrali ecclesia Herefordiensi sepulcrum fuit in sacello B. Mariæ Virginis; alterum, de quo hic agitur, intra eandem ecclesiam in Aquilonari parte transepti ad Orientem, teste Godwino in episcopis Herefordiensibus pag. 540,

ibidem addens: Ubi ex marmore tumulum videmus excelsum.

EX PROCESSU
CANONIZ.

f Hoc et quatuor proxime sequentia miracula superius breviter et cum aliqua vocum differentia relata sunt in Parte II, cap. 2. Occurrent etiam inferius alia, quæ inobservata transibo.

g Podia hic esse fulcra subalaria, dictum supra est.

h Nempe in eadem quidem ecclesia, sed alio in loco, scilicet in sacello B. Mariæ Virginis.

i Puto, legendum esse Brecknock, ejus nominis oppidum et comitatus sunt in Wallia Meridionali. Latine Brechinia appellata. De diœcesi Menevensi egi supra.

k Warwicum, Anglis Warwick, oppidum Angliæ est, caputque comitatus Warwicensis, vulgo Warwick-Shire dicti.

l Kenchester, Latine Ariconium, olim oppidum munitum, nunc vicus Angliæ est in comitatu Herefordiensi.

m An legendum Stapleton, vicus ac olim castrum Angliæ in Cumbria, ejusque constabularius seu præfectus fuit Willelmus, de quo hic?

n An Lichfeldensis? Nam diœcesim Xychefeldensem non novi in Anglia.

o Sabrina, Anglis the Saverne, celeberrimus Angliæ fluvius est, in Wallia Septentrionali ortus; qui, dum per comitatum Glocestriensem fluit, haud procul ab ipsa urbe Glocestria vicum Newneham præterlabitur.

E

p Schinancia sive squinantia, Latine angina.

q Ut verum fatear, nescio, quæ hæc diœcesis sit. An forte amanuensis noster duas voces conjunxit, ita ut, rescissis duabus primis syllabis, legendum sit Norwicensis, de qua supra memini?

r Divises, seu the Devises, Latina terminatione Divisæ et Divisio, castrum vel oppidulum Angliæ est in comitatu Wiltoniæ. De Sarisburia dictum supra est.

s Staffordia civitas Angliæ est, comitatus Stafford-Shire vulgo dicti caput.

t Legendum est xv Kalendas, qui dies anno 1287 Dominicus erat.

u S. Ethelbertus rex et martyr colitur die 20 Maji, isque dies præcitato anno 1287 feria tertia erat.

x Etsi vox gutta apud mediæ ævi scriptores pro variis morbis usurpari soleat, ex sequentibus liquet, eam hic adhiberi pro arthritide, seu morbo articulari, Gallis la goutte dicto.

CAPUT II.

F

Continuatio miraculorum eodem anno MCCLXXXVII per Sancti opem impetratorum.

Feria vi proxima vir quidam, Thomas nomine, cellarius in civitate Herefordiensi, a quindecim septimanis febribus vexatus, ad tumulum supradictum sanitatem recepit. Eodem die et loco mulier quædam, Matilda nomine, de Talgar la Engleche, Menevensis diœcesis, ab octo diebus clauda pariter et contracta, sanata est. Item mulier quædam, nomine Christiana de Alkerugg, in parochia de Ledebury, a septem septimanis contracta, sanitatem cælitus est adeptæ. Sabbato proximo subsequenti quidam frater, nomine Reginaldus, de domo S. Joannis de Stafford, a septem annis claudus, recte gradiendi potentiam est ibidem divinitus consecutus. Item eisdem die et loco quædam mulier de Owias, nomine Wenthlana, a sex septimanis muta, loquendi potentiam cælitus est adeptæ. Feria tertia proxima loco prædicto puella quædam, quatuor annorum ætatem habens, de Glont, Matilda nomine, a nativitate habens manum sinistram aridam et contractam, sanitatem recepit cælitus in eadem. Item eisdem die et loco vir quidam, Willelmus

Multi alii
eodem mense
Majo

EX PROCESSU
CANONIZ.an Northum-
briaead Sancti se-
pulturum inco-
lunitate do-
nati.

B

a

b

Continuatio
miraculorum

c

C

d

e

f

mense Junio

g

adde cum

lelmus nomine, de Humbre juxta Leoministr, qui tribus annis contractus, gradiendi rectitudinem est divinitus consecutus. Item eisdem die et loco vir quidam, Willelmus nomine, de Pentumbe, a septem annis contractus, recto est gressui cælitus restitutus. Feria quarta proxima loco prædicto quædam mulier, Isabella nomine de Gloutis, a tribus annis clauda, similiter est curata. Eodem die mulier quædam, Erdudenel nomine, de Bidebury North. *, a duobus annis clauda, habensque tumorem deformem et magnum in maxilla, a tumore et claudicatione prædictis cælitus est curata.

19 Item mulier quædam, nomine Margarita, de Rosebury, a viginti tribus annis præcedentibus paralytica jacens in lecto, sanitatem recepit a Domino per suffragium Viri Dei. Item quædam mulier de civitate Herefordia, nomine Cristiana, habens maculam super oculos et gibbum in manu sinistra per octo annos, ab utraque deformitate est per suffragium Viri Dei penitus liberata. Feria quinta proxima loco prædicto puella quædam de Ros, nomine Catarina, habens dorsum totum et in tantum curvum et gibbosum, quod se erigere non valebat, nec aliter gradi posset, nisi manu posita super genu deformiter inclinata, se miserabiliter sustentaret, gibbo sublato, staturæ rectitudinem et recte gradiendi potentiam, Domino largiente, recepit. Feria sexta proxima quædam mulier de Castro Goderici a, Eva nomine, habens tibiam casu fractam, cui subveniri non poterat, licet circa ipsius curam magno tempore diligentia fuisset adhibita; cum ad tumultum Viri Dei aliquandiu ipsius suffragium invocasset, subito, multis mirantibus et Deum laudantibus, est sanata; ita ut currens in ecclesia et extra et præ gaudio plaudens manibus, Deo gratias verbis, signis et nutibus corporis, mirabili devotione persolveret. Eodem die vir quidam, Roserus nomine, de parochia de Malmeshulle Gamages, per decem dies ante vexatus febribus, sanitatem recepit. Sabbato proximo quædam mulier, nomine Margarita de la Newalande in foresta de Dene b, per septem annos et amplius ante muta, invocato suffragio Viri Dei ad locum primæ sepulturæ ejusdem, facultatem loquendi, soluto silentio, est a Domino consecuta.

20 Dominica proxima subsequenti, videlicet primo die mensis Junii, quædam mulier, Agnes nomine, de Esshele in parochia de Bureforda c, quinque annis contracta, recto est gressui restituta. Feria secunda proxima quædam mulier, nomine Cristiana, de parochia de Kingellone, a quinque annis clauda, recte gradiendi potentiam est a Domino consecuta. Eodem die mulier quædam, nomine Agnes Derby, de eadem, a quatuor annis ante manibus supra genua positis, gradiens deformiter inclinata, staturæ et gressus rectitudinem est adeptus. Feria quinta proxima juvenis quidam, Robertus nomine, de Witebache, in parochia de Bromfeld, a quatuor annis antea paralyticus, sanitatem divinitus est adeptus. Eodem die quædam mulier, Alicia nomine, de Beandefert juxta Warewick d, ab uno anno et dimidio contracta, gradiens baculis furcatis suffulta, recto est gressui restituta per suffragium Viri Dei. Sabbato proximo vir quidam, Willelmus nomine, de parochia de Havonte juxta Portesmue e, ab uno anno claudus, recte gradiendi potentiam est adeptus. Eodem die vir quidam, Willelmus nomine, de Prestone canonicorum f, a quatuor septimanis et amplius ante surdus, auditum divinitus est adeptus.

21 Feria quarta proxima, videlicet die S. Barnabæ apostoli, mulier quædam, nomine Wentthana de Ewyas Lasey g, muta, quæ sanata fuerat prius meritis Viri Dei prædicti, * rediens versus propria pervenisset, loquelam, quam miraculose receperat, perdidit iterato; quæ postmodum cum parentibus suis ad tumultum Servi Dei devotior rediit, et ibidem optatam loquendi recepit, soluto silentio,

facultatem. Feria sexta proxima sequenti Ricardus D de la Hulle de Webbele, gibbum habens in sinistra parte faciei in tantum, ut in sinistro oculo frequenter impediretur a visu: tam etiam gravi dolore renum continue vexabatur, ut gradi non posset, nisi grandi baculo sustentatus; ab utroque morbo per suffragium Viri Dei subito est sanatus. Eodem die quædam mulier, nomine Petronilla, de Cleburagre, a multo tempore gravissimo dolore capitis vexata, et tumenti ventre et hydropica, veneno bullonis infecta, qui cum, ut asseruit, intoxicaverat dormientem; venenum subito in magna quantitate evomit, et in capite et in corpore, multis mirantibus, sanitatem recepit. Dominica proxima subsequenti xvii Kalendas Julii quædam mulier, nomine Juliana, de Prestone in Gokesmore, a quatuordecim annis cæca, visum cælitus est adeptus.

22 Eodem die quædam mulier, nomine Juliana de Mordeford, paralytico morbo percussa, sanitatem recepit. Feria quinta proxima sequenti Gilbertus de Comptone, podagra infirmitate vexatus, sanitatem cælitus est adeptus. Feria sexta proxima vir quidam, nomine Philippus, de Ewias Lasey, claudus, recto est gressui restitutus. Feria quarta proxima subsequenti, videlicet vii Kalendas Julii, mulier quædam, nomine Margarita, de parochia de Kingellone, a quatuor annis clauda, recto est gressui restituta. Eodem die mulier quædam, Dionisia nomine, de Thomberwe, a sex annis clauda, similiter est curata. Feria sexta sequenti vir quidam, Hugo de Austre, a multo tempore furiosus, sanitatem cælitus est adeptus per suffragium Viri Dei. Circa idem tempus infans quidam, Henricus nomine, filius Walteri, de Baskerville h, domini de Knines Hore, ætatis dimidii anni, habens faciem sic inflatam, ut videre non posset; cum parentes ejus, timentes ipsum protinus moriturum, pro eodem suffragium Viri Dei devotius invocassent, subito sanitatem recepit, tumore ablato, quem postea totum sanum, videlicet feria secunda in crastino Apostolorum Petri et Pauli i, ipsius parentes prædicti, ut facerent, secundum quod voverant pro eodem, ad tumultum Servi Dei cum devotis oblationibus detulerunt.

23 Feria quinta proxima k Willelmus de la Whiche juxta Cestriam l, ab uno anno paralyticus atque mutus, sanitatem recepit cælitus et loquelam. Eodem die homo quidam, Ricardus nomine, de Pulle, in parochia de Teukesbiny m, a multo tempore cæcus, visum cælitus est adeptus. Circa idem tempus quidam juvenis, Ricardus nomine, filius domini Radulphi de Crampeweale, Lincolnensis diocesis, a septem annis febre vexatus, sanitatem recepit, invocato suffragio Viri Dei. Feria sexta proxima Joannes, dictus Picard, de hospitio comitis Gloumme, in latere sinistro gravi dolore vexatus, sanitatem recepit. Eodem die quædam mulier, Quenith nomine, de parochia de Hloye, habens dorsum gibbosum et curvum a septem annis et amplius, sanitatem recepit. Feria secunda proxima, videlicet die translationis B. Thomæ martyris n, Nicolaus, filius Willelmi Norreis, de Mora canonicorum, habens a duobus annis in pede sinistro durum botium o et inflatum, sanitatem recepit per suffragium Viri Dei.

24 Feria quinta proxima subsequenti, scilicet in festis sanctorum septem Fratrum p, presbyter quidam, nomine Joannes de Teme, de Bury, a quinque septimanis furiosus, sanitatem cælitus est adeptus. Feria quarta proxima vir quidam, nomine Willelmus, filius Georgii, clericus de parochia de Grete, a tribus annis claudus, recte gradiendi potentiam miraculose recepit. Feria secunda proxima sequenti, scilicet in vigilia S. Margaritæ virginis q, adolescens quidam, Joannes nomine, de domo et familia domini Joannis de Havinger, tunc justiciarius * domini regis in Snoudon, a tribus annis surdus, auditum recepit subito per suffragium Viri Dei. Feria quarta proxima, scilicet in crastino S. Mariæ

adscriptis
diebus, quibus
singula conti-
gerunt.

E

h

i

Item mense
Julio

k

l

m

F

n

o

varia miracu-
la per ejus
invocationem
obtentia fuere.

p

q

* an Justitarii

A S. Mariæ Magdalænæ *r*, vir quidam, Willelmus nomine, de castro Episcopi Herefordiensis *s*, a multo tempore ante cæcus, visum recepit. Eodem die vir quidam, Joannes nomine, de Neyerevent Landavensis diœcesis, cæcus, lumen oculorum recepit, invocato suffragio Viri Dei.

Rursum multi
alii mensibus
Augusto,

23 Quarto die mensis Augusti, scilicet in crastino Inventionis S. Stephani *t*, quidam juvenis, nomine Joannes, de Divises, Saresburiensis diœcesis presbyter, qui fuerat furiosus a sexto die mensis Aprilis, ad dictum tumultum Servi Dei suo sano sensui est cælitus restitutus. Quarta Idus Augusti, scilicet die S. Laurentii martyr, vir quidam, nomine David, dictus Erum, de terra de Clifford, Herefordiensis diœcesis, habens sinistrum oculum excæcatum, qui etiam claudus extiterat antea per tres annos, visum recepit in oculo memorato, et rectum incessum per suffragium Viri Dei. Quarto decimo Kalendas Septembris, scilicet die S. Magni martyr *u*, quidam, Adam nomine, dictus Lethewind, de Burtone, qui fuerat a tribus septimanis antea furiosus, suo recto sensui per suffragium Viri Dei extitit restitutus. Item undecimo Kalendas Septembris, scilicet in Octava Assumptionis B. Mariæ, vir quidam, nomine Philippus, de Stepeltone, Herefordiensis diœcesis, qui infirmitate, quam medici guttam vocant, per tres dies continuos tam graviter antea vexabatur, ut nec manus, nec pedes, absque dolore gravissimo posset movere, cum Servi Dei suffragium devotius invocasset, protinus est sanatus. Item v Kalendas Septembris, scilicet die S. Augustini *x*, vir quidam, nomine Nicolaus, de Westone, juxta Malmesbury *y*, habens sinistram manum aridam et contractam, cælitus est curatus. Eodem die vir quidam, nomine Robertus, de Wermbruge, in dextro oculo a multo tempore ante cæcus, visum recepit cælitus in eodem.

et Septembris,

26 Item secundo die mensis Septembris vir quidam, nomine Thomas, de Clone, contractus adeo, ut super manus et genua graderetur, recte gradiendi potentiam cælitus est adeptus. Eodem die quædam mulier, nomine Juliana, de Rodmerleye, a multo tempore ante clauda, rectum gressum divinitus est adepta. Item xviii Kalendas Octobris, scilicet die Exaltationis S. Crucis, Petronilla de Standone Picard, habens dextram tibiam a tempore multo contractam, gressus rectitudinem cælitus est adepta. Die proxima sequenti vir quidam, nomine Abwili de Ewyas Lascii, ex utraque parte a dimidio anno claudus, gradiendi rectitudinem cælitus est adeptus. Item xv Kalendas Octobris alia quædam de Shireburne ■ super Waldam, ex utraque parte a quatuordecim annis clauda, rectum gressum cælitus est adepta. Item xi Kalendas Octobris, scilicet die S. Matthæi apostoli, vir quidam, nomine Odobekard de comitatu Oxoniensi, qui tam gravi et mirabili ægritudine ab uno anno et amplius, scilicet sex mensibus, vexabatur, ut quasi continue ex ore ipsius sanguis per excretionem vel per vomitum distillaret, cum ad tumultum Viri Dei suffragium devotius invocasset, a passione hujusmodi subito est sanatus.

alii alias, sed
eodem anno

27 Sunt et alia quædam signa, quæ fecit Deus ad declarationem Servi sui meritorum, quæ superius non sunt scripta, quorum aliqua hic notantur *aa*. Dominus enim Radulphus de Abbetost, miles Wigorniensis diœcesis, habens falconem, qui mortuus fuerat per diem integrum naturalem, dum extra domum projectus ibidem sic mortuus jacuisset, quidam de hoc dolens, ultra ipsum falconem denarium unum plicavit, Dei et servi ejus Thomæ pontificis auxilium implorando; et ecce subito falco revixit, et vivus et sanus ad Servi Dei prædicti tumultum est portatus in præsentia dominorum Joannis, Dei gratia episcopi Eliensis *bb*, et Edmundi comitis Cornubiæ *cc* et magnæ multitudinis nobilium, qui Herefordiæ tunc convenerant proficiscendo versus Walliam ad Peesmeredithum hostem regis Angliæ debellandum *dd*. Item in Octobris Tomus I.

præsentia eorumdem quidam clericus de Cyrenestr Wigorniensis diœcesis, nomine Rogerus, qui ideo, ut juravit, extitit mancus utraque manu, aut certe contractus, quia vitam Servi Dei et miracula depravare præsumpserat, accessit ad tumultum supradictum, et super sarcophagum ejus suas contractas manus, prout potuit, collocavit; et sic cum lacrymis orans, subito, multis cernentibus, est sanatus.

28 Hæc et alia plura signa miranda circa festum B. Margaritæ virginis contingentia, quæ superius continentur, viderunt nobiles memorati. Post hæc autem cum nobiles prædicti castrum de Troslan *ee*, quod Walenses occupaverant, obsiderent, quidam ex Walensibus de castro sagittam jaciens, percussit dominum Radulphum le Buteler militem sub uno oculorum, ita ut ferrum sagittæ in capitis sui profundum horribiliter figeretur; et cum ab astantibus non solum oculum, sed etiam vitam suam amisisse certissime crederetur, at ipse, uti potuit, tunc per signa una cum amicis suis existentibus tunc ibidem Dei et servi ejusdem Thomæ aliquandiu invocasset auxilium, in ipso oculo læso visum et vitæ sanitatem miraculose recepit. Item cum nobiles sæpedicti tantam vim ac sagacitatem castro intulissent, ut caderet exterior murus ejus, ac cadendo per infortunium sive casum plures de dictis nobilibus oppressisset, duo tantum milites, juxta propius tunc astantium assertionem, per auxilium Viri Dei miraculose mortis periculum evaserunt; unus tamen eorum multo mirabilius altero est salvatus: pro quo, dum jaceret oppressus inter mortuos, nec aliquid de suo corpore præter caput extrinsecus appareret, invocavit ipsius armiger auxilium Viri Dei, et ipsum de sub lapidibus et cœmento mirabili facilitate abstraxit illæsum.

29 Item secundo Nonas Octobris quædam mulier, nomine Wenthlana, de Oswaldesne, ab octo annis præcedentibus habens dextram manum omnino contractam, per Viri Dei suffragium cælitus est curata. Item x Kalendas Novembris rector ecclesiæ de Fromptone, nomine Thomas de Pelhale, in renibus et in pedibus adeo gravi dolore vexatus, ut per dimidium annum ante ire vel equitare non posset, plenam gradiendi et equitandi potentiam est adeptus, et ab omni corporis languore curatus per suffragium Viri Dei. Item iv Nonas Novembris vir quidam, Joannes nomine, de Kingeskaple, veniens ad tumultum Viri Dei prædicti, ducens uxorem suam et vaccam unam ac plures amicos alios ac vicinos, coram magna hominum multitudine retulit et probavit, quod, uxore sua prædicta per paucos dies ante ægritudine adeo gravi prostrata, ut ab omnibus existentibus circa ipsam mortua putaretur, ipse vaccam illam Deo et servo ejus Thomæ pro sanitate et resurrectione uxoris suæ oblaturum promisit, ipsamque mulierem fecit, prout moris est, mensurari; quo facto, statim vivificata recedit, et cibum petiti sibi dari, infra paucos dies sanitati pristinæ restituta.

30 Item secunda Idus Novembris quidam Citharista de Wis, nomine Robertus, gravi gutta in renibus per duos annos vexatus adeo, ut miserrime nunc cum uno, nunc cum duobus baculis graderetur, ad primum tumultum Servi Dei per ipsius suffragium cælitus est curatus. Item xiii Kalendas Septembris * juvenis quidam, nomine Gilbertus de Pophram armiger, de domo et familia domini comitis de Warewik, venit ad tumultum Viri Dei, bona fide referens cunctis circumstantibus tunc ibidem, quod ipse quasi per quinque annos in sinistro latere a loco zonæ deorsum gravi dolore consueverat cruciari, novissime tamen diebus viginti et uno, antequam veniret ad tumultum, tantum cœpit dolor ille gravissimus intolerabiliter augmentari, ut de vita ejus desperaretur à medicis et amicis; prope etiamque amens factus, sæpe clamans rogabat astantes, ut dolentem partem absunderent, et a se projicerent

EX PROGRESSU
CANONIZ.

per Sancti
invocationem
variis malis
erepti
ee

E

alii denuo
mensibus
Octobri.

F

Novembri et
Decembri,

* imo Decem-
bris

EX PROCESSU
CANONIZ.

projicerent horribiliter sic abscisam; amici vero ejus, hoc omnino facere recusantes, ad Dei potius et ad Servi ejus auxilium confugerunt, ipsum infirmum, ut moris est, Thomæ pontifici mensurantes; quo facto, statim quievit, et somnum cepit, et a dicto dolore cælitus est curatus per suffragium Viri Dei.

maxime ad
ipsius sepul-
crum.

51 Item iii Kalendas Decembris adolescens quidam, nomine Joannes de Tregoz, consanguineus scilicet domini Joannis de Tregoz militis, qui sub latere dextro per quatuordecim annos ante gravi fuerat dolore vexatus, a quo curari non potuit per multiplex adhibitum auxilium medicorum; venit ad tumulum Viri Dei, et juxta illud * in oratione pernoctans, circa noctis medium ei manifestissime videbatur, dum genua flecteret ante tumbam, quod quidam Episcopus albis vestimentis indutus, habens etiam in capite mitram albam, parvæ tamen quantitatis, utpote unius pedis longitudinem non excedens *, quem parva crux alba etiam præcedebat, egressus est de sub imagine ærea, quæ fusa est super sarcophagum Viri Dei; et cum accessisset ad ipsum, manum dexteram intra locum lateris, sub quo morbus latebat, tam potenter injectit, ut videretur eidem, quod ventrem ejus ab illo latere usque in latus oppositum discerpisset.

* imo illum

* an exceden-
tem?

in columbite
donati.

B

52 Post tactum autem ipsius sibi apparuit, ut juravit, quoddam caput, quasi æthiopis, nigerrimum, serpens super terram inter genua sua; et ecce subito apparuit ei magna fissura in terra, in quam illud caput intravit, quasi absorptum a terra, ita quod nec vestigium inde aliquod appareret. Ipse tamen, qui fuerat infirmus, post hæc quasi per unius horæ spatium jacuit immobilis ad modum illorum, qui cincozim ff patiuntur; et tunc inventus est ab omni dolore et a spiritu infirmitatis, quam habuerat ab annis quatuordecim, ut probabiliter creditur, per suffragium Viri Dei totaliter liberatus. Item vii Idus Septembris * miles quidam, nomine Rogerus, de Pinelescone gg, tunc custos Angleseye, et alii quatuordecim milites, et alii numero triginta viri, in mari navigare cœperunt, per totum illum diem bonam tranquillitatem habentes: nocte sequenti cœpit mare sævissima tempestate turbari, et navis eorum in maris fluctibus adeo agitari, quod de humano remedio desperarent. Tandem invocato suffragio Dei et servi ejus Thomæ pontificis, statim cessavit tempestas, et ipsi ad terram cum tranquillitate et suavitate maxima sunt adducti.

ff

* I. Decembris
gg

alii denique
Februario et
Martio.

C

55 Item Kalendis Februarii Henricus, dictus mercator de Coptone juxta Severne, in sinistra tibia gravi infirmitate percussus, in tantum, ut per dimidium annum miserrime cum uno baculo graderetur, cælitus est curatus ad primum tumulum Servi Dei. Item viii Kalendas Aprilis, videlicet in Cæna Domini hh, infans quædam de Bromiord, nomine Isabella, ad Servi Dei tumulum est adducta, de qua tale miraculum solemniter est probatum: videlicet, quod ipsam, postquam baptismi gratiam suscepit, mortuam per quatuor horarum spatium æstimatam et veraciter sic jacentem, invocato suffragio Viri Dei, ipse Deus a mortuis suscitavit. Item Kal. Aprilis ii infans quædam, nomine Margarita, de civitate Herefordiensi, ætate fere unius anni, habens oculum dextrum adeo periculose inflatum, quod ad latitudinem trium digitorum de loco proprio videbatur amotus, per auxilium Viri Dei cælitus est curata salubriter et perfecte, ita quod post curationem hujus nec locus morbi, nec vestigium appareret. Eodem die mulier quædam, nomine Editha, de Ailmundestre, per quatuor annos contracta, per suffragium Viri Dei sanitatem cælitus est adeptæ.

hh

ii

ANNOTATA.

a Anglis Goderich-castle, situm est in comitatu Herefordiensi.

b Anglice nunc Forest of Deane, Latine Sylva Danica, vel etiam Danubiæ sylva dicta legitur, estque

in Occidentali parte comitatus Glocestriæ, in regione D Transsabrina, ad Vagam flumen.

c Burford vicus Angliæ est ad fluvium Isim in Oxoniensi comitatu.

d Notitiam Warwici dedi superius.

e Lege Portesmouth sive Portsmouth, quasi Portus ostium, inquit Camdenus: estque oppidum Angliæ in comitatu Hantoniæ, in ora maris Britannici, capacem portum habens. Non procul inde visitur Havant oppidulum, quod hic Havante scribitur.

f Camdenus Preston amplum oppidum in comitatu Lancastriæ memorat, et Sacerdotum oppidum interpretatur. Hocne, an aliud, hic designetur, mihi incompertum est.

g Ad hujus loci notitiam spectant, quæ habet Camdenus in descriptione comitatus Monumethensis, pag. 486 sic scribens: In extremo ad Circium angulo, qui Ewtas dicitur, non procul a Munow fluvio inter Hatterell montes, quos, quod instar cathedræ consurgunt, MUNTY CADER dicunt, Lanthony sedit vetus cœnobiolum, quod Walterus Lacy, cui latifundia hic dedit Guilielmus comes Herefordiæ, fundavit, et a quo Lacy illi, qui inter primos Hiberniæ expugnatores clarissimi, profluxerunt.

h Laudatus Camdenus in descriptione comitatus Herefordiensis pag. 472 honorifice meminit de clara et vetusta familia Baskervillorum, clarorum viro-
rum et equitum auratorum olim admodum sæ-
cunda etc.

E

i Id est, die 30 Junii.

k Hæc eodem anno 1287 incidit in diem 3 Julii.

l Cestria, indigenis Chester, Angliæ civitas est in comitatu, qui ab illa Cestriensis, vernacule Ches-Shire vel Chesse-Shire appellatur, habetque episcopatum sub metropoli Eboracensi.

m Forte nunc Tewkesbury in comitatu Glocestriæ.

n Indicatur S. Thomas archiepiscopus Cantuariensis, pro defensione jurium ecclesiasticorum occisus, cujus corporis translationem variis Martyrologiis ad diem 7 Julii inscriptam esse, observaverunt Majores mei in Prætermisssis ibidem. De eodem sancto Præsule martyre agemus cum Martyrologio Romano ad diem 29 Decembris.

o Jam annotavi supra botium videri derivatum ab Italico boccio, et pro folliculo seu tuberculo usurpatum.

p Septem Fratres martyres, S. Felicitatis filii, Officium in Romano Breviario habent die 10 Julii, in quem diem anno 1287 incidit feria quinta, ut hic dicitur.

q S. Margarita virgo martyr in Romano colitur 20 Julii, qui cum anno 1287 Dominicus fuerit, ejusdem vigilia tunc incidit in Sabbatum, non feriam secundam, nisi festum hoc in ecclesia Herefordiensi alio die celebratum sit.

F

r Colitur S. Magdalena die 22 Julii, postridie cujus diei præcitato anno 1287 feria quarta erat.

s Castrum hoc, quod ad episcopos Herefordienses olim spectaverit, hodieque Anglis Bishop-castle appellatur, situmque est in comitatu Salopiæ, sive Shropp-Shire.

t Designatur Inventio corporis sancti protomartyris Stephani, cujus memoria die 5 Augusti recolitur. Præcipua ejusdem Sancti festivitas agitur 26 Decembris, ubi de eodem apud nos erit scribendum.

u Actum de hoc martyre apud nos est ad dictum diem 19 Augusti.

x Nimirum sancti Hipponensis episcopi, cujus gesta in Opere nostro illustrata habes ad eundem diem.

y Malmesbury oppidum Angliæ est in comitatu Wiltoniæ.

z Est hujus nominis oppidum in comitatu Dorcestriæ, olim insignitum sede episcopali, quæ Sarisburiam translata est. An tamen hoc designetur, dubium mihi est ex adjectis vocibus super Waldam.

aa Quæ sequuntur usque ad finem capituli, fere data sunt Parte III, cap. 3; quædam tamen hic leguntur explicatiis.

bb Elia vel Elis, indigenis Ely, civitas Angliæ est in

in

A in comitatu Cantabrigiæ ad Usam fluvium. Apud Godwinum in Commentario de Præsulibus Angliæ dicitur ejusdem episcopatum tenuisse Joannes de Kirkby ab anno 1286 usque ad 1290.

cc Fuit hic filius Richardi, Cornubiæ comitis, et Romanorum regis electi.

dd Hujus bellicæ expeditionis Nicolaus Trivetius in Chronico ad annum 1288 sic meminit: Interim (dum Eduardus III Angliæ rex in Vasconia versabatur) Resus, filius Mereduci, Walliam conturbavit, impugnareque cœpit aliqua regis castra.... Comes Eadmundus Cornubiæ, cui rex Angliæ in sua absentia regni commiserat custodiam, magnum ducit in Walliam exercitum contra Resum etc. Hic ergo Resus, filius Mereduci, is ipse est, qui in apographo, quod edimus, nescio, utrum recte, an male, Peesmedith appellatur.

ee Castrum, quod hic Trosan vocatur, supra Parte III, cap. 5, num. 41 dicitur Yruslanh, et in Annotatis ibid. Yncilan; a Trivetto autem mox laudato de Druselan. Hujus verba ad prædictorum sequentiumque illustrationem juverit descripsisse. Post verba mox data sic prosequitur: Cum autem castrum de Druselan, quod erat Resi, obsideret (Eadmundus comes Cornubiæ) et muros ejus suffodi faceret, casu illorum subito vir nobilis Willelmus de Monte Tanisii, alique milites plurimi et scutiferi opprimuntur.

ff Sive syncopen, est deliquium animi.

gg Supra Part. III, cap. 5, num. 44 scribitur de Poywlesdon. Consule Annotata ibidem.

hh Hoc et præcedens miracula pertinent ad annum nostrum vulgarem 1288, cujus initium a Kalendis Januariis ducitur. Eo anno Pascha incidit in diem 28 Martii, Cæna Domini in 23 ejusdem mensis, ut recte hic asseritur. Quia vero ista in apographo, quod edimus, ad annum 1287 referuntur, videtur anni initium repetitum esse a Paschate; nam si inchoatus annus fuisset a festo Annuntiationis, seu a die 25 Martii, Cæna Domini non ad annum 1287, sed ad 1288 pertinuisset. Contra vero ex initio capituli primi dicendum potius esset, anni auspiciis a festo Annuntiationis assumptum esse, quia dies eodem festo posteriores, prioresque Paschate anni 1287, eidem anno 1287 annumerantur, uti consideranti perspicuum erit. Malo igitur credere, initium duci a die translationis; sed nec hoc initium ubique servatur.

ii Forte legendum hic est vii vel vi Kalendas Aprilis, ne extra annum 1287, sive in festo Annuntiationis, sive in Paschate, sive in die translationis terminandum, evagemur.

C

CAPUT III.

Miracula continuata anno MCCLXXXVIII.

Paralyticus,
moribunda,
et puer mor-
tuus natus

a

b

c

Anno Gratiae millesimo ducentesimo octuagesimo octavo, et a transitu dicti Episcopi ab hac vita anno sexto a, videlicet die Sabbati quarto Nonas Aprilis b, vir quidam, nomine dictus Ricardus Cusin, de civitate London, paralytico morbo percussus adeo, ut omni membrorum suorum destitueretur utilitate, in omnibus membris suis per suffragium Viri Dei prædicti sanitatem miraculose recepit. Item viii die Aprilis quædam mulier, Agnes nomine, de parochia de Mordeford, ad Servi Dei tumulum est adducta, de qua tale miraculum est probatum; videlicet quod ipsa in ægritudinis languore jacebat, et tandem Viro Dei in mortis periculo mensurata, per ejus suffragium cælitus est curata. Item iii Idus Aprilis Joannes, filius Rogeri de Pentan et Christianæ, uxoris ejusdem, ad Viri Dei tumulum est portatus, de quo dilucide est probatum, quod ipse ix Kalendas Decembris, videlicet die S. Clementis c proximo præterito, de utero matris exiit mortuus abortivus; quem cum viderent mortuum obstetrices, et sic per duarum leucarum itineris spatium permanentem, vicinos aliquos convocabant, inter quos mulier quædam accessit, quæ ante tumulum Viri Dei de quadam

fuerat infirmitate curata, suggerens circumstantibus, ut pro ipso infante Domino Deo et servo ejus Thomæ pontifici funderent preces suas, ipsumque protinus mensurarent. Quo facto, statim infantulus se movebat absque intervallo aliquo suscitatus.

55 Item Idibus Aprilis Agnes, filia Reginaldi le Riche, de Ewias Haralo d, in tibiis contracta adeo, ut virtutem aliquam gressuum non haberet, cælitus est curata. Item xvi Kalendas Maii circa horam sextam diei quædam puella, ætatis quatuor annorum, Lucia nomine, de Aspertone, Herefordensis diocesis, filia Matildæ de Hardebrugge, in quodam stagno profundo casu submersa, sub aquis jacuit sic extincta usque ad horam ejusdem diei undecimam; et tunc extracta de aquis, licet jam diu fuisset defuncta, ipsam tamen servo Dei Thomæ pontifici hi, qui ad hujusmodi spectaculum aderant, mensurarunt, quo facto, statim infinita Dei potentia a mortuis resurrexit per suffragium Viri Dei, et hoc tam insigne miraculum per testes veracissimos est probatum, qui hoc opus Dei propriis oculis conspexerunt, prout, tactis sacrosanctis Euangelis, juxta Servi Dei prædicti tumulum juraverunt. Nomina autem testium prædictorum sunt ista: Robertus de Heldefield, Walterus de Castro, Matilda, mater puellæ prædictæ, Isabella, commater e ejusdem; plures et alii fide digni hoc similiter juraverunt.

56 Item xv Kalendas Maii quædam puella, ætatis duorum annorum, Alicia nomine, filia Roberti Stute, de provincia Reg... f, Herefordiensis diocesis, invalescente morbo, quem squinanciam vocant, hora matutinali moriens, usque post horam primam ejusdem diei defuncta jacebat, et tunc Servo Dei fuit, ut moris est, mensurata, et statim cælitus a mortuis suscitata. Et hoc juraverunt Reginaldus prædictus, pater, et Alicia, uxor ejus, mater, et Walterus le Maszun, compater g ejusdem puellæ, et multi etiam alii fide digni hoc similiter probaverunt. Item xiiii Kalendas Maii Joanna, filia Adæ, dicti le Schirrene, de parochia de Maudin h, ejusdem diocesis, morbo consimili moriens, est modo consimili suscitata; et hoc est notorium in parochia memorata.

57 Item Nonis Maii adolescens quidam, ætatis xvi annorum, Joannes nomine, filius Joannis, de Burhtone juxta castrum Episcopi Herefordensis, a nativitate mutus, eo quod linguam etiam non haberet; unde et si quando debuit aliquando * deglutire, necesse habuit intromittere unum vel duos de suis digitis in os suum, ut sic officium linguæ suppleret cibum interius propellendo, de consilio religiosi viri fratris Hugonis de Bromptone, tunc Gardiani fratrum Minorum Herefordiæ, qui ipsum apud Lodelawe invenit, et propriis oculis vidit lingua carentem, una cum confratre suo, quem secum habuit tunc ibidem, venit ad tumulum Viri Dei, et cum ibidem aliquandiu remansisset devotus, linguam, quam nunquam habuerat, adeo miraculose recepit, et cum lingua loquendi peritiam in duplici idiomate, videlicet Anglico et Walensi, quorum statim habuit etiam liberam expressivam. Hujusmodi apud nos antea inauditi miraculi multiformis sunt testes omnes fide digniores burgenses de Lodelawe, inter quos conversatus est pluribus annis mendicus et mutus. Dictus etiam frater Hugo, postquam hoc miraculum viderat, ad honorem Dei et Servi sui prædicti illud ipsa die, qua contigit, in Herefordiensi ecclesia cathedrali solemniter publicavit i.

58 Item eodem die mulier quædam, Editha nomine, de Wintonia k, ab uno anno et amplius furiosa, per suffragium Viri Dei ad ipsius tumulum rectum sensum cælitus est adeptæ. Item vii Idus Maii quidam homo, Joannes nomine, de Kinemaford, per dimidium annum et amplius similiter furiosus, modo consimili est curatus. Item xv Kalendas Julii circa horam nonam diei quædam puella, Mabilia nomine, filia Joannis de Assche-wode, in parochia de Kimbley de comitatu Staf-fordiæ,

EX PROCESSU
CANONIZ.

contracta, in
aquis extin-
cta.

d

e

E
duæ ex angina
mortuæ, om-
nes divinitus
convalescunt.

f

g

h

Adolescens
cliquis na-
tus, linguam
et loquelam
obtinuit.
* al. aliquid

F

i

Phrenetici
suo sensui
submersa vitæ
restituti:

k

EX PROCESSU
CANONIZ.

fordiæ, Wigornensis diœcesis, in quodam stagno profundo casu submersa, sub aquis jacuit sic extincta usque ad horam primam noctis sequentis; et tunc de aqua extracta, licet jam diu fuisset defuncta, ipsam tamen servo Dei Thomæ pontifici hi, qui ad hujusmodi spectaculum aderant, devotissime mensurarunt; quo facto, statim infinita Dei potentia a mortuis resurrexit per suffragium Viri Dei: hoc autem probatum est per testes fide dignos, videlicet per Isotham, matrem dictæ Mabilæ, et Julianam, filiam Adæ de Kusteley.

item phrenesis
curata, multo
loquela, dua-
bus mortuis
vita reddita.

59 Item xiii Kalendas Julii vir quidam, Robertus nomine, de Bristollia, aurifaber, qui fuerat furiosus fere antea per tres menses, suo fuit sensui cælitus restitutus per suffragium Viri Dei. Hujus autem miraculi testes fuerunt N. de Windchillese, et Joanna, uxor dicti Roberti. Item vi Kalendas Julii Ugo, dictus Suel, de Marston in parochia de Pentumbe, qui loquelam amiserat antea per tres annos, per suffragium Viri Dei subito est curatus. Hujusmodi rei testes fuerunt Agnes, uxor dicti Ugonis, et Matilda, dicta la Clare. Item v Nonas Julii Margarita, filia Joannis de Leicestria, quæ fuerat mortua per tres dies, invocato auxilio Viri Dei, miris ipsius Dei potentia a mortuis resurrexit. Hujus autem magni miraculi veritatem juraverunt Joannes et Helena, parentes dictæ Margaritæ, et Robertus le Crutoheur, de Leicestria, et Agnes, uxor ejusdem Roberti. Item xvi Kalendas Augusti Margarita Kenè, uxor Roberti Kenè, de Penyard in Glamorgan, quæ per longum temporis spatium mortua fuerat, per auxilium Viri Dei imodo similiter a mortuis resurrexit; et hoc jurarunt Walterus Rossel et Matilda Kenè, soror dicti Roberti Kenè.

Contractus
erigitur, capreolus
lupus servatur.

an hujusmodi

o

p

q

C

r

Contractus
manuum
usus, phrenetice
sana
mens, mortui
vita restituta.

an Westbury?

40 Item vii Kalendas Augusti adolescens quidam Tomas, dictus Kok, de civitate Dublinia in Hyberniam, qui, dum dormiret quadam die sub divo juxta Bristollum, ita miserabiliter factus est contractus, ut omnes fideles ipsum gradi videntes, ad compassionem induceret et horrorem, cum per tres menses passione hujus laborasset, per suffragium Viri Dei fuit pristinae sanitati subito restitutus. Item vi Idus Augusti o bestiola quædam, scilicet capreolus, quem Gallice vocant Chevreuil, quam filius p domini Alani de Plukeneth militis caram habuerat, utpote, qui illam nutrirî faciebat multo tempore curiose, de muro castri de Orosian q a tam alto cecidit super terram, quod, confracta una de suis tibiis, et visceribus conquassatis, sanguis per inferiores meatus sui corporis erumpebat; et cum ab omnibus astantibus tunc ibidem mortua seu protinus moritura verisimiliter putaretur, aliqui eorum de hoc casu dolentes pro ipsa bestiola oblationem Deo et servo suo Thomæ pontifici promiserunt, et ecce bestiola r statim viva et sana surrexit, et multis cernentibus, mirantibus et Deum laudantibus, protinus cibum sumpsit. Hoc autem miraculum satis est notorium in tota domo et familia domini memorati.

41 Idem Kalendis Augusti mulier quædam, nomine Alicia, de Cliftone juxta Bristoll, quæ diebus quindécim habuerat manus contractas per infirmitatem, qua fuerat prægravata antea per quindécim septimanas, per auxilium Viri Dei ab utroque incommodo subito est sanata. Item ii Nonas Augusti mulier quædam, Matilda nomine, de Cote in parochia de Wesburie, quæ per septem dies extiterat antea furiosa, suo sano sensui ad tumultum Viri Dei fuit cælitus restituta. Item Nonis Augusti vir quidam, nomine Walterus de Walkere, de Leoninistr, qui intolerabili infirmitate obiit, quasi spatio horæ unius post solis occasum, cum sic usque ad mediam horam noctis ejusdem mortuus jacuisset, et fideles ad funus seu cadaver ipsius astantes pro restitutione vitæ ipsius Dei et servi ejus Thomæ pontificis auxilium invocassent, statim potentia summi Dei revixit ac a mortuis resurrexit: et hoc juraverunt ante tumultum Viri Dei prædicti ad sancta Dei Evangelia Robertus de Gubeford et Ricardus de Brugg.

42 Item vii Idus Septembris vir quidam, nomine Patricius le Rus, de Bristoll, et Willelmus Cuppenar, et alii quam plures, mare, sicut moris est mercatoribus, transfretantes, in immensum mortis periculum, orta tempestate sævissima, inciderunt: cumque certissime perpendissent, quod ipsis humanum auxilium non valeret, ad Dei et servi ejus Thomæ pontificis auxilium confugerunt, Deum cum clamore valido et lacrymis exorantes, ut eosdem amore pii Præsulis memorati ab imminente naufragio liberaret, et navem Dei Famulo de cera voverunt: et ecce, hoc facto, statim cessavit omnis fragor illius horribilis tempestatis, ita ut cum tranquillitate maxima deinceps navigarent, et ad portum, quem optaverant, applicarent. Item ii Idus Septembris mulier quædam, Læticia nomine, de Norton Missom s Wigornensis diœcesis, quæ in tantum contracta fuerat in tibiis et eruribus antea per sex annos, quod se gradiendo movere non posset, integram sanitatem a Deo recepit ad tumultum Viri Dei.

D
Periculo nau-
fragii subdu-
cti, contracta
gressu dona-
ta.

s

43 Item xv Kalendas Octobris equus quidam, quem palefridum vocant, qui fuit domini abbatis de Gloucestria t in prioratu S. Guthlaci Hærefordiæ casu fortuito moriens per spatium quatuor horarum et amplius jacuit sic extinctus. Cum autem quidam, qui ad hujusmodi spectaculum aderat, de hoc dolens pro vita ejus recuperanda oblationem Deo et Thomæ pontifici devotius promississet, equus, qui mortuus fuerat, multis mirantibus, qui astabant, vivus surrexit. Hoc vero miraculum est probatum per priorem et conventum domus prædictæ. Circa idem tempus juvenis quidam, nomine Jordanus Natonne Mlandien u armiger x uxoris nobilis adolescentis Ricardi domini de Arondel y, dum sederet in mensa in domo ejusdam burgensis Hærefordiæ, stulte contra Servum Dei loqui præsumpsit, asserens in stultiloquio, quod esse non potuit, quin Vir Dei cupidus fuisset in vita, qui post mortem tot diversi generis munera præciosa, animalia ac etiam volatilia, ex devotione sibi oblata a fidelibus acceptaret, nihil sibi ablatum * penitus repetendo *.

equus vitæ
redditus:
Sancti obtre-
ciator

E

u x
y

44 Et ecce, dum hujusmodi stultiloquium prosequi niteretur, una de suis manibus cœpit subito contrahi violenter cum tanto dolore, ut multis cernentibus et etiam audientibus, cum clamore valido cogeretur Viri Dei auxilium invocare. Quo facto, manus ejus restituta est illico pristinae sanitati. Nec mora, cum Liberatori suo remaneret ingratus, ac occasione subitæ curationis suæ sibi contractionem hujusmodi a casu, et non in ultionem criminis, accidisse, coram pluribus adhuc astantibus asserere conaretur, subito in manum ejus prius sanata irrumpit tantus dolor et tam deformis contractio, quantum nunquam antea senserat in eadem: unde et palam factum est omnibus, qui aderant, quod sui stultiloqui memorati pœnas dignas exsolveret. Ipse ergo tali dolore correptus, facti pœnitens, et reatum proprium recognoscens, cœpit una cum astantibus, compatiens tunc eidem, divinum auxilium et servi ejus Thomæ pontificis implorare et oblationem promittere: et restituta est manus ejus pristinae sanitati ex illa hora per adjutorium summi Dei, qui est in Sanctis suis mirabilis, cui honor et gloria in sæcula sæculorum amen.

* an oblatum?
* an repellen-
do?
divinitus bis
punitus, ac
toties pœni-
tens sanatus.

F

45 Item v Nonas Octobris quædam mulier, uxor Willelmi, dicti le Sinith, de Kingespenne, oppressit filiam suam infantem dormiendo; et cum evigilasset, et ipsam mortuam invenisset, ipsam ejulando et plorando sic mortuam pluribus convocatis ostendit; qui compassionis lacrimas effundendo, infantem, ut moris est, Deo et servo ejus Thomæ pontifici mensurarunt; et statim infans infinita Dei virtute revixit. Item vii Idus Decembris adolescens quidam, nomine Joannes Tregoz, qui anno proximo præcedenti, scilicet quarto Kalendas Decembris, a gravissima infirmitate fuerat liberatus per merita Viri Dei, sicut superius inter miracula continetur, forte

Infans ad vi-
tam revocata:
infectus toxico
factus incolu-
mis:

A forte venenum per quamdam mulierem dolose sibi, ut asseruit, propinatum gustaverat, ita quod, cum inflatione turgenti fere suffocatus, per sex menses loquelam amiserat, nisi forte per vices quasi quædam verba vix intelligibilia in profundo sui gutturis murmuraret, devotus cum magna fide venit ad tumulum Viri Dei; qui, cum ibidem in oratione aliquandiu permansisset, subito haustum venenum turpissimum in magna quantitate evomit, et sic, statim omni inflationis tumore sublato, loquelam recepit et perfectam corporis sanitatem per auxilium Viri Dei.

mortuæ in lucem editæ vita data : periclitantes in mari.

B 46 Item vi Idus Januarii mulier quædam Golluthith, de Straddel Herefordensis diocesis, quæ septies partus ediderat mortuos, cum octavum puerum similiter mortuum peperisset, de consilio quorundam fidelium ipsum patrum mortuum Deo et servo ejus Thomæ pontifici mensurarunt astantes; et statim puer revixit per potentiam summi Dei ad invocationem adjutorii Servi ejus. Item xii Kalendas Novembris vir quidam, nomine Rogerus Beauflour de Bristol cum multis sociis erat in quadam navi in mari Hybernico; et ecce, dum per magnum maris spatium navigassent, subito in ultima parte navis, quæ puppis proprie nuncupatur, grandis fractura seu foramen nautis apparuit, in quo aqua cum tanto impetu introivit, ut navem jam inciperet suo pondere ad ima demergere. Et cum nautæ huc illucque discurrentes in navi pro remedio, dicto periculo inhibendo nihil perficere potuissent, viderunt navem suam incipientem submergi, appropinquantem ad horribilem maris voraginem, quæ caribdis vocatur, in quam si intrassent, statim absorpti fuissent a voragine memorata.

post invocationem Sancti opem mirabiliter liberati. i. e. illi

C 47 Ipsi ergo in tantis periculis constituti, et omni humano auxilio destituti, ad Dei et servi ejus Thomæ pontificis auxilium confugerunt, ipsius Servi Dei adjutorium lacrymosis clamoribus invocando, et sibi navem argenteam promiserunt, si ipsos a prædictis periculis eripere dignaretur : quo facto, statim redintegrata est pars navis, prius contracta, in tantum, quod nullum inde vestigium appareret, et media pars aquæ, quæ per fracturam intraverat, inventa est miraculose disparuisse. Et levantes oculos, viderunt se a voragine supradicta, juxta quam fuerant, per magnum spatium jam remotos. Ipsi autem rejicientes partem aquæ, quæ in nave remanserat, deinceps prospere navigantes, sani et incolumes ad portum optatum feliciter applicarunt, laudantes et sanctificantes Deum, qui eosdem amore Servi sui prædicti tam miraculose salvavit; et navem argenteam, quam promiserant, cum magna devotione ad tumulum Viri Dei postmodum obtulerunt, die videlicet S. Vincentii martyris, scilicet xi Kalendas Februarii, et ipsa die prædictum miraculum in Herefordensi ecclesia probaverunt.

Adolescens in aqua submersus resuscitatus :

48 Item iii Idus Novembris adolescens quidam, ætatis quintumdecimum annum agens, Willelmus nomine, de parochia de Froma canonicorum, Herefordensis diocesis, jumento, quod saccum plenum farina ferebat, insedit; et cum per pontem strictissimum ultra foveam, interius concavam et profundam juxta fluvium, qui Froma ab incolis appellatur, incepisset transire, sic in aquam cecidit, quod jumentum et saccus caderent super eum; unde (nec mirum) duplici pondere sic oppressus vitam finivit, et sub aquis latuit tanto tempore, quanto possent duo milliaria passu hominis peragrari. Quod cum mater ipsius novisset, nomine Dionisia, lamentabili clamore vicinos ad fluvium congregavit, qui ipsum de fluvio extrahentes mortuum invenerunt, et mortuus sic remansit ab hora prima diei usque post horam sextam ejusdem; et tunc de consilio astantium ipsum mortuum servo Dei Thomæ pontifici mensurarunt, qui per potentiam summi Dei statim a mortuis resurrexit. Hoc miraculum probaverunt in ecclesia Herefordensi mater ipsius et vicini, qui ad spectaculum aderant

memoratum. Et sciendum, quod Radulphus, filius Magote de Eglintone, Lucia in Yehomme, Cecilia, dicta de la Clerkes, dictum Willelmum submersum et mortuum invenerunt in aquis, et Willelmus de la Leye, Willelmus dictus le White molendinarius, Juliana la White et Juliana de la Pyrie ad clamorem hujus infortunii concurrentes, dictum submersum suis manibus de fovea extraxerunt defunctum : dicta autem Juliana la White Deo et servo suo Thomæ pontifici corpus mortuum mensuravit.

EX PROCESSU CANONIZ.

49 Circa idem tempus vir quidam, nomine Joannes le Yreis de Morton juxta Herefordiam, cum uxore et tota sua familia tam graviter incidit in languorem, ut nullus alteri de tota familia subvenire valeret, vel in necessariis ministrare : quod cum advertisset Joannes prædictus, humilis et contritus effectus ex pœna, infirmitatem, quæ sibi et suis acciderat, suis demeritis imputavit, et ad Dei et servi ipsius Thomæ pontificis auxilium devote confugit, ipsius subsidium implorando, et morum correctionem, si invalesceret, repromisit, et pro se et suis infirmis meliorem bovem, quem habuit, se vovit oblaturum Viro Dei prædicto. Et ecce, quasi subito sanus factus est homo et domus ejus tota; unde et bovem postmodum fideliter obtulit, ut promisit. Item ix Kalendas Martii puer quidam, nomine Rogerus, filius Joannis de Solers de Parva Marceleya, circa horam primam diei in ambabus manibus et brachiis contractus tam deformiter est effectus, ut omnes cernentes ageret in stuporem; et sub hac deformitate una cum doloris gravis angustia usque ad sequentis diei horam tertiam sic remansit, et tunc fuit servo Dei Thomæ pontifici mensuratus, et statim restitutus est pristinae sanitati; sicut juraverunt, qui eundem ad Viri Dei tumulum cum devotis oblationibus portaverunt die S. Milbergæ virginis, hoc est, vii Kalendas Martii aa anno Domini superius memorato.

pater cum sua familia subito sanatus : contractus curatus.

E

50 Circa idem tempus mulier quædam, nomine Margarita, uxor Joannis de Stokkinge, de parochia de Prestemedes, prægnans, cum esset vicina partui, præ doloris angustia expiravit, et mortua sic jacebat ab hora diei tertia usque ad horam nonam ejusdem : pro qua dictus Joannes vir suus unam vaccam Deo et servo ejus Thomæ promisit, ipsamque fecit, prout moris est, mensurari; quæ statim revixit, et peperit unum puerum vivum, vaccam vero obtulit ii Kalendas Martii ad tumulum Viri Dei.

aa Mulier prægnans mortua, vitæ reddita :

51 Item prima die mensis Novembris vir quidam, nomine Nicolaus dictus Rop *, de Bristol, et socii sui quam plures in quadam magna navi, quæ Janetis nomine dicebatur, onusta diversis mercimoniis præciosis in mari Hybernico navigantes, orta tam grandi et horribili tempestate, ut plures naves sibi vicinas illo tempore manifeste viderent submergi, in tam grave periculum inciderunt, ut omni spe salutis sublata, omnique navali instrumento, seu etiam gubernaculo derelicto, ipsam navem sævis fluctibus feri maris et mortiferæ tempestatis impulsibus commiserunt *, mortis horam cum timore horribili expectantes. Sed tunc Pater misericordiarum et Deus totius consolationis ipsis, ut verisimiliter credi potest, tale consilium inspiravit, ut ipsius Dei adjutorium et servi ejus Thomæ pontificis devotissime invocarent; unde et Servo Dei prædicto navem argenteam promiserunt, si ipsos per ejus merita salvare Altissimus dignaretur. Quo facto, statim, quasi in momento, omnis illa tempestas cessavit, et in tantam tranquillitatem inopinabilem subito mutabatur, ut ipsam mutationem subitam pro grandi miraculo reputaretur *. Illi ergo deinceps prospere navigantes ad portum optatum feliciter applicarunt, et navem argenteam, quam promiserant, octavo die mensis Martii devotissime obtulerunt ad tumulum Viri Dei bb.

in mari navigantes subducti naufragio. * o. l. Pop

F

* imo commiserint

* imo reputarent

bb puer (v. d. o) faciei malo subito liberatus.

52 Circa idem tempus quidam puer, nomine Philippus, filius Stephani Marescalli, de Cirencestr Wigornensis

EX PROCESSU
CANONIZ.

Wigornensis diœcesis, tam gravi morbo vexabatur in facie, ut horribilis inflatio faciei, quæ ex morbo acciderat, oculos a locis propriis fere usque ad inferiorem ejusdem mandibulam amovisset, et cum a parentibus et amicis pro ipso Servo Dei promitteretur oblatio conferenda, subito restitutus est pristinae sanitati, in tantum, ut ipsius oculi locis seu concavitatibus naturalibus redderentur, omni morbo et inflatione sublatis per auxilium Viri Dei *cc*.

ANNOTATA.

a Recte, quia eundem mense Augusto anni 1282 mortuum esse, ostendi.

b Cum hoc anno 1288 Pascha celebratum fuerit die 28 Martii, dies quartus Nonas Aprilis fuit feria sexta, non Sabbatum. Aut igitur feria sexta substituenda Sabbato est, aut pro quarto Nonas legendum tertio Nonas.

c Nimirum S. Clementis I Papæ martyris, qui eodem die colitur. Spectat ergo hoc miraculum ad annum proxime præteritum, sed præsentī anno 1288 in ecclesia Herefordiensi primum fuit promulgatum.

d Hujus castri, in comitatu Herefordiensi siti, notitiam accipe ex Camdeno. Munow (fluvius) in Ortum conversus, aliquamdiu hanc regionem (Herefordiensem) a Monumethensibus dirimit, et ad MAP-HARALD, sive HAROL-EWIAS castrum Doro fluvio augetur. Hoc castrum, DE EWIAS dictum... postea Haraldi fuit, viri nobilis, qui in argenteo clypeo areolam rubram, inter tres stellulas nigras interpositam, gestavit, a quo HAROLD-EWIAS dici cœpit etc.

e Id est, matrinx puellæ resuscitatæ.

f Imperfecta hæc vox est in apographo meo.

g Id est, patrinus.

h Hæc puella ex suo patrisque et paræciæ vocabulis eadem censenda est, quæ aliquando submersa mortuaque, per ejusdem Sancti invocationem vitæ reddita fuisse dicitur in prima Parte Miraculorum a num. 1.

i Miraculum hoc etiam supra relatū fuit.

k Wintonia, vernacule Winchester, episcopalis civitas Angliæ est in comitatu Hantonix.

l Licestria, incolis Leicester, civitas Angliæ est, caputque cognominis comitatus, Leicester-Shire Anglis appellati.

m Glamorgania, Anglis Glamorgan-Shire, comitatus Angliæ est in Wallia.

n Dublinium, vulgo Dublin, primaria insulæ Hiberniæ civitas est in provincia Lageniæ; sui nominis comitatu et archiepiscopatu insignita.

o Vel legendum hic est vi Kalendas Augusti, vel hæc narratio alieno loco inserta est, referendaque inferius.

p Hæc eadem habentur superius in Parte III Miraculorum, num. 44, ubi pro filius legitur filia, et in alio apographo etiam filii, ut observavi ibidem.

q Ibidem legitur Broslan, alibi Brollan.

r Quæ uncis inclusa vides, addidi ex loco mox citato, quia hic deerant.

s Fateor, nescire me, quid hæc vox sibi velit.

t Erat hæc S. Petri abbatia Ordinis S. Benedicti, in civitate Glocestria in Anglia, de qua pluribus agunt Rogerus Dodsworth et Guilielmus Dugdale tom. I Monastici Anglicani pag. 108 et seqq. Ibidem quoque pag. 406 memoratur Herefordensis prioratus cella abbatia S. Petri de Gloucestria, qui videtur is ipse locus fuisse, de quo mox fiet mentio.

u Hæc vox mihi vitiosa apparet.

x De armigeris tum militaribus, tum civilibus, e quibus hic fuisse videtur, consuli potest Spelmanus in Glossario.

y Illustris Arundeliorum familiæ variis in locis meminit Camdenus in Opere suo sæpe laudato.

z Apud eundem Camdenum in tabula geographica comitatus Herefordiensi fluvius Frome in eodem comitatu fuit.

aa De hac sacra virgine regia actum in Opere nostro est ad eundem diem.

bb Hoc quoque miraculum relatū jam est in part. III, num. 45.

cc Hic desinit annus secundus a translatione sacri corporis.

CAPUT IV.

Miracula continuata annis MCCLXXXVIII et duobus sequentibus.

Item III Nonas Aprilis *a* mulier quædam, Alicia nomine, filia Willelmi le Hopere, de Sancombe in comitatu Gloumme *b*, quæ tam miserabiliter fuerat contracta per unum annum et amplius, ut aliter se movere non posset, motu scilicet processivo, nisi super manus et genua deformiter graderetur. Cum ad tumultum Viri Dei fuisset adducta, ibidem vidit in somnis, ut postmodum coram pluribus asserebat, quemdam virum indutum pontificis ornamentis, de ipso tumultu exeuntem, et sibi appropinquantem, ipsamque tangentem, et sibi, ut concito surgeret, imperantem; ad cujus imperium ipsa mox tota sana surrexit.

Mulier admodum contracta

*a**b*

54 Item circa idem tempus adolescens quidam, nomine Radulphus, filius Rogeri Agathi, de Bradewey, in tantam furiam vertebatur, et in ipsa fere per diem integrum tam irrationabiliter se habebat, ut patrem proprium atque matrem interficere totis viribus niteretur; quod videntes parentes ipsius prædicti, ipsum Deo et servo ejus Thomæ pontifici devotissime mensurarunt; quo facto, qui vexabatur, in terram subito corruit ad modum illorum, qui sincopim patiuntur; et cum sic jacuisset per tempus modicum, somnum cepit, et cum evigilasset a somno, sanus et incolumis est inventus. Quod videntes ipsius parentes Deo et Viro Dei prædicto devotas gratias persolverunt; inquirentes postmodum ab ipso, qui fuerat furiosus, propter quam causam ipsos voluisset tam crudeliter occidis; quibus ille clementer cum juramento respondit, se nihil scire penitus de iis, quæ per ipsum facta vel dicta fuisse, dicerent illa die. Hoc tamen multis audientibus asserebat, quod in somno viderat, dum dormiret, virum quemdam pontificalibus insignitum, manu frontem ejus signo sanctæ Crucis signantem. Asseruit etiam, quod, hoc facto, ut videbatur eidem, statim disparuit, et ille sanus remansit per auxilium Servi Dei.

et adolescens phreneticus, a Sancto apparente sanatus.

E

55 Item XVI Kalendas Maii quædam mulier, nomine Alicia, filia Huberti de Brompton, in comitatu Warewik *c*, quæ per triginta sex hebdomadas tam gravi morbo antea fuerat in suo corpore cruciata ab umbilico ipsius et deorsum, ut omni inferiorum membrorum destitueretur virtute; cum esset ad Viri tumultum applicata, et ibidem paululum Servi Dei auxilium invocasset, subito, multis cernentibus et stupentibus, per se ipsam tota sana surrexit et ad propria cum gaudio remeavit. Item IX Kalendas Junii vir quidam, Willelmus nomine, de Stanicton, qui vocatur Hamptelir, habuit unum equum, qui multo tempore visum oculorum amiserat; et cum pro ipsius sanitate oblationem Servo Dei devotius promisisset et denarium super ipsum plicasset, statim visum recepit opere summi Dei.

Mulieri gravæ corporis malum, equo cecitas adempta;

*c**F*

56 Item VIII Kalendas Junii infans ætatis fere trium mensium, Margarita nomine, filia Ricardi Pinke, de Welinton Herefordensis diœcesis, dimissa in cunabulo minus caute sub custodia cujusdam infantis alterius diœcesis, absente aliquandiu matre sua, vinculisque cunabuli resolutis, seu ex motu infantis nimis relaxatis, a cunabulo decidit, et capite cum humeris ad ima vergente, pedibus vero ac tibiis superius firmiter alligatis, horribiliter sic peependit ab aurora diei usque ad horam primam ejusdem. Redeunte tandem ad ipsam matrem sua prædicta, inventa est per tale suspendium expirasse. Clamans ergo et ejulans præ dolore mulier memorata, multos ex vicinis ad illud miserandum spectaculum

infans e cunis pendula resuscitata.

A spectaculum congregavit, inter quos etiam affuit parochialis ecclesiæ capellanus. Placuit igitur hiis, qui aderant, ut pro resurrectione ipsius Deo et servo ejus Thomæ pontifici promitteretur oblatio; quo facto, ipsa infinita Dei potentia statim revixit et manus movit per auxilium Viri Dei *d*.

d
Contracta
erecta: gemi-
num incen-
dium extin-
ctum.

an Idibus?

57 Circa idem tempus mulier quædam, nomine Agnes, filia Joannis, dicti le Despenser, de Whitthirke Mau Herefordensis diocesis, quæ fuerat multis annis in tantum contracta, quod gradi non potuit, sanitatem recepit subito per auxilium Viri Dei. Item Idus * Junii cum ignis novem domos per infortunium combureret in villa de Staniton juxta Movenurtam Herefordensis diocesis, vir quidam, Thomas nomine, filius Roberti, videns domum suam incipientem comburi, ipsam, prout potuit, Servo Dei mensuravit, et multis mirantibus, extincto igne, qui ipsam attigerat, ipsa remansit per Servi Dei prædicti auxilium incombusta. Item xvi Kalendas Augusti, cum mulier quædam, Ali-nora nomine, quæ fuerat uxor Willelmi, dicti ab Howel, de Clenchok juxta villam, quæ dicitur Haye, ignem accendisset in domo, ut sibi necessaria coqueret per eundem, ipsam domum subito ignis invasit in tantum, ut vorans flamma per tectum erumpens se longe lateque diffunderet, magnis venti flatibus horribiliter agitata. Cumque videret, quod nullo humano auxilio posset ignis extingui, quin potius domum illam cum pluribus aliis tunc vicinis consumeret, ad Dei et servi ejus Thomæ pontificis auxilium devote confugit, orans omnipotentiam summi Dei, ut ipse amore pii Præsulis, servi ejus, habitationi illi succurreret remedio salutari. Et hoc orans, plicare cœpit denarium versus ignem: quo facto, subito tota flamma prædicta tam mirabiliter et faciliter videbatur extingui, sicut flamma candelæ, cum in illam fortiter insufflatur; nec ulterius aliquid inde combussit.

Paralytico
membrorum
usus, submer-
sis vita reddi-
ta.

e

58 Circa idem tempus monachus quidam, nomine Thomas de Sutton, de conventu de la Bruere Ordinis Cisterciensis *e*, qui fuerat paralyticus antea annis tribus et mensibus sex, a morbo prædicto subito est sanatus, invocato suffragio Viri Dei: hujus autem miraculi testes existunt abbas et conventus domus prædictæ. Item Nonis Junii puella quædam, Alicia nomine, filia Roberti Lucæ Sone, de Herdewik, in parochia de Derbust Wigornensis diocesis, per infortunium cecidit in stagnum profundum, et sub aquis jacuit et latuit sic submersa tanto temporis spatio, quanto possent duo miliaria peragrari ab homine lento passu; et cum ipsam amici ejus in aridam extraxissent, et ipsam Servo Dei more solito mensurassent, confestim cum multorum admiratione revixit. Hoc etiam miraculum probaverunt in ecclesia Herefordensi pater et mater Aliciæ supradictæ, Nicolaus Alisamior, Joannes Brun, Margarita Gilberti, et Amicra Jori, parentum vicini prædictorum. Circa idem tempus venerunt Herefordiam Willelmus, dictus le Tackarè et Nicolaus dictus de Oxoneford, asserentes, quod puer quidam, filius Walteri, dicti de Graston Oxon, fuerat submersus in quodam vase aquario; quod Gallice cuve vocatur *f*; quem extrahentes amici, cum per magnum temporis spatium mortuus jaccisset, ipsum Viro Dei devotius mensurarunt; quo facto, statim infinita Dei potentia puer ille a mortuis resurrexit, et clara voce lingua materna, multis audientibus, hæc dicebat: Eamus ad Herefordiam.

Infans a nu-
trice oppressa
vitæ restituta:
subducti
naufragii
periculo.

59 Item vii Idus Junii infans, nomine Helena, filia Joannis de Schireburne, qui manet apud Huscord Menevensis diocesis, quam sua nutrix oppresserat dormiendo, per patrem et matrem ipsius, postquam ipsam vere mortuam inspexissent, fuit Servo Dei cum devotis lacrymis mensurata; et statim a mortuis suscitata per potentiam summi Dei, invocato suffragio Servi ejus. Item xiv Kalendas Septembris Thomas Richer, Joannes de Hanelbur, et Guillelmus Petri, cum multis aliis in quadam navi, quæ Mariette vocabatur, mare, u-

moris est mercatoribus, navigarunt; et ecce subito tam horribilis ipsos invasit tempestas, ut, sublata spe vitæ, pene mergerentur impulsibus fluctuum feri maris; qui cum vidissent, quod per nullum navis armamentum vel humanum auxilium se possent juvare, præsertim, cum nec anchora ferrea, quam ejecerant, ipsam navem potuerit vel ad modicum retinere, quin potius navis ipsa tempestatis impulsu, non obstante remedio qualicumque, periculosissime sequeretur, ad Dei et Servi ejus auxilium confugerunt, ipsum Deum humiliter deprecantes, ut eos amore Servi sui a periculo eripere dignaretur, et sibi * de cera anchoram promiserunt cum oblationibus aliis offerendam. Quo facto, navis prædicta in mediis fluctibus sic quieta et absque motu remansit, acsi fixa fuisset in limo terrestri; et sic ibidem pausavit per tempus modicum, donec cessasset fragor tempestatis prædictæ, et deinde ad portum optatum feliciter applicarunt.

EX PROCESSU
CANONIZ.

i. e. ipsi

60 Item circa finem mensis Septembris frater Gilbertus, magister hospitalis de Brugge-Water *g*, habuit equum unum, cujus linguam sic involverat frenum ejus, ut, dum garcio *h*, custos equi frænum cum violentia abstrahere niteretur, magnam partem linguæ simul cum fræno extraxit *; et sic equus quasi protinus moriturus remansit, utpote qui nec comedere nec bibere potuit lingua privatus; quem tamen Servo Dei devote mensurarunt astantes. Statim cœpit equus ipse hinnire et comedere sicuti restitutus pristinae sanitati. Ipsum autem equum secum adduxit magister prædictus totum sanum ad tumultum Viri Dei die septimo mensis Octobris.

equi lingua
curata.

g

h

* extraxerit

E

61 Sunt et alia quædam signa, quæ operatus est Deus in Vasconia *i* per merita Servi sui, dum dominus Eduardus rex Angliæ esset ibi *k*: nam circa festum S. Petri in cathedra anno Gratia millesimo ducentesimo octuagesimo octavo vir quidam, Robertus de Bodethram nomine, qui domino regi prædicto tunc temporis servebat, ibidem gravi languore infirmitatis diuturnæ vexabatur, nec curari potuit per auxilium medicorum. Sed cum se fecisset Thomæ pontifici mensurari, protinus est sanatus. Ipse vero temerarie judicans et præsumens, sanitatem subitam propriis et naturalibus sui corporis viribus ascribebat, et hoc audientibus pluribus affirmabat: quo facto, statim decidit in gravius recidivum, quam fuerat radicalis infirmitas, quæ præcessit, in tantum, ut pænalis acerbitas aperiret oculos mentis ejus, quos culpa clauserat, cum per miraculum pœna cessasset. Cœpit igitur vir ille adjutorium Servi Dei iteratis et devotioribus precibus invocare; et protinus restitutus est stabili sanitati.

Acceptam
sanitatem in-
gratus amit-
tit, pœnitens
recuperat:

i

k

62 Item juvenis, Robertus nomine, primogenitus et hæres domini comitis Oxoniæ *l*, qui fuit cum domino rege tunc temporis in Vasconia memorata, morbo paralytico cœpit gravari et angustia periculosissima cardiacæ passionis in tantum vexari, ut crederetur a multis in brevi tempore moriturus; præsertim cum sibi valere non possent remedia medicorum. Ipse ergo in tantis periculis constitutus invocavit devote auxilium Viri Dei, et sibi * oblationem promisit; et restitutus est illico sanitati. Sed cum sanus esset effectus, non est recordatus beneficii Salvatoris nec Servi prædicti. Imo quod eis promiserat, negligens, et Dei misericordiam parvi pendens, vanitati et levitati more juvenum curialium lascivorum se immiscens, incidit in tentationes varias et nociva desideria carnis suæ.

eadem gratia
illustris juve-
nis abusus,
de salute
anime suæ
periclitatur.

l

* i. e. illi

63 Ipsum tamen in gravi periculo constitutum sic respexit pietas Redemptoris, ut ad se rediret, et plangeret statum suum, et contritus Dei et Servi ejus misericordiam precaretur, orando cum lachrymis, ut ipse Deus aut ipsum a tentatione et culpabili miseria suæ carnis eriperet, aut reduceret in pristinas ægritudines: magis enim optabat Dei gratia tunc præventus, corpore periclitari, quam mente; et huic contritioni confessionis pœnitentialis

sed pœnitentiam
agens,
salvus et inco-
lumis evadit.

EX PROCESSU
CANONIZ.

Sanctus peri-
clitantes in
mari salvat,

m

anginam pel-
lit, mortuum
suscitat, pol-
licem tibiam-
que sanat,

n

C

a

f

porcos mor-
tuos vitæ re-
stituit.

pœnitentialis remedium adjugebat, ostendens se, sicut oportuit, sacerdoti. Quo facto, sic per Dei clementiam est ab omni carnali concupiscentiæ fervore curatus, ut nec corporis ægritudines memoratas, nec affectiones carnis culpabiles de cætero sit expertus, sicut ipsemet ad Viri Dei tumulum pluribus audientibus postmodum est confessus, et in signum curationis prædictæ imaginem ad similitudinem propriam argenteam magni ponderis, exterius deauratam, devote obtulit ad tumulum supradictum, ultima die mensis Octobris anno Domini millesimo ducentesimo octuagesimo nono.

64 Item circa idem tempus Nicolaus Daniel et socii ejus quam plures erant in quadam navi navigantes, et impellente gravissima tempestate, quemdam sinum maris terra fere circumdatum pro tempestatis remedio intraverunt. Et ecce, cum ibidem aliquandiu quievisset, egressi sunt latrunculi regionis illius ad eos trucidandum, ac etiam expoliandum, si applicassent ad terram. Nec de sinu egredi poterant propter sævitiam tempestatis. Cum igitur se vidissent in tantis periculis constitutos, navem suam Deo et servo ejus Thomæ pontifici mensurarunt, et statim sic cessavit tempestas, ut cum tranquillitate egredi possent, et deinceps ad portum optatum prospere navigare. In hujus autem signum miraculi navem ligneam, quam promiserant, obtulerunt ad tumulum Viri Dei xii Kalendas Decembris anno Domini proximo supradicto. Circa festum Purificationis B. Mariæ anno Domini millesimo ducentesimo octuagesimo octavo Bernardus et Thomas, dicti Wulpeii, et Joannes, dictus Juvenis de Kaer Nervam, Bangorensis m diocesis, erant in quadam navi onusta vino in mari Hybernæ; et ecce, suborta gravissima tempestate, ad tam remota Oceani maris tempestatis impulsibus agebantur, ut terram per dies octodecim videre non possent. Cum autem sic tribularentur, clamaverunt ad Dominum, ut amore Servi sui prædicti eos a periculo eripere dignaretur; et statim eis affuit clementia Salvatoris, quæ eis terram ostendit, et eos ad portum voluntatis eorum deduxit; et ideo navem de cera, quam promiserant, xi Kalendas Decembris anno sequenti ad Viri Dei tumulum præsentarunt.

65 Item iv Kalendas Decembris anno Domini millesimo ducentesimo octuagesimo nono dominus Galfridus Parey, miles de domo et familia domini Galfridi de Genville. n, morbo, qui dicitur squinancia, tam periculose et graviter laborabat, ut putaretur subito moriturus: qui Deo et Servo prædicto oblationem promisit, et protinus est sanatus, omni tumore et doloris angustia meritis Servi Dei sublati: et hoc est notorium in tota domo et familia domini memorati. Item circa idem tempus venit ad tumulum Viri Dei prædicti vir quidam, nomine Philippus, cognomine Abbot, de civitate Conventrensi o, asserens coram multis, quod filius suus, nomine Ricardus, qui fuerat mortuus per magnum temporis spatium, mensuratus Servo Dei; et mortuus protinus resurrexit circa festum S. Joannis Baptistæ anno proximo supradicto. Item circa idem tempus venit ad tumulum viri Dei Thomas, filius Roberti le Hoteler, de Leminton in comitatu et diocesi Wigornensi, cujus pollex inter duos trestellos p fuerat tam horribiliter conquassatus, et una de suis tibiis tanto tumore inflata, quod sibi non potuit humano suffragio, ut asseruit, subveniri; quæ sibi infortunia contigerunt circa festum S. Petri, quod Ad Vincula dicitur, anno Domini proximo prænotato. Verum cum fuisset Servo Dei more solito mensuratus, ab utroque incommodo fuit subito liberatus.

66 Item circa idem tempus aderant, qui referrent ad tumulum Viri Dei, quod iv Idus Octobris anno Domini proxime memorato contigit in prioratu de Wocton Wigornensis diocesis, quod viginti et unus porci mortui sunt inventi in domuncula, ubi solebant recludi, in mane scilicet diei illius; quod cum nunciatum fuisset fratri Galfrido de

Aqua Monaco procuratoris * abbatis et conventus de Conch r, venit ad locum et vidit cum admiratione ipsos mortuos sic jacere, una cum fratribus R. Neroin, N. de Constant, W. de Brocia et Stephano de eadem, et quibusdam armigeris et aliis plurimum admirantibus, quod tam subito expirassent; quia causam hujus infortunii penitus ignorabant; ipsos tamen porcos protinus de domuncula extraxerunt, et in quodam loco exterioris atrii locaverunt, quasi ad unum acervum, orantes Deum, ut ipsis vitam reddere dignaretur amore Servi sui prædicti; et si hoc faceret, Servo Dei porcum unum de mortuis promiserunt, et quasi ad opus ipsius signando, unam auriculam absciderunt. Et ecce mira Dei potentia dicti porci ipsa die, multis cernentibus et mirantibus, sani et incolumes revixerunt.

67 Item ii Idus Januarii dominus Rogerus de Mortuomari s habuit unum falconem, qui apud Drompton juxta London jactu lapidis tam grave vulnus accepit in capite, quod, ipso capite conquassato, oculus ejus dexter excussus a loco suo debito exterius dependebat, et tum mortuus ab omnibus putaretur. Ipsum Thomæ pontifici mensurarunt, et seorsum in loco secreto dimittentes, eundem die proxima subsequente sanum et incolumem reppererunt, sicut juraverunt dominus Rogerus prædictus et ipsius familia ad tumulum Viri Dei in festo Inventionis S. Crucis anno Gratiae millesimo ducentesimo nonagesimo. Item ipso die, videlicet secunda Idus Januarii, Joannes, dictus Gran, de Tikeswelle in comitatu Harksire * Saresburiensis diocesis, de quadam arbore cecidit a tam alto, ut quasi toto corpore conquassatus crederetur ab astantibus expirasse; accedentes tamen Joannes, dictus Barkulle de Farndon, Walterus Alith, et Ricardus Ballus de eadem, ipsum servo Dei Thomæ pontifici mensurarunt: quo facto, statim, qui ceciderat, oculos suos aperuit et revixit per potentiam summi Dei. Hoc juraverunt tres viri prædicti in Herefordensi ecclesia vii Idus Maii anno supradicto.

68 Item circa idem tempus juvenis quidam, Joannes nomine, dictus Hoket de Denham in comitatu de Boking t Lincolnensis diocesis, paralytico morbo percussus a duobus annis et amplius, in tantum, ut omnia membra ejus ab umbilico et deorsum quasi mortua et insensibilia redderentur; cum per amicos fuisset Thomæ pontifici mensuratus, statim cœpit melius se habere; quod percipientes amici ipsum ad Viri Dei tumulum perduxerunt, et ibidem adhuc debilem duobus podiis u gradientem miserabiliter dimiserunt; sed post amicorum suorum recessum modico tempore subsequente ipsum respexit Altissimus oculo pietatis, per merita Servi sui ipsi largiens in omnibus membris corporis sui sanitatem, ita ut totus sanus ad propria cum gaudio remearet, podiis derelictis ad tumulum Viri Dei.

69 Item ii Kalendas Martii Juvenis quidam, nomine Willelmus, dictus Mercator de Helston in comitatu Cornubiæ x Exoniensis y diocesis, fuerat furiosus antea per duos annos et menses sex, cui amici dixerunt: Cogita de beato Pontifice Herefordiensi, et Domino concedente, recipies sanitatem. Quibus ille illusorie sic stulte respondit: Cogito quidem, quod talis est ille Sanctus, qualis est ille Simon de Monte forti, quem Sanctum etiam nuncupastis, qui apud Oveshram z est sepultus. Vix sermonibus hiis finitis, somnum cœpit, in quo sibi apparuit, ut juravit, Episcopus indutus episcopalis indumentis, stans pulcherrime coram ipso, et ipsum alloquens sub hac forma: Amice, noli amplius illudere Servis Dei tuis sermonibus imperitis. Et hiis dictis, signavit eundem signaculo sanctæ Crucis, et statim disparuit, ipso signato: ipse vero, qui fuerat furiosus, protinus ipsa die plenam consecutus est, largiente Domino, sanitatem per merita Servi prædicti.

70 Circa idem tempus venit ad tumulum Viri Dei

D
* an procura-
tori?

r

falconem gra-
viter læsum,
et virum e
lapsu mori-
bundum facit
incolumes;

s

E

* an Hant-
Shire?

sanat paraly-
ticum.

t

F

ac alterum
furiosum,
prius amice
corruptum,

x

y

z

sex viros,
Dei sumpto toxico,

A
servat incolu-
mes,

aa

bb

puellam jam
quarto die
mortuam re-
suscitat.

cc

dd

ee

Dei juvenis quidam, Willelmus nomine de Wusput Herefordensis diœcesis, jurans, quod ipse cum tredecim sociis suis, secum a Terra Sancta reverentibus, in civitate Reatina aa, quæ ab urbe Roma non distare dicitur miliaria quadraginta, a quodam, qui ipsos ibidem hospitio susceperat, in legumine de ris bb facto venenum seu toxicum sumpsit tam forte, quod ipse et sui Socii universi, priusquam a prandio surrexissent, se tam graves et somnolentos sentirent, quod nullus ex ipsis alterum juvare potuerit, vel se ipsum. Sed tamen ex eis, videlicet dictus Willelmus, Hugo Pistor, Rogerus Camer, Henricus de Neuverk, Simon Cappells, Joannes de Ravenhul Herefordensis diœcesis, timentes, sibi mortem protinus imminere, se servo Dei Thomæ pontifici mensurarunt, et isti solummodo sunt protinus a toxico liberati, et per merita Servi Dei curati, cæteris octo Sociis, qui non fuerant, ut præmittitur, mensurati, toxico memorato intra tres dies a tempore gustationis illius extinctis.

71 Item xv Kalendas Aprilis venerunt Ricardus dictus Cissor, et uxor ejus de Villa de Ystelworth in comitatu Middelsex cc Londonensis diœcesis, ad tumultum Viri Dei, jurantes ibidem et in præsentia plurimorum, quod filia sua fuit submersa in fluvio, qui vocatur Brente dd, in quo jacuerat et latuerat per diem integrum naturalem; quam ipsi parentes ejusdem postmodum extrahentes, juxta littus fluvii super terram mortuam per tres dies integros cum tristitia magna servabant, non audentes corpus filiae suæ sepelire, donec videretur ab illo, qui ratione officii appellatur in Anglia coronarius ee, ad quem pertinet secundum legem regni modum et causam per infortunium morientium, seu etiam occisorum, inquirere, et quod inquisierit, regis justiciariis nunciare, ut sciatur, qualiter ipsa pax regni, quæ ad coronam regiam pertinet, conservetur, vel etiam infringatur. Cum autem coronarius memoratus vidisset ipsam defunctam, ecce quædam mulier de vicinis advenit, asserens coramstantibus tunc ibidem, quod nocte proxima præcedenti fuerat in somnis admonita, quod puellam mortuam suprascriptam servo Dei Thomæ pontifici Herefordiæ mensuraret. Hæc ergo audacter accessit ad funus, et puellam mortuam mensuravit, secundum quod sibi fuerat revelatum, et protinus aqua cœpit a corpore abundanter effluere sine adminiculo cooperationis humanæ, et ipsa puella statim revixit per potentiam summi Dei ad invocationem auxilii Servi sui prædicti.

ANNOTATA.

C ■ In apographo nostro præmittitur : Hic incipit annustertius, scilicet a translatione facta anno 1287, die 3 Aprilis.

b Ita habet apographum nostrum : sed an recte? Ego quidem nullum hujus nominis comitatum novi.

c Warwick-Shire comitatus Angliæ est, cujus caput Warvicum civitas, Warwick vulgo appellata.

d Idem miraculum etiam supra datum est.

e In Monastico Anglicano tom. I, pag. 853 inter cænobia Ordinis Cisterciensis recensetur Brueria abbatia in agro Oxoniensi, fundata anno mclxvii.

f Caves Gallis sunt magna vasa e lignis compacta, in quibus ex uvis vina exprimunt.

g Hoc ipsum est, opinor, quod tom. II Monastici Anglicani pag. 452 inter cænobia Ordinis S. Augustini refertur, diciturque Hospitale S. Johannis de Brugwalter, positum in agro Somersetensi.

h Gasco Gallice Garçon, hic servum significat.

i Vasconia, Gallice la Gascogne, provincia regni Galliæ est inter Oceanum Aquitanicum, Garumnam flumen et Pyrenæos montes extensa.

k Eduardum Angliæ regem, quem alii ejusdem nominis primum, alii 3 vel 4 appellant, anno, de quo hic agitur, 1288 in Gasconia fuisse, etiam Nicolaus Trivettus in Chronico testatur.

l Oxoniensis, vernacule Oxford-Shire, comitatus in Anglia aliquot proprios comites ex familia de Octobris Tomus I.

Vere memorat Camdenus in descriptione ejusdem comitatus.

m Bangorium vel Bangoria, vulgo Bangor, Angliæ civitas est in Wallia, in comitatu Snaudoniæ seu Arvoniæ, Anglis Caernarvon-Shire dicto, episcopatum habens sub metropoli Cantuariensi.

n Sape laudatus Camdenus Genevillos inter illustres Hiberniæ familias reponit.

o Conventria, incolis Conventre, Angliæ civitas est in comitatu Warwicensi; ejus episcopatus, Cantuariensi suffraganeus, Lichfeldiensi sedi unitus est.

p Trestellus, forte ab Anglico Trestle, est tripes fulcrum tabulam mensæ sustinens. Galli simile fulcrum etiam Treteau seu Treteau appellant.

q Tom. I Monastici Anglicani pag. 538 invenio prioratum Wottonam, alias etiam Wotten-waden nuncupatum; diciturque ibidem situs in agro Warwicensi, esseque cella abbatiae de Conchis in Normannia. Quapropter cum mox infra fiat mentio procuratoris abbatis et conventus de Conch, putem, istam cellam hic designari.

r Id est, Conchensis in Normannia.

s Camdenus in catalogo illustriorum familiarum Angliæ barones de Mortuo mari vernacule de Mortimer nominat.

t Opinor, legendum esse de Buckingham, qui unus e comitatibus Angliæ est.

u Id est, fulcris subalaribus.

x Cornubia, vulgo Cornwall, comitatus Angliæ est.

y Exonia, olim Isca et Isca Danmoniorum, nunc vulgo Excester, Angliæ civitas episcopalis est in comitatu Devonix, sive Den-Shire, archiepiscopo Cantuariensi suffraganea.

z Lege Evesham vel Evesham, quod oppidum Angliæ est ad Avonam fluvium in comitatu Wigornensi. Igitur Simon ille de Monteforti fuit comes Leicestriæ et senescallus Angliæ, qui rebellionem suam nomine reipublicæ restituendæ prætexens, arma in dominum suum Henricum III Angliæ regem movit, et adversus ejusdem exercitum pugnans anno 1265 apud prædictum oppidum Evesham cum suis cæsus et occisus est.

aa Reate, Italix nunc Rieti, ditionis Pontificiæ civitas episcopalis est in Umbria, in confinio regni Neapolitani et Aprutii Ulterioris, quadraginta miliaribus Roma in Septemtrionem distans.

bb Ris vox Gallica, Latine oryza. Per legumen autem pulmentum hic indicatur.

cc Midlesexia, vulgo Middle-Sex, comitatus Angliæ est, in quo situm est Londinum, urbs primaria et totius regni caput.

dd Is fluvius in eodem comitatu prope oppidum Great-Brentford in Tamisim illabitur.

ee De Coronariis Angliæ etiam supra actum est. F

CAPUT V.

Alia miracula eodem anno mcccxc per Sancti patrocini impetrata.

I Item ii Kalendas Aprilis anno Gratiae millesimo ducentesimo nonagesimo tunc die Parasceve a, quædam mulier, nomine Alicia la Waleys, de Bibenton in comitatu Staffordiensi, Conventrensis et Lichefeldensis diœcesis, habebat manum contractam et brachium a tribus annis et mensibus sex, in tantum, ut ipsum tam fortiter lateri adhereret quasi infixum, ut ab illo loco non posset aliquo artificio amoveri, nisi brachium frangeretur, per merita Viri Dei plenam consecuta est a Domino sanitatem. Et hoc probatum est et per homines fide dignos civitatis Herefordiæ et etiam alios, qui ipsam viderunt contractam, et postquam restituta fuerat sanitati, aperte viderunt locum lateris concavatum ex adhæsione diutina brachii memorati corporis mulieris infirmæ. Item vii Kalendas Maii anno proximo supradicto quædam mulier, nomine Alditha Page, de Penetris in comitatu Staffordiæ Conventrensis et Lichefeldensis diœcesis, venit ad

Mulier contracta, et altera alia infirmitate affecta.

6

77 tumultum

EX PROCESSU
CANONIZ.

b

aliique in ma-
ri periclitan-
tes a Sancto
liberati.

* i. e. illi

B

Viro cæcitas,
alteri mutum
linguæ subla-
ta.

c

C

Duo paralyti-
ci, et mortuus
creditus sana-
ti.

tumulum Viri Dei, asserens coram multis, quod per duos annos et menses sex fuerat tam debilis et infirma et viribus totius corporis destituta, quod vix spatium miliaris unius per diem integrum gradiendo potuit peragere. Sed cum se visitare personaliter Viri Dei tumulum promississet, et ipsum iter fuisset aggressa, subito tam sana et incolumis est effecta, quod una cum aliis, causa devotionis euntibus ad tumulum memoratum, dietam *b* integram peregrinis hujusmodi consuetam perficere potuit, propriis pedibus ambulando per auxilium Servi Dei.

73 Item die et anno prædictis vir quidam, Willelmus nomine, dictus Touy, mercator de Bristol, juravit ad tumulum supradictum, se fuisse in quadam navi, dicta Mariett, cum aliis, qui, cum a terra Hybernia, versus Bristol, navigare cœpissent, circa mediam noctis horam orta subito sævissima tempestate, versus quamdam ripam ita ferebantur in præceps, quod, si in ipsam cum hujus impetu impegisset, absque dubio ipsa navis cum hominibus et rebus omnibus, quas ferebat, naufragio deperisset; et cum nautæ in tanto periculo constituti se juvare non possent, ad Servi Dei suffragium confugerunt, sibi * navem argenteam promittendo, si Deus eosdem amore ipsius ab hujus periculo eripere dignaretur. Et hoc facto, ipsos naufragio liberavit clementia Salvatoris per merita Servi sui, et ad portum optatum cum prosperitate perduxit; unde et navem argenteam, quam promiserant, die notata proxime superius devotissime obtulerunt ad tumulum Viri Dei.

74 Item xiii Kalendas Maii venit vir quidam, nomine Nicolaus dictus Mon, scilicet filius Philippi Mon, de Direwode in Hybernia, et cum eo Nicolaus Harpe de Drohada et Galfridus, dictus Paliner de Neueton, ad tumulum Viri Dei, jurantes, quod dictus Nicolaus Mon in mari Græco versus Terram Sanctam cum aliis navigando per xv dies visum amiserat oculorum, et cum ipsi socii peregrinationis ejusdem oblationem Servo Dei vovissent pro cæco unum sterlingum *c* super ejus oculis excæcatis plicassent, continuo visum recepit per merita Servi Dei prædicti. Item iv Kalendas Maii vir quidam, nomine Rogerus, filius Joannis de Castelfrom, qui Rogerus manet in parochia de Chirkestok juxta Chireburn, Herefordensis diocesis, ad tumulum Viri Dei coram multis juravit, quod gravi infirmitate sub lingua in tantum fuerat molestatus, quod tumor, qui acciderat, ex dolore, sic os ejus impleverat excrecendo, quod fere suffocatus amiserat usum loquendi; et cum hoc percepissent, qui compatiētes adstabant, ipsum verisimiliter arbitantes protinus moriturum, pro sanitate et vita ipsius meliorem vaccam, quam tunc habuit de duabus, quas tantum inter bona habebat, Dei Famulo promiserunt, et ipsam vaccam usque ad ægroti præsentiam deduxerunt. Qua visa, ratificavit, prout potuit, quod ipsi fecerant pro eodem; et ecce, continuo ruptus est tumor, quem habebat sub lingua, et egrediente materia morbi sui, cœpit loqui et infra paucos dies restitutus est congruæ sanitati per merita Servi Dei, et vaccam, quam promiserant, obtulit dicta die.

75 Item vii die Junii mulier quædam, Alicia nomine, de civitate et diocesi Wigornensi, accessit ad tumulum Viri Dei, probans per testimonium fide dignum, quod in dextro brachio suo spasimo seu paralyti per quadraginta dies et amplius sic erat percussa, quod nihil virium remansit in brachio; unde nec per ipsum quidquam potuit operari. Sed cum brachium antedictum Servo Dei mensurari fecisset, restitutum est illico pristinae sanitati per auxilium Viri Dei. Item circa idem tempus venit ad tumulum vir quidam, nomine Wasmey, filius David Blerin de S. Weynard, qui fuerat paralytico morbo percussus in tota sinistra parte sui corporis per tres menses et tres dies, in tantum, quod per nullum membrum partis ipsius, ut asseruit, potuit se juvare; sed cum amici ejusdem

ipsum Servo Dei more solito mensurassent, subito restitutus est pristinae sanitati. Item iv Kalendas Junii Joannes, filius Rogeri de Fekenham, in comitatu et diocesi Wigornensi, in tam gravissima ægritudine laboraverat, quod ab omnibus ipsum videntibus diceretur certissime expirasse, et sic multorum judicio mortuus permanebat tanto temporis spatio, quanto possent communi passu quatuor miliaria ab homine peragrari: et cum super ipsum fuisset auxilium Viri Dei devotius invocatum, mox cum admiratione multorum vivificatus surrexit sanus et incolumis per suffragium Servi Dei.

76 Item quarto Nonas Junii vir quidam, nomine Galfridus, dictus Brut, de Tillach in Hybernia, venit ad tumulum Viri Dei, jurans, * cum aliis in quadam navi, dicta Nicolas, quæ erat Roberti Smeye de Ervelyn, cum pluribus sociis a Cestria *d* versus Hyberniam navigavit; et ecce, suborta subito ferocissima tempestate, ipse et alii in tantum periclitari cœperunt, ut, contractis instrumentis seu navis pluribus armamentis, omni humano auxilio destituti mortem timerent sibi protinus imminere; verumtamen inter pericula recordati sunt Viri Dei prædicti, ipsius auxilium invocantes et sibi * navem de cera devotius promittentes, si eos Altissimus amore ipsius a tam horribili periculo eripere dignaretur; et cum sic vovendo et orando clamarent, ecce venit ignis de cælo et super partem navis, quæ eminentior videbatur, quasi tres candelas cælitus destinatas accendit, quibus accensis, omnis fragor cessavit illius horribilis tempestatis, et facta est subito magna tranquillitas. Illi ergo homines cum vidissent hoc signum evidens clementiæ summi Dei, ostendentis merita Servi sui, deinceps prospere navigantes, et ipsum Deum laudantes, venerunt ad portum voluntatis eorum, et navem, quam promiserant, ad Viri Dei tumulum postmodum obtulerunt, scilicet iv Nonas Junii, ut superius est expressum.

77 Item Nonas * Junii vir quidam, nomine Galfridus Bidel, de Bliburn, in comitatu Suthfolk *e* Norwicensis *f* diocesis, juravit ad tumulum Viri Dei, quod equus quidam domini Edmundi de Mortuo mari, quem custodiebat apud Feireford, quadam infirmitate expirans, mortuus remanebat ab hora matutinali usque post nonam; et cum de hoc dolens, ipsum Dei Famulo mensurasset, in momento revixit ac statim totus sanus surrexit per auxilium Viri Dei. Item xvi Kalendas Julii vir quidam, Willelmus nomine, cognomento Gras, armiger de villa de Luston in comitatu Penebrok *g* Menevensis diocesis, juravit ad tumulum Viri Dei, quod tanto fuerat dolore dentium gravatus, quod magis optaret mori, quam vivere cum angustia tantæ pœnæ. Sed cum versus Herefordiam pro recuperando remedio per merita Servi Dei iter fuisset aggressus, confestim fuit a præfato dolore penitus liberatus; nam et dentes ejus, qui fuerant doloris occasio, sine artificio medicinæ ac punctura doloris per viam a gingivis suis facillime ceciderunt.

78 Item hoc tunc asseruit homo ille, quod filius præpositi sui manum *h* de la Huche oculum unum amiserat, sed cum pater ejus, præpositus videlicet memoratus, denarium unum plicasset super oculum excæcatum, et hoc denarium ad Viri Dei tumulum detulisset et redisset ad propria, invenit oculum sui filii sanitati pristinae restitutum. Item ix Kalendas Julii, hoc est, in vigilia S. Joannis Baptistæ, anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo, ducta est mulier quædam, Agneta nomine, dicta Noreys, filia Galfridi de Muchel Dene Herefordensis diocesis, ad tumulum Viri Dei, habens dæmonium, et illud erat mutum; nam cum ipsam multis angustiis et temporibus multo tempore antea infestasset, ipsam tandem per tres dies fecit obmutescere, quasi mutam. Sed cum ipsa mulier una cum aliis in oratione pernoctaret ad tumulum Viri Dei, vidit in somnis, ut asseruit præfata, quemdam virum tangentem et signo sanctæ Crucis signan-

navigantes
periculo nau-
fragii erepti.
* adde quod

d

* i. e. illi

E

Equo vita
reddita, dolor
dentium ab-
actus,
* Novis

e

f

g

F

oculus cura-
tus, expulsus
e muliere
dæmon.

h

tem,

A tem, ad cujus signationem dæmonium est ejectum, et locuta est libere ante muta, ac sana et incolumis est effecta per merita Servi Dei.

ablutum ma-
lum stomachi,

i

79 Circa idem tempus venit vir quidam nobilis, Joannes nomine, de Tudehram Herefordensis diocesis, ad tumultum Servi Dei, asserens coram multis, quod domina Joanna uxor ejusdem et magno tempore fuerat cruciata tanto tempore i cardiacæ passionis et indignatione vel abominatione oris seu orificii sui stomachi, annis scilicet quatuordecim, quod, si quando cibum debuit deglutire, hoc facere non potuit cum aliis discumbendo; sed necesse habuit ab accubitu surgere, et se huc atque illuc frequenter gradiendo movere et pectus tundere; alioquin nihil potuit de cibariis retinere. Sed cum Servo Dei fuisset more solito mensurata, protinus extitit ab omni infirmitate curata. Hoc autem miraculum est probatum ad tumultum antedictum xviii Kalendas Julii per dictum Joannem prædictum *, et per totam ipsius familiam, cum offerret imaginem ex occasione de cera factam ad similitudinem mulieris prædictæ una cum viginti solidis sterlingorum.

* prædictum
abundat

Duæ mortuæ
resuscitæ;

k

B

80 Item viii Idus Julii venerunt ad tumultum Viri Dei Philippus, filius Seykelet, Tanguster uxor ejus, de Rolveston in Yrchenefeld k, probantes, quod Tanguster prædicta infirmitate gravissima expiravit, et per magnum temporis spatium mortua jacuit; et cum ipsam Servo Dei devotius mensurassent astantes, et se illi dictus Philippus oblaturum vaccam unam pro ipsa promississet, protinus a mortuis resurrexit per infinitam potentiam Salvatoris; unde et vaccam, quam vir voverat, die prædicta arbo fideliter obtulerunt. Item xv Kalendas Augusti vir quidam, Thomas de la Ware nomine dictus, de Rolveston in comitatu de Somersete l, et uxor ejus, nomine Christiana, et multi alii fide digni solemniter probaverunt coram canonicis et aliis pluribus in ecclesia cathedrali Herefordiensi, quod una filia, quam habebant, Agnes nomine, mortua fuerat per sex horas diei; et cum omnia ad sepulturam ipsius necessaria præparassent, quidam ex circumstantibus valde compatiens tristitiæ amicorum, ad funus accessit, et Agnetem mortuam Deo et servo ejus Thomæ pontifici mensuravit; quo facto, statim ipsa revixit per merita Servi Dei prædicti.

altera saltem
credita mor-
tua, et alter
morti proxi-
mus, convales-
cunt.

C

81 Item vi Kalendas Augusti puella quædam, nomine Agnes, filia domini Willelmi de Gravuson militis, quæ erat in custodia domini Rogeri de Pullesdone, vicecomitis de Angleseya, tunc in parochia de Staves Conventrensis et Lichfeldensis diocesis, tam diu diversis infirmitatibus fuerat cruciata, quod tandem ab omnibus eam cernentibus credebatur verisimiliter expirasse. Quod advertens dominus Rogerus prædictus, gravi dolore turbatus, præsertim cum in absentia patris puellæ in sua custodia moreretur; unum denarium super corpus puellæ, quod mortuum æstimabat, plicando, se cum prædicta puella tumultum Viri Dei suis pedibus gradiendo visitaturum, promisit, si Deus vitam sibi * concedere dignaretur. Quo facto, ipsa puella, quæ credebatur defuncta, statim revixit, vel convaluit subito, per infinitam potentiam summi Dei. Item ix Kalendas Augusti dominus Joannes Carbonel et domina Margarita uxor ejus, Norvicensis diocesis, venerunt ad tumultum Viri Dei, et probaverunt ibidem, quod Thomas, filius eorundem, tam graves et alias inauditas infirmitates habuerat, quod spe vitæ sublata, mortem sibi * protinus imminere, timore horribili expectarent. Ipsum ergo Deo et Servo ejus prædicto voverunt, et imaginem argenteam pro eodem se oblaturus Thomæ pontifici, promiserunt. Quo facto, restitutus est æger continuo pristinae sanitati; unde et ipsi tunc imaginem argenteam, ut promiserant, obtulerunt.

* i. e. illi

* illi

m

82 Item iii Nonas Augusti mulier quædam, nomine filia Adæ, dicti le Skenner de Monemuth m, Herefordensis diocesis, quæ contracta fuerat antea

septem annis et totius sui corporis ab umbilico et deorsum viribus destituta, venit ad tumultum Viri Dei, et ibidem in oratione pernoctans: sibi * in somnis apparuit, ut juravit, vir quidam sibi, ut surgeret, imperans, et aquam tepidam in sinum suum * fundebat; et mox ipsa, quasi ex aquæ infusione prædicta, ab omni infirmitate curata, surrexit, laudans et glorificans ipsum Deum, et gratias referens Servo suo prædicto. Item vigesima quarta die mensis Junii anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo venit ad tumultum Servi Dei dominus Willelmus de Suillington, rector ecclesiæ de Gnimolston in comitatu Nottingham n, et cum in oratione ad Viri Dei tumultum pernoctaret, sibi in somnis vir unus apparuit, quærens ab illo hujusmodi quæstionem. Quare talem zonam habes? Et hoc dicens, sibi zonam unam ostendit auro purissimo adornatam, qua et circumcinxit corpus Willelmi prædicti, qui gravi ægitudine laboraverat ab octava die mensis Aprilis usque ad illam horam. Quo facto, vir ille disparuit, et Willelmus prædictus ex eadem hora restitutus est integræ sanitati per auxilia viri Dei Thomæ pontificis, sicut fideliter credidit et juravit. Quam periculosa vero ægitudine laboraverat memoratus Willelmus, perhibuit testimonium discretus vir magister Simon de Gandavo, archidiaconus Oxoniensis o.

EX PROCES-
SUS CANONIZ.
Mulier con-
tracta, vir
travi morbo
ad Sancti tu-
mulum libe-
rantur,
* illi
* ejus

n

83 Item circa idem tempus dominus Robertus de Suillington, canonicus Lincolnensis, quamdam subitam passionem habebat in corpore, quæ ipsum tam graviter affligebat, quod omnes ipsum videntes eundem crederent in proximis moriturum. Quod perpendens Willelmus superius nominatus, nepos videlicet Roberti infirmi, vovit Deo et Servo ejus prædicto, quod in pane et aqua omni sexta feria jejunaret, donec pro recuperanda sanitate dicti Roberti Servi Dei tumultum Herefordiæ visitasset; et ecce, voto emisso, statim restitutus est æger pristinae sanitati. Item idem Willelmus juravit ad tumultum Viri Dei, se habuisse quemdam falconem, qui simul quum infirmitates habuerat incurabiles secundum omne iudicium in his expertorum; sed cum falconem infirmum Thomæ pontifici mensurasset, sanitatem recepit. Juravit etiam idem Willelmus, quod multa alia beneficia sibi ipsi miraculose præstiterat ipse Deus per merita Servi sui prædicti, quorum causa devotus sibi * esse voluit, et debuit in perpetuum, ut promisit.

o
item vir et
falco.

E

84 Item prima die mensis Septembris aderant quidam ad tumultum Viri Dei, inter quos erat Willelmus, dictus de Hara, narrator in banco domini regis p, asserentes, præstito juramento, quod vir quidam, nomine Ricardus de Gosefelo, similiter narrator in banco, habuit duos filios, quorum unus tantum habuit dolorem in capite, quod sensum naturalem amittens freneticus appareret. Cumque dolor horribiliter cresceret, pater ipsius et omnes astantes pro certo credebant, ipsum protinus moriturum. Ipsum ergo Servo Dei mensurarunt astantes; cujus meritis statim restitutus est pristinae sanitati; nec mora, et ecce alius filius viri prædicti, et frater sanati similem angustiam per omnia pati cœpit: quo similiter mensurato, statim perfectam sanitatem recepit per auxilium Viri Dei. Item ipsa die, prima die Septembris venit ad tumultum Viri Dei vir quidam, nomine Joannes de Warewik, Wigornensis diocesis, dictus Cissor, asserens, quod, dum Parisiis moraretur, fluxum ventris et multas alias infirmitates gravissimas et quasi antea inauditas habuerat; cumque magno tempore ab his curari non posset, ipsum amici ejus mensurarunt Parisiis Servo Dei prædicto; cujus meritis ab omnibus infirmitatibus memoratis mox fuit cælitus liberatus.

* i. e. illi
Alii aliis infir-
mitatibus

p

F

85 Item viii Idus Septembris venit ad tumultum Viri Dei vir quidam, nomine Alanus, dictus de Fflor, de Warewik Wigornensis diocesis, asserens, se mense uno hydropico morbo fuisse vexatum, cujus morbi materia postmodum ad caput ascendente, sensum naturalem amisit per violentiam dicti

liberati, uti et
equus graviter
vulneratus.

IN PROCESSU
CANONIZ.

dicti morbi. Cumque sibi subveniri non posset auxilio medicorum, utpote morbo incurabili per naturam, ut præmittitur, laborantium, ipsum Servo Dei mensurarunt astantes, et restitutus est quasi subito pristinae sanitati per auxilium Viri Dei. Item xi die mensis Septembris venit ad tumulum Viri Dei miles quidam, nomine Robertus de Keynis, de Middelton in comitatu de Buckingham Lincolnensis diocesis, affirmans, se habuisse equum unum, cujus ventrem ferrum acutum tam lato vulnere perforaverat, ut suis visceribus patefactis, intestina ipsius caderent super terram. Cumque illi nullo posset medicamine subveniri, accurrens unus de familia militis memorati, et unum plicans denarium ultra equum pro sanitate ipsius, Thomæ pontificis auxilium imploravit: quo facto, equus prædictus cito restitutus est integræ sanitati.

et alia anima-
lia sanata.

86 Item eodem die et loco asseruit dictus miles, quod ipse habuerat nisum unum, quem taliter conculcaverat canis unus, quod unam alam illius confrugerat; et cum mortuus vel semper inutilis putaretur, plicari tamen fecit unum denarium super eum pro ipso, suppliciter invocans auxilium Viri Dei: quo facto, ipsum in quadam camera collocavit, et eundem in crastino sanum et salvum recepit per auxilium Viri Dei. Item hoc etiam asseruit dictus miles, quod, cum quædam bestiola, quam Gallice vocant Leyrum *q*, multum similis mustellæ, cujus est inter alias proprietas naturaliter multum dormire, fuisset a casu sub pede cuiusdam hominis venientis attrita, ac per eundem hominem, ejus speciei bestiolam penitus ignorantem, in parietem, qui proximus fuerat, fortiter jactaretur, et verisimiliter mortua putaretur, accessit quædam mulier, quæ ipsam bestiolam educaverat, et voce flebili oblationem Servo Dei promisit, si bestiolæ, quam habuerat in deliciis, vitam impetrare a Domino dignaretur. Quo facto, mortuam, ut putavit, bestiolam in sinum suum reposuit, et satis cito ipsam inde sanam retraxit per merita Servi Dei.

Quidam e
morbo, alter
e lapsu peri-
clitantes con-
valuerunt,

87 Item viii Kalendas Octobris vir quidam, nomine Joannes, dictus Duc, de Winton, in comitatu Warevik, Wigornensis diocesis, et uxor ejus, Matilda nomine, venerunt ad tumulum Viri Dei, et probaverunt ibidem, quod quidam filius eorum, Henricus nomine, tam graviter fuerat infirmatus, quod ex vehementia morbi sui, tanquam protinus moriturus, visum omnino perdiderat oculorum. Sed cum eundem Thomæ pontifici mensurassent, restitutus est continuo pristinae sanitati per auxilium Viri Dei. Item circa idem tempus contigit, quod quidam puer, nomine Robertus, filius Willelmi, dicti Knoston de Ticiford in comitatu Leycestriæ, Lincolnensis diocesis, tam horribiliter super glaciem cecidit, quod collum ejus retrusum videbatur in corpus, quod vix inde modicum exterius appareret; unde et mortuus ab omnibus astantibus credebatur. Cumque amici ejus ipsum Servo Dei devotius mensurassent, puer statim sanus surrexit per auxilium Viri Dei.

alii erepti pe-
riculo in ma-
nus piratarum
incidendi.

88 Item circa idem tempus vir quidam, nomine Galfridus, dictus Page de Bristoll, cum aliis septemdecim sociis erat in quadam navi, quæ diversis mercimoniis erat onusta, cum qua a Normannia versus Hyberniam navigarent; et ecce quatuor viginti piratæ, vel plures, in quadam galea *r* ad spoliandum navem, et nautas trucidandos, ipsis appropinquabant; et cum viderent, qui erant in navi, quod dictis piratis humana fortitudine resistere non valerent, ad devotæ orationis tutissimum refugium confugerunt, omnipotentem Dominum lacrymando et flexis genibus deprecantes, ut eos amore servi sui Thomæ præsulis memorati ab insultibus illorum hominum perversorum defendere dignaretur; et Servo Dei oblationem unanimiter promiserunt. Quo facto, piratæ, qui jam fuerant juxta illos, quasi horribili timore percussi divinitus, ut verisimiliter apparebat, veloci remigio aufugerunt ab illis. Nautæ vero prædicti, se vi-

89 Item xvii Kalendas Octobris venit ad tumulum Viri Dei Joannes de Frenyngham, asserens, quod falconem unum habuerat, qui per magnum spatium temporis mortuus fuerat; sed cum super ipsum mortuum, invocato auxilio Viri Dei, plicasset unum denarium, ut est moris, statim revixit, et hujusmodi miraculi testes fuerunt dominus Robertus de Seyntler et familia ejus tota. Item Kalendis Octobris vir quidam, nomine Adam Smyth de Sponley in comitatu Solopis *s* Herefordensis diocesis, et uxor ejus venerunt ad tumulum Viri Dei, probantes, quod filiam habuerant mortuam per diem naturalem; sed cum funus ipsius Servo Dei more solito mensurassent, et votum vovissent pro resuscitatione illius, statim a mortuis resurrexit.

Falconi et
puella vita
reddita:

90 Item iv Nonas Octobris Nicolaus, dictus Bon, habitans in parochia Omnium Sanctorum de Bristoll, venit ad tumulum Viri Dei, probans, quod tam gravi ægitudine laboraverat, quod omni membrorum suorum, excepto capite, viribus destitutus xxxv diebus extiterat; sed cum oblationem Servo Dei devotius promississet, statim restitutus est pristinae sanitati per auxilium Viri Dei. Item xiv Kalendas Novembris Henricus de Stroperi, de familia domini Gilberti de Gannt *t*, in comitatu Oxoniæ tam forti acuta ægitudine laboraverat sex diebus, ut crederetur certissime die septima moriturus. Cumque ipsum mensurare voluissent astantes Sanctis diversis, dicebat illis dominus Gilbertus prædictus: Nunquid nostis, quantum diligere consuevit iste infirmus illum Dei famulum Thomam, quondam Herefordensem episcopum? nunc igitur ipsum illi devotius mensurate. Quo facto, statim ab omni angustia liberatus est æger, et subito restitutus pristinae sanitati per auxilium Servi Dei.

infirmi ad
extrema re-
ducti, subito
convalescunt:

91 Item v Kalendas Novembris Joannes de Lindan, et uxor ejus Alicia, in comitatu Lincolnensi, venerunt ad tumulum Viri Dei, probantes, quod mulier supradicta tam forti ægitudine laborabat, ut, quasi paralytico morbo percussa, in brachiis et manibus nihil sentiens, viribus omnium membrorum sui corporis sub zona caruerat mensibus fere duobus. Et cum ei nullo potuisset medicali remedio subveniri, supervenit vir quidam, qui antea fuerat causa devotionis et orationis ad tumulum Viri Dei, et ipsam Servo Dei, sicut solet fieri, mensuravit; cujus meritis sanitatem pristinam recepit divinitus mulier memorata. Item iii Idus Novembris Robertus, dictus Cloterbo de Pireton Actewyle, et socii ejus quam plures navigantes in quadam navi, quæ vocatur navis S. Leonardi, impulsu gravissimæ tempestatis in tale periculum inciderunt, quod navis ipsa super quamdam rupem sic fixa resedit, quod nullo humano ingenio potuit amoveri. Quod videntes viri prædicti, navem ipsam Dei Famulo mensurarunt: et ecce, statim hoc facto, affuit illis miseratio summi Dei; nam rupes illa miraculose scissa per medium viam navi et nautis securam præbuit recedendi, et omne damnum et periculum evadendi per auxilium Viri Dei.

simile mulieri
contigit: na-
vigantes mi-
rabiliter ser-
vati.

92 Item iv Nonas Decembris nobilis vir dominus Willelmus de Breuse *u* et uxor ejus cum sua familia, multis præsentibus, venerunt ad tumulum Viri Dei, probantes per plurimos fide dignos, quod juvenis quidam Willelmus, dictus Crawe, de Guer in terra et dominio domini memorati, vi Kalendas Decembris fuerat suspendio finaliter condemnatus: quod audiens juvenis memoratus ad Servi Dei auxilium devote confugit, orans, ut sibi ab Altissimo impetraret longius spatium pœnitendi, et mores suos in melius commutandi, et unum denarium Servo Dei fecit plicari; et ecce, cum ministri, ad ejus suspendium deputati, ipsum nihilo-

Juvenis e
patibulo ter
suspensus,
u

minus

CAPUT VI.

EX PROCES-
CANONIZ.*Miracula continuata annis MCCXCI et
MCCXCII.*

A minus suspendissent, statim rupto vinculo, quo pendebat, ad terram decidit semivivus : et cum iterum ipsum suspendissent, in brevi tempore lignum transversale patibuli in sui medio est contractum, et sic ad terram cecidit tunc mortuus, ut dicebant.

et jamjam
sepeliendus,
servatus in
vivis.

95 Ministri tamen funus levantes, ad summam unius postis patibuli horribiliter tertio suspenderunt, et circa ipsum cum magna multitudine hominum expectabant, donec de morte ipsius essent certissimi, et tunc ipsum pendentem in patibulo dimittentes, omnes ad propria redierunt. Post hoc autem accesserunt amici illius suspensi ad dominum memoratum, et petierunt licentiam deponendi et sepeliendi corpus ipsius; qua obtenta, et ipso deposito, et ad sepulturæ foveam deportato, cum illum sepelire cœpissent, subito cum multorum admiratione revixit, et manus ac pedes ad se retrahens cœpit loqui; et cum interrogaretur a multis, qualiter revixisset, aperta voce respondit, dicens : Meritis beati præsulis Thomæ de Cantilupo confiteor vitam meam mihi esse ab Altissimo restitutam. Quibus verbis auditis, omnes, qui ad hoc spectaculum aderant, Deo et Servo ejus prædicto devotissimas gratias persolverunt x.

x

B

ANNOTATA.

a Recte; nam dicto anno Christi 1290 Pascha incidit in diem 2 Aprilis, ac proinde secundo Kalendas, sive pridie ejusdem mensis, seu die 31 Martii, erat Parasceve.

b Id est, spatium itineris unius diei.

c Moneta Angliæ est, vulgo sterling dicta.

d Cestria, incolis Chester, civitas Angliæ est in cognomini comitatu, cujus est caput, condita ad æstuarium fluminis Dæx, ex quo frequens trajectus in Hyberniam est.

e Suffolcia, vulgo South-Folke seu Suffolke, comitatus Angliæ est.

f Norwicum vel Nordovicum, indigenis Norwich, civitas Angliæ est in comitatu Norfolkæ, habetque episcopatum sub metropoli Cantuariensi.

g Penbrock comitatus Angliæ est in Wallia Meridionali, cujus caput est urbs Penbrochium, Penbrock similiter vocitata.

h Hæc vox vitiosa est, pro qua videtur substituentum nomen proprium viri.

i Inepta est hæc phrasid ac forte luxata.

k Lege Irchenfeld, de quo infra redibit mentio.

l Somerset-Shire seu comitatus Somersettensis, unus e comitatibus Angliæ Meridionalis est.

C

m Monumethia, vernacule Monmouth, urbs Angliæ est, caputque comitatus ab illa Monumethensis, vulgo Monmouth-Shire appellati.

n Nottinghamia, incolis Nottingham-Shire, comitatus Angliæ est, cujus primaria civitas pariter Nottinghamia appellatur.

o Oxonium vel Oxonia, Anglice Oxford, civitas Angliæ est in sui nominis comitatu, estque episcopalis sub metropoli Cantuariensi.

p Narrator est causarum patronus, quem advocatum solemus appellare; bancus vero regius, supremum in Anglia post Parlamentum tribunal. Vide, si lubet, Cangium et Spelmannum in Glossariis suis.

q Lege Liron, alias Loir, rat Liron, et Lerot, Latine Glis Alpinus.

r Galeæ velocis cursus naves sunt.

s Designatur Salopia, Anglice Shropp-Shire.

t Forte Legendum de Gaunt, de qua illustri familia vide, si lubet, Camdenum in descriptione comitatus Lincolnensis pag. 402.

u Alibi vocatur de Brewes.

x Hæc ipsa suspensi resuscitatio vel conservatio in vita pluribus, sed cum aliqua adjunctorum varietate exposita supra est in Parte I Miraculorum a num. 77.

Item xix die mensis Januarii a venit ad tumulum Viri Dei vir quidam, nomine Walterus, filius Henrici Philippi, serviens Reginaldi de Ledelawe, per sacramentum suum affirmans, quod filius domini sui prædicti, nomine Robertus, in tantum acuta ægritudine gravabatur, quod ab omnibus credebatur protinus moriturus. Pater vero ipsius plurimum de hoc dolens, servo Dei Thomæ pontifici mensuravit eundem mira devotione, promittens nisi unum se omnibus annis vitæ illius Servo Dei fideliter oblaturum, si Deus vitam sui filii custodiret per merita Viri Dei prædicti. Et ecce sanitati restitutus est quasi subito æger ille per misericordiam Salvatoris. Item iv Kalendas Februarii venit ad tumulum Viri Dei vir quidam, nomine Menric de Arwistly in Wallia, serviens domini Oweni, domini de la Pole, jurans, quod tam gravi infirmitate lateris laboraverat, quod multo magis mori, quam vivere affectaverat; in tanta tamen angustia constitutus bovem unum pro obtinenda sui lateris sanitate se oblaturum Servo Dei, promiserat; et ecce, hoc facto, subito fuit homo ab omni angustia liberatus per merita, ut asseruit, Viri Dei.

Morbundus,
et alter gravi-
ter e latere
laborans

u

95 Item iii Idus Martii vir quidam, nomine Paganus, aurifaber de Glovernia Wigornensis diocesis, juravit ad tumulum Viri Dei, quod tantum habuerat dolorem in renibus, quod mori credebatur absque mora; sed, cum mensuratus fuisset Servo Dei prædicto, restitutus est illico sanitati. Item vi Idus Aprilis vir quidam, nomine Robertus Rolws, de Staveley Herefordensis diocesis, juravit ad tumulum Viri Dei, se habuisse quoddam jumentum, quod visum omnino amiserat per hebdomadam unam et amplius; sed cum ipsum Dei famulo mensurasset, visum recepit. Item xvi Kalendas Maii mulier quædam, nomine Rosa, uxor Walteri Boter, de Dunshulle Herefordensis diocesis, quæ fuerat quasi surda per annum, et surda totaliter antea per tres dies, pro recuperanda sanitate venit ad tumulum Viri Dei, et cum caput suum lacrymando et orando super tumulum Viri Dei paululum reclinasset, subito recepit auditum.

tertiusque o-
renibus subi-
to curati, ju-
mento visus.
surde audi-
tus.

96 Item xvi Kalendas Maii vir quidam, nomine Joannes, de civitate Winton, cum filia sua, nomine Cecilia, venit ad tumulum Viri Dei, probans ibidem, quod filia sua prædicta, quæ habuerat manus contractas et pedes per duos menses et amplius, et totum corpus tempore longo morbosum, restituta fuerat, quasi subito, integræ sanitati, invocato auxilio Viri Dei. Item iii Nonas Maii vir quidam, nomine Lucas de Snitton, in comitatu Salopsir, Herefordensis diocesis, juravit ad tumulum Viri Dei, quod, cum domus sua flamma horribili novies incepisset comburi ex incendio cujusdam domus vicinæ, ac idem Viri Dei auxilium invocando denarium unum plicasset, flexis genibus contra ignem, mira Dei potentia totus ignis subito est extinctus.

contractæ
membrorum
usus, redditi-
extinctum
incendium :
f

97 Item ii Nonas Maii quidam vir, nomine Laurentius, dictus Harant, de Gipwys, Norwicensis diocesis, et uxor ejus, nomine Mabilia, cum sua familia et aliis pluribus fide dignis probaverunt ad tumulum Viri Dei, quod dicta Mabilia gravi infirmitate consumpta spiritum exhalaverat, et mortua fuerat duobus diebus, completis etiam omnibus pertinentibus ad officium mortuorum in domo ipsius, supervenit vir quidam extraneus de partibus Herefordiæ, vidensque dominum domus et ipsius familiam magno dolore gravari, ipsis consuluit, ut modicum aquæ in quodam cippo * argenteo, quem tunc vidit a latere positum super scamnum ibidem, in nomine Salvatoris et servi ejus Thomæ pontificis, ipsorum auxilium invocando, pro resuscitatione ipsius funderent in os ejus : quo facto, ipsa defuncta statim revixit per infinitam potentiam summi Dei,

mortua revo-
cata ad vi-
tam,

* i. e. scypho

EX PROCESSU
CANONIZ.

b

*sanatus para-
lyticus, mens
phrenetico
restituta.*

c

*Puella a dæ-
mone, ut cre-
ditum est, diu
sollicitata,
vexataque,*

d

B

*tandem ad
Sancti tumu-
lum plane
incolumis
evasis.*

C

*Puero sanus
sensus, alteri
insuper loque-
la reddita:
clericus mori-
bundus*

** Salopia*

e f

Dei, et die prædicta ipsum ciphum argenteum cum aliis oblationibus devotissime obtulerunt ad tumulum Viri Dei prædicti *b*.

98 Item prima die Junii venerunt ad tumulum Viri Dei frater Walterus de Neuvent et socius ejus quidam confrater Ordinis S. Mariæ de Monte Carmeli de conventu Cestriæ *c*, asserentes, quod prædictus frater Walterus omnem vigorem sinistri brachii fere per dimidum annum amiserat, et cum unum denarium Servo Dei pro recuperanda sanitate asserendo plicasset, brachium ejus statim restitutum est integræ sanitati per auxilium Viri Dei. Item ix Kalendas Julii Gilbertus, dictus Croppe de Acle Picardi Herefordensis diocesis, adeo febri acuta fuerat fatigatus, quod freneticus effectus sensum amiserat naturalem; qui, dum oblationem, quam Thomæ pontifici voverat, ad ejus tumulum obtulisset, statim divina potentia sanitatem pristinam est adeptus.

99 Item quædam puella, nomine Christiana, filia Nicolai, dicti Nevenon, de Ingelthorp in Norfolkia *d*, Norvicensis diocesis, a dæmone quodam, ut creditur, incubo, per quinquennium fuerat sollicitata, et multipliciter fatigata, qui eidem multoties donativa diversa promisit, ut ipsum secum concumbere pateretur; sed ipsa hoc penitus renuens et abhorrens, ac Crucis signaculo muniens corpus suum, non obstantibus multis molestiis, tandem illæsa permansit. Quodam etiam tempore idem malignus spiritus duxit eam in quemdam locum amœnum, ubi plures mirabiles res conspexit, inter quas etiam unam mensam ornatam et multis generibus delectabilium ciborum refertam, qui ipsam, ut ex illis comederet, invitavit; sed ipsa perterrita et se more solito muniens signo Crucis, Dei adjutorium invocavit, per quod ab his illusionibus extitit liberata.

100 Sed ab eadem hora usque in quartum diem sequentem jacuit, quasi mortua sine motu: quo die, quasi a gravi somno evigilans, quæ sibi acciderant, enarravit, et tunc inventi sunt digiti manus ejus ita contracti, quod ipsa manus nullatenus potuit aperiri, et ipsa puella quasi in amentiam est conversa; quam tunc amici ipsius Thomæ, quondam Herefordensi episcopo, more solito mensurarunt, per cujus auxilium statim tam sensus, quam digitorum suorum rectitudinem cælitus est adeptæ. Sed cum tempore procedente dignas forsitan laudes suo non redderet Salvatori, digiti ejus iterum cœperunt contrahi. Quod quidam puer, frater illius puellæ, advertens, et de ejus angustia multum dolens, quemdam libellum, in quo matutinae et cæteræ Horæ, quæ de B. Maria dicuntur communiter, erant scriptæ, quem tunc forte in manu gestabat, inter palmam manus sororis suæ et digitos jam in parte contractos intrusit, quem ita fortiter tenuit sic inclusum, quod de manu ipsius nullo humano ingenio potuit amoveri. Quæ tandem lacrymans et contrita iv Nonas Julii venit ad tumulum Viri Dei, et ibidem orationi parumper insistens, digitorum suorum ibidem rectitudinem est adeptæ divinitus per auxilium Viri Dei, libello ibidem dimisso.

101 Item Nonis Julii quidam puer, Joannes nomine, filius Ricardi, dicti de Weh de Wolfres Lowe Herefordensis diocesis, qui per quinque hebdomadas sensu carens, sensum adeptus est naturalem ad tumulum Viri Dei, ipsius suffragio invocato. Item Kalendis Augusti Adam, dictus Barre, de Cans in comitatu Saloplii * Herefordensis diocesis, qui per quatuor hebdomadas intellectu caruerat et loquela, intelligendi scientiam et loquendi potentiam divinitus est adeptus ad tumulum Viri Dei. Item xv Kalendas Septembris aderant ad Viri Dei tumulum, referentes, quod quidam clericus, nomine Walterus, dictus Boton, de Cork Castell in comitatu de Dorlete *e* Sarr. *f* diocesis, tam graviter fuerat infirmatus, quod ab omnibus amicis et medicis credebatur protinus moriturus; cum igitur nullo posset juvari auxilio medicorum, sed quasi

mortuus crederetur, amici ejus præsentés ipsum D Viro Dei cum devotione magna voverunt.

102 Et ecce statim ipsis cernentibus apparebat more viventium se movere et ipsi infirmo, ut postmodum retulit, videbatur, quod quidam puer elegantis formæ ad se attulit quamdam cortinam, quam * lecti sui circuitum decenter composuit et suspendit; quem puerum sequebatur quædam fæmina splendidissimæ venustatis, caput ejusdam Episcopi portans in manibus reverenter, hæc dicens infirmo: Ecce caput B. Thomæ de Cantilupo, per quod recipies sanitatem, et his dictis, confestim evanuit; et ecce protinus supervenit quidam juvenis aspectu pulcherrimus, ducens Episcopum unum secum, sacerdotalibus vestimentis indutum, dicens infirmo: Huic Episcopo gratias age, cujus auxilio recipies sanitatem; et cum hoc dixisset, statim disparuit, et ipse infirmus protinus se invenit ab omnibus angustiis liberatum et sanum per merita Servi Dei.

103 Item iv Nonas Septembris venit ad tumulum Viri Dei Joannes Capellanus dictus, de S. Thoma de Bristoll, asserens, quod mulier quædam, Lucia nomine, de Bristoll, visum dextri oculi amiserat per sex menses, et votum faciens Viro Dei visum recuperaverat subito oculi memorati; et ideo per eundem præbyterum tunc misit unum oculum argenteum Servo Dei prædicto. Item vi Idus Septembris venit ad tumulum viri Dei Thomas de Ktobarewe, commorans cum domino Roberto, filio Paen, in comitatu Dorlet. Sarr. *g* diocesis, asserens, quod dominus memoratus habuerat quemdam falconem, qui mortuus fuerat ab hora prima diei usque ad horam vespertinam; et cum pro ipsius suscitatione oblationem Servo Dei vovissent, statim revixit. Item xii Kalendas Octobris venit ad tumulum Viri Dei Robertus de Plomtone de comitatu Nevon. *h*, Exomensis diocesis, probans per testes, quod quidam puer filius ejus, nomine Joannes, ætatis quinque annorum, ita habuerat deformiter articulos pedum suorum ad talos a nativitate contractos, quod claudus ab utero matris suæ gressu caruit, quasi contractus; sed cum denarius unus fuisset super pedes ejus devote plicatus, Viro Dei postmodum offerendus, statim cum multorum admiratione pedum et articularum rectitudine convenienti recepta, gradiendi potentiam est adeptus per auxilium Viri Dei.

104 Item ix Kalendas Octobris vir quidam, Joannes nomine, dictus Campeneis, et uxor ejus, nomine Agnes, et plures de familia eorundem, Wigornensis diocesis, probaverunt ad tumulum Viri Dei, quod puella quædam, nomine Alicia, filia eorundem, ætatis duorum annorum, cadens in profundum puteum fuit submersa, et mortua jacuit sic sub aquis tanto tempore, quanto posset miliare unum communi passu ab homine peragrari. Et ecce quidam presbyter, nomine Ricardus de la Hulle, capellanus videlicet domini Hugonis de Pleyci militis, casu vel Dei dispositione, ut verius creditur, supervenit, et puellam mortuam extraxit a puteo; quæ extracta jacebat mortua super terram per spatium temporis, quo duo milliaria possent ab homine, ut præmittitur, peragrari, et tum dictus capellanus corpus puellæ mensurando oblationem vovit Servo Dei pro resuscitatione ipsius in multorum præsentia, qui tunc concurrerant ad illud horrendum spectaculum. Quo facto, statim puella oculos aperuit et revixit per adjutorium Viri Dei *i*.

105 Item iii Kalendas Novembris Robertus de Wicumbe, clericus domini episcopi Dunelin *k*, quem vulgo crociarium *l* ejus vocant, asseruit ad tumulum Viri Dei, se talem et tantam inflationem per quinque hebdomadas in brachiis habuisse, quod se moriturum in brevi tempore credidit, eo quod sibi subveniri non posset per auxilium medicorum; sed quadam nocte, cum se Servo Dei vovisset, et post votum paululum obdormisset, evigilans postmodum se reperit totum sanum, nullo

*per mirabilem
visionem subi-
to sanatus.*

** adde per*

*Lusæ lumen
oculi, falconis
vita, puero
gradiendi fa-
cultas data.*

E

g

h

*Puella sub
aquis mortua
resuscitata.*

F

*Clericus gravi
brachiorum
malo, navi-
gantes peri-
culo naufragii
liberati.*

k

l

A nullo infirmitatis vestigio in suo corpore vel brachiis remanente, per auxilium Viri Dei. Item xiii Kalendas Januarii anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo primo venit ad tumulum Viri Dei Matthæus, dictus Cheven, de Barstaplo *m* in comitatu Devoniensi, Exoniensis diocesis, et cum illo quam plures alii jurantes, quod fuerunt in quadam navi diversis onusta mercimoniis, quæ nomine Sente-maritok dicebatur, et, dum a partibus Vasconiae venientes cum aliis navigarent, ecce suborta sævissima tempestate, periclitari cœperunt in tantum, quod decem naves, quæ cum illis portum exierant, juxta se viderunt submergi. Quod cum vidissent, Dei et servi ejus Thomæ pontificis auxilium cum clamore valido invocabant, voventes ei navem argenteam. Quo facto, sedata quasi subito tempestate, deducti sunt ad portum voluntatis eorum per auxilium Viri Dei *n*.

n
A latronibus graviter vulneratus, a Sancto apparente sanatur.

B 106 Item vi Idus Februarii vir quidam, nomine Robertus le Outiller, de Catculne in comitatu Staffordiæ, Conventrensis et Lichfeldensis diocesis, asseruit ad tumulum Viri Dei, quod, cum se, sicut mos est mercatoribus, causa lucri ad loca diversa transferret, incidit in latrones, qui spoliaverunt eum, et multis plagis mortiferis impositis, abierunt, ipso non solum semivivo, sed quasi mortuo derelicto, et sic jacuit quasi mortuus et a cirurgicis *** et medicis desperatus per diem integrum naturalem. Et tunc quidam amicorum ipsius ipsum Viro Dei voverunt, et mox sibi apparuerunt, ut postmodum retulit, dum sic jaceret quasi in extasi, rex unus et unus Pontifex, stantes juxta eum : et ipse Episcopus sic ei apertissime loquebatur : Ecce recuperabis protinus sanitatem, et postea ecclesiam istius regis Ethelberti *o* pedestris visitabis; et his dictis, ambo disparuerunt, rex videlicet et Pontifex memoratus, et ipse recepit integram sanitatem per merita Viri Dei.

** i. e. chirurgis*

cæco visus, contractæ membrorum usus concessus :

C 107 Item iv Idus Aprilis affuit ad tumulum Viri Dei Agnes, uxor Simonis Alrich, de Borefort in comitatu Oxoniæ, Lincolnensis diocesis, jurans, quod vir ejus Simon prædictus visum amiserat viginti diebus et amplius; et cum eundem vovissent Deo et Servo Dei, ipsa die visum recepit. Item ii Idus Aprilis mulier quædam, Cristiana Traynel de Wellesey in comitatu et diocesi Herefordensi, quæ ita contracta fuerat antea per duos annos, quod gradi non potuit, nisi cum, duobus podiis ascellis suppositis, cum urgeret magna necessitas, se moveret. Sic gradiens et contracta venit ad tumulum Viri Dei, ubi videlicet fuerat primo sepultus, et cum ibidem aliquandiu devotioni vacasset, subito recipere meruit integram sanitatem per auxilium Viri Dei, podiis derelictis ibidem.

Surdus auditum, mortua vitam, cæcus visum recipiunt :

C 108 Item v Idus Maii Joannes, dominus de Bokelinton in comitatu Wigornensi Herefordensis diocesis, venit ad tumulum Viri Dei, probans, quod ipsemet auditum amiserat per quadraginta et duos dies, et veniens ad tumulum Viri Dei subito recepit auditum per auxilium Viri Dei prædicti. Item eodem die, scilicet v Idus Maii, Philippus et Alicia, dicta Hangharath, de comitatu de Gardif *p* Landavensis diocesis, probaverunt ad tumulum Viri Dei, quod Alicia, filia Willelmi de Berkeley, fuerat mortua quasi per spatium horæ unius; et cum pro suscitatione ipsius amici ejus Servo Dei oblationem vovissent, vitam et sanitatem divinitus est adepti. Item Idibus Maii vir quidam Walterus, nomine Bernard de Lorteporte, in comitatu et diocesi Herefordensi, et uxor ejus, nomine Margarita, adduxerunt filium suum, nomine Walterum, infantem quasi anni unius cæcum, pro quo ad Viri Dei tumulum unum vitulum obtulerunt, ut visum recipere mereretur, qui cæcus antea fuerat septem diebus; cujus meritis statim visum recepit.

duo paralytici, et alter phreneticus sanati.

C 109 Item vii Idus Junii Joannes, filius Soreward, de Walnington in comitatu et diocesi Herefordensi, in dextra parte sui corporis paralytico morbo percussus, votum faciens Servo Dei, resti-

tutus est integræ sanitati. Item ii Idus Junii venit ad tumulum Viri Dei Galfridus, dictus Nehelon, de Lesne in comitatu Cancie *q* Cantuariensis diocesis, jurans, quod tam graviter fuerat paralytico morbo fere antea per duos annos in corpore toto percussus, quod nec se juvare potuit, nec assumpta cibaria in stomacho retinere. Sed cum fuisset Dei Famulo mensuratus, restitutus est cælitus sanitati per merita Servi Dei. Item vii Idus Julii aderant ad tumulum Viri Dei probantes, quod juvenis quidam, nomine Joannes Hok de Haben-hale, in foresta de Dene *r* Herefordensis diocesis, quasi arreptus a dæmonio in tantam insaniam vertebatur, quod circumstantes totis viribus nitebatur occidere. Sed cum parentes ejus et alii ipsum fortiter invitum tenerent, ac denarium super caput ejus Servo Dei voventes plicarent, protinus rectum sensum et intellectum, ipso auxiliante, recepit.

E 110 Item sub anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo secundo vii Idus Septembris ad tumulum Viri Dei fuit probatum, quod puer quidam, nomine Thomas, filius Thomæ Aubrey, de Bretonia Menevensis diocesis, tam gravi incommodo ægritudinis tenebatur, ut mori subito timeretur; qui, invocato auxilio Viri Dei, restitutus est pristinæ sanitati. Item vi Idus Septembris anno prædicto venit ad tumulum Viri Dei nobilis vir dominus Petrus Malorre miles, tunc justiciarius domini regis Angliæ, cum pluribus de sua familia, affirmans proprio sacramento et juramento suorum, quod ipse habuerat unum falconem, per grave infortunium violentiæ et læsionis occisum, qui mortuus jacuerat spatium duorum dierum et noctium, pro quo cum oblationem Viro Dei devotius promississet, ipsum resuscitatum et sanum recepit ac solito meliorem per merita Viri Dei.

E 111 Item v Idus Septembris anno eodem venit ad tumulum Viri Dei quædam mulier, nomine Juliana Walteri de Assethorne in comitatu Warewak *r* Wigornensis diocesis, jurans, quod per sex menses antea tam gravi cordis et corporis ægritudine fuerat continue cruciata, quod vix sex vel septem passus potuit ambulare, nisi per tempus quiesceret, et sic vires et anhelitum, labore modico quasi perditos, restauraret; sed cum, invocato auxilio Viri Dei, et emisso voto ipsum tumulum visitandi, iter cum peregrinis aliis incepisset, tam sana protinus est effecta, ut cum sanis dietas *s* integras faceret et compleret. Item eodem anno vii Kalendas Octobris mulier quædam, Eva nomine, dicta Knache de Ptreltowe in Irchenfeld *t* Herefordensis diocesis, juravit ante tumulum Viri Dei, quod filius, Gregorius nomine, in puteum quemdam ceciderat, in quo submersus et mortuus per spatium dimidii diei jacuerat; quem extractum de puteo Servo Dei secundum patriæ consuetudinem mensurarunt. Quo facto, mox puer ille revixit et sanus effectus est per merita Viri Dei.

E 112 Item anno eodem vii Kalendas Octobris Joannes, dictus Gunselin de Stanes Londonensis diocesis, et alii plures cum illo venerunt ad tumulum Viri Dei, et juraverunt ibidem, quod ipse Joannes tanta fuerat infirmitate gravatus, ut vicinus morti vel protinus moriturus ab astantibus crederetur; et dum sic quasi in extasi positus aliquandiu jacuisset, vidit dæmones horribiles et quam plures ad se accedere; et eundem laniando et trahendo per manus et pedes de loco ad locum, graviter conculcare *u*. Unde nimio, nec mirum, timore percitus Deum, ut potuit, instanter oravit, ut per merita servi sui Thomæ pontificis sibi in illo necessitatis articulo subveniret; et ecce, dum intra se devotius sic oraret, vidit Virum Dei ad se protinus venientem, qui caput ipsius infirmi suscepit in manibus, et cum diutius dicti dæmones decertassent cum ipso, quis magis dominaretur ægroto, tandem quasi circa auroram per auxilium Viri Dei omnes dæmones sunt fugati, infirmi capite in ipsius Servi Dei manibus remanente Ipse autem æger,

**IX PROCESSUS
CANONIZ.**

q

r

Puer a gravi morbo convalescit, resuscitatur falco.

Mulier a gravi ægritudine curata, puer submersus vitæ redditus.
** Warwick*

s

t

Moribundus post miram visionem subito sanatus :

u

EX PROCESSU
CANONIZ.

mulieri tuber
ablutum, pa-
ralytico mu-
num pedom-
que usus resti-
tutus.

3

!!

2

B

navigantes
periculo ere-
pti, furiosus
ad sanam
mentem redu-
ctus.

C

æger, quasi de gravi somno evigilans, mox reperit se curatum et sanitati divinitus restitutum per merita Servi Dei; et ideo die prædicta venit ipse de villa prædicta de Stanes nudis pedibus cum magna devotione et oblationibus ad tumulum Viri Dei cum aliis, prout superius continetur.

113 Item ipso anno 11 Idus Octobris quædam mulier, nomine Margarita, de Limerich *x* in Hybernia Casselensis *y* diocesis, quæ per modicum tempus ante venit de Hybernia ad tumulum Viri Dei, ibidem die prædicta curata est per merita Viri Dei de quodam veteri bocio sive gibbo, quo per septem annos in latere periculose fuerat molestata; nam cum orasset ipsa die ad tumulum Viri Dei, ipsum hocium deinceps in suo corpore non invenit. Item circa idem tempus puella quædam de Occe Picard juxta Herefordiam, quæ manum dextram contractam habuerat antea per tres dies, venit ad tumulum Viri Dei, et cum manum ipsam orando super Viri Dei tumulum collocasset, manus ipsa restituta est pristinae sanitati, multis astantibus et videntibus una cum custodibus tumuli memorati. Item ipso anno *x* Kalendas Novembris Rogerus, dictus Bernard, de Henton in Wilteliria *z* Sarisburiensis diocesis, venit ad tumulum Viri Dei, offerens vaccam unam, et jurans, quod tam gravi morbo paralytico fuerat dissolutus, ut manus ejus et pedes officio debito privarentur, et quasi immobiles redderentur; et ipse quasi toto corpore tabefactus sic languerat multis annis. Tandem cum Dei auxilium et Servi ejus prædicti devotius invocasset, et vaccam se oblaturum ad Servi Dei tumulum promississet, restitutus est protinus integræ sanitati per auxilium Viri Dei.

114 Item ipso anno xviii Kalendas Januarii venerunt ad tumulum Viri Dei plures homines asserentes, quod, cum essent in quadam navi, quæ fuit Willelmi, dicti Fisser, de Weymod in comitatu de Dorsete Sarisburiensis diocesis, per mare, ut mos est mercatoribus, navigantes, orta tempestate sævissima, intumescens undis maris, ipsam navem procul in terram procella tempestuosa projecit, et in tantum se mare retraxit, ut sine omni spe salvationis navis in arido remaneret onusta: quod cum vidissent homines, qui erant in navi, ad Dei et servi sui Thomæ pontificis auxilium confugerunt, ipsorum auxilium lacrymosis precibus exorando, et navem argenteam Dei Famulo promittendo, si per ipsius merita ipsos divina clementia dignaretur ab hujusmodi mirabili periculo liberare: et ecce contra spem et solitum modum maris ipsum mare subito et plus solito intumescens et ascendens, navem arripuit et extulit in sublime a terra; et tunc ipsi, omni tempestate sedata, sine periculo ad portum optatum deinceps prospere navigarunt per merita Viri Dei. Item anno prædicto xii Kalendas Januarii vir quidam, nomine Joannes de Chilton in comitatu de Hant-Shire, Wintoniensis diocesis, qui fuerat viginti et uno diebus antea furiosus, vel dæmoniacus, ut verius putabatur, ab hac furia vel dæmonio fuit totaliter liberatus ad tumulum Viri Dei.

ANNOTATA.

a *Pervenimus ergo ad annum Christi 1291, cujus die 19 Januarii currebat adhuc annus translationis corporis S. Thomæ quartus, complendus die 2 Aprilis.*

b *Hoc miraculum jam relatam est supra.*

c *Cestria, vulgo Chester, Angliæ civitas episcopalis est sub archiepiscopo Eboracensi, in comitatu Cestriensi, cujus caput est.*

d *Norfolcia, incolis Norfolk-Shire, comitatus Angliæ est.*

e *Lege Dorsete, id est, Dorset-Shire, seu Dorcestria comitatus Angliæ.*

f *Hoc est Sarisburiensis diocesis, cujus episcopi sedes est Sarum, alias Sarisburia, incolis Salesbury, civitas Angliæ in comitatu Wiltoniæ.*

g *Adi Annotata hic ad lit. e.*

h *Credo legendum esse Plimton vel Plymton, D vicum in comitatu Devonienſi, vulgo Den-Shire, in quo sita Exonia est, indigenis Exceſter dicta, episcopalis civitas Angliæ sub metropoli Cantuarienſi.*

i *Hoc quoque miraculum unum est ex datis superius.*

k *Lege Dunelmensis, cujus sedes, archiepiscopo Eboracensi suffraganea, est Dunelmum, vulgo Durham, civitas Angliæ in comitatu seu episcopatu cognomini, Anglis The Bishopricke of Durham appellato.*

l *Crocia, Gallis crosse, pedom episcopale est: crociarius ergo clericus est, qui illud solet episcopo suo præferre, cum eoque eisdem sacris operanti assistere.*

m *Berstaple vel Barnstable oppidum Angliæ est in comitatu Devonienſi, ut sequitur.*

n *Hoc quoque miraculum unum est ex relatis supra.*

o *Duos hujus nominis sanctos reges habuit Britannia Magna, quorum unus fuit rex Cantiorum et Anglo-Saxonum, coliturque ut confessor die 24 Februarii. Alter Orientalium Anglorum rex Officio martyris colitur 20 Maji. De hoc sermo hic est: ei enim dicata est ecclesia Herefordiensis. De utroque consuli potest Opus nostrum ad præcitatos dies.*

p *Suspicio, hic legendum esse de Cardiff, seu Cardiffa, quæ tamen non comitatus est, sed parva urbs Angliæ in principatu Walliæ, et in hujus comitatu Glamorganensi, in quo etiam sita est Landava, Anglis Landaff, parva civitas episcopalis, e cujus diocesi isti conjuges fuisse dicuntur.*

q *Cantia, alias Cantium, Anglice Kent, comitatus seu provincia Angliæ est vulgo nota, cujus præcipua civitas est Cantuaria, incolis Canterbury, archiepiscopali sede illustrata.*

r *De Sylva Danica consule Annotata superius.*

s *Id est, diurni itineris spatia.*

t *Irchenfeld, olim Archenfeld, pars est comitatus Herefordiensis, qua hic comitatui Monumetensi adjacet.*

u *Non est necesse dicere, ista a dæmonibus vere sic facta esse, cum forte non nisi somnium fuerit ad salutarem timorem dicto ægro incutiendum a Deo immissum.*

x *Limericum urbs Hybernæ est in provincia Momonia, comitatus Limericensis caput, et antiquo episcopatu insignita; quapropter dum mox subditur fuisse Casselensis diocesis, id intellige de sede ejusdem Casselensi archiepiscopo suffraganea; nisi forte de altero loco etiam Limerich vocitato ibidem mentio fiat.*

y *Casselia, aliis Cassilia, vulgo Casshel, Hiberniæ civitas archiepiscopalis est in Momonia ejusque comitatu Tipperariensi.*

z *An forte legendum Wiltonia, in qua sita est Sarisburia, de qua mox.*

CAPUT VII.

Alia miracula vel beneficia impetrata annis MCCXCII, MCCXCIII et MCCXCIV.

Item anno prædicto, ix Kalendas Februarii a vir quidam, nomine Willelmus Heyvard, serviens nobilis viri domini Roberti de Ros *b*, domini castri de Beauver, Lincolnensis diocesis, juravit ad tumulum Viri Dei, quod suus dominus antedictus unum habuerat palefridum, qui jacuerat quasi moriens septem diebus; et cum tandem fuisset Servo Dei more solito mensuratus, mox recepit integram sanitatem. Item anno prædicto secundo Nonas Martii nobilis vir, dominus Humfridus, comes Hereford., per se et suos evidenter probavit ad tumulum Viri Dei, quod, cum ipse parum antea in sinistra tibia et in pede ita gutta acerbissima gravaretur, quod nec pedem nec tibiam posset sine maximo dolore movere, statim, invocato auxilio Viri Dei, et voto facto eidem de pede et tibia de argento, quos postmodum

Sanatus
equus, arthri-
tis viro nobili
exempla:

a

b

A postmodum obtulit, protinus in utrisque optatam receperat sanitatem.

A *nativitate
elingui lingua
et loquela,
submersa vita
data :*

116 Item anno prædicto, viii Idus Martii juvenis quidam, ætatis quasi viginti sex annorum, a nativitate mutus, eo quod linguam etiam non haberet, linguam novam et loquelam ac loquendi peritiam Anglice et Wallice ad tumulum Viri Dei miraculose recepit, et hoc miraculum probaverunt ibidem multi de civitate Herefordiensi, in qua antea manserat tribus annis et amplius, ac plures alii de partibus adjacentibus civitati, qui ipsum noverant et viderant a sua nativitate mutum, ut præmittitur extitisse c. Item anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo tertio, xiv Kalendas Junii venerunt ad tumulum Viri Dei Joannes de la More et Walterus de Hinedon et Elionora, filia Roberti Acte Wiswere, de Weremestr, Sarisburiensis diocesis, et plures eorum vicini, probantes, quod ipsa Elionora in quoddam stagnum ceciderat et sub aquis submersa jacuerat tanto temporis spatio, quanto possent tria miliaria communi passu ab homine peragrari; et tunc a matre quæsitæ et mortua sic inventa, cum de aquis fuisset extracta et per patrem ipsius defunctæ Dei Famulo mensurata, plicatoque uno denario super funus, statim miraculose revixit in præsentia testium prædictorum, et aliorum multorum, qui ad miserandum spectaculum conveniant memoratum.

c *cæcitas oculi
sublata: cura-
ta phrenetica:
ossiculum gut-
turi exem-
ptum :*
* Hant-Shire

117 Item anno prædicto, xiii Kalendas Junii venerunt ad tumulum Viri Dei Joannes, filius Philippi, dicti præpositi de Remesye, in Hamptesir *, Wintoniensi diocesis, et Agnes, uxor ejus, jurantes, quod ipse Joannes in sinistro oculo suo per duos menses et amplius incurrerat cæcitatem; et cum fuisset Dei Famulo mensuratus, protinus visum receperat in oculo antea excæcato per merita Viri Dei prædicti. Item anno prædicto x Kalendas Junii vir quidam, nomine Ricardus, filius Willelmi le Carter, de Chelton in comitatu Oxoniæ, Lincolnensis diocesis, juravit ad tumulum Viri Dei, quod mater ipsius, Agnes nomine, quæ fuerat quasi dæmoniaca furiosa per quatuor menses vel circa, invocato auxilio Servi Dei, subito restituta est pristinae sanitati. Item anno prædicto vi Kalendas Julii vir quidam, nomine Willelmus de Tynewelle, in Rotelandia d Lincolnensis diocesis, juravit ad tumulum Viri Dei, quod, cum quodam tempore carnes bovinas comederet, casu mirabili quoddam os ejus guttur sic intrinsece adhæsit infixum, ut nulla vi vel arte inde extrahi potuisset; sed sic ipsum per dies continuos affligebat, ut omnes amici ejus de vita ipsius certissime desperarent. Sed, cum pro sua sanitate oblationem Dei Famulo promisisset, statim fuit ab osse et a dicto periculo liberatus, et idcirco os ipsum una cum oblatione promissa ad tumulum Viri Dei portavit die superius memorato.

d *sanatus grex
ovium: maris
tempestas
sedata :*

118 Item anno prædicto, nono Kalendas Augusti vir quidam, nomine Willelmus de Wychebant, in comitatu Wigornensi et diocesis e, juravit ad tumulum Viri Dei, quod ipse magnum gregem ovium habuerat tam magnis infirmitatibus et corruptionibus sic infectum, ut grex totus in brevi tempore moriturus verisimiliter putaretur. Sed cum ipse Dei et Servi ejus auxilium invocasset, et meliorem ovem de toto grege prædicto se oblaturum Dei Famulo promisisset, statim totus grex ille ab omni infirmitatis et corruptionis fuit squaloribus divinitus liberatus per suffragia Viri Dei, cui antea non poterat aliquo humano medicamine subveniri. Item anno prædicto, vi Nonas Septembris Jordanus Andreu, Robertus Andreu, Robertus Ravemoc, et Philippus dictus de Winton, offerentes navem argenteam, juraverunt ad tumulum Viri Dei, quod, cum ipsi et alii quam plures in quadam navi, vina portante, de partibus Minoris Britanniae versus Angliam navigarent, et orta sævissima tempestate, usque ad mortis confinium periclitari cœpissent, procellis undarum quassati; cum Dei Famuli auxilium invocassent, et pro sua liberatione sibi * navem argenteam promisissent, subito et quasi in

Octobris Tomus I.

momento omni fragore cessante pelagi sævientis, ad portum voluntatis eorum prospere pervenerunt.

119 Item anno prædicto, v Idus Septembris mulier quædam, Avicia nomine, uxor Willelmi dicti Oliver, de Croydon in comitatu de Suthreye f Cantuariensis diocesis, in cujus hospitio Vir Dei consueverat aliquoties hospitari, et alii plures cum illa juraverunt ad tumulum Viri Dei, quod Walterus scolasticus quidam filius mulieris prædictæ, ita fuerat in toto corpore gravissima infirmitate contractus, ut jaceret quasi omnibus viribus sui corporis destitutus, circiter per sex menses; cui mater valde compatiens quadam die voce flebili in hæc verba prorupit, sermonem dirigens ad astantes. O quoties S. Thomas de Cantilupo in isto hospitio, prout suæ placuit voluntati, cum sua familia requievit: utinam nunc sibi placeret nobis in hoc habitaculo in tam miserabili necessitatis articulo subvenire! Et his dictis, ad Deum et Servum ejus prædictum sermonem convertit, ipsis humiliter supplicando pro sui filii sanitate. Et oratione facta, cum filius ejus prædictus postea cito dormiret, vidit in somnis Virum quendam venerabilem albis indutum, se tangentem, et dicentem eidem: Surge, quia ecce jam sanus effectus es. Qui statim expergefactus et sanitati totaliter restitutus surrexit per suffragium Viri Dei g.

EX PROCESSU
CANONIZ.

juvenis e
gravi morbo
repente con-
valuit.

120 Item anno prædicto, iv Idus Septembris Galfridus de Haverford Menevensis diocesis, Jordanus Bursater et Joannes Waleys, portantes navem argenteam, probaverunt ad tumulum Viri Dei, quod a gravissimo periculo naufragii juxta fines Minoris Britanniae navigantes, fuerant, invocato Servi Dei auxilio, divinitus liberati statim, cum sibi * dictam navem argenteam promisissent. Item anno prædicto xv Kalendas Octobris vir quidam, Philippus nomine de Penebrugge pistor, et Editha uxor ipsius, juraverunt ad tumulum Viri Dei prædicti, quod puella quædam, Tibbota nomine, filia eorumdem, tam gravi fuerat ægritudine cruciata, ut spiritum exhalaret secundum testimonium omnium assistentium tunc ibidem. Et sic defuncta jacebat ab hora prima diei usque ad horam nonam ejusdem; ipsi vero parentes ipsius angustati vehementissimis tristitia et dolore pro morte suæ filiae memoratæ, tandem Patrem misericordiarum et Deum totius consolationis cœperunt devotissime exorare, ut meritis servi sui Thomæ pontificis vitam suæ filiae restituere dignaretur. Quo facto, quasi subito puella miraculose revixit, a mortuis suscitata per merita Servi Dei.

g
navigantes
periculum
naufragii
evaserunt;
mortua resu-
scitatur.

E
* i. e. eidem

121 Item anno prædicto, v Kalendas Novembris mulier quædam, Joanna dicta Wyken, de Harewelle juxta Northampton Lincolnensis diocesis, probavit ad tumulum Viri Dei, quod, cum magno tempore, membrum sui corporis intumescens, fuisset hidropica, et turgenti cute fere periclitaretur ad mortem, nec posset ei subveniri aliquo auxilio medicorum, statim ut se Servo Dei vovisset, et oblationem devote orando promisisset eidem, humor ille nocivus, qui suæ ægritudinis causa fuit, sic subito per omnes meatus sui corporis cœpisset effluere, ut statim mulier redderetur integræ sanitati per auxilium Servi Dei.

Mulier hydro-
pica subito
sanata :

F

122 Item anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo tertio, quidam juvenis, Willelmus nomine, barbitonsor, natus in parochia de la Neuvelonde Herefordensis diocesis, dum Londoni in parochia S. Catharinæ solus maneret in domo quadam Joannis de Hingelford, ipse compatiens paupertati cujusdam carpentarii, ipsum secum recepit hospitio; et dum nocte in vigilia Apostolorum Simonis et Judæ in strato suo dormiret barbitonsor, prædictus hospes ejus unam de acutissimis novaculis ipsius arripuit, et guttur dormientis incidit, et illum pro mortuo derelinquens, bona ipsius furtive abstulit et recessit. Mane autem facto, cum vicini ipsum in suo sanguine volutatum et palpitantem reperissent, et a chirurgicis didicissent, quod nullo artificio potuisset curari, ipsum devote

servatus in
vivis vir,
cujus guttur
incisum erat.

AA PROCESSU
CANONIZ

h

vir amissum
visum ad
Sancti tumu-
lum recipit.

i

k

B

Navigantes
nausfragio
subducti :

fluxus ventris
compressus ;
avis sanata,
altera resus-
citata :

C

abactum ma-
lum humeri :
vir post sa-
nationem
brachii e car-
cere solutus.

voverunt servo Dei Thomæ pontifici, denarium super ipsum suo more plicantes, et sic absque aliquo medicamine infra breve tempus restitutus est integræ sanitati, nisi quod in signum miraculi quasi cicatricis vestigium usque in hodiernum diem videtur in ejus gutture apparere, sicut probavit et evidenter ostendit memoratus Willelmus ad tumulum Viri Dei die S. Sylvestri Papæ h anno prædicto.

125 Item anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo quarto, qui est annus octavus, ex quo prædicta miracula incepterunt, xii Kalendas Maii vir quidam, nomine Walterus de Chuton, Batoniensis et Wellensis diocesis i, qui cæcitatem incurrerat et cæcus permanserat xi diebus et amplius, dolens de cæcitate prædicta, causa orationis ad quamdam duci se fecit ecclesiam, et ante quoddam altare, quod in honore S. Etheldridæ k virginis fuerat dedicatum, se devote prostravit, petens, divinum auxilium sibi impendi per merita virginis memoratæ. Cumque aliquandiu sic orasset, sopor corruit super eum; et ecce virgo prædicta sibi apparuit, dum dormiret; quæ tetigit ejus maxillam, sic dicens : Vade ad tumulum S. Thomæ, qui est Herefordiæ, et ibidem optatam recipies sanitatem. Ille autem expergefactus a somno, non immemor visionis, se fecit perducere ad tumulum Viri Dei prædicti, et ibidem devote orationi insistens, quod petiit, impetravit, lumen videlicet oculorum, die prædicta per merita Viri Dei.

124 Item anno prædicto, xi Kalendas Maii quidam nautæ una cum pluribus mercatoribus in quadam navi, una cum quindecim aliis de partibus Flandriæ versus Hyberniam navigarunt; et ecce repente ventus vehementissimus irruit super eos et tanta maris tempestas, ut quindecim naves prædictæ cum contentis in illis protinus mergerentur et malus decimæ sextæ navis in tres particulas frangeretur. Quod videntes, qui in navi decima sexta fluctibus jactabantur, malo, ut præmittitur, jam confracto, Dei et servi ejus Thomæ pontificis auxilium magnis clamoribus invocabant, sibi navem argenteam promittendo. Et ecce ipsius clamantibus affuit auxilium summi Dei, quod ipsos ad portum salutis, statim sedata tempestate, perduxit per adjutorium Servi Dei prædicti. Pro navi autem argentea supradicta ipsi nautæ postmodum denarios argenteos obtulerunt die superius memorata ad tumulum Viri Dei, et tunc hoc miraculum legitime probaverunt ibidem.

125 Item anno prædicto circa idem tempus vir quidam, Walterus de Wauford nomine, juravit ad tumulum Viri Dei, quod uxor illius, Eva nomine, cum esset vicina partui, tam gravi fluxu ventris cœpit dissolvere, ut ab omnibus tam medicis, quam aliis crederetur protinus moritura. Pro qua cum votum vovissent astantes Dei Famulo memorato, protinus est sanata per auxilium Viri Dei. Item anno prædicto circa idem tempus juravit etiam ille homo, quod, cum nixus unus, quem habuit, quamdam aviculam insequendo alas proprias turpiter confregisset, statim, ut pro ipso votum vovisset Servo Dei prædicto, restitutus est integræ sanitati. Item anno prædicto circa idem tempus juravit vir prædictus, quod, cum ipse quemdam falconem habuisset, qui subita morte extinctus et frigidus per magnum temporis spatium jacuisset, voto pro ipso simili Servo Dei emisso, ipsum vivificatum protinus et sanum recepit per auxilium Viri Dei.

126 Item anno prædicto v Kalendas Junii vir quidam, Alexander de Winchelele nomine, burgensis Bristolliæ, juravit ante tumulum Viri Dei, quod, cum ipse tam gravi dolore in sinistro humero fuisset gravatus, ut a medicis moriturus vel paralyticus incursurus cito sine dubio crederetur, cum Servo Dei fuisset more solito devotius mensuratus, protinus recepit integerrimam sanitatem. Item anno eodem vii Idus Junii vir quidam, Willelmus Talgar nomine, cum per dominum suum terrenum

innocens fuisset missus in carcerem, et tanto pondere ferri constrictus, ut ejus sinistrum brachium frangeretur; cum ipse tam squalore carceris, quam fractura prædicta nimium torqueretur, pro sua liberatione et sanitate Servi Dei auxilium invocavit, votum emittens, quod ejus tumulum in persona propria visitaret, quam cito ipsum contingeret a carcere liberari. Et ecce, brachio ejus statim sanato et ipso in brevi postmodum de carceralibus vinculis liberato, ille sui Benefactoris et voti factus immemor et ingratus, processu temporis gravissime ægrotabat, in tantum ut frenesim incurreret, et fieret velut arreptitius, a dæmonibus cruciatus, ut sibi videbatur in somnis.

127 Et in tantum torquebatur insanus, ut brachium ejus frangeretur in loco, ubi primitus fuit fractum. Et cum quadam vice aliquantulum dormitaret, vidit in somnis gloriosissimam Matrem Dei, dicentem servo Dei Thomæ pontifici, qui, ut sibi videbatur, tunc astabat ibidem : Amice, adjuva miserum istum; qui statim respondit Virgini gloriosæ : Illusit mihi homo iste; promisit enim, quod me ante hæc tempora visitasset, et non venit, ut redderet votum suum. Et Mater misericordiæ iterum dixit ei : Ipse veniet ad te; adjuva illum, rogo. At ille respondit : Veniat tunc die Pentecostes, et sanabitur in nomine Domini. Quibus dictis, venerabilis Virgo disparuit, et Vir Dei similiter; ipse autem vir prædictus, referens astantibus visionem, postmodum ductus est ad tumulum Viri Dei die prædicta, scilicet quæ fuit vii Idus Junii l, et ibidem tam a brachii fractione, quam a frenetica passione ipsa die fuit divinitus liberatus per intercessionem Virginis gloriosæ et merita Servi Dei prædicti.

128 Item eodem anno v Idus Julii quædam mulier, Placentia nomine, de villa de Mallink Cantuariensis diocesis, juravit ad tumulum Viri Dei, quod, cum filium mortuum peperisset, et tribus diebus mortuus jacuisset secundum testimonium omnium vicinorum, tandem Dei Famulo mensuratus subito miraculose revixit per auxilium Viri Dei : quem statim assumptens amici ad baptismum portaverunt, et baptizato in signum miraculi Servi Dei nomen fuit impositum. Item eodem anno in crastino Assumptionis B. Mariæ vir quidam, nomine Joannes, de Atmondescote in parochia de Treduton Wigornensis diocesis, et quam plures fide digni cum illo jurarunt ad tumulum Viri Dei, quod filius ejus puer quidam, Joannes nomine, ætatis novem annorum, tam gravi infirmitate laboraverat, quod vitam finierat et quasi mortuus jacuerat duobus diebus. Sed cum super funus ipsius, invocato auxilio Viri Dei, plicassent unum denarium more suo votum voventes, puer revixit, et protinus restitutus est sanitati per auxilium Viri Dei.

129 Item anno eodem circa idem tempus vir quidam, Nicolaus de Box nomine, de villa de Mallink Cantuariensis diocesis, juravit ad tumulum Viri Dei, quod ipse tempore Autumnali prædicto anno in tantum exinanitus fuerat excessivo labore, quod quasi syncopim patiens, imo potius, ut a vicinis omnibus dicebatur, quasi mortuus, et sine omni anhelitu per duos dies jaceret exanimis. Et cum amici ejus compatiētes eidem, Dei et servi ejus Thomæ auxilium invocassent, et ipsum more solito mensurassent, statim revixit mortuus per auxilium Viri Dei. Item ipso anno die S. Lucæ Evangelistæ vir quidam, Hericus Laxmon nomine, de Nametewich in comitatu Cestriensi m, juravit ad tumulum Viri Dei, quod quidam puer filius suus, ætatem viginti et unius diei habens, a casu quodam monile cupreum quantitatis non modicæ deglutivit, quod sic in ejus gutture manebat inflixum, ut omnes astantes ipsum verisimiliter crederent protinus moriturum. Cumque parentes Dei Famuli auxilium pro puero invocassent et votum voventes plicassent unum denarium super eum, puer statim evomuit monile prædictum, restitutus deinceps integræ sanitati per auxilium Viri Dei.

130 Item

voto non
stans, divini-
tus punitur,
ac pœnitens
denuo sanatur.

Infans mor-
tuus editus,
puer alter
mortuus,

p

vir pro
mortuo habi-
tus, evadunt
incolumes, uti
et infans e
periculo suf-
focationis.

m

Infanti vita reddita, contracta vigor manens.

A 150 Item anno prædicto vir quidam, Hugo de Leoministr nomine, Herefordensis diœcesis, et quamplures cum illo jurarunt ad tumultum Viri Dei, quod Walterus filius suus, ætatis trium annorum, infirmitate gravissima moriens defunctus jacuerat ab hora matutinali usque ad horam vespertinam, et tunc ipsum suus, qui aderant, Dei Famulo mensurarunt, ipsius auxilium devotius invocantes. Quo facto, statim puer revixit per auxilium Viri Dei. Item anno eodem, die videlicet S. Leonardi confessoris *n*, mulier quædam, Alicia de Weston nomine, Wigornensis diœcesis, quæ antea manum contractam habuerat per tres menses et dies viginti et amplius, cui subveniri non poterat auxilio medicorum, venit ad tumultum Viri Dei, et cum ibidem aliquandiu Servi Dei auxilium postulasset, manus ejus restituta est illico pristinae sanitati. Quod mulier ipsa primo percipiens, ita inenarrabili gaudio exultavit, ut plauderet manibus ante tumbam, volens ostendere plausu manuum gaudium, quod habebat de restituta sibi, ut præmittitur, sanitate per auxilium Viri Dei.

periclitantes mirabiliter perducti in portum:

B 151 Item anno eodem circa idem tempus vir quidam, Robertus Otri de Bristoll, juravit ad tumultum Viri Dei, quod, cum ipse in quadam navi sua cum aliis navigaret in mari, tam horribilis et horrenda pestis irruit super eos, ut procellosa tempestas in plures partes frangeret malum navis; et cum nautæ nullo navis armamento se possent juvare, omnes unanimiter navis gubernacula relinquentes, ad Dei et Servi ejus prædicti auxilium confugerunt, se in navi unanimiter prosternentes, et Dei beneplacitum expectantes, ac supponentes, se protinus submergendos, nisi illis Dei et sui Famuli clementia subveniret. Et cum sic in oratione aliquandiu jacuissent prostrati, et votum vovissent Dei Famulo memorato, invenerunt, navem ipsam quasi ductu angelico applicuisse ad portum salutis, qui Walemoum ab incolis nuncupatur, per auxilium Viri Dei.

dysenteria curata; equus furiosus mansuetus.

dysenterica

152 Circa idem tempus vir quidam, magister Joannes de Lacy, clericus notarius domini regis Angliæ, accedens ad tumultum Viri Dei, coram multis juravit, quod ipse per aliquod tempus antea in partibus transmarinis in tantum fuerat molestatus dyssinterica *passione, quod nullo medicamine sibi potuit subveniri, quin potius ab omnibus medicis et aliis absque dubio crederetur in brevi tempore moriturus. Quod videntes amici ejusdem ipsum, servo Dei Thomæ pontifici votum voventes, more solito mensurarunt; et ecce, statim postea cœpit melius se habere, et die sequenti dormivit somno salubri, qui ante a magno tempore continuis vigiliis vexatus extiterat; et sic deinceps recuperavit integram sanitatem per auxilium Viri Dei. Item ipse magister Joannes juravit etiam ante tumultum Viri Dei, quod circa tempus prædictum equum quemdam habuerat pretiosum, qui tanta cœpit insania furere, quod nullo freno potuit refrenari seu vinculo solito detineri, licet semper antea fuisset plurimum mansuetus; sed aliquando se præcipitem dare voluit in partem anteriorem, aliquando posteriorem, aliquoties vero super latera se projecit; quod ut viderunt astantes, ex quo sibi humanum auxilium defuit, non succurrere potuit *, ipsum equum Servo Dei more solito mensurarunt: quo facto, statim restitutus est integræ sanitati per auxilium Servi Dei.

** I. potuisse*

ANNOTATA.

a *Dies nonus Kalendas Februarii, sive 24 Januarii spectat ad annum Christi 1292 inchoatum a Kalendis Januariis; hic tamen idem ille dies ad annum 1291 refertur, quia, ut supra monui, anni initium serius repetitur.*

b *Illustris familiæ baronum de Rosse meminit Camdenus sæpe laudatus pag. 579.*

c *Miraculum hoc prolucius expositum supra est; uti et nonnulla alia, quæ sequuntur.*

d *Roteland sive Rutland parvus omniumque minimus comitatus Angliæ est.*

e *Lege in comitatu et diœcesi Wigornensi.*

f *Surria alias Suthriona, vulgo Suthrey et Surrey, comitatus Angliæ est.*

g *Est et hoc miraculum superius jam relatam.*

h *S. Silvester I Papa colitur die 31 Decembris.*

i *Barthonia, vulgo Bathe, civitas Angliæ est in comitatu Somersetensi, condita ad Avonam fluvium in confinio comitatus Wiltoniæ. In eodem comitatu Somersetensi sita est civitas Welles, Latine Wellæ. olim etiam Theorodunum appellata. Hujus antiqua sedes episcopalis, Cantuariensi suffraganea, aliquando fuit translata Bathoniam, ac deinde inter utriusque loci clerum conventum est, ut ejusdem sedis antistites imposterum Bathonienses et Wellenses dicerentur.*

k *Ad diem 2 Augusti actum apud nos est de S. Etheldritha seu Alfreda, virgine reclusa in monasterio Croylandensi in Angliâ; ad diem vero 25 Junii de S. Etheldreda regina virgine abbatissa Elyensi, item in Angliâ. De alterutra hic sermo est.*

l *Recte: nam anno 1294, quo hæc contigisse dicuntur, Pascha incidit in diem 18 Aprilis, ac proinde festum Pentecostes in 8 Idus Junii, seu in diem 6 ejusdem mensis.*

m *Cestria, Ches-Shire, Angliæ comitatus est, E cujus caput est Cestria, incolis Chester, civitas episcopalis sub metropoli Eboracensi.*

n *S. Leonardus confessor Lemovicensis colitur 6 Novembris, ubi ejusdem gesta illustranda apud nos venient.*

CAPUT VIII.

Continuata miracula et beneficia anno MCCXCV et sequenti.

I Item iv Nonas Julii anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo quinto mulier quædam, Margarita nomine, filia Willelmi Fabri, de Mortone Wygorniensis diœcesis, quæ tam deformiter contracta fuerat per biennium, quod gradi non potuit, nisi sustentaretur duobus baculis positis sub assellis, venit ad tumultum Viri Dei, ibique per triduum in orationibus perseverans, sanitatem integerrimam est adepta per auxilium Viri Dei. Item vii Idus Julii anno proximo supradicto vir quidam Walterus, nomine le Bonde, de Wykewoneford in comitatu Wigornensi, venit ad tumultum Viri Dei, jurans, quod habuerat filium unum, Joannem nomine, ætatis quinque annorum, qui dum transitum faceret gradiendo juxta quemdam puteum valde profundum, cecidit in eundem, et in ipso mortuus latuit et submersus per tantum temporis spatium, quanto tria miliaria possent communi passu ab homine peragrari; et tunc cum diu fuisset quæsitus, tandem in hujusmodi puteo est inventus, et extractus in domo parentum more funerum est locatus, et ipsum fere per duos dies custodiebant ibidem, si forte aliquod vitæ signum appareret in ipso. Et cum nullum penitus appareret, ipsum mortuum servo Dei Thomæ præsuli voventes, placaverunt unum denarium super eum. Et ecce, subito puer ille, multis cernentibus, fortiter suspiravit, vitæ et sanitati integræ restitutus per auxilium Viri Dei.

Contractu gressu, puer submersus vita, donati:

154 Item xvii Kalendas Augusti, videlicet die S. Kenelmi regis et martyris a, vir quidam, Milo de Aula nomine, de Erdesle Herefordensis diœcesis, juravit ante tumultum Viri Dei, quod, cum ipse fuisset guerra b Walliæ, quadam die sic fuit a Wallensibus circumspectus *atque vallatus, et omni humano auxilio destitutus, ac omni suffragio seu diffugio, quod nec videret sibi, nisi interfectionem subitanæ superesse. Cum ergo sic staret super ripam profundi fluminis, quod Waya c dicitur, se, sicut potuit, vovit Servo Dei prædicto, ejus auxilium implorando, et se dispositioni divinæ committens, fluvium introivit cum equo et uno famulo, quem

duo e periculo submersi omnes erepti:

a

b

**circumseptus*

c

EX PROCESSU
CANONIZ.

paralyticus et
lethaliter sa-
gitta latus
sanatus:

d

quem habebat, non obstante horribili et quasi necessario submersionis periculo, quod imminabat ibidem. Et ecce, equo ipsius submerso voragine fluvii memorati, ipse et famulus ejus ultra fluvium usque in ripam alteram modo mirabili sunt pro-
fecti, et ab omni periculo liberati per auxilium Viri Dei.

153 Item ipsa die prædicta, videlicet S. Kenelmi, venit nuncius quidam ad tumultum Viri Dei, jurans, quod vir quidam, nomine Radulphus, de Rilreum in Hybernia diocesis Dilimith *d*, dominus suus, tam graviter fuerat paralytico morbo percussus, ut ab omnibus ipsum cernentibus putaretur in brevi tempore moriturus. Et cum amici ejusdem plicasent unum denarium super eum, et pro ipso Viri Dei auxilium invocassent, sanitatem cælitus est adeptus; et ideo per dictum nuncium imaginem argenteam, quam promiserat, destinavit. Item xii Kalendas Augusti, videlicet die S. Margaritæ virginis, vir quidam, Hugo nomine, de Beldevas in comitatu Salopiæ Conventrensensis et Lichfeldensis diocesis, asseruit ante tumultum Viri Dei, quod ipse in guerra Walliæ a quodam Wallense tam graviter fuerat sagittatus, quod crederetur protinus a pluribus moriturus; quod et ipsemet vir perpendens, vovit, se anno quolibet vitæ suæ visitaturum tumultum Servi Dei, si sibi succurrere dignaretur. Et ecce, cum dicta sagitta, qua fuerat lethaliter vulneratus, fuisset extracta, restitutus est integræ sanitati per auxilium Viri Dei.

fulco pro
mortuo habi-
tus, et puer
resuscitati:
tumor manus
sublatus:
Gloucestræ
alide fuisset,

e

f

156 Item Idibus Decembris, videlicet die S. Lucie virginis, venit dominus Joannes de Jugervi, miles de domo et familia dominæ comitissæ Gloucestre * asserens, quod habuerat unum falconem, qui subito suffocatus quasi mortuus jacuerat ab hora prima diei usque ad horam undecimam; et cum Servo Dei more solito mensuratus * statim revixit. Item v Kalendas Aprilis *e* vir quidam, Wilhelmus de Croudene nomine, de comitatu Cantebrugg *f*, juravit ad tumultum Viri Dei, quod filium habuit, nomine Joannem, ætatis quatuor annorum, qui, dum juxta puteum aquæ curreret seu luderet, in puteum cecidit, in quo jacuit puer submersus ab hora diei prima usque ad horam nonam. Et tunc extractus de puteo, mortuus est inventus. Et cum amici defuncti pro suscitatione ipsius oblationem Dei Famulo promisissent, statim revixit, infra triduum restitutus integræ sanitati. Circa idem tempus mulier quædam, Agnes de Chippum nomine, de comitatu Cantebrugg supradicto, asseruit ad tumultum Viri Dei, quod tantam inflationem habuerat in dextra manu sua per quinque menses, quod ipsa manum seu vitam amittere præ dolore verisimiliter formidabat; et cum votum Servo Dei vovisset, protinus ipsa manus restituta est pristinæ sanitati.

puer in flu-
mine submer-
sus ad vitam
revocatus:

g

h

157 Item iii Nonas Aprilis, videlicet die S. Ambrosii *g* anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo sexto, qui est annus decimus, ex quo prædicta miracula fieri inceperunt, vir quidam, Ricardus de Hirnardeston de comitatu de Vorte *h*, venit ad tumultum Viri Dei, referens bona fide, quod quidam homo, nomine Ribi de Sturmonstre, piscator, filium habuit, ætatis septem annorum, qui cum desuper pontem, qui Novus pons ab incolis dicitur, graderetur, in fluvium cecidit, qui Scure appellatur, in cujus fundo submersus jacuit ab hora matutinali usque ad horam vespertinam; et cum pater ejus casu fortuito juxta locum, ubi corpus defuncti jacebat, more solito in navicula niteretur piscari, vidit corpus pueri in fundo fluminis, sed quid esset, penitus ignorabat. Volens tamen curiosius cognoscere, quid hoc esset, per tream cum hamo arripuit, et corpus extrahens, quod esset filius suus proprius, cum dolore maximo manifeste cognovit, et ipsum ad domum propriam cum magno luctu portavit. Unus autem ex vicinis ejusdem dolori viri supra modum compatiens, dedit consilium, ut votum emitteret servo Dei Thomæ pontifici pro resuscitatione pueri memo-

rati. Quo facto, statim revixit cum admiratione multorum, laudantium et benedictum omnipo-
tentiam summi Dei.

158 Item xii Kalendas Januarii *i* anno prædicto vir quidam, nomine Simon de Stamiton, commorans cum priore Lanthone Primæ *k*, juravit ad tumultum Viri Dei, quod ipse in nocte proxima ante diem S. Thomæ apostoli subito cœpit tam gravi morbo vexari, quod ipsa nocte credidit verisimiliter expirasse, et amici ejus, qui aderant, similiter hoc credebant; sed cum votum vovissent, et in nomine Domini et Servi ejus plicassent unum denarium super eum, cito restitutus est pristinæ sanitati per merita Viri Dei. Item ix Kalendas Maii anno prædicto venit ad tumultum Viri Dei vir quidam, nomine Rogerus dictus de Cornubia, de Berdestaple in comitatu Bevon. *l*, referens bona fide, quod, dum navigasset una cum sociis, in navi veniens de Vasconia versus Angliam, tam horribilis tempestas navim arripuit, quod magnis fluctibus sævi maris in rupes sexies magnis impulsibus est illisa, et tandem in locum periculosissimum, qui Canale *m* dicitur, navis fuerat sic depulsa, quod omnino desperabat cum sociis, se posse horribilem mortem evadere. Sed cum navem argenteam se Servo Dei oblaturum devotius promississet, a periculo vitæ et navis amissione quasi subito fuit per Dei potentiam liberatus, et navem argenteam, quam promiserat, fideliter obtulit ipsa die ad tumultum Viri Dei.

159 Item iii Idus Maii anno prædicto vir quidam, Ricardus de S. Joanne de Aldinge in comitatu Cantia, juravit ad tumultum Viri Dei, quod fuerat duobus annis et tribus mensibus in tantum contractus, quod gradi non potuit per se ipsum, nisi duobus podis sustentatus; et cum se vovisset annis singulis, dum viveret, nudis pedibus visitaturum tumultum Viri Dei, infra triduum restitutus est integræ sanitati per merita Viri Dei prædicti. Item die Nativitatis B. Joannis Baptistæ anno prædicto venit Griflinus, filius Modak, de Planarustut in comitatu de Cardigan *n*, ad tumultum Viri Dei, et juravit, quod ipse in ultima guerra Walliæ in profundo auriculæ tam horribiliter fuerat casualiter sagittatus, quod a medicis et amicis verisimiliter putaretur in brevi tempore moriturus. Ipse vero vovit meliorem vaccam, vel ejus pretium, Servo Dei, ut per merita ipsius horribilem dolorem, qui imminabat in extractione sagittæ Altissimus mitigaret. Quo facto, se fecit incidi, et sagittam extrahi absque doloris gravamine, ut dicebat, cum admiratione vehementi hominum, qui astabant, et deinceps in brevi restitutus est integræ sanitati. Et idcirco caput de cera cum ipsa sagitta eidem infixa et prædicta vacca devote obtulit, ut promisit, ad tumultum Viri Dei.

140 Item iii Nonas Julii vir quidam, Joannes Hoe nomine, de Wiggemor, qui per duos menses visum amiseraat oculorum, cum per duos dies orasset ad tumultum Viri Dei, subito visum recepit per merita Servi Dei prædicti. Item iv Idus Julii anno prædicto venerunt quinque viri de villa de Osta in Walle Eveshane *o*, ad tumultum Servi Dei, jurantes, quod vir quidam, Joannes florm nomine, cujus tibia fuerat cum magna deformitate contracta tribus mensibus, cum votum Servo Dei vovisset, infra diem septimum restitutus est integræ sanitati. Item vii die mensis Julii, videlicet die translationis B. Thomæ martyris *p*, vir quidam, Henricus de Marleclyve nomine, in comitatu Warevik, venit ad tumultum Viri Dei, secum unum equum adducens, qui equus in collo a quodam latrone tam horribiliter fuerat sagittatus, quod ferrum sagittæ extrahi non potuit aliquo artificio marscallorum *q*. Sed cum vir prædictus unum denarium, votum faciens, Servo Dei super locum vulneris, in cujus profundo ferrum latebat, devote plicasset, cunctis astantibus cernentibus et mirantibus, ferrum quasi per se subito vulnus egrediens, in terram decidit, ut juravit, per merita Viri Dei.

141 Item

D

Vir sanatur:
instans nau-
fragium post
votum Sancto
factum eva-
dunt:

i

k

l

m

E

sanatus con-
tractus: peri-
culum ab
infixa sagitta
aversum:

n

F

cæcus illumi-
natus: sanata
tibia: cuspi-
s sagittæ e vul-
nere sponte
prodiit.

o

p

q

A 141 Item v Kalendas Augusti mulier quædam, Emmota nomine, de Vedeford in parochia, quæ vocatur Ater Ok, Herefordiensis diocesis, juravit ad tumultum Viri Dei, quod tam gravis ægritudinis incommodo septem diebus fuerat cruciata, quod se juvare non potuit, nec levamen sensit aliquo auxilio medicinæ. Quod perpendens mulier supradicta semper Servi Dei auxilium flens et gemens cum omni devotione, qua potuit, invocavit, sæpius clamitans : S. Thoma, adjuva me. Et cum in tali clamore diutius perstitisset, ecce vir quidam indutus sacerdotalibus indumentis sibi apparuit, quærens ab ea, quid peteret. Cui illa respondit : Domine, quis es tu, qui quæris? Cui respondit : Ego sum ille, cujus auxilium toties invocasti. Quod audiens, rogabat eum, ut miseretur animæ ejus et corpori. Quo dicto, Vir ille manum extendens detigit * corpus ejus, et statim restituta est integræ sanitati.

* tetigit

ante ejus ope
etiam dentes
receperat.

B 142 Item ipsa mulier supradicta similiter juravit ibidem, quod quadam ægritudine prius in tantum fuerat molestata, quod dentes amiserat. Unde nihil poterat masticare seu comedere, nisi legumina vel cibaria in liquida substantia : et cum pro hujusmodi incommodo Servi Dei auxilium devotius invocasset, per auxilium cujusdam ancillæ, quæ sibi tunc temporis ministrabat, infra mensem novi dentes eidem in tantum crevere, ut dentata, sicut antea fuerat, videretur per auxilium Viri Dei.

Vir repentino
linguæ malo et
insania per-
cussus,ad Sancti
tumulum in-
columis reddi-
tur.

r

C 143 Item in vigilia S. Joannis Baptistæ anno prædicto vir quidam, Ricardus nomine, de Brune Burste, de Wembeburis Conventrens et Lichefeldensis diocesis, cum in quemdam agrum intrasset pro suo quodam expediendo negotio, cœpit tanta corporis molestia deprimi ex abrupto, ut statim ibidem sub divo, prius quam ulterius procederet, se sopori tradere cogeretur invitus. Cum itaque paululum dormitasset, eo tandem expergefacto, inventus est tanta infirmitate vexari, ut in mentis verteretur insaniam, et loquela cum linguæ officio privaretur, in tantum, ut aliter cibaria masticare non posset, nisi digitis in os suum positus vicem linguæ suppleret, hujusmodi cibaria, prout ipsa natura exigit, revolvendo.

s

Amens furio-
sus ex consilio
mulieris ad
Sancti sepul-
chrum,

t

144 Nec mirum; lingua enim ipsius ita firmiter adhærebat sinistræ mandibulæ, quod ab illa non poterat absque violentia per hominis industriam removeri. Hic autem cum tot angustiis per duos menses et viginti unum dies miserabiliter laborasset, postremo vicinorum consilio et conductu in crastino S. Lamberti martyris r ad Viri Dei tumultum est adductus. Qui quidem vicini cum pro ipso et cum ipso Viri Dei auxilium devotius invocassent, illico per ipsius merita tam loquelæ, quam sano sensui extitit mirabiliter restitutus, præsentibus et videntibus testibus infra scriptis, qui præmissa sacramento corporali præstito probaverunt : videlicet Adam de Brunburst, Adam de Blakenbale, Hugo filius s Claritus, Henricus Venrou, Roberto Burneth, Ranulpho dicto Monekes, et multis aliis fide dignis.

145 Item non est sub silentio transcurrendum, quod contigit in Hyberniam in comitatu de Couvont t in Nonas Junii anno prædicto, de Milone videlicet, cognomento Kerry, in quodam fluvio cum duobus sociis secum navigio deputatis, qui cum in quadam navicula in meridie aliquandiu veheretur, et globus solaris expanderet radios calidius solito super eos, ardorem hujusmodi diutius non ferentes, ab ipsa navicula quantocius ascendere festinarunt ad terram. Qui statim tanta corporis molestia premebantur, ut sopori se dare pariter cogerentur ibidem. Quibus postmodum excitatis, inventi sunt omnes tanquam arrepticii, seu etiam mente capti, utpote qui humanum perdiderant intellectum. Unus autem eorum tanta vexabatur insaniam, quod in tectum aquatici molendini, quod erat ibi vicinum, impetuose ascendit : de quo ad terram corruens protinus expiravit.

146 Alter vero sub spe recuperandæ sanitatis

ad Crucem de Nynvelin u ab amicis deductus, ibidem de medio est sublat. Tertium insuper, qui est Milo, ceperunt amici, a quadam matrona edocti, quæ eis fideliter asseruit, quod, cum diu sterilis crederetur a multis, et quasi pro opprobrio hoc haberet, ex voto sepulchrum prædicti Pontificis visitaret, prolem ab ipso precibus flagitando devotis, oblationibusque expositis, ad propria rediit, et a suo desiderio non fraudata concepit et peperit geminos ipso anno. At illi rumoris hujusmodi confidentia roborati confestim versus Herefordiam iter suum arripiunt, furiosum prædictum ducentes cum eis : qui cum aliquandiu coram Servi Dei sepulchro in orationibus pariter perstitissent, ipsius auxilium devotius invocantes, inventus est, qui antea furiosus extiterat, subito mansuetus, optatæ salutis per Dei potentiam restitutus.

147 Item viii Idus Julii anno prædicto vir quidam, Thomas nomine, de Nechere Anene, Saresburiensis diocesis, ad tumultum Viri Dei accessit, referens bona fide, quod, cum filium suum, Thomam septennem, ex longo gravique morbo vexatum et usque ad summum infirmitatis articulum jam consumptum, ac sine halitu per tres dies jacentem, tam ille quam omnes eundem videntes, putarent verisimiliter expirasse; amici, qui aderant, affectantes delensire dolorem patrum *, pro ipso Servo Dei votum fecerunt, ipsius suffragium devotius invocantes : quo facto, continuo per merita Servi Dei vitali spiritu reassumpto, membra cum viribus recollegit, integra sibi cælitus reddita sanitate. Cujus rei gratia pater ejus oblationem promissam prædicta die fideliter offerebat.

EX PROCESSU
CANONIZ.
apud quod
ipsa prolem
obtinuerat.
adductus
sanæ menti
restituitur.

u

Puer ex longo
morbo mor-
tuus creditus.* imo pater-
num

E

148 Item in Nonas Augusti venerunt ad tumultum Viri Dei cum oblationibus, quas vovendo promiserant, Willelmus de Clyfburis et Alicia uxor ejus, hoc, quod sequitur, astruentes fideliter; quod, cum ipsi in vigilia B. Jacobi apostoli pariter in cubiculo se sopori dedissent, et ipsa mulier suam filiam parvulam in cunabulo posuisset, forsitan minus caute contigit, antedictum cunabulum cum infante subverti, elisa facie contra terram. Evigilans itaque mater illa, cœpit sollicita cogitare de filia, eo quod nec motum nec ipsius anhelitum, prout alias consueverat, audiebat. Et surgens invenit cunabulum cum filia jam subversum, infantemque tangens, frigidam reperit et extinctam. At illa materno dolore concussa maritum flebilibus excitavit clamoribus, et rei eventum, quem celare non potuit, indicavit eidem. Qui consilio destitutus humano, consultius ad divinum confugit, Dei videlicet atque servi sui Thomæ pontificis suffragium invocando, votum faciens pro eadem : quæ, facto modico intervallo, cœpit cælitus respirare puella, parentesque suos pro vita sibi tam subito reddita ad immensas Domini gratias excitare.

uti et puella
cum cunis
eversa subito
sanantur.

F

149 Circa idem tempus vir quidam, nomine Thomas Gaugy, de Costane in comitatu Leyncestre Lincolnensis diocesis, a quinque mensibus et amplius ita erat contractus et claudus, ut super manus et genua miserrime graderetur. Cumque humano medicamine desperaret sanari, inito consilio sibi sano, se fecit famulo Dei Thomæ episcopo Herefordensi voveri. Quo peracto, confestim tale obtinuit relevamen in gressu, ut cum uno baculo se in brevi ad Viri Dei tumultum præsentaret, cujus auxilio devotius invocato, relicto baculo suo ibi, rectus et incolumis ad propria remeavit.

Ex contra-
ctione claudi-
cans liberum
gressum obti-
nuit :

150 Item in crastino Assumptionis x anno prædicto ad tumultum dicti Patris aderant, qui probarent, quod, cum Petrus Dandevine de Newcutone in ultima guerra Walliæ fuisset a Wallensibus circumseptus, in sinistra tibia duarum ictibus lancearum horribiliter est percussus, adeo ut a genu usque ad cavillam pedis y os concavum tibiæ finderetur per medium, et medulla ipsius totaliter sit effusa. Cumque medici vocarentur, ut curam hujusmodi sauciato adhiberent, ipsi tam de vita quam salute non immerito desperantes, eundem omnes et singuli desperatum liquerunt. Hoc audito, præfatus

fissa viri tibia
sanata.

x

y

EX PROCESSU
CANONIZ.

letaliter
vulneratus,
post factum
ab amicis vo-
tum, confe-
ssim restitui-
tur sanitati.

z

Puella in
magna vase
submersa

B

aut

et alter in
fluvio, ad
vitam revo-
catus.

C

præfatus Petrus Dei omnipotentis et Servi sui prædicti auxilio se committens, paulatim conva-
luit; tandemque volebat, quod, quam citius gradi
posset, sepulchrum ipsius Dei Famuli visitaret.
Nec mora, protinus universo dolore sublato, re-
dintegrata est ei, intercedentibus Viri Dei meritis,
tibia gressibus satis apta.

151 Item vii Kalendas Septembris accessit ad
tumulum Viri Dei vir quidam Joannes, vocatus le
Foulere, de Rois in Hybernia, cum pluribus sociis,
qui cum ipso venerunt de partibus transmarinis
cum suis oblationibus, dicens atque probans dilu-
cide, quod, cum ipse Joannes in exercitu Anglico
in insultu juxta Burdeg. z constitutus, fuisset per-
cussus tam horribiliter in capite quodam telo, ut
per unam aurem intraret et per auriculam ipsius
oppositam promineret; cumque de suo capite
dictum telum totaliter extraxissent astantes, jacuit
velut mortuus super terram. Socii vero sui pio
affectu compatientes eidem, votum pro ipso Servo
Dei voverunt. Et ecce, qui mortuus verisimiliter
putabatur, surrexit integram consecutus a Domino
sanitatem.

152 Circa idem tempus venerunt ad tumulum
Viri Dei Nicolaus de Clistone de Derbystyre, et
Margarita uxor ejus, dicentes fideliter et probantes,
quod filia eorundem, Letitia nomine, trium ha-
bens annorum ætatem, in quoddam vas ligneum,
quod aliqui cuvam aa vocant, plenum liquore,
cecidit circiter horam primam diei, quæ cum
extracta fuisset, inventa etiam mortua, et conversa
in nigredinem caro ejus, et cum pro ipsa vovissent
amici Dei Famulo memorato, statim revixit et facta
etiam mirabiliter ejus caro candida, sicut prius.

155 Item viii Idus Decembris probatum fide-
liter extitit ad tumulum Viri Dei per Ricardum
molendinarius et Emmam de la Forde, quod
quidam puer, Joannes nomine, filius Willelmi dicti
le Messur, de Wykebolde de comitatu Wigornia,
pergens juxta fluvium, per ejusdem villæ medium
decurrentem, et corruens decidit in eundem, et
per magnum aquæ spatium ex impulsibus fluvii
vehebatur, quo usque ad quamdam radicem ar-
boris super ripam crescentis casualiter vestibus
adhæreret. Et sic latebat submersus ab hora diei
tertia usque horam ejusdem diei undecimam; pa-
rentes vero super filii absentia solliciti, dolentes
non modicum, quæruntil illum, quem tandem in-
ventum cum lachrimis extraxerunt ab aquis ex-
tinctum, et in domum propriam intulerunt, anxie
cogitantes, quid agerent de eventu. Et cum consi-
lium non haberent humanum, cœperunt devote
Dominum exorare, ut ipse meritis servi sui Thomæ
pontificis filium suum, qui sic perierat, restitueret
sibi vivum; votumque pro eo fiducialiter emise-
runt. Et ecce, mirum in modum quantocius puer
ille ab astantibus videbatur tanquam a somno evi-
gilans respirare et infra triduum subsequens in-
tegræ restitui sanitati.

ANNOTATA.

a S. Kenelmus, Kenuphi Merciorum regis filius,
septennis puer a sorore sua occisus, colitur ut mar-
tyr die 17 Julii, ubi de eodem actum est in Opere
nostro. Quapropter videtur hic vitium esse in die
mensis, et pro xvii Kalendas Augusti legendum esse
xvi Kalendas Augusti.

b Lege in guerra, id est in bello a Gallico guerre.

c Forte Vaga, Anglis Wy, quod Angliæ flumen
est in Wallia.

d Nullam novi hujus nominis diœcesim in Hi-
bernia, suspicorque, vocem vitiose descriptam.

e Hæc et sequentia pertinent ad annum Chri-
sti 1296.

f Cantabrigiensis comitatus, vulgo Cambridge-
Shire, provincia Angliæ est, cujus caput est civitas
Cantabrigia, Cambridge Anglis pariter dicta.

g S. Ambrosius episcopus Mediolanensis et doctor
Ecclesiæ Martyrologio Romano inscriptus est, non
tertio, sed pridie Nonas Aprilis; festum tamen

ejusdem colitur die 7 Decembris, qui ordinationis D
illius est.

h Non novi ejus nominis comitatum in Anglia.
An forte legendum est Devonix, vulgo Den-Shire.

i Ex reliqua rerum serie videtur hic pro Januarii
substituendum esse Maii: forte tamen alieno loco
seu ordine hæc relata sunt.

k Suspitor, hæc vitiosa esse.

l Haud dubie legendum est Devonix, in quo co-
mitatu situm est oppidum Barnstable seu Berstaple,
quod Berdestaple hic appellatur.

m Ita vocatur ea pars Oceani, quæ inter Magnam
Britanniam Galliamque interfluit, alias etiam Latine
Mare Britannicum, et Gallice la Manche quoque
dicta.

n Cardigan-Shire, antiquis Ceretica, Angliæ co-
mitatus est in Wallia. Præcipuum ejus oppidum est
Cardigan ad Tivium flumen, quod duobus circiter
milliaribus infra in mare Hibernicum ingreditur.

o Lege in valle Evesham, quæ sæcunda vallis est
in comitatu Wigorniensis, a proximo oppido Eo-
vesham seu Evesham sic dicta.

p Est hic sanctus archiepiscopus Cantuariensis et
martyr, de quo cum Martyrologio Romano in Opere
nostro agendum erit ad diem 29 Decembris, quo
ejusdem in cælo natalis colitur.

q Marescallus, Gallice Maréchal, Latine veteri- E
narius est, seu faber ferrarius, qui equos curat.

r S. Lambertus episcopus Trajectensis et martyr,
colitur die 17 Septembris. Est et alter S. Lambertus
martyr Casaraugustanus in Hispania, qui ad diem 16
Aprilis in Martyrologio Romano celebratur.

s Lege Hugone filio, et infra Henrico.

t Hæc vox vitiose scripta, nullus enim hujus vo-
cabuli comitatus in Hibernia est.

u In loco isto, qui mihi ignotus est, verisimiliter
fuerit sacra aliqua Crux miraculis aut beneficiis clara.

x Id est, ut opinor, Assumptionis B. Mariæ Vir-
ginis Deiparæ, quod festum celebratur die 15 Au-
gusti.

y Alias clavicula pedis et malleolus appellatur,
estque, ubi tibia pedi jungitur.

z An forte Burdegala, vulgo Bourdeaux, quæ
Galliæ civitas est in Aquitania.

aa A Gallica voce cuve, quod vas est, e ligno
diligenter compactum ad recipiendum vinum ex uris
expressum. Latine lacus, vinarius scilicet, appel-
latur.

CAPUT IX.

Continuata miracula forte eodem anno
MCCXCVI, annisque MCCXCVII, MCCXCVIII
et MCCXCIX.

F

Circa idem tempus ad tumulum Viri Dei ade-
rant, qui referrent et assererent bona fide, quod,
cum Joanna, tunc uxor Petri de Bosehram, Cice-
strensis diœcesis, in crastino S. Bartolomæi cum
tantis doloribus filium peperisset, ut ab omnibus
ipsum cernentibus mortuus putaretur, et ita exa-
nimis jacuisset ab hora matutinali usque ad horam
nonam hujus diei, de consilio amicorum votum
voverunt parentes pro puero. Quo facto, subito
infans ille infinita Dei virtute revixit per merita
Viri Dei.

155 Item in crastino S. Dionisii anno prædicto
venerunt ad tumulum Viri Dei Willelmus, dictus
le Coliare, et Matilla uxor ejusdem cum multis aliis
fide dignis de villa de Nodelwik in comitatu Sa-
lopiæ*, corporali præstito sacramento probantes,
quod puer quidam, Ricardus nomine, de prædicta
villa, in crastino S. Joannis Baptistæ juxta quam-
dam foveam aqua plenam, existentem in manerio
abbatis Salopis a, quod est ibi vicinum, gradiens,
forsitan minus caute, casualiter cecidit in eandem,
et ibi jacebat submersus ab hora diei tertia usque
ad noctis sequentis crepusculum. Ubi tandem in-
ventus, cum verisimiliter ab astantibus crederetur
defunctus, parentes ipsius dolore contracti pro
ejus

Infans a nati-
vitate mor-
tuus creditus.

alter puer in
fovea aqua
plena,

* Salopia

a

A ejus resuscitatione Domini et servi sui Thomæ pontificis auxilium humiliter implorabant. Qui continuo meritis Servi Dei prædicti revixit, restitutus deinceps integræ sanitati.

tertius fluvio,
submersi, vitæ
restituti.

156 Circa idem tempus puer quidam, Hugo nomine, filius Cristophori de Norcherwyche in comitatu Wigornensi, a quodam ponte, quem proposuerat pertransisse, corruens cecidit in fluvium, sub eodem ponte currentem, et per dimidii miliaris spatium cominus ferebatur ab aquis, quo usque ad quamdam radicem salicis, quam tunc sibi obicem habuit, adhæreret innixus. Amici autem ipsius, quo devenerat, solícite requirentes, ipsum tandem in fluctibus reppererunt submersum, vitali spiritu jam privatum; quem cum mœrore de fluvio exceperunt, devote voventes pro ipso, quatenus in eis erat, quod, si eum per Dei famuli Thomæ pontificis suffragium suscitari ad vitam contingeret, ex tunc annis singulis, dum viveret, visitaret ipsius sepulchrum: illisque Dei auxilium aliquandiu invocantibus, protinus puer ille revixit, operante misericordia Salvatoris. Quod quidem miraculum probaverunt in ecclesia Herefordensi in *b* apostolorum Petri et Pauli anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo sexto *c* Stephanus antecedens *d* et Henricus filius Stephani, cum aliis pluribus fide dignis.

Simile benefi-
cium puellæ
Cantabrigiæ

B 157 Item circa idem tempus ad tumultum Viri Dei venerunt de comitatu Cantebrigg *, Willelmus de Wypole, Willelmus Vote et Walterus de Picheforde, probantes, quod quædam puella, nomine Isabella, filia antedicti Willelmi de Wypole in vigilia S. Joannis Baptistæ circa horam nonam diei cecidit in foveam aqua plenam, et in ipsa jacebat submersa tanto temporis spatio, quanto posset via unius miliaris communis ab homine peragrari lento passu: cujus spiritum æstimabant supervenientes totaliter exhalatum; pro qua cum astantes devote vovissent Pontifici antedicto, subito visa est respirare et meritis Viri Dei pristina sanitate vigere.

et alteri puero
collatum.

158 Item circa idem tempus accesserunt ad tumultum Viri Dei Thomas de Croudene, Philippus de Brigger et Henricus, filius Willelmi de Brigger, in comitatu Cantebrigiæ, probantes fideliter, quod quidam puer, Willelmus nomine, filius Gilberti de Croudene, antedicta die quadam hora nona cecidit in profundum putei, de quo solent homines aquam cum corda et situla exhaurire, et ibi duarum horarum spatium latitabat submersus. Cujus amici solícite, in quam partem se diverteret, percunctantes, postremo, quod ei contigerat, reppererunt. Et cum perventum esset ad puerum, jam defunctum inventum est corpus ejus, eversum, caputque infixum in limo profundi. Quo tandem extracto, amici ejusdem, humano destituti auxilio, orationibus insistentes vovebant pro eo Dei servo Thomæ pontifici. Nec mora, ecce subito puer ille revixit divina potentia operante, suique Famuli merita coram pluribus ostendente.

Muta et mu-
tus apud San-
cti sepulcrum
loquela do-
nati:

159 Item dignum ducitur commendare memoriz, quod puella quædam, nomine Agatha de Confinton, Herefordensis diœcesis, tredecim annos habens ætatis, cum per triennium continuum totaliter muta esset, et circa tempus prædictum per consilium amicorum ad tumultum Viri Dei deducta, et per dies quatuordecim in orationibus perstitisset ibidem, tandem die quartodecimo per suffragium Servi Dei loquendi potentiam cælitus est adepta. Item consimile miraculum circa idem tempus contigit fieri ad tumultum memoratum, videlicet de Joanne, filio Griffini Waleum de Karmerdine, qui per annos quatuor et sex menses omnino mutus effectus, invitis parentibus et amicis, cum cæteris extraneis peregrinis ob gratiam recuperandæ loquelæ versus Herefordiam arripuit iter suum, prædicti Pontificis visitaturus sepulcrum. Ubi cum aliquandiu orationibus se dedisset, et ex devotione ferventi sepulcri lapidem osculatus fuisset, continuo meritis Servi Dei soluto silentio,

loquendi adeptus est liberam facultatem. Quod probatum erat ibidem in crastino S. Bartholomæi apostoli per quam plures, qui ipsum Joannem mutum viderant toto tempore prænotato.

EX PROCESSU
CANONIZ.

160 Circa idem tempus vir quidam, Willelmus nomine, cognomento Messur de Scoppeleye in comitatu Hamtone *e*, a die S. Andreæ anno prædicto usque festum S. Laurentii proximo subsequens contractus in tantum, ut super manus et genua graderetur deformiter, cum servo Dei Thomæ pontifici votum vovisset, subito stabilem adeptus est, largiente Domino, sanitatem. Item v Idus Septembris anno prædicto mulier quædam, Editha nomine, de Esspring in Breudesmerhwe *f*, contracta per biennium et sex menses, accessit ad tumultum Viri Dei, ipsius auxilium devotius invocando. Quem cum in oratione per triduum præstitisset *g*, ibidem ipsa die tertia consecuta est cælitus sanitatem, intercedentibus meritis Servi Dei.

contractus et
contracta sa-
nati:

f

g

161 Circa idem tempus mulier quædam, Eva nomine Abrenon, de parochia S. Waynardi in Ircheneslo *h* Herefordensis diœcesis, muta per novem menses, die Exaltationis S. Crucis anno præfato accessit recuperandæ loquelæ gratia ad ecclesiam Herefordiæ cathedralem; quæ cum in pulpitu, quod ibidem coram cruce erigitur, ascendisset, et verbum emisisset unicum, festinans descendit, hilarior jam effecta, et coram sepulchro Viri Dei in oratione prostrata, ipsius meritis consecuta est loquendi potentiam, quam optarat.

item alteri
mutæ lo-
quendi.

h

E

162 Item in Kalendas Octobris anno superius annotato miraculum, quod sequitur, ipso facto publice est probatum de quadam muliere, Florentia nomine, de London civitate, tunc apud Maresbure commorante, in parochia videlicet S. Eadmundi, quæ in tantum contracta extitit per tres annos, quod nec tibia neque talos poterat a cruribus * amovere. Cujus tanto vir et pater ipsius doloris et miseræ condolentes, eandem contractam in quoddam vehiculum, quod Gallice Ciner, Anglice vero Whelberne *i* dicitur, collocarunt, et ita per longa terrarum spatia cum immensis laboribus usque Herefordiam suis manibus deduxerunt. Quam coram sepulchro Viri Dei recuperandæ sanitatis gratia præsentarunt; ubi cum aliquandiu pariter cum eadem Dei et servi sui Thomæ pontificis auxilium implorassent devotius, ecce, nervis contractæ laxatis, membrisque paulatim distentis, recte gradiendi adepta est sufficiens a Domino supplementum. Præfata itaque vehiculo derelicto ibidem, oblationibusque expositis, mulier sic erecta hilaris et incolumis ad propria est regressa, una cum suis ductoribus in Servi sui prædicti meritis Deum laudans.

alique contra-
ctæ gradiendi
facultas ibi-
dem data.

* an a cluni-
bus?

i

163 Item viii Idus Novembris, videlicet die S. Leonardi confessoris, anno prædicto accesserunt ad tumultum Viri Dei, qui probarunt, quod mulier quædam, nomine Margarita, de Egerton de comitatu Cestre *, post partum unius masculi extitit debilitata in tantum, quod ab astantibus omnino reputabatur exanimis. Et dum de consilio amicorum circumstantium in memoriam Viri Dei prædicti plicassent unum denarium super eam, adepta est cælitus integram sanitatem, vitæ pristina restituta per auxilium Viri Dei. Item die Conversionis S. Pauli anno prædicto vir quidam, nomine Thomas de Chileam de comitatu Cantia, qui cæcus fuerat annis septem et amplius, ipsa die orans ad tumultum Viri Dei, visum recepit per auxilium Viri Dei.

Puerpera,
exanimis
credita, facta
incolumis:
cæci
* Cestria

F

164 Item viii Idus Maii anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo octavo *k* vir quidam, nomine Thomas, dictus Sanke, de comitatu de Verby *l*; qui cæcus antea fuerat per tres annos, cum perseverasset in orationibus per tres dies ad tumultum Viri Dei, visum miraculose recepit. Item circa idem tempus quidam armiger, nomine Simon, de Winestre *m*, jurando asseruit, quod, cum ipse fuisset in quodam conflictu in Wasconia,

illuminati:
sanatus gra-
viter latus.

k

l

m

per

EX PROCESSU
CANONIZ.

per medium caput et oculum dextrum fuit cum quadam lancea letaliter vulneratus; et cum amici ipsius de vulneratione ejusdem valde dolerent, et oblationem pro eo voverent servo Dei Thomæ pontifici, infra paucos dies sanitatem est integre consecutus per auxilium Viri Dei. Item die Inventionis S. Crucis anno prædicto vir quidam, nomine Willelmus de Eliveleye, de comitatu Eboracensi, cæcus fere per annum, veniens ad tumulum Viri Dei, et ibidem in devotis orationibus per triduum perseverans, visum cælitus est adeptus per merita Viri Dei.

Cardiacus
votum negli-
gens, relabi-
tur, pœnitens
sanatur.

165 Item circa festum Assumptionis B. Mariæ anno prædicto affuerunt quidam nobiles de diœcesi Norwicensi, evidenter probantes, quod vir quidam, in Norwicensi diœcesi satis notus, cardiacam passionem per decem annos afflictus, ad famulum Dei Thomam Herefordensem peregre voverat se iturum, si ab ægritudine memorata Deus per merita Viri Dei ipsum celeri remedio liberaret. Quo facto, totius languoris cælitus dolor abscessit, et ipse, tanquam ingratus filius, Curatoris sui oblitus votum suum subsequenter septem annis negligenter distulit adimplere. Quibus annis septem elapsis, die B. Stephani in Natali *n* ad vespas iterum dicto morbo cœpit horribiliter cruciari; qui denuo devovens Deo et Famulo suo prædicto, et ad ipsum visitandem fidejussores inveniens, infra triduum iterum sanitatem recepit per merita Viri Dei.

Puella sub-
mersa vita
reddita :

puella

166 Item die Mercurii proxima post festum Nativitatis B. Mariæ anno prædicto aderant ad tumulum Viri Dei quidam fideliter asserentes, quod Felicia, filia Willelmi de Weston, de comitatu Staffordiæ, puer * videlicet ætatis duorum annorum, in puteum quemdam cadens, per spatium unius miliaris in eodem jacuit sic extincta; et cum pater puellæ prædictæ eam quæreretur, nec eam inveniret omnino, tandem venit ad puteum supradictum, et filiam suam mortuam ibi videns, statim eam extraxit : quæ sine omni anhelitu atque vita ab hora matutinali usque ad horam tertiam exanimis sic jacebat. Et cum parentes ipsius defunctæ, de morte ipsius dolentes, eam mensurarent, ut moris est patriæ, Viro Dei, statim miraculose revixit, sana effecta per auxilium Viri Dei.

ferrum sa-
gittæ corpori
mirabiliter
exemptum :

o

C

p

* proinde

167 Item die Veneris proxima post festum S. Dionisii anno prædicto aderant ad tumulum Viri Dei, qui evidenter probarunt, quod, cum Willelmus de Catewik, de comitatu Sussexie *o*, in quodam prato cum cognatis et aliis extraneis sagittaret, a quodam cognatorum suorum per quamdam sagittam in dextro humero fuerat graviter vulneratus. Cum ipse ferrum sagittæ a festo Decollationis B. Joannis Baptistæ usque ad festum B. Nicolai *p* proxime sequens in prædicto humero suo portaret infixum, nec sibi adesset possibilitas extrahendi, ut posset juvari auxilio medicorum; ac perinde * parentes ipsius de ejus vita verisimiliter desperarent, ad auxilium Servi Dei confugit, et iturum Herefordiam peregre se promittens in honorem Viri Dei, denarium unum plicavit. Quo facto, ferrum prædictum in carne sua inclusum, et tandiu portatum, subito exiit miraculose per renes per merita Viri Dei.

submersus diu
mortuus resu-
scitatus.

q

* hoc
adde et

168 Item anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo nono vir quidam, nomine Willelmus le Mercer, de Pynchebek juxta Spalam in Holonda *q*, veniens ad tumulum Viri Dei evidenter probavit, quod, cum Walterus filius suus transitum faceret, minus caute gradiendo, juxta quemdam puteum valde profundum, cecidit in eundem, et in ipso per duos dies et duas noctes mortuus latuit et submersus; et cum diu fuisset quæsitus, tandem in hujus * puteo est inventus. Cumque parentes ipsius extraxissent eundem * post alios duos dies et integras duas noctes jaceret sic exanimis super terram, coronarii regis expectando adventum, et tandem obtinuissent ab eo licentiam, ut corpus defuncti traderent sepulturæ, reduxerunt ad memoriam de

multis miraculis, quæ operatus est ipse Deus per merita famuli sui Thomæ, et voverentes prædictum mortuum Viro Dei, plicaverunt unum denarium super eum : et ecce, satis subito, qui mortuus fuerat, miraculose revixit, restitutus integræ sanitati per merita Viri Dei.

169 Item adducti sunt ad tumulum Viri Dei duo pueri, filii nobilis viri domini Joannis Burdun militis, de comitatu Notingham *r*, quorum amici juraverunt, quod minor filius memoratus tam gravi ægritudine per septem dies laboraverat, quod, ipsis astantibus et videntibus, spiritum exalavit, et sic mortuus jacuit ab hora prima diei usque ad horam undecimam vespertinam, in qua per consilium cappellani cujusdam votum Servo Dei pro ipsius suscitatione fecerunt. Quo facto, puer statim miraculose revixit, et os suum aperuit, cibum sumens per auxilium summi Dei. Item hoc etiam juraverunt amici prædicti, quod alter filius, senior videlicet militis supradicti, tam vehementi dolore capitis fuerat cruciatus, quod loquelam amiserat per spatium totius diei unius; et cum occasione passionis prædictæ, ut præmittitur, loqui non posset, manu sua innuebat astantibus, ut pro ipso Servo Dei oblationem promitterent, sicut pro suscitatione fratris sui eos viderat promississe : quod cum devote fecissent astantes amici, omni ablata doloris angustia, statim loquelam recepit, et in * integram sanitatem per omnipotentiam summi Dei.

170 Item in Vigilia Cathedræ S. Petri anno prædicto venit ad tumulum Viri Dei armiger quidam, nomine Joannes de Coluyle, de comitatu Suffolch *s*, offerens unum equum pretii duarum marcarum, referens assertionem fideli, quod, cum ipse quadam die dictum equum equitare contingeret, quædam infirmitas subita caput suum fantasiis undique circumvolvens, eum arripuit, per quam visum et loquelam statim amisit : quod videntes socii, qui cum eo fuerant comitati, duxerunt eum ad domum matris suæ non longe a loco illo distantem. Quem venientem ad domum matris prædictæ de equo sumentes, ipsum posuerunt in lectum, et sic jacuit tota nocte absque loquela et visu. Mane autem facto, accedentes amici ejus ipsum mortuum invenerunt, quem valde plangentes, pro eo, sicut pro mortuo, sepulturæ necessaria paraverunt. Hora autem vespertina mater ipsius defuncti pro morte filii sui nimio dolore afflicta ad B. Thomæ pontificis suffragium devote confugit, promittens equum filii sui defuncti, si pro suscitatione sua funderet preces Deo. Quo facto, qui fuerat mortuus, statim revixit, et alloquens matrem suam increpare cœpit eandem, eo quod a dulci somno eum voluit excitare, et sic vitam et sanitatem cælitus est adeptus per merita Viri Dei *t*.

171 Item circa idem tempus vir quidam, nomine Walterus, dictus Herbard, de Godermton juxta Winchetunbe Wigornensis diœcesis, retulit ad tumulum Viri Dei, quod, cum ipse equum unum haberet, quem mortuum reputabat, ac proinde cum excoriare proponeret, de consilio cujusdam amici astantis ipsum mensurare Famulo Dei cœpit : qui statim revixit, sanitatem integram consecutus per merita Viri Dei. Item die Dominica in Passione anno prædicto mulier quædam, nomine Margarita le Solk-Suoark, per sacramentum suum et testimonium plurimorum asseruit ad tumulum Viri Dei, quod, cum ipsa haberet filium, nomine Robertum, ætatis fere duorum annorum, qui visu oculorum a nativitate caruerat, et de consilio vicinorum et peregrinorum pro eo votum fecisset famulo Dei Thomæ, et in honorem dicti Præsulis plicasset unum denarium super eum, cælitus recepit visum per merita Viri Dei.

172 Item accesserunt ad tumulum Viri Dei, qui fide digno testimonio asserebant, quod domina Isabella de Massy, uxor domini Ricardi de Massy, de comitatu Cestriæ, per spatium duarum leucarum fuit mortua reputata. Cumque amici ipsius dominæ Viro Dei pro ea votum fecissent, viva et sana

Unus fratrum
vitam, alter
loquelam reci-
pit.

r

E
* in abundat

Pro mortuo
habitus subito
sanus evadit.

s

t
Equo vita
reddita, visus
cæco;

item mulier et
vir mortui
reputati.

A sana cælitus est effecta per potentiam summi Dei, et in evidentiam hujus miraculi ipsa domina unam tunicam de serico obtulit postmodum ad tumulum Viri Dei. Item circa idem tempus, videlicet die Parasceves anno prædicto, probavit ad tumulum Viri Dei miraculum, quod sequitur, videlicet quod, cum quidem vir, nomine Joannes Tyrop, ad nidum cujusdam corvi scanderet quandam quercum ad æstimationem sexaginta quinque pedum et amplius, et minus caute se tenens in ea, casu fortuito cecidisset, et sic mortuus jacuisset per spatium horæ unius, et astantes eum servo Dei Thomæ pontifici mensurassent, et plicassent unum denarium super eum, oculos suos statim aperuit et vitam obtinuit per merita Viri Dei.

alter gravi
malo affectus,
alter claudus
redduntur
incolumes.

Herefordiam

B 173 Item circa idem tempus aderant ad tumulum Viri Dei, qui referrent, quod dominus Thomas de Erbalerbethling tantam infirmitatem et dolorem in collo et in tergo habebat, ut omnino de vita sua propria desperaret; per cuius doloris ingravescentem angustiam timebat, se frenesim incursum. Cumque ad Virum Dei Herefordiæ se promitteret profecturum, confestim sanitatem recepit per merita Viri Dei. Item vir quidam, Joannes nomine, de comitatu Cantiae, qui per quatuor annos ante claudus extiterat, venit ad tumulum Viri Dei vix cum duobus podiis se sustentans; et dum celebraretur Missa juxta tumulum Viri Dei, ante tumulum se prostravit, orans devote, ut per merita Viri Dei sibi restitueret sanitatem clementia Salvatoris; et ecce, ipsa Missa completa, restitutus est statim vir ille integræ sanitati per auxilium Viri Dei, prout homo ille juravit, et relictis ad tumulum podiis seu baculis, festinanter ad propria cum magno gaudio sine baculo remeavit.

ANNOTATA.

a In Monastico Anglicano tom. I, pag. 573 inter monasteria Ordinis S. Benedicti recensetur Salopiense cœnobium in ejus nominis comitatu, diciturque ibidem a Rogerio de Monte-Gomerico et ejus conjuge Adelaisia fundatum fuisse in suburbis urbis Salopiæ anno 1085. Plura vide in laudato Monastico Anglicano.

b Lacuna hic est, ut nesciam, an in vigilia an in festo legendum sit.

c Nonnihil suspicor, substituendum hic esse anno Domini millesimo ducentesimo septimo. Ratio est, quod, cum narratio ad mensem Decembrem anni 1296 supra jam pertigerit, hic ad anteriores ordine menses revertatur; quodque de anno 1297 nulla expressa mentio fiat, sed infra de anno 1298. Non est autem verisimile, illo solo anno 1297 nulla beneficia per S. Thomæ patrocinium a Deo impetrata fuisse.

C d Forte aliquid omissum supra est; non enim scio, cur Stephanus hic antecedens, seu præmissus dicatur.

e Hantonia, incolis Hant-Shire, unus e comitatibus Angliæ est.

f Nescio, an hæc vitiose scripta sint; sed utrumque nomen frustra quæsi.

g Mendosa hæc sunt, pro quibus forte legendum est: Quæ cum in oratione per triduum perstitisset.

h An forte Irchenfeld, qui tractus est comitatus Herefordiensis?

i Wheelbarrow Anglice est Latine vehiculum una rota instructum, et manu trusatile. Galli nunc appellant brouette.

k Tunc cœperit currere annus a translatione sacri corporis duodecimus.

l Puto, legendum de Derby, vel de Darby, qui unus e comitatibus Angliæ est, Darby-Shire vulgo appellatus.

m Winchester, Latine Vintonia, et olim Venta Belgarum, civitas Angliæ est in Hantonia, episcopalis sub metropoli Cantuariensi.

n Id est, in festo natali seu martyrii, quod colitur 26 Decembris.

o Sussexia, indigenis Sussex, comitatus Angliæ est.

Octobris Tomus I.

p Si de festo S. Nicolai Myrensis episcopi hic sermo sit, ferrum istud in Willelmi humero in hæserit ultra tres menses; nam Decollatio S. Joannis Baptistæ recolitur die 29 Augusti, natalis autem S. Nicolai Myrensis 6 Decembris.

EX PROCESSU
CANONIA

q Ut verum fatear, non novi hæc.

r Id est, Nottingham, sive Nottingham-Shire. Latine Nottinghamia, quæ Angliæ comitatus est, cujus caput est urbs pariter Nottingham nuncupata.

s Suffolcia, vulgo Suffolk seu South-Folke, comitatus Angliæ est.

t Hoc quoque miraculum, ut multa alia, jam fuit supra relatum.

CAPUT X.

Miracula et beneficia obtenta anno mccc et duobus sequentibus.

I Item anno Domini millesimo trecentesimo incipiente, vir quidam, nomine Willelmus de Mallinge in comitatu Cantiae, qui jam magno tempore brachium sinistrum habuerat taliter conquassatum vel oppressum sub quodam muro lapideo, quod quasi mortuum seu paralyticum inutile ab humero dependebat, cum devote orasset ad tumulum Viri Dei, ejus brachium fuit cælitus restitutum integræ sanitati per merita Viri Dei. Item circa idem tempus mulier quædam de Manchester de comitatu Langastr. a, nomine Margarita, juravit ad tumulum Viri Dei, quod quidam filius, ut apparuit, satis sanus, e subito b cadens in terram, ab astantibus fuerat mortuus reputatus veraciter; et cum ab hora prima diei usque ad vesperam mortuus sic jaceret, et pro ejus suscitatione invocarent astantes Viri Dei suffragium, illico miraculose revixit per omnipotentiam summi Dei et merita Servi sui.

Paralyticum
brachium re-
stitutum:
puer a mor-
tuis revoca-
tus:

E

a

b

173 Item circa idem tempus vir quidam, nomine Hugo de Messingt burgen. Leoministr. c Herefordensis diocesis, juravit ad tumulum Viri Dei, quod, cum sanus fuisset lectum suum ingressus, tanta inflatio subita contingebat eidem, et tam vehemens dolor cor ejus afflixit, quod ipsa nocte credidit, et amici ejus, qui aderant, in brevi spiritum exhalasse. Sed cum fuisset servo Dei Thomæ pontifici mensuratus, cito restitutus est pristinae sanitati per merita Viri Dei. Item circa idem tempus vir quidam, nomine Philippus, dictus Cocus, asseruit ad tumulum Viri Dei, quod, cum uxor sua haberet filium, ætatis duorum annorum, et inter brachia matris suæ cum ea in lecto quiesceret, subito mortuus est inventus; et sic a media nocte usque ad auroram mortuus sic jacebat. Cumque parentes ejus eundem Viro Dei Famulo mensurassent, statim revixit per merita Viri Dei.

vir subito
corporis tu-
more libera-
tus; vitæ
redditus in-
fans;

c

176 Item circa idem tempus aderat ad tumulum Viri Dei, qui bona fide assereret, quod dominus Rogerus de Mortuomari d equum unum habebat, qui adeo per infirmitatem diversam gravatus extiterat, quod per novem dies continuos penitus nihil comedit; cumque custos equi prædicti ipsum Viro Dei famulo mensurasset, restitutus est miraculose et subito sanitati per merita Viri Dei in tantum, quod nocte sequenti duos bussellos e avenæ comederet. Item vir quidam paterfamilias juxta Bristoll probavit, quod, cum filius suus sanus existens et incolumis, solus incederet meridie in gardino f, omnibus nervis tibiæ suæ tam subito est contractus, quod nulla vi manuum seu ope patris ibidem præsentis, tibia ejusdem erigi potuerat. Cumque ad Virum Dei pater prædictus mensurasset filium suum prædictum, statim restitutus est pristinae sanitati per merita Viri Dei.

sanatus
equus; con-
tracta tibia
restituta usui;

d

e

f

177 Item mulier quædam juxta Bristoll juravit ad tumulum Viri Dei, quod quidam filius suus parvulus, cadens in puteum aquæ plenum, spiritum exhalavit; sed cum fuisset extractus de puteo, et ab hora nona usque ad vesperam sic mortuus appareret, Servo Dei eundem mensurari fecerunt astantes; et statim revixit per merita Viri Dei. Item

puer submer-
sus resuscita-
tur; surdo
auditus, visus
cæco redditur.

EX PROCESSI
CANONIZ.

paterfamilias quidam de Cherleton juravit ad tumulum Viri Dei, quod, cum quemdam filium haberet, qui per dimidium fere annum surdus extiterat adeo, quod nihil penitus potuit per tempus prædictum audire, invocato auxilio Viri Dei, restitutus est ejus auditus per merita Viri Dei. Item mulier quædam de Basconia Schireburn juxta Marleberg *g* juravit ad tumulum Viri Dei, quod quidam filius suus per tres septimanas tantam cæcitatem incurrit, quod nihil omnino videre valebat: Sed cum ipsum Dei Famulo mensurasset, visum miraculose recepit per merita Viri Dei.

Loquela lapsa,
cæco visus,
mortuus.

178 Item anno Domini millesimo trecentesimo primo incipiente, domina Juliana de Ebylton retulit et probavit ad tumulum Viri Dei, quod quidam servientium suorum ita fuit percussus in capite, quod per quindecim dies loqui non poterat. Cumque ipsum servo Dei Thomæ pontifici mensurasset, statim recuperavit loquelam per merita Viri Dei. Circa idem tempus anno prædicto mulier quædam de Pionia canonicorum Herefordensis diocesis, accessit ad tumulum Viri Dei, adducens cum ea filium suum quemdam, qui cæcus fuerat per duodecim septimanas, quæ cum pro eo Servo Dei oblationem fecisset, statim miraculose visum recepit. Item circa idem tempus quædam mulier de Pionia Regis, Herefordensis diocesis, venit ad tumulum Viri Dei, jurans et probans, quod filius suus parvulus circa mediam noctem inter brachia sua jacens mortuus est inventus, et sic usque ad horam primam diei jacebat exanimis. Et cum ad Virum Dei mensuratus fuisset, statim revixit, et tertia die sequenti ad locum prædictum sanus a suis parentibus est adductus.

vita donata:
filia cæca,
muta et surda,
aliisque pa-
ralyticus sa-
nati.

h

179 Item eodem tempore, videlicet die Dominica in Ramis palmarum, puer quidam de Oynton juxta Gloucestriam, Wigornensis diocesis, in aquis submersus, per dimidium diem in ipsis mortuus sic latebat. Cumque parentes ejus eum extraxissent de aquis, et ad Dei Famulum mensurari fecissent, eadem die restitutus est vitæ et pristinae sanitati per merita Servi Dei. Item circa idem tempus aderat ad Viri Dei tumulum, qui probaret, quod quædam filia Gilberti de Treneweie etiam Hereford. *h* sana existens postmodum mutatione subita in terram caderet, et jaceret cæca, muta et surda effecta per duos dies sequentes. Cumque parentes ipsius eam Dei Famulo mensurassent, statim status ejus in melius cælitus est mutatus, et ipsa satis cito restituta pristinae sanitati per auxilium Viri Dei. Item circa idem tempus anno prædicto quidam clericus Lincolnensis diocesis, juravit ad tumulum Viri Dei, quod ipse tam graviter fuerat multo tempore paralytico morbo percussus, ut usu omnium membrorum suorum, maxime ex una parte corporis sui, careret. Cumque fuisset ad virum Dei Thomam pontificem mensuratus, miraculose sanissimus est effectus.

Brachium
puellæ male
affectum cu-
ratur.

Sæva tempe-
stas sedatur:

* i. e. circa

i

180 Item circa idem tempus anno prædicto accesserunt ad tumulum Viri Dei quidam fide digni juxta Wilesbiny Lincolnensis diocesis, qui referrent, quod quædam puella loci prædicti tam horribilem quemdam gibbum inter manum et brachium per spatium trium annorum habebat, quod omnino quoad opera manicalia facienda inutilis sibi met est effecta; sed cum ipsam amici ejus Dei Famulo mensurassent, gibbus ejus evanuit, et statim per Viri Dei auxilium est curata.

181 Item anno eodem circa idem tempus quatuor juvenes de Vasconia juraverunt ad tumulum Viri Dei, quod, cum ipsi de Vasconia versus Bristol in quadam navi vinis onusta cum aliis navigarent in mari, et venissent in * Hyberniam, circa Croke *i* tam horribilis et horrenda tempestas irruit super eos, quod nautæ nullo navis armamento possent juvare: verum etiam omnes unanimiter navis gubernacula reliquerunt. Et cum ipsi in tanto periculo constituti nimis attoniti jam fuissent, ecce, malignus spiritus inter eos sedit in navi. De cujus tam visione horribili nautæ perterriti, de

consilio navis magistri ad Dei et Servi ejus prædicti auxilium confugerunt, se in navi humiliter prosternentes, et Dei clementiam expectantes. Et cum sic in oratione aliquandiu tacuissent * prostrati, et votum fecissent Dei Famulo memorato, *D* mox malignus spiritus ab oculis eorum evanuit, et sedata est omnis maris tempestas, et ipsi ab omnibus periculis liberati prospere applicuerunt ad portum voluntatis eorum per merita Viri Dei.

182 Item anno Domini millesimo trecentesimo secundo incipiente, probabatur ad tumulum Viri Dei, quod puer quidam juxta Teukesbur *k* Wigornensis diocesis, in quodam vase aquatico submersus, quod vulgariter Tina vocatur, per dimidium diem jacuit sic extinctus; et cum amici ipsius, qui aderant, ipsum funus Dei Famulo mensurassent, restitutus est vitæ et pristinae sanitati per auxilium Viri Dei. Circa idem tempus vir quidam de Morcebur juxta Bristol juravit ad tumulum Viri Dei, quod filiam quamdam habebat, quæ per mensem visum amiserat oculorum. Sed cum eam pater suus servo Dei Thomæ pontifici mensurasset, statim visum recepit per merita Servi Dei. Item circa idem tempus quidam paterfamilias de Epaldigg juravit ad tumulum Viri Dei, quod filium habuerat, qui ab hora matutinali usque ad horam primam diei sine omni anhelitu jacebat exanimis; et cum *E* parentes ejusdem Dei et servi ejus Thomæ auxilium invocassent, et ipsum, ut moris est patriæ, mensurassent, statim revixit, qui mortuus fuerat, per auxilium Viri Dei.

185 Item circa idem tempus ad tumulum Viri Dei aderat, qui retulit veraciter et probavit, quod, cum domus sua ex omni parte esset accensa, et flamma ignis huc et illuc tenderet in diversa, nec esset ibidem humanum remedium exoptandum, ad solius Dei et Servi sui remedium devote confugit: sed cum, invocato Dei auxilio, plicasset in Servi sui memoriam unum denarium super ignem, totus ignis ille subito est extinctus. Item circa idem tempus juvenis quidam de Derkel accessit ad tumulum Viri Dei, qui asseruit, se percussus fuisse per mediam tibiam quadam sagitta. Cumque ad Virum Dei pro curatione tibiæ suæ oblationem vovisset, infra septem dies extitit restitutus pristinae sanitati, nulla ad hæc interveniente curatione humana.

184 Item circa idem tempus accessit ad tumulum Viri Dei quidam, Petrus nomine, de Clare in Senret in Marchia Scotiæ *l*, qui habitum Fratrum S. Augustini portabat, jurans, quod morbo paralytico tam graviter percussus extiterat, quod usum membrorum suorum, maxime ex una parte sui corporis, non haberet. Cujus morbi ingravescente angustia, loquelam, visum et sensum perdidit per sex dies continuos; et cum frater ejusdem plicasset unum denarium super eum, sanitatem cælitus est adeptus per merita Viri Dei. Item anno Domini supradicto probatum fuit ad tumulum Viri Dei, quod Adam le Wise de Gloucestr * nutricem habuerat, quæ puerum dicti Adæ secum in lecto nocte jacentem oppresserat; qui per spatium unius horæ diei mortuus sic jacebat; sed cum prædictum puerum amici astantes servo Dei Thomæ pontifici mensurassent, statim revixit per auxilium Viri Dei, et in hebdomada sequente puer prædictus, miraculose resuscitatus, a nutrice prædicta sanus ad Herefordiam est portatus.

183 Item circa idem tempus vir quidam, Robertus nomine, dictus Russel, de Erdefelde juxta Tenkesbur * Wigornensis diocesis, retulit ad tumulum Viri Dei, quod, cum ipse duceret carrum suum terra onustum in campum, et quidam filius suus parvulus juxta carrum adesset, rota ipsius ultra caput prædicti pueri transiens, ipsum oppressit, et omnino contrivit. Et cum pater ejusdem morte filii valde doleret, et Dei servi ejus * Thomæ auxilium invocaret, ipsum more solito mensurando, statim revixit per merita Viri Dei *m*. Item die B. Augustini anno prædicto vir quidam, no-

* an jacuis-
sent?

puer in aquis
extinctus re-
viviscit; cæci
illuminatur;
resuscitatur
puella.

k

Incendium
extinctum;
vulnus tibiæ
curatum;

sanatus para-
lyticus; puero
vita reddita;

l

* i. e. Gloce-
stria

puer contrito
capite resusci-
tatus, mulier
de vita pericli-
tans, sanata.
* Tewkesbury

* abundat ejus

m

mine

A mine Nicolaus de Trostreijuxta Orcheton, juravit ad tumultum Viri Dei, quod, cum Blunda uxor sua tam graviter ægrotaret febre acuta, quod per duos dies continuos nec loqui posset nec videre, ac proinde maritus suus prædictus de ejus vita totaliter desperaret, quamdam vaccam pro eo Viro Dei se donaturum promisit: quo facto, illico oculos suos aperuit, restituta loquelæ et integræ sanitati per merita Viri Dei.

Puer e febre mortuus reputatus, et juvenis ex angina facti incolumes.

186 Item quidam paterfamilis de Salopia juravit ad tumultum Viri Dei, quod quidam filius suus tam gravi morbo, scilicet febre acuta, vexatus extiterat, quod judicio multorum astantium spiritum exalavit; et sic ab hora vespertina usque ad mediam noctem sequentem sine omni spe vitæ jacebat. Sed cum parentes ipsius defuncti Servo Dei votum fecissent, et eum, prout moris est patriæ, mensurassent, statim mortuus ille revixit, sanitatem integram cælitus consecutus. Item circa idem tempus juvenis quidam de Gylgauri in Hibernia juravit ad tumultum Viri Dei, quod tam vehemens dolor, * de quodam apostemate interiori proveniens circumdederat guttur suum, per octo dies eum afflixit, quod nihil gustare nec etiam loqui posset. Cumque de consilio cujusdam fratris astantes amici infirmi eum Dei Famulo mensurassent, mox omnis dolor abscessit, ita quod statim comedendi, bibendi et loquendi facultatem obtinuit per merita Viri Dei.

* adde qui

Amisus visus mulieri, puero gradiendi facultas data.

187 Item vir quidam, nomine Thomas de Welles, dictus le Porter, juravit ad tumultum Viri Dei, quod, cum Alicia uxor sua in puerperio decubaret, subito visum amisit, et sic ab hora vespertina usque ad mediam noctem omnino cæca remansit. Cumque vir ejus plicasset unum denarium super eam atque eam ducendam fore ad tumultum Viri Dei Herefordiæ, promississet, statim visum miraculose recepit. Item idem Thomas asseruit ad tumultum Viri Dei, quod quidam filius suus Willelmus, puer ætatis trium annorum, tam pedes quam tibias adeo mortificatos habebat, quod per unum annum et dimidium sibi omnino impotens et inutilis remaneret. Cumque pater ipsius plicasset unum denarium super eum, et ipsum puerum Virum Dei devote visitaturum, promitteret, sanitatem pristinam est adeptus per merita Viri Dei.

Mulier e gravi morbo contracta, facto voto, erigitur.

188 Item mulier quædam de Salopia, nomine Agnes de Dettleeye, asseruit ad tumultum Viri Dei, quod, cum nocte quadam se sanam sopori dedisset, tantam inflationem per totum corpus suum incurrit, et tam vehementi dolore cæpit affligi, quod per quindecim septimanas nihil comedit aut bibit, nisi forsitan aliqua liquida vel sorbilia loco cibi; nec etiam per quinque septimanas per secessum, vomitum, vel urinam aliquid a se, ut natura deposcit, emisit; et sic quasi clauda per annum dimidium jacuit miserabiliter etiam contracta. Cumque amici ipsius eam Dei Famulo mensurassent, statim cum adminiculo cujusdam podii, sive baculi, gressum qualemcumque recepit. Sed cum Virum Dei devote se visitaturam peregre promississet, mox singulis ossibus sui corporis quasi fragorem inter se dantibus, se erexit, brachia et tibias sua extendit, sanitati per membra omnia restituta per auxilium Viri Dei.

Infans vita reddita: vir gressu donatus

189 Item vir quidam, nomine Willelmus Sary, de parochia de Wodirford Herefordensis diocesis, cum uxore sua venerunt ad tumultum Viri Dei, jurantes, quod filia eorumdem parvula, ætatis duorum annorum, nomine Matilda, per quoddam ostium obruta seu oppressa, judicio cunctorum astantium spiritum exalavit; et sic mortua per spatium duorum miliarium et amplius sic jacebat. Cumque parentes defunctæ eam Dei Famulo mensurassent, statim revixit, satis subito resuscitata sanitati et vitæ per auxilium Viri Dei n. Item vir quidam, nomine Hugo, filius Matillidis de Dureford Herefordensis diocesis, juravit ad tumultum Viri Dei, quod, cum ipse quodam gladio in tibia sinistra graviter vulneratus fuisset, quod, nervis

tibiæ suæ cæsis, duobus baculis multo tempore sustentans miserabiliter graderetur, ad virum Dei Thomam votum emisit, et eum devote se visitaturum promisit; qui voti emissi non immemor ad Herefordiam est portatus, et dimissis ibidem baculis, remeavit ad propria, Deum laudans per auxilium Viri Dei.

EX PROCESSU CANONIZ.

190 Item vir quidam, nomine Gervasius de Lankadok, prope Druslan, et Agnes uxor ipsius venerunt ad tumultum Viri Dei, jurantes, quod quædam filia sua, nomine Mabelia, in quoddam fluvium, qui vocatur Tewy, per inundationem aquæ dejecta, in eodem fluvio jacuit sic submersa ab hora nona usque ad horam vespertinam ejusdem diei. Cumque extracta fuisset ab aqua, usque ad horam primam sequentis diei mortua sic jacebat; sed cum pro resuscitatione ejusdem puellæ ipsam Dei Famulo mensurassent, statim revixit, pristinae sanitati cælitus restituta per omnipotentiam summi Dei.

*puella submersa, resuscitata. * imo quemdam*

191 Item clericus quidam de familia domini Reginaldi de Grey o venit ad tumultum Viri Dei, asserens testimonio fide digno, quod, cum ipse de Wigornia versus Herefordiam iter perageret, quasi sollicite inquirendo de miraculis, quæ operata est divina potentia meritis Servi sui; equus suus, prius sanus existens, cæpit subito claudicare per spatium itineris duodecim leucarum, pedem ad terram vix figens; cui subveniri non poterat remedio marescalli p; sed cum dominus equi prædicti in honore Viri Dei denarium unum plicasset, mox pedem claudum seu læsum figens ad terram, dominum suum, ut prius, sanus miraculose effectus ad locum optatum reduxit per auxilium Viri Dei q.

malum pedis equi sublatum;

"

E

p

192 Item vir quidam, nomine David Map Phelip de Lankadok, venit ad tumultum Viri Dei, jurans et probans, quod uxor sua, nomine Everik, per unum annum et dimidium visum amiserat oculorum; cumque per tres dies devote orasset ad tumultum Viri Dei, subito visum recepit. Item mulier quædam, nomine Matilda la Coppestr, de Malmesbur *, venit ad tumultum Viri Dei, et juravit, quod filia sua, nomine Eleonora, in aquis submersa jacuit mortua ab hora prima diei usque ad horam nonam ejusdem diei. Cumque mater puellæ defunctæ ipsam Dei Famulo mensurasset, statim revixit per omnipotentiam summi Dei et merita Servi sui.

cæca illuminata, submersæ vita reddita

* Malmesbury

ANNOTATA.

a *Lege Lancaster, seu Lanca-Shire, Latine Lancastria, qui comitatus Angliæ est ad mare Hibernicum. In eodem comitatu situm est vetus oppidum, olim Mancunium et Manucium, nunc Manchester appellatum.*

F

b *Id est, derepente, inopinato.*

c *Id est, burgensis Leomenistriæ, seu civis Leoministriæ, quod oppidum Angliæ est in comitatu Herefordiensi, Latine Leonis-monasterium, Anglice Leonminster et Lemster dictum.*

d *Supra jam observavi, familiam de Mortuomari, vulgo de Mortimer, a Camdeno illustrioribus Angliæ familiis accenseri.*

e *Bussellus et boissellus, Gallice boisseau, medio ævo usurpata vox est pro modio, seu certa mensura frumentorum.*

f *Id est, horto, a Gallico jardin.*

g *Non intelligo, quid hæc (si tamen recte scripta sint) sibi velint.*

h *Forte Herefordiæ, vel Herefordensis diocesis.*

i *Forsitan legendum est Corek. cujus nominis est civitas Corcagia dicta in Hiberniæ provincia Mononia, et in comitatu Corcagiensi, cujus caput est, sedetque ad Saverenum fluvium, portum habens capacem et commodum, licet aliquot miliaribus distet a mari.*

k *Tewkesbury, teste Camdeno, aliis Therici curia, amplum et elegans Angliæ oppidum est in comitatu Glocestriæ.*

l *Marchia,*

IN PROCESSU
CANONIZ.

1 Marchia, alias Merchia, vulgo The Merche, parva provincia Scotiæ Meridionalis est, Tweda fluvio ab Anglia, seu Northumbria, separata, et ad mare Germanicum extensa.

m Vide miraculum hoc in parte 1, a num. 57 fusius meliusque expositum et confirmatum.

n Est et hoc miraculum ex relatis supra.

o Apud Camdenum saepe laudatum familia de Grey inter illustriores familias Angliæ memoratur.

p Id est, ut supra jam dixi, veterinarii, seu medici equorum.

q Forte vir ille istud mali sibi arcessiverat, male de S. Thomæ miraculis sentiendo.

CAPUT XI.

Reliqua miracula et beneficia annis MCCCIII, MCCCIV et MCCCIV impetrata.

Puer submersus ad vitam revocatus; tuber brachii sublatum;

a

B Anno Domini millesimo tricentesimo tertio quidam Walterus de Hayles molendinarius juravit ad tumultum Viri Dei, quod filius suus parvulus, ætatis quatuor annorum, in stagno abbatæ molendini de Hayles a prædicta submersus, sic extinctus jacuit in eodem ab hora nona diei usque ad auroram diei sequentis. Sed cum ipsum extraxis- sent ab aquis parentes pueri, sic defuncti, et ipsum Dei Famulo mensurassent, statim revixit resti- tutus pristinae sanitati. Item juvenis quidam de Winchelese, nomine Thomas, de Maydenestan Cantuariensis diocesis, juravit ad tumultum Viri Dei, quod, cum ipse haberet super brachium quemdam gibbum nimis horribilem et tumentem per spatium octo hebdomadarum et amplius, et Servi Dei suffragium invocaret, ac se manum eidem argenteam facturum, devote promitteret, a gibbo prædicto cum admiratione multorum fuit concito liberatus.

lingua multi- lato restituta loquela.

C 194 Item aderant ad tumultum Viri Dei, qui fideliter asserebant, quod, cum vir quidam, no- mine Willelmus Francisci, juxta Dancastr. per loca nemorosa transitum faceret, incidit in latrones, qui ipsum per multas partes corporis graviter vulnerantes, magnam partem linguæ ipsius inhu- maniter amputarunt; unde per spatium quindecim annorum proximo sequentium violenter mutus effectus, loca diversorum Sanctorum personaliter visitavit. Sed cum nullum exinde sibi proveniret remedium, tandem ad virum Dei Thomam ponti- ficem se convertens, ipsius suffragium humiliter imploravit, et ipsum Virum Dei visitaturum pe- regre, sicut potuit, se promisit; et ecce, nocte quadam, cum se sopori dedisset, quidam Sacerdos vestimentis suis indutus, et quasi ad celebrandum paratus, sibi apparuit; qui propitius accedens ad eum, misit tres suos digitos in os ejus, et traxit usque ad effusionem sanguinis linguam ejus; et statim miraculose recuperavit loquelam meritis Viri Dei. Nec est prætermittendum, quod præ- dicti sanguinis effusio, ei facta in somnis, a multis vicinis in villa de Donneham recens est visa in crastino manifeste b.

* ei

b

F. vulnere mutus loque- lam recipit; reviviscit falco; resu- scitatur puer.

195 Item juvenis quidam de Blakemore, nomine Robertus, de comitatu Cestriæ, juravit ad tumu- lum Viri Dei, quod ipse tam horribiliter fuerat casualiter sagittatus, quod per novem dies loqui non poterat. Cumque amici ejus ipsum Dei Famulo mensurassent, infra triduum recuperavit loque- lam, restitutus in brevi sanitati per merita Viri Dei. Item vir quidam, nomine Osbertus Giffard, asseruit ad tumultum Viri Dei, quod ipse habuerat unum falconem, qui se de pertica sua dejiciens per spatium itineris decem leucarum mortuus sic pependit; et cum Servo Dei fuisset more solito mensuratus, statim revixit. Item mulier quædam, nomine Margarita de Schardeburg, cum quodam filio suo parvulo accedens ad tumultum Viri Dei, ibidem asseruit, quod idem filius suus in villa prædicta per inundationem aquæ submersus sic jacuit mortuus nocte illa, et in crastino usque ad

horam primam diei. Sed cum mater ipsius filium suum mortuum ad Dei Famulum mensurasset, statim revixit per adjutorium et merita Viri Dei.

196 Item vir quidam, nomine Ricardus Gregorii de Keycelston in valle de Beauver, cum uxore sua, nomine Emma, juravit ad tumultum Viri Dei, quod filius eorundem, nomine Nicolaus, in quodam fossato submersus, per spatium quinque leucarum jacuit mortuus in eodem. Cumque ad Dei Famulum mensuratus fuisset, cito revixit, restitutus in brevi integræ sanitati per merita Viri Dei. Anno Domini millesimo tricentesimo quarto, videlicet die Martis proxima post festum Ascensionis Domini, venit ad tumultum Viri Dei quidam pater familias de Worecestr. c cum quodam filio suo muto, et ibidem asseruit, quod, cum idem filius suus, clericus ætatis sexdecim annorum, imaginem B. Mariæ in ecclesia de Vorcestr nimia vetustate consumptam negligenter combureret, et Deum quasi ludendo, caput dictæ imaginis accensæ digitis scalperet, sive tangeret minus digne, statim loquelam amisit, et sic per novem dies continuos mutus permansit. Qui cum ad locum prædictum venissent, et vota sua Deo et Servo ejus fecissent, eodem die facul- tatem loquendi recepit.

item alter; cæcitas divini- tus inflicta sublata pœni- tenti.

c

197 Item die S. Trinitatis anno prædicto quidam paterfamilias de Fornby de comitatu Lancastr accessit ad tumultum Viri Dei cum quodam filio suo parvulo, ætatis duorum annorum, et asseruit tunc ibidem, quod idem puer submersus fuit in quodam vivario, et sic jacuit in aqua ab hora nona usque ad undecimam horam diei. Cumque ex- tractus fuisset, et pro eo votum Dei Famulo emi- sissent parentes ipsius, eadem nocte revixit, resti- tutus satis celeri sanitati.

Puer revoca- tus ad vitam : E

198 Item vir quidam de London, nomine Wil- lelmus Frere, cum matre sua et aliis fide dignis asseruit ad tumultum Viri Dei, quod ipse Willelmus per quadriennium et amplius ita claudus jacuit et contractus, quod durante tempore memorato in nullo potuit se movere vel gradi; sed cum mater ejusdem infirmitati filii sui compatiens ad diversa loca Sanctorum in quodam vehiculo ad hoc aptato, quodam funiculo mediante, traxisset eundem, non * tamen exinde aliquod sibi sentiret reme- dium, post lapsum temporis nocte quadam in somnis fuit sibi divinitus revelatum, quod virum Dei Thomam pontificem Herefordiæ visitaret; et sanitatem procul dubio obtineret. Mane autem facto, cum votum Servo Dei fecisset, tibias et corpus erexit, ita quod statim duobus baculis su- stentatus rationabiliter graderetur, et sic in brevi, dimissis ibidem baculis in signum miraculi, sanus et gaudens ad propria remeavit per merita Viri Dei.

contractus post visionem votumque sa- natus;

* nec

F

199 Item venerunt ad tumultum Viri Dei vir quidam, nomine Joannes de Wallere, de Wyne- lestrop Lincolnensis diocesis, et uxor ejusdem, nomine Matilda de Brokton, asserentes, quod dicta Matilda per unum annum et novem septimanas visum omnimodum amiserat oculorum. Et cum quadam nocte in lecto suo jaceret, pro cæcitate, quam incurrerat, multum dolens, viri Dei Thomæ pontificis devote auxilium invocavit; et cum an- gustiis et tribulationibus nimis esset afflicta, sopor repente irripit super eam, et continuo vocem cujusdam pueri sic secum loquentis audivit. Mulier, modo evigila, et Thomæ pontifici Herefordiæ gra- tias dignas persolve, pro cujus invocatione celerem sanitatem recipies. Qua * expergefacta a somno laudes Deo et Servo suo devotas cœpit persolvere, et unum denarium modo suo ultra se fecit plicare *; nec mora, cum arripuisset versus Herefordiam iter suum, et continuasset per unum diem iter arre- ptum, visum oculorum suorum cælitus est adepta per merita Viri Dei.

cæca, divini- tus monita ad Sancti tumu- lum profici- scens, visum recipit.

* Quæ

* plicari

200 Anno Domini millesimo trecentesimo quinto intrante, vir quidam, frater Robertus de Cline, canonicus Regularis abbatæ de Ledes d, Cantua- riensis diocesis, venit ad tumultum Viri Dei, pro- bans

Canonicus Regularis diuturno san- guinis vomitu laborans, d

A bans per abbatem suum et duos confratres suos domus suæ prædictæ, quod ipse per unum annum et dimidium passus erat per os fluxum sanguinis tam enormem, quod bis vel ter in hebdomada ad quantitatem dimidiæ lagenæ, vel ad quartam partem unius lagenæ puri sanguinis absque aliqua alia alterius coloris admixtione evomeret. Sed cum nullo auxilio medicorum potuerat subveniri, et omnes amici ejus de ipsius convalescentia verisimiliter desperarent, et præcipue abbas suus, qui eum tenere diligebat, præcepit ipsum infirmum cum quodam confratre suo in infirmaria honestiori modo, quo potuit, custodiri.

*in somno mo-
ritus, votum
emittit et
sanatur.*

B 201 Et cum æger ille ibidem aliquandiu moraretur, quadam nocte in somnis quidam juvenis sibi apparuit, indutus vestibus clericalibus, dicens ei : Si sanitatem status tui desideres, aliquod beneficium specialiter te facturum in honore Thomæ de Cantilupo, devote promittas, ob cujus merita pristinam recipies sanitatem : quibus dictis, statim evanuit. Qui a somno expergefactus, et de visione prædicta lætus effectus, abbati suo et omnibus suis confratribus, in suo capitulo congregatis, visionem suam, ut potuit, ut præmittitur, per ordinem narravit; et tunc demum de consilio sui abbatis et suorum confratrum servo Dei Thomæ votum emisit, quod ipsum videlicet Herefordiæ visitaret, et etiam a carnibus per quintam feriam, quo usque votum suum impleverit, interim abstineret. Cujus voto ad Virum Dei, ut præmittitur, sic emisso, statim restitutus est integræ sanitati, in tantum, quod nihil postmodum in toto vel parte pristini sui languoris sentiebat gravamen.

*Puer mortuus
vitæ restituitur :*

202 Item die Martis in hebdomada Pentecostes anno prædicto vir quidam Wallensis, nomine Henrich, dictus Wariok, de parochia de Taliton de Nihervent, probavit ad tumulum Viri Dei, quod quidam filius suus Nicolaus, puer ætatis quatuor annorum, gravi infirmitate gravatus ab hac vita decessit, et tanto temporis intervallo jacuit sic defunctus, quanto possent sex miliaria peragrari ab homine lento passu. Sed cum mater ipsius pueri pro dolore clamaret, et multos ex vicinis suis ad funus sui filii convocaret, inter alios affuit pater ejus; et dum devote suffragium Viri Dei invocaret, et pro resurrectione sui filii ei denarium unum plicasset, statim revixit per omnipotentiam summi Dei, et merita Servi sui.

*mutus loque-
lam, contra-
tus vel para-
lyticus mem-
brorum usum
obtinuit.*

203 Item circa idem tempus vir quidam, nomine Ricardus de Estowemarkat, filius Willelmi de Vrap, de Enthfolk, quæ distat a Burgo S. Edmundi e regis et martyris per decem miliaria, per decem annos prius mutus existens, venit ad tumulum Viri Dei, et ibidem aliquandiu in devotis orationibus perseverans, loquendi potentiam cælitus est adeptus per suffragium Viri Dei. Item vir quidam, nomine Philippus, filius Walteri Paynel, de Magna Cawerne Herefordensis diocesis, asseruit ad tumulum Viri Dei, quod, cum quadam die, hora meridiana in domo quiesceret, ita deformiter et subito est contractus quinque sequentibus annis et amplius, ut omnia membra ejus ab umbilico et deorsum quasi mortua seu paralytica redderentur, nec posset etiam per manus officium se juvare. Cumque parentes ipsius de sua convalescentia verisimiliter desperarent, et ipse æger in tantis angustiis contitutus magis mori quam sic vivere affectaret, ad Viri Dei auxilium cum devotione maxima confugerunt, ipsum more solito Dei Famulo mensurantes, et se visitaturum * ipsius Viri Dei tumulum, promiserunt. Quo facto, statim æger ille incepit melius se habere, et recuperavit in crastino integram sanitatem in omnibus membris suis, ita ut totus sanus effectus ad propria cum gaudio remearet.

** visitaturos*

ANNOTATA.

a Haylense cœnobium Ordinis Cisterciensis dicitur in agro Glocestriensi fundatum fuisse anno 1246

a Richardo Cornubiæ comite. Consule, si lubet, Monasticum Anglicanum tom. I, pag. 928.

EX PROCESSI
CASONIZ.

b Sequitur hic instrumentum, seu litteræ Aniani episcopi Bangorensis in Wallia, aliorum sigillis subscriptæ, de miraculo pueri, qui apud castrum de Conewey in Walliæ comitatu Arnonia in fossatum lapsus, ibidemque mortuus, per S. Thomæ patrocinium vitæ redditus fuit; sed quoniam has litteras totidem verbis jam recitavi in prima Parte miraculorum num. 38 et sequenti, hic prætermitto.

c Worcester. Latine Vigornia. episcopalis civitas et comitatus Angliæ est, de quibus crebra facta mentio est.

d Tomo II Monastici Anglicani pag. 110 dicitur Prioratus de Ledes in agro Cantiano anno 1119 fundatus esse a Roberto de Crepitocorde, seu de Greveceur. et canonicis Regularibus Ordinis S. Augustini traditus.

e Burgus S. Edmundi, vulgo S. Edmondsbury, oppidum Angliæ est in comitatu Suffolciæ, quod ab eodem Sancto ob depositum ibidem corpus ejus, nomen accepit. De hoc sancto rege Anglorum Orientalium et martyre agetur in Opere nostro ad diem 20 Novembris, qui ejusdem martyrio sacer est.

APPENDIX

E

DE MIRACULIS.

CAPUT I.

Sancti vestes salubriter adhibitæ : Herefordiensis episcopus sanatus : phrenetica sanæ menti reddita : verrucæ mirabiliter sublatae : cæco visus restitutus.

Quamvis multa sane miracula beneficiaque, per S. Thomæ potens patrocinium miseris mortu-
libus collata, ex processu recitaverim, supersunt tamen et alia ex eodem referenda, quæ in certam classem et ordinem non fuerant redacta, sed ab idoneis juratisque testibus nihilominus asserta. Virum sanctus Episcopus obierat in Tuscia suburbicaria, quin apud Anglos suos privatim honorari ac invocari utiliter cœperit. Testem produco Wilhelmum Jaudre, ejusdem Sancti domesticum, de quo inter testes quinquagesimo tertio loco in processu sic legitur. Dixit, quod dictus dominus Thomas ante ejus recessum ad curiam (Pontificiam) dederat vestes suas integras, quibus utebatur, eidem testi; et erant de brunetta rossa (id est, de panno laneo, rubro colore tincto) et post obitum dicti domini Thomæ, antequam ejus ossa fuissent apportata ad ecclesiam Herefordiensem, gentes petebant ab ipso teste, quod daret eis aliquam particulam de dictis vestibus pro reliquiis in honorem et memoriam dicti domini Thomæ; et ipse dabat eis. Et idem petierunt post obitum dicti domini Thomæ; et per frustra minuta sic dedit garnachiam (guarnaccia *Italisch vestis talaris est*) et tunicam dicti domini Thomæ. Mantellum autem et capucium retinuit sibi, pro quibus fuerunt sibi oblatae viginti libræ sterlingorum a quodam rectore cujusdam ecclesiæ de Wallia, cujus nomen dixit se nescire.

Sancti vestes
mox post obi-
tum pro sacris
reliquiis ha-
bitæ :

2 Et dictus testis noluit eas recipere propter devotionem, quam habebat in dictum dominum Thomam et adhuc habet, sicut in Sanctum, et quia Deus operabatur miracula pro dictis mantello et capucio (id est in eorumdem usu) postmodum dictis dominis episcopis (commissariis Apostolicis, quos sæpe laudavi) exhibitis, vetustate non consumptis nec a tineis corrosis, in honorem et ad invocationem nominis dicti domini Thomæ. Et narravit, jam esse xxiii annos vel circa, quemdam Wallensem (id est ex Wallia, Magnæ Britannicæ provincia ortum) cujus nomen dixit se nescire, venisse ad civitatem et ecclesiam Herefordiensem ad tumulum dicti domini Thomæ, ratione doloris magni, quem

F

ejusdem capu-
cio dolor capi-
tis abactus :

EX PROCESSU
CANONIC.

quem asserebat dictus Wallensis se fuisse passum in capite per multos annos, et venerat, ut meritis dicti domini Thomæ miraculose curaretur ibidem. Accedens autem dictus Wallensis ad domum ipsius testis rogavit eum, quod traderet sibi dictum capucium, quod fuerat dicti domini Thomæ, ut posset induere eum, quia sperabat, ex hoc posse consequi sanitatem. Cum autem dictum capucium sibi traditum tenuisset per valde modicam horam indutum, ante horam nonam dixit idem Wallensis eidem testi, totum prædictum dolorem capitis fuisse sedatum; et sic recessit a prædicto teste, nec postmodum vidit eum. *Cum testis ille anno 1507 numeraverit annos 25, vel circa, a curatione Wallensis elapsos, oportuit hanc circa annum 1284, seu triennio ante ossium translationem, anno 1287 factam, contigisse.*

parturientes
levata; eubi-
cularius epi-
scopi ex cal-
culis laboran-
tis.

5 Incertioris temporis sunt, quæ de ejusdem mantelli usu, puerperis salubri, adjunxit ibidem his verbis : Cum multæ mulieres civitatis Herefordiensis laborarent in partu, et prædictum mantellum ex devotione petiit et traditum apponeretur super eas, statim expediebantur a partu meritis dicti domini Thomæ. De nominibus tamen dictarum mulierum interrogatus respondit, se non recordari, nec etiam de certo tempore, quo prædicta contigerunt. *Alterum memorie prodidit Robertus Deynte, in processu testis sexagesimus, qui super tertio articulo de veritate miraculorum requisitus, narravit, quod jam sunt multi anni elapsi, quod dominus Ricardus, nunc episcopus Herefordiensis, ejus idem testis est, et erat tunc, camerarius, fuit graviter infirmus adeo, quod medici et alii desperabant de vita ipsius, potissime cum ex infirmitate lapidis nimium aggravatus, de quinque vel sex septimanis non fuisset egressus cameram suam. Quadam autem nocte, ipso teste dormiente in camera dicti episcopi, visum fuit sibi, quod audiret quamdam vocem dicentem sibi, quod surgeret, et unciam pollicis dexteri dicti domini Thomæ, quam unciam ipse testis secum habebat, lavaret in vino, quod vinum erat in quodam urceolo argenteo in eadem camera in quadam fenestra, et erat rubeum; et quod dictum vinum, cum quo lavasset dictam unciam pollicis, daret in potum dicto episcopo, et curaretur.*

* urceolo

* lavisset

noctu tertio
divinitus
monitus, vi-
num, quo arti-
culum digiti
Sancti ablue-
rat,

4 Quod dictus testis excitatus facere distulit, timens, quod dictum vinum offenderet dictum episcopum, et quod prædicta uncia pollicis dexteri, quam secrete conservabat, auferretur ab eo. Sequenti autem nocte consimilem vocem audivit, et increpavit eum, quia non adimpleverat prædicta, nihilominus tamen distulit ex causis prædictis. Tertia vero nocte visum fuit sibi, quod beata Maria cum magna societate dominarum, quæ omnes erant indutæ albis vestibus, et cum maximo splendore intravit cameram, in qua jacebant dictus episcopus et testis prædictus, et appropinquans ad lectum ipsius testis, qui præcedentibus diebus ipsam devote rogaverat pro sanitate dicti episcopi, domini sui, dixit ei in Gallico ista verba : DRYNTE, DORMEZ-VOUS? (*id est*, Deynte dormis?) Et ipse respondit : NAY, id est : Non. Et ipsa subjunxit : LEVEZ SUS SI PRENEZ LE VIN EN CE CRUET DE ARGENT, id est, URCEOLO ARGENTEO, PRENE LE OS, QUE VOUS AVEZ EN VOTRE GARDE, QUE FUT LE OS DE THOMAS VOSTRE MESTRE, ET LAVEZ LE EN LE VIN, QUI EST EN CE CRUET DE ARGENT, ET DONGEZ A BOIRE A VOSTRE MESTRE, ET SERA GUERY; ET SI VOUS NE FASSEZ, MALHEURE LE VOSTRE. *Hæc ex Gallicis Latina accipe* : Surge, accipe vinum, quod in isto urceolo argenteo est, cape os, quod servas, quodque fuit Thomæ domini tui, et lava in vino, quod in illo urceolo argenteo est, et da bibendum domino tuo, et ipse sanabitur : quod nisi feceris, vae tibi.

eidem episco-
po potandum
dari curat
felici eventu.

* i. e. medico

3 Post prædictam autem visionem dictus testis excitatus, et die adveniente, narravit visionem domino Martino, vicario de Bromeren diocesis Herefordiensis, confessori dicti episcopi, et magistro Adæ phisico * ejusdem episcopi, vicario de

Eye, Herefordiensis diocesis supradictæ, requirens consilium ab eisdem, si exequeretur visionem prædictam; et in eorundem præsentia lavit unciam prædicti pollicis dexteri dicti domini Thomæ, et vinum, cum quo prædictam unciam lavaverat *, phisicus et confessor prædicti ministraverunt, assistente ipso teste, episcopo supradicto, et suaserunt, ut reciperet illud; de dicta visione, quod dictus testis sciverit, nullam tunc facientes mentionem eidem. Assumpto autem dicto haustu vini ad quantitatem trium cocleariorum, signavit se dictus episcopus; qui tunc non jacebat (*forte hic deest vox* amplius) in lecto, sed poterat ire per cameram suam, et descendit ad capellam, ad quam non potuisset descendisse absque magno gravamine corporali de quinque septimanis primo elapsis, sicut idem testis dixit; et in dicta capella audivit Missam, et fuit adeo bene curatus, quod de toto illo anno, ut idem testis dixit se credere, non sensit dolorem de infirmitate lapidis supradicta : post annum tamen recidivavit in infirmitatem prædictam aliquoties. *Hæc Robertus Deynte, de quibus in ipsiusmet Richardi episcopi testimonio nihil inveni. Pergo ad alia.*

* laverat

6 Quæ modo præmissi, privatim contigerunt; publice autem et ad Sancti ossa, in primo suo tumulto etiam tunc quiescentia, facta fuit curatio cujusdam mulieris phreneticæ, nomine Edithæ, quæ manibus pedibusque ligata eo adducta fuerat, et ejus quidem miraculi publicam annuntiationem tam ægre tulit Thomas de sancto Omero, Joannis Peckhami Cantuariensis archiepiscopi officialis, ut testem mox producendum propterea a sacris suspenderit, volueritque, illud non Thomæ de Cantilupo, sed Roberto de Betoniam, seu de Betun, episcopo Herefordiensi, anno 1148, si recte habet Godwinus, defuncto, et in eadem ecclesia sepulto, adscribi. *Etsi vero miraculum ipsum jam dederim supra in parte 1 a num. 75 ex testimonio mariti ejusdem mulieris, dandum tamen etiam hic testimonium Gilberti procuratoris capituli Herefordiensis, testis oculati, quia habet aliqua singularia adjuncta, quibus ibidem supra non poterat commode dari locus. Itaque Gilberti juratum testimonium e processu audiamus.* Die Veneris proxima ante festum Ramispalmarum (*id est*, feria sexta ante Dominicam Palmarum) anno Domini MCLXXXVII idem procurator post ortum solis et ante horam Primæ audiebat Missam, quam celebrabat super altare Crucis, in pulpito ecclesiæ Herefordiensis, dominus Joannes Godhyve, quondam tunc capellanus ejusdem altaris; et dum celebraret dictam Missam; omnes lampades et omnia luminaria accensa circa prædictum altare et in tota ecclesia Herefordiensi fuerunt subito extincta, licet non flaret ventus, propter quod debuissent extingui.

Mulier phre-
netica, mani-
bus pedibus-
que ligata in
ecclesiam He-
refordensem
adducta,

E

7 Et ipse testis et omnes, qui viderunt, fuerunt ex hoc multo admirati. Et cum ita remansissent extincta per tantam horam (ut aestimat, non tamen plene recordando, ut dixit) quod homo potuisset dixisse decies Orationem Dominicam cum Ave MARIA, ipse testis et alii assistentes in dicta Missa audiverunt quemdam sonum insolitum, acsi fuisset sonus aquarum multarum; et cum dictum sonum admirarentur, vidente ipso teste et aliis, scilicet Roberto Cok teste suprajurato, et duabus mulieribus suprajuratis (ut credit) et pluribus aliis, de quibus dixit se non recordari; ignis cælestis venit et accensus fuit in una candela complicata, quæ candela stabat ante dictum altare ad caput prædictæ Edithæ tunc furiosæ, quæ ante dictum altare jacebat, manibus et pedibus ligata. Et dicta candela fuit accensa ex tribus partibus, videlicet ex utroque capite et in medio, ipso teste vidente; et stetit accensa, quo usque omnia luminaria dictæ ecclesiæ, tunc extincta, fuerunt inde reaccensa. Et prædicta candela, sicut publice et communiter dicebatur, extiterat facta in filo, cum quo dicta Editha, in furia existens, fuerat per amicos suos, nescit per quos (*per maritum ejus, ut ipse testatus est*)

post candelas
mirabiliter
extinctas ac
reaccensas,

F

mensurata

A mensurata ad dictum S. Thomam, *imo ad sanctam Crucem, ut idem maritus asseruit.*

per S. Thomam
merita san-
menti restitui-
tur.

8 Et statim accensa candela supradicta, memorata Editha, dissolutis absque humano opere vinculis, quibus tenebat manus ligatas (de quibus vinculis, qualia fuerunt, dixit se non recordari) surrexit et stetit pedes, et dixit surgendo et stando, audiente ipso teste et aliis, qui fuerunt praesentes, ista verba: VIR ILLE SANCTUS THOMAS, QUI ME PRÆCEPIT ESSE SANAM; et repetebat dicta verba pluries, et accipiens prædictam candelam sic accensam, dixit cuidam mulieri, quæ tunc erat prope eam, de cujus nomine non recordatur (quæ mulier tenebat ipsam Editham, ut sibi videtur, existens circa ejus pedes ad dissolvendum, ut credit, vincula pedum) Dimitte me ire: et appropinquans ad dictum altare Crucis, posuit super ipsum dictam candelam accensam, et regratiabatur Deo et dicto S. Thomæ de curatione sua. Item dixit (*Gilbertus procurator*) quod, cum dicta Missa esset celebrata, prædicta Editha per se absque aliquo ductore et rectore, sicut mulier in sensu suo et memoria constituta, ivit ad locum, in quo ossa dicti S. Thomæ erant tunc recondita in capella S. Mariæ in ecclesia Herefordiensi; a qua capella fuerunt postmodum translata in tumulum, in quo nunc sunt.

quod cum a
clero populo-
que solemniter
publicationem
esset,

B 9 Et oravit dicta Editha aliquandiu super dictum locum, in quo erant tunc prædicta ossa recondita; et cum orasset, rediit ad dictum altare Crucis, in quo tunc celebrabat Missam prædictus dominus Gilbertus; et sicut mulier in pleno sensu constituta obtulit tempore Offertorii, veniens ad osculandum manum ipsius domini Gilberti, unum denarium, et stetit in dicto loco usque ad finem Missæ. Item dixit, quod, celebrata Missa per ipsum testem, ipse ivit ad convocandum canonicos tunc praesentes in civitate, scilicet magistrum Rogerum de Sevenak, Willelmum de sancto Joanne, et Willelmum de Albinio et Thomam de Vinton; et eis convenientibus ad ecclesiam dicta Editha et ipse testis narraverunt eis miraculum supradictum. Et pulsatis campanis, clero et populo congregatis et processione facta, fuit dictum miraculum publicationem, praesente dicta Editha et narrante, quod dictus S. Thomas apparuerat ei, et quod curaverat eam. Et dictum miraculum fuit tunc publice et communiter ascriptum et adhuc ascribitur meritis dicti S. Thomæ. Et ipse testis in dicta processione incepit alta voce, aliis prosequentibus, cantare TE DEUM LAUDAMUS: et hi, qui convenerant, de prædictis in Domino exultantes, laudaverunt et glorificaverunt inde Deum et dictum S. Thomam, gratias agentes. Et credit, quod fuerunt inde devotiores et in fide firmiores effecti, hoc asserens de seipso: et dicta publicatio miraculi fuit facta eadem die circa horam Primæ.

officialis ar-
chiepiscopi
Cantuariensis
testem, qui
hoc asseruit.

C 10 Item dixit, quod, cum in crastinum venisset ad civitatem Herefordiensem magister Thomas de Sancto Omero, tunc canonicus Herefordiensis et officialis Fratris Joannis de Pechuam, tunc archiepiscopi Cantuariensis, ad regendum spiritualitatem episcopatus Landavensis, sede vacante (*per mortem Guilielmi de Brews, quam Godwinus sub exitum mensis Martii anno 1287 contigisse scribit*) et audivisset publicationem miraculi supradicti, vocavit coram se dictum Gilbertum et redarguit ipsum, quia publicaverat miraculum supradictum, dicens magister Thomas prædictus inter cetera, quod hoc non debuerat fieri sine auctoritate domini archiepiscopi propter litem, quam dictus dominus Thomas habuerat cum eodem archiepiscopo in curia Romana, in cujus litis prosecutione obiit; et quia dicebat, quod Deus non fuerat operatus dictum miraculum meritis dicti domini S. Thomæ, sed meritis domini Roberti de Betonia, quondam episcopi Herefordiensis, tumulati in dicta ecclesia Herefordiensi, pro quo Deus dicebatur inibi miracula operari.

ab officio su-
spendit, sed

11 Et quamquam Editha constanter asseruisset coram prædicto magistro Thoma, praesente ipso

teste, in ecclesia Herefordiensi se fuisse miraculose curatam meritis dicti S. Thomæ, qui apparuerat ei, et quem viderat, quando erat episcopus Herefordiensis, et non meritis dicti domini Roberti; et nihilominus tamen auctoritate episcopali suspendit eundem testem ab officio ratione publicationis miraculi antedicti. Et cum stetisset sic suspensus per septem dies, revocavit dictam suspensionem ad instantiam magistri Willelmi de Monteforti, decani Londinensis et præcentoris Herefordiensis. Et istud fuit primum miraculum (ut dixit) quod Deus fuit publice operatus meritis dicti S. Thomæ in ecclesia Herefordiensi.

12 In prima Parte Miraculorum ad num. 100. lit. p, monui, in codice Romano processum canonizationis complectente, et quod ex eodem codice descriptum est, apographo nostro ibidem subnecti quasdam rubricas miraculorum, de quibus in prima ejusdem processus parte, in qua de vita ac moribus S. Thomæ actum fuerat, sparsim facta est mentio, quæque ob rationes ibidem allegatas ad Appendicem rejeci. Itaque ut fidem exsolvam, prima rubrica est de probatione decimi octavi miraculi verrucarum, a quibus frater Ricardus de Insula, de Ordine Fratrum Minorum, supra super hoc miraculo examinatus, dicitur fuisse curatus. Super quo quidem miraculo magister Henricus de Schorne, archidiaconus Herefordiensis, procurator capituli, juramento de dicenda veritate, praesente prædicto domino Gilberto comprocuratore ejusdem, ipsum producente, secundum formam juramenti aliorum testium, tactis sacrosanctis Evangeliiis præstito, deposuit requisitus, se vidisse in studio Aurelianensi dictum fratrem Ricardum, habentem in manibus suis verrucas multas.

13 Eterant in tantum manus ejus exterius plenæ dictis verrucis, quod interdum duæ vel tres verrucis aliis præeminebant; ex quo etiam abominabatur comedere secum*. Et dictus frater tunc scolaris multum inde erubescere et dolebat. Et in eodem studio vidit eum a dictis verrucis curatum, et pulchras manus habentem, et inde plurimum exultantem (de anno non bene recordatur.) Et post prædicta, dum ambo essent consocii in studio Oxoniensi, narravit ipsi testi, quod fuerat curatus a dictis verrucis meritis dicti S. Thomæ. Plura dixit se nescire, nisi quod multa remedia medicinalia Parisiis et alibi apposuerat ad curationem dictarum verrucarum; et non profuerant sibi. Super ultimo autem interrogatorio, an prece etc., respondit liberaliter, quod non. Actum in dicta capella S. Catharinæ (*Herefordiæ prope ecclesiam cathedralen*) duodecima die mensis Novembris, praesentibus fratribus Waltero et Joanne de Ordine Minorum prædictis, et nobis Ranulpho, Adam et Raymundo, notariis hujus processus. Frater ille Richardus de Insula, Ordinis Minorum, in catalogo testium recensetur trigesimus octavus, diciturque fuisse juris civilis professor (ante susceptum religiosum habitum, ut existimo) annorum triginta septem circiter, et a commissariis Apostolicis examinatus die 6 Augusti in capella domus episcopi Herefordiensis Londini. Quid vero ipsemet de hac verrucarum curatione testatus fuerit, ex ejusdem testimonio disce.

14 Interrogatus, si sciebat aliquid de miraculis ejusdem (S. Thomæ) respondit, quod in persona sua acciderat miraculum infrascriptum. Nam ipse testis, priusquam ingressus fuisset Ordinem Fratrum Minorum, habebat in corpore suo multas et magnas verrucas, et etiam in pedibus et in manibus, ita quod ratione dictarum verrucarum habebat manus præcipue sic deformatas, quod absque magna erubescencia non audebat ostendere dictas manus, nisi chirothecas*, et ex dicta erubescencia consortia omnia declinabat. Cum autem esset scholaris in studio Aurelianensi, et portaret chirothecas, ne dictæ verrucæ apparerent; et aliquando, ut notaret velocius reportationes*, quas scribebat post dominum Petrum de Bellapertica, tunc

EX PROCESSU
CANONIZ.
suspensionem
postea revoca-
vit.

Procurator
capituli Here-
fordiensis
produxit
Fratrem
Minorem.

E

qui coram
commissariis
Apostolicis
testatus est.
* i. e. cum eo-
dem

F

se multos an-
nos in toto
corpore

* i. e. chiro-
thesis tectas

* i. e. com-
mentationes

EX PROCESSU
CANONIZ.
i. e. subselliis

* decoxisset

verruca fæde
scatuisset, do-
nec ex pere-
grini occursu

* venit

* i. e. nova

tunc temporis magistrum suum, et alios, extra-
hebat chirothecas; scholares circumsedentes in
banctis *, banctæ, in qua ipse sedebat in scholis,
proximis, surgebant de dictis banctis ad circum-
spiciendum dictam deformitatem verrucarum, quæ
erant adeo spissæ in manibus suis, quod vix puncta
unius acus potuisset poni inter easdem: adeo de-
formaverant sibi manus. Nec unquam opere medi-
corum curari potuerat ab eisdem, licet diversa
medicamenta adhibuisset tam in Anglia, quam in
Francia; et etiam interdum cum ferro calido et
cum sulphure eas decoquisset *, et interdum cum
filo incerato ex ipsis aliquas evulsisset: et quanto
plures evelebat, tanto plures repullulabant.

15 Cum autem dicta deformitas et infirmitas
dictarum verrucarum durasset a nativitate sua
eidem testi per viginti duos annos et amplius, et
nullum posset habere remedium, et ex hoc mul-
tum in corde suo et quasi continue fuisset desolat-
us, et interdum etiam in maximo periculo manuum
suarum perdendarum propter violentiam circa
amotionem earumdem constitutus; tandem una
vice faciens transitum cum aliis per planitiem de
Bleans juxta Aurelianum equitando, dedit * ob-
viam cuidam peregrino de Anglia venienti, ut
asseruit dictus peregrinus; cum rumores * peti-
visset, dixit sibi peregrinus, quod nulla alia nova
suæ memoriæ occurrebant, nisi quod apud Here-
fordiam in Anglia fuerat quidam Sanctus, qui vo-
cabatur Thomas de Cantalupo, quondam illius ec-
clesiæ episcopus, pro quo Deus multa miracula
operabatur. Et cum dixisset idem testis, Isti non
sunt rumores; quia jam a magnis temporibus talia
de illo Sancto sunt a pluribus publicata commu-
niter et relata; recesserunt ambo ab invicem. Ipsi
autem seorsum recedentibus, cum dictus testis de
ista renovatione miraculorum in animo aliquamdiu
recogitasset, post dictum peregrinum prospiciens,
in tota illa planitie ipsum non potuit videre, licet
planities talis sit quantum ad locum, in quo mutuo
locuti fuerunt, quod ita brevi tempore non potuisset
latitare, nec ipsam planitiem exivisse, vel extra
aspectum ipsius testis vel alterius recessisse, si
homo fuisset.

miraque re-
cessu anima-
tus votum
Sancto fecit,
et intra tri-
dium illis li-
beratus fuit.

16 Et ex hoc, quia non potuit videre dictum
peregrinum, magis intra se recogitans, emisit
votum intra se, suffragia illius sancti Thomæ hu-
militer invocando, cum dixisset quinquies orationem
Dominicam cum Salutatione beatæ Virginis,
quod, si Deus per patrocinium illius Sancti ipsum
testem a dicta deformitate verrucarum liberaret,
ad locum illius Sancti properaret, quam citius ipsum
contingeret ad Angliam remeare. Quo voto sic
emisso, eadem nocte omnes verruæ, tamquam
lutum, vel tamquam pasta, si hæc in manibus te-
nuisset, de ipsius manibus inceperunt minorari, et
sic continue fuerunt attenuatæ, quod infra tertium
diem omnes penitus absque aliquo medicamento,
confricando ab omnibus partibus sui corporis re-
cesserunt sine quocumque gravamine et dolore;
et etiam multæ ex eis sine aliqua confricatione
cecidērunt et recesserunt. Et cum secundum ipsius
testis reputationem ad istud miraculum aliis post-
modum patefaciendum una sola verruca in indice
manus suæ sinistræ remansisset in loco eminenti;
de qua cum, postquam vitam mutaverat secularem
existens in Ordine Fratrum Minorum, Ordine sa-
cerdotali recepto, propter celebrationem Divino-
rum aliquoties gravaretur, per filum inceratum
illam violenter extraxit; et statim in eodem indice
se reposuit, in alio tamen loco, scilicet ex trans-
verso, ita quod, conjungendo indicem cum medio,
dicta verruca parum apparebat.

excepta una,
quæ mirabili-
ter in digito
indice reman-
sit.

17 Et sic ad commendationem dicti S. Thomæ
remansit dicta verruca in dicto indice (ut dixit) et
dictam verrucam dicti domini episcopi, factum
hujus examinantes, suis oculis conspexerunt, et
nos notarii fecimus illud idem. Item interrogatus
de tempore, quo prædicta contigerunt, respondit,
quod anno ætatis ipsius testis vigesimo secundo,

videlicet anno Domini mcccxi in crastinum Pente-
costes post prandium circa horam Nonam. Item
interrogatus de præsentibus, quando dictus pere-
grinus apparuit, respondit, quod multi erant scho-
lares et alii equites, et erant bene quinquaginta
in numero; et nominavit magistrum Joannem de
Insula, germanum suum, juris civilis professorem,
tunc socium et cancellarium domini patriarchæ
Jerosolimitani, et Joannem de Roderhuam Ebor-
acensis diocesis, ob cujus reverentiam et honorem,
ad ipsius patriam redeuntis, secundum morem
patriæ et studentium dicti equites fuerant con-
gregati; magistrum Galfridum de Blaston Linc.
diocesis, rectorem ecclesiæ de Blasby, canonicum
ecclesiæ de Lichefeld., Rogerium de Heslarton
Eboracensis diocesis, magistrum tunc temporis
dicti testis.

18 Sequitur in processu rubrica de probatione
miraculi decimi noni, facta super illuminatione
Hugonis Barbitonsoris, super quo deponunt idem
Hugo sextus, septimus, octavus, nonus et decimus
testes. Hugonis, quem nomine Hugonis le Barber,
sæpe laudavi, quique tunc erat annorum septuaginta
et ultra, testimonium e processu tale est: Interro-
gatus, si post obitum dicti domini Thomæ facta
essent miracula, respondit, quod sic. Interrogatus,
quæ et qualia fuerant dicta miracula, narravit
primo, quod modo sunt quatuordecim anni vel
circa, quod idem testis et ejus uxor, Londini exi-
stentes, cœnaverant quadam nocte cum magistris
Jacobo de Hulle et Joanne de Baldok, executori-
bus testamenti magistri Wilhelmi de Monteforti,
decani quondam Londinensis, consanguinei dicti
domini Thomæ; dum autem redirent ad domum
eorum, et essent prope ecclesiam sanctæ Trinitatis
parvæ * Londini in via publica, visum fuit dicto
testi (qui prius bene videbat, et visum, sicut dixit,
acutum habuerat, ita quod temporibus illis bene
videbat ponere filium in acu sine aliqua difficultate)
quod ipse haberet oculum dexterum plenum cine-
ribus; et per totam illam noctem fuit valde afflic-
tus de dolore dicti oculi.

Hugo barbi-
tonsor ex
gravi capitis
malo,

* i. e. parvam

19 Cum autem in crastinum idem testis audi-
visset Missam in ecclesia S. Pauli Londini, et re-
diret ad domum suam, et esset prope portam du-
centem ad locum, in quo fiunt panis et servisia
pro canonicis dictæ ecclesiæ S. Pauli, visum fuit
ipsi testi, quod haberet alium oculum plenum ci-
neribus, et sensit dolorem in oculo supradicto, et
ratione doloris utriusque oculi jacuit bene per octo
dies valde afflictus. Et quidam chirurgicus, qui
tunc Londini morabatur, qui vocabatur magister
Robertus, vocatus ad curam dicti testis apposuit
sibi quoddam emplastrum; post quod emplastrum
habuit pejus, quam prius, et caput inflatum, et
dictos oculos et faciem suam, et perdidit ex toto
visum suum; et fuit sic alteratus in facie (ut ei di-
cebatur) quod videbatur esse leprosus. Post ea di-
ctus chirurgicus dedit ei medicinam; et non profuit
sibi; sed habitis ab eo quatuor solidis sterling.,
reliquit eum incuratum et nihil videntem. Postmo-
dum fuerunt facta sibi remedia diversa, ita quod
tumor capitis et faciei recessit, sed ipse remansit
cæcus, et de tribus annis non potuit videre lumen,
nec claritatem, nec aliquam rem corporalem, et
visibilem aliis habentibus sanos oculos.

frustra adhi-
bitis medica-
mentis, trien-
nio plane
cæcus mansit:
* cervisia

20 Et accidit aliquando infra dictum terminum,
quod, cum uxor sua turbaret eum in aliquibus, et
ipse perciperet, quod non recederet ab eo; ipsa
ponebat se ad sedendum, sicut postmodum sibi
retulit, ex una parte mensæ, in qua dictus testis
comedebat, et ipse testis non videbat eam. Facie-
bat etiam qualibet die infra dictum tempus, quo
caruit visu, postquam surrexit de dicta infirmitate,
de qua jacuerat ægotans, se duci ad dictam eccle-
siam, ad audiendum ibi Missas, per Rogerium vel
per Wilhel mum, filios suos, qui ducebant eum ad
manum, sicut ducitur cæcus: et hoc dixit fuisse
publicum et manifestum, et adhuc esse notorium
in vicinia sua, et in ecclesia S. Pauli. Et postmodum
idem

sed post inven-
tam Sancti
opem,

A idem testis rogavit B. Mariam et S. Thomam de Cantalupo, ut rogarent Deum pro ipso, quod reciperet visum suum, ut posset videre elevari corpus Christi in ecclesia, et videre ire, et etiam videre ludentes ad scaccos * et ad aleas, et ipse videret ludere et solatiari cum eis. Et per Julianam uxorem suam fecit se mensurari ad dictum S. Thomam, et dictam mensurationem et oculos cereos misit per Willelmum de Badolk, Lincolnensis diocesis, apud Hamelden., in quo loco fuerat natus dictus dominus Thomas.

* i. e. latrunculos

eique bis mensuratus, visum recepit,

21 Postmodum infra duos dies a tempore dictæ mensurationis, dixit, quod recuperaverat visum suum, ita quod poterat vide gallinas euntes in domo sua prope ipsum. Et exinde iterum se fecit mensurari per dictam uxorem suam ad prædictum S. Thomam, et prædictam mensurationem misit apud Herefordiam ad tumulum dicti domini Thomæ per Joannam, uxorem Willelmi le Hasteler, de Kyngeslave ultra Herefordiam per quinque leucas Anglicanas. Et ex tunc infra octo dies a prima mensuratione ivit sine ductore, quo volebat, et vidit corpus Christi, quando per sacerdotem elevabatur in altari, dum tamen non esset multum remotus ab altari testis prædictus tempore dictæ elevationis. Postmodum infra annum dictus testis ivit ad ecclesiam Herefordiensem ex causa peregrinationis ratione miraculi supradicti, et portavit secum oblationes aliorum ad tumulum dicti domini Thomæ, et visitavit dominum Philippum Walensem, rectorem ecclesiæ de Streiton diocesis Herefordiensis, cum quo consueverat aliis temporibus ludere ad scaccos et aleas, quando dictus dominus Philippus veniebat ad civitatem Londinensem.

ut ipsemet commissarius testatus est et probavit. an invitaretur?

22 Et cum luderetur in domo dicti rectoris ad dictos scaccos et aleas, et dictus testis invitaret * ad dictum ludum, lusit primo ad aleas et postmodum ad scaccos; et videbat tunc bene puncta taxillorum et ludum scaccorum et dictarum alearum; et adhuc videt et ludit frequenter, ut dixit. Et per dominos commissarios examinatus super dicto visu discernebat de longe per quinque magnos passus, et amplius, birretum in manibus eorum; et quanto * magis appropinquabat, res minores et subtiliores, sicut juncum siccum et subtilem, vel festucam, et discernebat puncta taxillorum. *Testes, qui idem miraculum confirmasse supra dicuntur, fuerunt septimus testis dominus Joannes de Wynton, presbyter et rector ecclesiæ S. Benedicti: octava testis Juliana, verisimiliter ejusdem Hugonis uxor; nonus Adam Aspelon, et decimus Wilhelmus de Eston.*

* an quando?

C

CAPUT II.

Infans submersus redditus incolumis: puella fistulis et paralyti laborans, sanata: cæco visus restitutus: prodigium, quod, S. Thoma vivente, contigisse dicitur.

Infans in vase aqua pleno inventus

In eodem processu sequitur Rubrica de probatione vigesimi miraculi facta super eo, quod Gilbertus, filius Raderi Sporonis, dicitur fuisse submersus, et postmodum resuscitatus. *E testibus, quæ hac super re examinatae fuerunt, solum duarum testimonia habemus, Aliciæ scilicet matris Gilberti, et Joannæ sororis ejusdem infantis, quorum primum cum mutilum sit, secundum recensebo. Itaque Joanna testis trigesima tertia, annorum xxxiv et ultra, ut hic dicitur, vel dumtaxat annorum xiv et ultra, ut in catalogo testium legitur, requisita, ut narraret factum de submersione et resuscitatione dicti infantis, et facti circumstantias, dixit, quod in præsentī anno die lunæ proxima ante festum translationis B. Thomæ martyris, vel post ejus translationem, quæ translatio celebratur septimo die mensis Julii (die Lunæ proxima ante festum translationis id con-*
Octobris Tomus I.

tigisse, testata est mater Alicia) circa horam nonam prædictus Gilbertus frater suus recessit a nutrice sua, videlicet Beatrice, teste supra jurata, et egressus fuit aulam, in qua dicta nutrix et mater et soror dicti infantis et alii de domo vacabant operibus suis; et ivit dictus infans ad quoddam vas aquæ positum extra dictam aulam juxta hostium * aulæ, quod vas non poterat videri ab illis, qui erant intra dictam aulam. Antequam scirent aliquid de submersione dicti infantis, transivit tantum tempus, quod communi passu homo potuisset ivisse a domo dicti Raderi usque ad portam majorem ecclesiæ Fratrum Minorum de Lond., et distat dicta domus a porta ecclesiæ de Lond. prædicta per centum et viginti passus vel circa.

EX PROCESSU CANONIZ.

* ostium

24 Postmodum Joannes, frater parvulus dictæ Joannæ, qui est septennis vel circa, egressus dictam aulam, vidit, quod prædictus Gilbertus frater suus ceciderat in prædicto vase, capite existente deorsum in fundo vasis, et pedibus dicti Gilberti existentibus sursum, et innexis super oram seu labrum dicti vasis; et una pars tunicæ, quam erat indutus dictus Gilbertus, ceciderat in dicto vase cum eo: dictum enim vas habebat intra in latitudine tres palmos de canna et ultra, et habebat in altitudine palmum et quartam partem palmi; et ad recipiendum aquam fluentem ex stillicidio dictum vas erat deputatum, et non stabat plane in terra, sed erat elevatum ex una parte quasi per unum palmum a terra. Et acclamavit dictus Joannes, quod frater suus erat submersus. Et accurrens primo Matilda de Cherteseya, ancilla dictæ domus, cum matre, et Joanna sorore dicti Gilberti, et ipsa Beatrice subsequentibus, et videntibus, elevavit et extraxit de dicto vase prædictum Gilbertum, et mater ipsum de manu dictæ Mathildis recipiens inter brachia sua, et omnes astantes dixerunt et reputaverunt, dictum Gilbertum esse mortuum, quia erat totus frigidus et lividus, et tenebat os clausum, et non attrahebat nec emittebat anhelitum, et tenebat oculos, sic ut mortuus, et non apparebat in eo sensus nec motus.

ac mortuus creditus.

E

25 Tunc mater dicti infantis dimisit dictum infantem in terra supinum in aula superiori dictæ domus, et cum quodam filo mensuravit dictum filium suum ad S. Thomam de Cantalupo, et rogavit Deum et dictum S. Thomam ipsa et aliæ mulieres astantes cum lacrymis, quod restitueret dictum Gilbertum vitæ. Et post dictam mensurationem et orationem modica hora elapsa, quam horam nescivit bene determinare, Joanna soror dicti Gilberti aperuit os ejus, et dicta Beatrix effudit, comprimendo mamillam suam, lac in ore dicti Gilberti, quia senserant ante effusionem dicti lactis motum aliquem, et audiverant aliquam gurgulationem in gutture ipsius Gilberti; post effusionem autem dicti lactis, quod lac dictus Gilbertus non attraxit ad se, sed remansit in ejus ore, inclinaverunt versus terram caput dicti Gilberti: tunc prædictum lac et aqua effluerunt de ore dicti Gilberti; sed nescit determinare quantitatem aquæ, quia effusa fuit in terram. Postmodum quasi in continenti dictus Gilbertus, qui habet octodecim menses a nativitate, vel circiter, fuit in eo statu, in quo fuerat ante submersionem, excepto colore, quem non habuit infra octo dies, sicut habebat prius. *Præter jam nominatas Joannam, Aliciam, et Beatricem le Marechal pro eadem re testata fuit etiam Catharina uxor Cissoris, sed earundem testimonia, si mutilum Aliciæ excipias, non habemus, ut plura hic dicere nequeamus.*

deinde S. Thoma mensuratus evadit incolumis.

F

26 Prosequor cum processu, in quo sub titulo miraculi 21 sequitur Rubrica de probatione miraculi super eo, quod Alicia de Lodenesdale dicitur fuisse contracta, et postmodum miraculose curata, super quo deponunt trigesimus nonus, quadragesimus, quadragesimus primus, quadragesimus secundus, quadragesimus tertius, quadragesimus quartus testes. *Ipsiusmet, cui miraculum obtigit, Aliciæ testimonium referamus.* Alicia de Louesdale

Cum puella paupercula quinquennis, luxato

IX PROCESSUS
CANONIZ.

ac deinde pu-
trescente pede,
gravique pa-
ralysi diu
laserasset,

* i. e. ostia

post factum a
patre votum
vecta est ad
ecclesiam Here-
fordiensem,

* i. e. chirur-
gus

* i. e. fuerit

ubi in somnis
sibi visa est
videre senem
* i. e. perseve-
ravit

* intra

(sic ibi scribitur) testis quadragesima, die x mensis Augusti coram commissariis producta, interrogata de ætate sua, dixit, quod erat novemdecim annorum, vel circa, et se fuisse oriundam de contracta *(id est contrada, seu vico)* vocata Louesdale, quia infans fuit inde educata. Dixit etiam, se esse filiam Wilhelmi testis proxime examinati, et Idoneæ, uxoris quondam dicti Wilhelmi. Requisita autem, ut narraret seriatim infirmitates, a quibus miraculose dicebatur fuisse curata, et curationis modum; respondit, quod, dum pater ejus de dicta contrata sua adduceret eam versus Londinum, et essent prope Staunford. Lincolnensis diocesis, ipsa Alicia cecidit in via publica, quia posuit pedem per quoddam foramen, quod erat in via; de quo non advertebat, cum esset quinque annorum, vel circa.

27 Et ex dicto casu extorsit sive dislocavit sibi pedem, ita quod non potuit ire; sed pater suus portavit eam super collum suum versus Londinum. Post modicum cum essent apud Suthwerk, quod est continuum civitati Londinensi, aqua intermedia, et dicta Alicia, tamquam paupercula, non habens, ubi reclinaret caput suum, jacuisset et dormivisset inter duo hostia *, invenit se mane impotentem in pede et in brachio, et in tota parte corporis sinistra, et adeo debilitatam, quod non potuit se juvare de corpore suo, nisi de manu dextra: quia in pede dextro receperat dictam dislocationem et extorturam; et dictus pes erat ingrossatus, inflatus et indignatus ita, quod non poterat se juvare de eo. Postmodum dictus pes dexter fuit quasi totus putrefactus, et fuerunt ibi ex dicta putrefactione, inflatura et sanie facta per se tria foramina satis magna; et continue dictus pes magis aggravabatur. Demum cum esset juxta fontem ecclesiæ sancti Clementis Dacorum prope Londinum (*nimirum ibi stipem mendicans*) fuit plus solito aggravata ex dolore dicti pedis; quia per dicta foramina exiverant aliqua ossa corrupta et putrefacta.

28 Postmodum ad amovendam saniem lavit sibi pedem in quodam rivo emanante a fonte dicti S. Clementis; non ex devotione. quam haberet in fonte vel in rivo, sed quia mendicans non habebat aliud fomentum ad mundandum dicta vulnera, et quia magister Gilbertus chirurgicus *, qui tunc morabatur in civitate Londinensi, et amore Dei ac intuitu pietatis bis apposuerat emplastra in pede dictæ Aliciæ, tertia vice cum vidisset dictum pedem, dixit patri ipsius Aliciæ, quod prædicta infirmitas erat incurabilis, et tamquam incurabilem reliquerat Aliciam supradictam. Item dixit, quod post prædicta steterat * decem annis contracta, et non poterat stare pedibus suis, nec ire; sed trahebat corpus suum per terram firmando femur in terra et manum dextram; et aliquando pater suus portabat eam ad collum, elemosynas querendo. Postmodum pater ipsius Aliciæ, Londini existens, vovit ipsam ad S. Thomam de Cantilupo, quondam episcopum Herefordiensem, et juxta morem Angliæ ad honorem dicti S. Thomæ et invocando ejus nomen et auxilium, et dicendo quasdam orationes, de quibus dixit se dicta Alicia non recordari, plicavit unum denarium super caput ipsius Aliciæ, et duxit eam ad ecclesiam Herefordiensem super quemdam parvum currum unius rotæ, quem pater ante se manibus pellebat.

29 Et applicaverunt ad dictam ecclesiam Herefordiensem, in vigilia Pentecostes fuerunt quatuor anni elapsi. Et in dicta ecclesia dicta Alicia stetit in devotione per tres dies cum Leticia noverca sua, quæ erat cæca: tertia autem nocte, cum dicta Alicia obdormivisset prope tumulum dicti domini Thomæ, visum fuit sibi, quod venit ad eam quidam vir senex, magnus, pulcher, canus et albus, sicut lilium, habens vestes candidas et anulum in manu cum quatuor lapidibus pretiosis, et in capite videbatur portare operimentum sive pileum nigrum, cujus caudæ pendebant subtus collum ad modum almucie, quæ portatur inter * ecclesiam a capel-

lanis; et videbatur tenere lac in manu in quadam parva pixide; et dictus senex manu propria cum dicto lacte inunxit dictam Aliciam in pectore inter mamillas usque ad umbilicum. Postmodum inunxit eam ex parte dextra, cum ambabus manibus palpando sibi genu dextrum et tibiam et totum pedem, in quo habebat tunc tria vulnera, seu ulcera saniem emittentia. Palpavit et sibi genu, tibiam et pedem sinistram, quæ habebat mortificata ita, quod non poterat se juvare de eis; adeo erant mortificata et paralitica, nec sentiebat in eis dolorem, nec etiam tactum, cum palpabatur, ut dixit; et inunxit similiter dictum genu sinistram, tibiam et pedem cum lacte prædicto.

30 Postmodum idem senex iterum palpavit genu et tibiam et pedem dextrum ipsius Aliciæ, ducendo manus per dictum genu, et descendendo gradatim per tibiam usque ad pedem ulcerosum et dolorosum. Tunc dicta Alicia extendit tibias suas, et visum fuit sibi, quod esset meliorata, et cum haberet humerum sinistram prius aliquantulum mortificatum, et non posset se juvare de brachio sinistro. nec manum sinistram sine adjutorio manus dextræ erigere, nec erectam tenere; nec sentiret, cum palpabatur in brachio et manu sinistra prædictis, post palpationes dicti senis levavit ambas manus et ambo brachia versus cælum supra caput suum. et clamavit alta voce: Domine sancte Thomas, domine sancte Thomas, miserere mei! Et tunc, dum sic clamaret, et manus ad cælum erectas teneret, ille senex, qui palpaverat eam et inunxerat, quasi subridens, fecit signum Crucis super frontem et vultum dictæ Aliciæ, non tamen tangendo eam. et disparuit, facto signo Crucis prædicto supra Aliciam supradictam. Tunc dicta Alicia movit se de loco, in quo jacebat, et noverca sua, in cujus gremio dicta Alicia obdormiens reclinavit caput suum, dixit ipsi Aliciæ, quare movebat se; et ipsa respondit, quod ei videbatur, quod posset ire.

31 Et surrexit ipsa Alicia, et cecidit; et iterum surrexit, et stetit pedibus suis erecta, et potuit stare modica hora erecta sine baculo, sed non potuit adhuc ire sine baculo; sensit tamen se multum melioratam, et potuit elevare brachium sinistram. et movere et juvare se de eo, sed non plane; quia adhuc habebat in eo debilitatem. Potuit et tunc movere et erigere tibiam et pedem sinistram, quæ prius habebat mortificata; et sensit, cum tangebatur in eis. Vulnera etiam, quæ habebat in pede dextro, fuerunt restricta, sed non in totum clausa: ex tunc autem non emiserunt aliquam saniem vel putredinem; et dictus pes, de quo inceperat meliorari, postquam pater suus denarium plicaverat super eam, ut supra deposuit, fuit multum tunc melioratus et fortificatus. Postmodum dicta Alicia remansit in dicta ecclesia Herefordiensi per totam illam hebdomadam et etiam in die sanctæ Trinitatis, quod festum Trinitatis celebratur in Anglia octava die post Pentecosten. In dicta autem hebdomada dicta Alicia fuit in tantum meliorata, quod, relicto ibi vehiculo sive curru, in quo fuerat apportata ad dictam ecclesiam Herefordiensem, recessit inde pedibus propriis, et potuit ire cum baculo et aliquantulum sine baculo, claudicando tamen, quia pedem sinistram, quem habuit mortificatum et paraliticatum, non potest bene movere, nec ad se bene attrahere articulos dicti pedis.

32 Nervus vero pedis dextri retro cavillam (*id est, tibiam ab Italica voce caviglia*) prope quam fuerant dicta vulnera, est aliquantulum retractus; et propter prædicta dicta Alicia non plane potest pro velle in terra ponere dictos pedes, et incedendo claudicat, sive vadat cum baculo, sive sine baculo. Sic prædicti domini episcopi Mimatensis et Londinensis oculata fide viderunt, et nos hujus processus notarius cum eisdem. Interrogata, qua hora noctis apparuerat sibi dictus senex, qui palpaverat et inunxerat eam, respondit, quod in prima pulsatione Matutinorum. Item interrogata, si dictum miraculum

afflicta suu-
membra un-
gentem, ac
mox surgens

experta est
se se divinitus
curatam;

mansit tamen
nonnihil
claudicans,

A miraculum fuit in continenti scitum et divulgatum in dicta ecclesia Herefordiensi, antequam illucesceret dies; respondit, quod, cum ipsa clamasset, quidam clericus, custos dictæ ecclesiæ Herefordiensi, venit ad eam cum lumine, et petiit, quid habebat : quo narrato, duxit eam juxta quoddam altare, et ibi stetit usque ad diem. Adveniente autem die, scito et viso miraculo prædicto, fuit congregatus clerus Herefordiensi, et pulsatis campanis, et facta processione, fuit cantatum, nescit quid (*verisimiliter hymnus* Te Deum laudamus) et ipsa fuit ducta ante majus altare ecclesiæ Herefordiensi.

ut ipsam et
coram com-
missariis
Apostolicis

55 Item interrogata, quæ personæ erant præsentibus prope ipsam in dicta ecclesia Herefordiensi, quando dictus senex apparuit ei, et quando ipsa clamavit, respondit, quod non erat aliquis, nisi dicta noverca sua et dictus custos, qui ad clamorem ejus supervenit, quod ipsa viderit : nescit tamen, si erant plures. Item interrogata, si dicta vulnera, quæ habebat in pede dextro, fuerant ex toto clausa in dicto festo Trinitatis, respondit, quod sic, sed nondum erant perfecte consolidata; nullam tamen putredinem vel saniem emittebant. Item interrogata, an postmodum recidivaverint dicta vulnera et rehabuerint * mortificationem et paralysim et alias infirmitates, de quibus supra deposuit se fuisse curatam, respondit, quod non, hoc excepto, quod omni mense, quum primum luna mutatur, habet dolorem per unam noctem ex illa parte corporis, ex qua fuerat paralitica, et nervi brachii sinistri et tibiæ sinistrae retrahunt se aliquantulum, et ingerunt sibi dolorem et afflictionem; et ex hoc est in crastinum debilis; sed in alia die non sentit læsionem.

* an rehabue-
rit?

B

alique testati
fuere.

54 Præter Aliciam testem in processu quadragesimæ idem miraculum confirmarunt Willelmus de Lonesdale vel Lovesdale, pater ejusdem Aliciæ, testis trigesimus nonus, Amicia Rysshwyk, annorum quadragesimi quinque, de Bernas'onia Norwicensis diocesis oriunda, et diu Londini versata, testis quadragesima prima; Willelmus de Oxonio, Leicestriensis diocesis, annorum quadragesima circiter, testis quadragesimus secundus; Nicolaus Chiket de Glocestria Londinensis diocesis, annorum quadragesima circiter, testis quadragesimus tertius; et dominus Willelmus de Londino, perpetuus cappellanus ecclesiæ Omnium Sanctorum ad forum Londinense, annorum quinquaginta circiter, testis quadragesimus quartus, qui vidit dictam Aliciam per quinquennium contractam; sed horum testimonia in apographis nostris non habeo præter testimonium prædicti patris ejusdem Aliciæ, quod, cum in quibusdam adjunctis parum differat, non abs re judicavi etiam recitare.

et inter hos
pater ejusdem
Aliciæ.

C

55 Requisitus dictus Willelmus, quod narraret veritatem sub debito juramenti per eum præstiti de prædicto miraculo, quod dicebatur in personam Aliciæ, ejusdem Willelmi filiæ, contigisse, dixit, quod ipse erat oriundus de Anglia, de partibus Boreabilibus, de quadam contrata, vocata Lonesdale, Eboracensis diocesis; et quod ipse voverat ire ad S. Jacobum Compostellanum in Galicia, et dum arripuisset iter suum et duceret secum prædictam Aliciam filiam suam, quæ erat puella tenera et juvenis, et fuisset prope Stauuford Lincolniensis diocesis, prædicta puella in itinere publico sespitavit * et cecidit ad terram, et læsit sibi unum pedem adeo, quod non potuit propriis pedibus tunc ire; quia ex dicto casu fuerunt fracta aliqua ossa in pede dictæ puellæ; et oportuit, quod ipse testis portaret dictam filiam suam super collum suum usque ad civitatem Londinensem, quæ civitas distat a Stauuford per LXXIV leucas Anglicanas vel circa. Cum autem transivisset pontem dictæ civitatis Londinensis et pernoctasset in Suthwerk, quod est conjunctum aqua intermedia ipsi civitati Londinensi, illa nocte dictam puellam arripuit quædam infirmitas, propter quam infirmitatem magna pars corporis dictæ puellæ fuit reddita insensibilis et impotens adeo, quod non poterat se

juvare dicta puella a capite et a collo inferiori de medietate corporis sui, quia illa medietas erat mortificata.

EX PROCESSU
CANONIZ.

ejus testimo-
nium.

56 Post ista dictus testis bajulabat ad collum dictam filiam suam, petendo elemosynam et mendicando cum ea; et aliquando dicta puella gradiebatur per se ipsam, non in pedibus, sed super femur suum trahendo corpus suum per terram, cum nullo modo pedibus suis incedere posset. Quadam autem nocte accessit cum dicta puella ad quemdam locum juxta fontem ecclesiæ S. Clementis Dacorum prope dictam civitatem Londinensem, et nocte illa dicta puella incepit fortiter clamare et vocare dictum testem, patrem suum; et ipse venit ad dictam puellam, quæ habebat dictum pedem suum, cujus aliqua ossa, ut prius deposuit, confracta fuerant, adeo inflatum et infectum sanie, quod non credit modo, nec tunc credidit, quod opere alicujus medici vel per beneficium naturæ posset unquam dicta puella curari. Nam in prædicta nocte dicta sanies fecit foramina multa et postea redacta * in unum magnum foramen; quod foramen transibat per medium pedem dictæ puellæ subtus cavillam *, ita quod poterat ossum sive os dictæ cavillæ per prædictum foramen videri, et potuisset per dictum foramen transire unus digitus hominis communis, scilicet medioeris; et per dictum foramen exiverunt ossa putrida et corrosa, et caro etiam putrida et corrupta.

* supple sunt

* i. e. tibiam

E

57 Post prædicta dictus testis, audito, quod Deus operabatur multa miracula pro domino Thoma de Cantalupo, episcopo quondam Herefordiensi, convertit se ad dictum S. Thomam, et juxta morem patriæ mensuravit dictam filiam suam cum uno filo ad eum, et rogavit Deum et dictum S. Thomam, quod daret sanitatem dictæ filiæ suæ, et ipse visitaret tumulum dicti S. Thomæ. Post dictam autem mensurationem et votum prædictum, iterum vocit dictam filiam suam ad sanctum Aloy (*ut verum fatear, non novi hunc Sanctum eo nomine*) sub conditione, si S. Thomas de Cantalupo non sanaret eam; et adhibuit quosdam testes in prædicto voto, qui fuerunt fidejussores pro prædicto teste et voto ad dictum sanctum Aloy, si dictus S. Thomas de Cantalupo non curaret eam. Post hæc venit (in vigilia Pentecostes fuerunt quatuor anni) cum prædicta filia sua ad ecclesiam Herefordiensem; quæ filia erat adhuc gravata ex infirmitatibus supradictis, et vulnera pedis dictæ puellæ erant aperta et emittentia saniem. Et dicta puella absque aliqua medicina et absque aliquo humano auxilio et consilio contra seu præter vim et potentiam naturæ fuit in dicta ecclesia Herefordiensi infra hebdomadam, invocato nomine dicti S. Thomæ, curata ab omnibus prædictis infirmitatibus suis, et vulnera pedis fuerunt clausa et penitus desiccata, ita quod ex tunc non emiserunt aliquam saniem.

quia in paucis
variat.

F

58 Et fuit adeo perfecte curata, quod potuit propriis pedibus ire, sicut modo vadit, et modo vadit et ivit coram dominis episcopis et coram nobis notariis, cum baculo et sine baculo claudicando, quia nervi pedis sunt retracti, et cicatrices et concavitates magnæ apparent in pede dictæ puellæ, ex quibus concavitatibus exiisse creduntur ossa prædicta. Dixit etiam idem testis, quod, licet infra hebdomadam dicta filia sua fuisset, sicut deposuit, miraculose curata, et propriis pedibus recedere potuit, voluerunt aliqui, quod remaneret in dicta ecclesia Herefordiensi ad ostensionem prædicti miraculi usque ad festum sanctæ Trinitatis inclusive; quod festum celebratur in Anglia octava die post Pentecosten : et in crastinum recessit inde cum dicta filia sua. *Hactenus testimonium patris Aliciæ, quæ si, ut ipsa affirmavit, quinque fuerit annorum, dum pedem primo luxavit, annorumque novemdecim, quando hæc testata fuit anno 1507 et ipsa a quadriennio tunc fuerat sanata, oportet eandem totum fere decennium gravi illo malo afflictam fuisse, quod pro curationis magnitudine observandum*

hic etiam recitatur.

* i. e. cespitavit

IN PROCESSU
CANONIZ.

observandum est. Ceterum non est necesse, ut credamus, unctiones palpationesque, de quibus Alicia meminit, reipsa factas esse, sed eadem ad somnium divinitus immissum referendæ videntur, easque Alicia forte etiam minus recte explicavit. Denique exigua adjunctorum variatio, quæ in utriusque narratione occurrit, partim ex oblivione, partim etiam ex confusa memoria oriri potuit. Miraculum autem hoc bullæ canonizationis insertum est.

Infans pau-
corum dierum
ex humorum
fluxu

i. e. eidem

B

* dexter

cæcus factus,
post nuncu-
patum S. Tho-
mæ a patre
votum

C

visum, amis-
sumque ocu-
lum recipit.

39 Subjungitur Rubrica de probatione vigesimi secundi miraculi super eo, quod Joannes, filius Hugonis le Chamideler, dicitur fuisse miraculose illuminatus. Super quo deponunt quadragesimus quintus et quadragesimus sextus testes; videlicet Hugo le Chamideler, vel, ut alibi legitur, le Chaundeler de Shorhm, Cantuariensis diocesis, ejusdem Joannis pater, et Agnes mater. Testimonium patris apud me sic habet: Hugo de Chaundeler Cantuariensis diocesis, testis quadragesimus quintus, productus xii mensis Augusti, dixit juratus, quod jam sunt anni decem et octo, vel circa, quod Agnes uxor sua genuit sibi Joannem filium suum; et quando fuit natus, habuit oculos pulcros et integros et sanos, et videbat cum eis. Sexta autem die a nativitate dicti Joannis supervenit sibi * infirmitas in oculis, ex qua infirmitate dictus Joannes tenuit oculum sinistrum ex toto clausum ita, quod nullo modo poterat aperire dictum oculum. In oculo etiam dextro confluerunt tot humores, quod non apparebat dictus oculus dextrus *. Et cum prædictus Joannes teneretur ad ignem, et sicut infantulus tener multum plangeret, et dormire non posset, humores ex dicto oculo dextro inceperunt in tantum fluere, quod visum fuit matri ipsius, oculum ex toto resolutum fuisse.

40 Et quia dictus Hugo tempore, quo dicti humores inceperunt fluere, non erat in domo, quam tunc inhabitabat, mater ipsius testis præmortua (scilicet jam mortua, quando Hugo ista testabatur) misit pro ipso teste, ostendens ei dicti filii sui cæcitatem, et exhortans ipsum, ut voveret et mensuraret ipsum sancto Thomæ de Cantalupo, episcopo quondam Herefordiensi, pro quo Deus multa miracula operabatur. Tunc ipse testis, flexis genibus, cum lachrymis rogavit Deum, quod meritis dicti S. Thomæ restitueret visum prædicto filio suo, ne nutriret infantem cæcum; et mater ipsius testis, flexis genibus, cum lachrymis rogavit etiam Deum de eodem, præsentem ipso teste; et uxor, quæ erat tunc in lecto et in eadem camera cum eis, et eos videbat, cum lachrymis fecit easdem preces. Et dictus testis tunc vovit, quod, si Deus meritis dicti S. Thomæ restitueret visum prædicto filio suo, quod ipse pedes visitaret sepulcrum dicti domini Thomæ in ecclesia Herefordiensi; et secundum morem Angliæ plicavit denarium super caput dicti filii, et mensuravit eundem ad dictum S. Thomam: et ista fuerunt facta quadam die, de qua non recordatur, circa Completorium; dictus tamen infans non cessavit ex hoc plangere, nec quievit usque ad mediam noctem.

41 In mane autem, cum dictus testis surrexisset, invenit dictum filium suum habentem oculos sanos et integros, sicut habuerat, priusquam dicta infirmitas supervenisset; et dictus filius suus videbat cum utroque oculo, et adhuc videt, sicut per inspectionem et per experientiam dicti domini episcopi comprobaverunt, et nos hujus processus notarius cum eisdem apud Westmonasterium quinta die hujus mensis Augusti, cum dictus Joannes venisset personaliter coram dominis episcopis supradictis. Habet tamen dictus Joannes parvos oculos, et dextrum, de quo, ut dicitur, fluxerunt dicti humores, videtur habere aliquantulum minorem sinistro; et pater ipsius Joannis videtur habere oculos consimiles in parvitate et in minoritate prædictis. Interrogatus, an credat, dictum filium suum potuisse absque miraculo recuperasse visum secundum virtutem et potentiam et cursum naturæ humanæ, respondit, quod de

dextro oculo non credit, quod potuerit curari sine D miraculo; quia post resolutionem humorum, qui defluerunt ex dicto oculo dextero, non remansit ibi, nisi concavitas oculi, nec apparebat pupilla oculi nigra vel alba, nec erat aliquid, sub quo oculus latere potuisset; et mater ipsius testis narravit ei, se vidisse, quando pupilla nigra dicti oculi et etiam alba resolutæ in aquam limosam fluxerant ab eodem.

42 Subsequitur in nostro processus apographo Rubrica de probatione vigesimi tertii miraculi super eo, quod lapis superpositus ossibus dicti domini Thomæ, in ipsorum ossium translatione mira facilitate, tamquam non ponderosus, dicitur fuisse amotus, et postmodum, tamquam ponderosus, cum difficultate repositus. Super quo deponunt quinquagesimus septimus et sexagesimus primus testes. Item Rubrica de probatione vigesimi quarti miraculi de miraculosa excitatione venerabilis patris, domini episcopi Herefordiensis (Richardi frequenter laudati) facta, quando debuit transferre ossa dicti domini Thomæ. Super quo deponunt idem dominus episcopus testis sexagesimus primus, et quinquagesimus septimus. De neutro hic aliquid addam, quia de primo actum jam est in Compendio Vitæ num. 58 et 59, de secundo autem ibidem num. 57. Quod subditur, alterum, vivente S. Thoma, contigisse dicitur, nec tamen in prædicto Compendio locum habet, ideoque hic, etsi alieno loco, referendum est.

43 Rubrica de probatione vigesimi quinti miraculi super eo, quod, dicto domino Thoma celebrante Missam in festo Pentecostes in capella castri de Walingforde, diocesis Lincolnensis, multæ aviculæ dicuntur ad vitralia dictæ capellæ applicuisse, ipso singulos versus hymni VENI, CREATOR SPIRITUS inchoante. Super quo miraculo deponunt duo testes sequentes. Tum mox ibidem subditur: Post hæc die xiii mensis Novembris, quæ est dies ultima quatuor mensium, dictis dominis commissariis ad præsentem inquisitionem de fide, vita, moribus, fama et miraculis dicti domini Thomæ faciendam auctoritate Apostolica præfixorum, dominus Gilbertus, procurator capituli Herefordiensis, ad probationem prædicti miraculi de aviculis produxit venerabilem patrem, dominum Ricardum episcopum Herefordiensem, et Robertum Deynte, dicti domini Thomæ quondam, et nunc præfati domini Ricardi camerarium, testes super toto isto negotio et super aliis articulis hujus processus examinatos.

44 Robertus Deynte prædictus deposuit, se vidisse prædictas aviculas convenientes ad dicta vitralia, quando dictus dominus Thomas inchoabat singulos versus hymni VENI, CREATOR SPIRITUS; et videbantur nigrae et tales, quales sunt pernae, graculae sive monedulae: et in continenti cum dominus Thomas inchoaverat dictos versus, et chorus prosequeretur cantum versus, recedebant; et eo alium versum inchoante, statim rediebant *, et choro prosequente, avolabant, et in earum adventu percutiebant vitralia, et faciebant garritum magnum; et credit, quod essent ultra quadraginta, et quod prædicta fuerunt circa tertium annum, postquam dictus dominus Thomas fuit episcopus; et dicebatur, quod dominus Eadmundus, tunc comes Cornubiæ, admiratus de prædictis, exivit capellam, ut videret prædicta. Et credebant, quod hoc evenisset propter sanctitatem dicti domini Thomæ.

Hactenus Robertus Deynte.

45 Dominus Richardus, episcopus Herefordiensis prædictus, deposuit, se fuisse præsentem in capella domini Eadmundi, tunc comitis Cornubiæ, in castro de Walkford, diocesis Lincolnensis, (non recolit, quo anno, sed æstimat, quod circa secundum vel tertium annum pontificatus dicti domini Thomæ) in festo Pentecostes, circa horam Tertiæ, quando multæ aviculæ, ultra triginta, ut æstimat, quæ videbantur esse cornuliæ *, columbæ et stornelli *, inchoante dicto domino Thoma cum solemnitate debita, flexis genibus, dicendo Tertiam ante altare dictæ capellæ singulos versus hymni VENI,

Duo prodigia
alibi jam re-
lata.

E

Sancto, dum
viveret, versus
hymni sancti
Spiritus præ-
cinentes,

dicuntur avi-
culæ magno
numero

F

* redibant

accessu ad
fenestras re-
cessusque suo

* an cornicu-
læ?

* an. sturni?

A VENI, CREATOR SPIRITUS, subito applicabant ad vitrialia dictæ capellæ, et in medietate, cum choreis (*forte legendum est cum chori ejus*) prosequabantur cantum versus inchoati a dicto domino Thoma, avolabant; et toties redierunt, quoties versus singulos inchoaret. De quo fuerunt dictus comes, qui ad prædictam solemnitatem dictum dominum Thomam et multos alios nobiles invitaverat, et alii quam plurimum admirati.

mirabile spectaculum dedisse.

46 Et propter admirationem memoratus comes cum pluribus aliis exivit dictam capellam, ut oculis propriis intueretur spectaculum avicularum prædictarum: et dictus comes et multi alii adscripserunt prædicta sanctitati ejusdem domini Thomæ; et dictus comes narravit, audiente dicto domino Ricardo episcopo, tunc cancellario Lincolnensi, quod tantam fiduciam et devotionem habebat in

benedictione et orationibus dicti domini Thomæ, quantam in benedictione et orationibus S. Augustini Anglorum episcopi, qui convertit Anglos ad fidem. *Eadmundus, de quo hic, fuit Richardi, Cornubiæ comitis et Romanorum regis electi filius secundo genitus, qui post fratris patrisque sui mortem eundem comitatum adeptus fuit. Porro quia prædictos avium accessus recessusque Richardus episcopus et sacræ Theologiæ doctor non dubitavit pro miraculo habere, oportet, in eis aliquid singulare observatum fuisse. De S. Augustino Anglorum apostolo actum in Opere nostro est ad diem 26 Maji, quo colitur. Porro hic desinunt rubricæ miraculorum, quibus possem et alia in processu sparsim relata addere; nisi vererem, ne lectori jam dudum nauseam pepererim. Finem itaque his impono.*

EX PROCESSU
CANONIZ.

ADDENDA AD DIEM II OCTOBRIS.

B

IN COMMENTARIUS S. LEODEGarii ET GERINI,

E

Pag. 340, num. 21 et pag. 444, num. 251.

In Commentario Actis S. Leodegarii præmisso num. 21 pag. 340 et seq. Vitam hujus Sancti, cujus auctor est anonymus vetustior, anno circiter 682 aut 685 scriptam statui; verum, uti ex Annotatione pag. 444 ad litt. yy posita intelliges, lucubrationem illam ad annum usque 686 aut 687 recte distuleris. In eodem Commentario a num. 251 usque ad 256 de Leodegarii palæstra tumulique loco fuse disserui. Cum jam Sancti Acta typis essent excusa, tandem ad me, quam datis in Artesiam litteris petieram, notitia huc allata est. E lingua Gallica, qua conscripta est, in Latinam conversa sic habet: Certum videtur, locum, in quo S. Leodegarius capite truncatus est, partem hodie constituere sylvæ de LUCHEUX. In sylva illa exstat sacellum Sancto consecratum ubi

eum martyrio coronatum fert traditio. Omni concurrunt, ut hæc sola opinio pro vera habeatur; primo sacellum in sylva illa in honorem Sancti constructum; secundo propinquitas, quam cum confiniis episcopatus Bononiensis habet locus ille, milliari et medio dumtaxat dissitus a Rebreuve, diocesis Bononiensis vico; tertio parva distantia, quam habet a pago S. Leodegarii, hodie SUSAINTE LEGER nuncupato, qui platea, SERCIN dicta, etiam nunc insignitur, situs est in extremis diocesis Atrebatensis limitibus, et ecclesiam S. Leodegarii nomini dedicatam habet. Hæc, ut consideranti patebit, non multum dissonant ab iis, quæ locis supra citatis de loco martyrii et tumuli S. Leodegarii disputavi.

C

F

DE S. SATURIO EREMITA ET CONFESSORE, SORIÆ IN HISPANIA.

V. D. B.

COMMENTARIUS HISTORICUS.

§ I. Qui de S. Saturio scripserint; Tamayi figmenta; quo tempore vixerit S. Satorius.

Male omiserunt decessores S. Saturium,

Ad diem 2 hujus mensis retulerunt decessores nostri inter prætermis-
sos S. Saturium eremitam, quod de ejus cultu sibi satis non constaret et quod nil de eo nossent quod S. Prudentii, episcopi Turiasonensis, actis, ad diem 28 Aprilis in opere nostro excusis, non contineretur. Sed hæc non recta persuasio; nam de S. Saturii cultu apprimè constat atque ejus gesta æque innotescunt ac S. Prudentii Turiasonensis. Quamobrem lacuna, quam fecerunt decessores nostri, omnino hoc loco implenda videtur.

in multis scriptoribus celebratum.

2 Comphures, qui de S. Saturio olim scripserunt, nomine designat Tamayus de Salazar (1), scilicet Ambrosium Morales (2), Joannem Marietam (3), Vasseum (4), Franciscum de Padilla (5), Vincentium de Lanuza (6), Joannem Briz Martinez (7), Thomam Truxillo (8) et Franciscum Bivarium (9). Quibus postea accesserunt Henricus Florez (10) et Joannes Loperræz Corvalan (11). Vitam S. Saturii ex professo conscriptam fuisse ab Joanne Antonio Simon et a Petro Tutor y Malo tradit Petrus Sainz de Baranda (12); Tutoris operis (13) etiam meminit Florez (14) et Corvalan (15); qui id Soriensi civitati dicatum et Compluti typis Francisci Garcæ anno 1690 excusum fuisse addit. Titulus autem libri Joannis Antonii Simon erat (ni fallor) Anachoreta canonizatus (16), cujus meminit Florez (17). Equidem opera hæc pleraque ad manum non habeo; sed parum doleo quod videam eos, qui etiam Simonis et Tutoris scripta versarunt, viæ aliquid habere quod alibi non legatur, aut potius quod ex Tamayo depromptum non sit; ita ut is præ omnibus examinandus sit.

Tamayus qui alienas non tantum fabulas descripsit, sed ipse suas etiam invenit,

3 Porro Tamayus S. Saturii Acta, forte (ut ipse loquitur) ab ipso S. Prudentio, episcopo Turiasonensi et S. Saturii discipulo, conscripta, qui sanctum magistrum tumulavit, ex pervetusto ms. sanctorum Hispaniæ codice, quem beneficio R. P. F. Thomæ de Herrera acceperat, dedit; atque his Actis clauditur S. Saturii epitaphium, confectum (ut ibidem traditur) ab eodem S. Prudentio. Verum enim vero quæ fides ha-

benda Tamayanis mercibus? Equidem in Auctario ad tomum VI Octobris (18), ubi quærendum videbatur utrum SS. Marcellus, Hadrianus et alii Chalcedone passiessent an Castulone in Hispania, retuli ex una parte tres classes martyrologiorum Hieronymianorum, in quibus Chalcedone unius aut plurium statuebatur palæstra, et ex altera opposui antiquum breviarium Toletanum, proculdubio fabulatoribus Hispanis antiquius, proferri a Tamayo, in quo illi sancti Castulone legebantur martyrium fecisse; unde factum est ut in Castulonensium partem inclinaverim, nil tamen ausus definire. Atque hæc scripsi, certe sciens et sapius alibi professus Tamayum infidum ducem esse; sed hanc ei notam inuri arbitrabar, non quod ipse sponte sua fabulator esset, verum quod aurem adhibuisset fabulatoribus eorumque dicta nimia fide exscripsisset. Ast errabam plane, tam bene de eo sentiens; atque nunc, quum vidi eum sæpius a decessoribus nostris (19) et ex professo a Nicolao Antonio (20) mendacii convictum fuisse, vellem numerum 2 additamenti illius de SS. Marcellus, Hadriano et aliis omnino expungi aut saltem ita mutari ut Castulonensium nova traditio plane abjiciatur et sua laus servetur Chalcedoni. Atque ex his facile videbit lector quo loco apud me nunc stet Tamayus et quam fidem habendam æstimem Actis S. Saturii, quæ solus ipse vidit, solus tractavit. Re quidem vera hæc se beneficio R. P. F. Thomæ de Herrera Augustiniani accepisse perhibet; sed anno 1638 tomum quintum Martyrologii sui Hispanici, quo illa continentur, in lucem dedit; quum scilicet anno 1634 diem obiisset Herrera in Matritensi domo S. Philippi Apostoli (21): ita ut non dormientem tantum, (quem admodum Judæi, contendentes Christi corpus, dum satellites dormirent, furto sublatum fuisse,) sed mortuum fidei suæ testem fecerit.

4 Nil itaque dubito quin pro more suo hanc vitam finxerit Tamayus eamque pro amore suo magnorum nominum S. Prudentio episcopo supposuerit. Quod dum fecit, secutus est imprimis S. Prudentii ipsius antiquiora Acta; quibus inspersit quædam (sed minus recte,) quæ recentiores scriptores de locorum compositione et

finxit vitam et epitaphium S. Saturii.

(1) Martyrologium Hispanicum ad 2 Oct. — (2) Historia Hispaniæ, tom. II, lib. XI, cap. 74. — (3) Historia SS. Hispaniæ, lib. V, cap. 29 et lib. XI, cap. 29. — (4) Chronicum ad an. 390. — (5) Hist. eccles. Hispan. tom. I, cent. IV, cap. 51. — (6) Historia Aragoniæ, tom. I, lib. IV, cap. 41. — (7) Historia Pinnatensis, lib. V, cap. 20. — (8) Thesaurus concionatorum, tom. II, fol. 967. — (9) In notis ad S. M. Maximi Chronicum, ad annum 372. — (10) España Sagrada, tom. VII, pag. 299 et seqq. — (11) Descripción histórica del obispado de Osma, tom. II, pag. 141. — (12) Colección de documentos inéditos para la historia de España, tom. XXII, Clave de la España Sagrada, pag. 416. — (13) Compendio

Historial de las dos Numancias, sus grandezas y trofeos reducidos a concordias: y al fin la vida y muerte del inclito anacoreta S. Saturio, patron de la segunda Numancia. — (14) España Sagrada, tom. VII, pag. 299 et 301. — (15) Descripción del obispado de Osma, tom. II, pag. 250. — (16) El Anacoreta canonizado. — (17) España sagrada, t. VII, pag. 301. — (18) Auctarium ad diem 15 Octobris, pag. 42 et 43. — (19) Cfr Acta SS. t. III Aprilis, pag. 391, num. 21. — (20) Censura de Historias fabulosas, cfr index, v^{is} Tamayo et Martyrologio. — (21) Ossinger, Bibliotheca Augustiniana, pag. 434; Nicolaus Antonius, Bibliotheca scriptorum Hispaniæ tom. II, pag. 305.

A *maxime de eremitorio referunt; alia autem pauca, ut accuratiora rerum adjuncta apparerent, de suo cerebro inseruit; epitaphium deinde condidit, cui etiam ibidem locum dedit; atque illa demum omnia his clausit verbis, quæ nemo eruditus recentissima esse non affirmavit: Quod sacrum corpus postmodum miraculis effulgens, idem Prudentius, postquam ad Tyrasonensis ecclesiæ episcopatus apicem devenit, sublimiori loco conlocans, honore canonizationis sublimavit; ita ut in posterum sanctitatis titulo cognitum et cultum frequentia circumjacentium fuerit accolarum, qui ad ejus sepulcrum accedentes Deum in sancto suo corde et opere magnificant. Cujus sit laus et gloria in sempiterna seculorum secula. Amen.*

Varia scriptorum opinioniones et Tamayi fabulæ de ætate S. Saturii ejusque discipuli S. Prudentii;

B *De tempore, quo S. Saturius ejusque discipulus S. Prudentius, episcopus Turiasonensis, vixerunt diversissimæ propositæ fuere sententiæ. Alii, confundentes S. Prudentium cum homonymo, qui S. Encratidem Cæsaraugustanam tumulavit dixere eum et magistrum floruisse, Diocletiano imperatore (1); alii eundem habentes S. Prudentium ac poetam christianum Aurelium Clementem Prudentium (2), statuerunt eum obiisse anno Christi 590; alii contra, unum eundemque sanctum in duos dividentes, docuere S. Prudentium sedem Calaguritanam occupasse anno 466 (3); et alii alia (4). Verum ex quo tempore in lucem dedit Tamajus suum Martyrologium, convenire fere videtur inter Hispanos S. Saturium ex hac vita recessisse æra 606, id est anno Domini 568. Ita enim traditur in epitaphio, quod modo memorabam et quod in hunc modum conscriptum est:*

HIC. REQUIESCIT. FAMVLVS. DEI
SATVRIVS. QVI. POSTQVAM. VITAM
PER. FER. XXXVI. ANNOS. EREMI
TICAM. TRANSEGISSET. MIRACVLIS
CLARVS. OBDORMIVIT. IN. DOMINO
ANNORVM. LXXV. DIE. VI. NON OCTOB
A ERA. DC. VI. Ω

C *Sed id merum, ut jam monui, Tamayi figmentum est, quemadmodum vel ex ipsa insolita forma et verborum selectu constat. Præterea prodit Tamajus ipsemet a sese id secundum P. Hiqueræ fabulas compositum fuisse, quum nempe id cum pseudochronico S. M. Maximi convenire ostendit. Audi scilicet: Ex inscriptionis epigraphe, inquit, liquido constat Saturium vitam exuisse æra 606, quæ ad annum Domini 568 respondet: quo calculo probatur assertio S. M. Maximi in Chronico, anno 572 dicentis, quod per illud tempus post Didymum et Sanctium in sede Tyrassonensi Prudentius fuit sublimatus; et hoc refert Maximus evenisse post quatuor annos a morte Saturii magistri; nam iste anno 568 obiit; ille anno 572 infulam Tyrassonensem induit.*

hæ fabulæ inter se non coherent.

6 *Sed quæ mala Tamayi fortuna est, componi hæc nequeunt cum S. Prudentii Vita. In hac enim*

legitur (5) beatus vir anno ætatis decimo quinto ad S. Saturium accessisse et cum eo septem annos, id est usque ad magistri mortem vixisse; dein ivisse Calagurrim, ibi multos cives reduxisse ad fidem, et factus esse canonicus; quum autem fama ejus sanctitatis ex vicinis civitatibus infirmos innumeros, a suis languoribus curandos, acciret, clam abiisse Turiasonem; hic prius sacristis associatus fuisse, et tempore peracto in demortui sacristæ locum suffectus; promotus dein ad sacros ordines et aliquanto post, demortuo archidiacono, hoc munere ornatus; sedulo officio suo functus esse et demum, quum episcopus obierat, creatus esse qui cathedram Turiasonensem occuparet: quæ omnia intra quadriennium contigisse quis credat? et, licet eo tempore lex de ætate episcoporum non semper servaretur, quis tamen sine ullo vade admittat S. Prudentium Turiasonensem sedem ascendisse annos tantum natum viginti sex (6)? Quocirca non aliud sentiendum est de S. Saturii epitaphio, quam quod Papebrochius (7) sensit de epitaphio S. Prudentii, similiter a Tamayo in lucem producto, et quod de tot aliis Nicolaus Antonius (8): videlicet hæc omnia figmenta esse, quorum nulla habenda sit ratio.

7 *Restat itaque ut ad ea redeamus quæ jam pridem de S. Prudentii ætate disputavit Papebrochius, scilicet eum obiisse ante medium sæculum x, quo corpus hujus S. Saturii discipuli magna veneratione jam servabatur in ecclesia S. Vincentii Laturcensi ad fines Castellæ Veteris (9). Id omnino firmum est. Quibus id placet, volunt nonnulli SS. Prudentii et Saturii ætatem accuratius determinare eamque collocare post Sarracenorum invasionem, quoniam S. Prudentii pater Ximenus vocaretur (10), et episcopus Calagurritanus, qui eum clero suo adscripsit, Sanctius (11): quæ nomina, ait Morales (12), certo scimus in usu non fuisse antequam Mauri destruxissent Hispaniam: postea vero sæpius in historiis occurrere et in diplomatibus. Atque his consentit plane Risco (13), Hispaniæ sacræ continuator, aperte professus secundum meliora documenta floruisse S. Prudentium ejusque magistrum S. Saturium post occupatam a Sarracenis Hispaniam, id est post annum Christi 711 (14). Certiora profecto haberemus, si Sanctii, episcopi Calagurritani, ætas perspecta esset; sed ne ejus quidem nomen inter episcopos hujus sedis, qui recensentur in Hispania sacra, locum obtinet. Cæterum non ausim plurimum his niti: nam in sancti Prudentii Vita ita beati hujus viri explicantur gesta ut, quo tempore vivebat, episcopos fuisse in ipsa civitate Calagurri, Turiasone et Uxama dicere necesse sit; dum tamen multo verisimilius est nullos dominantibus Mauris ibidem fuisse, licet religio christiana non omnino oppressa fuerit (15); adeoque non ego cum illo pugnabo qui S. Prudentium cum*

SS. Saturius et Prudentius certissime floruerunt ante medium sæculum x et verisimilius sæculo septimo aut ineunte octavo.

— (1) Cronica general de España, lib. xi, cap. 74, tom. V, pag. 377 et 378, edit. Matrit. 1791. — (2) Anguiano, Compendio histor. de la Rioja, ap. Risco, España sagrada, tom. XXXIII, pag. 127 et 128. — (3) Tejada, lib. iii, cap. 5, § 4, ap. Risco, tom. cit. pag. 147 et seqq. — (4) Cfr Acta SS. tom. III Aprilis, pag. 587. — (5) Ibid. pag. 592. — (6) Cfr España sagrada, t. VII, pag. 301. — (7) Ibid. pag. cit. — (8) Censura de historias fabulosas, cfr indice vº Tamayo.

— (9) Acta SS. tom. III Aprilis, pag. 587. — (10) Ibidem, pag. 592. (11) Morales, Cronica general de España, lib. xi, cap. 74, tom. V, pag. 375. — (12) Ibid. pag. 378. — (13) España sagrada, tom. XXXIII, pag. 149 et 150. — (14) Ibid. tom. cit. pag. 177. — (15) Cfr España sagrada, tom. XXXIII, pag. 166 et seqq. 182 et seqq. Loperræz Corvalan, Descripcion historica del obispado de Osma, tom. I, pag. 48 et seqq.

AUCTOR
V. D. B.

magistro S. Saturio ante Sarracenorum adventum sanctitatis exemplo præfuisse voluerit, videlicet sæculo septimo aut ineunte octavo, ut in annotatis ad S. Prudentii Vitam suggessit jam Papebrochius (1). Sed de his hactenus.

§ II. S. Saturii gesta cum S. Prudentio et pius ejus obitus.

Iter S. Prudentii ad S. Saturium descriptum;

In toties laudata S. Prudentii Vita leguntur de S. Saturio sequentia (2) : Cum autem puer Prudentius ad quintum decimum pervenisset annum, et totus integerrime in Dei amore flagraret; patria parentibusque relictis, transivit alveum, qui nuncupatur Ebrus, antiquis vero Iberus. Nam cum Prudentius Cantaber natione esset et oriundus Armentia, (vico prope Victoriam (3) et, per Maurorum tyrannidem cessantibus episcopis Calagurritanis, episcopali aliquandiu sede (4)), et Soriam, magis ad meridiem positam, pergeret, necessario transeundum erat id flumen. Atque in ipsa nocte cum pastoribus quibusdam quiescens, totam noctem in Dei laudibus transegit : psalmodiam corde perfecto rexit, pastoresque incredulos fidem catholicam ac verbum Dei docens, erraticam et immundam bestialemque eorum vitam sancte et religiose corrigens, eosdem in pluribus emendavit. Mane facto valedicens pastoribus recessit : itinere aggresso usque in Serram-Albam pervenit. (Vicinia montis Urbionis, ex quo Durus seu Dorus aquas suas recipit, designari videtur.) Capere iter non desistens, in virentibus locis super torrentem, qui Dorus dicitur, descendit; atque ipsa nocte in quodam molendino cum paucis hospitatus est. In eadem nocte famam audivit, quod in concavo lapide super fluvium quidam eremita maneret. Quo audito, gratulatus corde, orto sole arripens iter, circa locum illum pervenit : ex alia parte fluminis introitum speluncæ in arduo loco prospexit; (ipse enim venit secundum ripam occidentalem Durii fluminis, dum sancti eremitæ cella in ripa orientali esset posita.) Sanctissimus vero puer Prudentius, intra se considerans qua arte torrentem transiret, huc et illuc cœpit gyrovagans ambulare, a Deo postulans consilium perfecto corde. Sic deambulans frequenter contra foramen speluncæ aspiciebat, septemque psalmos pœnitentiales canebat. Exiens autem de oratorio suo eremita, ostium speluncæ prodiit; vidensque puerum miratus est quomodo sic incaute seu flumen transire nescius ambularet. Qui voce multa insonuit, puerque audiens illum respexit; hominemque Dei super lapidem stare videns gaudio est repletus; et in Deo perfecte confidens, super undas Dorii sicco vestigio transiit, (qui locus postea Santo Doro dictus est (5)), et rupem ubi spelunca erat ascendit, pedesque hominis Dei amplexatus est.

quomodo ambo simul vixerint; S. Saturii mors.

10 Saturius vero (sic enim vocabatur eremita), videns tantum miraculum quod aqua

sicco vestigio transituro se præbuit puero ad calcandum, tremens ad terram cum lachrymis juxta puerum se prostravit. Ibi fere una hora ambo lachrymantes jacuerunt, unus ab altero petens benedictionem. Eremita vero, cum non posset puerum vincere, porrecta manu elevavit eum a terra : signansque illum signaculo sanctæ crucis et per manum trahens in oratorio intro-misit. Post orationem multa eum interrogavit : in primis ut discipulum ad erudiendum suscepit, quem postea eruditum in bonis velut magistrum dilexit; quia tantam in eo gratiam Deus collocaverat, ut venerabilis et mirabilis esset cæteris, non solum a mediocribus, verumtamen a senioribus honore præventus. Mansit autem sanctus puer in eadem spelunca cum prædicto Viro Dei fere septem annis : et ambo velut animalia duo, diu noctuque ruminantia pascua divina, una in vita laudabili perstiterunt : quousque felix anima Saturii, Domino invitante, de hujus valle inedie ad mensam Domini pergeret saturari. Disponente itaque Deo actus præfati juvenis, idem jam optime eruditus speluncam quam prædiximus reliquit et clausit ostium. Narratur dein S. Prudentii iter Calagurritanum; sed hæc nihil ad S. Saturium.

11 Si audiretur Tamayus, multo plura de S. Saturio comperta essent; imprimis eum genere Gotthum fuisse, licet nomen ejus latinum suadeat potius eum fuisse Romanum, seu ex veteribus Hispanis, a Romanis devictis, fuisse progenitum : deinde eum nutritum fuisse apud Oriam castrum, id est civitatem Soriam; sed hanc non ante sæculum XII fuisse conditam jam docuimus, et veteres eremitas sæpius procul a patria abiisse solitudinis majoris causa satis notum est : literas puerum didicisse, parentibus orbatum erogasse facultates in pauperes, et mundi pericula vitaturum selegisse eremiticam vitam deinde addit; non mala conjectura, sed nequaquam historica narratio. E vestigio castri, sic pergit, oratorium in rupis immanis foramine construxit et juxta in alto spelæo domunculam exigua, qua aliquando recumbens, vix ut corporis compaginem extenderet, locus erat. Contendit itaque Tamayus oratorium S. Saturii diversum fuisse ab ejus domuncula; verum hoc cum S. Prudentii Vita non convenit, in qua legitur (ut supra jam recitavimus) : Exiens autem de oratorio suo eremita, ad ostium speluncæ prodiit; et speluncam illam beatissimi viri oratorium simul fuisse et habitaculum supra etiam et infra indicatur. Neque satis secum constat hoc loco Tamayus in Vita S. Saturii quam finxit; nam prius tradit domunculam ab eo S. Michaeli archangelo dedicatam fuisse et postea oratorium S. Michaelis titulo fuisse ornatum. Id autem verum est, S. Saturio unam speluncam loco eremitorii et oratorii fuisse; postea vero constructum esse S. Michaelis oratorium, de quo inferius recurret sermo. Per triginta fere et amplius annos solum vixisse S. Saturium, herbarum radicibus et silvestrium arborum fru-

Tamayi inventa de gestis S. Saturii et error de ejus habitaculo et prima sepultura.

F

(1) Act. SS. tom. III, Aprilis pag. 395. — (2) Ibid. pag. 392. — (3) Minano, Diccionario geografico de España y Portugal, tom. I, pag. 282. — (4) España sagrada, tom. XXXIII, pag. 251 et seqq. — (5) Morales, Coronica general, lib. XI,

cap. 74, tom. V, pag. 375. Loperræz Corvalan, Descripcion historica del obispado de Osma, tom. II, pag. 86; Minano, Diccionario geografico, tom. VIII, pag. 353.

A etibus contentum, et ita miraculis illustrem, ut saepe alio abiisset, auram favoris humani fugiens, nisi Dei monitu fuisset cohibitus, suggerit postmodum Tamayus : sed hæc iterum sine vade de cerebro suo protulit; nec meliora sunt quæ de sanctissimi eremitæ senectute et morte perhibet. Addit demum Tamayus : Cujus (S. Saturii) corpus, ut jussu erat magister, in proprio sagulo evolvens intra ejusdem oratorii S. Michaelis angulum sepelivit. Contra ex Vita S. Prudentii satis liquet corpus S. Saturii prius fuisse sepultum in spelunca quam habitaverat; et quidem passim cernere olim erat eremitas in suis cellulis sepeliri; postmodum vero, quando constructum est S. Michaelis oratorium, eo delata sunt beati viri ossa.

§. III. Cultus S. Saturii in suo monte, Soriæ, in diœcesi Uxamensi et Cordubensi. Lectiones officii ecclesiastici.

S. Saturii memoria in martyrologiis. Numantia et Soriæ situs.

Quando autem cœperit coli S. Saturius valde incertum est; nam, ut demonstrandum non est, quæ de ejus elevatione et canonizatione, a S. Prudentio, ad cathedram Turiasonensem promoti, procurata, refert Tamayus, flocci facienda sunt. In nullo martyrologio vetere celebratam fuisse S. Saturii memoriam monet idem Tamayus; et quidem recte; quam ob rem ipse sequens contexit elogium ad diem 2 Octobris : Numantia in Hispania, ad eremitorium S. Michaelis, depositio sacrorum pignorum B. Saturii eremitæ, sancti Prudentii episcopi Tyrasonensis magistri; qui cum a juventute ad usque senectam et amplius in silentio eremi delituisse, et orationi, meditationi et aliis austeritatis vacasset exercitiis, demum virtutibus onustus ad Dominum confessor inclitus permeavit. Quod Numantia ejus natalem affigit, inde provenit quod olim sat multi putarunt Soriæ in pristina Numantia sede positam esse; sed jam extra controversiam est Numantiam ad ripam orientalem Durii fluminis fuisse sitam, dum Soria occidentalem occupat; præterea Numantiam media leuca magis ad septentrionem spectasse quam Soriæ, illamque prope confluentem fuisse Durii fluminis et rivi Tera seu in angulo fuisse ejusdem Durii fluminis et rivi Merchado, undas suas etiam ibidem miscentium. Ad septentrionem Numantia consurgit nunc viculus Garray; ipse vero antiquæ civitatis ambitus probe adhuc discernitur et rudera aliquot apparent; quorum imaginem dedit Loperræz Corvalan (1), qui et docte et erudite in Numantia situm inquisivit (2). Ferrarius in catalogo generali sanctorum qui in Martyrologio Romano non sunt satis habuerat ad diem 28 Aprilis, qua S. Prudentii festum agitur, scribere : In Hispania S. Saturii eremitæ, quod non plura apud Marietam repererat.

Utrum die 28 Aprilis, an 2 Octobris S. Saturii

13 Atque hic recurrit quæstio qua die celebrandus sit S. Saturius, diene 28 Aprilis an 2 Octobris. Ut ex his quæ diximus satis manifestum

est, consignata tantum fuit beatissimi eremitæ memoria die 28 Aprilis, quod hac ejus magistri ageretur festivitas; quod fundamentum certum est. Contra ut die 2 Octobris ejus fiat memoria nil aliud suadet præterquam ficta a Tamayo S. Saturii Vita et epitaphium. Ibi enim legitur : Post hæc, Prudentio vale dicto, et quæ ab eo exsequenda erant post ejus obitum commissa, in manus sanctissimi adolescentis amore lachrymantis spiritum reddidit creatori vi nonas Octobris; et in inserto fictitio titulo sepulchrali : Obdormivit in Domino annorum septuaginta quinque, die vi non. Octob. Sed hæc nullius ponderis esse quid iterum monebo? Neque alia de causa videtur Tamayus huic diei adscripsisse S. Saturii cælestem natalem, quam quod sanctorum nominibus vacua esset. Verum, quamquam ita se res habeat, jam servanda est dies 2 Octobris, cum S. Rituum Congregatio voluerit S. Saturii festum aut missam hac ipsa die ab iis celebrari quibus hanc facultatem fecit, ut inferius latius explicabimus.

AUCTORE V. D. B. celebrandus sit memoria.

14 Intra Soriæ viciniam diu se continuit S. Saturii cultus; sed ab exeunte sæculo xvi videtur ibidem fuisse valde celebris; ita ut ex circumjacentibus pagis frequentes homines accurrerent ad visitandam tum speluncam quam sanctus vir inhabitaverat, tum alteram speluncam, postea (ut diximus) excavatam et S. Michaelis oratorium dictum; in quo etiam illius ossa aliquando composita sunt. Ambas has speluncas effossas esse in saxi ripæ orientalis Durii fluminis, e regione ruinosi Soriensis castri, quod cum civitate in opposita ripa constructum est, non est iterum monendum; sed placet horum locorum descriptionem ex Ambrosii Moralis chronico generali et ex descriptione diœcesis Uxamensis Joannis Loperræz Corvalan depromptam, hic inserere. E regione castri, inquit ille (3), in medio clivo magni montis cernitur etiamnum spelunca sancti eremitæ Saturii, eaque satis magna est. (Tamayus dixit eam ita parvam fuisse ut sanctus vir recumbens vix corporis compaginem extendere posset.) Locus is porta clausus est et magna veneratione habetur, quod duorum sanctorum habitaculum fuerit. In montis cacumine eremitorium S. Michaelis est, et dicitur de Monte; eoque a spelunca gradibus ascenditur. Ibi in sacello particulari, quod in monte excavatum est et ferreis clathris clausum, servantur beati viri ossa, in lapideo sepulchro composita. Huc ex spelunca allata sunt et ab incolis universæ illius regionis coluntur plurimum.

Spelunca S. Saturii et oratorii S. Michaelis, in qua illius ossa quiescunt.

15 Plura dat Loperræz Corvalan; qui postquam fuse de omnibus Soriensibus templis et monasteriis dixisset, sic pergit : Circum mœnia civitatis aliquot sunt eremitoria; quorum præcipuum S. Saturii est, ad orientem, e regione castelli et in altera Durii fluminis ripa situm. Fundatum est in clivo occidentali alti montis; eoque clauditur spelunca in qua vixit beatus vir et obiit; et corpus ejus honorifice ibidem colitur. (Confundit Loperræz ambas speluncas.)

descriptio et benefactores.

(1) Descripcion historica del opispado de Osmâ, tom. II, pag. 282. — (2) Ibid. pag. 249 et seqq. cfr. Miñano, Diccionario

geografico de España, tom. VIII, pag. 333. — (3) Cronica general, lib. xi, cap. 74, tom. V, pag. 573.

AUCTORE
V. D. B.

Piissimum id sanctuarium est, et visitatur non a civibus tantum Soriensibus, sed a vicinis quoque plebibus. Ædificium ejus magnum non est, quoniam per locorum conditionem majus spatium non datur. Expensis tamen parvum non fuit in eo extruendo super monticulum qui totum quasi montis clivum amplectitur. Secretarium in eo est sacrum et omnes ecclesiæ muri interius picti sunt a pictore Soriensi Zapata, presbytero et Jordanis discipulo. Eremitorio contigua est custodis domus et aliæ cœptæ ædificari capellanis, quorum beneficia ecclesiastica fundavit fidelium pietas. Inter sanctuarii hujus benefactores præcipuos recensetur mercator quidam Lusitanus, qui circa annum 1886 Soriæ habitabat commercii lanarum causa et lotores habebat e regione ædiculæ. Restauravit vir ille pius eremitorium et cum aliis auxiliatrices manus porrexit ad componendam viam; ita ut, quantumvis mons asper sit, etiam currus ascendere possint. *Hæc*

B ille anno 1788.

S. Satorius
patronus
Soriensis;
officium eccle-
siasticum So-
riæ, in diœcesi
Uxamensi,

16 *Hæc quum scriberentur, Soriæ patronus jam pridem factus erat S. Satorius; nam ut mittam eum a Tutore in titulo sui operis, anno 1690 editi, dici, Soriensem patronum, medio sæculo XVIII legitime hæc ei laus concessa est, ut constat ex officio ecclesiastico, die 31 Augusti anni 1745 a sacra Rituum Congregatione approbato; hinc recentius Miñano (1) quoque S. Satorium vocat Soriæ patronum. Ecce autem istud officium: Die 11 Octobris, in festo S. Satorii confessoris, civitatis Soriæ patroni. In civitate Soriæ duplex primæ classis cum festo de præcepto et octava. In diœcesi Oxomensis duplex primæ classis absque festo et octava. Omnia de communi confessoris non pontificis præter ea quæ sequuntur. ORATIO. Deus, qui per mundi contemptum beatum Satorium confessorem tuum ad eximiæ sanctitatis apicem sublimasti, da ut, ejus imitatione a terrenis affectibus expediti, facilius cælestia capiamus. Per. IN 11 NOCTURNO, LECTIO IV. Satorius*

C Numantiæ, ut perhibent, illustri genere natus,

cum adulta ætate perfectioris vitæ desiderio esset incensus, patrimonium, quod demortuis parentibus sibi obvenerat, in pauperes erogavit et ad hospitam prope Durium flumen eremi solitudinem se recepit. Ibi in prærupta montis rupe, humili sacello in honorem beati Michaelis archangeli dedicato, per triginta et amplius annos oratione, jejuniis, vigiliis et corporis afflictationibus asperam quidem, sed cælestium rerum contemplatione suavem vitam duxit. Turiasonensem episcopum sanctum Prudentium, adhuc adolescentem, sanctitatis ejus opinione commotum, ad se venientem excepit et in eadem eremi solitudine fere per septennium felici eximiarum virtutum æmulatione educavit; donec meritis plenus septuagenario major migravit ad dominum. Ejus corpus, a sancto Prudentio in eodem oratorio conditum et miraculorum subinde fama illustratum, pia fidelium veneratione ad hæc usque tempora colitur. *Qui hæc probanda obtulerunt sacræ rituum congregationi, secutos esse vitam, a Tamayo fictam, manifestum est; nec est quod plura de his moneam, satis habens laudasse sacram congregationem, quod pericopen ut perhibent initio inseri voluerit. Lectio v et vi est de sermone sancti Bernardi abbatis, seu ex declamatione in Matthæum, cap. 19, a verbis Arbitror verba lectionis usque ad quam cupio, quam requiro. Missa Os justi de communi.*

17 *In diœcesi Cordubensi promovit nonnihil S. Satorii cultum Petrus Maria Heredia, Hispanus; qui anno 1828 humiles preces Leoni papæ XII obtulit, quibus petiit ut in duobus sacellis sui patronatus, altero oppidi Aguilar, altero oppidi Cabra, liceret quotannis die 2 Octobris celebrari in honorem sanctissimi eremitæ missam solemnem tantum cum cantu. Quod per duo rescripta de die 6 Decembris prædicti anni, quæ in forma authentica penes me habeo (ut et rescriptum in Oxomensis de die 31 Augusti anni 1745), concessum fuit. Plura nescimus.*

et missa can-
tata in duobus
diœcesis Cor-
dubensis sa-
cellis.

F

(1) Diccionario geografico de España, t. VIII, pag. 533.

INDEX HISTORICUS IN TOMUM I OCTOBRIS.

- A**aron populi Israëliti summus sacerdos 99 a, 157 f, 178 d, 453 c, 459 b
 Aaron Rashidus. Vide Rashidus.
 † Abacuc propheta 178 c
 Abbetost (Galfredus aut Radulphus de) miles, dominus falconis a S. Thoma de Cantilupe resuscitati 386 f, 387 a, 393 b
 Abbo abbas 375 e f
 † Abbo Ep. Metensis. Vide Gericus.
 Abbo praeus Ebroini assecla. Vide Bobo.
 Abbot (Philippus) testatus est resurrectionem miraculum in filio suo Philippo ad invocationem S. Thomae de Cantilupe patratum 399 e
 Abbot (Richardus) patrocinio S. Thomae de Cantilupe a mortuis resuscitatus 399 d
 † Abel Aep. Remensis 150 c
 Abiron vivus terra absorptus 348 a b
 Abitot (Agnes d') testata est pro miraculo in filio suo per patrocinium S. Thomae de Cantilupe patrato 378 a c d
 Abiu 99 b
 † Abraham patriarcha 151 d, 242 f
 Abraham S. Remedii Socius. Vide Abram.
 Abraham vir contractus in translatione S. Remigii usum membrorum adeptus 184 b c
 † Abrahamus Asceta, inter Praetermissos 40 b
 Abram S. Remedii socius, inter Praetermissos 45 c; item 68 ad 84
 Abreha rex, inter Praetermissos 44 a
 Abrenon (Eva) muta ad tumulum S. Thomae de Cantilupe loquelam adepta 613 a b
 Absalon (Adam) capellanus Herefordiensis angina per S. Thomam de Cantilupe liberatus 386 d, 390 d
 Abseys (Philippus) claudus patrocinio S. Thomae de Cantilupe recte gradiendi potentiam adeptus 384 b
 † Abundius ecclesiae S. Petri Romae custos 100 b c d, 147 d
 † Abundius martyr 141 e f, 142 a
 † Abundius quartus Comensium episcopus 353 f, 354 a b c f
 Abwilmi. Vide Apwillini.
 Acewode (Sibilla.) Vide Adevode.
 † Acharius. Vide Aicharius.
 † Achilleus martyr 309 a
 † Acontius. Vide Abundius ecclesiae etc.
 Acte Wiswere (Eleonora) mulier submersa a S. Thoma de Cantilupe ad vitam revocata, hocque miraculum ipsamet testata 608 a
 Adala. Vide Addila.
 Adalardus Ludovici Transmarini subditus 408 e, 410 b
 Adalbero episcopus Metensis interfuit synodo Remensi a S. Leone IX Papa celebrata 158 a b
 Adalbertus de Truncinis. Vide Adhelbertus.
 Adalbertus Etichonis et Bereswindæ, Alsatiæ ducum, filius 344, 402 sexque seqq. pagg.
 Adalbertus vir illustris in Fragmento Vitæ S. Lantberti episcopi memoratus 358 a
 Adalgarius episcopus Augustodunensis 348 f
 Adalricus Alsatiæ dux. Vide Eticho.
 Adalricus dux, Ebroini assecla 454 e, 455 d
 Adam cæcus ad tumulum S. Thomae de Cantilupe visum adeptus 390 b
 Adam medicus Richardi Swynfeld, Herefordiensis episcopi 623 d
 † Adam primus generis humani parens 154 f, 155 a, 249 b, 319 d
 Addila uxor Adalardi subditi Ludovici Transmarini Francorum regis 440 f, 441 a b
 Adela Balduini V Flandriæ comitis uxor in monasterium S. Bavonis benefica 263 c d; adstitit elevationi S. Macarii 266 a b
 Adelada Ludovici VII Galliarum regis vidua 200 d
 Adelais Hugonis Magni Veromanduorum comitis uxor 199 e f
 Adelaisia, Rogerii de Monte-Gomerico conjux, Salopiensis in Anglia cænobiæ fundatrix 617 f
 Adelardus monasterii S. Bavonis Gandavi abbas 267 b c
 Adelmus comes; petiit, possessiones monachorum S. Bavonis diplomate a Carolo Calvo imperatore confirmari 257 c d e
 Adeloldus 151 b
 Adelthrudis vel Aldetrudis mater S. Bavonis 209 b e, 242 f
 † Adeltrudis virgo S. Bavonis filia; probabilius eadem est cum S. Adeltrude, de qua in Opere nostro ad 19 Martii; ad patris sui conversionem multum contulit; refertur inter Praetermissos 211 usque ad 244 et 504 c d e
 Ademarus monasterii S. Maxentii abbas 410 d, 412 f
 Adeodatus episcopus Comensis. Vide Deodatus.
 Adeodatus puer ob summum ingenium a S. Augustino laudatus 343 c
 Adeodatus S. Remedii socius. Vide Abram.
 Adevode (Sibilla) testata est pro miraculo per patrocinium S. Thomae de Cantilupe patrato 377 e f
 Adhelbertus idem, ut apparet, qui ab aliis Albertus et Ascelinus de Truncinis nuncupatur, præpositus B. Mariæ Virginis Truncinii ac post Parisiensis episcopus; interfuit translationi S. Bavonis ab Eremboldo abbate factæ; bona plurima verosimiliter contulit monasterio Gandensi S. Bavonis 265, 264, 265
 Adhinus. Vide Adinus.
 † Adilia S. Bavonis, ut a quibusdam fertur, soror 210 c d e f
 Adilio comes, pater uxoris S. Bavonis 208 a, 211 c d, 250 c d, 256 e, 242 c
 Adinus ob contumeliam S. Bavoni factam morte punitus, ejusdemque Sancti precibus ad vitam revocatus 252 c d e, 258 a b c, 243 b
 Admonius in Fastis Æthiopum apud Ludolfum ad 2 Octobris memoratus 305 e
 † Ado Viennensis archiepiscopus 91 b c, 150 e
 † Adrianus martyr, socius S. Landoaldi archipresbyteri 258 d; ejus reliquiæ ex Wintershoven Gandavum olim translatae, postea ad novum castrum, a Carolo V cæsare exstructum, metu hæreticorum fuere transvectæ, eoque cessante, Gandavum iterum reductæ 211 a, 269 b c, 270 c
 Adrianus I Papa 298, 300, 301, 302, 400 e f
 Adrianus IV Papa approbavit fundationem abbatiæ Cantumerulensis 321 a b c
 Adrianus pater, ut fertur, S. Sereni 327 c
 Adso abbas Dervensis descripsit Vitam S. Walberti, abbatis Luxoviensis 366 d
 Æga major-domus Clodovei II 152 e f
 Ægidio (Joannes de S.) Ordinis S. Dominici, testis vigesimus secundus in processu pro canonizatione S. Thomae de Cantilupe 353 b
 Ægidius archiepiscopus Remensis 90, 91 b d, 111 d, 152 d, 155 a d, 150 c; in concilio Virdunensi fuit exauctoratus 90 a; bonis temporalibus auxit Remensem ecclesiam 155 b; Venantio Fortunato auctor exstitit, ut Compendium Vitæ S. Remigii conscriberet 148; subscripsit donationi ecclesiae Catalaunensi a SS. Elaphio et Leodemiro factæ 516 d, 520 b; S. Leodemiro diaconatum contulisse fertur 516 e, 519 e
 Ægidius Prior monasterii S. Bavonis Gandavi 278 c
 Ægidius Romanorum in Galliis princeps 101, 102, ab, 159 d, 161 b c
 † Ægilbertus Parisiensis episcopus Ebroini amicus 393 f; est aliquis S. Ægilbertus seu Angilbertus patronus ecclesiae Herefordiensis in Anglia 551 b
 Aeldebrugge (Mathildis de). Vide Eldeburg.
 Æmilius pater S. Remigii 93 f, 94, 151 b
 Æneas dux Troianus 159 d
 Ænulfus

- Ænulfus comes ab Ermenfredo occisus 152 f
 Ephthartodocitarum hæresis 435 c d
 Ætheria abbatissa. Vide Itheria.
 † Ætherius episcopus Lugdunensis 516 b
 Aetius S. Remigii nepos 94 a b; fuit ex ejusdem
 Sancti legatariis 182 b c, 185 e f
 Agapius seu Agapitus, primus abbas monasterii
 S. Marcentii 414 d
 Agata uxor Machelini de S. Bavone 282 a
 Agatha puella muta ad tumulum S. Thomæ de Can-
 tilupe loquendi potentiam adepta 615 e f, 616 a b
 Agath (Radulphus) adolescens phreneticus a S.
 Thomæ de Cantilupe apparente sanatus 597 d e
 Agathimerus S. Remigii nepos 94 b c; fuit ex
 ejusdem Sancti legatariis 182 c e, 185 d e
 Ageruchia accepit epistolam a S. Hieronymo 154 a
 † Agglethrudis virgo S. Bavonis filia. Vide Adel-
 trudis.
 † Agglethrudis virgo S. Bavonis filia. Vide Adel-
 trudis.
 Agilulphus. Vide Eilolphus.
 † Agilus primus Resbacensis abbas 409 e f
 † Aglethrudis virgo S. Bavonis filia. Vide Adel-
 trudis.
 † Aglethrudis virgo S. Bavonis filia. Vide Adel-
 trudis.
 Agnes juramento testata resuscitationis miraculum
 in filia sua ad invocationem S. Thomæ de Can-
 tilupe patratum 580 d, 621 c d e
 Agnes altera juramento item testata aliud resusci-
 tationis miraculum ad invocationem S. Thomæ
 de Cantilupe patratum 596 e
 Agnes mulier a decem annis contracta, patrocínio
 S. Thomæ de Cantilupe sanata 590 a
 Agnes mulier caeca, patrocínio S. Thomæ de Can-
 tilupe visum adepta 589 d
 Agnes mulier moribunda, patrocínio S. Thomæ de
 Cantilupe sanitati restituta 595 d e f
 Agnes mulier paralytica, ad invocationem S. Thomæ
 de Cantilupe iterato sanata 590 a
 Agnes mulier phrenetica, per patrocínium S. Thomæ
 de Cantilupe sanæ menti reddita 608 b c
 Agnes soror pueri submersi ad invocationem S. Tho-
 mæ de Cantilupe resuscitati 566 e
 Agnes, soror S. Thomæ de Cantilupe, nupta Roberto
 baroni de Sancto Joanne 494, c, 566 f
 Agnes testata cæcitatibus sublata miraculum in filio
 suo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe pa-
 tratum 608 a
 Agnes testata loquelæ restituta miraculum in ma-
 rito suo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe
 patratum 596 a
 Agnes testata miraculum patratum in marito suo
 cæco, dum hic ad invocationem S. Thomæ de
 Cantilupe visum obtinuit 607 a b
 Agnes, uxor Hugonis le Chaundeler, testis qua-
 dragesima sexta in processu pro canonizatione
 S. Thomæ de Cantilupe 555 b
 Agneta mulier contracta, patrocínio S. Thomæ de
 Cantilupe sanata 589 b
 † Agnetis festum in diœcesi Tridentina celebran-
 dum 69 b
 † Agnus (Joannes) Trajectensis episcopus 217, 218,
 219, 242 f, 244 b c
 † Agricola martyr 128 c, 175 d
 Agricolaus seu Agricola presbyter, nepos S. Re-
 migii 94 c; prolixiori, quod hujus nomine circum-
 fertur, testamento reperitur subscriptus 128 d;
 fuit ex ejusdem Sancti legatariis 179 d e f, 180
 † Agricolaus Trajectensis episcopus a S. Remigio
 ordinatus non est 122 c d
 Agrippa Romanorum dux 244 d, 284 a
 † Aicharius Noviomensis ac Tornacensis episcopus
 215, 216 a, 221, 222 a b, 242 f, 245 a, 244 d
 Aimericus abbas S. Leodegarii prope Niortum, ac
 dein S. Marcentii 416 b
 Aio Beneventanorum dux 512 d e
 Airardus monasterii S. Remigii Remis abbas; no-
 ram cepit S. Remigio ædificare ecclesiam, eique
 operi est immortalis 158 c, 185, 186, 187 b c
 Alachim dux Tridentinus 79 c d
 Alamandus rebellis. Vide Amandus.
 Alaricus Gothorum in Italia rex, urbis Romanæ ex-
 pugnator 100
 Alaricus II Visigothorum in Gallia rex, a Clodoveo I
 Francorum rege victus et occisus 99 usque ad
 170 in diversis locis.
 Alaricus servus testamento S. Remigii Agricola
 presbytero legatus 180 d
 Albaniaco (Willelmus de). Vide Daubeney.
 Albano (Henricus de S.) custos tumuli S. Thomæ
 de Cantilupe 560 e f
 Albano (Joannes de S.) testis decimus sextus in
 processu pro canonizatione S. Thomæ de Can-
 tilupe 555 a b
 Alberada uxor Humfredi de Vetulis, fundatoris mo-
 nasterii puellaris S. Leodegarii in diœcesi Lezo-
 viensi, erga idem monasterium et ipsa munifica
 416
 Alberga Sancta fictitia 85 f, 84 a b
 Albericus Cassinensis monachus conscripsit Passio-
 nem S. Modesti 511 a b
 Albericus comes, filius Etichonis II Alsatie ducis
 544 c
 Albertus abbas S. Theoderici interfuit synodo Re-
 mensi a S. Leone IX Papa celebratæ 158 e
 Albertus archidux Austriæ et Belgarum princeps
 269, 270, 271 b e; monachis Benedictinis
 S. Joannis fixum Ipris domicilium concessit
 445 f, 444 a b
 Albertus Bavarus, vigesimus tertius Hollandiæ
 comes, Harlemensis S. Bavonis ecclesiæ constru-
 ctionem promovit 277 a e f, 278 a b c
 Albertus de Truncinis. Vide Adhelbertus.
 Albinus 400 d
 † Albinus episcopus Andegavensis 422 b
 † Albinus martyr 59 d
 Albofledis Clodovei I Francorum regis soror; una
 cum fratre suo baptizata, brevi post obiit; virgo
 fuit Deo consecrata 104, 105, 106, 114, 115,
 161 b, 165 a
 Albofledis Theoderici Ostrogothorum in Italia regis
 uxor. Vide Anaflæda.
 Alboinus Longobardorum rex 107 b d, 152 c
 Albovichius testamento S. Remigii libertate dona-
 tus 179 d
 † Alcuinus abbas 105, 228 c; eliminavit Vitam
 S. Vedasti, non exiguum huic partem in conver-
 sione Clodovei I Francorum regis attribuens 105 a;
 scripsit Vitam S. Willibrordi 168 d; item com-
 posuit inscriptionem aræ aut basilicæ erectæ
 S. Bavoni 232 a
 Aldeardis, Arberti vice-comitis Niortensis vidua,
 Bernardo monasterii S. Marcentii abbati restituit
 abbatiam S. Leodegarii 415 e f
 † Aldetrudis virgo abbatissa Malbodiensis 211 d e
 † Aldetrudis virgo S. Bavonis filia. Vide Adel-
 trudis.
 Alexander, filius Gamæel, nauta præsentis naufragii
 periculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe
 ereptus, hocque ipsemet testatus; visionem a se in
 tempestate habitam sub juramento deposuit 567,
 569 a b c
 Alexander, filius Walteri, nauta præsentis naufragii
 periculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe
 ereptus, hocque ipsemet testatus 568 b c, 569 d
 Alexander inter Prætermisissos 43 c
 † Alexander martyr Anagniniensis 76 e, 80 b, 82 b;
 ejus festum in diœcesi Tridentina celebrandum
 69 d
 Alexander III Papa 95 c; confirmavit fundationem
 abbatæ Cantumerulensis 504 c d
 Alexandra virgo, inter Prætermisissos 505 b
 † Alfreda. Vide Eteldritha.
 Alfwinus. Vide Alwinus.
 Alicia a quadraginta diebus paralyti percussa, pa-
 trocinio S. Thomæ de Cantilupe sanata 602 a
 Alicia anno uno clauda, patrocínio S. Thomæ de
 Cantilupe sanata 589 f
 Alicia ex puerperio caeca, patrocínio S. Thomæ de
 Cantilupe

- Cantilupe visum adeptu* 619 b
Alicia, filia Willelmi de Lonesdale, testis quadragesima in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe; testata est pro insigni miraculo in seipsa ad invocationem ejusdem Sancti patrato 623, 626 c, 627 b c d e f
Alicia mulier a septem annis contracta, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanitatem adeptu 584 a, 590 d e
Alicia mulier a decem annis manu arida et contracta laborans, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanata 584 d, 590 b c
Alicia mulier a sesquianno contracta, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe gradiendi potentiam adeptu 592 b
Alicia mulier biennio clauda, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanata 589 c
Alicia altera biennio clauda, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe recte gradiendi potentiam adeptu 589 d
Alicia mulier gravissimo torti colli malo ad tumulum S. Thomæ de Cantilupe liberata 590 a
Alicia mulier sub juramento testata resuscitationis miraculum in filia sua ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patraturum 596
Alicia altera testata item aliud resuscitationis miraculum in filia sua ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patraturum 612 d e f, 615 a
Alicia tertia testata pariter aliud resuscitationis miraculum in filio suo Gilberto ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patraturum 623 c d
Alicia, testis nonagesima secunda in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe, dedit item testimonium pro alio resuscitationis miraculo in filio suo Willelmo ad invocationem ejusdem S. Thomæ patrato 553 e f, 556 a
Alicia vidua cæca, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe visum adeptu 582 f, 589 d
Alienora mulier, quæ domus suæ incendium, implorato S. Thoma de Cantilupe, subito vidit extinguere 599 d e
Alim Saracenorum præfectus S. Michaelē ejusque socios martyrio affectu 293, 296 a d
Alisamior (Nicolaus) testatus est resuscitationis miraculum ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patraturum 599 a
Alith (Walterus) testis miraculi ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrati 600 c d
Alkerugg (Christiana de) mulier contracta, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanata 591 f
Alkiny (Joannes.) Vide Alkyn.
Alkum (Joannes.) Vide Alkyn.
Alkyn (Joannes) testis miraculi ad tumulum S. Thomæ de Cantilupe patrati; item testis in processu pro canonizatione ejusdem Sancti 554 ad 573, in diversis locis.
Almalia (Joannes de) testis septuagesimus nonus in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe testimonium dedit pro miraculo ad invocationem ejusdem S. Thomæ patrato 554 b
Almericus abbas Villariensis xviii; B. Godefridi Villariensis, aliorumque Sanctorum corpora transtulit 483 b e f
Almodhius supremus Saracenorum princeps 296 e f
Aloy Sanctus nobis incognitus sub hoc nomine 627 cd
† Aloysii Gonzagæ S. J. beatificatio, inter Prætermisos 505 e
Alpais, concubina Pipini Heristalli, mater Caroli Martelli 150 d, 464, 477 b c
Alpais soror Caroli Calvi 154 b
Alpasia Cadurcensis abbatissa in peccatum prolapsa 445 d e
Alpheida concubina Pipini Heristalli. Vide Alpais.
Alphonsus Catholicus rex 202 a
Alphonsus Valentin, sacerdos ex Ordine Prædicatorum, inter Prætermisos 42 f
† Alpinus Catalaunensis episcopus 422 b
Alrashidus. Vide Rashidus.
Alrich (Simon) cæcus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe visum adeptus 607 c
Altieri (Joannes Baptista) S. R. E. Cardinalis 523
Octobris Tomus I.
- Altorf (Henricus de) comes 79 d
Alwinus abbas Ramesiensis interfuit synodo Remensi a S. Leone IX Papa celebratæ 158 c e
Amabilia soror Margaritæ testatæ miraculum in duobus filiis suis ope S. Thomæ de Cantilupe patraturum 575 c
Amalbertus necis Childerico II Francorum regis illatæ conscius 454 a, 485 b
Amalricus V, comes Ebroicensis 495 d e
Amalricus Theodorici Ostrogothorum regis nepos 447 e f
Amalricus vir illustris in Fragmento Vitæ S. Lambertii episcopi memoratus 557 d
† Amandus episcopus Trajectensis, inter Prætermisos 40 b; Sigebertum Austrasiæ regem baptizavit simul et de sacro fonte suscepit; S. Petro apparente ad prædicandum in Galliis Evangelium fuit monitus; B. Ittæ, B. Pipini Landensis viduæ, auctor exstitit condendi monasterii Nivelensis; duo Gandavi monasteria erexit; Gandenses idololatrias ad fidem convertit, multaque ab his passus est; tonsuram contulit S. Bavoni, cui etiam exstitit moderator spiritualis; ejus reliquiæ ad conventum Aldenardensem adluctæ 207 usque ad 555 in diversis locis.
† Amandus eremita 123
Amandus Romano imperio rebellis 50 b, 57 c, 59 d
† Amantius Comensis episcopus 555 d, 554 b
† Amantius diaconus 211 f, 212 c e, 258 d, 242 f
Amantius ex testamento S. Remigii Agricola presbytero relictus 180 d
† Amati collegiata Duaci ecclesia 145 d, 423 e
Amblardus monasterii Ebroliensis abbas 415 b
Ambonayo (Remigius de) archiepiscopi Remensis vicarius dedit litteras encyclicas de invocando S. Remigio 196
† Ambrosius episcopus Mediolanensis, Ecclesiæ doctor 502 a, 515, 615 c
Ambrosius puer testamento S. Remigii Aetio legatus 129 e, 180 b
Amerledus. Vide Mierloo.
† Ammon anachoreta, inter Prætermisos 505 b c
Amorinus servus testamento S. Remigii legatus 179 d
† Amoun. Vide Ammon.
Anafleda, Theodorici Ostrogothorum in Italia regis uxor et Clodovei I Francorum regis soror 103 c
† Ananias Christi discipulus, inter Prætermisos 40 b; item 88 c
Ananias cum uxore sua Saphira morte subitanea punitus 178 c
Anastasius II Papa; scripsit litteras ad Clodoveum I Francorum regem de suscepto baptismo gratulatorias 97 usque ad 151
Anastasius I imperator 83, 86, 116 d, 150 a; honorifice habuit Clodoveum I Francorum regem 169 b, 170 f
Anastasius Bibliothecarius scripsit Vitas Romanorum Pontificum 171 a
Ancherus S. R. E. Cardinalis adstitit funeri S. Thomæ de Cantilupe 524 b, 548 a
† Andochii monasterium Augustoduni, festumque ibi celebrandum 575 e f, 418 d
† Andreas Apostolus 613 c; ejus festum 143 d, 418 e
Andreas episcopus Tornacensis ac dein S. R. E. Cardinalis SS. Bavonis et Pharaïldis reliquias in novam lipsanothecam transtulit 260 f, 275 d e
Andreas Herdensis episcopus concilio Barcinonensi subscripsit 490 e
Andreu (Jordanus) ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe naufragio ereptus, hocque ipsemet juramento testatus 608 d e f
Andreu (Robertus) ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe naufragio ereptus, hocque ipsemet juramento testatus 608 b c
† Angeli custodis festum, inter Prætermisos 42 a
†† Angelorum custodum festum, inter Prætermisos 504 c; item 422 c
Angelus Venetorum dux 509 b
† Angilbertus abbas Centulensis 145 a
82 Angilrannus

- Angilrannus *aulicus* 123 f
† Angiltrudis *virgo, S. Bavonis filia. Vide Adeltrudis.*
† Anianus *episcopus Alexand. inter Prætermisos* 42 e; *item* 422 d
Anianus *episcopus Bangorensis; litteris patentibus testatus est miraculum ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratum* 565, 564, 565 a b c
Anianus II *Asaphensis episcopus litem habuit cum S. Thomæ de Cantilupe* 515 f, 521 a, 546 d e
Anicia *hospita, apud quam S. Thomas de Cantilupe sæpius fuerat hospitatus, testata est miraculum in filio suo ad invocationem ejusdem Sancti patratum* 587 e f, 608 c
† Annemundus *Lugdunensis episcopus* 555 b
Annualis *presbyter, inter Prætermisos* 504 b
† Ansbertus 51 c; *ejus reliquæ metu Normannorum Audomaropolim translatae non fuerunt* 254 d e f
† Ansharius *Aep. Hamburgensis* 145 d, 182 a, 253 b
Ansebertus *Ep. Augustodunensis in oratorium S. Leodegarii munificus* 417 d e f
Anseghisus *gener B. Pipini Landensis, et pater Pipini Heristalli* 209 b, 455 usque ad 482
Anselmus *monasterii S. Remigii Remis monachus interfuit translationi S. Remigii a S. Leone IX Papa factæ, eamque litteris consignavit* 95 c, 157 d, 158 a b, 184, 185 b
Ansgisus. *Vide Anseghisus.*
Ansigisilus. *Vide Anseghisus.*
Ansgisus. *Vide Anseghisus.*
Anso *abbas scripsit Vitam S. Ursuari Laubacensis episcopi* 294 a b c
Ansoaldus *Pictaviensis episcopus; corpus S. Leodegarii post acrem contentionem adeptus, jussit illud ad diocesim suam transferri, honorificeque susceptum in nova ecclesia jussu suo exstructa deponi; item jussit ejusdem Sancti Vitam describi* 558 usque ad 445
† Anthimus *Ep. Nicomediensis martyr* 507, 508
Antimundus *probabilis non fuit Morinorum episcopus* 120 b c, 422 b c
Antilius *ignotæ sedis episcopus* 95 b, 99 a
Antoninus *imp.* 61 b, 62 c, 65 a
† Antonius *abbas in Thebaide* 259 d, 442 d; *ejus festum in diocesi Tridentina celebrari præceptum* 69 f; *item in Augustodunensi* 418 a b
Antonius *Ep. Brivensis* 72 f
Antonius (*Hubertus*) *typographus* 485 d
Apenon (*Joannes*) *testis miraculi per patrocinium S. Thomæ de Cantilupe patrati* 571 b
Apneus (*Willelmus*) *Vide Aprees.*
† Apollinaris *episcopus martyr, inter Prætermisos, idem forte cum S. Apollinari Valentino, qui 5 Octobris colitur* 505 c
† Apollinaris *martyr* 89 b, 127 et quinque seqq., 175 usque ad 181
Apollinaris *Sidonius* 415 a
Aprees (*Willelmus*) *suspensus e patibulo, per patrocinium S. Thomæ de Cantilupe, qui ipsi ante in carcere apparuerat, quemque propterea sæpius invocarat, in vivis servatus, hocque miraculum ipsemet testatus* 569 et quinque seqq.
Apwillini (*Griffinus*) *claudus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe recte gradiendi potentiam adeptus* 584 d, 595 f
Aqua (*Galfridus de*) *Conchensis in Normannia monasterii procurator* 571 a
Aquablanca (*Petrus de*) *Ep. Herefordensis* 508, 509, 546 a
Aquilinus *Ep. Coloniensis* 122 a b
Arbertus *vice-comes Niortensis* 415 f
† Arbogastus *Ep. Argentinensis* 406 e f
† Ardo *scripsit Vitam B. Benedicti abbatis Anianæ et Indæ* 168 b
Arechus *Beneventanorum dux secundus; corpus S. Modesti martyris a S. Gregorio Magno Papa obtinuit* 511, 512, 515
Aredius *Gundebaudi Burgundionum regis consiliarius* 167 a, 168 f
Aregildi *uxor testamento S. Remigii libertate donata* 180 a
Argericus *abbas primus monasterii S. Juliani Samonensis* 201 d
Arialdus *Longobardorum rex* 554 c
Aribo *Ep. Frisingensis Vitam S. Corbiniani conscripsit* 82 b
Aridius. *Vide Aredius.*
Arigis. *Vide Arechus.*
Aristoteles *philosophus* 250 c d
Aripertus *Longobardorum rex* 554 c
Ariulphus *Spoleti, ut apparet, Longobardorum dux* 512 d
Arnebertus *dux* 528
Arnoldus, *episcopus XIX Petracoricensis, monasterii S. Leodegarii de Cogniaco fundator* 417 a b c
Arnoldus *Pultariensis abbas interfuit synodo Remensi a S. Leone IX Papa celebratæ* 158 e
Arnoldus *nepos Arnoldi XIX episcopi Petracoricensis* 417 b
Arnoldus *notarius subscriptus Diplomati concessio in favorem monasterii de Camera* 485 c
Annualis *presbyter. Vide Annualis*
Arnulfus. *Vide Arnulphus.*
Arnulphus *archiepiscopus Remensis* 185 a, 187 c d
Arnulphus, *cogn. Magnus, Flandriæ comes; restauravit monasterium Gandense S. Bavonis, eique abbatem præfecit S. Gerardum Cellensem; Lauduno Gandavum retulit corpora SS. Bavonis et Pharaïdis, eorumque partem, ad quam servandam etiam clericos constituit, templo novi castri obtinuit; monachis S. Benedicti a Lothario Francorum rege possessionem monasterii Bavoniani confirmari petiit, inque illud ad mortem usque exertit beneficus* 207, 255 usque ad 288
† Arnulphus *episcopus Metensium* 225 d e f, 476 f
† Arnulphus *ex discipulis, ut fertur, S. Remigii* 126 a
Arnuvalis. *Vide Annualis.*
Aroges. *Vide Arechus.*
Arrius *hæresiarcha* 554 b
Artaldus. *Vide Artoldus.*
Artaxerxes *rex* 149 a b
Artoldus *archiepiscopus Remensis* 187 d, 195 a b e f, 196 a b
Arundel (*Richardus de*) 596 e f
Arundeliorum *illustris in Anglia familia* 598 d e
† Asapus 546 a b
Ascelinus *de Truncinis. Vide Adhelbertus.*
† Asclepius *episcopus* 506 c
Aser *tribus* 158 b
Ashbye (*Alanus Zouchæus de*) 495 d
Aspelon (*Adam*) *testis nonus in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe* 552 f, 624 d
Asperianus *martyr apud Parisios, inter Prætermisos* 42 f, 45 a
Assa (*David*) *e parentela Willelmi Aprees suspensi, per patrocinium S. Thomæ de Cantilupe in vivis servati* 570 c
Asschewede (*Joannes de*) *pater puellæ submersæ, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe ad vitam revocatæ* 579 a b, 596 a
Asschewede (*Mabilia de*) *puella submersa, ope S. Thomæ de Cantilupe ad vitam revocatæ* 579 d e, 596 b
Asseldelf (*Hugo de*) *ecclesiæ S. Bavonis Harlemi vice-curatus* 278 e f, 279 a
Assignies (*Joannes D'*) *Gallice vulgavit Vitam B. Godfridi Villariensis* 484, 485, 489 d
Atebroke (*Agnes*) *mulier cæca, ad tumulum S. Thomæ de Cantilupe visum adepta* 582 d. *Vide etiam Agnes mulier cæca.*
Atey (*Hugo*) *contractus, ad tumulum S. Thomæ de Cantilupe gradiendi potentiam adeptus* 589 a b
Atlorton (*Hugo de*) *testis 82 in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe* 554 a b; *testimonium dedit pro resuscitationis miraculo ad invocationem ejusdem S. Thomæ patrato* 555, 556 b c d e f
Athala. *Vide Attila.*
Athalbertus

- Athalbertus *probabilius non fuit Morinorum episcopus* 122 b c
 Athanagildus *Hispaniarum rex* 106 d
 † Athanasius *Ep.* 349 f
 Atinus. *Vide* Adinus.
 Atolus. *Vide* Attolus.
 Atratus *S. R. E. Cardinalis. Vide* Evesham.
 † Attala *virgo abbatissa, Etichonis I et Bereswindæ Alsatiæ ducum ex Adalberto filio neptis* 544 b c
 Atteke (*Hugo*) *contractus, gradiendi potentia a S. Thomæ de Cantilupe donatus* 585 a. *Vide etiam* Atey.
 Atticus. *Vide* Eticho.
 Atila *Hunnorum rex* 66 d, 464, 465, 468 c
 Attinus. *Vide* Adinus.
 Attolus *inter S. Remigii discipulos a Flodoardo repositus, duodecim fundavit xenodochia* 124 b, 123
 Atzbeha *rex, inter Prætermisos* 44 c d
 Aubrey (*Thomas*) *puer periculose infirmus, per patrociniū S. Thomæ de Cantilupe sanus effectus* 607 c d
 Audeardis. *Vide* Aldeardis.
 Audobercthus *patricius* 582 a
 † Audoenus *Rotomagensis episcopus* 95 c; *scripsit Vitam S. Eligii* 43 a, 222 c, 526; *amicitiā coluit cum Ebroino, majore-domus Franciæ* 592
 sexque seqq.; *ejus Rotomagi basilica* 145 e
 Audolenus *pater Bosonis ab Arneberto occisi* 528 d
 † Audomarus *episcopus confessor* 122 c, 234 f, 545 c, 421 d
 Audulfus. *Vide* Audulphus.
 Audulphus *abbas monasterii S. Maxentii; corpus S. Leodegarii ad solum Pictaviense translulit, Vitamque ejusdem sancti martyris fecit describi; item ipsemet miracula S. Leodegarii translationem comitata litteris mandavit, novamque in ejus honorem ecclesiam exstruxit* 589 usque ad 445
 † Avertanus *conversus Ordinis Carmelitarum* 144 a
 Aufrey (*Christina*) 561 b
 Angleda *Theodorici Ostrogothorum in Italia regis uxor. Vide* Anafleda.
 † Augustinus *Anglorum Apostolus* 626 f
 † Augustinus *Hipponensis episcopus* 505 a, 521 b c e, 545 d, 454 usque ad 621
 † Avitus *Viennensis in Galliis episcopus; scripsit litteras ad Clodoveum I Francorum regem de suscepto baptismo gratulatorias* 91 usque ad 114 et 165 d e
 Aula (*Milo de*) *submersionis periculo per patrociniū S. Thomæ de Cantilupe ereptus* 611 a b c
 Auliateva *testamento S. Remigii libertate donata* 180 b
 Aumari (*Eadmundus de*) *Ordinis S. Dominici, testis vigesimus tertius in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe* 555; *audivit eundem Sanctum Parisiis Apocalypsim publice interpretantem* 498 d e; *item narravit singularia de castitate ejusdem* 501 d e f, 502 a b
 Aumundus. *Vide* Antimundus.
 † Aunarius *episcopus celebravit circa annum* 578 *synodum Autissiodorensē* 552 b
 Aunfray (*Joannes*) *testimonium de lit pro miraculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrato* 561 a
 Aurelianus *Clodovei I Francorum regis consiliarius* 160 b, 162 e f
 Aurelianus *imperator* 46 c f
 † Ausbertus. *Vide* Ansbertus.
 Aufoldus *cæcus in translatione S. Remigii visum adeptus* 161 e
 Auste (*Joannes de*) *famulus a gravi vulnere patrociniū S. Thomæ de Cantilupe sanatus* 581 a b
 Austin (*Florentia*) *patrociniū S. Thomæ de Cantilupe a mortuis resuscitata* 581 c
 Austin (*Joannes*) *pater puellæ patrociniū S. Thomæ de Cantilupe a mortuis resuscitæ* 581 d e
 † Austrebertæ *virginis reliquiæ metu Normannorum Audomaropolim translatae* 51 b, 234 a
 † Austregisilus *Bituricensis archiepiscopus* 97 c, 215 f, 216 a
 † Autherti *Cameracensis episcopi translatio, inter Prætermisos* 44 a; *item ejus Cameraci monasterium* 145 c
 Authoren. *Vide* Outshorn.
 Aylenardus *archiepiscopus Lugdunensis interfuit synodo Remensi a S. Leone IX Papa celebratæ* 158 a; *præsens vidit miraculum S. Remigii meritis adscriptum* 195 c f
 Aytā (*Viglius Zuichemus ab*) *præpositus cathedralis ecclesiæ S. Bavonis Gandavi* 268, 269 a
 Azelinus *de Truncinis. Vide* Adhelbertus.

B

- † Babolenus *abbas S. Mauri Fossatensis prope Parisios* 236 a, 559 a b
 † Bacchus. *Vide* Bacus.
 † Baccus. *Vide* Bacus.
 Bache (*Hugo de la*) *diaconus Herefordiensis sub juramento testatus est pro pluribus miraculis ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patris* 576 b
 Bache (*Walterus de la*) *presbyter Herefordiensis sub juramento testatus est pro pluribus miraculis ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patris* 576 d
 † Bacus *martyr, inter Prætermisos* 45 c
 Badius *sculptor* 161 b
 Bageham (*Joannes de*) *testis miraculi per patrociniū S. Thomæ de Cantilupe patris* 571 a
 Bagnesia (*Maria*) *venerabilis virgo Florentina tertii Ordinis S. Dominici* 144 e
 Bagnesi (*Ferdinandus*) *Societatis Jesu transmisit authenticum testimonium de ecclesia, in qua venerabilis Maria Bagnesia, consanguinea sua, baptizata fuit* 144 b c d
 Bailletus (*Adrianus*) *Gallice edidit Vitam S. Thomæ de Cantilupe episcopi* 492 b, 522 d
 † Bainus 51 f; *ejus reliquiæ metu Normannorum Audomaropolim translatae* 234 a
 Bakingthon (*Philippus*) *testimonium dedit de miraculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrato* 561 c
 † Baldetildis. *Vide* Bathildis.
 Baldock (*Rudolphus de*) *episcopus Londinensis, commissarius Apostolicus ad instruendum processum pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe deputatus; ejus, sociorumque commissariorum de processu isto jam instructo ad Clementem V Pontificem epistolæ* 515 usque ad 558
 Balduinus *Noviomensis ac Tornacensis episcopus; transtulit corpus S. Bavonis, publiceque spectandum exhibuit; item elevavit corpus S. Macarii, et consecravat reedificatam monasterii Bavoniani ecclesiam* 265, 266
 Balduinus I, *cognomento Ferreus, Flandriæ comes* 259 f
 Balduinus III *Flandriæ comes, Arnulphi Magni filius* 258, 264, 276 d e; *possessionem Bavoniani monasterii Benedictinis monachis a Lothario Francorum rege confirmari petiit* 260 a b c
 Balduinus IV, *cognomento Barbatus seu Pulchrobarbus, Flandriæ comes; translationi, ut dicitur, S. Livini interfuit; item Aldenardæ celebravit magnatum suorum conventum, allatis eo plurimum Sanctorum reliquiis* 208 d, 251 f, 258 f, 262
 Balduinus V *Flandriæ comes, cognomento Pius, in monasterium S. Bavonis munificus; adstitit elevationi corporis S. Macarii* 265, 266
 Balduinus VI, *cognomento Montensis, Flandriæ comes, Balduini V filius, adstitit elevationi corporis S. Macarii* 266
 Balduinus *comes Cameracensis varia prædia monasterio S. Bavonis confirmari, a Lothario Francorum rege petiit* 261 d e
 Balkemare (*Willelmus de*) *sub juramento testatus est pro pluribus miraculis ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patris* 576 c
 Ballus (*Richardus*) *testis miraculi ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patris* 600 a d
 † Balsamia

- † Balsamia apud Remenses culta 94 d e f, 95 a b c d, 154 a
- Banford (Walterus de) falconem mortuum resuscitari, a S. Thoma de Cantilupe obtinuit 587 a
- † Barbaræ reliquiæ Roma Gandavum delatæ 262 b, anno 1085 translata; hæreticorum tumultuantium furori primum subductæ ac dein ab iis magna ex parte surreptæ, nec post recuperatæ 267 et quinque seqq.
- † Barbatus Ep. Beneventanus 515 c
- Barberanus (Guilielmus) ex Ordine S. Dominici Ilerdensis episcopus, B. Berengarii decessor 490 a b
- Barber (Hugo le) familiaris S. Thomæ de Cantilupe domesticus, et post testis sextus in processu pro canonizatione ejusdem; mansuetudinem sancti Domini sui fuit expertus 494 usque ad 624 in diversis locis.
- Barkulle (Joannes) testis miraculi ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrati 600 b c
- † Barnabas apostolus; ejus festum celebrari præceptum 418 d e
- Barrat (Rogerius de) testis miraculi a S. Thoma de Cantilupe patrati 577 a b
- Barre (Adam) sanam mentem et loquelam, qua cæruerat, patrocínio S. Thomæ de Cantilupe adeptus 606 c d
- Bartholomæus abbas S. Severi 524 a
- † Bartholomæus apostolus 501 multisque seqq.; ejus festum celebrari præceptum 418 b
- Bartholomæus Tridentinus Ordinis Prædicatorum 77, 78; brevem concinnavit Vitam S. Remedii, scripsitque etiam Gesta S. Vigili episcopi Tridentini martyris 69 b, 76 c d e
- Bartonus (Richardus) collegii Anglorum Societatis Jesu Audomari rector; ejus testimonium de sacro osse brachii S. Thomæ de Cantilupe Audomaropoli servato 540, 541
- † Basilius 599 c, 400 b
- Basina Basini Thoringiorum ac dein Childerici I Francorum regis uxor 159 b, 161 e f
- Basinus Thoringiorum rex 159 c, 161 e f
- Baskerville (Henricus de) tumore faciei per patrocínio S. Thomæ de Cantilupe liberatus 586 e f, 592 a
- Baskerville (Walterus de) toparcha de Kishope 586 c d, 592 c
- Baskervillorum illustris in Anglia familia 595 b
- Baskewile. Vide Baskerville.
- Bateswayne (Joannes) nauta præsentis naufragii periculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe ereptus, hocque ipsemet testatus 567 c d, 570 d e
- † Bathildis Clodovei II Francorum regis uxor; S. Leodegarii designavit Augustodunensem episcopum; post mortem viri sui aliquandiu egit regni administratricem ac dein in monasterium Calense a se exstructum secessit 559 usque ad 450 in multis locis.
- Baudemundus, abbas Blandiniensis, S. Amandi Trajectensis episcopi discipulus simulque biographus 107 c, 213, 216, 218, 221, 287 d e f
- Baudoleifus colonus testamento S. Remigii legatus 179 b
- Baudonivia monialis Acta S. Radegundis litteris mandavit 444 c
- Baudoroseva testamento S. Remigii libertate donata 180 b
- Baudovicus testamento S. Remigii libertate donatus 180 a
- † Bavo confessor 45 d, 49 c, 51 a, 488 e f
- Bavone (Godefridus a S.) senator Gandensis 282 b
- Bavone (Machelinus de S.) vendidit decimas ecclesiæ S. Bavonis 282 a
- Bavone (Machelinus alius de S.) 282 c
- Bavone (Mathias a S.) 282 d
- Bavo vir illustris 557 d
- Baussonnet delineavit mausoleum S. Remigii 141 c
- Bauvias (Adrianus) canonicus Regularis adstitit Visitationi lipsanothece Secliniensis S. Piat 55 c
- Bayardus (Hugo) testis miraculi a S. Thoma de Cantilupe patrati 577 b c
- Bayardus (Reginaldus seu Raynaldus) testis miraculi a S. Thoma de Cantilupe patrati 577 d
- Bayus (Franciscus.) Vide Custaud (Alexander.)
- Beadehede (Agnes de) mater pueri patrocínio S. Thomæ de Cantilupe a mortuis resuscitati 581 a
- Beata uxor Henrici Welphonis 79 f
- Beatrix mater Joannis Druidum comitis 56 d
- Beatus inter Prætermisos 504 f
- Beaufleur (Rogerius) naufragii periculo post invocationem S. Thomæ de Cantilupe mirabiliter cum multis aliis ereptus 597 c d
- Bebler (Petrohilla) litem matrimonialem in curia Herefordiensi evicit 515 d
- Behrimodus testamento S. Remigii Agricola præsbytero legatus 180 e
- Bec (Joannes du) episcopus Macloviensis 422 a
- Beck (Thomas) episcopus Menevensis litem habuit cum S. Thoma de Cantilupe 515 e f, 514 a
- † Beda 275 f, 285 c, 288 a e; decimo nono ætatis suæ anno diaconus ordinatus 545 f
- Bedelli (Margarita) mulier lusca ad tumulum S. Thomæ de Cantilupe curata 582 b
- † Begga, BB. Pipini Landensis et Ittæ seu Idubergæ filia, Ansegiso nupta 209, 210, 456 b, 476 e f
- Bego memoratus in charta Guilielmi, Aquitanie comitis 414 a
- Begue (Guilielmus le) 118 d
- Belfortius (Nicolaus) canonicus Regularis; scripsit Annotationes in Vitam S. Vulgisi 196 sexque seqq.
- Bellapertica (Petrus de) litterarum Aureliani professor 625 e f
- Bello-monte (Rogerius de) ratam habuit donationem a patre suo factam puellari monasterio S. Leodegarii in diocesi Lexoviensi 416 b
- Benedictus III Papa Venetias ad sanctimoniales S. Zachariæ dono misit sacra lipsana 509 d
- Benedictus XII Papa 540 c
- Benedictus XIV Papa 454 d, 455 a b
- † Benedictus archiepiscopus Mediolanensis 500 c, 502 a
- † Benedictus Ep. Comensis 555 e
- Benedictus Ep. subscripsisse legitur prolixiori S. Remigii testamento 128 b
- † Benedictus abbas Anianæ et Indæ 168 d
- † Benedictus abbas, Ordinis Benedictini patriarcha, monasticæ vitæ in Occidente restaurator; vidit in cælum ferri animam S. Germani, Capuani episcopi 100 usque ad 624 in diversis locis.
- † Benedictus inter Prætermisos 45, 44 a
- Benedictus Lugdunensis archiepiscopi capellanus præsens vidit miraculum S. Remigii meritis adscriptum 195 a b
- Bennadius S. Remigii Remensis episcopi decessor 95 b, 97, 152 a c
- Bennagius. Vide Bennadius
- Bentigradus abbas monasterii S. Mariæ ad Olivetum 511, 515 a b
- † Bercharius abbas Dervensis 561 b, 459 f, 440 a
- Bercharius major-domus. Vide Bertharius.
- Bercharius monachus, qui instantis necis S. Leodegarii monuit 565 d e f, 429 a
- Berchtoldus princeps 405 a
- Beregrinnus monachus Andaginensis 455 a b, 475 d
- Berehsinda. Vide Bereswinda.
- Berengarii (Raymundus) monachus Figiacensis adhibitus ad conscribenda Acta in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe 558 a
- Berengarius capituli Ilerdensis notarius 490 b
- Bereswinda, Etichonis I Alsatiæ ducis uxor, S. Leodegarii neptis aut potius matertera 545, 544, 405, 406
- † Berga ex Sociabus S. Ursulæ, inter Prætermisos 505 c d
- Berghe (Ludovicus van den) decanus Christianitatis Aldenardensis, deputatus episcopi Gandensis in causa reliquiarum S. Bavonis Aldenardæ inventarum 272 c d
- Berham

- Berham (*Joannes de.*) *Vide* Bageham.
- Berilla *mater, ut fertur, S. Beregi* 434 f, 436 d, 437 b, 478 d
- Berkeley (*Alicia*) *patrocinio S. Thomæ de Cantilupe a mortuis resuscitata* 607 a
- Berlaymont (*Ludovicus de*) *archiepiscopus Cameracensis reliquias S. Wasnulphi nova arca reclusit; ejus hac super re ex parte litteræ* 294
- Bernard (*Rogerus*) *paralyticus manuum pedumque usum patrocinio S. Thomæ de Cantilupe adeptus* 607 f
- Bernardus abbas *S. Maxentii* 413 f
- Bernardus *Caroli Magni nepos* 501 f
- † Bernardus *Clarævallensis abbas* 226 b, 276 a b, 282, 283 b, 483 e
- Bernardus *ecclesiæ S. Remigii custos* 92 d, 177 a b
- Bero *comes in diplomate Childeberti III Francorum regis memoratus* 477 a
- Beroldus *episcopus Suessionensis interfuit synodo Remensi a S. Leone IX Papa celebratæ* 158 a b
- Berschinda. *Vide* Bereswinda.
- Bersinda. *Vide* Bereswinda.
- Berswinda. *Vide* Bereswinda.
- Berta *mulier ob injustitiam a S. Remigio punita* 176
- Bertha *Pipini Brevis, Francorum regis, uxor* 524, 523, 553 a
- † Berthaldus *eremita S. Remigii discipulus* 123
- Bertharius *major-domus Neustriæ occisus* 477 a c
- Bertharius *monachus. Vide* Bercharius *monachus.*
- † Bertinus *abbas Sithiensis* 234 d; *ejus reliquiæ ad conventum Aldenardensem adductæ* 263 b; *S. Bertini monasterium* 503 d f
- Berto. *Vide* Betto.
- Bertoaldus *memoratus in testamento Anseberti, Augustodunensis episcopi* 417 f
- Bertus. *Vide* Robertus *Turonensis.*
- Betonia (*Robertus de*) *episcopus Herefordiensis* 623 a b c d
- Betto *abbas legatione pro S. Leodegario functus* 576 d, 456 c
- Betun. *Vide* Betonia.
- Bidel (*Galfridus*) *testis vitæ per S. Thomam de Cantilupe equo redditæ* 602 a
- Bie (*Joannes de*) *civis Aldenardensis testatus est pro reliquiis S. Bavonis Aldenardæ inventis* 536 e f
- Bigne (*Emilianus de la*) *Ordinis S. Benedicti* 233
- Bilhilda. *Vide* Bilihildis.
- Bilichildis. *Vide* Bilihildis.
- Bilichildis *Childerici II Francorum regis uxor, violenta morte sublata* 543 multisque seqq.
- Billau (*Joannes*) *canonicus adstilit visitationi lipsanthece Secliniensis S. Piat* 53 d
- Billy (*Dominus de*) *vir nobilis* 197 d
- Bindus *ex nobili Marscianorum familia, pater Nicolai abbatis S. Severi* 324 d
- Birches (*Gregorius de la*) *clericus, testis juratus unius et alterius miraculi ope S. Thomæ de Cantilupe patrati* 574 b
- Birches (*Joanna de*) *mulier contracta, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanata* 584 d, 589 a b c
- Bisinus. *Vide* Basius
- Bivulus. *Vide* Bindus.
- Blakenbale (*Adam de*) *testis juratus miraculi patrocinio S. Thomæ de Cantilupe patrati* 612 f, 613 a
- † Blandinus *secundus maritus S. Salabergæ, postea abbatissæ* 152 e f
- Blaston (*Galfridus de*) *ecclesiæ Lichfeldensis canonicus* 624 b
- Blidramnus *metropolita* 582 c
- Blitgarius *in S. Remigium blasphemus morte divinitus punitus* 92 b, 177 d e f
- Blunda *mulier de vita periclitans, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe sanitati restituta* 619 c
- Bobbo. *Vide* Bobo.
- Bobo *prævus Ebroini assecla, sede episcopali Valentina dejectus ac dein in Augustodunensem intrusus; Augustodunenses vexavit* 574 b, 578 b c d, 453, 454, 453
- Bodethram (*Robertus de*) *sanitatem, quam patrocinio S. Thomæ de Cantilupe acceperat, ingratus amisit, pœnitensque iterato recuperavit* 599 e f
- Bodilo *Childerici II Francorum regis intersector* 455 f, 485 d
- Bodilo *in testamento, quod S. Leodegarii nomine signatur, memoratus* 548 a
- † Bodo *Tullensis episcopus; idem est cum Leudino, Tullensi episcopo, S. Salabergæ fratre germano* 408, 409
- Boele (*Ægidius*) *monasterii S. Bavonis abbas fere trum SS. Bavonis et Macarii pretiosissime ornavit* 267 c d e
- Boklond (*Joannes de*) *infans exanimis natus, per patrocinium S. Thomæ de Cantilupe resuscitatus* 578
- Boklond (*Robertus de*) *testatus est pro miraculo in filio suo per patrocinium S. Thomæ de Cantilupe patrato* 578
- Bollinghope (*Joannes de.*) *Vide* Bullinghore.
- Bolo. *Vide* Bobo.
- Bona *S. R. E. Cardinalis* 502 a
- Bonde (*Joannes le*) *puer submersus, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe vita donatus* 611 b c
- Bonde (*Walterus le*) *testatus est pro resuscitationis miraculo in filio suo Joanne ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrato* 611 c d
- † Bonifacii *monachi Villariensis corpus translatum* 483
- Bonifacius IX *Papa concessit indulgentias ecclesiæ S. Bavonis Harlemi visitantibus* 277, 278
- † Bonifacius *archiepiscopus Moguntinus* 229 e f
- Bonifacius *S. Livini biograpus* 229 e, 230 b
- Bon (*Nicolaus*) *gravi infirmitate per patrocinium S. Thomæ de Cantilupe liberatus* 604 c
- Bonteville (*Richarius de*) *canonicus Secliniensis interfuit translationi reliquiarum S. Piat* 53 b
- Boonen (*Jacobus*) *episcopus Gandensis* 273 c
- Borbi (*Agnes*) *mulier contracta, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanata* 584 d
- Borbonius (*Carolus*) *S. R. E. Cardinalis lustrari petiit corpus S. Piat* 53 a
- Borbonius (*Ludovicus*) *S. R. E. Cardinalis, Aep. Senonensis simul et episcopus Cenomanensis, vidit corpus S. Piat* 53 d
- Bordesleye (*Joannes de*) *caupo* 562 e
- Borhuam (*Herveus de*) *decanus ecclesiæ Londinensis a S. Thoma de Cantilupe privatus altero ex duobus beneficiis ecclesiasticis contra sacros canones possessis* 509 a
- Borluyt (*Baldvinus*) *præpositus monasterii S. Bavonis interfuit translationi reliquiarum SS. Bavonis et Pharaildis ab Andrea episcopo Tornacensi factæ* 260 d
- Borluyt (*Gerelinus*) *monasterii S. Bavonis abbas misit, qui interessent translationi reliquiarum SS. Bavonis et Pharaildis ab Andrea Tornacensi episcopo factæ* 260 e
- Bor. *Vide* Box.
- Borwore (*Willelmus de*) 553 b
- Bosco Arso. *Vide* Wayte.
- Bosco (*Guilielmus de*) *cancellarius universitatis Oroniensis* 499 b
- Boseburg (*Margarita de*) *paralytica, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanata* 584 b
- Boso, *Audoloni filius, ab Arneberto interfectus* 528 c
- Boso *comes* 523 et quinque seqq.
- Boso-Guntchramnus *dux* 153 e; *impium ejus facinus* 144 d e
- Bosolus *canonicus Tornacensis, sacri palatii Clementis V Papæ auditor* 551, 552 d e, 553 c d
- Bos (*Willelmus de*) *a quatuor annis claudus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe recte gradiendi potentiam consecutus* 590 d e
- Boter (*Walterus*) *maritus mulieris surdæ ad tumultum S. Thomæ de Cantilupe auditum subito adeptæ* 603 c
- Boton (*Walterus*) *clericus moribundus, per patrocinium S. Thomæ de Cantilupe pristinæ sanitati restitutus* 606 c d e
- 85 Botte

- Botte (*Willelmus*) testis 88 in processu pro canonizatione *S. Thomæ de Cantilupe* testimonium dedit pro miraculo ad invocationem ejusdem *S. Thomæ patrato* 554 f
- † Bovinus *Ep. Trecentis* 256 d e
- Bouloingne (*Antonius*) canonicus adstitit visitationi lipsanothece Secliniensis *S. Piat* 55 a
- Bourgogne (*Raphael de*) monasterii *S. Bavonis Gandavi* abbas; donavit *Harlemensibus S. Bavonis reliquias* 278, 279
- Bourlon (*Carolus de*) *Ep. Suessionensis* 197 d e, 198 a b
- Box (*Nicolaus de*) pro mortuo habitus, patrocinio *S. Thomæ de Cantilupe* factus incolumis 581 a b c, 610 d e
- Boys (*Joannes de*) senescallus castri de *Conewyge*, testis juratus miraculi ad invocationem *S. Thomæ de Cantilupe* patrati 563 a, 564 d
- Bozulus. Vide Bosolus.
- Brabantinorum terra a Normannis vastata 283 a
- Brabantisiorum. Vide Brabantinorum.
- Bradele (*Rogerus de*) miles Anglus, 589 e; testis miraculi ad tumultum *S. Thomæ de Cantilupe* patrati 565 d f
- Bradeley (*Rogerus de*.) Vide Bradele.
- Bradewere (*Willelmus de*) capellanus, testis unius ac alterius miraculi ope *S. Thomæ de Cantilupe* patrati 573 c
- Braina-castello (*Hugo de*) excommunicatus et ignominiosa morte e vivis sublatus 195 d e, 194 a
- Bramford (*Richardus de*) in causa matrimoniali damnatus, interjectaque appellatione, excommunicatus, ac dein absolutus 515 e f, 516
- Bramford (*Richardus de*) pater præcedentis, in causa matrimoniali filii sui excommunicatus ac dein absolutus 516, 517 a b
- Brandisius (*Franciscus Adamus*) 71 b
- Brandon (*R. de*) canonicus *Londinensis*, deputatus ad examinandas querelas suffraganeorum sedis *Cantuariensis* 515 f
- Brasseur (*Philippus*) presbyter edidit *Opusculum metricum de Sanctis Hannoniæ* 295 b
- Bret (*Margarita*) mula, ad tumultum *S. Thomæ de Cantilupe* loquendi potentiam adepta 586 c
- Breton (*Joannes le*) proximus *S. Thomæ de Cantilupe* in sede *Herefordiensi* decessor; canonicatum eidem Sancto contulit et episcopatum prædixit; item scripsit librum de juribus Anglicanis 500, 544, 545, 546 a b
- Bretoun. Vide Breton.
- Breuse (*Maria de*) vidua *D. Willelmi de Breuse* baronis militis, testis secunda in processu pro canonizatione *S. Thomæ de Cantilupe* 552 b
- Breuse (*Willelmus de*) baro et miles, tertius testis in processu pro canonizatione *S. Thomæ de Cantilupe* 552 c, 569, 570, 571 a e f; testatus est pro insigni miraculo per patrocinium ejusdem *S. Thomæ de Cantilupe* patrato 604 e f
- Brewes. Vide Breuse.
- Brews (*Guilielmus de*) *Ep. Landavensis* 625 a b
- Bridab. Vide Brid.
- Brid (*Nicolaus*) luscus patrocinio *S. Thomæ de Cantilupe* curatus 582 c d, 589 e f
- Briddo monasterii *S. Bavonis Gandavi* abbas 252 e
- Brigger (*Henricus de*) testatus est pro miraculo ad invocationem *S. Thomæ de Cantilupe* patrato 614 d
- Brigger (*Philippus de*) testatus est pro miraculo ad invocationem *S. Thomæ de Cantilupe* patrato 614 e
- † Brigida virgo 503 d
- Brittobaude servus testamento *S. Remigii Agricolæ* presbytero legatus 180 a
- † Brixii corpus Gandam translatus 262 c; ab hæreticorum tumultuantium furore servatum 269 c
- Broche (*Radolphus de la*) testis juratus miraculi ad invocationem *S. Thomæ de Cantilupe* patrati 552 f
- Brochmail. Vide Brocquemarus.
- Brochia (*W. de*) *Conchensis* in Normannia monasterii monachus 600 b
- Brockmaum. Vide Brocquemarus.
- Brocquemarus *Gallensium*, id est, *Cambriæ aut Walliæ*, princeps seu rex, pater *S. Sulini* 202, 205 b c
- Broke (*Agnes de la*) mulier cæca ad tumultum *S. Thomæ de Cantilupe* visum adepta 572, 573, 574 b c d
- Broke (*Hugo de la*) maritus *Agnæ* mulieris cæcæ ad tumultum *S. Thomæ de Cantilupe* visum adepta 574, 575 a b
- Brokton (*Matilda de*) patrocinio *S. Thomæ de Cantilupe* oculorum usum consecuta 612 b
- Bromail. Vide Brocquemarus.
- Bromp (*Alicia de*) gravi corporis malo per patrocinium *S. Thomæ de Cantilupe* liberata 599 c
- Bromptone (*Hugo de*) *Gardianus Fratrum Minorum Herefordiæ*, testis oculatus insignis miraculi ad tumultum *S. Thomæ de Cantilupe* patrati 596 b c
- Brompton (*Joannes de*) testis miraculi ad tumultum *S. Thomæ de Cantilupe* patrati 575 c
- Bromtonus (*Joannes*) scripsit *Vitam S. Ethelberti, Orientalium Anglorum regis* 491 a
- Broynton (*Rogerus de*) sub juramento testatus pro pluribus miraculis ad invocationem *S. Thomæ de Cantilupe* patratis 576 d
- Bruena (*Gilbertus de*) notarius Apostolicus adhibitus ad conscribenda acta in processu pro canonizatione *S. Thomæ de Cantilupe* 558 a
- Bruges (*Rogerus de*) sacerdos sigillum suum apposuit litteris patentibus de miraculo ad invocationem *S. Thomæ de Cantilupe* patrato 564 d e f
- Brugg (*Sibilla de*) mulier lusca ad tumultum *S. Thomæ de Cantilupe* curata 582 b
- Bruna *Clodovei I Francorum regis*, ut dicitur, filia, eadem forte cum *Brunichilde Sigeberti I Austrasiæ regis uxore* 253 b c d
- Brunburst (*Adam de*) testis juratus miraculi patrocinio *S. Thomæ de Cantilupe* patrati 612 f
- Brunburst (*Richardus de*) duplici gravi malo ad tumultum *S. Thomæ de Cantilupe* liberatus 619
- Brundedif (*Thomas*) claudus, patrocinio *S. Thomæ de Cantilupe* recte gradiendi potentiam adeptus 584 a
- Brunchildis. Vide Brunichildis.
- Brun (*Joannes*) testatus est resurrectionis miraculum ad invocationem *S. Thomæ de Cantilupe* patrato 599 b
- Brunichildis *Sigeberti I Austrasiæ regis uxore* 106 c, 220, 221, 253 a, 516 et quinque seqq.; condendo *Augustodunensi S. Andochii monasterio* fundum præbuit 575 a d
- † Bruno, archiepiscopus *Coloniensis*, fundator aut potius instaurator monasterii *S. Pantaleonis Coloniæ* 518 e
- † Bruno e *Tullensi* episcopo factus *Papa Leonis IX* nomen assumpsit 158 b c d. Vide adeo † *Leo IX*.
- † Bruno episcopus *Signinus* 194 c
- Bruno (*Eusebius*) episcopus *Andegavensis* 188 a b, 195 d
- Bruno in monasterium *S. Bavonis* beneficus 263 b, 266 f
- Brunsope (*Joannes de*) pœnitentiarius episcopi *Herefordiæ* 560 e f, 561 a
- Bruswinda. Vide Bereswinda.
- Brut (*Galfridus*) *Hibernus* periculo naufragii per patrocinium *S. Thomæ de Cantilupe* fuit ereptus 602 c d; item incendium domus suæ ad invocationem ejusdem *S. Thomæ de Cantilupe* vidit subito extingui 587 c
- Brutoin. Vide Breton.
- Bruxella (*Joannes de*) abbas *Villariensis* trigesimus 484 b
- Bruxellis (*Joannes de*) abbas *Livriacensis* 462, 466 e, 475 c d e, 480 a
- Bulland. Notarius, *Joannis Chevroiti Tornacensis* episcopi, subscriptus litteris de reliquiis *S. Piat* 55 d e
- Bullinghore (*Joannes de*) testis juratus miraculi ad tumultum *S. Thomæ de Cantilupe* patrati 574 d e
- Burchardus

- Burchardus comes 408 b
 Burdenaco (*Natalis de*) cæcus patrocínio S. Remigii visum adeptus 185 d
 Burdun (*Joannes*) vir nobilis, cujus alter filius patrocínio S. Thomæ de Cantilupe a mortuis fuit resuscitatus 580 a, 616 f
 Burghelle (*Joannes de*) presbyter Herefordiensis sub juramento testatus est pro pluribus miraculis ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratis 576 a
 Burgundia (*Joannes de*) Cameracensis episcopus 294 d
 Burneth (*Robertus*) juramento testatus miraculum patrocínio S. Thomæ de Cantilupe patratum 615 a
 Bursater (*Jordanus*) gravissimo naufragii periculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe ereptus, hocque ipsemet testatus 609 d
 Burton (*Joannes de*) adolescens sine lingua natus, ad tumulum S. Thomæ de Cantilupe linguam adeptus 566 a b c d
 Bussonis (*Antonius*) Ep. Bethleemitanus statuta antiqua diocesis Augustodunensis confirmavit 419 e
 Bute (*Joannes*) domesticus S. Thomæ de Cantilupe, testis quinquagesimus nonus in processu pro canonizatione ejusdem; fuit a fidelitate et veracitate multum commendatus 505 usque ad 517 et 555 d, 565, 566 b c d e f
 Buteler (*Raderus le*) miles, gravissime læsus, præsentis vitæ periculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe ereptus 587 a, 595 b c d
 Buteler (*Radulphus le.*) Vide Buteler (*Raderus le.*).
 Butleriorum illustris familia 588 b c
 Buttevilt (*Petrus de*) magister in artibus Parisiis, ac dein senescallus Walteri, Wigorniensis episcopi 494 c
 Button (*Willelmus de.*) Vide Suthon.
- C
- Cæcilia mater Joannæ puellæ quinquennis submersa, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe resuscitata, testis sexagesima quinta in processu pro canonizatione ejusdem Sancti 549 tresque seqq.
 Cæcilia puella contracta, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe subito sanata 605 d
 Cæcilia puella sinistro oculo cæca, patrocínio S. Thomæ de Cantilupe sanata 587 a b c
 † Cæcilius Eliberitanus Ep. 489 c
 Cæsar (*Cajus Julius*) Romanorum imperator 245, 244 b d, 288 b
 † Cæsarius Arelatensis episcopus 418 e
 Cæsarius Prior Villariensis, paulo ante B. Godefridum Villariensem vita functus, diversus a Cæsario Heisterbacensi 485; post mortem apparuit 488, 489 b
 Cæsarius Heisterbacensis; litteris consignavit elevationem corporis B. Godefridi Villariensis, uti etiam ex parte Vitam et Passionem S. Engelberti Coloniensis archiepiscopi; distinguendus est a Cæsario paulo ante B. Godefridum Villariensem vita functo 484, 485, 486
 Callistus III Papa 55 a
 Calubius missus ad torquendum S. Theophilum 451 a c
 Calvinistarum per Belgium in res sacras furor 269 f
 Camer (*Rogerus*) per patrocínio S. Thomæ de Cantilupe, sumpto toxico, servatus incolumis 600 f
 Campencis (*Alicia*) puella submersa, patrocínio S. Thomæ de Cantilupe a mortuis resuscitata 606 e f
 Campeneis (*Joannes*) testimonium dedit pro resurrectionis miraculo in filia sua patrocínio S. Thomæ de Cantilupe patrato 606 d e
 † Candidus martyr Thebæus 58 b
 Canisius (*Henricus*) edidit Vitam S. Kiliani 504 a
 Cantebregge (*Thomas de*) clericus Anglus sigillum suum apposuit litteris patentibus de resurrectionis miraculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrato 564 c d
 Cantebregis (*Thomas de.*) Vide Cantebregge.
 Cantilupe (*Joannes de*) frater S. Thomæ de Cantilupe 495 a, 506 c, 555 f
 Cantilupe (*Walterus de*) Wigorniensis Ep. S. Thomæ de Cantilupe avunculus 504 a, 545 d; sancto huic Nepoti suo adhuc minorenni clericatum et episcopatum prædixit 545 c; regi Angliæ rebellantium partibus adhæsit, factique hujus dein pœnitens obiit 494, 500 b c d e f
 Cantilupe (*Willelmus de*) baro, pater S. Thomæ de Cantilupe 495 b c e, 544 a
 Cantilupe (*Willelmus de*) S. Thomæ de Cantilupe ex Joanne fratre nepos, testis trigesimus septimus in processu pro canonizatione ejusdem; comitatus est S. Avunculum suum ad concilium 2 Lugdunense 495 usque ad 511 et 555 b c, 546 f
 Cantuaria (*Radolphus de*) Prior conventualis SS. Trinitatis Londini, testis trigesimus primus in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe 555 e
 Cantuaria (*Walterus de*) Ordinis Fratrum Minorum, testis vigesimus octavus in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe 555 d
 Capalinus. Vide Teneurfolus.
 Capel (*Walterus de*) testatus est pro resurrectionis miraculo in puella ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrato 577 e f
 Caple (*Walterus de*) presbyter, testis 98 in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe testimonium dedit pro resurrectionis miraculo in puero ad ejusdem S. Thomæ invocationem patrato 558 a b
 Capells (*Simon*) per patrocínio S. Thomæ de Cantilupe, sumpto toxico, servatus incolumis 600 d
 Caraffinus (*Lazarus*) Ep. a Melphiensi ad Novocomensem sedem translatus 554 d e
 Carbon (*Joannes de Montpezat de*) subscriptus litteris encyclicis cleri Gallicani de restituendo S. Remigii cultu 146 a
 Carbonel (*Joannes*) testis miraculi in filio suo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrati 605 a
 Carbonel (*Thomas*) morti proximus patrocínio S. Thomæ de Cantilupe subito sanitati restitutus 605 c
 Carewent (*Gregorius de*) legum professor visionem habuit de S. Thoma de Cantilupe 495 a b c
 Carlier (*Joannes*) canonicus adstitit visitationi lipsanthece Secliniensis S. Piat 55 e
 Carolomannus, filius Caroli Martelli, major-domus Austrasiæ, ac dein monachus 476, 478, 482 a b; convocavit concilium I Liptinense 584 e
 Carolomannus, Ludovici Balbi Francorum regis filius, primo Aquitaniæ et Burgundiæ, ac dein etiam Galliarum rex 153 d, 181 b, 185 a
 Carolomannus pater B. Pipini Landensis 209 c
 Carolomannus Pipini Brevis Francorum regis ex Bertha conjuge filius 524 f, 525 a b c
 Carolus abbas Villariensis octavus; jovit Gislam sanctimoniam in ædificando prope Bruxellas monasterio de Camera 484 et quinque seqq.
 † Carolus Borromæus, Mediolanensis episcopus 298, 299, 315 a; transtulit reliquias S. Diaterie virginis 514 c f; item SS. reliquiarum nomina tabulis ecclesiasticis curavit inscribi 424 a
 Carolus Cardinalis Lotharingus, archiepiscopus Remensis 146 e
 † Carolus Magnus imperator; Liturgiam antiquam Gallicanam abrogavit; item cantum Gregorianum in Gallias recipi curavit 77 usque ad 478 in diversis locis.
 Carolus Calvus imperator; varias possessiones ecclesiæ Remensi restituit; interfuit translationi S. Remigii Aep. Rotomagensis; diploma in favorem Gandensis S. Bavonis monasterii concessit, in quo illud existit munificus; item ecclesiæ Augustodunensi reddi jussit villam Tilliniacum 96 usque ad 445 in diversis locis.
 Carolus V imperator; impetravit abbatiam Bavoniam

- nianam Gandavi in collegium canonicorum secularium converti, hocque deinde e loco antiquo ad ecclesiam S. Joannis Baptistæ transferri; expugnavit Teruannam soloque æquavit 221 b, 267 multisque pluribus seqq.
- Carolus Simplex Francorum rex 179 b, 193 a, 413 b; interfuit translationi S. Remigii ab Heriveo Remensi archiepiscopo factæ 156 f, 157 a, 184 b c
- Carolus, Ludovici Pii imperatoris pronepos, Aquitanix rex 410 e
- Carolus Martellus major-domus Franciæ, Pipini Heristalli ex Alpaide filius, paterque Pipini Brevis, Francorum regis 90 ad 485 in multis diversis locis.
- Carolus III Suessionensis episcopus. Vide Bourlon.
- Carolus Valesii comes 200 a
- Caron (Joannes) Ordinis S. Dominici doctor Sorbonicus 197 d e f
- Carpentary (Matthæus) nauta præsentis naufragii periculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe ereptus, hocque ipsemet testatus 567 d, 570 e f
- Carpenter (Richardus le) testatus est pro miraculo ad tumultum S. Thomæ de Cantilupe patrato 577 c d
- Carter (Willelmus le) testimonium dedit pro miraculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrato 608 a
- Casate (Glusianus de) S. R. E. Cardinalis. Vide Comes.
- Caspar e comitibus de Kinigl, episcopus Brixinensis, reliquias S. Notburgæ publico cultui exposuit 75 a b
- Cassianus, filius Antonii Roschmanni, de museo nostro optime meriti, adstitit exhibitioni capitis S. Remedii 74 b c
- Castalle (Thomas.) Vide Esthale.
- Castellionæus (Joannes Antonius) Italice scripsit Vitam B. Thomæ Mediolanensis archiepiscopi 299 a e
- Castillion (Joannes Baptista Ludovicus de) præpositus ecclesiæ collegiatæ S. Pharaïdis ad S. Nicolaum Gandavi, ac dein Brugensis episcopus typis vulgavit sacram Belgii Chronologiam 268 d e, 273 b, 276 f
- Castro (Walterus de) testis miraculi ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrati 596 f
- Catewik (Willelmus de) graviter læsus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanatus 616 e f
- † Catharina; ejus capella 555 usque ad 569; item festum in diocesi Tridentina servandum 69 e f
- Catharina puella gravissimo dorsi incurvati malo per patrocinium S. Thomæ de Cantilupe liberata 592 e f
- Catharina, uxor Joannis Cissoris, testis trigesima sexta in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe 555 e; testimonium dedit pro miraculo ad invocationem ejusdem S. Thomæ patrato 623 d
- Cattusio testamento S. Remigii libertate donatus 180 e
- Caus (Alfredus Hugo de) capellanus Herefordiensis sub juramento testatus est pro pluribus miraculis ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratis 576 f
- Cedar secundus Ismaelis filius 244 c
- Celsa consobrina S. Remigii; villam dedit ecclesiæ Remensi 156, 157, 158 a b e f
- † Celsinus Laudunensis presbyter, S. Remigii, ut fertur, discipulus 94 d e, 95 a b; legitur aliquis Celsinus presbyter subscriptus proliziori S. Remigii testamento 128 b
- Celsus Claudii presbyteri a S. Remigio ordinati creditor 125 a d e
- † Celsus martyr 515 c; ejus festum Augustoduni celebrari præceptum 418 b
- Cenreyus (Benignus) presbyter Lingonensis 63 f
- Censurinus Tribunus a S. Eleutherio, Tornacensi episcopo, baptizatus 103 a
- Ceriziers (Renatus de) Societatis Jesu Gallice edidit Vitam S. Remigii 92, 95, 94, 141 a b
- Cesaria testamento S. Remigii libertate donata 180 d
- Chabbenore (Adam de) Ordinis Fratrum Minorum, testis quinquagesimus in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe 555 a
- Chadune metropolita interfuit synodo, in qua Chramlinus, Ebredunensis episcopus, fuit exauctoratus 582 b
- Chaldek (Joannes) testis miraculi ad tumultum S. Thomæ de Cantilupe patrati 563 e f
- Chamberlainus (Georgius) canonicorum Gandensium S. Bavonis decanus scripsit ad Albertum Austriæ archiducem litteras de Sanctorum reliquiis in ecclesia cathedrali Gandensi conservatis 269 a c
- Chanaam frater, ut dicitur, S. Sulini 201 f
- † Charalampus martyr 87 d
- Chararicus Morinorum, ut dicitur, rex a Clodoveo I Francorum rege victus et occisus 117 f, 122 b c d
- Charibertus, Dagoberti I Francorum regis frater 555 d, 445 c d
- Charistus. Vide Chrittus.
- Chateau-luisant (Aymericus de) episcopus Carnotensis duodecim sacerdotia Carnoti in sacello S. Piatii instituit 56 d
- Chaundeler (Hugo le) testis quadragesimus quintus in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe 555 a, d; testatus est pro insigni miraculo in filio suo Joanne ad invocationem ejusdem S. Thomæ patrato 628 b c d e f
- Chaundeler (Joannes le) puer cæcus, post nuncupatum S. Thomæ de Cantilupe a patre votum, visum amissumque oculum adeptus 628 a b c d
- Chepeya (Galfridus de) Ordinis Minorum, Martini IV Papæ penitentiarius 526 d, 548 f; S. Thomæ de Cantilupe moribundi confessionem excepit 525 b c d, 556 c, 548 f, 549 b c d
- Chesne (J. B. Du) secretarius Jacobi Boonen episcopi Gandensis 275 d e
- Chevenigh (Gilbertus de) presbyter testimonium dedit pro uno et altero miraculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrato 560 tresque seqq.
- Cheveninge. Vide Chevenigh.
- Cheven (Matthæus) naufragii periculo per patrocinium S. Thomæ de Cantilupe ereptus 607 a b c
- Cheverotus (Joannes) Tornacensium episcopus corpus S. Piatii Tornaci honorifice excepit, ac dein in novam capsam transtulit 55 a, 56 b, 57 c
- Chiffletius (Petrus) S. J. de museo nostro optime meritis 522 b c, 556, 557 a b, 580, 414 ad 440
- Chiket (Nicolaus) testis quadragesimus tertius in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe 555 b; testatus est pro insigni miraculo ad invocationem ejusdem S. Thomæ de Cantilupe patrato 627 d
- Chilbertus vasi aquæ diu immersus, hincque mortuus creditus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe factus incolumis 555 b, 623 c e f
- Childebertus I Francorum rex 97 a, 117 b, 171 a, 454 a b
- Childebertus II Francorum rex 155, 211 e, 516, 517 c, 520 a; in exilium misit Ægidium, quartum a S. Remigio Remensem episcopum 90 d
- Childebertus III Francorum rex 417 e, 477
- Childemarca, prima puellaris monasterii Fiscamnen-sis abbatissa 378 b, 457 f, 459 d e, 449, 450 a b
- Childeomarea. Vide Childemarca.
- Childericus I Francorum rex 101, 102 d, 159 e f, 161 c d, 555 a
- Childericus II Francorum rex; ex Austrasiæ rege fit Francorum monarcha; S. Leodegarii ad consilia adhibet; regni consuetudines violat, hincque ab eodem Sancto corripitur; in hunc movetur, quem etiam Augustodunum veniens mittit in exilium; occiditur 542 usque ad 485 in multis diversis locis.
- Childericus III et ultimus Francorum e stirpe Merovingica rex in monachum attonsus 407 c d, 478 d
- Childesa mulier in ecclesiam S. Bavonis in Medmedonck munifica 251 b c
- Child (Matilda) mulier contracta, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe gressum adepta 584 d e
- Childomara. Vide Childemarca.

Childomarca.

- Childomarca. *Vide* Childemarca.
 Childomarga. *Vide* Childemarca.
 † Chilima. *Vide* † Cilinia.
 † Chilinia. *Vide* † Cilinia.
 Chilpericus I *Francorum rex* 211 d e, 562 c, 440 c
 Chilpericus II *Francorum rex* 142 a
 Chilpericus, pater S. Chrotildis, a Gundebaudo Burgundionum rege occisus 160 b c, 168 a
 Chilpericus Suessionensis rex 106 c
 Chippum (Agnes de) tumor manus ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe liberata 612 a c
 Chitre (Walterus) luscus ad tumulum S. Thomæ de Cantilupe curatus 582 f
 Chlodericus, Sigiberti Colonie regis filius 117 f, 122 b
 Chlodomerus. *Vide* Chlodomeris.
 Chlodomeris, Clodovei I *Francorum regis ex* S. Chrotechilde filius 102 e, 117 a, 170 b c d
 Chlodomirus. *Vide* Chlodomeris.
 Chlodosvinda, Clodovei I *Francorum regis ex* Chlothario filio neptis, Alboini Longobardorum regis uxor 107, 108, 109, 152 c d
 Chlodovechus. *Vide* Clodoveus.
 Chlodoveus. *Vide* Clodoveus.
 † Chlodulphus. *Vide* † Clodulphus.
 Chlotacharius. *Vide* Clotharius.
 Chlotharius. *Vide* Clotharius.
 Chlotovechus. *Vide* Clodoveus.
 Choulet (Valentinus) canonicus adstilit visitationi lipsanothece Secliniensis S. Piat 55 b
 Chramlinus episcopus Ebreduensis exauctoratus 558 f, 581 ad 586
 Christiana mulier a quinque annis clauda, patrocínio S. Thomæ de Cantilupe recte gradiendi potentiam adeptā 592 d
 Christiana mulier a septem septimanis contracta, patrocínio S. Thomæ de Cantilupe sanitatem adeptā 585 a
 Christiana a viginti annis et amplius contracta, ad tumulum S. Thomæ de Cantilupe incolumitati reddita 585 b, 590 c
 Christiana mulier Herefordiensis duplici gravi malo per patrocínio S. Thomæ de Cantilupe liberata 592 e
 Christiana mulier testata resurrectionis miraculum in filia sua ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratum 605 a
 Christiana per annum et amplius contracta, ad tumulum S. Thomæ de Cantilupe gradiendi potentiam adeptā 585 c, 590 d
 Christina mater, ut fertur, S. Vulgisi confessoris 197 e, 200 a b
 Christina mulier ab octo annis et amplius cæca, patrocínio S. Thomæ de Cantilupe visum adeptā 589 a c
 Christina testis 96 in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe 557 a d; testimonium dedit pro resurrectionis miraculo in puero ad invocationem ejusdem S. Thomæ patrato 558 b
 † Christoforus. *Vide* † Christophorus.
 † Christophorus martyr 89 a, 151, 152, 175 a d e
 Chrystus, inter Prætermisos 45 b
 † Chrodegandus. *Vide* † Chrodegangus.
 † Chrodegangus Metensis episcopus; canonicos Metis instituit 460, 461 b
 Chrodieldis monialis seditiosa 516 d
 Chrodobertus comes palatinus custodia S. Leodegarii ab Ebroino oneratus 551 b, 585 usque ad 450
 Chrodobertus Parisiensium episcopus 592 f
 † Chrotechildis, Clodovei I *Francorum regis uxor*; mariti sui Francorumque conversionem viam stravil, illamque promovit; Nigellensem abbatiam in Campania Gallie, ut dicitur, fundavit 102 usque ad 194 in diversis locis et 529 d
 † Chrothildis. *Vide* † Chrotechildis.
 † Chrotildis. *Vide* † Chrotechildis.
 † Chrysogoni reliquie ad novum castrum, a Carolo V imperatore Gandavi exstructum, translate, postque Gandam reducte 269, 270 a b
 † Chrysolius episcopus martyr 49 f
 † Chrysostomus (Joannes) 149 b, 150 a b, 175 a
 Chrystus. *Vide* Chrystus.
 † Chunibertus. *Vide* † Cunibertus.
 Cicons (Wilhelmus de) miles Anglus, constabularius castri de Coneweye 564, 565, 566 a b; sigillum suum apposuit litteris patentibus de miraculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrato 564 c
 † Cilinia mater S. Remigii, Remensis episcopi; filium Remigium ex se nasciturum didicit ex S. Montano in somnis id divinitus edocto 94, 95, 96, 100 b, 147 b c, 154 a c
 † Cilinia virgo, inter Prætermisos 505 c
 Cinton (Wilhelmus de.) *Vide* Cicons.
 Cispiciolus testamento S. Remigii libertate donatus 180 a
 Cissor (Joannes) gravibus infirmitatibus per patrocínio S. Thomæ de Cantilupe liberatus 604 a
 Cissor (Radulphus) 550 d
 Cissor (Richardus) sub juramento testatus resurrectionis miraculum in filia sua ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratum 600 b c
 † Claræ virginis translatio, inter Prætermisos 504 b
 Clare (Gilbertus de) comes Glocestrie, a S. Thoma de Cantilupe pro vindicandis ecclesie Herefordiensis juribus lite appetitus et victus 511, 512, 525, 544 b c; pluries invisit tumulum ejusdem S. Thomæ miraculis post mortem inclarescentis 528 f; duxit fossam ad determinandas suas et ecclesie Wigorniensis possessiones 546 c
 Clare (Matilda la) testis miraculi patrocínio S. Thomæ de Cantilupe patrati 596 b
 † Clarus episcopus Namnetensis, inter Prætermisos 45 d
 Claudia baronissa de Firmian dedit elegantiores thecam recludendis S. Remedii reliquiis 69 b c
 Claudia mulier Arverna in ecclesiam Arvernensem munifica 562 b c d
 Claudius II imperator 510 a b
 Claudius archiepiscopus Narbonensis subscriptus litteris encyclicis cleri Gallicani de restituendo S. Remigii cultu 146 c
 Claudius presbyter a S. Remigio ordinatus, postque in peccatum lapsus 97 d, 125, 124
 † Clemens I Papa martyr 145 d, 596 d, 598 b
 Clemens II Papa fundationem monasterii Omnium Sanctorum prope Catalaunum confirmavit 517 a
 Clemens IV Papa 494 b c
 Clemens V Papa; concessit indulgentias ad promovendam constructionem ecclesie S. Bavonis Harlemi; jussit instrui processum pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe huncque in finem commissarios constituit; ejus hac super re littere; sedem suam Avenione primus tenuit; jussit inquiri in excommunicationis sententiam, a Joanne Pechhamo, Cantuariensi archiepiscopo, in S. Thomam de Cantilupe, ut dicebatur, latam 278 a b, 492 usque ad 591 et in malis locis.
 Clemens VI Papa indulgentias in monasterio Bavoniano lucrandas concessit 267 e
 Clemens (D.) e Gandensi S. Bavonis capitulo 270 a
 Clericus (Petrus) pauper Scholaris piam liberalitatem S. Thomæ de Cantilupe expertus 495 b
 Clerkes (Cæcilia de la) testata resurrectionis miraculum ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratum 597 d
 Clifford (Rogerus de) baro, ob vetus facinus, a S. Thoma de Cantilupe ad publicam penitentiam adactus 509, 510 a b
 Cline (Robertus de) diuturno sanguinis vomitu post factum, ut in somnis monitus fuerat, S. Thomæ de Cantilupe votum liberatus 620 a b f
 Clistone (Læticia de) puella submersa, patrocínio S. Thomæ de Cantilupe ad vitam revocata 615 a e
 Clistone (Nicolaus de) testatus resurrectionis miraculum in filia sua ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratum 615 b d
 Clodio Francorum rex; Cameracum interceptum 159 c, 161 a b
 84 † Clodoaldus

- † Clodoaldus *Clodovei I Francorum regis ex filio Chlodomere nepos; sponte sua in clericum attonsus juri suo ad paternum regnum cessit; pia ejus munificentia, mors sancta, sepultura* 128, 129, 130, 130 d, 170 d e, 171 a b
- Clodomeris. *Vide* Chlodomeris.
- Clodosvinda. *Vide* Chlodosvinda.
- Clodoveus I *Francorum rex; Ex Childerico et Basina natus est; uxorem habuit S. Chrotildem; vincit Syagrium, Romanorum ducem; et, invocato Christo, Alamannos; a S. Remigio instruitur ac baptizatur; ante tamen, Remos properans, comitem sibi adjunxit S. Vedastum, eoque, ut tradit Alcuinus, usus est catechista; Alaricum Gothorum et Gundobaudum Burgundionum reges bello superat; militem refractarium occidit; honorifice habetur ab Anastasio I imperatore; moritur; Ludovicus ab Hincmaro constanter appellatur; SS. Petri et Pauli ecclesiam, nunc S. Genovevæ dictam, Parisiis erexit, exstititque munificus in monasterium S. Maxentii* 88 usque ad 185 et 329 d, 414 a, 476, 477 a b d
- Clodoveus II *Francorum rex* 43 b, 152 f, 211 a, 559 usque ad 484 in diversis locis.
- Clodoveus *pseudo-rex, filius Clothario III Francorum regi ab Ebroino ejusque asseclis suppositus* 571 multisque seqq.
- † Clodowaldus. *Vide* † Clodoaldus.
- † Clodulfus. *Vide* † Clodulphus.
- † Clodulphus *Metensis episcopus* 439, 476 e f
- Clodio. *Vide* Clodio.
- Cloterbo (*Robertus*) *patrocinio S. Thomæ de Cantilupe in gravissimo periculo servatus incolumis* 604 c d e
- Clotharius I *Francorum rex, Clodovei I filius; Clotharius II Francorum rex; S. Leodegarium Didoni, Pictaviensi episcopo, educandum commisit; Clotharius III Francorum rex* 107 b, 117 c, 210 usque ad 447 in multis locis.
- † Clotildis. *Vide* † Chrotechildis.
- Cluton (*Walterus de*) *cæcus ad tumulum S. Thomæ de Cantilupe a S. Etheldreda curationis causa missus, ibique sanatus* 585 c, 609 d e
- Clyffburis (*Willelmus de*) *testimonium dedit pro miraculo in filia sua ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrato* 612 e f
- Coblinton (*Walterus de*) *sub juramento testatus est pro pluribus miraculis ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratis* 576 e
- Cocus (*Philippus*) *testimonium dedit pro resurrectionis miraculo in filio suo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrato* 617 a
- Codinston (*Willelmus de*) *presbyter, quartus testis in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe* 555 a
- Coilleau *canonicus Carnotensis* 55 d
- Coke (*Agnes*) *testis oculata miraculi ad tumulum S. Thomæ de Cantilupe patrati* 561 a b c d e
- Coke (*Robertus*) *testis juratus in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe* 571 e f, 625 c
- Cokes (*Eva*) *malo fractæ tibie ad tumulum S. Thomæ de Cantilupe liberata* 586 d e f
- Coke (*Willelmus*) *pater Agnetis, quæ testimonium dedit de miraculo ad tumulum S. Thomæ de Cantilupe patrato* 561 c d e f
- Cok. *Vide* Coke.
- Cok (*Thomas*) *adolescens contractus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanitatem adeptus* 584 a
- Coldebale. *Vide* Corderhale.
- Colderhare. *Vide* Corderhale.
- Cole (*Robertus*) *vir nobilis præsentis naufragii periculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe ereptus* 568 b c, 571 e
- Coleville (*Joannes de*) *patrocinio S. Thomæ de Cantilupe a mortuis resuscitatus* 605 d e, 616 a c
- Coliare (*Willelmus le*) *juramento testatus est resurrectionis miraculum ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrato* 614 e
- Colmerus, *inter Prætermisissos* 504 c d
- † Colodocus. *Vide* † Quinocus.
- Colt *vir nobilis. Vide* Cole.
- Colvenerius (*Georgius*) *sanctæ Theologiæ doctor, subscriptus responso doctorum Duacenorum ad consultationem de reliquiis S. Bavonis Aldenardæ inventis* 272 a d
- Coluba. *Vide* Columba.
- † Columba *virgo martyr Senonensis* 85, 84 a b; *ejus sepulcrum a S. Eligio magnifice ornatum* 43 c
- Columba *virgo in fastigio montis Osopi deposita* 85, 84 b c
- † Columbanus 503 a
- Comes *Glusianus de Casate, S. R. E. Cardinalis adstitit funeri S. Thomæ de Cantilupe* 524 c d e, 548 b
- Compre (*Joannes*) *puer omnino contractus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe gradiendi potentiam adeptus* 585 f
- Compton (*Gilbertus de*) *podagra per patrocinium S. Thomæ de Cantilupe liberatus* 586 b c, 592 d
- Concilium I *Aurelianense suscepit triduanas ante Ascensionem Dominicam Rogationes* 400 c d
- Conewye (*Liberius de*) *testis juratus miraculi ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrati* 565 c
- Connoyon *Plebelanensis in Britannia Armorica monasterii abbas* 411 f, 412 a
- Conpestre (*Mathildis de*) *sub juramento testata est miraculum in filia sua patrocinio S. Thomæ de Cantilupe patrato* 580 e, 620 d
- Conradus *Germaniæ rex res quasdam S. Remigii jussit restitui* 194, 195 a
- Conradus *Lotharingiæ dux fortiter pugnans occisus* 195 b c d e f
- Conradus *Brixinensis episcopus consecravit ecclesiam monasterii S. Georgii in Tyroli* 72, 73 b
- Constans *imperator, Heraclii imperatoris nepos* 230 b, 553 e
- † Constantinus I, *cogn. Magnus, imperator* 143 b, 162 c, 489 d
- Constantinus III *imperator* 553, 554, 555
- Constantinus VI, *cogn. Copronymus, imperator* 296, 297
- Constantinus VII *imperator, Leonis IV imperatoris et Irenes filius* 295, 296, 297
- Constantinus IX, *cogn. Porphyrogenitus, imperator* 298 a b
- Constantinus *imp., Heraclii etc. Vide* Constans *imp., Heraclii etc.*
- Constantius *Cæsar, ac dein Augustus, Constantini Magni pater* 49 d, 50 a
- Constantius *imp., Heraclii etc. Vide* Constans *imp., Heraclii etc.*
- Constantius *Remensis decanus* 126, 158 b, 190 f
- Constant (*N. de*) *Conchensis in Normannia monasterii monachus* 600 d e
- Coppenol (*Daniel van*) *civis Aldenardensis testatus est pro reliquiis S. Bavonis Aldenardæ inventis* 215 b
- Coppestr (*Matilda la.*) *Vide* Conpestre.
- Corbet (*Petrus*) *baro a S. Thoma de Cantilupe lite appetitus et victus* 505 a, 506 f, 512, 544 d
- Corbet (*Thomas*) *pater Petri Corbet baronis, a S. Thoma de Cantilupe lite appetiti et victi* 521 c d
- † Corbinianus *Frisingensis episcopus* 82 c
- Corderhale (*Mathildis de*) *a dementia, qua septemdecim annis laborarat, ad tumulum S. Thomæ de Cantilupe sanata* 582 b, 586 a
- Corderius (*Joannes*) *decanus Secliniensis interfuit translationi reliquiarum S. Piatii* 55 c
- † Cornelii *Papæ martyris corpus Remos translato* 189 a, 195 e
- † Cornelius *centurio* 151 d
- Cornelius (*Flaminius*) *illustris senator Venetus et scriptor* 509, 510
- † Cornibout (*Arnulphus*) *monachus Villariensis; sacrum ejus corpus translato* 483 b c d e f
- Cornubia (*Rogerus de*) *naufragii periculo post votum S. Thomæ de Cantilupe factum ereptus* 612 c d
- Cosyn (*Richardus*) *paralyticus, patrocinio S. Thomæ de*

- de Cantilupe sanatus 582 b, 595 a
Coti (Petronilla) mulier contracta, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanata 581 b, 595 c
Cotteau canonicus Tornacensis 53 a
Courtewiele (Petrus) capituli S. Bavonis Gandavi secularis fabricæ magister et deputatus 271 e
Cousinet (Jacobus) canonicus Regularis S. Augustini de Museo nostro bene meritis 521, 522 b, 529 f
Couverden (Theodorus van) S. Theologiæ doctor subscriptus responso doctorum Duacenorum ad consulationem de reliquiis S. Bavonis Aldenardæ inventis 272 a d
Crah (Willelmus.) Vide Aprees.
Crak (Willelmus.) Vide Aprees.
Cramham (Lambertus de) homo a pietate alienus 266 e
Crampeweile (Radulphus de) 592 e
Crampeweile (Richardus de) febris ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe liberatus 586 d, 592 f
Crawe (Willelmus) suspensus e patibulo, per patrocinium S. Thomæ de Cantilupe in vivis servatus 604 d e. Vide etiam Aprees.
Cray (Christina) mulier suspensa, ope S. Thomæ de Cantilupe in vivis servata 575 a, 575 a b c d
Credeley (Richardus de) presbyter Herefordiensis sub juramento testatus est pro pluribus miraculis ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patris 576 a
Crepitocorde (Robertus de) prioratus de Ledes, ut in Monastico Anglicano dicitur, fundator 621 f
† Crispinianus martyr 46 b, 49 f, 58, 59, 60 a
† Crispinus martyr 46 b, 49 f, 58, 59, 60 a
Cronier (Joannes) presbyter adstitit visitationi lipsanthece Secliniensis S. Piat 53 c
Croppie (Gilbertus) ex febris phreneticus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanatus 605 c
Crowdene (Joannes de) puer submersus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe resuscitatus 581 d, 612 f
Crowdene (Willelmus de) juramento testatus resuscitationis miraculum in filio suo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrum 581 c, 612 d e
Cruce (Rogerus de) presbyter Herefordiensis sub juramento testatus pro pluribus miraculis ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patris 576 b
Crumpewalle. Vide Crampeweile.
Crurele (Willelmus) clericus luscus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe curatus 582 d, 590 a b
Crutoheur (Robertus le) juramento testatus resuscitationis miraculum ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrum 596 d
Cundibertus rex. Vide Gundebertus.
† Cunibertus Coloniensis episcopus 525 e, 476 f
Cuppenar (Willelmus) mercator, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe naufragii periculo subductus 597 a b c
Cursum (Richardus de) Taddefort, cæcus patrocinio S. Thomæ de Cantilupe visum adeptus; idem forte est, qui Richardus de Gaddefort vocatur pag. 590 c
Custaud (Alexander) sacerdos Societatis Jesu; Joanni Poinazio, sacerdoti itidem Societatis Jesu, tradidit os brachii S. Thomæ de Cantilupe 540 a b
Cusin. Vide Cosyn.
Cyconis (Willelmus de.) Vide Cicons.
Cycons (Willelmus de.) Vide Cicons.
Cygnon (Guilielmus seu Willelmus de.) Vide Cicons.
† Cylinia. Vide † Cilinia.
† Cyprianus martyr, inter Prætermisos 504 c
Cyriacus, inter Prætermisos 505 b
Cyrus consul templum Deiparæ sacrum Constantinopoli exstruxit 86, 88 a b c d e
Cysolda testis miraculi ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patris 562, 565, 566 a b

D

- Dacianus. Vide Datianus.
Daero mulier maritata testamento S. Remigii Agricolæ presbytero relicta 180 b
Dagaleifus testamento S. Remigii libertate donatus 180 c
Dagaraseva testamento S. Remigii libertate donata 180 f
Dagaredus colonus testamento S. Remigii legatus 179 d
Dagaredus alius testamento S. Remigii libertate donatus 180 a
Dagobertus I Francorum rex 45, 46 ab c d; variis, ut fertur, muneribus ditavit S. Remigii ecclesiam 155 a; filium suum Sigebertum a S. Amando, quem prius in exsilium pepulerat, baptizari fecit, eundemque Sanctum auctoritate sua munivit ad prædicandum in castro Gandensi Evangelium 107 b; hæreditatem paternam cum Chariberto, fratre suo juniore, ex æquo, ut mos erat, non divisit 555 d multisque seqq. pagg.
Dagobertus II Austrasiæ rex 555, 566; a Grimoaldo, majore-domus Austrasiæ, missus fuit in exsilium, ex eoque deinde reversus, dolo Ebroini, ut putatur, occisus 429 multisque seqq. pagg.
Dalphinus Lugdunensis civitatis præfectus 555 b
Damasus II Papa 158 b; non dies triginta, ut vult Hinemarus 186 d e; sed viginti tres tantum sedit 187 a b
Damiens (Joannes) canonicus Secliniensis interfuit translationi reliquiarum S. Piat 53 b
Damme (Petrus van) ecclesiæ cathedralis exemptæ S. Bavonis Gandavi canonicus ac thesaurarius, archivista ac secretarius capituli, notariusque apostolicus varia ex Actis capitularibus ejusdem ecclesiæ ad Gloriam posthumam S. Bavonis spectantia descripsit, propriis Observationibus illustravit, et cum aliis instrumentis a se subinde, ut notario apostolico, subscriptis, ad nos transmitti benignissime curavit 270 usque ad 278
Dandevine (Petrus) gravissime in bello vulneratus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanatus 615 d
Daniel (Nicolaus) gravissimo periculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe cum pluribus aliis ereptus 599 f
Danorum irruptio. Vide Normannorum.
Dasovinda puella testamento S. Remigii libertate donata 180 c
Dathan vivus terra absorptus 548 d
Datianus præses, imperante Diocletiano, crudelitate sua in Christianos famosus 60 b, 62 f, 65 b c
† Datius Mediol. Aep. 502 a d
† Daubeney (Willelmus) familiaris S. Thomæ de Cantilupe 505 d, 545 b c d
† David rex 165 et seqq.
David Aep. Menevensis 585 e f
David abbas de Abercon-vey seu de Mayman; literis patentibus testatus est miraculum ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrum 565, 564 a
David claudus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe recte gradiendi potentiam adeptus 590 a
David Socius S. Remedii, inter Prætermisos 45 e f; item; an S. Germani fuerit discipulus; in Opere nostro locum habere non debet 68 ad 81
David (Willelmus) mutus et contractus, ab utroque hoc malo per patrocinium S. Thomæ de Cantilupe sanatus 585 b, 589 f
Dauveus V. C. subscripsit testamento S. Remigii 127 e, 180 b
Daweus. Vide Dauveus.
Deddo. Vide Diddo.
Degyves, canonicus Regularis S. Augustini congregationis Gallicanæ, notitiam suggessit de S. Leodemiro 515 c d f
† Deicola. Vide † Deicolus.
† Deicolus abbas Lutrensis in Burgundia 152 f, 155 a
Democritus philosophus 230 c
Demosthenes orator 250 d
Deodata mulier surda in translatione S. Remigii auditum adepta 184 a
Deodatus episcopus Comensis 554 d, 555 b c d
Deodatus episcopus Tullensis 408 c
Deodatus

- Deodatus socius S. Remedii. Vide Abram.
- Deolinus sacerdos. Vide Domlinus.
- Derby (Agnes) gravissimo malo per patrocinium S. Thomæ de Cantilupe liberata 592 c d
- † Desiderii episcopi martyris, in Alsatia culti, ossa solemniter translata 420 a
- Desiderius Longobardorum rex a Carolo Magno imperatore victus et captus 501 a b c, 553 d
- † Desiderius Cadurcensis episcopus 445 e
- † Desiderius abbas Casinensis, postea Pontifex, Victor III dictus 494 c
- Desne (Michael) episcopus Tornacensis arcam Secliniensem S. Piatī, multis præsensibus, lustravit; ejus de inventis in hac reliquiis litteræ 52, 53, 54, 57 a b
- Despenser (Agnes le) mulier multis annis contracta, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe subito sanata 599 f
- Detteleye (Agnes de) mulier e gravi morbo contracta, post vultum S. Thomæ de Cantilupe factum, integre sanata 619 f
- Dexter (Flavius) pseudo-historicus 424 d
- Deynte (Robertus) S. Thomæ de Cantilupe ejusque successoris Richardi domesticus, testis sexagesimus in processu pro canonizatione ejusdem S. Thomæ; Sanctum hunc Dominum suum comitatus est ad consilium Lugdunense, ac dein in Italiam; eidem ibi morienti adstitit, jamque defuncti ossa a carnibus separata in Angliam retulit; noctu tertio divinitus monitus vinum, quo articulum digiti prædicti S. Thomæ abluerat, præfatus Richardo, domino suo, ex calculis laboranti potandum dari curavit felici eventu; item testimonium dedit pro facto mirabili meritis S. Thomæ de Cantilupe adhuc viventis adscripto 494 usque ad 555, 548, 622, 629 d
- Dhaniorum familia 282 c
- Diddo Cabillonensis Ep. exactoratus; Ebroino se ministrum præbuit ad vexandum S. Leodegarium, huncque Augustodini obsedit, sede episcopali expulit et in hanc Bobonem, episcopum Valentinum exactoratum, intrusit; in synodo fuit damnatus, dignasque tandem capite mulctatus impietatis suæ penas dedit 572 usque ad 450
- Dido Cabillonensis. Vide Diddo.
- Dido Laudunensis episcopus 255, 256
- Dido Pictaviensis episcopus, S. Leodegarii avunculus; hunc sanctum Nepotem suum educavit, diaconum, etiam ante tempus a sacris canonibus præscriptum, ordinavit, ad archidiaconatum promovit, atque ad tempus abbatiæ S. Marientii præfecit; favit, ut apparet, perfidiæ Grimoaldi, majoris-domus Austrasiæ, qui Dagobertum II, pupillum suum, in Hiberniam contra jus fasque relegavit 541 usque ad 450
- Dikibo. Vide Kikilda.
- Dilbael (Simon) civis Aldenardensis testatus est pro reliquiis S. Bavonis Aldenardæ inventis 272 b
- Dilekrath (R. D. Cosmas) monasterii Prumiensis prior subministravit Henschenio Opusculum ineditum de S. Remigio 95 a
- Diocletianus imperator 45 ad 62 aliisque locis.
- Diogenes Græcorum dux a Saracenis occisus 297 a b
- Dionisi (Joannes Jacobus) canonicus Veronensis 77 c
- Dionisia mulier a sex annis clauda, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe recte gradiendi potentiam adeptæ 592 e
- Dionysia altera testata pro resurrectionis miraculo in filio suo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrato 597 a b
- † Dionysius Areopagita 47 c
- † Dionysius episcopus Parisiensis martyr; S. Piatum ordinavit presbyterum; martyrium passus est sæculo tertio; ejus Remis ecclesia; festum in diœcesi Augustodunensi celebrari præceptum 44 ad 60 et 517 et seqq. et 419
- Dionysius abbas S. Calixti de Chisonio adfuit translationi reliquiarum S. Piatī 55 c
- Doda mulier cæca in S. Remigii translatione visum adeptæ 182 d, 185 a
- † Dodo monachus, inter Prætermisso 44 c
- Dokkelowe (Joannes de) surdus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe auditum adeptus 583 d, 590 c
- † Dominicus fundator Ordinis FF. Prædicatorum 504 b, 490 d, 555 b
- Domitale (Cæcilia) uxor Guilielmi de Cygnon, constabularii castride Coneuwe 566 e f
- Domitianus Coloniensis episcopus 122 c
- Domitianus imperator 50 b
- Domlinus sacerdos monasterii Thoroltensis, a S. Bavone morituro evocatus, ejusque funus curare jussus 254 d e, 253, 240 b c, 248, 249 c
- † Dominus martyr Thessalonicensis, inter Prætermisso 41 d e f
- Dominus alter, tamquam a præcedenti distinctus, a Sirleto in Menologio annuntiatus, inter Prætermisso 45 a b c
- † Donatiani Brugense cathedrale capitulum Gandensi itidem cathedrali capitulo dedit e reliquiis S. Bavonis; item ejusdem S. Donatiani Brugensis cathedralis ecclesia ritu ecclesiastico S. Bavonem olim coluit, hodieque colit 274, 284
- Donatus (Ælius) grammaticus, S. Hieronymi præceptor 241 a b
- Donatus diaconus scripsit Vitam S. Trudonis 457, 460, 461
- Donington (Philippus de) testis octogesimus tertius in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe testimonium dedit pro miraculo ad invocationem ejusdem S. Thomæ patrato 554 d
- Donington (Thomas de) testis octogesimus primus in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe 554, 555 b c d e f
- Donington (Wilhelmus de) avus Thomæ de Donington, testis octogesimi primi in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe 554, 556 a b
- Donington (Wilhelmus de) pater Thomæ de Donington, testis octogesimi primi in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe 554 c d, 555 e f
- Dorcha, seu Dorcas, mulier Christiana a S. Petro, Apostolorum principe, a mortuis resuscitata 178 c
- † Dorotheus martyr 508 d e
- Dorturer (Willelmus le) notarius apostolicus adhibitus ad conscribenda Acta in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe 552 e f, 555 b, 558 d
- Draek (Guilielmus) agricola, pater Joannis, pueri submersi, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe resuscitati, testis septuagesimus quartus in processu pro canonizatione ejusdem Sancti 555 d, 555 a b c d e
- Drake. Vide Draek.
- † Drausio. Vide Drausius.
- † Drausius Suessionensis episcopus 580 a, 595 c f, 454 a b; concessit diploma in favorem monasterii puellaris constructi extra muros Suessionenses 558 a d e
- Drogo episcopus Morinensis interfuit synodo Remensi a S. Leone IX Papa celebratæ 158 b
- Drogo, Campaniæ dux, Pipini Heristalli ex Plectrude filius 476 c, 477 e
- Drogo Carolomanni, majoris-domus Austrasiæ, ac dein monachi, filius 477 f
- Dubraius (Hubertus) monachus S. Joannis Ipris, ac dein Affligemensis præpositus 444 a
- Duc (Henricus) gravissima infirmitate per patrocinium S. Thomæ de Cantilupe liberatus 605 f
- Duc (Joannes) testis miraculi in filio suo Henrico ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrati 604 a
- Ductio testamento S. Remigii libertate donatus 180 c
- Duda Parda matrona Beneventana templum S. Modesto martyri extruxit 511 d, 515 c
- Duduc episcopus Wellensis interfuit synodo Remensi a S. Leone IX Papa celebratæ 158 d e
- Dunaan tyrannus 65 e
- Dunepese (Willelmus) claudus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe recte gradiendi potentiam adeptus 584 a
- Duranda,

Duranda, uxor Turchetelli, viri munifici in Pratel-
lense S. Leodegarii monasterium 416 d

Durantes (Guilielmus) Mimatensis in Occitania epi-
scopus, commissarius apostolicus ad processum
pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe in-
struendum deputatus; ejus sociorumque commis-
sariorum de illo jam instructo ad Clementem V
Pontificem epistola 513 usque ad 558 in diversis
locis.

Duranti. Vide Durantes.

Duyn (Cornelius) 545 f, 450 c, 459 d

Dynby (Thomas) sacerdos sigillum suum apposuit
litteris patentibus de miraculo ad invocationem
S. Thomæ de Cantilupe patrato 564 b c d

E

Edmundus Cornubiæ comes. Vide Edmundus.
Eberhardus archiepiscopus Trevirensis 187 d; inter-
fuit synodo Remensi a S. Leone IX Papa celebratæ
158 c; item adstitit translationi S. Remigii ab
eodem S. Leone IX Papa factæ 188, 189 b c,
195 a

Eberhardus abbas monasterii Morbacensis; ossa
SS. Desiderii et Regenfridi permisit transferri
420 b c, 426 a

Eberhardus abbas monasterii Sangeorgiani in Ty-
rolis 71 d

Eberhardus, Etichonis I et Bereswindæ Alsatiæ
ducum ex Adalberto filio nepos, monasterii Mor-
bacensis fundator 544, 402 sexque seqq.

Eberhardus alius, Etichonis II Alsatiæ ducis ex Al-
berico filio nepos, relicto sæculo, servitio Dei se
mancipavit 478 b c

Eblo. Vide Ebulo.

Eblus. Vide Ebulo.

Ebo archiepiscopus Remensis exauctoratus 107 d,
156 d, 142 a, 178 a, 182 c

Ebolus. Vide Ebulo.

Ebremerdus. Vide Ebroinus.

Ebroinus sub Clothario III et Theodorico itidem III,
Francorum regibus, major-domus Franciæ; pravi
ejus mores; an apostasiæ certo reus exstiterit; in-
terfecit S. Ragnebertum; sede sua pepulit S. Lam-
bertum, Trajectensem episcopum; monasterium
puellare extra muros Suessionenses construxit,
aut certe ad preces uxoris suæ construi, ac dein
intra urbem illam transferri permisit; amicitiam
coluit cum S. Audoenno, aliisque aliquot sanctis
episcopis; mortuo Clothario III, turbas ciet, et a
Childerico II Luxovium relegatur; concordiam,
verosimiliter fictam tantum, cum S. Leodegario
inivit Luxovii; occiso Childerico II, Luxovio egre-
ditur, pergit ad Theodoricum cum Leodegario,
huncque in via comprehendere meditatus, nec voti
factus compos, fuga se subducit; in Theodoricum
regem arma movet et Leudesium ejus majorem-
domus nefarie occidit; Clothario III filium suppo-
suit; mittit, qui Leodegarium Augustoduni ob-
sideant et comprehendant; majoratum-domus
recuperat; sibi adversatos persequitur; S. Leode-
garium durissime tractari jubet; eundem Sanctum
et fratrem ejus Gerinum ad aulam arcessit; hunc
jubet occidi; illum vero dirissime torquet et ad
longiores cruciatus Waningo tradit in custodiam;
synodum celebrari curat, in eaque Waimirum et
nonnullos alios damnari; vocat ad eandem S. Leo-
degarium, falsoque accusatum et exauctoratum
Chroberto tradit in custodiam; eundem Sanctum
jubet occidi et in loco incognito sepeliri; Martinum
ducem contra fidem datam occidit; in miracula,
quæ ad tumulum S. Leodegarii fieri audiebat, in-
quiri jubet; horum fumam impedire nititur, inte-
rimque occiditur; fabula de Ebroino conficta 553
usque ad 478 in multis locis.

Ebruinus. Vide Ebroinus.

Ebulo episcopus Lemovicensis et monasterii S. Ma-
xentii abbas corpora SS. Maxentii et Leodegarii
transtulit 414 a b c; item Pictaviensem S. Hilarii
Octobris Tomus I.

abbatiam in² canonicorum collegium mutavit 595 d
Ebulus comes 415 c e

Ebulus episcopus. Vide Ebulo.

Ebylton (Juliana de) testimonium dedit pro miraculo
ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrato
618 c

Ediehin. Vide Eticho.

Editha a quatuor annis contracta, patrocinio S. Tho-
mæ de Cantilupe sanata 584 d, 594 a

Editha altera a biennio et amplius contracta, ad
tumulum S. Thomæ de Cantilupe sanitatem adepta
651 c d

Editha, mater Joannis, pueri submersi, ad invoca-
tionem S. Thomæ de Cantilupe resuscitati 553.
554, 555 b c d e f

Editha mulier clauda, patrocinio S. Thomæ de Can-
tilupe recte gradiendi potentiam adepta 590 a

Editha mulier phrenetica in ecclesia Herefordiensi
ope S. Thomæ de Cantilupe sanæ menti restituta
526 e f, 527 a, 568, 569, 571 a b c, 622 b c d

Editha mulier sub juramento testata miraculum in
filia sua ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe
patratum 581 b c

† Edmundus Anglorum Orientalium rex et martyr
624 d e

† Edmundus archiepiscopus Cantuariensis 504 e f

Edmundus, Cornubiæ comes, Richardi Romanorum
seu Germaniæ regis electi secundo genitus filius
545 f, 595 b c d e; erexit oratorium in loco na-
tali S. Thomæ de Cantilupe 494 d, 495 a, 542 b;
magnum in Walliam contra Resum Angliæ hostem
duxit exercitum 595 a

Edmundus, frater Eduardi I, alias IV, Angliæ
regis, invisit tumulum S. Thomæ de Cantilupe
528 b

Edoardus. Vide Eduardus.

Edoveisa testamento S. Remigii S. Lupo legata 180 b

Eduardus I, qui ab aliis IV aut etiam III vocatur,
Angliæ rex, Henrici III filius ac successor; in
bello Lewensi, a rebellibus Angliæ baronibus
moto, victus fuit et captus; filiam suam Joannam
in uxorem dedit Gilberto Glocestriæ comiti; invisit
tumulum S. Thomæ de Cantilupe; litteras dedit
ad Clementem V Papam pro canonizatione
ejusdem S. Thomæ de Cantilupe impetranda
109 e, 494 usque ad 601 in diversis locis.

Eduardus III Angliæ rex 496 b, 540 a

Edwardus. Vide Eduardus.

Eersel (Gorardus Gerardus van) archidiaconus et
canonicus capituli S. Bavonis Gandavi 277 a b e f

Egidius princeps. Vide Egidius.

Egilbertus S. Henrici imperatoris cancellarius, sub-
scriptus diplomati in favorem monasterii S. Ba-
vonis concessio 262 c

Eginhardus monasterii S. Bavonis Gandavi abbas
221 b c; Gandense S. Bavonis monasterium
restauravit, reliquiis ditavit, privilegiaque ei a
Carolo Magno concessa confirmari impetravit a
Ludovico Pio; scripsit Vitam Caroli Magni impe-
ratoris; item Historiam translationis SS. Marcel-
lini et Petri 252, 255, 254, 501 b

Eginhartus abbas. Vide Eginhardus.

Egmundis (Stephanus de) monasterii S. Bavonis
Gandavi abbas, diversorum Sanctorum reliquias
transtulit, postque fuit exauctoratus 267 e

Egueblank Ep. Herefordiensis. Vide Aquablanca.

Eilolphus, pater S. Bavonis 209, 210, 242 c, 244 b

Einhardus abbas. Vide Eginhardus.

Ekintone. Vide Ekynton.

Ekynton (Petrus de) capellanus, testis unius et alte-
rius miraculi ope S. Thomæ de Cantilupe patrati
577 a b c d

† Elafius Ep. Vide † Elaphius.

Elanus, Attoli filius 125 e f

† Elaphius Catalaunensium episcopus, frater S. Leo-
demiri 514 septemque seqq.

† Elasius Ep. Vide † Elaphius.

Eldeburg (Mathildis de) testata pro resuscitationis
miraculo, in filia sua submersa ope S. Thomæ de
Cantilupe patrato 577, 578, 579 b c

83 † Eleazarus

- † Eleazarus *pro lege Judæorum occisus, inter Prætermissos* 42 d
- Elehangre (*Petronilla de*) *veneno, quod hauserat, per patrociniū S. Thomæ de Cantilupe liberata* 586 d e f
- Eleonora *Hugonis Magni, Veromanduorum comitis, neptis, Bellimontii comitissa, pie munifica* 200 c d
- Eleonora *puella submersa, patrociniū S. Thomæ de Cantilupe resuscitata* 588 a b, 620 e f
- † Eleutherii *martyris Parisiensis festum cum festo SS. Dionysii et Rustici Augustoduni celebrandum* 419 c
- † Eleutherius *episcopus martyr 15 Decembris a Græcis, et 18 Aprilis a Latinis cultus* 508 a
- † Eleutherius *martyr, episcopus Tornacensis* 49, 50, 60 e
- † Eleutherius *martyr in Bithynia, 4 Augusti a Græcis cultus* 508 b c
- Elianus *rebellis in Actis S. Pii memoratus* 50 a, 57 d, 59 c
- Elias *monachorum S. Bavonis extorrium abbas* 254 e f, 255, 256
- † Elias *propheta* 157, 158, 178 b
- † Eligius *Noviomensis et Tornacensis episcopus; invenit corpus S. Pii, illudque mausoleo honoravit; item invenit corpus S. Quintini, hujusque et multorum aliorum Sanctorum sepulcra magnifice ornavit; corpus S. Bavonis elevasse traditur* 45 ad 55 aliisque locis
- Elimas *magus* 178 a
- Elisabeth de S. Bavone, *uxor Henrici de Voirde* 282 b
- Elisabetha, *uxor Gerardi Vilani a Gandavo* 276 e
- † Eliseus *propheta* 170 e f, 178 d, 245 b
- Emeltrudis, *Eberhardi, monasterii Morbacensis conditoris uxor* 544 b, 402 c, 406 a
- Emilius, *pater S. Remigii. Vide Æmilium.*
- Emma *mater pueri ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe a mortuis resuscitati* 580 c, 621 d
- Emma *mulier contracta, ad tumultum S. Thomæ de Cantilupe sanata* 585 b, 589 a
- † Emmeramius *episcopus martyr* 79 e, 541 e, 429 a b c
- Emmota *mulier gravi infirmitate a S. Thoma de Cantilupe apparente liberata, hocque miraculum atque insuper aliud juramento testata* 612 f, 615 a b
- Emonius *episcopus* 557 d
- † Engelbertus *archiepiscopus Coloniensis* 485 d e
- Engien (*R. D. Hugo d'*) *abbas Einamensis consensit in donationem reliquiarum S. Bavonis ecclesiæ cathedrali Gandensi factam* 272 b, 273 d, 274 c
- Enias *vinitor testamento S. Remigii libertate donatus* 180 d
- Enkericus *abbas. Vide Hericus.*
- Enoch *confessoris titulo apud Ferrarium honoratus, inter Prætermissos* 505 c
- Enolich 505 d e f
- † Eobanus *episcopus martyr, inter Prætermissos* 41 b
- † Eparchius 414 a
- Epiphanius *abbas basilica S. Remigii exactoratus* 155 c d
- Erasmus a *Gandensi S. Bavonis capitulo deputatus* 270 d e
- Erchanwaldus *major-domus. Vide Erchinoaldus.*
- Erchembaldus *abbas Floriacensis* 187 d e f
- Erchinoaldus *major-domus Franciæ* 548 b, 556 c, 570 c d
- Erchonoaldus *major-domus. Vide Erchinoaldus.*
- Ercus *S. Patricii discipulus, inter Prætermissos* 503 d e
- Erdudenel *mulier duplici gravi malo per patrociniū S. Thomæ de Cantilupe liberata* 584 b c d, 591 a
- Eremboldus *monasterii S. Bavonis Gandavi abbas; Pancratii, Barbaræ aliorumque Sanctorum reliquias Roma Gandavum detulit; anno 1005 fructuram Occidentalem cœnobii Gandensis inchoavit, eodemque anno possessiones et privilegia monasterii Bavoniani a S. Henrico imperatore confirmari obtinuit; anno 1007 corpora SS. Livini et Brixii ex Holthem Gandavum transtulit; anno 1010 publice ac solemniter corpus S. Bavonis populo spectandum exhibuit, illudque in novam lipsanothecam transposuit; anno 1011 S. Macarium hospitem excepit, anno sequenti mortuum sepelivit et ejus miracula conscribi curavit* 251 d, 252 d e f et 265 usque ad 266
- Erluidis. *Vide Erluindis.*
- Erluindis *mulier in translatione S. Remigii ex quinquennali languore subito sanata* 156 d, 185, 184
- Erluinus *Cameracensis episcopus* 263 a
- Ermanaricus *rex. Vide Ermenricus.*
- Ermenana *abbatissa Cadurcensis* 541 c, 445 d e f; *Vitam S. Leodegarii litteris consignari petiit, et miracula in ejusdem translatione facta* 540, 441 f
- Ermenarius *S. Symphoriani abbas, ac dein proximus S. Leodegarii in episcopatum Augustodunensem successor; pro S. Leodegario intercessit, ejusque dire vulnerati vulnera curavit; item ejusdem sancti martyris corpus ecclesiæ suæ vindicare nisus est, Vitamque curavit describi* 542 usque ad 445 in pluribus locis.
- Ermenfredus *Ægæ majoris-domus gener, occiso Ænolfo comite, in Remensi S. Remigii basilica asylum adeptus* 152 e f
- Ermenfredus *Francus, occiso Ebroino, in Austriam ad Pipinum Heristallium confugit* 591, 444 a
- Ermenfridus *Francus. Vide Ermenfredus.*
- Ermenricus *Gothorum rex* 242 d, 244 b c, 284 e
- Erminarius *S. Symphoriani abbas. Vide Ermenarius.*
- † Erminus *Laubacensis episcopus* 295 b
- Ernoldus *notarius* 516 a
- Erum (*David*) *luscus et claudus patrociniū S. Thomæ de Cantilupe curatus* 585 d, 595 c
- Erwaldus *presbyter. Vide Annalis.*
- † Esdras *pontifex propheta* 149, 450 a b
- Espagnol (*Joannes l'*) *magnus Prior S. Remigii Remensis scripsit Historiam S. Walburgis* 517 b e
- Essch (*Agnes de*) *mulier a quinque annis contracta, patrociniū S. Thomæ de Cantilupe gradiendi potentiam adeptæ* 584 a, 592 d
- Estampes (*Joannes d'*) *episcopus Nivernensis* 188 a, 195 b
- Estampes (*Leonorius d'*) *Aep. Remensis. Vide Valence.*
- Esthale (*Thomas*) *clericus sigillum suum apposuit litteris patentibus de miraculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrato* 565, 564 a b c
- Estiennot (*Claudius*) *Ordinis S. Benedicti* 417 e
- Eston (*Willelmus de*) *testis decimus in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe* 555 a; *testimonium dedit pro miraculo ad invocationem ejusdem S. Thomæ patrato* 624 a
- † Ethelbertus, *Orientalium Anglorum rex, cultus ut martyr* 491 b, 590 a, 591 b; *patronus est ecclesiæ Herefordiensis* 550 e f, 551 a b; *cum S. Thoma de Cantilupe apparuit viro a latronibus graviter vulnerato* 607 a
- † Ethelbertus, *Cantiorum et Anglo-Saxonum rex, cultus ut confessor* 607 f
- † Etheldreda *regina virgo, Elyensis in Anglia abbatissa* 585 b, 611 d, *hæc vel S. Etheldrida, seu Etheldritha virgo reclusa in Croylandensi Angliæ monasterio, apparuit viro cæco, eumque sanationis causa misit ad tumultum S. Thomæ de Cantilupe* 585 f, 609 a b, 611 e
- † Etheldritha seu Etheldrida *virgo reclusa in Croylandensi Angliæ monasterio; hæc vel S. Etheldreda regina virgo, Elyensis in Anglia abbatissa, viro cæco apparuit, eumque sanationis causa misit ad tumultum S. Thomæ de Cantilupe* 585 e, 609 c d, 611 f
- Etheria *abbatissa. Vide Itheria.*
- Etho *abbas Divit-augiensis, ac dein Argentoratensis episcopus* 405, 404, 403
- Eticho I *Alsatiæ dux* 545, 544, 545, 556, 565 e, 402 c, 407 a b c d e
- Eticho II *Alsatiæ dux, Etichonis I et Bereswinde Alsatiæ*

Alsatix ducum filius 545, 544, 556 b c
Eticho pater juxta Lazium Henrici comitis de Al-
torf 79 e
Eto abbas. Vide Etho.
Eton (Joannes de) testis juratus unius et alterius
miraculiope S. Thomæ de Cantilupe patrati 574 c,
 575 b
Eva mulier contracta, ad tumultum S. Thomæ de
Cantilupe sanata 585 b, 589 a
Eva mulier fractæ tibix malo ad tumultum S. Thomæ
de Cantilupe liberata 592 b c
Eva mulier partui vicina, fluxu ventris ad invocatio-
nem S. Thomæ de Cantilupe subito liberata 609 a
Eva prima generis humani parens 249 f
 † *Eubertus episcopus martyr* 50 a
 † *Eucherius Aurelianensis episcopus* 149 c, 150 d,
 211 b
 † *Eucherius Lugdunensis episcopus* 485 d
 † *Eucherius Trajectensis episcopus* 122 c
Eudo, filius natu minor Alani Zouchæi de Ashbye
 495 d
Everelinus anachoreta. Vide Everelmus.
Everelmus anachoreta, inter Prætermisos 504 f,
 505 a b
 † *Evergisus Coloniensis episcopus* 122 b
Everlinus Blandiniensis abbas 265 e
Evesham (Hugo Atratus ab) S. R. E. Cardinalis
adstitit funeri S. Thomæ de Cantilupe 524, 548 d
Evesham (Radulphus de) capellanus Herefordiensis
sub juramento testatus est pro pluribus miraculis
ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratis
 576 c d
Eufrasia Attoli filia 126 a
 † *Eugenia, Etichonis I et Bereswindæ Alsatix duc-*
um ex Adalberto filio neptis 544 e
Eugenius II Papa partem corporis S. Sebastiani in
Gallias transferri permisit 198 f
Eugenius III Papa ex Ordine Cisterciensi 292 f; *de-*
dicavit basilicam Trevirensis S. Matthiæ Apo-
stoli 145 b c
 † *Eugenius episcopus* 298 c d, 502 b c d e f
Evin dux Tridentinus 79 e f
 † *Eulalia virgo martyr Lusitana, seu Emeritensis,*
quæ civitas olim erat Lusitanix metropolis 598 e;
ejus reliquiæ a Childeberto Francorum rege expe-
titæ 518 d e, 520 a b c e
Eulodius V. C. testamento S. Remigii subscriptus
 127 b, 180 e
Eulogius episcopus subscriptus prolixiori S. Remigii
testamento 128 b
Eulogius vir potens, a quo S. Remigius magno pretio
sedî Remensi comparavit villam Sparnacum, quam
in compensationem officii, quod eidem Eulogio
præstiterat, noluerat ab eo gratuito accipere 155 f,
 150 a, 167 e
Eumerius presbyter 114 a b
Eunochius monachus, pro discipulo S. Columbani a
Ferrario obtrusus, inter Prætermisos 505 d e
Eunochus monachus. Vide Eunochius.
 † *Eusebius Papa, inter Prætermisos* 504 b; *item*
 506 b e f, 507 d
 † *Eusebius Comensis episcopus* 554 c
Eusebius episcopus Andegavensis interfuit synodo
Remensi a S. Leone IX Papa celebrato 158 f.
Vide etiam Bruno Ep. Andegav.
Eusebius V. C. testamento S. Remigii subscriptus
 127 a, 180 f
 † *Eustasius abbas Luxoviensis* 566 b c
 † *Eutichius Comensis episcopus* 554 e
Euto abbas. Vide Etho.
Eutropius subscripsit testamento S. Remigii 127 e
Ewelme (Nicolaus de) cancellarius universitatis
Oxonensis 496 d
 † *Exuperius martyr Thebæus* 58 c
Eynardus abbas. Vide Eginhardus.
Eynkericus abbas. Vide Hericus.
Eynon (Wendliana) patrocínio S. Thomæ de Canti-
lupe loquelam amissam iterato adepti 586, 591 d,
 592 c
Ezechias rex 178 e

F

† *Fabiani reliquiæ* 523, 550, 551, 554 a
Fabri (Agnes) infans a matre oppressa, per patro-
cínio S. Thomæ de Cantilupe resuscitata 578 a b
Fabri (Margarita) mulier biennio contracta ad tumu-
lum S. Thomæ de Cantilupe gressu donata 611 c d
Fabri (Willelmus) pater infantis a matre oppressæ,
per patrocínio S. Thomæ de Cantilupe resusci-
tatæ 578, 579 b
 † *Falco Trajectensis episcopus* 122, 125 c d, 151 c d
Farnesius (Alexander) S. R. E. Cardinalis, Sedis
Apostolicæ a Latere legatus, collegium canonico-
rum sæcularium S. Bavonis e loco antiquo mona-
sterii Bavoniani ad parochialem S. Joannis Ba-
pistæ ecclesiam transtulit 268, 269 a
 † *Faro episcopus Meldensis* 566 f
Fastradus advocatus. Vide Fastrardus.
Fastrardus advocatus interfuit translationi S. Ba-
vonis ab Ereboldo abbate factæ 265 e f, 264 d
Faysant (Juliana) clauda, patrocínio S. Thomæ ac
Cantilupe sanata 584 a b
Februarius Herdensis episcopus, concilio Herdensi
subscripsit 490 c
Fedamia, Melani uxor, testamento S. Remigii pre-
sbyteris Remensibus legata 129 c d, 180 a
Federicus Borromæus archiepiscopus Mediolanensis
 299 c d e
Federicus, ducis Albani filius, Harlemum fame sub-
egit 280 a b c
Felicia puella submersa, per patrocínio S. Thomæ
de Cantilupe resuscitata 580 c d e f
 † *Felicitatis septem filii martyres* 595 f
Felix consul 66 d
Felix episcopus Catalaunensis, S. Leodemiri succes-
sor 516 e f, 517 a
 † *Felix episcopus Comensis* 554 d f, 555 a
Felix episcopus Messanensis 451 e
 † *Felix martyr* 85 c
Felix alter, ut martyr annuntiatus in Mrl. Bri-
xiensi, inter Prætermisos 45 d
Fercintus civis Remensis 157 c
 † *Ferreolus martyr Vesontionensis* 598 d
Ferreolus, proximus S. Leodegarii in episcopatu
Augustodunensi decessor 450 e f
 † *Ferrutio martyr Vesontionensis* 598 c d
Festa (Guilielmus de.) Vide Guilielmus archidia-
conus.
Fflor (Alanus) hydropicus, patrocínio S. Thomæ de
Cantilupe sanatus 605 d
Fidharlius, inter Prætermisos 42 e f
 † *Filibertus abbas* 592 a
Filioldus monasterii S. Bavonis monachus, missus
ad curandam SS. Landoaldi ac Sociorum transla-
tionem 262 a
Firmian (Claudia de) baronissa. Vide Claudia.
Firmian (Georgius de) liber baro. Vide Georgius.
Firmian (Guilielmus Franciscus de) liber baro. Vide
Guilielmus Franciscus.
 † *Flaccus Albinus. Vide † Alcuinus abbas.*
Flaming notarius Joannis Chevroti Tornacensis epi-
scopi 55 c
Flaminius senator. Vide Cornelius.
Flandre (Joannes de) canonicus adstitit visitationi
lipsanthece Secliniensis S. Piati 55 f
Flanndrith, seu Flandritha, mulier contracta, pa-
trócínio S. Thomæ de Cantilupe sanitatem adepti
 584 a, 589 e f
Flavarasena filiola parvula testamento S. Remigii
libera constituta 129 a, 180 e
 † *Flaviæ virginis martyris translatio, inter Præter-*
missos 45 e
 † *Flavianus II Comensis episcopus* 554 b, 555 b
Flavianus testamento S. Remigii ecclesiæ Remensi
legatus 180 f
Flavius S. Remigii Remensis episcopi post Romanum
successor; subscripsit concilio Arvernensi 96 e,
 97 b c d, 155 a b
Fliscus (Ottobonus) S. R. E. Cardinalis, Clemen-
 tis

- tis IV Papæ legatus, sacris interdixit Waltherum, Wigorniensem episcopum* 494 d
 Fliut (*Simon*) *testis juratus miraculi ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrati* 563 a b c
 Flodoardus *historicus. Vide Frodoardus.*
 Flobertus *monasterii Gandensis, post a S. Bavone nuncupati, abbas; epitaphium S. Bavoni componi petiit a S. Livino, ab eoque de eodem S. Bavone accepit epistolam* 210 usque ad 230
 Florebertus *abbas. Vide Florbertus.*
 Florentia *mulier Londinensis contracta, ad tumultum S. Thomæ de Cantilupe gradiendi facultatem consecuta* 615 a b
 Florentia (*Renarius de*) *procurator. Vide Renarius.*
 † Florentius *Argentiniensis episcopus* 406 f
 Florentius *pro Vulfado, archiepiscopo Bituricensi, ut suspicio est, acceptus* 506 c
 Floribertus *abbas. Vide Florbertus.*
 Flotgildis *puella ex utroque genu clauda, patrocinio S. Remigii sanata* 185, 184 a b
 Fogler (*Joannes*) *canonicus ecclesiæ Tridentinæ adfuit donationi reliquiarum S. Remedii monasterio Sangeorgiano factæ* 72 e
 Folbertus *adolescens paralyticus in translatione S. Bavonis, ab Eremboldo abbate facta, sanitatem consecutus* 264 a
 Folbertus *abbas. Vide Fulbertus.*
 Folcardus *monasterii Blandiniensis abbas* 263 a b c; *interfuit translationi reliquiarum SS. Bavonis et Pharaildis a Radbodo episcopo factæ* 260 b
 Folco *abbas Corbeiensis interfuit synodo Remensi a S. Leone IX Papa celebratæ* 158 f
 Folco *archiepiscopus Remensis; corpus S. Remigii inter varia miracula Orbaco Remos reduxit; muros civitatis Remensis restituit; Hinemaro in sedem Remensem proxime successit* 95 d, 129 usque ad 184
 Fontaninus (*Justus*) *archiepiscopus Ancyranus egit de Columba vel Coluba virgine in monte Osopo sepulta* 83, 84 a b c; *item typis vulgavit bullam canonizationis S. Thomæ de Cantilupe* 558 a b
 Forde (*Emma de la*) *testimonium dedit pro resurrectionis miraculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrato* 615 a
 Foreste (*Mathilda de*) *vicina Joannis de Eton, qui fuit testis in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe* 573 d e
 Forsenet (*Dionysia*) *mulier clauda, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe recte gradiendi potentiam adepta* 584 e f
 † Fortunatus *martyr* 85 d
 † Fortunatus (*Venantius Honorius Clementianus*) *episcopus Pictaviensis scriptis Poematis, Vitisque Sanctorum clarus; concinnavit breve Compendium Vitæ S. Remigii; item scripsit Vitam S. Germani, Parisiensis episcopi; magni eum fecit S. Gregorius, Turonensis episcopus* 90 b c, 91, 95 d, 147 d e, 546 a b
 Fortunius *abbas monasterii S. Salvatoris Lege-rens* 201 e f
 Foulere (*Joannes le*) *lethaliter vulneratus, post votum ab amicis S. Thomæ de Cantilupe factum subito sanatus* 615 b
 Foy (*Richardus de*) *testatus est pro miraculo ad tumultum S. Thomæ de Cantilupe patrato* 577 c
 Franceys (*Walterus*) *testatus est pro miraculo ad tumultum S. Thomæ de Cantilupe patrato* 577 d
 Francisci (*Willelmus*) *loquela, quam, præcisa ei a latronibus lingua, amiserat, a S. Thoma de Cantilupe apparente donatus* 621 a b c
 † Franciscus *Assisias* 515 e f
 Frangerus *prætor Gandensis corpus S. Bavonis metu Normannorum Audomaropolim transtulit* 234 e
 Frangerus *profectæ admodum ætatis senex* 212 a b
 Frangipani (*Latinus*) *S. R. E. Cardinalis adstitit funeri S. Thomæ de Cantilupe* 548 b
 † Fraternus *episcopus Autissiodorensis* 206 a
 Fratres *duodecim a Saracenis occisi in Palæstina, inter Prætermisos* 45 d
 Fraunceps (*Margarita*) 538 a b
 Fredegarius *Scholasticus, sæculi vii scriptor* 89 e f
 Fremundus *conditor, ut fertur, abbatiæ S. Fremerii* 63 d e
 Frenes (*Alicia de*) *a collo torto per patrocinium S. Thomæ de Cantilupe sanata* 585 b c. *Vide etiam Alicia mulier gravissimo torti colli malo liberata.*
 Frensche (*Thomas le*) *testis 85 in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe testimonium dedit pro miraculo resurrectionis ad invocationem ejusdem S. Thomæ patrato* 533 a
 Frere (*Willelmus*) *contractus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanatus* 624 a b
 Friaredus *a S. Remigio pecunia mutua adjutus, ut videtur ex ejusdem S. Remigii testamento; memoratur etiam in eodem testamento aliquis Friaredus tribunus* 180, 182 a b
 Fridenfels (*Amandus*) *Ordinis Præmonstratensis Vitam S. Remedii typis vulgavit* 77
 Frigeridus (*Renatus Profuturus*) 134 d
 Frodoardus *historicus* 128, 152 d e; *descripsit tres translationes S. Remigii* 153, 184 d e
 Froila *rex* 202 a b
 † Froilanus *episcopus Legionensis in Hispania, inter Prætermisos* 45 e f
 Froilanus *rex. Vide Froila.*
 Frollandus *I Silvanectensis episcopus* 187 a b; *interfuit synodo Remensi a S. Leone IX Papa celebratæ* 158 c e f
 † Fronto *Ep. Vide † Frontus.*
 † Frontus *episcopus Petracoricensis, inter Prætermisos* 44 d; *ecclesia ei dedicata* 417 b
 † Fructuosus *episcopus Bracarensis, regulæ monachorum concinnator* 585 c
 Frumentius *Ordinis Prædicatorum, inter Prætermisos* 504 f
 Frunimius *testamento S. Remigii libertate donatus* 180 e
 Fucoaldus *vir illustris in Fragmento Vitæ S. Lambertii episcopi memoratus* 537 d
 † Fulbertus *Carnotensis episcopus; scripsit hymnum de S. Piato* 43 et undecim seqq. pagg.
 Fulbertus *abbas monasterii S. Bavonis Gandavi; corpus S. Bavonis secundo transferri, publiceque exhiberi curavit* 263
 Fulco *archiepiscopus Remensis. Vide Folco.*
 Fulco *episcopus Londonensis* 495 e f
 Fulco *presbyter, administrator episcopatus Remensis ante Hinemari ad sedem illam promotionem* 176, 178 a b
 † Fuscianus *martyr* 46 e

G

- Gabra-Christus, *inter Prætermisos* 42 a b
 † Gabriel *archangelus, nativitatis S. Joannis Baptistæ nuntius* 170 f
 Gafre (*Margeria seu potius Margarita*) *domina paræciæ Maurdin aut Waurdin* 532 b
 Gaidoaldus *dux Tridentinus* 79 a b c
 Gaint (*Willelmus*) *a tribus annis et amplius manu contracta laborans, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe sanatus* 585 f, 589 b c
 Galfridus *puer, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe a mortuis resuscitatus* 559, 560 b c d e f
 † Gallus *abbas* 545 e f
 † Gallus *Claromonte Arvernorum episcopus, civitatem suam a peste inguinaria servavit immunem* 155 e
 Galsvintha, *Chilperici Suessionensis regis uxor, ex Ariana hæresi ad fidem Catholicam conversa* 106 a b
 Gandavo (*Gerardus Vilanus a*) *Gandensem S. Bavonis ecclesiam restauravit* 276 a
 Gandavo (*Simon de*) *archidiaconus Oxoniensis* 605 d
 Gannt, aut forte Gaunt (*Gilbertus de*) *vir illustris* 604 d
 Ganntorum *illustris familia* 604 e
 Ganvy (*Stephanus de*) *coronator regni Angliæ, id est,*

- est, *judeus in certis causis ad coronam Angliæ spectantibus* 564 a
- Garnier (*Petrus Ernestus*) *abbatix Einamensis præpositus* 275 f, 274 e
- Garroti *præcentor*. Vide Harrothi.
- Gaspar *abbas Sangeorgianus* 75 a
- Gaufredus *Prior Vosiensis* 425 a b
- Gaugy (*Thomas*) *claudus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe liberum gressum adeptus* 615 d e
- Gauntorum *illustris familia*. Vide Gannthorum.
- Gauville (*Robertus II de*) *abbas Lyrensis* 515 a
- † Gauzlinus *episcopus Tullensis* 409 e
- Geba *abbas Divit-augiensis* 404 f
- Gebergis *puerpera ex comestione panis, quem B. Goddefridus Villariensis benedixerat, difficili partu liberata* 486 d e
- Gebuinus *episcopus*. Vide Gibuinus.
- † Gelasius I *Papa condidit liturgiam dictam Gelasianam* 400 e
- † Genebaudus *primus Laudunensium episcopus a S. Remigio ordinatus* 120, 125 e f; *cum uxore quondam sua graviter lapsus sede sua ejicitur, eique post severam, qua animæ suæ maculas eluit, peractam pœnitentiam restituitur* 94 d e; *prolixiori, quod S. Remigii nomine circumfertur, testamento reperitur subscriptus* 128 b
- † Genesius *archiepiscopus Lugdunensis* 455 f, 454 b c d; *obstitit pravis Ebroini in S. Leodegarii consiliis* 569 d e; *memoratur aliquis Genesius metropolita in diplomate Theodorici de Chramlino episcopo Ebreduensi exauctorato* 582 d e
- Genevilli *inter illustres Hiberniæ familias a Camdeno repositi* 601 c
- † Genovefa *virgo* 128 e f, 151 a b; *ejus sepulcrum a S. Eligio magnifice ornatum* 45 a d
- Gentil (*Le*) *ecclesiæ Remensis vicedominus litteras capituli sui de restituendo S. Remigii cultu comitiis Parisiensibus obtulit* 145 c
- Genville (*Galfridus de*) 600 a
- Georgius *liber baro de Firmicn* 57 f
- † Georgius *martyr* 74 e, 549, 551 a b; *ejus festum Augustoduni celebrari præceptum* 418 b c
- Geraldus *abbas Villariensis* 485 e
- Gerardus *canonicus Gamachiensis caput S. Piat Secliniensibus restituit* 56 d
- † Gerardus *Cellensis, Bavoniani aliorumque monasteriorum abbas; cum Transmaro episcopo auctor fuit restaurandi monasterii S. Bavonis, eoque deinde hujus Sancti et S. Pharaïdis corpora retulit ex ecclesia novi castri Gandensis, quo ea prius Lauduno detulerat; corpus S. Bavonis publice spectandum exhibuit; partem reliquiarum SS. Bavonis et Pharaïdis Arnulpho Magno, Flandriæ comiti, concessit; in monasterium Bavonianum, quod etiam auxerat, strictiorem disciplinam invenit; erexit monasterium Broniense, eoque dicti S. Bavonis, aliorumque Sanctorum reliquias Gandavo detulit* 207 usque ad 286 in diversis locis
- Gerardus *episcopus Herefordiensis in Anglia* 490 d
- Gerbaldus *subscriptus diplomati Theodorici Calensis in favorem monasterii Morbacensis* 405 b
- Gerberga *abbatissa* 207 a
- Gerberga *regina* 152 f
- Gerbertus *abbas*. Vide Girbertus.
- Gerbertus *paralyticus in translatione S. Remigii sanitati restitutus* 184 c d
- Gerdebrigge (*Ricardus de*) 516 d e
- † Gereonis *altaris dedicatio, inter Prætermissos* 45 f
- † Gericus *dux, inter Prætermissos* 504 e
- † Gericus *episcopus Metensis in Florario nostro Ms. per Gericum ducem forte designatus* 504 c
- † Gericus *episcopus Senonensis in Florario nostro Ms. per Gericum ducem forte designatus* 504 f
- † Germanus *episcopus Autissiodorensis; ejus translatio, inter Prætermissos* 42 c d; *S. Audoenus sepulcris a S. Eligio magnifice ornatis accenset sepulcrum alicujus S. Germani* 45 d, 49 a, 68 b d
- † Germanus *episcopus Capuanus S. Hormisdæ Papæ ad Justinum imperatorem legatus; ejus anima* Octobris Tomus I.
- in calum ferri visa* 117 b, 169 d, 170 c d
- † Germanus *episcopus Parisiensis* 90 a, 545, 546, 547 b c d e f
- Gernun (*Rogerus*) *febris per patrocinium S. Thomæ de Cantilupe liberatus* 586 a b
- † Gerthrudis *virgo*. Vide † Gertrudis.
- † Gertrudis *virgo abbatissa Nivelensis, B. Pipini Landensis filia; S. Bavonem sibi apparentem habuit in ipsa obitus ejus hora* 208 usque ad 248
- Gervasius, *archiepiscopus Remensis, Remensem S. Dionysii basilicam in abbatiam erexit* 195 c
- Gervasius *Martyrologio Hispanico inscriptus, inter Prætermissos* 41 d e f
- Gervasius *coquus, pater pueri submersi, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe resuscitati* 565, 564 a, 566 b c d
- Gervasius, *pater puellæ, per patrocinium S. Thomæ de Cantilupe a mortuis resuscitatæ* 580 b, 619 f, 620 a
- † Gerulphus *martyr* 265 c d
- Gibehardus *in serie abbatum Remensium S. Remigii quarto loco a Galliæ Christianæ auctæ scriptoribus repositus* 155 a
- Gibericus *servus testamento S. Remigii Agricolæ presbytero legatus* 180 d
- † Gibrianus *presbyter S. Remigii, ut creditur, discipulus* 125 b e
- Gibuinus *episcopus Laudunensis ignominiosa morte e vivis sublatus* 195, 194 c d
- Giffard (*Osbertus*) *testimonium dedit pro miraculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrato* 621 d
- Giffon (*Joannes de*) Vide Giffyn.
- Giffyn (*Joannes de*) *testis juratus miraculi ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrati* 565, 564, 567 b
- Gilberti (*Margarita*) *testata resuscitationis miraculum ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratum* 599 e
- Gilbertus *armiger gravissimo lateris dolore per S. Thomam de Cantilupe liberatus* 594 f
- Gilbertus *capellanus, testis miraculi ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrati* 565 d e f
- Gilbertus *chirurgus* 626 e
- Gilbertus *comes Glocestriæ*. Vide Clare.
- Gilbertus *procurator capituli Herefordiensis, tetis* 181 *in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe; testatus est pro pluribus miraculis ad invocationem ejusdem S. Thomæ patratis; ob publicam unius ex istis, quod ipsemet viderat, annuntiationem ab officio per officialem archiepiscopi Cantuariensis fuit suspensus; ab hac tamen suspensione post fuit absolutus* 526, 527, 567 et multis seqq.
- Gilbertus *vasi aquæ diu immersus*. Vide Chibbertus.
- Gilbertus *verrucis et furore mentis per merita S. Thomæ de Cantilupe liberatus* 557 a
- Gilla, *Caroli Magni filia*. Vide Gisela.
- Gilla *sanctimonialis*. Vide Gisla.
- Girbertus *abbas quintus monasterii Ebroliensis in Alvernia* 417 f
- Girvinus *abbas S. Richarii interfuit synodo Remensi a S. Leone IX Papa celebratæ* 158 a
- Gisela, *Caroli Magni filia, a B. Thoma, Mediolanensi archiepiscopo, baptizata; perperam a nonnullis vocatur filia Pipini* 298 tresque seqq.
- Giselbertus *abbas, inter Prætermissos* 42 d
- Gisla, *Caroli Magni filia*. Vide Gisela.
- Gisla *sanctimonialis; fundavit prope Bruxellas domum de Bunebeke aut Pennebeke, postea dictam abbatiam de Camera* 484 et quinque seqq.
- † Gislenus 295, 294 b c d e f
- Gisola, *Caroli Magni filia*. Vide Gisela.
- Gistellis (*Franciscus de*) *ecclesiæ cathedralis Gandensis decanus, interfuit donationi reliquiarum S. Macarii factæ ecclesiis Einamensi et Pamelensi* 275 a
- Gistyn (*Joannes de*) Vide Giffyn.
- Glissa, *Caroli Magni filia, non Pipini*. Vide Gisela.
- Gloucestris (*Robertus de*) *cancellarius Herefordiensis* 86

- sis, testis quinquagesimus sextus in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe; fuit e domesticis ejusdem S. Thomæ; cum eo interfuit synodo Radingensi; Romanam curiam criminans a dicto S. Thoma fuit reprehensus, huncque in supremo ejus itinere comitatus fuit; item sub juramento testatus est pro pluribus miraculis ad invocationem ejusdem Sancti patris 495 usque ad 554 et 576 b c
- Glovere (Arnaldus le) civis Herefordiensis, testis quinquagesimus quintus in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe 555 c
- Gloutis (Isabella de) a tribus annis clauda, patrocínio S. Thomæ de Cantilupe recte gradiendi potentiam consecuta 591 a
- Godefray (Richardus) luscus patrocínio S. Thomæ de Cantilupe curatus 582 f
- Godefreay (Willelmus) 566 d
- Godefridus Bullionius 199
- Godefridus Castellanus subscriptus diplomati concessio in favorem monasterii de Camera 485 b
- Godefridus Pachomius, monachus Villariensis, inter Prætermisos 504 e
- Godegiselus. Vide Godegislus. 199 c
- Godegislus, Gundebaudi Burgundionum regis frater 167 c d; 168 e f
- Godfredus dux. Vide Gotofridus.
- Godfridus abbas Verzelliacensis interfuit synodo Remensi a S. Leone IX Papa celebratæ 158 f
- Godhyve (Joannes) capellanus 622 d e
- Godina abbatissa, inter Prætermisos 41 c d e
- † Goericus. Vide † Gericus.
- Goethals, Gandensis S. Bavonis capituli deputatus 270 a b c
- Gonhtone (Willelmus de.) Vide Gosinton.
- Goinguelies (Joannes de) archiepiscopi Remensis vicarius dedit litteras encyclicas de invocando S. Remigio 196 b f
- Gonthildis mulier cæca patrocínio S. Remigii visum adeptæ 185 d
- Gordianus imperator 287 a
- † Gorgonius martyr 508 e
- Goselo (Richardus de) advocatus 605 f
- Gosinton (Willelmus de) arthritide per S. Thomam de Cantilupe liberatus 586 b c, 591 a
- † Gothardus Confessor 299 c e
- Gothmarus rex Burgundiæ 406 d
- Gotifridus dux. Vide Gotofridus.
- Gotofridus, Sueriæ dux 405, 404
- † Gottardus Conf. Vide † Gothardus.
- Gournay. Vide Gurnay.
- Gran (Joannes) e lapsu moribundus, patrocínio S. Thomæ de Cantilupe factus incolumis 600 c d
- Grand (Albertus le) scripsit prolixiorē Vitam S. Sulini 202, 205, 204 b c
- Gras (Simon le) episcopus Suessionensis publice aperuit lipsanothecam S. Vulgisi confessoris, exemptasque ex ea aliquas reliquias alio detulit 197 b c f, 200 b c d e f
- Gras (Willelmus) armiger dentium dolore in itinere ad tumulum S. Thomæ de Cantilupe liberatus 602 a b
- Grassmayerius pictor 74 c
- Grau (Antonius) canonicus adstitit visitationi lipsanothecæ Secliniensis S. Piat 55 e
- Gravesende (Richardus de) archidiaconus Northamptonensis a S. Thoma de Cantilupe privatus allero ex duobus beneficiis ecclesiasticis contra sacros canones possessis 510 a b
- † Gravio (Mariæ de) corpus translatum 485 b c d e
- Gravuson (Agnes de) nobilis puella, credita mortua, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe facta incolumis 605 d e
- Gravuson (Willelmus de) miles 605 f
- Greenfeild (Guilielmus de) archiepiscopus Eboracensis scripsit ad Clementem V Papam pro impetranda canonizatione S. Thomæ de Cantilupe 528 e, 529 d
- Gregonet (Robertus) baro de Anglia, maritatus aut certe desponsatus uni e sororibus S. Thomæ de Cantilupe 494 c; ab eodem Sancto fuit reprehensus 502 f
- † Gregorii eremitæ corpus Venetias translatum, ibique honoratum 509 a b
- Gregorii (Richardus) juramento testatus resuscitationis miraculum in filio suo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratum 620 d
- † Gregorius Armenus, inter Prætermisos 42 a c f
- † Gregorius I Papa, cognomento Magnus; scripsit Vitam S. Benedicti, Ordinis Benedictini patriarchæ; corpus S. Modesti martyris Beneventanis concessit; abbatias gubernandas committebat episcopis; ejus in Gallias translatio 69 c, 89 b multisque seqq. pagg.
- † Gregorius II Papa confirmavit fundationem monasterii Morbacensis 406 f
- † Gregorius VII Papa 502 b, 517 a
- † Gregorius X Papa celebravit concilium generale Lugdunense 2, ibique in capellanorum suorum numerum cooptavit S. Thomam de Cantilupe 498 f, 499, 542 a
- † Gregorius episcopus Turonensis 89 e f, 112 d e f; magni fecit S. Venantium Fortunatum, Pictaviensem episcopum; docet modum, olim usitatum, exauctorandi episcopum 440 e
- † Gregorius Nazianzenus 509 c
- Gregorius, officialis episcopi Wigorniensis, litem, a S. Thoma de Cantilupe contra hunc motam, in favorem Sancti decedit 500 e
- Gregorius puer, patrocínio S. Thomæ de Cantilupe a mortuis resuscitatus 580 c, 607 e
- Grenewe (Christina de) mulier mendica 549 f
- Grey (Reginaldus de) 620 b
- Greyorum illustris in Anglia familia 620 e
- Griffinus sagitta gravissime vulneratus, patrocínio S. Thomæ de Cantilupe sanatus 612 a b c
- Griffit (Isabella) habens manum aridam et contractam, patrocínio S. Thomæ de Cantilupe sanata 585 d, 590 a
- Grimbercthus comes palatii memoratus in diplomate Childeberti III Francorum regis 476 e f; idem forte est cum Grimberto comite, qui hic sequitur 477 a b
- Grimbertus comes in monasterium Andainense munificus 455 c, 472 septemque seqq. pagg.
- Grimo abbas Trudonopolitanus 462 a b c d
- Grimoaldus, B. Pipini Landensis ex B. Iduberga seu Itta conjuge filius, major-domus Austrasiæ 210 b, 216 a, 456 e f, 476; Dagobertum II, pupillum suum, in Hiberniam contra jus fasque relegavit 450 f, 477 a b
- Grimoaldus, Pipini Heristalli ex Pletrude filius, major-domus Neustriæ et Burgundiæ, Leodii necatus 476 d, 477 c d, 482 a e f
- Grimoaldus, quintus Beneventanorum dux, munificus in monasterium S. Mariæ ad Olivolam 511, 512, 515 a b
- Grimoldus puer cæcus et deformis in translatione S. Remigii visum et congruam formam adeptus 185 f
- † Grisogoni reliquiæ. Vide † Chrysogoni.
- Grysin (Ad. Ap.) e parentela Willelmi Aprees suspensi, per patrocínio S. Thomæ de Cantilupe in vivis servati 569 d, 572 e
- Gualbertus, seu potius Gilbertus, comes Glocestriæ. Vide Clare.
- Guarinus, monasterii Mauriniacensis Prior 416 d
- † Gudula virgo 285 f
- Guibertus abbas B. Mariæ de Novigento scriptis clarissimus 255 b c, 256 d, 455 f
- Guibertus antipapa 72 a
- Guibertus Minorita scripsit Vitam tertiam S. Eleutherii Tornacensis episcopi 49 c e, 50 b
- Guido I, archiepiscopus Remensis. Vide Wido.
- Guido comes Flandriæ 282 a b
- Guido episcopus Lingonensis 65 c f
- Guido legatus Apostolicus ac dein summus Pontifex, Clemens IV appellatus, sacris interdixit Walterum, Wigornensem episcopum 494 c
- Guido legum professor in academia Aurelianensi, magister S. Thomæ de Cantilupe 495 b c, 542 a
- Guidonis

- Guidonis (*Bernardus*) *Lutensis episcopus* 558 a b, 425 b c d e; *scripsit Vitam Clementis V Papæ* 550 b c
- Guihenerec, *Salomonis Britanniae Armoricae regis uxor* 412 b
- † *Guilielmi corpus translatum* 485 c d e f
- Guilielmus abbas Villariensis septimus* 485 a b
- Guilielmus Aquitaniae comes* 414 a
- Guilielmus II Aquitanorum dux* 593 f
- Guilielmus archidiaconus Aranensis, nuntius Apostolicus in Anglia et commissarius ad instruendum processum pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe; ejus, sociorumque commissariorum de processu isto jam instructo ad Clementem V Pontificem epistola* 515 usque ad 558
- Guilielmus, dux Normannie, cogn. Conquestor, Angliæ subjugatæ terras inter magnates suos divisit* 495 b e f
- Guilielmus Flandriae comes* 199 b d e
- Guilielmus Franciscus liber baro de Firmian dedit elegantiorē thecam recludendis S. Remedii reliquiis* 69 a
- Guilielmus, Herefordiæ comes* 595 b c
- Guilielmus, S. R. E. Cardinalis decanus, Clementem V Papam edocuit testimonia pro sanctitate et miraculis S. Thomæ de Cantil. ad Sedem Apostolicam ex Anglia transmissa* 529 a b
- Guimarchus presbyter seu abbas, S. Sulini præceptor* 202, 205 b c e f
- Guines (Thomas de.) Vide Guynes.*
- Guisia (Joannes a) sæculi xiv scriptor* 255 d e f
- Gundebaudus, Burgundionum rex, a Clodoveo I Francorum rege victus* 101 usque ad 168
- Gundeberga Longobardorum regina* 554 e
- Gundebertus Longobardorum rex* 554 f
- Gundegisilus Burdegalensis episcopus* 516 c
- Gundelinda virgo abbatisa, Etichonis I et Bereswindæ Alsatiæ ducum ex Adalberto filio neptis* 544 b c
- Gundobadus Burgundionum rex. Vide Gundebaudus.*
- Gundobaudus Burgundionum rex. Vide Gundebaudus.*
- Gunselyn (Joannes) moribundus, fugatis dæmonibus, a S. Thoma de Cantilupe sanatus, hocque miraculum ipsemet juramento testatus* 580 c d, 607 a b c d
- Guntramnus Francorum rex* 105 b
- Gurnay (Godefridus aut Hugo de) pater matris S. Thomæ de Cantilupe* 495 b c
- Gurnay (Melisinda de) comitissa Ebroicensis, mater S. Thomæ de Cantilupe* 495, 541 b
- † *Guthagoni translatio, inter Prætermisos* 42 c
- † *Guthlacus presbyter eremita* 555 a, 596 f
- Guyalle. Vide Tuyalle.*
- Guyart subscriptus litteris episcopi Gandensis de donatione reliquiarum S. Macarii abbatis Eina mensi facta* 274 a f
- Guynes (Thomas de) procurator capituli Herefordiensis in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe* 571 c; *processum istum jam instructum, in quo sub juramento testatus est pro pluribus miraculis ad invocationem ejusdem S. Thomæ patris, tulit ad Clementem V Pontificem* 554 b, 576 a
- Gydhorn. Vide Tidihorn.*
- Gyesi Naami servus* 171 c d, 178 f
- rari, a S. Thoma de Cantilupe obtinuit* 599 f
- Hancherus S. R. E. Cardinalis. Vide Ancherus.*
- Hanelbur (Joannes de) mercator, naufragii periculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe subductus* 599 e f, 600 a b
- Hangharath (Alicia) testimonium dedit pro resurrectionis miraculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrato* 607 a
- Hanna, Fastis Æthiopum inscripta, inter Prætermisos* 305 e
- Hanneleye (Joannes de) contractus, a S. Thoma de Cantilupe gressu donatus, hocque miraculum ipsemet testatus* 577, 587 a b
- Hanvie (Richardus de) clericus, testis miraculi ad tumulum S. Thomæ de Cantilupe patrati* 565 f
- Happart (Adulphus) monasterii S. Huberti monachus* 470 a b
- Hara (Willelmus de) advocatus sub juramento testatus est pro duplici miraculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrato* 603 e
- Haraldus vir nobilis* 598 b
- Harant (Laurentius.) Vide Haraud.*
- Haraud (Laurentius) sub juramento testatus est resurrectionis miraculum in uxore sua Mabilia patrocínio S. Thomæ de Cantilupe patrato* 579, 605 a
- Haraud (Mabilia) mulier biduo mortua, patrocínio S. Thomæ de Cantilupe resuscitata, hocque ipsamet sub juramento testata* 579, 605 b
- Harduinus Sanremigianus Remis cænobita* 189 b, 494 a
- Harigarius Aep. Vide Herigarius.*
- Harigerus abbas Lobienensis* 214 b; *scripsit Acta SS. Landoaldi et Sociorum* 213 d e f; *item Vitam S. Amandi, Trajectensis episcopi* 217 a d
- Harpe (Nicolaus) testis juratus miraculi ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrati* 602 c
- Harpton (Mathildis de) ancilla* 555 a
- Harroti (Raymundus) præcentor Mimatensis* 533 a, 538 c d
- Harvengius (Philippus) abbas monasterii Bonæ-Spei, Vitam S. Amandi, Trajectensis episcopi, descripsit* 217 b c, 230 e f
- Havekly (Henricus de) canonicus Lincolnensis* 517 d e, 520
- Haverford (Galfridus de) gravissimo naufragii periculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe ereptus, hocque ipsemet testatus* 609 b
- Havering (Joannes de) miles Anglus* 565 f, 567 e; *sigillum suum apposuit litteris patentibus de miraculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrato* 563, 564 a
- Havernige (Joannes de.) Vide Havering.*
- Havette. Vide Havekly.*
- Hayto. Vide Joannes ex rege Armeniæ Franciscanus.*
- Heberhardus. Vide Eberhardus.*
- Hebroinus major-domus. Vide Ebroinus.*
- Heche (Robertus de la) paralyticus, patrocínio S. Thomæ de Cantilupe sanatus* 584 b, 590 a
- Hector Massiliensis patricius; S. Prajecto Arvernensi episcopo litem intentat; S. Leodegariū, a quo et hospitio excipitur, sibi faventem habet; occiditur* 357 ad 365 et 428, 429 b c, 431 a e
- Heddo abbas. Vide Etho.*
- Heelant (Jacobus van) civis Aldenardensis, testatus est pro reliquiis S. Bavonis Aldenardæ inventis* 272 d e
- Heinsberg (Philippus de) archiepiscopus Coloniensis, fundator abbatis Heisterbacensis* 488 b c d e f
- † *Heiricus. Vide † Hericus.*
- Helanus. Vide Elanus.*
- Helaria diacona. Vide Hilaria.*
- † *Helwigis corpus translatum* 485 a d e
- Helena de Bromiard muta pariter et contracta, patrocínio S. Thomæ de Cantilupe loquendi et gradiendi potentiam adeptā* 589 f
- Helena juramento testata resurrectionis miraculum in filia sua Margarita ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrato* 596 d
- Helgaldus monachus Floriacensis scripsit Epitomam Vitæ*

II

- H** Adrianus. *Vide Adrianus.*
- Hiadone (Richardus de) æconomus Gilberti, Glocestriae comitis, in S. Thomam de Cantilupe maledicus* 544 d
- Haimericus vice-comes Pictaviensis* 410 et quinque seqq.
- Haket (Juliana) mulier cæca patrocínio S. Thomæ de Cantilupe visum adeptā* 582 d, 583 a e, 592 b
- Halinardus abbas* 409 c
- Hamptelir (Willelmus) equum suum cæcitate libe-*

- Vitæ Rotberti, Francorum regis* 445 d e
 Helgaudus. *Vide* Helgaldus.
 † Helias *Propheta*. *Vide* † Elias.
 Helinardus *Lugdunensis archiepiscopus; adstitit translationi S. Remigii a S. Leone IX Papa factæ* 488, 493 c d
 Helle (*Joannes*) *presbyter Herefordiensis. sub juramento testatus est pro pluribus miraculis ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratis* 576 d
 Hellinghton (*Henricus de*) *Ordinis Fratrum Minorum, confessarius S. Thomæ de Cantilupe* 533 a
 Helvidis, *uxor Hugonis albi, Firmitatis-Milonis dynastæ* 499 b c, 200 c
 Helvindis *uxor*. *Vide* Helvidis.
 † Helyas *propheta*. *Vide* † Elias.
 † Helyseus *propheta*. *Vide* † Eliseus.
 Hembyze (*Russardus van*) *deputatus magistratus Gandensis* 274 e f
 Henden (*Andreas van den*) *pater Judoci, civis Aldenardensis* 272 c
 Henden (*Judocus van den*) *civis Aldenardensis, testatus est pro reliquiis S. Bavonis Aldenardæ inventis* 272 d
 Hengham (*Raderus vel Rudolphus de*) *jurisperitus, in Londinensi et Herefordiensi ecclesiis canonicus, primus testis in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe; decedit litem, Gilberto Glocestriæ comiti a S. Thoma de Cantilupe intentatam* 497 usque ad 511 et 533 a b c
 Henguam *jurisperitus*. *Vide* Hengham.
 † Henrici *monachi Villariensis corpus translatum* 485 b c d
 † Henricus *imperator; possessiones et privilegia, ab Ottone II, decessore suo, monasterio S. Bavonis concessa, diplomate confirmavit* 262, 263 a b
 Henricus III *imperator* 187 c; *Damaso II Pontifici Romano successorem designavit S. Brunonem, Tullensem episcopum* 438 f, 486 d, 488 a
 Henricus IV *imperator* 71, 72 b c d e f
 Henricus *Auceps, Germaniæ rex* 71 a, 479 d, 455 b c
 Henricus I, *Galliarum rex* 138 e, 186 c, 187 a b, 188 b c d e f
 Henricus IV *Galliarum rex* 496 a
 Henricus I *Angliæ rex* 491 c
 Henricus II *Angliæ rex* 423 f, 495 d, 494 c
 Henricus III *Angliæ rex a Gilberto, Glocestriæ comite, victus et captus* 493 usque ad 529 et 542 b, 548 d e
 Henricus IV *Angliæ rex* 493 a c
 Henricus VIII *Angliæ rex* 504 e
 Henricus *ante patrem suum, Henricum II, a quo rex Angliæ coronatus fuerat, vita functus, atque hinc numerum regum Angliæ sui nominis augere non solitus* 493 b
 Henricus *Bohemæ rex* 80 d
 Henricus *episcopus Suessionensis* 499 a
 Henricus *abbas abbatia Vivariensi ab Hugone Albo Firmitatis-Milonis dynasta donatus* 499 b
 Henricus I *dux Brabantæ, beneficus in monasterium de Camera* 485 c, 489 a b
 Henricus I *comes Trecensis palatinus in canonicos Regulares munificus* 321 e f
 Henricus *Prior monasterii Remensis S. Remigii* 443 d
 Henricus *mercator, gravi infirmitate ad tumultum S. Thomæ de Cantilupe liberatus* 594 f
 Henricus *monachus Villariensis, cingulo B. Godefridi infirmis opitulatus* 486 b
 Henricus *Vicarius parochiæ de Foy, testatus est pro miraculo ad tumultum S. Thomæ de Cantilupe patrato* 577 b
 Henricus *puer patrocínio S. Thomæ de Cantilupe a mortuis resuscitatus* 581 a d
 Henrion (*Robertus*) *abbas Villariensis* 485 d; *transtulit corpora B. Godefridi et aliorum Sanctorum* 485 a b
 Heraclius *Romanorum imperator, Phocæ successor* 86, 488 d, 215 c, 250 a b, 335 e f
 Heraclius *episcopus Parisiensis* 418 a, 423, 431 a
 † Heraclius *episcopus Senonensis* 404 f
 Herbard (*Walterus*) *testimonium dedit pro miraculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrato* 616 e
 Herbertus *episcopus Lisoensis interfuit synodo Remensi a S. Leone IX Papa celebratæ* 438 e
 Herchinoaldus *major-domus*. *Vide* Erchinoaldus.
 Hereus. *Vide* Ereus.
 Herdde (*Livinus d'*) *deputatus magistratus Gandensis* 271 f
 Herdevel *mulier*. *Vide* Erdudenel.
 Heribertus II *Veromanduorum comes* 476 e; *Hugonem, filium suum nondum quinquennem, archiepiscopum Remensem eligi curavit, ipseque interim hunc archiepiscopatum regendum a rege Rodulfo accepit* 487 d, 495 a b c
 † Hericus *Autissiodorensis monachus, descripsit miraculo S. Germani episcopi Autissiodorensis* 427 e f
 Hericus *monasterii S. Bavonis Gandæ abbas, corpus S. Bavonis Audomaropolim transferendum curavit* 254 a b c d
 Herigarius *archiepiscopus Moguntinus, a S. Remigio tertio apparente admonitus, res hujus Sancti apud Conradum regem curavit restitui* 494 e f, 495 a
 Herigerus *archiepiscopus*. *Vide* Herigarius.
 Herimannus *archiepiscopus Coloniensis* 494 a
 Herimarus *Sanremigiani monasterii Remis abbas; captam ante S. Remigii novam basilicam perfecit, perfectam a S. Leone IX Papa, quem Remos vementem honorifice excepit, dedicari curavit atque in illam corpus S. Remigii transferri; interfuit synodo Remensi ab eodem S. Leone IX Papa celebratæ* 437, 438, 439, 484, 485, 486, 487, 493 b c
 Herin (*Jurdanus*) *testis juratus miraculi ope S. Thomæ de Cantilupe patrati* 575 d
 Heriveus *archiepiscopus Remensis corpus S. Remigii ad antiquum sepulturæ locum retulit* 93 c, 436, 437, 484 b c d e, 494 d e; *Mosomum castrum novis munimentis instruxit* 423 a; *item res quasdam S. Remigii impetravit restitui* 495 c d
 Hermarus *abbas subscriptus epistolæ donationis S. Bercharii* 361 a
 Hermenana *abbatissa*. *Vide* Ermenana.
 † Hermenegildus, *Leuvegildi Hispaniæ regis filius* 406 a
 Herminricus *rex*. *Vide* Ermenricus.
 Herodes *rex* 366 f, 429 e
 Herton (*Robertus de*) *Ordinis Fratrum Minorum, testis quadragesimus nonus in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe* 533 c
 Herveus *archiepiscopus*. *Vide* Heriveus.
 Heslarton (*Rogerus de*) 624 f
 Hetto *abbas*. *Vide* Etho.
 Heve (*Rogerus de*) *adstitit suspensioni Willelmi Aprees, in vivis per patrocínio S. Thomæ de Cantilupe servati* 570 e
 Heughum (*Rudolphus de*) *jurisperitus*. *Vide* Hengham.
 Heyvard (*Willelmus*) *testimonium dedit pro miraculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrato* 587 c, 608 e f
 Heyward (*Willelmus*) *Vide* Heyvard.
 † Hieronymus *Ecclesiæ doctor, inter Prætermisos* 42 e; *item* 449 a, 454 f, 230 a b
 Hieronymus *S. R. E. Cardinalis, postea summus Pontifex, Nicolaus IV appellatus, corpus S. Thomæ de Cantilupe honorifice sepelivit, huncque oratione funebri publice laudavit* 524 d e f, 536 e, 548 b c d e f
 Hilaria *diacona e S. Remigii legatarius* 480, 481 b
 † Hilarius *episcopus Pictaviensis* 89 d, 443 a, 446 e f; *sacrarum ejus reliquiarum Atrebatii translatio* 443 e; *item ecclesia seu monasterium Pictavii* 395 b c, 444 b c d
 Hildeboldus *archiepiscopus Coloniensis, inter Prætermisos* 304 b
 Hildebrandus *presbyter* 242 d e f
 Hildegardis, *Caroli Magni imperatoris uxor* 301 a
 Hildemarca *abbatissa*. *Vide* Childmarca.
 Hildericus *rex*. *Vide* Childericus.

- Hildomarca *abbatissa*. Vide Childemarca.
- Hilduinus *abbas S. Dionysii* 323, 398 b c d; *S. Dionysium Parisiensem cum Areopagita eundem facere est conatus* 47 a
- Hilduinus *abbas subscriptus epistolæ donationis S. Bercharii* 364 f
- Hilgotus *episcopus Suessionensis* 499 b e
- Himerius *accepit epistolam a S. Siricio Papa* 98 c
- Himith *de Bolvestone a nativitate contracta, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanata* 590 b
- Hincmarus *archiepiscopus Remensis; doctus, piusque est historicus, at non sat criticus; prolificam scripsit Vitam S. Remigii; Basilicam Remensem, S. Remigii corpore insignitam, quam decessores ejus inchoarant, perfecit ac consecravit; corpus ejusdem S. Remigii in ea elevavit seu decentius locavit, ac dein metu Normannorum Remis Sparnacum auxit; codicem Ms. dedit bibliothecæ Remigianæ; dedit litteras ad Carolum Calvum, hujusque fratrem Ludovicum, Germaniæ regem; reliquias ex S. Remigii corpore sumere, ausus non est; firma fiducia, quam in eodem Sancto habuit, et tempus, quo obiit* 83 usque ad 495
- Hincmarus *Laudunensis episcopus* 446, 447, 428 a c d e f
- Hincmarus II *monasterii Sanremigiani Remis abbas* 485 a, 487 d, 495 a b c d
- Hinderbachius (Joannes) *episcopus Tridentinus monasterio Sangeorgiano reliquias S. Remedii donavit, additis donationis litteris* 72, 73 a b c d
- Hinedon (Walterus) *testatus resurrectionis miraculum ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratum* 608 d
- Hirche (Agnes le) *contracta, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanata* 584 f
- Hirteswayne (Joannes) *nauta*. Vide Bateswayne.
- Hlotharius *rex*. Vide Clotharius.
- Hludovicus *rex*. Vide Clodoveus et Ludovicus.
- Hludovicus *rex*. Vide Clodoveus et Ludovicus.
- Hobin (Joanna) *obstetrix testata est pro miraculo per patrocinium S. Thomæ de Cantilupe patrato* 578 e f
- Hod (Joannes) *cæcus, ad tumulum S. Thomæ de Cantilupe visum adeptus* 583 a c
- Hodinet (Nicolaus de) *principalis camerarius S. Thomæ de Cantilupe itinere Romano mortuus* 504 a, 533 a
- Hoe (Joannes) *cæcus, ad tumulum S. Thomæ de Cantilupe visum adeptus* 612 b
- Hok (Henricus) *testatus est pro miraculo ad tumulum S. Thomæ de Cantilupe patrato* 577 f
- Hok (Joannes) *juvenis sanæ menti, quam amiserat, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe restitutus* 607 a
- Hoke (Joannes) *testis 84 in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe testimonium dedit pro miraculo resurrectionis Wilhelmi, pueri submersi, ad invocationem ejusdem S. Thomæ patrato* 554 f, 555 a
- Hoket (Joannes) *juvenis paralyticus, ad tumulum S. Thomæ de Cantilupe sanatus* 600 b
- Holaurton (Joannes de) *diuturno colli tubere ad tumulum S. Thomæ de Cantilupe liberatus* 562, 564, 565 a b
- Holehinton (Joannes.) Vide Holaurton.
- Holehuanton (Joannes.) Vide Holaurton.
- Holzhamer *sacerdos beneficiatus Taurensis* 75 a; *notitias de recentiori S. Remedii cultu reliquiisque scripsit, voceque testimonium perhibuit* 69, 70 b c d e
- Hompton (Margarita de) *mulier cæca, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe visum adepta* 582 a, 590 a
- Honoratus *Bituricensis episcopus subscripsit concilio Arvernensi* 96 d
- Honorius I *Papa* 250 a, 311, 312, 313 a b c d f
- Honorius III *Papa abbatiam S. Severi a monachis ad Præmonstratenses transtulit* 524 a b
- Honorius IV *Papa* 522 e f
- Honwit (Joannes) *testis miraculi a S. Thoma de Cantilupe patrati* 577 b c
- Octobris Tomus I.
- Honymere (Adam de) *maritus Margaritæ contractæ, ad tumulum S. Thomæ de Cantilupe miraculo sanatæ* 560 b, 561 a
- Honymere (Alicia de) *testis 109 in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe* 560 c, 561 b
- Honymere (Joanna de) *testis 107 in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe* 560 b c d e f; *testimonium dedit pro miraculo in matre sua ad tumulum S. Thomæ de Cantilupe patrato* 564 d f
- Honymere (Joannes de) *testis 108 in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe testimonium dedit pro miraculo ad invocationem ejusdem S. Thomæ patrato* 560, 561 a b c d f
- Hopere (Alicia le) *mulier admodum contracta, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe sanata* 598 a
- Hopperger (Josephus) *Taurensis* 74 a
- Horm (Joannes) *tibia contractus, post votum, S. Thomæ de Cantilupe factum, sanatus* 612 d
- † Hormisda *Papa; S. Remigium vicarium suum in regno Francorum creat; misit legatum ad Justinum imperatorem* 416 usque ad 450 et 469, 471 a b
- Horn (Rogerius de) *scholaris multum dissolutus* 496 f
- Hoteler (Thomas le) *gravi pollicis et tibie malo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe liberatus* 599 f
- Hove (Hugo) *demens, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanæ menti restitutus* 586 e, 592 a
- Hoves (Robertus de) *decanus adstitit visitationi lipsanthece Secliniensis S. Piat* 53 d
- Hoyo (Abundus de) *monachus Villariensis* 485 e f
- Hroswitha *sanctimonialis*. Vide Roswida.
- † Hubertus *episcopus; S. Lamberto in episcopatum Trajectensem proxime successit; juvit, ut apparet, in condendo monasterio Andainensi S. Beregisum, huncque in exstirpando e saltu Arduennensi idolorum cultu cooperatorem habuit; item eidem monasterio, ut apparet, abbatem præfecit S. Beregisum, consecravitque, ut videtur, ecclesiam Andainensem; sedem episcopalem una cum corpore S. Lamberti Trajecto Leodium transtulit; corpus S. Huberti reperitur illæsum; transfertur Andainum; Sancti ibidem cultus* 454 usque ad 483 pagg.
- † Huebertus *episcopus*. Vide † Hubertus.
- Huecapel (Henricus de) *pater Christinæ, testis 96 in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe* 557 a, 558 c
- Hugenoys (Livinus) *penultimus monasterii S. Bavonis Gandavi abbas* 267 b
- Huggerssaat (Christiana) *mulier clauda, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe recte gradiendi potentiam adepta* 584 f. Vide etiam Christiana a quinque annis.
- Hugo *Capetus Francorum rex* 440 c, 476 e
- Hugo *Italiæ rex* 442 d
- Hugo *S. R. E. Cardinalis*. Vide Evesham.
- Hugo *archiepiscopus Remensis disciplinæ monasticæ in Remensi S. Remigii monasterio restaurator* 485 a, 487 c d e
- Hugo I *archiepiscopus Vesontionensis* 488 d; *interfuit synodo Remensi a S. Leone IX Papa celebratæ* 438 c d; *usu linguæ in ea prodigiose orbat, ac dein iterum donatur* 438 e f, 439 a b c, 494 d e f; *item adstitit translationi S. Remigii ab eodem S. Leone IX Papa factæ* 489 b, 493, 494 a
- Hugo *Chrysopolitanus*. Vide Hugo I *archiepiscopus Vesontionensis*.
- Hugo *episcopus Avringensis interfuit synodo Remensi a S. Leone IX Papa celebratæ* 438 e
- Hugo *episcopus Baiogacensis interfuit synodo Remensi a S. Leone IX Papa celebratæ* 438 f
- Hugo *episcopus Dognensis inventas S. Wasnulphi aliorumque Sanctorum reliquias capsæ ferratæ inclusit* 294 c
- Hugo *episcopus Lexoviensis* 446 a
- Hugo *episcopus Lingonensis interfuit synodo Remensi a S. Leone IX Papa celebratæ* 438 c; *accusatus in ea Simonis fugam arripit, excommunicatur, respiscit* 439, 494 b c d
- 87 Hugo

- Hugo episcopus Nivernensis interfuit synodo Remensi a S. Leone IX Papa celebratæ 438 e; item testatus est restituti scyphi miraculum S. Remigii meritis adscriptum 493 c
- Hugo episcopus Noviomensis interfuit conventui a Balduino IV Flandriæ comite Aldenardæ celebrato 265 c d
- Hugo I episcopus Suessionensis 499 f
- Hugo abbas S. Bavonis Gandavi 261 b
- † Hugo abbas Cluniacensis interfuit synodo Remensi a S. Leone IX Papa celebratæ 438 f; item adstipit translationi corporis S. Remigii ab eodem S. Leone IX Papa factæ 489 b, 493 c
- Hugo (Carolus Ludovicus) abbas Stivagiensis 525 a b c
- Hugo archidiaconus Rotomagensis 416 f
- Hugo, frater S. Thomæ de Cantilupe, archidiaconus Glocestriæ; una cum hoc factus est Lugduni capellanus Pontificius, artibus studuit Parisiis ac dein solus Theologiæ; a S. Ludovico, Galliarum rege, visitatus fuisse fertur 494, 495, 496 a, 541 d, 542 a b c
- Hugo pœnitentiarius Herefordiensis sub juramento testatus est pro pluribus miraculis ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratis 576 d
- Hugo Remensis ecclesiæ diaconus testatus est restituti scyphi miraculum S. Remigii meritis adscriptum 493 f
- Hugo Heriberti, Veromanduorum comitis, quinquennis tantum filius, in archiepiscopum Remensem electus 496 d
- Hugo, Etichonis et Bereswindæ, Alsatiæ ducum, filius 344 e
- Hugo Magnus, Odonis Franciæ regis filius; idem verosimiliter est cum Hugone comite, qui memoratur in diplomate Ludovici Transmarini 408 a b c
- Hugo Magnus, Veromanduorum comes, Henrici I, Galliarum regis, filius, Tharsis in Cilicia mortuus 498, 499, 200 a b c d
- Hugo Albus, Firmitatis-Milonis dynasta, fundavit, ut apparet, prioratum S. Vulgisi 499 d e f
- Hugo barbitonsor visum, quem a triennio amiserat, patrociniis S. Thomæ de Cantilupe adeptus, hocque ipsemet testatus 624 a b c d e. Vide etiam Barber.
- Hugo de Bromptone Gardianus. Vide Bromptone.
- Hugo lethaliter in bello læsus, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe sanatus 612 f
- Hugo alter graviter vulneratus, patrociniis S. Thomæ de Cantilupe itidem sanatus 619 c
- Hugo puer, a nativitate contractus, patrociniis S. Thomæ de Cantilupe gradiendi potentiam consecutus 590 e f
- Hugo puer submersus, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe vitæ restitutus 614 c d
- Hulle (Adam de la) pater Joannis, a S. Thoma de Cantilupe resuscitati 577 c d
- Hulle (Agnes de la) mulier contracta, ad tumulum S. Thomæ de Cantilupe sanata, hocque ipsamet testata 574 c d
- Hulle (Alicia de la) mulier clauda, patrociniis S. Thomæ de Cantilupe sanata 584 b, 589 e f
- Hulle (Joannes de la) naturali morte defunctus, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe resuscitatus 577 e f
- Hulle (Lucia della) soror Agnetis testatæ miraculum in se ope S. Thomæ de Cantilupe patratum 574 e f
- Hulle (Richardus de la) capellanus S. Thomæ de Cantilupe pro resuscitatione puellæ submersæ felici eventu invocavit 606 d e
- Hulle (Richardus de la) duplici gravi malo obnoxius, patrociniis S. Thomæ de Cantilupe subito sanatus 584 b, 592 f
- Hulle (Wilhelmus della) pater Agnetis testatæ miraculum in se ope S. Thomæ de Cantilupe patratum 574 c
- Hulles (Jacobus de) exsecutor testamenti Wilhelmi de Monteforti, decani Londinensis 624 d
- Humfridus vir nobilis, comes Herefordiensis, morbo articulari ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe liberatus, hocque ipsemet testatus 608 d
- Hunaldus Waifarîi, Aquitaniæ ducis, pater 324 e f, 325 a b
- Hunnen (Rogerius de) supprior Fratrum Eremitarum S. Augustini Londini, testis decimus tertius in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe 304 d, 532 f
- Hunoldus. Vide Hunaldus.
- Huot (Richardus) cæcus, patrociniis S. Thomæ de Cantilupe visum adeptus 582 c d
- Huraltus (Jacobus) episcopus Augustodunensis 419 d e
- Huyse (Joannes) consul Gandensis 276 d
- Hyde (Margarita de la) prorsus contracta, patrociniis S. Thomæ de Cantilupe sanitatem adeptæ 583 c, 590 a
- † Hylarius episcopus. Vide † Hilarius.
- † Hymerius episcopus confessor. Vide † Ymerius.
- Hymnechildis regina, S. Sigeberti Austrasiæ regis uxor 356 a b c d
- Hypatius epistola a Sidonio conventus 415 f

I

- † Jacob patriarcha 151 a, 154 b
- Jacob frater, ut dicitur, S. Sulini 205 e f
- Jacobi (Thomas) dominus navis præsentis pereundi periculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe ereptæ 568 c
- Jacobus abbas B. Mariæ de Lande adfuit translationi reliquiarum S. Piatii 55 e
- † Jacobus Apostolus, filius Alphæi, distinctus a S. Jacobo, fratre Domini, primo Hierosolymitanorum episcopo, inter Prætermisos 503 c; ejus festum Augustoduni celebrari præceptum 418 e
- † Jacobus Apostolus, filius Zebedæi 74 c, 78 f, 475 b, 615 a, 627 b; ejus festum Augustoduni celebrari præceptum 418 b
- Jacobus comes; est hic forte S. Remedius 78, 79, 80 a b
- † Jacobus Frater Domini, primus Hierosolymitanorum episcopus 305 b, 400
- Jacobus nauta, præsentis naufragii periculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe ereptus, hocque ipsemet testatus 567 c d, 570 b
- Jansenius (Cornelius) primus Gandensium episcopus, pietate ac scriptis clarissimus 269 b
- Jandre (Wilhelmus) e domesticis S. Thomæ de Cantilupe, testis quinquagesimus tertius in processu pro canonizatione ejusdem 522 b, 553 a, 621 c d; vestibus Sancti ad pellenda varia mala feliciter est usus 522 a, 621 a b e f
- † Idæ reliquiæ 270 a; ad novum castellum, a Carolo V imperatore Gandavi exstructum, metu hæreticorum fuere translatae ac deinde, eo cessante, in civitatem reiectæ 269 e f
- † Iduberga. Vide † Itta.
- † Jeremias propheta 149 b, 150 c, 155 a, 177 c d
- Jeroboam filius Nabath 149 c
- Jethro socer Moysis 241 c
- † Jheremias propheta. Vide † Jeremias.
- † Jheronimus Ecclesiæ doctor. Vide † Hieronymus.
- Ildebrandus Beneventanus episcopus 515 b e; corpus S. Modesti martyris transtulit 511 c
- Illiers (Milo d') decanus 55 e
- † Imerus Ep. confessor. Vide † Ymerius.
- Imma pia matrona 264 c
- Ingolbertus conspiracy in Childericum II Francorum regem socius 454 a, 485 e
- Ingomeris Clodovei I Francorum regis ex S. Chrotechilde filius 102 a; immature obiit 160 b
- Ingomirus, Clodovei I filius. Vide Ingomeris.
- Ingrannus monasterii Suessionensis S. Medardi decanus 524
- Inicus rex. Vide Inigus.
- Inigus Ximenus Arista rex 202 d e f
- †† Innocentes martyres; unius ex istis reliquiæ una cum reliquiis S. Wasmulphi Condati nova theca reclusæ 294 c d
- Innocentius II Papa 71 c, 416 d
- Innocentius IV Papa, Remense S. Remigii monasterium

- rium vocavit Archimonasterium 152 f; celebravit concilium 1 Lugdunense Generale, tuncque inter capellanos suos adscivit S. Thomam de Cantilupe et fratrem ejus Hugonem; item dedit eidem S. Thomæ facultatem ad plura beneficia ecclesiastica obtinenda legesque civiles publice audiendas 494, 495, 499 b c d, 542 a b, 545 e f
- Innocentius VIII Papa concessit indulgentias Harle-
mensis S. Bavonis ecclesiam visitantibus 277 ef,
278 a b c d
- Innocentius testamento S. Remigii Prætextato lega-
tus 180 b c d e f
- Institutio sanctissimi Rosarii beatissimæ Virginis
Mariæ, inter Prætermisos 504 b
- Insula (Joannes de) juris civilis professor, cancella-
rius patriarchæ Hierosolymitani 624 e
- Insula (Richardus de) Ordinis Fratrum Minorum,
testis 58 in processu pro canonizatione S. Thomæ
de Cantilupe 555 a; verrucis, quibus multos an-
nos fœde scatuerat, post nuncupatum eidem
S. Thomæ votum intra triduum fuit liberatus,
proque hoc miraculo ipsemet testimonium dedit
622 d e f, 625, 624
- Joanna, Eduardi I Angliæ regis filia, Gilberto Glo-
cestriæ comiti nuptui data 511 c, 512 b
- Joanna, inter Prætermisos 505 b
- Joanna manu contracta, per patrocinium S. Thomæ
de Cantilupe liberata 585 b, 590 e
- Joanna mater pueri mortui nati, ad invocationem
S. Thomæ de Cantilupe resuscitati 584 c d
- Joanna matrinx. Vide Wase.
- Joanna mulier a nativitate contracta, gradiendi po-
tentia a S. Thoma de Cantilupe donata 585 c d,
589 b
- Joanna mulier nobilis gravissimo stomachi malo ad
invocationem S. Thomæ de Cantilupe liberata
605 e f
- Joanna puella quinquennis submersa. Vide Schir-
reve.
- Joanna Radolphi filia, testis trigesima tertia in pro-
cessu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe
555 a
- Joanna testata miraculum in fratre suo Gilberto seu
Chilberto ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe
patratum 625
- Joanna testata miraculum in marito suo Roberto
aurifabro ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe
patratum 596 d
- Joanna testata resuscitationis miraculum per patro-
cinium S. Thomæ de Cantilupe patratum 578 a b c
- Joanna, uxor Walteri de la Wyle, testis jurata mi-
raculi ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe
patrati 552 a b
- Joanne (Joannes de S.) canonicus Herefordiensis sub
juramento testatus est pro pluribus miraculis ad
invocationem S. Thomæ de Cantilupe patris
576 c d
- Joanne (Joannes de S.) S. Thomæ de Cantilupe ex
sorore nepos 566 a; ejus anniversaria dies forte
designatur pag. 564 c, 565 a b
- Joanne (Richardus de S.) ultra biennium contractus,
integræ sanitati post votum S. Thomæ de Canti-
lupe factum restitutus 612 d
- Joanne (Robertus de S.) in matrimonium habuit
Agetem, sororem S. Thomæ de Cantilupe 566 b
- Joanne (Willelmus de S.) canonicus Herefordiensis
625 d
- Joannes IV Papa 525, 526, 528 a, 550, 551 a b c d e
- Joannes VIII Papa 548 d e, 549 a, 552 c d; Caro-
lum Calvum coronavit imperatorem 285 c d
- Joannes XIII Papa Remense S. Remigii monaste-
rium appellavit Archimonasterium 152 d e f
- Joannes XXII Papa 540 a; S. Thomam de Cantilupe
Sanctorum albo adscripsit, eumque festo annuo
coli præcepit 492, 495, 525 b c; ejus hac de re
bullæ 558, 559, 540 a b
- Joannes II Portugalliæ rex corpora SS. Verissimi,
Maximæ et Julix in novum templum transtulit
61 a b c, 62 d e
- Joannes II archiepiscopus Remensis 196 c
- † Joannes Beverlacensis, archiepiscopus Eboracen-
sis, 7 Maji cultus 580 d, 581 e
- † Joannes Agnus episcopus. Vide Agnus.
- † Joannes Chrysostomus, episcopus Constantinopo-
litanus 78 a c
- † Joannes episcopus Bergomensis 555 a b c
- Joannes episcopus Herefordiensis. Vide Breton.
- † Joannes III episcopus Novocomensis 555 d e
- Joannes II episcopus Pictaviensis, interfuit concilio
Remensi primo 544 b
- Joannes episcopus Portuensis 188 a; interfuit synodo
Remensi, a S. Leone IX Papa celebratæ 158 a
- Joannes alter, episcopus itidem Portuensis, Clemen-
tem V Papam edocuit testimonia pro vitæ sancti-
tate et miraculis S. Thomæ de Cantilupe ad Se-
dem Apostolicam ex Anglia transmissa 529 d
- Joannes episcopus, qui venerabilem Bedam decimo
nono ætatis suæ anno diaconum ordinavit 545 b
- Joannes episcopus Ravennas epistola a S. Gregorio
Magno Papa conventus 512 d
- Joannes episcopus Silvæ Candidæ 528 b c
- † Joannes Apostolus et Evangelista 78 d e, 150 c d
et aliis locis seqq.; duplex ejus festum Augusto-
duni celebrari præceptum 418 a b
- † Joannes Baptista, præcursor Domini 559 f, 599
e f, 602 et multis seqq.; festo annuo coli præci-
pitur 145 d, 418 a b; ejus reliquiæ per hæreticos
sublatæ 270 f; ecclesia Gandavi, mutato titulo,
S. Bavonis dicta 267 c f, 268; cænobium, a Theo-
dorico III Francorum rege prope Teruamman
fundatum, postque ex Artesia in Flandriam Bel-
liolum ac dein Ipras translatum 445, 444 a
- Joannes de Moro abbas monasterii S. Bavonis. Vide
Moro.
- Joannes abbas monasterii Omnium Sanctorum apud
Catalaunos 517, 518 b c d e
- Joannes abbas S. Nicolai de pratis prope Tornacum
adfuit translationi reliquiarum S. Pii 55 a
- † Joannes abbas Reomaensis: ejus translatio; mo-
nasterium 292 d e f
- Joannes Druidum comes 56 c
- Joannes frater S. Thomæ de Cantilupe, miles et baro
494 d e
- Joannes Georgius liber baro a Sternbach etc., S. Re-
medium pingendum curavit 74 c
- Joannes ex rege Armeniæ Franciscanus, inter Præ-
termisos 45 a
- Joannes cantor monasterii Remensis S. Remigii
145 e
- Joannes capellanus S. Thomæ de Cantilupe 500 f
- Joannes filius Simonis, filii Matthiæ, inter Præ-
termisos 42 f
- Joannes, Vicarius de Leministre, testis miraculi, ope
S. Thomæ de Cantilupe patrati 576 d
- Joannes, ex opificio suo dictus Mandemaeker, id
est, Sportularius, prope Harlemum habuit primam
concionem Calviniano ritu 280 d
- Joannes, junior sacerdos, mente captus, patrocinio
S. Thomæ de Cantilupe sanatus 586 c, 595 b
- Joannes toparcha de Bokelinton auditum, quem
amiserat, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe con-
secutus 607 a
- Joannes vir nobilis testatus miraculum in uxore sua
ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratum
605 b c
- Joannes adolescens elinguis natus, linguam et loque-
lam patrocinio S. Thomæ de Cantilupe adeptus
562 d e f, 565 a b, 596 b c
- Joannes adolescens surdus, patrocinio S. Thomæ de
Cantilupe auditum subito adeptus 585 e, 595 c
- Joannes bidui spatio quasi mortuus, patrocinio
S. Thomæ de Cantilupe sanitati restitutus 610 a
- Joannes claudus, ad tumultum S. Thomæ de Cantilupe
recte gradiendi potentiam adeptus 584 b, 617 a
- Joannes de Chilton sanæ menti, quam amiserat, ad
tumultum S. Thomæ de Cantilupe restitutus 607 e f
- Joannes, filius Margaritæ, nauta præsentis nau-
fragii periculo ad invocationem S. Thomæ de
Cantilupe ereptus, hocque ipsemet testatus 568 f,
570 e
- Joannes.

- Joannes, filius Nicolai, nauta præsensis naufragii periculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe ereptus, hocque ipsemet testatus 367 a, 370 e
- Joannes, filius Thomæ, nauta præsensis naufragii periculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe ereptus, hocque ipsemet testatus 368 b, 370 f
- Joannes, filius Willelmi, nauta præsensis naufragii periculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe ereptus, hocque ipsemet testatus 368 c, 370 d
- Joannes juramento testatus resurrectionis miraculum, in filia sua Margarita patrocinio S. Thomæ de Cantilupe patratum 396 c
- Joannes mortuus in lucem abortu editus, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe resuscitatus 396 b
- Joannes, pater Nicolai, pueri novennis submersi, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe resuscitati 336 f; pro hoc miraculo testimonium dedit 336, 337, 338 b c d e f
- Joannes per 12 annos demens, in itinere ad tumultum S. Thomæ de Cantilupe sanæ menti subito restitutus 386 b, 390 c
- Joannes per tres septimanas demens, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanæ menti restitutus 386 d
- Joannes, puer submersus, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe resuscitatus 333, 334, 335 a b
- Joannes testatus miraculum, in filia sua Cæcilia ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratum 603 a
- Joannes testatus resurrectionis miraculum in filio suo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratum 610 d
- Joannes variis infirmitatibus afflictus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanitati restitutus 389 f
- † Job Propheta 134 a 178 d, 329 f, 339 c
- Jocelinus scripsit Vitam S. Patricii 303 d e
- Joffridus, episcopus Constantiensis, interfuit synodo Remensi, a S. Leone IX Papa celebratæ 138 a
- Johanne (Joannes de S.) canonicus Herefordiensis. Vide Joanne.
- Johannes. Vide Joannes.
- Jonas, Aurelianus episcopus; scripsit Historiam translationis S. Huberti 468 e f, 473 d e f, 478 a, 483 d e
- Jonas sæculo ix Augustodunensis episcopus 348 b, 349 d
- Jonathas Machabæus, Matthathie filius, inter Prætermisissos 42 b
- † Jonius presbyter et martyr apud Castrenses in Gallia 47 a b, 31 f
- Jonnart (Ladislaus) Ep. Audomaropolitanus, ad archiepiscopatum Cameracensem translatus 341 a
- Jordanis chronographus. Vide Jornandes.
- Jori (Amica) testata resurrectionis miraculum, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratum 399 d
- Jornandes chronographus, episcopus Ravennas 242 e, 244 c
- Joseph Ægypti prorex 170 c, 178 a, 317 e f
- † Josephus junior hymnographus 87 c
- Josias rex Judæ 130 a, 131 e
- † Josue Israelitarum dux 137 d, 178 f
- Irene imperatrix 293, 296, 297 b c d e f
- Ireneus civis Tornacensis 46 e
- † Isaac Patriarcha 131 b, 177 e
- Isabella Belgarum princeps monachis S. Joannis fixum Ipris domicilium concessit 443 a
- Isabella infans per patrocinium S. Thomæ de Cantilupe a mortuis resuscitata 379 a, 394 b
- Isabella mulier a tribus annis prorsus contracta, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanitatem adeptæ 383 c, 389 f
- Isabella testata pro resurrectionis miraculo in puella, cujus erat matrina, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrato 396 d e
- † Isaias Propheta 134 b f, 178 c, 329 e f
- † Isicius Ep. 489 e
- Isotha testata resurrectionis miraculum in filia sua ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratum 396 f
- Itales (A. de) deputatus ad examinandas querelas suffraganeorum sedis Cantuariensis 313 c d
- Ithamar, quartus filius Aaron 99 a
- Itheria, prima monasterii S. Mariæ Suessionensis abbatissa 380 a b, 381 d e f
- † Ita, B. Pipini Landensis uxor 209, 210, 217 a b c, 233 d, 436 a; condidit monasterium Nivelense 216 e f
- † Judas Apostolus 609 e; ejus festum Augustoduni celebrari præceptum 418 b c
- Judas, Domini traditor 348 a
- Judas Machabæus, Matthathie filius, inter Prætermisissos 42 b
- † Judicæ Britanniæ Armoricæ rex, frater B. Eurielæ 204 c d
- Ives (Richardus de) præsensis naufragii periculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe ereptus 368 e, 371 b
- Jugervi (Joannes de) miles, testimonium dedit pro miraculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrato 612 d
- Juliana, soror S. Thomæ de Cantilupe, uxor Joannis aut Roberti de Tregoz baronis 494 a b, 302 e f
- † Juliana virgo, Priorissa Montis-Cornelii apud Leodium, promotrix festi Corporis Christi; sacra ejus exuvie Villarii translatae 483 c d e f
- Juliana de Credenulle angina per patrocinium S. Thomæ de Cantilupe liberata 390 b
- Juliana de Mordeford paralysi percussa, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanitati restituta 392 c
- Juliana de Rodmerley a multo tempore clauda, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanata 393 e f
- Juliana de Warewik a sedecim septimanis cæca, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe videndi potentiam adeptæ 389 a b
- Juliana mulier gravi ægritudine in itinere ad tumultum S. Thomæ de Cantilupe liberata 606 f
- Juliana mulier lusca duplici beneficio a S. Thoma de Cantilupe affecta 389 c
- Juliana testis octava in processu pro canizatione S. Thomæ de Cantilupe 332 a; eadem verosimiliter est cum Juliana, uxore Hugonis barbitonsoris 624 b. Vide adeo etiam Juliana, quæ hic sequitur.
- Juliana, uxor Hugonis barbitonsoris, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe visum adeptæ, hocque miraculum ipsamet verosimiliter testata 624 a b c
- † Juliani Bellovacensis, ut apparet, martyris sepulcrum, a S. Eligio magnifice ornatum 43 a
- Julianus apostata imperator 47, 48, 49, 60 d e f, 368 e f
- † Julianus, S. Landoaldi archipresbyteri socius; sacra ejus exuvie ex Wintershoven Gandavum translatae 240 a b, 211 b
- Julius. Vide Chrittus.
- Ivo, Ep. Sagensis, interfuit synodo Remensi, a S. Leone IX Papa celebratæ 138 a
- † Justina martyr 304 c
- Justinianus Venetorum dux 309 c d
- Justinus imperator 113 d e, 169 b
- Justinus Junior imperator 96 a, 209 d e, 210 e f, 243 c d e f, 310 e
- † Justinus presbyter martyr 310 d e
- Justinus sacerdos, cui S. Lizerii in fide institutionem et baptismum adscribit Ferarius 309 e, 310 c
- † Justus Lugdunensis episcopus 119 c
- Juvenis (Joannes) Ordinis S. Francisci, linguae Wallicæ interpret in processu pro canizatione S. Thomæ de Cantilupe adhibitus 369 b c, 371 a, 623 f
- Juvenis (Willelmus) capellanus Herefordiensis, sub juramento testatus est pro pluribus miraculis, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratum 376 e

K

Kaliedek (Stephanus) testis miraculi ad tumultum S. Thomæ de Cantilupe patratum 363 f

Karlus Martellus. Vide Carolus Martellus.

Karolomannus. Vide Carolomannus.

Karolus

Karolus. Vide Carolus.

- Kemeseya (Joannes de) canonicus Herefordiensis, familiaris S. Thomæ de Cantilupe domesticus et in processu pro hujus canonizatione testis quinquagesimus septimus; funeri sancti Domini sui, in Italia defuncti, adstitit, ejusque ossa a carnibus separata in Angliam retulit; item pro pluribus miraculis, ad ejusdem invocationem patris, testimonium dedit 496 usque ad 555 et 576 b c
- Kene (Margarita) diu jam mortua, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe ad vitam revocata 596 d
- Kene (Matilda) juramento testata resuscitationis miraculum, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratum 596 e
- † Kenelmus, Kenulphi Merciorum regis filius, cultus ut martyr 611 b c, 615 a
- Kenulphus Merciorum rex 615 b
- Kerry (Milo) sanæ menti, quam amiserat, ad tumultum S. Thomæ de Cantilupe restitutus 612 e f
- Keusington (Joannes) Prior conventualis S. Bartholomæi Londini, testis vigesimus nonus in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe 553 d
- Keynis (Robertus) testatus est pro miraculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrato 605 d e f
- Kibus (Walterus) in diplomate Henrici I, Brabantie ducis, memoratus 483 c
- † Kieranus Sagiriensis Ep. 504 a
- Kikilda mulier cæca, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe visum adeptæ 582 b, 590 a
- † Kilianus Ep. martyr 504 a
- Kilpek. Vide Kylpek.
- Kilwardby (Robertus de) ex Ordine Prædicatorum archiepiscopus Cantuariensis ac dein S. R. E. Cardinalis, episcopus Portuensis, publice commendavit ob vitæ probitatem S. Thomam de Cantilupe; excommunicavit Lewelinum, Walliæ principem 496 usque ad 548
- Kilwardeby archiepiscopus. Vide Kilwardby.
- Kimberle (Richardus de) in obsequiis S. Thomæ de Cantilupe aliquot annos versatus, ac dein testis duodecimus in processu pro canonizatione ejusdem 495 usque ad 509 et 552 e f, 547 a
- Kinemafford (Joannes de) sanæ menti, quam amiserat, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe restitutus 586 f, 596 b
- Kingellone (Margarita de) a quatuor annis clauda, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe recte gradiendi potentiam adeptæ 592 e
- Kinges (Juliana) mulier contracta, a S. Thoma de Cantilupe gressu donata, hocque miraculum ipsamet testata 577 a b c, 587 a b
- Kingeskaple (Joannes de) testatus est pro miraculo, in uxore sua ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrato 586 d, 594 e
- Kingestone (Joannes de) presbyter Herefordiensis sub juramento testatus est pro pluribus miraculis, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patris 576 d
- Kinigl Ep. Vide Caspar.
- Kinille (Walterus) sacræ Theologiæ magister, testis quadragesimus septimus in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe 513 a, 555 c d
- Kirchebner (Michael) tibialium textor, invocato S. Remedio, a periculoso morbo sanatus 70 e
- Kirkby (Joannes) Eliensis in Anglia Ep. 595 b; 595 d
- Knaytho (Eva.) Vide Knache.
- Knache (Eva) juramento testata resuscitationis miraculum, in filio suo Gregorio ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratum 581 a, 607 a
- Knoston (Robertus) e lapsu periclitans, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe factus incolumis 605 b
- Kock (Adam) testimonium dedit pro miraculo in Juliana, matre sua, ad tumultum S. Thomæ de Cantilupe patrato 561
- Kock (Juliana) mulier contracta, ad tumultum S. Thomæ de Cantilupe miraculose sanata 559 e f, 560, 561, 589 b c

- Kok (Joannes) sub juramento testatus est pro pluribus miraculis, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patris 576 a
- Kok (Adam aut Juliana.) Vide Kock.
- Kok (Thomas) adolescens per tres menses contractus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanitati restitutus 596 b c d e. Vide etiam Cok.
- Koklond. Vide Boklond.
- Ktobarewe (Thomas de) testatus pro miraculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrato 606 e f
- Kuaytho. Vide Knache.
- Kuen ab aur (Henricus) vir nobilis Oeniponti mortuus 70 b
- Kugges (Rogerius de.) Vide Bruges.
- Kulczynski monachus Ordinis S. Basilii 88 a
- Kuolle (Richardus aut Gerardus de) Vicarius paræciæ de Elemare, testatus est pro miraculo, per patrocinium S. Thomæ de Cantilupe patrato 578 c
- Kylpek (Adamus de) puer cæcus, per patrocinium S. Thomæ de Cantilupe visum adeptus, hocque ipsemet jam grandior testatus 575, 574, 575 b c d
- Kylpek (Amabilia de) filia Margaritæ testatæ miraculum, in duobus filiis suis ope S. Thomæ de Cantilupe patratum 574 b
- Kylpek (Joanna de) filia Margaritæ testatæ miraculum, in duobus filiis suis ope S. Thomæ de Cantilupe patratum 574 c
- Kylpek (Robertus de) pater duorum puerorum, quorum unus unum, alter ambos oculos per patrocinium S. Thomæ de Cantilupe recuperavit 575 c, 575 b
- Kylpek (Rogerius de) puer luscus, per patrocinium S. Thomæ de Cantilupe curatus, hocque ipsemet jam grandior testatus 575, 574, 575 e f
- Kylpek (Willelmus de) testis juratus unius ac alterius miraculi, ope S. Thomæ de Cantilupe patratum 575 c
- Kylpek (Thomas de) luscus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe curatus 582 a, 590 c
- Kymberle (Alanus de) ballivus S. Thomæ de Cantilupe 500 b
- Kymberleye (Willelmus de) ballivus S. Thomæ de Cantilupe 500 a
- Kynges. Vide Kinges.
- Kyngeshm jurisperitus. Vide Kyngeshuam.
- Kyngeshuam (Adamus de) jurisperitus, domesticus S. Thomæ de Cantilupe, postque testis undecimus in processu pro canonizatione ejusdem 506 f, 521, 525 f, 552 f, 541 a b; mansuetudinem Sancti fuit expertus 506 b c
- Kynton (Petrus de.) Vide Ekynton.

L

- Lacy (Fulco et Galfridus de.) Vide Lucy.
- Lacy (Joannes de) clericus, notarius regis Angliæ, dysenteria ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe liberatus, hocque miraculum atque insuper aliud juramento testatus 611 a b c
- Lacy (R. De) officialis Joannis Peckhami, Cantuariensis archiepiscopi, tulit hujus jussu promulgatque, ut videri potest, excommunicationis sententiam in S. Thomam de Cantilupe 520 d, 521 b e f, 522 c d e f
- Lacy (Walterus) Lanthoniensis cœnobioli fundator 595 c
- Læticia mulier a sex annis contracta, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanitatem consecuta 597 a
- Læticia, uxor Willelmi Fabri 579 b; testata est pro miraculo, in filia sua per patrocinium S. Thomæ de Cantilupe patrato 578 c
- Lætitia mater pueri, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe a mortuis resuscitati 559, 561 b; pro hoc miraculo testimonium dedit 561 a
- Laimprucher (Columbanus) monasterii Sangeorgiani in Tyroli religiosus 74 b
- Lamberti (Matthias) canonicus Seclimensis interfuit translationi reliquiarum S. Piatii 55 f
- † Lambertus, episcopus Trajectensis, martyr 64 c, 88 289 a,

- 289 a, 566 f, 477 a, 482, 485, 614 d; *sacræ ejus exuvie Trajecto Leodium a S. Huberto translatae* 482 c, 485 a b
† Lambertus martyr Casaraugustanus in Hispania 614 c
Lambertus monasterii Sangeorgiani in Tyroli abbas 74 d
Lambertus faber lignarius, invocato S. Bavone, ex periculoso lapsu serratus incolumis 266 e f
Lamberti (Joannes) canonicus Secliniensis interfuit translationi reliquiarum S. Piat 35 e
Lamberti (Robertus) canonicus Secliniensis interfuit translationi reliquiarum S. Piat 35 d
Landbertus senator, interfuit translationi S. Bavonis ab Ereboldo abbate factæ 265, 264 c
Laude (Petrus de la) 530 d
† Landebertus episcopus martyr. Vide Lambertus.
Landehildis, soror Clodevei I. Vide Lantechildis.
Landeseya (Adam de) notarius Apostolicus adhibitus ad conscribenda Acta in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe 553, 554 b c, 558 a, 625 c d
† Landmoldus. Vide † Landoaldus.
Lando archiepiscopus Remensis; exstitit, ut fertur, munificus erga S. Remigii ecclesiam 152 f, 180 d
† Landoaldus archipresbyter; una cum S. Bavone aliisque Sanctis S. Macario ægrotanti apparuit; sacrum ejus corpus ex Wintershoven Gandam transfertur, ibique elevatur; in S. Livini translatione Sancto huic obviam producit; ad novum castrum, quod Carolus V imperator Gandavi extruxerat, translatus hæreticorum furori subducitur, eoque cessante, in civitatem revehitur S. Landoaldi festum indulgentiarum concessione illustratum 260 usque ad 270 in diversis locis.
Landobercthus metropolita 582 e
† Landrada virgo abbat. Belisæ in territ. Leodiensi 270 a; sacræ ejus reliquie in S. Livini translatione Sancto huic obviam producuntur 265 c d; ad novum castrum, a Carolo V imperatore Gandavi extructum, translata ac deinde in civitatem reecta, ab hæreticorum furore servantur immunes 269 e f
Landolphus nullius fidei historicus 501, 502
Landon (Joannes de) a duobus annis et amplius cæcus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe visum adeptus 589 d
† Lambertus episcopus martyr. Vide † Lambertus.
† Lambertus abbas Fontanellensis ac dein Lugdunensis episcopus 553 c d, 557 a b c d e, 559 e f, 560 a
Lambertus senator. Vide Landbertus.
Lantechildis, Clodovei I Francorum regis soror 103 d e, 184 a; hæresim Arrianam reliquit 106 b, 118 a
Lantfridus Suevæ dux 404
Laris-villa (Nicolaus Picardus de) Vitam S. Remigii politiore stylo donavit 92 c
Latinus S. R. E. Cardinalis. Vide Frangipanis.
Latro, S. Genebaudi Laudunensis episcopi filius 94 b c d, 165 a; patri in episcopatum successit 163 a b
Laudocius subdiaconus S. Leodemiri 519 c
Laudon. Vide London.
† Laurentia virgo martyr, inter Prætermisos 45 a
† Laurentius archiepiscopus Mediolanensis. Vide † Litta.
Laurentius de Librafatta, sacerdos Ordinis Prædicatorum, inter Prætermisos 42 d e f
Laurentius, illustris viri filius, lator epistolæ S. Aviti ad Clodoveum I, Francorum regem 110 a, 114 f
† Laurentius Levita martyr 271 f, 298, 299, 455, 468 f, 592 f, 615 c; patronus est ecclesiæ parochialis Eenhamensis 271 e; festo annuo Augustoduni coli præcipitur 418 b c
† Laurus abbas, inter Prætermisos 42 a
Lauta colona testamento S. Remigii legata 179 f
Laxmon (Hericus) juramento testatus miraculum in filio suo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratum 610 a
† Lazarus, a Domino resuscitatus 164 b; ejus festum Augustoduni celebrari præceptum 418 e f
Leambler (Philippus) testis unius et alterius miraculi, a S. Thoma de Cantilupe patrat 577 a c
Lecu (Richardus) testis unius atque alterius miraculi, a S. Thoma de Cantilupe patrat 577 a b
Lemason (Walterus) sub juramento testatus est pro pluribus miraculis, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrat 576 b
Leministre (Thomas de) presbyter Herefordiensis sub juramento testatus est pro pluribus miraculis, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrat 576 a
Lemunstre (Hugo de.) Vide Leoministre.
Lenesdale (Adam de) nauta præsentis naufragii periculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe ereptus, hocque ipsemet testatus 567 c, 570 c
Lenglart (Robertus) canonicus adstitit visitationi lipsanothece Secliniensis S. Piat 55 d
Lenoncourt (Robertus de) ex abbate S. Remigii primo Turonensis, ac dein Remensis archiepiscopus 140 c
Lenoncourt (Robertus de) præcedentis nepos, abbas S. Remigii, post Catalaunensis episcopus, dein Cardinalis, tum Metensis episcopus, magnificum S. Remigio mausoleum extruxit 140, 141 a
Lenuncurtius. Vide Lenoncourt.
† Leo III Papa 502 d e f, 598 c d, 468 a b
† Leo IX Papa e Tullensi episcopo; designatur Pontifex; Remos invitatus, eo se iturum pollicetur; Romam adit, ordinatur Papa, Gallias per Germaniam repetit; synodum convocat; Remos venit et ad monasterium S. Remigii; corpus S. Remigii humeris suis e crypta delatum exponit, illudque in novam ecclesiam Sancto huic extructam, quam consecrat, intromissum in altari deponit, altari huic per bullam privilegium concedit, synodum celebrat, pruræque alia præclara gerit; S. Remigii corpus, finita synodo, in pristinam cryptam decenter ornatam humeris suis refert, reversusque in Italiam, data ad Francos epistola, festum ejusdem S. Remigii quotannis sollempniter celebrandum constituit; S. Leonis erga S. Remigium devotio miraculo probata 89 usque ad 195 in diversis locis.
Leo X Papa jus patronatus ecclesiæ S. Remedii in Valle Anania illustrissimæ Thunianæ familiæ concessit 73 c
Leo Isaurus imperator; S. Theophilum in exsilium misit, direque fecit torqueri 431, 432, 433
Leo IV imperator 297 a
Leo Armenus imperator 509 d
† Leo episcopus Senonensis 117 f, 125 c d e, 151 b
Leo II abbas monasterii S. Fremerii 63 e
Leo carminum Leoninorum, ut quibusdam videtur, inventor 207 b c
† Leo eremita confessor : ejus reliquie ex insula Cephalenia Venetias deportatae 509 a
Leo pater SS. Elaphii et Leodemiri 516 d
Leo, vir illustris, in Pictaviensem S. Radegundis basilicam beneficus 444 a
† Leobinus episcopus Carnotensis 53 c
† Leodegarius martyr 505 b c, 504 b, 507 f, 459 d, 477 e, 485 e; monasterio S. Maxentii aliquamdiu abbas præfuit 439 b
Leodegisus major-domus. Vide Leudesius.
Leodesius major-domus. Vide Leudesius.
Leofardo (G. de S.) thesaurarius Cicestriæ deputatus ad examinandum querelas suffraganeorum sedis Cantuariensis 515 c
Leofrona abbatissa, inter Prætermisos 42 a b c
Leogarius rex Hiberniæ tempore S. Patricii 503 d
Leolinus Walliæ princeps. Vide Lewelinus.
Leoministre (Hugo de) clericus Anglus sigillum suum apposuit litteris patentibus de miraculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrato 565, 564
Leoministre (Walterus de) infans patrocinio S. Thomæ de Cantilupe a mortuis resuscitatus 610 c d
Leoministria (Joannes de) civis Herefordiensis testis quinquagesimus quartus in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe 508 e, 555 b
Leomunstre

Leomunstre (*Hugo de.*) *Vide* Leoministre.

† Leonardus confessor *Lemovicensis* 610 c, 611 a, 613 d

Leoninus carminum *Leoninorum inventor. Vide* Leo.
Leonius *Castellanus Bruvellensis in abbatiam de Camera munificus* 489 f

Leonius carminum *Leoninorum inventor. Vide* Leo.

Leonorius archiepiscopus *Remensis. Vide* Valence.

Leopoldus (*Josephus Maria*) e comitibus de *Spaur episcopus Brixinensis* 75 e

Lethbertus *Cameracensis episcopus. Vide* Lietbertus.

Lethewind (*Adam*) sanæ menti, quam amiserat, patrocínio *S. Thomæ de Cantilupe restitutus* 595 a

Letselius scripsit *Vitam S. Arnulphi martyris* 123 f

Leuberredus *testamento S. Remigii libertate donatus* 180 c

Leudesius *major-domus Franciæ; magistratum hunc obtinuit S. Leodegarii consilio; ab Ebroino nefarie occiditur* 543 ad 573 et 595 d e, 406 c d f

† Leudinus *Tullensis episcopus. Vide* † Bodo.

Leudocharius *puer testamento S. Remigii Profuturo legatus* 180 d

Leudovera *testamento S. Remigii Profuturæ legata* 180 e

† Leuduinus *Tullensis episcopus. Vide* † Bodo.

† Levinus *episcopus. Vide* † Livinus.

Leutfredus *dux. Vide* Leutfridus.

Leutfridus *dux, frater Eberhardi ducis, fundatoris monasterii Morbacensis* 545 d, 544 b, 402, 407 d

Leutrudis, *Ebroini majoris-domus uxor, monasterium puellare extra muros Suessionenses construxit* 558 a, 581 a; hoc deinde intra urbem *Suessionensem transferri curavit* 595 a b c d; monacham induit, postque exiit 454 b; an apostasiæ rea certo exstiterit 456 c d e f

Lewelinus *Walliæ princeps a S. Thoma de Cantilupe excommunicatus, tresque villas ecclesiæ Herefordiensis inique occupatas dimittere compulsus* 513, 514, 544 d, 545 e f, 546 e

Leve (*Willelmus de la*) *testatus resurrectionis miraculum ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratum* 597 a

Librafatta (*Laurentius de.*) *Vide* Laurentius.

† Licerius *episcopus idem, ut apparet, cum S. Licerio episcopo Consorannensi* 489 a b

Lichefeldia (*Alanus de*) *nuncius carceri mancipatus ac dein dimitti iussus* 516 c d e f, 517 a

Licinius archiepiscopus *Turonensis* 171 a

Lidwinus *monasterii S. Bavonis Gandavi abbas* 263 c d

† Lietbertus, *Cameracensis episcopus, elevavit corpus S. Macarii dedicavitque restauratam Bavoniani monasterii ecclesiam* 266 d e

Lindan (*Joannes de*) *testatus pro miraculo in uxore sua ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrato* 604 f

Lindulphus, *Norimonsis episcopus, corpora SS. Landoldi et Sociorum elevavit* 262 b c d

Linianus II *episcopus Beneventanus* 512 a, 513 e f

Lisiardus *episcopus Suessionensis; confirmavit fundationem seu donationem prioratus S. Vulgisi* 199 a c d f

† Litta (*Laurentius*) *archiepiscopus Mediolanensis* 298 b, 500 a

† Livinus *episcopus martyr; S. Bavoni Epitaphium composuit; item scripsit de eodem Sancto epistolam ad Florbertum abbatem; refertur inter Prætermisssos; S. Livini festum anno 1345 indulgentiarum concessione illustratur; corpus anno 1007 ex Holthem Gandavum transfertur, insignique prodigio honoratur; anno 1085 elevatur; anno 1566 ad novum castrum a Carolo V imperatore Gandavi exstructum defertur, sicque ab hæreticorum furore tunc servatur, verum, his post iterum tumultuantibus, surripitur nec deinceps recuperatur* 211 usque ad 271 in diversis locis.

Luitfridus *dux. Vide* Leutfridus.

Luitfridus *Sueviæ dux. Vide* Lantfridus.

Luitprandus *Longobardorum rex pie munificus* 142, 334 b, 335 c d

Lobineau (*Guido Alexius*) *scripsit Vitam S. Sulini* 202 b c, 205 b d e, 204 e f

† Loliani *sepulcrum a S. Eligio magnifice elaboratum* 43 b

Londino (*Hugo de*) *Ordinis Fratrum Minorum, testis vigesimus quintus in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe* 553 b

Londino (*Willelmus de*) *capellanus, testis quadagesimus quartus in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe* 553 f; *testatus est pro insigni miraculo ad invocationem ejusdem Sancti patrato* 627 d

London (*Joannes de*) *cæcus patrocínio S. Thomæ de Cantilupe visum adeptus* 582 a

London (*Thomas*) *sellarum artifex febri per patrociniū S. Thomæ de Cantilupe liberatus* 586 e f, 591 b

Lonesdale (*Willelmus de*) *testis trigesimus nonus in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe* 553 e; *testatus est pro insigni miraculo in filia sua Alicia, ad invocationem ejusdem S. Thomæ de Cantilupe patrato* 627, 628 b c

Longe (*Alicia le*) *vicina Edithæ mulieris phreneticæ ope S. Thomæ de Cantilupe sanæ menti restituta* 568 a, 571 f

Longe (*Philippus aut Joannes le*) *testis 103 in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe; testatus est pro miraculo, ad tumulum ejusdem Sancti patrato* 560 d, 561

Loppinus (*Jacobus*) *monachus Benedictinus publici juris fecit Vitam S. Stephani Junioris, monachi martyris* 633 a b c

Lorimer (*Joannes de*) *pater Willelmi, pueri submersi, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe resuscitati* 554 a b; *testatus est hoc miraculum* 553 d

Losinga (*Robertus*) *Herefordiensis in Anglia episcopus* 491 b

Lotharius I *imperator, Ludovici Pii imperatoris filius* 176 b, 178 a, 210 e; *factus ex imperatore monachus, refertur inter Prætermisssos* 42 e f

Lotharius *Francorum rex, Ludovici Transmarini filius* 110 c; *possessionem monasterii Gandensis S. Bavonis monachis S. Benedicti variæque prædia, dato diplomate, confirmavit* 236 b c, 237 d e f, 260 e f, 261 d e, 413 c d e

Lotharius, *Lotharingiæ seu Austrasiæ rex, Lotharii I imperatoris filius* 211 b, 410 a, 436 a b

Lotharius. *Vide etiam* Clotharius.

Lucas de Snitton, *qui ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe domus suæ incendium subito vidit extinguī* 603 a

† Lucas *Evangelista* 610 d; *ejus festum Augustoduni celebrari præceptum* 418 b

Ludovicus *rex. Vide* Clodoveus.

Lucia de Aspertone *puella submersa, patrocínio S. Thomæ de Cantilupe resuscitata* 596 e

Lucia mater *Nicolai, pueri novennis submersi, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe resuscitati* 557 e f; *pro hoc miraculo testimonium dedit* 538 a b

Lucia *mulier lusca, patrocínio S. Thomæ de Cantilupe curata* 606 a

Lucia *puella submersa, a S. Thoma de Cantilupe ad vitam revocata* 577 e, 578 c d, 579 d, 596 a

† Lucia *virgo* 612 c

† Lucianus *martyr, episcopus Bellovacensis in Gallia* 46 c, 47 a b c d, 48 a b, 49 a b, 51 c, 58, 59 d e f; *ejus sepulcrum a S. Eligio magnifice elaboratum* 43 c

† Lucianus *martyr Hispanus, inter Prætermisssos* 44 c e

Lucius III *Papa* 93 e

Lucy (*Fulco de*) *e cognatione S. Thomæ de Cantilupe* 512 b

Lucy (*Galfridus de*) *e cognatione S. Thomæ de Cantilupe* 512 c

Luda (*Willelmus de*) *capellanus Herefordiensis, custos tumuli S. Thomæ de Cantilupe, sub juramento testatus est pro pluribus miraculis ad invocationem ejusdem Sancti patris* 576 c

Lude

- Lude (Willelmus de) *surdus, patrocini* S. Thomæ de Cantilupe *auditum adeptus* 590 b
- † Ludgeri *episcopi Monasteriensis translatio, inter Prætermisos* 505 d
- Ludhuam (Joannes de) *ad concordiam cum parentibus filix sibi deponsatæ adductus a S. Thoma de Cantilupe* 506 d e
- Ludovicus I, *cognomento Pius, Caroli Magni filius, primo Aquitanix rex ac dein imperator; confirmavit privilegia, Gandensi S. Bavonis monasterio a Carolo Magno concessa* 79 usque ad 585 in diversis locis.
- Ludovicus II, *cognomento Balbus, Galliarum rex* 153 b
- Ludovicus III *Galliarum rex* 153 c f
- Ludovicus IV, *cognomento Transmarinus, Galliarum rex* 258 f, 408 e, 409 d, 410 a, 476 f
- Ludovicus V *Galliarum rex* 477 a
- Ludovicus VI, *cognomento Crassus, Galliarum rex* 198 b
- Ludovicus VII *Galliarum rex* 200 a, 204 d e
- Ludovicus VIII *Galliarum rex* 108 b
- † Ludovicus IX *Galliarum rex* 505 a; *partem Aquitanix Henrico II Angliæ regi restituit* 494 c; *S. Thomam de Cantilupe ejusque fratrem Hugonem, in Galliis studiorum causa versantes, invisisse fertur* 495 c d
- Ludovicus I, *Germanix rex, Ludovici Pii imperatoris filius* 149 e f, 174 c, 175 e, 176 f, 288 c, 408 a
- Ludovicus II *Germanix rex* 153 b
- Ludovicus. *Vide Clodoveus.*
- Ludowicus. *Vide Clodoveus et Ludovicus.*
- Liutprandus *rex. Vide Luitprandus.*
- Lupelli, *Domini de Castel-cary in comitatu Somerssetensi* 495 a
- † Lupus *episcopus Suessionensis, S. Remigii ex fratre nepos ejusdemque testamento scriptus ex parte hæres* 94, 95, 151 a b, 180, 181; *aliquis Lupus episcopus prolixiori, quod S. Remigii nomine circumfertur, testamento reperitur subscriptus* 128 a
- Lureke. *Vide Lurke.*
- Lurke (Theodoricus de) *Ordinis Cisterciensis orandi methodum a B. Godefrido Villariensi edoctus* 487 b c, 489 d
- Lutesone (Alicia) *puella submersa, patrocini* S. Thomæ de Cantilupe *resuscitata* 579 b
- Lutesone (Robertus) *pater puellæ submersæ, per patrocini* S. Thomæ de Cantilupe *resuscitatæ* 579 c
- Lydel (Joannes de) *nauta præsentis naufragii periculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe erectus, hocque ipsemet testatus* 567 b c, 570 e f
- Lyndeseya *notarius. Vide Landeseya.*
- Lysiardus *episcopus. Vide Lisiardus.*

M

- Mabilia *puella, patrocini* S. Thomæ de Cantilupe *a mortuis resuscitata, hocque ipsamet testata* 580 b, 620 c
- Mabilia, *Wilhelmi I, Glocestriæ comitis, filia* 495 a
- Mabillonius *edidit Fragmentum de miraculis S. Remigii* 95 b c d; *item typis vulgavit Historiam translationis S. Sebastiani* 525 d
- † Macarius *Aep. Antioch. a nonnullis dictus; ab Eremboldo abbate Gandavi hospitio excipitur, in morbum incidit, S. Bavonem aliosque Sanctos sibi apparentes habet, sanatur; at non diu post peste correptus moritur honorificeque ab Eremboldo abbate sepelitur; ejus meritis puella cæca visui restituta; feretrum a Joanne de Moro abbate argento ornatum; festum indulgentiarum concessionem honoratum; elevatio, curante Sigero abbate, facta; reliquiæ ad novum castrum, a Carolo Vimperatore Gandavi exstructum, translatae ac dein in civitatem revectæ, sicque ab hæreticorum furore servatæ; harum pars Pamelensi et Eenamensi ecclesiis concessa* 264 duodecimque seqq. pagg.

- Maccolus *presbyter, familiaris S. Gregorii Turonensis* 113 d
- † Macharius *archiepiscopus. Vide Macarius.*
- Machinge (Robertus de) *Ordinis Eremitarum S. Augustini, testis decimus quintus in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe* 555 a
- Machtildis, *Henrici I Brabantix ducis uxor, benefica in monasterium de Camera* 485 c
- Machtildis, *uxor Guidonis, comitis Flandriæ* 282 f
- † Machuti *feretrum seu lipsanoteca* 285 c
- † Madelgarius (Vincentius) *comes* 211 b, 292, 295, 294 a
- Madruccius (Carolus) *S. R. E. Cardinalis episcopus princeps Tridentinus* 69 b
- Madruccius (Christophorus) *S. R. E. Cardinalis episcopus princeps Tridentinus* 69 c
- Madruccius (Ludovicus) *S. R. E. Cardinalis episcopus princeps Tridentinus* 69 d
- Mael (Margarita) *mulier a viginti septem septimanis contracta, patrocini* S. Thomæ de Cantilupe *gressum adeptæ* 584 f, 590 a
- † Magdalena. *Vide Maria Magdalena.*
- Magdalena (Joannes de) *sub juramento testatus est pro pluribus miraculis, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratis* 576 e
- Magerle (Simon) *operarius expertus beneficium S. Remedii meritis adscriptum* 71 c d
- † Maglorii *episcopi Parisiis monasterium in parvalem ecclesiam conversum* 426 f
- † Magnus *martyr* 595 e, 595 b
- Mahadis *princeps. Vide Almodhius.*
- Maian *frater, ut dicitur, S. Sulini* 205 b
- Mainardus *decanus* 415 c
- † Majolus *confessor, Ordinis Cluniacensis* 426 c
- Malabranca *S. R. E. Cardinalis. Vide Frangipanis.*
- † Malachias *Propheta* 170 c, 172 d
- Malgerius *archiepiscopus Rothomagensis* 416 a
- Mallinge (Willelmus de) *paralytici brachii malo ad tumulum S. Thomæ de Cantilupe liberatus* 617 b
- Malorre (Petrus de) *miles juramento testatus pro miraculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrato* 606 f
- Mama, *inter Prætermisos* 42 f
- Mamcestr (Hugo) *ex Ordine Prædicatorum, testis vigesimus primus in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe* 555 a
- † Mamertus *Viennensis in Gallia episcopus Triduanas ante Ascensionem Dominicam rogationes instituit* 400 e, 420 c
- Mancestre (Margarita de) *mulier testata resuscitationis miraculum in filio suo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratum* 580 f, 617 c
- Mannie (Natalis) *canonicus adstilit visitationi lipsanote hæ S. Piatii* 55 c
- † Mansuetus *archiepiscopus Mediolanensis* 500 a
- Mapinius *archiepiscopus Remensis; bonis temporalibus auxit Remensem ecclesiam* 155 b c d
- Marbodus *episcopus Redonensis* 207 a
- † Marcellini *presbyteri martyris reliquiæ ad Gandense S. Bavonis monasterium missæ* 252 d e, 255 c
- † Marchinæ *corpus translatum* 485 c
- † Marcianus *martyr, inter Prætermisos* 44 b
- Marcoleifus *testamento S. Remigii libertate donatus* 180 c
- Marcolinus *pseudo-monachus, S. Leodegarii calumniator* 563 c, 564 b c, 428 e
- Marcovicus *testamento S. Remigii Agricolæ presbytero legatus* 180 a
- Marcovicus *alter testamento S. Remigii Prætextato legatus* 180 b
- † Marculphus *abbas, inter Prætermisos* 505 e; *sacellum ei dedicatum* 127 b
- † Marcus *Evangelista* 425 f; *ejus festum Augustoduni celebrari præceptum* 418 a
- Mare (Philibertus de la) *Divione regius consiliarius* 588 d, 412 b, 414 a, 425 e
- Marescalli (Thomas) *presbyter, testis juratus miraculi per patrocini* S. Thomæ de Cantilupe *patrati* 571, 572 b c d
- Marescallus

- Marescallus (*Anselmus*) domesticus *S. Thomæ de Cantilupe*, mansuetudinem sancti Domini sui expertus 506 c d
- Mareschal (*Beatrix le*) nutrix *Chilberti in vase aquæ submersi, testis trigesima quinta in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe* 555 b, 625 a b c d e
- Margareta Angliæ regina inuisit tumulum *S. Thomæ de Cantilupe* 528 d
- Margarita de *Erdesleye* ab anno et amplius cæca, patrocinio *S. Thomæ de Cantilupe curata* 589 d
- Margarita filia *Willelmi de Brewes, baronis de Swayneseye* 570 a c
- Margarita mater *Agnētis della Hulle, testatæ miraculum in se patrocinio S. Thomæ de Cantilupe patratum* 574 d
- Margarita mulier clauda, patrocinio *S. Thomæ de Cantilupe curata* 584 d e, 589 f
- Margarita mulier contracta, ad tumulum *S. Thomæ de Cantilupe sanata* 560, 561, 562 d e
- Margarita mulier *Herefordiensis gravi oculi infirmitate per patrocinium S. Thomæ de Cantilupe liberata* 594 a
- Margarita mulier *Hyberna gibbo ad tumulum S. Thomæ de Cantilupe liberata* 607 c d
- Margarita mulier prægnans mortua, ad invocationem *S. Thomæ de Cantilupe vitæ reddita* 597 c
- Margarita puerpera exanimis credita, ad invocationem *S. Thomæ de Cantilupe facta incolumis* 615 a
- Margarita testata resurrectionis miraculum in filia sua ad invocationem *S. Thomæ de Cantilupe patratum* 615 b d
- Margarita triduo mortua, patrocinio *S. Thomæ de Cantilupe resuscitata* 596 c
- † Margarita virgo martyr 595 c, 595 f, 612 d
- Margarita uxor *Roberti de Kylpek, testis miraculi in duobus filiis suis per patrocinium S. Thomæ de Cantilupe patratæ* 575 f, 575 a
- † Maria Magdalena 69 e, 126 b, 580 a, 459 a; ejus festum Augustoduni celebrari præceptum 418 b
- † Mariæ Assumptio et Purificatio celebrari præcepta 145 f
- Maria uxor *Willelmi de Brewes, baronis de Swayneseye* 570
- Mariota, neptis *Agnētis de la Broke, mulieris cæcæ ad tumulum S. Thomæ de Cantilupe visum adeptæ* 572 d, 574 c d e
- Marius consul apud antiquos Romanos 594 e
- Marserra mulier clauda, patrocinio *S. Thomæ de Cantilupe sanata* 590 a
- † Martha Christi hospita 580 c, 459 b
- † Martialis *Lemovicensis Ep.* 175 d
- Martina imperatrix 555 a
- Martin (*Christina*.) Vide Christiana per annum contracta.
- Martino (*Robertus de S.*) sacrista *S. Trinitatis, testis trigesimus secundus in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe* 555 b
- Martino (*Robertus de S.*) sacrista *S. Bartholomæi Londini, testis trigesimus in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe* 501 c, 504 d e f, 555 f
- † Martinus I Papa 212 ad 250
- Martinus IV Papa; benigne honorificeque excepit *S. Thomam de Cantilupe; ægrotanti facultatem fecit testamenti condendi; impertitam eidem absolutionem approbavit* 514 ad 548
- † Martinus *Turonensis episcopus; festo annuo coli præcipitur; ejus Augustoduni monasterium; ecclesia in suburbiis Herefordiensibus; sepulcrum a S. Eligio magnifice ornatum* 46, 90, 126 et in multis aliis diversis locis.
- Martinus confessorius *Richardi Swynfeld, Herefordiensis episcopi* 622 b
- Martinus dux, *Pipini Heristalli patruelis, ab Ebroino nefarie necatus* 472 d, 476 c d e f, 477
- Martinus ecclesiæ novi castelli *Gandavi præpositus* 260 f
- † Martyrius martyr 69 d, 76 b, 80, 82 a
- Octobris Tomus I.
- Marvilla (*Simon de*) thesaurarius *Metensis, sacri palatii Clementis V Papæ auditor* 551 d, 552 a, 555 c d
- Masintona (*Joannes de*) a biennio et amplius cæcus. ad tumulum *S. Thomæ de Cantilupe visum adeptus* 589 e
- Maso Mas-Monasteriensis in *Alsatia parthenonis fundator* 407, 408 a b c d
- Massy (*Isabella de*) mortua reputata, ad invocationem *S. Thomæ de Cantilupe sana effecta* 580 b, 616 a
- Maszun (*Walterus le*) testatus pro resurrectionis miraculo in puella, cujus erat patrinus, ad invocationem *S. Thomæ de Cantilupe patrato* 596 d e
- † Maternus episcopus confessor 465 c; Andaini, ut fertur, construxit ecclesiam 469 c, 480 a; sepeliit *Mediolani S. Victorem martyrem* 515 d
- † Mathias Apostolus 177 a. Vide etiam † Matthias apostolus.
- Mathi (*Thomas*) 569 a, 570 d
- Matilda mulier clauda pariter et contracta, patrocinio *S. Thomæ de Cantilupe sanata* 584 a, 591 b
- Matilda de *Childerheuley* mulier altera clauda pariter et contracta, patrocinio *S. Thomæ de Cantilupe recte gradiendi potentiam consecuta* 590 d e. Vide etiam Child.
- Matilda de *Glont a nativitate manu arida et contracta laborans, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanata* 591 c
- † Matthæus Apostolus et Evangelista 520 d, 455 a b, 595 a; ejus festum Augustoduni celebrari præceptum 418 f
- Matthathias, inter Prætermisos 42 f
- † Matthias Apostolus 145 c; ejus festum Augustoduni celebrari præceptum 418 e
- Mauburnus abbas. Vide Bruxellis.
- Maureden (*Joannes de*) presbyter *Herefordiensis sub juramento testatus est pro pluribus miraculis ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratæ* 576 d e
- Mauricius. Vide Mauritius.
- Maurilio colonus testamento *S. Remigii legatus* 179 a
- Mauritius imperator 79 a, 211 d, 220
- † Mauritius martyr, legionis *Thebææ primicerius* 47 c, 58 d, 59 f; monasterium in ejus honorem exstructum 406 e
- † Maurus martyr 94 b, 95 a
- † Maurus *S. Benedicti discipulus* 99 f
- † Maxentius abbas; ejus reliquiæ pluries translatae 558 usque ad 415
- Maxentius, *Valerii Maximiani filius, a Constantino Magno victus* 509 d
- † Maximiani sepulcrum a *S. Eligio magnifice ornatum* 45 d
- Maximianus, cognomento *Herculius, imperator* 45 ad 61 et 509 ad 515
- Maximianus, cognomento *Armentarius, imperator* 509 d
- † Maximi episcopi *Regiensis ostensio, inter Prætermisos* 506 c
- † Maximini episcopi *Treviris monasterium* 545 d, 442 e f, 448 b c, 450 a b
- Mecalmus abbas monasterii *S. Vincentii* 254 c
- † Medardus *Veromanduensis, dein Noviomensis, ac tandem simul Tornacensis episcopus; ejus Suesione cænobium; aliquis Medardus episcopus prolixiori, quod S. Remigii nomine circumfertur, testamento reperitur subscriptus* 107 b c, 121 a b c d e, 145 a aliisque locis.
- Medaridus testamento *S. Remigii libertate donatus* 180 b
- † Medericus abbas *Æduensis* 408 f
- Medovicus testamento *S. Remigii libertate donatus* 180 c
- † Medranus confessor, *S. Odrani frater* 505 d
- Meginerus archiepiscopus *Trevirensis, inter Prætermisos* 45 f
- Meinswindis puella membris contracta in translatione *S. Bavonis sanitatem consecuta* 265 c, 264 b
- Melanius vinitor testamento *S. Remigii legatus* 179 f; idem 89

- idem forte est cum Melano, qui hic sequitur.*
 Melanus pater puellæ, testamento S. Remigii presbyteris Remensibus legata 129 e, 180 c
 † Melarius martyr. Vide † Melorus.
 Melchalmus abbas. Vide Mecalmus.
 Meleford (Willelmus de) canonicus, Londinensis episcopi cancellarius 552 c, 558 f
 Melesinta comitissa. Vide Gurnay.
 Melford canonicus. Vide Meleford.
 Melianus, inter Prætermisos 505 f
 Meliavus. Vide Melianus.
 Melisenta comitissa. Vide Gurnay.
 Melisinda comitissa. Vide Gurnay.
 Melissenda comitissa. Vide Gurnay.
 Mellanricus testamento S. Remigii Agricola presbytero legatus 180 d
 Mellaridus testamento S. Remigii libertate donatus 180 e
 Mellateva testamento S. Remigii libertate donata 180 f
 Mellessenda comitissa. Vide Gurnay.
 Mellinus (Benedictus) bibliothecæ reginæ Succie præfectus 599 c
 Mellovicus testamento S. Remigii S. Lupo legatus 180 b
 † Melorus martyr in Aremoricis, inter Prætermisos 40 f, 505 b; item 505 f
 † Memmius, primus Catalaunensium episcopus 515 b e f, 517 c
 Menapiorum terra a Normannis vastata 285 e
 Menatena serva testamento S. Remigii Agricola presbytero legata 180 c
 Menric famulus gravi lateris dolore per patrocinium S. Thomæ de Cantilupe liberatus 605 a
 Mensunindis puella. Vide Meinswindis.
 Mercator (Henricus) gravi incommodo ad tumultum S. Thomæ de Cantilupe liberatus 584 a
 Mercator (Willelmus) sanæ menti, quam amiserat, per patrocinium S. Thomæ de Cantilupe restitutus 600 a b c
 Mercer (Walterus le) quadriduo mortuus, ope S. Thomæ de Cantilupe ad vitam revocatus 580 e f, 616 a
 Mercer (Willelmus le) evidenter probavit miraculum in filio suo Waltero ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratum 580 e, 616 b
 Mercurii idolum 215 c; ara destructa 242 a
 Mereducus pater Resi, bello ab Anglis appetiti 595 b
 Mereveus rex. Vide Meroveus.
 Merewaleus Merciorum rex monialibus Leomona-steriensibus templum exstruxit 547 e
 Meringer (Georgius) parochus 70 c
 Meroaldus abbas legatione pro S. Leodegario functus 574, 455 e, 455 c d
 Meroveus Francorum rex 159 c, 554 b
 Merumvastes servus testamento S. Remigii Agricola presbytero legatus 180 c
 Messaglia (Hieronymus) presbyter, ablato ac dein restituto osse S. Thomæ, Mediolanensis archiepiscopi, febri correptus et sanatus 299 a
 Messingt (Hugo de) civis Leoministriensis corporis tumore ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe liberatus 617 c d
 Messur (Joannes le) puer submersus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe ad vitam revocatus 615 a b
 Messur (Willelmus) contractus, post votum S. Thomæ de Cantilupe factum subito sanatus 615 f
 Meyer (Adrianus de) a Gandensi S. Bavonis capitulo deputatus 270 d
 † Michael archangelus; ecclesiæ ejus dedicatio celebrari præcepta 166 c, 187 a et in aliis locis.
 Michael subscriptus diplomati concesso in favorem monasterii de Camera 485 c
 Michael Tornacensis episcopus 282 f
 Miecio pater Chramlini, episcopi Ebredunensis ex-auctorati 582 b c
 Mierloo (Godofridus a) secundus et ultimus Harle-mensium episcopus 280 a b c d
 Mierlo episcopus. Vide Mierloo.
 † Milberga virgo. Vide † Milburga.
 † Milburga virgo 556 d, 558 a b, 597 a
 Mlefridus rex. Vide Milfredus.
 Milesenta comitissa. Vide Gurnay.
 Mile (Thomas) a nativitate mutus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe loquelam adeptus 586 b
 Milet (Radulphus) presbyter Herefordiensis sub jura-mento testatus pro pluribus miraculis, ad invoca-tionem S. Thomæ de Cantilupe patris 576 d
 Milfredus, Merciorum rex, S. Ethelbertum regem insigni ecclesia honoravit 491 a
 Milo abbas Dervensis interfuit synodo Remensi a S. Leone IX Papa celebratæ 158 f
 Milo, Elnonensis monachus, Vitam S. Amandi me-trice conscripsit 215 f, 218 c d; item Elogium contexit S. Bavoni 229 e f
 Milo Firmitatis-Milonis ad Urcam conditor vel do-minus 198 quatuorque seqq.
 Milo Remensis ac Trevirensis pseudo-episcopus 148 b
 Milo vir nobilis, sexennio pedibus contractus, ad tu-mulum S. Thomæ de Cantilupe pristina incolumi-tati restitutus 527, 576 a b c d
 Miriel mulier surda et lusca, utroque hoc malo per S. Thomæ de Cantilupe liberata 585 b, 590 a
 † Moderamnus, Redonensis in Britannia Gallica episcopus 92 a, 142, 150 c; quasdam S. Remigii reliquias accepit earumque partem dedit mona-sterio Bercetensi 142 a b c d
 † Modoaldus episcopus Trevirensis 210 c d, 216 a
 Modoroseva testamento S. Remigii Prætextatæ le-gata 180 b
 Mointhoile Firmitatis-Milonis administer signavit processum verbalem de translatione S. Vulgisi 200 c d
 Molembaix (Sebastianus de) S. Theologiæ licentiatum adstitit visitationi lipsanthece Secliniensis S. Piatii 55 c
 † Molingus episcopus Fernensis in Hibernia 505 b
 Mollier (D. de la) castri Gandensis capitaneus 270 a
 Mon (Nicolaus) visum, quem per quindecim dies amiserat, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe ade-ptus 602 e f
 Monacharius testamento S. Remigii libertate donatus 180 d
 Monekes (Radulphus) testis juratus miraculi ad tu-mulum S. Thomæ de Cantilupe patris 612 f
 † Montana virgo abbatissa in agro Vastinensi, inter Prætermisos 40 e f, 41 a b
 † Montanus monachus vel solitarius; nativitatem S. Remigii divinitus didicit ac prædixit 94 b, 95 c d, 149 multisque seqq.
 Monteforti (Simon de) comes Leicestriæ, optimatum Angliæ, Henrico III regi rebellium, coryphæus, a Gilberto Glocestriæ comite victus et occisus 494 b, 508 a b c, 511 b c, 600 f, 601 a
 Monteforti (Willelmus de) decanus Londinensis, con-sanguineus S. Thomæ de Cantilupe 505 f, 625 c, 624 f; unus exstitit ex testamenti ejusdem S. Thomæ executoribus 591 a
 Montegomerico (Rogerus de) comes Salopiensis in Anglia monasterii fundator 617 e; monachos Wenlochii statuit 558 b
 Monte-Tanisii (Willelmus de) vir nobilis, sub muris castri de Druselan cum multis aliis oppressus 595 c
 Montpezat (Joannes de.) Vide Carbon.
 Monulphus testamento S. Remigii libertate donatus 180 b
 Mora testamento S. Remigii Agricola presbytero legata 180 c
 More (Joannes de la) testatus est resuscitationis mi-raculum ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratum 608 a
 Moreau æri incidit mausoleum S. Remigii 141 c
 Moreels (Joannes) presbyter testatus est ova, S. Ba-vonis reliquias concludentia, Aldenardæ inventa, pro sacris lipsantheceis antiquitus habita fuisse 272 d
 Moreth (Agnes) mulier a septem annis cæca, patro-cinio S. Thomæ de Cantilupe visum adepta 582 b
 Moreth (Agnes) mulier ab octo annis clauda, patro-cinio S. Thomæ de Cantilupe sanata 584 c, 589 f
 Morinorum urbs a Normannis vastata 285 b
 Morker

Morker (*Felicia*) testis 97 in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe 557 a; testimonium dedit pro miraculo ad invocationem ejusdem Sancti patrato 558 e f
 Moro (*Joannes de*) monasterii S. Bavonis abbas varias indulgentias in monasterio Bavoniano acquirendas impetravit 267 a
 Moroe decanus 410 c
 Morone (*Richardus de*) sub juramento testatus est pro pluribus miraculis ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratis 576 e f
 Mortone (*Christina de*) mulier cæca, ad tumulum S. Thomæ de Cantilupe visum adepta 582 d e. Vide etiam Christina mulier cæca.
 Mortuomari (*Edmundus de*) 602 c
 Mortuomari (*Rogerus de*) baro diocesis Herefordiensis, testis juratus miraculi ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrati 509 a, 600 f, 617 a
 Mortuo-mariorum illustris in Anglia familia 601 f, 620 a
 Moschus (*Franciscus*) 483 d
 † Moyses populi Israelitici dux 158, 160 f, 178 d, 180 f, aliisque locis.
 Muda (*Henricus de*) Prior monasterii S. Bavonis interfuit translationi reliquiarum SS. Bavonis et Pharaïldis ab Andrea episcopo Tornacensi factæ 260 a
 Muleward (*Christiana*) S. Thomam de Cantilupe beneficium experta 582 c. Vide etiam Christiana mulier Herefordiensis.
 † Mummolenus episcopus Noviomensis subscriptus epistolæ donationis S. Bercharii 561 b
 Munich (*Lucas*) ultimus monasterii S. Bavonis Gandavi abbas 267 d, 268 b c d, 269 a b
 Muriel. Vide Miriel.
 Murival (*Willelmus de*) presbyter Conventrensis, testis 80 in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe, testimonium dedit pro miraculo ad invocationem ejusdem Sancti patrato 554 f
 Musius (*Carolus*) Gandensis episcopus dedit particulam ex reliquiis S. Pharaïldis Gandensi ejusdem Sanctæ capitulo 275 a
 Muta testamento S. Remigii S. Lupo legata 180 d
 † Mychael archangelus. Vide † Michael.

N

Naaman Syrus 178 a
 Nabath pater Jeroboami 149 c
 Nadab 99 f
 Nannius Coppenus, inter Prætermisssos 45 e
 Nantarius Hincmari archiepiscopi Remensis amicus 129 b
 Nanthildis regina 152 e f
 Napesiller (*Hugo le*) præsentis naufragii periculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe ereptus 568 a, 571 c
 Nathan Propheta 149 b
 Natonne (*Jordanus*) armiger, S. Thomæ de Cantilupe obtrectans, divinitus bis fuit infirmitate punitus, ac toties pœnitens sanatus 596 f
 † Nazarius martyr; ejus festum Augustoduni celebrari præceptum 515 d, 548 b, 549 a b c, 417 e
 Nebra (*Gerardus de*) ecclesiæ cathedralis Gandavensis canonicus 269 e
 Neemias, ut episcopus cum titulo Beati ab Henricus annuntiatus, inter Prætermisssos 45 f, 504 c
 Nehelon (*Galfridus*) paralyticus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanatus 606 f
 Nehemias. Vide Neemias.
 † Nereus martyr 509 a
 Nero imperator 287 f
 Nerein (*R.*) Conchensis in Normannia monasterii monachus 600 e
 Neve (*Cæcilia le*) testis septuagesima quinta in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe, testimonium dedit pro miraculo ad invocationem ejusdem S. Thomæ patrato 554 f, 555 a
 Neve (*Gilbertus le*) testis septuagesimus septimus in

processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe 555 b c d; testimonium dedit pro miraculo ad invocationem ejusdem Sancti patrato 555 a b c
 Nevenon (*Christiana*) puella a dæmone diu sollicitata et vexata, tandem ad tumulum S. Thomæ de Cantilupe plane incolumis effecta 606 e f, 607 a
 Neuvent (*Walterus de*) Ordinis S. Mariæ de monte Carmeli paralyticus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanatus 606 d
 Neuverk (*Henricus de*) toxico, quod hauserat, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe liberatus 600 a
 Newalande (*Margarita de la*) a septem annis et amplius muta, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe loquendi facultatem adepta 592 d
 Neycrevent (*Joannes de*) cæcus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe videndi potentiam consecutus 585 e, 595 d
 † Nicasius episcopus Remensis et martyr 151 b, 157 f, 158 a, 166 f, 168 a, 175 d
 † Nicetius episcopus Trevirensis, inter Prætermisssos 44 a; item 107, 108, 109 b; scripsit epistolam ad Chlodovindam, Longobardorum reginam, Clodovei regis neptem 152 b
 † Nichasius episcopus. Vide † Nicasius.
 Nicolaus III Papa 517 b, 524 a; Joannem Peckhamum ex Ordine Fratrum Minorum ad archiepiscopatum Cantuariensem promovit 515 b
 Nicolaus IV Papa 522 d e. Vide etiam Hieronymus S. R. E. Cardinalis.
 † Nicolaus episcopus Myrensis 260 a, 529 e, 563 a, 578, 617 c
 Nicolaus abbas S. Christophori Fanopiensis adfuit translationi reliquiarum S. Piat 55 c
 Nicolaus abbas S. Martini Tornacensis adfuit translationi reliquiarum S. Piat 55 d e f
 Nicolaus abbas S. Severi 524 a
 Nicolaus barbitonsor, testis miraculi ope S. Thomæ de Cantilupe patrati 575 e
 Nicolaus, capellanus S. Thomæ de Cantilupe, Sancto huic morienti adstitit 525 e f, 548 b c
 Nicolaus, frater S. Thomæ de Cantilupe 494 b e
 Nicolaus manus contractæ malo per patrocinium S. Thomæ de Cantilupe liberatus 584 c, 560 a
 Nicolaus puer submersus, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe resuscitatus; ipsemet pro hoc miraculo testatus est 556, 557, 558 b
 Nicolaus alter puer itidem submersus, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe resuscitatus 580 a, 621 d
 Nicolaus testis juratus miraculi, in uxore sua Blunda ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrati 619 f
 Nieulant (*Nicolaus*) primus Harlemensium episcopus 279 d; ob corporis infirmitates et turbas episcopatu cessit 280 b
 Nifaste testamento S. Remigii S. Lupo legata 180 d
 Nissen (*Didacus*) Ordinis Prædicatorum 64 a
 † Nivardus archiepiscopus Remensis 562 e; subscriptus epistolæ donationis S. Bercharii 561 a; munificus, ut fertur, exstitit erga S. Remigii ecclesiam 151 f; memoratur sub nomine Nivonis in Fragmento Vitæ S. Lantberti 557 a
 Nivatena colona testamento S. Remigii legata 179 a
 † Nivo archiepiscopus. Vide † Nivardus.
 Nivolus mutus, surdus, pedibus ac manibus debilis, patrocinio S. Remigii sanatus 185 b c d
 Noailles (*Cardinalis de*) archiepiscopus Parisiensis 89 e
 Nodgerus episcopus Leodiensis scribenda curavit Acta SS. Landoaldi et Sociorum 212 e f, 215 a b, Vide etiam Notgerus.
 Noe patriarcha 178 e
 Nonnio testamento S. Remigii libertate donatus 180 e
 Noot (*Philippus Everardus vander*) episcopus Gandensis, patruus hodierni illustrissimi D. episcopi Gandensis, Maximiliani Antonii van der Noot 269 e f; ejus litteræ de inventis Gandavi reliquiis 274 d e f
 Noppenus

Noppenus *secretarius Michaelis Desne Tornacensis episcopi* 54 d
 Nora *ancilla testamento S. Remigii Hilariæ diaconæ legata* 180 f
 Norbertus *ex Ordine Præmonstratensi abbatiam Vivariensem ab Hugone Albo, Firmitatis Milonis dynasta, Ordini suo obtinuit* 199 a b
 Noreys (*Agneta*) *daemonio, a quo vexabatur, ad tumulum S. Thomæ de Cantilupe liberata* 605 a
 Noreys (*Nicolaus*) *malo pedis per patrociniū S. Thomæ de Cantilupe liberatus* 586 d e f, 592 a
 Normannorum *sæva in Belgium aliasque regiones irruptio* 254, 258 b c, 285, 287 e f, 288 d; *eorum immanitas* 412 a b
 Normannus, *pauper scholaris, piam liberalitatem S. Thomæ de Cantilupe expertus* 493 b
 Norreis (*Nicolaus*.) *Vide Noreys.*
 Nortgaudus *abbas Altvillarensis interfuit synodo Remensi a S. Leone IX Papa celebratæ* 158 a
 Northin (*Maltilda*) *puella quadrima manus contractæ malo per S. Thomam de Cantilupe liberata* 585 d. *Vide etiam Matilda de Glont.*
 Nortone (*Joannes de*) *contractus, patrociniū S. Thomæ de Cantilupe sanatus* 590 a
 Noryerwent (*Joannes*) *cæcus. Vide Neycrevent.*
 † Notburga *ancilla virgo* 75 e, 74 c d
 Notgerus *episcopus Leodiensis scripsit Vitam S. Remacii episcopi Trajectensis* 458 e. *Vide etiam Nodgerus.*
 Nothafft (*Georgius*) *canonicus ecclesiæ Tridentinæ adfuit donationi reliquiarum S. Remedii monasterio Sangeorgiano factæ* 72 f
 Nottingham (*Willelmus de*) *coronator regni Angliæ, id est, iudex in certis causis ad coronam Angliæ spectantibus* 564 a
 Nottoverne (*Martinus le*) *magister navis præsentis pereundi periculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe ereptæ* 568, 571 a
 Nottovernes (*Martinus le*.) *Vide Nottoverne.*
 Nova-terra (*Nicolaus a*.) *Vide Nieulant.*
 Novo castro (*Richardus de*) *sacerdos, testis miraculi ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrati* 565 f, 564 d e
 † Nuncius *confessor, inter Prætermissos* 505 c

O

† Octavianus *episcopus. Vide † Ottarianus.*
 Odila *uxor S. Bodonis, deinde episcopi Tullensis, ipsa deinde monialis Lauduni* 409 f
 † Odilia, *virgo abbatissa Hoemburgensis, Etichonis I et Bereswindæ Alsatiæ ducum filia* 545, 544, 409 d e
 Odilinus *monachus. Vide Odilo.*
 † Odilo *abbas Cluniacensis* 425 a
 Odilo *monasterii Suessionensis S. Medardi monachus translationem S. Tiburtii aliorumque Sanctorum, et forte etiam S. Sebastiani descripsit* 522, 523
 Odoacer *Herulorum rex* 181 b c
 Odo *princeps, pater ægroti pueri, ope S. Leodegarii sanitatem adepti* 425 b
 Odobekard *diuturno sanguinis vomitu ad tumulum S. Thomæ de Cantilupe liberatus* 595 a b
 † Odranus *confessor, inter Prætermissos* 505 e
 Odwinus *monasterii S. Bavonis Gandavi abbas* 261 f, 262 a
 Offelman (*Walterus*) *sacerdos, testis miraculi, ad tumulum S. Thomæ de Cantilupe patrati* 565 c
 Ogina, *Balduini Barbatu seu Pulchrobarbi, Flandriæ comitis, uxor. Vide Ogina comitissa.*
 Oldanus *pater Portii, ecclesiæ Portianæ Mediolani conditoris* 515 c
 Oldecriste (*Editha*) *mulier phrenetica ad tumulum S. Thomæ de Cantilupe sanata* 562 f. *Vide etiam Editha mulier phrenetica.*
 Omero (*Thomas de sancto*) *officialis archiepiscopi Cantuariensis, adscripsit Roberto de Betonia, Herefordiensi episcopo, insigne miraculum, me-*

ritis S. Thomæ de Cantilupe patratum, hocque miraculum publice annuntiantem, veluti meritis ejusdem S. Thomæ factum, ab officio suspendit, suspensionemque illam post revocavit 622, 625
 Onias, *summus sacerdos, inter Prætermissos* 42 f
 Opilio *consul* 85 d
 † Opilius *diaconus Placentinus, inter Prætermissos* 45 a
 Opstalle (*Sebastianus van*) *testatus est pro reliquiis S. Bavonis Aldenardæ inventis* 272 e
 Origenes *scriptorum a se librorum multitudine clarissimus* 545 b
 Orleton (*Thomas de*) *capituli Herefordiensis procurator in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe* 550 a, 552 d; *tulit ad Clementem V Papam processum pro canonizatione ista jam in Anglia instructum* 554 b
 † Ormisdas *papa. Vide † Hormisda.*
 Osanna *mulier cæca in translatione S. Remigii visum adepta* 184 c
 Othbertus *monachus Andainensis* 455 b, 475 a
 Otgina *comitissa Flandriæ, Balduini Barbatu seu Pulchrobarbi uxor* 208 c, 258, 260 a; *maritum suum induxit ad restituenda cænobitis, quæ belli tempestate amiserant* 265 a
 Othelboldus *abbas monasterii S. Bavonis Gandavi* 206 f, 209 b, 258 e; *scripsit epistolam ad Otginam Flandriæ comitissam* 208, 219 a, 258, 266 d
 Otho *imperator. Vide Otto.*
 † Othomarus *abbas monasterii S. Galli* 168 b
 Otri (*Robertus*) *per patrociniū S. Thomæ de Cantilupe gravissimo in mari pereundi periculo subductus* 610 c
 † Ottarianus *episcopus Novocomensis* 555 d
 Otto I *Germaniæ rex ac dein imperator* 195 b, 455, 476, 477 d e; *bona quædam Gandensi S. Bavonis monasterio injuste ablata jussit restitui* 261 a b
 Otto II *imperator* 207, 255 d, 261 c f; *diploma anno 974, alterumque anno 976 in favorem Gandensis S. Bavonis monasterii concessit* 261 d e f
 Otto III *imperator* 262 a, 509 d e
 Outhoorn. *Vide Outshorn.*
 Outiller (*Robertus le*) *a latronibus graviter vulneratus, patrociniū S. Thomæ de Cantilupe apparentis sanatus* 606 f
 Outshorn (*Nicolaus*) *Pamelensis Aldenardæ pastor tradidit capitulo ecclesiæ cathedralis Gandensis notabiles S. Bavonis reliquias, accepitque gratitudinis ergo notabilem partem reliquiarum S. Macarii; misit ad doctores Duacenos expositionem casus de reliquiis S. Bavonis Aldenardæ inventis, proque excipiendis testimoniis de antiquo earundem cultu deputatus fuit ab episcopo Gandensi* 272, 275, 274 b c d e

Owenus *Toparcha de la Pole* 605 c
 Oxonio (*Willelmus de*) *testis quadragesimus secundus in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe* 555 f; *testatus est pro insigni miraculo ad invocationem ejusdem S. Thomæ patrato* 627 c d
 Oylardus, *abbas Cathalaunensis, interfuit synodo Remensi, a S. Leone IX Papa celebratæ* 158 b

P

Paganus *aurifaber graviter e renibus laborans, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe subito curatus* 605 a
 Page (*Alditha*) *gravi infirmitate in itinere ad tumulum S. Thomæ de Cantilupe liberata* 604 c
 Page (*Galfridus*) *ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe periculo in manibus piratarum incidendi ereptus* 605 b c
 Palatinus *pater, ut fertur, S. Vulgisi confessoris* 197 a, 201 c d
 Paliner (*Galfridus*) *testis juratus miraculi, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrati* 602 f
 † Pammachius *condiscipulus et amicus singularis S. Hieronymi* 545 b
 † Pancratius *martyr* 478 a b; *ejus reliquiæ Venetias dono*

- dono missæ 309 c; *Roma Gandavum delatæ* 262 e, 266 e f; anno 1085 *ibidem* translata 267 e
- Paniot (*Philippus*) contractus, a *S. Thoma de Cantilupe* pristinae sanitati restitutus, hocque miraculum ipsemet testatus 577 e f
- Paniot (*Walterus*) testis miraculi a *S. Thoma de Cantilupe* in *Philippo* contracto patrati 557 b c
- Pantaleo (*Ancherus*) Vide *Ancherus S. R. E. Cardinalis*.
- Pantaleon martyr, inter *Prætermisso*s 304 f; item 307 b
- † *Pantaleonis* martyris *Nicomediensis* *Coloniæ* monasterium 484 c d e f, 486 e
- Panyot. Vide *Paniot*.
- Papa *Fastis Æthiopicis* inscriptus, inter *Prætermisso*s 42 a
- Pappolus *V. C. testamento S. Remigii* subscriptus 127 a, 180 b
- Parey (*Galfridus*) miles angina per patrociniū *S. Thomæ de Cantilupe* liberatus 599 e f
- Paschasiola *testamento S. Remigii S. Lupo* legata 180 d
- † *Paternus* *Abrincensis* episcopus 303 c
- Paternus Clodovei I Francorum regis* legatus 167 b, 168 f
- † *Patricius* episcopus, apostolus *Hiberniæ* 505 d e
- Paulinus* *Vitæ metricæ S. Martini* concinnator 90 b
- Paulinus Junior*, ultimus *Occidentis* consul 96 d
- † *Paulus* Apostolus; *S. Timotheum*, adhuc juvenem, episcopum constituit; *S. Pauli Apostoli* *Conversionis et Natale* festum celebrari præceptum 96 d, 125 c, 150 f, et in multis aliis locis usque ad 624
- Paulus III Papa* abbatiam *S. Bavonis* in collegium canonicorum secularium convertit, hujusque deinde ex antiqua sede ad parochialem *S. Joannis Baptistæ* basilicam translationem ratam habuit 267, 268
- Paulus IV Papa* 120 d f, 121 a; novos per *Belgium* episcopatus erexit 269 b c, 280 d; in *his Harle-mensem S. Bavonis* ecclesiam in cathedralem mutavit 280 a b c
- † *Paulus Thebæus*, primus eremita 87 c
- Pauly (Adam)* testis 87 in processu pro canonizatione *S. Thomæ de Cantilupe* testimonium dedit pro miraculo ad invocationem ejusdem *S. Thomæ* patrato 554 f
- Paynel (Philippus)* contractus, patrociniū *S. Thomæ de Cantilupe* usum membrorum adeptus 621 d e
- Paytefin (Dionysia)*. Vide *Peyttenyn*.
- Peckham (Joannes de)* ex *Ordine Minorum*, archiepiscopus *Cantuariensis*. Vide *Peckhamus*.
- Peckhamus (Joannes)* ex *Ordine Minorum*, archiepiscopus *Cantuariensis*; cum suffraganeis suis synodum *Radingæ* celebravit; hos, nimia forte jurium suorum tenacitate, offendit, editaque post indulgentiori ordinatione placare est conatus; graves lites habuit cum *S. Thoma de Cantilupe*, huncque, ut apparere potest, excommunicavit, pro excommunicato haberi voluit fœdeque traduxit; duæ ejus in dictum *S. Thomam* ad suos in curia *Romana* procuratores epistolæ, aliarumque fragmenta; primo vetuit ac dein permisit, dicti *ilidem S. Thomæ* ossa ex *Italia* in *Angliam* allata sepeliri, *Sancti* etiam ipsemet post tumulum veneratus 514 usque ad 625
- Pectrix (Juliana)* mulier lusca ob temeritatem suam a *S. Thoma de Cantilupe* primo punita, ac dein curata 582 a b
- Peesmeredith*. Vide *Resus*.
- † *Pelagius* martyr *Cordubensis* 207 b c d
- Pelagius II Papa* 209 d, 211, 241 b, 245 f
- Pellipar (Henricus)*. Vide *Pellissarius*.
- Pellissarius (Henricus)* adstitit suspensioni *Willelmi Aprees*, in vita patrociniū *S. Thomæ de Cantilupe* servati 570 d; pro hoc miraculo testimonium dedit 571 b
- Pencoyt (Mauritius de)* *Ordinis S. Francisci*, lingue *Wallicæ* interpres in processu pro canonizatione *S. Thomæ de Cantilupe* adhibitus 569 a b, 571 c
- Octobris Tomus I.*
- Pendok (Agnes)* mulier moribunda, patrociniū *S. Thomæ de Cantilupe* pristinae sanitati restituta 581 c. Vide etiam *Agnes mulier moribunda*.
- Pennatius (Andreas)* *Vicarius generalis Urbis-veteris* 525 f
- Peralta (Joannes de)* *Ilerdensis* canonicus 491 c
- Perardus (Stephanus)* edidit testamentum *S. Leodegarii* 548, 549 d e, 551 e
- Peresius (Guilielmus)* *Rotensis* episcopus *Ilerdam* translatus 490 d
- † *Perminus* episcopus. Vide † *Pirminius*.
- Perre (Ludovicus van den)* civis *Aldenardensis* testatus est pro reliquiis *S. Bavonis Aldenardæ* inventis 272 f
- Pertehaie (Joannes)* cæcus ad tumulum *S. Thomæ de Cantilupe* visum adeptus 582 a
- Peshale (Thomas de)* rector ecclesiæ de *Frompton*, gravissimo renum et pedum dolore per patrociniū *S. Thomæ de Cantilupe* liberatus 586 e f, 595 a
- Petavius* senator *Parisiensis* 598 d
- Petronilla* obstetrix 573 b
- Petronilla de Clehuragre* veneno, quod hauserat, per patrociniū *S. Thomæ de Cantilupe* liberata 592 a
- † *Petri exorcistæ* martyris reliquiæ ad *Gandense S. Bavonis* monasterium missæ 252 d e, 255 a
- Petrus I abbas S. Joannis in vineis* confirmavit donationem capellæ *S. Vulgisi* in castro de *Firmitate-Milonis* 199 c d
- † *Petrus* Apostolus; apparuit *S. Amando*, eumque ad prædicandum in *Galliis* Evangelium monuit; festum ejus natale, *Cathedræ* et ad *Vincula* celebrari præceptum 84 usque ad 616 in diversis locis.
- Petrus*, archiepiscopus *Mediolanensis*, *B. Thomæ* proximus successor 500 c
- Petrus comitis Druidum* *Baillivus* caput *S. Piati Secliniensis* restituit 56 f
- Petrus* diaconus, *A. Sedis* cancellarius 159 d
- Petrus ex Ordine S. Augustini* paralyticus, patrociniū *S. Thomæ de Cantilupe* sanatus 619 c d
- Petrus pater Reginaldi*, militis baronis, a *S. Thoma de Cantilupe* excommunicati 508 f, 545 d e
- Petrus Romanæ Ecclesiæ* diaconus, urbis præfectus 188 f
- Petrus* sacerdos ad concordiam cum alio a *S. Thoma de Cantilupe* reductus 506 d
- Peyttenyn (Dionysia)* mater pueri submersi, ad invocationem *S. Thomæ de Cantilupe* resuscitati 565, 564 b, 567 c
- † *Pharaildis* virgo; sacrum ejus corpus metu *Normannorum* *Audomaropolim*, hincque *Laudinum* *Clavatum* deportatur; *Laudino* *Gandavum* ad ecclesiam *Sanctæ* in novo castro exstructam, ac dein ad reedificatum *S. Bavonis* monasterium refertur; hujus pars dictæ ecclesiæ novi castri conceditur, inque hanc primo, ac dein in novam *lipsanothecam* transfertur; reliquæ partes, quæ in potestatem *Bavoniani* cathedralis capituli jam transierant, ad novum castrum, a *Carolo V* imperatore *Gandavi* erectum, translatae ac dein in civitatem revectæ ab hæreticorum furore servantur immunes; ex his *S. Pharaildis* ecclesia novam partem obtinet, amissa, quam prius habuerat 256 usque ad 275
- Pharao* rex *Ægypti* 528 c, 455 c
- † *Philippi Apostoli* festum *Augustoduni* celebrari præceptum 418 a b
- Philippi (Joannes)* testis miraculi a *S. Thoma de Cantilupe* patrati 577 a b
- Philippus I Francorum* rex 198 b, 199, 416 c; adstitit elevationi *S. Macarii* 266 d e f
- Philippus II*, cognomento *Augustus*, *Francorum* rex 495 d
- Philippus IV*, cognomento *Fulcher*, *Francorum* rex 54 d, 200 d; allaboravit ad electionem *Clementis V* *Papæ* 550 a
- Philippus Valesius* *Francorum* rex 54 e
- Philippus II Hispaniarum* rex novos per *Belgium* episcopatus erigi obtinuit 268 c, 279 a; monachis 90 *Benedictinis*

- Benedictinis S. Joannis concessit Belliolanam S. Antonii præceptoriam* 445 a b
- Philippus IV Hispaniarum rex 440 f
- Philippus abbas monasterii Bonæ-Spei scripsit Vitam S. Amandi Trajectensis episcopi 218 d e
- Philippus abbas S. Petri juxta Gandavum adfuit translationi reliquiarum S. Piat 55 d
- Philippus claudus, patrocínio S. Thomæ de Cantilupe recte gradiendi potentiam adeptus 592 d e
- Philippus cytharista contractus, ad tumulum S. Thomæ de Cantilupe miraculose sanatus 560 f, 589 a b
- Philippus, Joannis Peckhami, archiepiscopi Cantuariensis, in curia Romana procurator 518 d e, 549 c
- Philippus pistor sub juramento testatus miraculum in filia sua ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratum 580 e f
- Philippus puer sædo faciei malo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe liberatus 598 d
- Philippus testatus resurrectionis miraculum in uxore sua ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratum 605 c
- Philo episcopus martyr in Gallia, inter Prætermisos 45 d e
- Phinees, filius Eleazari, summus Judæorum sacerdos ordine tertius 178 b
- Phocas imperator 250 e f
- † Phocas martyr 50 a
- † Piat martyr. Vide † Piat.
- † Piat martyr, Tornacensium apostolus 121 f, 206 d e f, 282, 285 c d; ejus reliquiæ metu Normannorum Audomaropolim translatae 254 a
- Picard (Joannes) dolore lateris ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe liberatus 586 d, 592 a
- Picardus (Nicolaus.) Vide Laris-villa.
- Pichelforde (Walterus de) testatus est pro resurrectionis miraculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrato 614 f
- † Picto presbyter apud Carnotum idem cum S. Piat inter Prætermisos 45 f
- † Picto martyr. Vide † Piat.
- Pilatus Judææ præfectus 157 c
- Pini (Jacobus de la) testis unius ac alterius miraculi, ope S. Thomæ de Cantilupe patrati 575 a
- Pinke (Margarita) puellula, per patrocínio S. Thomæ de Cantilupe a mortuis resuscitata 578, 579, 599 e
- Pinke (Richardus) pater puellulæ, per patrocínio S. Thomæ de Cantilupe a mortuis resuscitata 577 e, 579 a
- Pipere (Willelmus le) testis juratus miraculi ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrati 552 c
- † Pipia diaconus Belnensis, inter Prætermisos 505 c
- Pipinus Brevis, Caroli Martelli filius, major-domus Franciæ ac dein rex 129 c, 149 aliisque locis sequ.; primus omnium Francorum regum voluit iungi, idque semel atque iterum 110 a; a S. Remigio, sibi apparente, castigatur 174 b c d
- Pipinus, Caroli Magni ex Hildegarde filius, rex Italiæ 298, 299, 500, 501 a d e
- Pipinus, Ludovici Pii imperatoris ex Ermengarde filius, rex Aquitaniæ 178 b, 441 c
- Pipinus, Pipini, Aquitaniæ regis, filius; post patris mortem, invito Ludovico Pio avo suo, Aquitaniæ regem se dixit, hancque regionem junctus Normannis vastavit 441 d
- Pipinus Heristallius, B. Pipini Landensis ex Begga, hujus filia, nepos, major-domus primo Austrasiæ ac dein etiam Neustriæ et Burgundiæ; pius et munificus exstitit in monasterium S. Trudonis; S. Beregisum in comitatum suum assumpsit; ab hoc correptus rem ægre tulit; juvit eundem in ædificando Andainensi monasterio; legitimæ conjugii concubinam superinduxit; mortem filii sui Grimoaldi, Leodii occisi, ultus e vita excessit 209 d, 591 usque ad 484
- † Pipinus Landensis 209, 210 et in aliis locis.
- Pipinus, Pipini Brevis ex Bertha filius, anno ætatis suæ tertio vita functus 524, 553 c, 554 d
- Pippinus. Vide Pipinus.
- Pirebrok (Joannes de) famulus 549 c, 551 a b
- Pirebrok (Stephanus de) jure jurando testatus est miraculum ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratum 551 c, 552 c
- Pirebrok (Walterus de) adstitit Joannæ puellæ quinquenni submersæ, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe resuscitatæ 550 d
- † Pirminius episcopus confessor, monasterii Morbancensis conditor 402, 405, 404, 405, 406 c d; ejus sacra lipsana pretiosissime ornata 74 e
- † Pirminus episcopus. Vide † Pirminius.
- Piscator. Vide Joannes pater.
- Piscitratus tyrannus. Vide Pisistratus.
- Pisistratus tyrannus; Bibliothecam publicam primus aperuit 250 c e f
- Pisistratus tyrannus. Vide Pisistratus.
- Pistor (Hugo) toxico, quod hauserat, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe liberatus 600 b
- Pistor (Thomas) capellanus Herefordiensis sub juramento testatus est pro pluribus miraculis ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratis 576 a
- Pius IV Papa dedit Bullam pro confirmanda stabilendaque erectione novorum episcopatum per Belgium 269 b, 279 d
- Pius V Papa 455 a
- Placentia mulier sub juramento testata resurrectionem filii sui, cum jam hic triduo mortuus natus esset, per patrocínio S. Thomæ de Cantilupe patrata 580 c, 610 d
- Placidia testamento S. Remigii Agricola presbytero legata 180 d
- Plantefolie (Willelmus) liberalitate S. Thomæ de Cantilupe ad morum emendationem pollicendam inductus 507 b
- † Platanus martyr, inter Prætermisos 42 b
- Plato Philosophus 250 e
- † Plato. Vide † Picto.
- Plectrudis, Pipini Heristalli uxore; pia et munificens exstitit in S. Trudonis monasterium; juvit S. Beregisum in ædificando Andainensi monasterio 455 usque ad 481
- Pleyci (Hugo de) miles 606 d
- Plokenet (Alanus) miles. Vide Plugenet.
- Plugenet (Alanus) miles 586 f, 597 a; cum baronis titulo apud Camdenum memoratur 582 d, 588 a b; jurejurando testatus est miraculum patrocínio S. Thomæ de Cantilupe patratum 581 e
- Plukenet (Alanus) miles. Vide Plugenet.
- Poignant Firmitatis-Milonis administer signavit processum verbalem de translatione S. Vulgisi 200 c
- Poinezius (Joannes) sacerdos Societatis Jesu; os brachii S. Thomæ de Cantilupe ex Anglia allatum primo Parisiis ac dein Audomaropoli deposuit 540 b c d e f, 541 a
- Poinz (Maria) soror Joannis Poinezii, sacerdotis Societatis Jesu 540 d e
- Poinzius sacerdos. Vide Poinezius.
- Pontisar archidiaconus Exoniensis 515 b, 517 a, 518 b
- Pop (Nicolaus) præsentissimo naufragii periculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe ereptus 586 e f, 587 a b, 597 b c d e f
- Poppo Brixinensis seu Sabionensis episcopus, post Papa Damasus II appellatus. Vide adeo Damasus II.
- Porta (Agnes de) civis Herefordiensis 562 f
- Portali (magister de) archidiaconus Tornacensis interfuit translationi reliquiarum SS. Bavonis et Pharaïldis ab Andrea Tornacensi episcopo factæ 260 d
- Porter (Thomas le) testimonium dedit pro binis miraculis, altero in uxore sua, altero in filio suo, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratis 619 a b
- Porter (Willelmus) patrocínio S. Thomæ de Cantilupe gradiendi potentiam adeptus 619 c d
- Porterie (Guilielmus) canonicus Secliniensis interfuit translationi reliquiarum S. Piat 55 c
- Portius,

Portius, *ecclesiæ Portianæ Mediolani conditor* 515 d
 Possinus (*Petrus*) *Societatis Jesu de museo nostro bene meritus* 545 e
 Posthementa (*Rogerus de*) *presbyter Herefordiensis sub juramento testatus est pro pluribus miraculis ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patris* 576 e
 Potadius, *Mapinii, Remensis episcopi, diaconus* 155 a b
 Pottelsbergius (*Levinus*) *Caroli quinti Cæsaris quæstor domum splendidam ædificavit in Vinderhout* 282 a
 Pounce (*Joannes de*) *capellanus Herefordiensis sub juramento testatus est pro pluribus miraculis ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patris* 576 b
 Poywlesdon (*Rogerus de*) *miles gravissimo naufragii periculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe cum multis aliis ereptus* 586 e f, 588 d
 Poywlestone (*Rogerus de*) *miles. Vide Poywlesdon.*
 Prada (*Raymundus de la*) *notarius imperialis adhibitus ad conscribenda Acta in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe* 552 e f, 555 b, 558 a b, 625 d e f
 † Præjectus *Arvernorum episcopus* 562 d e f, 565, 595 c
 Prætextata *e legatarius S. Remigii, ejusque proneptis* 180 c, 181 d
 Prætextatus *e legatariis S. Remigii, ejusque nepos* 180 d, 182 a
 † Prætextatus *archiepiscopus Rotomagensis* 585 d, 440 d
 † Principinus *martyr* 426 f
 † Principius *episcopus Suessionensis, frater S. Remigii* 95, 94 multisque seqq.
 Priscus *episcopus in Scotia, inter Prætermisos* 45 d
 Profutura *e legatariis S. Remigii* 180 c
 Profuturus *colonus testamento S. Remigii legatus* 179 d
 Profuturus *e legatariis S. Remigii* 180 b d, 181 a
 Projunciolus *colonus testamento S. Remigii legatus* 179 d
 † Prosper *Aquitanus scriptor* 154 b
 † Provinus *Comensis episcopus* 555 b, 554 d
 † Prudentius *Turiasonensis episcopus* 505 a b c
 Prudentius *colonus testamento S. Remigii legatus* 179 e
 Prudhomme *canonicus* 92 d e
 Ptolomæus *Antiquus geographus* 297 c
 † Pudentiana 524 b
 Pudicus *Nannetensis episcopus interfuit synodo Remensi a S. Leone IX Papa celebrata* 158 c
 † Plucheria *augusta ecclesiam SS. Dei Genitrici in Blachernis construxit* 86 d
 Pulkenet (*Alanus*) *miles. Vide Plugenet.*
 Pule (*Richardus*) *cæcus, patrociniis S. Thomæ de Cantilupe visum adeptus* 585 c, 592 b c d
 Pullesdone (*Rogerus de*) *vicecomes de Anglesey a nobilem puellam curæ suæ commissam, quæ jam mortua credebatur, sanitati restitui, a S. Thoma de Cantilupe obtinuit* 605 a b
 Puricellus, *B. Laurentii Littæ, Mediolanensis archiepiscopi, biographus* 298, 299, 500 c d e f
 Puteo (*Bernardus de*) *cantor Secliniensis interfuit translationi reliquiarum S. Piat* 55 f
 Putta *Herefordiensis in Anglia, ut quidam statuunt, episcopus* 491 b
 Putte (*Anicia de la*) *mulier contracta, ad tumultum S. Thomæ de Cantilupe sanata* 577 a b c
 Putte (*Anna vel Emma de la*) *testata est pro miraculo ad tumultum S. Thomæ de Cantilupe patrato* 577 d e
 Putte (*Galfridus de la*) *testatus est pro miraculo ad tumultum S. Thomæ de Cantilupe patrato* 577 e f
 Putte (*Willelmus de la*) *testatus est pro miraculo ad tumultum S. Thomæ de Cantilupe patrato* 577 b c
 Pyneye (*Gerardus de*) *famulus* 566 a
 Pyrie (*Juliana de la*) *testata resurrectionis miraculum ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratum* 597 b
 † Pyrminius *episcopus. Vide Pirminius.*

Q

Quenith *mulier gibbo per patrociniis S. Thomæ de Cantilupe liberata* 592 a
 Querelinus. *Vide Everelmus.*
 Quicke (*Petrus*) *episcopus Tornacensis, monasterii Bavoniani abbati facultatem fecit partem reliquiarum S. Bavonis Harlemensibus donandi* 278 f
 Quieret (*Thomas*) *canonicus Secliniensis interfuit translationi reliquiarum S. Piat* 55 c
 † Quinocus, *Gallice S. Què, in Britannia Armorica, inter Prætermisos* 45 b c
 † Quinctinus *martyr. Vide Quintinus.*
 † Quintinus *martyr; ejus corpus a S. Eligio inventum, deque terra levatum; monasterium ei consecratum* 45 septemdecimque seqq.; 438 d, 468 f
 Quirinus. *Vide Everelmus.*

R

Raci (*Joannes*) *presbyter Herefordiensis sub juramento testatus est pro pluribus miraculis ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patris* 576 f
 Radbodus *Noviomensis episcopus transtulit SS. Bavonis et Pharaïdis reliquias; item S. Bavoni ecclesiam paræcialem dedicavit in castro Gandensi* 260 e, 267 d e
 † Radegundis *regina, ac dein monialis* 444 b; *suburbana ejus Pictavi ecclesia* 595 f, 445 a, 444 c d
 Radenheche (*Hugo de*) *pater pueri, patrociniis S. Thomæ de Cantilupe a mortuis resuscitati* 581 a
 Radenheche (*Joannes de*) *puer patrociniis S. Thomæ de Cantilupe a mortuis resuscitatus* 581 b c
 Raderus, *de Kyllkenni in Hibernia, paralysi percussus, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe sanitatem adeptus* 583 f
 Raderus (*Matthæus*) *Societatis Jesu Acta Summontoriana S. Remedii typis vulgavit* 77 d
 Radinga *puella cæca, muta et paralytica ad feretrum S. Leodegarii sanata* 442 d e
 Rado *ecclesiæ Suessionensis subdiaconus in elevatione corporis S. Remigii, cui interfuit, diuturno dentium dolore liberatus* 92 e, 155 f, 150 d e, 177 a b c
 Rado *monasterii Vedastini abbas* 105 a
 Raduinus *ex abbate vel alumno Bercetensi Remensis S. Remigii monachus* 142 b e f; *a Flodoardo et Marloto memoratur* 194 a
 Radulfus *episcopus Lexoviensis dedit litteras patentes de consecratione altaris a se facta in monasterio Pratellensi* 424
 Radulfus *monachorum S. Bavonis extorrium abbas. Vide Radulphus.*
 Radulfus *rex Francorum. Vide Rodulfus.*
 Radulphus *monachorum S. Bavonis extorrium abbas* 255, 256, 257 b c d e
 Radulphus I *Veromanduorum ac Valesii comes* 199 d, 200 e
 Radulphus *testatus resurrectionis miraculum ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratum* 597 f
 Raepsaet (*Martinus*) *S. J. inquisivit in cultum S. Berregisi* 455 a
 Raganarius *Francorum Cameraci rex. Vide Ragnacharius.*
 Raganfridus *adversus Carolum Martellum arma movit* 148 d, 150 c
 Ragenbaldus *vexator injustus, invocato a vexatis S. Remigio, divinitus punitus* 195 b c d
 Reginelmus *episcopus. Vide Reinhelmus.*
 Reginfridus. *Vide Raganfridus.*
 Ragnacharius *Francorum Cameraci rex* 102 c, 118 d; 121 a; *a Clodoveo I Francorum rege victus est et occisus* 118 c, 121 b e
 † Ragnebertus *martyr ab Ebroino necatus* 165 a e
 Ragnemodus *Parisiensis episcopus* 558 f
 Raguier (*Jacobus*) *episcopus Trecensis mutationem in cultum S. Sereni iniecit* 522 d e
 Rainelmus *episcopus. Vide Reinhelmus.*
 Raingarius, *Grimoaldi, filii Pipini Heristalli, occisor* 476 b, 477 f
 Rainoldus

- Rainoldus abbas *S. Medardi interfuit synodo Remensi a S. Leone IX Papa celebratæ* 158 d
- Ramaert (*Petrus*) presbyter testatus est, ova *S. Baronis reliquias continentia*, Aldenardæ inventa, pro sacris lipsantheis antiquitus habita fuisse 272 c d
- Ramonery (*J. de la*) subscriptus approbationi reliquiarum *S. Thomæ de Cantilupe* ab episcopo Audomaropolitano factæ 541 e
- Randour (*Valentinus*) *S. Theologiæ doctor* subscriptus responso doctorum Duacenorum ad consultationem de reliquiis *S. Baronis Aldenardæ inventis* 272 a c
- Rantgarius Grimoaldi occisor. Vide Raingarius.
- Ranulphus notarius imperialis in processu pro canonizatione *S. Thomæ de Cantilupe* 558 d, 625 f
- Raphael rector *S. Remigii Florentiæ* 144 b
- Rapine (*Carolus*) *Ordinis Minorum S. Francisci* edidit Catalogum episcoporum Catalaunensium 515 e
- Rashidus (*Aaron*) filius Almodhii, supremi Saracenorum principis 297 a b c d
- Ravemoc (*Robertus*) naufragii periculo ad invocationem *S. Thomæ de Cantilupe* ereptus 608 c
- Ravenhill, matrona Catholica, recuperavit reliquias *S. Thomæ de Cantilupe* ab hæreticis surreptas 540 d
- Ravenhul (*Joannes de*) toxico, quod hauserat, ad invocationem *S. Thomæ de Cantilupe* liberatus 600 f
- Ravense (*Emma de*) vicina Edithæ mulieris phreneticæ ope *S. Thomæ de Cantilupe* sanæ menti restituta 568 a
- Ravescot (*Jacobus de*) 282 b
- Raymundus Barcinonensium comes Herdam Mauris ereptam instauravit, uti etiam sedem ejus episcopalem 490 c
- † Regenfridi martyris ossa translata 420 e
- Regimbertus episcopus Brixinensis 71 b, 72 a
- Reginaldus a septem annis claudus, patrociniis *S. Thomæ de Cantilupe* recte gradiendi potentiam adeptus 584 a, 591 b c d
- Reginaldus miles et baro a *S. Thoma de Cantilupe* excommunicatus 508 b, 543 d
- † Regulus archiepiscopus Remensis. Vide Reolus.
- † Regulus Roma in Gallias ad prædicandum Evangelium missus 46 c
- Reinelmus Herefordiensis in Anglia episcopus 491 d
- Reinhelmus Noviomensis ac Tornacensis episcopus a Carolo Calvo petit possessiones monachorum *S. Baronis* diplomate confirmari 257 b c d e
- † Remaelus, Trajectensis episcopus 219 a, 242 c, 244 b, 460 a; amicitiam coluit cum *S. Trudone*, huncque in curæ pastoralis partem assumpsit 458 c d e f
- † Remedius archiepiscopus Remensis. Vide † Remigius.
- † Remedius Conf. in Tyrolis cultus 144 c
- Remigia ex *S. Remigii* legatariis 180 b c d f
- † Remigius archiepiscopus Remensis; *S. Vulgusum*, ut fertur, baptizavit, sacerdotem ordinavit, discipulumque habuit; vigesimo secundo ætatis suæ anno consecratus est episcopus; ejus translatio; ecclesiæ dedicatio, inter Prætermisos; monasterium ei consecratum; alicujus *S. Remigii reliquiarum* memorantur Gandavi 49, 50, 51, 206 multis locis seqq.
- † Remigius archiepiscopus Rotomagensis 144 a; ejus corpus fuit aliquando Suessionas translatum, ac post Rotomagum reiectum; cum *S. Remigio Remensi a Bucelino* confunditur 144 b c d
- Renierius Joannis Peckhami, archiepiscopi Cantuariensis, in curia Romana procurator 518 c d e, 519 b f
- † Renobertus episcopus Bajocensis : ejus in Vergiacensi monasterio reliquiarum 557 c
- † Reolus archiepiscopus Remensis, Ebroini amicus 592 d, 595 f; exstitit munificus, ut fertur, erga *S. Remigii ecclesiam* 152 a
- Resus bello ab Anglis appetitus 595 c, 595 b
- Ribbesfordia (*Robertus de*) *Ordinis S. Benedicti*, testis quinquagesimus primus in processu pro canonizatione *S. Thomæ de Cantilupe* 555 b
- Ricardus. Vide Richardus.
- Richa (*Josephus*) *Societatis Jesu* ad nos dono misit notitias ecclesiarum Florentinarum a se scriptas 144 f
- Richardot (*Franciscus*) episcopus Atrebatensis promulgavit bullam a Pio IV Pontifice datam pro confirmanda stabiliendaque erectione episcopatus Gandensis 269 b c
- Richardus II Angliæ rex 558 e
- Richardus Cornubiæ comes, Romanorum rex electus 494 a b, 542; Haylesense Ordinis Cisterciensis in Anglia monasterium fundavit 582 a, 621 d
- Richardus Herefordiensis episcopus. Vide Sweinfeld.
- Richardus Londinensis episcopus; causam judicio suo permissam ecclesiæ Herefordiensi adjudicavit 515 b c, 525 c
- Richardus Plebelanensis monasterii abbas 411 e
- † Richardus *S. Vitoni Virdunensis* abbas 515 b
- Richardus dux Burgundiæ 195 d; interfuit translationi *S. Remigii* ab Heriveo archiepiscopo Remensi factæ 157, 184 b c
- Richardus I Normanniæ dux urbem Ebroicensem in comitatum erexit 495 b
- Richardus comes 411 f
- Richardus archidiaconus 410 c, 415 b
- Richardus decanus Remensis 126 d
- Richardus ignotus Vitæ *S. Remigii* scriptor 94 b c d
- Richardus lator diversarum litterarum ad *S. Thomam de Cantilupe* 520 f
- Richardus capellanus testis miraculi a *S. Thoma de Cantilupe* patrati 577 e f
- Richardus de Brugg sub juramento testatus resurrectionis miraculum ad invocationem *S. Thomæ de Cantilupe* patratum 596 f
- Richardus de Gaddefort. Vide Cursum.
- Richardus molendinarius testimonium dedit pro resurrectionis miraculo ad invocationem *S. Thomæ de Cantilupe* patrato 615 a
- Richardus pater pueri ad invocationem *S. Thomæ de Cantilupe* a mortuis resuscitati 580 d
- Richardus puer submersus, ad invocationem *S. Thomæ de Cantilupe* subito resuscitatus 614 a b c
- Richardus vir a nativitate contractus, patrociniis *S. Thomæ de Cantilupe* gradiendi potestatem adeptus 587 c d
- Richardus *S. Hermenegildi* frater 106 e f
- † Richarius abbas : ejus monasterium 556 a, 592 f
- Richarius Ragnacharii, Francorum Cameracensium regis, frater a Clodoveo occisus 117 e f
- Riche (*Agnes le*) tibiis contracta, patrociniis *S. Thomæ de Cantilupe* sanata 596 b
- Riche (*Reginaldus le*) pater puellæ tibiis contractæ, patrociniis *S. Thomæ de Cantilupe* sanatæ 596 c
- Richer (*Thomas*) naufragii periculo ad invocationem *S. Thomæ de Cantilupe* ereptus 599 c d e f
- Richuinus villa Juliaco injuste donatus 150 d, 176 e, 178 a
- Rictiovarius Nerviorum sub Romanis imperatoribus præfectus 46 f, 50, 51 a
- † Rictrudis abbatissa Marchianensis 99 f
- † Rigobertus Aep. Remensis 150 d; munificus, ut fertur, exstitit erga *S. Remigii ecclesiam* 152 f
- Riseburi (*Walterus de*) *Ordinis Fratrum Minorum*, testis quadragessimus octavus in processu pro canonizatione *S. Thomæ de Cantilupe* 555 b
- Robertus Francorum rex 252 a, 265 b, 265 c, 415; monasterium *S. Leodegarii* in sylva Aquilina extruxit 416 a b c d
- Robertus dux Franciæ in regem a Francis contra Carolum Simplicem assumptus 110 a, 179 b
- Robertus Aep. Cantuariensis. Vide Kilwardby.
- Robertus archiepiscopus Turonensis 441 f, 444 c
- Robertus episcopus Ambianensis adfuit restitutioni capitis *S. Piatii* 56 d f
- Robertus episcopus Portuensis *S. R. E. Cardinalis* 495 a
- Robertus abbas Prumiensis interfuit synodo Remensi a *S. Leone IX Papa* celebratæ 158 c
- Robertus comes. Vide Chrodobertus.
- Robertus Flandriæ comes in ecclesia *S. Vedasti* sepultus 445 a
- Robertus

- Robertus Hasbania comes in ecclesiam S. Trudonis
munificus 462 d f
- Robertus, Richardi I. Normanniae ducis, filius 495 f
- Robertus (Joannes) S. J. Vitam et Historiam S. Hu-
berti typis vulgavit 466 e f, 475, 478 sexque seqq.
- Robertus monasterii S. Bavonis monachus missus
ad curandam SS. Landoaldi ac Sociorum transla-
tionem 280 a
- Robertus sacerdos ad concordiam cum alio reductus
a S. Thoma de Cantilupe 506 e
- Robertus chirurgus 624 b
- Robertus citharista morbo articulari per patrocini-
um S. Thomae de Cantilupe liberatus 594 d e
- Robertus de Gilderate contractus, patrocini-
um S. Thomae de Cantilupe recte gradiendi potentiam ade-
ptus 590 a
- Robertus de Gubeford sub juramento testatus resu-
scitationis miraculum, ad invocationem S. Thomae
de Cantilupe patratum 597 a
- Robertus de Heldeffeld testatus est pro resuscita-
tionis miraculo ad invocationem S. Thomae de
Cantilupe patrato 596 d
- Robertus de Ledelawe moribundus, patrocini-
um S. Thomae de Cantilupe sanitati restitutus 605 e f
- Robertus juvenis e vulnere mutus, loquelam patro-
cinio S. Thomae de Cantilupe adeptus 621 d
- Robertus aurifaber furiosus, patrocini-
um S. Thomae de Cantilupe sanae menti restitutus 586 d e, 595 a
- Robertus mercator ferri, maritus Edithae mulieris
phreneticæ, ope S. Thomae de Cantilupe sanæ
menti restitutæ 527 d, 568 a
- Robertus pater puellæ per patrocini-
um S. Thomae de Cantilupe a mortuis resuscitatæ 579 d e
- Robertus pistor, testis miraculi ope S. Thomae de
Cantilupe patrati 576 f, 577 a
- Robertus primogenitus comitis Oxoniensis filius sa-
nitate, quam patrocini-
um S. Thomae de Cantilupe
obtinuerat, abusus, de salute periclitatur, pœni-
tensque erudit incolumis 599 f, 600 a
- Robertus puer biennis visu, quo a nativitate carue-
rat, a S. Thoma de Cantilupe donatus 616 c d
- Robertus vicarius de Clifford gravissimo malo pol-
licis per S. Thomam de Cantilupe liberatus 586 f,
590 d e f
- Robertus vicarius de Magna Cowerne, testis mira-
culi, a S. Thoma de Cantilupe patrati 577 a
- Robin (Joannes) S. J. presbyter Majoribus nostris
quamdam notitiam suggessit 515 b
- Robyns (Joannes) civis Aldenardensis testatus est
pro reliquiis S. Baronis Aldenardæ inventis 272 c
- Boccus patricius in diplomate Theodorici III Fran-
corum regis memoratus 582 d
- Rocheposay (Henricus Luâovicus Chasteigner de la)
episcopus Pictaviensis 559 e f
- † Rochus confessor : ejus festum in diœcesi Triden-
tina celebrari præceptum 69 a c
- Rodbertus Francorum rex. Vide Robertus.
- Rodbertus Flandriæ comes. Vide Robertus.
- Roderhuam (Joannes de) 624 e
- † Rodhildis. Vide † Chrotechildis.
- Rodobertus comes. Vide Chrodobertus.
- Rodoinus Suessionensis S. Medardi monachus plu-
rima miracula in translatione S. Sebastiani pa-
trata litteris mandavit 525 e f, 524 a
- Rodolphus Tedescus, Generalis Ordinis Carmeli-
tarum, inter Prætermisos 42 b
- Rodualdus quartus Beneventanorum dux 511,
512 b c d e f
- Rodolphus rex Francorum adversus Carolum Sim-
plicem creatus; archiepiscopum Remensem fieri
permisit Hugonem puerum quinquennem 196 b c
- Rodolphus Italiæ rex 142 d
- Rodolphus abbas Mosomensis interfuit synodo Re-
mensi a S. Leone IX Papa celebratæ 158 f
- Rodolphus abbas Trudonensis 499 c d e f
- Rogierus II Catalaunensis episcopus monasterium
Omnium Sanctorum prope Catalaunum fundavit,
atque eo corpus S. Leodomeri transtulit 516 c d e f,
517, 518; aliquis Rogerius Catalaunensis epi-
scopus injunxit Stephano S. Urbani apud Cata-
launum Octobris Tomus I.
- launos abbati, ut Vitam S. Leodomeri conscriberet
515 b c
- Rogierus episcopus Londinensis, inter Prætermisos
42 a
- Rogierus capellanus, testis 86 in processu pro cano-
nizatione S. Thomae de Cantilupe testimonium de-
dit pro resuscitationis miraculo, ad invocationem
ejusdem S. Thomae patrato 554 e f
- Rogierus puer submersus, ad invocationem S. Tho-
mæ de Cantilupe resuscitatus 565 et quinque
seqq. pagg.
- Rogierus vicarius de Welintone testatus est pro mi-
raculo per patrocini-
um S. Thomae de Cantilupe
patrato 577 d e f
- Rogerus clericus manibus contractus, ad tumulum
S. Thomae de Cantilupe sanatus 584 c d, 595 a
- Rogerus gravi linguæ malo ad invocationem S. Tho-
mæ de Cantilupe liberatus 602 c
- Rogerus juvenis manu arida per sex annos afflictus,
patrocini-
um S. Thomae de Cantilupe sanatus 589 b
- Roisia de Candintone a decem annis cæca, patrocini-
um S. Thomae de Cantilupe visum consecuta 590 f
- Roisia de Hope mulier clauda, patrocini-
um S. Thomae de Cantilupe recte gradiendi potentiam adepta 589 f
- Rolin (Joannes) S. R. E. Cardinalis, episcopus Au-
gustodunensis celebravit diœcesanam synodum,
confirmavitque in ea antiqua statuta 418 b, 419 c
- Rollandus episcopus Silvanectensis. Vide Frol-
landus.
- Rolws (Robertus) testis miraculi ad invocationem
S. Thomae de Cantilupe patrati 605 d
- † Romanus proximus S. Remigii in sedem Remen-
sem successor 96 d e, 125 f, 155 b; curavit finis
S. Theoderici presbyteri 99 c d e
- † Romæus confessor Lucæ in Etruria cultus 144 a b
- Bombaut (Georgius) civis Aldenardensis testatus est
ova S. Bavonis reliquias continentia, Aldenardæ
inventæ, pro sacris lipsanothecis antiquitus habita
fuisse 272 e
- † Romedius Conf. in Tyroli cultus. Vide † Remedius.
- Romei Vicarius generalis episcopi Ilerdensis facul-
tatem fecit instituendi capellaniam super sepultura
S. Berengarii 491 a
- † Romeus Conf. Vide † Romæus.
- Romullus archiepiscopus Remensis munificus, ut
fertur, erga S. Remigii ecclesiam 152 a b
- Roricus episcopus Laudunensis 256 f; in abbacia
S. Vincentii clericis monachos substituit 255 d
- Rorico episcopus Laudunensis. Vide Roricus.
- Rosa de Actone manuum tumore per patrocini-
um S. Thomae de Cantilupe liberata 586 f, 590 a
- † Rosa vidua, inter Prætermisos 42 c
- Roschmannus (Antonius) bibliothecæ publicæ Oeni-
pontinæ in Tyroli præfectus in conquirendis illu-
strandisque, quæ ad vitam cultumque S. Remedii
pertinent, strenuam nobis operam præstitit 69 b,
70 c
- Roschmannus (Cassianus) præcedentis filius. Vide
Cassianus.
- Ros (Emmata de) mulier lusca, patrocini-
um S. Thomae de Cantilupe curata 582 c
- Ros (Robertus de) vir nobilis, toparcha castri de
Bavier aut Beauver 587 b, 608 b
- Rosebury (Margarita de) a viginti tribus annis para-
lysi in lecto detenta, patrocini-
um S. Thomae de Cantilupe
sanitati restituta 592 c. Vide etiam Boseburg.
- Roserus febris per patrocini-
um S. Thomae de Cantilupe liberatus 592 c
- Rosse (baronum de) illustris familia 588 f, 611 d
- † Rosselina virgo Carthusiana 518 b c d
- Rossel (Walterus) juramento testatus resuscitationis
miraculum ad invocationem S. Thomae de Cantilupe
patratum 596 b
- Roswida monialis 207 c
- Rotbertus. Vide Robertus.
- Rotfridus forte præpositus Remigiani Remis mona-
sterii; descripsit, ut apparet, tres translationes
S. Remigii; aliquis Rotfridus monachus lib. in
Historiæ Remensis cap. 21 a Flodoardo memora-
tur 91 f, 95 f, 155 d, 156 b c
91 Rotgardis

- Rotgardis *pedum officio destituta, in translatione S. Remigii gradiendi potestatem adeptæ* 184 a
 Rothardus *episcopus Suessionensis. Vide* Rothardus.
 Rothardus *episcopus Cameracensis* 264 f, 265 a
 Rothardus *episcopus Suessionensis interfuit translationi corporis S. Remigii; Hincmarum ordinavit Remensem archiepiscopum, multaque deinde indigna ab eo passus est* 179 b c d e
 Rotharis *Longobardorum rex* 554
 † Rothildis *Clodovei I Francorum regis uxor. Vide* † Chrotechildis.
 Rothrodus *archiepiscopus Rotomagensis* 424 d
 Roventius (*Philippus*) *per Belgium fœderatum vicarius Apostolicus ac post Philippensis archiepiscopus* 281 c d e
 Rowame (*Adam de*) *testis miraculi per patrocinium S. Thomæ de Cantilupe patrati* 371 a
 Royen (*P. Petrus van*) *Societatis Jesu utilem nobis operam præstitit* 270 c, 275 f, 276 d e
 † Rumoldus *Mechliniensium patronus* 207 a
 Rumoldus *monasterii S. Bavonis Gandavi abbas exactoratus* 265 b c
 Ruotbertus *archiepiscopus Turonensis. Vide* Robertus.
 Rus (*Patricius le*) *naufragii periculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe subductus* 597 a b c
 Russel (*Robertus*) *testimonium dedit pro miraculo, in filio suo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrato* 559, 560, 619 c
 Rusticolus *V. C. testamento S. Remigii subscriptus* 127 d, 180 d
 † Rusticus *presbyter martyr* 419 e
 Ruthardus *Eberhardi ductus, ut dicitur, filius* 406 d, 407 b
 Ruyter (*Nicolaus de*) *ecclesiæ S. Bavonis Harlemi præpositus, ac post episcopus Atrebatensis, obtinuit ecclesiæ suæ ejusdem S. Bavonis reliquias* 278
 Rysshwyk (*Alicia*) *testis quadragesima prima in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe* 555 e; *testata est pro insigni miraculo ad invocationem ejusdem S. Thomæ patrato* 627 d

S

- † Sabas *abbas, Typici Græcorum auctor* 88 a
 † Sabina *virgo: ejus reliquiæ Venetias dono missæ* 509 d e
 Sacy (*Petrus de*) *abbas monasterii Remensis S. Remigii* 145 f
 † Salaberga *abbatissa Laudunensis* 409 a b c d e;
 † S. Remigium, *Remensem archiepiscopum, patronum beneficium experta est* 152 d e f
 Salomon *rex, filius Davidis* 149 d
 Salomon *Britanniæ Armoricæ rex; deposuit corpus S. Marcelli in abbacia Plebelanensi a se fundata, inque hanc exstitit almodum munificus* 410 quatuorque seqq.
 † Salvatoris *basilicæ dedicatio, inter Prætermissos* 45 d
 † Samson *archiepiscopus Dolensis* 204, 205 b e f
 Sanctia *monasterii S. Jacobi Ulissipone commendataria invenit corpora SS. Verissimi, Maximæ et Julię* 61 d, 65 a
 Sancto Joanne (*Joannes de*) *baro senescallus Aquitanie* 494 b. *Vide etiam* Joanne (*Joannes de S.*) *S. Thomæ de Cantilupe ex sorore nepos.*
 Sancto Joanne (*Robertus de*) *baro, maritus Agnetis, sororis S. Thomæ de Cantilupe* 494 a
 Sancto Mario (*P. de*) *officialis Cantuariensis* 515 e
 Sanders *subscriptus inventario auri et argenti ex Gandensi S. Bavonis ecclesia sublato* 271 d e
 Sandi (*Thomas*) *subballivus seu prætor secundarius Herefordiensis, testis juratus miraculi ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrati* 366 a f
 Sanke (*Thomas*) *cæcus, ad tumulum S. Thomæ de Cantilupe visum consecutus* 615 b c
 Saphyra *cum marito suo Anania subitanea morte punita* 178 b
 Sara *uxor Abrahami* 242 f

- Sarabentus *presbyter* 215 c
 Saretrudis *S. Salabergæ filia* 155 f
 Satorius *eremita, inter Prætermissos* 505 d e f
 † Saturninus *episcopus Tolosanus* 400 a
 † Saturninus *martyr* 420 b
 Scardeburg (*Margarita de*) *testata resuscitationis miraculum ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratum* 580, 621 d
 † Scariberga *virgo, quæ S. Remigii discipulis accenseri potest* 125 d; *refertur inter Prætermissos* 504 b c
 Sceptre (*Ludovicus*) *canonicus adstitit visitationi lipsanthece Secliniensis S. Piat* 60 a
 Schatteman (*R. D. Joannes*) *Pastor in Laerne composuit libellum Flandricum de Vita S. Macarii* 266 d, 271 e
 Schepeye (*Galfridus de.*) *Vide* Chepeya.
 Schireburne (*Helena de*) *puella ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe a mortuis resuscitata* 599 b
 Schirrene. *Vide* Schirreve.
 Schirreve (*Adamus le*) *vir nobilis, testatus resuscitationis miraculum, in filia sua Joanna ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratum* 549, 550, 551 a, 596 f
 Schirreve (*Joanna le*) *puella quinquennis submersa, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe resuscitata, testis seragesima tertia in processu pro canonizatione ejusdem Sancti* 549, 551, 552 b e, 596 d
 Schmid (*Jacobus*) *Societatus Jesu. Vide* Smid.
 Schonk (*Thomas*) *verosimiliter Schout. Vide propterea* Schout.
 Schorne (*Henricus de*) *capituli Herefordiensis archidiaconus et procurator in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe; petiit instrui processum de vita, fide etc. dicti S. Thomæ; item sub juramento testatus est pro pluribus miraculis ad invocationem ejusdem Sancti patratis* 551, 552, 541 c, 556 a, 576 f, 625 d e
 Schorno. *Vide* Schorne.
 Schout (*Joannes*) *puer coartaneus Joannæ, puellæ quinquenni, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe resuscitatæ* 549, 550, 552 e f
 Schout (*Thomas*) *pater Joannis præcedentis; jurejurando testatus est resuscitationis miraculum ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe in Joannæ puellæ quinquenni patratum* 549, 550, 551 a, 552 e
 Sconin (*P.*) *auctor verosimiliter compendiosæ Vitæ Gallicæ S. Vulgisi confessoris* 196 e, 197 f
 Scorage (*Henricus de*) *adstitit suspensioni Wilhelmi Apres, in vita per patrocinium S. Thomæ de Cantilupe servati* 570 c
 † Scubilio *presbyter, inter Prætermissos* 303 c d
 † Scupilio *presbyter. Vide* † Scubilio.
 † Sebastianus *martyr; ejus reliquiæ; sacellum ei in castro Firmitatis-Milonis sacrum* 199 a, 200 c, 321 usque ad 334
 Sedonia *mulier muta et contracta, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanata* 583 b, 585 a b c, 590 d
 Segrave (*Nicolaus de.*) *Vide* Zegrave.
 Seifer (*Georgius*) *Societatis Jesu Vitam S. Remedii edidit* 77, 78 b c
 Sely (*Andreas*) *contractus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanitatem adeptus* 583 c
 Senator *abbas monasterii S. Andochii* 373 d
 Seraphim *abbas monasterii Besuensis* 408 d
 Serena *mater, ut fertur, S. Sereni* 327 b, 329 a
 Sergius *Metropolitanus Tarraconensis* 489 d e f
 Sersanders (*Nicolaus*) *deputatus magistratus Gandensis* 271 a
 † Servatius *Trajectensis episcopus* 122 c; *ecclesia ei et S. Lamberto consecrata* 65 c
 Sevenak (*Rogerus de*) *canonicus. Vide* Sevenok.
 Sevenok (*Rogerus de*) *canonicus Herefordiensis, domesticus S. Thomæ de Cantilupe* 505 b c d e, 560 c, 623 a e
 † Severa *S. Modoaldi, Trevirensis episcopi, soror, abbatissa S. Symphoriani Treviris* 210 a d
 † Severini

- † Severini sepulcrum a S. Eligio magnifice ornatum 45 d e
 † Severus presbyter confessor Urbe Veteri, inter Prætermissos; ecclesia et abbatia ei nuncupata 522 c, 524, 525, 536 a
 Severus Sulpitius, S. Martini, Turonensis archiepiscopi, discipulus 90 d
 Sculfus archiepiscopus Remensis 187 a
 Seward (Joannes) testis juratus miraculi ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrati 563 a e, 564 c d e f
 Seyntler (Robertus de) testis miraculi ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrati 603 e
 † Siagrius episcopus. Vide Syagrius.
 Siagrius Romanorum princeps 101 e f, 102 a, 466 d e; a Clodoveo I Francorum rege vincitur et occiditur 459 a
 Sibilla uxor Guilielmi Flandriæ comitis 199 d f
 Sibilla uxor Willelmi, filii Hugonis Albi, Firmitatis-Milonis dynastæ 499 a e
 † Siceota. Vide † Theodorus Siciota.
 Sichildis regina 328 c
 † Siciota. Vide † Theodorus Siciota.
 Sicolina, soror Anseberti Augustodunensis episcopi 418 e
 † Sidonius Apollinaris Arvernorum episcopus; S. Remigii, data ad hunc epistola, eruditionem et eloquentiam laudavit, virtutesque episcopales, data altera epistola ad S. Principium, Suessionensem episcopum, S. Remigii fratrem; item scripsit epistolam ad Hypatium, in qua prædii Eborolacensis meminit 93 septenque seqq. pagg. et 445 c. Vide etiam Apollinaris Sidonius.
 Siebertus I Austrasiæ rex, Clotharii I filius 432 e, 255 ad 362
 † Siebertus Austrasiæ rex, Dagoberti I filius 401 d e, 407 d, 161 et in multis locis seqq.
 Siebertus Coloniæ rex 117 f, 122 a
 Siebertus episcopus Moguntiæ 362 d
 Siebertus Gemblacensis scripsit alteram S. Amandi Vitam 407 a
 Siebotus abbas 72 c
 Siefridus abbas Gortziensis interfuit synodo Remensi a S. Leone IX Papa celebratæ 138 a
 Sigerus monasterii S. Bavonis Gandavi abbas interfuit translationi reliquiarum SS. Bavonis et Pharaïdis a Radbodo episcopo factæ 260 d; corpus S. Macarii elevari, duasque ecclesias in castro Gandensi dedicari curavit 266 d, 267 e f
 Sigerus archidiaconus subscriptus diplomati concesso in favorem monasterii de Camera 485 b c
 Sigildis regina. Vide Sichildis.
 † Sigibertus. Vide † Siebertus.
 † Sigismundus Burgundiæ rex 544 a, 407 a
 Sigloardus monachus 157 d
 Sigmarus abbas monasterii Morbacensis 406 a
 Sigoberrandus Parisiensis episcopus interfectus 450
 † Sigrada SS. Leodegarii et Gerini mater ac dein monacha 558 ad 426 in diversis locis; refertur inter Prætermissos 504 b
 † Sigranda. Vide † Sigrada.
 † Silvester I Papa 90 c, 99 a, 145 e, 609 e, 611 a b
 † Simon Apostolus 609 e, ejus festum Augustoduni celebrari præceptum 418 d
 Simon armiger graviter læsus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanatus 613 c
 Simon comes 63 a b
 Simon episcopus Noviomensis ac Tornacensis 48 d, 52 a, 56 b, 199 a b c
 Simon II episcopus Suessionensis. Vide Gras.
 Simon Machabeus; Matthathiæ filius, inter Prætermissos 42 d
 Simon Magus 171 d e, 178 a
 † Simon martyr 69 f
 Simon, Onix filius, inter Prætermissos 42 b
 Simon (Petrus Bartholomæus) jurisconsultus 77 e
 Simon præcentor Wigorniensis 505 f
 Simoneus Coloniensis episcopus 122 b
 † Sinicius episcopus confessor Remis in Campania Gallica 151 c, 175 f, 175 b c
 Sintone (Henricus de) Gardianus Fratrum Minorum conventus Londinensis, testis vigesimus sextus in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe 555 d
 † Siricius Papa 98 e
 Sirmondus Societatis Jesu vulgavit aliquot canones synodi a S. Leodegario celebratæ 549 a
 † Sisinnius martyr 69 b, 76 d, 80 b c, 82 a
 Siward (Willelmus) capellanus, testis miraculi, ad tumulum S. Thomæ de Cantilupe patrati 577 c d e f
 † Sixtus episcopus confessor Remis in Campania Gallica 151 b, 175 e, 175 d e
 Sixtus IV Papa 91 e; concessit indulgentias Harle-mensem S. Bavonis ecclesiam visitantibus 277 f, 278 a b c d
 Skydemore (Joannes) 537 d
 Slaybrond (Joannes) 569 b
 Smalmedelke (Galfridus de) testis septuagesimus septimus in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe 555 d e f; testimonium dedit pro resuscitationis miraculo ad invocationem ejusdem Sancti patrato 554 f, 555 a
 Smalmedewe. Vide Smalmedelke.
 Smid (Jacobus) Societatis Jesu Vitam S. Remedii Germanice typis vulgavit 77 a f
 Smyth (Adam) testatus est pro resuscitationis miraculo in filia sua ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrato 604 a b c
 Soete (Henricus) capituli S. Bavonis Gandavi sæcularis fabricæ magister et deputatus 271 d
 † Solennis Carnotensis episcopus 106 a b; adstitit baptismati Clodovei I Francorum regis 105 e, 104 e; hunc baptizasse perperam narratur 106 d e
 Solers (Rogerus de) contractus, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe sanitati restitutus 597 a b c
 Solinus episcopus. Vide Aquilinus.
 Solksuoark (Margarita le) testimonium dedit pro miraculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrato 616 d
 Somesfeld (Richardus de) canonicus Herefordiensis sub juramento testatus est pro pluribus miraculis ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratis 576 b
 Sone (Alicia) puella submersa, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe ad vitam revocata 599 b c
 Sone (Robertus Lucas) testatus resuscitationis miraculum, in filia sua ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrato 599 c d
 Sonnatius archiepiscopus Remensis munificus, ut fertur, erga S. Remigii ecclesiam 152 f, 155 e
 Sparagildis testamento S. Remigii ecclesiæ Remensi legata 180 b c
 Spergesius (Josephus) 80 b
 Spinee (Gerardus de) famulus Willelmi de Ciconis militis 564 b
 Stamiton (Simon de) moribundus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanitati restitutus 612 b
 Staneweye (Richardus de) testatus est pro miraculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrato 561 c
 Stari (Mathildis) puella patrocinio S. Thomæ de Cantilupe a mortuis resuscitata 580 d, 619 c d
 Stari (Willelmus) sub juramento testatus est miraculum in filia sua patrocinio S. Thomæ de Cantilupe patrato 580 d, 619 e f
 Starklaund (Robertus de) curator rei vestiariæ S. Thomæ de Cantilupe, adfuit sancto huic Domino suo morienti 525 f
 Stephanus VI Papa 117 d
 Stephanus sæculo XII in Anglia rex 588 b c
 Stephanus abbas Leodiensis ad S. Jacobum scripsit Vitam S. Modoaldi, episcopi Trevirensis 210 c
 Stephanus abbas Schirensis 79 e, 81 a; Acta Sum-montoriana S. Remedii Matthæo Radero, Societatis nostræ presbytero, submisit 77 e
 Stephanus abbas S. Urbani apud Catalaunos interfuit synodo Remensi a S. Leone IX Papa celebratæ 158 c d; Vitam S. Leodemiri, ut apparet, scripsit aut expolivit 515 a b e d
 Stephanus antiquus geographus 296 f
 Stephanus

- Stephanus Conchensis in Normannia monasterii monachus 600 a b
- Stephanus, diaconus ecclesiae Constantinopolitanae, scripsit Vitam S. Stephani Junioris, monachi martyris 433 c
- † Stephanus Junior, monachus martyr 433 d
- † Stephanus protomartyr 164 d, 273 c, 460 c; sacri ejus corporis inventio 395 e, 395 d; festum Augustoduni celebrari praeceptum 418 f
- Stepleton (Philippus de) arthritide ad invocationem S. Thomae de Cantilupe liberatus 387 d, 393 a
- Stilico dux exercituum Theodosii Magni imperatoris 434 b c
- Stoktone (Hugo de) puer, qui linguam sibi praecisam recuperavit ope S. Thomae de Cantilupe 376, 383 d e, 390 a
- Stolchip (Willelmus) testatus est pro miraculo, ad invocationem S. Thomae de Cantilupe patrato 360 e f
- Stone (Willelmus) claudus, patrocinio S. Thomae de Cantilupe recte gradiendi potentiam adeptus 384 d, 390 a
- Stones (Willelmus de) testis 91 in processu pro canonizatione S. Thomae de Cantilupe, testimonium dedit pro resurrectionis miraculo, ad invocationem ejusdem S. Thomae patrato 333 a b c
- Storly (Willelmus) presbyter Herefordiensis sub juramento testatus est pro pluribus miraculis, ad invocationem S. Thomae de Cantilupe patris 376 a
- Strabo antiquus geographus 297 b
- Stradel (Philippus de) sub juramento testatus est pro pluribus miraculis, ad invocationem S. Thomae de Cantilupe patris 376 b
- Stratford (Joannes) archiepiscopus Cantuariensis 340 c d
- Stroperi (Henricus de) periculosissime aegrotans, patrocinio S. Thomae de Cantilupe subito sanatus 604 a
- Stute (Alicia) puella per patrocinium S. Thomae de Cantilupe a mortuis resuscitata 379 b, 396 a
- Stute (Robertus vel Reginaldus) sub juramento testatus est resurrectionis miraculum, in filia sua ad invocationem S. Thomae de Cantilupe patrato 396 b c d
- Suche (Hugo de la) baro ad concordiam cum uxore sua adductus a S. Thoma de Cantilupe 307 a b c
- Suel (Hugo) subito, amissa loquela, per patrocinium S. Thomae de Cantilupe curatus 386 d, 396 e
- Suffronia colona testamento S. Remigii legata 179 b
- Suillington (Robertus de) conon cus Lincolnensis, moribundus patrocinio S. Thomae de Cantilupe pristinam sanitatem adeptus 605 b
- Suillington (Willelmus de) gravi morbo ad tumulum S. Thomae de Cantilupe liberatus 603 b c d e f
- Suitone (Elias de) presbyter Herefordiensis, sub juramento testatus est pro pluribus miraculis, ad invocationem S. Thomae de Cantilupe patris 376 e
- Suitone (Walterus de) presbyter Herefordiensis sub juramento testatus est pro pluribus miraculis, ad invocationem S. Thomae de Cantilupe patris 376 d
- Sulla consul et dictator Romanus 394 e
- † Sulpitius S. Austregisili, Bituricensis episcopi, archidiaconus 216 b
- Summontoriani dynastae varia castra condiderunt 78 a
- Sunnoveifa testamento S. Remigii libertate donata 180 f
- Sunth (Willelmus) pater puellae a matre oppressae, per patrocinium S. Thomae de Cantilupe resuscitatae 379 a
- Surius Vitam S. Bavonis, a Theodorico abbate Trudonopolitano scriptam, edidit 215 e; item Vitam S. Huberti typis vulgavit 466 d e
- Susanna abbatissa, S. Remigii discipula 123 b
- Suthon (Willelmus de) miles Anglus sigillum suum apposuit litteris patentibus de miraculo ad invocationem S. Thomae de Cantilupe patrato 363 c d e f, 364 a
- Sutton (Thomas de) monachus paralyticus, patrocinio S. Thomae de Cantilupe membrorum usum consecutus 399 d e
- Sweinfeld (Richardus de) proximus S. Thomae de Cantilupe in sedem Herefordiensem successor et in processu pro canonizatione ejusdem testis sexagesimus primus; fuit e domesticis dicti Sancti, eoque familiariter est usus: juratum ejus testimonium, quoddam Vitae S. Thomae de Cantilupe exhibens compendium; testatus etiam est pro pluribus miraculis ope S. Thomae de Cantilupe patris et pro facto mirabili meritis ejusdem Sancti adhuc viventis adscripto; novum tumulum Sancto extruxit, inque eo sacra ejus ossa decentius deposuit; translationem hanc peracturus, mirabiliter fuit e somno excitatus; evicit litem a S. Thoma de Cantilupe pro ecclesia Herefordiensi inchoatam; item ex calculis laborans vinum, in quo articulus digiti ejusdem Sancti fuerat ablatus, felici eventu hausit 492 usque ad 622
- Swinfeld (Richardus de.) Vide Sweinfeld.
- Swynfeld (Richardus de.) Vide Sweinfeld.
- † Syagrius, episcopus Augustodunensis, monasterium S. Andochii Augustoduni condidit 372 a
- Syagrius Romanorum princeps. Vide Siagrius.
- Sybilla. Vide Sibilla.
- † Sylvester I Papa. Vide † Silvester.
- Sylvius (Franciscus) S. Theologiae doctor subscriptus responso doctorum Duacenorum ad consultationem de reliquiis S. Bavonis Aldenardae inventis 272 e f
- † Symeon senex Salvatorem mundi in templo brachiis complexus 487 a
- † Symmachus Papa 117, 118, 151 c d, 170 b c
- Symon. Vide Simon.
- † Symphorianus martyr Augustoduni; ejus translatio; festum Augustoduni et in ejus suburbiis celebrari praeceptum 344 usque ad 429
- Syrop (Joannes de) ex lapsu mortuus reputatus, ad invocationem S. Thomae de Cantilupe factus incolumis 380 b c d
- Sysai, inter Praetermissos 304 d

T

- Tackare (Willelmus le) testatus resurrectionis miraculum ad invocationem S. Thomae de Cantilupe patrato 399 d
- Tafridus abbas. Vide Tasradus.
- Talgar (Willelmus) voto non stans post acceptum duplex a S. Thoma de Cantilupe beneficium, duplici plaga divinitus punitus, eaque poenitentia liberatus 610 a b
- Talon advocatus generalis in suprema curia Parisiensi 141 d
- Tanguster mulier ad invocationem S. Thomae de Cantilupe a mortuis resuscitata 603 a
- Tannenberg (Elisabetha de) L. B. de Risenfels, mater comitis Josephi Antonii Ignatii de Tannenberg, novo ornatu et arca donavit reliquias S. Remedii 73 d e; item pretiosissime ornavit ossa S. Notburgae et S. Pirmini 74 a
- Tannenberg (Josephus Antonius Ignatius de) comes S. R. J., de S. Notburga et Opere nostro optime meritis 73 a
- Tannenberg (Josephus de) liber baro 75 b
- Tannenberg (Maria Anna Elisabetha de) cum matre Elisabetha et sorore Maria Margareta de Tannenberg S. Remedii reliquias pretiosissime ornavit 73 d e f
- Tannenberg (Maria Margareta de) cum matre Elisabetha et sorore Maria Anna Elisabetha de Tannenberg S. Remedii reliquias pretiosissime ornavit 75 d e
- Tarquinius praeses. Vide Datianus.
- Tartarottus brevem S. Remedii Vitam a Bartholomaeo Tridentino concinnatam edidit 69 b c
- Tasradus abbas monasterii S. Bavonis Gandavi 233 a, 236 e f; corpus S. Bavonis metu Normanorum Audomaropoli Laudunum Claratum transtulit 234 b c, 235 f
- † Techildis

- † Techildis *fundatrix monasterii S. Petri-Vivi apud Senones* 124 d e
- Teme (*Joannes de*) *sacerdos sanæ menti, quam amiserat, per patrocinium S. Thomæ de Cantilupe restitutus* 592 d e f
- Tendoinus *Herivei, archiepiscopi Remensis, ad Conradum regem legatus* 195 d
- Teneurfolus *testamento S. Remigii S. Lupo legatus* 180 b
- Tennaredus *testamento S. Remigii libertate donatus* 180 c
- Tenuaicus *colonus testamento S. Remigii legatus* 179 d
- Teobaldus *Sueviæ dux. Vide Theobaldus.*
- Terniscus *metropolita in diplomate Theodorici III Francorum regis de Chramlino, Ebredunensi episcopo exauctorato, memoratus* 382 f
- Teudonivia *testamento S. Remigii libertate donata* 180 c
- Teudorosena *testamento S. Remigii S. Lupo legata* 180 d
- Teutberga *mulier cæca, patrocinio S. Remigii visum adeptæ* 185
- Teuto *vir cæcus, in translatione S. Remigii visum adeptus* 184 a
- Textrix (*Juliana*) *paralytica, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanata* 584 b. *Vide etiam Juliana de Mordeford.*
- Thasilo *Bavariæ dux. Vide Thassilo.*
- Thassilo *Bavariæ dux* 77 f
- Thaylaidus. *Vide Theilandus.*
- Theilandus, *inter Prætermisissos* 504 d e
- Theobaldus *monachus Claravallensis, inter Prætermisissos* 504 e
- Theobaldus, *Sueviæ dux, S. Pirminium ex monasterio Divit-augiensi pepulit* 403, 404
- † Theodardus *Trajectensis episcopus* 485 b; *dedicavit cænobium a S. Trudone exstructum* 458 a, 468 c; *S. Remaclo in sedem Trajectensem proxime successit* 459 a b
- † Theodechildis *fundatrix. Vide † Techildis.*
- † Theodericus *presbyter, S. Remigii discipulus* 97 d, 124 b c d e f, 125 a d, 155 e, 140 a; *Theodorici regis, Clodovei I Francorum regis filii, filiam a mortuis, ut fertur, resuscitavit* 125 a b c
- Theodo *Boiorum regulus commentitius* 79 e
- Theodolinda *Longobardorum regina* 554 b
- Theodonius *presbyter prolixiori, quod S. Remigii nomine circumfertur, testamento subscriptus* 128 b
- Theodoricus I *Francorum rex, Clodovei I filius* 117 a, 124 b, 125 b c, 171 f
- Theodoricus III *Francorum rex; mortuo Clothario III, tondetur et ad monasterium S. Dionysii mittitur; post mortem Childerici II, fratris sui, in regnum restituitur; Ebroinum patitur inimicum; synodum celebrat; vocat ad eam S. Leodegarium; emisit diploma de Chramlino, episcopo Ebredunensi exauctorato; S. Joannis prope Teruannam monasterium construxit, et abbatiam seu ecclesiam S. Vedasti munificentia sua auxit* 67 b c d e, 557 usque ad 484 in multis locis.
- Theodoricus IV *Francorum rex, dictus communiter Calensis; diploma in favorem monasterii Morbancensis concessit* 405 usque ad 475
- Theodoricus Junior, *Hispaniæ rex* 489 b
- Theodoricus *Ostrogothorum rex* 105 d, 117 f
- Theodoricus *episcopus Virdunensis interfuit synodo Remensi a S. Leone IX Papa celebratæ* 158 b
- Theodoricus *abbas Remigiani Remis monasterii* 185 a, 186 c; *novam cæpit S. Remigio exstruere ecclesiam, eique operi est immortalis* 158 c, 186 d e f, 187 e f
- Theodoricus *abbas Trudonopolitanus; ex antiqua S. Bazonis Vita prolixiorem et cultiorem, non tamen absque mendis, concinnavit* 204 a, 207, 208 b, 217 d e, 241 c d f, 282, 287 b c; *item Vitam S. Trudonis in duos libros digessit* 459 a
- Theodoricus *comes Flandriæ* 56 a
- † Theodoricus *presbyter. Vide † Theodericus.*
- Theodorus I *Papa* 512 f
- Theodorus *patriarcha Antiochenus* 297 d
- Theodorus *episcopus Tornacensis* 49 c, 121 c
- † Theodorus *eremita confessor: sacrum ejus corpus Venetias translatus, ibique honoratus* 509 a b
- † Theodorus *Siceota anno ætatis suæ 18 diaconus et presbyter ordinatus* 545 c d
- Theodosius Junior, *imperator* 86 b
- † Theodosius *episcopus Autissiodorensis* 117 d, 125 c d, 151 a b
- Theodosius *episcopus Anastasiopolis S. Theodorum Siceotam præmature diaconum et sacerdotem ordinavit* 545 b c
- Theophilus *Cybyrrhæotarum dux martyrio coronatus* 296 f, 297 a
- Thetboldus *præpositus monasterii Remigiani Remis* 95 b
- Theudebaldus *Sueviæ dux. Vide Theobaldus.*
- † Theudericus *presbyter. Vide † Theodericus.*
- Theudericus *rex. Vide Theodericus.*
- Theudes *Hispaniæ rex* 489 b
- Theuduredus Junior, *Hispaniæ rex. Vide Theodericus.*
- Theuto *monasterii Capellensis abbas* 408 d
- Thietbaldus *Sueviæ dux. Vide Theobaldus.*
- Thietboldus *juvenis Brugensis in translatione S. Bazonis sanitatem consecutus* 264 b
- Thietpaldus *Sueviæ dux. Vide Theobaldus.*
- Thilleul (*Ægilius du*) *canonicus Tornacensis adstilit visitationi lipsanothece Secliniensis S. Piatii* 55 c
- † Thimoteus. *Vide † Timotheus.*
- Thoisiano (*Joannes de*) *præpositus Secliniensis adfuit translationi reliquiarum S. Piatii* 55 d
- Thomas S. R. E. *presbyter Cardinalis Clementem V Papam edocuit testimonia pro vitæ sanctitate et miraculis S. Thomæ de Cantilupe ad Sedem Apostolicam ex Anglia missa* 529 b c d
- † Thomas *Apostolus* 570 b, 612 a; *ejus festum Augustoduni celebrari præceptum* 418 b
- † Thomas *archiepiscopus Cantuariensis, pro defensione jurium ecclesiasticorum occisus* 547 a, 570 d, 592 f, 595 d, 596 b, 614 a
- Thomas *monasterii Mauriniacensis abbas* 416 a
- Thomas *medicus* 566 c
- Thomas *cæcus ad tumulum S. Thomæ de Cantilupe visum adeptus* 585 e
- Thomas alter, *itidem cæcus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe visum adeptus* 590 b
- Thomas *de Clif a decem annis claudus, per patrocinium S. Thomæ de Cantilupe recto gressui restitutus* 590 c
- Thomas *de Clone contractus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe recte gradiendi potentiam consecutus* 595 a
- Thomas, *filius Willelmi de Donington, testis* 81 *in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe; testimonium dedit pro resuscitationis miraculo ad invocationem ejusdem S. Thomæ patrato* 555 f, 554, 555
- Thomas *gravi malo post votum S. Thomæ de Cantilupe factum liberatus* 617 d
- Thomas *puer ex longo morbo mortuus creditus, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe subito sanatus* 612 a
- Thomas, *qui incendium domus suæ extingui, a S. Thoma de Cantilupe obtinuit* 599 f
- Thorgrymie (*Richardus de*) *maritus Cysoldæ testatæ miraculum ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratum* 562 d
- Thorp (*Willelmus de*) *Ordinis Fratrum B. M. V. de monte Carmelo, testis decimus nonus in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe* 552 f
- Thou (*Nicolaus de*) *episcopus Carnotensis adfuit lustrationi corporis S. Piatii* 55 a
- Thuathei (*Thomas.*) *Vide Mathi.*
- Thun (*Joannes Ernestus de*) *archiepiscopus Salisburgensis sacellum S. Remedii in arce Choltitzensi consecravit* 76 e d e
- Thun (*Bernardinus de*) *comes jus patronatus ecclesiæ S. Remedii in Valle Anania familiæ Thunianæ obtinuit* 73 e
- Thun 92

- Thun (*Christophorus de*) comes jus patronatus ecclesie S. Romedii in Valle Anania familie Thunianæ obtinuit 73 d
- Thun (*Romedius Constantinus de*) comes S. R. J., fundator capellæ S. Romedii in arce Choltitzensi; partem brachii S. Romedii Pragæ detulit 69 e, 73, 76 a b c, 78 a
- † Thymotheus martyr. Vide † Timotheus.
- Tibot puella patrocinio S. Thomæ de Cantilupe a mortuis resuscitata 380 b c, 609 e f
- Tibretone (*Walterus de*) presbyter Herefordiensis sub juramento testatus est pro pluribus miraculis ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratis 376 e
- † Tiburtii translatio 525 d
- Tidihorn (*Quenelda*) mulier contracta, ad tumultum S. Thomæ de Cantilupe membrorum usum adepta 377 b c d, 384 e
- Tilie (*Sibilla*) testata est pro miraculo in filia sua per patrocinium S. Thomæ de Cantilupe patrato 377 e f, 378 a
- Tilpinus archiepiscopus Remensis 90 d e f, 153 c d, 148, 149 f, 150 b
- Tilterache (*Robertus*) claudus et contractus, gradiendi potentiam patrocinio S. Thomæ de Cantilupe adeptus 385 b
- † Timotheus martyr Remis in Campania 88 c, 127 d, 128 a, 129 d, 150, 151 a f, 175 c d, 175 a, 514 d
- † Timotheus, S. Pauli discipulus, episcopus Ephesinus 543 b
- † Tobias Senior 151 b, 178 f
- Tollenaers (*A.*) Pamelensis Aldenardæ pastorem incerti auctoris memoria seu relatione descripsit reliquiarum S. Bavonis Aldenardæ inventionem, earumque Gandavum translationem 272 d, 275 f
- Tottio testamento S. Remigii Prætextato legatus 180 a b
- Tourey (*Joannes de*) Ordinis S. Benedicti, testis quinquagesimus secundus in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe 555 b
- Touy (*Willelmus*) naufragii periculo per patrocinium S. Thomæ de Cantilupe subductus 602 b c d
- Traharn. Vide Trahern.
- Traharn ap Howel suspendio necatus 369, 370, 371 d e f, 372 a b
- Traianus imperator 287 f
- Transmarus Noriommensis et Tornacensis episcopus; auctor exstitit restaurandi monasterii S. Bavonis; novi castelli Gandavi ecclesiam consecravit; monasterium Gandense fecit liberum 270 a b, 255 usque ad 260
- Trasmarus episcopus. Vide Transmarus.
- Traynel (*Christiana*) mulier contracta, ad tumultum S. Thomæ de Cantilupe usum membrorum adepta 607 e
- Trebis (*Onufrius de*) decanus Meldensis, sacri palatii Clementis V Papæ auditor 531 d, 552 a 553 f
- Tregoz (*Joannes aut Robertus de*) baro, maritus Julianæ, sororis S. Thomæ de Cantilupe 494 a, 502 e, 512 a
- Tregoz (*Joannes de*) baro, S. Thomæ de Cantilupe e sorore nepos, sancto Avunculo suo adversatus 515 a b c d
- Tregoz (*Joannes de*) nepos Joannis de Tregoz militis, diuturno lateris dolore ad tumultum S. Thomæ de Cantilupe, ac dein etiam toxico, quod hauserat, liberatus 586 d, 594 d e f, 569 e f
- Tregoz (*Juliana de*) soror S. Thomæ de Cantilupe 577 b
- † Tresanus presbyter S. Gibrani frater 123 f
- Trivettus scriptor. Vide Trivettus.
- Triestius (*Antonius*) primo Brugensis, ac dein Gandensis episcopus; reliquias S. Bavonis, Aldenarda Gandavum ad ecclesiam cathedralem allatas, humeris suis ad summum altare detulit; notabiles S. Macarii reliquias ecclesie Pamelensi tradidit; idem fecit abbatæ Einamensi; ejus hac super re litteræ; sacrum S. Bavonis dentem capitulo cathedrali Gandensi donari petiit, eidemque partem notabilem reliquiarum S. Donatiani dedit; Miræo communicavit varia diplomata in favorem monasterii Bavoniani concessa; Officium S. Bavonis corrigendum curavit, inque ejusdem Sancti cathedralem Gandensem ecclesiam exstitit admodum munificus 255 b, 272 ad 281
- Trinitate (*Joannes de*) 555 b
- Trivettus (*Nicolaus*) Ordinis Prædicatorum scriptor, S. Thomæ de Cantilupe synchronus 498 d e f, 500 b, 501 a e, 508 b, 525 f, 544 d
- † Trophimi Arelatensis episcopi translatio, inter Prætermisos 44 c
- Truchot (*Joannes*) Prior cellæ subtus Cantumerulam 522 d
- Trudgandus monasterii S. Bavonis decanus missus ad curandam SS. Landoaldi ac Sociorum translationem 262 c
- † Trudo abbas; sub disciplina sua habuit S. Beregisum; amicitiam coluit cum S. Remaco, ab eoque in curæ pastoralis partem fuit assumptus; an fuerit monachus; cænobium a se exstructum dedicari fecit a S. Theodardo 282 b, 435 usque ad 481
- Truncinis (*Albertus vel Ascelinus de.*) Vide Adhelbertus.
- Tudenar (*Daniel*) testis juratus in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe 375 c, 375 b
- Tumbald (*Margarita*) a gravi oculorum incommodo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe sanata 385 f. Vide etiam Margarita mulier Herefordiensis.
- Turchetillus in puellare S. Leodegarii diocesis Lexoviensis monasterium munificus 416 a b c
- Turgalus sacerdos. Vide Tutgalus.
- Turpinus archiepiscopus. Vide Tilpinus.
- Tutgalus sacerdos Pictaviensis 410 c, 411 b, 415 a
- Tuyalle (*Joannes aut Joanna della*) testis unius et alterius miraculi a S. Thoma de Cantilupe patrati 377 d e
- Tylie (*Willelmus*) testis 115 in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe 361 c
- Tynewelle (*Willelmus de*) gravissimo periculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe creptus 387 bc, 608 a
- Tyrop (*Joannes*) e lapsu mortuus reputatus, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe sanus effectus 617 b c
- Tytirus auctor nobis ignotus 250 b c
- Tytington (*Hermerus de*) Ordinis Eremitarum S. Augustini, testis decimus quartus in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe 555 a

V

- † Valdechildis. Vide † Bathildis.
- Vale capituli S. Bavonis Gandavi fabricæ receptor et deputatus 271 c d e
- Valencai archiepiscopus. Vide Valence.
- Valence (*Leonorius d'Estampes de*) archiepiscopus Remensis loculum argenteum S. Remigio exstruxit 440 d e; hujus Sancti corpus visitavit, integrumque esse, edito documento, testatus est 141 e, 142 d e f, 144 f
- Valentin sacerdos. Vide Alphonsus.
- Valentinianus imperator 159 b, 161 a
- Valerius, ut martyr in Martyrologio Brixiensi annuntiatus, inter Prætermisos 43 d
- Vallet (*Willelmus*) presbyter Herefordiensis sub juramento testatus est pro pluribus miraculis ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratis 376 f
- Valoyes (*Matildis de*) S. Thomæ de Cantilupe ex Joanne fratre neptis 506 d
- Varro orator 230 c
- Vasanta coquus testamento S. Remigii libertate donatus 180 d
- Uddulfus testamento S. Remigii libertate donatus 180 a
- † Vedastus episcopus Atrebatensis 49 d, 96 a et in multis aliis locis; Clodoveum I, Francorum regem, Fidei Christianæ clementis imbuat 102 e f; cum eo Remos properat et in via cæcum illuminat 403

- 103 a d; *ejus translatio, inter Prætermisos* 40 c; *reliquiæ ad conventum Aldenardensem adductæ* 265 e; *ecclesia seu abbatia a Theodorico III, Francorum rege, dotata* 443 d e, 444 b c d e; *aliquis Vedastus episcopus prolixiori, quod S. Remigii nomine circumfertur, testamento reperitur subscriptus* 428 a
- Vehi princeps 405 d
- † Venantius *Fortunatus, episcopus Pictaviensis, Acta S. Radegundis litteris mandavit* 444 a. *Vide etiam* † Fortunatus.
- Verbruggen (*D. N.*) *illustris artifex elaboravit altare majus ecclesiæ S. Bavonis Gandavi* 277 b
- Vere (*Joannes de la*) *a nativitate contractus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe gradiendi potentiam adeptus* 589 f
- Vernivianus *testamento S. Remigii S. Lupo legatus* 480 e
- Verschaffelt (*Petrus*) *architectus et sculptor serenissimi comitis Palatini* 277 c
- Vetulis (*Humfredus de*) *puellaris monasterii S. Leodegarii in diocesi Leroviensi fundator* 446 b c d f
- Ughellus *concinnavit elogium B. Thomæ, Mediolanensis archiepiscopi* 299 a
- Vialar (*Felix*) *Catalaunensis episcopus, in comitiis Parisiensibus petiit, cultum S. Remigii restitui* 445 a b
- Viar *Sanctus fictilius* 83 f, 84 a b c
- Victor II *Papa* 206 f
- † Victor III *Hapa. Vide* † Desiderius *abbas.*
- † Victor *martyr Mosomi in Gallia Belgica* 423 b
- † Victor *martyr Mediolani* 313 b d e; *nova illi exstructa ecclesia* 314 c
- † Victorius *martyr* 46 f
- † Victorinus *episcopus Comensis* 333, 334, 335 d
- † Vigilius, *episcopus Tridentinus, martyr; ejus festum in diocesi Tridentina celebrari præceptum* 69 b, 76 decemque seqq. pagg.
- Viglius *Zuichemus præpositus. Vide* Aytæ.
- Vignerius (*Jacobus*) *S. J. aliquot de S. Germana notitias subministravit* 65 e f, 67 d, 68 b
- Vilanus a Gandavo (*Gerardus.*) *Vide* Gandavo.
- Villars (*Henricus de*) *subscriptus litteris encyclicis cleri Gallicani de restituendo S. Remigii cultu* 446 a
- Ville (*Joannes*) *testatus est pro miraculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrato* 560 f
- † Vincentius *comes. Vide* Madelgarius.
- † Vinciana *virgo* 212 a, 213 b e, 238 f, 270 c; *sacrum ejus corpus in S. Livini translatione Sancto huic obviam producit* 263 d e; *ad novum castrum, quod Carolus V imperator Gandavi extruxerat, translatus hæreticorum furori subducitur, eoque cessante, in civitatem revehitur* 269 a b c
- † Vindicianus *Atrebatensis episcopus* 423 b c, 450 c d; *corpus S. Leodegarii ecclesiæ suæ vindicare est conatus* 338 a, 389 b, 394 a, 441 d, 443 d e f
- Vinofoifa *testamento S. Remigii libertate donda* 180 a
- Vinton (*Thomas de*) *canonicus Hereford.* 623 f
- Virly (*Willelmus*) *nauta præsentis naufragii periculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe ereptus, hocque ipsemet testatus* 567 d, 570 b
- † Vitalianus I *Papa* 333 d
- Vitalis colonus *testamento S. Remigii libertate donatus* 480 b
- Viteredus *testamento S. Remigii S. Lupo legatus* 480 c
- Vitri (*Jacobus de*) *archidiaconus Salopiæ a S. Thomæ de Cantilupe punitus ob beneficia ecclesiastica contra sacros canones possessa* 509 b
- † Viventius *presbyter confessor Vergiaci in Burgundia* 337 b d e
- † Ulgisus *episcopus. Vide* † Vulgisus.
- Ulricus *mon. Villariensis in Brabantia, inter Prætermisos* 43 c d
- Voet (*Guilielmus*) *civis Aldenardensis testatus est pro reliquiis S. Bavonis Aldenardæ inventis* 272 a
- Voirde (*Henricus de*) 282 d
- Volcandus, *Leodiensis episcopus; monasterium Andainense restauravit, monachos pro clericis in illud induxit, corpusque S. Huberti eo transtulit* 465 usque ad 484
- Volfolendus *episcopus, a Castellano memoratus* 475 d
- Vomarus *abbas. Vide* Womarus.
- † Urbanus I *Papa martyr* 315 b e
- Urbanus II *Papa* 421 f
- Urbanus IV *Papa, inter Prætermisos* 304 d; *item* 524 d e
- Urbanus V *Papa Montem-Flasconis in episcopatum erexit* 524 b
- Urbanus VIII *Papa* 298 d; *celebre edidit decretum de cultu Sanctorum* 334 c d
- Urseolus II *Venetiarum dux* 309 e
- Ursicinus *Tungrensis aut Trajectensis episcopus, inter Prætermisos* 42 d e f
- Ursinus *monasterii Locociacensis forte abbas, alter S. Leodegarii biographus* 344 usque ad 450
- Ugo. *Vide* Ilugo.
- † Ursmarus *episcopus et abbas* 293 b c; *ejus translatio, inter Prætermisos* 303 c
- † Ursula *martyr* 505 c d
- Ursus, *archidiaconus, e legatariis S. Remigii* 480 e
- Usserius (*Jacobus*) *edidit epistolam a S. Livino ad Florbertum abbatem de S. Bavone scriptam* 288 d
- Utrera (*Ludovicus de*) *presbyter Ordinis Minorum, inter Prætermisos* 304 e f
- Vulfadus *archiepiscopus Bituricensis, inter Prætermisos* 306 c f
- Vulfadus *clericus S. Moderamni* 442 d
- Vulfaldus *major-domus. Vide* Wulfoaldus.
- Vulfedrudis *abbatissa Nivellensis S. Gertrudis neptis* 216 a
- † Vulfiagus, *inter Prætermisos* 44 b
- Vulfidis *puella distorta, in translatione S. Remigii sanata* 184 a b
- Vulfoaldus *major-domus. Vide* Wulfoaldus.
- † Vulfrannus *Ep. : ejus reliquiæ metu Normannorum Audomaropolim translatae* 51 d, 254 c
- Vulfualdus *major-domus. Vide* Wulfoaldus.
- † Vulgisus *episcopus et abbas Lobensis* 496 a; *diversus est a S. Vulgiso Conf. forte presbytero* 497 d, 499 b c
- † Vulgisus *Conf. forte presbyter* 425 f
- Vulloa (*Alonsius de*) *militum Hispanorum in arce Gandensi præfectus* 270 f
- Vulpecula, *S. Genebaudi Laudunensis episcopi filia* 94 a b, 463 d
- Vulsandus *archiepiscopus. Vide* Vulfadus.

W

- Wachandus *episcopus. Vide* Volcandus.
- Wardardus. *Vide* Wardardus.
- Wade (*Cæcilia*) *testata est pro miraculo per patrocinium S. Thomæ de Cantilupe patrato* 578 a b c
- Waghenaers (*H.*) *secretarius subscripsit instrumento donationis a capitulo cathedrali Brugensi factæ capitulo cathedrali Gandensi* 274 d
- Waifarius *Aquitaniæ dux* 524 c
- Waimirus *Campaniæ dux ac dein episcopus Tricassinus, prævus Ebroini consiliarius; S. Leodegarium Augustoduni obsidet, e sede sua expellit, acceptumque in custodiam secum abducit ac dein monasterio includit; factus Ebroino invisus, multifariam, eo agente, est punitus tandemque necatus; an certo sit damnatus* 572 usque ad 481 in diversis locis.
- Walafridus *Strabo scripsit Vitam S. Othomari, abbatissæ monasterii S. Galli* 168 b
- Walbertus *episcopus Noviomensium ac Tornacensium* 258 c
- † Walbertus *abbas Luxoviensis* 566 c d, 409 a
- Walbertus *frater S. Faronis, Meldensis episcopi* 566 b
- † Walburgis *virgo* 517 c f
- Walcandus *episcopus. Vide* Volcandus.
- Waldauf (*Florianus a*) *Maximiliani I imperatoris cancellarius*

- cancellarius erga templum Halense ad Oenum munificus 75 a
- † Waldebertus abbas. Vide Walbertus.
- † Waldetrudis mater S. Aldetrudis virginis abbatisse Malbodiensis 211 b c
- Waleham (Ranulphus de) notarius. Vide Ranulphus.
- Walen (Walterus) capellanus, testis miraculi, ope S. Thomæ de Cantilupe patrati 576 b c d
- Waleum (Joannes) mutus, ad tumultum S. Thomæ de Cantilupe loquendi facultatem consecutus 613 c
- Waleys (Alicia la) mulier contracta, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanata 601 a b
- Waleys (Joannes) gravissimo naufragii periculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe ereptus, hocque ipsemet testatus 609 f
- Walinton (Alanus de) pauper nobilis eleemosyna adjutus a S. Thoma de Cantilupe 507 c
- Walkere (Walterus de) ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe a mortuis resuscitatus 597 a
- Wallere (Joannes de) testatus miraculum, in uxore sua patrocinio S. Thomæ de Cantilupe patratum 621 b
- Walterus molitor sub juramento testatus resurrectionis miraculum, in filio suo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratum 581 f, 620 b
- Walterus, Ordinis Minorum, idem forte cum Waltero de Risebury 555 d, 554 c. Vide adeo etiam Cantuaria et Risebury.
- Walterus scholasticus gravi infirmitate contractus, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe incolumitati redditus 587 e f
- Walterus tinctor testis miraculi, ope S. Thomæ de Cantilupe patrati 576 c d e
- Walterus Trunciensis præpositus 264 e
- Walterus vir a multo tempore luscus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe curatus 589 d
- † Wandregisilus abbas 51 f, 221 b, 554 d e, 558 c, 559 e f, 578 e; ejus reliquiæ ad conventum Aldenardensem adductæ 265 e; metu Normannorum Audomaropolim translatae non fuerunt 254 d e
- † Waningus monasterii Fiscamensis conditor; in custodiam ab Ebroino accepit S. Leodegarium, huncque initio durius ac dein mitius habuit, Fiscamnumque duxit; aliquis Wanningus vir illis memoratur in Fragmento Vitæ S. Lantberti episcopi 551 usque ad 449
- Wappeler (Guilielmus) sacerdos Societatis Jesu provincie Anglicanæ transmisit ad nos notitias de sacro osse brachii S. Thomæ de Cantilupe Audomaropoli servato 541 e
- Warado major-domus. Vide Waratto.
- Waratto major-domus Neustrasiæ pacem pepigit cum Pipino Heristallio 477 f
- Wardardus S. Leodegarii, ut aliqui volunt, interfectus 419 b c, 440 a, 451 a
- Wardelowe (Stephanus) testimonium dedit de miraculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrato 561 b
- Ware (Thomas de la) testatus resurrectionis miraculum in filia sua ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratum 605 d
- Warevik (Juliana de) mulier cæca, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe visum adepta 582 c. Vide etiam Juliana de Warevik.
- Warevik consiliarius. Vide Warevik.
- Warevik (Nicolaus aut Aicardus de) consiliarius Eduardi regis Angliæ, testis quintus in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe 505 d, 504 a, 514 d, 525 d e, 552 a b c
- † Waringus. Vide † Waningus.
- Warinus Eberhardi ducis, ut dicitur, filius 405 d f
- Wariok (Henricus) testatus resurrectionis miraculum in filio suo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratum 621 d
- Wariok (Nicolaus) patrocinio S. Thomæ de Cantilupe a mortuis resuscitatus 621 c
- Warnerius comes S. Remigio injurius 194 c
- Warwik consiliarius. Vide Warevik.
- Wase (Joanna) matrina Joannæ, puellæ submersæ, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe resuscitata 550 b, 551 e; hoc miraculum jurejurando est testata 552 d
- † Wasnulpus confessor 285 a e; ejus reliquiæ metu Normannorum Audomaropolim translatae 51 e, 254 a
- Waso episcopus. Vide Volcandus.
- Wasonia (Joannes de) Tornacensis episcopus 282 b
- Wastina (Nicolaus de) canonicus Secliniensis interfuit translationi reliquiarum S. Piatii 55 b
- † Wasvulfus confessor. Vide † Wasnulpus.
- Watford (Symon de) testis juratus miraculi ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrati 563 d, 564 d e, 566 d e f
- Watteford (Symon de.) Vide Watford.
- Wauford (Walterus de) testimonium dedit pro tribus diversis miraculis ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratis 609 a
- Wayte (Willelmus le) excubitor S. Thomæ de Cantilupe et testis 58 in processu pro canonizatione ejusdem 500 b, 555 d, 547 f
- Wbittenburne (Matilda de) mulier clauda, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe recte gradiendi potentiam adepta 590 a
- Webeleye (Richardus de) capellanus Herefordiensis sub juramento testatus est pro pluribus miraculis a l invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratis 576 f
- Weh (Joannes) puer sanæ menti, quam amiserat, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe restitutus 606 b c
- Weil (Griffinus) e parentela Willelmi Aprees suspensi, per patrocinium S. Thomæ de Cantilupe in vivis servati 569 d, 570 c, 572 b
- Welbell (Alicia de) mulier cæca, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe visum adepta 582 d, 589 f
- Welle (Willelmus de la) contractus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanitatem adeptus 585 c, 590 c
- Welpho (Henricus) 79 b
- Weluwe (Richardus de) Ordinis Fratrum B. M. V. de monte Carmelo, testis decimus octavus in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe 552 c
- Wenebaldus monasterii S. Bavonis Gandavi abbas 252 e
- Wenthliana ancilla 566 a
- Wenthliana mulier manum dextram habens contractam, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanata 593 d
- Were (Joannes de la) a nativitate contractus, gradiendi potentiam patrocinio S. Thomæ de Cantilupe adeptus 585 a
- Weredegeos (Alicia) mulier contracta, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe gradiendi potentiam adepta 584 b. Vide etiam Alicia mulier a sesquianno contracta.
- Wesewode (Joannes de) Ordinis Fratrum Minorum, testis vigesimus septimus in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe 555 f, 555 b, 554 d
- Weston (Alicia de) manu contracta laborans, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe curata 610 f
- Weston (Felicia de) puella submersa, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe ad vitam revocata 615 e f, 616 a. Vide etiam Felicia.
- Wettinus monachus Augiensis 405 c
- White (Juliana la) testata resurrectionis miraculum ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratum 597 b
- White (Willelmus le) molendinarius testatus resurrectionis miraculum ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratum 597 d
- Wibertus archidiaconus Tullensis scripsit Vitam S. Brunonis, episcopi Tullensis, postea Pontificis Romani, Leonis IX 158 b, 188 c, 194 a c
- Wichardus Blandiniensis abbas 263 a b
- Wiche (Willelmus de la) paralyticus, per patrocinium S. Thomæ de Cantilupe sanitatem adeptus 584 e f, 592 a b
- Wichio

- Wichio (Joannes de) presbyter, rector capellæ S. Gregorii, testis 78 in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe, testimonium dedit pro resuscitationis miraculo ad invocationem ejusdem Sancti patrato 554 f
- Wichio (Nicolaus de) presbyter, monachus ecclesiæ Wigorniensis, testis sexagesimus secundus in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe 504 a c, 507 b c, 511 f, 528 e, 554
- Wichmannus monasterii S. Bavonis Gandavi abbas exauctoratus 267 d
- Wicumbe (Robertus de) clericus gravi brachiorum malo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe liberatus, hocque ipsemet testatus 606 b c
- Widgernus, Argentinensis episcopus, ecclesiam monasterii Morbacensis consecravit 403 f, 425 d
- Widimerstrete (Robertus de) civis Herefordiensis, testis juratus miraculi ope S. Thomæ de Cantilupe patrati 575 c
- Wido Remensis e familia Castellionea archiepiscopus 159 f, 186 c f, 187 e f, 188 a b c; adstitit translationi S. Remigii a S. Leone IX Papa factæ 189 d e, 191 d; item synodo Remensi ab eodem sancto Papa celebratæ 158 e
- Wido monasterii S. Bavonis Gandavi abbas 262 e
- Widragasius a S. Remigio libertate donatus 180 f
- Wigerus, monachus Villariensis, avunculus Gebergis puerperæ difficili partu, post gustatum panem, a B. Godefrido Villariensi benedictum, liberatæ 486 b; aliquis frater Wigerus cænobii Villariensis vestiarius memoratur in Vita ejusdem B. Godefridi 488 a
- Wile tabernarius. Vide Wylle.
- † Wilfridus episcopus Eboracensis 408 c
- Wilfridus quartus monasterii S. Bavonis Gandavi abbas 251 c d e; corpus S. Bavonis elevasse traditur 252 d e f
- Wilhelmi, episcopi Malmesburiensis, translatio, inter Prætermisos 42 f
- † Wilhelmus episcopus Eboracensis 295 b c d
- Wilhelmus I Glocestriæ comes 495 d
- Wilhelmus frater natu maximus S. Thomæ de Cantilupe, Bergarennii dominus 494 b c
- Wilhelmus, puer submersus, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe resuscitatus 554, 555, 556 b c d e
- Wilkins (David) typis vulgavit bullam canonizationis S. Thomæ de Cantilupe 540 f
- † Willibrordus episcopus. Vide † Willibrordus.
- Wilhelmus abbas Villariensis 484 e
- Wilhelmus adolescens submersus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe resuscitatus 597 b c d
- Wilhelmus archidiaconus. Vide Guilielmus.
- Wilhelmus barbitonsor patrocinio S. Thomæ de Cantilupe miraculose in vivis servatus 609 d e
- Wilhelmus clericus a tribus annis claudus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe recte gradiendi potentiam consecutus 595 f
- Wilhelmus clericus et scriba 564 a
- Wilhelmus de Havonte claudus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe recte gradiendi potentiam adeptus 592 a
- Wilhelmus de Humbre a tribus annis contractus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanatus 591 e
- Wilhelmus de Pentumbe a septem annis contractus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe rectum gressum consecutus 591 d
- Wilhelmus de Prestone surdus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe auditum adeptus 592 b
- Wilhelmus de Stepellone constabularius, a duobus annis manu arida laborans, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanatus 589 f
- Wilhelmus, filius Wilhelmi de Donington, testis 90 in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe, testimonium dedit pro resuscitationis miraculo ad invocationem ejusdem Sancti patrato 555 a
- Wilhelmus Hugonis Albi Firmitatis-Milonis dynastæ filius 499 a b
- Wilhelmus juvenis paralyticus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanatus 589 e f
- Octobris Tomus I.
- Willelmus presbyter Herefordiensis 566 c
- Willeye (Walterus de) sub juramento testatus est pro pluribus miraculis, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratis 576 f
- † Willibrordus episcopus 168 a
- † Wilhelmus episcopus. Vide † Wilhelmus.
- Wilquin (Stephanus) monasterii San-remigiani Remis Prior 144 a; auctor fuit restituendi cultum S. Remigii 145 e f
- Winbrugg (Robertus de) luscus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe curatus 585 b
- Winchelele (Alexander) gravissimo humeri malo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe liberatus 609 c, 610 b
- Winchelsey (Robertus) archiepiscopus Cantuariensis a rege Angliæ proscriptus 551 d, 553 d e
- Windologus abbas Luxoviensis 566 b
- † Winebaudi abbatis corpus 295 f
- Winebertus abbas. Vide Winobertus.
- † Winnocus abbas. Vide † Winocus.
- Winobertus abbas 540 f, 576 f, 577, 578 a c, 459 d; S. Leodegarii dire mutilatum visit, ejusque vulnera curavit 576 f, 577, 457 b
- † Winocus abbas 505 d; ejus reliquiæ metu Normannorum Audomaropolim translatae 51 b, 254 e; ad conventum Aldenardensem adductæ 263 c
- Winton (Philippus de) naufragii periculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe ereptus 608 d
- Wise (Adam le.) Vide Wyse.
- Witebache (Robertus de) juvenis paralyticus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanatus 584 e, 592 e f
- Witeneye (Joannes de) presbyter Herefordiensis sub juramento testatus est pro pluribus miraculis ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratis 576 a
- Witeneye (Philippus de) presbyter Herefordiensis sub juramento testatus est pro pluribus miraculis ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratis 576 b
- Wlbertus monachus Andaginensis 417 e, 455 b, 475 a
- Wlfoaldus major-domus. Vide Wulfoaldus.
- Wlfricus abbas S. Augustini Cantuariensis interfuit synodo Remensi a S. Leone IX Papa celebratæ 158 d e
- † Wlgsius presbyter Conf. Vide † Vulgisus.
- Wlphadus archiepiscopus. Vide Wulfadus.
- Wodeford (Robertus de) æconomus S. Thomæ de Cantilupe 515 a; homonymus ejusdem Sancti ballivus memoratur 500 f
- Woestyne (Maximilianus van de) ecclesiæ cathedralis Gandensis thesaurarius et canonicus interfuit donationi reliquiarum S. Macarii factæ ecclesiis Einamensi et Pamelensi 275 d
- Woestynen (Georgius van de) civis Aldenardensis testatus est pro reliquiis S. Bavonis Aldenardæ inventis 272 c
- Wolmarus abbas. Vide Womarus.
- Womarus monasterii S. Bavonis Gandavi abbas 212 f, 262 c; varia prædia monasterio suo a Lothario Francorum rege confirmari, et duo diplomata ab Ottone II imperatore obtinuit 261 b e f; item corpora SS. Landoaldi et Sociorum Gandarum transferri et elevari, curavit 262 a b c
- Wood (Antonius a) vulgavit Historiam universitatis Oxoniensis 495 b, 499 e
- Wouters (familia de) 282 f
- Woyl (Griffinus.) Vide Weil.
- Wulfoaldus major-domus Franciæ 555 ad 570 et 428 d, 451 c, 476 d e f, 477 a b
- Wulfricus monasterii S. Bavonis Gandavi abbas 267 e
- Wulligisus S. Henrici imperatoris archicapellanus 262 c
- Wulpeius (Bernardus) ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe gravissimo periculo ereptus 600 a
- Wulpeius (Thomas) ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe gravissimo periculo ereptus 600 b
- Wusput (Wilhelmus de) toxico, quod hauserat, ad 93 invocationem

- invocationem *S. Thomæ de Cantilupe liberatus* 600 e f
- Wychebant (*Willelmus de*) *testimonium dedit pro miraculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrato* 608 a
- Wycher (*Willelmus*) *ballivus S. Thomæ de Cantilupe* 500 e
- Wyken (*Joanna*) *mulier hydropica ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe subito sanata, hocque ipsamet testata* 609 c d e
- Wyk (*Robertus*) *Ordinis Fratrum B. M. V. de monte Carmelo, testis vigesimus in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe* 553 f
- Wyle *tabernarius. Vide Wylle.*
- Wylle (*Walterus de la*) *tabernarius, testis sexagesimus nonus in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe* 549 a b d, 551 c; *jurejurando testatus est resuscitationis miraculum ad invocationem ejusdem S. Thomæ patrato* 552 d
- Wynpole (*Isabella*) *puella submersa, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe a mortuis resuscitata* 614 b
- Wynpole (*Willelmus de*) *testatus est pro resuscitationis miraculo in filia sua ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patrato* 614 c
- Wynton (*Agnes de*) *mulier paralytica, ad tumulum S. Thomæ de Cantilupe sanata* 584 d
- Wynton (*Editha de*) *mulier furiosa, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanæ menti restituta* 586 f
- Wynton (*Guilielmus de*) *monachus de inhonesta conversatione cum moniali accusatus* 510 d e, 547 c d
- Wynton (*Henricus de*) *Judæus conversus, miles Eduardi I Angliæ regis* 497 a b
- Wynton (*Joannes de*) *presbyter, rector ecclesiæ S. Benedicti, testis septimus in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe* 552 f, 624 d
- Wyrebrugg (*Petrus de*) *Ordinis S. Dominici, testis vigesimus quartus in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe* 553 c
- Wyse (*Adam le*) *pater pueri a S. Thoma de Cantilupe a mortuis resuscitati* 580 d, 619 e
- Wyse (*Robertus le*) *officialis S. Thomæ de Cantilupe; ab excommunicationis sententia, a Joanne Peckhamo in ipsum lata, ad Sedem Apostolicam appellavit; idem hic esse cum Roberto de Gloucestria insinuat* 517, 518, 519, 520, 521 a b. *Vide propterea etiam Gloucestria.*
- Wytaere (*Robertus de*) *domesticus S. Thomæ de Cantilupe, misericordiam hujus sancti Domini sui in pauperes expertus* 506 e f
- Wyth (*Isaac le*) *præsentis naufragii periculo ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe ereptus* 568 d, 571 b
- X
- Xues (*Richardus de.*) *Vide Ives.*
- † Xystus : *ejus Remis ecclesia* 128 e
- Y
- Yaneworche (*Nicolaus de*) *presbyter Herefordiensis, sub juramento testatus est pro pluribus miraculis, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe patratis* 576 d
- Yewynd (*Adam le*) *vir furiosus, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanæ menti restitutus* 586 c
- Ylley. *Vide Ylleye.*
- Ylleye (*Thomas de*) *Ordinis Fratrum B. M. V. de monte Carmelo, testis decimus septimus in processu pro canonizatione S. Thomæ de Cantilupe* 496 c d, 506 a, 552 f
- † Ymerius *confessor* 81 b; *idem est cum S. Hymerio episcopo conf.; ejus translatio, inter Prætermisissos* 42 c d
- Yreis (*Joannes le*) *ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe cum familia sua subito sanatus* 597 b
- † Ysaac *patriarcha. Vide* † Isaac.
- Ysabella, *filia Julianæ, ad tumulum S. Thomæ de Cantilupe miraculo sanata* 561 a
- † Ysaïas *propheta. Vide* Isaïas.
- Ysolda, *soror pueri submersi, ad invocationem S. Thomæ de Cantilupe resuscitati* 566 c
- Ythel Fachan *e parentela Willelmi Aprees suspensi, per patrocinium S. Thomæ de Cantilupe in vitam servati* 569 e, 570 c
- Z
- † Zachæus *publicanus ad Christum conversus* 241 d
- † Zacharias *propheta* 509, 510 b c d e f
- † Zacharias *S. Joannis Baptistæ pater* 170 e
- Zebedeus *pater SS. Apostolorum Jacobi et Joannis* 152 e, 175 d
- Zegrave (*Nicolaus de*) *e cognatione S. Thomæ de Cantilupe* 512 f
- Zelandre, *capituli S. Bavonis Gandavi archipresbyter et deputatus* 271 d e f
- † Zeno *martyr. Vide* † Sisinnius.
- † Zenon *S. Renoberti, Bajocensis episcopi, diaconus* 557 b
- Zenon *imperator* 101 f
- Zickele (*Nicolaus vander*) *consul Gandensis* 276 d
- Zotto *Beneventanorum dux* 512

INDEX TOPOGRAPHICUS.

- bercon-wey. *Vide* Abertonowye.
- Abertonowye *Ord. Cisterciensis abbatia in agro Carmarthensi* 563 d, 566 e
- Absam *pagus* 70 d
- † Abundii *ecclesia Novocomi* 555 e
- † Abundii *M. Bercetense monasterium in ducatu Parmensi. Reliquiæ S. Remigii* 141 f, 142 e
- Acle *Picardi in diœcesi Herefordiensi* 605 d, 607 c
- Æsia *Galliæ fluvius* 179 a
- Aganippe *Bæotiæ fons* 256 b
- Agnio (*Aa*) *Belgii fluvius* 541 d
- Aiblinga *Bojoariæ locus* 71 c
- Aldenarda *oppidum Flandriæ* 237 d, 265 a, 271 e
- Alsacinsis *pagus* 402 e
- Alta *specula. Vide* Hohenwart.
- Alteia *fluvius in Picardia* 390 a
- Altimontense *monasterium in Hannonia ad Sabim fluvium* 293 c
- † Amati *ecclesia Duaci. Reliquiæ S. Remigii* 145 c; *Reliquiæ S. Leodegarii* 425 e
- Ambaciensis *vicus territorii urbis Turonicæ, nunc oppidum Amboise dictum* 168 b
- Amberlacensis *fiscus* 465 a
- Amberlacum (*Ambertlou*) *haud procul Andaino* 480 c
- Ambianum *urbs Galliæ in Picardia* 49 d, 119 f.
- S. Leodegarius* 421 d
- Ambra *castrum* 465 a e
- Anania *vallis. S. Remedius* 69 b, 80 e
- Andainense *monasterium. Vide* S. Huberti *monasterium.*
- Andainum *Belgii oppidulum* 454 f, 481 a
- Andegavum *Galliæ civitas* 159 b, 188 d, 195 e.
- S. Leodegarius* 422 d
- † Andochii *Augustodunense monasterium* 575 b
- Anglesey, *Magnæ Britannici insula* 587 b, 588 c
- Anisiacus *Laudunensis episcopatus villa* 174 c
- Antiochia. *Varii MM.* 506 d
- † Antonii *monasterium prope Billiolum in Belgio* 442 f
- Antverpiensis *episcopatus* 268 b. *S. Remigius* 285 f
- 146 d. *S. Bavo*
- Aquilina

- Aquilina silva inter Parisios et Carnutum 126 a, 413 e
 Aquisgranum Germaniæ urbs 285 b
 Araris Galliæ fluvius 118 f
 Archenfelt. *Vide* Irchenfelt.
 Ardenburg Flandriæ pagus 282 d
 Arelas urbs Galliæ. *Reliquiæ S. Trophimi* 44 a
 Arlee locus prope Radingam Angliæ oppidum in comitatu Bercheriæ 505 e
 Arneum-Ducium diœcesis Augustodunensis oppidum 552 e
 Arroasia Artesiæ abbatia 285 e
 Arvernensis ecclesia 562 f
 Arwistly in Wallia 605 c
 † Asaphi fanum episcopatus in Flintensi comitatu Walliæ 415 d
 Ashrugg locus Lincolniensis diœcesis 525 e f, 541 b
 Aspertone in diœcesi Herefordiensi 596 a
 Assethorne in comitatu Warvicensi 607 a
 Astone villa in Wallia 500 b, 515 a
 Ataliæ sinus 297 a
 Aterok parochia diœcesis Herefordiensi 612 f
 Atrebatensis diœcesis. *S. Leodegarius* 422 c
 Atrebatensis pagus antiquus 589 d e
 Atrebatum urbs Artesiæ. *S. Piatius* 57 b, 117 f, 119 b, 120 a b. *S. Remigii reliquiæ* 145 d. *S. Bavo* 285 e. *S. Leodegarius* 420 d
 Avallo diœcesis Augustodunensis oppidum 552 b d
 Audomarum Belgii civitas. *Reliquiæ S. Piatonis eo delatæ* 51 d. *S. Bavonis* 254 a b, 268 d, 285 e f. *Colitur ibi S. Leodegarius* 421 d. *Reliquiæ S. Thomæ Herefordiensi* 540 d
 Avenebyri in diœcesi Herefordiensi 589 f
 Avenio Galliæ Narbonensis civitas, ditionis Pontificiæ 167 d, 168 e, 492 a, 550 b, 558 d
 Augia dives abbatia Ord. S. Benedicti in Germania 402 e
 Augusta Vindelicorum 79 a
 Augustodunum Burgundiæ civitas. *S. Leodegarius* 547 b, 562 a, 575 f, 417. *Ejus episcopus* 427 b, 446 c
 Avisiacum villa 150 d
 Aurelia urbs Galliæ 119 b, 159 a, 502 b. *S. Leodegarius* 422 e. *Studuit ibi S. Thomas Herefordiensi* 495 d, 542 a
 † Autberti cœnobium canonicorum Regularium S. August. Cameraci in Belgio. *Reliquiæ S. Remigii* 145 a
 Autissiodorum modernæ Burgundiæ civitas. *Reliquiæ S. Germani* 42 c. *S. Leodegarii* 558 f, 410 d, 441 f. *Idem ibi colitur* 421 b
- B
- Bacivum villa 370 a
 Balegem Flandriæ vicus 246 c
 Balliolium Flandriæ Occidentalis oppidum 255 a
 Bangorensis diœcesis in Wallia Boreali 563 d, 566 a
 Bangorium Angliæ civitas in Wallia 600 a, 604 d
 Barbara insula Lugdunensis provinciæ 394 d
 Barbonna vicus prope Cantumerulam 321 b
 Bardonus mons 132 f
 Bariacense monasterium 355 e
 Barnstable. *Vide* Berstaple.
 Barrense forum. *Vide* Barrum ad Albam.
 Barrum ad Albam (*Bar-sur-Aube*) 66 d, 67 e
 Barrum ad Sequanam (*Bar-sur-Seine*) 66 c
 Barrum ducis (*Bar-le-duc*) 66 f
 Bartoniam. *Vide* Bathonia.
 Barvic (*Borcovicus*) Northumbriæ oppidulum, vel castrum 585 b
 Basilicæ curtis villa (*Bazancourt*) 470 d e f
 † Basilii de Cuellar cœnobium diœcesis Segobienensis 64 c
 Basiu palatium regum Francorum 435 b
 Basolense monasterium in diœcesi Remensi. *Reliquiæ S. Leodegarii* 425 c, 426 f
 Bastum Lusitaniæ oppidum 41 d
 Bathonia Angliæ civitas in comitatu Somersetensi 571 a, 583 d, 644 d e
 † Bavonis cathedralis ecclesia hodierna Gandavi 260 d, 269 f, 280 f, 281 c. *Reliquiæ S. Bavonis* 274 b. *S. Remigii* 275 b, 276
 † Bavonis ecclesia in Medmedung 250 d, basilica et *Reliquiæ* Harlemi 277 b f. Ecclesia in suburbano Brugensi 282 c
 † Bavonis monasterium Gandavense 208 usque ad 268. *Vide etiam* † Petri monasterium Gandavense.
 Beandesert locus juxta Warvicum 592 d
 Bebronus fluvius. *Vide* Sivolis.
 Beila saltus 223 b, 224 d e, 245 f, 246 d
 Beldevas in comitatu Salopiæ 612 e
 Belgivagi. *Vide* Bellovacum.
 Bella ad Scaldim 246 b
 Bella ad Teneram 246 c
 Belleghem Flandriæ vicus 246 b
 Bellem Flandriæ vicus 246 b
 Bellovacum Galliæ civitas 49 c, 119 b, 254 a, 285 b, 288 c. *S. Leodegarius* 422 a
 Bellum forte castrum in Campania 68 b
 Belna diœcesis Augustodunensis oppidum 352 f
 Belsonancum villa 133 d
 † Benedicti monasterium Ramesiense in agro Huntidonsi 138 f
 Beneventum in Samnitibus 45 e. *S. Piatii patria* 48 f. *S. Modestus Levita M.* 310 c
 † Benigni Divionense monasterium 409 b
 Bercetense monasterium. *Vide* † Abundii M.
 Bergarennium 494 c
 Berna villa 167 d
 Bernastonia in diœcesi Norvicensi 627 e
 Berstaple oppidum Angliæ in comitatu Devonix 606 a, 607 f, 612 b, 613 d e
 † Bertini abbatia prope Audomaropolim 254 c, 303 a, 478 f
 Berytus urbs maritima in Phœnicia Syriæ provinciæ, *cujus diaconus fuit S. Romanus Melodus* 85 b, 88 c
 Besuense monasterium in Burgundia 408 e
 Bettonis fons. *S. Serenus* 321 d
 Bibenton in comitatu Staffordiensi 604 a
 Binchium Hannoniæ oppidum 200 c, 230 a
 Bishops-castle in comitatu Salopiæ 513 b, 583 c, 585 f, 593 c, 595 d
 Bisontio Burgundiæ civitas. *S. Leodegarius* 421 a
 Biturigæ Galliæ civitas 216 a. *S. Leodegarius* 422 b
 Blachernense S. Mariæ Virgini dicatum Constantinopoli templum 86 c
 Blandiniense cœnobium Gandavi 221, 226 d, 231 e, 253 b, 254 a, 258 f
 Bliburn in comitatu Suffolciæ 602 f, 604 b
 Bodelfa villa 416 d
 Bodenhtram diœcesis Herefordiensi parochia 589 f
 Bokelinton in diœcesi Wigorniensi 607 a
 Bokelnitone in diœcesi Herefordiensi 590 a
 Boking. *Vide* Bokingham.
 Bolonia Picardiæ civitas. *S. Bavo* 283 f
 Boloniensis diœcesis. *S. Leodegarius* 422 d
 Borbonium-Anselmum diœcesis Augustodunensis oppidum 352 b
 Borefort in comitatu Oxoniæ 606 f
 Borwore villa 555 c
 Boshur, ecclesiæ Herefordiensi villa 508 e, 545 f
 Bosebury forte idem, quod Bosbur, *quod vide*.
 Bouchout Brabantix pagus. *S. Bavo* 282 c
 Brabantia Belgii ducatus 456 a
 Brachbantensis pagus 221 d f
 Bradewelle in diœcesi Londinensi 542 b
 Braina-castellum 193 b
 Breknock (*Brechinia*) Walliæ Meridionalis oppidum et comitatus 589 a, 591 d
 Brema urbs Germaniæ. *Reliquiæ S. Remigii* 143 b
 Brente fluvius in comitatu Midlesexiæ 600 c, 601 f
 Bristolium, Angliæ civitas 580 usque ad 618
 Britannia Armorica 41 d e
 Britia comitatus Tyrolensis civitas. *Reliquiæ S. Remedii* 69 b, 186 d, 178 e
 Broucburgense monasterium. *Reliquiæ S. Leodegarii* 423 d
 Bronium

- Bronium comitatus Namurcensis monasterium. *Reliquiæ S. Leodegarii* 421 b, 425 c
Bruere Ordinis Cisterciensis cœnobium in agro Oxoniensi 601 f
Brugæ Flandrorum. *Illic delatæ S. Piatonis Reliquiæ* 52 d, 264 c. *Institutio episcopatus* 268 e. *Reliquiæ S. Bavonis* 282 f
Brugwalter hospitale S. Joannis in agro Somersetensi 599 f, 601 b
Bruieres in Laudunesio 479 b
Bruxellana ecclesia 334 d
Bukingham Angliæ comitatus in diœc. Lincolnensi 494 a, 600 d, 610 a
Bulinghop diœcesis Herefordiensis parochia 589 b
Bullæum Walliæ oppidum 203 b
Bulsanum in limite principatus Tridentini, qua comitatui Tyrolensi adjacet 77 f
Bunna, *sive* Bonna, Germaniæ urbs ad Rhenum 487 c
Bunnebeke locus prope Bruxellas 485 a
Burdegala Galliæ Aquitanicæ urbs 530 c
Burrehulle diœcesis Herefordiensis parochia 590 a
Burford vicus Angliæ ad fluvium Isim 580 c, 592 e, 594 b
Burhtone juxta castrum episcopi Herefordiensis 596 d
Buscoducensis episcopatus 268 b
Buxido villa 417 c
- C
- Cabillonum urbs in Burgundia 514 c, 452 a
Cadurcensis provincia in Gallia (*le Quercy*) 442 c, 445 f
† Cæcilie monasterium Romanum trans Tiberim 451 c
† Cæsarii territorium diœcesis Mutinensis 85 b
Caleva (*Wallingford*) in comitatu Bercheriæ 514 f
Calmiciacum villa vel vicus. *S. Remigius* 156 a, 147 d, 148 a, 156 c, 182 d, 183 f
Calnomum vicus 525 c d
Cambria Britannicæ regio 203 b c
Cameracum Belgii civitas ad Scaldim sita 52 e, 102 b, 118 a, 119 b, 121 c. *Fit archiepiscopalis* 268 c. *S. Leodegarius* 421 c
Campellense monasterium. *Vide* Capellense.
Campus Martius 102 c
Canale pars Oceani, quæ inter Magnam Britanniam Galliamque interfluit (*la Manche*) 612 b, 615 e
Cananis villa 548 b
Canegem Flandriæ pagus. *S. Bavo* 281 c
Cantabrigia Angliæ comitatus 612 c, 615 f
Cantium Angliæ comitatus 585 b, 585 d, 606 b, 607 d, 615 a
Cantuaria, Angliæ civitas, indigenis *Canterbury* 545 b
Cantumerula abbatia Ord. S. August. in diœcesi Trecenti 521 a
Capellense monasterium duplex 408 c d e
Cardiffa Angliæ urbs in Wallia 606 d, 607 b
Cardigan comitatus Angliæ in Wallia 612 d, 614 c
Carnotum Galliæ urbs. *Illic delatæ S. Piat Reliquiæ* 52 b. *Num ibi ejus corpus* 54 d
Casselia Hybernæ civitas archiepiscopalis 608 b
Cassinus mons 41 b. *Reliquiæ S. Remigii* 145 a
Castel-cary in comitatu Somersetensi 495 c
Castellarium castrum prope Mantuam 72 b
Castelli novi Gandensis ecclesia 207 d, 239 f
Castricius pagus 184 a f
Castrum de Bavier in diœcesi Lincolnensi 587 f, 588 e
Castrum episcopi. *Vide* Bishops-castle.
Castrum Florentini prope montem Flasconis 544 a
Castrum Gandavum. *Vide* Gandavum.
Castrum Goderici in comitatu Herefordiensis 586 d, 592 b, 594 c
Catalaunum Campaniæ civitas 119 d, 180 d, 181 f. *S. Leudomerus* 514 a
Catarigensis ecclesia in Campania Remensi 180 a, 181 e
Catulne in comitatu Staffordiensis 607 a
† Catharinæ capella prope cathedralem Herefordiensem 545 c e, 625 e
Caturcinus pagus in Gallia 442 c, 445 e
Caturnius pagus. *Vide* Caturcenus.
Caucella villa secus Libram rivulum sita 185 d
Caviniacum (*Chavignon*) 166 b, 168 a
Cawerne Magna in diœcesi Herefordiensis 621 d
Cedar Arabiæ Desertæ pars 242 e, 244 c
Celtus villa episcopatus Remensis (*forte Cernay*) 150 d, 156 f, 158 e, 202 c d
Cenisius mons 584 a
Centulense monasterium 400 e. *Reliquiæ S. Remigii* 145 c
Cerniacum villa in Laudunesio 94 b
Cessunicum 180 a
Cestria Angliæ civitas episcopalis sub Eboracensi metropoli 580 c, 582 b, 592 a d, 615
Chadesleye Gorbet Wigorniensis diœcesis parochia 560 f
Chatillon sous Mesches in comitatu Burgundiæ. *Reliquiæ S. Leodegarii* 422 b, 424 a
Chavelaus insula 218 e
Chelton in comitatu Oxoniæ 608 f
Chestrok villa in Wallia 515 b c
Chetkelee, parochia in comitatu Staffordiensis 581 f
Chireburn in diœcesi Herefordiensis 602 c
Chirkestok in diœcesi Herefordiensis 602 d
Choltitzensis arx in Chrudimensi regni Bohemiæ districtu sita. *Reliquiæ S. Remedii* 73 f
† Christi ecclesia Gandavi 267 e
Christi ecclesia diœcesis Wyntoniensis. *Reliquiæ S. Thomæ Herefordiensis* 504 f
Christiacum 548 e, 552 d
† Christophori ecclesia Remis. *S. Remigius. Dicta S. Remigii* 151, 152, 155 a, 173 c d e
† Christophori monasterium Laudunense. *Vide* † Vincentii monasterium.
Cicestria Angliæ civitas in comitatu Sussexiæ 581 c, 582 b
Cinacum Condusorum urbs 456 d
Cirencestr in diœcesi Wigorniensis 593 d, 598 c d
Cirra oppidum in radicibus Parnassi montis 236 c
Clanis (*le Clain*) Galliæ fluvius Pictavum rigans 469 a
Cleder diœcesis Leonensis parochia 43 d
† Clementis ecclesia Dacorum prope Londinum 626 e
Clifford in diœcesi Herefordiensis 583 b, 590 a
Clifton diœcesis Herefordiensis parochia 574 e, 575 b
Codicium villa (*Gallice Cocy*) 129 e, 150 a, 166 b
Colonia Agrippina 187 a. *Hujus major ecclesia* 159 c, 194 d. *Reliquiæ S. Bavonis* 280 f, 285 e
Colonia villa 285 d, 288 a
Coloniensis Cartusia 443 c
Compendiense monasterium 189 e, 193 b c
Conchensis conventus in Normannia 600 b, 601 e
Condatensis ecclesia 411 d
Condatum Hannoniæ oppidum 292 f. *S. Wasmulphus* 293 f
Condomensis diœcesis. *S. Leodegarius* 422 b
Condrosii ditionis Leodiensis hodiernæ populi 463 e
Condustrum Austrasiæ pagus *S. Beregisi patria* 453 e, 456 d. (*Gallice le Condros*) inter Mosam et Urtam 480 b
Conewye castrum in Wallia 563 a
Constantiensis diœcesis. *S. Leodegarius* 422 a
Constantinopolis. *S. Romanus Melodus* 85 a
Convenarum ecclesia in Aquitania 515 d, 534 a
Conventria, urbs Angliæ in comitatu Warwicensi 554 f, 582 b, 585 e, 600 a, 604 c
Copidnadus Chelidoniorum promontorium 297 a
Corbellus mons 416 b
Corcagia Hybernæ civitas 620 a
Corkcastell in comitatu Dorcestriæ 606 d
Cornibia *sive* Cornubia, Anglis *te Cornwall*, comitatus Angliæ Occidentalis 542 c, 543 b, 600 f, 601 a
Cortracum

Cortracum Flandriæ oppidum 235 a
 Corvillo, villa in pago Autissiodorensi 447 e
 Cosla abbatia in Vosago 495 d
 Costane in comitatu Leicestriæ 613 c
 Credelye, diœcesis Herefordiensis parochia 577 a
 Criscecum villa 370 b
 Crisciaccum (*Crecy*) locus diœcesis Ambianensis 352 b, 435 d
 † Crucis mons. *Vide* † Pancratii mons.
 Culmisciacum ecclesiæ Remensis villa 429 d, 495 c
 Curmolensis villa (*Courmeloy*) 493 b
 Curtis hiemis, vicus inter civitates Tungros et Hasletum in ditione Leodiensi 206 f, 207 d, 211 a, 243 b d, 236 e, 238 b

D

Danilus fons ignotus 328 e, 329 d
 Dattenriedt, locus in finibus Alsatiæ 420 d
 Daventria Belgii urbs episcopalis 268 a, 274 d
 Derbust diœcesis Wigorniensis parochia 599 e
 Derby Angliæ comitatus 615 c, 617 a
 Derheste diœcesis Wigorniensis parochia 579 b
 Dionantum Condrusorum oppidum 456 c
 † Dionysii monasterium prope Parisios 350 a.
Reliquiæ S. Leodegarii 426 d, 428 a, 431 c
 † Dionysii Remensis ecclesia. *Reliquiæ S. Leodmiri* 317 d
 † Dionysii villa, curtis superior dicta, Gallice *Consevreu* 485 b, 487 a
 Direwode in Hibernia 602 c
 Dispargum (*Diesthemium*) Tungrorum castrum 459 d, 464 c
 Divion castrum in Burgundia 467 b, 348 a
 Divisio, castrum in Wiltonia 588 d, 590 c, 591 b, 593 a
 Doderbult. *Hic beneficium possedit S. Thomas de Cantilupe* 500 b, 508 a, 542 d
 † Donatiani ecclesia Brugis Flandrorum 274 c
 Donington locus diœcesis Herefordiensis 554 f, 555 e
 Donotly parochia 567 b
 Dorcestria (*Dorset-Shire*) Angliæ comitatus 606 d, 607 e
 Dorizela Flandriæ vicus 292 c
 Drompton prope Londinum 600 f
 Duacum Belgii urbs. *Reliquiæ S. Piatonis in ecclesia S. Amati* 54 c
 Duasdives 325 a
 Dublinium Hiberniæ urbs primaria 585 e, 586 a, 596, 598 d
 Dulencum Picardiæ oppidum 389 f
 Dunelmum (*Durham*) Angliæ civitas 606 a, 607 d
 Dungo locus basilicæ *S. Trudonis traditus* 462 b
 Duodeciacus villa 429 c
 Dunum, Anglice *Downe*, Hiberniæ civitas. 570 d
 Durma Flandriæ fluvius 292 e
 Durocortorum Remorum Campaniæ Galliæ civitas *S. Remigius* 88 b
 Duziacum villa in pago Mosomagensi 458 c, 470 b
 Dyghton 500 b

E

† **E**admundi parochia apud Maresbure 645 a
 Eboracensis comitatus Angliæ provincia 588 b c, 645 b
 Eboracensis ecclesia 499 c
 Eboracum cognominis provinciæ in Anglia caput 542 f, 544 a
 Ebroicum in Normannia (*Evreux*) 493 e, 506 e
 Ebrolium monasterium *S. Leodegario sacrum. Ibi reliquiæ S. Leodegarii quieverunt* 440 c, 445, 446 a b
 Ebrolium monasterium in pago Santonensi. *Vide* † Leodegarii Cogniacense cœnobium.
 Edesfeld 560 f
 † Edmundi burgus Angliæ oppidum in comitatu Suffolciæ 621 d e f
 Elia, civitas Angliæ in comitatu Cantabrigiæ 593 c, 595 d

Octobris Tomus I.

Elsen vicus prope Bruxellas 489 b
 Einhamum Ord. S. Benedicti cœnobium in Flandria. *Reliquiæ S. Bavonis* 271 d, 273 a
 † Eleutherii ecclesia CPoli 308 b
 Elis. *Vide* Elia. 559 a
 Ellefeld, villa 558 d
 Emesa Syriæ urbs. *Patria S. Romani Melodi* 85 f
 Eneston villa 558 d
 Engolisma Aquitaniæ civitas 467 f, 469 d, 325 b
 Engolismensis diœcesis. *S. Leodegarius* 422 c
 Equolisina. *Vide* Engolisma.
 Erfordia urbs Germaniæ in Thuringia. *S. Leodegarius* 422 d
 Ermulus pagus in diœcesi Tridentina 69 a
 Eton villa, *Superior et Inferior* 560 f, 561 e, 589 b
 Evesham Angliæ oppidum ad Avonam fluvium in comitatu Wigornensi 511 e, 600 c d, 601 b
 † Eurielæ ecclesia diœcesis Dolensis 205 a
 Exonia Angliæ civitas episcopalis in comitatu Devonæ 600, 601 a, 607 c
 Ewias Haraldi castrum in diœcesi Herefordiensi ad fluvium Munow 596 d, 598 c
 Ewias Lascy in extremo ad Circium angulo non procul a fluvio Munow 592 b, 594 d

F

Farnewic villa ad Scaldim 291 b, 292 d
 Fasleia villa 285, 288 d
 Faverniacensis abbatia S. Mariæ Ordinis S. Benedicti in pago Portensi 409 a, 410 e
 Ferrariense monasterium in agro Vastinensi diœcesis Senonensis 40 c
 Findon Cycestrensis diœcesis ecclesia in Anglia 532 b
 Firmitas-Milonis (*Gallice la Ferté Milon*) urbs in insula Franciæ 196 a. *Reliquiæ S. Vulgisi* 198 b
 Fiscamnense monasterium 551 b, 578 a. *Reliquiæ S. Leodegarii* 425 c. *Degit ibi S. Leodegarius* 437 c, 459 b, 449 a
 Flandria Belgii regio. *S. Gutaghomus*. 42 c
 Flasconis mons 491 d. *Hic ultimum Sacrum celebravit S. Thomas de Cantilupe* 504 b, 505 c, 524 a, 548 a f
 Flaviniacum diœcesis Augustodunensis oppidum 552 d
 Florentia Tusciæ civitas 444 c, 555 d, 548 a f
 † Florentii monasterium Salmurense 65 e
 Fontanella 42 c, 558 c
 Forneby in comitatu Lancastriæ 580 b
 Foy diœcesis Herefordiensis parochia 577 d
 † Fremerii abbatia Ord. S. Benedicti diœcesis Vassatensis. *S. Fremerius* 65 f
 Frisia Flandriæ pars 254 c, 285 c, 288 e f
 Froma canonicorum diœcesis Herefordiensis parochia. Item fluvius in comitatu Herefordiensi 597, 598 a b
 † Frontonis ecclesia 417 b
 Froremanton villa 551 c
 Fulnicium 417 c
 Funtaynes Normanniæ locus, ubi aliquamdiu moratus *S. Thomas de Cantilupe* 503 b

G

† **G**alli monasterium in Helvetia 95 a
 Gamachiense castrum in Picardia. *Quieverunt illic Reliquiæ S. Piatonis* 56 c
 Ganda. *Vide* Gandavum.
 Gandavensis arx a Carolo V condita 221 b, 268 a
 Gandavum Flandriæ primaria civitas, *cujus patronus S. Bavo* 205 usque ad 259
 Gandense cœnobium 215 e, 221 b c, 252, 254 a. *Vide etiam* † Petri monasterium.
 Gandensis agger (*'t Sas van Gend*) 286 b
 Gannatum Galliæ oppidum 415 d
 Gantum. *Vide* Gandavum.
 Gaudiacus villa (*Gallice forte Jouy*) in agro Carnotensi 442 c, 445 e
 Gaugiacum villa in pago Remensi 423 c
 94 Gelnacum

Gelnacum villa in territorio Pictavensi 595 b, 442 c, 444 a
 Gemeticense monasterium in diœcesi Rothomagensi. *Reliquiæ S. Leodegarii* 425 c
 † Genovevæ ecclesia Aureliani 168 a f
 † Georgii monasterium in pago Viecht 71 d, 145 a
 † Georgii montis monasterium Ord. S. Benedicti in Tyroli. *Reliquiæ S. Remedii* 69 c
 † Georgii prioratus prope Dinantium 205 c
 † Gerardi Broniense monasterium. *Reliquiæ S. Bavonis* 282 e. *S. Leodegarii* 421 e. *Vide etiam* Bronium monasterium.
 † Germanæ prioratus prope Barrum ad Albam. *S. Germana V. M.* 66 f
 † Germani ecclesia prope Remos 127 d
 Germania I 175 c, 173 a
 Gipeswik, diœcesis Norvicensis parochia 579 d
 † Gisleni monasterium in Hannonia 292, 295 a f
 Glamorgan comitatus Angliæ in Wallia 596 d, 598 b
 Glesfeld. *Vide* Edesfeld.
 Glocestria urbs Angliæ in diœcesi Wigorniensis 544 f, 580 b, 581 e, 588 f, 605 d e
 Glovernia. *Vide* Glocestria.
 Gnimolston in comitatu Nottingham 605 c
 Gomerii mons, Walliæ urbs 515 a, 544 e, 546 d
 † Gregorii capella in Parva Markele 554 f
 Groeninga in Belgio fœderato urbs olim episcopalis 268 b
 Gundulfi villa 405 c
 † Guthlaci prioratus Ord. S. Benedicti 553 b, 579 a, 598 d

II

Hala ad Oenum oppidum. *Reliquiæ S. Remedii* 75 c
 Ham villa 457 d
 Hameldene villa in diœcesi Lincolnensi, *in qua natus S. Thomas Herefordiensis Ep.* 494 c, 542 b, 624 c d
 Hamelecyn parochia 562 e, 629 d e
 Hampton 500 b, 508 b
 Hantonia. *Vide* Hant-Shire.
 Hant-Shire comitatus in diœcesi Sarisburiensi 600 d, 607 a, 615 e, 617 a e
 Harewelle juxta Northampton 609 c
 Harlemum Belgii fœderati urbs olim episcopalis 268 c, 277 f. *S. Bavo* 280 d
 Hasbania, Belgii tractus (*Haspengaw*) *S. Bavonis patria* 208 usque ad 220 et 230 e, 241 d
 Hasletum Belgii oppidum 206 f
 Hasnoniensis ecclesia in confinio Flandriæ et Hannoniæ. *Reliquiæ S. Piatii* 52 b
 Hasteria in diœcesi Namurcensi. *S. Nuncius* 305 c
 Havonte Angliæ oppidum haud procul Porsmout dissitum 592 a, 594 b
 Haylense cœnobium Ord. Cisterc. in agro Glocestriensi 581 a, 582 b, 620 d, 621 e
 Heisterbacum Ord. Cisterc. abbatia in ducatu Montensi 488 a
 Helicon mons prope Parnassum 256 b
 Hellich Hasbaniæ vicus 210 e
 Helston in diœcesi Exoniensi 600 f
 Renton in diœcesi Sarisburiensi 607 b
 Herbiopolensis diœcesis. *S. Leodegarius* 422 c
 Herdesleya castrum in Anglia 510 f
 Hereford urbs Albionis, in Angliæ Walliæque confinio 491 d. *S. Thomas Ep. Ejus Reliquiæ* 540 c
 Heringenworth olim *Canteluporum sedes* 495 e
 Hevenham super Sabrinum 590 d
 † Hilarii basilica et monasterium Pictavense 595 d e, 445 a
 Hohenwart (Summontorium) virginum monasterium in superiori parte Boicæ 72 f, 77 b
 Holtam villa (*Hauthem*) 229 a f, 262 e
 Honaugiense monasterium 545 b
 Horddor pars diœcesis Herefordiensis 515 d e f
 Hospitale S. Joannis. *Vide* Brugwalter.
 † Huberti monasterium in silva Arduenna 454 d,

465 f, 467 d. *Illius conditor S. Beregisus* 475 c, 476 d
 Huecapel, diœcesis Herefordiensis villa 556 a, 558 d
 Hursinga vicus ad limites diœcesis Atrebatensis 450 e f
 Huscard in diœcesi Menevensi 599 b
 Huyum Condusorum oppidum 456 a

I

Jacobi ecclesia Gandavi 267 b
 † Jacobi monasterium monialium olim prope Ulysiponem 61 d, *nunc* in ipsa urbe 62 f
 Jani Petra Flandriæ municipium 292 d
 Iberus Hispaniæ fluvius 489 c
 Jenua Liguriæ civitas 584 a
 Ignoranda viculus in territorio Pictavensi (*Gallice Ingrande*) 442 e, 444 c
 Ilerda Hispaniæ Tarraconensis civitas. *B. Berengarius Ord. Præd.* 489 b
 Ingelthorp in Norfolciæ comitatu 605 d e
 Insulæ, Belgii urbs. *S. Leodegarius* 421 b
 Interamnis villa episcopatus Pictavensis 594 a, 442 b
 † Joannis Baptistæ basilica Remensis 147 d, 157 f
 † Joannis Baptistæ ecclesia Gandavi 268 b, *deinde S. Bavonis et cathedralis* 268 f
 † Joannis Baptistæ monasterium apud Ternuannam quod nunc Ipris in Belgio 442 d, 445 b c d
 † Joannis ecclesia Catalauni 517 b
 † Joannis in Vineis monasterium Suessionense. *S. Vulgisus* 196 b e
 † Joannis Reomaensis monasterium 292 d
 Jobii-villa (*Jupit*) ad Mosam 477 c
 Ipræ Belgii in Flandria civitas episcopalis 255 a, 268 b, 285 f, 507 d
 Irchenfeld in comitatu Herefordiensis 605 b, 607, 615 d, 617 a b
 Isara Galliæ fluvius 570 a, 455 d
 Ittona fluvius in Normannia 495 a
 Juliæ ecclesiæ Remensis villa 129 c, 174 f, 176 d, 177 f
 † Juliani de Samos monasterium in Gallicia 204 e
 Jurensis abbatia 65 d

K

Kalense monasterium 552 d, 450 c
 Kals dynastia in comitatu Tyrolensi 78 a
 Kemeseye in diœcesi Wigorniensis 500 b, 507 d, 508 b
 Kencester (*Ariconium*) munitum olim oppidum, nunc Angliæ vicus 589 f, 591 b
 Kimbley parochia in diœcesi Herefordiensis et comitatu Staffordiensis 596 d
 Knoefergose parochia in provincia ecclesiastica Armachana 567 c, 568 e, 570 c
 Kylkenni in diœcesi Limericensi in Hibernia 585 d

L

Labriniacum. *Vide* Lauriniacum.
 Laerne locus in extremis territorii Teneramundani finibus 266 d
 Lætiens in Hannonia abbatia 294 e
 † Lamberti ecclesia Leodiensis 476 d
 Lameth vicus Angliæ in comitatu Surriæ 548 a, 521 f
 Lancastria Angliæ comitatus ad mare Hybernicum 581 d, 617 a, 620 b, 621 d
 Landa Brabantiae olim oppidulum 456 c, 476 d
 Landava Angliæ civitas in comitatu Glamorganensi 583 b, 585 f, 607 a, 608 b
 Landinum. *Vide* Landa.
 Lanredensis parochia in diœcesi Menevensi 569 c
 Lauconia silva 367 b, 433 e f, 484 a
 Laudunense castrum. *Vide* Lugdunum Clavatum.
 Laudunensis diœcesis. *S. Remigius* 446 c
 Laudunensis

Laudunensis pagus, *in quo natus S. Remigius* 94 d, 451 d
 † Laurentii basilica Mediolani 298 f
 † Laurentii ecclesia de Lodelawe 563 d, 565 e
 † Laurentii ecclesia Einhami 271 d
 Lauriniacum *S. Ciliniæ sepulturæ locus* 94 e
 Ledbury oppidum in comitatu Herefordiensi 511 a, 533 b, 555 d e
 Leddenus fluvius 555 c
 Ledes prioratus in agro Cantiano canonicorum Regularium *S. Augustini* 621 a
 Legia Flandriæ fluvius 230 f, 242 a
 Leicestria civitas Angliæ, cognominis comitatus caput 596 e, 598 a
 Leminton in diœcesi Wigorniensi 600 a
 Lemovicum urbs Galliæ ad Vigenam. *S. Leodemiri patria* 316 c, 319 e
 Lentwardin diœcesis Herefordiensi parochia 573 f
 † Leodegarii abbatia ad Separim 415 c
 † Leodegarii Cogniacense cœnobium 416 e
 † Leodegarii ecclesia nova 395 c, 443 a, 444 f.
 Monasterium in silva Aquilina 415 d. Oratorium Augustodunense 417 b. Puellare monasterium in Normannia 416 a. Silva in pago Atrebatensi 389 b. Vicus geminus 389, 450 e
 Leodiensis cathedralis. *Reliquiæ S. Remigii* 443 e
 Leodiensis diœcesis. *S. Berregisi patria* 456 a
 Leodium episcopalis in Belgio civitas 482 c
 Leominstre cœnobii Readingensis Ord. S. Benedicti cella in agro Herefordiensi 509 d, 597 b c
 Leonis monasterium oppidum Angliæ 545 d, 547 c, 617 b, 620 d
 Leovardia Belgii fœderati civitas episcopalis facta 268 d
 Lesne in comitatu Cantii 607 a
 Letau locus juxta fluvium Gallice *Rance* 202 b
 Leusa Hannoniæ oppidum 294 a
 Lichefelt in comitatu Staffordiensi 499 b, 512 b, 585 a
 Ligeris Galliæ flumen 401 b c
 Limericum Hybernæ urbs 585 c, 607 e f
 Lincolnia, comitatus cognominis caput 494 a, 586 d, 588 d
 Lingebrok 540 d
 Lingones (*les Langrois*) Galliæ populus. *S. Leodegarii* 424 b
 Liptinæ villa regia in pago Cameracensi 383 a
 Lisa Flandriæ fluvius 286 f
 Lissa silva (*la forêt de Lesque*) 446 b
 † Livini mons 263 c
 Lobiense oppidum in Hannonia 262 e
 Lodelawe villa in diœcesi Herefordiensi 562 b c, 596 a
 Lombleye diœcesis Wigorniensi in comitatu Staffordiensi 579 d
 Loncium oppidum in Tyroli 77 f
 Londinum urbs Angliæ primaria 543 c
 Longa Memida, ecclesiæ Herefordiensi possessio 512 d, 544 e
 Lucosaum, locus hodie ignotus, forte haud procul Lugduno Clavato dissitus 477 e
 Lugdunum Clavatum (*Laon*) 93 d. *S. Cylina* 94, 179 d, 181 c, 187 a. *Eo delatæ S. Bavonis Reliquiæ* 253, 254 d, 285 c, 288 f
 Lugdunum Segusianorum (*vulgo Lyon*) 459 b, 434 c, 530 b, 543 f
 Lugdunum Suessionum 93 f
 Lugge villa 549 b
 Lugus fluvius 547 d
 Luliacum, Gallice *Lully* 466 c
 Lumniacum. *Vide Limericum.*
 Luston villa in comitatu Penbrok 602 d
 Luxemburgensis ager 94 d, 154 c
 Luxovium Ordinis Benedictini monasterium in Burgundia. *Ibi exsulat S. Leodegarius* 429 b, 430 b, 446 f
 Lycaonia Asiæ Minoris regio 297 c
 Lycia Asiæ Minoris regio 297 d
 Lydbury. *Vide Ledbury.*
 Lyræ abbatia in diœcesi Ebroicensi in Normannia

Ord. S. Benedicti secus fluvium Riselam vel Rillam 513 d

M

† **M**aclovii urbs 422 b
 Madelye parochia diœcesis Herefordiensi 589 a
 Maginontensis pagus 417 f
 † Maglorii monasterium 425 c
 Mainam abbatia Ordinis Cisterciensis 564 e, 566 e
 Malbodiense canonicarum collegium 211 d
 Malbunia 544 d e, 546 c
 Maldunense cœnobium. *Vide Malmesbury.*
 Mallong villa diœcesis Roffensis 580 b
 Mallongk villa in diœcesi Cantuariensi 610 d e
 Malmesbury oppidum Angliæ in comitatu Wiltoniæ 582 b, 595 a, 594 b
 Malvernici colles et nemus in comitatu Herefordiensi 511 b
 Manchester Angliæ oppidum in comitatu Lancastriæ 580 f, 617 a, 620 b
 Marchia Scotiæ provincia 619 e, 620 f
 Marchianense Ord. S. Benedicti cœnobium. *Reliquiæ S. Piatonis* 54 e
 † Mariæ ad gradus ecclesia Coloniae Agrippinæ 445 a
 † Mariæ Atrebatensis ecclesia. *Reliquiæ S. Leodegarii* 425 f
 † Mariæ Camera Ord. Cisterc. parthenon in Brabantia 484 b
 † Mariæ capella Herefordiæ 548 c, 569 b, 625 d
 † Mariæ Condatense monasterium 295 b, ecclesia 294 f
 † Mariæ de Arcubus Londini ecclesia 516 a
 † Mariæ de Dora monasterium Ord. Cisterciensis in comitatu Herefordiensi 512 b c
 † Mariæ ecclesia in castro Lauduni Clavati olim diœcesis Remensis 150 d, 165 c
 † Mariæ ecclesia in suburbio Pictavensi, dein S. Radegundis appellata 444 a
 † Mariæ ecclesia Oxoniæ 555 c
 † Mariæ ecclesia Pamelensis. *S. Bavonis Reliquiæ* 272 a b c
 † Mariæ ecclesia Remis 154 c, 156 a, 141 f, 164 f, 177 a, 180 b, 189 d, 194 a
 † Mariæ ecclesia Suessionensis 200 b. *S. Gerinus* 556 c. *Reliquiæ S. Leodegarii* 422 e, 424 b
 † Mariæ Magdalene et S. Remigii ecclesia Remis 492 e
 † Mariæ monasterium ad Olivulam 511 d
 † Mariæ monasterium Trunchinii prope Gandavum 264 e
 † Mariæ Tornacensis ecclesia cathedralis. *Reliquiæ S. Piatonis* 54 a
 †† Mariæ, Vincentii et Leodegarii cœnobium super Severa 415 d
 Mariniacum villa ad fluvium Stantiam 548 a
 Markele Parva in parochia de Ledburi 555 b, 554 f, Magna 560 b c d
 Marlacum villa 582 c
 Marlow Angliæ oppidum 494 f
 Marogillum castrum ad Matronam 519 b, 520 c
 † Martini ecclesia in suburbio Herefordiensi 575 e
 † Martini ecclesia Turonensis. *S. Martini corpus* 107 a, 170 f, 215 d
 † Martini et omnium Confessorum ecclesia Remis 426 a
 † Martini monasterium Augustoduni 575 d
 † Martini Tornacensis abbatia. *Reliquiæ S. Piatonis* 52 b
 †† Martyrum omnium ecclesia Remis 426 a
 Masmonasterium in Alsatia 407 f
 Massilia urbs Galliæ Narbonensis 562 c
 Matefeld in diœcesi Herefordiensi 589 f
 Maternus fluvius. *Vide Matrona.*
 Matrona Galliæ fluvius 519 c, 520 d
 † Matthiæ Apostoli Trevirensis ecclesia. *Reliquiæ S. Remigii* 445 e
 Maudin parochia diœcesis Herefordiensi 549 e, 596 a
 † Maxentii

† Maxentii monasterium in diœcesi Pictavensi.
Reliquiæ S. Leodegarii 341 b, 347 a, 442 f.
Rexit id S. Leodegarius 443 f, 447 f
 Maymacense monasterium in diœcesi Lemovicensi.
Reliquiæ S. Leodegarii 425 d
 Mechlinia in Belgio archiepiscopalis civitas 268 a
 † Medardi cœnobium Suessionense Ordinis S. Benedicti 145 c, 198 d, 323 d; castrum 333 a, 323 c
 Medenantensis pagus (*le Melantois*) 43 a
 Mediolanum in Insubria. *B. Thomas Aep.* 298 d, 301 d. *S. Diateria V.* 313 c
 Medmedunc. *Vide* Mendonk.
 Meibot civitas 203 e
 Meimacense monasterium 337 f. *Vide* Maymacense.
 Meinfeldense monasterium diœcesis Trevirensis.
Reliquiæ S. Severi 40 d
 Meldensis urbs ad Matronam. *S. Leodegarius* 422 f
 Menai fluvius, sive fretum Angliæ in Wallia 203 f
 Menapii qui? 283 c, 288 b
 Menatense cœnobium 413 e
 Mendonk Flandriæ pagus, *ubi habitavit et colitur S. Bavo* 223 ad 292 in multis locis.
 Mendula mons in diœc. Tridentina 69 f
 Menevensis episcopatus in Penbrochiensi comitatu in Wallia 313 e f, 314 a b
 Menevia, Walliæ urbecula 382 b, 383 a
 Mertolla Lusitaniæ oppidum. *Latine olim Myrtilis seu Insula Myrtilis dictum* 63 c
 Mertolola. *Vide* Mertolla.
 Metæ Galliæ Belgiæ urbs 109 d, 153 c. *S. Remigius* 144 a b, 302 e, 323 a, 327 b, 328 c
 † Michaelis Eremitorium Numantiæ in Hispania 303 d e
 Middelburgum olim episcopalis Zelandiæ civitas 268 d
 Middleton in comitatu Buckingham 603 f
 Middlesexia Angliæ comitatus 600 d, 601 c
 Milidunense castrum, sive Melodunum 160 b, 162 e
 Milton parochia 367 d
 † Miltrithæ monasterium in Anglia 42 b
 † Modesti ecclesia Beneventi 311
 Modoetia Insubriæ oppidum 300 b
 Moera Flandriæ fluvius 292 a b
 Moerbeka Flandriæ vicus 292 c
 Moglotinsis pagus. *Vide* Vogladum.
 Molinum diœcesis Augustodunensis oppidum 332 e
 Mona. *Vide* Anglesey.
 Monasterium Westphaliæ civitas 280 c
 Mons regius prope Laudunum Clavatum 234 e, 283 e
 Mons S. Crucis Gandavi 264 d, 266 f, 268 b d
 Montense in Hannonia canonicarum collegium 211 d
 Montio, Aragoniæ oppidum 360 d
 Montis regalis monasterium in Gallia 303 b c d
 Monumethia (*Monmouth*) urbs Angliæ in diœcesi Herefordiensi 603 f, 604 e
 Morbacense monasterium. *Reliquiæ S. Leodegarii* 402 a, 422 d
 Morcebur prope Bristolium 618 b
 Morini qui? 283 b, 288 a
 Morinus episcopatus 119 d
 Morlacum villa 313 c
 Mortelake 313 b
 Morton juxta Herefordiam 397 a
 Mosomagum ad Mosam amnem, *Gallice Mouson*, cum abbacia in diœcesi Remensi 123 b f, 170 d.
 Ecclesia Mosomagensis 180 c, 181 e
 Mosomum. *Vide* Mosomagum.
 Movenurtia in diœcesi Herefordiensi 399 b
 Muido villa 417 c
 Multon villa forte in Wallia 313 a
 Munsterlingen VV. Benedictinarum monasterium prope Constantiam 143 a
 Murbacense monasterium. *Vide* Morbacense.
 Myra in Oriente civitas 297 b
 Myrtilis. *Vide* Mertolla.
 Myssena Peloponesi urbs 83 d

N

Nametewich in comitatu Cestriæ 610 a
 Namurcum Belgii civitas episcopalis 268 b. *S. Leodegarius* 412 d
 Nansperg 79 b
 Narbona Galliæ civitas in Occitania 399 f, 400 a b
 † Nazarii ecclesia *hæres S. Leodegarii* 348 f
 Neustriæ limites 372 d
 Neuvelonde diœcesis Herefordiensi parochia 609 a
 Neweton parochia diœcesis Dunensis 367 b
 Newneham vicus haud procul Glocestria 391 a
 † Nicasii ecclesia et abbacia Ord. S. Benedicti Remis 131 a, 137 b, 138 f, 173 b
 † Nicolai ecclesia Gandavi 239 f
 Nicomedia Bithyniæ. *S. Eleutherius et Socii MM.* 307 d
 Niela villa 283 c, 288 a c d
 Nigellense monasterium in Bria Campaniæ 234
 tresque seqq., et 323 d, 328 e, 329 b
 Niortum urbs Galliæ in Pictavensi provincia 413 e
 Nivella Brabantiæ oppidum 41 c, 209 d, 216 a, 436 a
 Nivernense territorium. *Reliquiæ S. Remigii* 141 d
 Nivernum Galliæ urbs ad Ligerim 176 d, 178 a.
Reliquiæ S. Remigii 193 b
 Nodelwik villa in comitatu Salopiæ 614 d
 Norfolkia Angliæ comitatus 603 d, 607 a
 Northampton cognominis comitatus caput 387 d, 388 a b
 Norton Missom in diœcesi Wigornienti 397 a
 Norwik, urbs Angliæ in comitatu Norfolkciæ 379 ad 388 et 602 a, 604 e f
 Nottinghamia comitatus Angliæ 380 b, 603 e, 604 f, 616 d, 617 c
 Novientum villa. *Vide* Novigentum.
 Novigentum villa in pago Parisiensi 170 d, 370 b, 433 c
 Noviomum urbs Galliæ in Picardia 121 b, 238 c, 288 b
 Novocomum Italiæ urbs. *S. Joannes II Ep.* 333 c
 Nucis (*Noce*) fluvius in principatu Tridentino 80 a
 Numantia Hispaniæ urbs 303 d

O

Occle Picardi. *Vide* Acle.
 Ochinsala villa 437 f
 Offonis villa. Abbacia *S. Leodegario dicata* 410 c
 Ogia insula in finibus Pictonum 213 c d
 Olgea ecclesiæ *S. Nazarii a S. Leodegario donata* 348 c
 Olruna amnis, vulgo *Tolder* 407 c d
 Oostburch Flandriæ pagus. *S. Bavo* 282 c
 Or mons prope Remos 133 c d
 Orbacense monasterium 93 b. *Reliquiæ S. Remigii* 133 d, 136 f, 181 b, 182 c, 183 a
 Orcizus pagus prope Firmitatem-Milonis (*Gallice Troisnes.*) *S. Vulgisus* 197 d, 198 f
 Orpium in ducatu Brabantiæ 210 e
 Oroslan castrum 396 f
 Oscara vulgo *l'Ouche* Galliæ fluvius 167 b, 168 e
 Osopus mons in ditione Foro-Julienſi 83 b
 Ostenda Flandriæ oppidum 233 c
 Overveen Hollandiæ pagus 280 e
 Oxonia comitatus cognominis in Anglia caput 332 f, 333 a. *Ibidem studuit S. Thomas de Cantilupe* 493 d, 499 a, 342 d, 343 f, 600 a, 601 f, 603 f, 604 f
 Oynton juxta Glocestriam 618 e

P

Padus fluvius Italiæ maximus 330 b, 332 b
 Pamphylia Asiæ Minoris regio 297 c
 † Pantaleonis monasterium Coloniæ 484 e, 486 d, 487 c
 † Pancratii mons Gandavi. *Vide* Mons S. Crucis.
 Pantesbur diœcesis Herefordiensi ecclesia 343 e, 347 b
 Panormum

Panormum Siciliae urbs. *S. Flavia V. M.* 45 e
 Papia Insubriae urbs 501 f
 Papingloo Flandriae pagus 268 a
 Parcensis abbatia prope Lovanium. *Reliquiae S. Leodegarii* 423 a
 Parisii Gallici regni caput. *Reliquiae S. Leudomiri* 517 d. *Num palæstra S. Gerini* 556 f. *Colitur illic S. Leodegarius* 422 d. *Studit S. Thomas de Cantilupe* 494 c, 552 f, 548 b c d. *Illuc delatae ejus Reliq.* 540 b c
 Parta in diocesi Catalaunensi 519 d e
 Passaviensis diocesis. *S. Leodegarius* 422 e
 Passiacum colonia 180 f
 † Pauli ecclesia Londini 550 b, 552 e, 624 d
 Penbrok comitatus Angliae in Wallia 602 d, 604 a
 Pennebeke. *Vide Bunnebeke.*
 Perusium Hetruriae civitas 550 f
 Petegem vicus prope Aldenardam 257 b c
 Petegem vicus alter Gandavum inter et Cortracum 257 c d
 Petegem villa prope Gandavum 257 d e
 Peteresthowe in diocesi Herefordiensi 580 a
 Petingehem. *Vide Petegem.*
 † Petri basilica Andaini 481 a
 † Petri ecclesia in castro *nomine Ambra* 465 b
 † Petri ecclesia in pago Orcizo 497 d, 198 f
 † Petri ecclesia Leodii 482 c
 † Petri et Pauli Parisiis ecclesia 467 f, 529 d
 † Petri monasterium Gandavense 207 d, 215 a, 250 f, 251 d. *Vide etiam* † Bavonis monasterium.
 † Petri Pratellensis monasterium 416 b
 † Petri Vivi monasterium apud Senones 124 d
 † Pharaïldis templum Gandavi 260 d, 261 c, 275 f
 Phrygia Salutaris Asiae Minoris regio 297 c
 † Piatii vicus in Belsia 55 b
 Pictavium Galliae urbs ad Clanim 167 d, 168 a, 594 d, 412 e, 414 e f. *In cujus diocesi colitur nutritusque fuit S. Leodegarius* 420 c, 422 e, 427 a. *Corpus ejus illuc delatum* 441 d, 445 b
 Pissidia Asiae Minoris regio 297 a
 Pisti ad Sequanam Galliae fluvium 145 d
 Plebelanense monasterium 412 a
 Plimton vicus in comitatu Devonienſi 606 e, 607 e
 Plumbea Fontana episcopatus Remensis villa 174 e
 Plymton. *Vide Plimton.*
 Pontiniacum (*Pontigny*) pagus et abbatia in provincia Campaniae 505 f
 Pontivus pagus (*le Pontieu*) 41 d, 552 a
 Portense territorium 179 d. Ecclesia 180 e, 408 d
 Portsmouth oppidum Angliae in comitatu Hantoniae 592 b, 594 e
 Praga Bohemiae metropolis. *Reliq. S. Remedii* 69 d
 Pratellense monasterium in diocesi Lexoviensi. *Reliq. S. Leodegarii* 422 b, 424 a
 Prestebury locus diocesis Wigorniensis 506 c
 Preston oppidum in comitatu Lancastriae 592 d, 594 a
 Prumiense monasterium 95 e
 Pustrissa vallis in comitatu Tyrolensi 77 f

Q

Quantia fluvius in Artesia (*la Canche*) 589 e, 450 e
 Quercetanum cœnobium Brugis Flandrorum 505 a
 † Quinoci parochia in Britannia Armorica 45 d

R

† **R**adegundis basilica in suburbio Pictavensi 595 f
 Radenora Nova Walliae oppidum 555 a b c
 Radingia diocesis Sarisburiensis in comitatu Bercheriae 515 e
 Reate civitas episcopalis in Umbria 600 d, 601 b
 Redonensis diocesis in Britannia Minori. *S. Moderrannus* 142 d
 Reitestens pagus, sive Retelensis (*le Retelois*) 184 e
 † Remedii vallis in diocesi Tridentina 69 f
 Remensis pagus. *Natus ibi S. Vulgisus* 201 d
Octobris Tomus I.

Remi 94 c, 95 a, 102 b. *Reliq. S. Remigii* 155 b, 156 d. *S. Leodegarius* 422 b c d
 † Remigii Bercetense monasterium. *Vide* † Abundii M.
 † Remigii monasterium Remis 99 c, 100 a, 155 a. Ecclesia 504 c
 † Remigii prioratus in Provincia diocesis Avenionensis. *Reliq. S. Remigii* 145 b
 † Remigii seu Romei ecclesia Florentiae in Tuscia 144 e
 Rentius fluvius (*la Rance*) 204 d
 Rhetia (*la forest de Retz*) 197 f
 Rhodanus Galliae fluvius 101 a b, 118 a
 Ribemont Picardiae oppidum ad Aesiam fluvium 179 d
 Ribuarius pagus 177 f, 179 e
 Rilugiago locus in pago *Vongise* 102 e f
 Rinn pagus in comitatu Tyrolensi. *S. Remedius* 70 b, 85 d
 Riviliacum villa in pago Biturico 170 b
 Rodenburg. *Vide Ardenburg.*
 Rolveston in comitatu Somersetensi 605 d
 Romania Italiae provincia 297 a b
 Ros ecclesia in diocesi Herefordiensi 517 a
 Rosensis civitas Dalmatiae 278 c d
 Rosetus fiscus regius, forte *Rozoy* oppidulum, tribus circiter leucis a fonte Sarra seu Serrae dissitum 174 e, 176 d
 Rossa (*Rochester*) Angliae civitas episcopalis 605 e, 582 f
 Rotelandia Angliae comitatus in diocesi Lincolnensi 608 c, 611 f
 Rothonense monasterium 411 b, 412 f, 415 f
 Rotomus vel Rotomagus civitas in Normannia 254 c, 285 c, 288 a. *S. Leodegarius* 422 d
 Rovegno mons in diocesi Tridentina 69 d
 Ruensis Picardiae oppidi ecclesia. *S. Piatonis Reliq.* 54 a
 Rugge fluvius 551 b
 Rumensis communitas in Tyroli. *S. Remedius* 70 a
 Rura Germaniae fluvius 179 b
 Ruræmunda Belgii urbs episcopalis facta 268 c
 Russebroeck pagus prope Bruxellas 485 a
 Rutherford villa in Lincolnensi diocesi 515 c
 Rutilense monasterium ad ripam Mosellae. *Reliquiae S. Leodegarii* 423 d
 Ryppel diocesis Wigorniensis ecclesia 500 c

S

Sabrina Angliae fluvius 546 d, 585 c, 585 a, 590 d, 591 a
 Sagaris fluvius in sinum Carcinitem apud Cnemam urbem influens 296 d
 Sagona fluvius 548 b
 Salopia Angliae comitatus 509 c, 512 d, 580 b, 582 e, 605 a, 604 b e
 Salopiense cœnobium in suburbio urbis cognominis 614 d, 617 a
 † Salvatoris monasterium Legerense in regno Navarrae 202 c
 † Salvatoris Plebelanensis abbatia 410 d
 Samaria, Sebastopolis dicta 297 c
 Sanbergen Belgii vicus 489 a
 Sanone villa ad Vigennam fluvium 442 d, 444 a
 Sancto Despol in diocesi Bathoniensi 568 b, 571 a
 SS. Omnium abbatia Catalauni. *Reliq. S. Leudomiri* 517 d
 SS. Omnium ecclesia ad forum Londinense 555 f, 627 b
 Sarchiniense monasterium. *Vide* † Trudonis.
 Sarcingum. *Vide Sarcinium.*
 Sarcinium villa, in qua sepultus *S. Leodegarius* 589 e, 410 d, 458 a, 440 f, 450 a f, 457 b
 Sardinia, *S. Modesti levitæ patria* 511 b
 Sarisburia. *Vide Sarum.*
 Sarra Picardiae fluvius (*la Serre*) 176 d
 Sars Artesiae vicus 450 b
 Sarum (*Sarisbury*) in comitatu Wiltoniae civitas 586 d, 588 a, 590 b, 606 c, 607 e
 95 † Saturnini

† Saturnini monasterium, *postea S. Maxentii Picta-*
vensis dictum 414 e
 Saxonia Germaniæ regio 187 d
 Scaldis Belgii fluvius 250 f, 242 f, 286 c d
 Scireburn diœcesis Wintoniensis 500 d, 542 b
 Scrobenhusianum castrum in Bojoaria 78 a
 Seure fluvius 612 d
 Sebaste, insulæ Eleusæ oppidum 297 a
 † Sebastiani ecclesia in Firmitate-Milonis 198 c d
 Sebastopolis, *alias* Myrina 297 b
 Sebastopolis Colchidis urbs 297 c
 Sebastopolis in Armenia 297 d
 Secia, *cujus pars ecclesiæ Lugdunensi a S. Remigio*
donata 180 a
 Seclinium in Flandria. *Reliq. S. Piatonis Presb. M.*
 45 d, 51 f, 52 b
 Sedelocum diœcesis Augustodunensis oppidum
 552 b
 Semurium diœcesis Augustodunensis oppidum
 552 a
 Semit Guwes in Cornubia 568 e
 Senones 502 b, 551 a. *S. Leodegarius* 421 e
 Separis Galliæ fluvius (*la Seure*) 415 d
 † Sereni cellæ ecclesia et abbatia 521 d. *Reliq.*
S. Sereni 529 a, 555 f
 Serra fluvius. *Vide* Sarra.
 † Severi monasterium prope Urbem veterem 524 d,
 525 c. *S. Thomæ Herefordiensis Ep. sepultura*
 556 d, 548 e
 Severne. *Vide* Sabrina.
 Shiriburne super Waldam 595 e, 595 b
 Sicambria regio ultra Rhenum 159 b, 162 c d
 Sicanna fluvius 594 e
 Sisoris (*Segre*) Hispaniæ fluvius 489 d
 Silvanectum Galliæ civitas in provincia insulæ
 Franciæ 119 d, 188 a, 193 b
 Silviniacense monasterium in diœcesi Claromon-
 tana. *Reliq. S. Leodegarii* 425 a
 Siricinus pagus in territorio Atrebatensi. *Vide* Sar-
 cinium.
 Sithiu abbatia. *Vide* † Bertini abbatia.
 Sivolis Alvernæ fluvius 415 b
 †† Sixti et Sinicii ecclesia Remis 151 c, 175 a
 Slania episcopalis civitas in Hibernia 505 c
 Sobbedone diœcesis Herefordiensis parochia 590 c
 Solnacum vicus territorii Turonici Gallice forte
Sonay 442 a, 444 e
 Somergeld fluvius 554 d, 555 c
 Somersetensis comitatus in Anglia Meridionali
 605 b, 604 c d
 Spangius vicus in pago Condustro 456 c, 480 a
 Sparnacum ecclesiæ Remensis villa 95 b, 129 d,
 153 c, 150 f, 167 d, 168 b, 181 d, 182 f, 185 c
 Sponley in comitatu Salopiæ 605 d
 Stabulense monasterium 566 e, 459 b
 Stafford cognominis comitatus caput in Anglia
 499 d, 579 a, 581 c, 582 b, 590 c, 591 a
 Stamiton villa in diœcesi Herefordiensi 599 a
 Stampensis pagus (*le pays d'Estampes*) 528 b
 Stanes villa Londinensis diœcesis 580 f, 606 e f
 Stantia fluvius 548 a
 Stapleton vicus et olim castrum Angliæ in Cumbria
 591 c
 Staveley in diœcesi Herefordiensi 605 b
 Staves parochia diœcesis Conventrensensis 605 f
 Staunford in diœcesi Lincolnensi 625 a
 Staunton parochia 561 b
 Stebbenheth villa in suburbano Londinensi 552 d
 † Stephani Argentinenſe monasterium 544 e
 † Stephani basilica Catalauni 514 d
 † Stephani Metensis ecclesia 460 b c
 † Stephani prioratus. *Vide* † Germanæ prioratus.
 Straddel in diœcesi Herefordiensi 596 f
 Strangeforde diœcesis Herefordiensis parochia
 575 b c
 Streiton diœcesis Herefordiensis ecclesia 624 d
 Suazium. *Reliquiæ S. Remedii ibi depositæ* 75 c
 Sublacum in Latio 100 d
 Suessiones 49 d, 102 b, 119 c, 552 a. Suessio-
 nense monasterium S. Mariæ 159 f, 166 c. Sues-

sionensis ecclesia 177 b, 178 f, 180 d, 181 f.
Reliq. S. Vulgisi 200 d. *Reliq. S. Gerini* 558 a,
 558 c, 580 b, 595 d e
 Suffolcia Angliæ Orientalis comitatus 581 a, 582 c,
 604 c, 616 e, 617 b
 Sugwasse, villa episcopatus Herefordiensis 560 b,
 561 e
 † Sulini vicus diœcesis Macloviensis in Armorica
 205 d
 Sulci Sardinæ olim urbs 42 c
 Summa fluvius in Veromanduis supra Fanum
 S. Quintini ortus 161 b
 Surria comitatus Angliæ 587 e, 588 a
 Susannæ monasterium Remis 125 d
 Sussexia Angliæ comitatus 616 b, 617 a
 Suthreye Angliæ comitatus in diœcesi Cantuariensi
 608 e, 611 a
 Suthwerk prope Londinum 625 c
 Suyterfelt, *ubi beneficium possedit S. Thomas de*
Cantilupe 508 b c
 Swayneseye, castrum in diœcesi Menevensi 569 a
 Sylva Danica (*Forest Deane*) in comitatu Gloce-
 striæ 586 b, 587 d, 592 a, 594 b, 606 f, 607 f
 Sylva Danubiæ. *Vide* Sylva Danica.
 † Symphoriani monasterium Augustodunense
 544 b, 565 e. Ecclesia 417 a
 † Symphoriani parthenon Treviris 210 a

T

Talpusciacum 180 c
 Taviniacum 417 a
 Taur diœcesis Brixinensis pagus. *Reliq. S. Remedii*
 70 d, 77 a
 Tenoilum villa episcopatus Remensis 177 d
 Teoracia saltus 292 e, 295 d
 Teruanna episcopalis olim in Belgio civitas 285 b,
 288 a, 445 d e
 Teukesbury parochia in comitatu Glocestriæ 585 c,
 592 d, 595 e f
 Textricium vicus non procul ab Augusta Veroman-
 duorum 477 c
 Tharsus in Cilicia 199 c
 † Theodorici monasterium Ord. S. Benedicti tribus
 circiter milliaribus Remis dissitum 124 a
 Therici curia Angliæ oppidum 618 e f, 619 a, 620 c
 Thermas vicus in regno Novarræ 202 d e
 Thessalonica Macedoniæ urbs 41 c, 45 a
 † Thomæ Herefordiensis Ep. oratorium 542 c
 Thoringia Germaniæ provincia 102 d, 160 b c
 Tiberiopolis Asiatica et Europæa 451 c
 Ticiford in comitatu Leicestrensi 605 f
 Tikeswelle in diœcesi Sarisburiensi 600 b
 Tiliniacum villa 548 c, 549 a b
 Tillach in Hibernia 602 d
 †† Timothei et Apollinaris ecclesia Remis 127 c,
 151 b, 175 a, 180 a f
 Tolosa Galliæ civitas ad Garumnam fluvium 102 d
 Tomi Mœsiæ Inferioris oppidum. *S. Priscus aliique*
M.M. 65 a
 Tornacensis in Belgio cathedralis 145 b. Diœcesis.
S. Leodegarius 421 b, 422 c
 Tornacum Flandriæ civitas. *S. Piatius* 46 a, 50 c,
 52 b, 58 f, 119 f, 121 d, 285 d, 288 f. *S. Leo-*
degarius 421 a
 Trajectum ad Mosam 219 b, 242 e, 482 e. *S. Bavo*
 285 c d
 Treccassinus pagus, *cujus caput Trece (Troyes) in*
Campania 184 b, 183 d
 Treccensis ecclesia 552 a
 Treduton parochia diœcesis Wigorniensis 610 c
 Tremeur prope Dinantium 205 b
 Treviri Germaniæ civitas archiepiscopalis 159 a,
 285 b, 552 c
 Tridentum. *S. Romedius. Reliquiæ in ecclesia cathe-*
drali 69 c e f
 † Trinitatis ecclesia Londini 624 a
 Trosan castrum 595 f
 † Trudonis monasterium in Hasbania 207 c, 455 b,
 457 d, 458 b c, 478 a
 † Trudonis

† Trudonis Fanum. *Vide* Trudonopolis.
 Trudonopolis Belgii oppidum 210 d, 285 a
 Trunchiniense cœnobium prope Gandavum 255 f,
 264 c, 265 f
 Tudehram in diœcesi Herefordiensi 605 a
 Tudiniacus villa ad fluvium Axonam in solo Por-
 tensi, Gallice *Porcean* et *Porcin* 156 b, 158 c d
 Tulfes comitatus Tyrolensis pagus. *S. Remedius* 70 f,
 85 c
 Tullum Lotharingiæ civitas 102 f, 187 a, 188 b.
S. Leodegarius 422 c
 Tulpiacum 160 b
 Tungri 206. *S. Bavo* 285 f
 Turholtense monasterium 224 c, 254 f, 255 d,
 240 e, 248 b
 Turholtum antiquum Flandriæ oppidum 240 c,
 251 b e f, 269 d e
 Turonensis civitas 46 a, 594 d. *S. Leodegarius*
 421 d, 442 a
 Tweda Angliæ fluvius 620 d f

V

Vaculiacum villa 180 b, 181 a
 Valentia urbs Galliæ 432 e f, 435 b d
 Valeriæ provincia apud Italos. *S. Severus Presb. et*
Conf. 40 c d
 Vallia Angliæ regio 562 b, 565 b
 Vallis S. Petri. *Vide* Heisterbacum.
 Vallis serena abbatia in diœcesi Suessionensi (*Val-*
Sery) 199 b c, 200 a b. *Vide* Vivariensis abbatia.
 Vanares vicus in Alava Hispaniæ provincia. *Reliq.*
S. Formarii 65 a
 Varnewyck vicus ad ripam Scaldis 291 b, 292 f
 Vasconia (*la Gascogne*) regni Galliæ provincia 568 f,
 600 f, 601 a b
 † Vedasti monasterium Atrebatense. *Reliq. S. Leo-*
degarii 258 e, 423 c, 441 b c
 Vega Angliæ fluvius 691 d
 Vendera villa ad fluvium Matronam 125 c
 Venetiæ, Reipublicæ cognominis caput. *S. Lizerius*
 309 b
 Verodunum (*Verdun*) 178 d e
 Veromandui (*les Vermandois*) 119 b
 Vertudensis pagus 417 e f
 Vex mons prope Orcizum 201 b c d e f
 † Victoris abbatia Parisiens. *Reliq. S. Leodegarii*
 416 d
 † Victoris ecclesia ad Corpus Mediolani 313 e
 Vicum in Hispania. *Reliq. S. Luciani* 44 a
 Viecht pagus in Tyroli 71 b
 Vigena fluvius in Lemovicensi Galliæ provincia
 395 e, 444 f
 Vigornia civitas episcopalis Angliæ 621 b c d e f
 Villanoxa Campaniæ oppidum 321 d
 Villarium Ord. Cisterciensis abbatia in Brabantia.
B. Godefridus 484 c
 † Vincentii cœnobium ad Sabim fluvium in Han-
 tonia. *Vide* Altimontense.
 † Vincentii monasterium Laudunense 255 b e f,
 256 a, 257 c
 Vinderhout Castellaniæ Audenburgensis pagus.
S. Bavo 281 d, 282 b
 Vindonissa villa in pago Remensi (*Venderesse*) vel
 Laudunensi 180 c, 182 b
 Virdunum. *S. Leodegarius* 422 c d
 Virgen dynastia in comitatu Tyrolensi 77 f
 Vivariensis abbatia 199 a
 Vivarius peregrinorum Vosagi eremus (*olim Muor-*
bach dicta) 402 e
 † Viventii Vergiacense monasterium. *S. Gerinus*
 557 b
 Vivia S. Bavonis in territorio Cortraceno ad Legiam
 282 e
 Vivia S. Eligii in territorio Cortraceno ad Legiam
 282 d
 Via Barbarica Remis 159 a
 Vliersele ditionis Alostani pagus. *S. Bavo* 281 c,
 282 e

Ultrajectum ad Rhenum civitas archiepiscopalis
 facta 268 f. *S. Bavo* 285 e. *S. Leodegarius* 421 f
 Ulyssipo Lusitaniæ caput. *SS. Verissimus, Maxima*
et Julia M.M. 60 c
 Vogladum (*forte Vougle*) oppidulum vel vicus qua-
 tuor leucis Pictavio dissitum 169 d
 Vongensis ecclesia et vicus in Campania Gallica
 102 f, 180 d, 181 f
 Vormacensis pagus 194 d
 Vosagus Galliæ Belgicæ mons et silva 150 b, 167 d,
 168 f, 194 e
 Urbs Vetus, vulgo *Orueto* 524 a b c d e. *Reliq.*
S. Severi 41 a d
 Urca Galliæ fluvius (*l'Ourque*) in diœcesi Suessio-
 nensi 196 a
 Vulfiniacus rivus in pago Laudunensi 194 d e
 † Vulgisi prioratus 196 b, 197 e, 198 a c, 199 b
 Vulsinius lacus in Tuscia 524 b

W

Walachria Zelandiæ comitatus 289 d, 290 a,
 291 e
 Walda fluvius 595 f
 Walde, villa 551 c
 Walingforde castrum in diœcesi Lincolnensi 629 a
 Walkford. *Vide* Walingforde.
 Wallia, Angliæ pars 544 f, 588 d
 Wainington in comitatu Herefordiensi 607 a
 Warvicum Angliæ oppidum 589 b, 591 e, 599 f,
 601 a b
 Wasia Flandriæ tractus 288 c
 Watenæ Belgii oppidum 541 d
 Wavinarum mons in pago Vertudensi 417 a
 Waya, forte Vaga, Anglis *Wy*, in Wallia 611 e,
 615 b
 † Waynardi parochia Herefordiensis diœcesis 615 a
 Welbeleye diœc. Herefordiensis parochia 589 b
 Welintone parochia diœcesis Herefordiensis 589 c,
 599 a
 Wellæ, urbs in comitatu Somersettensi 585 e,
 585 c, 609 f, 611 b c
 Wellandus fluvius in Northamptoniæ ducatu 495 f
 Wenlok, oppidum comitatus Salopiæ 556 b, 558 a
 Westminster, ad Tame-
 sim 546 e, 547 c
 Weston in comitatu Staffordiæ 579 d, diœcesis He-
 refordiensis 589 d
 Weston juxta Malmesbury 595 b
 Weye, fluvius 556 c, 557 b
 Weymod in comitatu Dorcestriæ 607 a
 Whitthirke Mau in diœcesi Herefordiensi 599 e
 Wigornia, Anglis *Worcester* 542 f, 545 a b. Wi-
 gorniensis ecclesia 554 c. Wigorniensis priora-
 tus in Anglia 504 c
 Wilesbiny in diœcesi Lincolnensi 618 b
 Willinton diœcesis Herefordiensis parochia 575 e f
 Wilryck pagus prope Antverpiam. *S. Bavo* 282 a
 Wilteliria in diœcesi Sarisburiensi 607 c
 Winchelese in diœcesi Cantuariensi 620 d
 Winchetumbe in Wigorniensi diœcesi 616 a
 Wintershove. *Vide* Curtis hiemis.
 Winton in comitatu Warvicensi 605 c
 Wintonia (*Winchester*) Angliæ civitas in Hantonia
 comitatu 542 a, 545 f, 588 b, 605 c, 617 a
 Wistanton, villa diœcesis Herefordiensis 551 b,
 568 c, 569 a
 Witeborne vel Winteborne 548 d
 Wocton. *Vide* Wottona.
 Wodirford parochia diœcesis Herefordiensis 619 b
 Wormatiensis diœcesis. *S. Leodegarius* 422 c
 Wotten-waden. *Vide* Wottona.
 Wottona ecclesia in diœcesi Wigorniensi 554 e f.
 Prioratus 600 c
 Wrotham 517 b c
 Wtbergen parochia in Flandria 282 b
 Wycombe in comitatu Bukingamiæ oppidum 494 a
 Wynelestrop in diœcesi Lincolnensi 621 c
 Wyntringham 500 a
 Z

Z

Zachariae monasterium Ord. S. Benedicti Venetiis. *Reliq. S. Lizerii M.*

509 c

Zezenoialus vicus inter Pictavium et abbatiam S. Maxentii 442 e, 444 e
Zobe monasterium prope Sebastopolim 295 a
Zyngthem pagus prope Aldenardam. *S. Bavo* 282 e

INDEX ONOMASTICUS.

Abortivum pati, abortum pati 486 d
Absconsum cubiculi, penetrabile 163 f
Absconsus, absconditus 160 a
Absentare, abesse 552 f
A casu, casu 605 b
Accidari, tritari, anxiari 245 d, 244 a
Aera, mensurata terrae portio, olim incerta, post continens bis octogies perticam 515 b
Adartense territorium. *Atrebatense* 540 f
Adeltrudis, *Belgicum nomen, non Romanum* 212 c
Admirative, non sine admiratione 505 b
Adplene, plene 427 d e
Advocati ecclesiae, qui? 292 a
Aequivocus, cognominis 107 c
Aevosus, senilis 151 b
Affamen, affatus, loquela 289 e
Afflitas, afflatus 457 a
Agibilia, negotia 546 d
Agoniteta, seu potius Agonotheta, praefectus ludorum, qui certantibus praemia ponit. Medio aeo ea vox pro ipsis certantibus usurpata est 58 e, 60 b, 246 a
Alexicacos, malorum propulsator 196 a
Alophylus, exterus 441 b
Almucia, amiculum, quod caput et humeros tegebat 626 f
Alodum, quivis fundus 402 c
Altefatus, supra laudatus 72 e
Ameras, provinciae urbisve praefectus 295 d
Amicabiliter, amice 548 e
Amittere sensum, mentis impotem fieri 486 d, 487 c
Ampybalum, vestis sacerdotalis, qua totum corpus circumdatur 178 d, 180 a
Annulare, nihili facere 289 e, in nihilum redigere 475 c
Antecedens, praemissus, supradictus 614 b, 617 c d
Apodiare, inclinatum tenere 525 a, inniti 561 d
Aporia, consilii inopia 245 d, 244 c
Apostolia, litterae Apostolicae 116 f
Apparamenta, apparatus 512 a b
Appellare, omisso medio, id est, praeterito episcopo dioecetano 515 d, 516 c
Appendicium, aedícula sacra ab altera dependens 548 a
Appetitus, supple cibi 505 d, 545 a
Appodiamantum, fulcrum 554 d, 556 c, 560 f
Aprisia, inventarium, seu rerum inventarum descriptio 557 f
Arbitrium, amicalis compositio 505 e
Arthritis, articularis dolor 588 b
Artus, arcus 456 c
Assella, axilla 585 d, 585 f, 589 a
Attemptare, attentare 520 c
Attinentiae, appendices 79 e
Augmentare, augere 481 b
Auster, Austrasia 152 f
Authenticare, confirmare 556 c

B

Bachelarius, qui in eo gradu est, ut ad doctoris dignitatem aspirare possit 542 f
Bancta, subsellia 624 a
Bancus, tribunal 497 a, 511 b
Barra, pessulum 566 f
Batellus, navicula 556 c
Bavo, blandiendi vocabulum, non scomma, aut nomen militare 210 b c d e

Beneficiare, beneficium ecclesiasticum conferre 494 f
Benna, genus vasis vel vehiculi 174 c, 176 b c
Bera, feretrum 575 e, 575 b
Bipenna, bipennis 267 e
Birretum, pilei genus 624 a
Bladum, frumentum, seges in herba 507 c, 556 f, 558 a
Blatteus, purpureus 169 e
Bluetum, color caeruleus 555 c, 555 a
Bluetum de Ypre, pannus caeruleus Ipris Belgii civitate olim contextus, tinctusque 507 e
Bluvetum. *Vide* Bluetum.
Bochii, pestiferri carbunculi 196 d
Bocium, tuberculum 586 f, 588 d, 592 c
Bonarum, jugerum 485 b
Braccale, femoralia 570 a, 572 d
Brandeum vel Brandeus, velum holosericum 155 c, 141 f, 174 b, 175 c
Brevis, rerum, nominum etc. index 158 c, 159 b
Bruneta rossa, pannus laneus rubro colore tinctus 621 a
Burgenses, municipales, vel castri, vel villarum clausarum incolae 508 b, 520 d, 565 e
Bursa, crumena 565 e, 570 c d
Bussellus, modius 618 e, 620 d
Butelarius, curator vini 504 d

C

Cabuta, pedum pastorale 180 e
Calix imaginatus, id est, operis celati 179 b, 180 f
Calvaria, ignominiosa capillorum incisio 455 a, 457 c, 459 d
Calumnia, actio in jure, qua quis rem quampiam sibi per solemnes juris formulas asserere conatur, aut pro qua litem intendit 456 a 458 f
Camera, cubiculum 605 d
Camerarius, qui alicui a cubiculis est 622 e
Camisia, interior tunica 510 a
Camisium. *Vide* Camisia.
Capa, vestis genus aut capitis tegumentum 496 b
Capitaneus, praefectus, dux 510 a
Capite census, qui pro capite censum annuatim solve tenebatur 266 d
Cappa, vestis, etiam ecclesiasticae species 264 b
Capucium, capitis tegumentum, vel superior tunicae apertura 502 f, 508 a, 562 c
Caraxare, scribere 100 a
Cardiaca passio, virium defectio ob oris ventriculi languorem 605 b
Caritas, solemne et extraordinarium monachorum convivium 549 a
Caritosus, benevolus 150 c, 155 a
Carricare, curru vehere 245 d, 247 c
Cartularia, actorum codices 555 a
Casualiter, casu 564 b
Catallum, bona mobilia cujusvis generis 548 d
Cathismata, cahtica, quae sedendo persolvebantur, vel divisiones seu sectiones psalterii 87 c
Cavilla pedis, alias clavicula pedis 615 c, 614 a, 626 d e
Causativum esse, sortiri effectum 553 d
Cedula, schedula 565 a
Cella, quid? 462 f
Cellerarius, cujus curae penuaria cella commissa est 486 d
Census capitalis, quid? 290 a
Ceroferale, candelabrum, quod fert cereum 155 a
Ceroferarius, candelabrum sustinendis cereis destinatum, vel homo cereum ferens 177 b
Certificare, certiore facere 516 a, 545 d e
Certitudinaliter,

Certitudinaliter, *certo* 565 a
 Charaxatura, *vocum immutatio vel obductio* 180 b
 Charisma, *donum* 442 b
 Chassia, *jus venandi* 544 d, 546 e
 Chirotecatas, *chirotheca tectus* 624 a
 Choreare, *choreas agere* 549 b
 Cinctorium, *vinculum* 488 a
 Ciphus, *scyphus* 605 d
 Cippatus, *cippo constrictus* 245 f
 Circuire, *circum signare* 565 d
 Clausum, *septum* 554 f
 Clenodia, *res quævis pretiosa, donaria* 268 e
 Clergiaster, *contemptibilis clericus* 512 b
 Clericorum, *nomine interdum veniunt monachi* 226 c
 Clodoveus, *Ludovicus* 107 c, 109 a
 Cluo, *polleo, excello, vigeo* 100 a
 Coclea, *scala* 186 a, 187 c
 Coclearius, *cochleare* 622 d
 Cocus, *coquus* 565 c
 Coenobium, *quid?* 462 b
 Collatio, *sermo dicendus ad populum* 504 a, 544 e,
colloquium 441 e
 Collirida, *panis tenuis, et quasi subcinericius* 507 b
 Comes, *civilatis vel provinciae præfectus* 559 d
 Comitiva, *comitatus, obsequium* 551 b, 541 a, 552 c
 Commater, *quæ alterius prolem de sacro fonte suscepit* 550 b, 596 d, 598 a
 Commendataria, *superior sanctimonialium S. Jacobi Ulyssipone* 62 c d
 Commensalis, *qui est ex alterius familia et mensa* 542 f
 Compassio, *condolentis animi affectio* 284 c, 500 f
 Compater, *alter conditor* 552 e, 555 b; *item patrinus* 596 d, 598 a
 Compedicare, *pedes vinculis impedire* 556 f, 558 d
 Complexionatus, *certa ratione constitutus* 545 a
 Compotum persolvere, *rationem reddere* 519 d
 Comprucator, *procuratoris collega* 625 c
 Concavitates, *concava* 570 f
 Conceptura, *concupienda* 146 b, 147 f
 Concito, *cito* 589 e, 590 b
 Concurrere, *succurrere* 167 c
 Condescendere, *morem alicui gerere* 155 d 515 c
 Condescensio, *indulgentia, obsequium* 150 d
 Conditionaliter, *sub conditione* 555 b
 Condividere, *distribuire* 504 e
 Conduma, *prædium terræ arabilis* 156 d, 158 f
 Confratria, *sodalitium* 575 a
 Confrequentatio, *frequens conversatio* 475 f
 Confugium facere, *confugere* 167 d e
 Congaudi, *una gavisus sum* 114 b c
 Conjungere in sua occasione vel accusatione, *in partes suas attrahere* 565 b, 428 b
 Conlationem facere, *colloquium instituere* 449 d
 Conquestus, *expugnatio* 495 f
 Consocius, *socius* 625 d
 Constabularius, *præfectus, æconomus* 515 a, 564 b, 590 a
 Contacium, *genus quoddam modulatum hymni ecclesiastici, ceteris simplicius, breviusque* 87 c
 Contemporaneus, *ejusdem fere ætatis* 494 c
 Contestada, *præfatio* 144 b
 Continentia, *argumentum, tenor instrumenti* 565 a
 Contracta, *vicus* 625 b
 Contrata, *tractus* 568 d
 Conversatio, *qualiscumque vivendi ratio, seu bona seu mala* 460 c
 Copha, *tegumentum capitis, e lana similive molli materia consutum* 575 f, 575 d
 Coquitor, *scriptor* 515 c
 Corbona et Corbana, *gaza* 245 f
 Cornibus, *manubriis* 442 a
 Coronarius. *Vide Coronator.*
 Coronator villæ, *cui incumbit in homicidia inquirere* 565 c, 566 a, 580 f, 581 d
 Corpusculus, *corpusculum* 417 b
 Corruptivus, *corruptibilis* 246 c
 Cosla. *Vide Mansioniles.*
 Cota, *quota pars* 587 d, 588 b
 Cotidie, *quotidie* 60 b

Octobris Tomus I.

Crinarium, *sertum seu capitis ornamentum* 455 a, 464 d, 479 b
 Croccus, *uncus* 557 c, 558 a
 Crociarius, *qui episcopo pedum præfert* 606 b, 607 f
 Crosta, *campus, prædiolum* 556 d, 558 d
 Crossa, *pedum pastorale* 512 b
 Crosseus color, *croceus* 554 a, 555 c
 Cum nota, *id est, cum cantu* 505 d
 Cuna, *cunæ* 566 b
 Cunctari, *inquirere* 476 d
 Curatus, *curio* 418 b
 Curiales, *aulici* 465 d
 Curialis domicellus, *aulicus* 506 f
 Curialiter, *comiter, humaniter* 497 b, 502 a, 548 f
 Cursorie, *cursim* 542 e
 Curtis, *atrium rusticum, vicusve* 157 f
 Custodia publica, *monasterii cella, in qua quis includitur* 224 e
 Custos insulæ, *gubernator* 586 f, 587 a, 588 b
 Cuva, *vas ligneum ad recipiendum vinum ex uvis expressum* 615 d, 614 c
 Cyrothecarius, *chyrothecarum artifex* 582 f, 585 a

D

Dæmoniosus, *a dæmone obsessus* 156 d
 Debriari, *inebriari* 150 a
 Decepta, *privata* 157 f, 158 a
 De contra, *juxta, vel ex adverso* 286 d
 De facile, *facile* 486 b
 Deformaverant, *deformatæ erant* 625 e
 Demorare, *differre* 566 f
 Denarius, *moneta argentea* 181 b
 Depopulare, *depopulari* 410 c
 Derobare, *apprehendere, spoliare* 506 d, 515 d
 Dexterinus equus, *equus militaris et cataphractus* 586 f, 588 d e
 Diatim, *quotidie* 265 b, 285 d, 284 e
 Dictare, *scribere* 505 e
 Didascalus, *ludimagister* 528 b
 Dieta, *spatium itineris unius diei* 601 d, 604 c d
 Diffugium, *evadendi via* 611 b
 Dignanter, *digne* 465 d, 478 a
 Dimittere in custodia, *custodiendum dare* 494 c
 Discedere in albis, *mori intra octiduum a suscepto baptismo* 160 c, 162 e
 Dislocare, *luxare* 626 d
 Displicare, *explicare, expandere* 504 a
 Districtio, *severitas* 155 c
 Dolatoria, *dolabra* 176 c, 178 b
 Doma, *tectum vel domus* 225 a, 259 c d
 Domicelli, *nobilium filii* 548, 570 c
 Dominare, *dominari* 402 e
 Dominium, *administratio* 504 a
 Domitextilis, *an auritextilis?* 180 d, 182 b
 Donativum, *donum, congiarium* 242 b, 487 e
 Dubitare aliquem, *formidare* 511 c
 Ducatum præbere, *fungi majoratu-domus, ut vocant* 476 d

E

Effectualis, *efficax* 284 c
 Effectualiter, *effective* 546 b
 Eicere, *ejicere* 159 d
 Elogium segregationis, *excommunicatio* 150 c
 Emunitas, *immunitas* 405 b
 Encountre, *vis opposita* 512 e
 Eremitis plebs; *id est, in deserto versans* 99 a
 Esse, *contingere* 506 d
 Esse de robis, *alicujus obsequiis addictum esse* 492 d e
 Esse in familia alicujus, *quid?* 289 b; *domesticum alicujus esse, aut illius obsequiis addictum* 545 e
 E subito, *inopinato* 617 f, 620 b
 Exceptio, *compendium* 90 c, 148 f
 Excessivus, *immodicus* 580 f, 610 c
 Exemplificare, *describere exemplum, præbere, narrare* 510 a
 96 Exenia.

Exenia, *dona hospitibus tradi solita, tributa* 166 d, 167 f

Exiliatus, *in exsilium pulsus* 286 d, 289 a
 Exordita, *exorsa* 522 e
 Expialis, *lustralis* 284 c
 Expectare, *facere executioni mandare* 548 b f
 Expletus, *exsolutus* 242 a
 Explicite, *explicate* 553 d
 Expressiva, *exprimendi vis* 596 c
 Exspolium, *spoliatio* 552 a, 427 f
 Extergere, *terere, frequentare* 519 b, 520 c
 Exterminare, *fines describere* 167 c, 168 f
 Exterminatio, *agrorum limes* 167 b, 168 e
 Extollentia, *superbia* 479 e
 Extractum, *excerptum* 553 b

F

Falsare monetam, *adulterare* 497 e, 507 a
 Famulabilis, *obsequiosus* 458 b
 Fastidifer, *fastidium pariens* 542 d
 Fenestrale, *fenestra* 548
 Feria, *festum in populo cum cessatione ab opere servili* 69 d f
 Festinantia, *festinatio* 546 d
 Fidelis, *subditus, qui fidem obstrinxit domino* 553 b
 Finaliter, *tandem* 511 a
 Firmitas, *Gallis locus natura arteque munitus*, 198 b
 Fiscalii, *fisco regio praepositi* 474 c, 176 b
 Fiscalini. *Vide* Fiscalii.
 Fiscus, *dominium* 480 b f
 Flasco, *vas figulinum vitreumve vino conservando idoneum* 167 d, 168 c
 Flumalis, *fluviatilis* 549 b
 Foderatus, *insutus* 501 f, 507 a
 Foresta, *nemus* 512 b
 Forestarius, *cui silvæ cura commissa* 176 d, 178 a, 544 a, 546 b c
 Fortalitium, *arx* 268 d
 Fortificare, *confirmare* 565 a, 626 d
 Franchisia, *immunitas* 268 f
 Franci, *feroces* 159 f, *potius liberi* 161 b
 Francisca, *bipennis* 160 c
 Fredum, *exactio* 252 e, 405 e
 Fructualis, *fructuosus* 245 f
 Fugaciter, *fuga* 428 b
 Fustis, *arbor. Truncus vel caudex arboris* 167 b, 168 f

G

Gaita, *excubitor, speculator, dux viæ* 500 d, 555 a
 Galea, *navis cursus velocis* 603 f, 604 d
 Garcio, *servus* 600 a f
 Garderoba, *res vestiaria* 525 b c
 Gardia, *custodia* 506 a
 Gardinum, *hortus* 549 b
 Garnachia, *vestis talaris* 501 c, 621 a
 Gentes, *ministri* 507 b
 Gilbus, *gibbus, tuber* 559 a
 Gleba, *corpus* 254 d
 Gleni. *Vide* Mansioniles.
 Grossus, *crassus* 557 e, 562 a
 Guerra, *bellum* 508 b
 Gurgulatio murmur in gutture excitatum 625 d
 Gutta, *morbis articularis* 591 b f
 Gutturosus et Guttunosus, *cui guttur fædo tumore excrescit* 170 f, 172 d

H

Harnesia, *ephippia* 494 d
 Hebdomadarius coquinæ, *is, cujus erant vices assistendi culinæ* 486 c
 Herebannus, *mulcta, exactio vel citatio* 405 b
 Hichinnaculum, *ignotæ significationis vocabulum* 481 b
 Honestitudo, *honestas* 291 c
 Hostelaria, *hospitum peregrinorum* 504 a

I

Iacere, *dormire* 504 b, *pernoctare* 548 b c d
 Idolicus, *ad idololatriam vel idolum pertinens* 453 b
 Idoneus, *innocens* 442 b
 Iliaca passio, *dolor viscerum* 523 c
 Imitas montium, *ima montium seu radices* 480 a
 Immediate, *statim* 512 c
 Immediatus, *proximus* 543 a, 545 b
 Impetrare, *subaudi litteras Apostolicas* 517 b
 Imprecari, *deprecari* 433 e, 437 b
 Inaltare, *attollere* 290 f
 Inantea, *deinceps* 402 c
 In brevi, *brevi* 470 a
 Incaustum, *atramentum* 505 d
 Inceratus, *cera obductus* 599 e
 Incipere in artibus, *magistrum in artibus creatum esse* 494 b
 Indebriare, *inebriare* 457 a
 Indisciplinatus, *expers disciplinæ* 159 b, 432 e
 In effectu, *reipsa* 518 a
 Infirmans, *æger* 230 e
 Infirmas lapidis, *calculi dolor* 622 b
 Infirmatorium, *ægotantium conclave* 488 a
 Infiscare, *in fiscum redigere* 425 f
 Ingredere, *ingredi* 403 b
 Ingrossatus, *inflatus* 626 c
 Inhibitus, *inhibitio* 516 a b
 Inlabi, *infundere* 401 a
 Inlætabilis, *illætabilis* 285 c
 Innocentia, *mentis castitas* 544 f
 Innotescere, *palam facere seu declarare* 58 d, 451 e
 Inquesta, *inquisitio* 576 d, 578 e
 Inrogare, *irrogare* 447 c d
 Insidiatus, *insidiis appetitus* 482 b
 Insinceriter, *non sincere* 423 d
 Insolinitas, *fragilitas* 479 a
 Integraliter, *integre* 535 c
 Integrumentum, *stabilitas* 403 b
 Intellectualis, *qui possit intelligi* 289 e
 Interrogatorium, *quæstio* 538 b
 Intersignia, *indicia* 554 f
 Intimare, *notum facere* 424 b
 Intoxicare, *venenum præbere* 586 c, 592 a
 Intrare mensam, *ad mensam accedere* 513 b
 Intromittere se, *se immiscere* 513 c
 Jocalia, *monilia, gemmæ, annuli, aliaque id genus pretiosa* 497 e, 548 a
 Jocundari, *exhibilarari* 455 e
 Jocundatio, *jucunditas, hilaritas* 455 f
 Jovia, *incertæ significationis vox* 480 b, 481 a b
 Jubileus, *contemptibilis senex* 423 f
 Judex appellatus, *is a quo fit appellatio* 516 c
 Justitiarius, *judex* 511 a
 Juvare se de aliquo, *aliquo uti* 626 d

K

Karolus, *vir fortis* 477 e

L

Laboricium, *agriculturæ opus* 555 a
 Lacerna, *vestis genus Romanis usitatum, maxime aere pluvio* 480 c, 481 e
 Lampreda, *mustela, muræna* 503 d
 Latro, *dæmon* 447 d
 Lectoria, *lectica* 544 c, 546 d
 Lectura, *jura etc. prælegentis munus* 542 b
 Legalis, *legum observans* 494 c
 Legaliter, *ex præscripto legis* 230 f
 Legumen, *pulmentum* 600 c, 601 f
 Leviare, *levare* 60 a
 Liberatio vel Libratio. *Vide* Præbenda.
 Licentiarie, *dimittere* 542 f
 Limphatum vinum, *aqua dilutum* 503 b, 543 a
 Linguagium, *lingua* 562 c, 565 f
 Litteraliter, *Latine* 571 a
 Litteratorie, *per litteras* 564 d
 Lucovicus, *laudabilis vir* 413 f

M

M

M adius, <i>Majus</i>	578 c
Magistrandus, <i>in numerum Doctorum referendus</i>	498 f
Magnalia, <i>præstantiora, magnifica</i>	558 a
Manerium, <i>villa rustica cum certa agri portione</i>	502 d, 515 a, 545 a, 560 e
Manicalis, <i>manualis</i>	618 c
Mansionarii, <i>sic dicti, quod in ædibus ecclesiæ, cujus illis erat commissa custodia, vicinis habitarent</i>	86 c d
Mansioniles, <i>diminutivum a voce Mansus, quam vide</i>	167 b
Mansus, <i>villula</i> 72 b, <i>certus agri modus cum æde coloni</i>	177 e, 178 f
Mantele, <i>palliolum</i>	180 a, 181 b
Mantellum de blueto, <i>palliolum e panno cæruleo vel violaceo</i>	507 d
Manus publica, <i>imperium Romanum</i>	525 d e
Marca, <i>libra</i>	506 d, 542 e
Marca sterlingorum, <i>libra Anglicana</i>	516 a
Marchisius, <i>comes</i>	258 c
Marescallus, <i>veterinarius, faber ferrarius</i>	615 a, 614 e
Marinarii, <i>nautæ aliique per mare vecti</i>	556 e
Matricula, <i>domus alendis pauperibus ecclesiæ adjecta</i>	548 a, 427 d, 450 a
Matricularii, <i>matriculæ seu catalogo velut ad certum locum pertinentes inscripti</i>	174 b, 176 c, 418 b c
Matutinalis, <i>matutinus</i>	577 e, 602 b
Medallia, <i>numisma</i>	55 e
Mediatio, <i>divisio, separatio</i>	565 a
Medicalis, <i>medicus</i>	604 c
Medullata devotio, <i>intima</i>	210 a
Meliorari, <i>meliuscule se habere</i>	626 f
Memoriæ diffugere, <i>oblivioni dari</i>	475 d
Mercatum, <i>nundinæ</i>	159 c
Meta, <i>acervus frugum, segetumve</i>	151 b, 170 c
Metatus, <i>hospitium</i>	142 a
Metropolis, <i>metropolitanus</i>	582 d
Minas parare, <i>moliri insidias</i>	591 e
Ministeria, <i>supellex sacra</i>	162 c d
Minorari, <i>decescere</i>	625 d e
Minoritas, <i>parvitas</i>	628 c
Minuatus, <i>mutilis</i>	401 c
Minuti varii, <i>vellus e pretiosis pelliculis candidis cæruleisque confectum, Gallice Menu-vair</i>	507 a
Missa Bavonis, <i>festum ejusdem Sancti</i>	255 b
Missorium, <i>lunæ, in qua sibi ad mensam deferuntur</i>	128 d, 180 b, 181 c
Missus, <i>legatus</i>	160 b
Molendinarius, <i>molitor</i>	581 c, 582 a
Molendinum, <i>mola</i>	166 a
Morosus, <i>in celebrando prolixus</i>	544 c
Mortuarium, <i>jus rectoris ecclesiæ accipiendi bovem, equum, aliudve e bonis parochiani defuncti</i>	500 c
Moslemii, <i>Saraceni</i>	297 d
Multotiens, <i>sæpius</i>	479 a
Mundialis, <i>mundanus</i>	284 b, 478 f
Munditias facere, <i>verrere</i>	487 d

N

N arrator, <i>causarum patronus</i>	604 b c d
Naufragosus, <i>naufragus</i>	464 b
Nonus seu Nonnus, <i>senior monachus</i>	485 a
Nubilosus, <i>nubilus</i>	559 e

O

O beditio, <i>obedientia</i>	285 f
Obmittere, <i>omittere</i>	544 d
Obprobriosus, <i>qui opprobrio est</i>	544 e
Obstrusa, <i>obstructa</i>	157 b
Obtentus, <i>exoratus</i>	158 a
Olca, <i>terræ arabilis portio fossis vel sepe undique clausa</i>	152 c, 172 f, 175 d
Operata, <i>patrata</i>	445 a
Opimatus, <i>ditatus</i>	469 b

Orarium, <i>pulvinar</i>	247 f, 253 c
Originale, <i>archetypum</i>	556 e
Originarius, <i>qui ratione originis servitutem aut obsequium alteri debet</i>	180 a e

P

P alefredus seu Palefridus, <i>equus gradarius</i>	587 a, 588 e, 595 b, 608 d
Palestrizare, <i>certare</i>	242 f
Palla, <i>tapes seu velum, quo contegi solebant Sanctorum sepulcra</i>	175 f, 175 d
Panchera, <i>lorica</i>	504 b
Panetarius, <i>pistor</i>	504 c
Papa, <i>commune olim episcopis nomen</i>	445 e
Papelardus, <i>hypocrita</i>	501 f
Paraliticatus, <i>paralysi laborans</i>	624 d
Parentela, <i>consanguinitas</i>	512 a
Parlamentum, <i>concilium</i>	414 c
Parochia, <i>diæcesis</i>	120 d, 150 a
Pasta, <i>crusta</i>	625 e
Pasturale, <i>pratium</i>	556 d, 558 a
Peccamen, <i>peccatum</i>	401 a, 417 f
Pedatura vitium, <i>spatium vitibus consitum certo numero pedum mensuratum</i>	180 b, 181 a
Peditare, <i>pedes ire</i>	528 e
Pensa, <i>certæ mensuræ genus ex debito persolvendæ</i>	167 f, 168 d
Pericere, <i>reponere</i>	507 c
Perpetualiter, <i>perpetuo</i>	550 b
Personaliter, <i>præsens, coram</i>	555 c d, 587 b
Pertusum facere, <i>perforare</i>	157 d
Pertusum, <i>foramen</i>	167 a
Pervigilia, <i>sic dicta, quod nox prævia diei festo, cujus fiunt vigiliæ, inter preces, sacrosque tractatur more apud Græcos usitato</i>	86 c
Petia, <i>pars, frustum</i>	504 b
Phaleramentum, <i>phaleræ</i>	409 a
Phisicus, <i>medicus</i>	622 b
Pietosus, <i>pius</i>	595 d
Pigrum, <i>molestum</i>	482 f
Pitaciolum, <i>scedula scripta</i>	149 d, 150 d
Placatorius, <i>pacificus</i>	505 b
Placitum, <i>quid?</i>	584 e
Plenarie, <i>plene</i>	540 d
Pneuma, <i>S. Spiritus</i>	240 f
Pockes, <i>varioli seu papulæ</i>	587 b, 588 a
Podium, <i>fulcrum subalare</i>	585 c, 585 b, 589 f, 591 d, 600 b, 601 a
Pœnalis, <i>in culpæ pœnam inflictus</i>	600 a
Pompare, <i>ambitosius prædicare</i>	150 b
Ponderositas, <i>hernia aliudve simile vitium genitalium</i>	170 f, 171 b
Portale, <i>porta</i>	501 c
Possidius, <i>an possidens?</i>	248 f, 250 d
Potagia, <i>olera vel legumina</i>	505 c
Potagium, <i>pulmentum ex oleribus seu leguminibus</i>	545 a, 544 e
Potestates, <i>principes vel optimates</i>	452 c, 454 f
Præbenda, <i>canonicatus</i> 501 b. <i>Item mensura pabuli, quæ equo in unam noctem dari consueverat</i>	500 c
Præbendarius, <i>beneficii ecclesiastici susceptor</i>	491 a
Præcentoria, <i>præcentoris dignitas</i>	509 b
Præconari, <i>laudare</i>	184 a
Prædecessor, <i>decessor</i>	512 d, 545 a
Præsentialiter, <i>coram</i>	544 a
Præcatus, <i>precatio, supplicatio</i>	152 e
Primicerius, <i>cujusque ordinis primus</i>	125 a
Principari, <i>præesse</i>	545 b
Prioratus (Priore) <i>beneficium, cui annexum est officium curatum aut simplex</i>	199 c
Processio, <i>ad ecclesiam convenientis populi cœtus</i>	562 b
Processus, <i>rei gestæ descriptio</i>	555 c
Promovere iram ex pectore, <i>iram expellere</i>	155 a, 156 e
Propiare, <i>propinquare</i>	240 a
Prosecuta, <i>passive</i>	485 c
Proterviter, <i>proterve</i>	450 b
Protocollum,	

Protocollum, *liber, in quem referebantur acta publica, item prima perscriptio* 551 c, 553 c
 Proximo, *proxime* 613 c
 Psallentium, *cantus ecclesiasticus* 159 a

Q

Quam citius, *quamprimum* 623 d
 Quanti, *quot* 133 a
 Quartus, *vel quartum, quarta pars modii, vel fructuum, quos ex agris quotannis domini percipiebant* 507 a
 Quaternus, *chartæ invicem compactæ* 557 a, 576 d
 Querelans, *actor* 516 b
 Quereria, *via publica* 553 a

R

Radicalis infirmitas, *morbis prior* 600 a
 Ratificare, *ratum habere* 602 b
 Rationabiliter, *merito* 582 b
 Recentivus, *recens* 229 d, 251 c
 Recidivæ partes, *partes orbis occiduae* 146 a
 Recidivare, *iterato in morbum incidere* 622 b
 Recidivatio, *morbi recursus* 561 a
 Recidivum, 600 b. *Vide Recidivatio.*
 Recipere licentiam, *valedicere* 506 c
 Recommendare, *commendare* 518 c
 Recompensatio, *compensatio* 285 c
 Recordum, *sententia, probatio et testimonium* 497 c, 512 a
 Rectarius matriculæ, *matriculæ moderator* 548 a
 Refragare, *rescindere* 560 d, 428 b c
 Refutare, *abnuere* 500 f
 Regimonium, *regimen* 221 b
 Registrare, *in acta referre* 557 d, 565 e
 Registrum, *Actorum codex, liber, in quem referuntur commentarii quivis* 553 c
 Regnum, *corona regia* 117 d
 Regratiari, *gratias agere* 501 b, 563 a, 623 b c
 Relicta, *vidua* 582 a
 Relidere, *repercutere* 157 c
 Renitere, *reniti* 127 d
 Repatriare, *in patriam redire* 158 b
 Repausatio, *cessatio* 283 a
 Repilogare, *paucis repetere vel respondere* 504 a
 Reportatio, *commentatio* 623 f
 Reputatio, *æstimatio* 494 b
 Requiescentis locus, *sepulturæ locus* 492 c
 Restruo, *instauratio* 467 a
 Resurrectionis dies, *dies Dominica* 181 f, 185 c
 Retentare, *continere* 126 a
 Retrusus, *quid?* 223 d
 Revellatio, *rebellio* 582 c
 Rigna, *regnum* 582 d
 Ris, *oryza* 600 c, 601 a b
 Roba, *vestis, tunica* 507 d; *item vestis, quam viri principes domesticis, iisque, quos in obsequiis habebant, dare soluerunt* 545 c
 Rodeundellum, *chlamydis species* 508 a
 Rodondellus *vel* Rotondellus. *Vide Rodeundellum.*
 Rogationes, *instrumenta a notariis confecta* 551 d, 553 a
 Romanorum rex, *qui in Gallia Romani imperii nomine præerat* 102 a
 Rubrica, *lex, regula* 99 f
 Rubricare, *in capita partesque digerere* 553 b
 Rumores, *nova* 623 f
 Russetum, *color fuscus* 553 a

S

Salserium, *salinum* 503 b
 Sulvamentum, *conservatio* 441 f
 Salvatio, *immunitas data alicui loco, monasterio vel ecclesiæ* 367 d
 Sauciari a sanguine, *apoplexia corripit* 132 b, 173 e
 Scacci, *latrunculorum lusus* 624 b c d
 Scema, *vestis* 471 a
 Scholaris, *auditor* 623 d

Scribere post aliquem, *dictantis verba excipere* 623 e
 Secretarium, *locus, in quo sedebat iudex ad audiendos reos* 60 b
 Secretarius cum Deo, *divinorum secretorum particeps* 505 d
 Sellarius, *sellarum artifex* 586 b, 588 a
 Senescallus, *æconomus* 494 e, 507 a, 544 d, 546 f
 Senescallus hospitii, *præfectus mensæ* 570 c, 572 d e
 Senior, *dominus* 193 d, *maritus* 415 a
 Seratu obturare, *seris occludere* 373 c
 Seriatim, *continua serie* 573 c
 Serpedo, *proprie rubor cutis cum membrorum exstantia* 283 f
 Serva-piscium, *vivarium* 549 b
 Serviens, *servus* 587 a
 Servitor, *cui ægro serviendi cura commissæ est* 488 b
 Signa, *dona* 494 e
 Significativus, *significandi vim habens* 552 d
 Signipotentia, *portentorum edendorum vis* 133 a
 Similiter, *simul* 564 c e
 Solatiare, *jocari* 542 f, 544 a
 Solidus, *moneta aurea denariorum quadraginta* 481 b c d
 Sollicitor, *inquiror* 475 d
 Sotularis, *calceus* 552 c
 Soumata, *forte unius equi onus* 253 a
 Spasimus, *paralysis* 602 d
 Specificare, *speciatim exprimere* 506 b, 508 b, 542 d
 Spiritualitas, *ii, penes quos est rerum spiritualium administratio* 533 d
 Squinantia, *angina, acutus gutturis dolor respiratio-nem intercludens* 579 ad 591
 Stare, *hospitari, jacere, manere* 502 b, 550 b, 555 e, 563 d, 577 a
 Sterlinga *vel* Sterlingus, *olim argentæ monetæ genus* 508 d, 513 a, 602 b, 604 f
 Strumentum, *instrumentum* 447 d
 Subballivus, *prætor secundarius* 566 e
 Subsequenter, *deinde* 536 f
 Suffragium, *auxilium* 611 d
 Summarie, *summatim* 536 e
 Supermuralis conflictus, *conflictus in mœnibus* 433 b
 Superventus, *adventus* 432 d
 Supplementum, *auxilium* 443 a
 Supponentes, *ponentes, rati* 610 d
 Supportare, *tolerare* 505 b
 Syncope, *subita virium defectio* 581 b, 582 f, 594 d, 595 e
 Synergus, *qui simul operatur* 101 a, 236 d
 Synodus, *comitia generalia* 383 c d e

T

Taballiola, *parvum sudarium* 503 b
 Tabardum, *tunica longa* 562 a, 563 e
 Tantillitas, *parvitas* 268 a b
 Tardus, *serus* 566 d
 Taxare, *laudare seu citare* 183 b, *constituere* 418 e
 Tempus bonum, *favens aura* 568 d, 571 c
 Tenentes. *Vide Vasalli.*
 Tepitudo, *tepor* 250 c
 Terga soli, *terra* 183 f, 184 f
 Terminalis sudor aut labor, *qui certis terminis circumscribitur* 283 c d
 Themata, *regiones, provinciæ, ita dictæ a legionibus, quæ in iis præsidio erant* 297 a
 Thesaurarium, *gaza* 453 c
 Thymiamateria, *turibula* 189 c, 193 b
 Tibia furcæ, *stipes lateralis* 572 d
 Toballiola. *Vide Taballiola*
 Torneamenta, *hastiludia* 576 c, 578 c
 Tosta seu panis rostitus, *panis tostus* 536 a
 Totaliter, *integre* 587 b
 Tractatus, *concilium* 173 a
 Tractualis prævaricatio, *peccatum originale* 284 c
 Transcriptum, *exemplar* 556 d
 Transeptum, *septum* 491 b
 Transversalis,

Transversalis, transversus 570 b c
Trestellus, fulcrum tripes tabulam mensæ sustinens 600 b, 601 a
Troparium, canticum 87 b
Turmarca, dux militum 297 a
Turriculum, hierotheca in modum turris fabrefacta, ad asservandum SS. Eucharistiæ sacramentum 181 b c d

V

Variola, varioli seu papulæ 425 a
Vasallus, subjectus 255 f, 494 e
Vernix, liquata juniperi lacryma, Gallice Vernis 76 c

Vesperia, ultima disputatio in universitatibus ad consequendam doctoris dignitatem 498 c, 542 f, 545 e
Vicedominus, æconomus ecclesiæ 170 b
Vigorari, vigori restitui 561 a
Villani, villarum et vicorum incolæ 188 c, 195 a
Vipa, buccæ panis intincta vino aqua diluto 505 f
Unanimositas, unanime desiderium 62 d
Voluntarius, cupidus 545 e
Usuarium, ususfructus 417 e f, 418 a

Z

Zabulus, daemon 257 a

INDEX MORALIS.

Abbatibus commendatarii quales esse debeant 547 c d e f. An hi olim semper monachum induerint 546 a b c d e. Ex Regula S. Benedicti libera esse debet Abbatum electio 474 b

Abbatia in commendam datæ canonicis vel episcopis 547 a b c d. Abbatia Morbacensis a potestate episcopali exempta 405 d e, 406 b. Vide Monasteria.

Abdicatio episcopatus Trajectensis a S. Amando facta 219 c d e

Abstinencia. Vide Austeritas vitæ.

Accusatio injusta pietatis et justitiæ specie volata 565 a b c d

Adolescentia S. Piatî naturæ dotibus et virtutibus clara 57 b c. Adolescentia S. Remigii doctrina et virtutibus clara 95 e, 146 d, 155 a; item S. Thomæ de Cantilupe 494 a b d e, 495, 542 d e

Ægri varii curantur ad invocationem S. Piatî 56 d, 57; ad reliquias S. Germanæ V. et M. 67 e; ope S. Romedii Conf. 71, 74 b; ad corpus S. Remigii 151 d e. Oleo et chrismate divinitus accepto Ægrum linit et sanat S. Remigius 157. Ægri varii curati in translatione corporis S. Remigii 184; item in ecclesia, in qua jacebat corpus S. Remigii 185 c d; alii per patrocinium ejusdem S. Remigii sanati 196 et seqq.; alii in templo S. Petri Gandavi 250 f. Ægrotans S. Macarius a S. Bavone aliisque Sanctis apparentibus sanatur 265 b c. Ægri varii curati patrocinio S. Bavonis 264 d e, 290 et seqq.; S. Leodegarii 591 f, 425, 440 b, S. Thomæ de Cantilupe 582 et seqq. pagg.

Æquitatem potius quam lædat, officio cedere mavult S. Thomas de Cantilupe 497 b c. Æquitatis et integritatis cultor eximius idem Sanctus 548 d

Amens et furiosus curatur invocatione S. Romedii 70 e. Amentes patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanati 586 d e, 606 c d e. Vide etiam Phrenetici.

Ampulla Remensis, vulgo Sacra ampulla, an e cælo delata et qua occasione 108 et seqq. pagg.

Anathemata seu donaria multa ad sepulcrum S. Thomæ de Cantilupe appensa in memoriam præstitorum miraculorum 527 d e, 547 d, 548 e, 571 d e

Angelus Genebaudo nunciat peccata sua dimissa esse, et S. Remigium monet, ut eum suæ sedi restituat 164 d e f. Angelus Domlinum adducit ad S. Bavonem 240 f. Angelo monente, eligitur episcopus B. Berengarius 490 c

Angina patrocinio S. Thomæ de Cantilupe depulsa 579 a, 596 d e, 600 a

Anima S. Germani Ep. Capuani ab angelis in cælum deferri cernitur a S. Benedicto 169 e f, 170 a

Animalia patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanata vel vitæ reddita 597 usque ad 620

Apparitio trina S. Remigii facta archiepiscopo Moguntino, ad recuperanda bona ecclesiæ 194 d e f. Apparitioni non credens, punitur 195 d. S. Bavo defunctus apparet S. Gertrudi 210 f, 216 a, 217 e, Octobris Tomus I.

240 e, 248 b. S. Petrus apparet S. Amando, eumque monet, ut in Gallias prædicandi Evangelii causa revertatur 216 b. S. Bavo aliique Sancti apparent S. Macario ægrotanti, eumque sanant 265 a b c. Apparitio S. Bavonis ejus cultum apud Harlemenses inducit et promovet 277 a b e. Dux aliæ Apparitiones 286 c d. S. Bavo apparet seni sibi devoto 290 d. Christus Dominus sub forma pueri apparet B. Godefrido Villariensi 487 b c. V. Maria eidem Beato apparens mortem instantem ei indicat 487 d e. S. Thomas de Cantilupe variis apparuisse dicitur 561 a, 569 d f, 575 a, 607 d. Vide Visiones.

Appellat a sententia archiepiscopi sui ad Apostolicam Sedem S. Thomas de Cantilupe ejusque officialis 517 et quinque seqq.

Arbor valde annosa, in qua S. Bavo delituerat, præter morem floret et germinat 225 c, 243 d

Arces munitæ seu castella et castra in privatæ personæ jure olim non erant 77 f

Ariani ad sectam suam aggregare conabantur viros principes 105 a. Ariani multi ad Catholicam fidem conversi 119 d

Arthritis sublata patrocinio S. Thomæ de Cantilupe 586 d f, 608 a

Aves sæpe in scripturis memoratæ, passer, columba et turtur 155 c. Aves in justitiæ S. Leodomeri indicium ei ad libitum obsecutæ 515 b, 516 b

Aviculæ sanctitatem S. Thomæ de Cantilupe miro accessu et recessu testatæ fuisse dicuntur 628 e f, 629 a d

Austeritas vitæ S. Bavonis 225 usque ad 246; S. Leodegarii 579 e f; B. Godefridi 487 b, 488 a; S. Thomæ de Cantilupe 559 a b c d e, 545 d

B

Baptismus a S. Remigio Clodoveo regi et Francis confertur magna cum pompa et trina mersione in nomine Patris etc., 104, 105, 106, 161 b c d e f. Baptismus extra casum necessitatis olim non nisi festis Paschæ et Pentecostes solemniter conferebatur 104 d. Susceptas proles baptizari permittit Clodoveus etiam paganus 102 b, 105 c. Baptistæ et patrini munere simul functi quidam Sancti 106, 501 b. Baptisterium in singulis civitatibus non nisi unicum olim erat 108 c d

Benedictionem a S. Remigio petit et accipit Clodoveus rex contra Gothos exercitum moturus 167 f

Beneficia plura possedit S. Thomas de Cantilupe, dispensante in eo summo Pontifice 495 a b, 499 c d, 542 d e. Sancte hæc Beneficia administravit, non in luxum aut delicias 500 d, 542 c d. Ecclesiarum, in quibus Beneficium habebat, jura strenue tuebatur 500 a. Beneficia plura contra sacros canones sine dispensatione possidentes eorundem parte privavit 509 d e f

Beneficus Gandensibus S. Bavonis monachis Arnulphus Flandriæ comes 261 b c; item Bruno quidam et Balduinus comes Flandriæ 265, 266. Auxilium suum

suum invocantibus beneficis *S. Bavo* 291 f, 292 a b. *Vide etiam* Munificentia.
Benignitas regis Clodovei erga ecclesiasticos 116 d
Blasphemia in Deum et Sanctos magnopere cavenda 177 e. *Blasphemus in S. Remigium morte divinitus punitur* 92 f, 177 a b. *Vide etiam* Irreverens.
Bona, quæ in episcopatu acquirit antistes, ecclesiastica sunt 120 f. *Bona temporalia pro benefacto accipere renuit S. Remigius* 167 c. *Bona ecclesiæ Remensis censu onerare volens Pipinus rex, a S. Remigio castigatur* 174 b c d. *Bona sua in pia opera distribuit S. Bavo* 250 f, 252 d e, 257 c d, 242 a, 245 b, 284 c d. *Bona monachorum Bavoniorum, quantum fieri potest, sarta tecta conservari curant Carolus Calvus rex et Reinhelmus Ep. Tornacensis ac Noviomensis* 237 b c. *Bona sua fundandis monasteriis impendunt fratres S. Odilia* 545 f, 544 d. *Bona sua omnia in pauperes et monasteria distribuit S. Leodegarius* 575 b c d, 455 a b. *Ex Bonis suis nihil præter vestem simplicem sibi reservat S. Piat* 46 e

C

Cæcitas irreverenti clerico divinitus inflicta, pœnienti sublata patrocínio *S. Thomæ de Cantilupe* 621 c. *Cæcitatibus periculo liberatus puer ope S. Romedii Conf.* 70 d. *Cæci illuminantur ad sepulcrum S. Piat* 59 e; *alter per S. Vedastum* 103 a f. *Cæci illuminantur ad sepulcrum S. Martini Ep.* 107 a. *Cæcitate liberatur S. Remigius* 131 c, 172 b. *S. Balsamius Cæcus unctus oculis lacte matris S. Remigii, lumen recepisse dicitur* 151 e f. *Cæcus dæmoniacus a S. Remigio curatus* 147 c, 156 a b. *Cæca mulier visum recuperat in translatione corporis S. Remigii* 182 d e, 183 b; *item cæcus puer* 183 f, *vir quatuor, femina novem* 183 b c. *Cæca visum recipit ope S. Bavonis* 230 a, *alia ope S. Leudomeri* 314 c d e f, 319 b. *Cæcus, lumine recepto meritis S. Leodegarii, eidem deservit* 440 d. *Cæca, muta et paralytica puella meritis S. Leodegarii curata* 442 c; *alia cæca lumen recipit* 442 f; *aliæ ibid.* e f. *Cæcus infans lumen recipit ad feretrum S. Leodegarii* 442 f; *mulier cæca ad tumulum S. Thomæ de Cantilupe* 539 b; *item puer aliquis ibid.* *Cæcæ mulieri visus redditus patrocínio S. Thomæ de Cantilupe; item duobus pueris, uni ex utroque, alteri uno oculo cæco; Varii Cæci vel lusciope ejusdem S. Thomæ de Cantilupe curati* 572 usque ad 628
Calamitates hujus mundi breves gaudium pariunt æternum 380 b c d e f
Calculi dolore liberatur Ep. Herefordensis, hausto vino, quo articulus digiti S. Thomæ de Cantilupe ablatus fuerat 622 a b c d e
Calumniæ viros optimos invisos regibus fucit 363 d e f
Calvinistæ Catholicorum templa violant et Sanctorum reliquias et imagines impie diripiunt aut frangunt 269, 270, 571, 275 b
Candela reliquiis S. Bavonis accensa in aqua non exstinguitur 291 d. *Candela divinitus accensa præluet B. Godefrido* 487 a. *Candelæ mirabiliter extinctæ et reaccensæ* 623 c. *Vide Cereus.* *Candelæ ad homines aut pecudes mensuratæ, Sanctis, quorum opem invocabant, in Anglia olim oblata* 526 d e
Canonicas horas cantu persolvebat S. Thomas de Cantilupe 504, 505 c d, 508 f. *Iis addebat alias etiam preces* ibid.
Canones ad disciplinam monasticam spectantes 349 b c d e
Cantores, qui submissa voce canerent, a S. Piat constituti dicuntur 46 c. *Cum Cantibus spiritibus, hymnis, litanis et Sanctorum nominum invocatione ad baptisterium ducitur Clodoveus rex* 103 b, 161 a. *Divinitus concessa dexteritas condendorum sacrorum Canticorum* 87 a b, 89 b. *Cantus Romanus seu Gregorianus in Gallias inductus* 476 d, 478 a

Captivi mirabiliter liberati ope S. Bavonis 266 d, 289 a e; *ope S. Leodegarii* 442 a b c
Capitis abscissi gestationes pleræque dubiæ vel fabulosæ 51 f, 68 a b c. *Capitis dolor abactus patrocínio S. Thomæ de Cantilupe* 621 d
Cardiacus morbus bis abactus patrocínio S. Thomæ de Cantilupe 587 d, 613 c d
Caritas et misericordia exercenda erga peccatores pœnitentes 125 a. *Caritas S. Piat erga pauperes* 45 a, *Ermenarii erga S. Leodegarium* 567 a, *S. Leodegarii in pauperes* 373 c d e f, 374 b c, *Winoberti erga S. Leodegarium* 376 a b. *Caritas S. Leodegarii erga inimicos suos* 379 b; *S. Bathildis erga miseros et cœnobita* 434 a
Castigat asperrime corpus suum S. Thomas de Cantilupe 503, 504, 505 a b. *Vide Cilicium et Austeritas.*
Castitas eximia S. Thomæ de Cantilupe 501, 502, 539 a, 542 b, 543 c d e. *Pro tuenda Castitate occumbit S. Germana V. et M.* 65 c, 66 c d e f. *Vide Virginitas.*
Catholicæ fidei veritatem agnoscit, at non sequitur Gundobadus rex Burgundionum 419 a
Cerei antiquitus in supplicationibus circumlati 173 c, 175 b. *Cereus cœlitus accenditur* 184 a b
Chrisma e cœlo delatum dicitur ad preces S. Remigii 112, 113 b, 161 b. *Vide Ampulla.* *Sacro Chrismate quandoque olim ungebantur conversi ab Arianismo ad Catholicam fidem* 106 d. *Chrismate sacro agrum liniens S. Remigius eum sanat* 158 b c d e
Claudi mirabiliter gressu donati meritis S. Piat 59 b c; *in translatione corporis S. Remigii* 136, 137, 182 c, 183 b c f; *in ecclesia, ubi jacebat corpus S. Remigii* 184 a b. *Clauda mulier sanatur in translatione corporis S. Bavonis* 265 a b c. *Claudus sanatur patrocínio S. Bavonis* 291 b; *alter invocatione S. Leodegarii* 442 c. *Claudi, aliterque gressu privati, patrocínio S. Thomæ de Cantilupe curati* 584 usque ad 617. *Vide Contracti.*
Clericis in grave aliquod peccatum lapsis, cur ad suum officium vel dignitatem redire, olim vetitum 465 b c
Cilicium asperrimum ad nudam carnem ferebat S. Thomas de Cantilupe 504, 505
Collectio, quam nunc Collectam dicimus, olim varia 401 d e, 402 d
In Columbæ specie angelus apparet S. Bavoni 254 c, 239 c, 247 b c, *Spiritus sanctus in baptismo Christi* 234 e, 247 b c
Comitia seu generales regni conventus olim in Gallia frequenter habebantur 383 b c. *Veniunt quandoque nomine synodi, aut synodalis concilii* 383 f, 384
Comitis nomen olim præfectum loci et toparcham ac judicem sonabat 77 e. *Comitatus olim hereditarii non erant* 78 b c
Communicare jubentur sæculares festis Nativitatis Domini, Paschatis et Pentecostes 350 c
Compromissarii canonici unanimi voce eligunt episcopum S. Thomam de Cantilupe 500 d
Concordiæ inter dissidentes conciliandæ studet S. Thomas de Cantilupe 506 b c
Confessarius Pipini et Pletrudis fuisse dicitur S. Beregisus 455 a, 462 d, 463 f, 464 b, 480 c
Confirmationis Sacramentum mira promptitudine et comitate pauperibus suæ diœcesis confert S. Thomas de Cantilupe 508 b
Confidentes pauperes præ divitibus audit S. Thomas de Cantilupe 507 d e
Conformat se S. Bavo ad divinam voluntatem 234 e, 239 b c
Consecratio ecclesiarum diebus Dominicis fieri solita 396 a b
Consiliarios reges adhibere debent, qui possint eorum famam ornare 115 b c. *Consiliario optimo quandoque imputantur principum malefacta* 360 c d e
Consolatur S. Remigius Clodoveum 115; *S. Leodegarius matrem suam* 381 a b c d e
Constantia eximia S. Piat in prædicatione Evangelii 58; *S. Quintini in perferendis tormentis* 54 d; *item SS. Verissimi, Maximæ et Julii MM.* 62 d e f, *S. Bavonis in spernendis dæmonum terculamentis*

riculamentis 239 d e
 Contacia multa composuit S. Romanus 87 b d e f.
 Horum quis inventor ibid. e f
 Contentio de corpore S. Leodegarii sorte deciditur 394 c, 441 a b c
 Contestatio, seu immolatio, in antiqua liturgia responderebat Præfationi Missæ 401 c
 Contractis membrorum usus restitutus in oratorio S. Remigio dicato 135 d, 177 b. Contractus sanatur in translatione corporis S. Remigii 183 d, item alius 184 b c; duo Contracti sanati in ecclesia S. Remigii 185 b c d e f. Puella contracta sanatur invocatione S. Bavonis 264 d e. Contractus a nativitate curatur ope S. Bavonis in elevatione corporis S. Macarii 266 c. Contractione membrorum ter divinitus puniuntur irreverens in S. Bavonem, et demum emendatus, perfectissime sanatur 289 a b c. Contracti sanati intercessione S. Thomæ de Cantilupe 257 usque ad 628. Vide Claudi.
 Conventus regni generales. Vide Comitia.
 Conversa ad Christi fidem multa gentilium millia, prædicante S. Piat 45 d, 46 c e, 49 d e. Gens Francorum cum Clodoveo suo principe ad veram fidem conversa 88 b e, 89 d e, 90 d multisque seqq. Gandenses a S. Amando conversi ad veram fidem 242 d, 284 a b. Mirabilis conversio in iis, qui S. Leodegario mortem inferre jussi erant 367 b c, 368 d e f, 387 d e f, 389 a, 434 b. Conversio S. Bavonis a vitiis in juventute contractis ad meliorem frugem et sanctam vitam, opera filiarum suarum et S. Amandi 212 octoque seqq. et 230 c. Convertuntur Arduennenses ad veram fidem prædicatione S. Huberti 473 a c d
 Convivia annua presbyteris et diaconis Remensibus præberi statuit S. Remigius 480 a
 Corona aurea a Clodoveo I rege Francorum B. Petro Apostolo dona missa 417 b d, 469 d
 Corpora SS. Piat et Remigii magnifico mausoleo ornata 44 c, 140, 144 b c. Ante Corporis inventionem cultus Sanctis præstitus 45 d e. Dum corpus S. Piat terræ mandatur, odor gratissimus inde emanat 45 e f. Metu barbarorum aut gentilium abscondita Sanctorum corpora 45 c, 62 b, 254. Corpora SS. Verissimi, Maximæ et Juliarum MM. mirabiliter a feris et a submersione servata dicuntur 61, 62 b. Miraculis claret corpus S. Remigii 131 c d e f. Ejus corpus anno 852 integrum repertum 134 d e, 142, 177 a. Elevatur corpus S. Bavonis 251, 252; ob metum Normanorum transfertur in tutiora loca 254 et seqq., et servatur ut thesaurus longe pretiosissimus 256 e. Corpus S. Huberti post multos annos illæsum reperitur 482 d. Vide Transfertur.
 Corripit S. Leodegarius regem Childericum turpiter delinquentem 561, 428 c d e f; S. Vindicianus regem Theodoricum 445 e f, S. Berengisus aulae ministros ipsumque Pipinum 464, 479 b c d, S. Thomas de Cantilupe virum illustrem minus caste loquentem 502 f, item alios 545 a b
 Crines prolixos perque humeros diffusos olim gestabant Francorum reges 451 b. Ii, quibus crines detonsi erant, apud Francos olim censebantur inhabiles ad regnandum 451 a
 Crucis signo Christique invocatione cæcum illuminat S. Vedastus 105 a f, S. Leodomerus 519 d e. Signo S. Crucis incendium exstinguit S. Remigius 126 e f, 127 d, 147 d, 157 a
 Cruces præferuntur Clodoveo regi ad baptismum pergenti 105 b, 161 a. Cruz erigitur in loco, ubi feretrum S. Remigii miro modo aggravatum fuit 151 c d, 152 a. Cruces cum cereis facibus accensis gestatæ in supplicationibus 175 f, 175 b, 594 c, 442 a. Cum Crucis signo muros urbis suæ episcopalis circumit S. Leodegarius 575 b. Cum Crucibus et thymiamateriis dicitur clerus processisse ad cellam reclusionis S. Bavonis 217 f, 218 c
 Crudelitas execranda Ebroini majoris domus 575 b e, 576, 588 c d, 595 a
 Cultus Sanctis præstitus ante corporis inventionem 65 c d

Custodes ecclesiarum quo sensu olim in templis habitasse dicantur 86 b
 Cyathus casu fractus, mirabiliter restituitur 195 a b c

D

Dedicatio ecclesiarum S. Remigii facta Remis a S. Leone PP. IX 158 a c, 159 f, 184, 185. Vide Ecclesiarum.
 Dæmonia ut ex humanis corporibus depellantur, cum fructu invocatur S. Piat 57, 59 a. Dæmonio vexatam puellam sanat S. Remigius 88 c, 99, 100, 101, 102 a b c, 158 b; item cæcum dæmoniacum 147, 156 c d. Dæmonum terculamenta spernit S. Bavo 254 a, 259 d e f, 246 c d. Dæmoniaci vir et mulier curati ad funus S. Bavonis 255 a, 241 a, 249. Dæmoniaci lunatici curati a S. Leodomero 519. A dæmone arreptus percussor S. Leodegarii in ignem se projicit et moritur 589 c d. Dæmoniaci mulier ad feretrum S. Leodegarii curata 442 d, alia cum adolescente 445 c; alia patrocinio S. Thomæ de Cantilupe 605 e. Puella a dæmone, ut creditur, diu sollicitata vexataque ad ejusdem Sancti tumulum incolumis reddita 605 d e f
 pro Defunctis devote orabat S. Thomas de Cantilupe 548 a b
 Dentium acri dolore liberatur Rado subdiaconus in translatione corporis S. Remigii 92 f, 155 d, 177 a b. Dentium dolor gravis patrocinio S. Thomæ de Cantilupe abactus 602 b. Dentes ejusdem Sancti patrocinio recuperat quædam mulier 612 d
 Detrahentem Romanæ curiæ reprehendit S. Thomas de Cantilupe 515 d e. Idem mansuete respondet viro nobili, qui sibi detrahebat 544 c
 Diaconi quandoque olim ordinati ante requisitam ætatem 545 b c
 Dona in honorem S. Leodegarii oblata 445 b. Vide Anathemata.
 Ducatus olim hereditarii non erant in Gallia 436 c
 Durus in seipsum, mansuetus erga alios S. Piat 45 d. Item S. Thomas de Cantilupe 504, 505, 506, 548 b
 Dysenteria patrocinio S. Thomæ de Cantilupe curata 610 d e

E

Ecclesiæ a S. Vigilio conditæ 80 a. Ecclesiæ in Galliis direptæ 102 b c, 159 e, 412 b. Ecclesia Remis exstructa 126, 127 a b. Ecclesiam suam novis possessionibus ditat S. Remigius 167 c d e, et hæredem suam instituit 179 a b c d. Nova S. Remigii Ecclesia a S. Leone PP. IX consecratur 190 c d. Ejus violator dira morte puniuntur 195 b c. Contra Gothos iturus Clodoveus rex Ecclesiam ædificat 168 a. Insignis Ecclesia Gandensis S. Bavoni sacra 276. Item Harlemi exstructa 277 d e. Ecclesiæ suæ cruentam profanationem fuga sua prævertit S. Leodegarius 565 c. Ei ædificata Ecclesia 596 a b c. Ecclesiæ diebus Dominicis consecrari seu dedicari solitæ 597 d e. Ecclesia in honorem S. Petri construitur Andaini 467 b c. Conditur Ecclesia cathedralis Herefordiensis a Reineldo Ep. 491 d. Ecclesiæ suæ jura strenue tuetur S. Thomas de Cantilupe 510 quinque seqq. pagg. et 544 d, 545 c
 Ecclesiasticis benignus Clodoveus rex 116 a
 Eloquentia eximia S. Remigii 99 a b; S. Leodegarii 580 a, 581 e
 Energumena puella per S. Remigium curata 99, 100, 101, 102 a b, 147 c, 158 a b c. Energumenus et cæcus a S. Remigio curatus 156 b c d. Energumena curata a S. Leodomero 519 e f. Vide Dæmonia.
 Episcopatus erecti in Belgio 280 d. In Episcopatu 70 aut eo amplius annos explevisse fertur S. Remigius 90 c d, 95, 96 b, 152 b, 146 c. Episcopatum Laudunensem erigit S. Remigius cum propriæ suæ diæcesis diminutione 120 b, 165 e. Episcopatus

- Episcopatus a laicis usurpatus et pessumdati 148 e.
Episcopatum Trajectensem abdicat S. Amandus 219 e
- Episcopi digni substituendi in locum defunctorum 119 b. Quinam episcopali nomine indigni 455 d, 455 c. Quibus populis episcopi praeficiendi 120 d. Episcopi soli episcopos judicare soliti 581 f. Quo ritu olim exauctorati 585, 584, 457, 450 f. Quo anno aetatis suae ordinandi 98 a b c. Anno aetatis suae xxii S. Remigius caelesti prodigio illustratus, consecratur episcopus 93 d, 97 e, 98 a b, 146 c, 152 d e f. Abstinendum episcopo a jurisdictione exercenda in aliena diocesi 125 a. Episcopalem dignitatem coacti admittunt S. Remigius 98 c d, S. Amandus 216 a, S. Leudomerus 514 d, 518 e, S. Thomas de Cantilupe 500 d, 545 b, 547 c. An episcopi olim successores suos designarint 555 d, 554 b. Episcopi duo, alter Catholicus, alter haereticus, in una ecclesia 554 e. Episcopi saepe olim monasteriis praeficiebant abbatem seu superiorem 474 a. Monente Angelo, eligitur episcopus B. Berengarius 490 d. Episcopales S. Remigii virtutes et curae 146, 147, 154 d, 155; S. Leodegarii 575, 574 b, 575 b, 581 a. S. Thomae de Cantilupe 508, 509, 559 c d e f, 545, 546, 547, 548 d. Episcopali libertate regem Childericum delinquentem corripit S. Leodegarius 560 f, 561 d, 428 c d, 450 a; item S. Vindicianus regem Theodoricum 445 c
- Equorum morbis curandis prodest invocatio S. Remedii Conf. 71 d
- Euangelii liber splendide ornatus, ecclesiae dono datur ab Hincmaro Remensi 155 c. Sacro-sancta Euangelia praefertur Clodoveo regi ad baptismum properanti 105 d, 161 b. Euangelii liber a tribus episcopis ante supplicantium agmen deferatur 188 d
- Eucharistiae sacramento vere et realiter continetur Christus 155 a, 154 c. Eucharistiam ut viaticum sumit S. Bavo 254 f
- Exauctoratio episcoporum quo ritu olim peracta 585, 584 e, 457, 459, 450 c
- Excommunicatur a S. Thoma de Cantilupe Lewelinus Walliae princeps una cum subditis, tres villas injuste detinens 515 d e f, 544 b. Excommunicatur ab eodem iniquus ecclesiae aggressor 545 d, 546 e. Coram excommunicato principe Missam celebrare renuit idem Sanctus 545 a; ipse ab excommunicatione immunis fuisse declaratur 551, 555, 556
- Excusans perperam episcopum reum, divinitus obmutescit, et facti poenitens linguae usum recuperat 159
- Exsilium innocens patitur S. Leodegarius 565, 567 a
- F
- Fabulae saepe ex veris nascuntur 80 c
- Famem diuturnam mirabiliter perfert S. Leodegarius 574 a b
- de Familia Sancti v. g. Bavonis quinam esse dicantur 289 d e
- Febres ut extinguantur, multi opem implorant S. Pii 57 e, S. Germani V. et M. 66 b, S. Remedii 70 b. Febres abactae patrocinio S. Thomae de Cantilupe 586, 591 b, 592 a e, 619 c
- Feminae prae-nobiles propriis manibus S. Romedii reliquias novo ornatu vestiunt 75 a b
- Festum S. Remigii solemniter celebrandum constituit Romanus Pontifex 159 d e, 192 b d e f. Festa a concilio Moguntino anno 815 servari praecpta 145 a b. Festum S. Bavonis non celebrans divinitus punitur 289 d. Festa cum obligatione abstinendi ab omni servili opere olim celebrari jussa in diocesi Augustodunensi 418 c d
- Fidelitas eximia S. Leodegarii erga regem suum 575 f, 454 b
- Fidem Christianam marito suo praedicat S. Chrotechildis 102 d. Apud Paganas gentes eam propagandam suadet S. Aritus 114 a. Verae Fidei initia et progressus 256 c d. Hanc in Galliis praedicat S. Amandus 215 b f, 256 a b; Arduennensibus S. Hubertus 475 a b c
- Filia conversioni patris sui multum cooperata 215, 214 c
- Flumen mirabiliter sedatur ad praesentiam feretri S. Leodegarii 442 a. Cum fluminis vorticibus luctans, invocato S. Pii praesidio, aquarum et hostium periculo vir quidam miraculose liberatur 56 a c
- Fons ad sepulcrum S. Pii aegrotantibus et energumenis salutaris 57 d e. Fons S. Germani sacer, febricitantibus salutaris 67 a
- Fortitudo animi eximia S. Leodegarii 565 d f, 564 c, 565 a, 575 d, 587 b, 429 a b c, 455 f, 446 b
- Fuga episcopis non indecora, si adsint justae rationes 565 d e f, 429 a
- Fulmina ut avertantur, invocatur S. Wasmulphus 295 a
- Foundationes pie. Carnoti sacellum fundatur et censibus perpetuis dotatur in honorem S. Pii 56 d e. Sacra S. Romedio aedes exstruitur 75 b. Contubernium 40 viduarum seu mulierum poenitentium instituit dotatque S. Remigius 124. Xenodochia duodecim ab Atolo erecta dicuntur 125 e f. Remis exstructa ecclesia 126. Fundatur Prioratus S. Vulgisi 198, 199. Fundantur Gandavi duo caenobia 221, 222, 228 f, 251 b, 257 b. Fundatur monasterium Omnium SS. prope Catalaunum 517 a b; abbatia S. Sereni in diocesi Trecentensi 521 et seqq.; monasterium S. Andochii 575 f, Fiscannense 578 c e, Suessionense 595, Morbacense 545 b, 402 et seqq. pagg., monasterium Masonis, seu Masmomonasterium 407. Capellense in diocesi Lingonensi S. Leodegario consecratum. Monasterium Offonis-villae, monasterium Plebelanense, Ebroliense, Cogniacense et quaedam alia monasteria in honorem S. Leodegarii. Fundatur monasterium Andaginense, nunc dictum S. Huberti, abbatia de Bunebeke, nunc Camera, et Tercameren Belgice dicta 408 usque ad 488
- G
- Gentilitia signa pro sedis episcopalis insignibus usurpata 492 b
- Gibbosa et languida puella patrocinio S. Bavonis sanatur 291 f. Gibbosa mulier curatur ad reliquias S. Sebastiani 525 a. Gibbosi curati ad tumulum S. Thomae de Cantilupe 559 d, 562, 564, 565, multisque seqq. pagg.
- Guttore inciso, vir in vivis servatus patrocinio S. Thomae de Cantilupe 609 a
- H
- Habitatio in templo quomodo intelligenda 86 d
- Humilitas eximia S. Livini 228 e f, 229 d, S. Bavonis 234 c, 257 d, 245 d e, S. Leudomeri 515 c, S. Leodegarii 566 d, 575 c, 455 d, S. Thomae de Cantilupe 547 d
- Hydropica mulier patrocinio S. Bavonis sanatur et fecunditatem impetrat 289 a b, altera sanatur patrocinio S. Thomae de Cantilupe 592 b, 605 a, 609 d e
- I
- Idola in Galliis destruit S. Remigius 117 f. Idolatriam abolet Gandavi S. Amandus 221 d e, 250 f, 257 d, 245 c d; S. Hubertus in saltu Arduennensi 475, 482 a b c
- Jejunia varia observavit S. Thomas de Cantilupe 505 a b c
- SS. Imaginum cultum strenue tuetur S. Theophilus monachus, et propter eum multa patitur a Leone Isauro 431, 432
- Immolatio in antiqua liturgia respondebat nostrae Praefationi Missae 481 c
- Immunitatem

Immunitatem Ecclesiasticam egregie tuetur Clodoveus rex 416 d e
 Incendium miro modo extinctum per reliquias S. Germanæ V. et M. 67 b c. Contra incendia invocatur S. Remedius 70 a. Incendium precibus suis et signo Crucis extinxit S. Remigius, 123 e, 126 b f, 147 d, 157 a b. Incensores annonæ a S. Remigio maledictione percussi, pœnas luunt 170 c d e. Incendia extincta patrocinio S. Thomæ de Cantilupe 387 b, 399 b c, 603 b, 618 d e f
 Incredulus et irreverens erga S. Leodegarium morte punitur 441 c
 Indulgentiæ 40 dierum concessæ venerantibus reliquias S. Piatii 35 c; S. Remedii 75 a; S. Bavonis 281 e. Indulgentias nuncupatas de Portiuncula impetrat Albertus Bavarus, Hollandiæ comes, visitantibus ecclesiam S. Bavonis Harlemi 277 a e. Indulgentiæ quotidianæ annorum 48 et totidem quadragenarum in capella S. Petri Mediolani 298 d. Indulgentiæ xii sæc. concessæ visitantibus altare consecratum in honorem S. Thomæ Cantuariensis et Leodegarii 425 f. Indulgentiæ concessæ orantibus ad sepulcrum S. Thomæ de Cantilupe 340 c
 Indulgentiam, quam erga peccatorem pœnitentem exercuerat, strenue defendit S. Remigius 125
 Infidelis in promissis punitur morte filii sui 291 e. Vide Votum.
 Ingrati S. Thomæ de Cantilupe sanitatem amittunt, et pœnitentes recuperant 600 b c d
 Inguinaria lues. Vide Lues.
 Inimici diligendi exemplo Christi 380 d, 581 b c. Pro Inimicis orat S. Leodegarius 458 f, item S. Thomas de Cantilupe 547 e
 Injuriam sibi illatam non ulciscitur, cum posset S. Thomas de Cantilupe 496 b. Injurii in S. Bavonem divinitus puniti 289, 290 c
 Injustus bonorum ecclesiasticorum invasor apoplexia et morte punitus 152 c d, 175 a b. Ab injustis vexatoribus colonus quidam miro modo per S. Remigii opem liberatus dicitur 174 d e f. Injusti rerum ecclesiæ Remensis invasores divinitus puniti 176, 177, 193 d e f. Injusti bonorum possessorum a S. Thoma de Cantilupe excommunicati 515 b, 544, 545
 Innocentia S. Leodegarii miraculis confirmata 591 c d. Innocens mulier vinculis constricta iis mirabiliter liberatur invocatione S. Leodegarii 442 a b
 Inobediens præcepto S. Remigii pœnas luit 137 b f
 Insanus juvenis a magno furore curatus per invocationem S. Remedii Conf. 70 e. Vide Phreneticus.
 Integrum reperitur corpus S. Remigii 154, 141, 142 h c d, 177 a
 Invidia aulicorum optimos viros quandoque perdit 561 b c. Invidus gloriæ S. Remigii punitur 167 d
 Invocatio Sanctorum utilis 72 b. Invocato veri Dei auxilio, Clodoveus de hostibus victoriam refert 102 e f
 Irreverens in S. Bavonem, ter divinitus punitur 289 a b c. Ancilla festum S. Bavonis non celebrans punitur 289 d. Irreverentes erga Sanctos morte vel aliter puniti 289, 292 b. Vide Blasphemia et injuria.
 Judæis recenter conversis denegandam jurisdictionem in Christianos suadet S. Thomas de Cantilupe 478 a b. Judæos Christianis noxios persequitur idem Sanctus 507 e. Eis prædicari fidem Christianam impetrat ibid.
 Jura ecclesiæ suæ strenue tuetur S. Remigius 122, 123 a b; S. Thomas de Cantilupe 300 d, 311, 359 b, 544, 545, 549 d
 Justitia quomodo a regibus administranda 115 c

L

Lacrymas sanguineas emittunt statux ad S. Piatii feretrum sculptæ 52 e f. In celebrando Missæ sacrificio pius lacrymas effundebat S. Thomas de Cantilupe 503 a b c d, 508 d, 522 d
 Languidus curatur patrocinio S. Bavonis 289 a; item alter 291 c. Languore quinquennali afflicta Octobris Tomus I.

mulier subito sanatur ad corpus S. Remigii 156 d, 184 e f
 Lapidem grandem suis humeris sustinet S. Bavo, dum ad Dei laudes dicendas assistit 253 c e, 259 d e, 246 a. Lapis sepulchralis S. Thomæ de Cantilupe, etsi magnæ molis, facile amovetur et difficulter reponitur 548 c d e f
 Lapsus e summo tecto ecclesiæ S. Remedii architectus, incolumis servatur 84 c; lapsus e turre, invocato auxilio S. Bavonis, mortem evadit 267 a b c; lapsus in fluvium puer patrocinio S. Bavonis divinitus vivus extrahitur 291 c. Vide Mortui.
 Lateris dolor curatus invocatione S. Thomæ de Cantilupe 586 f, 592 d
 Lavit Christus pedes B. Godefridi ei in oratione apparens 485 f, 486
 Leges civiles publice audit S. Thomas de Cantilupe, dispensante in eo summo Pontifice 495 d e
 Liberalitas eximia S. Piatii in pauperes 46 e. Vide Munificentia, Caritas, Misericordia.
 Lingua excisa, labiisque resectis, diserte loquitur S. Leodegarius 576, 577, 578 f, 457 e f. Ejus lingua et labia recrescunt 578, 579 d e, 449 c. Adolescenti elinqui lingua et duplicis idiomatis notitia data patrocinio S. Thomæ de Cantilupe 562, 563, 564, 565, 566, 596 d e f, 608 e. Puero lingua, a noverca præcisa, ejusdem Sancti ope reddita 577 a b. Grave linguæ malum viro sublatum ejusdem Sancti patrocinio 602 c. Vide Muti.
 Lipsanoteca. Vide Reliquiæ.
 Litanæ, hymni et cantus spirituales concinuntur, dum ad baptismum se confert Clodoveus 103 d, 161 a
 Lites quandonam intentandæ 548 f
 Litteris et pietate multum a teneris annis excelluit S. Remigius 93 e f, 152 c, S. Leodegarius 544, 545, 427 d, 428 a b
 Liturgia variis locis et temporibus varia. Liturgiæ uniformitas servanda. Liturgia Gallicana antiqua abrogatur 599 quatuorque seqq.
 Lues inguinaria miraculose repulsa 152 b c, 175 e. Luem exitialem precibus suis avertit S. Leudomerus 514 e, 519 c d
 Lunatici sanati a S. Leudomero 519 b
 Lupanar evertitur et contubernium 40 viduarum seu mulierum pœnitentium ei substituitur ex consilio S. Remigii 124
 Lux cælestis super corpus S. Piatii emittitur 59 c. Lux cælestis locum, in quo S. Remigius sermonem de divinis habebat, replevisse dicitur 104 d, 160 e f. Lux cælestis S. Remigii ad episcopatum electionem confirmat 155 b. Lux ingens circuli in modum e cælo descendens super caput S. Leodegarii resplendet 588 b c, 458 e, 449 a. Luce cælesti honoratur sepulcrum S. Leodegarii 458 c

M

Maledictiones qua ratione a Sanctis adhibetæ contra malefactores 170 e f, 171 a b
 Maledicens homo S. Bavoni subita morte punitur, ac dein ejus precibus ad vitam revocatur 252, 258 c d, 245 e f. Vide Irreverens.
 Mansuetudo S. Thomæ de Cantilupe in ferendis condonandisque injuriis et aliorum defectibus 503, 506, 544 b, 548 a
 Manuum usum recuperat mulier in translatione corporis S. Remigii 185 a f, alii in translatione S. Leodegarii 442 a. Vide Contracti.
 Martyrii duplex genus 175 a b c d. Voto atque virtute martyr fuit S. Bavo 254 b, 240 e, 246 e. Martyrii palmam Ebroinus invidet S. Leodegario 456 d, 458 e, 449 b; Leo Isauricus S. Theophilo aliisque 485 c d
 Martyrologia sæpe referunt Sanctorum depositiones etc. aliis diebus quam quibus contigerunt 597 d
 Matrimonium secundum vitat B. Itta 217 f, S. Bavo 98 242 b.

- 242 b. Matrimonium cum consanguinea olim prohibitum usque ad septimum gradum 451 c. In matrimonio virginitatem servant *S. Theodoricus ejusque sponsa* 124 b c
- Matutinis officiis die Dominica Christiani, quantumvis remissi aut spectabiles, olim assistere soliti 591 c, 594 e, 445 e
- Mausoleo magnifico honoratur corpus *S. Piatii* 43 a b, *S. Remigii* 140, 141
- Mensurationes olim in Anglia communes eorum, quos alicui Sancto commendatos volebant 526 e f, 552 e, 570, 575 d, et sæpe alibi
- Meretricum contubernium dissipat *S. Remigius*, et nonnullas convertit 123
- Miracula cur fieri aliquando desinant 177 d e. Corpus *S. Piatii* miraculis claret 46 e, 57 f, 59 d e, *S. Germanæ* 67 d, *S. Romedii* 70, 71 a b. Miracula multa facit *S. Remigius* prædicans Franci veram Fidem 118. Corpus *S. Remigii* miraculis claret 151, 152, 155 multisque seqq., *S. Bavonis* 254 d, 249 e, 231 c, 291 et seqq., *S. Leodegarii* 594, 440 d, 442, 445. Miraculis declaravit Deus innocentiam *S. Leodegarii* 591 d e. Miracula ad sepulcrum *S. Leodegarii* facta, quo magis occultare studet Ebroinus, eo magis divulgantur 591 c d, 441 c d. Miraculis aut prodigiis illustrata loca, olim templis, sacellis, crucibus etc. honorari solita 467 b. Miracula varia etiam nescius patrat *B. Godefridus* 486 b c. Attactu vestis *B. Godefridi* infirmis sanitas restituta 488 b. Miraculis quam plurimis clarus *S. Thomas de Cantilupe* 492 et sæpe usque ad 575
- Misericordia Dei magna erga peccatores pœnitentes 164, 165. Singularis misericordia *S. Thomæ de Cantilupe* in infirmos et pauperes 500, 507, 508, 559 d, 548
- Missalia quam antiqua, et varia 597, 598 et seqq. pagg.
- Missæ sacrificium quotidie Deo offerre studuit *S. Leodegarius* 579 b, 585 e. Missa celebrata, pie moritur *S. Remigius* 172 f. *S. Thomas de Cantilupe* adhuc adulescens Missam et Horas canonicas quotidie audit 494 d, 495 c, 542 a. Missæ sacrificium non intermittit aut differt idem Sanctus, licet ob urgentia negotia vocatus a rege 497 b c, 546 d; in Missis celebrandis semper piæ lacrymas effundebat 504, 505, 508 e, 522 d, 544 e. Coram excommunicato celebrare renuit idem Sanctus, licet a rege aliisque regatus 545 c
- Missa *S. Bavonis* quid olim, quid nunc significet 255 d e f
- Monachi a *S. Remigio* instituti 155 b. Monachis se adjungit *S. Bavo* 225, 227, 252 d e. Monachalem vitam duxit *S. Amandus* 215 e f. Ad hanc vitam admitti postulant, quomodo ex Regula *S. Benedicti* probandi sint 227 c d. Canones ad disciplinam monasticam spectantes conditi in synodo a *S. Leodegario* celebrata 549 a b c d. Monasticam vitam agunt *S. Leodegarius*, et *S. Lambertus* sede sua episcopali pulsus 566, *Sigrada* mater *S. Leodegarii* 580 f, *Eberhardus* comes, ut fertur 406 a e. Vide Velamen. Monasticæ vitæ bona et utilitates 581 b c. Monachi in convertendis ad Deum ethnicis strenue olim laboraverunt 485 b
- Monasteria vicina lustrat *S. Bavo*, et quo fine 222 e, 225 c, 226 e, 251 c e f, 257 d. Monasterium Gandense Bavonianum comburitur ac dein restauratur, Sanctorumque reliquiis ditatur 252 d e, 258, 259; permittente Pontifice Romano, in canonicorum secularium collegium convertitur 268. Monasteria duplicia scilicet virorum et monialium olim structa ac conjuncta 416 a b. Olim parentes pueros suos etiam impuberes Deo in monasteriis offerre et educandos tradere soliti 458 b, 459 c; ubi et religiosam vitam profiteri grandiores cogebantur 459 d. Monasteriis olim superiores seu abbates dati ab episcopis 474 f. Monasteriorum orgines quænam plerumque suspectæ 407 b
- Monita salutaria regi Clodoveo a *S. Remigio* data 115 e f; *S. Bavoni* data a *S. Amando* 250 e f, 251 c; a *S. Leodegario* matri suæ *Sigradæ* 580, 581
- Morbo miserrimo curatur juvenis ope *S. Bavonis* 264 c. Vide Egri.
- Moritur *S. Remigius* post Missarum celebrationem et sacre communionis largitionem 172 d. Mortem suam prænuntiat *S. Bavo* 254 f, 249 d; *B. Godefridus Villariensis* 485 d. Ad mortem inferendam strenue pique se præparat *S. Leodegarius* 572 e f, 575 c d. Mortem subito conversus *S. Leodegario* inferre detrectat, qui id faciendum assumpserat 567 a f. Mortem suam prædicit *S. Thomæ de Cantilupe* 521 e, 522 b
- Mortui suscitati, patrocinio *S. Remigii* 88 d, 89 a, 91 d, 152 c, 147 a, 157 f; ope *S. Theodorici* 123 c; *S. Bavonis* 229, 250 e f, 252 c d e, 257 a b, 245 c d; *S. Leodegarii* 445 a. Puer submersus signo Crucis a *S. Thomæ de Cantilupe* vitæ redditus fuisse creditus est 514 a b c d. Puella submersa ad vitam revocata patrocinio *S. Thomæ de Cantilupe*. Alii mortui ejusdem patrocinio ad vitam revocati. Mulier suspensa, patrocinio ejusdem Sancti a morte servata. Mortui vel pro mortuis habiti ejusdem ope resuscitati 559 usque ad 625
- Mulier ad altare ingredi prohibetur 530 d. Mulierum consortia vitat *S. Thomas de Cantilupe* 545 a
- Munera multa Clodoveus rex offert basilicæ *S. Martini Turonensi* 108 d e. Munera sibi oblata recusat *S. Thomas de Cantilupe* 497 c d, 548 a
- Munificentia baronissæ de Firmian et comitum Thunianorum erga *S. Romedium* 69 d, 75, 76 e f; Clodovei regis et Francorum principum erga *S. Remigium* 120 d, 165 b, 166 c d; *S. Clodoaldi* erga ecclesiam Remensem aliasque 170 c. Illustrissimi Ep. Antonii Triest erga cathedralem Gandensem 276 d, 277 c d; Caroli Calvi erga monasterium Gandense 285 a; SS. Elaphii et Leudomeri erga ecclesiam Catalaunensem 516 d e; Eberhardi ad fundandum Morbacense monasterium 402 b, 406 b, 407 e; Ricardi comitis erga *S. Maximi* reliquias 411 f; Salomonis regis Britannicæ Minoris erga monachos Rothomenses 412 f; *S. Leodegarii* in pauperes et ecclesias 427 e f; sanctæ Bathildis 454 a; nobilium matronarum erga reliquias *S. Leodegarii* 445 c, Pipini et Pletrudis erga *S. Trudonis* tumulum 457 b c; Walcandi Ep. erga monasterium Andainense 469 a b c, 475 d e, 481 d; Grimberti comitis erga idem 472 c d, 476 e f; Pipini Heristallii erga *S. Berengisum* 480 c d, 481 b c
- Muti loquelam recipiunt ad sepulcrum *S. Martini* episcopi 107 f. Arianus episcopus a *S. Remigio* mutus redditur, convertitur et sanatur 118 b, 158 e f, 170 d, 171 f. Vesontionensis episcopus male excusare nitens reum, subito obmutescit 158 f, 159 a b, et *S. Leonis IX PP.* precibus usum linguæ recuperat ibid. b c. Quidam mutus, surdus, pedibus ac manibus debilis apud suburbanam *S. Remigii* ecclesiam fit incolumis 185 e f. Mutus usu linguæ donatur ope *S. Bavonis* 289 a b. Muti patrocinio *S. Thomæ de Cantilupe* loquendi facultatem adepti 562 usque ad 621. Vide etiam Lingua.

N

- Natales illustres *S. Remigii* 95 b c, 146 d, *S. Bavonis* 208 a b c, et seqq. pagg., 250 d, 256 d e, 241 e f, *S. Amandi* 215 c, *S. Leodegarii* 545, 427 b, 445 c, *S. Thomæ de Cantilupe* 494, 541 c d e
- Naufragii, aut piratarum præsentis periculo erepti patrocinio *S. Thomæ de Cantilupe* 567 usque ad 618
- Nebula latores corporis *S. Piatii* insequentium oculis eripuisse fertur 54 e f
- Noctes brevi somno et in oratione ac sacris studiis transegit *S. Thomas de Cantilupe* 544 a

O

- O**bedientia cæca a Deo remunerata 254 a, 248 b;
obedientia S. Bavonis 259 d. Sub abbatis sui
obedientia et in commune, quantum licebat, vi-
verunt monachi Bavoniani propter temporum cala-
mitates exsules et dispersi 256 a b
Oblationem quotannis pro sui commemoratione sa-
cris altaribus offerri statuit S. Remigius 180 d.
Oblatio ex pretio venditi adolescentis prodigiose
respuitur 289 b
Obtrectatores S. Thomæ de Cantilupe divinitus pu-
niti, ac pœnitescentes sanati 582 a
Oculi S. Rosselinæ V. post illius obitum reperti in-
tegræ 518 b. Attactu oculi S. Leodegarii, filius
Odonis principis miraculose a morbo sanatur et
oculorum usum recipit 425 b c; oculus periculo-
sissime læsus, miraculose sanatus attactu oculi
S. Leodegarii 425 e
Odor suavissimus emanat de corpore S. Piat, dum
terræ mandatur 45 f, 47 b, 59 a. Suavi odore
indicatur sepulcrum SS. Verissimi, Maximæ et
Julie 61 f, 65 e. Cælesti odore dicitur repletus
fuisse locus, in quo S. Remigius sermonem de di-
vinis habebat 104 c, 161 d, item dum ejus corpus
divinitus translatus est 155 a b, 174 c. Suavis-
simus odor erupisse dicitur ex monumento S. Vul-
gisi 497 a b
Officii Ambrosiani libri, quos Carolus Magnus in-
flammandos censuit, mirifice defensi fuisse di-
cuntur, sed an vere? 298 b, 501; ab Officio sacro
resecandæ levitatis melodice 502 a b
Oleum sacrum et Chrisma divinitus accipit S. Remi-
gius eoque ægrum liniens eum sanat 157 f, 158 b c
Orationes et jejunia adhibita antequam sors duceretur,
cur corpus S. Leodegarii dandum esset 594 d,
441 b c d. Orat. S. Leodegarii pro persecuto-
ribus suis 450 a
Ornamenta Ecclesiæ ab Hincmaro data 155 b
Ossa S. Thomæ de Cantilupe a carne separata ex
Italia in Angliam deportantur 525 d e f, 548 b c
Ostium cellulæ, in qua S. Genebaudus per septen-
nium pœnitentiam egerat, salvo sigillo ac sera, ab
angelo aperitur 464 c
Ovium grex sanatus patrocínio S. Thomæ de Canti-
lupe 608 d

P

- P**alla ad tegenda Sanctorum sepulcra, venera-
tionis causa, adhibita 175 b, 174 c d
Paralytici mirabiliter sanati invocatione S. Remigii
157 a b c, 184 b c, S. Bavonis 265 e f, S. Leode-
garii 595 c, 442 e, 445 b, S. Thomæ de Cantilupe
584 usque ad 628
Parturientes multæ miraculose levatæ patrocínio
S. Thomæ de Cantilupe 597 d, 622 d e
Passeres sponte cicures habet S. Remigius 147 d
Pascha modo in hac, modo in alia Episcopali urbe
solemniter celebratum a Galliæ regibus 562 c.
Pascha olim alio die celebratum, quam Festum
Resurrectionis Domini 527 a
Patientia fortis esse debet 580 b. Eximia S. Leode-
garii patientia 587 d; Everhardi comitis 406 b c d;
S. Thomæ de Cantilupe 496 b, 505, 521 b, 548
Patrini et baptistæ munere simul functi sunt aliqui
Sancti 406 f, 107 a b c, 501 d
Pauperes munifice fovet S. Piat 45 f, 46 e, 57 a.
Thesaurus suos in Pauperes distribuit S. Leode-
garius 575 b c. Pauperes et infirmos sedulo fovet
S. Thomas de Cantilupe 495 b c, 500 d, 507,
548. Eos Fratrum nomine honorabat 507 a b f.
Vide Caritas.
Peccatori sua scelera detestanti de venia non despe-
randum 164 c d e f
Pervigilia, seu vigilie nocturnæ, quo modo apud
Græcos usitata 86 b
Pes luxatus et deinde putrescens patrocínio S. Tho-
mæ de Cantilupe sanatus 625, 626, 627, 628 a

- a Pestilentia, quæ vulgo ignis dicitur, sanantur, qui
S. Piat suffragium ad ejus reliquias exposcunt
52 a b. Pestifera lue multi curati per patrocínio
S. Remigii 196
Pietate et litteris insignis S. Remigius ab adolescen-
tia sua 96 e f. S. Leodegarius 544 b, 545 a c,
427 d
Phreneticus ad sepulcrum S. Bavonis sanatus 254 c,
240 f. Phrenetici patrocínio S. Thomæ de Canti-
lupe sanati 568 usque ad 625
Phthisici pueri curantur ad sepulcrum S. Leodomeri
517 a
Pluvie aerisque intemperies ut arceantur, cum fructu
invocatur S. Piat 46 e; ad impetrandam plu-
viam S. Germana V. et M. 66 f
Pœnitentia peccatori adulto facienda antequam ba-
ptismum suscipiat 105 a. Pœnitentiam severam
per septennium obit S. Genebaudus 94 b, 120 c,
164. Pœnitescentes peccatores quo modo olim ha-
biti 165 a b. Pœnitentiam austeram agit S. Bavo
225 usque ad 245. Leve delictum diuturna Pœni-
tentia eluit S. Thomas de Cantilupe 548 b. Pœni-
tentium meretricum contubernium instituitur a
S. Remigio 124, 125. Pœnitentis parricide ferrei
circuli, quibus constrictus erat, ope S. Bavonis
dirumpuntur 290 c, 292 c d
Pontificis Romani in ecclesias auctoritas 159. Ejus
auctoritatem detrectant incestuosi quidam Galli
aliique sibi male conscii 186 a b c; sed non inulte
195 d e. Pontifex Romanus agnoscitur et postu-
latur a Carlo V Imp., ut consentiat secularizationi
monasterii Bavoniani 268 et seqq.
Possessiones Ecclesiæ suæ acquirit S. Remigius
167 c d e
Prædicatur a S. Montano nativitas S. Remigii 94 b,
146 d, 151 c d e f. S. Livinus prædicat martyrium
suum 229, S. Bavo mortem suam 254 d, 240 f.
S. Leodegarius Theodorico Regi et Ebroino multa
prædixisse fertur 585, 586 b, 457 e, 449 f.
Mortem suam prædicat B. Godefridus Villariensis
485 b, item S. Thomas de Cantilupe 521 f, 522 a.
Episcopatus ejus prædictus fuit 545 b c d; idem
Sanctus ultionem divinum inique sibi resistenti
prædicat 544 a
Præfatio in antiqua liturgia quid sit 401 c d
Presbyteri nomen 1 aut 2 sæc. æræ Christianæ
datum Episcopis 49 d. Presbyteri vocati Cardi-
nales 194 a. Presbyteros egentes opibus suis ad-
juvat S. Thomas de Cantilupe 507
Primatus Ecclesiarum Belgicarum et quarundam
provinciarum Gallicarum S. Remigio episcopo
Remensi concessus 116, 117
Proavi non imitandi, si in amplectenda fide errave-
rint 115 b c
Prolem precibus suis in ecclesia S. Remigii fuis impet-
trat S. Salaberga 155 a
Promissio. Vide Votum.
Prophetiæ dono præditus B. Godefridus 487 f. Vide
Prædicatur.
Pudor, æternæ saluti noxius, pelli debet 115 c d
Pueri etiam impuberes a parentibus Deo offerri et
in monasteriis educari olim soliti 458 c; ubi
grandiores facti religiosam vitam profiteri cogebantur
459 b
Pulvis, sumptus de pavimento ecclesiæ S. Remigii,
serpentes arcet 174 a
Punitiones cur infligantur iis, qui contra Sanctos de-
liquerunt 177 d. Ob suam nequitiam divinitus
puniti in hac vita 455 f, 456 d, 457 e, 459 d,
449

R

- R**eclusus vivit S. Remigius necdum episcopus
95 c, 97 a b, 98 c, 155 d. Reclusus vivit S. Bavo
218 a c, 225, 224, 252 c d, 245 e f
Recuperantur mirabiliter ope S. Leodegarii, quæ
furto fuerant ablata 440 a b
Reges quomodo se erga subditos gerere debeant
115 b c. Regem Childericum delinquentem epi-
scopi

scopali libertate corripit S. Leodegarius 561, 428 d, 429 f. *Reges Francorum primæ stirpis quo ritu inaugurati* 450 b

Rhetoricis studiis, egregia scientia et sanctitate insignis S. Remigius 90 d e, 103 d, 139 e

Relaxatio spiritus moderata, etiam Sanctis adhibita 133 e f

Religio vera apud paganas gentes propaganda 114 d. *Vide Fidem.*

Religiosæ vitæ utilitates et commoda recenset S. Leodegarius 581 e. *Vide Monachi.*

Religiosos multum honorabat eleemosynisque fovebat S. Thomas de Cantilupe 507 b c

Reliquiæ Sanctorum ab initio Ecclesiæ studiose conservatæ et in honore habitæ fuisse asseruntur 52 d. *Quomodo honorandæ* 292 e. *Instrumenta martyrii pro reliquiis habitæ* 51 c. *Sanctorum Reliquiæ hostium deprædationibus subductæ* 51 d, 54, 254, 410 et seqq. pagg. *Reliquiæ S. Piat per vicinas Siciliæ urbes circumlatæ* 56 d. *Reliquias de S. Remigii corpore petenti regi Germaniæ, eas inde desumere non audeat Hincmarus Aep. Remensis* 142 a b. *Reliquiis insertis basilicam Deo consecrat S. Amandus* 250 f. *Pars Reliquiarum S. Baronis ovis inclusa* 272, 275. *Reliquias B. Thomæ Aep. Mediolan. auferens capellanus febris punitur, facta restitutione, illico sanatur* 299 e f. *Cum Crucis signo et Sanctorum reliquiis urbem suam episcopalem circumit S. Leodegarius* 375 b, 455 c. *Sanctorum reliquiæ in vigilia Ascensionis Domini publice exponi olim solitæ* 420 d. *Eadem Sanctorum reliquiæ, e. g. caput S. Leodegarii, quo sensu in multis locis servari dicantur* 425, 424, 425. *Vestes S. Thomæ de Cantilupe ad varia mala pellenda feliciter adhibitæ, et pro reliquiis habitæ, uti et ejus cilicia* 504, 505 d, 621 a b. *Reliquiæ Sanctorum miraculis claræ* 52 e f, 142. *Vide Miracula et Corpora.*

e Renibus laborans, patrocínio S. Thomæ de Cantilupe sanatus 586 f, 605 d e

Resurrectionis Dominicæ festum olim fixum diem habebat, et diversum plerumque a Paschate 527 a

Revelatur S. Remigio obitus Clodovei regis 170 b, *fames secutura* 170 d, *mors sibi imminens* 172 e. *Vide Prædicator.*

Ritus Romanos propagavit Carolus Magnus 502 e f

Rogationes triduanæ circa festum Ascensionis Domini quandonam et cur institutæ, et quo modo servatæ 598, 400 c d, 420 d

S

Sabbato post occasum solis a servili opere olim vacabant ex reverentia diei Dominicæ 195 c, 289 a

Sacerdotes a regibus in honore habendi et ad eorum consilia recurrendum 115 a

Sacramenta Ecclesiæ pie devotæque suscipit jam moriturus S. Baro 255 b; *S. Thomas de Cantilupe* 525, 559 b, 548 c. *B. Godefridus Villariensis* 488 d e f

Sævitia Ebroini detestabilis, justitiæ specie velata 575 b c e f, 576 a. *Vide Crudititas.*

Sanctorum invocatio quam sit utilis 72 d

Sanctus, Sanctus, Sanctus. Vide Trisagion.

Sanguis mirabiliter erumpit ex tumulo B. Berengarii 491 d. *Sanguinis diuturno vomitu laborans, patrocínio S. Thomæ de Cantilupe sanatur* 620 d e

Seculum relinquere quantum bonum sit 580 a b

Sepulcra Sanctorum studiose quæsitæ et magnifice a S. Eligio ornata 45, 46, 51 c d, 52 a. *His adornandis impensas præbet Dagobertus rex* 45 d. *Alio in templo, quam in quo sepeliri voluerat, corpus S. Remigii, Deo sic volente, humatum fuisse fertur* 151, 152, 175 a b. *Sepulcrum S. Remigii magnifice ab Hincmaro ornatum* 155 a b c. *S. Bavo mortuus apparet S. Gertrudi, eamque jubet mittere vestimenta ad corpus suum se-*

pendendum 255 a b. *Sepulcrum S. Thomæ de Cantilupe a regis et illustribus personis et peregrinis undique confluentibus honoratur* 528 e f. *Vide Corpora.*

Serpentes arcentur pulvere accepto de pavimento ecclesiæ S. Remigii 174 c

Severitas justa S. Thomæ de Cantilupe in delinquentes pervicaces 508, 509

Simoniam maxime odit S. Thomas de Cantilupe 508 c d

Sobrietati ultra modum addictus S. Thomas de Cantilupe 502, 505, 545. *Vide Austeritas vitæ.*

Solidorum apud antiquos Francos valor 127 a, 180 d e

Sollicitudo eximia S. Remigii 167 a b, *S. Leodegarii pro populo suo* 575 f, 574 b. *Vide Episcopi.*

Sororum consortium vitat, sororemque ab osculo arceat S. Thomas de Cantilupe 502 b c, 545 a

Sorte deciditur pia contentio de corpore S. Leodegarii 594 e, 441 c d. *Sorti præmittuntur jejunia et orationes* ibid.

Spiritualibus rebus, uti et temporalibus quomodo præsuli vacandum 167 c d

Stomachi grave malum patrocínio S. Thomæ de Cantilupe ablatum 605 b c

Submersi, ad vitam revocati. Vide mortui.

Surdi auditum recipiunt ad sepulcrum S. Martini Ep. 107 c. Surdus, mutus, pedibus et manibus debilis invocatione S. Remigii curatur 185 a b c d. *Puella Surda sanatur in translatione corporis S. Bavonis* 264 d e. *Surdus et mutus sanatur ad reliquias S. Sebastiani* 525 a b. *Surdi patrocínio S. Thomæ de Cantilupe curati* 585 usque ad 618

Supplicationes tam statæ quam extraordinariæ fiunt ad reliquias S. Romedii 70 c d

Suspicio falsa Diocletiani, causa fuit cædis immemororum Christianorum 508 a b d

Symbolum Apostolorum et S. Athanasii irreprehensibiliter a clericis recensendum 549 e, 550 b

Synodi seu conventus regni generales olim in Gallia frequentes 585 a

T

Tabescentes pueri curati ad sepulcrum S. Leodegarii 517 a

Tempestas subito exorta sedatur intercessionem S. Remigii 182 f. *Contra noxias frugibus tempestates invocatur S. Remedius* 70 d e, *contra tonitrua et tempestates S. Wasnulpus* 295 a. *Vide Naufragii.*

Templum in honorem S. Petri Apostoli construi fecit S. Amandus 250 e. *In templum convertitur domus gentilis viri a S. Piat conversi* 46 d. *Vide Ecclesiæ. In Templo habitare quomodo intelligendum* 86 b

Tentationibus carnis juvenem liberat S. Thomas de Cantilupe 599 e f

Thesaurus suos pauperibus et ecclesiis distribuit S. Leodegarius 575 d e f

Tibia fracta sanatur invocatione S. Thomæ de Cantilupe 586 c d. *Sanatur et alia tumore inflata* 600 a, *alia contracta* 612 d, *item* 618 c, *alia vulnerata* 619 f

Transfertur divinitus S. Remigii corpus in novam cryptam 155 b c, 174 c; *ejusdem corpus suis humeris transfert S. Leo PP. IX* 189 a, 190 e. *Varia corporis S. Remigii Translationes* 154, 155, 156, 157, 181, 194 d; *Reliquiarum S. Baronis* 254 usque ad 286. *Translatio corporum SS. Livini et Brixii infantis miraculo honorata* 265. *Tumultuantibus hæreticis, transferuntur Harlemo Coloniam reliquiæ S. Bavonis* 280 d e. *Frequenti et solemni SS. Reliquiarum translatione S. Carolus Borromæus gregis sui amorem et venerationem erga SS. Patronos excitat* 515 d. *Translatio Corporis S. Leodegarii multis miraculis clara* 594 b, 441. *Pluries transfertur Corpus S. Leodegarii* 410 et seqq. pagg. *Transfertur Leodio Andainum corpus S. Huberti* 482 c, 485 e f.

Ad

Ad decentiorem locum transfertur corpus B. Godefridi 485 d. *Ex Italia in Angliam, transferuntur ossa S. Thomæ de Cantilupe* 525 e f, 548 b. *Eadem ad elegantiorem tumulum transferuntur* 526 d, 527, 548 e
SS. Trinitas declaratur in baptismo Christi 253 a
Trisagion : Sanctus, Sanctus, Sanctus in omnibus Missis etiam olim recitandum erat 401 c
Turpia loquentes corripit S. Thomas de Cantilupe 545 a

V

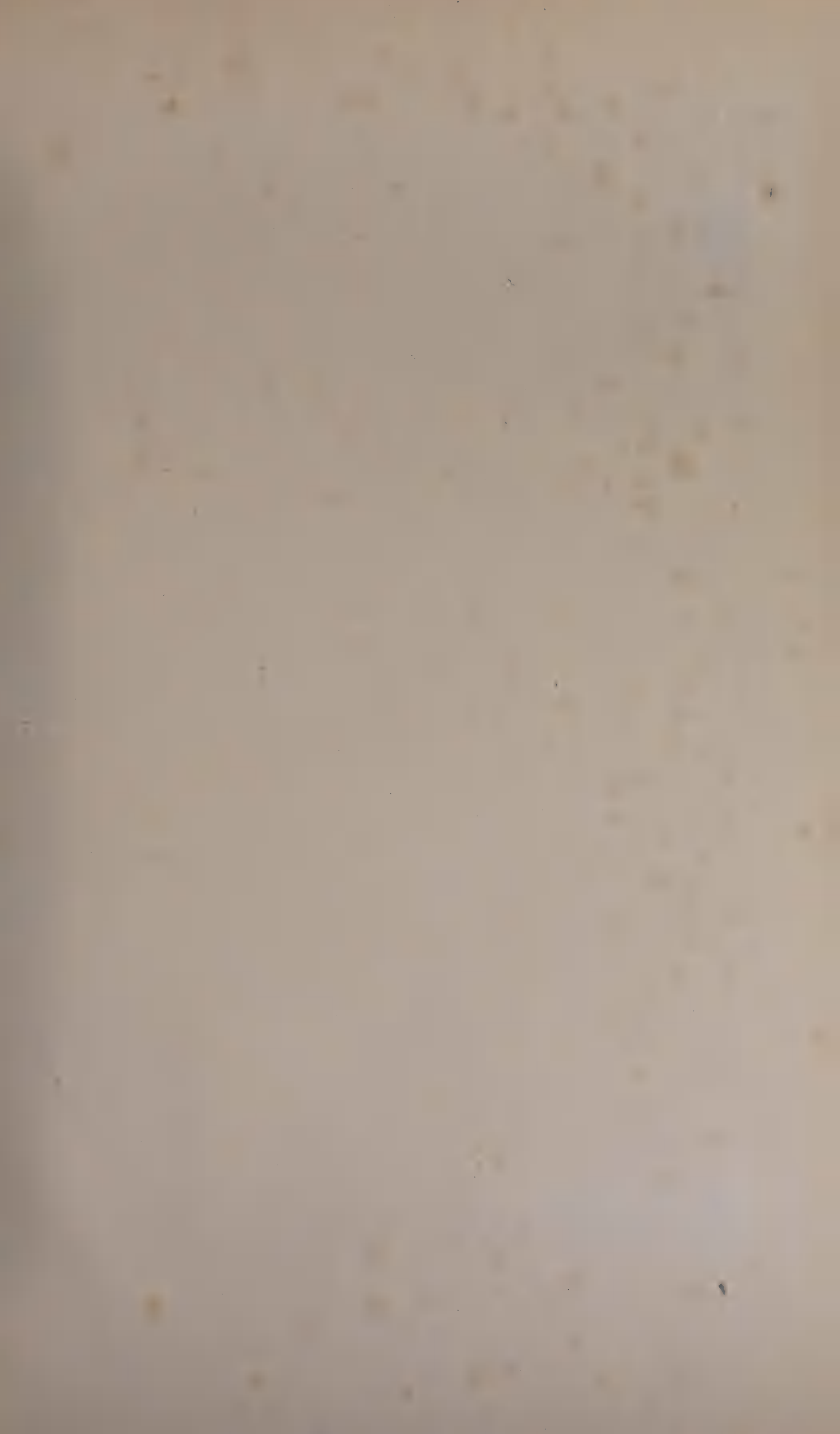
Variolis periculose laborans, miraculose sanatur *attactu oculi S. Leodegarii* 425 a b
Vas sacrum bipenni percutiens miles, bipenni a Clodoveo postea occiditur 102 c d, 160 b c. *Vas sacrum impenditur in redemptionem Christianorum captivorum* 155 a b. *Vas casu fractum, mirabiliter integrum invenitur* 195 d e
Velamen sacrum accipit B. Itta 216 d, *S. Gertrudis* 217 a b, *Vulfedrudis ibid. f. Vide Monachi.*
Venationi dediti antiqui Gallie reges 567 c
Veneno infecti, subito curati patrocinio S. Thomæ de Cantilupe 586 d e, 592 e, 596 e, 600 b
Veniam commissorum, si quæ in populum suum peccasset, humiliter petit S. Leodegarius 575 d, 574 e
Ventris fluxu laborans mulier curata invocatione S. Thomæ de Cantilupe 609 a
Verbum Dei audire quam necessarium homini 251 b, 257 f
Verrucis fæde scatens votum facit S. Thomæ de Cantilupe, et intra triduum illis liberatur, una excepta 625
Versus Leonini quandonam usurpati 207, 406 f
Vestigia S. Remigii saxi impressa 157
Vicariatus Sedis Apostolicæ S. Remigio in Galliis concessus 129 d, 169, 171 b
Vicarios idoneos pro se in ecclesiis constituit S. Thomas de Cantilupe 500 b
Victoriam de hostibus refert Clodoveus, promittens, se fidem Christianam amplexurum 105 a b,

160 d e. *Victoriam Clodoveo regi promittit S. Remigius* 167 a f. *Victorias eidem precantur S. Avitus* 114 b, *et S. Anastasius PP. II* 114 f
Vigiliæ nocturnæ, sic dictæ, quod nox prævia diei festo, cujus sunt vigiliæ, inter preces sacrosque cantus in ecclesia insomnis traducatur 86 d
Vinculis mirabiliter solvitur innocens mulier, invocato S. Leodegarii patrocinio 442 e f
Vinum miraculose multiplicat S. Remigius 156 d e f: *idem fecisse dicitur* 167 d, 168 a b. *Vinum miraculose multiplicatur in translatione corporis S. Leodegarii* 442 d
Virginitatem Deo consecravit Albofledis soror Clodovei I 115 d. *Virginitas in matrimonio servata a S. Theodorico, postea abbate, et a sponsa ejus* 124 b. *Virginitatem mire coluit S. Thomas de Cantilupe* 501, 502, 542 c. *Vide Castitas.*
Visionibus cælestibus recreatur S. Bavo 253 a b, 240, 247. *Visione cælesti recreatur bonus aliquis senex* 286 d e f. *Visiones variæ* 442 d, 561 c, 569 e, 570, 577 e, 621 a. *Vide Apparitio.*
Unctione cælesti perfunditur caput S. Remigii episcopatum Remensem primum recusantis 98 e, 155 a b. *Sacra Unctione nullus e Francorum regibus inauguratus ante Pipinum* 129 a
Unctionem extremam postulat moriturus B. Godefridus 488 b c
Votum de amplectenda fide Christiana faciens Clodoveus victoriam de hostibus refert 102 e f, 160 a b. *Votum non solvens punitur morte filii sui* 291 e. *Votum adimplere differens, eodem morbo, quo liberatus fuerat, horribiliter cruciatur* 587 a; *voto non stans divinitus punitur ac pœnitens denuo sanatur* 610 b, *item alter* 613 a b. *Mulier contracta, facto voto, erigitur* 619 d
Vox e cælo auditur, dum S. Remigius Clodoveum regem de fide Christiana instruit 161 c d e
Vulnerati graviter, patrocinio S. Thomæ de Cantilupe sanati 581 b, 612 a e, 615 d, 615, 616 d, 619 a f

X

Xenodochia 12 erexisse dicitur *Atolus* 126 b

FINIS.

11655

†
BX
4655
A2
✓49

THEOLOGY LIBRARY
SCHOOL OF THEOLOGY AT CLAREMONT
CLAREMONT, CALIFORNIA

